3 1761 08262226 7

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/opraomniadecemto07sylv

74

I

R.P.D.F. JOANNIS
DA
SYLVEIRA
IN ACTA APOSTOLORUM COMMENTARIA.

R.P.D.F. JOANNIS
DA
SYLVEIRA
OLYSSIPONENSIS,
CARMELITÆ REGULARIS

OBSERVANTIÆ, SACRÆ THEOLOGIÆ
Primarii Lectoris Jubilati,

COMMENTARIA
IN
ACTA APOSTOLORUM,

CUM QUADAM APOLOGIA CARMELITANA.

Editio nova cum Indicibus neceſſariis.

LUGDUNI,
Sumptibus ANISSON & JOANNIS POSUEL.

M. DCC I.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

LIBRARY
DEC 6 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

BS
2335
S85
1697
t. 7

AMPLISSIMO
SANCTISSIMÆ TRIADIS SACRARIO
REGINÆ
ÆTERNÆ SAPIENTIÆ GENITRICI,
omniumque creaturarum Cœleſtium, ac terreſtrium
illuminatrici, ac tutelari Patronæ.

CLAMAT Eccleſiaſtes: *Ad locum, unde exeunt flumina revertuntur*, per quæ flumina aptè D. Iſidorus intelligit Sacros Apoſtolos, qui ſua doctrina univerſam irrigarunt terram, ac fœcundarunt, quæ omnia à te Altiſſimo Divinitatis fonte ebiberunt, ut uberrimus Auctor eſt Carthuſian. & ait: *Tibi, ô Virgo tribuitur tota corona duodecim Apoſtolorum; quoniam meritis tuis fuerunt vocati, atque per tuam inſtructionem edocti.* Per te fuerunt vocati, ut etiam ait Laurentius à S. Richardo. *Tua prece, digni inventi ſunt, ut à filio tuo èligerentur Apoſtoli, ac totius Orbis terrarum conſtituerentur Principes.* Per te inſtructi, & illuminati ſunt in ſancta, & vera doctrina: *Tu es Magiſtra Apoſtolorum, Evangeliſtarum, Fidei & Religionis Chriſtianæ*, ut proclamat Rupertus Turonenſis; *Per te eorum ſonus exivit in omnem terram, & fideles omnes ad ſanctum Baptiſma pervenerunt,* ut teſtatur noſter D. Cyrillus Alexandrinus: *Per te fortes facti ſunt in bello, & everterunt caſtra exterorum.* Ut doctiſſimus Idiota. Per te fulgentiſſimo gloriæ diademate refulgent in Patria, ut D. Ephrem ait: *Aut Domina Sceptrum gloriæ tuis impetrans.* In tam præclariſſima, ac Illuſtriſſima Acta nunc prodit hoc noſtrum exiguum, ac tenue Commentarium tuis auſpiciis initiatum, nunc etiam ad te revertitur, tuam opem, protectionémque poſtulans; huc transfero id, quod dixit B. Albertus Magn. *O ſplendidiſſimum ſurgentis Auroræ lumen, depelle tenebras noctis, diſſipa caligines, deſtrue horrores nocturnos.* Exurge ô fulgentiſſimum divinæ Auroræ lumen, depelle tenebras ignorantiæ meæ, diſſipa caliginem meæ ruſticitatis, averte horrores inimicorum: *Tu es Domina mea, Dominatrix, Dominans mihi*, Advocata mea, Patrona mea, Auxiliatrix mea, ut jam dixi iterum dico, & centum millies dicam, ſi quid tam in hoc opere, quam in cæteris meis libris aptè, & benè compoſitum invenitur tibi omnium datrici referatur; ſi quid verò ſylveſtre, rude, ac ruſticum reperiatur, mihi omnium minimæ Creaturæ Fr. Joanni da Sylveira adſcribatur.

Eccl. 1. n. 7.
Iſidor. apud Gloſſ. Gen. 1.
Carth. lib.4. de laudibus Mariæ 16.
Richar. lib.11.
Rupert. lib.1. de gloria filii homin.
D. Cyril. hom.6. contra Neſt.
Idiota cap. 7.
D. Eph. orat. de laudibus Mariæ.
Albert. ſuper Miſſus.
D. Ildephon. de virginitate Mariæ.

CENSURA R. ADMODUM P. Fr. GREGORII A JESU Conimbricenſis Doctoris, Magiſtri Jubilati, ac ſtudiorum Regentis, olim Ulyſſiponenſis Prioris, ſemel atque iterum Definitoris primi, cauſarumque Fidei Qualificatoris in ſacro Inquiſitionis Senatu Luſitaniæ.

CEleberrimos inter hujus ſæculi Scriptores nunquam ſatis laudatus Sylveira noſter in lucem prodit denuo laudandus ſuis *in Apoſtolorum acta Commentariis*. Siſtere nequit calamus, cujus vita Scriptura eſt, otium interitus. Ejus indefeſſus ſcribendi labor, etſi ſemper ſpiritu & materia ad Dei gloriam verè Apoſtolicus, hinc maximè. Si enim teſte Cornelio fine argumenti in Apoſtolorum Acta, in D. Luca & per Lucam, qui Acta Apoſtolorum ſcripſit, completum eſt illud Pſalmi 18. *In omnem terram exivit ſonus eorum*; quænam eſt pars terræ Catholicæ, ubi cum magno profectu doctrinæ Evangelicæ & Apoſtolicæ ſcripta Sylveiræ non ſint ſonora? Clament Typographi editione multiplici librorum ejus: hoc jam complet denarium numerum, qui Univerſitatis eſt ſignum; & jure hoc denarium decantari poteſt velut Univerſitas, quæ teſte Pereira in ſua Republica litteraria diſp. 1. q. 1. idem valet atque Academia, ex qua Divini Verbi Præcones diſcipuli, exeunt Magiſtri Univerſi.

Denarium etiam dicitur primus numerorum terminus & complementum, ultra quod non numeratur, niſi redeundo ad caput ſeu denarium, ut atteſtatur ipſe Sylveira tom. 4. in Evangelia c. 51. n. 10. Novum non plus ultra Lectoribus erit Sylveira denario ſuorum voluminum omnibus numeris completo & abſoluto; & ſi denarium eſt caput ad quod reditur, omnes redire debent ad capita ſuorum operum inclinantes capita pro debito reverenter, ut caput extollant doctrina tanti Magiſtri laureati. Cum illa, auxiliante Deo, poterunt etiam, quod plus intereſt, conformes fieri imagini Filii ſui; nam ſi numiſma quo erat depicta Imago Cæſaris denarium vocabatur, opera Sylveiræ jam ſunt denarium, cujus literis Evangelicis & Apoſtolicis ut in pretioſiori numiſmate depicta eſt imago Dei.

Tria in hoc volumine continentur: Explanatio textus, Apologia pro Carmeli Ordine, & Officium immaculatæ Conceptionis Deiparæ. In primo tali facundia exaratæ ſunt literæ Geſtis Apoſtolicis, ut potiori jure ei adaptetur velut ſors, quod de Aratore, celebrante ligata oratione Acta Apoſtolica, dixit Venantius Fortunatus in Bibliotheca Sanctorum Patrum tom. 6. p. 2.

Sortis Apoſtolicæ quæ Geſta vocantur & Actus
Facundo eloquio Vates ſulcavit Arator.

In ſecundo veritati & juri Religionis noſtræ ita modeſtè ac religioſè ſatisfacit ſine ullius offenſione, ut pro illo videatur loqui, quod locutus fuit Jacobus de Caſtro circa Deciſiones Sapientiſſimi Gamæ D. Luſitani epigrammate ad Lectorem.

Non hic invenies mendaci condita luſu
Ulla, nec impuros, Lector amice, ſales.
Quin reſoluta feras non fuco jura ſuperni
Fulta, ſed eximia religione Dei.

In tertio pro coronide non ſatiatus Epiſtolis dedicatoriis omnium ſuorum operum Dei parenti, ejus immaculatæ Conceptionis Officium ponit clarioribus Sanctorum Patrum teſtimoniis mira arte, & ſtudio, majorique devotione, & cordis affectu compoſitum: taliter, ut inſcriptum de Joanne Doctore ſubtili pro opinione pia, de noſtro Carmelitano Doctore Joanne Sylveira pro tanto Officio inſcribi valeat.

Eſſe dedit puram Chriſtus: da Doctor haberi,
Et ſciri decus hoc debeat illa tibi,

Hoc meum votum, ut lucem videat Orbi lucem daturus liber iſte ad Carmelitarum decus, Dei, ejuſque Sanctiſſimæ Parentis honorem. Carmelo Ulyſſiponenſi. 10. Octob. 1679.

Fr. GREGORIUS à JESU.

CENSURA

CENSURA P. Fr. FRANCISCI A NATIVITATE, *olim Artium Lectoris, deinde nunc Theologiæ Veſperarii, ac in ea Præſentati.*

UNdecimo in univerſi Theatrum exit univerſi ſplendor, dum decimum ſuæ lucis
radium emittit Sylveira noſter decimum in lucem proferens ſplendidum hoc ſyn-
tagma, Commentarium ſcilicet in Acta Apoſtolorum; opus ædepol, in quo nihil ſilveſ-
tre, ac inſubidum, ſed totum cœleſte, ac pergratum; nihil expunctioni ſubjectum, ſed
compunctionis objectum; nihil ſpongiæ obnoxium, ſed admirationis illicium; nihil tandem
faſtidii causã, ſed mulcedinis ac oblectamenti motivum, ſolus ille non inveniet, qui cæcul-
tet, aut brupeſcat. Imò in illo omnia ita ad amuſſim cõpoſita, & (ut ita loquar) cothurnata, ita
concione appoſita & appoſitè concinnata, ut omnis qui miretur, demiretur; qui aſpiciat,
ſuſcipiat; & qui videat, invideat; nullum in eo eſt inſtans lectionis, quod non ſit electionis;
nullum tempus legendi, quod non ſit etiam colligendi. Libros animæ eſſe liberos Clemens Clem.
atteſtatur Alexandrinus, dum ait: *Filii quidem corporum; animæ autem liberi ſunt ſcripta;* de- Alex. init. lib.
cimus igitur eſt animæ hujus Auctoris liber iſte, qui ſi auctorem ſuum recognoſcit ut Pa- 1. ex hom.
trem, novem alios auctoris libros ut liberos agnoſcit germanos; & ſi Judas Machabæus inter Ma-
reliquos vocatus decimus plus aliis ſui temporis univerſali plauſu conclamatur, æquum eſt chab.
etiam, ut hic decimus Tomus inter cæteros generali conclamatione applaudatur. Duos 2. c. 5. n. 25.
Cherubim conſtruxit Salomon in Oraculo decem cubitos altitudinis continentes; eſt Che- 3. Reg.
rubim *plenitudo Scientiæ.* Qui igitur noſtri Auctoris Scientiæ altitudinem ſcire cupiat, de- cap. 6. n. 23.
cem cubitos, ſeu decem Tomos ſpeculetur, & in ipſis altitudinem cum profunditate, ſcien-
tiam cum plenitudine confitebitur. In hepate eſt vena quædam, quæ dividitur in decem,
& ſi hepar (teſte Berchorio) humorem à ſtomacho receptum convertit in diverſos humores, Ber-
illud enim quod eſt calidum, & humidum efficitur ſanguis; quod eſt calidum & ſiccum, chor. in re-
cholera; quod frigidum, & ſiccum melancholia; quod frigidum, & humidum phlegma hu- ductor.
jus myſtici Eccleſiæ corporis me hercle poteſt noſter hic Auctor vocitari, ab illo enim de- moral.
cem eloquentiæ venæ, id eſt decem tomi derivantur, ab illo Prædicatores ſcientiam hau-
riunt non in unum, ſed in multa verborum genera converſam; aliquando ſanguinem in
dulcedine benignæ monitionis; aliquando choleram in fervore aſperæ reprehenſionis; ali-
quando melancholiam, in terrore triſtis comminationis; aliquãdo tandẽ phlegma in fluore
eloquentis collocutionis. Decem panes miſit Iſai per filium ſuum ad fratres ſuos, qui erant 1. Reg. cap. 17.
in exercitu, & in bello; quidnam aliud, quæſo, ſunt Divini Verbi præcones, quam fratres, qui n. 17.
vitia, debellantes cœleſti militiæ adſcribuntur? ad nos ergo mittit Sylveira noſter decem
panes, quibus ſint fortes in bello, & pugnent cum antiquo Serpente. In Pſalterio decem Pſal. 32.
chordarum Cantica Deo Regius Vates intonabat, ut laus ejus eſſet in Eccleſia Sanctorum; n. 2.
in Pſalterio decem chordarum Regalis hic Carmeli incola Cantica Deo intonuit, è qui-
bus egregiæ quidem laudes, tam Sanctorum in panegyricis, quam ipſius Dei in morali- Matth.
bus decerpuntur. Tandem hi decem Tomi arguunt in ſuo Auctore decem illa Evangelii 25. n.
talenta; ſunt decem conchæ, quibus exhauriuntur aquæ ſapientiæ; ſunt decem menſæ, in 28.
quibus apponuntur ſpiritualia cibaria; & ſunt decem candelabra, tota aurea, tota lucida,
tota ſplendida, quæ in Sacræ Paginæ, ſeu potius Eccleſiæ Templo per novum hunc Sa- 2. Paralip. c. 4.
lomonem poliuntur, conſtruuntur, incenduntur. Circa decimum meum nunc præſtola- n. 6. 7.
tur placitum; ſed quid dicam Sylveira? dicat Sylveira de ſe ipſo tom. 4. in Evang. c. 51. & 8.
q. 2. n. 10. *Denarius numerus eſt perfectus, & primus terminus numerorum; itaque ultra non pro-*
ceditur numerando, niſi redeundo ad caput, ſeu denarium. Si ergo in denario non plus ultra
proceditur, quid de hoc denario dicam? Non plus ultra. Ita cenſeo in hoc Lisbonenſi
Carmelo die 11. Octobris 1679.

Fr. FRANCISCUS à NATIVITATE.

Facultas R. P. Provincialis Carmelitarum in Luſitania.

MAgiſter F. Thomas à Conceptione, in Supremo Sanctæ Inquiſitionis Tribunali Qualificator, ac humilis Prior Provincialis Ordinis Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte-Carmelo in his Portugaliis Regnis ac Dominiis, &c. Ex commiſſione Reverendiſſimi Patris noſtri Mag. Fr. Æmilii Jacomeli totius noſtri Sacri Ordinis antiquæ Obſervantiæ Vicarii Generalis, Facultatem præbeo admodum Reverendo P. noſtro, noſtrorumque omnium digniſſimo ac meritiſſimo Magiſtro Fr. Joanni da Sylveira, ut Tomus ab ipſo non
minus

minus indefeſſo calamo compoſitus, cui titulus eſt, *Commentaria in Acta Apoſtolorum*; typis mandari poſſit, utpote jam approbatus ac reviſus à Viris doctis noſtri Sacri Ordinis, quorum judicio ac examini illum commiſimus, librumque & Authorem pro tot libris totque talentis digiſſimum judicarunt; Præbeo igitur facultatem & ſi neceſſe eſt, præcipio literatiſſimo noſtro Sylveira, digniſſimoque Authori, ut poſſit, imò ut faciat dare prælo librum iſtum opus uno verbo, ſuum. Dat. in hoc Conventu noſtro Uliſſip. die 10. Octobris 1679.

Fr. THOMAS à CONCEPTIONE
Provincialis.

SUMMA PRIVILEGII
Regis Chriſtianiſſimi.

LUDOVICI XIV. Galliæ & Navarræ Regis auctoritate ſancitum eſt, ac patentibus literis cautum, ne quis in Regno ſuo, aliiſque ditioni ſuæ ſubjectis intra proximos annos viginti à die primæ Editionis cujuſque Tomi abſolutæ inchoandos, excudenda, vendendaque quovis modo, & ratione curet *Commentaria in Acta Apoſtolorum*. R. P. D. Fr. JOANNIS DA SYLVEIRA, ULyſſiponenſis Carmelitæ Regularis Obſervantiæ, Præter LAURENTIUM ANISSON Bibliopolam Lugdunenſem, aut illos quibus ipſe jus ſuum ceſſerit. Prohibitum inſuper eadem auctoritate Regia omnibus ſubditis eundem Librum extra Regni ſui limites typis edendum curare, vel quemquam ubicumque fuerit ad id agendum impellere & excitare; citra prædicti Laurentii Aniſſon conſenſum, idque ſub confiſcatione librorum, aliiſque pœnis in originali diplomate expreſſis contra delinquentes. Datum S. German. in Laya die 14. Septembris 1662.

de mandato Regis.

Signatum MABOUL.

Deſiit prælum primæ Editionis prædicti Tomi die 24. Martii 1681.

SERIES

SERIES CAPITUM QUÆSTIONUM hujus Libri in Acta Apoſtolorum.

CAPUT PRIMUM.

Aſcendens Chriſtus in Cœlum, & eligitur Matthias.

QUÆST I. *Cur ſit Theophilus, & quare Evangeliſta, hic non optimum appellat, ſicut in exordio ſui Evangelii.* pag. 4.

2 *Quare Divus Lucas ſuum Evangelium non vocat Evangelium ſed ſermonem, ſeu verbum* ibid.

3 *Quomodo Divus Lucas dicat ſe ſermonem facere de omnibus, quæ cœpit Jeſus facere, & docere. Cum Joannes dicat quod ſi per ſingula ſcriberentur, totum mundum libros capere non poſſe?* 5

4 *Quare Chriſtus Dominus per quadraginta dies apparet ſuis diſcipulis, & non per plures, nec pauciores?* 7

5 *Quare Chriſtus Dominus per quadraginta dies apparet ſuis diſcipulis; non vero per ipſoſmet dies cum eis ſemper aſſiſtit, & perſeverat?* ibid.

6 *Qualis fuit hæc Chriſti Domini comeſtio?* 8

7 *Quare Chriſtus Dominus antequam aſcenderet in Cœlum comedit cum ſuis diſcipulis?* 9

8 *Quare potius Jeroſolyma, quam alius locus deſignatur à Chriſto Domino ad adventum Spiritus ſancti?* 10

9 *Quare Divinus Spiritus dicitur promiſſus à Patre, non vero ab ipſomet Chriſto Domino* pag. 11

10 *Quare Chriſtus hic promittit ſuis Apoſtolis baptizandos eſſe ab Spiritu ſancto?* ibid.

11 *Quare Chriſtus Dominus non dixit non eſt noſtrum, ſed non eſt veſtrum noſſe tempora?* 12

12 *Quare Chriſtus Dominus non reſpondet ad quæſita Apoſtolorum, ſed tacitè eos reprehendit?* pag. 13

13 *Quare Chriſtus Dominus non deſignat ſuos diſcipulos ſuorum operum teſtes, niſi poſt acceptam virtutem Spiritus ſancti?* 14

14 *Quare Chriſtus Dominus conſtituit ſuos diſcipulos teſtes ſuæ reſurrectionis, potius quam ſuæ paſſionis, ac mortis?* 15

15 *Qualiter facta fuerit admirabilis Chriſti Aſcenſio?* ibid.

14 *Quare Chriſtus aſcendit in Cœlum videntibus ſuis diſcipulis?* 17

17 *Quare Chriſtus Dominus aſcendens in Cœlum miniſterio nobis utitur?* ibid.

18 *Quare Chriſtus Dominus aſcendit in Cœlum per nubem cum venturus ſit ad judicandum in nubibus Cœli?* 18

19 *Quare duo Angeli hic apparentes dicuntur Viri, non Angeli?* 19

20 *Quare Angeli hic in Aſcenſione apparentes dicuntur Viri, cum in reſurrectione exprimantur Angeli:* 20

21 *Quare iſti duo Viri non loquuntur cum ſanctiſſima Virgine Maria, ſed cum diſcipulis, quos Galilæos vocant?* ibid.

22 *Quare per modum increpationis dicitur Apoſtolis; quid hic ſtatis aſpicientes in Cœlum, cum laudabile ſit oculos habere defixos in Chriſtum?* 21

23 *Quare Sacri Apoſtoli tantum ſtabant aſpicientes; & nec unum verbum dicunt; nec loquuntur?* 22

24 *Quare ſacri Apoſtoli cum Chriſtus aſcenderet in Cœlum, nullum dant ſignum triſtitiæ ut fecit Eliſæus cum videret ſuum Mag. Eliam aſcendentem?* 23

25 *Quare Chriſtus Dominus aſcenderit benignus, & clemens, & venit ad judicium, ſeverus, & aſperus, dicitur quod ſic veniet quemadmodum vidiſtis aſcendentem?* ibid.

26 *Quare duo Angeli venientes ad Apoſtolos brevi ſermone habito ſtatim volant & recedunt?* 24

27 *Explicantur dies, locus Aſcenſionis & iter Sabbati, ac Cœnaculum in quo manebant Apoſtoli.* 25

28 *Quare ſacri Apoſtoli cum mulieribus tanta inſtantia erant perſeverantes in oratione?* pag. 26

29 *Quare Sanctiſſima Maria omnium principaliſſima perſona ſcribitur poſt Apoſtolos & mulieres.* 27

30 *Quare Divus Petrus cum eſſet caput Eccleſiæ ad electionem faciendam alios vocat, quos fratres dicit?* 29

31 *Quare Judas ex ſuprema ſorte Apoſtolatus ſic ruit, ut à ſe ipſo, & non ab alio tortore ſuſpendatur?* 30

32 *Quare cum Judas ſuſpenditur diffunduntur omnia viſcera ejus?* ibid.

33 *Quare Divus Petrus agens de pœna Judæ, etiam Judæorum pœnam commemorat?* 32

34 *Quare tam ſollicitus eſt Divus Petrus ut eligatur alius Apoſtolus?* 33

35 *Quare ad electionem Apoſtolatus non vocat Divus Petrus Viros Sanctos, & ſapientes; ſed cognitos, ac notos?* 34

36 *Quare* Divus Petrus *Apoſtolorum Coryphæus, qui ſermonem fecit de electione per ſe ſolum non eligit?* 35

37 *Quare ſi Apoſtoli & diſcipuli orantes ſtatuunt duos ad Apoſtolatum, cur ex ipſis duobus non eligunt unum?* 36

38 *Qualiter Apoſtoli intendebant quod Deus ex his duobus oſtenderet electum ad Apoſtolatum?* pag. 37

30 *Quare dicitur quod Judas abiit in locum ſuum;* pag. 38

40 *Quare ſacri Apoſtoli per ſortes eligunt, & quomodo ſors cecidit ſuper Mathiam?* ibid.

é 41 *Quar*

41 *Quare ſors cecidit ſuper Mathiam & ipſe electus eſt in Apoſtolum?* 39

CAPUT II.

Spiritus ſanctus adveniens, & prædicat Petrus.

Quæſt. 1. *QVare Divinus Spiritus venit in die Pentecoſtes?* p. 41
2 *Quare poſtquam Chriſtus Dominus aſcendit in Cœlum non ſtatim miſit Spiritum ſanctum, ſed poſt tranſactos decem dies?* 42
Quare divinus Spiritus venit cum tam vehementi, ac forti ſono? 43
4 *Quare cum divinus Spiritus multis, & variis figuris apparuiſſet, hic tamen mirabilius ſuper omnes?* 44
5 *Quare divinus Spiritus venit in figura linguarum ſuper Apoſtolos?* 45
6 *Quare Spiritus deſcendit ſuper Apoſtolos linguis igneis?* 46
7 *Quare de ſono dicitur quod repleverit totam domum, non ſic vero de igne?* 48
8 *Quare facto vehementi ſonanti ſtrepitu fulgurantibus linguis igneis non timent Apoſtoli?* ibid.
9 *Quare divinus Spiritus deſcendens igne venit clara die, & non potius nocte, ut magis reſplendeſceret?* 49
10 *Quare linguæ igneæ apparent in capite, & non potius in ore, vel alia corporis parte?* ibid.
11 *Quare Spiritus veniens in linguis igneis ſedit ſuper capita Apoſtolorum?* 51
12 *Quare hic tam alta, & ſublimia myſteria proponuntur, quæ hic per ſequentia notabilia explicantur?* 52
13 *Quare Deus in ſuis Apoſtolis tot, & tanta linguas ordinavit?* 54
14 *Quare Apoſtoli repleti Spiritu ſancto quid loquebantur?* ibid.
15 *Quare iſti maligni dicunt Apoſtolos ebrios per contumeliam; cum diverſo, & altiori ſenſu à divino Spiritu dicuntur ebrii?* 57
16 *Quare iſti improbi ſtantes audientes Apoſtolos magno miraculo in omnium linguis loqui dicunt ebrios?* 58
17 *Quare Divus Petrus refutat calumniam Judæorum, ac inimicorum?* 59
18 *Quare Divus Petrus ad defenſionem Apoſtolorum tertiam diei horam eſſe proponit?* 60
19 *Quare D. Petrus contra hos maledictos; dico maledicos; aliquam rigidam pœnam non fulminat, ut fecit Eliſæus contra pueros illudentes, ſed modeſtè cum ratione reſpondet?* 61
20 *Quare D. Petrus ad confutandum calumniam iniquorum nunc poſt rationes Scripturam proponit?* 62
21 *Quare poſt varias expoſitiones circa literam textus Joëlis ultimam de judicio finali amplectitur?* 63
22 *Quare D. Petrus in die tam feſtivo, ac ſolemni commemorat diem judicii univerſalis?* ibid.
23 *Refutantur deliramenta Hæreticorum prævaricantium in præſentem textum.* 65
24 *Quare D. Petrus per tam altiſſima media probat Chriſtum Dominum verum eſſe Meſſiam promiſſum in lege, verumque eſſe filium Dei.* ibid.
25 *Quare Chriſtus dicitur reſurgens ſolutis doloribus inferni & quid per tales dolores Inferni intelligatur?* 66
26 *Quare corpus, & caro Chriſti dicenda eſt ſancta, explicatur, quid ſit Sanctum?* 67
27 *Quare tantus eſt Chriſtus in præſenti in referendis, ac recenſendis beneficiis à Deo Patre acceptis?* 68
28 *Quare referens D. Petrus Davidis magnalia de ejus ſepulchro facit mentionem?* 69
29 *Quare D. Petrus, tam reverenter loquitur de Davide.* 70
30 *Quare ChriſtusD. dicitur Dei Patris dextera exaltatus in ſua paſſione?* 71
31 *Quare Chriſtus D. dicitur dextera Dei exaltatus in ſua reſurrectione?* 72
32 *Quare Chriſtus D. dicitur ſedere ad dexteram Dei?* ibid.
33 *Quare D.Petrus non rigidè, ſed blande, ac ſuaviter ſe habet cum circunſtantibus pro graviſſimo peccato mortis filii Dei?* 74
34 *Quare D. Petrus annuntiat die Judæi gentium converſionem, quos maximè in odio habebant?* 75
35 *Quare participatio corporis Chriſti dicitur concentio?* 76
36 *Expenditur vivendi modus ſpiratualis in Eccleſia primitiva.* 77
37 *Quare in primitiva Eccleſia tanta erat obſervantia communis vitæ, de illius excellentia agitur?* 79
38 *Quare in iſtis primitivæ Eccleſiæ tanta erat perfectio?* 80

CAPUT III.

Sanatur Caudus, & Petrus demonſtrat Jeſum Chriſtum eſſe verum Meſſiam.

Quæſt. 1 *QVare ante miraculum Claudi deſcribitur oratio Petri, & Joannis?* 81
2 *Expenditur hujus hominis ſumma calamitas, ac miſeria,* 82
3 *Quare ante orationem Petrus & Joannes dat ſalutem Claudo?* 83
4 *Quare primum miraculum, quod de D. Petro ſcribitur, ſanitas eſt hujus Claudi?* 84
5 *Quare tam celeriter huic Claudo datur ſanitas perfecta?* ibid.
6 *Quare cum ſolus Petrus loquatur, non ait Claudo reſpice in me, ſed reſpice in nos?* 85
7 *Quare in hoc Claudo depingunt Sancti Patres malos Eccleſiæ Miniſtros?* 86
8 *Quare Divus Petrus antequam Claudum à ſua miſeria ſublevaret, teſtatur ſe aurum & argentum non habere?* ibid.
9 *Quare D. Petrus ait ſe non habere argentum, & aurum, cum ad ejus pedes agrorum pretia quotidie à Chriſtianis afferebantur?* 87
10 *Quare cum D. Petrus dixiſſet Claudo reſpice in nos ſimul ipſum, Petrum, & Joannem, tamen ſolus Petrus operatur miraculum, & ait ſurge, & ambula?* 88
11 *Quare primum miraculum, quod legitur factum ab Apoſtolis eſt?* ibid.
12 *Expenditur ſumma D. Petri paupertas, illiuſque eximia charitas.* 89
13. *Quare poſtquam D. Petrus dixit Claudo ſurge & ambula, apprehenſa manu elevat eum?* ibid.
14 *Quare in hoc Claudo tanta Dei dona reſplenduerunt?* 60
15 *Quare D. Petrus in hac ſecunda concione majora mirabilia prædicat de Chriſto Domino, quam in prima?* 92
16 *Quare D. Petrus negat ſua virtute aut poteſtate ſanaſſe*

ſanaſſe Claudum, cum Chriſtus D. dederit ei poteſtatem ſanandi infirmos? ibid.
17 *Quare tantus eſt D. Petrus in præſenti in ſublimanda præſtantia virtute, ac efficacia fidei?* 94
18 *Quare* D. *Petrus non ait quod iſte Claudus ſanatus ſit virtute potentiæ Ieſu, ſed exprimit in nomine Jeſu?* ibid.
19 *Quare cum D. Petrus dicat quod Judæi per ignorantiam occidiſſent Chriſtum, eos tamen ad pœnitentiam exhortatur?* 96
20 *Quare dicitur quod Chriſtus ſit in Cœlo uſque in diem judicii, cum ſæpe apparuerit in terris?* ibid.
21 *Quare Moyſes prophetizabit de Chriſto eſſe Prophetam ſui ſimilem?* 97

Caput IV.

Apoſtoli recluduntur in Carcerem, & prædicant ſolùm in nomine Jeſu eſſe ſalutem.

Quæſt. 1. *QVare Magiſtratus templi dabatur?* pag. 100.
2 *Quare in prima concione convertit D. Petrus tria millia, in hac vero quinque millia?* 101
3 *Quare Magiſtratus interrogat Apoſtolos de operato miraculo Claudi, cum valde notum eſſet fuiſſe factum in nomine Jeſu Nazaræi?* 102
4 *Quare Caiphas tam leniter, ac ſuaviter ſe oſtendit, modo cum Apoſtolis cum tam crudeliter, ac tyranice ſe habuiſſet cum Chriſto ſua paſſione?* 103
5 *Quare D. Petrus tam profundè & altiſſimè reſpondet eorum nequitiam, & caſtigans?* 104
6 *Quare Chriſtus D. dicitur lapis angularis in capite anguli?* 105
7 *Quare tam aſſeveranter, ac firmiter ait D. Petrus, quod in ſolo ſanctis nomine Ieſu ſit ſalus?* 106
8 *Quare Petri & Ioannis conſtantia in tanta admiratione erat coram tota Synagoga?* 107
9 *Quare auditis Petro, & Ioanne magiſtratus Iſraëlitices tam perplexus, ac timidus eſt?* 108
10 *Quare contra verba Apoſtolorum ſapientes Scribæ, Seniores, nec reſpondent nec dant aliquam rationem?* 109
11 *Quare ſacri Apoſtoli coram toto pleno Concilio contentis ejus mandatis, & minis conſtanter affirmant ab ipſis nomen Ieſu, & ejus opera eſſe prædicanda?* 110
12 *Quare ad verba Petri, & Ioannis Senatus Iudaïcus minas jactat ab illis ſe devictum manifeſtat, ac declarat?* 110
13 *Quare ſacri Apoſtoli ipſoſmet adverſarios judices appellant?* 111
14 *Quare tanta fuit cæcitas, & malitia in Regibus ac Principibus, ut contra Deum, ac Chriſtum inſurrexerunt, ac ſtarent?* 112
15 *Quare in his, quæ pertinent ad ſalutem generis, non ſolum Dei conſilium, ſed etiam ejus manus decreverunt facere?* 112
16 *Quare poſt orationem Apoſtolorum motus eſt locus in quo erant?* 113
17 *Quare modo dicuntur Apoſtoli repleti Spiritu S. cum jam ipſo fuiſſent repleti in die Pentecoſtes* 114
18 *Quare in primitivis Chriſtianis tanta erat unitas ut non in eis eſſet anima una, cor unum, & nullum aliquid ſibi proprium habebat?* 115
19 *Quare primitivi Chriſtiani tam avide paupertatem amplectebantur & terrena contemnebant?* 116
20 *Quare primitivi Chriſtiani omnia ſua, non ad manus, ſed ad pedes Apoſtolorum ponebant?* 117
21 *Quiſnam eſſet iſte Barnabas de quo hic fit mentio,* ibid.

Caput V.

Ananias, & uxor ejus Saphira morte plectuntur à Petro, & Apoſtoli pro Chriſti nomine multa patientes gaudent.

Quæſt. 1. *AN Ananias habuerit votum paupertatis & quando illud emiſerit?* 119
2 *Quare Ananias defraudavit de pretio agri?* 120
3 *Quare D. Petrus arguit Ananiam de tentatione Satanæ, non vero de conſenſu ſuæ voluntatis, in quo extitit peccatum?* 121
4 *Quare cum hoc peccatum Ananiæ fuiſſet occultum inter ipſum, & ſuam uxorem tamen notum, ac manifeſtum eſt?* ibid.
5 *Quare mendacium Ananiæ dicitur ſpecialiter commiſſum contra Spiritum S.* 122
6 *A quo tam rigida mortis pœna Ananiæ inflicta eſt?* 123
7 *Quare tam rigida mortis pœna Ananiæ punitur?* ibid.
8 *Quare non lentè, ac charitativè admonet D. Petrus Ananiam, ut Joſue ſe habuit erga furti reum?* 124
9 *An Ananias, & Saphira ſint in æternum damnati?* 125
10 *Quare in ſpatio trium horarum nullus extitit, qui numeraret Saphiræ terribilem ſui mariti mortem?* 126
11 *Quare Saphira mortua cecidit ad Petri pedes?* ib.
12 *Quare D. Petrus umbra facit miracula?* 128
13 *Quare D. Petrus umbræ ſanat, magnum dat omnibus Prælatis documentum?* 129
14 *Quare D. Petrus ſanat umbra quod à Chriſto D. non legitur factum?* ibid.
15 *Quare tempore Chriſti Apoſtolorum tot & tanti erant poſſeſſi à Dæmone?* 130
16 *Quare Deus permittit ut Diabolus ingrediatur in humanum corpus?* ibid.
17 Quare *Principes Sacerdotum replentur Zelo non contra latrones, ac homicidas, ſed contra ſanctiſſimos Apoſtolos?* 131
18 Quare Diabolus *non valet liberare ſuos veneficos à carcere, ut modo Angelus liberavit Apoſtolos?* 132
19 *Quare ſacri Apoſtoli valde diluculo tendunt in templum?* 133
20 *Quare Gamaliel tali modo loquitur in Concilio, & quiſnam eſſet.* 136
21 *Quare Theodas tam cito periit, & quiſnam eſſet?* 137
22 *Quare Iudas Galilæus, & ſui adhærentes graviter perierunt?* ibid.
23 *Quare ſacri Apoſtoli flagellati in Concilio non ibant triſtes, & lugentes, ſed gaudentes?* 139
24 Quare *Apoſtoli gaudent in pœnis, ac flagellis Chriſtus filius Dei in illis triſtatur?* ibid.
25 *Quare Apoſtoli pati, & flagellari pro Chriſto habent pro magna dignitate?* 140

Caput VI.

Eliguntur ſeptem Diaconi ad quotidianum miniſterium.

Quæſt. 1. *QVare creſcente numero diſcipulorum exoritur murmur, & querela.* 141
2 *Quare non de adoleſcentibus, ſeu uxoratis excitantur querelæ, ſed tantum de viduis?* 142
3 *Quare ſacri Apoſtoli volunt ſe abſtinere à menſis eorum miniſterio?* 143
4 *Quare Apoſtoli proponunt viros plenos Spiritu S.*

& ſapientiæ; cum ſapientia ſit unum ex donis Spiritus S. 144

5 *Quare* Diaconi *deputantur ad negotium viduarum Apoſtoli ſibi reſervant orationem, & prædicationem?* ibid.

6 *Explicantur qui, & quales fuerint iſti ſeptem Diaconi?* 145

7 *Quare ſacri Apoſtoli imponunt manus ſuper hos Diaconos?* 146

8 *Quare non dicitur quod Judæi diſputantes cum Stephano erant ex Jeruſalem; ſed ex variis Orbis partibus, quæ hic explicantur?* 148

9 *Quare modo poſt electionem, & non antea dicitur D. Stephanus plenus fortitudine?* ibid.

10. *Quare tanta multitudo diverſarum nationum contra unum Stephanum ſtat?* 149

11 *Quare tanta ſapientum multitudo uni Stephano non poterat reſiſtere?* ibid.

12. *Quare numerus teſtium, qui ſurrexerunt contra D. Steph. non exprimitur, nec declaratur?* 151

13 *Quare iſti dicuntur falſi teſtes cum multa vera dixiſſent?* ibid.

14 *Quare facies D. Stephani tanquam Angeli reſplendebat?* 152

15 *Quare fulgente facie Steph. iniquitas aſtantium in Concilio non reformatur, ac miteſcit?* 153

Caput VII.

Divus Stephanus apparens tanquam Angelus, amplam facit prædicationem.

Quæſt. 1. *QUare* D. *Stephanus loquens prius vocat fratres poſtea Patres cum è contrario videbatur dicendum?* pag. 156

2 *Quare D. Stephanus ſuos accuſatores, ac carnifices vocat fratres, ac Patres?* ibid.

3 *Quare cum Deus hic apparet Abrahamo dicitur Deus gloriæ?* 157

4 *Quare dicitur mandatum Abrahæ exire de terra ſua, cum hoc videatur executioni datum à Patre ejus Thare?* ibid.

5 *Quare cum Abrahamus eſſet in Meſopotamia mandat ei Deus exire de terra ſua, ac cognatione ſua?* 158

6 *Quare dicuntur Hebræi per quadraginta annos fuiſſe in captivitate Ægypti?* 159

7 *Quare Deus mandavit Abrahamo circumciſionem in pueris, & in tali membro, & occulto, ac brevi carnis particula?* 160

8 *Quare Deus Abrahamo, ac poſteris ejus dedit circumciſionem?* 161

9 *Quare D. Stephanus tantus eſt in præſenti in referenda hiſtoria Abrahami Joſeph, & aliorum?* 162

10 *Quare D. Stephanus facit hic tam amplam mentionem de Joſeph?* 163

11 *Quare Joſeph tanto tempore extitit in Ægypto abſque eo, quod mœrente Patre de ſe certiorem faceret?* 164

12 *Quare Rex Ægypti tam crudeliter, ac durè perſequebatur Hebræos?* 166

13 *Quare tot, & tantis calamitatibus opprimebantur Hebræi ab Ægyptiis.* 167

14 *Quare cum illi boni patres ſua providentia potuerint abſcondere puerum Aaron, ne periret in flumine, non valent abſcondere puerum Moyſem?* 168

15 *Quare filia Pharaonis Moyſem puerum vagientem adoptavit in filium?* ibid.

16 *Quare Moyſes occidit Ægyptium an in hoc facto peccaverit?* 170

17 *Quare Moyſes videns duos rixantes ſe intromittit ad illorum pacem?* 171

18 *Quare modo Moyſes de afflictione populi agit, & non antea?* 172

19 *Quare D. Stephanus tantum hic dilatatur in rebus ac laudibus Moyſis?* 173

20 *Quare D. Stephanus ait in præſenti quod Moyſes præ timore Pharaonis fugit cum Apoſtolus dicat, quod ipſe non eſt veritus Regis potentiam.* ibid.

21 *Quare Deus apparet Moyſi in flamma ignis?* 174

22 *Quare rubus ardebat, & non comburebatur?* ibid.

23 *Quare Deus mandat Moyſi ſolvere calceamenta pedum ſuorum?* 177

24 *Quare D. Stephanum Luciferum appellat Rompham, ſtellam obſcuram, & tenebroſam?* 180

25 *Quare* Divus *Stephanus tam acriter invehitur in Judæos, cum valde lenis extiterit in exordio prædicationis, ac fine ut pro eis etiam exoraret?* 181

26 *Quare dum Divus Stephanus præſentes Judæos arguit, eorum nequiſſimos parentes commemorat?* 183

27 *Quare lex dicitur data per diſpoſitionem Angelorum?* 183

28 *Quare D. Stephanus nec attendit in ſe, nec in ſuos perſecutores, ſed ſolum in Cœlum?* 184

29 *Quare ait D. Stephanus, video Cœlos apertos, cum alibi ſolum dicatur cœlum, & cœlum apertum?* ibid.

30 *Quare D. Stephanus de ſe teſtatur quod viderit gloriam Dei, & quando vidit, & quomodo vidit dico?* 185

31 *Quare D. Stephanus ante certamen abſolutum, & mortem guſtatam gaudet ſupremo felicitatis præmio?* 186

32 *Quare D. Stephanus primo dicit Jeſum, & deinde ſecundo filium hominis?* ibid

33 *Quare D. Stephanus vidit Jeſum non ſedentem, ſed ſtantem à dextris Dei?* 187

34 *Quare D. Stephanus ſuam viſionem non tacet, ſed publicat, & prædicat?* 188

35 *Quare miſeri Judæi claudunt aures ſuas cum Stephanus loquitur?* 189

36 *Quare D. Stephanus tot, & tantis circumſtantiis reſplenduit in ſuo martyrio?* ibid.

37 *Quare D. Stephanus lapidatur à Judæis?* 190

38 *Quare D. Stephanus pro ſe orans ſtat, pro inimicis genu flexo orat?* 191

39 *Quare D. Stephanus pro ſe primò orat, deinde pro inimicis, cum Chriſtus D. prius oraverit pro inimicis deinde ſecundo pro ſe?* 192

40 *Quare D. Stephanus clamans voce magna rogat pro inimicis, & dat Spiritum?* ibid.

41 *Quare mors D. Stephani dicitur obdormitio?* 193

Caput VIII.

Mortuo Stephano magna perſecutio in Eccleſia. Simon Magnus graviter increpatur à Petro, Eunuchus Reginæ Candacis baptizatur.

Quæſt. 1. *QUare mortuo Stephano tam dura, & crudelis perſecutio exorta eſt contra Eccleſiam?* 195

2 *Quare exorta perſecutione, tot, tantique fideles diſperſit?* ibid.

3 *Quare D. Stephanus lapidatus à Judæis, valde honorificè ſepelitur?* 196

4 *Quare Viri pii, ac devoti S. Stephanum ſepelierunt, & cum planctu magno?* 197

5 *Quare*

5 Quare Simon Magus tanta nequitia repletus extiterit, & quiſnam eſſet? 199

6 Quare Simon credit, & baptizatur cum hoc non ex corde haberet? ibid.

7 Quare Philippus inſinuavit Apoſtolis, ut in Samariam mitterent operarios? & miſſi ſunt Petrus & Ioannes. 201

8 Quare Apoſtoli imponendo manus dabant Spiritum ſanctum; agitur de Sacramento Confirmationis. ibid.

9 Quare cum olim manus impoſitio eſt ſignum condemnationis ad mortem; Apoſtoli imponentes manus dabant vitam? 202

10 Quare Apoſtoli imponebant manus facientes ſignum crucis in fronte? ibid.

11. Quare Simon commiſit peccatum ſimoniæ, & quam grande illud crimen ſit? 203

12 Quare Simon cum videret Apoſtolos contemptores divitiarum aud.t offrre pecuniam pro emendis divinis donis? 204

13 Quare D. Petrus eam rigidè ac acerrimè inſurgit in Simonem, ac ejus pecuniam? 205

14 Quare Ananias, & Saphira ſtatim rigidè mortis ſententia à D. Petro puniuntur, non ſic Simon Magnus cum gravius deliquiſſet? 206

15 Quare Simon poſtulat ab Apoſtolis orationem, quam Rex Ninive non petivit à Jona Propheta? 207

16 Quare Æthiops Eunuchus venit adorare in Ieruſalem, & quiſnam eſſet? 209

17 Quare Eunuchus cum eſſet valde magnus tam avidè poſtulat à Philippo illuſtrari, ac doceri? 219

18 Quare Chriſtus D. dicitur ſicut ovis ad occiſionem & quaſi agnus coram tondente? ibid.

19. Quare cum Propheta teſtatur, quod Chriſtus D. de anguſtia judicii ſublatus ſit, ſtatim adjungit generationem ejus eſſe inenarrabilem? pag. 211

20 Quare non viſis miraculis nec portentis Eunuchus tam citò credidit, & tam firma fide ſuſcepit baptiſmum? 213

21 Explicatur quænam Civitates ſint Azotus, & Cæſarea de quibus agitur in præſenti. ibid.

22 Quare tam ctiò Angelus rapuit Philippum à præſentia Eunuchi? 214

Caput IX.

Admirabilis Pauli converſio.

Quæſt. 1. Quare iſte illuſtriſſimus dictus eſt Saulus, & poſtea Paulus? pag 216

2 Quare Saulus à Summo Pontifice non poſtulat mandata ſed epiſtolas? ibid.

3 Quare Paulum tam crudeliter ſævientem Deus vocat ad lumen Eccleſiæ ſuæ? 217

4 Quare Chriſtus D. tot, & tanta interpoſuit ad converſionem Pauli? ibid.

5 Quare hæc illuſtriſſima Pauli converſio non contigit nec in via, nec in Damaſco? ſed in propinquo ad Civitatem? 218

6 Quare lux de Cœlo circumfulſit Paulum in ſua vocatione? 219

7 Quare Saulus fulgente ſpendida luce cadit in terram? 220

8 Quare cum Saulus adhuc eſſet peccator, Chriſtus D. eum proprio nomine vocat? 221

9 Quare non dixit Chriſtus quid meos perſequeris? ſed me perſequeris? 222

10 Quare Chriſtus Dominus non ait: ego ſum Deus vel filius Dei, ſed Ieſus tantum? 223

11 Quare ad viſionem, ac vocem Chriſti Paulus factus eſt ſtupens, ac tremens? 224

12 Quare D. Paulus tam alto, ac ſublimi verbo reſpondet: Domine quid me vis facere? ibid.

13 Quare Dominus mittit Paulum ad Ananiam? pag. 226.

14 Quare Paulus obcæcatur tanta luce circumfuſus? ibidem.

15 Quare D. Paulus per triduum neque manducavit, neque bibit? 227

16 Quare Paulus in ſua converſione omnibus facultatibus corporalibus privatur? ibid.

17 Quiſnam eſſet Ananias? 228

18 Quare Ananias admonetur in vigilia, Paulus autem in ſomnis? 229

19 Quare ad Paulum futurum Eccleſiæ Doctorem inſtruendum non deſtinatur aliquis ex magnis Apoſtolis ſed Ananias? 230

20 Quare Ananias cum audiat à Chriſto Paulum orare, & eſſe jam converſum, ipſe tamen eum adhuc reputat infidelem, & perſequutorem? ibid.

21 Quare Chriſtus D. ait de Paulo vas electionis eſt mihi? 231

22 Quare inter tot millia millium Sanctorum, unus Paulus dicitur inſigniter deſignatus, ut ſit vas electionis? 232

23 Quare inſigniter, ac peculiariter datum eſt Paulo portare nomen Ieſu? 233

23 Quare cum Paulus dicatur vas electionis, non dicitur tamen plenum? 234

25 Quare mandatur D. Paulo ferre nomen Domini inter denſas gentium, Regum, ac filium Iſrael tenebras? ibid.

26 Quare ut Paulus viſum recipiat Ananias ei imponit manus? 235

27 Quare Ananias non dixit Paulo Dominus, qui te obcæcavit, ſed qui tibi apparuit? 236

28 Quare ab oculis Pauli ceciderunt quædam pelliculæ, ut ſquamæ? ibid.

29 Quare D. Paulus converſabatur cum gentibus, ac Græcis à quibus multa inſidiæ in eum machinabantur, ob quas fugit in varias terras? 238

30 Quare D. Petrus non interrogavit hunc Paralyticum? vis ſanus fieri? ut Chriſtus interrogavit illum alium in piſcina? 240

31 Quare noſter Sacer Evangeliſta exponit nomen Thabita, quæ dicitur Dorcas, id eſt, Caprea? pag. 241.

32 Quare non cum infirmatur Tabitha, ſed tantum cum ipſa mortua eſt mittunt diſcipuli ad Petrum? ibid.

33 Quare cum Petrus adveniret nullus eum rogat pro ſuſcitanda Tabitha; ſed tantum oſtendunt veſtes, & tunicas, quas illa eis faciebat? pag. 242

34 Quare D. Petrus non voce, ſed etiam manu extenſa hanc fœminam ſuſcitat, eam vocans nomine ſuo? 243

35 Quare tam citò Deus exaudit orationem Petri pro Tabitha? cum ipſe dicat ſe non exauditurum Noe, Iob, Danielem orantes pro populo? ibidem.

36 Quare Magnus Parens Eliſæus ad ſuſcitandum filium Sunamitidis multa adhibet, non ſic Petrus ad revocandam Tabitham, in vitam? pag. 244.

37 Quare D. Petrus non apud aliquem Principem, vel apud Tabitham hoſpitatur, ſed apud Simonem Coriarium. ibid.

CAPUT. X

Centurio vocatur, & Petrus admirabili viſione confortatur.

Quæſt. 1. *Quare cum de converſione gentium agere aggredimur à Sanctiſſima Virgine Maria ſit incipiendum?* 246
2 *Quis eſſet Cornelius, & qualis eſſet ejus fides antequam ipſe veniret ad D. Petrum?* 247
3 *Quare tantus eſt D. Lucas in referendis, ac ſcribendis virtutibus Cornelii, & quot illæ fuerint?* 248
4 *Quare de Centurione non dicitur ſolum quod timebat Deum, ſed etiam cum tota domo ſua?* ibid.
5 *Quare ad Cornelium illuminandum in fide non mittitur aliquis diſcipulus, Diaconus, ſed Angelus?* 249
6 *Quare cum Angeli ante Deum offerant noſtras orationes, & opera; tamen orationes V. Mariæ tali Angelorum miniſterio non indigent?* 250
7 *Quare Centurioni mandatur non quærere Petrum ſed eum ad ſe advocare, & de Petro nihil ei magnum dicitur?* 251
8 *Quare Angelus non explicat Cornelio quid ab eo faciendum ſit?* 252
9 *Quare D. Petrus ad orandū aſcendit ſuperiora?* 253
10 *Quare D. Petrus ad orandum potius eligit horam ſextam, quam quamlibet aliam?* 254
11 *Quare hora ſexta Chriſtus ſitit, Petrus vero eadem hora eſurit?* ibid.
12 *Quare linteum deſcendit de Cœlo, & quid ſignificet?* 255
13 *Quare in hoc linteo apparent quadrupedia, ſerpentia, & volatilia?* 256
14 *Quare cum in hoc linteo ſint animalia terreſtria, & volatilia, non tamen aquaria, ut piſces?* 257
15 *Quare ſanctiſſima Virgo Maria omnino ac totaliter eſt ſeparata ab hoc linteo: agitur de illius immaculata Conceptione?* 258
16 *Quare cibus immundus dicitur communis?* 260
18 *Quare D. Petrus cum eſſet obedientiſſimus ter reſpondet ac recuſat comedere illa animalia à Domino oblata?* 261
19 *Quare Petrus cum eſſet hoſpes in domo Simonis Coriarii hoc Cornelii nuncios excipit hoſpitio tamquam in domo propria?* 262
20 *Quare D. Petrus tam confidenter converſabatur cum his hominibus gentilibus, cum olim ſtans cum illis ceciderit, ac negaverit?* 263
21 *Quare Cornelius cum expectaret adventum Petri convocat ſuos intimos amicos ac familiares?* pag. 264
22 *Quare D. Petrus prohibet ad orationem, quam ei exhibebat Cornelius?* ibid.
23 *Quare ſicut Angelus recuſat adorationem Joannis, ſic & Petrus Cornelii & in quo major humilitas?* 265
24 *Quare Cornelius tam ſublimi, & alto modo ait, quod ipſe, & omnes aſtantes ſint parati audire Petrum?* 266
25 *Quare cum Chriſtus D. omnia cœleſtia dona ſecum adduxerunt peculiariter de pace ſit mentio?* 268
26 *Quare D. Petrus incipiens referre Chriſtum, ait ſuam prædicationem exortam fuiſſe à Galilæa, de quo Judæi formant accuſationem?* ibid.
27 *Quare D. Petrus dum prædicat Chriſtum plenum oleo divinitatis adjungit ejus beneficentiam in omnes?* 269
28 *Quare dicitur Chriſtus Judex vivorum, ac mortuorum?* 270
29 *Quare cum Chriſtus dicitur Judex conſtitutus, ſtatim ſubditur, ut per ipſum accipiatur remiſſio peccatorum?* 271
30 *Quare Cornelius cum ſuis ſociis primus ex gentilitate converſus tantis ſignis condecoratur?* pag. 272.

CAP. XI.

Mittuntur ad Antiochiam Barnabas & Saulus

Quæſt. 1. *Quare D. Petrus tam ſolliciter ac efficaciter deſtruit murmurationes contra ſe exortas?* 274
2 *Quare qui obmurmurabant, & loquebantur, auditis verbis Petri tacent, & obmuteſcunt?* 275
3 *Quare omnes tamquam ex uno ore Deum glorificabant?* ibid.
4 *Explicantur Civitates Phœnicia, Cyprus, Antiochia, & agitur de Patriarchalibus Eccleſiis.* 276
5 *Quare Apoſtoli audientes tantum credentium numerum augeri in Antiochia non venerunt ad illos, ſed miſerunt Barnabam?* 277
6 *Quare D. Barnabas tam vehementer exhortabatur Antiochenos, ut in propoſito cordis permanerent?* ibid.
7 *Quare D. Barnabas vocat ad ſe D. Paulum?* 278
8 *De exordio magni nominis Chriſtiani, ac de ejus alta, ac ſublimi magnificentia?* 279
9 *Quanta obligatio nobis immineant ex Chriſtiani nomine?* ibid.
10 *Quiſnam eſſet Agabus?* 280
11 *Quare tam dira, ac crudelis fames à Deo emiſſa eſt in Orbem?* ibid.
12 *Quare hoc famis tempore fideles ex Antiochia mittunt ſubſidium ad fratres in Judæa?* 281

CAPUT XII.

Petrus incarceratur ab Herode, & mirabiliter ab Angelo liberatur.

Quæſt. 1. *Quare Herodes Aggrippa tam crudeliter inſanivit contra Chriſti fideles, & quiſnam eſſet?* 282
2 *Quare Herodes occidit Iacobum qui primus omnium Apoſtolorum dat vitam ad magnam ejus gloriam?* 283
3 *Quare D. Iacobus gladio occiditur?* 284
4 *Quare præ ceteris Apoſtolis intentavit Herodes occidere Petrum?* ibid.
5 *Pro multis difficultatibus reſolvendis ponitur, Chronotaxis Apoſtolorum?* 285
6 *Quare Petrus ponitur in Carcere & quam rigida acerba pœna ſit?* 286
7 *Quare D. Petrus tanta cuſtodia tenetur in vinculis, ac carcere?* ibid.
8 *Quare Deus tam ſublime, ac magnificè Petri catenas honoravit?* 287
9 *Quare D. Petrus inter milites ac catenas tum placidè dormiebat?* 288
10 *Quare Petrus qui multa mirabilia operatur, non ſeipſum liberat à carcere ſed ad hoc venit Angelus & quiſnam eſſet?* 289
11 *Quare à reſplendente Angelo excitatur Petrus percuſſo latere, non potius apprehenſa manu vel pede?* 290
12 *Quare cum Angelus dixiſſet Petro ſurge velociter, ſtatim catenæ ceciderunt de manibus ejus?* ibid.
13 *Quare Angelus ſuadet D. Petro ut calceet caligas ſuas?* 291
14 *Quare D. Petrus dum Angelum exiſtimat eſſe viſionem,*

viſionem, non agnovit eum, niſi poſtquam diſceſſit? 192
15. *Quare bona puella, cum audit, & agnoſcis Petrum pulſantem ad oſtium, non ſtatim illud aperit, ſed cucurrit intus ad diſcipulos nuntia ferens?* 293
16. *Quare diſcipuli, qui erant intus in domo dicant pulſantem ad oſtium non eſſe Petrum, ſed Angelum ejus.* 294
17 *Quare D. Petrus magnalia, quæ Deus erga eum fecit, mandat denuntiare Jacobo, ac aliis Patribus?* 295
18. *Quare cuſtodes ſepulchri Chriſti bene habent apud Pilatum, cuſtodes Petri malè apud Herodem?* 297
19 *Quare tam peſtiferè acclamatur Herodes, ut ejus voces non dicantur hominis, ſed Dei?* 298
20 *Quare Angelus tam crudeli plaga percuſſit Herodem?* ibid.
21 *Quare tam crudeli, ac extraordinario ſupplicio periit Herodes?* 299
22 *Quare ſolus Herodes tam rigidè punitur, & non etiam illi qui applaudentes dicebant illius voces non eſſe hominis, ſed Dei?* ibid.

Caput XIII.

Paulus, & Barnabas mittuntur Jeroſolymam cum ſubſidio eleemoſynarum; & Spiritu ſancto in pectore.

Quæſt. 1. DE *nominibus contentis in quinque prioribus verſibus.* 301
2 *Quare jejunantes imponunt manus ſuper Saulum, & Barnabam, & quid ſit illa manuum impoſitio?* 302
3 *Quare Saulus dicitur Paulus ex Sergio Paulo baptizato, & aliqua de ipſo Sergio notantur?* 303
4 *Quare D. Paulus Ælimam magum potius percutit cæcitate, quam alia pœna?* 304
5 *Quare tam cito, ac feſtinanter pœna cæcitatis apprehendit hunc miſerum?* ibid
6 *Quare Apoſtoli Simonem Magnum ſolum verbis reprehendunt? at Paulum Ælimam Magum non ſolum verbis, ſed etiam cæcitate?* 305
7 *Quare D. Paulus percutiens Ælimam Magum, ait ei, manus Domini ſit ſuper te?* 306
8 *Quare à Paulo advena poſtulant Principes Synagogæ verba exhortatoria?* 307
9 *Quare David dicitur vir ſecundùm cor Dei.* ibid.
10 *Quare D. Paulus hic agens reſurrectione Chriſti adducit locum Pſalmi: ego hodie genui te?* 308
11 *Quare ob filiorum Iſrael obdurationem ipſis relictis prædicandum eſt Evangelium gentibus?* 310
12 *Quare præordinati credunt, & non depravantur malo exemplo, ac perſecutione aliorum?* 311

Caput XIV.

Paulus vocatur Mercurius, & Barnabas Jupiter,

Quæſt. 1. QVare *Judæi primo excitant gentiles contra Apoſtolos, poſtea gentiles cum primoribus currunt ad lapides ac contumelias?* 312
2 *Quare iſti Cives clamant, quod Dij ſimiles facti hominibus deſcenderunt ad eos?* 313
3 *Quare iſti gentiles Barnabam Jovem appellant?* 314
4 *Quare D. Paulus dictus, ac appellatus eſt Mercurius?* 315
5 *Quare Gentiles offerebant Dijs ſuis victimas coronatas?* 316
6 *Quare iſti Lycaonenſes volunt aris & ſacrificiis colore Apoſtolos, tamquam Deos?* ibid.
7. *Quare ſacri Apoſtoli tanto impetu ac vehementia prohibent, ne eis fiant ſacrificia, & altaria?* 317
8 *Quare per multas tribulationes ac labores intrandum eſt in Regnum Cœlorum?* ibid.
9 *Quare ſacri Apoſtoli dicuntur traditi gratiæ Dei?* 318

Caput XV.

Primum conſilium Apoſtolorum agitur de Circuncisione.

Quæſtio. 1. QVare *iſti, qui excitarunt quæſtiones contra Apoſtolos non nominantur ſed dicitur quidam?* 321
2 *Quare hæc diſſenſio, ac controverſia contra Apoſtolos tam multipliciter crevit?* ibid.
3 *Quare Paulus plenus ſapientia cum Barnabæ venit Jeroſolymam; ut conſuleret Apoſtolos ſuper poſitam quæſtionem?* 322
4 *Lex vetus valde dura multum oppreſſa pondere præceptorum, ac difficultatum?* ibid.
5 *Lex Evangelica benigna, ſuavis ac levis.* 322
6 *Sanctiſſima Virgo Maria totam quæſtionem decidit ac reſolvit.* 323
7 *Quare Chriſtus ablata Circumciſione dedit nobis baptiſmum?* 325
8 *Quare D. Jacobus præcepit abſtinendum ab animalibus ſuffocatis cum ſanguine?* ibid.
9 *Quare Sacri Apoſtoli tam celeriter congregant Concilium ad determinandam quæſtionem, ejuſque reſolutionem mittunt in Antiochiam?* 326
10 *Quare Sacri Apoſtoli dicunt viſum eſſe Spiritui ſancto, unde ejus vocem audierunt, & cognoverunt?* 327

Caput XVI.

Circumciſus Timotheus.

Quæſt. 1. QVare *magnus Paulus acerrimus circumciſionis impugnator circumcidat Timotheum?* 329
2 *Quare cum Timotheus & Titus eſſent diſcipuli D. Pauli, Apoſtolus circumcidit Timotheum & noluit circumcidere Titum?* 330
3 *Quare Paulus, & Silas prohibiti ſunt prædicare Evangelium in Aſia?* 331
4 *Quare vigilanti Paulo mandatur, ut non prædicet in Aſia, dormienti ut prædicet in Macedonia?* 332
5 *Quare D. Paulus tam diligenter per mare navigat & venit Macedoniam?* 333
6 *Quare Dæmones laudant Apoſtolos, homines vero eos criminantur, & opprobriis afficiunt?* pag. 334
7. *Quare D. Paulus dolet, & non vult audire voces ddiaboli laudantis?* 335
8 *Quare hæc puella divinando multas pecunias comparabat, Prophetæ multa prædicendo nihil lucrabatur.* ibid.
6 *Quare Domini Puellæ ob Dæmonem expulſum, tam durè, & acriter inſurgunt contra Paulum & Silam?* ibid.
10 *Quare eum ſemper Paulus verſatur in oratione ac contemplatione Dei inſigniter fit mentio de ejus oratione in carcere media nocte?* 337
11 *Quare cum in carcere ſolvuntur Pauli, & Silæ catenæ, ſolvuntur etiam aliorum vinctorum?* ibid
12 *Quare cum annuæ carceris ſint apertæ, Paulus tam & Silas non egrediuntur.* 338

Caput XVII.

Ara conſecrata ignoto Deo.

Quæſt. 1. *Quare Paulus ingrediens Synagogam, totum ejus ſtudium erat diſſerere & explicare Scripturas?* pag. 341
2 *Quare turba Civitatis circunſtat domum Jaſonis & quiſnam eſſet ille?* 341
3 *Quare, qui primi receperunt fidem dicuntur nobiles?* 343
4 *Quare iſti Athenienſes dicebant Paulum hominem ſemiverbium, ſeu loquacem & garrulum?* 344
5 *Quare Epicurei & Stoici adverſabantur D. Paulo, & quinam eſſent illi?* ibid.
6 *Quare iſti homines vocabant D. Paulum annunciatorem novorum dæmoniorum?* 345
7 *Quare D. Paulus ducitur ad Areopagum?* 346
8 *Quare Ara conſecrata conſiſtebat ignoto Deo?* 347
9 *Quare D. Paulus vocat Athenienſes ſuperſtitioſos, cum ſub ignoto Deo adorarent verum numen.* ibid.
10 *Quare D. Paulus cum Athenienſibus incipit ſermonem à Deo ignoto?* 348
11 *Quare ait Apoſtolus, quod Deus non habitat in manu factis templis?* 349
12 *Quare Apoſtolus ait, quod in Deo vivimus, movemur, & ſumus?* 350
13 *Quare D. Paulus confirmat ſuam doctrinam dicto Poëtarum, explicatur.* ibid
14 *Quare tam tam inſigniter Dionyſius Areopagita ſcribitur à D. Luca?* 351

Caput XVIII.

Peragratur Paulus per varias nationes, & fidem Chriſti deſſeminat.

Quæſtio. 1. *Quis eſt Aquila iſte de quo in præſenti agitur?* 353
2 *Quare Claudius Imperator excluſit Judæos à Roma?* ibid.
3 *Quare D. Paulus in illa arte ſcenofactoria exercebatur?* 354
4 *Quare D. Paulus arti ſcenofactoriæ potius operam dabat, quam alteri?* ibid.
5 *Quare Paulo cogitanti, & anxio apparet: Chriſtus ad ejus conſolationem, & levamen?* 355
6 *Quare ſuadens Chriſtus D. Paulo in ultimo loco proponit, quod ei ibi multus ſit populus?* 456
7 *Quare Chriſtus D. non ſolum ait Paulo, quod erit ejus protector ſed etiam quod erit cum illo?* ibid.
8 *Quare Gallio non reprehendit percutientes Pontificem, & quiſnam eſſet?* 357
9 *Quare Soſthenes verberatur, & quiſnam eſſet?* p. 358.
10 *Quare D. Paulus modo totundit caput?* ibid.
11 *Quare D. Paulus toties repetit Jeroſolymam?* 359
12 *Quare Apollo cum dicatur vir doctiſſimus, dicitur tamen de eo ſciens tantum baptiſma Joannis & quiſnam eſſet?* 360

CAP. XIX.

Paulus multis miraculis ſuam doctrinam confirmat & malefici à dæmone deſtruuntur.

Quæſt. 1. *Quare ſignum militiæ Chriſti eſt ſpirituale, & explicatur differentia inter baptiſmum Chriſti, & Ioannis* 362
2 *Quare Chriſtus D. tantum elevavit ſuum baptiſmum ſuper Ioannis Baptiſmum* 363
3 *Quare Tyrannus in domo ſua habebat Scholam,* pag. 364
4 *Quare D. Paulus fervens zelo animarum tanto tempore commoratur Epheſi?* 365
5 *Quare per veſtimenta Pauli tot, & tanta miracula operabatur?* ibid.
6 *Quare per exorciſma appellantur dæmones, & tamen aliquando non ſtatim exeunt?* 366
7 *Quare diabolus tam crudeliter ſe habuit in hos duos miniſtros, & ſervos ſuos?* 367
8 *Quare modo multi credentium veniebant confitentes peccata ſua?* ibid.
9 *Quare iſti fideles credentes combuſſerunt ſuos libros?* 368
10 *Quare illi tantum combuſſerunt libros Magicos alios vero apud ſe retinuerunt?* ibid.
11 *Quare Deus permiſit tam magnificum templum Dianæ ædificari & quænam illa eſſet?* 369

Caput. XX.

Vocat Paulus majores natu Eccleſiæ

Quæſt. 1. *Quare tot, & tanti Viri comitati ſunt Paulum & quinam illi?* 372
2 *Quare tanta lampadarum copia hic commemoratur? cum de eis nulla fiat mentio quando Petrus nocte venit in domum Mariæ Marci.* 373
3 *Quare tanta lampadarum copia erat modo in Cœnaculo?* ibid.
4 *Quare Apoſtolus vocat ad ſe majores natu, & non alios?* 375
5 *Quare Paulus ait, quod eis ſerviebat etiam cum lachrymis?* ibid.
6 *Quare Apoſtolus antequam vinculis tyrannorum eſſet alligatus, jam ipſe ſe aligatum Spiritus agnoſcebat?* 376
7 *Quare D. Paulus ait: non facio animam meam pretioſiorem, quam me?* 377
8 *Quare dicitur quod Dominus acquiſivit Eccleſiam ſanguine ſuo, cum illam ſemper habuiſſet ſub ſuo dominio?* 378
9 *Quare Divus Paulus ad comprimendos Prælatos Epheſinos in ſuo debito munere non eis proponit, quæ Deus dedit, ſed quæ paſſus eſt.* ibid.
10 *Quare D. Paulus commovens ſuos diſcipulos contra Hæreticos advenientes, non commendat eis ut fortiter pugnent, ſed tantum ut vigilent?* 379
11 *Quare Moyſes, & Samuel oſtendant ſuam puritatem, quod nil de animalibus acceperint; Paulus vero quod nullum aurum, & argentum concupierit?* 380
12 *Quare dum Samuel teſtificatur ſuam innocentiam cœlum det ſignum, non vero cum Paulus eandem demonſtrat?* ibid.
13 *Quare dicitur quod melius eſt dare, quàm accipere?* 381
14 *Quare in diſceſſu Pauli tantus erat omnium ſtatus?* 382

Caput XXI.

Paulus veniens Jeruſalem perſuadente Jacobo purificatur in Templo.

Quæſt. 1. *Explicatur quales nameſſent illæ Civitates, Cous, Rhodus, Patara.* 384
2 *Quare Agabus zona Pauli ligat ſibi manus, & pedes* ibid

3 Quare

3 *Quare D. Paulus ad Cœlum rapitur, ad vincula, & carceres feſtinus tendit?* 385
4 *Quare Paulus videns ſuorum lachrymas tam vehementer affligebatur.* ibid.
5 *Quare Manaſſon, ſeu Jaſon adducitur à Paulo à ſociis in Jeruſalem?* 386
6 *Quare D. Paulus intrans Jeruſalem ſtatim viſitat, ac ſalutat cum ſociis Jacobi?* 387
7 *Quare D. Paulus aſtat in templo orans, ac jejunans veſte humili, ac tanquam habitu pœnitentiæ?* 388
8 *Quare Iudæi trahebant Paulum extra templum?* 389
9 *Qualis eſſet iſte Ægyptius, de quo Tribunus hic agit?* 390
10 *Quare Paulus ſe dicit natum in Thare urbe celeberrima?* ibid.
11 *Quare Paulus alligatus catenis tam pedibus, quam manibus prædicat, & manu ſilentium indicat?* 391

Caput. XXII.

Paulus juſſus flagellari ſe Civem Romanum dicit.

Quæſt. 1. *Quare Paulus in exordio ſermonis ſe dicit nutritum in hac Civitate Jeruſalem?* pag. 392
2 *Quare D. Paulus ſe dicit eruditum ad pedes Gamalielis?* 393
3 *Quare tantus eſt Paulus in explicanda educatione ſuæ pueritiæ?* ibid.
4 *Quare Paulus videns ſuorum lachrymas tam vehementer affligebatur!* 394
5 *Quare Chriſtus mandat tam velociter exire Paulum de Jeruſalem.* 395
6 *Quare iſti Jeroſolimitani proiiciebant veſtimenta ſua jactantes pulverem in aërem?* 396
7 *Quare D. Paulus cum natus eſſet Thare Ciliciæ dicitur Civis Romanus?* ibid.

Caput. XXIII.

Apparet Deus Paulo confortans eum.

Quæſt. 1. *Quare Divus Paulus dum introducitur in Concilium eſt attendens in aſſiſtendo?* pag. 198
2 *Quare D. Paulus ſummum Sacerdotem appellat parietem dealbatum?* 399
3 *Quiſnam eſſet iſte Ananias ſummus Sacerdos?* 400
4 *Quare D. Paulus ait ſe non agnoviſſe ſummum Sacerdotem?* ibid.
5 *Quare Paulus, quod ſit Phariſæus de ſe teſtatur?* 401
6 *Quare tribunus timet ne à tumultuante turba Paulus diſcerpatur?* ibid.
7 *Quare Chriſtus D. prædicit Paulo quad ut cum teſtificatus fuerit Jeruſalem, ſic oportebat eum Romæ teſtificari?* 402
8 *Quare iſti iniqui faciunt votum non manducandi, nec bibendi donec interficiunt Paulum?* pag. 403
9 *Quare iſti impii non aliam ſibi pœnam imponunt, niſi tantum cibi, & potus.* ibid.
10 *Quare tam crudeli odio Judæi necem Pauli procurabant?* 405
11 *Quare D. Paulus tam magnifico comitatu tendit in Cæſaream?* ibid.
12 *Quiſnam eſſet iſte Felix præſes.* 406

Caput XXIV.

Paulus ſuam cauſam defendit, & Felix tremens factus eſt.

Quæſt. 1. *Quare Summus Pontifex & Seniores Judæorum eligunt Tertullum, ut pro eis cauſam patrocinetur, & agat?* 407
2 *Quare Tertullus laudat præſidem Felicem de ſua providentia in gubernatione.* ibid.
3 *Quare tam fervidè Iudæi procurabant mortem Pauli, cum ille omnibus viribus intendat illorum ſalutem?* 408
4 *Quare Iudæi tanta opprobria contumelioſa congerunt contra Paulum?* 409
5 *Quare Paulus in Conventu malignantium tam imperterritus generosè aſtat?* 410
6 *Quare nefandi, ac execrabiles homines ſanctam Religionem Chriſtianam, dicebant hereticam?* ibid.
7 *Quare Apoſtolus ait coram præſide ſe habere ſpem in Deum?* ibid.
8 *Quare Paulus tam confidenter ſtat in Conſilio deſpiciens oblatrantium voces?* 411
9 *Quare D. Paulus Proconſuli maximè commendat caſtitatem eumque de illa commonefacit?* 412
10 *Quare Felix præſidens frequenter vocabat Paulum, & loquebatur eum?* 413

Caput XXV.

Paulus à Cæſare appellat.

Quæſt. 1. *Quare Petrus tam celeriter ac feſtinanter venit de Jeruſalem, & ſtatim vocat Paulum ad tribunal.* p. 414
2 *Quare cum Feſtus præſidens agnoſceret innocentiam Pauli? ipſum tamen volebat tradere ad mortem?* 415
3. *Quare Feſtus ſe offerat Paulo judicem in ſua cauſa, Paulus rejicit, & recuſat dicens: Cæſarem appello?* 416
4 *Quare D. Paulus non vult judicari in Jeruſalem ſed tribunal Cæſaris requirit?* ibid.
5 *Quare D. Paulus, qui vehementer optabat mortem, nunc occaſione illius data mortem differt?* 417
6 *Quiſnam eſſet Rex Agrippa, & Bernice?* 418
7 *Quare Feſtus ait quod non ſit conſuetudo Romanis aliquem inauditum condemnare, cùm hoc ſit de jure gentium?* ibid
8 *Quare Feſtus tractans de Chriſto Domino, ait quod Paulus loquebatur de quodam Ieſu defuncto?* 419
9 *Quare tam imprudenter loquitur Feſtus de Ieſu ſanctiſſimo? velut de uno defuncto?* 419

Caput XXVI.

Paulus exorat coram Præſide, & Rege, Agrippa.

Quæſt. 1. *Quare D. Paulus cum tanta rerum diſpoſitione loquitur?* p. 421
2 *Quare D. Paulus refert ſuam perſecutionem quam faciebat contra Chriſti Eccleſiam?* p. 422
3 *Quare D. Paulus tam late proponit ſuam mutationem ex perſecutore in defenſionem Chriſtianam?* ibid.

A verſu 12. uſque ad 23. narrat, & quomodo cum iret Damaſcum vocatus eſt à Chriſto, & quomodo ejus ſanctiſſimum nomen prædicaret, quod explicatum ſupra ad cap. 9.

4 *Quare Feſtus vocat Paulum inſanum?* 423
5 *Quare Aggrippa occultè fuerit Christianus?* pag. 424.
6 *Quare D. Paulus optabat, ut omnes eſſent ſicut ipſe?* ibid.
7 *Quare D. Paulus vult ſecum omnes habere in eadem diſciplina, excipiendo famem & vincula ſua-* ibid.

CAPUT XXVII.

Paulus navigando remittitur Romam cum Centurione Iulio.

Quæſt. 1. *Quare Paulus mittitur Romam* pag 426
2 *Quare Julius Centurio dat facultatem Paulo eundi ad ſuos amicos?* 427
3 *Quare dicitur quod jejunium jam erat tranſactum?* 428
4 *Quare cum Paulus ſuadeat non eſſe ultra navigandum; omnes fere ſtant in contrariam ſententiam?* ibid.
5 *Quare ventus Typhonicus tam vehementer exurgit contra hanc navim?* 429
6 *Quare tot, & tanta adhibent nautæ ad evitandum navis naufragium?* 430
7 *Quare omnes Nautæ ex ſibi Paulo aſſociato ſalvi fiunt?* ibid.
8 *Quare non in principio tempeſtatis, ſed jam in fine apparet Angelus confortans Paulum annuntians omnium ſalutem?* 431
9 *Quare omnes qui erant in Navi dicuntur ſalvari ob gratiam Pauli; cum Paulus dicat, quod ſi nautæ exirent omnes, peribunt?* 432
10 *Quare Paulus tam vehementer exhortat omnes ad manducandum?* ibid.
11 *Quare Paulus adhuc in medio periculi dat Deo gratias coram omnibus?* 433

CAPUT XXVIII.

Pervenit Paulus Romam ubi vivide prædicat.

Quæſt. 1. *Quare Melitenſium charitas tantum laudatur, & ſublimatur?* 435
2 *Quare D. Paulus Melitenſibus magnum gratiarum cumulum dedit?* ibid.
3 *Quare vipera mordens Paulum nullum nocumentum ei dedit?* 436
4 *Quare Vipera excuſſa è manu Pauli non cadit in terram, nec in campum, ſed in ignem?* ibid.
5 *Quare cum Vipera dependet è manu Pauli, adſtantes judicant Paulum hominem homicidam, ac facinoroſum eſſe?* 437
6 *Quare Melitenſes citò Paulum moriturum credebant, & ſtatim eum eſſe Deum anclamant.* ibid.
7 *Quare morſus viperæ in nullo læſit Paulum, nec in corpore, nec in opinione?* 438
8 *Quiſnam eſt iſte Publius?* ibid.
9 *Explicantur nomina in his verſibus contenta.* 439
10 *Quare D. Paulus per tot, & tanta regna prædicans Evangelium Chriſti peregrinatur.* ibid
11 *Quare Paulus videns fratres Romæ multam fiduciam accepit?* 440
12 *Quare ad exprimendam obſtinatam Judæorum obdurationem, addücit* Paulus *citatum Iſaiæ locum?* 441
13 *Quare D. Paulus in tanta veneratione fuit Romæ* ibidem.

COMMENTARIA AD LECTIONES BEATISSIMÆ VIRG. MARIÆ
DE MONTE-CARMELO.

Quæſt. 1. *Omnia quæ ab Eccleſia Dei ponuntur in officio* Divino *magna reverentia recolendæ ſunt ab omnibus fidelibus?* 446
2 *Lectiones B. Virginis Mariæ de Monte-Carmelo, multa auctoritate Apoſtolica eminent illaque ſunt roboratæ.* ibid.
3 *Magnus Elias fundator, ac inſtitutor Ordinis Carmelitarum.* 447
4 *Referuntur aliquæ opiniones, ſi dici poſſunt opiniones, & impugnantur cum ſua objectione.* 449
5 *Ex tanta perſiſtentia diſciplinæ in filiis Eliæ colliguntur in eis vota.* ibid.

SECTIO I.

Aliqua, valdè communia ſupponenda. ibid.

SECTIO II.

Tria vota in Elia, ac filiis ejus aſtruuntur ex propria ſententia. 450

SECTIO III.

Ex verbis Sanctiſſimæ Virginis Mariæ probatur, & confirmatur noſtra ſententia. 453

SECTIO IV.

Probatur noſtra ſententia auctoritate magnorum Patrum, ac graviſſimorum Doctorum. 454

SECTIO V.

Probatur noſtra reſolutio ex duplici decreto diffinitivo ſanctæ Inquiſitionis, & etiam auctoritate Magiſtri ſacri Palatii. 455

SECTIO VI.

Præoccupatur objectio de Voto Virginitatis Sacratiſſimæ Deiparæ. 456
7. *Sanctiſſima Maria Virgo habet excellentiæ principatum ſuper omnes puras creaturas in omnibus opericus, & actionibus ſuis.* 457
8 *Oſtendetur quod noſtra ſententia de Voto in lege veteri non ſic repugnat Chriſto* D. *Beatiſſimæ Deiparæ, nec ſacris Apoſtolis, nec legi Evangelicæ, nec veteri: nec Sanctis Patriarchis aliarum religionum.* 458
9. *Solvuntur alia argumenta.* 460
01 *Solvuntur alia quatuor argumenta.* 461
11 *Explicatur differentia inter vota legis novæ* 462
12 *Succeſſio hæreditaria abſque ulla interruptione perſeveravit in familia Carmelitana ab Elia uſque au Chriſtum Dominum.* 464
Quæſt. 7. *Qualiter Carmelitæ ſe habuerunt tempore Chriſti, ac Apoſtolorum quorum fuerunt Coadjutores.* 465
8 *Oſtenditur continuata Series Carmelitarum abſque ulla interruptione à tempore Chriſti uſque præſens.* ibid.
9 *Oſtenditur regula Alberti valde ſublimis, & perfecta.* 467

Quæſtio 10.

Quæſt. 10. *Conſideratur ſumma felicitas eorum, qui digni habiti ſunt Sanctiſſimam Virginem Mariam videre, & audire.* 468

11 *Qualiter ſe habuit Sanctiſſima Virgo Maria cum ſuis devotiſſimis Carmelitis, & ipſi erga eam ſupremam Reginam.* 469

12 *Expenditur viſio Eliæ in Monte-Carmelo.* 470

13 *Circa ſacellum in Monte-Carmeli arguitur quorumdam dicendi modus.* 471

14 *Firmo, ac ſtabili veritatis fundamento aſtruitur ſacellum in Monte-Carmelo Deiparæ conſecratum & veriſimilo ſub titulo Conceptionis.* pag. 472.

15 *Carmelitæ primi omnium ædificaverunt templum in honorem Beatiſſimæ Virginis.* 473

16 *De Auguſtiſſimo, & magnificentiſſimo nomine Virginis Mariæ de Monte-Carmeli.* 474

17 *Arguitur, & reprobatur quidam fabuloſus dicendi modus de origine nominis fratrum Virginis de Monte-Carmelo.* 475

18 *Quam ſublime, ac magnificum ſit nomen dici fratres Ordinis Beatiſſimæ Virginis de Monte-Carmelo.* 476

19 *De indulgentia conceſſa ab Urbano VI. nominantibus Ordinem Carmelitarum, vel fratres Ordinis Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte-Carmeli.* 477

20 *De multis, ac magnis mirabilibus, quibus Sacratiſſima Virgo ſe præbuit Matrem, ac tutelarem Carmelitarum.* 478

21 *De circunſtantiis quibus ſacrum Scapulare fuit datum, ac receptum à Sancto Simone, ac de nominè Scapularis.* 479

22 *Suprema Regina Carmeli in ſacro Scapulari nobis adminiſtrat divinum cibum, cœleſtem veſtem ac victricem tropheum de inimicis.* p. 480.

23 *Sub auſpiciis Reginæ Carmeli omnia feliciora, proſpera.* 482

24 *Sacrum Scapulare ſignum amoris fidei, ac ſalutis.* ibidem.

25 *Sacrum Scapulare ſignum amoris Virginis Mariæ.* 483

26 *Quomodo intelligenda ſint illa verba: in hoc moriens æternum non patietur incendium* pag. 484

27 *Sanctiſſima Virgo Maria vehementer exorat, ac intercedit pro animabus Purgatorii.* ibidem.

28 *De magno, ac inſigni adjutorio animarum Purgatorii, erga Carmelitas.* 485

29 *Quare hoc tantum Virginis patrocinium animabus Purgatorii dicitur præcipuè in die Sabbato?* 486

30 *Quæ conditiones requirantur ad has indulgentias lucrandas?* ibid.

31 *Proponuntur aliqua obſequia ex parte Religionis Carmelitanæ erga ſacratiſſimam Virginem, quæ omnia dimanant ex ejus ſingulari auxilio, & gratia, ac patrocinio.* 487

SUMMA CONCIONUM AD ADVENTUM, Septuageſimam, & totam Quadrageſimam.

Littera c. Caput, n. Numerum, p. Pignam deſignat.

Dominica I. Adventus.

Luc. 21.

ERUNT ſigna in Sole, & Luna. In hac prima anni Dominica nobis proponit Eccleſia memoriam judicii univerſalis, quæ maximè inſervit ad ſalutis negotium. c. 2. n. 193. 195. 196. p. 63

Erunt ſigna in Sole & Luna. Deus ante ſupplicium dat ſigna, ut fugiamus ejus irā. c.21.22.23.p.384

Erunt ſigna. Adhuc in die tantæ iræ & furoris reſplendet Divina pietas, dum nos admonet, ut ab illius rigore fugiamus. c. 7. n. 243. 244. p.182

Erunt ſigna in ſole, & Luna. Quia deſcendit Deus; ad Dei præſentiam omnia timore concutiuntur. c. 4. n. 119. p. 113

Areſcentibus hominibus. Deus permittit has preſſuras, & anguſtias in hominibus, ut aperiant oculos, & reſipiſcant. c. 5. n. 72. p. 127. & c. 9. n. 7. & 8. p. 216

Videbunt filium hominis. Non ait: filium Dei, quia quales fuerint ei homines, talis erit eis filius hominis, c. 7. n. 183. 184. 185 p. 175

Cum majeſtate, & poteſtate. Adpuniendum, & inferendum ſupplicium c. 12. n. 157. 158. p. 299

Cum majeſtate, & poteſtate magna. Ut ita in multa reverentia, ac veneratione ſit omnibus. c. 2. n. 75. 76. 77. p. 50

Videbunt filium hominis. Non filium Dei, nam filius Dei maximè manifeſtatur in humilitate, ac paſſione. c. 2. n. 253. 254. 255. p. 71

Statuet oves ad dexteram, hædos ad ſiniſtram. Conſequenter videbatur dicendum capreas, & non hædos, tamen hædos dicit, qui ſunt infœcundi, & tales infœcundi *in* maledictionem veniunt à Deo. c. 18. n. 88. p. 360

Non dediſtis mihi manducare. Optimus judex ſuarum actionum ac condemnationis dat rationem c. 11. n. 8. p. 274

Dominica II. Adventus.

Matth. 11.

CUm audiſſet Joannes in vinculis. Vincula pro Deo fortiſſima, & glorioſa ſunt. c. 16. n. 81. 82. 83. p. 337

Cum audiſſet opera Chriſti. Non ait: Cum audiſſet verba, ſed opera, quæ multo magis movent, quam verba. c. 9. n. 247. 248. 249. p. 242

Tu es, qui venturus es. Bene cum Joannes agnoſcebat, quod ipſe eſſet verus Meſſias pro ſalute mundi moriturus, cum eum innocentem Agnum prædicaverit, ut notat D. Chryſ. c. 25. n. 7. p. 415

Tu es, qui venturus es. Joannes habebatur ut magnus Magiſter; *exibat ad eum omnis Ieroſolyma*, Matth. 3. & tamen non erubeſcit interrogare c. 8. n. 147 148. 149. 150. p. 210

Tu es, qui venturus es. Bonus Magiſter volebat omnes ducere ad Chriſtum, ac ſecum eſſe participes illius donorum. c. 2. n. 314. p. 79. & c. 3. n. 3. pag. 81

Dicite Joanni, quæ vidiſtis, cæci vident, claudi ambulant. Nonne Phariſæi hæc opera calumniabantur. *In Belzebuth Principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Sic ſæpe contingit, quod juſtis eſt Dei virtus, iniquis eſt maledictio. c. 10. n. 210. 211. 212. p. 269

Cœpit dicere de Joanne Baptiſta. Magnus Dominus ſervos ſuos vult extollere, & honorare. c. 1. n. 126. p. 19. c. 20. n. 82. p. 378

Præparabit viam ante faciem. Quomodo hoc dicitur peculiariter de Baptiſta, cum omnes Prophetæ ad hoc miſſi ſint, ut notat D. Chryſ. in Imperfecto homil. 27. quia Joannes præ cæteris venit Chriſti radios participans. c. 9. n. 107. p. 152

Dominica III. Adventus.

MIſerunt Judæi à Ieroſolymis. Non à quocumque loco ſed à Jeroſolymis, ubi erat magnum Concilium Sacerdotum, quia cum res eſſet valde magna, magno conſilio agenda. c. 4. expoſit. 2. & c. 1. n. 209. p. 29

Sacerdotes, & Levitæ. Cum res eſſet valde magna, eliguntur Legati viri valde magni, & cogniti. c. 1. n. 248. 249. 250. p. 34

Tu quis es. Magna præ excellentia Joannis, quod cum multi viri magni eſſent tunc in Republica Judaica, ſic prælucebat, ut reputaretur Meſſias & tantam dignitatem offerrent. c. 2. n. 65. 66. 67 pag. 49

Confeſſus eſt, quia non erat Chriſtus. Ex quo. D. Auguſt. ſerm. 23. de Sanctis maximè celebrat Joannis magnitudinem, nil majus in homine, quam ſe contineri intra ſe, non rapi ſupra ſe. cap. 1. n. 169. 170. 171. p. 24

Non ſum Chriſtus. Auguſt. citatus: dum ita ſe incurvat, ac deprimit, inde maximè exaltatur. c. 10. n. 179. 180. p. 265

Ego vox clamantis. Non ait, ego ſum Angelus, Propheta, & pluſquam Propheta, ſed ait tantum, ſum vox, quæ eſt velut aër tranſiens: Valde magnificum manifeſtare infirmitatem, abſcondere dignitatem. c. 14. n. 17. 18. p. 314

Cur ergo baptizas. Ipſi miſſi fuerant ut quærerent à Joanne quis eſſet, an eſſet, Meſſias: ipſi vero ultra interrogant de poteſtate baptizandi, ad quod non erant miſſi, excedentes ſuam commiſſionem. c. 10. n. 53. 54. p. 252

Vox clamantis. Non ait: Vox clamans, tamquam à ſe ipſo clamans, ſed *clamantis*, nempe Dei, quia quidquid in ſe habebat, totum à Deo acceptum

ceptum referebat cap. 3. num. 94. 95. 96. p. 90
Quid ergo baptizas. Eadem conſtantia, qua ut Meſſias veneratus, & interrogatus, reſpondit, eadem, ut reus accuſatus, in tam diverſo eventu idem. c. 12. n. 52. 53. 54. p. 283

Dominica 4.

ANno quinto decimo. Deſcribitur Reſpubl. Judaica diviſa in tantis principibus, ut inde ejus ruina denotetur, quæ à diviſione naſcitur c. 15.n. 11.12.13. p. 341
Sub principibus Sacerdotum. Sub tam iniquis Principibus depravatus notatur notus populus. c. 8. n. 94. p. 204
Sub Principibus. Iniqui erant, & cum potentia iniquitas armata omnia deſtruit. c. 12. n.8.&9.283
Sub Principibus. Quamvis iniqui, & peſſimi eos Evangeliſta honorat nomine *Principum Sacerdotum* valde honorifico. c. 2.n.75.76.77. p. 50
Factum eſt Verbum Domini. Antequam Joannes doceret, prius factum eſt in eo verbum per illuſtrationem, ac illuminationem: Doctor, antequam doceat, diſcat. c. 8. n. 148. 149. p. 210
Factum eſt Verbum Verbum cum ſit vox, potius dicitur, quam ſit, ſed tum rectè ſit cum opere adimpletur. c. 3. n. 69. & c. 8. n. 68. 69. p. 90
Filium Zachariæ Quia in illo ſui parentis virtutes reſplendebant. c. 7. n. 67. 68. 69. p. 162
In remiſſionem peccatorum. Valde opportune manifeſtatio filii Dei incipit à remiſſione peccatorum. c. 7. n. 161. 162. 163. p. 173

Septuageſima.

Matth. 20.

EXiit primo mane. Deus maximè vigilat, & conſurgit diluculo in ſuorum ſalutem. c. 8. n. 18. 19. p. 196
Primo mane. Deus in ſe oſtendit formam, quam vult in ſuis eſſe.c. 2.n. 38. Suos vult vigiles, ipſe vigilat. c. 10. n. 35. 36. p. 45.250
Conducens operarios in vineam ſuam. Omnia opera noſtra ad Deum & ad ejus gloriam. c. 3. n. 94. 95.66. & c. 4. n. 98. p. 93. 111
Conventione facta. Non imperat, nec conſtringit, ſed ſuaviter ſuis donis allicit.c.9.n. 29.& c. 13. n. 56.57. p. 218. 307.
Conventione facta. Suo genio vult eos attrahere ex emolumento comparato. cap. 17.n.81. 82.83.& c. 12. n. 104. 105. p. 348.293.
Conventione facta. operandi ad præmium obtinendum, ſine operibus non obtinetur cœleſtis beatitudo. c. 4. n. 54.55.56. p. 105
Ex denario diurno Ex denario diei; & lucis, quia cœleſtis beatitudo, ad quam lucrandam operatur; totum in illa eſt dies clara; quæ explicari non poteſt. c. 1.n.155.156. p.23
Non facio tibi injuriam. Querimoniæ prudenter, & pacificè ſunt evitandæ. c. 1. n. 267. p. 37

Dominica Sexageſimæ.

Luc. 8.

EXiit, qui ſeminat. Et cur non exprimitur, quis ſit iſte ſeminator, qui tam largè beneficia ſui ſeminis diffundit, magnus benefactor, qui benefecit, & ſe benefactorem abſcondit. cap. 5. n. 89. 90. 91. p. 128
Exiit qui ſeminat ſemen ſuum. Ut per id, quod impendit, recipiat fructum, ac emolumentum.c.9 n. 259. 260. 261. p. 243
Exiit qui ſeminat. Semel, & iterum dicitur ſeminare: in opere bono, & ſancto perſeverandum c. 2. n. 294. 295. p. 77
Aliud occidit inter ſpinas. Magnæ, & excellentis virtutis eſt ſua bona, ac digna omnibus communicare. c. 4. n. 147. 148. & cap.18.n.87.88.89 p. 114. 203.
Natum aruit, quia non habebat humorem. Divina gratia, ac cœleſtia dona requirunt noſtram cooperationem. c. 14. n. 68. 69 p. 319
Exortæ ſpinæ ſuffocaverunt. Divitiæ in peccatoribus non ſinunt creſcere fructum juſtitiæ, ſecus vero in bonis c. 10. n. 19. 20. 21. p. 248
Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei. Quæ ſunt myſteria fidei, & ſacram Scripturam, quæ eſt clavis regni cœlorum. c. 8. n. 176. p. 213
Sermo eſt Verbum Dei. A quo omnia bona proveniunt; unde grande nefas, illud contemnere, & non audire. c. 17. c. 40. 41. p. 344

Dominica quinquageſimæ.

Luc. 18.

ASſumpſit Jeſus duodecim diſcipulos ſecreto Notat D. Marc. cap. 10. *Et præcedebat illos Jeſus.* Cum iret ad mortem, & paſſionem præcedebat ſuos diſcipulos, at in honoribus; & dignitatibus volebat, ut ſui eum præcederent c. 20. n. 82. p. 378
Præcedebat eos. Quia Chriſtus valde promptus: & ſollicitus ad hominum ſalutem cap. 7. n. 290 291. 293. *Præcedebat eos*, quia ibat adimplendum, ac ſatisfaciendum muneri ſibi commiſſo à Patre c. 20. n. 68 69 70. p. 187. 376
Tradetur gentibus & illudetur, & flagellabitur. Valde latè agit Chriſtus de ſua paſſione; quia in ipſa ignominia paſſionis, maximè manifeſtatur ejus divinitas.c. 2.n.253. 254. 255. p. 71
Tardetur gentibus. Tam latè agit de ſua paſſione, ut diſcipuli firmiter eam memoria tenerent ad faciliter tolerandos omnes labores, perſecutiones. c. 7. n. 280. 281. 282. p. 186
Tertia die reſurget. Si eos contriſtat memoria ſuæ mortis, ac paſſionis, etiam eos recreat gaudio reſurrectionis. c. 2. n. 257. 258. 259. p. 72
Jeſu fili David. D. Auguſt. ut cognovit, quod tranſibat, Jeſus clamat *miſerere mei* timebat, quod ipſe infirmus, & cæcus remaneret. Bona occaſio non omittenda. cap. 8. n. 167. & c. 22. n. 26. p. 212 394.
Jeſu fili David. Jeſum ſanctiſſimum nomen dicit, in quo eſt tota ſalus & vita; pro quo vide multa in ſymbolario nomine Jeſu.
Jeſu fili David. Qui fuit valde pius, & miſericors. Glorioſum eſt præclaros majorum mores æmulari, eorum veſtigiis inhærere. cap. 7. n. 67. 68. 69 p. 162

Pro Quadrageſima Feria 4. Cinerum.

Matth. 6.

NOlite fieri ſicut hypocritæ. Virtutis ſimulatio valde peſtifera, & lethalis,c.23.n.61.62.63. Vera virtus abſcondenda. cap.7.num.45. p. 404. p. 160.

Exterminant facies ſuas. D. Hieronym. Mittunt extra terminos naturæ humanæ, ut per vanitatem fiant mancipia diaboli. cap. 5. n. 21. 22. 23. 24. p. 121

Exterminant facies ſuas. D. Hieronym. *Exterminantur exules* ab omni gratia, & favore divino trahentes ad ſe omnia ſupplicia. cap. 12. n. 151. 152. Ideo omnis vana gloria vitanda. cap. 10. n. 172. 173. 174. p. 299. 264

Exterminant facies ſuas. Ut videantur homines mortui, & quoddam cadaver vivum. c. 9. n. 267. 268. p. 244

Tu autem cum jejunas. Inter omnes virtutes nobis commendatur perfectum jejunium, quod nobis dat alas in cœlum, cap. 21. n. 56. 57. 58. & inde voracitas ciborum deteſtanda, quæ ſecum importat omne malum. cap. 1. num. 237. p. 384. 33.

Nolite thezauriſare vobis in terra. Evacuanda eſt anima terrenis, ut cœleſtibus impleatur. cap. 9. num. 103. 104. & cap. 7. num. 17. 18. 19. & n. 199. & n. 261. 262. 263. p. 226

Nolite thezauriſare vobis in terra. Et tamen hoc frequenter faciunt homines, qui ob lucrum comparandum potius volunt habere ſecum diabolum, quam Deum. cap. 16. num. 66. 67. 68. 69. pag. 336.

Pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Deus noſtra obſequia largè, & amplè remunerat. cap. 7. num. 47. & cap. 10. n. 215. 216. 217. p. 160. 269.

Memento homo.

Memoria mortis valde utiliſſima ad mortem non timendam, ac vincendam, & cum Chriſto vivendum. Vide multa in ſymbolario. Verb. *Mors*

Feria 5. Cinerum.

Matth. 8.

Cum intraſſet Jeſus Capharnaum, acceſſit Centurio. Optimè cohærent omnia Capharnaum; Centurio: Capharnaum interpretatur ager pœnitentiæ. *Centurio eſt in fructu centeſimo.* Ait D. Chryſolog. ſerm. 102. quia ubi eſt pœnitentia, magnus eſt juſtitiæ fructus. c. 13. n. 63. 64. 65. p. 308

Acceſſit ad Jeſum. Preſſus infirmitate pueri ſui, nam labores aperiunt oculos, ut quæramus ſubſidium, ac remedium. cap. 9. num. 107. 108. p. 227

Puer meus jacet. Maximè torquetur Centurio de infirmitate pueri, & erit pronoſticum multæ felicitatis de pueri ſanitate, & de ejus fide laudata c. 7. n. 38. 39. 40. p. 159

Puer meus jacet. Proprium principis de ſua familia agere, & providere. cap. 24. n. 12. 13. 14. 15. pag. 418

Jacet, & malè torquetur. Deus dat labores ad majorem ſervorum ſuorum gloriam, & ad magis honorandam, & oſtendendam fidem Centurionis. c. 18. n. 56. 57. 58. p. 354

Domine non ſum dignus. Dum ſe per humilitatem indignum judicat, inde fit dignus, & extollitur. c. 10. n. 179. 180. p. 265

Homo ſum ſub poteſtate conſtitutus. Prælatus eligitur ut ſuo filio, ac ſuis ſerviat, de eorumque bono agat. cap. 1. n. 240. 241. & c. 20. n. 68. 69. 70. p. 33. p. 377

Homo ſum ſub poteſtate conſtitutus. Unde in Centurione tanta ſapientia, bonitas, ac humilitas? quia ſe hominem agnoſcebat cap. 10. num. 173. pag. 265

Feria 6. Cinerum.

Matth. 5.

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, Dilectio inimicorum virtus propria filii Dei. cap. 7. n. 338. generat floridam, & ſuavem mortem. cap. 7. n. 347. amor inimicorum omnes virtutes ſecum importat. ibid. num. 348. p. 192 193.

Diligite inimicos veſtros. Chriſtus id quod mandat in ſe executus eſt. c. 7. num. 154. 155. p. 172.

Diligite inimicos veſtros. Injurias remittere, & de illis obliviſcere magna Dei virtus. c. 12. n. 50. p. 287

Orate pro perſequentibus vos. Perfecta charitas omnia ſua bona cum aliis intendit communicare. cap. 2. num. 314. 315. & cap. 4. n. 147. 148. p. 79. 116.

Orate pro perſequentibus. Non commendat Dominus hic; ut unuſquiſque oret pro ſe, ſed pro perſequentibus vos. Juſtus magis ſollicitus de bono proximorum, quam de ſuo. cap. 18. n. 36. 37. 38. 39. p. 356

Ut ſitis filii Patris veſtri, qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos. Deus per ſuam beneficentiam oſtenditur, & manifeſtatur. cap. 10. n. 215. 216. 217. p. 269.

Cum facis eleemoſynam. Vide in ſymbolario verb *Eleemoſyna.*

Sabbatho poſt Cineres.

Marc. 6.

Erat navis in medio maris, ipſe ſolus in terrâ D. Hieronym. *Tandiu imminens naufragium perſeverat, quandiu Jeſus veniat.* Abſentia prælati magnum naufragium ſubditis. c. 20. n. 114. p. 382

Vidit eos laborantes. Erant juſti, & ſancti, inde non mirum, quia labor, & ærumna hos ſolet frequenter perſequi, & vexare. c. 2. n. 233. 234. 235. p. 68

Vidit eos laborantes. Cur non ſtatim ſubvenit, ſed in 4. Vigilia? quia perſeverantia in bono opere ad cœleſte auxilium. cap. 2. n. 294. 295. & c. 11. n. 36. 37. 38. p. 77. 477

Laborantes in remigando. Propriis nempe manibus, quia ſalus noſtris operibus quærenda, ac ſollicitanda eſt. c. 7. n. 182. & c. 4. n. 54. 55. 56. p. 155. 105

Laborantes in remigando. Si laborant, cur Magiſtrum non invocant, & ejus opem implorant? quia eorum deſiderium, ac affectus ſine voce maximè clamabat. c. 9. n. 60. 61. 62. p. 222

Venit ad eos quarta Vigilia Deus non ſinit ſuos juſtos multo tempore vexari in laboribus, ſed cito ſubvenit c. 16. n. 91. 92. 93. p. 338

Cogitaverunt eſſe Phantaſma. Cur non cogitant eſſe Magiſtrum, cujus potentiam viderant in multis miraculis, & quod ſuper mare ambulavit, Matth. 18. n. 48. & c. 9. per totam. n. 141. p. 230.

Quarta Vigilia venit ad eos. Per Vigiliam univerſa cuſtodiuntur, & omnia bona veniunt. c. 16. n. 35. 36. p. 332.

Dominica

& totam Quadrageſimam.

Dominica 1. *Quadrageſimæ.*

Matth. 4.

D*Uctus eſt Jeſus in deſertum.* Ducitur D. Jeſus in deſertum, & frequenter in deſertum ibat ad noſtrum documentum ad contemplandum animo ſeparato ab omni tumultu cap. 9. num. 103. 104. c. 7. n. 199. & q. 23. q 28. n. 261. 262. 263. p. 226. 177. 184

Cum jejunaſſet quadraginta diebus. Contemplationi in noſtrum documentum adhibet jejunium ad vincendas omnes tentationes. c. 21. n. 56. 57 58. & c. 10. n. 67. p. 388. 253

Poſtea eſurit accedens tentator. Tempore nempe famis, quæ eſt congeries omnium malorum, homines, ac regna deſtruit. cap. 11. num. 67. 68. 69. p. 280

Dic ut lapides iſti panes fiant. Per terrena; ac temporalia parat diabolus ingreſſum in homine. c. 5. n. 20. p. 121

Si filius Dei es. Cum adulatione acceſſit, quæ inter omnia eſt valde execrabilis, & maximè fugienda cap. 8. n. 58. 59. & c. 12. n. 143. 144. 145. p. 200. 298

Dic ut lapides panes fiant. Diabolus multos proponit; Chriſtus unum ſolum; *Non in ſolo pane vivit homo*, & alibi: *Si petierit panem.* Chriſtus neceſſaria, diabolus ſuperflua. c. 1. n. 145. & c. 5. n. 44. 45. p. 21. 124

Scriptum eſt: non in ſolo pane. In tribus tentationibus Chriſtus ſacra Scriptura ſe defendit, quia ipſa fortiſſima eſt ad omnes tentationes ſuperandas. c. 2. n. 179. 160. p. 67

Mitte te deorſum. Diabolus non audet eum emittere, ſed provocat, ut ipſe ſe præcipitet; at Judæi voluerunt eum præcipitare. Luc. 4. n. 29. Miniſtri diabolo pejores. cap. 14. num. 6. 7. 8. pag. 312.

Si filius Dei es, mitte te deorſum. Non ait; ambula ſuper nubes. Exploravit inimicus Chriſti ingenium eſſe ad humile, & ideo provocat ad deſurſum Diabolus unumquemque vult ſua inclinatione expiſcari. c. 17. n. 81. 82. 83. p. 348

Feria 2. *à Dominica* 1.

Matth. 21.

C*Um ingrederetur Jeſus Jeruſalem, commota eſt omnis civitas.* Unde tanta commotio? Ad ingreſſum magni viri maximè ſuperbi commoventur, ac perturbantur. c. 8. n. 53. 54. Vel etiam invidi. c. 5. n. 119. 120. p. 199. 132

Quis eſt iſte? Per contemptum ſic loquuntur tanquam de homine ignoto, ac nullius conſiderationis, & inde Dei judicio multum ſunt depreſſi, & humiliati. cap. 5. num. 172. 173. 174. pag. 137.

Ejiciebat de templo. Valde execrabile, & abominabile peccare contra reverentiam templi. c. 21. n. 66. 67. 68. p. 389

Menſas nummulariorum. Hoc faciebant homines contra Dei legem ob comparandum lucrum temporale, cujus ratione magis volunt homines ſecum habere diabolum, quam Deumc 16. n. 66. 67. 68. p. 339

Menſas nummulariorum evertit, & columbarum. Non autem nummos perdidit, nec columbas occidit, ea eſt Dei manus quod etiam in ipſis plagis dat ſigna pietatis, ac protectionis. cap. 7. n. 171. 172. 173. p. 174

Cathedras columbarum evertit. Valde mirum, quod tam rigide ſe habeat Chriſtus in hos templi prophanatores, cum modo magno ſacrilegiorum turba impune garriat in templis, tamen timeant, quod ſimiles in peccatis ſimilis pœna comprehendet. c. 1. n. 234. 235. 236. p. 31

Acceſſerunt ad eum cæci, & claudi. Cum videret menſas nummulariorum, & columbarum evertit, quia nihil aliud quærebat niſi ſolum Jeſum, in quo ſunt omnia bona: vide multa Sanctiſſimum nomen Jeſus.

Feria 4. *à Dominica* 1.

Matth. 12.

M*Agiſter volumus à te ſignum videre.* adulando dicunt Magiſtrum, ut ab eo valeant obtinere, quo intenrant ad calumniandum. c. 8. n. 58. 59. & c. 12. n. 143. 144. 145. p. 196. 298

Vnlumus à te ſignum videre. Non ratione moventur, ſed cæca voluntate, ac indomita potentia & indè depravatè, ac iniquè agunt. c. 2. n. 64. & c. 5. n. 146. p. 48. 171

Volumus ſignum videre. Maximè notandum, quod juxta textum Matth. num. 38. quod poſtquam Chriſtus D. ſanahit dæmoniacum cæcum, & mutum tunc reſpondentes. *Volumus, à te ſignum videre.* D. Hieronym. quaſi quæ viderant, ſigna non fuiſſent; odium obcæcabat eos, ne illa viderent, ac intelligerent. cap. 6. num. 118. pag. 153.

Volumus à te ſibnum videre. iſti viſa Chriſti miracula deſpiciebant, & rationem tentandi arripiebant; alii mirabilia Chriſti prædicabant quia Propheta magnns ſurrexit in nobis; quia Deus viſitavit plebem ſuam Odium, & mors de eadem re tam differentes effectus producunt. c. 10. n. 210. 211. 212. p. 269

Generatio mala, & adultera. Non ſolum mala, ſed etiam adultera, quod pejus eſt. Semper unum peccatum aliud gravius ſecum importat. cap. 7. n. 244. 248. 249. 250. p. 182

Niſi ſignum Ionæ Prophetæ, quod eſt ſignum ſuæ diviniſſimæ Paſſionis, in qua Chriſtus oſtenditur verus Deus & efficaciter attrahit noſtra corda. Vide in indice verb. *Paſſio.*

Viri Ninitivæ ſurgent in judicio converſi ad prædicationem Jonæ, qui ſolum prædicavit verbo, & Chriſtus verbo, & opere; in quo reſplendet magna excellentia Prælati cap. 8. num. 67. 68. 69. pag. 201.

Surget Regina Auſtri ex affectu ad ſcientiam naturalem venitur ad ſcientiam ſupernaturalem. c. 17. n. 121. 122. p. 351

Feria 5. *à Dominica* 1.

Matth. 15.

M*Ulier Chananæa clamabat.* Maximè laudanda hæc mulier, quæ educata inter idololatras Chananæos tanta fide reſplenduerit. c. 13. n. 9. 10. p. 301

Jeſu fili David: Hujus dicit filium, qui fuit valde pius & miſericors: filii debent tenere, & imitari ſuorum parentum virtutes. c. 7. n. 67. 68. 69. pag. 165

Miſerere mei. Non ait miſerere filiæ meæ, ſed *miſerere mei*, quia bonus pater familias ac Prælatus ſuorum labores proprios reputat. cap. 18. n. 154. 155. & c. 10. q. 4. n. 22. 23. p. 248

Miſerere mei. Clamat, & orat. Oratio omnia impetrat. Vide in ſymbolario verb. Oratio.

Non ſum miſſus. Quamvis illa repulſa, adhuc non deſiſtit, ſed adhuc fortiter inſtat, & perſeverat c. 2. n. 294. 295. p. 77

Non ſum miſſus, niſi ad oves Iſrael, cum ipſe ſit etiam miſſus ad gentes Zach. 2. n. 8. Dicitur autem ad illas miſſus per ſuos Apoſtolos. Chriſtus idem cum ſuis miniſtris. cap. 9. num. 64. 65. pag. 222

Etiam catelli, Mulier de fide venit ad orationem, & de oratione ad perſeverantiam, nunc etiam de perſeverantia ad humilitatem. Semper juſtus de una virtute tendit ad aliam, & ſemper creſcit.

O mulier! magna eſt fides tua. Quod nec oratio, nec perſeverantia, ac humilitas obtinent, fides aſſequitur, quæ eſt efficaciſſima ad impetrandum. c. 2. n. 97. 98. 99. p. 93

Feria 6. à Dominica 1.

Joan. 1.

HEbraice Bethſaida, id eſt domus miſericordiæ, quam Deus maximè oſtendebat cum miſeris in ea jacentibus: nomen loci à beneficio accepti. c. 13. n. 27. 28. 29. p. 103

Spectantium aquæ motum. Ubi eſt firma ſpes in Deo omnia obtinentur. c. 24. n. 45. 46. 47. p. 411

Angelus Domini deſcendebat, & unus ſanabatur; at Chriſti dona in omnes ſe diffundunt, omneſque ſanant. c. 3. n. 76. 77. p. 90

Angelus Domini. Angeli propenſi, & maximè ſoliciti pro hominibus. c. 10. n. 36. 37. 38. & c. 12 n. 115. 116 p. 250 295

Qui prior deſcendebat: Ad noſtram ſalutem requiritur noſtra operatio. c. 2. n. 182. p. 62

Vis ſanus fieri. Agebatur non ſolum de ſalute corporis, ſed etiam animæ, quæ non fit niſi interventu voluntatis. c. 7. n. 114. p. 167

Hominem non habeo. Ille valde miſer, qui patronum, ac auxiliatorem non habet. c. 4. n. 32. 33. 34. p. 103

Tolle grabatum tuum. Qui à peccato exurgit, ſemper ſecum fert pœnalitates, & onera. c. 5. n. 125. 126. 127. p. 133

Et ambula. De una virtute progrediendum in aliam. c. 4. n. 128. 129 p. 114

Sabbatho à Dominica I. Ut in Dominica ſequenti Dominica II.

Matth. 17.

ASſumpſit Jeſus Petrum, & Jacobum. Aſſumpſit Jeſus cognatos, & conſanguineos Jacobum Joannem, & Petrum extraneum, & hunc in primo loco. Dona Dei ad omnes ſe communicant, & extendunt. c. 3. n. 76. 77. & c. 5. n. 12. p. 90. 120

Duxit illos in montem. David dicebat: *quomodo dicitis animæ meæ tranſmigra in montes.* David montes quærebat? Chriſtus montem, quia in ſuis maximè vult viſionem c. 1. n. 208. 209. & c. 4. n. 139. p. 29. 116

Transfiguratus eſt. Non dicitur ſe transfiguravit, ſed paſſivè *transfiguratus eſt.* Humilis, & dignus non quærunt dignitates, ſed ipſæ eos quærunt c. 10. n. 179. 180.

Hic eſt filius meus dilectus ipſum audite: quæ vox etiam ſonuit in Jordane, non tamen auditum eſt, ut modo *ipſum audite*, quia modo apparebat in magna gloria, qua omnes convocabat ad ipſum audiendum. cap. 8. num 68. 69. p. 201.

Apparuerunt cum eo Moyſes, & Elias. Lucas addit: Viſi in majeſtate. Deus ſuos ſervos, ac miniſtros maximè extollit, ac facit venerabiles cap. 20. num. 75. 76. 77. & cap. 1. num. 258. 259 pag. 378. 35

Viſi in majeſtate. Chriſtus in transfiguratione ſibi aſſumit gloriam, quam etiam ſuis ſervis communicat. c. 1. n. 115. quod nullo modo faciunt homines. c. 1. n. 243. 244. 245. p. 18. 34

Reſplenduit facies ejus ut Sol. De ſponſa dicitur in Cant. *Pulchra, ut Luna*, at Chriſtus dicitur, ut ſol, qui ex ſe habet omnem lucem divinitatis non vero, ut Luna, quæ ab alio mutuatur. c. 2. n. 109. 110. 111 p. 66

Nubes lucida obumbravit eos. Vide cap. 9. n. 118. & c. 2. n. 27. & c. 5. n. 34. p. 236. 44. 8.

Feria 2. à Dominica 2.

Joan. 8.

EGo vado per Crucem, & Paſſionem meam ad gloriam æterni Patris. cap. 2. n. 233. 234. 235 pag. 68.

Quæretis me? Poſt Chriſtum elevatum in cœlum tot, tantiſque miraculis viſis, Judæi & non quieſcunt, ſed perfidè alium Meſſiam quærunt Invidia nullis miraculis frangitur. c. 5. n. 119. 120. p. 132

In peccatis veſtris moriemini, ut illis implicati æternas pœnas patiemini. c. 5. n. 125. 126. 127 pag. 132.

Quo ego vado, vos non poteſtis venire. Summa hominis miſeria inter fontes ſalutis oblatos perire. c. 7. n. 309. 310 p. 189

Quo ego vado, vos non poteſtis venire. Et ideo in peccato veſtro moriemini; & ideo, qui recedunt à Jeſu in omne malum incidunt, cujus præſentia affert ſecum omne bonum. c. 17. n. 104. 105. 106 p. 257

Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum. Chriſti Paſſio maximè manifeſtat ejus divinitatem. c. 2. n. 253. 254. 255. & cap. 20. n. 8. p. 71. 372

Feria 3. à Dominica 2.

Matth. 23.

SUper cathedram Moyſis ſederunt Scribæ. Valde abominabile ſedere in cathedra, & non facere fructum illius. cap. 23. num. 15. 16. 17 pag. 399.

Super

Super cathedram Moyſis. Quia, ut ait D. Chriſoſt. apud D. Thom. locus non ſanctificat hominem, ſed homo locum. Dignitas ſine meritis non eſt ad honorem. cap. 1. cum. 276. 277. 278. pag. 36

Dicunt, & non faciunt, Quod valde alienum eſt à prædicatore pleno charitate & amore Dei. c. 2. q. 14. p. 57

Alligat onera, & digito nolunt movere illa. Arguuntur Prælati, qui ſibi indulgent, & ſubditos premunt c. 7. c. 254. 255. p. 184

Dicunt, & non faciunt. Obliviſcentes ſui muneris cui ante omnia ſatisfaciendum eſt. c. 20. n. 68. 69. 70. Verba operibus conjungenda. c. 8. n. 68. 69. p. 377. 201.

Ut videantur ab hominibus, dilatant phylacteria. Oſtendunt ſuam virtutem in veſtibus, non vero in operibus c. 6. n. 113. 114. 115. p. 153

Feria 4. à Dominica 2.

Matth. 20.

Acceſſit mater filiorum Zebedæi. Audivit Chriſtum differentem de ſua morte, ac reſurrectione, quæ certo ſciebat eſſe ad majorem promotionem ſuorum. c. 1. n. 117. & c. 2. n. 314. 316. p. 15. 79.

Adorans, & petens. Ambiens officia omne vile adorat, & veneratur. c. 16. num. 66. 67. 68. 69. p. 336.

Unus ad dexteram, alter ad ſiniſtram. Ita ut majora majoribus, minora minoribus dentur. c. 6. n. 16. p. 143.

Unus ad dexteram, alter ad ſiniſtram. Quis ex filiis ſit ad dexteram, vel ſiniſtram non determinat. Valde periculoſum dividere honores. c. 6 n. 10. 11.

Non eſt meum dare vobis. Dignitates non ex voluntate, ſed ex meritis conferuntur. c. 4. n. 14. 15. 16. & c. 7. n. 168. p. 101. 177

Quem ego bibiturus ſum. Paſſionem Chriſti conſideret, omnis noſtra ſuavitas. cap. 7. n. 280. 281. 282. pag. 189

Feria 5. à Dominica 2.

Luc. 16.

Erat quidam dives. Summa miſeria, quod divitiæ, quæ multis inſerviunt ad ſalutem, huic miſero fuerunt occaſio ad ruinam. cap. 10. n. 19. 20. 21. p. 248

Epulabatur quotidie. Nullum malum hujus hominis deſcribitur, niſi quod eſſet guloſus, quod ſecum affert omnia mala c. 1. n. 233. p. 32

Et nemo illi dabat. In quo denotatur fames, quam Lazarus patiebatur, quæ eſt omnium graviſſimum tormentum. c. 11. n. 67. 68. 69. p. 280

Vulneribus plenus. Tanta miſeria ſignum magnæ felicitatis eventæ c. 7. n. 38. 39. 40. p. 159

Factum eſt, ut moreretur. Dives ſepultus eſt in inferno. Terrenorum affectus parat diaboli ingreſſum. c. 5. n. 20. p. 121

Portantur ab Angelis. Deus non ſinit per multum tempus ſuos juſtos laboribus opprimi, ſed ſtatim eos recreat. c. 16. num. 91. 92. 93. p. 338.

Vulneribus plenus. Semper labores catenatim veniunt. c. 3. n. 13. p. 83.

Portantur ab Angelis. De miniſterio Angelorum Vide multa verb. *Angelus.*

Feria 6 à Dominica 2.

Matth. 21.

Homo quidam plantavit vineam. Cum multâ & alta providentia in omnibus neceſſariis. c. 2. n. 12. 13. 14. 15. p. 42

Sepem circumdedit ei. Id eſt, cuſtodia Angelorum Vide verb. *Angelus*; vel circumdedit gratia, & auxilio ſuo. c. 14. n. 68. 69. p. 319

Fudit in ea torcular. Id eſt, Sanctorum Prophetarum preſſus multis laboribus, quibus maximè fœdatur Eccleſia. c. 4. n. 18. 19. & c. 17. n. 67. 68. 69. p. 101. 349

Locavit eam agricolis. Non uni, ſed pluribus quibus Dei dona communicantur. c. 2. n. 314 315. p. 79.

Locavit eam agricolis. Ut ex ſuis operibus mercedem, & fructum recipiant. cap. 1. num. 130. 131. p. 20.

Cum autem apropinquaſſet tempus fructuum. Sciant miniſtri, quod de bonis acceptis reddituri ſunt rationem. c. 1. n. 167. 168. p. 24

At illi ſervos occiderunt. Qui ſimiles fuerunt in delicto, ſimiles in pœna c. 1. num. 234. 235. 236. pag. 32.

Hic eſt hæres, filium occiderunt: A quo tanta bona acceperunt; eorum furor nullo quieſcit. c. 6. n. 116. 117. 118. p. 153

Occiderunt eum. Et quid magis durum, quam in benefactorem inſurgere. c. 9. n. 7. p. 216.

Auferetur vobis regnum. Peccator ſecum affert ſupplicia. c. 5. n. 125. 126. 127. p. 19

Sabbatho à Dominica 2.

Luc. 15.

Homo quidam habuit duos filios. Juſti pauci, iniqui multi; aſſumpſit ſeptem ſpiritus, Luc. 11. c. 6. n. 79. 80. 81. p. 147

Da mihi portionem. Per talem affectum terrenorum paravit ſibi ingreſſum diaboli ad omne malum c. 5. n. 20.

Da mihi portionem quæ me contingit. In hoc rectè ſe habuit, quod noluit aliquid alienum, ſed tantum id, quod ad ſe pertinebat. cap. 2. n. 159 160. 161. p. 23.

Vivendo luxurioſè. Luxuria vires frangit. c. 7. n. 117. Luxuria magis dementat, quàm vinum, & ebrietas. c. 25. n. 58. p. 168. 412.

Adhæſituni civium. Qui erat diabolus, cujus peccator ſit ſervus & ſubditus. c. 5. n. 107. 109. 111. & c. 19. n. 56. p. 131. 367.

De ſiliquis, & nemo illi dabat. Sicut in domo patris non voluit aliquid de alieno, ſed de ſua portione, ſic in hac miſeria eandem generoſitatem retinet ut de alieno nil ſumat. c. 12. n. 52. 53. 54. p. 288.

Vidit illum pater à longe. Antequam ille loqueretur pater occurrit, & ſubvenit, ipſa miſeria ſuper omnes voces clamabat. c. 9. n. 227. 228. p. 22. 49.

Peccavi in cœlum. Quod in Deum peccaverit, facile intelligitur, ſed quomodo in cœlum? ipſum adorando honore indebito. c. 7. n. 222. c. 1. n. 276. 278. p. 180. 38.

Dominica III.

Luc. 11.

ERat Jeſus ejiciens dæmonium. Multa inſtantia, quæ erat neceſſaria, ad remedium peccatoris, inventa erat. c. 7. n. 241. 182

Ejiciens dæmonium mutum, cæcum, & ſurdum, ut alii Evangeliſtæ exprimunt. Qui ſanè mala in homine cauſat, ideo rigidè exterminandus. c. 1. n. 46. 47. 48. 9

Ejiciens dæmonium. Per ſe ipſum, præſens, & aſſiſtens, ut liberaret ſubditos, laborabat. c. 5. n. 92. 93. 129.

Ejiciens dæmonium. Et à quo mutus eſt? ut vanus Prælatus ab ipſis ſubditi neceſſitate. c. 9. n. 246. p. 242.

Locutus eſt mutus. Sanctæ confeſſionis verba; quod eſt initium ſalutis; Vide multa vera. *Confeſſio.*

In Belzebuth ejicis dæmonia. Lingua maledica ex re ſancta ſemper arripit occaſionem ad maledicendum, ac calumniandum. c. 2. n. 149. 150. 151. p. 58

In Belzebuth Principe dæmoniorum. Proprium iniquorum, cum ſe vident rationibus convinci, ad opprobria, & maledictiones confugiunt. c. 4. n. 90. 91. 92. 110.

Si fortior ſupervenerit. Sunt Angeli Sancti ad noſtram cuſtodiam. c. 10. n. 36. 37. 250

Feria II. à Dominica III.

Luc. 4.

QUanta audivimus facta in Capharnaum; fac & dic in patria tua. Chriſtus Dominus non in uno continebatur, ſed per varia loca peregrinabatur in obſequium Dei. c. 9. num. 210. 211. pag. 238.

Fac, & dic in patria tua. Ob varios hominum affectus ac propenſiones, varii effectus producuntur. c. 10. n. 200. 201. 202. 202

Fac in patria tua. Capharnaitæ reverenter recipiebant Chriſtum, at Patricii, & Nazarei invidia, & odio tabeſcebat in eum, & qualis homo Deo, talis Deus illi. c. 7. n. 183. 184. 185. pag. 175.

Fac & dic. Non ſolùm poſtulant opera, ſed verba: ſciebant Dei vocem eſſe efficaciem ad omnia operanda. c. 2. n. 36. 45

Nemo Propheta in patria ſua. Quia invidia fratrum in fratres crudeliſſima. cap. 7. n. 133. 134. p. 170.

Nemo Propheta in patria ſua. Dat Dominus rationem ob quam non facit miracula in patria ſua, quia cum ibi regnet invidia, nullis miraculis miteſcit. c. 5. n. 119. 120. 132

Niſi ad mulierem viduam. Quia Deus ſponſus eſt viduarum, & de eis curam agit. c. 6. n. 14. 15 p. 142.

Sarepta ad mulierem viduam. Et cur potius ad hanc, quam ad aliam? quia colligebat duo ligna in typo ſanctæ Crucis, ſub quo omne bonum. Vide. *Crux.*

Voluerunt præcipitare. Quod diabolus non eſt auſus; miniſtri diaboli pejores diabolo. c. 14. n. 7. p. 313.

Feria 3. à Dominica 3.

Matth. 18.

SI peccaverit in te frater tuus, corripe eum. Quod intelligitur dummodo ſit cap. correctionis. c. 9. n. 53. 216

Corripe eum. Quæ reprehenſio ſit lenis, & ſuavis. c. 7. n. 135. & n. 145. 170. 171

Intra te, & ipſum ſolum. Nam defectus aliorum, etiamſi videantur publici, maximè tacendi, non publicandi. c. 5. n. 68. 69. 70. & c. 8. n. 118. 119. 120. 126. 207

Corripe eum. Ne de uno peccato in aliud gravius ruat. c. 7. n. 248. 249. p. 182. & ideo peccata in initio ſunt amputanda. c. 5. n. 10. 120

Lucratus es fratrem tuum. Quod eſt magnum Dei obſequium. c. 2. n. 146. 148. 150. p. 58.

Corripe eum. Non ejus culpas exaggerando, ſed potius minuendo, ut facilius trahatur. cap. 5. n. 111. 112. 113. 114. 131

Corripe eum. Nam perfecta charitas maximè dolet de aliorum peccatis. c. 20. n. 51. 52. 53. 372

Adhibe duos, vel tres teſtes, & ſi te non audierit, ſit tibi ut ethnicus. Maximè damnandus peccator, qui inter probos non emendatur. c. 5. n. 51. p. 129

Feria 4. à Dominica 3.

Matth. 15.

QVare diſcipuli tui tranſgrediuntur. Arguunt diſcipulos, quia ſciebant, quod Chriſtus volebat eſſe in multa æſtimatione, utpote miniſtros ejus. c. 1. n. 258. 259. & c. 2. n. 75. 76. 77. p. 32. 50.

Quare diſcipuli tui. Iniquorum vitium in humiles, ac parvulos inſurgere, ac opprimere. c. 12. n. 8. & 9. 282

Quare diſcipuli tui. Iniquitas Phariſæorum, aliorum defectus manifeſtare, ac publicare. c. 5. n. 68. 69. 70. 126

Non lavant manus. Juſti non curant de traditionibus, ac rebus inutilibus, ſed de his, quæ pertinent ad ſalutem. c. 7. n. 333. p. 192. Vide *Salus*

At ille reſpondet. Nullus ex Apoſtolis occurrit, & reſpondet, ſed ſolum Jeſus, nam injuria illata in ſervos Dei in ipſum Deum defunditur. c. 9. n. 60. 61. 62. & c. 13. n. 42. 43. 44. 222

At ille reſpondet. Latè, & profundis rationibus, quia ſcandalum, ac illius occaſiones maximè evitandæ ſunt. cap. 13. n. 32. p. 230. & c. 16. n. 14. p. 277.

De corde exeunt cogitationes. Ex quibus Deus laudatur ac maximè glorificatur. c. 17. n. 94. 95. 96. p. 349.

Feria 5. à Dominica 3.

Luc. 4.

SVrgens de Synagoga introivit in domum Simonis. Surgit de Synagoga, in qua erat in odio & introivit in domum Simonis, in qua diligatur ſecundum noſtros affectus adeſt præſens Jeſus. c. 7. n. 77. 78. p. 164

Socrus autem Petri tenebatur magnis febribus. In quibus D. Ambroſ. & alii denotant aliqua vitia, ut avaritia, luxuria, ob quæ vexabatur magnis febribus, quia & ſi Deus in magnis peccatoribus diſſimulet multa peccata, non ſic in juſtis

quos

quos maximè vult expolire. c. 8. n. 119. 120. p. 107

Rogaverunt pro ea. Benignus Deus volebat eam ſanare, ad quid expectat rogatores, ſæpè non vult dare. c. 9. n. 266. 267. p. 244. Vide *Oratio*.

Rogaverunt pro ea. Et cur Petrus non rogat pro ea? Erat Prælatus, & non debuit apparere aliquis affectus carnis, & ſanguinis. c. 7. n. 200. p. 177

Sanavit eam. Deus non ſinit ſuos juſtos diu verberari, & affligi. c. 16. n. 81. 82. 83. p. 337.

Sanavit eam. Ex eo quod quis aliquid accipit à Deo totum habet: cum ipſum accepiſſet in domo c. 2. n. 300. 301. p. 78

Serviens. Miniſtrabat oſtendens, ſuam gratitudinem non ſolum verbis, ſed operibus. c. 3. n. 69. 70. p. 90.

Cum occidiſſet Sol omnes, qui habebant infirmos, adducebant illos ad eum. Quod ſine dubio ex nutu Jeſus veniebat, ut fieret beneficium, & ipſe benefactor occultaretur, quod eſt magna excellentia. c. 5. n. 89. 90. 91. p. 128

Feria. 6. Dominica. 3.

Joan. 4.

JEſus fatigatus ex itinere ſedebat ſic. Ex multa celeritate, qua properavit ad convertendam mulierem. c. 8. n. 17. 18. p. 196

Sedebat ſic. Petrus act. 10. ait, quod *Jeſus pertranſit benefaciendo, & ſanando, hic vero ſedet*: in aliis ſpectabat temporalia, in Samaritana ſpiritualia, ad quod Deus maximè attendit, & ideò ſedet. c. 10. n. 211. p. 269

Venit mulier haurire aquam. Ad cujus miniſterium frequenter ſolebat mulier accedere ad puteum. Unuſquiſque trahendus ſua inclinatione. c. 7. num. 24. 25. & cap. 16. num. 10. 11. 12. 13. pag. 158.

Da mihi bibere. Petit parum aquæ, ut multa dona conferat: nam Deus pro parvo multum largitur. c. 7. n. 47. p. 160

Da mihi bibere. Petit aquam temporalem, ut det aquam ſpiritualem, ut non ſitiat amplius in æternum, per quod ſit obſequium, & beneficium recipitur. c. 9. n. 259. 260. 261. p. 243

Da mihi bibere. Per aquæ dulcedinem mulierem curavit. peccatores ſuaviter ſunt adducendi. c. 2. n. 72. 273. 274. 275. p. 74. & cap. 3. num. 111. 112. 113. 114. p. 82. & cap. 18. num. 36. 37. 38. 356.

Scio quia Meſſias jam venit. Etſi mulier eſſet multis luxuriis fœdata, cùm haberet notitiam Scripturæ, quæ eſt utiliſſima: meruit illuminari. c. 8. n. 174. 175. 176. p. 210

Levate capita veſtra. Explicat Auguſt quia omnium ſpiritualium primitiæ offerendæ ſunt Deo. c. 2. n. 6. 7. 8. p. 41

Mirabantur diſcipuli, quod cum muliere loqueretur. Exemplum Eccleſiaſticis, quod à mulierum colloquio fugiant. c. 9. n. 274. 275. 276. p. 245.

Sabbato à Dominica. 3.

Joan. 8.

PErrexit Jeſus in montem Oliveti. Ut pro nobis oraret dans exemplum Prælatis, ut pro ſuis ſubditis orent. cap. 10. num. 71. 72. 73. & p. 254.

Deprehenſa in adulterio. Non vero adulter, ſed mulier utpote paupercula omnibus gravis, & moleſta. c. 3. n. 13. 14. p. 83

Mulier deprehenſa in adulterio. Cur non adducitur alius criminoſus latrocinio, vel homicidio, ſed adulterio, quia luxuria inter omnia vitia maximè abominatur à Deo. c. 7. n. 44. p. 16.

Mulier deprehenſa. Cur non exprimitur ejus nomen, ut Suſanæ, Daniel. 13. quia peccator apud Deum non habet nomen. c. 9. n. 55. p. 221

Qui ſine peccato. Illi adducunt mulierem peccatricem, Chriſtus eis objicit, ſimilibus peccatoribus ſimiles pœnæ. cap. 1. num. 334. 335. 336. p. 32.

Qui ſine peccato eſt. Peccator multis ſubditur miſeriis, ac inſervit, & inde nihil audet. c. 10. n. 133. 134. 135. p. 26

Unus poſt unum exibat, & numquam quieſcit. c. 1. num. 36 p. 8.

Noli amplius peccare. Perſeverandum in bono opere, & in pœnitentia incæpta. cap. 2. n. 244. 245. pag. 70.

Dominica 4.

Joan. 6.

ABiit Jeſus trans mare Galilææ. Ut Phariſæorum iræ locum daret. cap. 18. num. 51. 52. pag. 357.

Abiit Jeſus. Mœſtus & dolens de morte ſui Baptiſtæ; nam bonus Princeps vult ſuos ſervos honorabiles, & de eorum injuriis dolet. c. 1. n. 258. 259. p. 35

Cum ſublevaſſet oculos, & vidiſſet quod turba multa veniret ad eum. Elevat oculos non ad diſcipulos ſedentes cum eo, ſed ad turbas fameſcentes. c. 5. n. 88. p. 128

Unde ememus panes, ut manducent hi. Solus Jeſus agit de providento pane, & nullus rogat. Optimo prælato incumbit, & ſufficit videre neceſſitatem. c. 9. n. 24. p. 218

Unde ememus panes. Bonus Prælatus dat doctrinam & alimentum. c. 4. n. 16. 17. p. 101

Unde ememus panes. Suprema ſapientia Dei ad concilium vocat, ut nos diſcamus magna conſilio agere. c. 1. n. 209. p. 29

Sedere facit homines, erat ibi multum fœnum. Deus valde delectabiliter communicat ſua dona, ut ſuaviter trahat homines. c. 13. n. 56. 57. p. 307

Gratias agens. In omni opere bono Deo danda eſt gloria, ac gratiarum actio. cap. 3. n. 94 95. 96. pag. 63.

Diſtribuit diſcumbentibus. Nam panis Eccleſiaſticus fameſcentibus eſt dandus. cap. 3. n. 62. 63. pag. 89

Colligite, quæ ſuperaverunt fragmenta. Dona Dei ampliſſima, & abundantiſſima. c. 3. n. 76. 77. p. 90. & c. 5. n. 12. p. 120

Feria 2. à Dominica 4.

Joan. 2.

INvenit in Templo vendentes, & ementes. Ob lucrum, omne cœleſte, ac divinum contemnitur ab hominibus. c. 16. n. 66. 67. 68. p. 336

Vendentes, & ementes. Res ſacras, quæ ad ſacrificia pertinebant. Valde deteſtabile ex rebus ſacris lucrum quærere. c. 8. n. 103. 104. p. 205

Cum feciſſet flagellum: Non ſolum verbo, ſed verbere, ac flagello ejicit, & merito ita exarſit in eos; erant Sacerdotes, & non de ſpirituali,ſed de lucro agebant. c. 3. n. 36. 37. p. 86.

Fecit flagellum, & eos ejecit de templo. Quia erant Sacerdotes, qui cum haberent ſua ſtipendia à templo, adhuc illis non contenti alia per avaritiam quærebant. cap. 8. num. 102.& num. 94. pag. 205.

Fecit flagellum. Maximè dolendum cum Eccleſia polluitur, ac profanatur. cap. 4. n. 10. 12. 13. pag. 100.

Nummulariorum effudit æs. Quod illi, qui intrant in templum, debent contemnere terrena, ac pecunias, ut cœleſtia quærant.cap.10 n.65.66.& cap. 7. n. 261. 262. 263. p. 253. & 184.

Feria 3. à Dominica 4.

Joan. 1.

Aſcendit Jeſus in templum, & docebat. Frequenter Jeſus orationem, & alia pia opera omittebat, ut doceret, ac prædicaret, quod omni alii bono operi præferendum. cap.6. n.16.17.18. p. 143.

Doctrina mea non eſt mea: ſed Patris: Ubi ſuam doctrinam acceptam refert ad Patrem, & inde conſequens eſt aliis communicare, nam juſti volunt omne ſuorum donorum eſſe participes c. 2. n. 314. 315. & c. 3. n. 73. p. 79. 90.

Doctrina mea non eſt mea, ſed Patris: Inde ei maxime glorioſum, quod totum refert Deo Patri c. 3. n. 94. 95. & c. 4. n. 97. p. 93. 111.

Doctrina mea non eſt mea, ſed Patris. Cum ipſe eſſet à Deo datus omnium doctor, ac magiſter, ſuam doctrinam dicit acceptam à Patre. Diſcant Doctores ab aliis illuminari, ac doctrinam accipere non erubeſcant. c. 8. n.147.148.149 152. pag. 210

Si quis voluerit voluntatem ejus facere cognoſet. De doctrina ejus c.2.n.14.15. quia ſolum ex divino afflatu hoc venit. p. 43

Qui miſit illum. Solum ipſe debet intendere, & omnia terrena dimittere cap. 9. num. 193. 194. pag. 226

Ille verax eſt. Multa de veritate. Vide *Veritas*

Feria 4. à Dominica. 4.

Joan. 9.

Quis peccavit, hic, aut parentes ejus? Peccato tribuunt hominis cæcitatem, nam peccator multa mala ſecum involvit. c. 1. n. 125. 126. 128. pag. 132

Ut manifeſtentur opera Dei; Ut in præſenti manifeſtatur Dei bonitas; & magnificentia. cap. 10. n. 215. 216. 217. p. 269

Fecit lutum, inſerviit ad hominis formationem, & etiam ad reſtaurationem. Quod tibi utile ſequendum. c. 13. n. 33. 34. 35. p. 304.

Linivit lutum ſuper oculos. Quod maxime inſervit ad cæcitatem, Dei potentia per contraria media ſalutem operatur. c. 7. n. 118. 119. p. 168.

Vade ad natatoria Siloe, ut ita tanti beneficii occultaret auctorem, quod eſt quid divinum c. 14. n. 17. 18. p. 314

Valde ad natatoria: ad percipienda divina beneficia requiritur cooperatio ex parte noſtra c. 9. n 59. pag. 225.

Lavit, & venit videns. Per lavacrum pœnitentiæ mundantur, & lavantur cicatrices peccatorum. c. 13. n. 73. vel lacrymarum.c.21.n.27.28.29.30. pag. 308. 385.

Si cæci eſtis credetis. Claudantur oculi à terrenis, ut valeant percipi ac intelligi divina.cap.9.n.103. 104. p. 226.

Abiit, lavit, & vidit. Facit mandatum, & non diſcutit; quomodo cum luto videat. Perfectus obediens implet mandatum, & non diſcutit. c. 10. n. 55. 56. 57. p. 252

Feria 5. à Dominica 4.

Luc. 7.

Cum appropinquaret Jeſus portæ civitatis, defunctus efferebatur. Non mirum, quod ex civitate, in quam non intraverat Jeſus, defunctus efferatur; quia ſolum à Jeſu vita, & omnia bona c.4. n. 57. 58. 59. p. 106

Filius unicus Matris. Filius viduæ, & patrem non habebat ut ejus directione regeretur, ac ejus virtutes imitaretur. cap. 7. n. 67. 68.69. p. 162.

Et hæc vidua erat, & inde Chriſti clementiam maxime ſollicitabat, quia Deus ſponſus eſt viduarum. c. 6. n. 13. 14. 15. p. 142

Turba multa cum illa, ut pote ex urbanitate virorum civitatis. c. 22. n. 7. & 8. p. 392

Defunctus æfferebatur, in quo peccator repræſentabatur, qui eſt homo mortuus. c. 9. n. 267. 268 pag. 244.

Tetigit loculum. Jam inde tota hominis felicitas erat, quia qui aliquid accepit, jam totum habet c. 2. n. 300. 301. p. 78

Tradidit illum Matri ſuæ. Feliciores nos qui tradimur ſub patrocinio Beatiſſimæ Virginis Mariæ ut piiſſimæ Matris. Vide verb. Maria.

Accepit omnes timor. Cum potius eſſet ratio gaudendi, timebant, quia ſe judicabant, indignos Chriſti præſentia. Iniquitas timida. c. 4. n. 75. 76 77. p. 207. Vel ex divino afflatu, cum ipſo timore ſe præparabant ad recipiendam Chriſti doctrinam c. 4. n. 123. 124. 125. p. 114

Feria 6. à Dominica 4.

Joan. 11.

Ecce quem amas infirmatur. Non petunt, ut veniat, ſed tantum exponunt neceſſitatem, quia optimo Prælato ſatis eſt videre, ut ſubveniat. c. 9. n. 246. p. 242

Infirmitas hæc non eſt ad mortem. Quia id, quod inimicus fabricavit ad mortem, Deus convertit ad ſalutem. c. 7. n. 118. 119. p. 168

Lazarus amicus noſter dormit. Cum re vera eſſet mortuus, ut ipſe ſtatim explicavit, tamen dicit ſomnum, quod eſt umbra mortis, per quam venitur ad vitam, quam volebat dare. cap. 20. n. 61. 62. 63. p. 376

Venit ad eum, ad Jordanem, in quo tunc erat Chriſtus, multi conveniebant & hos reliquit, & vadit ad Lazarum, quia ſic ſolicitus eſt de uno, ac de omnibus. cap. 17. nuumero 102. 103. 104. pag. 350

Thomas eamus, & moriamur cum eo. Alii diſcipuli divertebant, ne iret, Thomas oſtentans ſuum amorem in Chriſtum vult mori cum eo. Valde diverſimode Chriſtus ab hominibus æſtimatur c. 7. n. 76. 77. 78. p. 164

Qui

Qui credit in me, etiamſi mortuus, vivet. Qui fidem habet, ſecurus eſt ad omnia impedimenta ſuperanda. c. 3. n. 98. 99. p. 93

Abiit, & vocavit Mariam, ubi concepit ſpem de vivificando fratre, quia ſub umbra Mariæ omnia dona complentur, & perficiuntur. Vide verb. *Maria*

Tollite lapidem, quia ad id, quod naturaliter fieri poteſt, non eſt requirendum miraculum. cap. 9. n. 242. 243. 244. p. 241

Prodit, qui fuerat mortuus ligatus manus, & pedes. Dum vivus prodit, ſecum fert funeralia. Qui vult vivere ſecum habet memoriam mortis. c. 20. n. 60. 61. 62. p. 376

Sabbato à Dominica. 4.

Joan. 8.

EGo lux mundi, Modo ſe dicit lucem, cùm ſe dicat lumen de lumine: lucem, quam habet acceptam; aliis communicat, quod eſt ſpiritus divini cap. 2. num. 314. 315. & cap. 4. num. 147. 148. pag. 79. 116.

Ego ſum lux. Lux ſe in nocte abſcondit; ſic Chriſtus favores ſuorum in nocte laborum abſcondit, ut paſſuris exerceantur. c. 7. n. 321. & cap. 18. n. 56. 57. 58. p. 190. 358.

Ego ſum lux. Lux oritur in mundo, ut homo tendat ad operandum. *Ortus eſt ſol, & homo exivit ad operationem ſuam.* Deus vult noſtram cooperationem c. 9. n. 99. p. 226

Ego ſum lux mundi. Lux omnium diſpoſitionum, apparet ſubjectum album, nigrum, viride: Prælatus: ut proficiat, accommodet ſe unicuique. c. 16. n. 10. 11. 12. p. 430

Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Qui ſequitur Chriſtum, ut ejus luce fruatur, debet ipſum imitari cap. 4. n. 144. & c. 11. num. 55. 56. 57. pag. 116. 279.

Hæc verba locutus eſt Jeſus in Gazophylacio, in quo reponebantur eleemoſynæ quæ multum conducunt, ut quilibet de Chriſti luce gaudeat. cap. 9. n. 238. 239. p. 241.

Dominica 4. Paſſionis.

Joan. 8.

QUis ex vobis arguet me de peccato. Hæc dixit non ex gloria, laude, ſed cum eſſet prædicator, ac omnium rector, ut rectè ſuo muneri ſatisfaciat, oſtendit ſuam puritatem. cap. 24. num. 60. 61. 62. p. 412.

Quis ex vobis arguet me de peccato. Nullum majus innocentiæ, ac puritatis teſtimonium, quam ipſos adverſarios vocare in judices, ac teſtes. c. 5. n. 92. 93. 94. p. 111

Si veritatem dico vobis. Tria ſunt in Evangelio veritas, blaſphemia, & lapides, & hæc maximè cohærent, nam uni veritati illa certiſſimè reſpondent. cap. 12. n. 133. 134. 135 p. 297

Si veritatem dico vobis. Et quo motivo probat Chriſtus ſe dicere veritatem, quod veritatem dicat; nam veritas eſt comprobatio ſui ipſius & modo dicendi comprehenditur. cap. 6. n. 100. p. 151.

Dæmonium habes. Proprium iniquorum, cum ſe vident convictos, & non habent, quid valeant reſpondere, ad blaſphemias confugere. cap. 4. n. 90. 91. 92. p. 110

Dæmonium habes. O falſum, & execrabile teſtimonium quod ingenuo viro eſt durius ſeu per mortem. c. 22. n. 49. 50. 51. p. 396

Dæmonium non habeo. Non ſe negat Samaritanum quia (ut ait Auguſt.) idem eſt, *ac cuſtos*: ipſe enim eſt cuſtos, defenſor, ac auctor omnium bonorum. c. 9. n. 31. c. 16. n. 81. 82. & c. 17. n. 14. 15. pag. 218. 337. 342.

Ego honorifico Patrem meum. Merito Deum ſuum Patrem vocat, quia in omnibus operibus ipſum imitabatur. cap. 7. n. 67. 68. 69. p. 162

Feria. 2. à Dominica. 5.

Joan. 7.

MIſerunt Phariſæi miniſtros, ut apprehenderent Jeſum. Non quieſcunt Judæi adversùs Jeſum, ſed quotidie novis modis ferveſcunt. Invidia numquam quieſcit, & moderatur. c. 5. n. 119. 120. p. 132

Ut apprehenderent Jeſum. Mittuntur miniſtri, ut apprehendant Jeſum, & ipſi veniunt ejus laudatores Deus noſtrum valum vertit in bonum c. 7. n. 118. 119. p. 168

Quo hic iturus eſt. Chriſtus locutus fuerat de ſua morte, ac paſſione, illi verba mutant, & dicunt abitionem, quia quæ ſunt Chriſti ſolum à mundiſſimis capiuntur. c. 7. n. 43. p. 160

Quæretis; & non invenietis. Bona occaſio non omittenda, ſed arripienda. c. 18. n. 167. & c. 22. n. 26. p. 393.

Si quis ſitit, veniat ad me; & bibat. Comparat ſe Chriſtus fonti aquarum, quæ eſt valdè patens, ac ſuavis, & dulcis omnibus. c. 1. n. 161. & c. 7. n. 324. 325. 326. p. 23. 191

Flumina fluent de ventre ejus. A Chriſti lavacro baptiſmi, vel pœnitentiæ tanta gratiarum abundantia, ut in alios redundet. cap. 19. n. 16. 17. 18. pag. 367.

Quare non adduxiſtis illum? Reſpondent; numquam ſic locutus eſt homo. Ecce magna miſeria Phariſæorum, habebant miniſtros, ſed miniſtri dominabantur eorum. c. 5. n. 94. 95. 96. p. 129

Feria 3. à Dominica 5.

Joan. 7.

NOn enim volebat in Judæa ambulare, quia volebant eum Judæi interficere. Et ſi Chriſtus vehementer deſideraret mortem, tamen retardabatur videns Judæorum peccata quorum occaſio in proximis vitanda. cap. 20. num. 51. 52. 53. pag. 375.

Ambulabat in Galilæa. Non ſedebat, quia Chriſtus in negotio noſtræ ſalutis non quieſcebat, ſed ſemper pergebat, ac laborabat. c. 18. n. 36. 37. 38. 39. p. 356

Ambulabat in Galilæa, tanquam declinans à morte D. Auguſt. ait: *futurum erat, ut aliquis fidelis ejus abſconderet ſe, ne à perſecutoribus inveniretur; & ne illi pro crimine objiceretur latibulum, præceſſiſſet in capite, quod in membro confirmaretur.* Verus, & magnus princeps ſuorum ſtatum. & utilia in ſe ſuſcipit, ut illis conformetur, ne cadant in opprobrium. cap. 8. n. 154. 155. p. 210

Manifeſtate ipſum hominibus. Mundiales homines Chriſto perſuadebant, errantes ſpiritu vanæ gloriæ quæ eſt in omnibus vitanda. c. 10. n. 172. 173. 174. p. 265

Nemo

Nemo in occulto quidquam facit. Magnorum virorum eſt ſua magnalia abſcondere. cap. 14. n. 17 & 18. p. 314

Me autem odit, quia ego teſtimonium perhibeo veritati, quæ ſemper apud mundiales odium parit c. 12. n. 133. 134. 135. p. 297

Feria 4. à Dominica 5.

Joan. 10.

F*Acta ſunt encænia in Jeroſolymis, & ambulabat.* Encænia id eſt, innovare, ambulabat Jeſus non quieſcebat, quia in virtute ſemper eſt innovandum de una in aliam. cap. 4. n. 128. 129. pag. 114.

Hiems erat; tempeſtuoſum, ac pluviale tempus, quia ad renovandam amicitiam cum Deo debet fieri cum luctu lacrymarum, ac mortificatione. c. 7. n. 42. Vide lacrymæ. p. 160

Hiems erat, in quo multæ furientes tempeſtates debacchantur; quia qui innovantur in virtute, fortiter debent ſuſtinere multas contradictiones tentationum, ac adverſariorum. c. 2. n. 316. 317 318. p. 80

Ambulabat Jeſus. ut ex omni parte peccatum deſtrueret, & peccatores ad ſe vocaret. c. 7. n. 161. 162. 163. p. 173

Circundederunt eum Judæi. Unus virtutis aſſecla ſuperior omnibus mundialibus. c. 6. n. 79. 80 81. pag. 149.

Loquor vobis. Deus ita benignus, ut etiam perditis, & malis hominibus communicet ſua dona. c. 10. n. 215. 216. 217. p. 269

Ego vitam æternam do eis. Non ait, dabo, ſed do de præſenti, quod enim à Deo ſperatúr, idem eſt, ac ſi jam habeatur. cap. 24. numero 45. 46. 47. pag. 411.

Vitam æternam. do eis. Deinde quid factum eſt! *tulerunt lapides*, ut eum lapidarent, qui eis dabat vitam æternam. Nil magis durum, ac abominabile, quam in benefactorem inſurgere. c. 9. n. 75. & c. 24. q. 3. p. 223

Feria. 5. à Dominica 5.

Luc. 7.

E*Rat mulier in civitate peccatrix.* Nomen illius non exprimuntur, quia peccatores non habent nomen apud Deum. c. 9. n. 55. p. 221

Ut cognovit. Non moras interponit, ſed ſtatim, ac ſine dilatione tendit ad Chriſtum pœnitentia feſtina, ac fervida. cap. 13. num. 63. 64. 65. pag. 308

Ut Cognovit. Alibi mittit ad Chriſtum pro ſalute temporali fratris, modo ipſa vadit pro recuperanda gratia, quæ requirit noſtram cooperationem c. 4. n. 68. 69. p. 319

Cœpit lacrymis rigare pedes. Benigniſſimè Dominus Jeſus dat ſuos pedes: nam peccatores denuo converſi multum affabiliter. ſunt tractandi.

Lacrymis cœpit rigare pedes, & capillis tergebat & oculis fovebat; & manus miniſtrabant, totum in Dei obſequium impendebat Deut integro cor de ſerviendus. c. 17. n. 78. 79. 80. 81. p. 347

Stans retro. Non ſtatim ſe offert in præſenti, ſed retro ſtat. Non ſtatim ſumma, & alta petit, ſed paulatim eundo. c. 9. n. 105. 106. & c. 12. n. 106. 107. 108. p. 226. 294

Lacrymis cœpit rigare. Suam mortificationem oſtentans. c. 7. q. 7. n. 42. Oſtentans intrinſecum dolorem animi, qui per lacrymas vaporatur. c. 8. n. 33. p. 197

Lacrymis rigabat. Oratio cum lacrymis valde efficax. c. 20 n. 50. p. 197

Cognoſceret, quia, peccatrix eſt. Pœnitentem, & peccatricem vocat. Iniquus, ut detrahat, non cogitat præſentia, ſed præterita. c. 9. n. 142. 143. p. 231

Feria 6. à Dominica 5.

Joan. 11.

F*Ecerunt conſilium adverſus Jeſum.* Semper innocentia in mundo obnoxia eſt multis malis. c. 7. n. 321. p. 190

Collegerunt Pontifices, & Phariſæi adverſus Jeſum. Hoc faciunt primates populi, ut omnes convocarent contra Jeſum, nam minores ſequuntur conſilia majorum. c. 20. n. 46. 47. p. 375

Quid facimus quia hic homo multa ſigna facit. Dum conſpirantur contra Jeſum, ejus virtutem, ac excellentiam fatentur; dum condemnatur innocens, ejus innocentia prædicatur. c. 25. n. 7. & 8. p. 415.

Multa ſigna facit, multa miracula, ex quibus, debebant Chriſtum venerari, inde contra eum inſurgunt. c. 9. n. 7. p. 216. & c. 21. n. 22. p. 408

Venient Romani. Nequitia ſemper timida. cap. 1. n. 36. & c. 4. n. 75. 76. 77. p. 8. 108

Tollent locum noſtrum, & gentem. Ipſi ſua nequitia ad ſe advocant ſuplicium infligendum per Titum, Veſpaſianum. Peccator ad ſe advocat pœnam. c. 5. n. 125. 126. 127. p. 132

Multa ſigna facit. Non de ſalute animæ agunt, cum de illa maximè deberent eſſe ſolliciti. c. 7. n. 333. p. 192

Prophetavit cum eſſet Pontifex. Cum eſſet nequiſſimus prophetavit, quia ob officium fuit honorandus. cap. 2. n. 75. 76. 77. & etiam ex malo prælato Deus loquitur. c. 7. n. 105. p. 50. 166

Vos neſcitis quidquam, quia Paſſionem, ac Crucem Chriſti ignorabant, à qua eſt omne bonum. c. 19. n. 16. p. 363

Sabbato à Dominica. 5.

Joan. 12.

C*Ogitaverunt Principes Sacerdotum, ut Lazarum interficerent*, ſed non interfecerunt. Non permittit Deus, ut inimici omnem ſuam rabiem exerceant in juſtos. cap. 17. num. 14. & 15. pag. 342.

Ut Lazarum interficerent, & ex tali cogitatione devenerunt ad mortem Chriſti. Semper unum peccatum aliud majus ſecum trahit. c. 7. n. 248. 249. 250. p. 182

Ut Lazarum interficerent. Ex ipſis inſidiis, quæ machinantur in Lazarum parat Deus magnam oſtentationem victoriæ cuſtodiens Lazarum. c. 25. n. 85. 86. 87. 88. p. 406

Cogitaverunt, ut Lazarum interficerent. Illi, qui Lazarum mortuum planxerunt, vivum cogitant interficere ob invidiam operum Chriſti. cap. 5. n. 119. 120. p. 132

Vel etiam armati odio in Chriſtum volunt Lazarum eripere. c. 6. n. 118. p. 153

Vel *volunt interficere*, quia in eo reſplendebat virtus Chriſti, vel, etiam quia Lazarus ſuis virtutibus micabat publicans Chriſti magnalia, & cum virtus fulget omnes armantur contra illam. c. 7. n. 116. 117. p. 167

Vel *cogitant interficere.* Quæ major ſtultitia? Qui potuit mortuum ſuſcitare, poterit, & occiſum vivificare? ſed ſuperbus exiſtimat ſe poſſe contra Deum ſtare. c. 8. n. 53. 54. p. 199

Dominica Palmarum.

Matth. 21.

INvenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea. Ad quid pullus, qui poterat eſſe impedimentum? in eo denotandum novella virtus, quæ multum valet ad ſuperandos hoſtes, ad quos vincendos Chriſtus ibat. cap. 2. n. 317. 318. 319. pag. 80.

Dicite filiæ Sion. Matth. loquitur in plurali *filiæ Sion.* Joan. 12. in ſingulari. *Noli timere filia Sion*: nec mirum, quia omnes juſti per unionem ac charitatem in Chriſto unum ſunt c. 4. n. 136 137. 138. p 114

Ecce Rex tuus, ac ſi ipſe ſolus intuendus. Qui Chriſtum vult tenere, dimittat terrena, & ſolum Chriſtum contempletur. cap. 7. n. 261. 262. 263. pag. 184.

Dicite filiæ Sion. Non ait, filii, qui ſexu, ac conditione ſunt ſuperiores; ſed filiæ, quæ ſunt inferiores, ac minores. cap. 24. numero 12. 13. 14. 15 pag. 408

Venit tibi, nempe ad tuam utilitatem, ac commodum. Rex creatur, ut ſuis, & non ſibi inſerviat. c. 1. n. 240. 241. p. 33

Manſuetus. Cum in hac die palmarum Chriſtus, ut Rex excipitur, ſtatim manſuetus acclamatur; & benignus, quod eſt proprium Regum. c. 7. n. 13 14. 15. & illa magis vincitur, quam potentia. c. 2. num. 164. 165. 166. & num. 274. pag. 156 61. 74

Benedictus, qui venit. Apud Marc. 11. n. 6. *Benedictus in excelſis*, quia qui contemplatur Chriſtum demiſſis terrenis, ipſe verè eum agnoſcit. c. 7. n. 261. 262. 263. p. 184

Benedictus, qui venit. Ingrediebatur Dominus non in equo furibundo, ſed in miti, ac pacifico animali dans pacem, & inde benedictus acclamatur. c. 10. n. 205. 206. 207. p. 264

Straverunt veſtimenta ſua. Tunc magis ſua, quando ea ad obſequium Chriſti expendunt. cap. 4. n. 149. 150. 151. p. 117

Feria 5. In Cœna Domini.

Joan. 13.

SCiens quia venit hora ejus. Paſſionis horam vocat ſuam, quia in ea maximè manifeſtavit ſuam divinitatem. c. 2. n. 253. 254. 255. p. 71

Ut tranſeat ad Patrem. Inde omnia pericula, ac mortem contemnebat, quia ad Patrem tranſibat. c. 2. n. 51. 52. p. 47

Omnia dedit ei Pater in manus. Hic inſigniter dicitur ei omnia à Patre donata, quia in hac cœna magna, & multa myſteria oſtentavit, quæ omnia accepta à Patre denotat. c. 4. n. 57. 58 59. p. 106

In finem dilexit eos, ita ut in cruce videretur tanquam amore divino ebrius. c. 2. n. 144. p. 58

Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus, deponit veſtimenta ſua. Cum ſit omnium Dominus præſtat humile ſervitium. Valde ſublime manifeſtare humilitatem, & abſcondere dignitatem, & magnitudinem. c. 14. n. 17. 17. p. 314

Surgit à cœna, ponit veſtimenta. Cum ſurgit à cœna Euchariſtica, deponit terrena veſtimenta, ut nos ita faciamus ut in nobis floreat fructus ejus c. 2. n. 287. 288. 290. 292. p. 76

Cœpit lavare pedes diſcipulorum. Quod factum juxta communiorem ſententiam ante inſtitutionem ſacræ Euchariſtiæ, ut eam mundo corde reciperent. c. 1. n. 224. 225. p. 31

Ait Petrus Domine non tantum pedes, ſed manus & caput. Petrus ſupra dixerat: *non lavabis mihi pedes in æternum.* modo ad Chriſti vocem mutat ſententiam, & ſe ſubjicit, quod eſt prudentis viri. c. 8. n. 147. 148. 149. 150. p. 210

Domine non tantum pedes, ſed & manus, & caput. Totum quantum in ſe erat, committit, & ſubjicit Chriſto c. 17. n. 78. 79. 80. 81. p. 347

De Paſſione, vide *Paſſio Chriſti.*

Oratio in horto. cap. 10. num. 207. & c. 7. n. 317 pag. 268. 190

Petrus flens. c. 8. n. 120. Vide *Lacrymæ.* p. 207

Bonus Latro c. 5. n. 89. & c. 19. n. 72. p. 120. 369

Sepultura Chriſti c. 2. n. 243. & c. 17. n. 2. p. 70 pag. 340

Reſurrectio Chriſti.

Marc. 16.

MUlieres emerunt aromata. Pro Chriſti obſequio omnia contemnunt. c. 10. n. 63. 64. pag. 253.

Ut venientes ungerent Jeſum. Veniunt, ut unguento recrearent Corpus Jeſu: & occurrit eis Jeſus recreans eas ſua præſentia, per id, quod fit obſequium, recipitur beneficium. c. 9. n. 259. 260. 261. p. 243

Ungerent Jeſum. Non diſcipuli veniunt, ſed mulieres; erat enim illud officium pietatis, & inde maximè ad mulieres pertinebat, & inde alii non ſibi illud aſſumunt, c. 3. n. 47. p. 87

Jeſum crucifixum quæritis? ſurrexit. Per viam mortis ingreſſa eſt gloria reſurrectionis. cap. 2. n. 111. 112. p. 54

Surrexit. Prius dixit eis Angelus, quod ſurrexit, & venientibus apparet Chriſtus ſuſcitatus: & cur non apparuit, quando ibant, ſed poſt acceptum nuntium Angeli; quia paulatim ad gloriam reſurrectionis fuerunt diſponendæ; quia tam ampla eſt, quæ ſi ſubito illis fieret, obſtupeſcerent. c. 12. n. 106. 107. 108 p. 294

Reſurrexit. Chriſti reſurrectio ingenti gloria, gaudio, ac lætitia plena. c. 2. n. 257. 258. 259. pag. 72.

Reſurrexit. Tota Chriſti gloria ab ejus reſurrectione cœpit declarari, ac manifeſtari. cap. 13. n. 71. 72. p. 309

Reſurrexit. Solet Eccleſia Chriſtum ſuſcitatum depingere cum cruce in manu: à cruce omnis victoria, ac triumphus. cap. 8. num. 82. 83. 84. pag. 202

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ,
quæ in hoc opere continentur.

Littera C. indicat capitulum. Q. quæſtionem. N. Numerum. A Apologiam. P. Paginam.

VETUS TESTAMENTUM.

Ex Libro Geneſis.

CAP. I.

Num. 1. IN principio creavit Deus cœlum & terram c. 3. q. 11. n. 60. p. 88. c. 13. q. 3. n. 29. p. 304

4. Diviſi lucem à tenebris. c. 27. q. 2. n. 16. p. 427.

7. Formavit Dominus hominem. c. 1. q. 25. n. 168. p. 24

16. Fecit Deus duo luminaria magna. c. 17. q. 6. n. 53. p. 345.

17 Creavit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem. c. 17. q. 3. n. 29. p. 343

22 Dixit Deus producant aquæ volatile ſuper terram cap. 10. q. 9. num. 66. p. 253. & c. 15. q. 7. n. 33. p. 323

26 Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris. c. 1. q. 37. n. 265. p. 36. & c. 6. q. 1. n. 9. p. 142. & c. 9. q. 4. n. 24. & 25. p. 218

CAP. II.

Num. 2. Requievit Deus ab univerſo opere, quod patravetat. c. 4. q. 6. n. 56. p. 107. & c. 17. q. 13. n. 110 p. 351.

16. De omni ligno, quod eſt in paradiſo comede. c. 2. q. 21. n. 195. p. 64

18 Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adjutorium ſimile ſibi. cap. 6. q. 1. n. 9. pag. 142

CAP. III.

Num. 2. Præcepit nobis Deus, ne comederemus, ne tangeremus. c. 5. exp. 4. n. 62. p. 125.

3. Nequaquam morte moriemini, ſcit enim Deus quod in quocumque die comederitis, eritis ſicut Dii. c. 5. q. 3. n. 22 p. 121

CAP. IV.

Num. 8. Cum audiſſent vocem Domini Dei deambulantis ad auram poſt meridiem abſcondit ſe Adam. cap. 5. q. 21. n. 174. p. 137

9. Creavit Deus Adam, & dixit ubi es. cap. 9. q. 8. n. 55. p. 221

14. Quia feciſti hoc maledictus eris inter omnia animantia. c. 16. q. 3. n. 24. p. 333

16. Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos in dolore paries. c. 6. q. 24. n. 163. p. 149

24. Flammeus gladius ante portas paradiſi. cap. 2 q. 6. n. 46. p. 46

CAP. V.

Num. 1. Adam cognovit uxorem ſuam Evam & concepit, & peperit Cain. cap. 14. q. 1. n. 8 pag. 313.

Num. 4. Reſpexit Dominus ad Abel, & munera, c. 12. q. 8. n. 48. p. 287

9. Ubi eſt Abel frater tuus cap. 5. q. 11. num. 75 pag. 127

12. Cum operatus non dabit fructus. cap. 11. q. 11 n. 66. p. 280

14. Qui invenerit me, occidet me, c. 7. q. 13. n. 115 pag. 167

Num. 26. Qui cœpit invocare nomen Domini. c. 2 q. 31. n. 264. p. 73

CAP VI.

Num. 24 Tulit eum Dominus, & non apparuit. cap. 1. q. 35. n. 249. p. 34

CAP. VII.

Num. 3. Erunt dies illius centum viginti annorum c. 2. q. 4. n. 25. p. 44

CAP. VIII.

Num. 16. Et incluſit eum Dominus deforis. c. 12 q. 12. n. 79. p. 291

CAP. IX.

Num. 11. At illa venit ad veſperam portans ramum olivæ. cap. 9. q. 24. n. 169. p. 234

CAP X.

Num. 3. Omne quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia tradidi vobis omnia. c. 2. q. 25. n. 235. p. 68

14. Excepto quod carnem cum ſanguine non comederis. c. 15. q. 7. n. 56. p. 325

15. Non erunt ultra aquæ diluvii ad delendum univerſam carnem; eritque arcus meus in nubibus. c. 1. q. 33. n. 236. p. 33

CAP. XI.

Num. 9. Ipſe cœpit eſſe potens in terra, & erat robuſtus venator coram Domino. c. 12. q. 1. n. 9. p. 283

CAP. XII.

Num. Venite faciamus nobis civitatem, cujus culmen pertingat ad cœlum. c. 1. q. 33. n. 236 pag. 33.

CAP.

CAP. XIII.

Num. 1. Egredere de terra tua, & cognatione tua c. 1.q.35.n.249 p.34.& c.7.q.5.n.24.p.158. & c. 9.q. 29. n. 210. p.238

11. Dixit ſorori ſuæ Saraï, novi quod pulchra ſis mulier, & quod cum viderint te Ægyptii dicturi ſunt. c. 11. q. 12. n.75. p.281

CAP. XIV.

Num. 18. Movens tabernaculum ſuum Abram, venit, & habitavit. cap. 18. quæſt. 4. n. 24. pag. 355.

CAP. XV.

Num. 13. Nuntiavit Abram Hebræo.c.18.q.4.n.23. ibidem.

18. Melchiſedec Rex Salem, proferens panem, & vinum benedixit ei, & ait: benedictus Abram Deo excelſo cap. 3. q.9. n. 51. p.87

22. Levo manum meam ad Dominum Deum: quod à filo ſubtegminis non accipiam. ibidem n. 52. p.88

Num. 23. A filo ſubtegminis uſque ad corrigiam caligæ c. 12. q. 13. n. 71. p.191

CAP. XVI.

Num. 12. Horror magnus, & tenebroſus invaſit Abram. cap. 15. quæſt. 4. n.32. p.312

13. Peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubjicient eos ſervituti. cap. 7. q.6.n.45.57.p.159.& c.12.q.14.n.98.p.283

CAP. XVII.

Num. 7. Cumque inveniſſet eam Angelus juxta fontem aquæ in ſolitudine.cap.17.q.12.n.75. pag. 349.

CAP. XVIII.

Num. 11. Circumcidetis carnem præputii veſtri, ut ſit ſignum inter me, & vos. cap. 7. q. 8.n 51. & 56. p.161

21. Pactum meum ſtatuam in Iſaac cap.17.q.3.n.28. pag. 343.

CAP. XIX.

Num. 2. Apparuerunt ei tres viri ſtantes apud eum quos cum vidiſſet cucurrit c.9. q. 31.n.238. p. 241.

3. Si inveni gratiam in oculis tuis ne tranſeas ſervum tuum. c. 10. q. 7. n. 51. p.252

13. Quare riſit Sara. cap. 13. q. 9. n.64. p.308

16. Abraham gradiebatur deducens eos. c. 13. q. 3. n. 26. p.322

CAP. XX.

Num. 12. Si habes hic quempiam tuorum generorum filios aut filias. c. 9.q.31.n.239. p.241

17. Lot ſedebat. c. 22. q. 2. n. 12. p.393

18. Quæſo Domine quia inveni coram te. c. 16.q.7. n. 51. p.334

19. Declinate in domum pueri veſtri, & lavate pedes veſtros. c. 10. q. 24. n. 189. p.266

24. Dominus pluit ſuper Sodomam ſulphur, & ignem à Domino de cœlo c. 7. q. 26. n.249. pag. 183.

CAP. XXI.

Num. 17. Vocat eam Angelus de cœlo. c.1. q. 20. n. 135. p.20

33. Abrahamus plantavit nemus in Berſabee c. 10. q. 19. n. 153. p.262

CAP. XXII.

Num. 2. Tolle filium tuum, quem diligis Iſaac offer eum in holocauſtum. c. 1. q. 35.n.249. pag. 34.

4. In locum, quem monſtravero tibi. c. 7. q. 23. n. 203. p.177

7. Pater mi ecce ignis, & ligna, ubi eſt victima holocauſti. c. 1. q. 17. n. 119. p.18

CAP. XXIII.

Num. 2. Venit Abraham ut plangeret, & fleret eam. c. 8. q. 4. n. 33. p.197

CAP. XXIV.

Num. 14. Puella cui ego dixero inclina hydriam tuam, ut bibam, & illa reſponderit, bibe c. 7.q.7.n.48.p.160.& c. 12.q.4.n.35.p.304

16. Ecce Rebecca egrediebatur puella decora nimis, virgoque pulcherrima incognita viro, c. 7. q. 15. n. 129. p.169

22. Protulit vir inaures aureas appendentes ſiclos cap. 14. q. 3. n. 27. p.315

CAP. XXV.

Num. 1. Abraham aliam duxit uxorem Ceturam. c. 21. q. 11. n. 99. p.391

18. Iſmaël coram fratribus ſuis obiit. c. 8. q. 4. n. 28. p.197

23. Reſponſum accepit: duæ gentes ſunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur. c. 13. q. 1. num. 10. p.302

CAP. XXVII.

Num. 22. Vox quidem, vox Jacob eſt, ſed manus manus ſunt Eſaü. c.14.q.13.n.26. p.315

30. Vox Iſaac ſermonem impleverat, & egreſſo Jacob foras. c. 10. q. 20. p. 166

41. Dixit in corde ſuo venient dies luctus patris mei, occidam Jacob fratrem meum. c.6. q. 14. n. 115. p.153

CAP. XXVIII.

Num. 11. Tulit de lapidibus qui jacebant in loco, & ſupponens capiti ſuo: dormivit. c. 10. q. 30. n. 243. p.272

12. Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum.c.16.q.1.n. 11. p.330

CAP. XXXII.

Num. 24. Traductis omnibus, quæ ad ſe pertinebant, manſit ſolus & ecce vir luctabatur cum eo uſque mane. c. 7. q. 22. n.188 pag. 175.

26. Dimitte me, quia jam aſcendit aurora c. 1.q. 22. n. 150. p.22

28. Ait Angelus nequaquam appellabitur nomen tuum Jacob, ſed Iſrael. c. 10. q. 12. n. 107. pag. 258.

CAP. XXXIII.

Num. 18. Jacob autem tranſivit in Salem urbem Sichimorum. c. 11. q. 2.n.13. p.275

CAP. XXXIV.

Num. 25. Ingreſſi ſunt urbem confidenter interfectis omnibus maſculis. c. 22. q. 4. n. 26. pag. 394.

CAP XXXV.

Num. 18. Vocatur filius doloris. c. 9. q. 1. n. 9. pag. 216.

CAP. XXXVII.

Num. 2. Accuſavit fratres ſuos apud patrem crimine peſſimo. c. 2. q. 15. n. 110. p.59

3. Iſraël autem diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos. c. 1. q. 37. n. 268. p.37

7. Dixit Joſeph fratribus ſuis vidi per ſomnium, putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare. c. 4. q. 2. n. 17. p.101

15. Vade, & vide ſi cuncta ſint proſpera erga fratres tuos, & pecora. c. 9. exp. 10. n. 217. p.239

28. Extrahentes eum de Ciſterna, vendiderunt Iſmaelitis viginti argenteis. c. 7. q. 10.n.75. p. 163.

35. Deſcendam ad filium meum lugens in infernum c.2.q.24.n. 218.p.66.& c.4.q.10.n.81. p.109

CAP. XXXVIII.

Num. 16. Juſtior me eſt, quia non tradidit ei filium meum. c. 10. q. 16. n. 129. p.260

CAP. XL.

Num. 36. Ne conſumetur populus terræ fame. c. 11. q. 11. n. 69. p.180

CAP. XLI.

Num. 1. Aſcendebant ſeptem boves pulchræ, & craſſæ nimis c. 7. q. 13. n. 113. p.167

42. Tulit annulum de manu ejus & dedit in manu ejus c. 12. q. 7. n. 47. p.287

CAP. XLII.

Num. 21. Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem noſtrum. c. 5. q. 11. n.72. p.127

25. Tollenſque Simeon, & ligans illis præſentibus juſſit miniſtris ut implerent. c. 7. q. 2. n.15. pag. 157.

28. Obſtupefacti, turbatique mutuo dixerunt: quidnam eſt hoc, quod fecit nobis Dominus. c. 5. q. 12. n. 91. p.128

38. Deducetis canes meos cum dolore ad inferos c. 2. q. 24. n. 218. p.66

CAP. XLIII.

Num. 23. Nolite timere Deus veſter & Deus Patris veſtri dedit vobis theſauros in ſaccis veſtris. c. 5. q. 12. n. 91. p.128

30. Videns fratrem ſuum commota ſunt viſcera ejus c. 7. q. 6. n. 143. p.171

24. Major pars venit Benjamin ita ut quinque. c.3. q. 7. n. 46. p.220

CAP. XLIV.

Num. 5. In quo Dominus meus bibit, & in quo augurari ſolet c. 9. q. 22. n. 157. p.232

17. Qui furatus eſt ſcyphum, ipſe meus ſervus. c. 7. q. 17. n. 147. p.171

CAP. XLV.

Num. 4. Ego ſum frater veſter Ioſeph. cap. 7. q 17. n. 147. ibidem

8. Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum. cap.2. exp.13. n. 198. p.64. & cap. 3. q. 19. n. 112. p.95

CAP. XLVI.

Num. 36. Revixit ſpiritus ejus. c. 4. q. 10. n. 81. p. 109.

CAP. XLVII.

Num. 9. Dies peregrinationis meæ centum, & triginta. c. 5. q. 23. p.121

CAP. XLVIII.

Num. 14. Cancellatis manibus benedixit eis. c. 1. q. 15. n. 102. p.16

CAP. XLIX.

Num. 24. Diſſoluta ſunt vincula brachiorum, & manuum illius per manus potentis Jacob. c. 12. q. 14. n. 96. p.293

27. Benjamin lupus, manè comedet prædam, veſpera dividet ſpolia. c.9. q.1. n.8. p.216. & q.17. num. 128. p.229

29. Inde paſtor egreſſus eſt lapis Iſraël. cap. 7. q. 2. n. 24. p.156

Ex Libro Exodi.

CAP. I.

Num. 22. PRæcepit Pharao omni populo ſuo dicens, quidquid maſculini ſexus natum fuerit in flumen projicite. c.7. q.13. n.109. p. 166. & cap. 17. q. 2. n. 14. p.342

CAP. II.

Num. 2. Videns eum elegantem aſpectu, abſcondit tribus menſibus. cap. 2. q. 10. n. 77. p.50. & cap. 7. q. 14. n. 117. p.168

10. Quem filia Pharaonis adoptavit in filium. c. 7. q. 15. n. 123. p.168

11. Poſtquam creverat Moyſes egreſſus eſt, ad fratres ſuos. c. 12. q. 9. n. 52. p.288

12. Percuſſum Ægyptium abſcondit ſabulo cap. 9. q. 3. n. 16. p.217

CAPUT III.

Num. 2. Rubus ardebat, & non comburebatur c.2. q. 10. n.75. p. 50. & cap.7. q. 21. n.159. p. 174. & q. 22. n. 174. ibidem & cap. 8. q.9. n. 77. p.202

3. Vadam, & videbo viſionem hanc magnam cap. 7. q. 156. p.172

14. Ego ſum qui ſum. c. 2. q. 29. n. 253. p.71

15. Ego ſum Deus Abraham. Deus Iſaac, & Deus Jacob. cap. 1. q. 36. n. 260. p.36

CAPUT IV.

Num. 10. Obſecro Domine non ſum eloquens. cap. 2. q. 14. n. 115. p. 55. & cap. 7. q.9. n. 67. p. 63.

12. Ego ero in ore tuo. cap. 2. q. 16. n. 157. p.69

13. Quis ſum ego ut vadam ad Pharaonem. cap. 14. q. 7. n. 48. p.317

14. Aaron frater tuus erit in occurſum tuum. c. 9. q. 21. n. 152. p.232

18. Vadam, & revertar ad fratres meos. c. 1. q.30. n.209. p.29

20. Tulit uxorem, & filios & reverſus eſt in Ægyptum. c. 18. q. 3. n. 18. p.354

23. Volebat autem Angelus interficere. c. 8. q. 14. n. 119. p.207

CAP. V.

Num. 2. Quis eſt Dominus, ut audiam vocem ejus, & Iſraël dimittam. c. 9. q. 14. n. 108. p. 227 & cap. 8. quæſt. 5. n. 53. p.199

4. Extende manum tuam, & apprehende caudam ejus c. 10. q. 20. n. 165. p.264

7. Nequaquam ultra dabitis paleas populo. c. 7. q. 6. n.39. p.160

CAP. VI.

Num. 6. Redimam in brachio excelſo & judiciis magnis. c. 5. q. 4. n. 30. p.122

CAP. VII.

Num. 1. Ecce conſtitui te Deum Pharaonis. c. 7. quæſt. 25. n. 244. p. 182. & c. 11. q.6. n.41. p. 278.

17. Ecce percutiam virga, quæ in manu mea eſt aquam fluminis. c. 12. q. 3. n.23. p.284

CAP. VIII.

Num. 8. Orate Dominum, ut auferat ranas à me & à populo meo. c. 9. q.14. n.108. p.227

CAP. IX.

Num. 13. Dominus dedit tonitrua & grandinem ac diſcurrentia fulgura c. 21. q. 2. n. 23. p. 385.

CAP. X.

Num. 4. Si reſiſtis, & non vis dimittere populum ibidem.

CAP. XII.

Num. 6. Servabitis eum uſque ad quartam decimam diem menſis hujus, immolabitque univerſa multitudo filiorum Iſraël. c. 4. q. 7. n.60. p. 106.

12. Tranſibit Dominus percutiens Ægyptios, & cum viderit ſanguinem in ſuperliminari. c.8. q. 9. n. 76. p.202

37. Profecti ſunt filii Iſraël de Rameſſe in Socota c. 23. quæſt. 10. n. 82. p.406

CAP. XIII.

Num. 19. Tulit quoque Moyſes oſſa Joſeph. c. 8. q. 3. n. 25. p. 190. & q.3. n.30. p.97

CAP.

CAP. XIV.

Num. 15. Ait illi Deus quid clamas ad me? c. 9. q. 30. n. 227. p.240

25. Clamavit Moyſes ad Dominum, & oſtendit lignum. c. 9. q. 32. n. 243. p.241

CAP. XV.

Num. 9 Dixit perſequar, & comprehendam; & dividam ſpolia, & implebitur anima mea. c. 1. q. 31. n. 217. p.30

17. Plantabis eos in monte. c. 18. q. 7. n. 40. p.356

CAP. XVI.

Num. 6. Veſpere ſcietis quod Dominus eduxerit vos de Ægypto, & manè videbitis gloriam ejus. c. 5. q. 19. n. 137. p.134

16. Colligat unuſquiſque ex eo quantum ſufficiat ad veſcendum: Gomor per ſingula capita c. 2. q. 10. n. 7. p.42

29. Maneat unuſquiſque apud ſemetipſum & non egrediatur de loco ſuo, die ſeptimo. c. 1. q. 27. n. 182. p.26

CAP. XVIII.

Num. 18. Stulto labore conſumeris c. 22. q. 4. n. 24. p. 394. & c. 5. q. 13. n. 94. p.129

21. Provide viros potentes, & timentes Dominum. c. 25. q. 3. n. 21. p.416

CAP. XIX.

Num. 16. Cœperunt audiri tonitrua, micare fulgura, & nubes denſiſſimas operire montem. c. 7. q. 27. n. 255. p. 183. & c. 19. q. 1. n. 13. p. 363.

17. Cumque eduxiſſet eos Moyſes in occurſum Dei de loco caſtrorum. c. 9. q. 11. n. 79. p.224

CAP. XX.

Num. 5. Ego ſum Deus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem. c. 2. q. 7. n. 60. p.48

18. Cunctus autem populus videbat voces, & lampades. c. 1. q. 41. n. 291. p.40

20. Nolite timere, ut enim probaret vos, venit Deus; ut terror illius eſſet in vobis. c. 16. q. 3. n. 15. p. 248.

CAP. XXIV.

Num. 15. Cum aſcendiſſet Moyſes, operuit nubes montem, & habitavit gloria Domini. c. 1. q. 17. n. 115. p.18

CAP. XXV.

Num. 3. Hæc ſunt, quæ accipere debetis aurum, & argentum, & æs. c. 2. q. 13. n. 110. p.54

CAPUT. XXVI.

Num. 1. Inſpice, & fac ſecundùm exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt. c. 7. n. 218. p.179

CAP. XXVIII.

Num. 3. In rationali doctrina & veritas. c. 5. q. 13. n. 93. p. 129. & c. 11. q. 6. n. 138. p.277

6. Facient ſuperhumerale ex auro, hyacintho, & purpura coccoque bis tincto, & byſſo retorta c. 6. q. 7. n. 57. 58. p.147

8. Applicabitur ad Deos. c. 25. q. 3. n. 23. p.416

16. Quadrangulum erit & duplex: menſuram palmi habebit: nomina filiorum Iſraël. c. 11. q. 6. n. 37. p.277

28. Stringatur rationale annulis ſuis. c. 6. q. 4. n. 25. p. 144.

CAP. XXIX.

Num. 2. Aaron, ac filios ejus applicabis ad oſtium tabernaculi; cumque laveris eos. c. 19. q. 2. n. 18. p.363

CAP. XXXII.

Num. 7. Vade, deſcende, peccavit populus tuus. c. 1. q. 22. n. 149. p.22

19. Accepit duas tabulas ſcriptas opere Dei. c. 9. q. 3. n. 99. p.226

CAP. XXXIII.

Num. 11. Joſue filius Nun, puer, non recedebat. c. 22. q. 2. n. 14. p.393

12. Novi te ex nomine, & inveniſti gratiam coram me. c. 5. exp. 4. n. 60. p.125

19. Oſtende mihi faciem tuam. cap. 25. q. 5. n. 32. pag. 417.

CAP. XXXIV.

Num. 3. Ponebat velamen ſuper faciem ſuam. c. 6. q. 14. n. 110. 111. p.152

27. Præcide tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum. c. 9. q. 13. n. 99. p. 226. & c. 15. q. 5. n. 36. pag. 323.

Ex Libro Levitici.

CAP. I.

Num. 4. Ponetque manum ſuper caput hoſtiæ. c. 6. p. 7. n. 56. p.147

CAP. V.

Num. 11. Offeres pro peccato tuo ſimilæ partem Ephi decimam. c. 2. q. 2. n. 14. p.43

CAP. VI.

Num. 25. Sacerdos, qui offert comedet eam in loco ſancto, in atrio tabernaculi. c. 5. q. 10. n. 68. p. 126.

CAP. VIII.

Num. 23. De ſanguine ejus tetigit extremum auriculæ ejus c. 25. q. 9. n. 57. p.419

CAP. IX.

Num. 7. In conſecratione Aaron ſacrificium.

CAP. X.

Num. 1. Offerentes ignem alienum percuſſi ſunt à Domino c. 15. q. 7. n. 43. p.124

CAPUT. XIX.

Num. 22. Quando ingreſſi fueritis terram & plantaveritis ligna pomifera, auferetis præputia eorum; poma quæ germinant. c. 14. q. 5. n. 38. pag. 319.

CAP. XX.

Num. 9. Qui maledixerit patri, vel matri morte moriatur. c. 15. q. 5. n. 35. p.323

CAP. XXIV.

Num. 14. Ponant manus ſuas ſuper caput ejus. c. 8. q. 9. n. 74. p.202

Ex Numeris.

CAP. II.

Num. 2. Per gyrum tabernaculi fœderis. c. 4. q. 1. n. 10. p.100

CAP. XI.

Num. 14. Non poſſum ſolus ſuſtinere hunc populum quia gravis eſt mihi. c. 1. q. 34. n. 146. p.34

Num. 16. Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſraël, & duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis. c. 1. q. 236. num. 259. pag. 36.

CAP. XII.

Num. 6. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. c. 2. exp. 115. n. 170. p.62

CAPUT XIII.

Num. 3. Mitte viros, qui conſiderent terram ſingulos de ſingulis tribubus. c. 17. q. 3. num. 30. p. 343.

CAP. XIV.

Num. 29. Omnes, qui numerati eſtis à viginti annis. c. 17. q. 3. n. 31. ibidem

CAP XV.
Num.32.Colligens ligna in Sabbatho lapidatur.c.5, q. 7. n. 43. p.124
CAP. XVI.
Num.15.Nec aſellum unquam accepi. c. 10.q.12.n. 204. p.381
43. Poſtquam ingreſſi ſunt operuit nubes, & apparuit gloria Domini. c.2. q. 26. n. 236. p.68
CAP. XVII.
Num. 5. Quem ex his elegero germinabit virga ejus, & cohibebo à me querimonias filiorum Iſraël.c.2. q. 38.n.270. p.37
8. In amygdalas. c. 20. n. 97.
10. Refer Virgam Aaron in tabernaculum teſtimonii c. 14. q. 6. n. 5. p.317
CAP. XXI.
Num. 6. Miſit Dominus in populum ſerpentes ignitos. c. 1. q. 32. n. 223. p.31
9. Fecit Moyſes ſerpentem æneum & poſuit eum pro ſigno.c. 5.q. 7. n.47. p.124
CAP. XXIII.
Num. 5. Dominus autem poſuit verbum in ore ejus c.4. q. 16. n. 16. n. 125. p.114
CAP. XXIV.
Num. 17. Erat autem ſpecies gloriæ Domini quaſi ignis ardens c. 7.q. 30. n. 270. p.185
CAP. XXV.
Num. 4. Tolle cunctos Principes populi,& ſuſpende eos contra Solem in patibulis. c. 5. q. 6.n.39. p. 123.
7. Arrepto pugione ingreſſus eſt poſt virum Iſraëlitam in lupanar,& perfodit ambos ſimul,virum ſcilicet, & mulierem c. 5. q. 8. n.53. p.114
CAP. XXVII.
Num. 18. Tolle Joſue filium Nun, virum in quo eſt ſpiritus Dei,& pone manum tuam ſuper eum. c. 9. q. 34.n.260. p.243
CAP XXXII.
Num. 30. Locutus eſt Moyſes ad populum peccatum grande. c. 13. q.9.n. 62. p.308
Ex Deuteronomio.
CAP. IV.
Num.24. DEus noſter ignis eſt. c. 7.q.21.n.170. p.174.
CAP. XI.
Num. 24. A fluvio magno Euphrate, uſque ad mare occidentale. c. 7. exp. 1. n. 3. p.155
CAP. XVI.
Num. 18. Judices, & magiſtros conſtitues in omnibus portis. c. 11. q. 1. n. 10. p. 274
CAP. XVIII.
Num. 15. Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus, ipſum audies. c. 11. q. 5. n. 33. p.277
CAP. XXVII.
Num. 9. Ait Moyſes,audi Iſraël. c. 10. q. 24.n.187. p.260.
CAP. XXIX
Num. 18. Ne fortè ſit inter vos radix germinans fel,& amaritudinem. c.8.exp.6.n.109. p.206
CAP. XXXII.
Num. 13. Oleum de ſaxo duriſſimo. c. 4. q. 6.n.52. p. 105.
33. Fel draconum vinum eorum. ibidem
39. Videte quod ego ſim ſolus, & non eſt alius Deus. c. 9. q. 7. n. 45. p.220
CAP. XXXIII.
Num. 12. Benjamin amantiſſimus Domini habitabit confidenter in eo, quaſi in thalamo. c. 9. q. 8. n. 57. p.221
17. Cornua rhinocerotis, cornua illius. c. 19. q. 2. num. 16.
CAP. XXXIV.
Num. 6. Sepelivit eum Dominus. c. 19. q. 5. n. 39. p. 367.
Ex Joſue.
CAP. II.
Num.1. QUi pergentes ingreſſi ſunt domum mulieris meretricis. c. 9. q. 4. n. 170. p.234.
CAP. III.
Num. 16. Steterunt aquæ deſcendentes in loco uno & ad inſtar montis. c. 29. q. 3.n.251. p.422
CAP. IV.
Num. 5. Lapides in medio fluminis.c.7.q.37.n.322 p. 190.
CAP. V.
Num. 2. Fac tibi cultros lapideos, & circumcide filios ſecundo Iſraël. c. 7.q.37.n.325. p.191
15. Depone calceamenta. c. 7. q. 23. n. 196. & 201. p. 177. 179.
CAP. VII.
Num. 19. Fili da gloriam Deo Domino Iſraël,confitere,atque indica mihi quid feceris,ne abſcondas,reſponditque Achan Joſue, c.5.q.8.n.48. p. 124.
24. Tollenſque Joſue Achan filios quoque & filias ejus. c. 21. q. 4. n. 30. p.366
Ex libro Judicum.
CAP. V.
Num. 26. Siniſtram manum miſi ad clavum, & dexteram ad fabrorum malleos.c.8.q.10.n.83. p. 203.
CAP. VII.
Num. 19. Lampades habentes. c. 7.q. 29. n. 268. q. 185.
CAP. IX.
Num. 18. Conſtituiſtis Regem Abimelech filium ancillæ. c. 7. q. 13. n. 126. p.169
CAP. XV.
Num. 15. Inventam unam maxillam id eſt mandibulam aſini, quæ jacebat arripiens. c. 19.q.5. n.41. p.366
CAP. XVI.
Num. 19. At illa eum dormire fecit ſuper genua ſua, & in ſinu ſuo reclinavit. c.9.q.37.n.276. p. 245.
30. Moriatur anima mea cum Philiſthiim, concluſiſque fortiter columnis cæcidit domus ſuper omnes. c. 8. q. 18. n.169. p.211
Ex libro Ruth.
CAP. IV.
Num.7. SOlvebat calceamentum ſuum. c.7.q. 23. n. 205. p.178
Ex libro primo Regum.
CAP. IV.
Num.10. AMaro animo oravit ad Dominum flens largiter. c. 10. q. 6. n. 40. p. 250.
CAP. II.
Num. 6. Dominus mortificat, & vivificat. c. 9. q. 7. n. 45. p.220
CAP. III.
Num. 5. Cucurrit ad Heli, & dixit: ecce ego: vocaſti enim me. c.9. q. 13. n. 97. p. 226. & c. 10. q. 8. n. 53. & 56. p 252
9. Ecce ego,vocaſti enim me, intellexit Heli quia Dominus vocaret puerum. c.2.q.10.n.77.p.50

18. Dominus

18. Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis faciat. c. 2. q. 33. n. 266. p.73

CAP. V.

Num. 2. Tulerunt Philiſthiim arcam Domini, & intulerunt eam in Templum Dagon. c. 7. q. 5. n. 27. p.158

CAP. VIII.

Num. 7. Audi vocem populi, & conſtitue ei regem non enim te abjecerunt ſed me, ne regnem ſuper eos. cap.4. q.3.n.30. p.103.

CAP. IX.

Num. 8. Ecce inventus eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti domus Domini Dei. c. 8.q.12. n. 96. p.204

CAP. X.

Num. 1. Unxit te Dominus in principem ut liberes populum ſuum. c. 19. q. 4. n. 31. p.364

6. Inſiliet in te Spiritus Domini & prophetabis. c.4.q.178 n.12. p. 114.& c. 6.q. 1.n.11.p.142

24. Certe videtis quem elegit Dominus, quoniam non ſit ſimilis illi in omni populo. c. 1. q. 37. n. 266. p.37

CAP. XII.

Num. 3. Loquimini de me coram Domino ac Chriſto ejus utrum bovem. c. 20. q. 11. n. 89 & 102. 104. p.279

CAPUT XIII.

Num. 14. Inveni hominem ſicut cor meum. c. 23. q. 9. n. 64. p.504

CAP. XV.

Num. 9. Abjecit te Deus ne ſis Rex. c. 9. q.8.n.54. p. 221.

CAPUT XVI.

Num. 12. Erat autem adoleſcens rufus, & pulcher aſpectu. c. 6. q. 14 n.114. p.153

13. Surge, & unge eum, tulit Samuël cornu olei & unxit eum in medio fratrum ejus. c.9.q.38. n. 272. p.244

CAP. XVII.

Num. 51. Cum non haberet gladium cucurrit ſuper Philiſtæum, & tulit gladium ejus. c.12.q. 3.n.11.p.284.& c.27.q.7.n.11.p.426

54. Aſſumens caput Philiſtæi attulit illud in Jeruſalem, arma vero poſuit in tabernaculo ſuo c. 7. q. 16.n.142. p.171

CAP. XVIII.

Num. 11. Fugit David à facie Saül c. 7.q.25.n.167. pag. 174

CAP. XIX.

Num. 6. Factus eſt Spiritus Dei malus in Saül, c. 5. q 16. n. 108. p.131

CAP. XX.

Num. 31. Omnibus diebus, quibus filius Iſai vixerit ſuper terram non ſtabilieris tu neque regnum tuum c. 7.q.12.n.106.p.166.& c.2.q.33.n.219 p.67

CAP. XXIV.

Num. 18. Juſtior tu es, quam ego, tu mihi tribuiſti bona, ego autem reddidi tibi mala. c. 2.q.33. n. 279. p.75

CAP. XXVIII.

Num. 14. Vir ſenex aſcendit, & ipſe amictus eſt pallio c. 1. q. 15. n. 105. p.16

Ex libro ſecundo Regum

CAP. I.

Num. 20. NOlite annunciare in Geth, neque annuntietis in compitis Aſcalonis c. 5. q. 10. n. 69. p.126

CAP. II.

Num. 10. Sola domus Juda ſequebatur David. c. 4. q.6. n. 50. p.105

CAP. VI.

Num. 6. Calcitrabant boves, & declinaverunt eam c. 15.q.4. n. 31. p.323

7. Cum recalcitrarent boves, Oza tenet arcam & moritur.c.5.q.9.n.57. p.125.q.11.n.72.p.127. c. 21. q. 6. n. 45. p.387

CAP. XII.

Num. 4. Cum autem peregrinus quidam veniſſet ad divitem, parcens ille ſumere de ovibus, & de bobus ſuis. c. 1.q. 35. n. 250 p.35

5. Iratus autem indignatione David dixit ad Nathan: vivit Dominus qui fecit hoc. c.7. q.17. n. 144. p.171

Num. 16. Deprecatus eſt David pro parvulo, & jejunavit David jejunio, ingreſſus eſt ſeorſum, & jacuit ſuper terram c. 2. q 28. n. 147. p. 70

CAP. XVI.

Num. 7. Spargebat lapides dicens; Vir Belial Vir ſanguinum c. 1. q. 9. n. 74. p.108

CAP. XVII.

Num. 6. Dixi Abſalom eligam mihi duodecim millia virorum. c. 2. q.1. n. 9. p.42

CAP. XXIII.

Num. 8 Sedens in Cathedra ſapientiſſimus princeps inter tres, ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus c. 6. q.11.n.84. p.149

CAP. XXIV.

Num. 16. Sufficit, nunc contine manum tuam c. 4. q. 1. n. 11. p. 101

Ex libro tertio Regum.

CAP. II.

Num. 6. NOn deduces canitiem ejus pacifice ad inferos. c. 2. q. 24. n. 218. p. 55

19. Surrexit Rex in occurſum ejus c. 7. q. 33.n.295. p. 187

CAP. III.

Num. 9. Dabis ſervo tuo cor docile c. 8. q. 17 n. 148. p. 210.

12. Feci tibi ſecundum ſermones tuos, dedi tibi cor ſapiens. c. 19. q. 11. n. 85. p.370

CAP. VI.

Num. 27. Poſuit Cherubim in medio templi interioris, extendebat autem alas Cherubim, & tangebat ala una parietem. c. 8. q. 20. n. 187.p.214

29. Fecit illius pavimentum intrinſecus, & extrinſecus eſſet ex auro. c. 2. q. 110. p.54

CAP. VII.

Num. 15. Finxit etiam duas columnas æreas. c. 2. q. 13. n. 110. ibid.

CAP. VIII.

Num. 12. Dominus dixit ut habitaret in nebula c. 2. q. 6. n. 48. p.46

CAP. IX.

Num. 3. Sanctificavi domum hanc, quam ædificaſti c. 17. q. 11. n. 96. p.349

CAP. X.

Num. 20. Duodecim leunculi ſtantes ſuper ſex gradus hinc atque inde. c. 2. q. 18.n.166. p.61

CAP. XI.

Num. 5. Colebat Salomon Aſtarthen deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum. c. 10. q. 17. n. 174. p.265

11. Scindam regnum tuum & dabo illud ſervo tuo c. 17. q. 9. n. 79. p.347

30. Apprehendens Ahias pallium ſuum novum quo coopertus erat ſcidit in duodecim partes. c. 15. q. 2. n. 12. p.321

CAP. XII.

Num. 11. Pater meus cæcidit vos flagellis. c. 7. q.12 n. 105. p.166

14. Pater meus cæcidit vos flagellis, ego autem. cædam vos ſcorpionibus. c. 16. q. 11. n. 17. p. 331.

CAP. XIII.

Num. 24. Decipitur Propheta ab alio, occiditur à leone c. 5. q. 9. n. 57. p. 125

CAP. XIV.

Num. 6. Ingredere uxor Jeroboam. cap. 5. exp. 4. n. 67. p. 120

CAP. XVII.

Num. 10. Da mihi paululum aquæ, ut bibam & affer bucellam panis in manu tua c. 6. q. 2. n. 15. p. 142

14. Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Hydria farinæ non deficiet, & lechytus olei non minuetur. c. 9. q. 34. n. 261. p. 243

CAP. XVIII.

Num. 15. Vivit Dominus Deus Iſraël in cujus conſpectu ſto. c. 2. q. 4. n. 39. p. 46

40. Apprehendite prophetas Baal, & nec unus quidem effugiat ex eis. c. 5. q. 8. n. 50. p. 124

CAP. XIX.

Num. 2. Hæc mihi faciant Dii, & hæc mihi addant, niſi hac hora cras poſuero animam tuam, ſicut unam ex illis cap. 4. num. 33. pag. 103

6. Surge comede, & ecce ad caput ejus ſubcinericius panis c. 18. q. 5. n. 34. p. 355

20. Quod meum erat feci tibi. cap. 1. q. 26. n. 171. p. 25.

CAP. XXI.

Num. 10. Summittite viros filios Belial & contra eum falſum teſtimonium dicant. c. 6. q. 12. n. 96. p. 151

CAP. XXII.

Num. 22. Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum. cap. 12. n. 18. n. 34. p. 286.

Ex libro quarto Regum.

CAP. II.

Num. 10. Tulit pallium ſuum, & dedit illi c. 1. q. 36. n. 259. p. 36

12. Pater mi currus Iſraël & auriga ejus & non vidit eum amplius, & ſcidit veſtimenta ſua in duas partes. c. 1. q. 24. n. 257. p. 23

13. Currus Iſraël, & auriga ejus c. 20. q. 7. n. 68. p. 377.

15. Videntes filii prophetarum, quod ſpiritus Eliæ requievit ſuper Eliſæum venientesq; in occurſum ejus adoraverunt proni in terram c. 10. q. 22. n. 171. p. 264

24. Aſcende Calve, egreſſi ſunt duo urſi & laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros c. 2. q. 18. n. 163. p. 61

CAP. IV.

Num. 21. Collocavit puerum ſuper lectulum hominis Dei. c. 9. q. 33. n. 248. p. 242

34. Incubuit ſuper puerum, poſuitque os ſuum ſuper os ejus, & oculos ſuos ſuper oculos ejus. c. 9. q. 36. n. 264. p. 244

CAP. V.

Num. 25. Unde venis Giezi. c. 5. exp. 4. n. 64. p. 126.

CAP. VI

Num. 21. Juravit ut non ſtaret eo die caput Eliſei ſuper ipſum c. 12. q. 3. n. 19. p. 284

CAP. VII.

Num. 1. Hæc dicit Dominus, cras modius ſimilæ ſtatere uno, & duo modii hordei ſtatere uno. c. 7. q. 6. n. 40. p. 160

CAP. XIII.

Num. 15. Affer arcum, & ſagittas, & dixit Eliſæus jace ſagittam, & jecit, & ait Eliſæus ſagitta ſalutis Domini contra Syriam. c. 6. q. 16. n. 85. p. 250

Ex 1. libro Paralipomenon.

CAP. XXI.

Num. 30. Videns gladium Angeli Domini c. 4. q. 1. n. 1. p. 100. & c. 21. q. 8. n. 68. p. 389.

Ex libro ſecundo Paralipomenon.

CAP. VI.

Num. 30. Tu ſolus noſti corda filiorum hominum. c. 1, cap. 12. n. 254. p. 35

CAP. IX.

Num. 18. Duo altrinſecus brachiola. c. 2. q. 18. n. 166. p. 61.

CAP. XXII.

Num. 11. Erat filia Regis Joram Uxor Joiadæ Pontificis c. 11. q. 1. n. 11. p. 274

Ex libro Judith.

CAP. V.

Num. 5. Achior reverenter loquitur ad Holophernem. c. 2. q. 28. n. 246. p. 70

CAP. VIII.

Num. 28. Et dixerunt illi Ozias, & Presbiteri omnia quæ locuta es vera ſunt. c. 4. q. 8. n. 67. p. 107

CAP. IX.

Num. 3. Domine Deus meus ſubveni mihi viduæ. c. 6. q. 2. n. 13. p. 142

13. Capiatur laqueo oculorum meorum, & percuties eum ex labiis charitatis meæ. c. 26. q. 1. n. 7. p. 421

CAP. X.

Num. 20. Cum in faciem ejus intendiſſet adoravit eum proſternens. c. 2. q. 28. n. 246. p. 70

CAP. XIII.

Num. 19. Ecce caput Holofernis principis militiæ Aſſyriorum, & ecce conopeum illius. c. 7. q. 16. n. 142. p. 171

CAP. XVI.

Num. 16. Obtulit illius conopeum in anathema oblivionis. c. 9. q. 5. n. 30. p. 218

Ex libro Eſther.

CAP. IX.

Num. 28. Iſti ſunt dies, quos nulla unquam delebit oblivio: & per ſingulas generationes cunctæ in toto orbe provinciæ celebrabunt. c. 2. q. 2. n. 13. p. 43

CAP. XIV.

Num. 13. Tribue ſermonem compoſitum in ore meo, in conſpectu Leonis. c. 2. q. 14. n. 114. p. 54.

Ex libro Tobiæ.

CAP. I.

Num. 24. In tempore exauditæ fuerunt preces amborum in conſpectu ſummæ gloriæ Dei; & miſſus eſt Angelus Domini c. 1. q. 28. n. 191. p. 27

CAPUT VIII.

Num. 5. Filii ſanctorum ſumus, & non poſſumus ita conjungi, ſicut gentes quæ ignorant Deum. c. 7. q. 9. n. 67. p.162

CAP. XI.

Num. 13. Sumens Tobias de felle piſcis, linivit oculos patris ſui, & ſuſtinuit quaſi dimidiam horam. c. 9. q. 82. n. 193. p.237

CAP. XII.

Num. 7. Opera Dei revelare, & confiteri honorificum c. 12. p.283

12. Ego obtuli orationem tuam Domino. c. 10. q. 5. n. 33. p.249

Ex libro Job.

CAP. I.

Num. 5. Conſurgens diluculo offerebat ſacrificia. c. 5. q. 19. n. 132. p.133

6. Cùm veniſſent filii Dei, ut aſſiſterent coram Domino. c. 12. q. 17 n. 123. p.296

31. Dixit Dominus ad Satan, univerſa quæ habet in manu tua ſunt. c. 7. q. 39. n. 335. p.192

20. Scidit veſtimenta ſua, & tonſo capite adoravit c. 20. q. 13. n. 113. p.381

CAP. II.

Num. 5. Mitte manum tuam, & tange os ejus c. 16. q. 12. n. 96. p.329

5. Mitte manum tuam, & tange cor, & carnem. c. 7. q. 21. n. 172. p.174

11. Eliphaz Themanites. c. 22. q. 1. n. 7. p.392

CAP. V.

Num. 23. Cum lapidibus regionum pactum meum, & ſcies c. 7. q. 37. n. 326. pag.191

CAP. VII.

Num. 11. Non parcam ori meo, loquar in tribulatione ſpiritus mei; & fabulabor. c. 2. q. 6. n. 39. p.46

CAP. VIII.

Num. 17. Super acervum petrarum, radices ejus denſabuntur, & inter lapides commorabitur c. 7. n. 323. p.191

CAP. IX.

Num. 16. cum invocantem exaudierit me non credo quod audierit vocem meam. c. 7. q. 12. n. 82. p.164

CAP. XII.

Num. 12. In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia, apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo. c. 6. q. 9. n. 75. p.148

CAP. XVII.

Num. 13. Infernus domus mea eſt. c. 2. q. 24. n. 218. pag. 66.

CAPUT. XXVIII.

Num. 25. Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in menſura. c. 10. q. 29. n. 231. p.271

CAP. XXX.

Num. 12. Ad dexteram orientis illlico calamitates meæ inſurrexerunt. c. 8. q. 18. n. 57. p.211

CAP. XXXVII.

Num. 4. Tonabit Dominus voce magnitudinis ſuæ, tonabit, & faciet opera. c. 8. q. 7. num. 69. pag. 101.

22. Ab Aquilone aurum venit. cap. 17. q. 7. n. 69. pag. 246.

CAP. XXXIX.

Num. 6. Nunquid volet Rhinoceros ſervire tibi, aut morabitur ad præſepe tuum. c. 9. q. 5. n. 33. p. 219.

21. Exultat audacter, in occurſum pergit armatis & contemnit pavorem. c. 9. q. 10. n. 74. p.223

CAP. XL.

Num. 1. Reſpondens autem Dominus Job de turbine, c. 1. q. 17. n. 115. p.18

CAP. XLI.

Num. 23. Æſtimabit abyſſum, quaſi ſeneſcentem c. 5. q. 18. n. 132. p.133

CAP. XLII.

Num. 7. Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos; non eſtis locuti coram me rectum.

Ex libro Pſalmorum.

PSAL. I.

Num. 5. Non reſurgent impii in judicio. c. 10. q. 28. n. 226. p.271

PSAL. II.

Num. 7. Ego hodie genui te. cap. 13. q. 6. n. 67. 68. p. 308.

12. Apprehendite diſciplinam. c. 12. q. 3. num. 19 p. 284.

13. Cùm exarſerit in brevi ira ejus, beati, qui confidunt in eo. c. 3 q. 17. n. 97. p.93

PSAL. III.

Num. 6. Ego dormivi, & ſoporatus ſum, exurrexi quia Dominus ſuſcepit me. cap. 4. q. 5. n. 47. p. 105.

PSAL. IV.

Num. 7 Quis oſtendit nobis bona, ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui. c. 4. q. 7. n. 59. & q. 18. n. 6. p.106

8. A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati fideles, in pace in idipſum dormiam. c. 4. q. 18, n. 138. p.115

PSAL. V.

Num. 5. Manè aſtabo tibi, & videbo. c. 5. q. 19. n. 132. p.n.133

5. Non Deus volens iniquitatem, tu es. c. 2. q. 22 n. 22. p.44

10. Cor eorum vanum eſt; ſepulchrum patens eſt guttur eorum. c. 1. q. 32. n. 222. p.31

PSAL. VI.

Num. 6. In inferno quis confitebitur tibi. c. 2. q. 24. n. 218. p.66

PSAL. IX.

Num. 5. Scuto circumdabit te veritas ejus. cap. 4. q. 8. n. 65. p.107

7. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis cap. 2. exp. dico, q. 29. n. 152. pag. 59.

15. Qui exaltas me de portis mortis. c. 2. q. 26. n. 234. p.68

PSAL. X.

Num. 5. Dominus in Cœlo ſedes ejus, c. 7. q. 29. n. 264. p.184

6. Oculi Domini in pauperem reſpiciunt. cap. 3. q. 8. n. 44. p.87

PSAL. XII.

Num. 4. Illumina oculos meos ne unquam obdormiam. c. 2. q. 10. n. 72. p.50

PSAL. XVI.

Num. 34. A paucis de terra divide eos. cap. 6. q. 10. n. 82. p 149

PSAL. XVII.

Num. 5. Circundederunt me dolores mortis & dolores inferni circundederunt me. c. 2. q. 24. n. 217. p.66

34. Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum, & ſuper excelſa ſtatuens me. c. 4. q. 6. num. 55. p. 106.

35. Poſuiſti ut arcum æreum brachia mea. c.9. q. 26. n. 184. p.236
45. In auditu auris obedivit. c. 10. q. 8.n.57.p.225
46. Filii alieni mentiti ſunt mihi. c. 10.q.24.n.198 p.267.

PSAL. XVIII.

Num. 16. In ſole poſuit tabernaculum ſuum cap. 2. q. 15. n.99. p.16.& c. 2. q. 9.n.66. p.49
9. in ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tamquàm ſponſus procedens de thalamo ſuo. c. 1. q. 34. n. 244. p.34

PSAL. XX.

Num. 1. Afferte Domino filii Dei, afferte Domino filios arietum. c.10.q.8.n.57. p.252
4. Poſuiſti in capite ejus coronam de lapide pretioſo c. 7. q. 36. n. 313. p.189
4. Deſiderium cordis ejus tribuiſti ei; prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis. c. 9. q. 30. n. 226. p.240

PSAL. XXI.

Num. 4. Tu autem in Sancto habitas Deus Iſraël, c. 2. q. 11. n. 84. p.51
7. Ego ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum. c. 7. q. 10. n. 78. p.164

PSAL. XXII.

Num. 5. Calix inebrians quàm præclarus eſt c. 2. q. 14. n. 140. 142. p.57

PSAL. XXIII.

Num. 4. Qui non accepit in vano animam ſuam, nec juravit in dolo proximo ſuo. c. 5. q. 3. n. 23. p.121
7. Attollite portas Principes veſtras c.2.q.27.n.242. pag. 69.
8. Tollite portas Principes veſtras, & introibit Rex gloriæ. c. 1. q. 22. n. 147. p.22
10. Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ. c.7.q.23 n. 208. .178

PSAL. XXIV.

Num. 15. Oculi mei ſemper ad Dominum, quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos. c. 1. qu. 16. n. 110. p. 17. & c.6.q.14.n.114. p. 153.

PSAL. XXVII.

Num. 7. In ipſo refloruit caro mea. c.3.q.11.n.56. p. 88.
8. Ne fiant ſicut Patres eorum, generatio prava, & aſpera, quæ non direxit cor ſuum c. 7. n. 234. p.181

PSAL. XXVIII.

Num. 9. Vox Domini præparantis Cervos. cap. 2. q. 5. n.36. p.45

PSAL. XXX.

Num. 16. In manibus tuis ſortes meæ. c. 1. qu.41. n.287. p.39

PSAL. XXXI.

Num. 20. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te. c. 5. q. 25. n. 189. p.139

PSAL. XXXII.

Num. 12. Populus quem elegit in hæreditatem ſibi. c. 9. q. 21. n.147. p.231

PSAL. XXXIII.

Num. 1. Semper laus ejus in ore meo.c.11.q.3.n.17. p. 275.
11. Divites eguerunt,& eſurierunt. c. 8. q.13.n.102. p. 205.
16. Aures ejus in preces eorum. cap. 2.q.28.n.247. p. 71.

PSAL. XXXIV.

Num. 13. Ego autem cum mihi moleſti eſſent induebar cilicio, humiliabam in jejunio animam meam. cap. 7. q. 7. n. 10. p.156

PSAL. XXXV.

Num. 9. inebriabuntur ab ubertate domus tuæ. c. 2. q. 14. n. 140. p.57

PSAL. XXXVI.

Num. 25. Junior fui,etenim ſenui, & non vidi juſtum derelictum; nec ſemen ejus quærens panem. c. 5. q. 2. n. 11. p.120

PSAL. XXXVII.

Num. 20. Inimici mei vivunt, & confirmati ſunt ſuper me. c. 7. q. 12. n. 110. p.167

PSAL. XXXVIII.

Num. 1. Dixi: Cuſtodiam vias meas c.10.q.6.n.63. p. 377.

PSAL. XXXIX.

Num. 2. Eduxit me de lacu miſeriæ, ac de luto fæcis,ſtatuit pedes meos. c. 4. q 7. n. 58. p.106
11. Non abſcondi veritatem tuam à conſilio multo. c. 12. q.16.n.117. p.295
18. Mendicus ſum, & pauper. c. 4. q. 19. n. 144. p.116

PSAL. XL.

Num. 1. Beatus,qui intelligit ſuper egenum & pauperem c. 11. c. 12. n. 75. p.281

PSAL. XLIV.

Num. 8. Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus oleo lætitiæ c. 2. q. 30. n. 257. p.72
10. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato c. 10. q.15. n. 111. p.258

PSAL. XLVII.

Num. 3. Latera Aquilonis Civitas Regis magni. c. 17. q. 7. n. 68. p.346
8. In ſpiritu vehementi conteres naves Tharſis. c. 10. q. 29. n. 231. p.27
13. Secundùm nomen tuum, ſic laus tua. cap. 11 q. 40. n. 289. p.39

PSAL. XLVIII.

Num. 13. Homo cum in honore eſſet,non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus. c. 10. q. 23. n. 178. p.265

PSAL. XLIX.

Num. 16. Peccatori autem dixit Deus; quare tu enarras juſtitias meas. c. 9. q. 23. n. 164. p. 233.

PSAL. LIII.

Num. 1. Deus in nomine tuo ſalvum me fac. c. 3. q. 18. n. 110. p.95

PSAL. LIV.

Num. 7. Quis dabit mihi pennas ſicut Columbæ. cap. 1. q. 10. n. 69. p. 11. & c. 18. q. 6. n. 39. p. 356.

PSAL. LXI.

Num. 10. Vani filii hominum, mendaces filii hominum in ſtateris. c. 4. q. 10 n. 79. p.109
11. Semel locutus eſt Deus. c.6. quæſt. 13. n. 102. p. 152.

PSAL. LXII.

Num. 2. Deus Deus meus ad te de luce vigilo. c. 5. q. 19.n.132. p.133
3. In terra deſerta, invia, & inaquoſa: ſic in ſancto apparui tibi c. 13. q. 2. n.16. p.302

PSAL. LXIII.

Num. 3. Tempeſtas demerſit me. cap. 6. q. 12. n.98. p. 151.

PSAL. LXV.

Num. 10. Igne nos examinaſti, ſicut examinatur argentum. c. 2. q 7. n. 51. p.47

PSAL. LXVII.

Num. 6. Pater Orphanorum, & judex viduarum c. 6. q. 2. n. 13. & 14. p.142

14. Si dormiatis inter medios Cleros pennæ Columbæ. c. 7. q. 22. n. 176. p.175
14. Poſteriora dorſi ejus in pallore auri. c. 1. q. 18. n. 125. p.19
26. Prævenerunt Principes conjuncti pſallentibus, benedicite Deo Domino de fontibus Iſraël. c. 2. q. 9. n. 59. p.87
27. In Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſraël, ibi Benjamin adoleſcentulus in mentis exceſſu. c. 9. q. 18. n. 133. p.229
32. Æthiopia prævenit manus ejus Deo. cap. 8, q. 15. n. 140. p.209

PSAL. LXVIII.

Num. 25. Effunde ſuper eos iram tuam. c. 8. q. 13. n. 101. p.205
26. Fiat habitatio eorum deſerta, & non ſit, qui habitet in ea c. 1. q. 13. n. 253. p.32

PSAL. LXXI.

Num. 6. Deſcendet ſicut pluvia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram. c. 2. q. 32. n. 274. p.74.
9. Coram illo procident Æthiopes. c. 8. q. 16. n. 141 p. 209.

PSAL. LXXII.

Num. 20. Imagines ipſorum ad nihilum rediges. c. 10. q. 4. n. 49. p.375
25. Quid mihi eſt in Cœlo! & à te quid volui ſuper terram? c. 2. q. 10. n. 73. p.50

PSAL. LXXIII.

Num. 5. Poſuerunt ſigna ſua, ſigna: & non cognoverunt. c. 18. q. 2. n. 14. p.354

PSAL. LXXVI.

Num. 20. In mari via tua; & ſemitæ tuæ in aquis multis, veſtigia tua non cognoſcentur. c. 2. q. 9. n. 66. p.49

PSAL. LXXVII.

Num. 23. Januas Cœli aperui, & pluit illis manna ad manducandum, panem Cœli dedit eis c. 3. q. 5. n. 25. p.84
27. Pluit ſuper eos carnes, ſicut arenam maris volatilia pennata adhuc eſcæ erant in ore eorum; & ira Dei aſcendit ſuper eos. c. 5. q. 7. n. 45. p.124
55. Qui habitare facit unius moris in domo. c. 1. q. 28. n. 190. p.27

PSAL. LXXVIII.

Num. 1. Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum, poſuerunt Jeruſalem in pomorum cuſtodiam c. 4. n. 9. p.100

PSAL. LXXIX.

Num. 15. Reſpice de Cœlo, vide, & viſita vineam iſtam. c. 3. q. 6. n. 30. p.85

PSAL. LXXX.

Num. 7. Manus ejus in Cophino ſervierunt. c. 12. q. 8. n. 47. p. 287

PSAL. LXXXI.

Num. 1. Deus ſtetit in Synagoga Deorum; in medio autem Deos dijudicat. c. 7. q. 33. n. 292. p. 187.

PSAL. LXXXIII.

Num. 10. Protector noſter aſpice Deus. c. 13. q. 6. n. 29. p.302

PSAL. LXXXV.

Num. 14. Deus iniqui inſurrexerunt ſuper me, & Synagoga potentium, quæſierunt animam meam. c. 12. q. 1. n. 8. p.282

PSAL. LXXXVIII.

Num. 13. Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt. c. 8. q. 7. n. 66. p.201

PSAL. LXXXIX.

Num. 9. Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur. c. 1. q. 31. n. 226. p.31

PSAL. XC.

Num. 6. Et à dæmonio meridiano. c. 10. q. 10. n. 73. p. 254.

PSAL. XCII.

Num. 1. Dominus regnavit decorem indutus eſt, induit Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe. c. 4. q. 5. n. 48. p. 105. & c. 14. q. 3. n. 21. p. 314.

PSAL. XCIII.

Num. 19. Secundum multitudinem dolorum meorum, conſolationes tuæ lætificaverunt animam meam. c. 5. q. 23. n. 189. p.139
Num. 3. Nubes, & caligo in circuitu ejus. cap. 1. q. 17. n. 113

PSAL. XCVII.

Num. 1. Salvavit ſibi dextera ejus. c. 9. q. 21. n. 147. p. 231.

PSAL. CI.

Num. 12. Dies mei declinaverunt. c. 7. q. 22. n. 185. p. 176.

PSAL. CII.

Num. 10. Facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonum ejus. c. 9. q. 12. n. 89. p.225

PSAL. CIII.

Num. 21. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quærant eſcam ſibi. c. 4. q. 17. num. 130. p. 115.
4. Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem urentem. c. 12. quæſt. 16. n. 115. p. 295.
5. Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur c. 15. q. 9. n. 74. p.326

PSAL. CIV.

Num. 19. Eloquium Domini inflammavit eum c. 9. q. 5. n. 109. p.227
22. Ut erudiret Principes ejus ſicut ſemetipſum & ſenes ejus prudentiam doceret. c. 13. q. 3. n. 25. p.322

PSAL. CV.

Num. 2. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus. c. 9. q. 4. n. 21. p. 217.
37. Immolaverunt filios ſuos, & filias ſuas dæmoniis. c. 7. q. 26. n. 24. p.182

PSAL. CXIII.

Num. 6. A facie Domini mota eſt terra. c. 4. q. 16. n. 119. p.113
7. Montes exultaſtis ſicut arietes. ibid.
17. Non mortui laudabunt te Domine; ſed nos qui vivimus. c. 10. q. 14. n. 104. p.253

PSAL. CXVII.

Num. 12. Circumdederunt me ſicut apes, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis. c. 4. q. 5. n. 44. p.104.
18. Caſtigans caſtigavit me Dominus. c. 5. exp. n. 15. p.120

PSAL. CXVIII.

Num. 62. Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi c. 5. q. 9. n. 133. p.133
97. Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea eſt? c. 5. ibid.

PSAL. CXXIV.

Num. 3. Non relinquet Dominus virgam peccatorum. c. 16. q. 12. n. 94. p.339

PSAL. CXXVII.

Num. 3. Uxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. c. 7. q. 8. n. 55. p.161

PSAL. CXXVIII.

Num. 1. Sæpè expugnaverunt me à juventute mea etenim non potuerunt mihi. cap. 10. q. 14. n. 168. p. 264

PSAL. CXXX.

Num. 1. Domine non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei. c. 13. q. 9. n. 60. pag. 308.

PSAL. CXXXI.

Num. 19. Inimicos ejus induam confuſione: ſuper ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea. c. 4. q. 5. n. 46. p. 105

PSAL. CXXXVIII.

Num. 11. Et nox illuminatio mea in deliciis meis. c. 8. q. 19. n. 166. p. 212

22. Perfecto odio oderam ilios. cap. 7. q. 25. n. 140. pag. 182.

PSAL. CXXXIX.

Num. 8. Obumbraſti caput meum in die belli. c. 2. n. 71. p. 49

PSAL. CXL.

Num. 16 Singulariter ſum ego donec tranſeam c. 7. q. 32. n. 286. p. 181

PSAL. CXLV.

Num. 9. Pupillum, & viduam ſuſcipiet. c. 6. q. 2. n. 13. p. 142

PSAL. CL.

Num. 3. Laudate eum in ſono tubæ, laudate eum in pſalterio, & cithara. cap. 15. q. 9. n. 71. pag. 37.

Ex Proverbiis.

CAP. III.

Num. 24. SI dormieris, non timebis, quieſces, & ſuavis erit ſomnus tuus. cap. 7. q. 41. n. 346. p. 193

CAP. VIII.

Num. 17. Mane vigilate. cap. 5. q. 19. n. 132. p. 133

23. Ab æterno ordinata ſum. cap. 10. q. 15. n. 114. pag. 258.

CAP. IX.

Num. 1. Sapientia ædificavit ſibi domum, immolavit victimas, miſcuit vinum, propoſuit menſam ſuam, miſit ancillas ſuas. cap. 2. q. 31. n. 265. p. 73. & q. 35. n. 299. & c. 6. q 9. num. 77. p. 148

CAP. XI.

Num. 17. Benè conſurgit diluculo qui quærit bona. c. 5. q. 19. n. 132. p. 133

CAP. XII.

Num. 19. Labium veritatis firmum erit, qui autem teſtis eſt repentinus concinat linguam mendacii. c. 6. q. 13. n. 101. p. 151

CAP. XX.

Num. 17. Dulcis eſt panis mendacii. cap. 12. q. 18. n. 135. p. 297

CAP. XXII.

Num. 29. Vidiſti virum velocem in opere ſuo coram regibus ſtabit. cap. 12. q. 12. n. 76. pag. 290.

CAP. XXVIII.

Num. 1. Juſſus quaſi leo confidens abſque terrore erit c. 4. q. 8. n. 65. p. 107

CAP. XXX.

Num. 19. Venit Coluber ad petram. c. 10. q. 15. n. 113. p 258

CAP. XXXI.

Num. 23. Nobilis in portis vir ejus quando ſederit. c. 7. q. 15. n. 125. p. 169

29. Multæ filiæ congregaverunt divitias: tu ſupergreſſa ex univerſas. cap. 7. q. 23. n. 207. pag. 178.

Ex Eccleſiaſte.

CAP. II.

Num. 1. FIli accedens ad ſervitutem Dei, ſta in juſtitia, & tremore, propera animam tuam c. 2. q. 31. n. 294.

14. Sapientis oculi in capite, ſtultus in tenebris ambulat. c. 9. q. 28. n. 194. p. 137

24. Surge amica mea, ſpecioſa mea, & veni, Columba mea in foraminibus petræ, in caverna maceriæ. cap. 3. q. 14. n. 86. p. 90

CAP. III.

Num. 19. Unus interitus eſt hominis, & jumentorum. cap. 10. q. 23 n 178. p. 265

CAP. V.

Num. 7. Excelſo excelſior eſt alius. c. 4. q. 16. n. 122. pag. 114.

CAP. VII.

Num. 8. Calumnia conturbat ſapientem. cap. 22. q. 7. n. 52.

10. Ne ſis velox ad iraſcendum quia ira in ſinu ſtulti requieſcit cap. 7. q. 12. n. 107. p. 166

13. Sicut enim protegit ſapientia, ſic protegit pecunia. c. 10. q. 3. n. 16. p. 248

CAP. VIII.

Num. 8. Non eſt in hominis poteſtate prohibere ſpiritum, nec habere poteſtatem in die mortis. c. 1. q. 32. n. 227. p. 31

CAP. X.

Num. 17. Beata terra, cujus Rex nobilis eſt c. 7. q. 15. n. 125. p. 169

20. In cogitatione tua Regi ne detrahas. c. 2. q. 28. n. 245. p. 70

CAP. XI.

Num. 1. Mitte panem tuum ſuper tranſeuntes aquas, quia poſt tempora multa invenies c. 4. q. 20. n. 150. p. 117

Ex Canticis.

CAPUT I.

Num. 1. OSculetur me oſculo oris ſui, quia meliora ſunt ubera tua vino fragrantia cap. 2. q. 35. n. 300. p. 78

3. Trahe me poſt te curremus in odorem unguentorum tuorum c. 2. q. 36. n. 314. p. 79

3. Introduxit me Rex in cellaria ſua, exultabimus, & lætabimur in te, memores uberum tuorum c. 4. q. 19. n. 147. p. 116

6. Indica mihi ubi cubes, ubi paſcas in meridie c. 10. q. 10. n. 73. p. 254

8. Equitatui meo in curribus Pharaonis, aſſimilavi te amica mea. c. 2. q. 8. n. 64. p. 48

13. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi. c. 2. q. 7. n. 57. p. 48

CAP. II.

Num. 1. Ego flos campi. cap. 2. exp. 13. n. 196. pag. 64.

3. Sub umbra illius fructus dulcis gutturi meo. cap. 15. q. 4. n. 34. p. 313

4. introduxit me Rex in cellam vinariam, fulcite me floribus. cap. 7. q. 41. n. 34. p. 193.

41 Stipate me malis. cap. 20. q. 6. n. 62. p. 376

7. Ne ſuſciteris, neque evigilare faciatis dilectam quo ad uſque ipſa velit. c. 9. q. 36. n. 237. p. 241

8. Ecce

8. Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. c. 3. q. 5. n. 26. p.84

9. En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum reſpiciens per feneſtras proſpiciens per cancellos. c.7. q. 19. n. 162. p.173

10. Surge propera amica mea, formoſa mea, columba mea. c. 7. q. 19. n. 263. p.273

C A P. III.

Num. 4. Tenui eum, nec dimittam donec introducam illum c. 17. q. 9. n. 80. p.248

6. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus. c. 7.q.28.n.208. & c. 18. q. 11. n. 76. p.178

9. Ferculum fecit ſibi Rex Salomon columnas argenteas, reclinatorium aureum. c. 1. q. 40. n. 285. p.59

11. Egredimini filiæ, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater ſua c.1.q.22.n.136.p.20.& c.10.q.9.n 60. p. 25. & c. 11. q. 3. n. 19. p.275

C A P. IV.

Num.3. Sicut vitta coccinea labia tua c.13.q.8.n.57. p. 307.

4. Collum tuum ſicut turris David quæ ædificata eſt cum propugnaculis. c. 5. q. 4. n. 26. p. 122.

6. Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. c. 8. q. 15. n. 123. p.207

6. Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli. c. 3. q. 6. n. 36. p.86.& c.5.q.2.n.11. p. 110.

7. Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano. c. 7. q. 5. n. 26. p.158

13. Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus. c.2.q.7 n.67.p.48

15. Puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano. c. 16. q. 1. n. 8. p.329

16. Surge Aquilo, & veni Auſter. c.10.q.29.n.231. p. 27.

C A P. V.

Num. 1. Comedite amici, & inebriamini chariſſimi. c. 2. q.14.n.140.101.142. p.57

10. Dilectus meus candidus, & rubicundus, c. 2. q.29.n.254. p.71.& c.13.q.8.0.56.p.307.& c. 18. q. 12. n. 89. p.361

11. Caput ejus aurum optimum. c. 3. quæſt. 8.n.43. p. 86.

16. Dilectus meus totus deſiderabilis. c. 4. num.57. p. 106.

22. Ego dormio: & cor meum vigilat. c. 9. q. 18. n. 131. p.229

C A P. VI.

Num. 1. Veniat dilectus in hortum ſuum, ut paſcatur in hortis. n. 94.

9. Quæ eſt iſta quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut Luna, electa, ut Sol, c. 1. q. 29. n. 200. p.28

9. Terribilis ut caſtrorum acies ordinata. c. 2. q. 31. n. 24. p.44

C A P. VII.

Num. 13. Omnia poma nova, & vetera ſervabit tibi. c. 17. q. 6. n. 55. p.346

C A P VIII.

Num. 1. Quis mihi det te fratrem meum ſugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, & deoſculer te. c. 7. q. 18.n.150. p.172

6. Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum. c. 7. q. 8. n. 56. p.161

6. Fortis eſt ut mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio. c. 7. q. 30.n.373. p.186

8. Soror noſtra parva, & ubera non habet quid faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquenda eſt c. 5. q. 25. n. 196. p.140

10. Ego murus, & ubera mea turris. c. 2. q. 8.n. 63. pag. 48.

14. Fuge dilecte mi, & aſſimilare capreæ, hinnuloque cervorum. c. 9. q. 31. n. 235. p.241

Ex libro Sapientiæ.

C A P. VI.

Num.17. QUoniam dignos ſe ipſa circuit quærens, & in viis oſtendit ſe illis hilariter c. 9. q. 19. n. 138. p.230

C A P. VII.

Num. 1. Sum ego quidem mortalis homo ſimilis omnibus ex genere terreni c.10.q.23.n.179. p. 265.

C A P. IX.

Num. 1. Sapientia ædificavit ſibi domum, miſcuit vinum, & poſuit menſam c. 19. q. 3.num.31. p. 364.

C A P. XVI.

Num. 21. Subſtantia enim tua dulcedinem tuam quam in filios habes oſtendebat. c. 10. q.27. n. 216. p.269

C A P. XVII.

Num. 10. Cum ſit timida; nequitia dat teſtimonium condemnationis. c. 4. quæſt.9.num.79. p. 108.

C A P. XVIII.

Num. 24. In veſte poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum. c. 9.q.6. n. 38. p.219

Ex Eccleſiaſtico.

C A P. VI.

Num.16. AMicus fidelis medicamentum vitæ c. 21. q. 50. n. 41. p.386

C A P. XV.

Num. 14. Deus ab initio conſtituit hominem & reliquit illum in manu conſilii ſui. c.9.q.12. n. 82. p.224

C A P. XXVI.

Num. 21. Sicut Sol oriens mundo in altiſſimis Dei, ſicut mulieris bonæ ſpecies. c. 15.q. 6.n.51. p. 325.

Num. 27. In omnibus operibus tuis eſto velox & omnis infirmitas non occurrat tibi. c. 12. q. 12.n.76. p.291

C A P. XLIII.

Num. 3. Sol vas admirabile opus excelſi. c. 9. q.21. n. 156. p.232

C A P. XLV.

Num. 8. Beatificavit illum in gloria Sanctorum c. 6. q. 7. n. 59. p.147

C A P. XLVII.

Num. 3. Cum leonibus luſit quaſi cum agnis & in urſis ſimiliter fecit. c. 7. q.20.n.167. p.174

C A P. XLIX.

Num. 3. Ipſe eſt directus divinitus in pœnitentiam gentis. c. 3. q. 19. n. 120. p 96

C A P. L.

Num. 10. Quaſi vas auri ſolidum, ornatum omni lapide pretioſo c. 9. q. 21. n. 153. p.251

19. Ut ſalvos faceret multos populos. c. 2. exp. 13. n. 198. p.64

Ex Iſaia.

CAP. I.

Num. 2. Filios enutrivi, & exaltavi; Væ genti peccatrici c. 7. q. 9. n. 69. p. 163
26. Et reſtituam judices tuos, ut fuerunt prius, & conſiliarios tuos ſicut antiquitus. c. 15. q. 3. n. 24. p. 322

CAP. II.

Num. 3. Ibunt populi multi & gentes, & dicent Venite & aſcendamus ad montem Domini. c. 11. n. 18. p. 275
20. In illa die projiciet homo idola argenti ſui & ſimulachra auri ſui, quæ fecerat ſibi, ut adoraret. c. 4. q. 10. n. 80. p. 109

CAP. III.

Num. 1. Ecce dominator Dominus exercituum aufert à Jeruſalem, & à Juda validum & fortem omne robur panis, & dabo pueros Principes eorum c. 6. q. 1. n. 81. p. 149

CAP. V.

Num. 3. Nunc ergo habitatores Jeruſalem, & Viri Juda, judicate inter me, & vineam meam quid eſt, quod ultra debui facere vineæ meæ, & non feci ei c. 4. q. 13. n. 94. p. 111
11. Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem. c. 5. q. 19. n. 135. p. 134
Num. 18. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. c. 8. exp. 6. n. 175.

CAP. VI.

Num. 4. Et domus repleta eſt fumo. c. 2. q. 6. n. 50 p. 47.
Et dixi: Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum c. 8. q. 34. n. 305. p. 188
8. Ecce ego mitte me. c. 14. q. 7. n. 48. p. 317

CAP. VII.

Num. 14. Ecce Virgo concipiet, & pariet filium & vocabitur nomen ejus Emanuël. c. 2. q. 23. num. 211. p. 66

CAP. VIII.

Num. 16. Liga teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis. c. 1. q. 30. n. 209. p. 29

CAP. IX.

Num. 3. Multiplicaſti gentem, non magnificaſti lætitiam. c. 6. p. 1. n. 7. p. 141
6. Parvulus datus eſt cujus imperium ſuper humerum ejus c. 4. q. 15. n. 111. p. 113
11. Levabit Dominus hoſtes Raſin ſuper eum, & inimicos ejus in tumultum vertit c. 19. q. 9. n. 68. p. 368

CAP. X.

Num. 27. Computreſcet jugum à facie olei. c. 9. q. 25. n. 175. p. 234

CAP. XI.

Num. 2. Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini ſpiritus Sapientiæ, & intellectus, ſpiritu, conſilii, & fortitudinis. c. 4. q. 11. n. 88. p. 110.
3. Replebit Spiritus timoris Domini. c. 2. q. 6. n. 52. p. 57.
10. In die illa Radix Jeſſe, qui ſtat in ſignum populorum. c. 8. q. 10. n. 84. p. 203

CAPUT XVI.

Num. 1. Emitte agnum Domine dominatorem terræ de petra deſerti. c. 10. quæſt. 15. num. 113. p. 258.
21. Venter meus ad Moab, quaſi cithara ſonabit c. 1. q. 22. n. 143. p. 21

CAP. XVIII.

Num. 2. Ite Angeli veloces ad gentem convulſam. c. 2. q. 14. n. 139. p. 57

CAP. XIX.

Num. 18. In illa die erunt quinque Civitates in terra Ægypti: Civitas Solis vocabitur una. c. 11. p. 7. n. 47. p. 278

CAP. XXII.

Num. 12. Vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum c. 21. q. 7. n. 57. p. 388

CAPUT XXVI.

Num. 9. Mane vigilabo ad te. c. 5. quæſt. 19. n. 132. p. 133.
10. Miſereamur impio, & non diſcet juſtitiam in terra Sanctorum. c. 21. q. 8. n. 66. p. 389
17. Sicut quæ concipit cum appropinquaverit ad partum dolens clamat: c. 9. q. 11. num. 79. p. 224.
17. Facti ſumus à facie tua Domine, concepimus & quaſi parturivimus, & peperimus ſpiritum c. 4. q. 16. n. 124. p. 114

CAP. XXVIII.

Num. 16. Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem probatum angularem. c. 4. q. 6. n. 49. p. 105.

CAP. XXX.

Num. 26. Erit lux Lunæ ſicut lux Solis, & lux Solis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum c. 7. q. 3. n. 18. p. 157

CAP. XXXI.

Num. 9. Cujus ignis eſt in Sion, & caminus ejus in Jeruſalem. c. 21. q. 10. n. 84. p. 390

CAP. XXXII.

Num. 18. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. c. 18. q. 2. n. 13. p. 354

CAP. XXXIII.

Num. 17. Regem in decore ſuo videbunt oculi tui c. 14. q. 4. n. 33. p. 316

CAP. XXXV.

Num. 4. Dominus ipſe veniet, & ſalvabit vos, tunc aperientur oculi cæcorum & aures ſurdorum patebunt. c. 2. q. 23. n. 207. p. 65

CAP. XLII.

Num. 5. Hæc dicit Dominus Deus, creans cœlos firmans terram, & quæ germinant ex ea c. 1. q. 10. n. 70. p. 12

CAP. XLV.

Num. 1. Hæc dicit Dominus Cyro Chriſto meo c. 9. q. 11. n. 84. p. 370

CAP. XLIX.

Num. 2. Poſuit os meum quaſi gladium acutum, in umbra manus ſuæ protexit me. c. 13. q. 5. num. 38. p. 305

CAP. LIII.

Num. 4. Verè languores noſtros ipſe portavit, & dolores noſtros. c. 10 q. 12. n. 85. p. 155
7. Sicut ovis ad occiſionem ducetur, & ſicut agnus coram tondente ſe obmuteſcet & non aperuit os ſuum. c. 8. q. 18. n. 154. p. 210
8. De anguſtia & de judicio ſublatus eſt, generationem ejus quis enarrabit? c. 8. q. 19. n. 161. p. 211.

CAP. LX.

Num. 8. Qui ſunt iſti qui ut nubes volant, & tamquam Columbæ ad feneſtras ſuas. c. 2. q. 24. n. 138. p. 57. & c. 1. q. 12. n. 120. p. 18
16. Mammilla regum lactaberis. c. 5. q. 12. p. 120

CAP. LXI.

Num. 10. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima ea in Deo meo. c. 9. q. 9. n. 62. p. 222.

CAP. LXII.

Num. 2. Vocabitur tibi nomen novum. c. 11. q. 8. n. 51. & 52. p. 279

CAP.

CAP. LXIII.

Num 1. Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra? c.7.q.38.n.331. p.192

2. Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum. c. 1. q. 15. n. 103. p 16

CAP. LXIV.

Num. 1. Cœlum ſedes mea eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. c. 7. q.10.n.78.& 230. pag. 181.

20. Et adducent omnes fratres veſtros de cunctis gentibus in equis, & in quadrigits cap. 10. q. 5. num. 36. p.250

Ex Jeremia.

CAP. I.

Num. 11. Virgam vigilantem ego video. c. 18. q.9.n.5.p.359.& c.10.q.29.n.229. pag. 271.

18. Ego dedi te in Civitatem munitam, & in columnam ferream. c. 2. q. 2. n.143. p.21

CAP. II.

Num. 4. Audite verbum Domini domus Jacob; & omnes cognationes domus Iſraël; hæc dicit Dominus quid invenerunt patres veſtri in me iniquitatis. c. 4. q. 13. n.94. p.111

CAP. III.

Num. 3. Prohibitæ ſunt ſtillæ pluviarum, & ſerotinus imber non fuit: amodo vocat me c.11. q. 11. n. 69. p.280

CAP. XVII.

Num. 1. Peccatum Juda ſcriptum eſt ſtylo ferreo in ungue adamantino, exaratum ſuper latitudinem cordis. c. 5 q. 18. n. 127. p.133

20. Pravum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? ego Dominus ſcrutans cor c. 1. exp. 12. n. 254. p.35

CAP. XIX.

Num. 5. Ædificaverunt excelſa Baalim; quæ non præcepi, nec locutus ſum, nec aſcenderunt in cor meum. c. 2. q. 22. n. 202. p.65

CAP. XXIII.

Num. 5. Ecce dies veniunt dicit Dominus, & ſuſcitabo David germen juſtum, & regnabit Rex; & ſapiens erit. cap. 7. quæſt. 17. n.146. p. 171.

24. Cœlum, & terram ego impleo. c.7.q.10.n.79. p. 164.

CAP XXV.

Num. 3. De nocte conſurgens. c. 5. q. 19. num. 132. p. 133.

CAP. XXVI.

Num. 5. Quos ego miſi ad vos de nocte conſurgens. c. 8. q. 2. n. 18. p.196

CAP. XXVII.

Num. 2. Fac tibi vincula, & catenas, & pone eas in collo tuo, & mitte eas ad regem Edom. c.12. q. 12. n. 78. p.291

CAP. XXXI.

Num. 15. Vox in excelſo audita eſt lamentationis, & fletus Rachel plorantis filios ſuos. c. 7. q. 13. n. 113. p.167

CAP. XLIV.

Num. 17. Sacrificemus Reginæ Cœli, & libemus ei libamina. c. 16. q. 9. n. 69. p.336

CAP. LI.

Num. 7. Calix aureus Babylon inebrians. cap. 19. q. 9. n. 69. p.368

46. Iniquitas in terra, dominator ſuper dominatorem. c. 5. q. 13. n. 95. p.129

Threni.

CAP. I.

Num. 1. Aleph quomodo ſedet. c. 10. q. 24. n. 106. p.257

CAP. II.

Num. 8. Cogitavit Dominus diſſipare murum filiæ Sion c. 10. q. 29. n. 230. p.271

Num. 11. Effuſum eſt in terra jecur meum. cap. 21. q. 4. n. 29. p.385

CAP. III.

Num. 6. In tenebroſis collocavit me quaſi mortuos ſempiternos; & circum ædificavit adverſum me, ut non egrediar. c. 12. q. 6. n.40. p. 277.

CAP. V.

Num. 6. Ægypto dedimus manus. c. 8. q. 16. n.140. p. 209.

10. Pellis noſtra exuſta eſt à facie tempeſtatum famis. c. 11. q. 11. n. 68. p.280

Ex Ezechiele.

CAP. I.

Num. 12. Ubi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur, nec revertebantur cum ambularent cap. 5. q. 13. n.96. p.129.& c.13. q. 12. n. 93. p.311

14. Ibant, & revertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. c. 6. q. 5. n. 18. p.144

CAP. III.

Num. 1. Comede volumen iſtud, & loquere ad filios Iſraël. c. 2. q 5. n. 38. p.45

CAP. XI.

Num. 9. Auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo eis cor carneum c. 2. exp. 11. n.168. pag. 61.

CAP. XIV.

Num. 19. Si peſtilentiam immiſero ſuper terram illam, & effudero indignationem meam ſuper eam in ſanguine. c. 9.q.35.n.262.p.243.

CAP. XVII.

Num. 9. Non brachio grandi, neque in populo multo; ut evelleret eam radicitus. cap.5. q.4 num. 30. p.122

CAP. XXI.

Num. 26. Hæc dicit Dominus Deus; aufer cidarim tolle coronam. c. 1. q. 31. n.216. p.30

CAP. XXIII.

Num. 33. Ebrietate, & dolore repleberis; Calice mœroris, & triſtitiæ c. 5. q. 24 n.193. p.140

CAP. XXXVII.

Num. 4. Dicit Dominus vaticinare de oſſibus iſtis & dices eis, oſſa arida audite verbum Domini. c. 6. q. 36. n. 268. p.244

Ex Daniele.

CAP. III.

Num. 21. Confeſtim viri illi vincti cum braccis ſuis, & tiaris, ac calceamentis. c.7. q. 17. n. 120. p.168

24. Ambulabant in medio ignis ardentis laudantes Deum c. 9. q. 36. n. 206. p.244

49. Fecit ventum roris. c. 18. q. 5. n.35. p.356

57. Benedicite omnia opera Domini Domino c. 16. q. 10. n. 79. p.337

92. Ecce video quatuor viros ambulantes in medio ignis c. 1. q. 13. n.91. p.15. & cap. 2. q.4. n. 30. p. 44. & c. 5. q. 25. n. 19. p.140

CAP. IV.

Num. 2. Cogitationes meæ in ſtrato meo, & viſiones capitis mei c. 12. q. 9. n. 53. p.288

9. Folia ejus pulcherrima, & fructus ejus nimius, c. 5. q. 12. n. 179. p.138

20. Succidite arborem, & diſſipate illam attamen germen radicum ejus in terra dimittite. c. 18. q. 10. n. 65. p.359

28. Vox de Cœlo ruit: tibi dicitur Nabuchodonoſor rex: regnum tuum tranſibit à te. c. 12. q. 20. n. 152. p.299

CAP. V.

Num. 12. Impoſuit ei nomen rex Balthaſar. c. 14. n. 34. p.315

CAP. VII.

Num. 9. Antiquus dierum ſedit, & capilli capitis ejus quaſi lana. c. 14. q. 3. n. 20. p.314

9. Thronus ejus flammæ ignis accenſus, & millia millium miniſtrabant ei. c. 2. q. 9. n. 68. p.49

CAP. IX.

Num. 3. Et poſui faciem meam ad Dominum rogare, & deprecari in jejunio, ſacco & cinere c. 3. q. 3. n. 19. p.83

CAP. XIII.

Num. 34. Presbyteri in medio populi poſuerunt manus ſuper caput ejus c. 8. q. 9. n. 74. p.202

41. Credidit eos multitudo quaſi ſenibus, & judicibus. c. 12. q. 8. n. 50. p.287

45. Suſcitavit Deus Spiritum ſanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel & exclamavit voce magna: mundus ſum à ſanguine hujus c. 1. q. 8. n. 69.

CAP. XIV.

Num. 28. Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te, & domum tuam. cap. 6. q. 15. n. 118. p.153

35. Apprehendit eum Angelus Domini in vertice ejus, & portavit eum capillo capitis ſui. c. 3. q. 2. n. 15. p.83

39. Erat Daniel ſedens in medio leonum. cap. 20. q. 14. n. 114. p.382

Ex Oſea.

CAP. II.

Num. 15. DAbo vobis vinitores ex eodem loco c. 6. exp. 2. n. 19. p. 143

15. Loquar ad cor ejus, & dabo ei vallem Achor ad aperiendam ſpem. c. 2. q. 1. n. 9. p.42

CAP. IV.

Num. 11. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. c. 24. q. 9. n. 68. p.412

CAP. XII.

Num. 3. In utero ſupplantavit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt cum Angelo. c. 10. q. 40. n. 107. p.258

3. Rogavit, & flevit ad eum. cap. 1. q. 22. n. 150, pag. 22.

CAP. XIII.

Num. 9. Perditio ex te Iſraël tantummodo in me auxilium tuum. c. 2. q. 22. n. 202. p.65

CAP. IV.

Num. 9. Ex me fructus tuus inventus eſt c. 10. q. 15. num. 112. p.258

Ex Joël.

CAP. I.

Num. 4. REſiduum locuſtæ comedit bruchus & reſiduum bruchi comedit rubigo c. 18. q. 2. n. 13. p.53

CAP. II.

Num. 28. Erit in noviſſimis diebus dicit Dominus effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii veſtri. c. 2. exp. 11. p. 62. & q. 20. n. 189. p.183

Ex Amos Propheta.

CAP. IV.

Num. 4. AFferte mane victimas veſtras. cap. 5. q. 19. n. 132.

Num. 8. Qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ. c. 9. q. 25. n. 174. p.234

25. Numquid hoſtias, & ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto. c. 7. n. 214. 215. p.179

CAP. VII.

Num. 15. Vade Propheta ad populum Iſraël. c. 28. q. 2. n. 9. p.392

CAP. VIII.

Num. 7. Juravit Dominus in ſuperbiam Jacob; ſi oblitus fuero uſque in finem omnia opera eorum. c. 7. q. 9. n. 68. p.163

Ex Jona Propheta.

CAP. I.

Num. 9. DOminum Deum Cœli ego timeo, qui fecit mare, & aridam cap. 4. q. 11. num. 89. p.110

CAP. II.

Num. 1. Præparavit Dominus piſcem grandem ut deglutiret Jonam. c. 3. q. 13. n. 68. p. 90. & c. 9. q. 24. n. 171. p.234

2. Erat Jonas in ventre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus oravit ad Dominum. c. 2. q. 35. n. 301. p.78

CAP. III.

Num. 4. Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur c. 7. q. 26. n. 249. p.185

8. Operiantur ſaccis homines, & jumenta, & clament ad Dominum in fortitudine c. 7. q. 38. n. 329. p. 191. & c. 17. q. 11. n. 97. p.349

Ex Michæa.

CAP. II.

Num. 11. STillabo, ibi in vinum, & in ebrietatem. c. 2. q. 14. n. 14. p.45

CAP. III.

Num. 11. Prophetæ ejus in pecunia divinabant propterea cauſa veſtri Sion quaſi ager arabitur. c. 8. q. 13. n. 103. p.205

CAP. V.

Num. 2. In Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus.

CAP. VI.

Num. 2. Audiant montes judicium Domini & fortia fundamenta terræ, quia judicium Domini cum populo ſuo & cum Iſraël dijudicabitur. c. 4. q. 13. n. 94. p.111

Ex Habacuc.

CAP. I.

Num. 13. MUndi ſunt oculi tui, ne videas malum; & reſpicere ad iniquitatem non poteris. cap. 2. quæſt. 22. n. 202. pag. 65.

16. Super hoc lætabitur, & exultabit, propterea immolabit ſagenæ ſuæ, & ſacrificabit reti ſuo. c. 8. q. 12. n. 95. p.204

CAP. III.

Num. 3. Deus ab Auſtro veniet, & Sanctus de monte Pharan. c. 18. q. 5.n.33. p.355
14. Maledixiſti Sceptris ejus, capiti bellatorum ejus. c. 23. q. 5. n. 40. p.401

Ex Sophonia.

CAP. I.

Num.4. DIſperdam de loco hoc reliquias Baal. c. 23.q.2.n.17. p.399

Ex Aggæo Propheta.

CAP. II.

Num.7. COmmovebo Cœlum, & terram, & movebo omnes gentes. c. 4. q. 18. num. 120. p.114

Ex Zacharia.

CAP. II.

Num.8. HÆc dicit Dominus exercituum poſt gloriam miſit me ad gentes quæ ſpoliaverunt vos. c. 7. q. 14. n. 124. p.168

CAP. III.

Num. 3. Erat Jeſus indutus, veſtibus ſordidis, ſtabat ante faciem Angeli. c. 12. q. 16. n. 118. pag. 295.
4. Auferte veſtimenta ſordida ab eo, & dixit ad eum: ecce abſtuli à te iniquitates tuas. c. 12. q. 16. n. 11. p. 195. & q. 20. n. 149. p.298
9. Super lapidem unum ſeptem oculi ſunt. cap. 20. q. 10. n. 96. p.380

CAP. V.

Num. 2. Video volumen volans. c. 25. q. 10. n.56. pag. 419.
4. Educam illud dicit Dominus exercituum & veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendaciter. cap. 5. q. 4. num. 29. p.122

CAP. XI.

Num. 7. Aſſumpſi mihi duas virgas, unam vocavi decorem, & alteram vocavi funiculum c.7. q. 15. n.128. p.169
15. Sume tibi vas paſtoris ſtulti. c. 12. q. 19. n. 143. p. 298.

Ex Malachia.

CAP. II.

Num. 7. SAcerdos Angelus Domini eſt. c. 5.q.13. n. 93. p.129

CAP. IV.

Num. 2. Orietur vobis timentibus nomen meum Sol juſtitiæ, & ſanitas in pennis ejus. c. 9. q. 26. n. 183. p.235
4. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam antequam veniat dies Domini magnus.c. 24. q.9. n. 71. p.413

Ex Libro primo Machabæorum.

CAP. IV.

Num.57. ORnaverunt templum coronis aureis c. 14. n. 35. p.316

CAP. VI.

Num. 13. Ecce pereo triſtitia magna in terra aliena. c.5. q. 24.n.193. p.140

CAP. XII.

Num. 9. Habentes ſolatio ſanctos libros. cap.19. q.10.n. 71. p.368

Ex ſecundo Machabæorum.

CAP. IX.

Num.5. PErcuſſitque eum Dominus inſanabili, & inviſibili, plaga, apprehenditque eum dolor dirus viſcerum, & inteſtinorum tormenta. c. 1. q. 32. n. 221. p.31

EX NOVO TESTAMENTO.

Ex Matthæo.

CAP. I.

Num. 8. JOram genuit Oziam. cap. 17. q.4.n.40 p. 344.
21. Quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt; pariet autem filium, & vocabis nomen ejus Jeſum c. 2. q. 24. n. 210. p.66
22. Ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam: Ecce Virgo concipiet & pariet filium c. 2. q. 23. n. 211. ibid.
25. Non cognovit eam, donec peperit filium ſuum primogenitum. c. 2. exp. 15. n. 25. p.71

CAP. II.

Num. 2. Ecce Magi, ubi eſt, qui natus eſt Rex Judæorum c. 16. q. 13. n.12. p.330
3. Vidimus ſtellam ejus in oriente. cap. 9. p. 14. n. 106. p.227
13. Fuge in Ægyptum, & eſto ibi dum dicam tibi. c. 16. q. 4. n. 35. p.332
14. Qui conſurgens, accepit puerum, & matrem ejus nocte, & receſſit in Ægyptum cap. 13. q. 5. n. 39. p.305
36. Turbatus eſt Herodes, & iratus eſt valde. c. 4. q. 9. n. 76. p.108
16. Interfecit omnes pueros. c. 17.q.2.n.11. p.342

CAP. III.

Num. 11. Ego quidem baptizo vos in aqua pœnitentiam, qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt cujus non ſum dignus calceamenta portare. c.5. q. 10. n. 68. p.126
16. Vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, venientem ſuper ſe c.2.q.4.n.26. p.44
17. Apparuit Spiritus ſanctus, & vox Patris audita eſt c. 9. q.9. n. 63. p.222

CAP. IV.

Num. 3. Si Filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant. c. 2. q. 19. n. 179. p.62
5. Si Filius Dei es: mitte te deorſum. cap. 14. n.17. p. 314. & c. 17. q. 10. n.84. p.348
9. Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris me. c. 8. q. 12. n. 97. p.204
17. Vidit duos fratres Simonem, & Andream, & vocavit eos. c. 11. q. 1. n. 9. p.274
18. Cœpit Jeſus prædicare, & pœnitentiam agite, appropinquavit Regnum Cœlorum. c. 19. q. 1. n. 12. p.363
19. Venite poſt me faciam vos fieri piſcatores hominum. c. 18. q. 3. n. 21. p.354
22. Vidit alios duos fratres, filios Zebedæi & vocavit eos, & ſequuti ſunt eum. c. 12. q. 2. n.14. p.283

CAP. V.

Num. 1. Cum ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli ejus, & docebat eos. c. 2.q. 11. n.82. p.51. & q. 16. n. 154. p.59
3. Beati pauperes. c. 20. q. 13. n. 111. p.381
9. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.
16. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in Cœlis eſt, cap.3.q.16. num. 96. p.93
43. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros c. 1. q. 30. n. 109. p.29

CAP. VI.

Num. 1. Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis. c. 3. q. 16. n. 96. p.93

9. Sic orabitis: Pater noſter, qui es in cœlis ſanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum. c. 3. q. 1. n. 8. p.82

10. Pater noſter, qui es in Cœlis, adveniat regnum tuum c. 4. q. 17. n. 129. p.114

CAP. VIII.

Num. 29. Homo ſum ſub poteſtate conſtitutus habens ſub me milites.

20. Vulpes foveas habent, & volucres Cœli nidos, filius autem hominis non habet ubi reclinet caput.c. 4. q. 19. n. 144.p.116.& c.8. q. 13. n.104. p.205

21. Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. c. 23. q. 9. n. 58. p.403

23. Aſcendente Chriſto in naviculam ſecuti ſunt eum diſcipuli. c. 7. q. 5. n. 29. p.158

26. Dicit eis: modicæ fidei, quid timidi eſtis? c. 3. q. 17. n. 106. p.94

28. Habentes dæmonia de monumentis exeuntes, ſævi nimis, ita ut nemo poſſet tranſire per viam c. 5. q. 15. n. 103. p.130

29. Exclamaverunt dicentes, quid nobis, & tibi, Jeſu fili Dei, Veniſti huc ante tempus torquere nos. c. 1. q. 15. n. 144. ibid

34. Ecce tota Civitas exiit obviam Jeſu, & viſo eo rogabant, ut tranſiret à finibus eorum. c. 16. q. 9. n. 68. p.336

CAP. IX.

Num. 9. Vidit hominem Matthæum nomine ſedentem in Telonio. c. 9. q. 3. n. 17. p.217

9. Et dixit illi ſequere me. c. 2. q.50. n. 40. p.46

CAP. X.

Num.10.Calceamenta nolite portare. c. 7. q. 23. n. 201. p. 177.& c. 12. q. 13.n.82. p.291

19. Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum. c. 5. q. 10. n. 57. p.126

22. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum c. 14. q. 6. n.44. p.316

27. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis prædicate, ſuper tecta. c. 8. q. 10. n. 80. p.202

CAP. XI.

Num. 3. Tu es, qui venturus es c. 25. q. 1. n. 7. p. 415.

10. Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam c. 6. q. 14. n. 107. p.152

25. Confiteor tibi Pater Domine Cœli, & terræ. cap. 8. q. 19. n. 164. p.212

CAP. XII.

Num.41. Viri Ninivitæ ſurgent in judicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam. c.11. q. 5. n. 35. p.277

CAP. XIII.

Num. 11. Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei. c. 5. q. 12. u. 77. p.128

CAP. XV.

Num. 24. Non ſum miſſus,niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël.c.9.q.9.n.63. p.222

28. O mulier magna eſt fides tua fiat tibi ſicut tu vis c.1.quæſt. 28. n. 195.p.47.& c. 3. q. 17. n. 105. p.94

CAPUT XVI.

Num. 16. Tu es Chriſtus filius Dei vivi. c. 5.q. 14. n. 99. p.130

17. Beatus es Simon Bar-jona, quia caro,& ſanguis non revelavit tibi. c. 5. q.14. n.97. p.129

18. Beatus es Simon Bar-jona, & ego dico tibi quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram. c.1. q. 41. n. 190. p.59

21. Exinde cœpit Jeſus oſtendere diſcipulis ſuis quia oporteret ire Iſraël pati. c. 12. q.4.n.25 p. 284.

CAP. XVII.

Num. 4. Domine bonum eſt nos hic eſſe; ſi vis faciamus tria tabernacula. c. 9. q. 27.n.188. p. 236.

5. Si vis faciamus hîc tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum,& Eliæ unum.c.5.q.5.n.34.p.122

5. Ecce nubes lucida obumbravit eos cap. 5. q. 4. num. 27. p.218

4. Adhuc loquente Petro ecce nubes lucida obumbravit eos c. 5. q. 52. n. 90. p.128

26. Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem qui primus aſcenderit tolle. c.12.q.13.n.85. p. 292.

26. Eum piſcem, qui primus aſcenderit tolle, & aperto ore ejus invenies ſtaterem, illum ſumens,da eis pro me, & te. c. 10. q. 11.n.79. 80. 81. p.254

CAP. XVIII.

Num. 2. Advocans Jeſus parvulum,ſtatuit in medio eorum. c. 4.q. 17. n. 117 p.114

19. Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram de omni re, quamcumque petierint fiet illis à Patre meo. c. 3. q. 1. n. 9. p.82

CAP. XIX.

Num.28. Cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ ſedebitis,& vos.c.1.q.34.n.243.p.34

CAP. XX.

Num. 13. Amice non facio tibi injuriam, volo huic dare, ſicut & tibi, aut non licet mihi quod volo facere. c. 1. q.37.n.265. p.37

24. Vocavit Jeſus ad ſe, & ait:ſcitis, quia Principes gentium dominantur eorum. c. 4. q. 3. n.31. p. 103.

CAP. XXI.

Num. 2. Ite in Caſtellum, quod contra vos eſt, & invenietis aſinam alligatam,& pullum cum ea: Solvite, & adducite mihi. c.2.q.37.n.118.p.55

9. Benedictus, qui venit in nomine Domini. c. 10. q.15.n.206.p.268.& c.7.q.28.n.263. p.184

33. Plantavit vineam, & ſepem circumdedit ei & fodit ei torcular c. 8. q.10.n.82. p.202

38. Hic eſt hæres, venite occidamus eum. c.3.q.19. n. 111. p.96.

41. Malos malè perdet, & vineam ſuam locabit aliis agricolis. c. 4. q. 13. n. 95. p.111

CAP XXII.

Num. 11. Intravit rex ut videret diſcumbentes vidit hominem non veſtitum veſte nuptiali.c.7. q. 8.n.58. p.161

12. Amice quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem. c. 5. q. 7. n. 41. p.123

13. Ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores. c. 12. q. 16.n.118. p.295

17. Dic nobis, quid tibi videtur? an liceat tributum dare Cæſari. c. 8. q. 6. n.59. p.200

18. Quid me tentatis hypocrytæ? c.7. q. 21.n.173. p. 174.

21. Quæ ſunt Cæſaris Cæſari,& quæ ſunt Dei Deo. c. 5. q. 22. n.178. p.138

30. In reſurrectione non nubunt, neque nubentur c. 6. q. 14. n. 111. p.153

Caput XXIII.

Num.15. Væ vobis Scribæ, & Phariſæi,qui circuitis mare,& aridam, ut faciatis proſelytum.c.14. q. 1. n. 6. p.312

15. Circuitis mare, & aridam.c.23.q.8.n.55.p.403.

CAP.

CAP. XXIV.

Num. 3. Dic nobis quando hæc erunt, & quod ſignum adventus tui, & conſummationis ſæculi? c. 4. q. 1. n. 12. p. 101

6. Audituri eſtis prælia, & ſeditiones. c. 10. q. 25 n. 206. p. 268

27. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret uſque ad Occidentem; ita erit adventus filii hominis. c. 4. q. 13. n. 96. p. 111

Num. 29. Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, virtutes Cœlorum commovebuntur. c. 7. q. 3. n. 18. p. 157

CAP. XXV.

Num. 18. Abſcondit pecuniam Domini ſui, & fodit in terra. c. 1. q. 39. n. 276. p. 38

33. Statuet oves à dextris, hædos à ſiniſtris. c. 18. q. 12. n. 88. p. 360.

42. Eſurivi, & non dediſtis mihi manducare, ſitivi, & non dediſtis mihi potum c. 11. q. 1. n. 8. pag. 274.

CAP. XXVI.

Num. 12. Mittens hæc unguentum hoc in corpus meum ad ſepeliendum me fecit. cap. 8. q 4. num. 31. p. 197

23. Numquid ego ſum Rabbi. c. 5. q. 10. n. 70. p. 126

33. Reſpondens Petrus ait: & ſi omnes ſcandalizati fuerint in te; ego numquam ſcandalizabor in te. c. 5. q. 21. n. 173. p. 137

39. Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me Calix iſte. c. 10. q. 27. n. 217. p. 270

45. Dormite jam, & requieſcite: Surgite eamus. c. 6. q. 9. n. 78. p. 149

64. Videbitis filium hominis venientem in nubibus Cœli. c. 8. q. 18. n. 155. p. 211

CAP. XXVII.

Num. 5. Projectis argenteis in templo receſſit; & abiens laqueo ſe ſuſpendit. cap. 3. q. 6. n. 33. p. 85.

5. abiens laqueo ſe ſuſpendit. cap. 1. q. 32. n 219. p. 30.

12. Cum accuſaretur Jeſus à Principibus Sacerdotum, & Senioribus, nihil reſpondit. c. 14. q. 3. n. 23. p. 314

28. Milites præſidis ſuſcipientes Jeſum chlamidem coccineam circumdederunt ei: & plectentes coronam de ſpinis. c. 20. q. 9. n. 86. p. 379

40. Salva temetipſum, ſi filius Dei es c. 7. q. 40. n. 338. p. 192.

45. A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram. c. 1. q. 17. n. 116. p. 18

53. Multa corpora Sanctorum ſurrexerunt. cap. 2. q. 27. n. 241. p. 69

54. Centurio autem, & qui cum eo erant. c. 25. q. 4. n. 27. p. 417

54. Verè filius Dei erat iſte. c. 3. q. 13. n. 91. p. 92

Num. 56. Et Maria Jacobi, & Joſeph mater. cap. 1. exp. 12. n. 252. p. 35

65. Habetis cuſtodiam; ite, cuſtodite, ſicut ſcitis c. 4. q. 1. n. 8. p. 106

CAP. XXVIII.

Num. 1. Maria Magdalene, & altera Maria videre ſepulchrum, c. 9. q. 34. n. 258. p. 245

4. Exterriti ſunt Cuſtodes, & facti ſunt velut mortui. c. 7. q. 35. n. 310. p. 189

5. Angelus dixit mulieribus: ſcio enim quod Jeſum, qui crucifixus eſt, quæritis. c. 4. q. 15. n. 112. p. 113.

11. Ecce quidam de cuſtodibus, venerunt in Civitatem, & nuntiaverunt Principibus Sacerdotum. c. 5. q. 17. n. 120. c. 132

13. Dicite quia diſcipuli ejus nocte venerunt & furati ſunt eum nobis dormientibus. cap. 6. q. 15. n. 117. p. 153. & cap. 12. q. 18. n. 133. pag. 297.

18. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. c. 5. q. 12. n. 79. p. 127

19. Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. c. 2. q. 12. n. 94. p. 52. & c. 1. q. 10. n. 65. p. 11

Ex D. Marco.

CAPUT I.

Num. 24. Quid nobis, & tibi Jeſu nazarene veniſti perdere nos? ſcio quia ſis ſanctus Dei. c. 10. q. 24. n. 191. p. 267

27. Quidnam eſt hoc, & quænam doctrina hæc nova. c. 17. q. 6. n. 52. p. 345

CAP. III.

Num. 13. Vocavit ad ſe pueros, quos ipſe voluit. c. 1. q. 30. n. 212. p. 30

15. Dedit illis poteſtatem curandi infirmitates, & ejiciendi dæmonia. c. 1. q. 31. n. 214. p. 30. & c. 5. q. 18. n 123. p. 132

17. Impoſuit eis nomina Boanerges. c. 12. q. 2. n. 15. p. 283.

21. Cum audiſſent ſui exierunt tenere eum dicentes in furorem verſus eſt. cap. 28. q. 5. n. 24. pag. 437.

CAP. V.

Num. 5. Clamans, & concidens ſe lapidibus. c. 19. q. 7. n. 54. p. 367

9. Non enim ſciebat quid diceret. cap. 9. q. 17. n. 188. p. 236

CAP. VI.

Num. 17. Putaverunt, dico Herodes tenuit; ac ligavit Joannem in carcere. c. 12. q. n. 42. p. 286

Num. 50. Putaverunt eſſe phantaſma. c. 10. q. 18. n. 138. p. 261

CAP. VIII.

Num. 2. Miſereor ſuper turbam. c. 10. q. 27. n. 226. p. 269.

CAP. X.

Num. 31. Erant in via aſcendentes Jeroſolymam, & præcedebat illos Jeſus & ſtupebant. c. 20. q. 8. n. 82. p. 378

CAP. XI.

Num. 24. Omnia quæcumque orantes petitis, credite, quia accipietis. c. 3. q. 17. n. 103. p. 94

CAP. XIII.

Num. 32. De die autem illo, vel hora, nemo ſcit neque Angeli in Cœlo, neque filius hominis c. 1. q. 11. n. 74. p. 12.

CAP. XIV.

Num. 56. Multi falſum teſtimonium dicebant adverſus eum, & convenientia teſtimonia non erant. c. 6. q. 12. n. 95. p. 151

CAP. XV.

Num. 38. Jeſus emiſſa voce magna expiravit, videns autem Centurio, qui ex adverſo ſtabat, quia ſic clamans expiraſſet. c. 7. q. 40. num. 339. p. 193.

44. Audacter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Jeſu. c. 18. q. 3. n 27 p. 343

CAP. XVI.

Num. 5. Viderunt juvenem ſedentem à dextris ſuper lapidem. c. 2. q. 27. n. 241. p. 69

14. Exprobravit incredulitatem eorum. c. 5. q. 25. n. 194. p. 140

17. Signa autem eos, qui crediderint, hæc ſequentur, in nomine meo dæmonia ejicient. cap. 3. q. 11. n. 59. p. 88

19. Et Dominus quidem Jeſus poſtquam locutus eſt eis aſſumptus eſt in cœlum. cap. 1. q. 15. n. 96. p.15.& c.7.q.29.n.264. p.184

Ex Divo Luca.

CAP. I.

Num.5. Uxor ejus Elizabeth de filiabus Aaron cap. 11. q. 1. n.11. p.274

19. Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum, & miſſus ſum loqui ad te. cap. 1. q. 26. n. 170. pag. 25.

28. Ingreſſus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena c. 10. q. 6. n. 40. p.250

31. Vocabis nomen ejus Jeſum, hic erit magnus & filius Altiſſimi vocabitur. c. 3. q.18.n.103. pag. 94.

34 Quomodo fiet iſtud. c. 9. q.20.n.141. p.230

35. Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. c. 9.q.8.n.58. pag. 221.

41. Exultavit infans in utero meo, & repleta eſt Spiritu ſancto Eliſabeth; & exclamavit voce magna. c. 7. q. 4. n.22. p.158

56. Manſit Maria ibi menſibus tribus. c. 8. q. 22. n. 187. p. 214

CAP. II.

Num. 9. Angelus Domini ſtetit juxta illos. cap. 12. q. 15. n. 107. p.294

12. Invenietis infantem pannis involutum & poſitum in præſepio c. 7. q. 11. n. 76. p.164

52. Jeſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia. cap. 7. q. 10. n. 74. p.163

CAP. III.

Num. 21. Jeſu baptizato: & orante apertum eſt cœlum. c. 7. q. 29. n. 164. p.184

CAP. IV.

Num. 9. Voluerunt eum de monte præcipitare c. 5. q. 7. n. 42. p.323

29. Duxerunt illum uſque ad ſupercilium montis ſuper quem civitas illorum erat c.14.q.1.n.7. p. 313.

CAP. V.

Num. 16. Ipſe autem ſecedebat in ddſertum. cap. 9. q. 37. n. 272. p.244

26. Repleti ſunt omnes timore. c. 2. ex p.17.n.73. pag. 76.

CAP. VII.

Num. 3. Miſit ad eum ſeniores Judæorum. cap. 14. q. 3. n. 20. p.314

4. Dicunt quia dignus eſt, ut hoc illi præſtes, diligit gentem noſtram, & Synagogam ipſe ædificavit nobis. c. 3. q. 21. n. 132. p.97

16. Propheta magnus ſurrexit in nobis. cap. 3. q. 21. n. 129. p.97

39. Si hic eſſet propheta ſciret quæ, & qualis eſt mulier, quæ tangit eum. c. 9. q. 20. n. 143. pag. 231.

CAP. VIII.

Num. 5. Aliud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli comederunt illud. c. 3. q. 2. n. 10. p.83

11. Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei. c. 8. q. 20. n. 177. p.213

27. Occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam à temporibus multis & veſtimento non induebatur. c. 13. q. 7. n. 48. p.306

33. Exierunt dæmonia ab homine, & intraverunt in porcos. c. 5. q. 16. n. 110. p.131

CAP. IX.

Num. 11. Semper loquebatur de regno Dei. c. 1. q. 12. n. 80. p.13

51. Factum eſt dum complerentur dies aſſumptionis, firmavit faciem ſuam ut iret in Jeruſalem. cap. 8. q. 10. n 81. p.202

54. Domine vis dicimus, ut ignis deſcendat de Cœlo. cap.12.q.2. n. 12. p.283

CAP. X.

Num. 1. Miſit illos binos. c. 3. q. 1. n. 5. p.81

42. Maria optimam partem elegit. c. 6. q. 5. n. 30. pag. 144.

CAP. XI.

Num. 5. Quis veſtrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes. c. 1. q. 35.n.250. pag. 35. & c. 16. q. 10. n. 78. p.337

22. Si autem fortior ſuperveniens, vicerit eum, univerſa ejus arma auferet. c. 16. q. 5.n.37. pag. 350.

CAP. XII.

Num. 13. Ait ei quidam de templo, Magiſter dic fratri. cap 15. q. 1. n. 8. p.321

13. Dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem. cap. 1. q. 30. n. 208. p.29

17. Cogitabat inter ſe dicens: quid faciam? quia non habeo quo congregem fructus meos. c.5. q. 3. n. 20. p.121

CAP. VIII.

Num. 7. Succide ergo illam, ut quid terram occupat. c. 5. q.8.n.52. p.124

27. Diſcedite à me omnes operarii iniquitatis. c. 2. q. 22. n. 202. p.65

CAP. XV.

Num. 15. Adhæſit uni Civium regionis illius cap.5.q.16.num.109.p. 131. c. 19.q.7.n.56. pag. 367.

20. Cum adhuc à longè eſſet, vidit illum pater ipſius, & miſericordia motus eſt, & accurrens, cecidit. c. 9. q. 30. n. 228. p.240

20. Pater peccavi in cœlum, & coram te. cap. 7. q. 25. n. 222. p.180

CAP. XVI.

Num. 20. Erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus. c. 3. q. 2.n. 13. p.83

22. Mortuus eſt Lazarus, & cum portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. cap. 3. quæſt. 2. n.15. ibid

CAP. XVIII.

Num.2. Judex iniquus. c. 25. q. 4.n.26. 416

CAP. XIX.

Num. 4. Quia domui huic ſalus facta eſt à Deo quia filius Abrahæ eſt. cap. 10. quæſt. 3. n. 20. p.248

33. Solventibus illis dixerunt Domini ejus ad illos. c.10. q.17. n, 133. p.260

39. Quidam de turbis Phariſæorum, dixerunt Magiſter, increpa diſcipulos tuos. c. 10. q. 26. n. 211. p.269

42. Videns Jeſus civitatem flevit ſuper illam. c. 24. q. 3.n.24. p.314

45. Ingreſſus in templum, cœpit ejicere vendentes. c. 8. q. 12. n. 94. p.204

CAP. XXI.

Num. 3. Vidit Jeſus quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo, cap. 7, q. 7. n. 49. p.171

8. Multi venient in nomine meo dicentes; ego ſum c. 11. q. 0. n. 58. p.279

CAP. XXII.

Num. 32. Tu aliquando converſos, confirma fratres tuos. c. 12. q. 4 n. 26. p.285

44. Factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. cap. 7.quæſt. 36.q.317. pag. 190.
52. Dixit autem Jeſus ad eos, qui venerant ad ſe principes Sacerdotum,& Magiſtratus templi, & ſeniores. c. 4. q. 1. n. 8. p.100
62. Egreſſus foras flevit amarè. cap. 8. q. 15. n. 124. pag. 207.

CAP. XXIII.

Num. 34. Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt,c. 7. q.39.n.332.p.192.&c.13. q. 9. n. 61. p.308
42. Domine memento mei. cap. 19. quæſt. 10.n.73. pag. 369.
46. Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum cap. 21. q. 8. n. 83. p.389

CAP. XXIV.

Num. 1. Una autem Sabbathi valde diluculo venerunt ad monumentum portantes, quæ paraverant aromata. cap. 9. q. 34. n. 258. pag. 243.
9. Egreſſæ à monumento nuntiaverunt hæc. c. 15. q. 6. n. 52. p.325
19. Qui fuit vir propheta. cap. 3. quæſt. 21. n.124. pag. 97.
34. Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. cap. 12. q. 4. n. 26. p.285
35. Cognoverunt eum in fractione panis cap. 2. q. 29. n. 255. p.71
38. Conturbati verò, & conterriti exiſtimant ſe ſpiritum videre. cap. 2.q. 16. n.156. p.60
48. Vos autem teſtes eſtis horum, & ego mitto promiſſum Patris mei.cap. 1. q. 13. num.88. pag.14.
50. Eduxit eos foras in Bethaniam, & elevatis manibus ſuis benedixit eis cap. 1. q 15.n.96. pag. 14.
51. Ipſi adorantes regreſſi ſunt in Jeruſalem cum gaudio magno. c. 7. q. 16.n.108. p.167

Ex D Joanne.

CAP. I.

Num.1. IN principio erat verbum, & verbum erat apud Deum.c. 10. q. 6. numero 45. p. 251.
12. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine,ejus,qui non ex ſanguinibus cap. 1. q. 34. n.245. p.34
42. Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus cap. 10. q. 11.num.85. p.255
46. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe. c. 3. q. 11. n.57. p.88
51. Videbitis Cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes,& deſcendentes ſupra filium hominis. cap. 7. q. 29. n. 254. p.264

CAP. II.

Num. 11. Hoc fecit initium ſignorum Jeſus in Cana Galilææ. c. 3. q. 11. n. 60. p.88

CAP. III.

Num. 8. Spiritus ubi vult ſpirat, & vocem ejus audis c. 15. q. 10. n. 74. p.327
9. Reſpondit Jeſus; tu es Magiſter in Iſraël & hæc ignoras. c. 10. q. 24. n. 180. p.266
14. Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto; ita exaltari oportet filium hominis. cap. 4. q. 15. n. 119.
18. Qui non credit, jam juſtificatus eſt. c. 10.q.28. n. 226. p.271

CAP. IV.

Num. 2. Quamquam Jeſus non baptiſaret cap. 6. q.3.n.17.p.143. & c.1. q. 10.n.66. p.11
6. Jeſus autem fatigatus ex itinere ſedebat ſic. cap. 10. q. 27. n. 214. p.269
20. Vos dicitis quia Jeroſolymis eſt locus ubi adorare oportet. c. 7. n. 228. p.181
25. Scio quia Meſſias venit, qui dicitur Chriſtus, cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia cap. 8. q. 20. n. 176. p.213
27. Mirabantur quia cum muliere loquebatur. c. 9. q. 37. n. 275. p.245
35. Levate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt jam ad meſſem. cap. 2. q. 2. n. 7. pag. 42.

CAP. V.

Num. 17. Pater meus uſque modo operatur, & ego operor c. 17. q. 14. n. 112. p.351
34. Ego ab homine teſtimonium non accipio c. 1.q. 13.n.86. p.14
39. Scrutamini ſcripturas, quæ teſtimonium perhibent de me cap. 17. q. 1. n. 8. p.341
46. Si crederetis Moyſi,forſitan, & mihi crederetis. c. 2. q. 19. n. 182. p.61

CAP. VI.

Num. 5. Dum ſublevaſſet oculos Jeſus, & vidiſſet quia multitudo maxima venit ad eum cap. 5. q. 12. n. 88. p.128
18. Accepit ergo Jeſus panes, diſtribuit diſcumbentibus, ſimiliter ex piſcibus quantum volebant. cap. 3. q. 12. n. 64. p.89
69. Reſpondit Petrus, Domine ad quem ibimus vitæ æternæ verba habes. cap. 10. q.26.n.212. p. 269.

CAP. VII.

Num. 38. Qui credit in me flumina fluent.cap. 19. q. 2. n. 17. p.363

CAP. VIII.

Num. 28. Cum exaltaveritis filium hominis tunc cognoſcetis;quia ego ſum. c. 2. q. 29.n.253. pag. 71.
42. Ego ex Deo proceſſi. c. 2. q. 11. n.81. p.51
44. Cum loquitur mendacium ex propriis loquitur. cap. 16. q. 7. n. 39. p.333
45. Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi. cap. 4. q. 11. n. 92. p.111
46. Quis ex vobis, arguet me de peccato.cap. 4. q. 13. n. 95. ibidem

CAP. IX.

Num. 6. Expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo & linivit lutum ſuper oculos ejus.
41. Si Cæci eſſetis,non haberetis peccatum. c. 9. q. 14. n. 104. p.226

CAP. X.

Num. 22. Facta ſunt Encænia in Jeroſolymis, & hiems erat. c. 2. q.36.n.317. p.80

CAP. XI.

Num.15. Gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi cap. 17. q. 12. n. 103. & 105. p. 50.
16. Ait Thomas; eamus, & moriamur cum eo. cap. 7. q. 10. n. 77. p.164
39. Tollite lapidem.c. 9. quæſt. 33. n.244. p.241
44. Statim prodiit, qui fuerat mortuus. cap. 20. q. 6. n. 61. p.376

CAP. XII.

Num. 6. Fur erat & loculos habens, c.6. q. 3. n. 18 pag. 143.
12. Clarificavi & iterum clarificabo. cap. 1. q. 13 n. 86. p.14

32. Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum cap. 1. q. 39. n. 27. p.38

CAP. XIII.

Num. 2. Cum diabolus jam miſiſſet in cor ut traderet eum Judas. c. 1. q. 32. n. 225. p.31
3. Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus.
33. Filioli adhuc modicum vobiſcum ſum cap. 3. q. 19. n. 119. p.96
33. Quo ego vado, vos non poteſtis venire. c. 5. q. 14. n. 100. p.130
34. Mandatum novum do vobis cap. 19. q. 4. n. 36. pag. 365.

CAP XIV.

Num. 12. Qui credit in me, opera, quæ ego facio, ipſe faciet, & majora eorum faciet. cap. 5. q. 14. n. 98. p. 129. c. 20. q. 8. n. 82. p.378
23. Si quis diligit me ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus. cap. 2. quæſt. 12. n. 96. p.52
26. Paraclitus autem Spiritus ſanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. c. 2. q. 2. n. 12. 15. p.41
27. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, c. 10. q. 15. n. 205. p.268
28. Non turbetur cor veſtrum, neque formidet: audiſtis quia ego dixi vobis vado, & venio ad vos c. 1. q. 24. n. 159. p.23

CAP. XV.

Num. 27. Ille teſtimonium perhibebit de me, & vos teſtimonium perhibebitis de me. c. 5. exp. 9. n. 152. p.135

CAP. XVI.

Num. 6. Hæc locutus ſum vobis, triſtitia implevit cor veſtrum. c. 2. q. 2. n. 12. p.42
12. Multa habeo vobis dicere; ſed non poteſtis portare modo, ſcietis autem poſtea, cap. 3. q. 15. n. 88. p.92
13. Mittam vobis ſpiritum veritatis. c. 6. q. 5. n. 33. pag. 122.

CAP. XVII.

Num. 12. Pater ſancte ſerva eos in nomine tuo, ut ſint unum, ſicut & nos c. 4. q. 18. n. 136. pag. 115.
17. Pater ſanctifica eos in veritate c. 23. q. 9. n. 59. p. 404.
22. Ego claritatem quam dediſti mihi, dedi eis. c. 2. q. 234. n. 289. p.76
24. Pater quos mihi dediſti; volo ut ibi ſum ego, & illi ſint mecum. cap. 13. quæſt. 9. n. 62. pag. 308.

CAP. XVIII.

Num. 30. Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum c. 2. q. 13. n. 109. p.54
38. Quid eſt veritas? cap. 2. q. 35. n. 295. p.77

CAP. XIX.

Num. 5. Portans coronam de ſpinis. cap. 7. q. 22. p. 175.
10. Neſcis, quia habeo poteſtatem crucifigere te. cap. 10. q. 29. n. 218. p.271
19. Jeſus Nazarenus Rex Judæorum cap. 9. q. 10. n. 68. p.223
24. Dixerunt inter ſe milites ad invicem non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cujus ſit. c. 12. q. 13. n. 84. p.291
25. Stabant autem juxta crucem. c. 21. q. 4. n. 28. p. 385.
29. Dixit Jeſus ſitio. cap. 10. q. 11. n. 78. p.254
30. Jeſus cum accepiſſet acetum, dixit conſummatum eſt cap. 8. q. 22. n. 186. p.214
34. Exivit ſanguis, & aqua. cap. 2. q. 35. num. 298. pag. 77.

CAP. XX.

Num. 11. Magdalena autem ſtabat ad monumentum foris plorans. c. 7. quæſt. 28. n. 261. p. 184.
19. Cum ergo die illo fores eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati propter metum Judæorum cap. 4. q. 11. n. 87. p.210
22. Inſufflavit, & dixit eis: accipite Spiritum ſanctum c. 2. q. 5. n. 42. p.46
25. Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam manum meam. c. 1. q. 14. n. 93. p. 15.

CAP. XXI.

Num. 7. Tunica ſuccinxit ſe, & miſit ſe in mare. c. 25. q. 6. n. 46. p.387
8. Alii navigio venerunt. c. 7. q. 10. n. 77. p.164
25. Quæ ſi ſcriberentur per ſingula, ipſum mundum libros capere non poſſunt. c. 2. q. 23. n. 208 pag. 65.

Ex Actis Apoſtolorum.

CAP. I.

Num. 11. Quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum, ſic veniet. cap. 2. q. 20. n. 193. p.63
14. Perſeverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria Matre Jeſu c. 2. q. 8. n. 62. p. 48.

CAP. II.

Num. 3. Apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tamquam ignis; ſeditque ſupra ſingulos eorum. c. 9. q. 6. n. 41. & 42. p.219
22. Viri Iſraëlitæ audite verba hæc: Jeſum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & ſignis. c. 2. q. 13. n. 109. p.54
38. Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrûm cap. 8. exp. 9. n. 169. p.212

CAP. III.

Num. 6. Quod autem habeo, hoc tibi do. cap. 12.

CAP. IV.

Num. 34. Quotquot enim poſſeſſores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia. c. 3. q. 9. n. 46. p.87

CAP. V.

Num. 1. Ananias, & Saphira cap. 8. q. 14. n. 114. p. 206.
3. Cur tentavit Satanas cor tuum c. 1. q. 37. n. 262. pag. 36.

CAP. VI.

Num. 15. Intuentes eum omnes, qui ſedebant in concilio, viderunt faciem ejus, tamquam faciem Angeli, cap. 7. q. 14. n. 118. p.168

CAP. VII.

Num. 24. Fecit ultionem percuſſo Ægyptio. cap. 7. q. 18. n. 148. p.1

CAP. VIII.

Num. 1. Facta eſt in illa die perſecutio magna in Eccleſia c. 7. q. 4. n. 23. p.158

CAP. IX.

Num. 1. Saulus ſpirans minarum ibat in diſcipulos Domini c. 6. q. 8. n. 73. p.148

CAP. X.

Num. 11. Vidit cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis ſubmitti de cœlo c. 12 q. 10. n. 65. p. 189

38. Jeſus

85. Jeſus à Nazareth, qui pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à diabolo. c. 2. q. 23. n. 208. p.65
CAP. XII.
Num. 12. Venit Petrus in domum Mariæ Matris Joannis. cap. 4. n. 141. p.116
CAP. XIV.
Num. 11. Dixerunt Paulum eſſe Mercurium; quia ipſe erat dux verbi. cap. 11. quæſt. 7. n.45. pag. 278. p.157
CAP. XV.
Num. 28. Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis.
CAP. XVI.
Num. 9. Vir Macedo quidam erat ſtans, & deprecans eum dicens, tranſiens, in Macedoniam, adjuva nos cap. 9. q. 8. n. 119. p.229
25. Media autem nocte Paulus, & Silas orantes laudabant Deum c. 5. q. 19.n.133. p.133
CAP. XX.
Num. 28. Epiſcopos, quos Spiritus ſanctus poſuit regere Eccleſiam Dei. cap. 5.q.5.n.31.p.122.
CAP. XXI.
Num. 8. Intrantes in domum Philippi. c. 4. exp. 1. n. 141. p.116
CAP. XXVIII.
Num. 17. Tinctus ab Jeroſolymis, traditus ſum in manus Romanorum.c. 12. q.7.n.43. p.287

Ex Epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Romanos.

CAP. I.
Num. 5. AD obediendum fidei. cap. 6. cap. 3. n. 36. p.145
CAP. II.
Num. 1. In quo enim judicas alterum, te ipſum condemnas, c. 18. q. 12. n. 91. p.361
CAP. IV.
Num. 18. Qui contra ſpem in ſpem credidit. c. 17. q. 5. n. 47. p.345
25. Reſurrexit propter juſtificationem noſtram. c. 7. q. 14. n. 122. p.168
CAP. V.
Num. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris. c. 2. q. 12. n. 95. p.52
CAP. IX.
Num. 3. Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis. cap. 9. q.7.n.50. pag. 221.
CAP. X.
Num. 13. Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit. c. 10. q.3.n.16. p.248
CAP. XI.
Num. 33. O altitudo divitiarum ſapientiæ. cap. 17. q. 5. n. 46. p.345
CAP. XII.
Num. 10. Honore in vicem prævenientes. c.3.q.6. n. 33. p.85
CAP. XIII.
Num. 1. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. c. 5. q. 22. n. 178. p.137
14. Induimini Dominum Jeſum Chriſtum. cap. 11. q. 9. n. 56. p.279

Ex epiſtola I. B. Pauli Apoſtoli Ad Corinthios.

CAP. I.
Num. 12. HOc autem dico quod unuſquiſque veſtrûm dicit.c.20.q.9.n.85. p.379
17. Non miſit me Chriſtus baptizare, ſed evangelizare. c. 6. q. 3. n. 17. p.143
24. Chriſtus Dei virtus, Deique ſapientia. cap. 11. q. 9. n. 55. p.179
CAP. II.
Num. 4. Sermo meus, & prædicatio mea non eſt in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ. c. 17. q. 5. n. 45. p.344
8. Si enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.c. 3.exp.7. n. 190. p.94 & c. 7. q. 3. n. 16. p.137
CAP. III.
Num. 3. Cum enim ſit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales eſtis.c.15.q.1.n.9. p.321
10. Secundùm gratiam Dei, quæ data eſt mihi ut ſapiens architectus. c. 9. q. 16.n.117. p.228
CAP. IV.
Num. 21. Quid vultis? in virga veniam ad vos. c. 2. q. 21. n. 194. p.63
CAP. V.
Num. 6. Juxta Syriacum parum fermenti totam maſſam fermentat c. 2. q. 34. n. 288. p.76
11. Is, qui frater nominatur inter vos. cap. 1. q.30. n. 206. p.29
CAP. VI.
Num. 12. Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. c. 6. q. 32. n.241. p.241
CAP. VII.
Num. 5. Ne tentet vos Satanas. c. 5.q.3. n. 17.p.121
CAP. IX.
Num. 13. Qui in ſacratio operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt, & qui altari deſerviunt, cum altari participant. c. 3. q. 7. n.38. p.91
20. Factus ſum cum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer, iis qui ſub lege ſunt. c.16. q. 1. n. 10. p.330
CAP. X.
Num. 4. Petra autem erat Chriſtus. c. 4. q. 6. n.52. pag. 105.
33. Ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi eſt utile. c.9.q.23.n.166. p.233
CAP. XI.
Num. 18. Audio ſciſſuras eſſe inter vos. c. 15. q. 2. n. 11. p.321
20. Jam non eſt Dominicam cœnam manducare. c. 2. q. 34. n. 292. p.76
CAP. XV.
Num. 17. Si Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc enim eſtis in peccatis c.7.q.14. n. 122. p.168
32. Pugnavi ad beſtias Epheſi. c. 10. q. 13. n. 100. pag. 257.
54. Abſorpta eſt mors in victoria. c. 7. q. 32. n.285 p. 187.

Ex epiſtola II. B. Pauli Apoſt. ad Corinthios.

CAP. III.
Num. 13. NOn poterant filii Iſraël intendere in faciem ſuam. c. 6. q.14.n.105.p.152.
CAP. V.
Num. 14. Charitas Chriſti, æſtimantes, quoniam unus pro omnibus mortuus eſt.c.2.q.17.n.162.p 60
16. Si cognovimus ſecundum carnem Chriſti, jam non novimus. c. 2. q. 30. n.258. p.72
CAP. VI.
N. 6. In jejuniis multis fame, & ſiti. c.5.q.15.n.111.p.
16 Vos eſtis templum Dei vivi, ſicut dicit Deus: inhabitabo in illis. c.18 q.7.n. 40. p.356
CAP. VII.
Num. 4. Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra.c.5.q 25. n. 187. p. 139.
CAP. VIII.
Num. 1. Notam autem facimus vobis fratres, gratiam Dei, quæ data eſt in Eccleſiis. c. 4.q.20. n. 152. p.117

Index Locorum.

CAP. X.

Num. 5. Redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti. c. 6. exp. 3. n.56. p.145

CAP. XI.

Num.6. Nam & ſi imperitus ſermone. c.14.q.4.n.29. p. 315.

CAP. XII.

Num. 3. Audivi verba arcana Dei. c. 9. q. 7. n.47. p. 220.

19. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in perſecutionibus, in contumeliis, in anguſtiis pro Chriſto: cum enim infirmor, tunc potens ſum c. 4. q. 21. n. 15. p.101

Ex epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Galatas.

CAP. I.

Num.12. EGo ab homine Evangelium non accepi; ſed per revelationem Jeſu Chriſti. c. 9. q. 13. n. 95. p.226

18. Veni Jeroſolymam videre Petrum. c. 8. q. 17. n. 153. p.210

CAP. II.

Num. 2. Contuli cum illis evangelium. c.15.q. 3. n. 23. p.322

3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cum eſſet gentilis, compulſus eſt circumcidi. c.16.q.2. n.13. p.330

19. Chriſto crucifixus ſum cruci: vivo autem jam non ego: vivit in me Chriſtus. cap. 9.q.222 n. 160. p. 233. & c. 9. q. 12. n. 84. p.224

CAP. III.

Num. 17. Poſt quadringentos & triginta annos facta eſt lex cap. 7. q. 6. n. 34. p.179

CAP. IV.

Num.27. Lætare ſterilis, quæ non paris, erumpe, & clama. c. 10. q. 30. n. 241. p.372

CAP. V.

Num. 22. Fructus autem Spiritus eſt: Charitas gaudium, pax cap. 7. q. 37. n. 326. p. 191. & c. 8. exp. 9. n. 172. p.213

CAP. VI.

Num. 17. Ego ſtigmata Domini Jeſu in corpore meo porto c. 9. q. 23. n. 165. p.233

Ex Epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Epheſios.

CAP. II.

Num.20. SUperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu. c. 4. q. 6. n. 49. p.105

CAP. III.

Num.17. Deus habitat per fidem in cordibus veſtris. c. 2. q. 11. n. 84. p.51

Num. 1. Obſecro vos: ego vinctus in Domino. c. 12. q.10. n.69. p.290

10. Qui deſcendit ipſe eſt, & qui aſcendit. c.9.q.7. n. 51. p.221

19. Tradiderunt ſe impudicitiæ.

CAP. V.

Num. 16. Redimentes tempus. c. 22. q. 4. n. 23. pag. 394. p.221

CAP. VI.

Num. 19. Ut detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere myſterium evangelii. c. 12. q. 7. n.44. p.287

Ex Epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Philipenſes.

CAP. I.

Num. 7. SIcut eſt juſtum mihi ſentire pro omnibus vobis; eo quod habeam vos in corde, & in vinculis meis c. 5. q. 23. n. 89. pag. 139.

12. Scire autem vos volo fratres. c. 16. q. 11. n.82. p. 338.

20. Magnificabitur Chriſtus in corpore meo c. 9. q. 6. n. 42. p.220

23. Coarctor autem è duobus c. 18. q.6. n.38. p.356

CAP. II.

Num. 20. Donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, c. 3. q. 18. n. 108. p.94

22. Omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris. c. 2. q. 13. n. 109. p.54

CAP. III.

Num. 20. Noſtra autem converſatio in cœlis eſt. c. 12. q. 10. n. 98. p.290

Ex epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Coloſſenſes.

CAP. I.

Num.6. VErbum Dei creſcit in vobis. c.6 exp.3. n. 34. p.145

12. Qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine c. 8. exp. 6. n.105. p.206

16. Super poteſtates, & thronos c. 13. q. 3. n. 28. pag. 304.

CAP. III.

Num. 1. Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus inhabitat. c.7. q.27. n. 262. p.184

Ex epiſt B. Pauli Apoſt. ad Theſſaloniſſenſes.

CAP. III.

Num. 8. NUnc vivimus, ſi vos ſtatis in Domino. c. 2. q. 36 n. 315. p.80

CAP. IV.

Num. 16. Nos qui vivimus, qui reſidui ſumus rapiemur cum illis in nubibus in aëra obviam Chriſto c. 2. q.37. n.316. p.80. & c.8. q. 18. n. 154. p.211

Ex epiſt. I. B. Pauli Apoſtoli ad Timotheum.

CAP. I.

Num.15. JEſus Chriſtus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere. c.9. q. 8. n. 56. pag.221

CAP. III.

Num. 2. Oportet Epiſcopum eſſe doctorem. cap 8 q. 17. n. 152. p.210

2. Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris virum. c.10. q.19. n.152. p.262

Ex epiſt. II. B. Pauli Apoſt. ad Timotheum.

CAP. II.

Num.4. NEmo militans Deo, implicat ſe negotiis ſæcularibus. c. 2. q. 3. n. 23. p.44

10. Omnia ſuſtineo propter electos. c. 9. q.12. n.85. pag. 224.

CAP. IV.

Num. 3. Erit enim tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros. c.6. q.10. n.82. p.149

Ex epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Titum.

CAP. III.

Num.1. ADmone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe. c. 5. q. 22. n. 178. p. 137.

Ex

Ex epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Philemonem.

CAPUT I.

Num. 1. PAulus vinctus Chriſti Jeſu. c. 16. q. 11. n. 83. p. 338

Ex epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Hebræos.

CAP. I.

Num. 4. TAnto Angelis melior eſt effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. cap. 11. q. 8. n. 50. p. 279
5. Cui Angelorum dixit: filius meus es tu; ego hodie genui te. cap. 13. q. 10. n. 67. p. 309
14. Omnes ſunt adminiſtratorii Spiritus in miniſterium miſſi. c. 10. q. 5. n. 38. p. 250

CAP. II.

Num. 9. Videmus Jeſum propter paſſionem mortis, gloria, & honore coronatum. c. 5. q. 25. n. 194. p. 140
17. Debuit per omnia ſimilari fratribus. c. 20. q. 7. n. 69. p. 377

CAP. V.

Num. 5. Chriſtus non ſemetipſum clarificavit, ut pontifex fieret. cap. 13. q. 10. n. 68. p. 309
7. Qui in diebus carnis ſuæ, preces ſupplicationeſque ad eum. c. 6. exp. 2. n. 23. p. 145
8. qui poſſit illum ſalvum facere à morte. cap. 9. quæſt. 33. n. 249. p. 242

CAP. VI.

Num. 17. In quo abundantius volens Deus oſtendere pollicitationis hæredibus; immobilitatem conſilii ſui interpoſuit jusjurandum.

CAP. VII.

Num. 3. Melchiſedech aſſimilatus filio Dei, manet Sacerdos in perpetuum cap. 2. q. 31. n. 264. pag. 73.

CAP. IX.

Num. 27. Statutum eſt hominibus ſemel mori. cap. 10. q. 28. n. 224. p. 270

CAP. XI.

Num. 13. Juxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus, ſed à longè eas ſalutantes. cap. 9. q. 29. num. 211. p. 239
26. Majores divitias æſtimans theſauro Ægyptiorum in improperium Chriſti. c. 4. q. 20. n. 149. pag. 117.
36. Alii vero ludibria, & verbera experti; inſuper, & vincula, & carceres. c. 12. q. 6. n. 41. p. 286
37. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis egentes, anguſtiati cap. 6. q. 14. n. 108. p. 152

CAP. XII.

Num. 24. Melius loquentem quam Abel. c. 7. q. 40. n. 340. p. 193
29. Deus noſter ignis eſt. cap. 7. q. 21. n. 170. p. 174

CAP. XIII.

Num. 13. Exeamus ad eum extra caſtra improperium ejus portantes. cap. 7. n. 304. p. 188

Ex epiſtola Catholica B. Jacobi Apoſtoli.

CAP. I.

Num. 2. OMne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. cap. 5. q. 23. n. 187. p. 139
9. Glorietur autem frater humilis in exaltatione ſua, dives autem in humilitate ſua. c. 10. q. 3. n. 21. p. 248
12. Beatus vir qui ſuffert tentationem. cap. 5. q. 3. n. 18. p. 121
13. Nemo cum tentatur dicat, quod à Deo tentatur ipſe intentator malorum eſt, ipſe autem neminem tentat. cap. 2. q. 22. n. 202. p. 65

CAP. III.

Num. 8. Lingua inquietum malum plena veneno mortifero. c. 2. q. 10. n. 71. p. 49

CAP. V.

Num. 16. Multum enim valet deprecatio juſti aſſidua. cap. 1. quæſt. 28. n. 193. p. 27

Ex epiſtola prima B. Petri Apoſtoli.

CAP. II.

Num. 13. SUbjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive Regi quaſi præcellenti. c. 2. q. 28. n. 246. p. 70
23. Qui cum malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur. c. 8. exp. 8. n. 144. p. 210

Ex epiſtola ſecunda B. Petri Apoſt.

CAP. I.

Num. 13. VElox eſt depoſitio tabernaculi mei. cap. 2. quæſt. 3. n. 23. p. 44
19. Habemus firmiorem propheticum ſermonem. cap. 2. q. 19. n. 180. p. 92

CAP. III.

Num. 7. Igni reſervati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum. c. 2. q. 20. n. 189. p. 63

Ex epiſtola prima B. Joannis Apoſtoli.

CAP. III.

Num. 12. NOn ſicut Cain, qui in maligno erat & occidit fratrem ſuum.

CAP. IV.

Num. 18. Perfecta charitas foras mittit timorem. cap. 4. quæſt. 11. n. 87. p. 110

CAP. V.

Num. 8. Tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra; & in Cœlo; Pater, Verbum, & Spiritus. c. 2. q. 12. n. 94. p. 52

Ex epiſtola tertia B. Joannis Apoſtoli.

Num. 3. GAviſus ſum venientibus fratribus cap. 1. q. 30. n. 206. p. 29

Ex Apocalypſi B. Joannis Apoſtoli.

CAP. I.

Num. 13. INter candelabra aurea, veſtitum podere, præcinctum ad mamillas zona aurea. c. 1. q. 11. n. 76. p. 15

CAP. II.

Num. 17. Vincenti dabo manna abſconditum. c. 5. quæſt. 23. n. 189. p. 139

CAP. III.

Num. 9. Ecce dabo de Synagoga Satanæ. cap. 23. q. 10. n. 81. p. 405
10. Servabo te ab hora tentationis. c. 5. q. 3. n. 18. pag. 121.
11. Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. c. 2. q. 35. n. 294. p. 77
12. Scribam ſuper eum nomen Dei mei. c. 11. q. 9. n. 54. p. 279
19. Quos amo, arguo, & caſtigo. c. 8. q. 14. n. 115. pag. 206.

CAP. IV.

Num. 2. Fui in ſpiritu, & ecce ſedes poſita erat in cælo, ſupra ſedem ſedens. c. 2. q. 11. n. 84. pag. 51.

5. De throno procedebant fulgura, voces, & tonitrua, cap. 15. q. 6. n. 50. p.324
8. Requiem non habebant, die ac noctè dicentia. cap. 5. exp. 12. n. 186. p.138

CAP. V.

Num. 5. Unus de ſenioribus dixit mihi, ne fleveris. c. 3. q. 10. n. 54. p.88
5. Ecce vicit leo de Tribu Juda, aperire librum, & ſolvere ſeptem ſignacula ejus. c. 7. q. 8. n. 57. pag. 161.
6. Vidi agnum in medio throni habentem cornua ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei. c. 10. q. 5. n. 35. p.250
6. In medio throni, & quatuor animalium, & in medio ſeniorum agnum ſtantem. c. 2. q. 18. n. 165. p.61
13. Omnes audivi dicentes ſedenti in throno & agno. benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſæcula ſæculorum. cap. 2. q. 30. n. 259. p. 72.

CAP. VII.

Num. 9. Poſt hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & populis. c. 10. quæſt. 1. numero 6. p. 246.

CAP. VIII.

Num. 4. Aſcendit fumus incenſorum de manu Angeli, qui ſunt orationes ſanctorum, c. 10. q. 5. num. 33. p.249

CAP. IX.

Num. 7. Facies earum, tamquam facies hominum. c. 16. q. 3. n. 23. p.331

CAP. X.

Num. 1. Angelus deſcendit de Cœlo amictum nube, & iris in capite ejus, & facies ejus erat ut ſol. c. 11. q. 7. n. 45. p.278

CAP. XI.

Num. 3. Prædicabunt diebus mille ſexaginta ſex. cap. 5. q. 23. n. 190. p.139
4. Hi ſunt duæ olivæ, duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtantes. c. 1. q. 13. n. 89. pag. 14.

CAP. XII.

Num. 5. Mulier peperit filium maſculum qui recturus erat omnes gentes, & raptus eſt filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus cap. 2. q. 37. n. 316. p.80
14. Datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ ut volaret in deſertum. c. 6. q. 5. n. 29 p.144

CAP. XIII.

Num. 3. Admirata eſt univerſa terra, & adoraverunt draconem. c. 16. q. 9. n. 68. p.336

CAP XVII.

Num. 3. Vidi mulierem ſuper beſtiam coccineam, & mulier circumdata erat purpura, & byſſo. c. 7. q. 20. n. 168. p.174
14. Hi pugnabunt cum agno. cap. 4. q. 14. n. 105. pag. 112.

CAP. XVIII.

Num. 9. Cum viderint fumum incendii ejus. c. 2. q. 20. n. 189. p.63

CAP. XIX.

Num. 6. Gaudeamus, & exultemus, quia venerunt nuptiæ agni. c. 4. q. 19. n. 148. p.117
10. Vide, ne feceris, conſervus tuus ſum. cap. 10. q. 13. n. 177. p.265
13. Veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine. c. 1. q. 15. n. 704. p.16
16. Rex regum, & Dominus dominantium. cap. 4. q. 4. n. 34. p.103

CAP. XX.

Num. 12. Vidi mortuos magnos & puſilios ſtantes in conſpectu throni. cap. 10. q. 28. n. 217. p. 271.

CAP. XXI.

Num. 9. Veni, & oſtendam tibi ſponſam uxorem Agni, & ſuſtulit me in ſpiritu in montem magnum. c. 7. q. 22. n. 207. p.178
13. Ab oriente portæ tres, ab Aquilone portæ tres, ab Auſtro portæ tres. cap. 2. q. 13. n. 108. pag. 54.

CAP. XXII.

Num. 17. Qui audit, dicat veni. c. 1. q. 22. n. 146. pag. 22.

R. P. D. F.

R. P. D. F. JOANNIS DA SYLVEIRA COMMENTARIA IN ACTA APOSTOLORUM

PROLOGOMENUM.

1\. QUOD ad hanc Præfatiunculam ſpectat, jam in noſtris Opuſculis tractavimus opuſcul. primo reſolut. 5, quæſt. 8. Quæ ibi diximus etiam aliquibus additis hîc repetemus.

De Nomine.

2\. Diſputant hîc communiter Interpretes cum Vala, An hic liber nominandus ſit *Acta*, ſeu *Actus* Apoſtolorum, & quæſtio parvæ eſt conſiderationis; nam utroque modo tàm à Patribus, quàm à magnis Authoribus dicitur, ac nuncupatur, tamen in Bibliis emendatis, & correctis, quodque etiam Eccleſia in Officiis utitur, non dicitur de Actis Apoſtolorum, ſed de Actibus, ut communiter cum Budæo in Commentario linguæ Græcæ notant Commentatores. Vala. Budæus.

3\. Syrus pro titulo præfixit: *Hiſtoria Apoſtolorum*, D. Chryſoſt. in limine hujus libri nuncupat: *Dogmata Spiritus ſancti*. Oecumenius: *Evangelium Spiritus ſancti*; ſicut enim dicitur Evangelium Jeſu Chriſti ſecundùm Matthæum, Marcum, Lucam, & Joannem, quia in eo ſacri Evangeliſtæ narrant, quomodo Chriſtus D. deſcendens de Cœlo, apparuit in forma humana, in qua multa mirabilia facta, geſta, verba operatus eſt in ſalutem humani generis, oſtendens viam directam in cœlum, aperiens nobis abdita arcana Patris à conſtitutione mundi; ſic poſt Chriſti aſcenſum in Cœlum, Spiritus S. viſibiliter deſcendit de Cœlo in linguis igneis Apoſtolos ſuis donis adimplens, ut Chriſtum veram ſalutis vitam prædicarent, ejuſque altiſſima myſteria aperirent, & explicarent; ſicque dicitur de Apoſtolis Actor. 2. n. 4. *Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis.* Simulque Spiritus ſanctus deſcendit in omnes, qui ipſorum Apoſtolorum doctrinam recipiebant, ut dicitur Actor. 10. n. 44. *Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes, qui audiebant Verbum.* Syrus. D. Chryſoſt. Oecumen. Actor. 2. Act. 10.

4\. Tamen liber ſimpliciter dicitur Actorum Apoſtolorum, quia quamvis eorum geſta, opera, verba, dictante, & ſpirante Spiritu ſancto, fuerint facta, tamen exterius viſibiliter per Apoſtolos fiebant & operabantur, ſicut dicitur Evangelium ſecundùm Matthæum, vel Joannem, quia quamvis illa Evangelia fuerint dictata ab Spiritu ſancto, viſibiliter, & exteriùs ſunt ſcripta à D. Matthæo, vel Joanne, & ſic de cæteris ſcriptoribus Canonicis.

5\. Hic liber nuncupatur Actorum Apoſtolorum, quia eorum opera, non omnia, ſed magis principalia, quoad Evangelij promulgationem refert. Unde à cap. 2. uſque ad 12. narrantur appoſita fundamenta fidei, ac Catholicæ Eccleſiæ per Apoſtolos in Judæa, & Samaria juxta Chriſti D. mandatum Actor. 1. n. 8. *Eritis mihi teſtes in Jeruſalem in omni Judæa & Samaria, & uſque ad ultimum terræ.* Quod ipſi Apoſtoli adimpleverunt prædicantes Chriſti Evangelium per totum Orbem, ut narrat in præſenti D. Lucas cap. 13 & præcipuè, quæ ad D. Paulum pertinent, cujus ipſe erat individuſus comes, & ſuis oculis viderat. Actor. 1. Act. 13.

Author hujus libri

6\. D. eſt Lucas Evangeliſta, ut tenet Eccleſia Sancta Catholica, & etiam affirmant omnes Patres, tam Græci, quam Latini, & ſequuntur ſine ulla differentia Authores, & etiam fatentur Hæreticis & ideo Syriacus huic libro hunc appoſuit titulum: *Liber Actuum hoc eſt,* Syrus.

Hiſtoria Apoſtolorum Beatorum, quam collegit Sanctus *Dominus meus Evangeliſta*. Quis, & qualis eſſet D. Lucas natione, arte, ingenio, ſapientia miro, & admirabili, ferventique charitate, ac de multis aliis ejus excellentiis jam tractavi tom. 1. in Evangelia in Prolog. cap. 5. tom. 1. in Apocalypſim cap. 4. q. 33. & in Opuſc. 1 reſol 5. q. 8.

7. Et quamvis D. Lucas ſcripſiſſet ſuum Evangelium Theophilo ſuo amiciſſimo, illuſtriſſimo Senatori Viro, vel Principi, ſeu Præſuli alicujus Provinciæ, vel Epiſcopo, ut alii tenent, Antiocheno, tamen non omnia uno in volumine coadunavit, ſed ſeparatim ſcripſit, juxta varia argumenta: Evangelium agit de admirabilibus Chriſti operibus; Acta verò de magnis Apoſtolorum factis per octo ſupra viginti capita.

Quo idiomate ſcriptus eſt Liber.

D. Hieron. 8. Nemo Græco idiomate dubitat D. Lucam ſcripſiſſe, ſed omnes fatentur, ut teſtatur D. Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis, & *epiſt.* 145. in quo erat peritiſſimus, Baron. utpote patrio ſermone utens, nec obſtat, quod ubi Conſtantino Imperatore ad annum D. Epiph. Chriſti 327. vel 370. ut refet Baronius *Annal. tom.* 3. ex D. Epiphanio *hæreſi* 30. in quodam Gazophylacio repertus fuit hic Liber Actorum ſcriptus Hebraïco idiomate; nam facilè fieri poterit, quod aliquis in gratiam Gentis Hebrææ ex Græco in Hebræum tranſtulerit, ſicut ex Græco tranſlatus eſt in Latinum.

Quo anno, ac loco, hic Liber ſcriptus ſit.

D. Hieron 9. D. Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis, ait: *Lucas aliud quoque edidit volumen egregium, quo titulo Acta Apoſtolorum prænotantur, cujus hiſtoria uſque ad biennium Romæ commorantis Pauli pervenit, id eſt uſque ad quartum Neronis annum, ex quo intelligimus in eadem Urbe librum eſſe compoſitum.* D. Lucas initium dedit huic libro ab Aſcenſione Chriſti in Cœlum, quæ contigit 34. ejuſdem, & narrando pervenit uſque ad annum quartum Baron. Neronis juxta D. Hyeronymum, & Chriſti ſexageſimum, Baronius contendit ad annum quintum Neronis, ſexageſimum primum Chriſti D. ſive ſit hoc anno, ſive illo hæc hiſtoria Actorum Apoſtolorum, ut patet *ex cap. ultimo verſ.* 30. pervenit uſque ad biennium carceris D. Pauli, quo completo noſter Evangeliſta D. Lucas, ex D. Pauli mandato, ac perſuaſione, ut refert D. Epiphanius *hæreſi* 51. profectus eſt ad prædicandum Evangelium per varias mundi partes.

D. Epiphan *Liber iſte Canonicus*

10. Multa falſa, iniqua, ac apocrypha prodierunt ab Hæreticis circa geſta Apoſtolorum, quod partim amore Pauli, partim odio naſcentis Eccleſiæ, cujus incunabula hic viſuntur; partim ut arrogantia, & ſiniſtra, & falſa uſurpatione nominis Spiritus ſancti ſuis erroribus patrocinarentur, & Sanctam, & Apoſtolicam doctrinam labefactare cona-Gelaſ. rentur; quos omnes errores damnat, & condemnat, Gelaſius Papa, *diſt.* 15. *cap. Sancta Romana Eccleſia*, & communiter Sancti Patres, D. Auguſtin. D. Epiphan. D. Athanaſ. D. Barboſ. Cyril. Jeroſolym. Tertull. Euſeb. & alii, quos refert Barboſa *ad citat. cap.*

11. Sancta ac Apoſtolica fides tenet hunc librum eſſe Sanctum, verum, ac Canonicum Concil. Carthag. Florent. Trident. in multis Conciliis Cartaginenſi tertio, Florentino, ac Tridentino; *Seſſ.* 4 *de libris Canonicis:* & præclariſſimi Patres, magna in eo dederunt commentaria, & paſſim ab omnibus Sanctis Patribus hic liber citatur, ac refertur, utpote magnæ authoritatis, & ut infallibilis, ac Canonicæ veritatis.

Magna dignitas, ac utilitas hujus Libri.

12. Pro hac re audiendus D. Hieron. in ſua Epiſtola ad Lætam, præcepta dans pro filio-D. Hieron. la Paula, ut Apoſtolorum Acta, & Epiſtolas, toto corde imbibat volunate, nam hæc pia, & ſancta Hiſtoria, magno fructu eſt abundans; nam ex ea magna conſiliorum forma, & uſus colligitur; Sacramentorum frequentia exhortatur; terrenorum contemptus admonetur: fortitudinis, ac patientiæ in toleranda morte pro Chriſto ac tribulationibus tolerandis præclariſſima exempla proponuntur; Eccleſiæque perſecutorum multiplices modi, ac technæ deteguntur; & multa, ac magna documenta pro ſancta fide Catholica confirmanda traduntur, ex quo admonet D. Chryſoſt. hom. 1. in Acta ait: *Reliquæ Scripturæ lectio fre-* D. Chryſo. *quentanda, ſed hujuſmodi*, ſcilicet Actorum, *in primis, & Evangeliorum, quæ cum doctrinæ utilitate hiſtoriæ ſuavitatem conjunctam habent*; & valde indecens eſt majorum res geſtas ignorare, quando magis indignum eſt ſacrorum Apoſtolorum, qui ſunt Patres, ac conditores Eccleſiæ, ac primi progenitores generis Chirſtiani, præclariſſima facta contemnere, ac digniſſimum eſt ea ſemper præ oculis habere. Vide citatum, *primum reſol.* 5. *q.* 8.

CAPUT I.

1. *Primum quidem ſermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Jeſus facere & docere.*

2. *Uſque in diem, quâ præcipiens Apoſtolis per Spiritum ſanctum, quos elegit, aſſumptas eſt.*

3. *Quibus, & præbuit ſeipſum vivum poſt paſſionem ſuam*

ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.

4. *Et conveſcens præcepit eis ab Jeroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem Patris. quam audiſtis* (inquit) *per os meum.*

5. *Quia Joannes quidem baptiſavit aqua, vos autem baptiſabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies.*

6. *Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſraël?*

7. *Dixit autem eis: Non eſt veſtrûm noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.*

8. *Sed accipietis virtutem ſupervenientis Spiritus ſancti in vos, & eritis mihi teſtes in Jeruſalem, & in omni Judæa & Samaria, & uſque ad ultimum terræ.*

9. *Et cum hac dixiſſet, videntibus illis, elevatus eſt: & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.*

10. *Cúmque intuerentur in Cœlum euntem illum, ecce duo viri aſtiterunt juxta illos in veſtibus albis.*

11. *Qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cælum? hic Jeſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum.*

12. *Tunc reverſi ſunt Jeroſolymam à monte, qui vocatur Oliveti, qui eſt juxta Jeruſalem, Sabbati habens iter.*

13. *Et cum introiſſent in Cœnaculum, aſcenderunt ubi manebant Petrus & Joannes, Jacobus, & Andræas, Philippus, & Thomas, Bartholomæus, & Matthæus, Jacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Judas Jacobi.*

14. *Hi omnes erant perſeverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Jeſu, & fratribus ejus.*

15. *In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum ſimul ferè centum viginti.)*

16. *Viri fratres oportet impleri ſcripturam, quam prædixit Spiritus ſanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jeſum.*

17. *Qui connumeratus erat in nobis, & ſortitus eſt ſortem miniſterii hujus.*

18. *Et hic quidem poſſedit agrum de mercede iniquitatis, & ſuſpenſus crepuit medius: & diffuſa ſunt omnia viſcera ejus.*

19. *Et notum factum eſt omnibus habitantibus Jeruſalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc eſt, ager ſanguinis.*

20. *Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum fiat commoratio eorum deſerta, & non ſit qui habitet in ea, & Epiſcopatum ejus accipiat alter.*

21. *Oportet ergo ex his viris, qui nobiſcum ſunt congregati in omni tempore, quo intravit, & exivit inter nos Dominus Jeſus.*

22. *Incipiens à baptiſmate Joannis uſque in diem, qua aſſumptus eſt à nobis, teſtem reſurrectionis ejus nobiſcum fieri unum ex iſtis.*

23. *Et ſtatuerunt duos: Joſeph, qui vocabatur Barſabas, qui cognominatus eſt juſtus, & Mathiam.*

24. *Et orantes dixerunt: Tu Domine qui corda noſti omnium, oſtende quem elegeris ex his duobus unum:*

25. *Accipere locum miniſterii hujus, & Apoſtolatum: de quo prævaricatus eſt Judas, ut abiret in locum ſuum.*

26. *Et dederunt ſortes eis, & cecidit ſors ſuper Mathiam, & annumeratus eſt cum undecim Apoſtolis.*

ARGUMENTUM.

Caput hoc in duas partes dividitur: in prima narratur admirabilis Chriſti D. Aſcenſio in Cœlum aſpicientibus Apoſtolis: In ſecunda refertur electio D. Mathiæ in Apoſtolatum per ſortem deſignatam ab Spiritu ſancto.

Verſ. 1. Primum quidem ſermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Jeſus facere, & docere.

Verſ. 2. Uſque in diem, qua præcipiens Apoſtolis per Spiritum ſanctum, quos elegit, aſſumptus eſt.

VERSIONES.

Verſ. 1. Syriacus. *Scriptum Primum*, &c. *qua cœpit Jeſus Dominus noſter miſſa facere.*

Quidam ex Græco. *Primum ſanè certè verbum feci.*

Æthiopicus. *Librum primum* ſcripſi, &c. *quæ cœpit Jeſus & nunciare & docere.*

Vatabl. *Superiore quidem volumine diximus.*

Arabicus. *Primum quidem conſcripſi de rebus.*

D. Chriſoſt. *Quæ fecit Ieſus, & docuit.*

Verſ. 2. Syriacus. *Uſque in diem illum, quo aſcendit, poſtquam præcepiſſet Apoſtolis per Spiritum ſanctitatis.*

Alter Syriacus. *In diem illum, poſtquam ſublatus eſt*, &c. *quo cohortatus eſt.*

Sylveira in Acta.

Arabicus. *Aſcendit in altum ſe ferens.*

Æthiopicus. *Uſque in diem in qua aſcendebat, præcipiens Apoſtolis ejus, quos elegerat.*

Idacius lib. 3. contra Varimond. *In die qua Apoſtolos elegit per Spiritum ſanctum prædicare Evangelium.*

EXPOSITIO I.

Primum. In præſenti non eſt adverbium, ſed adjectivum, & connectitur cum ſermone, 1.
id eſt primum *ſermonem*; Syriacus vertit *librum*, Vatabl. *volumen*, alii *verbum*; & refertur, ad Evangelium ab ipſomet Evangeliſta D. Luca conſcriptum *Quidem.* Juxta Theſaurum linguæ Græcæ, Theſaur.
Salmeron, & Lorin. ſua radice Græca, idem valet, ac Lorin.
certè, ſanè; tamen ſtando cum noſtra vulgata, idem Salmer.
valet, ac *autem*; & in exordio ſermonis, multam indicat illius majeſtatem, ac ſublimitatem, & implicitè priorem cum poſteriori adnectit, ac colligit, ac ſi dicat: Primum quidem ſermonem feci de vita, ac operibus Chriſti in Evangelio; nunc verò, tanquam poſteriorem, ac ſubſequentem de vita ac geſtis Apoſtolorum ipſius Jeſu Chriſti.

O Theophile. Vir ſane illuſtriſſimus, ac clariſſi- 2.

 mus,

mus , & intimus amicus noſtri ſacri Evangeliſtæ. *De omnibus ;* non quod intendat D. Lucas ſe ſcripſiſſe omnia Chriſti opera , ſed ait *de omnibus.* Præcipuis Chriſti myſteriis , ſed quantum ſufficiens erat ad Chriſti fidem ſeminandam , ac ejus admirabilem vitam , & doctrinam explanandam ; *quæ cœpit Jeſus*
Caietan. *facere , & docere ;* non ait ſcribere omnia , ſed quæ *cœpit* , ut ex Caietano notandum , *facere , & docere ;* prius facere , poſtea docere.

3. *Vſque in diem , qua præcipiens Apoſtolis per Spiritum ſanctum ;* maximè dubitatur , ad quid pertineat illud *per Spiritum ſanctum* , an ad *præcipiens* , an ad *elegit* , an ad *aſſumptus eſt* ; & quod ad *aſſumptus eſt.* referatur, videtur durum , nam interjicit *quos elegit.* Aptius tamen videtur referri ad quos elegit per Spiritum ſanctum , ut ſignificetur mirabilem electio-
D. Chryſ. nem Apoſtolorum , non humano nutu , ſed divino ſpiramine fuiſſe factam : vel cum D. Chryſoſtom. pertinet ad *præcepit* ; ac ſi dicat præcepta , quæ dedi vobis ad prædicandum Evangelium per totum mundum , Matth. & Marc. ultimo , doctrinam , quam dedi ad juſtificationem , & ſanctitatem vitæ fuiſſe per Spiritum ſanctum , ut pote juſtificationis, ac
Math. 3. noſtræ ſanctitatis actorem ; ſic de Chriſto dicitur ; quod *baptiſabat in Spiritu ſancto.*Matth. 3. n.1.2.ſic ipſe Chriſtus D. ait de ſe : *Spiritus Domini ſuper me ; propter quod miſit me Evangelizare pauperibus* ,
Luc. 4. Luc. 4. n. 18. & D. Paulus ait : Chriſtus D. per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculato Deo.
Hebr. 9. Hebræo 9. num. 14.

pem , vel Præſidem , ſeu Præfectum ordinis Senato- Oecum.
rij , hoc videtur indicare illud epithetum , apud Evangelium D. Lucæ: *Optime Theophile:* Illud : *optime* , Græcè habetur : *Potentiſſime :* quod Principi , aut præfecto Senatorij ordinis convenit. Hinc à D. Paulo Felix , & Fauſtus præſides vocantur optime;
Optime Felix. Actor. 24. n. 3. *& optime Fauſte.* Act. Act. 24.
26. n. 25 . Nicephorus lib.3.cap.25. & Lyra hoc loco Act. 20.
exiſtimant Epiſcopum fuiſſe Aſiæ ; & in conſtitu- Niceph. Lyra.
tionibus Clementis lib. 7. cap 47. fit mentio cujuſdam Theophyli Epiſcopi ; & hac opinione ſuppoſita poteſt conjecturari , cur D. Lucas in Evangelio eum vocat *optimum :* quia nomen dabatur præſidi ,
cujus munus tunc gerebat , nunc verò Epiſcopus fa- *Cur hic non optim.*
ctus Chriſti humilitatem ſectabatur , & ideo modo in Actis tale Epithetum omiſit , vel in Evangelio tanquam in primo opere, tanquam benevolentiæ , ac venerationis gratiâ , eum *optimum* : id eſt , præſtantiſſimum appellat , non verò nunc in Actis , ne tanta repetitione nominis adulari videretur ; Lucas in hoc Chriſti D. ſecutus exemplum , qui ſemel Petrum dixit beatum, Matthæi 16. ſemelque Joannem , & Ja-
cobum vocat : *Boanerges* id eſt filios Tonitrui. Math. 16.

Dubitat verò D. Auguſt,lib.4.de conſenſ. Evangel. cap. 8. an. iſte Theopylus ſit idem, ac ille, cui Evan- 7. D. Aug.
gelium ſcripſerit , tam certum videtur eſſe ut hoc denotare videatur D. Lucas cum in exordio hujus libri Actorum mentionem faciat de Evangelio à ſe ſcripto. *Primum quidem ſermonem feci , ô Theophile* , &.

QUÆSTIO I.

Quis ſit Theophylus , & quare Evangeliſta hic non optimum appellat , ſicut in exordio , ſui Evangelij ?

4.
S. Salv. IN hoc Theophyli nomine multiplex eſt opinio. Primo S. Salvianus Epiſt. ad Salonium , *Theophylum* vertit , ac pro eo legit : *Dei amorem* , tanquam, ac ſi ſuum librum dedicaſſet, ac conſecraſſet amori Dei , qui eum excitaverit ad ſcribendum. Secundò , Alij exiſtimant Theophyli non eſſe nomen proprium alicujus , nec certum aliquem virum ſignificare , ſed omnem fidelem , ac pietatis cultorem. Ita
Origen. D. Ambr. D. Epiphan. Boſtren. *Origenes, D. Ambroſ.in cap.1 .Evangel. Lucæ. D. Epiphanius hæreſi* 51. NamTeophilon , Græce idem eſt , ac *diligens Deum :* & ut ait Origenes idem eſt, ac *dilectus à Deo , Deoque gratus.* Tertio , Titus Boſtrenſis exiſtimat hunc librum ſcriptum fuiſſe à D. Luca certæ ac determinatæ perſonæ ; tamen dubitat , an Theophyli nomen ſit proprium alicujus perſonæ ſed eſſe nomen commune cuicumque fideli, ac pietatis viro , ut exiſtimat.

5. Quarta , & vera ſententia eſt , Theophyli non eſſe nomen commune , ſed certæ , ac determinatæ perſonæ ſingularis , ita D. Chryſoſt. Theophyl. Euthym
D. Chryſ. Euthym. Caietan. Beaux, Caietan. & in Lucam Toletus noſter , Beauxan , & alij & optimè probatur ex text. D. Luc. cap. 1. Evangel. Ubi ait , *Ex ordine tibi ſcribere , Optime Theophile , ut cognoſcas eorum verborum , de quibus eruditus es , veritatem.* Illud : *Optime* : Græcè habetur : *Potentiſſime* quod non dicitur de quolibet homine valde particulari. Deinde illa verba in ſingulari : *Tibi ut cognoſcas :* ſingularem , & particularem ho-
Nomen certæ perſonæ. minem indicant ; deinde illud : *de quibus eruditus es :* non cuilibet homini fideli adaptatur cum ſit verbum præteriti temporis.

6. *Quis Theophylus.* Dubitatur tamen , quis fuerit iſte Theophilus ? Occumenius , Euthymius exiſtimant fuiſſe Princi-

QUÆSTIO II,

Quare D. Lucas ſuum Evangelium non vocat Evangelium , ſed ſermonem , ſeu verbum ?

AIt D. Lucas : *Primum quidem ſermonem feci* ; 8.
ſeu , ut alij legunt : *Primum quidem verbum :* *Alia lectio.*
Intelligens ſuum Evangelium à ſe conſcriptum , cur non ipſum ſuo proprio nomine , vocat Evangelium ; ſicut D. Marcus fecit in ſuo exordio dicens : *Initium*
Evangelij Jeſu Chriſti filij Dei Marc. 1. n. 1. Marc. 1.

Reſpondet primò D. Chryſoſt. hoc loco , & ait *Non dicit prius Evangelium, quod evangelizavi* , ſed 9. D. Chryſ.
priorem quidem ſermonem feci : nimirum Evangelij prædicationem , magnificentiùs quidem eſſe ducens , quam pro ipſius *dignitate , aut viribus. Et tamen Apoſtolus ornat hoc titulo , cujus laus eſt in Evangelio* : ſciebat noſter Evangeliſta , quod nomen Evangelij eſt quid ſublime , & altum , illo quidem uſi ſunt Angeli in ſacra Nativitatis nocte ad Paſto-
res : *ecce evangelizo vobis gaudium magnum* Luc. 2. *Unde D. Lucas ſe humiliat , inde maximè ſublimatur,*
n. 10. inde modeſtiæ cauſa non audet tantum nomen ſuo operi apponere ; illudque tam magnificentius nobilitare, inde divinâ providẽtiâ factum eſt , ut non ſolùm Apoſtolus Paulus nomine Evangelij valeat ipſum ipſius opus illuſtrare , ſed ut inter cætera Evãgelia tam magnificentius ſublimare , & extollere , ut peculiariter de Lucæ volumine adſtruatur , cujus laus, magnificentia ac excellentia eſt in Evangelio.
Corinth. 2. c. 2. n. 18. Cor. 2.

Secundò. Non dicit D. Lucas Evangelium, ſed ſermonem, ſeu verbum, quia cum in Evangelio ſcriban- 10.
tur Chriſti D. virtutes , opera , doctrinæ documenta , quæ ob ſuam multitudinem , magnitudinem , amplitudinem tot , & tanta ſunt , ut quidquid dicatur tam paucum , ac ſtrictum videtur , ut unum verbum, unus ſermo dicatur, inde Apoſtolus Roman. 9. n.28. referens locum Iſaiæ 10. n. 23. ait:*Verbum abbreviatum faciet Dominus ſuper terram :* Quod de verbo Evangelico , ac fideli doctrina interpretatur Origenes

Origen. nęs ad locum , ait : *Poteſt verbum abbreviatum dici*
Evangelium videtur unũ verbum reſpectu tantorum Chriſti operum. *fides ſymboli,quæ credentibus traditur,in qua totius my-*
ſterij ſumma, paucis nexa ſermonibus continetur. Idem
docent D. Auguſt. Oecumen. Anſelm. Unde dicebat
S. Bartholomæus Apoſtolus , ut de eo ſcribit S. Dio-
nyſ. Areopagita de myſtica Theologia cap. 1. *Theo-*
D.Aug. *logiam eſſe magnam & parvam, atque Evangelium eſſe*
Anſel. *amplum & grande,ſimul breve,& conciſum,ſcilicet bre-*
D.Dion. *ve verbis, ac literis;amplum rebus, myſteriis,documen-*
tis , ac omnium virtutum genere.

11. Tertiò Oecumenius hoc loco , ſic ait. *Sermonem*
Oecumen. *priorem librum dixit , non Evangelium , cùm Paulus*
2. Tim. 2. *ſuum vocat Evangelium,* 2. Timoth. 2. Ubi ait : juxta
Evangelium meum. Nam arrogantiam ubique fu-
giunt : Lucas ex modeſtia ſuum librum non vocat
Evangelium ; Paulus verò ex humilitate Evange-
lium dicit , quia altam doctrinam , quam ibi dabat
de Chriſti reſurrectione ex ſemine David innuẽs ex
Sub diverſis actionibus eadẽ virtus. Evangelio Lucæ eſſe deſumptam , potius quam à ſe
prolatam ; *Ubique arrogantiam fugiunt* ; unus non
dicens ſuum librum Evangelium ; alius verò ſuam
doctrinam non dicens Evangelium , ſed ex Evange-
lio alterius ; & inde ſub diverſis actionibus dum
unus negat ſuo operi nomen Evangelij , & alius af-
firmans profert , nitet ſumma humilitas ; *Ubique ar-*
rogantiam fugiunt.

12. Cum Jacob laſſus in itinere jaceret : *Vidit in ſom-*
nis ſcalam ſtantem ſuper terram , & cacumen illius
tangens cœlos; Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſ-
Gen. 28. *cendentes ſuper eam, & Dominum innixum ſcalæ, Gen.*
D.Auguſt. 28. num 12. Ad quæ verba D. Auguſtin. in Catena
apud Lipom. probans Chriſti divinitatem ſic ait :
Quod Jacob per figuram viderat,hoc de ſe Dominus præ-
dicat; videbitis, inquit, cœlos apertos,& Angelos Dei
Joan 1. aſcendentes, & deſcendentes ad filium hominis, Joa.
1. n. 51. *Si ad filium hominis Angeli deſcendebant , quia*
in terris erat,quomodo ipſi Angeli,aſcendebant ad filium
hominis , niſi quia in cœlis erat. Angeli venerantes
Chriſti D. divinitatem aſcendunt , & deſcendunt ſu-
per filium hominis, & quomodo hoc fieri poteſt tam
diverſis, ac repugnantibus actionibus ? nam aſcen-
ſus opponitur deſcenſui ; & vice verſa ? quomodo
illi divinitatem Chriſti venerantur , & prædicant ?
Aſcendunt, & deſcendunt ſuper filium hominis. Aſcen-
dunt , eum agnoſcentes in cœlo ; Deſcendunt , reco-
gnoſcentes eum in terra ; Ac ubique Deum eſſe con-
fitentes: *Ad filium hominis Angeli deſcendebant, quia*
in terris erat;quomodo ipſi Angeli aſcendebant ad filium
hominis , niſi quia in cœlis erat.

QUÆSTIO III.

Quomodo D. Lucas dicat ſe ſermonem facere de omni-
bus, quæ cœpit Jeſus facere, & docere , Cum Joannes
dicat quod ſi per ſingula ſcriberentur , totus mundus
libros capere non poſſet.

ITa ſcribit D. Joan. Evangeliſta c. 21. n. 25. loquens
13. Joan. 21. de Chriſti operibus , ait , *quæ ſi ſcriberetur per ſin-*
gula , nec ipſe mundus capere poſſet eos , qui ſcribendi
ſunt libri : ex quo clarè patet , quod omnes Evange
liſtæ ſimul juncti, multa de Chriſto D. ſiluerunt : &
ſolum ſcripſerunt ea , quæ ſufficiebant ad fidem
Chriſti reconciliandam , ac ad ejus doctrinam , vi-
tamque explicandam.

14. Reſpondeo primò ad quæſtionẽ juxta communem
ſententiam SS. Patrum, D. Hieron. D. Auguſt. Origen
& aliorum, quos retuli tom. 6. in Evangelia ad cap. 1.
Lucæ, q. 11. per totam quod propoſitiones univerſa-
les in ſacra Scriptura non ſignificant omnimodam
2. Reg. 15. univerſalitatem, ſed magnam partem, ut illud 2. Reg.
15. n. 13. *Toto corde univerſus Iſrael ſequitur Abſalon.*
Et tamen cum David erat Ioab, Abiathar, & ſexcẽti
viri. Ibid. n. 13. vide citatum locum, ubi multa de hac
re. Ac proinde cum D. Lucas ait de omnibus, id eſt de
multa parte eorum quæ cœpit Ieſus facere & docere.

Secundò , præclarè reſpondet Caietanus , & ait , 15. Caietan.
Primum quidem ſermonem feci, quæ cæpit Ieſus facere:
& docere , &c. non ait : *quæ fecit Ieſus, & docuit, ſed*
quæ cæpit facere , & docere. Inſinuat Evangeliſta , ſe
non recenſere omnia per ſingula quæ Ieſus fecit , &
docuit , ſed tantum intendit proponere , auguſtiſſi-
mum ſuorum operum , ac verborum exordium, ut ex
tam magnifico initio , quos & quanta mirabilia ope-
ratus ſit auſpicari valeat ; & ita mirabili narrationis
compendio alta & ſublimia perſtringit Evangeliſta. *Cum narratur operis*
Orans Chriſtus D. in Cœnaculo , ait : *Pater , ego te* *inchoatio ,*
clarificavi ſuper terram , opus conſummavi , quod de- *illius con-*
diſti mihi , ut faciam. Ioan. 17. n. 4. Quomodo ait *ſummatio*
Chriſtus *opus conſummavi.* Cum adhuc reſtaret cru- *innuitur.* Ioan. 17.
cis mors in qua redemptionis opus completum eſt ,
& inde ipſe jam moriturus in cruce clamat : *conſum-*
matum eſt , quo ergo ſenſu ante mortem teſtificat ſe
omnia conſummaſſe , Theophylact. ait , *quia , quod* Theoph.
maximum omnium & radicem bonorum omnium ſub-
miniſtravit , Dæmone victo , & ſe objecto voraciſſimæ
beſtiæ. Objecit ſe Chriſtus vehementiſſimo deſiderio
morti , idem valet , ac ſi jam ſpiritum morte exhalaſ-
ſet, & inde rectè ait : *opus conſummavi* : eodem verbo
utens , ac quando pendens in cruce dixit *conſumatũ*
eſt ; nam in viro præcelſo , idem eſt operis inchoatio ,
ac illius conſummatio , ac illius ſumma perfectio.

Tertiò, Anſelmus Laudun. in Gloſſa ait : *Quæ cœ-*
pit Ieſus facere , & docere ? quia omnia , quæ fecit , & 16.
docuit , incœptio quædam fuit , eadem poſtea Apoſtolis Anſelm.
facientibus , & docentibus , & eorum ſequacibus ; non
ait Evangeliſta ſe ſcribere de omnibus , quæ Ieſus
fecit, & docuit, ſed de his, quæ *cœpit*; nam etſi Chriſti
D. operatio in ſemetipſa perfectiſſima ſit , tamen *in-*
cœptio quædam fuit ; ut poſtea Apoſtoli eorumque ſe-
quaces Chriſtum imitãtes faciant , nam Chriſtus D.
ſuâ doctrinâ , ſuo exẽplo , ſuâ gratiâ in nobis incipit
opus bonũ , ut nos cooperando illud perficiamus ad
meritum ac ſalutem. Præpotens ille homo , qui pere-
prè proficiſcẽs , pecuniam impertiit per ſervos ſuos , *Deus incipit*
ad famulum deſidem , ac inutilem , qui talentum ſibi *in nobis opus*
traditum abſcondit , & nihil lucratus eſt , ait Domi- *bonum , ut*
nus : *Oportuit te committere pecuniam meam numula-* *noſtra coope-*
riis , & veniens ego recepiſſem utique quod meum eſt *ratione perficiatur.*
cum uſura. Matth. 25. n. 27. ex talento dato , quænam Math. 25.
eſt hæc uſura quam Chriſtus D. tam avidè expetit ,
negotiatio nempe noſtri operis ex talento , domo gra-
tiæ accepto , quod Deus largitur , non ut otiosè deſi-
des ſimus , ſed ut multiplicato talento magnum ne-
gotium faciamus , ad meritum, ac ſalutem Theophi- Theoph.
lus Antioch. lib. 1. in Evang. *Recepiſſem utique quod*
meum eſt , cum uſura , unde ſciendum eſt quia ſpiritua-
lis pecuniæ uſura, exercitium eſt boni operis, exercitium
boni operis uſura eſt , ex dono accepto ex Gratia Dei.

Quartò. Valde communiter notatum eſt : *Cæpit* 17.
facere, ac docere; quod prius dicitur facere, quam do-
cere , facta dictis præcurrebant. Graviter tamen Oe- Oecum.
cumenius exponit locum, & ait : *Cæpit facere, & do-*
cere; Quoniã Jeſus per ea, quæ operabatur, admonebat ,
Multa alta & ſublimia Chriſtus aperiens os ſuum
docebat , tot , & tã præclariſſimis ſermonibus, ut ha-
bentur in Evangelio, ac efficaciſſimâ Chriſti doctri-
nâ , quæ cunctis Chriſtianam virtutem perſuadebat ,
Altè , & profundè inquit D. Chryſolog. ſerm. 158.
qualiter Chriſtus D. Magis , quos ex Oriente duce-
bat , voluit perſuadere virtutem , ſanctitatem, & re-
rum contemptum. Scribit D. Matth. 2. n. 11. Intran-
tes domum , *invenerunt puerũ cum Maria matre ejus.*

A 3 Ad

Ad quæ verba ſic ait præfatus Chryſolog. *Sæpe quærimus, quare ſic mundum intrat Chriſtus, ut ventos experiatur, anguſtias, partus patiatur injuriam, ſuſtineat vincula pannorum, cunabula toleret inbecillia, lachrimis uberum nutrimenta diſquirat, ætatum gradus; neceſſitateſque præſentiat.* Conſidera ſequentia: *& qualiter venire debuit, qui voluit apportare gratiam, timorem pellere, quærere charitatem.* Valde mirum, quod Magi in idololatria enutriti intrantes domum adorantes Chriſtum, in agreſti præſepio fiunt præclariſſimi Sancti, in omni virtutum genere valde conſpicui, & quis tantarum virtutum, fuit Doctor, ac Magiſter; ipſa viſa humilitas Chriſti, paupertas, terrenorum contemptus, ſumma ejus charitas, quâ de cœlo deſcendit, documenta præbuit, ut eos in omni virtute, juſtitia, ac ſanctitate informaret, ac ſolidaret; & ideo cum Chriſtus veniret, tanquam gratiæ, ac ſanctitatis bajulus, inde tot anguſtias nativitatis in abjectiſſimo ſtabulo patitur. *Qui voluit apportare gratiam, timorem pellere, quærere charitatem.*

Magis perſuadet, vita bona, quam doctrina Doctoris.

18. Scribens D. Petrus ſuis diſcipulis ait: *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus.* Vult Apoſtolus ſuos inducere in viam ſalutis, eoſque in omni juſtitia, ac ſanctitate continere, ac informare; proponit ut ſequantur Chriſti veſtigia ejus admirabilis vitæ, humilitatis, paupertatis, charitatis, tolerantiæ, patientiæ. *Qui cum male diceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur,* 1. Petr. 2. n. 21.22.23. cur Apoſtolus non proponit ſuis diſcipulis admirabilem Chriſti doctrinam, de qua teſtificati ſunt ejus adverſarij; nunquam *ſic locutus eſt homo.* Ioan. 7. cur de ejus veſtigiis in vita facit tantùm mentionem. Cum Petrus intenderet efficaciſſimo medio ſuos allicere, ac trahere ad viam ſalutis, ac ad obſequium Dei, eis ante oculos objicit Chriſti veſtigia, utpote ſuper omnia fortiſſimum motivum, ad animos ſubjiciendos, ac devinciendos; ſic Chriſtus D. ait de ſe, Ioan. 14. n. 6. *Ego ſum via, veritas, & vita:* tanquam primum omnium, ac præcipuum ait de ſe quod *ſit via* per exempla, ac documenta vitæ ſuæ; D. Cyprianus lib. de bono patientiæ, ait; *Ipſe eſt ſalutis noſtræ via, qui Chriſtum veſtigiis ſalutaribus ſequimur, & per Chriſti exempla gradimur;* & noſter D. Cyrillus ad citat. Joannis locum, ait: *Chriſtus nobis eſt via per vitæ actionem, veritas, per fidei rectitudinem, vita per ſanctificationem.*

1. Petr. 2. — Ioan. 7. — Vita exemplaris fortiſſimum motivum ad alliciendum. — Ioan. 14. — D. Cypr. — D. Cyril.

Cap. 1. *n.* 3. Quibus & præbuit ſeipſum vivum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.

N. 4. Et conveſcens præcepit eis ab Jeroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem Patris, quam audiſtis (inquit) per os meum. Quia Joannes quidem baptiſavit aquâ, vos autem baptiſabimini Spiritu ſancto, non poſt multos hos dies.

VERSIONES.

Syrus n. 3. Quibus oſtendit ſe etiam eis cum viveret, poſt quam paſſus eſt ſignis multis.

Græcus. Quibus ſe repræſentavit ex morte redivivum.

Arabic. Argumentis certis multis, eumque viderunt manifeſtum & ſermonem habentem.

Æthiopic. Se vivum poſt mortem, &c. confirmans eos in verbo.

Syrus. n. 4. Et cum comediſſet cum eis panem, quod audiſtis ex me.

Aliqui ex Græc. Cumque ſale comediſſent.

Arabic. Cumque ſe collegiſſet cum eis in eodem loco.

Æthiopic. Et prandens cum eis.

Græcus. Converſans cum eis in eadem aula, ſeu hoſpitio.

Pagnin. Vat. Congregans eos in idem loci.

Syrus n. 5. Baptiſabimini in Spiritu ſanctitatis

Arabic. Non poſt multos ab his diebus.

Æthiopic. Poſt modicum tempus, quod non fuit longum.

D. Hilar. lib. 8. *de Pri.* Vos autem Spiritu ſancto tingemini.

Quidam apud Rab. Vos autem ungemini Spiritu ſancto.

EXPOSITIO II.

19. QUibus. Nempe ipſis Apoſtolis quos elegit per Spiritum S. *Præbuit ſe ipſum vivum*, à morte reſuſcitatum, propria virtute, ut verus Deus, quâ & aſcendit in cœlum, in multis argumentis, id eſt per multas manifeſtationes, ac comprobationes, quibus confirmabat ſuam reſurrectionem, qualia fuerunt, tot ejus apparitiones, manducationes, locutiones, cicatrices, oſtendens eis eandem eſſe ſui corporis formam, ac effigiem, eandem eſſe ſuam vocem, eundemque modum actionum; unde diſcipuli apud Emmaüs cognoverunt eum in fractione panis, Luc. 24. n. 31. Apetiens illis ſenſus, ut intelligerent Scripturas. Ibidem n. 45. multa coram eis operans miracula; januis clauſis ingrediens ad eos, & ſubito evaneſcens, Ioan. 20. 19. Cum eſſet in littore de improviſo paratus ignis, piſcis, & panis, Ioan. 21. n. 9. tot ac tantorum piſcium concluſio in rete. Ibid. n. 11. nec hæc obſtant cum vera fide, quæ eſt omnibus certior cum ſit *argumentum non apparentium,* Rom. 8. n. 24. quia fuerunt quædam manuductiones, ac præparationes ad credendum, ut notant D. Ambroſ. *lib.* 1. *de fide* cap. 5. de Gregor. *homil.* 26. *in Evangelia.*

Verſ. 3. — Luc. 24. — Ioan. 20. — Ioan. 21. — Rom. 8. — D. Ambroſ. D. Gregor.

20. *Per dies quadraginta*, non continuè, ſed per vices, ac interpolativè: *Loquens de regno Dei:* nempe de ipſa cæleſti beatitudine, in qua Deus regnat per gloriam ſuam, quæ eſt ultimus finis hominis: *de regno Dei:* de ipſa Eccleſia militante, in qua Deus regnat per fidem. *Simile eſt regnum decem Virginibus*, Matth. 20. Ac proinde *loquens de regno Dei,* de ipſa nempe Eccleſia militante, quoad prædicationem Evangelicam, ritus ac formas Sacramentorum, invocationem Sanctorum, ac ipſius Eccleſiæ gubernationem, & ordinationem; & inde ipſa Eccleſia militans, dicitur quædam inchoatio Eccleſiæ triumphantis, ac cæleſtis.

21. *Et conveſcens.* Variæ ſunt lectiones in præſenti, ut dicam infra q. 5. ſed retinenda eſt lectio noſtræ Vulgatæ cum D. Chriſoſt. Oecumen. Theophilacto; *Conveſcens:* Antequam Chriſtus aſcenderet in cœlum comedit cum ſuis diſcipulis, Luc. 34. n. 48. tum ad oſtendendam veritatem ſui corporis, tum in ſignum magnæ benevolentiæ, præcepit *ab Jeroſolymis ne diſcederent:* quia ibi tanquam in capite totius Regni erant adimplendi Spiritu ſancto, *ſed expectarent*, ut ita in eis magis excitaretur deſiderium advenientis Spiritus, *Promiſſionem Patris*, id eſt, Spiritum ſanctum promiſſum à Patre, *quem mittit Pater in*

D. Chryſoſt. Oecum. Theophyl. — Luc. 14.

in nomine meo Joan. 14. n. 16. modeſtiæ cauſa vocat promiſſionem non ſuam, ſed Patris: ſicut & paſſim omnia opera ſua referebat ad Patrem; Quia Pater eſt primus fons & origo totius Trinitatis; & ad majorem energiam, & ad magis explanandum, ut notat Eſtius ponitur, *inquit*, & ſubditur *per os meum*, hoc eſt ex me, ſeu ex ore meo, qui ſemper locutus ſum vobis vera.

Joan. 14. Eſtius.

22. *Quia Joannes quidem baptiſavit aquâ*; ſolummodo, nam ejus baptiſmus non conferebat gratiam, ſed erat tantum; quædam diſpoſitio, ac præparatio ad illam. *Vos autem baptiſabimini Spiritu Sancto*; id eſt magnis ac extraordinariis donis, qualia hactenus non accepiſtis, ut inquiunt Oecumenius, Theophilact. Beda, Lyran. Caietan. Infuſionem autem Spiritus ſancti vocat baptiſmum, nempe myſticum, quia inſtar baptiſmi longè tamen excellentius ſanctificat, purgat, roborat, ac magnis donis replet animam. *Non poſt multos hos dies*; decimo ſcilicet ab hoc die, noluit Chriſtus tamen certum diem deſignare, ut ſemper eſſent vigilantes, ac parati, ut notat D. Chryſoſt.

Oecumen. Theoph. Beda. Lyran. Caietan. D. Chryſoſt.

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus D. per quadraginta dies apparet ſuis diſcipulis, & non per plures, nec pauciores.

23. Texr. AIt Text. *per quadraginta dies apparens.* Quia tot dierum numerus ſufficiens fuit ad ſuos diſcipulos adfirmandos, ac inſtruendos de veritate ſuæ reſurrectionis, & ſuæ veræ carnis, de myſteriis fidei, ac de his, quæ pertinebant ad Eccleſiam Triumphantem, ac militantem, ut dixi in expoſitione. Cur verò præciſè tot dies?

24. *Quaternarius.* Apoc. 20. Reſpondeo primò. Nam hic numerus eſt maximè perfectus; & quadratus, cœleſtis Jeruſalem ob ſuam perfectionem, in quadro poſita eſt. Apocal. 20. n. 16. Iſteque numerus eſt valde ſacer; ac celebris, in Scriptura, ſacratuſque eſt jejunio Moyſis, Eliæ, ac Chriſti Domini.

25. Secundò; Chriſtus D. poſt quadraginta dies à ſua nativitate, ſe præſentavit ſuo Æterno Parenti in templo Luc. 2. n. 1. præbens magnam conſolationem Sancto Simeoni; ſic ergo poſt reſurrectionem, quæ eſt altera nativitas; ſe præſentat ſuo æterno Parenti in cœlo, oſtendens ei pretium noſtræ redemptionis, ingerens ſuâ præſentiâ cœleſtibus ſpiritibus, eandem corpore mortali, eandem in corpore glorioſo oſtēdit.

Luc. 22. *Chriſtus magnam reverentiam Patri exbibet.*

26. Tertiò Ut figurâ correſpondeat figurato. Deus ſe præſentem exhibuit Moyſi per quadraginta dies, dans legem & præcepta populo illi antiquo, Exod. 32. Decens ergo fuit ut Chriſtus D. verus Deus incarnatus in Sion totidem diebus cum Petro, ac cœteris Apoſtolis ageret; tanquam novis legiſlatoribus, eiſque legem Evangelicam traderet; ac explicaret, & ea, quæ ad ſuam Eccleſiam, ac gubernationem pertinebant, nec plures dies erant neceſſarij, cùm eſſent ab Spiritu ſancto illuminandi. Joan. 14.

Exod. 32. *Figuratum figurato reſpondet.*

27. Quartò. Quadragenarius numerus maximè electus ad emundandum, ac purificandum, ſic ad emundationem Iſraëlis dicitur Ezechiel. cap. 4. n. 6. *Dominus ſuper latus tuum dexterum ſecundo, & aſſumes iniquitatem domus Juda quadraginta diebus.* Sic Ninivitis quadraginta dierum tempus datum eſt ad pœnitentiam, Jon. 3. n. 4. de quo latè D. Auguſt tom. 9. tract. 17. ad cap. 5. Joan. ſic & Chriſtus D. quadraginta dies deſignavit ad emundanda corda ſuorum diſcipulorum, quibus exprobravit incredulitatem, ac duritiem cordis, quia iis, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt, Marc. 16. n. 14.

Ezech. 4. Joan. 3. D. Auguſt. Math. 16.

28. Quintò, Gloſſa. Abſentiam quadraginta horarum, totidem dierum præſentia recompenſavit. Chriſtus expiravit in feria ſexta horâ nonâ; glorioſè reſurrexit in Aurora diei Dominicæ, proindeque à morte uſque ad reſurrectionem interjecerunt quadraginta horæ, quibus anima fuit in Inferno, ſeu in ſinu Patrum: corpus autem tantummodo 36. horis jacuit; tranſactis tribus horis poſt mortem in ſepulcro poſitum eſt, ut tenet communis ſenſus Eccleſiæ, & docet D. Auguſtin. Dialog. ad Oroſium 65. quæſtionum q. 16.

Gloſſa. *Quot horis Chriſtus morte fuit abſens, tot diebus preſens.* D. Auguſt.

29. Ecce quanto Deus ſit liberalior, ut largior in conſolationibus, ac gaudiis, quam in pœnis & deſolationibus, ac pœnis infligendis; nam pro 40. horis triſtitiæ, ac doloris ex Chriſti abſentia in ſua morte, largitus eſt diſcipulis quadraginta dies lætitiæ, & gaudii ex ſua præſentia; pro una hora doloris, unum integrum diem lætitiæ conceſſit. Hic videtur adimpletum, quod vaticinavit Iſaias 54. n. 7. *Ad punctum in modico dereliqui te, & in miſerationibus magnis congregabo te*; In modico, nempe tempore mortis dereliquit Chriſtus ſuos diſcipulos, at verò tempore reſurrectionis eos congregavit in Cœnaculo, ac monte Oliveti in magnis miſerationibus gaudiorū, ac conſolationum, ac cæleſtium donorum; ſic & Sapien. 3. n. 6. *In paucis vexati, in multis bene diſponentur*, & Paulus 2. Corinth 4. n. 71. *Id quod eſt in præſenti momentaneum, & leve* (ſeu ut allij legunt breve) *tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.*

Deus liberalior in conſolationibus quam in pœnis infligendis. Iſai. 54. Sap. 3. 2. Cor. 4.

30. Valde mirum quod inter omnes (Virg. Maria excepta) Magdalena eſſet prima, quæ Chriſti præſentiâ reſuſcitati gauderet; quid habuit hæc mulier ut in tanto dono haberet primatum? Ipſa præ cæteris maximè doluit de corpore Chriſti non invento in ſepulchro, ut pro aliquo tempore in lachrymas prorumperet, ita ut ei diceretur: *Mulier quid ploras?* Joan 20. n. 13. Illa plus cæteris doluit, ac magnâ afflictionis anguſtiâ oppreſſa eſt effuſis lachrymis, inde promeruit ut eſſet prima in perenni, ac æterno reſurrectionis gaudio. Perbelle Divus Paſchaſius lib. 12. in Matthæ. *Breves mulieris lachrymæ ad ſe attraxerunt ut cito reſurrectionis gaudio exultaret.*

Joan 20. *Breves lachrymæ primatum habent in perenni gaudio.* D. Paſchaſ.

31. Adhuc inhæreo Magdalenæ, quæ ingreſſa domum Phariſæi ſtans retro ſecus pedes Chriſti; *Lachrymis cœpit rigare pedes ejus.* Luc 7. n. 38. & tunc ab ore Chriſti illud ſupremum beneficium & donum accepit: *remittuntur tibi peccata tua, vade in pace*; ibid. n. 48. hoc eſt cum lætitia, & gaudio, maximè notandum, quod non dicitur rigaſſe, fleviſſe, ſed quod *cœpit rigare*, ut ſuo loco notavi, ac ſi ipſa prima lachryma effuſa promeruiſſet ſempiternum donum, ac gaudium: *Remittuntur peccata tua, vade in pace*; S. Eucherus lib. 1. Reg. *Gutta lachrymarum cadit in terram, venia delictorum deſcendit de Cœlo.*

Luc. 7. *Vna lachryma gaudium ſempiternum impetrat.*

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus D. per quadraginta dies apparet ſuis diſcipulis, non verò per ipſoſmet dies, cum eis ſemper aſſiſtit, & perſeverat.

32. PEr quadraginta dies apparet Chriſtus D. ſuis diſcipulis, non continuè, ſed interpolativè, ut ait D. Chryſoſt. *Non verſans cum hominibus ut ante mortem*, ſed multoties per hos quadraginta dies, à ſuis diſcipulis abſens erat. Ubi Chriſtus tunc adeſſet, Inquirunt hîc communiter expoſitores, hanc quæſtionem jam tractavi tom. 5. in Evangelia lib. 9.

D. Chryſo. *Ubi Chriſtus per quadraginta dies.*

cap. 10. de Aſcenſione Chriſti, q. 1. quod per hos dies frequenter agebat, ac converſabatur cum ſanctiſſima Virgine Maria, cum ſacro Parente Elia, & Moyſe,
33. ac cum Sanctis Patribus, quos de inferno eduxerat.

Ad quæſtionem reſpondeo primò. Ut Chriſtus reſurrexit, non ſtatim aſcendit in cœlum, nec ſemper per ipſos quadraginta dies cum ſuis diſcipulis aſſiſtit, ſed aliquando eis præſens adeſt, aliquando fit abſens, ut paulatim, ac ſenſum aſſueſiant ſuam abſentiam corporalem ſuſtinere; ſuavis eſt modus agendi, dum non ſubito, ſed ſenſim res diſponitur. Vide multa in meis libris, Verb. Paulatim.

Paulatim agend.

34. Secundo. Oecumenius ſic ait. *Per dies quadraginta, non dixit in diebus quadraginta: neque enim continuè, cum diſcipulis verſabatur, quemadmodum ante paſſionem, ſed differenti modo: ſimul quidem, & deſiderabiliorem eis reddent ſuam apparitionem: ſimul quoque, & ſublimiorem, magiſque divinum ſe ipſum oſtendens,* in quibus duas rationes nobis aſſignat magnus Pater. *Simul quidem, & deſiderabiliorem eis reddens ſuam apparitionem.* Magna, ac valde delectabilia, quæ aliquando à nobis ſeparantur, ac removentur, vehementiſſimum ſui deſiderium in nobis excitant, quod etiam dixit D. Juſtin. q. 84. ad Orthod. *Ut ſuorum deſiderium magis acueret.*

Oecum. *Abſentia dilecti maximè deſiderium ſui excitat.* D. Iuſtin.

35. Tertiò, expende præclaram Patris rationem. *Simul quoque, & ſublimiorem, magiſque divinum ſe ipſum oſtendens.* Si per ipſos quadraginta dies perenniter cum diſcipulis ageret, inde ipſa continua familiaritate minus venerandus haberetur; At verò cum modò ſe eorum oculis objicit, modoque ab eorum conſpectu ſe removet, inde fit, ut reſurgentis gloria ipſâ abſentiâ magis æſtimetur, magis ſublimior, ac excelſior videtur. *Simul quoque & ſublimiorem, magiſque divinum ſe ipſum oſtendens.* Ac ſic non tam divinus, ac ſublimis judicaretur, ſi in illa glorioſi corporis forma *continuè cum diſcipulis eſſet converſatus.* Receſſus, ac abſentia auctoritatem comparat; familiaris aſſiſtentia ipſam reverentiam minuit; ex ſeparatione multam venerationem conciliat majeſtas, quam familiaris conjunctio diluit, ac corrodit.

Oecum. *Ex abſentia reverentia quam frequens præſentia minuit.*

36. Cum Moyſes multam moram faceret in monte, tunc congregatus populus Iſraëliticus clamat ad Aaron dicens: *Surge fac nobis Deos, qui nos præcedant: Moyſi enim huic vero, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit*; Exod. 32. n. 1. Valde inconſequens hæc poſtulatio, pro Moyſe abſente, qui eos eduxit de Ægypto, quærunt ducem, & doctorem, & ad hoc poſtulant *Deus qui nos præcedant.* Moyſes quidam erat homo inter eos natus, pro ejus abſentia alius homo, qui eſſet dux, & princeps erat poſtulandus, ad quidem non hominem, ſed Deos flagitant, & non unum Deum, ſed multos Deos; *fac nobis Deos.* Abulen. q. 8. *Nullus talis ut Moyſes videbatur inveniendus, viſum ergo fuit eis quod nullum ſufficientem directorem habere poterant, niſi Deus eſſet.* Quandiu Moyſes erat inter eos multum deſpectui habebatur, ut frequenter obmurmurant, contraque eum ſe volebant erigere, imò & lapidare; at verò cum ab eis abſens, & ſeparatus in monte moras trahit, ex ipſo receſſu ac longiori diſtantia, tam ſublimis, & excelſus reputatur, ut ejus abſentia, ac adminiſtratio, non per hominem, ſed per Deum, & non unum Deum, ſed per plures ſuppleri poſſit; *nullum ſufficientem ductorem habere poterant, niſi Deus eſſet*; ex abſentia auguſtior majeſtas, quam frequens præſentia maximè deprimit.

Exod. 32. *Abſentia reverentiam, præſentia contemptum conciliat.* Abulenſ.

37. Maximè ponderatione dignum, quod naſcens Chriſtus in Bethleem, donis oblatis adoratur à paſtoribus, veneratur à Magis apertis theſauris ſuis; veniens verò in Nazareth patriam ſuam, ibi contemnitur ac minus habetur, ita ut dicerent: *Unde huic ſapientia hæc & virtutes? Nonne hic eſt filius Fabri? Nonne mater ejus dicitur Maria? & ſorores ejus apud nos ſunt?* Matth. 13. n. 55. Unde tanta diſquiparantia? Loquens Propheta Mich. 5. n. 2. ut refert D. Matth. 2. n. 6. ait: *Et tu Bethleem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda; ex te exiet dux, qui regat populum meum Iſraël*: ad quæ verba appoſitè Theophylactus ſcribit, *ex te enim egreſſus eſt dux: Rectè egreſſus eſt, inquit, non in te manebit. Non enim manſit Chriſtus in Bethleem, ſed ex ea poſtquam natus eſt, exiit, & in Nazareth frequenter converſatus eſt:* Ecce tota ratio differentiæ, etſi natus fuit in Bethleem; *non ibi manſit Chriſtus: ſed ex ea poſtquam natus exiit.* Poſtquam natus eſt parvam moram traxit, ſed confeſtim egreſſus eſt. *At in Nazareth frequenter converſatus eſt* In Bethleem, ubi parva mora, tanquam pertranſiens Chriſtus erat, ibi maximè reſplendores divinitatis reverebantur, illiuſque majeſtas recolitur; At verò in Nazareth frequenter verſans civium vitio contemnitur, & debitus honor deperit, & corroditur: ideo ait Theophylactus ad citatum locum, Math. 13. *Conſuevimus ea contemnere, quæ valde familiaria ſunt: ſemper magis attendentes alienis, & inſolitis.* Idem ferè ait D. Thomas ad cap. 40. Ioan. Vide quæ dixi tom. 2. in Evang. cap. 10. q. 7 n. 44. & tom. 3. cap. 40. q. 8. circa hos quadraginta dies aliam rationem dabo quæſtione ſequenti.

Mich. 5. Matth. 2. Mar. 13. Theophyl. *Parva præſentia venerationem adducit, quā diuturna diminuit.* Theoph.

QUÆSTIO VI.

Qualis fuit hæc Chriſti D. comeſtio?

38. AIt Text. *Et conveſcens præcepit eis.* Circa quæ verba variæ ſunt lectiones, nam multi ex Græco legunt, *In ſale communicans*, ut etiam legunt Theophylact. Oecumen. Sal in menſa apponebatur, & cum eo panis comedebatur, Eſdræ. 1. cap. 4. n. 14. *Memores ſalis, quod in palatio comedimus.* Sal ſymbolum fœderis, ac amicitiæ eſt, Levit. 2. n. 13. Circa quod multa hîc congerunt doctè Lorinus, ac Cornel. Alii, ut Eraſmus, Caietant. *Commorans, ſeu congregans.* D. Auguſt. lib. cont. Ep. Fund. cap. 9. *Converſatus eſt.* Æthiopicus, *prandens cum eis*; Syrus, *cum comediſſet cum eis.* At noſtra vulgata habet *conveſcens*; ac ita legunt D. Chryſoſt Euthym D. Hier. Beda, D. Auguſt. & omnes codices Latini.

Theoph. Oecum. Eſdr. 1. cap. 4. Levit. Lorin. Cornel. Eraſm. Caietan. Æthiop. Syrus.

38. Qualis fuit hæc Chriſti comeſtio hîc inquiritur. Auctor de mirabilibus ſacræ Scripturæ lib. 3. cap. 14. apud D. Auguſt. & Durand. q. 3. diſt. 2. putat non fuiſſe veram comeſtionem, ſed apparentem, qualis fuit Raphaëlis Tobiæ 12. n. 19. dicentis: *Videbar quidem vobiſcum manducare, & bibere, ſed ego cibo inviſibili, & potu, qui ab hominibus videri non poteſt, utor.* Hæc comeſtio ſicut & Angelorum apud Abraham, Gen. 18. non fuit vera, & realis; Quia vera comeſtio eſt actio vitalis, & fit ab anima informante corpus, cujus vi trajicitur cibus in ſtomachum, ſed fuit extrinſeca, & apparens comeſtio facta in corpore aëreo, quæ in aërem convertebatur.

Qualis comeſtio. D. Auguſt. Durand. Tob. 2. Gen. 18.

40. At Chriſti reſuſcitati comeſtio fuit vera & realis, ſicut ejus locutio, auditio, viſio, inſufflatio in Apoſtolos, fractio panis: nam Chriſtus poſt reſurrectionem, aſſumpſit verum corpus, quod ab anima verè, ut antea informabatur, indeque tales actiones Chriſti fuerunt veræ, & vitales; ſicut & comeſtio, nam Chriſtus habebat verum corpus, verum os, ac dentes, verumque ſtomachum, in quem cibus trajiciebatur, non tamen convertebatur in corpus Chriſti, nam corpus glorioſum, nec ali, nec creſcere aut decreſcere poteſt; eſt enim impaſſibile, & inalterabile,

Chriſti comeſtio vera, & realis.

D. Auguſt. bile, nam ut ait Auguſt. epiſtol. 49. q. 1. & ex eo Beda: *Aliter aquam abſorbet terra ſitiens, aliter Solis radius cadens: Illa indigentiâ, iſte potentiâ.* Ille ergo cibus, qui à Chriſto ſumebatur, vel ejus divina virtute annihilabatur, vel in aërem convertebatur; ita Suarez. Suarez tom. 1. ad 3. diſp. 47. ſect. 5.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus D. antequam aſcenderet in cælum comedit cum ſuis diſcipulis?

41. *Conveſcens*, ſeu ut habet Æthiopicus *prandens* Chriſtus in Cœnaculo comedit, ſeu prandium fecit cum ſuis diſcipulis, quod frequenter fit meridiano tempore, tunc duxit ſuos diſcipulos in montem Oliveti, & in hujus rei memoriam, illa hora, quæ eſt à meridiano, uſque ad primam ſequentem in die Aſcenſionis, in multis partibus, ac in toto hoc regno Portugaliæ, & ejus ditionibus maximè recolitur, & veneratur muſicorum cantu, ac multo luminum apparatu.

Qua hora Chriſtus aſcendit.

42. Cur autem antequam aſcenderet in cœlum comedit? Inquirit præſens quæſtio. Reſpondet, primo D. Chryſoſt. Chryſoſt. *Ne ipſum ſpectrum, & phantaſma putarent.* Secundo, Chriſtus D. antequam aſcenderet, ſuos Marc. 16. reprehendit: *exprobravit incredulitatem eorum.* Marc. 16. Comedere autem ſignum eſt eximiæ benevolentiæ, ac amicitiæ. *Homo unanimis, dux meus, & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos.* Pſal. 54. n. 14. Rigorem ergo reprehenſionis tantæ benevolentiæ, ac amicitiæ ſignis voluit Chriſtus mitigare, ac commiſcere; pro quo vide multa, verb. Benignitas.

Rigor cum benignitate mitigandus.

43. Tertiò Chriſt. D. per quadraginta dies, & noctes abſtinentia eum ſeparavit ab hominum conſortio jejunans. Math. 4. n. 2. totidem ad numerum dies Match 4. poſt reſurrectionem, cum hominibus converſatur, & D. Hilar. manducat, *per quadraginta dies apparens, & conveſcens*; quod notavit D. Hilar. cant. 3. in Matth. ubi de tentatore ſic loquitur: *Licet eſurientem videret, quadraginta tamen dierum in eo jejunium pertimeſcebat, qua rerum ratione, indicat poſt quadraginta dierum converſationem, quibus poſt paſſionem in ſæculo erat commoraturus, eſuritionem ſe humanæ ſalutis habiturum; quo in tempore expectatum Deo Patri munus, hominem, quem aſſumpſerat, reportavit.* Chriſtus cum eſſet in mortali corpore abſtinentia quadraginta dierum cum ſequeſtravit ab hominum conſortio, totidem verò dies poſt reſurrectionem recompenſat converſans, & manducans cum hominibus; & ſi cum adhuc mortalis eſſet exiſtens, abſtinentia quadraginta dierum non manducans, nec bibens eum quodammodo immortalem indicabat, nunc verò reſurrectione immortalis jam, tamen manducans & bibens, ſe mortalem ſimulat; O quantus Dei amor: ſic ſe contrahit, ac dimittit hominibus, ut homines ad ſe alliciat ac trahat; ſic ipſe Dominus de ſe erga bonos ſervos; *cum venerit Dominus, invenerit vigi-* Luc. 12. *lantes: amen dico vobis, quod præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis*; Luc. 12. num. 37.

Chriſtus ſe contrahit pro hominum ſalute.

44. Quartò, expende mentem D. Hilar. citati: *Quibus* D. Hilar. *poſt paſſionem in ſæculo erat commoraturus, eſuritionem ſe humanæ ſalutis habiturum*; maximè ponderatione dignum; cur Chriſtus D. poſt reſurrectionem cum ſuis diſcipulis manducat, ac de cibo agit ſic in præſenti *conveſcens præcepit eis.* Joan. 21. n. 5. *Pueri nunquid pulmentum habetis.* Et Luc. 24. n. 42. *Obtulerunt illi partem piſcis aſſi, & favum mellis*, & iterum Luc. 24. n. 35. *Cognoverunt eum in fractione panis.* Ad quid cum immortali vita (qua nec cibo, nec potu utitur, nec indiget) tanta eſcarum repetitio? ſub illa metaphora, ac affectu temporalis comeſtionis, cujus expers erat, indicabat eſuritionem ac deſiderium humanæ ſalutis, quo æſtuabat: *Quibus eſuritionem humanæ ſalutis ſe habiturum.* Unde ipſe Dominus ait Joan. 4. apud Joannem 4. n. 34. *Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem Patris mei.*

Chriſtus eſurit hominum ſalutem.

45. Quintò. Abiturus Chriſtus facit hoc convivium cum diſcipulis ſuis, ut per typum, & figuram daret quandam prælibationem cœleſtis convivii, juxta illud, quod dixit Luc 22. n. 29. *Ecce ego diſpono vobis regnum, ut edatis, & bibatis ſuper menſam* Luc. 4. *meam in regno meo*: Nam ſicut terrenus Rex ſuis Principibus familiariſſimis in ſignum ſuæ benevolentiæ eis concedit ſuæ menſæ communionem; ſic Chriſtus ſuum declarans amorem erga ſuos diſcipulos ac Principes, eos facit participes ſuæ menſæ, ut ſub hac metaphora explicetur illius ineffabilis ſupremæ celſitudinis dulcedo, ac magnitudo, ut ex Tito Boſtren. Euthym. Theophylacto notavit tom. 5. in Boſtren. Evangelia lib. 7. cap. 8. q. 6. n. 40.

Cœleſtis Beatitudo hoc exprimitur.

46. Sextò, multi graves Doctores hoc Chriſti convivium referunt ad cœleſte poculum divinæ Euchariſtiæ, quam Chriſtus in hoc ultimo vale, cum ſuis diſcipulis communicavit, ut dolor de ejus abſentia mitigaretur, & ut eos in ſpe cœleſtium donorum firmaret, & in adverſis corroboraret, ſuoque exemplo in- Richard. ſtruerentur, quod enutriri hoc cœleſti pabulo, ſtatim in cœlum feruntur, & volant. Richardus Victorinus lib. 1. de Emmanuele cap. 16. ſic fatur: *Attendite quod dicitur conveſcens præcepit eis ab Jeroſolymis ne diſcederent*, & paucis interjectis additur, *videntique illis elevatus eſt. Ecce quia comedit, aſcendit;* ut tanto documento nobis inſinuaret, quod qui hoc cœleſti pabulo paſcuntur, ſtatim cœlum penetrant: Ecce quia comedit, aſcendit.

Euchariſtiâ elevantur homines in cœlum

47. Frequenter in ſacra Scriptura homines reptilibus comparantur, quæ ſunt animalia, quæ toto corpore Ezech. 8. gradiuntur ſuper terram. Ezech. 8. n. 10. *Ecce omnis* Oſeæ. 2. *ſimilitudo reptilium.* Oſeæ 2. n. 18. *Et percutiam fœdus in die illa cum beſtia agri, & reptili terræ.* Et tamen à Chriſto D. homines vocantur aquilæ: *Ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.* Matth. 24. n. 28. Unde tanta diſquiparantia. Si ho- Matth. 24. mines comparantur cum reptilibus, quomodo aquilæ dicuntur? Et ſi homines tamquam reptilia degant ſuper terram, tamen, cum Chriſti odore ad ſacratiſſimum ejus corpus accedunt tamquam velociſſimæ aquilæ terram relinquentes, in ſublime, ac cœlum volant. D. Chryſoſtom. homil. 24. in 1. ad Corinth. ſic ait: *Ad hoc nos inducit ad ſacrificium* D. Chryſoſt. *illud formidandum, & admirabile, quod jubet nobis, ut aquilæ in hac vita ad ipſum evolemus, vel potius ſuper cœlum; ubi enim, inquit, cadaver, illic aquilæ.*

Odore corporis Chriſti homines in cœlum ut aquilæ evolant.

48. Septimò, Guillelmus apud Titelm. in allegor. ponderat præſentem Textum. *Conveſcens præcipit eis, ut expectarent promiſſionem Patris, baptiſabi-* Guillel. *mini Spiritu ſancto*, tunc ſic ait citatus Guillelmus: *Effudit enim de Spiritu ſuo ſuper omnem carnem, poſtquam remeavit ad Patrem, neſcio an carne, an ſpiritu magis prodigus, ne quos caro ſatiaverat, ſpiritu inebriaret.* Conveſcens Chriſtus cum diſcipulis ſuis, ſtatim omnia dona in eis accumulavit, promiſſionem Patris, Spiritum ſanctum, quod connexum habuit illud convivium cum tanta Dei largitate, exhibita fuit in illo convivio Chriſti caro inde tanquam in pignore, omnem Dei amplitudinem, ac ipſum divinum Spiritum cum omnibus ſuis donis illis conceſſit. *Ut quos caro ſatiaverat, ſpiritu inebriaret.*

Caro Chriſti pignus omnium donorum.

Ait

49. Ait divina Sponſa : *Oſculetur me oſculo oris ſui, quia meliora ſunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis.* Cantic. 1. n. 1. Tantum Dei labia felix anima cupit attingere, agnoſcens Dei ubera eſſe omnium donorum unguentis pretioſiora; cur non poſtulat ipſa Dei ubera totis, & tantis donis redundantia, cur ſolum labia deſiderat, & tantùm, ut illa attingat; Agnoſcebat bona Dei amatrix, quod ſi aliquid Dei, etiam leviſſimum illius carnis tactum habeat, ſtatim Deum ipſum, tota cum plenitudine donorum accipiet D. Ambroſ. lib. de Iſaac, & anima cap. 3. ait: *Illa oſculum poſcit, Deus verbum ſe ei totum infundit, & laudavit ei ubera ſua.* Illa aliquid de Deo poſtulat; quo obtento, licet tantillum ſit, ſtatim totum Deum habebit: *Deus verbum ſe ei totum infundit, & nudavit ei ubera*, ut de illis bibat, & inebrietur.

Cant. 1. — *Qui aliquid de Deo habet, totum Deum habet* — D. Ambr.

QUÆSTIO VIII.

Quare potius Ieroſolymis, quàm alius locus, deſignantur à Chriſto D. Adventum ſpiritus ſancti.

50. Textus: præcipit Chriſtus *ſuis diſcipulis ab Jeroſolymis ne diſcederent*, ſed ibi expectarent adventum Spiritus S. cur hæc civitas præ quocumque alio loco ad tantum adventum eligitur? Prima ratio? quia ſic erat prædictum in Prophetis Iſa. 2. n. 3. *De Sion exibit lex, verbum Domini de Jeruſalem.* Spiritu S. adveniente Apoſtoli ipſo repleti ſtatim cœperunt prædicare legem Evangelicam in Jeruſalem, & in toto Orbe.

Iſai. 2.

51. Secundò. Jeruſalem erat caput totius regni; ex illaque dimanabant leges in cæteras regni partes tanquam in ſua membra inde conveniens fuit, ut Apoſtoli Spiritu Sancto afflati inciperent ibi prædicationem Evangelicam, quæ divulganda erat per totum Orbem, & cum Jeruſalem eſſet præclara Civitas caput totius regni, ad illam confluebant omnes gentes, quæ ſub cœlo ſunt. Inde divina Providentia factum eſt, ut eſſent teſtes ipſius prædicationis Evangelicæ, illiuſque magni miraculi, quod prædicantibus Apoſtolis in Hebræo audiebant eos *unuſquiſque lingua ſua loquentes magnalia Dei.*

A Jeruſalem tanquam à capite incepit prædicatio Evangelica.

52. Tertiò. In Jeruſalem vaticinati ſunt frequenter Prophetæ, ad illamque dirigebant ſuum ſermonem, in ea Chriſtus D. docuit, elegit Apoſtolos, eoſque miſit prædicare, ſuamque Eccleſiam fundavit, ac inſtituit; inde conveniens fuit, ut ibi adveniret D. Spiritus Apoſtolos illuminans in Chriſti doctrina, vaticiniis Prophetarum, ac prædicatione Evangelica, ad quam ipſe Spiritus eos erat docturus per totum Orbem, ipſamque Eccleſiam in toto mundo firmavit, ac corroboravit.

Ubi Chriſti doctrina, ibi advenit Spiritus ſanctus.

53. Quartò. Jeruſalem interpretatur. *Viſio pacis*, inde ibi advenit Spiritus ſanctus, quia ipſo adveniente pax Chriſtiana videnda, & agnoſcenda foret, in toto Orbe, quem Rex noſter Chriſtus Jeſus Princeps pacis attulit toto mundo, *faciens utraque unum.*

54. Quintò. D. Leo ſerm. de Paſſ. notat, quod Betlehem locus parvulus eligitur ad nativitatem, Jeruſalem, Civitas magna ad paſſionem, nam gloriam ſuam qua radiavit in præſepio voluit abſcondere, ignominias paſſionis maximè publicare, & manifeſtare, inde alto conſilio Æterni Patris mittitur D. Spiritus in Jeruſalem, ut ingentem gloriam ac celſitudinem Chriſti D. declaret, ac manifeſtet; ait Chriſtus D. Joan. 14. n. 26. *Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo.* Illud *in nomine meo.* Gloſſa *in laude mea*, ubi præceſſit ignominia, ibi Spiritus divinus in laude Chriſti.

D. Leo. — *Chriſtus manifeſtat ignominias, Pater declarat ejus gloriam.* — Joan. 14. — Gloſſa.

55. Sextò. Jeruſalem civitas erat valde celebris in mundo ſua magnitudine, & amplitudine, civium multitudine, ac frequentia omnium nationum, admirabili templi ſtructura, ædificiorum innumerabili multitudine, turrium altitudine, murorum latitudine, magnaque divitiarum opulentia; in hac ergo civitate deſcendit Spiritus ſanctus, quo repleti ſacri Apoſtoli omnia iſta temporalia contemnunt, omneſque eorum Principes, ac Magiſtratus parvi pendent, magnoque animi robore reſiſtunt, cum enim divina, ac cœleſtia apparent, ſtatim omnia terrena diſparent, ac pro nihilo habentur; dicitur Pſal. 36. n. 35. *Vidi impium ſuperexaltatum, & elevatum ſicut cedros Libani, & tranſivi, & ecce non erat.* Quo tranſivit David, ut tam cito, tot amplitudines, ad nihilum redigerentur? tranſivit mente ad contemplandam Dei gloriam, & ut mente etiam à longe illam præcepit, omnia mundialia, & ſi magna videantur, ſtatim evaneſcunt, ac ſi nihil eſſent, habentur. Elias Cretenſ. orat. 3. Nazinanz. ſic ait: *Quid illud eſt, quod tranſit juſtus, ut iſta ceſſet elatio? cum videmus extolli impios, & in nimiam ſuperbiam creſcere, tranſeamus, & nos mente, & intellectu ab iis, quæ videntur, & temporalia ſunt, & transferamus intellectum noſtrum ad æterna, & tunc omnis mundialis altitudo corruit tanquam in nihilum.*

Temporalia diſparent Dei gloria apparente. — Pſal. 36. — Cretenſ.

57. Septimò. Valde mirum eſt, quod parvulus grex Chriſti cogatur ab Jeroſolymis non diſcedere, ubi tanta rabies Iudæorum erat in eos. Cur Domine non magis times gregi tuo in Ieroſolyma? Nonne ibi flagellatus, ac crucifixus fuiſti? Ea tamen erat Chriſti gloria, ac potentia, quod in loco adeo ſibi infenſo, ibi ſui nominis vexillum triumphale erigeret, & inimicorum tyrannidem ſopiret. Theophylact. hic. & ait: *Apud illos ipſos, qui cædem fecerant, qui crucifixerant, qui ſepeliverant, in ipſa urbe, in qua nefarium facinus committere auſi fuerunt argumenta, ac ſigna proferunt, quæ non poterant refelli.* Valde glorioſum eſt Deo in loco hoſtili, in quo tot acceperat injurias, ſplendidam ſuam virtutem magno trophæo oſtentare.

Dei gloria ibi de hoſtibus triumphat, ubi injurias accepit. — Theophil.

58. Plagam magnā minatur Deus Iſraël ob ſuam idolatriam per Jerem. 19. n. 15. *Sic conteram populum iſtum, & civitatem iſtam, ſicut conteritur vas figuli, quod non poteſt ultra inſtaurari, & in Topheth ſepelientur:* Maximè notandum ſignate dici, quod in Topheth altaria erigebant idolis Iſraclitæ; ibi Dei poteſtatem contemnebant, ibi Moloch ſacrificabant filios ſuos, inde ut rectè ponderat M. Didacus de Baëza lib. 18. de Chriſto figurato §. 32. Non timet ſibi Deus à loco tam infenſo, ſed eo ipſo invadet hoſtes ſuos, quibus occiſis, glorioſum erigit ſibi inſigne triumphi.

Jerem. 19. — *Ubi Dei offenſa ibi ejus victoria.* — Baëza.

59. De Chriſto D. ait Regius Vates, Pſalm. 67. n. 5. *Qui aſcendit ſuper occaſum Dominus nomen illi.* In occaſu potius eſt deſcenſus, quam aſcenſus, quis ergo potuit per occaſum aſcendere; niſi ſolus Dominus Jeſus quia per occaſum, ac defectionem quam ſibi inimici intulerunt; inde magis ſuas glorias oſtentavit, ſuum nomen exaltavit, ac ſuæ divinæ virtutis trophæa erexit; ſic Beda ad cap. 5. Lucæ: *Super occaſum quippe Dominus aſcendit, quia ubi in paſſione occubuit, inde majorem ſui gloriam reſurgendo manifeſtavit.*

Pſal. 67. — *Ex morte Chriſti major victoria ſplendor.* — Beda.

QUÆST.

QUÆSTIO IX.

Quare divinus Spiritus dicitur promiſſus à Patre, non verò ab ipſomet Chriſto Domino?

60. Euthym. Theoph. AIt, præcepit ſuis diſcipulis, *ut expectarent promiſſionem Patris*, & ſtatim quæritur ubi Pater hoc promiſit, Euthymius, Theophylactus, ad caput ultimum Lucæ docent hanc promiſſionem factam fuiſſe (*Spiritus promiſſus. Iſai. 44. Joël. 2.*) à Patre in Scriptura Iſai. 44. n. 3. *effundam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum.* Joël. 2. 28. *Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ*, ut exponit D. Petrus Actor. 2. num. 28.

61. Secundò. Quamvis ipſe divinus Spiritus, à Patre, & Filio ejus Jeſu Chriſto ſit promiſſus, ut ipſe ait: (*Joan 15.*) *Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis, Spiritum veritatis.* Joan. 15. n. 26. Tamen (*Joan. 14*) Chriſtus D. modeſtiæ cauſa, vocat eum, non promiſſionem ſuam, ſed Patris, ſicut apud Joann. 4. n. 16. vocat eum non donum ſuum, ſed Patris; *ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis*; & iterum n. 26. *Paraclitus autem Spiritus, quem mittet Pater in nomine meo.* Pater enim eſt primus fons, ac origo totius Trinitatis; ab eo enim habet filius ſuam communicatam divinitatem, & conſequenter vim ſpirandi, ut ſcilicet cum Patre ſpiret, & producat Spiritum ſanctum. Deinde Chriſtus D. omnia ſua ſemper ad Patrem refert; ut conſtat ex Joan. 14. 15. 15. 17.

62. Tertiò. Oecumenius ſic fatur in præſenti. Expectarent promiſſionem Patris, *& ubi Pater promiſit? dicimus ergo quod per defectum oportet hoc dictum intelligi, ut ſubaudiatur propoſitio, ſitque ſenſus, expectarent à Patre promiſſionem.* (*Qui expectat promiſſionem à Patre jam judicat.*) O magnæ ſpei vires! Idemque eſt, *expectare promiſſionem Patris, ac à Patre promiſſionem expectare.* Qui expectat Patris promiſſionem, non promiſſionem ipſam, ſed rem promiſſam expectare putatur; qui autem à Patre promiſſionem expectat, non tam rem ipſam promiſſam, quam promiſſionem expectare cenſetur, nam tanta animoſitate fertur ſpes ad obtinendam rem promiſſam à Patre, ac ad impetrandam promiſſionem à Patre, ac ſi ipſa promiſſio idem valeat, ac res jam obtenta & poſſeſſa; tanta ſpes fiduciâ divinæ beneficentiæ animatur, ut idem reputet aſſequi gratiam promiſſam, ac illius promiſſionem, *expectare promiſſionem Patris, ſitque ſenſus, expectare à Patre promiſſionem.*

63. Apoc 4. Apocalyp. 4. n. 4. oſtenditur Joan thronus Dei, in cujus circuitu erant *viginti quatuor ſeniores, circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus coronæ aureæ.* Per hos ſeniores denotantur Sancti, qui in (*Id quod à Deo ſperatur, eſt tanquam in poſſeſſione.* Richard.) hoc mundo, indefeſſè adſtant Deo, ſervientes inter multa certamina, ac adverſa; illud tamen maximè ponderandum, quod corona non datur, niſi poſt finitum certamen, ac hujus vitæ militiam; quomodo ergo illi, qui adhuc militabant, jam coronantur. Richard. Victor. lib. 2. in Apocalyp. p. 2. cap. 1. ait: *In capitibus habent coronas, in mundo, ſperando, in cœlo poſſidendo gloriam.* Et ſi Sancti in patria erant habituri coronas, cùm illas à Deo ſperarent jam in hac vita, quaſi in capitibus poſitas habebant.

64. Aii Apoſtolus ad Rom. 12. n. 12, *Solicitudine non pigri: Spiritu ferventes: Domino ſervientes: ſpe gaudentes: in tribulatione patientes: orationi inſtantes.* Videbat Apoſtolus ſuos diſcipulos undique inimicorum exercitu circundatos, tribulationibus, carceribus, flagellis oppreſſos, his admonet, ut ſint patientes, ſpiritu ferventes, domino ſervientes, orationi inſtantes, *ſpe gaudentes*; inter tot, ac tantas tribulationes poterunt habere gaudium; nam gaudium tranſactis laboribus advenit, quomodo ergo habebunt gaudium? maximè in ſpe; gaudium enim cœleſtis patriæ jam in hac vita guſtatur, & de illo participatur.

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus hic promittit ſuis Apoſtolis baptiſandos eſſe ab Spiritu ſancto;

MUlti Authores multa hîc congerunt circa baptiſmum: hodie communis ſententia tenet, 65.
Baptiſmum inſtitutum fuiſſe à Chriſto D. ante ſuam mortem, Matth. 3. n. 13. Ioan. 3. n. 3. Ut docent communiter Doctores cum D. Thom. 3. p. q. 66. art. 2. Poſt reſurrectionem verò ab ipſo Domino magis eſt explicatus, ac declaratus, *præcipiens gentes baptiſari in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.* Matth. ultimo. Poſtea verò in die Pentecoſtes à D. Petro Actorum. 2. n. 38. eſt promulgatus, ut neceſſarius ad remiſſionem peccatorum. (*Math. 3. D. Thom. Math. 26. Actor. 2.*)

Evodius primus poſt Petrum Epiſcopus Antiochenus in Epiſtola, cujus titulus eſt *Lux.* docet Chriſtū D. baptiſaviſſe D. Petrum, Andræam, ac filios Zebedæi, & hi baptizaverunt alios Apoſtolos, ut etiam tenent Clemens Alexandrinus, D. Auguſt. D. Greg. & quod Chriſtus baptiſaverit Ioannem baptiſantem, affirmant Clemens Roman. Nazianz. Chromat. D. Hieron. D. Thomas, noſter Beauxan; & idem dicunt de Beata Virg. Euthym. Albertus, Turrecremata, Lindan. Caniſ. Nicephor. Bellarm. omnes iſti apud Lorin. in præſenti; nec obſtat, quod Ioan. cicat 4. n. 2. Ieſum non *baptiſaviſſe*; hoc eſt vulgariter, & communiter, nam hoc faciebat per diſcipulos ſuos. 66. (*Qui ſunt baptiſati à Chriſto. Evodius. Joan. 4. Lorin.*)

Quod maxime inquirendum eſt in præſenti, cur infuſio Spiritus ſancti dicitur baptiſmus? ad quod reſpondet primo D. Cyril. Hieron. Catecheſi 17. & ait: *ut enim is qui aquâ mergitur, & baptiſatur, undique ab aquis circundatur, ſic & illi a Spiritu baptiſati ſunt perfectè.* Qui baptiſatur, mergitur in aquis, & ab illis abſorbetur, ac circundatur; ſic ſupra quem deſcendit Spiritus ſanctus mergitur, abſorbetur, & circundatur ab ipſius donis, ut jam nihil in eo temporale, ſed totum ſpirituale, quod totis viribus quærit & intendit ille. 67. (*D. Cyril. Totus homo donis Spiritus repletur.*)

Secundò, & maximè ad literam, infuſio Spiritus ſancti dicitur baptiſmus ſumpta metaphora ab ipſo baptiſmo, qui ſicut exterius mundat corpus, abſtergitque illius maculas, ſic multo ſublimius Spiritus ſanctus adveniens, illuminat, & ſanctificat animam, & illam in divino amore incendit, ex quo patet, quanto hæc infuſio diſtet à Ioannis baptiſmo, ut ipſemet dixit, Math. 3. n. 11. *Ego quidem baptiſo vos in aqua in pœnitentiam, qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cujus non ſum dignus, calceamenta portare, ipſe vos baptiſabit in Spiritu ſancto, & igne.* Ego, ait, tanquam homo exterius baptiſo vos aqua tanquam per diſpoſitionem, ac præparationem ad pœnitentiam, ille verò ut fortior, ac potentior me utpote verus Deus, *baptiſabit in Spiritu ſancto*: ſuis nempe donis, mundans vos à peccatis, replens animam gratiâ ac ſanctitate; *& igne*, vos illuminans, purificans, ac inflammans ad cœleſtia, & comburens, quidquid eſt terrenum conſumens, ita D. Hier. Chryſoſt. Euthym. D. Thomas. 68. (*Infuſio divini Spiritus baptiſmus. Matth. 3. D. Hier. D. Chryſoſt. Euthym. D. Thom.*)

Clamat Regius Vates pſal. 54: n. 7. *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ?* Affectabat magno deſiderio a carnalibus cupiditatibus, ac laqueis evolare, cur non poſtulat alas aquilæ, quæ velociſſimæ ſunt inter 69. (*Pſa. 54.*)

Conculcare terrena à Spiritu Dei.
D. Ambroſ.

inter cætera volatilia. Unde magni milites ut velociores aquilæ comparantur. 2.Reg.2. ſed tantum alas columbæ deſiderat; columba adumbrat divinum Spiritum, à quo ſolum venit ut carnalia ſuperentur, ac contemnantur.D.Ambroſ.lib. 1. de Virg. ſic monet: *Sume igitur alas Virgo,ſed Spiritus, ut pervoles vitia, ſi cont ingere cupis Chriſtum*, expende quas alas cupit ſumere, Spiritus nempe, ad hoc, *ut pervoles vitia.*

70. Iſai 41.
Ait Iſaias 42. n. 5. *Hæc dicit Dominus Deus creans cœlos, firmans terram, & quæ germinant ex ea, dans flatum populo, qui eſt ſuper eam, & Spiritum calcantibus eam.* In duplici differentia conſiderantur homines à Propheta, quidam ſunt, qui accipiunt communem flatum, id eſt, animam; alii vero ſunt,quibus conceditur, conculcare terrena. Qui verò communem flatum, ſeu animam, quod omnibus eſt datum, & ſunt *de populo, qui ambulant ſuper terram,* At verò couculcare illam, non omnibus datur, ſed illis, qui Spiritum accipiunt, à quo ſolum venit terrena deſpicere, & carnales concupiſcentias expuere. D. Irenæus lib. 5.cap.12. poſt adductum locum Iſaiæ ſubdit. *Afflatum communiter omni, qui ſupra terram eſt, populo dicens datum;Spiritum autem propriè his, qui conculcant terrenas cupiditates.*

Spiritus Dei deſpicientibus terrena.
D. Iren.

*Actor.*1.*n.*6.Igitur qui convenerant,interrogabant eum,dicentes: Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael.

Num 7. Dixit autem eis: non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.

VERSIONES.

*Syrus. n. 6.*Cum autem illi eſſent congregati, Domine noſter.
Arabic. Illi autem accedentes ad eum,&c. Num in hoc tempore reſtituerunt regnum Iſrael.
Multi ex Græc. Reſtituis regnum Iſraëli.
Syrus n. 7. Noſſe tempus, &c. In poteſtate ſui ipſius.
Arabic. Non pertinet ad vos noſſe annos, aut tempora, quorum cognitionem poſuit Pater.
*Oecumen.*Noſſe temporum opportunitatẽ.
Æthiop. Temporum opportunitates.
*Arias.*Poſuit Pater propria ſua auctoritate.

EXPOSITIO III.

71. Syrus. Arabic. D. Chryſ.
Igitur, *qui convenerant*, non ſolum Apoſtoli, ſed etiam alij diſcipuli, coram quibus Chriſtus aſcendit; Syrus legit: *Cum eſſent illi congregati* tamquam uno ore interrogantes. Arabicus: *Illi ergo accedentes* Ut majori vehementia, ac conatu interrogarent: *Domine.* D. Chryſoſt. *Honorificè compellunt,ut reſponſum facilius eliciant*; maximè obſervandum, quod ante paſſionem, diſcipuli appellabant Chriſtum Magiſtrum, ut patet paſſim ex toto Evangelio; nunc verò Dominum dicunt; nam poſt viſam reſurrectionis majeſtatem crevit reverentia erga illum. *Si in tempore hoc*, nempe tuæ reſurrectionis,

Pro ſtatu creſcit reverentia.

72. Caietan. Hugo.
Reſtitues regnum Iſrael, ſeu ut alij legunt: *Iſraëli*; putabant enim, quod regnum ad Herodem Idumæũ, ac alienigenam & Romanos tranſlatum, erat per Chriſtum reſtaurandum; & cum Apoſtoli eſſent adhuc imperfecti, ut notant Caietan. & Hugo, myſteria Chriſti plenè non intelligebant, de quibus fuerunt illuminati ab Spiritu ſancto, & verba Chriſti de regno temporali intelligebant, valde mirum quod cum Chriſtus immediatè antea dixiſſet: *baptiſabimini Spiritu ſancto*, nempe ſua gratia, & ſanctitate; Diſcipuli de regno temporali loquantur, facile unuſquiſque ſermonem, quem audit, retorquet ad ea, quæ mente cogitat, illi autem de regno temporali erant ſolliciti.

Amor patriæ vehemens.

73. D. Chryſ.
Non eſt veſtrum. D. Chryſoſt. *repellit curioſam quæſtionem gravi quamvis benigniore reſponſo*; & eorum inſcientiam, non durè & aſperè reprehendit, ſed paulatim eos diſponit ad veram intelligentiam, in qua perfectè erant illuminandi à Spiritu ſancto; *noſſe tempora*, temporum, ac rerum eventus, *vel momenta*; Græcus Vatabl. *opportunitates temporum.* Deus omnia opportuno, ac convenienti tempore, ac occaſione operatur. Vulgata habet: *momenta.* Momentum, Grammatici deducunt à verbo *moveo*; & aliquando ſumitur pro brevi, & inſtantaneo motu, aliquando verò pro motu magni ponderis; unde res graves dicuntur momenta magni ponderis, & utroque modo hîc poteſt ſumi. *Quæ Pater poſuit in ſua poteſtate* ſapientia, nempe & providentia; & quamvis Chriſtus D. cum ſuo Patre, & Spiritu ſancto omnia ordinet, ac diſponat, tamen omnia, ex ſua modeſtia refert ad Patrem, ut jam dixi. Deinde dicit hoc ad Patrem pertinere, & diſſimulat etiam eſſe ſuum, ut ipſi ulterius non perquirant, ut ex D.Chryſoſt. dicam infra q. 12.

Græc. Vatab.
Quid ſit momentum.

QUÆSTIO XI.

Quare Chriſtus D. non dixit non eſt noſtrum, ſed non eſt veſtrum noſſe tempora?

Cum Chriſtus D. loqueretur cum ſuis diſcipulis de die judicii in ipſo non cognoſcendo ſe aſſociat cum hominibus, dicens: *De die autem illo, vel hora, nemo ſcit, neque Angeli in cœlo, neque filius hominis, niſi Pater* Marc. 13. n. 32. Matth. 24. n.42. non ſic autem ſe habet in præſenti, ſed in ipſa cognitione, ſe ab hominibus ſeparat. Unde non dixit non eſt noſtrum ſed *eſt veſtrum, noſſe tempora.* 74.

Mar. 13. Matth 24.

Quod præclarè notavit D. Baſil. Epiſtol. 141. ubi ſic ait: *In Evangeliis ſolum Patrem dici, ſe ipſum adnumeravit ignorantibus, propter multorum, ut dixi, infirmitatem, in Actis verò Apoſtolorum, tanquam perfectis ſeorſim differens, per ſui exceptionem dixit non eſt veſtrum ſcire tempora.* Quod etiam obſervant D. Athanaſ. orat. 4.contra Arrian.D.Hieron. cap.24. in Matth. Cum Chriſtus D. eſſet in vita mortali, in ſcientia in externa apparentia, ac multis aliis, ſe accommodat cum hominibus in mortali vita agẽtibus, non verò poſt reſurrectionem, cum jam eſſet in alio ſtatu, & glorioſo. Deinde diſcipuli ante mortem Chriſti erant valde impoliti, & imperfecti, non ſic jam verò poſt reſurrectionem, tunc enim aperuit illis ſenſum, ut intelligerent Scripturas, Luc. 24.n.45. Inde Chriſtus D. pro ratione ſui ſtatus, ac conditione diſcipulorum, diverſo modo loquitur cum eis, antea, ac poſt reſurrectionem; D. Athanaſ. citatus: *Neque per id tempus dixit, neque filium quid ſcire, quemadmodum antea dixerat. Iam enim caro illius ſurrexerat, depoſuerat mortalitatem, ac deificata eſſet, non decuit cum carnaliter reſpondere, utpote in cœlum aſcendentem.* 75. D. Baſil.

D. Atha. D. Hier.
Pro diverſitate ſtatus diverſi mode agendum.
D. Athanaſ.

In auguſtiſſima nativitatis Chriſti nocte apparens Angelus Paſtoribus ait illis: *Invenietis infantem pannis involutum poſitum in præſepio*, Luc. 2. n. 12. Aliter ſe oſtentat Chriſtus Joanni in Apocalyp. 1 n.13. *Inter candelabra aurea, veſtitum poderes præcinctum* 76.

Luc. 2. Apoc. 1.

Proprio ſtatu accommodandum. *præcinctum ad mammillas zona aurea.* Veſtis illa erat valde magnifica, pompoſa, & magnæ, & ſublimis majeſtatis; Cur, qui tam humilis ſe exhibuit paſtoribus vilibus, & abjectis pannis involutus, quomodo tanto apparatu, ac majeſtate Joanni apparuit. Unde tanta diverſitas, cum venit humilis & pauper in mundum, ad vilitatem, ac parvitatem pannorum ſe dimittit; cum verò glorioſus in cœlo regnat, ſupremam, & altam majeſtatem oſtentat in omni fulgido apparatu, qui antea in paupertate ſordidum habitum elegit. D. Fulg. D. Fulgentius ſerm. de Epiphania, ait: *Parvulus in præſepio, immenſus in cœlo, vilis in pannis, pretioſus in ſtellis,* & cum ex alta Dei providentia conveniens fuerit, ut Chriſtus adhuc degens inter homines oſtentaret ſplendorem ſuæ majeſtatis in transfiguratione ſtatim præcepit ſuis Apoſtolis *ut* Matth. 17. *nemini dicerent viſionem illam, donec filius hominis à mortuis reſurgat,* Math. 17. n. 9. Tanta enim majeſtas non conveniebat cum mortalitate, ſed cum gloria reſurrectionis.

QUÆSTIO XII.

Quare Chriſtus D. non reſpondet ad quæſita Apoſtolorum, ſed tacite eos reprehendit?

77. *Difficultas quæſtionis.* DIxerunt Apoſtoli: *Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſraël*; quibus ipſe ait: *Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.* Cur ad propoſitam interrogationem, de regno Iſraël, non reſpondet Chriſtus? multo majora ſecreta cum ſuis diſcipulis pertractavit: illis enim dixit: *Vobis datum eſt, noſſe myſterium regni* Matth. 13. Mar. 4. Ioan. 15. *Dei*; Matth. 13. num. 11. Marc. 4. n. 11. & iterum: *Quæcumque audivi à Patre meo nota feci vobis,* Ioan. 15. n. 15. Cur ergo hanc reſtitutionem regni Iſraël, non eis revelat, ſed abſcondit?

78. Reſpondeo primò. Apoſtoli hoc in loco erant ſoliciti de temporali reſtitutione regni Iſraël, ut D. Chryſ. Oecum. Beda. Gloſſa. docent Oecumen. D. Chryſoſt. in præſenti, Beda & Gloſſa D. Juſti. quæſt. 112. D. Irenæ. lib. 5. cap. 34. ideo Chriſtus D. non reſpondit ad quæſitum; imò eorum curioſitatem nimiam tacitè reprehendit, cum ait: *Non eſt veſtrum noſſe tempora:* utpote prætereuntes à veſtro proprio negotio, quod erat agere *Quilibet agat de his, quæ ad ſe pertinent.* de regno Dei; ipſi autem omittentes proprium negotium ad alienum tranſibant agentes de regno temporali, quod ad eos non pertinebat Unde D. D. Baſil. Lyran. Baſilius. In regulis moralibus. Regula 9. cap. 2. hoc exemplum apponit, contra tractantes, quæ ad ſe non attinent. Lyran. hic. *Quaſi dicat Dominus, non pertinet ad vos, hoc ſcire, & quærere, ſed illud, quod ſequitur, ad vos pertinet, cum ſubditur, ſed accipietis virtutem ſupervenientis Spiritus Sancti in vos.* Non reſpondet ad regnum temporale, ſed eorum mentes elevat ad regnum ſpirituale, ac virtutem Spiritus ſancti, quod erat negotium ad eos pertinens, cætera vero, quæ ad eos non ſpectabant, omittit.

79. Secundò. Reſpondet Chriſtus; & maximè confirmatur ſuperior doctrina. *Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.* Qualis eſt hæc excuſatio, ut Chriſtus non reſpondeat ad interrogata diſcipulorum? Chriſtus Dominus omnia optimè ſciebat. *Omnia dedit ei Pater in manus,* Ioan. 13. num. 3. *Et data eſt illi* Ioan. 13. Math. 28. *omnis poteſtas in cœlo, & in terra,* Matth. 28. n. 19. Cur ergo recurrit ad Patris poteſtatem in hoc negotio? *Prudens impertinens quæſitum à ſe rejicit.* Chriſtus in præſenti diſſimulat ſuam poteſtatem, & tantum dicit hoc eſſe Patris; Ut cum diſcipuli audiant illud non ad Chriſtum, ſed ad Patrem ſpectare, deſiſtant ab interrogatione, & non ulterius urgeant inquirendo à Chriſto illud quæſitum, quod D. Chryſoſt. optima ſimilitudine expli- D. Chryſ. cat homil. 2. in Acta, & ait: *Quemadmodum, cum videmus infantem plorantem ſuper cupientem aliquid à nobis accipere, quo nihil illi opus eſt; tunc occultato quod concupiſcit, oſtendimus illi manus vacuas, dicentes: ecce non habemus. Itidem ille fecit Apoſtolis,* &c. Ut videntes quod illud non ad Chriſtum, ſed ad Patrem ſpectaret, ab interrogatione quieſcerent, & amplius non requirant.

Sylveira in Acta.

80. Tertiò. Cum diſcipuli agerent de regno temporali. *Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſraël?* eorum aviditatem compreſſit, ut bene notat Men- Mendo. 2. doza tom. 2. lib. 1. Reg. cap. 3. ad verſ. 19. n. 11. dicens: *Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta.* Docens ſuo exemplo, qui ſemper *loquebatur illis de regno Dei.* Luc. 9. n. 11. Ut & ſui diſcipuli, non de regno Luc. 9. temporali, ſed de regno Dei haberent ſermonem, *Converſatio, & ſermo oſtendit animum cujuſque.* non de rebus temporalibus, ſed ſpiritualibus loquerentur, illi, quibus novum diſcipulorum ſtatum, novumque ſpiritum dederat, novos haberent ſermones, ſuumque novum ſpiritum novis verbis oſtenderent, ac declararent; ſic de illis, qui divinum Spiritum erant accepturi, dicitur *linguis loquentur* Marc. 16. *novis,* Marc. 16. n. 17. Ut illa nova locutio ex ore manans patefaciat latentem gratiam, ac ſpiritum in animo latentem. Clemens Alexand. lib. 1. Pædag. Clem. Alex. cap. 5. *Oportet novos eſſe illorum ſermones, qui novi verbi fuerunt participes.* S. Bernardus ſerm. 2. in octa- D. Bern. va Paſch. ait: *Novum ſuperveniſſe ſpiritum, certiſſimè converſatio nova teſtatur.*

81. Quartò. Apoſtoli indebitè, ac inutiliter interrogaverunt: *Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſraël?* Inde Dominus non reſpondet ad quæſita de *Negat Chriſtus petita, & in melius vertit.* regno temporali, ſed ad altiora, vertit ſermonem: *Accipietis virtutem Spiritus ſancti ſupervenientis in vos.* Quæ à Deo inconvenienter petuntur, etſi petitio ex ſimplici animo aliquando proveniat; valde utiliter, & appoſitè negantur, & etiam à Deo ob ſuam bonitatem, in melius vertuntur.

82. De ſe ait Job. 9. n. 16. *Cum invocantem exaudiverit* Job. 9. *me, non credo; quod audierit vocem meam.* Repugnantiam videtur in his verbis latere, nam ſi ſe auditum dicit, quomodo ſtatim ſubdit, non auditam fuiſſe *vocem meam*; Optimè omnia cohærent, cum clamat ex corde, quæ ad profectum conveniunt, tunc ſe exauditum agnoſcit; at vero cum exterius vocem profert, quæ temporalia, & non proficua ſonant, ſe non auditum fatetur. Vox Patriarchæ ad utilia admittitur, ad inutilia ex miſericordia rejicitur, ac repellitur, quod optimè explicat D. Thomas lect. 3. in Job, & ait: *Contingit, quod Deus hominem exaudit, non ad votum, ſed ad profectum: ſicut Medicus non exaudit infirmum ad votum poſtulantem amovere medicinam amaram: exaudit tamen ad profectum, quia per hoc ſanitatem inducit, quam maximè infirmus deſiderat.*

83. In magna David poſitus tribulatione ac oppreſſus ait de ſe: *Clamabo per diem, & non exaudies.* Pſal. 21. Pſal, 21. n. 3. Quomodo fieri poreſt, quod ſanctus Rex vexatus magna tribulatione clamans per totum diem non Pſal. 33. exaudiatur, cum de Juſto dicatur. *Oculi Domini ſuper* D. Ambroſ. D. Hieron. *juſtos, & aures ejus in preces eorum.* Pſal. 33. n. 16. ob Incogn. promptitudinem, ac velocitatem, qua ſuos juſtos exau- *Deus, ut medicus audit ad ſanitatem non ad voluntatem.* dit, ac eis ſubvenit; ut explicant D. Ambroſ. D. Hier. noſter Incognit. Quomodo ergo ſanctus Rex per totã diem clamat, & non exauditur, cum juſti convenientia petunt convenienter voti compotes efficiuntur; cum vero inutilia, utilius, repulſam patiuntur. D Aug ad citat. Pſ. 21. ait [Multi clamant in tribulatione, & non exaudiuntur; ut intelligat homo, Medicũ eſſe Deum &

tribulationem medicamentum eſſe ad ſalutem, non pœnam ad damnationem, ſub medicamento poſitus ureris, ſecaris, clamat: non audit Medicus ad voluntatem, ſed audit ad ſanitatem.

Actor. 1. *n.* 8. Sed accipietis virtutē ſupervenientis Spiritus ſancti in vos, & eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Judæa, & Samaria, & uſque ad ultimum terræ.

VERSIONES.

Syrus. Supervenientis ſuper vos Spiritus ſanctitatis, &c. inter Samaritanos.
Arabicus. Verum accipietis robur, &c. imò, & ad extremum terræ.
Caïetan. Recipietis potentiam.
Pagnin. Fortitudinem.
Æthiopic. In omnibus extremitatibus terræ.
D. Chryſoſt. Ad extrema terræ.
Aliqui. In totam terram.
D. Ambr. lib. de Spir. ſanct. cap. 7. Accipietis virtutē ſupervenientem Spiritum ſanctū.

EXPOSITIO IV.

84. Hugo. *Accipietis virtutem*; Alij legunt *potentiam*, robur, fortitudinem Spiritus ſancti, ut ait, Hugo, quod non poteſtis *ex infirmitate*, *poſſitis ex virtute Spiritus ſancti*, quæ valde, & maximè apparuit in Apoſtolis, qui cum eſſent pauperes, & humiles ad fidem Chriſti ſubjugarent, Reges, Tyrannos, Gentes barbaras, feras, & indomitas, de S. Ambroſ. ad c. 6. Lucæ, *virtute ſuperveniente Spiritus ſancti*; ſic ad Mariam Virg. dixit Angelus: *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te.* Luc. 1. n. 4. non ait, veniet, ſed *ſuperveniet*, qui ut vult D. Bernard. ſerm. 1. de Spiritu ſancto art. 1. cap. 2. denotat adventum Spiritus ſancti cum magna copia, ac abundantia gratiarum.

D. Ambr.
D. Bern.

85. Luc. 24. *Eritis mihi teſtes.* Sic & ipſe Chriſtus ſuis Apoſtolis, Luc. 24. n. 48. *Vos autem teſtes eſtis horum.* Teſtes eritis eorum quæ vidiſtis oculis veſtris meæ vitæ, prædicationis, miraculorum, mearumque actionum. *In Jeruſalem.* Sic etiam mandavit ſuis Apoſtolis Luc. 24. n. 47. quod prædicarent incipientibus *à Jeruſalem*, ubi maximus diſcipulorum timor de Judæis, qui eum crucifixerunt. Ibi lex Chriſti primò debuit prodire, & triumphare. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion dominare in medio inimicorum tuorum.* Pſalm. 109. n. 3. *Et in omni Judæa.* Per quod denotatur totum regnum. *Notus in Judæa Deus.* Pſalm. 75. n. 1. *Samariæ*, quæ erat valde propinqua, & intima cum Judæa; *uſque ad ultimum terræ.* Juxta illud Pſalm. 18. n. 5. *In omnem terram exivit ſonus eorum.*

Divina virtus triumphat inter inimicos.
Pſal. 109.
Pſal. 75.
Pſal. 18.

QUÆSTIO XIII.

Quare Chriſtus D. non deſignat ſuos diſcipulos ſuorum operum teſtes, niſi poſt acceptam virtutem Spiritus ſancti?

86. Ordinat Chriſtus D. ut ſui diſcipuli ſint teſtes ſuorum operum: *eritis mihi teſtes*, quomodo hoc cohæret cum his, quæ ipſe dixit Joan. 5. n. 34. *Ego ab homine teſtimonium non accipio*; nullius enim teſtimonium ei erat neceſſarium, nam ejus vita, opera, ac miracula & ſcripturæ abundantiſſimè dabant teſtimonium de eo, tamen uſus eſt teſtimonio Joannis, Apoſtolorum, & etiam aliorum hominum, propter nos; accommodando ſe ad mores, ac captum noſtrum, ſic cum vox de cœlo intonaſſet, *& clarificavi, & iterum clarificabo.* Joan. 12. n. 29. Ipſe tunc dixit n. 30. *Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos.* Ut latè explicavi tom. 3. cap. 2. n. 87. Tamen poſt Chriſti Aſcenſionem, maximè neceſſarii fuerunt Chriſti teſtes, prædicatores & annuntiatores; nam ut ait Paulus Rom. 10. n. 17. & 14. *Fides ex auditu. Quomodo autem audient ſine prædicante; Quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur.*

Ioan. 5.
Prædicatores neceſſarii.
Ioan. 12.
Rom. 10.

87. Tamen ad noſtram quæſtionem ait Chriſtus in præſenti ſuis diſcipulis: *Accipietis virtutem Spiritus ſancti ſupervenientis in vos, & eritis mihi teſtes.* Poſt acceptam virtutem Spiritus ſancti, tunc conſtituit eos ſui teſtes, & prædicatores, qui enim tanta virtute erant corroborati, ac induti, nulla in eis poterat ſubeſſe falſitas, ac dolus, ſed ſumma veritas, ac ſinceritas, & inde Chriſtus appellat Spiritum ſanctum, *Spiritum veritatis*, Joan. 14. n. 17. quia infundebat & communicabat omnem veritatem in illis ſuper quos veniebat. D. Bernård. ſerm. 8. in Cant. ait: *Indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus, nulla jam illecebra poterit, vel ſtantem devincere, vel ſubjicere dominantem.*

In teſte ſumma virtus requiritur.
Ioan, 14.
D. Bern.

88. Ad hujus rei ſenſum, Luc. 24. n. 48. Ait Chriſtus D. ſuis Diſcipulis. *Vos autem teſtes eſtis horum; Et ego mitto promiſſum Patris mei in vos; Vos autem ſedete in civitate, quoad uſque induamini virtute ex alto.* Eos conſtituit ſuorum operum teſtes, mandat tamen ut quieſcant à teſtimonio proferendo ſedentes in civitate, quoaduſque ſuperveniente Spiritu ſancto induantur, ac repleantur ejus virtute, qua corroborati, ac illuminati, idonei, ac locupletes teſtes ejus erunt; in cap. 16. Euthym. ait: *Immiſſurus erat Spiritus ſanctus intellectum diſcipulis, & tunc omnibus publicari volebat, divinitatis, & paſſionis ſuæ myſterium.*

Luc. 24.
Euthym.
Vir illuminatus teſtificat.

89. Multus eſt Spiritus ſanctus in explicandis, ac declarandis magnis virtutibus ac excellentiis ſanctiſſimi Parentis Eliæ, ac Henoch, Apoc. 11. à n. 3. *Prophetabunt amicti ſaccis. Hi ſunt duæ olivæ, & duo candelabra, in conſpectu Domini terræ adſtantes: habent poteſtatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipſorum, & convertendi aquas in ſanguinem.* Ad quod tantas eorum virtutes declarat ſacer Text. quod erunt in ſumma pœnitentia, ac temporalium contemptu. *Amicti ſaccis*: quod fulgeant, ac reſplendeant omni virtute, ac ſanctitate, eximia charitate: *Duæ olivæ, & duo candelabra in conſpectu Domini*; *Et* quod emineant magna poteſtate ac dignitate in cœlo & in terra: *Habent poteſtatem claudendi cœlum, & convertendi aquas in ſanguinem.* Ex quo declaratur eximia eorum probitas, qui tantam, & talem poteſtatem meruerunt habere, & quod iam alta, ac ſublimia eis committerentur. *Claudendi cœlum.* Ad quid tam magna de eis manifeſtantur; dicitur de eis: *Dabo duobus teſtibus meis.* Quos teſtes conſtituit, omni virtute exornat, ut eorum teſtimonium irrefragabile habeatur, & undique omni exceptione majus, quos tanta virtus exornat, falſitas, & mendacium non poterat obfuſcare. Ansbertus Abbas ad citatum locum Apoc. ait. *Quos teſtes dederat hos ſancti Spiritus gratiâ replevarat, ut eſſent duæ olivæ, & duo candelabra in conſpectu Domini.*

Apoc. 11.
Solus probus idoneus teſtis.
Ansbert.

90. Secundò, committitur diſcipulis, ut in omni populo ſuprema Dei myſteria teſtificentur, ſed non conceditur talia dare teſtimonia, niſi poſtquam receperint in ſe virtutem divini Spiritus, ejuſque donis fuerint repleti. *Accipietis virtutem ſupervenientis Spiritus ſancti in vos, & eritis mihi teſtes.* Et cur prius erant induendi Spiritu ſancto, quam teſtimonia proferrent de Chriſto. Ut fieret evidens, quod tanta certitudo cum tanta efficacia, ut Principes, ac Reges devinceret

Certitudo in rebus magnis non venit niſi ex habitu Dei.

devinceret,& ad ſe traheret, non aliunde provenire poterat, niſi à præſentia, ac aſſiſtentia ipſius Dei, qua induti erant, & ſecum habebant.

91. Cùm tres illi ſancti pueri miſſi eſſent à Nabuchodonoſore in ardentem fornacem, inter cujus ardentes flammas, erant illi ſancti pueri illæſi ambulantes cujus tanti miraculi fama pervenit ad impium Regem, cucurrit impius Rex, ut videret quomodo flammæ puerorum ſanctitatem ſtuperent, & accedens ad os fornacis, totus admirabundus clamat. *Ecce video quatuor viros ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis eſt, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei*, Daniel. 3. n. 92. In quo duo acciderunt miracula: Unum quod ignis non tangeret ſanctos pueros nec contriſtaverit, quod fuit manifeſtum omnibus; Alterum verò quod ſimilis filiò Dei cum eo adeſſet, quod tantum uni Regi notum fuit; & cur præter voraces flammas omnibus conſpicuas, impio Regi ſimilitudo filii Dei oſtenditur? Ut Rex inſanus ſuum malum affectum contra ſanctos pueros deponeret, & contra illum crederet eos in ardenti fornace eſſe incombuſtos, neceſſe fuit, ut ibi appareret aliquid divinum, ac ſimile filio Dei; D.Chryſoſt. homil. de tribus pueris, ſic ait: *Patitur ſe Deus cum pueris in ſupplicio numerari, & poteſt Dominum videre ſacrilegus, ſed non permittitur noſſe, ut creſcat gloria puerorum, regis enim mens in ſuis flammis parum crederet fortaſſe, niſi talem diſceret defenſorem.* Et ſi omnes teſtificarentur pueros inter Regis flammas eſſe incombuſtos, iniquiſſimus Rex non crederet, niſi tunc ſuis oculis ibi aliquid ſublime, ac divinum adeſſet. *Suis flammis parum crederet fortaſſe.*

Daniel. 3. *Reges difficiliter credunt ea quæ ſunt contra ſuum affectum.* D. Chryſ.

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſtus D. conſtituit ſuos diſcipulos teſtes ſuæ reſurrectionis, potius quam ſuæ paſſionis, ac mortis.

92. AIt Chriſtus D. in præſenti ſuis diſcipulis: *Eritis mihi teſtes in Jeruſalem & in omni Judæa.* Et cujuſnam rei erunt Apoſtoli teſtes, an ignominiæ paſſionis, mortis, flagellorum, ac ſpinarum, quas Dominus pertulit, an ſuæ glorioſæ reſurrectionis? Cardinalis Hugo ibi. *Eritis mihi teſtes reſurrectionis, verbo, & exemplo, vel ſignis.* Et cur non ſuæ paſſionis, ſed reſurrectionis quærit teſtes? facilis eſt ſolutio, opprobria mortis, & paſſionis facile omnes crederent, aliter verò & difficiliter gloriam, ac majeſtatem reſurrectionis. Humanum ingenium eſt aliorum ignominias, ac dedecora prompto animo excipere; difficiliter tamen aliorum excelſa, & ſublimia credita haberi, & ideo Chriſti reſurrectio fuit teſtificanda ab Apoſtolis verbo, exemplo, ac miraculorum ſignis omnibus adhibitis.

Aliena laus incredibilis homini, ſecus ignominia.

93. Poſtquam Chriſtus reſurrexit, valde glorioſa, ac pompoſa majeſtate ſuis diſcipulis apparuit abſente Thoma, cui dixerunt cæteri Apoſtoli, vidimus Dominum; quibus ait D.Thomas: *Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus non credam.* Joan. 20. n. 25. D. Thomas pro certo habuit in manibus, ac latere Chriſti eſſe vulnerum ſigna, & ipſe non vidit Chriſtum D. pendentem in cruce, & tamen ait: *Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum.* Ipſe Chriſtum D. non vidit talibus ſignis. Unde ergo habuit pro certo tales clavorum notas in manibus Chriſti. Reſpondent communiter Doctores, ex teſtimonio nempe diſcipulorum. Si ergo ex diſcipulis teſtificantibus agnovit ex Chriſti morte ſigna clavorum in ejus manibus, cur etiam ex eorum teſtimonio non credidit ejus triumphantem reſurrectionem: Innata hominum conditio valde promptè ignominiam mortis, ejuſque ſigna credidit, valde tamen pertinaciter diſcredit quæ decorem indicabant. Unde Thomas, qui acquievit mortis celaturis, vehementer tamen reſurrectionis triumpho reluctat, & ait: *Niſi videro non credam.* De hoc multa tom. 1. in Evangelia lib. 3. cap. 4. q. 21. n. 87. 88. & tom. 4. cap. 18. n. 99.

Joan. 20. *Thomas credidit morti Chriſti, repugnat ejus reſurrectioni.*

Act. 1. n. 9. Et cùm hæc dixiſſet videntibus illis elevatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.

VERSIONES.

Arabic. Sublatus eſt, & opertus eſt.

Æthiopic. Exaltatus eſt & proſpectantibus illis, ſubſtractus fuit.

Pagnin. In altum ſublevatus.

Syrus. Nubes excepit eum, & operuit ab oculis eorum.

Tertull. lib. 5. contra Mar. cap. 8. In ſublimitatem elevatus eſt.

EXPOSITIO V.

94. ET *cùm hæc dixiſſet.* Quæ modo ſuperius ſunt relata, & alia, quæ referunt ſacri Evangeliſtæ, de quo q. ſequenti. *Videntibus illis:* ſuis, ſcilicet, diſcipulis; ut ait Gloſſa Interlin. ut ſicut erant teſtes reſurrectionis, eſſent & Aſcenſionis; *Elevatus eſt*; non ſubito raptus, ut Parens Elias & Enoch ſed propria ſua virtute agilitatis elevatus eſt, ſenſim, ac paulatim; ut notat D. Bernard. de gradibus humilit. cap. 1. Ut diutius paſceret, ac delectaret oculos intuentium diſcipulorum. Recte de monte Oliveti aſcendit Chriſtus in cœlum, ut ubi fuerat initium paſſionis, eſſet & gloriæ exordium.

Gloſſa. D. Bern.

95. *Et nubes:* Vera & realis, ac maximè fulgens, ac reſplendens, ut tanto triumpho conveniens erat, aut de novo creata, aut miniſterio Angelorum in obſequium ſui Domini, ac glorificatoris compoſita; *ſuſcepit eum ab oculis* intuentium diſcipulorum, & hæc nubes, non prius interjecta eſt, ac oppoſita, niſi cùm Chriſtus aſcendens amplius videri, aut non voluit, aut non potuit ab ipſis intuentibus: de his latius in quæſtionibus.

QUÆSTIO XV.

Qualiter facta fuerit admirabilis Chriſti Aſcenſio?

96. DE hoc magno, ac præclariſſimo myſterio multa dixi tom. 5. in Evang. lib. 9. c. 10. per totum, & tom. 6. Additum ad cap. ultimum D. Marci, tamen hìc aliqua prælibabo; de hoc admirabili arcano agit D. Marc. c. ult. n. 19. & ait: *Dominus quidem Jeſus, poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei.* Et D. Luc. c. 24. n. 50. *Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & elevatis manibus ſuis, benedixit eis, & factum eſt cum benediceret illis, receſſit ab eis, & ferebatur in cœlum, & ipſi adorantes regreſſi ſunt in Jeruſalem cum gaudio magno.* Hæc habentur ex ſacris Evangeliſtis cum noſtro præſenti text.

Marc. 16. Luc. 24.

97. Poſtquam Chriſtus D. locutus fuiſſet cum ſuis diſcipulis, quæ habentur in hoc cap. 1. Actor. & ſcribunt ſacri Evangeliſtæ Matth. ult. & D. Marcus, & Lucas citati, finito prandio ut patet ſupra ex hoc cap. n. 4. *& conveſcens*, quod apud veteres fiebat meridiano tempore, eduxit de cœnaculo, non ſolum ſuos Apoſtolos, ſed etiam alios diſcipulos ferè centum & viginti, ut patet ex hoc cap. n. 15. eoſque tulit Dominus per medium

D. Bern. medium Jeruſalem cernentibus, & ſtupefactis Judæis divina virtute cohibitis, ut tenet D.Bernard. ſerm.1.art.1. cap. 3. ducens eos in montem Oliveti, & in itinere divertit in Bethaniam in latere ipſius Luc. 24. montis ſitam,ut conſtat ex D. Luca cap. 24. n.50.ut vale diceret Magdalenæ, Marthæ,& Lazaro, & ut intimos amicos ſecum aſportavit,ut eos ſuæ Aſcenſionis viſione nobilitaret.

D. Auguſt. D. Cypr. D. Leo. D. Chryſ.

98. Quot fuerint ſuaviſſima, ac dulciſſima,& ultima colloquia Chriſti cum ſanctiſſima Maria Virgine, Apoſtolis,diſcipulis, ac ſanctis mulieribus, quot & amplexus,potius eſt contemplandum,quàm ſcribendum,de quo latè Sancti Patres,D. Auguſt.ſerm.6.de Aſcenſ.qui eſt de temp.179.& ejuſdem homil ſept. D.Cyprian,Epiphan.S. Leo,D Chryſolog.in ſermonibus de hac feſtivitate.

Pſal. 67. Arator. D. Bern. 4.Reg. 2. Gen. 5.

99. *Elevatus eſt* propriâ agilitate fortè ſecum ferens Patres de Limbo eductos, qui corpore in cœlum Chriſti comites migraverunt; *captivam duxit captivitatem*, ut tenent Arator Carmi.lib.1.in Acta. D.Bern.ſerm.1.de Aſcenſ.art.1.c. 3.*elevatus eſt*. Non ſubito,ac repente tranſlatus, ut Elias 4.Reg.2.n.11. vel Enoch. Gen. 5. 22. ſed ſenſim, ut decens erat tantæ majeſtati,& notat D. Bernard.de gradibus humilitatis cap. 1.& ait: *non ſubito raptus, non furtim ſublatus, ſed videntibus illis elevatus eſt.* Ut ſimul delectaretur ipſe ſuos videndo, & ſui eum videndo. Notat Cajetan. quod elevatus eſt ſimul totus, non movendo gradatim pedem poſt pedem; *& elevatus eſt*; non ad ſolem,ut Manichæi, & alli Hæretici dixerunt juxta illud Pſalm. 18.n. 3.*In ſole poſuit tabernaculum ſuum*; ſed ad cœlum Empyreum eſt elevatus,ut conſtat ex D.Marco; *ſedet à dextris Dei.*

Cajetan. Pſal. 18. *Qualiter aſcendit.*

Durand. *Elevatio manuum* Apuleius. Exod. 17. Damian.

100. *Elevatis manibus*; Ut Deum Patrem pro nobis exoraret,& ex hoc, ut notat Durandus in Rituali, in ſacrificio Miſſæ ferè ſemper Sacerdos adſtat elevatis manibus, & elevatio manuum ſignum orantis eſt antiquiſſimum,ut ex multis probat Apoleius lib. de mundo, ſic ait: *ab antiquo habitus orantium hic eſt, ut manibus extenſis ad cœlum precemur*; Et Moyſes extenſis manibus oravit;Exod. 17. n.11.& hunc modum orandi maximè commendat Petrus Damian. Epiſt.3.cap.50.per hunc enim modum extenſis manibus maximè declaratur noſter eximius affectus in Deum.

Qualis benedictio. Gen. 48. Gloſſa. D. Baſil. Gretzer. D. Nyſſ. D. Hier. Tertull. D. Cypr.

101. *Benedixit eis.* De manu dextera extenſa efformando crucem; vel tranſverſim. & cancellatis manibus, ut de Jacob explicat Gloſſa, Gen.48. n.14.ut ita efformaret ſignum crucis,ex quo manavit conſuetudo in Eccleſiâ, ut Sacerdos tam in publicis, quam privatis actionibus ſigno crucis benedicat, & hoc eſſe traditionem Apoſtolicam teſtatur D.Baſil.lib.de Spiritu ſanct. cap. 37. ut ita tali ſigno crucis bonam, & divinam protectionem deprecando,ut ait Gretzerus lib.3.de cruce cap. 16.vel deprecando merita Chriſti crucifixi, ut communiter docent Sancti Patres, D.Niſſenus orat.in Octava,D.Hieron.de vita Moyſis. Tertullian. orat. contra Judæos cap. 10. D. Cypr. Orat de cruce, ac in exhortatio.ad Mart.Theodoret. de error. profan. cap. 12. & alii.

An Chriſtus veſtitus aſcendit. D. Auguſt. Abulenſ.

102. An Chriſtus D.nudus, vel veſtitus aſcenderit. Quæſtionem tangit D.Auguſtinus Epiſt.146 in partem affirmativam videtur propendere, eam tamen non diffinit;Abulen.Paradox. 5. cap. 34.tenet Chriſtum D. poſt reſurrectionem nullas veſtes induiſſe; cum ejus corpus eſſet glorioſum,& alias vulnus lateris non potuiſſe oſtendere D. Thomæ, & tangendum exhibere; facile reſpondetur veſtes glorioſas Chriſti taliter eſſe diſpoſitas,ut facile ejus vulnera poſſint videri,& tangi.

103. Alii cenſent Chriſtum D. veſtitum aſcendiſſe, in forma hortulani apparuit Magdalenæ, & peregrini diſcipulis euntibus in Emaüs, Fredericus Nauſea in Catechiſmo cap. 16. ait in veſte rubra, & purpurea aſcendiſſe,& probat ex illo Iſaiæ 63. n.2.*Quare ergo rubrum eſt veſtimentum tuum.* Apocalypſ.19.num.13. *Veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine*; ut ſignificaretur cruenta Chriſti victoria.Alii tenent Chriſtum aſcendiſſe in veſte candida, nam in Transfiguratione veſtimenta ejus facta ſunt alba ſicut nix; Matth. 17. Beati viſi ſunt à Joanne veſtibus, ſeu ſtolis albis; Apoc.7.n.9.& byſſino candido, Apoc.19.n.14.

Frederic. Iſai. 63. Apoc. 19. Matth. 17. Apoc. 7. Apoc. 19.

104. Dicendum tamen, quod Chriſtus D. poſt reſurrectionem ſuis diſcipulis apparuit ea veſte vel ſimili, qua in vita mortali utebatur; ſi enim Chriſtus D.ut ſuis diſcipulis oſtenderet ſe ipſum eſſe eundem, qui mortuus fuerat & reſurrexerat eiſdem actionibus utebatur coram ſuis diſcipulis eadem familiaritate, eadem voce, & converſando,& comedendo, ac panem frangendo; ergo etiam eadem veſte, ut omnibus modis idem cognitus à ſuis. Poſtulat Saül à Pithoniſſa, ut ſuſcitet Samuelem quæ ait: *Vir ſenex aſcendit, & ipſe amictus eſt pallio*, 1. Reg. cap. 28. n.14.Inde intulit Saül ipſum eſſe Samuelem; & unde hoc intellexit? Abulenſis ibi;quia veniebat amictus pallio,veſte, qua utebatur, cum viveret; ergo etiamChriſtus D. ut agnoſceretur reſuſcitatus idem à ſuis diſcipulis in eadem veſte apparebat, maximè tamen nitente, ac fulgente radiis gloriæ,in eademq; veſte aſcendit in cœlum,ut tenet pictura univerſalis Eccleſiæ,& veſte violacea in hoc myſterio Aſceſionis.

Chriſtus aſcendit in ſua propria veſte. 1. Reg. 2. Abulenſ.

105. Idem dicendum de beatis in gloria,nam beati reſurgent,& erunt in gloria,ſuo nativo,& naturali colore Æthiopes, ſua naturali nigredine omnibus imperfectionibus ſublatis, ut cum multis Doctoribus, tenet Ægyd.Luſi. tom.1.de beatitud. lib. 3. q. 6.art. 21.n.10.fol.263.Unuſquiſque juxta complexionem ſui proprii corporis,ergo etiam erunt in ſua propria veſte: multi Sancti in ipſa cœleſti gloria viderunt ipſos beatos in ſuo proprio habitu, vel Pontificali, vel Carmelitano, vel Dominicano.ſeu Franciſcano: cum hoc tamen ſtat quod docet Soto in 4. diſt. 49. in fine, quod dos claritatis in beatis erit varia. In martyribus purpurea, in virginibus candida, in Doctoribus viridis, in pœnitentibus violacea.

Beati in gloria proprio colore, ac veſte. Ægid. Luſit. Soto.

106. Aſcendit Chriſtus ad cœlum Empyreum concomitantibus tot milliaribus Sanctorum, quos de Limbo ſecum eduxerat, & omnibus Angelis honoris cauſa, Domino Regique ſuo occurrentibus & ſervientibus,loquens de Chriſti Aſcenſione David, Pſal. 17. n.11.*Aſcendit ſuper Cherubim.*Ponderat D.Chryſoſt. homil. de Aſcenſ. quod olim Deus *collocavit ante Paradiſum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium*, Gen. 3. n. 2. Ut cuſtodiret Paradiſi ingreſſum homini, nunc præſtat obſequium Chriſto aperienti, ſic in Chriſto mutantur omnia in noſtrum obſequium Chryſoſt. citat. ait: *Natura cujus cauſa Cherubim ſervabat Paradiſum, à Cherubim ſummo cum honore ſuſcepta eſt.* Cum magna gloria, & honore.

D. Chryſ. Gen. 3. *Serviunt Angeli Chriſto aperiens cœlum.*

107. Ait D. Marcus *ſedet à dextris Dei.* Dicitur Math. 25.n.33 *Statuet quidem oves à dextris, hædos autem à ſiniſtris.* Ideo Chriſtus aſcendens in cœlum, eligit locum à dextris,ut tanquam dux, & princeps noſter nobis præpararet locum cum multa magnificentia. & honore,D.Ambroſ. tom. 5. in Pſal. 139.ait: *Ideo ad dexteram filius, quia ſecundùm Evangeliſtam ad dexteram oves, ad ſiniſtram verò conſtituuntur hædi, Neceſſe eſt ergo partem ovium primus agnus obtineat: & ſequuturo immaculato gregi locum dux immaculatus anticipet.*

Math. 25. *Aſcendit in cœlum ut nobis præparet locum.* D. Ambroſ.

QUÆST.

QUÆSTIO XVI.

Quare Chriſtus aſcendit in cælum videntibus ſuis diſcipulis?

107. Gloſſa. PRima ratio, & ad literam, ut jam dixi ex Gloſſa
ſic habet: ut ſuæ Aſcenſionis eſſent teſtes, ſicut &
ſuæ reſurrectionis erant. Secundò ex magna triſtitia,
& gaudio: ex triſtitia ob vehemens deſiderium ex
ejus abſentia: ex gaudio ob viſam tantam gloriam,
Luc. 24. ac triumphum ſui divini Magiſtri; & ſic ſcribit D.
Lucas 24. n. 51. quod poſtquam viderunt Chriſtum
aſcendentem in cœlum, ipſum adorantes, *reverſi ſunt
in Jeruſalem cum gaudio magno.*

108. Perpende ordinem ſacri Textus. *Accipietis virtutem
ſupervenientis Spiritus ſancti in vos, & vos eritis
mihi teſtes in omni terra; videntibus illis elevatus eſt.*
4. Reg. 2. Quodnam ſignum datur, quodnam meritum requiritur,
ut accipiant ſupremum donum, virtutem nempe
Spiritus S. ſupervenientis? nempe, *videntibus illis*,
nempe quod videant, & oculos habeant defixos in
Jeſum. Eliſæo conceditur duplex ſpiritus Eliæ, ex eo
quod videt ſuum Magiſtrum Eliam rapi in cœlum
4. Reg. 2. n. 10. At ſanctis Apoſtolis cum videant
Chriſtum aſcendentem in cœlum, in eumque obtineant
oculorum aciem intentam, non datur eis duplex
ſpiritus Eliæ, ſed ingens copia, ac abundantia
Oculi in Jeſum ſagena bonorum, & ſcutum ab omni malo. D. Bern. omnium cœleſtium ſpirituum, ac donorum cum ſuperveniente
Spiritu S. & ut inter impios, ac crudeles
Reges, ac tyrannos ſint validiſſimi, ac imperterriti
teſtes; ut enim oculi diſcipulorum, ſic domino erant
intenti, ut à Jeſu noluerint ſeparari, inde proveniebat
eis virtus, ac fortitudo, qua totaliter fierent inexpugnabiles;
ad hæc ait D. Bern. ſer. 3. de Aſcenſ.
*Nihil eſt, quod habeant perdere, vel debeant alumni tui,
Domine Jeſu, quia videntibus illis elevatus es in cœlum,
& deſiderantibus oculis te ſecuti ſunt, gradientem in
multitudine fortitudinis tuæ.* Qui oculos habet in Jeſum
nullam ruinam patitur, qui ſic evigilat in Jeſum,
ut minimè velit ab eo oculos ſeparare, ipſa
oculorum intentio eſt ſagena omnium bonorum, &
ſcutum ab omni malo.

109. Pſal. 24. Regius Vates Pſ. 24. n. 15. *Oculi mei ſemper ad
Dominum, quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos.*
D. Hieron. D. Hieron. *Educet de rete pedes meos.* Qui habet ante
Oculi intenti Domino cuſtodiunt ab omni periculo. oculos poſitum laqueum, vel rete, ad ipſum evitandum
oculos cum magna intentione objicit, ne incidat
in foveam. Cur ergo David agnoſcens laqueum ante
pedes ſuos poſitum, non oculos intendit ad evitandum
periculum; pro certo habebat, quod magis declinandus
erat laqueus intentione oculorum in
Deum, quam ex propria vigilantia ad pedes dirigendos.
Caſſiodor. Caſſiodor. *Qui ante pedes ſuos, laqueos non intuentur,
in fovearum hiatus incidunt, quod ſi ad Dominum
jugiter oculos elevemus, per illum reſpectum ab omni
nos offenſione reddit alienos.*

110. Ter invenimus Magdalenam totam impenſam in
Chriſti obſequio: Apud Simon, dum ejus pedes lavat,
Luc 7. irrigans lachrymis, & capillis tergens, Luc. 7. n.
39. Iterum apud Bethaniam, cum alabaſtro unguenti
Matth. 26. pretioſi, ungit caput Jeſu, Matth. 26. n. 7. Tertiò
dum in domo ſedens ſecus pedes Domini, divina
Luc. 10. colloquia audiebat, Luc. 10. n. 29. In his omnibus
Magdalena habet impugnatores, & patitur contradictiones:
Oculi intenti in Deum habent propugnatorem ac defenſorem. Simon, eam peccatricem notat; Bethaniæ
diſcipuli nimiam ejus prodigalitatem damnant; Domi
Martha de illa queritur; & tamen inter tantas
impugnationes ſancta mulier tacet, nec minimum
verbum dicit; ſolum totis viribus erat intenta Domino,
omnes adverſitates deſpiciebat, & ſolum Jeſum
in mente fixum habebat, quod inde factum, ut Jeſus
illius eſſet propugnator, ac defenſor eam magnis
laudibus ſuper cæteros extollens. Apud Simonem,
celebrat de obſequio, quod ab ipſo Simone non fuit
impenſum, & laudat ejus fidem dimiſſis peccatis,
fides tua te ſalvam fecit, dimittuntur tibi peccata tua.
In Bethania ſummopere commendatur, ita ut ejus factum
in toto mundo diceretur in memoriam ejus. In domo
Marthæ optimam partem elegiſſe teſtatur Dominus;
D. Bern. ſer. 3. in Aſc. *Vide*, ait, *prærogativam* D. Bern.
*Mariæ quem in omni cauſa habeat advocatum. Indiggnatur
ſiquidem Phariſæus, conqueritur ſoror, etiam
diſcipuli murmurant: ubique Maria tacet, & pro ea loquitur
Chriſtus:* Ecce excellentia oculorum, qui maximè
ſunt intenti in Deum, quales fuerunt Magdalenæ,
qui nullam timent impugnationem, cum Deum
habeant propugnatorem, ac defenſorem, qualis fuit
Chriſtus Magdalenæ.

QUÆSTIO XVII.

Quare Chriſtus D. aſcendens in cœlum miniſterio nubis utitur?

CIrca hanc nubem aliqua ſunt prælibanda, Abu- 111.
lenſ. Paradox 5. c. 9 exiſtimat hanc nubem fuiſſe Abulenſ.
Chriſto D. inſtar throni, & ſedis, in qua tanquam in
ſella geſtatoria aſcendit, communiter hæc ſententia
rejicitur, quia Chriſtus D. directus, & non ſedens aſcendit, *Qualis fuerit nubes.*
ut habet communis pictura totius Eccleſiæ,
& nubes ad hoc eſt adducta, ut corpus Chriſti velaret
ne amplius à diſcipulis videretur, ita dicitur.
Nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum; ex quo etiam non
placet ſententia Cajet. hoc loco, & Medinæ 3. p. q. 58.
art. 4. qui exiſtimant nubem hanc non fuiſſe veram Cajetan. Medina.
nubem, ſed ſplendorem, quem corpus Chriſti ex ſe
mittebat, cum cœlo appropinquaret; ſed aliud eſt
ſplendor, aliud nubes; ſplendor eſt clarus, & ſubtilis;
nubes verò obſcura, & denſa.

Fuit ergo hæc nubes vera & realis; ut tenent Suar. 112.
tom. 2. ad 3. [illegible] diſp. [illegible] 2. ſect. 2. & hoc loco Lorin. Cornel.
& alii. [illegible] nen glorioſa, & reſplendens, ad
hoc adducta, [illegible] ducta, ut corpus Chriſti tegeret
ab oculis diſcipulorum, ſimulque Chriſti majeſtatem *Chriſtus æqualis ſuo Æterno Parenti.*
declara[illegible] notat D. Chryſoſt. juxta illud Pſal.
103. n. 3. Q[illegible] ponis *nubem aſcenſum tuum.* Hinc de
ſanctis in g[illegible]a dicitur *Rapientur in nubibus obviam
Chriſto in a[illegible]*, Theſ. 4. n. 17. ſimulque cum Chriſtus
aſcendit in [illegible]o circuitu aſportat nubem ut ſe oſtendat
eſſe æqualem ſuo Æterno Parenti, de quo dicitur.
Nubes & caligo in circuitu ejus. Pſalm. 96. n. 1. Pſal. 96.

Secundò Oecumenius ſic ait. *Incarnatus quidem* 113.
*Deus, nube tanquam vehiculo uſus eſt, nam Dominus
erat; Elias verò igne. Ille enim tanquam Dominus univerſi,
propria aſcendens virtute, terrenum quiddam, &
quod deorſum fertur, ad aſcenſum aſſumit, nec magis ductus,
quam reducens ipſe vehiculum: Elias ſervus erat
ideoque ſurſum ferente vehiculo egens, & equis, qui velocitatem
itineris illi pararent. Idcirco etiam de hoc dictum
eſt. Aſcendit Elias in turbine tanquam in cœlum;*
de Domino vero: eunte illo in cœlum. Aſcendunt in
cœlum Chriſtus, & Elias, magno tamen diſcrimine: *Chriſtus ut Dominus vehiculo deorſum agente aſcendit in cœlum.*
Elias ut ſervus, habet in miniſterium *velocitatem equorum
igneorum*; ignis ex ſua natura ſemper ſolet ſurſum
ferri. At Chriſtus, ut naturæ, ac omnium rerum Dominus
aſſumit nubem ex terrena materia compoſitam,
& ideo ad ima propendit; *terrenum quiddam,
quod deorſum fertur*, ad aſcenſum aſſumit Chriſtus ut
omnium Dominus valet naturas rerum mutare, & in
quod inſerviebat ad deorſum deſcēdendū, ita diſponit,
ut per illum ad ſurſum aſcendat, ut ita comprobaret,
ſua propria virtute aſcēdere, cū ſecū aſportaret tanquā
vehiculū id quod ex ſua gravitate ad deorsū agit

Tertiò. Cæſarius Nazianzeni frater Dialog 1. 114.

Cæſarius.

ſic fatur. *Nubes enim ſubit ſub pedibus ejus*, non adjuvans aſcenſionem, ſed ut oſtenderetur, illum eſſe qui per turbinem & nubes olim quidem ad Jobum; poſt ipſum verò ad Moyſem locutus eſſet. Ad quid nubes in die Aſcenſionis Chriſti, ac tam pompoſæ majeſtatis? Deus ad ſublimandos, ac condecorandos ſuos ſervos nubibus uſus eſt; ſic *cum aſcendiſſet Moyſes operuit nubes montem, & habitavit in gloria Domini.* Exod. 24. n. 15. ſic & de Job ſcribitur 40. n. 1. *Reſpondens autem Dominus Job de turbine*; Septuaginta legunt: *de nube.* Ad gloriam & exaltationem ſuorum ſervorum nubem elegit Deus, eandem ad triumphum, ac ſplendoren ſuæ glorioſæ Aſcenſionis ſibi aſſumit; nam ſui honoris, ac decoris ſuos participes facit, & cum illis communicat.

Id quod Chriſtus aſſumit ad ſui decorem cõmunicat ſuis

Exod. 24.

Job. 4.

Septuag.

115. Hai. 19, Quartò. De primo Chriſti adventu in mundum loquens Iſaias 19. n. 1. juxta communem ſententiam Patrum noſtri D. Cyril. D. Hieron. D. Athanaſ. Procopij, ac aliorum ait, *Dominus aſcendit ſuper nubem levem.* In primo ingreſſu venit ad nos per nubem; nunc verò regrediens in cœlum per nubem aſcendit, *& nubes ſuſcepit eum.* Quod benè notavit Theophyl. hic, & ait. *A nube Virginis in nubem venit, ac per nubem aſcendit, ubi prius erat.* Divinæ diſpoſitionis eſt, non dimittere bonum in fine, quod in principio apprehendit, ſed ſemper illud conſervatum tenere.

Divinæ virtutis eſt conſervare bonum, quod arripuit à principio

116. Math. 24. De ultimo die judicii ſcribit D. Matth. 24. n. 29. *Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum; ſtellæ de cœlo cadent, & tunc apparebit ſignum filij hominis.* Si Dominus venit cum tanta celſitudine, ac majeſtate ad judicium, cur cœleſtia lumina ſic obtenebrantur, potius magno ſplendore deberent ſuo Domino venienti applaudere? Cum primo Crux apparuit, *à ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, uſque ad horam nonam.* Matth. 27. n. 45. Cum Crux primò apparuit, tenebras immiſit in faciem terræ quibus cœleſtia lumina ſunt obſcurata, ſic & cum ultimo apparet cœleſtia lumina obfuſcantur, quod præclarè notavit Origenes homil. 30. in Matth. & ait: *Sicut enim in diſpenſatione Crucis Sole deficiente tenebræ factæ ſunt ſuper omnem terram: ſic & ſigno filii hominis apparente, in cœlo deficiet Solis lumen, & Lunæ adhuc, & ſtellarum, quaſi conſumptum à multa virtute ſigni illius.* Divinæ virtutis eſt non deponere in fine bonum, quod in principio apprehenderat; ex quo magnum documentum habeant Crucis alumni, quod ſplendores mundiales, quos in principio à ſe abjecerunt illos uſque in finem à ſe repellentes perſeverent.

Matth. 27.

Origen.

Abjectio terrenorum in principio ſit & in fine.

117. D. Chryſ. Quintò D. Chryſoſt. homil. 2. in Acta ait: *Ad illum miſſum eſt regale vehiculum, ne quid triſte loquerentur: ne idem illis accideret, quod accidit Eliſæo, qui magiſtro aſſumpto in cœlum, dilaceravit tunicam ſuam.* Videns Eliſæus ſuum magiſtrum ferri in cœlum ex ingenti dolore, apprehendit veſtimenta ſua, & ſcidit illa in duas partes, 4. Reg. 2. n. 12. Ne quid ſimile eveniret diſcipulis cum Chriſtus abiret, venit nubes lucida, & reſplendens, quæ Chriſtum ſuſcepit, & inde viſa tanta gloria ſui magiſtri magno gaudio diſcipuli ſunt profuſi, & ita ſcribit D. Lucas 24. n. 51. quod poſtquam Chriſtus aſſumptus eſt in cœlum. *Ipſi regreſſi ſunt in Jeruſalem cum gaudio magno*, quod etiam notavit D. Auguſt ſtatim dandus; Deus non patitur in ſuis triſtitiam, ſed eos vult hilares.

4. Reg. 2.

Deus vult ſuos ſervos hilares.

Luc. 24.

118. Cum Abrahamus, & Iſaac pergerent ad perficiendum ſacrificium, ait Iſaac; *Pater mi; Ecce ignis, & ligna, ubi eſt victima holocauſti? Reſpondit Abrahamus, Dominus providebit*, Gen. 22. n. 7. Cur Pater non aperit filio totam rem, & quod ipſe ſit ſacrificandus? Timuit bonus pater, ne filius in itinere cogitabundus triſtaretur, ac aliquo animi angore premeretur, ut advertit D. Ephrem. orat in Job. *Non myſterium revelavit Abrahamus, ne illo triſtitia affecto, ipſius donum inquinaretur.* Deus vult ſuos ſervos hilares, & oblatio illi facta animo triſti multum de ſuo decore perdit.

Gen. 22.

Oblatio Deo facta animo triſti diminuitur.

D. Ephr.

119. Sextò. D. Auguſt. homil. 7. de Aſcenſ. ſic ait: *Apparuit nubes, intravit in eam, qui educit nubes ab extremo terræ, ut oblectaret oculos eorum nubis amœnitas & irroraret eos aſcendentis de cœlo ſuavitas, ne ſola deſiderantium in animis remaneret anxietas.* Ab oculis diſcipulorum, nubes occultat Jeſum, quæ ex ſua conditione irrorat in terram, ut fieret manifeſtum quod ſic abſcondebatur Jeſus per nubem; ut ſuavem omnium cœleſtium donorum rorem, ac copiam mitteret in ſuos diſcipulos; ex quo ſanctiſſimorum virorum innata conditio, ut etiam poſt ſuum diſceſſum, ſuo interventu multa dona irrorent in nos.

D. Aug.

Chriſtus & ſi abſconditus ſuum cœleſtem rorem mittit.

Ait Iſaias 60. n. 8. *Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & tanquam columbæ ad feneſtras*, de ſanctis Apoſtolis eſt ſermo, qui volatu veloci terram relinquentes in altum, ac cœlum volant; ſed cur potius tunc nubibus comparantur; quæ ſimilitudo illis cum nubibus, appoſitè D. Ambroſ. lib. de fuga ſæculi cap. 9. ait: *Sic igitur volate, ut dicatur de vobis, qui ſunt iſti, qui ut nubes volant? ut nebulæ veſtræ rorent juſtitiam, & ſimplicitatem columbæ*; nebulæ & ſi fugiant ab oculis aſpicientium, tamen ſuo rore terram fœcundant ut multa germina producat; ſic & juſti, etſi per eorum diſceſſum ab intuentium oculis recedant, tamen ſuis precibus in nos cœleſtem rorem diſtillant ad multos virtutum fructus. Vide multa in meis libris, verb. Charitas. 120.

Iſai. 60.

Sancti etiam poſt diſceſsũ benefici in ſuos.

D. Ambr.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Chriſtus D. aſcendit in cœlum per nubem venturus ſit ad judicandum in nubibus cœli?

ET nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum; Non omittam hic notare, quod aliqui hic conſiderant, quod dum Chriſtus in hoc ſuæ Aſcenſionis triumpho, ſub nube abſconditur, quamdam ſacræ Euchariſtiæ figuram exprimeret, nubes enim candida, & alba eſt, dum Chriſtus ſub illa tegitur ſe ipſum repræſentat obvelatum, & abſconditum ſub ſpeciebus Sacramentalibus; ac ſi gloria, & majeſtas Chriſti nequeat oſtentari, ac manifeſtari, abſque notis, & ſignis ſacræ Euchariſtiæ, in qua maxime tota ejus majeſtas nitet, ac reſplendet. 121.

Chriſti majeſtas cum ſignis Euchariſtiæ oſtenditur.

Quæſtio præſens eſt, quòd cum Chriſtus aſcenderet in cœlum una nubes eſt ei in miniſterium, cum tamen in ultimo adventu venerit ad judicandum, apparebit in nubibus cœli, ſic ait Chriſtus D. Matt. 24. n. 3. *Videbunt filium hominis venientem in nubibus, cum virtute multa & majeſtate.* 122.

Ratio difficultatis

Math. 24.

Reſpondet primò Abulenſis ad hanc quæſtionem, quam ipſe excitat ad c. 24. Matthæi q. 180. & ait: *in adventu Chriſti non ſolum deſcendet una nubes, ſed multiplex, ut major honor ſit deſcendentis, eo quòd tunc omnibus, hominibus manifeſtandus, nunc verò ſolis diſcipulis, & credenſibus aliis viſus eſt.* Æqualis poteſtas eſt Domini aſcendentis in cœlum, ac venientis ad judicium! Cur ergo in præſenti una tantum nubes, in judicio multiplex venit in miniſterium? Quamvis æqualis eſſet poteſtas, inæqualis erat ratio; Dominus nunc aſcendens in cœlum videbatur à paucis & amicis, qui potentiam ſuæ ſupremæ majeſtatis venerabantur. *Nunc verò ſolis diſcipulis, & credentibus aliis viſus eſt.* At verò in judicio veniet coram omnibus hominibus & multis inimicis 123.

Abulenſ.

Non inimici ſed ſolum amici agnoſcunt ſuas laudes.

micis & contrariis, qui eum contempſerunt: *Ut major honor ſit deſcendentis, eo quod tunc omnibus hominibus manifeſtandus.* Amicis, ac benevolis ſpectantibus, ſat erat quod una nubes daret obſequium, ut ab eis ejus majeſtas agnoſceretur; At verò coram negantibus multiplex conveniens fuit famulatus, ut inde ejus ingens gloria, & majeſtas ab eis revereretur. Vide quæ dixi tom. 1. in Evang. lib. 2. cap. 6. n. 60. & lib. 3. c. 3. q. 1. n. 6.

124. Math. 24. Secundò. *Nunc nubes ſuſcepit eum.* In judicio in nubibus cœli; tunc enim *apparebit ſignum filii hominis.* Scilicet Crux; ô Alta divinaque Providentia, quod ſanctiſſima Crux ſit in tanta veneratione, ac reverentia; quod ſi ad obſequium Chriſti, intervenit una nubes, quæ ſuſcepit eum in cœlum; At verò ad famulatum ſanctæ Crucis pro ſua ingenti majeſtate, omnes in miniſterium convocentur nubes. Tota Chriſti gloria, & majeſtas in cruce conſtituta eſt. Valde inſtanter poſtulat Moyſes à Deo: *Oſtende mihi gloriam tuam*; Exod. 32. num. 18. annuit Deus dicens: *Poſteriora mea videbit.* Ibid. n. 23. & quænam ſunt hæc poſteriora Dei, in quibus conſtituta eſt tota gloria Dei, & omne bonum? Poſteriora Dei, ſunt nempe ejus Crux, in qua tota Dei gloria, & majeſtas eſt. D. Bernard. ſerm. 61. in Cant. ait: *Poſteriora dorſi ejus in pallore auri, quæ fuſcum crucis non erubuit.* Inde ipſa columba, quæ divinitatem repræſentat maximè deaurata, ac reſplendens apparuit in poſteriore dorſi ejus, in cruce nempe ſua.

Chriſtus plus vult venerari ſuam crucem, quã ſe. — Exod. 33. — Pſal. 67. — D. Bern.

125. 1. Theſ. 4. Tertiò. Chriſtus cum deſcendet ad judicium, omnes Sancti ejus venient cum eo, & ſi quando aſcendit una nubes ſuſcepit eum, inde cum venit cum Sanctis ſuis, tunc apparebit in nubibus, ita Chriſtus exaltatur, ac glorificatur in Sanctis, & ita vult eos exaltari, ac ſublimari, ut major oſtentoſus, ſolemnis majeſtatis apparatus exhibeatur, dum Sanctis comitatus apparet *in nubibus cœli*, quam cum ipſe ſolus magno triumpho aſcendit. *Suſcepit eum nubes.* De ſe ait Chriſtus D. *Ego flos campi.* Cant. 2. num. 1. ac de Sanctis ſuis, quos Deus dedit in ſua Eccleſia, dicitur: *Emiſſiones tuæ Paradiſus malorum punicorum.* Cant. 4. n. 1. 4. ſeu ut legit Paraphraſis Chaldaïca: *Juvenes tui ſicut aromata optima horti voluptatis.* Ipſe ſolus eſt flos, at verò cum Sanctis ſuis eſt paradiſus, ac hortus voluptatis cum omnibus arboribus, ac aromatibus; & quamvis Deus ſit ſemper idem, & immutabilis, & nihil de novo creſcat, ita tamen exaltatur in Sanctis, ac glorificatur in eis, ut qui antea dicebatur flos campi, jam verò cum ſuis Sanctis ſit paradiſus, ac hortus omnium pomorum, ac aromatum.

Maximè vult exaltari ſuos Sanctos. — Cant. 4. Chald.

Actor. 1. *n.* 10. Cumque intuerentur in cœlum euntem illum: Ecce duo viri aſtiterunt juxta illos in veſtibus albis.

Num. 11. Qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cœlum? Hic Jeſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum.

VERSIONES.

Syrus n. 1. Dum ipſe abſens eſſet, inventi ſunt duo viri.

Arabic. Dum ipſi attentè conſiderarent abſceſſum ejus in cœlum: Ecce duo viri in ſindone candida.

Græcus. Cum ipſi intendentes, & intenti defixis oculis euntem illum.

D. Ambroſ. ſe. m 60. Cum ipſi ſuſpenſi intuerentur.

Æthiopic. Duo viri veſtiti erant fulgore.

Pagni. Amicti veſtibus albis.

Syrus n. 11. Quid ſtatis, & ſuſpicitis eum ſcandentem in cœlum.

D. *Epiph.* Aſſumptum in cœlum.

EXPOSITIO VI.

Cumque intuerentur. Fixis oculis in tantam Chriſti gloriam, ut ait D. Ambroſ. ita ut oculi non poſſent ſatiari, ac quieſcere à tanta majeſtatis viſione. *Ecce,* rem valde magnam, & novam notat, quæ magnam requirit attentionem, ut notat D. Athanaſius ſerm. de Deipara. *duo viri.* Communis vox Patrum, ac interpretum eſt, quod erant Angeli aſſumpta forma, ac ſpecie virorum, maxima tamen ſplendida, ac eleganti: *In veſtibus albis.* Ut ipſa veſte alba magis ſolemnitas appareat feſtivitatis. 2. Ipſorum virorum puritatem, ac candorem, ut advertit D. Epiphan. oratione de Aſcenſ. & ideo de Beatis Chriſtum ſequentibus dicitur Apocalypſ. 19. n. 14. *Exercitus, qui erant in cælo veſtibus albis,* ut ibi dixi, ut veſte alba denotaretur Chriſti aſcendentis majeſtas D. Gregor. homil 49. in Evang. ait: *Chriſto naſcente non legi candidatos Angelos apparuiſſe; qui in nativitate apparuit Deus, humilis, in aſcendente oſtenſus eſt homo ſublimis;* ut volunt D. Chryſoſt. & Beda hoc loco, *ut candore veſtis exhiberent aſtantium oculis.* 126.

D. Ambr. — D. Athanaſ. — *Quare veſtis alba.* — D. Epiphan. — Apoc. 19. — D. Greg. — D. Chryſ. — Beda.

Qui & dixerunt. Ait Cajetanus: *Non uterque, ſed alter nomine utriuſque,* ſed non videtur repugnare, quod uterque ſaltem viciſſim locutus eſſet, *viri Galilæi,* eos ſic compellantes, ut eos magis attentos reddant: & Galilæos dicunt, quia Apoſtoli ſaltem majori ex parte erant oriundi ex Galilæa, quæ erat pars Judææ, ut advertit Lyranus. *Quid ſtatis aſpicientes.* Syrus. *Quid ſtatis, & ſuſpicitis* attentis, & fixis oculis: *Jeſus, qui aſſumptus eſt à vobis* ſua propria virtute aſcendens in cœlum, *ſic veniet* ſua propria virtute formâ humanâ veniet ad judicandum. 127.

Cajetan. — Lyra.

QUÆSTIO XIX.

Quare duo Angeli, hic apparentes dicuntur viri, & non Angeli?

Conveniunt omnes, quod iſti duo viri Angeli erant, quorum proprium eſt Dei mandata, & ordinationes ad homines perferre; Dicuntur tamen viri Primò reſpondet D. Epiphanius orat. de Aſcenſ. ait: *Viri dicuntur, ut animi robur diſcipulorum confirment. Duo, qui veritati fidem faciant.* Dicuntur viri ab effectu, quia venerunt, ut darent animum fortem, & virilem diſcipulis; & duo, quia in ore duorum, vel trium eſt omne verbum. 128.

D. Epiph. — *Viri dicuntur ab effectu, quem præſtabant.*

Secundò Oecumenius, in præſenti ſic loquitur. *Ecce duo viri, &c. Angeli apparentes propter operationem, viri appellantur, juxta viſionis cognationem.* In veritate, ac natura Angeli erant, tamen viri nominantur; quia virorum formam, ac operationem præſtabant. Angelus ſpiritu multum diſtat ab homine corporeâ naturâ, tamen cum formam hominis apparenter induit. *juxta viſionis cognationem*, ſecundùm formam, non Angelus, ſed homo dicitur, & judicatur; valde familiare eſt ut unuſquiſque habeatur, ac cognoſcatur, ex eo quod apparet, ac ex operationibus quas quilibet, exercet, ac agit. 129.

Oecum. — *Quilibet ex ſua apparentia ac actionibus.*

130. Juxta Dei mandatum cum eſſent coram Pharaone Moyſes, & Aaron; *Aaron tulit virgam coram Pharaone, & ſervis ejus, quæ verſa eſt in colubrum.* Exod. 7. n. 10. ad cujus æmulationem, vocat Pharao ſapientes, ac veneficos, & per incantationes Ægyptiacas *projecerunt ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones.* Ibidem n.12. Ecce dicitur coluber, & draco, & tamen magna differentia erat inter utrumque; nam coluber prodiens ex virga Aaronis erat verus, & legitimus; at dracones ex virgis maleficiorum, erant ficti & apparentes, ut tenent Origenes, D.Auguſtin. D.Ambroſ. Rupert. Abulenſ. Lyranus; & tamen ex apparentia de re vera, ac fictitia, ut vulgo habetur, idem dicitur, ac creditur, ut notavit D.Auguſtin. q. 21. in Exod. poſtquam hanc quæſtionem pertractat ſic ſubdit. *Cur ergo ex utraque parte, & virgæ dicuntur, & dracones, ut de figmentis illis nihil differat modus loquendi.* Ecce coluber eſt verus, ficti dracones, & tamen judicium æquale eſt in utraque parte. *Ut de figmentis illis nihil differat loquendi modus.* Imo ex Aaronis virga prodit coluber verus; ex virgis Magorum fictitii dracones, quæ ſunt multo majora, & ferociora animalia, quàm coluber, ut notat Pierius Hierogly. lib.16. & valde frequenter, id quod fictum, ac falſum eſt, majus creditur, ac videtur, quam id quod eſt verum, ac ſolidum.

Exod. 7. *Falſum ex apparentia verum judicatur.* D. Aug. D. Ambroſ. Origen. Rupert. Lyran. Abulenſ. Pierius.

QUÆSTIO XX.

Quare Angeli hic in Aſcenſione apparentes, dicuntur viri; cùm in reſurrectione exprimantur Angeli!

131. D.Matthæus ſcribens myſterium Reſurrectionis Chriſti D. cap.28.n. 5. ait: *Quod Angelus Domini deſcendit de cœlo, erat autem aſpectus ejus ſicut fulgur, & veſtimentum ejus ſicut nix. Reſpondens autem Angelus dixit mulieribus, ſcio quod Jeſum quæritis*, &c. Ecce in reſurrectione apparens dicitur Angelus, & hic in myſterio Aſcenſionis cum eſſent Angeli non dicuntur Angeli, ſed viri: *Ecce duo viri aſtiterunt.*

Difficultas quæſtion. Matth. 28.

132. Reſpondeo primò, quod etiam in reſurrectione Angeli apparuerunt in ſpecie virorum, nam ſic ſcribit D.Marcus cap.16.n. 5. de mulieribus: *Et introeuntes in monumentum, viderunt juvenem ſedentem in dextris*; & etiam D.Lucas agens de ipſis mulieribus, ſic ſcribit cap. 24. n. 4. *Ecce duo viri aſtiterunt circa illas in veſte fulgenti.* Et in his nulla eſt contrarietas, nam D. Marcus, & Lucas narrant ſecundum apparentiam, quam exterius exhibebant, quæ erat virorum, D.autem Matthæus ſcribit, ſecundum naturam in qua conſiſtebant, quæ erat Angelica, ut ſuo loco dixi.

Mar. 16. Luc. 24.

133. Secundò; in reſurrectione exprimitur Angelus, qui dicebat & teſtificabat reſurrectionem, non ſic verò hic in Aſcenſione? Quia in reſurrectione perſuadenda, ac credenda major fuit difficultas, & aliqui obdurati, & increduli aſtiterunt, & ita Chriſtus D. *exprobravit incredulitatem eorum, & duritiem cordis, quia iis, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt,* Marc. 16. n. 14. At in Aſcenſione, talis incredulitas & durities cordis non eſt inventa, nam Chriſtus D. ipſis aſpicientibus, qui erant ferè centum viginti aſcendit in cœlum. Cum ergo in animo acceptandæ reſurrectionis magis extitiſſet cordis obduratio, inde gravior, ac ſublimior teſtis fuit adhibendus, ut non videretur ex hoc ſæculo, ſed Angelus deſcendens de cœlo cum tanto fulgore, ac majeſtate in quo nulla poterat ſuſpicari falſitas.

Marc. 16. *Ubi major obduratio, ibi gravior teſtis requiritur.*

Tertiò, & moraliſſimè, Angeli, dicuntur in præſenti, viri: *Ecce duo viri:* loquebatur cum hominibus: *Viri Galilæi:* At in reſurrectione ſermo erat cum mulieribus, & inde dicuntur Angeli: *Reſpondens autem Angelus dixit mulieribus.* Ut inde hauriatur magnum documentum, quod mulier pia, & ſancta, ſic debet vitare conſortium, ac colloquium virorum, ut videatur non habere ſermonem, cum homine de hoc ſæculo, ſed cum Angelo Dei veniente de cœlo. 134.

Veniunt ad Abraham tres viri, Gen.18.n.2. qui juxta omnium ſententiam erant tres Angeli, ſicut & ille vir, qui luctabatur cum Jacob. Gen.32.n.24. Angelus erat, & tamen dicuntur viri. At verò Agar Abrahami ancilla ejecta ab ejus domo cum filio ſuo Iſmaële, in magna aquæ penuria cum eſſet, vocat eam Angelus de cœlo, Gen.11.n.17. Ad matrem Samſonis apparet Angelus de cœlo, qui dixit ad eam ſterilis es, ſed concipies; Judic. 13. n.3. Quid eſt hoc, quod cum Angeli veniunt ad homines, apparent in ſpecie virorum, & viri dicuntur, cum verò ad mulieres conveniunt, ut Angeli apparent, & Angeli dicuntur? Quid in hoc nobis divinus Spiritus innuit, niſi quod homines cum hominibus habeant ſermonem? At mulier, non cum altero, ſed tantum cum Angelo de cœlo verba faciat, ac colloquatur. 135.

Gen. 18. Gen. 32. Gen. 21. Judic. 3. *Non cum homine ſed cũ Angelo ſermo.*

Et ſi neceſſe fuerit mulieri loqui cum homine ſic breviter, & tanquam occaſionaliter, ut placeat Deo, & ejus colloquio fruatur. Sponſa ſancta ſui divini Sponſi amore vulnerata, valde ſollicita eum quærebat, & dicebat: *Surgam, & circuibo civitatem per vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea; quæſivi illum, non inveni; invenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt civitatem. Num quem diligit anima mea vidiſtis? Paululum, cum pertranſiiſſem eos, inveni.* Cant.3. n. 4. Valde mirum, quod illa, quæ tam vehementer exoptabat ſuum dilectum; incidens in cuſtodes civitatis, tanquam ex officio tenebantur ſcire omnia, quæ in civitate agebantur, ab illis tantum uno verbo ſciſcitatur; *Num quem diligit anima mea vidiſtis?* cur non longiores trahit ſermones? cur non amplius immoratur, an ſcirent, quò divertiſſet, ad quem locum ſe recepiſſet, quò abiret? cur non magis immoratur cum cuſtodibus, an ex aliquibus ſignis poſſit inveſtigare aliquid ad inveniendum ſuum dilectum? & quod magis, cur interrogatione facta, nullum expectat reſponſum, ſed ſtatim citò volat, & recedit, divina Sponſa cum eſſet pura, & ſancta, ſciebat quam periculoſum ſit virginibus colloqui cum hominibus, & ideo uno verbo facto in tranſitu, ſtatim fugit, & declinat, Gilbertus Abbas ſer.7. in Cant. ait: *Bonum eſt, ut ſis ad quærendum ſedulus, non tamen aſſiduus; Nam & ſponſa, non tam ex ſtudio, quam ex occaſione cuſtodes interrogat, & id in tranſitu*, & notat quod ex brevi ſermone cum cuſtodibus eſt. *Paululum cum pertranſiſſem eos, inveni quem diligit anima mea.* Volunt mulieres habere Deum, & invenire Deum, pauca, & tanquam ex neceſſitate commiſceant cum hominibus verba, ac cum eis loquantur. 136.

Can. 3. *Mulier ex brevi colloquio cum hominibus invenit Deum.* Gilber.

QUÆSTIO XXI.

Quare iſti duo viri non loquuntur cum ſanctiſſima Virgine Maria, ſed cum diſcipulis, quos Galilæos vocant?

Aderat in præſenti ſanctiſſima Virgo Maria, quæ erat prima, & principaliſſima omnium 137.
perſona

perſona,cur cum ipſa non loquuntur, ſed totus eorum ſermo eſt cum Apoſtolis? & optimè ſane; Quia illa, quæ Angeli dicebant diſcipulis, quod Chriſtus abiret in cœlum, & quod eadem majeſtate venturus eſſet ad judicium, præclariſſime ſanctiſſima Virgo ſciebat per altiſſimam, & clariſſimam ſcientiam, ac cognitionem omnium myſteriorum, ac rerum, quæ data ei fuit in primo inſtanti ſuæ immaculatæ conceptionis, inſuper, ut docet D. Chryſoſt. ſerm. 6. de Aſcenſione habito in 6. tom. Chriſtus D. in hoc ultimo diſceſſu cum ſanctiſſima Virgine Maria habuit multa colloquia de magnis, & altiſſimis myſteriis, & cum illa tam amplam, ac profundam haberet omnium cognitionem, non fuerunt cum illa tractanda, quæ aliis erant ignota.

Virgo Maria optimè omnia ſciebat. D. Chryſoſt.

138. Dicunt Angeli: *Viri Galilæi.* Viros Galilæos dicunt in genere maſculino, qui ſermo non excludit mulieres, quæ aderant, ut dicitur Pſalm. 1. *Beatus vir*; ſed ut advertit Lorinus honoratioris ſexus mentio habetur, & notandum quod duplex erat Galilæa. Una in Paleſtina in tribu Nephthalim; dicta gentium, nam majori ex parte à gentibus habitabatur, Altera confinis Judææ in tribu Zabulon circa Tiberiadem, & ſtagnum Genezareth; ut tradit Hieronymus de locis Hebraïcis, quæ fuit patria multorum diſcipulorum Chriſti, & quamvis aliqui ex Apoſtolis eſſent ex tribu juda, qui dicti ſunt fratres Domini, vel etiam de alia tribu, quia communiter habitabant in Galilæa, Galilæi dicti ſunt, ſicut & cap. ſequenti n. 7. ſicut & Chriſtus D. cùm natus eſſet in terra Juda, Nazaræus dicebatur Matth. 2. n. 23. Atq; etiam Galilæus dicebatur, Luc. 23. n. 6. quia ibi habitaverat. & quia libentius excipiebatur à Galilæis, quam à Judæis, Joan. 4. n. 45.

Pſal. 1. D. Hieron. *Galilæi à patria.* Math. 2. Luc. 23. Joan. 4.

139. Secundò. D. Chryſoſt. & Hugo dicunt: Quod Angeli vocant eos Galilæos honoris cauſa, tanquam dignitate præeminentes, ut ita honorifico titulo diſcipulos magis ad ſe alliciant, & attentiores faciant, nam ut ait Hugo, Galilæi erant viri ſapientes, & ingenioſi, & de Galilæis ſcribit Joſephus de bello Judaïco lib. 3. cap. 2. *Gens ingeniis animi, roboriſque corporis erat, pugnax ab infantia & formidinis expers, ex tali gente Chriſtus ſuos Apoſtolos elegit, nam Deus ſuos miniſtros non ſegnes, ac deſides, ſed acres, ac alacres eſſe vult.* De iis dictum eſt: *Eſtoe fortes in bello, & pugnate cum antiquo ſerpente*; & Hebræ. 11. n. 34. *Fortes facti ſunt in bello.*

D. Chryſ. Hugo. Joſeph. *Deus ſuos miniſtros vult fortes.* Hebr. 11.

140. Tertiò. Galilæi, apud Judæos habebantur in contemptum, ac ignominiam, ſic de Nicodemo dixerunt. *Numquid tu Galilæus es? Vide quod de Galilæa Propheta non ſurgit:* Joan. 7. n. 52. & per contemptum Chriſtus D. dicitur Galilæus Math. 26. n. 69. & Jo. 7. n. 41. & optimè ſanè nunc Angeli Apoſtolos Galilæos vocant, quia cum eſſent in tanta dignitate conſtituti utpote Chriſti præcones, & teſtes expectantes in ſe ipſis divinum Spiritum in tanto apice dignitatis ſcirent, & haberent ante oculos principia ſuæ humilitatis, ac vilitatis.

Joan. 6. Matth. 26. Joan. 7. *In dignitate cognitio propria vilitatis.*

141. Sic & Abrahamus, cum eſſet in ſuprema dignitate ut ambularet cum Deo, cumque eo haberet larga colloquia, eſſetque Dei Secretarius; *num celare potero Abraham, quæ geſturus ſum.* Gen. 18. n. 17. cum à Deo accepiſſet illud magnum donum, quod in eo eſſent benedicendæ omnes gentes, quod eſt Chriſtus; tunc de ſe ait: *Loquar ad Dominum meum cum ſim pulvis & cinis*: Ibidem n. 27. Quanto major fuit dignitas, tanto major extitit in eo propria cognitio ſuæ humilitatis, ac abjectionis. D. Iſidorus Peluſiota lib. 3. epiſt. 188. ait: *Abraham divino colloquio fruens, ſe terram, ac cinerem appellat.*

Gen. 18. *Abrahamus ſe cognoſcit pulverem.* Peluſi.

142. Quartò. Alluſio facta ad ſignificatum nominis, rectè Apoſtoli dicuntur Galilæi ex Hebraïca voce, idem eſt, ac *tranſmigratores*, qui enim ſunt diſcipuli Chriſti, ac fixis oculis ipſum ſequuntur, debent à terra in cœlum mente, ac vitâ tranſmigrare. Unde ingenioſè D. Bernardus ſerm. 1. de Paſch negat *ritè recteque ſolemnitatem Paſchalem celebraſſe, qui in Galilæa non viderint Chriſtum ſuſcitatum, quæ tranſmigrationem ſignificat.* Præcipua ſolemnitas à Deo inſtituta in populo extitit Paſcha, id eſt tranſitus ſecundum ſuum ſignificatum, perbellè ait D. Bernard. non benè celebratur, niſi in Galilæa cum novitate vitæ, quando de temporali, ac terrena tranſmigratur in ſpiritualem, ac cœleſtem patriam.

D. Bern.

Ait Dominus Jeremiæ 1. n. 18. *Ecce dedi te hodie in civitatem munitam, & columnam ferream, & in murum æreum.* Iſa. 16. n. 11. dicebat de ſe, *venter meus ad Moab, quaſi cithara ſonabit, & viſcera mea ad murum cocti lateris.* Quæ verba ſic leguntur à Nicæta in Nazianzen. orat. 43. *Venter meus ſuper Moab, quaſi cithara ſonabit & præcordia mea quaſi murus, quem innovaſti*, ecce magna fortitudo Jeremiæ exprimitur cum dicitur murus æteus; at de Iſaia non dicitur murus æreus, ſed innovatus. An, minor eſt fortitudo, ac gloria in uno, quam in altero? minimè, nam eam celſitudinem, ac magnitudinem, quam unus habet in ſua fortitudine, quod ſit murus æreus, obtinet alius in ſua puritate, quod ſit innovatus murus; tanta enim fortitudo reſplendet in juſto in perſeverantia, ac in illo, qui innovatur; ſic ait Nazianze. citat. orat. *Innovatur apud alium Prophetam murus æreus, hoc eſt ni fallor, anima firma, & aurea menſque ad pietatem compuncta.* Tantum enim animi robur, ac fortitudo declaratur, cum reſiſtitur iniquitati, ac cum abjicitur, ac demittitur, & cum ipſe murus eſt innovatus, ait Propheta, *venter meus quaſi cithara ſonabit.* Suavi, ac delectabili ſono coram Deo. 143.

Jerem. 1. Iſai. 16. Nicæta. *Renovatio in vita jucundiſſima Deo.* D. Naz.

QUÆSTIO XXII.

Quare per modum increpationis dicitur Apoſtolis quid hîc ſtatis aſpicientes in cœlum, cum laudabile ſit, oculos habere defixos in Chriſtum.

Cum Chriſtus aſſumptus eſſet in cœlum, ſtabant ſacri Apoſtoli, fixis oculis, fixóque pede, ac corpore intuentes eum; tunc ecce duo Angeli dixerunt: *Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cœlum?* quæ admonitionis verba, ſpeciem reprehenſionis ſubolent, & quæ in hac re objurgationis nota; Cum nil videretur magis laudabile, quam Chriſtum Deum eorum amantiſſimum, Magiſtrum, ab eis diſcedentem, intentius aſpicere, & ab eo nec mente, nec oculis ſeparari? Cur ergo per modum increpationis eis dicitur: *Quid ſtatis*, ſeu ut habet Syriacus, *ſuſpicitis.* 144.

Difficultas quæſtion. Syriac.

Reſpondeo primò juxta ſeriem Text. Chriſtus D. *aſſumptus eſt in cœlum*, & ejus diſcipuli ſtabant intuentes eum, & *nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.* Tunc cum Jeſus eſſet abſconditus ab oculis eorum, advenerunt Angeli, & dicunt *quid ſtatis aſpicientes in cœlum.* Ac ſi dicerent quandiu Chriſtus à vobis viſu percipiebatur, tunc conveniens erat, oculos defixos habere in eum, at modo cum ipſe jam diſparet; ac occultatus eſt à vobis, *ad quid ſtatis cœlum aſpicientes*; ſupervacaneus eſt veſter aſpectus, quia ipſe in hoc mundo non eſt videndus, niſi cum venerit ad judicium; ac proinde cum ille intuitus eſſet ſupervacaneus, alicujus objurgationis notam non effugit, ſic cum Martha hoſpitio exciperet Chriſtum, & in multis præparandis eſſet occupata, ſic per modum reprehenſionis, ei dixit Chriſtus D. 145.

Quod eſt ſupervacaneũ objurgandum.

Martha

Theoph. *Martha, Martha ſollicita es, & turbaris erga plurima; porro unum eſt neceſſarium.* Luc.10. n. 41. Theophylactus ibi ſic loquitur: *uno nobis opus eſt, nempe ut comedamus qualitercumque, non variis.*

146. D. Ath. Secundò. D. Athanaſ. orat. in Aſcenſ. ait: *Quid ſtatis ſuſpicientes in cœlum? Quid ſtatis? mundo miraculum hoc prædicate.* Ac ſi eis dicatur: quid hic conſumitis tempus aſpicientes in cœlum, ſurgite de hoc loco adimplentes munus veſtrum Apoſtolicum, quo vobis commiſſum eſt, prædicare Evangelium, & agere de ſalute proximorum, quod maximè hauritur, ac participatur ex Chriſti intuitu, ac ejus mandato, & voce Apocalyp.22.n. 17. dicitur. *Qui audit, dicat veni,* qui audit Dei vocem vocantis, ipſe etiam alios advocet, & adducat. D. Gregor. homil. 14. in Ezech. *Cui enim jam vox vocantis Dei efficitur in corde, neceſſe eſt, ut proximis per prædicationis officium, erumpat in voce, & idcirco alium vocet, quia ipſe vocatus eſt.*

Salus proximorum maximè quærenda à prædicatore. Apoc. 22. D.Gregor.

147. D Epiph. Tertiò. D. Epiphanius orat. in Aſcenſ. ſic loquitur Apoſtolis: *Quid cœlum oculis defixis intuemini eum potius, qui cœlum condidit veſtræ mentis luminibus uſurpate, atque ſtupendam illius clementiam, animique demiſſionem, ſummi miraculi loco ducite.* Ac ſi dicat: Quamvis vos in magnam admirationem rapiat tanta gloria, ac majeſtas Chriſti aſcendentis in cœlum, tamen inter tantas ejus glorias, atque tanquam ſummum miraculum magis debetis admirari *ſtupendam, ejus clementiam,* tanquam quid illius ſupremum, ſicut animi demiſſionem Aſcendente Chriſto per admirationem clamant cœleſtes Spiritus, *Attollite portas Principes veſtras, & introibit Rex gloriæ, & dicunt: quis eſt iſte Rex gloriæ?* Pſalm.23.n.7. Regem gloriæ clamant ob ſtupendam ejus clementiam, qui cum eſſet ſupremus Rex, gloriam condidit non ſibi ſed ſuis creaturis, etiam admirantes ſuam humilitatem, quòd in tanta gloria ſecum fert ſigna vulnerum, ac ſuæ demiſſionis, ut meditantur D.Aug.Rupert. infra qu. 25.

Summa Chriſti clementia, ac humilitas. Pſal. 23.

148. Occumen. Quartò. Oecumenius ibi. *Per hoc autem, quod ait: quid ſtatis? admonet illos, ut relicta cura de hac re Jeroſolymam redirent; juxta Domini præceptum, quo dixerat ab Jeroſolyma ne diſcederent,* & rurſus: *eritis mihi teſtes in Jeruſalem, & in omni Judæa, & Samaria, uſque ad ultimum terræ.* Erant Apoſtoli toti impenſi omnibus viribus in contemplatione, ac meditatione glorioſæ Aſcenſionis Chriſti, & aliunde habebant mandatum à Chriſto D. ut eſſent Jeroſolymis, & ibi eſſent teſtes, & prædicarent ejus admiranda myſteria. Inde Angeli per modum increpationis dicunt: *Viri Galilæi,* quid ſtatis aſpicientes, cur non facitis, quod vobis præceptum eſt ne à Jeroſolymis diſcederent, & ibi eſſent teſtes, quod bene intelligentes ſacri Apoſtoli, ut dicitur numero ſequenti, *reverſi ſunt Jeroſolym.* Et ſi Deus multum delectetur noſtra contemplatione, ac meditatione, maximè tamen ei perjucundum eſt ut quiſque de ſuo officio intendat, ac de proximorum ſalute agat, ac pro illa totis viribus incumbat.

Gratius Deo de aliorum ſalute agere, quam orare.

149. Cum Moyſes eſſet in monte in altiſſima, & fervida oratione cum Deo; Tunc populus peccavit peccato grandi adoratione Vituli; quod cum contingeret, ait Deus Moyſi: *Vade, deſcende, peccavit populus tuus.* Exod. 32. n. 7. Quid eſt, quod ex eo quod populus peccavit, mandat ad populum, cum multa emphaſi dicitur: *populus tuus:* cujus tu es dux, gubernator: cum ergo tuus ſit terminum orationi impone. Ac ſi ei dicat Deus, totam curam pone in ſalutem populi, ejus delicta puniendo, ipſumque ad pœnitentiam diſponendo, ut à tanto peccato exurgens coram Deo miſericordiam inveniat; non alienus ab hoc ſenſu eſt Philipp. Abbas lib.2. in Cantica cap.4. ad illa verba Sponſi ad Sponſam, paſce hædos tuos, Cant. 4. Ut eos tanquam ſuos paſcat; ſic ait: *Ut curam illorum ampliorem ingerat, quæ eiſdem curandis invigilet, & ad ſtatum provehat meliorem, ſicut Moyſi dixit; deſcende, peccavit populus tuus.*

Exod. 32. *Magis vigilandum in ſalute populi quam in oratione.* Cant. Philipp.

Totam integram noctem cum luctamine cum Angelo conſumpſit Jacob, tandem Angelus dixit ei: *Dimitte me, jam enim aſcendit aurora,* Gen.32.n.26. Angelus fortior erat Jacob; cur poſtulat, ut ab eo dimittatur; & valde mirabilem rationem aſſignat; *quia aſcendit aurora:* ſeu quia dies jam eluceſcit, ſi lucta per totam noctem perduravit, cur etiam per diem non perſeverabit? Hanc luctam exponit Propheta Oſeas de Oratione cap.12. n. 5. *Rogavit & flevit ad eum:* Inde ait Angelus Jacob: *Dimitte me, jam aſcendit aurora.* Jacob erat paterfamilias, & quamvis tota nocte perſeveraſſet in oratione cum Deo, cum tamen jam dies clareſceret, conveniens eſt ut Jacob poſito termino ſuæ orationi, conſulat ſuo muneri, humaniſque negotiis vacaret, ac ſuæ familiæ invigilare deberet. Dionyſ. Carthuſ. ſic ait: *Dimitte me, quaſi dicat, hora jam imminet, in qua te oportet circa temporalia occupari.* 150.

Gen. 32. Oſeæ. 12. *Pater familias dimittat orationem, ut familiæ conſulat.* Carthuſ.

QUÆSTIO XXIII.

Quare ſacri Apoſtoli tantum ſtabant aſpicientes, & nec unum verbum dicunt, nec loquuntur?

QUid hic ſtatis aſpicientes? Quanquam verbum ſtare in Scriptura, idem valeat, ac adeſſe; Ut Math.16.n.28. *Sunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem,* Joan.1.n. 26. *Medius autem veſtrum ſtetit.* Cum hæc ita ſe habeant; exiſtimo tamen quod rectè dicitur de Apoſtolis, *quid ſtatis,* quia non ſedentes, ſed pedibus, recto corpore (ut habet communis pictura Eccleſiæ in hoc myſterio) omni animo, & affectu ſtabant tanquam volentes ſequi, & concomitari Chriſtum. 151.

Matth.16. Joan. 1.

Quæſtio præſens eſt, cur in tam admirabili arcano Apoſtoli ſemper tacent, & nullum verbum dicunt, nec loquuntur tam inter ſe, quam cum Angelis, & aliquid dicunt, & reſpondent, cum in tam admirabili myſterio multa eſſet materia loquendi. 152.

Difficultas quæſtionis.

Reſpondeo primo. Quod ſacri Apoſtoli, nullum verbum dicebant, tum dolore magno ex abſentia ſui Magiſtri, tum ex gaudio tantæ ejus gloriæ, ac majeſtatis: vehemens dolor ſæpè vocem adimit. Juxta crucem ſtabant Maria mater ejus, & Joan.19.n.25. & tamen non loquebantur, ut ponderat D.Bernard. de lamentatione Virginis, & ait: *Tacebant illi duo martyres, & præ nimio dolore loqui non poterant.* Et de D.Petro ait Ambroſ. ſerm.48. *Petrus prorumpit ad lachrymas, nil voce precatur;* ſic & amici Job cum veniſſent ad eum viſitandum, ſederunt cum eo ſeptem diebus, & ſeptem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum: *videbant enim dolorem eſſe vehementem.* Cap. 2. n. 13. 153.

Dolor, ac triſtitia non ſinit loqui. Joan.19. D. Bern. Matth.26. D.Ambroſ. Ioan. 6.

Sic & ſæpe vox intercluditur ex gaudio, quod non ſinit loqui. Reſuſcitatus Dominus apparuit ſuis diſcipulis cum eſſent congregati, & oſtendit eis manus, & latus; *Gaviſi ſunt diſcipuli viſo Domino:* Ioan. 20. n.20. Luc.24.n.41. Valde mirum, quod videntes diſcipuli ſuum Dominum ſuſcitatum, cum tanta gloria ac ſplendore, nulla verba gratulatoria proferunt, ſuumque gaudium, ac jubilum nullo verbo oſtendunt. Beda ait: *Admirati, ac obſtupefacti in tanta lætitia neſciunt loqui.* Et forte ex hac cauſa Sunamitides accipiens filium ſuum ſuſcitatum à Parente noſtro Eliſæo gratulabunda *corruit ad pedes ejus* 154.

Gaudium intercludit vocem. Ioan. 20. Luc. 24. Beda. 4. Reg.4.

4. Reg. 4. 4. Reg 4. num. 3. ſuperabundans gaudium non ſinebat eam loqui.

155. D. Chryſ. Secundò, eritò D. Chriſoſt. ponderat ſerm. 4. de Aſcenſ. Quod in monte Thabor, *Petrus cum magna fiducia reſpondit: bonum eſt nos hîc eſſe: Nunc vero, nec loqui quidem potuit aliquis diſcipulorum, nec os aperire.* In vertice Thaboris exhibuit Ieſus, quandam umbram, ac oſtentationem ſuæ gloriæ, *reſplenduit facies ejus ſicut Sol, veſtimenta ejus facta ſunt alba ſicut nix*, vox Patris de cœlo intonuit hic eſt Matth. 17. filius meus dilectus, tunc Petrus loquitur, & audet dicere: *bonum eſt nos hîc eſſe.* Matth. 17. n. 4. ex vehementi impulſu tanti gaudii. At verò nunc, cum Dominus glorioſe aſcendit, & portæ cœli tunc primùm reſerantur, & tota cœleſtis Angelorum curia obviam venit ſuo Domino, & Angeli deſcendunt de cœlo ad Apoſtolos admirantes, & dicunt: *Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cœlum.* Cur Apoſtoli tunc nec loquuntur, nec reſpondent, ſed tacent? Ut olim Petrus dixit in Thabor: *Bonum eſt nos hic eſſe:* & ſi ad umbram, & ſimilitudinem gloriæ homo loquatur, tamen à magnificentia, ac celſitudine veræ, ac propriæ gloriæ ita mens obruitur, ac obſtupeſcit, ut nec unum verbum valeat proferre, ſed cum ſubmiſſione, videre, ac contemplari.

Cœleſtis gloria non poteſt explicari verbis.

156. Ait divina Sponſa. *Egredimini filiæ Sion, & videte regem veſtrum Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.* Cant. 3. n. 11. ubi juxta multos Patres apud Cornelium, ſermo eſt de corona gloriæ, quam Chriſtus D. habet in cœlo, juxta illud Pauli Hebræ. 2. n. 6. *Vidimus Jeſum per paſſionem gloria, & honore coronatum.* Tamen merito dubitabis quare non exprimitur quale ſit hoc diadema, an ex auro, vel argento, ut maximè declaratur de ejus ferculo: *Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani, columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum, media charitate conſtravit.* Cant. 3. n. 9. & 10. ſi tantus eſt ſermo in explicando ferculo, cur nec unum verbum de diademate? Philippus Abbas lib. 3. in Cant. *Quale ſit diadema an ex auro, vel argento non dicitur, ut de ferculo, ſed contemplatione habetur.* Ferculum eſt geſtatorium in via, & per hoc denotatur gloria, quam Chriſtus habet in ſua Eccleſia militante, ejus Libani perduratione argentea veritate doctrinæ Doctorum, aurea fidelitate miniſtrorum aſcenſu purpuris innumerabilium martyrum, eximia charitate qua à ſuis ſervis diligitur, & amatur, ſermone explicari poteſt, at gloria, & honore, quo in cœlo coronatur, *non dicitur, ſed contemplatione habetur.* Vide tom. 2. Apoc. cap. 21. qu. 16. n. 135. 136. 137.

Cant. 3. Hebr. 2. Cant. 3. Philipp.

Cœleſtis gloria non dicenda, ſed contemplanda.

QUÆSTIO XXIV.

Quare ſacri Apoſtoli, cum Chriſtus aſcenderet in cœlum, nullum dant ſignum triſtitiæ, ut fecit Eliſæus cum videret ſuum Magiſtrum Eliam aſcendentem?

157. Cum Eliſæus vidiſſet ſuum Magiſtr. Eliam aſcendentem in cœlum, voce magna clamat: *Pater mi, Pater mi, currus Iſraël, & auriga ejus, & non vidit eum amplius: apprehendit veſtimenta, & ſcidit illa in duas partes.* 4. Reg. cap. 2. n. 12. Cur Eliſæus tot verbis, ac doloris ſignis oſtendit ſui animi angorem in diſceſſu ſui Magiſtri Eliæ, non verò ſic Apoſtoli, nec tale ſimile faciunt, an minus amabant, quam Eliſæus? abſit, & multo magis amabant; cur ergo talia ſigna non exhibent?

4. Reg. 2.

158. Præclarè reſpondet D. Chryſoſt. ſerm. de Pentecoſt. *Nec hoc faciunt Apoſtoli, quod Eliſæus feciſſe docetur, conſcidit veſtimentum, cum Magiſtrum viderat elevatum ad cœlum; Non enim habuit præſentem Angelum, qui Eliam promitteret advenire; Ne igitur iſti hoc faciant, ideo Angeli ſtabant, & animis eorum, triſtitiæ ſolatium relevantes.* Ploret, & luctum habeat Eliſæus, qui abeuntis amici, ac Magiſtri, non certificatur de reditu; non verò Apoſtoli lugeant, nec ſigna triſtitiæ oſtendant, ſed magnam conſolationem accipiant, cum de ſui Domini reditu cum magna gloria, & majeſtate certi facti ſunt; & ideo miſſi ſunt Angeli, ut ſacris Apoſtolis darent tantum levamen cum reiterato adventu ſui Magiſtri.

D. Chryſ. *Qui de amici reditu eſt certus non lugeat.*

159. In ultima cœna erant ſacri diſcipuli maximè triſtes, ac conturbati de morte Domini, & ait illis Chriſtus: *Non turbetur cor veſtrum, neque formidet; audiſtis quia ego dixi vobis, vado, venio ad vos.* Joan. 14. n. 28. Ac ſi dicat: Non anxietur ac affligatur cor veſtrum, quia ſi ego per meam mortem vado à vobis, ita etiam per meam glorioſam reſurrectionem, veniam ad vos. Noſter D. Cyrill. Alexand ad citatum locum ſic ait, *Quoniam non abiturum ſolum, ſed rediturum me affirmavi, cur quòd mœrorem adferre poteſt, animo ſolvitis, & quod lætitiæ cauſa eſt, non recordamini.* Magnam conſolationem dat Chriſtus ſuis diſcipulis, ut dolor acceptus ex ejus morte, mitigaretur certa ſpe reſurrectionis; vult enim Chriſtus, ut ſui non ſint mœrore confecti, ac depreſſo animo. Vide ſupra qu. 17. n. 118. & 119.

Ioan. 14. *Chriſtus vult ſuos diſcipulos hilares, & non triſtes.*

QUÆSTIO XXV.

Quare cum Chriſtus D. aſcenderit benignus, & clemens, & veniet ad judicium ſeverus, & aſperus: dicitur quod ſic veniet quemadmodum vidiſtis aſcendentem?

160. Sic veniet, inquiunt Angeli, nempe ad judicium, & de ipſo ultimo adventu eſt ſermo, ita communiter Patres, Tertull. lib. de carne Chriſti cap. 24. & lib. de Reſurr. cap. 31. D. Ignat. epiſt. ad Smirn. D. Leo, D. Cyprian. D. Epiphan. in ſermonibus de Aſcenſ. D. Auguſt. ſerm. de Aſcenſ. & de tempor. 180. hoc loco. D. Chryſoſt. Beda, Carthuſ. & alij.

Tertull. D. Ignat. D. Leo. D. Epiph. D. Cypr. D. Chryſoſt.

161. Ex quo inſurgit grandis quæſtio quomodo dicitur ſic veniet, quemadmodum aſſumptus? Chriſtus aſcendit in cœlum totus benignus, & clemens, veniet terribilis, & ſeverus, quomodo ergo ſic veniet, quemadmodum aſſumptus? Quid habet clementia cum duritia; benignitas cum ſeveritate?

Difficultas quæſtionis.

162. Reſpondet primò D. Auguſt. ſerm. 179. de tempore, & ait: *Sic veniet clavorum vulnera illæſa demonſtrans, & foraminum cruenta monilia vobis filiis ſponſi cum coronam exhibebit cœleſtis imperii, crucis vulnera non mutabis, quia ſignum filij hominis fulgebat.* Nota verba Text *Jeſus, qui aſſumptus eſt à vobis, ſic veniet vobis*, aſcendit portans vulnerum ſigna, offerens illa ſuo æterno Parenti: ſic veniet oſtendens eadem vulnera, ac ſignum filij hominis nempe crucem ſuam oſtendens quibus, & talibus ſignis, præparavi vobis ſponſi filiis coronam gloriæ, quæ vobis præparata eſt à conſtitutione mundi. *Vobis filiis ſponſi exhibebit coronam cœleſtis imperii.*

D. Aug. *Chriſtus ſuavis ac beneficus ſuis.*

163. Secundò, Galfridus apud Tilmanum in Allegoriis ad cap. 21. Lucæ. *Nec modo*, ait, *adventus ejus poſterior à priore longè alius erit, ſed ipſa ejus qualitas valde diſſimilis, ſiquidem turbulentiſſimo ſæculi tempore veniet ejus reparare ſtatum cujus pacatiſſimè tempore, veniet prædicare contemptum Occultum ſe præbuit in ſæculi gloria, ſed manifeſtabitur in ruina Væ qui apparere in proſperis, latere cupit in adverſis,* Galfrid.

nec

nec caput dimittunt inter proſpera humiles; nec levant inter adverſa ſecuri. In primo adventu venit Chriſtus humilis, abſconditus, & pacificus. In ſecundo veniet manifeſtus, glorioſus, & ſeverus. Unde tanta diverſitas? Hanc ipſe non fecit, fecerunt tempora. In primo adventu, toto orbe in pace compoſito, omnia multa ſuavitate, ac quiete florebant. At in ſecundo adventu omnia terribilia, *exurgent prælia, & ſeditiones, & terræmotus magni erunt per loca, & peſtilentiæ, & fames*; Luc. 21. n. 9. Chriſtus D. veniens inter proſpera, & pacifica exhibuit, ac declaravit ſuam ſuavitatem, ac modeſtiam; Inter ſeditiones, ac oppreſſiones, & prælia, oſtentabit ſuam magnitudinem, ac potentiam ſuæ fortitudinis, ac animoſitatis.

In proſperis modeſtia, in adverſis animoſitas.

Luc. 21.

164. Galfrid. Quod confirmat citatus Galfridus dicens: *His autem fieri incipientibus terræ ſcilicet motibus, confuſione ſonitus maris & fluctuum, ſignis in Sole, & Luna, & Stellis, levate capita veſtra. Non expectemus, ut mundus nos obruat, quia neceſſe eſt ruat; Dimittamus in proſperis capita, ne vanitatis aura nos capiat; levemus in adverſis capita ne nos torrentis mergat unda, vel trahat; levandum eſt caput, & reſiſtendum his, qui dicunt incurvare.* Ponderat Mag. Doctor. Quod dicitur Luc. 21. n. 28. *His autem fieri incipientibus reſpicite, & levate capita veſtra.* Econtra Eccleſia clamat. *Humiliate capita veſtra Deo*: Si humiliandum eſt caput, quomodo elevandum. Humiliandum in proſperis, ne ex tanta felicitate *vanitatis aura vos capiat*; tempore verò tribulationis, ac contradictionis, animosè levandum eſt caput ad ſubſiſtendum; *Levemus in adverſis capita, ne nos torrentis mergat unda, vel trahat.*

Luc. 21. *Eccleſia.* *Humilitas in proſperis, animoſitas in adverſis.*

165. D. Aug. Tertiò. D. Auguſt. ſerm. 7. de Aſcenſ. ait: *Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum; non veniet vobis terribilis; ſic veniet in ipſo corpore, vobis in amore, impiis in terrore; beati quibus dicitur, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum, nunquid ſic veniet oculis peccatorum? erit ipſa veritas, ſed non erit ipſa ſecuritas. Dies erit timendi judicii, deſcenſus Angelorum.* Sic veniet vobis electis, & dilectis, terribilis, & durus, & terribilis, maximè cum veniat cum miniſtris: *deſcenſus Angelorum*: Deus cum miniſtris maximè timendus, nam ubi Deus ſolus, ibi pietas, ex adjunctis creaturis ibi ſeveritas, & rigor, ut ponderavi tom. 4. in Evang. cap. 27. de Prodigo q. 18. n. 119. 141. 142. ſolus ut clemens aſcendit, veniet ſeverus, & terribilis cum miniſtris.

Chriſtus ſolus clemens cum miniſtris ſeverus.

166. Rupert. Quartò. Rupertus lib. de timore cap 8. ait. *Qualem viderant euntem in cœlum? viderant euntem cum forma ſervi, viderant in manibus ejus, & pedibus ejus fixuram clavorum, viderant latus ejus lancea vulneratum, & talem ſuſceperant nubes ab oculis eorum. Grande, & dulce gaudium intuentium, quia talis elevatus eſt, & grandis timor, ac tremor expectantium, quia talis ſic veniet, nempe ad judicium.* Viderant euntem Dominum cum forma ſervi, & cum ſignis clavorum, talem videbunt, & venientem ad judicium, *Grande, & dulce gaudium intuentium* electorum, qui tantum, & talem habuerunt Dominum, qui pro eorum ſalute tot, & talia pertulit. *Grandis, timor ac tremor expectantium* iniquorum ſupremum Regem, qui tanta in ſuo corpore pro ipſis lucrandis pertulit, & ipſi in omnibus contemnentes grandia crimina commiſerunt.

Vulnera Chriſti gaudium juſtis, timor iniquis.

167. Quintò. Ponderatione digniſſimum. Cur in die tantæ ſolemnitatis, ac feſtivitatis Aſcenſionis Chriſti, objicitur ante Apoſtolorum oculos horribile, ac tremendum judicium; paulo antea ſupra n. 8. promiſerat eis Chriſtus D. ſupremum munus advenientis Spiritus ſancti, & inſuper, *eritis mihi teſtes in Jeruſalem, Samaria, ac univerſa terra.* Conſtituerat eos Doctores, ac Magiſtros in univerſo mundo, ideo eis proponitur finale judicium; ſciant quod quamvis ſint elevati in tanto dignitatis apice, quod adveniet judicii tempus, in quo de tanto munere commiſſo reddituri ſint rationem. Ultimo apparens Chriſtus ſuis Apoſtolis: *exprobravit incredulitatem eorum, & duritiem cordis.* Marc. 17. n. 14. & poſtea ſubdit: *euntes in mundum univerſum prædicate Evangelium omni creaturæ.* In quo eos conſtituit Principes in univerſo Orbe; tamen prius increpavit eos, ſciant quod adeſt ſupremus Dominus, qui valet judicare, & diſcernere inter unum, & alterum bonum laudare, ac præmio afficere, malum reprobare, ac increpare, & etiam pœna mulctare.

Marc. 16. *Sciant miniſtri quod ſint reddituri rationem.*

In prima orbis conditione, dixit Deus: fiat lux, & facta eſt lux; dixit Deus fiat firmamentum; dixit Deus producat terra herbam virentem, dixit Deus fiant luminaria magna; dixit Deus: producant aquæ reptile animæ viventis. At cum ad creandum hominem devenitur diverſa forma verborum utitur. *Formavit Dominus Deus hominem.* Gen. 1. n. 7. In aliis rebus condendis, dicitur Deus tantum, at verò in creatione hominis, non dicitur ſolum Deus, ſed *Dominus Deus*, quod optimè notavit Tertullianus lib. adverſus Hermo. cap. 5. *In principio fecit Deus cœlum & terram, & dixit Deus, fecit Deus, vidit Deus, nuſquam Dominus; at ubi univerſa perfecit, ipſum quoque vel maximè hominem, qui propriè Dominum intellecturus erat, Dominus etiam appellatur; ac inde Dominus, qui retro Deus tantum.* Cur ergo dum creatur homo, non dicitur ſolum Deus, ſed Dominus Deus? conditus fuit homo, *ut præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli: Dixitque ei Deus creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam, & dominamini piſcibus maris.* Ibid. n. 17. Creatus eſt homo ut eſſet princeps, ac dominator totius terræ, ideo in ejus formatione omnium creator dicitur *Dominus Deus.* Ut in tanto rerum faſtigio cautus ſit homo certo ſciens, & agnoſcens, quod habet ſuperiorem, ſupremum Dominum, qui cuncta eſt diſcuſſurus, quia ſicut ab eo accepit omnia, ſic ab eo de omnibus eſt judicandus, de omnibus reddenda ratio. 168.

Gen. 1. Tertull. *Miniſtri habent Dominum cui dabunt rationem.*

QUÆSTIO XXVI.

Quare duo Angeli venietes ad Apoſtolos, brevi ſermone habito ſtatim volant, & recedunt?

VEnerunt duo Angeli cum ſtolis albis pro ſolemnitate tantæ feſtivitatis, & ſimul ut conſolationem darent Apoſtolis, cur ergo brevi verbo dato ſtatim recedunt? Quod ponderavit Tilmannus in Allegoriis, & ait: *Mirum, & inquiſitione dignum videntur, cur tam pauci miſſi ſunt? Cur tam pauca locuti, cum & rei dignitas atteſtantium poſceret multitudinem, & Apoſtolorum deſolatio non modica conſolatione indigeret.* Nota ſequentia verba: *Idcirco tam pauci venere, ne tam feſtis deeſſent ſolemnibus, & venere, regreſſu celeri novis gaudiis ſe ſe admiſcuerunt, quia ſufficiebant ad tantam diei ſolemnitatem, ſicut, & in die reſurrectionis duo Angeli venerunt*, Luc. 24. n. 4. Tam pauca locuti ſunt, & ſtatim quia illa brevis locutio ſufficiens erat ad erudiendum Apoſtolos; ac ad eorum mœſtos animos conſolandum ſuo officio fideliter peracto, ſtatim celeriter ad cœleſtem contemplationem remearunt. Optimi miniſtri, munere ſibi commiſſo expleto, in nullo alio ſe miſcent, ne ſordeſcant. 169.

Boni miniſtri non excedunt ſuam commiſſionem.

Cum Zacharias eſſet offerens in templo, apparet ei Angelus Gabriel, & cum multa prænunciaſſet, de nativitate 170.

nativitate Baptiſtæ, ſubdit Angelus: *Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum, & miſſus ſum loqui ad te, & hoc tibi evangeliſare*; *Luc. 1.* Luc. 1. n. 19. duo dicit Angelus de ſe, quod ſit aſtans ante Deum, deinde quod *miſſus eſt loqui ad te, & hæc tibi evangeliſare*; hoc ſecundum ſufficiebat, ad quid addit, quòd eſt Angelus aſtans ante Deum; tam familiare eſt miniſtris aliquid de ſuo addere, vel dicere, quod, ut crederetur Gabrielem ſincere dicere, & evangelizare ea ad quæ miſſus erat, fuerit neceſſarium exprimere, quod erat Angelus, & unus ex primariis, qui aſtat ante Deum; *Solum miniſter de cæ[teris] non addit aliquid de ſuo.* D. Chryſoſt. in Cajetan. ait: *Ut cum audias à Deo miſſum fore, nihil humanum exiſtimes ex his, quæ tibi dicuntur, neque ex me loquor, ſed mittentis relata denuntio. Hæc eſt enim nuntii bonitas, ut nihil ex ſe referat.* *D. Chryſoſt.*

171. De Dei mandato parens Elias unxit Eliſæum Prophetam pro ſe, miſſo pallio in eum; tunc Eliſæus ait: Oſculer, oro, patrem meum, & matrem meam, & ſic ſequar te; cui ait Elias, *quod meum erat, feci tibi, vade*, 3. Reg. 19. n. 20. *3. Reg. 19. Dei miniſter ſolum agit, quæ ei jubentur.* Quid eſt quod cùm Eliſæus poſtulat facultatem ab Elia oſculandi, ac ſalutandi parentes ſuos, Elias reſpondet: *Quod eſt meum feci tibi*: Ac ſi diceret, quod mihi eſt commiſſum, ac quod mei muneris eſt, feci, à reliquo abſtineo, & non me intromitto, ſed quæ ad te ſpectant, tu age. *Abulenſ.* Abulenſ. ibi q. 26. ait in perſona Eliæ: *Quod meum erat, id eſt, quod mihi erat juſſum à Deo fieri, jam feci, nunc supereſt ſolum, ut tu agas, quod ad te pertinet.* Vide tom. 3. in Evang. cap. 18. deſignantur ſeptuaginta n. 9. & 10.

Act. 1. *n.* 12. Tunc reverſi ſunt Jeroſolymam, à monte, qui vocatur Oliveti, qui eſt juxta Jeruſalem, Sabbati habens iter.

Num. 13. Et cum introiſſent in Cœnaculũ, ubi manebant Petrus & Joannes, Jacobus & Andræas, Philippus, & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Jacobus Alphæi & Simon Zelotes, & Judas Jacobi.

N. 14. Hi omnes erant perſeverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Jeſu, & fratribus ejus.

VERSIONES.

Syrus n. 12. Qui vocatur domus olivarum, qui eſt juxta crepidinem, &c. & diſtat ab ea ſeptem ſtadiis.

Antiquus Codex. A monte trium luminum.

Arabic. Regreſſi ſunt de monte nuncupato, monte Olivarum proximo Jeruſalem ſpatio itineris Sabbati.

Æthiopic. Qui remotus eſt ſpatio curſus viri, quod eſt iter primi Sabbati.

Syrus n 13. Aſcenderunt in Cœnaculum, in quo degebant Petrus, & Joannes.

Arabic. In quo morabantur

D. Chryſoſt. In quo erant permanentes.

Oecum. Manſitabant.

Syrus n. 14. Erant perſeverantes in oratione una anima; erant aſſidui pariter in oratione, & ſupplicatione.

Cajetan. In deprecatione, & obſecratione.

EXPOSITIO VII.

172. Verſ. 12. Tunc reverſi ſunt *Jeroſolymam*, adimplentes Chriſti D. mandatum, quo præceperat, *Luc. 24.* Luc. 24. num. 49. *Vos autem ſedete in civitate, quouſque induamini virtute ex alto*, Sylveira in Acta. & hic etiam ſupra num. 4. *Conveſcens præcepit eis ab Jeroſolmis ne diſcederent*: & ſequitur Text. *à monte Oliveti*; ex quo bene infertur Chriſtum ex monte Oliveti aſcendiſſe in cœlum. *Sabbati habens iter*: non quod Chriſtus aſcenderit in cœlum die Sabbati, ut putavit D. Chryſoſt. *D. Chryſ.* & deſignatur diſtantia, quanta erat à monte Oliveti uſque ad Urbem, quæ licebat Judæis per iter agi, ut permittebatur Judæis in die Sabbati; nam Judæi multa religione Sabbatum obſervabant.

173. Verſ. 13. *Et cùm introiſſent in Cœnaculum, aſcenderunt*; ſic habet Romana editio: ſed juxta radicem *Editio. Romana.* Græcam disjungendum eſt. Cum introiſſent, ſcilicet, in urbem, vel domum: *In Cœnaculum aſcenderunt*: in ſuperiorem domus partem, quod factum ex duplici cauſa, ut notant Gloſſa, Lyranus, Hugo; *Gloſſa. Lyran. Hugo.* & prima, ut eſſent ſecretiùs propter timorem Judæorum, quia adhuc non erant Spiritus gratiâ roborati; Secunda, ut ibi vacarent libentius, ac quietius orationi.

174. *Petrus*, tam hic quam paſſim in Evangelio primus nominatur, ut prima perſona Eccleſiæ, ac caput Apoſtolorum. *Jacobus Alphæi*: ſcilicet, ejus filius, qui dicitur minor ad differentiam alterius Jacobi, & fuit primus Epiſcopus Jeroſolymorum; *Simon Zelotes*: ſeu Cananæus, ita dictus Hebraicè Cananæus, id eſt, Zelotes, alii, quia erat ex Cana Galilææ; & *Judas Jacobi*: id eſt frater Jacobi minoris, & etiam filius Alphæi, erant iſti quatuor fratres ſanctiſſimi; Jacobus minor, ſeu Alphæi, frater Domini appellatus; Joſeph, Simon Zelotes, & Judas; *Matth. 13. Marc. 6.* Matth. 13. num. 55. Marc. 6. n. 3. omnes ſunt cognati Chriſti, ex quibus tres elegit in Apoſtolos, ſcilicet Jacobum, Simonem. & Judam. Alta, & divina Providentia D. Lucas hic expreſsè ponit nomina omnium Apoſtolorum, quia tempore Paſſionis, omnes Apoſtoli, relicto eo, fugerunt, Math. 26. n. 56. Marc. 14. n. 50. Ut ita apertè cognoſcatur, quod tempore Aſcenſionis omnes erant jam congregati, & uniti cum Chriſto: de excellentiis Sanctorum Apoſtolorum latè tom. 2. in Apoc. cap. 21. à q. 24. & deinceps.

175. Verſ. 14. *Hi omnes erant perſeverantes in oratione*; ſeu ut legit Arabic. *Aſſidui pariter.* Text. *unanimiter.* *Arabic.* Syrus: *Una anima*: *Syrus.* In his denotatur magna excellentia orationis, tum ex aſſiduitate, ac perſeverantia, tum ex unitate cordium, ac animorum, ut notant Beda, & Hugo: *Beda. Hugo.* *Cum mulieribus*: de quibus fit mentio Matth. 27. n. 56. *Matth. 27.* *Et Maria matre Jeſu*: quæ erat prima, & principaliſſima perſona, & ut mater; *& fratribus ejus*: id eſt, cognatis, ſeu diſcipulis, ſeu viris ejuſdem religionis, de quo latius infra q. 30.

QUÆSTIO XXVII.

Explicantur dies, & locus Aſcenſionis, & iter Sabbati, ac Cœnaculum, in quo manebant Apoſtoli.

176. Quatuor in hac quæſtione ſunt notanda. Primò dies Aſcenſionis Chriſti. Quo die Chriſtus D. mortuus ſit, jam tractavi tom. 5. in Evang. lib. 8. c. 14 q. 4. *Quo die Chriſtus aſcendit.* Communis ſententia eſt, quod mortuus, ac crucifixus eſt die 25. *Martii*, quo die eſt incarnatus, ita Tertull. lib. contra Judæos cap. 8. D. Chryſoſt. ſer. de nativit. S. Joan Bapt. D. Aug. lib. 18. de Civit. cap. ult. D. Tho. in c. 2. S. Joan. & multi alii Doctores & hanc ſententiam tenet Eccleſia in Martyrol. die 25. Martii, *Tertull. D. Chryſoſt. D. Auguſti. D. Thom. Martyrol.* ita habet: *Jeroſolymit. commemoratio S. Latronis, qui in cruce Chriſtum confeſſus eſt ab eo meruit audire hodie mecum eris in Paradiſo.* Mortuus noſter Salvator die 25. Martii, reſurrexit die 27. Martii, aſcendit in cœlum die 5. Maii. Miſſus eſt Spiritus S. die 15. Maii.

Lucius. Dext. Idemque docet Lucius Dexter in ſua chronica eodem die. De hora verò qua Chriſtus aſcendit jam dixi ſupra q. 7. n. 41.

Locus Aſcenſionis.

177. Ludolph. *Cur Chriſtus de monte Oliveti aſcendit.* Gloſſa. Raban. Hugo. Extitit mons Oliveti & patet ex præſenti text. n. 12. De ſacris Apoſtolis poſt Chriſtum aſſumptum in Cœlum dicitur, *Reverſi ſunt Jeroſolymam à monte Oliveti.* Ludulphus 2. p. de vita Chriſti cap. 82. ex antiqua editione legit: *à monte trium luminum:* quia mons Oliveti de nocte, inquit, ex parte Occidentis illuminabatur igne templi; mane ex parte Orientis, radiis Solis, quibus ſtatim fulgebat, tertio ex copia Olei, qua abundabat; quæ tria conveniunt Eccleſiæ, ut inquiunt Gloſſa, Rabanus, Hugo. Habet lumen doctrinæ inter tenebras errorum Hæreticorum, habet lucem ſolis in adminiſtranda juſtitia, habet & copiam olei, ſcilicet, puritatem conſcientiæ in multa charitate.

178. Luc. 21. Luc. 22. Mons Oliveti, qui ſic dicebatur à multis Olivis, quibus conſitus, ac fertilis erat, ab hoc monte Chriſtus aſcendit in cœlum Primò, quia ibi extitit initium Paſſionis Chriſti, ibi à Judæis comprehenſus eſt, conveniens fuit, ut ibi eſſet initium Chriſti gloriæ. Secundò Chriſtus frequenter ibi oravit ad Patrem ac pernoctavit; Luc. 21. n. 38. & cap. 22. n. 39. & aliis locis.

179 *Solum Chriſti nomine iter ad cœlum.* Arator. Tertiò; oleum ſeu Olivetum, ſignificat miſericordiam, quam Chriſtus nobis dedit, & ſecum aſportavit in cœlum. *Oleum effuſum nomen tuum.* Cant. 1. n. 2. Quartò Olivæ referunt, ac denotant Chriſti nomen, quod ab unctione derivatum eſt, & ideo de nota, ac ſigno ſui nominis aſcendit in cœlum, & denotatur quod de Chriſti nomine habebimus, ut felicia itinera ſequamur ad gloriam, ut Arator lib. 1. in Acta cecinit.

Divinus commendat odor, cum deſuper unctos
Abluit interius Chriſti de nomine Chriſma.

180. Gloſſa. Hugo. Quintò. Hugo & alii cum Gloſſa. Inde aſcendit Chriſtus in cœlum, unde Antichriſti Sathanas morte inflicta ab Angelo eſt caſurus in infernum. Sextò: Vallis Joſaphat ſubjacet monti Oliveti, & exiguum ſpatium interjacet ex eo ad urbem Jeruſalem, ex ipſo monte Chriſtus in cœlum aſcendit in quo in fine mundi eſt venturus judicare, ut Judæi, & infideles, qui noluerunt guſtare dulciſſimum mel ſuæ doctrinæ, experiantur amariſſimum fel ſuæ ſententiæ damnationis æternæ.

181. *Tria miracula.* De tribus miraculis, quæ uſque hodie etiam inter Turcas perſeverant, quod ibi ſint Chriſti veſtigia tanquam in cera impreſſa, quæ nunquam potuerunt deleri. Secundum, quod lobus ille nunquam paſſus fuit regi, marmore, vel alia re. Tertium, quod ibi ædificato templo, illa pars, per quam Chriſtus aſcendit, nunquam potuit tegi: Hoc latius tractavi tom. 5. in Evangelia lib. 9. cap. 10. q. 15.

Iter Sabbati.

182. D. Hieron. Lorin. Exod. 16. Id eſt diſtans à Jeruſalem tanto ſpatio, quanto licitum erat Judæis agere in Sabbato, quod erat modicum ſpatium. In hac re multiplex Auctorum ſententia, & multis miſſis, de quo commentatores latius agunt, breviter ſententiam D. Hieron. ſequor Epiſt. 151. ad Algaſiam q. 10. ubi ex Rabbinis iter Sabbati definit eſſe ambulationem bis mille pedum. Bis mille pedes faciunt 400. paſſus; & hæc ſententia mihi placet & Lorino, ac aliis recentioribus, quia Judæis in Sabbato ſolum licitum erat agere modicum iter; ut patet Exod. 16. n. 29. ubi mandatur: *Maneat unuſquiſque apud ſemetipſum; ne egrediatur de loco ſuo die ſeptimo.* Proindeque 400. paſſus parum plus quam 183.
quartam partem unius milliarii explent. Joſeph.

Joſeph lib. 6. de bello Judaic. c. 3. à radice montis Oliveti uſque ad Jeruſalem numerat 625. paſſus, à cacumine montis ex quo Chriſtus aſcendit numerat paſſus 750. qui efficiunt dimidium milliare Italicum. Torrens autem Cedron interjacet inter montem & Jeruſalem, & hæc ſententia etiam eſt probabilis, & eam tenent Cornelius à Lapide, & alij. Cornel.

Cœnaculum.

Antiqua fuit conſuetudo apud veteres Hebræos ac Romanos, ut ex multis Auctoribus, ac etiam ex Jure civili teſtatur, Tiraquellus in Alexandrum ab Alexandro l. 3. c. 14. in ſuperiore parte domus amplas aulas habere, ad convivia, & cœnas, ac cœtus celebrandos. 184. Tiraq.

Cujus autem hoc cœnaculum, ſeu domus fuerit, & in hoc multa eſt Auctorum varietas. Nicephor. lib. 1. Hiſtoriar. c. 23. Cedrenus in ſuis Annalibus, exiſtimant fuiſſe, Joannis Evangeliſtæ; Theophyl. in c. 26. Math. putat fuiſſe Simonis Leproſi. Euthym. Maldona. Noſter Beauxan. ad citatum c. 26. Math. tenent fuiſſe Joſephi ab Arimathia, vel Nicodemi, vel alterius viri divitis ex Chriſti diſcipulis occultis. 185. Niceph. Cedren. Theophil. Euthym. Maldon. Beaux.

Probabilius eſt, ut ex multis probavi tom. 5. in Evangelia lib. 7. c. 4 n. 28. fuiſſe domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus eſt Marcus, fuit conſobrinus Barnabæ, in cujus domum Petrus è carcere liberatus ſe recepit; Actor. 12. n. 12. Atque in ipſo reſurrectionis die Chriſtus apparuit diſcipulis; in illaque ipſa die Pentecoſtes Spiritu Sanctus miſſus; in illaque ultimam cœnam cum ſuis Apoſtolis celebravit, in ea Petrus è carcere eductus cæteros Apoſtolos ad preces collectos invenit. In cujus memoria conſecrata eſt Eccleſia in monte Sion, ut teſtatur D. Hier Epiſt. 27. Beda de locis ſanctis c. 23. qui etiam addunt, quod ibi repoſita eſt columna, ad quam Chriſtus alligatus flagellatus eſt. 186. Act. 12. D. Hieron. Beda.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare ſacri Apoſtoli cum mulieribus, tanta inſtantia erant perſeverantes in oratione?

Erant perſeverantes Apoſtoli *unanimiter in oratione cum mulieribus*; Una eadem domo, ac loco, erant Apoſtoli ſimul cum mulieribus, nec ab illis erant ſeparati; & quando tunc Apoſtoli erant ſimul cum mulieribus, cur modo tanta in Eccleſia cautela, ut mulieres maximè ſint ſeparatæ à virorum loco, rem optimè explanat D. Chryſ. Homil. 74. in Math. & ait: *Apoſtolorum etiam tempore, unà viri, & mulieres orabant, & mulieres, veræ mulieres; viri ſimiliter veri erant; Nunc è contrario, mulieres quidem meretricum ſibi mores aſſumpſerunt, viri autem furorem equorum, imitantur.* Hanc miſeram conditionem hujus ſæculi, maximè deplorat ſanct. Sixtus Papa Epiſtola de malis Doctoribus, ubi poſt multa ſic ait: *Væ miſero mihi, nondum ulla, ſeu virorum, ſeu fæminarum adhuc fuerat celebrata diviſio, & tamen illorum rudes meliores erant, quam noſtri temporis perfecti.* 187. *Multum diſtant mores hujus temporis à primitiva Eccleſia.* D. Chryſ. S. Sixtus.

Erant perſeverantes in oratione; In qua tria ſunt conſideranda. Primo, ipſa oratio quanti ſit valoris; Secundo oratio multorum; Tertiò aſſidua & perſeverans oratio, quæ tria hic in præſenti dantur, & ad largos diſcurſus dant thema breviter. 188.

Primò; Oratio valde efficax & multi valoris. Per decem dies ſtant ſancti Apoſtoli cum mulieribus, & ſic diſponebantur, ut rorem divini Spiritus in ſe recipiant. Oratio enim pignus eſt Spiritus Sancti, præclarè D. Auguſt. ſerm. 179. de temp. ſic loquitur: 189. D. Aug.

Accepto

Accepto ergo Apoſtoli aſcendentis mandato deſuper venturo ſancti Spiritus pignore pretioſo.in templo erant unanimes collaudantes Dominum,ut una eos inveniret corona ignea advenientium gratiarum. In templo erant,fratres unanimes demoremur. Ecce ſancti Spiritus pignus, & illex oratio eſt ; *Deſuper venturo ſancti Spiritus pignore.* Pignus rei promiſſæ ; vel debitæ ſubſtitutio eſt,& communiter æquali pretio æſtimatur , ut ex valore rei pignoratæ , creditor in ſecuritate quieſcat ; oratio remanet in Apoſtolis,pro Spiritus ſancti pignore , nam pluviam,ac abundantiam gratiarum, quam Spiritus ſanctus deſcendens largitur , ac communicat, hanc oratio ab ipſomet Spiritu ſancto impetrat , ac obtinet.

Oratio pignus Spiritus ſancti.

190. Rom 8. Ait Apoſtolus Rom. 8. n. 26. *Nam quod oremus, ſicut oportet, neſcimus* ; ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus , planum eſt,quod Spiritus nec gemat,nec oret;ſed quod ipſe facit fieri in nobis , dicitur ipſe facere ; tanta eſt nobilitas,ac celſitudo orationis , ut ipſa oratio,habeat vices , ut ſit ſubſtitutus Spiritus ſancti , ac proinde id quod ipſa oratio obſecrat , & impetrat ; ipſe divinus Spiritus dicitur obſecrare , & poſtulare. D. Anſelmus ibi ſic ſcribit: *Nec enim , hoc ita fit de nobis,tanquam nihil facientibus nobis ; Adjutorium igitur ſancti Spiritus ſic expreſſum eſt , ut ipſe facere diceretur , quod ut faciamus , facit.*

Oratio ſubſtitutus Spiritu ſancti D. Anſelm.

191. D.Cypr. Secundò. Oratio multorum ; D. Cyprianus ſerm. de oratione Domini ſic loquitur : *Hi omnes erant perſeverantes unanimiter in oratione. Perſeverabant in oratione unanimes , orationis ſuæ , & inſtantiam ſimul, & concordiam declarantes;Quia Deus,qui inhabitare facit unanimes in domo,non admittit in divinam & æternam domum , niſi apud quos eſt unanimis oratio.* Deus habitat in ſuprema empyrea domo ſua , unde tamen homines luctuoſi , & exules effecti , poſſunt habere, ut in illam cœleſtem domum intrent ; Quis illas cœleſtes portas aperire , ac reſerare poteſt una nempe unanimis oratio multorum. *Non admittit ad divinam , & æternam domum , niſi apud quos eſt unanimis oratio*; Et ſi clauſa ſit porta cœli , unanimis multorum oratio clavis eſt ad reſerandum ; Et ſi ipſa porta cœli alta , & ſublimis ſit multum diſtans à nobis , unanimis oratio alios ſubminiſtrat ad volandum , ac penetrandum. *Qui habitare facit unius moris in domo* ; id eſt , qui habitare facit unanimes & concordes in oratione , in domo nempe cœleſti ; ita D.Hilar.D.Hier. Aug.noſter Incognit.

Oratio unanimis multorum clavis eſt cœli. Pſal. 67. D. Hilar. D. Hieron. D. Aug. Incogn.

192. Frequenter Sanctus ſenior Tobias erat in oratione, cum eſſet multis calamitatibus oppreſſus , ſimiliter , & Sara cum eſſet maximè vexata à ſerviente Aſmodæo,ſic etiam ipſa, ut eſt probabile frequenter orabat , & nobis non conſtat quod eorum orationes fuiſſent exauditæ ; contigit quod eodem tempore ſimul oraſſent,quid inde ſecutum eſt : *In illo tempore exauditæ ſunt preces amborum in conſpectu gloriæ ſummi Dei ; & miſſus eſt Angelus Domini S.Raphaël , ut curaret eos ambos , quorum uno tempore ſunt orationes in conſpectu Dei recitatæ* , Tob. 3. n. 24.25.Ecce toto tempore antea preces Tobiæ , & Saræ fuſæ, non legimus quod optatum impetraverint , ut modo , ut amborum orationes ſortitæ ſunt ſuum effectum , & valde ſumptuoſè , ut forte in Scriptura non inveniatur ſimile exemplum, tam facile,ut dicantur orationes recitatæ in conſpectu ſummi Dei,& Deus miſerit Angelum Raphaëlem , unum ex primatibus , ad medicinam amborum ; Unde hoc? Ratio deſumitur ex contextu Arabico , ita habet : *In illo tempore exauditæ ſunt preces amborum in conſpectu gloriæ ſummi Dei , & miſſus Angelus Domini , quoniam orationes acceptæ fuerunt uno tempore ante Deum.* Obſerva cauſalem illam , *Quoniam* : Et ſi oratio Juſti Tobiæ v. g. per ſe ſolum , vel Saræ per ſe ſolam , multum potens ſit apud Deum , tamen amborum oratio ex utriuſque unanimi conſortio multas vires acquirit. *In illo tempore exauditæ ſunt preces amborum.* Una oratio alteri orationi ſimultaneæ dat adjuvamen , ut felicitatem impetrandi mutuetur.

Tob. 3. *Oratio ex aliorum conſortio multam vim habet.*

Tertiò , aſſidua perſeverantia. Text. ait : *Erant omnes perſeverantes.* Arabicus legit : *Erant omnes aſſidui* unanimiter in oratione.Valde efficax,ac potens eſt oratio continua,& aſſidua ; ſic ait Jacobus in ſua Canonica cap. 4.n.16.*Multum enim valet deprecatio juſti aſſidua.* Cajetanus pro aſſidua legit : *Operans.* Vatablus : *efficax* : Potentia , ac efficacia orationis ab aſſiduitate , ac continuatione dimanat. 193.

Arabic. Jacob 4. Cajetan. Vatabl.

Ait Regius Vates.Pſalm.54.n.18.*Veſpere, & mane , & meridie narrabo , & annuntiabo , & exaudiet vocem meam* : Unde Propheta tam confidenter dicit ſuam orationem exauditam?ab ipſa nempe ejus continuatione,ac aſſiduitate,quia per omnes temporum differentias perſeverat, incœpit à mane,& per meridiem uſque ad veſperam protenditur,Epiſcopus Janſen.ſic ait:*mane,meridie , & veſpere,omnique tempore, narrabo , & exponam Deo miſeriam meam, ac hoſtium meorum injurias, certoque confido , quod me aſſiduè illum orante , exaudiet orationem meam.* 194.

Oratio efficax,ac potens. Pſal. 58. *Oratio aſſidua.* Ianſen.

Mulier illa Cananæa à finibus ſuis egreſſa fortiter clamat ad Chriſtum pro filiæ ſanitate ; ob ejus multiplicatas preces ; diſcipuli ad divinum Magiſtrum *Rogabant eum dicentes : dimitte eam , quia clamat poſt nos.* Matth. 15.n. 20. quas preces rejiciens Dominus ait : *Non ſum miſſus niſi ad oves Iſraël.* Mulier maximè afflicta , ad ejus pedes devoluta clamat:*Domine adjuva me* ; & cum eam Dominus repelleret,dicendo panem filiorum non eſſe dandum canibus;illa adhuc inſtans perſeverat , *quod etiam catelli edunt de micis,quæ cadunt de menſa Domini*;Quod audiens Chriſtus dixit: *O mulier magna eſt fides tua fiat tibi ſicut vis* : Quod rogatio , ac interceſſio omnium Apoſtolorum non valuit impetrare , obtinuit unius mulieris aſſidua oratio. Origenes homil.7. ex diverſis ait : *Nihil proficiunt , neque ipſi Apoſtoli ſuggerentes ; velox medicus differt magis curam , & poteſtatem ſuam , arte quadam excuſat , ut latentia panderet Sacramenta.* Ipſe Jeſus , qui eſt velox medicus ad noſtram ſalutem ſublimi quadam arte diſſimulat audire , *ut latentia panderet Sacramenta* ; nempe magnam vim,ac efficaciam aſſiduæ orationis , quæ mulier meruit obtinere , non ſolum optatam filiæ ſalutem,ſed etiam , ut ejus fides mirificè eſſet à Chriſto laudata : *O mulier magna eſt fides tua.* 195.

Matth. 15. *Quod Apoſtoli non obtinent,impetrat oratio aſſidua.* Origen.

QUÆSTIO XXIX.

Quare ſanctiſſima Maria omnium principaliſſima perſona ſcribitur poſt Apoſtolos & mulieres?

AIt Textus , quod Apoſtoli cum mulieribus: *Erant perſeverantes in oratione cum Maria matre Jeſu* : Ecce ſanctiſſima Virgo omnium principaliſſima perſona ſcribitur ultimo in loco poſt Apoſtolos,ac mulieres , de quo multùm admiratur D. Bernardus ſermone in ſignum magnum Apocal. 12.*Et ut mulierum ſe ultimam exhibebat , ut noviſſima omnium poneretur.* Quod ejus humilitati adſcribit Sanctus Doctor , ſic & omnes Commentatores,quos legi , dicunt quod D. Lucas ſecutus eſt ingenium ſanctiſſimæ Virginis Mariæ, quæ cum eſſet omnium prima , ſe omnium noviſſimam reputabat. 196.

D. Bern. *Humilitas Virg. Mariæ.*

Juxta quam ſententiam notavi tom. 5. in Evangelia lib.8.c.17. q. 11.n. 37. quod dum Chriſtus penderet in cruce.Joan.19.n.24.ſcribitur : *Stabant juxta* 197.

Joan. 19.

ta crucem Jeſu mater ejus, & ſoror matris ejus Maria
Maria primain doloribus Chriſti. *Cleophe, & Maria Magdalena.* Ecce juxta crucem nominatur Virgo Maria in principio, hic vero in ultimo loco; ex magno myſterio variatur caſus. Ubi ſermo eſt de crucis ignominia, quæ à filio in matrem derivabatur, prima Maria ſcribitur, quia præcipuè, ac prima opprobriorum ejus erat ipſa particeps, extra hanc occaſionem crucis, eximia ejus humilitas poſtremum elegit locum.

198. Habita venia tot graviſſimorum Patrum, ac Doctorum, dico quod ſanctiſſima Virgo Maria non
Act. 1. ponitur hic in ultimo loco, ſed opportuniſſimè in medio, conſidera Text. qui ait: *Hi omnes*, ſcilicet Apoſtoli, *erant perſeverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Jeſu, & fratribus ejus.* Per fratres, non ſolum intelliguntur conſanguinei, ac cognati, ſed etiam diſcipuli, ac ejuſdem religionis, ut dicam infra verſ. 16. ad illa verba D. Petri: *Viri fratres oportet*: ex uſu ſacræ Scripturæ, ac Sanctorum Patrum, loquitur D. Petrus ad illam ſacram
Fratres dicuntur viri cujuſdam religionis. Congregationem, quæ ut dicitur verſ. ſequenti, conſtabat *ex centum viginti perſonis*, quia non ſolum erant Apoſtoli, & mulieres, ſed etiam Domini diſcipuli, qui omnes unanimiter erant expectantes adventum Spiritus ſancti. Cum dicitur, quod ſtabant Apoſtoli cum mulieribus, & Maria matre Jeſu, & fratribus ejus, id eſt diſcipulis, in quibus erat Marthias; qui poſtea electus eſt Apoſtolus, Joſeph, qui dicebatur juſtus, & S. Stephanus, & alii.

199. Erat ergo ſacratiſſima Virgo in medio, ex una
Virgo Maria in medio, ut omnium illuminatrix. parte erant à dextris Apoſtoli, & mulieres, ex altera, veluti à ſiniſtris, ſtabant diſcipuli, qui ferè numerum centenarium expleverant, erat ergo ſacratiſſima Virgo in medio, ſicut & filius ejus Jeſus in medio
Luc. 24. *Carthuſ.* ſuorum diſcipulorum ambulabat, ut ad illa verba, Luc. 24. n. 36. *Stetit Jeſus in medio diſcipulorum ſuorum;* Notat Carthuſ. *Poſt reſurrectionem ſtat in medio*, ait, *ut ſe monſtraret eſſe eundem, qui ante paſſionem in medio eorum conſiſtere ſolitus erat*; ſic ſacratiſſima Virgo, conſiſtit in medio hujus ſacræ Congregationis, ut ſua præſentia, ſeu modeſtia, ſuis verbis, ac doctrina, ſuique odore, ac nomine Mariæ cunctos illuminaret, ac illuſtraret; Maria, ut tradit
D. Hieron. D. Hieronymus de nominibus Hebraïcis, idem eſt ac *illuminatrix mea*, ſeu *illuminans.* Unde D. Bernard. ſerm. 4. ſuper Miſſus eſt, eam dicit *illuminatricem*
Rupert. *Evangeliſtarum.* Rupert. lib. 1. de gloria filii hominis, eam appellat, *Magiſtram Magiſtrorum, omnium*
D. Ignat. *Prophetarum Prophetiſſam.* S. Ignat. epiſt. 1. nuncu-
D. Alb. pat: *noſtræ Religionis Magiſtram.* B. Albertus Mag. ſuper miſſus eſt; *Lucerna accenſa, illuminans totam Eccleſiam.* Eucherius de Inſtruct. eam nuncupat *doctricem Apoſtolorum.*

200. De ſanctiſſima Virgine Maria, de tanta luce, ac ſplendore decantant ſancti Angeli dicentes: *Quæ eſt iſta, quæ progreditur, quaſi aurora conſurgens, pulchra*
Cant. 6. *ut Luna, electa ut Sol*, Cant. 6. n. 9. Quæ verba de ſan-
Appon. *D. Luc.* *Rupert.* *Hugo.* *D. Bern.* ctiſſima Virgine Maria explicant Apponius, Lucas Abbas, Rupert. Hugo de S. Victore, D. Bernard. ſer. 1. de Aſſump. & ait: *Glorioſa Virgo lampas ardentiſſima ipſis quoque Angelis lucis miraculo fuit, ut dicerent,*
De tanta Virginis luce mirantur Angeli. *quæ eſt iſta, quæ progreditur.* Angeli ſuo perſpicaci intellectu conſiderantes ſanctiſſimam Virginem, ut lampadem ardentiſſimam mirabiliter fulgentem, ejus tantam lucem, ut magnum miraculum, ſunt venerati: *Ipſis Angelis lucis miraculo fuit.* Cunctos illuminat fideles ut Sol; Cathecumenos tanquam aurora in crepuſculo, inter errorum tenebras hæreticorum, ac infidelium, ut Luna in nocte per omnes temporum differentias ſemper Maria illuminat; nam ſi die deficiunt aurora, & Luna, Sol reſplendet, & ſi nocte Sol deficit, Luna lucet; & ſi in matutino, ac diluculo deficiunt Sol, & Luna, ſcintillat aurora, Vide tom. 1. in Apoc. cap. 12. q. 9. n. 78. & q. 17. n. 146. 147.

Act. 1. *n.* 15. In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum ſimul, ferè centum viginti.)
Num. 16. Viri fratres oportet impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus ſanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Ieſum.

VERSIONES.

Syrus. n. 15. Aſſurgens Petrus in medio.
Arabic. Erat autem ibi cœtus quorum nomina, & voluntates conſentiebant in hac eadem opinione.
Æthiopic. Qui conſtituebant perſonas centum viginti.
Græcus. In medio diſcipulorum, &c. turba nominum.
D. Cypr. lib. 1. *c.* 4. In medio diſcentium,
Syrus n. 16. Juſtum fuit ut impleretur, &c. quam antea Spiritus ſanctitatis.
Arabic. Heus viri oportebat, ut finem aſſequeretur hæc Scriptura, quam protulit olim, &c. qui fuit ductor eorum.
Æthiopic. Vere oportet, ut impleatur verbū.
Pagnin. Dux itineris.
Vatablus. Commonſtrans viam.

EXPOSITIO VIII.

Verſ. 15. IN diebus illis: Id eſt tempore illo 201.
medio inter Aſcenſionem, & Pentecoſten. *Exurgens Petrus.* Chryſoſt. ut caput totius *D. Chryſ.* *Oecum.*
Eccleſiæ. Oecumen. *Cui cura, ac præſidentia diſcipulorum commiſſa erat:* Petrus debiti ſui officii vices agit. *In medio:* non in aliquo primario, velut ſuperexcellenti loco, ſed in medio, ut unus ex ipſis, perbellè D. Bernardus de conſid. *Si ſis egregius, eſto quaſi* *D. Bern.*
unus ex grege. Et in hoc ſecutus eſt D. Petrus exemplum ſui ſanctiſſimi Magiſtri Chriſti, qui dicebat de ſe: *Ego in medio veſtrum ſum, ſicut qui miniſtrat:* Luc. *Luc. 22.*
22. n. 27. *Fratrum:* ſub quo nomine intelligit, non ſolum Apoſtolos, ac diſcipulos Domini, ſed etiam diſcipulos ipſius Petri, ut multi volunt, de quo quæſtione ſequenti. *Turba hominum.* Græcus: *nominum:* *Græc.*
id eſt capitum, ſeu hominum, Apoc. 3. n. 4. *Habes* *Apoc. 3.*
pauca nomina in Sardis, id eſt hominum.

Ferè centum viginti Spiritus ſanctus, qui D. Lucam 202.
gubernabat, optimè agnoſcebat determinatum numerum, tamen ſcribit, *ferè*, ſeu *quaſi.* Lyran. *Non quod* *Lyra.*
Spiritus S. dubitaverit, ſed in hoc ſervatur modus nu- *Cur hic numerantium*, communem modum vult divinus Spiritus *numerus.*
ut in omnibus teneamus. *Centum viginti*; tot annos, ut obſervat Rabanus habuit Moiſes ætatis Deut. ult. *Raban.*
n. 7. In hoc numero deſignantur prædicatores Evangelici. Clem. Alex. lib. 6. ſtromat. Petr Bongus in ſuo *Clem. Alex.*
opere; dicunt altitudinem Templi Salomonis 120. *Bongus.*
cubitorum, totidem talenta auri dedit Regina Saba Salomoni 3. Reg. 10. n. 10. totidem talenta aurea præ- *3. Reg. 10.*
dicantium dat Deus ſuæ Eccleſiæ: 120. annos Deus præfixit Noë ad pœnitentiam. Gen. 6. n. 3. totidem *Gen. 6.*
prædicatores ad publicandam pœnitentiam in orbe Deus dedit, D. Aug. tr. 2. in ep. Joan. obſervat in hoc *D. Auguſt.*
numero duplicatum eſſe numerum duodecim Apoſtolorum, multas alias allegorias adducunt Authores.

Verſ. 16. *Viri fratres*: de quo multa quæſtione ſequenti; *Impleri ſcripturam, quam prædixit Spiritus* 203.
ſanctus, de Juda proditore, *qui fuit Dux*, non ut Capitanus.

Pagnin. Vatab. pitanus, ſed dux viæ; unde Pagni. *dux itineris.* Vatabl. *commonſtrans viam.* Cur autem Chriſtus ad Apoſtolarum Judam vocaverit, dixi tom.3.in Evangelica cap.5.quæſt. ult.ex quo habet,ut latè,& multis exemplis probat D.Auguſt.epiſt. 137.quod nulla eſt tam illuſtris familia, tam nobilis congregatio, quæ etiam non habeat ſuam fæcem,& ſuum nævum. D.Auguſt.

QUÆSTIO XXX.

Quare D. Petrus cum eſſet caput Eccleſiæ, ad electionem faciendam alios vocat, quos fratres dicit.

204. MAximè in præſenti prudentiam Sancti Petri laudat D.Chryſoſt. qui ad eligendum ſucceſſorem Judæ in Apoſtolatu,alios vocat in conſilium, tum ob ſuam humilitatem, eo quod tantum rem non vult diffinire per ſe ſolum, ſed cum aliis;tum, ut electioni major authoritas, & reverentia reconciliaretur,tum,ut caput Eccleſiæ cunctis daret exemplum, quod res ponderis magni non ſunt determinandæ niſi ex magno conſilio; & ideo ſanctiſſimi Romani Pontifices res magnas, & quæ ad fidem pertinent,non diffiniunt,niſi ex conſilio, ac decreto Epiſcoporum, ac graviſſimorum virorum.

Magna ex multo conſilio facienda.

205. Ad hanc ergo electionem, vocat D. Petrus alios viros ſanctiſſimos, nempe alios Apoſtolos, ac diſcipulos Domini, & fortè etiam diſcipulos ipſius Petri, eoſque vocat fratres; non ſolum fratres dicuntur conſanguinei; ſed etiam diſcipuli ac viri ejuſdem congregationis, religionis, ac ejuſdem fidei, & in hoc modo loquendi imitatur D.Petrus Chriſtum D. qui ſuos dicebat fratres. In reſurrectione ait Chriſtus mulieribus. *Ite renunciate fratribus meis, ut eam in Galilæam.* Matth. 28. n. 10. & iterum: *Unus eſt enim Magiſter veſter,omnes vos fratres eſtis.* Math.23. n.8.Et extendens manus ſuper diſcipulos ſuos dixit: quicumque fecerit voluntatem Patris mei,ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt. Math. 12. n. 5.

Petrus in mode dicendi ſequitur Chriſtum.

206. Hunc dicendi modum Chriſti ſecuti ſunt omnes Apoſtoli.Paulus Rom. 4. n. 21.ſalutant vos,qui mecum ſunt fratres.1.Cor.5.n.11.*Is,qui frater nominatur inter vos.*Jacobus Apoſtol. cap. 1. n. 2.*Exiſtimate fratres mei.* Joan.3.n.3.*Gaviſus ſum venientibus fratribus.* Apoc. 1. n. 19.*Ego Joannes frater veſter.*

Math. 28. Rom. 4. 1.Cor 5. Jacob. 1. Apoc. 1.

207. Hujus appellationis rationem aſſignat Tertull.in Apolog cap. 30. fratres dicuntur, *qui eundem ſpiritum ſanctitatis biberunt.* Clemens Alexandrin. lib. 2. ait: *Fratres appellantur, qui ſunt regenerati, idque propter mutuam charitatem, ac benevolentiam.* D. Chryſoſt. lib. 1. de compunctione cordis, ſic ait: *Omnem hominem fratrem tuum judica, in Chriſto enim, neque Judæus, neque Græcus, neque ſervus,neque liber, neque maſculus, neque fœmina, ſed omnes unum ſumus in Chriſto.* D. Baſilius homil. 21. in aliquos Scripturæ locos, ſic ſcribit: *Natura namque una eſt; homo hic, & ille, una in utriſque neceſſitas;* & ſtatim ſubdit: *Omnes fratres ex uno patre nati ſumus; ſi ſpiritualem quæris cœleſtis Pater eſt Deus; ſi terrena quæris, mater terra eſt, ex eodem luto omnes ſumus conſtructi; ex quo ſoror eſt natura ſecundum carnem; ſoror item generatio eſt ſecundum ſpiritum; eundem tecum ſanguinem habet, ex primo homine, eandem tecum à Domino gratiam habet.*

Tertull. Clem. Alex. D. Chryſoſt. D Baſil.

208. Ex quo pulchrè D. Chryſoſt. ſerm 162. arguit illum adoleſcentem, qui dixit Chriſto D. *Dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem.* Luc 12. n. 13. Quomodo fratrem appellat, à quo bona vult diviſa; ſic ait S. Doctor: Cum dicit;Dic fratri meo, *præmiſit, quod charitatem moneat, quod interpellet naturam, quod pulſa affectum, cum vero ſubjicit; dividat, non poteſt dicere fratri, divide, qui per Prophetam docuit:* *Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum.*Pſ.132.n. 1. Ac proinde in dictis adoleſcentis agnoſcit S.Pater contradictionem,nam cum dicit fratrem, denotat id quod natura, & charitas poſtulat,cum vero dicit: *dividat*, negat fraternitatis, ac naturæ affectum. Pſal. 13.

D. Chryſ. Luc. 12. *Ubi diviſio non eſt fraternitas.*

De Chriſti lege vaticinatur Iſai. 8. n.16. *Liga teſtimonium, ſigna legem diſcipulis meis:* quæ verba ſapienter exponit D. Cyprian. adverſus Judæos cap.9. *Claude,*ait,*legem Moyſis, aperi legem Chriſti Apoſtolis, & diſcipulis traditam.* Quod etiam ſimiliter explicat D.Iſidor. Hiſpalen.lib. 3. ſent.c.12.liga legem Moyſis, ſecundum malam expoſitionem, quam dabant antiqui de odio habendo inimico, quod lex nunquam,ut dixi ſuo loco, ſed ipſi malè ita interpretabantur,aperi legem Chriſti, Apoſtolis & diſcipulis ejus, quibus ipſe dixit: *Audiſtis, quia dictum eſt, diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum; ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, benefacite his,qui oderunt vos, ut ſitis filii patris veſtri, qui in cœlis eſt.* Matth. 5. n. 43. 209.

Iſai. 8. D. Cypr. D. Iſidor. *Lex Chriſti omnes habet in fraternitatis amore.*

Hunc fraternitatis amorem erga alios ex odore Chriſti hauſit Moyſes, nam cum expoſuiſſet ſocero ſuo ſe accepiſſe à Deo mandatum repetendi Ægyptum,ait: *Vadam,& revertar ad fratres meos.* Exod.4. n. 18. Valde miranda eſt Sancti viri moderatio: qui Deum viderat, cum Deo egerat, qui poteſtatem à Deo acceperat: *Portans virgam Dei in manu ſua,&c.* adhuc fratres appellat; & ſi humiles oppreſſos à Rege in operibus luti, & lateris,eos non contemnit, nec tanta dignitate accepta, ſuperbè erigitur,ſed eos fratres dicit, & agnoſcit, pulchre Lippom. *Non inflatur vocatione ſua, nec jactat dignitatem adverſus affines;*Moyſes virgâ potens,magnus dignitate,humiles, ac viles vocat fratres. Math. 5. 210.

Exod. 4. *Magiſter bonus non intumeſcit.* Lippom.

Act.1.n.17. Qui connumeratus erat in nobis,& ſortitus eſt ſortẽ miniſterii hujus.

*N.*18.Et hic quidem poſſedit agrũ de mercede iniquitatis,& ſuſpenſus crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia viſcera ejus.

VERSIONES.

*Syrus n.*17.Qui annumeratus erat in nobis, &c.& erat portio ei in miniſterio hoc.

Arabic. Habuerat ſortem.

Æth·Et cũ particeps hujus miniſterii eſſet.

Syrus 18. Acquiſivit fundum ex mercede peccati, & cecidit ſuper faciem ſuam ſuper terram & diviſus eſt à ſui medietate, & effuſa ſunt viſcera.

*Arabic.*Poſſedit rus,&c.& cadẽs proſtratus.

Æthiop, Tunc emit vineam, & projectus fuit in terram in faciem ſuam, & diruptum fuit latus ejus.

Arias. Et præceps factus eſt.

Græcus. Et ſtrangulavit ſe.

Oecum. Vacabl. Dejecto capite,& in terram prono ſuſpenſus.

EXPOSITIO IX.

Verſ.17. QUi connumeratus erat in nobis. Unus nempe ex duodecim Apoſtolis: *ſortitus eſt ſortem miniſterii hujus:*nempe Apoſtolatus, & vocatur ſors, ut denotetur, quod hæc dignitas, non obvenit ex natura, vel genere, ſeu merito, ſed mera Dei gratia, ac ejus voluntate. *Hujus miniſterii:* Hugo, quod erat prædicationis ſignorum, ac miraculorum. 211.

Hugo.

Verſ. 18. *Et hic quidem poſſedit agrum.*Propriè Juda non poſſedit agrum, nam reddens argenteos 212.

Math. 27. laqueo ſe ſuſpendit. Matth. 27. Dicitur autem poſſediſſe figuratè, quia poſſedit pretium, quo emptus eſt ager; vel, ut ait Gloſſa ex D. Gregorio: Poſſideri fecit agrum; *de mercede iniquitatis*, Venditionis Chriſti, quæ fuit ſumma omnium iniquitas: *& ſuſpenſus:* Græcus, *ſtrangulatus.* Vel Valablus: *dejecto capite in terram prono ſuſpenſus* ſe ipſum laqueo, ſuffocavit. *Crepuit medius.* Ipſe ſuſpenſus laqueo, cum eſſet ſuffocatus, ſic intumuit, ut ventre diſrupto effuſa ſint viſcera ejus.

Gloſſa. D. Gregor. Græcus. Vatabl.

QUÆSTIO XXXI.

Quare Judas ex ſuprema ſorte Apoſtolatus ſic ruit, ut à ſe ipſo, & non ab alio tortore ſuſpendatur?

212. AIt D. Petrus in præſenti de Juda: *Sortitus eſt ſortem miniſterii hujus*; id eſt, ſorte accepit miniſterium hoc Apoſtolatus; non quod Chriſtus D. per ſortes elegerit Judam, ac cæteros Apoſtolos, ſed metaphora ſumpta, quia ſors non reſpicit, naturam, dignitatem, aut meritum; ſic Chriſtus D. elegit Apoſtolos, non reſpiciens naturam, ut erat in primogenitis Aaronis, nec reſpexit dignitatem, aut meritum alicujus, ſed ex beneplacito ſuæ voluntatis ſeos elegit; & ſuâ gratiâ fecit eos idoneos ſui miniſtros, & ſic dicitur Marc. 3. n. 13. *Vocavit ad ſe quos voluit ipſe*; ex quo fit, quod ſors in ſcriptura ſumitur pro dono gratiæ, Coloſſenſ. 1. n. 12. *Qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanctorum in lumine*. Epheſ. 1. n. 11. *Et in quo etiam, & nos ſorte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum ejus*. Similiter infra. Actor. 8. n. 21. & cap. 26. n. 18. 2. Petri cap. 1. n. 1.

Sors in Scriptura quid. Marc. 3. Coloſſ. 1. Epheſ. 1. Actor. 8.

213. Unde Clerici vocantur, qui ſegregati à laïcis obſequio Domini deputantur, nam Clerus ex nomine Græco deductus, idem eſt, ac ſors, ut obſervavit D. Hieronym. ad Nepotianum, & ait: *Sic enim Clericus Græcè, ſors Latinè appellatur, propterea vocantur Clerici, vel quia de ſorte Domini ſunt, vel quia ipſe Dominus ſors, id eſt pars Clericorum eſt*, & ideo quia ipſi toti ſunt electi in partem Domini, ac ejus obſequio deputati: cum tonſuram Clericalem ab Epiſcopo accipiunt ab ipſo audiunt illud, Pſalmi 15. n. 5. *Dominus pars hæreditatis meæ, & Calicis mei, tu es, qui reſtitues hæreditatem meam mihi.*

D. Hieron. *Eccleſiaſtici vocantur Clerici.* Pſal. 15.

214. Cum ergo D. Petrus in præſenti dicat de Juda, ſortitus eſt ſortem miniſterii hujus, ſcilicet. Apoſtolatus, Judas, ſicut & cæteri Apoſtoli, habuit miniſterium Apoſtolatus, evangelizavit, fecit prodigia, & miracula; nam eligens Chriſtus D. duodecim Apoſtolos, inter quos nominatur Judas, ſcribit D. Marc. 3. n. 5. *Dedit illis poteſtatem curandi infirmitates, & ejiciendi Dæmonia*, quæ poteſtas data fuit Judæ, ſicut & cæteris Apoſtolis, ut docent D. Auguſt. lib. 3. contra literas Petiliani cap. 55. D. Cyrillus Jeroſol. Catecheſ. 7. D. Leo ſerm. 16. de Paſſion. Noſt. D. Cyrillus Alexand. lib. 4. in Joan. cap. 30. Tertull. lib. de Anim. c. 4. An quando electus eſt à Chriſto eſſet bonus? dubitatur. Sententiam affirmativam, utpote communem Sanct. Patrum ſequutus ſum tom. 3. in Evang. cap. 5. q. 20. Ipſe verò poſtea ſua avaritia factus eſt malus.

Judas fecit ſigna & miracula. Marc. 3. D. Auguſt. D. Cyril. Ieroſ. D. Leo. D. Cyril. Alexand. Tertull.

215. Ex tam ſupremo faſtigio, ac ſublimi ſorte Apoſtolatus cadens Judas ad furcam tendit, & ſuſpenſus eſt, non ab alio tortore, ſed à ſeipſo, quod eleganter conſiderat S. Leo ſer. 16. de Paſſ. ſic ait: *Tu impiiſſime homo ſemen Chanan, & non Juda, nec jam vas electionis, ſed filius perditionis, & mortis... Unde facinus mercenarij tui, non ideo deteſtandum eſt, quia Dominum viliter æſtimaſti, ſed quia Redemptorem etiam tuum, ne tibi parceres, vendidiſti, & merito tibi tua pœna eſt commiſſa, quia in ſupplicium tuum nemo ſævior potuit inveniri.* Judas ob ſuum graviſſimum crimen, & execrabile nefas ſupra omne nefas, quod ſuum Magiſtrum vendiderit, ad graviſſimum ſupplicium damnatur, & ad hoc crudeliſſimus miniſter deſignatur, & quiſnam iſte crudeliſſimus miniſter in Judam? nullus crudelior in ipſum, quàm ipſemet; & ideo ipſe ſibi parat laqueum in gutture, ac arbore ligat, à qua ipſe ſe ſuſpendit: *& merito tibi tua pœna eſt commiſſa, quia in ſupplicium nemo ſævior potuit inveniri.*

D. Leo. *Nullus crudelior in peccatorem quam ipſemet.*

216. De profano, ac impio Sedecia loquens Deus per Ezechielem cap. 21. n. 26. ait: *Hæc dicit Dominus Deus, aufer Cidarim, tolle coronam.* Ecce Sedecias, privatus eſt utraque dignitate, & Pontificia dignitate, quam uſurpavit, & regia, quæ erat hæreditaria: & illud maximè notandum, quod cum utraque corona ab eo ſit auferenda, non aliorum manibus hoc committitur, ſed ſuiſmet dicitur: Tollite ab eo, ſed tu ô Sedecia à te *aufer Cidarim, tolle coronam*, ab utraque dignitate ſuis peccatis eſt privatus. Theodoretus ſic loquitur: *Tu autem impietati addictus, te ipſum corona privaſti.* Ipſe ob ſua grandia crimina crudeliter, ac ignominiosè expoliandus erat à corona, & ad hoc nullæ crudeliores manus ſunt inventæ, quàm ſui ipſius: *Aufer Cidarim, tolle coronam.*

Ezech. 21. *Peccator præ omnibus crudeliter in ſe ipſum ſævit.* Theodor.

217. Cùm Iſraël ſtupendo miraculo mare diviſum tranſiret, Pharao cupiditate incenſus: *Dixit, perſequar, & comprehendam, dividam ſpolia, implebitur anima mea.* Exod. 15. n. 9. & multis placet, & latè explicat Ægidius Archiepiſcop. Bituricenſ. lib. de regimine Principis. Ipſe Pharao extitit totius populi excitator, ac provocator, & primus, qui laxis habenis velociter currens fuit, dux, ac primus, qui ingreſſus eſt per viam maris. Reges ſolent ante ſe apparitores, ac miniſtros ferre; cur ergo Rex tam potens, primus, & ad viam, & tam celeriter currens? Ibat impius Rex, ut ob ſuam obdurationem cordis, debito ſupplicio periret, ac, ut ſuffocatus demergeretur, & ad tantam ſui pœnam, ipſe erat, & nullus melior dux, quàm ipſe, qui propriis ſuis manibus habenas equorum regeret, eoſque verberibus ad velociter currendum provocaret, ac excitaret, Philo lib. de confuſione linguar. ait: *Ita eſt profecto inſipiens, non aliunde accipit, ſed ipſe ſibi quærendo mala invenit.*

Exod. 15. Ægid. *Peccator præ omnibus ſibi mala comparat.* Philo.

QUÆSTIO XXXII.

Quare cum Judas ſuſpenditur, diffunduntur omnia viſcera ejus?

218. DE omnibus, quæ ad Judam pertinent, & quod ipſe ſe ſuſpenderit, ſuique ipſius fuerit tortor, ac omnia viſcera ejus fuerint effuſa, ſatis laè tractavi tom. 5. in Evangelia lib. 8. cap. 5. *Suſpenditur Judas.* Per octo quæſtiones quæ ſunt videndæ, ſed ne hic Textus inſalutatus permaneat, breviter aliquid hic adnotabo.

219. Referunt multi Authores ex Papia Oecumenio, Euth. ad c. 27. Math. & Oecumenius hic apud Gloſſam, quod Judas rupto laqueo adhuc Chriſto vivente ſupervixiſſet, & corpore magno tumore inflato, cùm ſe movere non poſſet, curru occurrente, ac tranſeunte fuerit obſtrictus, & diſcerptus: tamen, ut exiſtimo hoc non bene cohæret cum præſenti Textu, ait Apoſtolus hic: *Suſpenſus crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia viſcera ejus.* Ac proinde juxta rigorem Textus, cùm eſſet ſuſpenſus *crepuit, ac diffuſa ſunt viſcera.* Sic & D. Matth. cap. 27. n. 5. ait de Juda, *Abiens laqueo ſe ſuſpendit.* Græcus *ſtrangulavit*, id eſt, ſe ſuffocavit, & occidit.

Papias. Oecum. Euthym. *Judas ſtrangulatus occubuit.* Matth. 27. Græcus.

Diffuſa

Socrat. Theod. Sozom. D. Epiphan. D. Ambr.

Peccatores ſimiles in delicto, & pœna.

220. *Diffuſa ſunt viſcera ejus.* Similem mortem habuit perfidus Arrius, nam in latrina ſubito laxata alvo, effuſis viſceribus occubuit, ut referunt Socrates lib. 1. Hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 25. Theodoret. lib. 1. cap. 11. Sozomen. lib. 2. cap. 18. D. Epiphan. lib. 2. contra Hæreſ. hæreſi 68. de utraque morte Judæ, & Arrij agens D. Ambroſ. lib. de fide cap. 9. ait: *Cui credemus, Joanni in Chriſti pectore recumbenti, an Arrio inter effuſa ſe ſua viſcera volutanti, ut agnoſceremus ſimilem Judæ proditoris, Arriique fuiſſe perfidiam, quem ſimilis pœna damnavit: effuſa ſunt enim, & Arrij viſcera, pudet dicere ubi. Atque ita crepuit medius proſtratus in faciem, ea, quibus Chriſtum negaverat, fœda ora pollutus.* Qui enim ſimiles fuerunt in delicto, ſimilem reportarunt pœnam, & ſupplicium.

Mach. 2. Baron.

Intolerabilis fœtor ex corpore Iudæ

221. Impius ille Antiochus ob templum profanatum, & mala facta in Jeruſalem ſimilem ſuſtinuit pœnam, ut dicitur Machab. 2. cap. 9. n. 5. *Percuſſit eum Dominus inſanabili, & inviſibili plaga, apprehenditque eum dolor dirus viſcerum, & amara internorum tormenta.* Cœperunt vermes de corpore ejus, ut doloribus carnes defluerent, illius fætore gravabatur exercitus, ut eum ferre non poſſet, ibidem n. 9. Quod ſimile Judæ contingit: nam ut refert Baronius tom. 1. Annal. anno Chriſti 34. ex Græcis Authoribus, ac ex Papia diſcipul. S. Joan. Apoſt. ſanies, & vermes ex toto corpore Judæ contumelioſè fuiſſe confluentes, ita ut ſolum per ſola loca ſecreta egredi poſſent. Unde factum eſſe dicunt, ut locus, in quo ſepultus aſt Judas præ fætore non ſolum inhabitabilis, ſed etiam inacceſſibilis redderetur.

Viſcera Iudæ diffunduntur non per latera, ſed per medium. Pſal. 5. Lorin. Eccl. 21.

222. *Crepuit medius, & diffuſa ſunt viſcera ejus.* Non prodierunt, & abjecta ſunt ejus viſcera per latera, ut communiter dicitur, ſed per medium, ut indicat Textus: In medio autem pectoris eſt cor, ac proinde cum ipſo corde, in quo tanta malitia, ac nequitia concepta fuit, ſimul effuſa ſunt omnia viſcera. Dicitur in Pſalm. 5. n. 10. *Cor eorum vanum eſt, ſepulchrum patens eſt guttur eorum.* Lorinus ex Hebræo legit: Viſcera eorum plena vanitate, & guttur eorum eſt tanquam ſepulchrum, quod eſt locus proprium fætentium cadaverum patens ad evomendum ac projiciendum tam fœtidam putredinem, quæ in corpore humano non poteſt capi, ſicut dicitur Eccleſiaſt. 11. n. 32. *Eructant præcordia fœtentium.*

Drogo. *Voracitas gulæ multa mala parturit.* Num. 21. D. Ephr.

223. Diffuſa ſunt viſcera ejus, mille ſuſpenduntur, ac ſtrangulantur quibus nunquam tale contigit, cur ergo in ſolo execrabili Juda? Drogo Hoſtienſis de ſacramento Paſſionis: *Quia per quæ peccaverit homo, per hæc punietur, ſuſpenſus crepuit medius, plenus erat venter, & ruptus eſt.* Judas guloſus erat, nummulos aſportabat, & impatiens Apoſtolicæ ſobrietatis, ipſos ſurripiebat, ex quibus furtiva prandia ſibi parabat, quibus impletus venter, non patiens tanta capere rumpitur, & viſcera foras proſiliunt: Tot enim mala parturit gula. Cum ignita voracitas Iſraëlitarum ventris cibos Ægyptios appeteret. *Miſit Dominus in populum ſerpentes ignitos*, Num. 21. n. 6. & quare immittuntur ſerpentes igniti; ut qui ex ignita ventris gula peccaverant, igne pereant, & per ſerpentes, ut cognoſcant, quod ex conſilio antiqui ſerpentis ex gula dato tota ruina generis humani eſt ingreſſa. D. Ephrem de Pœnit. *In ſerpentibus correpti fuere, & quare in ſerpentibus? quoniam primorum parentum ſenſum, conſiliumque præſumpſerant.*

Cellenſ. Ioan. 13.

Sacra Euchariſtia in corde avaro non perſiſtit.

224. Secundo Petrus Cellenſ. lib. de Panibus cap. 4. ait: *Judas buccellam panis quidem azimi accepit, ſed medius crepuit. Vis enim magna diſcernens mundum ab immundo in pane illo, cum ſtercoribus avaritiæ non patitur commorari.* Auri cupiditas, & divini panis buccella, quam accepit Judas, Ioan. 13. Non potuerunt ſimul in uno pectore retineri, ſed neceſſarium erat, ut diſrumperetur avarus, qui auri avaritia repletus auſus eſt divinum ſumere panem: Nam, ut ait citatus Drogo *Effuſio viſcerum ſignificat, quod Judas, ſicut uter plenus cupiditate, aut vas contumeliæ minimè probatur in fornace à figulo,* crepuit ſicut vas luteum non bene compoſitum à figulo juxta ignem frangitur, ſic perfidus Iudas vas luteum contumeliæ poſitum ad ignem divini panis, neceſſarium fuit, ut diſrumperetur, ita ut viſcera foras proſilirent.

Majus peccatum indigna ſuſceptio Euchariſtiæ, quam venditio. Joan. 13.

Maxime ponderandum: Duo graviſſima crimina in præſenti occaſione commiſit Judas, unum, quod ſuum ſanctiſſimum Magiſtrum vendiderit, ac ſuis manibus pretium acceperit, & ipſum in manibus inimicorum tradiderit; Alterum, quòd omnium primus ſacram Euchariſtiam panem indigniſſimè acceperit, & tamen non punitur in manibus, in quibus pretium accepit, & Dominum Jeſum ad crucifigendum tradidit, ſed in viſceribus, in quibus impudicè auſus eſt illum cœleſtem panem intromittere, ac ſi execrabilius fuiſſet nefas tam venerandum Sacramentum indigniſſimè in viſceribus immundiſſimis recondere, quàm ſuis propriis manibus Dominum Jeſum ad crucifigendum dare in poteſtatem ſuorum inimicorum; ſcribit Joan. 13. n. 2. *Cum Diabolus jam miſiſſet in cor, ut traderet eum Judas.* Solum dicitur, quod Diabolus ingreſſus eſt, ut Jeſum traderet, & cur etiam non ſcribitur, quod etiam, ut Satanas ingreſſus eſt ad cœleſte pabulum indignè ſumendum? Jam execrabile, ac horribile nefas eſt, quod Judas corpus ſui Magiſtri, qui præ amore ei ſe dederat in alimentum, pollutâ ſuâ turpiſſimâ animâ ſumeret: Ut moraliſſimè dicam, quodammodo exhorruit Diabolus, ut hoc de eo publicaretur. 225.

Omnia contra Iudam inſurgunt. Pſal. 89. Lorin. Plinius.

Tertiò: Omnia adverſantur, & inſurgunt contra execrabilem Judam: Cœlum, à quo non ſolum eſt excluſus, ſed nec ei permittitur id aſpicere; legit Vatablus in præſenti: *Dejecto capite, & in terram prono ſuſpenſus.* Terra ab ejus pedibus fugit, quam ſuſpenſus non attigit. Aër eum deſeruit, cujus defectu periit ſuffocatus: ſuamet viſcera eum ferre non poſſunt, ſed foras erumpunt, & ipſe tanquam venenoſa aranea exviſceratus periit, juxta illud Davidicum Pſalm. 89. n. 10. *Anni noſtri ſicut aranea, meditabuntur.* Id eſt, tranſibunt, ut multi Patres apud Lorinum: Araneæ autem ſe exviſcerando, ut ſcribit Plinius, moriuntur, ſic & grandes peccatores ſolutis viſceribus occumbunt. 226.

Eccl. 8. *Mors peccatoris terribilis.* Chald. D. Ephr.

Pulchrè de morte magni peccatoris dicitur Eccleſiaſtes 8. n. 8. *Non eſt in hominis poteſtate prohibere ſpiritum, nec habet poteſtatem in die mortis, nec ſinitur quieſcere ingruente bello.* In morte impii inſurgit duriſſimum bellum domeſticum, & extraneum ingruente bello, ab extraneo ſunt horribiles apparitiones, diri Miniſtri accuſantes, formidabiles exercitus, ut eum deferant ad judicium, & detrudant in Infernum, & carnificum copiæ invadentes, in toto corpore doloribus premitur; intus mens tremula, judicium perturbatum, ratio obſtupefacta, conſcientia accuſans, & ex nulla parte eſt ei auxilium, ut habet Chaldaicum ad illa verba *Ingruente bello. Neque vaſa armorum auxiliantur in prælio.* Quæ omnia elegantiſſimè deſcribit D. Ephrem ſerm. in eos, qui in Chriſto obdormiunt, & ſic ait: *Repente conſtringitur lingua, immutantur oculi, concutitur mens, quando Dominicæ copiæ, atque ſatellites advenerint, quando formidabiles exercitus invaſerint, atque apprehenderint, quando inexorabiles apparitores in judicium nos trahentes detulerint, &c.* Quod latius proſequitur Sanctus Pater. 227.

Act. 1. n. 19. Et notum factũ eſt omnibus ha-

bitantibus Jeruſalem, ita ut ager ille appellaretur lingua eorum Haceldama, hoc eſt ager ſanguinis.

Num. 20. Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum fiat commoratio eorum deſerta, & non ſit, qui habitet in ea, & Epiſcopatum ejus accipiat alter.

VERSIONES.

*Syrus n.*19. Lingua Regionis Haceldama, cujus interpretatio eſt.

Arab. Factaque eſt fama ejus nota apud incolas Jeruſalem, ita ut rus illud vocetur, & quod exprimitur rus ſanguinis.

Æthiopic Et audita fuit fama ejus, &c. & vocatum fuit prædium, & vocant illud idiomate proprio Phahiadin.

Occum. Ita ut appellaretur prædium illud.

*Syrus n.*20 Fiat habitaculum deſertum, & incola non ſit in ea, & miniſterium ejus accipiat alius.

Arabic. Fiat urbs ejus deſerta, principatum ejus accipiat alter.

Græcus. Fiat commoratio ejus deſerta.

Æthiopic. Fiat Civitas ſolitaria.

D. Aug. lib. 1. de actis Fiat Villa illa.
contra Tel. cap. 4.

EXPOSITIO X.

228. Gloſſa. *Notum factum eſt.* Id, quod Judæ contigit, ut appellaretur lingua eorum Haceldama, à lingua Syra verbum eſt derivatum; nam Judæi poſt reditum à captivitate lingua Syriaca corrupta multa loquebantur *Ager ſanguinis.* Hæc interpretatio non eſt appoſita à D. Petro, ut volunt Gloſſa Ordinaria, Hugo, & alii, nam Apoſtolus cum Syris Syriacè loquebatur, non erat neceſſaria nominis interpretatio, ſed eſt addita à D. Luca, quia cum Græcis græcè ſcriberet, in lingua Græca vocem eſt interpretatus.

229. D.Chryſ. Theoph. Euthym. *Ager ſanguinis.* Judæi, ut notant D. Chryſoſtom. Theophyl. Euthim. neſcientes, ſicut *Caiphas neſciens quod diceret prophetavit*, Joan. 11. Sic Judæi neſcientes alta Dei conſilia campum illud appellarunt *Ager ſanguinis*, ut ibi tamquam in perenni memoriali eſſet inculpata nequitia execrabilis Judæ, quia pretio ſanguine Chriſti emptus eſt. De hoc multa dixi ſupra citato loco tom. 5. lib.8. c. 5.q.11.

230. *Scriptum eſt in libro Pſalmorum.* Suam doctrinam confirmat Apoſtolus auctoritate Pſalmorum: *Fiat*
Græc. *commoratio eorum deſerta.* Græcus legit in ſingulari: *Fiat commoratio ejus deſerta*, & ad Judam videtur
D Chryſoſt referre D. Chryſoſt. ibi ſepultum, & ſic ait: *Quid enim deſertius eſſe poſſit ſepulchro*, pro quo facit id, quod ſupra retuli, quia ob Judam ibi ſepultum tam
Gloſſa. Beda. intolerabilis fuit fœtor, ut locus inhabitabilis redderetur: Gloſſa, & Beda referunt ad Judam in gehenna, nam ibi maximè deſertus eſt ab omni humano loco & dignitate. Tamen hunc locum ex Pſ.68.
Rupert. Lyra. Cajetan. n. 26. de ſuppliciis Judæorum interpretatur Rupert. Lyra. Cajetan & alii communiter, quia eorum Civitas Jeruſalem deſolata, ac deſtructa, ac deſerta facta eſt per Titum Veſpaſianum juxta illud Chriſti Do-
Matth.23. mini: *Relinquetur domus veſtra deſerta.* Math. 23. num. 32.

231. *Epiſcopatum ejus accipiat alter.* Qui locus deſumptus eſt ex Pſalmo 108. n. 8. alii, ut videbis ex verſionibus legunt pro Epiſcopatum, præfecturam, regimen, vel principatum: Nomen autem *Epiſcopus* *Epiſcopus unde dictus?*
deducitur à radice Græca, & idem eſt, ac inſpector, ac ſpeculator, qui quaſi inſpector vigilat ſuper aliquem. Hinc Azzi 2. Eſdræ cap. 11. u. 22. vocatur Epiſcopus ſeu inſpector, de quo latius egi in opuſculis.

In hoc prædicto Pſalmo 108. aliqui conſiderant 232.
triginta maledictiones fulminatæ in Judam ob tri- *Triginta maledictiones in Judã.*
ginta argenteos, quibus Chriſtum vendidit. Prima *conſtitue ſuper eum peccatorem.* ver.6. id eſt impium, & tyrannum judicem. Secunda, *Diabolus ſtet à dextris ejus.* Ut calumniator, & accuſator: Quarta, *Oratio ejus fiat in peccatum.* Oratio damnati, & deſperabundi non eſt ad remiſſionem, ſed ad offenſionem in Deum, & Chald.
homines, & ita Theodoret. ex Chaldæo vertit: *Oratio ejus ſit in condemnationem.* Quinta: *Fiant dies ejus pauci*, quia ſupra ſuam proditionem paucis horis ſupervixit, laqueo ſe ſuſpendit. Sexta: *Epiſcopatum ejus accipiat alter:* Ejus nempe principatum Apoſtolatus. Septima. Octava: *Fiant filii ejus orphani, & uxor ejus vidua.* Quia ipſis pro ſuſtentandis multum de rebus Apoſtolicis furabatur, ut notat ad citatum locum Pſalm. Lyra, quia Judas fur, & Lyran.
latro erat Joan. 13. & ſic de cæteris aliis maledictionibus.

QUÆSTIO XXXIII.

Quare D. Petrus agens de pœna Judæ, etiam Iudæorum pœnam commemorat?

AGens D. Petrus de pœna inflicta Iudæ ob ſuum 233.
grande peccatum, quomodo alius erat ſubrogandus in ejus locum Apoſtolatûs conjunxit ex diverſis Pſalmis diverſa teſtimonia: *Fiat habitatio eo-* Pſal: 108.
rum deſerta, & non ſit, qui habitet in ea. Pſalm. 68. 69.
n. 2. Quæ maledictio fulminatur in Iudam, ut dixi in Expoſitione. Alterum teſtimonium: *Epiſcopatum ejus accipiat alter*, Pſalm. 108. n. 8. quæ execratio Judam percutit, de quo hîc Apoſtolus agit, ad quid Apoſtolus commiſcet quod eorum regnum futurum eſſet deſerendum, quod ad Judæos ſpectat cum de ſolo Juda ſit ſermo.

Reſponde primo, Iudæi involvuntur cum Iuda 234.
in eodem crimine, & inde in eadem pœna; Iudas *Similes in*
tradidit Dominum Ieſum ad comprehendendum, ac *peccato, & in pœna.*
crucifigendum Iudæi comprehenderunt, ac crucifixerunt: cùm ergo Judas, & Judæi eſſent in eodem crimine comprehenſi, ſimili pœna, & comminatione percutiuntur: Core, Dathan, & Abiron multa loquuti ſunt contra Moyſen, ob quæ iratus Dominus: *Aperiens terra os ſuum, devoravit illos cum tabernaculis ſuis, & univerſa ſubſtantia eorum, deſcenderuntque vivi in infernum* Numer. 16. n. 32. Cur non ſo- Num. 16.
lum ipſi, ſed etiam eorum filii, uxores, & adhærentes? D. Iſidor. relatus in Gloſſa ait: *Comburuntur* D. Iſid.
non ſolum duces, ſed etiam omnes complices, & fautores in æterno igne parata ultione peribunt.

Ad idem perbellè reſpondet Rupertus lib. 1. de in- 235.
tellectu cap. 1. & ait: Duo teſtimonia conjunxit, Rupert.
alterum de Pſalmo centeſimo octavo: *Epiſcopatum ejus accipiat alter. Alterum pluraliter de ſexageſimo octavo:* Fiat habitatio eorum deſerta. *Propoſuerat autem de uno ſingulari, ſed hic addidit, & pluraliter, quid igitur niſi exortam in cordibus Apoſtolorum intellectus lucem, hoc dicto ſentimus. Judam quidem, & infelices Judæos, ſicut eodem ſcelere involutos, ſic* *Judæ, & Judæorum peccatũ ſimile eadem pœna caſtigatur.*
& ſimili pœna ſignificat addictos: quatenus quod uni Judæ contingebat, ut Epiſcopatum accipiat alter, idem & Judæis contingeret; ut Epiſcopalis eorum habitatio deſerta fieret. Ex diverſis Pſalmis Princeps Apoſtolorum

lorum conjunxit teſtimonia, unum, quod ad Judam ſpectabat, de quo in præſenti agebatur, alterum quod ad Judæos, & ex eo tantum adducit, quia erant ſimiles in crimine, & inde pœna, quæ cadit ſuper unum peccatorem, alios etiam eodem crimine irretitos apprehendit: *Judam quidem, & infelices Judæos, ſicut eodem ſcelere involutos, ſic & ſimili pœna ſignificat addictos.*

236. Gen. 11. Tranſacto diluvio convenerunt Viri Magni, & proceres dicentes ad invicem: *Venite faciamus nobis civitatem, & turrim cujus culmen pertingat ad cœlum.* Geneſ. 11. n. 4. quod fecerunt alterius diluvii (Lyran.) metu, ſi forte veniret, ut vult Lyra, unde de eorum (D. Chryſ.) inſania multum admiratur D. Chriſoſt. Homil. 30. in Geneſim, & ait: *Vide in quantum invaluit materia, habentes autem recentem memoriam generalis diluvii* (Can. 9.) *in tantam interius inciderunt inſaniam.* Maximè, ut contendit Abulenſis, tunc adhuc erat vivus Noë, vel ſaltem filii ejus, à quibus erant edocendi, ac inſtruendi de verbo dato à Deo: *Non erunt ultra aquæ diluvii ad delendam univerſam carnem, eritque arcus meus in nubibus, & videbo illum, & recordabor fœderis ſempiterni.* Geneſ. 9. n. 15. ſi infallibilis divina promiſſio eſt facta, in cujus rei firmitatem arcus apparet in cœlo, cur adhuc timent diluvium? Videbant ſe iiſdem criminibus, ac peccatis, ut fuerunt antea illi, ob quæ inundatio diluvii venit, illaqueatos, ac fœdatos, inde ſibi ipſis ſimilem pœnam metuebant: & nullo verbo Dei dato, nec ſigno in Cœlo quieſcebant, ſed undique terrore diluvii conquaſſabantur, & ideo ad turrim fabricandam confugiunt. Philo Judæus de confuſione linguarum ait: *Hi quamvis improbiſſimi, ultricem tamen ſcelerum ſuorum Dei juſtitiam præſagientes, dicunt: priuſquam diſſipemur ædificemus nobis turrim, &c.* Nota verba *præſagientes* ex propriis peccatis mala eventura.

Peccator timidus nec verbo, nec ſigno quieſcit.

Act. 1. *n.* 21. Oportet ergo ex his viris, qui nobiſcum ſunt congregati in omni tempore, quo intravit, & exivit inter nos Dominus Jeſus.

V. 22. Incipiens à Baptiſmate Joannis, uſque in diem, qua aſſumptus eſt à nobis, teſtes reſurrectionis ejus nobiſcum fieri unum ex iſtis.

VERSIONES.

Syriac. n. 21. Neceſſe, ut unus, &c. qui fuerunt nobiſcum, per hoc totum tempus, quo introiit.

Arabicus. Oportet, ut eligatis.

Æthiop. Qui manſerunt nobiſcum.

Pagni. Qui nobiſcum verſati ſunt.

Vatab. Vitæ conſuetudinem egit nobiſcum.

Syrus n. 22. Qui circuivit à Baptiſmo.

Arabicus. Uſque ad diem, quo elevavit ſe à nobis.

Oecum. Unuſquiſpiam conſtituatur teſtis reſurrectionis ejus nobiſcum.

EXPOSITIO XI.

237. Verſ. 21. Oportet ergo. Allegata ſcriptura ad propoſitum conſequenter concludit (Oecum.) D. Petrus intentum ad integrandum numerum Apoſtolicum, *ne electio Magiſtri eſſet manca, & imperfecta* ait Oecumenius: *Qui nobiſcum ſunt congregati in omni tempore*, Syrus vertit: *Qui fuerunt nobiſcum per totum tempus.* Solus ille bonus teſtis, qui optimè, ac apprimè agnoſcit rem; *quo intravit, & exivit.* Ingredi, & egredi Hebraïſmus eſt ſignificans totum vitæ curſum, ac converſationem, ac etiam actiones; ſic ait Moyſes Deuter. 31. n. 2. *Non poſſum ultra egredi, & ingredi.* Pſalmus 120. n. 8. *Dominus introitum tuum, & exitum tuum.* Similiter 1. Reg. 18. n. 16. & 3. Reg. 3. n. 7. & 2. Paralypom. 1. n. 11. (Deut. 31. Pſal. 120. 1. Reg. 18. 2. Paralyp. n. 11.)

Inter nos. Nobiſcum eſt converſatus explicat Gloſſa interlinealis. *In ingreſſu locorum, & exitu ſemper exiſtens:* ſcilicet nobiſcum ſemper prædicando, ac ſanando. *Dominus Jeſus.* Cardinalis Hugo ait: *Bonus & fidelis ſervus, qui ut prius conſueverat Chriſtum Dominum vocare poſt Aſcenſionem etiam facit.* 238. (Hugo.)

Verſ. 22. *Incipiens à Baptiſmate Joannis.* Inde cepit Evangelium, ac Chriſtum prædicare, prius cum Joannes demonſtravit dicens: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Ioan. 1. n. 29. Et Baptiſatus ab ipſo Spiritus Sanctus ſuper Chriſtum deſcendit, & *vox Patris audita eſt: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, Matth. 3. n. 17.* & inde Chriſtus auſpicatus eſt ſuam prædicationem, & recte S. Petrus Apoſtolus teſtes geſtorum Chriſti requirit: *Incipiens à Baptiſmate Joannis*; nam, ut obſervat D. Chryſoſt. quæ antea facta fuerant, nemo noverat, niſi edoctus ab Spiritu Sancto, aut Sanctiſſima Virgine Maria manifeſtante, & inde multa, quæ circumferebantur de Infantia Salvatoris, ut apochrypha damnat Gelaſius Papa. Cap. Sanct. Romana Eccleſia diſtinct. 11. 239. (Joan. 1. Matth. 3. D. Chryſoſt. Gelaſius.)

Teſtem Reſurrectionis. Ac reliquorum myſteriorum Vitæ Chriſti, quæ in reſurrectione, tanquam in ſuo fine, ac ſcopo, continentur; tum quia Judæi, ac infideles de ea maximè dubitabant; tum quia ex reſurrectione Chriſti maximam auctoritatem, & fidem conciliabat Apoſtolorum prædicatio; tum quia reſurrectione Chriſti tota ſpes noſtra firmatur: ex reſurrectione Chriſti infert Apoſtolus reſurrectionem noſtram 1. Corinth. 15. n. 13. 240. (*Cur potius de reſurrect.* 1. Cor. 15.)

QUÆSTIO XXIV.

Quare tam ſolicitus eſt D. Petrus, ut eligatur alius Apoſtolus.

Rationem literalem hujus quæſtionis jam dedi in expoſitione, ut duodenarius numerus Apoſtolorum à Chriſto D. conſtitutus compleatur, ac perficiatur. Secundo in hoc oſtendit D. Petrus ſuum ſublime, ac divinum ingenium; quia in tanto apice Apoſtolico non vult eſſe ſolum, & paucos, ſed & multos: quia etſi ad ejus ſublimitatem magis pertineret eſſe paucos, tamen Eccleſiæ neceſſitas multos poſtulabat *Meſſis quidem multa operarii autem pauci.* Et Petrus, ut bonus, & optimus Prælatus magis attendit ad bonum Eccleſiæ, ac ſuarum ovium, quam ad ſuam propriam auctoritatem, & commodum. 241. (*Petrus magis attendit ad commodum Eccleſiæ, quam ſui.*)

In primo rerum molimine dicitur: *Plantaverat autem Dominus Paradiſum voluptatis, in quo poſuit hominem, quem formaverat, ut operaretur; & cuſtodiret illum.* Geneſ. 2. n. 8. In iſto Paradiſo abundabant flores, Lilia, & Roſæ valde odoriferæ, ex arboribus ſuaviſſima poma, dulces fructus: Nunquid homo ponitur in eo ut floribus delicietur, & pomorum fructus comedat. Minimè, *ſed ut operetur, & cuſtodiat illum*, in quo, ut ait D. Ambroſ. in cap. 6. Apocalypſ. deſignantur Eccleſiæ præſules, qui non eliguntur, ut de bonis Eccleſiæ delicientur, ac illa comedant, ſed continuis laboribus operentur pro ſuarum ovium ſalute, ac perenni vigilia cuſtodiant, 242. (Gen. 2. *Prælatus eligitur non ad ſuam ſed ſuorum utilitatem.*)

cuſtodiant; ait Sanctus Pater: *Non ut comedant fructus, ſed ut operentur.*

243. Petrus admittit conſortes. Matth. 19.
Tertiò: In hoc maximè oſtenditur eximia Petri virtus, & ſanctitas, quod in dignitate non vult eſſe ſolus, quod eſt proprium hominis ingenium, ſed in dignitate, ac ſublimitate eligit, ac determinat ſecùm habere conſortes, ac ſimiles, quæ eſt magna gloria, ac excellentia ipſius Dei: *Cum ſederit Filius hominis, ſedebitis & vos &c.* Matth. 19. n. 28.

244. Pſal. 81.
Dicitur Pſalm. 18. n. 6. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.* Si ipſe in tam ſublimi poſuit tabernaculum ſuum, cur non dicitur, quod procedit tanquam Rex regum, Dominus dominantium, ac Princeps univerſæ terræ, ſed tantum aſtruitur exiiſſe ut ſponſus. Nam Rex, Imperator, ac ſupremus Dominus non admittunt alium ſui conſortem, ac ſimilem, quod ſponſus, ex eo quod ſponſus ſecum involvit ſponſam ſui conſortem. Hinc dicitur: *Veni electa mea ponam in te thronum meum.* Multum diſtat ingenium Divinum ab humano, quod conſortium, in throno reſpuit, divinum verò maximè affectat, ac requirit. Hinc dicitur Apocalypſ. n. 21. *Qui vicerit dabo ei ſedere mecum in throno meo.*

245. Joan. 1.
Sublimi, & alto ingenio ponderat D. Auguſt. tract. 2. in Joan. quod agens ſanctus Joannes de æterna Divini Verbi generatione, ac de ejus conſubſtantialitate cum Patre ſubnectit filiationem adoptivam hominum, & ait n. 12. *Dedit eis poteſtatem Filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt, & Verbum Caro factum eſt.* Valde mirum venit Chriſtus D. unigenitus, (D. Aug.) Filius Dei, conſubſtantialis cum Patre, tamen ordinat, ac diſponit, ut homines per gratiam fiant Filij Dei adoptivi, cum apud homines adoptio fiat ex defectu filiorum naturalium, & cum Deus gaudeat perfectiſſimo filio naturali, adhuc eligit ut filios homines. Præclare Magnus Auguſtin. citatus ait: *Magna benevolentia, unicus natus, & noluit manere unicus*, id eſt ſumma, & infinita Dei Charitas, ac pietas, qui tantum homines dilexit, qui cùm tantum, ac talem haberet filium ejuſdem Divinæ naturæ cum ipſo, etiam ipſius Divinæ Filiationis voluit homines participes facere, ut Filii Dei dicerentur per gratiam, ac participationem: *unicus natus eſt, & noluit manere unicus.* (*Filiatio divina communicata hominibus.*)

246. Num. 11.
Quantum diſtat hoc ingenium Divinum ab humana conditione, quæ nullo modo patitur ſecum conſortes in officio, ac dignitate: Maximè gravatus, ac oppreſſus Moyſes regimine ſui populi ait ad Dominum: *Non poſſum ſolus ſuſtinere hunc populum, quia gravis eſt mihi, ſin aliter tibi videatur obſecro, ut interficias me.* Num. 11. n. 14. cujus petitioni ſatisfaciens Deus, ait illi: *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſraël, quos ut noſti.. ut ſuſtentent tecum onus populi, ne tu ſolus graveris.* Moyſes, cum eſſet vir ſapientiſſimus, ac bene inſtructus in omni doctrina Ægyptiorum, facile hoc remedium bene poterat intelligere, & illud ſibi aſſumere, cum de illo jam fuiſſet admonitus à ſuo ſocero Jethro, quod conſtituiſſet centuriones ad populi cauſas judicandas, & alios præſtantiores ad graviores cauſas Exod. 18. n. 21. Si tantum hic gravatur populi onere, ut tæderet eum vivere, cur aliquos prudentes viros non ſecum aſſumit ad regimen populi, cum remedium videretur promptum, & facile? Tam innata eſt homini conditio, ut ipſe ſolus ſit in regimine populi; quod quamvis multum ejus onere prematur, ac gemat, ut potius eligat mortem, quam habere conſortem in gubernaculo. (*Gubernator vult potius vitam perdere, quam conſortes habere.* Exod. 18.)

QUÆSTIO XXXV.

Quare ad electionem Apoſtolatûs non vocat D. Petrus viros ſanctos, & ſapientes, ſed cognitos, ac notos?

Ad eligendum unum Apoſtolum, ait D. Petrus: *Ex his viris, qui nobiſcum ſunt congregati in omni tempore, ex quo intravit Dominus Jeſus, &c. teſtem Reſurrectionis fieri unum nobiſcum*, ac ſi dicat, ad hanc electionem non ſunt vocandi ſanctiores, ac prudentiores, ſed ex his *qui nobiſcum ſunt congregati in omni tempore*, ut caput Eccleſiæ dans formam, quod ad dignitates, ac prælaturas non ſunt eligendi, qui noviter, ac recenter venerunt, ſed illi, qui multo tempore conjuncti ſunt nobis, ac noſtri familiares, quorum mores, ac conditiones largâ experientiâ agnoſcimus. 247.

Cum Moyſes maximè ſe agnoſceret gravatum regimine populi, ut ſolus non poſſet ſuſtinere pondus tantæ multitudinis, ait illi Deus: *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſraël, quos tu noſti, quod ſenes populi ſint*, Num. 11. n. 16. Mandat Deus eligere ad tantum negotium, ac ad regimen populi, non quoſcumque ſenes, Gloſſa: *Non ſenes ætate, & canitie, ſed prudentiâ, & moribus.* Et ſufficit ad hanc electionem, quod ſint ſenes ætate, & moribus. Maximè, ſed *quos tu noſti, quod ſenes ſint.* Cum electio committitur Moyſi aſſignatur forma eligendorum, *quos tu noſti quod ſenes ſint* longa experientia, diuturno tempore, quod ſenes ſint in integritate, ac probitate vitæ. Sic ſcribit D. Hieronym. epiſt. ad Paulinum, & ait: *Electos à Moyſe presbyteros, quos ipſe ſciret eſſe presbyteros, utique non ævo, ſed prudentiâ judicandos.* Quod argumentum latè proſequitur Anacletus Papa, epiſt. 2. refertur diſt. 84. cap. Porro. 248. (Num. 11. Gloſſa. *Jam diu cognitus eligendus ad dignitatem.* D. Hieron.)

Hoc nos docet, & illuminat infinita Dei ſapientia, cujus Providentia in ſui diſpoſitione non fallitur, cui ſunt omnia præſentia, præterita, & futura in noſtrum documentum, & doctrinam, nunquam aliquem ad alta, & ſublimia munia elegit, niſi in multis probatum, examinatum, ac cognitum. *Henoch, non apparuit, quia tulit eum Deus.* Geneſ. 5. n. 24. ut eſſet cuſtos, & defenſor Eccleſiæ tempore Antichriſti, tamen prius ſcribitur de eo: *Ambulavit cum Deo.* Ibidem n. 22. hoc eſt juxta omnia Dei mandata. Noë eligitur ut eſſet ſeminarium, ac ſervator totius generis humani, tamen prius de eo affirmatur: *Noë vir juſtus, atque perfectus fuit, in generationibus ſuis cum Deo ambulavit.* Geneſ. 6. n. 9. Abrahamus deſtinatur, ut parens multarum gentium, ac Pater Chriſti, *In quo benedicendæ erant omnes gentes.* Tamen prius tentatur, ut fidelis: *Egredere de terra tua, ac cognatione tua Geneſ.* 12. n. 1. Deinde præcipitur ei; *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Iſaac, offer eum in holoauſtum.* Geneſ. 22. n. 2. Joſeph antequam aſſumatur ad gubernaculum totius Ægypti prius opprimitur à fratribus, ab eis venditur. Geneſ. 37. n. 28. Deinde *tradidit eum Dominus in carcerem, ubi vincti Regis detinebantur.* Geneſ. 39. n. 20. Moyſes antequam conſtituatur Princeps, ac dux totius populi, ac Deus Pharaonis Exod. 7. n. 1. prius tamen *negavit ſe eſſe filium Pharaonis, majores divitias æſtimans theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti.* Hebræor. 11. n. 26. Sic & Joſue cap. 1. Antequam Dux populi prius expertus eſt fidelis ſervus Moyſis. Gedeon vir fortiſſimus probatur Judic. 6. n. 12. David antequam in ſolio regio ſedeat 2. Reg. cap. 2. n. 4. prius tamen multis bellis, contradictio 249. (Gen. 5. *Nullus eligatur, niſi poſt probatã ſufficientiam.* Gen. 6. Gen. 12. Gen. 22. Gen. 37. Gen. 39. Exod. 7. Hebr. 11. Joſue 1. Judic. 6. 2. Reg. 1.)

contradictionibus, ac perſecutionibus cum Goliath. Saül eſt examinatus. Tandem Jeſus Chriſtus Sapientia Æterni Patris ad noſtram eruditionem ex ſuis
Luc. 6. diſcipulis non elegit duodecim Apoſtolos Luc. 6. n. 13. niſi ad ſecundum annum prædicationis, ut dixi tom. 3. in Evang. cap. 5. eorum probitate, ac integritate bene declarata, ac manifeſtata. Tandem Petrus non creatur ſummus Pontifex Eccleſiæ Dei
Joan. 21. Joan. 21. n. 16. niſi tranſacto triennio in Chriſti comitatu, in multa fidelitate, integritate, ac Chriſti amore, Dei diſcant Principes, ac Prælati, quod ad munia, & officia non eligantur extranei, ac alieni, ſed bene agniti, ac probati & amici.

250. Venit Nathan ad Davidem, ut eum argueret de
2. Reg. 12. ſuo peccato 2. Reg. 12. n. 4. & ait: *Cùm autem peregrinus quidam veniſſet ad divitem, parcens ille ſumere de ovibus, & bobus ſuis, ut exhiberet convivium peregrino illi, qui venerat ad ſe, tulit ovem viri pauperis.* Ecce à Nathan proponitur homo dives præpa-
Luc. 15. rans convivium peregrino. Aliter Jeſus Chriſtus ſuam componit parabolam Luc. 15. n. 5. ſic dicens: *Quis veſtrum habet amicum, & ibit ad illum media*
Ad menſam, & Eccleſiam ſolum bene-notus admittendus. *nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quid ponam ante illum.* Ecce meus Jeſus introducit parabolam de homine, qui vadit ad amicum, & parat convivium amico venienti: quàm magna diverſitas! Apud Nathan eſt convivium homini ignoto, & peregrino: Jeſus verò in ſua parabola de menſa appoſita homini amico, & familiari, ac bene noto agit; unde tanta diverſitas? Nathan efformabat ſuam parabolam, ut argueret, & increparet Regem de ſuo delicto: At Ieſus, ut Divinus Magiſter ſuâ parabola innuebat, quinam in domo ſua, Eccleſia nempe, deberet comedere panem, ex officio, & beneficio, etſi ad mordendum panem, ac ſugillandum Regem introducatur peregrinus, & alienus, qui communiter ſolent eſſe infeſti, & crudeles obſervatores: At D. Ieſus dat formam, & lucem ad convivium, & panem comedendum, non alienis, ſed amico, & familiari bene noto, & cognito; quia tales ſunt admittendi, ac recipiendi ad officia in Eccleſia Chriſti.

Act. 1. *n.* 23. Et ſtatuerunt duos, Joſeph, qui vocabatur Barſabas, qui cognominatus eſt juſtus, & Mathiam.

N. 24. Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda noſti omnium, oſtende, quem elegeris ex his duobus unum.

VERSIONES.

Arabic. n. 23. Conſtituit duos.
D. Auguſtin Statuit duos.
Syrus n. 23. Tu noſti quod eſt in cordibus omnium, quem unum eligis tu.
Arabicus. Tu declara utrum eligas.
Æthiopic. Cognitor cordis, monſtra unum ex his.

EXPOSITIO XII.

251. D. Chryſ. Verſ. 23. *Statuerunt duos.* Petrus, ut notat D. Chryſoſtom. protulit ſententiam de uno eligendo juxta prophetiam recitatam: ipſi autem Apoſtoli ex communi conſenſu eligunt duos,
Lyra. ut ait Lyra: *Tanquam magis notabiles in ſcientia, & factorum Chriſti experientia*, eligebatur ut eſſet
D. Auguſt. eorum teſtis. D. Aug. lib. de Actis cont. delict. Manich. cap. 4. pro *ſtatuerunt*, legit *ſtatuit*, ſcilicet Petrus, ut caput cum cæteris Apoſtolis, ac fidelibus.

Joſeph, & Mathiam. Uterque erat ex 72. Diſci- 252.
pulis Chriſti; Hic Joſeph videtur quod fuerit frater Iacobi Minoris, & Iudæ, ac Simonis Apoſtolorum Chriſti, & Filius Alphæi, & Mariæ, qui erant conſanguinei Chriſti, & hæc Maria nominatur inter cæteras Matronas Chriſto pendente in Cruce, *& Maria Jacobi, & Joſeph Mater.* Matth. 27. n. 56. Hic Joſeph creatus eſt Epiſcopus in Palæſtina, Matth. 27.
de eoque agit Martyrolog. Roman. die 20. Junii & poſt aliqua ſubdit: *Multam pro fide Chriſti à Judæis* Martyrol.
perſequutionem ſuſtinens in Judæa victorioſo fine quievit... de quo etiam refertur, quod venenum biberit, & nihil ex eo triſte propter Domini fidem pertulerit. *Joſeph quis eſſet.*

Qui vocabatur Barſabas, id eſt *filius Sabæ*, vel 253.
filius Sabas: Poteſt etiam hæc vox Sabas interpretari, non tanquam nomen proprium, ſed ut appellativum ſignificans, vel *juramentum*, vel *ſaturitatem*, vel *reverſionem*, ac ſi dicatur filius *juramenti, ſaturitatis, ac reverſionis in Deum. Qui cognominabatur juſtus.* Ob ejus inſignem ſanctitatem, & juſtitiam; & Mathiam, de quo infra q. 41.

Verſ. 24. Ad tantum negotium non procedunt 254.
niſi facta oratione. *Tu Domine, qui corda noſti omnium.* Syrus, *Tu noſti quod eſt in cordibus omnium:* penetrare, & ſcire corda hominum, ſolius eſt Dei, ut Syrus.
docent Theologi cum D. Thom. 1. p. q. 57. art. 4. ſic dicitur 2. Paralip. 6 n. 30. *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum.* Jerem. 17. n. 10. *Pravum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans corda, & probans renes.* Homines ſæpe falluntur in eligendo, quia ſolum externam faciem reſpiciunt, & ſecundum illam judicant, quia aliud patet exterius, aliud later interius, Deus verò cum ſolus ſit cordium inſpectator, ſolus ille poteſt facere bonam electionem. 2. Paralyp. 6. Jerem. 17.

QUÆSTIO XXXVI.

Quare D. Petrus Apoſtolorum coriphæus, qui ſermonem fecit de electione, per ſe ſolum non eligit?

Divus Petrus, ut caput Apoſtolorum, fecit ſer- 255.
monem, & exhortationem de eligendo unum *Duo electi*
in Apoſtolatum: *Oportet*, ait, *eligere unum ex iſtis, omnium*
qui congregati ſunt nobiſcum, tamen ipſe non eligit, *votis.*
ſed univerſæ congregationi Apoſtolorum, ac fidelium electionem remittit, qui omnes omnium votis, ac conſenſu elegerunt duos, & valde inſignes virtute, ſanctitate, ac cognitione operum Chriſti.

Duos, ait Chryſoſtom. *non unum, ne præferretur* 256.
quiſquam alteri, cum frequenter, qui apud homines eſt in D. Chryſoſt.
pretio ſit apud Deum inferior. Gloſſa interlinealis. Gloſſa.
Exemplis æqualibus, duos pariter cognoſcebant. Hugo: Hugo.
Quos cæteris præferendos eſſe non dubitarunt, alterum verò præferre alteri non humanum erat, ſed Dei: Nemo *Duo in electionis.*
debet ſibi aſſumere honorem, ſed vocari à Deo tanquam Aaron.

Quæſtio præſens eſt: Cur Petrus caput, ac prin- 257.
ceps Apoſtolorum, & cæterorum fidelium, hos duos non eligit; Nam ipſe per ſe ſolum magna, & *Difficultas*
alta eſt operatus: Claudo dedit ſanitatem Act. 3. *quæſtionis.*
n. 7. & Thabitam mortuam ſuſcitavit, & multa alia Act. 3.
innumerabilia, cur ergo hos duos non eligit?

Reſpondet Oecumen. & ſic ait: *Petrus inquit,* 258.
viri Patres, oportet eligi à vobis, multitudini judi- Oecum.
cium permittens, ſimulque eos, qui eligerent, venerandos reddens. Similiter D. Chryſoſt. ſic fatur: *Ita* D. Chryſoſt.
voluit Petrus, ſimulque eos, qui eligebantur, reddere reverendos.

Dignitas electorum in honorem electi exundat. *reverendos.* Petrus cum cæteris Apoſtolis, ac diſcipulis rem communicat, & pertractat, ut eligendus Apoſtolus à beneplacito, ac dignitate eligendorum, maximè commendaretur, & multum plauſibilis fieret; multum enim electorum dignitas, ac bonitas exundat in auctoritatem electi, quod à tantis, ac talibus ſit in munere exoptatus. *Simulque eos, qui eligebantur, reddere reverendos.*

259. Cum Moyſes ſe videret maximè fatigatum, ac oppreſſum ſiniſtra conditione populi, poſtulat à Deo, ut à tanto onere eximatur, etiam morte interveniente, cui ait Deus: *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſraël, & duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis ibi ſtare tecum, ut deſcendam, & loquar tibi, & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, ut ſuſtentent tecum onus populi, ne tu ſolus graveris.* Num. 11. n. 17. ſi datur facultas Moyſi, ut ipſe eligat ſeptuaginta viros de ſenibus Iſraël, cur etiam non datur poteſtas à Deo, ut ipſe auferat de ſpiritu ſuo, & communicet cum eis, eoſque de ſuo ſpiritu participes faciat, ſicut Parens Elias participem fecit filium ſuum Eliſæum, dato pallio, ei etiam dedit ſuum ſpiritum. 4. Reg. 2. n. 10. & notant ad hunc locum Numerorum Lyra, Hugo. Cajetanus, Lorinus, ſed dare ſpiritum Moſis his ſenibus Deus ſibi reſervat, & per ſe ipſum vult facere: *Ut deſcendam, & loquar tibi, & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis.* Septuaginta, *de ſpiritu, qui eſt in te.* Deus in oſtio tabernaculi aufert de ſpiritu Moyſis, & impertitur ſenibus, ut ipſa electio facta in eis à Moyſe maximè confirmata appareret, ipſique electi maximè venerabiles, ac reverendi, & æſtimabiles in populo redderentur, cùm ſpiritum propheticum, ac gubernativum Moyſis, non ab hominibus, ſed è manu Dei accepiſſent.

Num. 11. — 4. Reg. 2. Lyra. Hugo. Cajetan. Lorin. — Septuag. — Deus vult ſuos electos eſſe venerabiles.

260. Cum Moyſes deſtinatur legatus à Deo filiis Iſraël pro eorum libertate, tunc Moïſes quærit à Deo, quodnam eſt nomen tuum, ut valeam exponere filiis Iſraël quis eſt, qui mittit me ad illos. Tunc ait Deus: *Hæc dices filiis Iſraël Dominus Deus Patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob miſit me ad vos: & hoc nomen mihi eſt in æternum, & memoriale meum in generationem, & generationem.* Exod. 3. num. 15. quæ verba expendit D. Chryſoſt. homil. 4. de fide Abrahæ: *Dominus Deus Patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob*, tunc ſic ait: *Apud homin[illegible] à Dominis ſervi, à majoribus minores appellationem ſumunt: apud Deum autem è contra, Dominus à ſervo denominatur.* Conſidera, quanta differentia interſit in electione ſervorum facta ab hominibus, ac Deo; *nam apud homines à Dominis ſervi, à majoribus minores appellationem ſumunt*, v. g. Marcion dicitur Dominus Ludovicus de Meneres, ſervus dicitur Joannes de Meneres, ut appellatione Domini ſui honoretur. *Apud Deum autem è contra Dominus à ſervo denominatur*, ut inde manifeſtum appareat, quam conſultiſſimè electio talium ſervorum facta fuerit à Deo, ob eorum magna merita, & præclara opera, & quantum ſunt venerandi, ac multa æſtimatione reverendi apud omnes, cùm Deus ſupremus omnium Dominus ab eis vult honorari, ac glorificari, ut dicatur talium ſervorum Dominus Deus: *Et hoc nomen mihi eſt in æternum, & memoriale meum in generationem, & generationem.*

Exod. 3. D. Chryſ. — Deus à ſervis nomen habet, ut fiant venerabiles.

QUÆSTIO XXXVII.

Quare ſi Apoſtoli, & Diſcipuli orantes ſtatuunt duos ad Apoſtolatum, cur ex ipſis duobus non eligunt unum?

Orantes ſtatuerunt duos. D. Ambr. in cap. 6. Luc. conſiderans, quod Chriſtus Dominus electurus Apoſtolos per totam noctem oraverit, ait: *Credimus, quod cum Apoſtolis oraverit, quòd aliàs ſemper ſolus feciſſe legitur, quaſi tanta res tam communis communem, & unaninem poſtulet orationem.* Theophylact. ibi: *Ut doceat etiam nos quando quempiam in ſpirituale miniſterium ſumus electuri, precibus hoc faciamus, edocti à Deo, & ab illo petentibus revelet, quis idoneus ſit.* Sui ſanctiſſimi Magiſtri exemplum ſequentes Apoſtoli, & Diſcipuli ante electionem orant. 261.

D. Ambr. Oratio ante electionem præmittenda. Theoph.

Quæſtio eſt: Quare, ſicut Apoſtoli, & Diſcipuli ſtatuunt duos ad Apoſtolatum, cur non etiam ex his duobus unum eligunt, ſed hujus rei reſponſum ad Deum deferunt dicentes: *Tu Domine, qui corda noſti omnium oſtende quem elegeris ex his.* Et inde augetur difficultas, quia cum Petrus introſpexerit cor Ananiæ: *Cur tentavit Satanas cor tuum.* Actor. 5. n. 3. cur etiam cor horum duorum non eſt intuitus ad electionem. 262.

Difficultas quæſtionis. Actor. 5.

Reſpondeo primò ex his, quæ dixi ſuperiori quæſtione in limine ex D. Chryſoſt. Gloſſa, Hugone: Quia hi duo inter omnes erant maximè cogniti, ac venerabiles, ut valde inſigniti virtute, ac ſanctitate, ac cognitione operum Chriſti, & ideo communi conſenſu fuerunt electi; at unum alteri anteponere valde difficile erat, & ideo tota res ad Divinum judicium refertur; Petrus autem penetravit cor Ananiæ poſt adventum Spiritus Sancti, hoc autem factum eſt antequam Divinus Spiritus deſcenderet in Apoſtolos. 263.

Ratio literalis.

Secundò reſpondet D. Chryſoſt. homil. 3. in Acta: *Oſtende quem elegeris ex his*; ſic ait: *Quoniam non erat Spiritus Sanctus, fortibus rem peragunt, nondum judicarunt ſeſe eſſe idoneos, ut ipſi ex ſe facerent electionem.* Valde res notanda, Apoſtoli Chriſti commenſales, ac collaterales in Chriſti Doctrina illuminati, quia nondum venerat Spiritus Sanctus, quo penitùs quaſi Spiritus fierent, & maximè ſua gratia illuſtrati, & ideo ſe abſtinent ab electione, & ad eligendum virum Apoſtolicum, qui futurus erat ad regimen, & gubernaculum Eccleſiæ, Deo committunt. 264.

D. Chryſoſt. Multa puritas ad electionem faciendam.

Cum in primo rerum molimine, Deus eſſet hominem creaturus, ait: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſciculis maris, & volatilibus cœli, & beſtiis, univerſæque terræ.* Geneſ. n. 16. Valde diverſiſſimè ſe Deus habet in creatione hominis, ac aliarum rerum; Dixit Deus fiat lux, fiant duo luminaria, volatilia cœli, piſces maris, beſtiæ terræ; germinet terra herbam virentem, ac ligna pomifera; at cùm ad creationem hominis devenitur, maxima conſultatione fit, tres Divinæ Perſonæ vocantur tanquam in conſilium, ibi peculiaris Dei manus adhibetur, unde hoc, Tertullianus de reſurrectione carnis cap. 5. ſic fatur: *Faciamus hominem, ante præmiſit, & amplius manu propter prælationem.* Creabatur Adamus non tanquam pura creatura, ſed ad prælationem, & in Regem futurum deligebatur, & ideo Deus ab exordio in noſtrum documentum, voluit demonſtrare, quanta cura, & providentia ſit adhibenda in electione facienda, ex quo diſcant electores, qualiter 265.

Gen. 5. Ad eligendum prælatum magna conſideratio. Tertull.

qualiter ſe debeant habere cùm conveniunt ad electionem.

266. D. Chryſ. Tertiò idem D. Chryſoſt. relatus in Gloſſa ſic fatur: *Multitudini permittit judicium, & ſe ipſum liberans ab invidia, ſimultateque, quæ poterant à cæteris oboriri; nam hæc ſemper ingentia gignit mala.* Cum unus præ aliis eligitur, quamvis digniſſimus ſit, multæ inde naſcuntur invidiæ ſtimulationes, odii fomenta, & controverſiarum diſcordiæ, nam quilibet ſe exiſtimat digniorem, ac meritis excellentiorem. Ex Dei ordinatione Saul eligitur in Regem à Samuele, qui ait ad populum: *Certè videtis,* 1. Reg. 10. *quem elegit Dominus, quoniam non ſit ſimilis illi in omni populo.* 1. Reg. 10. num. 24. & tamen: *Filij* Lyra. Abulenſ. *Belial dixerunt: Num ſalvare nos poterit iſte?* n. 27. Abulenſ. Lyran. *Deſpexerunt eum tanquam ruſticanum, & ineptum ad regnum.* Ecce Propheta teſtatur, quod Saul ſit electus à Deo, *quem elegit Dominus*, & inſuper quod *non ſit illi ſimilis in omni* *Quilibet in electione ſe reputat meliorem.* *populo*, & tamen contempſerunt eum tanquam ineptum ad regnum. Unde hoc potuit ſuboriri? ex eo nempè quod quilibet ſe exiſtimat meliorem, & aptiorem ad regnum, quam illum, quem Deus elegerat, & quod nõ erat ei ſimilis in omni populo.

267. Unde prudentiſſimè D. Petrus, ac cæteri Apoſtoli, ut ab omni invidia, odio, ac diſcordiis, & controverſiis ſe ipſos eximerent ac expedirent, ſe abſtinent ad eligendum unum ex his duobus, ſed totum negotium Dei gratiæ, ac beneplacito remittunt. Bonus Paterfamilias vocat operarios ad ſuam vineam, horâ primâ, tertia, ſexta, & nona, ac undecima: Cùm jam ſero factum eſſet, mandat Dominus ſuo procuratori, ut reddat illis omnibus æqualem mercedem, incipiens ab his, qui ultima hora venerant; cum autem vidiſſent primi, quod tantum recipiebant, ac ultimi, murmurabant adverſus Patremfamilias dicentes: *Iſti noviſſimi una* *Querimonia ac diſcordia ſunt evitandæ.* *hora fecerunt, pares nobis illos feciſti, qui portavimus pondus diei, & æſtus:* Dominus autem, ut hanc querimoniam comprimeret, ait: *Amici non facio tibi injuriam. volò dare huic noviſſimo, ſicut & tibi, aut non licet mihi, quod volo facere, an oculus tuus* Matth. 20. *nequam eſt, quia ego bonus ſum.* Math. 20. num. 15. Ad ſuam voluntatem, ac bonitatem totam quæſtionis determinationem reducit. Benè poterat paterfamilias dicere; his ultimis tantum denarium tribuo, ac primis, quia illi tantum laboraverunt, ac alii tota die; ſed nulla de meritis fit mentio, quia tunc daretur anſa ad multas querimonias, controverſias, ac odia; nam ſine dubio primi reclamarent, quod multum laboris, ac ſudoris impendiſſent, & quod eorum merita multo majora erant, quæ omnia computantur, dum æqualis denariorum retributio ad Domini gratiam, ac benevolentiam refertur. D. Gregor. homil. 19. in Evang. ſic loqui- D. Greg. tur; *Ipſa mercedis, ſeu regni perceptio ejus eſt bonitas voluntatis. Rectè ſubjungitur, aut non licet mihi, quod volo, facere; ſoluta eſt quæſtio hominis, contra bonitatem Dei murmurare.*

268. Gen. 37. Dicitur Geneſ. 37. n. 3. *Iſraël autem diligebat Joſeph ſuper omnes filios, eò quod in ſenectute genuiſſet eum.* Præcipua cauſa hujus amoris erat, eximia virtus Joſeph; & præclariſſimi ejus mores, tamen bonus ſenex ob invidiam removendam, & diſcordias reſecandas, amoris fomentum, non meritis, ſed ſenectutis genituræ adſcribebat. D. Chryſoſt. Epiſt. 8. ad *Diſſimulatur amoris cauſa ob invidiam* Olympian. ſic, inquit: *Cùm Pater videret infantem invidiam ſuſtinere, curare hunc affectum in fratribus volens finxit cauſam dilectionis, quæ non magnam ei invidiam generaret.*

QUÆSTIO XXXVIII.

Qualiter Apoſtoli intendebant, quod Deus ex his duobus oſtenderet electum ad Apoſtolatum?

SAcri Apoſtoli declarantes ſuam ſanctam ſinceritatem, & integritatem abſque aliquo affectu carnis, & ſanguinis, & amoris, maximè quia iſte Joſeph juſtus propoſitus erat trium Apoſtolorum frater, ſcilicet Jacobi Minoris, & Judæ, ac Simonis, ut dixi in Expoſitione; totam rem ſubmittunt Divinæ voluntati dicentes: *Oſtende unum, quem elegeris ex iſtis.* Non per internam inſpirationem vel per internum motum; ſed per aliquod externum ſignum: ſic ait Chryſoſt. in Gloſſa: *Ne ipſi ex ſeſe* D. Chryſ. *facerent electionem, & cupiunt aliquo ſigno edoceri.* Ut tota occaſio querimoniæ, ac invidiæ eradicetur, optant, & deſiderant, ut Deus aliquo ſigno oſtendat ex duobus electum, ut ita tota electio non ipſis, ſed Deo adſcribatur. 269.

Cum multi proceres Iſraël invidiæ furore agitati exurgerent ſe opponentes contra Moyſen, & Aaron, dicentes: *Cur elevamini contra populum Dei,* eos tanquam arguentes, quòd totum regimen populi ad ſe ipſos uſurparent; Deus princeps pacis, ut omnes querimonias ſedaret, mandat Moyſi, ut ex duodecim tribubus, duodecim reponantur virgæ in tabernaculo, unaquæque virga ex qualibet tribu, & ait Deus: *Quẽ ex his elegero, germinabit virga ejus, & cohibebo à me querimonias filiorum Iſraël, quibus contra vos murmurant.* Num. 17. n. 5. tam affectuosè unuſquiſque ad ſemetipſum, ad ſuam perſonã, dignitatem, ac merita rapitur, ut quando unus alteri præfertur, ut ille in invidia, odio, ac querimonia conquieſcat, neceſſarium ſit ut Deus miraculoſo ſigno oſtendat, ac manifeſte electi probitatem, illiuſque condigna merita ad tantam dignitatem. Carthuſianus ait: *Quem elegere, germinabit virga ejus & cohibebo querimonias, mè eum elegiſſe per ſignum iſtud oſtendam.* 270.

Num. 17. *Dum unus eligitur, ob invidiam, ſignum de cœlo datur.* Carthuſ.

Mandat Deus Samuelem in domum Iſai ad deſignandũ unũ ex filiis ejus in Regem, ait Deus: *Quem monſtravero tibi*, recuſatis majoribus ultimo adducitur, ac proponitur David parvulus, & Samueli ait Dominus: *Surge, & unge eum: Tulit Samuel cornu olei, & unxit eum in medio Patrum ejus & directus eſt Spiritus Domini à die illa in David.* 1. Reg. 16. n. 13. Deus revelavit Samueli per internam inſpirationem, ut inauguraret Davidẽ ad regalem thronum, *& unxit eum in medio fratrum eorum*, & ne inde aliquis ſtimulus odii, & invidiæ ſubcreſceret, declaravit Deus electionem à ſe ordinatam per externa ſigna; nam ab illa die cœpit David prophetizare, ut bene obſervat Ioſeph lib. 6. antiq. cap. 10. *& David*, ait, *deinceps prophetare cœpit ſancto ſuper ſe ſpiritu veniente*: ut ita tali ſigno agnoſceretur electus à Deo. 271.

1. Reg. 16. *Oſtenditur Davidis electio à Deo.* Joſeph.

Act. 1. *n.* 25. Accipere locum miniſterii hujus, & Apoſtolatus, de quo prævaricatus eſt Iudas, ut abiret in locum ſuum,

N. 26. Et dederunt ſortes eis, & cecidit ſors ſuper Matthiam, & annumeratus eſt cum undecim Apoſtolis,

VERSIONES.

Syrus. 25. Ut ille accipiat ſortem miniſterii, quo ſe ſeparavit Iudas.

Æthiop. Quiaccipiat officiũ miniſterii hujus

Arabicus. Quem reliquit Judas, è quo fruſtratus eſt, ut abeat, &c.

Oecumen. Ut accipiat ſortem Apoſtolici muneris, &c. qui prævaricatione excidit, progrediens in locum.

Syrus n. 26. Conjecerunt ſortes, & aſcendit ad Mathiam.

Arabicus. Sortibus itaque datis.

Oecumenius, & alii. Et ſuffragiis additus eſt Mathias.

Arias. Simul ſuffragiis electus eſt.

EXPOSITIO XIII.

272. Verſ. 25. Accipere locum, ſcilicet Apoſtolatum, de quo prævaricatus eſt Judas ob ſuam ſummam nequitiam, & turpiſſimum ſcelus, *Ut abiret in locum ſuum.* Sibi condignum, ac convenientem, nempè ſuſpendium, furcam, & ge-
273. hennam.

Verſ. 26. *Dederunt eis ſortes.* De hoc multæ, & variæ ſunt opiniones, de quo quæſtione 40. ſcripta nempè eorum nomina in aliqua papyro, vel in alia re tanquam ad ſortem, & Deus Cœleſti ſigno inclinavit Matthiam, & ita cecidit ſors ſuper illum, & annumeratus eſt cum undecim Apoſtolis.

QUÆSTIO XXXIX.

Quare dicitur, quod Judas abiit in locum ſuum?

274. Oecum. Bernard.

Ait D. Petrus, *de quo prævaricatus eſt Judas, ut abiret in locum ſuum.* Oecumenius, *In laqueum nempè, quo ſe dignum reddidit.* D. Bernardus in infernum cum Diabolo, ac ſuis ſequacibus, ſic ait, S. Doctor ſerm. 8. in Pſalm. 90. *Pulchrè omnino, inquit Petrus Apoſtolus, filium perditionis in locum ſuum abiiſſe teſtatus eſt, quòd in aëre crepuit medius, aërearum collega poteſtatum, ut potè quem veri Dei, & veri pariter hominis, qui de cœlo veniſſet operaturus ſalutem in medio terræ, hujus, inquam, proditionem nec cœlum reciperet, nec terra ſuſtineret.*

275. Caietan. *Indignus credetur habere dignitatem ſed non habet.* Eleganter Caietan. inquit: *Abiit Judas in locum ſuum, quia hactenus occupaverat alienum Apoſtolatus, & miniſterii, locum.* Quamvis Judas videretur incedere cum Apoſtolis, tanquam unus ex numero eorum, in realitate, ac veritate Apoſtolus non erat, quia tanta dignitate indigniſſimus erat, & illa ob ſua demerita ſe privaverat, talis fuit, ille iniquus ſervus, & piger, de quo ait Chriſtus
Math. 25. Dominus Math. 25. num. 29. *Omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, quod videtur habere auferetur ab eo.* Nota verbum. *Quod videtur habere*, ac ſi in veritate tale dignitatis donum non
Paſchaſ. D. Remi. habuiſſet, ut notant D. Paſchaſ. D. Remig. ad hunc locum.

276. Luc. 19. Ab hoc iniquo ſervo non recedamus, de quo ſcribit D. Lucas 19. numer. 20. *Alter venit dicens: Domine ecce mea tua, quam habui repoſitam in ſudario.* Cur iſte iniquus, ac piger ſervus dignitatis meam ac talentum in nullo alio repoſuit, niſi in ſudario, quod eſt proprium mortuorum linteamen-
Indignus in dignitate idem eſt, ac expers ejus. tum, cùm ad ſepulturam deferuntur; ipſe contra ſe protulit ſententiam, & inviſus confeſſus eſt veritatem: quia cum eſſet ineptus, ac inhabilis dignitatis, dignitas in eo fuit, ut in ſudario mortua, &
Theoph. ſepulta. Theophilact. ibi ait: *Meritò igitur in ſudario ignavus ille reconditum feciſſe donum: Mortuum enim ille fecerat, & inefficax non evolvens, neque lucrum faciens.* Et ſic D. Math. ſcribit citato cap. 25. num. 18. Math. 25. quod iſte ſervus negligens *abſcondit pecuniam Domini ſui, defodit in terra, tanquam mortuam, ac ſi non haberet eam.*

Ait Chriſtus D. Joan. 12. num. 32. *Cum exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipſum.* Valde 277. mirum, quod Chriſtus D. dicat quod ipſe exaltatus in Cruce ad ſe omnia eſſe trahenda; non enim ad ſe traxit perfidos Judæos, nec hæreticos, ac iniquos peccatores, qui ob ſuam malitiam, ac perverſitatem perdiderunt imaginem Dei, ad cujus ſimilitudinem conditi ſunt, ut notant D. Chryſoſt. D. D. Chryſ. D. Auguſt. Auguſtin. cum ergo caderent à tanto honore, ac Dei ſimilitudine, tamque ſublimi dignitate, & facti ſunt tanquam jumenta inſipientia, pro nihilo, ac ſi non eſſent homines reputantur. Noſter. D. Cyrill. D. Cyril. Alexand. Alexand. lib. 8. in Joannem cap. 17. ait, *Verùm cum non omnium ſit fides, quomodo omnia ſe tracturum eſſe dicit ad ſe ipſum? Atqui non hoc ad univerſitatem hominum retulit, ſed ad ipſius hominis integritatem.* Ubi non eſt integritas hominis non reputatur talis homo.

QUÆSTIO XL.

Quare ſacri Apoſtoli per ſortes eligunt, & quomodo ſors cecidit ſuper Matthiam

Sortes in uſu fuerunt apud omnes ferè gentes, ut 278. latè ex multis referunt Petrus Victorinus lib. 25. *Sors in uſu.* variarum lection. cap. 15. Tiraquellus de jure primoge. q. 17. ſic etiam apud Hebræos ſorte depre- Petrus. Victor. henſus eſt Achan Joſue 7. num. 16. ſorte inter duo- Tiraq. decim tribus diviſa eſt terra promiſſionis Joſue 15. Ioſue 17. ſorte Saulo creatus eſt Rex 1. Reg. 10. n. 2. ſorte Ioſue 15. cognitus Jonathas eſt 1. Reg. 14. n. 42. 1. Reg. 10. 1. Reg. 14.

Ex quo D. Hieronym. in cap. 1. Jonæ D. Auguſt. 279. ſerm. de ſancto Matthia, D. Chryſoſtomus, Beda, D. Hieron. hic D. Thom. 2. 2. q. 95. artic 8. Lyran. & multi D. Auguſt. alii dicunt Apoſtolos adhuc rudes, & inexpertos D. Chryſ. id feciſſe ex antiqua conſuetudine Patrum veteris Beda. teſtamenti, antequam recepiſſent Spiritum Sanctum, D. Tho. & ideo poſt eum receptum, id non feciſſe in electione ſeptem Diaconorum Act. 6. num. 5. Tamen non Actor. 6. explicatur, quales fuerint ſortes, & quomodo ſors ceciderit ſuper Matthiam.

Primò Ganeius, Salmeron tom. 12. tract. 10. & alii 280. exiſtimant fuiſſe ſcrutinium ſuffragiorum, quod *Quatuor opiniones.* Divinus Spiritus gubernavit, ut eligeretur Mat- Ganeius thias, ita aliquorum lectio habet: *Suffragiis electus eſt Matthias:* Secundò aliqui apud eundem Salme- Salmer. ron exponunt. *Matthiam fulgore quodam Divino deſignatum fuiſſe à Deo.* Tertiò D. Dionyſius Areop. D. Dion. Eccleſiaſt. Hierar. cap. 5. ait: *Videtur mihi ſcripturam ſortem appellaſſe divini quiddam, & præcipui muneris, per quod illi choro ſacratiſſimo declararetur, qui eſſet divina electione declaratus;* ac proinde cenſet fuiſſe radium lucis è cœlo demiſſum in Matthiam. In eadem ſententia ſunt D. Anton. 1. p. tit. 6. cap. 2. D. Ant. Baron. Sanch. Turrian. & ut magis ſe explicent, di- Baron. Sanchez. cunt quod Apoſtoli exorarunt, ſuper quem deſcen- Turrian. derit radius, ipſe eſt electus à te. Quartò Carthu- Carthuſ. ſian. tenet quod fuit Spiritus Sanctus in ſpecie, ac figura columbæ deſcendens ſuper Matthiam. Quintò aliqui dicunt, quod fuit vox de cœlo dicens: *Hic eſt Apoſtolus ille dilectus.*

Sexto communiter recentiores Lorin. Cornel. 281. Menoch. Eſtius, Tyrinus, Mariana, inhærentes Lorin. in communi uſu, ac voce ſortis dicunt Apoſtolos Cornel. miſiſſe

Menoch. Titin. Tuttian. miſiſſe ſortes propriè dictas, ut verba ſonant, & ſortem cecidiſſe ſuper Mathiam: Nomen Mathiæ in una charta ſcriptum, nomen Joſeph in altera, & hæ fuerunt miſſæ in urna ea lege, ut illius nomen, qui prior eſſet eductus Apoſtolus haberetur; Prior exiit Mathias, & inter Apoſtolos eſt numeratus.

282. Breviter dico quod mihi videtur; primò; Apoſtoli prudentiſſimè, ac ut illuminati ab Spiritu ſancto; nam ipſi ſtatuerunt duos, *Orantes ut Deus oſtenderet quem ex illis eligebat*, eorum oratio fuit exaudita, ac proinde Deus gubernavit oſtendens modum, quo erat facienda. Id autem, quod dicitur de electione Diaconorum, non obſtat; non enim erat electio tanti ponderis, nec Apoſtoli poſtularunt à Deo quinam erant Diaconi eligendi ex illa ſancta multitudine, ut fecerunt in hac electione Mathiæ.

Oratio Apoſtolorum exaudita.

283. Dico ſecundò, quod illa ſors, quæ cecidit ſuper D. Mathiam fuit à Deo demonſtrata aliquo miraculoſo, & divino ſigno. Ita docent D. Dyoniſ. ſupra citatus, D. Chryſoſtom. datus ſupra q. 38. D. Auguſtin. in Pſalmo tertio Conci. 2. Origenes homil. 23. in Joſue, D. Paſchaſ. libro nono in Math. D. Albertus Magnus ſerm. de S. Mathia, & alii, & hoc bene deducitur ex textu; nam Apoſtoli orantes dixerunt: *Oſtende Domine unum ex iſtis, quem eligis*: ergo Deus ad orationem Apoſtolorum aliquo ſigno peculiari, & Divino oſtendit Mathiam, quem elegit.

D. Dion. D. Chryſoſt. D. Aug. D. Paſch. D. Albert. Magn.

284. Dico tertiò, quod in una charta impoſitum fuit nomen Mathiæ, in altera nomen Joſeph, & repoſitæ in urna, abſque ulla manu, vel ope hominis; illa charta, in qua erat nomen Mathiæ, divina virtute prodiit, ac exivit, & forte ſi aliquo ſplendore, non renuo, & ita oſtendit Mathiam electum, *&* *ſors cecidit*, vel *aſcendit ſuper Mathiam*, quod fuit gratum, & ipſe omnium ſuffragiis eſt electus, ut legit Arias, & annumeratus Apoſtolus.

Propria ſententia.

285. Syrus. Syrus legit: *Aſcendit ſors ſuper Mathiam* ipſum oſtendens maximè dignum dignitate Apoſtolica; & rectè dicitur *Aſcendit ſors*. Quia cùm dignitas homini benemerito confertur, tunc ipſa dignitas aſcendit, & maximè condecoratur, ac nobilitatur tali perſona: De ferculo, ſeu Throno Salomonis dicitur: *Reclinatorium aureum*. Cantic. 3. num. 10. & unde tanta nobilitas ferculo, ut ejus reclinatorium ſit aureum; De ipſo Salomone dicitur: *Caput ejus aurum optimum*. Cantic. 5. numer. 11. Præclarè Gilbertus Abbas ibi: *Caput aureum reddit reclinatorium aureum*. Non reclinatorium nobilitavit Salomon; ſed ipſe Salomon, ob ſuas præclariſſimas dotes, ac virtutes ſic condecoravit thronum, ac reclinatorium, ut eum aureum optimum faceret.

Cant. 3. Cant. 5. Gilber. *Dignitas ex bene merito honoratur.*

QUÆSTIO XLI.

Quare ſors cecidit ſuper Mathiam, & ipſe electus eſt in Apoſtolum.

286. Græcus. Vatabl. Pagnin. ANnumeratus *cum undecim Apoſtolis*: Græcus habet *communibus calculis cooptatus eſt*. Vatabl. *ſuffragiis additus eſt ad numerum undecim Apoſtolorum*. Pagnin. *ſuffragiis additus eſt undecim Apoſtolis*. Nota verbum *additus eſt*: Poſtquam Mathias divino ſigno, ac ſorte deſignatus fuit Apoſtolus, omnium ſuffragio; ac applauſu numeratus eſt cum duodecim: Ac proinde quatuor hìc conſideranda. Primò ſors juxta illud David: In manibus tuis ſortes meæ, Pſalm. 30. num. 16. Secundò, *Sylveira in Acta*. Cæleſte ſignum demonſtrans. Tertiò communis Apoſtolorum calculus, & collaudatio. Quartò humilitas Mathiæ in tanta dignitate, ac collaudatione, nam Mathias idem eſt, ac parvus, ſeu humilitas interpretatur.

Pſal. 30.

Elogium D. Mathiæ ſic ſcribit D. Anton. 1. p. titul. 6. capit. 2. *Fuit in lege Domini doctiſſimus, corpore mundus, animo prudens, in ſolvendis quæſtionibus Sacræ Scripturæ acutus, in conſilio providus, in ſermocinatione expeditus, multorum ſignorum patrator, extenſis in Cœlum manibus Martyr Spiritum Deo reddidit*. Unde nota magnum documentum; ut jam adverti tom. 2. in Evangelia cap. 8. q. 7. num. 50. de vocatione Petri, & Andreæ, Chriſtus Dominus elegit ac Apoſtolatum viros illiteratos, tamen poſtea ab Apoſtolis ſtatuitur vir doctiſſimus, ut Mathias ad eorum Apoſtolorum numerum complendum. Chriſtus Dominus cum poſſit facere de lapidibus filios Abrahæ, elegit viros ſine literis, ut virtus Evangelii cunctis pateſieret, ut hominum converſio ad fidem, non humanæ ſapientiæ, ſed Dei virtuti tribueretur: At Apoſtoli dum eligunt, virum doctiſſimum vocant, quia non erat in eorum poteſtate talenta dare; ut inde habeamus documenta, quod dignitates Eccleſiſticæ non ſunt dandæ, niſi viris doctis, ac peritis. Vide proximè citatum locum. 287. D. Anton.

Homines ad dignitates non eligant, niſi ſapientes.

Beda apud Gloſſam, ait, *Mathias qui donatus, vel donum Dei interpretatur, cui donum Apoſtolatûs à Domino collatum eſt, vel Dei parvus interpretatur, merito parvus tranſcenditur ille, qui laude hominum erat juſtus*. Similia ferè habet D. Antonius alto, & divino lumine inter omnes Apoſtolos D. Mathias dicitur donum Dei, extitit peculiare donum Dei ad complendum numerum Apoſtolorum, ad illuſtrandam Eccleſiam Dei, ad augendam fidem Catholicam, & ad propagandam converſionem gentium. *Secundum nomen tuum, ſic & laus tua* Pſalm. 47. num. 11. De elogiis, ac excellentiis D. Mathiæ latè tractavi tom. 2. in Apocalypſ. capit. 21. quæſt. 30. 288.

Significatio nominis Mathiæ. Anton. Pſal. 47.

Nomen, quod à Deo venit nunquam vacuum eſt; ſed ſemper ſecum importat effectum, quem ſignificat: Ait Deus Abraham; *Non ultrà vocabitur nomen tuum Abram, ſed appellaberis Abraham; quia Patrem multarum gentium conſtitui te*. Geneſ. 17. num. 15. Quid eſt quod quando Deus conſtituit Abraham Patrem multarum gentium; ei mutat nomen, & aliud novum ei imponit, antea dicebatur *Abram*, id eſt pater excelſus, qui excelſa cogitat, ſed mandat modo, ut dicatur *Abraham*, quod ex radice Hæbraïca ſignificat Patrem magnæ multitudinis, ut ibi notant Lyran. Abulens. Cajet. & alii, ut ipſe ſuo nomine ſignificaret, & importaret gratiam, & donum, quod ei Deus dedit, ut eſſet Pater multarum gentium. 289.

Gen. 17. *Nomen à Deo ſecum importat effectum.* Lyran. Cajeran. Abulenſ.

Ait Chriſtus Petro: *Beatus es Simon Bar-Iona; & ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*. Math. 16. num. 18. Maximè notandum illud *Ego dico tibi*, quia ſi nomen tuum antea erat Simon, jam aliud nomen tibi eſt, ut Petrus dicaris, quod nomen tibi dedit, non Pater tuus, vel Mater, vel aliquis alius, ſed ego omnium Dominus dico tibi, & tibi impono nomen, ut dicaris Petrus; quia cùm te conſtituo petram fundamentalem Eccleſiæ meæ, ab ipſa petra do tibi nomen, ut dicaris Petrus D. Hieronym. ibi: *Quid eſt, quod ait, ego dico tibi, non ſermone caſſo nullum habente opus, ſed ego dico tibi, quia meum dixiſſe feciſſe eſt*. Nota verbum *meum dixiſſe, feciſſe eſt*, idem eſt, ac ſecum importet effectum. 290. Matth. 16.

D. Hier. *Idem eſt quod Deus dicat, ac faciat.*

D r

291. Exod. 20. Cum Deus loqueretur cum Moyſe dicitur Exod. 20. n. 18. *Cunctus autem populus videbat voces, & lampades.* Voces audiuntur, non tamen oculis patent: quod lampades viderentur plana res eſt, ſed quod ſicut lampades ita viſu percipiantur voces, quomodo fieri? Ecce quantum diſcrimen eſt inter voces Dei, & hominum, quia hæ ſolum auditum pertranſeunt, at illæ non ſunt caſſæ, ſed ſecum involvunt effectus, ita ut oculis excipiantur. Philo lib. de Decalogo ait, *univerſus populus videbat vocem apertiſſimè; humana enim vox auditur, Divina viſu percipitur: Quare? quia quæcumque Deus dicit, non verba ſunt, ſed opera.*

Verba Dei ſunt opera. Philo.

CAPUT II.

1. *Et cùm complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter in eodem loco.*
2. *Et factus eſt repente de Cœlo ſonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant ſedentes.*
3. *Et apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis, ſeditque ſupra ſingulos eorum.*
4. *Et repleti ſunt omnes Spiritu Sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.*
5. *Erant autem in Jeruſalem habitantes Judæi, viri religioſi ex omni natione; quæ ſub Cœlo eſt.*
6. *Facta autem hac voce, convenit multitudo, & mente confuſa eſt, quoniam audiebat unuſquiſque lingua ſua illos loquentes.*
7. *Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes iſti, qui loquuntur Galilæi ſunt?*
8. *Et quomodo nos audivimus unuſquiſque linguam noſtram, in qua nati ſumus?*
9. *Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Meſopotamiam Judæam, & Cappadociam, Pontum, & Aſiam.*
10. *Phrygiam, Pamphiliam, Ægyptum, & partes Libyæ, quæ eſt circa Cyrenen, & advenæ Romani.*
11. *Judæi quoque, & Proſelyti, Cretes, & Arabes: audivimus eos loquentes noſtris linguis magnalia Dei.*
12. *Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem dicentes: quidnam vult hoc eſſe?*
13. *Alii, autem irridentes dicebant: quia muſto pleni ſunt iſti.*
14. *Stans autem Petrus cum undecim levavit vocem ſuam, & locutus eſt eis: viri Judæi, & qui habitatis Jeruſalem univerſi, hoc vobis notum ſit, & auribus percipite verba mea.*
15. *Non enim, ſicut vos æſtimatis hi ebrii ſunt, cum ſit hora diei tertia.*
16. *Sed hoc eſt, quod dictum eſt per Prophetam Joël:*
17. *Et erit in noviſſimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo ſuper omnem Carnem: & prophetabunt filii veſtri, & filiæ veſtræ, & juvenes veſtri viſiones videbunt, & ſeniores veſtri ſomnia ſomniabunt.*
18. *Et quidem ſuper ſervos meos, & ſuper ancillas meas in diebus illis effundam de ſpiritu meo, & prophetabunt.*
19. *Et dabo prodigia in Cœlo ſurſum, & ſigna in terra deorſum, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi.*
20. *Sol convertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & manifeſtus:*
21. *Et erit: omnis quicunque invocaverit nomen Domini ſalvus erit.*
22. *Viri Iſraëlitæ: audite verba hæc: Jeſum Nazarenum, virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & ſignis, quæ fecit Deus per illum in medio veſtri, ſicut & vos ſcitis.*
23. *Hunc definito conſilio, & præſcientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes intereniſtis.*
24. *Quem Deus ſuſcitavit, ſolutis doloribus inferni, juxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo.*
25. *David enim dicit in eum: Providebam Dominum in conſpectu meo ſemper: quoniam à dextris eſt mihi ne commoveat.*
26. *Propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultavit lingua mea inſuper, & caro mea requieſcit in ſpe:*
27. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.*
28. *Notas mihi feciſti vias vitæ: & replebis me jucunditate cum facie tua.*
29. *Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha David quoniam defunctus eſt, & ſepultus: & ſepulchrum ejus eſt apud nos uſque in hodiernum diem.*
30. *Propheta igitur cum eſſet, & ſciret quia jurejurando juraſſet illi Deus de fructu lumbi ejus ſedere ſuper ſedem ejus.*
31. *Providens locutus eſt de Reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem.*
32. *Hunc Jeſum reſuſcitavit Deus, cujus omnes nos teſtes ſumus.*
33. *Dextera igitur Dei exaltatus & promiſſione Spiritus Sancti accepta à Patre effudit hunc, quem vos videtis, & auditis.*
34. *Non enim David aſcendit in Cœlum: dixit autem ipſe: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.*
35. *Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.*
36. *Certiſſimè ſciat ergo omnis domus Iſraël, quia & Dominum eum, & Chriſtum fecit Deus, hunc Jeſum, quem vos crucifixiſtis.*
37. *His autem auditis, compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apoſtolos: quid faciemus, viri fratres?*
38. *Petrus verò ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrûm in nomine Jeſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus Sancti.*
39. *Vobis enim eſt repromiſſio; & filiis veſtris, & omnibus qui longè ſunt, quoſcumque advocaverit Dominus Deus noſter.*
40. *Aliis etiam verbis plurimis teſtificatus eſt & exhortabatur eos dicens: Salvamini à generatione iſta prava.*
41. *Qui ergo receperunt ſermonem ejus, baptiſati ſunt, & appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter tria millia.*
42. *Erant autem perſeverantes in doctrina Apoſtolorum & communicatione fractionis panis, & orationibus.*
43. *Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia, & ſigna per Apoſtolos in Jeruſalem fiebant, & metus erat magnus in univerſis.*
44. *Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia.*
45. *Poſſeſſiones, & ſubſtantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.*
46. *Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, ſumebant cibum cum exultatione, & ſimplicitate cordis.*
47. *Collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat qui ſalvi fierent quotidie in idipſum.*

ARGUMEN

ARGUMEMNTUM.

CAput hoc in tres dividitur partes, Prima à verſ. 1. uſque ad 13. narratur in Pentecoſte adventus Divini Spiritus ſub ſpecie venti vehementis, ac linguarum ignearum admirantibus cunctis de his, quæ videbant, & audiebant in Apoſtolis. In ſecunda parte deſcribitur prima admirabilis concio D. Petri à verſ. 14. uſque ad 42. cum magno fructu, in qua convertit tria millia hominum. In tertia parte à verſ. 42. uſque ad finem refertur ſancta, ac Religioſa vita primorum Chriſtianorum in multa oratione, & Charitate.

Actor. 2. n. 1. Cum complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter in eodem loco.

VERSIONES.

Syrus. Et cum completi eſſent dies, dum congregati eſſent omnes.

Arabic. Cum completus eſſet dies Pentecoſtes, quinquaginta dierum erant omnes juxta prædictum modum.

S. Chriſoſt. Unanimiter congregati.

S. Auguſtin. Tempore, quo ſuppletus eſt dies Pentecoſtes, omnes ſimul fuerunt in uno.

EXPOSITIO I.

1. ECce adimpleta promiſſio à Chriſto D. facta ſuperiori capit. num. 8. de adventu Spiritus Sancti. *Cum complerentur dies Pentecoſtes* id eſt 50. dies à Paſchate computandi, qui hoc ipſo die complebantur. Phraſi Hebræa dicitur compleri dies, quando advenit, & inchoatur. Ita Luc. 2. num. 21. *Poſtquam conſummati ſunt dies octo*, id eſt die octavo, & n. 22. *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis*, id eſt cum adeſſet dies quadrageſimus. Per diem autem Pentecoſtes intelligit D. Lucas celebre Feſtum Judæorum, quod quotannis recolebant in memoriam acceptæ legis per Moyſen in monte Sinai Exod. 19. & etiam in gratiarum actionem pro novis fructibus, quorum primitiæ, utpote duo panes offerebantur; quæ fuerunt typus Chriſtianæ Pentecoſtes in qua promulgata fuit lex Chriſti per Petrum, & cæteros Apoſtolos, de quo quæſtione ſequenti. *(Phraſis. Hebraïc. Luc 2. — Exod. 19.)*

2. *Erant omnes*, ſcilicet Apoſtoli, ac diſcipuli, ac cæteri fideles num. 120. de quibus fit mentio capite antecedenti verſ. 15. ut notant S. Cyprian. S. Chryſoſtom. S. Auguſtin. S. Leo ſerm. de Spiritu Sancto, & patet ex verbis Joël num. 17. Quare inepte, & malè Beza reſtringit adventum Spiritus Sancti ad ſolos Apoſtolos, & etiam ab hoc adventu Spiritus S. excludit B. Virginem, & ridet pictores, qui eam pingunt in medio Apoſtolorum: Hæreticus valdè imperitè loquitur, quia Apoſtoli erant orantes *cum mulieribus, & Maria Matre ejus, ac fratribus*; ut dicitur ſuperiori cap. verſ. 14. & cum his omnibus loquens Chriſtus eis promiſit Spiritum Sanctum eodem capit. 1. verſ. 8. *Accipietis virtutem Spiritus Sancti ſupervenientis in vos.* *(S. Cypr. S Chryſ. S. Leo. Beza. — Act. 1.)*

3. *Pariter.* Græcè *unanimiter*, D. Auguſt. *ſimul fuerunt in uno*, nempe loco, Cœnaculo, & non ſolum erant unanimiter ratione loci, ſed etiam animi, unionis, ac charitatis; nam, ut ait D. Bernard. lib. de modo vivendi ſerm. 41. *Plus diligitur Deus unione animi, quàm loci.* *(Græc. D. Auguſt. D. Bern.)*

Sylveira in Acta.

QUÆSTIO I.

Quare D. Spiritus venit in die Pentecoſtes?

PEntecoſtes vox eſt græca, & ſignificat quinquagenarium, & cum hic liber Actorum ſcriptus fuiſſet à D. Luca Græco idiomate, & de Græco originali tranſmutatus in Latinum, tamen hoc nomen Pentecoſtes in Græco permanſit, ob magnam multorum myſteriorum venerationem, quæ ſub hoc nomine continentur, ut in ſimili notat Rupertus in principio Apocalypſis, & ait: *Sola appellatio pulchrè intacta permanſit, videlicet ob excellentiam rerum, ſive Myſteriorum, quæ hæc Scriptura comprehendit: Sic Alleluya, ſic Amen, Hebræa vocabula, ob dignitatem ſenſuum in Græcis, & Latinis literis permanſerunt.* 4. *(Cur retinetur nomen Græcum. Rupert.)*

Hoc Feſtum Pentecoſtes, quinquaginta diebus tranſactis à diebus Azymorum ac Paſchatis mandatum eſt à Deo Judæis celebrari ex duplici ratione, Prima in memoriam, illo die quinquageſimo ab egreſſu Ægypti, legis latæ per Moyſen in monte Sinaï Exod. 19. Secunda cauſa, in gratiarum Actionem pro novis illius anni fructibus, quos tunc, ut jam maturos, metere incipiebant: Unde eorum primitias, ſcilicet duos panes triticeos ex frugibus illius anni Deo offerebant in die Pentecoſtes. 5. *(Feſtum Pentecoſtes cur datum?)*

Quæ fuerunt typus, & umbra Chriſtianæ Pentecoſtes; nam numerus quinquagenarius ſignificat pœnitentiam perfectam, ut ex multis probat D. Hieronymus ferè ad initium libri 2. in Iſaïam, Pſalmus quinquageſimus maximè ad pœnitentiam pertinet. Dies Azimorum erant dies mortificationis, & abſtinentiæ, quia, ut advertit Origenes homil. 23. in Numeros, & latè proſequitur Ribera, libro quinto de feſtis Hebræorum capit. 8. ad recipiendum Spiritum Sanctum debet præcedere multa mortificatio, abſtinentia, ac pœnitentia. Lex illa antiqua fuit data uni homini Moyſi uno idiomate tantum Hebraïco, quia erat pro uno tantum populo; At Lex Evangelica permulgata per duodecim Apoſtolos, ac multos, & in lingua omnium, quia omnes gentes, quæ ſub cœlo ſunt, audiebant eos loquentes in lingua ſua quia hæc lex dabatur pro toto orbe, ac pro omni gente: Lex illa antiqua fuit ſcripta in tabulis lapideis; at Evangelica in cordibus diſcipulorum, & ſic canit Eccleſia, *Flammantia facta ſunt corda eorum.* Illa lex antiqua ſcripta eſt in Tabulis, quæ confractæ, ac deſtructæ ſunt Exod. 32. n. 19. quia illa lex confracta, ac deſtructa eſt; Lex Evangelica data eſt in Spiritu Sancto, *ut maneat vobiſcum in æternum.* Joan. 14. n. 16. Lex illa antiqua fuit data in deſerto in monte Sinaï, Exod. 20. qui idem eſt ac *rubus*, quia Lex illa fuit ruſticana, & gravis, ac ſpinoſa, & valde deſerta gratiæ, quia nullum ſecum dabat medium 6. *(Multiplex excellentia legis gratiæ. D. Hier. — Ribera. — Act. 1. Origen. — Exod. 32. — Joan. 14. — Exod. 20.)*

ad juſtificationem : at lex gratiæ levis, & ſuavis Exod 2. data, ac publicata eſt in Jeruſalem & idem valet, *ac viſio pacis*, civitas valde nobilis, ac opulentiſſima, quia lex iſta gratiæ nobiliſſima confert, & opulentiſſima media gratiæ, & ſanctitatis per ſeptem ſacramenta ad juſtificationem, ad faciendam viſionem pacis cum Deo, utpote data per Salvatorem noſtrum Jeſum, & ſic dicitur Joan. 1. n. Joan. 1. 17. *Lex per Moyſen data eſt, gratia, & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt.* Multæ aliæ excellentiæ legis gratiæ ſuper veterem, de quibus late egi, in opuſculis opuſc. 1. reſol. 5. q. 1. per totum, videri poſſunt.

7. Deinde, ut jam dixi Feſtum Pentecoſtes erat mandatum Judæis pro maturis frugibus illius anni jam ut in proximo meterentur ſpirituales fructus, de quibus loquitur Chriſtus Joan. 4. n. 35. dicens Joan. 4. ſuis Apoſtolis : *Levate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt jam ad meſſem.* Qua allegoria explicat Chriſtus Dominus, ut notat D. Cyrillus, Alexandri. D. Chryſoſt. D. Auguſtin. & alii, quod ſpirituales ſegetes prædeſtinatorum Chriſti adventu erant proportionatæ ad ſalutem, poſtea verò Sanguine Chriſti irrigatæ, ac gratia Divini Spiritus adveniente, facti ſunt fructus maturi, & optimum triticum, ut congregetur ad horreum Chriſti a Mtth. 13. num. 30. Judæi in die Matth. 13. Pentecoſtes offerebant primitias fructuum. In hac etiam die prædicante D. Petro oblatæ ſunt primitiæ fidei Chriſtianæ, ſcilicet, tria millia animarum, quæ converſæ ſunt ad fidem infra n. 41. & ut exiſtimo, ſicut ex omni natione audierunt eos loquentes linguis ſuis, ſic ex omni natione converſi ſunt ad fidem. Judæi in die Pentecoſtes offerebant duos panes triticeos : Sic in die Chriſtianæ Origen. Pentecoſtes oblati ſunt duo panes triticei perfectiſſimi, ut explicat Origenes homil. 23. in Numer. Multi ſcilicet converſi ex utroque populo Radulph. Judaico, ac Gentili, vel ut vult Radulphus lib. 16. in Levitic. cap. 4. per hos panes interpretatur amor Dei, & proximi, vel homo ſecundum ſe totum, animam ſcilicet, & corpus.

Spirituales primitiæ Chriſti.

8. Deinde Feſtum Pentecoſtes, feſtum eſt proprium Spiritûs Sancti, ejuſque pleniſſimum Jubilæum, nam quinquageſimum, quod dicit Pentecoſtes, denotat annum quinquageſimum, annum, ſcilicet, Jubilæi Levitic. 25. n. 10. in quo ſervi fiebant liberi, & omnes reverrebantur ad ſuas majorum hæreditates, etiam ſi millies fuiſſent divenditæ, ita per Spiritum Sanctum redimus ad gratiam, ac ſocietatem Angelorum, ad libertatem captivitatis Dæmonis, & ad hæreditatem filiorum Dei, & ad poſſeſſionem amiſſam Cæleſtis Beatitudinis.

Pentecoſtes Jubilæum. Levic. 25.

9. Multam deſolationem, ac deſtructionem deplorat Oſeas Propheta in populo Dei quomodo areſacta eſſet vinea; & ficus, campi ſteriles facti, mores corrupti, derelicto Deo ſervientes Baalim; tamen Deus miſertus ſuper populum ſuum ait Oſeæ Oſeæ 2. 2. n. 14. *Loquar ad cor ejus, & dabo ei vinitores ejus, ex eodem loco, & vallem Achor ad aperiendam ſpem.* Multa promittit populo ſuo, ut erigatur in ſalutis ſpem ad recuperanda omnia bona perdita : promittit illi vinitores ex eodem loco, id eſt Doctores, ac Magiſtros ex Regali Jeroſolimitana procreatos, ac natos; inſuper promittit *vallem Achor*, & poteſt referri ad pinguedinem ipſius vallis, qui erat fertiliſſimus omnium fructuum, per quos denotatur abundantia omnium ſpiritualium donorum, vel poteſt referri ad tragædiam Achor. Joſue 7. n 24. per quod ſignificat, quod Deus inducet ad pœnitentiam; ſed unde illis tanta felicitas? ante omnia ait : *Loquar ad cor ejus*, nempe per Spiritum Sanctum, ipſe enim eſt, qui pulſat ad cor noſtrum, & illuminat mentem ad pœnitentiam, & ad recuperanda, & augenda bona ſpiritualia. Noſter D. Cyrillus Alexand. ibi : *Perpende, ait, autem quomodo non prius data ſit ad aperiendam intelligentiam ejus vallis Achor, quam loqueretur ad cor ejus, nec enim Divina præcepta Judæorum populus intelligeret, nec in typis Chriſti myſterium aſpexiſſet, niſi, & nos, qui credimus, communione Spiritus Sancti auctus, & ſuperna illuminatione dignatus fuiſſet.* A Divini Spiritûs influxu venit omnium cœleſtium donorum recuperatio. D. Cyril. Alexand.

Ab Spiritu Sancto omnia dona, & perdita recuperantur.

QUÆSTIO II.

Quare poſtquam Chriſtus D. aſcendit in Cœlum non ſtatim miſit Spiritum Sanctum, ſed poſt tranſactos decem dies?

POſtquam Chriſtus D. aſcendit in Cœlum, 10.
ut dicitur ſuperiori cap. 11. n. 14. erant Apoſtoli cum Beatiſſima Virgine Maria, ac mulieribus *perſeverantes unanimiter in oratione.* Ut ſua oratione, perſeverantia, ac continuatione, ſua fide in Verbis Chriſti, quibus tantum donum promiſerat, ſua ſpe firma in Chriſti promiſſione, ſua charitate, qua erant omnes unanimiter, ſe maximè diſponerent, ac præpararent ad tantum donum recipiendum, & hæc ſit prima ratio, cur Chriſtus D. poſtquam aſcendit in cœlum, non ſtatim miſit Spiritum Sanctum.

Magna præparatio ad Spiritum Sanctum.

Secundò fit ex his, quæ notat R. Moyſes 11.
filius Maymon in ſolutione dubiorum legis lib. 3. R. Moyſ.
cap. 44. Deum ſtatuiſſe hoſce 50. dies ab egreſſu Ægypti, ante ſuum in Sina ad Moyſen, & populum adventum, ut per tot dierum moram ſui adventus, maximè ſui deſiderium in eis accenderet, *ſicut*, ait, *qui expectat viſionem amici, quem diligit ex animo annumerat dies, donec videat ipſum*, & poſtea veniens ipſe Amicus maximè gratus, ac perjucundus eſt ejus adventus, ita ex dilatata ſpe adventus Spiritûs, tunc cùm ipſe deſcendit, maximè gratus, ac perjucundus fuit ejus adventus: Et referunt hic graves Auctores, ſolitos fuiſſe Judæos à Paſchate, uſque ad Pentecoſtem convenire in Synagoga, ibique poſt preces, ac benedictionem, proclamando numerare dies, ſcilicet, hic eſt primus, hic ſecundus, hic tertius, &c. quo ſignificabatur vehemens deſiderium Apoſtolorum, ac Diſcipulorum de adventu Spiritus Sancti in Pentecoſte.

Tertiò Oecumenius ad cap. 1. illa verba 12. Oecumen.
verſ. 5. *ut expectarent promiſſionem*, ſic, ait, cùm Chriſtus aſcendit in Cœlum; *Non ſtatim deſcendit Spiritus, ſed poſt octo fortaſſe, aut novem dies, ut paululum contriſtati, & in deſiderio, ac neceſſitate conſtituti, purum, ac perfectum reciperent in ejus adventu gaudium.* Apoſtoli ex ſui chariſſimi Magiſtri abſentia, vehementi triſtitia ſunt affecti, ſic eis dixit Chriſtus : *Quia hæc locutus ſum vobis triſtitia implevit cor veſtrum : expedit vobis, ut ego vadam* : Joann. 16. num. 6. Multa triſtitia Joan. 16. premebantur Apoſtoli ex dilatato dono Spiritus Sancti, ex cujus præſentia multam omnium bonorum conſolationem ſperabant, ideo permittitur in eis tantus animi angor, ut inde ex ejus adventu lætitia eſſet ſuperabundans, ac ex omni parte ſuper omnem modum recrearet : *Ut paululum contriſtati, purum, ac perfectum reciperent in ejus adventu gaudium.*

Ex præcedenti triſtitia magnum gaudium.

Cum ex impia ſorte Amamon omnes Judæi eſſent 13.
trucidandi,

trucidandi, quod fuit cauſa ingentis doloris,& fletus, tamen auxiliante Deo interventu Reginæ Eſther revocatur impium decretum, Judæi vita ſunt donati, ac nobilitati à Rege Aſſuero, & inde à Mardochæo mandatum eſt, ut ille dies libertatis ſummo gaudio à Judæis celebraretur per annos: *Iſti ſunt dies, quos nulla unquam delebit oblivio,& per ſingulas generationes, cunctæ in toto Orbe Provinciæ celebrabunt; nec eſt ulla Civitas, in qua non dies Phurim, id eſt, ſortium non obſervetur à Judæis,& ab eorum progenie.* Eſther. 9. n. 28.

Ex vehementi dolore grande gaudium.

Maximè dubitant ibi interpretes, quomodo ibi in die tam feſtivo libertatis populi, nominatur Phurim, id eſt ſortium, qua ſorte exiit ab Aman, ut populus periret, quid habet feſtivitas libertatis cum ſententia damnationis? Reſpondent Sanchez, & Cornelius ibi: *Ut dum dies ille anniverſario reditu recurrit, periculi illius renovetur memoria, in quo fuerunt,& qualem habuerunt animorum conſternationem, & angorem, cum de ſortibus, ac die nuntium accepere.* Ex tranſacta afflictione, ac tribulatione, magnum inde conſurgit gaudium.

Sanchez. Cornel.

14. Quartò, & maximè ad partem, decima die venit Spiritus ſanctus; nam decennarius numerus indicat legis complementum, quæ continetur in decem præceptis. Inter cætera mandavit Deus populo ſuo: *Et offerret pro peccato ſuo ſimilæ partem Ephi decimam*: Levit. 5. n. 11. *Ephi* erat menſura conſueta per decimam partem, quam mandavit Deus ſibi offerri: Allegoricè intelligit D. Iſychius totam legem completam. Decima autem die venit Spiritus ſanctus, ut denotaret, quod ſolum in illos, qui totam legem adimplent, ipſe deſcendit, eoſque ſuis donis illuſtrat; ſic dicitur Eccleſiaſt. 18. n. 23. *inte orationem præpara animam tuam.* Obſervatione divinorum Mandatorum, ut ſancti Spiritus dono implearis. Sic ait D. Bernard. ſerm. 69. *Qualem te præparaveris Deo, talis tibi apparebit Spiritus Dei.*

Levit. 5. Iſychius. *D. Spiritus venit in obſervantes legem.* Eccl. 18. D. Bern.

15. Ait Christus D. Joan. 14. n. 23. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit*; & Poſtea: *Paraclytus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia.* Ibid. n. 26. Illud maximè notandum, quod antequam agat de adventu Spiritus ſancti, ipſumque promittat à Patre mittendum, tamen prius agit, & proponit obſervationem mandatorum ejus: *Sermonem meum ſervabit.* Ut apertè denotaret, quod ſolum Spiritus ſanctus deſcendit, & implet ſuis donis eos, qui ejus præcepta ſervant; ſic ait noſter D. Cyrillus in præſenti; *Non quibuſcumque promittitur Spiritus ſanctus, ſed obſervantibus præcepta ejus.*

Joan. 14. *Servantibus Dei verba promittitur Spiritus.* D. Cyril.

Act. 2. *n.* 2. Et factus eſt repente de cœlo ſonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis,& replevit totam domum, ubi erant ſedentes.

VERSIONES.

Syrus. Et fuit derepente ex cœlis vox.

Arabic. Auræ ſonitus, quaſi proveniens ex venti turbine,&c. in domo, in qua erant commorantes.

Æthiop. Venit ſtrepitus, ſicut Spirit. ſanct.

S. Dionyſ. Alex. Sonus magnus,& ita ut concuſſa ſit tota domus.

Vatabl. Tanquam ſimilis flatui violento, qui fertur.

Tagnin. Tanquam impetu venientis.

D. Cyprian. D. Aug. Et factus eſt ſubito de cœlo ſonus, quaſi ferretur flatus vehemens.

D. Gregor. Nyſſen. Et domicilium Apoſtolorum repleverat.

EXPOSITIO II.

Factus eſt repente de cœlo ſonus. Syrus *ex cœlis vox.* Hic ſonus fuit & tanquam vox excitans animos Apoſtolorum ad devotè, ac reverenter excipiendum Spiritum ſanctum, & ut vox clamans, ac convocans Judæos ad Cœnaculum, ubi tanta mirabilia fiebant & de quo quæſt ſequenti. *Repente* ut primo denotaretur, quod dona, quæ divinus Spiritus infundebat, non erant ex merito, ſed ex mera gratia, ſua efficacia repente mutat cor hominis, ut repente mutavit Saulum, in Paulum: deinde etiam, ut innueret, quod divinus Spiritus vult in ſuis miniſtris celeritatem, ac agilitatem: *Neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia. Replevit totam domum* explicat Lyranus *claritate*: quod intelligo, non ſolum interius, ſed exterius, ut multi venirent ad prædicationem Petri, per domum intelligitur Cœnaculum. 16.

Syrus. *Cur repente.* Lyran.

Ubi erant ſedentes. Cajetanus de propria ſeſſione explicat, quæ maximè ad quietem mentis pertinet. At cum dicitur. *Ubi erant ſedentes* intelligo à parte antea, antequam factus eſſet ſonus; nam advenient te divino Spiritu, Apoſtoli, vel more Judæorum pedibus ſteterunt, vel genibus flexis, ut reverenter, ac cum multa ſubmiſſione tantum donum exciperent, ſic & canit Eccleſia in feſto Pentecoſtes: *O antibus Apoſtolis Deum veniſſe nuntiat*, favetque pictura Eccleſiæ, ejuſque communis uſus dum cantatur *Veni Creator Spiritus*, quod fit genuflexio. 17.

Cajetan. *Uſus Eccleſiæ.*

QUÆSTIO III.

Quare divinus Spiritus venit cum tam vehementi, ac forti ſono?

Ait Textus: *Factus eſt de cœlo ſonus tanquam advenientis Spiritûs vehementis.* Multi, & graviſſimi AA. ut Cajet. Lorin. Menochius, & alii per Spiritum vehementem, valde probabiliter intelligunt verum, & realem ventum; tamen inhærendo proprietati verborum Textûs, videtur quod non fuerit proprius ventus, ſed aliquis ſonus, ut fit colliſione duorum corporum, vel alarum avium cum volant; Textus ait: *Factus eſt ſonus tanquam Spiritus, vehementis.* Ilud *tanquam* denotat non proprietatem, ſed ſimilitudinem; ſicut dicitur infra: Apparuerunt illis *tanquam linguæ igneæ*, non fuerunt propriæ ac reales; ſed ſimilitudines, ac ſpecies,& favent Verſiones, Æthiopicus *venit ſtrepitus*, D. Auguſt. D. Cyprian. *Flatus vehemens.* 18.

Cajetan. Lorin. Menoch. *Non verus, ac realis ventus ſed ſtrepitus.* Æthiop. D. Aug.

Iſte ſonus fuit vehemens, ut excitaret, ac præpararet corda Diſcipulorum ad excipiendum Spiritum ſanctum, & ut ſimul impelleret Judæos, ut ad Cœnaculum concurrerent, ubi tot mirabilia fiebant, & ut indicaret tanquam in ſymbolo ſonus prædicationis Evangelicæ ex adventu Spiritûs ſancti. *In omnem terram exivit ſonus eorum.* Pſalm. 18. 19.

Cur ſonus?

De cœlo venit ſonus, ut fieret manifeſtum, quod Chriſtus D. erat in Cœlo ſedens ad dexteram Patris, ut notavit Oecumenius, *Factus eſt repente de cœlo, ſonus*,& ait: *De cœlo autem propter multum impetum, ut oſtendat opus fuiſſe ejus, qui aſſumptus eſt in cœlum.* Cum Chriſtus D. aſcenderet in cœlum nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum in ipſa regione aërea, & quia humana viſio pertingere non potuit ejus ingreſſum in gloria, miſſo Spiritu ſancto de Cœlo manifeſtatur, ſuam perexcellſam gloriam quam Chriſtus poſſidet ad dexteram Patris, magni- 20.

Oecum. *Chriſtus manifeſtat ſuam gloriam bene faciendo.*

 ficis

ficis donis in nos collatis oſtendit , & declarat.

21. *Factus eſt repente de cœlo ſonus.* Ut multis placet, venit divinus Spiritus in forma , ac figura venti , & ignis,& cur ventus ad hoc miniſterium aſſumitur à divino Spiritu ? Ventus inter omnia ſenſibilia velociſſimus , nulloque obſtaculo retineri valet,ut notat Geminianus lib. 1. de exemplis cap. 73. Ideo divinus Spiritus cum tali forma venit in Apoſtolos, quia ſuos Miniſtros , ut ponderat Beda , celeres , ac veloces vult in ſuo negotio , contempto omni humano impedimento , & in igne,qui vehementi impetu rapitur,ut in ſuis flammis tanquam alis ſurſum aſcendit ; formaturus ergo divinus Spiritus Apoſtolos ſuos miniſtros,ita celeres, ac diligentes vult , ut tanquam aſſumptis alis in ſuo munere volitent. In igne, & vento , qui ſuo motu maximè ſolet ignem accendere ; in igne ut ardeant Charitate; vento, ut magis inflammentur.Vide tom. 2. Evang.c.8. q. 12. n. 96. Vocantur Petrus.

Deus vult ſuos miniſtros celeres ac diligentes.

22. *Factus eſt ſonus.* D.Cyril,Jeroſolymit. Catech. 16. ait : *Tanquam tuba cœleſtis intonuit , ſignificans præſentiam illius , qui hominibus id concedit , ut regnum Cœlorum vi rapiant.* Sonus ille fuit tanquam claſſicum quid,ac tubæ , quæ è cœlo canitur , ut bellum cum Diabolo , ac ejus miniſtris continenter gerant homines , quibus datur , ut vi rapiant cœlum , in bello autem non eſt otium , ſed multum negotium.

D. Cyril. Jeroſol. *Servus Dei militat in Caſtris virtutis.*

23. Hinc ait Paulus 2. Timoth. 2. n. 4. *Nemo militans Deo implicet ſe negotiis ſæcularibus.* Ex quo maximè laudat D.Chryſ. prudentiam Apoſtoli , qui ſuos diſcipulos , ac Chriſtianos dicit tanquam milites , qui maximè ſunt veloces parati ad cædem , mortem,ac effundendum ſanguinem , & non ſe implicant *negotiis ſæcularibus* , nempe oblectationibus , ac delectationibus : quæ ſunt negotia ſæcularia ; & ad hujus rei guſtum ait Apoſtolus Petrus 2. cap. 1. n. 14. *Velox eſt diſpoſitio tabernaculi mei.* Agnoſcebat Apoſtolus jam in proximo reſolutionem ſui corporis eſſe , quod appellat tabernaculum , quod , ut notat Benedictus Juſtinian.vel inſervit militibus in bello, vel paſtoribus in vigilia ; Inde Apoſtolus ſuum corpus appellat tabernaculum , quod non inſerviebat ei , niſi tanquam militibus in perpetuo , ac continuo bello , ac paſtoribus in diuturna , ac perenni vigilia ſuper gregem.

2.Tim. 2. D. Chryſoſt. *Servi Dei ſunt tanquam milites in bello.* 2.Petr. 1. Bened. Juſtin.

24. Ad ſuam dilectam loquens ſponſus ait : *Terribilis , ut caſtrorum acies ordinata.* Cantic. 6. n.9. Quid habet tenera Virgo cum caſtris , ut ſciat ſibi laborandum , ac inſudandum , quo virtutem aſſequatur, etſi corpuſculo tenui, ſic ait Philo lib. 2. Allegoriar. *Caſtris enim illud fecit ſimile , cui non eſt integrum pacem admittere.* Nulla viro probo pax cum vitio eſſe poteſt : laborando , ſudando , paratur magna virtus , nec aliter cum multa felicitate victoriam ſibi comparat.

Philo. *Virtus pugnando vincit.*

QUÆSTIO IV.

Quare cum divinus Spiritus multis,& variis figuris apparuiſſet , hic tamen mirabilius ſuper omnes ?

25. IN primo rerum opificio deſcribitur Spiritus Domini ſuper aquas, & hic etiam in primo exordio, Eccleſiæ Chriſti dicitur adeſſe ; valde etiam diverſimodè. Illic dicitur : *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Geneſ. 1. n. 2. quaſi diceretur , tanquam non ſua ſponte , ſed quaſi tractus *ferebatur* : at in præſenti ac ſi ſpontaneè deſcendens : *Tanquam advenientis Spiritus vehementis.* Unde tanta differentia ? Illic *ferebatur ſuper aquas* , quæ labores, ac tribulationes per ſe indicant. *Non me demergat tempeſtas aquarum* , hic verò ſuper Apoſtolos veniebat, ut eos ſuis donis adimpleret.Deus ad inferenda ſupplicia valde moroſus , ad conferenda beneficia multum promptus , ac velox.

Deus ſpontaneus ad beneficia, invitus ad ſupplicia. Gen. 1. Pſal. 68.

26. Apparuit divinus Spiritus in ſpecie Columbæ, cùm Chriſtus baptizaretur in Jordane : Vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut Columbam, & venientem ſuper ſe. Math. 3. n. 16. in Jordane etſi multi homines ibi adeſſent , tamen ſuper unum Chriſtum Jeſum deſcendit , & ideo à circunſtantibus , nec ſentitur , nec auditur divinus Spiritus , cùm ſuper unum ſolum deſcendiſſet ; At hic advenit ſuper omnes,qui aderant in Cœnaculo irrorans eos ſuis donis , ita ut omnes in Jeruſalem ex ſonitu , ac luce nitente in Cœnaculo ad ipſum concurrerent ad videnda mirabilia , quæ ibi fiebant. Aliter reſpondet D.Gregor.Mag.homil. 30. in Evangelia,venit ſuper Chriſtum in ſpecie Columbæ , ut *peccata hominum manſuetudine toleraret : ſuper Diſcipulos in igne , ut qui erant ſimpliciter homines , ac peccatores , eos contra ſemetipſos ſpiritualis fervor accenderet.* Ut ſic fierent maximè grati , & acceptabiles Deo.

Matth. 3. *Deus particularibus occultè,pluribus publicè.* D. Greg.

27. Tertiò cum Chriſtus D. oſtendiſſet ſuam gloriam in monte Thabor coram tribus ſuis Apoſtolis : *Ecce nubes lucida obumbravit eos* , Matth. 17. n. 5. Multorum Patrum eſt ſententia , quod erat Spiritus ſanctus in figura nubis illius ; & ad quid tunc apparuit D. Spiritus in figura nubis ? D. Chryſoſt. ut animaret,ac corroboraret Apoſtolos in magnitudine tantæ viſionis, àc etiam ad eos illuſtrandos , ac illuminandos in excellentia tantorum Myſteriorum , ac voce Patris intonantis : *Hic eſt Filius meus dilectus :* At in præſenti venit Spiritus ſanctus , non ſuper tres , ſed ſuper omnes qui erant in Cœnaculo fere 120.ad ipſos illuſtrandos , ac illuminandos , & per ipſos totum mundum : non facio hic mentionem de illo , quod ſcribitur Joan. 20. n. 22. quod Chriſtus D. dixit ſuis diſcipulis : *Accipite Spiritum ſanctum , quorum remiſeritis peccata , remittuntur eis,* &c. quia ibi non apparuit Spiritus Sanctus in aliqua viſibili forma, ſed data fuerunt ejus dona ad remittenda peccata.

Matth. 17. D. Chryſ. Joan. 20.

28. Inter omnes has apparitiones,inter quas ſe oſtentavit , hæc,qua hodie in figura ignis , illuſtrior cæteris fuit. Venit hic divinus Spiritus ad inflammanda corda Diſcipulorum in amore , ad illuminandas , ac illuſtrandas eorum mentes in omnibus myſteriis fidei,ut dixit Chriſtus D. Joan. 14.n.25. *Hæc locutus ſum vobis apud vos manens : Paraclytus autem Spiritus ſanctus , quem mittet Pater in nomine meo ille vos docebit omnia , & ſuggeret vobis omnia.* Venit hic divinus Spiritus, ut ſuos diſcipulos redderet agiles, & fervidos ad prædicandum Evangelium per totum mundum,ac ad docendum omnes , ipſoſque Apoſtolos fortes,ac conſtantes crearet contra omnem malitiam , ac nequitiam tyrannorum , ipſoſque impleret,ac impinguaret omnibus ſuis cœleſtibus bonis.

Hic adventus Spiritus ſancti illuſtrior aliis. Joan. 14.

29. Cur hic adventus Spiritus ſancti tam manifeſtè reſplendet ſuper cæteros ? In aliis non legimus orationem præceſſiſſe in circunſtantibus , nec in hominibus apud Jordanem,nec , in Apoſtolis fulgente gloria in monte Thabor, at verò modo in Cœnaculo *Erant omnes unanimiter perſeverantes in oratione.* Superiori cap. n. 14. & canit Eccleſia : *Orantibus Apoſtolis Deum veniſſe nuntiat :* Oratio autem valde potens , & efficax eſt , ut Deum cum omnibus ſuis donis ad ſe alliciat , ac trahat.

Oratio miris modis Spiritum ſanctum ad ſe attrahit.

30. Cum tres illi ſanctiſſimi pueri eſſent miſſi in fornacem ardentem , ſcilicet Anania, Azaria,& Miſaël. & audiſſet impius Rex , quod eſſent illæſi , & eos ignis non tetigiſſet , accedens ad fornacem clamat: Ecce

Ecce video quatuor viros ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei. Daniel. 3. Daniel. 3. n. 92. D.Hieron. Valde mirum, quod ad hos tres pueros, deſcendat, & veniat ipſe Filius Dei! & D. Hieron. tenet quod erat ipſemet Filius Dei, quod de nullo alio ſimile legitur in veteri teſtamento, ut cum eo appareat, ac videatur Filius Dei. De Joſeph ob ſuas præclariſſimas virtutes dicitur Geneſ. 39. n. 2. *Fuit Dominus cum eo.* Ipſum nempe dirigendo, ac cum ſua protectione gubernando per ſuam internam motionem, D. Chryſoſt. ut explicant D. Chryſoſt. D. Auguſt. & alii: D.Auguſt. At cum his tribus pueris non ſolum adfuit Deus præſens per inſpirationem, ſed ipſemet Filius Dei adſtitit cum eis: Unde tam peculiari fervore erant *Oratio ad ſe adducit Filium Dei.* ipſi in oratione, *laudantes, ac benedicentes Deum*, & ipſamet oratio extitit tam valida, ac magnifica, ut Filium Dei ad ſe vocaret, ac adduceret: *Species quarti ſimilis Filio Dei.*

31. Et quid mirum, quod ipſa oratio ſit tam potens, ac efficax, ut imperium, ac veluti dominium habeat 3. Reg. 18. in Cœlo. Dixit parens meus Elias, 3. Reg. 18. n. 1. *Vivit Dominus Deus Iſraël, in cujus conſpectu ſto, ſi erit annis his ros, aut pluvia, niſi juxta os meum.* Duo ſunt valde notanda, unum, quod claudat Cœlum; aliud, quod poſt clauſum non ſit reſerandum *Oratio clavis cœli.* niſi per vocem, & imperium ſuum. Hoc apertè indicant illa verba *Niſi per os meum*, ac ſi clauſura cœlorum duratura ſit uſque dum Elias os ſuum aperuit; & quomodo aperuit, oratione nempe, ut ait Jacobus Apoſtolus in ſua Canonica cap. 5. n. 18. & rurſum oravit, *& cœlum dedit pluviam, & terra dedit fructum ſuum.* Oratio Prophetæ fuit clavis, quæ clauſit, & aperuit cœlum, tam imperioſa eſt oratio. D. D.Aldhelm. Aldhelmus lib. de Virg. cap. 10. ait: *Spiritu afflatus Elias, cœli clauſtra, & nimborum obſtacula patefecit.*

Act 2. n. 3. Et apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis, ſeditque ſupra ſingulos eorum.

VERSIONES.

Syrus. Viſæ ſunt diſpertitæ linguæ; & ſederunt ſuper unum ex eis.

Tigurin. Vatab. Apparuerunt illis diſſectæ linguæ.

D. Chryſoſt. Apparuerunt illis diviſæ linguæ ſicut ignis, inſedit ſuper unuquemque eorum.

D. Cyprian. Diſpertitæ linguæ ſectili forma, & diſſectæ.

EXPOSITIO III.

32. Lyran. *APparuerunt illis* viſibiliter oculis corporalibus, ut advertit Lyranus, *Diſpertitæ linguæ*; à viſibili, & exteriori ſigno tranſit Evangeliſta narrare interiorem, ac inviſiblem gratiam, quam Spiritus ſanctus communicavit, *Diſpertitæ linguæ tanquam ignis* in genitivo, *diſpertitæ*, ſeu, ut habent aliæ Lectiones, *Diviſæ*, *Diſſectæ*, & fortaſſe omnes conglomeratæ, veluti in quodam globo deſcenderunt, & poſtea cum appropinquaſſet, diviſus, ac diſperſus eſt in varias ſimilitudines linguarum ille globus.

33. *Tanquam ignis.* Non erat verus ignis, ſed linguæ illæ ſpeciem ignis, ac ſimilitudinem referebant. Et ſedit, dicitur ſedit, quod notat permanentiam quia Spiritus Divinus dabatur, *ut maneat vobiſcum in æternum*, Joan. 14. n. 16. ſuper ſingulos eorum, omnes ſuis donis adimplens.

QUÆSTIO V.

Quare Divinus Spiritus venit in figura linguarum ſuper Apoſtolos?

PRimò mihi videtur, quod voluit hoc viſibili 34.
ſigno oſtendere id, quod erat prædictum in Scriptura, ac à Chriſto promiſſum; nam de Doctoribus Canonicis dicitur: *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis*, Pſalm. 18. n. 2. Pſal. 18. quia eorum linguæ ſunt tanquam calamus qui ab ſcribente, ſeu à Spiritu ſancto dirigitur, ac gubernatur: ſuis Apoſtolis dixerat Chriſtus, quod ante Reges, & Præſides nolite cogitate quid loquamini, *ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquetur in vobis*, Matth. 10. n. 20. Matth. 10. Et in diſputationibus, ac controverſiis cum adverſariis, ac inimicis, ait Chriſtus: *Ego dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, ac contradicere omnes adverſarii veſtri*, Luc. 21. n. 15. Luc. 21. Ubi habemus os, alii legunt linguam; & tandem Chriſtus D. ait Marc. 16. Marc. 16. de ſuis diſcipulis *linguis loquentur novis.*

35. Venit ergo Divinus Spiritus in linguis, ut hoc viſibili ſigno oſtenderet ſuam virtutem promiſſam, nempe doctrinam Apoſtolorum, eorumque verba eſſe ab ipſo dictante, ac dirigente, & coram Regibus, ac tyrannis, non ipſi Apoſtoli ſed ipſe Spiritus *Viſibili ſigno demonſtratur veritas promiſſa.* in eorum linguis loquebatur, ſic etiam in contradictionibus adverſariorum, & quod ex ipſius adventu loquebantur tam variis, ac diverſis linguis omnium Nationum.

36. Secundò D. Greg. Magn. lib. 2. Paſtoral. c. 4. ſic loquitur: D. Greg. *Super Paſtores primo, in linguarum ſpeciem, Spiritus ſanctus inſedit, quia nimirum quos repleverit de ſe protinus loquentes facit.* Meritò divinus Spiritus in linguarum figura ſupra primos Paſtores deſcendit, ut cum ipſi antea eſſent piſcatores, & imperiti, venit ad eos, ut opportunè loquendi facultatem, ac docendi ſcientiam, ac doctrinam acciperent; nam cùm ad *Multa ſcientia in paſtoribus.* animarum regimen, nempe ad artium artem, ex humili piſcatorum exercitio aſſumerentur, neceſſarium erat, ut ab Spiritu ſancto illuminarentur ad tantum munus debitè exequendum. *Spiritus ſanctus vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia.* Joan. 14.

37. Tertiò D. Proſper epiſt. ad Demetriadem circa finem ait: D. Proſp. *In ſpecie linguarum apparuit ignearum, ut dubium non eſſet, per ipſius inſpirationem utilem affectam, rationabilem ſermonem, animis fidelium miniſtrari.* Venit divinus Spiritus implens Apoſtolos ſua interna virtute, ac etiam in externa linguarum *Lingua virtutis animi index.* ſpecie, ut ex eorum recta lingua, ac rationabili ſermone ipſorum interna virtus pateſieret, ac manifeſtaretur. Expende verbum *ut dubium non eſſet*, quod ipſa ſancta, ac bona lingua locutio, index demonſtrans eſt animi latentem virtutem.

38. Quartò D. Chryſolog. ſerm. 2. Pent. ponderat quod ad Ezech. 3. n. 1. dicitur: Ezech. 3. *Comede volumen iſtud, & vadens loquere filiis Iſraël*: at Apoſtolis Chriſti *apparuerunt diſpertitæ linguæ*, tunc ſic ait Sanctus Doctor: D.Chryſol. *Cur igitur illic liber, & litera; hîc verò lingua, & ignis? Quod ille quidem abiret inſectaturus peccata, calamitateſque Judaicas ploraturus: Hi verò peccata orbis terrarum abſumpturi erant.* Ubi erant peccata rememoranda, & ferreo exaranda ſtylo, ut in *Vox Domini efficax ad omnia trahenda.* æternum puniantur: At ubi totius univerſi Orbis malitia deſtruenda, & mundus ad viam ſalutis adducendus; una ſola cœleſtis lingua, ſeu vox perficere valet. Dicitur Pſalm. 28. n. 9. Pſal. 18. D. Baſil. *Vox Domini præparantis cervos.* Legit D. Baſil. *Vox Domini præparans, & abſolvens cervos* ab omni peccatorum ligamine, *revelabit condenſa*, etiam obſtruſa vox Domini revelabit, & adducet ad ſe.

Quintò

39. Quintò D. Chriſoſt. homil. 2. de ſancto Romano ait: *Habebant & linguas Apoſtoli, ſed ut operantis virtus indicaretur, lutum otiabatur, & ignis cœleſtis loquebatur.* Cur Spiritus ſanctus veniens implens Apoſtolos apparet illis inſidens ſub forma linguarum? ſine dubio, ut oſtendatur, quod otioſa ſit carnea, luteaque lingua, vel Spiritus ſancti afflat virtus, quæ de linguis voces educit Divinas, ut viſum eſt in ſancto Romano, qui amputata humana lingua mirabilia loquebatur.

D. Chryſ. *Ubi adeſt divina Virtus, non eſt neceſſaria humana lingua.*

40. Sextò, Nicetas oratio 41. Nazianzeni ſic loquitur: *Igneas linguas conſpicati ſunt, non quod ſimilis lingua Divina figura ſit, ſed quia circa linguam futura erat Spiritus operatio.* Vide, & conſidera quàm perfectum, & efficax ſit divini Spiritus magiſterium, veniebat ipſe ut in hominibus impolitis linguarum ſplendorem excitaret, inde non mirum eſt, quod in ſe eam formam demonſtret, quam diſponit in aliis excitare, quod in aliis vult ſplendere, prius ipſe in ſe præmonſtrat: Tranſiens JESUS vocat Matth. 9. n. 9. D. Paſch. lib. 5. in Matth. ait: *Ad hoc quippe*, ait, *ut ipſe de hoc ſæculo tranſiens ad æterna quantocitius feſtinet.*

Nicetas. *Deus in ſe prius demonſtrat formam, quam in ſuis amat.* Math 9. D. Paſchaſ.

42. Septimò: Lingua ſymbolum eſt Spiritûs ſancti, à Patris Verbo procedentis, ut ait D. Gregor. homil. 30. in Evang. & ait: *Sicut verbum mentis producit vocem linguæ, ſic à divino Verbo ſpiratur, & producitur Spiritus ſanctus.* Similia habet D Bernard. ſer. de ſeptem donis Spiritus ſancti ſect. 1. cap. 8. & ita etiam ferè D. Gregorius Nazianzenus oratio. 44. de Pentecoſt. per linguam exiſtimat denotari unionem, & vinculum, quod eſt inter Filium, & Spiritum ſanctum, & iterum ſicut lingua eſt ejuſdem naturæ cum ore, ac cæteris membris, ita Spiritus ſanctus eſt conſubſtantialis Patri, & Filio, ut quaſi lingua eorum nobis ſecreta, & occulta arcana annuntiat, ſecundum illud 1. Cor. 1. 2. c. 3. *Nemo poteſt dicere Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto.* Ita D. Gregor. citatus: Venit Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos ad prædicandum Evangelium, quia lingua ſit ſymbolum Sanctiſſimæ Trinitatis innuens quod de hoc altiſſimo Myſterio maximè gentes erant inſtruendæ, & ideo quando Chriſtus mandavit ſuos Apoſtolos docere omnes de hoc ſublimi Myſterio facit mentionem. *In nomine Patris, & Filii & Spiritus ſancti.* Matth. ultimo.

D. Greg. D. Bern. D. Naz. *In prædicatione de ſanctiſſima Trinitate agendum.*

42. Octavo D. Leo ſerm. 1. in Pentecoſt, ſic ait: *Nec dubium ſit, in illo omnium linguarum vocum conventu majeſtatem Spiritus ſancti fuiſſe præſentem.* Apparuerunt multæ, & diſpertitæ linguæ, quibus omnium gentium infundebantur linguæ ad prædicationem Evangelicam, & quamvis in eis eſſent tam diverſæ linguæ, ſumma erat animarum unitas, ex quo: *Nec dubium erat Majeſtatem Spiritus ſancti fuiſſe præſentem:* Ubi eſt unitas, ibi certo adeſt Spiritus ſanctus, & ipſe ſuis miniſtris infundit unum Spiritum, eadem unitate; eodem amore, charitate, uno ſermone, ac lingua: Poſt Reſurrectionem apparens Chriſtus ſuis Apoſtolis Joan. 20. n. 22. *Inſufflavit, ac dixit eis accipite Spiritum ſanctum.* Ut ibi notavi, non dixit unicuique in particulari, Petro, vel Joanni, accipe Spiritum ſanctum, ſed omnibus ſimul *accipite Spiritum ſanctum*, ut ſignificaretur, quod omnibus dabatur unus, atque idem Spiritus, ſic & in præſenti: *Apparuerunt illis diſpertitæ linguæ, ſeditque ſuper ſingulos eorum*, non dicitur *ſederunt*, ſed *ſedit* in ſingulari, ac ſi eis una tantum eſſet lingua.

D. Leo. *Spiritus ſanctus ex unitate cognoſcitur in ſuis.* Joan. 20.

43. Dicitur Pſal. 67. n. 14. *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo.* Valde vulgare eſt, quod per canes prædicatores, ac Doctores intelliguntur juxta illud Iſaiæ 56. num 10. *Speculatores ejus cæci omnes.* Quo poſito: Maximè notandum Prophetam non dixiſſe *linguas canum tuorum*, ſingulis canibus ſingulas linguas attribuens, ſed tantum ait, *Linguas canum*, multis, ac omnibus canibus unam adſcribens linguā ut denotaretur, quod omnibus Doctoribus unus eſt ſenſus, una lingua in myſteriis Fidei explicandis, in doctrina tradenda, ſive etiam in vitiis, ac peccatis arguendis, ac increpandis.

Pſal. 67. Iſa. 56. *Prædicatore Evangelici habentunum ſermonem.*

Cantic. 3. n. 7. dum deſcribuntur Eccleſiæ Doctores ac Miniſtri, dicitur: *Ferculum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſraël, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi.* Tam Septuaginta, quam Hebræi Codices *gladius* habetur in ſingulari, & ita Pagnin. legit *Omnes ipſi tenent gladium*, præclarum documentum Eccleſiæ Doctoribus *Gladius eſt verbum Dei*, omnibus illis eſt unicus, ac idem gladius Verbi Dei, unica, ac eadem doctrina, eademque conformitas in omnibus habenda. 44.

Cant. 3. Septuag. Pagnin.

QUÆSTIO LVI.

Quare Spiritus ſanctus deſcendit ſuper Apoſtolos linguis igneis?

Linguæ diſpertitæ tanquam ignis: Graves ſunt Auctores, qui exiſtimant verum fuiſſe ignem, nec obſtat quod dicatur tanquam ignis; quia ſæpe illa vox *tamquam*, & *ſicut* non denotant ſimilitudinem, ſed veritatem, ut cum dicitur: *Vidimus gloriam ejus quaſi unigeniti à Patre.* 45.

Aliquorum ſententia.

Tamen ſimpliciter mihi videtur verius non fuiſſe verum ignem, ſed illius ſimilitudinem; nam in Græco tanquam ignis eſt in genitivo, & ſicut linguæ non fuerunt veræ linguæ humanæ, & carneæ, ſed earum ſimilitudines, ſic & ignis non fuit verus ignis, ſed illius ſimilitudo; ſicut in Baptiſmo Matth. 3. *Vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut Columbam*, ubi communiter Doctores tenent, ut dixi ſuo loco, non fuiſſe veram Columbam ſed illius ſimilitudinem, ſic & in præſenti erat ſimilitudo ignis, ut explicat Caietan. in colore rubro, ſecundo in fulgore, tertio in volubilitate, & motu. Ad quæſtionem. 46.

Non verus ignis. Matth. 3. Caietan.

Primò, venit Spiritus ſanctus in *linguis igneis.* In *linguis* ad loquendum, in mente ad ipſam illuminandam, ac inſtruendam in omnibus Myſteriis; in igneis ad inflammandum, & accendendam voluntatem in amore, ac charitate Dei, atque proximi, quæ maximè neceſſaria ſunt in Doctore, ac Prædicatore, ait, Chriſtus. D. Luc. 11. n. 49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi ut accendatur.* Per ignem intelligunt, D. Greg. homil. 30. in Evang. D. Chryſoſt. homil. 8. in Matth. Origenes homil. 1. in Exod. D. Hierony. ad c. 5. Ezechiel. D. Ambroſ. ad citatum locum Luc. & alij interpretantur Spiritum ſanctum, & ait Chriſtus: *Quid volo, niſi ut accendatur*, ut nempe ſua luce illuminet mentem, & ſuo ardore inflammet voluntatem. 47.

In Prædicatore ſcientia, & charitas. Luc. 12. D. Greg. D. Chryſoſt. Origen. D. Ambroſ.

Secundo D. Cyrill. Jeroſol. Catech. 17. ſic ait: *In ſpecie autem linguarum ignearum ſedit ſuper illos, ut nova Corona ſpirituales per linguas igneas imponerentur capiti illorum, gladio igneo antea prohibebat ingreſſum Paradiſi; ignea autem lingua ſalutarem præſtitit gratiam.* Conſiderat Sanctus Pater, quod olim Deus, ut hominibus prohiberet ingreſſum in Paradiſum *collocavit Cherubim, & flammeum gladium*, Geneſ. 3. in limine Paradiſi, ne aliquis valeat introire, ponitur flammeus gladius: In limine autem alterius Paradiſi Eccleſiæ Chriſtianæ ponuntur linguæ igneæ, ut Paradiſum aperiant; igneus gladius in pœnam peccati rigoroſè clauſit Paradiſum, una lingua humana ignea plena gratiæ, ac benignitatis Spiritus ſancti eum facit omnibus patentem *ut nova* 48.

D. Cyril. Geneſ. 3. *Benignitas Apoſtolica triumphat de pœna, & rigore peccati.*

novæ coronæ ſpirituales per linguas igneas imponerentur capiti illorum. Antiquitùs, ut tradit Laurentius Lucenſ. de moribus Roman. aſſert. 18. in triumphantium Coronis trophæa Victoriæ depingebantur, ſic in capitibus ſacrorum Apoſtolorum linguæ igneæ tanquam coronæ imponuntur, quia ipſis de rigore, ac pœna peccati glorioſam victoriam reportarunt.

49. Tertio Iſidorus Peluſiota epiſt. 494. ſic ait: *Ut unus Deus in utroque teſtamenta cognoſceretur,* ut Deus oſtenderetur auctor utriuſque teſtamenti, ac legis novæ, & antiquæ, & hæc data fuit tanquam in figura legis gratiæ, nam, illa data eſt in monte Sinai, cum igne, nube, fumo, tonitruis, ac fulgoribus, Exod. 19. n. 16. & 18. illuſtriſſimo alio modo lex nova data eſt: Ignis repræſentabat linguas igneas loquentes, tonitrua adumbrabant ſonum venti vehementis, qui inſerviebat non ad timorem, ſed ad recreationem animorum; fulgura deſignabant prædicationem ac miracula Apoſtolorum, quæ reſplenduerunt, non ut antiquitus in uno populo, ſed per omnes gentes totius Orbis; fumus indicabat pœnitentiam, ac contritionem Judæorum, ac gentium: Nubes Divinam protectionem, qua Apoſtoli animati inter Judæos adverſarios nihil timerent, ſed liberè loquerentur. Cum lex antiqua daretur dicitur citato loco n. 18. *Erat omnis mons terribilis*: At verò modo cùm deſcendiſſet Spiritus ſanctus totus mons Sion erat valde gratus, perjucundus, ac lætificans.

Exod. 19.

Lex gratiæ multo excellentiori modo data quàm vetus

50. S. Leo. Quartò, D. Leo ſerm. 1. in Pentecoſt. inquit, *Ad veteres tenebras abigendas novæ lucis fulgura coruſcabant, cum micantium ſplendore linguarum, & verbum Domini lucidum, & eloquium conciperetur ignitum, cui ad illuminandum intellectum, conſumendumque peccatum, & efficacia illuminandi, & vis ineſſet urendi.* Antiquitùs maximè Deus ſe occultabat tanquam in tenebris ne videretur, nec agnoſceretur. Cum Deus deſcenderet daturus legem Moyſi. *Nubes operuit montem,* Exod. 19. n. 16. Cum Salomon dedicaſſet Templum *Nebula implevit domum Domini*, 3. Reg. 8. n. 10. *Tunc ait Salomon; Dominus dixit ut habitaret in nebula.* Ibid. n. 12. Et cum Deus appareret Iſaiæ 6. ſtatim dicitur n. 4. *Et domus repleta eſt fumo*: At verò modo formans Deus ſuam novam Eccleſiam Chriſtianam maximè voluit ſuam ſingularem præſentiam declarare; venit in linguis igneis, in quibus nihil cernitur tenebroſum, obſcurum, ac nebuloſum, ſed ſumma lux, illiuſque ſummus ſplendor, ut concipiatur verbum eloquium ignitum.

Exod. 19. 3. Reg 8. Iſai. 6.

Ex Spiritu ſancto venit lux in ſermone, & opere

51. S. Chryſ. Quintò, D. Chryſoſtom. homil. 4. in Acta ſic ait: *Eodem modo, quo nunc Diſcipuli; nemo alius Spiritum accepit. Quin potius Moyſes quidem Prophetis major. Nam ille cum oporteret alios afflari Spiritu ipſo diminutus eſt: Hic vero non eodem modo, ſed quemadmodum, quotquot valet, aliquis lucernas accendit, nec ignis minuitur, ita in Apoſtolis tunc temporis accidit.* In ſpecie ignis venit divinus Spiritus? Nullo enim melius ejus gratia accepta in Apoſtolis poterat explicari; dum enim ignis communicatur, non minuitur, ſed magis ſplendor lucis creſcit: ſic & gratia Spiritus Apoſtolis creſcit. Ut ſpiritus Moyſis ſeptuaginta viris communicaretur; dicit: *Auferam de Spiritu tuo, & tradam eis*, Num. 11. n. 17. Juxta ipſum Chryſoſt. ac alios: cum diminutione ſpiritus Moyſis, & hoc circa ſeptuaginta tantum: At Spiritus ſanctus venit ſuper ſanctam Congregationem 120. & cum virtute, ac poteſtate communicandi innumeris ipſum Spiritum, & cum ipſa communicatione, ut magis creſceret, & augeretur in unoquoque ipſa divina Spiritus gratia.

Dona Spiritus ſancti pleniſſima in omnes.

Num. 11.

52. D. Bern. Sextò, D. Bernardus ſerm. 2. de Pentecoſte, inquit; *Quid à te quærit qui tanta ſolicitudine te quæſivit, niſi te ſollicitum ambulare cum Deo ſuo; Hanc ſollicitudinem non facit, niſi Spiritus ſanctus, qui ſcrutatio profunda peccatorum noſtrorum, diſcretor cogitationum & intentionum cordis; qui ne minimam paleam intra cordis, quod poſſidet habitaculum, patitur reſidere, ſed ſtatim igne ſubtiliſſimæ circunſpectionis exurit.* Tam ſumma, & immaculata eſt puritas in his, qui Spiritu ſancto aguntur, ut ipſe tanquam ſubtiliſſima ignis flamma, humana pectora penetret, ac intimam conſcientiam ſcrutetur, *Ut ne minimam patiatur paleam, intra cordis habitaculum, quod poſſidet.* Inde Spiritus ſanctus deſcendit in Apoſtolos in igne, ut eos ſumma puritate conſpicuos redderet abſque ulla macula; nam ſi aliqua etiam minima adſit, ſtatim ſua ignis flamma conſumit, & deſtruit, *igne ſubtiliſſimæ circunſpectionis exurit.*

Spiritus ſanctus in quos intrat, puros reddit.

Septimò, ut Apoſtolos illuminans elevaret in cœlum. Ait Iſa. 24. n. 15. *In doctrina glorificate Deum*, ex Hebræo legitur: *In igne glorificate Deum.* Pergit Propheta, & ſubdit. *In inſulis maris nomen Domini, gloriam juſti.* Septuaginta legunt: *Ab alis terræ laudes audivimus, & gloriam juſti.* Iſte ignis, eſt doctrina cœleſtis divinæ columbæ Spiritus ſancti, quæ inflammat corda noſtra & dat alas ſuas, ad annuntiandam gloriam Dei per totum mundum, & ſimul ad volandum cum ipſis in cœlum, D. Hier. ibi, ait: *Ab alis terræ, hoc eſt à Sanctis, qui aſſumptis alis Columbæ, ad cœlorum regna feſtinant, & laudes ejus audivimus prædicari.* 53.

Iſai. 24. Hebræo. Septuag.

Spiritus datò alas ad volandum in cœlum.

D. Hier.

Octavò, D. Cyrill. Jeroſolym. Catecheſ. 17. ait: *Ignis portendit tribulationem magnam, & multiplicem, quam paſſuri erant Apoſtoli, & fideles, ſed ſuperaturi per ignem amoris Divini, quam idcirco hic eis dedit Spiritus ſanctus.* Et ſi ignis denotet afflictiones, & perſecutiones, quas Chriſti fideles erant paſſuri, tamen Dei amore omnia facillimè erant ſuperanda, ac contemnenda. Cum ex nuntio Magdalenæ accepiſſent Apoſtoli ſepulchrum Chriſti eſſe apertum, currentes Petrus, & Joannes videntes ſepulchrum vacuum ſine corpore Chriſti: Abierunt ergo Diſcipuli ad ſemetipſos, *Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans*, Joan. 20. n. 11. Cur una mulier recedentibus Diſcipulis audet ſola manere ad ſepulchrum defuncti; Cur non timet armatam manum militum, crudele Judæorum odium? Origenes ibi ait: *Cur hoc feciſti! ſapiebas plus illis, aut diligebas pluſquam illis, quia non timebas ut illi.* Sancta fœmina cum amaret nihil timebat: *Perfecta charitas foras mittit timorem.* Joan. 1. cap. 4. n. 18. 54.

D. Cyril.

Dei amor contemnit pericula, & omnia.

Ioan. 20. Origen. Joan.

55. Ait Iſaias 11. n. 2. loquens de Chriſto Domino: *Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilii, & fortitudinis, Spiritus ſcientiæ, & pietatis, replevit eum Spiritus timoris Domini.* Ubi ſatis ingenioſè expendit illud *replevit*, D. Paſch. lib. 3. in Matth. & ait: *Noviſſimè autem velut quiddam ſpecialius, ac ſi municipium diſcretionis ab omni labe peccati intulit, dicens replevit eum Spiritus timoris Domini: Non enim quoſcumque replevit capaces alterius rei eſſe plenitudo timoris ſinit.* Illud quod repletum eſt, non poteſt aliquid aliud, quantumvis minimum, in ſe recipere, ac retinere, ſed ſi aliquid ſuperinfunditur, ſtatim reſpuit, ac immittit foras, ſi anima repleta eſt Spiritu timoris Domini, non poteſt alium timorem de terrenis, ac temporalibus in ſe recipere, ac admittere, *Non enim quoſcumque repleverit, capaces alterius rei eſſe plenitudo timoris ſinet.*

D. Paſch.

Timor ſeu Dei amor alium excludit.

QUÆSTIO

QUÆSTIO VII.

Quare de ſono dicitur quod repleverit totam domum?

55. AIt Textus in præſenti : *Factus eſt de cœlo ſonus tanquam advenientis Spiritus vehementis , & replevit totam domum , ubi erant ſedentes, & apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tamquam ignis.* Meritò dubitabis , quid de ſono dicitur , quod *replevit totam domum* , id vero ſic de igne, ſed quod tanquam lingua ſederit ſuper unumquemque.

56. *Ratio ad literam.* Reſpondeo primo : quod Evangeliſta ſcribit juxta naturam rei ; nam quando ſonus vehemens excitatus ſive à vẽto , ſive ab aliquo ſonitu uniformiter , ac difformiter ſpargitur per totam domum ; non ſic verò ignis , qui poteſt accendi in hoc , vel illo loco , poni in hac , non verò in illa parte.

57. *Ventus benignitatem , ignis rigorem dicit.* Cant. 4. D. Cyrill. Pſal. 16. Pſal. 65.

Moraliter reſpondeo , quod per ventum intelligitur divina benevolentia , & gratia juxta illud Cantic.4.n.16.*Veni Auſter , perfla hortum meum , & fluent aromata illius* : At verò ignis ſignificat labores , & afflictiones, juxta D.Cyrill. datum ſuperiori quæſtione dicentem : *Ignis portendit tribulationem magnam , & multiplicem, quam paſſuri erant Apoſtoli , ac Chriſti fideles.* Et valde frequenter ignis in Scriptura ſignificat tribulationes, ac afflictiones, Pſalm. 16. n. 3. *Igne me examinaſti*. Pſalm. 65.n. 10. *Igne nos examinaſti , ſicut examinatur argentum* , & iterum n. 12. *Tranſivimus per ignem , & aquam.*

58. *Liberalitas large , Pœna cum menſura.* Ideo ergo ſonus , ſeu ventus ſignificans Dei gratiam , & benevolentiam , replevit totam domum. At verò ignis , qui denotat tribulationes , ac perſecutiones , in menſura unius linguæ , Dei gratia , ac benignitas valde ſuperabundans , omnia adimplens , & largiter replens : At quæ ſunt rigoris , & pœnæ in multa menſura , & regula proportionata perſonæ, tempori , ac occaſioni , ut non excedat magnitudinem , ac longitudinem unius linguæ. Huc ſpectat , quod in præſenti notavit Oecumenius , & ait : *Ignis , non replevit totam domum , ne omnes terreret , ac videntes fugere compelleret.* Sic ergo igneus rigor in proportionata menſura , ne nimis terreat , & fugere compellat.

Oecumen.

59. Cant. 1. Septuag. D. Ambr. Origen.

De ſuo dilectiſſimo ſponſo ait Anima ſancta : *Faſciculus Myrrhæ dilectus meus mihi*. *Cantic.* 1. n. 15. ſeu, ut legunt Septuaginta : *Alligamentum guttæ fratruelis meus mihi.* Et D. Ambroſ. in pſalm. 118. ſer. 3. *Colligatio guttæ.* Sic & Origenes homil. 2. ex quatuor. Poſtea verò agens de magnifica liberalitate ſui ſponſi erga ſe ait . Emiſſiones tuæ Paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus , cum univerſis lignis Libani , cum omnibus unguentis , Cantic. 4. n. 13. & 14. Per Myrrham communis eſt vox Sanctorum Patrum , quod intelligitur mortificatio , ac tribulatio. Per tot emiſſiones fructuum Paradiſi Theodoricus intelligit omnes virtutes. Catena trium Patrum, *Omnia dona Spiritus ſancti, quibus anima recreatur ; ac impinguatur.* Conſidera ergo altum Dei conſilium ; In labore , ac mortificatióne tam ſtricta menſura , ut unam guttam non excedat ; at in gratuita beneficentia, & larga benignitate, tam ampla beneficentia, ut non una Metaphora ſed multiplici explicetur. Paradiſus cum pomorũ fructibus , univerſis lignis Libani , cum omnibus unguentis.

Cant. 4. *Pœna ſtricte , gratia abundanter.* Theodoricus. Catena trium Patrum.

60. ait Deus : *Ego ſum Zelotes viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam , & quartam generationem eorum , qui me oderunt , faciens miſericordiam in mille his , qui diligunt me.* Exod. 20. n.5.& 6. Ad quæ verba ſic ait Cardinalis Caiet. *Cerne differentiam , quod vindicta non extenditur ultra quatuor filios , beneficentia autem extenduntur in millia , ad ſignificandum quod ad bona eſt Deus propenſiſſimus , ad inferendum autem mala eſt parcus, & ratio eſt ; quia bona confert ſua ſponte , mala autem infert exigentibus demeritis noſtris.*

Caiet.

QUÆSTIO VIII.

Quare facto vehementi ſonanti ſtrepitu fulgurantis linguis igneis non timent Apoſtoli ?

OLim Deus daturus legem in monte Sinaï ſcribitur , Exod. 19. n. 18. *Totus mons Sinai fumabat , eo quod deſcendiſſet Dominus Deus ſuper eum in igne & aſcenderet fumus ex eo quaſi de fornace ; & erat omnis mons terribilis.* Cum , ut ibi dicitur , reſonarent tonitrua , fulgura coruſcarent , erat totus mons valde formidoloſus, ut ibi notant interpretes Lyran. Caiet. & alii : At verò modo in monte Sion : *Factus eſt repente de Cœlo ſonus tanquam advenientis Spiritus vehementis , & replevit totam domum , & apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis.* Ecce in utroque monte Sinaï , ſcilicet , & Sion deſcendit Deus in igne vehementi Spiritu ſonante : In Sinaï magnus metus , & terribilis horror ; In Sion verò ſuavis benignitas , ac dulcis affabilitas : Illic terribilitas arcebat homines à monte : hic verò blanditias omnes ad ſe convocabat , ut patet ex ſubſequentibus : *Facta autem hac voce convenit multitudo maxima.* Infra n... Unde tanta rei differentia ! 61.

Exod. 18. Lyra. Caiet. *Difficultas quæſtionis.*

Pro hujus ſolutione ſit quod dicitur ſuperiori cap. n. 14. Quod erant Apoſtoli *perſeverantes unanimiter in oratione cum mulieribus , & Maria Matre* JESU. Aderat ibi Mater Mater Ieſu , conſequens erat ; quod ibi adveniret Spiritus divinus benignus , & ſuavis , & cum tali præſentia nullus poterat eſſe honor , vel metus , ſed ſumma ſecuritas , & blandities, quæ ex ejus umbra , ac protectione manabat : ad hoc pertinet id , quod docet D. Epiphanius de laudibus Mariæ in ſuo ſermone : O Beata Virgo ſponſa, cœleſtis Maria, Cœlum , Templum , & Tronus Divinitatis , quæ coruſcantem in cœlo , & terra ſolem habes Chriſtum : Nubes lucida, quæ fulgur de cœlo lucidiſſimum ad illuminandum deduxiſti Chriſtum : Nubes cœleſtis , quæ tonitruum Spiritus ſancti in te ipſa reconditum deduxiſti in mundum , & imbrem ſancti Spiritus in univerſam terram ad producendum fidei fructum cum impetu demiſit Divini Spiritus tonitrus non terret , ſed ſolvitur in ſalutiferum imbrem ad fœcundandas animas noſtras , eaſque cuſtodiendas. 62.

Actor. 1. *Ubi Maria , ibi Dei benignitas , ac ſecuritas.* D. Epiphan.

De ſe ait ſanctiſſima Virgo Maria Cantic. 8.n. 10. *Ego murus , & ubera mea turris.* Quæ verba elegantiſſimè expendit Guillelmus Abbas apud Delrium , & ait in nomine ſanctiſſimæ Virginis : *Ubera mea non tantum ſunt ubera , ſed etiam turris , non tantum nutriendo , ſed & protegendo vim habent ; nullus me putet habere quo nutriam , & non habere quo muniam , Maternitas pietatis meæ quos nutrit , etiam munit.* Magnum tutamen nobis præbent ubera Virginis Mariæ, quia ſunt ubera, & turris; ubera, ut nutriant , & turris , ut quos nutriunt , etiam cuſtodiant, & defendant. 63.

Cantic. 8. Guilhel. *Maria virgo non alit , & cuſtodit ab hoſtibus.*

Ait divinus Sponſus : *Equitatui meo in curribus Pharaonis , aſſimilavi te amica mea* , Cantic. 1. n. 8. Quiſnam equitatus fuit iſte omnipotẽtis Dei ad deſtruendos omnes armatos currus Pharaonis , cui aſſimilatur una pura , & tenera Virgo Maria ; quiſnam & iſte equitatus Dei ? & Nullum alium invenimus ? niſi Virgam Moyſis , quæ totum exercitum Pharaonis cum omnibus ſuis equitibus , ac curribus deſtru- 64.

Cant. 1.

xit

xit, & perdidit. Et unde in illa virga tanta virtus? Præfigurabat illa alteram virgam ortam ex Ieſſe, nempe ſanctam Virginem Mariam; & ex ejus habitu, ac umbra tanta efficacia in Virga Moyſis emanavit, ut venenoſos Ægyptiacos ſerpentes devoraret, exercitum Pharaonis deſtrueret, & aquam ſitienti populo in alimentum daret, & fructum floridum, id eſt gratiam produceret. Rupertus adjcitatum locum Cantic. ait: *Currus Pharaonis valde multo ferro armati, auro, vel argento inſigniti: Equitatus Dei virga una fuit, virga Moyſis, & Aaron: illi ſigno, illi equitatui meo aſſimilavi te amica mea; ſicut enim virga illa virgas maleficiorum devoravit, & omnem ſuperbiam Ægyptiam obtinuit, & inde germinavit, fronduit, floruit, & fructum protulit, non ſucco terræ animata, ſed virtute cœleſti, ſic anima mea cunctam pravitatem hæreticam contrivit, ſuperbiam Diaboli dejecit, conceptu florida, partu fructifera.*

Virgo Maria altiſſime nos cuſtodit ab inimicis. Rupert.

QUÆSTIO IX.

Quare divinus Spiritus deſcendens in igne, venit clara die, & non potius nocte, ut magis reſplendeſceret?

65. Spiritus venit linguis igneis clara lucente die, ac Sole fulgente, ut patet ex hoc cap. 2. infra n. 15. ait D. Petrus: *Non ſicut vos æſtimatis, hi ebrii ſunt, cum ſit hora diei tertia*, cur non in nocte, ut fulgur ipſius luminis magis, ac magis fulgeret, ac reſplēderet?

66. Reſpondet quidam ingenioſus Author de veſtibus Aaronis, quod ideo Spiritus ſanctus clara die, ac ſub Solis radiis deſcendit, ut ſuum magnificum donum ignitæ linguæ minus luceret, & chariſmatum dona occultaret, ut ſic ejus liberalitas maximè commendaretur, conferens tanta beneficia, quæ ex Solis luce minus apparerent & quodammodo minus viderentur. Dicitur Pſ. 76. n. 20. *In mari via tua, & ſemita tua, in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcentur.* Magnum & ingens beneficium! quod Deus præſtitit populo ſuo Iſraëlitico, cum fugeret à tyrannide Pharaonis, ut in medio maris per iter floridum ſicco pede pertranſiret. Cur de tam magnifico beneficio non permanſit aliquod perenne ſimulacrum? imo nec unum veſtigium; nam quæ facta ſunt à populo tranſeunte revertentibus aquis operta ſunt, ut notavit Euthym. & ait: *Veſtigia tua non cognoſcentur: quia ſcilicet mare iterum conjunctum, atque unitum, adeo in ſe eſt, ut nulla amplius veſtigia apparerent.* Deus tam magnificentiſſimus eſt in ſuis donis, ut ne leve itineris veſtigium voluerit permanere, ſed voluit illud operire, ac abolere, ut ſic ſuæ liberalitatis occultando indubitatum conferret argumentum.

Quidam Author. *Summa liberalitas occultando confert beneficia.* Pſal. 75. Euthym.

67. Aliter reſpondeo ad quæſtionem, venit Spiritus S. non ſub nocte, ſed die clara radiantibus Solaribus radiis, ad oſtendendam ſuam excellentiam, ac celſitudinem, nam lucere nocte, ac inter tenebras quid magnum eſt, at reſplendeſcere die clara, & fulgurante Sole quid ſupremum, & altiſſimum eſt, & ideo ex tanto ſupremo ſplendore omnes gentes, quæ ſub Cœlo ſunt admiratæ concurrerunt ad Cœnaculum, & illa die appoſita ſunt ad fidem Chriſti tria millia, ut dicitur infra n. 41. Huic meæ cogitationi patrocinatur Oecumenius, qui ad præfata verba ait, *Hora tertia hac eſſe facta, non vulgariter intelligendum eſt, ſed quod tunc ignis ſpendidior oſtenditur, quando neque ad opera utuntur homines neque ad operandum prandium, quando omnes in foro ſunt.* Tunc quando ignis iſte Divinus erat ſplendidior, & magis illucebat; & omnes erant in foro, ut videntes tanta mirabilia confluerent ad Cœnaculum.

Summa majeſtas reſplendet inter lucentes. Oecumen.

Sylveira in Acta.

De Chriſto D. ait Regius vates Pſ. 18. n. 6. *In Sole poſuit tabernaculum ſuum*, ſeu, ut alii legunt *ſedem ſuam.* Cur non potius in firmamento inter ſcintillantes, ac radiantes ſtellas, vel cur non potius in Luna, quæ mulieri in Apocalypſi præbebat calceamentum Apoc. 12. ſed in Sole? lucere inter ſtellas, & Lunam quid magnum, at in Sole, quod eſt *luminare majus*, hoc eſt ſupremum totius lucis faſtigium, & inde tam excellentius, ut ipſum Solem valeat obſcurare, ſic explicat Angelus: *In Sole poſuit tabernaculum, ut Sol non ſemper luceret*: Stellæ, & Lunæ obſcurantur à Sole, at Dei tabernaculum tam fulgidum eſt, ut Solem valeat obſcurare. 68.

Pſal. 18. *Super Solem lucere.* Apoc. 21. Angelus.

Ait Daniel cap. 7. n. 9. quod aſpiciens vidit antiquum dierum ſedentem in throno ſuo, & quod *Thronus ejus flammæ ignis, & rotæ ejus ignis accenſus, & millia miniſtrabant ei, & decies millia, & centena millia aſſiſtebant ei.* Hæc centena millia, quæ aſſiſtebant ei, eſt univerſus Chorus Beatorum, qui inter ſuas peculiares dotes habent fulgere, ac ſplendeſcere; tamen ſolum de rotis ſedis Dei dicitur: *Rotæ ejus ignis accenſus*, Septuaginta *ignis ardens*, Vatablus *ignis flagrans*, Hebræus *ignis perlucidus.* Aſtabant Beati, qui ex ſuo dono habent, ut fulgeant, & tamen ſolum de Throno Dei dicitur *Ignis flagrans, ignis perlucidus.* Hæc eſt ſuprema Dei Majeſtas quod ejus Thronus tam nitente luce perfulgeat ac reſplendeſcat, ut omnes alii ſplendores diſpareant, & ne minimum quid valeant ſcintillare.

Dan. 7. Septuag. Vatabl. Hebræ.

QUÆSTIO X.

Quare linguæ igneæ apparent in capite, & non potius in ore, vel alia corporis parte?

Qua in parte corporis linguæ igneæ apparuiſſent, ac ſediſſent, non conſtat ex Textu; fuerunt aliqui Authores, ut teſtatur Lorinus, qui dixerunt linguas apparuiſſe in ore quaſi inter labia novæ linguæ apponerentur; tamen communis Sanctorum Patrum tenet in capite. Ita D. Cyril. Jeroſolymit. catech. 17. D. Cæſar. dialog. 3. D. Anaſtaſ. Sinaita lib. 3. in Hexam. Dionyſ. cap. 5. Cœleſtis Hierar. Anacletus Papa Epiſt. 1. Clemens Papa VIII. Conſtit. cap. 2. & ita tenet univerſalis pictura totius Eccleſiæ à tempore antiquiſſimo. 69.

In capite Lorin. Cyrill. D. Cæſ. D. Anaſt. D. Dion. Anaclet. Clem.

Franciſcus Turrianus lib. de Hierarch. Ordin. Miniſtr. citans D. Hieronym. Dionyſ. quod Spiritus S. huc venit tanquam ſuper Apoſtolos creans eos Doctores, ac Epiſcopos ad exercendum ſacramentum Confirmationis, & Ordinis Oppoſita ſententia eſt vera, quòd Chriſtus D. creavit ſuos Apoſtolos Doctores & Epiſcopos, quando poſt Reſurrectionem eis dixit Ioan. 20. 21. *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.* Illud ſicut proportionabiliter eſt intelligendum; quia ſicut Pater miſit Filium ſuum Ieſum Chriſtum cum pleniſſima poteſtate ad officium Salvatoris, ac Redemptoris ſic ille miſit ſuos Apoſtolos cum plena poteſtate ad gubernandam ſuam Eccleſiam, atque ad omnia illius miniſteria neceſſaria. Ita D. Auguſt. D. Ambroſ. noſter. D. Cyrillus, D. Chryſoſtomus, Theophylact. Rupert. & alii, quos citavi tom. 5. in Evangel. lib. 9. cap. 4. n. 82. 70.

Turrian. *Non creantur Epiſcopi* Ioan 20. D. Aug. D. Ambr. D. Cyril. D. Chryſ. Theophyl. Rupert.

Reſpondeo primò. Caput in Scriptura valde frequenter ſignificat totum hominem. Exod. 16. n. 16. *Colligit unuſquiſque ex eo quantum ſufficiat ad veſcendum: Gomor per ſingula capita*, id eſt per ſingulos homines. Pſalm. 139. n. 8. *Obumbraſti caput meum in die belli*, id eſt totum me, & ſic in multis aliis locis, cum caput ſit principalis pars corporis: Venit ergo Divinus Spiritus ſuper caput Apoſtolorum, 71.

Exod. 6. Pſal. 139.

Spiritus ſanctus in capite, ut diffundatur per omnes hominis facultates. Joan. 20.

ut unumquemque totum ſuis donis impleret, atque repleret, & impinguefceret ſecundum omnes ejus operationes, & actiones, ac apparet ſuper uniuſcujuſque caput tanquam principalem corporis partem ut inde diffunderetur ejus virtus per omnes hominis facultates; nam ſi antea Apoſtolis fuit datus à Chriſto D. Spiritus ſanctus, Ioan. 20. n. 20. *Accipite Spiritum ſanctum*, fuit tanquam in actu primo, hic vero in actu ſecundo quoad exercitium ſuorum miniſteriorum cum omni integritate, juſtitia, & ſanctitate eos corroborans, ac confirmans in omni gratia, & puritate, ut docent D. Ambroſ. de benedict. Patriarch. c. 4. D. Auguſt. lib. 11. de Civitate Dei.

71. Ammon.

Secundo reſpondet Ammonius hic in præſenti, ut oſtendatur Orbis Doctores ab Spiritu ſancto datos, totos eſſe cœleſtes, & in divina, & ſuperna ſapientia fundatos. Tertio: Conſidera quantum ſit diſcriminis inter unam & alteram linguam. Lingua humana peſſima, de ea ait Jacobus Apoſtolus in ſua Epiſtola cap. 3. n. 8. *Inquietum malum plena veneno mortifero.* Septuaginta *intolerabile malum plenum veneno lethifero*: At vero lingua gubernata, & inflammata ab Spiritu ſancto eſt omnium ſupremum bonorum, & ideo in capite, ut ſupereminenti loco, ponitur, atque apparet. Ait Regius vates loquendo de Doctoribus Eccleſiaſticis, Pſalm. 28. n. 4. *Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia* Vox, ſeu lingua Doctoris, quæ eſt plena, & fœcundata Dei virtute, eſt vox, ſeu lingua in omni magnificentia, ac celſitudine, & ideo in excelſo loco collocanda.

Jacob. 3. Septuag. *Lingua gubernato ab Spiritu ſancto in capite.* Pſal. 28.

73. Quarto: lingua in capite videtur totus ordo inverſus: Lingua ignea eſt lingua amore inflammata, ut de ea loquuntur Sancti Patres, & Doctores; cur ergo ardens hæc lingua ignea conſtituitur in voluntate, ſeu corde, qui eſt amoris ſedes, ſed in capite, quod communiter reputatur intellectûs domicilium? O altiſſima Dei diſpoſitio? Reponatur lingua ignea, & lucens in capite, quia ſæpeſæpius in mente Doctoris neceſſaria eſt multa lux, multumque ardoris Divini, ne ex malo affectu voluntatis depravetur, ac ſine luce veritatis obtenebretur: hinc David poſtulabat à Deo: *Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte*, Pſal. 12. n. 4. juxta D. Auguſtinum & noſtrum Incognitum poſtulat lucem in intellectu, ne aliquando deceptus incidat.

Lux in intellectu, ne depravetur à multa voluntate. Pſal. 12. D. Auguſt. Incogn.

74. *Homo debet diligere Deum pluſquam ſemetipſum.*

Quinto: Linguæ igneæ in capite non videntur convenienti loco appoſitæ; nam lingua ignea ardet Divini ardoris flamma: ergo in corde amoris officina reponenda: Unde canit Eccleſia *Intus facta ſunt flammantia corda diſcipulorum.* Tamen aptiſſimè lingua ignea amoris Dei ponitur in capite, & non in corde; nam cor reſpicit caput tanquam quid ſuperius; at quod eſt in capite ſolum reſpicit ipſum Deum, & eſt ſupra ipſum hominem: ergo perfectiſſimè ſymbolum amoris Divini ponitur in capite; quia tam excellens, & eminens eſt divinus Amor, ut nihil humanum, ſed ſolum Deum reſpiciat, & tanta excellentia, ut ſit ſupra ipſum hominem, & homo ipſe plùs diligat Deum, quam ſeipſum. Ait David Pſ. 72. n. 15. *Quid mihi eſt in Cœlo, & à te, quid volui ſuper terram.* Hebræus legit: *Tecum non volui ſocium ſuper terram*, tanquam ſi diceret, tam intime uni Deo adhæreo, ut nullum humanum ſocium, nec etiam me ipſum tecum volo, tam vehementer erga te Dominum me confero.

Pſal. 72. Hebræo.

75. *Ignis cœleſtis non comburit, ſed vivificat.*

Sexto: Linguæ in capite valde ei eſſe poterant nocivæ; poterant enim cremare totum capillitium, cùm ſit materia valde tenuis, & incendio apta, ac proinde omnes capillos in cineres redigere. Nil tale timendum, ignis cœleſtis divini Spiritus non comburit, ſed illuſtrat, ac illuminat, & maximè lætificat. ac recreat: Vidit Moyſes viſionem aliam grandem, quod *Rubus arderet & non combureretur*, Exod. 3. n. 2. Non ſolum non comburebatur, ſed maximè viridis apparebat, tantum abfuit, quod ab igne nocumentum pateretur, quin potius tanquam à ſuperfluente aqua irrigabatur, ac fœcundabatur. Exod. 3.

Septimo: noſter Magnus Cyrillus Alexand. in c. 2. Joëlis ſic ait: *Oportebat enim Eccleſiam Myſtagogos, & orbis terrarum Magiſtros futuros etiam ante alios dono Spiritus ſancti cohoneſtari, & veluti quoddam ornamentum per fidem in ſanctificatione ab initio factos divina, & cœleſti gratia inaugurari.* D. Cyrill. Ieroſolymit. Catech. 17. ſupra datus q. 6. n. 46. exiſtimabat linguas igneas tanquam coronas inſediſſe in Apoſtolorum capitibus; & ad quid neceſſarium fuit, quod Apoſtoli talibus coronis reſplendeſcerent; Creabat eos Chriſtus D. ut Magiſtros, ac Doctores totius Orbis, inde oportebat, quod pulchro, glorioſoque donorum, ac virtutum conſpicui fulgerent ornamento, ut inde fierent venerabiliores, majorem authoritatem conciliarent, & magis ſuâ doctrinâ acceptabiles redderentur, ut eorum dictis omnes acquieſcerent: *Oportebat Orbis terrarum Magiſtros futuros, etiam ante alios cohoneſtari.* Dei conſilium eſt ſuos miniſtros condecorare, & nobilitare. 76.

D. Cyril. Alex. D. Cyril. Jeroſ. *Dei eſt ſuos miniſtros creare.*

Cùm Heli dormiſſet in lectulo ſuo, & Samuel in templo Domini, vocavit Dominus Samuelem tribus vicibus, qui ſemper concurrit ad Heli dicens: *Ecce ego, vocaſti enim me.* In prima, & ſecunda vice reſpondit Heli, *non vocavi te, revertere, & dormi*, tamen cum tertiò vocaret Samuelem, & curreret ad Heli: *Ecce ego, vocaſti enim me, intellexit Heli quia Dominus vocaret puerum*, 1. Reg. 3. n. 9. In quo maximè ſunt notanda, primo, ut ponderavit ibi D. Gregorius: Deus vocavit Samuelem voce Heli ſimili. Secundo, ut advertit Laurentius Cervarienſis in allegoriis ex D. Gregor. quod quando Deus loquebatur cum Prophetis, etiam loquitur cum ſuis ſervis, & non ſolum eis revelat Myſteria dicta, ſed etiam eis revelabat quòd ipſemet Deus eſſet, qui loqueretur. Cur ergo Deus hic vocans Samuelem utitur ſimili voce Heli, & abſcondit, quod ipſe ſit, qui loquatur, ut Deus ſe habebat cum aliis; Diſponebat Deus, ut Samuel eſſet ſuus Miniſter, templi Sacerdos, Iudex, ac Gubernator totius populi, ideò à ſua pueritia voluit Deus eum coram Heli ſublimare, ac condecorare, ut haberetur dignus Divino colloquio, & ut ei Deus manifeſtaret multa futura, quæ eventura erant ut aperuit Heli. 77.

1. Reg. 3. D. Greg. Cervar. *Deus honorat, quos in ſuos miniſtros eligit.*

Inſtante impio decreto crudelis Pharaonis, ut omnes pueri Pharaonis projicerentur in fluvium, naſcitur Moyſes, quem mater ejus *Videns elegantem abſcondit tribus menſibus*, Exod. 2. n. 2. Pagnin. legit *pulchrum*, D. Chryſoſt. *gratum Deo*, alii *Urbanum*, itaut conveniant omnes Patres, & Doctores, Philo. de vita Moyſis, ſimiliter D. Gregor. Nyſſen. de vita Moyſis. D. Chryſoſt. Abulenſ. Caiet. Lyranus, quod vultus Moyſis præbebat quandam elegantiam, ac præſentiam pluſquam naturalem; ita, ut ſtatim ex Ruperto Abbate dicemus. Cur in facie Moyſis tot, & tanta repræſentantur; Volebat eum Deus creare gubernatorem, ac Ducem ſui populi, & tantum extollere, ut facies ejus reſplendeſceret quibuſdam divinis radiis: Unde ab infantia eum ſic voluit nobilitare, ac condecorare, ut apud omnes majorem haberet æſtimationem, ac venerationem. Rupert. lib. 1. in Exod. cap. 8. ſic ait: de Moyſe: Re vera tanta fuit ejus elegantia, quanta divinum ſplendorem præſignari decuit, quo poſtea facies ejus ex colloquutione Dei facta eſt ſplendida. 78.

Exod. 2. Pagnin. D. Chryſo. Philo. D. Gregor. Niſſen. S. Chryſoſt. Abulenſ. Caiet. Rupert.

QUÆST

QUÆSTIO XI.

Quare divinus Spiritus veniens in linguis ignis ſedit ſuper capita Apoſtolorum?

79. Ait Text. *Sedit ſuper ſingulos eorum*, jam ſupra q. 5. n. 40. notavi, quod non dicitur, ſederunt ſed ſedit in ſingulari, ac ſi ob unitatem, ac conformitatem, tanquam in omnibus eis eſſet lingua una, ut debet eſſe in omnibus prædicatoribus Evangelicis, vide proximè citatum locum.

Dicitur ſedit, non vero ſederunt.

An verò ſolum fuiſſent linguæ illæ, quæ apparuerunt ſuper capita Apoſtolorum, an fuerint aliæ diſperſæ ad denotandam abundantiam donorum ſancti Spiritus? videtur Eccleſiam annuere nam in ſecreta ad Miſſam Spiritus ſancti dicitur: Diem celebrantes, quo Spiritus ſanctus Apoſtolis innumeris linguis apparuit. Ad quæſtionem.

Eccleſia.

80. Primo reſpondeo cum D. Chryſoſt hic: Per hanc ſeſſionem voluit D. Spiritus manifeſtare ſe in ipſis Apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus permanſurũ uſque ad finem ſæculi juxta promiſſionem Chriſti Ioan. 14. n. 16. *Rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum.* Filius Dei venit in mundum, tamen conſumpto Redemdroris officio aſcendit, ac Spiritus ſic deſcendit de cœlo, ut maneat nobiſcum in æternum.

Spiritus ſanctus permanet in Apoſtolis ac ſuis ſucceſſoribus.
Rupert.
Joan. 8.
Joan 15.

81. Pro quo facit, quod ingenioſè notavit Rupertus lib. 1. de operibus Spiritus S. c. 4. quod Chriſtus Dominus de ſe loquens, de præterito ait Ioan. 8. n. 42. *Ego ex Deo proceſſi*: at cum de Spiritu ſancto meminit, de præſenti dici Ioan. 15. n. 26. *Spiritum veritatis, quia à Patre procedit.* Quæ loca conferens inter ſe ſic ait ſapientiſſimus Abbas: *Notandum, quod de ſe ipſo loquens, præterito hujus verbi tempore uſus eſt, inquiens: Ego ex Deo proceſſi, & veni, itemque alibi: Exivi à Patre, & veni in mundum: De iſto autem, ſcilicet Spiritu ſancto, non de præterito, ſed de præſenti tempore dixit: Qui à Patre procedit: Etenim aliter ille ipſe à Deo proceſſit, naſcendo ante ſæcula ex ſubſtantia Patris, ut conderet mundum, quod ſemel factum eſt, ſive aſſumendo carnem, quod itidem ſemel factum eſt. Aliter Spiritus iſte procedit, cum ſubjectæ creaturæ gratiam impendit, quod toties fit, quoties vivificat ea, quæ mortua erant, & replet ea, quæ vacua erant antea; amplius autem, atque abundatius in illa beata vita.* De Filio Dei dicitur de præterito *Proceſſit à Patre.* Explicatur enim ejus proceſſio ad extra, ut conderet mundum, ut factus homo nos redimet ab omni peccato, quo completo miniſterio aſcendens in cœlum, ſedet ad dexteram Patris; at de Spiritu S. dicitur de præſenti *Qui à Patre procedit*: nam ille nobis eſt præſentiſſimus adjuvando, auxiliando, ſanctificando, ac replendo ſuis donis in hac vita ſemper & in futura gloriæ abundantia.

Spiritus ſanctus præſentiſſimus Eccleſiæ.

82. Secundo lex antiqua fuit data in monte Sinaï cum fulgure, & igne. *Deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne.* Exod. 19. ut jam notavi q. 8. n. 59. at hodie veniẽs Spiritus S. dat legem Evangelicam in monte Sion; cum hac tamen differẽtia, quod illa lex antiqua fuit data in Sinaï cum igne, qui omnino non permanſit, ſed omnino tranſivit; quia lex illa totaliter tranſivit, extincta namque, & abolita eſt: At lex Evangelica datur cũ igne, qui ſedet, & permanet; quia lex Evangelica erat duratura uſq; in finẽ ſæculi, ut Chriſtus D. promiſerat, Math. 28. n. 20. Hinc David ait Pſ. 81. n. 1. *Deus ſtetit in Synagoga Deorum*, ſtetit ait, ut notat Agellius tanquam tranſiens, at in lege gratiæ ſedens ob ſuam durationẽ, & permanentiã, & ideo cum Chriſtus D. incepiſſet promulgare ſuam legem, ſcribit D. Matthæus 5. n. 1. Cum ſediſſet aperiẽs os ſuũ docebat eos

Exod. 19.
Lex vetus tranſivit, lex nova permanet.
Math. 5.

Tertio: In Sinaï verba legis fuerunt audita, ſed tranſierunt, & non permanſerunt, at hodie apud Apoſtolos, *ſeditque ſuper ſingulos eorum.* Verba divinæ legis perdurarunt, ac quieverunt; ideo per totum mundum tam amplum edidere fructum, quia ad fructum divinæ legis, non ſufficit tantum, ut auribus percipiatur, ſed neceſſum eſt, ut multa meditatione in corde retineatur, & opere exeat in effectum. Ait Regius Pſalmiſta Pſ. 38. n. 4. *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcit ignis.* Totum ſe agnoſcit inflammatum in Divino amore, & in meditatione legis Divinæ, *exardeſcit ignis*, & ignis ardens, & exardeſcens non poteſt clauſus in ullo loco contineri, quin foras erumpat, ſic ille ignitus amor ex meditatione legis Divinæ exterius prodit; in multis, & magnis operibus, & verba, quæ ei Deus loquebatur per internam meditationem, illuſtriſſimis factis exequebatur. 83.

Ille audit Dei verba qui ea opere adimplet.
Pſal. 38.

Quartò D. Greg. Naz. orat. 45. ait: *In diſpertitis linguis apparet, propter gratiarum diverſitatem, ſedentibus autẽ propter Regiæ dignitatis excellentiam, ejuſque ſuper Sanctos requiem, quandoquidem Deus pro throno Cherubico ea habet.* Venit in tot diſpertitis linguis ob multitudinem donorum, ſedet ob Regiam excellentiam & ſuper ipſos Apoſtolos tanquam in throno Cherubini. Ait, D. Ioan Apoc. 4. n. 2. quòd cum eſſet ſublevatus inquit *Fui in Spiritu, & ecce ſedes poſita erat in Cœlo, & ſuper ſedem ſedens.* Oſtendat ſe Dominus Joanni in ipſa cœleſti curia in pompoſa, & ampla majeſtate, ac in magnifica ſede, & in tam magnifica, ac ſublimi celſitudine, quibus ejus componatur ſedes, an ex lapidibus pretioſis, adamantibus, & margaritis? Minimè, ſed ex cœleſtibus beatis, ut Author eſt Rupertus hic & D. Bernard. ſerm. 21. in Cant. ſic enim ait: *Cœlum, dicente Domino, mihi ſedes eſt, de quo alibi Scriptura, eſt anima juſti ſedes ſapientiæ, Prophetam quoque non de alio dixiſſe cœlo arbitror. Tu autem in Sancto habitas Deus Iſrael*, Pſal. 21. n. 4. *Manifeſtè autem Apoſtolus dicit Deum habitare per fidem in cordibus noſtris.* Ad Epheſ. 3. n. 17. 84.

Deus habitat in ſuis Sanctis, ut in throno.
Apoc. 4.
Rupert.
D. Bern.
Pſal. 21.
Epheſ. 3.

Vidit Joannes Chriſtum D. cum magna majeſtate, ac corona triumphantem de omnibus gentibus, & ait: *Ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum habebat arcum, & data eſt ei corona, & exivit vincens, ut vinceret*, Apocal. 6. n. 2. Qui non ſolum vincebat in præſenti omnes gentes, ſed & victurus; Quinam erat thronus, ac equus albus, in quo exibat? Chorus nempe ſacrorum Apoſtolorum, ac prædicatorum Richardus Victorin. ait, *Equus albus eſt primitivorum electorũ numerus ab omnibus pariter peccatis in unda Baptiſmatis purificatus, & donis ſpiritualibus ſuper nivem dealbatus, qui Chriſtum in primitivis recenter natis prædicatoribus ſeſſorem habuit, & eum ad emittenda jacula Prædicationis per mundum circumtulit.* Vide quæ dixi citato cap. 6. Apoc. q. 3. n. 40. 41. 85.

Apoc. 6.

Actor. 2. n 4. Et repleti ſunt omnes Spiritu S. & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.

VERSIONES.

Syrus. Repleti Spiritu ſanctitaris, & cœperũt loqui lingua, lingua dans erat ei loqui.

Arabicus. Cœperũt loqui linguas alias, prout conceſſerat eis Spiritus, ut proferrent.

Æthiopic. Repleti Spiritu, & virtute in ſermone omnium Regionum.

D. Auguſt. Cœperunt pronuntiare.

EXPOSITIO IV.

86. REpleti ſunt omnes. Qui erant in illa ſacra Congregatione fere 120. non quod omnes recepiſſent æqualem gratiam, ſed majorem, vel minorem pro ſuo officio, diſpoſitione, ac gradu, ad quem ordinabantur: *Spiritu ſancto* eos ſimul ſanctificante, ac movente ad prædicationem, & ad profectum aliorum. *Et cæperunt loqui.* Non dicitur loquuti ſunt, ſed *cœperunt loqui*, quia Apoſtoli cœperunt, & ipſi per ſe, ac ſuos ſucceſſores prædicabunt uſque in finem mundi Dei magnalia.

87. *Prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis. Non loquebantur* ex proprio affectu, ut ait D. Chryſoſtom. homil. 4. apophthegmata, id eſt, alta, & profunda oracula, ac magnas, & eximias ſententias; non erant nudæ voces, ſed magnis Myſteriis plenæ, divino afflatu, & cœleſti igne inflammatæ.

QUÆSTIO XII.

Quare hic tam alta, & ſublimia Myſteria proponuntur, quæ hic per ſequentia notabilia explicantur?

88. Ioan. 1. Luc. 1; Actor. 6. PRimum notabile. Secundum phraſim Scripturæ aliqui dicunt pleni gratia, & hos tantum invenio tres, Chriſtum D. *plenum gratia*, Ioan. 1. n. 4. Sanctiſſimam Deiparam *plenam gratia*, Luc 1. n. 28. & Stephanum *plenum gratia*, *& fortitudine*, Act. 6. n. 8. Alii multi dicuntur repleti Spiritu ſancto. Sic de Ioanne Baptiſta ab utero Matris ſuæ, Luc. 1. n. 11. Luc. 1. ſic Zacharias ejus Pater repletus Spiritu S. Luc. 1. Luc. 1. n. 67. & mater Elizabeth exclamat, ibid. n. 33. ſic ſeptem Diaconi pleni Spiritu ſancto, Actor. 6. n. 3. & 5. Actor. 11. Barnabas Actor. 11. n. 24. Petrus Actor. 4. n. 8. Diſcipuli Actor. 4. Actor 4. n. 31. Paulus Actor. 9. n. 17.

89. *Quid ſit dici plenum Spiritu ſancto.* Reſpondeo quantum capio, quod illi dicuntur repleti Spiritu S. quando eis communicatur primario, & directe aliquod donum ipſius, ut externis prodeat aliquo viſibili ſigno ad bonum, ac aliorum utilitatem; deinde, ac tanquam ſecundario ad ſanctificationem ipſius recipientis, ſic & Ioanni Baptiſtæ Spiritus Sanctus datus eſt, ut pararet Domino plebem perfectam, ſic & Zachariæ, & Elizabeth, ut decantarent, ac publicarent Chriſti laudes, & Beatæ Virginis Mariæ; ſic & Apoſtolis, ut in præſenti ad converſionem gentium in prædicatione Evangelica.

90. *Quid dicat plenum gratia.* Illi autem dicuntur pleni gratia, quando gratia ipſa eis datur primario, ac principaliter, ob dignitatem, atque excellentiam perſonæ, ſecundario, ob utilitatem, ac bonum aliorum; ſic Chriſto D. tanta gratia ei data eſt quia erat Unigenitus Filius Dei, & erat ei debita ratione unionis hypoſtaticæ. Secundario ad explendum officium noſtræ Redemptionis ſic & Beatæ Virgini Mariæ data fuit tanta gratia primo, & primario ob ſuam ſupremam dignitatem Matris Dei, ſecundario ut eſſet patrona, & advocata noſtra: ſic item Beato Stephano tanta gratia data fuit, cùm eſſet inter Chriſti Diſcipulos primus Martyrum ad corroborandum ejus animum: ſecundario, ut exemplum aliis fieret.

SECUNDUM NOTABILE.

91. D. Leo. *Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto*, ut explicat Sanctus Leo Papa ſermon. 3. de Pentecoſt. cujus antea aliquam gratiam participaverunt, nunc verò ejus plenitudinem cum ſuis donis adipiſcuntur, ut rectè, ac cum puritate, & ſanctitate ſua miniſteria adimpleant, ut jam dixi ſupra quæſtione 19. num. 70.

Repleti ſunt Spiritu ſancto, non quod omnes æqualem gratiam recepiſſent, ſed unus majorem, alius minorem, unuſquiſque ſecundum ſuum officium, gradum, dignitatem, ac diſpoſitionem. Unde præclarè Richardus de S. Victore in præclaro ſermone de Pentecoſt. agnoſcit differentiam inter hæc tria: Infuſionem, diffuſionem, & effuſionem: *Infuſio* dum hominem juſtificat: *diffuſio*, dum ita animam occupat, ut nullam ejus partem vacuam relinquat, ſed omnes ejus potentias vivificat. *Effuſio* verò, dum ſuperfluere, & in alios derivare facit, ut in præſenti factum à Sanctis Apoſtolis. 92. Richard. *Infuſio diffuſio, effuſio.*

TERTIUM NOTABILE.

Spiritu ſancto.

Multa congerunt aliqui Expoſitores de Spiritu ſancto, de ejuſque proceſſione à Patre, & Filio, ejuſque conſubſtantialitate, in una, eademque numero Natura Divina, quæ omnia pertinent ad Theologos in materia Trinitatis. Quoad ea quod ad præſentem Textum ſpectant adverto, ut jam notavi ex Ruperto tom. 1. in Evangelia lib. 1. cap. 5. p. 47. n. 142. quod in teſtamento veteri paſſim dicitur Spiritus Dei, Spiritus Dominus, ſolum autem in Teſtamento noſtro dicitur Spiritus ſanctus Luc. 1. n. 15. & n. 35 & in multis aliis locis: Quia in lege nova maximè ejus ſanctitas manifeſtata eſt, & valde ſingulariter in Myſterio Incarnationis, quæ eſt fons, & origo totius ſanctitatis, & inde inſigniter ex tam Divino opere ipſe Sanctus dicitur. 93. *Solum in novo teſtamento dicitur.* Rupert.

Dicitur Spiritus Sanctus, quod nomen Chriſtus D. dedit: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Math. 28. n. 19. *Très ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus.* Ita Ioan. 1. cap. 5. n. 8. Ratio hujus nominis eſt; quia impulſum, ſeu motionem vehementem, & ſubtiliſſimam ſolemus Spiritum vocare, ſicque ventum Spiritum appellamus: *In Spiritu vehementi conteres naves Tharſis*, Pſal. 47. n. 8. Sic per tranſlationem ad res corporeas vox pro *Spiritu* ſumitur. Cum autem Spiritus S. procedat à Patre & Filio per actum voluntatis, amoris; actus autem amoris, voluntatis eſt quidam impulſus vehemens, quo amans fertur in rem amatam, ut in eam tranſformetur, ac cum ea uniatur; ſicut enim id, quod procedit per intellectum dicitur verbum, ſic quod procedit per voluntatem amantem dicitur impulſus, ſeu impetus, quo amans per ſubtiliſſimam amoris penetrationem cum amante connectitur: Cum autem iſte actus ſit voluntatis, ſpiritualis eſt. Hinc ergo tertia perſona merito vocatur Spiritus, quia per modum amoris, ſeu illius impulſus procedit. Ita D. Tho. 1. p. q. 36 & 37. quæ tota doctrina deſumpta eſt ex D. Aug. lib. 5. de Trinit. c. 11. & lib. 15. cap. ex D. Baſil. lib. 5. contra Eunom. 94. Math. 28. *Cur tertia perſona dicitur Spiritus* 1. Ioan. D. Theo. D. Auſt. D. Baſil.

95. Dicitur *Sanctus* tum quia per ipſam Divinam Naturam eſt ipſamet Sanctitas: Deinde, cum ex vi ſuæ proceſſionis formaliter ſit amor notionalis, purus, immenſus, ac Divinus & ipſemet Deus, & Sanctus hunc ſuum amorem nobis communicat, dum ſemetipſum cum charitate creata, quam in nobis infundit, Hinc ait Paulus Rom. 5. n. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* *Cur Sanctus.* Rom. 5.

NOTABILE QUARTUM.

Qualiter divinus Spiritus in nobis maneat.

Cum ipſe divinus Spiritus cum gratia, ac charitate nobis communicatur, ipſamet perſona Spiritus ſancti nobis phyſicè, ac realiter donatur cum Patre, & Filio, quod conſtat ex illo Ioan. 14. n. 23. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Notanda illa duo verba 96. *Tres divinæ Perſonæ verè, & realiter in juſto.* Ioan. 14.

Veniemus

Ioan. 14. *Veniemus, & manſionem apud eum faciemus*, quod neceſſariò refertur ad tres Divinas Perſonas: *Manſionem faciemus*, in quo denotatur, quod quandiu juſtus in gratia perſeverat, tres Divinæ Perſonæ conſtituunt in eo ſedem, thronum, ac manſionem; Deus enim ſedit, & requieſcit in anima juſti, ut dixi ſuperiori n. 11. n. 84. 85.

97. Non dico, quod Deus ſit in anima juſti per aliquam unionem, ſed per intimam, & ſingularem ſui præſentiam, ac communicationem, per quam reddimur conſortes divinæ Naturæ, ut ait Petrus, ſicut

Deus in anima juſti permanet.

Deus ſuis Beatis in ſua gloria realiter eſt præſens, eiſque ſuam eſſentiam communicat, & eis poſſidendam exhibet; nam, ut ait Suar. ſtatim citandus, ſi Deus non eſſet præſens in anima juſti per eſſentiam, præſentiam, & potentiam, per gratiam, & ſanctitatem inciperet eſſe ibi realiter præſens. Ita D. Thom. 1. p. q. 43. ait. 3. argum. 1. D. Leo Ambroſ. D. Aug. quos citat, ac ſequitur Suarez de Deo Trino lib. 12. cap. 5. n. 8. & cum D.Thom. Caiet. Vaſquez, & cum Mag. in 1. diſt. 14. art. 2. quæſt. 1.Scotus, D. Bonaventura.

D. Tho. D. Leo. Suarez.

98. Ex quo maximè admiranda, ac veneranda ſumma pietas, atque clementia noſtri ſanctiſſimi Salvatoris Ieſu Chriſti, qui abſens in cœlum talem Paraclytum, ac Spiritum ipſe cum Patre nobis miſit, ut eleganter ponderat D.Auguſt.ſerm. 185. de tempore,& ait *Quanta, & quam ineffabilis pietas Redemptoris, hominem portavit ad cœlum, & Deum miſit ad terras Quanta eſt Auctori cura pro inſtauratione facturæ ſuæ! Ecce iterum nova de ſuperna medicina mittitur: Ecce iterum infirmos per ſe ipſum Majeſtas viſitare dignatur: ecce iterum humanis divina miſcentur, id eſt Vicarius ſucceſſor Redemptoris; & beneficia, quæ Salvator inchoavit peculiari Spiritus ſancti virtute conſumet: & quod ille redemit, iſte ſanctificet, & quod ille acquiſivit, iſte cuſtodiat.*

QUINTUM NOTABILE.

Donum Linguarum.

99. Hoc excellentiſſimum donum quatuor importat *Primò* loquens in una lingua ad circunſtantes diverſarum Nationum, ab unoquoque auditur, & intelligitur, ac ſi in ſuo proprio idiomate loqueretur, v. g. Prædicat D. Angelus Carmelita, D. Antonius Olyſſiponenſis, D. Xaverius Indiarum Apoſtolus lingua Luſitana v. g. coram Æthiopis, Indis, Japonenſibus ab unoquoque auditur, ac ſi in propria lingua Æthiopica, vel Indica loqueretur. *Secundò* habitudine facultatem, ac promptitudinem ad loquendum in unaquaque lingua, ac ſi in ea fuiſſet educatus. *Tertiò* intelligentiam, cognitionem, atque ſignificationem vocum, ut audiens Græcum, vel Hebraicum, intelligat ſignificata per ipſas voces. *Quartò*, ut agnoſcat diſtinctionem Linguarum, qualis eſt Hiſpanica, qualis Gallica, vel Germanica.

100. *Donum linguarum in B. Virgine.* Si verò quæras an hoc etiam donum linguarum communicatum fuiſſet Beatæ Virgini Mariæ, & etiam aliis mulieribus ibi aſſiſtentibus? Et ſi Caiet. neget, affirmandum nihilominus judico, & de ſanctiſſima Virgine apud me eſt certiſſimum; ipſa enim, ut ſæpe dixi ex Sanctis Patribus eſt Magiſtra Magiſtrorum, & doctrix omnium Apoſtolorum, ac Evangeliſtarum: ergo donis Spiritus ſancti magis repleta eſt, quam ipſi Apoſtoli. Secundò Deiparæ ſanctiſſimæ datum fuit plus gratiæ, ſanctitatis, & juſtitiæ, quàm ipſis Apoſtolis: ergo etiam plus donorum Dei, quam aliis. Tertiò ſanctiſſima Virgo ex Dei mandato fugit in Ægyptum, Math. 2. n. 14. & illa cum Ægyptiis locuta eſt linguâ Ægyptiâ, quæ valde diverſa erat ab Hebræa, ut de Ioſeph ait Pſalmiſta; *Linguam, quam non noverat, audivit*, Pſ.80. n. 5. ergo jam à principio habuit aliquod donum linguarum, nunc verò luculentius.

Math. 2. Pſal. 80.

Quod etiam dico de Magdalena, quæ Maſſilienſibus in Gallia prædicavit, ac de aliis mulieribus, deque aliis Domini diſcipulis ibi aſtantibus, quod colligo ex verbis præſentibus; ait enim Textus, quod adveniens Spiritus ſanctus *replevit totam domum, ubi erant ſedentes* Ubi illud *replevit totam domum* non referendum eſt ad parietes, ſeu pavimentum, ſed ad perſonas ibi ſtantes, non quod omnes æqualem gratiam, & dona reciperent, ut jam dixi, ſed unus majorem, pro ſuo gradu, officio, dignitate, ac diſpoſitione. 101.

Donum linguarum in aliis ibi ſtantibus.

NOTABILE SEXTUM.

In quibus linguis loquebantur Apoſtoli

D. Cyprianus ſerm. de Spiritu ſancto, Arator. Oecumen. & alii ſic tenent, quod Apoſtoli loquebantur una ſua lingua patria, quæ erat Syro-Hebræa, quæ erat Syriaca, & Hebraica mixta, & à variis gentibus variarum linguarum audiebantur, tanquam ſi unus quiſque in ſua lingua loqueretur, Hiſpano Hiſpanicè, Germano Germanicè, & favet Textus infra n. 11. *Dixerunt quomodo audivimus eos loquentes linguis noſtris.* Implicat ſimul uno eodempue tempore diverſis linguis loqui. 102.

Prima ſententia D. Cypr. Arator. Oecumen.

Secunda ſententia, quam tenet D. Cyrill. Catech. 17. D. Nazianzenus orat. 44. D. Leo ſerm. 1. de Pentecoſt. D.Ambroſ. in Pſal. 18. D.Aug. tractat. 93. in Ioan. D. Gregor. homil. 30. in Evangel. (& in quam maximè inclinat Lorinus, & Cornel.) affirmāt, quod ſacri Apoſtoli, ac fideles viciſſim, ac ſucceſſive variis linguis loquebantur, & maximè favet Textus *cœperunt loqui variis*: ergo non una lingua, ſed multiplici, pro quo facit lectio Syriaca, *loquebantur lingua, & lingua*, id eſt modo hac lingua Græca, modo Germanica. 103.

Secunda ſententia. D. Cyrill. Ieroſol. D. Naz. D. Leo. D. Ambr. D. Aug. D. Greg.

Videtur mihi in bona concordia, ac ſenſu, utraque ſententia vera; nam loqui in una Lingua, & audiri à diverſis nationibus diverſarum linguarum, eſt prima, & magna excellentia inter eas quas habet donum linguarum quæ conceſſa fuit Beato Angelo; D. Antonio Olyſſiponenſi. S. Xaverio, D. Vincentio Ferrera: ergo non eſt deneganda ſacris Apoſtolis. Secundo D. Petrus hic habuit unam concionem continuam coram omnibus, qui ſub ſole ſunt, ex quibus appoſita fuerunt ad fidem Chriſti ferè tria millia, ut dicitur infra in hoc capite n. 41. ergo in tam ampla multitudine uno idiomate utebatur Petrus, & audiebatur ab unoquoque in ſua propria lingua. 104.

In concordia utraque ſententia vera.

Cum hoc tamen ſtat, quod etiam Petrus, aliique Apoſtoli loquerentur aliis etiam linguis. v. g. Chaldaica, Syriaca, Indica, ac proinde in hac ſacra die Pentecoſtes reſplenduit in illis donum linguarum ſecundum illas quatuor ſpecies, quas habet, & explicavi ſupra Notabili quinto, ut ſic maximè virtus Spiritûs ſancti in eis clareſceret. 105.

NOTABILE SEPTIMUM.

Quot, & quantæ ſint linguæ in toto Orbe, & an Apoſtoli omnium accepiſſent donum?

Sacri Apoſtoli omnium linguarum totius Orbis acceperunt donum, ac cognitionem, & loquelam, quia, ut Magiſtri, & Doctores omnium gentium deſtinabantur, ut ita D. Ambroſ epiſt. 39. Quot autem eſſent linguæ in Orbe? multi Authores, & Cardinalis Hugo tenent eſſe Septuaginta duas juxta numerum Diſcipulorum Chriſti, ita ut pro unaquaque lingua daretur Prædicator unus, & tot eſſent linguæ quot prædicatores. 106.

D.Ambroſ. Hugo.

107\. Ex epiſtolis, quæ veniunt ex India, refertur, quod in una parte Indiæ Occidentalis, numerantur ſeptuaginta Linguæ, ita ut unaquæque Civitas habeat propriam linguam ob continua bella inter ipſas Civitates, ut ita ſecretum unius non cognoſcatur ab altera. An verò harum linguarum, quæ poſt Apoſtolos accreverunt, & inventæ ſunt in Orbe, habuiſſent plenum donum, & notitiam? dubitabis. Reſpondeo, quod talium linguarum notitia, cum tunc non extarent, non eſſet neceſſaria ad prædicationem Evangelicam, ac converſionem gentium; ſi tamen hoc concedatur ob magnam, & excellentem dignitatem Apoſtolorum, & abundantiam donorum eis communicatam, non repugnabo.

QUÆSTIO XIII.

Quare Deus in ſuis Apoſtolis tot, & tantas linguas ordinaverit?

108\. Ratio eſt manifeſta: quia omnes gentes vocabantur ad Eccleſiam & fidem, quæ omnium linguis erat prædicanda; nam omnibus Deus aperit viam ad ſalutem, & ideo in illa cœleſti Civitate dicitur: *Ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab Auſtro portæ tres, & ab Occaſu portæ tres.* Apoc. 21. n. 13. vide ibi dicta: Nunc quæro rationes aliquas morales.

Apoc. 21.

109\. *Ne interpretibus indigeant.*

Secundò, Apoſtolis Prædicatoribus in toto Orbe donum linguarum confertur, ne interpretibus uterentur, ſub quibus multoties multa falſitas latet. Tertiò loquuntur omnium linguis ad publicanda Chriſti magnalia. Vide ſupremum Dei conſilium, ut jam notavi tom. 5. in Evang. lib. 8. cap. 14. q. 7. n. 65. Petrus hic infra n. 12. clamat omnium linguis, ut audiretur ab omnibus gentibus ſub ſole: *Audite viri Iſraëlitæ verba hæc: Ieſum Nazarenum virum probatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & ſignis:* At verò Caïphas ſuo idiomate clamat contra Chriſtum *Blaſphemavit*, Matth. 26. n. 60. & Iudæi ſuo Hebræo ſermone vociferant ad Pilatum: *Si non eſſet hic malefactor non tibi tradidiſſemus eum.* Io. 18. n. 30. Iudæi unâ linguâ peſtiferâ dicunt Chriſtum blaſphemum, & malefactorem; at Petrum non una linguâ, ſed omnium idiomate teſtificatur Chriſtum Ieſum virum Sanctum, juſtum, ac probatum à Deo: Injuria, quam aliquorum depravata lingua finxit, non unâ linguâ, ſed variis linguis expurganda, ac refutanda fuit, & ideo Paulus ait ad Philipp. 2. n. 11. *Omnis lingua confiteatur, quòd Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.*

Math. 26. Joan. 18. *Quod una mala lingua finxit variis linguis deletur.*

110\. Exod. 25. Secundò ad fabricandum Tabernaculum cum omni magnificentia mandat Deus Moyſi, Exod. 25. n. 3. *Hæc ſunt, quæ accipere debetis, aurum, & argentum, & æs:* Si Tabernaculum adſtruebatur cum tanta ſumptualitate, ad quid cum auro, & argento etiam mittetur æs; ſicut & Salomon ædificans Templum magnis ſumptibus, ut etiam illius *pavimentum intrinſecùs, & extrinſecùs eſſet ex auro*, 3. Reg. 6. n. 29. *Finxit etiam duas columnas æreas*; 3. Reg. 7. n. 15. Ad quid ergo, ubi erat tanta auri, & argenti copia, quæ in tempore Salomonis tanquam nullius pretii habebatur, ut dicitur 3. Reg. 10. n. 21. ad quid etiam æs? ſub ære intelliguntur variæ metallorum ſpecies, ut Ciprum: ſint ergo in tabernaculo, ac templo Dei omnia metalla, aurum, argentum, æs, ciprum; hæc quippe metalla, cùm pulſantur, dant ſonum ad modum vocis; ſint igitur in templo Dei, quia ad ornatum Eccleſiæ maximè pertinet multarum vocum, linguarumque varietas. Origen. homil. 13. in Exod. ait: *Opus eſt ære ad tabernaculi conſtitutionem; puto æs accipi pro voce, audi Apoſtolum: ſi linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habuero, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens.* Ita ergo loqui linguis, & interpretari ex alia in aliam linguam, æris oblatio eſt; neceſſe eſt enim omnia habere tabernaculum Dei, & nihil deeſſe in domo Dei.

3. Reg. 6. 3. Reg. 7. 3. Reg. 10. *Varietas linguarum inſervit ad ornatum Eccleſiæ.* Origen.

QUÆSTIO XIV.

Sacri Apoſtoli repleti Spiritu ſancto quid loquebantur.

111\. Laurent. *Cœperunt loqui magnalia Dei.* Laurentius de laudibus Mariæ Virginis lib. 1. ait: *Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, ecce plenitudo interior; & cœperunt loqui, ecce redundatio exterius.* Quia, ut ait D. Gregor. homil. 33. in Evang. *Certè linguis igneis apparuit Spiritus ſanctus, quia omnes, quos repleverit ardentes pariter, & loquentes facit.* Juxta illud, quod dicitur Sap. 1. n. 8. *Spiritus Domini replevit Orbem terrarum, & hoc quod continet ſcientiam habet vocis.*

D. Greg. Sap. 1.

112\. Actor. 1. Quid loquebantur Apoſtoli? ait Textus *magnalia Dei*, & quæ erant hæc magnalia? Opera nempe ſuis diſcipulis, ut illorum eſſent teſtes ſuperiori cap. 1. n. 8. ſic & Petrus cum ageret de eligendo Apoſtolo in locum Judæ ait eodem cap. 1. n. 21. *Oportet ergo ex his viris, qui nobiſcum ſunt congregati omni tempore, quo intravit, & exivit D. Jeſus, incipiente à Baptiſmate Ioannis uſque in diem, qua aſſumptus eſt à nobis teſtem reſurrectionis ejus fieri unum nobiſcum.* Quod valdè promptè diſcipuli adimpleverunt; & ſic D. Petrus in concione, quam habuit in præſenti tota fuit de Vita Chriſti, maximè de ejus paſſione, morte, ac reſurrectione; ut patet ex hoc capite à n. 14. Opera enim Chriſti pro noſtra redemptione ſunt magnalia Dei. Magnus Dominus, & laudabilis nimis, pſal. 65. n. 4. de quo multa dixi variis in locis.

Magnalia Dei Chriſti opera.

113\. D. Chryſoſt. Illud tamen expendo in præſenti, quomodo loquebantur: Ait D. Chryſoſt. in præſenti *Apophtegmata cœleſtia*, id eſt verba cum elegantia, ac prompta compoſita, & ardentia ad inflammanda, & compungenda corda audientium; ſic etiam ait Oecumenius *cœperunt loqui, erant ſcita, breveſque ſententiæ, quas linguis variis proferebant*, brevia, ac compendioſa myſteria oracula eructabant, multo tamen decore, ac pulchritudine ornata, ut animos ad ſe devincirent, ac allicerent.

Oecum. *Verbum elegans efficax ad perſuadendum.*

114\. Eſth. 14. In imminente vitæ totius populi periculo, pro ipſius vita, ac ſalute ingrediens Eſther ad Regem Aſſuerum cap. 14. n. 13. ſic ad Deum deprecabatur: *Tribue ſermonem compoſitum in ore meo in conſpectu Leonis.* Malcus apud Bibliam Maxim. legit *ſermonem bene ſonantem.* Prudens Regina non poſtulat ſapientiam verbo, nec benevolentiam, ac amorem Regis in animo erga ſe, ſed poſtulat ſermonem politicè cultum, atque eleganter ornatum, ut ferveſcentem Regis animum valeat delinire: Prudens Regina apprimè agnoverat quantum apud aulicos ſermonis cultus, decora loquela, ac pulchra, & elegantia verba pervaleant, pro quo facit illud, quod de altera Regina Amalaſun'a aita Caſſiodorus lib. 11. var. var. 15. *Hanc enim digniſſimè omnia regna venerantur: quam videre reverentia eſt, loquentem audire miraculum: qua enim lingua non probatur, eſſe doctiſſima nativi ſermonis ubertate gloriatur, excellit cunctos in propriis, cum ſit æqualiter ubique mirabilis.* Ut omnes arctius devinciret eloquentia, quam potentia.

Malcus. *Eloquens lingua efficax ad perſuadendum.*

Cum

115. Cum Deus apparuiſſet Moyſi, ut eum ad Pharaonem mitteret cum multa poteſtate faciendi ſigna, & prodigia, præ humilitate à tanto negotio ſe excuſans, ait Exod. 4. numer. 10. *Obſecro Domine, non ſum eloquens.* Chaldaicus habet: *Domine non ſum vir eloquens:* Pagninus, *Non vir verborum ſum* D. Ambroſ. Maurulus: *Non vir gracili locutione ſum.* Si tam ampla poteſtas ei committitur ad perpetrãda tanta mirabilia cum virga ſua in manu, ut valeat devorare dracones Ægyptiorum, fruſtranea videtur excuſatio, quam proponit ex eloquentiæ defectu, ubi eſt tanta, & tam eximia poteſtas, ad quid eloquentia? Ut dicat *non ſum vir eloquens, non ſum vir verborum:* Altâ conſideratione Magnus Gubernator hanc excuſationem prætendit; optimè enim ſciebat, quod res tam ardua, ac difficilis potius erat vincenda, atque agenda fœcunditate verborum, quam dominantis ferrea virga, & cum ipſe ſe antea non agnoſceret eloquentem, & ex colloquio Dei non fuiſſe datam; inde à tali munere ſe retrahit. D. Auguſt. lib. 1. in Exod. q. 7. *Tanquam oſtendens fieri potuiſſe, ut qui antea eloquens non fuiſſet, repente fieri ex quo cum illo Deus loqui cœpit.*

Exod. 4. Chaldai. Maurul.

Actor. 2. *n.* 5. Erant autem in Jeruſalem habitantes Judæi viri Religioſi ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt.

N. 6. Facta hac voce, convenit multitudo, & mente confuſa eſt, quoniam audiebat unuſquiſque lingua ſua illos loquentes.

VERSIONES.

Syrus Pariſienſ. Commorantes Iudæi, qui timebant Deum.

Arabicus. Jeruſalem degentes Iudæi.

Æthiopicus. Homines electi.

Alii. Ab omni genere eorum.

Alii. Dei Cultores.

Syrus n. 6. Fuit vox illa, congregatus eſt totus populus, & commotus eſt, eò quod audiens erat homo, quod loquentes ipſorum linguis erant.

Arabicus. Cum factus eſſet prædictus ſonus compluresillorum ſimul confluentes.

Æthiopic. Congregati ſunt omnes illi conturbati.

D. Chryſoſt. Percuſſi ſunt.

EXPOSITIO V.

116. Erant autem in Jeruſalem viri Judæi habitantes; vel quia ibi aliqui habebant domicilium permanens, vel quia in curia regali erant ibi negotii cauſa, vel quia ibi aderant ratione Feſti Pentecoſtes juxta legem Exod. 23. n. 17. *Ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt.* Hyperbola eſt; id eſt ex multis, & variis terris; Nam Iudæi ob multas perſecutiones maximè Antiochi Epiphanes toto orbe erant diſperſi, & ubique degebant, ut etiam nunc degunt; ut ait D. Nazianzenus orat. 44. quod ſupremo Dei conſilio factum eſt, ut tot mirabilium, ac prodigiorum, quæ hic facta ſunt eſſent teſtes, & per diverſas orbis partes narrarent: ita D. Chryſoſt. in præſenti.

D. Naz.

D.Chryſo.

117. *Religioſi* Cicero lib. 3. de Natura Deorum circa finem exiſtimat Religionem dici à Religendo, ac ſit virtus, quæ tantum pertractat de Deo, & ſolum Deum præligit cæteris rebus contemptis; D. verò Auguſt. lib. de vera religione ad finem docet Religionem dici à religando tanquam, ac ſit hæc virtus veluti quoddam vinculum, quod nos Deo alligat, & religat, ut ſoli Deo totis viribus ſerviamus.

Cicero. *Religio à religando.*

D. Auguſt.

Viri Religioſi Syrus vertit *Timentes Deum.* Æthiopicus homines electi, Alii *Dei Cultores*, inter quos numerantur filii, ac diſcipuli Eliæ, & Eliſæi, ita multi antiquiſſimi, & graviſſimi Authores, ut Ioannes Ciminet, Ioannes Groſſi, Venerabilis Pater Soreth, Palæonydor, & alii, quos citat, ac ſequitur M. Leſana tom. 1. Annal. ad annum Chriſti 34. num. 33. fol. 718. quibus accedit ſapientiſſimus Magiſter Ioſephus Andres ex Sacra Societate Ieſu Decor Carmel. Decore 59. num. 324. fol. 432. & maximè facit pro hac ſententia, id, quod legitur in quarta lectione ad matutinum in feſto commemorationis B. Virginis de Monte Carmelo 16. Iulii, quæ ita habet: *Cum Sacra Pentecoſtes die, Apoſtoli Cœlitus afflati variis linguis loquerentur, & invocato auguſtiſſimo Ieſu nomine, mira multa patrarent, viri plurimi, qui veſtigiis Sanctorum Prophetarum Eliæ, Eliſæi inſtiterant, & Ioannis Baptiſtæ præconio ad Chriſti fidem comparati, &c. Evangelicam fidem confeſtim amplexati ſunt.* Quæ lectio multipliciter fuit examinata, & approbata à Sacra Congregatione, & confirmata à ſummis Pontificibus Paulo V. Urbano VIII. Alexandro VII. Clemente X. ergo cum aliis viris, qui ad Cœnaculum concurrerunt, fuerunt etiam iſti Diſcipuli Eliæ, & in hujus rei memoria eſt antiquiſſima conſuetudo in Religione Carmelitana, quæ memoriam hominum excedit; quod omnibus diebus ante Miſſæ exordium decantatur Antiphona: *Veni ſancte Spiritus, &c.* cum oratione *Deus, qui corda fidelium, &c.*

118. Syrus. alii. Diſcipuli Eliæ. Joan. Cim. Joan. Groſſi. Leſana. Ioſeph. Officium Carmelitan. Paul. V. Urban. VIII. Alexand. VII. Clemens X. *Antiqua conſuetudo.*

119. Facta autem hac voce, quæ fuit, ut legit Syriacus verſ. 1. tanquam ſonus, & ſeu ſtrepitus vehemens, ſive à vento, ſive ab alia re excitatus, dicitur vox in ſcripturâ, ſic quando Deus dedit legem in Monte Sinaï dicitur Exod. 19. cœperunt fulgura; & tonitrua, de quo agens Regius Vates inquit Pſal. 17. num. 14. *Altiſſimus dedit vocem ſuam, grando, & carbones ignis* pro tonitru poſuit vocem 115. & 1. Reg. 12. num. 17. convenit nempe ad Cœnaculum *multitudo magna* & valde magna; nam ex ipſa multitudine converſi ſunt ad fidem tria millia *mente confuſa eſt*. Æthiopicus *conturbati ſunt.* D. Chryſoſt. *Perculſi ſunt*, admiratione, ſtupore, ac timore tam inſoliti prodigii, ut inquiunt Vatablus, & Caietanus, neſciebant, & non poterant capere ob quod tam inſolita mirabilia fierent cùm audiretur tantus ſtrepitus in Cænaculo, qui tot mirabilia hominum voluit congregare, tum quia audiebant eos loquentes linguis ſuis.

Exod. 19. Pſal. 17. Æthiop. D. Chryſoſt. Vatabl. Cajetan.

Actor. 2. *n.* 7. Stupebant autem omens, & mirabantur dicentes; Nonne ecce omnes iſti, qui loquuntur Galilæi ſunt?

N 8. Et quomodo nos audivimus unuſquiſque linguam noſtram, in qua nati ſumus

VERSIONES.

Arabicus. n. 7. Et attoniti erant.

Syrus. Dum diceret unus ad unum.

Æthiopic. Conturbati ſunt & mirati ſunt.

S. Proſper Nonne ſunt natione Galilæi?

Syrus. n. 8. Sumus audientes homo, homo.

Æth. In ſermone regionum origins noſtra

Oecum. Audivimus eos quiſque in ſua propria lingua.

S. Proſper. Agnoſcimus in eis ſermonem.

EXPOSITIO VI.

120. Interlin. STupebant omnes : de cordis ſtupore interpretatur Gloſſa Interlinealis, rapiebatur extra ſe tanquam in extaſim, & *mirabantur*, Divina opera, ut etiam Philoſophi non agnoverunt, tum ob ſui magnitudinem, tum quia eorum cauſas, ac fines non poſſumus rimari, cum Syrus. tranſgrediantur ordinem naturæ : Dicentes *unus ad unum*, ut habet Syriacus, id eſt unus ad alterum, Galilæi ſunt : Lingua Galilæa erat maximè rudis, ac tarda ad pronuntiationem, & valde difficilis ad alias linguas addiſcendas, ac proferendas.

121. Syrus. Verſ. 8. *Et quomodo nos audivimus*, Syriacus *habet homo, & homo*, id eſt quilibet noſtrum, audivimus linguam noſtram, ſubintelligitur loquentes. *In qua nati ſunt*, id eſt vox eorum claré, & diſtinctè ſonat, ac refert linguam uniuſcujuſque noſtri, cum ſimus tantarum, ac diverſarum nationum.

Actor. 2. *n.* 9. Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Meſopotamiam, Judææ, & Cappadociam, Pontum, & Aſiam.

N. 10. Phrygiam, & Pamphiliam, Ægyptum & partes Libiæ quæ eſt circa Cyrenem & Advenæ Romani.

N. 11. Judæi quoque, & Proſelyti, Cretes, & Arabes, audivimus eos loquentes noſtris linguis magnalia Dei.

VERSIONES.

Syrus. n. 9. Qui habitant inter fluvios.
Æthiopic. Medium fluminum.
Arabicus. Noſtram inquam nempè linguam Parthorum, &c. & habitantium in Inſula Meſopotamia.
Oecumen n. 10. Qui eſt finitima Cyrenæ, illi verſantes Romani.
Syrus. Qui venerunt è Roma.
S. Chriſoſt. Præterea qui hic aguut Romani.
Arabicus n. 11. Iudæorum huc confugientiũ
S. Syrus. Mirab. Dei, ſeu miranda facinora.
D. Chryſ. Proſelyti noſtrarum linguarũ proprietatibus loquentes magnificentias Dei.

EXPOSITIO VII.

122. Verſ. 9. P*Arthi* incolæ ſunt apud Aſiam Scythicam, grandes Romanorum mimici, arcu, & ſagitta valde potentes, & ſic dicti, quia à Scythis ad Medos profugerunt, indeque nomen acceperunt ; quia Parthi lingua Scythica exules dicuntur, ut teſtatur Iuſtinus lib. 2. cap. 41. & ab exulibus Scytharum, & Parthorum imperium eſſe deductum. Iuſtin.

123. *Medi* Habitatores latiſſimæ Regionis Aſiæ, nomen eis ſic inditum à ſuo Authore, ſeu conditore à Medo Medeæ, & Ægæi filio, ut vult Strabo lib. 11, cap. 1. antiquitatum ; ſeu à Mado, Madai filio Iaphet, ut tenet Joſephus lib. 1. antiquit, cap. 14. & D. Hieronym, in Actis Apoſtolorum, qui ſic ait: *Medi à Madai filio Iaphet appellati ; ſunt enim inter flumen Indum, & flumen Tigrim. Regiones iſtæ à monte Caucaſo uſque ad mare Rubrum pertingentes, Aracuſſa, Parthia, Aſſyria, Perſis, & Media, quas* Joſeph. D. Hieron. *Scriptura Sacra univerſas ſæpè Mediæ nomine vocat.*

124. Ælamitæ ait Pamelius in Tertullian. lib. 1. contra Judæos, eſſe Perſas ſic nuncupatos ab Elam filio Sem, & confirmat has tres gentes ſic eſſe ordine diſpoſitas, quia vicinæ ſunt inter ſe, & ut teſtatur D. Hieronym. de Viris Illuſtri. in Thoma. D. Thomam Apoſtolum prædicaſſe Evangelium Chriſti Parthis, Medis, & Perſis Geneſ. 10. num. 22. & 1. Paralipom. cap. 1. num. 17. Ælam primus nominatur inter filios Sem. D. Hier. Gen. 10. 1 Paralyp.

125. *Qui habitant Meſopotamiam.* Meſopotamia deducitur à nomine Syriaco, & idem valet, ac *inter fluvios*, ac proinde nominis ethimologia, idem eſt, ac *interamniam*: eſt Regio latiſſima inter Tigrim, & Euphratem, eſtque valde celebris, quia fugiens Abraham de Ur Chaldæorum in ea habitavit, & ibi ex mandato Dei peregrinavit Geneſ. 11. n. 31. & 32. & Geneſ. 12. num. 2. in ea etiam habitavit Adamus, ut tenet Perera. Gen. 11. Gen. 12.

126. *Iudæum*, eſt pars Paleſtinæ inter fluvium Euphratem, & mare Ægyptium valde celebris, de qua ferè ſemper hic agimus. *Et Cappadociam* : Pontica Regio eſt in capite Syriæ ad Septentrionem : ejus Regia Civitas prius Mazaca poſtea Cæſarea à Claudio Tiberio Cæſare dicta eſt, in ea ſedit D. Baſilius, qui & Cappadox fuit, ſic & Nazianzenus. D. Baſil. D. Naz.

127. *Pontum* De quo ſic ſcribit D. Hieronym. de locis Hebraïcis : Regio eſt *multarum gentium, juxta mare Ponticum, quod Aſiam, Europamque diſterminat.* In Aſia Minori ſita eſt, & Aſia, quæ tertia pars eſt Orbis, ſua magnitudine duabus aliis Europæ, & Affricæ æqualis, indeque ipſa eſt dimidia pars Orbis, & ideò dividitur in duas partes, Aſiam Majorem, & Minorem : Hugo hic intelligit Aſiam minorem, in qua regnet Turcæ Imperium, & quia hæc pars Minor continet ſub ſe Cappadociam, & Phrygiam, quæ tanquam diſtinctæ partes hîc ponuntur, ideo hîc venit intelligenda alia pars major, quæ dicitur Propontica, de qua Ptolomæus lib. 5. tabul 1. Aſiæ cap. 1. Salmeron, Lorinus, Sanchez, & Cornel. Hugo. Ptolo. Salmer. Lorin. Sanch. & Cornel.

128. Verſ. 10. *Phrygiam, & Pamphyliam.* Sunt duæ Regiones in Aſia Minori : *Ægyptum*, eſt notiſſima Regio Aſiæ Majoris juxta Africam, *& partes Libiæ* : Libia aliquando ſumitur pro tota Africa ; hîc verò ſumitur pro illa, *quæ eſt circa Cyrenem* : Eſt enim *Cyrene* urbs præcipua ejuſdem Libiæ, an verò ab hac civitate fuerit ille Simon Cyrenæus, qui cum Chriſto D. portavit Crucem dubitatur ; quia triplex eſt civitas hujus nominis, de quo egi tom. 5. in Evangel. lib. 8. cap. 12. q. 9. num. 54. Origenes, Franciſc. Lucas dicunt de hac civitate de qua agimus. Lorin. *Advenæ Romani*, Lorinus, & Cornel. exponunt de Cornel. Iudæis, qui venerunt Roma, ſed cùm ſequenti verſu de Iudæis advenientibus ex diverſis partibus fiat, mentio, & ſicut in præſenti nominantur homines ex variis nationibus, ſic & Romani advenæ ex Roma extranei, maximè quia Pilatus Romanus erat, & Centurio.

129. Verſ. 11. I*udæi quoque* : Lyranus & Caietanus intelligunt illos, qui erant ex tribu Iuda, ſed quia ſupra mentionem fecit de his, *qui habitant Iudæam*, qui in Jeruſalem erant commorantes, hîc ſimpliciter agit de illis Judæis, qui venerunt ex diverſis partibus, vel religionis, ſeu negotii cauſa, ſive hi eſſent Judæi, ſive ex Judæis nati. Lyra. Caietan.

130. *Proſelyti.* Vox eſt græca, & idem valet, ac Advenæ, ſeu adventitij; & hi ſunt, qui erant ex Gentibus, & Judæis aggregati ſunt in religione, vel etiam Gentiles, qui adhuc in ſua ſuperſtitione perſeverabant, videntes tanta mirabilia cum cæteris concurrerunt ad Cœnaculum.

131. *Cretes*, Creta Inſula eſt, quæ nunc *Candia* nuncu-

patur,

patur, mare undique cingitur, centum oppidis illuſtriſſima, & ideo à nomine græco, quod centenarium dicit, Creta appellatur; & ut teſtatur D. Hieronymus de locis ex Actis Apoſtol. Prima hujus metalli inventio utilitas fuit. D. Hier.

132. *Arabes*, hoc eſt ex Arabia, quæ ob ſui amplitudinem triplex eſt, una, quæ dicitur *Petra* ab ejus principali urbe ſic dicta. Secunda *Deſerta* ob illius latiſſimas ſolitudines. Alia, & tertia Felix Arabia pecorum, Camelorum multum abundans, de quo multa abundanter ſcribunt Strabo, Diodorus, Plinius, & alii, ex qua fuerunt Magi, qui venerunt Chriſtum adorare. Strabo. Diodor. Plinius.

133. D. Lucas in his nationibus non ſervavit ordinem; nam ponit Crete, & Arabes, qui valde remoti ſunt à Cretenſibus, ſicut & Perſæ, ac Medi à Judæis, forte ne eſſet querela, quod unus prior alio nominaretur, & ut denotaret, quod omnes iſtæ nationes promiſcuè erant audientes Apoſtolos loquentes variis linguis.

*Act.2.n.*12. Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem dicentes, quidnam vult hoc eſſe.

℣. 13. Alii autem irridebant dicentes, quia muſto pleni ſunt iſti.

VERSIONES.

Syrus.n. 12. Admirantes erant omnes, & obſtupeſcebāt cum diceret unus ad unum: cujus eſt hæc voluntas.
Arabicus. Quid fortaſſis eſt hoc?
Tigurina. Hæſitabant omnes.
Æthiop. Conturbati ſunt omnes, & hæſitaverunt, quid dicerent, & diſputaverunt.
Syrus Regius Quid hoc res eſt.
*Syrus.n.*13. Iſti multum biberunt, & inebriati ſunt.
Arabicus. Homines autem alii deriſerunt eos, & c. Sanè iſti muſto temulenti ſunt.
D. Chriſoſt. Subſannabant eos.
Arias. Cavillantes eos.
D. Auguſt. Muſto onerati ſunt iſti.
Aliqui. Uva dulci pleni erant iſti.

EXPOSITIO VIII.

134. Verſ. 12. *Stupebant autem omnes, & mirabantur* Tigurina, Arabicus *hæſitabant*: Dubitabant tanquam inopes conſilii. *Dicentes*, Syriacus, *unus ad unum*, nempè unus ad alterum: *Quidnam vult hoc eſſe*, quidnam portet, & ad quid tendat tam nova, & inaudita res, non antea in tota Scriptura viſa, ut tam variis, ac diverſis linguis iſti loquantur. Tigurin. Arabicus. Syriacus.

135. Verſ. 13. *Alii autem irridebant.* D. Chryſoſt. *ſubſannabant*, & forte hi erant ſcribæ, & Phæriſæi, qui ſicut crudeli odio ferebantur in Chriſtum, ſic in ejus Diſcipulos. Arias legit *Cavillantes* quod denotat dicere cum malitia, ac dolo, & fraude. *Muſto pleni ſunt iſti.* Syrus *Inebriati ſunt*, Arabicus *temulenti*, & dicitur *muſto*, non vino, ſed muſto, quod eſt valde turbidum, fœculentum, quod ſolum ab hominibus vilibus, & infimæ conditionis præ multa gula bibitur, & magis inebriati malitia multum obcæcat, pleni muſto, cum eſſet menſe Maij, in quo non ſunt uvæ, nec muſtum. D. Chryſoſt. Arias. Syrus. Arabicus.

QUÆSTIO XI.

Quare iſti maligni dicunt Apoſtolos ebrios per contumeliam, cum diverſo, & altiori ſenſu à Divino ſpiritu dicantur ebrii?

136. Ebrietas dupliciter ſumitur in Scriptura, ut doctè notat Mendoça tom. 1. in cap. 1. Regum Annotar. 11. ſect. 1. num. 11. in bonam, & malam partem; in malam partem Iſai. 28. num. 1. *Væ Coronæ ſuperbiæ ebrius Ephraim.* In bonam partem Cantic. 5. num. 1. *Bibite, & inebriamini chariſſimi*, aliis in locis ſtatim adducendis. *Duplex Ebrietas.* Iſai. 28. Cant. 5.

137. Per contumeliam dicunt Iudæi de Sacris Apoſtolis Ebrii ſunt iſti. D. Cyrill. Hieroſolym. Catecheſ. 17. *Verè dicunt Iudæi, ſed irridendo: Novum enim verè erat illud vinum novi teſtamenti gratiæ; ſed novum hoc vinum eſt à ſpirituali vinea, quæ jam antea ſæpè in Prophetis fructum ferebat, & in novo teſtamento refloruit.* Et latè proſequitur S. Pater; paſſim in Prophetis Domus Iſrael dicitur *Vinea Domini Sabaoth*, hæc tamen vinea omnino emarcuit, & arefacta eſt, ſed in novo teſtamento refloruit in Chriſto Ieſu; qui eſt vitis vera, cujus nos palmites ſumus. D. Cyril. *Chriſti inimici contra ſuam intentionem verè dicunt.*

138. Inter Ebrietatem corporalem, & ſpiritualem multæ ſunt differentiæ. Primò D. Cyrillus cit. ait *Ebrietas ſpiritualis omnino contraria corporeæ ebrietati; hæc cognatorum inducit oblivionem, hæc verò ignotorum notitiam donat*, D. Ambroſ. lib. de Elia, & jejunio cap. 16. poſt multa de Ebrietate ita: *Hæc ſenſus hominum mutat, & informat, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes.* D. Bernard. lib. de modo bene vivendi cap. 25. ait: *Ebrietas corpus debilitat, mentem illaqueat, generat perturbationem mentis, Ebrietas auget furorem cordis, Ebrietas nutrit flammam fornicationis. Ebrietas ita alienat mentem, ut homo neſciat ſemetipſum, &c. nec eſt aliud Ebrietas, quam manifeſtus Dæmon.* D. Chryſoſt. homil. 57. ad Populum Antioch. ait: *Ubi ebrietas, ibi Diabolus, ubi turpia verba; ubi ſaturitas, illic Dæmones choreas agunt.* D. Cyril. D. Ambroſ. *Ebrietas omne malum, ac diabolum ſecum adducit.*

139. At vero Ebrietas ſpiritualis valde eſt in oppoſito genere; ſicut enim Ebrius vino eſt incarnatus Diabolus, & totus ſe præcipitat in terram, in eo Diabolus choreas agit: Ebrietas ſpiritualis facit Angelos Iſai. 8. num. 2. *Ite Angeli veloces* & relinquentes terrena tota mente, ſuiſque omnibus potentiis tendunt in Deum Iſai. 6. num. 8. *Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, quaſi columbæ ad feneſtras ſuas & cum eis Deus agit diem feſtum, & lætitiæ.* Pſalm. 75. n. 11. aliquæ tamen ſunt analogiæ inter unam, & alteram ebrietatem, de quibus breviter. *Ebrietas ſpiritualis multum diſtat.* Iſai. 18. Iſai. 6.

140. Primò; Ebrietas corporalis privat hominem à mente ſua naturali, ingerit in eo oblivionem omnium temporalium; & veluti inſenſibiles redduntur, ardentque furore, ac flamma ardoris vino pleni, & de nulla alia re delectantur: Ebrietas verò ſpiritualis divino ſpiritu hæc omnia importat, diverſo tamen genere. Ait Divina ſponſa: *Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi.* Cantic. 5. num. 1. non bibentes, ſed inebriatos vocat chariſſimos, per quos Caſſiodorus intelligit contemplaturos, qui abſorpti in Dei meditatione, nil temporale cogitant, *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ* Pſal. 35. n. 9. Analogi. Cant. 5. Caſſiod. *Contemplatio* Pſal. 35.

141. Secundò *Inebriamini* Philo Carpatius intelligit Sanctos Martyres, qui ita Dei gratia erant fortes, ac conſtantes in martyrio, ac ſi forent impaſſibiles *Calix meus inebrians, quam præclarus eſt.* Pſalm. 22. num. 5. quod de Calice Paſſionis, quem ſancti mar- Philo. Carpat. Martyr. Pſal. 22.

tyres

D. Laur Juſtinianus.

tyres propinant intelligit D. Laurent. Iuſtin. qui de Triumphali Chriſti agone cap.7. ait : *Quomodo non inebriat meditantem, cum amor ipſe inebriet patientem.*

142. Orgelit. D. Anſel. Doctores, ac Prædicatores. Mic 2. *Chariſſimi.* D. Greg.

Tertiò *Inebriamini* : Orgelitan.& D. Anſelmus intelligunt Doctores, ac Prædicatores, qui flamma Divini amoris ſuccenſi ob animarum ſalutem, per antra deſerti, per vias inſolitas, per aſperrimos montes incedentes, & omni commodo contempto peregrinatur, ut de eis in ſenſu myſtico dicatur illud Mich. 2. num. 11. *Stillabo tibi in vinum, & in ebrietatem*, de quibus ad literam intelligit D. Gregor. Papa citatum Cantic. locum, & poſt multa ſcribit: *Quid profectò iſti? quid aliud agunt, niſi bibentes, inebriantur, & dum omnium terrenorum per deſiderium obliviſcuntur, jure à ſponſo cœleſti, non tantum amici, ſed chariſſimi vocari mereantur.*

143. *Pabulum Sacræ Euchariſtiæ* D. Cypr.

Quartò : *Inebriamini* quod de Sacra Euchariſtia, ut ſupremo omnium Cœleſti epulo, in quo animus ſatiatur, & impletur omnibus ſpiritualibus donis. Ita in prædictum Cantic. locum D. Cyprian. epiſtol. 63. ad Cecilium, & ait: *Quia ebrietas Dominici Calicis, & Sanguinis, non eſt talis qualis vini ſæcularis, cùm diceret Spiritus Sanctus in Pſalm. Calix tuus inebrians addidit quam peroptimus*, quod ſcilicet Calix Dominicus ſic bibentes inebriet, ut ſobrios facit, ut mentes ad ſpiritualem ſapientiam redigat, ut à ſapore iſto ſæculari ad intellectum Dei unnuſquiſque reſpiciat, *& quemadmodum vino iſto communi mens ſolvitur, & anima relaxatur, & triſtitia omnis deponitur, ita & poto Sanguine Domini, & poculo ſalutari deponatur memoria veteris hominis, & fiat oblivio converſationis priſtinæ ſæcularis, & mæſtum pectus, ac triſte, quod prius peccatis angentibus premebatur, divinæ indulgentiæ lætitia reſolvatur.* Ebrietas ſpiritualis ex Sacra Synaxi ſecum affert omnia bona cœleſtia, infert oblivionem terrenorum, confortat animum; & dat jucunditatem cordis.

144. D. Bern. Thren. 4. D. Ambr.

Quintò : *Inebriamini* : Ebrietas temporalis facit hominem denudari ſuis veſtibus, illaſque à ſe abjicere : Ebrietas ſpiritualis, de qua loquitur ſponſa ſancta, juxta D. Bernard. facit hominem amore inflammari, ut mediante divina gratia ſe valeat denudare, ac mundare à peccatis, & ad hoc tendit id, quod dicitur Thren. 4. num. 21. *Inebraberis, atque nudaberis.* D. Ambroſ. ſerm. 73. de S. Cypriano ſic ait : *Ebrietas illa magis ſobrium facit, qui enim inebriatur cœleſti gratia nudatur ſarcina peccatoris.*

145. D. Laur. Juſtinia. *Chriſtus in cruce inebriatus amore,* Gen. 9. Marc. 3.

Tandem D. Laurentius de Triumphali Chriſti agone cap. 7. *In Noe ebrio à vino, ac nudò in tabernaculo*. Geneſ. 9. num. 21. Chriſtum Dominum figuratum amore inebriatum; & in cruce nudatum intelligit & ſic ait S. Pater : *Amore* ebrius mediator ſuam coram omnibus exhibuit nuditatem, aliter equidem Noë præfiguratus. Quod confirmatur ex his, quæ ſcribit D. Marc. cap. 3. num. 20. *quod Chriſtus* Dominus, & diſcipuli ejus *veniunt ad domum, & convenit iterum turba ita ut non poſſent, neque panem manducare, & cum audiſſent ſui exierunt tenere eum, dicebant enim, quoniam in furorem verſus eſt.* Ad quæ verba citato loco Marc. tom. 6. in Evangelia varias appoſui expoſitiones; illa verior, quod videntes diſcipuli Chriſtum D. maximè amore hominum inflammatum, & totum inpenſum in eorum ſalutem docendo, illuminando, ſanando infirmos, & ſui, ac ſuorum valde oblitus, ita ut jejunus totam tranſiret diem, inde dicebant vi amoris in furorem eſſe verſum, cum nec de ſe, nec de ſuis curaret, ſed totus aliorum ſaluti eſſet impenſus, idem dicebaut. In furorem eſt verſus, Syrus legit, dicentes : *Quoniam à ſe exiiſſe.* Perſicus : *Hic quidem eſt in intellectu exceſſus.*

Syrus. Perſicus.

QUÆSTIO XVI.

Quare iſti improbi audientes Apoſtolos magno miraculo in omnium linguis loquentes, dicunt ebrios.

Alii autem irridentes dicebant, quia muſto pleni ſunt iſti. Magnum, & ſtupendum miraculum, quod homines Galilæi ſubito omnium linguis loquerentur, & loquentes unâ ſuâ linguâ patriâ, ab omnibus nationibus, quæ ſub cœlo ſunt, ab unoquoque audirentur in ſua propria lingua Græca, Germanica, Indica : Quid ebrietatis cum omnium linguarum peritia? quis unquam in ebrio talia animadvertit? potius inſaniunt ipſi ſuâ depravatâ linguâ; & augetur difficultas, quia, ut ait Oecumenius, ipſi bene intelligebant, ibi eſſe aliquod donum, utpote quod viribus humanis fieri non poſſet Ad quæſtionem. 146.

Primò maximè conſideranda ſuprema, & alta Dei Providentia, quòd permiſit horum iniquorum injurioſa dicteria dicentium; *muſto pleni ſunt iſti*, ut inde data occaſione Petro hanc calumniam refutante, maximè Apoſtolorum virtus patefieret, ac manifeſtaretur, cum tam variarum linguarum donum ſolum ex virtute Spiritus Sancti provenire poſſet, qui in Apoſtolis habitabat, ut Apoſtoli ipſi in omnium æſtimatione, atque opinione maximè venerabiles eſſent, eorumque virtus ore omnium præclara celebraretur; ex ſermone enim D. Petri tria millia converſi ſunt, & ut dicitur infra : *Fiebat autem omni animæ timor, & metus erat magnus in univerſis*, & exinde in tanta reverentia erant Apoſtoli, ut eos non ſolum boni, ſed etiam mali multo timore, ac tremore revererentur, & ut valde honorabiles recolerent, D. Chryſoſt. homil. 7. in Acta ait : *Neque ut vulgares homines deſpiciebant, meritoque correpti ſunt metu, & teſtificabantur dictis ſigna, quæ videbant.* 147.

Ex maledictis iniquorum datur occaſio, ut virtus manifeſtetur.

Secundò dicunt iſti maledicti *muſto pleni ſunt iſti*, cur non dicuut vino pleni ſunt iſti, ſed tantum muſto? maximè, cum hoc eſſet dictum menſe Maij. in quo uvæ adhuc non ſunt maturæ, nec datur muſtum, quomodo ergo adſtruunt: *muſto pleni ſunt iſti*? Inter vinum, & muſtum hæc datur differentia: muſtum quid recens, ac modo quid ab uva expreſſum dicit : at vinum jam notabile tempus interpoſitum involvit, unde quamvis iſti maledicti neſcirent quid dicerent, divino tamen afflatu loquuntur; quia Charitas Apoſtolica, ita pro omni inſtanti, ac momento erat fervida, ac ſi tunc eſſet nova, ac recens, modo incipiens, ut denotat muſtum, & nihil in ea extenuatum, ac remiſſum à ſuo principio, ut reperitur in vino, ut præclarè notavit Gilbertus Abbas ſerm. 19. in Cantic. & ait : *Muſti præfert amor inſigne, quod nativitatis ſuæ fervore quodam, & velut ætatis laſcivia excreſcit, & ſuperfluit, capi neſciens, & novo ſemper efferveſcit affectu* muſtum hoc habet, quod tanquam quid recens ſemper efferveſcit, & ideo optime in eo præfiguratur ingens amor, qui ſemper novis efferveſcit affectibus, perfecta enim charitas nunquam ſeneſcit, ſed ſemper novis fructibus refloreſcit. Vid tom. 5. in Evang, lib. 7. cap. 9. q. 3. n. 20. 21. 148.

Perfecta Charitas non ſe eſcit ſed ſemper recenter floreſcit. Gilbert.

Tertiò Oecumenius in præſenti ait : *Manifeſtum eſt quod ipſi irriſores intelligebant, & maximè coram habentes eos, qui rem miraculo adſcribebant, & tamen ipſi calumniabantur.* Nota ſequentia : *Intellige-* 149. Oecum.

bant quidem, verùm non placebant eis, quæ dicebantur, multis ſiquidem moris eſt, quibus non arrident, quæ dicuntur, ut dicentem inſanire, aut decipere arbitrentur. Magna, & alta myſteria eructabant Sacri Apoſtoli magno, & ſtupendo miraculo, tum ex vehementi ſono facto, tum ex dono tam diverſarum linguarum, quomodo eos dicunt maledicti ebrios, nam talis nihil addicit rem, ſed omnia deliramenta: *Non placebant eis, quæ dicebantur*, ea, quæ contra proprium guſtum dicuntur, tanquam in deliramenta convertuntur; nam grata, vel ingrata rei plauſibilis officina eſt. *Multis moris eſt, quibus non arrident quæ dicuntur, ut dicentem inſanire, aut decipere arbitrentur,*

Si non placent quæ dicuntur ut inſaniæ habentur.

150. Oecum. Idem O cumenius ait: *Malitia, quæ ex nimia pravitate eſt, à nullo alio, quam ab ipſa perverſitate procedit, ut quoquo modo inveniat, quo præſens bonum abſorbet, ac pellat*; Nota ſequentia: *Omne itaque negotium qualitati adſcribunt, dicentes, muſto pleni ſunt iſti; Improbitas namque id unum quærit, ut quoquo modo aliquid dicat, non ut rationale quidpiam dicat.* Ut notat citatus Author datus numero antecedenti, Apoſtolos, ut ſapientes, & magno diverſarum linguarum miraculo operantes bene intelligebant, tamen ebrios dicunt; Nam irrationalis malitia fervens, ſemper ad detrahendum aliquid fingit, ad ſuum venenum effundendum, & nunquam etiam in evidenti requieſcit, ſed ſemper quærit aliquid, quod malevole dicat.

Improbitas ſemper quærit quod malevolè dicat.

151. Gen. 37. De Caſtiſſimo Joſepho dicitur Geneſ. 37. num. 2. *Accuſavit fratres ſuos apud Patrem crimine peſſimo*: Ita legunt apud Bibliam maximam aliqui. *Detulerunt Ioſeph de peſſimo crimine apud Patrem ſuum Iſrael*: Quomodo hæc poſſunt cohærere, quaſi Ioſeph fratres ſuos non accuſaret, ſed fratres eum accuſaverint; ut enim habet Theodoretus; Videntes namque fratres illuſtriſſimas virtutes Ioſeph, & quod in multis eos præcellebat, eorum impatiens invidia multas chimæras fingit, ac fabulas componit, ut aliquid ad calumniam dicat, & obmurmurare valeat. D. Chryſoſt. homil. 61. in Geneſ. ait: Vide malitiæ eminentiam, etiam patris charitatem perturbare intendebat, & quæ non erant fingunt contra fratrem, ſolum, ut invidia ſua expleri poſſit: ſemper malevola lingua contra viros ſanctos armatur, ut quocumque modo obmurmuret, ac aliquid calumnioſum dicat.

Malevola lingua ſemper fingit ad murmurandum.

D. Chryſ.

152. Compone inter Chriſti hoſtes, & Arrianos: Iudæi Chriſtum crucifixerunt, Lancea vulnerarunt, flagellis cæciderunt, & malefactorem dixerunt; Arriani ejus Divinitatem negabant, eum puram creaturam affirmantes, & non, quæ Dei ſunt, ſed hominis, illi attribuebant: qui crudeliores hoſtes? Noſter D. Cyrillus Alexandrinus in cap. 4. Ioannis: *Quid autem rurſus Arriani, adverſus quos meritò dicere poſſumus: Sodoma juſtificata eſt à vobis, qui Iudæorum inſaniam exceſſerunt, ab illis Chriſtus Crucifixus eſt, ab iſtis ineffabilis naturæ verbum blaſphematur.* Malitia Iudæorum contra Chriſtum, ut hominem ſe oppoſuit, at Arrianorum nequitia contra ipſum ut Deum ſe erexit, ejus Divinitatem abnegans, multa fabricans figmenta, ac contra ipſum Deum armatur multa depravata componens, ut dicere quid habeat: *Ab iſtis ineffabilis naturæ verbum blaſphematur.*

D. Cyril. Alexand.

Malevola lingua etiam contra Deum armatur.

Actor. 2. *n.* 14. Stans autem Petrus cum undecim levavit vocem ſuam, & locutus eſt eis: Viri Iudæi, & qui habitatis Ieruſalem univerſi, hoc vobis notùm ſit, & auribus percipite verba mea.

N. 15. Non enim ſicut vos æſtimatis, hi ebrii ſunt, cum ſit hora diei tertia.

VERSIONES.

Syrus. n. 14. Surrexit Simon Cephas, & extulit vocem, &c. & attēdite ſermones meos.
Arabicus Efferens vocem magnam.
Æthiopic. Et clamavit voce magna,
D. Chryſoſt. Auribus percipite.
Syrus. n. 15. Ecce cum uſque tres ſunt horæ.
Æthiopicus. Illuſtravit nunc hora tertia regionem.

EXPOSITIO IX.

Verſ. 14. STans autem *Petrus* tanquam Princeps, ac caput omnium Apoſtolorum, ſtans utpote conſtanter, ac intrepidè cum undecim Apoſtolis, ut notat Lyranus, ut loqueretur magis authenticè *elevavit vocem ſuam, & locutus eſt*, cum magna audacia, ut ab omnibus gentibus, quæ ſub Cœlo ſunt, audiretur. Petrus loquebatur una lingua Hebræa, vel Græca, tamen audiebatur ab omnibus, quo ſignificabatur, quod vox ejus, ac illius ſucceſſorum per totum terrarum ambitum erat audienda: *Viri fratres*, ſic compellat ad magis eorum gratiam reconciliandam, quod ſemper Magiſter, ac prædicator debet intendere, benevolos ſibi facere auditores. *Viri Iudæi, & qui habitatis Ieruſalem univerſi*, hoc dicit propter Iudæos proſelytos, qui denuò advenerant, *Qui habitatis Ieruſalem*; Quia ibi vigebat ſtudium legis, ac Prophetarum, ac proinde major ſcripturarum notitia erat.

153. Lira.

Prædicator faciat ſibi benevolos auditores.

Verſ. 15 *Non ſicut vos æſtimatis hi ebrii ſunt*, eorum falſam æſtimationem, ac calumniam non aſperè reprehendit, ſed cum multa modeſtia refutat. *Cum ſit hora diei tertia.* Ab ortu nempe ſolis in diebus feſtivis ſolebant Iudæi (ut ex Ioſepho tenet Baronius) à cibo, & potu abſtineri uſque ad ſextam horam.

QUÆSTIO XVII.

Quare D. Petrus ſtans refutat calumnias Iudæorum, atque inimicorum?

STans Petrus ait: *viri fratres.* Petrus incipiens hic publicare legem Evangelicam pedibus ſtat, & Chriſtus D. incipiens eam promulgare ſedet, ut ſcribit D. Matthæus cap. 5. num. 1. Cum ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli ejus, *& aperiens os ſuum, dicebat eis. Beati pauperes ſpiritu.* Chriſtus ſedens loquebatur cum ſuis Apoſtolis amicis, ac familiaribus, atque amicabiliter, Petrus ſtans refutat calumniam iniquorum, & confundens perverſos inimicos: fervor animi, ac amor honoris Divini quietis impatiens eſt. *Stetit Deus in Synagoga Deorum* Pſalm. 81. num. 5. Quomodo nunc dicitur ſtare Deus, cum paſſim dicatur Deus ſedet? *Qui ſedes ſuper Cherubim*, & iterum apud Iſaiam. num. 2. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, Seraphim ſtabant ſuper illud.* Quomodo nunc dicitur ſtare *Stetit Deus in Synagoga Deorum.* Deus ſedet inter Angelicos ſpiritus tanquam ſupremus eorum Dominus, quem venerantur: Stat verò per magnum zelum, ac fervorem ad refutanda falſa dogmata Scribarum, ac Phariſæorum, quos per Deos ibi interpretantur Nicephorus, Caſſiodorus, & Cardinalis Hugo.

154. Math. 5.

Zelus vehemens quietis impatiens.

Pſal. 81. Iſai. 6. Niceph. Caſſiod. Hugo.

155. *Petrus elevavit vocem ſuam*, Petrus pro Ieſu Chriſto

Chriſto alta voce clamat, ut caput, ac Princeps Apoſtolorum in conſpectu hoſtilis multitudinis, qui cum antea negaverat coram ancilla, non mirum

D. Chryſ. *Spiritus Sancti gratia valde fortem reddidit Petrum.* oſtendebatur ibi arbor, ac efficacia gratiæ Divini Spiritus, quo agebatur, D. Chyrſoſt. homil. 4. in Acta: *Id Petrus fecit, ut cognoſcerent Spiritus eſſe gratiam, cum is, qui vilis puellæ non tulerat percunctationem, nunc in medio populi cunctis vociferantibus, tanta cum fiducia diſſerat.* Theophilactus ibi ait: Qui non ſuſtinuerat interrogationem vilis puellæ, hic in medio multitudinum ad cædem inclinatarum cum tanta fiducia verba facit.

156. Magis in hujus rei argumentum conſidera, quod poſt Reſurrectionem apparens Chriſtus ſuis diſcipulis: *At illi conturbati, & conterriti exiſtimabant ſe ſpiritum videre*, Luc. 24. numer. 38. & Actor. 1. numer. 5. dicitur, *Quibus præbuit ſe ipſum vivum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens, & loquens de regno Dei*; Et tamen cum tanta Dei viſione, ac allocutione, nullus Apoſtolorum audebat Chriſtum prædicare, eumque hominibus annuntiare: eſt ubi Divinus Spiritus eorum corda inflammavit: *Stans Petrus elevavit vocem ſuam, & loquutus eſt eis.* Quid illuſtrius Dei viſione? quid ſublimius, quam Deum propriis oculis aſpicere; ejus vocem audire, ac cum eo habere colloquium? Et tamen viſo Chriſto cum gloria ac majeſtate reſurgente, adhuc timidi diſcipuli è Cænaculo non exibant; At ubi deſcendit Divinus Spiritus, & eorum corda implevit, tamquam fortes milites proſiliunt in campum alta voce coram omnibus Gentibus Chriſtum prædicantes. Guerricus Abbas ſerm. 1. de reſurrect. ait: *Apoſtoli, qui prius dubitabant, etiam poſt intuitum corporis viventis, poſt guſtum Spiritus vivificantis virtute magna reddebant teſtimonium Reſurrectionis: adeo plus eſt Ieſum corde concipere, quàm oculis videre, & auribus de ipſo audire.*

Luc. 24. Actor. 1.

Plus roboris dat Spiritus Sanctus, quam Dei viſio.

Guerric.

157. Apparet Deus Moyſi in illa admirabili viſione, in qua rubus ardebat, & non comburebatur, eum Deus alloquitur, quod ipſum mittit ad Pharaonem ut educat populum Iſraeliticum de ejus poteſtate, & introducat in terram fluentem lac, & mel. Multis ſe excuſat Moſes, dicens: *Quis ſum ego, ut vadam ad Pharaonem, & educam filios Iſrael de Ægypto* Deinde ut Moyſes quieſceret Divinis mandatis, ei imperat Deus, ut projiciat virgam, quam tenet in manu, in terram, quæ verſa eſt in colubrum,& iterum apprehenſa virga formam reaſſumpſit. Deinde præcipit Deus, ut manum ſuam mittat in ſinum, quæ exinde leproſa educta eſt. Secundò imperat Dominus, retrahe manum in ſinum tuum, quam ſanam, & alteri carni ſimilem protulit: adhuc Moyſes non quieſcit, & ſe excuſat dicens, *non ſum eloquens* Tandem, ut ei Deus ſilentium imponat, ait ei: *Ego ero in ore tuo*, Exod.4.numer. 12. Statim ne unum quidem verbum amplius locutus eſt Moſes, ſed ſtatim ad mandata exequenda progreditur. Quid eſt hoc, quod Moyſes vidente Deo, ac ejus locutione, totque prodigiis oſtenſis adhuc ſe excuſat, ubi verò ei dicitur, quod Deus erit in ore ejus, nempe per gratiam Spiritus Sancti, cujus eſt linguam mutare, ſtatim ab omni excuſatione deſiſtit. Procopius ad cap. 11. Geneſ. ait: *Non Angeli: non Creaturæ: ſed Creatoris eſt novas formare linguas, Spiritus Sancti opus eſt linguas mutare.* Et quod nec Deus apparens, nec ejus miracula, ac prodigia efficiunt, una Divini Spiritus gratia perficit, & abſolvit.

Exod. 3.

Exod. 4.

Plus operatur Spiritus Sancti gratia quam Dei viſio, ac ejus miracula.

QUÆSTIO XVIII.

Quare D. Petrus ad Apoſtolorum defenſionem tertiam diei horam eſſe proponit?

AIt D. Petrus: *Non ſunt hi ebrii, ut vos æſtimatis, cum ſit hora diei tertia.* Apud Iudæos dies 158.
duodecim horas continebat, quas in quatuor dividebant, ſcilicet, primam, tertiam, ſextam,& nonam, & unaquæque tres horas in ſe claudebat; Prima erat ab ortu ſolis incluſis tribus horis uſque ad tertiam, & hæc totidem horas ſecum involvebat uſque ad ſextam, quæ ad meridianum uſque tempus tribus etiam incluſis horis pertingebat, poſtea vero ſequebatur nona totidem horis.

Spiritus Sanctus venit hora tertia, quia in illa hora homines frequenter ſunt jejuni, & ſenſus puriores, aptiores ad recognoſcenda, contemplanda, atque recipienda Dei dona; & in ea erant Sacri Apoſtoli in altiſſima oratione, ut notat Rupertus lib. 10. officior. cap. 18. Et forte lex antiqua fuit data Moyſi hora tertia. & in eadem hora venit Spiritus Sanctus ad promulgandam legem gratiæ, in quo nobis magnum datur documentum, antiqua non omnino contemnenda, ſed quantum fieri poſſit recolenda, ſic ait Chriſtus Dominus non veni ſolvere legem, ſed adimplere. Tandem, ut ait D. Cyrill. Ieroſolymit Catech. 17. Simbolice *hora tertia ſignificat dari Orbi tertiam legem, Prima enim fuit lex naturæ, ſecunda Moyſis, tertia Chriſti.* 159.

Cur tertia hora.

D. Cyril.

Refutat Petrus calumniam adverſariorum, qui dicebant *ebrii ſunt iſti* quod exinde probat illud eſſe falſum *cum ſit hora diei tertia*, quia, ut referunt ex Ioſepho Baronius, M. Leſana, Iudæi erant ſoliti in omnibus feſtis cibo, & potu abſtinere uſque ad ſextam horam, & illa dies Pentecoſtes erat maximè feſtivus, ut dixi q.1. Deinde teſtatur Beda. Illa hora tertia erat quotidie maximè deſtinata orationi apud Iudæos, ſicut nunc apud nos Chriſtianos; mane enim recitamus Matutinum, Primam, tertiam, & ſextam, ut advertit citatus Rupertus. 160.

Refutat. D. Petrus Ioſephus, Leſana. Beda.

Tertio ex eo probat Petrus fieri non poſſe Apoſtolos eſſe ebrios, quia diei tertia erat hora; in ea enim Chriſtus crucifixus eſt, illamque Sacri Chriſti Apoſtoli in memoriam paſſionis ejus multis lachrymis,ac cordis dolore recolebant, & ex eo fieri non poterat, ut in tali hora ebrietati indulgerent.D. Cyrill. Ieroſolym. cath. 17. ſic loquitur in nomine D.Petri: Si autem non confiditis mihi, ex ipſo tempore intelligetis,verum eſſe, quod dicitur, hora enim tertia crucifixus eſt Ieſus, ut inquit D Marc.cap.15.n.25. 161.

Paſſio Chriſti nos excitat ad fletum

D. Cyril.

D. Marc. 15.

Scribit Paulus 2. Corinth.5.n.14. *Charitas Chriſti urget nos æſtimantes hoc, quoniam ſi unus pro omnibus mortuus eſt, ut qui vivunt, jam non ſibi vivant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt.* Arabicus *Ut vita vivant non ſic poſt hæc ſibi ipſis*, ſic Chriſtus paſſus, mortuus, & crucifixus pro omnibus nobis proponitur, ut ejus præclariſſima Charitas urgeat nos, ut in nobis omnis mundialis, ac terrena vita pereat, *ut vita vivant non ſic poſt hac ſibi ipſis.* Chriſtus paſſus ante oculos, jam conſequens eſt, ut nullus ſibi vivat, ſed tota noſtra vita ſit in Chriſto, ut ei ſoli ſerviamus, extincto, & abolito in nobis omni terreno affectu, cum ipſe pro nobis vitam dederit D Bernad. epiſt. 143. Et ſi cætera taceam, hoc ſolo certè non immerito ſibi vendicat vita noſtra, quia pro ea poſuit Dominus ſuam: nemo igitur ſibi vivat, ſed ei, qui pro nobis mortuus eſt. Vide multa de hoc tom.5. in Evangelia lib. 8. cap. 1. per totum. 162.

2. Cor. 5.

Arabicus.

D. Bern.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XIX.

Quare D. Petrus contra hos maledicos aliquam rigidam pœnam non fulminat, ut fecit Eliſæus contra pueros illudentes, ſed modeſte cum ratione reſpondet.

163. MAligni iſti, ac perverſi auditores grandem calumniam componunt, & dicunt contra Sacros Apoſtolos. *Ebrii ſunt iſti:* Petrus eorum malitiam refutat, nunc ratione poſtea auctoritate ſcripturæ, ut videbimus in ſequentibus, cur quæritur, Petrus non utitur ſua poteſtate, & tam injurioſam blaſphemiam graviter punit? Cum pueri illudentes dicerent
4. Reg. 2. Eliſæo: *Aſcende Calve, egreſſi duo urſi laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros* 4. Reg. 2. n. 4 Gravior calumnia erat ebrios dicere, quam Calvum appellare; Cur ergo ſimiliter D. Petrus tam injurioſa verba nō caſtigat, ut cæteri cautiores fierent, ſed diſſimulat?

164. *Operandum non potentia, ſed ratione.* Reſpondet primo Oecumenius, & ait: *Ratione illis viam muniebat ad converſionem, & pœnitentiam.* Volebat D. Petrus eos adducere ad fidem, ac pœnitentiam, ideo non poteſtate, ſed forti, atque efficaci ratione alliciebat, quod didicerat Petrus à ſuo Sanctiſſimo Magiſtro Chriſto Jeſu, ut notat D. Paſchaſius lib. 4. in Matthæum, nam cùm ſuperbia Phariſaica multa contra eum blaſphemo ore jactaſſet, ipſe non caſtigatione, ſed manſueto, & efficaci verbo confundebat; non poteſtate, ſed ratione utendum eſt, pro quo vide multa in omnibus meis libris in Sybillario verbum *Ratio.*

165. Secundo Pater Eliſæus punit. Petrus diſſimulat, & patienter ſuſtinet; Eliſæus miniſter ideo rigidus, & auſterus; D. Petrus verò Paſtor, & præſul, ideo lenis, ac ſuavis; magis enim trahitur, ac devincitur animus dulcedine, ac affabilitate, quam aſperitate, ac rigore. Oſtenditur Joanni in Cœlo liber ſignatus ſigillis ſeptem, *& nemo poterat aperire librum*, clamant Angeli: *Vicit leo de tribu Juda*; & tamen ſcribitur: *Ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio ſeniorum Agnum ſtantem*; *& cum aperuiſſet librum.* Apoc. 5. n. 6. Chriſtus acclamatur, ut Leo, tamen in medio throni ſedet ut Agnus, nam etſi habeat potentiam, & fortitudinem, ut Leo, tamen in throno ad regendum, ac gubernandum eſt mitis, & lenis, ut agnus, & non aperit librum, ut leo, ſed ut Agnus, plus enim devincitur, ac obtinetur ſuavitate
Richard. atque manſuetudine agni, quam aſperitate, & ferocitate Leonis. Richardus Victorin. ſic ait: *Redemptor eſt Leo per potentiam Majeſtatis*; *Agnus per manſuetudinem, Leo fortitudine, Agnus pietate, Leo in promiſſione, ut ſpes firma ſe roboret*; *agnus exhibitione, ne pavida conſcientia formidaret, quem videlicet vidit in medio throni.*

166. Fecit Rex Salomon Thronum admirabili diſpoſitione fabricatum, ut de illo dicatur: *Non eſt factum tale opus in univerſis regnis*, ad cujus aſcenſum ordinati erant ſex gradus, *& duodecim leunculi ſtantes ſuper ſex gradus, hinc atque illinc.*
3. Reg. 10. 3. Reg. 10. numer. 20. tamen, ut ſcribitur 2. Paralip. 9. numero decimo octavo *Duo altrinſecus brachiola*, quæ erant ad ſedis latera, & extenſa, ac
2. Paral. 9. cor Regis ambiret: ad quid tendit talis architectu-
A Rege furor abigatur & benignitas amplectatur. ra, Leones per gradus ad aſcenſum, brachiola vero ad cor Regis amplectendum, ac tenendum, Salomon dicitur Rex pacificus, de cujus lenitate, ac clementia multa ſcribunt Authores Joſephus, Strabo,
Joſephus, Strabo. & Salianus, proindeque in gradibus, per quos aſ-
Salianus. cenſum erat ad Thronum Leones, at verò juxta cor appareant brachiola extenſa; nam Rex pacificus, ac benignus, ut ſedeat in throno dominationes de-

Sylveira in Acta.

bet pedibus conculcare ac conterere furorem, rabiemque Leonis, in corde verò patientia brachiola ad omnes amplectendos benignè, ac clementer fovendos, ac recreandos.

Actor. 2. n. 16. Sed hoc eſt, quod dictum eſt per Prophetam Joël.

N. 17. Et erit in noviſſimis diebus (dicit Dominus) effundā de ſpiritu meo ſuper omnem carnē, & prophetabūt filii veſtri, & filiæ veſtræ, & juvenes veſtri viſiones videbūt, & ſeniores veſtri ſōnia ſomniabūt.

N. 18. Et quidem ſuper ſervos meos; & ſuper ancillas meas in diebus illis effundam de ſpiritu meo, & prophetabunt.

VERSIONES.

Oecumen. n. 16. Hoc dictum fuit.

Syrus n. 17. oſtendam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, & vaticinabuntur.

Arabicus. Supra omne animal.

Antioch. Inundare faciam ſpiritum meum ſuper univerſos homines.

Arabi. Alexandr. Inundabo de ſpiritu meo ſuper omnes homines.

Chaldaic Septuag. n. 18. Etiam ſuper ſervos & ancillas effundam de ſpiritu meo.

EXPOSITIO X.

Verſ. 16. & 17. REfutat D. Petrus calumniam impiorum, ac maledicentium teſti- 167.
monio Joëlis Prophetæ 2. n. 28. Poſtquam egit de Joëlis 2.
Chriſto D. omnium ſupremo Doctore n. 23. agit de adventu Spiritus Sancti, & ait: *Effundam de ſpiritu meo.* Illud *effundere* ſignificat dare cum magna abundantia, ac largitate, & ita vertit Antiochenus *Inundare fa-* Antioch.
ciam, quod indicat multam exuberantiam *de ſpiritu meo*, qui à Patre, filioque procedit, quæ miſſio peculiariter videtur referri ad Chriſtum; de ipſo enim ut omnium Doctore agit Propheta, ut notant Expoſito- Cornel.
res, Cornelius, & alii ibi.

Super omnem carnem Per Synecdochen intelliguntur 168.
homines. D. Chryſ. ſolos Judæos intelligit, tamen ap- D. Chryſoſt.
tius D Hieron. Theodoret. Albertus Mag. intelligunt D. Hier.
omnes homines tam Judæos, quam gentiles, & in hoc Theod.
oſtenditur ſuprema Divinitas Spiritus Sancti, qui ad Albertus.
omnes extendit dona ſua, & neminem excludit, & cum Magnus.
multa energia dicitur *ſuper omnem carnem*, ut adver- Rabbi.
tunt Rabbi, Salian. & Lyra, ſuper illos venit Spiritus Lyran.
Sanctus, qui habent cor tenerum ad modum carnis, Ezech. 11.
& non obduratum in peccatis tanquam lapideum: Inde dicit Deus per Ezechielem 11. n. 9. *Auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum.*

Et prophetabunt filii veſtri, & filiæ veſtræ, ut fecerunt 169.
Sacri Apoſtoli, Beata Virgo Luc. 1. n. 46. Elizabeth. Luc. 1.
Luc. 1. n. 38. Zacharias, Simeon Anna propheteſſa Luc. Luc. 2.
2. n. 29. & 36. & quatuor filiæ Philippi Diaconi pro- Actor. 21.
phetantes Actor. 21. n. 9. & Agabus ibid. n. 10. & Joannes in ſua Apocalypſi, & multi alii in primitiva Ecclesia, de quo multa Rozius de ſignis Eccleſiæ lib. 6. cap. 12. conſidera magnam, & altam prudentiam Petri, ut ex dono ac honore exhibito filiis alliciantur Patres ad credendum ea quæ dicuntur. *Patres maximè alliciuntur honore filiorum.*

Senes veſtri ſomnia ſomniabunt, & juvenes veſtri 170.
viſiones videbunt. Senibus, utpote ætate feſſis in ſomnum propenſis, tribuit ſomnia; at verò juvenibus excitatis, & vigilibus viſiones, quæ in vigilia fiunt Deo, ſua infinita ſapientia ſe Deus accommodat uniuſcujuſque genio. Revelationes Divinæ fiebant, vel per viſiones, vel per ſomnia, quia tunc ſenſus magis *Deus ſe accommodat genio uniuſcujuſque.*

gis placati, & quieti ſunt ad divina percipienda juxta illud Moyſis Num.12.num.6.ſi quis fuerit inter vos Propheta Domini in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum.

Num. 12.
177. Verſ. 18. *Super ſervos meos, & ancillas.* Chaldæus habet, *Etiam] ſuper ſervos, & ancillas.* Deus, ut dicitur Roman. 2. non eſt acceptator perſonarum, ſed in omnes, ſive Dominos, ſive ſervos effundit, & communicat dona ſua. D. Cyrill. Jeroſolym. Cathech. 17. Rufinus à Caſtro, & alii, per ſervos, & ancillas accipiunt gentiles; nam in lege veteri Judæi erant tanquam Filii Dei adoptivi, gentes quaſi ſervi, ſed per Chriſtum in filios ſunt adoptati. Ita Rupert. Hugo Sticher, & alii. Moraliter etiam dicam eſſe ſervum Dei eſt quid valde honoroſum, & honorificum de quo multa dixi ad cap. 1. Apocalypſ. q. 5. n. 33. 34. & q. 5. n. 64. & cap. 5. q. 25. n. 227.

QUÆSTIO XX.

Quare D. Petrus ad confutandam calumniam iniquorum, nunc poſt rationem ſcripturam proponit?

178. *Argumentum efficax non ratione, ſed ſcriptura.* Theoph.

Efficaci ratione refutavit D. Petrus objectam calumniam, quod Apoſtoli ebrii eſſent, quia fieri non poterat cum eſſet *hora diei tertia*; Nunc efficaciter argumentatur ex Sacra Scriptura, quod eſt omnium fortiſſimum telum ad omnem falſitatem deſtruendam Theophilact. *Cum igitur aliqua quæſtio eſt inexplicabilis ne confugias ad rationes; rationes enim excogitatæ tam evertuntur, quam approbantur, ſed Dei vocem quis ſolvit. Ratio ſolvitur, ſcripturæ non ſolvitur.*

179. Accedit Diabolus ad Chriſtum Dominum tentandum, & ſemper producit rationes miracula exquirens: *Si Filius Dei es, dic ut lapides iſti panes*

Matth. 4. *fiant.* Matth.4.num. 3. Secundo ait Diabolus, *ſi Filius Dei es mitte te deorſum, Angelis ſuis mandavit de te, in manibus portabunt te.* Tertio, accedit oſtendens omnia regna mundi, dicens: *Hæc omnia tibi dabo ſi cadens adoraveris me.* At Chriſtus D. inimici protervi tela ſemper repercuſſit Scripturæ Sacræ teſtimonio: *Non in ſolo pane vivit homo, non tentabis Dominum Deum tuum, Dominum Deum tuum adorabis*: Quid eſt quod Chriſtus Dominus Dei ſapientia argumentans, Diabolus opponens rationes, cur eas aliis rationibus non diluit, ſed ſcripturæ gladio eum comprimit; ſciebat præclariſſimè Chriſtus Dominus quod frequenter maximè à malignis contra rationes, rationes opponuntur, at contra teſtimonia ſcripturæ comprimendum os, & ſolum illi auſcultandum, atque obtemperandum. Cajetanus ait: *Ut dicamus arma noſtra eſſe Sacras Scripturas; nulla enim poterit nos ſuaſio ad malum trahere, ſi conſultis Sacris Scripturis actiones noſtras, & omiſſiones direxerimus.*

Chriſtus ſe defendit non ratione, ſed ſcriptura. Cajet.

180. Ait D. Petrus ſua 2. epiſt. cap. 1. num. 19. quod

2. Petr. 1. cum eſſet cum Chriſto D. in monte in illo Transfigurationis Myſterio, audivit illam vocem è Cœlo allatam ab æterno Parente. Hic eſt Filius meus dilectus, ipſum audite, & ſubdit, *habemus firmiorem propheticum ſermonem*, quomodo hoc dicitur, poteſt ne aliquid eſſe fortius, quam ipſa Æterni Parentis vox, quomodo ait Apoſtolus, *habemus firmiorem propheticum ſermonum.* Et nil ſane verius, ac fortius, quam illa cœleſtis vox, & contra teſtimonium poterat aliquis dicere, quod Petrus non bene audivit, nec bene referebat; At contra propheticum ſermonem, ac ſcripturam nihil poterat oblatrari, nec contradici. D. Auguſtinus ſerm. 27. de verbis Apoſtol. cap. 4. ait. *Quis noſtrum non miretur delata voce de Cœlo certiorem propheticum ſermonem ab Apoſtolo dictum eſſe! Certiorem eſſe dixit, certiorem, non meliorem, non veriorem, Tam verus ille ſermo de Cœlo, quam ſermo Propheticus, tam bonus, quam utilis; quid eſt ergo certiorem, in quo magis confirmatus Auditor, quare hoc? Quoniam ſunt homines infideles, qui ſic detrahunt Chriſto, ut dicant eum magicis artibus feciſſe, quæ fecit: poſſent ergo infideles etiam iſti ad vocem de Cœlo delatam per conjecturas humanas, illicitas curioſitates ad magicas artes referre, ſed Prophetæ antea fuerunt, non dico antea ante iſtam vocem, ante Chriſti carnem, nondum erat à hona Chriſtus, quando miſit Prophetas, Ecce quare Apoſtolus Petrus ait habemus certiorem propheticum ſermonem. Vox de Cœlo, qua fideles admoneantur, propheticus ſermo, quo fideles convincantur.*

D. Auguſt.

Aliquid contra verba opponitur, non contra ſcripturam.

Similiter Beda ait: *Si quiſpiam noſtro teſtimonio diſcredendum putaverit, quid in ſecreto gloriam Redemptoris noſtri conſpeximus divinam, quod vocem Patris ad eum factam audierimus, certe ſermoni prophetico nemo contradicere, nullus me ambigere audebit, quem Divinis ſcripturis jam olim inſertum omnes verum eſſe teſtantur.* Similiter Oecumenius, ſi quiſpiam malignus de ſermone, ac teſtimonio Petri audeat detrahere, nullus audebit contradicere teſtimonio prophetico. 181. Beda.

Ait Chriſtus D. Joan. 5. n. 39. *Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit,* idemque eſt ſenſus, quia non creditis Moyſi, mihi non creditis: Ecce hic Chriſtus D. prius credulitatem tribuit verbis ſcripturæ, quam verbis ſui ipſius; nihil verius poterat excogitari Chriſti verbi; cum enim ipſe ſit ipſemet Deus, eſt ipſe pura veritas, in cujus ore non eſt inventus dolus; tamen, ut dixerunt perfidi Judæi: *Tu teſtimonium das de te ipſo, teſtimonium tuum non eſt verum*: At verba ſcripturæ contemnere, ac refutare, nullus erit tam fatuus, tamque mentis inops, qui hæc audeat facere. Theophylact. ait: *Si ſcriptis non creditis, quomodo verbis meis credetis.* 182. Ioan.

Plus referendum ſcripturæ quàm verbis.

Actor. 2. n. 19. Et dabo prodigia in Cœlo ſurſum, & in terra deorſum, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi.

N 20. Sol convertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & manifeſtus.

N. 21. Et erit: omnis quicumque invocaverit nomen Domini ſalvus erit.

VERSIONES.

Syrus n. 19. Dabo virtutes ſuper terram.

Arabicus. Dabo portenta, & atritatem fumi.

Æthiopicus. Dabo miracula in terra.

Syrus n. 20. Sol convertetur in caliginem, &c. dies magnus, & tremendus.

Æthiop. Sol obſcurabitur, & Luna fiet ſicut ſanguis, &c. & dies Dominiglorioſus,

Goth. Dies horribilis.

Syrus n. 21. Nomen Domini uniet; *Vatabl.* ut ſervetur. *Alii* erit illuſtris.

EXPOSITIO XI.

Verſ. 19. & 20. D*abo prodigia*, ut tenent Origenes in Joan, & Cardinal. Hugo, hic

hic *prodigia vocantur, quæ præter opinionem ſunt, & humanam conſuetudinem excedunt.* Amonius verò in Amon. Catena græca, illud dicitur ſignum, quod aliquid ſignificat, & oſtendit maximè futurum. Tamen apud Authores hæc duo confunduntur, & idem ſignificant. *In cœlo*, nempè Sol *convertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem*, & addit etiam Textus. Et terra *in ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi.* Ad quæ hæc referantur variæ ſunt ſententiæ, probabilius ad diem judicii, quæ ſigna latiſſimè explicavi tom. 4. in Evangelia cap. 50. per 26. quæſita, & de his, ac cohærentia textus ad præſens dicam quæſtione ſequenti 20. & 21.

184. Verſ. 21. *Et erit* in illo, nempe die judicii, ac horrore, & tremore tantorum ſignorum præcedentium *Omnis quicunque invocaverit* ex toto corde, ac fide, ſive verbo, ſive opere prædicando, ac docendo *nomen Domini*, nempe ejus potentiam, virtutem, atque adjuvamen, hæc omnia veniunt intelligenda ſub Dei nomine, ſic ait ſanctiſſima Virgo, *Fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen ejus.* Luc. 1. *Salvus erit*, nempe ab omni malo, & vitam æternam aſſequetur; *Invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Pſalm. 49. num. 15. Et ratio eſt, quia Pſal. 49. invocat Deum, Dei potentiam fatetur, & ſuam agnoſcit inopiam.

QUÆSTIO XX.

Quare poſt varias expoſitiones circa literam textus Joëlis, ultima ac finali judicio amplectitur?

185. Rabbini. Circa expoſitionem Prophetæ Ioëlis capite ſecundo quam in præſenti refert D. Petrus, variæ ſunt ſententiæ. Primo Rabbini dicunt hæc prodigia facta eſſe tempore Ezechiæ Regis, quando Angelus Domini percuſſit in ejus exercitu Sennacherib 180. millia hominum; hoc tamen eſt fictitium; nam nec Ioſephus, nec alius antiquus Author de talibus prodigiis meminit.

186. D. Hieron. D. Remi. Hugo. Secundo jam ex Catholicis D. Hieronym. D. Remig. & Hugo hæc de tempore Chriſti exponunt, & tunc talia prodigia facta ſunt, nam in ejus nativitate Angeli canunt gloriam, Stella Magos ducit, in ejus morte Sol obſcuratur, è latere ejus fluit Sanguis, & aqua, quæ ignem charitatis in diſcipulis accendit, & hæc omnia facta ſunt ante diem Reſurrectionis, qui fuit dies horribilis Judæis, & in die Pentecoſtes Spiritus venit in igne, & ideo D. Petrus in præſenti hanc prophetiam refert; & hanc ſententiam ſequitur Sanchez, eſtque probabilis; tamen non adæquatè, at plane explicat omnia, maximè quiſnam ſit ille dies Domini magnus, & horribilis, & multa exponit in ſenſu allegorico, nos autem ſenſum literalem quærimus.

187. D. Chryſ. Oecumen. Lorin. Bardo. Tertio D. Chryſoſt. Oecumenius, Lorinus, Bardo in Ezechiel. capite decimo verſ. 1. exponunt locum Prophetæ de deſtructione Jeroſolymis per Titum, ubi multum ſanguinis Judæorum effuſus eſt, templum, civitas, & omnia combuſta ſunt; redactique in fumum, & in cineres; tamen illa prodigioſa ſigna in Sole, & Luna non legimus ibi facta.

188. Quarta, & vera ſententia tenet, quod Propheta ad literam loquitur de ultima die judicii, nam poſtquam Propheta cum his ſignis de Sole, & Luna terminavit caput ſecundum, ſtatim incipit caput Joël. 2. Ioëlis 3. Tertium num. 1. & 2. *Ecce in diebus illis* in tempore, de quo immediatè antea locutus fuerat: *Congregabo omnes gentes, & reducam illas in Vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis.* Ecce dies magnus, & horribilis, quem talia ſigna præcedunt, ut prædixit Chriſtus D. Matth. 24. num. 29. Luc. 21. num. 15. *Erunt ſigna in Sole, & Luna, nam Sol obſcurabitur, Luna non dabit lumen ſuum, Stellæ de Cœlo cadent, Luna tunc vertetur in ſanguinem* Iſai. 24. num. 23. multus ſanguis Sanctorum Martyrum cum SS. Elia, & Henoch effundetur ab Antichriſto Apocalypſ. 11. n. 7. & ipſe Antichriſtus concremabit civitates, *Cujus fumum viderunt amici ejus.* Apocalypſ. 18. n. 9. & ut ait Apoſtolus Petrus epiſt. 2. cap. 3. n. 7. poſt diem judicii: *Omnia iſta igne conſumenda ſunt.* Hanc ſententiam, ut valde communem, tenent Tertullian. lib. 4. contra Marcionem cap. 39. Origenes tract. 30. in Matth. D. Thomas in cap. 24. Matth. & ad citatum locum Joëlis Theodoretus, Rupertus, Lyra, Vatabl. Arias, Ribera, à Caſtro, Cornelius, imo & D. Chryſoſt. in Acta in præſenti.

Sylveira in Acta.

Matth. 24. Luc. 21. Iſai. 24. Apoc. 11. Apoc. 18. 2. Petr. 3. Tertull. Origen. D. Thom. Rupert. Lyran. Vatabl. Arias. Ribera, à Caſtro. Cornel. D. Chryſ.

QUÆSTIO XXI.

Quare D. Petrus in die tam feſtivo, ac ſolemni commemorat diem judicii univerſalis?

Superiori quæſtione locum Joëlis in præſenti adductum à D. Petro, de extremo, ac horrendo finali judicio expoſuimus, & exinde magna ſuboritur dubitatio: Cur à Principe Apoſtolorum, in die tam feſtivo, ac ſolemni, mentio fit de tremendo judicio finali? 190.

Reſpondeo primo, quod eſt alta, & ſuprema ſapientia Divina, quod ſemper in memoria, ac ante oculos in omni feſtivitate habemus extremum diem judicii. In ſolemni, ac glorioſo die Aſcenſionis Chriſti duo Angeli in veſtibus albis pro tanta feſtivitate Sacris Apoſtolis adſtitere, qui & dixerunt eis: *Hic Jeſus qui aſſumptus eſt à vobis in Cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in Cœlum.* Act. 1. n. 11. Expende illud *ſic veniet*, nempe ad judicium finale, ut eſt omnium interpretatio; & cur ipſum judicium commemorant; ne tanta feſtivitas periret ſine illius diei memoria. 191.

In omni feſtivitate dies judicii antequam oculos obſervetur.

Secundò, ut ipſe D. Petrus teſtatur Act. 10. n. 42. dicens: *præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe qui conſtitutus eſt à Deo judex vivorum, atque mortuorum.* Et D. Petrus, ut præſtantiſſimus Chriſti diſcipulus, & caput Eccleſiæ; omnibus præbens exemplum ſtatim in prima concione adimplet Domini mandatum prædicans, & teſtificans populo ejus ſupremam poteſtatem judiciariam. 192.

Petrus exequitur, Magiſter mandat.

Tertiò, altiſſima, & ſuprema ratione ſe agit D. Petrus in hac re, tanquam ſi dicat: O Judæi hodie advenit Spiritus Sanctus in igne ad inflammanda corda fidelium, eaque implenda omnium cœleſtium donorum abundantiâ, qui eum tanquam fideles verè recipiunt ejus mandata exequentes, tamen ſcitote, quod, qui ejus mandata contemnunt, & non recipiunt, duriſſimum ejus judicium finale experientur. magnis prodigiis ipſos damnando ad ignem æternum, quod facit Apoſtolus, ut judicio finali ipſi contremiſcant, & convertantur: Quis audito horrendo judicio finali non timeat, & ad meliorem frugem ſe recipiat! 193.

Scribens D. Paulus ad Corinth. epiſt. 1. cap. 4. numer. 25. videns eos à via Domini declinantes; & peccatis indulgentes, ait eis. *Quid vultis in virga veniam ad vos!* B. Paulus flagrabat charitate, ac ſumma indulgentia in ſuos diſcipulos, ut diceret *Omnia ſuſtineo propter electos*, quomodo ergo virgam minatur? & unde illi virga? ipſe non erat Prætor: nec Conſul, nec judex, unde ergo illi virga; Erat admonitio judicii venturi, quæ tanquam rigida virga 194. 1. Cor. 5.

Judicii memoria revocamus ad bonum.

virga ſomnolentos, ac demerſos in peccatis excitat, & ad viam ſalutis reducit. D.Hieronym. in Pſalm.2. ait: *Nunquid Paulo jus prætorium erat, ut virga comminaretur?* Non utique ita opinandum eſt, ſed quia omnis Dei ſermo, quo per comminationem, terroremque judicii ad innocentis vitæ viam regimur, virga eſt nuncupatus, per quem providentis Rectoris monitu coërcemur. (D. Hier.)

195. Poſtquam Deus locavit primum Parentem poſuit eum in Paradiſo, & *Præcepit dicens: De omni ligno Paradiſi comede.* Geneſ.2 n.16. Determinat Deus cibos Adamo de fructibus arborum, at verò de carnibus, & piſcibus nullus eſt ſermo, nec aliqua conceſſio facta legitur, ut larga manu ſe Deus habuit cum Noë, cui dictum eſt à Domino Geneſ. 9.num.3. *Omne, quod movetur, & vivit erit vobis in cibum, quaſi olera virentia tradidi vobis omnia.* Cur, quæſo, Adamo totius Orbis Principi fructus arborum taxantur in eſcas. At Noë, omnia animalia tam volatilia, quàm terreſtria, ac aquatilia ad menſam conceduntur. Unde tanta differentia in ſumma largitate Divina? Ut modo tam amplas eſcas homini porrigat, qui tam paucas antea conceſſerat. Cum limitatione fructus datur, ne paſtus tanta multitudine ciborum inde ei daretur occaſio, ut à lege exorbitaret in tanta felicitate poſitus: Talis vero occaſio non dabatur in Noë cum ipſe præ oculis habuiſſet diluvium, in quo præfigurabatur univerſale judicium, cujus umbra efficaciſſimum frænum eſt, ut homines contineat in lege Dei, ne ab illa recedant: Unde non mirum quod multa concedantur, ut judicium eſt ante oculos, quæ denegantur ubi nulla illus eſt memoria. Tertullian.l.contra Pſychicos ait. *Poſt diluvium reformatione generis humani, ſuffeciſſe unam interim legem à ſanguine abſtinendi, permiſſo uſu cæterarum, jam enim judicium Dominus oſtenderat per diluvium.* Ubi demonſtratum fuit judicium, ibi impoſita fuit magna, ac rigida catena, ne homines in peccata præcipitarentur. *Jam enim judicium Dominus oſtenderat per diluvium.*

(Geneſ. 2. n. 16. — Geneſ. 9. — *Judicii conſpectus homines refrænat à peccatis.*)

Act. 2. *n.* 22. Viri Iſraëlitæ audite verba hæc, Jeſum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, ac prodigiis & ſignis, quæ fecit Deus per illum in medio veſtri, ſicut vos ſcitis.

*N.*23. Hunc definito conſilio, & præſcientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemiſtis.

*N.*24. Quem Deus ſuſcitavit ſolutis doloribus inferni juxta quod impoſſibile erat teneri illud ab eo.

VERSIONES.

Syrus.n. 22. Qui à Deo apparuit apud vos præclaris factis.

Æthiopicus. Quem monſtravit vobis Deus ſignis, & miraculis.

Oecumen. Pagni. A Deo deſignatum, *Tertul.* deſtinatum, *Vatabl.* Exhibitum à Deo.

*Syrus n.*23. Hunc, qui ſelectus erat ſibi ad hoc ex præſcientia, & voluntate Dei ſolutis finibus, &c. crucifixiſtis, & occidiſtis.

Arabicus. Hunc juxta mentem Deo præfinitam, &c. & poſt quam illuſiſtis ei.

Æthiopicus. In ordinatione conſilii ejus & providẽtia ſuſpẽdiſtis eum; & trucidaſtis.

Aliqui codices. Affligentes interemiſtis.

*Syrus.n.*24. Et ſolvit dolores, quia non poſſibile erat, ut detineretur.

Arab. Quem liberavit à doloribus mortis,

EXPSOITIO XII.

Verſ.22. *Viri Iſraëlitæ.* Antea verſ. 14. eos dicit Petrus *Viri Judæi*, quia ſic à Juda filio Jacob dicti erant, nunc verò eos appellat Iſraëlitas, qui à Jacob, ſeu Iſraël dicti erant, cum eos Iſraëlitas nuncupat juxta ſuum primarium ſignificatum, viros fortes vocat, ut non moveantur dictis impiorum hominum. *Audite verba hæc*, ut notat Hugo, quæ ego dico vobis, nam quod impii, & iniqui dicunt, quod *ebrii ſunt iſti.* Jeſum Nazarenum D.Chryſoſtomus, *ſtatim patriam dicit, quæ ſane videbatur contemptibilior eſſe:* quod eſſet contemptibilis bene probatur ex illo Joan.1.n.46.de Nathanaële dicitur: *A Nazareth poterit aliquid boni eſſe*, & dicit Nazarenum. Communiter ſic vocabatur à Judæis Marci 10.n.47.Luc.18.n.17.Joan 18.n.5.à Pilato Joan.19.n.19.ab Angelis in Reſurrect. Marci 16.n.6.& paſſim in toto Evangelio, de quo multa in citatis locis dicebatur Nazarenus, vel ex Patria, vel ex ſignificato, quod juxta radicem Hebraicam, idem eſt ac flos, ipſe autem dicitur *flos campi.* Cantic. 2. n. 5. 196.

(Hugo. — D. Chryſoſt. — Joan. 1. — Marc. 10. — Luc. 18. — Joan. 19. — Cant 2.)

197. *Virum approbatum à Deo* exhibitum, demonſtratum, deſignatum à Deo juxta varias lectiones, virum dicit, id eſt fortem, ac generoſum, Syrus legit: *Qui à Deo apparuit vobis*, ut miſſus, exhibitus, demonſtratus, deſignatus à Deo, quod efficaciter oſtenditur. *Virtutibus, prodigis, & ſignis*; per virtutes Lyranus intelligit præclariſſima opera virtuoſa Chriſti, quæ fuerunt in ſupremò omnium virtutum apice; alii, etiam per virtutes intelligunt miracula, quæ Dei virture fiunt. Expoſitio Lyræ videtur accommodatior prodigiis, & ſignis, hæc idem ſignificare jam ſupra dixi, vel dic prodigia denotare magna, & ſtupenda, ut mortuos ſuſcitare; ſignis à ſignificando, ut Dæmones expellere, quod altius explicabo q. 23. in limine n..... *In medio veſtri*, id eſt vobis videntibus, & agnoſcentibus. (Liran.)

188. Verſ. 23. Hunc definito conſilio, & præſcientia Dei traditum D.Chryſoſt.in præſenti ſic ait: D.Petrus tentat liberare eos à crimine, ut quondam fratres ſuos Joſeph, à quibus venditus fuerat dicens, non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum Geneſ. 45.n. 8. quia ipſam venditionem vertit Deus in bonum, ut exaltaretur Joſeph, *& ſalvos faceret multos populos*, ut dicitur Eccleſ. 50. numer.16. *ſimulque oſtendit*; ait Oecumenius, *quam Chriſtus libenter, ac libere paſſionem ſubierit, & à Deo prædefinitis cooperatus eſt.* Et ait Textus, *definito Conſilio.* Totis ſanctiſſimæ Trinitatis, ac *præſcientia Dei*, prævidit impias Judæorum voluntates reſolutas contra Chriſtum Jeſum eorum peccata arguentem, ut eum crucifigerent, *Traditum*, id eſt expoſitum in tota Trinitate, *per manus* impiorum judicum, ac miniſtrorum, ut crucifigeretur.

(D. Chryſ. — Geneſ. 45. — Eccl. 50.)

199. Verſ. 24. *Quem Deus ſuſcitavit*, virtute ſua propria, ut verus Deus *ſolutis doloribus Inferni.* Dolores mortis, & Inferni methonimicè ſunt graviſſimi dolores, qui mortem afferant, & animam demergant in Infernum: ſenſus eſt Deus ſuſcitavit Chriſtum ſuperatis doloribus, ac cruciatibus concomitantibus mortem, & infernum; *juxta quod erat impoſſibile teneri eum*, cum ſit innocentiſſimus, ac verus Deus expers omnino totius pœnæ mortis, ac inferni ſeu ſepulchri.

QUÆSTIO XXIII.

Refutantur deliramenta hæreticorum præſentem Textum prævertentia.

200. Calvinus Beza. Ait D. Petrus: *Hunc definito conſilio, & præſcientia Dei traditum.* Impiè, ac imperitè Calvinus, & Beza, & alii hujus furfuris pro *præſcientia* legunt *providentia* ad ſuos errores, ac falſitates ſeminandas; dicuntque Deum eſſe Auctorem omnium operum, ſive bonorum, malorumve, Deumque eſſe cauſam tam peccatorum, quam virtutum, & ſicut fuit Auctor pœnitentiæ Petri, ſic perditionis Judæ, ac crucifixionis Chriſti.

201. O impia, & impudica, crudeliſque blaſphemia contra Divinam bonitatem! Et imprimis juxta radicem græcam legendum, *præſcientia Dei*, & ſic habent antiquiſſimi codices, & Patres ante Calvinum, & Bezam: ſed hi impij ad ſuos errores ſuſtinendos corrumpunt hic Sacram Scripturam, ut in multis aliis faciunt.

202. Sancta, vera, ac Catholica Doctrina eſt Deum non eſſe cauſam, nec Auctorem alicujus peccati, nec alicujus actionis moralis malæ, ſed eſſe authorem omnium bonorum operum, quod de ſurſum eſt deſcendens à Patre luminum, concluſio eſt de fide Oſeæ 13. num. 9. *Perditio tua Iſraël: tantummodo in me auxilium tuum.* Alii codices habent: *Perditio tua ex te Iſraël.* Pſalm. 5. num. 4. *Non Deus volens iniquitatem tu es.* Jeremiæ 19. numer. 5. *Ædificaverunt excelſa Baalim, quæ non præcepi, nec locutus ſum, nec aſcenderunt in cor meum.* Habacuc 1. num. 13. *Mundi ſunt oculi tui, ne videant malum, & reſpicere ad iniquitatem non poteris.* Eccleſ. 15. numer. 21. *Deus nemini mandavit impiè agere.* Luc. 13. numer. 27. *Quibuſdam* ait Chriſtus: *Neſcio vos, diſcedite à me operarii iniquitatis.* Jacob Apoſtol. capite primo numero decimo tertio ait: *Nemo cum tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur, Deus enim intentator malorum eſt, ipſe autem neminem tentat, unuſquiſque verò tentatur à concupiſcentia ſua.* Et multa alia loca.

(Oſeæ 13. Pſal. 5. Jerem. 9. Habac. 1. Eccl. 15. Luc. 13. Jacob.)

203. *Explicatur Dei præſcientia, ac ejus divinum decretum.* Totam hanc catholicam doctrinam altiſſimè confirmat D. Petrus in præſenti dicens: *Hunc definito conſilio præſcientia Dei traditum.* Dum decreto Dei, conjungit ejus præſcientiam; nam, ut docent communiter Theologi Deus ab æterno per ſuam omniſcientiam prævidit Scribas, & Phariſæos impios in tali tempore, & loco irruere contra Chriſtum Jeſum ejus nequitias reprehendentem, ut eum crucifigerent, tunc Deus decrevit ponere Jeſum in tali tempore, & loco, & ejus mortem in ſalutem generis humani ad recompenſandam injuriam ſibi factam per peccatum Adami; ac proinde in Deo præſcientia extitit ex malitia Judæorum, decretum verò ordinans ipſam Chriſti mortem in noſtram Redemptionem fuit ex bonitate Divina.

204. *Prævenitur objectionibus hæreticorum.* Et ita in quoddam æternitatis ſignum objectum fuit intellectui Divino illud peccatum crucifigentium Chriſtum, ut futurum, Deuſque illud præſcivit ſuo infinito lumine, & itaque non quia Deus præſcivit illud futurum erat, ſed quia illud in ſe erat futurum, ideo Deus illud præſcivit: Unde illa præſcientia nullam ponit neceſſitatem in rebus, quia ipſa Dei præſcientia non facit rem futuram, ſed illa, quia futura, ideo prænoſcitur à Deo.

205. D. Auguſt. D. Proſp. Communiter Sancti Patres D. Auguſt. in ſententiis n. 311. ait: *Multa bona fecit Deus in homine, quæ non facit homo, nulla vero facit homo, quæ Deus non facit, ut faciat homo.* D. Proſper ad capitula Gallorum cap. 7. ſic ait: *Gratia Dei non prius eos* (ſcilicet reprobus) *deſeruit, & quia hoc ipſos voluntariè facturos defectione prævidit, ideo illos in prædeſtinationis electione eos non habuit*, ſic D. Aug. multis in locis, D. Hier. D. Bern. D. Fulg. D. Chryſ. Noſter. D. Cyril. Alex. quos ad longum citant, ac ſequuntur omnes Theologi cum D. Th. 1.2. q. 79. art. 3. & ſent. cum Magiſtro in 2. diſt. 7.

(D. Dam. D. Hier. D. Bern. D. Chryſoſt. D. Tho. D. Cyril. Alexand.)

206. Tandem hæc veritas definita eſt in multis Conciliis Arauſic. 2. can. 25. anno 529. ſub Felice IV. Tandem in Trident. ſeſſ. 6. can. 6. ſic ait: *Si quis dixerit non eſſe in poteſtate hominis vias ſuas malas facere, ſed mala opera, ita ut bona Deum operari non permiſſive ſolum ſed etiam propriè & per ſe, &c. Anathema ſit.* (Arauſic. Trident.)

Et ad hanc veritatem confirmandam fortiſſimas, ac graviſſimas rationes, adducunt citati Theologi, & doctiſſimè explanant, & ex eo maximè quia ſententia hæreticorum multum repugnat cum bonitate Divina, & ex tali hæreſi ſequuntur graviſſima abſurda, quod; ſcilicet, Deus ſit peccator, malefactor, injuſtus, & iniquus, quia condemnat hominem ad infernum ob peccata, quæ ipſe fecit, ut homo faceret, quæ ſunt impudica, blaſphema quas piæ aures horreſcunt audire. Hæc breviter pro præſentis Textus explanatione.

QUÆSTIO XXIV.

Quare D. Petrus per tam altiſſima media probat Chriſtum D. verum eſſe Meſſiam promiſſum in lege, verumque eſſe Filium Dei?

207. Ait D. Petrus: *Jeſum Nazarenum virum approbatum à Deo virtutibus, prodigiis, & ſignis,* quæ omnia clare, & aperte monſtrabunt ipſum eſſe verum Meſſiam in lege promiſſum, nam de eo ſcribens Iſaias ait cap. 35. n. 5. *Deus ipſe veniet, & ſalvabit vos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt: tunc ſaliet ſicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Quæ omnia abundantiſſimè ſunt adimpleta in Chriſto ſua ſanctiſſima, ac puriſſima vita in ſupremo omnium virtutum genere præclariſſimo. *Prodigiis* magnis, & ſtupendis mirabilibus, ſuſcitans mortuos, quinque panibus ſatians pluſquam quinque millia hominum, ambulans ſuper mare, aperiens oculos cæcorum, & aures ſurdorum, mundans leproſos, dans manus, & pedes claudis, & arefactis, ſananſque infirmitates incurabiles, *In ſignis*, veluti à ſignificando dictis, ut imperare Dæmonibus, eoſque à corporibus expellere, quo evidenter demonſtrabatur, quod ipſe faciebat miracula, virtute Dei, & non Dæmonis, ut ipſemet Jeſus confundens malitiam Phariſæorum dixit Luc. 11. n. 17. *aperiens, & revelans cogitationes cordium* ibidem, & Matth. 10. n. 4. Luc. 7. n. 40. quod eſt opus ſolius Dei, ut ex Jeremiæ, & aliis locis ſcripturæ dixi ſupra cap. 1. expoſit. 12. n. 254. Deinde Chriſtus D. ſæpe condonavit, ac remiſit peccata, ut patet ex locis proxime citatis Matth. & Lucæ, quod eſt tantum Divinæ omnipotentiæ opus.

(Iſai. 35. *Evidenter demonſtratur Chriſtum D. eſſe verum Meſſiam.* Luc. 11. Matth. 10. Luc. 7.)

208. Et licèt aliqui Prophetæ fecerint aliqua miracula, fuerunt pauca, & in parvo numero, ut ait D. Petrus Actor. 10. numer. 38. *Jeſus à Nazareth qui pertranſiit benè faciendo, & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo, quoniam Deus erat cum illo.* Ut patet ex tota Evangeliſtarum ſerie, & Joannes 21. numer. 25. ait: *Quod ſi per ſingula ſcriberentur, ipſum mundum libros capere non poſſe.* In tam ampla multitudine ſunt, & valde diſſimilia opera Chriſti ab aliorum operibus; nullus enim Prophetarum penetravit cordium ſecreta, nec potuit remittere peccata, ut fecit Chriſtus D. in quo univerſa, quæ prædixit Iſaias citato loco abundantiſſimè ſunt adimpleta quæ omnia etiã luce meridiana clarius oſtendebant ipſum (Actor. 10. Joan. 21.)

Jeſum verum eſſe Meſſiam, ut multis in locis latè oſtendi.

[*Nomen Jeſus proprium Filii Dei.* — Luc. 2. — D. Bernard. — Daniel. 1. — *Jeſus nomen à ſolo Æterno Patre datum.*]

209. Oſtendit etiam D. Petrus apertè, & clarè Chriſtum D. verè eſſe Filium Dei, cùm eum appellat Jeſum; Hoc ſacratiſſimum nomen ob ſuam ſupremam celſitudinem nulli alteri poteſt convenire, niſi tantum Unigenito Filio Dei. D. Bernard. ſerm. 1. de Circunciſ. ait loquens de Chriſto, *Circunciditur ut verus filius Abrahæ, Jeſus vocatur, ut Filius Dei,* pro quo ſatis ingenioſè notat idem S. Doctor ſerm. 2. de Circunciſ. verba D. Luc. 2. n. 21. agens de Chriſti D. Circuncisione: *Vocatum eſt nomen ejus Jeſus, ut vocatum eſt ab Angelo:* ſic ait Sanctus Doctor: *Vocatum planè, non impoſitum, nempe hoc ei nomen eſt ab æterno, à natura propria habet, ut ſit ſalvator, innatum eſt ei nomen hoc, non inditum ab humana, vel angelica creatura.* Non dicitur quod Angelus, vel ſanctiſſima Virgo Maria, vel Joſeph impoſuerint Chriſto nomen Jeſus, ut dicitur, quod *Præpoſitus Eunuchorum impoſuit nomen tribus pueris, &c.* Daniel. 1. numer. 7. Non ſic dicitur de nomine Jeſu, quod non impoſitum eſt, ſed vocatum, ſeu dictum, ſeu evulgatum; quia tam ſublime, & altum nomen imponere ac dare erat ſupra vires intellectus creati, ſive Angelici, ſive humani, ſed ſolus Æternus Pater ſuo infinito lumine potuit ab æterno tam præexcelſum nomen Unigenito Filio ſuo cum ipſa natura dare, ac communicare; Innatum eſt nomen hoc, non inditum ab humana, vel Angelica natura.

[Matth. 1. — *Ex nomine Jeſus fit manifeſtus Filius Dei.* — D. Chryſ.]

210. Apparet Angelus ſancto Joſeph, ut ei aperiat Myſterium Incarnationis, ut ſic ab eo removeatur omnis anxietas, & ait de Virgine Maria, *Quod in ea natum eſt de Spiritu Sancto eſt, pariet autem Filium, & vocabis nomen ejus Jeſum, ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Math. 1. n. 21. Quod Angelus revelet Joſeph, quod Filius in utero Virginis conceptus erat ex Spiritu Sancto, & quod erat datus in ſalutem populi, multum per omnem modum inducebat, ut Joſeph fieret certior de Myſterio Incarnationis, ſed ad quid etiam manifeſtat nomen? *Vocabis nomen ejus Jeſum.* Præclariſſimè ſe habuit Angelus, manifeſtat nomen Jeſus, ut ex tanta illius ſublimitate dictis Angeli abſque ulla dubitatione acquieſceret, quod ut Filius Dei ſit conceptus ex Spiritu Sancto, & ſit Salvator totius generis humani, tam admirabile nomen ſolùm Unigenito Filio Dei poterat convenire. Pulchrè D. Chryſoſt. homil. 4. in Matth. ait: *Nec nomen quodcumque dici, ſed quod eſt infinitorum bonorum theſaurus, & ex hoc ad credendum, quod dicebatur, inducit.* Expende ultima verba.

[Matth. 1. — Iſal. 7. — *Jeſus nomen idem valet, ac nobiſcum Deus.* — D. Chryſ.]

211. Iterum in eiſdem verbis Angeli perſiſto, ait Angelus Matth. 1. n. 22. *Vocabis nomen ejus Jeſum, ut adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam, Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum Deus.* Iſai. 7. n. 14. Quomodo hæc poſſunt ſtare? Angelus ait, quod puer vocabitur Jeſus, & in hoc adimpletum eſt vaticinium Prophetæ, quod dicendus ſit Emmanuel, optima eſt cohærentia: Emmanuel interpretatur nobiſcum Deus, Jeſus nomen proprium Dei, ipſe veniens in mundum adimpletum eſt nobiſcum Deus, quod ſignificatum importat Emmanuel, & ex hoc intelliges, quod multis facit magnam difficultatem, cur D. Matthæus Hebraice ſcribens exponit nomen Hebraice Emmanuel? voluit Evangeliſta cavere, ne huic nomini Emmanuel aliquæ ſiniſtræ expoſitiones darentur, & ideò ipſe expreſſit veram, & germanam, quæ eſt nobiſcum Deus, quod ſignificatum etiam importat nomen Jeſus, & ita cum tali nomine optime vaticinium Prophetæ cohæret. D. Chryſoſt. ad hunc locum Matthæi ait: *Mos ſcripturæ eſt, eventus rerum ponere nominum loco, quid enim aliud eſt vocabitur nomen ejus Emmanuel, niſi videbunt oculi mortalium Deum inter homines verſantem,* Jeſum, ſcilicet, Dei Filium.

QUÆSTIO XXV.

Quare Chriſtus D. dicitur reſurgens ſolutis doloribus Inferni, & quid per tales dolores Inferni intelligatur?

[*Calvini blaſphemia.* — Hebræ. 5.]

211. PRimò impudicè Calvinus ait, Chriſtum D. in ſe ſuſcepiſſe pœnas, anxietates, ac deſperationes damnatorum nobis deditas, ut pro eis ſatisfaceret, & ſic eas ſolviſſe, & inde inferi hæreticus Chriſtum in Cruce deſperaſſe, cùm clamavit *Deus Deus meus, ut quid dereliquiſti me.* O impia, & barbara blaſphemia, Filium Dei facit peccatorem, immo in ipſa Cruce ait Paulus Hebræorum 5. n. 7. *Supplicationes cum clamore valido, & lachrymis offerens exauditus eſt pro ſua reverentia.*

[*Chriſtus non liberavit damnatos.*]

213. Secundò alii Hæretici dixerunt Chriſtum ſolviſſe dolores Inferni, tanquam ab effectu, ſolviſſe nempe damnatos à pœnis Inferni; quomodo hoc fieri poteſt, cum ipſi ſint obſtinati in malo, & in illa ſancta civitate nihil coinquinatum ingreditur, & ſi Chriſtus damnatos liberavit à pœnis, cur non etiam Dæmones?

[Cajet. — *Chriſti corpus in ſepulchro nulla pœnalitas.*]

214. Tertio Cajetanus docet pœnalitatem quandam animæ Chriſti fuiſſe à corpore ſeparari, & eſſe in inferno, ſeu Lymbo Patrum, corpori autem etiam eſſe ſine anima in ſepulchro: At illa mutua ſeparatio inter animam & Corpus Chriſti non fuit impoſita tanquam in pœnalitatem, & ſatisfactionem alicujus peccati; quia omnis illa in morte Chriſti eſt abſoluta, ſed fuit conſequens ex debito naturæ, quam, ut verus homo ſuſtinuit, immo ad magnam animæ Chriſti gloriam quæ animas Sanctorum Patrum ſecum adduxit in gloriam.

[*Liberans animas Purgatorii.* — D. Auguſt.]

215. Quartò alii cenſent Chriſtum D. ſolviſſe dolores, ſeu funes, ut habet Syriacus, qui ipſum Chriſtum, ſuoſque fideles conſtringebant, ipſoſque rupit, & diſſolvit non ſolum in ſe; ſed etiam in ſuis fidelibus, dum animas detentas in Purgatorio, vel Lymbo liberavit, & ſecum aſportavit in gloriam, ita D. Aug. epiſt. 99. Gloſſa interlinealis, & hæc ſententia eſt probabilis.

[Oecumen. — D. Chryſoſt.]

216. Quintò Oecumenius ait, *Quia mors illum detinens, doluit, ipſe verò à periculo ejus,* quod, ait, Chryſoſt. *periculum vocatur dolor mortis, liberatus eſt, ſic reſurgens tanquam jam non moriturus, nec ullum amplius dolorem mortis, aut conditionis mortalis experturus.* Tanquam ſi dicat Chriſtum mortuum, mors, & infernus tantum pondus in ſuo utero non poterant ſuſtinere, ſed magnum dolorem patiebantur, à quo dolore Deus reſuſcitans Chriſtum ruptis vinculis mortis, ipſam mortem, & infernum liberavit; hæc ſententia plus habet ingenii, quàm literæ, in qua eſt Theophilactus.

[Pſal. 17.]

217. Ad veram intelligentiam, ac ſententiam duo ſupponenda ſunt; Primum, quod graves, ac vehementiſſimi dolores dicuntur dolores mortis, & Inferni. Pſalm. 17. n. 5. & 6. *Circundederunt me dolores mortis, & dolores Inferni circundederunt me, præoccupaverunt me laquei mortis.*

[D. Auguſt. — Gen. 37. — Pagnin. — Job. 17. — Lyran. — Gen. 42.]

218. Secundum ſupponendum eſt frequentiſſimè in Scriptura infernum ſumi pro ſepulchro, ut ait D. Auguſtin. ad cap. 37. Geneſ. numer. 35. *Deſcendam ad Filium meum lugens in Infernum,* & ibi vertit Pagnin. in foveam, ſeu ſepulchrum. Job. 17. numer. decimo tertio. *Infernus domus mea eſt.* Lyra, *ſepulchrum domus mea eſt.* Geneſ. 42. numer. 38. ait:

Jacob

Jacob *Deducetis canes meos cum dolore ad Inferos*, id
3. Reg. 2. eſt ad ſepulchrum, ut legit Pagnin. 3.Reg.2.n.6.Ait David filio ſuo Salomoni de Joab: *Non deduces canitiem ejus pacificè ad Inferos.* Hoc eſt, ſepulchrum:
Pſalm. 6. Pſalm. 6. n. 6. *In Inferno quis confitebitur tibi?* Ex-
D. Hier. plicat D. Hieronymus in ſepulchro.

219. Ait D. Petrus de Chriſto D. *Quem Deus ſuſcitavit ſolutis doloribus Inferni.* Per dolores mortis, & Inferni intelliguntur acerbiſſimi, ac graviſſimi dolores, quæ ſunt cauſæ mortis,ac ſepulchri,quæ ſcilicet hominem deducunt ad mortem, & ſepulchrum: Deus
Verus & genuinus ſenſus. ergo ſuſcitans filium ſuum Unigenitum Jeſum ſolvit deſtruens omnes dolores, quos pertulit in ſua paſſione,agonia in horto, flagellis, ſpinis, cruce,& clavis, qui ipſum deduxerunt uſque ad mortem, & ſepulchrum, juxta quod ait D. Petrus: *Impoſſibile erat teneri eum*, in ipſa nempe morte, ac ſepulchro, cum ſit Agnus innocentiſſimus, unigenitus Dei Filius,Deus verus, & ipſamet vita, victor ac triumphator *ſedens ad dexteram Patris*, ut connaturalis, ac eſſentialis ſui locus, ut communiter explicant
Pſal. 109. Sancti Patres, & Doctores ad illa verba Pſ.109.n.1.
Marc. 16. *Sede à dextris meis.* Et Marci 16. n. 19. *Sedet à dextris Dei.*Ut ipſa vita non poterat teneri à morte, & ſolvit illius dolores,ut ſedens ad dexteram Patris, dolores nempe, qui eum in ſepulchro repoſuerunt.

Actor.2.n. 5. David dicit in eum:Providebam Dominum in conſpectu meo ſemper,quoniam à dextris eſt mihi ne commovear.

Num. 26 Propter hoc lætatum eſt cor meum & exultavit lingua mea,inſuper & caro mea requieſcet in ſpe.

Num 27. Quoniam non derelinquet animam meam in inferno, nec dabit Sanctum ſuum videre corruptionem.

*Num.*28.Notas mihi feciſti vias vitæ,& replebis me jucunditate cum facie tua.

VERSIONES.

*Syrus.n.*25. David dicit de eo: Fui proſpiciens Dominum in omni tempore ad dexteram.

Æthiopic Semper proſpiciebam eum,*Arias* ut ne concutiar.

Syrus n. 26. Exultavit lingua mea, etiam corpus meum commovebatur in ſpe.

*Arabicus.*Habitavit ſuper ſpem.*Æthiopic.* Adhuc in ſpe.

Arabic.n. 7. Quod non deſeres animam in præcipitio, neque dabis innocenti ſuo corruptionem, *Oecumen.* Nec fines.

Syrus n. 28. Revelaſti viam vitarum,& replebis me lætitia.

Arabic. Exultatione per vultum tuum.

Æthiopic. Et deliciæ in dextera tua in perpetuum.

EXPOSITIO XIII.

220. Cajetan. Syrus. Verſ. 25. David dicit *in eum*, Syrus legit *in eo*, alii *pro eo*.David,ut notat Cajetan.loquitur in perſona Chriſti,retenta verò noſtra vulgata dicit *in eum*, hoc eſt in laudem, & gloriam Chriſti, ac nomine ejus *providebam Dominum in conſpectu meo ſemper*, hoc eſt à primo inſtanti meæ Incarnationis, in tota mea vita, in omni actione mortis, paſſionis,ac dolorum ſemper mente tota defixa eram proſpiciens in Deum, à cujus intuitu, ac viſione, etiam ut homo nunquam me ſeparavi per ſcientiam beatam infuſam, certa,ac firma ſpe, quod ab omni tribulatione,ac morte me liberaret, & ideo ſubdit *à dextris eſt mihi*, non quocumque auxilio, & potentia, ſed valde ſingulari, forti, ac vehementiſſimo, quod per dexteram frequenter in Scriptura ſignificatur. *Ne commovear*, Arias *ne concutiar.* D. Aug. noſter Incognitus, ab eo ſcilicet,ſed in eo ſtabiliter, ac perſeveranter permanſit. Arias. D.Aug. Incognit.

Verſ.26. *Propter hoc lætatum eſt cor meum* magna, & interiori lætitia, *& exultavit lingua mea*, ut ait Lyranus Prorumpens exterius in laudes Divinas, ſicut ſcribit D. Lucas 10. n. 11. *In ipſa hora exultavit Jeſus in Spiritu ſancto*, ſubdit Textus *inſuper*, Syrus legit *etiam*,& ait, *& caro mea*,uſque ad tertium diem ſecura, & certa requieſcet in ſepulchro, & in infallibili *ſpe* futuræ glorioſæ Reſurrectionis. 221. Lyran. Luc. 10. Syrus.

222. Verſ. 27. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno.* Ex hoc loco apertè colligitur id, quod fides Catholica docet Chriſtum D. deſcendiſſe ad Inferos, ut habet Symbolum Apoſtolicum, & docent Sancti Patres. D. Ambroſ.ſerm. 74. de Marty. D.Hireronym.in Pſal. 15. D.Auguſt. epiſt.99.& alii Patres apud Bellarm. de anima Chriſti cap. 12. ubi latè impugnat errorem hæreticorum Calvini, Bezæ, & aliorum articulum Fidei denegantium, qui varias corruptelas faciunt in hoc textu,ſicut in aliis ad ſuos errores ſeminandos. Vide citatum Bellarm. Symbol. Apoſtol. D.Ambroſ. D. Hier. D. Auguſt. Bellarm.

223. Et quamvis anima aliquando ſumatur pro toto homine, ut dicitur *Egreſſæ ſunt de femore Jacob ſeptuaginta animæ* Exod. 1. num. 5. & ſæpe alibi; aliquando verò pro hominis parte informante corpus, ut hic, ſicut Infernus, aliquando pro Sepulchro,aliquando pro Lymbo, ut modo hic ſequens D.Petrus ſenſum Pſalmographi. Exod. 1.

224. Senſus ergo eſt: *Non relinques animam meam in inferno, nec caro mea videre ſepulchrum.* Primum refertur ad Chriſti animam deſcendentem ad Lymbum, ut deduceret animas Sanctorum Patrum; ſecundum ad corpus in ſepulchro, ut nullam corruptionis læſionem patiatur, & ideo ſubdit, *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, cum ipſe ſit ſanctus Sanctorum, non ſolum animâ, ſed etiam corpore, ut quæſtione ſequenti attingam.

225. Verſ. 28. *Notas mihi feciſti vias vitæ.* Revelaſti viam vitarum,me revocando ex morte,ac inferno ad vitam per reſurrectionem, ipſamque vitam tribuam Patriarchis, & Sanctis meis in Lymbo, tum in fine mundi in judicio *Univerſali* meis fidelibus, ducens eos ad novam reſurgentium vitam, & ideo Syriacus legit *Vitarum*, & ſubdit Textus *replebis me jucunditate cum facie tua*, hoc eſt præſente facie tua. Nam licèt Chriſtus à primo ſuæ Conceptionis inſtanti viderit Deum, hoc tamen fuit corpore paſſibili,ita ut ipſa gloria animæ non redundaret in corpus. At verò poſt Reſurrectionem gloria animæ redundat in ipſum corpus glorioſum cum impaſſibilitate, & claritate, cæteriſque dotibus corporis glorioſi, quibuſcum ſedet ad dexteram Patris in excelſis.

QUÆSTIO XXVI.

Quare corpus, & caro Chriſti dicenda eſt Sancta? explicatur quid ſit Sanctum.

226. Ait Textus: *Non dabis Sanctum videre corruptionem*,quod de toto Chriſti compoſito intelligunt communiter Doctores,ac ſi dicat: Non dabis

Chriſtum tuum : tamen exiſtimo referendum aſſe ad ipſum corpus, ſeu cadaver Chriſti in ſepulchro ; de anima enim ait : *Non relinques in inferno*, de corpore ; Non relinques in corruptione, *Non dabis videre corruptionem.*

227. Granad. Mendoz. Hurrad. Multi,& graves Theologi, ut Granado,Mendoza, Hurrado tenent, quod Sanctitas in ſuo conceptu abſtractivo ſit propria creaturæ intellectualis : fundamentum unicum eſt;quia Sanctitas dicit ſupernaturalem bonitatem, ad quam amor Divinus terminatur,& ipſa creatura ſit capax inire amicitiam cum Deo. Hæc ratio petit principium.

228. D Bonav. Mairon. Valent. Suarez. Nazar. Saavedra. Econtra vero multi graves Doctores,ut D. Bonaventura, Mairon.Jacobus de Valentia. Suarius,Toletus,Nazar.& alii, quos citat, ac ſequitur Saavedra de B.Virgine Maria veſtig. 4.diſ.24.ſect.3.n.53. aliâs fol.225.& miſſis multis rationibus iſtorum Authorum ego hac una ratione ſic probo : Illud eſt Sanctum, quod eſt purum, & liberum ab omni inquinamento, ac macula, & à Deo ſupernaturali ſatum,nam per talem ſupernaturalitatem jam res manet ſupra omnem naturæ vim conſtituta in quodam ordine divino, ac proinde ex illa ſupernaturalitate habet participationem à Deo,ut Authore ſupernaturali,ac fonte totius Sanctitatis,v. g. unio hypoſtatica, quæ datur inter Verbum D. & corpus Chriſti etiam ex parte corporis, & prout in corpore ſubjectatur eſt ſupernaturalis,& ſancta,& inde ipſum corpus Chriſti,& caro eſt ſancta, & in præſenti dicitur de corpore Chriſti : *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, ubi corpus ſumitur prout condiſtinguitur ab anima, de qua ſcribitur *Non relinques animam meam in Inferno*, & hac ratione poteſt dici ſanctus & gratia, ut eſt habitus, ſancta.

Quid ſit ſanctum?

229. *Corpus & caro Virginis ſancta.* Idem dico de corpore,ac carne B.Virginis Mariæ, quæ ipſum Deum verè,realiter,ac ſubſtantialiter in ſe ſuſcepit,uteruſque ejus factus eſt ſacrarium totius Trinitatis, & ex ejus ſanguine cooperante Spiritu ſancto formatum eſt corpus Chriſti, ipſaque, ut ait D.Thomas, attigit fines Divinitatis,& ideo ex tanta conjunctione cum Deo conſtituta eſt in quodam ſuperiori ordine,& quamdam rationem ſanctitatis corpus,& caro ejus participavit, & ita ut refert D. Damaſcenus de dormitione Virginis, Sancti Apoſtoli illud ſacrum cadaver venerantes adoraverunt.

D.Thom. D. Damaſc.

230. *Peculiaris providentia.* Ad noſtrum redeamus ſcopum: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, quam licet, ut debitam unio hypoſtatica requireret,tamen præter ipſam expoſtulabatur actio phyſica Divinitatis, quæ illud conſervaret,ac tueretur ab aëre, ac humoribus,aliiſque qualitatibus, quæ in corpore mortuo generant corruptionem,ut docent D.Tho.3.p.q.51.art.3.ad 2. & Gabriel. Herveus, & alii in 3. diſt. 20.

D. Thom. Gabriel. Herveus.

231. *Sanguis effuſus non eſt corruptus.* Soar. Quod etiam ad ſanguinem Chriſti effuſum in paſſione extendunt Gabriel. Durand. quos citat, ac ſequitur Suar.tom. 2.in 3.p.diſp.47.ſect.2.ſanguinem à Chriſto effuſum non fuiſſe corruptum, ut contingit in ſanguine effuſo ab aliis hominibus, à qua corruptione eum præſervavit Divinitas Verbi, cui, ut antea,erat hypoſtaticè unitus, ac conjunctus, & ait Soar. hoc videri definitum à Clemente V I. & Pio I I.

Clem. V I. Pius I I.

QUÆSTIO XXVI.

Quare tantus eſt Chriſtus in præſenti in referendis ac recenſendis beneficiis à Deo Patre acceptis?

232. MUlta dona à Deo Patre ſibi communicata repetit Chriſtus, primo *à dextris eſt mihi, ne commovear* : Secundo, *Caro mea requieſcet in ſpe.* Tertio, *Non relinques animam meam in inferno:* Quarto, *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Quinto, *Notas mihi feciſti vias vitæ.* Sexto, *Replebis me jucunditate cum facie tua.*

Mala beneficia à Deo Patre.

Tot, & tanta beneficia ſibi à Deo Patre collata commemorat, ut ſemper ea in memoria tenens, & pro eis gratias Deo habens, qui non ſolum in eo tot,ac tanta beneficia impertivit nempe quod in ipſis ingruentibus malis liberaverit, ſed etiam in ipſis eum ſublimaverit,& exaltaverit, ut ejus anima non ſolum non eſſet in Inferno, ſed etiam ab illo exiret magno Sanctorum Patrum comitatu quod non ſolum ejus corpus eſſet à corruptione liberum, ſed & ſanguis à corpore ſeparatus, perque varias partes diſperſus (ut dixi ſuperiori quæſtione ad finem)totus exultaret glorioſus, ac faciei Dei præſentiâ jucundaretur. 233.

Sancti ex malis exaltantur.

In perſona Chriſti ait Regius Vates Pſal. 9.n.15. *Qui exaltas me de portis mortis* Perbelle notat Chryſoſt. *Non dixit* (inquit) *qui liberas me, ſed qui exaltas me*; *non enim in eorum malis ſolvendis tantum ſubſiſtit Dei beneficium, ſed facit eos etiam admirabiles, inſignes, ac clariores, non dixit autem in porta, ſed ex portis multa pericula ſignificans à quibus*, ſcilicet non ſolum eſt liberatus ; Deus enim ſæpemulta mala contra Sanctos, ac juſtos fieri permittit,ut ipſi clariores appareant. 234. Pſal. 9. D. Chryſoſt.

A laboribus exaltantur Sancti.

Quod præclariſſimè confirmat, & proſequitur citatus Chryſoſt. ad prædictum Pſalmum dicens : *Poteſt enim Deus in rebus, vel difficillimis, & impeditiſſimi exitum invenire.* Et poſt pauca ſubdit : *Ideo nec pueros eripuit à principio, ſed poſtquam conjecti fuerunt in fornacem, nec Danielem antequam eſſet immiſſus, ſed ſeptem poſt diebus* : *Hoc jam oſtendens Pſalmographus, audi quod ſubjungat* : *Omnes gentes circumierunt me, vidiſti periculum inevitabile ſtatim, ſunt tamen omnia confracta ab ipſo Deo, & ideo addit, & in nomine Domini ultus ſum in eos*, Syriacus legit *exercuit in eos*, Arabicus *diſſipavit eos* ; Non enim liberavit pueros antequam mitterentur in fornacem,nec Danielem antequam ille in lacu Leonum deſcendiſſet,nec Davidem, antequam omnes gentes ad eum deglutiendum conveniſſent, ſed poſtquam pericula ipſa in eos irruerunt ut ſic illis ſuperatis glorioſiores, ac illuſtriores fierent, & ſic ait David: *Ultus ſum in eos*, Pſal.117.n. 10. Arabicus *diſſipavit eos.* D. Auguſt Noſter Incognitus, Genebrardus, ut glorioſus victor, ac triumphator exhiberetur. 235. D. Chryſoſt.

Syriac. Arabic. *Juſti de periculis triumphatores.* D Auguſt. Incogn. Genebr.

Magna ſeditio, murmurque populi cum exortum eſſet contra Moyſen, & Aaron, tumultuſque maximè increſceret, ut jam veluti ad eos interficiendos populus armatus conveniret, Moyſes,& Aaron pro tanto diſcrimine evitando *fugerunt ad tabernaculum fœderis* : Tunc Deus rem valde mirabilem perpetravit : *Poſtquam ingreſſi ſunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini*, Num.16.n.43.Res ſanè admirabilis, cùm ex tumultuante populo Moyſes,& Aaron fugiunt ad tabernaculum ; ſeque ad illud recipiunt, tunc nubes lucida cooperit tabernaculum,& ipſa Dei Majeſtas deſcendit, ut ab univerſo populo dignoſcatur.Quid illuſtrius, aut majus fieri poterat,quam propulſato periculo, ut ſervi Dei exaltarentur, ac ſublimarentur,quam quod ipſa Dei Majeſtas deſcenderet in eorum protectionem, & inde permiſſum eſt periculum ad eorum illuſtriorem gloriam Origenes citatus in Gloſſa ait: *Non legimus quod antea obtexerit nubes tabernaculum, & apparuerit Majeſtas Domini, & receperit inter nubem Moyſen, & Aaron, niſi tunc cùm ſurrexit in eos populus, & voluit lapidare : Diſcamus ex hoc quanta ſit utilitas in perſecutionibus Chriſtianis, quantum gloriæ conferatur* quando 153.

Num. 16. *Ex periculis, ac perſecutionibus maximè exaltantur Sancti.*

quando propugnator fiat Deus, & Spiritus infunditur.

237\. Poſtquam tres illi pueri egreſſi ſunt è fornace abſque læſione, *Tunc Rex promovit Sidrach, Miſach, & Abdenago in Provincias Babylonis*, Dan. 3. n. 93. Captivi erant morti traditi, flammis dati,& inde ad Principatum, & gubernaculum totius Imperii Babylonici exaltantur, elegantiſſimè D. Chryſoſtom. epiſt. 5. ad Theodor. ait: *Flamma corrupit mortalia corpora, & ab immortalibus abſtinet, integrumque reddit depoſitum, indeque multo cum ſplendore, nam quemadmodum ex Regibus Reges, ita de camino egreſſi ſunt pueri.* Expende præclara ultima verba. Quemadmodum Reges generant Reges, ſic fornax caminus ardens, ac ærumna affligens generant Reges, ac Principes.

Dan. 3. *Labor generat reges.* D. Chryſ.

Actor.2.n. 29. Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha David, quoniam defunctus eſt, & ſepultus, & ſepulchrum ejus eſt apud nos uſque in hodiernum diem.

Num. 30. Propheta igitur cum eſſet, & ſciret, quia jurejurando juraret illi Deus de fructu lumbi ejus ſedere ſupra ſedē ejus.

Num. 31. Providens locutus eſt de Reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in Inferno, neque caro ejus vidit corruptionem.

Num. 32. Hunc Jeſum ſuſcitavit Deus, cujus nos teſtes ſumus.

VERSIONES.

Syrus n 29. Permittitur dicere ad vos palam de priore Patrum David & domus ſepulchri ejus, &c.

Arabic. Æthiopic. Sanè licebit vobis apertè dicere, *Syrus Regius* monumentum ejus.

Syrus n. 30. De fructu ventris ſui ſedere ſupra ſolium ſuum.

Arabicus. Quod ſuſcitaturus eſſet Chriſtum de fructu lumbi ejus, quantum ad carnem, ut ſederet. *Oecumen.* ſuper thronum.

Syrus n. 32. Et vidit ante, & locutus de reſurrectione Chriſti, nec corpus ejus. *Cajetanus* Prævidens. *Oecumen.* Præſcius.

Arabicus. Cum hoc præſciviſſet, quod anima ipſius nempe Chriſti non eſſet deſerenda in præcipitio.

Syrus n. 32. Hunc Jeſum ſuſcitavit.

EXPOSITIO XIV.

238\. Verſ. 29. *Viri fratres liceat audenter dicere ad vos*, Syriaus *Permittitur dicere apud vos.* Magnus Magiſter Petrus modeſtiæ cauſa ſic loquitur tanquam benevolentiam, & dicendi facultate expoſtulans. *De Patriarcha David*, Syrus *de priore Patrum David*, Probat citata verba Pſalmi: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, non poſſe intelligi de David; quia *ſepulchrum ejus eſt apud vos uſque in hodiernum diem*; Vos enim hujus rei teſtes eſtis, quia ſepulchrum ejus, in quo ipſe mortuus, ac corruptus, redactuſque in pulverem jacuit, poſt tot ſæcula uſque ad præſens extat apud vos, intelligenda ſunt de Chriſto Jeſu, qui ſolum per 36. horas jacuit in ſepulchro, ut inde abſque ulla corruptionis læſione glorioſus ſurrexerit, cujus rei teſtes ſumus, proindeque in ejus perſona loquitur David.

Syriac.

Syrus.

Verſ. 30. *Propheta igitur cum eſſet* prævidit, & agnovit futura; *quia jurejurando juraſſet illi Deus:* Dicitur jurare, ut nos certiores, ac firmiores redderet de immobilitate ſui conſilii, ac voluntatis, ut patet ex Paulo ad Hebræos 6. n. 17. & ait: *In quo abundantius volens Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilii ſui interpoſuit jusjurandum.* Valde difficiles ſunt homines ad credenda ea, quæ ſunt Dei. *De fructu lumbi ejus:* de lumbo facit mentionem; lumbus enim eſt origo generationis. *Sedere ſuper ſedem ejus.* Hoc autem Chriſti regnum nun fuit temporale, in quo falluntur perfidi Judæi: Chriſtus regnat in Eccleſia per totum Orbem, & ejus regnum non ſolum eſt, ut filii Davidis, ſed etiam Dei Patris excellentius, ac illuſtrius regno Davidis; hoc enim fuit temporale, Chriſti verò ſpirituale, David terrenum, Chriſti cœleſte, Davidis finibile, & periit, Chriſti verò æternum, & perenne. 239.

Hebr. 3.

Magna differentia inter Chriſti & Davidis regnum.

Verſ. 31. *Providens locutus eſt* hic repetit Apoſtolus, quæ ſupra dixerat verſ. 27. & ibi explanata ſunt quæ valde neceſſaria ſæpe veniunt repetenda, ut Chriſtus D. fecit in Evangelio recommendans ſemper vigilandum, Verſ. 32. Hunc Jeſum, quem ſuſcitavit Deus, *cujus nos teſtes ſumus.* De hoc teſtimonio Reſurrectionis jam egi cap. 1. n. 21. 240.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare referens D. Petrus Davidis magnalia, de ejus ſepulchro facit mentionem?

Communiter graves Patres, ac Doctores advertunt quod cautè loquitur Apoſtolus in præſenti loquens de Davide dicens: *Sepulchrum ejus eſt apud vos*, non ait ejus corpus, ejus cadaver; quia videtur quod ipſe David cum aliis Patribus, Adamo Abel, Abrahamo ſurrexiſſet in ſuo corpore cum Chriſto, Matth. 27. n. 5. proindeque eorum corpora non iterum rediiſſe ad ſepulchrum, ſed omnes, qui ſurrexerunt, hoc eſt fuiſſe eis datum ad vitam æternam & immortalem, ac cum Chriſto triumphanates glorioſos cum ſuo corpore cœlos aſcendiſſe; hoc maximè decebat magnificentiam Chriſti; cujus dona in ſuos electos non ſunt revocabilia, atque hoc ipſum maximè expediens erat ipſis Sanctis ne iterum cogerentur mori, ac diſſolutionem corporis ab anima pati. Ita D.Hierohym. Origenes, Beda D.Anſelm. D. Epiphan. Hæreſi 75, Clemens Alexandr. lib. 6. Strom. Euſebius. lib. 4. ſe Mont. 12. D. Thom. ad cap. 27. jam citatum, ubi ego etiam hanc ſententiam amplector tom. 5, Evang. lib. 8. cap. 19. 241.

Math. 27.

Surrexerunt ad vitam immortalem.

D.Hier. Origen. Beda. D. Anſel. D. Epiph. Clem. Alexand. D.Tho.

Maximè ponderandum, quod agens Apoſtolus de Magnalibus Davidis dicat quod ſit Chriſti Pater, & de magno ejus regno quod dandum eſt Chriſto D. *De fructu lumbi ejus ponam ſuper ſedem ejus*, tuncque Apoſtolus agit de morte, ac ſepultura ipſius Davidis; nil glorioſius, ac magnificentius homini, quam mors juſtorum, ut erat David; nil illuſtrius, ac honorificentius homini, quam ſepultura, cum Chriſtus ſit ſepultus; ideo poſtquam D.Petrus egit de ſepultura Chriſti: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* ſtatim facit mentionem de illa David: *Cujus ſepulchrum eſt apud nos.* Cum Chriſtus Jeſus eſt ſepultus, jam ſepultura non eſt pondus, ſed honor, & gloria, Eleganter D.Ambroſ. lib. 10. in Lucam. c. 96. ait: *Unde te invocem Petre, ut doceas me quæ flens cogitaveris, unde, inquam, te invocem? de Cœlo, ubi jam choro inſertus Angelorum, an etiam de tumulo; quid non putas injurium ibi eſſe, unde Dominus reſurrexit* 242.

Mors, & ſepultura ſumma honor.

D.Ambr.

ſurrexit. Anceps eſt Sanctus Doctor invocans Sanctum Petrum,an,dum ipſe eſt in cœlo, an,dum ipſe currens ad Chriſti monumentum aſtat ; juxta illud, quod ſcribit D.Marcus 16. n. 5.Quod euntes mulieres ad monumentum viderunt *revolutum lapidem, & juvenem ſedentem à dextris.* Ad quæ verba ſic ait D. Chryſoſt. in Pſalm. 2. *Ut oſtenderent Angeli Deum fuiſſe ſepultum, ad ſepulchrum tanquam ad cœlum manebant.*

Marc. 16. D.Chryſoſt.

243. Cœlum eſt ad requiem Sanctorum,ſic ſepulchrum fuit requies Chriſto D. ut expendit D. Gaudent. ſerm. 10. ubi ait : *Requievit Dei filius ab omnibus operibus ſuis, quæ cœperat Deus facere, quando conſummatis mirabilibus univerſis, & impleto ſexto die omni opere paſſionis, die ſeptimo, id eſt die Sabbathi requievit ſepultus : ſed quoniam operoſa Dei quies eſt, ipſa quies otioſa eſſe non potuit ; nam corpore in ſepulchro depoſito, Divinitas cum anima hominis ad inferos deſcendens vocavit de locis ſuis animas Sanctorum.* Confringens vectes ferreos Inferni, & cum ſuprema,altaque poteſtate,in quo ſenſu illud Pſal.23. n.6. *Attollite portas Principes veſtras*, explicans Epiphanius ſerm. in præſenti ait ſic : *Non quaſi Dominus, qui hic præſto clauſis januis, ſi vellet ingredi non queat, verum quia vobis fugitivis ſervis, æternarum portarum ſublationem, comminutionem imperare mavult, quam per ſe ipſum aperire.* Requieſcit Chriſtus in ſepulchro, ſed ejus quies eſt ſemper in noſtrum bonum, ac gloriam Sanctorum;& bene poterat Dominus ingredi clauſis januis, ipſaſque portas aperire, qui tot, & tanta mirabilia eſt operatus,tamen ad ſuam ſupremam poteſtatem oſtendendam,è ſepuchro mandat, ut ipſæ hoſtiles poteſtates ad ſui ſtragem, & ruinam eas aperiant.

D. Gaud. Pſal. 23. D.Epiph. *Summa Chriſti poteſtas, è ſepulchro.*

244. Summa Chriſti poteſtas maximè veneranda in ſepulchro : ad alia Chriſti myſteria in ſua Paſſione vocantur communes homines, ſic ad portandum Chriſti crucem *angariaverunt quempiam Simonem.* Marci 15. n. 21. *Unus militum latus ejus aperuit.* Joan.19.ad miniſterium ejus ſepulturæ Nicodemus, qui Joan. 3.n.1.dicitur Princeps Judæorum *& Ioſeph ab Arimathea nobilis Decurio*,Marc.15.n.43.nam miniſtrare Chriſto ſepulto ſolum magnorum, ac Principum eſt.

Chriſto ſepulto miniſtri Principes.

QUÆSTIO XXIX.

Quare D. Petrus tam reverenter loquitur de Davide?

245. Maximè expendendus modus loquendi D. Petri : *Viri fratres liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha David*, Syrus legit *de primore Patrum David*, maximè ponderandum, quod habiturus ſermonem de Davide, quanta cum reverentia loquitur, captanſque benevolentiam verba facit,ipſumque Patriarcham, ac primorem Patrum appellat;cum enim ipſe eſſet Rex, nobis documentum præbet Apoſtolus, quod de Principe, ac Rege cum eximia reverentia,atque cautela agendum ſit : dicitur Eccleſ.10. n.20. *In cogitatione tua Regi ne detrabas*, non ſolum mente, neque verbis detrahas Regi, ſed nec etiam cogitatione : Cum S. Athanaſius accuſaretur, eo quod ei imponeretur malè contra Imperatorem Conſtantium Arianorum fautorem loquutum fuiſſe, ſic reſpondit Sanctus Pater : *Non inſanit, Imperator, neque immemor ſum divinæ vocis ita eloquentis : In conſcientia tua legem ne execreris*, in tanta apud viros cordatos Reges ſunt reverentia!

Eccl. 10. D. Athanaſ.

246. Quanta verò reverentia Regi exhibenda ſit, conſtat ex his, quæ Petrus monet epiſt. 1.cap. 2. n.13. *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, Regi quaſi præcellenti* : Græcus *quaſi eminenti, & excellenti*,ut ex ejus celſitudine deprehendatur illius ſumma reverentia.Inde Achior incipiens loqui cum Holoferne ſe totus proſtravit in terram,ut ibi exponunt graves Interpretes: Judith.5.n.5.Et cum ipſamet Judith introducta eſſet ad Holofernem, *& cum in faciem ejus intendiſſet adoravit eum proſternens ſe ſuper terram*, cap. 10. n. 20.

1. Per. 2. Græc. *Cum Regè multa cum reverentia loquendum.* Judith. 5. Judith. 10.

247. Ex adulterio cum Bethſabee naſcitur filius David, qui puer ſtatim ad magnum vitæ diſcrimen devenit, quo magno dolore affectus David multas preces pro parvuli ſalute Deo obtulit : *Deprecatus eſt David Dominum pro parvulo, & jejunavit David jejunio, & ingreſſus ſeorſum jacuit ſuper terram*, 2.Reg.12.n.16. & tandem moritur puer : Cur deprecationes tanti Regis, & jam pœnitentis vitam non conſequuntur puero ; cum de orationibus juſtorum erga Deum ſcriptum ſit : *Aures ejus in preces eorum*,Pſ.33.n.16. Theodoret. ibi q.26. proponens difficultatem ſic ait *Quamobrem infantem recens natum morti tradidit Deus.* Reſpondet : *Vivus erat futurum argumentum ſceleris, ac iniquitatis pii Regis, qui erat etiam Propheta, curam gerens Dominus non ſinit eum vivere:* Erat perenne monumentum adulterii, ac criminis Davidis,moriatur ergo Puer, ut conſulatur honori, atque authoritati Regis Davidis, ne quis habeat anſam ad aliquid de eo detrahendum : In tanto honore,ac reverentia vult Deus Reges haberi,ut non ſolùm falſo ; ſed etiam nec vere de eis malè dicatur, atque habeatur.

Act.2.n. 33. Dextera igitur Dei exaltatus, & promiſſione Spiritus ſancti accepta à Patre,effudit hunc,quem vos videtis,& auditis.

*Num.*34.Non enim David aſcendit in Cœlum,dixit autem ipſe : Dixit Dominus Domino meo ſede à dextris meis.

Num. 35. Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

Num. 36. Certiſſimè ſciat omnis domus Iſraël, quia, & Dominum meum, & Chriſtum fecit Deus,hunc Jeſum,quem vos crucifixiſtis.

VERSIONES.

*Syrus n.*33. Qui per dexteram Dei exaltatus,accepit à Patre promiſſum,quod de Spiritu ſanctitatis, & donum.

Arabicus. Quando accepit à Patre hoc, quod vos modo vidiſtis.

Æthiopic. Spiritum pretioſum hunc.

*Syrus.n.*34.Sede à dextera mea. *Arabicus* ad dexteram meam.

*Syrus n.*35.Suppeditaneum pedibus tuis.

Arabicus. Quoad uſque & ſub ſcabello,

Æthiopicus. Uſque referam.

Arabic. n. 36. Sciat ſcientia certa, quod Deus conſtituerit Jeſum hunc metipſum, inquam, Dominum,& Chriſtum.

*Æthiopic.*Manifeſtè ſciat,quod Dominum, & Meſſiam.

EXPOSITIO

EXPOSITIO XV.

248. Verſ. 33. Dextera Dei; Alta nempe Dei potentia, & virtute *Exaltatus* in morte magnis ſignis, & prodigiis; in Reſurrectione magno triumpho, & ſplendore, ſuaque etiam Aſcenſione in Cœlum multa majeſtate, *& promiſſione Spiritûs S. acceptâ à Patre.* Ex hoc etiam oſtenditur quomodo Chriſtus ſit exaltatus à Patre, à quo accepta poteſtate promittendi, & mittendi Spiritum S. pretioſiſſimum, ut habet Æthiopicus: *Quem vos vidiſtis, & audiſtis.* Per os noſtrum variis, & diverſis linguis ſimul magnalia Dei prædicante, ac etiam per ſonum advenientis Spiritus vehementis, qui vos ad hunc locum convocavit.

Æthiopic.

249. Verſ. 34 *Non enim David aſcendit in Cœlum*, efficaciter probat Apoſtolus Pſalm. 109. citandum, *ſede à dextris meis.* Non proferri à Davide in propria perſona; quia ipſe non aſcendit in cœlum, ſed de Chriſto D. qui glorioſè in cœlum aſcendit, & ſedet à dextris Dei Patris. Dixit autem *Dominus*, nempe Deus Pater, *Domino meo*, nempe Chriſto, qui non ſolum eſt Dominus, qua Deus, ſed etiam qua Homo, tum ratione unionis hypoſtaticæ, tum titulo Redemptoris totius generis humani, ac etiam per reſpectum ad Angelos titulo glorificatoris. *Sede à dextris meis.* In eodem nempe ſolio mecum, cum ſumma, atque æquali poteſtate mecum, ut latius explicabo infra quæſt. 31.

Pſal. 109.

Quid ſedere ad dexterã.

250. Verſ. 35. *Donec ponam inimicos tuos* infideles, & hæreticos tanquam *ſcabellum pedum tuorum.* Hoc eſt, eos tanquam vile ſcabellum, ſeu, ut habet *Syriacus* ſuppeditaneum, quo ſignificatur ſumma, & alta ſubjectio cum ſumma, & perfectiſſima ratione, quia tantum Dominum noluerunt recipere, nec adorare: Illa vero particula *Donec* non ſignificat, quod uſque ad illud judicii tempus Chriſtus ſedeat ad dexteram Patris, quaſi deinceps non ſit ſeſſurus, ſed potius contrarium ſignificat, ac ſi dicat Æternus Pater, ſede apud me regnans ſuper populum Chriſtianum, donec ſubjiciam tibi inimicos tuos infideles, ſcilicet, & tunc latius, & longè magis regnabis in toto Orbe, omnibus te recognoſcentibus, & ut verum Deum adorantibus, ſicut dicitur de B. Joſeph. Math. 1. n. 25. Non cognovit eam, donec peperit *filium ſuum*, id eſt non cognovit eam uſque ad partum, multoque minus poſt partum.

Syriacus.

Explicatur particula. Donec.

Matth. 1.

251. Verſ. 36. *Quia Dominum eum, & Chriſtum fecit.* Quia Deus Pater ſic evexit Jeſum ad ſupremum dignitatis faſtigium, ut ſit univerſorum Dominus; & Chriſtus, veruſque Meſſias unctus gratiæ plenitudine, de qua omnes accepimus, & tantum evexit, eò quòd ejus naturam humanam Divinæ Perſonæ in Incarnatione univerit. Perperam Arrius efformat argumentum contra Chriſti Divinitatem, quia non eſt Dominus per natum, ſed quia à Deo Patre eſt factus. Hæreticus apertè errat; quia D. Petrus in præſenti non loquitur de Chriſto D. qua Deus, ſed qua Homo, ut à Judæis cruci affixus erat, & à Deo Patre exaltatur, ut rectè notarunt noſter D. Cyrilius lib. 9. Theſaur. cap. 3. D. Baſil. lib. 4. contra Eunom. & alii.

QUÆSTIO XXX.

Quare Chriſtus D. dicitur Dei Patris dexterâ exaltatus in ſua paſſione?

252. Ait D. Petrus de Chriſto D. *Dexterâ Dei exaltatus*, non tantum ait, quod fuit exaltatus, ſed ſignatè ait *Dextera Dei* cum dicitur opus manus dexteræ, ſignificatur opus ſummæ fortitudinis, potentiæ, ac Majeſtatis, ut notat D. Bernard. ſerm. 7. in Pſalm. 9. ad illa verba verſ. 7. *Cadent à latere tuo*, id eſt, ſiniſtra, *mille, & decem millia à dextris tuis.* Et deinde dicitur Chriſtus dexterâ Dei exaltatus, hoc eſt ſummâ ejus potentiâ, ac fortitudine omnipotentis Dei.

D. Bern. Pſal. 9.

Primò Chriſtus D. exaltatus eſt à Patre, in ſua paſſione, ac cruce dixit Chriſtus D. Joan. 8. n. 28. *Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum.* Quid ſignificat modus hic loquendi *cognoſcetis quia ego ſum?* D. Aug. tract. 40. in Joan. ſic ait: *Recolite illud ego ſum, qui ſum?* Exod. 3. n. 15. *& cognoſcetis quid ſit dictum: ego ſum.* Ac ſi dicat: Cum exaltatus fuero in Cruce cognoſcetis quod *ego ſum, qui ſum*, quod eſt proprium nomen Dei, ac *tunc cognoſcetis quia ego ſum.* Valde mirum, quod Chriſtus operans tot mirabilia, ſuſcitans mortuos, dans cæcis oculos, claudis pedes, imperans Dæmonibus, adhuc planè non cognoſcitur, ut Deus, ſed cum exaltatus fuerit, tunc cognoſcetis quod ego ſum, expende illud *Tunc* ac ſi in tali eventu, in tali occaſione pleniſſimè cognoſcetis, *quod ego ſum, qui ſum*, quia inter tot, & magna opera, quæ Chriſtus fuit patratus, ſic in ſua morte, ac paſſione eum Æternus Pater exaltaverat, ut ibi valde peculiariter, ac inſigniter declaraverit, & manifeſtaverit ſuam Divinitatem, ac Majeſtatem, & ideò ſuam paſſionem, ac mortem in cruce exaltationis nomine nobilitavit. Citatus Aug. *Exaltationem autem Crucis dixit, quia ibi exaltatus eſt, quando pependit in ligno.* 253.

Joan. 8.

D. Auguſt. Exod. 3.

Chriſtus in paſſione, ac Cruce maximè manifeſtavit ſuã Divinitatẽ.

Valde ſollicite anima ſancta ſuum dilectum ſponſum Chriſtum Jeſum requirebat, de quo multa magnalia prædicabat, unde à filiabus Jeruſalem quæritur: *Qualis eſt dilectus?* ac ſi poſtularent ſigna, ut exponunt Richardus, Rupertus, & alii de ipſo ſponſo, de quo tam illuſtria publicabantur. Reſpondet ipſa: *Dilectus meus candidus, & rubicundus*, Cant. 5. n. 10. & tantum hæc ſigna exhibet ad eum dignoſcendum, ſi candidus, quomodo rubicundus: candidus per Divinitatem, quæ dicitur *candor lucis æternæ*, rubicundus per indumentum ſanguinis ſuæ paſſionis: D. Chryſolog. ſerm. 31. ait: *Texebatur autem regium ejus veſtimentum, quod in purpureum furorem cruor tinget Paſſionis.* Ac ad cognoſcendam ſupremam celſitudinem Divinitatis nullum majus, ac efficacius ſignum, quam indumentum purpureum ejus ſanguinis: Paſſio enim Chriſti index ſuæ Divinitatis eſt. 254.

Richard. Rupert.

Cant. 5.

D. Chryſoſt.

Paſſio Chriſti judex ejus Divinitatis.

Cum D. Jeſus iter faceret cum diſcipulis ſuis in Caſtellum Emaüs; & ad metam ſederet cum eis, gratiaſque agens frangeret panem; ſcribit D. Luc. 24. n. 35. *Cognoverunt eum in fractione panis:* & cur potius non cognoſcunt eum, cùm ſuprema, & alta ſapientia aperiret, & explicaret Scripturas in via? Unde & ipſi dixerunt: *Nonne cor noſtrum ardens erat in via, dum aperiret Scripturas?* Vel cur potius eum non agnoſcunt, quando in manibus pacem accepit, benedixit, & gratias egit cum admirabili, & altiſſima, ſummaque erga Patrem reverentia, ſed ſolum in fractione panis agnoſcunt. Per panem caro Chriſti, corpus Chriſti per illam fractionem denotabatur, quod dum corpus Chriſti fuit apertum; & perforatum, flagellis, clavis, lancea, per illas aperturas ac perforamina maximè paruit & manifeſtata eſt latens Divinitas ſuper omnes alias actiones, Pulchrè Abbas Drogo ſerm. de Sacrament. Domin. Paſſion. ſic ait: *Et verè non cognoſceris Domine, niſi in fractione panis: panis caro tua, fregiſti manibus tuis corpus tuum, quia poteſtatem habebas ponendi animam tuam, & iterum ſumendi eam: fregiſti corpus, quod foris apparebat, & oſtendiſti medullam, quæ intus latebat, niſi autem patiaris non cognoſceris, ibi*, inquit. 255.

Luc. 24.

Per aperturas paſſionis cognoſcitur Divinitas.

Drogo.

abſcondita

abſcondita eſt fortitudo tua. De hoc multa dixi variis in locis, vide in Sybillario verbo *Paſſio,* & maximè tom.5.in Evang.lib.8.cap. 2.per totum.

QUÆSTIO XXXI.

Quare Chriſtus D. dicitur dextera Dei exaltatus in ſua Reſurrectione?

256. CUm Apoſtolus Petrus ait de Chriſto D. *Dextera Dei exultatus,*de Reſurrectione loquitur, de
D. Dion. qua immediate verſu antecedente tractavit dicens:
Pſal. 56. *Hunc Jeſum ſuſcitavit Deus* cum multa gloria, & majeſtate. Unde de Reſurrectione noſter D. Dionyſ. Alexand. epiſt. contra Paulum Samoſat.illud Pſ. 56. *Exaltare ſuper cœlos Deus, & ſupra omnem terram gloriam tuam.* Inde dies Reſurrectionis dicitur dies ſummæ exultationis, & lætitiæ Chriſti.

257. Ait Regius vates Pſalm.44. ad Chriſtum loquens
Pſal. 44. *Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitia præ conſortibus*
D.Hieron. *tuis.* Quæ verba licet Agellius referat ad oleum
D. Auguſt. ſanctiſſimi nominis Jesu, *oleum effuſum nomen*
Paſchaſ. *tuum*;tamen communiter Patres D. Hieron D. Aug.
Incognit. D.Paſchaſ. noſter incognitus de Reſurrectione interpretantur *Dilxiſti juſtitiam.* Pro qua Æternus Pater pro ſalute hominum, *& odiſti iniquitatem:* pro qua delenda mortem ſubiviſti;*Propterea Deus, Deus tuus*; quæ geminatio magnum indicat affectum, *unxit te oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* D.Hieronym.
Symmac. oleo exultationis, Symmach. oleo nitoris, ac ſplen-
Chald. doris. Chaldaicus *Abundantius, quàm conſortibus,*
Cajetan. Cajet. *ſociis tuis.* Tanta lætitia exultationis extitit in die Reſurrectionis; non ſolum Æterno Patri,
Dies Reſurrectionis dicitur magna exultationis, Chriſto D. & Spiritui ſancto, qui ad ejus laudes publicandas hodie inſpiravit Apoſtolis ad publicandam tantam lætitiam, ut legit Chaldaïcus extitit abundantiſſima in cœlo, & in terra, ut legit Cajet. ſub quibus non ſolum intelligo Sanctorum animas, ſed etiam nos omnes fideles, obſtupeſcentibus Dæmonibus,ut ait D.Paſchaſ. De his multa dixi tom.5. in Evang. lib. 9. cap. 1.

258. Vide quanta Majeſtas ſit Chriſto D. in ſua reſur-
2.Cor. 5. rectione; Ait Paulus 2. ad Corinth. 5.n.16.*Et ſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam non cognovimus* Egregiè gentium Doctor, ad quid hæc verba tendunt? per omnes tuas epiſtolas doces te de Chriſto magnam habere cognitionem, & ut de eo habes ampliſſimam agnitionem ſuper omnes puras creaturas, utpote qui ad tertium Cœlum raptus es, cur in præſenti dicis: *Sed nunc jam non cognovimus.* Loquitur de Chriſto in ſua reſurrectione, & ſi antea eum cognoſcerent, ut hominem paſſibilem ſecundum carnem. At vero poſtquam devicta morte reſurrexit, tanta excellentia, fulgore, ac majeſtate reſplendebat, ut jam non videretur idem, ſed alius, & inde ait: *Jam non cognovimus*, D. Leo Magnus ſerm. 1. de reſurrectione Chriſti: *Qualitas tranſiit, non natura defecit, & factum eſt corpus impaſſibile, quod potuit crucifigi, factum eſt immortale quod potuit occidi.* Nota ſequentia: Merito dicitur caro Chriſti in eo ſtatu,quo fuerit,nota,neſciri, quia nihil in eo paſſibile, nihil remanſit in eo infirmum, ut ipſa ſit per eſſentiam, & non ſit ipſa per gloriam.

Chriſtus poſt reſurrectionem ſic reſplendet ut non videatur idem.

D Leo. Magn.

259. Vidit Joannes cœlum apertum, & Agnum ſtantem in Throno,ac in circuitu Throni millia millium Angelorum,& viginti quatuor ſeniores Agnum adorantes, & acclamantes digniſſimum eſſe Agnum,ut de eo decantetur, ac celebretur ejus Divinitas,fortitudo,ac ſapientia & ſubdit Joan. Apocalypſ.5.n.14.
Apoc. 5. *Et omnem creaturam*, quæ in cælo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, *quæ ſunt in mari, & quæ in eo omnes audivi dicentes ſedenti in throno, & Agno, benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſæcula ſæculorum.* Ad quæ verba ſic ibi ait Rupertus in hoc loco ibi à me datus: *Antequam Agnus librum aperuiſſet, id eſt antequam per paſſionem ſuam adimpleret veritatem Scripturarum, præter pauciſſimos, hoc eſt, præter tres Magos ab Oriente venientes, & præter illum à Nativitate cæcum, ferè nullus invenitur procidens adoraſſe Agnum, ſed poſtquam librum aperuit, id eſt poſt mortem, & paſſionem ſuam obedientiam confirmavit, omne genu curvatur cœleſtium, terreſtrium, & Infernorum.* Antequam Chriſtus D adimpleviſſet ſuæ paſſionis myſterium, acſe mortuis reſurrexiſſet, tantum quatuor procidentes Chriſtum adoraverunt, ejus Divinitatem recognoſcentes, ac recolentes, poſtquam redemptionis opus conſummavit,atque reſurrexit, omnes, qui ſunt in cœlo,in terra,ac ſubtus terra,& mari, ſubmiſſe ejus majeſtatem venerantes ipſum adorant. Vide proximè citatum lib. 9. cap. 5. Rupert.

QUÆSTIO XXXII.

Quare Chriſtus D. dicitur ſedere ad dexteram Dei?

AIt in præſenti D. Petrus de Chriſto D. *Sede à* 260.
dextris meis,ſic & in Pſalm.109.Marc. 16.n.9. *Difficultas quæſtionis.*
Ex quo inſurgit difficultas quid per hunc modum dicendi ſignificetur? nam ſi Chriſtus eſt ad dexteram patris, pater eſt ad ſiniſtram Chriſti; & deinde Chriſtus eſt in meliori loco? cur ergo Chriſtus D. dicitur ſedere ad dexteram Dei? jam explicavi to.5. in Evang.lib.9.cap. 10. p.20.ſed ne hic Textus maneat inſalutatus ad propoſitam difficultatem.

Rectè 1.reſpondet Bruno qui ad citatum Pſ. 109. 261.
ait: *Dicitur in principio ſede à dextris meis, ſi ipſe ad* Bruno.
dexteram Patris ſedet, quomodo rurſum Pater ſedet ad dexteram filii, ut æqualis Filio Pater oſtendatur. In primo verſu ſcribitur *dixit Dominus Domino meo,* dixit pater Filio *ſede à dextris meis*, & verſu 5. ait, quod pater ſit ad dexteram Filii: *Tu es Sacerdos in æternum Dominus à dextris tuis*, ut æqualis Filio *Pater oſtendatur.* Chriſtus ut Deus æqualis eſt patri,ut homo minor eſt patre; dicitur ſedere ad dexteram patris,ut in loco valde ſublimi, & honorifico, Deus pater eſt purus Spiritus, ac proinde nec habet oculos,nec manus, nec pedes, & quia ob limitationem noſtri intellectus non poſſumus intelligere Di- *Ratio genuina.*
vina prout ſunt in ſe, ea per ordinem ad res creatas explicamus, & quia in creatis locus dexter illuſtrior eſt,ac excellentior cæteris,ideo ad ſublimem Chriſti majeſtatem declarandam,dicimus quod ſedet à dextris Dei.

Qui locus dexter tam ſublimis & excelſus fuit 262.
illi debitus ob mortem, & paſſionem ſuam, ſic ait Paulus Hebræ. 2. n. 9. *Vidimus Jeſum propter paſſionem mortis gloria, & honore coronatum.* Quæ verba Apoſtoli componit D. Aug.cum illis Pſalm.109.n.7. *De torrente in via bibet*, ſic ait Sanctus Doctor: *Quia ergo de torrente bibit, propterea exaltavit caput; id eſt quia humiliatus eſt & factus eſt ſubditus uſque ad mortem,mortem autem Crucis, propterea cum Deus exaltavit à mortuis.* Hebr. 2. *Chriſtus exaltatus propter paſſionem.* Pſal. 109. D. Aug.

Secundò,& hic maximè venit expendenda Pſalmo- 263.
graphi mens citato Pſal. 109.*Dixit Dominus Domino meo ſede à dextris meis.* ſignificans æqualitatem cum eo, ut eſt Deus. *Scabellum pedum tuorum.* Quod omnes inimici ei erant ſubjiciendi. *Virgam virtutis tuæ*,proclamat ſummam ejus poteſtatem judiciariam. *Ex utero ante luciferum genui te*, quod ex ſua meſ ſubſtantia

Chriſtus inter ſua magnalia gloriatur de dignitate Sacerdotii. ſubſtantia eum ante ſæcula genuerit:& ſubdit. *Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech:* Celebrat ejus Sacerdotium, res ſanè miranda! David totus erat intentus in publicandis Magnalibus Divinitatis Chriſti, quod erat æqualis Patri ſupremam cum eo habens poteſtatem, ut pote ex eademmet ſubſtantia genitus; ad quid igitur David divertit ſermonem ex ipſa Divinitate, & incipit tractare de Chriſti Sacerdotio, quod, ut homini illi competit:

D. Auguſt. D. Auguſt. ad citatum Pſalm. ſic ait: : *Iſte ergo Dominus, qui à dextris, de quo juraſti, dicens: Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, ipſe utique Chriſtus D. à dextris tuis.* Tam ſuprema, & alta dignitas eſt Sacerdotium, quod dum ſublimia Chriſti magna de ejus Divinitate publicantur, ipſe maximè gloriatur de ſuo Sacerdotio, & quod Sacerdos ſit, ac dicatur, & inter ipſos Divinitatis ſplendores, pro magno habet, quod ut Sacerdos honoretur.

264. Ait D. Paulus 7. n. 8. de Melchiſedech: *Aſſimilatus filio Dei manet Sacerdotium in æternum.* Magni, & excellentiſſimi fuerunt Patres antiqui; nullus tamen eorum dicitur aſſimilatus filio Dei, nec innocens Abel, nec Enos, qui cœpit invocare nomen Domini Geneſ. 4. n. 26. nec Abrahamus pater fidei, nec Moyſes omnium mitiſſimus, nec David pœnitentia illuſtriſſimus, ſed tantum Melchiſedech dicitur aſſimilatus filio Dei? Rationem indicat Textus: *Manet Sacerdotium*, Syriacus vertit, *ſed in ſimilitudinem filii Dei permanet Pontificatus in æternum.* Tam illuſtris, & præclara Sacerdotalis dignitas eſt, ut inter omnes qui magnis gratiæ donis præfulſerunt, ſola illa homines exiſtentes in terra faciat ſimiles Dei filio in Cœlis.

265. Prov. 9. Dicitur Prov. 9. n. 1. *Sapientia ædificavit ſibi domum, immolavit victimas ſuas, miſcuit vinum, propoſuit menſam ſuam; miſit ancillas ſuas, ut vocarent ad arcem, & mœnia Civitatis.* Maximè expanſione dignum, quod ipſa æterna Dei ſapientia per ſe i pſam immolat victimas, proponit menſam, & miſcet vinum, quod tantum ad ſervos, & ancillas videbatur ſpectare: Ipſa per ſemetipſam totum quod ad menſam præſtat, cur non aliis committit, aut deſtinavit ſervos ad vocandum ad arcem, & mœnia Civitatis? *AdSacerdotales functiones Euchariſtiæ Chriſtus ſe ſolus exhibet.*

D Greg. D. Greg. lib. 17. Moral. c. 17. *Immolavit Dominus Jeſus victimas, ſe ipſum offerendo pro nobis: miſit ancillas ſuas, Apoſtolorum videlicet animas in ipſo ſuo initio infirmas; ut vocarent ad arcem, & mœnia Civitatis; quia dum æternam vitam denunciant ad alta mœnia ſupernæ Civitatis nos elevant.* Chriſtus D. ſapientiâ delegavit ſuos Apoſtolos ut omnes gentes vocarent ad Eccleſiam, & ad alta æternæ Patriæ mœnia, at Sacerdotales functiones facere, atque ad menſam ſacræ Euchariſtiæ miniſtrare, nulli alteri commiſit, ſed per ſe ipſum totum exequitur, & adimplet: *Mactvit victimas ſuas, miſcuit vinum, propoſuit menſam.*

Actor. 2. *n.* 37. His auditis cōpuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrū, & ad reliquos Apoſtolos, quid faciemus viri fratres?

Num. 38. Petrus verò ad illos, pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum, in nomine Jeſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus ſancti.

Num. 39. Vobis eſt promiſſio, & filiis veſtris, & omnibus, qui longè ſunt, & quoſcumque advocaverit Dominus Deus noſter.

Num. 40. Aliis autem verbis plurimis teſtificatus eſt, & exhortabatur eos, dicens: Salvamini à generatione iſta prava.

Sylveira in Acta.

VERSIONES.

Arabicus n. 47. Humiliaverunt ſe in cordibus ſuis.

Æthiopic. Apertum eſt cor eorum.

Bibli. Goth. Viri fratres oſtendite nobis.

Syriacus n. 38. Baptizemini homo, & homo in vobis.

Vatabl. Delictorum pœnitentiam agite.

D. Chryſoſt. Reſipiſcite.

Syriac. n. 39. Vobis enim fuit promiſſum, &c. & omnibus, qui remoti ſunt, quos vocaverit.

Arabicus. Qui ſunt in diſtantia remotiſſima.

Syriac. n. 40. Atteſtabatur eis & à generatione perverſa.

Arabicus. Deprecatus eſt eos evadere ab iſta generatione aſpera.

Æthiopic. Et erudivit eos, ſervare animam veſtram ab hoc mundo malo.

EXPOSITIO XVI.

Verſ. 37. *His auditis à D. Petro, compuncti ſunt corde*, quod Chriſtum crucifixiſſent, ac ſpreviſſent; hæc autem compunctio fuit ex ſpeciali gratia Spiritus ſancti, quæ eorum corda plena odio in Chriſtum, in ejus amorem commutavit, recognoſcentes mala opera ſua, ut illa deteſtarentur, & hic maximè apparet effectus gratiæ Dei, qui ſtatim de remedio adhibendo ſunt ſolliciti, & inde dixerunt Divo Petro, & reliquis diſcipulis. *Quid faciemus viri fartres*, & in hoc valde prudenter ſe habent, dum remedium quærunt, non ab aliis, ſed tantum ab Apoſtolis petunt, quos tanto zelo de eorum ſalute, ac gratia Spiritus ſancti donis repletos videbant. *Viri fratres.* Alia lectio habet: *Viri fratres attendite nobis.* Ut tanquam fratres debetis nobis conſulere, ac de noſtro bono agere. 266. *Quærunt remedium, à quo habere poterant.*

Verſ. 38. *Petrus vero ad illos:* Tanquam bonus Prælatus, & optimus Medicus opportunam Medicinam applicat: *Pœnitentiam agite*, ex quo apertè probatur in adulto neceſſarium eſſe dolorem peccatorum, ſive perfectum, ut contritionem, ex mero Dei amore, ſive dolorem imperfectum, ut attritionem ex metu gehennæ. *Baptizetur unuſquiſque veſtrum.* Cum fide vera, ac profeſſione ex corde, & virtute meritorum Chriſti, credendo, & profitendo Chriſtum eſſe unicum Mediatorem, ac Salvatorem generis humani, conſtitutum à Patre propitiatorem pro noſtris peccatis. *In nomine Jeſu Chriſti.* Forma Baptiſmi eſt: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Fortè in illis primis temporibus ad magis inſinuandum nomen Jeſu Chriſti in cordibus fidelium, & ad majorem venerationem illi reconciliandam, hac forma utebatur: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii Jeſu Chriſti, & Spiritus ſancti.* De quo communiter Theologi, cum agunt de forma Baptiſmi, de quo ſatis late Vaſquez diſp. 143. cap. 3. 267.

Accipietis Spiritum ſanctum. Ipſummet Spiritum donum Dei immenſum, & increatum, de quo ſupra Verſ. 4. Vel accipietis, ipſam gratiam, juſtitiam, & 268.

Soar. Act. 8.

cætera dona Spiritus ſancti,vel ut etiam Soarez to.3. n.3.p.diſp.32.ſect.1. Per hoc donum Spiritus ſancti exponit donum ſacramenti Confirmationis ; hoc enim ſacramentum Confirmationis tribuit Scriptura Spiritui ſancto , Actor. 8.

269. Verſ. 39. *Vobis enim eſt repromiſſio* : Occurrit Apoſtolus infidentiæ eorum de gratia conſequenda , eo quod tam grande peccatum commiſiſſent in morte Chriſti : *Vobis eſt enim repromiſſio facta.* Per Prophetam Joëlem , de quo ſupra in hoc cap. n. 16. utpote filiis Abrahæ , ad quos pertinet promiſſio de Chriſto, ac donis ejus , qui in fide Jeſu Chriſti fuerint , *& omnibus , qui à longè ſunt* , à Deo , Eccleſia, ac ejus fide, utpote gentilibus , & quos advocaverit ad Eccleſiam,& fidem ſuam , eoſque dicit ob conſolationem gentium , quæ tunc aderant.

Vocati Gentiles.

270. Verſ. 40. *Aliis autem verbis plurimis* tam perſuaſoriis , ac ex teſtimoniis Scripturæ *teſtificatus eſt* ea omnia , quæ ad credendum in Chriſto pertinebant, & maxime , quæ ad talem fidem Chriſti ſpectabant, *& ſalvamini à generatione iſta prava.* Syriacus *perverſa.* Æthiopicus *aſpera,* id eſt fugite à conſiliis , ac perverſitatibus Judæorum , qui vos deducunt in perditionem , ac damnationem : Iniquæ , ac perverſæ converſationes frequenter tot , & tanta mala parturiunt : Unde optimè admonet Eccleſiaſt. 13. num. 1. *Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea ; & qui communicaverit ſuperbo induet ſuperbiam* : tamque fortis eſt ipſa converſatio , ac conſuetudo,ut dicat D. Cyprianus lib.de ſpectac. *Omne vitium ſui generis vitium parit , non modo neſcientibus , & non advertentibus , ſed ſæpe etiam invitis.*

Eccleſ. D. Cypr.

QUÆSTIO XXXIII.

Quare D. Petrus non rigidè , ſed blandè , ac ſuaviter ſe habet cum circunſtantibus pro graviſſimo peccato mortis filii Dei ?

271. Obiter nota , quod auditis verbis D. Petri , ait Textus : *Compuncti ſunt corde.* Et dixerunt Petro ſuam compunctionem , ac dolorem publicè manifeſtantes , aliter ait David Pſalm. 4. n. 5. *Quæ dicitis in cordibus veſtris , in cubilibus veſtris compungimini.* Dolorem , & compunctionem tantum in cubiculo aſſignat ; erat enim peccatum occultum *Quæ dicitur in cordibus veſtris* : At horum peccatum in morte Chriſti fuit valde publicum , & notorium, ideoque valdè publicam, & notoriam pœnitentiam, ac dolorem exigebat ; & quia peccatum David tam in adulterio , quam in morte Uriæ fuit apertum, ac manifeſtum , ideo Deus dedit illi pœnam, & ſupplicium in oculis ſolis hujus 2. Reg. 12. n. 12.

Pſal. 4. *Publica peccata publicã pœntentiam requirunt.* 2.Reg.12.

272. Ad quæſtionem reſpondet primo D.Chryſoſtom. homil. 7. in Acta,& ait : *Reveriti ſunt Petri manſuetudinem , quia his , qui Dominum ſuum crucifixerunt, & contra ipſos clamarant , tanquam Pater , & Magiſter curam gerens loquebatur non ſimpliciter , obedierunt, ac ſe ipſos condemnarunt , ſenſeruntque , quod fecerant.* Maximè conſideranda ſublimis , & alta D. Petri prudentia;agebat cum his,qui Dominum ſuum crucifixerunt , ac etiam cum his , qui contra ipſum Petrum , ac alios Apoſtolos malè locuti ſunt , dicentes eos ebrios , & tamen Princeps Apoſtolorum non duris , & aſperis verbis in eos invehitur, ſed leniter,ac ſuaviter,& ita ſua manſuetudine eos devincit,ac compuncti corde ad pœnitentiam convertuntur , & quos antea ebrios dixerant,fratres nunc vocant : Quid faciemus viri fratres , reveriti ſunt Petri manſuetudinem.

D. Chryſoſt. *Qui cum manſuetudine parcit devincit.*

273. Ait Regius vates Pſalm. 117. n. 10. *Omnes gentes circuierunt me , & in nomine Domini , quia ultus ſum in eos.* Alia lectio habet : *Debellavit , devinxit eos.* Sed quanam ultione ; forſitan iræ,ac furoris,an gladio ferreo , vel lancea ? minimè , *in nomine Domini,* nempe ultione charitatis, omni gladio vehementiori ad penetranda corda,ut proferant pœnitentiæ fructus. Magiſter ſententiarum ibidem ait : *In nomine Domini ultus ſum in eos , dum ipſi converſi pœnas ſuſtinent pœnitendo.*

Pſal. 117. *Per charitatem eos trahit ad pœnitentia.*

274. Multus eſt Regius vates in deſcribenda ſuprema adoratione,quæ danda eſt Chriſto Domino Pſal. 71. num. 8. *Et dominabitur à mari uſque ad mare , & à flumine uſque ad terminos Orbis terrarum , & adorabunt eum omnes Reges terræ , omnes gentes ſervient ei.* Unde Chriſti D. tam magnificus dominatus in totum Orbem terrarum, ac in omnes gentes ? forſitan ex multa majeſtate , qua apparens ad ſui cognitionem ſubjecit populum Iſraëliticum cum daturus eſſet legem ut dicitur, Exod. 19.n.16. *Ecce cœperunt audiri tonitrua , ac micare fulgura , & nubes denſiſſimas operire montem , & clangor buccinæ vehementius perſtrepebat.* Ad unum populum ad ſe convocandum tot , & tanta majeſtatis ſigna : At verò ad omnes gentes , omnes Reges terræ idololatras , ac in cunctis erroribus enutritos ad ſe trahendos , aliquid fortius fuit adhibendum , hoc promiſerat Pſalmographus citato Pſal. n. 6. *Deſcendet ſicut pluvia in vellus , & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.* Magnis prodigiis , & ſignis unum populum potentia , ac fortitudine devinxit : at blandimento ſuavitatis de omnibus gentibus , ac Regibus triumphavit. Ad hoc tendit noſter Incognitus , & ait : *Sicut pluvia in vellus , ſcilicet ſuaviter deſcendet in uterum Virginis ,quia in humilitate ſumma , & lenitate veniet: & in utero Virginis exiſtens totum mundum circumeundo continebat.*

Pſal. 71. Exod. 19. *Plus trahitur manſuetudine quam fortitudine.* Incognit.

275. Secundo ad quæſtionem , Petrus efficacia, ac fortitudine ſuæ doctrinæ eos devinxit , & ad ſe traxit, tamen leniter,ac ſuaviter eos diſponit,eos fratres vocans,eiſque repromiſſionem ſalutis factam , inculcat eos ad pœnitentiam,baptiſmum , atque animæ ſanitatem valeat allicere; D. Petrus efficaciâ ſuorum verborum fortiter adduxit , tamen tanquam recenter advenientes benignè , ac benevolè refovet. Ille, qui incidit in latrones multis vulneribus affectus, in quo peccatoris effigies depingitur,ut dixi tom.3. in Evangel.cap.21.multis iniquitatum plagis cruentatur , veniens cœleſtis Medicus : *alligavit vulnera ejus , infundens oleum , & vinum* , Luc. 10.num. 34. Magno myſterio talia adhibet medicamenta , vinum ſignificans gratiæ fortitudinem , qua eum traxit, oleum vero , ſuavitatem , ac lenitatem , qua eum diſponi præceperat , ac ducit , D.Bernard. ſerm.16. in Cantic. ſic ait : *O ſapientia , quanta arte medendi in vino , & oleo animæ meæ ſanitatem reſtauras, fortiter ſuavis , & ſuaviter fortis , fortis pro me , & ſuavis mihi.*

Qui recenter veniunt benignè fovendi ſunt. Luc. 10. D. Bern.

QUÆSTIO XXXIV.

Quare D.Petrus annunciat hic Judæis gentium converſionem , quas maximè odio habebat ?

276. Auditis verbis Petri , qui aderant , *Compuncti ſunt corde,*& dixerunt , ad Petrum, & reliquos Apoſtolos : *Quid faciemus viri fratres ?* Tunc D.Petrus ait illis: *Pœnitentiam agite ; vobis enim eſt repromiſſio , & filiis veſtris , & omnibus , qui longè ſunt quoſcumque*

Difficultas quæſtionis. *quoſcumque advocaverit Dominus.* Per eos *qui longe ſunt* communiter Interpretes gentes intelligunt. Quæſtio ergo eſt cur Princeps Apoſtolorum cum Judæis agens, eis proponit gentium converſionem, cum inter eos eſſet inſatiabile odium, deinde cum Judæa gens maximè invidia laboraret?

277. *Charitas vult ſecum ſocios.* Poteſt primò reſponderi, quod cum *compuncti eſſent corde*, de aliorum converſione non tractabantur, ſed maximè de illa gaudebant, quia perfecta charitas omnes vult ſocios ſecum habere, de quo vide multa verbo charitas in meis libris, & ſupra cap. 1. q. 34. n. 243. 244. 245. & 246.

278. *Oecum.* Secundo Oecumenius in præſenti ſic ait: *Conſidera vero quod tunc gentium fidem innuit, quando compunctos invenit Judæos, ac ſe ſe condemnantes: Ubi enim ſe ipſam anima condemnaverit, jam invidere non poteſt.* Petrus alta ſua prudentia, qua pollebat, cum Judæos de ſuo ſcelere compunctos, ſequemetipſos *Qui ſe agnoſcit peccatorem non invidet.* accuſantes conſpicit, tunc gentium converſionem exponit, quæ modo ex omnibus, quæ ſub cælo ſunt, aderant, pro eorum conſolatione aperit, abſque ullo invidiæ Judæorum ſtimulo, *ubi enim ſe ipſam anima condemnaverit, jam invidere non poteſt.*

279. Valde infeliciſſima, & horribilia denuntiantur Heli circa domum ſuam, quod ab ea ſit auferendum Sacerdotium, quod in ea non erit ſenex, & quod duo filii una die morientur ambo, & quod videbit æmulum ſuum in Templo, in cunctis proſperis Iſraël, quod valde durum, ac grave cuilibet homini eſt., eo quod filios ſuos non emendaverit, ſed permiſerit iniquè agere, & tamen tantas calamitates patienter ſuſtinet, & ait: Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis faciat, 1. Reg. 3. n. 18. Unde illi tanta patientia, cur aliqua invidia; vel odio non commovetur- tum audit æmulum ſuum in ſua ſede repoſitum dominantem in cunctis proſperis Iſraël, D. Chryſoſt. lib. de Providentia ait: *Heli ſuæ culpæ conſcius, poſt ingentes illas, & terribiles minas, dixit: Dominus eſt, quod bonum eſt in oculis ſuis faciat.* Qui ſe tantis criminibus illaqueatum agnoſcebat, nullius invidiæ morbo laborabat: Invidia eſt æmula alieni boni pœnitudo, & qui ſe ſceleratum, ac inde indignum alicujus boni fatetur, de alterius incrementi nulla pœnitudine premitur.

1. Reg. 3. — *D. Chryſoſt.* — *Heli ſui conſcius non invidet.*

280. Inexecrabili odio Saul perſequebatur Davidem; timebat enim quod ipſe ad regnum Iſraël eſſet exaltandus, hacque de cauſa totis viribus intendebat eum interficere, unde dixit filio ſuo Jonathæ: *Omnibus diebus, quibus filius Iſai vixerit ſuper terram, non ſtabilieris tu, neque regnum tuum ſuper terram. Itaque jam nunc mitte, & adduc eum ad me; quia filius mortis eſt.* 1. Reg. 20. n. 31. Tamen tempore elapſo cum vidiſſet Saül magnam benignitatem, ac clementiam, qua David erga eum uſus eſt, & quomodo eum à morte cuſtodierit, flens alta voce clamat Saül ad David: *Juſtior tu es, quam ego, tu enim tribuiſti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala, & nunc ſcio, quod certiſſimè regnaturus ſis, & habiturus in manu tua regnum Iſraël.* 1. Reg. 24. n. 18. & 21. Magna invidia æſtuabat Saül in David, & impatiens non poterat ſuſtinere, quod ipſe ad clavum regni elevaretur, ideoque omni conatu, & affectu ejus mortem moliebatur: At vero nunc ad eum ait: *Juſtior es tu, quam ego*, ut ibi notat Abulenſ. *ſe invitum, ac iniquum fatetur*, indeque omni depoſita invidia ejus regnum proclamat certiſſimè. Quandiu Saül ſuam nequitiam non agnoſcebat, igneâ ferebatur invidiâ in Davidem, ut ejus regnum impediret, & ubi ſui præſcius ſuam injuſtitiam confitens, ſimul & ejus regnum profitetur.

1. Reg. 20. — *1. Reg. 24.* — *Abulenſ.*

Actor. 2. n. 41. Qui ergo receperunt ſermonem ejus baptizati ſunt, & appoſitæ ſunt die illa animæ circiter tria millia.

Num. 42. Erant autem perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

Num. 43. Fiebat autem omni animæ timor; multa quoque prodigia, & ſigna per Apoſtolos in Jeruſalem fiebant, & metus erat magnus in univerſis.

VERSIONES.

Syrus n. 41. Et homines ex eis promptè exceperunt ſermonem ejus, & addita ſunt in eo die circiter tria millia animarum.

Arabicus. Receperunt libenter, & addita fuerunt inter fideles, &c.

Syrus n. 42. In doctrina Apoſtolorum, & in fractione Euchariſtiæ.

Arabicus. Et in communione fractionis panis. *Græcus* illius panis.

Vatabl. Continuo perſeverabant in doctrina, &c.

Æthiopic. Manſerunt perſeverando in doctrina, &c. & benedicendo menſæ.

Syrus n. 43. Et fuit timor in omni anima, &c & virtutes fiebant per manus Apoſtolorum.

D. Chryſoſt. Obortus eſt timor.

Æthiopic. Timuerunt Apoſtolos omnia animalia.

EXPOSITIO XVII.

Verſ. 41. *Quicumque receperunt ſermonem ejus*, ſcilicet Petri, ſeu, ut habet Syriacus *promptè*. Arabicus libenter cum fructu, & effectu in die illa, ſcilicet Pentecoſtes *Baptizati ſunt*. Unde, ut teſtatur Lyra, quod in ſignum hujus rei antiquitus in die Pentecoſtes fiebat generalis Baptiſmus, *& appoſitæ illa die animæ circiter tria millia*: Et unde in verbis Apoſtoli tanta vis ad tot hominum millia trahenda, dicuntur animæ per Synecdochen. Ratio à priori eſt gratia divini Spiritus; tamen ſumma paupertas Apoſtolica, abnegatio omnium rerum; divitiarum contemptus nec quiſquam aliquid ſuum eſſe dicebat, omnium corda valuit ineſcare. Mens eſt D. Chryſoſt. homil. 7. in 1. Corinth. ſic ait: *Tunc igitur nemo quicquam proprium ſibi vendicabat, ſed omnia erant communia, & pro ſingulorum neceſſitate, ſua cuique pars conferebatur, & vitam vivebant Angelorum; quid ſi in præſentia fieret, univerſum ſanè orbem & ſine ſignis converteremus.* 281.

Lyran. — *D. Chryſoſt.* — *Paupertas in Chriſti miniſtris efficax ad trahendum.*

Verſ. 42. *Erant autem perſeverantes.* Explicatius Vatablus: *Continuo perſeverabant*: quod denotat perdurationem, non per unum, vel alterum diem, ſed per multum tempus. *In doctrina Apoſtolorum*, probè, & exactè percipiendis, meditandis, ac exequendis, & in *communicatione fractionis panis.* Arabicus legit, & *in communione*, Græcus *illius panis*, cum articulo, quod magis explicat Syriacus, *& in fractione Euchariſtiæ*; nam ut notat Lyranus, in primitiva Eccleſia Chriſtiani quotidie communicabant, & dicitur *in fractione panis*: quia Divinus ille panis frangebatur, ac diſtribuebatur per fideles, ut ait Paulus, *panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Chriſti eſt?* ex quo patet, quod ſæcularibus danda ſit tantum ſacra Euchariſtia ſub ſpecie panis, ut tenet ſancta Eccleſia Romana. 282.

Vatabl.

Verſ. 43. *Fiebat autem omni animæ timor*, Qui re- 283.

Luc. 5. Luc. Marc. 16. Hebr. 2. 2. Cor. 12. Richard.

verentialis erat erga Sanctos Apoſtolos, qui tot, & tanta mirabilia faciebant, ac proinde tanquam quid Divinum omnes in eis verebantur; ſic & viſis Chriſti miraculis paſſim turbæ timebant, Luc. 5. n. 26. & c. 7. n. 16. *Multaque ſigna, & prodigia.* per Apoſtolos fiebant, ut Chriſtus eis promiſerat Marc. ult. n. 17. hæc autem miracula fuerunt neceſſaria ad plantandam Chriſti fidem in mundo, ut ait Paulus Hebræ. 2. n. 3. & 4. & 2. Corinth. 12. n. 12. Unde ad reformandos hæreticos nova dogmata proferentes ſimilia, peroptimè Richardus Victorinus lib. 10. de Trinit. cap. 2. ait: *Si error eſt, quod credimus, à te decepti ſumus: iſta enim in nobis in ſignis, & prodigiis confirmata ſunt, quæ non niſi à te fieri potuerunt.*

284. Græc. Syrus.

Et metus magnus erat in univerſis. Hæc verba non habentur in Græco, quia fortè idem eſt cum eo, quod prius dictum eſt: *Fiebat autem timor omni animæ.* Sed hic in priore dictione ſermo eſt de timore reverentiali in fidelibus. Secundo cum dicitur *metus magnus* agitur quo ad perfidos Judæos, qui viſis tot ſignis Apoſtolorum, quos antea ut viles contemnebant, nunc vero leonibus fortiores, aquilis velociores timebant.

QUÆSTIO XXXV.

Quare participatio corporis Chriſti dicitur communicatio?

285. Græcus. De quo pane ſit ſermo. Cajet. Liran. Hugo. D. Ant. Aurel.

AIt Textus in præſenti: *Erant perſeverantes in communicatione*, ſeu ut habet Græcus, *in communione fractionis panis.* De quo pane hic agatur dubitatur, Cajetanus communem panem & cibum intelligit. Gloſſa Interlinealis, Lyranus, Hugo de utroque pane, tam ſancto, quàm communi exponunt. Tertia ſententia ſimpliciter interpretatur de ſacro Euchariſtico pane. Ita Iona, Aurelian lib. 3. de Imag. Joannes Harlemius in Indice Biblior. D. Anton. 1. p. Hiſtor. tit. 6. cap. 2. §. 1. Lorinus, Cornelius, Menochius, & Tirinus.

286. De cœleſti pane. Syriacus. D. Luc. D. Cyril. Jeroſ. D. Ambr. Tertull. D. Auguſt.

Hæc tertia ſententia vera mihi eſt. Primò, quia textus Syriacus habet *in fractione Euchariſtiæ.* Secundo D. Lucas hic deſcribit modum vivendi ſpiritualem, nam inter perſeverantiam in doctrina Apoſtolorum, ac orationem interponit D. Lucas communicationem fractionis panis, & à verſ. 44. agit Evangeliſta de his, quæ pertinent ad modum vivendi temporalem. Deinde cum ſuperiori verſ. 41. eos adduxiſſet Petrus ad Baptiſmum, ſtatim nunc agit de communicatione ſanctiſſimi panis; nam in illa primitiva Eccleſia baptizatis immediatè miniſtrabatur ſacra Euchariſtia, ut teſtantur D. Cyrill Jeroſolym. Catech. Myſtag. D. Ambroſ. lib. de iis, qui myſteriis initiant. c. 7. Tertull. lib. 4. contra Marc. D. Hieron. contra Lucif. D. Auguſt. epiſt. 23.

287. In Euchariſtia triplex unio.

Ad quæſtionem, dicitur quod erant perſeverantes *in communicatione*, pro communicatione Græcè habetur *communio*, id eſt *communis unio.* In hac cœleſti menſa datur triplex unio, unitur Deus cum homine, homo cum Deo; & homines inter ſe; nam ſi homines uniuntur cum Deo, uniuntur etiam inter ſe, quæ enim ſunt eadem uni tertio ſunt idem inter ſe.

288. 1. Cor. 5. Syriac. Per Euchariſtiam omnes unum ſumus in Chriſto. D. Chryſ. Joan. 6.

Ait D. Paulus 1. Corinth. 5. n. 6. juxta celebrem lectionem Syriacam, & Græcam in hac re: *Parum fermenti totam conſperſionem fermentat* & juxta Æthiopicum. *Modicum fermentum quam multam farinam fermentat.* Quæ verba elegantiſſimè de ſacra Euchariſtia. Noſter D. Cyrill. Alexand. lib. 4. in Joan. cap. 17. exponens ait: *Sicut parum,* (ut inquit Paulus) *fermenti totam maſſam fermentat, ſic parvula benedictio totum hominem in ſe ipſum attrahit, & ſuâ gratiâ replet, & hoc modo in nobis Chriſtus manet, & nos in Chriſto, verè enim totum fermentum in totam maſſam pertranſit.* Optima ſane ſimilitudine res tota explicatur: ſicut enim fermentum in farina miſcetur, & maſſa, ſeu farina totum fermentum ad ſe attrahit, & fermentum totas farinæ partes in ſe ipſis diviſas copulat, ac conjungit in unum, ſic per panem conſecrationis verborum benedictione, tanquam fermentum Divinitas Chriſti adunitur homini, & homo Chriſto, & Chriſtus ſic omnes charitate coadjungit inter ſe, ut unum efficiantur. D. Chryſoſt. homil. 88. in Matth. ait: *Nos per communicationem cum Chriſti corpore fieri maſſam unam*, ſicut ipſe Dominus Jeſus ait: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem in me manet, & ego in illo.* Joan. 6. n. 57.

289. Joan. 17. D. Hilar. D. Ambr. Janſen. Tolet. D. Auguſt. D. Chryſ. D. Cyril. Alexand. Divina bonitas omnia ſua nobis communicat.

Orans Chriſtus in Cœnaculo ad ſuum Æternum Patrem ait: *Ego claritatem, quam dediſti mihi dedi eis, ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus*, Joan. 17. num. 22. Per claritatem D. Hilar. lib. 8. de Trinit. D. Ambroſius lib. 5. de fide cap. 4. Janſen. Tolet. in Commentario intelligunt gloriam Divinitatis; D. Auguſt. Beda, Rupert. Carthuſian & alii gloriam immortalitatis Reſurrectionis, & Aſcenſionis; D. Chryſoſtom. Euthymius, Theophylactus, quos omnes citavi tom. 5. in Evangel. lib. 7. cap. 2. quæſt. 14. & 15. interpretantur de gloria, quam Chriſtus Dominus comparavit ex ſua doctrina, ſignis, ac prodigiis quæ omnia ſuis communicavit, ac eos participes effecit, cum eis dedit poteſtatem filios Dei fieri, ex quo ad Divinam bonitatem eleganter exclamat noſter D. Cyrill. Alexandr. lib. 11. in Joan. c. 27. & ait: *Nexus igitur unionis noſtræ ad Deum Patrem Chriſtus eſt, nobis quidem, ut homo, Deo autem Patri, ut Deus naturaliter unitus.* Nota ſequentia: *Mirari ergo debemus Divinæ naturæ benignitatem, quæ creaturæ, quæ ſibi propria ſunt, communicare dignetur.*

290. Chriſtus in Euchariſtia omnia ſua nobis dat. D. Cyril. Alexand.

Ad rem noſtram: *Ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus*, ac ſi dicat Chriſtus, ut ipſi nempe homines unum ſint inter ſe mecum ad ſimilitudinem, qua ego, & Pater unum ſumus per naturam, ſic illi unum ſint mecum per gratiam, & charitatem, ideoque claritatem, quam dediſti mihi ex majeſtate Divinitatis, & gloria Reſurrectionis, Aſcenſionis, ac ex ſublimitate doctrinæ, ac ſignorum, dedi eis per participationem in Euchariſtia, ut ita totum, quod eſt in me, ſit in eis, & totum, quod in eis eſt in me ſit, ita ut ego, & illi unum ſimus D. Cyril. Alexandr. lib. 11. in Joan. cap. 27. ait: *Hanc claritatem, & gloriam Pater, quam mihi dediſti, quæ eſt ut tecum unum ſim, dedi eis ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus.*

291. Ex Euchariſtia floret in nobis imago Regia.

Addit Chriſtus citato Joannis loco: *Ego in eis, & tu in me, ut ſint conſummati in unum.* Maximè explicat Chriſtus, quomodo ipſe omnibus ſuis, fit unum in nobis, ait: *Tu Pater es in me, & ego in eis*, exinde ego & Pater cum eis, *conſummati*, ſeu ut legit Syriacus *perfecti unum ſint* ſumma charitatis unione, & inde per Euchariſtiam maximè refulget in homine Divinitatis imago, ut ait D. Chryſoſtom hom. 45. in Joan. *Hic ſanguis* (inquit) *facit, ut imago in nobis regia floreat, hic ſanguis pulchritudinem, & nobilitatem animæ, quam ſemper irrigat, & nutrit, langueſcere non ſinit.*

292. 1. Cor. 15.

Qui hanc unionem non habent inter ſe hujus divini convivii non eſſe poſſunt participes, quia illos tantum recipit hæc menſa, qui ſunt charitate unanimes, & pace concordes. Ait D. Paulus 1. Cor. 11. n. 20. *Jam non eſt Dominicam Cœnam manducare.* Et cur non eſt tempus illo cœleſti cibo fruendi, ſed ab illo omnino abſtinendum, rationem præmiſit Apoſtolus:

Audio

Ubi non eſt unio non datur participatio hujus menſæ. D. Anſel.

Audio *ſciſſuras eſſe inter vos.* Partialitates, diviſiones, ac fractiones, & in quibus tanta ſeparatio, ac partitio eſt, non poteſt eſſe conjunctio in unionis Euchariſticæ menſa, & quid inde provenit ſubdit Doctor gentium: *Oportet hæreſes eſſe:* ex tali irreverentia ad ſacram menſam conſequens eſt ut naſcantur hæreſes, ac errores, & falſa dogmata in fide, ac vera Eccleſiæ doctrina. D. Anſelmus ibi ait: *Maximum omnium malorum eſt apud vos quod in conventu veſtro fuerint ſchiſmata, ubi vinculum charitatis eſſe debebat, unaquæque voluntas, & ſumma concordia, ad quod unus locus vos invitat, & admonet:* Nempe locus menſæ Dominicæ.

QUÆSTIO XXXVI.

Expenditur vivendi modus ſpiritualis in Eccleſia primitiva.

293. Cant. 3. Dicitur Cantic. 3. n. 9. *Ferculum fecit Rex Salomon de lignis Libani: columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum, media charitate conſtravit.* Ferculum dicitur compoſitum ex lignis Libani, ubinam ſunt iſta ligna? Nam cum ſigillatim deſcribuntur ferculi partes nulla ligna apparent, columnæ, dicuntur argenteæ, reclinatorium aureum, aſcenſus purpureus, medium charitate adornatur, ubi ergo ſunt ligna? Verum eſt, quod erant ligna deformata, & incompoſita, quando deſignabantur, ac eligebantur, at ubi advenit Divini artificis manus, jam eſt aurum, argentum, purpureum, ac charitativum. D. Nicænus homil. 7. in Cantic. ait: *Nos ego fuimus aliquando ligna Libani, ut qui in illo radices egiſſemus per malam vitam, & per fraudem Dæmonum, ſed poſtquam illinc à ratione participe ſecuri exciſi ſumus, & fuimus in manibus artificis, is nos ſuum fecit ferculum tranſmutata ligni natura per regenerationem in argentum, & aurum, & florentem purpuram.* Illi primitivi Chriſtiani olim & fraude Dæmonum fuerunt agreſtia, & incompoſita ligna, at poſtquam divinus Spiritus in eis fecit ſuum ferculum, ſtatim conſtitutæ ſunt columnæ argenteæ in perſeverantia: aſcenſus purpureus in Divinis mandatis obſervandis, ignita charitas ad ſumendam ſacram Euchariſtiam, & reclinatorium aureum in contemplatione, ac meditatione.

Per gratiam transformamur in novam vitam. ac Dei ſervos. D. Nic.

Perſeverantia.

294. *Perſeverandum in bono opere incæpto.* Eccleſ. 2. Tigurin. Primò perſeverantia. Superius dictum eſt, quod auditis verbis D. Petri *compuncti ſunt corde* pœnitentiam agentes: nunc ſubdit Textus *erant perſeverantes* in ipſis bonis operibus, quod omnino neceſſarium eſt ad perfectam, & conſummatam virtutem; hinc Eccleſiaſt. monet cap. 2. n. 1. *Fili accedens ad ſervitutem Dei, ſta in juſtitia, & timore & præpara animam tuam ad tentationem.* Tigurina: *Fac ut in juſtitia ſollicitè perſiſtas*, & ex hoc Dominus monet Epiſcopum Philadelphiæ. *Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam*, Apoc. 3. n. 10. Et ideo anima ſancta cum inveniſſet ſuum dilectum Jeſum ait: *Tenui eum, non dimittam*, Cantic. 3. n. 4. Totum ſalutis negotium in ipſa perſeverantia uſque ad finem vitæ; dicitur Proverb. 1. n. 20. *Sapientia foris prædicat.* Quæ verba D. Hilarius, & Salvianus Maſſilienſis ſic legunt: *Sapientia in exitu canitur.* Quod vulgo dicitur *Al fin ſe canta la gloria.* D. Hilar. in Pſal. 14. ſic ait: Idcircò ad Salomonem omnis laus in exitu canitur, quia in iis, quæ promiſſa ſunt Deo, non eſt aliquando fallendum, ſed tendit uſque ad conſummationem perfecta admonitio cœleſtis. Similiter Salvian. lib. 4. ad Eccleſiam.

Sylveira in Act.

295. Ioan. 19. Graviter arguitur ab Hugone Victorino in Allegoriis Gotf. lib. 11. cap. 13. Pilatus interrogans Jeſum Quid eſt veritas, Joan. 19. n. 38. ſtatimque non expectato reſponſo egreſſus eſt ad Judæos: Optimum fuit in eo principium ſciendi veritatem, tamen ſua ipſius malitia impellente non expectat finem, ac ſolutionem quæſtionis; ſic ait Hugo: *Fecit ergo quæſtionem, & non expectavit ſolutionem, ſic multi tranſitorio fervore, converſi ad Deum vana bona deſiderare incipiunt, ſed eadem mentis mutabilitate, iterum ad tranſitoria effugiunt affectu in mentis propoſito non perſiſtunt.*

Parum prodeſt bene incipere ſi non perſiſtas. Hugo.

Obedientia.

296. Secundo prompta eorum obedientia dicitur: *Erant perſeverantes in doctrina Apoſtolorum*, ita ut in hac prima die ad Petri verbum baptizati ſunt tria millia, & egerunt pœnitentiam, & ſubjecti erant doctrinæ Apoſtolorum, ut ſcribit Bozius, de ſignis Eccleſiæ: Bozius. *In illis primis Chriſtianis tota eorum vivendi ratio ab Apoſtolorum nutu pendebat, & ſine mandato, quæ perfecta intelligebant.* In quo conſiſtit perfecta obedientia, ut ait D. Tho. 2. 2. q. 104. art. 2. in corpore: *Voluntas enim ſuperioris quomodocumque innoteſcat, eſt quoddam tacitum præceptum, & tanto videtur obedientia promptior, quanto expreſſum præceptum obediendo prævenit voluntate tamen ſuperiori intellecta.* Similiter D. Hieron. in Reg. Monach. c. 10. ait: *Subdit autem, ſinebantur juſſa implere, quam forent emiſſa, & quibuſdam quodammodo indiciis, nitebantur prophetare de voluntate mandantis.*

D. Tho. D. Hier. *Perfecta obedientia prævenit voluntatem ſuperioris.*

297. Pſal. 39. In perſona Chriſti ait David Pſalm. 39. n. 8. *Tunc dixi. Ecce venio, in capite libri ſcriptum eſt de me, ut facerem voluntatem tuam, Deus meus volui & legem tuam in medio cordis mei.* Ait Chriſtus rejectis ſacrificiis, & holocauſtis legis antiquæ, in primo inſtanti ſuæ conceptionis dixit: *Ecce venio* per mei ſacrificium ad redemptionem generis humani, ut explicant D. Aug. D. Ambroſ. D. Remig. noſter Incognitus. & ſubdit: *In capite libri*, ut legit Symmachus *tuæ diffinitionis, ut facerem voluntatem tuam* de morte ſubeunda, ut exponunt citati Patres, ipſe tamen ut perfectè obediens æterno paterno decreto præveniens ait: *Ecce venio* ad ipſum ſacrificium, & holocauſtum, ac ſi non expectaret Patris decreti intimationem, ut ejus voluntati correſponderet; nam ante ejus voluntatem intimatam, dixit: *Ecce venio*, deinde pergens, inquit: *Legem tuam in medio cordis mei.* Cor eſt fons vitæ, in eoque conſiſtit hominis vita, & in eo erat lex Dei, in obſervatione legis Dei totam ejus vitam conſecrabat, ſic ei erat dedicata, & conſecrata.

D. Auguſt. D. Ambr. D. Remig. Incogn. Symmac. *Chriſtus prævenit voluntatem Patris.*

Sacra Euchariſtia.

298. Tertio in communicanda ſacra Euchariſtia, ait Textus, *& erant perſeverantes in communicatione fractionis panis*, ſeu, ut habet Syriacus, Euchariſtiæ, cum eſſent ferventes amore in Chriſto, & ab eo nunquam ſeparari vellent, ſacra Euchariſtia ſe movebant. Percuſſo Chriſti latere exivit *ſanguis, & aqua*, Joan. 19. n. 34. quod in Chriſti pectore eſſet ſanguis, hoc planum eſt, ſed quod etiam ibi eſſet aqua, res ſanè valde mira præter naturæ ordinem plena myſterio: ſicut ſanguis denotat ſacram Euchariſtiam, ſic aqua populos; & illi de populo retinentur in corde Chriſti, qui cum ejus ſanguine uniuntur; ac illius fiunt participes. D. Paſchaſ. lib. de corpore Chriſti cap. 11. ait: *In Apocalypſi Angelus aquas populos interpretatur, & ideo rectè proviſum eſt, quia cum ſanguine fluxit, ut hoc in myſterio veri ſanguinis admiſceatur, quatenus nos in illo ſumus, ut per hoc ſalutis Sacramentum divinis obtutibus, illico uniti myſticè offeramur.*

Illi perfecti uniuntur cum Euchariſtico ſanguine. Ioan. 19. D. Paſch.

299. Prov. 9. Dicitur Proverb. 9. n. 1. *Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, immolavit victimas ſuas,*

ſuas; miſcuit vinum, propoſuit menſam, miſit ancillas ſuas, ut vocarent ad arcem, & mœnia Civitatis. Hæc menſa de ſacra Euchariſtia communiter à Patribus, & Doctoribus interpretatur, & cum convocandum eſſet ad menſam, & arcem, & mœnia Civitatis vocatur; quia hæc ſacra menſa ad hoſtes, ac inimicos debellandos eſt turris fortiſſima, & murus inſuperabilis, miſcet vinum cum aqua, ad notandum tam ſacrificium altaris, quam ad innuendum, quod illi, qui ad hanc menſam volunt accedere ſic debent uniri, ac incorporari cum Chriſto, ſicut aqua unitur, & incorporatur cum vino. D. Paſchaſ. proximè citatus cap.21. ſic ait: *Invenimus in Salomone, quod ſapientia miſcuerit vinum ſuum, quod ſanè vinum eſt illud, quod refunditur ad altare, ideo fit, ut ſanguis Chriſti inde pro noſtris exhauriendis peccatis quotidie rurſus in pretium ſumatur redemptionis, & interior homo noſter per hoc plenius innovetur, & conjungatur Chriſto; nec modo moribus, & vita, verum etiam & unitate naturæ per corpus, ut hinc inde in illius forma inveniamur.*

Euchariſtia turris fortiſſima. *Summa unio nobiſcum.* D. Paſch.

Oratio.

300\. Ait Textus, erant perſeverantes in orationibus: Cum enim iſti primitivi Chriſtiani multum jam accepiſſent de Deo, quod pœnitentiam egiſſent, ac eſſent baptizati perſeverantes in doctrina Apoſtolorum ac in participatione ſacræ Euchariſtiæ, ideo in orationibus erant perſeverantes, ac inſtantes, ut inde aliquid majus à Deo acciperent. Ait anima ſancta ad ſuum dilectum, Cantic.1.n. 1. *Oſculetur me oſculo oris ſui, quia meliora ſunt ubera ſua vino fragrantia unguentis optimis.* Illa toto mentis affectu labia divini Sponſi exoptat attingere, tamen ibi non ſiſtit, ſed ultra ad ubera ſponſi multis cœleſtibus donis repleta magno deſiderio fertur; & ideo non labia, ſed ubera maximè commendat, & ait *meliora ſunt ubera tua vino fragrantia.* Quid facit ad rem, quod ubera tot, tantiſque commendata donis repleantur, cum ipſa ſola labia pertingere exoret? bene noverat ipſa, quod ſi aliquid à Deo acciperet, ſimul totum ipſum Deum cum omnibus ſuis donis acciperet; nam aliquid de Deo participare pignus eſt ad totum Deum poſſidendum, ac habendum D. Ambroſ. lib. de Iſaac, & anima cap.3. ait, *quia bona,* inquit, *ubera tua ſuper vinum, & odor unguentorum ſupra omnia aromata, illa oſculum poſcit, Deus Verbum ſe ei totum infundit, & nudavit ei ubera ſua.*

Cant. 1. *Qui de Deo cupit aliquid habere totum accipiet.* D. Ambroſ.

301\. *Erat Jonas* cap.2.n.9. *in ventre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus, & oravit Jonas ad Dominum Deum ſuum de utero piſcis, & dixit: Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, & exaudivit me.* Magna quæſtio eſt, Jonas adhuc detinebatur in periculo, adhuc erat incluſus in utero piſcis: oratio autem ejus erat, ut ab illo carcere incolumis, & ſalvus exiret, ſi adhuc in belluinis viſceribus immorabatur, unde agnovit ſuam orationem exauditam? *Et exaudivit me.* Ex eo quod Jonas experimento cœpit agnoſcere in ſe aliquid de benignitate Divina, quod per tot dies eum ſalvum, & incolumem ſervavit, pro certo credidit ſuam orationem exauditam de proſpero, ac felici exitu. Theophylact. ibi ait: Per hoc, quod in cete ſervatus eſt, incipit credere quod vitam denuo ſit recuperaturus, eam ob rem hoc exoptat, non utique exoptaturus, niſi ex illo hoc poſſibile Deo crediſſet

Joan. 2. *Ex divina clementia aliquid acceptum multum habebit.* Theoph.

*Act.2.n.*44. Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia.

*Num.*45. Poſſeſſiones & ſubſtantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

Num. 46. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo frangentes circa domos panem ſumebant.

Num. 47. Collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem: Dominus autem augebat, qui ſalvi fierent quotidie in idipſum.

VERSIONES.

Syrus n. 44. Simul erant, & omne id, quod eis erat, communitatis erat.

Arabicus. Omnes concordes, & omnes res erant iis publicæ, & communes. *Pagninus* erant conjuncti.

Æthiopicus. Simul manebant, & mixta fuit tota familia, & poſſeſſio eorum.

*Syrus n.*45. Et ii, quibus erat poſſeſſio vendentes erant homini ſecundum id, quod neceſſe erat.

Arabicus. Vendebant ſupellectiles ſuas, & dividebant inter turbam. *Æthiopicus* dabant pauperibus.

*Syrus n.*46. Perſeverantes erant in una anima &c. frangentes edictum munus, exultantes in puritate cordis.

Arabicus. Cum hilaritate laudantes Deum.

Æthiopic. Perdurabant ſimul in domo ſancta, & benedicebant menſæ, & præbebant cibum cum gaudio.

Syrus n. 47. Donati in amicos coram omni populo.

Arabicus. Habebantque honorem apud omnem populum: Dominus autem in Eccleſia augebat ſalvandos quotidie. *Vatablus* gratioſi in Eccleſia.

Æthiopicus. Et ex decreto adjiciebat Deus, ſuper illos qui crederent, & ſalvi eſſent. *D. Chriſoſt.* Addebat eos Eccleſiæ.

EXPOSITIO XVIII.

Verſ.44. *Omnes, qui credebant erant pariter.* 302.
Syriacus erant ſimul. Æthiopicus *ſimul manebant.* Pagninus, Tigurina *erant conjuncti,* non quod ſimul in eadem domo habitarent; multitudo enim credentium erat in magno numero, itaut prima die Pentecoſtes circiter tria millia fuerint baptizati ſupra n.41. quotidieque credentium numerus augeretur, ac proinde impoſſibile erat quod omnes eadem in domo habitarent, maximè cum multi uxorati, alii caſtè, & religioſè viventes; erant omnes pariter in certo aliquo loco ad quem conveniebant ad orationem, concionem, ac ad exercitia ſpiritualia, ſimulque ad ſanctam ſynaxim, & ita dicitur infra cap.5. n. 12. *Erant unanimiter omnes in porticu Salomonis,* qui erat valde amplus, & magnificus, & ita dicitur infra n. 46. *Perdurantes quoque in templo.*

Syriac. Æthiop. Pagnin. Tigurin. Act. 5.

Habebant omnia communia, quod maximè pertinet ad perfectam unionem, concordiam, ac pacem excluſo illo frigido verbo *meum,* ac *tuum,* quod eſt totius diſcordiæ, ac iniquitatis, & perturbationis fomentum, habebant omnia communia quoad rerum ſubſtantias, non quoad uxores, nam concubitus vagus eſt contra legem naturæ, & contra certitudinem prolis, ac debitam educationem. 303. 304.

Verſ.45. *Poſſeſſiones, & ſubſtantias vendebant.* Caje- Cajetan.

tanus

tanus tenet quod non vendebant domos, in quibus habitabant, tamen ſimpliciter, quod omnia ſua tam mobilia, quam immobilia venderent, eſt communis
Gloſſa. ſententia. Ita Gloſſa Interlin. Lyranus, Hug. Car-
Lyran. thuſian. & maximè pugnat quod dicitur infra cap. 4.
Interlin. n. 34. *Quotquot poſſeſſionum, agrorum, aut domorum*
Hugo. *erant vendentes offerebant pretium eorum, quæ ven-*
Carthuſ. Actor. 4. *debant.*

305. Poſſeſſiones agrorum, aut domorum; nam poſſeſſio, ut ait Feſtus idem valet, ac pedum leſſio, aut poſitio, quia in eis pes ponitur, ut in re propria, & ita ſub poſſeſſionibus intelliguntur bona immobilia & *ſubſtantias*, bona nempe mobilia, pecora, ſupellectilia, vinum, & triticum. *Vendebant* per manus eorum, qui ad hoc erant deputati, ut patet ex cap. 4. & 6. vendebant contemptu terrenorum, amore paupertatis, ſtudio charitatis, ut per egentes diſtribuerentur, & fortè antequam in poteſtatem Judæorum, & inimicorum venirent, in cœleſtes theſauros pauperum manus deportarunt, ut fecerunt S. Laurentius, Vincentius, Sixtus, & alii.

306. Verſ. 46. *Quotidie quoque perſeverantes in templo.* Ad orationem, ac conciones Apoſtolorum: *Frangentes circa domos panem.* Aliqui ut D. Antonin, Ba-
D. Antonin. ronius, Ganeius exponunt de pane Euchariſtico;
Ganeius. Baron. alii ut Cajet. Lyran. Carthuſ. exponunt de pane
Interlin. uſuali, de utroque pane Gloſſa, Interlinealis Hugo,
Hugo. & quod hic non ſit ſermo de ſacra Euchariſtia; inde mihi probatur, quia ſupra n. 4. de communione ſacræ Euchariſtiæ ſit mentio: deinde non videtur decens, quod cœleſtis panis deferretur per domos ad communionem fidelium. Aptius videtur exponendum de certo genere panis, qui dicebatur *Agape*, &
D. Chryſoſt. ſumebatur poſt ſacram Euchariſtiam in memoriam
Oecum. ultimæ Cœnæ, ac communionis Chriſti ad ſymbo-
Lorin. Cornel. lum, & ſtimulum charitatis: In hanc ſententiam
Menoch. maximè inclinant D. Chryſoſt. Oecumenius, & eam
Tirin. tenent Lorin. Cornelius à Lapide, Menoch. Tirin.

307. *Circa domos*: Oecumen. per domum intelligit
Oecum. templum, vel diſtribuebant per ſingulas domos ob creſcentem magnum numerum fidelium *cum exultatione* ob mutuam unionem, ac charitatem, & ſpiritualem conſolationem ex ſumptione talis panis. *Et ſimplicitate cordis*, ſincere, candide, ac benevole, ſine ullo dolo, ac malitia, vel fraude.

308. Verſ. 47. *Collaudantes* Deum pro tot, ac tantis beneficiis acceptis, ut referuntur, in hoc capite, quod eos in fide illuminaverit, eoſque ſui corporis participes faceret, in eiſque tantam charitatem, ac unionem infuderit: pro his omnibus gratias agebant, ut ait Apoſtol. ad Epheſ. 5. n. 19. *Loquentes vobiſmetipſis*
Epheſ. 5. *in Pſalmis, & Hymnis, & Canticis ſpiritualibus cantantes, gratias agentes*, & 1. ad Timoth. 4. n. 4.

309. *Habentes gratiam ad omnem populum.* Arabicus:
Arabic. *Habentes honorem.* In toto populo erant multum grati, amabiles, & honorati propter Sanctos, & inculpabiles mores, ac cœleſtem mittendi modum; omnium enim animos conciliabat *beneficentia eleemoſynæ, & morum candor, ac ſimplicitas.* Ait D. Chryſoſt. *Dominus autem augebat*, nempe numerum eo-
D. Chryſoſt. rum, ut advertit Lyran. non ſolum in die Pentecoſtes, ſed etiam aliis diebus. Chryſoſtom. legit
Epheſ. 5. *addebat.* Eccleſiæ, ſeu cætui Eccleſiæ multos fideles *Quotidie in idipſum.* Hoc eſt in eandem ſocietatem, in eandem fidem, & rationem vivendi.

QUÆSTIO XXXVII.

Quare in primitiva Eccleſia tanta erat obſervantia communis vitæ; de illius excellentia agitur?

COmmunis vita, beatam, atque Angelicam imi- 310.
tatur, nam ſicut Angelica uno alimentatur pa- *Vita communis cœleſtis, & Angelica.*
bulo, uno lumine gloriæ veſtitur, & ornatur, iiſdemque dotibus viſionis, fruitionis, ac gaudii exultat, ſic & vita communis una unanimi charitate alitur, uno fraterno amore ordinatur, iiſdemque facultatibus illuſtratur, & cum à ſe abjiciat frigidum verbum *meum*, ac *tuum* nulli diſcordiæ, ac contradictioni eſt occaſio, nullum ambitionis, aut cupiditatis fomentum, nulliuſque invidiæ ſtimulus, ſed omnia ſuggerunt mutuæ charitatis incitamenta meritorum fructus, & conſcientiæ pacem, & tranquillitatem, meritò hic vivendi modus vocatur à Divo Matth. 19.
Laurentio Juſtiniano citando: *Inchoatio cœleſtis vi-* D. Laur.
ta, & à D. Chryſoſt. *vita Angelica* juxta illud Chri- Juſtin.
ſti D. *Si vis perfectus eſſe vende, quæ habes, & da* D. Chryſoſt.
pauperibus, & habebis theſaurum in Cœlo. A Caſſiano Caſſian.
appellatur *perfectionis norma.*

Religionum inſtitutores hunc vivendi modum 311.
vitæ communis ſunt amplexati, cujus Deus jam aliquod initiavit principium in lege veteri, ac poſuit in magno Parente Elia, Eliſæo, ac filiis Prophetarum qui conventualiter vivebant. In Carmelo Galgalis, Hierico, quos antequam Elias raptus eſſet in Cœlum tanquam ſuos Conventus viſitavit 4. Reg. 2. n. 2. eodem pabulo ac cibo utebatur 4. Reg. 4. n. 39. De quibus multa dixi in Opuſculis opuſc. 3. reſol. 3. Elias. Eliſæus. 4. Reg. 2. 4. Reg. 4.

Poſtea ſecuti ſunt Eſſeni, de quorum eximia obe- 312.
dientia, paupertate, caſtitate, oratione, ſilentio, ac Eſſen.
clauſura, communi veſte, & cibo latè agunt Authores antiquiſſimi ipſis Eſſenis contemporanei, ut Philo.
Philo liber *Quod omnis probus ſit liber*, & lib. de vita contemplativa. Joſephus lib. 2. de Bello Judaico Ioſeph.
cap. 7. Porphirius apud Euſebium de præparatione Porphir.
Evangelica lib. 9. cap. 3. de quo latè egi in opuſculis opuſc. 3. reſol. 3. q. 4.

Nunc vero adveniens Spiritus Divinus illumi- 313.
nans, ac inflammans corda diſcipulorum, ab ipſis religioſa, ac religioſus vivendi modus ad ſubliniorem, ac excellentiorem ſtatum, maximè elevatus, ac in ſua conſummata, ac altiſſima perfectione conſtitutus, atque ordinatus eſt: ab hiſque perfectiſſimæ vitæ religioſæ jacta ſunt fundamenta, ut ſcri- D. Hier.
bunt D. Hieronymus lib. de viris illuſtribus in Mar- D. Baſil.
co, D. Baſilius in regula. Fuſiori. regul. 19. eundem poſtea maximè ſuſcitaverunt circa annum 400. D. Antonius, D. Baſilius, D. Auguſt. edocti ab Apoſto- D. Aug.
lis, ac primis Chriſtianis, in quibus omnia erant communia, & juxta etiam illud vulgare Proverbium: *Amicorum omnia ſunt communia*, in quo conſiſtit tota religioſæ vitæ perfectio. Ait Hugo de clauſtro Hugo.
animæ perfecto.

Ait anima ſancta ad ſuum dilectum ſponſum: 314.
Trahe me poſt te, & curremus in odorem unguento- Cant. 1.
rum tuorum, Cant. 1. n. 3. Si ipſa ſe ſola poſtulat trahi, cur etiam invitat, & ut ſodales currant, cur non poſtulat & ut trahantur, & ut currant in odorem unguentorum tuorum? Quia ſi ipſa optabat trahi poſt ſponſum, ut de tantis donis cœleſtibus gauderet, non ſolum hoc ſibi vult, ſed etiam ut ſodalibus communicetur dum currunt, & ne aliquid ipſa prius D. Greg.
participet, ideo cum ipſa trahitur, poſtulat ut & alii *Perfecta*
trahantur, ſed ut currant. D. Gregor Papa ait: *Cur,* *charitas*
quæ dixit ſingulariter trahe, *dicat pluraliter curre-* *vult omnia*
mus, id inquit eſſe in cauſa, quia in odore charitatis *communia.*

Dei, quam currens percipit, etiam præceptum dilectionis proximi advertit, propter communicationem ſcilicet mutuam Sanctorum in bono; Nam etſi illa ſola pro ſe rogat trahi, tamen ex præcepto charitatis, quod omnia communia intendit, illis omnes repleri
2. deſiderat. Ait Petrus Epiſt. 1. cap. 2. num 8. *Vos eſtis genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis.* Græcus reddit: *Populus in acquiſitionem,* ad communicandum cum eis veſtrum genus, regale Sacerdotium, ac ſanctitatem eis datam.

Græcus.

315. Ait Apoſtolus Paulus 1. ad Teſſal. 3. num. 8. *Nunc vivimus, ſi vos ſtatis in Domino.* Tam ingenti charitate fervebat Apoſtolus, ut omnia ſua gratiæ dona à Chriſto ſibi communicata vellet etiam aliis eſſe elargita, ut ipſi firmi, & ſtabiles in Deo eſſent, tunc ipſe reputabat cum eis vivere. At verò ſi ipſi à Chriſto deficerent, & mortui eſſent in fide, tunc non vitam, ſed mortem eum apprehendere judicabat. D. Chryſoſt. homil. 1. de S. Romano; ſic ait: *Vide quantopere ſtudebat, ut res fratrum recte ſe haberent, qui nec ſe vivere exſtimabant, ſi illi ſalvi non eſſent. Homo, qui ad tertium Cælum raptus fuerat, atque in paradiſum delatus tantamque fiduciam apud Deum aſſecutus fuerat, illorum bonorum ſenſum non accipiebat, niſi etiam fratres ſecum ſalvos eſſe vidiſſet.* Paulus in tanto rerum apice ſublimatus, ut ad tertium Cœlum eſſet evectus, ut audiret Dei arcana, nihil tamen ſe habere reputabat; *Niſi etiam fratres ſecum ſalvos vidiſſet.* Vide tom. 2. in Apocalypſ. cap. 12. q. 11. n. 240. 242. 243. & in omnibus meis libris in Sybillario verb. *communicare.*

1. ad Theſſ. 3. *Juſtus tunc vivit, cum habet alios ſecum in donis.* D. Chryſ.

QUÆSTIO XXXVIII.

Quare in iſtis primitivæ Eccleſiæ tanta erat perfectio?

316. UT eſſent perſeverantes in doctrina, ac obedientia Apoſtolorum, in oratione, in frequentatione Sacræ Euchariſtiæ, in gratiarum actione, in abnegatione omnium temporalium, & omnia, quæ habebant, à ſe alienabant vendentes, & pretia ad Apoſtolorum pedes deferebant, totiſque viribus in Cœlum deferebantur. *Illa mulier peperit filium maſculum, qui recturus erat omnes gentes, raptus eſt Filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus.* Apocalypſ. 12. n. 5. ſicut ſatis clara ſententia eſt, quod hæc mulier ſignificet Eccleſiam, ſic & filius ejus animam fidelem ſeu cœtum fidelem. Ita Andreas Cæſari. Richardus, Albertus, quos citavi tom. 2. ad cap. 12, Apocalypſ. q. 46. num. 364. Magnum ſane myſterium in hoc declaratur, nam qui verè gignitur, ac naſcitur, ut proprius filius Eccleſiæ, omni nexu, ac conatu tendit in Deum, ac fertur in thronum ejus. Huc advoco id, quod dixit D. Athanaſ. Sinaita lib. 7. Examer. ubi ſic ait: *Exeuntes de aquis volueres ſtupens Iſaias clamabat: qui ſunt hi, qui ut nubes volant, hæ ſunt volucres, quæ rapiuntur in nubibus obviam Domino in aëra.* 1. Theſſal. 4. num. 16. verè fideles, etſi de terrenis aquis hujus ſæculi prodeant, tamen non ibi inhærent, ſed ad ſuperna altâ contemplatione volant, ut digni inveniantur, qui Domino venienti ad judicium cum poteſtate magna, in nubibus occurrant, ut ab ipſo gloriæ diademate coronentur.

Apoc. 12. Cæſari. Richard. Albertus. D. Atha. Sinaita. 1. Theſſ. 4. *Qui verè fidelis naſcitur cæleſtia petit.*

317. Quam felix & fœcunda novitas virtutis ad magnos progreſſus ſcribit Joan. 10. num. 22. *Facta ſunt encœnia in Jeroſolymis, & hiems erat.* Maxime ponderandum, quod encænia, id eſt renovare, ſeu innovare quotidie hyeme fierent, cur non potius veris tempore, in quo omnia innovantur, & ad ejus exordium totus fabricatus eſt mundus; in hyeme vero frigore, gelu, ac ſæviente tempeſtate omnia tabeſcunt, ac opprimuntur; Cur innovationes non in vere, ſed in hyeme Deus in templo ſuo fieri diſpoſuit? Ex his cauſis hoc providit; ut adverſus debaccantes, ac furentes tempeſtates, atque hoſtiles incurſus, & inſurgentes tentationes, homines fortiores, ac validiores exiſterent; tanquam novellæ plantationes in virtute innovantur, ut præſidio novitiæ, ac primævæ virtutis ſævientes ventos valeant repercutere, & immobiles in virtute conſiſtere. Theodor. apud Cantens. D. Thomæ ait: *Satagas tu quoque dum hyems imminet, id eſt vita præſens turbinibus iniquitatis concuſſa, ſpirituales encænias tui templi celebrare, ſemper renovando te ipſum, & aſcenſiones in corde tuo diſponens, tunc Jeſus erit præſto tibi.* Ad procelloſas iniquitatum tempeſtates ſuperandas multum prævalet innovatio vitæ; & tunc tibi aderit Jeſus; & ambulabit ibi.

Joan. 10. *Reſumens via virtutis novitatem fortiſſima vincendum.* Theod.

318. Ingrediens Jeſus ad ſuæ paſſionis conflictus, ad ſuſtinendas Judæorum contradictiones, mandat diſcipulis ſuis, ut tendant in Caſtellum: *Et inveniens aſinam alligatam, & pullum cum ea, ſolvite, & adducite mihi:* Matth. 21. num. 2. Diſponebat Dominus ingredi ad ſuos hoſtes, non pedibus, ſed veluti in equo, ad hoc ſufficiebat aſina, ad quid inſuper pullus? qui imo potius poterat eſſe impedimentum in via, ad quid ergo? Ad inſinuandum, quod ad enervandas hoſtium vires multum prodeſt quod novella virtus reaſſumatur, ut illius fervore armatus Chriſti miles, omnem adverſariorum furorem extinguat, & conſumat. Ad quod tendit noſter D. Cyrill. Alex. lib. 4. in Joan. cap. 36 ſic ait: *Quando autem ad ſalutarem ibat paſſionem, tunc non occulte, ſed pullo invectus aſinæ in figuram populi novi.* In pullo ſignificabatur novus populus reaſſumendus cum fervore novæ virtutis. D. Chryſoſt. homil. 67. in Matth. ait: Gentium enim obedientia in pullo ſignificatur, & repentina in meliorem vitam mutatio.

Matth. 21. *Novella virtus valde fervida.* D. Cyril. Alexand. D. Chryſoſt.

CAPUT III.

1. *PEtrus autem, & Joannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam,*
2. *Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris ſuæ, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur ſpecioſa, ut peteret eleemoſynam ab introeuntibus in templum.*
3. *Is, cum vidiſſet Petrum, & Joannem incipientes introire in templum, rogabat, ut eleemoſynam acciperet.*
4. *Intuens autem in eum Petrus cum Joanne, dixit reſpice in nos.*
5. *At ille intendebat in eos ſperans ſe aliquid accepturum ab eis.*
6. *Petrus autem dixit: argentum, & aurum non eſt mihi, quod autem habeo hoc tibi do; in nomine Jeſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula.*
7. *Et apprehenſa manu ejus dextera, allevavit eum. & protinus conſolidatæ ſunt baſes ejus, & plantæ.*
8. *Et exiliens ſtetit, & ambulabat: & intravit cum illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum.*
9 *Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum.*
10. *Cognoſcebant autem illum, quod ipſe erat, qui ad eleemoſynam ſedebat ad ſpecioſam portam templi, & impleti ſtupore, & extaſi in eo, quod contigerat illi.*
11. *Cum teneret autem Petrum, & Joannem, cucurrit*

rit omnis populus ad eos, ad porticum, quæ appellatur Salomonis, ſtupentes.

12. Videns autem Petrus, reſpondit ad populum: Viri Iſraëlitæ quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quaſi noſtra virtute, aut poteſtate fecerimus hunc ambulare.

13. Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob: Deus Patrum noſtrorum, glorificavit filium ſuum Jeſum, quem vos quidem tradidiſtis, & negaſtis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti.

14. Vos autem ſanctum & juſtum negaſtis, & petiſtis virum homicidam donari vobis.

15. Auctorem verò vitæ interfeciſtis, quem Deus ſuſcitavit à mortuis, cujus nos teſtes ſumus.

16. Et in fide nominis ejus, hunc quem vos vidiſtis, & noſtis, confirmavit nomen ejus, & Fides; quæ per eum eſt dedit integram ſanitatem iſtam in conſpectu omnium veſtrum.

17. Et nunc fratres, ſcio, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & Principes veſtri.

18. Deus autem quæ prophetavit per os omnium prophetarum, pati Chriſtum ſuum ſic implevit.

19. Pœnitemini igitur, & convertimini, ut deleantur peccata veſtra.

20. Ut cum venerint tempora refrigerii à conſpectu Domini, & miſerit eum, qui prædicatus eſt vobis, Jeſum Chriſtum.

21. Quem oportet quidem Cœlum ſuſcipere uſque in tempora reſtitutionis omnium, quæ locutus eſt Deus per os ſanctorum ſuorum à ſæculo prophetarum.

22. Moyſes quidem dixit: Quoniam prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter de fratribus veſtris, tanquam me, ipſum audietis juxta omnia, quæcumque locutus fuerit vobis.

23. Erit autem omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.

24. Et omnes prophetæ à Samuël, & deinceps qui locuti ſunt, annuntiaverunt dies iſtos.

25. Vos eſtis filii Prophetarum, & teſtamenti, quod diſpoſuit Deus ad Patres noſtros, dicens ad Abraham: Et in ſemine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.

26. Vobis primum Deus ſuſcitans Filium ſuum, miſit eum benedicentem vobis: ut convertat ſe unuſquiſque à nequitia ſua.

ARGUMENTUM.

CAPUT hoc potiſſimum in duas dividitur partes: In prima deſcribitur præclariſſimum miraculum claudi ex utero matris jam ſanati. Ex ejus occaſione in ſecunda parte ſermo D. Petri de virtute nominis Jeſu.

Actor. 3. num. 1. Petrus autem, & Joannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam.

VERSIONES.

Syrus Factum eſt autem cum Simon Petrus, & Joannes ſimul aſcenderent tempore precationis hora nona.

Arias. Græcus. In idipſum aſcendebant.

EXPOSITIO I.

1. Græc. Verſ. 1. PEtrus autem, & Joannes: Græcus habet: *In id ipſum*, aſcendebant: Unde multi connectunt hæc cum fine ſuperioris capitis, ut vult Cajetanus; quod hæc eodem die Pentecoſtes contigerint: *In id ipſum*, id eſt ad idem tempus, ut poteſt patrocinari; quia Spiritus Sanctus advenit hora tertia; hæc facta ſunt hora nona. Tamen contra hoc pugnat; quia in illa die Pentecoſtes Petrus poſt longam concionem tria millia hominum baptizavit, & nunc poſt ſanatum claudum, aliam habuit concionem, quæ omnia vix fieri poſſunt eodem die: ergo in diverſo die hæc ſunt facta, ut etiam placet Lorino, id quod habet Græcus: *In id ipſum* idem eſt, ac ſimul, ſeu ut exponit Hugo: ad eumdem finem, ſeu intentionem.

Cajetan. *Non eadem die Pentecoſtes.* Lorin. Hugo.

2. Joan. 20. Actor. 8. *Petrus, & Joannes.* Nam inter hos duos, ut notat D. Chryſoſt. erat magna familiaritas; patet ex Evang. Joan. 20. num. 3. & infra in Act. cap. 8. num. 14. *Aſcendebant.* Templum conſtitutum erat in monte Sion, ut à tota urbe eſſet conſpicuum, ad illudque per gradus aſcendebatur, inde aliqui ſuſpicantur, quod dicuntur Pſalmi graduales, quod in gradibus aſcendentibus recitarentur. In templo autem tres erant partes diſtinctæ. Prima *Atrium*, in quo orabant ſæculares, & ad hoc ſe conferebant *Petrus*, & *Joannes*. Secunda. *Sanctum*, quod ſolis Aaronicis Sacerdotibus erat datum. Tertia pars *Sanctum Sanctorum*, ad quod ſemel in anno poterat ingredi ſummus Sacerdos.

In templo triplex pars.

In Templum, tanquam in proprium orationis locum; quia Deus ibi peculiariter habitabat tanquam in loco ſancto, & oratio unius adjuvabatur precibus aliorum, ac etiam ſanctorum, qui ibi venerantur, ac quorum reliquiæ ibi ſunt: Unde dicitur Pſalm. 21. num. 23. *In medio Eccleſiæ laudabo te*, & n. 26. ſubdit: *Apud te laus mea in Eccleſia magna*, & multis aliis in locis. 3. *In Eccleſia orandum.* Pſal. 21.

Ad horam orationis nonam; quæ reſpondet horæ tertiæ poſt meridiem, de computatione horarum apud Hæbræos ſæpe jam dixi: Judæi autem tribus horis in die orabant: *Daniel tribus temporibus diei orabat contra Jeruſalem* cap. 6. num. 10. ſcilicet, mane, hora nona, & veſperi; Deinde ad horam aſcendebant; quia ſacrificium agni bis in die offerebatur; mane, veſperi Exod. 29. num. 38. & potiſſimum in memoriam Paſſionis Chriſti, qui pro omnium ſalute hora nona expiravit in Cruce, & ad Inferos deſcendit. Ita Clemens Rom. de conſtitut. cap. 34. D. Cyprianus de Ora. Domini. S. Athan. de Virgin. D. Baſil. ſerm. 1. de Inſtit. cap. 3. Rupertus lib. 1. de offic. cap. 5. 4. *Cur horâ nona.* Dan. 6. D. Clem. D. Cyr. D. Athanaſ. D. Baſil. Rupert.

QUÆSTIO I.

Quare ante miraculum claudi deſcribitur oratio Petri, & Joannis?

PEtrus, & Joannes aſcendebant in Templum, ibant bini tum ob intimam amicitiam, tum quia D. Jeſus miſit eos binos Luc. 10. num. 1. ex quo deſumpta 5. Luc. 10.

ſumpta eſt conſuetudo, ut Religioſi bini incedant, ut docent D. Ambroſ. ad citatum locum Lucæ, D. Gregor. Papa homil. 17. in Evangelia D. Auguſt. in reg. unde D. Thom. religioſum ſolum ambulantem, Dæmonem ſolitarium vocabat, ut refertur in Chronicis D. Dominici lib. 3. cap. 37.

D. Ambroſ. D. Greg. D. Aug. D. Tho.

6. Quæſtio tamen inquirit: Cur ante hoc miraculum claudi perpetratum à Petro, & Joanne deſcribitur, quod ipſi ibant in templum ad orationem? Ad quod reſpondet primo D. Baſilius Seleucienſ. orat. 21. & ait: *Orationis appendix erat claudi curatio, & captus ad orationem curſus jacenti claudo inopinatum curſum attulit.* Magno myſterio denotatur, quod Petrus, & Joannes irent ad orationem, ut innuatur magna orationis efficacia, quod non ſolum ipſa oratio, ſed curſus ad illam, valuit claudo impetrare ſanitatem. De juſto ait Regius vates Pſal. 10. num. 13. *Præparationem cordis eorum audivit auris tua:* Non ſolum ipſam juſti orationem audit Deus, ſed etiam ejus præparationem (ut in præſenti curſus ad illam) ac proinde antequam oratio fiat à juſto, Deus prævenit annuens optatis.

D. Baſil. Seleuci. — *Præparatio ad orationem impetrat.* — Pſal. 10.

7. Secundò reſpondet idem D. Baſilius Seleucienſ. citato loco, & ait: *Id primum in dictis cognitis, neceſſarium eſt, quod in tantam dignitatis celſitudinem evecti Apoſtoli, orationem minimè neglexerint; Nam homines cum eſſent, hinc quoque petito præſidio egebat: Quod ſi Apoſtoli precationis opem non exuunt, ſed perpetuis rerum uſibus neceſſariam ſupplicationem oſtendunt, quantum nos crimen incurrimus, qui per incuriam tam ſalutare projicimus viaticum.* Apoſtoli in tam ſublimi ſanctitatis faſtigio ad communem orationem, quæ fiebat hora nona, ſe conferunt, & inde ſalutem claudo impetrant? Unde merito Seleucus citatus orationem vocat *ſalutare viaticum,* quo fideles, qui à Cæleſti patria peregrinantur in terris, victitant, ac ſe componunt, ut feliciter, ac ſecure degant, omniaque obtineant, dum ſunt in hac via, & in hac conſideratione Baſilius ante citata verba ait: *Vidimus igitur hodie poſt Salvatorem diſcipulos, miraculorum artem delibantes;* Oratio communis ars miraculorum dicitur; nam ſicut in arte ſunt documenta, ac media ad perfectam ſcientiam comparandam, ſic in oratione, ac per orationem dantur efficaciſſima media ad miracula, multaque mirabilia operanda.

D. Baſil. Seleuci. — *Oratio communis viaticum dicitur.*

8. Docens nos Dominus orare ait: *Sic orabitis: Pater noſter, qui es in Cœlis, ſanctificetur nomen tuum.* Matth. 6. num. 9. cur cum unuſquiſque pro ſe orat, non docetur ſic orare: *Pater meus,* quod magis affabilius, & attractius videtur? Sed dicendum eſt: *Pater noſter* per quod denotatur communis cum aliis fraternitas, atque etiam gratia adoptionis ab Spiritu Sancto accepta cum aliis communis; ac proinde cum pro nobis rogamus, dicimus *Pater noſter,* & orationem communem facimus pro nobis, & aliis, & inde magis accepta, & gratia fit Deo. D. Chryſoſt. homil. 20. in Matth. ſic ait: *Qui patrem dicit, & peccatorum remiſſionem, & adoptionem, & hæreditatem, & fraternitatem quæ eſt ad unigenitum, & ſpiritus largitionem, per unam hanc confeſſus eſt nuncupationem.* Cum patrem, dicit & fraternitatem, hæreditatem cum aliis dicit ſe habere, pro quibus orat, & rogat.

Math. 6. — *Cum oratio fit pro omnibus, inde magis grata Deo.* — D. Chryſoſt.

9. Ait Chriſtus D. Matth. 18. num. 19. & 20. *Dico vobis; quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcunque petierint fiet illis à Patre meo, qui in Cœlis eſt; ubi enim ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.* Non ait in medio eorum ero, ſed ſum, ubi primum duo convenerint ſimul ad orandum; ſtatim in ipſomet inſtanti, ac puncto Chriſtus eſt in medio eorum, ut exaudiat eorum orationem, eorumque precibus annuat. Origen. tract. 6. in Matth. ſic ait ad prædicta verba: *Non dixit, in medio eorum ero, ſed ſum, mox enim, ut aliqui conſenſerint, Chriſtus invenitur in eis,* ex quo ſubdit Origenes maxime notandus: & iſta eſt cauſa, propter quam non exaudimur orantes, quia non conſentimus nobis per omnia ſuper terram. Vide quæ dixi ſupra de hac re cap. 1. q. 28. n. 190. & 191.

Actor. 3. *num.* 2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris ſuæ bajulabatur, quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur ſpecioſa, ut peteret eleemoſynam ab introeuntibus in templum.

N. 3. Is cum vidiſſet Petrum, & Joannem incipientes introire in templum, rogabat, ut eleemoſynam acciperet.

VERSIONES.

Syriacus num. 2. Et ecce claudum virum unum bajularunt homines illi, qui ſoliti erant eum afferre.

Æthiopic. Qui claudus pedibus erat.

Arabicus num, 3. Intendentes ingreſſum in Temptum.

Pagninus Ingreſſuros. *Arias.* futuros introire.

Græcus. Rogabat eleemoſynam.

EXPOSITIO II.

Verſ. 2. QVidam vir. Non exprimit illius nomen, ut pote quod erat homo vilis, & infimæ notæ, & habens ætatis amplius quadraginta annorum, ut dicitur cap. 4. num. 22. *Claudus ex utero matris ſuæ.* Ex quo illuſtrius commendatur miraculum, ut notat Lyranus, quam ſi fuiſſet claudus ex aliquo accidenti. *Bajulabatur.* Ita erat contractus, ut non poſſet per ſe ipſum incedere. *Quem ponebant ad portam templi,* conſuetudo erat apud Judæos conſtituere pauperes ad portas templi ad mendicandum, ut fit hodie apud multas nationes: *Quæ dicitur ſpecioſa.* Hæc erat principalis porta, & ſic dicta ob ſuam pulchritudinem, ac elegantiam. 10.

Actor. 4. — Actor. 4.

Verſ. 3. *Is cum vidiſſet Petrum, & Joannem incipientes introire.* Pagninus *Ingreſſuros.* Arias *futuros introire:* Cum ergo hos vidiſſet, non petebat, *ſed rogabat,* quod indicat cum magna inſtantia eleemoſynam accipere. D. Chryſoſt. ait: *Illos ingredientes, & miracula,* facientes talia pios ex ipſo habitu judicavit. Pauperes ex his, quæ patiuntur commiſerationem habent in alios pauperes, non ſic divites in multa abundantia. Neque dolent ſuper contritionem Joſeph. Amos 6. n. 6. 11

Pagnin. — Arias. — Amos. 6.

QUÆSTIO II.

Expenditur hujus hominis ſumma calamitas, ac miſeria.

CLaudus *ex utero matris ſuæ,* quod expendens D. Baſilius Seleucus orat. 21. ait: *Sic in naturæ officina provenerat. Vitium nativitatem non expectavit, ſed nixum anticipavit noxa.* Sic calamitatis miſeria antelucana fuit, ac evigilavit in homine, ut antequam videret lucis radios, ægritudinis miſeria ipſum opprimeret, antequam partu editus eſſet, jam adverſa 12.

D. Baſil. Seleucus.

...la maxi... invigi... nt contra ...minem. ...c. 8.

adverſa nequitia eum tenebat; Vitium nativitatem non expectavit, ſed celerato pede, ut pedes impediret, *nixum anticipavit noxa.* Bonus ſeminator dum ſeminat: *Aliud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt, & volucres Cœli comederunt illud.* Luc. 8. num. 5. Antequam granum Cæleſtis doctrinæ naſceretur, & pullularet in ariſtas, conculcatum eſt à malis moribus, ac ſuggeſtu Dæmonis. D Bonaventura ibi ait: Unde hic non eſt locus fructificationis, quia non eſt in eo retentio ſeminis, & ideo adjungit conculcatum eſt à pedibus hominum, & volucres Cœli comederunt illud, in quo intelligitur Dæmonum mors.

D. Bonav.

13. D. Baſil. Seleuc.

Secundo idem D. Baſilius Seleuc citatus ait: *Cum natura paupertate pecuniarum inopia conjuncta erat, & miſeri calamitates ita partitæ; natura enim male pedatum genuit, inopia verò rogatorem fecit.* Duplex calamitatis egeſtas miſerum hominem opprimebat, una, qua natura male pedatum generat ſine pedibus, altera, qua eum facultatibus denudatum conſtituerat, una greſſu privaverat, altera rogatorem, ac petitorem fecerat, ac ſi æqualis eſſet ei calamitas, quod pedibus eſſet privatus, ac quod facultatibus neceſſario eſt privatus, ut inde cogeretur petere, ac rogare; *Erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam divitis, ulceribus plenus, cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa divitis, & nemo illi dabat.* Luc. 19. num. 20. & 21. Jacebat ulceribus plenus, ut non poſſet ſe movere, dein de fame premebatur, ut cogeretur petere, cum nemo illi daret. D. Gregor. homil. 40. in Evangel. ait: *Quantas, hunc egenum vulneribus obſeſſum, tentationes credis in ſua cogitatione toleraſſe, cum ipſe egeret pane, non haberet etiam ſanitatem*: Semper labores catenatim veniunt.

Luc. 16. Labores catenatim veniunt. D. Greg.

14. D. Baſil. Seleuc.

Tertiò D. Baſil. Seleuc. citatus, ait: *Manus alienas de more mutuabatur claudus, biſque ut pedibus incedens ægritudine præpeditus, uno circunſcribebatur loco, velut ſaxum aliquod in veſtibulo projectum.* Quem ponebant quotidie ad portam templi, ut exanimalem aliquam naturam, *claudum ibi collocabant, ut onerosum quid in porta jactabant.* Non dicitur ducebatur, ſed tanquam graviſſimum onus, non manibus, & humeris, & tanquam exanimalis aliqua natura, ac ponderoſum aliquod ſaxum, non ponebant, ſed projiciebant in portam *claudum ibi collocabant ut oneroſum quid in porta jactabant.* Et unde iſte homo rationalis tanquam exanimalis natura, ac ſaxum valde graviſſimum reputatur: Erat pauper mendicus, ac omnibus deſtitutus, ipſaque nuditas illum valde moleſtum, atque omnibus multum ponderoſum effecerat, ſicut purpura valde gratum, ac levem divitem ſublevat.

Pauper valde moleſtus, & gravis.

15. Daniel. 14.

Cum Propheta Habacuc iter faceret in Judæam portans panes, pulmenta in alveo meſſoribus ſuis, apparet illi Angelus præcipiens, ut illa deferat in Babylonem ad Danielem in lacum Leonum; ille ſe excuſat: *Lacum neſcio, Babyloniam non vidi: Tunc apprehendit eum Angelus Domini in vertice ejus, & portavit eum capillo capitis ſui.* Daniel. 14. num. 32. ſecus factum legimus cum Lazaro, qui cùm mortuus eſſet: *Portatur ab Angelis in ſinum Abrahæ.* Luc. 16. num. 22. Unde tanta differentia, Propheta homo annoſus portans panes, & carnes in Gabacho ab uno Angelo in uno crine aſportatur, Lazarus à multis Angelis defertur: Propheta, ut notant D. Dorotheus, & Epiphanius in ejus vita dives erat, habebat prædia, ac ſegetes, & meſſores: Lazarus vero pauperrimus, omnibuſque denudatus; bonorum plenitudo ſublevabat prophetam, omnium eſuries multum gravabat Lazarum, ut neceſſe fuerit à multis bajulari D. Chryſoſt. homil. de divite ait: *Non ſuffecerat ad portandum pauperem unus Angelus, ſed plures veniunt*; Cum eſſet pauper non unus Angelus, ſed multi veniunt.

Luc. 16. Pauper ponderoſus, dives levis, ac ſuavis. D. Doro. D. Epiph. D. Chryſoſt.

QUÆSTIO III.

Quare ante orationem Petrus, & Joannes dant ſalutem claudo?

16. Difficultas.

Ad horam orationis nonam Petrus, & Joannes cum aſcenderent in templum oranti claudo dant ſanitatem; cur in his immorantur, & non potius exhibent ſuam orationem, ipſaque abſolutat, tunc preces exaudiunt pauperis.

17. D. Chryſoſt.

Reſpondet D. Chryſoſt. homil. ſuper illud ſapientiæ: *Jus deprecari, ſed preces claudi non poterant ſperni, præveniuntur precibus preces, rogantem claudum, rogaturi ante audiunt, quam precentur: ô glorioſum meritum Apoſtolorum, qui ante in templo ſperantur, quam ipſi Dominum deprecentur: ante virtus oſtenditur, quam oratio ad Dominum præmittatur.* Apoſtoli antequam ſuas effundant preces ad Deum, pauperculi rogatum prius exaudiunt, & inde orationis vigor non retardatur, ſed potius multum exceſcit; nam ex bono opere præmiſſo valentior, ac fortior fit oratio: *Ante virtus oſtenditur, quam oratio ad Dominum præmittatur*, & data ſanitate inde Apoſtoli ad orationem accedunt.

Oratio ex præmiſſo bono opere efficacior.

18. Eccleſ.

Eccleſiaſticus 18. num. 23. ait: *ante orationem præpara animam, & noli eſſe quaſi homo, qui tentat Deum*: ante orationem anima præparanda, ac diſponenda eſt multis operibus, aliàs infructifera eſt oratio. D. Nicænus lib. de orat. 2. ait: *Docet nos igitur Dei ſervus, ne prius aliquid petamus à Deo, quàm aliquod ei munus acceptum, & gratum obtulerimus; vovere enim prius oportet, deinde orare; proinde ac ſi quis dicat, ſementem prius fieri, quam fructus percipi oportere: ergo voti ſemina prius dejicere, atque ita ex dejectis ſeminibus, adultas jam atque maturas fruges percipere oportet per orationem.* Satis eleganter in ruſticam agriculturam totam orationis rem depingit, in qua ante meſſem multo labore terra præparatur, ut ſic jam compoſitæ ſemina mandentur, & inde fructus percipiantur, orationiſque fructus colligantur, ante illam aliarum virtutum ſemina præmittantur.

D. Nicæn. Ante orationem ſemina aliarum virtutum.

19. Jerem. 42.

Rogantibus Judæis pro eis orat Jeremias 42. num. 7. *Cumque completi eſſent decem dies, factum eſt Verbum Domini ad Jeremiam.* At verò de Danielis cap. 10. num. 12. oratione dicitur: *Exaudita ſunt verba tua:* Oratio magni Prophetæ Jeremiæ non exauditur niſi poſt decem dies completos: at verò Danielis, ſtatim in primo die exauditur: Cur Jeremiæ tam moroſè poſt decem dies? De Jeremia tantum ſcribitur oraſſe ad Deum; at vero Danielis oratio concomitata fuerat virtutum operibus afflictionis, ac mortificationis: *Ut te affligeres in conſpectu Dei*, & de tanto virtutum apparatu conſequens erat, ut eius oratio eſſet efficacior, ac velocior ad Deum, dicitur de Daniele 9. num. 3. *Et poſui faciem meam ad Dominum Deum rogare, & deprecari in jejuniis, ſacco, & cinere.* Ad quæ verba ſic ait eleganter Theodoretus. *Hæc edoctus Beatus Daniel jejunio, & ſacco, & cinere, quaſi alis inſtructas preces Deo offerebat.* Perpende illa verba *quaſi alis inſtructas preces*; ac ſi jejunium, & ſaccus inſerviant orationi tanquam alæ, ut velociſſime ferantur ad Dei Thronum.

Daniel. 10. Daniel. 9. Bona opera orationi tanquam alæ. Theod.

QUÆSTIO

QUÆSTIO IV.

Quare primum miraculum, quod de D. Petro ſcribitur, ſanitas eſt hujus claudi?

20. Divus Petrus forſitan multa alia miracula edidit antecedenter, tamen multo myſterio plenum eſt; cur primum ejus miraculum, & valde celeberrimum eſt ſanitas hujus claudi, ad quod.

21. D.Ambr. Eleganter reſpondet D. Ambroſius ſerm. 69. & ſic ait: *Si ergo Petrus petra eſt, ſupra quam ædificatur Eccleſia, rectè prius pedes ſanat, ut ſicut in Eccleſia fidei fundamentum continet, ita in homine membrorum fundamentum confirmet.* In planta pedis hominis incæpit Petrus ſuam miraculoſam poteſtatem oſtentare, erat ipſe fundamentum totius Eccleſiæ, ut in mirabile, ac divinum ædificium exurgeret, voluit etiam in hominis fundamento ſe exercere: In Eccleſia fidei fundamentum continet, ita in homine membrorum fundamentum confirmat.

Petrus Eccleſiæ fundamentum ab hominis fundamento incipit.

22. Cum primùm veniſſet Petrus ad JESUM, qui intuens eum ait illi: *Tu es Simon filius Jona, vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* 1. Joan. 1. num. 41. Si ex eo dicitur Petrus, quia futurus erat Eccleſiæ fundamentum, quod hoc nomen deducitur à petra. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram.* Matth. 16. ſi ita dicitur ob ſtabilitatem, & firmitatem, cur non dicitur columna ferrea, murus æreus, ut factum eſt ad Jeremiam 1. num. 18. quæ fortiora, & validiora ſunt, ſed tantum ei imponitur nomen deductum à petra. Chriſtus Dominus nuncupatur 1. Corinth. 10. num. 4. *Petra autem erat Chriſtus.* Volens ipſe Dominus expolire, ac præparare Petrum, ut eſſet Eccleſiæ fundamentum, à ſuo proprio nomine eum vocat Petrum, ut tanquam à fundamento exurgat ædificium proportionatum Domino ſuo. D. Paſchaſ. lib. 6. in Matth. ſic ait: *Non ex aliunde nomen Petro datur, niſi à petra, quæ dicitur Chriſtus Jeſus, ut ab ipſo ſuo principio diſcat Chriſto adhærere, eumque ſemper imitari.* Cum ergo Chriſtus ſit Eccleſiæ fundamentum, ut ait Apoſt. & ab ipſo Petrus conſtituitur fundamentum illius, inde ab ejus nomine nuncupatur.

Joan. 1. Matth. 16. Jerem. 1. 1. Cor. 10.

Petrus Eccleſiæ fundamentum ab homine fundamento incipit.

QUÆSTIO V.

Quare tam celeriter huic claudo datur ſanitas perfecta?

23. Ad portam ſpecioſam ſedebat claudus eleemoſynam poſtulans, cui Petrus dat ſanitatem valde conſummatam, ac perfectam ut ſtatim dicitur: *Apprehenſa manu ejus dextera allevavit eum, & protinus conſolidatæ ſunt baſes ejus: & plantæ, & exiliens ſtetit, & ambulabat.* Non ſolum firmus, ac validus ad greſſum, ſed etiam expeditus ad ſaltus: Unde tanta celeritas in ſanitate iſtius, cum ſæpe videamus, quod Chriſtus Dominus in ſuis miraculis perpetrandis aliquam moram interpoſuit, Cæcum à nativitate miſit in natatoriam Siloe Joan. 9. n. 7. Leproſum ad Sacerdotes Luc. 17. Cæco in Bethſaida bis imponit manus Marc. 8. num. 23. & huic homini etiam ante ejus preces datur perfecta, & omnimoda ſalus?

Difficultas quæſtionis.

Joan. 9. Luc. 17. Marc. 8.

23. Richard. Præclarè reſpondet Richard. de S. Laurentio l. 10. de laudibus Mariæ, titulo, *In eo Templo.* Sic ait de Virgine Maria. *Ipſa deſignatur per portam templi, quæ dicitur ſpecioſa, Act. 3. ad quam debemus ſedere, & mendicare exemplo illius claudi, quem ſanavit ibi Divus Petrus, dicens ei. In nomine Jeſu Chriſti Nazaræi, ſurge, & ambula.* Cum illa porta ſpecioſa præfiguraret Sanctiſſimam Virginem, ibi ſalus facilior, ac promptior; at ubi umbra hujus Virginis deeſt ſemper aliquando ſalus tardior, ut ex hoc diſcamus, quantum ex præſentia Mariæ omne malum propulſatur, & omne bonum velociſſimè protegens, & defendens currit.

Velociſſima ſalus per Mariam.

Dicitur Pſalm. 77. num. 23. *Januas Cœli aperuit, & pluit illis ad manducandum, & panem Cœli dedit eis; panem Angelorum manducavit homo, Cibaria miſit eis in abundantia.* Et unde tanta ſaturitas, ac affluentia panis, aliarumque rerum, à Regina Cœli Virgine Maria, quæ ibi præfigurabatur, ita ait Rupertus lib. 1. de gloria, & honore filii hominis, *quando factum eſt, quod dixit Angelus Mariæ, concipies, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jeſum, tunc januas Cœli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, panem Cœli, & panem Angelorum manducavit homo.* Ecce ubi Virgo Maria Dei Mater facta eſt, Cœleſtibus nos ſaturavit panibus. Tamen nunc in quæſtionem voco, quod quando Cœleſtis panis miniſtratur per manus Virginis Mariæ dicitur pluere: *Pluit illis ad manducandum*; at quando ſcribitur à Deo datum, dicitur deſcendere; *Cumque deſcenderet nocte ſuper caſtra ros, deſcendebat pariter, & manna.* Num. 15 num. 9. In deſcenſu moras trahit, pluvia vero rapidiſſimo impetu fertur; inde quæ veniunt per manus Mariæ pluviæ comparantur, quia aliquando velocius, quam quæcumque alia veniunt. D. Anſelm. lib. de excellentia Beatiſſimæ Virginis Mariæ cap. 6. in fine ſic ait: *Velociorque nonnunquam ſalus memorato nomine Mariæ, quam invocato nomine Domini JESU unici filii ſui.* 25.

Pſal. 77. Rupert.

Salus aliquando velociter nomine Mariæ, quam alio nomine.

Num. 15. D. Anſel.

26. De ſuo dilecto Sponſo clamat Anima ſancta: *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.* Cant. 2 num. 8. tamen David adhuc clamat, & rogat. Surge Domine in requiem tuam tu, & Arca ſanctificationis tuæ Pſalm. 131. num. 8. Si ipſe venit tam celeriter, ac feſtinanter: *Saliens in montibus tranſiliens colles*: cur David poſtulat, ut exurgat ipſe, & Arca ſanctificationis, ac ſi quieſceret, & non veniret: exorat tamen, ut veniat ipſe cum Arca ſanctificationis ſuæ, quæ eſt Sanctiſſima Virgo Maria, D. Heſychius Hieroſolymit. hom l. 2. de Deipara ait: *Surge in requiem tuam, tu, & Arca ſanctificationis tuæ, quæ eſt haud dubiè Virgo Deipara; ſi enim tu es gemma, merito illa eſt Arca*, et ſi Divinum Verbum velociter veniret in ſalutem generis humani: *Saliens in montibus, tranſiliens colles*, tamen exurgens cum Arca ſanctificationis ſuæ Deipara velociſſimus eſt curſus, ut multo antea, ut omnia ſua Cœleſtia dona per manus Sacratiſſimæ Mariæ diſpenſentur, ac diffundantur; nam, ut ait: D. Bernard. ſæpe citatus: *Omnia nos voluit habere per manus Mariæ*: & inde Divina Providentia factum eſt, ut cum meus JESUS penderet in Cruce. *Ipſa ſtabat juxta Crucem* Joan. 19. n. 25. Carthuſianus de laudibus *Mariæ* lib. 2. ait, *ut per ipſam, hoc eſt, per preces ejus, ac merita, virtus, ac meritum Paſſionis Chriſti communicetur hominibus.*

Pſal. 131. Heſych.

Per Virginem omnia Cœleſtia dona velociter communicantur.

D. Bern. Joan. 19. Carthuſ.

Act. 3. *n.* 4. Intuens autem in eum Petrus cum Joanne dixit: Reſpice in nos.

N. 5. At ille intendebat in eos ſperans ſe aliquid accepturum ab eis.

VERSIONES.

Syriacus n. 4. Et reſpexerunt in eum Petrus, & Joannes, &c. nos tuere.

Arabicus

Arabicus. Dixerunt ambo : reſpice in nos.
Æthiopic. Converſi ſunt Petrus,& Joannes.
Græcus. Fixis oculis.
Syriacus n. 5. Cum ſperans eſſet, ut aliquid acciperet.
Æthiopicus. Quod darent ei ſecundum deſiderium ſuum.

EXPOSITIO III.

27. Verſ. 4. *INtuens autem in eum Petrus cum Joanne.* Hiduò Apoſtoli intuiti ſunt eos, ut exprimunt Syriac. Arabic. Æthiop. & fixis, ac immobilibus oculis, ut legit Græc. & videre, ac aſpicere ſemper in bonam partem ſumitur, ut dicam quæſtione ſequenti in limine, *Dixit*; ſcil. Petrus, ut notat D. Chryſ. utpote ſenior ætate, ac gravior dignitate ſemper his major, ac primus eſt dicendi locus, *Reſpice in nos*, Interlinealis, Hugo *reſpice in nos*, ut in pauperes, à quib. nihil eſt ſperandũ, meritò improbat Lyranus, quia ſi Petrus ita reſpondiſſet, nullam haberet claudus ſpem recipiendi aliquid ab eis, cũ contrariũ conſtet ex verſu ſequenti.

Syriac. Arabicus. Æthiop. Græcus. D. Chryſ. Interlin. Hugo. Liran.

28. Et ideo melius dicendum eſt cum Iſidoro Claro, Lyrano, Lorino, quod D. Petrus dixit : *Reſpice in nos*, ut claudum attentiorem faceret ad magnitudinem miraculi, & ut cognoſceret, quod miraculum operabatur non virtute ipſorum Apoſtolorum, ſed ſanctiſſimi nominis JESU, ut ita gloria miraculi, ut ait Carthuſianus, non tribueretur Apoſtolis, ſed ſanctiſſimo nomini JESU : *Non nobis Domine, ſed nomini tuo da gloriam.*

Iſidor. Lorin. Lyran. Carthuſ. Pſalm.

29. Verſ. 5. *At ille intendebat in eos.* Syriacus *intuitus eſt eos*, & ratio ſubditur : *Sperans ſe aliquid accepturum ab eis*; nam ex illo verbo Petri claudus concepit ſpem aliquid recipiendi; ſed Petrus, ut Chriſti diſcipulus plus dat, quam claudus conceperat, ac cogitaverat, ſanitatem nempe.

Syriac.

QUÆSTIO VI.

Quare cum ſolus Petrus loquitur, non ait claudo, reſpice in me, ſed reſpice in nos?

30. NOtandum in limine quæſtionis, quod hoc verbum *reſpicere, videre, & aſpicere*, frequenter in Scriptura ſumitur in bonam partem Pſalm. 83. n. 20. *Protector noſter aſpice Deus.* Pſal. 79. n. 15. *Reſpice de Cœlo, & vide, & viſita vineam iſtam.* Pſalm. 21. n. 1. *Deus, Deus meus reſpice in me.* Sic reſpexit Deus Abel Geneſ. 4. n. 4. ſic Matth. in telonio Mart. 9. n. 9. ſic Petrum, Andream, Joan. & Jacob. Matth. 4. n. 18.

Pſal. 83. Pſal. 79. Pſal. 21. Gen. 4. Matth. 9. Matth. 4.

31. Quæſtio tamen inquirit: Quare cum D. Petrus ſolus loquatur cum claudo, cur ait *reſpice in nos*, nempe in ipſum, & Joannem : Si Petrus diſponebat dare ſalutem claudo, cur ſua voce, vel manu apprehenſa totum hoc non præſtat, cum ſola ejus umbra multi incolumes facti fuerint, cur tanquam quid prævium miraculo præcipit : *Reſpice in nos*; ad quid intuitus oculorum antecedens ad miraculum? literalem rationem jam dedi in expoſitione, moralem quæro.

Difficultas quæſtionis.

32. Primo D. Baſil. Seleucus orat. 21. ſic ait: *Petrus inquit, Reſpice in nos obolorum captator, deſidioſum claudum jubet nonnihil lucelli curam remittere. Ne inquit obolos modo quæſieris : gratiæ mendicus eſto, non pecuniæ.* Petrus cæleſtium donorum diſpenſator, ut cæleſtem ſanitatis gratiam huic claudo concedat accepturo imperavit in ſe, ac Joannem (quarum præſentia quid divinum odore exhalabat) attentius oculos defigere, & ita nonnihil lucelli *curam remittat*, ut cæleſtem ſanitatis gratiam valeat recipere. Cupiditas radix eſt omnium malorum, obſtaculum ad divina munera recipienda, cumque illam teneret claudus petens pecuniam, ut cæleſtis beneficii fieret capax, jubet Petrus *nonnihil lucelli curam remittere.* Dixit Deus ad Abraham Geneſ. 12. n. 1. *Egredere de terra tua, & cognatione tua, faciam te in gentem magnam*, id eſt: Egredere de terra tua, ut ingrediaris in magnalibus Dei, & ſic legit Pagnin. *Vade tibi à terra tua.* Quæ phraſis, ut notat Cajet. ſignificat præceptum in utilitate Abrahæ.

D. Baſil. Seleucus. *Lucrum pecuniæ impedimentum* *cæleſtis gentia.* Gen. 12. Pagnin. Cajetan.

33. Secundo idem D. Seleucus ad citata verba: *Reſpice in nos obolorum captator deſidioſum claudum jubet nonnihil lucelli curam remittere*, & poſt pauca ſubdit : *Ne pecuniam quæſieris, quam dare non habeo : roga malis exolvi, cujus rei gratia mecum communicata eſt.* Magnalia divinæ gratiæ, quæ in die Pentecoſtes facta ſunt in Petro, ac cæteris Apoſtolis, & multa prodigia, & ſigna quæ faciebant, ut dicitur ſuprà Act. 2. n. 43. Unde ipſi Apoſtoli habeant magnam gratiam, ac laudem apud omnem populum citato c. 2. n. 46. quæ omnia totam civitatem Hieroſolymam impleverant, quæ ſine dubio ad aures claudi pervenerunt cum ipſe ſederet in foribus templi mendicans? *ne pecuniam quæſieris, quam dare non habeo; roga malis exolvi, cujus rei gratia mecum communicata eſt.* Sic cæca auri cupiditas humana corda tenet, ut magis anxiata curis defatigentur in pecuniis acquirendis, quam in ſalute corporis, & animæ comparanda. Deſidioſus claudus, non de ſalute curat, ſed de pecunia acceptanda; hanc omnibus aliis præferens miſer Judas agnoſcens ſuum grande, & execrabile nefas : *Projectis argenteis in templo receſſit, & abiens laqueo ſe ſuſpendit.* Matth. 27. n. 5. miſer ſui oblitus ſe ipſum perdidit laqueo ſtrangulatus, de pecunia curat ponens eam in templo tanquam in loco ſacro, & tuto. Drogo Hoſtienſis de Sacramento Paſſionis ſic ait : *Ecce infelix qualiter excæcatus eſt, maluit ſe ipſum perdere, quam denarios perire: denarios in templo, ſe ipſum laqueo addixit.*

Baſilius. Seleuc. *Homines magis ſtudioſi ſunt de denario quam de propria ſalute.* Matth. 27. Drogo. Hoſtien.

34. Tertio idem D. Baſilius Seleucus citata orat. 21. ſic ait : *Reſpice in nos rectè communis; ſiquidem cum utroque miraculi effectio, ex utroque curationis profecta eſt gratia, et ſi enim ſolus loquitur Petrus, tamen adjutor eſt Apoſtolus. Reſpice in nos.* Nota utriuſque Apoſtoli comitatem : Joannes primas cedit Petro, ut ſeniori, ac Apoſtolorum Principi, ut dicat claudo, *& ſurge, & ambula in nomine JESU Nazareni*, & Petrus ſingulari urbanitate Joannem manifeſtat cooperatorem miraculi dicens *Reſpice in nos.* Oſtendens miraculi gratiam ab utroque manare, & ita alter erga alterum decertat comitatem, ſicque duo hi Apoſtoli cæleſti urbanitate, ac divina politia ſe invicem honorant, ac reverentur. Sic ait D. Paulus Roman. 12. n. 10. *Honore invicem prævenientes*, juxta præceptum charitatis, de quo Apoſtolus immediatè antea egerat, ut unuſquiſque alteri viciſſim præveniat honorando, tanquam concedentes in honore impendendo, D. Anſel. ibi. *Unuſquiſque feſtinet alium magis honorare, quam honorari ab illo, & majorem ei reverentiam exhibere, ſibique illum præferre, & ille ſimiliter huic faciat.*

D. Baſil. Seleu. *Mirifica urbanitas Apoſtolica.* Rom. 12. D. Anſel.

35. Quarto idem Divus Baſilius ad citata verba ſic ait : *Rectè communis; ſiquidem cum utroque miraculi effectio, ex utroque curationis profecta eſt gratia.* Ad quid ait Petrus claudo *Reſpice in nos.* Ipſe ſolus ſufficiens erat ad miraculum perpetrandum, multa majora ipſe per ſe ſolum edidit; nec enim ad hoc ullius ope indigebat, cur oſtendit ſuam poteſtatem hic, & ait reſpice in me, ſiquidè ipſe ſolus dedit claudo manum, eique dixit : *Surge, & ambula.* Tamen Petrus bonus Chriſti diſcipulus, & ejus lacte enutritus, non vult ſolum eſſe in laudibus, ſed in eis coapoſtolum ejus Joannem ſecum habet ſocium, ut gratiæ, & excellentiæ utriſque referantur, indeque ait : *Reſpice in nos*, ut notat D. Chryſoſt. homil. 8. in acta

D. Baſil. Seleucus. *Petrus non vult ſolus eſſe in laudibus.*

Apoſtolorum, ſic ait: *Vide æquitatem quomodo oſtendit Petrus ſtatim, & dixit, Vide nos.* Pondera æquitatem, quam declarat Petrus cum aliis.

36. Cant. 4. Laudat Divinus Sponſus in ſua Eccleſia unum oculum: *Vulneraſti cor meum in uno oculorum tuorum.* Cantic. 4. numer. 9. tamen in ea celebrat duo ubera cum duobus gemellis: *Duo ubera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in liliis.* Ecce in Eccleſia commendatur unus oculus, per quem magna Doctorum pars intelligit lumen fidei, quod unum tantum eſt in Eccleſia; at in ea duo ubera decantant à quibus pendent, non diverſi, ſed duo hinnuli gemelli; quia verus filius Eccleſiæ Dei, ſic de ejus uberibus, ac bonis impletur, ut ſecum patiatur, ac velit, ut alius etiam de ejus donis impinguetur, tanquam gemellus frater; & dicunt ſicut hinnuli capreæ, quia, ut notat Griſlerius, dum hinnuli ſugunt matris lac, unus non pugnat cum alio; ſed potius congaudet: ſic Eccleſiæ filii, dum illius bonorum fiunt participes, alios conſortes eſſe gaudent tanquam gemelli fratres. Gilbertus Abbas ſerm. 27. in Cantic. ſic inquit: *Ideo dicuntur gemelli, quia fides nullis gradibus ſeparat, quos æque regenerat; Alioquin qui neſciunt eſſe gemelli, effecti ſunt nulli, & in convivio locum occupantes primum, jam nec habent noviſſimum.* Vide cap. 1. quæſtion. 34. num. 243. 244. & 245.

Juſtus vult alios habere ſocios in dignitate. Griſler. Gilbert.

QUÆSTIO VII.

Quare in hoc claudo depingunt ſancti Patres malos Eccleſiæ miniſtros.

Ex temporalium affectu damnantur Sacerdotes Synagogæ.

37. D. Chryſ. IN hoc claudo conſiderat D Chryſoſtomus in præſenti mores Sacerdotum Synagogæ, & ſic ait: *Tales quidem erant, & Judæi claudicantes, & opus erat illis petere ſanitatem, ipſi magis opes petebant, humi jacentes, qui & propter hoc templo aſſidebant, ut ditarentur.* Jlil in templo aſtabant, templo ſerviebant, non ob ſalutem animæ, ſed propter temporalia lucra, & verè tanquam hic miſer claudicantes, humi jacentes, & à recta ſalutis via deficientes.

Repr bantur Sacerdotes, qui non de ſpiritu ſed de lucro agunt. Iſai. cap. 1. D. Ambroſ.

83. Proh dolor tales ſunt hodie multi Chriſtiani miniſtri, qui in templo verſantur, & ſerviunt, non ut Deo ſerviant, ſed ut ſuæ cupiditati, ac avaritiæ inſerviant; non de ſalute animæ cogitant, ſed de terrenis poſſeſſionibus comparandis, vere à cœleſti via claudicant toto animo in terrenis demerſi. Hos maximè arguit Iſaïas juxta ſeptuaginta capite primo, numero 22. *Caupones tui miſcent aquam vino.* Quæ verba expendens Divus Ambroſius ſerm. 78. ait: De illis Cauponibus loquitur, *qui præſunt Eccleſiis, non tabernis. Iſtos ergo Caupones Propheta arguit, & objurgat, & queritur eos vino aquæ ſpeciem permiſcere. Hoc increpat in eis, cùm functionum Divinarum eſſent Præſides, ſectatores facti ſunt humanarum.* Qui nempe Vinum Divinæ Charitatis permiſcent cum aqua temporalium rerum.

Alienum ab Eccleſiæ miniſtris pecunias intendere. Theol.

38. 1. Cor. 9. Valde enim alienum eſt à Dei miniſtris, ut terrena ſapiant, & quærant, ait Paulus 1. Corinth. 9. num. 13. *Neſcitis, quoniam qui in Sacrario operantur, quæ de Sacris ſunt edunt, & qui altari deſerviunt, cum altari participant.* Ecce Dei miniſtri de Sacrario, ac altari dicuntur participare ad corporalem ſuſtentationem: At cur Doctor gentium tanquam magnus Magiſter clarius non dixit, quod debent alimentari de rebus oblatis in ſacrificiis à fidelibus, ſed tantum de Sacrario, ac altari mentionem facit, ne offendere Dei miniſtros videretur, ſupponens quod in eorum cogitatu aliquid temporale eſſet, præter id, quod erat Divinum, ac Sacrum, & quod in ipſis oblationibus prius intendebant id, quod erat in Dei obſequium quam id, quod erat ad eorum obſequium temporale? Eleganter Theophylactus ait: *Non dixit autem ex offerentibus edunt, ſed ex Sacrario, ne accipientes pudefiant, ut qui ab hominibus alerentur.*

Actor. 3. *n.* 6. Petrus autem dixit: argentum, & aurum non eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jeſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula.

VERSIONES.

Arabicus, Sane, argentum & aurum, non inveniuntur apud me, ſed quod mihi eſt, quodque poſſideo.

Æthiopicus. Quod habemus dabimus tibi.

Syriacus. In nomine Domini noſtri ſurge, & ambula.

EXPOSITIO IV.

Verſ. 6. PEtrus autem dixit, argentum, & aurum non eſt mihi, ut notat Gloſſa, ut bonus diſcipulus, ſervans ſui Domini mandatum: *Nolite portare aurum, & argentum.* Matth. 10. n. 9. quod autem habeo ex poteſtate, ac facultate à Domino Jeſu Chriſto: Marci 16. *In nomine Jeſu Chriſti, in virtute hujus ſanctiſſimi nominis ſurge, & ambula.* Hanc autem poteſtatem faciendi miracula habebat D. Petrus non per modum habitus (nullus enim habitus poteſt phyſicè miracula perpetrare.) Sed per Dei potentiam aſſiſtentem, ſibique paratam, ut quoties ipſe vellet, miracula operaretur. 40. Gloſſa. Matth. 10. Marc. 16.

QUÆSTIO VIII.

Quare D. Petrus antequam claudum à ſua miſeria ſublevaret teſtatur ſe aurum, & argentum non habere!

EX quo motivo D. Petrus antequam claudo ſanitatem impetret, de ſe teſtificaret ſe ipſum vacuum eſſe argento, & auro, & de illo nihil omnino ſe habere, ut largiretur, quia terrenis facultatibus careret, eaſq; ſub pedibus conculcaret, veluti ſi aſſerat, qui argentum, & aurum non eſt mihi, habeo cæleſtia, ut tibi donem. Balduinus in Allegor. apud Tilman. ſic ait: *Digna vox principatu Principis Apoſtolorum, Principis Eccleſiæ. Quid Petro, & auro? nonne Petrus dixit: nos reliquimus omnia, quid ergo erit nobis? de mercede quærenti, non aurum promittitur, & argentum; hæc enim contemnebat, quia in gloria gentium ſuperbiebat. Unde & agrorum pretia ad pedes ipſius, ac cæterorum à fidelibus ponebantur; meritoque ante pedes, quaſi pedibus conculcanda; quæ indignum erat, vel manibus tractare ſumma paupertas Apoſtolica, ita ut ne valorem ipſius pecuniæ bene agnoſceret, ideoque prius nominat argentum, quam aurum.* 41. Balduin.

Summa paupertas Apoſtolica.

Ad idem perbellè Chromatius ſerm. 1. de hac re: *O verè beata paupertas, quæ cum nihil de mundi facultate habeat, tantum de Cœlo largitur: non dat quidem argentum, vel aurum, ſed quod plus eſt divitiis omnibus, reddit corporis ſanitatem,* Unde tanta poteſtas, ut det homini ſanitatem, quæ quidem pretioſior eſt omnibus temporalibus divitiis, non ex auro, & argento, ſed ex eorum contemptu, ac paupertate. 42. Chroma.

Mundi paupertas dat cæleſtem poteſtatem.

Ait Regius Vates Pſalm. 118. verſ. 37. *Portio mea Domine,* ſcilicet *Tu es.* ad quæ verba ſic ait eleganter Divus Ambroſius. *Cui portio eſt Deus, totius naturæ poſſeſſor eſt effectus, videlicet totus quidem cum Domino Dominus,* quam ſententiam præclare expendit 43. Pſal. 118. D. Ambr.

Sanctus

Cui Dominus portio omnium Dominus.

Sanctus Pater, Divi Petri exemplo, qui tanquam Dominus naturæ claudo dat ſanitatem, & ſic proſequitur Sanctus Doctor: *Dixit Petrus quod habeo tibi do: In nomine Jeſu Chriſti ſurge, & ambula: Ecce Petrus ſub Chriſti nomine, quaſi unus Chriſtus, ac omnium Dominus factus, qui naturæ damna reparabat, quomodo ergo poterat naturæ damna ſentire.* Sponte pauper, qui abdicatis omnibus, ejus tantum portio ſolus eſt Dominus, cum Domino omnium dominus, *locuples totius naturæ poſſeſſor factus eſt*, & ſub Chriſti nomine, quaſi unus Chriſtus.

44. D. Ambr. Joan. 1. *D. Petrus reliquit terrena, cœli claves habet.* D. Zenor.

Cantic. 5. num. 11. dicitur: *Caput ejus, aurum optimum.* D. Ambroſius ſerm. 15. in Pſalm. 11. legit: *Caput ejus aurum Cephas.* Valde vulgare eſt, quod Principi Apoſtolorum impoſitum eſt nomen à Chriſto D. Cephas. Joannis 1. numer. 42. & quia ipſe omnia terrena reliquit: *Reliquimus omnia*, elevatus eſt, ut eſſet caput aurum habens claves Cœli: Ad hoc pertinet, quod ait D. Zeno lib. 1. ſerm 14. *Vos eſtis aurum vivum Dei, Chriſti vos argentum*, vos Spiritus Sancti divitiæ, vos ſi terrena metalla contempſeritis; vobis auro conſtructa æterea illa civitas, deſtinata eſt.

45. Pſal. 10. D. Chryſoſt. D. Theod. Euſeb. Pſal. 83. Theod. D. Auguſt.

Pſalm. 10. num. 9. dicitur: *Oculi Domini in pauperem reſpiciunt* D. Chryſoſtomus, Theodoretus, Euſebius, ex Bibliis Sixtianis legunt: *Oculi Domini in totum orbem reſpiciunt*; ac ſi pauper, qui Dei amore totum mundum contempſit, totius mundi Dominus, ac poſſeſſor, conſtituatur. Eodem fere modo idem Propheta Pſalm. 183. num. 17. ait: *Nimis confortatus eſt Principatus eorum.* Theodoretus legit: *Nimis corroborati ſunt pauperes eorum*: Ac ſi pauperes totius orbis creati ſint Principes, D. Auguſtinus ſerm. 28. de verbis Apoſtoli: *Non tibi diſpliceat paupertas tua, nihil ea poteſt ditius inveniri, Vis noſſe, quam locuples ſit, Cœlum emit. Quibus theſauris conferri poſſit, quod videmus paupertati indultum.*

QUÆSTIO IX.

Quare Divus Petrus ait ſe non habere argentum, & aurum, cum ad ejus pedes agrorum pretia quotidie à Chriſtianis offerrentur?

46. Actor. 4. *Difficultas quæſtionis.*

VT dicitur infra cap. 4. num. 34. quod in illa primitiva Eccleſia: *Quotque poſſeſſores agrorum, aut donorum erant, vendentes afferebant pretia, & ponebant ante pedes Apoſtolorum*, & præcipue ante pedes Petri, utpote, qui erat caput, ac Princeps, quomodo ergo dicit ſe non habere, quæ tam plenè ſub ſua poteſtate habebat?

47. *Bona dividenda juxta intentionem dantis.*

Reſpondetur primo; quia, ut dicitur proxime citato loco: *Dividebatur autem ſingulis, prout cuique opus erat.* Illa autem pretia dividebantur inter ipſos baptizatos, ac Chriſtianos, ad hoc enim afferebantur ante Apoſtolorum pedes; Cumque claudus adhuc non eſſet Chriſtianus, ſed in Judaiſmo, ideo ex illa pecunia non erat illi aliquid dandum, & inde rectè, ac vere ait Petrus: argentum & aurum non eſt mihi ad tibi impendendum, ſicut Chriſtus dixit filiis Zebedæi petentibus primas ſedes: *Non eſt meum dare vobis*; quia illud dandum erat per merita, non affectu ſanguinitatis, vel ex alio capite.

48. *Miniſter non eſt impendendus in ſuo officio o-*

Secundo dici poteſt, quòd D. Petrus, aliique Apoſtoli, cum eſſent occupati in ſpiritualibus miniſteriis, prædicando, baptizando, dando fidei doctrinam, ac documenta, conſtituerunt alios miniſtros, qui illa bona dividerent juxta uniuſcujuſque neceſſitatem, indeque rectè ait Divus Petrus, quod non habet; nolebat enim in officio aliis commiſſo ſe intromittere, vel potuit dicere non habeo, quia non habebat ad manum.

49. *Eximia laus non ab homine obligato.*

Tertio, alto, & ſupremo dictamine ſe habuit D. Petrus in hac re; prævidit ſua eminenti ſcientia, quod claudus ſanatus magna præconia Chriſti, ac ipſorum Apoſtolorum erat acclamaturus; ut patet infra v. 8. ne ergo teſtimonium de potentia Chriſti, ac virtute Apoſtolorum dandum, inde minuatur, ac debile fiat. (nam ab homine munerato, ac obligato laus valde ſuſpecta, ac debilis habetur) Ut ergo proclamatio laudatoria hominis ſanati à nomine corrodi poſſit, ideo D. Petrus abſtinet ſe ab omni eleemoſyna, ut aperte deprehendatur, quod pedes ſanati, & miraculum factum proclamant, non vero alicujus temporalitatis affectus, cum nullus præceſſerit.

50. *Glorioſa laus quæ non ex donis acceptis ſed ex meritis fit.*

Dicitur Pſalm. 67. verſ. 26. & 27. Prævenerunt, ſeu ut legit D. Hieronym. *Præceſſerunt Principes conjuncti pſallentibus, in Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſraël.* Quod ſe anticipaverunt Principes, ut Deum laudarent ob fontes, quos in Iſraël conſtituit: Tamen inquirendum eſt, qui ſunt iſti Principes, & qui fontes? Aptiſſimè dices Principes eſſe capita tribuum filiorum Iſraël, Præfigurati in duodecim fontibus in deſerto ut ait D. Nicænus lib. de vita Moyſis; fontes vero ſunt Sacri Apoſtoli aquæ ſalientes in vitam æternam. Ita Ruffinus, D. Auguſt. D. Hilarius, Rupertus, Noſter Incognitus; Tamen in quæſtionem venit cur ad præconia ſacrorum Apoſtolorum decantanda non convocantur Chriſtiani primitivæ Eccleſiæ, qui de ſalutiferis aquis Apoſtolorum in tot, & tantis beneficiis animæ, & corporis hauſerunt, ſed ad hoc Patres veteris Teſtamenti invitantur: *Prævenerunt Principes*, qui de aquis Apoſtolorum non fuerunt participes? Ut inde laus glorioſior, ac excellentior appareret decantata, non ex beneficiis acceptis, ſed reſpectu, ac veneratione meritorum, quæ maximè in Sacris Apoſtolis reſplendebant.

51. Geneſ. Primaſ. *Suſpecta laus ex donis acceptis.*

Cum Abrahamus victor quinque Regum reverteretur, occurrit ei *Melchiſedech Rex Salem, proferens panem, & vinum, erat enim Sacerdos Dei Altiſſimi, benedixit ei, & ait: Benedictus Abraham Deo excelſo, qui creavit Cœlum, & terram: Benedictus Deus excelſus, quo protegente, hoſtes in manibus tuis ſunt, dedit ei decimas ex omnibus*, Gen. 14. n. 18. 19. 20. multa ſane hic ſunt notanda; nam in præſenti videtur totus communis ordo offerendi in Eccleſia inverſus, in qua communiter fidelis devotus ſua dona Deo offert, à ſacerdote accipit benedictionem, & inde ſacrificium pro eo Deo offert: At vero è contra totum hic factum eſt; nam primo omnium Melchiſedech pro Abrahamo offert Sacrificium: *Proferens panem, & vinum*; deinde benedixit ei: *Benedictus Abraham Deo excelſo*: Tandem decantat ejus laudes. *Quo protegente, hoſtes in manibus tuis ſunt*: tandem, & ultimo Abraham, *Dedit ei decimas ex omnibus.* Cur ſic invertitur ordo, ut notavit Primaſius in capite quinto Epiſtolæ ad Hebræos, & ait: *Benedictione accepta dedit ei decimas*; quod alta, & ſuprema Dei providentia diſpoſitum eſt, ad ſublimiorem & illuſtriorem gloriam Abrahæ, nequis oblatraret tot ac tanta præconia à Pontifice proclamata, donata fuiſſe decimis datis, ideoque antecedenter ejus gloria decantatur: *Benedictus Abraham Deo excelſo, quo protegente, hoſtes in manibus tuis ſunt*, & poſtea decimas offerre.

52. Semper ex donis acceptis gloria laudis enervatur; Hinc Abrahamus devictis quinque regibus, offerenti regi Sodomorum omnia ſpolia reſpondit:

Levo manum meam ad Dominum Deum, quod à filo ſubtegminis uſque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua ſunt. Geneſ. 14. num. 21. D.
Geneſ. 14. *Suſceptio mercedis triumphum minuit.* D Ambroſ. Ambroſ. lib. 1. de Abraham ait: *De præda victoriæ nihil voluit contingere, nec oblatum ſumere; minuit enim fructum triumphi mercedis ſuſceptio, & beneficii accepti arrodit gratiam.* Plurimum enim refert: utrum pecuniæ, aut ſpe gloriæ movearis, alter mercenarii loco ducitur, alter dignus habetur conſervatoris gloriæ.

QUÆSTIO X.

Quare cum Divus Petrus dixiſſet claudo, reſpice in nos, ſcilicet ipſum Petrum, & Joannem, tamen ſolus Petrus miraculum operatur, & ait: ſurge, & ambula?

53. CUm Petrus, & Joannes vellent intrare in Templum, dixit Divus Petrus claudo: *Reſpi-*
Difficultas quæſtionis. *ce in nos*; quia virtus ad ipſum ſanandum à Petro, & Joanne exibat, Joanneſque erat cooperator miraculi, ut ſupra dixi quæſtione 6. tamen cum venitur ad operationem miraculi, ſolus Petrus loquitur, & imperat; *ſurge, & ambula*, & ipſe ſolus extendens manum. *Apprehenſa dextera elevavit eum.*

54. Reſpondeo quod licet Divus Petrus dixerit clau-
Petrus declarat Joannem cooperatorem miraculi. do: *Surge, & ambula*, tamen prius ei dixit *reſpice in nos*, in ipſum, & Joannem, ut auctores miraculi: poſteaque cum de ipſo miraculo omnes admirarentur, dixit Petrus infrà, numero decimo ſecundo: *Viri Iſraëlitæ quid miramini, aut nos quid intuemini, quaſi noſtra virtute, aut poteſtate fecerimus hunc ambulare?* Ac proinde non ſolum ſibi, ſed & Joanni adſcribit, & utrique populus adſcribit eoſque ambos agnoſcit miraculi operatores, & ideo, ut dicitur infra n. 11. *Cum teneret autem Petrum, & Joannem, cucurrit omnis populus ad eos.*

55. Quod autem Petrus dixerit claudo: *ſurge, & ambula*, ſic frequenter quamvis in Sacris Apoſtolis eſſet ſuprema, & altiſſima virtus ac poteſtas ad multa mirabilia operanda: tamen pro omnibus eis ſemper Petrus loquitur non ſolum in terra, ut patet ex toto Evangelio, & ex hoc libro Actorum, ſed etiam in ipſa Cæleſti patria: Vidit Joannes capite quinto, numero quinto in ſua Apocalypſi in manu ſedentis in throno, in cujus circuitu erant viginti quatuor ſeniores, in quibus deſignabantur duo-
Petrus prima vox eſt in terra, & in cœlo. Apoc. 5. Lyran. decim antiqui Patriarchæ, & duodecim Apoſtoli, ut ibi cum communiori ſententia dixi: In manu ſedentis erat liber ſignatus ſigillis ſeptem, ipſeque Joannes flebat multum, quia nemo poterat aperire librum: *Tunc unus de ſenioribus* [qui, ut vult Lyranus, erat Divus Petrus) dixit mihi ne fleveris, Ecce vicit Leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, & ſolvere ſeptem ſignacula.

56. Ecce ſicut Petrus eſt prima vox, & pro omnibus
Petrus fundamentum utriuſque Eccleſiæ. loquitur in terra, ſic & in Cœlo eſt prima vox, & pro omnibus loquitur; Nam ſicut ipſe eſt fundamentum, Eccleſiæ militantis, ſic eſt primum fundamentum Eccleſiæ Triumphantis in Cœlo. Apocalyſ. 21. n. 19. de Sancta Civitate dicitur primum *fundamentum Iaſpis*, qui eſt Divus Petrus, ut late explicavi tomo ſecundo in Apocalypſ. citato capite 21. quæſtione 24.

QUÆSTIO XI.

Quare primum miraculum, quod legitur factum ab Apoſtolis eſt invocato ſanctiſſimo JESU nomine?

AIt Divus Petrus in præſenti: *In nomine JESU* 57.
Chriſti Nazareni, ſurge, & ambula. De quo Sacratiſſimo nomine multa in multis jam dixi locis. Additur *Nazaræi*, id eſt habentis originem ex oppidulo Nazareth, & Judæi per contemptum dicebant Nazaræum, juxta illud Joannis 1. numero Joan. 1.
16. *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* Unde titulus in Cruce præfixus habebat. *JESUS Nazaræus Rex Judæorum.* Hanc Chriſti humilitatem ſic Deus *Chriſti humilitatem Deus Pater exaltavit.*
Pater exaltavit, ut ſub nomine Nazaræi tot, & tanta mirabilia fierent, quod alta providentia indicat nomen ipſum; *Nazaræus* enim ex Hebræo, idem eſt, ac floridus, in Chriſto Domino omnia Cœleſtia dona floruerunt in toto mundo, ipſeque per reſurrectionem ſuam totus floridus factus eſt, juxta illud Pſalmi 27. n. 7. *Refloruit caro mea.* Pſal 27.

Quæſtio præſens eſt, Poſt Chriſti Reſurrectionem, 58.
ac Aſcenſionem Sacri Apoſtoli miſſi ſunt ab eo ad prædicandum Evangelium in toto mundo cum plenaria poteſtate edendi miracula: Poſt hanc commiſſionem factam hoc fuit primum miraculum patratum ab Apoſtolis, ac D. Petro, & in hoc legimus expreſſe invocatum nomen Jesu, quod in multis aliis non legimus, ut in reſuſcitata Tabitha Act. 9. numer. 40. & in multis aliis, quos D. Petrus umbra ſua ſanabat; Cur ergo inſigniter in hoc invocatur nomen Jesu. *Difficultas quæſtionis,* Actor. 9.

Reſpondeo hoc fuiſſe primum miraculum factum 59.
ab Apoſtolis; ideo in eo expreſsè invocatur nomen Jesu, ut denotaretur, quod inde omnia miracula facienda ſub virtute, ac invocatione hujus ſanctiſſimi nominis fiebant, juxta illud Chriſti D. Marc. 16. num. 17. *Signa autem eos, qui crediderint, hæc ſequentur: In nomine meo Dæmonia ejicient: linguis loquentur novis; ſerpentes tollent, etſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit: ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt.* *Omnia miracula facta invocato nomine JESU.* Marc. 16.

Cùm in nuptiis Cana Galilææ adeſſet Chriſtus, 60.
ac ſanctiſſima Mater ejus Maria, cum diſcipulis, jamque vinum non eſſet in vaſis, dixit Sacratiſſima Deipara ad filium ſuum: *Vinum non habent.* Cujus interventu Jesus convertit aquam in vinum, & ſubdit Evangeliſta Joannes 2. num. 11. *Hoc fecit initium ſignorum JESUS in Cana Galilææ.* Richardus de S. Laurentio lib. 7. *fecit JESUS, cujus perpetua prece, omnia nobis futura proveniunt.* Non caſu, ſed alta Dei providentia ordinatum, quod cum Jesus ſuum primum miraculum erat facturus, ibi adeſſet Virgo Sacratiſſima, ut ejus interventione fieret, ac ut exinde ſecutura mirabilia, ejus precibus, ac rogationibus, quibus ſemper eſt exorans pro nobis fieri agnoſceremus: *Cujus prece perpetua omnia nobis futura provenirent.* Richard. à S.Laurentio. *Omnia miracula ex Virginis interceſſione.*

Primum verbum Geneſ. cap. 1. n. 1. *In principio* 61.
creavit Deus ex Hebræo legitur: *In principio creavit Dii*, ſeu juxta alios *Creavit judices.* Quomodo Moïſes contra leges Grammaticæ nomen pluralis numeri copulavit cum verbo ſingularis numeri? Moyſes Divino Spiritu ductus ſtatim in prima fronte Scripturæ nobis proponit Sacroſanctũ Trinitatis Myſterium, in plurali multitudinem Perſonarum, in ſingulari unitatem Divinæ eſſentiæ in tribus Divinis Perſonis, quod poſt Geneſ. 1.

Liran. Burg. poſt Lyranum notavit Paulus Burgenſis Archiepiſcopus, & ſic ait: *quia opera Trinitatis ad extra indiviſa ſunt, idcirco Moyſes ad inſinuandum omnes tres Divinas Perſonas Patrem, & Filium, & Spiritum* Sancta Trinitas auctor totius Scripturæ. *Sanctum ſimul ad mundi creationem concurriſſe, Elohim in plurali dixit, ſive El, id eſt Deus unus.* Ex divino afflatu, primum Verbum totius ſcripturæ altum Trinitatis myſterium nobis proponit, ad inſinuandum, quod ipſa Trinitas totius Scripturæ eſt auctor, inſpirator, ac illuminator, & quod ad ipſam tanquam ſuum primum auctorem omnia illius referenda.

QUÆSTIO XII.

Expenditur ſumma D. Petri paupertas, illiuſque eximia charitas?

62. Oecum. PEtenti claudo ait D. Petrus: *Argentum, & aurum non eſt mihi.* Ad quæ verba ſic ait Oecumenius: *Hoc ipſorum omnimodam auri inopiam demonſtrat, nec enim, quemadmodum nos frequenter dicimus hoc loco, aut illo tempore, non habeo, ſed non eſt mihi, (ſignificans omnino ſe non poſſidere aurum.* Summa D. Petri paupertas. Ipſo loquendi modo indicat Apoſtolus ſummam ejus paupertatem, quod non habebat aurum, nec unde illi poſſet ſubvenire, nec eſt mihi, unde ex aliqua parte veniat.

63. Apoſtolus ait: *Argentum, & aurum non eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi do, ſurge, & ambula.* Si tantam poteſtatem, ac donum habet, ut det ſanitatem, cur etiam non habet aliquid auri? bonus diſcipulus, quia illud non accepit à Magiſtro ſuo JESU. D.Ambroſ. D. Ambroſius libro ſeptimo in Lucam ſic ait in nomine Petri: *Itaque non habeo, quod non dedit JESUS, ſed quod dedit habeo: In nomine JESU, ſurge, & ambula.* Bonus miniſter, ultra id, quod ei dedit Dominus, nihil aliud habet: Conſidera, quod Caveat Eccleſiaſticus ne retineat pecuniam urgente fame. Petrus quod habet, ſpontaneè elargitur, at vero ex auro, & argento ex eo negat talem eleemoſynam dare, quia nec aurum, nec argentum habet: O Cœleſtis nobis eruditio, profeſſus eſt auro, & argento carere, quando inopi miſero, nec aurum, nec argentum impertiebatur, piaculum namque eſt ratus Eccleſiaſticum aurum, & argentum habere, & roganti miſero, vel fameſcenti non elargiri.

64. Cum multitudo magna quinque mille hominum ſequeretur JESUM in deſerto, jamque eſſet valde fameſcens, agens Dominus de eis ſubveniendis: *Dixit Andreas Apoſtolus: Eſt puer unus hic habens quinque panes, & duos piſces,* qui juxta communem ſententiam erant, ut ſuo loco dixi ex Apoſto-
Joan. 6. lis: *Accepit JESUS panes, diſtribuit diſcumbentibus, ſimiliter & ex piſcibus quantum volebant.* Joann. 6. Panis Eccleſiaſticus dividendus in fameſcentes. numero undecimo Chriſtus Dominus ſua divina potentia illos panes, ac piſces multiplicavit in ſuis manibus; ſed cur potius eos non creavit, cum ſit opus ſolius Divinæ Omnipotentiæ, magis inſerviebat ad oſtentationem miraculi; ſed ex panibus Apoſtolicis, ac Eccleſiaſticis multiplicat, ac diſtribuit in magnum documentum noſtrum, quod fameſcente populo, ac penuria laborante, panis Eccleſiaſticus non ſit recondendus, ſed diſtribuendus per pauperes, ac miſeros. Euthymius capite decimo quarto Divi Matthæi ait: *Juſſit panes, ac piſces afferri docens quod illa pauca etiam oporteat præbere indigentibus, eoſque cibis ipſis præponere.*

Actor. 3. *num.* 7. Et apprehenſa manu ejus dextera allevavit eum, & protinus conſolidatæ ſunt baſes ejus, & plantæ.

N. 8. Et exiliens ſtetit, & ambulavit, & intravit cum illis in templum, ambulans, & exiliens, & laudans Deum.

VERSIONES.

Syriacus n. 7. Et erexit eum, & eadem hora confirmati ſunt pedes ejus.

Arabicus. Et muſculi adjacentes calcanei ejus.

Pagninus. Plantæ illius, ac tali. *D. Chryſoſt.* ſuſcitavit eum.

Æthiopicus. Confirmatus eſt pedibus ejus, & lumbis ejus.

Syriacus num. 8. Surrexit, & ambulavit, &c. & ſaliens, glorificans Deum.

Æthyopicus. Et abiit cum eis capiens piſces.

EXPOSITIO V.

Verſ. 7. ET *apprehenſa manu ejus dextera:* 65. Hugo ait: *Voce elevavit, manu* Hugo. confirmavit. *Protinus*, id eſt in eodem inſtanti, ac momento, ut videatur ſanitas divinitus data, & non ope naturæ, mediis diſpoſitionibus comparata. *Solidatæ ſunt baſes ejus*, crura, & tibiæ, quibus tota corporis moles fulcitur, ac ſuſtentatur, *& plantæ*, nempe pedes, ait integra ſanitas data eſt infra num. 16.

Verſ. 8. *Et exiliens:* Hic adimpletum eſt, quod 66. dictum fuerat per Iſaïam 35. numero ſexto, *Tunc* Iſai. 35. *ſaliet, ſicut cervus claudus*, ut notavit Divus Cy- D. Cyril. rillus Catech. 17. *Exiliens*, prius exilit, deinde *ambulat*, & iterum exilit, id eſt præ gaudio, & lætitia, modo exiliebat, modo ambulabat, ut ita vera, ac perfecta ſanitas, & non fictitia, ac momentanea oſtenderetur, ut notant Divus Chryſo- D. Chryſ. ſtomus ac Oecumenius, & magnum miraculum fuit, Oecum. quod homo ab utero claudus, qui nunquam ambulaverat, ſtatim ſciat expeditè ambulare, & ſaltare; qui enim diu eſt incarceratus ex longa diſſuetudine ambulandi, expedite incedere nequit. Id autem, quod Æthiopicus addit: *Abiit cum eis piſces* Æthiop. *capiens*; quia forte claudus iſte exercuit artem piſcatoriam, quam olim tenuerant Apoſtoli.

QUÆSTIO XIII.

Quare poſtquam Divus Petrus dixit claudo ſurge, & ambula, apprehenſa manu elevat eum?

MAnu apprehendere, ac tangere ſi ignum magnæ benignitatis, ac clementiæ eſt. Sic Chri- 67. ſtus Dominus puellam á ſe ſuſcitatam manu tenuit. Matthæi 8. numero 22. Petrum naufragantem ma- Matt. 8. nu extenſa apprehendit Matth. 14. num. 38. *Ocu-* Marc. 14. *los cæci* tetigit. Joan. 9. num. 6. ſic & ſocrum Petri febricitantem. Matth. 8. numer. 15. auriculas, & Joan. 9. Matth. 8. linguam ſurdi, & muti. Marc. 8. num. 33. & aliis in Marc. 8. locis ſimilia. Ex his.

Primo reſpódeo ad quæſtioné: Petrus imitatus, & ſecutus eſt ſui ſanctiſſimi Magiſtri moré, ut apprehenſa

manu ſanaret, ac miracula operaretur, ut in præſenti cum hoc Claudo, & Thabitha. Actor. 9. 40. Secundo ſic divinâ providentiâ diſpoſitum eſt ad evidentem Apoſtolorum virtutem, nam ſi Petrus voce tantum dixiſſet: *Surge, & ambula*, poterant aliqui maligni dubitare à quo factum fuiſſet, an interveniente hoc ſigno externo, ac manu apprehenſa, à nemine in dubium poterat revocari ex gratia Apoſtolorum tam mirabile opus emanaſſe. Cum incredulis, ac inimicis cautè agendum.

Cum incredulis ac inimicis caute agendum.

69\. Tertiò Chriſtus D. altiſſima ſcientia prævidit futurum, ut Petrus ſua dextera apprehenſa claudum à tanta miſeria ſublevaret, ac ſanum redderet; inde Petrum naufragantem manu porrecta à tempeſtuoſo mari liberat. Matth. 14. ſolet Divina bonitas anticipato beneficio remunerare obſequia ſibi præſtita: Fugiens Jonas à facie Domini in Tharſis exorta tempeſtate, à nautis in mare præcipitatur: Præparavit Dominus piſcem grandem, ut deglutiret Jonam, & erat Jonas in ventre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus. Jonas 2. 1. Theophylactus: Vivus ſervatur ad aliorum vitam, tam mirabiliter vivum Jonam Deus liberat à morte, quia ipſe ſua prædicatione multos erat liberaturus à morte peccati adducens eos in vitam.

Chriſtus ſua obſequia anticipatè remunerat. Joan. 2. Theoph.

70\. Quartò D. Petrus priùs dixit claudo: *Surge, & ambula*, deinde *apprehenſa manu elevavit eum*. Verbis opera adjungit, & miraculum perficit, Petrus ore miraculoſæ ſanitatis auſpicium præbet, manu, & opere ſanitatem confert, & miraculum conſummat, ac perficit. Ad hoc tendit D. Baſilius Seleucus orat. 21. & ait: *O claude prædica pedibus, quæ nos lingua ſine adſenſu prædicamus*, ac ſi dicat Apoſtolus, quod nos lingua prædicavimus, tu pedibus, ac greſſibus oſtende.

Verbis opera adjungenda.

71\. Tres ſancti illi pueri ſtantes in conſpectu regis generoſo, ac conſtanti animo dixerunt: *Deus noſter, quem colimus, poteſt nos eripere de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, Rex liberare.* Tunc *Nabuchodonoſor repletus eſt furore*, & miſſi ſunt pueri in fornacem ignis ardentis, in medio cujus pueri apparent illæſi abſque ulla macula laudantes Deum. Tunc Nabuchonoſor ad oſtium fornacis ignis ardentis ait: *Sidrach, Miſach, Abdenago ſervi Dei excelſi egredimini.* Daniel. 3. numer. 93. Antea auditis verbis Sanctorum, Rex plenus erat furore in eos excandeſcens: Unde nunc verò tam benignus, ac benevolus, ut non ſolum eos jubeat exire, ſed etiam glorioſè conſtituat Principes ſuper Provincias Babyloniæ: Unde tanta mutatio: Antea ſolum verbis Dei potentiam prædicabant, nunc verò miraculoſis operibus oſtendunt. Eleganter D. Chryſoſt. homil. 6. ad Populum ſic ait: *Antea quando dixerunt Diis tuis non ſerviemus, fornax ſævius accenſus eſt; poſtquam verò per ipſa opera hoc oſtenderunt, laudavit, & admiratus eſt.* Nuda verba nihil proficiunt, at adjuncta opera totum perficiunt, & ſummam Dei potentiam declarant. De quo etiam aliqua dicam infra.

Dan. 3. *Verba juncta operibus animos devinciunt.*

QUÆSTIO XIV.

Quare in hoc claudo tanta Dei dona reſplenduerunt?

72\. D. Ambr. Beda. Quamquam allegoricè poſt D. Ambroſium Beda in hoc claudo intelligat populum Iſraëliticum, qui non ſolum à Chriſti Incarnatione, ſed etiam à tempore, ac exordio legis rebellis quaſi ex utero matris claudus fuit: *Cum Jacob cum Angelo luctante, & claudicante* Geneſ. 32. num. 14. *figurabatur, quia populus Chriſto in Paſſione prævalens, in quibuſdam per fidem benedictus, in aliis ex infidelitate eſt claudus.* Iſte ut claudus Judæos, ac hæreticos denotabat clandicantes à fide, ut verò ſanus Judæos, ac hæreticos, ut verè ſanatos, ac converſos ad fidem virtute nominis Jesu innuebat.

Judæi, & hæretici adumbrantur.

Multa dona ex Dei gratia accepit; & quia, ut notat D. Baſilius Seleucus orat. 21. cum corporis ſanitate ſanitatem animæ cum vera fide impetravit, inde, ut advertit D. Chryſoſt. homil. 8. in Acta, *Laudabat Deum, ut ora aſtantium obturaret, & ſuos quidem benefactores gratus comitatur, non tamen illos, ſed Deum, qui per illos benefecerat.* Exiliens, laudans, ac ambulans ora detrahentium, ac calumniantium obturat, & non Apoſtolos, ſed Deum laudabat, ut Auctorem ſuæ ſalutis, qui Apoſtolis tantam dederat virtutem, à quo velut à fonte tota ipſa virtus manabat, & laudabat Deum verbo, opere; verbo dum ejus magnalia publicabat, opere miraculoſa ambulatione, & ſaltibus. 73. D. Baſil. Seleucus. D. Chryſ.

Deus laudatur verbo & opere.

Secundo D. Niſſenus orat. de S. Stephano ſic ait *Is, qui à nativitate claudus fuerat ad ſpecioſam portam templi reverſus, iis, qui ſalvi fierent à pœnitentia, cui aſſidens ſua ſanationis miraculo, animas claudicantes ad fidem adduxerat.* Cum fide conjungit eximiam charitatem, qua ſocios ſuos ad portam ſpecioſam docebat, & inſtruebat de ſuæ ſanitatis miraculo, ut ſi ſalvi fieri vellent, ad Apoſtolos aſcenderent, ejuſque doctrinam percipientes, qua ſalutem, conſequerentur? 74. D. Niſſen.

Charitas vult omnes donorum participes.

Tertiò Hugo: Perfectus ordo ſurgit à miſeria, viam virtutum arripit, & templum ſanctum Dei intrat, non vadit in domum ſuam, ut fecit ſanatus paraliticus Luc. 5. num. 25. vel ad ſuos cognatos, & amicos, ſed cum Apoſtolis intrat in templum gratias Deo agens, D. Chryſoſt. homil. 8. in Acta ait: *Et qui ſanatus eſt, deinde cum Apoſtolis, & ingreſſus eſt cum illis, ambulans in templo. Vide quomodo non ſolus erat.* Cum homo vidiſſet in Apoſtolis tantam poteſtatem, virtutem, ab eiſque tantum beneficium accepiſſet, ut eorum dona recognoſceret, ac gratificans ab illis non diſcedebat. 75. Hugo. Luc. 5. D. Chryſ.

Gratus vult eſſe cum ſuo benefactore.

Clamat D. Sponſus ad ſuam dilectam: *Surge amica mea, ſpecioſa mea, & veni, columba mea in foraminibus petra, in caverna maceriæ.* Cantic. 2. n. 14. Cur non invitatur ipſa Divina amatrix, ut habitet in amœno horto, florido campo, ſeu vinea odorifera, ſed in foraminibus, illius nempe cæleſtis petræ Chriſti Jeſu, in cujus vulneribus, ac percuſſionibus, fontes gratiæ invenit, & remedium redemptionis, & munimen ſalutis, ideo ibi immorari vult, habitaculum conſtituit, ut ab eo nunquam ſeparari valeat. Beda ex Caſſindoro, & ait: *In foraminibus, columba, id eſt, Eccleſia moratur, quia totam ſpem ſuæ ſalutis, in paſſione ſui Redemptoris conſtituit, & ibi ab inſidiis malignorum ſpirituum ſecum deliteſcit, ibi nidificat, & fœtus bonorum operum congerit.* 76. Cant. 2. Caſſiod. Beda.

Eccleſia cum vulneribus Chriſti.

Quartò: Aliud magnum bonum habuit claudus, quia per quadraginta annos, quos habebat ætatis, ab introeuntibus in templum ſemper mendicare, & ſemper petere abivit; Ubi tamen à Petro ſuum donum accepit, nunquam aliquid ab alio petivit, ut notat D. Baſilius Magnus homil. 15. de fide dicens: *Cum ex multis aurum acciperet, nihilominus rogabat. Ex Petro gratiam cum ſuſcepiſſet, rogare amplius deſtitit, veluti cervus proſiliens, & laudans Deum.* Cum claudus ab aliis acciperet, quotidie erat poſtulans neceſſitate oppreſſus: at ubi ex Chriſti nomine accepit à Petro, non jam poſtulat amplius, cum jam ab omni calamitate, ac indigentia abſolutus maneat, integra ſanitate à Deo data, quæ omnium rerum abundantiam ſecum importat. 77. D. Baſil. Magnus.

Dona Dei ampliſſima.

Dilectrix

78. Dilectrix anima ait ad ſuum divinum Sponſum. *Emiſſiones tuæ Paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus*, Cantic.4.n.13. Ejus divinæ manus, ac cœleſtia dona, non cum una, vel altera arbore, nec cum decem, vel viginti, ſed cum toto Paradiſo, cum omni genere arborum, florum, ac germinum. D. Bruno de laudibus Eccleſiæ cap. 1. ait: *Magna tunc munera tua; alii partem mittunt, & quod eis eſt vile tribuunt; Tu vero totum hortum das, & omnia meliora tuis filiis larga manu mandas.* Cæteri cum ad dandum conveniunt, partem, vel fragmen dant: At verò Deus cum largitur utraque manu plena univerſa ſuperabundanter præbet: Multum ampla Dei dona in omnibus meis libris; Vide in Sybillario donum.

Canc. 4. *Dei dona abundant.* D. Brun.

Actor. 3.*n.* 9. Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum.

Num. 10. Cognoſcebant autem illum, quod ipſe erat, qui ad eleemoſynam ſedebat ad ſpecioſam portam templi: & impleti ſunt ſtupore, & extaſi in eo, quod contigerat illi.

Num. 11. Cum teneret autem Petrum, & Joannem, cucurrit omnis populus ad eos ad porticum, quæ appellatur Salomonis, ſtupentes.

VERSIONES.

Syrus n. 9. Cum ambularet; & glorificaret Deum.

Syrus n. 10. Et cognoverunt, quod ille mendicans ſedens, &c. impleti admiratione, & extaſi.

Æthiopic. Obſtupuerunt, & admirati ſunt, propter quod factum fuerat ſignum ſuper eum.

Pagnin. Tiguri. Stuporem, & admirationem, *Lucifer.* Pavore.

Biblia Gothi. Stupore, & mentis conſternatione. *apud Marian.*

Arabic n. 11. Et dum Claudus ille ſanitati reſtitutus, &c. accurrit populus ſtupore attonitus.

D. Chryſoſt. Ad veſtibulum Salomonis obſtupeſcebat.

Alii Codices. Cum viderent, *Alii*, cũ teneret.

EXPOSITIO VI.

79. Verſ. 9. *Et vidit omnis populus*, qui tunc erat ad horam orationis nonam in Templo, in quod claudus ambulans, & exiliens introivit cum Apoſtolis etiam Deo gratias agens.

80. Verſ. 10. *Cognoſcebant autem illum, quod ipſe erat.* Chryſoſt. *Recognoſcebant*, id eſt, optimè, & apprimè cognoſcebant eum; quia per ferè quadraginta annos ætatis ſuæ erat mendicans ad portam Templi. *Et impleti ſunt ſtupore.* Syriacus *admiratione:* Admiratio aliquando provenit ex gaudio, aliquando ex timore: Hæc poſterior fuit in præſenti in his, in quibus non erat fides, ut tenet Gloſſa Interlinealis, & ita multi apud Lucam cap. 5. n. 16. *Stupor, ſeu timor apprehendit omnes.* Cajet. ait: *Stupor magnitudinem admirationis ſignificat, extaſis effectum ejus, hoc eſt alienationem à ſe ipſo:* proindeque extaſis in præſenti, ut etiam tenet Montanus, dicit mentis alienationem; quia neſciebant quid dicerent, loquerentur, aut cogitarent; & ad hunc ſenſum pertinet id, quod legit Gothi. *Mentis conſternatione.* Subdit Textus in eo, quod contingat, id eſt propter id.

D. Chry. Syriac. Interlin. Montan.

81. Verſ. 11. *Cum teneret autem.* Rejicienda eſt lectio aliquorum, qui legunt cum tenerent, vel cum viderent, ſed retinenda eſt lectio noſtræ vulgatæ cum Syriaco, Græco, & Arabico, quæ habet in ſingulari *teneret*, ſcilicet Claudus. Cur autem tenuit Petrum, & Joannem dubitatur? Oecumenius ait, ex timore, ne ſi ab eis diſcederet, rurſus claudus fieret, maximè quia Petrus eum tangendo, & manu data eum elevavit, quæ ratio non placet, nec convenit homini tam feſtivè ſuam ſanitatem celebranti, & pro ea Deum laudanti. Secundo Cajetanus: Tenuit, eos populo oſtendens ipſos fuiſſe ſui ſanatores, à quibus habuit ſalutem. Tertiò, & genuinè D. Chryſoſt. exiſtimat id factum fuiſſe ex vehementi amore, benevolentia, ac gratitudine, ut ſuis ſanatoribus ſemper aſſiſteret, eis obſequeretur, ab eis nunquam vellet ſeparari, atque etiam ut omni populo ſuos ſanatores oſtenderet.

Noſtra. Oecum. Cajetan. D. Chryſoſt.

82. *Ad porticum quæ appellatur Salomonis.* Circa templum erant tria atria: Primum, in quo orabant Sacerdotes filii Aaronis. Secundum, in quo Judæi, In tertio Gentiles: Porticus autem Salomonis erat pars illa, & ſatis lata, quæ ex Chaldaïco templi incendio ſuperſtes permanſit, ut tradit Oecumenius; eratque in fine atrii Gentium, ut ex Joſepho tenet Villalpandus lib. 3. de Templo, cap. 9. & ibi erat Claudus.

Tria atria. Joſeph. Villalp.

Actor. 3.*n.* 12. Videns autem Petrus reſpondit ad populum: Viri Iſraëlitæ quid admiramini in hoc, quaſi noſtra virtute, aut poteſtate fecerimus hunc ambulare.

Num. 13. Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Patrum noſtrorum glorificavit Filium ſuũ Jeſum, quem vos quidem tradidiſtis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti.

Num. 14. Vos autem ſanctum, & juſtum negaſtis, & petiſtis virum homicidam vobis dari.

Num. 15. Auctorem verò vitæ interfeciſtis, quem Deus ſuſcitavit à mortuis, cujus nos teſtes ſumus.

VERSIONES.

Arab. n. 12. Affatus eſt ad populum, &c. Aut noſtra laudabili cõverſatione fecerimus.

D. Chryſoſt. Noſtra pietate effecerimus. *Pagnin.* religione.

Æthiopic. Quaſi juſtitia noſtra. *Alii ex Græco.* Noſtro imperio.

Syrus n 13. Cum ipſi Pilatus juſtificans eſſet, eum ut abſolveret.

Alter Syrus. Cum ipſe æquum judicaret.

Æthiopic. Quem vos ſpreviſtis, &c. Nolentes ſervare eum.

Arabic. n. 14. Ut concederetur vobis.

Syrus n. 15. Et illum Principem vitarum, &c. quem ſuſcitavit à domo mortuorum.

EXPOSITIO VII.

Verſ. 12. *Videns autem Petrus.* Concurſum, ac admirationem populi, reſpondens eorum tacitis interrogationibus: *Viri Iſraëlitæ*, tanquam eorum benevolentiam captans: *Quid miramini in hoc, aut quid nos intuemini*, de quo antecedenti 83.

Pagnin. verſu dixi, *quaſi noſtra virtute, aut poteſtate.* Pagni-
Græcus. nus. *Religione*, Græcus *imperio noſtro*, Lyra. Hugo,
Lyran. Carthuſian. *Pietate*; quia pietas, & ſanctitas cauſa
Hugo. eſt, ut operentur miracula. De errore Calvini dicam
Carthuſ. quæſt. 16.

84. Verſ. 13. *Deus Abraham.* Sic ſe Deus frequenter
Exod. 3. appellat in veteri teſtamento, Exod. 3. n. 6. & 15. &
D. Bern. ſæpe aliis in locis. Unde ait D. Bernard. ſerm. 15. in Cantic. *Currite gentes, ad manum eſt ſalus, effuſum eſt nomen, quod quicumque invocaverit, ſalvus erit, Angelorum Deus etiam ſe hominum nominat.* Et ſubdit Textus: *Glorificavit Filium ſuum Jeſum.* glorificare intelligit Lyranus de Reſurrectione, & ſeſſione
Liran. ad dexteram Patris; Chryſoſt. Interlinealis de ſani-
D. Chryſoſt. tate Claudi nomine ipſius; uterque ſenſus bonus: *Judicante illo dimitti.* Innocentem judicante, & dimittere conante.

85. Verſ. 14. *Vos ſanctum, & juſtum.* In his duobus conſiſtit tota ſumma perfectio, ut dicam quæſtione ſequenti, & maximè hæc duo nomina conveniunt Chriſto? nam ipſe formaliſſimè eſt ſanctus, & juſtus, ſubſtantialiter per unionem hypoſtaticam, & accidentaliter per gratiam habitualiter, & etiam effectivè; quia ipſe eſt cauſa totius ſanctitatis, ac juſtitiæ in nobis. *Negaſtis* eum eſſe juſtum, & ſanctum, quan-
Matth. 27. do vocaſtis ſeductorem, Matth. 27. n. 63. & malefac-
Joan. 18. torem, Joan. 18. n. 30. & tanquam crimino ſum poſtulaſtis ad mortem, *& petiſtis virum homicidam vobis donari*, ſcilicet Barrabam. Matth. 27.

86. Verſ. 15. *Auctorem vitæ interfeciſtis.* Præclara exaggeratio, ac antitheſis. Virum homicidam, ac mortis digniſſimum; & omnium malefactorum auctorem poſtulaſtis ad vitam, & Chriſtum juſtum, & ſanctum totius vitæ auctorem poſtulaſtis ad mor-
D. Chryſoſt. tem. *Quem Deus ſuſcitavit.* D. Chryſoſt. Oecum. ad-
Oecum. vertunt denotari in præſenti, quod Chriſtus D. ut verus Deus ſe ipſum ſuſcitaverit, & quamvis hoc verum ſit, cum opera ad extra ſint indiviſa toti Trinitati; tamen communiter Deus ſumitur pro Æterno Patre, ad quem Chriſtus referebat omnia. *Pater clarifica filium tuum. Suſcitavit à mortuis.* Bene notat
Hugo. Cardin. Hugo, & ait: *Melius dicitur Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis, quàm à morte; quia pro omnibus mortuus eſt, & per eum alii ſurrexerunt, & quilibet alius debet reſurgere à morte, non à mortuis*, & ſubdit: *Cujus nos teſtes ſumus*, quod explicatum eſt ſuprà cap. 2. verſ. 32.

QUÆSTIO XV.

Quare D. Petrus in hac ſecunda concione majora prædicat de Chriſto mirabilia, quam in prima?

87. IN prima Concione dixit D. Petrus Jeſum Nazarenum cap. 2. n. 22. & ſupra n. 6. Illic vero Filium Dei appellat: *Glorificavit Filium ſuum Jeſum.* Gloſſa Interlinealis. *Filium* Dei dicit naturalem *conſubſtantialem* cum Patre, verumque Deum, verumque
D. Chryſoſt. Meſſiam. D. Chryſoſt. ait: Non amplius Nazarenum, quod videbatur nomen contemptûs, ſed Filium Dei, quod eſt ſupremæ Majeſtatis.

8. In prima Concione dixit Petrus: *Jeſum virum*
Secunda di- *approbatum à Deo virtutibus, & ſignis*, cap. 2. n. 22.
verſitas à Hic verò eum appellat *ſanctum, & juſtum*, quæ duo
prima concione. nomina ſummam totius perfectionis ſeriem demon-
Luc. 1. ſtrant. In Cantico Zachariæ Luc. 1. n. 75. In ſancti-
Theoph. tate, & juſtitia coram ipſo: Ubi Theophylactus, &
Euthym. Euthymius obſervant. Vox prima *Sanctitas* Decalogi primam partem reſpicit; ſecunda autem *Juſtitia* homines. Sanctum autem valde proprium Chriſti D. epithetum eſt, & frequenter illi in Scriptura attribuitur, imò & ab ipſo Dæmone, Marc. 7. n. 14. & ab Marc. 7.
Angelo, Luc. 1. 35. *Quod naſcetur ex te ſanctum vo-* Luc. 1.
cabitur Filius Dei. Sanctum eſt præclariſſimum, & altiſſimum epithetum Dei, ut dixi tom. 1. in Evang. lib. 1. cap. 5. q. 10. per totam.

Reſpondeo primo, quòd D. Petrus prudentiſſimè 89.
ſe habuit; nam cùm in prima concione adhuc Judæi eſſent multum rudes & multi paulò ante in odio, ac ira contra Chriſtum D. fuerint accenſi; ita ut eum ad *Paulatim ad*
mortem poſtularent, paulatim igitur fuerunt edo- *magna, diſ-*
cendi à ſuis erroribus, atque in Chriſti magnalibus *ponendum.*
informandi. Primò dixit Apoſtolus magna, & alta de Chriſto, poſtea verò ſublimiora, & altiora prædicat, ſcilicet, quod ſit conſubſtantialis Dei Filius, juſtus, & ſanctus, in hoc imitatus veſtigia ſui ſacratiſſimi Magiſtri, qui dixit ſuis diſcipulis: *Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo.* Joan. 16.
Joan. 16. n. 12.

Secundò. Tam magna, & alta Petrus prædicat, 90.
quod Chriſtus ſit Filius Dei ſanctus, & juſtus; aderat quippe in præſenti præclariſſimum opus, ac perilluſtre teſtimonium ejus Divinitatis; in ejus enim nomine, Claudus qui in omnium oculis erat, ſanus factus eſt, & opus magnum reſplendens aperit os ad magna loquendum, & adverſariorum linguas comprimit, ac obturat.

Pilatus cum eſſet præſes in toto regno Judææ, 91.
multis, & toto conatu intendit Chriſti innocentiam oſtendere, ut eum è manibus Judæorum liberaret, *Iniquorum*
dicens: *Ego nullam invenio in eo cauſam mortis*, & *ora non ve-*
iterum: *quid mali fecit.* Et ad oſtendendam Chriſti *ba, ſed opera*
innocentiam aquâ manus lavat à tali morte. Meus *comprimunt.*
Jeſus pendens in Cruce à Judæis crucifigitur, milites cuſtodiunt; prætereuntes blaſphemant: *Vah qui deſtruis Templum*, & ſimiliter Principes Sacerdotum illudebant, dicentes: *Alios ſalvos fecit, ſe ipſum non poteſt ſalvum facere*, Matth. 27. n. 4041. & inter hæc Matth. 27.
moriente Chriſto clamat Centurio: *Verè Filius Dei erat iſte*, Matth. 27. n. 54. Audiunt hoc Judæi crucifigentes, & prætereuntes Principes Sacerdotum, & ſeniores populi, nulluſque contradicit, nec inſurgit contra Centurionem, ſed omnes tacent, & obmuteſcunt. Coram Pilato ejus innocentiam teſtificante contra ſe ſe opponunt, & inſurgunt; at verò contra Centurionem majori clamantem, eſſe *verum filium Dei*, nullus ſe opponit, ſed tacent omnes? Coram Pilato aſtabat innocentiſſimus Agnus nulla ſuæ celſitudinis ſigna præbens; at in Calvario ipſo moriente: *Tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, Sol obſcuratus eſt, terra tremuit, petræ ſciſſæ ſunt.* Viſis tot ſignis cum magno impulſu, ac audacia proteſtatur Centurio: *Verè Filius Dei erat iſte*, & Judæi erubeſcentes tacent, & quorum linguas Præſidis verba non potuerunt refrænare, componunt prodigia proclamantia. Ad hoc reſpicit D. Paſchaſ. lib. 12. in Matth. Matth. 27.
& ait: *Gentiles Deum timentes, aperta voce Deum glorificant; verè Filius Dei erat; Judæi ſilentes, ac erubeſcentes in domum revertuntur.*

QUÆSTIO XVI.

Quare D. Petrus negat ſua virtute, ac poteſtate ſanaſſe Claudum, cum Chriſtus D. dederit ei poteſtatem ſanandi infirmos?

QUomodo ait D. Petrus ad populum: *Quid in-* 92.
tuemini in nos, quaſi noſtra virtute aut poteſta- *Difficultas*
te fecerimus hunc ambulare. Ubi videtur in ſe hanc *quæſtionis.*
poteſtatem denegare, cùm Deus dederit talem poteſtatem ſuis Apoſtolis; Matth. 10. n. 1. *Dedit illis* Matth. 10.
poteſtatem

Marc. 3. *poteſtatem curandi infirmitates.* Et ſimiliter Marc. 3. num. 15.

93. *Solus Deus, ut principalis facit miracula.* Reſpondetur. Cum miracula ſint ſupra conſuetum, ac uſitatum naturæ concurſum non poſſunt fieri ab aliqua creatura virtute propria; hoc enim eſt ſolius Dei, qui cum ſit ſupremus omnium Dominus, poteſt naturas mutare, propriaque virtute miracula facere, ut dicitur Pſalm. 71. n. 18. *Tu facis mirabilia ſolus,* & ipſe cùm ſit ſupremus Dominus, poteſt hanc virtutem alicui creaturæ communicare, ut communicavit Moyſi, cùm dixit Exod. 7. n. 1. *Conſtituo te Deum Pharaonis.* Pſal. 71. Exod. 7.

94. *In aliis communicata.* Unde D. Petrus ait: (pondera verba) *quaſi noſtra virtute, ac poteſtate fecerimus hunc ambulare*; negat in ſe propriam virtutem) hoc enim eſt ſolius Dei, in ſe autem erat communicata tanquam in miniſtro ipſius Dei: Unde malè Calvinus torquet hæc verba D. Petri contra invocationem Sanctorum, ac ſi nulla in eorum precibus, ac reliquiis poteſtas ſit ad ſanandum, hoc valde longè eſt à mente D. Petri, qui docet omnem poteſtatem faciendi miracula eſſe à Deo tanquam à cauſa principali, & ab eo ſibi, ac aliis communicatam gratis.

95. Hoc autem faciunt Sancti, tum ob ſuam humilitatem, tum ob majorem gloriam, ac Dei honorem manifeſtandum; & ſic ait D. Petrus in præſenti: *Quid intuemini in nos*: Volebat enim ne in ipſos oculos figerent, ſed tantum eos ad Deum elevarent. D. Greg. D. Gregor. Magn. homil. 3. in Ezechiel. ait: *Signum quippe faciens, intuentium oculos miraculi lumine perſtrinxit, ſed humilitatem cuſtodiens, laudem Auctori reddidit.* De omni verò bono, quod faciunt, idcirco viri Sancti ſemper laudem Creatori reddunt, vera ſtabilitate perſiſtant in ea virtute, quam accipiunt.

96. Matth. 6. Theop. Ait Chriſtus D. Matth. 6. n. 1. *Attendite, ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.* Theophylact. *Cavete, quaſi de mala beſtia dicat, attende ne dilaceret te.* Idem Dominus ait Matth. 5. n. 16. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum.* Rectè D. Chryſolog. ſerm. 9. ait: *Quomodo juſtitiam vult celari, cujus opera ſic vult elucere.* Quomodo hoc? virtutes videndæ, eorum artifex, & auctor non videndus. Ita quidem, virtutes ſic quoad circunſtantes ſe debent gerere, ut ſolus Deus ſit ſpectandus, eique omnis gloria tribuenda, non vero potenti, qui ita ſe habeat, ac ſi nihil feciſſet, cum totum ſit acceptum à Deo, quid ergo gloriaris. Theophylact. Non dixit: *Vos oſtentetis virtutem*; *hoc enim non eſſe bonum, ſed illa ſola luceat, ut & inimici veſtri admirentur, & glorificent, non vos, ſed Patrem veſtrum:* Sicut enim umbra ſequitur hominem ambulantem, vel fugientem, ſic gloria, & honor concomitatur opus ſanctum, & miraculoſum. Gloria, & honor vero ſoli juſtitia Deo tribuitur, umbra vero operanti, ut ſub illa abſcondatur. D. Hilar. can. 4. in Matthæum ait: *Pari fulgore, Apoſtolos monet lumine, ut admiratione operis eorum Deo laus impertiatur, non quod ab hominibus oporteat gloriam quærere; quia omnia in honorem Dei agenda ſunt, ſed ut diſſimulantibus licet nobis, opus noſtrum iis, inter quos vivimus, eluceat.* Matth. 5. D. Chryſoſt. *Deo gloria operanti humilitas atribuenda.* Theoph. D. Hilar.

97. Ad deſignatam Sacerdotalem ſupremam dignitatem mandat Deus Moyſi ſumere virgas ex duodecim tribubus filiorum Iſraël, & uniuſcujuſque nomen ſcriptum in virga ſua, & pones in tabernaculo fœderis: *Quem ex his elegero germinabit virga ejus.* Num. 17. n. 5. ſequenti die inventa eſt *germinaſſe virga Aaron turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati ſunt.* Sed cur Deus electionem Summi Sacerdotis, per quem multa mirabilia erant facienda in populo; oſtendit, & declarat per virgas præciſas à ſua radice, & ab arbore ſeparatas? Ut denotaretur, quod ſicut flores, & fructus ab eis pullulantes non perveniebant à natura, ac vigore, quæ in virgis inerat, ſed à magnifica Dei gratia; ſic fulgor Sacerdotalis dignitatis ad magna, & alta operanda, non erat ab eorum natura, ac influxu, ſed à Dei gratia, ac virtute, cui omnia tribuenda, ac referenda ſunt. D. Ambroſ. epiſt 82 ait: *Virga autem illa quid aliud oſtendit, niſi quod nunquam, Sacerdotalis marceſcat gratia, & in ſumma humilitate, habeat in ſuo munere commiſſæ ſibi florem poteſtatis.* Expende illa verba *in ſumma humilitate,* non de ſua virtute aliquid recognoſcentes, ſed omnia de Dei gratia, ac potentia, cui omnia tribuenda ſunt. Num. 17. *Non nobis, ſed Deo gloria tribuenda.* D. Ambr.

Actor. 3. *n.* 16. Et in fide nominis ejus, hunc, quem vos vidiſtis & noſtis, confirmavit nomen ejus; & fides quæ per eum eſt dedit integram ſanitatem iſtam in conſpectu omnium veſtrum.

Num. 17. Et nunc, fratres, ſcio, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut, & Principes veſtri.

Num. 18. Deus autem quæ prænuntiavit per os omnium Prophetarum, pati Chriſtum ſuum, ſic implevit.

VERSIONES.

Syrus n. 16. Confirmavit, & ſanavit.

Arabicus. Et per fidem in nomine ejus, conſolidatus eſt hic, fides ejus in ipſo tribuit hujuſmodi integritatem in præſentiâ cætus veſtri.

Syrus n. 17. Per errores feciſtis, ſicut primores veſtri.

Arabicus. Fratres noſtri ſcierunt quod non cognoſcendo feciſtis. *Alius Syrus* primates.

Arabic. 18. Verum Deus promiſſa, quæ pollicitus eſt de paſſione Chriſti implevit hoc modo.

Æthiopic. Quod Chriſtus trucidaretur.

EXPOSITIO VIII.

Verſ. 16. ET *in fide nominis ejus,* ſeu, ut legit Arabicus *per fidem,* ac invocationem nominis Chriſti, ait Petrus, ut nos credimus: Hunc, quem *vos noſtis confirmavit nomen ejus,* declaravit, manifeſtavit virtutem ſui nominis ipſum ſanando, & ita confirmavit nomen ejus. *Et fides, quæ in eo eſt.* Hoc eſt fides in eum, ſcilicet, Chriſtum Jeſum: fides autem hic non intelligitur ea, quæ erat in Sancto, ut ſæpe legimus, Evangelio, *fides tua te ſalvum fecit,* ſed intelligitur fide, quæ erat in Petro, qua dixit: *In nomine Jeſu Chriſti ſurge, & ambula,* quibus verbis auditis veriſimile eſt, quod ipſe credidit; ab Apoſtolis nolebat diſcedere, ut ſupra dixi: Quod antea crediderit nullum ad hoc aſſerendum habemus fundamentum. 98. Arabicus.

Dedit integram ſanitatem, ut ſurgere, ambulare, ac ſaltare promptè, & expeditè, Ita Gloſſa Ordinaria, & Interlinealis. De utraque ſalute animæ, & corporis exponit Hugo, tamen videtur hoc textui repugnare. Ait D. Petrus *ſanitatem iſtam in conſpectu omnium veſtrum,* quod videtur denotare ſanitatem corporalem, nec enim omnes, quos Chriſtus ſanavit corpore, ſanavit & anima, Malchus ſervus Pontificis ſanatus eſt à Chriſto. Joan. 18. n. 10. & tamen juſtificatus 99. Ordinar. Gloſſ. Interlin. Hugo. Joan. 18.

ſtificatus non creditur;ex decem leproſis,novem,qui non venerunt dare gloriam Deo ex ſua ingratitudine Luc. 17. non exiſtimantur juſtificati, Luc. 17.

Lirano. 100. Verſ. 17. *Nunc ſcio fratres.* Dulciter alloquitur, ut ait Lyran. ut verbum ejus magis recipiatur: *Scio quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & Principes veſtri*; qui multo minus excuſabiles ſunt quam plebs, cum eorum ignorantia fuerit valde craſſa, imò, & maximè affectata; quia audientes veritatem, cùm non poſſent contradicere, malitiosè tamen nolebant ſibi perſuadere, quod latè tractavi Lorin. Cornel. Tirin. tom. 5. in Evangelia lib. 8. cap. 15. q. 4. Et quamvis hoc non excuſet à graviſſima culpa, ut notant Lorinus. Cornelius à Lapide, Tirinus, minuit tamen aliqualiter, & ex parte ſceleris gravitatem; multo enim *Ex ignorantia aliqualis excuſatio.* gravius peccaſſent, ſi perſuaſi rem ita ſe habere, nihilominus in patrando ſcelere tenaciter perſti- 2. Cor. 2. tiſſent. Unde Petrus in præſenti per ignorantiam: *Scio quia per ignorantiam*, & Chriſtus in Cruce: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.* Et Paulus 1. Cor. 2. n. 8. *Si enim cognoviſſent nunquam Dominum crucifixiſſent.* Unde ignorantia allegatur ad extenuandum crudele facinus.

101. *Principes veſteri*, ut jam notavi tom. 5. lib. 9. cap. 3. Luc. 43. q. 9. n. 54. Petrus hic dicit *Principes veſtri.* Diſcipuli *Iniqui in nulla dignitate ſunt apud juſtos.* in Emaüs. *Principes noſtri tradiderunt*, Luc. 24. n. 20. quia hìc diſcipuli cum eſſent rudes adhuc, & multa ſtultitia laborantes, *O ſtulti, & tardi corde*, impios, & iniquos agnoſcunt, ut Principes, ac Dominos, Petrus verò ab Spiritu ſancto illuminatus eos non dicit principes ſuos, ſed veſtros, Quamvis enim iniqui ſplendidiſſimis perfulgeant titulis, apud juſtos, & ſanctos ut erant Apoſtoli, in nulla dignitate habentur,

102. Verſ. 18. *Deus autem, quæ prænuntiavit per os Prophetarum*; Dicitur in ſingulari *per os Prophetarum*, & non in plurali per ora; quia licèt Prophetæ fue- *Prophetæ etſi multi, uno ore loquuntur.* rint multi, omnes uno ſpiritu, ac cohærenti ſermone de Chriſto D. ſunt loquuti: *Pati Chriſtum ſuum ſic implevit*, tanquam ſi diceret: Deus veſtra ignorantia depravata uſus eſt ſua infinita bonitate in bonum; nam per illam implevit, ſeu perfecit, quæ de morte, ac paſſione Chriſti prædixerant oracula Prophetarum.

QUÆSTIO XVII.

Quare tantus eſt D. Petrus in præſenti in ſublimanda præſtantia virtutis, ac efficacia fidei?

103. D. Thom. NOtandum eſt ex D.Thom. de potentia q. 6. ad 19. quod in aliquo opere miraculoſo, v. g. in *Quæ cauſæ interveniunt in opere miraculoſo.* ſanitate hujus claudi, cauſa principalis Phyſica eſt Deus, cauſa principalis meritoria Chriſtus D. ejuſque merita, cauſa tanquam inſtrumentalis juſtus operans, v.g. Petrus ſua manu erigens claudum; fides autem eſt tanquam cauſa nobis applicans Chriſti merita, & veluti quædam oratio tacita vel expreſſa ad impetrandam ſanitatem, non de condigno, ſed de congruo, ita ut omnia per fidem impetrentur à Deo juxta Chriſti promiſſum: *Omnia quæcumque orantes petitis, credite, quia accipietis, & eveniet vobis.* Marc. 12. Marc. 21. n. 24.

104. In exordio fidei Catholicæ, ac Chriſtianæ in hoc primo miraculo totus eſt D. Petrus in explicanda, ac declaranda fidei efficacia, & quod ſanitas hujus hominis à fide manavit, & ideo non ſemel, ſed bis aem tribuit: *In fide nominis ejus*, & iterum: *Et fides, quæ per eum eſt.* Ut ex tanta virtute, ac præſtantia fidei omnes ad illam exhortaretur; cum illa enim omnia nobis ſunt in promptu, & cuncta ſunt ſecura, & tuta: *Cum exarſerit in brevi ira ejus: beati, qui confidunt in eo.* Pſalm. 2. n. 14. Cum divina ira Pſal. 2. diſtricta fuerit, ut in brevi, ac momento cuncta deſ- *Fides nos facit ſecuros in omni preſſura.* truantur, ac pereant, inquiunt D. Auguſt. & noſter Incognitus, *beati qui confidunt in eo.* In tanta rerum deſolatione, ac devaſtatione, qui habent fidem in D. Aug. Deo, ſic ſunt quieti, & ſecuri, tanquam beati, ac ſi Incogn. eſſent in Beatitudine.

Mulier Chananæa rogat ad Chriſtum pro filiæ ſa- 105. nitate, & cum ſemel, & iterum eſſet repulſa, Reſpon- Matth. 15. dit ei Domines: *O mulier magna eſt fides tua, fiat* *Fides miniſtrat id, quod quilibet deſiderat.* *tibi ſicut vis*; Math. 15. n. 28. Maximè notandum, quod non dixit Chriſtus. Ego ſanitatem do filiæ tuæ vel ſanata ſit filia tua: ſed, fiat tibi ſicut vis, ac ſi D. Chryſoſt. tanta ſua fide promeruerit ut matris voluntati relinqueretur, ut ipſa ſalutem filiæ impenderet. Ubi tanta reſplendebat fides, ſine alterius ope puellæ ſanitatem poterat impertire. D. Chryſoſtomus homil. 17. ex variis in Matth. ſic ait: *Non dixit ſanetur filia tua, ſed fiat ſicut vis, tu, inquit, eam cura, eſto medicus, tibi committo medicamentum, ut imponas ei. Fiat tibi, ſicut vis, voluntas tua curet eam.*

Cum Chriſtus D. eſſet cum diſcipulis ſuis in mari: 106. *Ecce motus magnus factus eſt in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipſe dormiebat. Et acceſſerunt ad* Matth. 8. *eum diſcipuli, & excitaverunt eum dicentes: Domine,* *Ubi fides nullius rei eſt timor.* *ſalva nos perimus, & dicit eis: quid timidi eſtis modicæ fidei?* Math. 8. n. 26. In tanta rerum commotione, debacchantibus ventis, ſæviente tempeſtate, tumeſcentibus fluctibus, ita ut pene navicula mergeretur, culpatur eorum timiditas ex modica fide? & quis prudens in tanto rerum diſcrimine non timeret? cur eorum modica fides arguitur? Merito ſanè, quia ubi eſt vera fides, nulla creaturarum adverſitas timetur, omnibus contrarietatibus ſuperior eſt fides, à nullo poteſt impugnari, ſed de omnibus valde ſecura triumphat. D. Baſil. Seleucus orat. 22. ait: *O dignas* D. Baſil. *Domini voces, vult fidei vim rebus conditis eſſe va-* Seleucus. *lentiorem, & ad fidei præſentiam omnem ab anima deſperationem eliminari.*

QUÆSTIO XVIII.

Quare D. Petrus non ait, quod iſte claudus ſanatus ſit virtute potentiæ Jeſu, ſed exprimit in nomine Ieſu?

NOmen Jesus, eſt nomen dicens, ac ſignificans 107. Deum; nam hoc nomen Jeſus datum eſt Chri- D. Athan. ſto D. in primo Incarnationis inſtanti, in quo inſtan- D. Ambr. Tertull. ti per unionem hypoſtaticam naturæ humanæ unitæ D. Thom. cum Divina verus eſt Deus. Ita D. Athanaſ. lib. 6. de D. Hilar. Incarnat. D. Ambroſ. cap. 1. Luc. Tertullianus lib. de D. Gaud. Trinitate cap. 17. S. Thom. in epiſt. ad Philippenſ. ad illud *ſuper omne nomen.* S. Hilarius, Gaudentius, & alii.

Paulus Apoſtolus agens de ſanctiſſimo nomine 108. Jeſu ad Philipp. 2. n. 10. ait: *Dedit illi nomen, quod* Philipp. 2. *eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Jeſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Ex quo rectè inferunt Abulenſis q. 7. in cap. 2. Exodi, Cornel. Tirinus, & alii ad citatum locum Pauli, quod Cornel. nomen Jeſu majus, ſanctius, & venerabilius ſit, Tirin. quam ipſum nomen Dei *Tetragrammaton* Judæis, & ineffabile, quod dicitur *Jehova*, & indicat Paulus *Nomen Jeſu* *ſuper omne nomen.* Et ratio fundamentalis eſt; quia *magis venerabile, quam aliud Dei nomen.* Deus ſignificat Deum, ut Dominus, ac omnium Creator; Jeſus vero ſignificat Deum, ut Salvator, ac omnium Redemptor eſt; ſicut enim majus fuit beneficium Redemptionis, quam Creationis, inde majus eſt nomen Jeſu, ut Redemptoris, quam ſit

nomen

nomen Dei, ut Creatoris: *Unde conſuetudo laudabilis eſt in Eccleſia, quod magis honorat nomen Jeſus, quam nomen Deus: unde audito nomine Jeſu devoti fideles caput inclinant, quod non faciunt, audito nomine Deus; qui ergo contra hoc offendit dehonorando nomine Jeſus magis peccat, quam ſi dehonoret nomen Deus.*

109. Hoc ſanctiſſimum Jeſus nomen maximè voluit Chriſtus D. eſſe ſublimatum, & adoratum in cælo, & in terra, ac in inferno, quam quodcumque aliud illius nomen, quia Chriſtus D. maximè gloriatur, quod ſit noſter Salvator, ac Redemptor; cum autem Jeſus nomen ſignificet ipſum Salvatorem, ac Redemptorem, inde in hoc nomine maximè ſibi complacet, & ut tale ab omnibus honorari, ac venerari. Secundo: Alia nomina quòd ſit Æternum Verbum, Filius Dei unigenitus à Patre, ſapientia Dei Patris, hoc habet à natura: at quod ſit Salvator, ac Redemptor ex meritis. Tertio; Jeſus, ut Redemptor, noſtra ſalus, & vita, & hoc non tantum habet in ſe, ſed etiam ſuum nomen Redemptoris Jeſus hanc voluit habere efficaciam, ut magis eſſet honorabile, ac venerabile, & ideo D. Petrus dans ſanitatem claudo, non ait in virtute, vel potentia, ſed in nomine Jeſu.

Tres rationes pro excellentia nominis Jeſu.

110. Magna virtus hujus ſanctiſſimi nominis, pro quo audiendus D. Ephrem homil. in quadraginta Martyres ad illud Pſal. 53.n.1. *Deus in nomine tuo ſalvum me fac*, ſic ait Sanctus Pater: *Deus igitur, & quaſi ſemper, & in omni tempore ad miſericordioſiſſimum Dominum, Deus in nomine tuo ſalva nos, & mox emittet auxilium ſuum ab alto, addetque vires animabus noſtris: Hoc Daniel proclamans, in lacu etiam ferarum agreſtium fauces effugit. Hujus quoque Propheta meminit Jonas in ventre Ceti, & ab omni interitu ſalvata eſt vita ejus, & ex medio ardentis ignis ſanctiſſimum hoc nomen tres pueros liberavit.* Et hoc David Goliath ſuperavit dicens: *Ego venio ad te in nomine Domini*, 1.Reg.17.n.45.

Pſal.53. D. Ephr. *Nomen Jeſu ad nos defendendum.* 1.Reg.17.

111. Magna, & alta eſt ſublimitas, ac ſanctitas ſacratiſſimi nominis Jeſu; annuntians Angelus Divini Verbi Incarnationem, ait Virgini Mariæ: *Vocabis nomen ejus Jeſum: Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur*, Luc. 1. n. 3. ad quæ verba præclarè notat Rupertus lib. 1. de operibus Spiritus ſancti cap. 10.& ait: *Paulo ante, vocabis nomen ejus Jeſum. Hic autem vocabitur Filius Dei. Illic vocabis, hic autem vocabitur.* Et relicta ejus ſolutione, quam dedi ſuo loco lib.1.cap.5.q.38.n.103.aliter reſpondeo: Angelus ait, quod Chriſtus D. vocandus, ſeu publicandus ſit Jeſus magnus, & Filius Dei, tamen non ab iiſdem Perſonis, à Virgine Maria vocandus eſt Jeſus, ab aliis vero Filius Dei; & licet nomen Filii Dei ſit valde ſublime à multis conceditur, ut dicatur, ac primo appelletur: At nomen Jeſus adeo ſanctum, altiſſimum, & perexcelſum eſt, ut illud primùm dicere, ac publicare ſolum committatur ſacratiſſimæ Virgini ſuperelevatæ ſuper omnes puras Creaturas, gratiâ, ſanctitate, ac dignitate, & à tam ſublimi, & alta lingua ſolum erat pronuntiandum præclariſſimum nomen Jeſus.

Luc. 1. Rupert. *Magna eſt ſanctitas, ac ſublimitas nominis Jeſu.*

Actor. 3. *n.* 19. Pœnitemini igitur, & convertimini, ut deleantur peccata veſtra.

Num. 20. Ut cum venerint tempora refrigerii à conſpectu Domini, & miſerit eum, qui prædicatus eſt vobis, Jeſum Chriſtum.

Num. 21. Quem oportet quidem cœlum ſuſcipere uſque in tempora reſtitutionis omnium, quæ locutus eſt Deus

VERSIONES.

Syrus n. 19. Pœnitentiam agite, & expurgentur.

Oecumen. Reſipiſcite quo deleantur.

Æthiop. Nunc reſipiſcite, & baptizabimini.

Syrus n. 20. Et obveniant vobis tempora quietis à conſpectu Dei, & mittat vobis eum, qui paratus erat, vel prædeſignatus.

Arabic. Adveniant vobis tempora quietis, & refrigerii. *Vatabl.* Refocillationis.

Tertullian. Ex perſona Dei, *Cajet.* A facie Domini.

Æthiopic. Mittet vobis Jeſum, quem perunxit.

Syrus n. 21. Quam cœlos capiat uſque ad complementum omnium temporum eorum à cœlo uſque ad tempora.

Arabicus. Cum oporteat, ut excipiatur à cœlo, uſque ad tempora, quæ confirmabunt uſque ad perfectionem omnium ſermonum.

Vatabl. Ad tempora reſtitutionis. *Oecumen.* Ad tempora inſtaurationis.

EXPOSITIO IX.

Verſ. 19. *Pœnitemini igitur.* A peccatis veſtris, & convertimini ad Chriſtum verum Filium, & *pœnitemini* per veram pœnitentiam, & peccatorum deteſtationem, ac morum emendationem. *Ut deleantur peccata veſtra.* Syrus *ut expurgentur peccata veſtra.* Æthiopic. *Reſipiſcite, & baptizabimini.* 112.

Syrus. Æthiop.

Verſ. 20. *Ut cum venerint tempora refrigerii.* Vatabl. *Refocillationis*, Syrus *Quietis*, Explicat D. Petrus præmium propoſitum pœnitentibus, tempus refrigerii ſcilicet, æternæ beatitudinis, quæ nos liberabit ab æſtu, ac fervore tot laborum, afflictionum, ac malorum hujus ſæculi. *A conſpectu Domini*, ſeu, ut legit Tertullianus *ex perſona Dei*. Cajet. *A facie Dei* vel quia ipſa Beatitudo, de qua agitur tota conſiſtit in viſione, ac cognitione præſentiæ ac faciei, vel à *conſpectu Dei*, hoc eſt ab ipſo Domino præſente, conſpiciente, & judicante ſua ſententia finali, *& miſerit eum Jeſum Chriſtum*, & Pater Æternus miſerit Filium ſuum Jeſum ad judicandum; nam de judicio finali, ac reſurrectione noſtra communiter locum interpretantur Tertull. lib. de Reſurrectione, D. Chryſoſt Oecumenius, Lyranus, & alii. 113.

Vatab. Syrus. Tertull. Cajetan. Tertull. D. Chryſoſt. Oecum. Lyran.

Qui prædicatus eſt; Pagnin. Vatabl. & Tigurina legunt: *Præconizatus eſt*, vel *proclamatus*. Alii cum Tertullian. citato. D. Irenæo lib. 3. cap. 12. cum Syro *Prædeſignatus* per Prophetas de ultimo judicio. 214.

Pagnin. Vatabl.

Verſ. 21. *Quem oportet quidem cœlum ſuſcipere.* Verba etiam in græco faciunt ambiguum ſenſum: Utrum ſignificetur, quod Chriſtus ſuſcipiat cœlum, an quod cœlum ſuſcipiat Chriſtum? Poſterior ſenſus verior, & aptior eſt, ut probat Bellarmin. lib. 3. de Incarnat. cap. 12. *Uſque in tempora reſtitutionis*, nempe uſque in diem judicii, in quo homo lapſus per peccatum ad immortalem Dei gloriam reſtituitur; Angelorum ruinæ reſtaurabuntur, & ſimul cum homine cœlum, terra, & elementa; totuſque orbis ſuæ primævæ integritati, incorruptioni, ac ſplendori reſtituetur, ut docent D. Paulus Rom. 8. n. 21. D Petrus epiſt. 2. cap. 3. n. 13. Quæ ſcilicet tempora futura prædixit Deus per Prophetas ſanctos ſuos, qui à ſæculo prophetarunt, ab exordio, ac initio conditi orbis Dominus prædixit per ſuos ſanctos Prophetas. 115.

Bellarm. Paul. Rom. 8. Petri 2.

QUÆST.

QUÆSTIO XIX.

Quare cum D. Petrus dicat, quod Judæi per ignorantiam occidiſſent Chriſtum, eos tamen ad pœnitentiam exhortatur?

116. AIt D. Petrus in præſenti numer. 17. & 19. *Et nunc ſcio, fratres, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & Principes veſtri; pœnitemini igitur, & convertimini.* Nam multum videtur Petrus ſibi conſtare; nam ſi ignorantia manus armavit ad execrabile ſcelus, ipſa excuſat à culpa, ad quid ergo pœnitentia?

117. Matth. 21. Judæi Chriſtum Dominum occiderunt ex odio, & invidia juxta illud Matth. 21. num. 38. *Hic eſt hæres, venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem ejus.* Occidunt ex invidia, ignorantes tamen, cum ignorantia quamvis craſſa, & affectata, tamen *Si culpa minuitur animus allicitur ad veniam.* exinde aliqualiter minuitur culpa, ut cum communi ſententia dixi ſupra expoſit. 8. num. 93. O præclara, & excelſa peritia Petri Philoſophia, ô alia, & illuſtris peritia medendi, ut eos ad pœnitentiam, ac contritionem abducat, non grandia crimina objicit quibus terreat, ſed aliquales excuſationis colores intexit; quibus ineſcati offenſam agnoſcentes ad pœnitentiam deveniant, & ſalutem aſſequantur. Lyranus. *Dulciter eos alloquitur, ut verbum ejus magis recipiant, ſcio quia per ignorantiam feciſtis.* Criminis offenſam temperat, ac levat, ut fidenter veniant pœnitentes, doleantque de culpa, & *inde dulciter eos alloquitur.* (Liran.)

118. Cum Joſeph tenens clavum totius Ægypti eſſet agnitus à fratribus ſuis, illi maximo timore correpti, ne ob tanta in eum perpetrata crimina ulciſceretur, qui eum cogitantes interficere, captivum, ut ſervum vendiderunt in Ægyptum: Tunc eos alloquitur Joſeph Geneſ. 45. num. 8. & ait: *Non veſtro conſilio: ſed Dei voluntate hoc miſſus ſum.* Chaldæus: *Nunc non vos me miſiſtis huc, ſed à Deo miſſus ſum,* ſuam venditionem non appellat venditionem, ſed miſſionem à Deo, ut ita mitigato, ac excuſato crimine, utpote re ex alta Dei permiſſione ordinata, & venia aſſecuta, & nullum malum foret timendum, cum non venditio, ſed miſſio ex Conſilio Dei fuerit. D. Chryſoſt. ibi *Vide quomodo illos conſolatur dicens, ne ſibi ipſis adſcriberent cauſam ſui ingreſſus in Ægyptum, ſed Deum hoc feciſſe ſciant, & ita ſe in hanc veniſſe gloriam.* Oleaſter *Ubique nititur eorum malum opus excuſare.* (Gen. 45. Chald. — *Attenuata culpa ſpes venia.* — D. Chryſoſt. — Oleaſter.)

119. In ultima hora, tanquam in ſuo ultimo diſceſſu loquens Chriſtus Dominus cum ſuis Apoſtolis ait eis: *Filioli adhuc modicum vobiſcum ſum.* Joan. 13. num. 33. ſæpe Chriſtus verba faciens cum diſcipulis ſuis, eos dicit filios tanquam teneros; at nunc filiolos appellat parvulos, ac infirmos, ut notavit Rupertus ad dictum locum; & ait: *Uno eodemque nomine paternam ſui amoris gratiam, & infirmam tunc temporis Apoſtolorum deſignavit Infantiam.* Cur ergo tunc temporis infirmos, ac puellulos? prævidit ſuâ ſcientiâ quod ipſi Apoſtoli in illa nocte adverſus erant prolapſuri. nam *Derelicto eo omnes fugerunt.* & ut eis Dominus dixit: *Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte.* Inde Dominus eorum imbecillitatem attenuans, & excuſans eos dicit puellulos, & infirmos, ut ipſi poſtea cum multa confidentia ad eum accedant, cum eorum infirmitas ipſi Domino bene nota eſſet, cum eos tanquam parvulos, & infirmos bene noverat, & ita filiolos appellaverat. (Joan. 13. — Rupert. — *Chriſtus ſuos Apoſtolos filiolos dicit eos excuſans.*)

120. Eccli. 49. De ſancto Rege Joſia loquens Eccleſiaſticus cap. 49. num. 3. ait: *Ipſe directus divinitus in pœnitentiam gentis.* Quæ verba ſic legit Vatabl. *Ille in populo reformando dexteritate uſus eſt, & abominabiles impietates ſuſtulit.* Ut impietas auferatur non gladio, & ferro, ſed ſagacitate utendum, ut impii ad pœnitentiam reducantur, ut docet D. Aug. epiſt. 64. *Non ergo aſperè quantum exiſtimo: non duriter, non modo imperioſo iſta tolluntur, magis docendo quam jubendo, magis monendo, quam minando, & ſi quid minamur cum dolore fiat de ſcripturis, comminando vindictam futuram, ne nos ipſi in noſtra poteſtate, ſed Deus ipſe in noſtro ſermone timeatur.* (Vatabl. — *Sagacitate utendum, ut peccatores convertantur.* — D. Auguſt.)

QUÆSTIO XX.

Quare dicitur quod Chriſtus ſit in Cœlo uſque in diem judicii, cum ſæpe apparuerit in terris?

EX his verbis: *Quem oportet Cœlum ſuſcipere uſque in tempora reſtitutionis,* ſcilicet judicij. 121.
Perperam Berengarius, Calvinus, Beza contra præſentiam Chriſti in Sacramento Euchariſtiæ, tanquam ſi Chriſtus clauſus in Cœlo ſit, indeque non valeat exire; apertè errant hæretici; nam D. Petrus loquitur de præſentia Chriſti naturali, & extenſa, qua caput eſt in una parte, brachia in alia, qua ipſe Apoſtolus, aliique diſcipuli viderunt Chriſtum aſcendentem in Cœlum, cujus rei ipſi teſtes ſunt: cap. 1. num. 32. & 33. & ſedet ad dexteram Patris Marc. ultimo Præſentia Chriſti in Euchariſtia eſt valde diverſa, eſt enim ibi Chriſtus Dominus indiviſibiliter, & inviſibiliter poſitus, totus in tota hoſtia, & totus in qualibet minima parte hoſtiæ, ut tenet Catholica fides, ut latè oſtendi to. 5. in Evang. lib. 7. cap. 7. per totum. (*Hæretici Præſentia Chriſti in Euchariſtia.* — Actor. c. 1. — Marc. 16.)

Cum autem dicatur de Chriſto: *Quem oportet Cœlos ſuſcipere uſque ad tempora reſtitutionis,* ſcilicet judicii, quomodo hoc poteſt ſtare cum hoc quod ipſe multoties apparuerit in terris, ut in converſione D. Pauli Actor. 9. num. 4. & quod apparens eſſet Chriſtus, apertè indicant illa verba: *Ego ſum Jeſus quem tu perſequeris.* Etiam Divo Petro; nam cum ipſe exiret à carcere rogatu aliquorum Chriſtianorum ut fugeret, apparuit ei Chriſtus, & interroganti Petro: *Domine quo vadis?* reſpondit ipſe: *Venio iterum crucifigi,* ex quo intellexit Apoſtolus Chriſti voluntatem eſſe, ut ipſe mortem Crucis ſuſtineret, rediit in carcerem, & mortem Crucis ſuſtinuit. Idem etiam tenet communis ſententia, quod in obitu Sanctiſſimæ Virginis Mariæ, Chriſtus de Cœlo deſcendit, & cum ea rurſus glorioſè aſcendit: ex multis magnis hiſtoriis conſtat, quod Chriſtus multis præclariſſimis ſanctis apparuit, ut noſtris Sancto Angelo, Alberto, Thereſiæ, & Magdalenæ de Pazi. 122. (Actor 9. — *Chriſtus ſæpe apparuit.*)

123. Reſpondent aliqui primò quod Chriſtus D. potuit apparere corpore aëreo, vel imaginario, ut Deus, & Angeli apparebant Patribus Antiquis, ſed multa eſt diverſa ratio; quia Deus, & Angeli ſunt meri ſpiritus, & non poſſunt ſe exhibere humanis oculis, niſi in aliquo corpore aſſumpto: At Chriſtus D. cum ſit verus homo, habet verum corpus, quo ſe poteſt exhibere videndum, nec illud, quod dicitur de Viſione imaginaria poteſt ſubſiſtere, quia ſæpe ex tali apparitione Chriſti reſultat aliquod donum externum, ut Beato Franciſco Stygmata, S. Catharinæ, & S. Mariæ Magdalenæ de Pazi annulus in digito. In hac re duo dicendi modi valde probabiles. (*Viſio imaginaria rejicitur.*)

124. Primus, quod poſtquam Chriſtus Dominus aſcendit in

in Cœlum, per breve aliquod tempus apparuit in terra; in cœlo autem eſt tanquam in regno, ac throno ſuo, in quo tanquam in proprio ſuo domicilio ſe omnibus Beatis cum multa gloria exhibet videndum, cum quo ſtat non eſſe neceſſarium, quod ibi ſemper immobilis perſiſtat. Ita docet D. Thom. 1. p. q. 57. art. 6. Caiet. & alii. D. Thom. Cajet.

125. Alter dicendi modus eſt: Ex tempore, quo Chriſtus cœlum aſcendit nunquam ab eo receſſiſſe, ſed ſemper per realem, & extenſivam ſui præſentiam ſe exhibuiſſe videndum; Nam divina virtute fieri poteſt, ut unum corpus ſit in duobus locis per ſui reproductionem, ut factum legimus cum D. Antonio Ulyſſiponenſi, & Sancto Franciſco Xaverio, ita fieri potuit, ut Chriſtus exiſtens in Cœlo per ſui reproductionem apparuerit in terris ad ſuos ſervos, v.g. Petrum, & Paulum, honorandos: ita vero cum Beata virgine aſcendente in cœlum, pro tanta Domina glorificanda, ipſe Chriſtus è ſuo throno deſcendit, & excepit, ac ſecum ſedere fecit. Vide etiam Suarez tom. 2. ad tertiam partem diſp. 1. ſect. 4. Diſputant etiam hic aliqui, an aliquando Deo permittente animæ, quæ ſunt in Cœlo, purgatorio, vel Inferno veniant ad nos? Poſt varias ſententias quæſtionem latè tractavi in Opuſculis opuſcul. 2. reſol. 43. & partem affirmativam ſecutus ſum quæſtione 4.

Eadem res à Deo reproduci poteſt.

Suar.

Actor. 3. n. 22. Moyſes quidem dixit, Quoniam Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter de fratribus veſtris, tanquam me ipſum audietis juxta omnia, quæcumque locutus fuerit vobis.

Num. 23. Erit autem: omnis anima quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.

Num. 24. Et omnes Prophetæ à Samuele, & deinceps annuntiaverunt dies iſtos.

VERSIONES.

Arabic. n. 22. Similem mei Prophetam.
Syriac. n. 23. Peribit anima illa de populo, & extirpetur.
Æthiopic. Extermina eam à populo.
Arabicus. Quæ non obtemperabit.
Num. 24. Prædicant dies iſtos.

EXPOSITIO.

126. Verſ. 22. *Moyſes quidem dixit*: ad confirmadam ſuperiorem doctrinā de Chriſto D. adducit D. Petrus Scripturas Prophetarum, ut fecit in ſuperioribus duabus Concionibus, & ex multis Prophetis unum Moyſen tanquam principalem citat Deuteron. 18. n. 1. & hunc de Chriſto citat etiam D. Steph. infra Actor. 7. ut valde expreſſus. *Quoniam Prophetam* quem *Dominus Deus veſter*, ut Dominus Deus veſter per ſuam multam miſericordiam, ac pietatem dabit vobis tanquam me, Moyſes Legiſlator veteris Teſtamenti, Chriſtus verò Novi,

Deut. 18. Actor. 7.

127. Verſ. 23. *Erit autem omnis anima*; ponitur principalis pars pro toto, qui non audierit Prophetam illum legem Evangelicam promulgantem *Exterminabitur.* Syriacus *Extirpetur de populo ſuo*; nempe de cœtu, ac congregatione Sanctorum.

Syru.

128. Verſ. 24. *Et omnes Prophetæ à Samuele, & deinceps*, & quamvis antea multi fuerint, qui locuti ſunt de Chriſto D. tamen ponitur à Samuele; quia ſub ejus temporibus inceperunt Reges Iſrael, & Judi, quibus regnantibus multi Prophetæ floruerunt, qui luce meridiana clarius locuti ſunt de Chriſto ut David, de quo ait D. Auguſt. ad Pſalm. 21. potius videtur Evangeliſta, quam Propheta, & Iſaïas, de quo ſcribit D. Hieronymus potius videtur Evangeliſta, quam Propheta.

D. Auguſt. D. Hier.

QUÆSTIO XXI.

Quare Moyſes prophetavit de Chriſto eſſe prophetam ſimilem?

Citat D. Petrus de Chriſto teſtimonium Moyſis, Deuteron 18. n. 15. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ipſum audies.* Ubi ad literam juxta communem ſententiam loquitur de Chriſto; & quamvis Abulenſis in Numer. cap. 11. quæſt. 64. neget Chriſtum fuiſſe Prophetam quia de ratione Prophetæ eſt cognitio obſcura, tamen contraria ſententia eſt vera. Chriſtus fuit verè Propheta Luc. 7. num. 16. *Propheta magnus ſurrexit in nobis*, Luc. 24. n. 19. *Fuit vir Propheta*: ad Prophetam non requiritur cognitio obſcura, ſed potius, ut rem prophetizatam cognoſcat in aliquo ſenſu, ideo dicebantur videntes, & hac de cauſa Balaam, & Caïphas non ſunt Prophetæ, quia non intelligebant Myſteria, quæ ſub eorum verbis continebantur, ut ex D. Thom. 2. 2. quæſt. 173. artic. 4. Notavi in Opuſculis, opuſcul. 1. Reſolut. quæſt. 8. n. 102. 103. 129.

Chriſtus verè Propheta.

Abulens.

Luc. 7.

Et dicitur: *Prophetam ſuſcitabit vobis, ſicut me* Arabicus *ſimilem mei* ex Græco etiam legitur *illum Prophetam*, per excellentiam, illum ſupremum, ac magnum Prophetam; qui in multis fuit ſimilis Moyſi. Primò D. Auguſt. lib. 16. contra Fauſtum cap. 15. quia ſicut ſimilis Moyſes fuit Legiſlator veteris Teſtamenti, ſic & Chriſtus Novi. Secundo, ſicut Moyſes eduxit populum de jugo Ægypti, ſic Chriſtus homines de ſervitute peccati, ac Dæmonis, liberavit, & in libertatem dedit. Tertiò Moyſes introduxit homines in terram promiſſionis, Chriſtus in Cœlum. Quartò Moyſes, & Chriſtus multa miracula fecerunt, multaſque plagas inflixerunt, ille in Pharaonem, hic in Dæmones. Quinto Moyſes præ nimia charitate deſiderabat mori pro populo, Chriſtus vero non ſolum deſideravit, ſed in effectu duriſſimam mortem ſuſtinuit pro humani generis ſalute. 130.

D. Aug.

Aliquæ ſimilitudines.

Et ait: *De gente tua, de fratribus tuis*, ut eos magis alliciat ad Chriſtum recipiendum, & auſcultandum; Nam ut ait Caſſiodorus lib. 3. variar. Unuſquiſque velut naturæ pondere, amore, ac affectu in ſuam gentem propendit, & tanquam cum ipſa natura bibitur illa affectio, cum quibus educatur, loquitur, ac converſatione contrahit à ſua pueritia. 131.

Quilibet maximè afficitur ad ſuā gentem.

Cum puer Centurionis infirmaret, per Seniores Iudæorum mittens rogat ad Jeſum, ut veniens ſanaret ſervum ejus, qui Seniores accedentes ad Ieſum rogabant eum, ut veniret, & ſanaret puerum ejus, & dicunt; quia *dignus eſt, ut hoc illi præſtes; diligit gentem noſtram, & Synagogam ipſe ædificavit nobis*, Luc. 7. n. 4. Valde mirum! deprecantur Seniores Chriſtum, cur non dicunt ſolita ſua clementia; ac benignitate, ut conſueta ſua beneficentia, qua cunctos illuſtrat, etiam in præſenti impendat huic puero ſalutem, ſed tantum 132.

Luc. 7. *Quilibet diligit diligentem ſuam gentem.*

tum dicunt: *Diligit gentem noſtram, Synagogam ipſe ædificavit nobis.* Notat D.Bonaventura ex D. Auguſtin. ſuum amorem non tantum oſtendiſſe verbis, ſed etiam operibus: Erant iſti Seniores, ac viri prudentiſſimi, & videbant quod Chriſtus D. ferventi charitate, & amore in ſuám gentem æſtuabat, & inde pro certo apud ſe ſtatuerunt, quod Chriſtus maximè erat alliciendus ad diligendum Centurionem, & ad deſideratam pueri ſanitatem condendam ex amore, ac beneficentia impenſa in ſuos, quam ex quolibet alio motivo. D. Aug. de Catechiſ. rudibus cap.4.ait: *Quilibet diligit diligentes ſe, diligenteſque ſuos.*

D. Bonav. D. Auguſt.

133. Cum Judas Machabæus pararet bellum adverſus impium Nicanorem, & eſſet in magno diſcrimine, apparuit ei Onias, qui fuerat ſummus Sacerdos, vir bonus, ſimul vidit alium virum ætate, & gloria mirabilem, & cum interrogaſſet, quiſnam eſſet? Reſpondit Onias: *Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael: hic eſt qui multum orat pro populo, & univerſa ſancta Civitate, Ieremias propheta*, 2. Machab. cap. 15.n.24. Qui extendit, & dedit aureum gladium benedictum à Deo; commune tamen dubium eſt, cur ex omnibus Prophetis ſolus Jeremias, cur non potius Iſaïas, Ezechiel, vel Daniel, vel alius? Communis omnium interpretum vox eſt cum D. Paſchaſ. Ter. qui præ omnibus fuit populi ſui eximius amator, qui multum pro ipſo orabat, ejuſque ruinas maximè lamentabatur, tam intimus impenſus, ac ſigillatus hic amor populi in Jeremia fuit, ut mors potuerit ipſum ab operationibus ſenſitivis privare, & videre, & loqui in die, & ambulare, ut amor populi ſui ita ſigillatus, ac impreſſus, permaneret, ut poſſet ipſe propheta interire, quin ejus amor deliquium pateretur imo vivacius reviviſceret; nam in vita ſolum Jeremias orabat, at poſt mortem non ſolum Ieremias orat, ſed inſuper impendit gladium, ad defendendum, & expugnandos ac deſtruendos adverſarios.

2. Mach. D.Paſch. *Amor ſui populi intimè radicatus etiam poſt mortem.*

Actor.3.num. 25. Vos eſtis filii Prophetarum, & teſtamenti, quod diſpoſuit Deus ad Patres noſtros, dicens ad Abraham, & in nomine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.

Num.26. Vobis primum Deus ſuſcitans Filium ſuum miſit eum, benedicentem vobis, ut convertat ſe unuſquiſque à nequitia ſua.

VERSIONES.

Syrus.n.25. Et fœderis, quod poſuit Deus, &c. Et terræ benedictionem conſequentur.

Syrus.n.26. Dum benediceret vobis, ſi fueritis converſi, & pœnitentiam egeritis à flagitiis veſtris, &c.

Oecumen. Dum convertimini unuſquiſque à malitiis veſtris.

Vatablus. A malitioſis ſtudiis veſtris.

Æthiopic. Vt reſipiſcatis à malitia operum ſuorum.

EXPOSITIO XI.

134. Verſ.25. *Vos eſtis filii Prophetarum.* Vehemens ad virtutem ſtimulus, majorum virtus, ne quis ab ea degeneret, & ideo dicuntur filii ſpirituales Prophetarum in fide, religione, ac doctrina, à qua non debent degenerare, ac in omnibus tenere, & ſequi. *Et teſtamenti*, Syriacus *fœderis*, & ita ſcribit D.Hieronymus lib. qq. Hebraic. in Geneſ. cap. 17. *Vbicumque in Græco legitur teſtamentum, ibi eſt fœdus, ſeu pactum Hebræo.* Hoc autem pactum quod in ipſo eſſent benedicendæ omnes generationes, non ſolum factum eſt poſt ſacrificium Iſaac, Geneſ. 22.n.17. ut vult D.Ambroſ. lib. de Abrahamo cap.8. ſed etiam in aliis locis, ut Geneſ. 12.n.3.& cap.18.n.18. ut notarunt Pererius, & Caiet. Filii autem fœderis, ſeu promiſſionis divinæ vocantur Iudæi, ad illos pertinet fœdus principaliter, ſeu promiſſio de Chriſto Ieſu vero Meſſia, ſicut & Chriſtiani vocantur filii novi Teſtamenti, quia ad ipſos virtute ſanguinis Jeſu Chriſti pertinent omnia Sacramenta, ac cætera dona contenta in lege gratiæ.

D. Hier. Gen. 22. D.Ambr. Pereira. Caietan.

135. *In ſemine tuo.* Quod exponens D.Paulus ad Galatas 3. n.16.ait: Dictum eſſe *in ſemine, & non in ſeminibus quaſi in multis, & quaſi in uno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.* Quia nobis ſalus non in multis, ſed in uno ſolo Jeſu filio Abrahæ, & filio ex poſteris ejus. *Benedicentur.* Iuſtificabuntur, & ſalutem aſſequentur; *omnes familiæ terræ* Benedictio Dei non eſt tantum verbalis, ut eſt hominum, ſed realis multa, & magna dona ſecum afferens, utpote beneficium ſupremi Domini, Deus ad Abraham, Geneſ.12.n.2. *Benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum.* Sic in multis locis Geneſ. 26. n.3.& 26. 2.Reg.6.n.11.& 12. Dei benedictio multa dona ſecum portat.

Ad Galatas. Geneſ. 12. Gen. 6. 2.Reg. 6.

136. Verſ.26. *Vobis primum*, id eſt primò, ac directè, Miſſus eſt Chriſtus ad Judæos, ut verus Meſſias promiſſus eorum Patribus, ſic dixit Chriſtus mulieri Chananææ: *Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael*, Matth. 15.n. 24. *Suſcitans* Alludit D.Petrus ad dictum Moyſis: *Prophetam ſuſcitabit vobis Deus.* D. Chryſoſt. Oecum. ad reſurrectionem ex mortuis referunt.

Matth.15. D.Chryſoſt. Oecum.

137. *Filium ſuum* Beda ait: *illum ipſum, quem proximè antea vocaverat ſemen Abrahæ*, ſic & Lyran. filium intelligit cum relatione ad Abraham, ac ſit, *Filium ejus*: At vero ſi cum Chryſoſt. hoc referat ad reſurrectionem ſuſcitans, cum ait filium ſuum intellige filium ipſius Dei. *benedicente*, hoc eſt benefaciente vobis. Exclama cum D. Chryſoſtomo, O ſumma, & infinita bonitas! Qui Crucifixus eſt, ſuos crucifixores benedixit. *Convertat ſe, ut ejus benedictione fruatur*, quæ converſio pendet à noſtro libero arbitrio, quia, ut ait D. Auguſt. ſermon.15. de verbis Apoſtoli cap. 11. *Qui fecit te ſine te, non juſtificabit te ſine te.*

Beda. Lyran. D.Chriſoſt. Oecum. D.Chryſ. D. Aug.

CAPUT IV.

1. *Loquentibus autem illis ad populum ſupervenerunt Sacerdotes, & Magiſtratus Templi, & Sadducæi.*
2. *Dolentes quod docerent populum, & annuntiarent in Jeſu reſurrectionem ex mortuis.*
3. *Et injecerunt in eos manus, & poſuerunt eos in cuſtodiam in craſtinum; erat enim jam veſpera.*
4. *Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt, & factus eſt numerus virorumquinque millia.*

5. *Factum eſt autem in craſtinum, ut congregarentur Principes eorum, & Seniores, & Scribæ in Jeruſalem.*

6. *Et Annas Princeps Sacerdotem, & Caïphas, & Joannes, & Alexander, & quotquot erant de genere Sacerdotali.*

7. *Et ſtatuentes eos in medio interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine feciſtis hoc vos?*

8. *Tunc repletus Spiritu ſancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, & Seniores audite.*

9. *Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iſte ſalvus factus eſt.*

10. *Notum ſit omnibus vobis, & omni plebi Iſrael, quia in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Nazareni, quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitavit à mortuis, in hoc iſte aſtat coram vobis ſanus.*

11. *Hic eſt lapis, qui reporbatus eſt à vobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli.*

12. *Et non eſt in alio aliquo ſalus. Nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri.*

13. *Videntes autem Petri conſtantiam, & Joannis, comperto, quod homines eſſent ſine litteris, & idiotæ admirabantur, & cognoſcebant eos, quoniam cum Jeſu fuerant.*

14. *Hominem quoque videntes ſtantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.*

15. *Juſſerunt autem eos foras extra Concilium ſecedere, & conferebant ad invicem.*

16. *Dicentes: Quid faciemus hominibus iſtis? quoniam quidem notum ſignum factum eſt per eos omnibus habitantibus Jereſalem: manifeſtum eſt, & non poſſumus negare.*

17. *Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum.*

18. *Et vocantes eos denuntiaverunt, ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jeſu.*

19. *Petrus verò & Joannes reſpondentes; dixerunt ad eos: ſi juſtum eſt in conſpectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate.*

20. *Non enim poſſumus, quæ vidimus, & audivimus non loqui.*

21. *At illi comminantes dimiſerunt eos: non invenientes quomodo punirent eos propter populum; quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo quod acciderat.*

22. *Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat ſignum iſtud ſanitatis.*

23. *Dimiſſi autem venerunt ad ſuos: & annuntiaverunt eis quanta ad eos Principes Sacerdotum, & Seniores dixiſſent.*

24. *Qui cum audiſſent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es, qui feciſti cœlum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis ſunt.*

25. *Qui Spiritu ſancto per os Patris noſtri David pueri tui dixiſti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania.*

26. *Aſtiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus.*

27. *Convenerunt enim verè in Civitate iſta adverſus Sanctum puerum tuum Jeſum, quem unxiſti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum gentibus, & populis Iſrael.*

28. *Facere quæ manus tua, & Concilium tuum decreverunt fieri.*

29. *Et nunc Domine reſpice in minas eorum, & da ſervis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum.*

30. *In eo, quod manum tuam extendas ad ſanitates, & ſigna, & prodigia fieri per nomen ſancti Filii tui Jeſu.*

31. *Et cum oraſſent, motus eſt locus, in quo erant congregati, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & loquebantur Verbum Dei cum fiducia.*

32. *Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una, nec quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia.*

33. *Et virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Jeſu Chriſti Domini noſtri, & gratia magna erat in omnibus illis.*

34. *Neque enim quiſquam egens inter illos. Quotquot enim poſſeſſores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant.*

35. *Et ponebant ante pedes Apoſtolorum. Dividebatur autem ſingulis prout cuique opus erat.*

36. *Joſeph autem, qui cognominatus eſt Barnabas ab Apoſtolis (quod eſt interpretantum Filius conſolationis) Levites, Cyprius genere.*

37. *Cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & poſuit ante pedes Apoſtolorum.*

ARGUMENTUM.

PETRUS, & Joannes, dum prædicant Chriſti reſurrectionem, incarcerantur, & bis vocati in Concilio, & ibi generosè, ac intrepidè Chriſti cauſam agunt, laudantes Deum redeunt ad ſuos, & novam gratiam, ac robur ab Spiritu ſancto accipiunt; Fideles ſumma concordia, ac unione inter ſe vivunt, & poſſeſſiones promiſcuè vendebant, inter quos numeratur Barnabas.

Actor 4. *n.* 1. Loquentibus autẽ illis ad populum, ſupervenerunt Sacerdotes, & Magiſtratus Templi, & Sadducæi.

Num. 2. Dolentes, quod docerent populum, & annuntiarent in Jeſu reſurrectionem ex mortuis.

Num. 3. Et injecerunt in eos manus, & poſuerunt eos in cuſtodiam in craſtinum, erat enim jam veſpera.

Num. 4. Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt: & factus eſt numerus virorum quinque millia.

In hoc libro Lectionum varietas nõ multum diſcrepat à noſtra vulgata, ubi fuerit aliqua diverſitas ſimul cum expoſitione adnotabo.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

1. Lucifer. Verſ. 1. *Loquentibus autem illis ad populum.* Lucifer, *cum loquerentur ad populum.* Superiori cap. à n. 12. exprimuntur verba D. Petri; Joannes verò ejus comes non fuit mutus, ſed etiam prædicabat ad ipſas turbas, vel ſaltem ad partem earum.

2. Syrus. Arabic. Tigurin. Caietan. Beda. *Supervenerunt* Syrus, *ſurrexerunt in eos.* Arabicus: *Aſtiterunt eis.* Tygurina *Præſto fuerunt illis.* Invidia, & odio commoti in Chriſtum. *Sacerdotes, & Magiſtratus Templi.* Syrus, *Præfecti Templi.* Arabicus, *Præfectus Templi,* Lucifer. *Pontifices Templi*, Caietanus, *Dux Templi.* Beda, *Prætor Templi.* Circa Templum erat manus militum armata cum ſuo Duce, ſeu Præfecto ad cuſtodiendum Templum, & ut omnia pacatè & abſque tumultu fierent in eo de quo quæſt. ſequenti.

3. Sadducæi negabant reſurrectionem. *Et Sadducæi.* hos exprimit nominatim, quia hi, cum negarent reſurrectionem mortuorum, ægrè ferebant dici quod Jeſus reſurrexerat, utpote contra falſum eorum dogma, unde ſequitur *dolentes.*

D. Chryſ. Arias, Græc. Syrus. Verſ. 2. *Dolentes quod docerent populum*, Syrus *cum excandeſcentes eſſent*, D. Chryſoſt. *moleſtè ferentes.* Arias, *labore affecti* quod docerent populum maximè de hoc dolebant Sadducæi, ut modo dixi. *Annuntiarent*, editio Græca concordat cum noſtra in Jeſu, non, ut aliqui legunt ad Jeſum, ſed in ablativo. in virtute, ac nomine Jeſu futuram noſtram reſurrectionem ex mortuis. Syrus, *ex domo mortuorum.*

5. Arabicus. Verſ. 3. *Et injecerunt.* Arabicus, *poſuerunt manus ſuas*, & injecerunt *eos in carcerem propter utrumque*, ſcilicet quia prædicabant Chriſti reſurrectionem jam factam, & noſtram futuram; & hæc eſt prima Petri incarceratio, poſtquam multæ aliæ ſecutæ ſunt; nam, ut notavit D. Paulus 2. Corinth. 11. n. 27. 2. Cor. 11. muneris Apoſtolici illuſtre inſigne ſunt vincula, carceres, & labores; erat jam veſpera poſt horam nonam ab ortu ſolis, in quo claudi miraculum factum eſt, ut patet ex ſuper. cap. 3. n. 1. & 6. Ecce cauſa cur eos poſuerunt in cuſtodiam; quia jam non erat tempus, ut in judicium adducerentur, eorumque cauſa ventilaretur.

6. Verſ. 4. *Multi autem eorum, qui audierunt verba, & crediderant.* Audierunt cum fructu fidei. *Et factus eſt numerus virorum quinque millia*; diverſa prorſum omnino ab illis tribus millibus de quibus fit mentio cap. 2. n. 41. Ut notarunt D. Baſilius in Pſalm. 115. D. Auguſt. tract. 39. Joan. D. Hieronym. in cap. 40. in Iſaiam, & D. Chryſoſtom. Beda, Lyranus in præſenti: ita fervida, & ſancta Apoſtolorum prædicatione, ut in duobus diebus converſi ad fidem octo millia hominum, & cum D. Lucas hic dicat *quinque millia virorum* ſolum viros numerat, & valde probabile quod ibi eſſent multi pueri, ac mulieres, quæ converſæ fuerint ad fidem valde devotus fœmineus ſexus. D Baſil. D Auguſt. D Hier. D. Chryſ.

QUÆSTIO I.

Quare Magiſtratus Templi dabatur?

Ait Textus in præſenti quod loquentibus, ſeu prædicantibus Petro, & Joanne, ad populum 7.
ſupervenerunt Sacerdotes, & *Magiſtratus Templi*, ſeu, ut alii legunt, ut vidimus in expoſitione: *Præfectus Templi, Dux Templi, Prætor Templi*, qui cum manu armata cuſtodiebat Templum: ejus poteſtas erat pro reis capiendis, non verò pro eis judicandis, aut condemnandis, ut tradit Sigonius lib. 3. de republica Hebraica cap. 1. hic autem Magiſtratus erat ex militibus Romanis, ut tradit idem Author, & Joſeph lib. 15. antiquitatum cap. 14. hic autem Magiſtratus erat *in arce Antonina* quæ erat fortiſſima, & ampliſſima juxta Templum, tum ad illius cuſtodiam, tum ne Judæi de Templo arcem facerent, & rebellarentur à Romanis, ac proinde Magiſtratus hic erat tanquam Romanorum præſidium in Jeruſalem. Sigon. Joſeph. *Qualis & ad quid Magiſtratus.*

Hunc Magiſtratum habuit Judas ſecum ad comprehendendum Chriſtum, D. Luc. 22. n. 12. *Dixit autem Jeſus ad eos, qui venerunt ad ſe Principes Sacerdotum, & Magiſtratus Templi.* Theophylactus, Euthymius *Militis Templi*, & cum Judæi petiiſſent à Pilato milites pro cuſtodia ſepulchri, ipſe reſpondit: *Habetis cuſtodiam, ite, cuſtodite, ſicut ſcitis*, Matth. 27. n. 65. per cuſtodiam intelligens hunc Magiſtratum militum Romanorum, qui erat deputatus ad cuſtodiam. Ita Nicephor. lib. 1. hiſtor. cap. 32. D. Chryſoſt homil. 83. in Matthæum. D. Auguſt. tract. 117. in Ioan. & alii, quos citavi tom. 6. in Evang. ad cap. citatum 27. Matthæi. 8. Luc. 22. Theoph. Euthym. Matt. 27. Joſeph. D. Chryſ. D. Aug.

Cur autem iſte Magiſtratus militum ponebatur 9.
ad Templum? Communis eſt ſententia cum Caietano, quod iſte Magiſtratus militum in Templo, ad quod cum multi homines ad orationem convenirent, erat ordinatus, ne quid in eo fieret turbulentum, indecens, ac prophanum, minuſque conveniens majeſtati, ac reverentiæ cultus Divini, qui ſupra vitam erat eis in majori æſtimatione. Pſal. 78.
Deplorat David pſalmo 78. num. 1. *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt Templum ſanctum tuum, poſuerunt Jeruſalem in pomorum cuſtodiam, poſuerunt morticina ſervorum tuorum, eſcas volatilibus cœli, carnes cervorum tuorum beſtiis terræ.* In tam ſæva, ac crudeli devaſtatione de quo magis dolet, ac lachrymatur? An quod Urbs ſua Jeruſalem fuerit devaſtata, ac ſolo æquata, an quod corpori eorum fuerit in fruſta dilacerata, dataque volatilibus cœli, & beſtiis terræ? minimè, ſed quod ſanctum Dei Templum fuerit pollutum, hoc in exordio ſui planctus, ac gemitus, tanquam de illo maximè ſe affligens, ac dolens commemorat, & ab illo, tanquam à principio omnium ſuorum malorum lachrymarum imbres incipiunt defluere. Theodoretus ibi ait: *Sapienter preces exordiri docuit, non enim ſua mala primum narrat, ſed impietatem in divinum Templum.* *Plus magis dolet de iniuria Templi, quam de ſua morte.* Theod.

10. Ex Dei mandato eo ordine diſponebantur filii Iſrael per deſertum, ſinguli per turmas, ſigna, atque vexilla, & domos cognationum ſuarum *per gyrum Tabernaculum fœderis*, Numer. 2. n. 2. Eo modo ſic caſtra locata erant, ut milites cingerent Sanctuarium, quod ad illius honorem explanat Caietanus dicens: *Inſtitutus eſt hujuſmodi ſitus ad honorem tabernaculum.* Aliter etiam Mendoz. tom. 2. ad 1. Reg. cap. 4. n. 3. ſic caſtra, & milites circunſtant Sanctuarium, ait ipſe Num. 2. Caietan. Mendoz.

Pro defenſione Templi vita contemnenda. *Ut prius ſe ab hoſte, quam Sanctuarium expugnari paterentur.* Non tabernaculum fœderis tanquam dux itineris præcedat, ſed ſit in medio caſtrorum, & undique milites armati circunſtent, quo ſi aliqua armata manus ſupervenerit, potius ipſi omni morti, ac periculo exponantur, quam, Dei Sanctuario aliquid minus decens inferatur.

11. Poſtquam oratione Davidis miſertus eſt Dominus populi & dixiſſet Angelo percutienti: *Sufficit, nunc, contine manum tuam*, 2. Reg. 24. n. 16. Cum ceſſaſſet peſtilentia, in gratificatione tanti beneficii in area Jebuſæi immolavit David victimas, & poſuit ibi Altare holocauſtorum; unde multo timore perterritus non audet accedere: *Videns gladium Angeli Domini*, 1. Paralipom. cap. 21. n. 3. Jam Angelus percutiens populum peſtilentiâ reconderat in vaginam ſuum gladium, & ceſſaverat plaga: quid nunc iſte Angelus cum gladio: Scienter reſpondet Urbanus Papa ad Pſalm. 50. & ait: *Hæc eſt ara templi Sancti, juxta quam eſt Angelus ad cuſtodiam.* Dicam etiam, Angelus diſtricto gladio ad percutiendum cum peſtilentia populum ob grandia peccata, ut etiam Angelus cum gladio diſtricto ad percutiendum Sancti Templi profanatores, ac irreverentias, quæ in eo perpetrantur, ex his gravis ruina, ac præcipitium cunctis minatur in gladio Angeli.

2. Reg. 24. 1. Paralip. 21. Urbanus Papa. *Angelus cuſtodiens templa contra profanatores.*

12. Oſtendens Chriſtus D. magnificentiam, & ſublimitatem templi ſuis diſcipulis, ait: *Videtis hæc: Amen dico vobis non relinquetur hic lapis ſuper lapidem*, Math. 24. n. 1. Tunc diſcipuli quærunt: *Dic nobis, quando hæc erunt, & quod ſignum adventus tui, & conſummationis ſæculi.* Res ſanè magna ponderatione digna; Chriſtus D. locutus eſt de Templi ruina, ac deſolatione: Unde ergo Apoſtolis venit in mentem totius Orbis diſſolutio, ac devaſtatio; *Et conſummationis ſæculi.* Ratiocinatio Apoſtolica inſinuat, exciſo Templo orbem univerſum ruiturum, extremumque illius eſſe excidium, nec mundus poteſt ſtare religione loci ſacri profanata.

Matth. 24. *Perit orbis religione profligata.*

QUÆSTIO II.

Quare in prima Concione convertit D. Petrus tria millia, in hac verò quinque millia?

13. *Difficultas quæſtionis.* IN prima Concione, quam D. Petrus habuit poſt adventum Spiritus ſancti converſi ſunt ad fidem circiter tria millia ut patet ſupra cap. 2. num. 41. hic vero quinque millia ad fidem reducit: In prima Concione erant duodecim Apoſtoli præſentes, hic vero tantum duo Petrus, & Joannes. Ad quæſtionem.

14. Reſpondetur primò ex D. Chryſoſtom. homil. de virtute, & vitio, & ait: *Modicum fermentum Apoſtolorum magnam farinæ maſſam convertebat, quia non quantitate numeri, ſed gratiâ Spiritus, vim juſti ſuam tenent.* Converſio animarum, quæ eſt præclariſſimum Dei donum, non venit à numero, ac quantitate prædicantium, ſed à gratia Spiritus ſancti, quæ trahit unumquemque prout vult, ac proinde totum ad Dei gratiam reducendum, ideoque duo tot convertunt.

D. Chriſoſt. *Inconverſione gentium non homo ſed Deus operatur.*

15. Secundo: Alta Dei providentia convertit Petrus quinque millia, qui ſecum aſtabant. Futurum erat, ut Pontifices, ac Seniores populi manus injicerent in Petrum, & Joannem, & ponerent in carcerem; quia cum haberent tot hominum millia ab adverſariis ſe poterant facile tueri, ac defendi, ſed noluerunt, quia virtus Apoſtoli magis patiendo, ſuſtinendo, ac ſufferendo, quam pugnando, ac contradicendo perſuadetur, atque oſtenditur. Sic ait Paulus 2. Corinth 12. n. 10. *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in neceſſitatibus, in anguſtiis pro Chriſto; cum enim infirmor, tunc potens ſum.* Ac ſi dicat in labore, & anguſtia, & carcere nihil fortitudinis in me deperit, ſed tunc Dei gratia fortior ac potentior ſum. 2. Cor. 12.

Virtus Apoſtolica magis patiendo quam pugnandom, oſtenditur.

Sylveira in Acta.

Tertiò per manus Apoſtolorum quinque millia hominum ſatiata ſunt panibus, quinque millia hominum interventu illorum ſunt converſa ad fidem, ut notavit Divus Hilarius apud D. Thom. in Caten. & ait: *Quia per hoc erant divina gratiæ dona reddenda, idem autem edentium numerus invenitur, qui futurus fuerat creditorum; nam ſicut in libro Apoſtolorum continetur ex Iſrael populo in firmitate virorum quinque millia crediderunt.* Idem docent D. Baſil. homil. in Pſalm. 115. D. Hieronymus ad caput 40. Iſaiæ, Divus Irenæus in cap. 1. Iſaiæ, & hic Beda, Carthuſianus, & alii in illo ſtupendo miraculo apud Ioan. cap. 6. diſtribuentes panem ſatiarunt quinque millia hominum, tot in numero illuminarunt, & in fide Chriſti inſtruxerunt, ut veri fideles in Chriſtiana religione fierent. Hoc præſtiterunt Apoſtoli tanquam primi patres, ac præſules Eccleſiæ, ut inde diſcant cæteri; quod ſi Rectores, ac Religionis majores docent, ac illuminant, probitate morum, præbeant etiam panem, & alimenta, quibus neceſſario humana vita indiget. 16.

D. Hilar. D. Baſil. D. Hieron. D. Iren. Joan. 6. Beda. *Qui dat triniam præbet etiam cibum.*

Ioſeph ſuæ præclaræ dignitatis magnum indicium repræſentatum agnoſcens ait fratribus ſuis: *Vidi per ſomnium; putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum.* Geneſ. 37. num. 7. Poſtea vero aliud vidit ſomnium, & ait: *Vidi quaſi Solem, & Lunam, & Stellas undecim adorare me.* Maximè ponderatione digniſſimum, quod præſagium ſui principatus indicatur Ioſeph manipulis, Sole, & Luna ac Stellis, quæ in Cælo cum manipulis apparent. Quæ conſurgunt in terra, quænam combinatio datur in Sole, & Luna cum tritici manipulo? In Principe, ac Gubernatore multum per omnem modum; quia ſi ipſe fulget ut Sol & Luna, ut ſuos illuminet, & dirigat in ſana doctrina, etiam providentia conſurgat, ut ſui non fameſcant, ſed pane, & alimento abundent. Ad hoc reſpicit Hamerus in præſenti: *In ſigno principatus manipulus conſurgens.* 17.

Geneſ. 37. *Prælatus dans doctrinam, det & panem.* Hamer.

Quarto in prima Concione poſt adventum Spiritus ſancti cap. 2. ſolum quidam obmurmurantes dixerunt: *Quia muſto pleni ſunt iſti*, at hic in præſenti totus Reipublicæ Senatus ſe oppoſuit contra Apoſtolos; Seniores, & Magiſtratus populi injecerunt manus in Apoſtolos, eoſque in carcerem recluſerunt, bis advocati ſunt in Concilium, & gravibus minis comminati ſunt eos, ne ultra in nomine Chriſti prædicarent; tunc verò inter tot ac tantas contradictiones, ac contrarietates, quinque millia ad fidem convertunt, multo plures, quam in alia concione; quia quanto plures adverſitates, ac tempeſtatum impetus inſurgũt in Apoſtolicos viros, ut eos dejiciant, & opprimant, tanto magis ipſi creſcunt, & augentur, atque uberiores faciunt fructus; Eccleſia oppoſitionibus non opprimitur, ac dejicitur, ſed illis tanquam alis magis elevatur, ac ſublimatur. D. Hilar. lib. 7. de Trinit. ad initium ſic ait: *Proprium Eccleſiæ eſt, tunc vincat, cum læditur, tunc intelligat cum arguitur, tunc obtineat cum deſeritur.* 18.

Eccleſia cum oppugnatur creſcit. D. Hilar.

Ab hac præſenti hiſtoria non diſcedo: dicitur in 1. & 2. verſ. hujus capitis, quod *videntes Seniores, Magiſtratus,* 19.

Actor. 4.

Magiſtratus populi, *ac Sadducæi* Apoſtolos prædicantes in Chriſti nomine injecerunt in carcerem. Maximè Oecumenius rem expendit: Seniores Magiſtratus, & Sadducæi erant graviores perſonæ totius populi, cur per ſe ipſos injiciunt manus in Apoſtolos, cur non per ſatellites, vel alios miniſtros hoc ſperant fieri, quorum proprium erat officium; cur ergo Seniores, ac Pontifices ſuæ dignitatis immemores, coram tanta hominum multitudine manus in Apoſtolos mittunt? Oecumenius ait: *Coram multitudine autem Apoſtolos vinxerunt, ut eos etiam, qui viderant timidiores redderent, & eos, qui crediderant imbecilliores reddi oportebat.* Tanto impetu Pontifices, ac ſeniores Apoſtolos in vinculis alligant, ut ex tanta multitudine videntes timidiores fierent, & credentes imbecilliores, ac infirmiores in fide redderent. At contra accidit; nam ipſi credentes videntes Apoſtolorum conſtantiam, & generoſitatem in Concilio, & Seniores, ac Pontifices nihil reſponſi haberent, inde ipſi facti ſunt firmiores, ac fortiores in fide clarificantes, & laudantes Apoſtolos; ut patet infra verſ. 21. & ideo Seniores ipſi, & Pontifices timore correpti Apoſtolos liberos dimiſerunt, ipſi Seniores, & Pontifices intentarunt timore opprimere credentes, atque econtra accidit, nam ipſi maximo timore repleti videntes quod omnes clarificabant Apoſtolos, ut dicitur infra verſ. 21. de hac re, quod Eccleſia dum impugnatur magis creſcit, & augmentum accipit. Multa habes in omnibus meis tomis in Sybillario verbo *Eccleſia*; & maximè 1. & 2. tom. in Apocalypſ.

Oecum. *Apoſtoli dum impugnantur magis augentur.*

Actor. 4. *n.* 5. Factum eſt autem in craſtinum ut congregarentur Principes eorum, & Seniores, & Scribæ in Jeruſalem.

Num. 6. Et Annas Princeps Sacerdotum, & Caïphas, & Joannes, & Alexander, & quotquot erant de genere Sacerdotali.

Num. 7. Et ſtatuentes eos in Medio interrogabant: In qua virtute, aut quo nomine feciſtis hoc vos?

EXPOSITIO II.

Cum Verſionibus.

20. Verſ. 5. F*Actum eſt autem in craſtinum*, Syriacus *Poſtero die congregati ſunt Magiſtratus*, in Concilio, quod inſtitutum fuit à Deo, Num. 11. n. 24. Hebraïce dictum *Sanedrim*, componebatur ex 71. viris, nec omnes erant ex ſola tribu Iudæ, ut dixerunt Ioannes, & Ludovicus in temporum breviario, nec ex ſolis Sacerdotibus, ut vult Abulenſis, ſed ex duodecim tribubus eligebantur duodecim Principes, & etiam ex 24. Principibus Sacerdotum, qui totidem eorum familiis præſidebant juſſu inſtituti à Davide, 1. Paralip. cap. 15. n. 6. Hi autem Principes Sacerdotum erant illi, qui aliquando Summum Pontificatum geſſerunt, vel à Summo Pontifice gubernante nominati ſunt. Hi ſunt, qui paſſim in Evangelio, & in hoc libro Actorum vocantur Principes Sacerdotum, & in hoc Concilio *Sanedrim* condemnatus eſt Innocentiſſimus JESUS.

Concilium Sanedrim, Num. 11.

Paralip. 15.

21. *Seniores*, qui ætate, ſapientia ac prudentia, & opinione maximè venerabiles erant, & ex hoc nomine Seniorum multi exiſtimant deduci illa vox Hiſpanica *Señor*, & *Scribæ*, qui erant viri ſapientes & Doctores, quod ex Hebræo & Græco idem valet, ac *Literati*, quorum proprium erat, ut ſæpè dixi multis in locis, ſcripturam explicare, ac interpretari.

Verſ. 6. *Et Annas Princeps Sacerdotum* & prior nominatur, quàm Caïphas, utpote Senior Caïphæ genero; vel quia re vera erat tunc Summus Pontifex, nec obſtat quod Caïphas tempore paſſionis eſſet Summus Pontifex, Ioan. 11. n. 49. nam iſta duo alternativè quotannis emptum Pontificatum habebant à Romanis, Luc. 3. n. 2. Et apud Hebræos annus incipiebat menſe Niſan, id eſt Martio, ſolemniſſimo Paſchali feſto, ac proinde in Paſchate antecedenti, qui fuit ſacratiſſimus dies Reſurrectionis Chriſti finitus fuit Pontificatus Caïphæ, & incepit alter Annæ, ita hanc ſeriem Nicephorus. 22.

Joan. 11. Luc. 3. Niceph.

Et Caiphas. Petrus tempore paſſionis in domo Caïphæ timore correptus unius ancillæ voce Chriſtum negavit: At vero modo gratia Spiritus ſancti corroboratus generoſè, ac intrepidè coram ipſo Caïpha, ac toto Concilio Chriſti magnalia loquitur *Et Ioannes* hic fuit unus ex quinque Annæ filiis, alio nomine Ionathas appellatus, de quo agit Joſeph. libr. Belli Judaïci cap. 25. & poſtea etiam Pontifex creatus eſt. 23.

Ioſeph.

Alexander opibus, virtute, ac poteſtate clarebat maximè Alexandriæ, ubi erat *Halabarcha*, id eſt præfectus ſalis, ut inquit Joſephus lib. 20. antiquit. cap. 3. *Et quotquot erant de genere Sacerdotali*, Syrus legit *ex genere Summorum Pontificum*, Arabicus *ex genere Pontificatus Sacerdotalis*, erant ex genere Pontificio, hi erant Principes Sacerdotum, hoc eſt viginti quatuor familiarum Sacerdotalium capita; hi enim Principes vocabantur Pontifices, quibus præſidebat Summus Pontifex. 24.

Joſephus, Syriac. Arabicus.

Verſ. 7. *Et ſtatuentes eos in medio.* Oecumen. legit: *Ipſos poſitos in medio*, ut ab omnibus circumſpicerentur Apoſtoli. *Interrogabant*, Arabicus *ſciſcitati ſunt*, & dicunt *in qua virtute*, Græcus *In qua potentia* feciſtis hoc, ut notat Oecumenius per contemptum dicunt *hoc* non miraculum, ſed prodigium artis Magicæ, Dæmonis viribus exiſtimantes. 25.

Oecum. Arabic. Græc.

QUÆSTIO III.

Quare Magiſtratus interrogat Apoſtolos de operato miraculo claudi, cum valde notum eſſet fuiſſe factum in nomine Ieſu Nazaræi?

LYranus exiſtimat quod claudus ſanatus ſimul cum Apoſtolis incarceratus fuiſſet, ſimulque cum illis nunc in Concilio præſentaretur, & id videtur indicare pronomen *hoc*. Interrogant *Qua virtute feciſtis hoc?* qui loquendi modus videtur denotare præſentiam hominis. 26.

Liran.

Cum ergo omnibus notum eſſet miraculum fuiſſe factum in virtute nominis Ieſu; nam D. Petrus patenti, & alta voce dixit claudo cap. 3. n. 6. *In nomine Ieſu Nazaræi ſurge, & ambula*, cum ergo hoc eſſet in omnium ore ad quid interrogant? 27.

Difficultas quæſtionis.

Reſpondent primò D. Chryſoſtom. & Oecumen. quod cum Apoſtoli eſſent habiti ut homines idiotæ, & vincti, quod præ reverentia, ac timore Seniorum ac Pontificum negarent aliquid ab eis fuiſſe factum, & forſitan ſciebant, quod Petrus in atrio Pontificis unius mulieris voce Magiſtrum, ac veritatem negavit, Math. 26. Sic etiam reverentia tantorum virorum contingeret, ſed eos fefellit malitia eorum gratia Spiritus ſancti ſuperveniente. 28.

D. Chryſ. Oecumenius *Pro authoritate aſtantiũ non negant veritatem.*

Secundo D. Chryſoſtom. Iudæi ſibi perſuadebant Apoſtolos non facere miracula virtute Dei, ſed arte Magica, ac pacto Dæmonis, & quod Apoſtoli reverentia atque authoritate tantorum virorum oppreſſi talia de ſe faterentur. Chriſtus D. ab infidelibus Magicus habitus eſt, & Magicæ artis Doctor, Luc. 11. 29.

Luc. 11.

Joan. 8. *Chriſtus & diſcipuli ab infidelibus dicebantur magici* D. Auguſt. Hier.

num 14. Joan. 8. num. 48. ſic & Apoſtoli, ac Diſcipuli ab infidelibus, ac Idolis negantibus eorum vera miracula magni impoſitores ſunt dicti ut teſtantur D. Auguſtinus lib. 1. de Conc. Evang. cap. 8. D. Hieronymus epiſtol 10. ad Fur. & epiſt. 29. ad Marcel. & paſſim ex Actis Sanctorum Martyrum Anaſtaſii, Sebaſtiani, ac aliorum patet, quod magici haberentur.

30. *Quiſque ex ſe alios indicat.* Tertio Oecumen. in præſenti ſic ait: Interrogant *In qua virtute, aut in quo nomine feciſtis hoc vos; Vide autem, quam ſubdolè interrogant; malebant enim Apoſtolos fateri ſuum eſſe opus, quam potentiæ Chriſti.* Iſti ſeniores, & pontifices, cum eſſent valde ambitioſi, & honorum avidi ſui ſimiles reputabant Apoſtolos, ac proinde pro honore, & authoritate computanda pro certo ſibi perſuadebant iniqui ſeniores, quod Petrus, & Joannes ipſorum potentiæ, ac virtuti miraculum adſcriberent, & quamvis, ut diſcipuli Chriſti agnoſcerentur, ſi in eis dominaretur ambitio, nec magiſter, nec Deus eſſet in reverentia, ſed contemptu.

31. Cum multa probitate, & juſtitia dirigebatur populus Iſraël per prophetas, tamen his contemptis petierunt à Samuele Regem: *Da nobis regem ſicut* univerſæ habent nationes, ait Dominus ad Samuelem: *Audi vocem Populi, & conſtitue eis regem: non enim te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* 1. Reg. 8. num. 7. Bene poterat populus ſub Regis Imperio fideliſſime Deo ſervire, & in via mandatorum ejus ambulare; obſequium quippe regis non erat impedimentum ad Dei ſervitium, cur ergo ex eo quod poſtulant regem dicitur Deus abjectus; *Non te abjecerunt, ſed me.* Ubi in cor Populi intravit ſollicitudo dominandi, conſequens erat, ut Divinitatis abjectio, & contemptus eos undique teneret, Cum in nobis dominandi, ac exaltandi ardor accenditur, quidquid aliud etiam Deitatis flameſcit, & perit. Noſter D. Cyrillus Alexandr. ad cap. 12. Oſeæ ait: *Non ſolum ex Ægypto eduxit Dominus Populum ſuum, ſed etiam cuſtodivit, in vero enim, & naturali Deo colendo perſtiterunt. Poſtquam autem ſub regno fuerunt, dilectioni erga Deum vale dixerunt.* Expende ultima verba *dilectioni erga Deum vale dixerunt.*

1. Reg. 8. — *Ardor dominandi quid quid etiam Dei eſt extinguit.* D. Cyril.

32. Cùm indignarentur Apoſtoli, quod filij Zebedæi primas Cathedras ambirent, Jesus autem vocavit eos ad ſe, & ait: *Scitis quia Principes gentium dominantur eorum.* Matth. 20. num. 25. Affectantibus Principatum proponit Dominus gentium Principes, cur non proponit principes, qui erant in populo fideli Hebraïco, quid magis eſt in principibus gentium, quam fidelibus, dum agitur de dominandi affectu. Principes gentium non ſolum ſerviunt Idolis, ſed ipſimet ſe ipſos faciunt Idola & tanquam Idola volunt adorari, & venerari contempto omni Dei cultu, quem etiam ſibi volunt ſubripere. Ad hoc tendit D. Chryſoſt. homil. 66. in Matth. ubi ait: *Gentium moris eſſe oſtendit prima quæque appetere; tyrannica enim hæc paſſio eſt, & nonnunquam etiam eximios viros perturbat.* In gentibus erat illa tyrannica ambitio, ut primatum in honoribus quærerent etiam contra Deum.

Math. 20. — *Dominandi ambitio Deum contemnit.*

QUÆSTIO IV.

Quare Caiphas tam leniter, ac ſuaviter ſe oſtendit modo cum Apoſtolis; cùm tam crudeliter, ac tyrannicè ſe habuiſſet cum Chriſto Domino in ſua paſſione.

33. Crudeliſſime ſuper omnem modum ſe habuit Caïphas in ſua paſſione cum Chriſto, cum eum blaſphemum dixit Matth. 26. n. 65. & contemptorem Pontificis habitum Ioan. 18. num. 22. & tandem eum ad mortem impiiſſimam damnavit. At verò modo cum Petro, & Joanne valde lenis, & blandus extitit, nullum in eos aſperum verbum protulit; tandemque eos liberos, ac innocuos, nulla impoſita pœna dimiſit: Unde tanta rei differentia? Meus amantiſſimus Jesus erat tanquam manſuetus agnus coram tondente obmuteſcens, ſolus relictus à ſuis Ioan. 18. num..... At Petrus in præſenti pro ſe multa faciebat verba, ſecumque habebat octo millia hominum, qui ejus prædicatione converſi ſunt ad fidem, tria millia in prima concione cap. 2. num. 41. & modo quinque millia; continuit eum in præſenti præcipuè Dei manus; deinde numeroſa populi multitudo, quam pro ſe Petrus habebat, & timuit Pontifex, ne contra ſe excitaretur, ut inde aliquod & grave damnum pateretur, & ita dicitur verſ. 21. *Dimiſerunt eos non invenientes, quomodo punirent eos propter populum, qui eos glorificabat.*

Sylveira in Acta. — Math. 26. Joan. 18. — *Qui habet defenſor eſt in bona reverentia.*

34. Furibunda exardens ira impia Ieſabel contra ſanctum Parentem Eliam, & quod occidiſſet Prophetas, & Sacerdotes Baal facto juramento miſit ad Eliam: *Hæc mihi faciant Dii, & hæc addant, niſi hac hora cras poſuero animam tuam, ſicut animam unius ex illis.* 3. Reg. 19. num. 2. & tamen furore fervens Jezabel, nullam diligentiam fecit pro comprehendendo, & tenendo Elia, & quamvis ipſe fugiſſet, poterat impia Regina ſua poteſtate multos milites per varias partes mittere ad eum quærendum? filij Prophetarum, cum agnoviſſent, quod Elias raptus eſſet, miſerunt quinquaginta viros fortes per varia loca ad eum perquirendum 4. Reg. 2. num. 16. filii Prophetarum deſtinant milites fortes, ut magna indagine valeant invenire Eliam, cur ergo etiam ira exardens crudelis Regina (quod facillime poterat exequi) apparitores non ordinat ad perſequendum, ac capiendum Eliam? Hic magnus Propheta timuit Iezabelem, ipſaque etiam timuit Eliam, cum videret, quod ille ſecum haberet omnem populum ex illo miraculoſo igne de cœlo delapſo in ejus ſacrificio, ita ut eximperio Eliæ populus apprehenderit omnes Prophetas Baal 850. & eos occidit 3. Reg. 18. num. 40. Cum ergo Elias tam vehementer haberet populum ſibi adſtrictum ad ſuum nutum, timuit Iezabel aliquid contra Eliam moliri, ne populi tumultu damnum retorqueretur in ipſam, graveque detrimentum in caput ejus irrueret, & ideo ſe abſtinet à perſequendo Elia.

3. Reg. 19. — 4. Reg. 2. — *Qui habet ſecum populum ab aliis timetur.* — 3. Reg. 18.

35. Apertum eſt Cœlum, & venit Chriſtus Dominus veſtitus byſſino candido, in equo albo & in capite ejus diademata multa, & ex ore ejus gladius acutus exibat, & in femore in veſtimento ejus ſcriptum erat: *Rex Regum, Dominus Dominantium, & exercitus, qui ſunt in Cœlo ſequebantur eum.* Apocalypſ. 19. num. 14. Exiit Chriſtus in prælium contra Antichriſtum, ut notavi ibidem quæſtione 43. num. 339. & ita dicitur infra num. 19. *Vidi Beſtiam, & Reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium.* Si Dominus exiit in pugnam, ipſe ſolùm ſufficiens erat ad bellum, cùm ſit Rex Regum, & Dominus Dominatium, & quamvis cœleſtes exercitus non eſſent neceſſarij ad certamen, & ſolus Dominus per ſe ipſum eſſet abundantiſſimus, tamen ipſi exercitus cœleſtes tanquam auxiliares, ac adjutrices multum proficiebant ad bellum ad majorem terrorem, ac metum incutiendum adverſariis, ut ipſi ex magno militum apparatu maximo pavore tabeſcant, communque vires enerventur Divus Ambroſius. *In fine mundi inſtante, veniet Dominus cum ſanctis ſuis, ut pugnet per ipſos contra Antichriſtum, & miniſtros ſuos.*

Apoc. 19. — D. Ambroſ.

I 4 *Actor.*

Actor.4.n.8. Tunc repletus Spiritu Sancto Petrus dixit ad eos: Principes populi,& ſeniores audite.

Num. 9. Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi,in quo iſte ſalvus factus eſt.

Num. 10. Notum ſit omnibus vobis,& omni plebi Iſrael,quia in nomine Domini noſtri JESU CHRISTI Nazaræni, quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitavit à mortuis, in hoc iſte ſtat coram vobis ſanus.

Num. 11. Hic eſt lapis, qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli.

Num. 12. Et non eſt in alio aliquo ſalus;nec enim aliud nomen eſt ſub Cœlo datum hominibus in quo oporteat nos ſalvos fieri.

Verſiones,

CUM EXPOSITIONE III.

35. Syriac. Æthiop. Verſ. 8. *TUnc repletus Spiritu Sancto Petrus* Syriacus: *Tunc Petrus Cephas repletus Spiritu Sanctitatis.* Æthiopic. *Et plenitudo Spiritus Sancti fuit ſuper eos.* Cum hic dicitur Petrus repletus Spiritû Sancto denotatur modo nova gratia in eo præter illam habitualem, quam ipſe cum cæteris Apoſtolis accepit in die Pentecoſtes. Ad opera enim heroïca non ſufficit communis, & habitualis gratia, ſed nova actualis communi major, ac potentior exigitur, & hic adimpletum eſt; quod Chriſtus ſuis Apoſtolis promiſit: Cum judicent vos in Synagogis, &c. ne ſolliciti ſitis quid reſpodeatis, aut quid dicatis: Spiritus Sanctus dabit vobis quid oporteat vos dicere Luc 12. n. 11.

Peculiaris gratia ad opera heroica.

Luc. 12.

36. *Modeſtia Petri* Oecum. *Dixit ad eos, Principes populi, & ſeniores audite.* Multa cum modeſtia loquitur Petrus, & ad nos dirigit ſermonem. Notat Oecumenius tanquam magis capaces; cum enim his ſolis eſt agendum. Deinde omittit ſcribas, & Pontifices, & ſolum exprimit Principes populi, & ſeniores, quia ad hos principaliter res pertinebat, & auditis Scribis, ut legis Doctoribus res ad Pontifices deducenda erat.

37. Syriac. D. Chryſoſt. Æthiop. Tigurin. Ver. 9. *Si nos hodie dijudicamur in benefacto.* Syriacus *ſi vocamur in jus* propter beneficium, quod fuit in homine ægroto, D. Chryſoſt. Si examinamur de eo quod benefecimus homini infirmo. Æthiop. *Nos dijudicamur pro auxilio dato.* Pagninus, Tygurina *Examinamur.* Senſus eſt, ſi nos hodie diſcutimur, in quæſtionem, examen, jus, vocamur, & examinamur. *In benefacto*, Syriacus, *propter beneficium* ſanitatis claudo collatum. *In quo iſte ſalvus factus eſt*, Syriacus, *quo pacto ſanatus eſt*, nempe qua vi, virtute, poteſtate iſte ſanatus eſt; quod interrogaverunt Iudices verſ. 7. & cum dicunt Apoſtoli, iſte ſalvus; ex hoc bene probatur conjectura Lyrani, quod claudus ſimul cum Apoſtolis incarceratus eſt, & præſens aderat.

Syriac.

38. Verſ. 10. *Notum ſit omnibus, &c. quia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti*, invocatione, ac invocata virtute IESU Nazaræni ex oppidulo Nazareth. Vide ſupradicta cap.3 verſ. 6. *Quem vos crucifixiſtis.*

Æthiop. Æthiop. *Quem vos ſuſpendiſtis ſuper lignum.* Libertas Apoſtolica in publico Senatu eis objicit graviſſimum crimen, id eſt mortis Chriſti: Veritas audax nil timet. *Quem Deus ſuſcitavit à mortuis.*

Syriac. Syriacus. *Quem excitavit Deus à domo mortuorum.* Deus Pater, & Chriſtus etiam ut Deus ſe ipſum ſuſcitavit; quia tamen Iudæi tam altum myſterium Divinitatis Chriſti capere non poterant, ideo enim eum interfecerunt,quia ſe Deum, ac Filium Dei dicebat, ideo, ut notat Oecumenius, Petrus Reſurrectionem Patri adſcribit.

In quo iſte ſtat coram vobis. Arabicus *ſanus, & integer* verè, & non ficte, & verbum *ſtat* in claudo, habet peculiarem emphaſim, qui antea, ut claudus jacebat, & minime ſe poterat erigere. 39. Arabic.

Verſ. 11. *Hic eſt lapis, qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus*, Syriacus, *Quem reprobaſtis*, Arabicus *Quem contempſiſtis*, Pagninus, *Qui rejectus eſt.* Arias *nihil habitus.* Locus eſt ex Pſalm. 117. num. 22. locus iſte ad literam intelligitur de Chriſto Domino Matth. 21. num. 42. Epheſ. 2. num. 20. Principes, ac Pontifices Iudæorum, ad quorum officium ſpectabat ædificare in doctrina populum, Chriſtum tanquam inutilem rejecerunt, ſed à Deo Patre in illuſtriſſimo loco fabricæ poſitus eſt, nempe in capite anguli, ut duos populos, nempe Iudaïcum, & gentilem coadunaret, & ex utriſque unam congregaret Eccleſiam. 40. Syriac. Arabic. Pagnin. Arias. Pſal. 117.

Verſ. 12. *Non eſt in alio aliquo ſalus.* Syriacus. *Non eſt in alio Redemptio.* Æthiopic. *Alia vita.* D. Cypri. *ſervari non poſſe*, Arabicus. *Neque eſt ſalus per quenquam, neque per alium.* Non eſt in aliquo alio ſalus, redemptio, vita, cujus invocatione,virtute, & potentia ſalutem habere, ac expectare poſſimus tam animæ, quam corporis, niſi in nomine, ac fide JESU, nomen hic, & aliis locis ſæpe ponitur in ſcriptura pro re nominata, ut ſæpe jam dixi 41. Syriac. Æthiop. D. Cypr. Arabic.

QUÆSTIO V.

Quare Divus Petrus tam profundè,& altiſſimè reſpondet eorum nequitiam arguens, & caſtigans?

INcarcerantur Petrus, & Ioannes, vocantur in Senatum, quia claudi mirculum prædicabant factum in nomine JESU Nazaræni, ejuſque glorioſam reſurrectionem teſtificabantur, de quo maximè dolentes erant num. 2. ſeu, ut legunt Syriacus. *Excandeſcentes erant*, ſeu D. Chryſoſt. *male ferentes.* 42. Syriac. D. Chryſoſt.

Dolebant maximè, quod prædicarent virtutem nominis Ieſu, ita dicitur infra verſ. 18. *Denuntiaverunt, ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine IESU.* At è contra Petrus virtutem hujus ſanctiſſimi nominis alta voce annunciat num. 12. *Nec enim aliud nomen eſt ſub Cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri.* At proinde gloria, & exaltatione ipſius nominis eorum nequitiam, ac malitiam confundit, ac caſtigat. 43 *Dolebant Iudæi de nomine Jeſu.*

Ait Regius Vates Pſalm. 117.num. 12. *Circundederunt me ſicut apes, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis, & in nomine Domini, quia ultus ſum in eis.* D. Hieronymus legit: *Extinctæ ſunt, quaſi ignis in ſpinis*, explicat Lorinus invidia, & confuſione, gloria, ac exaltatione ipſius nominis Dei, ſic invidia, ac ignominia ſua tabeſcunt, ac conſumuntur tanquam ignis exardens in ſpinis, ita in nomine Domini, ſeu cum nomine Domini ultus ſum in eis, illius nempe ſublimitate, ac exaltatione. 44. Pſal. 117. D. Hier. Lorin. *Magnitudine nominis JESU opprimuntur adverſarij.*

Secundo ægrè ferebant Chriſti Reſurrectionem, ut dicitur verſ. 2. *Dolentes, quod docerent populum, & annunciarent in IESU. Reſurrectionem ex mortuis.* E contra vero tam Petrus hic, quam infra Sacri Apoſtoli verſ. 33. dicitur: *Virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium Reſurrectionis Jeſu Chriſti Domini noſtri.* Scribitur virtute magna ob multam repugnantiam, & contradictionem quam Iudæi faciebant contra ipſam reſurrectionem,& ideo militibus cuſtodibus 45. *Dolebant Judæi de Reſurrectione Chriſti.*

dibus ſepulchri copioſam pecuniam dederunt, ut veritatem tacerent, & glorioſam reſurrectionem non publicarent Matth. 28. n. 12.

46. Sed altâ Dei providentiâ ipſa Chriſti Reſurrectio ordinata eſt ad majorem Chriſti gloriam, confuſionem, ac pœnam ſuorum inimicorum. In perſona Chriſti ait David pſalm 131: num. 18 *Inimicos ejus induam confuſione, ſuper ipſum efflorebit ſanctificatio mea*, Multi ex Hebræo legunt: *fulgebit corona mea*. D. Hieronymus *Diadema ejus*, nempe gloria ejus, ut explicant Arabicus, noſter Incognitus. In die Reſurrectionis ejus maxime fulget corona gloriæ ejus, à cujus confractu inimici ejus induti ſunt confuſione, pudore, ac verecundia, cum talem, ac tantum Dominum morte afficerent.

Pſal. 131. Hebr. D. Hier. *A gloria Reſurrectionis confunduntur inimici.*

47. Dicitur Pſalm. 3. num. 6. *Ego dormivi, & ſoporatus ſum, & exurrexi; quia Dominus ſuſcepit me.* Et ſubdit: *Quoniam tu percuſſiſti omnes adverſantes mihi ſine cauſa.* Chriſtus Dominus reſurrexit cum glorioſo, eximioque triumpho, ac majeſtate, quia Dominus ſuſcepit eum; quia Æternus Pater eum replevit, ac remuneravit, & idem *tu percuſſiſti omnes inimicos meos ſine cauſa.* Percuſſit omnes, qui eum innocenter, & ſine cauſa percuſſerunt, & perſequuti ſunt, eoſque confuſione, ignominia, tantorumque malefactorum pudore percuſſit. Gloſſa Ordinaria: *Regnante Eccleſia inimici confuſione percuſſi ſunt.*

Pſal. 3. *Reſurrectionis gloria percutiuntur inimici.*

48. Ait Regius Vates Pſalm. 92. num. 1. *Dominus regnavit decorem indutus eſt, induit Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.* Bis dicitur Dominus indutus; Primo carne Virginea in utero Sanctiſſimæ Mariæ, quæ fuit ei pro eximio decore: Secundò induit fortitudinem in die ſuæ Reſurrectionis: non de primo indumento carnis dicitur, quod præcinxiſſet ſe, quia per mortem fuit depoſitum: at de ſecundo indumento fortitudinis in die ſuæ Reſurrectionis eo perpetuo duraturo ad vincendas tribulationes paſſionis, proſternendos, & deſtruendos ſuos adverſarios, dicitur *præcinxit ſe.* D. Epiphanius tom. 2. adverſ. Hæreſ. ait: *Quemadmodum eis, qui ſuper lumbis præcinctus eſt, adſtringit indumentum ad lumbos ſuperfluam ſpeciem firmans: Sic primum decorem propter adventum in carne, deinde fortitudinem induit, ubi reſurrexit ex mortuis non amplius ad paſſionem humanitatis ipſius venit, & amplius ad flagella:* quia ex tunc præcinxit ſe fortitudine adverſus omnes poteſtates.

D. Epiph. *Præcictus fortitudine adverſus hoſtes.*

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus Dominus dicitur lapis angularis in capite Anguli?

49. IN limine quæſtionis inquirendum eſt: *Quinam dicatur lapis angularis?* Villalpandus tom. 2. in Ezechiel. pag. 477. exiſtimat eſſe illum lapidem, qui eſt in ſupremo, ac ſummo loco ædificij. Tamen melius dicendum arbitror cum communi ſententia eſſe illum lapidem imum, ſuper quem totum ædificium erigitur, ac fabricatur: hoc nos docet Iſaias 28. n. 16. dicens: *Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem*, & Paul. 2. ad Epheſ. num. 20. quod omnes fideles ſubt *ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu*, & inde Chriſtus à Paulo, ac Patribus paſſim appellatur fundamentum Eccleſiæ. Ita Lorinus, Cornel. & alij.

Villalp. *Quis ſit lapis angularis?* Iſai. 28. Epheſ. 2.

50. Hic locus deſumptus eſt ex Pſal. 117. num. 22. quamvis Rabbini, & Chaldæi explicent præſentem locum de Davide, qui fuit rejectus à Saule, ac ſuis cohærentibus, deinde factus Rex tanquam lapis angularis Synagogæ connectens, & copulans Judam, & Iſraëlem, nempe tam duas, quam decem tribus faciens inter ſe unum populum, unamque rempublicam quibus imperabat, & quorum erat Rex: & ſolum de David poteſt explicari locus, utpote qui extitit figura, & typus Chriſti.

Rabbi de Davide.

Sylveira in Acta.

51. Locus iſte genuinè, & ad literam eſt intelligendus de Chriſto Domino. Sic de ſe ipſo illum expoſuit JESUS Matth. 21. num. 42. Sic & ipſum explicat D. Petrus in præſenti, & in ſua prima Canon, cap. 2. 7. D Paul, Epheſ. 2. num. 20. & omnes Patres abſque ulla differentia apud Lorinum, nam Chriſtus Dominus rejectus à toto populo Judaïco, non ſic David; quia licèt haberet ſibi contrarium Saulem, & ejus aſſeclas, tamen habebat pro ſe, & qui ejus cauſam ageret Jonatham, Micholem, & tota domus Juda ſequebatur David 2. Reg. 2. num. 10. At Chriſtus Dominus totum populum Iudaicum habebat ſibi adverſarium, nempe ſummos Sacerdotes Pontifices, Magiſtratus, ac ſeniores populi, Scribas, & Phariſæos, qui erant ædificantes, ut in lege, ejuſque præceptis inſtruerent, ac ædificarent populum, ab ipſis ædificatoribus Synagogæ reprobatur Chriſtus: in ipſo tanquam lapide angulari Deus Pater coadunavit utrumque populum Judaïcum, & gentilem in una fide, in uno Baptiſmate.

Ad literam de Chriſto Domino. Matth. 21. 1. Petr. 2. Epheſ. 2. 2. Reg. 2.

52. Frequenter Chriſtus Dominus in Scriptura multis in locis dicitur petra 1. Corinth. 10. num. 4. *Petra autem erat Chriſtus*, & petra fortiſſima, quæ nunquam corrumpetur, & duratura eſt in æternum, & ita appellatur ſaxum duriſſimum Deuteron. 32. n. 13 *Oleum de ſaxo duriſſimo*, ſcilicet Chriſto Domino, ut explicat D. Gregor. homil. 26. in Evang. dicitur & lapis angularis, ut patet ex locis citatis Scripturæ. D. Hieronym. lib. 5. in Iſaïam cap. 19. ait: *Idioma ſcripturarum eſt, ut angulare pro regno ponant: eo quod populos contineat quaſi in tota domo firmamentum ſit. Unde Chriſtus Dominus duorum populorum parietes continens lapis dicitur angularis*, quia duos continet, copulat in ſe.

1. Cor. 10. *Chriſtus Petra angularis.* Deut. 32. D. Greg. D. Hier. Iſai. 19.

53. Secundò Arnobius ad citatum Pſalm. 117. ſic ait: *Ii dum ædificant, pervenerunt ad lapidem angularem, qui duos parietes amplectebatur, ut duos conderet in ſemetipſo, quia ipſi in uno pariete ſtare volebant, reprobaverunt lapidem, qui non erat aptus ad unum, ſed ad duos.* Valde mirum quod præclariſſimum lapidem ædificantes reprobaſſent, quia dum operi incumbunt Iudæi, habuerunt lapidem pretioſum, & apprime expolitum, qui ſolus totius ædificij poterat eſſe illuſtriſſimum ornamentum, tamen ædificantes altâ Dei providentiâ, neſcientes quid faciebant, reprobaverunt, quia ille lapis meus Jeſus non erat ad unum tantum, ſed ad multos ditandos, ac locupletandos ſuâ gratiâ ac donis cœleſtibus: *quia non erat aptus ad unum, ſed ad duos.* Dei dona non in uno coarctantur, ſed ad omnes, ac plures ſe extendunt, pro quo vide multa in Sybillario, verbo Domini, in noſtris libris.

Arnobi. *Dei dona ad plures extenduntur.*

54. Tertio Arnobius citatus ait: ædificantes erant Judæi ſuper univerſam faciem terræ; omnes autem gentes in deſtructione Idolorum morabantur, *Soli Iudæi ſub omnipotentes & vero Deo ædificationem legis, & prophetæ tractabant.* Ecce qui ædificabant, & qui deſtruebant, qui ſub omnipotente Deo vivebant ei ſervientes ejuſque divinis mandatis obtemperantes, doctrinamque Prophetarum ſequentes, hi verè ædificant in Chriſto, ut cum ipſo perpetuo maneant: qui autem non Deo, ſed Idolis, ac mundo adhærentes non ædificant, ſed in ruinas, ac præcipitium ruunt.

Arnobi. *Qui in lege Dei vivunt ſibi ædificant in Cœl.*

Ait

55. Ait Regius Vates Pſalm. 17. num. 4. *Qui perficit pedes meos tanquam cervorum, & ſuper excelſa ſtatuens me.* Duo inter ſe repugnantia exoptat Propheta, pedes velociſſimos cervorum, & ſtationem firmam, ac ſtabilem, *Statuens me in excelſis.* Vnum enim ſequitur ex alio pedes cervorum ad velociſſimè conculcanda, quæ in terra degunt, ſerpentes, dracones, & aſpides; & habitationem in excelſis: qui habet pedes cervorum ad conculcanda terrena, ac venenoſa vitia draconum, ac leonum, quæ contra Dei legem ſunt, & obſervans illius mandata, hic ſibi ædificat habitationem cum Deo in excelſis. Euſebius in Catena Græca ait: *Et ſi alii nos trahere, & in abrupta, & profunda vitiorum deprimere obvenire nequeant; Deus tamen noſtri certaminis præſes docet nos adverſum celeres eſſe, & illius gratia ad ſumma, & excelſa nobis conſentanea impellit.* Expende *celeres eſſe, & ad ſumma, & excelſa impellit nos.*

Qui conculcant terrena, a Deo elevantur. Euſebius.

56. Gen. 2. Conſummato opere totius univerſi dicitur Geneſ. 2. num. 2. *Requievit die ſeptimo ab univerſo opere, quod patrarat.* Numquid Deus ſimilis eſt humano opifici, qui è fatigatione, ac labore requieſcere dicitur? nullo modo: Qua ergo de cauſa dicitur quod requievit Deus, cum numquam ſit fatigatus, ſed pro noſtra inſtructione, quod ille, qui die ſeptimo, Sabbatho nempe, vult requieſcere cum Deo in ſua æterna gloria prius debet præmittere operationem ad fabricandam ipſam æternam requiem, illiuſque domicilium. Origenes lib. 6. contra Celſum ſic ait, *Neſcit quinam ſit ille poſt ſex dies à mundo condito ſecuturus dies Sabbathi, in quo cuncti, qui ſex illis diebus opera ſua perfecerunt, nihil illorum prætemiſerunt, quæ pertinent ad ſuum officium, cum Deo feriabantur, aſcendente ad ſpectacula, & juſtorum & Beatorum celebritatem,* quaſi diceret, qui bene operabantur. Poſt ſex dies requieſcit Dominus, quia illi, qui cum eo bene operati ſunt, cum iſto etiam requieſcent. Vide quæ dixi tom. 4. in Evang. cap. 34. quæſtione 4. de operariis ad vineam.

Deus nos invitat & excitat ad operandum. Origen.

QUÆSTIO VII.

Quare tam aſſeveranter, ac firmiter ait Divus Petrus quod in ſolo ſanctiſſimo nomine IESV ſit ſalus?

57. PRæclariſſimè, ac conſtantiſſimè affirmat Divus Petrus, quia in ſolo Jesu ponitur nomen pro re nominata: eſt nobis ſalus, vita, & omnia bona ait Sancta Anima: *Dilectus meus totus deſiderabilis.* In eo enim ſunt omnia deſiderabilia, & præter ipſum nihil eſt deſiderabile. Guillelm. Abbas apud Delrium ait: *Totus ergo eſt deſiderabilis; id eſt in Divinitate ſimul, & Humanitate. Quippe in humanitate plenitudo Redemptionis, & ſalutis eſt. In Divinitate enim plenitudo Divinitatis: Omnis itaque ſufficientia noſtra in ipſo eſt, & propterea nihil deſiderabile præter ipſum, deſideratur in eo quod homo ad ſalutem, deſideratur in eo quod Deus ad Beatitudinem, ſolus igitur ille deſiderabilis eſt, ſed & totus, quia pleniſſime ſolus ſufficit.* Omnia ſunt in ipſo, & præter ipſum nihil deſiderabile.

Cant. 5. num. 16. Guille in Delrium. *In JESU omnia deſiderabilia.*

58. Multis miſeriis, ac laboribus oppreſſus in hoc luctuoſo lacu afflictionis, & anguſtiarum Rex David, adhuc tamen recognoſcens Divinam erga ſe bonitatem dicebat: Pſalm. 39. num. 2. *Eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fæcis.* Et unde illi tanta felicitas, ut à tot ac tantis malis liber, victorioſuſque, conſurget? Ipſe explicat immediatè ſubdens: *Statuit ſuper petram pedes meos.* Verſ. 3. Poſitus fuit à Dei gratia in firmiſſima Petra Jesu, cùm tantam protectionem aſſecutus eſt, ſtatim omnium malorum triumphator exivit? Habe tecum Jesum, & ab omni perverſitate ſecurus eris; in eo enim eſt omnium bonorum ſtabilitas, ac copia; ad hoc tendit Nicolaus Primus Summus Pontifex in Reſp. 62. Bulgaris recenter ad fidem converſis, qui dicebant ſe habere lapidem ad remedium infirmitatum, tunc ſic ait Pontifex: *Nos tanquam vobis conſulentibus de cætero ſic agendum, an reſpuendum, reſpondemus quoties omnis lapidis ſumptus penitus prohibeatur, & in ſolo illo lapide Domino Noſtro JESV CHRISTO, quem reprobaverunt ædificantes, ſpes tota ſalutis humanæ ponatur, & tamquam à fortiſſimo recuperandæ fortitudinis noſtræ remedium expectemus.*

Pſal. 39. *Qui habet ſecum IESVM omnium malorum triumphator exibit.*

59. Pſal. 4. Ait Regius Vates Pſalm. 4. num. 7. *Quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultûs tui Domine.* Sollicitus eſt Propheta in agnoſcendo, quis ſit ille, qui indicavit omne bonum, & ait: *Lumen vultus tui Domine*, nempe lumen vultus Æterni Parentis, & quodnam eſt lumen iſtud vultus Æterni? Chriſtus Jesus, qui eſt *ſplendor gloriæ Patris* Hebræor. 1. num. 3. qui cum ſecum habeat omnia bona, ille nobis oſtendit, ut mereamur ut nobis illa exhibeat, & illa nobis infundat. D. Ambroſ. lib. 3. epiſt. 11. ſic ait: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine? qui autem lumen vultus Patris, niſi ſplendor gloriæ, & imago inviſibilis Dei. Ipſe ergo Dominus JESUS ſummum bonum, hoc bonum veniat in anima noſtra, quod propitius Deus dat petentibus ſe, hic eſt theſaurus noſter, hic eſt vita noſtra, hic eſt ſapientia noſtra, juſtitia noſtra, Paſtor noſter, & Paſtor bonus. Vide quanta bona in uno bono.*

Hebr. 1. *In JESV omne bonum.* D. Ambr.

60. Exod. 12. Hanc plenitudinem omnium bonorum in Jesu jam à principio voluit Deus manifeſtare. De Agno Sacrificando mandavit Deus Filiis Iſraël Exod. 12. num. 6. *Servabitis eum uſque ad quartam decimam diem menſis hujus: Immolavitque eum univerſa multitudo filiorum Iſraël.*: Omnia plena ſunt miſterio, cur Agnus non aliter diſponebatur immolandus, niſi in die decima quarta, quid habet hic dies præ cæteris? Dies decima quarta eſt Luna plena, jam tunc in Sacrificio Agni immolati ſimul demonſtrabatur plenitudo omnium bonorum Eccleſiæ, à qua omnes ejus filij impinguantur, & replentur. D. Athanaſ. Synaita lib. 5. examer. ait: *In illa die quarta decima luna in principio, eo die juſſus eſt Iſrael imprimis ſacrificare Paſcha in typum Chriſti: ſi ergo Agnus Chriſtum figurabat, eſt perſpicuum, quod lunæ quoque dies, quo eſt plena Luna ſignificat plenitudinem Eccleſiæ, propter quam Chriſtus eſt ſacrificatus.* In quo eſt omnis plenitudo noſtra & à quo omnes nos pleni ſumus, ut ait Apoſtol. ad Coloſſenſ. 4. num 19. *In ipſo, ſcilicet JESV complacuit omnem plenitudinem inhabitare.* Vide quæ ſupra dixi ſup. capite tertio quæſtione 11. numer. 57. & quæſtione 18. num. 101. 103. & 104.

In JESV omnium bonorum plenitudo. D. Athanaſ. Synaita. Coloſſ.

Actor. 4. *num.* 13. Videntes autem Petri conſtantiam, & Joannis, comperto, quod homines eſſent ſine literis, & idiotæ admirabantur, & cognoſcebant eos, quoniam cum Jesu fuerant.

Num. 14. Hominem quoque videntes ſtantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.

Num. 15. Juſſerunt eos foras extra Concilium ſecedere, & conferebant ad invicem.

Verſiones

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

61. D.Chryſ. Pagnin. Tigurin. Origen. Lyran. Æthiop. Arab.

Verſ. 13. *VIdentes autem Petri conſtantiam.* D. Chryſoſt. *libertatem*, Origenes *fiduciam*, Pagnin. & Tigurina. *In dicendo audaciam: Quia*, ait Lyranus, *in nullo ſtupebant, nec terrebantur cognoſcentes eos eſſe homines ſine literis.* Æthiopicus *Cum vidiſſent promptos, ut publicè loquerentur.* Arabic. *Eos eſſe ignaros ſcripturæ*, erant enim homines carentes ſcientiâ acquiſita, nullum habentes illius ſtudium, & tamen promptè, & expeditè allegabant ſcripturam.

62. Græc. Beda. Hugo.

Idiotæ. Græcus *illiterati*, qui propriâ linguâ contentus nullum habuit ſtudium litterarum. Ita Beda, vel alii deducunt *Idiota* à verbo *Idus*, id eſt *diviſus.* Cardinalis Hugo. Qui omnino diviſus, ac ſeparatus eſt ab omni ſtudio literarum. *Admirabantur, ſeu ſtupebant*, unde illis tanta audacia, & ſcientia, ac fortitudo: *Cognoſcebant eos quoniam cum JESU fuerant.* Pagninus, & Tigurina, *Eos fuiſſe diſcipulos JESU*, & cum ipſo ſtabant, vel cum Jesus prædicaret, vel ambularet.

63. Syria. D. Chryſ. Syriac.

Verſ. 14. *Hominem videntes ſtantem cum eis.* Syriacus *ſtans cum eis claudus, qui ſanatus fuerat.* Maximè laudandus eſt claudus hic de ſua gratitudine cum D. Chryſoſtomus, qui ſemper comitatus eſt Apoſtolos ſibi benefactores, in carcere, & in Concilio. *Nihil poterant contradicere* Syriacus: *Nec habebant prætextum dicendi contra*, nam claudus ſanatus, erat evidens miraculi teſtimonium; aliunde candida ſimplicitas, probitas, ac ſincera virtus, audacia, ac efficacia in dicendo Apoſtolorum cum multis aliis circumſtantiis evidenter demonſtrabant nihil poſſe præſumi, ne dici quidem de arte magica.

Syriac. Arabic.

Verſ. 15. *Juſſerunt autem eos foras extra Concilium ſedere* Syriacus *Ut exirent à Sinagoga eorum*, Ut abſentibus illis melius inter ſe poſſent conferre, quid faciendum foret. *Et conferebant ad invicem.* Arabicus *conſultarent alter cum altero.*

QUÆSTIO VIII.

Quare Petri & Joannis conſtantia in tanta admiratione erat coram tota Synagoga?

64. *Admirabilis Petri, & Joannis conſtantia.* D. Chryſ.

ADerat in præſenti totus Senatus Synagogæ, Summus Sacerdos, Pontifices, Seniores, Magiſtratus templi, ac multi Scribæ, & Phariſæi, & tamen ſoli duo Petrus, & Joannes intrepidè, & generosè contra eos omnes Chriſti magnalia loquuntur, de quibus, ut tacerent vocabantur in judicium, quorum conſtantiam conſiderãs D. Chryſoſtomus in præſenti ait: *Non verbis ſolis monſtrabant non curare ſe dè quibus judicentur, & quòd extrema intententur pericula, ſed etiam habitu, & voce, & aſpectu in ſummam omnibus libertatem apud Populum demonſtrabant per ea, quæ loquebantur.* Apoſtoli non ſolum verbis expeditis, ſed etiam aſpectu abſque ulla coloris mutatione, voce abſque ulla trepidatione, pedeque fixo imperterriti totum ipſum judicium contemnentes conſtantiam, & valorem animi indicabant.

65. Prov. 28. *Juſtus non timet.* Pſal. 90.

Ut dicitur Proverb. 28. num. 2. *Juſtus quaſi Leo confidens, abſque terrore erit.* Quæ verba expendens D. Gergor. lib. 31. Moral. cap. 4. ait: *In occurſu beſtiarum Leo non trepidat, quia prævalere ſe omnibus non ignorat, unde viri juſti ſecuritas rectè Leoni comparatur*, quod late proſequitur Sanctus Doctor, nititur in Deo, ac ejus veritate. Pſalm. 90. num. 5. *Scuto circumdabit te veritas ejus.* ſcutum autem veritatis fortius, ac validius eſt quocũmque alio militari.

66. *Una pueri vox pro veritate, ac juſtitia pro tote orbe.*

Petrus, & Ioannes duo tantum, ſtant contra totum Senatum, ac contra totam Rempublicam Judaïcam, & nil mirum, quod ſic firmiter adſtarent cauſam enim juſtitiæ, & veritatis agebant. Totus Populus Iſraël coadunatus condemnat Suſannam, ut fœdatam acerbo crimine; & quis totius Populi furentis impetum poterit cohibere? quis? Unius pueri vox pro veritate, & juſtitia. Ait Textus: *Suſcitavit Deus Spiritum Sanctum pueri, junioris, cujus nomen Daniel, & exclamavit voce magna: mundus ſum à ſanguine hujus, & converſus eſt populus.* Daniel. 13. n. 41. mirum ſanè, quod univerſus Populus conglobatus, furore ſuccenſus, in unam inſontem Suſannam quaſi Leo rapax vellet deſævire: tam ferveſcentem animorum furorem comprimit, ac reprimit unius pueri vox, ut cauſa audiatur, & examinetur; & licet vox fuerit unius pueri; vox erat pro juſtitia, & veritate, quæ innocentem liberavit, eique juſtitiam ſervavit, & in eam à populo infamiam, ac dedecus conceptum propulſavit. Divus Ambroſius lib 2. de Virgine ait: *Daniel ſpectaturus ſupplicium Suſannæ advenit, & quem Populus damnavit, unus abſolvit.* Unus parvulus pro juſtitia, & veritate à confluente populo abſolvit. Nota quod nunquam Daniel dicitur puer junior, niſi modo, nec quando explicat ſomnia Nabuchodonoſoris, nec quando expoſuit Viſionem Balthazaris; nec quando ſupra Satrapas conſtituitur, vel quando inter Leones mittitur, ſed modò cùm pro juſtitia, ac veritate ſtat, ipſamque defendit: Ut Spiritus Sanctus denotaret, quod contra totum regnum, pro juſtitia, ac veritate unus puerulus ſufficiens, atque abundans ſit ad ipſam juſtitiam, veritatemque defendendam, & ejus cauſam agendam, *quam populus damnavit, unus abſolvit.*

Daniel 13. D. Ambroſ.

67. Judith. 8. *Magna vis juſtitiæ, & veritatis in manu debili.*

Bethulienſes magno timore Holofernis conterriti, Ozias Sacerdos, majores, ac Principes populi facto Concilio determinant intra quinque dies ei tradere civitatem, quod cum agnoviſſet Judith eos ad ſe advocat, & reprehendit, brevibuſque verbis, ac rationibus paucis eos convincit, eorumque conſilium mutare, & ab illo deſiſtere facit: *Et dixerunt illi Ozias, & presbyteri omnia, quæ locuta es, vera ſunt, & non eſt in ſermonibus tuis ulla reprehenſio; nunc ora pro nobis.* Judith. 8. num. 28. Quod Senatus totius Populi cum majoribus presbiteris, ac ſacerdotibus decreverat, unius mulieris voce, quæ in domo ſua clauſa, negotiis forenſibus omnino ſequeſtrata erat, totum mutetur omneſque majorum ſuum fateantur errorem, (quod eſt difficillimum,) non tam mirum; cum illa pro juſtitia, ac veritate pugnaret, cujus vis tam valida eſt, ut etiam in manu tenui, ac debili robur habeat ad ſubjiciendum. Lyran. ait: *Hic ponitur locutionis Judith gratioſæ effectus, nam ei conſenſerunt Principes, & presbyteri tanquam manifeſtæ veritati.*

Actor. 4. *n.* 16. Dicentes quid faciemus hominibus iſtis? Quoniam quidem notum ſignum factum eſt per eos omnibus habitantibus Jeruſalem: manifeſtum eſt, & non poſſumus negare.

Num. 17. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum.

Num. 18 Et vocantes eos denuntiaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine JESU.

Verſiones

Verſiones,

CVM EXPOSITIONE V.

Verſ. 16 *Dicentes quid faciemus.* Verba ſunt hæc animi perplexi ac dubitantis de reſolu-
68. tione ſequenda, & ille villicus dicebat, *quid faciam quia Dominus meus aufert à me villicationem.* Luc.
Luc. 16. Peluſi. 16. num. 13. ſic iſti dicebant, *quid faciemus*, & ut ait Iſidorus Peluſi. libro tertio epiſt. *Verba hæc victis conveniunt non vincentibus*, ſed re vera Magiſtratus, ut ait Lyran. præſentia claudi, & conſtanti aſſeveratione Petri, ac Ioannis, ac magno aſtantium teſtimonio, in quorum præſentia miraculum fuit perpetratum.

De hominibus iſtis. Gloſſa Interlinealis ait: *per contemptum, quaſi illiteratis*, ac nullius momenti,
69. vel quia præ odio, & invidia eorum nomen non
Interlin. poterant habere in ore, vel quia omnino erant in-
Æthiop. digni, ut eorum ora tantum Petri, ac Ioannis no-
Arab. men caperent, *manifeſtum eſt, & non poſſumus ne-*
D.Chryſ. *gare.* Arabicus *res eſt perſpicua.* Æthiopicus *conſpicuum ſignum.* Divus Chryſoſtomus. *Inficiari non poſſumus*, & aliunde eos incarcerare, ac punire non poterant, quia populus clarificat eos. Infra verſ. 21. & omnia, quæ in hoc apparebant, erant proba, & ſancta, & miſeri hoc cognoſcunt, & fatentur, & nolunt credere in Chriſto, uti & Chryſoſtomus ponderat Carthuſianus: *Obcæcavit eos ma-*
Carthuſ. *litia eorum.*

Verſ. 17. *Sed ne amplius divulgetur in populum*,
70. Syriacus *ſed ne amplius exeat fama hæc*, tam in Ie-
Syriac. ruſalem, quam in toto regno: Malitia inſipiens, & ſtulta eſt, volebant extinguere nomen Iesu in populo, quo populus in ejus vita multa beneficia acceperat, & modo per Apoſtolos accipit, *Comminemur eis.* Arabicus *Interminemur & minemur eis*
Arabic. Græcus *minis comminemur.* Pagninus *minaciter in-*
Græc. *terminemur*, quæ geminatio emphatica eſt, & mag-
Pagnin. nam indicat vim, in minis multam efficaciam, & capitalis erat pœna teſte Lyrano.

Ne ultra loquantur in nomine hoc. Syriacus *No-*
Lyran.
71. *mine hoc*, ſive invocando, ſive prædicando. En ma-
Syriac. nifeſta invidia, & apertum odium, prohibent ſan-
Oecum. ctum, ac ſalutiferum nomen Iesu in populo invocari, à quo tanquam oleum effuſum univerſa beneficia manabant, potius volebant ſuos infirmitatibus & doloribus vexari, quam Divinum Iesu nomen celebrari, ac invocari ab ullo homine, ſive Judæo, ſive Græco, ait Gloſſa Interlinealis.
Interlin. Verſ. 18. *Et vocantes eos denuntiaverunt* Syrus,
72. Pagninus *Præceperunt.* Arabicus *Accerſitis illis juſ-*
Syriac. *ſerunt.* Non contenti ſunt ſimplici admonitione, ſed
Pagnin. rigido, ac forti mandato ſub capitali pœna præce-
Arab. perunt: *Ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine JESV.* Vatablus: *Ne docerent ſub nomine JESV.*
Vatabl. Æthiopicus *comminati ſunt eos, nunquam alloqui-*
Æthiop. *mini, & non docebitis quemquam.* Non prohibent miraculum claudi; cum enim claudus valde notus eſſet; valdeque nota ejus miraculoſa ſanitas, ſed ſolum prohibent evulgari, ac diu ſanctiſſimum nomen Iesu præ odio, ac invidia, qua contra hoc ſacroſanctum nomen fremebant.

QUÆSTIO IX.

Quare auditis Petro, & Ioanne Magiſtratus Iſraeliticus tam perplexus, ac timidus eſt?

Cum Petrus, & Ioannes cum tanta conſtantia,
73. ac generoſitate coram toto pleno Senatu, alta, & intrepida voce publicabant claudi miraculum factum fuiſſe in nomine Iesu, & hujus ſanctiſſimi *Difficultas quæſtionis.*
nominis multa magnalia publicabant, non eſt aliud nomen, in quo nos oporteat ſalvos fieri, tunc totus Senatus graviſſimorum virorum totus perplexus, actremebundus dicebat: *Quid faciemus hominibus iſtis?* Vnde illis tanta timiditas, ac perplexitas?

Reſpondeo primo, quod illa Apoſtolorum præ- 74.
ſentia omni ſanctitate, virtute, ac gratia repleta arguebat, confundebat, ac terrore concutiebat omnium illorum animos. Salomon factus Rex vocavit ad ſe Semei, & ait illi: *Ædifica ibi domum in Jeruſalem, & habita ibi, & non egredieris inde, atque illuc: quacumque die egreſſus fueris, & tranſieris torrentem Cedron, ſcito te interficiendum.* 3. Reg. 2. 3. Reg. 36.
num. 36. Recte ponderat Doctiſſimus Mag. Didacus de Baeza tom. 4. de Chriſto figurato lib. 8. cap. 13. §. 7. Cur maluit Salomon ut iſte Semei maxime Ieroſolymis habitaret facto juramento, non exeundi in aliam ſuæ ditionis civitatem? Semei graviſſima crimina commiſit contra Davidem Patrem Salomonis cum fugeret à facie Abſalonis, cum maledictione peſſima; dicens eum *Virum Belial, viri* 2. Reg. 16.
ſanguinum, ſpargentem lapides contra David. 2. Reg. 16. n. 7. Cur ergo iſte tam facinoroſus erit habitator Ieruſalem? Solent Reges, ac Principes à ſua curia *Præſentia*
homines nefarios, ac criminoſos relegare; & ingreſ- *juſtorum ar-*
ſum in illam vetare, cur ergo Salomon terribilem *guit & con-*
Semei à ſua curia non abjecit, ſed in ea vult clau- *fundit ini-*
ſum detineri? In ſancta civitate Jeruſalem erant *quos.*
multi viri, auctoritate, virtute, ac ſcientia, & probitate pleni inceſſanter magnificantes opera Davidis, canentes quotidie ejus Pſalmos; igitur ibi inter eos permaneat Semei, ut de ſua maleficentia arguatur, confundatur, deque ſuis iniquis factis multo pudore afficiatur. 75.

Secundo; Vnde huic Senatui, in quo erant om- *Iniquitas ti-*
nes majores populi, Summus Sacerdos, Pontifices *mida.*
Principes, Magiſtratus militum, & Seniores populi cum cæteris tanta perplexitas, ut in nullo poſſent Sap. 17.
ſtare fixo pede, ex eorum nempe malitia, ac nequi- D. Greg.
tia, quia, ut dicitur Sapient. 17. 10. *Cum ſit ti-* D.Bona.
mida nequitia dat teſtimonium in condemnationem. D. Gregorius 27. Moral. cap. 18. legit *condemnationi*, ſeu, ut legit D. Bonavent. *data eſt in omnium condemnationem* cum iniquitas ſit timida, omnia opera ejus abeant in condemnationem, ac reprobationem, Syrus.
quia ab ipſo timido nil validum, ſecurum, ac fixum poteſt provenire, & ideo ad rem vertit Syrus: *Quoniam malitia eorum teſtatur de illis, & condemnat eos, quia fecerunt mala.*

Cum Herodes audiſſet Regem natum Judæorum 76.
ad quem adorandum Stella duce venerunt Magi: *Turbatus eſt* & quid tunc? *Iratus eſt valde* & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & Math. 2.
in omnibus finibus ejus, Matthæi 2. num. 16. Inexecrabilis extitit crudelitas Herodis, ut occideret pluſquam tria millia puerorum, ad hæc tamen accipe, & conſidera verba Magni Auguſtini tract. 115. *In Herode*
in Joannem, & ait: *Herodes ille major, cum Chri-* *crudelior ti-*
ſtus natus nuntiaretur, expavit, & tot infantes, ut *mor, quam*
ad eum mors perveniret, occidit, timendo magis, *ira.*
quam iraſcendo crudelior. Hoc crudeliſſimum facinus, quod Herodes occideret tres mille pueros in- D. Auguſt.
nocentes, proceſſit in eo ex timore: *Turbatus eſt* & ex ira *iratus eſt valde.* Tamen quid in eo extitit crudelius, metus, an ira: *Timendo magis, quam iraſcendo crudelior?* metus in mala, & ſæva conſcientia, nullum turpe factum veretur, ſed & omne malum aggreditur, ut ita illud valeat effugere, quod timet.

Poſtquam

77. Poſtquam Caïn occidiſſet fratrem ſuum Abel, vocatus à Deo in judicium, ait Caïn ad Deum: *Omnis, qui invenerit me occidet me*, Geneſ. 4. numer. 14. Unde huic homini talis in mentem venit cogitatio, quod à quocumque eſſet occidendus: Omnes, qui erant in mundo, vel erant filii Caïn, vel ejus conſobrini filii fratris ſui, à quibus ergo timet mortem ſibi infligi? Caïn totus malitia, ac nequitia plenus inde totus timore, ac terrore repletus mortem timebat à quolibet etiam intimo amico, atque adſtrictiſſimo conſanguineo. Procopius. *Primo omnium miſerum terrebat futuri cogitatio, exiſtimabat enim viciſſitudinem quandam fore*, quemadmodum ipſe turpiter cædem conſiderat, ſic & ſe à poſteris interficiendum cogitabat.

Geneſ. 4. *Iniquus ſemper timidus.* *Procop.*

QUÆSTIO X.

Quare contra verba Apoſtolorum ſapientes ſcribæ, ſeniores, nec reſpondent, nec dant aliquam rationem?

78. ASTiterunt in Concilio valde generoſo, ac conſtanti animo Petrus, & Joannes Chriſti magnalia prædicantes, ejus nempe glorioſam Reſurrectionem juſtificantes, celſitudinem nominis Jeſu, quod non ſit aliud nomen, in quo ſit ſalus, & vita, & quod ſit lapis angularis, in quo totius Eccleſiæ fundamentum innititur. Præſens Concilium hæc omnia volebat extinguere in Chriſto Domino, cur ergo ad verba Apoſtolorum, cum ibi eſſent ſapientes populi, non reſpondent, nec opponunt aliquid, vel cur ſuæ nequitiæ, ac perverſitatis non reddunt aliquam rationem, ſed in his obmuteſcunt.

Difficultas quæſtionis.

79. Reſpondeo verba Apoſtolorum erant veriſſima, malitia Phariſæorum nequiſſima, & falſiſſima, proprium autem eſt nequitiæ, ac falſitatis, ut apparente veritate omnino pereat, obmuteſcat, ac diſſipetur Pſalm. 61. numero decimo dicitur: *Veruntamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in ſtateris, ut decipiant ipſi de vanitate in id ipſum, nolite ſperare in iniquitate.* Iniquitas tota de mendacio vivit, cur homines mendaciſſimi in ſuarum falſitatum iniquitate non ſperabant, cum ipſa iniquitate, ac falſitate multa, & magna ſibi comparaverint, & valde magnifici facti ſunt, cur igitur in via eis tam proficua non ſperabunt? Recte dicitur *mendaces filii hominum in ſtateris*, quia cogitat plus ponderis habere in ſtatera iniquitas falſitatis, quam probitas veritatis, quæ cum nunquam poſſit vinci, exorta veritate ſtatim omnis iniquitas corruit, perit, ac deſtruitur. D. Auguſtin ibi ait: *Nolite ſperare ſuper iniquitatem, vana eſt iniquitas, nihil eſt iniquitas, potens non eſt, niſi juſtitia, occultari poteſt ad tempus veritas, vinci non poteſt, florere poteſt ad tempus iniquitas, permanere non poteſt.* Expende verba: *Occultari poteſt ad tempus veritas, vinci non poteſt.*

Pſal. 61. *A conſpectu veritatis iniquitas, & falſitas pereunt.* *D. Aug.*

80. Ait Iſaïas 2. numer. 20. *In die illa projiciat homo idola argenti ſui, & ſimulacra auri ſui, quæ fecerat ſibi, ut adoraret*, & quænam erit dies illa, in qua homo idola ſua fecerat magno ſumptu ex pretioſa materia auri, & argenti, & multis expenſis ob illorum magnam æſtimationem, tamen dies illa ſubitò cum Chriſti veritas apparuit ad illud tempus refertur, ſtatim omnis idolorum falſitas toto cum auro, & argento, in contemptum ſunt habita, & pro nihilo reputantur. Tertullianus lib. 3. contra Marci. ait: *Genus hominum dilucidata per Chriſtum veritate idola projecit*, Idem fere noſter Divus Cyrillus Alexandrinus. Quamvis falſitas, ac nequitia pompoſo, ac triumphali apparatu prodeat, & exeat in lucem, ſtatim omnia illa obtenebrantur, pereunt, ac diſſipantur relucente veritate.

Majas. *Exorta veritate Chriſti.*

Sylveira in Acta.

81. Cum Jacob accepiſſet à filiis ſuis falſam, & commentitiam mortem Joſeph, oſtenſa ejus tunica hædi ſanguine tincta Geneſ. 37. numer. 34. multis perfuſus lachrymis dicebat: *Deſcendam lugens ad filium meum in Infernum.* Ad mortem uſque proſequar eum lachrymis, poſtea verò cum de ejus vita nuntium accepiſſet, ac de ejus dominatione in Ægypto ait Textus Geneſ. 45. numer. 27. *Revixit Spiritus ejus.* Conſidera quid importet falſitas, quid veritas? falſitas tenebras mortis *Deſcendam lugens ad infernum*, at veritas diſſipat ipſas tenebras, & importat Spiritus vitæ. *Revixit Spiritus ejus.* Quia falſitas regnat in tenebris, quas deſtruit veritas; mendacium introducit tenebras, & mortem, veritas lucem, & vitam. Lyppomanus ait: *Splendor lucis, qui erat in eo, etiamſi extinctus penitus non eſſet, tunc cum obtulerunt filii ejus tunicam Joſeph hædi ſanguine maculatam, & mendacio eorum decipi potuit dicens. Deſcendam lugens in infernum ad filium meum, propter hæc quoque nunc ſuſcitatur, & reviviſcit Spiritus ejus.*

Gen. 37. *Gen. 45.* *Lyppo.*

Actor. 4. num. 19. Petrus verò & Joannes reſpondentes dixerunt ad eos: ſi juſtum eſt in conſpectu Dei vos potius audire, quam Deum, judicate.

Num. 20. Non enim poſſumus quæ vidimus, & audivimus non loqui.

Num. 21. At illi comminantes dimiſerunt eos, non invenientes quomodo punirent eos propter populum; quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo, quod acciderat.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.

82. Verſ. 19. P*Etrus verò, & Joannes reſpondentes.* Tot minis impoſitis non expaveſcunt Apoſtoli, *ſi juſtum eſt in conſpectu Dei.* Syriacus *Si ſit rectum coram Deo.* Arabicus, *An ſit res juſta*, magnam vim habent hæc verba, *coram Deo, in conſpectu Dei*, quibus frequenter utuntur Prophetæ, ut Parens Helias 3. Reg. 18. numer. 1. qui præ oculis habent Deum ſpectatorem recte judicant, & faciunt. *Vos potius audire, quam Deum:* Tanquam ſi dicant Apoſtoli, vos præcipitis numero antecedenti 18. ut non loquamur, nec annuntiemus nomen Jeſu; Deus autem præcepit nobis prædicare, ac teſtificari, ut omnibus gentibus Jeſum Chriſtum eſſe Filium Dei, & ejus prædicationem confirmare multis miraculis, cui ſit obediendum vobis, an Deo, judicate.

Syriac. *Arabic.* *3. Reg. 18.* *Æthiop.*

83. Verſ. 20. *Non enim poſſumus, quæ vidimus, &c.* Arabic. *Nobis enim eſt impoſſibile.* Æthiop. *non poſſumus occultare* Ipſe Dominus Jeſus antequam aſcenderet in Cœlum Act. 1. n. 8. nobis præcepit: *Vos eritis mihi teſtes in Jeruſalem, Samaria uſque ad ultimum terræ* eorum, quæ vidiſtis in me, & audiſtis ex ore meo, ac proinde ejus mandatum non poſſumus præterire, ut ait Lyran. *Dicite* alii bona conſcientia *Judicate* cui obediendum vobis, an Deo?

Arabic. *Æthiop.* *Actor. 1.* *Lyran.*

84. Verſ. 21. *At illi comminantes dimiſerunt eos.* multis minis interpoſitis: *non invenientes quomodo punirent eos.* Syriacus *Interminati ſunt, & cauſam, quam ponerent in capite eorum.* Arabicus *cum non inveniſſent occaſiones adverſus eos.* Æthiopicus

Syriac. *Arabicus.* *Æthiop.*

K cum

cum non habuiſſent aliquod , in quo condemnarent eos. Tanta erat probitas , ac ſincera virtus Sanctorum Apoſtolorum , ut etiam malitia Phariſaica non poſſet aliquem prætextum invenire ad eos arguendos,ac puniendos , & maxime, quia timuit aliquam ſeditionem , & commotionem populi contra ſe , ut ſubditur : *Propter populum , quia omnes glorificabant id , quod factum fuerat.* Arabicus : Glorificaverunt ob miraculum , quod factum fuerat. Lucifer.*Honorificabant Deum in facto* claudi , confitentes omnes, ut ait Lyranus , factum fuiſſe virtute Divina ; nam illud Deo attribuebant : ecce in populo plus ſapientiæ , & pietatis , quam in principibus.

Arabic. Lucifer.

QUÆSTIO XI.

Quare Sacri Apoſtoli coram toto pleno Concilio contemptis ejus mandatis,& minis,conſtanter affirmant ab ipſis nomen Jeſu , & ejus opera eſſe prædicanda ?

Obediendum Deo.

85. ET patet ſupra ex verſ. 18. Concilium præcepit Apoſtolis ne prædicarent , nec annuntiarent in populo nomen Jeſu , at illi reſponderunt hoc non poſſe fieri ab eis , cum accepiſſent mandatum à Deo illud ſanctiſſimum nomen publicare , ut dixi in expoſitione ad verſ. 19. & potius obediendum eſt Deo, quam hominibus : Unde ait D. Bernard. epiſt. 7. *Quid enim quod jubet homo , ubi prohibet Deus,ego audiam hominem , ſurdus Deo ?* & ideo Apoſtoli non tenebantur obedire Synagogæ ac ejus Pontificibus, quia præcipiebant contra Dei mandatum.

Apoſtoli non ſubditi alicui.

86. Secundo : Sacri Apoſtoli jam non erant ſubditi Synagogæ , atque illius miniſtris , eo quod promulgato Evangelio in die Pentecoſtes , mortua eſt Synagoga , & omnis auctoritas illius Pontificum periit , & extincta fuit , & proinde Apoſtoli creati ſunt à Deo principes ſuper omnem terram , ideoque nulli erant ſubjecti.

Charitas foras mittit timorem. 1.Joan. 4.

87. Tertio Apoſtoli adveniente Spiritu Sancto , fuerunt repleti illius gratia , ac timore , & ubi intrat divinus timor , omnis alius timor expellitur , Apoſtolus Joannes epiſt. 1. cap. 4. num. 18. *Perfecta charitas foras mittit timorem :* eſt timor Filialis Dei , & eſt timor ſervilis rerum nempe temporalium, perfecta charitas , quæ fundatur in timore Filiali Dei omnem alium timorem temporalium excludit , quo maxime Apoſtoli ante adventum Spiritus Sancti erant fatigati. Ait Joannes de eis capit. 2. num. 19. *Cum ergo die illo fores eſſent clauſæ , ubi erant diſcipuli congregati propter metum Judæorum :* nunc vero poſtquam Divinus Spiritus eos ſuo timore replevit, coram toto magiſtratu Judæorum ſtant Petrus , & Joannes imperterriti Chriſti magnalia , & ejus ſanctiſſimi nominis contemptis omnibus minis alta voce prædicantes.

Joan. 2.

Iſaïas. 11.

Divinus timo alios temporales mores expellit.

Caſſian.

88. Cap. 11.n. 2. ait Iſaïas de Chriſto Domino ? *Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini , Spiritus ſapientiæ , & intellectus , Spiritus conſilii , & fortitudinis, Spiritus ſcientiæ , & pietatis : & replebit eum Spiritus timoris Domini.* Magno diſcrimine , de aliis Divini Spiritus donis de ſapientia,intellectu , ac fortitudine , ac de timore loquitur. De aliis ſpiritibus ait.quod requieſcent in eo ; At de timore *Replebit eum Spiritus Domini :* Illud , quod eſt repletum non aliquid aliud ſecum admittit, divinus timor non ſecum patitur alium timorem mundanum,ſed illud foras expelit : Caſſianus collat. 1. cap. 13. ait : Dixerat:*Replebit eum Spiritus timoris Domini , tantæ ubertatis ejus eſt magnitudo,ut quem ſemel ſua virtute poſſederit non partem, ſed totam ejus occupat mentem.Nec immerito , illa enim , quæ nunquam excidit , adhærens charitati, non ſolum replet , ſed etiam perpetua , & inſeparabilis poſſidet jugitate, nullis oblectationibus imminutus,*quas ſecum non patitur , ſed foras expellit.

Jonas. 1.

Ubi timor Domini nil aliud timetur.

D. Zeno.

Vehemens , & furibunda tempeſtas inſequitur fugitivum Jonam , oppreſſi nautæ , & quærentes cauſam , cur tantum ills obveniſſet malum , dati ſque ſortibus deprehenſus eſt Jonas, ut ſævientis maris cauſa , & radix : Congregati nautæ ab eo ſciſcitantur quiſnam eſſet , & cujus inſtituti , quibus ille reſpondit cap.1.n.9. *Dominum Deum Cœli ego timeo, qui fecit mare,& aridam* , & ſtatim ſubdit:*Tollite me, & mittite in mare, & ceſſabit mare à vobis.*Valde miranda ſunt hominis verba;ipſe contra ſe profert ſententiam , & ut mittatur in mare proclamat, cur non timet ſævientem illius procellam, undarum voraginem,& aquarum impetum ? Timebat Deum , *Deum Cœli ego timeo* , & timor Dei in eo omnem alium timorem excutiebat , nec naufragium,nec quodcumque aliud malum ei formidini erat , certus ſcilicet, quod cum timore Dei omnia vinceret D.Zeno ſerm. de Timore ait. *Jonas timens Dominum ſpontaneum* non timet adire naufragium. 89.

QUÆSTIO XII.

Quare ad verba Petri , & Joannis Senatus Judaïcus minas jactat , ab illis ſe devictum manifeſtat , & declarat ?

De victus in diſputatione jactat contumelioſa verba.

VAlde injurioſum eſt in diſputationibus ad minas,& contumelias pro ratione confugere ; ſic mandatum datum fuit à Concilio ne in nomine Jeſu prædicarent , quibus Apoſtoli dixerunt,hoc non poſſe ab eis obſervari , cùm haberent à Deo præceptum Sanctiſſimum Jeſu nomen annuntiandi, nam oportet Deo obedire ; quid ad hæc Concilium Judæorum ; rationem non rationibus diluit , ſed ad minas , *Comminantes eos* , & forte ad contumelias confugit, quæ aliquorum conſuetudo eſt cùm ſe adſtrictos argumentorum rationali laqueo vident , in contumelias , ac minas prorumpunt , ardorem iræ pro rationibus ſubſtituunt : in quo ſe victos, ac dejectos ab adverſariis fatentur , ut in præſenti Concilium Judæorum , cùm rationibus Apoſtolorum proſtratum ſe agnoſceret,ad minas , & contumelias ſe recepit. 90.

Cum ſe homines victos agnoſcunt ad opprobria confugiunt.

D.Chryſoſt.

Gæcus.

Venit meus Jeſus in Synagogam,cumque ei datus fuiſſet Iſaïæ liber, qui apertus ſcriptum habebat locum : *Spiritus Domini ſuper me propter quod unxit me evangelizare pauperibus miſit me , &c.* & cum complicuiſſet librum *: Cœpit dicere : ad illos , quia hodie adimpleta eſt ſcriptura in auribus veſtris.* Luc. 4. n.21.at aſtantes , cum intelligerent quod de ſe ipſo loquebatur,dicebant : nonne hic eſt Filius Joſeph.n. 23.& inde majori furore rabidi,*ducebant eum ad ſupercilium montis , ut præcipitarent eum.*29.Unde tanta ira , tantus eorum furor contra Chriſtum , ſi locum Iſaïæ explicavit de ſe ipſo ? cur Doctores Synagogæ non inſurgunt locum non de ipſo,ſed de alio explicandum , cum ſe ipſos victos agnoſcunt , & non habent quid contradicant , ac opponant,injurioſa verba ac præcipitia quærunt , & dicunt : *nonne hic eſt Filius Joſeph.* D. Chryſoſt. homil. 49.in Matth. ait: *Parvipendunt ipſum , eo quod putabatur Filius Joſeph,* inde pro ira, & odio ducunt extra civitatem,ut præcipitarent. Auctor Græcus in Catena D. Thomæ ait : *Pro eo quod dixerat hodie completa eſt hæc prophetia , arbitrati ſunt quod ſe ipſum compararet , & ideo indignabantur , & fugant eum extra civitatem,* 91.

In

92. In quadam concione Chriſtus Dominus ſapientiâ Patris Judæos convicit, & ſua ipſorum pervicacia nolebant credere,& auſcultare ejus verba,tunc ait illis
Joan. 8. Jeſus : *Si veritatem dico vobis quare non creditis mihi.* Joan.8.n.45.Chriſtus ait : Quare juxta optimam diſ-
Judæi p o ratione injurias ſubſtituunt. poſitionem ad illam interrogationem *Quare non creditis?* proferendus erat prætextus ſuæ credulitatis,ob quam ejus verba non recipiebant, nec audiebant,ſed quid dicunt : *Reſponderunt ergo Judæi : nonne bene dicimus nos , quia Samaritanus es tu , & dæmonium habes.* Cum non habeant , nec verba, nec rationes,quibus ſatisfaciant,contumeliis , ac injuriis,humana li-
Caſſiod. bertatis aſtutia rationum robur intendit obſuſcare, ac ſupprimere. Ad hoc ſpectat Caſſiodorus lib. 1. epiſt. 27. *Ad injurias tunc proſiliunt cum ſe ſuperatos turpiter erubeſcunt.*

QUÆSTIO XIII.

Quare Sacri Apoſtoli ipſoſmet adverſarios judices appellant?

93. PRohibet concilium Synagogæ nomen Jeſu prædicari,ac doceri ab Apoſtolis , qui reſpondent
Judex ex adverſariis probatio veritatis. ſe de ejus prædicatione habere mandatum à Deo,cui oportet obedire , & dicunt , *Judicate.* Eos in hac re conſtituunt judices,& nulla major veritatis comprobatio, quam ipſos adverſarios judices appellare , ut docent noſter D.Cyrillus Alexandr. D. Hieron.Procopius. Beda ad loca citanda Iſaïæ, & Jeremiæ.

94. Ait Dominus per Iſaïam 5.n.3.*Nunc ergo habita-*
Iſai. 5. *tores Jeruſalem , & viri Juda,judicate inter me,& vineam meam , quid eſt quod ultra debui facere vineæ meæ,& non feci,*Et Jeremiæ 2. n. 4.ait : *Audite verba Domini domus Jacob , & omnes cognationes domus*
Jerem. 2. *Iſraël : Hæc dicit Dominus : quid invenerunt Patres veſtri in me iniquitatis , quia elongaverunt à me.* Mich.
Mich. 6. 6.n.2.dicitur : Audiant montes judicium Domini & fortia fundamenta terræ,quia judicium Domini cum populo ſuo,& cum Iſraël dijudicabitur.Popule meus quid feci tibi , aut quid moleſtus fui tibi , reſponde mihi?Sic & paſſim Prophetæ pro majori ſuæ probi-
Num. 16. tatis,ac integritatis comprobatione à populo ſibi ad-
1.Reg. 12. verſario requirebant teſtimonia , ſic Moyſes Num.
Job. 31. 16 n.15.Samuël 1.Reg.12.n. 3. Job.31.n.7.

95. Et tandem ipſe Dominus Jeſus dicebat Judæis:
Joan. 8. *Quis ex vobis arguet me de peccato?*Joan.8.n.46.& de illis agricolis vineæ,qui ſervos Domini interfecerunt, & tandem ejus filium occiderunt , & cum ſub parabola ipſi Judæi intelligerentur , ab eis quærit Chriſtus , quid faciet Dominus vineæ veniens de illis agricolis: *Aiunt illi:malos male perdet,& vineam ſuam locabit aliis agricolis , qui reddant ei fructum tempori-*
Matth. 21. *bus ſuis.* Matth. 21. num. 41. Ecce miſeri tamquam conſtituti judices à Chriſto contra ſeipſos proferunt ſententiam, quod vinea, ſeu regnum ab eis ſit auferendum;tanta enim eſt vis , & efficacia veritatis,quæ nullis poteſt impedimentis teneri,quin aliquando ful-
Veritas nulla malitia poteſt obſcurari. geat , & reſplendeat,veluti ſol nubium impedimenta ſua virtutute rumpit,& mortalium oculis apparet,ſic veritas mendacii caligines diſſipat,ut juſtorum ocu-
D Chryſoſt. lis niteat.D. Chryſoſt.homil.40. in Matth.in Imperfect.Quid dicerent:malos male perdet,ait, *non fuit illorum,quod juſte judicaverunt,ſed ipſius cauſæ;eſt enim cauſa veritatis , quæ quaſi violentiam illis facit , ut non poſſint ea celare, ſicut ſole in nubibus conſtituto , hoc, quod eſt dies , non ut nubium permittentium eam apparere ſuper terram , ſed virtus ſolis, quæ tranſiens nubes, etiam impedientibus eis apparet.*

96. Ait Chriſtus D.Matth.24.n.27.*ſicut fulgur exit ab*
Matth. 24. *Oriente, & paret uſque ad Occidentem , ita erit & ad-*
Origen. *ventus filii hominis.* Quæ verba commentans Origenes homil.30.ait : *Huic fulguri ſimilis eſt filii hominis adventus , id eſt verbum veritatis.* Et quid habet verbum veritatis cum fulgure?Quamvis nubila condenſa tenebritate conglomerata cœlum à mortalium oculis abducunt , ſic licet veritas falſitate,ac mendacio conſtringatur,ac premat ur,tamen hoc habet Verbum veritatis inter tot tenebras,ut ſemper ejus lux emittat , ut ab amicis , ac probis ſemper dignoſcatur.

Actor.4.num. 22. Annorum enim erat amplius quadraginta homo in quo factum fuerat ſignum iſtud ſanitatis.

*Num.*23.Dimiſſi autem venerunt ad ſuos,& annuntiaverunt eis,quanta ad eos Principes Sacerdotum,& ſeniores dixiſſent.

*Num.*24.Qui cum audiſſent unanimiter levaverunt vocem ad Deum & dixerunt: Domine , tu es, qui feciſti Cœlum , & terrã, & mare,& omnia,quæ in eis ſunt.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VII.

Verſ.22. ANnorum enim erat amplius quadraginta homo,quia,ut patet ſupra cap. 3.n.2.claudus erat ab utero Matris, 97.
& inde ejus infirmitas , cum eſſet habitualis,& à natura inſita,difficilior erat curatione,cumque eſſet per tantum tempus claudus; ejus infirmitas valde nota erat,& cum tantæ eſſet ætatis quadraginta annorum ejus teſtimonium magnæ erat auctoritatis,*In quo factum fuerat ſignum iſtud curationis.* Æthiopicus: Æthiop.
Super quem factum fuerat ſignum vitæ.

Verſ.23.*Dimiſſi autem.* Non innocentes declarati, 98.
ſed tantum à pœna abſoluti , & liberi , *venerunt ad* Syriac.
ſuos. Syriacus *ad fratres ſuos,* alii ex Græco *ad dome-* Græc. Pagnin.
ſticos ſuos. Quia inde : *Annuntiaverunt.*Lucifer *Retu-* Tigurin.
lerunt eis *quanta.* Pagnin. & Tigurina *Quæcumque* Luc. 4.
Tamen noſtra vulgata explicatius habet *quanta,* quæ ſignificat valde magna , & gravia juxta illud. Luc. 4.n.25.*Quanta audivimus facta in Capharnaum.*Job. Job. 13.
13. n. 21. *Quantas habeo iniquitates.*

Verſ.24.*Qui cum audiſſent* Petri,& Joannis con- 99.
ſtantiam,generoſitatem, atque audaciam.*Unanimiter* Syriac.
levaverunt vocem ad Deum. Syriacus *ſuſtulerunt vo-* D.Chryſoſt. Oecum.
cem ſuam ſimul. D.Chryſoſt. Oecumenius *ad cor ani-* Lyran.
*mi,*melius tamen Lyran.ait:quod corde , & voce laudaverunt,& nota,quod laudaverunt Petrum,& Joan- *Opera bona*
nem de ſua conſtantia , & audacia,ſed Deum utpotè *Deo referenda.*
auctorem omnium donorum,& Apoſtoli omnes laudaverunt Deum uno corde , & ore ſimul , quod non potuit fieri ſine magno miraculo : *Quia tu feciſti Cœlum,& terram,& mare,* hæc expreſſe nominant tamquam præcipuas Orbis partes cum his , quæ in eis continentur.

Actor. 4. *n.* 25. Qui Spiritu Sancto per os Patris noſtri David pueri tui dixiſti: Quare fremuerunt gentes , & populi meditati ſunt inania ?

*Num.*26.Aſtiterunt Reges terræ,& Principes convenerunt in unum adverſus Dominum , & adverſus Chriſtum ejus.

Num. 27. Convenerunt enim verè in civitate iſta adverſus Sanctum puerum tuum Jeſum , quem unxiſti. Herodes, & Pontius Pilatus cum gentibus , & populis Iſraël.

Num. 28. Facere quæ manus tua & conſilium tuum decreverunt fieri.

Verſiones ,

CUM EXPOSITIONE VIII.

100. Verſ. 25. *QUi Spiritu Sancto.* Pro his , quæ Pe-
trus , & Joannes fecerunt in Conci-
lio Judæorum,quod eos ſuis rationibus devincerent,
Syrus. laudant Apoſtoli Deum cum Pſal. 2. *Qui Spiritu*
Græc. *Sancto* Syrus *per manum Spiritus Sanctitatis* ipſo
Divino Spiritu repletus.*Pueri tui* , Græcus *ſervi tui*,
Hebraïcus , frequenter pueri ponuntur pro ſervis.
Quare fremuerunt gentes , & populi meditati ſunt ina-
Arabicus. *ma.* Arabicus : *Quare tumultuaverunt gentes , & di-*
litaverunt populi falſitatis. Ibidem magno tumultu,ac
concitatione congregatæ ſunt gentes, nempe Genti-
Græcus. les ; & populi, nempe Judæorum. *Meditati ſunt ina-*
Hebr. *nia.* Græcus *Vacua*, Hebræus *fruſtra*,inaniter.Crede-
bant ſuis Conciliis poſſe concludere Chriſtum , ſed
eorum conſilia fuerunt vacua,& fruſtranea ſine ullo
effectu.

101. Verſ. 26. *Aſtiterunt Reges terræ.* Hebraïcus,
Syriac. *Erexerunt ſe.* Syrus *inſurrexerunt ſe Reges terræ*,nempe
Liran. Herodes , ut inquit Lyra. qui Matth. 14.n. 19. dici-
Matth. 14. tur & Pilatus, qui in Judæa vices Imperatoris gere-
bat , *& principes Judæorum nempe , ac Sacerdotum.*
Adverſus Dominum , neque adverſus ipſum Deum,
qui Filium ſuum Jeſum Chriſtum regem conſtituit,
& adverſus Chriſtum ejus, ab ipſo Deo Patre conſti-
tutum Regem.

102. Verſ. 27. *Convenerunt enim vere in civitate adver-*
Syriac. *ſus , &c.* Syriacus *Congregati ſunt vere adverſus San-*
Tertull. *ctum Filium tuum.* Ita legunt enim Tertullianus , &
Hilar. Hilarius,& ita ipſimet Apoſtoli explicant infra verſ.
30. *quem unxiſti* unctione gratiæ, & unionis Hypo-
ſtaticæ. Cum gentibus , utpote Pilato , ac Magiſtra-
tu templi,de quo dixi ſupra verſ. 1. *& populis Iſrael*
Judæis nempe.

103. Verſ. 28. *Facere quæ manus tua.* Syriacus. *Voluntas*
Syriac. *tua.* Arabicus Dextera tua,*manus tua* id eſt,potentia,
Arabic. providentia, & directio tua, *& conſilium tuum* , id eſt
tua alta , & infinita ſapientia,ac ſcientia , & præſen-
tia,qua ab æterno prævidit , quod ſi Chriſtus in tali
occaſione poſitus argueret,& increparet peccata Ju-
dæorum ab ipſis erat occidendus Tunc Deus poſuit
Filium ſuum Jeſum in tali occaſione præcipiens , &
ut acceptaret mortem inferendam à Judæis,& voluit
permittere peccatum Judæorum, & mortem Chriſti
ab eis illatam,quam Deus ſua infinita bonitate ordi-
navit in ſalutem generis humani , & in exaltationem
ſui ipſius , ac ejus Eccleſiæ , quod egregiè explicat
D. Leo. D.Leo ſerm. 16.de paſſione.

QUÆSTIO XIV.

Quare tanta fuit cæcitas , & malitia in regibus, ac principibus,ut contra Deum,ac Chriſtum ejus inſurrexerint ?

104. VAlde ſtupendum facinus!quod Reges,ac Prin-
cipes audeant ſe erigere,atque opponere contra
D. Chryſ. Deum , ad quod reſpondet D. Chryſoſt. ad citatum
Malitia paulatim ſua improbitate in majus malum ruit. locum Pſalmi : *Quemadmodum cæcus una virga pug-*
nat cum divite, & paupere,cum ſervo,& libero,ita ali-
quando Judæi , & Græci , & gentes incredulitate cæcu-
tientes in Prophetas , & Chriſtum bellum ſimiliter geſſe-
runt. Primo iſti Prophetas occiderunt , deinde ſua
ipſorum malitia tumultuantes ſe præcipitarunt,ut in
Deum,ac Filium ejus Jeſum Chriſtum inſurrexerint.
Malitia paulatim creſcit & ad majora mala ſe extendit.

105. De his perverſis , ac diabolicis hominibus dicitur
Apoc. 17. *Hi cum Agno pugnabunt.* Apocalypſ. 17.n.14.& unde
ipſis Regibus terræ tanta temeritas , ac audacia.D. *Expugna cum juſtis, pugna cum Deo.*
Ambroſ. ibi ait:*Cum Agno pugnaverunt,quia Eccleſiam*
Dei perſecuti ſunt,populumque Dei interfecerunt. Quia
temerario auſu Eccleſiam perſecuti ſunt,inde arden- D. Ambr.
tiori febre : frenetici in gravius ruunt malum , ut
contra ipſum Deum pugnæ ſe accingant.

Jacob benedicens filiis ſuis ait : *Simeon , & Levi* 106.
fratre vaſa iniquitatis bellantia : In conſilium eorum
non veniat anima mea , qui in furore ſuo occiderunt vi- Geneſ. 49.
rum,& in voluntate ſua ſuffoderunt murum. Geneſ.49. *Ex occiſis Prophetis occiditur Dei Filius.*
n.5. Alii legunt : *Quia in indignatione ſua interfece-*
runt homines , & in concupiſcentia ſua cæciderunt ner-
vos tauro : furor illorum initium habuit ab homini-
bus occidendis, & proceſſit uſque ad taurum interfi-
ciendum; ſed qui erant homines , & qui taurus;Ho-
mines,Prophetæ, & juſti,Taurus,Chriſtus D.ita fre-
quenter ſignificatus in ſcriptura : *Quaſi primogeniti* Deut 33.
tauri pulchritudo ejus. Deuter.33.n.18.Vitulus Sagi- Luc. 15.
natus Luc. 15. n. 23. & quia in Prophetas deſævie-
runt , inde non timuerunt manus ſuas crudeliſſime
in Chriſtum Filium Dei extendere,ut clavis nervos
ejus perfoderent. Tertullian. lib.3.in Marc. ait:*Quia* Tertull.
indignatione ſua interfecerunt homines,id eſt Prophetas,
& in concupiſcentia ſua cæciderunt nervos tauro,id eſt
Chriſto,in quem poſt necem Prophetarum ſuffigendo ner-
vos ejus clavis , deſævierunt. Maxime cavendum , ne
Dei ſervos contemnas, inde enim facile ad Dei con-
temptum devenies.

QUÆSTIO XV.

Quare in his,quæ pertinent ad ſalutem generis humani,non ſolum Dei conſilium, ſed etiam eis manus decreverunt facere ?

AIt Textus : *Herodes , & Pilatus cum gentibus,* 107.
& populis , facere , quæ manus tua , & conſilium *Difficultas quæſtionis.*
tuum decreverunt fieri. Senſum literalem,& Theolo-
gicum jam propoſui in expoſitione ad verſ. 28.n.103.
nunc vero quærimus cur dicatur , *manus tua, & con-*
ſilium tuum decreverunt fieri. Decernendi opus , ad
conſilium,& non ad manum pertinet ? cur ergo ma-
nus ipſa decretis divinis aſtitiſſe dicitur , cur ibi
divina manus ?

Præclarè reſpondet D.Leo ſerm. 16. de paſſi. di- 108.
cens : *Ut mirabilior fieret gratia Dei , non ſecundum* D.Leo.
merita hominum , ſed ſecundum divitias ſapientiæ , &
ſcientiæ Dei , miſericordia præparata. Quia antecè-
denter ad omnia merita noſtra à Deo præparata eſt;
conſilio ſuæ ſapientiæ , & in manu ſuæ Omnipoten-
tiæ,quæ frequenter in ſcriptura per manum ſignificà-
tur : *In manu ejus ſunt omnes fines terræ.*

Mira Dei ſàpientia , & potentia reſplenduit in 109.
redemptione generis humani , ut latè expendunt *Per eadem media mors & vita.*
communiter Sancti Patres, dum conſiderant , quod
per eandem viam , per quam mors introducta eſt
per eandem mors mortua eſt , & vita eſt data : mors
introducta fuit per mulierem , arborem , & ſerpen-
tem , per eaſdem vita recuperata eſt , & per Chri-
ſtum Dominum figuratum in ſerpente : *Sicut Mo-*
ſes exaltavit ſerpentem in deſerto , ita exaltari opor-
tet filium hominis Joan. 3. n. 14.

Quod recte expendit Caſſiodorus lib. de anima, 110.
& ſic ait : *Per te , admirande Domine , pœna facta eſt*
æterna requies , paſſio remediabilis , mors fidelium , ſa-
lutis introitus...Quoniam res , quæ pandebat Infer- *Corona omnipotentiæ eiſdem mediis vi mortis dat vitam.*
nos , nunc producit ad Cœlos : Vere omnipotens,
qui & ipſas miſerias feciſti potentes , ſcilicet ad vi-
tam Quaſi omnipotentiæ corona ſit , contrariis ar-
mis in ipſam exarmandam contuliſſe potentiam
Unde proſequitur : *Noſti enim bona facere per ini-*

quos

quos convertens in adjutorium, quod paratum eſt ad nocendum: potentius eſſe dijudicans paſſiones ad utilitatem convertere, quam cauſas malorum radicitus amputare.

111. Iſai. 9. Ait Iſaïas cap. 9. num. 6. *Parvulus datus eſt nobis, cujus imperium ſuper humerum ejus.* Satis vulgare eſt, quod nota Imperii, atque regni oſtenditur à Regibus in Corona, vel Sceptro, ſeu purpura; at novus iſte Rex in humero oſtentat, in quo Crucem portavit, in qua ejus regnum conſtitutum eſt: *Dominus regnavit à ligno.* Pſalm. 95. num. 10. Inimicum ipſo ligno, ſeu Cruce devicit, ac deſtruxit: Tertullianus adverſus Judæos cap. 10. *Quid novum ſi non de Filio Dei dicit? Natus eſt nobis, cujus imperium factum eſt ſuper humerum ejus. Quis omnino regum inſigne poteſtatis ſuæ humero præfert, non, aut in capite diadema, aut in manu Sceptrum, aut aliquam propriæ veſtis notam, ſed ſolus unicus ſæculorum Rex Chriſtus Jeſus novæ gloriæ, & poteſtatem, ſublimitatem ſuam in humero extulit, Crucem ſcilicet ſecundum prophetiam.* Quibus inimicis vicerat, illum devinceret, ac de eo triumpharet Adverſarius homo, primos parentes decepit, ligno in humero ipſe crudelis hoſtis profligatur, ac deſtruitur.

(Pſal. 95. — Tertull. *Armis inimici devincere magna potentia.*)

112. In auguſtiſſimo Reſurrectionis matutino euntibus mulieribus ad ſepulchrum: Reſpondens autem *Angelus dixit mulieribus; nolite timere vos, ſcio enim, quod Jeſum, qui crucifixus eſt, quæritis; non eſt hic, ſurrexit, ſicut dixit, venite, & videte locum, ubi poſitus erat Dominus, & cito euntes dicite diſcipulis ejus, quia ſurrexit.* Matth. 28. num. 5. Statim perſtrepit difficultas; quare prius ad mulieres, quam ad diſcipulorum chorum hilara, ac feſtina reſurgentis Domini nuntia declarantur, & intimantur? Quorſum fœminæ prius, quam Apoſtoli divinæ claritatis radiis perfruuntur? & dato quod mulieres in hoc Apoſtolos antecedant, cur tanto nobilitantur favore, ut reſurrectionis magiſterio potiantur: *Cito euntes dicite diſcipulis ejus, quia ſurrexit*, cur etiam Angelus, qui prima mulieribus detulit nuntia, Apoſtolis etiam non detulit? O ſublime, & altum Dei conſilium! Una mulier pœnam mortis mundo intulit, per alias mulieres declarantur, ac publicantur reſtaurationis, ac vitæ media, una mulier facta eſt magiſtra ad virum ſuum decipiendum, & ad ipſius mortem, & ruinam; alteræ mulieres magiſterii funguntur officio ad januam vitæ, & ſalutis aperiendam: Egregie D. Auguſt. ſerm. 17. de tempore ait: *quod Chriſtus tertia die ab inferis reſurrexit primùm mulieres per Angelum adorantes accurrunt, quibus ideo jubet reſurrectionem Apoſtolis nunciare, ut homini oſtenderetur: Ecce per quem cecidiſti in mortem, per reſurrectionem mortuorum nuntiatur: mulier enim, quia prior guſtaverat, prior etiam reſurrectionem vidiſſe monſtratur, ut ne perpetui reatus apud virum opprobrium ſuſtineret, quia, quæ culpam nobis transfuderat, transfundit, & gratiam.* Quod latius proſequitur D. Petrus Chryſolog. ſerm. 80.

(Matth. 28. — *Per viam mortis ingreſſa eſt vita.* — D. Auguſt.)

Actor. 4. *num.* 29. Et nunc, Domine, reſpice in minas eorum, & da ſervis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum.

Num. 30. In eo, quod manum tuam extendas ad ſanitates, & ſigna, & prodigia fieri per nomen Sancti Filii tui Jeſu.

Num. 31. Et cum oraſſent, motus eſt locus, in quo erant congregati, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia.

Sylveira in Acta.

Num. 32. Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una, nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia.

Verſiones.

CUM EXPOSITIO IX.

Verſ. 29. *ET nunc Domine reſpice in ruinas eorum.* Syrus *Induere; & vide*, Arabicus: *O Domine admove aſpectum tuum.* Ut notat D. Chryſoſtomus, Apoſtoli non imprecantur aliquod malum, ſed ut removeantur prædicationis impedimenta, ut mandatum Domini adimpleant: *Prædicate Evangelium omni creaturæ.* 113. (Syrus. Arabic. D. Chryſoſt.)

Cum omni fiducia: Syrus *Ut palam ſint prædicantes.* Arabicus *Cum omni libertate*, Æthiopicus *libenter loquantur.* Cajetanus *Cum fiducia* Pagninus. *Cum omni audacia:* Quæ omnia bene explicantur verbo noſtræ vulgatæ: *Cum fiducia*, quæ bene ſecum importat audaciam, libertatem, ac conſtantiam. 114. (Arab. Æthiop. Cajetan. Pagnin.)

Verſ. 30. *In eo, quod manum tuam extendas:* per manum intelligitur potentia; poſtulant fiduciam ad prædicandum, & aſſiſtentiam divinæ potentiæ ad facienda miracula in confirmatione ſuæ doctinæ, ut eis promiſſum fuit à Chriſto Marc. ultimo: *Ad ſanitates*, Vatablus, *Ad miracula:* Æthiopicus *Ut facias ſigna in nomine tuo.* 115. (Marc. 16. Vatabl. Æthiop.)

Verſ. 31. *Et cum oraſſent motus eſt locus.* Hoc terræ motu indicabat Deus eorum orationem exauditam, & ſe illis eſſe præſentem, & omnibus illorum hoſtibus quantumvis terribilibus, & terribiliorem fore: repleti ſunt omnes Spiritu Sancto; quanquam in die Pentecoſtes repleti fuerint omnes Spiritu Sancto tamquam in habitu, nunc replentur in actu, ut cum fiducia prædicent. 116.

Verſ. 32. *Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una*, Syriacus *Una mens*, Arabicus *Erat cordis unius, & animi unius*; non phyſice, ſed ſumma concordia, ſummoque animorum conſenſu, ita ut unius voluntas ab alio non diſcreparet; *nec quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat.* Arabicus *Nec dicebat quiſquam, de ulla re, quam habebat eam ſibi eſſe peculiarem.* Æthiopicus *Hoc meum eſt ſubſtantia illis communis.* Senſus eſt: Nemo facultatum ſuarum, quas habuerat aliquid ſuum, vel proprium eſſe dicebat: ſed erant illic *omnia communia.* Nec quiſquam aliquid particulare habebat. 117. (Syriac. Arabicus. Lyran. Æthiop.)

QUÆSTIO XVI.

Quare poſt orationem Apoſtolorum motus eſt locus in quo erant.

AIt Textus: *Cùm oraſſent motus eſt locus, in quo erant:* facto terræ motu, ut explicat Lyranus, cujus rei multæ aſſignantur cauſæ: Primo oſtendit Deus tali ſigno orationem eorum eſſe exauditam, & quod ipſe eorum precibus annuebat. Ita D. Chryſoſtomus. Gloſſa Ordinaria, Beda, Hugo, & alii, ſic orante Paulo, & Sila in carcere in ſignum orationis eorum exauditæ, factus eſt magnus terræ motus in carcere Infrà Act. 16. n. 26. 118. (Liran. D. Chryſ. Gloſſ. Beda. Hugo. Actor. 16.)

Secundo: Ut demonſtraretur Deum eſſe præſentem ad eis opem ferendam, ac ad inimicos ejus ſubjugandos; Dei enim præſentia ob ſui magnificentiam, ac reverentiam infert terrorem, ac metum. Hinc Deus cum deſcenderet in Sina Moyſi, & Hebræis: *Mota eſt terra à facie Domini:* Pſalm. 113. num. 6. Exod. 19. num. 19. Tanta eſt Dei advenientis majeſtas, 119. (*Ad Dei præſenciam omnia timore commoventur.* Pſal. 113. Exod. 19.)

Philo.

majeſtas, ut omnia tanquam ei famulatura; etiam cum timore, ac tremore commoveantur. Ita Philo lib. de Decalogo explicans locum Exodi, ſic ait: *Oportebat ad Dei adventum turbari mundum omnibus ſuis partibus, & exciri ad miniſterium.*

Omnes gentes ſubjugandæ. Reg. 2. D. Cyril. D. Hier. Remig.

120. Tertio: Ut fieret apertum ſignum, quod gentes ac incolæ etiam remotiſſimæ audito Evangelio cum tot, & tantis ſignis maximè ſunt commovendæ ac ſubjugandæ ad Chriſti fidem. Ita Beda, & Lyra, quod prophetatum fuit ab Reg. cap. 2. num. 7. ait Deus: *Commovebo Cœlum, & terram, & movebo omnes gentes* ex Hebræo legitur: *Terrefaciam omnes gentes,* magnis prodigiis, & miraculis adducam ad fidem Chriſti. Ita Noſter Cyrill. Alexand. D. Hieronym. Remig.

Arator.

121. Quarto ob tantum donum datum Apoſtolis terra lætabunda videtur cum illo tremore exultare, ut canit Arator.

——Horum ſub greſſibus ergo
Læta movetur humus.

Matth. 28. *Præ gaudio tremuit terra.* Pſal. 113.

Hinc cum Chriſtus reſurgeret, terra præ gaudio, ac hilaritate tremuit, ac veluti quoſdam edidit ſaltus, Matth. ultimo: quod communiter confirmatur, quia moriente Sancto Paulino Epiſcopo Nolani ejus cubiculum contremuit, quod factum eſt à terra tanquam præ gaudio exultante, quod ejus corpus ipſa mox eſſet receptura, cum anima tranſiret ad gloriam, & pro hac exultatione in mirabilibus Dei facit illud Pſalm. 113. *Montes exultaverunt, ut arietes, & colles ſicut Agni ovium,* tamquam præ gaudio tripudiantes.

Oecum. *Expellitur timor.* Eccl. 5. Complur.

122. Quinto Oecumen. Ut hoc motu excluderet à diſcipulorum cordibus metum, quem ex Judæorum minis conceperant, qui enim faciebat tremere loca inſenſibilia, faceret tremere à conſpectu eorum homines, ut dicitur Eccleſiaſtes 5. num. 7. *Quia excelſo excelſior eſt alius,* legunt Complutenſes: *Habet enim oppreſſor ille ſuperiorem ſe.*

Timor Deum adducit.

123. Sextò: Motus eſt locus, ut Apoſtoli timore concepto ſe præpararent ad recipiendum Divinum Spiritum; ſicut in die Pentecoſtes ſonu vehementi advenit ipſe Cœleſtis hoſpes, ut metu, ac timore ſe diſponerent Apoſtoli ad ipſum excipiendum; timore enim Dei maximè anima aptatur, ut venientem Deum valeat recipere.

Iſai. 26. Septuag. Theod.

124. Ait Iſaias 26. num. 17. *Sic facti ſumus à facie tua Domine, concipimus, & quaſi parturivimus, & peperimus Spiritum.* Septuaginta: *Propter timorem tuum, Domine, in utero accepimus, & parturivimus, & peperimus ſpiritum ſalutis.* Theodorus in Catena græca in Pentateuch. ait: *Oſtendit utilitatem, quæ ex minis Dei percipitur. Accipientes timorem tuum, velut bonum ſemen, & hunc in utero geſtantes; opportuno tempore ſalutem reportabimus.* Ait quod ubi primum in animo concepit Dei timorem, tamquam *bonum ſemen* receptum, ſtatim parturivit, ac reportavit ſpiritum ſalutis.

Num. 23. Procop.

125. Peſſimus, ac perverſus Balam cum pergeret conductus à Rege Balac, ut malediceret Iſraël, in itinere apparuit ei Angelus evaginato gladio ad eum interficiendum, qui totus tremebundus ſuum agnoſcens delictum Numer. 22. numer. 34. tandem cum veniſſet ad Regem, aris extructis, & cum incederet ad maledicendum populum: *Dominus autem poſuit verbum in ore ejus.* Numer. 23. num. 5. ut benediceret populum Jacob, & tabernacula ejus. Mirabile ſane, quod Deus Verbum ſuum ſanctum, & purum, in ore hominis malefici poneret, atque in maligno ore hominis peſſimi, ac imperfectiſſimi! Pulchre Procopius apud Gloſſam: *Annum is illi apparatus eſt, metu enim apparitionum adornatus fuerat.* Homo peſſimus omni ſpurcitia, ac maleficio plenus, cum tamen in eo præceſſit timor, ipſe ſic eo adornatus, ac compoſitus eſt, ut aptus fieret, ad Verbum Dei ſuo in ore recipiendum, & capax foret cœleſtium beneficiorum.

Timore bono fit aptus ad divina.

QUÆSTIO XVII.

Quare modo dicuntur Apoſtoli repleti Spiritu ſancto cum jam ipſo fuiſſent repleti in die Pentecoſtes.

Datur Spiritus Sanctus ad magnos actus.

Ait Textus: *Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & loquebantur cum fiducia Verbum Dei* In die Pentecoſtes omnes receperunt Spiritum ſanctum tamquam in habitu, hic verò tamquam in actu, ut prodirent in admirabiles actus, ut prædicarent Verbum Dei cum fiducia, ut Judæorum minas, & aliorum tyrannorum non timerent, ut facerent prodigia, & miracula, ut poſtulaverunt. Unde ait Divus Chryſoſt. in præſenti: *Deaccenſi ſunt Spiritu Sancto, & reaccenſum in ipſius chariſſimos.* D. Gregor. ad cap. 10. lib. 1. Reg. ait: *Jam non metuunt, quia cor in eis Spiritus ſanctus mutavit.* Lyranus ait: *Per hoc datum eſt eis novum augmentum gratiæ, & charitatis,* ut exterius prodirent in tam illuſtres actus, operandi ſcilicet miracula, & cum fiducia prædicandi. 126.

D. Chryſoſt. D. Greg. Liran.

Matth. 18. D. Hier.

Cum diſcipuli quærerent à Jesu: *Quis putas major eſt in regno Cœlorum, Advocans JESUS parvulum ſtatuit eum in medio eorum.* Matth. 18. num. 2. Quinam eſſet parvulus iſte, multorum variæ ſunt ſententiæ, ut ſuo loco retuli, quas etiam referens D. Hieronym. ait: *Alii parvulum interpretantur Spiritum ſanctum, quem poſuerit in cordibus diſcipulorum.* Res omni admiratione, digniſſima, ut Spiritus Deus immenſus, & infinitus implens Cœlum, & terram, idem cum Patre, & Filio qui nullo loco teneri poteſt, dicatur parvulus. Ita nempe in cordibus diſcipulorum, qui cum adhuc eſſent rudes, & parvuli in fide, inde ipſe in eis dicitur parvulus, ut cum ipſo ſpirante eorum virtus excreverit, ipſe quoque in effectibus ibi adoleſcere videatur Spiritus ſanctus, cùm ſit Deus immutabilis in ſe nec magnus, nec parvulus, ſed ex effectibus in humano corde talia nomina ſortitur. 127.

1. Reg. 10. Cajetan. *Spiritus Sanctus præfixit non in ſe ſed in nobis.*

Poſtquam Samuel unxit Saulem in regem ait ei: *Inſiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis.* 1. Reg. 10. num. 6. ex Hebræo legitur: *Proficiat ſuper te Spiritus Domini,* id eſt, *Proventum faciat.* Cajetanus *ad inſtar* ait: Proficientis deſcribitur Divinus Spiritus in homine ſecundum novum donum operans, eo quod tamquam prius exiſtens in homine progrediatur de bono in melius, non proficit Spiritus Dei in ſe ipſo, ſed in homine. 128.

Math. 6. D. Niſſen. *Juſti ſemper avidi de majori gratia.*

Ducens Chriſtus Dominus ſuos diſcipulos orare, præcipit, quod hoc modo dicant: *Pater noſter, qui es in Cœlis, adveniat regnum tuum.* Matthæ ſexto numero decimo, quæ verba ſic legit D. Gregorius Nicænus lib. de oratione ibi à me datus: *Adventat Spiritus ſanctus, ut purificet nos.* Sed quomodo Viri Sanctiſſimi maximè repleti donis Spiritus ſancti, ac ejus gratiâ pleniſſime purificati, atque juſtificati poſtulant, ut ipſe Divinus Spiritus adveniat, & purificet eos? Quia ipſi Viri ſanctiſſimi, licet Divino Spiritu, & ejus gratiâ pleni præ Cœleſtium deſiderio adhuc non quieſcunt, ſed avidi exoptant donis Spiritus ſancti, & ejus gratia impinguari, & locupletari. 129.

Ad hoc pertinet, id quod ait Regius Vates Pſa. 103. num. 21. dicens: *Catuli Leonum rugientes, ut rapiant* 130.

Pſal 103. *piant , & quærant à Deo eſcam ſibi.* Extraordinarius dicendi modus contra omnem ordinem conſuetum; prius enim eſt quærere, deinde rapere eſcam ſibi ; è contra ait David, *ut rapiant , & quærant eſcam*, quomodo, prius eſt rapere , deinde quærunt ſi ex rapina
Lauret. jam habent quod quærunt ? Lauretus Cervarienſis
Juſtus quærit majus auxilium. ex D. Gregorio per eſcam intelligit auxilium gratiæ, quod eſt donum Spiritus ſancti , quod ſi quis tanquam ex raptu poſſidet, non quieſcit ; ſed ardentius aliud, & aliud , magis , & magis intendit ſibi comparare , pluſque deſiderat , & affectat acquirere.

QUÆSTIO XVIII.

Quare in primitivis Chriſtianis tanta erat unitas, ut in eis eſſet anima una , cor unum , nulluſque aliquid ſibi proprium habebat ?

131. ALiqui expoſitores multa hic congerunt de eleemoſyna , paupertate , deque abnegatione temporalium , de quibus omnibus multa dixi variis in locis. hic tantum tractabo , quæ pertinent ad expoſitionem literæ.

132. In hoc maximè apparet, ac relucet gratia Spiritus ſancti , qui hos primos Chriſtianos impleverat, quia,
Euthym. ut ait Euthymius ad cap. 13. *Charitas erga nos in Magiſtro Chriſto inter omnes alias virtutes potiſſimum eluxit.* Hæc eſt unitas Spiritus in vinculo pa-
Epheſ. 4. cis , Epheſ. 4. n. 3. *Hoc eſt cor unum , & anima una.* Sicut in Phyſicis. Anima informat , & fovet omnia corporis membra, quamvis valde diverſa ſint, & nullum habeat aliquid ſibi proprium , id eſt , ad ſuum proprium commodum , omniaque conveniunt in
Simile. commune corporis obſequium , ſive comedat, bibat, dormiat, requieſcat , vel ambulet : ſic divinus Spiritus, tanquam anima vitæ ſpiritualis , quos ſua gratia adimplet, licet ſint valde diverſi generis , & conditionis , omnes adjungit, & conjungit in unum , ut nullum habeat aliquid ſibi proprium , ſed omnia ſint illis communia in Dei obſequium , ejuſque charitatis.

133. Et inde tanta unitas, ac concordia in eis erat; quia interveniente gratia Spiritus ſancti ; *nec quiſquam*
Petrus. Dam. *eorum aliquid ſibi proprium eſſe dicebat.* Ad quæ verba ſic ait Petrus Damianus lib. 1. epiſtol. 16. *Ecce ubi non erat diverſitas rerum , vigebat unitas voluntatum , nimirum , ubi non eſt diviſio cenſus in unione charitatis plurium mentium conflatur affectus : Illic enim mens à mente dividitur ; ubi facultatum com-*
Mentis diviſio lucra quærit. *munio non tenetur , ubi poſſeſſionum diverſa proprietas , ibi mens poſſidentium non eſt una* : frigidum illud verbum *meum, ac tuum* multas uniones diſſolvit , pacis vincula rumpit, juris fœdera contemnit, ut vide-
Geneſ. 13. re eſt in Abrahamo erga ſuum dilectiſſimum conſobrinum Loth, Geneſ. 13. n. 8. & apud multos alios.

134. Ait Textus : *Cor unum , & anima una* , Quæ verba exponens Cajetan ait : *Unitas cordis ſimilitudi-*
Quid ſit cor unum & anima una. *nem ſignificat voluntatum , unitas autem animæ ſimilitudinem affectionum.* Ego vero ita expono : Unitas cordis ſignificat unitatem voluntatum. *Una anima* dicit unitatem aliarum potentiarum , intellectus, ſcilicet , & memoriæ ; ac ſi diceret: tanta in eis erat unio, ac ſi in omnibus idem eſſet velle , intelligere, ac memoria habere.

135. Hæc eſt prima laus, quæ de illa præclariſſima pri-
Potho. mitiva Eccleſia ſcribitur, ut notavit Potho Presby-
Prima laus Eccleſiæ primitivæ unitas. ter Prumienſis lib. 3. de ſtatu domus Dei , & ait: *Beatus ille populus tunc in fide adunatus ſancti Spiritus unctione doctus primam hanc emiſit jubilationem, hanc conſonam deprompſit cœleſtis muſicæ modulationem , quam in Actibus Apoſtolorum audivimus : Multitudinis credentium erat cor unum , & anima una,* D. Baſil.
Quæ unitas tanta erat , ut dicat D. Baſilius in Conſtitut. Monaſticis cap. 19. *Homines ex diverſis Nationibus , & regionibus profectos per exactam morum, ac diſciplinæ ſimilitudinem, adeo velut unum coaluiſſe ut in pluribus corporibus unus tantum animus eſſe videatur , viciſſimque plura corpora unius animi inſtrumenta.*

Quod etiam explicans D. Cyprianus lib. 3. teſtim. 136.
ad Quirinum cap. 3. ait : *Turba autem eorum, qui cre-* D. Cypr.
diderant , anima, ac mente una agebant , ne inter illos diſcrimen ullum. Juxta efficaciam orationis Chriſti, qui in ultima Cœna ſuum Æternum Patrem exorans, Joan. 17. n. 12. dicebat: *Pater ſancte ſerva eos* Joan. 17.
in nomine tuo , ut ſint unum, ſicut & nos , & n. 22. *Ut omnes unum ſint , ſicut tu Pater in me* , & n. 22. *Ut ſint unum ſicut & nos unum ſumus.* Quæ verba eleganter explicat ibi D. Cyrillus Alexandr. dicens: D. Cyril.
charitatis , pacis , & concordiæ vinculum petit , quod ad tantam ſpiritualem credentes unionem producat , ut *Unio noſtræ imitetur divinam.*
naturalis , conſubſtantialiſque in Patre, Filio , ac Spiritu ſancto unionis ſimilitudinem imitetur. Maximè ponderanda eſt gravitas , ac ſublimis altitudo orationis Chriſti, qui tantam unionem ſpiritualem vult in ſuis fidelibus , ut aliquo modo quantum fieri poteſt valeat imitari, ac adumbrari illam ſubſtantialem unionem inter tres divinas Perſonas , in qua Pater totus eſt ſubſtantialiter in Filio, & Spiritu ſancto, divinus Spiritus totus in Patre, & Filio, in eis unus eſt intellectus , eademque voluntas, ſapientia, ac potentia , veſtigium tantæ unionis exoptat Chriſtus , ut fideles ſui imitentur, quod & ſi ſint multi, ac diverſi, ſpiritualiter tamen , ac charitate ſint unum inter ſe , ſicque in eis unum velle , ac intelligere, unaque efficacia operandi : *Quod ad tantam ſpiritualem credentes unionem producat , ut & naturalis , conſubſtantialis, quæ eſt in Patre , Filio , ac Spiritu ſancto unionis ſimilitudinem imitetur.*

Ait Regius Vates Pſalm. 4. n. 6. *Signatum eſt ſu-* 137.
per nos lumen vultûs tui Domine , & cur cum in plu- Pſalm. 4.
rali loquatur ſtatim ſermonem divertit ad ſingulare? *Dediſti lætitiam in corde meo.* Conſequenter videbatur dicendum, *Dediſti lætitiam in corde noſtro ?* Alte & profundè loquitur. Ubi primus vultus Divini flamma irradiat, ejuſque amoris fulmen plures percutit, deſtruit pluralitatem , & in unicum cor corda omnium adſtringit. Rupertus de glorificatione Tri- *Unione plures unus.*
nitatis lib. 6. cap. 15. ait : *De multitudine credentium cum dixiſſet ; ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine ; protinus uti maluit ſingulari numero , dicens ex perſona ipſorum : Dediſti lætitiam in corde meo , & rectè quia multitudinis credentium erat cor unum , & anima una.*

Ad ipſos fideles valde divites cum magno proven- 138.
tu pergit loquens eodem Pſalm. n. 8. idem Vates : *A* Pſal. 4.
fructu frumenti & olei ſui multiplicati fideles Eccleſiæ filii à fructu cœleſti panis , ac oleo divinæ gratiæ in magna , & copioſa multiplicatione *ſunt* , tamen de tam ampla multitudine tanquam de uno ſingulari ſtatim agit : *Quoniam tu , Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.* Quos amor in ſe in unum connectit , ſub unica eadem ſpe omnes cohibet , ut non multiplex , ſed una , & unica ſit expectatio : ſic pergit citatus Rupertus ; *Quam quoque videlicet* Rupert.
unitatem cordis , & animæ , illud quoque adverbium pulchrè exprimit : Quoniam tu , Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. Ipſe namque Spiritus ſanctus de multis efficit unum. Vide ſupra cap. 1. quæſt. 30. num. 209. & 210.

Actor. 4. n. 33. Et virtute magna reddebant

Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Jeſu Chriſti, & gratia magna erat in omnibus illis.

Num. 34. Neque enim quiſquam egens erat inter illos, quotquot enim poſſeſſores agrorum, aut domorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant.

Num. 35. Et ponebant ante pedes Apoſtolorum: Dividebant autem ſingulis, prout cuique opus erat.

Num. 36. Joſeph autem, qui cognoninatus eſt Barnabas ab Apoſtolis (quod eſt interpretatum filius conſolationis) Levites Cyprius genere.

Num. 37. Cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & poſuit ante pedes Apoſtolorum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE X.

139. Tigurin. Pagnin. Arabic. D. Chryſ. Oecum. Lyran.

Verſ. 33. *Virtute magna*, Tigurina, Pagninus, *Potentia, & robore*, hoc eſt fiducia, & audacia. *Reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis.* Arabicus: *Promulgabant teſtimonium.* Æthiopicus: *Faciebant teſtimonium.* Ait Textus: *Reſurrectionis* juxta mandatum Chriſti: quia hoc myſterium eſt præcipuum noſtræ fidei, & illud maximè negabant Judæi. D. Chryſoſt. & Oecumen. promunt verbum ex radice Græca, quod eſt tanquam depoſitum reddere, & ferebant hoc teſtimonium, quod eis impoſuit Chriſtus multis miraculis confirmatum, ut notat Lyranus.

140. Arabicus. Act. 1.

Gratia magna erat in omnibus illis. Arabicus: *Super eos ingens gratia:* Sermo eſt de Apoſtolis. *Gratia magna* ſanctitatis erga Deum, & *magna* charitatis, & unionis inter ipſos Apoſtolos, & magna benevolentiæ, & beneficentiæ erga omnes, ex quo omnibus erant valde amabiles, & in magna reverentia, ut dicitur cap. 2. n. 47. *Gratiam habebant ad omnem plebem.*

141. Eſtius. Actor. 12. Actor. 21.

Verſ. 34. *Neque enim quiſquam egens erat inter illos.* Omnes primitivi Chriſtiani erant pauperes, non tamen egentes; nam pauper dicitur qui facultates non habet; egens cui neceſſaria deſunt: erant ergo omnes pauperes, quia nemo aliquid ſuum eſſe dicebat; non tamen erant egentes, quia illa omnia diſtribuebantur prout unicuique opus erat. Poſſeſſiones agrorum, & domorum vendebant, quod non intelligitur de illis domibus, ut bene notat Eſtius, in quibus habitabant, has enim habebant non tanquam proprias, ſed ut ad communem uſum, vel ſuum, ſeu aliorum fratrum; ſiquidem Petrus à carcere liberatus venit in domum Mariæ matris, Joan. infra Act. 12. n. 12. & Philippus unus ex ſeptem Diaconis habebat domum Cæſareæ Act. 21. n. 8. & etiam in Evangelio dicitur domus Simonis, & etiam Marthæ, & Mariæ.

142. Æthiop. Arabic.

Verſ. 35. *Et ponebant ante pedes Apoſtolorum.* Æthiopic. *ſub pedibus Apoſtolorum*, quod faciebant, tum ob eorum reverentiam tum ob contemptum temporalium, de quo infra q. 19. *Dividebatur autem ſingulis.* Arabicus *Pro ratione egeſtatis ejus.*

143. Actor. 13. Barnab.

Verſ. 36. *Joſeph autem, qui cognominatus eſt Barnabas* qui interpretatur *filius conſolationis*, ſeu, ut alii legunt, refrigerii, & hujus viri facit mentionem, in magnum, & præclarum exemplum; qui & cum Paulo infra vocatus eſt in Apoſtolatum. Dicitur *Conſolationis*, ſeu refrigerii, quia multam conſolationem Apoſtolis attulit, vel etiam pauperibus; vel quia ſua eximia manſuetudine, charitate, ſeu eloquentia, gratia, ſanctitate multa pollebat facultate conſolandi afflictos, & miſeros; ita Alexander in ejus vita; de hoc illuſtri viro quæſtione ultima.

QUÆSTIO XIX.

Quare primitivi Chriſtiani tam avidè paupertatem amplectebantur, & terrena contemnebant?

Ratio à priori hujus rei eſt, quia gratia divini Spiritus ſic eorum corda adimpleverat, ut in omnibus Chriſtum imitarentur, ejuſque veſtigia ſequerentur; Chriſtus autem Dominus dicebat de ſe: *Ego mendicus ſum, & pauper*, Pſalm. 39. 18. vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet, Matth. 8. n. 20. Ipſamque paupertatem maximè in omnibus divinus Magiſter commendabat, enumeranſque Beatitudines, paupertatem in capite omnium collocavit, dicens: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum Cœlorum*, Matth. 5. num. 3. ſicque præcepit ſuis Apoſtolis, ut in via nec portarent argentum nec peram, nec calceamenta, Matth. 10. n. 8. ad quæ verba alludens D. Hieronymus epiſt. ad Heliodor. de laude vitæ ſolitariæ, ait: *Non pera ſibi ſumenda eſt, non virga eſt, affatim dives eſt, qui cum Chriſto dives eſt.* Idem D. Hieron. epiſt. 150. ad Hedibidiam. q. 1. ait: *Fac, quod fecerunt Apoſtoli: Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere ſalvatorem, ut nudam, ſolamque crucem nuda ſequaris & ſola.* 144. Pſal. 39. Matth. 8. Matth. 5. *Chriſtus ſequendus ab homine nudè*

Deinde, ut ait Apoſtolus, 2. Timoth. 6. n. 20. *Radix omnium malorum cupiditas.* Quis Regem Pharaonem demerſit in mare tanquam plumbum: *Dixit inimicus perſequar, & comprehendam, dividam ſpolia, & implebitur anima mea*, Exod. 15. num. 9. Et vehementi cupiditate animam ſpiritualem terrenis volebat adimpleri. D. Chryſoſt. homil. 41. ad Popul. Antioch. ait: *Nihil erat, quod poſſet ejus explere libidinem.* 145. 1. Tim. 6. *Radix omnium malorum cupiditas.* Exod. 15.

Hanc radicem, & cupiditatem omnium malorum in nobis avellit, & extinguit Charitas, quæ, ut ait Paulus: *Diffuſa eſt in nobis per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*, Rom. 5. n. 5. Apoſtolus ſolum loquitur de Charitate diffuſa in nobis, per Spiritum ſanctum; quia *Charitas*, ut ait D. Auguſt. de Spiritu, & litera *tanquam catena cæteras virtutes adduxit ſecum, quibus omnia mala eorumque fomenta, ac depravatæ cupiditates propulſantur; cum ergo in illis primitivis Chriſtianis charitas Dei eſſet diffuſa per Spiritum ſanctum, omnes pravæ cupiditates eradicatæ ſunt, Chriſti paupertas, ac ejus nuda Crux plantata cum contemptu omnium temporalium, & cum intima fraternitatis unione, ut in eis omnia eſſent communia.* 146. Rom. 5. *Per charitatem amputantur omnia mala.*

Ait divina Sponſa Cantic. 1. n. 3. *Introduxit me Rex in Cellaria ſua.* Reſpondent Sodales. *Exultabimus, & lætabimur in te memores uberum tuorum.* Ex eo quod ipſa ſit introducta in promptuarium, gaudent, & exultant ancillæ, *memores uberum tuorum*, quia lac, quod in eis nutritur, & ab eis dimanat, ipſis ſodalibus erat, non vero ſibi ipſi perſonæ ſolum; quia totus ipſum illarum erat; Præclare D. Bernardus ſerm. 23. in Cantic. ſic ait: *Introduxit me Rex in Cellaria; Putate, & vos pariter introducta. Sola introducta videor; ſed ſoli non proderit: veſtrum omnium eſt meus omnis profectus: vobis proficio, vobiſcum partibor... audi quid illæ reſpondeant: Exultabimus, & lætabimur in te: & addunt memores* 147. Cant. 1. *Juſtorum bona communia* D. Bern.

res

*r*s uberum tuorum æquanimiter ſuſtinemus, dum venias, ſcientes te plenam ad nos reverſuram uberibus.*

148. Apoc. 19. Clamant illuſtriſſimi Seniores ante Dei ſedem: *Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit ſe, & datum eſt illi, ut cooperiat ſe byſſino ſplendenti,& candido*, Apoc.19.n.7. Magnam, & pompoſam in cæleſti curia lætitiam, atque exultationem nobis narrat Evangeliſta in celebratis nuptiis Agni, pro cujus exacta enodatione inveſtigandum eſt, quænam ſint hæ nuptiæ, quæve hæc Sponſa? Juxta communem Doctorum placitum, ut ibi dixi, nuptiæ, eſt felix dies retributionis,ac præmii meritorum, ac coronæ debitæ gloriæ; Sponſa verò ponitur pro filiis Eccleſiæ militantis, dum induti puro, & candido byſſino juſtitiæ, charitatis, omniumque virtutum ad cœleſtem curiam aſſumuntur. Unde ibi dicitur: *Beati, qui ad cœnam Agni vocati ſunt.* Inde tanta exultatio, tam plauſibile gaudium in cœleſtibus ſpiritibus jam enim alios vident participes ſuæ gloriæ, & eos in ea ſocios ac conſortes habere. D. Ambroſ. ibi in nomine cœleſtium ſpirituum ſic loquitur: *Ideo gaudeamus, & exultemus eo quod miſericordia conditoris noſtri Eccleſiam ſuam, quæ ſumus nos, ita ſibi conjungere ſit dignatus, ut ſponſa conjungitur ſponſo.*

Juſti gaudent cum ſuis donis communicatis.

D. Ambr.

QUÆSTIO XX.

Quare primitivi Chriſtiani omnia ſua non ad manus,ſed ad pedes Apoſtolorum ponebant?

149. Æthiop. TExtus ait: *Ponebant ad pedes Apoſtolorum*, Æthiopic. *Sub pedibus Apoſtolorum*, pretia eorum, quæ vendebant, non ad manus, ſed ad pedes ponebant, ad quod reſpondet primo D.Hieronymus epiſtol. ad Paulin. & ait: *Quando Domini noſtri adhuc calebat cruor, & fervebat recens in credentibus fides, vendebant omnes poſſeſſiones ſuas, & pretia earum ad Apoſtolorum deferebant pedes, ut oſtenderent pecunias eſſe calcandas, nihilque faciendas.* Ex hoc divitiarum contemptu in tantum ſunt ſublimati, ut Spiritu ſancto replerentur. Moyſes grandis factus reputatus eſt filius filiæ Pharaonis, ita ut ſuccedentibus rebus poſſet fieri Rex Ægypti, ſicut ipſe Pharao; has tamen omnes rerum amplitudines ipſe contempſit, ut ſcribit Apoſtolus Hebræor.11.n.26. *Majores divitias æſtimans theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti.* Quid inde factum, ut non ſolum fieret Rex, ut Pharao ſed etiam Deus Pharaonis, atque Ægypti, Exod.7. Ingenioſè D.Ambroſ. in Pſal. 118. ubi ſic ait: *Moyſes noluit eſſe Rex cum poſſet, ſed opprobrium Chriſti theſauris Ægypti arbitratus eſt præferendum; & fugiendo potentiam potentior factus eſt; factus enim in Deum Regi Pharaoni, Rex erat Pharao, ſed Deus non erat.* In tantum evectus per temporalium rerum contemptum.

D. Hieron.

Ex contemptu temporalium magnus proventus.

Hebr. 11. Exod. 7. D. Ambr.

150. D. Chryſ. Secundo D. Chryſoſt. ad illa verba Pauli: *Oportet hæreſes eſſe*, ſic loquitur: *Non dicit quod in manus ipſorum ponebant: ſed ad pedes, declarando ſimul fidem, pietatem, ac reverentiam: Et quod majoris ducebant, quod ab eis reciperentur, quam quod darent dona; hoc eſt paſcere Chriſtum eſurientem, ſi abſque arrogantia, & faſtu hoc facias, ſic quæ das quaſi tibi ipſi plura, quam danti beneficia dare videaris.* Non ad manus, ſed ad pedes ponebant, ut ſuam reverentiam, humilitatem, animique demiſſionem oſtenderent; & quod illa omnia ſua ſic pro pauperibus alendis, dabant, tanquam ibi non eſſent permanſura, ſed iterum ab eis eſſent accipienda; quæ enim pauperi elargiris, ita elargiuntur, ut magis à donante accipiantur.

Quæ pauperi dantur magis accipiantur.

Ait Eccleſiaſtes cap. 11. n. 1. *Mitte panem tuum ſuper tranſeuntes aquas, quia poſt tempora multa invenies illum.* Chaldæus in Biblia Regia ſic legit: *Porrige alimentum tuum pauperibus, qui ambulant in navibus ſuper facies aquarum; quoniam poſt tempus dierum multorum invenies mercedem ejus in ſæculo hoc, & in ſæculo venturo.* Omitto id, quod in præſenti dicitur datum pauperibus habere ſuam mercedem in hoc ſæculo,& venturo,illud tamen eſt maximè inquirendum, quid habet eleemoſyna data pauperibus cum tranſeuntibus maritimis (de illis interpretatur Chaldæus) quod in aquis marinis jacitur rapido aquarum voragine cito tranſit, & perit, quid ergo eleemoſyna cum ipſis aquis marinis? Vera Philoſophia docet: *Aqua fontana ex marina hauritur, marina rurſus non attenuatur propter retributionem, quæ fit è ſupernis, quæ id, quod evaporavit per Solem auctum diſtiliat, cælitus; & exundat per rorem exhalationum quotidie ſurſum tendentium excreſcens.* Certum eſt quod aqua marina ſe ſe per terræ meatus transfundit,ut fontes, & flumina adimpleat,deinde verò aqua ipſa vaporibus terræ, & rore cœleſtium adaucta revertitur in mare, indeque aquæ marinæ excreſcunt, & ideo optimo jure panis datus pauperi cùm aquis marinis comparatur, quia ſic eleemoſyna confertur pauperi, ut in ipſum dantem cum beneficentia terrena, & cœleſtium rore revertatur multum creſcere faciat, & adimpleat omnibus cœleſtibus donis. 151.

Chald. Philoſ.

Qui dat pauperi magis accipit, quam dat.

Ait Apoſtolus 2. Corinth.8. *Notam autem facimus vobis gratiam Dei fratres, quæ data eſt in Eccleſiis Macedoniæ, quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudium ipſorum fuit, & altiſſima paupertas eorum, abundavit in divitias ſimplicitatis eorum.* Macedoni conſtituti erant in extrema paupertate propter Chriſtum,& tamen in illa gravi paupertate, adhuc egentibus neceſſaria largiebantur, ac ſi ipſi eſſent abundantiſſimi,de qua illorum liberalitate loquens Apoſtolus, ait: *Notam facimus vobis gratiam Dei, quæ data eſt in Eccleſiis Macedoniæ.* Quænam eſt iſta gratia quæ data eſt Macedonis, ut ſua pauperibus darent,ut exinde omnium gratiarum cumulum cum magno augmento reciperent, & ita nulla alia gratia major potuit eis dari. D. Bruno ſic ait, ibi, *Gratiam Dei digno nomine vocat eleemoſynas, intelligens, majorem eſſe gratiam Dei miniſtrandi pauperibus, quam ſint genera linguarum.* Certo ſciat unuſquiſque,quod ille, qui dat eleemoſynam pauperi longè majorem gratiam ipſe reportat, quam panem, quem miſero elargitur. 152.

2. Cor. 8.

Eleemoſynæ Dei gratia.

D. Bruno.

QUSTÆIO XXI.

Quiſnam eſſet iſte Barnabas, de quo hic ſit mentio?

AIt Textus: *Joſeph autem, qui cognominatus eſt Barnabas ab Apoſtolis, quod interpretatur filius conſolationis.* Cur ſic ſit dictus, jam propoſui rationem,quia ipſa ſua perſona eam attulit Apoſtolis, & aliis. Dubitatur tamen, an hæc interpretatio nominis fuerit poſita à D. Luca, vel ab Interprete? Reſpondeo fuiſſe ſcriptam à D.Luca, quia ita habetur in autographo Græco textu Lucæ & Syriaco: Voluit Sacer Evangeliſta reddere rationem cur cum Joſeph eſſet proprium illius nomen,ab Apoſtolis nomen fuit mutatum, & impoſitum *Barnabas*, quod Hebraïcè ſignificat filius conſolationis, ſicut infra nomen *Elyma* interpretatur *magus* cap.13.n.3. 153.

Cur dicitus filius conſolationis.

De hoc facit D.Lucas peculiarem mentionem, Act. 13.
tanquam valde illuſtre exemplum, tum ratione ſuæ 154.
perſonæ,ob ſingulares illius dotes: tum etiam ut habeatur

betur infra cap. 13. cum Paulo vocatus fuit ad Apo-
Diſtinctus ab alio. ſtolatum. Hic autem diſtinctus eſt ab illo Joſeph,
qui cum D. Matthia accepit ſortes ad Apoſtolatum,
D. Chryſoſt. ut tenent hic D. Chryſoſt. homil. 11. D. Hieronymus
D. Hier. de viris illuſtribus; ille enim cognominatus eſt Bar-
ſabas, iſte verò Barnabas, ille, ut notat Lyranus, di-
citur Alphei filius, ſicque de Galilæa natus; iſte
vero dicitur Cyprus, & ſic de Cypro natus: Iſte ſcri-
bitur genere Levites ortus ex tribu Levi, de qua
tribu non videtur fuiſſe Alpheus ille alius.

155. *Cur Levites.* Dicitur Levites; hoc eſt, ejus parentes erant ex
tribu Levi; Levitæ Deo conſecrati prohibebantur
habere agros in Judæa, Num. 18. n. 20. Tamen in alia
Num. 18. terra, ſeu Provincia poterant habere, ut notat Lyran.
imo & in Juda poterant habere, ſi eſſent paſcuales
Num. 25. ad alenda pecora, Num. 25. n. 3. Alexander in vita
Barnabæ exiſtimat agrum fuiſſe in Juda; Hugo, &
Hugo. Liran. Lyranus tenent fuiſſe in Cypro, & à ſuis parentibus
Alexand. emptum.

156. *Natus Cypri.* *Cyprus.* Judæi poſt captivitatem Babylonicam
diſperſi, ac diviſi ſunt per totum Orbem, & in variis
partibus conſtituerunt domos, Parentes Barnabæ in
Cypro, ubi ipſe natus; deinde divino impulſu ſe
Alexand. tranſtulit Jeruſalem, ut tradit Alexander in ejus
vita, ubi cum Stephano, Saulo, atque aliis ſacras li-
Ex Chriſti diſcipulis. teras didicit ſub Gamaliele Magiſtro, ac tandem ad
Chriſtum D. venit cum conſobrino ſuo Joanne, qui
appellatus eſt Marcus, in cujus domo cœpit nova
Chriſti Eccleſia creſcere, ac pullulare, ut ſæpe, dictum
eſt: Barnabas autem fuit unus ex 72. Domini diſci-
D. Epiph. pulis, ut tradunt D. Epiphan. hæreſi, Clem. Alexand.
Clem. lib. 2. Strom. Euſebius lib. 3. Hiſtor. cap. 33. & alii ita
Euſeb. exiſtimant.

CAPUT V.

1. *Vir autem quidam nomine Ananias cum Saphira uxore ſua vendidit agrum.*
2. *Et fraudavit de pretio agri conſcia uxore ſua: & afferens partem quandam, ad pedes Apoſtolorum poſuit.*
3. *Dixit autem Petrus: Anania cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto, & fraudari de pretio agri?*
4. *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate? quare poſuiſti in corde tuo hanc rem? non es mentitus hominibus, ſed Deo.*
5. *Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expiravit, & factus eſt timor magnus, ſuper omnes, qui audierunt.*
6. *Surgentes autem juvenes amoverunt eum, & efferentes ſepelierunt.*
7. *Factum eſt autem quaſi horarum trium ſpatium, & uxor ipſius neſciens quod factum fuerat, introivit.*
8. *Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, ſi tanti agrum vendidiſti? at illa dixit: etiam tanti.*
9. *Petrus autem ad eam: quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui ſepelierunt virum tuum ad oſtium, & efferent te.*
10. *Confeſtim cecidit ante pedes ejus, & expiravit. Intrantes autem juvenes invenerunt illam mortuam, & extulerunt, & ſepelierunt ad virum ſuum.*
11. *Et factus eſt timor magnus in univerſa Eccleſia, & in omnes, qui audierunt hæc.*
12. *Per manus autem Apoſtolorum fiebant ſigna, & prodigia multa in plebe, & erant unanimiter omnes in porticu Salomonis.*
13. *Cæterorum autem nemo audebat ſe conjungere illis, ſed magnificabat eos populus.*
14. *Magis autem augebatur credentium in Domini multitudo virorum, ac mulierum.*
15. *Ita ut in plateas ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis, ac grabatis, ut, veniente Petro, ſaltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus ſuis.*
16. *Concurrebat autem & multitudo vicinarum civitatum Jeruſalem, afferentes ægros, & vexatos à ſpiritibus immundis, qui curabantur omnes.*
17. *Exurgens autem Princeps Sacerdotum, & omnes qui cum illo erant (quæ eſt hæreſis Sadducæorum) repleti ſunt zelo.*
18. *Et injecerunt manus in Apoſtolos, & poſuerunt eos in cuſtodia publica.*
19. *Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris, & educens eos; dixit:*
20. *Ite, & ſtantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus.*
21. *Qui cum audiſſent, intraverunt diluculo in templum, & docebant. Adveniens autem Princeps Sacerdotum, & qui cum eo erant, convocaverunt Concilium, & omnes Seniores filiorum Iſraël, & miſerunt ad carcerem, ut adducerentur.*
22. *Cum autem veniſſent miniſtri, & aperto carcere non inveniſſent illos, reverſi, nuntiaverunt, dicentes.*
23. *Carcerem quidem invenimus clauſum cum omni diligentia, & cuſtodes ſtantes ante januas, aperientes autem neminem intus invenimus.*
24. *Ut autem audierunt hos ſermones Magiſtratus Templi, & Principes Sacerdotum ambigebant de illis quidnam fieret.*
25. *Adveniens autem quidam nunciavit eis: Quia ecce viri, quos poſuiſtis in carcerem, ſunt in Templo ſtantes, & docentes populum.*
26. *Tunc abiit Magiſtratus cum Miniſtris, & adduxit illos ſine vi; timebant enim populum ne lapidarentur.*
27. *Et cum adduxiſſent illos, ſtatuerunt in Concilio, & interrogavit eos Princeps Sacerdotum, dicens.*
28. *Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine iſto: & ecce repletis Jeruſalem doctrinâ veſtrâ, & vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius.*
29 *Reſpondens autem Petrus, & Apoſtoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.*
30. *Deus Patrum noſtrorum ſuſcitavit Jeſum, quem vos interemiſtis, ſuſpendentes in ligno.*
31. *Hunc Principem, & Salvatorem Deus exaltavit, dextera ſua, ad dandam pœnitentiam Iſraëli, & remiſſionem peccatorum.*
32. *Et nos ſumus teſtes horum verborum, & Spiritus ſanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus ſibi.*
33. *Hæc cum audiſſent, diſſecabantur, & cogitabant interficere illos.*
34 *Surgens autem quidam in Concilio Phariſæus, nomine Gamaliel, legis Doctor honorabilis univerſæ plebi, juſſit foras ad breve homines fieri.*
35 *Dixitque ad illos: Viri Iſraëlitæ, attendite vobis ſuper hominibus iſtis quid acturi ſitis.*
36. *Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens; ſe eſſe aliquem, cui conſenſit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occiſus eſt: & omnes,*

omnes, qui credebant ei, diſſipati ſunt, & redacti ad nihilum.

37. *Poſt hunc extitit Judas Galilæus in diebus profeſſionis, & avertit populum poſt ſe, & ipſe periit, & omnes, quotquot conſenſerunt ei diſperſi ſunt.*

38. *Et nunc itaque dico vobis; diſcedite ab hominibus iſtis, & ſinite illos: quoniam ſi eſt ex hominibus conſilium hoc, aut opus, diſſolvetur.*

39. *Si verò ex Deo eſt, non poteritis diſſolvere illud; ne forte & Deo repugnare inveniamini. Conſenſerunt autem illi.*

40. *Et convocantes Apoſtolos, cæſis denunciaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jeſu, & dimiſerunt eos.*

41. *Et illi quidem ibant gaudentes à conſpectu Concilii: quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati.*

42. *Omni autem die non ceſſabant, in templo, & circa domos docentes, & evangelizantes Chriſtum Jeſum.*

ARGUMENTUM.

ANANIAS, ac ejus uxor Saphira ob fraudatum, ſeu occultatum agri pretium ſubitanea morte plectuntur à Petro, cujus, & aliorum Apoſtolorum illuſtriſſima miracula ſcribuntur, qui incarcerati à Judæis, ab Angelo liberantur, rurſus pertracti in Concilium, tunc Gamaliel valde prudenter loquitur pro defenſione Apoſtolorum; ipſi tamen flagellis cæduntur, quibus mirifice gaudent, & exultant, indeque ferventius, ac audacius Chriſtum Jeſum prædicant.

Actor. 5. *n.* 1. Vir quidam nomine Ananias cum Saphira uxore ſua vendidit agrum.

Num. 2. Et fraudavit de pretio agri conſcia uxore ſua, & afferens partem quandam, ad pedes Apoſtolorum poſuit.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

1. Heber. Verſ. 1. VIr *autem quidam nomine Ananias*, Ponit Evangeliſta nomen ejus, & uxoris ad majorem expreſſionem veritatis, & quia iſti cum uxore ſua erant viri nobiles. *Ananias* Hebraïcè idem eſt, ac *donum Dei*: Unde opportuniùs Syriacus legit *Cananis*, id eſt *mercator Domini*; quia pretii partem Deo dicatam ſibi tanquam mercator retinuit. *Saphira* Hebraïce idem eſt, ac *numerans* pretium ſcilicet agri. *Vendidit agrum* Syriacus *fundum ſuum*. D. Chryſoſt. *Poſſeſſionem ſuam* Æthiopic. *Vineam eorum*, Græcus *Villam ſuam*.

Syriac. Significatio nominis Ananiæ & Saphiræ.

2. Syriac. Verſ. 2. *Et fraudavit de pretio agri.* Syriacus *Abſtulit autem ex pretio agri, abdiditque*, Syrus Reg. *Attulit partem ex argento.* Arabicus *Et fraudans furatus de pretio.* Æthiopic. *fraudaverunt ineuntes conſilium*, tamquam conſilio inito, & hoc indicat noſtra Vulgata *conſcia uxore ſua*, & fraus fuit. Ait Interlinealis, quia *totum voverant, ſicut cæteri*, & partem attulerant.

Arabicus. Æthiop. Interlin.

QUÆSTIO I.

An Ananias habuerit votum paupertatis, & quando illud emiſerit?

3. *Sacri Apoſtoli fecerant tria vota.* SAcri Apoſtoli doctrina Chriſti, ac illuminati gratia Spiritus Sancti omnes ſuas virtutes perfectiſſimo gradu adimplerunt, & inde tanta luce ditati bene agnoverunt perfectius, & excellentius eſſe opus voto firmatum: ergo ſuas virtutes Obedientiæ, paupertatis, & caſtitatis voto firmarunt. Ita docent D. Hieronymus, D. Aug. D. Thom. & alii, quos citavi Opuſculo 3. reſol. 3. quæſtione 5. num. 41. ubi hanc quæſtionem latiùs tractavi, & hanc votorum perfectionem docuerunt Sacri Apoſtoli ſuos diſcipulos, fuitque valde frequens inter illos primitivos Chriſtianos.

D. Hier. D. Auguſt. D. Thom.

Partem negantem Ananiam, multoſque ex primitivis Chriſtianis feciſſe votum paupertatis, ac tria vota negant omnes Hæretici Monaſtici ſtatus inimici, ut Calvinus, Marloratus, & alii hujus furfuris, quibus ex Catholicis videtur ſubſcribere Cajetanus. 4.

Calvinus. Marlor.

Contraria ſententia, quod Ananias, & aliqui primitivi Chriſtiani feciſſent votum paupertatis, eſt vera, & communis inter Patres, & Catholicos, eam apertè docent D. Chryſoſt. homil. 12. & ait: *Quare hoc feciſti? voluiſti habere? Oportebat initio habere, & non promittere, nunc autem poſtquam conſecraſti, majus ſacrilegium commiſiſti.* D. Aug. ſerm. 27. de verbis Apoſtoli: *Dum (ait) ex eo, quod promiſerat partem ſubtraxit; ſacrilegii damnatur, & fraudis: ſacrilegii; quod Deum in pollicitatione fefellerit: fraudis, quod integris muneribus portionem quandam putaverit ſubtrahendam.* D. Hieronym. epiſt. 8. ad Demetr. ait: *Ananias, & Saphira diſpenſatores timidiſſimo corde duplici, & ideo condemnati; quia poſt votum abſtulerunt quaſi ſua, & non ejus; cui ſemel ea voverant, partemique ſibi jam alienæ ſubſtantiæ reſervantes.* D. Gregor. lib. Epiſt. 33. ad Venantium, inquit: *Ananias pecunias Deo voverat, quas poſtea victus perſuaſione Diaboli ſubtraxit.* D. Baſil. ſerm. 1. de Inſtitut. Monaſtica ſic loquitur: *Humanæ gloriæ cupiditate Ananias quidquid bonorum habebat Deo palam conſecrat, ut hominum de ſe opinionem excitaret.* 5.

Cajet. Pars affirmativa certa. D. Chryſ. D. Aug. D. Hier. D. Greg. D. Baſil.

Idem docent multi alii Patres, quorum verba brevitatis cauſa omitto. D. Athanaſ. ſerm. de paſſion. & Cruce, D. Cyprian. lib. 3. Teſtim. cap. 30. D. Nazian. Canone de virgine. D. Fulgent. de debito conjugali cap. 8. Caſſian. Collat. 18. cap. 7. Vtraque Gloſſa, Ordinaria & Interlinealis, Petrus Damian. epiſt. 15. cap. 3. Magiſter Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ in Acta cap. 22. & communiter Comment. hic Oecumen. Arator, Beda, Carthuſian. Lyran. Hugo, Lorinus, Cornel. Eſtius, Menoch. & alii, imò Hæreticus Beza. 6.

D. Athan. D. Cypr. D. Fulg. Caſſian. Gloſſ. Damian. Magiſt. Oecum. Carthuſ. Lyran.

Probatur primo; quia Ananias fraudavit, ſeu, ut habet Arabicus, *furatus eſt de pretio agri.* Fraus, & furtum non fit in re propria, ſed aliena, vel vendita, vel data, ſeu ex voto, ſeu promiſſione in alterius poſſeſſionem tranſlata; fuit etiam ſacrilegus; quia votum paupertatis, quod Deo promiſerat, violavit, ſervando ſibi, & occultando partem aliquam; facto enim voto illud non erat ſuum, & ſic fuit futurum, 7.

Fundamentum. Ananias fur & ſacrilegus.

furtum ; & ſacrilegium , ut expendit D. Auguſt jam datus. Secundo D. Petrus arguit Ananiam de mendacio in Spiritum ſanctum,& Deum, *mentiri te Spiritui ſancto* , & iterum : *Non es mentitus hominibus, ſed Deo*,ille enim verè dicitur mentiri Deo , & Spiritui ſancto, quia id , quod promiſit , & vovit non adimplet , quod etiam communiter confirmatur ex gravi pœna ſubitaneæ mortis inflicta.

Tempore Voti.

8. *Cum venderet non habebat votum.* Communiter Auctores ſupponunt, quod quando Ananias vendidit agrum jam habebat factum paupertatis votum ; contrarium tamen mihi verum videtur ; quia D. Petrus arguens Ananiam , dixit ei: *Nonne manens tibi manebat , & venundatum in tua erat poteſtate.* Id eſt , ut omnes Doctores exponunt pretium venundati in tua erat poteſtate : ergo ipſe tunc non habebat votum ; quia ſi haberet pretium non erat in ejus poteſtate , ſed Eccleſiæ ejuſque Superiorum , ſcilicet Apoſtolorum. Deinde, ſi habebat paupertatis votum , non habebat dominium in agrum , ac proinde non poterat illum vendere ſine majorum licentia.

9. *In oblatione votum.* In illo Apoſtolorum tempore primitivi Chriſtiani ſuas vendebant poſſeſſiones , & earum pretia ad Apoſtolorum pedes afferebant , in ipſaque oblatione fiebat votum tacitum, vel expreſſum paupertatis, ſeu renunciationis omnium ſuorum,& qui faciebant in magna opinione erant apud omnes , ut ait D.Baſilius ſupra datus : *Humanæ gloriæ cupiditate Ananias* , tamen ipſe partem pretii ex agro vendito poſuit ad pedes Apoſtolorum , faciens in ipſa oblatione votum paupertatis , contra ipſius ſubſtantiam occultans , & pretii partem reſervans.

QUÆSTIO II.

Quare Ananias defraudavit de pretio agri ?

10. D. Hier. Magiſter. Lyran. Reſpondet D. Hieronym. epiſt. 8. ad Demetr. & ait : *Diſpenſatores timidi,ac metuentes famem, quam vera fides non timet.* Magiſter Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ in Acta cap.22.exiſtimat, quod uterque iſte ſe ſocietati aggregavit, ut neceſſaria vitæ abſque labore haberet. Lyran. inquit : *Voluiſſe de medietate pretii habere expenſas communes , ſicut habebant alii, & de alia medietate vivere lautius in occulto.* Petrus Damian. Damian epiſt.15.de cont.ſec. cap. 3. ait : *Pro ſuſtentanda quaſi longa vita , uterque retinuit aliquid. Fortaſſe etiam cum animadverterent perſecutionem commotam,ſibi , hac ratione conſultum de viatico voluerunt , ſi migrandum foret , vel ut ſe redimerent , ſi opus foret.* Ac proinde voluerunt aliquid ſibi reſervare pro aliquo caſu fortuito, ut haberent unde ſibi ipſis providerent , *ne neceſſitate laborarent.*

11. D. Hier. Quod totum eis proveniebat , ut ait D. Hieron. *Erant timidi diſpenſatores* ex debili ſpiritu , parva fide , tenuique gratia ; qui enim in Deo confidunt, Pſal. 36. nihil eis deficit , ait Regius Vates Pſalm. 36.n.25. *Junior fui , etenim ſenui , & non vidi juſtum derelictum,nec ſemen ejus quærens panem.* Syrus legit : *filios* Syrus. *ejus* : ſed quomodo hoc verum eſt ? Nam David quæſivit panem ab Achimelech, 1.Reg.1.n.3.& Parens Elias à vidua Sarephtana 3.Reg.n.8.Quomodo ergo dicitur : *Nec ſemen ejus quærens panem.* D. Auguſt D. Remigius , *Quærens panem ita ut ei deficiat.* Deus vult ut homo faciat,& ſi eſt in tali caſu , in quo ſolertia humana nihil poteſt præſtare,ipſe Deus ſubvenit,ut Eliæ apud torrentem Carith per Corvos, 3. Reg.18. n. 3. & Danieli in lacu Leonum per Prophetam Habacuc deferentem prandium ſuis meſſoribus , Daniel. 14. n. 34.

Mira Dei providentia erga ſuos ſervos. D Auguſt. Remig. 3.Reg.18. Dan. 14.

Cum in præſenti alicui ponitur magna felicitas 12.
dicitur : *Mamillâ Regum lactaberis* , Iſaias 60. n. 16. Iſai. 60. In Regibus ad nutriendum ſolum unum pectus, una mamilla conſideratur ; at de Chriſti Sponſa Eccleſia , habetur : *Duo ubera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli,qui paſcuntur in liliis* , Cantic. 4. n.5. Ad alimentum Regum,qui tam lautè,ac ſplendidè vivunt, Cant. 4. una aſſignatur mamilla ; & in Eccleſia Chriſti duo inveniuntur, & dicitur , ſicut duo hinnuli qui ut ibi notant Expoſitores, ſunt valde eleganti aſpectu,ſuavemque mittunt odorem cum paſcantur in liliis; *Deus abundantiſſimus erga ſuos.* Unde in Regibus tam anguſta limitatio , in Eccleſia Dei tam ampla abundantia ? In Regibus unum pectus ad nutriendum, in præſenti tantum & cum multis moleſtiis & doloribus, at vero Eccleſia duo habet ubera è quibus lac præbet in præſenti, ut notat Belvis , & providet in futuro, tam in hoc ſæculo,quàm in futuro multa ſuavitate, ac dulcedine,ſic Gillibertus Abbas ſerm. 31. in Cantic. loquitur ſic:Uberibus gemmis erga ſubditos abundare dicitur,his muniti mammis à dextris , & à ſiniſtris,ut qui ei commiſſi ſunt,potenter à lacte , & ſatientur ab uberibus conſolationis ejus.Harum alteram reputa ſiniſtram; alteram dexteram , ſiniſtram in temporalibus ſubſidiis , dexteram in ſpirituali conſolatione.

Actor. 5. *n.* 3. Dixit autem Petrus : Anania cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto,& fraudari de pretio agri.

Num. 4. Nonne manens tibi manebat , & venundatum in tua erat poteſtate ? quare poſuiſti in corde tuo hanc rem? non es mentitus hominibus , ſed Deo.

Verſiones

CUM EXPOSITIO II.

Verſ.3. Dixit autem Petrus : tanquam caput 13.
Eccleſiæ , ac primus Apoſtolorum, Gilbert. ut notant Gloſſa, Carth. & Hugo. Gloſſa. Carthuſ. Hugo. *Cur Satanas* adverſarius , & inimicus noſter *tentavit cor tuum* , Græcus *implevit cor tuum.* Syrus : *Cur ita* Græcus. *obſirmavit , & complevit cor tuum* , hoc eſt, cur per- Syriac. miſiſti te à Satana in tantum peccatum induci:ſumitur hic tentatio cum actu completo , ut involvit ſecum conſenſum,Græcus , *implevit cor tuum* , mentem tuam tantâ avaritiâ , ac cupiditate.

Mentiri te Spiritui ſancto. Alii , ut Arias , legunt 14.
mentiri Spiritum ſanctum , & ſive legatur in dativo, Arias. ſive accuſativo , idem eſt ſenſus,ut ſi dicas.Benedico tibi,vel benedico te : Mentiri autem Spiritui ſancto *Sacrilegium* eſt negare illi rem voto promiſſam, & voto obligatam,ex quo patet peccatum , cum eſſet contra votum,fuiſſe ſacrilegium , & dicitur peculiariter con- Cajetan. tra Spiritum ſanctum , qui datus eſt nobis ad regendam , & gubernandam Eccleſiam. Cajetanus ſic explicat mentiri Spiritum ſanctum , ut ſimulares Spiritu ſancto te agente ponere pretium agri, prima expoſitio germana , *& defraudare de pretio agri* Syrus ut defraudaris de argento pretii , Arabicus *furaris pretium agri.* Syrus. Arabicus.

Verſ. 4. *Nonne manens tibi manebat ?* Syrus *Non-* 15.
ne tuum erat antequam vendidiſſes. Textus *Nonne* Syrus. *manens tibi manebat.* Illa repetitio Hebraiſmus eſt Hebra. ad magnam vehementiam denotandam. *Caſtigans caſtigavit me Dominus*,Pſalm. 117.n.18. *Manens tibi* Pſal. 117. *manebat* explicat Lyra: Ante votum tuum , & libe- Liran. rum tibi erat offerre , vel non offerre , obligari , vel non. *Et venundatum in tua erat poteſtate.* Syriacus Syriac.

Et

Et poſtquam venundatus eſt, rurſus tu poteſtatem habebas ſuper pretium. Æthiopic. *In voluntate pretium tuum*, id eſt, pretium agri venditi in tua libera poteſtate erat, ex quo patet, quod quando vendidit agrum non habebat votum, ſed quando partem pretii obtulit, hoc fecit cum voto, primitivi enim Chriſtiani cum oblatione ſuarum rerum paupertatis votum emittebant. [Æthiop.]

17. *Quare poſuiſti in corde tuo hanc rem?* Syriac. *Quid tibi venit in mentem, ne exequaris hanc voluntatem.* Vatabl. *Cur concepiſti.* Tigurina *cur induxiſti in animum*, cur apud te ſtatuiſti, & determinaſti. *Non es mentitus hominibus, ſed Deo.* Syriac. *Non es mentitus in homines, ſed in Deum.* Nempe præcipuè, ac principaliter contra Deum; Ananias mentitus eſt Petro, Apoſtolis, & Deo; & quia tam execrabile fuit mendacium contra Spiritum ſanctum, ut præ cæteris de illo maximè ſit deteſtandum, ac commemorandum, ſicut David ait Pſal. 50. n. 5. *Tibi ſoli peccavi*, quamvis deliquerit contra Uriam, & Bethſabe, ut explicant Theodorus, & Heſychius; & cùm ſupra dixiſſet *mentitus es Spiritui ſancto*, nunc verò ait mentitus es Deo, apertè conſtat Spiritum ſanctum verum eſſe Deum, ut tenet Catholica fides, & contra Macedonium, ut latè probant D. Athanaſ. D. Nicenus, D. Ambroſius, & alii Patres. [Syriac. Vatabl. Tigurin. Syriac. Pſal. 50. Theod. Heſychius]

QUÆSTIO III.

Quare D. Petrus arguit Ananiam de tentatione Satanæ, non verò de conſenſu ſuæ voluntatis, in quo extitit peccatum?

17. Ait D. Petrus ad Ananiam: *Cur tentavit Satanas cor tuum?* Videbatur quod non erat ille increpandus de tentatione Dæmonis, cum id non eſſet in ejus poteſtate, ſed de conſenſu, quem liberò ſuæ voluntatis actu præſtitit, in quò peccatum extitit.

18. Reſpondetur primò, & ad literam juxta morem Hebraicum tentatio ſumitur hic pro actu completo, & conſũmato prout involvit voluntatis conſenſum, ſic ait Paulus 1. Cor. 7. n. 25. *Non tentet vos Satanas.* Apocal. 7. n. 10. *Servate ab hora tentationis*, & 1. Jacob 12. *Beatus vir, qui ſuffert tentationem.* [*Tentatio pro actu completo.*]

19. Secundo *Cur tentavit Satanas*, Syrus legit: *Cur implevit cor tuum* avaritia, ac cupiditate, & cum cor ejus terrenis eſſet impletum inde facilem Satanas ad illud habuit ingreſſũ, ut ſuũ faceret, ac ſibi ſubjectũ.

20. De illo Avaro ſcribit D. Lucas 12. n. 17. *Cogitabat intra ſe dicens: quid faciam? quod non habeo, quod congregem fructus meos: & dixit ſcio quid faciam, deſtruam horrea mea, & majora faciam; & illuc congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi, dicam animæ meæ. Anima habes multa bona in annos multos, requieſce, manduca, bibe, epulare: dixitque illi Deus: ſtulte hac nocte animam tuam repetent à te.* Mens hominis tota erat in futurum, quid faciam, majora faciam congregabo fructus meos, dicam animæ meæ, & de præſenti, quid habeat, nihil aliud, niſi anxietates, ac ſollicitudines, quibus maximè torquebatur, dè deſtruendis horreis, ac reædificandis, & de coacervandis fructibus: Deinde tota vox ejus erat per interrogationem *quid faciam?* & cum tantum ipſe terrenis eſſet deditus, cum nullo alio loquebatur, niſi cum Satana, à quo poſſeſſus, & arreptus ſepultus eſt in Inferno, D. Chryſol. ſerm. 164. expendens hominis verba ſic ait: *Quid faciam? Interrogantis vox erat, & quem putas interrogat iſte? erat in illo alter, quia ad ejus penetralia jam Diabolus poſſeſſor inſederat.* Ex terreno affectu jam homo ſuus non erat, ſed illius poſſeſſor, ac dominus Diabolus. [Luc. 12. — *Ex terreno affectu ingreſſus Diaboli.* — D. Chryſ.]

Tertio juxta lectionem Syriac. *Implevit cor tuum.* 21. D. Baſil. ſerm. de inſtit. Monach. ſic ait: *Ananias humanæ gloriæ cupiditate inductus, quidquid in bonis habebat: per profeſſionem Deo conſecravit, quo videlicet egregio facto hominum de ſe admirationem excitaret, de pretio autem callide, poſtea neſcio, quid intervenerit.* Solebant primitivi Chriſtiani venditis rebus ſuis earum pretium cum paupertatis voto ad Apoſtolorum pedes offerre, & qui hoc ita faciebant, in magna opinione habebantur, apud alios hujus vanitatis vento implevit Satanas cor Ananiæ, & quamvis evacuavit eum de magna parte pretii ſuarum rerum inſufflavit in eum vaniſſimos laudum humanarum ventos, quibus illius cor impletum ſtatim tranſivit in poſſeſſionem, & dominium Satanæ, avaritia humanæ gloriæ cupiditate inductus, &c. [D. Baſil. — *Diabolus per vanitatem intrat animam.*]

Dixit ſerpens mulieri: *Nequaquam morte moriemini, ſcit enim Deus, quod in quocumque die comederitis, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii ſcientes bonum, & malum*, Geneſ. 3. n. 5. quæ comedit, deditque viro ſuo: Valde mirum, quod mulier uno ſerpentis verbo perſuaſa fuerit, abſque dubitatione, ac cunctatione quieverit dictis ſerpentis, & contra Dei mandatum comederit. Non mirum, quod ubi primum ſerpens cœpit mulieris aures percutere, tumorem, ac inflationem vanitatis infundit: *Eritis ſicut Dii*, confeſtim ipſam devictam, ac proſtratam habuit, ibi D. Chryſo. ſic ait: *Vidiſti quomodo illam Diabolus captivam duxit, quomodo inflata ſpe vana, ab his, quæ ipſi conceſſa erant, exciderit.* 22. [Geneſ. 3. — *Vanitate decipitur Eva.* — D. Chriſoſt.]

De viro ſancto, ac juſto, dicitur Pſalm. 23. n. 5. *Qui non accepit in vano animam ſuam, nec juravit in dolo proximo ſuo.* Expende ultima verba: *Nec juravit in dolo*, id eſt omnino alienus eſt à dolo, mendacio, ac ſimulatione, omnia ejus opera ac verba ſunt in ſimplicitate, ac ſinceritate, omnique virtute; & unde illi tanta probitas, ac rectitudo? Ex his, quæ præmiſerat: *Non accepit in vano animam ſuam*, non in vanitatibus, ac mendacibus rebus meditatur, nec ventos paſcit, ſed totus ad æterna ac ſuperna fertur, & ideo falſitatum parentem à ſe abjecit. D. Auguſt. ibi ait: *In rebus non permanentibus, non deputavit animam; ſed æternam, ſtabilem, atque incommutabilem, deſideravit; ideo ſine dolo ſicut ſimplicia, & non fallacia ſunt æterna, ita ſe præbuit proximo ſuo.* 23. [*Alienus à vanitate, & dolis.* — D. Aug.]

Ait idem Regius Vates citato Pſ. n. 7. *Attollite portas Principes veſtras, & introibit. Rex gloriæ*, ut Rex gloriæ intraret, ſufficiebat portas aperire, cur ergo præcipitur attolli? Ut hoc ſcias, vide quænam ſint iſtæ portæ; ſunt nempe præſumptio, & vanitas quæ omninò ſunt amovendæ, ac rejiciendæ, ut Chriſtus valeat in animam intrare. D. Auguſt. quæſt. 112. ait: *Tollendas dicit fallaces portas Diaboli ſubtilitate compoſitas; quæ ſunt præſumptio; ut introeat Rex gloriæ Chriſtus Jeſus Dominus noſter.* 24. [Pſalm. 23.]

QUÆSTIO IV.

Quare cùm hoc peccatum Ananiæ fuiſſet occultum inter ipſum, & ſuam uxorem, tamen notum, ac manifeſtum factum eſt?

Ananias depoſuit in corde ſuo defraudare de pretio agri, ſolumque hoc tractavit cum uxore ſua tamquam conſilio inito, ut dixi ſupra in expoſitione ad verſ. 2. & tamen hoc maximè factum eſt publicum in tota Eccleſia, nam, ut Chriſtus D. dixit: *Nihil eſt opertum, quod non reveletur: & occultum, quod non ſciatur*, Matth. 10. n. 26. & unde hoc factum eſt manifeſtum inquirimus. 25. [*Omnia manifeſtantur.*]

26. Primò. A lumine Spiritus ſancti, qui abdita, & obſtructa revelat, ita D. Cyrilli Hieroſol. Catech. 16. *Non adfuerat Ananiæ, & Saphiræ, Petrus, cum ſua bona vendebant, ſed per Spiritum aderat; nullus erat accuſator, nullus teſtis, unde igitur evenit, ut noſſet: Qui erat abſque literis per gratiam Spiritus illa didicit.* Dum Petrus eſſet repletus Spiritu ſancto abſque teſte, ac accuſatore illa agnovit, & penetravit.

D. Cyrill. *Spiritus Sanctus omnia penetrat.*

27. Cum accuſaretur Suſanna à falſis teſtibus, ex nullo humano medio eorum falſitas deprehendi poſſet, ex quo illi de ſuo mendacio maximè ſe ſecuros promittebant, illa ab omnibus deſtituta clamat ad Dominum, quid tunc; *Excitavit Dominus ſpiritum ſ. pueri adoleſcentis*, Daniel. cap. 13. n. 45. qui totas falſitarum machinationes aperuit, ac detexit. D. Ambroſ. lib. 3. de Spiritu ſancto c. 8. ſic loquitur: *Vbi Dominum invocavit, Spiritum meruit, qui latentem Presbyterorum conſcientiam revelavit.* Juxta humanam conditionem ſeniorum falſitas potuit latere, at ubi divinus Spiritus acceſſit, nil valuit eſſe abſconditum, ſed omnia in lucem claram prodierunt.

Dan 13. D. Ambr. *A divino Spiritu omnia in lucem.*

28. Secundo D. Petrus agnovit per revelationem Spiritus ſancti, & quomodo alij agnoverunt; ad quod reſpondet D. Athanaſ. orat. in Paſſ. Domini, ibi ait: *Miniſter veritatis Petrus eum à ſe extrudit*, dicens: *Non es mentitus hominibus, ſed Deo. Qua in parte ingens miraculum editum eſt: & quod enim ſolus noſcat Petrus, id morte Ananiæ omnibus innotuit.* Si fraudis mendacium in abdito, & ſecreto Ananias, & Saphira determinarunt, unde publicum, ac manifeſtum eſt. *Id morte Ananiæ omnibus innotuit.* Mors, & ſupplicium teſtatur eos mendaces, eorum crimen, ac culpam teſtatur, & clamat: Omnibus tacentibus ipſa pœna perenne culpæ memoriale eſt de eorum falſitate in voto, ſeu juramento facta.

D. Athan. *Pœna teſtificat crimen mentientis, ac pejerantis.*

29. Loquens Zacharias Propheta de ſupplicio hominis mendacis, ac falſo jurantis cap. 5. n. 4. ait: *Educam illud, dicit Dominus exercituum & veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendaciter, & commorabitur in medio domus ejus, & conſumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus.* Valde mirum quod ſupplicium contra hominem mendacem, non ſolum fulminatur contra ipſum, ſed etiam contra domum ejus lapides, ac ligna, ut omnia diſſipentur, ac deſtruantur; & cur tanta fiat deſolatio in domo ejus; Ut ipſa totalis ruina ſit perpetuum monimentum pœnæ mendaciter loquentis, ac falſo jurantis; hoc enim execrabile crimen eſt, ut tanta afficiatur pœna, qua puniuntur facinoroſi, ac rei humanæ, ac divinæ Majeſtatis læſores; quorum domus diſſipantur, ſoloque æquantur, eorum crimen ſemper ſit vivum in hominum memoria, & nunquam ab illa excidat. D. Chryſoſt. homil. 15. ad populum ſic ait: *Qua vero cauſa, & ligna jurantis diſſolvit? ut ruina alijs correctio fiat: Poſtquam enim jurantem mortuum terra condi neceſſum eſt domus diſſolutæ, & ruina facta prætereuntibus, & cernentibus admonitio erit.*

Zach. 5. *Pœna delinquentis doctrina aliorum.* D. Chryſ.

30. Pro libertate populi Iſraëlis, ac deſtructione Ægypti, ait Deus, Exod. 6. n. 6. *Redimam in brachio excelſo, & judicijs magnis.* At de deſtruendo Sedecia Rege, ait Dominus per Ezech. 17. n. 9. *Non in brachio grandi, nec in populo multo, ut evelleret eum radicitus.* Et ſi deſolatio Ægypti facta eſt in brachio excelſo, & judiciis magnis, cur non ſic in Sedecia deſtruendo brachium magnum non requiritur? Ille mendax prævaricatus eſt juramentum Deo præſtitum, ut ait idem Ezech. citat. cap. 17. n. 16. & 18. perditus autem falſo jurans non indiget brachio excelſo, ipſi per ſe fit imbellis, & levi impulſu per ſe ruit, & cadit: citatus D. Chryſoſt. ſic inquit: *Demonſtrare volens quod non humana vi deſtrueretur, ſed quoniam Deum fecit ſibi inimicum per illa juramenta ſubjunxit: & non in brachio grandi.* Et ad hoc D. Chryſoſt. citat. multa adducit.

Exod. 6. Ezech. 16. *Mendaciter jurans per ſe ipſum ruit.* D. Chryſ.

QUÆSTIO V.

Quare Ananiæ mendacium dicitur ſpecialiter commiſſum contra Spiritum Sanctum?

HOc mendacium Ananiæ poterat dici commiſſum contra Patrem, & Filium, tamen particulariter dicitur factum contra Spiritum ſanctum, & primo: Poſtquam Chriſtus aſcendit in cœlum miſſus eſt nobis in die Pentecoſtes, Spiritus ſanctus, tanquam Pater, Sponſus, Dominus ac Rector totius Eccleſiæ, ſic dicitur, Actor. 20. n. 28. *In quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* Sic & in rebus magnæ conſiderationis, quæ ad bonum Eccleſiæ regimen pertinebant dictum eſt ab Apoſtolis, Actor. 15. n. 28. *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis &c.* Cum ergo fraus, & dolus Ananiæ eſſet commiſſus contra Eccleſiam, etiam ſpecialiter eſt perpetratum contra Spiritum ſanctum, qui eſt illius Dominus, Pater, Gubernator, ac Rector. 31.

Actor. 20. Act. 5. *Spiritus Eccleſiæ gubernator.*

Secundo Spiritus ſanctus, cum ſit amor infinitus, & increatus ipſe nobis infundit omnia dona, gratias, virtutes, ac bona opera, lucemque ad veram cognitionem, ac intelligentiam, ſic de eo canit Eccleſia *Veni dator munerum, accende lumen ſenſibus.* Ipſe divinus Spiritus excitavit, & movit Ananiam ad hanc ſublimem cogitationem, ut omnia ſua per votum Deo conſecraret, in quo mentitus eſt Spiritui ſancto Auctori tam ſublimis cogitationis, defraudans partem illius. 32.

Eccleſia. *Spiritus infundit omnia dona.*

Tertio: Spiritus ſanctus eſt Spiritus veritatis, ſic appellatur à Chriſto D. Joan. 16. n. 13. *Mittam vobis Spiritum veritatis.* Dicitur autem Spiritus veritatis; quia ipſe, ut explicant noſter D. Cyrill. & D. Auguſt. eſt Doctor, inductor, ac illuminator totius veritatis, quam ipſe divinus Spiritus infundit, & communicat Eccleſiæ in omni puritate, & ſimplicitate; mendacium autem, ut erat illud Ananiæ maximè eſt contrarium veritati, indeque maximè repugnans Spiritui veritatis, qui omnia illuminat, & illuſtrat in veritate. 33.

Joan. 16. *Spiritus veritatis manifeſtat omnem veritatem.*

Cum Chriſtus D. transfiguraretur ait D. Petrus: *Domine, bonum eſt nos hic eſſe, ſi vis, faciamus hic tria Tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, Eliæ unum*, Matth. 17. n. 4. Petro meditante tabernacula *Nubes lucidas obumbravit eos*, quæ nubes lucida, ut volunt D. Cyrill. Aug. D. Chryſoſt. eſt Spiritus ſanctus; quod eſt quod Petrus intentans fabricare tabernacula divinus ſpiritus ſe oſtentat in nube lucida? oſtendatur, quam diverſus Spiritus divinus ab humano; humanus intentat tabernacula, quæ obſcuritatem inducunt Solem, & lucem excludunt, & arcent, at divinus Spiritus veritatis totus lucidus, ac nitidus eſt, omne tenebroſum, ac obſcurum excludit, omnia facit apparere in luce, ac ſplendore; Spiritus humanus umbroſum, ac fictitium quærit, ut faciebat Ananias in præſenti; at Spiritus divinus, ut Spiritus veritatis, ſic movet, ut cuncta in luce innoteſcant, ut per ſuam ſanctam inſpirationem Petrum illuminavit. D. Chryſoſt. homil. 10. in Marcum inquit: *Mihi videtur iſta nubes eſſe gratia Spiritus ſancti: O Petre, quia vis tria tabernacula, reſpice unum tabernaculum Spiritus ſancti, qui nos pariter protegit, ſi feciſſes tabernacula, utique feciſſes humana, & utique illa feciſſes, quæ lucem excluderent, umbram includerent; nubes autem ipſa lucida, & obumbrans, hoc eſt unum tabernaculum, non excludit* Vide de hac re ſuperiorem quæſtionem n. 26. 27. 34.

Matth. 17. D. Cyril. D. Aug. D. Chryſ. *Divinus Spiritus omnia facit innoteſcere.* D. Chryſ.

Act. 5. n. 6. Audiẽs autẽ Ananias hæc verba

cecidit, & expiravit & factus eſt timor magnus, ſuper omnes, qui audierunt *Num.* 6. Surgentes autem juvenes amoverant eum, & efferentes ſepelierunt.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III.

35. Syriac. Græcus. Æthiop. Verſ. 5. *AUdiens autem Ananias hæc verba*, Syriacus *hos ſermones* ſuum crimen notum, & manifeſtum *cecidit, & expiravit*; Græcus *collapſus expiravit*. Æthiopic, *Convictus fuit Ananias, & proſtratus fuit, & obiit*. Ad vocem Petri, ac ad ejus verba lethali plaga divinitus Ananias percuſſus, quam D. Petrus divino Spiritu repletus agnovit, & annuntiat, ut pœna duorum fiat correctio multorum: Syrus. *Factus eſt timor magnus*, Syrus: *Pavor ingens invaſit omnes*, agnoſcentes quantum crimen ſit Dei legem violare, & votum Deo factum non adimplere.

36. Æthiop. Arabic. Verſ. 6. *Surrexerunt autem juvenes*. Æthiopic. *Iuvenes honoris* fortè aliqui adoleſcentes pij, ac devoti, qui in multis inſerviebant Apoſtolis. *Amoverunt eum, & efferentes ſepelierunt*. Arabicus, *operuerunt eum, ſublatum eſt, & ſepelierunt*, Extra Civitatem, nempe ut erat conſuetudo apud Iudæos, ut conſtat ex Geneſi de ſepultura Patriarcharum, & ex libro Regum de eorum ſepultura, & etiam ex ſepulchro Chriſti Domini.

QUÆSTIO VI.

A quo tam rigida mortis pœna Ananiæ inflicta eſt.

37. Origen. *Mors ex verecundia.* AUdiens Ananias verba Petri increpantis cecidit, & expiravit: Ad quod Origenes homil. 8. in Math. tanquam quid naturaliter factum videtur innuere, quod Ananias increpatione Petri percuſſus ex magno pudore, ac mœrore confectus cecidit, ac expiravit, ſicut refert Plinius lib. 7. cap. 53. Diodorum Dialecticæ profeſſorem ſubito ex pudore obiiſſe, eo quod quæſtionem quandam luſoriam non ſolviſſet.

38. *Mors animæ à Deo.* D. Hier. D. Thom. 4. Reg. 1. Carthuſ. Tertull. Communis, & vera ſententia eſt, quod Ananias ad vocem Petri lethali plaga à Deo inflicta cecidit, & mortuus eſt, ſic D. Hieron epiſt. ad Demetriadem c. 7. ait: *Petrus Apoſtolus, nequam increpatur eis mortem, ut ſtultus Porphyrius calumniatur, ſed Dei judicium prophetico ſpiritu annuntiat.* Unde merito ait D. Th. 2. 2. q. 64. art. 4. Petrum non ſua auctoritate, vel manu eos occidiſſe, ſed magis divinam ſententiam de eorum morte promulgaſſe, quod maximè apparet in Saphira, ſicut Parens Elias mortem Regis Ochoziæ ex Dei mandato declaravit, 4. Reg. 1. n. 4. & paſſim faciebant Prophetæ Carthuſian. exiſtimat eos fuiſſe occiſos ab Angelo. Tertull lib. de pudicitia cap. 21. tenet hic indicari typum excommunicationis, quæ eſt mors animæ.

39. Num. 25. Apollin. *Deus agnoſcens ſcelerũ vendicator.* Sciant potentes ſæculi Deum ſcelerum eſſe ultorem. Poſtquam fornicatus eſt Iſrael cum filiabus Moab, mandat Deus Moyſi: *Tolle cunctos Principes populi, & ſuſpende eos contra Solem in patibulis.* Numer. 25. n. 4. ſed cur contra Solem, ut Solem intuentes moriantur, Apollinaris in Catena Græca ait: *Suſpende contra: Id vero non tantum, ut occulta eorum facinora proderentur, quam ut per Solem, qui ſymbolum gerit ipſius Patris totius naturæ Deum agnoſcerent omnia intuentem, quem nec cogitationes quidem noſtræ mentis fallere poſſunt, quem quidem non pigeat occultum eſſe teſtem noſtrorum operum.* Ad intuitum Solis mandantur Principes ſuſpendi, Sol iſte noſter viſibilis ſymbolum eſt Dei omnipotentis, qui eſt *Sylveira in Acta.* verus Sol juſtitiæ ſciant; Principes, & potentes, quod Deus omnia eorum opera intuetur, illorumque vindex eſt, morte, & tormen is, ut alii tali exemplo melius diſpoſiti è vivis abeant, ut pœna eorum fiat aliorum correctio.

QUÆSTIO VII.

Quare tam rigidâ mortis pœnâ Ananias punitur?

RAtio literalis eſt ob fraudatum pretium agri, in quo furtum, & magnam injuriam contra Eccleſiam commiſit; quia ob votum paupertatis, jam illa pecunia pretii non erat ſua, ſed Eccleſiæ: injuriam etiam intulit Apoſtolis, quia eos intendit decipere, injuriam etiam fecit omni fidelium Congregationi, quia illud pretium dividebatur per ſingulos, ut unicuique opus erat, Actor. 4. n. 34. & 35. & ideo ſuæ fallaciæ merito pœnas luit. D. Ambroſ. lib. 3. Offic. cap. 11. ſic ait: *Licuit utique illi nihil offerre, & hoc ſine fraude feciſſet, ſed quia fraudem, immiſcuit non libertatis gratiam reportavit, ſed fallaciæ pœnas exolvit.* 40. *Fallaces puniuntur.* D. Ambr.

Secundo Cæſarius Nazianzi frater Dialogo 5. ſic ait: *Quamobrem tam enormiter lapſus, Sanctus ille vir Petrus veniam conſecutus, ipſe quoque veniam non dedit Ananiæ, & Saphiræ, ſed in una hora utroſque occidit verbis*, & poſt pauca ſic reſpondit: *Quandoquidem ſemel Deo dicatum aurum ſacrilegio vulneratus alienaverat, interrogatuſque negaverat, nec enim facultas concedendi ſcelus erat*, non conſentiente cum labiis corde Petrus peccavit, tamen oculorum Chriſti intuitu doluit, ac flevit amarè; at Ananias ter interrogatus, *cur Satanas, nonne manens, & venundatus in tua.* & obduratus perſiſtit, nec ſignum doloris, aut confeſſionis oſtendit, & ſi Petrus magnam habebat poteſtatem, & charitatem ad condonanda peccata, quæ per confeſſionem prodeunt in ore, non vero quæ obdurato corde abſcondita in eo retinentur, ut Ananias aliud habens in corde, aliud in ore, unde ipſe damnatus perditus eſt. Illi, qui ad nuptias veſte non competẽte intravit, ait ille Matth. 22. n. 12. *Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? At illle obmutuit.* In quo extitit tota ſuæ perditionis ruina, ut ibi ex multis Patribus dixi. 41. Cæſar. *Si deeſt confeſſio ad eſt damnatio.* Math. 22.

Tertio. Petrus, & cæteri Apoſtoli multas injurias pertulerunt, ut dicerentur ebrii, Actor. 2. ut vincti ponerentur in carcere, Actor. 4. n. 2. & infra in hoc cap. n. 18. cæſique ſunt flagellis infra in hoc cap. n. 40. At vero modo tam rigorosè ſe habet Petrus cum Anania, & Saphira. D. Petrus Prælatorum exemplar injurias illatas in propriam perſonam patienter ſuſtinet; at vero, ea quæ machinabantur contra auctoritatem ſui muneris, ut dolis, ac fallaciis deciperetur non diſſimulat, ſed rigidè invehitur, ac increpans punit. Judæi Chriſtum D. voluerunt de monte præcipitare, Luc. 4. n. 29 volueruntque etiam lapidare, in quibus placido vultu ſe habuit; ut cum diceretur eum Dæmonium habere, atque Dæmonis ope operari, Joan. 8. n. 49 Luc. 11. n. 19. *Quod valde alienum erat à Salvatore*, ut ait Haymo, multis occurrit, calumniam refutat, ut Salvatoris dignitas in nullo offendatur. 42. Actor. 2. Act. 4. *Prælatus ſuã injuriam ſuffert, non vero muneris.* Luc. 4. Ioan. 8. Luc. 11. Haymo.

Quarto, inquit D. Hieronym citatus ſuperiori q. epiſt ad Demetriadem: *Vt pœna duorum eſſet correctio multorum.* Lyranus, Ananias ſubito à Deo percuſſus: tranſgreſſores enim alicujus legis, ſeu ordinationis graviter in principio ſunt puniendi, ut lex firmetur, & alii terreantur, & hoc modo Nadab, & Abiu filii Aaron offerentes ignem alienum 43. D. Hier. Liran. *Pœna unius correctio multorum.*

 percuſſi

Levit. 10. Num. 15.

percuſſi ſunt à Deo in die ſuarum conſecrationum, Levit.10.n.1. & colligens ligna in Sabbatho lapidatus eſt, Num.15.n.32.

44. Oecum. *Superflua irā Dei ſollicitan.*

Quinto Oecumenius in præſenti ſic ait, *Hic autem ſacrilegium apparuit; ſiquidem quæ Deo ad egentium alimentum repoſita erant, ipſi ad ſuperfluos uſus inſumebant.* Illa, quæ Deo ad pedes Apoſtolorum offerebantur, erant ad egentium, ac pauperum alimentum, ut patet ex loco proximè citato, Actor.4. Ananias autem pecuniam quæ ad pauperes pertinebat ad ſuperfluos uſus reſervabat, & inde, in laqueum mortis incidit.

45. Per quadraginta annos populus alimentatus eſt cœleſti cibo manna abſque ulla offenſione, petierunt carnes, venerunt Coturnices, adhuc erant in faucibus eorum, & furor deſcendit ſuper eos, Num.11. n.33. de quo Pſalmographus, Pſal.77.n.31. *Et pluit ſuper eos ſicut pulverem carnes, & ſicut arenas maris volatilia pennata & adhuc eſcæ erant in ore eorum, & ira Dei deſcendit ſuper eos.* Per tot annos nunquam cum manna in iram Dei inciderunt, ut modo cum coturnicibus ſtatim in ipſa prima manducatione. Unde tanta rei differentia? Manna dabatur cum menſura accommodata uniuſcujuſque neceſſitati: *Colligat unuſquiſque ex eo quantum ſufficit ad veſcendum,* Exod.16. n.16. At in carnibus non erat menſura, ſed multa ſuperflua, & abundans ſupra neceſſitatem, & talia dum eduntur ſine menſura ruunt, & in interitum præcipitantur. D. Nazianz. orat. 3. & ait: *Panis in deſerto pluviæ inſtar fuſus, obſonium è Cælo miſſum, ille neceſſitati correſpondens, hoc etiam ſupra neceſſitatem impertitum.*

Num 11. Pſal. 77. *Non neceſſaria interitum generant.* Exod. 16. D. Naz.

46. Theod. *Peccandi Magiſtros, ac inventores Deus odit.*

Quinto Theodorus apud Caſſianum collat.6.c.11. ait: Ananias, & Saphira tam grandi pœna plectuntur; *quia novæ prævaricationis præſumptores reperti.* Hi duo maritus, & uxor fuerunt inventores, aut Auctores fallaciæ, ac deceptionis in Eccleſia fraudantes de bonis illius, & inde illis tanta pœna. Satis agitata quæſtio eſt, cur Angelo peccanti venia denegatur, quæ homini delinquenti conceditur. Peccat Angelus, utque reus punitur nulla ſpe veniæ data, peccat homo, & ut reus punitur, tamen condonatur peccatum, cujus rei optimam dat Albinus rationem ad cap.4.Geneſ. & ait: *Angelus ſui ſceleris inventor fuit, homo alterius fraude ſeductus:* Angelus fuit primus, qui contra Deum ſe erexit, & ipſum graviter ſe offendit, ſed Adam prius ſeductus eſt ab Eva, quæ prius peccaverat: At Angelus extitit primus inventor peccati, indeque tam miſerrimè in peccato ſepultus eſt, omni reſurgendi ſpe denegata, utpote, qui primus in cœlo peccaverat, & primus in terra Evam ſeduxit.

Albinus.

47. Mandat Deus Moyſi facere ſerpentem æneum: *Fecit Moyſes ſerpentem, & poſuit eum pro ſigno,* Num.21.n.9. Cur non potius fecit Leonem, Lupum, vel Urſum qui æquè ac Serpens ſolent ſævire in homines? D.Maximus homil.de Paſſion. *Utque primus apud Deum peccaverat, primus Crucis ſententiâ feriretur.* Serpens fuit primus, qui peccavit in cœlo, primus qui induxit ad peccandum homines in terra: inde jure optimo ſuſpenditur in ligno, ut primus omnium ſui ſceleris pœnam, ac caſtigationem ſentiat, atque importet.

Num.21. *Prior peccandi artifex pulſatur.* D. Max.

QUÆSTIO VIII.

Quare non lentè, ac charitativè admonet D. Petrus Ananiam, ut Joſue ſe habuit erga furti reum?

48. Joſue 7.

INventus fuit Achan furti reus, eumque ad ſe advocat, Joſue 7.n.19. & ait illi: *Fili mi da gloriam Deo Domino Iſrael, & confitere, atque indica mihi, quid feceris ne abſcondas: Reſponditque Achan Joſue, & dixit ei: Verè ego peccavi Domino, & poſt hæc fuit interfectus.* Si ergo tam benignè ſe habet Joſue, cum delinquente, eumque filium appellat, ut inducat ad pœnitentiam, ac confeſſionem: Cur ergo ſimiliter D.Petrus non benevole, ac paternaliter ſe habet cum Anania, ſed ſtatim tam ſeverè, ac durè increpat.

Difficultas quæſtionis.

49. D.Tho. *Correctio quando danda.*

Reſpondetur primò cum D.Thom.2.2.quæſt.33. art.7. ad ſecundum, quod admonitio, ac correctio fraterna eſt adhibenda, quando datur ſpes emendationis, quæ nulla erat, nec in Juda, nec in Anania, & ideo ait ſanctus Doctor uterque non fuit corripiendus, nec abmonendus; quia talis actus eſt otioſus non ſolum negativè, ſed etiam poſitivè, & *Sanctum non eſt dandum canibus,* Proverb. 9.

50. Peluſiota. *Peccata initio amputanda.*

Secundo D.Iſidorus Peluſiota lib.2.epiſt. 181.ait: *Cum tunc Evangelij ſementem Apoſtoli facere cœpiſſent, ac ſtatim zizania enata conſpexiſſent, ſapienti conſilio ea confeſtim evulſerunt, ne una cum tritici aucta futuro igni ad exuſtionem ſervarentur.* Inter incunabula ipſius Eccleſiæ, ac illius exordia, nata zizania fraudis, ac fallaciæ, rigidè, ac ſeverè in aliorum documentum fuit amputanda, ac eradicanda, ne purum fidelium triticum inficiaretur, ac venenum exhauriret, ut in ignem, ac perditionem rueret: Sic Magnus Elias *occidit Prophetas Baal, & ne unus quidem effugiat ex eis,* 3.Reg 18. num. 40. ne parva ſcintilla magnum excitaret incendium. 3. Reg. 18.

51. D.Chryſoſt. *Damnatur peccator inter probos vivens.*

Tertio D.Chryſoſtom. homil. 12.ait: *Oportebat,* inquit, *iſtum corrigi ſed non correctus eſſet: Nam qui talia viderat, nullumque lucrum inde fecerat, multo magis nec alia ratione lucri fieri poterat.* Cur magnus Petrus ſua Apoſtolica charitate Ananiam placidè, ac dulciter non commonefacit, ut pœnitens ſuam fraudem detegat, peccatum confiteatur, & miſericordiam, ac veniam impetret. Prudentiſſime Petrus tales admonitiones prætermiſit; *nam qui talia viderat, nullumque lucrum inde fecerat;* Nam pro tunc Apoſtoli magnis ſignis, ac præclariſſimis virtutibus fulgebant, & ſine ulla intermiſſione in converſione fidelium, ac ut eos ad pœnitentiam adducerent, incumbebant, qui omnes fideles ardentiſſima charitate, oratione, Sacramentis, eleemoſynis erat dediti, & qui inter tot, tantaſque virtutes degens avaritiam ſuæ fraudis non cohibuit, inutilis illi erat quæcumque alia admonitio; nulla enim major, & efficacior, quam tot, & tantorum virorum vivum exemplum.

52. Luc. 13. *Inter fructiferas vineæ damnatur ficulnea.*

Videns Dominus ficulneam infructiferam ait ad cultorem vineæ: *Succide illam: Ut quid etiam terram occupat,* Luc.13. num.7. ex quo motivo benigniſſimus Dominus tam ſeverè ſe habet erga illam ficulneam Gillibert. ſerm. 23. in Cantic. ſic inquit: *Forſitan, & ficulneam illam ſterilem, quam Dominus juſſit ſuccidi, fertiles de vicino vineæ condemnabant.* Undique vineæ florentes parturientes ſuaviſſimos fructus, circumdabant ficulneam, omnes fructibus plenæ, & ipſa ſola infructifera merito damnatur, ut igni comburatur.

53. Cum populus detineretur in Settim unus ex filiis Iſraël introivit ad ſcortum Madianitidem quod cum vidiſſet Phinees accenſus zelo Dei *arrepto pugione ingreſſus poſt virum Iſraëlitam in lupanar, & perfudit ambos ſimul, virum ſcilicet, & mulierem,* Num. 25. n.7. Cur Phinees, qui deſtinabatur in ſummum Sacerdotem, non prius ad eos clamat, ut eum timeant, & à tam nefario crimine ſe abſtineant. Iſti ſuam turpitudinem

Num. 25.

turpitudinem perpetrantur, ut ait Text. ibi n. 6. quando Moyſes, & omnis turba filiorum Iſrael ſtabant ad oſtium Tabernaculi, & orantes, & qui inter aliorum lachrymas, gemitus, ac orationes à ſua turpi libidine refrenabantur, ſed tanquam equus indomitus præcipitabatur, nulla admonitione erat trahendus, omniſque illi inutilis & improficua. Procopius apud Gloſſam ſic ponderat: *Hic ſcortator impudicitiæ ſuæ atrocitate ad juſtam iram provocavit Phinees, quod videlicet in conſpectu Moyſis, & principum libidinem exercuit nihil, etiam reveritus ipſorum lachrymas quas ante tentorium effuderunt.*

Inter aliorum lachrymas peccans deploratur. Procop.

QUÆSTIO IX.

An Ananias, & Saphira ſint in æternum damnati?

54. *Pars affirmans.* Caſſian. D. Aug. QUæſtio præſens eſt, An Ananias, & Saphira ſint in æternum damnati? Aſſerunt aliqui, ut Caſſianus collat. 18. cap. 7. Pro ea citatur D. Auguſt. ſerm. 27. de verbis Apoſtoli, dum ait: *Ananias pariter & vitam perdidit, & ſalutem.* Et D. Baſil. ſer. 1. de Inſtit. Monach. dum ait: *pœnitentia aditum invenire non potuit.*

55. *Sententia vera, & negans* Origen. Peluſior. D Aug. Contraria ſententia, ut benignior, & communis magis placet: Origenes tract. 18. in Math D. Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſt. 181. citaturque pro ea D. Auguſt. lib. 3. contra Parmen. cap. 1. ad illud 1. Cor. 5. num. 5. *Tradidit Satanæ in interitum carnis:* ſic ait: *Quid ergo agebat Apoſtolus, niſi ut interitu carnis, ſaluti ſpirituali conſuleret, ut ſive aliqua pœna, vel morte corporali, ſicut Ananias, & uxor ejus ante pedes Apoſtoli Petri ceciderunt, ſive per pœnitentiam, quoniam Satanæ traditus erat, interimeret in ſceleratam mortem carnis concupiſcentiam.*

56. Damian. In eadem ſententia eſt Petrus Damianus epiſt. 15. de contempt. ſæculi cap. 3. & ait: *Et quidem illis, utpote rudes, & ad fidem denuo venientes, nec dum fortaſſe ad plenum Evangelica præcepta didicerant; necdum enim ſacri doctrinæ Codices ad publicum commune proceſſerant: attamen qui in ipſo fidei tyrocinio quodammodo ſimpliciter peccaverunt, diſtricto quidem, pro judicio, ſola, ut credimus, ſunt corporis morte mulctati.* Erant iſti in principio Eccleſiæ & adhuc rudes in doctrina Apoſtolica, & poſſunt excuſari ſine gravi peccato aliquid ſibi eſſe licitum ad proprios uſus ſervare: Unde Carthuſian. exiſtimat, quod Petrus ſua prece Ananiæ gratiam pœnitendi impetravit, quem externis tam rigidè correxit. Hanc ſententiam communiter ſequuntur recentiores Lorinus, Cornel. à Lapide, Tirinus, Menoch. & alii.

Ratio concluſionis. Carthuſ. Lorin. Cornel. Menoch.

57. Nec ex tam grandi mortis pœna colligitur eos mortaliter peccaſſe, quia hoc ſæpè fieri, & maximè in principio legis, ut lex magis firmetur, & alii ad ejus obſervantiam exhortentur, ut Deus morte punivit Ozam ob arcæ contactum, ex eoquod eam labentem ſuſtentaſſet, ne caderet 2. Reg. 6. n. 7. & ille
2. Reg. 6. alius Propheta per Prophetam occiſus eſt, eo quod contra Dei mandatum in Bethel comediſſet, ſeductus ac deceptus ab alio Propheta, affirmans ſibi revla-
3. Reg. 3. tum eſſe poſſe comedere, 3. Reg. 13. n. 24. Similiter colligens ligna in Sabbatho ex Dei mandato lapida-
Num. 15. tus eſt Numero. 15. n. 32. In quibus tantum videtur peccatum veniale fuiſſe.

58. Et eſto quod concedatur Ananiam, & Saphiram mortaliter peccaſſe, audita tamen Petri inſcriptione poterant in ipſo mortis tempore dolere ad ſalutem,
D. Hier. ſic ait D. Hieron. in cap. 1. Nahum: non paucos de ſubmerſis in diluvio, vel mari rubro, & de crematis in Pentapoli, dolore interno evaſiſſe æternam mortem; qua etiam de cauſa dicitur, quod ille, quimo-

· *Sylveira in Acta.*

ritur in duello, vel clauſo oſtio à parte interiori, & invenitur laqueo ſuſpenſus, vel in puteo demerſus, ac ſuffocatus, vel interfectus cùm amaſia in lectulo ſepeliendus eſt in loco ſacro, atque pro eo ſunt offe- Navar.
renda ſacrificia, quia ſemper præſumitur quod in ex- Villalob.
tremis homo totis viribus agit de ſua ſalute æterna, Barboſ.
Ita Navar. lib. 3. conſil 7. de ſepult. Villalob. tom. 2. Dian.
tract. 31. diff. 3. n. 4. Barboſ. de offic. Paroch. c. 26. n. 49 Rodrig. Menoch.
Dian. p. 5, tract. 3. reſol. 10. Rodrig. Menoch Grafis, Grafis.
Hur. de Mendoza, multique alii, quos citavi, & ſe- Hurt.
quutus ſum in Opuſculis opuſc. 2. reſo. 48. quæſt. 2. num. 11. 12 & 13.

Actor. 5, *n.* 7. Factum eſt autem quaſi horarum trium ſpatium, & uxor ipſius neſciens, quod factum fuerat, introivit.

Num. 8. Reſpondit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, ſi tanti agrum vendidiſtis At illa dixit, etiam tanti.

Num. 9. Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui ſepelierunt virum tuum ad oſtium, & efferent te.

Num. 10. Et confeſtim cecidit ad pedes ejus & expiravit. Intrantes autē juvenes invenerunt illam mortuam, & extulerunt, & ſepelierunt ad virum ſuum.

Num. 11. Et factus eſt timor magnus in univerſa Eccleſia, & in omnes qui audierunt hæc.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

Verſ. 7. F*Actum eſt autem quaſi horarum trium ſpatium.* Syrus, *Tribus vero poſt horis.* 59. Syrus.
Pagninus, *Interceſſit intervallum trium horarum.* De Pagnin.
quo quæſt. ſequenti; *Neſciens quod factum fuerat*, nullus fuit auſus tam infelix nuntium ei aperire. *In-* Occum.
troivit. Oecumenius: *Non vocabat eam Petrus, ſed expectabat, ut ipſa, dum vellet, ingrederetur, data illi poteſtate reſipiſcendi, & non impudenter ingrediendi.* Vocabat eam culpa ſua, ut debitas lueret pœnas.

Verſ. 8. *Reſpondit ei Petrus.* Caietan. *Mulieri nempe eum ſalutanti*, Syrus, & alii *reſpondit*, legunt: 60. Caiet.
dixit, Hebræi frequenter ſumunt reſpondere pro di- Syrus
cere: *Dic mihi mulier*, nomen ejus tacuit, ut notat *Familiaritas mulierum fugienda.*
Lorinus, virum tamen expreſſerat Ananiam, cavenda eſt cum muliere familiaritas, cujus nota eſt, ac ſignū agnitio nominis: ſic ait Deus Moyſi: *Novi te ex* Exod. 33.
nomine, inveniſti gratiam coram me, Exod. 33. n. 12. & Iſaias. 49.
ad Iſaiam: Dominus ab utero vocavit me, & recordatus eſt nominis mei, cap. 49. n. 1.

Si tanti agrum vendidiſtis. Syriacus *fundum.* Æ- 61.
thiopic. *Vineam veſtram.* Lucifer. *Prædium*, & cum Syriac.
Apoſtolus ait: Si tanti vendidiſtis, notat Lyranus, Æthiop.
expreſſit pretium oblatum ab Anania, cujus tamen Liran.
quantitatem Lucas tacet, ut denotaret breve cum muliere colloquium.

At illa dixit: Etiam tanti. In quo mentita eſt; 62.
nam magnam partem pretii cum ſuo marito abſcon *Mulier mendax.*
dit, mulierum ingenium valde proclive ad mendacium: ſic Eva ait Serpenti: *Præcepit nobis Deus ne* Geneſ. 3.
comederemus, & ne tangeremus, Geneſ. 3. n. 2. & Deus ſolum interdixit eſum, nō vero tactum: Satanas audiens ſe pariturum riſit, & poſtea aſſeruit, ſe non Geneſ. 18.
riſiſſe, Geneſ. 18. n. 15. Sic mentita eſt Saphira. D. D. Chryſoſt.
Chryſoſtom. Magna cœcitas cum pertinacia multa reſpondit, putabat enim quod cum homine loqueretur.

63. Syrus. D. Chryſoſt. Æthiop. Gloſſa. Caiet. Carthuſ. Verſ.9. *Petrus autem ad eam, quid utique convenit tentare Spiritum Domini?* Sirus *Quoniam æquales fuiſtis ad tentandum.* D. Chryſoſt. *Conſpiratum eſt inter vos.* Æthiopic. *Quomodo communicaſtis inter vos.* Conventio facta eſt inter vos tentare Spiritum Domini propheticum in me, quo ego præditus ſum, & ſcio, & agnoſco veſtrum furtum; ita utraque Gloſſa & Caietan. vel, ut ait Carthuſian. tentare Spiritum Domini exiſtimantes furtum veſtrum poſſe effugere cognitionem Dei, quam mihi communicat.

64. 3. Reg. 14. 4. Reg. 5. *Ecce pedes juvenum.* forſitan D. Petrus audivit ſtrepitum eorum pedum redeuntium è ſepultura, ſicut audit Achias Propheta uxoris Roboam ſonitum pedum ejus. 3. Reg. 14. n. 6. vel Petrus agnovit, & vidit, ut Eliſæus, 4. Reg. 5. n. 26. Giezi currentem poſt Naaman.

65. Syrus. Carthuſ. Æthiop. Oecum. Verſ.10. *Confeſtim cecidit ante pedes ejus, & expiravit.* Syrus, *Et eo ipſo momento.* Æthiopicus, *Et proſtrata, ſtatim fuit ſub pedibus ejus*, Carthuſianus exiſtimat, quod percuſſa fuit ab Angelo, ſicut vir ejus Ananias. Oecumenius. *Quoniam* (ait) *in dolo conformem viro reperit, ſimili quoque pœna condemnavit.* Similes in culpa, ſimiles & in pœna. *Intrantes autem juvenes.* Syrus. Arabic. Æthiopic. *Iuvenes oneris*, qui erant deputati ad ſerviendum Apoſtolis. *Extulerunt, & ſepelierunt ad virum ſuum.* Syrus *ad latus viri ſui.* Arabic. *Prope maritum ejus.* Fuit celebris conſuetudo apud Hebræos ut conjuges eodem ſepulchro condderentur, ut teſtatur Abulenſis. 2. Reg. 15. q. 14. & ait: *Vt carnis conjunctionem ſequeretur conjunctio pulveris, & quia de coſta viri facta eſt mulier.* Quod probat multis exemplis. Abulenſ.

66. Syriac. Æthiop. Oecum. Verſ.11. *Factus eſt autem timor magnus.* Syriacus *Extitit timor ingens*, & ſubdit Textus: *In univerſa Eccleſia, & in omnes, &c.* Æthiopic. *Timuerunt omnes Eccleſiæ.* Et quamvis in illa ſancta unione fidelium, nullus aderat, qui mentitus eſſet Deo, tamen ut ait Oecumenius, *ex facto*, quod circa Saphiram *accidit, oritur in aliis ſalutaris timor*, in ruina unius prudens timet, ſic percuſſo Ozi, qui juxta arcam Dei mortuus eſt, extimuit David Dominum in die illa, 2. Reg. 6. n. 9. & maximè ponderandum, quod mortua Saphira, & marito, ut advertit D. Chryſoſt. *Nullus ibi tamen ingemuit, nullus ejulavit cum divinum judicium venerarentur, & diſcerent Deum non eſſe contemnendum*, ſed omnes ejus divinam voluntatem venerabantur cum multa humilitate. 2. Reg. 6. D. Chryſoſt.

QUÆSTIO X.

Quare in ſpatio trium horarum nullus extitit, qui nuntiaret Saphiræ terribilem ſui mariti mortem?

67. Theod. *Res domeſtica tacenda.* Valde mirum eſt uxorem de mariti morte nihil omnino reſciviſſe tribus horis, nemo à domo egreſſus renuntiavit? Nemo ſanè: quod pulchrè expendit Theodorus Studita ſerm. 117. & ait: *Scriptum eſt in Actis Apoſtolorum: factum eſt, quaſi horarum trium ſpatium, & Saphira uxor ipſius neſciebat quod factum fuerat. Certè in publico acta fabula eſt, & frequenti vulgi corona, ſed erat in idem, nimirum circunſpectio, modeſtia, Dei reverentia*, Tanti de malo domeſtico fuit ſilentium, & licet in auditorum oculis res peracta fuerat, inter Cancellos tamen domeſticos clauſa eſt, ita ut nefas duxerit unuſquiſque illud publicare.

68. Levit. 6. Præſcribit Deus modum, quo hoſtia offerenda eſt pro peccato, Levit. 6. n. 25. & 26. *Sacerdos, qui offert comedet eam in loco Sancto in atrio Tabernaculi*, &c. Cavet Moyſes ne hoſtia, quæ pro erratis expiandis offertur, efferatur extra domum ſacram: non ſic mandatur in aliis, quæ oblata erant pro purificanda muliere, vel pro redimendo parvulo, vel pro erratis per ignorantiam contra res ſacras; ſolum verò ea, quæ pro peccatis erant, in loco ſancto comedi jubentur; ſic bonus Deus errata aliorum vult eſſe abdita, ut non patiatur extra ſacrum ſeptum evehi, ac propalari. Philo Hebræus lib. de victimis, ſic ait: *Nihil enim extra fanum effertur, ne pœnitentis exprobrentur peccata priſtina, jacta in vulgus inimicorum ſuſurris, & linguis petulantibus.* Sic Deus curabat famam hominis, ut quæ pro ejus peccatis erant, veluti velo obducto occultarentur, atque abſconderentur. *Maximè occultanda aliorum ſcelera.* Philoſ.

69. 2. Reg. 1. Valde publicum, & notorium fuit omnibus, quod Saül bello fractus una cũ filio ſuo Jonatha ceciderit in bello, tamen David lachrymans ait: Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in compitis Aſcalonis, 2. Reg. 1. n. 20. Valde publicum extitit prælii infortunium, cur ergo David tam rigidè, ac ſeverè prohibet illud evulgari in Civitatibus Philiſthinorum, in magnum ſanè documentum; ſi enim ea, quæ ſunt aperta in omnium oculis ſunt operiẽda, quanto magis ea, quæ ſunt ſecreta, & occulta tegenda, ut abdita remaneant, ne per aliorum ora dicantur. Bachiar epiſt. ad Januar. *Prohibetur* (ait) *ne in terminis Geth, neque in finibus Aſcalonis, hoc eſt in notitiam ſæcularium hominum caſus fratris, vel ruina ſeminetur.* Hæc jubet, & monet David. *Aliorum defectus tegendi ſunt.* Bachiar.

70. Matth. 26. Proditorem notans ait Divinus Magiſter: *Vnus veſtrûm me traditurus eſt.* Matth 26. n. 21. contriſtati cæteri Apoſtoli ſollicitè quærunt n. 22. *Nunquid ego ſum Domine?* quærit etiam Judas n. 25. *Nunquid ego ſum Rabbi.* Impudens proditor, ne hoc audenter quæras, cum experientia agnoſcas cœleſtem Dominum cordium cogitationes penetrare, & ſcire, ſic aliquando ad circunſtantes dixit: *Quæ cogitationes aſcendunt in cordibus veſtris*, Matth. 9. n. 4. Similiter autem de Phariſæo cogitante intra ſe Luc. 7. n. 39. ergo bene debebat Judas hoc cognoſcere quo Chriſtus D. ſuas proditorias machinas apertè deprehendebat, quomodo ergo audet interrogare: *Nunquid ego ſum Rabbi?* Et non timet quod in faciem ei dicat Chriſtus: Tu es ipſe proditor. Perbelle Euthymius ait: *Interrogat & ipſe confidens de præceptoris benignitate, quod palam non arguerit eum.* Sciebat Judas Chriſtum de peccato domeſtico taciturum, qui docuerat peccantem hominem vulgo exponendum non eſſe. Math. 9. Luc. 7. *Occultum ſcelus palam non carpit Magiſter.* Euthym.

QUÆSTIO XI.

Quare Saphira mortua cecidit ad Petri pedes?

71. Oecum. Poſtquam Saphira interroganti Petro negat pretium agri venditi eam admonet, dicens: *Quid convenit vobis tentare ſpiritum Domini? ecce pedes eorum, qui ſepelierunt virum tuum, efferent te.* Et objicit Apoſtolus terribilem mariti mortem, ut eam inducat ad pœnitentiam, & alto Dei judicio eam ad pedes ſuos admittit, ut ſi velit abſque auditu aliorum valeat confiteri, & veniam, & remedium obtinere, & mortis pœnas evitare, eleganter Oecumen. & ſic ait: *Quomodo ad pedes ejus? quia juxta eum ſtabat: Petrus vero ſtetit juxta eam, ut ſi reſipiſcere vellet, ac confiteri non vereretur alios, qui audirent.* Eximius Chriſti Vicarius Petrus, ne inferret mortem merenti mulieri, ſed proponit mariti caſum, ut ex timore ſimilis pœnæ eam inducat ad pœnitentiam confeſſionis, quàm facile poteſt præſtare, cum ad

ipſius

ipſius pedes eam admittit, ex quo aliqua ſunt colligenda.

72. Primò quod calamitas, ac adverſa fortuna multum conſcientiam ſtimulat, multum oculos aperit ad cognoſcenda propria. Venditur Joſeph in Ægyptum à fratribus ſuis, qui pluſquam per viginti annos, cum multa felicitate degunt in domo paterna abſque ullo remorſu criminis in fratrem, tempore famis deſcendunt in Ægyptum ad quærendum alimenta, quos agnoſcens Joſeph *tamquam ad extraneos durius loquebatur*. Geneſ. 42. num. 7. arguit deinde homines, ut dolis ſuadendis artifices: *exploratores eſtis*. num. 9. minatur ſordes carceris, ut deprehendat vera, ne dixerint; *Vos eritis in vinculis*: Tunc ipſi fratres tanto labore prudentiores facti inter ſe dolentes dicunt: *Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem noſtrum*. Ibidem nu. 21. cum enim aliena infelicitate felices agerent fratres, nulla erat peccati conſcientia, nullius pœnitentiæ dolor; cum vero vexantur calamitatis morſu atque adverſâ fortunâ opprimuntur, erratum agnoſcunt, & fatentur pudore ingenuo. Rupertus lib. 9. cap. 3. ſic pro Joſeph loquens: *Juſtæ namque, & idoneæ ſeveritatis fuit, quod peccatores tandiu flagellat, & corripit verborum ſtimulis, clavisque acutis, donec peccatum ſuum agnoſcant, & dicant: merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem*. Quod confirmari ex prodigo poteſt, qui in ſe reverſus dicebat: Luc. 15. numer. 18. & ex ſancto latrone: *Nos quidem juſta, &c.* Luc. 23. num. 41. Unde Petrus mulieri objicit mortem mariti.

Gen. 42. *Calamitas adigit ad peccati confeſſionem*

Rupert.

Luc. 15.

Luc. 23.

73. Secundò magna miſeria hujus mulieris, quia ad pedes Apoſtoli mortua recidit, ubi remedium aderat in quo poterat, ſalutem impetrare. Cum boves recalcitrarent, & declinarent arcam, *extendit Oza manum ad arcam, & tenuit eam, iratus Dominus contra Ozam percuſſit eum, qui mortuus eſt ibi juxta arcam*. 2. Reg. 6. num. 7. In omni ſuo labore populus ad magnum ſubterfugium ad arcam confugiebat, & cum populus vellet lapidare Moyſen, ipſe ad tabernaculum confugit, in quo erat arca. Rupertus lib. 6. ait: *Lamentabilis caſus tactu arcæ periit, cujus viſu alii ſanabantur*.

Ubi remedium ibi mors.

2. Reg. 6.

Rupert.

74. Tertiò: Audiens mulier verba Petri cecidit ad pedes, apud quos proxima erat, ut ſi vellet confiteretur peccatum ſuum, ut veniam impetraret. Peccavit populus magno peccato adoratione vituli, Moyſes rogans, ut Deus dimitteret tantam offenſam, Exod. 32. num. 31. ait: *Obſecro; peccavit populus iſte peccatum maximum, fecerunt ſibi Deos aureos, aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo*. Ut Deus condemnaret peccatum multas poterat Moyſes rationes proponere, prima omnium eſt peccatorum confeſſio: *Peccavit peccatum maximum*. D. Chryſoſt. apud Caten. Lyppom & ait: *Cur quæſo incipit Moyſes à confeſſione peccati? quia in mundanis, ac forenſibus judiciis, poſt accuſationem, & criminum confeſſionem ſequitur mors: Cæterum apud Divinum tribunal poſt accuſationem, & confeſſionem criminum datur corona*. Tamquam omnium efficaciſſimum remedium ad indulgentiam proponit Moyſes peccatorum confeſſionem; nam inter ipſam, & coronam nullum eſt medium.

Exod. 32. *Ex confeſſione corona.*

Chryſoſt.

75. Poſtquam Caïn perpetravit ſuum fratricidium, loquens Deus cum eo, & interrogat: *Ubi eſt Abel frater tuus?* Geneſ. 4. numer. 9. Bene ſciebat Deus Abelem à Caïno fuiſſe obtruncatum, ſed quærit judex omnium agnitor, ne reus peccatum tegat, indeque occaſione data, eum ad pœnitentiam, ac confeſſionem inducat, ut ait Tertull. lib. 2. in Marcionem cap. 25. *Ut daret locum ſponte confitendi delicta, & eo nomine relevanda*. Dare veniam Caino judex voluit, cum eum ad confeſſionem eliceret; aperit enim locum indulgentiæ vera confeſſio delictorum.

Geneſ. 4. *Ad confeſſionem ſcelerum allicit Deus.* Tertull.

Actor. 5. *Num.* 12. Per manus autem Apoſtolorum fiebant ſigna & prodigia multa in plebe, & erant unanimiter omnes in porticu Salomonis.

Num. 13. Cæterorum autem nemo audebat ſe conjungere illis: ſed magnificabat eos populus.

Num. 14. Magis autem augebatur credentium multitudo virorum, ac mulierum.

Num. 15. Ita ut in plateis ejicerent infirmos & ponerent in lectulis, ac grabatis, ut veniente Petro, ſaltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus ſuis.

Num. 16. Concurrebat autem & multitudo vicinarum civitatum Jeruſalem afferentes ægros, & vexatos ab ſpiritibus immundis, qui curabantur omnes.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

Verſ. 12. PEr manus autem Apoſtolorum, id eſt per operationes, & actiones Apoſtolorum, omnium enim manus eſt organum, ſic dicitur Actor. 2. num. 23. Judæos interfeciſſe Chriſtum *per manus iniquorum*, hoc eſt per homines iniquos, vel, quia ſuis manibus miracula faciebant benedicendo, ſignum Crucis faciendo, ac ſuo contactu, quo Petrus elevavit claudum Actor. 3. num. 7. *ſigna, & prodigia* Syrus. Edebantur *ſigna, & virtutes*. Æthiopic. *miracula*. 76.

Act. 2.

Act. 3. Syrus. Æthiop.

In plebe, ut notat Lyranus: *Non dicit in Principibus, quia non credebant paucis exceptis, qui occulte Chriſtiani erant, ut Gamaliel, Nicodemus, & aliqui*. *Unanimiter omnes*, Gloſſa gratiæ magnitudo non fecit in eis diviſionem, ſed potius unitatem. *In porticu Salomonis*. Æthiopicus *In domo ſancta*. De hoc porticu jam dixi ſupra cap. 3. num. 2. Gloſſa alludens ad Salomonem ait: *Erant ſapientes in domo ſapientis, ubi orationi ſimul inſtabant, & doctrinæ*. Deinde hic porticus erat valde ampliſſimus & capax tot millium Chriſtianorum. 77.

Lyra. Gloſſ. Æthiop. Gloſſa.

Verſ. 13. *Cæterorum autem nemo audebat ſe conjungere illis* Syriacus *Ex aliis autem nemo audebat ad eos accedere*. Aliqui referunt ad infideles, alii ad fideles; ſed indefinitè ad omnes, ad infideles, qui trepidi, ad fideles ex reverentia Apoſtolorum. Lyranus, & Gloſſa ob pœnam impoſitam ſuper Ananiam, & Saphiram, ſed hoc non ſtat, quia dicitur ſequenti numero: magis augebatur credentium numerus. 78.

Lyran. Gloſſa.

Verus ſenſus eſt, nemo audebat ſe Apoſtolis inſerere, aut Apoſtolorum ſe familiarem oſtendere partim metu Judæorum, partim reverentia Apoſtolorum, quia, ut ait D. Chryſoſt. *Erant ſicut Angeli admirabiles*, gravitate venerabiles, oratione cæleſtes, moribus divini, vultu venerabiles, affabilitate amabiles, ignem zeli, ac devotionis ſpirantes. *Magnificabat eos populus*. Æthiopicus *Honorabant eos populi*. 79.

D. Chryſoſt. Æthiop.

Verſ. 14. *Magis autem augebatur credentium in Domino*. Syrus *magis accreſcebant ij, qui in Domino credebant*. Lucifer. *Magis addebantur* Oecumenius *magis accedebant*. Hebraiſmus eſt *in Domino* pro in 80.

Syrus Lucifer Oecum.

 Dominum,

Dominum, ſicut dicitur tangere in capite, id eſt in caput. *Virorum, ac mulierum* facit hic mentionem mulierum ad honorandum ſexum, ne videatur deturpatus ruinâ Saphiræ.

81. Caiet. Verſ. 15. *Ita ut in plateas ejicerent infirmos.* Notat Caietanus quod tanta erat miraculorum copia, ægrorum multidudo concurrentium ad Apoſtolos, ut eos, nec ad Apoſtolos deferre, nec Apoſtoli domatim obire poſſent, quapropter eos efferebant in plateas, per quas tranſituri erant Apoſtoli, ut ibi ab eis curarentur, *& ponerent in lectulis*, Syrus *efferrent*, D. Chryſoſt. *Exportarent.* Æthiopic. *Adducebant, in grabatis*, grabatum eſt ſpecies lectuli ſimplicior, & vilior, qualis eſt pauperum, & ægrorum geſtatilis.
Syriac. D. Chryſ. Æthiop.

82. *Ut veniente Petro ſaltem umbra illius obumbraret.* Syrus *umbra illius operiret.* Æthiopic. *Ita ut attingeret eos umbra Petri, quando tranſiret.* Boſius de notis Eccleſiæ lib. 18. cap. 1. & favet Chryſoſt. exiſtimat, quod umbra Petri unum dumtaxat tangente, cæteri propinqui, vel in eadem platea exiſtentes ſanabantur licet ab umbra Petri non tangerentur. & huic ſenſui favent ſequentia verba in plurali. *Liberarentur ab infirmitatibus:* tamen germanior ſenſus eſt; certatim omnes contendebant inſerere ſe ſub umbra Petri, & quotquot eâ tangebantur, ſalutem conſequebantur.
Syrus. Æthiop. Bozius. D. Chryſoſt.

83. Verſ. 16. *Concurrebat multitudo* ex omni loco, ac civitate vicina *vexatis à ſpiritibus immundis*, nempe energumenos, poſſeſſos, & obſeſſos à Dæmonibus, dicuntur immundi, quia ad multas immunditias homines provocabant, ac excitabant, ſcilicet ad odium Dei, iram, luxuriam, gulam, ac ſimilia. *Et curabantur omnes.* Æthiop. *Et vivificabat eos omnes.*
Æthiop.

QUÆSTIO XII.

Quare D. Petrus umbrâ facit miracula & ſanat, quod de nullo alio Sancto legitur?

Valde mirabilis prærogativa D. Petri quod umbrâ ſanaret infirmos, non ſolum eum, quem
84. umbra tangebat, ſed etiam illum, qui ei proximus erat, omneſque in platea exiſtentes, ut in expoſitione dixi ex Bozio, quod de nullo alio ſancte legitur: Unde Petro tanta excellentia.

85. Lirani. Reſpondet primo Lyranus: *Ponitur differentia Petri ad alios Apoſtolos in operatione miraculorum, nam alii Apoſtoli curabant infirmos per tactum manuum, ſicut dicitur ſupra per manus Apoſtolorum, Petrus autem non ſolum per tactum, ſed etiam per umbram, quod eſt majus, quod fiebat ad oſtendendum quod erat principalis Apoſtolus.* Maxima ſanè excellentia Petri, utpote primus, & principalis Apoſtolus, ut ejus umbra, quæ eſt privatio lucis, ac nihil, majora magnalia operetur, quam quæcumque alia mirabilia aliorum Sanctorum ut jam notavi tom. 2. in Apocalypſ. cap. 21.
Nihil Petri valde mirabile.

86. Theoph. Secundo D. Theophylus Alexandrinus de celebratione Paſchatis ait: *Apoſtolica umbra non obfuſcat, ſeu in vita lucem inducit.* Magna excellentia in Apoſtolica umbra; quod non nitet, ac magna apparet inter obſcuras umbras, ſed inter ſplendentes vitæ luces, hæc eſt illuſtriſſima celſitudo; non de aliorum initio, ac obſcuritate ſplendeſcere, ſed de propriis virtutibus fulgere; nam ut pulchrè ait D. Nazianz. orat. 2. de Pace: *Extrema quippe miſeria eſt, non propriis viribus, ſed de aliorum imbecillitate niti.*
Magna gloria ac propriis viribus niti D. Naz.

87. Tertio peculiariter umbra Petri ſanat, ipſe ter negavit D. Magiſtrum: *Non novi hominem*, Matth. 26.
Matth. 26. Ut ergo ipſe verus, ac firmus Chriſti diſcipulus, & amicus jam in ſua gratia per pœnitentiam agnoſceretur ab omnibus, requirebatur, ut majora, ac illuſtriora miracula, quam omnes alii ederet, ac demonſtraret, & ideo Reſurrectionis nuntium præcepit Angelus mulieribus: *Ite dicite diſcipulis ejus, & Petro*, Marc. 16. n. 7.
Multum requiri ur, ut inimicus pro amico habeatur. Marc. 16.

Quarto. Rabbanus ait: *Tot erant tunc infirmi à credentibus allati, ut omnes non poſſent Petrum contingere*, & inde per umbram ſanabat; magna, & præclara charitas D. Petri; quia gratia ſibi à Deo data omnes appropinquando non poterant fui, illam extendebat, non ſolum ad propinquos ipſum tangentes, ſed etiam per umbram ad diſtantes in platea, ut notavi in exordio quæſtionis. Cum turba fameſcens Chriſtum ſequeretur in deſerto ſcribit D. Joan. cap. 6. n. 2. *Jeſus* ſubiit in montem, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. *Et cum ſublevaſſet oculos, & vidiſſet, quia multitudo maxima venit ad eum.* D. Magiſter elevat oculos, non ad diſcipulos ſedentes cum eo, ſed ad turbam fameſcentem & diſtantem; non enim coarctat ſuam gratiam in amicos, & propinquos, ſed in extraneos, ac remotos exundat. 89.
88. Rabban. *Gratia Petri præſentibus & abſentibus.* Joan. 6.

Quinto Beda, & ait: *Petrus umbra corporis ſui inviſibiliter allevabat infirmos, qui nunc inviſibili ſuæ interceſſionis umbraculo fidei infirmos corroborat.* Eximia Petri beneficentia, per umbram ſanat & dat ſalutem, ſicque ſuam impendit gratiam, ut umbra eam tegat, & abſcondat, non voce, non tactu, vel aliquo ſigno tantum ſalutis donum elargitur, ſed ſua inviſibili virtute operatur. Maximè beneficii miraculum illuſtratur, dum abſconditur, incrementum accipit à tenebris, nobilitatur ab umbra à qua generoſius, ac illuſtrius evadit; nam illius evulgatio multum corrodit doni gratiam, ac minuit beneficientis largitatem.
Beda. *Abſconditus beneficus dum benefacit.*

Cum in vertice montis Thabor cum tribus Apoſtolis ſuis Petro, Jacobo, & Joanne, apparent in gloria Moyſes, & Parens Elias, loquitur Petrus, ut tria fiant Tabernacula, tunc *adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos*, Matth. 17. n. 5. alia lectio habet: *obumbravit eos*, ex quo magna inſurgit quæſtio, ſi nubes lucida, quomodo obumbrans, & obſcurans; magnum enim diſcrimen eſt inter lucidum, & obſcurum, ſi lucida, quomodo obumbrans, & obſcurans. Cardin. Hugo. *Nubes lucida obumbravit eos; ex luciditate obumbrantur.* Nubes illa erat D. Spiritus ſub figura nubis, ut jam dixi ex D. Chryſoſt. & docet D. Damaſc. orat. de Transfigurat. Nubes lucida, ut eos illuminet in cogitatione tantorum myſteriorum obumbrans, & occultans perſonam Divini Spiritus apparentis ſub nube, ut inde, (ut moraliter dicam) maximè grandeſcat cœleſte donum, benefacit illuminans, & abſcondit perſonam dantis, hocque ſolum invenitur in divinis donis, non humanis.
90. Matth. 17. Hugo. D. Chryſ. D. Damaſc. *Divinum beneficium perſonna dantis obſconditur.*

Urgente fame deſcendunt filii Jacob in Ægyptum ad frumenta comparanda, quos agnoſcens Joſeph præcipit Miniſtris, ut in ore ſaccorum ponerent eorum pecunias, qui religatis ſacculis portantes frumenta profecti ſunt, & venientes in diverſorium, unus ex eis aperiens ſacculum, ut daret pabulum jumentis, invenit pecuniam in ore ſacculi, qui admirabundus ait fratribus ſuis, pecunia mea reddita eſt mihi, & eam inveni in ſacco, qui omnes *obſtupefacti, turbatique mutuo, dixerunt: quidnam eſt hoc, quod fecit nobis Dominus*, Geneſ. 42. n. 28. & poſtea cum ipſi reverterentur in Ægyptum, declarantes ſuam conſcientiam ab omni re aliena, dixit eis Procurator: Nolite timere, *Deus veſter, & Deus Patris veſtri dedit vobis theſauros in ſacculis veſtris*, Geneſ. 43. a. 23. Valde ſanè mirum eſt, quod tam filii Jacob, quam procurator Joſeph nummos in ſacculo
91. Gen. 42.

Dei eſt occulte benefacere. Philo. inventos nulli alteri attribuunt, niſi Soli Deo, cur non examinant, an al quis ex fratribus, eos ibi repoſuiſſet, vel potius ex injuria Procuratoris, vel alio caſu id accidiſſet, ſed tantum Deo totum referunt? *Quidnam eſt hoc, quod fecit nobis Deus?* Philo lib. de Joſeph ait: *Qui invenerat pecuniam, ſtupens miraculo ait, fratribus*, & in quo miraculum, dum tanta pecunia inventa largitore occultato, non hominis, ſed Dei opus, & ſane miraculoſum, nam homo vanitatis cauſa manum non abſcondit, ſed patenter manifeſtat, unde tam largas pecunias præbere, ut beneficentiæ auctorem inveſtigare non poſſimus, homo quidem non eſt abſque dubio Deus.

QUÆSTIO XIII.

Quare Divus Petrus dum umbrâ ſanat, magnum dat omnibus prælatis documentum?

63. PRimo D. Petrus Eccleſiæ Paſtor, Prælatorum exemplar, umbrâ curat, & ſanat, corpus tantum ubi præſens eſt, umbram ſuam diffundit, minime vero in locum diſtantem, ac ubi ipſe non eſt, Petrus ſua umbra ſalutem impendit, prælatus ſuos ſubditos præſentes obumbrat, ac protegit, eiſque medicamen ſalutiferum in vita moribus, ac neceſſariis præbet, ſi vero non adeſt omnium bonorum abſentiam in ſubditis parturit. Vide tom. 4. cap. 19. q. 14. n. 105 n. 106. & 107.

Prælatus non proficit niſi præſens.

93. Beda. Secundo Beda de Divo Petro ſic loquitur in præſenti: *Ipſe rectus incedit, ſed umbra jacentes erigit.* Petri ſumma rectitudo, probitas, ac ſanctitas jacentes elevat; nam ſuperior virtutibus exornatus infirmorum eſt fulcimentum, & omnium malorum exilium. Cujus optimum exemplum nobis inſinuat Deus mandavit Exod. 28. num. 3. quod quãdo ſummus Sacerdos ingrediebatur, ut oraret pro populo, in rationali quod erat in pectore haberet ſcriptum *Doctrina, & veritas*, quia ut ejus oratio eſſet proficua pro populo oppreſſo, ac miſerabili in ejus corde haberet ſculptum *doctrina, & veritas*, ut ſit exarata in corde ejus doctrina, & veritas divina, ut tunc valeat pro populo impetrare, Angelus autem Sacerdos Dei eſt. Math. 2. num. 2. D. Hieronym ibi ait: *Angelus Sacerdos Dei veriſſimus dicitur, quia Dei & hominum ſequeſter eſt, ejuſque ad populum nuntiat voluntatem, idcirco in ſacerdotis pectore rationale eſt, & in rationali doctrina, & veritas ponitur, ut diſcamus ſacerdotem doctum eſſe debere, & præconem Domini veritatis.*

Probitas prælati mirabilia in ſubditis operatur. Exod. 28. Math. 2. D. Hier.

94. Tertio Petrus per ſuam umbram, tamquam per ſui Vicarium, ac miniſtrum ſanat, & curat, per quod docet, Principes, ac Reges debere habere ſuos miniſtros, per quos negotia expediant, ſui in adminiſtrando poteſtate commiſſa, cùm ipſi non poſſunt per ſe ipſos omnium negotiis intendere, omniumque cauſas cognoſcere, ac determinare, ne eis dicatur, quod ſapienter in ſimili dictum eſt à Jethro Moyſi ſe ipſum ſtulto labore conficere, ac conſumere. Exod. 18. n. 18.

Princeps habeat miniſtros. Exod. 18.

95. Tamen princeps, & miniſtri inter ſe taliter ſe gerant, ut umbra ad corpus; nam umbra ſequitur corpus, non verò corpus umbram; miniſtri ſunt tamquam umbra principis, ejus ductum perſequantur, illique ſe accommodent, non vero Princeps illis ſe componat, ac ſubjiciat, ita ut ab eis regatur, ac dominetur, eorumque voluntati inſerviatur, quod magnum malum intolerabile eſt, hoc deplorat Jeremias 51. num. 46. *Iniquitas in terra, dominatur ſuper dominatorem* pro eo, quod noſtra vulgata habet, Iniquitas *in terra*, legunt Septuaginta, *Miſeria, & injuſtitia in terra.* Tigurina *violentia.* Pagnin. *Regina in terra* Chaldaic. *Multiplicabuntur raptores dominator ſuper raptorem.*

Miniſtri ſequantur ductum principis, non vero princeps miniſtrorum. Jerom. 51. Septuag. Tigurin. Pagnin. Chaldæi.

96. Ille triumphalis currus Ezechielis manifeſtatus, portabatur à quatuor animalibus, homine, leone, aquila, & bove: & in his animalibus veri Dei miniſtri adumbrantur, tamen tam cœleſtes miniſtri pleni omni ſcientia; nam ambulabant juxta ſuum beneplacitum, ſed ut dicitur Ezechiel. 1. numer. 12. *Vbi erat impetus ſpiritus, illic gradiebantur, nec revertebantur, cum ambularent.* Impetus Spiritus ſcilicet Divini, nam ut ait D. Gregor. homil. 5. in Ezechiel. *Deus auriga erat*, ad cujus nutum, ac directionem, animalia movebantur, tamquam boni miniſtri: *Nec revertebantur cùm ambularent* recto tramite, nec huc, nec illuc declinantes ibant juxta ſui Domini mandatum, ac diſpoſitionem, nec in minimo retrocedebant. Theodoretus relatus in Gloſſa ait: *Poteſtatem illarum, quæ cerni nequeunt in omnibus obedientiam ſignificat, atque etiam, ut conſtitutam viam minime relinquebant. Et hoc ipſum Divinus David ait: Benedicite Domino omnes Angeli ejus, potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonum ejus.* Pſalm. 102. Cum audirent, & ſequerentur Domini vocem, dicuntur potentes virtute.

Ezech. D. Greg. *Miniſtri ſequantur directionem ſui principis.* Pſal. 102.

QUÆSTIO XIV.

Quare D. Petrus ſanat umbrâ, quod à Chriſto Domino non legitur factum.

97. SAnat Petrus umbrâ, quod à Chriſto Domino factum non legitur, quamvis præclariſſima ac mirabilia facinora edidiſſet: Cæcum ſanans digito Ioan. 9. num. 9. Puellam mortuam manu. Matth. 9. num. 24. Voce dum filium viduæ ſuſcitat Luc. 7. num. 24. Inſufflatione dum Apoſtolis dat Sanctum Spiritum Ioan. 20. tali modo Chriſtus operatur, ut in operando ſe oſtendat filium ſui Patris. Æternus Pater operatus eſt digito in Ægypto Exod. 8. num 19. Manu, in mundi opificio *Opera manuum tuarum, annuntiat firmamentum*, Pſalm. 18. num. 1. voce in productione lucis Geneſ. 1. num. 4. Inſufflatione in hominis animatione, Geneſ. 1. num. 7. & ita Chriſtus Dominus ut Filius ſui Æterni Patris habet ſimilem illi operandi modum: at vero divus Petrus cùm ſit filius Spiri. ſancti juxta illud Chriſti Domini Math. 16. num. 17. *vocaberis Simon Bar-iona*, id eſt filius columbæ, ut ibi habet D. Hieronymus & ait: *ex revelatione ſortitur vocabulum, quod revelationem ex Spiritu ſancto habeat, cujus filius appellandus ſit. Siquidem Bariona in noſtra lingua ſonat filius columbæ.* Spiritus autem Sanctus præclariſſima myſteria umbrâ operatus eſt, ſic Gabriel Archangelus ad Virginem Mariam loquutus eſt: *Spiritus Sanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obrumbrabit tibi.* Luc. 1. num. 35. & in Transfiguratione de Apoſtolis dicitur. *Nubes lucida obumbravit eos* Matth. 17. quæ nubes obumbrans, ut ex D. Chryſoſt. ac aliis dixi ſupra quæſtione 12. erat Spiritus Sanctus. Sponſa Cantic. 2. *ſub umbra illius, quem deſideraveram ſedi.* Umbra deſiderata eſt Spiritus Sanctus, Filius Patrem refert, Petrus Filius Spiritus Sancti, proindeque ejus operandi modum per umbram participat, ut ipſa paterna virtus in filioli actione manifeſte appareat, ac reſpondeat, ut inde agnoſcatur cujus filius ſit Petrus nempe Spiritus Sancti obumbratus.

Joan. 9. Matth. 9. Exod. 8. Pſal. 18. Gen. 1. Geneſ. 2. Math 16. D. Hier. *Petrus ſanat umbra, ut Filius Spiritus Sancti.*

Secundo ut adimpleretur Chriſti verbum, quo dixerat Ioan. 14. num. 12. *Qui credit in me, opera quæ* 108.

Ioan. 14.

quæ ego facit, ipſe faciet, & majora eorum faciet ad quos Petri umbra ſe extendebat, ſanabantur, quod à Chriſto factum non legimus, ſunt tamen multi
D. Vinc. Ferrera. apud D. Vincentium Ferrera ſerm. in Paraſce. qui exiſtimat. *Ideo unum dumtaxat latronem, qui à dextris erat Chriſti crucifixi, fuiſſe converſum; quia*
Ab umbra Chriſti retro convertitur. *ipſum ſolum tangebat umbra Chriſti crucifixi.* Non ille alter crucifixus talem gratiam accepit, ſed ille feliciſſimus latro, quem Chriſtus obumbrat, ita ex Sancto Vincentio tranſcribit Cornelius, ideo ille jam futurus paradiſi præmaturus incola, delibans ex Chriſti umbra, redemptricis gratiæ exuberantes copiosè primitias; *quia ipſum ſolum tangebat umbra Chriſti crucifixi*, ex cujus umbra multam viriditatem, ac florentem gratiarum largitatem Eccleſia
D Ambr. *Gratia Chriſti in Apoſtolis vivida, & florida.* hauſit, ut ſcribit D. Ambroſ. lib. 3. Hexameron. alludens ad D. Petrum. Hanc viriditatem gratiæ ſemper florentis in Chriſto, ſecuta Eccleſia dicit: *In umbra ejus concupivi, & ſedi.* Cantic. 2. *Hanc prærogativam doni viventis acceperunt, & Apoſtoli, quorum nec folium unquam potuit elabi, ut eorum etiam umbra curaret ægrotos, obumbrabat enim infirmitati corporis, fides mentis.*

99. Tertio: Hæc gratia peculiariter conceſſa eſt Petro, ut umbra ſanaret, ut principalis, atque omnium caput Apoſtolorum, & ut erat meritis inſignis inter omnes, ſic eſſet donis & gratiis primus omnium in terris, ac inter omnes, Chriſti Divinitatem per æternam generationem confitetur: *Tu es*
Matth. 16. *Chriſtus Filius Dei vivi.* Matth. 16. num. 16. Apoſtolus Paulus ut agnoſceret Dei arcana *raptus eſt uſ-*
2. Cor. 12. Joan. 13 *que ad tertium Cœlum.* Corinth. 2. cap 12. num. 2. Joannes, ut penetraret alta Sacramenta: *In Cœna Domini recubuit ſupra pectus* Joan. 13. num. 23. Thomas, ut Chriſti Divinitatem perciperet, *manum*
Joan. 26. *Altiſſima D. Petri cognitio.* *in latus ejus mittit.* Joan. 20. num. 27. Petrus verò tam ſublimi, &, alto lumine eſt repletus, ut quod Paulus in tertio Cœlo, Joannes in Chriſti pectore, Thomas in ejus latere agnoverunt, ipſe in terris, è inter omines degens introſpexit, ac ſequitur, & alta voce confitetur, & publicat. *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*, & cum recognoſcit Filium Dei vivi, ejus Divinam generationem profitetur; generatio enim propria viventis actio eſt.

100. Si tanta extitit Petri ſcientia, etiam eximia fuit Petri charitas, & amor in Chriſtum: Dixit enim
Joan. 13. ipſe Dominus proximus paſſioni Joan 13. num. 26. Petro interroganti, Domine, quo vadis? *Reſpondit Jeſus: quo ego vado non potes me modo ſequi, dicit ei Petrus, quare non poſſum te modo ſequi? animam pro te ponam.* Cujus generoſam audaciam reprehendit Chriſtus, ut merito notat D. Auguſt. tract. 66.
D Auguſt. *Petri amor veluti antecedens Chriſti amorem.* in Joan. & ait: *Inſultando quaſi dicat: Ita ne facias pro me, quod ego nondum feci pro te.* Ita eximius amor Chriſti in hoc apparuit, quod ipſe vitam pro nobis dederit, veluti videtur, quod cum hoc amore Chriſti intendit Petri amor contendere, ut prius vellet pro Chriſto animam ponere, quam Chriſtus in ara Crucis emiſiſſet, & ideo de hoc primatu reprehenditur, cum poſt mortem Chriſti ſequelam per Crucem ei denuntiatur.

101. Ex his conſidera ad quantam elevatus ſit petrus
Pſal. 14. ſublimitatem, ait Regius Vates Pſalm 144 nu. 3. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magni-*
Domini magnificentia per manus Petri diſpenſatur *tudinis ejus non eſt finis.* In miſerendo, bene faciendo, ac largiendo, hanc tamen magnitudinem, ac magnificentiam coarctat, ac determinat, ut per manus Petri diſtribuatur, & diſpenſetur, dicit enim ei Chriſtus: *Tibi dabo claves Regni Cœlorum, & quodcumque ligaveris, &c.* Ad quæ verba ſic eleganter
D. Ambr. ait D Ambroſ. lib 3. de fide: *Videte diſtantiam; ſervus aperit, Dominus largitur, iſte per ſe, ille per Chriſtum, famulus claves accipit, Dominus ordinat poteſtates, aliud jus donantis, aliud diſpenſantis obſequium eſt.* Ut Dominus concedat ex ordinatione Divina exigitur, ut ſervus aperiat.

QUÆSTIO XV.

Quare tempore Chriſti, ac Apoſtolorum, tot, & tanti homines erant poſſeſſi à Dæmone?

Valde frequens eſt in toto libro Evangeliorum, 102.
ac in hoc Actorum mentio Energumenorum, *Cur Energumeni.*
ſeu poſſeſſorum à Dæmone, multo magis frequentior, quam in veteri teſtamento, ac quocumque alio tempore, ut conſtat ex hoc libro. Dicuntur autem Energumeni à voce græca, id eſt Exercitati à Dæmone invadente, & poſſidente.

Reſpondetur primo ad quæſtionem: Tempore 103.
Chriſti, atque Apoſtolorum vigebat multum hære- *Extirpatur, error adducæorum.*
ſis Sadducæorum, qui conſtanter affirmabant non dari Spiritus, nec Angelos Actor. 23. num. 8. ad hunc ergo errorem eradicandum, atque extirpandum permiſit Deus tot, & tantos homines à Diabolico ſpiritu poſſideri, & vexari, & per os hominis loqui, perque manus, & pedes ejus multas extraordinarias agere actiones, ita ut duo habentes Dæmonia *habitantes in monumentis ſævi nimis, ità ut nemo poſſet tranſire per viam illam.* Matth. 8. n. 28. Matth. 8.
Secundo Pharizæi Chriſtum calumniantes fre- 104.
quenter blaſphemabant, & dicebant illum Dæmonium habere, *Quod in Belzebub principe Dæmoniorum ejicit Dæmonia* Luc. 11. num. 15. Eorum falſus *Oſtenditur Chriſti imperium in Dæmones.*
error manifeſte reprehenditur ex ſumma poteſtate Chriſti, qua Dæmonibus imperabat, & quia, ut Luc. 11.
ipſe Dominus argumentabatur: *Si Satanas in ſe ipſum diviſus eſt, quomodo ſtabit regnum ejus?* citato loco num. 18. & ipſi Dæmones multa tormenta à Chriſto patiebantur, & aliquando *Exclamaverunt dicentes: quid nobis, & tibi Jeſu Fili Dei? veniſti huc ante tempus torquere nos.* Matth. 8. n. 29. Math 8.
Et ſequenti num. 30. poſtulant facultatem à Chri- 105.
ſto, ut ingrediantur in gregem porcorum, & inde dicuntur ſpiritus immundi, quia immundorum ſpe- *Cur immundi ſpiritus.*
cies ſumunt animalium, ut porcorum, aſinorum, hircorum atque ſimilium, & quia etiam ad immunda excitant, atque provocant, ut ad venerem, gulam, ebrietatem, rapinam, & latrocinia, ac ſimilia. Quod autem peccator ſit tanquam jumentum, ac pecus, multa dixi in omnibus meis libris in Sybillario, verbo Peccator. 106.
Hanc poteſtatem ejiciendi Dæmonia, dedit Deus Marc. 16.
Eccleſiæ ſuæ: *In nomine meo Dæmonia ejicient.* Marc. *Eadem poteſtas in Eccleſia.*
16. num. 17. & hæc eſt una eminens ex multis poteſtas Eccleſiæ, ut patet ex continua, & longa experientia, ut objicit Gentilibus D Juſtinianus dialogo contra Tryph. per exorciſma ab ipſa Eccleſia inſtituta. E contra verò cum Lutherus vellet ejicere Dæmonem à quodam homine Diabolus inſiluit in eum & uſque ad extremas anguſtias redactus eſt, ut teſtantur Bredembachius lib. 7. collat. cap. 40. & cap. Bredem.
42. & 43. ubi habes plura exempla.

QUÆSTIO XVI.

Quare Deus permittit ut Diabolus ingrediatur in humanum corpus?

Prima ratio hujus rei eſt, ut notat D. Chryſoſto- 107.
mus, ſuprema Dei providentia, cujus ininveſti- D. Chryſoſt.
gabiles ſunt viæ ejus: & etiam aliquando hoc Deus permittit

Homo per peccatum fit Diaboli domicilium. D. Greg. Caſſian. Lorin.

permittit ob propria peccata, vel parentum, ſeu filiorum, præcipue ob lethalem, & gravem culpam, & etiam aliquando ob levem, & venialem quorum exempla referunt D. Gregorius lib. 1. Dialog. 4. Caſſian. collat. 7. cap. 27. Cæſarius lib. 5. miraculor cap. 11. 12. 26. quæ late invenies apud Lorin. in præſenti.

108. 1. Reg. 19. D. Baſil. *Homo per peccatum vocat ad ſe diabolum.*

Lib. 1. Reg. cap. 19. num. 9. dicitur: *Factus eſt Spiritus Dei malus in Saule:* Ipſe repletus odio invidia, homicidio ad ſe diſertiſſimum traxit diabolicum ſpiritum. D. Baſilius Seleucus orat 16. & ait: *Cum in talibus eſſet Saul, & cædem Davidis moliretur, Dæmoni repentinum fit ipſe domicilium, morum perverſitate Dæmonem ad opus vocante, Anima enim, quæ virtute exuta improbitatem induerit, eum vocat ad habitationem quæ malis effectibus gaudeat.*

109. Ille prodigus filius poſtquam diſceſſit à Patre, & abiit in regionem longinquam, & vivendo luxurioſè totam ſuam ſubſtantiam diſſipavit, in miſerabilem ſortem deveniens ut ſibi provideret: *adhæſit uni civium regioni illius.* Luc. 15. num. 15. Maximè inquirendum eſt quiſnam eſſet ille civis regionis longinquæ, in qua tot vitia ebibit vivendo luxurioſè? Pro certo habe Diabolum fuiſſe, qui in turpitudine morum ſuam ſedem, ac inhabitationem conſtituit. Aſterius in Catena Græca D. Luc. ait: *Ipſius Regionis à Deo remotæ, atque ſeparatæ incola eſt Diabolus. Et enim peccatorum civitas civem habet, & gubernatorem in Diabolum.*

Luc. 15. *Peccator Diaboli civitas.* Aſterius in Catena Græca D. Lucæ.

110. Luc. 8. Obtenta facultate à Chriſto Domino: *Exierunt Dæmonia ab homine, & intraverunt in porcos.* Luc. 8. num. 33. Cur D. Jeſus Dæmonum poſtulationi annuit, illique conceſſit introire in porcos? quia petierunt ingreſſum in porcos, & non in alia animalia? quia in porcorum moribus deditos ſuum domicilium conſtituit. Titus Boſtren in Catena Græca, & ait: *Eis Dominus conceſſit, ut oſtenderet porcos, vel porcina indole homines, & ad terram converſos atque in peccatorum paſſionibus voluntates, dæmonum amicos eſſe, quiſquis igitur porcus eſt moribus Dæmonum ſit hoſpitium.*

Boſtren.

Actor. 5. *n.* 17. Exurgens autem Princeps Sacerdotum, & omnes, qui cum illo erant, (quæ eſt hæreſis Sadducæorum) repleti ſunt zelo.

Num. 18. Et injecerunt manus in Apoſtolos, & poſuerunt eos in cuſtodia.

Num. 19. Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris, & educens eos, dixit.

Num. 20. Ite, & ſtantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.

111. Verſ. 17. *Exurgens autem Princeps Sacerdotum.* Caput nempe, ac primus Sacerdotum exurgens præ ira & furore impatiens: *quæ eſt hæreſis Sadducæorum* Syrus *proinde replebatur invidia ſummus Sacerdos.* Arabicus *In ſecta, & factione Sadducæorum.* Sadducæi crudeliter Apoſtolos perſequebantur, eo quod, ut ſæpe dictum eſt, prædicabant Chriſti Reſurrectionem, quam ipſi Sadducæi pertinaciter negabant. Sadducæi, ut auctor eſt Lyranus, dicebantur à verbo Hebræo *Sadoch* quod ſignificat juſtitiam quia ipſi Sadducæi in judiciis, ac punitionibus erant acerrimi, ac crudeliſſimi, ut patet ex hiſtoria. Innuit Textus Pontificem, ficut, & cæteri de concilio fuiſſe Sadducæos. *Repleti ſunt zelo*, alia lectio *invidia* de quo quæſtione ſequenti.

Syrus. Arabic. Lyran. *Sadducæi negabant Reſurrectionem.*

112. Verſ. 18. *Et injecerunt manus in apoſtolos.* Syrus *Prehenſos obvinxerunt in carcere.* Æthiopic. *In domo vinculi.* Arabic. *Clauſerunt eos.* Rectè D. Chryſoſtomus. *Nihil impudentius, neque audacius malitia, quæ contra Sacros Apoſtolos, qui tantis virtutibus, ſignis, ac miraculis fulgebant, ſe audet opponere. In publica cuſtodia.* Græcus *Populari, & plebea.* In qua, ut notat Lyranus, tenebantur malefactores, ut homicidæ, & latrones, ut pro majori ignominia tales reputarentur, & ut advertit Hugo, *Nobiliores ponebantur in carcere ſecreto, atque videlicet honoratiore, & commodiore.* Et non ſtatim adducuntur in judicium, ſed ad carcerem an forte zelus Apoſtolorum qualore carceris miteſceret, ut notat Oecumenius, & ait: *Verſute anſa timoris carceris factis pœnitentiam ab illis quærebant.*

Syrus. Æthiop. D Chryſ. Græcus. Lyra. Hugo. Oecum.

113. Verſ. 19. *Angelus autem Domini per noctem* Dicitur Domini, ait Gloſſa Interlineal. ad differentiam mali, *Per noctem* D. Chryſoſt. ait: *Non permiſit Deus hoc miraculum videri, ſicut neque Chriſtus converſionem aquæ in vinum, neque ſuam Reſurrectionem* fortè ob majorem venerationem miraculorum, & quia nec omnes ſunt digni videndi illa & maximè in præſenti Angelum Domini. Panelion. apud Surium 29. Septembr. exiſtimat fuiſſe Sanctum Michaëlem, Arator ait: veniſſe Angelum multa cum luce coruſcantem.

Interlin. D. Chryſ. Michael. Panel. Arator.

114. *Aperiens januas carceris.* Syrus: *Reſeravit fores carceris.* Græcus *Aperuit januam vinctorum.* Quædam Gloſſa; Rupert. Dionyſius, Gagæus, & alii tenent, januas carceris non fuiſſe realiter apertas, ſed per phantaſiam ita viſum fuiſſe & Angelus eos eduxiſſe per portas penetrativè, ut Chriſtus egreſſus eſt de ſepulchro clauſo penetrans lapidem: Tamen contraria ſententia tenenda eſt cum Lyrano; nam revera Angelus aperuit carcerem, ut tenent Syriacus & Græcus, Angelus enim non poteſt quod unum corpus penetret aliud, ac proinde ut Angelus aperiens januas carceris eos eduxit, & iterum clauſit, ut Apoſtolorum egreſſus mirabilis, ac miraculoſus videretur

Syrus. Græcus. Gloſſa. Cartha. Lyran. Græcus.

115. Verſ. 20. *Ite, & ſtantes:* ſtare proprium eſt juſtorum Sapient. 5. num. 8. *ſtabunt juſti in magna conſtantia.* Et notat D. Hieronym. in cap. 2. Ezechiel. & in Jerem. cap. 14. & in Iſai. cap. 47. In ſcriptura dicitur juſtum ſtare; nullus autem peccator in ea dicitur communiter ſtare: ſtare dicit fortitudinem, ac generoſitatem, quam juſtitia confert; peccatum vero enervat, & frangit. *In templo*, porticu nempe Salomonis, ut ſupradictum eſt verſ. 12. in quo frequenter Chriſtus prædicabat. Boni diſcipuli ſui magiſtri ſequuntur veſtigia, & in quo ipſi cœperunt prædicare: Juſtus à ſua ſalutari via, quam cœpit, non retrocedit, ſed perſiſtit. *Plebi*, id eſt omnibus; *Fecit Redemptionem plebis ſuæ.* Luc. 1. nu. 68. & 79. *Omnia verba vitæ hujus*, Syriacus *omnes ſermones vitæ hujus*, Chriſtianæ, quæ ad æternam ducit

Sapient. D. Hier. *Juſtitia das fortitudine, peccatum frangit.* Luc. 1. Syriac.

QUÆSTIO XVII.

Quare Principes Sacerdotum replentur Zelo, non contra latrones, ac homicidas, ſed contra ſanctiſſimos Apoſtolos.

116. AIt Textus cum ſanctiſſimi Apoſtoli fulgerent omni virtutum genere, magniſque miraculis, ita ut ex omnibus vicinis civitatibus ad eos adducerentur infirmi, qui curabantur, quod videns *Princeps Sacerdotum, & omnes, qui cum illo erant Sadducæi*

Difficultas quæſtionis.

ducia repleti ſunt zelo, Syriacus *Repleti ſunt invidia.* Arabicus *Pleni invidia*, D. Chryſoſt. *Pleni æmulatione.*

117. *Venenum invidiæ ſub pallio zeli.* Iſti iniqui, peſſimique homines venenum ſuæ invidiæ, ac odii, pallio & tegumento zeli operire, ac palliare intendebant; ſi enim ipſi verum habuiſſent zelum, inſurgerent in homicidas, latrones, ac divinæ legis prophanatores, ut fecit Mathathias, qui Judæum publicè idolis ſacrificantem, *Inſiliens trucidavit eum ſuper Aram, & zelatus eſt legem* 1. Machab. 2. num. 24. at vero peſſimi iſti zelatores in Sacros Apoſtolos virtutum, ac miraculorum operatores inſaniebant. De his præclare ait D. Chryſolog. ſerm. 32. *Ad infamiam judicis, & nequitiam cognitoris, quæritur de cura crimen, de pietate accuſatio, reatus de virtute, de ſalute ſupplicium: ſed mirum non eſt, ſemper offendunt bona malos, pia impios, ſancta prophanos, aut quando non laſcivus diſciplinam, virtutem vitioſus, innocentiam criminoſus accuſat.*

1.Mach.2.

D.Chryſ.

118. Rex Darius recognoſcens virtutem, & ſapientiam Danielis, conſtituit eum ſuper omnes Satrapas, quod illi ægre ferentes, ut Danielem caperent, malitioſe pro authoritate Regis fecerunt, ut ab eo conſtitueretur decretum, quod per triginta dies nullus auderet aliquid à quocumque Deo, & homine, niſi ab ipſo Rege petere, quod audiens Daniel januis apertis verſus Jeruſalem tribus vicibus orabat, quod cum Satrapæ obſervaſſent, de contempto decreto accuſarunt Danielem apud Regem, qui pro Daniele *poſuit cor ſuum, ut eum liberaret*, quod cum intellexiſſent viri illi, dicunt Regi: *Scito Rex, quia lex Medorum atque Perſarum eſt, ut omne decretum, quo conſtituerit Rex non liceat immutari.* Daniel. 6. num. 5. Iſti videntur pro lege pugnare non amore, & affectu legis, ſed invidiæ ſtimulo: Unde à Lyra dicuntur iſti *Invidi ſpeculatores.* Conſidera populorum Magiſtratum, Civitatem gubernatores rectores hominum, quas agitant cauſas, atque inquirunt eaſque ad examen vocant, non mercatorum frandes, non piratarum latrocinia, non fœminarum, laſciviam, ſed tantum ſanctam Danielis innocentiam, hanc accuſant, & in crimen vertunt; & legem pro Regis decore aſſumunt, ut juſtum, & ſanctum invidiæ gladio valeant perimere, ac perdere.

Pro lege pugnat fomentum invidia.

Daniel.

119. *Invidia nullo ſigno, ac miraculo quieſcit.* Ecce quam crudelis, & tenax eſt malorum invidia, & nullo virtutum genere, nulla ſignorum, ac miraculorum multitudine miteſcit, ac frangitur. Cum Chriſtus Dominus jejunaſſet quadraginta diebus, & noctibus, cum eſuriret accedens tentator ait illi: *Si Filius Dei es, dic, ut lapides iſti panes fiant.* Matth. 4. num. 3. Exiguam rem expoſcit inimicus, ut Chriſtus manifeſtetur: Quare ergo in tam parva petitione repellitur, quando Divinitatis declaratio in multis poterat eſſe valde proficua univerſo Orbi? Eleganter D. Cyprian ſerm. de jejun. ac tentat. & ait: *Nec opus erat, ut hoc facto inſidiatori innoteſceret, quia nullo ſigno ejus poterat invidia commutari.*

Math.4.

D.Cypr.

120. Magna, & præclariſſima miracula facta ſunt in Reſurrectione Chriſti Matth. 28. num. 11. *Ecce quidam de cuſtodibus venerunt in civitatem, & nunciaverunt principibus Sacerdotum omnia, quæ facta fuerant, & congregati cum ſenioribus, Concilio accepto, pecuniam copioſam dederunt militibus, dicentes: Dicite, quia Diſcipuli ejus nocte venerunt, & furati ſunt eum.* Pecuniam præbent ad obſcuranda, & obtenebranda radiantia Reſurrectionis Signa: Ecce terra tremuit, Sol obſcuratur, lapides franguntur, monumenta aperiuntur, milites teſtificantur, centurio clamat. *Vere Filius Dei erat iſte*, & ſolùm Judæorum immobilis perſiſtit invidia? D. Zeno lib. 2. ſerm. 6. ait: *Quia neſcit æternitas mori, aut Dominus poſt ſepulchrum, & ad Judæos remanſit, ſola damnatæ voluntatis invidia: quia Dominum nec agnoſcere voluerunt.* Mors à Chriſto fugit, opprobria in gloriam converſa, vulnerum ſigna pro noſtra ſalute clamant, ſepulchrum non valuit Chriſtum retinere, ſola apud Judæos tenaciſſimè eſt retenta invidia, & apud Judæos remanſit ſola damnatæ voluntatis invidia.

Matth. 28. *Tenaciſſima invidia nullo frangitur ſigno.*

D. Zeno.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Diabolus non valet liberare ſuos Veneficos à carcere, ut modo Angelus liberavit Apoſtolos?

Angelus in præſenti liberavit Apoſtolos à carcere, ſicut in aliis locis, cur etiam Diabolus 121.
ſuos magos, ac veneficos à carcere non valet educere, ac ab omni pœna eximere, cum ſæpe hoc Diabolus eis promittat, ut pollicitus fuit cuidam inſigni venefico Ludovico de Lapenha, de quo facit mentionem Emmanuel de Valle de Incantationibus opuſcul. 1. ſect. 2. cap. 1. num. 3. Qui poſt ibi narrata iterum à Tribunali Sanctæ Inquiſitionis comprehenſus eſt, & in carcere Diabolus ei apparuit promittens ſe eum à carcere, atque ab omni pœna exempturum, quod minime præſtitit; ipſe enim in publico theatro fidei, ut relapſus ad ignem damnatus, & combuſtus eſt Eboræ. Quæſtio ergo eſt, cur ergo Dæmon ſua arte, & induſtria eos non poteſt liberare?

Reſpondeo primo: Non permittit Deus, ut Diabolus habeat eam præeminentiam, ac benevolentiam erga ſuos maleficos, ac veneficos, quam ipſe Deus Omnipotens habet cum ſuis juſtis ac ſanctis, dum ad ſui gloriam eos eripit à carceribus, ac ab expectatione ſuorum inimicorum, ut fecit cum D. Petro Actor. 122. *Deus in ſuos juſtos habet ſingularem favorem.*

Secundo ob authoritatem, & decorem miniſtrorum Eccleſiæ, nam videretur Diabolus de eis eludere, ſi malefactores, ac iniquos eriperet de ejus manibus, cum ipſi miniſtri Eccleſiæ habent poteſtatem ſuper Dæmones ad eos ejiciendos Marc. 3. num. 14. Deinde cum ipſis à Deo data ſit poteſtas, ut quæcumque ligaverint in terra, ligata ſint in Cœlo Matth. 16. ac proinde à nullo, nec homine, nec Dæmone poſſent ſolvi, niſi tantum ab omnipotenti Deo. 123. *Auctoritas miniſtrorum Eccleſiæ ſuper diabolum.* Marc. 3. Matth. 16.

Tertio: Ut manifeſta appareat, quam falſus, ac mendax ſit Diabolus in ſuis promiſſionibus, quibus ſolum intendit homines decipere, ut hac experientia manifeſta omnes diſcant ei non credere, nec ejus dictis acquieſcere; cum ejus promiſſionis ſint vanæ, nec liberant à carcere, nec à pœna. Hanc ait Job. 41. num. 23. quod Satanas ingerit homines in mentem: *Æſtimabit abyſſum quaſi ſeneſcentem.* Hæc eſt ſerpentina Leviathani, ut omnem immenſitatem, ac amaritudinem laborum perſuadeat homini breviter ſeneſcere, ac hebetari. D. Gregor. lib. 34. Moral. ſic ait: *Abyſſum namque ſeneſcere æſtimat, qui terminari quandoquidem in ſuppliciis ſupernam animadverſionem putat.* 124. *Diabolus ſuos decipit.* Job. 41. D. Greg.

Quarto Deus judex juſtus non permittit, ut à Diabolo eripiantur, quia vult, ut ipſi iniqui puniantur, & debitas pœnas perſolvant pro ſuis iniquitatibus D. Bernard. ſerm. 11. in Pſalm. Qui habitat, ait: *Ubi malum flagellum quoque appropinquat, neceſſum eſt, ſemper enim malum pœna concomitatur.* 125. *Peccatum ſecum adducit pœnam.* D.Bern.

Ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis Matth. 16. num. 6. 126.

Matth. 16. *Pœna concomitatur peccatum.* num. 6. *Intuemini, & cavete à fermento Pharizæorum.* Per fermentum communis vox Interpretum intelligit malitiam. Et quæ combinatio inter unum,
Tertull. & alterum inter malitiam, & fermentum? Pulchre Tertullianus lib. 4. in Marcum ait: *Quia poſt fermentationem elibanus, vel furnus gehennæ ſequatur.* Ubi eſt fermentatio in maſſa, conſequens eſt ignis furnum, ſic peccatum ſtatim certiſſimum ſupplicium ſecum importat.

127. Jerem. 17. Ait Deus Jeremiæ 17.n.1. *Peccatum Judæ ſcriptum eſt ſtylo ferreo, ungue adamantino, & exaratum ſuper latitudinem cordis.* Hanc ſcripturam mandat Deus exarari, tam duro & forri inſtrumento, ut nunquam deleatur, ſed ſemper exiſtens perſeveret, & hoc non in marmore, nec plumbi lamina, ſed in pectore peccatoris cœteris omnibus duriore. Et cur in corde? quia ibi extitit officina, ubi malitia peccati nata, ſimul cum ea peccati pœna concremata eſt, catenatim ſe habent peccatum, & ſupplicium, ad quod tendit to-
D. Ambr. ta hæc ſcriptura. D. Ambroſ. lib. 5. epiſt. 32. & ait: *Scripta eſt, Juda, culpa tua graphio ferreo, & ungue adamantino ſcripta in pectore tuo, hoc eſt ſcripta unde proceſſit.*

Actor. 5. n. 21. Qui cum audiſſent intraverunt diluculo in templum & docebant. Adveniens autem Princeps Sacerdotum & qui cum eo erant, convocaverunt Concilium, & omnes ſeniores filiorum Iſraël: & miſerunt ad carcerem, ut addcerentur.

Num. 22. Cum autem veniſſent miniſtri, & aperto carcere non inveniſſent illos, reverſi nuntiaverunt.

Num. 23. Dicentes: carcerem invenimus clauſum cum omni diligentia, cuſtodias ſtantes ante januas, aperientes autem neminem intus invenimus.

Num 24. Ut autem audierunt hos ſermones magiſtratus tẽpli & principes Sacerdotũ, ambigebant de illis, quidnam fieret?

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VII.

Verſ. 21. Qui cum audiſſent. Verba, ſcilicet Angeli, & fervidâ obedientia, abſque eo; quo per aliqua civitatis loca ambularent.
Græcus. *Intraverunt diluculo*, Græcus: *ſub primum diluculi*
Syrus. *punctum.* Syrus *Tempore auroræ, vel tempore pulchri-*
Aurora pulcherrima. *tudinis*: valde enim pulcherrima eſt Aurora è vicino jam ſole radiante, avium cantu, eleganti camporum aſpectu, ſuavique florum odore. *In templum*: primo ad orandum, in omnibus actionibus noſtris præcedat oratio; deinde facto convenienti hominum concurſu ad prædicandum, ac docendum populum juxta Angeli mandatum.

128. Syrus. *Adveniens autem Princeps Sacerdotum*, primus, & principalis *Convocaverunt Concilium*, Syrus *ſuos ſocios, & collegas* nempe inferiores Pontifices, & ſeniores filiorum Iſraël, à ſenioribus ductum eſt Senatum, à ſenibus maturum eſt Concilium larga experientia;
Syrus. *miſerunt ad carcerem*, Syrus *In domum vinctorum.*

129. Verſ. 22. *Cum autem aperto carcere.* Græcus: *cum car-*
Græcus. *cerem aperuiſſent*, Syrus *aperuiſſent domum vinctorum.*
Syrus. Verſ. 23. *Dicentes carcerem invenimus clauſum*, Syrus
130. *Clauſum cautè* Arabicus *Obſeratum cum omni ſecuri-*
Syrus. Arabic. *tate*, D. Chryſoſt. *Cum omni integritate*, & addunt *cu-*
D. Chryſoſt. *ſtodias ſtantes ante januas*, id eſt, ait Lyranus *dili-*
Lyran. *genter cuſtodientes*, tamquam ſi dicat, non exierunt per

defectum clauſuræ, vel cuſtodiæ, & dicunt *neminem intus invenimus*: ergo virtute divina exierunt, quod miraculum ipſi miniſtri etiam inviti tenentur
fateri, ex quo eos pungit Beda in præſenti, & ait: Beda.
Quid profane Judæe cæca ſtimularis inſania, furantibus dicens Apoſtolis Dominum fuiſſe de monumento ſublatum; Dic ergo eoſdem Apoſtolos de carcere tuo clauſo, cujus furto credis ablatos.

Verſ. 24. *Ut autem audierunt.* Arabicus: *Auditis his* 131.
Sermonibus, Sacerdos, & Præfectus Templi admirati Arabic.
ſunt, demirati ſunt: quidnam hoc futurum eſſet. D. Chryſoſt. *Princeps Sacerdotum, & Dux militiæ Templi.* Sy- D. Chryſoſt.
riacus: *Obſtupeſcebant ſuper his*, Lucifer: *Hæſitabant* Lucifer.
de illis, quid illud eſſet: Æthiop. *Procuratores Templi* Æthiop.
neſciebant, quid facerent. Tigurina *Quidnam hoc ſibi* Tigurin.
vellet. Vatablus *Quomodo hoc factum eſſet.* Pagninus Pagnin.
quidnam hoc futurum eſſet? & omnes juxta ſuam depravatam malitiam in ſiniſtram partem rem interpretabantur: An cuſtodes carceris fuerint pecuniâ corrupti ad eum aperiendum, an aliqua vi occulta vel arte magica fuiſſet factum, ut Apollonius Thyanæus incarceratus Romæ à Domitiano ſubito eo-
dem tempore Puteolis, ut teſtatur ejus diſcipulus Philoſtr.
Philoſtratus lib. 8. de ejus vita, multi de hoc dubitant, & dicunt factum amore Magiſtri, quod de Apoſtolis non poterat excogitari, cum ipſi eſſent alia voce in templo prædicantes.

QUÆSTIO XIX.

Quare Sacri Apoſtoli valde diluculo tendunt in Templum?

Ait Textus: *Intraverunt diluculo in templum* 132.
Græcus habet *ſub primum diluculi punctum*, hoc Græcus.
eſt valde mane, matutinum tempus valde opportu- *Oratio matutina frequens.*
num eſt ad orationem; & ideo ad eam Deo exhibendam Apoſtoli tali tempore ibant in templum, quod Job. 1.
conſueverunt Patres antiqui Job. 1. num. 5. *Conſur-* Pſal. 62.
gens diluculo offerebat holocauſta. Pſalm. 62. num. 2.
Deus meus ad te de luce vigilo. Proverb. 11. num. 27. Prov. 11.
Bene conſurgit diluculo qui quærit bona & Proverb. Prov. 8.
8. n. 17. *Mane vigilare.* Jerem. 25. n. 3. *De nocte conſur-* Jerem. 25.
go. Iſai. 26. n. 9. *Mane vigilabo ad te.* Amos 4. n. 4. *Of-* Amos 4.
ferte mane victimas veſtras, & ſic multis aliis in locis.

Imo Gentiles, ut ſcribit Plato lib. 10. de legibus, 133.
tam Græci, quam Barbari adorabant ſolem, ſive Plato.
Orientem, ſive occidentem tamquam Deum, unde
Summus Pontifex Clemens lib. 2. conſtitut. cap. Clemens Papa.
24. rigide reprehendit Chriſtianos tardius ad Eccle-
ſias adeuntes, cum Gentiles, & Judæ diluculo ſuas Gentiles
Synagogas frequentarent. Unde Sacri Apoſtoli in etiam.
ſancta, & vera doctrina illuminati ab Spiritu Sancto intraverunt diluculo in templum ad orandum,
ex quibus Sacræ Religiones didiſcerunt media *Media nocte.*
nocte Deum laudare decantantes matutinum, juxta illud David: *Media nocte ſurgebam ad confitendum*
tibi: Pſalm 118. n. 62. & illud *Media nocte Paulus, &* Pſal. 118.
Silas orantes laudabant Deum Act. 16. n. 25. Actor. 16.

Matutinum tempus valde opportunum, ac com- 134.
modum eſt ad orationem in eoque offert homo Deo primitias ſui cordis, ac cogitationum, omniumque ſuarum actionum, ex quo matutinum tempus maxi-
me eligebat David dicens: *Prævenerunt oculi mei ad* *Cur matutinum tempus,*
te diluculo Pſal. 118. n. 148. Tota ejus cogitatio, ac meditatio maxime ſe anticipabat, ut valde mane Dei mirabilia contemplaretur, ejus multa beneficia ſibi impenſa, pro eiſque multas perſolvebat gratias, cujus
rei rationem præbet D. Ambroſ. in dictum Pſalm. ar- D. Ambr.
guens tepidos, & tarde exurgentes ſerm. 19. & ait Pſal. 118.
Grave eſt, ſi te otioſum in ſtratis radius Solis Orientis in verecundo pudore conveniat: & lux clara feriat ocu-

los ſomnolento adhuc torpore depreſſos. An neſcis ô homo, quod primitias tui cordis, ac vocis quotidie Deo debeas. Ex quo bene ſequitur, quod prima luce ſurgendum ad Dei laudes.

Unde Iſaias 5. num. 11. maxime ingemiſcit: Væ,
135. ait; *qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam.*
Ebrietas deteſtanda. Ebrietas omni tempore deteſtanda, cur potius Propheta illam reprehendit, quæ matutino tempore contrahitur, quam quocumque alio? Sane ex eo, quia illud tempus maximè orationi eſt dicatum, & ab illa defraudatur, ut gulæ, ac intemperantiæ impendatur.
D. Ambr. D. Ambroſ. lib. de Elia, ac jejunio cap. 15. ſic ait: *Non immerito væ illis, qui mane ebrietatis potum requirunt, quos conveniebat Deo laudes referre, prævenire lucem & vacare orationi.*

136. Etſi oratio maximè ſemper ſit Deo grata, potiſſime tamen matutino tempore: David totus erat ſemper deditus in oratione, ac meditatione Dei, ſic de ſe ait: Pſalm. 118. num. 97. *Quomodo dilexi*
Pſal. 118. *legem tuam Domine, tota die meditatio mea eſt:* Tamen ſolum de oratione ſua matutino facta ait: Pſalm 5 n. 4. *Mane aſtabo tibi, & videbo,* ac ſic tunc
Pſal. 5. oratio maxime eſſet Deo grata, indeque ex ea tali
Oratio matutina Deo grata. tempore, quam quocumque alio, ut ad tantum donum, ac Dei viſionem, & cognitionem elevaretur:
Incognit. Ad hoc tendit Noſter Incognitus dicens: *Mane aſtabo tibi, aſtare enim Deo notat mentis directionem ad Deum,* Videbo quoniam tu es, id eſt, *Sciam, quoniam tu es, qui ſtabilis manens das cuncta moveri* in ſuis actionibus, & operationibus.

137. Matutinum igitur tempus valde aptum, & proportionatum eſt ad Dei magnalia percipienda: Moyſes ait populo Exod. 16. nu. 6. *Veſpere ſcietis quod*
Exod. 16. *Dominus eduxerit vos de Ægypto, & mane videbitis gloriam Domini,* cur non etiam veſpere, ſed mane; quia tunc anima purior, & defecatior eſt ad Dei dona accipienda, & recognoſcendam ſummam Dei largitatem, & benignitatem.

Actor. 5. *num.* 25. Audiens autem quidam nuntiavit eis; quia ecce viri, quos poſuiſtis in carcerem ſunt in templo ſtantes, & docentes populum.

Num. 26. Tunc abiit Magiſtratus cum miniſtris, & adduxit illos ſine vi; timebant enim populum ne lapidarentur.

Num. 27. Et cum adduxiſſent illos ſtatuerunt in Concilio, & interrogavit eos Princeps Sacerdotum.

Num. 28. Dicens: Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine iſto, & ecce repletis Jeruſalem doctrina veſtra, & vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VIII.

138. Verſ. 25. *Audiens autem quidam* verba Sacerdotum inquirentiũ de Apoſtolis. *Sunt in templo,* loco valde publico: *ſtantes & docentes populum.* In quo oſtenditur ſumma Apoſtolorum conſtantia, generoſitas, ac confidentia; nõ enim in abſcondito, nec obiter, ſed firmiter, & conſtanter in publico docent, de quo iſte annuntians admirabatur.

139. Verſ. 26. *Tunc abiit Magiſtratus cum miniſtris,* Sy-
Syrus. rus *Tunc abierunt præfecti.* Arabicus. *Abiens præfectus*
Arabic. Æthiop. *Tunc ivit procurator templi,* D. Chryſoſt. *Dux*
Æthiop. *militiæ.* Magiſtratus nomen officii, Dux nempe
D. Chryſoſt. militum cum ipſis ad cuſtodiam templi, ac ad ea, quæ ad ipſum templum pertinebant, ut dixi ſupra c. 4. q. 1. n. 8. Hic cum ſuis miniſtris abiit. *Adduxit illos ſine vi.* Arabicus. *Non violenter.* Æthiop. *Magnates ſe gerentes erga eos.* Hoc eſt, leniter, ac honorificentiâ eos Arabic.
duxit, ut fieri ſolet cum magnatibus, & rationem Æthiop.
ſubdit Textus: *Ne lapidarentur.*

Promptè venerunt Sacri Apoſtoli cum facile ſe potuiſſent ſua divina virtute, ac populi auxilio tueri, noluerunt tamen, ut nobis magnum præberent docu- 140.
mentum Evangelicæ patientiæ, humilitatis, conſtantiæ, ac obedientiæ erga magiſtratus, affectuque procurandæ pacis, & evitandi ſeditiones, quod maxime *Pacis ſtudium.*
eis fuit commendatum à ſuo Divino Magiſtro Joan. Joan. 14.
14. n. 27. & cap. 20. n. 21. & 26. Deinde quia eorum ſancta, & pura conſcientia magnum illis erat præſidium, ut nihil timerent. Deinde addunt Lyranus, Lyran.
& Hugo. *Fuit prompta voluntas veniendi, ſecuritas* Hugo.
de aſſiſtentia Dei, ut eis promiſſum fuit à Chriſto Domino Matth. 10. num. 17. Matth. 10.

Ne lapidarentur, Syriacus: *Ne lapidibus obrueret eos populus,* miniſtri tam honorifice ſe habe- 141.
bant erga eos, non timore Dei, ſed populi, ſic He- Syriac.
rodes venerabatur Joannem propter populum, *qui eum tamquam Prophetam habebat,* Matthæi 14. num 5. & hac de cauſa Judæi ſæpe revocati à cæde Chriſti. Matth. 14.
Matthæi 21. numer. 46. Marc. 11. numer. 18.
Luc. 19. numero quarto. Bene poterant iſti homi- Marc. 11.
ne advertere quod Deus, qui tanta mirabilia ope- Luc. 19.
ratus fuerat per manus Apoſtolorum, eos etiam poterat eripere tamquam volucres, ut notat D. Chryſoſtomus, ſed mirabilis conditio humana potius ho- D. Chryſoſt.
mines, quam Deum pertimeſcit.

Verſ. 27. *Et cum adduxiſſent illos, ſtatuerunt in Concilio.* Syriacus *coram tota Synagoga.* Tunc fuit 142.
adimpletum vaticinium dictum à Chriſto D. Matth. Syriac. Matth. 10.
10. n. 17. *Tradent vos in Conciliis, & in Synagogis ſuis flagellabunt vos:* Apud Judæos criminoſi ducebantur ad Synagogam, hoc eſt ad concionem totius populi, ubi qui erant flagellis digni flagellabantur, vel juxta crimen lenioribus pœnis plectebantur, Concilium autẽ Synedrin ad graviores cauſas pertinebat.

Verſ. 28. *Dicens præcipiendo præcepimus vobis.* 143.
Arabicus *præcepimus mandato præciſo,* Syriacus & Arabic.
Arias per interrogationem: *Nonne præcipiendo præ-* Syriac.
cepimus ad majorem efficaciam, & energiam eos arguendi. *Repletis Jeruſalem doctrina veſtra,* eos accuſat tanquam commotores, ac ſeductores, qui novâ doctrinâ volunt populum decipere, ac commovere.

Vultis inducere ſuper nos ſanguinem, id eſt vultis 144.
nos reos facere homicidii Chriſti, ejuſque quaſi injuſte occiſi pœnas à nobis depoſcere tum apud Deum, & plebem, tum etiam apud Romanos rerum dominos potentes ſcelerum vindices, ſed oblitus es ô Caïpha, ait Beda, *de his, quod ipſe ſibi, & ſuis imprecatus fue-* Beda.
rat, dicens, ſanguis ejus ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Luc. 23.

Hominis iſtius. Bis Chriſtum Jeſum intelligit tam 145.
modo hic, quam ſupra in hoc verſu: Ne doceretis in nomine iſto, nomen ſanctum Jeſu intelligens, quem expreſſe non exprimit: Primo, ut ait Gloſſa Propter Gloſſa.
claritatem nominis os impurum tantum nomen ca- *Os impurum*
pere non poterat. Secũdo ex invidia Sacroſanctũ no- *ſanctum no-*
men intendebant abolere, ac ex hominum memoria *men Jeſu non*
avellere, tũ etiã propter odium, quos enim odio habe- *capit.*
mus, nec videre, nec audire, nec nominare volumus.

Act. 5. *num.* 29. Reſpondens autem Petrus, Apoſtoli dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

N. 30. Deus Patrũ noſtrorũ ſuſcitavit Jeſũ, quẽ vos interemiſtis ſuſpẽdẽtes in ligno

Num. 31. Hunc Principem, & Salvatorem Deus exaltavit dextera ſua ad dandã pœ-

nitentiam Iſraëli, & remiſſionem peccatorum.

Num. 32. Et nos ſumus teſtes horum verborum, & Spiritus Sanctus quem dedit Deus omnibus obedientibus ſibi.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IX.

146. Lyranus. Gloſſa. Interlin. Carthuſ. Hiſtoria. Eccleſia. Verſ. 29. R*Eſpondens Petrus, & Apoſtoli.* Lyranus exiſtimat ſolum Petrum locutum, ne fieret vocum confuſio. Aptius tamen Gloſſa Interlinealis, Carthuſian. Hiſtoria Eccleſiaſtica cap. 17. tenent Petro inchoante, cæteri Apoſtoli proſecuti magno zelo, & fervore concepta ejus dicta approbantes, ac confirmantes, multa tamen cum modeſtia, ac reverentia.

147. Æthiop. *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* Æthiopicus: *Oportet nos placere Deo potius, quam ut placeamus homini:* Non negant eos habere poteſtatem præcipiendi, ac leges condendi, quod hodie de Præfectis Eccleſiæ negant hæretici, ſed negant eis obediendum, cum aliquid præcipiunt legibus Dei repugnantibus; omnis enim humana poteſtas ſubordinata eſt Divinæ, ut ait D. Bernard. lib. de præcepto, & diſpenſ. cap. 12. *Sive Deus ſive homo Vicarius Dei, mandatum quodcumque tradiderit, pari profecto obſequendum eſt cura, pari reverentia deferendum, ubi tamen Deo contraria non præcipit homo.* (D. Bern.)

148. D Chryſoſt. Verſ. 30. *Deus Patrum noſtrorum* D. Chryſoſt. ait: *Magna cum ſapientia oſtendunt, quod illi cum Deo pugnant*, ac proinde illis non ſit obediendum, & ad conciliandam benevolentiam, eundem Deum, ac Patrem dicunt *Patrum noſtrorum.* Lyranus: *Quem coluerunt Patres noſtri. Quem vos interemiſtis ſuſpendentes in ligno.* Arabicus *Appendentes eum trahi:* Æthiopic. *Quem vos necaſtis.* Et ſic non imponimus vobis falſo ſanguinem ipſius effuſum à vobis cujus rei vos eſtis teſtes, & hic fit repetitio illius, quod ſupra dicitur cap. 2. n. 23. & c. 3. n. 17. quod ibi ſatis eſt explicatum. (Lyran. Arabic. Æthiop. Actor. 2. Actor. 4.)

149. *Chriſti paſſio maxime nos corroborat ad ſuſtinendas adverſitates.* Maxime nota, quod tam hic, quàm proximè citatis locis habentes Apoſtoli cum Principibus Synagogæ ſermonem, à Chriſti paſſione incipiunt, ut ipſa commemorata patienter ſuſtinerent tempeſtatum contrarietates, quæ in ipſos ab adverſariis excitabantur, ut carceres, vincula, cruces, gladios ac fuſtes, qui adverſus ipſos parabantur, conſtanter, fortiterque ſuſtinerent, D. Cyprian. lib. 3. epiſt. 25. ad Martyr. ait: *Neque enim ad fuſtes chriſtianum corpus expavit, cujus ſpes omnis in ligno eſt.* Vide tom. 5. in Evangel. lib. 8. cap. 1. q. 16. n. 90. 91. 92. & 93. (D. Chryſ.)

150. Æthiop. Iſai. 9. Iſai. 12. Iſai. 62. D. Aug. Verſ. 31. *Hunc Principem*, Æthiopic. *Principem vitæ*, ſic dicitur ab Iſaïa *Princeps pacis.* c. 9. n. 6. *Et Salvatorem*, ſic ab eodem Iſaïa proclamatur cap. 12. n. 2. *Ecce Deus Salvator meus* & cap. 62. n. 11. *Ecce Salvator tuus venit.* D. Aug. lib. 3. de Trinit. 10. ait *Qui eſt hebraice Jeſus, noſtra autem locutione Salvator eſt.*

151. D. Chryſoſt. *Exaltavit dextera ſua*, hoc eſt potentia ſua. Supra verſ. 30. facit mentionem de Reſurrectione *Quem Deus ſuſcitavit*, hic verò cum ait: *Exaltavit* ſua mirabili Aſcenſione ut exponunt D. Chryſoſt. & alii, & etiam exaltavit per miraculum, prædicationem Evangelicam, nominis claritatem, & ſubjiciendo ei multas gentes, quæ paſſim ad Eccleſiam veniunt. *Ad dandam pœnitentiam Iſraël*, ut per Chriſti merita adducantur ad veram pœnitentiam, ut gratia habituali infuſa juſtificentur, ac ſanctificentur, ut docet Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 11. contra errores Calvini. (Trident.)

152. Pagnin. Verſ. 32. *Et nos ſumus teſtes horum verborum, & Spiritus Sanctus* Pagninus Tigurina: *Inſuper autem & Spiritus Sanctus:* Utrumque fuit prædictum à Chriſto D. Joan. 15. n. 26. *Ille teſtimonium perhibebit de me, & vos teſtimonium perhibebitis.* Cum ergo dicitur: *Nos teſtes ſumus harum rerum*, nempe Reſurrectionis, Aſcenſionis, & ſalutis æternæ, à Deo per Chriſtum credentibus promiſſæ, ut ait Lyranus. Inſuper & eorum omnium teſtis eſt etiam *Spiritus Sanctus*, tum per ſe ipſum veniens in die Pentecoſtes ſub figura ignis, & venti, tum per nos tot, & tanta miracula, ac ſigna operans ad has veritates quas prædicamus, veluti cœleſtibus ſigillis ſuis comprobans, ac confirmans, & ideo de Spiritu Sancto loquens Paulus ait. Roman. 8. n. 16. *Ipſe etiam nunc teſtimonium reddit Spiritus noſtro, quod Filii Dei ſumus.* Operibus quibus operatur in nobis, nos oſtendit Filios Dei. (Tigurin. Lyranus. Rom. 8.)

Et quia Spiritus Sanctus adducitur ab Apoſtolis ad omnia ſupradicta confirmanda, ac corroboranda, ideo ab eis ponitur in ultimo loco. *Quem dedit Deus omnibus obedientibus ſibi.* Syrus: *Qui credunt in ipſo.* Arabicus *Qui obediunt ei.* Nam qui verè credit in Deum eſt illi obediens; eſt enim Spiritus Sanctus teſtis omnibus per fidem, ſpem, ac legis Evangelicæ obſervantiam ſe illi ſubjicientibus. D. Cyrill. in Joan. 153. (Syrus. Arabic. D. Cyril.)

Actor. 5. *n.* 33. Hæc cum audiſſent (diſſecabantur, & cogitabant interficere illos.

Num. 34. Surgens autem quidam in Concilio Phariſæus nomine Gamaliel legis doctor honorabilis univerſæ plebi, juſſit foras ad breve homines fieri.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE X.

Verſ. 33. H*Æc cum audiſſent, diſſecabantur.* Syrus *Corripiebantur furore, vel exardebant furore.* Arabicus *Moleſto, atque amaro animo tulerunt.* Lucifer *Fremebant* Æthiop. *Indignati ſunt:* Hebraïcus *Se ipſos dilacerantes erant præ furore, ac impatientia.* Aptiſſime tamen noſter Interpres vertit: *diſſecabantur*; nam irati animus tamquam ſerra, vel gladiolo ſcinditur, & æſtuans in varios motus, ac cogitationes fertur. 154. (Syrus. Arabic. Lucifer. Æthiop. Hebraïc.)

Quod in eis erat ob exaltationem nominis Jeſu exauditum valde durum erat: tum etiam, quia non poterant infringere, nec ad verba Apoſtolorum reſpondere, & ut ſolet fieri, illi, qui devicti ſunt, & non poſſunt verbis ſatisfacere, ſolent ad opprobria, & arma confugere, & ideo: *Cogitabant interficere illos* Syriacus: *Machinabantur eos interficere.* Arabicus *Conſultabant, ut interficerent eos*, ut dicitur Sapient. 17. n. 29. *Semper præſumit ſæva perturbata conſcientia*, ſeu timebant populum, qui Sacros Apoſtolos, ut dignum erat, in multa reverentia habebat. 155. (Syriac. Arabic. Sapient. 7.)

Verſ. 34. *Surgens autem quidam.* Syriacus: *Surrexerat autem quidam honoratus ab omni populo.* Arabicus *Valde honorandus.* Divus Chryſoſtomus. *In pretio habitus apud totum populum:* & ait Textus *Surgens*, quia ut conciliarius ſedebat, & cum per ordinem dicturus eſſet ſuam ſententiam, forte ex more ſurgebat. 156. (Syriac. Arabic. D. Chryſoſt.)

Phariſæus ex Hebræo idem eſt, ac *ſeparatus ab aliis*, ſeu *Explanator*, de quibus multa Joſephus libro 13. antiq. capit. 8. & 9. & libro 18. capit. 2. dicitur explanator, quia legem, & ejus præcepta explanabat ad populum. Dicitur ſeparatus ab aliis, religione; nam fatebantur reſurrectionem, ac vitæ ſublimitatem, & ideo fimbrias protrahebant uſque ad talos, ac pedes, in quorum extremitate geſtabant ſpinas, ut ſcribit D. Hieronymus in cap. 23. Matthæi, ut earum punctionibus tibias, & pedes cruentarent 157. (Ioſephus. *Phariſæi quinam eſſent.* D. Hier.)

in ſignum ſeverioris vitæ, & legem in membranis per modum coronæ in fronte, ac capite circumponebant oſtendentes ſemper memoriam legis ſe habere Deut. 6. juxta illud Deuteronom. 6. n. 8. & inde in multo ho- Act. 23. nore habebantur apud populum, & Paulus ante ſuam converſionem fuit Phariſæus infra in hoc lib. Philip. 3. cap. 23. n. 6. & ad Philippenſes cap. 3. n. 5.

158. *Juſſit foras ad breve tempus fieri:* Innuit Præſidi ut extra Concilium imperaret Apoſtolos egredi ad breve tempus. Syriacus: *foras paululum temporis,* D. Chryſoſt. tum, ut ait Chryſoſt. ne illis, qui in Concilio aſta- Syriac. bant, ſuſpicionem facere, quod Apoſtolis favebat, ſi eos in eorum præſentia defenderet, tum etiam, ut ait Lyra, abſentes efficacius defenderet, & liberior Lyra. eſſet dicendi modus.

QUÆSTIO XX.

Quare Gamaliel tali modo loquitur in Concilio, & quiſnam eſſet?

158. Gamal. *Virtus inſignis.* Pagni... Martyr. AB hoc ſecundo incipio, Gamaliel, ex Hebræo idem valet, ac *retributio mea Deus*, vel *ablatus Dei*, vel *Camelus meus fortis*, ut ex nominibus Hebr: habet Pagninus, & optime conveniunt Gamalieli; Ipſe enim fuit ſanctitate præſignis, ut habet Martyrologium Romanum die 13. Auguſti, dicens: *Ieroſolymis inventio corporis Beatiſſimi Stephani Prothomartyris, & ſanctorum Gamalielis, Nicodemi, & Abibonis*, ejuſque ſanctitatis eximiæ magnum indicium Baron. eſt, ut notat Baro. anno Chriſti 34. §. *certum quod*, à primitivis Chriſtianis fuiſſe ſepultum apud Corpus Sancti Stephani, & cum ipſo ejus corpus fuerit divina revelatione inventum, ut habetur ex Martyrologio Romano.

160. *Doctor inſignis.* Fuit vir magnæ authoritatis, valde honorabilis, & in magno pretio habitus ab omnibus, inſigniſque legis doctor; fuit Magiſter Sanctorum Stephani, Barnabæ, ac Pauli, ut teſtatur Lucianus in libro de inventione corporis Sancti Stephani; fuit etiam naturalis pater Abibonis, de quo Martyrolog. citat, & ex talibus filiis tam naturalibus, quam moralibus collige qualis ille fuerit.

161. *Multum favebat Apoſtolis.* Gamaliel Chriſtianis, ac Apoſtolis favebat, an modo tempore hujus Concilii eſſet jam baptizatus, & Chriſtianus? Affirmat Clemens libro primo Recognit. cap. 9. & 10. Beda in Rectaſi Acta in cap. 5. Id tamen negat in præſenti Chryſoſt. Apoſtolorum perſuaſione fidem ſuam occultabat; ut in Concilio melius poſſet Apoſtolos tueri, & Conſilia Pontificum contra eos diſſipare, ac deſtruere, & ut notat citatus Clemens lib. 5. conſtit. cap. 3. Apoſtolos D. Clem. plagis affectos, ut dicitur infra verſ. 40. à Concilio Beda. dimiſſos, id plane nequaquam ex ſententia Gamalielis fuiſſe factum, ſed mandato Caiphæ, Annæ, Alexandri, & aliorum.

162. Cum David fugeret à facie Abſalon totus erat deprecans Deum: *Infatue quæſo Domine conſilium Achitophel*, tunc occurrit Davidi Chuſai valde ſenex, *Amicus occultus in Conſilio multum utilis.* cui ait David: *Si veneris mecum eris mihi unus, ſi autem in civitatem reverteris, diſſipabis Conſilium Achitophel*, 2. Reg. 15. n. 33. Magis proficuus erat Chuſai, David manens cum ſuo adverſario, ad reprimenda, 2. Reg. 15. ac deſtruenda conſilia data contra ipſum, quam, ſi ei eſſet comes in via; nam ſi in itinere eſſet ſocius erat ei onus, ſi in Concilio adverſarii multum adjuvamen Abulenſ. Abulenſ. lib. q. 36. ait: *Magis utilis eſſet Chuſai in negotio David, ſi iret in Jeruſalem, nam ait David ſi veneris mecum, eris mihi onus, ac inutilis.*

163. *Nicodemus Princeps Judæorum venit ad Jeſum nocte.* Joan. 3. Joan. 3. n. 2. Si Princeps, & magnus cur non clare, & patenter venit, ut notavi tom. 2. in Evangel. cap. 3. q. 5. n. 25. & ut ibi dixi: Venit nocte, ut bonus, & prudens, ut bonus homo, venit ad lumen fidei, ut de via ſalutis haberet documenta, ut prudens ſub noctis umbra, ut cautè cum Chriſto loqueretur, ut ſic poſſet ei melius inſervire, ut iniqua Conſilia Judæorum diſſipando, ut efficaciter præſtitit in Concilio, dum Judæi volentes comprehendere Chriſtum, ipſe Nicodemus reſtitit, dicens: *Nunquid lex noſtra judicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo.* Joann. 7. n. 50. Nicod. Joan. 7.

Actor. 5. *num.* 35. Dixitque ad illos: Viri Iſraëlitæ, attendite vobis ſuper hominibus iſtis, quid acturi eſtis.

Num. 36. Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens ſe eſſe aliquem, cui conſenſit numerus virorum circiter quadringentorum, qui occiſus eſt: & omnes, qui credebant ei diſſipati ſunt, & redacti ad nihilum.

Num. 37. Poſt hunc exſtitit Judas Galilæus in diebus profeſſionis, & avertit populum poſt ſe, & ipſe periit, & omnes quotquot conſenſerunt ei diſperſi ſunt.

Num. 38. Et nunc itaque dico vobis, diſcedite ab hominibus iſtis, & ſinite illos, quoniam ſi eſt ex hominibus conſilium hoc, aut opus diſſolvetur.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE XI.

Verſ. 35. VIri Iſraëlitæ: Eos Iſraëlitas dicit, ut 164. ait Lyranus tamquam in prophe- Lyran. tiis, ac lege eruditos demoliens verbis, benevolentiam captans: *Attendite vobis ſuper hominibus iſtis.* Arabicus *Quid intendatis agere de nego-* Arabic. *tio iſtorum hominum.* D. Chryſoſt. *Proſpicite vobis:* Eos, ut notat idem Chryſoſtomus, ad maturum, & conſide- D. Chryſoſt. ratum conſilium exhortatur, ne furore, aut ira correpti ſententiam aliquam præcipitem proferant, ideoque ait: *Attendite vobis* cum ſitis judices, ad cujus munus ſpectat ſerio, ac maturè agere, & non furore, ac ira repentina commoveri; *nam præceps ſententia* Laertius. *præcipitem ruinam ſecum affert:* Laertius lib. 1.

Verſ. 36. *Ante hos dies extitit Theodas.* Syriacus 165. *Ante hoc tempus ſurrexit:* frequens eſt in ſcriptura Syriac. dies poni pro tempore, iſte Theodas ferè poſt me- *De tempore quo extitit.* dium imperii Auguſti, & circa viginti annos ante Chriſtum, de quo dicam quæſtione ſequenti *Dicens ſe eſſe aliquem.* Syriacus *Dixerat de ſe ipſo ſe* Syriac. *eſſe quid eximii* Arabicus: *Quod eſſet vir præclarus,* Arabic. Æthiopicus: *Magnificavit ſe ipſum.* Arias *eſſe aliquem* Æthiop. *ſe ipſum magnum.* Græcus: *Dicens ſe eſſe Rab, ſeu Rab-* Arias. *bi, id eſt magnum Doctorem, ſeu Prophetam.* De illis Græcus. vero, qui ad eum acceſſerunt dicam quæſt. ſequenti.

Verſ. 37. *Poſt hunc extitit Judas Galilæus,* Syria- 166. cus: *Surrexit Judas Galilæus* ex Galilæa natus, & Syriac. ab ipſo ejus ſecta nomen Galilæorum habuit, qui acriter negabant non eſſe licitum Judæis, eum qui erat ſub dominio Dei, alium Dominum, ſcilicet Cæſarem, cognoſcere, illique tributum dare, de quo latius q. 22.

In diebus profeſſionis, Syrus *Quibus diebus de-* 167. *ſcripti ſunt, quique in pecunia capitatim.* Arabicus Syrus. *In diebus cenſus,* Arias: *In diebus deſcriptionis:* Arabic. Dicuntur dies deſcriptionis, quando ſcilicet *Exiit* Arias. *edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis* Luc. ſecundo, numero primo; dicuntur autem dies profeſſionis, quia illa ſolutione cenſus, Luc. 2.

ac

ac deſcriptione omnes profitebantur ſe Cæſari ſubditos, ac proinde hoc contigit primo, vel ſecundo anno Nativitatis Chriſti Domini: *Et omnes redacti ſunt ad nihilum*, omneſque ſunt deſtructi, ac diſſipati, ut dicam quæſt. 22.

168. Syrus. Æthiop. Syriac. Arabic.

Verſ. 38. *Et nunc itaque dico vobis diſcedite ab hominibus iſtis.* Syrus *Abſtinete vos.* Æthiopicus: *Sinite, & non lædatis eos*, id eſt nolite vos intromittere in negotio horum hominum, nec eorum prædicationem approbando, nec reprobando. *Quoniam ſi ex hominibus conſilium hoc.* Syriacus: *Si ex hominibus eſt hæc cogitatio, & opus deficient vel cadabunt.* Arabicus: *Et tranſibit hoc, & peribit:* Ut probat Gamaliel citatis exemplis.

QUÆSTIO XXI.

Quare Theodas tam citò periit, & quiſnam eſſet?

169. *De tempore Joſeph.*

THeodas iſte valde diverſus eſt ab alio, de quo Joſephus facit mentionem lib. 20. antiq. nam Theodas Joſephi extitit multis annis poſt hanc orationem Gamalielis ſub Claudio Cæſare; noſter autem, de quo agitur in præſenti fuit antecedenter ſub Auguſto Cæſare, niſi fortaſſe dicatur, Theodas, de quo agit Joſephus extitit filius, aut nepos noſtri Theodæ, quod rebellionem ſopitam ſuſcitare, patriſque, vel Avi necem vendicare conatus.

170. *Tempus Nativitatis Chriſti tempus Meſſiæ.* Tacitus.

Sub hoc tempore Nativitatis Chriſti intelligebant Judæi ex oraculis Prophetarum, ac ex Sceptro Juda in Herodem alienigenam tranſlato adeſſe tempus Meſſiæ, qui Judæis patrocinium ferret, & toti Orbi imperaret, cujus intelligentiæ, ac cognitionis meminit Tacitus lib. 20. & ideo hac de cauſa per id temporis multi pſeudo Chriſti, ſeu ſeditioſi, qui pro Meſſia haberi, ac venerari voluerunt, de quibus tacito nomine, ac cognomine facit mentionē Joſeph. lib. 18. Antiq.

Joſeph. 171. *Quis eſſet.* Theodas. Beda. Gloſſa. Liran. Carthuſ. Hugo.

Hic autem Theodas, ſeu Theudas, ut Beda, Gloſſa, Lyranus, Carthuſianus, & alii ex Joſepho lib. 20. Antiquit. cap. 1. referunt, cum multas ex Urbe Jeroſolymitana facultates ſuſtuliſſet, ſuis perſuaſit obſidere ripas Jordanis, cumque eſſet magus Prophetam ſe venditabat promittens ſe diviſo fluvio tranſitum præbiturum. Huic juſſu Cuſpii Fidi Romani procuratoris ſuperveniente equitum copia, multis ex ejus adhærentibus interfectis, vel captivis, ipſius caput amputatum fuit, & in urbem delatum.

172. *Qui mitem ſe exaltat deprimitur.*

En cauſa, & ruina hujus miſerabilis, quia de ſe ipſo jactabat eſſe quid magnum, eximium, præclarum & magnificum, ac prophetam, ut patet ex verſionibus ad verſ. 36. & qui ita ſuper cæteros ſe voluit extollere, ut ſolus ipſe omnia ſibi arrogaret, inde alto Dei judicio ſic deprimitur, ut ipſe cum ſuis adhærentibus ſic cadat, & tanquam ad nihilum omnes redigantur, diſſipati ſunt, & redacti ad nihilum.

173. *Ex multa præſumptione magnus lapſus.* Matth. 26.

Maxime dignum eſt in quæſtionem vocari cur Petrus ex omnibus Apoſtolis, omniumque caput, ita graviter cadat, ut dilectiſſimum Magiſtrum, à quo tot, & tanta dona acceperat, ter neget; *Non novi hominem; neſcio quid dicis.* Cum Chriſtus D. dixiſſet: *Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte.* Reſpondet Petrus: *Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcandalizabor.* Matth. 26. num. 33. Et rurſus ait: *Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo* ibidem nu. 35. Petrus ſupra omnes ſe extollebat, ac præſumebat, quod nec ſcandalizaretur, nec negaret, infra omnibus habet ſcandalum; & negat, Pulchre D. Auguſtin. epiſt. 120. ait: *Petrus ex egregio præſumptore, tam creber negator effectus eſt.* Ex multa præſumptione ad miſerabilem caſum.

174. Ex conſilio ſerpentis comedunt primi Parentes de pomo vetito tamquam ſibi perſuadentes Deo futuros, ac omnipotenti Deo æquales evadere poſſe: Tunc Deus clemens venit in Paradiſum, vocans eum, & dicens: *Adam ubi es?* tunc ſubdit textus: *Cum audiſſent vocem Domini Dei ambulantis ad auram poſt meridiem abſcondit ſe Adam & uxor ejus.* Geneſ. 3. nu. 8. Gen. 3. Nonne illi magni Progenitores tanta audacia fuerunt pleni, ut ſibi perſuaderent poſſe conſtitui Deos, & omnia ſub eorum nutu, ac imperio continere, cur modo ad unam blandam vocem fugiunt? *Ex multa audacia magna timiditas.* Cum tam altos, & ſublimes auſus ſupra omnem naturam concepiſſent, ut ſi quales fieri Deo intenderent, inde tam miſerrimè pavidi, & timidi evadunt, ut ab una leni voce omni vehementi conatu ſe abſcondere contendant. D. Athanaſ. orat. in Aſſumpt. Virg. ait: *Generis noſtri origo ſub arbore ſe abſcondit, fugit ad ſtrepitum juſte de divinitate perſuaſa.* D. Athan. Qui tantum ſe voluerant exaltari, ut de divinitate præſumerent, inde in tantam infirmitatem, atque animi fractionem devenerunt ut ad tenuem quandam vocem, atque ad levem unius folii ſtrepitum, ac motum, fugam ſibi arripiunt.

QUÆSTIO XXII.

Quare Judas Galilæus, & ſui adhærentes graviter pereunt?

ISte Judas Galilæus natus ex Galilæa, quæ erat 175.
Provincia confinis Judææ, & maxime in rebus religionis diſceptabat, extitit Auctor cujuſdam ſectæ, quæ ab ipſo Authore Galilæorum obtinuit nomen. Vixit autem iſte tempore Nativitatis Chriſti D. quando deſcriptio totius orbis facta eſt ab Auguſto Cæſare Luc. 2. n. 1. tributo perſoluto, quod ab Auguſto fuit imperatum. *Cur exigebantur tributa.* *Primo* Ut omnes ſe ipſos Cæſari ſubditos profiterentur. *Secundo.* In ſignum ſubjectionis ſolvebant cenſum. *Tertio* Deſcribebantur in tabulis Cæſaris; ut ipſe ſciret quot, quantæque gentes, ac provinciæ illi erant ſubjectæ tum ad ſolvendum vectigal, tum ad numerum militum, ſi neceſſarii forent, cognoſcendum.

Tunc ſurrexit, ſeque oppoſuit Cæſaris procuratoribus Judas iſte Galilæus, & rebellionem excitavit in populo, dicens: Non eſſe licitum populo Dei, qui eum eduxit de Ægypto, alium Dominum præter ipſum cognoſcere, nec alicui alteri tributum ſolvere, niſi ipſi ſoli Deo, quod pertinaciter ad mortem uſque defendebant; hac de cauſa Romanus Præſes armata militum manu Judam, ipſum multis cum ſequacibus occidit, de quo Joſephus libro decimo-octavo Antiquit. capite primo, & libro 20. capite quinto, & capite tertio addit duos filios Judæ hac de cauſa ſub Claudio Imperatore fuiſſe crucifixos. 176. *Judas Galilæus Author ſectæ erroneæ.* Joſeph.

Et quamvis ipſe Judas cum multis ſequacibus 177.
fuiſſent occiſi, multi tamen remanſerunt: & ideo hæc ſecta, & hic error tempore Chriſti perduravit, & ea propter hanc quæſtionem propoſuerunt adverſarii, Chriſto D. Matth. 22. n. 16. & 17. *An liceat cenſum dare Cæſari?* ut ibi notat D. Hieronymus, & iſti Galilæi ſunt, quos occidit Pilatus, quorum ſanguinem miſcuit cum ſacrificiis eorum Luc. 13. n. 1. ut ibi dixi tom. 6. in Evangel, & hæc ſecta, ſeu rebellio in Romanos occaſionem præbuit Tito Veſpaſiano Jeroſolymæ excidendæ, ac penitus devaſtandæ. Matth. 22. *Cauſa devaſtationis per Titum.* Luc. 13.

Regibus, ac Principibus obediendum uſque 178.
ad debitum tributum perſolvendum; ad hoc Paulus Apoſtolus nos exhortatur Rom. 13. num. 1. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit* & n. 7. *cui tributum tributum, cui vectigal vectigal ſit* & ad *Regibus tributum dandum.*

Titum cap. 3. num. 1. *Admone illos Principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe.* Et hoc etiam probatur ex Jeremia 38. num 17. qui perſuadebat populo obedire Regi Chaldæorum, & ex 2. Paralypom. cap. ultimo num. 17. ubi reprehenditur Sedechias Rex Judæ, quod fidem datam Nabuchonoſori fregit. Tandem Chriſtus Dominus omnium Magiſter citato cap. 22. Matth. num. 21. ait: *Quæ ſunt Cæſaris Cæſari, quæ ſunt Dei Deo:* ubi multa de hac re, ac de tributis ſolvendis dixi.

2. Paralip.

Matth. 22.

179. Tributa debent imponi à Regibus, quæ ſunt neceſſaria, non vero cum exceſſu, ac nimietate: tunc enim fiunt valde oneroſa, atque odioſa. Potentiſſimus Nabuchodonoſor repræſentabatur in valde procera, & magnifica arbore, cujus culmen pertingebat Cœlum, de qua agens Daniel cap. 4. num. 9. ſic inquit: *Folia ejus pulcherrima, & fructus nimius.* Pulchritudo ſolum erat in foliis, in fructibus nimietas; pulchritudo grata, & delectabilis, nimietas vero odioſa, atque inviſa: Arbores frequenter nobilitantur ex fructibus, ſic dicitur Geneſ. 3. nu. 6. *Vidit igitur mulier quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile.* Cur ergo Danielis arboris fructus nec pulcher, nec gratus, neque aſpectu delectabilis dicitur, ſed tantum de foliis, quod eſſent pulcherrima? Folia denotabant magnificentiam, & amplitudinem imperii Nabuchonoſoris, quæ erat valde elegans, & decora, fructus verò repræſentabant tributa, & exactiones, quos fructus Principes à ſuis ſubditis volunt exigere, ac recipere, & ſi minimi ſunt valde odioſi, atque ingrati ſunt, Theodoretus ibi ſic ait: *Folia vocat decus illud, quod conſpiciebatur in veſte, & throno, & regiis ſcutatis haſtis ſatellitibus, ac ſtipatoribus corporis: fructuum verò tributum, quod undique ei afferebatur, idcircò multum fructum, non autem pulchrum dixit; neque enim juſtum erat, ubi tributum eſt multum nihil eſt pulchrum,* ſed omne inviſum, & odioſum.

Daniel.

Gen. 2.

Tributa ſint moderata, & non nimia

Theod.

Actor. 5. n. 39. Si verò ex Deo eſt non poteritis diſſolvere illud, ne forte Deo repugnare inveniamini. Conſenſerunt autem illi.

Num. 40. Et convocantes Apoſtolos, cæſis denunciaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jeſu, & dimiſerunt eos.

Num 41. Et illi quidem ibant gaudentes à conſpectu Concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati.

Num. 42. Omni autem die non ceſſabant in templo, & circa domos docentes, & evangelizantes Chriſtum Jeſum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE XII.

180. Verſ. 39. *Si vero ex Deo eſt non poteritis diſſolvere illud.* Syriacus: *Non eſt facultas in manibus veſtris, ut faciatis illud compeſcere*, vel, ut habet alia lectio *ceſſare.* Valde prudenter loquitur Gamaliel, non abſolute affirmat quod hoc ſit ex Deo, ut rectè poterat dicere, ut conſtabat ex miraculis, ſignis, ac virtutibus Apoſtolorum, ſic loquitur conditionate: *ſi vero ex Deo eſt*, ut ſuum affectum in Apoſtolos non manifeſtaret, eò quod ſic ejus conſilium tamquam ab animo ſincero, & integro eſſet magis acceptabile apud alios judices furore commotos in Apoſtolos.

Syriac.

181. *Ne forte Deo repugnare inveniamini.* Syriacus. *Ne reperiamini contra Deum inſurgere.* Æthiopic. *Ne videamini, ſicut ille, qui cum Deo pugnat.* Valde temerarium eſt Divinæ voluntati velle reſiſtere: *Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.* Pſalm. 126. *Conſenſerunt autem illi.* Syriacus: *Acquieverunt ei.* D. Chryſoſt. *Perſuaſi ſunt ab eo.* Placuit Conſilium Gamalielis, ut non interficerent Apoſtolos, ut paulo ante verſ. 33. conſtituerant, tamen eorum indignatio non omnino quievit. Unde ſequitur.

Syriac. Æthiop. Pſal. 126. Syriacus. D. Chryſ.

Verſ. 40. *Et convocantes Apoſtolos*, nam ex Conſilio Gamalielis Apoſtoli juſſi ſunt foras egredi. Supra verſ. 34. *Cæſis denunciaverunt.* Syriacus, *Flagellaverunt eos.* Arias *Cædentes:* Verbum autem græcum ſignificat *verberare excoriare*, ne eorum furor in vanum fuiſſet, & ſine cauſa eos flagellarunt, ſicque adimpletum eſt id, quod Chriſtus Dominus eis prædixit: *In Synagogis ſuis flagellabunt.* Matthæi 10. num. 17. *Denunciaverunt.* Syriacus, *Præceperunt.* Principes Synagogæ flagellis cæderunt Apoſtolos, ut eos deterrerent à prædicando nomine Jeſu; at ipſis flagellis maxime corroborabantur ad prædicandum, cum viderent verba Chriſti exactiſſime adimpleta in eis, & quod omnia, quæ illi patiebantur à Chriſto fuiſſe prædicta. Hujus flagellationis Authores fuerunt Caïphas, Annas, Alexander, non vero Gamaliel. S. Clemens lib. 5. conſt. cap. 2. 182.

Syriac. Arias. Græcus. Matth. 10. *Flagellis non franguntur, ſed corroborantur.* D. Clem.

Verſ. 41. *Illi quidem ibant gaudentes à conſpectu Concilii*, non ibant triſtes, nec lugentes, ſed gaudentes ad majorem Dei gloriam, & ſuorum inimicorum confuſionem, quia eorum flagella in eis non erant cauſa triſtitiæ, ſed gaudii D. Chryſoſt. *Tam fortis, invictaque eſt virtus, & dum patitur, affligentes vincit*, & mox *eſt quippe fortitudinis excellentiſſimus gradus, non tantum patienter, & libenter, ſed lætanter quoque adverſas res ferre*, de quo latius quæſtione ſequenti. 183.

D. Chryſ.

Quia digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati, Syriacus *Ignominiam pati.* Arabicus, *Qui contempti fuiſſent.* Æthiopicus, *Quia portio eorum contumelia erat, ut deſpectui eſſent propter nomen Jeſu:* eſt enim hoc magnum Dei donum. 184.

Syriac. Arabic. Æthiop.

Verſ. 42. *Omni autem die non ceſſabant in templo.* Mira, & mirabilis eſt Sanctorum Apoſtolorum fortitudo, ac conſtantia; quia nec minacibus verbis, nec duris flagellis tenentur, ut deſiſtant prædicare Jeſum Chriſtum: *Verbum enim Dei non eſt alligatum*, ut ait Apoſtolus: mirabilis eſt etiam ſtupor Magiſtratuum, qui non poſſunt cohibere Apoſtolos à ſua prædicatione, ſed, ut ait Eſther, *Quis poterit, Domine, reſiſtere voluntati tuæ, ſi tu decreveris ſalvare nos* cap. 6. num. 13. 185.

Eſth. 6.

In templo hoc eſt porticu Salomonis. Æthiopicus, *Sedebant in templo*, hoc eſt cum perſeverantia, & animo quieto, & placido, hoc denotat verbum ſedere, *Circa domos*, Græcus, *De domo in domum.* Divus Chryſoſtomus, Pagninus, *In domibus ſingulis.* Vatablus, Tigurina, *Domeſticatim.* Quod faciebant Apoſtoli tanquam boni, & præclariſſimi Prælati, docebant publicè, & privatim: Prædicabant in templo, quando opportune erat conveniens, & quando occaſio non dabatur docendi in templo, hoc præſtabant per ſingulas domos, ut illa ſancta quatuor animalia, quæ non habebant requiem die, ac nocte in laude Dei. Apocalypſis 4. numero decimo-octavo. 186.

Æthiop. D. Chryſoſt. Pagnin. Græcus. Vatabl. Tigurin. Apoc. 4.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XXIII.

Quare dicit, Apoſtoli flagellati in Concilio non ibant triſtes, ac lugentes, ſed gaudentes.

Jacobus. Græcus. *Dulce eſt ſanctis pati, durum non pati.* S. Ther.

187. Ait Textus: quod *Cæſis Apoſtolis, ibant ipſi gaudentes à conſpectu Concilii*, non triſtes, & lugentes, ſed gaudentes, quia ſummum, ac perfectum gaudium erat illis pro Chriſto pati; unde ait Apoſtolus Jacobus cap. 1. num. 2. *Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis.* Illud *Omne gaudium* juxta radicem græcam *totum perfectum*, plenum, ac conſummatum gaudium, & ubi eſt tantum gaudium *cum incideritis in tentationes varias* laborum, ac perſecutionum, præclare ait D. Nazianzenus orat. 2. de pace, ubi ſic habet: *Non detrimentum ducentes pati, ſed non pati, quod periculorum, quæ pro Chriſti ſubeuntur, guſtum cepimus.* Ceperunt guſtum in flagellis, ærumnis, ac periculis pro Chriſto, & ideo nihil dulcius, aut ſuavius erat, & hac de cauſa dicebat noſtra S. Thereſia: *Domine, aut pati, aut mori.*

Pſal. 30. *In laboribus magna dulcedo ſolum ſanctis nota.* Apoc. 2. D. Bern. Pſal. 93. 2. Cor. 7.

188. Regius Vates Pſalm. 30. num. 20. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti timentibus te.* Et quænam eſt hæc magna multitudo, ſeu ampla, & excelſa, quæ ab hominum mente, & oculis eſt remota, & ſolum timentibus Deum manifeſta, & cognita; nempe multitudo laborum, ac preſſurarum, quæ etſi mundanorum oculis ſit aſpera, & acerba, tamen timentibus Deum illam guſtantibus dulciſſima, & omni ſuavitate plena: ad hoc reſpicit Angelus in Apocalypſ. cap. 2. num. 17. cum ait: *Vincenti dabo Manna abſconditum:* per manna, ut ibi dicitur, intelligitur omnis copia ſuavitatis, ac dulcedinis, quam ſolum ſapit, atque agnoſcit, qui preſſuras pro Deo vincit, & ſuperat D. Bernard. ſerm. de S. Andrea ait: *Noſtra culpa eſt, quod non ſapit nobis, quæ pro Chriſto eſt tribulatio, ne guſtemus & nos Manna abſconditum.* Valde jucunda, & delitioſa eſt tribulatio pro Chriſto, non tamen omnibus, ſed tantum Deum timentibus; de hac dulcedine non guſtat mundanus, ſed ſolum juſtus, & ſi nobis non ſapit ex eo eſt, quia non pro Chriſto, ſed pro mundo patimur, & toleramus, ſi pro Chriſto diceremus cum Pſalmiſta Pſal. 93. num. 19. *ſecundum multitudinem dolorum meorum, conſolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Et Apoſtol. 2. Corinth. 7. num. 4. *Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra.* Non gaudium, ſed ſuperabundans gaudium illi erat in omni tribulatione pro Chriſto.

Philipp. D. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Theoph.

189. Ideo Apoſtolus ſcribens ad Philippenſ. cap. 1. num. 7. ait: *ſicut eſt mihi juſtum ſentire pro omnibus vobis, eo quod habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in definitione, & confirmatione Evangelii, ſocios gaudii mei omnes vos eſſe.* Ait Paulus, quod Philippenſes ei ſunt in corde, & vinculis, quia ſunt ſocii gaudii ejus: quodnam erat iſtud Pauli gaudium? D. Chryſoſtomus Theophylactus, Euthymius, & communiter Recentiores exiſtimant vocari à Paulo ſuum gaudium, ſeu gratiam vincula, & tribulationes, quas pro Chriſto, ac prædicatione Evangelii patiebatur, cujus cauſa Philippenſes ſui ſocios, ac conſortes vocat Theophylactus ait: *Vos cordi habeo, quia ſocii mihi, & participes eſtis hujuſmodi gratiæ, ſeu gaudii, hoc eſt preſſurarum, & compendium effecti: Curandum itaque diligentius, ne à vobis vos deſciſcatis, & in malis hiſce, & vinculis conſtituti.* Paulus ſua vincula, gaudium ſuum dicit, & Chriſtus explicans ſuam Cœleſtem Beatitudinem, gaudium appellat: *Serve bone intra in gaudium Domini tui.* Matth. 25. num. 21. eadem phraſi appellat Chriſtum ſuam Beatitudinem gaudium, ac Paulus ſuos labores, & perſecutiones, quia tam dulce, ac ſuave eſt pati pro Chriſto, ut ſit quædam prælibatio ſupremæ felicitatis, ac æternæ jucunditatis Cœleſtis Beatitudinis.

Labor pro Chriſto prælibans vitæ æternæ.

Geneſ. 47. Apoc. 11. Euſtath. *Gaudium patiendi noctem vertit in diem.*

190. Ait Jacobus Pharaoni: *Dies peregrinationis meæ centum & triginta.* Geneſ. 47. num. 9. De tempore prædicationis contra Antichriſtum dicitur, quod Elias, & Henoch prædicabunt diebus mille ſexaginta ſex. Apocalypſ. 11. num. 3. Pro quo meritò notat Euſtathius in exordio ſui commentarii in Hexamer. *Quare dum tempora, commetimur, dies autem, non noctes annumeramus.* Tempore annorum non ſolum computantur dies, ſed etiam noctes, quæ æquali parte tempus abſumunt, cur ergo in juſtis ſolum numerantur dies, qui ſemper fuerunt multis laboribus pleni, & ærumnis, & preſſuris, & ſub Antichriſto, quales nunquam fuerunt ab initio, cum hæc omnia ſuſtineant pro Deo, ipſa obſcura, & tenebroſa nox, ut clara, & jucunda dies videbatur, ipſum gaudium patiendi pro Deo noctis caliginem vertit in lucem diei, ſic ait Regius Vates Pſal. 138. num. 12. *Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur, ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.*

QUÆSTIO XXIV.

Quare Apoſtoli gaudent in pœnis, & flagellis, Chriſtus verò Dei Filius in illis triſtatur?

Matth. 26. D. Ambr. *Triſtitia ſuper omnia tormenta.*

191. Apoſtoli flagellati: *Ibant gaudentes à conſpectu Concilii*, at meus Jeſus accedens ad ſuam paſſionem dicebat de ſe: *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem.* Matth. 26. num. 38. Homines gaudent in pœnis, Chriſtus Dominus maluit in illis triſtari, quia triſtitia eſt ſupremum malum ſuper omnia mala, & ſuper omnia tormenta, voluitque hoc tormentum etiam in ſua paſſione ſuſtinere, ait D. Ambroſius lib. 10. in Lucam: *Homo enim in plaga, & ſciens, inquit, ferre infirmitatem, nos voluit erudire, ut quia in Joſeph didicerimus, carcerem non timere, mortem vincere, diſceremus in Chriſto, & quod eſt amplius, quemadmodum futuræ mortis mæſtitiam vinceremus.* Notanter adverte illud, quod *eſt amplius*; quippe ſuper carceres, aculeos, ac ſupra mortem eſt triſtitia quam ſibi Dominus Jeſus voluit aſſumere, quam vincere, ab uno ſolo Jeſu diſcere poſſumus.

Geneſ. 3. Græcus. *Triſtitia omnium pœnarum durior.* D. Chryſoſt.

192. Puniens Deus mulierem ob guſtatum pomum vetitum ait Geneſ. 3. num. 16. *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios,* Græca exemplaria habent: *Multiplicans multiplicabo majores tuos, & gemitum tuum, in triſtitia generabis filios.* Adamus, quia audivit vocem mulieris in multis caſtigatur, dicitur maledicta terra in opere ſuo, & quod terra pro bono ſemine dabit tribulos, & ſpinas, & quod in labore, ac ſudore comedet panem, & tandem mortis pœnam, quod in pulverem revertatur, ac mulier peccati auctrix mœrore ſolo, ac triſtitia puniatur, quia hæc pœna omnium acerbiſſima, ac duriſſima putatur, & omnibus collectivè æquivalens imo & ſuperior. D. Chryſ. epiſt. 8. ad Olympiam ait; *Multiplicans multiplicabo majores tuos, & gemitum tuum: In triſtitia generabit, nuſquam dolor nunquam labor, & ſudor, ſed mœror, & gemitus, & illa, quæ ex iis vindicta deſcendit doloribus, & infinitis mortibus eſt coæqualis, imo etiam multò deterior.* Expende ultima verba.

193. Ezech. 23. Septuag. Hebr.

Ait Deus populo ſuo per Ezechiel. 23. n. 33. *Ebrietate, & dolore repleberis, calice mœroris, & triſtitiæ.* Septuaginta, *Calice mœroris & perditionis*, Hebræus: *Calice ſolitudinis, & vaſtationis.* Ex quo conſidera quod eodem vocabulo intelligitur triſtitia, quo & vaſtatio, ac perditio; ubi enim triſtitia hominis animum occupat, ſtatim omnium illius fit perditio, ac devaſtatio: proxime citatus D. Chryſoſtom. ſic ait: *Triſtitia animarum crudele tormentum eſt; dolor quidem inexplicabilis, judicium omni judicio, vindictaque deterius; Nam & vermi eſt ſimilis venenato, non ſolummodo carnem, ſed & animam ipſam perimens, & tinea non ſolum ad oſſa, ſed & corda pertingens, & perpetuus quidam carnifex.* Unde peſſimus ille Antiochus morti proximus dicebat de ſe: *En pereo, triſtitia magna in terra aliena*, 1. Machab. 6. n. 13.

Triſtitia crudeliſſimus carnifex. D. Chryſoſt. 1. Machab. 6.

QUÆSTIO XXV.

Quare Apoſtoli pati, & flagellari pro Chriſto habent pro magna dignitate?

194. Ait Textus: Flagellati Apoſtoli *Ibant gaudentes à conſpectu Concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati.* Chriſtus D. ſuos duodecim diſcipulos elegit in Apoſtolos ſupremam Eccleſiæ dignitatem, Luc. 6. n. 14. Eis ſic electis dedit poteſtatem curandi infirmos, ejiciendi dæmonia, &c. Marc. 3. n. 15. Et tunc non dicitur, quod gauderent, quia digni habiti ſunt tanta dignitate, tantaque poteſtate, ſed modo quia digni habiti ſunt pro Jeſu contumeliam pati, ac ſi ipſum pati contumeliam pro Jeſu ipſis in majore honore, ac excellentia ſit, quam quæcumque alia etiam ſuprema dignitas, ac poteſtas; ad hoc ſpectat id quod ait D. Methodius apud Theodoret. Dialog. 1. dum ait: *Adeo enim admirabile, & omni ſtudio expetendum eſt martyrium, quod ipſe Dominus Jeſus filius Dei, ſe eo honorari teſtatus ſit. Non rapinam arbitratus eſt, ſe eſſe æqualem Deo, ut etiam hoc dono, hominem, ad quem deſcendit, coronaret.* Tam excellens, & magnum donum eſt ipſum pro Deo pati, martyriumque ſuſtinere, ut Jeſus filius Dei veniens in mundum, non alio voluit coronari, niſi ſua paſſione, ſic ait Apoſtolus Hebræor. 2. n. 9. *Vidimus Jeſum propter paſſionem mortis, gloria, & honore coronatum*, Suoſque non alia dignitate, ac honore voluit coronari, niſi paſſionis, *ut etiam hoc dono hominem, ad quem deſcendit, coronaret.*

Luc. 6. Marc. 6. *Suprema dignitas martyrium, ac pati pro Deo.* Method. Hebr. 6.

195. Ait Paulus ad Philippenſ. 1. n. 19. *Quia nobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum, ut in eum credatis, ſed etiam pro illo patiamini.* Pro magno, & ingenti dono hoc vobis datum eſt. D. Anſelm. ibi ſic ait: *Vobis donatum eſt quaſi præmium pro Chriſto, quem diligitis, non ſolum ut in eum credatis, ſed etiam ut pro illo patiamini ad cumulum gloriæ.* Expende illa verba quaſi præmium, ac ſi ipſum pati pro Deo ſit præmium tam magnifici operis. Iſta conſideratione pondera verba Apoſtoli: *Vobis donatum eſt, ut in illo credatis, & pro illo patiamini.* Supremum donum, quod Deus homini communicat in hac vita eſt lumen fidei, & tanto dono cohærens, *ut pro illo patiamini.*

Philipp. 1. D. Anſel. *Pati pro Deo præmium.*

196. Dicunt Sodales, vel etiam Angelis, ut vult Alanus, & Chaldaïcus; *Soror noſtra parva, & ubera non habet, quid faciemus ſorori noſtræ in die, quando alloquenda eſt.* Cantic. 8. n. 8. Communiter Patres, ut Aponius Philo, Carpati. Honoratius, Hortolanus referunt hæc verba ad Eccleſiam, quando tempore tyrannorum Neronis, Diocletiani, ac etiam Antichriſti Eccleſia in ſuis filiis ad tribunalia illorum adducta loquenda ſuſtinens, & patiens tot, & tantas perſecutiones, ac adverſitates, quales nunquam fuerunt, nec erunt ab initio, pro quo ſtat lectio R. Salomonis, quæ ita habet: *In die, quo gentes conſilia agitabunt de ea delenda.* Hoc poſito in quæſtionem voco cur ſancti Angeli inter ſe quærunt, & diſcutiunt: *Quid faciemus ſorori noſtræ*, in quo nempe loco, dignitate, ac honore, eam conſtituamis in die quando alloquenda eſt cum crudeliſſimis tyrannis, eorum crudeliſſimas adverſitates, ac perſecutiones ſuſtinens, cur hoc non diſcutiunt, & quærunt, quando audiunt eam, ut electam Sponſam, ad magnificam, & excelſam totius gloriæ coronam: *Veni ſponſa mea coronaberis*, Cantic. 4. n. 8. Sed modo inter tantas contradictiones *cum conſilia agebant de illa delenda*, ac ſic majorem dignitatem in ea recognoſcant cum patitur inter tribulantes adverſarios ſuis flagellis, ac verberibus, quam cum inter triumphantes Angelorum choros, ut electa Sponſa glorifica coronâ ſublimatur, indeque pro tanta dignitate, inter adverſariorum perſecutiones decantantur ei gratulationes: Carpatius ait: *Quid faciemus, ſunt voces Patriarcharum, Apoſtolorum, Prophetarum, ac Doctorum ipſi gratulantium.*

Cant. 8. Appon. Philo. Carpati. Honor. Hortol. Rab. Salom. Cant. 5. *Magis gratificatur Sponſa dum patitur, quam dum coronatur.* Carpat.

Tres illi ſancti pueri Ananias, Miſaël, & Azarias ſanctiſſimè vivunt cum omni puritate, caſtitate, jejunantes, orantes, tamen cum mittuntur in fornacem Babylonicam, exclamans Rex ait: *Ecce video quatuor viros ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei*, Daniel. 3. n. 92. Ecce quanta eſt dignitas tribulationum, ac ærumnarum; non enim habent ſecum Deum, ut ſocium, ac collegam, veluti parem omni cum virtute fulgent, ſed cum flammas ignis ſuſtinent. D. Chryſoſtom. tom. 1. ſerm. de tribus pueris, ait: *O quibus te incorrupta fides triumphis extendis! adeſt tibi unica majeſtas, ut innocentia liberaretur. Patitur ſe Deus cum pueris in ſupplicio numerari: Video tres viros.* Expende illud numerari, ac ſi dicatur Deum cum illis tribus numerum facere, ac quaternarium complere. 197.

Dan. 3.

CAPUT VI.

1. *In diebus autem illis, creſcente numero diſcipulorum, factum eſt murmur Græcorum adverſus Hebræos, eò quod deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum.*
2. *Convocantes autem duodecim multitudinem diſcipulorum, dixerunt: Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis.*
3. *Conſiderate ergò fratres, viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem, pleno Spiritu ſancto, & ſapientia, quos conſtituamus ſuper hoc opus.*
4. *Nos verò orationi, & miniſterio verbi inſtantes erimus.*
5. *Et placuit ſermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum virum plenum fide, & Spiritu ſancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Simonem, & Parmenam, & Nicolaum advenam Antiochenum.*
6. *Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus.*
7. *Et Verbum Domini creſcebat, & multiplicabatur numerus diſcipulorum in Jeruſalem valdè: multa etiam turba Sacerdotum obediebat fidei.*
8. *Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia, & ſigna magna in populo.*
9. *Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenenſium, &*

Alexandri

Alexandrinorum,& eorum , qui erant à Cilicia & Aſia diſputantes cum Stephano.

10\. *Et non poterant reſiſtere Sapientiæ , & Spiritui, qui loquebatur.*

11\. *Tunc ſummiſerunt viros , qui dicerent ſe audiviſſe eum dicentem verba blaſphemiæ in Moyſen, & in Deum.*

12\. *Commoverunt itaque plebem , & Seniores,& Scribas,& concurrentes rapuerunt eum,& adduxerunt in Concilium.*

13\. *Et ſtatuerunt falſos teſtes , qui dicerent : Homo eſt non ceſſat loqui verba adversùs locum ſanctum, & legem.*

14\. *Audivimus enim eum dicentem , Quoniam Jeſus Nazarenus hic deſtruet locum iſtum , & mutabit traditiones , quas tradidit nobis Moyſes.*

15\. *Et intuentes eum omnes , qui ſedebant in Concilio viderunt faciem ejus , tamquam faciem Angeli.*

ARGUMENTUM.

CRESCENTE numero credentium exortum eſt murmur Græcorum contra Hebræos eo quod eorum viduæ eſſent deſpectui in quotidiana diſtributione,& ideo Apoſtoli, eligunt ſeptem Diaconos,inter quos inſigniter eminet Stephanus,qui raptus ad Concilium , reſplenduit facies ejus , ut Angeli.

Actor. 6. n. 1. In diebus illis creſcente numero diſcipulorum factum eſt murmur Græcorum adverſus Hebræos,eo quod deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum.

Num. 2. Convocantes autem duodecim multitudinem diſcipulorum, dixerunt: non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei,& miniſtrare menſis.

Verſiones CUM EXPOSITIONE I.

1\. Æthiop. D.Chryſoſt. Dexter. Baron. Verſ. 1. IN *diebus illis.* Æthiopic. *In die illo* , ut notat D. Chryſoſt. in quibus Apoſtoli fuerunt incarcerati,flagellati,qui fuerunt paulo poſt ejus Aſcenſionem. anno Chriſti 34. ut advertit Lucius Dexter in Chronico , & cum Euſebio Baronius, quod tali anno fuerunt Diaconi creati.

2\. Oecum. Æthiop. D. Atha. *Creſcente numero diſcipulorum* , Oecumen. Æthiopic. *Cum multiplicarentur diſcipuli :* Tunc in primitiva Eccleſia fideles non vocabantur Chriſtiani , ſed diſcipuli,ut notat D.Athanaſ.diſput.contra Arrium. *Creſcente numero.* Ipſa perſecutio , ſanguiſne Martyrum effuſus erat tamquam ſemen , ut grex Chriſtianus ampliſſimos,ac copioſiſſimos fructus germinaret. Tertull. Tertullian.in Apolog.cap. ultimo ait ad Gentiles : *Nec tamen nihil proficit , exequatur credulitas veſtra , illecebra eſt magis ſectæ ; plures efficimur , quoties metimur à vobis , ſemen eſt ſanguinis Chriſtianorum.* Hilar. D. Hier. *Sanguis martyrum germinat fructus.* D. Hilar. lib. 7. de Trinit. inquit. *Eccleſiæ proprium eſt , ut tunc vincat cum læditur.* Et D. Hieron. in vita S. Malchi cap. 62. *Perſecutionibus crevit Eccleſia Martyriis coronata.* In Sanctis enim Martyribus tanta innocentia, fortitudo , charitas , ac pietas cum contemptu omnium terrenorum , evidens demonſtratio erat , quod ibi aliud divinum lateret.

3\. Æthiop. Vatabl. *Factum eſt murmur Græcorum.* Æthiopic. *Murmurati ſunt Judæi.* Vatabl. *Murmur Græciſtarum.* Omnes iſti tam Græci , quàm Hebræi erant Judæi, qui vel in Græcia fuerant nati, vel in ea fuerant diu verſati , Græcaque utebantur lingua Græciſque moribus, & ad hos Apoſtoli Petrus , & Jacobus ſcribunt ſuas epiſtolas. Lyran. Hugo. Lorin. Hebræi dicuntur nati in Judæa Hebraïca lingua , ac moribus utentes. Ita Lyran. Hugo , Lorinus , & alii.

4\. Syriac. Æthiop. *Eo quod deſpicerentur in miniſterio.* Syriacus : *Eo quod deſpectui haberentur.* Æthiopic. *Quia videbant viduas eorum quotidie occupatas.* Tota murmurationis occaſio erat propter viduas Græciſtarum ,vel non bene fiebat cum illis in diſtributione rerum,vel quia in vilioribus officiis occupabantur, de quo dicam quæſt. 2.

5\. Syriac. Verſ. 2. *Convocantes autem duodecim.* Syriacus: *Congregationem univerſam vocaverunt.* Duodecim Apoſtoli utpote enutriti doctrina Regis pacifici Chriſti D. de pace , ac quiete agunt , quam debent maximè procurare omnes , qui Congregationibus præſunt. Syriac. Græcus. Tigurin. Pagnin. *Dixerunt : non eſt æquum.* Syriacus : *Non eſt pulchrum.* Græcus : *Non eſt conveniens.* Tigurina : *Non eſt commendabile.* Pagnin. *Non eſt placitum Deo* , Text. *Nos derelinquere verbum Dei* , ut omittamus paſcere animas veſtras ſpirituali cibo verbi Divini, & attendamus temporali alimento menſis ; ſemper enim ſpiritualia ſunt temporalibus anteponenda , ut ait Lyranus. Liran.

6\. Ex quo patet , quòd tota querela Græcorum pro viduis erat , circa adminiſtrationem temporalium. *Quanam eſſent menſæ.* *Miniſtrare menſis* , pro quo nota : Menſæ hæ , vel erant ſacræ , vel profanæ , & communes. Primo in illa primitiva Eccleſia ſolebant fideles celebrare menſam ſacræ Euchariſtiæ. Deinde *Agapen* , quod dixit , & ſignificat menſam communem omnium fidelium , quod fiebat in ſignum Charitatis,& benevolentiæ,& in utroque miniſterio deputati Miniſtri erant Diaconi , & inde à verbo Græco nomen habent , quod ſignificat Miniſtrum. Græcus.

QUÆSTIO I.

Quare creſcente numero diſcipulorum exoritur murmur, & querela ?

7\. *In multitudine diviſio.* QUandiu diſcipuli erant in parvo numero , erat in eis cor unum,& anima una,ut dicitur cap. 3. & 4. ad finem,cum vero crevit numerus, & facta eſt multitudo magna , pax , quæ in paucis retinebatur, in multis diſſipata eſt , Iſai. 9. n. 3. *Multiplicaſti gentem , non magnificaſti lætitiam.* Sanchez ex Hebræo: *Non auxiſti lætitiam.* Iſaias. 9. Sanch.

8\. *Valdedurum quod homo ſe exiſtimet eſſe deſpectum.* Judæi in Græcia nati cum ſuſpicarentur , quod ſuis viduis non æqualiter provideretur,cum illis,quæ Judæorum erant,qui in Judæa fuerant nati murmurabant:Sacri Apoſtoli ſumma æquitate ac providentia , omnia diſtribuebant ; tamen ipſi,qui dæmones depellebant,mortem,vincebant,cum mortuis vitam darent,ægritudines ſanarent, verbo cuncta,reformarent , non quiverunt in alimentorum , ac donorum diſtributione murmur , atque querelam evitare facile,qui cum ex qualibet circunſtantia ſe exiſtimat

deſpectui

deſpectui habitum, cujus præſumptio animum exaſperat,& querela pacem perturbat , & ideo ſumma cautela eſt neceſſaria.

Gen. 1. — Gen. 2. — *Maximè vitandus alicujus contemptus.* — D Baſil. Seleucus.

9. Ad quod nos admonet ſupremus omnium Artifex in primo rerum molimine ; creavit primos parentes ut eſſent in carne una ,matrimonio conjuncti ut æquales eſſent,eadem forma verborum , eademque methodo in utriuſque creatione utitur , cum homo fabricatur ; tamquam facto conſilio ait Deus : *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*,Geneſ.1.n. 26. & cum ad mulieris ſtructuram devenitur idem verbum , tamquam inito conſilio, apponitur : *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum,faciamus & adjutorium ſimile ſibi* , Geneſ. 2. n.18.Poterat Deus efformare mulierem uno verbo , ut produxit arbores,plantas,volucres cœli,piſces maris,dicendo: *fiat mulier* : poterat tamen ipſa conqueri eſſe deſpectam , & tamquam cætera inanimata produci ; ut ergo hæc tanta æmulatio vitaretur , eodem verbo tanquam cum conſilio utitur bonus Deus. D. Baſil. Seleuc orat. 2. ſic ait:*Iterum deliberatio , iterum conſilium ; iterum homo , qui formabatur illic dicebat: Faciamus hominem ad imaginem , & ſimilitudinem noſtram , hic quoque faciamus ei adjutorium ſimile ſibi: haud diſſimilia conſilia : Etenim qui formabantur generis ejuſdem erant , figura ſimiles, quia pari pretio , quæ fiebant æquali cum dignitate.*

D. Chryſoſt. — *Diſtributio donorum res valdè periculoſa.*

10. Tertio D. Chryſoſt. homil. 14. in acta relatus in Gloſſa ait : *Hoc non erat malitia , ſed multitudinis forſan ignavia.* Apoſtoli , exactiſſima providentia diſtribuebant alimenta, nec in hoc alicujus peculiaris affectus ſubordinatio interveniebat , ſed ipſa rerum ac munerum diſtributio querelas parturiebat; querela enim , ac querimonia certus electionis partus quam nec exacta Apoſtolorum integritas evitat, nec eorum circunſpecta providentia comprimir, quod ex multitudinis ignavia , ut ait D. Chryſoſt. proveniebat , & ad hanc referendam , etiam ſæpe miracula requiruntur.

1.Reg. 10. — *Ad evitandas querelas in electione ſignum de cœlo.* — Abulenſ.

11. Ex mandato Dei unxit Samuel Saulem in Regem,& ſtatim quod ipſe Saul veniat in cœtum Prophetarum. *Et inſiliet in te Spiritus Domini , & prophetabis,& mutaberis in virum alium.* 1. Reg.cap.10. n. 6. Ut deſignatur Saul in Regem,ſtatim admirabili , ac ſupernaturali Prophetæ dono fulget ? Ut ejus electio eſſet bene grata omni populo , ſufficiens , & abundans videbatur , quod Propheta Samuel teſtificaretur , Dominum ipſum elegiſſe , & non eſſe ei ſimilem in univerſo populo citato cap. 10.n.24.Ad quid ultra tam mirabile prophetiæ ſignum ? tam alte,ac ſublime homo ex ſua arrogantia de ſe præſumit,ac valde durum , ac ægrum ei ſit , quod alter in honore,ac dignitate ei præferatur , ita ut,ad hoc ut ejus invidia quieſcat,animuſque pacificetur,neceſſarium ſit ſignum ſupernaturale de Cœlo.Abulenſ. ad citatum locum ait : *Accidit hoc ſignum, ubi Saul maximè notus erat , ut qui eum prophetico ſpiritu afflatum divinitus viderent , regia dignitate pariter donandum minimè dubitarent.* Vide ſupra cap. 1. quæſt.37. n. 264. 265.& q. 38. n 271.

QUÆSTIO II.

Quare non de adoleſcentibus ſeu uxoratis excitatur querela , ſed tantum de viduis ?

Explicatio Textus.

12. AIt Textus : *Eo quod deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum.* Quod dupliciter accipi poteſt juxta communem Doctorum ſenſum. Primo activè,ita ut mulieres Hebrææ deputarent Græcas tanquam rudiores ad inferiora miniſteria, ita ut raro miniſtrarent.Secundo nempe quod viduis Græcorum non ita promptè , ac largiter daretur , atque divideretur æque ut fiebat cum mulieribus Hebræis; uterque modus probabilis , ſecundus tamen probabilior.

Celada. — *Unde nomen vidua.* — Judith. 9. Anſelm. Laud. — Pſal. 67. — Tertull. Pſal 145. D. Hier. — *Deus propenſus ad viduas.*

Quæſtio præſens eſt : Cur hoc murmur,& querela non excitabatur de adoleſcentibus vel de mulieribus uxoratis,ſed tantum de viduis?Quia hæ maximè ſolent eſſe deſtitutæ,quod optimè probat M.Didac.de Celada in Judith.c.9.n.82.ex ipſa nominis ethymologia; Vidua enim juxta radicem Hebraicam idem valet , ac *alligata* , *vel obmuta* ; quia marito mortuo eſt veluti alligata,& vincta domi,ut ſileat,& obmuteſcat,nec valet ſe defendere , & jus ſuum tueri. Ex radice græca vidua eſt *deſolata* , ac *deſtituta* , & ideo Judith.9.verſ. 5. Orans dicebat ad Deum , ut habet Anſelm. laud. *Domine Deus meus ſubveni mihi viduæ deſolatæ.* Multa , & magna merita poterat Judith allegare , ut à Deo exaudiretur , tamen ſolum ſe viduam proponit , ut ipſa ex ſuo ſtatu deſolato,ac deſtituto maximè divinam ſollicitaret benignitatem. Hinc à Davide , ut notat Carthuſianus , Pſalm. 67. n. 6. *Pater orphanorum , & judex viduarum* appellatur Deus,quod juxta Tertullian.lib.1.ad uxorem cap. 7.exponitur *aſſertor,ac vindex viduarum.*Hinc David Deum clamat:*Pupillum , & viduam ſuſcipiet*,Pſ.145. n. 9. quod ex Hebræo explicans D.Hieronymus ait: *Exaltans, erigens , confortans , fulciens, adjuvans*,ſcilicet pupillum & viduam , ac ſi hoc ſit magnum divinitatis elegium quod ipſos pupillos, & viduæ tam deſolatis, ac deſtitutis proſpiciat,adjuvet & fulciat. 13.

Pſal. 67. *Deus viduis loco mariti.* — D. Chryſoſt.

Iterum redeo ad illa verba citati Pſalmi 67. *Patris orphanorum, & judicis viduarum* , pro judice habet alia litera : *Adſertor, ſeu defenſor viduarum*,conſequenter videbatur dicendus Pater orphanorum, & ſponſus,ſeu maritus viduarum,ſed ſolum Deum vocat aſſertorem,ſeu defenſorem viduarum,veluti mariti ſubſtitutum,quod eleganter notavit D.Chryſoſt. ſcribens ad viduam juniorem ait : *Quoniam vero illum* (maritum Theraſium) *ad ſe vocavit Deus,ipſe nunc illius loco ſe tibi ſubſtituit ; neque hoc meum eſt, ſed beati Prophetæ , qui ita inquit : Pupillum , & viduam ſuſcipiet, ac rurſus ipſum vocat Patrem pupillorum , & judicem viduarum.* Cur ergo , ſicut dicitur Pater orphanorum , non dicitur ſponſus viduarum, ſed ſubſtitutus loco illius ? ne gloriam, & excellentiam viduitatis minuat dum permanens in ſuo ſtatu, in puritate, ac caſtitate , & patientia obtineat , ideo non ſibi arrogat Deus mariti nomen , ſed illius ſubſtitutum,ut perſeverans vidua multum omnium virtutum radiis reſplendeat : *Ipſe nunc illius loco ſe tibi ſubſtituit.* 14.

1.Reg.17. D. Ambr. — *Magno Propheta nobilitatur vidua*

Totus mundus premebatur vehementi fame , & ſua ingenti pietate ſubvenit Deus ; forſitan non mulieribus uxoratis , vel adoleſcentibus , ſed uni tantum viduæ pauperculæ,cum magnus Elias accederet ad portas Civitatis , apparuit ei mulier vidua,& vocavit eam ; dixitque ei , *Da mihi paululum aquæ in vaſe , ut bibam, & affer buccellam panis.* 3. Reg. 17. n.10.Quæ verba pulchre expendit D. Ambroſ.lib.de viduis paulo poſt initium , & ait : *Quid vero illud, quod temporibus iis, quibus fames omne genus urgebat humanum Elias ad viduam deſtinatus eſt? Et vide quemadmodum propria ſingulis gratia reſervatur Angelus ad virginem , Propheta ad viduam : Adde quod Gabriel illic , hic Elias , ut ex Angelorum, & Prophetarum numero præſtantiſſimi Principes videantur electi.* Conſidera ſuprema , & alta myſteria ; ad Virginem Mariam ut ſupremam omnium Reginam, & ad ſupremum negotium , ſupremus Angelus mittitur,& ad viduam pauperculam pro ratione ſui ſtatus mittitur Propheta Elias : *Vide quemadmodum* 15.

propria

pria ſingulis gratia reſervatur. Ad ſupremam Virginem ſupremus Angelus, ad viduam in ſupremo viduitatis ſtatu ſupremus Prophetarum: *Gabriel illic, hic Elias, ut ex Angelorum, & Prophetarum numero præſtantiſſimi Principes videantur electi.* Vide quæ dixi tom. 3. in Evang. cap. 11. q. 8. per totum.

QUÆSTIO III.

Quare ſacri Apoſtoli volunt ſe abſtinere à menſis ac eorum miniſterio?

18. INquiunt ſacri Apoſtoli: *Non eſt æquum*, ſeu juxta alias lectiones *Non eſt commendabile, pulchrum, conveniens,* nos omittere prædicationem, & doctrinam divini Verbi, ut præclariſſimum miſericordiæ opus, quo pauperculis viduis pabula miniſtrantur. D. Hieronym. in cap. 2. Malach. ſic ait: *Sanctum utique, & Apoſtolicum miniſterium viduis, & pauperculis miniſtrare. Et non oportet, inquiunt, dimiſſo verbo Dei, miniſtrare nos menſis.* Quando ob divini Verbi ſemina vix permittitur baptizare, aut eleemoſynas erogare, ut munus adimpleatur; nec alio divertatur, quando cum piaculo faciunt; qui temporalibus, ac mundialibus implicati divini Verbi jacturam contemnunt. Diſcant à SS. Patribus D. Baſil. D. Chriſoſt. D. Nazianz. & D. Auguſt. qui ita prædicationi, ac ſpiritualibus negotiis erant addicti, ut temporalia, ac mundana, nec loqui, nec audire volebant, ut conſtat ex eorum vita.

D. Hier. — *Pro nullo opere pio omittenda eſt prædicatio.*

17. Quod non ſolum eſt faciendum, ut omittantur temporalia, ſed inter res ipſas ſpirituales agendum id quod magis neceſſarium, ac utile eſt; quod nos docet omnium Magiſter Chriſtus Jeſus, ut ſcribit Joan. cap. 4. n. 1. *Quamquam Jeſus non baptizaret.* Quia ut docent noſter D. Cyrill. D. Thom. D. Bonavent. Lyran. & alii erat, ipſe ſupremus Magiſter occupatus in rebus gravioribus docendis, prædicandis, ac illuminandis gentibus in altiſſimis myſteriis, ad cujus imitationem dicebat Paulus 1. Corinth. 1. n. 17. *Non miſit me Chriſtus baptizare, ſed evangelizare,* tam excelſum, ac ſublime munus eſt prædicare, ut etiam cæteris ſpiritualibus, ut baptizare, ſit præferendus. D. Anſelm. ibi: *Quia igitur & minores poſſunt baptizare, qui ſapientiam, & virtutem prædicandi non habent: ideo non baptizare miſſus eſt Paulus, ne retardaretur à prædicatione, ſed evangelica ſemina ſpargeret.*

Joan. 4. D. Cyrill. D. Thom. D. Bonavent. Lyran. 1. Cor. 1. — *Prædicare cæteris rebus ſpiritualibus præferendum.* — D. Anſelm.

18. Judas marſupium Apoſtolicum ſecum aſportabat, inde quærunt communiter Doctores cur hoc ei fuerit à Chriſto commiſſum, cùm optimè eum agnoſceret eſſe latronem, ut de eo ſcribit D. Joan. 12. b. 6. *Fur erat, & loculos habebat.* Quam quæſtionem tractavi tom. 5. in Evang. lib. 7. cap. 1. q. 10. ad eam reſpondet Theophylact. *Nonnulli aiunt ideo creditam Judæ pecuniarum diſpenſationem, ut minorem aliis; nam pecuniis miniſtrare, minus eſt quam doctrinæ; ſicut in actis dicunt Apoſtoli: Non licet nobis relicto ſermone miniſtrare menſis.* Hæc eſt alta, & ſuperna diſpoſitio, ut majoribus majora, minoribus minora tradantur, ut ponderat S. Gregor. Magn. homil. 34. dicens: Hi autem, qui minima nuntiant Angeli, qui verò ſumma Archangeli vocantur. Hinc eſt quod ad Mariam Virginem, non quilibet Angelus, ſed Gabriel Archangelus mittitur.

Joan. 12. — *Minora minoribus.* — Theoph.

Actor. 6. n. 3. Conſiderate ergo fratres, viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem plenos Spiritu ſancto, & ſapientia, quos conſtituamus ſupra hoc opus.

Num. 4. Nos vero orationi, & miniſterio Verbi inſtantes erimus.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

Verſ. 3. COnſiderate. Syriacus: *Exquirite*, Græcus: *Proſpicite.* D. Chryſoſt. *Circunſpicite:* Ecce prima conditio ad bonam electionem, ut fiat non repente, ſed alta, & magna conſideratione, ac indagine, ut id nos docet ſupremus omnium Magiſter Chriſtus D. qui antequam eligeret Apoſtolos: *Erat pernoctans in oratione Dei,* Luc. 6. n. 12. Vide ſupra cap. 1. q. 37. *Viros*: ecce ſecunda conditio; nam mulieres excluduntur ab Hierarchia Eccleſiaſtica, ait Gloſſa interlinealis viros, id eſt virili, & forti animo præditos, ut ait D. Bernard. lib. 2. de conſid. ut ad ſe advocent bonos, & indignos rejiciant ſine acceptione perſonarum. *Ex vobis* tertia conditio, quos melius cognoſcitis, quàm extraneos, ut ait Lyranus, qui bene noti ſunt à vobis. Unde Deus dicebat populo ſuo per Oſeam 1. n. 15. *Dabo vobis vinitores ex eodem loco.* 19.

Syriac. Græcus. D. Chryſoſt. Luc. 6. Interlin. D. Bern. Liran. Oſeæ 1.

Boni teſtimonii. Syriac. Vatabl. *Bono teſtimonio probatos.* Tigurina: *Spectatæ probitatis.* Arabicus *Quorum virtus teſtimonio probetur.* Ecce quarta conditio, ut eligantur viri probæ vitæ, fidei, ac prudentiæ; ex quo præclarè monet D. Bernard. ſerm. 4. de Conſid. *Oportet eligi viros probatos, non probandos.* 20.

Syriac. Vatabl. Tigurin. Arabic. D. Bern.

Septem, nam ſicut in Eccleſia triumphante ſeptem ſunt Angeli, qui tamquam primarii Miniſtri aſſiſtunt ante Thronum ad miniſteria, Apocalypſ. 1. n. 4. ita in Eccleſia militante eliguntur ſeptem Diaconi, id eſt Miniſtri (ut jam dixi ex Græco) ad ipſius Eccleſiæ miniſteria, ita ut Eccleſia militans correſpondeat Triumphanti: Utraque eſt una eademque Eccleſia Unaque alteri connexa eſt, & ſubordinata Multa de numero ſeptenario ſcribit Origenes homil. 6. in Levitic. ſeptem ſunt Eccleſiæ Sacramenta, ſeptem columnæ in domo ſapientiæ, Proverb. 9. ſeptem hebdomadæ defluxerunt ante Pentecoſtem. 21.

Apoc. 1. *Eccleſia triumphans, & militans.* Origen. Prov. 9.

Plenos Spiritu ſancto, ac prudentia. Quinta conditio; quia ad tantùm miniſterium non ſufficit teſtimonium bonum, & externa bona exiſtimatio, ac fama, ſed etiam requiruntur optimæ diſpoſitiones, ſanctitatis, ac prudentiæ, quæ per actiones externas declarantur, ac manifeſtantur; ut tanti Miniſtri rectè adimpleant ſuas functiones. *Conſtituamus ſuper hoc opus.* Arabicus *ſuper hoc negotium.* Origenes *in hunc uſum.* Cajetanus, *ſuper hunc neceſſitatem*, ut tot, & tanti viri patienter, ut ait Oecumenius, ſuſtineant murmurationes, & oblationes orphanorum, & viduarum, quia ad hoc magni viri requiruntur. 22.

Arabicus. Origen. Cajetan. Oecum.

Verſ. 4. *Nos vero orationi,* &c. Syriacus: *Nos vero perſeverabimus.* Arabicus: *Inſtabimus* Chryſoſt, *prædicationi incumbemus.* Arias: *Percurabimus.* Æthiopic. *Nos occupati erimus.* Sub oratione non ſolum intelligo meditationem, & contemplationem, ſed etiam ſacrificium Miſſæ, quod nobiliſſimum, & altiſſimum orationis genus eſt, & in ſcriptura hoc nomine ſignificatur. Hebræor. 5. n. 7. *Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationeſque ad eum,* &c. Deinde Apoſtoli ſibi adſcribunt munus prædicandi, per creationem aſcendunt ad Deum, & per prædicationem deſcendunt ad bonum proximorum, ait Lyranus, ad modum Angelorum in ſcala Jacob aſcendentium, & deſcendentium, Geneſ. 28. n. 12. 23.

Syriac. Arabic. Æthiop. D. Chryſoſt. Arias. Hebr.

QUÆSTIO

QUÆSTIO IV.

Quare Apoſtoli proponunt viros plenos Spiritu S. & ſapientia, cum ſapientia ſit donum Spiritus ſancti?

24\. AGebatur de eligendis viris virtute, & ſanctitare præclaris ad exactum viduarum miniſterium implendum, & ad hoc requirunt viros *plenos Spiritu ſancto & ſapientia*: Atque unum ex donis Spiritus ſancti eſt ſapientia; ex quo exoritur dubium, nempe: Cum Apoſtoli dicunt viros plenos Spiritu ſancto, dicunt etiam plenos ſapientia ſicut & plenos conſilio, fortitudine, ac timore, & ſicut cum dicunt plenos Spiritu ſancto hæc dona ſubinrelliguntur, ſic & ſapientia ad quid ergo fuit ſingulatim exprimenda? Tam neceſſaria, ac requiſita eſt ſapientia in gubernatore, ac moderatore ut non ſemel, ſed multipliciter fuerit in eo inculcanda, ſemel implicite cum cæteris donis, & iterum explicitè pro ſui magna exigentia. D. Chryſoſt. homil. 14. in Acta ait: *Eligere autem viros illis permittunt, ut ne videantur ipſi in gratiam quorundam agere; etenim ſapientia multa opus eſt in hujuſmodi diſpenſationibus.*

In prælato maximè neceſſaria ſapientia.

D. Chryſoſt.

25\. Magna Architectura, ac fabrica diſponit, & ordinat Deus veſtem Sacerdotalem Summi Pontificis Aaronis, & inter cætera mandat, ut rationale, quod erat in pectore. *Et ſtringatur rationale annulis ſuis cum annulis ſuperhumeralis*, Exod. 28. n. 28. Reliquæ Aaronis veſtes, tam quoad pedes, ac manus erant fluxæ, ac latæ, at Rationale, quod erat in pectore, vult Deus ut eſſet maximè attritum, ac conſtrictum, ut habet Chaldaicus, & hoc valde fortiter Catenis aureis, ut dicitur in Texto. *Erat rationale judicii habens ſcriptum, doctrinam, & veritatem.* Ibidem n. 30. Cum ergo in rationali denotaretur ipſa ratio, & prudentia erat maximè attrita, & colligata in pectore Pontificis, ac Prælati, in cujus corde debet eſſe maximè retenta ac impreſſa ipſa judicii ratio, ut cum omni doctrina, ac veritate, cuncta regens gubernet ſecundùm veritatem, & doctrinam abſque eo quod in hanc, vel illam partem inclinet. D. Gregor. Magn. 2. p. Curæ Paſtoral. cap. 2. ait: *Divina voce præcipitur, ut in Aaron pectore rationale judicii vittis ligantibus imprimatur, quatenus Sacerdotale cor nequaquam cogitationes fluxæ poſſideant, ſed ratio ſola conſtringat, ne indiſcretum, vel inutile cogites, qui ad exemplum aliis conſtitutus ex gravitate vitæ ſemper debet oſtendere quantam in pectore portet rationem.*

Exod. 28.

In corde Prælati firma ſit judicii ratio.

D. Greg.

28\. Ad hoc tendit id, quod dicitur de Sponſa, quæ conſtituta fuerar cuſtos vinearum. Cant. 1. n. 5. ac ut norma Prælatorum: *Collum tuum ſicut Turris David, quæ ædificata eſt cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea*, Cantic. 4. n. 4. ex Hebræo habetur: *Quæ ædificata eſt ad doctrinas*: ac ſic ipſum munimen, quo Prælatus ſe, ac ſuos tuetur, ab omni iniquitate, contrarietate, ac murmuratione eſt doctrina ſacra in vera ſapientia, ac prudentia Vide tom. 2. in Evang. cap. 8. q. 7. n. 50. & 51.

Cant. 4.
Hebr.

Prælatus doctrina ſe, & ſuos tuetur.

QUÆSTIO V.

Quare Diaconi deputantur ad negotium viduarum, Apoſtoli ſibi reſervant orationem, & prædicationem?

27\. INquiunt ſacri Apoſtoli in præſenti, quod eligantur ſeptem Diaconi ad viduarum miniſterium, & inquiunt: *Nos verò orationi miniſterio verbi Dei inſtantes erimus.* In quo ſacri Apoſtoli ſibi reſervant, & aſſumunt abſolutum, & perfectiſſimum vivendi modum, quod conſiſtit in vita contemplativa in oratione, activa verò in miniſterio prædicationis quoad proximos. Deinde præclare Sancti Apoſtoli dicunt primo. *Nos verò orationis*, ſecundò *miniſterio Verbi Dei inſtantes erimus*: Quia, ut in vita activa miniſterium prædicationis exequatur, prius per orationem in contemplatione bibatur D. Gregor. lib. 6. Moral. cap. 17. *Ut quieti contemplantes ſorbeant, quod occupati erga proximos loquentes refundant.* D. Aug. lib. 4. de doctrina Chriſtiana cap. 15. ait: de Prædicatore: *Sit orator antequam doctor ipſa hora, ut dicat accedens, priuſquam exerat proferentem linguam ad Deum levet animam ſitientem, ut eructet, quod biberit, vel quod impleverit, fundat.* D. Proſper. lib. 1. de vita contemplat. cap. 23. ait de Prædicat. *Lachrymas, quas vult à ſuis auditoribus fundi, ipſe primitus fundat, & ſic eos compunctione ſui cordis accendat.*

Vita Activa & Contemplativa tenenda.

Prædicator prius orat one habeat à Deo quod prædicet.

D. Greg.
D. Aug.
D. Proſp.

Cherubini apud Ezechiel. 1. n. 14. *Ibant, & revertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis.* Fulgur verſans ſe in gyrum, unde exiit, inde revertitur: Ibant tanquam exeuntes à Deo ejus amore accenſi in ſimilitudinem fulguris, coruſcantis & ad ipſum revertuntur cum exercitio bonorum operum ac prædicationis fructu, ſic ait D. Ambroſ. conſ. 1. in Pſ. 118. *Servos Dei per orationem, & prædicationem, eſſe velut fulgura.* Et D. Gregor. lib. 30. Moral. cap. 2. & homil. 5. in Ezechiel. *Eunt, atque revertuntur, ut flumina, quæ ad locum unde exeunt per contemplationis ſecretum, & per publicum operationis, ſeu prædicationis revertuntur.* 28.

Ezech. 1.

D. Ambr.

D. Greg.

Prædicator exeat à Deo, & ad ipſum revertatur.

Maximè inter ſe connectitur vita Contemplativa, & Activa: Cum Draco, ſcilicet Diabolus, perſequeretur mulierem, & ſtaret contra eam, ut devoraret ejus filium: *Datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in deſertum.* Apocalypſ. 12. n. 14. Si verò iniquitas quænam ſint hæ duæ alæ? Reſpondent Gloſſa Interlin. D. Anſelm Haymo, Albert. Magn. Hugo: *Datæ ſunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, tamquam arma: quibus ſe poſſet elongare; hæ alæ ſunt vita activa, & contemplativa.* Utraque hæc vita alæ ſunt non cujuſque volueris, ſed aquilæ magnæ quia utraq; maxime exaltatur, & magno conatu ſuum obtutum in Chriſtum verum Deum figit, talique metaphora ſignificatur; licet enim vita contemplativa tota in Deum, ac ejus attributa conſiderans feratur, inde optimo jure per alam exprimitur: At vita activa non ita, ſed circa varia charitatis miniſteria erga pauperes, infirmoſque verſatur, tamen præclarè vita activa, & contemplativa binis alis denotatur: quia ſi volucres unâ truncantur alâ in ſublime nequaquam ferri poſſunt, ita ſi vita activa à contemplativa omnino ſeparetur, vel è contra, mutila cenſebitur, & nequaquam evolare poterit. 29.

Apoc.

Intel.
D. Anſel.
Haymo.
Albert. Magn.
Hugo.

Vita contemplativa conjungenda cum activa.

Tota, & conſummata juſti perfectio ex utraque vita componitur, De Magdalena ad pedes Chriſti, ait ipſe Dominus: *Maria optimam partem elegit*, Luc. 10. n. 42. Non ait totum elegit, ſed partem perfectionis, vitam ſcilicet contemplativam, ut notat Cajetan, alteram enim partem, vitam ſcilicet activam Marthæ reliquit, ex utraque enim componitur, & conflatur conſummata, & abſoluta perfectio. 30.

Luc. 10.

Perfectio ex utraque vita.

Actor. 6. n. 5. Et placuit ſermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum virum plenum fide, & Spiritu ſancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem & Simonem, & Parmenam, & Nicolaum advenam Antiochenum.

Num. 6. Hos ſtatuerunt ante conſpectum

Apoſtolo

Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus.

Num. 7. Et Verbum Dei creſcebat, & multiplicabatur numerus diſcipulorum in Jeruſalem valde; multa enim turba Sacerdotum obediebat fidei.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III.

31. Arabic. Æthiop. Verſ. 5. *ET placuit ſermo coram omni multitudine*, Arabicus: *Fuit ſermo iſte gratus apud omnem Congregationem.* Æthiopicus: *Et bonus fuit hic ſermo in conſpectu eorum.* Illa Apoſtolorum determinatio extitit maximè grata, & plauſibilis omni fidelium congregationi, quia ex illa fieret optima proviſio viduis, & amputabatur murmurationis anſa, & deſignatio eligendorum, ad eorum voluntatem, ac vota reducebatur. Carthuſianus ait: Carthuſ. *Ut boni filii patrum ſuorum conſilio tam rationali celeriter acquieverant, quod & cunctis ſubditis eſt penſandum.*

32. *Elegerunt Stephanum, &c.* Hoc non fuit electio, ac ordinatio Canonica, ſed quædam poſtulatio, ac oblatio ex votis, ac voluntate Congregationis; nam eos Diaconos creare, ac inſtituere ad Apoſtolos pertinebat; ut patet ex verſ. antecedenti, dixerunt Apoſtoli: *Hoc non fuit electio Canonica, ſed poſtulatio.* *Conſiderate ergo fratres ex vobis boni teſtimonii ſeptem, quos conſtituamus ſuper hoc opus.* Hoc eſt: Vos diligenter perquirite tales viros, & nobis præſentate, ut eos conſtituamus, ſicut hodie Principes laici, qui habent jus patronatus, præſentant aliquem Epiſcopo, ut ei conferat beneficium Eccleſiaſticum, vel Romano Pontifici, ut eum creet Epiſcopum, vel Archiepiſcopum. De his ſeptem Diaconis ſingillatim quæſt. ſequenti.

33. D Clem. Syriac. Verſ. 6. *Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum.* Syriacus: *Cum precati fuiſſent.* Græcus; *Cumque preces fudiſſent.* Orationis forma non ſcribitur, tamen, ut colligitur ex Clemente lib. 8. Conſtit. c. 25. poſtularunt Apoſtoli obumbrationem, ac plenitudinem Spiritus ſancti in eis ad ſuam rectam, & perfectam adminiſtrationem, & ſub hac oratione intelligitur etiam ſacrificium Miſſæ, ut indicat citatus Clemens, & ideo ad hunc modum in Eccleſia Diaconi ordinantur in ſacrificio Miſſæ: Addit Chryſoſt. etiam D. Chryſ. Actor. 13. fuiſſe adhibitum jejunium, ut apertè exprimitur in ordinatione Pauli, & Barnabæ, Actor. 13. n. 3. ex quo Eccleſia ante tempus ordinationis præmittit publicum, & ſolenne jejunium: *Impoſuerunt in eis manus* Ordinantes eos in ordine ſacro Diaconatus, de quo latius infra q. 7.

34. Æthiop. Verſ. 7. *Et Verbum Dei creſcebat, & multiplicabatur numerus.* Æthiopic. *Et magnum fuit Verbum Dei, & multiplicati ſunt populi valde.* Dicitur: *Verbum Dei creſcebat*, effectivè per multiplicationem fidelium, ſic ait Paulus ad Coloſſ. 1. n. 6. Coloſſ. 1. Gloſſ. Ordinar. *Verbum Dei creſcit in vobis.* Gloſſa Ordinaria *fide, & opere*, quod fiebat continua, ac perenni prædicatione Apoſtolorum, qui ex ſua ingenti charitate, ut dicitur in fine ſuperioris capitis. *Non ceſſabant in Templo, & circa domos docentes* Verbum creſcere propriè pertinet ad Matth. 13. Marc. 4. agriculturam, & fit alluſio ad parabolam Chriſti de ſemente, Matth. 13. n. 3. & Marc. 4. n. 26. Nam ſemen jactum in terram præparatam, & diſpoſitam multum fructum affert: ſic Verbum Dei receptum in corde bene diſpoſito Dei gratia in magnum fructum multiplicatur.

35. Syriac. *Multa autem turba.* Syriacus: *Multus populus ex Judæis.* Cum dicitur turba Sacerdotum intelliguntur, qui tunc erant ex ordine Aaronis, & cum dicitur *turba* ut notat D. Chryſoſt. denotatur non fuiſſe ex Principibus, ac magnatibus, ſed ex inferioribus, ac minoribus; tales enim magis ſolent eſſe propenſi ad pietatem. Meritò idem D. Chryſoſtom. D. Chryſoſt. ait in præſenti: *Conſidera quanta eſt benignitas ex* *Chriſti benignitas.* *illis, qui ad cædem turbam exaſperaverunt, qui talia clamaverant, & dixerant; alios ſalvos fecit, ſe ipſum ſalvum facere nequit*, eos tamen adduxit ad ſalutem, & vitam: pergit citatus Chryſoſtom. *Illius igitur & nos fiamus imitatores, nempe diligendo inimicos, & bene eis faciendo.*

Obediebant fidei: Syrus *Auſcultabant fidei.* Arabicus: *Obtemperaverunt fidei*, id eſt perfectè credere cum omni ſubmiſſione, ſic ait Apoſtolus: *Ad obediendum fidei in omnibus*, Rom. 1. n. 5. Obedientia pertinet ad voluntatem; aſſenſus verò fidei *Credo* ad intellectum; & quia res fidei ſunt ſupra omnem captum & intelligentiam humanam ad credendum juxta communem doctrinam Theologorum præcedit in voluntate habitus piæ affectionis, ut moveat intellectum ad credendum, & ad captivandam ſuam intelligentiam in obſequium fidei, 2. Corinth. 10. n. 5. 36. Syrus. Arabic. Rom. 1. 2. Cor. 10.

QUÆSTIO VI.

Explicantur qui, & quales fuerint ſeptem illi Diaconi.

CArthuſianus exiſtimat hos ſeptem Diaconos fuiſſe ex numero eorum, qui elegerunt. D. Epiphanius hæreſi 21. tenet fuiſſe ex numero 72. diſcipulorum Chriſti, tamen D. Aug. ſerm. 94. de diverſis multùm dubitat, an Stephanus converſus fuerit ad Chriſtum poſt ejus Aſcenſionem. 37. Carthuſ. Epiph. D. Auguſt.

Cum nomina Stephani, ac cæterorum Diaconorum ſint græca, inde multorum eſt ſententia, hos ſeptem Diaconos genere Hebræos, patria vero Græcos, id eſt natos in Græcia, ita apertè, ac diſertè affirmat Lucius Dexter in Chronico 34. & favet multorum ſententia exiſtimantium Divum Stephanum eſſe cognatum Pauli, qui erat Tarſenſis, Tarſis Civitas inclyta Metropolis Ciliciæ, de quo infra c. 9. verſ. 11. & hoc magna providentia factum eſt, ut electi Diaconi eſſent ex Græcizantibus, ut ita murmur Græcorum pro eorum viduis contra Hebræos magis quieſceret. 38. Lucius. Dexter. Diaconi. Græcus.

Stephanus.

Primus Stephanus quod Græcè idem eſt, ac *Corona*, Hebraïce, ut vult Beda ſignificat *norma veſtra*: ipſe enim dum primus pro Chriſto ſanguinem generosè effudit, ſequentibus Martyribus formam, ac normam dedit pro ipſo fortiter, ac conſtanter moriendi. 39. *Nomen Stephanus.* Beda.

Varia elogia de eo celebrant Sancti Patres in ſuis ſermonibus, D. Aug. de diverſis dicitur: *Primus ut inter Apoſt. Petrus.* Aniceta apud Metaphraſt. *Inter Apoſtolos Apoſtolus, Propheta inter Prophetas, Doctor inter Doctores*, & iterum ſubdit; *Quod charitate ardebat magis, quam omnes Sancti ſui temporis* Intellige poſt Apoſtolos; à D. Maxim. ſerm. de S. Stephano: *Diſcipulus erat ordine, ſed factus eſt Magiſter exemplo.* A D. Damaſc. lib. 4. c. 16. *Primus Chriſti miniſter.* 40. *Elogia Stephani.* D. Aug. Nicetas. D. Max. D. Dam.

Dicitur *plenus fide*, nempe Chriſtiana, ut pro ipſa pugnaret ad mortem uſque: plenus fide, id eſt fidelitate in ſuo miniſterio, ac eleemoſynarum diſpenſatione. Tertio *fide* in Deum, ut multa cum libertate loqueretur, ac doceret coram Principibus Synagogæ. Quarto *fide* in Deum, ut diſputaret cum adverſariis, 41. *Mirificè plenus fide.*

eoſque ſuperaret. Quinto *fide* ut multa miracula, ac prodigia faceret. Sexto *fide* qua pro ſuis exorabat inimicis, ut illis veniam, & gratiam impetraret, ut viſum eſt in Saulo.

42. *Plenus Spiritu ſancto. Act. 7.* *Et Spiritu ſancto*, qui cum omnibus ſuis gratiis, ac donis repleverat, & ideo cùm lapidaretur Stephanus vidit Cœlos apertos, *& Jeſum ſtantem à dextris Dei*, Actor. 7. n. 55. Vidit Deum Patrem, & Deum Filium Jeſum, non tamen vidit Spiritum ſanctum, quia ipſum in ſe habebat cum omnibus ſuis donis.

Philippus.

43. Actor. 8. Clem. Euſeb. Tertull. De hoc fit illuſtris mentio infra cap. 8. à n. 5. & cap. 32. à Clemente lib. 5. Conſtitut. cap. 7. & Euſebio lib. 3. hiſtor. cap. ultim. Tertull. lib. de Baptiſm. cap. 8. vocatur Apoſtolus, non quia fuiſſet ex numero duodecim, ſed late, prout Apoſtolicum munus in ſuis actionibus, ac operibus exercebat, ſicut cap. 21. n. 8. dicitur Evangeliſta, non quia Evangelium compoſuerit, ſed quia illud magno, ardentique cum fervore, ac veritate prædicabat, ſicut Apoſtolus ait ſuo diſcipulo Timoth. epiſt. 2. cap. 4. n. 5. *Opus fac Evangeliſtæ.* *Ejus elogium.* *2. Tim. 4.* De ejus morte, ac fine non potui aliquid invenire, ipſum tamen, ut ſanctitate eximium celebrat Martyrologium Romanum die 6. Junii, & ita habet.

44. Martyrol. Roman. *Cæſareæ Paleſtinæ natalis B. Philippi, qui fuit unus ex ſeptem primis Diaconis. Hic in ſignis, ac prodigiis clarus Samariam ad fidem convertit, & Candacis Æthiopum Reginæ Eunuchum baptizavit, ac demum apud Cæſaream requievit. Juxta quem tres Virgines ejus filiæ Prophetiſſæ tumulatæ jacent, nam quarta filia ejus plena Spiritu ſancto Epheſi occubuit.* In Palæſtina apud Cæſaream Maritimam temporibus D. Hieronymi recens erat memoria Philippi Diaconi, & filiarum ejus; nam ædicula Philippi, & filiarum cellulæ adhuc integræ permanebant, quas omnes S. Paulus D. Hieron. Jeroſolymis inviſit, ut teſtatur D. Hieron. epiſt. 27. ad Euſtochium.

Prochorus.

45. Martyrol. Hyppolit. De hoc facit mentionem Martyrolog. Romanum die 9. Aprilis, dicens: *Antiochiæ Sancti Prochori, qui fuit unus ex ſeptem primis Diaconis, & fide, ac miraculis clarus martyrio coronatus eſt.* Hippolytus Martyr lib. de ſeptem diſcipulis, D. Doroth. in ſynopſi De Natali. cum teſtantur primum Epiſcopum Nicomediæ. Petrus de Natalibus lib. 4. cap. 36. affirmat eum fuiſſe nepotem S. Stephani, & Joannis Apoſtoli comitem in Aſia, à quo Antiochiam miſſus, ibi martyrio coronatus in Domino obdormivit: in Biblioth. citanda Biblioth. dicitur. *Diſcipulus Chriſti.*

48. Lib. de vita Joannis. Scripſit librum de vita S. Joannis Evangeliſtæ, qui extat in primo tom. Biblioth. typis datæ in Colonia Agripina anno 1618. in quo ab incerto Authore multa indigna, & fabuloſa impoſita ſunt, ut notant Bellarmin. & alii de Scriptoribus Eccleſiaſticis.

Nicanor.

47. Martyrol. Romanum. De quo ita habet Martyrologium Romanum die decima Januarii: *In Cypro Beati Nicanoris Diaconi de ſeptem, qui gratia, fide, & virtute admirandus glorioſè coronatus eſt.* Unde non congruit id, quod Doroth. ait Dorotheus in ſynopſi, eodem die cum Protomartyre Stephano, & multis aliis uſque ad duo millia Baron. martyrio occubuiſſe; nam ut ait Baronius in notis ad Martyrologium Dorothei authoritas non in omnibus firma ſubſiſtit.

Timon.

48. Martyrolog. De quo ſic habet Martyrologium Romanum die decima Aprilis: *Natalis S. Timonis Diaconi de ſeptem primis, qui primo apud Beroeam Doctor reſedit, ac deinde Verbum Domini diſſeminans venit Corinthum, ibique à Judæis, & Græcis (ut traditur) flammis injectus, ſed nihil læſus, demum Cruci affixus, martyrium ſuum implevit.* Ita etiam de eo ſcribit Petrus de Natalibus lib. 4. cap. 66. & cap. 67. oſtendit eum diverſum eſſe ab alio in Arabia ejuſdem nominis, qui ex Diacono factus eſt Epiſcopus. Petrus.

Parmenas.

De quo ita habet Martyrologium Romanum 23. 49. Januarii: *Philippis in Macedonia S. Parmenæ, qui fuit* Martyrol. *unus de ſeptem primis Diaconis; hic traditus gratia Dei injunctum ſibi à fratribus officium prædicationis, plena fide conſummans, ſub Trajano martyrii gloriam eſt adeptus.* Unde non placet id, quod de eo ſcribit Do- Doroth. rotheus in ſynopſi, *quod hic in ipſo Apoſtolorum conſpectu Diaconi officio fungens mortuus eſt.*

Nicolaus advena.

Multi exiſtimant, quod ex Judæo factus ſit 50. Chriſtianus; Lyranus, Carthuſ. ex Gentili fuit Auctor Lyran. ſectæ Nicolaïtarum, ut tradunt D. Irenæus lib. 1. Carthuſ. c. 27. D. Epiphan. hæreſi 25. Tertull. lib. de præſcript. D. Iren. c. 46. D. Hilarius can. 25. in Matth. D. Hieronym. D. Epiph. epiſt. 1. & 48. aſſerebant Nicolaïtæ licitum eſſe con- Tertull. cubitum vagum ad remedium naturæ, de quo fit D. Hilar. mentio in Apocal. cap. 2. n. 15. Vide ibi dicta q. 43. *In qualibet* n. 314. nam ſicut inter Apoſtolos ex alia Dei per- *familia defectuoſus.* miſſione extitit Judas Iſcariotes, ſic inter hos ſanctos Diaconos inventus eſt Nicolaus iſte.

Nicolaum ab hac turpitudine, ac hæreſi excu- 51. ſant S. Ignatius epiſt. ad Trallian. Clemens Alexand. D. Ignat. lib. 3. Stromat. cap. 3. Euſebius lib. 3. hiſtor. cap. 23. Clem. D. Auguſt. lib. de Hæreſ. cap. 5. Carthuſ. Baron. tom. 1. Alex. Annal. anno Chriſti 68. apud Sponda. n. 4. qui dicunt Euſeb. homines malos, ac perverſos voluiſſe ſuum errorem, D. Auguſt. ac turpitudinem ſub ejus nomine inculcare, ac pal- Carthuſ. liare; cum ipſe Nicolaus aliàs eſſet vir bonus, & Baron. Hippolytus in lib. de ſeptuaginta duobus diſcipulis Hippolit. dicat Nicolaum Diaconum virum fide Catholicâ probatiſſimum creatum fuiſſe ab Apoſtolis Epiſcopum Samaritanorum, & in hanc ſententiam ut magis piam maximè inclinamus.

QUÆSTIO VII.

Quare ſacri Apoſtoli manus ſuper hos Diaconos imponunt?

Ex quo liquet Diaconatum eſſe Ordinem ſacrum, 52. in quo ſacro Ordine per manuum impoſitio- *Manuum* nem conſtituerunt Apoſtoli hos Diaconos; nam *impoſitio.* Græcè ordinatio idem valet, ac *manuum impoſitio*, nam per talem manuum impoſitionem communicatur virtus, poteſtas Sacerdotalis, & gratia, ut ait Apoſtol. 1. Timoth. 4. n. 14. *Noli negligere gratiam, quæ* 1. Tim. 4. *data eſt tibi cum impoſitione manuum Presbyteri.* Et ſimiliter epiſt. 2. cap. 1. n. 6. & ideo ait Gregor. IX. Greg. IX. cap. *Presbyter de Sacramentis non iterandis.* Manuum impoſitionem eſſe ritum ab Apoſtolis introductum, non quod ipſi eum inſtituerint, ſed quia ipſi primi cœperunt illo uti in ordinationibus.

Ex quo conſtat, quod ipſa manuum impoſitio, 53. non ſit quid accidentale in ordinatione, ut dixit Soto, ſed quid eſſentiale, ut probat Bellarmin. lib. de Bellarm. Ordinat. cap. 9. nam hoc viſibili ſigno vult Deus demonſtrare characterem, gratiam, & poteſtatem, quam interius communicat, ut factum legimus in D. Chryſ. vita D. Chryſoſt. nam cum Epiſcopus Antiochenus eum crearet Presbyterum in ſpecie Columbæ deſcendit ſuper eum Spiritus ſanctus.

Si

54. Si verò quæras, quænam ſit materia hujus Sacramenti, dicimus eſſe librum Evangeliorum, ſi vero talis liber non fuit adhibitus ab Apoſtolis, hoc fuit diſpenſatione divina; quia tunc non erat ſcriptum; nam hoc contigit eodem anno Aſcenſionis Chriſti. D. Matthæus, primus omnium ſcripſit ſuum Evangelium anno duodecimo poſt Chriſti aſcenſionem,

Materia. & ideo vel etiam Chriſtus pro hoc Sacramento non inſtituit unicam tantum materiam pro hoc Sacramento Ordinis, ſed dedit poteſtatem ſuis Apoſtolis,

Bonac. ejuſque ſucceſſoribus, ut eam determinarent. Ita Bonacina tom. 1. diſp. 8. Sacramento Ordinis puncto 5. n. 4. Quidam exiſtimant tunc tradi quandam chartam, in qua erant ſcripta myſteria fidei, quæ habentur in Evangelio.

55. Ex quo conſtat quod iſti ſeptem non fuerunt

Diaconi creantur ad miniſtrandum in ſacris. inſtituti Diaconi ad miniſtrandum menſis viduarum; quia ad hoc non requiritur ſolemnis ordinatio, ſed ad miniſtrandum Apoſtolis, ac Eccleſiæ in ſacrificio Miſſæ, aliiſque multis ſacris Miniſteriis, ita ut Deus ordinatum illuminaret, ac corroboraret in omnibus

Amalar. actionibus, & miniſteriis Eccleſiæ, de quo latè Amalarius lib. 1. de Eccleſiaſtico officio cap. 12.

56. Myſticè per hanc cæremoniam oſtendit ordinandum totum eſſe offerendum Deo tamquam victimam, & holocauſtum. In lege veteri ſuper victimam, quæ offerebatur in holocauſtum imponebat Sacerdos manus tamquam illam accipiens totam in

Levit. 1. Lyranus. Abulenſ. obſequium Dei. Levitic. 1. n. 4. ita ibi Lyranus, Abulenſis, & alii. Ita ſuper ordinandum Epiſcopus manus imponit, ut nomine Eccleſiæ ipſum accipiens tamquam victimam in cultum, & obſequium Dei, ut jam non ſibi vivat, ſed totus ſit Deo.

57. Quod totum optimè Deus declaravit in veſtimen-

Magna ſanctitas in Sacerdote. to Sacerdotali, quod Deus mandavit fieri, Exod. 28. n. 6. *Facient ſuperhumerale de auro, & hyacintho, &*

Exod. 28. *purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta.* Quæ ver-

D. Greg. ba expendit D. Gregor. 2. part. Paſtoral. cap. 3. ubi ſic ait: *Rectè ſuperhumerale ex auro, & hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta fieri præcipitur. Ut quanta Sacerdos clareſcere virtutum diverſitate debeat demonſtretur.*

58. Quod per ſingula Sanctus Doctor expendit, *in Sacerdotis habitu aurum fulget, ut in eo intellectus ſapientiæ principaliter emicet:* debet in eo reſplendeſcere aurum purum intellectus, & ſapientiæ, ut ſecundum illam omnia diſponat, & dirigat. *Cui hya-*

Sanctitas Sacerdotis denotatur in ejus veſte. *cinthus, adjungitur, ut per omne, quod intelligendo penetrat, non ad favores infimos, ſed ad amorem cœleſtium ſurgat.* Hyacinthus cœleſtem, ac cæruleum colorem habet, ut omnes cogitationes, in cœlum, atque cœleſtia tendant. *Purpura permiſcetur, ut Sacerdotale cor, veluti ex regia poteſtate contradicat.* Purpura Regius color, ut tanquam Regia poteſtate ſuas ſuggeſtiones comprimat, ac refrænet. *Bis inctus coccus adjungitur, ut omnia virtutum bona ex charitate decorentur, quæ quia Deum, & proximum diligit, ex duplici tinctura fulget*, charitate ſcilicet in Deum, & proximum. *Quid vero per byſſum, niſi candens decore munditiæ caſtitas deſignatur?* Byſſus ob ſuum candorem puritatem caſtitatis indicat, *quæ bis torta dicitur*; quia neceſſum eſt, ut caſtitatem habeat Sacerdos interius, in ſe ipſo, & exterius in ſuis operationibus, & actionibus.

59. Etſi Sacerdos tali indumento fuerit exornatus, &

Eccli. 43. compoſitus dicitur de illo id, quod Eccleſiaſticus decantat de Summo Pontifice cap. 45. n. 10. *Beatifi-*

Græcus. *cavit illum in gloria Sanctorum:* Ex Græco habetur: *Beatificavit illum in veſtitu Sacerdotali.* Sacerdos ſuperiori veſte indutus exiſtens in terra, jam erit tamquam Beatus in cœlo. De hoc multa in omnibus meis libris in ſybillario verbo Sacerdos.

Sylveira in Acta.

Actor. 6. n. 8. Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia, & ſigna magna in populo.

Num. 9. Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenenſium, & Alexandrinorum & eorum, qui erant à Cilicia, & Aſia diſputantes cum Stephano.

Num. 10. Et non poterant reſiſtere ſapientiæ, & ſpiritui, qui loquebatur.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

Verſ. 8. *Stephanus autem plenus gratia, & forti-* 60.

tudine. Syriacus: *Plenus bonitate.* Græ- Syriac.

cus: *Fide, ac virtute.* Lyranus ſic explicat *plenus* Græcus. Lyran.

gratia ad operandum, fortitudine ad patiendum; ſuperius dixerat plenum Spiritu ſancto, non dicit plenum gratia, quam Spiritus ſanctus communicat. Sed tamquam in radice, ac ut comites omnes virtutes, ac chariſmata importans, ac proinde idem valet, ac plenus omnibus virtutibus, & donis, in quibus etiam includitur fortitudo, tamen peculiariter exprimitur, quia in ea maximè reſplenduit Stephanus, arguendo, diſputando, prædicando, ac patiendo martyrium: Aliqui Codices habent *plenus fidei*, quod jam explicavi ſupra n. 41.

Faciebat prodigia, & ſigna magna in populo. Sy- 16.

riacus: *Miracula.* Arabicus edidit *prodigia maxi-* Syriac.

ma: Quomodo autem hæc duo diſtinguantur dixi Arabic.

ſupra cap. 2. expoſitione 11. n. 183.

Verſ. 9. *Surrexerunt quidam de Synagoga*, Pagni- 62.

nus: *Exorti ſunt quidam.* Oecum. *de congregatione*; Oecumen. Pagnin.

non quidem eorum omnium una erat Synagoga, ut Catena.

ait Catena, ſed multæ, & variæ erant Synagogæ, ita ut unaquæque ex his Nationibus ſuam haberet Synagogam peculiarem, ſicut in hac Civitate Ulyſſiponenſi eſt unum Collegium Anglorum, aliud Hybernorum, ſic in Jeruſalem, quæ erat Metropolis Religionis fidei, ac ſapientiæ, ſic Judæi diſperſi per varias orbis partes mittebant filios ſuos in Jeruſalem ad Collegium ſuæ nationis v. g. Libertinorum, vel Cyrenenſium, ut de illis omnibus ad Religionem ſpectantibus inſtruerentur: De his autem nationibus dicam ſingillatim quæſt. ſeq.

Diſputantes cum Stephano. Syriacus: *Diſceptabant.* 64.

Æthiopic. *Altercati ſunt.* Arias: *Altercantes ſimul,* Syriac.

fidem Catholicam quantum poterant arguendo, & Æthiop.

impugnando: Illi multi erant, ut ponderat D. Nyſſen. Arias

orat. de S. Stephano, *Veluti in phalanges quaſdam* D. Niſſen.

conſpicati, ſic impetum Stephani ſuſtinere nitebantur: At ille omnibus pariter invictus erat, ſive cum multis ſolus, ſive cum paucis congrederetur.

Verſ. 10. *Et non poterant reſiſtere ſapientiæ, &* 64.

ſpiritui, qui loquebatur. Syriacus: *Non poterant* Syriac.

conſiſtere contra ſapientiam, & ſpiritum, qui lo- Alij Codices.

quebatur in eo. Alii codices habent: *Propter quod* Æthiop.

redarguerentur ab eo cum omni fiducia. Æthiopicus:

Et non potuerunt; quia in ſapientia, & Spiritu *Chriſtus D.*

ſancto loquebatur. Dicitur ſapientia; quia ex omnibus *verus Meſ-*

Scripturis, ſignis, ac circunſtantiis apertè, ac *ſias.*

evidenter demonſtrabat Chriſtum Jeſum eſſe verum Meſſiam promiſſum in lege, ac Salvatorem Mundi.

Et ſpiritui, qui loquebatur. Ut habent alii Co- 65.

dices: *Cum omni fiducia.* Hic adimpletum eſt in Matth. 10.

B. Stephano Chriſti promiſſio, Matth. 10. n. 20. *Non* Luc. 21.

enim vos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis, & Luc. 21. n. 15. *Ego dabo vo-*

bis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes adverſarii veſtri.

QUÆSTIO VIII.

Quare non dicitur quod Judæi diſputantes cum Stephano erant ex Jeruſalem, ſed ex variis Orbis partibus, quæ hic explicantur?

66. *Omnes diſputantes Judæi.* OMnes iſti diſputantes cum Stephano erant genere, & religione Judæi, vel exiſtentes, vel nati in variis orbis partibus, qui ad diſcendas literas mittebant filios ſuos in Jeruſalem, ut dixi in expoſitione, &c.

67. Primo *Libertini erant*, qui nati ſunt ex Judæis in ſervitutem per Pompeium, ac alios duces olim abductis Româ, ſed jam libertate donatis, ut inquiunt D. Chryſoſt. Beda, Cajetan. Hos enim tanquam ex ſervili genere prognatos, alii ex liberis nati nolebant ſecum eos admittere in ſynagogis, & cogebant eos ſeorſim convenire. Horum Libertinorum Romæ in Tranſtyberina regione degentium meminit Philo in ſua legatione ad Cajum; dicens: *Non paſſus fuiſſet Auguſtus trans Tyberim bonam Vrbis partem teneri à Judæis, quorum plerique erant Libertini, &c.* (D. Chryſoſt. Beda. Cajetan. Philoſ.)

68. Alii verò, ut Oecumenius. Hugo, Lyranus, Gloſſa, Ganæus Libertinos intelligunt oriundos ex Lybia, & dicunt corruptum fuiſſe vocabulum, ut pro *Lybiſtinorum* ponatur *Libertinorum*; tamen prima expoſitio verior videtur, & omnia exemplaria, tam Latina, quam Græca, ac Syriaca habent *Libertinorum*, & pro ea multum facit Philo adductus. (Oecum. Lyran. Ganeius. Ganæus. Gloſſa.)

69. *Cyrenenſes*, nempe qui ſuam originem, ac natalia habebant in Syria, quæ triplex eſt, una in Syria alia in Media, alia in Africa. De tertia hic agitur, ut videtur, quia Cyrenenſes junguntur Alexandrinis, qui ſimul ſunt in Africa, & veluti convicini; ita D. Chryſoſt. Oecumen. Ganæus, à Lapide. (D Chryſoſt. Oecum. Ganæus. A Lapide.)

70. *Alexandrini*, qui orti erant ex Alexandria Metropoli Ægypti, & eorum, qui erant à Cilicia, quæ hodie dicitur à Turcis Caramina, ut videre eſt apud Ortelium, & Atlas, ex hac Synagoga tenent Salmeron, Sanchez, Tirinus fuiſſe S. Paulum Tarſenſem, & ejus conſobrinum Stephanum. (Salmer. Sanchez Tirin.)

71. *D. Stephanus pugnat cum toto Orbe.* Ecce B. Stephanus in ſua diſputatione pugnavit cum toto Orbe ſecundum ſuas tres partes, quæ tunc erant cognitæ, & notæ; pugnavit ex Europa cum Libertinis, Romanis; Ex Aſia cum Cilicibus, qui in ea habitant, ex Africa cum Cyrenenſibus, & Alexandrinis ibi commorantibus. Ecce totus Orbis tamquam conglomerata manu pugnabat contra Stephanum, qui lorica fidei armatus totum ſuperabat, ita ut non poſſent reſiſtere ſapientiæ, & Spiritui, qui in eo loquebatur.

72. Tamen maximè inquirendum, cur Judæi nati in diverſis Orbis partibus, Roma, Cyrenenſi, Alexandria, Cilicia erant in hac diſputatione cum Stephano; Judæi vero nati in Jeruſalem, vel Judæa non ſunt inventi in hac controverſia, ſed ſolum illi extranei? Hi cum tales eſſent ex tam remotis partibus contemnebantur ab habitatoribus Jeruſalem, tamquam minus docti, ac periti in Scriptura, ac lege, illiuſque intelligentia, ac obſecratione; illi ergo ut ab hac opinione ſe vindicarent, ſeſeque oſtenderent apprimè verſatos in Scripturâ, ac lege, illiuſque acerrimi zelatores, ideo potiſſimè in certamen deſcendebant altercantes cum Stephano, ut ita haberentur non eſſe in ſcientia inferiores aliis. (*Suſpecti de aliqua re laborant ad vindicandum.*)

73. Actor. 9. Saulus ſpirans minarum in diſcipulos, & multa mala fecit omnibus, qui invocabant Sanctum nomen Jeſu. Actor. 9. & cum lapidaretur Stephanus ipſe omnium veſtimenta cuſtodiebat, Actor. 7. 57. *Vt eſſet in omnium lapidantium manibus*, ait D. Auguſt. *& petiit à Principibus Sacerdotum epiſtolas ad comprehendendum omnes, quos in Chriſti nomine inveniret*; non miſſus eſt, ſed ipſe ſe obtulit, & poſtulavit epiſtolas. D. Hieronym. in cap. 15. Geneſ. *Saulus ſanguinis Martyrum ſitiens ſpirans minarum in diſcipulos Chriſti, ut videretur legis zelator poſtulat epiſtolas.* Paulus in Tarſis, in gentilitate nempe, ut modo ſupra dixi, inferior aliis in legis zelo haud poterat reputari: *Vt videretur legis zelator*, non inferior, ſed aliis major, ideoque poſtulat Epiſtolas, ut omnem ſiniſtram opinionem à ſe propulſaret. (Actor. 5. D. Auguſt. *Saulus intendebat ſiniſtram opinionem propellere.* D. Hier.)

QUÆSTIO IX.

Quare modo poſt electionem & non antea dicitur D. Stephanus plenus fortitudine?

INcipimus ſermonem facere de B. Stephano, in cujus exordio dicam id, quod ait D. Auguſt. ſer. 3. de Sanct. & de Diverſis: Donet mihi Dominus pauca dicere ſalubriter, qui donavit Stephano tanta dicere fortiter. 74. (D. Auguſt.)

Stephanus dicitur *plenus fortitudine*, & ſtatim etiam ſcribitur *plenus ſapientia*, ut habetur ſtatim: *Non poterant reſiſtere ſpiritui, & ſapientiæ*; quia fortitudo debet eſſe cum ſapientia, ut non detur acceptio perſonatum, ſapientia cum fortitudine, ut ipſam fortitudinem valeat dirigere, ac gubernare. Ait Job. 12. n. 12. *In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia, apud ipſum eſt ſapientia, & fortitudo.* Comparat ſapientiam mundialium cum Dei ſapientia; in mundialibus, ac ſenibus antiquis erat tantum ſapientia ſine fortitudine ad removendum, vel acquirendum id quod ipſa ſapientia dictabat; at in Deo eſt ſapientia cum fortitudine: *Apud ipſum eſt ſapientia, & fortitudo*, ut perducat ad ultimum effectum, ea, quæ bona agnoſcit, & penetrat: Rupert. lib. 1. cap. 3. de utraque ſapientia agens ait: *In hoc differunt, quod in illis tantum eſt ſapientia; apud iſtum*, ſcilicet Deum, *ſapientia, ſimul, & fortitudo eſt?* etiam illi, quod ſapiebant ad effectum perducere non poterant. Iſte autem ſapientiam actis perduxit uſque ad victoriam. 75. (*Sapientia conjungatur fortitudini.* Job 12. Rupert.)

Quæſtio tamen principaliter inquirit; cur D. Stephanus ante electionem dicatur plenus fide, & Spiritu ſancto tantum? at poſt electionem nunc in præſenti dicitur *plenus Spiritu ſancto, ac fortitudine, faciens ſigna, & prodigia?* D. Chryſoſt. & Oecumen. ait: *Qui ante electionem prodigia non faciebat, ut qui nec factis cognitus erat: Vbi per electionem cognitus effectus, tunc etiam donum, quod electionem conſecutum erat, demonſtrabatur, ut manifeſtum fiat, quod non ſufficiat gratia, ſed opus eſt quoque addi electionem.* Ecce qui ante electionem etſi plenus fide, & Spiritu S. & verè Sanctus, non tamen habebat fortitudinem ac robur ad pugnandum cum adverſariis, ad facienda prodigia, & miracula; at cum electus, & vocatus fuit à Deo ad Eccleſiaſtica munera, ſtatim eis datur robur ad pugnandum, atque ad adverſarios confundendos, poteſtaſque ad mirabilia operandum. 76. (D. Chryſ. *Quos Deus vocat dat adjuvamen ad officia.*)

Proverb. 9. n. 1. dicitur: *Sapientia ædificavit ſibi domum, miſcuit vinum, & propoſuit menſam ſuam, miſit ancillas ſuas, ut vocarent ad arcem, & mœnia Civitatis.* Sapientia æterna Divini Verbi ædificavit ſibi domum, Eccleſiam nempe ſuam, munitam ſeptem columnis, quæ ſunt ſeptem Spiritûs ſancti dona, ut interpretatur D. Chryſoſtom. in Imperfecto homil. 50. in Matth. poſuit menſam omnium cœleſtium donorum, ac dulcedinum juxta id, quod tradit Herodot. lib. 3. *Miſit ancillas ſuas, nempe Apoſtolos, ac prædicatores,* 77. (Prov. 79. D Chryſ. Herod.)

Lyran. Hugo. Janſen. prædicatores, ut explicant Lyranus, Hugo, Janſenius, & dicuntur ancillæ, quia in oculis hominum videbantur humiles, & abjecti, *ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis.* Majori conſequentia videbatur dicendum, ut vocarent ad menſam, quam poſuit, ſed ait: *Ut vocarent ad arcem, & mænia Civitatis*; Hebr. ex Hebræo legitur: *Vocavit ad pinnacula, vel faſtigia Civitatis.* Pagnin. Pagninus: *Vocavit ad ſummitates excelſorum Civitatis*, vocat eos Deus ad excelſa munera, ad ſupremum faſtigium dignitatum Eccleſiæ, ibi eos vocat, ibi eos convocat ad ſuam menſam cœleſtium donorum; quos enim Deus eligit ad officia, & dignitates, eis confert ſua dona ad exactè, ac perfectè obeundas functiones ſuas. *Vocatis ad dignitates providet Deus.*

78. Poſtquam Chriſtus D. in horto ad Patrem cum jam tradendus ſuis inimicis veniens ad diſcipulos ſuos, eos inveniret dormientes dixit illis: *Dormite jam, & requieſcite; ecce appropinquavit hora, &* Matth. 26. *filius hominis tradetur in manus peccatorum, ſurgite eamus*, Matth. 26. n. 45. Contradictio videtur latere in dictis: *Dormite; & requieſcite*, cum his, quæ ſequuntur: *Surgite eamus:* Unum apertè repugnat cum alio dormire, & requieſcere cum ſurgere, & ire; nulla tamen eſt contradictio, ſed omnia ſibi optimè conſonant; nam ſi à Deo deſignaris ad certamina, ut certes requieſce, quod ipſe tibi dabit adjuvamen ad ſuperandum, ut glorioſus triumphator evadas. D. Laur. D. Laurent. Juſtinian. de triumphali Chriſti agone, & ait: *Facilè enim quiſque, quod acquiſivit, amittet, ſi non vocatus ſe inconſultè exponat: Nullus itaque inaniter Dominum in paſſionibus præſumat imitari, niſi impellente Spiritu, aut vocatus quieſcat.* Expende ultima verba: *Aut vocatus quieſcat*; ſi vocatus fueris à Deo, quieſce, in promptu tibi erunt omnia. *Si Deus revocat, eſto ſecurus.*

QUÆSTIO X.

Quare tanta multitudo diverſarum nationum contra unum Stephanum ſtat?

79. Valde mirum quod tam ampla, & lata multitudo ex toto ferè orbe, ut dixi ſupra q. 8. n. 71. inſurget diſputans cum Stephano, cur non potius cum Apoſtolis, qui erant Principes, & Primarii in populo Chriſtiano? Stephanus erat agnitus tamquam vir doctiſſimus diſcipulus Gamalielis, plenus, ut dicitur in Textu, *Spiritu ſancto, & ſapientia.* Apoſtoli autem reputabantur tamquam homines viles, rudes, ac idiotæ, proindeque tota eorum manus conglomerata inſurgebat contra doctiſſimum Stephanum, quia hoc devicto cæteri facile eſſent ſuperati. *Totus Orbis contra Stephanum ſapientiſſimū.*

80. Secundo ad quæſtionem reſpondit D. Chryſoſt. D. Chryſoſt. ſerm. de S. Stephano tom. 6. ubi me ait: *O quantam turbam improbitas congregavit! O quantam invidia multitudinem convocavit! Libertinos, Cyrenenſes, Alexandrinos, & qui erant à Cilicia & Aſia, infinita inquit turba contra unum.* Malitia infinitam ferè iniquorum multitudinem convocat, ut ſuum defectum juſtitiæ, veritatis, ac rationis hominum multitudine cooperire, ac recompenſare valeat. *Juſtus unus iniqui multi.*

81. Ait Iſaias 3. n. 1. *Ecce dominator Dominus exercituum aufert à Jeruſalem, & Juda validum, & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ, fortem, & virum bellatorem: & dabo pueros Principes eorum.* Ait *auferam fortem, & dabo pueros*, unus ſingularis aufertur, & dantur multipliciter pueri; & cur multi pueri proponuntur, quando unus ſolus vir aufertur? pueri intelliguntur non ætate, ſed ſtultitia, & inſipientia, ac ignorantia, & ſemper hi multi, & in magno numero ſunt; infinitus penè eſt numerus ſtultorum D. Baſil. ibi ait: *Bona quidem ex-* D. Baſil. *Sylveira in Acta.* *preſſit ſingulariter, puta fortem, validum, bellatorem, &c. malorum autem comminatio excrevit in numeroſam multitudinem, ſic ſunt juvenes, Principes, & illuſores dominabuntur vobis.* Ubi mali, & iniqui, ibi multum excreſcit inimicorum, ac iniquorum numerus. Tamen profundè nota, quod quando dicitur unus juſtus ſingularis, dicitur *fortis, validus ac bellator.* Cum omni robore panis, & aquæ; at iniqui licet multi, ſunt tamquam pueri: *Dabo pueros Principes eorum*, utpote invalidi, imbecilleſque ſine viribus, judicio, ac ratione, & ideo unus juſtus, ut Stephanus, eſt fortis Athleta, contra eos geneross̀e ſtat, ut eos valeat ſuperare, ac devincere. *Iniqui multi, & invalidi, juſtus unus & fortis.*

Scribens Apoſtolus Paulus ad ſuum diſcipulum Timotheum 2. cap. 4. n. 3. ait: *Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt, ſibi Magiſtros.* Ubi D. Anſelm ſic ait: *Acervum ſibi congregabunt Magiſtrorum, qui doceant ea, quæ deſiderant.* Multitudo iniquorum per acervum explicatur ab Apoſtolo: aliter David loquens de Sanctis ait: Pſalm. 16. n. 14. *A paucis de terra divide eos.* Per paucos juſtos intelligit communis interpretatio, & ita quædam lectio habet: *A mortalibus mundi divide eos*, alia ita vero lectio, *Ab electis*: Multitudo iniquorum declaratur per acervum incompoſitum, in quo nulla eſt diſpoſitio nec ordo, nec ratio: At paucitas juſtorum per electionem, in qua eſt altum conſilium, & ſuprema judicii diſcretio. In multitudine iniquorum nulla ratio, & diſpoſitio, quæ maximè cernitur in paucitate juſtorum, cum in eorum electione maximè eluceat altum conſilium cum ſumma providentia, attenta ratione meritorum uniuſcujuſque. 82. 2. Tim. 4. Anſelm. *Iniqui multi, juſti pauci.* Pſal. 16.

QUÆSTIO XI.

Quare tanta ſapientum multitudo uni Stephano non poterat reſiſtere?

Ecce omnes ſapientes Jeroſolymæ congregati contra unum Stephanum non poterant reſiſtere ſapientiæ, ſpiritui, ac fortitudini illius, qua erat plenus, ſed Stephanus eos omnes ſuperabat, & unde ejus ſapientia, ac fortitudo tantam vim habebat? quia erat fundata, ac radicata in humilitate, ut notat D. Chryſoſt. ſerm. de S. Stephano tom 6. *Diaconus menſis præfectus eſt, & prodigiorum effector redditus.* Non recuſavit Stephanus humile menſarum miniſterium, indeque ex ſua humilitate aſſequutus eſt, ut eſſet prodigiorum operator, utque multa ederet mirabilia. 83. *Sapientia & fortitudo in humilitate* D. Chryſ.

84. Scribitur cathalogus fortiſſimorum David, & de ipſo dicitur: *Sedens in Cathedra ſapientiſſimus Princeps, inter tres, ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octoginta interficit impetu uno*, 2. Reg. 23. n. 8. Ut ſapientiſſimus in Cathedra oſtenditur, & ut fortiſſimus, qui octoginta uno impetu proſtravit; & unde illa tanta ſapientia, tantaque fortitudo? quia ita ſe dejecit, ac reputabat; *quaſi tenerrimus ligni vermiculus*, & inde ex tanta humilitate conſequens erat, ut prodiret multa ſapientia, ac fortitudo, ut uno impetu proſterneret octoginta, quod eleganter ponderavit D. Leo ſerm. 7. de Epiphania, ubi ſic ait: *Tota Chriſtianæ ſapientiæ diſciplina, non in abundantia verbi, non in aſtutia diſputandi, neque in appetitu laudis, & gloriæ ſed in vera, & voluntaria humilitate conſiſtit, quam D. Jeſus ab utero Matris uſque ad ſupplicium Crucis pro omni fortitudine elegit.* Expende verba *pro omni fortitudine elegit.* Ipſa æterna ſapientia veniens in mundum ad pugnandum cum Diabolo, humilitatem pro omni fortitudine elegit. 2. Reg. 23. *Sapientia, & fortitudo cū humilitate devincit.*

N 3 Secundo;

85. Secundò, Tota Doctorum multitudo non poterat reſiſtere Stephano: Gloſſa Ordinaria *Pugnabat ipſa ſapientia Scripturarum.* Verba ſacræ Scripturæ ſunt tela, & ſagittæ, quæ inimicos configunt, perdunt, ac deſtruunt. Cum meus parens Eliſæus ægrotaret, jamque morti proximus, deſcendit ad eum Joas Rex Iſraël largiter flens, ad ejus dolorem mitigandum ait ei Eliſæus: *Affer arcum, & ſagittas; & dixit Eliſæus: jace ſagittam, & jecit: & ait Eliſæus: ſagitta ſalutis Domini, & ſagitta ſalutis contra Syriam, percutieſque Syriam,* 4. Reg. cap. 13. à n. 15. 16. & 17. Quæ verba moraliter expendit Gloſſa Ordinaria, & inquit. *Arcus ſacræ Scripturæ, quæ ex utroque teſtamento, velut ex cornu, & chorda conſtat: vetus eſt eorum propter duritiem, novum chorda; & dum chorda trahitur, cornu curvatur; quia cum novum Teſtamentum diſcutitur, vetus de rigore ſuo ad intellectum ſpiritualem flectitur: ſagittæ ſunt verba, quæ Doctores proferunt; nos ergo cum Scripturæ dicta penſemus arcum tendimus, cum verba doctrinæ damus ſagittas emittimus.* Per allegoriam ad ſacram Scripturam voluit Sanctus Propheta Regi Iſraël depotare victoriam de Syria. Mandat parare arcum, & ſagittas, illaſque emittere ad percutiendam Syriam. Arcus ſacra Scriptura; cornu ex quo componitur vetus teſtamentum ob ſui duritiem denotat, chorda ob ſui lenitatem ac teneritudinem, novum dicit; ſagittæ verba Doctorum, dum ex Scriptura proferunt, ac exeunt, percutiunt, & vulnerant Syriam nempe idololatriam, & infidelitatem cum omnibus ſuis erroribus.

Verba Scripturæ ſagittæ acutæ.

86. Job. 39. Græcus. Ait Job. 39. n. 25. *Ubi audieris buccinam: dixit vah* ex Græco legitur *ſignum dante tuba dixit: euge, procul odoratur bellum.* Hæc vox *euge* importat notam exultantis, ac gratulantis: *Euge ſerve bone.* Et quænam eſt hæc tuba, quæ cum illa ſonat, ſtatim fit exultatio, ac gratulatio de victoria, ac de bello jam procul abeunte, ac ceſſante? Hæc tuba eſt ſacra Scriptura, cujus vox cum ſonat ſtatim certa eſt victoria bello profligato, & procul abeunte, ac omnino deſtructo. D. Ephrem ſerm. de Pœnitentia ſic ait: *Loco tubæ divinas Scripturas adhibe, & quemadmodum tuba belli tempore ſonans ſtrenuorum militum alacritatem in adverſos excitat, ita & divinæ Scripturæ te promptiorem ad omne opus bonum reddunt, teque adverſus improbas paſſiones, ac vitia magis animant, & corroborant.*

Ubi ſonat Scripturæ vox victoria certa.

Ephrem.

Actor. 6. n. 11. Tũ ſummiſerunt viros, qui dicerent ſe audiviſſe eum dicentem verba blaſphemiæ in Moyſen, & in Deum.

Num. 12. Commoverunt itaque plebem, & Seniores, & Scribas; & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in Concilium.

Num. 13. Et ſtatuerunt falſos teſtes, qui dicerent: Homo iſte non ceſſat loqui verba adversùs locum ſanctum & legem.

Num. 14. Audivimus eum dicentem: quoniam Jeſus Nazarænus hic deſtruet locum iſtum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyſes.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

87. Tigurin. Pagnin. Græcus. Arabic. Verſ. 11. T*Unc ſummiſerunt viros.* Tigurina, *Subornaverunt.* Pagnin. *Clam acceperunt viros.* Arabicus, *Tunc expedierunt homines* Græcus *ſubjecerunt.* Quæ omnia verba denotant quandam occultam ſubornationem, ac confictam compoſitionem, quam fabricarunt Libertini, Alexandrini devicti, ac ſuperati ab Stephano in diſputatione, tunc falſos teſtes miſerunt, qui dicerent, ut fecit Jezabel contra pium Naboth. 3. Reg. 21. n. 9. 10. & pro hoc facit lectio Syriaca, quæ ſic habet: *Tunc miſerunt quoſdam, & docuerunt eos, ut dicerent, Nos audivimus.* Et in hoc D. Auguſt. ſerm. 93. de Sanctis, agnoſcit magnam ſimilitudinem in B. Stephano cum Chriſto D.

D. Auguſt.

Verba blaſphemiæ. Arabicus: *Audivimus ſermones commentitos.* Vatablus: *Verba impia, contumelioſa.* Blaſphemia ex radice Græca, idem eſt ac mala fama ab aliquo evulgata, ac proinde idem valet, ac maledicentia, vituperium, ac calumnia; & quamvis variè poſſit accipi, tamen ex uſu Eccleſiæ communiter accipitur pro contumelia, & opprobrium jactum in Deum, ſuoſque Sanctos. 88. Arabic. Vatabl.

Blaſphemia quid ſit.

Et in Moyſen. Per Moyſen vel intelligitur ejus perſona, quæ in magna authoritate erat apud Judæos, vel lex ab ipſo promulgata, quam D. Stephanus docebat eſſe jam abolitam, & extinctam per Chriſtum, qui erat filius Dei, & major Moyſe, *Et in Deum.* Injurioſum illis videbatur affirmare Jeſum eſſe Filium Dei naturalem, ac verum Deum quem ipſi falſiſſimè purum hominem reputabant. 89.

Verſ. 12. *Commoverunt itaque plebem.* Syriacus: *Concitaveruntque.* Æthiopicus: *Et exorti ſunt, & conſociaverunt contra eum.* Arabicus: *Et abripuerunt ſecum populum*, nempe Communem plebem. *Et ſeniores*, graviores, qui erant in populo, & qui eorum partialitate, ac factione erant. *Et ſcribas*, legis Doctores. De Sacerdotibus nulla fit mentio; quia cum ipſi eſſent præcipui in Concilio, maximè cum de re Religionis agebatur, doloſè, & abſconditè commovebant populum, ac alios, ut ſic apparenter tamquam judices integerrimi viderentur, & fortius agerent contra Stephanum, & quia, ut notat Cajetanus, hæc non ſunt facta unico tempore. 91. Syriac. Æthiop. Arabic. Cajet.

Rapuerunt eum, & adduxerunt in Concilium. Syriacus: *Adduxerunt in medium Synagogæ.* D. Chryſoſt. *Invadentes corripuerunt eum.* Æthiopic. *Traxerunt ad Concilium.* Quæ omnia verba indicant, ut notat Lyranus, quod eum rapuerunt, ac traxerunt vi, & furore, non vero ratione. 91. Syriac. D. Chry. Æthiop. Liran.

Verſ. 13. *Statuerunt falſos teſtes, qui dicerent homo iſte.* Ex odio, ac contemptu eum proprio nomine non dicunt. *Non ceſſat loqui.* Lyran. *Non ſolum ut blaſphemus, ſed etiam ut blaſphemiæ aſſuetus.* Textus: *Verba.* Arabicus: *Sermones commentitos.* S. Gregor. Nyſſenus: *Verba contumelioſa.* Textus: *Adverſus locum Sanctum, & legem,* Syriacus: *Contra hunc locum ſacroſanctum, Templum intelligunt, & legem:* & in hoc falſo dixerunt quia Matth. 5. num. 17. ut ait Chriſtus: *Non veni ſolvere legem, ſed implere*, eamque perficere. 92. Lyran. D. Greg. Nyſſec. Arabic. Syriac. Matth. 5.

Verſ. 14. *Audivimus eum, &c. Quoniam Jeſus Nazarenus deſtruet locum iſtum, & mutabit traditiones.* Syriacus: *Mutaturum ritus.* Arabicus *Demolietur locum iſtum, & mutabit inſtituta.* Æthiopic. *Solvet legem noſtram.* Pagnin. *Mutabit conſuetudines*; & in hoc falſum dixerunt; nam D. Stephanus ſemper locutus eſt ſermone cohærente ad Chriſti verba; Chriſtus autem non dixit, quod ipſe deſtrueret civitatem, ſed quod illud erat faciendum à ſuis inimicis, nempe Romanis: *Inimici tui circundabunt te, & proſternent te.* Luc. 19. n. 44. de quo quæſtione 13. 93. Syriac. Arabic. Æthiop. Pagnin. Luc. 19.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XII.

Quare numerus teſtium, qui ſurrexerunt contra D. Stephanum non exprimitur, nec declaratur?

94. INſurrexerunt contra D. Stephanum in diſputatione ex toto fere orbe, ut jam dixi, Libertini, Cyrenenſes, Alexandrini, & illi qui erant à Cilicia, Aſia, ita in magno numero, ut non valerent numerari præ eorum magna multitudine quot, & quanti erant ex qualitate nationum, ita tot, tantique fuerunt contra Stephanum falſi teſtes, ut omnem excederent numerum; nam cum illi eſſent devicti in diſputatione, non poſſentque ejus ſapientiæ reſiſtere, tamquam ad arma confugientes manus injecerunt in Stephanum magna cum multitudine teſtificantium Stephanum blaſphemum contra legem, ac locum ſanctum, & ſic multitudinem teſtium cum multitudine diſputantium componit Oecumenius, & ſic ait: *Quemadmodum per unos eſt diſputatio, ita & per alios eſt accuſatio, & forma dolos texentium, & deploratorum*, & quando in iniquorum Concilio multa depravatorum turba aderat, conſequens erat, ut multi falſi teſtes in unum confluerent.

Malum Concilium malis repletur miniſteriis. Oecum.

95. Cum Judæorum Principes, & Seniores conveniſſent, ut Jeſum morti traderent: *Multi falſum teſtimonium dicebant adverſus eum, & convenientia teſtimonia non erant.* Marc. 14. num. 56. Et quomodo ad magnorum virorum Concilium, qui maxime de Religione tractabant, audent falſi teſtes accedere rigidam legis pœnam non metuentes? Judices illi in Concilio erant peſſimi ac ſceleratiſſimi, inde ſequebatur, quod eorum tribunal eſſet plenum falſis teſtibus, ac omni iniquitate; majorum enim perverſitas omnes ſceleratos ad ſe convocat. Victor. Antioch. ibi ſic ait: *Illorum conſeſſus nihil erat aliud prorſus, quam peſtilentium hominum cœtus; nec enim teſtimonia, quæ à ſubmiſſis teſtibus adverſus Jeſum afferebantur, convenientia, hoc eſt veritati conſona non erant; nam ut illorum Concilium erat profanum, ut pote ex profanis, & ſceleratis impoſtoribus conflatum: ita nihil non eſt hic profanis turbis, & tumultibus erat plenum.* Expende *Concilium ex profanis*, quod inde ex profanis turbis, & temulentis erat plenum.

Marc. 14. Victor. Antioch. *Judices iniqui falſos, ac iniquos ſecum habent.*

96. Ad auferendam, & ſurripiendam vineam Naboth ſcripſit Jeſabel *epiſtolam ad majores natu, & optimates, qui erant in civitate*, hoc ait Abulenſis ibi quæſt 4. ad eos: *qui tenebant regimen civitatis*, qui faciebant ejus Concilium, & civitatem, gubernabant: Summa autem epiſtolarum erat: *Submitte duos filios Belial contra eum* ſcilicet Naboth, *& falſum teſtimonium dicant* 3. Rex. 21. n. 10. quod exactè, *fecerunt cives ejus, majores natu, & optimates*, ad perquirendos teſtes falſos, nulli alteri Jeſabel negotium committet, niſi ad ſeniores, ac optimates, qui erant de regimine, & Concilio magno civitatis. Hi cum eſſent peſſimi, perverſi, ac maligni ſine dubio ſimiles miniſtros habuere plenos omni malitia, nequitia, ac falſitate.

Abulenſ. 3. Reg. 21. *Cum iniquis iniquorum Concilium.*

97. Secundo D. Chryſoſt. eleganter ait: *Quoniam & legis cognitione ſuperior erat Stephanus, illiſque intolerabilis, falſoſque teſtes conſtituunt.* Totus orbis cum falſis teſtibus conglomeratus irruit contra unum Stephanum; & inde adverſus eum tanta exorta eſt tempeſtas: *Quoniam legis cognitione ſuperior erat.* Unde Spiritu ſeductionis, ac deceptionis falſos requirunt teſtes, atque contra eum opponunt.

D. Chryſ. *Stephanus illis ſuperior contra unum omnes.*

98. De Christo Domino ait David Pſalm. 68. num. 3. *Tempeſtas demerſit me* quiſnam extitit ventus, qui tam rigidam excitavit adverſus meum Jeſum tempeſtatem? Proculdubio fuit ille ventus, Spiritus mendacis, & ſeductionis, quo fuere commoti Judæorum Principes, & videntes Chriſti mirabilia, cùm non haberent, quod contra eum opponerent, in irarum æſtus cœperunt inſævire. Rupertus lib. 1. in Jonam ait: *Quis ille ventus fuit, qui turbat Judæorum, quaſi mare turbavit, niſi Spiritus ſeductionis, qui illos in odium Domini noſtri concitavit; ille intus eos perflavit, ut adverſus eum fremerent.*

Pſal. 68. *Tempeſtas ex Spiritu ſeductionis contra juſtū.*

QUÆTSIO XIII.

Quare iſti dicuntur falſi teſtes, cum multa vera dixiſſent?

ADducti falſi teſtes clamant, & dicunt: *Homo iſte non ceſſat loqui verba adverſus locum ſanctum, & legem, audivimus eum dicentem: Quoniam Jeſus Nazarenus hic deſtruet locum iſtum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyſes.* Ecce Textus, de cujus literali ſenſu jam egi in expoſitione. Nunc vero ſumma teſtimonii hæc eſt; Stephanus dixit quod lex Moſaïca ſuis cum traditionibus in Evangelium ſit tranſitura, Judaiſmus in Chriſtianiſmum, Moyſes in Chriſtum verum Meſſiam, verumque Dei Filium naturalem, hæc ſane vera ſunt, & ut credimus ſæpe ab Stephano Chriſtum prædicante inculcata ſunt. *Quomodo ergo*, ait Oecumenius in præſenti, *hi ſuppoſititii, falſique teſtes?* 99.

Difficultas quæſtionis.

Rectè reſpondet ipſe Oecumenius: *Quia non ut audierant ita narrabant, ſed alio quidem modo audierant; nunc vero ipſi alio modo proferebant, merito itaque falſi teſtes proferuntur.* Tam pura, ſincera, ac ſimplex eſt veritas, quod minima diſcrepantia jam veritas non eſt, ſed in falſitatem pertranſit, teſtes ſubſtantiam rei integram, inviolatamque ſervantes, rei modum adulterant, inde à veritate decidunt, & falſi teſtes dicuntur; ſic proſequitur citatus Oecumenius: dicens; *Quemadmodum enim de Chriſto, quod poſſet Templum diſſolvere, falſum fuit teſtimonium (neque enim Chriſtus dixerat, ſolvam, ſed ſolvite, ad illos, non ad ſe referens ſolutionem) ita, & nunc mendaces ſunt, qui Stephanum aiunt legis, ac loci demolitionem Nazareno tribuere: quodque vir Nazarenus ſuis videlicèt manibus faceret, & non Deus per Romanos exercitus: Moyſi vero inſtituta manifeſtè Deus per diſcipulos ſuos, & Apoſtolos commutavit.* Jeroſolymitanum excidium Deus fecit per Romanos; & Moſaïcæ legis commutationem per ſuos Apoſtolos exequi fecit, ut umbra in ſolidam veritatem tranſiret: hi autem teſtes, ut anſam accuſationis haberent æquivocis verbis malitioſe uſi ſunt, magiſque innuunt, quod Chriſtus ſuis manibus, & ſuis verbis, urbem, atque legem diſſipabit, unde veritatem ſic adulterantes teſtes falſi effecti ſunt. 100.

Verità ex modo dicendi, deperditur. Oecum. Joan.

Ait Sapiens Proverb. 12. num. 19. *Labium veritatis firmum erit, qui autem teſtis eſt repentinus concinnat linguam mendacii.* Tigurina *verax labium firmum eſt ſemper; mendax verò lingua in momento variat.* Magnum eſt diſcrimen inter veritatem, & mendacium; veritas enim ſemper, ac conſtans perſiſtit, in adæquatione, ac conformitate cum ipſa re. Lyranus ait: *Labium veritatis non variatur de uno in aliud*; at mendax in momento variat addendo, vel ſubtrahendo, in nulloque certo, ac determinato puncto perſiſtit; cujus rei optimam aſſignat rationem Rabbi Salomon, & ait: *Labium verax ſolida baſi nititur, atque ad æternitatem durabit, teſtis fallax* 101.

Prov. 15. *Veritas uno labio loquitur.*

verò temporis momento, brevique durabit, nec ullum progreſſum faciet, cum, ut aiunt, mendacia pedibus trunca ſint; veritas perſiſtit, mendacium per ſe ipſum corruit.

102. Pſal 61. Hebr. 1. Ait Regius Vates Pſalm. 61. num. 12. *Semel locutus eſt Deus.* Apoſtolus Paulus Hebræor. 1. num. 1. *Multifarie, multiſque modis olim Deus loquens Patribus noſtris*, ex quo magna exoritur quæſtio apud
D. Chryſoſt. D Aug. Dioniſ. D. Hier. Theod. ſanctos Patres D. Chryſoſt. Auguſt. Dionyſium, quomodo hæc cohæreant inter ſe; ſi enim ſemel locutus eſt, quomodo *multifarie, multiſque modis?* Illud *ſemel loquutus eſt Deus* explicat D. Hieronym. *Unum locutus eſt Deus.* Theodoretus: *Conſtanter locutus.*
Omnia Dei verba unum. D. Hilar. Deus cùm ſit ſumma veritas quamvis multa locutus ſit, ſic tamen inter ſe ſunt connexa, cohærentia ac invariata; ut non tamquam plura, ſed ut unum quid reputentur D. Hilarius ait: *Quæ ſunt cognita neceſſe eſt ea ſibi eſſe connexa.* Ad quod ſpectat id quod dicitur de ſponſa multa loquente in
Cant. 4. Cantic. 4. numero quarto. *Eloquium tuum dulce:* multa ejus verba *unum eloquium* dicit, ob multam ejus cohærentiam, & conformitatem.

Actor. 6. num. 15. Et intuentes eum omnes, qui ſedebant in Concilio, viderunt faciem ejus, tamquam faciem Angeli.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.

103. Syrus. Arabic. Verſ. 15. INtuentes eum, Syriacus *Intuiti ſunt eum.* Arabicus: *Intuens autem eum congregatio.* Ob novum ſplendorem relucentem in
Syriac. facie ejus. *Viderunt faciem ejus.* Syriacus: *Conſpicati ſunt vultum ejus:* tamquam faciem Angeli, ex quadam pulchritudine, ac claritate divinitus data ad declarationem ſuæ ſanctitatis, puritatis, ac luminis ſuæ doctrinæ juxta illud Chriſti Domini: *Vos eſtis lux Mundi*; Ut ita Stephanus magis mirabilis videretur, & ſic ipſi à ſua malitia retraherentur, & eum libentius audirent.

QUÆSTIO XIV.

Quare facies Divi Stephani tamquam Angeli reſplendebat?

104. *Lux Stephani ut Sol.* Gloſſa. Hugo. D. Auguſt. D. Niſſ. DIvus Stephanus eleganti, & pulchra facie erat, ſed hæc nova claritas, novuſque ſplendor ei additus eſt: ita omnes Gloſſæ, & Hugo D. Auguſt. ſerm. 99. de Diverſis ait: *Faciem Stephani radiaſſe inſtar ſolis.* D. Niſſenus oratione de S. Stephano ait: *Angelicum decorem, & mutationem faciei in Angelicam formatam habuiſſe.* Unde illi tantus ſplendor ac lux inquirendum.

105. D Auguſt. Tertull. D. Chryſoſt. Beda. Carthuſ. Primo D. Auguſt. ſerm. de Sanctis, Tertullian. lib. de Reſurrect. cap. 55. in præſenti D. Chryſoſtomus, Beda, Carthuſianus, Damianus citandus faciunt comparationem de vultu Stephani reſplendente cum facie Moyſis radiante. Contulit Deus Beato Stephano ſplendorem, ac radios corporis glorioſi, quales tribuit Moyſi, inter utramque tamen magna erat differentia; nam in lucem à vultu Moïſis
2. Cor. 3. *non poterant filii Iſraël intendere.* 2. Corinth. 3.
Lux antiqua excæcabat, Evangelica illuminat. num. 13. at in lucem à vultu Stephani erant omnes intendentes, & intuentes: Lux Moyſis utpote legis veteris erat imperfecta, & caligioſa, quæ excæcabat, & percutiebat oculos, ideoque non poterant filii Iſraël in eam intendere; at lux Stephani erat à lege Evangelica, quæ ut valde perfecta acuebat viſum, & illuminabat, juxta verba Chriſti D. *Vos eſtis lux mundi* & ideo omnes erant intendentes, & intuentes in faciem Stephani.

Secundo D. Auguſt. lib. 15. de S. Stephano ſic ait: 106.
Adapertis Cœlis aſpectus mutatus eſt confeſſoris, & cœpit tamquam Sol illuſtratus juſtitiæ ita ſplendeſcere, ut humanam ſpeciem non haberet: ipſis patentibus Cœlis, ipſis teſtantibus inimicis. Nam ſtabat in medio luporum, & erat facies ejus tamquam facies Angeli. Stephanus homo luteus, & carneus cum ſtaret in medio luporum, ac inimicorum cum Cœlis apertis à regione contemplatur Jeſum, &, ex radiis ſuæ majeſtatis in eum reverberatis, ſic cœpit ſplendeſcere, ut non homo, ſed Angelus videretur. D. Auguſt. *Ex radiis Chriſti Stephanus apparet Angelus.*

De Joanne Baptiſta ait Chriſtus D. Matthæi 11. 107.
numer. 10. *Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem meam, & præparabit viam tuam ante te.* Omnes Prophetæ, qui venerunt ante Chriſtum ad præparandam viam ejus ſunt miſſi, cur ſolus Baptiſta Angelus eſt appellatus? D. Chryſoſt. in Imperfect. homil. 27. in Matth. ait: *Quomodo de ſolo Joanne, quaſi de gratia ſingulari eſt judicium: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam? Omnes quidem Prophetæ ante faciem Chriſti tranſmiſſi ſunt, ſolus autem Joannes ſic miſſus eſt ante faciem Chriſti, ut pene cum ipſo Chriſto veniret.* Ex intima approximatione cum Chriſto præ cæteris tamquam ex ejus radiis verberatis, habuit, ut non homo, ſed Angelus videretur, ſic & Stephanus ex peculiari aſſiſtentia, ac viſione Chriſti ex ejus ſplendore præ omnibus habuit, ut Angelus appareret. Matth. 11. *Joannes Angelus ex Chriſti radiis.*

Tertio D. Stephanus plenus erat Spiritu Sancto, 108.
ut dicitur ſupra num. 5. & cap. 7. in fine, & tamen ſolum in ſe oſtentat faciem Angeli, quod pulchre notavit D. Hilarius Arelaten. ſerm. de S. Stephano, & ait: *Abſcondita pectoris ornamenta ſpeculum frontis irradiant, habens in ſe Spiritum Sanctum, os per ſe geſtat Angelicum.* Sic D. Stephanus nitebatur plenitudinem D. Spiritus quam in ſe intrinſecus habebat abſcondere, ut extrinſecus non Deus, ſed Angelus appareret; hoc eſt cœleſte ingenium majora abſcondere, minora oſtendere. De illis antiquis ſanctis ait Paulus Hebræor. 11. num. 37. *Circumierunt in melotis, in pellibus caprinis egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in ſolitudinibus errantes.* Utebantur melotis pellibus caprinis per ſolitudines, ac deſerta, nam ut notat D. Ephrem in Confeſſ. ac reprehenſ. ſui ipſius: *In civitatibus habitum mutabant; neque enim ſcire volebant quidnam ipſi agerent.* D. Hilar. Arelat. *Magna virtus abſcondit & non manifeſtat.* D. Eph.

Quarto & maximè ponderandum, quod Stephanus inter falſos teſtes eum accuſantes, inter voces iniquorum clamantium, inter judices depravatos plenos odio, ac invidia, etiam ipſe ſtabat, non torvo, ac terribili vultu, ſed placida, ſuavique facie, velut Angeli, pro quo audiendus eſt Euſebius Gallican. ſerm. de S. Stephano, & ait: *Aſpectu Angeli facies impiorum caduntur, & lapidantium conſcientiæ, lapidati lumine percuſſæ agnitionis cereis lapidantur.* Inter illa tot, & tanta adverſa facies Stephani relucebat, ac reſplendebat tamquam facies Angeli, ut illi velut cereis accenſis illuminati, agnita veritate, à ſua iniquitate, ac perverſitate deſiſterent. 109. *Reſplendens ut ſuos illuminet adverſarios.*

Quinto, in confirmatione ſuperioris rationis; 110.
facies Moyſis, & Stephani radiabant lumine, ſed ut Moyſes loqueretur ad populum *ponebat velamen ſuper faciem ſuam.* Exod. 24. num. 3. at Stephanus Exod. 34.
differens in Concilio nullum tale appoſuit operimentum, quod egregie ponderat D. Auguſt. ſerm. 6. D. Auguſt.
de ſancto Stephano, & ait: *Moyſis veſte, quando velamentum poſuit contra ſanctam faciem ſuam, nolebat videre crimino ſam faciem noſtram; Stephanus*

verò

A Jeſu meruit beneficentiam etiã in hoſtes. *vero revelata facie ſua ſpeculabatur in Cœlum gloriam Filii Dei, ideo videbant vultum ejus Judæi, tamquam vultum Angeli Dei.* Moyſes non reſplendebat ex Jeſu,& ideo nec videre, nec videri permittebat ab infenſis Judæis; at Stephani ſplendor totus dimanabat à Jeſu,& ideo neminem excludebat, imo crudeliſſimos, impiiſſimoſque hoſtes admittebat, atque in eos ſuam infundebat lucem.

111. Matth. 22. *Stephanus in terra jam fulget ut Beatus in Cœlo.* D.Fulg. Sexto: Reſplendeſcere tamquam Angeli proprium eſt corporis glorioſi poſt reſurrectionem juxta illud Chriſti Domini Matth. 22. num. 30. *In reſurrectione non nubent, neque nubentur, ſed erunt quaſi Angeli Dei.* Sancti poſt reſurrectionem in ipſa gloria beatitudinis apparent tamquam Angeli Dei, Stephanus exiſtens mortalis in terra tanta eminebat ſanctitate, & fulgore, ut tamquam Beatus in corpore glorioſo fulgeret uti Angelus Dei in Cœlo. D. Fulgent. in ſerm. de S. Stephano ait: *Beatus qui in ipſa colluctatione pugnantis jam præfert ſpeciem reſurgentis ſplendore, Angeli enim Deus ſanctificatum circumfudit aſpectu.* Tertull. Exiſtens in terra ſanctificatum Beatorum Cœli habet aſpectum; Imo & altius Tertullian. lib. de reſurrect. carnis cap. 55. ait: *Stephanum inſtar Chriſti in transfiguratione Angelicum faſtigium induiſſe, ne dicam tranſcendiſſe*, intelligendum in externa apparentia.

112. Septimo: Stephanus modo in Concilio magnum, & amplum habuit ſermonem plenum altiſſimis myſteriis, quo non ſolum ſua voce illuminavit præſentes, ſed etiam nunc ſcripto abſentes. De Doctoribus ait Daniel 3. numer. 12. Daniel. 2. *Qui docti fuerint fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & quaſi ſtella in perpetuas æternitates.* *Stephanus Angelus ad annuntiandum.* Stephanus autem non fulgebat, ut ſplendor firmamenti, vel Stella Cœli, ſed ut quid ſuperius, ac ſupernaturale luce Divini Spiritus, qua erat plenus, quæ in ejus vultu apparebat, ac ſi eſſet Angelus à Deo miſſus, ut alta, & ſupernaturalia denuntiaret, & ut ſtantes faceret ſibi attentos.

113. D. Fulg. *Interna virtus redundat in exteriorem corporis.* Octavo D. Fulgentius in proprio ſermone ait: *Abundantia cordis tranſit in decus oris, in exterioris gloriam candor interioris redundat, habens intra ſe Spiritum ſanctum os per ſe geſtat Angelicum.* Puritas, & ſanctitas Stephani in interiori non erat hominis, ſed Angeli, inde vultus ejus in exteriori non apparebat hominis, ſed Angeli, interna puritas erat Angelica, ſic & externa facies quod ſatis Emiſſen. eleganter dixit Euſebius Emiſſenus homil. de S. Stephano ubi ſic ait: *Abundantia cordis tranſit, in corporis decus, in exterioris gloriam candor interioris exundat; & abſcondita pectoris ornamenta ſpeculum frontis irradiant*; habens intra ſe Spiritum Sanctum, os præ ſe geſtat Angelicum.

114. 1. Reg. 16. De fortiſſimo Davide ait Textus 1. Reg. 16. num. 12. *Erat autem adoleſcens rufus; & pulcher aſpectu*, Theodoretus legit: *Rufus pulchritudine oculorum.* Cum David eſſet elegantiſſima facie, cur præ cæteris pulchritudo oculorum ejus decantatur; quid habuerunt oculi, ut inſigniter eorum decor tantum extollatur? Pſal. 24. Dicebat ipſe Pſalm. 24. num. 15. *Oculi mei ſemper ad Dominum.* *Pulchritudo interna redundat in externam.* Cum interni oculi ſemper eſſent defixi in meditatione, ac contemplatione Divinæ bonitatis, ejuſque magnitudine, inde ex tanto Theod. ſuo decore novum quendam pulcherrimum ſplendorem in exteriros oculos exundarunt. Theodoret. quæſtione 40. ait: *Et ipſe erat Rufus cum pulchritudine oculorum: Imitabantur enim animi oculos oculi corporis; illi enim acute cernebant, & contemplabantur eum, qui non cadit ſub aſpectu.*

115. Internus animus ſemper proditur, & manifeſtatur in facie: Ob furatam benedictionem Eſau per induſtriam Jacob ait Textus: *oderat ergo ſemper Eſau Jacob pro benedictione, qua benedixit ei Pater dixitque in corde ſuo: venient dies luctus Patris mei, & occidam Jacob fratrem meum* Geneſ. 27. num. 41. Ille Geneſ. 27. dixit in corde ſuo, & ſubdit textus: Nuntiata ſunt hæc Rebeccæ; ſi dixit in corde ſuo, quomodo *Odium animi foras prodit.* fuerunt aliqui, qui hoc nuntiarunt matri? unde hoc cognoverunt venenum? Quod latebat in corde in Acacius. faciem redundavit torvo, & minaci vultu. Acacius Diodor. in Catena Græca, Diodorus, & inquiunt: *Quamquam hoc ſecum facinus ſæpe volutans Eſau non potuit ſuam non prodere mentem, ita ut ex conjectura facile quis matri renuntiari potuerit.*

QUÆSTIO XV.

Quare fulgente Stephani facie iniquitas aſtantium in Concilio non refrænatur, ac miteſcit?

DE qua multum, & optimo jure miratur Cardinalis Petrus Damianus ſerm. de S. Stephano 116. Damian. ubi ſic ait: *Mirum quia non revocabantur inſueti novitate miraculi, quod luminoſa Prothomartyris facies non refrænet inſanos. Videbant, inquit, faciem ejus tamquam vultus Angeli ſtantis inter illos.* *Nequitia nullo quieſcit miraculo.* Hoc valde mirum, & inuſitatum erat, maximè oſtendens hominum inſaniam, qui videntes Stephani faciem relucentem, à tanta luce non illuminantur illorum animi, ut à ſua tenebroſa inſania deſiſtant.

Aſtant cuſtodes ad ſepulchrum facto magno terræmotu reſurgit Chriſtus, milites veniunt in civi- 117. Math. 28. tatem, auroque corrupti veritatem abſcondunt, dicuntque, quod *Ipſis dormientibus venerunt diſcipuli ejus, & furati ſunt eum.* Matth. 28. num. 13. Chriſtus *Animus malitia obſcuratus nulla illuminatur luce.* reſurrexit corpore glorioſo mirabiliter radiante, maximo fulgore, admirabilique luminum ſplen- D. Aug. dore ad cujus conſpectum, cætera hujus ſæculi lumina, ut valde exigua diſparent, & tamen militum animi ſic ab avaritia ſunt obcæcati, & ut ait D. Auguſt. in Pſal. 63. *Avaritia captivavit militem cuſtodem ſepulchri*, ita eorum animi perverſa, ac caliginoſa malitia erant obtenebrati, ut à toto fulgore; quo totus illuminabatur orbis, ipſi in ſua perverſitate, ac tenebroſitate depreſſi remanerent, dicentes: *Nobis dormientibus venerunt diſcipuli ejus, & furati ſunt eum.*

Magnis, ac præclariſſimis donis reſplenduit Daniel 118. in Babylonia ſomnia, & viſiones inexpliacabiles aperuit, ac expoſuit Nabucodonoſori, & Balthazari, ſcripturas Dario declaravit, & tandem inſtantibus ejus accuſatoribus in Leonum lacum miſſus eſt, unde illæſus exivit, ipſis ſuis criminatoribus injectis in momento à Leonibus devorati ſunt. Daniel. 6. n. 16. Dan. 6. & 24. Poſtea rebus decurrentibus, cum Babylonici adorarent quendam draconem tamquam Deum, ipſum Daniel interfecit, ut tantam ab hominum mente aboleret perverſitatem, Draconis Sacerdotes indignati Danielem ad leonum lacum expoſcunt, tamque inſtanter, ut Regi dicant: *Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te, & domum tuam.* Daniel. 14. n. Dan. 14. 28. & ita Daniel damnatus eſt ad lacum leonum: Omni *Nequitia nec aliena dona recogitat, nec proprium periculum timet.* ſane, admiratione, & expenſione digniſſimum? Cur iſti Sacerdotes non recogitant Danielis mirabilia, & quomodo jam Daniel à lacu leonum ſemel abſque ulla læſione ſuperſtes prodiit, & quod ejus poſtulatores in momento cum ſuis filiis, ac uxoribus deglutiti ſunt à leonibus, cur igitur non timent, quod ita ſimiliter eveniat in præſenti? Ita erant malitiâ, ac propriâ nequitiâ, & odio obcæcati, ut Danielis magnalia eis è memoria exciderint, & nullum ſuum eminens periculum præcaverent. Vide tom. 6. in Evangel. cap. 27. Matth. q. 5.

CAPUT VII.

1. Dixit autem Princeps Sacerdotum : ſi hæc ita ſe habent ?
2. Qui ait : viri fratres , & patres audite : Deus gloriæ apparuit Patri noſtro Abrahæ cum eſſet in Meſopotamia , priuſquam moraretur in Charan.
3. Et dixit ad illum : Exi de terra tua , & de cognatione tua , & veni in terram , quam monſtravero tibi.
4. Tunc exiit de terra Chaldæorum , & habitavit in Charan. Et inde poſtquam mortuus eſt pater ejus , tranſtulit illum in terram iſtam , in qua nunc vos habitatis.
5. Et non dedit illi hæreditatem in ea , nec paſſum pedis , ſed repromiſit dare illi eam in poſſeſſionem , & ſemini ejus poſt ipſum , cum non haberet filium.
6. Locutus eſt autem ei Deus : Quia erit ſemen ejus accola in terra aliena , & ſervituti eos ſubjicient , & male tractabunt eos annis quadringentis.
7. Et gentem , cui ſervierint , judicabo ego , dixit Dominus , & poſt hæc exibunt , & ſervient mihi in loco iſto.
8. Et dedit illi teſtamentum circumciſionis : & ſic genuit Iſaac , & circuncidit eum die octavo: & Iſaac , Jacob , & Jacob, duodecim Patriarchas.
9. Et Patriarchæ æmulanſes , Joſeph vendiderunt in Ægyptum , & erat Deus cum eo.
10. Et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus , & dedit ei gratiam , & ſapientiam in conſpectu Pharaonis Regis Ægypti ; & conſtituit eum præpoſitum ſuper Ægyptum , & ſuper omnem domum ſuam.
11. Venit autem fames in univerſam Ægyptum , & Chanaan , & tribulatio magna ; & non inveniebant cibos Patres noſtri.
12. Cum audiſſet autem Jacob eſſe frumentum in Ægypto : miſit patres noſtros primum.
13. Et in ſecundo cognitus eſt Joſeph à fratribus ſuis, & manifeſtatum eſt Pharaoni genus ejus.
14. Mittens autem Joſeph accerſivit Jacob Patrem ſuum , & omnem cognationem ſuam in animabus ſeptuaginta quinque.
15. Et deſcendit Jacob in Ægyptum, & defunctus eſt ipſe , & Patres noſtri.
16. Et tranſlati ſunt in Sichem , & poſiti ſunt in ſepulchro , quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor filii Sichem.
17. Cum autem appropinquaret tempus promiſſionis, quam confeſſus erat Deus Abrahæ , crevit populus , & multiplicatus eſt in Ægypto.
18. Quoaduſque ſurrexit alius Rex in Ægypto , qui non ſciebat Joſeph.
19. Hic circumveniens genus noſtrum afflixit patres noſtros , ut exponerent infantes ſuos , ne vivificarentur.
20. Eodem tempore natus eſt Moyſes , & fuit gratus Deo , qui nutritus eſt tribus menſibus in domo patris ſui.
21. Expoſito autem illo, ſuſtulit eum filia Pharaonis , & nutrivit eum ſibi in filium.
22. Et eruditus eſt Moyſes omni ſapientia Ægyptiorum , & erat potens in verbis , & in operibus ſuis.
23. Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus , aſcendit in cor ejus , ne viſitaret fratres ſuos filios Iſraël.
24. Et cum vidiſſet quendam injuriam patientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei , qui injuriam ſuſtinebat , percuſſo Ægyptio.
25. Exiſtimabat autem intelligere fratres , quoniam Deus per manum ipſius daret ſalutem illis ; at illi non intellexerunt.
26. Sequenti vero die apparuit illis litigantibus , & reconciliabat eos in pace , dicens : Viri fratres eſtis , ut quid nocetis alterutrum.
27. Qui autem injuriam faciebat proximo , repulit eum dicens : Quis te conſtituit principem , & judicem ſuper nos ?
28. Nunquid interficere me tu vis, quemadmodum interfeciſti heri Ægyptium ?
29. Fugit autem Moïſes in verbo iſto , & factus eſt advena in terra Madian , ubi generavit filios duos.
30. Et expletis annis quadraginta apparuit illi in deſerto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi.
31. Moyſes autem videns , admiratus eſt viſum , & accedente ille ut conſideraret , facta eſt ad eum vox Domini , dicens.
32. Ego ſum Deus Patrum tuorum , Deus Abraham, Deus Iſaac , & Deus Jacob. Tremefactus autem Moyſes , non audebat conſiderare.
33. Dixit autem illi Dominus : ſolve calceamentum pedum tuorum : locus enim , in quo ſtas , terra ſancta eſt.
34. Videns vidi afflictionem populi mei , qui eſt in Ægypto , & gemitum eorum audivi , & deſcendi liberare eos. Et nunc veni , & mittam te in Ægyptum.
35. Hunc Moyſen , quem negaverunt dicentes : Quis te conſtituit principem , & Judicem ? hunc Deus principem, & redemptorem miſit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo.
36. Hic eduxit illos faciens prodigia , & ſigna in terra Ægypti ; & in rubro mari , & in deſerto annis quadraginta.
37. Hic eſt Moyſes , qui dixit filiis Iſraël : Prophetam ſuſcitabit vobis Deus de fratribus veſtris , tamquam me ipſum audietis.
38. Hic eſt , qui fuit in Eccleſia in ſolitudine cum Angelo , qui loquebatur ei in monte Sina , & cum patribus noſtris , qui accepit verba vitæ dare nobis.
39. Cui noluerunt obedire Patres noſtri , ſed repulerunt , & averſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum.
40. Dicentes ad Aaron : Fac nobis Deos , qui præcedant nos : Moyſes enim hic ; qui eduxit nos de terra Ægypti neſcimus quid factum ſit ei.
42. Et vitulum fecerunt in diebus illis , & obtulerunt hoſtiam ſimulachro , & lætabantur in operibus manuum ſuarum.
42. Convertit autem Deus , & tradidit eos ſervire militiæ Cœli , ſicut ſcriptum eſt in libro Prophetarum : Nunquid victimas , & hoſtias obtuliſti mihi annis quadraginta in deſerto domus Iſraël ?
43. Et ſuſcepiſtis tabernaculum Moloch , & Sydus Dei veſtri Rempham , figuras , quas feciſtis , adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem.
44. Tabernaculum teſtimonii ſui cum Patribus noſtris in deſerto , ſicut diſpoſuit illis Deus , loquens ad Moyſen , ut faceret illud ſecundum formam, quam viderat.
45. Quod & induxerunt ſuſciplentes Patres noſtri cum

cum Jeſu in poſſeſſionem Gentium, quas expulit Deus à facie Patrum noſtrorum uſque in diebus David.

46. *Qui invenit gratiam ante Deum, & petiit, ut inveniret tabernaculum Deo Jacob.*

47. *Salomon autem ædificavit illi domum.*

48. *Sed non excelſus in manufactis habitat ſicut Propheta dicit:*

49. *Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus, aut quis locus requietionis meæ eſt?*

50. *Nonne manus mea fecit hæc omnia?*

51. *Dura cervice, & incircumciſis cordibus, & auribus, vos ſemper Spiritui Sancto reſiſtitis, ſicut Patres veſtri, ita & vos.*

52. *Quem Prophetarum non ſunt perſecuti Patres veſtri, & occiderunt eos qui prænuntiabant de adventu juſti, cujus vos nunc proditores, & homicidæ fuiſtis.*

53. *Quia accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum, & non cuſtodiſtis.*

54. *Audientes autem hæc diſſecabantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum.*

55. *Cum autem eſſet plenus Spiritu Sancto, intendens in Cœlum, vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem à dextris Dei, & ait: Ecce video Cœlos apertos, & Filium hominis ſtantem à dextris Dei.*

56. *Exclamantes autem voce magna continuerunt aures ſuas, & impetum fecerunt unanimiter in eum.*

57. *Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant: & teſtes depoſuerunt veſtimenta ſua, ſecus pedes adoleſcentis, qui vocabatur Saulus.*

58. *Et lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem: Domine Jeſu ſuſcipe Spiritum meum.*

59. *Poſitis autem genibus, clamavit voce magna dicens: Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixiſſet obdormivit in Domino. Saulus autem erat conſentiens neci ejus.*

ARGUMENTUM.

LATAM, & peramplam concionem facit D. Stephanus magnis myſteriis plenam, omnia objecta contra ſe altiſſime refutat, ut patebit ex dicendis, oſtenditque Dei beneficentiam in populum Iſraëliticum, illiuſque ſumma in Deum ingratitudo, indeque D. Stephanus ejicitur extra civitatem ut lapidetur.

Actor. 7. *Num.* 1. Dixit autem Princeps Sacerdotum: ſi hæc ita ſe habent.

Num. 2. Qui ait, viri fratres, & Patres audite: Deus gloriæ apparuit Patri noſtro Abrahæ cum eſſet in Meſopotamia, priuſquam moraretur in Charan.

Num. 3. Et dixit ad illum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram, quam monſtravero tibi.

Num. 4. Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan, & inde poſtquam mortuus eſt pater ejus, tranſtulit illum in terram iſtam, in qua nunc vos habitatis.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

1. Alii Codices. Interlin. Arabic. Arab.

Verſ. 1. DIxit autem Princeps Sacerdotum, Multi codices, & Gloſſa Interlinealis habent: *Dixit Stephano, ſi hæc ita ſe habent.* Syriac. per interrogationem: *Interrogabant eum, num hæc ita ſe haberent.* Arabicus, *Ut hi commemorant*, ſcilicet falſi teſtes, qui quatuor, ut notat Lyranus, depoſuerunt contra Stephanum, locutum fuiſſe contra Deum, Moyſen, legem, & Templum. Quæ omnia efficaciter refutat Stephanus, nihil ſe contra Deum dixiſſe, cujus gloriam prædicat verſ. 2. non contra Moyſen, cujus magnalia refert, verſ. 20. & deinceps; non contra legem, quam dicit eſſe datam per diſpoſitionem Angelorum verſ. 53. non contra Templum, quod recognoſcit, ut tabernaculum teſtimonii verſ. 44. Prædicat Stephanus Chriſtum Jeſum, quem prædixit Moyſes, & mandavit omnibus obedire verſ. 37. Ita non ſum blaſphemus cum prædico Jeſum Filium Dei, quem Moyſes mandavit vobis obedire.

Liran. D. Stephanus refutat objecta.

1. Novies Deus locutus eſt Abrahamo.

Verſ. 2. *Qui ait: Viri fratres:* ſic valde benevole dicit ſuos coævos, ac juniores: *Et Patres*, nempe ſeniores, coram quibus cauſam dico. *Deus gloriæ*, nempe glorioſiſſimus, quia ſua gloria Patres noſtros glorioſos effecit. *Apparuit Patri noſtro Abrahæ.* Novies locutus eſt Deus Abrahamo, & hæc extitit prima.

3. Syriac. Arabicus. Æthiop. Gen. 11. Geneſ. 12.

Cum eſſet in Meſopotamia. Syriacus, *Cum eſſet inter fluvios.* Arabicus: *Cum eſſet in Inſula.* Æthiopicus. *In medio fluviorum.* Videtur hic repugnantia, cùm dicitur, *in Meſopotamia.* Cùm Geneſ. 11. num. 30. & 12. num. 1. Abrahamus dicitur eductus, ac vocatus ex Ur Chaldæorum, tamen Chaldæa continetur ſub Meſopotamia late ſumpta; Meſopotamia enim extenditur uſque trans fluvium Euphratem, & terminus terræ promiſſæ eſt: *Ab ipſo fluvio magno Euphrate uſque ad Mare Occidentale.* Deuteronomii 11. num. 24. Deut 11.

4. Syriac. Æthiop.

Priuſquam moraretur in Charan. Syriacus: *Priuſquam veniſſet habitaturus in Charan.* Æthiop. *Priuſquam ſe tranſtuliſſet in Charan.* Charan, ſive Haran, ſive Charræ utroque modo dicitur, ut patet ex Lucano lib. 1. de bello Civili, extitit nobiliſſima Parthorum Urbs ſita in finibus Meſopotamiæ verſus terram Chanaan. Lucanus.

5. Syriac. Arabic. Geneſ. 12.

Verſ. 3. *Et dixit ad illum, exi de terra tua, & de cognatione tua.* Syriacus: *Ex filiis cognationis tuæ.* Arabicus: *De gente generis tui.* Illud vero, quod habetur Geneſ. 12. num. 1. *de domo Patris tui*, omiſit Stephanus, quia id valde notum erat, ait Hugo, his, quibus loquebatur, & ait: *Exi de terra tua*, nempe patria tua, quæ valde dulcis eſt homini: & cum ait: *Exi de terra tua*, non ſolum corpore, ſed etiam animo, & ſub terra; poteſt etiam intelligi aliquam poſſeſſionem, vel hæreditatem, quam ibi habebat Abrahamus: *De cognatione tua*, conſanguineis, ac familiaribus, niſi, ut bene notat Cajetanus in Geneſim, aliquis ex eis vellet ire cum Abrahamo, ut fecerunt Thare ejus Pater, & conſobrinus Loth. Cajetan.

Ab

6. Syriac. Arabic. *Et veni in terram, quam monſtravero tibi.* Syriacus: *Commonſtravero.* Arabicus: *Quam tibi oſtendam.* Summa obedientia neſciebat an iter eſſet longum, vel proximum. Carthuſ. D. Chryſoſt. D. Auguſt. Lyppo. Carthuſianus exiſtimat Angelum ei fuiſſe ducem in via? neſciebat etiam, an terra, ad quam tendebat, eſſet ſterilis, fœcunda, ac bonæ conditionis, ut notant D. Chryſoſt. D. Auguſt. Lyppomanus, & alii.

7. Verſ. 4. *Tunc exiit de terra Chaldæorum*, ex hoc aperte conſtat, quod Chaldæa intelligitur ſub Meſopotamia, in qua verſ. 2. dicitur quod habitabat Abrahamus. *Tunc exiit*: Perfecta obedientia ad Domini mandatum: *Tranſtulit illum in terram iſtam.* D. Aug. Syriac. D. Auguſt. lib. 16. de Civit. cap. 16. legit *Collocavit.* Syrus *mutavit*, ſedem, nempe Abrahæ, ac habitationem ex Haran in Chanaan: *In qua vos nunc habitatis:* Gloſſa. Non ait habitamus, quia, ut ait Gloſſa: Ipſe & Apoſtoli non habitant in terra, ſed tamquam degentes ſupra terram properabant in cœlum.

QUÆSTIO I.

Quare Divus Stephanus loquens prius vocat fratres, poſtea patres, cum è contrario videbatur dicendum.

8. *Difficultas quæſtionis.* AIt Prothomartyr *Viri fratres, & Patres?* Per Patres intelligit majores, ut Pontifices, & Seniores; per fratres eos, qui minores erant, & tam quam de populo, communis tamen uſus, ac ſtylus benevolentiam captantium, ut reverentia à majoribus poſtulent, indeque ad minores deveniant: at D. Stephanus mutato ſtylo ab inferioribus incipit, poſtremo majores commemorat; prius dicit fratres, deinde Patres commemorat.

9. *Singularis amor in inimicos.* Per Patres intelligit majores, ut Pontifices, per fratres homines vulgares, ac de populo, inter quos erant ejus accuſatores, qui tamquam facto agmine, ipſum rapuerunt, & adduxerunt in Concilium, & teſtes falſi, ut dicitur ſuperiori cap..... verſ. 1. & 12. & grandia crimina contra eum depoſuerunt, & earum nequitia, ac perverſitate non eſt imminuta Stephani Charitas, ſed inde potius eſt ſtimulata, atque excitata, ut magis eos diligeret, magiſque honoraret, in majorique reverentia haberet, ut ab illis prius veniam poſtularet.

10. Pſal 34. Ait Regius Vates Pſalm. 34. numero decimotertio de dura perſecutione, quam patiebatur à Saule: *Ego autem cum mihi moleſti eſſent: induebar cilicio, humiliabam in jejunio animam meam; & oratio mea in ſinu meo convertetur.* Ni fallor, nullo alio loco video orationem tam fervidam Davidis, ut modo cum cilicio, jejunio, ac humilitate, & pro quibus tam vehementer deprecabatur; de illis, D. Auguſt. Interlin. Genebr. Alia lectio. explicant D. Auguſtin. Noſter Incognit. Genebrard. & alii, *Qui ei erant moleſti*, ſeu, habet alia litera: Qui fremebant in eum. Ex tanta perſecutione, ac moleſtia non remittebatur Davidis charitas, ſed inde magis vehementi oratione ardebat, ut pro eis cilicio, jejunio, ac humilitate exoraret; *in ſinu meo* quod etiam erat in meum commodum, ac utilitatem ex tanta charitate proveniente.

11. Lyranus. Cajet. Pergit David: *Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum ſic complacebam.* Cajetanus: *Quaſi ſocius, quaſi frater.* Schola apud Bibliam maximam, *quaſi natum ex eadem matre*, Lyranus: *ſic complacebam in eorum proſperitate.* Tanta benevolentia, ac charitate erga ſuos adverſarios, qui de eorum malis triſtaretur, eorumque bonis jucundaretur, atque in eis maxime complacebat.

QUÆSTIO II.

Quare D. Stephanus ſuos accuſatores, ac carnifices vocat fratres, ac Patres?

SUum magnum, & altum ſermonem incipit Stephanus, dicens: *Audite viri fratres, & Patres*, tam affabiliter orditur, ut eos benevolos auditores faciat; ſed quomodo ſuos accuſatores, teſtes falſos, judiceſque iniquos, qui omnes anhelabant ad ejus perditionem, & interitum, tam manſuete, ac benevole alloquitur? Quod recte ponderat Nicænus oratione de ipſo, & ait: *Illi quidem ad ſedem ſpectabant, & jam manus lapidibus armabant, obtutu, anhelatione, dentium colliſione ſævitiam præferentes, hic vero tamquam fratres aſpiciebat, & tamquam Patres ſalutabat: Viri enim fratres, & Patres audite.* Et quam excellens fuerit hæc virtus, & quantum illa promeruerit, ſic pergit citatus Nicænus: *Talis martyrii princeps erat, qui adverſus omnes inimici copias, ſeſe oppoſuiſſet, adverſus omnes victoria clarus deſignatur.* Expende illud *talis martyrii Princeps erat*, quia tanta charitate, benevolentia, ac patientia Stephanus eminebat, inde in tantum ſublimatus eſt, ut inter tot illuſtriſſimorum martyrum millia primatum obtineret, princeps, ac anteſignanus eorum dux: *Talis martyris princeps erat.* Joſeph elevatus eſt à Pharaone, ut eſſet Princeps, ac præpoſitus ſuper omnes Ægyptios Geneſ. 41. num. 41. & conſequenter à fratribus eſt adoratus, de ipſo ait Homerus ibi: *Joſeph nec expoliatus tunica in ciſternam miſſus, & venditus à fratribus, captivus in Ægyptum in carcerem miſſus charitatem ac pietatem non amiſit, ſed in vinculis cordis omnes retinebat*, ideoque omnium primus factus eſt. 12. Nicænus. *Cur Stephanus Princeps, ac dux martyrum?* Gen. 41.

Maxime tamen ponderandum venit, quod ſcilicet valde ſuaviter, leniterque loquatur Divus Stephanus, ut ponderat Divus Auguſtinus ſerm. tertio de Sancto Stephano capite primo: Audite fratres, & patres, & ait: *Quid lenius, quid clementius; blande locutus eſt, ut diu audiretur.* Poſtea magno rigore invehitur in eos numero 51. *Dura cervice, & incircumciſis cordibus.* Magnus, & præclarus præſul prius blande, ac benigne agit, ut eos alliciat, ac devincat, cum vero non proficit, ſed obſtinate perſiſtunt, tunc rigorem interponit, ut eos compeſcat: Oecumenius ſic ait: *Hactenus manſuete concionatus; nunc aſpere agit, quia videbat illos animum non advertere his, quæ dicebantur.* 13. D. Auguſt. *In prælato benignitas cum rigore.*

Benedicens Jacob Filium ſuum Joſeph ait illi: *Sedit in forti arcus ejus, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum, & manuum illius per manus potentis Jacob; Inde paſtor egreſſus eſt lapis Iſraël.* Geneſ. 49. n. 24. ait in forti, quia extitit fortis in perſecutionibus fratrum, ac tentationibus impudicæ mulieris. *Diſſoluta ſunt vincula* Dei auxilio, quibus venditus, & captivus eſt. *In rem noſtram; Inde paſtor egreſſus eſt lapis Iſraël.* Quomodo hæc cohærent, Paſtor totus blandus, ac ſuavis, lapis durus, rigidus, & aſperus. Ita ſane cum Joſeph eſſet Prælatus talis erat lenis, & blandus in bonos, durus, & aſper in malos, & prius paſtor, deinde lapis, prius blandus poſtea durus. Divus Gregorius lib. 1. Regeſti epiſt. ubi ſic ait: Neceſſe eſt enim, ut prælatus, & bene agentibus ſit per humilitatem ſocius, & contra delinquentium vitia per zelum juſtitiæ erectus quatenus, & bonis in ullo ſe præferat, & cum delinquentium culpa exigit, prioratus ſui poteſtatem agnoſcat. 14. Gen. 49. *Prælatus ſit blandus, & rigidus pro occaſione.* D. Greg.

Ab

15. Ab ipſo Joſeph non diſcedamus; cum ipſe teneret clavum Ægypti, fame urgente, deſcendunt ejus fratres in Ægyptum ad frumenta comparanda, quos cum agnoviſſet duriùs loquebatur, & ait Textus: *Tollenſque Simon, & ligans illis præſentibus, juſſit miniſtro, ut implerent eorum ſaccos tritico, & reponerent pecunias ſingulorum in ſacculis ſuis, datis ſupra cibariis in viam.* Geneſ. 42. numer. 25. Ecce in præſenti ſumma rigiditas, ſummaque benignitas, rigiditas dum dure loquitur, ut exploratores arguit, & fratrem Simonem ipſis præſentibus ligat; ſummaque benignitas apparet, dum triticum, inſuper pecunias, & cibaria in viam illis confert; quomodo hæc tam diverſa ſibi conſtant? Perſonam Prælati agebat Joſeph attendens ad eorum crimina, & culpam, ob quam ſunt accuſati, rigidum ſe exhibebat: at conſiderans eorum neceſſitatem ad alendam vitam, & ad viam peragendam blandus, ac lenis erat; ad hoc advoco id, quod dicit D. Gregorius homil. 34. ad cap. 14. Lucæ, ubi ſic ait: *Juſti ſolent peccatoribus zelo diſciplinæ indignari; quia etſi foris increpatione per diſciplinam exaggerant; intus tamen dulcedinem per charitatem ſervant.*

Gen. 42. In prælato rigor diſciplinæ, dulcedo humanitatis.

QUÆSTIO III.

Quare cum Deus hic apparet Abrahamo dicitur Deus gloriæ?

16. Ait Textus: *Apparuit Rex gloriæ*, frequenter in Scriptura Deus dicitur Rex gloriæ Pſalm. 23. numer. 9. & 10. *Introibit Rex gloriæ, Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ*, & Apoſt. 1. Corinth. 2. numer. 8. *nunquam gloriæ Dominum crucifixiſſent*, ſic & aliis in locis, ipſe enim eſt omnium glorioſiſſimus Rex, cui ſoli omnis gloria, & honor eſt debitus. 1. Timoth. 1. numero decimo-ſeptimo in cujus conſpectu, ac viſione conſiſtit tota noſtra gloria, ac Beatitudo; & tam glorioſus, ſuæ gloriæ ſuos participes facit, eoque glorioſos reddit, ac conſtituit.

Frequenter dicitur Deus Rex gloriæ. Pſal. 23. 2. Cor. 2. 1. Tim. 1.

17. Doctiſſimus Salianus exiſtimat, quod Deus in hac prima apparitione facta Abrahæ, illi ſe exhibuit multa cum gloria, ac majeſtate, non quod Deus ei apparuiſſet in ſua ſubſtantia, ſed per Angelum in ejus perſona, ut tenent hoc loco Carthuſianus, Hugo & in Geneſi Lyranus, Abulenſis, Caietanus, inde nunc hic dicitur Deus gloriæ, cùm tanta majeſtate, ac gloria Abrahamo apparuit, & meritò ſanè mandabat Deus Abrahamo exire de terra, & quia unuſquiſque magno affectu ad patriam ſuam tenetur, ut ipſa ei deſpectibilis videretur, eſſetque ei ſuave eam relinquere, ideo ei oſtenditur tanta gloria cœleſtis; cujus conſpectu omnia terrena diſparent, & tamquam in nihilum labantur.

Salianus. Carthuſ. Hugo. Lyran. Abulenſ. Caiet.

18. Loquens Divus Matthæus 24. numer. 29. de adventu Chriſti Domini ad judicium ait: *Statim autem poſt tribulationem dierum illorum Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & Stellæ cadent de Cœlo, & virtutes de Cœlo commovebuntur, & tunc apparebit ſignum filij hominis.* Valde diverſimode loquitur Iſaias 30. numer. 26. *Et erit Luna, ſicut lux Solis, & lux Solis ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum in die quando alligaverit Dominus vulnus populi ſui.* Sanabit nempe mortalitatem noſtram per dotes corporis glorioſi. Ita Noſter D. Cyrillus Alexand. D. Hieronymus, Hugo, Cornelius. Quomodo hæc poſſunt ſtare, ſi in adventu Filii Dei cœleſtia lumina obſcurantur, quomodo tanta luce fulgebunt? Iſaias habet ſermonem de ſplendore, quem in ſe habent, qui ſeptempliciter erit multo major, D. Matthæus loquitur reſpective ad fulgentes radios gloriæ Chriſti tunc apparentis ad cujus intuitum ſplendidiſſima lumina obſcurantur, & ita diſparent ac ſi de Cœlo caderent, & non eſſent. D. Paſchaſ. lib. 11. in Matth. ait: *In comparatione veræ lucis omnia Cœlorum luminaria ſic futura prophetantur à Domino, ac ſi tenebroſa. Non in ſua natura ſed ad fulgorem æternæ lucis comparata, valde obſcuruerunt.* Cum fulget Dominica gloria omnia pulcherrima & decora creata in nihilum abeunt, & videntur tenebroſa, non in ſua natura, ſed ad fulgorem æternæ lucis comparata.

Math. 24. Iſai. 30. D. Cyrli. D. Hier. Cornel. Hugo. Dei gloria apparente temporalia evaneſcunt. D. Paſch.

Sylveira in Acta.

19. Ait Regius Vates Pſalm. 36. n. 36. *Vidi impium ſuperexaltatum, & elevatum, ſicut Cedros Libani, & tranſivi, & ecce non erat.* Unde fieri potuit, ut qui tam magnificus, amplus, & altus erat, qui præ ſui proceritate cum Cedris Libani competebat, brevi Davidis tranſitu periret, & non extaret, nec illius veſtigium reperiretur? Vis cauſam ſcire? conſidera quo tranſierit David, nempe ad contemplandam Dei gloriam & majeſtatem, ubique in illam defixit mentem ſuam, ſtatim omnia mundialia evanuerunt, & ita diſparuerunt, ac ſi omnino nihil eſſent. Sic fatur Elias Creten. orat. 3. *Quid illud eſt, quod tranſit juſtus, ut iſta ceſſet elatio; Cum videmus extolli impios, & in nimiam ſuperbiam creſcere, tranſeamus, & nos mente, & intellectu ab iis, quæ videntur, & temporalia ſunt, & transferamus intellectum noſtrum ad æterna.* Si mens ad æterna elevatur omnia temporalia tamquam ad nihilum redacta videntur evaneſcere; ſic de anima ſancta elevata ad Cœleſtem Beatitudinem dicitur: *Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum.* Cant. 3. n. 6. nam reſpective ad illam gloriam totus mundus deſertus, & vacuus erat.

Temporalia magnifica nihil apparent ad Dei intuitum. Elias. Creten. Cantic. 3.

QUÆSTIO IV.

Quare dicitur mandatum Abrahæ exire de terra ſua, cum hoc videatur exequutioni datum à Patre ejus Thare?

20. Gravis inſurgit difficultas, in eo quod ait Textus Deum mandaſſe Abrahamo: *Exi de terra tua, & de cognatione tua*, & tamen non videtur factum, nec executum ab Abrahamo, ſed à Patre ſuo, ſic dicitur Geneſ. n. 11. 31. *Tulit itaque Thare Abram filium ſuum, & Lot filium Aran filium filij ſui, & duxit eos de Ur Chaldæorum, ut irent in terram Chanan.* Ad quod rectè reſpondet D. Chryſoſt. homil. 36. in Geneſim, & ait: *Elegit Abrahamus paternam regionem relinquere, & alienam inhabitare, ut præceptum Dei perficeret, & paratus erat, etiam abſque familiaribus peregrinus fieri, ſed viri virtus, & inſignis erga parentes pietas effecit, ut pater comes fieret itineris.* Communis doctrina eſt, quam optime explicat Sapientiſſimus Magiſter Didacus Baeça tom. 3. de Chriſto figurato lib. 6. cap. 1. §. 3. Præceptum exeundi à terra, ac cognatione ſua datum fuit à Deo Abrahamo, quod cum ille ſequens Dei vocationem Patri aperuiſſet, ipſe non tantum ob amorē filii, ſed potius ob illius virtutem, à quo illuminatus fuerat in fide, noluit ab eo ſeparari, ſed cum eo peregrinare, Abrahamus paratus erat propriam terram, & parentes relinquere, ſed pater ejus Thare voluit eum comitari, ut filium, ac magiſtrum: Thare enim infectus fuit idololatria Chaldæorum, ſed à filio Abraha-

Difficultas quæſtionis. Gen. 11. D. Chryſoſt. Baeça. Thare ſequitur Abrahamum.

D Chryſoſt. D Aug. Abulenſ. mo eſt edoctus, ac illuminatio in fide unius veri Dei, ut docent D.Chryſoſt. citatus, & D.Aug.Abulenſ.ad citatum locum Geneſ. 11.

22. Non dedignentur Patres filiorum ſequi virtutes, ac imitari, aliquando hoc eſt eis valde decorum, & decens. Cum Sanctiſſima Virgo Maria viſitaret Eliſabeth; & cum hæc videns, & audiret vocem Mariæ exclamat: *Exultavit infans in utero ejus, & repleta eſt Spiritu Sancto Eliſabeth, & exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui: & unde hoc mihi, ut* Luc. 1. *veniat mater Domini mei ad me* Luc. 1. à numer.41. Unde Eliſabeth ſublime, & abditum Incarnationis Beda. *Sape Patres à filii, illuſtrantur.* myſterium agnovit à filio, nempe Joanne parvulo in utero ejus, ut ait Beda ibi, ad primum caput Lucæ: *Exultavit infans, & repleta eſt mater; non prius ma'er repleta eſt, quam filius, ſed cum filius eſſet repletus, repleta eſt mater.* Prophetant matres ſpiritu parvulorum; parvulus erat Joannes, & adhuc in materno utero, indeque replevit, & docuit matrem, ſic ſæpe ita fit alta Dei providentia.

23. Sæpe à minoribus, ac inferioribus majores magna habent virtutum documenta, cum Stephanus glorioſo martyrio obdormiſſet in domino, ut dicitur cap.7.numer. 59. ſtatim cap. 8. numer. 1. ſcribitur: Actor. 8. *Facta eſt autem illa die perſequutio magna in Eccleſia, quæ erat Jeroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Judææ, & Samariæ præter Apoſtolos.* Mortuo Stephano omnes fideles timentes Judæorum furorem à Jeroſolyma receſſerunt, & fugerunt. At Apoſtoli eorum rabiem contemnentes perſiſtunt, & non fugiunt, cum aliis fugam permitterent; cur D. Max. ergo ipſi non declinant exardentem Judæorum rabiem? Pulchrè D.Maxim. Taurinenſ. ſerm.de Sancto Stephano ubi ſic ait: *Cum Sanctus Stephanus ab Apoſtolis ordinatus ſit Diaconus Apoſtolos ipſos beata, ac triumphali morte præceſſit, ac ſic qui erat inferior ordine, prior factus eſt paſſione, & qui erat diſcipulus gradu, magiſter cœpit eſſe martyrio.* *Stephanus in martyrio fit magiſter majoribus.* Apoſtoli Magiſtri erant Stephani, atque in ſuperiori ordine conſtituti; videntes tamen fortitudinem, ac conſtantiam Stephani inter ſuos accuſatores, falſos teſtes, iniquos judices, lapidantium manus animoſi facti illius exemplo, ac veluti magiſterio, ut generoſi milites pro Chriſto omni periculo, mortique ſe exponunt: *Qui erat diſcipulus gradu, magiſter cœpit eſſe martyrio.* Diſcant, diſcant majores minorum facta non contemnere, ſed aliquando illa ſequi, & imitari.

QUÆSTIO V.

Quare cum Abrahamus eſſet in Meſopotamia, mandat ei Deus exire de terra ſua, ac cognatione ſua?

24. CUm Abrahamus eſſet in Chaldæa, quæ ſub Meſopotamia continetur, ut jam dixi ſupra numero tertio, mandat ei Deus exire de terra ſua. & de cognatione ſua, quod promptiſſime Abrahamus obediens fuit executus, nam ſi Thare pater *Quomodo exivit à cognatione.* ejus, & conſobrinus Loth ipſum ſecuti ſunt, hoc ex eo eſt, quia illi permiſit, & ipſi voluerunt eum comitari; deinde ut eos magis firmaret, ac corroboraret in fide, quorum magiſter, ac Doctor ipſe erat.

25. Mandat Deus Abrahamo exire de terra ſua & per ignotas, barbaraſque nationes peregrinare (de *Triplex cauſa.* quo multas, & varias rationes Commentatores ad cap. 12. Geneſ. quæ tanquam ad tres reducuntur, ad ejus exactam obedientiam; ut ejus virtus omnibus eſſet nota; & ut ipſe omnes lucrifaceret.

Prima, ut fieret nota, ac manifeſta excellens 26. hominis obedientia, cum valde durum ſit unicuique patriam ſuam deſerere, ab eaque ſeparari. Illa Illuſtriſſima Virgo ter ad coronam, ac ſceptrum vocatur: *Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni coronaberis* Cantic. 4. numer. 8. ſemel Cant. 4. vocatur, & viam non capit, ſecundo vocatur, & adhuc moras facit, & mirum? vocatur adoleſcentula à monte vaſto ad urbem regiam, à vili domo ad aulam nobilem, à ligone ad ſceptrum, & purpuram, *veni coronaberis*, cur adhuc mo- *Efficax amor patriæ.* ras nectit, ut tertio ſit compellanda? A ſolo paterno etſi ruſticano exire jubetur, ideoque cunctatur, quod innuit Bruno Carthuſianus: *Neque enim facile illi erat Patriam, parenteſque relinquere.* Bruno. Multa vis neceſſaria, ut Virgo lares patrios relinquat. Vide cap. 1. n. 72.

Secundo, ut tam præclara hominis virtus no- 27. ta eſſet omnibus, non tantum propriis, & naturalibus, ſed etiam extraneis, in quibus maxi- 1. Reg. 5. me reſplendet virtus. 1. Reg. 5. numero quarto refertur quomodo arca Dei fuit captiva, & ab inimicis repoſita in Templo ſuorum Idolorum: *Tulerunt Philiſthiim arcam Domini, & intulerunt eam in Templum Dagon, & ſtatuerunt eam juxta Dagon; cúmque ſurrexiſſent diluculo Azoti altera die: Ecce Dagon jacebat pronus in tera ante arcam.* Magna expenſione dignum, cur Deus alta ſua providentia permiſiſſet Arcam à ſuo ſancto loco extrahi, in profano reponi, & in Altari cum Idolis gentium, ab ipſiſque captivam adduci? Cur Domine non diſponis, ut arca te- *Virtus in extraneis manifeſtatur.* ſtamenti tibi maximè conſecrata in ſuo loco ſancto permaneat, ut à tuis Sacerdotibus debitam obtineat venerationem? Ad celſitudinem, ac majeſtatem Arcæ maxime pertinebat, ut non ſolum in ſuo proprio loco, ſed etiam in alieno oſtenſam ſuam faceret excellentiam, gentium idola deſtruens in terram projiciens capite, & manibus abſciſſis tamquam in fruſta comminuta: *Ecce Dagon jacebat pronus in terra.* Divus Chryſoſtomus orat. tertia adverſus Judæos, & ait: D.Chryſoſt. *Arca capta in aliena terra vim ſuam oſtendit, ideo idolo bis in ſolum dejecto, effecit, ut etiam comminueretur capite, & manibus abſciſſis.*

Tertio, ut illa lucerna accenſa omnium virtu- 28. tum Abrahami non eſſet abſcondita ſub modio, ſed poſita ſuper candelabrum, ut cunctos illuminaret, ac illuſtraret, ita ad illa verba Geneſ. 12. *Egredere de terra tua*, ſcribit Divus Chryſoſtomus, homil. 32. ubi ſic habet: *Quare luminare* D.Chryſoſt. *Salus alienigenarum quærenda.* *quoddam, hominem, qui in Chaldæa latuerat, illinc evocavit, ut eos, qui in errorum tenebris ſedebant, ad veritatis viam introduceret.* Una hæc, & juſta Abrahamo cauſa ut patriam relinqueret, ab eaque fugeret, hæc viris Apoſtolicis occaſio deſerendi patriam, & in terras longinquas abire, ut barbaras gentes illuminent in fide.

Ad quod nobis magnum exemplum ac documen- 29. tum præbet omnium Magiſter Chriſtus D. qui modo hanc, modo illam luſtrat, ſemel, iterum, ac millies, ut veritate explicata gentes illuſtraret. Deinde mare navicula tranſibat, ut homines de fide, ac religione admoneret. Scribit Div. Mat- Math. 8. thæ. cap. 8. numer. 23. quod *aſcendente Chriſto in naviculam ſecuti ſunt eum diſcipuli*, & ſtatim ſubdit

nu. 28.

Terra, marique quærit Deus hominum ſalutem numer. 28. *Et cum veniſſet trans fretum in regionem Geraſenorum, &c.* Stare uno loco neſcit hominum Salvator, terram percurrit, novum mari tentato tentat iter, ut omnium ſalutem lucretur. Divus Chryſologus ſerm. 16. ait: *Chriſtus quod loca circuit, quod mare transfretat, non eſt res humani deſiderij, cauſa eſt humanæ ſalutis.* Non curſitat meus Jeſus per mare, per terram affectu gentis pervidendæ, ac cognoſcendæ, ſed ſtudio ſalutis providendæ, ac communicandæ.

*Actor.7.num.*5. Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec paſſum pedis, ſed repromiſit dare illi eam in poſſeſſionem & ſemini ejus poſt ipſum, cum non haberet filium.

Num. 6 Locutus eſt autem ei Deus; quia erit ſemen ejus accola in terra aliena, & ſervitute eos ſubjicient, & male tractabunt eos annis quadringentis.

*Num.*7 Et gentem, cui ſervierunt, judicabo ego, dixit Dominus, & poſt hæc exibunt, & ſervient mihi in loco iſto.

Num. 8. Et dedit illi teſtamentum circuncisionis, & ſic genuit Iſaac, & circuncidit eum die octavo: & Iſaac Jacob, & Jacob duodecim Patriarchas.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

30. Verſ. 5. **N**On dedit illi Deus *hæreditatem in ea*; quia in terra Chanaan Abrahamus non habitavit ut in proprio domicilio, ſed ut peregrinus, & advena, *nec paſſum pedis.* Syrus, Pagninus, Tigurinus: *nec veſtigium pedis*; alii ex Hebræo, *nec greſſum pedis.* Per quod ſignificatur, quod nihil omnium in ea habuit: Paſſus autem ex Plutarcho eſt menſura quinque pedum; Nec obſtat id, quod dicitur Geneſ. 23. numer. 9. quod ſcilicet Abrahamus emerit ſpeluncam duplicem ad ſepulturam Saræ, quia non poſſedit illam tamquam agrum fructiferum, ſed ad ſepulturam, quæ non eſt hæreditas virorum ad habitandum, ſed mortuorum carcer; vel, ut ait Divus Auguſtinus quæſtione 56. in Geneſ. quia Deus hanc illi per ſe non dedit, ſed pretio ipſe coëmit. *Cum non haberet filium*, hoc dicitur ad maximè commendandam Abrahæ fidem; nondum enim natus erat Iſaac, vel Iſmael.

(Syrus. Pagnin. Tigurin. — Gen. 23. — D. Aug.)

31. Verſ. 6. *Locutus eſt autem ei Deus, quia erit ſemen ejus accola* Syriacus: *Erit ſemen tuum inquilinum in terra extranea.* Arabicus: *Erit ſtirps ejus inquilina.* Et ſubditur: *Et male tractabant eos quadringentis annis*, de hoc numero annorum longa exoritur difficultas, de quo quæſtione ſequenti.

(Syriac. Arabic.)

32. Verſ. 7. *Et gentem, cui ſervierint judicabo ego.* Syriacus, Vatablus: *Condemnabo eos*, vel puniam; Deus enim occidit Pharaonem & Ægyptios oppreſſores Hebræorum in mari rubro.

(Syriac. Vatabl.)

33. Verſ. 8. *Et dedit eis teſtamentum circunciſionis.* Syriacus: *fœdus circunciſionis.* Vatablus: *tradidit pactum*; Deus enim dedit Abrahamo, ac poſteris ejus circunciſionem in ſignum fœderis, ac pacti, tamquam in ſignum diſtinctivum ipſius, quem Deus ſibi eligebat, ut eſſet illius peculiaris protector, ac defenſor, ſi ejus legem cuſtodiſſent, ac voluntati ob-

(Syriac. Vatabl.)

Sylveira in Acta.

temperaſſent. Deinde ipſe circuncidit filium ſuum, & ſic cæteri patres filios ſuos.

QUÆSTIO VI.

Quare dicuntur Hebræi fuiſſe in captivitate Ægyptiaca per quadringentos annos.

GRandis, graviſque hæc ſe offert difficultas; nam Exod. 12. numer. 40. & Paulus ad Galat. 3. numero decimo ſeptimo numerat in captivitate 430. Deus verò loquens cum Abrahamo Geneſ. 15. numero decimo tertio ait: *Peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubjicient eos ſervituti, & affligent quadringentis annis*, & ita eodem modo loquitur Divus Stephanus in præſenti, & tamen filii Iſrael ſolùm fuerunt in Ægypto annis 212. ut per computationem temporum, ac ætatum ex ſcriptura oſtendunt doctiſſimi Recentiores Joannes de Lahay, Petri, Conel. Tyrin ad citata Geneſis loca, & Exod. & in præſenti Lorinus, In re valde difficili, & obſcura, claritatis gratia, ita explico. 34.

(Exod. 15. ad Galat. 3. Geneſ. 5. — Lahay. Pererius. Cornel. Tirin. Lorin.)

Primo: Ex vocatione Abrahæ de Meſopotamia, quæ facta fuit anno ætatis illius 75. uſque ad exitum de Ægypto fluxerunt anni 443. ita Divus Auguſtinus quæſtione 47. in Exodi. & Interpretes Græci ita vertunt. Incolatus, quem incolaverunt filii Iſrael in Ægypto, in Chanaan ipſi, & Patres eorum fuit quadringentorum triginta annorum. 35.

(D. Aug. Cræci.)

Ad id vero, quod Divus Stephanus numerat quadringentos annos, Pererius, Cornel. Menochius, dicunt hos annos eſſe computandos à nativitate Iſaac, qui natus eſt Abrahamo ab exitu ex Meſopotamia poſt annos 25. nempe vitæ ejus centeſimo, & exinde uſque ad exitum Hebræorum à ſervitute Ægyptiaca fluxerunt anni 405 & dicunt quod ſcriptura ſolet ponere numerum princpalem, & minorem prætermittere, indeque hic quinque annos prætermittit, & ſolum ponit rotundum numerum quadringentenarium. 36.

(Pererius. Cornel. Menochi.)

Dico tamen quod mihi videtur verius: Divus Stephanus loquitur juxta Dei verba facta in promiſſione Abrahæ citato cap. 15. Geneſ. quæ facta fuit anno quinto ante nativitatem Iſaac, ac proinde ab illo promiſſionis Divinæ tempore uſque ad regreſſum ſuæ poſteritatis ex ſervitute interfluxerunt 400. anni, ſub quibus 400. annis intelligitur tempus peregrinationis, ac ſervitutis in Ægypto, qui computandi ſunt à die promiſſionis Abrahæ à Deo factæ Geneſ. 15. numero 13. & juxta hunc modum divinæ promiſſionis loquitur in præſenti Divus Stephanus. 37.

(Gen. 15. *Genuina explanatio.*)

Sed ſi Deus Abrahamo immediatè antea in hoc cap. 15. numero quinto magnam felicitatem promiſerat in ſuis filiis: *Suſpice Cœlum, & numera ſtellas ſi potes, ſic erit ſemen tuum*, ad quid tot, & tantæ preſſuræ, antea in eis permittit, ut illi ſuas exaltationes promererentur; Et quia tam duræ, ac aſperæ oppreſſiones futuræ erant indignæ proſperitatis indices, ut poſt præfata verba ponderat Divus Chryſoſtomus in Pſalm. 104. & ait: *Demonſtrat itaque illud incrementum non naturæ fuiſſe, nam quo tempore pauciores eos eſſe oportebat, quod ſcilicet ab operum præfectis exagitarentur; ac filii in flumen projicerentur, naturaque ipſa vexaretur; tam magis creſcebant adeo, ut ingentem quoque incolis terrorem incuterent.* 38.

(*Ex afflictione magnum incremen tum.* D. Chryſoſt.)

Ad tantam oppreſſionem Pharao adduxit Hebræos in Ægypto ut negaret eis paleas, præcepit 39.

præfectis operum: *Nequaquam ultra dabitis paleas populo* Exod. quinto, numero quinto. Ad tantam oppreſſionem coarctavit populum, ut etiam paleæ eis denegarentur, alta tamen Dei providentia, ut populus exiit ex mandato Dei, fecerunt filii Iſrael, ſicut præceperat Moyſes, petierunt ab Ægyptiis *Vaſa aurea, & argentea, veſtemque plurimam, & ſpoliaverunt Ægyptios.* Exod. decimo ſecundo numero 35.&.36.ultima verba legit Chaldæus. *Vacuos reliquerunt Ægyptios.* Quid durius, & acerbius, negantur eis etiam minimæ paleæ, futurum præſagium, atque indicium plenæ dominationis omnium bonorum Ægyptiorum, auri, argenti, & veſtium; illi ab Hebræis omnia ſubtraxerunt Deuſque illis omnia Ægyptiorum impertitus eſt.

Exod. 5. — Exod. 12. — Si homines negant, Deus largitur.

40. Cum Iſraëlitæ magna premerentur fame, dixit Eliſæus. *Hæc dicit Dominus: cras modius ſimilæ uno ſtatere erit, & duo modij hordei ſtatere uno in porta Samariæ. Reſpondens unus de ducibus, ſuper cujus manus rex incumbebat homini Dei ait: Si Dominus fecerit etiam cataractas in Cœlo, nunquid poterit eſſe quid loqueris? qui ait videbis oculis tuis, & inde non comedes* quarto Reg. ſeptimo, numero primo. Unde tanta pœna huic miſero homini; quia prudentialiter poterat conjecturare, quod tam breviter *cras modius ſimilæ, &c.* in tantam fertilitatis abundantiam, merito tamen ejus perfidia punitur. quando illa abundantia erat ex Deo ob tam calamitoſam penuriam; nam preſſura veniens ab eo, index eſt magnæ proſperitatis, ac ingentis ſaturitatis. D. Auguſt ſerm. 211. de tempore relatus in Gloſſa: *Perfidia hominis non credit promiſſam libertatem, qui horrendam ſenſerat egeſtatem.* Ex horrenda egeſtate debebat conjecturare ingentem ſaturitatis fertilitatem.

4. Reg. 7. — Ingens fames Index magna ſaturitatis.

QUÆSTIO VII.

Quare Deus mandavit Abrahamo circuncisionem in pueris, & in tali membro, & occulto, ac brevi carnis particula?

41. Multa de circumciſione tractant Scripturarii ad caput decimum ſeptimum Geneſis, & Theologi cum Divo Thoma tertia p. quæſt. 62. & in 4. diſt. prima, articul. 5. primo instituta fuit pro parvulis, ſic dicitur Geneſ. 17. *Maſculus, cujus præputij caro circunciſa non fuerit delebitur anima illa de populo meo*, & etiam dabatur adultis, qui volebant aggregari populo Dei, ut tractant latè citati Theologi; breviter tamen, & ſummatim.

42. Circuncisio data fuit Abrahamo quæ fiebat multo cum dolore, multaque ſanguinis effuſione, ac magna corporis afflictione ut ponderat D. Zeno libro tertio ſerm. octavo & ait: *Cum Abrahamus integer ſit juſtificatus, & poſtea circunciſus, manifeſtum eſt circunciſionem Abrahamo non fuiſſe neceſſariam. Denique nil illi contulit, quia Deo antea; non poſtea, quam circunciſus placuit, ſed in hoc robuſta merita repromiſſionis accepit.* Expende ultima verba: In hoc robuſta merita repromiſſionis accepit, quæ non dantur, niſi multa corporis afflictione, ac pœnalitate.

D. Zeno. — Mortificatio ad magna merita.

43. Primo circumciſio in genitali membro, quod eſt effuſorium ſeminis, ut notat Rupert. libro quinto in Geneſ. cap. 31. ubi ſic ait de Abrahamo qui *promiſſi ſeminis ſignum in ipſo ſeminis effuſorio credenti poſuit homini.* In ipſo ſemine poſitum fuit ſignum, & fœdus ſalutis, ex quo prodiit ipſa ſalus Chriſtus Jeſus. Secundo circunciditur pars illa, ut magis eſſet purificata, ex qua tam ſalutiferum ſemen exiit, Carthuſian. ad cap. 17. Geneſ. ait; *Oportuit populum iſtum, ex quo fuerat Chriſtus maſciturus multis privilegiis, & prærogativis, ornari, & præcipua purificatione pollere.*

Rupert. — Ita purus Jeſus, ut pura requirat Inſtrumenta.

Ad idem tertio: Ibi Deus poſuit circuncisionem, ubi eſt ſedes luxuriæ, ut notant Divus Ambroſius & Strabus, ut ex tanto Dei ſigno refrænaretur homo à ſua inordinata concupiſcenti. Divus Chryſoſtomus homil. 39. in Geneſ. ait: *Quia ſciebat Deus eorum laſciviam, & quod licet infinities moniti, ut ſe ab illicito continerent, obedituri non eſſent, ideo dato eis perpetuo memeriali injecit in eis circunciſionis ſignum, quaſi vinculum quoddam.* 44.

D. Ambr. Strabus D. Chryſoſt. — Deus nos à laſcivia revocat.

Ad idem quarto: Divus Hieronymus epiſt. ad Taraſiam ait: *Ne juſtitiam noſtram coram hominibus faciamus, ſed in occulto, & coram eo ſolo, cui ſoli nihil eſt occultum, & quem ſolum remuneratorem bonorum novimus eſſe factorum, unde ne in carne palam, ſed in occulto cordis Judæi eſſe debemus.* Poſuit Deus hoc ſignum non in fronte vel facie, ſeu manu, parte manifeſta, ſed valde in occulta, quam natura maximè intendit abſcondere, ut inde diſcamus opera noſtra hominibus abſcondita, & uni ſoli Deo videnda exponere. 45.

D. Hier. — Opera bona ab hominibus abſcondenda.

Secundo. *Maſculus octo dierum*, Tam dura & aſpera lex infantibus octo dierum, quando jam aliquas habet vires imponitur cum multo dolore, ac ſanguine, pro quo audiendus eſt Divus Ambroſius libro ſecundo de Abraham capite undecimo ait: *Egregiæ autem infantiæ in primis vagitibus circuncidi mares lex jubet, nullum tempus vacuum debet eſſe tutelæ, quia nullum eſt culpa vacuum, & infans revocandus eſt à peccato, ne idololatriæ polluatur contagio, & ne adorare aſſueſcat idolum* Expende verba: *Nullum tempus vacuum debet eſſe tutelæ, quia nullum eſt culpa vacuum.* In infantibus ponitur ſignum veri Dei; quia infans à ſua nativitate debet eſſe totus Deo conſecratus, & in ſe habere ſignum, & tutelam, ut fugiat ab omni peccati contagio, ipſumque valeat evincere, quod bene notatur in ipſo luctamine Phares, & Zaram, Geneſ. 28. numero 29. & quia Phares egreſſus eſt prior victor, inde ad generationem Chriſti pertinet, ut dixi Matthæi primo, numero tertio D. Cyprian. ſerm. de circunciſione ait: *Ut puer diſcat ab infantia tolerare.* 46.

D. Ambr. — Pueri ac infantia Deo dicandi. — Gen. 28. — Matth. 1. — D. Cypr.

Tertio: Ab homine in circumciſione ſolùm particulam carnis Deus poſtulabat, ut illi totam Beatitudinis gloriam præberet; Unde ait Alcuinus ad caput decimum ſeptimum Geneſ. *Pro Deo aliquid perdere lucrum eſt, non damnum*, ſic pro buccella panis, quam mulier dedit parenti Eliæ, Deus largirus eſt panem, illi, ac filio ejus, totique domui per tres annos 3. Reg. 17. numer. 15. *comedit ipſe, & illa, & domus ejus.* 47.

Alcuinus. — Deus pro pauco multum dat. — 3. Reg. 17.

Ad idem ſecundo: Deus petit ab homine parvam carnis particulam intendens totum hominem ſibi dedicare, in ſui obſequium; qui enim Spiritu Dei aguntur in parvis, ac minimis datis magna, & totum exhibere videntur. Servus Abrahæ quærens uxorem filio Domini ſui Iſaac, ait: *Puella, cui ego dixero, inclina hydriam tuam, ut bibam, & illa, reſponderit, bibe, quin & camelis tuis potum dabo, ipſa eſt, quam præparaſti ſervo tuo Iſaac*, Geneſ. 24. numero 14. Prudens ſervus non quærit puchritudinem, ac elegantiam puellæ, ſed illius mores, ut bene notat Theodoret. & pro ſigno puellæ eligendæ poſtulat ejus charitatem, ut ipſi 48.

Gen. 21.

petenti

tenti parvum potum aquæ, non ſolum hoc præſtet, ſed & inſuper totum aquarum canalem offerat ad camelos, ac omnem ejus comitatum potandum, quo ſigno evidenter oſtendebatur Divinus Spiritus movens, ac gubernans puellam, quæ ſic unum hauſtum aquæ offert; ut appareat ejus promptus animus ad totam aquarum affluentiam effundendam: Divina virtus ubi eſt; dum pauca exhibere videtur, totum abundantiſſimè largitur. Abulenſ. ibi: *Hoc poſuit Elieſer cautè, ut manifeſtè videret bonitatem Dei, quod enim aliqua puella videns hominem alienigenam libenter, & ſine petitione dare, & camelis ſuis potum, valde magna bonitas videbatur, ad quam nulla puella inclinaretur, niſi illa, quam Deus ſpecialiter inclinaſſet.* Expende ultima verba.

Ex Deo eſt in minimis dare omnia.

Abulenſ.

49. Luc. 21. De vidua paupercula ſcribens Divus Lucas 21. numero tertio: *Vidit Jeſus quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo, & dixit: vere dico vobis, quia vidua hæc pauper plus omnibus miſit.* Et quomodo in tam parvo munuſculo plus omnibus dedit? In minimo illo exhibito maximum, & grandem animum habuit omnia elargiendi: alii etſi plus darent, non habebant animum omnia exhibendi; hæc vero etſi minimum dederit, animus tamen promptus erat univerſa largiendi. Divus Chryſoſtomus homil. de Miſero, ait: *Minimum viduæ divitum opulentias vicit, & vota divitum votum viduæ ſuperavit; Divites enim ex multis modicum, vidua verò ex modico totum obtulit: Unde Dominus ſingulorum animos, & facultates oſtendit, & viduam in opere perfecto laudavit.*

Opus non dicitur magnũ ex dato, ſed ex animo quo elargitur.

D. Chryſoſt.

QUÆSTIO VIII.

Quare Deus Abrahamo, & ejus poſteris dedit circumciſionem?

50. *Cui data fuit circunciſio?* SUperiori quæſtione modum circumciſionis explicavimus, nunc verò quo fine à Deo fuerit inſtituta attingemus. Dicimus primario inſtitutam fuiſſe in ſignum diſtinctivum populi Dei, ſecundaria ad remittendum peccatum originale, & ad dandam parvulis gratiam ſanctificantem. In prima concluſionis parte omnes conveniunt, ſecundam verò aliqui negant, de quo late Theologi tertia p. quæſtione 62. Reſolutio noſtra communis eſt ſecundum omnes ſuas partes. Ita Divus Thomas tertia p. quæſtione 62. articulo ſexto ad tertium. Scotus, Gabriel. Paludanus, Bonavantura, Richardus, Durandus, quos citant, ac ſequuntur Soar. tomo tertio ad tertiam p. diſput. quinta, ſection. prima. §. *Utraque iſtarum*, & §. *Dico 2.* Henriqu. lib 6. capite ſexto, numero decimo ſexto. Favent diſp. tertia, capita primo numero ſexto. Bonac. diſp. 1. qu. 1. punct. 3. §. unico n. 5.

D. Thom. Scotus. Gabriel. Palud. Bonav. Soar. Henriquez. Bonacina.

51. Gen. 17. Prima pars concluſionis patet Geneſ. 17. numer. 11. ait Deus: *Circuncidetis carnem præputij veſtri, ut ſit ſignum fœderis inter me, & vos:* ergo data fuit in ſignum fœderis, ac diſtinctivum populi. Secunda pars oſtenditur, ait Deus: *Maſculus, cujus præputii caro circuncisa non fuerit, delebitur anima de populo illo,* ſcilicet ſanctorum: ergo qui circuncidebatur, erat in populo ſanctorum, ac proinde cum gratia ſanctificante, & ob alias rationes apud ipſos Theologos.

52. D. Tom. Scotus. Vaſques. Qui inde dicunt, quod cauſabat gratiam ex opere operato. Ita D. Thom. Scotus Alexand. Bonaventura, Palud. Major, Durand. quos citat Vaſq. 3. p. diſp. 184. Soar. Azor. Pereyra, Barrad. Lorin. Valentia apud Lugum tom. 10. de Sacram. diſp. 5. n. 4. pagin. 86. & Richardus, Sotus, Argent. Villalob. apud Leandr. tom. 1. tract. 1. diſp. 3. q. 10. quia non dabat gratiam ex opere operantis: ergo ex opere operato, quia inter utrumque modum non datur medium in ſua entitate, & ſubſtantia, ſed in medio ex pretio ſoluto, vel ſolvendo, & Sacramenta novæ legi præbent multo majorem gratiam, & imprimunt caracterem in animam, quod non faciebat Circuncifio.

Suarez. Lugus. Ricard. Villalob. Leand.

Et rectè notat Divus Iſidorus Hiſpalen. Primus homo oblitus Dei mandati, ejus pactum, ac fœdus tra[n]ſgreſſus eſt, per quod peccatum originale in humanum genus diffuſum eſt. Deus volens hominem reſtaurare novum pactum, ac fœdus introduxit ad ipſum originale delendum, & ut tale fœdus nunquam è memoria excideret, in ejus carne poſuit ſignum tamquam ibi illius memoriale perenne. 53. D. Iſidor. *Optima ratio.*

Hoc pactum initum eſt cum Deo præciſa carne, effuſo ſanguine, quia amicitia cum Deo non fit niſi interjecto bello cum carne, & ſanguine, ut optime notavit Lyppomanus ad caput decimũ ſeptimum Geneſ. & ait. *Religio vera contra carnem, & ſanguinem militat ſemper, crux ſemper portanda docetur, libidinis carnes amputandæ toto corpore.* Nulla religio, nullum fœdus poteſt intervenire inter Deum, & hominem, niſi carni, ac ſanguini bellum inferatur. 54. Lyppoman. *Dei amicitia cum ſanguine.*

De Eccleſia ſancta ait David. Pſalm. 127. numero. tertio: *Uxor tua, ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* Sancta, & pura Chriſti Eccleſia, & ſponſa, cur cum vite comparatur, quævè combinatio inter utramque; Vitis, ut ſuos proferat fructus ferro præſcinditur, in multis amputatur, & ligonibus terra excavatur; ſic & ut Eccleſia in ſuis palmitibus, nempe filiis, fructum afferat, multa appetitus amputatione premenda, multiſque inflictis vulneribus percutienda. D. Zeno ſerm. ſexto de Iſai. ſic ait: *Dominus Eccleſiam ſuam pro voluntate plantavit, quam Sacerdotalibus officiis excolens, piaque amputatione fœcundans felici ligno ſuſpenſam uberrimam docuit afferre vindemiam.* 55. Pſal. 127. *De amicitia bellum cum carne, & ſanguine.* Zeno.

Et ad quid mandatur Circumciſio, ait Deus: *Ut ſit ſignum inter me, & vos.* Geneſis decimo ſeptimo, numero undecimo. Valde diverſimode loquitur Deus cum ſponſa ſua Eccleſia ſancta Canticor. octavo numero ſexto: *Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum.* Signum Circuncifionis erat in carne, ſignum Chriſti in corde, hoc eſt in anima, quæ frequenter per cor ſignificatur: lex autem Chriſti ob ſui excellentiam, cum tota ſit ſpiritualis, in anima ac corde ſuo collocat ſignum, quod Deus vult totum ſibi offerri, ac conſecrari. 56. Geneſ. 7. Cant. 8. *Lex Evangelica in corde.*

Cantant Cœleſtes Spiritus Apocal. quinto numero quinto: *Ecce vicit Leo de Tribu Juda, radix David aperire librum, & ſolvere ſeptem ſignacula ejus,* fauſtis acclamationibus ſolemniſatur victoria, ſed tanti triumphi quænam ſunt ſpolia? *Aperire librum, & ſolvere ſeptem ſignacula ejus.* Aperire librum humani cordis, & ita ſolvere ſignacula ejus: ut nulli pateat niſi ſoli Jeſu, cui victoria decantatur. 57. Apoc. 5. *Soli Deo cor aperiendum.*

Cum ad regales nuptias omnes convenirent ſplendido ornamento: *Intravit Rex ut videret diſcumbentes, & vidit hominem non veſtitum veſte nuptiali:* Matth. 22. multi erant diſcũbentes, & unus non veſte præclara indutus, cumque multi eſſent miniſtri, nullus illum ſordidum agnovit, niſi tantum Rex, & cur ſolus Rex, & non miniſtri vident? Illa inquinamenta non proveniebant ab externo veſtitu, ſed ab 58. Matth. 22. *Non externa quærit Deus, ſed interna.*

D Paſch. interno corde, quod ſolus Rex quærebat, & introſpiciebat, D. Paſchaſ. lib. 10. in Matth. ſic habet: *Quia malos in conſcientia intus intelligere, non omnium eſt, ideo hunc malum ſolus Deus terribilis, & Rex magnus invenit.*

59. Quærens anima ſancta ſuum dilectum, & inveniens ait, *inveni eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* Cantic. tertio, numero quarto. Cur non vult eum habere in fœcundo campo, amœno horto, vel frequenti platea, ſed tantum in domo, & non ſolum in domo, ſed intimo, & maximè ſegregato cubiculo? Fugit ſponſa campum, hortum, vel plateas, ut non habeat quo poſſit dividi, ac ſeparari, ſed ita vult eſſe cum illo, ut nullo modo valeat ab eo diverti, ſed vult totis viribus defixa eſſe in eo, ſic fatur Gillibertus Abbas ſerm. 11. in Cantica: *Novit illa dilectum ſuum non poſſe foris ſecure poſſideri, nec intingere quidem, & quam durum eſt amanti animum dividere cum Chriſto, & mundo? quam durum eſt, inquam, dilectionis jura peregrinas admittere curas, & cœleſte ſecretum ſæcularibus infeſtari bellis.*

Cant. 3. *Cor noſtrum ſemper ſit unum in Deo.* Gilliber.

Actor. 7. num 9. Et Patriarchæ æmulatores Joſeph vendiderunt in Ægyptum, & erat Deus cum eo.

Num. 10. Et eripuit eum ex omnibus tribulationibus, & dedit ei Deus gratiam, & ſapientiam in conſpectu Pharaonis Regis Ægypti, & conſtituit eum præpoſitum ſuper Ægyptum, & ſuper omnem domum ſuam.

N. 11. Venit autē fames in univerſā Ægyptum, & Chanaan, & tribulatio magna, & non inveniebant cibos Patres noſtri.

Num 12. Cum audiſſet autem Jacob eſſe frumentum in Ægypto miſit Patres noſtros primum.

Num. 13. Et in ſecundo cognitus eſt Joſeph à fratribus, & manifeſtatum eſt Pharaoni genus ejus.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III.

60. Arabic. Syriac. Verſ. 9. ET *Patriarchæ æmulatores.* Arabicus: *Principes Patrum invidentes.* Syriacus: *Invidia moti.* Oecumenius: *Invidia accenſi*, & ait *Patriarchæ*, id eſt, Principes, ſeu capita fratrum, ſeu aliorum, ut explicat D. Iſidorus lib. 7. Æthymolog. cap. 12. ſcilicet Filii Jacob capita tribuum, & non omnes; quia Benjamin erat ferè triennius, & Ruben non aderant, ſed ſecundum majorem ſui partem. *Æmulatores*: Invidia nempe accenſi *vendiderunt in Ægyptum.* Lyra, *breviter narrans, tranſit ad finem; non enim primo Ægyptiis, ſed Iſmaelitis negotiatoribus, & Madianitis venditus eſt, & illi vendiderunt eum in Ægyptum:* & dicitur: *Deus erat cum illo*; quo denotatur ſingularis Dei providentia erga illum, ſicut & cum Davide 1. Reg 16. n. 18.

D. Iſidor. Patriarc. Lyran.

61. Syriac. Verſ. 10. *Et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus.* Syriacus. *Et liberavit eum ab omnibus oppreſſionibus ejus*, quæ quidem multæ fuerunt Primo de manibus quærentium occidere. Secundo de ciſterna, ne ibi fame periret. Tertio de captivitate, ſub qua venditus eſt. Quarto de falſo adulterio; nam, ut ait D. Chryſoſt *ſingulare Dei beneficium fuit, non occidi creditum adulterum.* Quinto à carcere, in quo miſſus eſt.

D. Chryſ. *Multæ tribulationes.*

Dedit ei gratiam, & ſapientiam. Ut ejus ſapientia eſſet bene accepta, ei Deus gratiam contulit. *In conſpectu Pharaonis.* De nomine Pharaonis aliqui Recentiores multa dicunt: Pharao enim lingua Ægyptiaca idem eſt, ac Rex, ut habet Joſephus lib. 8. antiquit. cap. 2. vel 6. Et conſtituit eum præpoſitum ſuper Ægyptum. Arabicus: *Statuit eum moderatorem* Æthiopicus: *Et regem conſtituit eum totius regionis Ægypti, & diſpenſatorem fecit eum.* Proſequitur Textus: *Et ſuper omnem domum ſuam.* Prius dicitur quod conſtituit eum ſuper Ægyptum, deinde ſuper domum ſuam; volebat Rex, ut ipſe prius intenderet communi bono regni, quam ſuæ peculiari domui; de quo ſcribitur Geneſ. 41. n. 42. ei fuiſſe dictum à Pharaone: *Conſtitui te ſuper univerſam terram Ægypti.* 62.

Pharao, Joſeph. Arabic. Æthiop. *Rex prius de regno, quam de ſe intendit.*

Verſ. 11. *Venit autem fames.* Syriacus: *Extitit fames, & oppreſſio magna* Arabicus: *Vehemens, & anguſtia maxima.* Poſt multam abundantiam ſecuta eſt fames: felicitas enim catenatim ſecum affert multa infortunia, quot autem mala fames parturit multi multa ſcribunt: *Non inveniebant cibos Patres noſtri.* Syriacus: *Non habebant unde explerentur.* Arabicus: *Non inveniebant ſaturitatem*, ut à fame poſſent liberari. 63.

Syriac. Arabic. Syriac.

Verſ. 12. *Cum audiſſet Jacob eſſe frumenta in Ægypto.* Arias: *Exiſtentia frumenta in Ægypto.* Servata providentia Joſeph ex tempore abundantiæ, & licet Jacob probe ſciret Deum ſibi eſſe valde propitium, liberavit eum de furore Eſau, & ira Laban; tamen pro præſenti neceſſitate non poſtulat ab eo frumenta; non enim eſt tentandus Deus nec miracula inquirenda, quando adſunt media communia. *Miſit Patres noſtros*, filios, qui ſine ulla cunctatione, nec oppoſito itineris labore patris mandatum exequuntur? 64.

Arias, *Media communia inquirenda.*

Verſ. 13. *Et in ſecundo cognitus eſt Joſeph* Græcus: *Secunda vice.* Syriacus: *Cum bis profecti eſſent*, patefecit ſe ipſum Joſeph, ut totum conſtat ex Geneſi 44. & quando ipſi erant maximè timidi ob ſublatum Benjamin, tunc ſe eis manifeſtat Joſeph. Valde benigne totum referens, non ad eorum conſilium ſed ad Dei providentiam. 65.

Græcus. Syriac. Gen. 44.

QUÆSTIO IX.

Quare Divus Stephanus tantus eſt in præſenti in referenda Abrahami, Ioſeph, & aliorum hiſtoria?

AD quod reſpondet Oecumenius, ut præſentium nequitiam arguat, eiſque exprobret eorum ferociam, iram, impatientiam valde oppoſitam ſingulari patientiæ ac tolerantiæ Abrahami, ac Joſeph, quorum primus non eſt deprecatus abbreviari tempus Ægyptiæ captivitatis ſibi revelatæ, Geneſis decimo quarto; nec contra ipſos tyrannos aliquid eſt locutus. Alter, nempe Ioſeph injurias compenſavit, cùm ulciſci poſſet: At vero Principes iſti Iudæorum valde diverſimode, ac degeneres à ſuis perentibus, pervicaces, & impatientes, elati cōtra Chriſtum, in ejus Diſcipulos omnium bene factores conſpiraverunt undique, & ex omni parte eis mala machinantes. 66.

Gen. 14. *Pueri degeneres à parentum virtutibus.*

Nullo enim magis poterant comprimi, ac refrænari à ſua prævaricatione, ac malitia, quam objectis parentum virtutibus; ſic dicebat ſanctus ille ſenex filio ſuo Tobiæ juniori capite 8. numero 5. *Filij ſanctorum* 67.

Sanctorum ſumus, & non poſſumus ità conjungi, ſicut gentes, quæ ignorant Deum. Apparet Deus Moyſi, & quærenti nomen ejus, ait illi Deus: *Ego ſum qui ſum.* Et addidit Deus: *Hæc dices filiis Iſraël, Dominus Deus patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob miſit me ad vos,* Exod. 3. n. 15. Nonne ſufficiebat dicere: *Ego ſum qui ſum*, ad quid ergo aliud apponit nomen: *Ego ſum Deus Abraham*, &c Et per hoc nomen vult cognoſci, & publicari in populo. Volebat Deus Moyſen, ac ſuum populum tamquam tyrones, ac inſipientes inſtruere, & informare in omni virtute, & ſanctitate, ideoque illis eorum parentes objicit, ac ante oculos ponit, ut eorum virtutibus provocarentur, ut in omnibus cum omni juſtitia vitam ſuam componerent, tam in labore, ac preſſura quam in proſperitate. Caſſiodor. 1. variar. 4. ait: *Pudeat eum peccare, qui laudatis viris videtur potuiſſe ſuccedere.*

Exod. 3. — *Filii parentum virtutes imitentur.* — Caſſiod.

68\. Valde execrabile eſt filios à parentum virtutibus degeneres eſſe: Loquens Deus per Amos 8. n. 7. ait: *Juravit Dominus in ſuperbiam Jacob, ſi oblitus fuero uſque in finem omnia opera eorum. Numquid ſuper iſto non commovebitur terra?* Cum dicitur per ſuperbiam Jacob hoc eſt filiorum Jacob, ſeu populi deſcendentis à Jacob, quæ ſuperbia adeo Deum offendit, ut de ejus vindicta ſumenda Deus juramentum fecerit: Tamen maximè ponderandum eſt; ob ſuperbiam filiorum hominum ædificantium turrim uſque ad Cœlum, vel ob ſuperbiam Nabuchodonoſor, aliorumve Regum, nullum à Deo factum juramentum legitur; Cur ſuper ſuperbiam filiorum Jacob ad magnam exequendam vindictam Deus jurat? Jacob vir valde humilis ubique ſuam demiſſionem prædicans, habitabat in tabernaculis, cum uno baculo ſuo tranſivit Jordanem, longum iter in domum Laban pedibus confecit, quatuordecim annis ſervivit pro uxore, ante Pharaonem annos ſuæ peregrinationis paucos, & malos clara voce publicavit, & ſe, filioſque ſuos paſtores ovium confeſſus eſt: At quod filii Regum ſuperborum ſuperbi eſſent tolerabile malum; ſed filii hominis humillimi in animo ſuo ſuperbi evaderent, & inflato, elatoque animo extitiſſent. Deum ad eos exterminandos interpoſito juramento concitaverunt, & etiam terram, ut omnibus ſuis elementis eos deglutiret, ac devoraret: *Nunquid ſuper iſto, non commovebitur terra!* Rupertus lib. 4. in Amos ait: *In filiis Patris ejuſmodi, qui tam humiliter vixit, ſuperbia eſt valde reprehenſibilis, imo execrabilis; idcirco ſatis congruè juravit Dominus, innuens quod graviter tulerit, quod à Patre tam humili, tam longè ſuperbiendo degeneraſſent filij.* Expende ultima verba.

Amos 8. — *In filios degeneres à patrum virtutibus omnia inſurgunt.* — Rupert.

69\. Deplorat Iſaias cap. 1. miſeram Judæorum ſortem, & primo ponit eorum nobilitatem, de illis ait Deus. *Filios enutrivi, & exaltavi*, n. 2. Et ſtatim n. 4. ſubdit: *Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, ſemini nequam, filiis ſceleratis*, gemens paulatim eorum malitiam exaggerat: *Væ genti peccatrici*, id eſt valde depravatæ, ita ut nil aliud intendat, niſi peccare, *Populo gravi iniquitate:* Magno peccatorum pondere: *Semini nequam* peſſimo, & à ſuo generante valde diſcrepante, *filiis ſceleratis.* Et hoc tamquam extremum omnium malorum ingemiſcens lachrymetur: quia ex tam ſublimi ſpirituali generatione: *Filios enutrivi*, in tam profundum criminum abyſſum inciderunt. D. Baſilius ibi ait: *Ob hoc digni ſunt qui opplerentur, & quos proſequamur luctu, qui pro eo, quod filij eſſent Altiſſimi, filii facti ſunt exleges, & iniqui.*

Iſai. 1. — *Filii degeneres ut execrabiles deplorandi.* — D. Baſil.

QUÆSTIO X.

Quare D. Stephanus facit hic tam ampliam mentionem de Joſeph?

Quia ipſe extitit peculiaris, & inſignis Chriſti D. figura. Primo fratres Joſeph ſedentes, ut comederent panem, *Viderunt:::extrahentes eum de ciſterna, vendiderunt eum Iſmaëlitis*, Geneſ. 37 n. 28. Qui panis allatus fuit ab ipſo Joſeph, ut notat D. Chryſoſt. homil. 9. in Lucam, ex accepto pane à Joſeph, ad ejus venditionem procedunt fratres ex accepta buccella panis à Chriſto, Joan. 13. n. 30. tendit ad ipſum vendendum Judas. 70.

Geneſ. 37. — D. Chryſ. — *Ex accepto pane ad venditionem.*

Secundo. Venditus eſt Joſeph alto Dei conſilio; ut tempore famis daret fratribus ſuis fameſcentibus frumentum, & ſaturitatem panis, venditus Chriſtus, ut nobis divinum impertiretur frumentum corporis ſui, ac ſaturitatem omnium cœleſtium donorum. Ad quod tendit D. Paſchaſius lib. 12. ubi ſic ait: *Conſtituunt ergo pro Jeſu pretium ſervi, quia Chriſtus formam ſervi ſuſceperat, in cujus figura olim Joſeph cum eſſet liber, à fratribus venditus eſt in ſervum, ut tempore famis erogaret frumenta fratribus.* 71.

Ut daret panem — D. Paſch.

Tertio fratres ex avaritia, ac amore pecuniarum vendiderunt Joſeph, ut ſcribit D. Baſil. Seleuc. orat. ubi ſic habet: *Velut aliquod cædis ſpolium fratres fratrem tradunt, amorque pecuniæ Joſephum eodem cum illis ſtatu editum à morte in apertam ſervitutem vendicavit.* Sic & Judas eadem avaritia cæcus Dominum Jeſum vendidit, dicens: *Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos.* Matth. 26. n. 15. Quæ verba graviter ponderat D. Chryſoſt. hom. 6. in epiſt. ad Philipp. & ait: *Ex avaritia Dominum Orbis prodidit, quid iſta inſania pejus! gravis eſt avaritiæ tyrannis ſtupidam potens efficere mentem, non ita ab ebrietate quiſquam, atque ab avaritia attonitus redditur.* Plus dementat avaritia, quam ebrietas. 72.

D. Baſil. Seleucus. — *Ex avaritiâ ad venditionem.* — D. Chryſoſt.

Quarto vendidit Judas Chriſtum D. & ſuis manibus accepit pecuniam: *Dum proprio incumbunt ſceleri famulatæ ſunt Salvatori.* Ut ait D. Leo ſer. 12. de Paſſion. Ad opus, nempe Redemptionis, & ad exaltationem ſui nominis, ſic & fratres Joſeph ei: ex conſilio Dei in obſequium ſuum, ad ſui exaltationem eum vendiderunt, ut ponderat D. Greg. lib. 6. Moral. cap. 12. & ait: *Humana ſapientia dum reluctatur, comprehenditur, timuerunt fratres Joſeph, ne ſuper eos excreſceret, ſed hoc, quod divinitus diſpoſitum fuerat, cavendo factum eſt, ut eveniret: Unde humana ſapientia voluntati Dei per intentionem reſiſtit, inde ejus impletionis militavit.* Similiter D. Baſil. Seleuc. orat. 8. Venditur Joſeph à fratribus ne adoraretur, ſed quia venditus adoratur, imperat, ſecundus eſt à Pharaone; eductus de carcere ad thronum, in quo Chriſti reſurrectionem præfiguravit. 73.

D. Leo. — D. Greg. — *Pervicacitas inſervit aliquando Dei obſequio.* — D. Baſil. Seleuc.

In ejus conſpectu ait D. Stephanus in præſenti: *Dedit ei Deus gratiam, ac ſapientiam.* Non ſolum dicitur ei data ſapientia etiam cum gratia; quia, ut ſapientia ſit plauſibilis apud homines, non ſolum ſufficit ſapientia ſed neceſſaria eſt Dei gratia. De ſanctiſſimo Puero Jeſu ſcribit D. Luc. 2. n. 52. *Jeſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.* Gratia exigitur ut ſapientia ſit grata apud homines. 74.

Scientia plauſibilis ex Dei gratia — Luc. 2.

Quinto Judas vendidit Chriſtum *triginta argenteis.* Matth. 26. Fratres autem *vendiderunt Joſeph Iſmaëlitis viginti argenteis.* Geneſ. 37. n. 8. Septuaginta habent *viginti aureis*, Chaldæus *viginti ſiclis*, at Origenes, Beda, & D. Auguſt. citandus. *Vendiderunt eum triginta argenteis.* D. Ambroſ. citandus: *Vendiderunt* 75.

Matth. 26. — Gen. 37. — Septuag. — Chald. — Origen. — Beda. — D. Aug. — D. Ambr.

derunt eum viginti quinque argenteis. Unde tanta lectionum varietas? Unum aureum plus valet, quàm unum argenteum, unum argenteũ magis quam unum ſiclum, & inde alij legunt viginti argentei, alij viginti quinque, alij triginta, cur tanta varietas? Unde aliqui dicunt quod Joſeph tripliciter fuit venditus. Primo à fratribus Iſmaëlitis, ſecundo ab Iſmaëlitis Madianitis, tertio ab his Putiphari in Ægypto.

76. D.Ambroſ. *Chriſtus non æqualiter ab omnibus æſtimatur.* Luc.7.

Ad principale quæſitum de tanta lectionum varietate, reſpondet S.Ambroſ. qui cùm Joſeph eſſet figura Chriſti, ſic ait cap.3. *Ideo alibi viginti, alibi viginti quinque aureis, alibi triginta invenimus emptum Joſeph. quia non omnibus unius æſtimatione pretij valet Chriſtus, aliis minus, aliis amplius, fides ementis incrementum eſt mercedis.* Et confirmat S. Doctor exemplo peccatricis, Luc.7. *Quæ ſuper pedes Chriſti effudit unguentum, & lachrymis lavit, & capillis ſuis terſit, & oſculis ſiccavit, de qua ait ad Simonem: Propter quod dico tibi, remiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum; cui autem minus dimittitur, minus diligit.*

77. D. Auguſt.

Similiter D Auguſt. ſerm. de tempore ait. *Quod autem in diverſis tranſlationibus, non æquali pretio Joſeph ſcribitur venditus, ſed alii dixerunt viginti argenteis, alij triginta, hoc ſpiritualiter ſignificavit, quod Chriſtus non æqualiter ab omnibus credendus, vel diligendus eſſet; denique etiam nunc in Eccleſia alij plus eum diligunt, alij minus; ipſi enim plus valet Chriſtus, qui eum majori charitate dilexerit.* Joſeph cum eſſet Chriſti figura, ideo non æquali pretio comparatur; quia non apud omnes Chriſtus ejuſdem æſtimationis eſt, non ab omnibus æqualiter diligitur, plus dilexit Magdalena, quam Simon, ut patet ex Chriſti verbis, plus Petrus quam cæteri diſcipuli; cum enim eſſent in navi, & audiſſet, quia Dominus erat in littore fervido quærendi Chriſtum amore, miſit ſe in mare: *Alii autem navigio venerunt.* Joan.21.n. 8. (Joan. 21.) Cum Chriſtus vellet ire Jeruſalem divertebant diſcipuli: *Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc.* Thomas præ cæteris oſtentans ſuum amorem in Chriſtum ait ad Condiſcipulos: *Eamus & nos, ut moriamur cum eo* Joan. 11. n. 16. (Jean. 11.)

78. Jerem. 23. Iſai. 66. Pſal. 21. *Valde diverſimode Chriſtus æſtimatur ab hominibus.*

Ob ſuam immenſitatem ait Deus per Jeremiam 23. n.24 *Cœlum, & terram ego impleo,* & per Iſaiam 66. n.5. *Cœlum ſedes mea eſt, & terra ſcabellum pedum meorum.* Et tamen de ſe Chriſtus loquens in Pſ.21. n. 7. ait: *Ego ſum vermis; opprobrium hominum, & abjectio plebis.* Quomodo tam diverſa cohærent, ac poſſunt ſtare. Cum Deus loquitur cum Prophetis cœleſti lumine illuſtratis, qui ejus celſitudinem, ac magnitudinem agnoſcebant, de ſe prædicat quod cœlum, & terram impleat. At verò per reſpectum ad homines depravatos, in quorum conſpectu, ut ait Lyranus (Lyran.) *vilis, & abominabilis apparebat*, inquit, quod ſit vermis, & non homo, juſtis ac illuminatis omnia implet, cæcis ac depravatis tamquam vermis ac pene nihilum videtur.

QUÆSTIO XI.

Quare Joſeph tanto tempore extitit in Ægypto abſque eo, quod mœrentem Patrem de ſe certiorem faceret?

79. *Difficultas quæſtionis*

MAximè inquirendum cur Joſeph per fere 23. annnos extitit in Ægypto, abſque eo quod de ſe lugenti parenti nuntiaret, optimè, & præcipuè in ultimis novem annis, quando ipſe, ut Princeps dominabatur in Ægypto.

80. Ratio à priori eſt Dei voluntas, ſupremum ejus Conſilium, & altiſſima ejus ordinatio, ut ipſemet Joſeph indicat cap.45 .Geneſ. n. 8. Cujus rationem pro noſtra tenuitate inveſtigamus. *Dei voluntas.*

81. D. Auguſt. Beda. D. Tho. *Deus ſuos laboribus probat.*

Primò, D. Aug ſerm. 82. de temp. Beda, D. Thom. & alii in præſenti, quia Deus voluit hoc quaſi Purgatorium mœroris dari Jacob, licet juſto ob levia ejus peccata; tum etiam quia Deus diſpoſuit occultare Jacob vitam, & ſtatum Joſeph, ut eum probaret, tum ipſius Jacobi, ac etiam Joſeph virtutem, patientiam, reſignationem in voluntatem Divinam, illiuſque cum ea conformitatem probandam, ut probavit obedientiam, virtutemque Iſaac, & Abrahæ, cum ei mandavit ſibi filium ſuum immolare, Geneſ. 22. n. 2.

82. Theod. *Ne à captivitate eximeret.*

Secundò Theodoretus: Si Jacob ſciviſſet filium ſuum Joſeph eſſe captivum in Ægypto, multo quãvis pretio ipſum redemiſſet, & ſic nunquam Joſeph elevatus eſſet ad Clavum, & Principatum Ægypti, quo Deus decreverat ejus virtutem, ac humilitatem exaltare, atque remunerari. Sapient. 10 n.13.

83. Gen. 37. Gen. 46.

Tertiò: Id alto Dei conſilio factum, ut hac ratione adimpleretur, ſomnium Joſeph ab ipſo immiſſum. Geneſ. 37.n.7. nempe fratres fame vexari, cogerentur in Ægyptum deſcendere, & Joſeph humiliter adorare, Geneſ. 46. n.7.

84. *Deus per vexationem inducit ad pœnitentiã.*

Quartò: Joſeph ex Dei nutu expectavit tempus famis, ut illa oppreſſi fratres deſcenderent in Ægyptum, eoſdemque aliquantulum dure, ac aſperè tractaret, ut per hujuſmodi vexationem, ſuum agnoſcerent crimen, ut ita ipſi loquentes ad invicem dixerunt: *Merito hæc patimur; quia peccavimus in fratrem noſtrum* Geneſ.42.n. 21. & inde pœnitentia caſtigati accerſito parente glorioſè viverent.

85. *Maximè aliorum defectus occultandi.*

Quinto: Si Joſeph expoſuiſſet ſuo parenti adventum in Ægyptum ei etiam erat manifeſtandum fratrum crimen, quod ne faceret patienetr ſuſtinuit Patris dolorem, hacque de cauſa exiſtimo, quod licet Deus multoties apparuiſſet Jacob, tamen per illud ſpatium 23. annorum abſentiæ Joſeph nunquam illi apparuit; ne fortè Jacob de Joſeph interroganti ſcelus filiorum panderet, ideoque Joſeph manifeſtatio reſervata eſt ad illud tempus, quando apertè comprehenderetur, quod ipſe miſſus eſſet in Ægyptum, non ex hominum facto, ſed potius ex Dei voluntate ita ordinante pro multorum ſalute; ut ipſe Joſeph dixit fratribus: *Præmiſitque me Deus, ut reſervemini ſuper terram, & eſcas ad vivendum habere poſſitis.* Geneſ. 45. n. 7. (Gen. 45.)

86. Sextò: Hoc ita diſpoſuit Deus, ut Jacob tota cum ſua familia in Ægyptum deſcenderet, ibique multũ multiplicaretur, ut inde illa magna, & valde mirabilia obvenirent in Ægypto ad oſtentationem divinæ potentiæ, quæ ejus avo Abrahæ fuerant in revelatione oſtenſa, Geneſ. 13.n.13.14. & latè referuntur in Exod. à cap.3. & deinceps. (Gen. 13.)

87. *Homo non ſoli, ſibi ſed aliis.* D. Naz.

Iterum redeo ad illa verba: *Præmiſit me Deus, ut ſervaremini ſuper terram, & eſcas ad vivendum habere poſſitis.* Tantum munus ſibi à Deo datum, ut eſſet quaſi Pater Pharaonis, ac Princeps & Gubernator totius Ægypti, non datum ſibi ſoli eſſe ſed etiam pro aliorum ſalute; ſublime, & altum Dei donum, non in uno coarctatur, ſed in alios exundat. Præclarè ait D.Nazianzen. orat. 14. *Nihil tam divinum homo habet, quàm de aliis bene mereri, ſcimus neminem ſibi naſci, neque nos nobis tantum vivere; ſicut enim Angeli, qui ſunt adminiſtratorij ſpiritus, totum, quod acceperunt à Deo, in uſum humani generis impendunt, ita decet magis hominem homini tempore, & loco opitulari.* Angeli dicuntur ſpiritus adminiſtratorij, non quia ſibi miniſtrant, ſed nobis.

88. In perſona Chriſti agens Regius Vates poſtquam de ejus glorioſa reſurrectione locutus eſt: *Non dabis*

Sanctum

Pſal. 15. *De Dei ſpiritu eſt donum non ſibi ſoli ſed etiam alii dare.*

Sanctum tuum videre corruptionem, ſubdit Pſalm. 15. n. 10. *Non relinques animam meam in Inferno.* Ubi ſermo eſt juxta communem ſententiam de animabus Sanctorum Patrum, quas Chriſtus D. reſurgens eduxit de Inferno, ſeu Limbo, ſed cohærentius videbatur dicendum: Non relinques animas eorum, & non ut dicitur: *Non relinques animam meam*, ſed ea eſt ſublimis Chriſti charitas, quod donum ſuis collatum, ſibi datum reputat: *Non relinques animam meam.* Deinde ingens reſurrectionis gratia à Patre accepta non in ſe tantum continuit, ſed in alios redundare fecit, & ſi Pater non reliquit eum inferno, nec ipſe alios reliquit, ſed magnificum donum non in ſe continuit, ſed aliis communicavit. D. Athanaſ. ſerm. 3. contra Arrianos ait. *Quod non ſolum reſurrexerit, ſed & olim mortuos ex monumentis excitarit, idem cum eo eſt: Non relinques animam meam in inferno*: Expende verba *idem cum eo eſt.*

D. Ath.

Rom. 8. *Chriſtus dona ſibi data aliis communicat.*

89. De Chriſto D. ait Paulus Rom. 8. n. 29. *Primogenitus in multis fratribus*, & cur ab Apoſtolis appellatur *primogenitus*, non in uno, vel altero, ſed *in multis fratribus?* Nam juxta communes leges primogenitus non totam abſolutè acquirit hæreditatem, ut eam tantum ſibi ſoli retineat, ſed ut ex ea alimoniam aliis fratribus præbeat: Optimo inde jure meus Jeſus primogenitus eſt nuncupatus, quia ampliſſimam divinitatis hæreditatem cum omnibus donis non in ſe uno continuit, ſed etiam alios ſibi cohæredes fecit, cœleſtium donorum eos participes efficiens. D. Bruno ibi ait: *Ut ipſe filius ſit primogenitus in multis fratribus, ut quemadmodum primogenitus filius dominus eſt paternæ hereditatis, & quod inde alii filii ab eo habent, ſic & Chriſtus D. eſt in hac hæreditate: & quicumque aliquid inde habent ab eo, & per eum totum habent.* Expende ultima verba.

D. Brun.

Actor. 7. *n.* 14 Mittens autem Joſeph accerſivit Jacob patrem ſuum, & omnem cognationem ſuam in animabus ſeptuaginta quinque.

Num. 15. Deſcendit Jacob in Ægyptum, & defunctus eſt ipſe, & Patres noſtri.

Num. 16. Et tranſlati ſunt in Sichem, & poſiti ſunt in ſepulchro quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor filii Sichem.

Num. 17. Cum appropinquaret tempus promiſſionis, quam confeſſus erat Deus Abrahæ, crevit populus, & multiplicatus eſt in Ægypto.

Num. 18. Quoad uſque ſurrexit alius Rex in Ægypto, qui non ſciebat Joſeph.

Verſiones.

CUM EXPOSITIONE IV.

90. D. Chryſoſt. Arabic.

Verſ. 14. *Mittens Joſeph accerſivit.* D. Chryſoſt. *Miſſo autem nuntio vocavit omnem cognationem ſuam.* Arabicus: *Omnes cognatos ſuos*, id eſt omnem proſapiam, filios nempe, ac nepotes Joſeph. *In animabus ſeptuagenta quinque.* Tam in Exod. 1. n. 5. & Deuteronom. 10. n. 12. Numerantur tantum ſeptuaginta, ad quod dicimus, quod D. Stephanus ſecutus eſt lectionem ſepetuaginta Interpretum, quod eo tempore maximè erat in uſu in Republica Judaica; ipſi autem citatis locis poſuerunt ſeptuaginta quinque, & etiam Geneſ. 46. n. 26. numerant etiam duos filios Joſeph, & tres nepotes; nam ſicut in aliis numerantur filii, & nepotes Jacob, ſic etiam in Joſeph numerantur filii, & nepotes.

Exod. 1. Deut. 10. Gen. 46.

Verſ. 15. *Deſcendit Jacob.* Syriacus. *Proinde deſcendit* ut refertur Geneſ. 46. n. 26. *& defunctus eſt ipſe*: Ex Græco, & Chaldæo habetur *defecit*, *ſeu dereliquit*, quod, ut notat Lorinus ſignificat dulcem, & ſuavem mortem. 91.

Syriac. Gen. 46. Græcus. Chald. Lorin.

Verſ. 16. *Et tranſlati ſunt in Sichem*, Abraham, Iſaac ſepulti ſunt in Hebron, ut conſtat ex Geneſ. 25. n 9. & cap. 50. n. 13. duodecim vero Patriarchæ Jacob ſepulti ſunt in Sichem, ut tenet D. Hieronymus in Epitaphio Sancti Pauli: Tamen primo ex Ægypto tranſlati, & ſepulti ſunt in Sichem, deinde in Hebron, ut apertè tenet Joſephus lib. 2. Antiquit. cap 4. ubi aſſerit, omnes, excepto Joſeph, ſepultos fuiſſe in Hebron; Joſephum ſequuntur Magiſter hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Carthuſian. & alii: Magnorum virorum corpora ſæpè de uno loco transferuntur in alium, & hoc denotat in præſenti D. Stephanus cum ait: *Poſiti ſunt in ſepulchro, quod emit Abraham* nempe in Hebron, Geneſ. 23. 92.

Gen. 25. D Hier. Joſeph. Magiſt. Inſt. Carthuſ. Ganæus. Gen. 23.

Et poſiti ſunt in ſepulchro, quod emit Abraham pretio argenti ſcilicet quadringenti ſiclis argenti, quo pretio Ephron ſepulchrum pro Sara vendidit Abrahæ: *illud pretium inter me, & te*, Gen. 24. n. 15. 93.

Gen. 24.

A filiis Hemor filii Sichem: Grandis, & implicata difficultas, quæ maxime torquet expoſitores; Abraham enim ſepulchrum emit ab Ephron filio Seor, Geneſ. 23. n. 16. & non à filiis Hemor filio Sichem, ab his partem agri in Sichem emit Jacob non Abraham, Geneſ. 33. n. 19. 94.

Gen. 23. Gen. 33.

Omiſſis multis dico cum D Gregorio lib. 7. ep. 55. Lyrano, Lorino, Cornelio, quod D. Stephanus agit de agro empto ab Abrahamo Ephron; Pater autem Ephronis erat Binominus, vocatus eſt Seor. & vocatus eſt Hemor, apud Hebræos multi erant binomini, ut patet ex 1. Paralipom. 1. & 2. 95.

D. Greg. Lyra. Lorin. Cornel. 1. Parap. 1. & 2.

Poſiti ſunt in ſepulchro, quod emit Abraham. D. Stephanus eleganter, ac breviter multa conjungit: Patres noſtri præcipui, ac principales, ut Abrahamus, Iſaac, ac Jacob poſiti ſunt in ſepulchro empto ab Abrahamo in Hebron; Alii vero filii Jacob poſiti ſunt primo in Sichem, & facit quandam recopilativè diſtributionem, noſtri Patres poſiti ſunt in agro empto ab Abrahamo, & in Sichem priores tres in agro empto, alii in Sichem. 96.

Explicatur difficultas.

Verſ. 17. *Cum autem appropinquaret tempus promiſſionis.* Syriacus: *Illius rei, quam pollicitus fuerat.* Lyranus *multiplicandi ſemen ſicut ſtellas cœli; & pulverem terræ*, Geneſ. 13. n. 16. & Geneſ. 15. n. 5. *Quam profeſſus erat.* Syriacus: *Quam pollicitus fuerat jurejurando.* Arabicus, Tigurina: *Quam juraverat*, ad oſtentationem majoris in promiſſione perſeverantiæ 97.

Syriac. Lyran. Gen. 13. Gen. 15. Syriac. Tigurin. Arabic.

Crevit populus, & multiplicatus eſt. Syriacus *creverat populus, & invaluerat.* Alii Codices: *Multus fuit populus*, ita ut intra ſpatium 212. annorum quo populus fuit in Ægypto, exceptis parvulis, mulieribus, & Tribu Levi *fuerunt omnis numerus filiorum Iſrael per domos, & familias ſuas à vigeſimo anno, & ſupra qui poterant ad bella procedere, ſexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta*, ut habetur Num. cap. 1. num. 46. & tam amplam multiplicationem merito D. Auguſt. lib. 18. de Civit. Dei cap. 7. tribuit magno miraculo. 98.

Syriac. Alii Codic. Num. 1. D. Aug.

Verſ. 18. *Quoadusque ſurrexit alius Rex, qui non ſciebat Joſeph* Quanta nempe beneficia Joſeph Hebræus contuliſſet Ægypto, ideoque ab Hebræis averſus eos dirè affligebat ut ſcribitur Exod. 1. n. 8. maximè homines obliviſcuntur de beneficiis acceptis. 99.

Exod. 1.

Actor. 7. n. 19. Hinc circumveniens genus noſtrum, afflixit Patres noſtros, ut exponerent infantes ſuos ne vivificarentur.

Num. 10.

*Num.*20. Eodem tempore natus eſt Moyſes, & fuit gratus Deo, qui nutritus eſt tribus menſibus in domo patris ſui

Num. 21. Expoſito autem illo, ſuſtulit eum filia Pharaonis, & nutrivit eum ſibi in filium.

Num. 22. Et eruditus eſt Moyſes omni ſapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis & operibus ſuis.

*Num.*23. Cum autem compleretur ei quadraginta annorum tempus, aſcendit in cor, ut viſitaret fratres ſuos filios Iſraël.

Verſiones

CVM EXPOSITIONE V.

100. Syrus. Græcus. Arabic. Verſ.19. C*Ircumveniens genus noſtrum* Syrus. *Doloſè agens in cognationem, noſtram.* Græcus: *Sophiſmatibus implicans, & doloſis artibus.* Arabicus: *Exercuit pernicioſum dolum.* Cum ipſe Pharao agnoſceret quod nullam juſtam cauſam habebat perſequendi Hebræos, multis dolis, & fallaciis uſus eſt, ut eos perſequeretur, de quo quæſt. ſeq. *Ut exponerent infantes ſuos* Arabic. *Ut infantes eorum projicerentur*, ſcilicet in flumen, *ne vivificarentur.* Æthiopic. *Ne ſubadoleſcerent* Vatablus: *Ne fœtus eſſent vitales.* Vivificare phraſis Scripturæ id eſt vivum relinquere, 1.Reg.17.n.11. dicitur de Davide: *Virum, & mulierem non vivificabat.*

(Margin: Arabicus; Æthiop. Vatabl.; 1.Reg. 17.)

101. Syrus. Verſ. 20. *Eodem tempore* tantæ calamitatis, & afflictionis, *natus eſt Moyſes, & fuit gratus Deo*, Syrus: *Charus Deo.* Alter Syrus vertit: *Dilectus Deo, gratioſus Deo.* D. Chryſoſt. *Irreprehenſibilis* Arabic. *Qui erat voto conſecratus Deo*, fortè per patrem, & matrem, ſi puer incolumis à tanto periculo evaſiſſet Quidam modernus Author legit: *Moyſes erat elegans Deo*, id eſt, inſigniter elegans, ac pulcher, quæ Deo ſunt pulchra eximia, & præclara ſunt.

(Margin: D.Chriſoſt. Arabic.; Quidam)

120. Caiet. Dicitur Deo gratus, & gratioſus, quia Deus Moyſen à tanto periculo liberavit; ſecundo ait Caietanus: fuit Moyſes acceptus Deo, non ex propriis meritis, ſed ex Dei bonitate tamquam æternaliter prædeſtinatus, atque *ad plura bona opera agenda praordinatus.* Multis hic oſtendit D. Stephanus Moyſis excellentias, ut oſtendat falſiſſimè dixiſſe Judæos ipſum eſſe Moyſi contrarium.

(Margin: *Cum tantis Moyſes.*)

103. Syriac. Verſ. 21. *Expoſito autem illo.* Syriacus: *Cumque expoſitus fuiſſet à populo*: fortè omnes de populo infantem volebant occultare ob ejus elegantiam, & pulchritudinem, ne periret, Arabicus: *Cum projectus fuiſſet.* Tota hæc hiſtoria latè narratur cap. 2. Exod. à n. 5. nomen hujus filiæ Pharaonis exprimit Joſeph lib.2. Antiquit.cap.5.vel 9. dic Thermutem, & erat filia unica Regis, & valde dilecta ab eo, ut teſtatur Clemens Alexandr.lib.1.Strom.cap.13 Pueritiam, ac educationem Moyſis latè ſcribit Joſeph cit. loco, cætera in quæſtionibus.

(Margin: Arabic.; Joſeph.; Clem. Alex.)

104. Exod. 2. Verſ. 22. *Et eruditus eſt Moſes.* De hac ſapientia, ac eruditione Moyſis nihil habetur in Exodo, ſed ſolum ibi ſcribitur 2. n. 3. quod filia Pharaonis adoptavit eum filium, & ut ait Caietanus: *Satis innuens illis verbis regiam educationem in artibus liberalibus*, & ſtatim de ejus ingenio, ac ſagacitate ſcribitur: *Et erat potens in verbis, ac operibus*, Syriacus: *Diveſque erat dictis, & factis.* Arabicus: *Redditibuſque potens erat*, in his valde mirabilis *verbis*, eloquentia, qua cunctos in ſui ſententiam trahebat, *& operibus*, efficacia, ac executione rerum; nec obſtat, quod Exod.4.n.10. Moyſes ſe ineloquentem dicat, hoc enim eſt comparatione Dei, cum quo loquebatur. Vel dicitur Moyſes eruditus in omni ſapientia Ægyptiorum temporali ineloquens in ſcientia ſpirituali ad gubernandum populum Dei.

(Margin: Caietan.; Syriac. Arabic.)

Verſ. 23. *Cum autem impleretur ei.* Arabicus: *Ut autem impletum eſſet ſpatium quadraginta annorum.* Tanto tempore perſeveravit in regali Pharaonis palatio, ut Regius filius. *Aſcendit in cor ejus.* Syriacus, *Subiit in animum ejus.* Deo inſpirante *ut viſitaret fratres ſuos* à quibus abeſſe, & eorum afflictionem, ac oppreſſionem videre moleſtiſſimum ei erat. Cur autem non antea? hoc pertinet ad ſupremam Dei providentiam, & quia quadragenarius erat in ætate matura, ac convenienti ad magna; & quia tunc maximè excrevit durities miniſtrorum, & afflictio populi, & tunc Deus propitius, & benignus remedio ſubveniens adfuit. 105. Arabic. Syriac.

QUÆSTIO XII.

Quare Rex Ægypti tam crudeliter, ac durè perſequebatur Hebræos?

DIcitur Exod. 1. n.8. *Surrexit Rex novus, qui ignorabat Joſeph.* Rex novus, Princeps novus novitates inducunt, frequenterque non in bonum populi, quod bene probatur exemplo Roboam, qui ſuper onera impoſita à Patre ſuo Salomone multum aggravavit .3.Reg.cap. 12.n. 10. 106. *Novitas in populo.* 3.Reg. 12.

Et ait ipſe Rex ad ſuos Ægyptios, Exod. 1.n. 10. *Venite ſapientes opprimamus eum*, ſcilicet Iſrael, ſtultè fatuus loquitur ipſe; plenus erat odio, & ira, indeque nulla ei inerat ſapientia. Ait Eccleſiaſtes 7. n. 10. *Ne ſit velox ad iraſcendum, quia ira in ſinu ſtultorum requieſcit*, Nota ubi requieſcat ira in ſinu ſtultorum, quod pulchrè expendens ibi Caiet. ait: *Ubi quieſcimus diu moramur, & invenimur tamquam in loco proprio: juxta hanc ſimilitudinem deſcribitur ira quieſcens in ſinu ſtultorum, quaſi proprius locus ira ſit animus ſtultorum.* Si ira ſuum incunabulum habet in ſtultitia conſequens eſt, ut ira, & ſtultitia æqualiter diſtent à ſapientia, & ubi eſt ira, non eſt ſapientia. 107. Eccleſ. 7. *Ubi ira, non eſt ſapientia* Caiet. 108.

Et quænam fuerit cauſa tanti odii, & iræ, ut dicatur, Exod.1.n.12. 13. *Oderant filios Iſrael Ægyptii, & affligebant illudentes eis*, & ad hoc movebantur Ægyptii metu, invidia, atque odio: primo, metu quia frequenter loquebantur de terra ſibi promiſſa in Abrahamo, ac proinde timebant Ægyptii, quod Hebræi cum multum excreſcerent, & augerentur contra ipſos inſurgerent, & expoliato Ægypto exirent. Secundo ex invidia quia videbant Ægyptii ab Hebræis ſuperari, numeroſa, & ampliſſima prole robuſta, pulchra, magnis dotibus ditata tam corporis, quam animi, ſagaciſque ac ſolertis ingenii. Tertia cauſa ex diſparitate cultûs; nam Ægyptii colebant ſuum Apin, ſive bovem, Hebræi reverentes adorabant verum Deum Creatorem Cœli, & terræ. Quartam odii cauſam ſcribit Joſeph, ſcilicet, quod vates quidam Ægyptius prædixerat, brevitet quendam naſciturum puerum ex Hebræis, qui eos educeret ex Ægypto, ipſumque ægypti imperium deſtrueret, ac ſpoliaret. Joſeph. 109.

Tota perſecutionis, & afflictionis cauſa erat pro firmando, ac ſtabiliendo Ægyptiaco Imperio, ac ſtatu, & hoc non intendebant juſtitia, ac virtute, ſed vexamine, & oppreſſione aliorum ad perſeverationem regni Iſraëlitici in ſua progenie. Unam Davidis mortem requirebat Saul, qui ait filio ſuo Jonathæ: *Omnibus diebus, quibus filius Iſai vixerit ſuper terram, non ſtabilieris tu, nec regnum tuum.* 1. Reg.30. n. 31. *Multiplex in juſtitia ob firmandum regnum.* 1. Reg. 20.

n. 31. ut ita eum induceret ad procurandam Davidis mortem.

Ex quo ait ipſi David Pſalm. 37. n. 10. *Inimici mei*
110. *vivunt & confirmati ſunt ſuper me, & multiplicati, qui oderunt me inique.* Unde Saul, ejuſque ſequaces requirebant confirmationem, augmentum ſui regni, in Davidis morte; ac odio iniquo, quod ipſum proſequebatur: *Qui oderunt me iniquè.* Et in hoc ſe exiſtimabat confirmati, & corroborati ſuper me, quæ quidem confirmatio non innitebatur in juſtitia, rectaque ratione, ſed mala, ac depravata intentione mortis David. D. Ambroſ. præclarè ibi ait: *Confirmati, & multiplicati ſunt inimici David in hoc ſæculo, ſed non idoneum firmamentum, niſi ejus, qui confirmatur à Chriſto; denique illi confirmantur in ſæculo, qui oderunt juſtum inique.* Sunt, qui dum confirmantur habent firmum fundamentum, & hoc eſt in Chriſto, & aliud vel infirmum fundamentum, & eſt in hoc ſæculo.

Pſal. 37.

Solo cum Deo firmatur regnum.

D. Ambr.

QUÆSTIO XIII.

Quare toto, & tantis calamitatibus opprimebantur Hebræi ab Ægyptiis?

111. VT ſupra retuli ex Exod. 1. n. 13. *Oderant Ægyptij Hebræos, & eos affligebant*, atque ad amaritudinem ducebant vitam eorum, & ſic dixit Rex: *Venite, ſapienter opprimamus eum.* Sapienter, callidè, & aſtutè multis, & variis modis; Primo ut firmarent lutum, & lateres, Exod. 1. n. 14. Secundo ut ædificarent urbes, & tabernacula, Tertio, ut ſcribit Joſephus, ut Nilum in multas foſſas dividerent ad irrigandum ſingulorum agros, & prata. Quarto, ut inſervirent in omni famulatu, cultura ac operibus terræ, ita ut nec die, nec nocte ullam haberent requiem.

Exod. 1.

Joſeph.

112. Quinto ut dicitur Exod. 1. n. 22. *Præcepit Pharao omni populo ſuo, dicens: quidquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen projicite, quidquid fœminini, reſervate.* Mandavit Pharao populo ſuo, ſuiſque Ægyptiis, ut cum omni diligentia per univerſas domos Hebræorum pueros inquirerent, & projicerent in flumen, quod illi omni crudelitate exequebantur, eos è ſinu pectoreque matrum avellentes.

Exod. 1.

113. De hac re elegantiſſimè audiendus eſt D. Auguſt. ſerm. 89. de Temp. ubi ſic ait: *Quantæ perierunt dolentium preces, quantæ in caſſum effuſæ ſunt lachrymæ, quanti gemitus, ululatuſque mulierum, cum parentes natos manibus exponi viderent, qui ſimile nihilominus mox facturi fuiſſent, ſuos jam caſus in aliis cernebant.* Omnes matres flebant, & lamentabantur, quædam quia eorum nati ex earum manibus extrahebãtur, ut in flumen projicerentur, aliæ lachrymabantur; quia ſimile infortunium ſuos naſcituros filios expectabat, ſicque in aliorum interitu imminentem ſuam ruinam profuſis lacrymis deplorabant; *ſuos jam caſus in aliis cernebant.* De pueris occiſis in Bethlehem ait Jeremias 31. n. 15. ut refert D. Matth. 2. n. 17. *Vox in excelſo audita eſt lamentationis, luctus, & fletus Rachel plorantis filios ſuos*: & tamen pueri Bethleemitici, qui occidebantur, non erant Rachelis filii, ſed Liæ, ut eſt communis ſententia, & dixi ſuo loco: Unde ergo planctus Rachelis? Merito quidem, quia etſi filiis Liæ occidebantur, multi tamen ex natis Rachelis erant vicini, ac proximi Bethleemiticis, & inde in aliorum caſibus imminens ſuis malum timens deplorat: *Suos jam caſus in aliis cernebant.*

D. Aug.

Ierem. 31.

In aliorum caſu tuum time imminens.

114. Mandat impius Tyrannus: *Quidquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen projicite, quidquid fœminini, reſervate.* O Diabolicum & peſtiferum inventum! Viriles virtutes vult perimere, & extinguere; fœmineas vero laſcivias, quibus mulier multum inſervit, intentat retinere. Pulchrè Rupertus tam ibi, quam lib. 1. in Exod. cap. 6. ait Sapiens: *ergo hic Pharao*, nempe Diabolus, *talem virum odit, & jubet interimi, certus talem fœminam conſentientem adulterare poſſe.* Sicut Diabolus fugit viriles animos, qui fortiter contra ipſum inſurgunt, ſic ad arma perditionis fœminea quærit lenocinia, quibus homines facillimè ineſcantur. Vidit Pharao, quod *aſcendebant ſeptem boves pulchræ, & craſſæ nimis*, Geneſ. 41. n. 1. denotabatur ibi ſumma fertilitas, ac rerum abundantia, ſed cur boves non erant maſculi, qui fortiores ſunt ad laborem, & ad agrorum culturam? denotabatur ibi multa rerum craſſitudo ac pinguedo quæ
viriles animos enervat, ſua craſſitudine dant paſtum 114.
luxuriæ & ineptitudinem virilis roboris.

Rupert.

Diaboli eſt curis frangere, luxuriāque fovere.

Gen. 41.

Exod. 1.

Unde tanta crudelitas in diro Regis mandato exequendo: Graſſatur Pharao in populum univerſum dicens: *Venite, ſapienter opprimamus eum*, Exod. 1. n. 10. Graſſantur etiam prætores, ac miniſtri pari immanitate ibi n. 13. *Oderunt filios Iſrael Ægyptii, illudentes illis*: Facile ad improbitatem volat ſervus, ſed herus prævolat, quod optimè obſervat Salvianus lib. 8. ubi ait: *Promptum eſt intelligere quales illis familiæ omnes fuerint, cum ſerviles animos per ſe malos, etiam dominorum fecerit nequitia pejores.* Nulla difficultas eſt facere ſervum improbum, quidquid jubet herus improbus, quod ſuo ingenio ſcitè notat D. Hieronym epiſt. 4. ad Ruſtic. dicens: *Proclivis eſt*
malorum æmulatio, & quorum virtutes aſſequi nequeas, 115.
citò imitaris vitia.

Salvian.

Servus improbus improbum ſequitur Dominum

Poſtquam Cain interfecit fratrem ſuum Abel, ſummopere timet ne vi aliena pereat, ſicque dicebat: *Omnis, qui invenerit me, occidet me*, Geneſ. 4. n. 14. Inſanus videri poterit Cain metus: In terris unus, tantum erat Adamus ejus pater, ac Princeps univerſi; unde ergo Cain ſibi timet? quis contra eum manum injiciet? quis ferrum acuet? quis gladium evaginabit? Belluane contra eum inſurget, profecto inſurget: Rectè ſanè ſibi timet; ipſe enim ſuo cum parente Adamo conſtitutus eſt belluarum princeps, ac Dominus, cumque fratrem ſuum Abel interfeciſſet, inde verebatur beſtiarum ungues, ac dentes, quæ quidem tamquam ad ſui Domini exemplum quodam veluti ſingulari impulſu contra ipſum Dominum inſurgere, & interimere potuiſſent. D. Ambroſ. lib. 2. de Cain. cap. 9. ait: *Potuit quidem, & incurſus beſtiarum timere, qui legis divinæ jura violaverat, & præſumere de ſubjectis animalibus cæteris, qui hominem docuerat occidi.* Expende verba *præſumere de anima-*
libus ſubjectis, quod facerent, quod ipſe docuit facere 116.
hominem occidendo.

Gen. 4.

Cain ſævitiam diſcat fert.

D. Ambr.

Luc. 1.

De parentibus Baptiſtæ ſcribit D. Lucas cap. 1. n. 5. *Fuit in diebus Herodis Regis Sacerdos quidam nomine Zacharias, & uxor ejus Elizabeth*, & ſtatim ſubdit: *Erant juſti ante Deum.* Ad quid Sanctus Evangeliſta deſcribens præclaras parentum Baptiſtæ virtutes, impium Regem ſtatim commemorat; Solet enim Princeps trahere ſecum Senatum, ac populum quocumque velit, ideo pro magna horum parentum commendatione narratur tempus ſub quo impio Rege floruerint. Ea ſcilicet virtute erat Zacharias præditus, ut quod Herodes juberet, facile rejiceret, nec iret vi tractus, quod Herodes præiret. D. Chryſologus ſerm. 89. ait: *Tempus memorat Regis nefandi, & hoc accedit ad meritum Zachariæ.*

Magna laus bonus ſervus, ſub principe protervo.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XIV.

Quare cum illi boni patres ſua providentia potuerint abſcondere puerum Aaron ne periret in flumine, non valent abſcondere puerum Moyſen?

117. AIt noſter Text. *Natus eſt Moyſes gratus Deo, manſit in domo patris ſui tribubus menſibus.* Exod. 2.n.2. dicitur, quod *mater ejus abſcondit tribus menſibus*; quia, ut ſcribit ibi Lyran. *Refecerat ſtatutum, quod in tribus ſemel ſcrutarentur Ægyptii domos Hebræorum, ne pueri ibi eſſent abſconditi,* & ita juxta Regis mandatum pueri in fluvium projicerentur. Hac lege tamen non obſtante boni parentes potuerunt abſcondere filium ſuum Aaron ſua bona diligentia, ne periret, cur etiam eadem ſolertia, & modo ſecundum filium natum Moyſen non abſcondunt, quid habuit puer hic Moyſes, cui niſi Deus peculiari providentia ſubveniret, abſque dubio demergeretur in flumen, & periret?

Lyran.

118. Natus eſt Aaron, & tamquam communis, & vulgaris homo apparebat, non ſic Moyſes, qui eximium, & altum ſui ſpecimen præbebat: ait Textus: Exod. 2. quod mater ejus *videns eum elegantem abſcondit*, Chaldæus *bonum*, Pagninus *pulchrum*. D. Chryſoſt. *gratum Deo*, ita ut de eo ſcribat Rupertus lib. 1. in Exod. cap. 8. *Breviter, & parcè loquens Moyſes de ſemetipſo dixit infantem ſe eſſe elegantem, & re vera tanta fuit elegantia, quanta divinum ſplendorem præſignari decuit.* Puer Moyſes in facie oſtendit ſe magnum, ac præclarum præ cæteris futurum, indeque nulla humana diligentia, ſed tantum divina ab imminenti periculo liberari potuit, ne immerſus in flumine periret; nam proprii ingenii, ac virtutis fulgorem, ut interimant. Apoſtoli à militum Magiſtratu adducuntur in Synagogæ Concilium, Actor. 5. n. 26. & ad mortem non damnantur: At Stephanus ex Concilio rapitur ad lapides, quænam hujus rei cauſa? Eam ſacer aſſignat Textus, Act. 6. n. 10. *Intuentes eum omnes, qui erant in Concilio, viderant faciem ejus tamquam faciem Angeli*, quæ, ut jam ex D. Aug. ſuo in loco dixi, tanto ſplendore iniquorum animos accendebat in ira, & odio, ut ad lapides recurrerent.

Chald. Pagnin. D. Chriſoſt. Rupert. *Splendore virtutis excitatur inimica malitia.* Actor. 5. Actor. 6.

119. Secundo urgente Regis edicto puer Moyſes ponitur in Ripa fluminis, ut imber ab aquis abſorberetur. Conſidera ſupremum, & altum Dei conſilium, ut rectè ponderat D. Chryſoſt. homil. 14. in Act. ubi ſic ait: *Semper quæ videntur eſſe contra nos pro nobis fiunt. Hoc mirabile eſt, quod non per ea, quæ videntur ſecuritatis eſſe, ſed planè per contraria omnia pro nobis fiunt. Juſſit Pharao projici in flumen pueros; niſi pueri fuiſſent projecti, non fuiſſet ſervatus Moyſes, non in Aula educatus fuiſſet, quando expoſitus eſt tunc factus eſt in honore.* Impius Tyrannus ad ſupprimendum, ac immergnedum puerum, in fluvium mandat immergi? at alta Dei providentia, id quod erat mandatum ad interitum, ordinat ad ſalutem, vitam, ac exaltationem. *Quando expoſitus eſt, tunc factus eſt in honore.* Si non fuiſſet expoſitus, nunquam Regis filius fuiſſet habitus, & ut talis in regali aula educatus, atque inſtructus in omni Ægyptiorum ſapientia: ſolet Deus de majori tyrannorum furore ſuis ſalutares vias educere.

D. Chryſ. *Quod inimicus molitur ad pœnam, Deus vertit in gloriam.*

120. Urgente Nabuchodonoſoris mandato tres illi Sancti pueri, ut erant veſtiti in ardentem fornacem immittuntur: *Confeſtim viri illi vincti cum braccis ſuis, & tyaris, & calceamentis, & veſtibus miſſi ſunt in medium fornacis ignis ardentis; nam juſſio Regis urgebat.* Daniel. 3. 21. Regis imperium vehementer inſtabat, ut confeſtim abſque ulla dilatione in ignem projiceretur, ita ut non daretur ſpatium; ut tyaræ à capitibus, veſtimenta à corporibus extraherentur; ſed tantum vinculis ferreis abirent in igne. Furibunda, ac tyrannica Regis mens ſua ferveſcente ira rapiebatur, ut pueri temporis momento ab igne devorarentur. At ipſum Regis furorem Deus in illorum incolumitatem, atque exaltationem ordinabat. Theodoret. valde eleganter ibi. *Ita devincti Sancti illi in ignem conjecti ſunt, & ille quidem celeritatis, ac brevitatis cauſa ipſos ita comburi præcipit: Divina vero gratia aliud hinc moliebatur myſterium, nam circunvincta illis ferrea vincula uſitato more ignis natura diſſolvit; indumenta autem, quæ admodum facilia ad comburendum erant, integra, & illæſa conſervavit.*

Dan. 3. *Deus per contraria media ſalutares eſſ ctus diſponit.* Theod.

121. Tertio D. Auguſt. ſerm. 86. ait: *Compotens proceſſit divina vindicta, ut ſuis à fletibus puniretur Pharao, & Moyſes pro aliis eruendis erueretur.* Notanter expende verba. *Pro aliis eruendis erueretur.* Alta Dei providentia ad populos ex captivitate, ac multis periculis eruendos ordinabatur Moyſes, inde providetur, ut ipſe prius à periculis eruatur, ut ipſe facilius, & valde promptè aliis exhibeat, quod ipſe tam mirabiliter ex Dei benignitate receperat.

D. Auguſt. *Aſſecutus miſericordiã facile miſeretur.*

122. Prima Corinth. cap. 15. n. 14. ait Paulus: *Si Chriſtus non reſurrexit vana eſt fides veſtra, adhuc eſtis in peccatis veſtris.* Si Chriſtus à mortis vinculis per glorioſam ſuam reſurrectionem non eſt erutus, adhuc nos non ſumus à peccatis liberi: Atqui ante reſurrectionem præceſſit mors Chriſti, qua copioſiſſime ſumus redempti, & ab omni malo liberi, cur adhuc requiritur reſurrectio Chriſti, ut à peccatis ſimus juſtificati, ut idem Apoſtolus ait: Rom. 4. n. 25. *Reſurrexit propter juſtificationem noſtram.* Ad quod dicimus, quod Chriſtus D. in ſua reſurrectione tamquam in termino poſuit, & abſolvit complementum ſui muneris, ac meritorum, qua tam magnifice ſurrexit ad gloriam, ut nos quoque cum illo ad gloriam reſurgeremus, ad quam tota noſtra juſtificatio fuit ordinata, & quemadmodum ille reſurgendo liberatus, ac erutus eſt omni malo, ac corporis infirmitate, ſic, etiam nos per noſtram reſurrectionem liberos, ac erutos fecit. Theophyl. ait: *Mortuus igitur eſt Chriſtus, & excitus à morte, ut à pravis nos facinoribus eruat, ac iuſtos reddat*, ſicut ipſe erutus eſt à corporis infirmitatibus, ſic ipſe abundantiſſime nos eruit ab infirmitate corporis & animæ.

1 Cor. 15. Rom 4. *A malo liber facile alios liberat.* Theoph.

QUÆSTIO XV.

Quare Pharaonis filia puerum Moyſen vagientem in filium adoptavit?

AIt noſter Textus: *Quem filia Pharaonis ſuſtulit, & adoptavit in filium*, quod latius deſcribitur, Exod. 2. n. 6. Cum filia Pharaonis vidiſſet fiſcellam, aperiens, cernenſque in ea parvulum vagientem, ejus commiſerata in filium puerum ipſum adoptavit, circa quæ multa adducunt Expoſitores ad citata verba Exodi: In quo oſtenditur ſingularis Dei providentia erga ſuos. Primo expendo *Parvulum vagientem*, ſeu *lugentem*, Septuaginta *flentem*, pro quo audiendus eſt D. Gregor. Nyſſenus de vita Moyſis, ubi ait: *Videmus re ipſa ſi quis turbini, ac procellis humanæ vitæ reſiſtit, nec ſe obrui patitur, eum à corrupta hominum ſocietate, ac vita tamquam onus grave rejici, atque repelli, quam qui effugit, vagitum imitetur Moyſis, nec lachrymis parcat: lachrymæ enim fidelis quædam cuſtos eſt eorum, qui veram quærunt virtutem.* Quem nec parentes, cognati, ac amici 123.

Exod. 2. D Nyſſ.

Lachryma cuſtodiunt, & exaltant. Damian. amici potuerunt à morte cuſtodire,ac liberare,unius pueri vagitus, ac planctus ipſum cuſtodivit, incolumemque ſervavit, ac, ut filius Regis fieret, exaltavit. De lachrymis ait Petrus Damian.lib. 13. de perfect.Monach c. 12. *Lachryma in conſpectu pii judicis ſupplicant, nihil hæſitant, ſed ſic miſericordiam tamquam rem quamlibet proprii juris ſibimet vendicant, & impetrare ſe quod petierant, confidenter exultant.*

124. Secundò altiſſima ponderatione dignum, quod puer in ripa fluminis expoſitus ab omnibus deſtitutus, nemine ex ſuis parentibus notus aſſumatur, ut nutriatur in aula regali, foveatur in Reginæ ſinu,ut filius Regius multis donis, ac beneficiis veneratus, & ab omnibus ut Regis filius, ac regni hæres ita reverentiâ cultus, ut inter ſapientes,& doctos multa cum ſapientia proficeret; & tamen divina providentia diſponit tantum puerum totius Ægypti depopulatorem, ac ipſius Pharaonis futurum flagellum, & talis domus deſtructorem, & interemptorem. Sic ſæpè fit Dei ordinatione ad majorem Regum pœnam,ut,ab his, quibus majora impendunt beneficia, majora damna recipiant, & beneficia collata adverſus Regem ipſum armentur; quod egregiè expendit Lippomanus, ubi ſic ait: *Ipſum inter Regiam aulam educari oportuit; intra aulam proficere commodius potuit ſcientia rerum multarum ob conſortia ſapientum, experientia rerum omnium; auctoritate quoque creſcere, vel ut adoptivus filius Reginæ, & potentia rerum agendarum; ſic igitur parabatur à Rege contra Regem volente Deo.* Impenſè expende verba: *Sic parabatur à Rege contra Regem*, ſic ut filius Regis adoptivus,multis donis, ac honoribus ditatus; ſapientia, auctoritate, & potentia auctus *parabatur à Rege contra Regem.* Et ſic valde frequenter fit, ut plurimi multis beneficiis locupletati parentur à Rege contra Regem.

Beneficia à Rege data contra Regem.

125. D. Mach. Tertiò D.Macharius homil.9.ait:*Cum Deus Moyſen prænoſſet & præordinaſſet futurum Ducem, & Redemptorem populi, effecit, ut adoptaretur à filia Pharaonis*, Cur Domine puerum hominum ſervorum, ac captivorum ad tantam elavas dignitatem, ut filius Regis habeatur? Poterat facile fieri, ut à quodam piſcatore,vel vili homine inveniretur,& cuſtodiretur in vita: alta Dei providentia diſponit, à filia Regis inveniri. Elegerat Deus puerum,ut Præfectum, ac Ducem populi ſui, & altè providit, ut viles natales, quos dederat natura deponere, & nobiles, regaleſque parentes per adoptionem compararet, ne abſque nobilitate Reipublicæ regimen ei deferretur,unde ait Eccleſiaſtes 10. n. 17.*Beata terra, cujus Rex nobilis eſt.* Septuaginta: *Cujus Rex tuus filius ingenuorum.* Venet. *Si Rex tuus fuerit filius nobilium.* Vatablus: *Filius candidorum.* Alius legit: *Rex natus ex clariſſimis*,ad auctoritatem, & reverentiam regnantis multum facit auctoritas generis. De muliere illa forti dicitur: *Nobilis in porta vir ejus.* Proverb. 30.

Natalium ſplendor multum conducit ad gubernatorem.

Eccl. 10. Septuag. Venet. Vatab. Prov. 30.

162. Vilis in principatu valde durus, & aſperus, & ideo populo exprobrat Jonathas filius Gedeon:*Conſtituiſtis Regem Abimelech filium ancillæ*, Judic. 9. n. 18. qui 70.fratres interfecit, ut regnaret,ut ponderat D. Thomas de Regim Principis cap. 19. ex Ariſtot. dicens: *De vili loco aſſumpti ad Principatum, ut pluries lædunt politiam, & læſerunt aliquando Chalcedoniam juxta illud Poëtæ: Aſperius nihil eſt humili cum ſurgit in altum.* Econtra verò nobilis in ſublime valde lenis,& ſuavis eſt,ut optimè probat Joſeph ex illuſtri proſapia Abrahæ,Iſaac, Jacob prognatus ſuo exemplo,qui fratres,à quibus multa mala ſuſceperat,benignè,leniterque ſuſcepit,Geneſ.45.n. 5.

Judic. 9. *Ignobilis in dignitate aſperus.* D. Tho. Geneſ. 45.

127. Quarto puer Moyſes erat elegans, ac pulchr afa-

Sylveria in Acta.

cie, ejus elegantia Principis animum multum devinxit, ac ad pietatem, clementiamque attraxit, & cum rectè ſciret, ut ipſa fuit teſtata: *De infantibus Hebræorum eſt*,& edictum Regis urgeret de enecandis Hebræorum pueris,oraculumque extaret naſciturum quendam Hebræorum puerum, à quo Ægyptiorum populus delendus eſſet, tanta nihilominus erat pueri pulchritudo, ut eam compelleret puero ſubvenire,& à periculo liberare.

Ait Zacharias Propheta cap.11.n.7.*Aſſumpſi mihi duas virgas, unam vocavi decorem, alteram vocavi funiculum.* Se præparat tamquam ad exeundum in prælium,ut valeat placidè,& quiete paſcere ſuum gregem, & quænam ad hoc præparat arma? virgas ferreas vel gladios? minimè; ſed tantum decorem, ac funiculum, quia ubi decor apparet ſtatim eſt injectus funiculus ad vinciendos, ac attrahendos animos: Pulchritudo, ac elegantia magis devincit ac ſubjugat, quàm quæcumque bellica inſtrumenta: Origenes homil.20. in Numer. ait:Forma vincit armatos, ferrum pulchritudo captivat, vincuntur ſpecie, qui non vincuntur prælio. 128. Zach.

Fortiſſimè pulchritudo attrahit.

Et maximè quia iſta pulchritudo in puero Moyſe proveniebat veluti ab interno ex peculiari Dei gratia, qua eum ad magna,& alta diſponebat. Exod. 2.n. 2. *Videns eum elegantem.* D. Chryſoſt. legit *gratum Deo* ob multa bona opera, quibus præparabatur ad ſerviendum Deo: illa autem elegans, & magna pulchritudo, quæ ex gratia futura erat,in anima illa jam elucebat in exteriori. Dicitur Geneſ. 24. n. 16. *Ecce Rebecca egrediebatur.. puella decora nimis, virgoque pulcherrima, incognita viro.* Notanter bis dicitur Rebecca pulchra, ſemel *puella decora nimis*, & iterum *virgoque pulcherrima*, ſimul & bis ejus virginitas declaratur his verbis: *Virgoque pulcherrima, & incognita viro*, & qua de cauſa bis dicitur Virgo, biſque decora? Ut oſtendatur quod pulchritudo illa exterior multum ab interiori puritate dependebat, ac virginitate; maximè augetur corporis elegantia ex animi candore, ac proinde toties dicitur pulchra in exteriori facie,quoties Virgo,& pura in interiori,maximè una dependet ab altera,unaque ſine alia non bene relucet. Ad hoc tendit D. Chryſoſt. tom. 6. homil. *Quales ducendæ ſint uxores*, & ait: *Quid mihi narras in Rebecca pulchritudinem corporis? Ut diſcas inſignem ejus pudicitiam, ut diſcas animi pulchritudinem: ſuſcipienda namque res eſt ipſa pudicitia, ſed magis etiam ſi conjuncta ſit cum egregia ſpecie.* Ubi Sanctus Doctor conſiderat in Rebecca pulchritudinem corporis cum animi pulchritudine, pudicitiam cum ſpecie. 129. Exod. 2. Geneſ. 24.

Vera pulchritudo corporis cum pulchritudine animi.

D. Chryſoſt.

*Actor.7.n.*24.Et cum vidiſſet quendam injuriam patientem,vindicavit illum, & fecit ultionem ei, qui injuriam ſuſtinebat percuſſo Ægyptio.

*Num.*25.Exiſtimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipſius daret ſalutem illis:at illi non intellexerunt.

Num. 26. Sequenti verò die apparuit illis litigantibus, & reconciliabat eos in pace,dicens: Viri fratres eſtis,ut quid nocetis alterutrum.

*Num.*27.Qui autem injuriã faciebat proximo,repulit eum dicens: quis te conſtituit principem, & judicem ſuper nos?

Num. 28. Nunquid interficere me tu vis, quemadmodum interfeciſti heri Ægyptium.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.

130. Syriac. Verſ.24. *Et cum vidiſſet quendam injuriam patientem.* Syriacus : *Cum conſpicatus*
eſſet quendam ex filiis ſuæ proſapiæ vim patientem.
Arabicus Arabicus: *Quendam eorum oppreſſum.* Æthiop. *Quen-*
Æthiop. *dam opprimentem eum.* D. Chryſoſt. *Quendam injuſtè*
D. Chryſoſt. *affligi*, ut ſcribit Exod. 2. n. 11. Vidit quod vir qui-
dam injuſtè, atque tyrannicè perſequebatur He-
bræum ; hic autem Ægyptius erat ex his, qui præ-
Syriac. erant operibus : *Vindicavit illum.* Syriacus *cauſam*
Arabic. *ejus egit.* Arabicus: *Ultus eſt*, cui damnum infere-
D. Chryſoſt. batur, Chryſoſt. *Fecit vindictam pro eo.* Ubi maxi-
mè notat cum D.Chryſoſt.homil.5.de laudibus Pau-
li,celſitudo animi Moyſis, qui cum eſſet habitus
filius Regis;non contempſit fratres ſuos humiles, ac
ſervos, ut pro eis cauſam agat, & ut advertit Philo
Philo. lib.de vita Moyſis ; aliorum animos nobiles, ac ge-
neroſos maximè ſollicitat,& inclinat.

131. *Percuſſo Ægyptio.* Syriacus : *Interemit Ægy-*
Syriac. *ptium illum, qui offenderat eum.* Æthiopicus : *Sepe-*
Æthiop. *livit eum in arena*, ad quod eum impulit, tum
Procop. amor populi, ut ait Procopius, tum etiam crude-
litas tyrannica viſa, ut ait Lippomanus ; hoc ut
Abulenſ. dicitur in Exodo fecit Moyſes multa cum circun-
ſpectione ; quia ut notat ibi Abulenſis noſtra opera
cum magna cautela ſunt agenda, & ideo ex hac
cautela eum abſcondidit, & ſepelivit in arena,ſeu
ſabulo.

132. Verſ. 25. *Exiſtimat autem intelligere, quoniam*
Arabic. *Deus*, &c. Arabicus : *Exiſtimans percepturos, atque*
agnituros, quod Deus per manum ipſius conceſſurus
Æthiop. *eſſet libertatem.* Æthiopic. *Daret Deus redemptio-*
nem. Exiſtimabat Moyſes jam eſſe publicum, ac no-
torium in populo, quod ipſe eſſet deſignatus à Deo
futurus liberator, ac Dux populi Iſraëlitici, tum
ex revelatione facta patri ejus Amram, ut tradit
Joſeph. Joſephus, quod filius ejus Moyſes educturus erat
populum de Ægypto, tum ex mirabili modo, quo
ſervatus eſt, & adoptatus filius Regis, tum etiam ex
mirabili elegantia, quæ in vultu ejus apparuit, quæ
Philo. quidem,ut ait Philo de vultu Moyſis,erat pluſquam
quid naturale.

133. *At illi non intellexerunt.* Arabicus : *Non perce-*
Arabic. *perunt*, quæ hic adjunguntur à D. Stephano,propter
Invidia fra- ea, quæ unus ex Hebræis verſ. 7. dixit Moyſi ; tum
trum in fra- etiam, ut denotetur prævaricatio Hebræorum reſiſ-
tres. tens divinis ordinationibus ; tum etiam quia dicun-
tur *fratres, & non intellexerunt* ; quia ſæpe fratres
aliorum fratrum magnalia non poſſunt videre, nec
intelligere.

134. Verſ. 26. *Sequenti vero die*, poſt interfectum
Æthiop. Ægyptium *Apparuit illis litigantibus.* Æthiopic. *In-*
Exod. 2. *venit duos decertantes*, nempe ex Hebræis, ut patet
Syriac. Exod. 2. n. 13. *Reconciliabat eos in pace.* Syriacus:
Arabic. *Perſuadebat eis, ut in gratiam redirent.* Arabicus:
Arias. *Hortatus eſt eos ad concordiam, & pacem.* Arias:
Compulit eos in pacem ; Optimi enim Principis eſt
de ſuorum pace, ac quiete agere, nam pace cuncta
florent,ac creſcunt, diſcordia omnia marceſcunt, ac
pereunt.

135. *Viri fratres eſtis* ; fraternitatem commemorat, ut
ad amoris vinculum alliciat : *Ut quid nocetis alter-*
utrum. Syriacus : *Cur alius alium offendit.* Arias:
Syriac *Quid injuria afficitis alii alios.* O præclara repre-
Arias. henſionis forma ! nam, ut ait D.Chryſoſtom.homil
5. de verbis Iſaiæ : Cum increpatio de ſe ſit dura,
Reprehenſio & ingrata, brevis ſit, deinde ſic increpat, ut re-
lenis. prehenſio ſit æqualis ad omnes, nec magis pungat
unum, quam alterum, deinde cum multa modeſtia,
ac benignitate ſit,ut notat Procopius ad cap.2.Exod. Procop.
Cum occurriſſet fratribus inter ſe contendentibus non
ſpiravit cædes, ſed eorum animas amica caſtigatione
mitigare inſtituit, quod quidem omen erat, ipſum futu-
rum judicem populi Iſraëlitici.

Verſ. 27. *Qui autem injuriam faciebat.* Syriacus: 136.
Porro qui offendebat ſocium ſuum : Arabic. *Impedivit* Syriac.
autem eum is,qui injuria afficiebat alterum, & hic, Arabic.
ut valde facinoroſus arroganter contra ſuum moni-
torem inſurgit ; ſemper enim benignitas inter peſſi-
mos periclitatur, ut ait Lippomanus,& tales crimi- Lippom.
na, quæ faciunt, ac injurias, quas patrant, vo-
lunt eſſe impunitas, ut advertit Oleaſter in Exod. Oleaſter.
& qui pro beneficio pacis, ac reconciliationis gra-
tias debebat exſolvere contra ſuum inſurgit mo-
nitorem ; *Numquam non perit, quod datur in-*
grato.

Quis te conſtituit Principem, aut judicem ſuper 137.
nos? Semper iniquus à ſe vult repellere judicem, &
nullum alium ſuperiorem vult habere ſuper ſe, &
ex hoc conſtat, ut advertit Lyranus, iſtum non Lyran.
intelligere Moyſen eſſe à Deo conſtitutum judi-
cem, ac liberatorem populi, & ideo D. Stephanus *Impii nolunt*
dixit ſupra verſ. 25. pluraliter : *Et illi non intelle-* *judicem.*
xerunt, & quamvis iſte non cognoſceret Moyſen,
ut Judicem, ac Principem populi, tamen maximè
ab eo venerandus erat, ut pacis, ac amicitiæ re-
conciliator, bene tamen notat Lippomanus : Im- Lippom.
pii neminem habere volunt Judicem, nec Ma-
giſtrum.

Verſ. 28. *Nunquid interficere me tu vis ?* Syriac. 138.
Nam nos interficere quæris ? Ait Chriſtus Dominus Syriac.
Matth. 20. n. 26. *Nihil eſt opertum, quod non reve-* Matth. 10.
letur, & occultum, quod non ſciatur. Ad quæ ver-
ba ſic ait D. Paſchaſ. lib.6. in Matth. *Opertum, &* D. Paſch.
occultum dixit;quia nihil eſt in carne, aut anima geri-
tur, quod non reveletur, aut neſciatur ; revelanda ſunt
autem illa quæcunque perpetrata ſunt, & commiſſa,
ſcientur vero quæcunque fuerint cogitata;nam ſtatim per
varios effectus foris prodeunt, & manifeſtantur, quod
in anima latet.

Quemadmodum interfeciſti heri Ægyptium ? 139.
Hæc autem dixit iſte malignus, & injurioſus non
leni, ac ſubmiſſa voce, ſed alte clamavit tamquam
voce præconis, præ ira, & odio contra ſuum moni-
torem ; nam ut dicitur Exod. 2. n. 13. illa verba au- Exod. 2.
dita ſunt à Pharaone,& conſequenter odium Moyſis
in Ægyptios.

QUÆSTIO XVI.

Quare Moyſes occiderit Ægyptium, & an in hoc facto peccaverit ?

Miſſis multis, de quo latè Scripturarii ad cap.2. 140.
Exod. dicendum exiſtimo, quod Moyſes *Moyſes à*
licitè occidit Ægyptium, ex divina inſpiratione, *peccato ex-*
qua cognovit ſe eſſe conſtitutum à Deo ducem, *cuſatur.*
ac defenſorem, & liberatorem populi Iſraëlitici,
hoc apertè ſignificat Divus Stephanus in præſen-
ti verſ. 5. *Fecit ultionem percuſſo Ægyptio ; exiſti-*
mabat autem fratres intelligere, quoniam Deus per
manum ipſius daret ſalutem. Reputabat Moyſes apud
omnes eſſe manifeſtum,ſe eſſe jam à Deo deſignatum
ducem populi, & ideo pro ratione officii ſibi com-
miſſi,fecit ultionem in Ægyptium pro defenſione ſui D.Auguſt.
ſubditi,ac Hebræi, & pro hac re facit revelatio facta D. Tho.
patri Moyſis,& alia,quæ dixi ſupra adverſ.25.n.132. Rupert. Lyranus.
Ita D.Aug.D.Tho.Rupert.Lyran. Hugo,communiter Hugo.
Recentiores,

Eſtius. Lorin. recentiores, Joannes de Lahay, Eſtius, & hic Acta latè Lorinus.

141. Moyſes educatus erat in regali aula, ut filius Regis Ægypti habitus, cum videns Ægyptium Hebræum percutientem in eum inſurgit, ac interficit, cur non timet ipſos Ægyptios, iram Regis, perdere tantum dignitatis locum; Ferebatur Moyſes amore ſui populi, & veluti pondere naturæ, quod nunquam occultari poteſt, quin in affectum prodeat, & proſperum habeat eventum, ut optimè dixit D. Nazianz. epiſt. ad Eudoxium: *Quæ ad naturæ ductum fiunt, plerumque bene ſuccedunt, quæ vero præter naturam præſumuntur, fruſtra tentantur.* Cumque naturæ impetu Moyſes operaretur, feliciter Ægyptium interfecit.

Natura affectus non poteſt occultari. D Naz.

142. Percutit David Philiſthæum, percutit Judith Holofernem, tamen de tam magnificis, ac glorioſis triumphis, quilibet diverſa ſpolia ſibi aſſumit, David poſt devictum, & proſtratum Philiſthæum *Aſſumens caput Philiſthæi attulit illud in Jeruſalem, arma vero ejus poſuit in tabernaculo ſuo*, 1. Reg. 17. num. 54. De percuſſo hoſte caput ejus, & arma ſecum aſportat; At Judith jugulato Holoferne, non pugionem, quo jugulavit, ſed caput ejus, & Conopeum ſecum aſſumit, & veniens in Civitatem convocatis omnibus magnatibus, ipſa in loco alto oſtendit illis dicens: *Ecce caput Holofernis Principis militiæ Aſſyriorum, & ecce Conopeum illius, in quo recumbebat in ebrietate ſua*, Judith. 13. n. 19. Confer modo unum cum altero, ambo pro Dei populo pugnant, ambo adverſariorum capita præſcindunt, ambo pro monimento victoriæ ſpolia deferunt, David non pretioſas inimici veſtes, ſed arma ſibi elegit; at Judith non arma, ſed Conopeum quærit: Unde tanta rei diverſitas; Ex affectu uniuſcujuſque naturæ: David vir bellicoſus ad arma currit, fœmina Judith aſſueta domui, Conopeum, tamquam velum, quo ſe abſcondat, ſibi eligit, unuſquiſque volat ad ea, quæ ſunt ſui proprii ingenii. Recte dixit Salvianus lib. 7. *Vir in bello, mulier in domo; Vir cum lancea, mulier cum acu in manu; vir cum ſcuto; mulier cum circulo.*

1. Reg. 17. Judith. 13. *Natura prodit in ſuum affectum.* Salvian.

143. Semel, & iterùm vidit Joſeph integro aſpectu decem fratres ſuos, imo & duris verbis locutus eſt ad eos, at in ultima vice, cum ingreſſus fuiſſet cum eis Benjamin, in ipſumque oculos defixiſſet Joſeph, ait Textus: *Commota fuerunt viſcera ejus, ſuper fratre ſuo*, Geneſ. 43. n. 30. Septuaginta: *Convolvebantur inteſtina ejus ſuper fratrem ſuum.* Pagninus: *Incaluerunt miſerationes ſuper fratrem ſuum.* Et cur modo, & non antea, tam vehemens viſcerum fit commotio? Notat Moyſes: *Vidit fratrem ſuum uterinum Benjamin*, & cum eſſet frater ſuus uterinus, quodam veluti naturæ impulſu ferebatur in eum, ut minimè ſe contineri poſſet. Oleaſter ait: *Non poteſt enim natura negare quod ſuum erat, non eſt ſuper alios fratres, ſed ſolum ſuper hunc commotus eſt.*

Geneſ 43. *Quod eſt à natura negari nequit.* Oleaſt.

QUÆSTIO XVII.

Quare Moſes videns duos rixantes ſe intromittit ad illorum pacem?

144. AIt Textus: *Vidit*, ſcilicet Moyſes, *duos Hebræos rixantes, dixitque ei, qui faciebant injuriam, quare percutis proximum tuum?* Ex hoc facto rectè conjecturat D. Chryſoſt. magnum futurum Principem, cum eo, quod non poſſet ſuſtinere alicujus injurias, abſque eo quod ei ſuccurreret, ac opem ferret. Cum Nathan propoſuiſſet Davidi parabolam quod dives oppreſſerit pauperem, ut tolleret ovem ejus ad convivium hoſpitis, ait Textus: *Iratus autem indignatione David, dixit ad Nathan, Vivit Dominus, vir qui fecit hoc ovem reddet in quadruplum*, 2. Reg. 12. n. 5. Valdemirum, non indignatur David indignatione magna contra ſuum perſecutorem Saulem, contra ſuum filium rebellem Abſalon, & contra maledicentem Semei, ſed contra iſtum, qui oppreſſerat pauperem? Abulenſ. *Indignatur ob magnam iræ affectionem erga virum, qui talia fecerat.* Ut Rex magnanimus patienter ſuſtinet inſurgentes in ſe, non vero contra pauperculum, abſque eo quod ab oppreſſione eum liberet, ac ei ſubveniat.

Exod 2. *Injuſtè offenſum Regis anim eſt defendere.* 2. Reg. 12. Abulenſ.

145. Secundò ait: *Cur percutis proximum tuum*, non exaggerat culpam, non aggravat crimen, ſed cum modeſtia loquitur, ut notat D. Chryſoſt. & ait: *O juſti longanimitatem, ô excellentem modeſtiam!* Reprehenſio dura exaſperat, mitis proficit, & ſanat. Cum Acham per ſortes divinitus eſſet criminis reus in præda facta in Jericho, ait ad eum Joſue 7. n. 19. *Fili mi, da gloriam Deo, & confitere, atque indica mihi, quid feceris.* Ob cujus furtum multa confuſio facta eſt in populo, & multi milites corruerunt in prælio, & tamen in auctorem tantorum malorum non durè inſurgit Joſue, nec aliquo nomine aſpero eum compellat, ſed eum vocat, dicens, *Fili mi* ut ſuaviter, ac dulciter eum alliciat ad medicinam, ac ſalutem Carthuſian. ait: *Sanctus Joſue vir diſcretus ac manſuetus non turbulenter, ſed piè, ac mirè, primo alloquitur reum, ne ex dura allocutione perterritus, aut exacerbatus non acquieſcat veram dare reſponſionem.*

D. Chryſoſt. Joſue 7. *Reprehenſio non ſit aſpera, ſed ſuavis.* Carthuſ.

146. Tertio, rectè ſciebat Moyſes ſe eſſe à Deo conſtitutum Principem ac Ducem populi Iſraëlitici, cur ſua poteſtate, ac juriſdictione non utitur imperans huic injurianti, ut à ſua iniqua oppreſſione deſiſtat, ſed ait: *Cur percutis proximum tuum.* Ac ratione proximi objecta eum compeſcere vult, ut optimus, ac magnus Princeps optimè callebat, quod res potius ratione, quam potentia, ac vi ſunt diſponendæ: ait Jeremias 23. n. 5. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & ſuſcitabo David germen juſtum, & regnabit Rex; & ſapiens erit.* Ad literam loquitur de Chriſto D. ut eſt communis ſententia Sanctorum Patrum noſtror. D. Cyrill. D. Hieron. Theodor. & aliorum, & ait: *Regnabit, & ſapiens erit*, Conſequentius videbatur dicendum: Regnabit Rex, & potens, & magnificus erit, ſed ait, *Sapiens*, quia ut valde, & ſupremus Rex cuncta agebat, ac diſponebat, non vi, ac potentiâ, ſed ratione, ac ſapientia: Euſebius Gallicanus homil. 6. de Paſchate ait: *Potuit filius Dei hoſtem humani generis in Cœlo poſitus, nutu ipſo Divinitatis illidere, ſed ne quid tale Diabolus conqueri poſſet, placuit Deo ſecundum juſtitiam ſuam pro humano genere offerre filium*; noluit agere ſecundum potentiam, ſed ſecundum rationem juſtitiæ.

Res ratione, & non potentia agenda. Jerem. 23. D Chryſ. D. Hier. Theod. Gallic.

147. Quartò videns facientem injuriam ait ei: *Cur percutis proximum tuum?* Qui reſpondit ei: *Quis te conſtituit Principem, aut judicem ſuper nos.* Fatuè, ac inſipienter loquitur, ubi enim charitas urget, nullus eſt neceſſarius Princeps, vel judex: Ipſa charitas cuncta componit, ac redintegrat, ut ſupervacaneus ſit judex. Cum Sciphus Joſeph deeſſet, de illius furto accuſabatur Benjamin, Joſeph perſonam judicis agens ſeveram protulit ſententiam: *Qui furatus eſt Sciphum, ipſe meus ſervus ſit.* Gen. 44. n. 17. quo audito cæteri fratres in lachrymas prorumpunt, omneſque cum eo periculo ſe exponunt, & offerunt carceri, vinculis, ſervituti, & captivitati pro liberando Benjamin. Quid Joſeph? perſonam judicis deponit & voce

Gen. 44.

magna clamat: *Ego ſum Joſeph frater vſter*, Geneſ. 45. n. 4. Uſque modo tamquam ad alienos judex ſeverus, at ubi tanta charitas reſplendet, non judex, ſed frater eſt. Pulchrè Theodoret qu. 105. & ait: *Experiri volens animum fratrum, & liquido noſſe, an Benjamin calumniam paſſum defenderent; ob id in ejus ſaccum ſcyphum abſcondit: At ubi non tantum patrocinari, ſed & pro eo certare illos perſpexit, perſonæ ejus, qui imperaret, depoſita, fraternum vultum exhibuit.* Quandiu dubitat de eorum fraterna charitate, ut judicem ſeſe oſtendat, at ubi vidit eos pro fratre tam fervidè decertare ad vincula uſque, & carceres: *Perſona ejus, qui imperaret, depoſita, fraternum vultum exhibuit.*

Geneſ. 45.
Ubi fraterna charitas nullus index neceſſorius.
Theod.

QUÆSTIO XIII.

Quare modo Moïſes de afflictione populi agit, & non antea?

148. *Difficultas quæſtionis.* EXtitit Moyſes uſque ad quadrageſimum ætatis annum in aula Pharaonis, & per hos annos videns crudelem, & barbaram tyrannidem Pharaonis, & duritiem eorum, qui præerant operibus, tamen Moyſes ad hæc ſemper obmutuit, nec ad minimum ullam actionem fecit; at verò modo egrediens viſitans fratres ſuos pro vindicando uno ab injuria *fecit ultionem percuſſo Ægyptio*; unde illi tam novus, & repentinus zelus?

149. *Pauperi maximè ſibi conſulunt.* D. Ambr. Quandiu erat Moyſes in aula, & ſi apud ſe tantam damnaret crudelitatem, tacebat tamen; at ubi corpore, & animo egreſſus ab illa eſt, ſtatim miſerabilium patrocinium ſuſcepit, eorum cauſas agit, & illatas injurias ulciſcitur. D. Ambroſ. lib. 2. de Cain cap. 4. *Interfecit Moyſes Ægyptium, & fugax factus eſt de terra Ægypti, ut declinaret ejus terræ tyrannum, ſed non ante illum interfeciſſe Ægyptium, niſi prius in ſe abdicaſſet regalium luxum bonorum.* Expende ultima verba, quandiu erat in regali aula, & ſinu, & ſi bene oppreſſiones agnoſceret tacebat; at ubi corpore, & animo receſſit ab ipſo regali luxu egreſſus ad fratres miſerabilium miſeretur, omnia contemnens juxta Apoſtol. Hebræor. 11. omnem eorum tutelam aſſumens, ut eos liberaret.

150. *Qui in Regis aula pauperum non miſeretur.* Ad ſuum dilectum ait Anima ſancta, Cantic. 8. num. 1. *Quis mihi det te fratrem meum ſugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, & deoſculer te.* Eum exoptat non inter ſuaviſſima, ac dulciſſima matris ubera, ſed foris, ac extra illa, ut ejus colloquiis fruatur, & ſibi opem habeat, & illi in ſuis neceſſitatibus ſubveniat, tunc eum maximè ad miſerandum inveniat. Ad hoc tendit D. Ambroſ. lib. de inſtitut. Virgin. Dum anima ſancta exoptat Chriſti adventum, & ait: *Vide illum intus, quod in ſinu eſt Patris: cognoſce illum foris, quando nos quærit; ut redimat, foris tibi factus eſt, ut mihi intus eſſet: Idem ferè habet Philo referens ad paſſionem.*

D. Ambr.
Philo.

Actor. 7. *n.* 29. Fugit autem Moyſes in verbo iſto, & factus eſt advena in terra Madian, ubi generavit filios duos.

Num. 30. Et expletis annis quadraginta apparuit illi in deſerto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi.

Num. 31 Moyſes autem videns, admiratus eſt viſum, & accedente illo, ut conſideraret facta ad eum eſt vox Domini, dicens.

Num. 32. Ego ſum Deus Patrum tuorum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob Tremefactus autem Moyſes non audebat conſiderare.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VII.

Verſ. 29. FUgit autem Moyſes in verbo iſto. Arabic. *Fugit ad hujuſmodi ſermonem.* Æthiopic. *Propter hunc ſermonem timuit.* Syriacus: *Factus eſt inquilinus.* Vatabl. *Peregrè habitavit.* Explicat Textus: *In terra Madian*, à qua Medianitæ, & Vrbs quædam fuit condita à Madian filio Abrahæ ex Cætura, Geneſ. 25. n. 2. Moyſes duxit uxorem filiam Jethro Sacerdotis, qui ut advertit Euſebius lib. 9. de Præpar. Evangel. cap. ultimo ex Demetrio hiſtorico, erat ex progenie Abrahæ per Jeſſan, & Cætura, Geneſ. 25. n. 3. ex ea habuit Moyſes duos filios Gerſan, & Elieſer, Exod. 18. n. 3. Jethro autem Sacerdos erat hoc tempore Idolorum, poſtea videns mirabilia, quæ fecit Deus in Ægypto per Moyſen, factus eſt Sacerdos veri Dei Exod. 18. num. 12. 151.

Arabic. Æthiop. Vatabl. *Madianita à quo?* Gen. 25. Euſeb. Gen. 25. Exod. 18.

Verſ. 30. *Expletis annis quadraginta.* Arabicus: *Cum abſolviſſet annos quadraginta*, ut notat Lyran. à fuga Moyſis de Ægypto, agebat tunc Moyſes annos octoginta; hos autem quadraginta annos tranſegit Moyſes paſcendo oves, meditando & contemplando Dei mirabilia. Pererius vult, quod hoc tempore compoſuerit librum Job, & librum Geneſeos, ut Hebræos in Ægypto oppreſſos conſolaretur. 152.

Arabicus. Lyran. Perer.

In deſerto montis Sina. In Exod. 3. n. 1. dicitur in monte Horeb. Mons Sion, & Horeb in radice eſt idem mons, poſtea in ſummitate dividitur in duos colles, unus dicitur Horeb à voce Hebraïca ſignificante ſiccitatem, vel ſolitudinem; alter dicitur Sion reducta ſignificatione à nomine Hebraico, quod idem valet, ac copia, ſeu multitudo ruborum, notant Adrichomius, & alii Horeb propriè eſſe partem, vel jugum eminens montis Sion. 153.

Exod. 3. *Mons Sion & Horeb.* Adrich.

Apparuit Angelus. Syriac. *Viſus eſt ei Angelus.* Exod. 3. dicitur *Apparuit ei Dominus.* Re vera Angelus erat, ut ait hic D. Stephanus agens, & loquens in perſona Dei, non Patris, nec Spiritus ſancti, ſed Dei Filii; denotabatur ibi quomodo ipſe deſcendit de Cœlis ad terram, ut nos liberaret à captivitate Dæmonis, ita D. Chryſoſtom. in præſenti S. Juſtin. contra Tryphon. Tertullian. lib. 2. contra Marc. D. Hilarius lib. 4. de Trinit. D. Ambroſ. lib. 1. de fide. Angelus autem iſte communiter exiſtimatur, quod fuerit Sanctus Michaël; ſicut enim olim fuit cuſtos Synagogæ, ſic & nunc eſt Eccleſiæ Sanctæ Dei. 154.

Syriac. Exod. 3. *In perſona Dei Filii.* D. Chryſoſt. D. Juſtin. Tertull. D. Hilar. D. Ambr.

In igne flammæ rubi. Syriacus: In igne, qui ardebat in rubo. Arabicus: *In flamma ignis Rhamni.* D. Chryſoſt, *Flammæ incendio.* In rubo materia valde facilis, & apta ad comburendum, ad majorem evidentiam miraculi. *In flamma ignis.* Ignis non fuit tantum apparens, ſed verus, & realis, aliàs deciperetur Moyſes, & ex aëre circunjacente excitatus fuit ab Angelo, in cujus medio apparebat illud ſymbolum, ſeu imago Angeli, quæ plus ſuper ipſum ignem reſplendebat. 155.

Syriac. Arabic. D. Chryſoſt.

Verſ. 31. *Moyſes autem videns admiratus eſt viſum* Arabicus: *Demiratus eſt ſpectaculum*, Æthiopic. *Admiratus eſt horrorem ejus*, quem ex viſione concepit, nam, ut ipſe dixit, Exod. 3 n. 3. *Vadam, & videbo* 156.

Arabic. Æthiop. Exod. 3.

viſionem

viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. Cum de ſe facilis ſit combuſtibilis, de quo plura in quæſtion.

157. Cur dicitur Deus horum. Verſ. 32. *Ego ſum Deus Patrum tuorum, Deus Abraham.* Non dixit: Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, Jacob. Sed in ſingulis peculiariter ſe nominat Deum. *Deus Abraham, Deus Iſaac*, & ac ſi glorietur Deus de tantis, ac talibus ſervis, & peculiariter dicitur *Deus eorum.* Primo quia toto mundo ardente in idololatria Deum coluerunt; Secundo, quia ad hos tres promiſſa fuit terra Canaan, ad quam Deus per Moyſen Hebræos ducebat. Tertio quia his tribus maximè ſe Deus beneficum oſtenderat multa bona ſuis poſteris promittens. Quarto, quia in his tribus maximè reſplenduerunt virtutes, in Abrahamo fides, & obedientia; in Iſaac animi puritas cum contemplatione; in Jacob laborum tolerantia cum patientia, & conſtantia.

158. Syriac. Arabic. Æthiop. *Tremefactus Moyſes non audebat conſiderare.* Syriacus: *Non audebat intueri viſum.* Arabicus: *Non auſus contemplari.* Æthiopic. *Tremuit, & obſtupuit*, ob celſitudinem juſſionis rem novam, & non viſam, quod rubus arderet, & non combureretur, & quod Angelus in medio ignis plus reſplendeſceret ſuper ipſam flammam, tandem ob reverentiam tantæ viſionis tremefactus eſt.

QUÆSTIO XIX.

Quare D. Stephanus tantum hic dilatatur in rebus, ac laudibus Moyſis?

159. Actor. 6. Tres primarati nes. QUinque intervenerunt cauſæ, ob quas D. Stephanus tantum hic ampliatur, & maximè in laudibus Moyſis; Primo quia Judæi oppoſuerunt contra Stephanum, Act. 6. n. 11. quod ipſe dicebat verba blaſphemiæ in Moyſen, & in Deum, id eſt, ejus legem, oſtendit totum eſſe falſum; nam Moyſen maximè honorificat, cujus inagualia tam a npla, ac talia extollens refert. Secundo nil contra legem, quam multum veneratur, utpote datam per manum Angeli, hoc cap. num. 37. Tertio dixerunt citato cap. 6. quod ipſe Stephanus loquebatur contra locum Sanctum, ſcilicet Tabernaculum Dei, ac Templum, oſtendit totum eſſe à veritate alienum, teſtificatur factum à Moyſe juxta Dei ordinationem & templum ædificatum à Salomone infra in hoc cap. à n. 44.

160. Sugillatur Judæorum crudelitas. Quarto Moyſis exemplo tanti benefactoris, toties tamen à populo contempti, repulſi, exaſperati, & ad mortem, ac lapides expetiti, tacitè ſugillat ingratitudinem Judæorum in Chriſtum, à quo, tot, & tantis beneficiis, & ſanctiſſimis præceptis inſtructi; tamen eum poſt varias perſecutiones, & contumelias, in Cruce inter Latrones crucifixerunt, propter quod D. Stephanus in fine hujus orationis eos vocat proditores, & homicidas, patrumque ſuorum imitatores.

161. Teſtimonium de Chriſto. Quinto ut illius tam magni Prophetæ præclarum, ac manifeſtum de Chriſto teſtimonium, quod proferre volebat, commendabilius, acceptabiliuſque redderet. Unde ita de Moyſe ſermonem concludit: *Hic eſt Moyſes, qui dixit filiis Iſraël, Prophetam ſuſcitabit vobis Deus, fratribus veſtris, tamquam me ipſum audietis.* Infra n. 37. nempe Chriſtum D. omnium Prophetarum Principem, quem audietis diſſolvens peccata, & dans verba ſalutis æternæ.

162. Cant. 2. De Chriſto D. ait divina Sponſa: *En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per Cancellos.* Cantic. 2. n. 9. Septuaginta legunt: *Proſpiciens per retia.* D. Ambroſ. *Eminens ſuper retia.* Erat homo in mundo maximè laqueis, ac retibus peccatorum colligatus, carnalium concupiſcentiarum catenis irretitus, & non habebat unde à tot ligaturis ſe poſſet expedire, venit Jeſus filius Dei factus homo *Eminens ſuper retia*, ut in ſe purus, & liber ab omni labe, & fæce peccati, *Eminens ſuper retia*, ut noſtrorum peccatorum, ac prævaricationum tendicula, ac irritamenta, ut ille conculcaret, comminueret, ac diſſiparet, ſuoſque doceret talia vincula diſrumpere, ut cum ipſo valeant in vitam æternam evolare. D. Ambroſ. ſerm. 6 in Pſalm. 118. ſic ait: *Venit Jeſus ad laqueos. Omnes retibus tenebamur, nullus alium eruere poterat, cum ſe ipſum non poſſet eruere. Talis ergo neceſſarius fuit, qui vincula generationis humanæ non teneret: Is ſolus erat Jeſus, qui cum hujus carnis ſe circumdediſſet vinculis, captus non erat, non erat alligatus, ſed diſrumpens illa, atque diſſolvens ad ſe magis vocavit Eccleſiam proſpiciens per laqueos, eminenſque ſuper retia, ut & ipſe diſceret vinculis non teneri.* A Jeſu præſentia omne peccatum deſtruitur. D. Ambr.

Sylveira in Acta.

163. Cant. 2. Ubi Jeſus, peccatum deſtruitur. Ab eadem ſimilitudine, ac metaphora non diſcedamus: ait divinus Sponſus animæ ſanctæ, Cantic. 2. n. 10. *Surge, propera amica mea, formoſa mea, columba mea, & veni.* Quæ verba ſic legit D. Ambroſ. *Surge, veni proxima mea, noli timere retia, jam hiems præterit.* Jubetur quod non timeat retia peccatorum, & unde illi ſecuritas, ut talem à ſe amorem excutiat; quia Jeſus eminet ſuper retia; ad illa conculcanda, ac comminuenda, ita ut hyemalis, ac frigida peccatorum tempeſtas jam præteriit, ac diſſoluta eſt. D. Ambroſ. lib. de Iſaac cap. 4. ait: *Jure ergo retia timere non debet, cum is vocat ad ſe animam, qui tentamentis, & retibus mundi non poteſt capi; nam cum nos homines ambulemus in medio laqueorum per appetentiam eſcæ, retibus ſimul, & laqueis obnoxii ſumus. Ille in corpore poſitus retia non timebat, ſed eminebat ſuper retia, id eſt ſuper tentamenta mundi, & corporis paſſiones, imo & alios eminere faciebat.* D. Ambr.

QUÆSTIO XX.

Quare D. Stephanus ait in præſenti, quod Moyſes præ timore Pharaonis fugerit, cùm Apoſtolus dicat ipſum veritum non fuiſſe Regis præſentiam.

NUnc ait D. Stephanus, quod publicata, & manifeſtata morte Ægyptii à Moyſe facta, timens Pharaonem fugerit ipſe, ſicut etiam habetur, Exod. 3. n. 15. Hoc videtur repugnare cum Apoſtolo Hebræo. 11. n. 27. Ubi ait: de Moyſe, *fide reliquit Ægyptum, non eſt veritus animoſitatem Regis.* Timere, & non timere contradictoria ſunt, quomodo ergo hæc poſſunt cohærere? 164. Exod. 3. Hebr. 11.

Reſpondet D. Thomas ad citatum Hebræorum locum, & ait: *Dicendum quod in timore duo ſunt conſideranda, & unum eſt vituperabile, ſi propter timorem, aut fiat, quod non eſt faciendum, aut quod faciendum non fiat, ſic non timuit Moyſes, qui propter timorem non omiſit juvare fratres ſuos; alterum eſt laudabile, ſi quis ſalva fide refugiat periculum inſtans, ſicut Dominus præcepit diſcipulis ſuis,* Matth. 10. 23. *Cum perſequentur vos in Civitate iſta, fugite in aliam: Si quis autem ſalva honeſtate ſua poſſet vitare periculum, & non vitaret, ſtultus eſſet, & tentaret Deum.* 165. D. Tho. Duo conſideranda in timore. Matth. 10. 166.

Tamen Lyranus, Abulenſ. Pererius aliter explicant locum Apoſtoli: *Fide reliquit Ægyptum non veritus* Abulenſ. Lyranus. Perer.

animoſitatem Regis. Referunt ad egreſſum quando Moyſes reduxit Iſraëlitas de Ægypto fide plenus non timuit potentiam Regis, quod Deus eum adjuvaret faciens multa prodigia, & miracula contra Pharaonem.

167. At in præſenti loquitur D. Stephanus ob timorem iræ, ac furoris Pharaonis: Maximè inter viros fortiſſimos decantandus eſt David, qui de ſe ait: *Veniebat Leo, vel Urſus, & tollebat arietem de medio gregis: & perſequebar eos, eruebámque de ore eorum: & illi conſurgebant adverſum me, & apprehendebam mentum eorum, & ſuperabam & interficiebam eos.* 1.
1. Reg. 17. Reg. 17. n. 37. Quæ major virium fortitudo, ac robur, animique generoſitas, ac audacia, poteſt in uno homine excogitari, quam quod ipſe inermis occurrat Leonibus, atque Urſis, illoſque, aut ſuffocet eliſis faucibus, aut manibus in fruſta concerpens dilaceret. Unde de eo ſcribitur Eccleſiaſt. 47. n. 3. *Cum*
Eccl. 47. *Leonibus luſit, quaſi cum Agnis, & Urſis ſimiliter fecit, ſicut in agnis ovium in juventute ſua.* De quo aliquo alio homine talia ſcribuntur? Ubinam talis fortitudo inveniri poteſt? & tamen tam magnanimus vir, qui ad prælium exiit cum Goliath, ſæpè
Fortes timent ex cautela. ſæpius fugit à facie Saul, 1. Reg. 18. n. 10. & cap. 22. n. 1. & multoties alibi Adrichom. in tribu Juda 201.
Adrich. ait: *Fugiebat David; non ex puſillanimitate, ſed ex cautela.* Plus timenda ira, & furor unius maligni hominis, quam rabies, ac ſævitia omnium Beſtiarum, ac ferarum etiam Leonis, & Urſi, & qui hos contemnebat ab indignatione unius hominis toto pectore recedit, ac fugit.

168. Hæc autem ſæva, & crudelis durities communiter invenitur in Regibus, ac potentatibus, ut in Pharaone erga Iſraëlitas, in Saule erga David. Ait Joan.
Apoc. 17. in Apocalypſ. 17. n. 13. *Vidi mulierem ſuper beſtiam coccineam, plenam nominibus blaſphemiæ, habentem capita ſeptem, & cornua decem; & mulier erat circundata purpura, & coccino.* Nonne ſufficiebat, quod
Crudelitas in legibus. mulier eſſet induta purpura, ad quid inſuper coccino, rubeus, & ſanguineus color, ut denotetur quod purpura regalium tyrannorum ſemper ſitiens eſt in humanum cruorem, ut ipſi in omnium perditionem regnent. Rupertus lib. 10. in Apocalypſ. & ait: *Recte*
Rupert. *cum purpura ſociatur coccinum dicendo, & mulier erat circundata purpura, & coccino; quia profectò purpuram regnorum ſemper comitata eſt ignea crudelitas homicidarum.*

QUÆTSIO XXI.

Quare Deus apparet Moyſi in flamma ignis?

169. *Deus à mundo abdicatus apparet.* CUm Moyſes duxiſſet gregem ad interiora deſerti, apparuit ei Deus in flamma ignis in rubo, qui ardeat, & non comburatur, ut ait hic D. Stephanus, & dicitur, Exod. 3. n. 2. Cum tendit ad interiora deſerti ſegregatus ab hominum tumultu, ac frequentia, tunc dignatur videre Deum, ut expendit D. Gregor. Magn. lib. 23. Moral. cap. 5.
D. Greg.

170. Apparet Deus in forma ignis, quia, ut dicitur Deu-
Deut 4. teron. 4. n. 24. & ad Hebræos 12. n. 29. *Deus noſter*
Ad Hebr. 12. *ignis eſt.* De cujus ſimilitudine cum Deo latè agit
D. Dion. D. Dionyſius de Cœleſti Hierarchia cap. 15. & *pri-*
Cur Deus in igne. *mo*, ut ipſe ponderat ignis ſubtiliſſimus eſt, Deus puriſſimus Spiritus. *Secundo*, quia ut ipſe ait ignis eſt
D. Tho. D. Ambr. immixtus, & ſimpliciſſimus; talis eſt Deus, ut etiam
D. Auguſt. conſiderat D. Thomas in cap. 10. Iſai. *Tertio*, ignis eſt luciſſimus, Deus autem eſt lux immenſa D. Ambroſ. ſerm. 5. in Pſalm. 118. *Quarto*, ignis ſemper ſurſum fertur. Deus autem, ut ait D. Auguſt. q. 7. ex veteri Teſtam. ſemper ſuis inſpirationibus nos mente, ac contemplatione ſurſum elevat. *Quinto* ignis inflammat, & accendit, & calefacit, ſic Deus, ut ait Author. Catenæ.
Author Catenæ, cor noſtrum inflammat in ſui amore, ac cœleſtium. *Sexto* Deus apparet in forma ignis in rubo; quia tunc viridior apparet. Rubus ſpinoſa ſignificat peccatores, ad quos Deus tamquam ſeveritatem minans, venit, non ut conſumat, & perdat, ſed ut eos faciat germinare, ac virides floreſcere gratia, ut ait D. Ambroſ. in Pſ. 43. D. Ambr.

Septimo ſub forma ignis apparet Deus rubo inſidens: Valde multum damnum timendum erat rubo, 171. *Mala ex*
ex tanto igne in illo reſidente. At tota illa ignis *manu Dei ad ſalutem.*
flamma à Deo veniebat, & ideo non damnum, ſed D. Hilar.
multum bonum rubo offerebat, ut inde illuſtrior, ac viridior appareret. D. Hilarius lib. 12. de Trinit. & ait: *Moyſi in forma ignis oſtenditur Deus, ut naturæ creata tam potius ad ſpeciem, quam ad ſubſtantiam diſceres. Habuit tum in ſe poteſtatem conflagrandi, nec tamen naturalem ſuſcipiens urendi neceſſitatem, quia ſine rubi damno conflagratio ignis apparuit.* Ignis ut talis minatur combuſtionem rubo, ſed cum ignis ſit à Deo, non damnum, ſed multum emolumentum ſecum importat.

Magna ira flagrabat Satan ad Jobi perditionem, & 172.
ait ad Deum cap. 2. n. 5. *Mitte manum tuam, & tange os, & carnes, & tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi.* Petit Satanas ad perdendum Job, quod Job. 2.
Deus miſſa manu ſua eum tangat, multum inſipienter loquitur, quæ enim à manu Dei veniunt, non ad *Deus cum vulnerat, ſanat.*
perditionem, ſed ad perfectum conducunt. D. Am- D. Ambr.
broſ. in Pſalm. 36. ait: *Diabolus ſuo ſermone deceptus eſt, qui dixit: mitte manum tuam in eum, & videamus ſi in faciem te non benedicat; miſit Deus manum ſuam, & confirmatus eſt Job, cœpit benedicere, qui maledicere credebatur; ſanat enim juſtos cùm tangit, manus divina, non vulnerat* Diabolus ſua ipſius malitia deceptus eſt, poſtulat ut Deus ſua manu Job tangat, ut ipſum maledicat Deum, è contra accidit, Deum benedixit, multa patientia, & gratia adauctus duplicata bona obtinuit. *Cum tangit manus Divina non vulnerat.*

Diſponunt Phariſæi ſua depravata nequitia Chri- 173.
ſtum capere in ſermone, quærentes ab eo de tributo dando Cæſari, quibus iratus Dominus ait: *Quid me tentatis hypocritæ*, Matth. 22. n. 19. tam aſpero Matth. 22.
verbo eorum nequitia flagellatur, ad quæ verba ait D. Chryſoſt.
D. Chryſoſtom. in Catena D. Thomæ; *Dixit ergo eis: Hypocritæ, ut conſiderantes eum humanorum cordium cognitorem, quod facere cogitabant, perficere non auderent. Vide ergo quod Phariſæi blandiebantur, ut perderent, ſed Jeſus eos confundebat, ut ſalvaret; quia utilior eſt homini Deus iratus, quam homo propitius.* Chriſtus contra eorum depravatam *Ira Dei etiam nobis utilis eſt, & proficua.*
nequitiam ſe oſtendit iratum, declarans eorum cogitationes cordium penetrare, quod proprium Dei eſt, ut ita eorum malitiam, ac perverſitatem confundat, ut ipſi reſipiſcant, & ad ſalutem veniant; quia ipſa etiam ira Dei cum ſit Dei, valde proficua & utilis eſt homini: *Ut ſalvet, quia utilior eſt homini Deus iratus, quam homo propitius.*

QUÆSTIO XXII.

Quare Rubus ardebat, & non comburebatur?

UT ait hic D. Stephanus, & dicitur Exod. 3. n. 2. 174.
Rubus ardebat, & non comburebatur. Chaldai. Exod. 3.
Non conſumebatur. Oleaſter *Non comedebatur.* Quod Chald.
videns Moyſes, dixit: *Vadam, & videbo viſionem hanc* Oleaſter.
magnam. Quæ viſio dicitur magna, quod de aliis viſionibus

viſionibus communiter non dicitur in ſcriptura, & unde Moyſes tantam promeruit viſionem? Præclare D. Baſilius Seleucus orat. 26. *Moyſes, ut inquit Apoſt. Hebræor. 11. numer. 25. magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem: Cujus electione, ipſum Deus admiratus, ſe videndum offert viro tam cordati meriti.* Expende verba. *Cujus electionis ipſum Deus admiratus.* Adeo excelſum, & ſublime eſt, regnum contemnere præ ærumnoſa vita, & cum ærumnoſo populo affligi, ut Deus quoad ſpeciem videatur admiratus, ut pro tanto merito tam magnam concedat viſionem.

D. Baſil. Seleucus. Hier. 11. *Regni deſpectio valde mirabilis.*

175. Cur rubus arderet, & non combureretur, multæ ſunt rationes, & communes, quas breviter attingam. *Primo:* Rubus ſignificabat Hebræos oppreſſos, ac vexatos igne perſecutionum, ac tribulationum Ægyptiorum, ſed minime peribant, ac conſumebantur, ſed magis creſcebant, & augebantur, ita Philo Theodoret. & alii. *Secundo.* Deus apparet non in aliqua arbore magna, & nobili, ut Cedro, ſed in vili rubo, quia Deus nullam vilem conditionem reſpuit, ſed eam nobilitat, & exaltat, non ut pereat, ſed ut magis vireſcat, ac floreat D. Baſilius Seleuc. orat. 9. ait: Vilis rubus aſſumitur, qui ſuccenſæ flammæ obſiſtit.

Philo. Theod. *Vilis eligitur à Deo.* D. Baſil. Seleuc.

176. *Tertio*, Rubus cum flamma ſignificat juſtos, ac ſanctos, qui igne, ac flamma laborum perſecutionum, tormentorumque non conſumuntur, ac pereunt, ſed inde magis virent, ac floreſcunt. Ita D. Gregorius Niſſenus de vita Moyſis, ait Regius Vates Pſalm. 67. num. 14. *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi ejus in pallore auri.* Cleros à voce græca, id eſt *ſors*, ſi juſtus inter ſortes omnium diſcriminum, ac periculorum quietus dormiat velociſſimè illi adeſt divina columba Spiritus Sancti omni cum cœleſti dono, ac gratia in argento, & auro denotata, quibus dorſum ejus in verberibus, ac fuga exarmatur. Noſter Incognitus, Genebrardus.

D. Greg. Niſſenus. *Juſti laboribus non conſumuntur, ſed creſcunt.* Pſal. 67. Incogn.

177. *Quartò*, Rubus ſignificat Eccleſiam, quæ nulla adverſariorum flamma potuit imminui, ait Oleaſter: *Rubus habet ſpinas, ut oſtendatur, quod omnes, qui tetigerint eum à ſpinis pungendi, nullus enim cujuſcumque potentiæ, aut conditionis Eccleſiam unquam læſit, qui non maximas, & graviſſimas pœnas daret.*

Eccleſia.

178. *Quintò*, Ignis in rubo ſignificat Divinum Verbum in utero Virginali puriſſimæ, ac Sanctiſſimæ Deiparæ. Ita D. Gregor. Niſſen. orat. de Nativitate Chriſti, D. Leo ſerm. 1. de nativit. D. Hieronym. ſerm. de aſſumpt. D. Bernard. ſerm. in ſignum magn. Apocalypſ. 12. Et Eccleſia canit. Rubum, quem viderat Moyſes incombuſtum conſervatam agnovimus tuam laudabilem virginitatem, Sancta Dei Genitrix. Idem habet D. Hieronymus ſerm. de aſſumpt. Theodoret. Rupertus, & alii. Nam ſicut ignis deſcendens in rubo, nullum illi nocumentum intulit, ſed viridior factus eſt, ſic Deus noſter, qui ignis eſt, deſcendens in ſanctiſſimum uterum Deiparæ nullam illi intulit maculam, vel læſionem. Virgo concepit, Virgo peperit, imo in partu virginitas adaucta eſt, & ex umbra Mariæ habuit rubus virtutem, ut non combureretur ab igne. Ita Germanus Patriarcha Conſtantin. orat. in adoration. Crucis, & ait: *Neque rubus inconſumptus, & illæſus ſuavi in igne perduravit* (non tanquam à ſua natura), *ſed propter Mariam, quæ in mortali, & non ad corruptionem naturæ ignem Deitatis portavit.*

D. Niſſ. D. Leo. D. Hier. D. Brun. Eccleſia. *Deipara Virgo in partu.* German.

179. *Sextò*, Etiam hic dicimus præfigurari puram, ac Immaculatam Virginis Mariæ Conceptionem: Omnes filii Adæ flammâ peccati aduſti ſunt, ſed ſicut rubus umbra Virginis Mariæ, ut dixi ſuperiori numero, permanſit incombuſtus, ſic nec ulla flamma peccati eam attigit, eam Deo ſpecialiter præſervante: Unde ait D. Auguſt. lib. de natura, & gratia contra Pelagium cap. 63. *Excepta Sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini, cum de peccatis agitur, nullam prorſus habere volo quæſtionem, ſcimus enim, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere, ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum.*

Virgo Maria ſine peccato originali. D. Aug.

180. *Septimo*, Rubus vilis, humilis, & ſpinoſus denotat Chriſti humanitatem, quam ipſe multis ærumnis, moleſtiis, ac laboribus, tamquam ſpinis ſubjectam, ac circunſeptam, & humilem ſponte pro noſtra ſalute ſuſcepit, ſed ſicut ignis rubum, ſic Deitas humanitatem, ejuſque mortalitatem, ac infirmitatem non conſumpſit. D. Gregor. lib. 28. Moralium cap. 2. ait: *Per ſuccenſum rubum Moyſen alloquens Deus, quid aliud oſtendit, niſi quod ex illo populo exiret, qui in igne deitatis, carnis noſtræ dolores, quaſi rubi ſpinas ſuſciperet, & inconſumptam humanitatis noſtræ ſubſtantiam, etiam in ipſa Divinitatis flamma ſervaret.* Quo exemplo probat noſter D. Cyrillus contra Eutychetem duas naturas in Chriſto manſiſſe illæſas, integras, ac inconfuſas, ut extiterunt rubus, & ignis.

181. *Octavo*, In tali viſione apparet Deus Moyſi, quem inſtruebat, ut ducem, & gubernatorem ſui populi: Bonus prælatus debet eſſe ſicut ignis in rubo, debet ſicut ignis lucere ſapientia doctrinæ, ac etiam prudentia regiminis, & ardere calore charitatis, debet ſecum habere conjunctas ſpinas juſtitiæ, & ſeveritatis ad puniendum, ac caſtigandum errantes, ac inobedientes, quod argumentum late proſequitur Petrus Damianus opuſcul. 57. cap 3. exemplo Apoſtolorum Petri & Pauli, qui fuerunt maximè reſplendentes doctrina, & tamen Petrus punivit Ananiam, & Saphiram Actor. 5. & Paulus dicebat: *Vultis ut in virga veniam ad vos?* 1. Corinth. 4. n. 15.

Bonus prælatus cum ſapientia, & rigore. Damian.

182. *Nono*, Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædag. cap. 8. *Poſtquam verbum legem ferre, & cum hominibus verſari deſiit, myſticè rurſus ſpinea corona coronatur, veteris deſcenſus initium inſtaurans, ut quod primum per rubum verbum viſum fuerat, per ſpinam rurſus aſſumptam oſtenderet omnia eſſe unius potentiæ.* Deus olim liberaturus Iſraël, in quo præfigurabatur noſtra Redemptio à ſervitute Dæmonis, venit per ſpinas in rubo, tunc in executione myſterii per ſpinas illis coronatus implevit Joan. 19. n. 5. Oſtendens ex modo operandi, quod idem ſit Dominus, & ſine ſpinis noluit tantum opus perficere, docens, quod ſi illius fructum volumus aſſequi, per ſpinas ſit incedendum; magna enim ſine ſpinis, & ærumnis non obtinentur.

Clem. Alexand. Joan. 19. *Per ſpinas ad ſalutem.*

183. *Decimo*. Apparet hic Deus Moyſi *in flamma ignis de medio rubi.* Aliter ſeſe oſtentat Joſue 5. numer. 13. qui ait: *Vidi virum ſtantem contra ſe tenentem gladium evaginatum, qui dicebat ſum Princeps exercitus Dei.* In utroque loco apparet Angelus in perſona Dei, cur & tam diverſo modo? Moyſi in igne, Joſue in gladio: Rupertus lib. 1. in Joſue cap. 18. ait: *Moyſi apparuit Deus in flamma ignis de medio rubi, Joſue tamquam vir præliator, evaginatum habens gladium; Illi ſplendet facturo miracula, ignis apparuit: Huic mox cruenta bella facturo, evaginatum gladium tenens apparet.* Deſtinabatur Moyſes, ut ſplendeſceret claritate miraculorum, Joſue ut fulgeret potentia gladii, & prout uterque ſe exhibebat, in obſequio Dei, ſic & Deus illis ſimilem ſe exhibebat, ſplendenti miraculis in igne ſplendet, forti bellatori, bellator apparet.

Joſue 5. *Qualis homo Deo, talis ſe Deus illi exhibet.* Rupert.

184. Scribitur Geneſ. 32. numer. 24. de Jacob: *Traductiſque omnibus, quæ ad ſe pertinebant manſit ſolus,*

Gen. 32.

& ecee vir luctabatur cum eo uſque mane. Sub forma luctatoris apparet Deus Jacob, cur non potius in aliqua nube ſplendida, ut communiter dicitur de Abrahamo, quando Deus illi apparuit, vel in throno majeſtatis, ut Iſaïæ 6. ſed ſpecie luctatoris? Repræſentabantur in Jacob filii ejus Judæi, qui rigidè, & crudeliter obluctaturi erant, & ideo in eadem luctatoris forma ſe Deus illis exhibet. Noſter D. Cyrillus Alexandrinus epiſt. ad Anaſta. ait: *Patriarchæ Deus antea oſtenſus eſt, quod & homo futurus eſſet olim unigenitus ejus verbum, & quod obluctantem habiturus eſſet Jeruſalem, & quod coram eo non eſſent inceſſuri recte.* Expende illa verba: *Et quod obluctantem habiturus eſſet Jeruſalem*; quia Iſraëlitæ in Jacob repræſentati obluctaturi erant cum Deo, ideo & illis ſe Deus obluctatorem exhibet.

Quod quiſquis fuerit Deo, ſic Deum ſibi inveniet. D. Cyril.

185. Pſal. 101.

Conqueritur David Pſalm. 101. numer 12. *Dies mei declinarunt*, & cur viro præclariſſimo in omni virtutum genere, de quo dicitur à Deo *vir ſecundum cor ejus*, cur dies ſic declinaverunt, cùm ad vocem Joſue Sol, & Luna ſtetiſſent, & ad fletum Ezechiæ dies multiplicentur? 4. Reg. 20. numer. 5. Cur ergo Davidi clamanti non ſteterunt, ac multiplicati ſunt ejus dies? Elegantiſſimè D. Auguſt. ibi ait: *Potuerunt eſſe dies tui non declinantes, ſi tu à die vero non declinaſſes, Declinaſti, & accepiſti dies declinantes, quid mirum, ſi dies tui, facti ſunt ſimiles tuis. Ipſi ſunt dies delinantes, quia tu deviaſti*; Per id, quod homo eſt Deo, dies, & bona omnia erga eum menſurantur, ſtant cum ſtante, declinant cum declinante.

Dies declinant declinanti à Deo. D August.

Cap. 7. *num.* 33. Dixit autem illi Dominus, Solve calceamentum pedum tuorum, locus enim, in quo ſtas, terra ſancta eſt.

Num. 34. Videns vidi afflictionem populi mei: qui eſt in Ægypto, & gemitum eorum audivi, & deſcendi liberare eos, & nunc veni, mittam te in Ægyptum.

Num. 35. Hunc Moyſen, quem negaverunt dicentes, quis te conſtituit Principem, & Judicem: Hunc Deus principem, & redemptorem miſit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo.

Num. 36. Hic eduxit illos faciens prodigia, & ſigna in terra Ægypti, & in rubro mari, & in deſerto annis quadraginta.

Num. 37. Hic eſt Moyſes, qui dixit filiis Iſraël, Prophetam ſuſcitabit vobis Deus de fratribus veſtris, tamquam me ipſum audietis.

Num. 38. Hic eſt qui fuit in Eccleſia in ſolitudine cum eo, qui loquebatur ei in monte Sion, & cum patribus noſtris, qui accepit verba vitæ dare vobis.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

186. Syriac. Æthiop.

Verſ. 33. *Ait illi Dominus, ſolve calceamentum.* Syriacus: *Solve calceos tuos.* Æthiopicus. *Ejice calceamenta, quando conculcaverit hanc terram*; Hoc ei præcipit Deus, ut reverentiam exhiberet Divinæ Majeſtati in loco illo præſentiam ſuam exhibenti, & ut magna animi ſubmiſſione, ac veneratione accederet ad percipienda Dei oracula. *Locus, in quo ſtas, terra ſancta eſt.* Non ratione ſui, ſed præſentia Angeli apparentis in perſona Dei, de quo quæſtione ſequenti.

187. Syriac. Arabic. Exod. 3.

Verſ. 34 *Videns vidi afflictionem populi mei, qui eſt in Ægypto.* Syriacus: *Vidi oppreſſionem populi mei.* Arabicus: *Videns vidi damnum populi.* Hæc latius in Exod. cap. 3. à num. 6. Illa repetitio *videns vidi* ſignificat magnum, & peculiarem affectum, & Deus, cui omnia ſunt præſentia, dicitur videre oculo pietatis, & clementiæ, ut notat D. Baſilius Seleucus orat. 26. *Gemitum eorum audivi.* Arabicus: *Et audivi ſuſpirium eorum.* Æthiopicus: *tribulationem populorum.* Afflictio dat vires orationi, ejuſque oratio maxime evolat ad Deum, ut obſervat D. Gregor. relatus in Gloſſa, etſi cito non exauditur, ex eo eſt, ut meritum creſcat, & augeatur, ut notat idem D. Gregor. lib. 2. Moral. cap. 24.

D. Baſil. Seleuc. D. Greg.

188. D Chryſoſt.

Deſcendi, ut liberarem eos. D. Chryſoſtomus: *Ut eripiam eos.* locutio non propria, quaſi Deus de uno loco ſe transferat ad alium, cum ipſe ſit ubique, ſed eſt metaphorica, cum Deus in terra aliquid inſigne, ac ſpeciale operatur, ut obſervat D. Auguſt. lib. 16. de Civit. cap. 5. & ait: *Significat aliquid in terra fieri præter uſitatum naturæ curſum.* Fere ſimiliter Origenes homil. 4. in Geneſ. D. Hieronym. Theodoret. in cap. 1. Michææ. Dicitur ergo deſcendere Deus cum ſua potentia operatur ad liberandum Hebræos de tyrannide Pharaonis, ſicut deſcendere dicitur ad impediendam fabricam turris Babel Geneſ. 11. numer. 5. & ad delendam Sodomam Geneſ. 18. numer. 21. quamvis, ut bene notat Lyranus per reſpectum ad Angelum, qui loquebatur in perſona Dei bene competit aſcendere, & deſcendere de uno loco ad alium.

D. Auguſt. Origen. D. Hier. Theod. Geneſ. 11. Geneſ. 18.

189.

Et nunc veni. Si ipſe erat præſens, ad quid ei dicitur *veni*. Rupertus, & Lyranus dicunt, quod ipſe erat præſens corpore, non tamen animo: tamen ex magna obedientia Moyſis exiſtimo cum Lorino Joanne de Lahay, quod ipſe erat valde promptus ad omnia Dei mandata. Dicitur ei *veni* phraſis hebraica, ac ſi dicatur: Eia age, diſpone, & præpara te.

190.

Verſ. 35. *Hunc Moyſen, quem denegaverunt*, Graviter, & fortiter pungit hic D. Stephanus rebellionem, & contumaciam Judæorum, quia hunc Moyſen, quem Deus tot, & tantis ſublimavit miraculis, negaverunt, dicentes: *Quis te conſtituit Principem, & judicem?* Supra verſ. 27. & multoties in deſerto Numer. 15. & ſæpe. *Hunc Deus Principem, & Redemptorem miſit.* Syriacus: *liberatorem*, vobis contradicentibus, ac invitis, ut vos educeret de captivitate Ægyptiaca, ſic & nunc vobis invitis, & contradicentibus, negantibuſque conſtituit Deus Jeſum Chriſtum Redemptorem, ac Salvatorem totius mundi.

Num. 15. Syriac.

191. *Auxilium Angeli.*

Cum manu Angeli. Id eſt cum auxilio, ope, ac miniſterio Angeli, hæc enim omnia ſignificat manus, cum illorum omnium ſit inſtrumentum, ac proinde ope ipſius Angeli tot, & tanta mirabilia operatus eſt Moyſes in liberando Iſraele.

192. Syriac. Exod. 14.

Verſ. 36. *Hic eduxit illos faciens prodigia, &c.* Syriacus: *Dum edidit miracula, virtuteſque.* In Ægypto, ut patet Exod. à cap. 5. uſque ad 12. & in mari rubro diviſione aquarum, ac ſubverſione curruum Pharaonis Exod. 14. & ut teſtantur Paulus Oroſius lib. 1. Hiſtoria. cap. 10. & Gregor. Turon. p. 1. Hiſtor. cap. 10. ſuo tempore extare impreſſos in rubro mari tractus curruum, rotarumque orbitas: *Et in deſerto annis quadraginta* de quo agitur lib. Numer & Deuteron. ob eorum contumaciam non eduxit eos Dominus per viam rectam, ſed tamquam per gyrum.

Oroſius. Gregor. Turon.

193.

Verſ. 37. *Hic eſt Moyſes, qui dixit filiis Iſraël Prophetam* nempe Chriſtum Dominum Principem

omnium

Redarguit D. Stephanus Judæos. omnium Prophetarum. *Suſcitabit vobis Deus*, quo ergo pacto fingitis me adverſari Moyſi, dum Chriſtum à Moyſe promiſſum vobis denuntio, potius vos illi adverſamini, dum Chriſtum ab illo promiſſum, & præceptum, ut audiatis, & à me denuntiatum repellitis, & opprimitis. *Prophetam ſuſcitabit vobis Deus.* Explicatum eſt cap. 3. verſ. 22. q. 21.

194. Syriac. Arabic. Verſ. 38. *Hic eſt, qui fuit in Eccleſia in ſolitudine*, Syriac. Æthiopic. *Qui fuit in Congreg.* Arabicus, *qui fuit in cœtu* Hebræorum cum Angelo, qui illi aſſiſtebat dans verba vitæ, nempe decalogum, aliaſque Dei leges, quarum obſervatio ducit ad vitam æternam, ac gloriam.

QUÆSTIO XXIII.

Quare Deus mandat Moyſi ſolvere calceamenta pedum ſuorum?

195. *Ex malo Prælato etiam Deus dat voces.* EX Rubo clamat Deus ad Moyſen: *Solve calceamentum de pedibus tuis.* Rubus arbor ſpinoſa, agreſtis, & infructifera, & ex illa dat Deus Cœleſtes voces, quia ſæpe ex malo Prælato in rubo adumbrato dat Deus magna, & alta documenta ad ſalutem, & vitam. Mens eſt D. Ambroſ. lib. de Virginib. ait: *Haud dubitat, ut ex eo divinæ voces aliis profuturæ audiantur.* Ad quæſtionem.

196. *Cum magnâ reverentia.* Primo mandat Deus ſolvere calceamenta, ut ad illam magnam viſionem accederet, non tamquam ad materialem rubum, nec materialem ignem, ſed tamquam ad magnum, & altum divinum myſterium cum magna reverentia, veneratione, ac ſubmiſſione, & humilitate; hoc enim denotat, & ſignificat pedes diſcalceare. Ita Euſebius, Hugo Victorinus, Rupert. Cajetan. & ex hac ratione Angelus præcipit Joſue 5. numer. 15. calceos deponere, & Sacerdotibus Aaronicis mandabatur, ut nudis pedibus in tabernaculo inſervirent Exod. 3. num. 19. (Euſeb. Hugo. Rupert. Joſue 5. Exod. 30.)

107. Theod. Secundo, & ita hac de cauſa mandat Angelus Moyſi calceamenta deponere, ait Theodoret. q. 7. in Exod. *Et merito ut religioſiorem hac ratione Moyſen redderet.* Tertio ut ita Moyſes tanta religione, veneratione, humilitate, ac etiam ſpinarum compunctione mereretur tam ſublime, & altum myſterium intueri, ac contemplari, & mereretur magnam poteſtatem faciendi miracula accipere, mereretur quoque altum gubernatoris munus, ac ducis totius Populi. Petrus Damian. lib. 3. epiſt. 8. *ad illa obtinenda tanta compunctio requiritur.* (*Per ſpinas merentur magna.*)

198. Theod. Quarto Theodoretus arguens contra Hæreticos orat. de Chriſti Nativit. habita in Concilio Epheſi tom. 6. cap. 10. ait: *Tu Deum ex rubo loquentem, Moyſique dicentem: Ego ſum Deus Abraham, audiens, & ipſum Moſen pronum adorantem cernens; credis, non ignis, qui cernebatur, ſed Dei tantum, qui loquebatur, rationem habens*: Moyſes magno affectu currebat tamquam ad rubum, & ignem materialem, clamat Deus: Solve calceamenta, ut ita multa reverentia attendat, non ad ea, quæ oculis videntur, ſed ad Dei voces alta myſteria teſtificantes: *Non ignis, qui cernebatur, ſed ad Dei tantum, qui loquebatur rationem habens.* Quod maximè in omnibus fidei myſteriis eſt conſiderandum, ut non attendat ad oculis ac ſenſibus patentia, ſed ad Deum loquentem. In illo rubo ignito incombuſto inſinuabatur altum, & ſublime Incarnationis myſterium, eminentiſſima, ac integerrima puritas Sanctiſſimæ Virginis Mariæ, ut dixi ſuperiori quæſtione 22. quæ omnia tranſcendunt noſtræ mentis capacitatem. Bruno in Allegor. Tilm. *Ne appropies huc, ne quæras ea, quæ ſupra te ſunt, noli Virginis caſtitatem, noli Chriſti Incarnationem inveſtigare.* Similia habet Gualfrid. in iiſdem allegor. Tilm. (*Fidei myſteria non attendenda ſecundum ſenſus, ſed Dei verba. Puritas Dei pars tranſcendit noſtram mentem.* Bruno.)

Quinto D. Ambroſ. de fuga ſæculi cap. 5. *Tranſi ſicut Moyſes, ut videas Deum Abraham, Iſaac, & Jacob, & videas viſum magnum, ſed ſi videre vis, ſolve calceamenta pedum tuorum, ſolve vincula ſæculi, relinque calceamentum, quod terrenum eſt.* Calceamentum fit ex pellibus animalium, proindeque ſignificat quid terrenum, temporale, ac carnale, qui properat ad Cœleſtia, ac divina contemplanda, debet illa omnia à ſe abjicere, terrenis vale dixeris, ſenſum acuiſti, mentem excitaſti, ut alta, & ſublimia valeas penetrare. Arnold. tract. de ſeptem verbis Domini: *Conſecratum enim pectus doctrinæ, & veritati, ut intelligat, non debet ſæcularibus negotiis, ac actionibus, & lucris occupari.* 199. (*D. Ambr. Ad divina percipienda temporalia dimitte.* Arnold.)

Sexto, calceamenta fiunt ex pellibus animalium, quæ producuntur, ac creſcunt, ex eorum carne, ac ſanguine, & inde denotant temporales affectus carnis, & ſanguinis, deponendi, ut notant D. Hieronym. lib. 1. contra Jovinia. Theodoret. quæſtione 7. in Exod. Cum Moyſes vocaretur à Deo, ut legem Divinam populo daret; ipſumque duceret, ac gubernaret, recte ei mandatur calceamenta deponere, omneſque terrenos affectus carnis, & ſanguinis à ſe abdicare, ac alienare, à quibus maxime debet eſſe ſequeſtratus legis doctor, ac populi gubernator D. Ambroſ. lib. de Iſaac: *Dicitur ſolvere calceamenta pedum ſuorum, ut evocaturus Populum ad Dei regnum prius carnis exuvias deponeret, & nudo ſpiritu mentis incederet.* Ita ſimiliter Procopius. 200. (*Doctor, ac gubernator carnis affectus deponas.* D. Ambr.)

Septimò vocat Deus Moyſen, ut abjectis calceamentis incedat per terram inaquoſam, plenam ſpinis & tribulis acutiſſimis, mandat Joſue 5. n. 15. ut nudatis pedibus ingrediatur terram hoſtilem inimicorum; ſuis Apoſtolis, ut diſcalceatis pedibus Matth. 10. num. 10. peragrent per totum orbem, ſub torrido Cœlo, & alia ex parte frigido, inter ſerpentes, & Leones, cur ergo nudis pedibus, cùm exinde videantur multa pericula, & nocumenta inſurgere: Pro certo habet, quod cum Deus vocat, ne timeas ſpinas, nec inimicos, nec horrendas feras, & leones, inter hæc omnia lætus, & ſecurus vives abſque aliquo nocumento. Procopius ad caput 5. Joſue ait: *Securitatem pollicetur Angelus Joſue, quemadmodum Moyſi, diſcipulis autem Dominus; nec virgam, nec peram, nec calceos conceſſit, dedit eis poteſtatem calcandi ſemper ſcorpiones, & ſerpentes.* 101. (Joſue 5. Matth. 10. *Cum Deus vocat nullum periculum timendum.* Procop.)

Octavo: Mandavit Deus Moſi diſcalceare pedes; & eos inde ſemper diſcalceatos habuit per totam vitam, ut notat D. Gregorius Niſſenus orat. 11. in Cantic ait: *Nec Moyſes quidem poſtquam ex Divino mandato ſemel cadaveroſo pellium tegumento pedes ſuos exolvit, quo tempore in ſolo ſacro, & illuminato incedebat, calceamentis pedes deinceps cinxiſſe creditur.* Moyſes ſemel depoſuit calceamenta, inde ſemper nudis pedibus incedere voluit; qui enim ſemel curis ſæcularibus vale dixit, & qui ſemel nudam, & liberam ab omni carneo, & libero affectu animæ affectionem geſſerit, & qui ſemel ſanctitati ſtudere cœperit, ab ea nullo modo ceſſare, aut retrocedere debet. 202. (D. Greg. Niſſen. *A virtutis via, quem homo ſemel tenuit non deſiſtat.*)

Nono, compone modo Moyſen cum Abrahamo, Moyſi mandatur calceamenta ſolvere, quia terra, in qua ſtat, ſancta eſt. Abrahamus etiam in terra ſancta ſtabat, in qua erat ſacrificaturus filium ſuum, indeque proprio vocabulo appellabatur: *Dominus videbit.* Ipſaque terra à Deo ei eſt demonſtrata, pergebant ergo pariter & venerunt *ad locum, quem oſtenderat ei Deus.* Geneſ. 22. numer. 6. Et tandem ille locus deſignatus erat à Deo ad futurum Templum, & tamen Abrahamo in terra tam ſancta non mandatur 203. (Gen. 22.)

Evacuanda eſt mens à temporalibus ut divinis adimpleatur. mandatur calceos deponere, cur ergo Moyſi ? Moyſes veniebat ex Ægypto , terra immunda, cujus aliquem pulverem ſecum aſportabat,& adhuc in temporalibus detinebatur , paſcebat oves ſoceri ſui Jethro , & ideo locus ſanctus ei prohibetur , niſi abjiciat calceamenta, terrenos nempe affectus,At Abrahamus ab his maxime erat denudatus : *Exivit de terra ſua , de cognatione ſua , de domo patris ſui,* Geneſ.12.& ita ab omni carnali affectu erat ſequeſtratus , ut proprio filio ſuo non parceret , & illi , qui omnia creata à ſe abjecerat , merito locus ſanctus non prohibetur, ſed conceditur. Origenes homil.8. in Geneſ.& ait : *Moyſes cum veniſſet ad locum , quem oſtendit ei Deus , non permittitur accedere , ſed ante ei dicitur , ſolve corrigiam calceamenti de pedibus tuis ; Abrahæ nil horum dicitur , & Iſaac , ſed aſcendunt , nec calceamenta deponunt. In quo illa fortaſſis eſt ratio , quod Moyſes , quamvis eſſet magnus , tamen de Ægypto veniebat , & erant aliqua mortalitatis vincula pedibus ejus annexa ; Abraham vero nihil horum habet , ſed venit ad locum , ædificat altare.* Dico etiam , quod cum Abrahamus pergeret ad ſacrificandum filium ſuum , conſiderabat mortem Chriſti in tali ſacrificio præfiguratam , & contemplatione tanti myſterii , maxime diſpoſitus,ac præparatus erat , ut ad magna , & alta divina admitteretur.

Geneſ. 12. — Origen. — *Contemplatione mortis Chriſti elevamur ad magna.*

204. Decimo , Mandat Deus Moyſi ſolvere pedum calceamenta, cur non potius denudare caput , quod ſignum reverentiæ , ac venerationis valde frequens eſt apud omnes , ad quid pedum diſcalceatio , quod nulli antea dictum fuit ? Informabat Deus Principem , & Gubernatorem populi in optima , ac præclara gubernandi methodo, capitis operimentum fit ex lana ovium , quæ tondendo abſque ulla oppreſſione deſumitur , calceamenta vero ex animalium pedibus , quæ multa vi excoriando extrahitur : Bonus Gubernator à ſubditis exquirat , quæ levi , ac ſuavi tonſione haberi poſſunt , ea verò , quæ excoriando , ac deglubendo fiunt procul ſe abjiciat, & repellat : Hinc notat Concilium Pariſienſe ſub Gregorio X. lib. 2. cap. 1. Rex dicitur à rectè , ac ſuaviter regendo , tyrannus vero à vi,ac oppreſſione.

Princeps ſubditos non violenter,ſed ſuaviter regat.

205. Ruth. 4. Undecimo , Qui olim omni juri ſuo cedebat calceamentum extrahebat , & propinquo dabat , Ruth. 4.num. 7. Hinc Deus cum Moyſen ad ſe vocat,mandat ei calceamenta deponere ; qui enim à Deo vocatur , ut in terra ſancta vivat , ut ei debitum obſequium , ac famulatum præſtet , debet omni juri cedere , omnibuſque temporalibus vale dicere. Quod argumentum late proſequitur B.Antioch.homil. 73. *Dixit Deus Moyſi , ſolve calceamentum de pedibus tuis ; hoc eſt ſolve juſtificationem tuam carnalem; iſtam prudentibus , ac faſtum propriæ voluntatis , locus enim,in quo ſtas,terra ſancta eſt* ; late proſequitur.

Propria voluntati cedat,qui Deo ſervit. — Antioc.

206. Duodecimo , Per rubum inflammatum , ac incombuſtum diximus ſuperiori quæſtione denotari Sanctiſſimam Virginem Mariam , ejuſque illibatam puritatem , ſupremam , & altiſſimam ejus excellentiam , indeque merito mandatur Moyſi ſolvere calceamenta,quia ad tantam celſitudinem , ac majeſtatem contemplandam ab omnibus mundanis , ac terrenis mens eſt denudanda : cum magnalia Sanctiſſimæ Deiparæ tranſcendant omnem creatum captum Richardus de S. Laurentio lib. 10. de laudibus Virginis ſic ait : *Mens ſopita eſſe debet à curis ſæcularibus , ac occupationibus exterioribus , quæ videre appetit,id eſt intelligere dignitatem,& altitudinem Mariæ Virginis.*

Ad intelligenda Mariæ magnalia terrena dimitte. — Richard.

207. Apoc. 21. Clamat unus Angelus ad Joannem : *Veni oſtendam tibi ſponſam uxorem Agni , & ſuſtulit me in ſpiritu in montem magnum , & altum.* Apocal. 21. n. 9. & 10.Per hanc ſponſam uxorem Agni interpretatur Richardus à S. Laurentio lib. 5. de laudibus Virginis , Ipſam Sanctiſſimam Virginem , ait : *dici ſponſam , & uxorem , utpote omnibus titulis conjunctiſſimam Agno.* Dicam etiam , ut ibi dixi quæſtione 15. num. 125. Sponſa ea nuncupatur , quæ nondum ad conjugium venit , Deipara decantatur ſponſa ob ſuam eximiam puritatem , uxor tamquam fœcundiſſima , quæ quotidie ſua prece , ac interceſſione innumeros filios ſpirituales Deo generat , ac producit , tamen in rem noſtram , cur ad hanc videndam, & contemplandam Angelus Joannem elevat ſpiritu in montem altum,& ſublimem , quod ad percipienda ſublimia , & alta myſteria de morte, paſſione, ac Chriſti victoria , ejuſque poteſtate judiciaria factum non legimus in Apocalypſ. cap. 4. 5. & 11.cur ergo hic in ſublimem , & altum montem elevatur ? Magnalia Sanctiſſimæ Deiparæ ita noſtræ mentis tranſcendunt captum , ut ad tot , & tanta in una pura creatura contemplanda neceſſe ſit multum ſpiritu elevari , ac veluti ſuper ambitum tranſcendere. Ad illa verba Proverb. 31. num. 9. *Multæ filiæ congregaverunt divitias , tu ſupergreſſa es univerſas.* Sic ait D.Bonavent. in ſpeculo cap, 2. 8. ac 10. *Supergreſſa eſt Maria cunctas filias , ſupergreſſa eſt in natura , ſupergreſſa eſt in gratia , ſupergreſſa eſt in gloria univerſas filias, id eſt univerſas animas , & univerſas intelligentias , tam hominum ,quam Angelorum ſupergreſſa eſt.*

Richard. à S Laurent. — Apoc. 4. — *Deipara magnalia ſupra omnem intelligentiam.* — Prov. 31. — D. Bona.

Quæ eſt iſta , quæ aſcendit per deſertum , ſicut virgula fumi ex aromatibus mirrhæ , & thuris , & univerſi pulveris pigmentarii. Cantic. 3.num. 6. De Sanctiſſima Virgine admirantium vox eſt ſanctorum,ac juſtorum , ut interpretantur Caſſiodor. Aponius, Beda , & D. Anſelmus , vel Cœleſtium ſpirituum Angelorum , ut vult D. Gregor. Niſſenus homil. 6. Rupertus , & alii , tamen id mihi facit quæſtionem dum cœleſtes ſpiritus quærunt : *Quæ eſt iſta* , ſicut & Cantic.8.num. 5. nullus eſt, qui reſpondeat quæ, & qualis illa eſt , nam dum Chriſtus ingrederetur in gloriam,& mandatur portas tolli ad introitum ejus, & interrogatur : *Quis eſt iſte Rex gloriæ*; Reſpondent *Dominus virtutum , ipſe eſt Rex gloriæ* Pſalm. 23. 10. ſeu ut legit D. Hieronymus *Dominus exercituum ipſe eſt Rex gloriæ*.Dum de Beata Virgine quæritur : *Quæ eſt iſta ?* nullus reſpondet , & tamen de Chriſto reſpondent. De Chriſto Domino dicunt quod ſit *Rex virtutum , Rex exercituum* , quod eſt proprium Dei, ac quod ſit Deus , ut notant D. Auguſt. D. Remig. Noſter Incognitus , ipſumque Deum acclamant,qui eſt immenſum pelagus omnium perfectionum, indeque de eo decantant,omne id , quod dici , ac concipi poteſt;at totum , & ampliſſimum , quod reſplendebat in una pura creatura Virgine , non eſt methodus , nec phraſis , quæ de ea tantillum valeat inveſtigare,ac leviter attingere , huc refero , quæ pie, ac devote dixit doctus Idiota cap. 11. *Cum ad te ſe convertit noſtræ devotionis affectus , verba deficiunt, os comprimitur , lingua obmuteſcit , mens obſtupeſcit, ratio hæſitans inhæret , de te magis contemplandum, quam loquendum eſt , taceant de te Inſulæ , & omnes gentes mutam faciant fortitudinem ſuam.* Vide quæ dixi tom. 2. in Apocalypſ. cap. 12. q.55. 208.

Cantic. — Caſſiod. — Aponius — Beda. — D.Anſel. — D. Nyſſ. — Cantic. 8. — Pſal. 25. — D. Hier. — *Nullus intellect s creatus poteſt inveſtigare magnalia Virginis.* — Idiota.

Actor. 7. *n.* 39. Cui noluerunt obedire Patres noſtri , ſed repulerunt , & averſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum.

Num. 40. Dicentes ad Aaron. Fac nobis Deos,qui præcedant nos;Moyſes enim hic , qui eduxit nos de terra Ægypti, neſcimus quid factum ſit ei.

Num. 41.

Num. 41. Vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hoſtiam ſimulachro, & lætabantur in operibus manuum ſuarum.

Num. 42. Convertit autem Deus, & tradidit eos ſervire militiæ Cœli, ſicut ſcriptum eſt in libro Prophetarum: Nunquid victimas, & hoſtias obtuliſtis mihi annis quadraginta in deſerto domus Iſraël?

Num. 43. Et ſuſcepiſtis tabernaculum Moloch, & Sydus Dei veſtri Rempham, & figuras, quas feciſtis, adorare eas, & transferam vos trans Babylonem.

Num. 44. Et tabernaculum teſtimonii fuit cum Patribus noſtris in deſerto, ſicut diſpoſuit illis Deus loquens ad Moyſem, ut faceret illud, ſecundum formam, quam viderat.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IX.

209. Syriac. Æthiop. Lyranus. Vatabl. Æthiop. Num. 14.

Verſ. 39. *Qui noluerunt obedire Patres veſtri.* Syriac. *Noluerunt ad eum mentem adver[t]ere.* Æthiopic. *Spreverunt eum.* Advertit Lyranus quod hic facit corollarium de rebellione Judæorum, *Reverſi ſunt cordibus in Ægyptum.* Vatablus, *Deſiderio Ægypti flagrarunt.* Æthiopic. *Converterunt verba ſua ad terram. Ægypti, non ſolum dolentes quod eos educeret de Ægypto,* Exod. 14. num. 11. *Quid hoc facere voluiſti, ut educeres nos de Ægypto,* ſed etiam omni affectu volebant revertere in Ægyptum, & dicebant: *Conſtituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum.* Numer. 14. num. 4. Unde de tam conſtanti rebellione maxime conqueritur Deus: *Tentaverunt me jam per decem vices, & non obedierunt voci meæ,* citat. Numer. 14. n. 22.

210. Syriac. D. Chryſoſt. D. Cyrill. Exod. 32.

Verſ. 40. *Dicentes ad Aaron; fac nobis Deos, qui præcedant nos,* Syriacus: *Qui præeant nobis.* Recte D. Chryſoſtom. D. Cyrill. Alexandr. homil. de prodit. Judæ exclamant: *Incredibilis eſt hæc inſipientia, & ſtupiditas, cum effrænata quadam, & contumaci diffidentia, atque recentium beneficiorum nullo modo ferenda oblivio:* Et dicunt, *Moyſes autem hic,* loquuntur tamquam per contemptum, tamquam de ingrato homine: Ingratitudo ſemper ignorat ſuum benefactorem, de his late Exod. 32. n. 1. & 2.

211. Syriac. Æthiop. Syriac. Arabic.

Verſ. 41. *Et vitulum fecerunt.* Syriac. *Proinde fecit eis vitulum.* Æthiop. *Fecerunt vitulum fuſilem,* quia Aaron ad hoc faciendum coëgerunt & aurum ei miniſtrarunt, in quo graviter peccavit, quia facere idolum eſt intrinſece malum; quia debebat potius mortis periculo ſe exponere, quam idolum fabricare, quamvis ex tumultuante, & furibundo populo aliqualiter ejus culpa poteſt minui. *Et lætabantur in operibus manuum ſuarum.* Syriacus: *Oblectaverunt ſe,* Arabic. *Exhilarati ſunt* circa idolum, quod fabricaverunt, cantantes; ſaltantes, & convivia agentes, quæ latius referuntur Exod. 32.

212. Vatabl. Syriac. D. Tho. Pſal. 104. D. Aug.

Verſ. 42. *Convertit autem Deus, & tradidit eos ſervire militiæ Cœli.* Vatabl. *Avertit ſe ab eis Deus,* Syriac. *Averſus eſt Deus ab eis.* Alii *Retraxit ſe ab eis:* ergo cum dicitur convertit, & tradidit eos, intelligitur active, non poſitive impellendo, ſed permiſſive, & occaſionaliter, deſerendo eos ſua gratia, & auxilio, & objiciendo occaſiones, & hoc in pœnam ſuarum iniquitatum, ac peccatorum, & in hoc ſenſu dicitur: *Peccatum eſt pœna peccati* D. Thom. 1. 2. q. 87. art. 2. & dicitur Pſalm. 104. n. 25. *Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus.* D. Auguſt. ibi: *cor eorum ſponte malum, & invidum convertit ad odium.*

213. Pagnin.

Militiæ Cœli. Pagninus: *Ut colerent militias Cœli,* id eſt Solem, Lunam, & Stellas, quæ in phraſi Scripturæ militiæ Cœli dicuntur, quia cùm ſint multæ, ſunt tamquam ordine diſpoſitæ, ac ordinatæ, tamquam exercitus, & unaquæque manet in ſuo loco, & omnes ad nutum Domini ſui ſunt paratæ.

214. Amos. 5. Levit. 9. Num. 7. *Cur dicitur non ſacrificaſſe in deſerto?* D. Hier. D. Chryſoſt. Rupert.

Sicut ſcriptum eſt in libro Prophetarum locus deſumptus ex Propheta Amos cap. 5. numer. 25. Sed quomodo hoc verum; nam in conſecratione Aaronis obtulerunt victimas Levit. 9. num. 7. & in dedicatione Tabernaculi Numer. 7. num. 2. Reſpondent primò D. Hieronym. Albertus, Rupertus, & hic in Actibus D. Chryſoſtom. Beda: quod non obtulerunt ſponte, ſed, ut coacti, ac obligati à Moyſe, obſequium non voluntarium ſuum valorem deperdit. Lyran. Vatabl. Arias dicunt, quod Hebræi in deſerto rara, & pauca ſacrificia obtulerunt, quia verſabantur in continua peregrinatione, nec certi erant de ſtatione ad unum diem, quia movebantur ad motum Angeli columnam moventis, ob quam cauſam non fuerunt circumciſi in deſerto Joſuël. 5. numer. 7.

215. *Propria expoſitio.*

Dicam etiam, præmiſit D. Stephanus ſuperiori verſ. 41. quod execrabili vitulo fecerunt ſacrificia, cum multa lætitia, ac jucunditate: ait ergo Deus: Non mihi obtuliſtis victimas in deſerto, eadem nempe feſtivitate, ac ſolemnitate, ut feciſtis diabolico idolo multa cum lætitia.

216. Syriac. Alii Amos 5. D. Hier. Lyra.

Verſ. 43. *Et ſuſcepiſtis tabernaculum.* Syriacus *Portaſtis tabernaculum.* Alii *Portaſtis conopæum,* quod erat operimentum tabernaculi; locus etiam deſumptus eſt ex Amos cit. cap. 5. num. 25. *Moloch,* vel *Melech,* id eſt *Rex eorum,* id eſt Saturnus, vel Jupiter, vel Sol, qui in Cœleſti militia, ut Principes eminent, *& Rempham,* id eſt Lucifer, ſeu Stella Veneris, de quo quæſtione ſequenti. *Et transferam vos in Babyloniam.* Apud Amos habetur: *Trans Damaſcum.* D. Hieronym. reſpondet, quod S. Stephanus potius reſpexit ad ſenſum, quam ad verba; Iſraëlitæ enim captivi ducti fuerunt trans Damaſcum apud Aſſyrios, & ſimul fuerunt trans Babyloniam, de quo ibi Lyra, & alii.

217. Syriac. *Cur tabernaculum teſtimonii.*

Verſ. 44. *Tabernaculum teſtimonii fuit cum Patribus noſtris.* Syriacus: *Ecce tabernaculum Patrum noſtrorum in deſerto fuit.* Ecce oſtendit Divus Chryſoſtomus falſo ſibi imponi eſſe blaſphemum contra Dei templum, quod dicit eſſe factum, & ordinatum ex diſpoſitione Divina Tabernaculum teſtimonii, ſeu fœderis, dicebatur teſtimonii, quia in eo erat arca, in qua erat Urna, Manna, in teſtimonium beneficiorum, quæ eis dedit in deſerto, erantque in ea tabulæ legis, quæ teſtabantur Dei voluntatem, & quid eis Deus præceperat, & quidquid Deus ab eis exigebat.

218. Arabic. Exod. 26. D. Hier.

Ut faceret illud ſecundum formam, quam viderat, Arabicus: *Juxta delineamentum, & figuram, quam viderat.* Deus Ideam, & exemplar Moyſi oſtendit in monte Sina, & juxta eam illud fabricavit; ſic enim eſt ei mandatum: *Inſpice, & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt.* Exod. 26. numer. 1. Cujus tanta erat diſpoſitio, fabrica, architectura, ac magnitudo, ut notat D. Hieronym. epiſt. 1. cap. 28. ut dicatur, quod totus orbis in eo erat deſcriptus.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XXIV.

Quare D. Stephanus Luciferum appellat Rempham ſtellam obſcuram, & tenebroſam?

219. Dıvus Stephanus arguens perverſitatem Judæorum, quia derelicto cultu veri Dei à quo tot, & tanta beneficia receperant, adorarunt Solem, Lunam, & Stellas, & præcipue ſplendidiſſimum Sydus, quod D. Stephanus appellat Rempham, quod Interlin. Beda. Lyran. Baeça. Sydus Interlinealis, Beda, Lyranus, ac M. Didacus de Baeça lib. 6. de Chriſto figurato lib. 11. cap. 8. §. 2. & alii tenent eſſe Luciferum matutinum, ſeu Auroram, quæ ante Solem fulgentiſſime reſplendet, quam etiam multo tempore coluerunt Turcæ, Conſtan. ac Sarraceni ſub nomine *Cobar*, ut memorat Conſtantinus Imperator lib. de adminiſtratione Imperii ad Romanum filium cap. 14.

220. Quæſtio tamen eſt cur tam ſplendidum Sydus appellatur à D. Stephano *Rempham*, quod Theod. Scoliaſ. Oecum. Theodoſius, & ejus Scholiaſtes, ſimul & Oecumenius dicunt *Rempham verè eſt ſpecies tenebrarum*; quæ tamen cohærentia datur inter fulgentiſſimum Sydus; unde ergo venit in mentem D. Stephano tam ſplendidum aſtrum, quod tenebras diſſipat, dum mane ſcintillat, tenebras appellare, ac dicere.

221. Expende, ait D. Stephanus: *Sydus Dei veſtri Rempham, figuras, quas feciſtis, ut adoraretis eas.* *Honor indebitus non honorat ſed deprimit.* D. Ath. Cum autem ſydera tamquam quid divinum cœperunt ab hominibus coli, ac adorari ex tam indebito cultu, cœperunt apud homines obſcurari, ac obtenebrari, ut non ſint fulgentiſſima ſydera, ſed denſa, ac colligi novæ tenebræ mentes obſcurantes, ac obtenebrantes: Ad hæc pulchrè ait D. Athanaſius oratione in Paraſceve, hæc habetur apud Grethſer tom. 2 de Cruce; & ait: *Magnum quidem opificium eſt Cœlum; magnum quoque Angelorum natura eſt: cum hic Sol contendens, & terra, ſed cum hæc omnia pulchra imprimis fuerint, homo tamen eorum pulchritudinem deturpavit immoderata venerationis abundantia injuriam in ipſis, quæ coleret, molitus? cum enim in res conditas admirationem contuliſſet, quæ rerum conditarum modum ſuperaret, & excederet, ignominiam iis, quæ coleret, effudit.* Cultus, & dignitas diſconveniens, & improportionata non inſervit ad honorem, ſed ad injuriam, & opprobrium: *Ignominiam iis, quæ coleret, effudit.*

222. Luc. 15. Prodigus reverſus ad patrem exclamat, *Pater peccavi in Cœlum, & coram te.* Luc. 14. numer. 20. Quod contra Patrem peccaverit, Deumque offenderit, facile intelligitur, ſed in quo extitit ejus peccatum, ac offenſa contra Cœlum, cujus aſtra magno cultu, ac reverentia venerabatur, ut tamquam Deum adoraret, in eo graviter offendit, quod adoraret; immodicus honor, ac improportionatus non *Honos improportionatus injurioſus.* D. Chryſolog. extollit, ſed deprimit, & in contumeliam, & injuriam illius, cui tribuitur, vertitur. D. Chryſologus ſerm. 5. ait: *Peccavit in Cœlum, dum in Cœlo Solem, Lunam, ſydera Deos eſſe blaſphemat, & hæc eadem profanat adorando.* Vide ſupra cap. 1. q. 39. n. 276. 277. 278. & cap. 3. expoſit. 8. n. 94.

Act. c. 5. num 45. Quod & induxerunt ſuſcipientes Patres noſtri cum Jeſu in poſſeſſionem gentium, quas expulit Deus à facie Patrum noſtrorum uſque in diebus David.

Num. 46. Qui invenit gratiam ante Deum, & petiit ut inveniret tabernaculum Deo Jacob.

Num. 47. Salomon autem ædificavit illi domum.

Num. 48. Sed non excelſus in manufactis habitat, ſicut Propheta dicit.

Num. 49. Cœlum mihi ſedes eſt; terra autem ſcabellum pedum meorum: Quam domum ædificatibitis mihi dicit Dominus, aut quis locus requietionis meæ eſt?

Num. 50. Nonne manus mea fecit hæc omnia.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE X.

Verſ. 45. *Quod induxerunt Patres noſtri.* Syriacus: *Quod quidem tabernaculum* 223. Syriac. *etiam introducendo introduxerunt.* Iſta repetitio ſignificat magnam vehementiam, multumque ardorem Hebræorum in transferendo tabernaculum: Illud autem tabernaculum dicebatur, in quo arca tenebatur incluſa: Unde apud nos locus, in quo Sacra Euchariſtia habetur, dicitur tabernaculum, ut Maſius. Alia loca obſervat Maſius ad cap. 3. Joſue: & ubi nos habemus *Suſcipientes Patres noſtri*, alii legunt: *Portantes*; quia ad tranſitum Jordanis ſtupendo miraculo Sacerdotes portaverunt Arcam Joſue 3. num. 12. ſicut ad expugnandam Jericho Joſue 6. n. 6.

Cum Jeſu, ſeu Joſue, quo ſignificabatur, quod 224. cum Jeſu Chriſto nobis datur ingreſſus in Cœleſtem patriam: In poſſeſſionem gentium, eos introduxit Joſue in terram Chanaan, quæ erat poſſeſſio gentium: Uſque in diebus David, ſeu ut clarius habet Græcus. Græcus: *Uſque ad dies David*; nam tabernaculum Moyſis perſeveravit uſque ad dies Davidis; ipſe enim David per filium Salomonem pro tabernaculo mobili, & anguſto Moyſis decrevit facere templum firmum, ſtabile, valde amplum, & magnificum.

Verſ. 46. *Qui invenit gratiam apud Deum.* Syriacus: *Qui invenit miſericordiam in conſpectu Dei.* 225. Syriac. Arabicus: *Qui pactus fiduciam apud Deum:* qui gratus fuit Deo, & dilectus ab ipſo *petit, ut inveniret tabernaculum.* Petiit, ut Deus deſignaret ei locum ad ædificandum templum, & tanta vehementia, ut ediderit votum non ingrediendi propriam domum, donec à Deo acciperet locum demonſtratum à Deo Pſalm. 131. numer. 2. *Votum vovi Deo Jacob, ſi introiero in tabernaculum domus meæ, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.* Pſal. 131.

Hunc locum poſtulavit David à Deo ſibi oſtendi, 226. cum peſtis valdè horrenda ſæviret in populum. 2. Reg. 24. & tunc per Gad Prophetam intellexit, velle 1. Reg. 24. Deum in eodem loco, & colle, in quo Davidi apparuit Angelus gladium vibrans, id eſt in monte *Moria*, ubi Deum offenſum ſibi placaverat, ubi illico ſacrificium obtulit, & emit aream Ornam Jebuſæi, cæteraque omnia ad ſacrificandum, templum comparavit, atque congregavit.

Deo Jacob, ſicque dicitur citato loco Pſalm. 131. 227. num. 2. & peculiariter dicitur Deus Jacob quia fuit Pſal. 131. primus, qui fecit ſimile votum, & erexit lapidem, qui dicebatur domus Dei Geneſ. 28. num. 22. & cum Gen. 28. dicitur Deus Jacob; intelligitur etiam Deus Patrum ſuorum Abraham, Iſaac.

Verſ. 47. 48. *Salomon ædificavit domum, id eſt* 228. templum. 48. *ſed non excelſus in manufactis habitat.* Syriac. *At altiſſimus ille non habitat.* Arabicus: *Ex-* Syriac. Arabic. *celſiſſimus*; Deus cum ſit infinitus, incomprehenſibilis, & immenſus ubique eſt, & omnia replet, & hic D. Stephanus refutat errorem Judæorum exiſtimantium Deum eſſe affixum ſuo templo. Unde Chriſtus

Joan. 4. Chriſtus Dominus dixit Samaritanæ : *Vos dicitis, quia Hieroſolymis eſt locus, ubi adorare oportet* Joan. 4. numer. 20. Deus enim, cum ubique ſit, ubique adorari poteſt; Deus tamen propriè, & formaliter habitat in ſemetipſo in ſua Divinitate, & immenſitate, effectivè, ac demonſtrative in toto mundo, ac in templis, prout Deus in eis vult honorari, coli, ac adorari, & ob talia obſequia ibi peculiariter exaudit noſtras preces, ac orationes.

229. D. Tho. Dicitur autem Deus; *Altiſſimus, Excelſiſſimus*, ut ait D. Thomas ad cap. 31. Job. verſ. 28. quia ille ſolus, & nullus alter venerandus eſt ſupremo, & alto latriæ cultu. *Sicut Propheta dicit* Iſaïam intelligit.

230. Syriac. Verſ. 49. *Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum.* Syriac. *Cœlum mihi thronus ſit, & terra ſuppedaneum.* Locus deſumptus eſt ex Iſaïa 66. n. 1. & ex eo probant omnes Patres Deum eſſe immenſum ubique, & omnia implere; *Cœlum mihi ſedes*, ſeu thronus, ſic & multis in locis Pſal. 10. n. 9. *Dominus in Cœlo ſedes ejus*, Pſal. 102. n. 19. *Dominus in Cœlo paravit ſedem ſuam.* Dicitur Cœlum ſedes ejus, quia ibi electis ſuam Divinitatem oſtendit, gloriamque, & hoc indicat *ſedere.* (Iſaïæ. 66. Pſal. 10. Pſal. 120.)

231. Matth. 5. *Terra autem ſcabellum pedum meorum.* Sic etiam ait Chriſtus D. Matth. 5. n. 35. *Nolite jurare, neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus*, & dicitur ſcabellum pedum ejus, quia terra eſt quid minimum, ac inferius, veluti ſub pedibus ſuppoſita, ut ait D. Thomas, & in ea minora oſtendenda præbet Deus, quam in Cœlo. (D. Tho.)

232. Syriac. 1. Reg. 8. *Quam domum ædificabitis mihi.* Syriacus : *Quam ædem*, tamquam ſi dicat (explicat Lyranus) nullam, ſed tantum ad hoc, quod ibi fiat Deo oblatio orationum, ac ſacrificiorum, ut dixit Salomon 3. Reg. 8. *Aut quis locus requietionis meæ* : tamquam ſi dicat, nullus creatus eſt, nam Deus habitat, & quieſcit in ſe ipſo antequam mundum crearet per infinita ſæcula, in ſe ipſo habitabat, & quieſcebat, & per mundi creationem nihil ei denuò advenit, neque in illo aliqua mutatio facta eſt, cum ipſe ſit immutabilis.

Actor. 7. *n.* 51. Dura cervice, & incircuncifis cordibus, & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicut Patres veſtri, ita & vos.

Num. 52. Quem Prophetarum non ſunt perſecuti Patres veſtri, & occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu juſti, cujus vos nunc proditores, & homicidæ fuiſtis.

Num. 53. Qui accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum, & non cuſtodiſtis.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE XI.

233. Syriac. Arabic. D. Chryſoſt. Æthiop. Verſ. 51. D*Ura cervice, & incircuncifis cordibus, & auribus.* Syriacus : *Duri cervice, & auditu*, Arabic. *O quorum duræ ſint cervices.* D. Chryſoſt. *Incircuncifis labiis.* Æthiopic. *Incraſſati cordibus, & ſurdi auribus.* Tria notat D. Stephanus in Judæis. Prima, quod ſint *dura cervice*, id eſt obſtinati, inflexibiles, & obdurati, qui nolunt Evangelio obedire, ſumpta metaphora à vitulis, qui jugum cervici impoſitum rejiciunt. Secundo *Incircuncifis cordibus*, id eſt cor, & aures habetis, pelle, ac tegmine infidelitatis obductas, & non vultis circuncidere, & auferre à vobis, & hoc cor obduratum, ac lapideum notabat in eis Deus per Ezechiel. 36. n. 3. Tertio, *& auribus*, ut legit Æthiopicus *ſurdis*, nempe obduratas
Ezech. 36
Sylveira in Acta.

habentes, in hujus rei ſignum Conſtantinus Imperator, ut refert D. Chryſoſt. homil. 2. contra Judæos juſſit eis amputare auriculas, & in hujus rei Symbolum D. Petrus Malchum valde ſollicitum in Chriſti comprehenſione amputavit auriculam dexteram, ut denotaretur Judæos perdituros aurem dexteram ad percipienda Chriſti myſteria. D. Chryſoſt.

Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis. Syriacus : *Vos in omni tempore Spiritui Sanctitatis obſtitiſtis.* in quo admonemur de noſtra libertate, ut docet Concilium Trident. ſeſſ. 6. cap. 5. *Sicut & Patres veſtri, ita & vos*, ut dicitur Pſalm. 27. n. 8. *Ne fiant ſicut patres eorum generatio prava, & exaſperans, quæ non direxit cor ſuum*, & non eſt creditus cum Deo ſpiritus ejus. 234. Syriac. Pſal. 27.

Verſ. 52. *Quem Prophetarum non ſunt perſecuti Patres veſtri.* Græcus habet : *Quem ex Prophetis.* Oſtendit Divus Stephanus ſuorum Patrum prævaricationem *Patres veſtri*, ut explicat Lyranus, pauci fuerunt, qui non perſequerentur, & occiderent eos, ſcilicet Prophetas, ut notat D. Hieronymus paſſim in prologo Prophetarum Iſaïæ, Jeremiæ, Ezechielis, &c. qui ferè omnes ab eis interfecti ſunt, ut oſtendi in Opuſculis opuſculo 1. reſol. 3. 235. Græcus. Lyran. Opuſcul.

Qui prænuntiabant de adventu Juſti. Græcus: *Qui prophetabant de adventu Juſti*, ſcilicet Chriſti Jeſu, qui antonomaſticè, ſimpliciter, & abſolutè omnibus modis eſt juſtus, & omnes in eum credentes facit juſtos, ideo à Daniele cap. 9. numer. 24. *Vocatur Sanctus Sanctorum, juſtitia ſempiterna*; ſic & Iſaïæ 45. n. 8. *Nubes pluunt juſtum*, Jerem. 23. num. 5. *Germen juſtum.* 236. Græcus. Daniel. 9. Iſaïæ 45. Ierem. 23.

Cujus vos nunc proditores, & homicidæ fuiſtis, Græcus *Occiſores*, quia per Judam eum prodidiſtis, & data pecunia eum emiſtis, ejus proditionem ſollicitantes, & vos eum proditum à Juda tradidiſtis Pilato, & Gentibus, ut ipſe Chriſtus prædixit : *Tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, ac crucifigendum* Matth. 20. n. 19. 237. Græcus. Matth. 20.

Verſ. 53. *Qui accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum.* Syriacus : *Per manum mandati Angeli*, Arabicus : *Secundum præſcripta Angelorum*, Oecumen. Iſidor. *Per diſpoſitiones Angelorum* D. Auguſt. de Civit. Dei cap. 20. *In dictis Angelorum.* Graviter, & valde opportunè hæc adjungit Divus Stephanus retorquendo argumentum contra ipſos Judæos; Ipſi accuſabant Stephanum tamquam legis contemptorem, ipſe verò oſtendit eam habere in magna veneratione, utpote datam per Angelum, & inde oſtendit ipſos, & Patres eorum eſſe legis contemptores, quia contra legis præcepta ipſi juſtum occiderunt, & patres eorum Prophetas, *& non cuſtodiſtis*, ut ait Chriſtus D. *Irritum* feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram Matth. 15. 238. Syriac. Arabic. Oecum. Iſidorus. D. Aug.

QUÆSTIO XXV.

Quare Divus Stephanus tam acriter invehitur in Judæos, cum valde lenis extiterit in exordio prædicationis, ac fine, ut pro eis etiam exoraret?

V*Alde lenis extitit Divus Stephanus in exordio ſuæ prædicationis, ut eos diceret: *Viri fratres, & Patres audite*, ut patet ex hoc cap. n. 2. cum eos quietos, & tamquam benevole audientes, vidit, benevole, ac placide cum eis agit, cum eos protervos, ac obſtinatos agnovit rigide in eos invehitur. Oecum. *Quia videbas illos non advertere animum his, quæ dicebantur.* Ut ergo obfirmatos eos vidit ſua in pertinacia rigide in eos invehitur, audacia, & fortitudine Apoſtolica, ut ſic eorum nequitiam magis contereret, ac comminueret; 239. Oecum. *Prædicator accommodat ſe auditoribus.*

Spiritus Apoſtolicus valde diverſis verbis utitur pro auditorum diſpoſitione, ut quos benevole allicere non poteſt, ſeveritate compeſcat. Vide quæ dixi tom.2.in Evang. cap. 10. q. 3.n.18.19.20.& tom.1. in Apocalypſ.cap.8.q. 4.n. 48. 49. 50.

240. Secundo, & notatu digniſſimum; modo tam dure increpat *dura cervice*, & ſtatim flexis genibus pro eis exorat: *Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum*, ut ſignificaretur, ait D. Auguſt. ſerm. 1.de S.Stephano, quod ipſe non habebat odio Judæos, ſed eorum malitiam, ac perverſitatem, in quo ſenſu ait Regius Vates: *Perfecto odio oderam illos*, Pſal.138.n.22. Perfectum odium non odit hominem, ſed peccatum.

Pſal. 138.

241. Tertio ad idem D. Auguſtin. Pſal. 132. & ait: *Quando debuit plus iraſci Stephanus, quando audiebatur, aut quando lapidabatur? Ecce mitis factus eſt cum lapidaretur, & ſæviebat cum audiretur. Venientibus in ſe lapidibus non victa eſt charitas, qua unguentum à capite deſcendebat.* Sapientiſſimus Medicus, ac Magiſter, primo leniter, ac ſuaviter agit, dicens: *Viri fratres, & Patres*, & cum nihil proficit ad ferrum ſeveritatis recurrit, *Dura cervice, & incircumciſis cordibus*, cum adhuc eos obſtinatos, & obduratos vidit pro ſua ferventi charitate ad Deum ſe convertens recurrit, ut eorum animos emolleſcat, & ideo omiſſo increpationis gladio, ſuave Chriſti unguentum adhibet, pro eiſque rogat: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum.*

D.Auguſt.

Pro obduratis ad Deum recurrendum.

232. Quarto, compone modo hanc acerbam, & duram reprehenſionem: *Dura cervice, & incircumciſis cordibus* Cum illa ſumma clementia, ac pietate: *Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum*; an cum reprehendebat, minus amabat quàm cùm pro eis orabat, an in prima reprehenſione erat aliquod odium adverſus rebelles? abſit, ſed totum erat ex ferventi charitate erga hoſtes ſuos. D. Fulgentius ſerm. de Sancto Stephano ait: *Neque enim fratres, exiſtimandus eſt Stephanus tunc inimicos dilexiſſe, cum pro eis oraret, & non dilexiſſe cum eorum incredulitatem arguendo corriperet, abſit hoc ab anima martyris ad Cœlum feſtinantis.* Ab anima ad Cœlum feſtinantis valde longe abeſt, quod in hoſtium amore aliquantulum tepeſcat, ſed maxime in eorum amore ferveſcit, ut cum ad Cœlum feſtinat omnes ſecum vult habere ſocios, ut cum ipſo Cœlum ingrediantur; & ſuæ Cœleſtis felicitatis vult eos ſecum habere participes. *Abſit hoc ab anima Martyris ad Cœlum feſtinantis.*

D. Ful.

In hora mortis charitas erga ſibi infenſos.

243. Quinto Stephanus ſi homicidas, & proditores vocat, quando eis ſalutem negotiatur: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum*, ſeveritatem illam, non odium, ſed charitas imperabat, cujus eximius affectus inter ſæviſſimas iras interdum, & aſpera relucet, & cohibere non poteſt, quin ſui radios emittat. Divus Chryſoſtomus homil. 17. in Acta ait: *Quod non ex furore locutus fuerit Stephanus, oſtendebat quando in cruciatibus pro illis orabat, & dicebat: Ne ſtatuas illis hoc peccatum, adeo non iraſcebatur illis, ſed dolebat pro illis, & mordebatur hæc dicens: Proditores, & homicidas.*

Inter magnas iras affectus amoris relucet.

D. Chryſoſt.

244. Ait Deus Moyſi: *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis.* Exod. 7. numer. 5. cur non potius illius fit Judex, ſed Deus, cur tantam ſupereminentiam Deus ſibi non reſervat, ſed etiam eam committit Moyſi? datur magna differentia, Judex poteſt inferre malum delinquenti, ſed non poteſt auferre, cùm non ſit ſupremus Dominus; at cum Deus talis ſit, ſolus ille poteſt removere malum, quod infligit. Divus Hilarius lib. 7. de Trinit. ait: *Ad Moyſen dictum eſt: Dedi te Deum Pharaonis, cum Cynomiam, quam immiſerat, abigit, cum grandinem poteſtate, qua evocaverat, avertit; cùm locuſtas ea virtute, qua invexerat, repulit, cum in operationibus ejus Magi confitentur digitum Dei eſſe, ſic Moyſes Pharaoni Deus datus eſt, dum timetur, dum oratur, dum punit, dum medetur.* Expende ultima verba *Dum punit, dum medetur*: talis eſt Spiritus Divinus, dum punit, ibi radios ſuæ pietatis, ac clementiæ oſtentat, effudit Deus iram ſuam in Ægyptum, ſed cum clementia, ut amoveri, ac ſuſpendi valeret.

Exod. 7.

D. Hilar.

Deus dum infert malum confert m delam.

Ait Regius Vates Pſalm. 74. numer. 9. *Calix in manu Domini vini meri plenus miſto, & inclinavit ex hoc in hoc, veruntamen fex ejus non eſt exinanita.* Alluſio ad peſtilentiam, quam miſit Dominus in Iſraëlem per tres dies ob numeratum populum, & non perduravit per unum integrum 2. Reg. 24. Cur ergo fæx illa non eſt exinanita; quis illam continuit? miſericordia nempe continuit Calicem ne totum effunderetur, ſemper Deus in omni ira ſua miſericordiæ recordatur. Divus Ambroſius in Pſal. 37. ait: *Plenus erat Calix ad terrendum, ad feriendum non eſt exinanitus; Plenus erat Calix, cum mors per triduum mandaretur, ſed occurrit Miſericordia Dei, tenuit manum Angeli, priuſquam Calicem iſtum exinaniret.* 245.

Pſal. 74.

Deus in ſuos nunquam effundit totam iram

D. Ambr.

QUÆSTIO XXVI.

Quare Divus Stephanus dum præſentes Judæos arguit, eorum parentes commemorat nequiſſimos?

Ait D. Stephanus in præſenti: *Vos ſemper Spiritui Sancto reſiſtitis, ſicut Patres veſtri, ita & vos, quem prophetarum non ſunt perſequuti Patres veſtri..... cujus vos proditores, & homicidæ fuiſtis.* Expende illa verba: *Ita & vos*, ut tam intolerabilis, & inveterata ſit veſtra malitia, ita ut cum ſanguine, ac ſucceſſione hauſta, ac participata, D. Chriſoſtomus ibi: *Et quod majus eſt, ſicut Partres veſtri, inquit, ita & vos.* Et quidem majus eſt, & intolerabilius, & ruinæ extremæ valde vicinum, quod cum ſanguinis propagatione propagentur, & vitia, ut videantur cum ipſa natura congenita, & inde valde difficiliter, ut evelli poſſint. 246.

Peccata, ex genere propagata.

Ait Chriſtus Dominus Matth. 23. numer, 31. *Væ Scribæ, & Phariſæi..... Itaque teſtimonium eſtis vobiſmetipſis; quia filii eſtis eorum, qui Prophetas occiderunt; & vos implete menſuram patrum veſtrorum, ſerpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis à judicio gehennæ.* Ad quæ verba ſic ait Divus Hieronymus: *Sicut de viperis naſcuntur viperæ, ſic de homicidis parentibus vos nati eſtis homicidæ.* Veniunt enim cum ſanguine mores. Illud in rem noſtram maxime eſt expendendum: *Quomodo fugietis à judicio gehennæ.* Cum in vobis malitia ita ſit congenita à majoribus: *Quomodo fugietis* juxta communem ſenſum Patrum; nullo modo fugietis à meo judicio, quo ego vos condemnabo ad ſupplicium Inferni ſempiternum tam propter meam, quàm propter mortem meorum diſcipulorum. 247.

Matth. 23.

Sed unde iſti miſeri, ac patres eorum in tantam nequitiam, ac ſtultitiam venerunt, ut interficerent Prophetas juſtos, & ſanctos, qui ad eorum ſalutem miſſi erant, quos eorum Patres maximè venerari, ac colere debebant, ait de eis Regius Vates Pſalm. 105. numero 37. *Immolaverunt filios ſuos, & filias ſuas Dæmoniis*, Quid magis execrabile, ac inhumanum excogitari poteſt, quam quod Patres contra omne naturæ jus filios jugularent, ac ſacrificarent Dæmonibus; ſed cum ad tantum nefas inaudita malitia 248.

Pſal. 105.

Unum peccatum aliud gravius ſecum importat. malitia pervenit, ibi non quievit, ſed ultra proceſſit, & ad aliud horrendum crimen ſe extendit, ut cum ferro armato, & gladio evaginato juſtos, ac Sanctos Dei occideret. Divus Hieronymus ad cap.
D. Hier. 57. Iſaiæ ait: *A parricidio liberorum, ad Prophetarum ſanguinem pervenerunt*, & ideo in Jeroſolymitanum excidium tot hominum millibus interfectis inciderunt.

249. Veniunt Angeli in Sodomam, ſtatim Sodomitæ inſurgunt, ut eis abuterentur, ita ut domum Loth, in quam ſe receperant, vallaverint, ut Angeli ad eorum manus pervenirent. *Tunc Dominus pluit ſuper Sodomam, & Gomorrham ſulphur, & ignem à Domino de Cœlo, & ſubvertit Civitates has, & omnem circa regionem.* Geneſ. 19. numer. 24. Cur Domine, non magis miſereris creaturæ? eſto quod Sodomitæ vellent abuti hoſpitibus Loth, tu valde benignus, & longanimis expectans peccatores ad pœnitentiam, cur hos non expectas, vel ſaltem cur ante tantum ſupplicium aliqua non præceſſit admonitio, ut factum legimus cum Ninivitis? *Adhuc &*
Jonæ. 3. *quadraginta dies & Ninive ſubvertetur*, Jonæ 3. num. 4. Cur etiam eis non conceditur aliqua reprehenſio, vel aliquod pœnitentiæ tempus? Ubi tantum excrevit eorum malitia, ut non tantum quieſcerent
Grandis pœna in addentes peccata ſuper peccata. ſuo nefando crimine in ſuos, ſed etiam extraneos, & alienos vellent ad illud adducere, & trahere: addendo, & multiplicando ſuis peccatis nova peccata, ex tanto criminis exceſſu, fiebat evidens, quod
D. Math. nulla admonitio proficeret, indeque in eos extrema ruina evolavit. D. Machar. homil. 4. ait: *Temporibus Sodomorum accidit; nam cum multa deliquiſſent, ne ſe converterent, poſtremo in tam grave peccatum ceciderunt ob peſſimum in Angelos initum conſilium, ut nullam poſtea pœnitendi facultatem habuerint, ſed perpetuo reprobati ſint: Impleverant terminum ſcelerum, imo etiam exceſſerant, quapropter Divino judicio incendio traditi ſunt.* Quod etiam probat exemplo Pharaonis, qui poſt decem plagas non quievit, ſed inſecutus eſt Iſraëlitas per medium maris, à quo ſuffocatus
Exod. 14. eſt, Exod. 14.

QUÆSTIO XXVII.

Quare lex dicitur data per diſpoſitionem Angelorum?

250. ALiqui Codices habent per diſpoſitiones, per mandata, & præcepta Angelorum, per Ange-
Magiſter. ſentent. los Magiſter ſententiarum, D. Chryſoſtomus, Oecumenius, D. Ambroſius, Theophylactus, Euthy-
Galat. 3. mius, Primaſius, & alii, multi in Epiſt. ad Galatas
Heb. 2. cap. 3. numer. 19. & epiſt. ad Hebræos cap. 2. num.
Verus. Angelus. 20. Ubi dicitur *Lex ordinata per Angelos*, per hos Angelos intelligunt Moyſen, Aaron, & Joſue; Tamen D. Auguſt. D. Hieronym. D. Anſelm. Theodoret. Gloſſa, & alii veros, ac proprios Angelos interpretantur, qui ſunt adminiſtratorii ſpiritus miſſi à Deo, ut ait Apoſtolus Hebræor. 1.

251. Divus Stephanus hic, & Apoſtolus citatis locis
Unus Angelus. dicunt in plurali *per Angelos*, & D. Stephanus in hoc cap. 7. numer. 35. & 38. loquitur in ſingulari *In manu Angeli, cum Angelo*, Revera unus fuit
Multi miniſtri. Angelus, ſcilicet Michaël, tamen dicitur in plurali ad majorem auctoritatem reconciliandam, ut ſæpe Reges loquuntur. Deinde quamvis Angelus loqueretur nomine Dei, etiam multi Angeli inferiores videntur in hoc negotio intervenire ad excitandum ignem, fumum, fulgura, tonitrua, & tubarum ſonitum, aliaque prodi-

gia, quæ ibi intervenerunt. Exod. decimo nono. Exod. 19.
252. Et recte dicitur cum diſpoſitione, ſeu per diſpoſitiones, quas obſervavit Angelus in lege tradenda: Nam primo dedit legem naturalem, ſeu Decalogum, & in hoc dando illa tria, quæ pertinent ad Dei honorem, deinde alia, quæ ſpectant ad proximum Exod. 20. Secundo Tradidit leges judiciales cap. 21. 22. Tertio leges Ceremoniales cap. 25. & ſequentibus. *Magna & alta diſpoſitio.* Exod. 20. 21. 22.

253. Deinde Angelus ante dandam legem multa, & magna diſpoſuit, ut omnes ablutis veſtibus ſe purificarent, ac mundarent, & ut ex monte exirent ignis, fumus, tonitrua, & fulgura, & cum Moyſes deſcenderet portans legis tabulas, maximè reſplendebat ejus facies, ita ut *filii Iſraël non intenderent in faciem ejus*. 2. Corinth. 3. num. 13. quæ omnia maxime inducebant ad magnam reverentiam, venerationem, ac promptam obedientiam, ac obſervationem erga legem. *Ad obſervationem legis multa diſponuntur.*

254. Tandem, & maximè ponderandum, quod ait Divus Stephanus: *Qui accepiſtis legem in diſpoſitionem Angelorum.* De hac lege data ab Angelo nomine Dei audiendus eſt Salvianus lib. 1. Salvian.
de Gubern. Dei, & ait: *Adde tonitrua, adde fulgura, terribiles buccinarum Cœleſtium ſonos, tremendum undique totius aeris fragorem ..... loquentem quominus Dominum, diſcentem populum, ac mixtis pene hominibus, atque Angelis unam Cœli, ac terræ Scholam.* In quonam eſt iſta Schola Cœli, & terræ, in qua magna, & alta doctrinæ dantur documenta? Angelus nomine Dei, & ex mandato Dei dabat legem, & tot, ac tanta commovebat in monte, ut inde diſcerent homines Dei mandatis obedire: Angelus, ut obediens Deo dabat legem tot, ac tantis ſignis: ergo etiam homines tot, & tantis tenebantur legi etiam eſſe obedientes; unde *mixtis pene hominibus, atque Angelis una Cœli, ac terræ Schola* conſtrueretur. *Prælatus quod imperat in ſe exequatur.*

255. At hac data lege non diſcedamus: Cùm Deus deſcenderet in monte Sion, ut daret legem populo Iſraëlitico: *Cœperunt audiri tonitrua, micare fulgura, & nubes denſiſſimas operire montem, clamorque buccinæ vehementius perſtrepebat, totuſque mons fumabat, eo quod deſcendiſſet Dominus ſuper eo in igne, & aſcenderet fumus ex eo quaſi ex fornace.* Exod. 19. numer. 16. & 18. quæ verba ponderans Philo Hebræus lib. 1. Decalogi ait: *Interea, ut par erat in præſentia Numinis omnia perſtrepebant prodigioſis tonitribus aures obtundentibus, coruſcabant fulguribus micantiſſimis, ſonus tubæ inviſibilis è longinquo exaudiebantur, &c.* Et ad quid tàm extraordinaria omnium elementorum commotio? ſubdit ipſe Philo: *Oportebat enim ad Dei adventum turbari mundum omnibus ſuis partibus, & exciri ad miniſterium.* Deſcendebat Deus leges condens, ac promulgaturus, omnes mundi partes concutiuntur, elementa commoventur tamquam ad promptum obſequium præparata, ſi forte aliquid eis mandatum ſit, & tamquam præſto ſe exhibentes ad ſui Domini famulatum, inde conſuetos naturæ terminos tranſiliunt, ſic Deo alto judicio omnia diſponente, ut ab inſenſibilibus elementis informentur homines in debita, & prompta obedientia ſuo conditori. Exod. 19. Philo. Hebr. *Obedire Deo diſcant homines ab elementis.*

Actor. 7. *num.* 54. Audientes autem hæc, diſſecabantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum.

Num. 55. Cum autem eſſet plenus Spiritu ſancto intendens in Cœlum, vidit glo-

riam Dei & Jeſum ſtantem à dextris Dei, & ait : Ecce video Cœlos apertos, & Filium hominis ſtantem à dextris Dei.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE XII.

256. Syriac. Arabic. Verſ. 54. *AUdientes autem hæc diſſecabantur cordibus ſuis.* Syriacus : *Repleti ſunt furore intra ſe, & fremebant.* Arabicus: *Ægre tulerunt, & eorum corda acerbo dolore affecta ſunt.* Æthiop. Æthiopic. *Incraſſati cordibus.* Ex Græco legunt multi: *Diſſerrabantur*, præ furore, ira, ac indignatione, D. Chryſoſt. tamquam veluti ſerra ſcindebantur; quia, ut notat D. Chryſoſt. omni affectu volebant occidere Stephanum, & cum accuſarent eum, ut blaſphemum contra legem, videbant eum legem laudantem, ac extollentem tamquam ab Angelo datam, inde nulla erat cauſa ad ipſum accuſandum, ac interficiendum, unde tàquam canes rabidi ſtridebant dentibus in eum.

257. Syriac. Æthiop. Verſ. 55. *Cum eſſet plenus Spiritu ſancto* Syriacus: *Cum eſſet plenus fide, & Spiritu Sanctitatis.* Æthiopicus : *Cum plenus eſſet Spiritus Sanctus ſuper Stephanum.* Introducitur hic Stephanus cum nova gratia, noviſque donis Spiritus Sancti, illiuſque illapſu ad eum in tanta adverſariorum contrarietate corroborandum. Syriac. D. Greg. Niſſen. *Intendens in Cœlum* Syriacus : *Suſpexit in Cœlum.* D. Gregor. Niſſen. *Intentis oculis in Cælum contuitus :* terrena omnia ut vilia deſpiciens oculis animæ, & corporis totus in Cœlum ferebatur.

258. *Vidit gloriam Dei*, non Eſſentiam Divinam, ut aliqui dixerunt, ſed quandam imaginem valde magnificam, ac auguſtam, & ſummopere nitentem, quæ quandam Dei ſpeciem repræſentabat, inſtar ſupremi regis vel Judicis judicantis : *Et Jeſum ſtantem* cum ſuo naturali, ac glorioſo corpore, ſtabat tamquam dux pugnaturus cum ſuo milite Stephano, ut advocatus rogans pro eo ad Patrem, & tamquam Rex, aut quaſi Agonotheta, bravium cœleſtis gloriæ oſtendens, ac exhibens martyri ſuo in ſtadio.

259. *Ecce video Cælos apertos*, vel ut multi volunt quaſi quendam hiatum Cœli, & in eo Chriſtum Dominum ſe viſibiliter oſtendentem, vel ut mihi probabilius eſt, ejus oculus per virtutem Dei ſupernaturalem, elevatus eſt, quaſi omnes Cœlos patentes penetravit, provectuſque eſt uſque ad Cœlum Empyreum, ibique ipſum *Vidit ſtantem à dextris Dei*, ſeu, ut multi codices habent, *à dextris virtutis Dei*, hoc eſt ſtantem cum multa gloria, & majeſtate. De hac Cœli apertione dixi tom. 1. in Evangel. lib. 3. cap. 2. q. 15.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare D. Stephanus, nec attendit in ſe, nec in ſuos perſecutores, ſed ſolum in Cœlum?

260. MAgna conſideratione dignum quod dicitur in textu Stephanus *cum eſſet plenus Spiritu Sancto intendens in Cœlum vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem.* Stephanus in Cœlum intendens Jeſum videt & contemplatur, cur non etiam oculos in ſe convertit, cur etiam eos non conjicit in perſecutores ſuos, ſed omnibus his omiſſis totus eſt intendens in Cœlum. Adverte ad id, quod immediate ante dicitur: *Cum eſſet plenus Spiritu Sancto.* Cum ergo totus à Divino Spiritu ageretur, ac moveretur, totus rapiebatur ad Cœleſtia dona, illarumque meditatione nil de corpore cogitabat, quod expoſitum erat ſuis inimicis, ut lapidibus illum confringerent, ac dirumperent. Petrus Damianus ſerm. de S. Stephano ait: *Simul ſignanter intellige conſecutionem verborum; Plenus eſt Spiritu Sancto, & ſic intendit in Cœlum, quia, qui Spiritu Divinitatis afflantur conculcatis terreſtribus, coeleſtibus inhiant, & æternis.* Qui animum elevat ad Divina, temporalia contemnens faſtidit, & ſolum Cœleſtia quærit.

Qui cœleſtia contemplantur, terreſtria deſpiciunt. — Petrus. Damian.

261. Divus Ambroſius ſerm. in feria 5. poſt Paſcha pulchram quæſtionem excitat inter D. Stephanum, ac Magdalenam, nam ut ſcribit Joan. 20. n. 11. *Magdalena ſtabat ad monumentum foris plorans; dum ergo fleret inclinavit ſe, & proſpexit in monumentum, & vidit duos Angelos in albis ſedentes.* Inter Angelos ſtabat Magdalena, & à lachrymis non poterat temperari, quia Jeſum non inveniebat, nec videbat: At D. Stephanus ſtans inter crudeliſſimos, ac furibundos hoſtes, *videt Jeſum ſtantem à dextris.* Stephanus inter frementes hoſtes tamquam Leones videt Jeſum, & Magdalena inter placidos, & feſtivos Angelos in albis Jeſum non videt; Stephanus elevavit oculos in Cœlum. *Video Cœlos apertos*, & inde videt Jeſum, at Magdalena oculos demiſit ad ſepulchri terram : *Inclinavit, & proſpexit in monumentum*, & ſolus ille videt Jeſum, qui terrenis dimiſſis ſpiritu fertur ad Cœleſtia. D. Ambroſ. citatus ait: *Stephanus non ſupra terram quæſivit, qui ſtantem Jeſum ad dexteram Dei vidit. Maria autem, quæ quærebat in terra, tangere non poterat : Stephanus tetigit, quia quæſivit in Cœlis; Stephanus inter Judæos vidit abſentem, Maria inter Angelos non vidit præſentem.* Vis habere Jeſum, quære in Cœlis, inter terrena non invenies, & facilius invenitur inter ſuos Athletas pro eo decertantes, quam inter Angelorum choros cantantes.

Joan. 20. — *Ut Chriſtum habeas, dimitte terrena, & quære cœleſtia.* — D. Ambr.

262. Ait Apoſtolus ad Coloſſ. 3. numero primo: *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, quærite, ubi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.* Qui etiam cum Chriſto volunt vivificari, ut ſuæ reſurrectionis participes fiant, ſolum debent intendere, & quærere quæ Cœleſtia ſunt, & non terrena; ſic ait Divus Ambroſius ſupra proxime citato loco: *Ergo non ſupra terram, nec in terra, nec ſecundum carnem Jeſum quærere debemus, ſi volumus invenire.*

Coloſſ. 3. — *Solum abjectis terrenis invenitur Jeſus.*

263. Cum Chriſtus Dominus triumphali pompa ingrederetur Jeruſalem acclamantes turbæ occurrunt, *Benedictus qui venit in nomine Domini Oſanna in Altiſſimis* Matth. 21. n. 9. *In excelſis*, Marc. 11. n. 9. Si cum tanta gloria illi occurrunt ex civitate, cur eum non acclamant, ut Benedictum inter nos, vel in hac noſtra Civitate, vel regno, ſed in Altiſſimis, vel Excelſis, ſeu, ut explicat Lyranus: *Salve ſalute excelſa, & æterna.* Cum ab Spiritu Divino moverentur, ac agerentur, ut explicavi ſuo loco tom. 4. in Evangel. cap. 40. nil de terrenis cogitant, ſed tantum ad excelſa, altiſſima, & Cœleſtia ſublevantur.

Matth. 21. Marc. 11. Lyran.

QUÆSTIO XXIX.

Quare ait D. Stephanus, Video Cœlos apertos cum alibi ſolum dicatur Cœlum apertum?

264. AIt D. Stephanus in præſenti : *Video Cœlos apertos*, & tamen Chriſtus Dominus de ſe agens ait Joan. 1. n. 51. *Videbitis Cœlum apertum, & Angelos aſcendentes, & deſcendentes ſuper filium hominis*, & ſcribens Chriſti baptiſmum D. Lucas 3. n. 21. ait: *Jeſu baptiſato, & orante apertum eſt Cœlum, & deſcendit Spiritus Sanctus*, & D. Marc. 16. n. 19. *Dominus quidem Jeſus aſſumptus eſt in Cœlum, & ſedet à dextris Dei.* Et Pſalm. 10. numer. 5. *Dominus in Cælo ſedes ejus*, &

Joan. 1. Luc. 3. Marc. 16. Pſal. 10.

Pſal. 101. Pſalm. 102. num. 19. *Dominus in Cœlo paravit ſedem ſuam.* Cum de Chriſto D. eſt ſermo, dicitur Cœlum, cum verò de ſervo D. Stephano Cœli.

265. Reſpondeo, quod cum Chriſtus Dominus dicatur, ac ſit declaratus in Baptiſmo, & vita ſua, ac Aſcenſione verus Filius Dei, ſecum importat omnem magnificentiam, ac majeſtatem; at quod in una pura Creatura, ut Stephano inter adverſatiorum exercitus tanta virtus, fortitudo, conſtantia, fides, claritaſque reſplendeſcerent, tamquam quid novum, ac valde mirabile in mundo novo, ac quodam mirabili modo, fuit declaranda, ac honoranda, ut omnes Orbes Cœleſtes patentes illi inſervirent.

Ad celeb. an[illegible]m Stephani triumphum.

266. Secundo: *Video Cœlos apertos* ad hoc refero id, quod ait Origenes homil. 1. in Ezech. *Aperti ſunt Cœli; non ſufficit unum Cœlum aperiri, aperti ſunt plurimi, ut deſcendant non ab uno; ſed ab omnibus Cœlis Angeli ad eum.* Ad tam inclyti Martyris animam deferendam in Cælum non ſufficit unus Angelus, ſed veniunt omnes Angeli, ideoque aperti ſunt omnes Cœli.

Origen. *Omnes Angeli ad Stephanum.*

267. Tertio: in Chriſti Baptiſmo ſcribit Evangeliſta: *Apertum eſt Cœlum.* D. Thom. 3. p. quæſtione 39. art. 5. & ibi cum eo multi Theologi de viſione imaginaria exponunt, ac ſi in imaginatione Cœli aperti viderentur. At Petrus Damianus ſerm. de Sancto Stephano exiſtimat, *quod ipſe verè, & realiter vidit Cœlos apertos*, Chriſto Domino Cœli imaginatione aperiuntur, Stephano verò in realitate. Unde hoc cum Chriſtus ſit omnium ſupremus Dominus, Chriſtus Jeſus cùm ſit Deus: *Hic eſt Filius meus dilectus*, ſecum naturaliter habet omnem celſitudinem, ac ſublimitatem; at quod in uno puro homine, ut Stephano tam præclara virtus, ut magnum Orbis miraculum irradiaret, illuceret, novo etiam Cœlorum miraculo fuit honoranda, ac condecoranda, ut Cœleſtes Orbes natura ſua incorruptibiles rumperentur, atque aperirentur: Huc pertinet id, quod ait D. Auguſt. ſerm. 37. de tempore in Appendice 29. *Aperti ſunt Cœli*, ait, *exiſtimo, ut in Cœleſtibus eſſet miraculum de his, quæ gerebantur in terris.*

D. Tho. Petr. Damian. *Cœli veluti novo miraculo venerantur Stephanum.*

268. In agone Divi Stephani omnia multis miraculis clareſcunt, tam in naturalibus, quàm in ſupernaturalibus. In naturalibus Cœli rumpuntur, moriente homine vox deficit; at Stephanus ad Chriſti ſimilitudinem *clamat voce magna.* In tormentis membra laxantur, ac proſtrantur in terram; Stephanus in ipſo certamine generoſo animo firmus *ſtat*, & ut Dominus ſuarum actionum flexis genibus orat. In ſupernaturalibus, ut ait Joannes 1. n. 18. *Deum nemo vidit unquam*, nempe in hac vita mortali, ut communis eſt ſententia; at cum D Stephanus ait: *Video gloriam Dei*, quod etiam Divinitatem viderit, multi affirmant, de quo quæſtione ſequenti, Cœleſtem gloriam non videt, niſi poſt mortem; at Stephanus in hac vita ante obitum. D. Marcus agens de Chriſti Aſcenſione, ait de Chriſto Domino: *Aſſumptus eſt in Cœlum, & ſedet à dextris Dei*, D. Stephanus ait hoc, ut multi Codices habent; *Video, & Filium hominis à dextris virtutis Dei*; quia in Stephano tam generosè patiente ipſa virtus Divina multis mirabilibus, ac ſignis ſe ſe oſtentabat, ac manifeſtabat. Emiſſenus in feſtivitate Sancti Stephani ait: *Tuba Stephanus ſonabat, quando incredulos Judæos arguebat, & prædicabat, Lampadem manu tenebat, cum prodigia, & ſigna magna faciebat.* Alludit ad lampades Gedeonis Judic. 7. n. 16. ac proinde lapides in Stephano erant veluti lampades ad eum illuſtrandum in multis magnalibus, & mirabilibus. Tandem nota, Quod Chriſtus ſuo pretioſo ſanguine, ac Cruce tamquam clave regia aperuit Cœlum, Stephanus ſuis lapidibus, tamquam vocibus ſublime ſonantibus apertum publicavit.

In Stephani agone multa mirabilia. Joan. 1. Alii Codices. D. Greg. Emiſſen. Judic. 7.

QUÆSTIO XXX.

Quare D. Stephanus de ſe teſtatur, quod viderit gloriam Dei, & quemodo viderit?

269. Aliqui apud Lyranum teſtantur, quod D. Stephanus viderit Eſſentiam Divinam, quibus favent D. Gregorius Niſſenus orat. de Sancto Stephano cum ait: *Eum vidiſſe ipſum lumen de lumine Dei plena mentis comprehenſione, atque Deum, & Trinitatem*, & ſimiliter D. Auguſt. ſerm. 96. ſcribit: *Eum vidiſſe revlata facie Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum*: & ſerm. 99. ait: *Vidiſſe Deum, ac Trinitatem ipſam, & Divinitatem*; Et etiam favent Divus Hilarius Arelaten. Petrus Damianus, & alii ſerm. de Sancto Stephano, atque jam oſtendi ad illa verba: *Deum nemo vidit unquam*. Joan. 1. num. 18. talem viſionem nemini conceſſam fuiſſe in hac vita. Aliqui, ut Carthuſianus, hoc referunt ad viſionem imaginariam.

Lyran. D. Niſſe. D. Aug. D. Hilar. *Sententia quod viderit.* Joan. 1. Carthuſ.

270. Dicendum tamen exiſtimo cum Cajetano, ut jam dixi in Expoſitione, quod Beatus Stephanus videret quandam imaginem corporalem multa majeſtate valde magnificam, multo fulgore, ac claritate reſplendentem, quæ Dei gloriam repræſentabat, ſic dicitur de Moſe Exod. 24. numer. 17. *Erat autem ſpecies gloriæ Domini, quaſi ignis ardens*, Et idem habetur Numer. 14. num. 10. & 3. Reg. 8. num. 18.

Cajet. *Vera ſententia.* Exod. 24. Num. 14. 3. Reg. 8.

271. Quæſtio tamen principaliter inquirit; cur hic tanta Dei gloria Stephano eſt manifeſtata? Primo eleganter reſpondet Divus Hilarius Arelaten. ſerm. de Sancto Stephano, ubi ſic ait: *Ecce video Cœlos apertos, & gloriam Dei. Juſte incunctanter offert ſanguinem ſuum, qui præ oculis habebat regem ſuum ſimul, & bravium ſuum, & Filium hominis à dextris virtutis Dei. Vides quod expectantis intuitus armat conſtantiam triumphantis? Digne patentibus Cœli portis comparatur Cœlum, & bella ſuadent.* Et pondera ultima verba *Bella ſuadent.* Conſidera ordinem rerum. Videt Stephanus Dei gloriam, quid inde ſequitur? ſtatim extrahitur, ut lapidibus opprimatur. Dei apparitio, ac oſtentatio in hac vita, non vocat ad quietem, ac requiem, ſed ad certamina, ac bella: *Bella ſuadent.* Sua præſentia, ac præmia oſtenſos armat milites, & fortes, ac alacres facit. Apparet Deus Abrahamo Geneſ. 12. numer. 1. *Exi de terra tua, & de cognatione tua*, ad laborioſam peregrinationem eum vocat.

D. Hilar. Arelat. *Dei apparitio ad certamen vocat, & armat.* Gen. 12.

272. Secundo Petrus Damianus ſerm. de Sancto Stephano ait: *Intendit in Cœlum, & vidit jam non Cœlum, ſed Cœlos apertos, vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem à dextris virtutis Dei. Movet me hæc intentio, quæ de cordis puritate refuſa, vim facit Cœlis, & ad ipſius Divinitatis conſiſtorium penetrat, & attigit. Cœli aperiuntur, gloria Dei videtur, Jeſus conſpicitur; hanc intentionem fecerat dilectio Dei, amor proximi.* Unde intuitus Stephani tam fortis, ac efficax extitit, ut non unum Cœlum, ſed Cœlos penetraret, ut uſque ad ipſam Dei gloriam, & uſque ad ipſum unigenitum Dei Filium Chriſtum Jeſum intuendum elevaretur. Unde illi tanta perſpicacia? Ejus eximia charitas, ut pro inimicis exoraret: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum*, viſum acuebat, ut omnia illi paterierent, omnia penetraret, uſque ad ipſum Dei thronum; tam illuſtris intentio animi valde illuſtrè reddit intentionem oculorū, ut omnia percalleret. Huc veniat Emiſſenus datus in fine

Charitas in proximos mentem illuſtrat ad divina.

ſine ſuperioris quæſtionis, qui aſſerit lapides Stephani fuiſſe tamquam lampades Gedeonis ad illuſtrandam, illuminandamque ejus mentem.

273. Cantic. 3. *Charitas lucerna.* Dicitur Canticorum 8. n.6. *Fortis eſt, ut mors dilectio; durà ſicut Infernus æmulatio: lampades ejus, lampades ignis, atque flammarum.* Ecce charitas in proximos habet lampades flammarum, quæ ſunt tamquam lucernæ ardentiſſimæ, quæ illuminant ad omnia excelſa, ac divina penetranda. Ita habent tres Patres apud Delrio, *quæ illuſtrat in luce veritatis mentem, atque ignorantiæ tenebras diſcutit.* Tres Patres.

274. D. Cyril. Hier. Tertio D. Cyrillus Hieroſolymit. Catech. 17. ait: *Video Cœlos apertos & filium hominis ſtantem ad dexteram Patris. Vidit autem non ſua virtute, ſed, ut inquit, Scriptura, cum eſſet plenus Spiritu Sancto, ſuſpiciens Cœlum vidit gloriam Dei, &c.* Unde tam acuti ac perſpicaces fuerunt oculi Stephani, ut omnia pervaderent uſque ad ſolium æterni Patris: Unde illi tantus intuitus? rationem indicat Scriptura: *Cum eſſet plenus Spiritu ſancto.* Ex eo quod erat in eo Spiritu, ac ejus efficaci luce illuſtratus, ac illuminatus, ut ſuis oculis ſecreta, & alta divina penetraret. *Cum lumine Divini Spiritus omnia penetrantur.*

275. *Lux Spiritus ſancti in Stephano ſuper alios.* Ex effectu cognoſcitur cauſa, de nullo altero ſancto legitur ſimile effatum, ut de B. Stephano dicente: *Video Cœlos apertos, & gloriam Dei, & Filium hominis ſtantem à dextris Dei*: quod totum proveniebat à plenitudine Divini Spiritus, qua erat impinguatus, proindeque cum talis effectus viſionis extiterit ſuperabundans ſuper omnes alios, excepta Sanctiſſima Virgine Maria, inde ejus ampla plenitudo Spiritus Sancti ſuperexcelluit ſuper cæteros alios. Petrus Damianus ſerm. 8. Sancti Stephani ait: *Quod ſi corporalibus oculis inſpexit, certum eſt hunc omne hominum genus diſparitate gloriæ prætervolaſſe, pennis fidei, & virtutum, incorporea corporeis, etſi non comprehendiſſe, apprehendiſſe, tamen luminibus.* Expande verba: *Omne hominum genus diſparitate gloriæ prætervolaſſe.* Damian.

QUÆSTIO XXXI.

Quare D. Stephanus ante certamen abſolutum, & mortem guſtatam gaudet ſupremo felicitatis præmio?

276. ALiis poſt mille paſſos labores, poſtque multas antelatas ærumnas tranſeuntibus per ignem, & aquam, datur in magnum præmium, quo nullum majus eſt, videre gloriam Dei, & Chriſtum ſtantem ad dexteram Patris; Cur ergo Stephanus ante pugnam abſolutam, & in ipſo conflictu gaudet felicitatis præmio.

277. Emiſſen. Maximè notandum id, quod ſcribit Euſebius Emiſſenus homil. de Sancto Stephano, ubi ait: *Vide quantum agat in pectoribus ſervorum ſuorum Divinæ charitatis ardor, quod ſperabatur deſideriis, oculis demonſtratur; Nec dum explet famulus miniſterium ſuum, & jam Dominus aperit regnum ſuum.* Nondum ſervus curſum ſuum abſolverat, & jam ſui triumphi coronam contemplatur, præ oculis habet quod totis viribus, omnique affectu exoptabat, quod totum ad charitatem, ac ad amorem Dei, & proximi in Stephano refert citatus Emiſſenus, dicens: *Vidi quantum agat in pectoribus ſervorum ſuorum charitatis Divinæ ardor, & proximi.* *Ex claritate anticipatur præmium.*

278. Valde notum eſt in toto Canticorum libro quam ferventer Anima Sancta per vicos, & plateas, & inter Cuſtodes Civitatis quærat ſuum dilectum Chriſtum Jeſum, & per adoleſcentulas, ac Sodales diligenter exquirat, & inveſtigetur, ubi eum invenire valeat, & cum in tam ſedula, ac diligenti perſcrutatione verſetur, ſtatim dicitur: *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiens colles, ſimilis eſt dilectus meus Capreæ hinnuloque cervorum.* Cantic. 2. numer. 8. quæ verba eleganter expendit D. Ambroſius ſerm. 6. in Pſalm. 118. in nomine ſponſæ ſic loquens: *Ecce iſte advenit ſaliens ſuper montes*, adhuc ego eum quæro, ille jam venit, adhuc ego ſuffragia capto, & ipſe jam proximus eſt: *Ego ſuſcitari mihi charitatem cupio, ad me plus charitatis ipſe feſtinat?* Maximè charitate inclinatur, & allicitur Chriſtus, ut noſtros affectus præveniat: Anima Sancta quærit antequam ſuum curſum terminet, *& ille jam venit* ſi illum vehementer deſidero: *Jam ille proximus eſt:* Si ego multo charitatis fervore exopto, *ad me plus charitatis ipſe feſtinat*, ſic Deus tantopere antevertit ſuæ dilectiſſimæ animæ affectus. Cantic. 2. *Servi Dei aliquando præmium ſolet præveniri.*

279. Dicam etiam quod D. Stephanus tam purus, ac ſanctus omnique juſtitia, ac virtute reſplendens, omnique gratia plenus, adhuc degens in terris, ac ſi quodammodo jam eſſet Beatus in Cœlo, & ideo cum adhuc in hoc mortali corpore detineretur, jam jure Beatorum gaudet; *Video* (ait) *gloriam Dei, & Jeſum ſtantem à dextris Dei*, in quo tota noſtra felicitas ſita eſt. *Stephanus ita purus in terra, ac ſi eſſet in Cœlo.*

180. Omnes, qui erant in Concilio viderunt faciem Stephani tamquam faciem Angeli Actor. 6. num. 15. Circa quæ verba ait D. Gregorius Niſſenus orat. de Sancto Stephano: *Angelicum decorem, & mutationem faciei in Angelicam formatam habuiſſe*, Tertullianus lib. de Reſurrect. cap. 55. ait: *Stephanum inſtar Chriſti in Transfiguratione Angelicum faſtigium induiſſe*, de quo late dixi citato cap. 6. quæſtione 14. Atqui Chriſtus in Transfiguratione reſplenduit corporis glorioſi dotibus, ſimili glorificatione Stephani facies radiabat, ut inter mortales degens jam Beatorum dono conſpicuus apparet, qui ſic vivebat in corpore, ac ſi eſſet extra illud, & totus in Cœleſtibus, ac divinis verſabatur; nam, ut ait Beda, Stephanus: *Advena in terra* D. Fulgentius *Corpore in terra, ſpiritu totus in Cœlo.* Niſſenus. Tertull. Beda. D. Fulg.

QUÆSTIO XXXII.

Quare D. Stephanus primo dicit Jeſum, deinde ſecundo Filium hominis?

281. DUplici nomine hic D. Stephanus Chriſtum nominat. Primo, *Video Jeſum.* Secundo *Video Filium hominis*, ut omnibus nominibus, quibus Chriſtus Dominus nominabatur, & erat cognitus, ejus gloriam publicaret; nam, ut notat D. Maximus ſerm. de S. Stephano, Judæi fortiter negabant Chriſti reſurrectionem, ut multoties ſupra ſæpe diximus; inde D. Stephanus generoſè, ac alta voce eum dicit, ac acclamat vivum, reſuſcitatum, glorioſum, ac regnantem in Cœlo, quo duriores lapides mittebat in Judæos, quam ipſi Judæi in Stephanum. D. Maxi. *Oſtenditur Jeſus vivus & reſuſcitatus.*

282. Dicit Jeſum, & filium hominis, ut ait citatus S. Maximus: *Plus honoris Domino delaturus videretur, ſi Dei potius, quam hominis Filius diceretur*, Primo eum vocat *Jeſum*, ut ipſo ſanctiſſimo nomine pronunciato maxime eſſet armatus, & corroboratus ad certamen, & pugnam. Secundo, quia Divus Stephanus in ſuo ſermone loqutus eſt de Patribus, ac aliis, nunc verò incipit de ſe agere, ac proinde à nomine Jeſu exordium facit. Tertio cum nomen *Jeſu* ſit nomen Salvatoris, maxime de eo gloriatur Chriſtus, *Nomine Jeſu corroboratur ad martyrium.*

Chriſtus, & maximè Jeſus,dicitur in præſenti, quia apparebat, ut ſubveniret Stephano.

Jeſum imitatur. D. Proſp.

283. Quarto Jeſum dicit; quia cum maximè habebat præ oculis, ut ipſum imitaretur,ut ſequeretur orans pro inimicis, ſic ait D. Proſper lib. 2. de vita Contemplativa cap. 2. *Quid eſt Chriſtum ſequi niſi præſtare beneficia etiam ingratis, non retribuere ſecundum ſua mala vobis, & orare pro inimicis.*

Beda. *Morte Chriſti conſiderata mors noſtra ſuavis.*

284. Filium hominis dicit, in quo denotatur quod Filius Virginis Mariæ ſit, de quo ipſe Dominus tamquam de ſui magno ſplendore multum gloriatur.Secundo,quia ipſe in ſupremo gloriæ throno ſe Filium hominis agnoſcit, ut hominibus miſereatur.Tertio Beda in præſenti ait: *Ne innoxius homo lapidatus titubaret in terra Deus homo crucifixus patet coronatus in Cœlo.* Filius hominis cum ſuorum vulnerum ſignis oſtenditur, ad præſentiam ſignorum mortis Chriſti, ac ejus Crucifixionis, omnis mors eſt levis, & ſuavis, omnis cruciatus dulciter præferendus, cum hæc omnia in coronam, & triumphum abſolvantur.

1. Cor. 13. D.Ath.

285. Ait Apoſtolus 1. Cor.15.n.54. *Abſorpta eſt mors in victoria.* Mors etſi ex ſe ſit horribilis, & tremenda, interveniente jam Chriſti morte, & apparente, jam non eſt formidoloſa, cum tota ſit tranſmutata in glorioſam victoriam, ac magnificum triumphum.D. Athanaſ.homil. de Incarnat.ait: *Homo certè naturaliter mortem, & corporis ſui deſolationem expaveſcit, is tamen ubi indutus eſt fidem Crucis, res naturales vilipendit, & mortem per Chriſtum non exhorreſcit.* Imo ipſum pati pro Chriſto pro gloria, & honore habet.

Pſal 140. D. Aug. *Chriſtum paſſum promptè ſequuntur milites.*

286. In perſona Chriſti ait Regius Vates: *Singulariter ſum ego donec tranſeam.* Pſalm.140.n.10.Ibi eleganter D. Auguſt. ait: *Quid eſt ſingularis? In paſſione tu ſolus pateris, tu ſolus occideris, ab inimicis, ſingularis ergo, ſed quid eſt donec tranſeam, niſi de hoc mundo ad Patrem: Tunc enim confirmavi columnas ejus, id eſt columnas terræ, quando in me didicerunt mortem non eſſe timendam: donec ergo tranſeam ſingularis ſum; cum tranſiero, multiplicabor, multi me imitabuntur, multi patientur pro nomine meo.* Antequam Chriſtus crucem ſubiret, ſolus ille in mortis agone erat, at poſtquam ſanguine laureatus apparuit, jam non eſt ſolus,ſed multis Martyrum millionibus concomitatus, qui tamquam Columbæ ad feneſtras ſuas ad Crucem, ignem, & gladium ejus amore convolarunt.

QUÆSTIO XXXIII.

Quare D. Stephanus vidit Jeſum non ſedentem, ſed ſtantem à dextris Dei?

Multi Angeli cum Chriſto.

187. Ait D.Stephanus: *Video Jeſum ſtantem à dextris Dei.* Dicitur ad dexteram pro valde magnifico, & honorifico loco; multi Codices habent. *A dextris virtutis Dei*; quia Divina virtus maximè ſe oſtentavit, ac declaravit cum D. Stephano in hoc ſuo Martyrio,& ut notat D.Auguſt.ſerm. 98. de Diverſ. notat quod Chriſtus D. hic apparuit cum multa militia cœleſti Angelorum ſtipatus.

Pater videtur ſtans. Niſſen. Damian.

288. Dicitur quod Chriſtus ſtabat à dextris Dei, ſcilicet Patris, qualiter ipſe Pater tunc apparet, ſtans, vel ſedens. Textus non exprimit,D.Gregor.Niſſenus orat. de Stephano ait: *Quod ſi qui objiciunt, quod filius ſtabat, oſtendant hoc loco, quod Pater ſedebat.* Petrus Damian. ſtatim citandus ait: *Quod Chriſtus cum Patre ſtante ſtabat.* Tota Trinitas erat valde propenſa,& ſollicita in adjutorium Stephani, Pater, & Filius ſtantes, & Spiritus ſanctus habitans in eo dicitur hic Chriſtus ſtans, cum Marc. 16.& 1. ſymbolo habetur ſedere ad dexteram Patris.

289. Primo ſtans apparet Chriſtus, ut Sacerdos, (qui ſtans ſacrificabat Levitic. 16.n. 17.) offerens ſuo Æterno Parenti illud magnificum ſacrificium mortis, & ſanguinis Stephani. Secundo ſtabat tamquam optimus Princeps, & Dux, ut cum ſuo milite, ac ſervo pugnaret Petrus Damianus ſerm. de S.Stephano ait: *Chriſtus cum Patre ſtante ſtabat; & cum bellante bellabat, nec minor illo erat.* Expende ultima verba, cum ſtaret, ut cum ſuo milite pugnante illi opem ferret, in hoc oſtendebatur non minor Patre ſed illi æqualis, cum magnum elogium Divinitatis ſit laborantibus ſubvenire.

Damian. *Proprium divinitatis ſubvenire.*

290. Tertio,ſtat Chriſtus tamquam valde promptus ut ſit in opem, & adjutorium ſuo Martyri, ſimulque illi coronam triumphi præſtet. D. Ambroſius epiſt. ad Vercellenſem. 25. vel 82. ait: Dicitur *Chriſtum ſtetiſſe, ut ſollicitus juvaret Athletam, quam paratus coronaret.* Imo D. Hieronymus in Pſal.34.ait: *Quid fortius, quid pulchrius, quam Chriſtum armatum ſtare pro ſuis Sanctis, ſicut Beatus Stephanus vidit, quando dixit: Video Jeſum ſtantem*, id eſt tamquam pro ſuo milite armatum.

D. Ambr. *Promptus in adjutorium.* D. Hier.

291. Quarto ſtat Chriſtus tamquam advocatus ad Patrem, & maximè compatiens de doloribus, ac vulneribus ſui Martyris. D. Gregor. lib. 1.Moral.cap.1. & lib. 1.Reg. ait: Patiente Stephano *Chriſtus ſtabat, quoniam ſtare ejus compati eſt.*

D. Greg. *Chriſtus compatiens.*

292. Quinto olim judices ſtantes judicabant; unde dicitur in Pſalm. 81. n. 1. *Deus ſtetit in Synagoga deorum, in medio autem deos dijudicabat.* Apparet Deus Stephano tamquam judex, ut ei debitam coronam pro ſuo inclyto martyrio reddat, & ſuis torroribus, ac carnificibus pœnas debitas infligat.

Pſal. 81. *Ut Judex.*

293. Sexto Chriſtus D. qui pro ſua majeſtate ſedebat ad dexteram Patris, ſurgens ſtat ad videndum cum magno gaudio magnificum ſpectaculum in Martyre. Petrus Damian.citato ſerm.ait: *Curramus ad ſpectaculum,ad quod currit, qui exultat ad currendam viam, & videamus quibus armis armatus vexillifer Martyrum in campum deſcendit.* Ex more humano loquamur. Cum ſe oculis offert aliquod magnum, novum ſpectaculum præ gaudio, ac deſiderio videndi,ſolemus ſurgere:Cum tam magnum, eximiumque ſpectaculum in forti Athleta divinis oculis præſentaretur, præ gaudio, & lætitia ſignificanda Chriſtus D. non ſedens, ſed ſtans introducitur: *Curramus ad ſpectaculum,ad quod currit, qui exultat,*&c.

Damian. *Stat præ lætitia ad videndum magnum ſpectaculum.*

294. Cum tres pueri eſſent in fornace, ad hos videndos accedit Rex, & ait: *Video quatuor viros ſolutos, ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis eſt in eis,& ſpecies quarti ſimilis Filio Dei.* Daniel. 3. n.92. & qualiter Filius Dei ad tantum ſpectaculum venit, canens explicat Prudentius in Apoth.

Dan. 3. Prudent.

Nempe, ait, ô Proceres, tres vaſta incendia anhelis
Suſcêpere viros fornacibus, additus unus
Ecce vaporiferos ridens interſecat ignes
Filius ille Dei eſt, &c.

Expende verba: *Ridens interſecat.* Videns nempe Dei Filius ſuorum ſervorum generoſitatem in tanto luctamine, gaudio, ac riſu perfuſus; ſic apparente Stephani fortitudine, Chriſtus cum ingenti lætitia, ad tantum ſpectaculum videndum, veluti currens ſtabat: *Curramus ad ſpectaculum, ad quod currit, qui exultat*, &c.

295. Septimo ſtat Chriſtus, ut cum eximio gaudio,ac honorificentia coronet, ac excipiat Stephanum.Loquens Chriſtus de judicio finali, ait: *Cum venerit Filius hominis in majeſtate ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem majeſtatis ſuæ*, Matth.25. n.31.

Chriſtus honorat, & altat Stephanum.

n. 31. Tunc in ipſo finali judicio ſuis electis dicet: *Venite Benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum.* Ibidem. n. 34. Ecce electi à Chriſto ſedente vocantur ad gloriam, ac præmium? Chriſtus autem D. hic ſtans introducitur Stephanum vocans ad coronam,& gloriam, ut cum multo gaudio, & honorificentia, ac gratulatione ipſum excipiat. Sedebat Rex Salomon in ſuo magnifico throno, ex quo omnium cauſas dicebat, tamen cum videret quod Ma-
3 Reg. 2. Abulenſ. ter ejus Bethſabee veniebat ad loquendum cum eo, *Surrexit Rex in occurſum ejus*, 3. Reg. 2. 19. Abulenſis ibi: *Surrexit Rex ad eam honorandam*, ac ſingulari modo venerandam. Supremus, ac verus Rex Salomon ſuos electos in ſede majeſtatis ſedens beatitudine remunerat; at Stephanus, ut ſingulari condecoretur honore, non ſedens, ſed ſtans ipſum excipit, ab eoque Beatitudinis diademate inſignitur.

QUÆSTIO XXXIV.

Quare D. Stephanus ſuam viſionem non tacet, ſed publicat, ac prædicat?

296. D. Chryſoſt in præſenti exiſtimat. D. Stephanum à principio ſuæ prædicationis cap. 6. hanc habuiſſe viſionem, gloriam Dei, & Chriſtum ſtantem, ac proinde ex tanta viſa gloria faciem ejus Angelicum fulgorem participaſſe, & uſque modo tacuiſſe, nunc verò neceſſitate compulſum ipſam prædicaſſe, & manifeſtaſſe.

297. Primo Judæi fortiter negabant Chriſtum reſuſcitatum, ac glorioſum: & verbis Stephani id affirmantis, ac docentis nolebat credere; nunc verò Stephanus adeo hoc certum eſſe affirmat, ut ipſe propriis oculis viderit gloriam Dei, & Chriſtum ſtantem à dextris Dei. D. Auguſt. ſerm. 1. de Sanctis, alias 94. de diverſis ait: *Ut teſtimonium liberè ederet de Chriſto*, ac ſi diceret: Ecce video cœlum apertum, & Jeſum, quem crucifixiſtis, quem illuſiſtis morientem, quem ſignato ſepulchro poſuiſtis jacentem, video ego ad dexteram Patris ſtantem.
Oculatum teſtimonium de gloria Chriſti. D. Aug.

298. Secundò ut oſtendat tantam ſuam fortitudinem, ac conſtantiam non ab ipſo provenire, ſed à Jeſu ſtante, cujus conſpectu omnes mortis horrores fugantur, & vehemens deſiderii ardor accenditur ad eum veniendi, ipſoque fruendi. D. Auguſt. ſerm. 95. de Diverſis ait: *Ad Chriſtum flagrantiſſimo amore ſuſpenſus carnem quantoties relinquere deſiderabat, & ad ipſum cupiebat evolare, nec mortem jam timebat, quia Chriſtum, quem pro ſe occiſum ſciebat, viventem videbat, ac per hoc feſtinabat, etiam ipſe mori pro illo, ut viveret cum illo.*
A Chriſti conſpectu horrores mortis fugantur. D. Aug.

299. Tertio D. Hilarius Arelatenſis homil. de S. Stephano ait: *Fuit nimirum ineffabilis exultatio, quæ exundavit etiam exterius.* Tanto gaudio, ac lætitia repletus eſt Stephanus ex Chriſto viſo, ut non potuerit ſe continere, quin exterius erumperet, ac declararet eximium, quo flagrabat, deſiderium veniendi ad Chriſtum, ut ait Auguſt citato ſermone de Diverſis 94. ubi ſic habet: *Non tacuiſſe Stephanum, quod vidit, ut perveniret ad eum, quem vidit.*
Præ gaudio exterius erumpit. D. Hilar.

300. Quarto D. Stephanus divino afflatus Spiritu ait: *Video Cœlos apertos, & Filium hominis*; Nam cum ipſe eſſet Princeps, & dux omnium Martyrum eos ſuo exemplo hortatur, ut fortiter, ac conſtanter Martyrium ſubeant, & non timeant? Chriſtus enim adſtat ad eos juvandos ac corroborandos, & tamquam ad januam expectans ad dandam eis coronam, & præmium. Quinto ut oſtenderet, quod Judæorum furor non tantum erat contra ipſum Stephanum, ſed etiam contra Chriſtum D. qui pro ipſo pugnans & adjuvans ſtabat.
Stephanus exhortatur Martyres ad Martyrium.

Sicut laudabile eſt aliquando tacere, & non loqui, unde ait Iſaias 24. n. 16. *Sacramentum meum mihi*, ſic etiam aliquando laudabile eſt loqui, & non tacere, ſic Iſaias poſtquam vidit Deum in throno elevato, & magnifico inter alas Seraphim clamans dixit: *Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum*, cap. 6. n. 5. ſeu ut habent Septuaginta, *O miſer ego:* Quia illa viſio manifeſtata eſt ei, ut eam publicaret, Deumque laudaret, vel ut Regem Oziam increparet. D. Hieronym. ait: *Plangit ſe Propheta, quia non eſt auſus laudare Dominum, quia labia habebat immunda, vel certè intelligendum, quia tacui, & non audacter Oziam impium Regem corripui.* 301.
Iſai. 24. Iſai. 6. Septuag. *Laudabile aliquando loqui, & non tacere.* D. Hier.

Actor. 7. *n.* 56. Exclamantes voce magna continuerunt aures ſuas, & impetum fecerunt unanimiter in eum.

Num. 57. Et extrahentes extra civitatem lapidabant, & teſtes depoſuerunt veſtimenta ſua ſecus pedes adoleſcentis, qui vocabatur Saulus.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE XIII.

Verſ. 56. *Exclamantes autem voce magna continuerunt aures ſuas.* Syriacus: *Clamaverunt alta voce, & obturaverunt aures ſuas.* Arabic. *Tenentes aures ſuas.* D. Auguſt. *Clauſerunt aures ſuas.* Lucifer: *Compreſſerunt aures ſuas.* Ex Græco: *Horribili voce crocitantes.* Corvorum more clamaverunt vocem magna, & alta, ac horribili, ne audiretur Stephanus dicens: *Video Cœlos apertos*, &c. quem ipſi ut blaſphemum reputabant, & ſimul, ut ait D. Aug. ſerm. 98. de Diverſis, contra Jeſum Chriſtum, quem Stephanus ad dexteram Dei glorioſum prædicabat, de quo ipſi maxime dolebant; clamabant etiam ut ait Gloſſa, tamquam ad Deum, ut tantam blaſphemiam in Stephano vindicaret. 302.
Syriac. Arabic. D. Aug. Lucifer. Græcus. D. Aug. Gloſſa.

Continuerunt aures ſuas quas tamquam manibus objectis obturavereunt, de quo quæſt. ſequenti. *Impetum fecerunt unanimiter in eum.* Syriac. *Irruerunt in eum omnes*, non ratione, ſed furore agitati, ut ait Lyranus, & facile, ac promptè iniqui ad malum conveniunt, ac uniuntur. Cajetan. exiſtimat hoc factum fuiſſe cum conſenſu Præſidis Pilati, potius dicam ipſo non contradicente. 303.
Syriac. Liran. Cajetan.

Verſ. 57. *Et ejicientes extra Civitatem.* Syriacus: *Comprehenſum ejecerunt*, ne ſua blaſphemia civitatem contaminaret juxta Domini mandatum Num. 24. n. 14. vel potius, ut ait Beda, Stephanus erat tamquam advena in mundo, non habens Civitatem. Tertio, ut in hoc, ſicut & cæteris eſſet Chriſto ſimilis, ut ait Apoſtolus: Exeamus ad eum extra caſtra improperium ejus portantes. Hebræor. 13. n. 23. 304.
Syriac. Num. 24. Beda. Hebr. 13.

Teſtes poſuerunt veſtimenta ſua; quibus ex legis mandato Deuteron. & Levitic. 24. n. 14. incumbebat auſpicari lapidationem. *veſtimenta ſua*, pallia, ut expeditius lapides jacularentur, ad pedes Sauli, qui poſtea dictus eſt Paulus, & ita omnium veſtimenta ſervabat, ut ait D. Auguſt. *Ut eſſet in omnium lapidantium manibus*, & hoc faciebat, quia valde indignè ferebat Stephanum cognatum, ac condiſcipulum ſuum à ſe, ſuæque Scholæ doctrina deficere. 305.
Levit. 24. D. Aug.

Adoleſcentis, id eſt, juvenis juvenili fervore, & audacia plenus, cur non dicitur ad pedes Sauli, cur additur *Adoleſcentis*? Ad quod rectè reſpondet D. Ambroſ. lib. de Joſeph cap. 10. *Ideo adoleſcentior dicebatur à Chriſto, ut qui vocabatur ad gratiam, excuſaretur* 906.
D. Ambr.

Culpa Pauli minuitur. *cuſaretur à culpa, quod ea lubrica fuiſſet ætatis.* Tamquam ſi diceretur, Paulus deſtinabatur, ut eſſet vas electionis à Chriſto, proinde adoleſcens nominatur, ut culpa, quam committebat, levior, ac minor appareret; quia in ætate lubrica perpetratur; talis eſt enim Paulus, ut ejus culpa cum refertur, levis, & minor oſtenditur.

QUÆSTIO XXXV.

Quare miſeri Judæi claudunt aures ſuas cùm loquitur Stephanus?

307. LOquente Stephano, impii Judæi præ furore, ac ira exclamarunt, *& continuerunt aures ſuas*, clauſerunt, & manibus injectis obturaverunt aures ſuas, ne audirent Stephanum dicentem: *Video Cœlos apertos*, &c. quod ipſi ex ſua impietate, tamquam blaſphemiam reputabant, tamen ex alto Dei judicio aliter factum eſt.

308. D. Niſſ. Primò D. Gregor. Niſſen. orat. de S. Stephano; *Neque enim (ait) fuerunt digna profanorum, & impiorum aures, quæ divinæ apparitionis exciperent narrationes.* Dicebat Stephanus ſublimia arcana, nempe ſe videre Cœlos apertos, *gloriam Dei, & Jeſum ſtantem à dextris Dei*; aures autem impuræ; & ſacrilegæ tantum non poterant capere myſterium: Cum Chriſtus turbis loqueretur in parabolis ait ſuis diſcipulis: *Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, audientes non audiunt, neque intelligunt.* Matth. 13. n. 13. D. Remig. *Hoc autem dicebat de Scribis, & Phariſæis infideliter perſeverantibus, quibus non eſt datum; Adeamus ergo cum diſcipulis puro corde ad Dominum, ut nobis Evangelicam doctrinam interpretetur, qui appropinquant ad eum, accipient de doctrina ejus.*

Immundi non accipiunt divina Myſteria. Matth. 13. D. Rem.

309. D. Aug. Secundo D. Auguſt. ſerm. 99. de Diverſis ait: *Cum Cœli januæ aperirentur, Judæi januas claudebant.* Ecce Cœli januæ ſunt apertæ effundentes gratias ſuper omnes, Judæi tamen pro ſua extrema miſeria aures claudebant, ne perciperent verba vitæ, ut per januas Cœli ingrediantur; ut tamen ab illo maneant excluſi à ſua malitia provocati aures claudunt.

In omnium ſalute perditio, miſeria ſumma.

310. Matth. Reſurrecto Chriſto, facto terræmotu: *Exterriti ſunt cuſtodes, & facti ſunt velut mortui*, Matth. 28. n. 40. Chriſtus reſurrexit, ut nos omnes cum eo reſurgamus ad vitam, & cuſtodes, qui erant prope ſepulchrum, ubi tantum myſterium agebatur, facti ſunt velut mortui; quæ certè major miſeria, quàm inter perennes vitæ fontes, ut mortuum jacere, nullumque vitæ ſenſum recipere, ac inter radiantes lucis ſplendores in tenebris ſepultum tamquam mortuum jacere? D. Paſchaſius: *Miniſtri perfidiæ, & executores mortis alienæ, nequeunt ſufferre cœleſtia viſu, neque fiduciam ſumere de ſupernis; ô quam miſeri ſunt, quos tunc pertulit timors mortis, quando ſecuritas credentibus reddita eſt vita.*

Inter fontes vitæ mors.

Actor. 7. n. 58. Et lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem: Domine Jeſu, ſuſcipe Spiritum meum.

Num. 59. Poſitis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Ne ſtatuas illis hoc peccatum; & cum hoc dixiſſet, obdormivit in Domino; Saulus autem erat conſentiens neci ejus.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE XIV.

Verſ. 58. ET *lapidabant*, Syriacus, Æthiopicus: *Lapidibus obruebant eum.* Lapides undique in eum jaciebant, *Domine Jeſu.* D. Chryſoſt. cum additamento ait: *Domine Jeſu Chriſte.* Syriac. *Domine noſter Jeſu*, cum ipſe precaretur, *ſuſcipe ſpiritum meum.* Æthiopicus: *Suſcipe animam meam.* In ipſo mortis articulo ſanctiſſimum Jeſu nomen dicit, ut nos in hoc ſanctiſſimo nomine in ore vitam demus. 311. Syriac. Æthiop. D. Chryſoſt.

Verſ. 59. *Poſitis autem genibus*, id eſt flexis genibus, ut oratio eſſet maximè devota, ac efficacior, quam pro ſe fuerat: *Clamavi voce magna*, Græcus *alta*, & hoc ex eximio affectu: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum.* Aliqui Codices addunt, *Quia neſciunt quid faciunt.* Alii legunt: *Ne imponas eis hoc peccatum* commiſſum in morte mea, *& cum hoc dixiſſet obdormivit in Domino.* Syriacus: *Recubuit in Domino.* Alii ex Græco: *Requievit in Domino*, jucundo, ac læto animo. *Saulus autem erat conſentiens neci ejus.* Arabicus: *Saulus autem erat lætus de nece illius.* Æthiopicus: *Saulus conſociatus eſt eis pro nece Stephani.* Multa de his in quæſtionibus. 312. Græcus. Syriac. Arabic. Æthiop.

QUÆSTIO XXXVI.

Quare D. Stephanus tot, & tantis circunſtantiis reſplenduit in ſuo Martyrio?

AB ejus nomine incipiamus: Stephanus idem eſt Græcè, *ac corona*, & aptiſſimè hoc illi nomen convenit pro excellentia ejus? Corona de quolibet Sancto, ac Juſto canitur: *Poſuiſti in capite ejus coronam de lapide pretioſo*, Pſalm. 20. n. 4. At corona Stephani pro ſua excellentia, ac magnitudine, non de uno lapide, ſed de innumerabilibus componitur: fundamenta ſanctæ Civitatis ſunt duodecim lapides in quibus *ſcripta ſunt duodecim nomina Apoſtolorum*, Apoc. 21. n. 18. & in unoquoque lapide unuſquiſque Apoſtolus reſplendet, ut ſuo loco explicavi; At ad Stephani magnalia declaranda, non unus, vel alter lapis, ſed innumerabiles coruſcant, & fulgent. 313. Pſal. 20. Apoc. 21. *Corona Stephani valde excellens.*

Antiquus Pontifex cum ingrederetur Sancta Sanctorum, duodecim lapides cum totidem tribuum Iſraël nominibus geſtabat, Exod. 28. n. 9. ut pro eorum cauſis ageret. Noſter inſignis Levita, Primarius Dux, ac Coryphæus omnium innumerabilium Martyrum, qui poſtea ipſum ſecuti ſunt, ingrediens cœleſte Palatium innumerabiles ſecum aſportat lapides, unde & ipſi Martyres coronentur. D. Aug. ſer. 94. de Diverſis ait: *Quando Beatus Stephanus pro Chriſto primus ſanguinem ſuum fudit, quaſi corona proceſſit de Cœlo, ut eam ſumerent ſequentes in præmio, qui præcedentis pietatem imitarentur in prælio.* Expende *quaſi corona proceſſit de Cœlo, ut eam ſumerent ſequentes in præmio.* 314. Exod. 28. *Ex corona Stephani aliorum Martyrum corona.* D. Aug.

Noſter inſignis Levita vir ſapientiſſimus, ac doctiſſimus cùm ageret circiter 34. annos, ut ait D. Aug. ſerm. 2. de Sanctis: *In ipſo juventutis flore, decorem ætatis ſuæ ſanguine purpuravit.* Anno Chriſti 34. qui fuit ejus ſacratiſſimæ paſſionis paulo poſt Pentecoſtem, menſe Decembri die 26. ut celebrat Eccleſia, illuſtriſſimo Martyrio inſignitus in valle Joſaphat, qui interjacet inter montem Oliveti, & Jeruſalem juxta torrentem Cedron; Unde porta, quæ ex Civitate ducit ad hanc vallem, dicitur porta S. Stephani; in loco ejus Martyrii, ei ædificatum eſt magnificum 315. D. Aug. *D. Stephani martyrium.*

Templum

Templum ab Eudoxia Auguſta, in quo oſtendebatur lapis, ſuper quem D. Stephanus expirans cadens retrorſum oculis in Cœlum reclinavit caput, in quo ſigna, & effigies capitis, ac ſcapularum, tamquam molli cera remanſerunt impreſſa.

316. Simulque cum alio lapide, in quo B. Virgo Maria cum ſancto Joanne erant orantes pro Stephano toto lapidationis tempore; Sanctus ergo Stephanus coronam ſui Martyrii debet ſanctiſſimæ Virgini Mariæ, ſicut Paulus ſuam converſionem Stephano oranti. Hæc omnia ex multis graviſſimis Authoribus referunt Lorinus, Cornelius à Lapide, ſimulque multa miracula, quæ ſaxa ſanguine Stephani inſignita ediderunt.

Virgo Maria orat pro Stepha o. Lorin. Cronel.

317. Hæc tamen moraliter expendamus, in quibus maximè D. Stephanus ſequutus eſt paſſionis Chriſti veſtigia, Primo trans torrentem Cedron, Joan.18.n.1. comprehenditur Jeſus, & deducitur ad mortem, trans torrentem Cedron adducitur Stephanus, ut ibi pro Chriſto vitam profunderet: 2. In monte Oliveti orans Chriſtus ad Patrem ſanguine rubricatur: *Factus eſt ſudor ejus, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram*, Luc.22.n.44. Ibi Stephanus ſanguine purpuratus orat ad Deum: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum.* Tertio Chriſtus D. abiens in Cœlum ſacrorum pedum ſuorum veſtigia, ac ſigna reliquit in terra: quæ nullo modo deleri potuerunt, & uſque in hodiernam diem perſeverant, ut dixi tom. 5. in Evangelia lib.9.cap.10.q.15.n.107. Stephanus ſpirans, ut jam dixi, reclinavit caput ſuper quendam lapidem, in quo illius ſignum, ac effigies impreſſa eſt. Quarto Chriſto D. moriente *Stabat juxta Crucem* Virgo Maria, Joan.19.n.20. ut explicat Carthuſianus lib.2. de laudibus Mariæ cap. 23. deprecans pro omnium ſalute, ut de fructu paſſionis Chriſti omnes participes fierent; dum Stephanus patiebatur, erat Sanctiſſima Virgo orans pro ipſo, & etiam, ut exiſtimo, ut ejus oratio, *ne ſtatuas illis hoc peccatum*, eſſet exaudita.

D Stephanus ſequitur paſſionis Chriſti veſtigia. Luc. 22. Joan. 19. Carthuſ.

318. Merito inſignis Levita, qui primus in martyrio ſanguinis Chriſti veſtigia eſt ſecutus, tot illius paſſionis veſtigiis, ac umbris condecoratus, pro quo elegantiſſimè audiendus eſt Emiſſenus homil. de S. Stephano, & ait: *Judæi ergo illo ſpiritu ebrij, quo dudum clamabant, Crucifige, Crucifige, in necem ſacri teſtis incumbunt. Beatus, qui cæleſtis illius agonis proximo pediſſequus intervallo, reliquias excipere furoris illius meruit, quo paulo ante, ſæviente mundo, Salvator occubuit. Beatus, qui fumantem adhuc Dominici victimam ſanguinis primus honoravit recenti ſacrificio paſſionis.* O felix, & nimium felix, qui fumantem, ſeu odorantem Dominicæ Paſſionis victimam, recenti ſuo ſacrificio ſequutus eſt! O felix, qui illum ſævum furorem à Judæis contra Chriſtum conceptum, excipere glorioſè ambivit! O felix, qui talem, & tantam prærogativam emeruit, qui Dominicæ Paſſionis, tamquam ſubſtitutus ſubrogaretur, *qui reliquias excipere furoris illius meruit in ſe*, qui contra Chriſtum eſt commotus ac excitatus, quo paulo ante ipſe Salvator occubuit.

Emiſſ. *Stephanus in ſe excepit furorem inimicorum Chriſti.*

QUÆSTIO XXXVII.

Quare D. Stephanus lapidatur à Judæis?

319. JUxta legis mandatum blaſphemus extra civitatem educebatur, & à populo lapidabatur, Levitic. 24.n.14. Deuteron 13.n.10. & cum D. Srephanus falſo, ac iniquè ut blaſphemus accuſaretur, extra civitatem ejicitur, & ibi lapidatur, ſeu, ut alii legunt, *lapidibus obruitur*, & ſanè magna lapidum multitudine, ut dicat D. Gregor Niſſenus orat. de S. Stephano: *Quod orbe lapides undique conjicientium, quaſi corona cinctus Stephanus:* pro multitudine lapidantium non ex una parte ſaxa mittebant, ſed undique, & ex omni parte, & hanc lapidantium multitudinem indicat Textus; non enim dixit ſemel, ſed bis *lapidabant* tanta enim lapidantium multitudo, non uno verbo, ſed repetito ſermone fuit explicanda. De lapidibus D. Stephani jam aliqua dixi ſuperiori quæſt. in principio notatu digna.

Levit. 24. Deut. 1. D. Niſſ. *Innumerabilis lapidantium multitudo.*

Primo: Cur impii carnifices manibus veſtris Prophetarum ſanguine plenis, mortem juſto non infertis, cur ad lapides curritis? Sane in lapidibus quandam ſui ſimilitudinem conſiderabant ob duritiem, ac inflexibilitatem: Unde ad ſui ſimiles confluunt, ut juſtum interficiant, D. Auguſt. ſerm. 92. de Diverſis, ait: *Cum ad lapides cucurriſſent duri ad duros, jactabant in illum pares ſuos*; Ad mortem infligendam, non aliud inſtrumentum eligunt, niſi lapides pares ſuos, ut duritiem cordis lapideam, quam intus habebant, exterius cum lapidibus oſtenderent. 320.

D. Aug. *Interius exterius manifeſtantur.*

Secundo Actor. 6. n.7. dicitur, quod multiplicaretur numerus diſcipulorum in Jeruſalem; Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine faciebat multa prodigia, & ſigna in populo; ut ergo tamquam frumentum Chriſti multum fructum afferret lapidibus fuit trutinandus, ac conterendus, D. Auguſt. ſerm. 24, de Sanctis, ait: *Miſſi meſſores cum falce Evangelii portaverunt manipulos ad aream Dominicam, ubi Stephanus trituratur.* Ut meſſis Chriſtiana exurgat, & multum fructum faciat, neceſſe eſt, ut duriſſima tritura, ac contritio præcedat. Ait Iſaias 21.n.10. *Tritura mea, filii areæ meæ, quæ audivi à Domino exercituum, Deo Iſraël annuntiavi vobis.* Filios areæ meæ vocat fideles, & Chriſtianos, in quibus, ut puritas inveniatur, requiritur, ut laborum tritura, aut comitetur, aut antecedat, valde opportunè D. Hieronymus ibi ait: *O popule, qui contentus es in horrea mea, quem idcirco trivi variis anguſtiis, ut paleas ab eo excuterem, & puriſſimum triticum in meis horreis conderetur.* 321.

Actor. 6. D. Aug. *In area Chriſtiana, tritura purificatur triticum.* Iſai. 21. D. Hier.

Tertio alta, & ſublimi divina diſpoſitione lapidatur Stephanus, quia multa magnalia, quæ Deus olim in lapidibus eſt operatus, in Stephani lapidibus recapitulantur. Jacob dormiens ſuper unum lapidem vidit Scalam in Cœlos porrectam per quam aſcendebant, & deſcendebant Angeli, Geneſ. 28. n. 2. Stephanus tamquam dormiens inter lapides, videt Cœlos apertos, & Angeli deſcendentes, & aſcendentes ut ipſum quærerent, & aſportarent in Cœlum, per lapidem, ſuper quem orans, laſſaque brachia ſuſtentans Moyſes victoriam impetrat Joſue contra Amalec, Exod. 17.n.12. Dum Stephanus inter ſuos lapides orat, magnam de furiis infernalibus conſequitur victoriam, educens de eorum poteſtate magnam hominum multitudinem, qui videntes Stephani conſtantiam ad fidem converſi ſunt: Lapis percuſſus à Moyſe dedit aquam populo ſitienti Numer. 20.n.11. Percuſſus Stephanus lapidibus dedit ſitientibus ingentes aquarum fontes charitatis: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum,* Moyſes ſe recipiens in uno lapide ſpeluncæ vidit gloriam Dei, Exod. 33. n. 12. Stephanus ſtans inter petras videt gloriam Dei. Per lapideas tabulas conſcriptas digito Dei, dedit Deus ipſe legem ad perennem, perpetuamque memoriam, Exod. 34.n.4. Stephanus moriens reclinavit caput ſuper unum lapidem, in quo digito Dei, ſeu ejus potentia effigies capitis Stephani manſit impreſſa ad omnium Martyrum perpetuum documentum, ut ſequantur, ac imitentur ejus fortitudinem, ac conſtantiam. In medio Jordanis erexit Joſue 4. n. 5. lapides in memoriam beneficiorum Dei, ſic & in ipſis lapidibus, quibus D. Stepha 322.

Gen. 28. *Magnalia lapidum in Stephano recapitulantur.* Exod. 17. Num. 20. Exod. 33. Exod. 34. Joſue 4.

D. Stephanus eſt percuſſus, erexit Deus memoriale perenne illius victoriæ, ac triumphi, cùm uſque hodie rubricatæ ejus ſanguine appareant Lapide inter-
1. Reg. 17. fecit David Goliath. 1. Reg. 17. n. 49. Stephanus lapidibus, quos Judæi in eum jactabant, eorum nequitiam, ac prævaricationem deſtruxit, ac diſſipavit. Cum Deus auxiliatus fuit Iſraëli inſigni contra Philiſthæos victoria, illo in loco erexit Samuël lapidem, qui ab ipſo eſt vocatus lapis adjutorii, 1. Reg 7.
1. Reg 7. n. 17. Stephanus poteſt dici lapis adjutorii per multa, & magna miracula, quæ Deus per ipſum operatur, ut D. Auguſt. ſerm. 31. 32. de diverſis teſtatur de lapide, in quo recubuit ejus caput, qui ad Anconam Urbem Italiæ delatus eſt perpetuorum mirabilium operativus.

323. Job. 8. Quarto ait Job. cap. 8. n. 17. *Super acervum petrarum radices ejus denſabuntur, & inter lapides commorabitur.* Quod etiam juſto tribuit Pineda; ſæpe enim vineæ, ex quibus optimum generatur vinum, plantantur in montibus petroſiſſimis, quorum nulla apparet terra, ſed ſaxa, & rupes, & cautes, ut videre eſt noſtris in Inſulis vulgo *del Pico, vel S. Gregorii.* Inter ipſas petras non opprimitur palmes, ſed viridiſſimus ſurgit, ac dilatatus in folia, aureos oſtentat racemos. Cum ergo Stephanus eſſet optimus, ac generoſus palmes vitis Chriſti: *Ego ſum vitis, vos palmites*, Joan. 15. non debuit plantari, ac oriri in molli, ac fluxida terra, ſed inter rigidos lapides, ac duriſſima ſaxa: Ad hoc tendit D. Auguſtinus homil. 1 de S. Stephano, ubi ſic ait: *Virebat Stephanus de Chriſto, ſicut ſarmentum de vite; miraris fructum de ſarmento pendentem, vide ſarmentum in vite manentem. Eia Stephane, dic aliquid Judæis, ut incipias lapidari, & poſſis coronari, jacula verba, & excipe ſaxa.* Ubi Stephanum ſarmentum manens in Chriſto vite dicit, & Sanctum virum hortatur Auguſtinus, ut prædicationem Judæis faciat, indeque lapidibus opprimatur; Vitis inter lapides exorta excellentiores, ac illuſtriores germinat fructus.

Generoſus Chriſti palmes inter lapides.

Joan. 15. D. Aug.

324. Quinto lapidibus petitus Stephanus occubuit, ex cujus nimia felicitate venit, ut lapidibus prematur, in quibus ſalvatoris nomen relucet, dicente Paulo: *Petra autem erat Chriſtus*, felices, & ſuaves lapides, qui Salvatoris nomen ſecum important. D. Auguſt. ſerm. 6. de S. Stephano, in fine ait: *Currunt cum lapidibus Judæi, ulnas erigunt, brachia dirigunt, petras jaciunt, lapidantque juſtum orantem, ac dicentem: Domine Jeſu meus, propter quem ſævit in me mundus, lapidator meus, exaudi me Virginis Filius, lapis vivus.* Judæi lapides jactabant in Stephanum; Stephanus autem recipiens lapides Deum appellabat, de cujus nomine multam ſuavitatem, ac felicitatem in ipſis lapidibus guſtabat.

Ex Chriſti nomine ſuaviſantur lapides.

D Auguſt.

325. Joſue 5. Mandat Deus Joſue 5. n. 2. *Fac tibi cultros lapideos, & circuncide ſecundo filios Iſraël*, & quare ad Circunciſionem exequendam eliguntur cultri lapidei, id eſt lapides exacuti, tamquam cultri, qui eſt valde extraordinarium inſtrumentum ad præſcindendum. In lapide notabatur Salvatoris nomen, qui eſt petra angularis faciens utrumque unum, & ſi dolor & preſſura Circumciſionis eſſet multum gravis, præſentato Salvatoris nomine in lapide fieret lenis, & ſuavis; cum Circumciſio illa non eſſet facta in damnum carnis, ſed in ſpiritus augmentum D. Zeno ſer. de Circunciſ. ait, *Jeſu Nave Chriſti imaginem præferebat, qui verus omnium Salvator eſſe cognoſcitur, & factis, & nomine; hic enim, quia ipſe dictus etiam petra, rectè cultellos petrinos fecit.* Ut ex ſuo nomine dolor omnis mitigaretur.

Ab umbra Chriſti fugatur dolor.

D. Zeno.

326. Job. 5. Ait Job. 5. n. 24. *Cum lapidibus regionum pactum meum, & beſtiæ terræ pacificæ erant tibi, & ſcies, quod pacem habeat tabernaculum meum.* Quodnam eſt pactum cum lapidibus, ut non eſſent ei duri, ſed molles, & leves, ut explicat Lyra, *& beſtiæ terræ*, Lyra. quæ licet aliis ſint feroces tyranni, mihi erant pacifici; & unde illi tanta pax, & felicitas? quod pacem habeat tabernaculum meum. Per pacem intelligit Spiritum ſanctum juxta illud Pauli ad Galat. 5. Ad Gal. 5. n. 22. *Fructus autem Spiritus eſt charitas, gaudium, pax.* Cum igitur tabernaculum corporis Stephani in ſe haberet Spiritum ſanctum: *Cum eſſet plenus Spiritu ſancto*, inde ejus carnifices non erant ei tamquam feroces beſtiæ, ſed tamquam adjutores, ac miniſtri ſuæ Coronæ: *Et cum lapidibus pactum*, ut ei eſſent molles, ac ſuaves. D. Niſſenus tract. de Beatit. Niſſenus. ait: *Magnus ille Stephanus gaudet lapidibus undique petitus, ac veluti ſuavem quendam rorem crebros lapidum ictus in modum floccorum nivis incidentium, corpore cupide excepit, ac benedictione nefarios homicidas proſequitur.* Et orat. de S. Stephano ſic ait: Per omnia magnitudine animi, atque indolis excellebat, ita quidem lenitatem, minis verò deſpicientiam, mortis terrore vitæ contemptum, odio dilectionem, malevolentia benevolentiam, &c.

Lapides ut flores Stephano.

QUÆSTIO XXXVIII.

Quare D. Stephanus pro ſe orans ſtat, pro inimicis vero genuflexo orat?

Dubium attingunt, & ſolvunt communiter Sancti Patres, D Aug ſerm. 1. de S. Stephano, ubi ſic ait: *Qui ſtando ſuum ſpiritum commendavit Domino*, Jeſu ſuſcipe Spiritum meum: *pro illorum delicto flexo genu oravit*, poſitis autem genibus clamavit: Ne ſtatuas illis hoc peccatum. 327. D. Aug.

328. D. Bern. Ad quod reſpondet D Bernard. ſerm. de S. Stephano; *Poſitis genibus, quia vera, & humili ſimplicitate pro ſe orans ſtat, & erigitur; pro lapidantibus flectit genua, quis audivit unquam talem? & quis vidit huic conſimilem? plus dolet perſequentium peccatum, quam ſua vulnera, illorum iniquitatem, quam ſuam mortem.* Eadem fere habet Petrus Damianus ſerm. de S. Stephano: Damian. Ecce quo modo ex mente Sanctorum Patrum magnus Athleta ſibi ipſi lapidantes proponit, amplius anxius de illorum ſalute quam de ſe ipſo; majorem amorem oſtentans erga ſuos perſecutores, quam erga ſe ipſum.

D Stephanus magis ſuos diligit inimicos, quam ſeipſum.

329. D. Aug. Secundo D. Auguſt. ſerm. 2. de S. Stephano, ſic ait: Loquens cum eo: *Quare proteſtans oraſti, & pro inimicis genu flexiſti? Pro me ſtans oravi, quia pro me, qui rectè Deo ſervivi orando, & impetrando non laboravi, quia qui pro juſto orat, non laborat, ideo pro ſe ſtans oravit: Ventum eſt, ut oraret pro Judæis, & attendens tam multam eſſe iniquitatem eorum, quæ difficile donari poſſet, genu flexit, & ait: Ne ſtatuas illis hoc peccatum.* Stephanus cùm pro ſe orat, pro juſto deprecatur, proindeque res eſt facilis, & non multi laboris Deum propitium, ac benignum ſibi reddere: At cùm peccatorum cauſa agitur, ut eis valeat veniam impetrare, cum ob multitudinem eorum iniquitatum res eſt valde difficilis, & laborioſa apud Deum, & ideo ad hoc multi lachrymarum imbres, ac pœnitentiæ auſteritates requiruntur. Hinc pro expiandis peccatis in Ninive dicebat Jonas cap. 3. n. 8. *Operiantur ſaccis homines, & jumenta, & clament ad Dominum in fortitudine.* Jonas 3.

Multum laboris in oratione pro tollendis peccatis.

330. Tertio: Cùm Stephanus ſtaret in Concilio viderunt *faciem Stephani tamquam Angeli*, nunc autem divina ordinatione poſitis genibus orat pro inimicis ut ſplendor ille, qui erat in facie, derivaretur in genua flexa pro cauſa inimicorum, ad hoc tendit Tertullianus lib. de reſurrectione Carnis, cum ait: Tertull.

Sic

Maxima pulchritudo ex benevolentia in hoſtes.

Sic & Stephanus Angelicum jam faſtigium induerat, ſed nondum alia genua in lapidatione ſucceſſerant. Genua nondum alia, ſed eadem, ſic orans pro inimicis flexis genibus, ipſa genua fulgebant, ut non viderentur eadem, ſed alia, ut Tertullianus judicaverit exprimere non eſſe alia, ſed eadem, bonus affectus, orationis pro inimicis totum hominem facit ſplendeſcere ac irradiare, multaque nitere pulchritudine, ſic ait D. Aug. ſerm. 6. de Sanct. *Audiunt Stephanum ſapientiſſimum, & conſpiciunt ſpecioſiſſimum.* (D. Aug.)

331. (Iſai. 63.) De Chriſto D. ait Iſaïas 63. n. 1. *Quis eſt iſte, qui venit de Edon tinctis veſtibus de Boſra? Iſte formoſus in ſtola ſua gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ? Ego qui loquor juſtitiam, & propugnator ſum ad ſalvandum.* Et unde illi tantus decor, tamque elegans pulchritudo? Rationem apponit: *Ego qui loquor juſtitiam, & propugnator ſum ad ſalvandum.* Non ad vindictam hoſtibus infligendam ſed ad indulgentiam illis dandam, & dum tanta benevolentia in adverſarios nitet, ibi omnis pulchritudinis pompa refulget. D. Auguſt. ſerm. 50. de Verbis Domini, ait: *Ille, qui vos quaſi fœdos toleravit, pro vobis formoſus oravit: Pater, inquit, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.* Meus Jeſus totus ſemper formoſus, ſed cum pro inimicis orat, ſuper omnem nitorem tunc refulget, ac reſplendet. (D. Aug.)

QUÆSTIO XXXIX.

Quare D. Stephanus pro ſe primo orat, deinde pro inimicis, cum Chriſtus D. prius oraverit pro inimicis, deinde ſecundo pro ſe?

332. UT patet ex Textu, prius D. Stephanus oravit pro ſe, dicens: *Domine Jeſu ſuſcipe ſpiritum meum*, deinde pro inimicis: Poſitis autem genibus clamavit voce magna: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum.* Aliter verò Chriſtus D. primo pro inimicis: *Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt*, Luc. 23. n. 34. Deinde pro ſe: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum*, Luc. ibidem n. 46. Cur ergo D. Stephanus non eodem modo, ac ordine, ſicut ſuus Magiſter Jeſus ſe habuit? (Luc. 23. *Difficultas quæſtionis.*)

333. Reſpondeo, quia cum Chriſtus D. eſſet impeccabilis per naturam, & à juſtitia non poſſet excidere, de ſe erat maximè ſecurus, & de peccatorum ſalute multum ſollicitus, quos in tantis iniquitatibus immerſos conſpiciebat, & inde pro tanta eorum miſeria ſolertè eis erat ſubveniendum, proindeque prius pro eis orat, deinde ut oſtenderet, unicam ſui adventûs, ac paſſionis cauſam fuiſſe peccatores ſalvos facere, deque eorum ſalute agere: Stephanus autem adhuc erat in via poſitus, & in magno certamine, & poterat, ut homo excidere, ut dicitur Apocal. 3. n. 11. *Tene, quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.* Inde merito ſervato charitatis ordine, quæ incipit à ſe ipſa, prius pro ſe ipſo orat, deinde pro aliis deprecatur. (*Homo in hac vita ſollicitus ſit de ſua ſalute.*)

334. (Emiſſen. *Stephanus de alieno peccato juſtitiam ſuam accumulat.*) De qua excellentiſſima virtute elegantiſſime ait Euſebius Emiſſenus ſerm. de S. Stephano: *Quid agit Fidei magnitudo, quæ non vincitur à malo, ſed vincit in bono malum, dum Stephanus pro impiis Deo plenus exorat, etiam de alieno peccato juſtitiam ſuam cumulat.* Vide unde augmentum accipiant, & incrementum Stephani merita ingenio charitatis, quæ crudelior, ſævior, ac atrocior fuit perſecutorum impietate; eo ipſo de pietatis induſtria, virtutes elaborat, ſanctitates extruit, merita architectatur, ut quod inſervit inimicorum ſævitiæ, ſuæ militet pietati; nam dum Stephanus pro impiis *Deo plenus exorat, etiam de alieno peccato juſtitiam ſuam cumulat.*

335. (*Jobi tentator inſcius ſuæ gloriæ miniſter.*) Non vellem præterire, quod ſatis ingenioſè notavit citatus Emiſſenus præallegato loco: Dat Deus facultatem Satanæ, ut ſæviat in Jobum: *Dixit Dominus ad Satan, univerſa, quæ habet in manu tua ſunt*, Job. 1. n. 12. Valde exultabundus Satan, tanta ſibi poteſtate data, vehementem, ac ſæviſſimam omnium calamitatem, dolorum, ac perſecutionum tempeſtatem laxis habenis mittit in Jobum, de quibus, omnibus invicto robore, ille glorioſus triumphator exultat, Satanque devictus confuſione, ac dolore premitur, & ſi dolet, quia devictus, alio tamen acutiori, ac vehementiori pungitur, ac cruciatur dolore, dum videt omnia, quæ paraverat, tentamenta ad proſtrandum Jobum, ad majorem ipſius exaltationem, ampliſſimum gratiarum cumulum inſeruiſſe, & ad ejus virtutes maximè firmandas, corrobrandaſque fuiſſe inſtrumentum, inde Satan multum mœret, & angitur, ut qui erat vitiorum auctor tranſmutaretur in virtutum fomentum, ſic ait citatus Euſebius: *Antiquus ille Religionis inimicus* (Diabolus ſcilicet) *& jam ante judicium ſentiat pœnam malitiæ ſuæ, per quam ſe Sanctorum gloria intelligit militaſſe.* Expende ultima verba: *Per quam ſe Sanctorum gloria intelligit militaſſe.* (Euſeb.)

336. (*Dilectio inimicorum ex ſpiritu Dei venit.*) Secundo, prius Stephanus ſuum ſpiritum Deo commendat: *Domine ſuſcipe ſpiritum meum*, deinde pro inimicis orat; quia ſolus ille, qui totus ſpiritus eſt in Deo, & qui ſe totum in manibus Dei committit, illiuſque tamquam filius ipſum ſequitur, ac imitatur pro ſuis inimicis volet exorare. Ait Chriſtus: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, ut ſitis filii Patris veſtri, qui in cœlis eſt.* Matth. 5. n. 45. Quæ verba tractans Tertullianus de Patient. cap. 6. ait: *Video quem nobis Patrem patientia aquirat!* Si ex tali Patre Filii, inde & Chriſti fratres, qui pro perſecutoribus exoravit; & D. Cyprianus apud Corderium., ait: *Patientia efficit, ut perſeveremus Filii Dei, dum patientiam Patris imitantur.* Dilectio inimicorum facit ut ſimus filii Dei, & ut in ipſa filiatione perſeveremus. (Matth. 5. Tertull. D. Cypr.)

QUÆSTIO XL.

Quare D. Stephanus clamans voce magna rogat pro inimicis, & dat ſpiritum?

337. STephanus poſitis genibus voce magna clamat: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum*; hanc divinam vocem didicit à ſuo divino Magiſtro Chriſto D. nam cum meus Jeſus penderet in Cruce clamavit: *Pater dimitte illis; non enim ſciunt quid faciunt*, Luc. 23. n. 34. Cumque D. Stephanus adeſſet juxta Crucem hac in occaſione, qua Chriſtus patiebatur crucifixus, ut ait D. Auguſt. ſerm. 93. de Diverſis, hanc admirabilem charitatem ſemper impreſſam in mente retinuit, ideoque ad illius imitationem clamat: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum.* (Luc. 23. D. Aug. *Stephanus juxta Crucem.*)

338. (Matth. 27. *Filius Dei oſtenditur dum de aliorum ſalute agit.*) *Prætereuntes blaſphemabant: Salva te ipſum ſi Filius Dei es*, Matth. 27. n. 40. Jeſus verò clamans, dicebat: *Pater ignoſce illis*: Ad oſtenſionem divinæ Filiationis petebant illi, ut ſe ipſum ſalvaret, at Jeſus ut Filius Dei totus impenſus erat in eorum ſalutem, utque indulgentiam, veniamque peccatorum à Patre ſuo illis impetraret. D. Chryſoſt. orat. in Paraſceve apud Grethſer. ait: *Illi, qui dicebant, ſi Filius Dei es, ſalva te ipſum, ipſe vero, ut Dei Filius laborabat quomodo illos ſalvaret, illos, inquam, à quibus opprobria perpetiebatur, illudebatur, & opprobriis præſcindebatur.* Pro his clamabat: *Pater dimitte illis.* Ecce divina progenies in Chriſto potentiſſime oſtendebatur, ut pro ſuis inimicis crucifixoribus, ac convitia- (D. Chryſoſt.)

toribus

toribus oraret, ex quo conſiderat celſitudinem, ac ſublimitatem virtutis Stephani.

339. Marc. 15. Beda. *Oſtenditur Dei Filius dum clamans expirat.*

Scribit D.Marc. 15. n. 37. quod *Jeſus emiſſa voce magna expiravit. Videns autem Centurio, qui ex adverſo ſtabat, quia ſic clamans expiraſſet*, ait: *Vere hic homo Filius Dei erat.* Unde deprehendit Centurio quod ille homo Filius Dei erat: Beda ait: *Manifeſta autem cauſa miraculi Centurionis exponitur, quod videns Dominum ſic expiraſſe, ſpiritum emiſiſſe, dixerit. Vere hic homo Filius Dei erat.* Omni homini morienti vox deficit, quod vero Chriſtus D. valido clamore expiraſſet, non hominis erat, ſed ſolius poteſtatis Filii Dei. *Quod ſic clamans expiraſſet, dixit: Verè hic homo filius Dei.* Stephanus clamans voce magna obdormivit in Domino, ac expiravit, ſuper omnes vires humanas ſe exaltatum oſtendit, & voce veluti ad quoſdam Divinitatis confines, ac umbras evolaverit. *Videns quod ſic clamans expiraſſet, dixit, Verè hic homo Filius Dei erat.* Stephanus dum clamans expirat, aliqualem Divinitatis umbram in ſe oſtentat ex plenitudine Spiritus S. quam in ſe habebat.

340. Hebr. 12. *Sanguis Chriſti poſtulat miſericordiam.* Gen. 4.

Clamat D.Stephanus non ſolum voce, ſed etiam ſanguine ſuo, ad hoc refero id, quod ait Paulus de Chriſti ſanguine Hebr. 12. n. 24. *Melius loquentē, quā Abel*, ſeu ut alii legunt, *clamantem*; Sanguis Abel clamabat vindictam: *Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra*, Gen. 4. n. 10. at ſanguis Chriſti clamat, ac poſtulat pietatem, indulgentiam, ac remiſſionem peccatorum.

341. D. Fulg. *Oratione Stephani lucratur Saulus irridens.*

Ad ejus umbram Stephani ſanguis poſtulat miſericordiam, & clementiam, ut viſum eſt in miraculoſa Pauli converſione. D. Fulgentius ſerm. de S.Stephano ait: *Per charitatem pro lapidantibus orabat, ne punirentur, charitatis virtute ſubnixus vicit Saulum crudeliter ſævientem, & quem in terra habuit perſecutorem, in Cœlo meruit habere conſortem. Ipſa ſcivit monendo convertere.* Pro qua re maximè, ac eleganter audiendus eſt D.Auguſt. ſerm. 94. de Diverſis & ait: *Putas verba iſta audivit Saulus? Audivit ſubſannans, & irriſit, & tamen ad orationem Stephani pertinebat. Adhuc graſſabatur, & jam pro illo Stephanus exaudiebatur.* Et ubi noſtra vulgata habet: *Saulus erat conſentiens neci ejus*; Arabicus legit: *Erat lætus de nece ejus.*

342. Oecum. Baron.

Oecumenius in præſenti exiſtimat, non ſolùm Saulum, ſed multos alios ex lapidantibus per has Stephani preces fuiſſe ad fidem converſos, & gratiam & ſalutem animæ comparaſſe, ſicque multos per interceſſionem Stephani Chriſti fidem accepiſſe. Sic refert Baronius an. Chriſti 518. quod cum reliquiæ S.Stephani tranſlatæ eſſent in Civitatem Majoricam 540. Judæi per miraculum ad fidem converſi ſunt, cum viderent, quod ſaxa, quæ in Chriſtianos, ac portantes ſacras reliquias injiciebantur, nullam inferrent læſionem. Quid ſimile refert D.Auguſtin. lib. 22. de Civitate cap. 8.

QUÆSTIO XLI.

Quare mors D. Stephani dicitur obdormitio?

343. Syriac. Græcus. 1. Cor. 15. 1. Theſ. 5.

CUm exoraſſet Stephanus pro ſuis inimicis, Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum, *obdormivit in Domino*: Syriacus: *Recubuit in Domino.* Alii ex Græco: *Requievit in Domino.* Quæ omnia denotant perjucundum, ac ſuavem Stephani tranſitum; & licet juſti, qui in Domino moriuntur, dicantur dormientes, 1. Cor. 15. n. 18. & 1. Theſſal. 5. n. 5. & ad hoc pertinet illud, Apoc. 14. n. 13. Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

Sylveira in Acta, Tamen de Stephano, non dicitur, dormivit, ut de aliis juſtis. ſed *obdormivit*, qui quidem dicendi modus indicat aliquam peculiarem, ſuavemque dulcedinem in ipſa morte, tamquam inter brachia Domini, inde Syriac. vertit: *Recubuit in Domino.* Petr. Dam. ſerm. de S.Stephano, & poſt illum Lyran. inquiunt: *Quoniam abſorptus eſt in Charitatis abyſſum, & inter Dei ſui brachia requieſcens, dormivit ſecurus, & quietus in æterna pace, quia Spiritum ſuum Domino commendavit.* 344. *Suaviſſima Stephani mors.* Damian. Lyran.

345. D. Aug. *Inter lapidantiū furores erat Stephanus quietus, & dormiens.* Prov. 3. Hebr.

Non ſolum Stephanus in ſuo tranſitu dicitur dormire, ſed etiam inter lapidantium manus D.Aug. ſer. 92. de Diverſis ait: *O ſomnus pacis, inter lapides inimicorum dormivit!* Jactabatur ſaxa, lapides tamquam aquarū imbres currebant, vulnera, & ictus infligebantur, membra in fruſta cadebant, & inimici terribili voce clamantes, ac blaſphemantes, ipſeque ſic quietus, & placidus erat, alienus ab omni iræ, atque malevolentiæ affectu, tamquam dulci ſomno quieſcens. Dicitur Prov. 3. n. 24. *Si dormieris non timebis.* qui enim inter preſſuras, ac perſecutiones hujus ſæculi maximè alienus eſt ab omni affectu, nihil timet. Pergit Textus: *Quieſces, & ſuavis erit ſomnus tuus.* Ex Hebræo legitur: *Oppignoratus erit ſomnus tuus*, ipſe ſomnus tuus tam ſuavis inter adverſa erit jam pignus æternæ felicitatis, ac gloriæ.

346. *Amor in hoſtes floridam pro lucit mortem.* D. Niſſe.

Stabat magnus noſter Athleta inter furibundos lapidantes, & poſitis genibus *clamavit voce magna, dicens, Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum, & cum hoc dixiſſet obdormivit in Domino.* Cum hæc vox tantæ charitatis plena eſſet, ac ſi ad ultimum perfectionis apicem perveniſſent, *obdormivit*, ſeu *recubuit* tamquam in florido, ac perjucundo lecto. Eleganter D Niſſen. homil. de S.Stephano ait: *Magnus Stephanus veluti teneris floribus, vel rore quodam levi circumfuſus, in dulcem, ſimul ac beatum ſomnum delatus eſt.* Dum generoſus noſter Levita pro hoſtibus deprecatur, veluti inter ſuaviſſimos, ac odoriferos flores, delectabili mortis ſomno rapitur.

347. Cant. 2. Tres Patres, Philo. Carpat. Niſſen. *Amor in hoſtes ſecum aſportat omnes virtutes.*

Clamat Anima Sancta, Cant. 2. n. 4. & 5. *Introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem; Fulcite me floribus, ſtipate me malis.* Cum Anima ſancta vidit in ſe charitatem perfectam, & ordinatam, primo tendens in Deum, deinde in proximum, & inde in inimicos, quid ſequitur: *Fulcite me floribus, ſtipate me malis.* Ut explicant tres Patres Philo, Carpath. Niſſenus, & alii; floribus omnium virtutum, cœleſtium donorum, ac gratiarum Spiritus ſancti, hæc univerſa ipſa charitas in hoſtes ſecum aſportat, dum non malum pro malo, ſed bonum pro malo rependitur. Guillelm. apud Delrium ait ſic: *Ordinavit in me charitatem, docuit eam quomodo imprimis Deum diligere debeat, proximum ut ſe ipſam, denique & hoſtem, catenus ut malum malo non rependatur, ſed cum injuria beneficium commutetur.* Cum hac doctrina de inimicis diligēdis, non mirum quod omnibus cœleſtibus, ac divinis donis locupletata, omniumque virtutum floribus exornata ſit.

CAPUT VIII.

1. *Facta eſt autem in illa die perſecutio magna in Eccleſia, quæ erat Jeroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Judææ; & Samariæ præter Apoſtolos.*
2. *Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum ſuper eum.*
3. *Saulus autem devaſtabat Eccleſiam per domos intrans, ac trahens viros, ac mulieres, tradebat in cuſtodiam.*
4. *Igitur qui diſperſi erant pertranſiebant evangelizantes Verbum Dei.*

5. *Philippus autem deſcendens in Civitatem Samariæ prædicabat illis Chriſtum.*
6. *Intendebant autem turbæ his, quæ à Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes, ſigna quæ faciebant.*
7. *Multi enim eorum, qui habebant ſpiritus immundos, clamantes voce magna exibant.*
8. *Multi autem paralytici, & claudi curati ſunt.*
9. *Factum eſt ergo gaudium magnum in illa Civitate, Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in Civitate magus, ſeducens gentem Samariæ, dicens ſe eſſe aliquem magnum,*
10. *Cui auſcultabant omnes à minimo uſq; ad maximum, dicentes: Hic eſt virtus Dei, quæ vocatur magna.*
11. *Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magiis ſuis dementaſſet eos.*
12. *Cum vero credidiſſent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jeſu Chriſti baptizabantur viri, ac mulieres.*
13. *Tunc Simon, & ipſe credidit: & cum baptizatus eſſet, adhærebat Philippo: Videns etiam ſigna, & virtutes maximas fieri, ſtupens admirabatur.*
14. *Cum audiſſent Apoſtoli, qui erant Jeroſolymis, quod recepiſſet Samaria Verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum, & Joannem.*
15. *Qui cum veniſſent, oraverunt pro ipſis, ut acciperent Spiritum ſanctum.*
16. *Nondum enim in quenquam illorum venerat, ſed baptizati tantum erant in nomine Domini Jeſu.*
17. *Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum.*
18. *Cum vidiſſet autem Simon, quia per impoſitionem manus Apoſtolorum daretur Spiritus ſanctus; obtulit eis pecuniam, dicens.*
19. *Date & mihi hanc poteſtatem, ut cuicumque impoſuero manus, accipiat Spiritum ſanctum: Petrus autem dixit ad eum.*
20. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri.*
21. *Non eſt tibi pars, neque ſors in ſermone iſto, cor enim tuum non eſt rectum coram Deo.*
22. *Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.*
23. *In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te eſſe.*
24. *Reſpondens autem Simon dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat ſuper me horum, quæ dixiſtis.*
25. *Et illi quidem teſtificati, & locuti Verbum Domini redibant Jeroſolymam, & multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.*
26. *Angelus autem Domini loquutus eſt ad Philippum dicens: Surge, & vade contra Meridianum, ad viam, quæ deſcendit ab Jeruſalem in Gazam: hæc eſt deſerta.*
27. *Et ſurgens abiit. Et ecce vir Æthiops Eunuchus, potens Candacis Reginæ Æthiopum, qui erat ſuper omnes Gazas ejus, venerat adorare in Jeruſalem.*
28. *Et revertebatur ſedens ſuper currum ſuum, legenſque Iſaïam Prophetam.*
29. *Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, & adjungere ad currum iſtum.*
30. *Accurrens autem Philippus audivit legentem Iſaïam Prophetam, & dixit: Putaſne intelligis, quæ legis?*
31. *Qui ait, & quomodo poſſum, ſi non aliquis oſtenderit mihi? Rogavitque Philippum ut aſcenderet, & ſederet ſecum.*
23. *Locus autem Scripturæ, quem legebat, erat hic: Tamquam ovis ad occiſionem ductus eſt: & ſicut agnus coram tondente ſe, ſine voce: ſic non aperuit os ſuum.*
33. *In humilitate judicium ejus ſublatum. eſt. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus?*
34. *Reſpondens autem Eunuchus Philippo, dixit: Obſecro ta, de quo Propheta dicit hoc? de ſe, an de alio aliquò?*
35. *Aperiens autem Philippus os ſuum, & incipiens à Scriptura iſta, evangelizavit illi Jeſum.*
36. *Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam, & ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?*
37. *Dixit autem Pilippus: Si credis ex toto corde, licet. Et reſpondens, ait: Credo Filium Dei eſſe Jeſum Chriſtum.*
38. *Et juſſit ſtare currum, deſcenderunt uterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum.*
39. *Cum autem aſcendiſſent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum Eununhus. Ibat autem per viam ſuam gaudens.*
40. *Philippus autem inventus eſt in Azoto, pertranſiens Evangelizabat Civitatibus cunctis donec veniret Cæſaream.*

ARGUMENTUM.

Mortuo Stephano exoritur magna perſecutio in Eccleſia, convertitur Samaria; & in eo Simon Magus, qui intendens dona Spiritus ſancti emere pecuniâ graviter increpatur à D. Petro. Eunuchus Reginæ Candacis baptizatur à Philippo Diacono.

Actor. 8. *n.* 1. Facta eſt autem in illa die perſecutio magna in Eccleſia, quæ erat Jeroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Judææ, & Samariæ præter Apoſtolos.

Num. 2. Curaverunt autẽ Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum ſuper eum.

Num. 3. Saulus autem devaſtabat Eccleſiam per domos intrans, & trahens viros, ac mulieres, tradebat in cuſtodiam.

Num. 4. Igitur, qui diſperſi erant, pertranſivit Evangelizantes Verbum Dei.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

Verſ. 1. *Facta eſt autem in illa die.* Syriac. *Facta eſt per illud tempus perſecutio.* Cum dicitur *in illa die*, more Hebraico dies pro tempore ponitur, ac proinde à die mortis Stephani, & per tempus ſubſequens à Judæis contra Chriſtianos vehemens eſt exorta perſecutio. *In Eccleſia* id eſt contra Eccleſiam, ſic legit D. Chryſoſt. *Adverſus Eccleſiam.* Æthiop. *Contra domum Chriſtianorum.* Quid Æthiop.

I. Syriac.

D. Chryſoſt.

Æthiop.

deinde ſequitur ; *Omnes diſperſi ſunt.* Nempe fideles aliqui ſe in fugam dederunt juxta Domini mandatum : *Cum perſecuti vos fuerint in una Civitate, fugi-*
Syriac. *te in aliam.* Et alii etiam ſub latebris ſe abſconderunt. *Per regiones Judææ , & Samariæ.*Syriac. *Per pagos Iudææ, atque ideo inter Samaritanos.* Et ſubditur : *Præter Apoſtolos* , ut Eccleſiam Chriſti incipientem firmarent , & Judæorum Synagogam deſtruerent.

2. Verſ. 2. *Curaverunt autem Stephanum.* Syriacus :
Syriac. *Collectum autem in arcam.* Arabic. *Tulerunt autem*
Arabic. *Stephanum.* Alii ex Græco *comportaverunt.*Quæ om-
Græcus. nia ſignificat verbum *curaverunt*, quod dicit corpus defuncti abluere, ungere,lineis componere,ac ad ſe-
Pagnin. pulchrum deferre,ac ſepelire.Pagnin. Tigurina: *Cu-*
Tigurin. *raverunt una*, ſeu pariter, veluti communi conſenſu.
Arabic. *Viri timorati*, Syriac. *Viri fideles.* Arabic. *Viri Religioſi* , & omnia redeunt in eumdem ſenſum ; nam in Scriptura pietas , religio , ac timor idem valent.

3. *Fecerunt planctum magnum ſuper eum* Syriac. *Plan-*
Syriac. *xerunt ſuper eum vehementer.* Æthiop. *Luxerunt pro-*
Æthiop. *pter eum magno luctu.*Proſequuti ſunt eum multis lachrymis, utpote deſtituti optimo parente, & magna fidelium frequentia funebrem pompam celebrarunt.

4. Verſ.3.*Saulus autem devaſtabat Eccleſiam.*Syriac.
Syriac. *perſequebatur Eccleſiam Dei.* Intendens illam , ait
Lyran. Lyranus, annihilare, ac deſtruere.*Per domos intrans.*
Tigurin. Tigurina *intrans domeſticatim.* Pagnin. *per ſingulas domos*, præ furore , ac ira per ſingulas domos,anguloſque Chriſtianos ſcrutans perquirebat , ſive viros , ſive mulieres , nemini parcens.*Tradebat in cuſ-*
Æthiop. *todiam.* Syriac. *Traderetque carceri.*Æthiopic.*Incarcerabat omnes Chriſtianos.* Quamvis Saulus furore,ac ira exardeſceret in fideles,non excedebat ſuam commiſſionem , non interficiebat , ſed incarcerabat , ut ſibi erat mandatum.

5. Verſ.4.*Igitur qui diſperſi erant pertranſibant.* Sy-
Syriac. rus : *Perluſtrabant.*Condecorabant, illuſtrabant præ-
Æthiop. dicatione Divini Verbi,ſeu,ut habet Arabic.*Annuntiabant ſermonem prædicationis.* Ecce cur divino in-
Actor. 4. ſpirante ſpiritu fideles vendiderunt omnia ſua,& eorum pretia ad pedes Apoſtolorum deferebant,Act.4. n. 14. non ſolum ut in hoc ingens eorum charitatis fervor oſtenderetur , ſed etiam ut expeditiores, & à nullo detenti facilius pergerent per regiones prædicantes Verbum Dei.

QUÆSTIO I.

Quare mortuo Stephano tam dura, & crudelis perſecutio contra Eccleſiam exorta eſt ?

6. EMortuo Stephano Judæi tanquam ejus ſanguine ebrii facti ſunt,tamque graviſſima perſecutio,ab eis mota , contra Eccleſiam orta eſt , ita ut Nicanor Diaconus cum Stephano occiſus ſit, ut dixi c.6.q.6. & refert Dorotheus in ſynopſi.Cum Stephano,& Nicanore,aliiſque Chriſtianis ferè ad duo millia interfecti ſunt , & magnam fuiſſe multitudinem indicat
Act.26. Paulus, Act.26.n.10. *Cum occiderentur detuli ſententiã.*Loquitur in plurali,& hæc fuit prima perſecutio.

7. Sub hoc tempore , ut cõſtat ex revelatione Gama-
Nicodemus lielis,& refert Lucianus de Invent.S.Stephani, quod
deponitur. Nicodemus ex eo,quod eſſet Chriſti diſcipulus à Ju-
Lucian. dæis fuiſſet privatus ſuo principatu,& ab eis anathe-
Nicetas. matizatus,& extra Synagogam ejectus,ac in exilium pulſus & idem ferè ſcribit Nicetas Philoſoph. orat. de Invent. S.Stephani.

8. Et etiam ſub hoc tempore, ut exiſtimat Baronius
Baron. tom.1.Annal.ex Hiſtoria Vaticana,atque ex actis S.
Magdalena Mariæ Magdalenæ , quod ipſa cum ſorore ſua Mar-
& Martha tha, ac fratre Lazaro,atque Maximino,Marcella pe-
expelluntur. *Sylveira in Acta.*

diſſequa,& Joſepho ab Arimathia,& alii, à Judæis in navi ſine velis,& remis ad infallibile,certumque naufragium omnes expoſiti ſunt,tamen Dei providentia ad Maſſiliam appulſi ſunt, ibique fidem Chriſti mirabiliter plantarunt. Joſephus ab Arimathea Dei nutu in Britanniam tranſivit , & ibi in pace Chriſti Dexter.
quievit: Lucius Dexter in Chronico tardius id con- Baverius.
tigiſſe affirmat,nempe an.Chriſti 48.quod aliquibus confirmat documẽtis,Franciſc.Baverius in Comment.

Mortuo Stephano dura ſanè,& crudelis perſecutio 9. *Mortuo Stephano intendunt Judæi deſtruere Dei Eccleſiam.*
exorta eſt in Eccleſia Dei ; erat enim illius Stephanus ſtrenuiſſimus Dux , ac fortiſſimus propugnator Doctiſſimi Iudæorum *diſputantes cum Stephano non poterant reſiſtere ſapientiæ , & ſpiritui , qui loquebatur*
in eo , Act.6.n.10.ac proinde mortuo tam robuſtiſſi- Actor. 6.
mo bellatore Judæi ſibi habebant perſuaſum poſſe deſtruere , ac diſſipare totam Eccleſiam Dei. *Percu-*
*tiam Paſtore,& diſpergentur oves gregis.*Math.26.n.31. Math 26.

Cum ægrotaret Eliſæus infirmitate , qua & mor- 10.
tuus eſt , deſcendit ad eum viſitandum Joas Rex Iſ-
rael; *Et flebat coram eo,dicebatque Pater mi, Pater mi,* 4.Reg. 13.
currus Iſrael,& auriga ejus,4.Reg.13.n.14.Tot pro- *Abſentia magni viri deſtructio regni.*
fuſus lachrymis Eliſæi mortem deplorabat Joas,non ex amoris affectu erga Prophetam,ſed quia ex mortuo in magnum periculum ſe,ſuumque regnum incidere pro certe habebat ; nam ejus præſentia erat illis magnum munimen,qua deſtituti,omnia facile in præcipitium ruerent. Lyranus ait : *Fiebat coram eo , quia vita illius multũ valebat ad defenſionem ſui regni.*

Dicitur Gen.12.n.9.*Cum vidiſſet Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Iſaac filio ſuo dixit ad Abra-* 11.
ham : Ejice ancillam, &c. Qui ludus vel erat Idolo- Gen. 21.
rum fabricatio vel aliqua contentio rixoſa, vel aliquid ſimile,quæ ſtrepitum,rumoremque important, ſed cur hoc ſolum vidit Sara,& non potius Abrahamus , qui valde ſolicitus erat pro tota ſua familia, D.Ambr.
ut advertit D. Ambroſ.lib. de Abrahamo : Iſmael , quamvis eſſet ingenij depravati,nihil tamen inordinatum in Abrahami præſentia audebat perpetrare ,
ſed ejus abſentiam præſtolabatur , ut venenum ſuæ Salvian.
peſtiferæ indolis evomeret. Salvianus lib. 2.de Gubernat. ait : *Depravata nequitia latebras noctium perquirit , & magnorum præſentiam exhorreſcit.*

QUÆSTIO II.

Quare exorta perſecutione tot , tantique fideles diſperſi ſunt ?

DEbacchante tãtæ perſecutionis procella dicitur 12. Baron.
in Textus,quod omnes,qui erant in Eccleſia *diſ-* *Quindecim millia.*
perſi ſunt per regiones Judææ , & Samariæ qui in tanto extiterunt numero , ut conjecturet Baronis tom.1. Annal. diſperſorum numerum ad quindecim millia.

Cum autem dicitur omnes, intellige , ſecundum
ſui majorem partem , aliqui enim remanſerunt,qui 13.
curaverunt Stephanum verſ.2. & Saulus perſcrutabatur per domos , & viros , ac mulieres tradebat in
cuſtodiam verſ. 3.omnes, qui erant magis noti , ac Carthuſ.
habiti diſcipuli Apoſtolorum, ita Carthuſ.hic Euſe- Euſeb.
bius lib. 2. Hiſtoriæ cap.1.ait : *Qui erant antiquio-* Caiet.
res fideles , Caietan. inquit : *Sermonem eſſe de iis , in quibus deſcenderat Spiritus ſanctus in variis linguis in die Pentecoſtes*, ac proinde omnes veniunt in hunc ſenſum, qui magis noti, & cogniti erant fideles,vel qui ſe commode non potuerunt abſcondere.

Cum autem dicitur in Textu: *Diſperſi ſunt per re-* 14.
giones Judææ , & Samariæ, intellige primo ad has regiones,deinde alta Dei providentia ad alias diverſas regiones prædicantes Evangelium , & hoc teſtatur
ipſe D.Lucas infra cap.11.n.19.& ait : *Illi quidem* , Actor. 11.

qui diſperſi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat ſub Stephano perambulaverunt uſque ad Phenicem, & Cyprum, & Antiochiam. Ubi tanta fuit fidelium multitudo, quod ibi primi dicti ſunt *Chriſtiani.* Ibidem n.26.& ad hos ſcribunt ſuas epiſtolas Petrus epiſt.1. cap.1.n.1 *Electis advenis diſperſionis Ponti, Galaciæ, Cappadociæ.*&c Et Iacobus in ſua Canonica c.1.n.2. *Duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione, ſalutem.*

1.Petr. Jacob. 1.

15. Ex his, qui fuerunt diſperſi, aliqui Judæi venerunt in Hiſpaniam, ut teſtatur Lucius Dexter, qui floruit tempore D.Hieron.in ſuo Chronico anno Chriſti 35 qui Judæi ad converſionem Hiſpaniarum vocarunt ad ſe Apoſtolos, & anno Chriſti 37. qui fuit tertius ab ejus Aſcenſione ſic ſcribit Dexter: *Jacobus Apoſtolus Zebedæi filius peragratis urbibus Hiſpaniæ, multiſque erectis Eccleſiis, & Epiſcopis creatis ex advenis Petrum Bracharæ reliquit Epiſcopum, ac primum oratorium B.Virgini ejus juſſu, præſentiaque ſuper columnam Cæſaris Auguſti erexit.*

Dexter. *Jacobus in Hiſpania.*

16. Luitprandus, ſeu Eutrandius, in tractatu illuſtriſſimi ipſius nominis, qui vocatur: *Fragmenta* ex Bibliotheca Thom.Tamaio de Vargas Regis Philippi eruditiſſimi Hiſtorici, ex multis exemplaribus fide dignis ſic habet n.101. S. Elpidius, quem S. Jacobus præfecit Toletanis primum Pontificem, Carmelita Monachus fuit, & in prima Petri concione converſus ad fidem, & n. 171. ſic ſcribit: *Magna pars eorum qui diſperſi in perſecutione S. Stephani ad varias partes trajecerunt, & ad Hiſpaniam plurimi venerunt, erant ex Monachis montis Carmeli prædicationibus Chriſti, & Apoſtolorum ad fidem converſis, in quibus Elpidius, & ſocij Pontifices à S. Jacobo creati, & poſtea Martyres effecti.* Quod latè multo, gravique Authorum pondere probat M. Lezana tom. 2. Annal. anno Chriſti 35.n.6.

Luitpr. Tamai. S.Elpid. Lezana.

17. Ecce quantum bonum ex malis elicit Deus ex impugnatione Eccleſiæ ejus incrementum ut jam dixi ſupra c.4.q.2.n. 18. & 19.omnes perſequutur fideles Chriſti, & fiunt diſperſi per Orbem, ut Chriſti Evangelium in univerſo mundo prædicetur, ut ait Niſſen. hom. de S.Stephano, perſecutionem Stephani Evangelium in toto Orbe evulgaſſe D.Athanaſ.homil.de Semine ait: Diſperſi ſunt: *non quod imbecillitate diſfecti ſed fidei gratia ita diviſi eſſent.* Et cum Chriſtus D.præcepiſſet ſuis diſcipulis: *Si vos perſequentur in hac Civitate, fugite in aliam* Matth.10. n. 23. Perbelle Tertull.lib.de Fuga c.6, ait: *Ideo illis fugere tunc præcepit, non propter eludendum periculum proprio nomine perſecutionis, ſed propter profectum annuntiationis.* Fuga conſulitur non tam pro conſervanda vita, quàm ut, quò abeant, homines inſtruant in fide, ac religione.

Niſſen. D Athaſ. Math. 10. Tertull. *Fuga utilis ad fidem propagandam.*

18. Cum Deus valde ſollicitus de hominum ſalute eſt veluti vigilans in mittendis prædicatoribus, & Doctoribus ad populum docendum, & illuminandum in fide; ſic Deus de ſuis Prophetis loquitur per Jerem.26.n.5. *Quos ego miſi ad vos de nocte conſurgens.* Et cap.25 n.4. *Et conjungens diluculo, mittenſque.* Introducitur tamquam optimus, ac ſollicitus Paterfamilias valde mane conſurgens ad mittendos operarios. D.Hieron.ait: *Et quaſi in vigiliis, atque excubiis conſtitutus ſurrexit diluculo, ut ſuum populum commoneret.*

Jerem 27. Jerem. 25. *Feſtinat Deus ad hominum ſalutem.*

19. Ex hoc fervore ſponſam evocat Deus de tugurio ad vineam excolendam Cant.2.n.10. & ait: *Suge, propera amica mea, & veni.* Et iterum adurget n.13. *Surge amica mea, & veni.* Quæ vox denotat ingentem Dei ardorem de hominum ſalute, & ideo repetita voce eam compellit, ut moras abjiciat, citoque veniat D.Bernard.ſerm 61.in Cant.ait: *Quod rurſum ad laborem vinearum ſollicitet dilectum, oſtendit, quàm ſit de animarum ſalute ſollicitus.*

Cant. 2. *Suos vult Deus ſollicitos de ſalute aliorum.* D.Bern.

QUÆSTIO III.

Quare D. Stephanus lapidatus à Judæis, valde honorificè ſepelitur.

D. Stephanus à malignis, ac perfidis Judæis lapidatus eſt tamquam blaſphemus, ac facinoroſus? 20. cur ergo permittitur tam magnifico, ac pompoſo funere ſepeliri? Ratio à priori eſt alta, & ſuprema Dei diſpoſitio, qui Sãctos ſuos in hac vita vult honorari.

Noſtra tamen conjectura; quia etſi lex præcipiebat iniquos lapidare, ac punire, non tamen prohibebat ſepeliri: Delinquentes etenim vivi puniendi ſunt 21. mortui honorandi: Propheta ille, qui cõtra Dei mandatum comedit in civitate, cum abiret, interfecit eum Leo in via eumque cuſtodivit ne ab aliis animalibus offenderetur, ſtans juxta cadaver; cumque hoc eſſet divulgatum, Propheta qui eum invitaverat accurrens: *Invenit cadaver ejus projectum in via, & aſinum, & leonem ſtantes juxta cadaver, non comedit leo de cadavere, nec læſit aſinum*, 3.Reg. 13.n. 28. Leo optimus Dei miniſter vivum punivit inobedientem, ſeu mortuum honoravit cuſtodiens ad ſepulturã. D Ambroſ.lib.de Tob.c.1. *Feræ hanc humanitatem defunctis corporibus detuliſſe produntur, & homines denegabunt.*

Criminoſi etſi vivi puniendi ſint, mortui honorandi. 3. Reg. 13. D.Ambr.

Secundo Stephanum curaverunt, ac ſepelierunt viri 22. timorati, quorum Dux, ac Princeps fuit Gamaliel, ut ipſi revelavit Luciano, qui id ipſum ſcribit lib.de Invent.S.Stephani ei referens, quod aliqui Judæi commoti odio in S.Steph.ejus ſacrum corpus abjecerunt in agrum, ut à beſtiis, ac volucribus devoraretur; & hac de cauſa per unum diem, & noctem, Dei tamen providentia, ſemper intactum humi jacuit; quod cum ſciret Gamaliel, ipſe cũ aliquibus piis fidelibus nocte ſepelivit quodam in agro ſuo, quod ex ſuo nomine dicebatur *Caphargamla* diſtans à Jeruſalem viginti millia paſſuum, ibique eum poſuit in ſuo monumento novo, facientes planctum 70.dierum ſuper eum.

Lucian. *Sepelitur Stephanus.*

Mortua Sara poſtulat Abraham, à filiis Heth, ad emendum ſpeluncam duplicem, quam ei gratis, ac liberaliter, ut notat Carthuſ. dabant; tamen *Abrahamus appendit pecuniam; quam Ephron poſtulaverat*, 23. Gen.23.n.16. oſtendens ſuam pietatem, ac generoſitatem faciens expenſas pro defunctis, eos honorans. D.Auguſt.lib.de Cura pro mortuis agenda c. 9. ait: *Quod ipſi exhiberi volunt poſt mortem ſuam corporibus ſuis, quando ſenſuri non ſunt, aliis non ſentientibus, curam exhibent dum ipſi ſentiunt.* Vel emit illum Abrahamus ad ſepulchrum Saræ, quia omnes poſſeſſiones ſuas voluit nobilitare, cum in ſua poſſeſſione haberet ſepulchrum illuſtriſſimæ fœminæ, quod erat in magnum decus, munimen, ac protectionem omnium ſuorum.

Gen. 23. *Facere expenſas pro defunctis generoſum.*

Tradunt Hebræi ad cap.8 Geneſis, quod Noe in- 24. grediens in Arcã, ſecum aſportavit Adami oſſa; poſtea vero egrediens, illa oſſa diviſit inter filios, & nepotes, dans unicuique unum ex illis oſſibus, ut cuilibet eſſet pretioſus theſaurus ad magnã bonorum locupletationem, ad munimen omnium adverſitatum, ac cuſtodiam omnium periculorum. Præclarè Abbas Theofridus ſerm.de Reliquiis ſic ait: *Has*, ſcilicet reliquias, *ſingulis Provinciarum, & Civitatum populis dedit Deus in ſolatium, ut dum importunis urgentur incurſibus hoſtium viſibilium, & inviſibilium per harum defendantur meritum*, quod latè proſequitur, quod ſicut Rex dum timet fortiora inimicorum agmina, ibi ponit majus, & fortius præſidium, ſic Cœleſtis Rex videns noſtrorum hoſtium vehementes inſultus ad magnum munimen dat nobis Sanctas Reliquias, & ſic concludit citatus Abbas. *Sic omnipotens Deus magnas Sanctorum Reliquias nobis accommodat, quatenus ab indigenis dignè, ac familia.*

Hebræi. Theofr.

riter

riter honorantur, iidem indigenæ earum perpetua defenſione firmentur.

25. Exeuntes filii Iſrael de Ægypto maximè occupati erant accipientes ab Ægyptiis vaſa aurea, & argentea, aliaque pretioſa munera, ut valde locupletes egrederentur; at Moyſes nil de his rebus magni valoris curat, ſed tantum ſollicitus eſt, ut ſecum efferat oſſa Joſeph: *Tulitq; Moyſes oſſa Joſeph ſecum*, Ex. 13. n. 19. Inter omnes divitias magnas Ægypti, nihil aliud ſcimus, quod Moyſes ſecū aſportaverit, niſi oſſa Joſeph; quia illa, ut ampliſſimum theſaurum cæteris omnibus anteponebat, cùm in illis recognoſceret tutamen, ac munimen in adverſitatibus & ſecuritatem in periculis: Procop. ait: *Moyſes elegit viri juſti oſſa, quæ præfert immenſis Ægyptiorum theſauris.*

Exod. 13. *Oſſa justi valde pretioſa, & ad munimen.* Procop.

QUÆSTIO IV.

Quare viri pij, ac devoti S. Stephanum ſepelierunt, & cum planctu magno.

26. VAlde Sanctum, piumque eſt ſepelire mortuos, quod maximè præſtant viri Sancti, pij, ac devoti, ad quod nos admonet præſens Text. *Curaverunt Stephanum viri timorati*, & etiam Sanctus Tobias qui etiam contra Regis edictum mortuos ſepeliebat Tobiæ 1. n. 22. in quo multum reſplenduit ejus charitas, ſiquidem cum mortis periculo pietatis officium defferet. Unde merito ait D. Ambroſ. lib. de Tobia cap. 1. *Erat miſericordiæ pretium, mortis pœna, qua non revocabatur, magiſque incitabatur.* Mortis pœna dedit magnum pretium, ac valorem ejus pietati, ac miſericordiæ, contempta morte mortuos ſepeliebat.

Pietas in ſepultura defunctorum. Tob. 1. D. Ambr.

27. Si enim multa obſequia vivis damus, non minora debemus mortuis exhibere, imò eorum miſeria nos debet ſummopere commovere, & excitare, de quo differit eleganter D. Auguſt de conſolat. mortuorum: *Jacet corpus exanime, & gelidum, homo ſine homine, cadaver ſine ſpiritu, nemo ſuorum adjuvat, neque ipſe ſibi auxilium poſtulare poteſt*; poſtulet ergo ipſa miſera conditio.

D. Aug.

28. Cum Iſmael appropinquaret ad mortem omnes ſui convenerunt ad illum, & ait Text. *Coram fratribus ſuis obiit*, Gen. 25. n. 18. Oleaſter legit: *Super faciem omnium fratrum ſuorum cecidit*; ac ſi mortuus eſt, ac eſſet præſens ante oculos, ac facies ſuorum fratrum ad ipſum venerandum, ac recolendum. Abulenſis ibi, ait: *Fratres ſui omnes venerunt ad mortem ſuam, ut eum honorarent*, ſicut cum videret Iſmael, eum fratres ſui multa reverentia proſequebantur, ſic, & mortuum, ac ſi vivus eſſet præſens.

Gen. 25. *Mortuus honorandus ſepulchro.* Oleaſter. Abulenſ.

29. Secundo *viri timorati*, viri religioſi, magni, & devoti; piorum, magnorumq; eſt mortuos ſepelire, adeo ut etiam Deus hoc munus ſibi adſcribere non dedignetur. Mortuo Moyſe dicitur Deuter. 34. n. 6. *Mortuus eſt Moyſes ſervus Domini in terra Moab jubente Domino, & ſepelivit eum in valle terræ Moab, & non cognovit homo ſepulchrum ejus.* Communis eſt Patrum ſententia, quod Angeli ſepelierunt Moyſen, cur non dicitur Angelos hoc perſolviſſe; ſic & lex ſcribitur data per diſpoſitionem Angelorum, Act. 7. n. 54. Cur ergo etiam non refertur Moyſen ab Angelis ſepultum, ſed ab ipſo Deo? *Sepelivit eum Dominus*, ut notat Petrus Damian. ſerm. 2. & ait: *Sed quid eſt, quod Moyſis corpus, ipſe per ſe Dominus ſepelivit*, ut denotetur, quanta ſit celſitudo muneris ſepeliendi mortuos, ut ipſa ſuprema Dei majeſtas per ſe illud exſolvat, illiuſque opificem agnoſci velit, ad alia munia ad dandam nempe legem, ducendum populum publicentur Angeli, at ad ſepliendum mortuum Deus ipſe adſtat, & ad ſuum ſervum maxime honorandum.

Deut. 34. Actor. 7. *Sepelire mortuos valde honorificum.* Damian.

Sylveira in Acta.

Sed cur Moyſis corpus tanto honore ſublimatus à Deo, ut dicatur quod eum *Dominus ſepelivit*. Et Philo lib. de vita Moyſis ſcribit, quod in tam admirando ſepulchro ſepultus eſt, ut nullus hominū fuerit dignus unquam illud conſpicere; unde illi tantus honos! Moyſes exiens de Ægypto aſportavit ſecum oſſa Joſeph. Exod. 13. ut dixi ſuperiori quæſt. eaque in tanta veneratione, ac cultu habuit, ut pretioſo aurèo vaſe repoſuerit, ut teſtatur Theofridus Abbas ſerm. de Sanct. Reliquiis, & qui vivens tam magnifico ornatu mortuum honorificavit, alta divina Providentia correſpondente; ipſe moriens admirabili ſepulchro conditur, ad cujus præſentiam alia omnia diſparent, cum de nullo alio ſimile legatur: *Sepelivit eum Dominus.* 30.

Philo. Exod. 13. Theod. *Honorificantes mortuos honorificantur à Deo*

Poſtquam Madalena cum fratribus ad Maſſiliam advenit perfunctoque Apoſtolico prædicandi munere, ſe recepit ad deſertum quoddam, ubi per triginta annos in orationibus, & lachrymis Angelicam degit vitam, eique apparens Michael Archangelus, dixitque Deum in primo rerum molimine illum condidiſſe locum propter ipſam, ut in eo videret, mortuaque ſepulchrum haberet, ut referunt Sylveſter Pereira in ejus vita: Cur Deo tanta ineſt cura de Magdalenæ ſepulchro cum primo conderet orbem? Magdalena venit ad ungendum corpus Domini ad ſepulturam, ut ipſe Dominus dixit: Mittens hæc unguentum hoc in corpus meum ad ſepeliendum me fecit; Matth. 26. n. 12. Si Magdalena ſedula, ac ſollicita fuit ad corpus Jeſu unguento venerandum, multo majori ſollicitudine anticipatè Deus vigilavit, ut ipſam perenni, ac perpetuo ſepulchro nobilitaret. 31.

Sylveſt. *Magdalenæ curat de Chriſti ſepultura ſic Deus de illa.* Matth. 26.

Tertio *Curaverunt Stephanum viri timorati.* Inter quos maximè eminentes fuerunt ſacri Apoſtoli, ut teſtantur Nicetas oratione de Inventione S. Stephani, D. Hieronym. epiſt. 53. ad Riparium cum Pſalmis, Hymnis, & accenſis cereis, ex quibus exiſtimat Baronius originem habuiſſe ritum funeris Chriſtianorum in ſepeliendis mortuis. 32.

Funus Stephani Nicetas. D. Hier.

Fecerunt planctum magnum, quod fiebat ad funeris pompam, & præ deſiderio abeuntis: Mortua Sara, ait Textus: *Venit Abraham, ut plangeret, & fleret eam*, Geneſ. 23. n. 2. & repetita voce dicitur, ut plangeret, & fleret ad denotandam vehementiam doloris, & planctus, quod notans D. Paulinus ep. 37. ad Pamm. ait: *Pater fidei matrem vocationis noſtræ Saram flevit, non utique de fidentia recipiendæ, ſed progreſſæ deſiderio* Et poſtea ſubdit: Scriptura divina producere nos lachrymas, quaſi evaporando dolore permittit. 33.

Gen. 23. *Dolor lachrymis evaporatur* D. Paul.

Act. 8. *n.* 5. Philippus autem deſcendens in Civitatem Samariæ prædicabat illis Chriſtum.

Num. 6. Intendebant autem turbæ his, quæ à Philippo dicebantur unanimiter audientes, & videntes ſigna, quæ faciebat;

N. 7. Multi enim eorum, qui habebant ſpiritus immundos clamantes voce magna exibant.

Num. 8. Multi autem paralytici, & claudi curati ſunt.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.I.

Verſ. 5. PHilippus. Non Apoſtolus, ut aliqui dixerunt, & dubitat Auguſt. tract. 6. in Joan. Nam Apoſtoli remanſerunt in Jeruſalem, & hic Samaritanis Spiritum ſanctum non potuit conferre, ad hoc enim miſſi fuerunt Petrus, & Joannes intra n. 4. Iſte Philip. inter Diaconos Stephani proximus. Act. 6. n. 5. Tamen, ut ait Gloſſa ejus in pietate, doctrina, zelo hæres. Hic Philip. licet Diaconus, quia tamen Chriſtum cum multo fervore, ac zelo evangelizabat, 34.

D. Aug. Actor. 6.

Tertull. D. Clem. D. Ambr. D Aug. vocatus Apoſtolus à Tertull.lib.de Baptiſmo cap. 8. D.Clem.lib.6.Conſtit.c. 7. D.Ambroſ. lib. 9. in Lucam,D.Aug.lib.1.de Doctr.Chriſti. in Procem. ſicut & ſimiliter Paulus, & Barnabas vocantur Apoſtoli.

35. *Samaria quæ ſit, & unde dicta.* *Deſcendens* nempe à Jeruſalem *in civitatem Samariam*; nam Jeruſalem erat in altiori loco, quam Samaria; Samaria Civitas principalis, ac Metropolis Provinciæ,quæ à tam illuſtri Civitate nomen accepit, dicitur Samaria, fuit Regni Iſrael, ac decem tribuum, interjacet inter Judæam, & Galilæam,diſtat à Jeruſalem ſexdecim leucis,ædificata eſt in monte *Someron,* à quo nomen habuit ſicut & mons à ſuo 3.Reg. 16. Domino,ac poſſeſſore Semer 3.Reg.16.n.24.qui illum montem emit; poſtea vero Herodes Aſcalonita eam reædificavit, amplificavit ſtructura mororum, Joſeph. domorum, ac Palatiorum, & in gratiam Cæſaris Auguſti eam Auguſtam nuncupavit. Ita Jeſeph lib. 13.Antiquit.cap.11.& 17. Hic verò in præſenti ſumitur pro Civitate.

36. *Prædicabat illis Chriſtum*; nam licet ipſe Dominus olim ſuis Apoſtolis præcepiſſet: *Ne in viam gentium abieritis, & in Civitates Samaritanorum ne in-* Math.10. *traveritis,* Math.10.n.3.Cujus rei rationes dedi to.3. cap.7.q.2.Ipſe tamen poſtea intravit,& eis prædicavit,Joan.4 n.40.& abiens in Cœlum eis mandavit, Joan. 4. ut eum prædicarent,atque evangelizarent in Judæa, ac Samaria, Act. 1.n.8.ideoque Samaritani fuerunt Actor. 1. primi, qui poſt Judæos Chriſti fidem receperunt,& quia Samaritani erant valde affines Judæis, ideo ſæpe ſub Judæorum nomine veniunt, licet ab eis multis erroribus, ac diverſa religione, & regno eſſent diviſi, Philippus autem ad prædicandum miſſus D. Cypr. eſt ab Apoſtolis,ut docet D.Cypr. ep.73. ad Julian.

37. Syriac. Verſ.6. *Intendebant autem turbæ.* Syrus Regius: *Auſcultabant ei, & acquieſcebant,* quæ quidem verba indicant non ſolum eſſe audientes ſed etiam cre Æthiop. dentes, ac recipientes doctrinam Philippi.Æthiopicus ſic legit: *Et populi manſerunt audientes ſermonem Dei.* Quæ verba denotant perſeverantiam in Beda. ipſa doctrina credita, & recepta, & advertit Beda, quod Samaritani fuerunt tam faciles, & prompti ad credendum quia jam erant diſpoſiti verbis, ac ſermonibus Chriſti, ac mulieris Samaritanæ, Joan. 4.

38. Æthiop. *Unanimiter* Æthiopicus: *Simul una anima* Charitas unionem, ac conformitatem generat. *Videntes* Arabic. *ſigna, quæ faciebat.* Arabicus *videbant miracula*, non ſolum Apoſtoli, ſed etiam Diaconi, ut Stephanus,& Philippus faciebant ſigna,& miracula. Deus omnes ordines, ac hominum genera condecorat, ac illuſtrat: *Dividens ſingula ſingulis prout vult.*

39. Syriac Pagnin. Tigurin. Verſ. 7. *Multi autem eorum, qui habebant ſpiritus immundos.* Syriacus: *Multi, quos tenebant ſpiritus,* Pagninus, Tigurina: *Spiritus immundi è multis, vel multorum, qui illis tenebantur exibant* ab obſeſſis, & dicuntur multi, non omnes; quia non omnes erant digni, ac capaces,ut gratiâ miraculorum reciperent ſanitatem.

40. *Clamantes voce magna.* Eodem modo clamabant Matth. 8. Dæmones cùm à Chriſto ejiciebantur,Math.8.n.29. Marc. 3. Marc.3.n11.& cap. 5.n.7.Luc.4. n. 41. Clamabant Luc. 4. ex organis obſeſſorum, & formantes vocem, clamantes alta, & divina diſpoſitione, ut teſtificarent ſe invitos exire,coactos,ac compulſos ſuperiori Dei D. Cyril. Jeroſ. virtute, ut notat D. Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſ.7.& ait: *In eadem virtute Spiritus ſancti Philippus in nomine Chriſti in Civitate Samaria ejiciebat ſpiritus immundos magna voce clamantes.*

41. Syriac. Lyran. Verſ.8. *Multi autem paralitici & claudi ſanati ſunt.* Syriacus: *Sanitati reſtituti ſunt.* Lyranus exiſtimat; quia talium ſanitas ſolum divina virtute fieri poteſt, & ideo exprimitur, ut ſignificetur hæc miracula à ſolo Deo facta eſſe, tamen non dubito, quod talium infirmitatum ſanitas à Dæmone fieri poſſet, applicando activa paſſivis per ſuam ſcientiam, quam habet, tamen cum hæc fiant per diſpoſitiones rerum naturalium, requirunt tempus, ut ſenſim res diſponantur, à ſolo autem Deo hæc poſſunt fieri in inſtanti, ut latè dixi in opuſcul. 2. reſolut. 42. de miraculis.

*Actor.*8.n.9.Factum eſt ergo gaudium magnum in illa Civitate, vir autem quidam nomine Simon, qui antea fuerat magus, ſeducens gentem Samariæ, dicens ſe eſſe aliquem magnum.

Num. 10. Cui auſcultabant omnes à minimo uſque ad maximum, dicentes: Hic eſt virtus Dei, quæ vocatur magna.

Num. 11. Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magiis ſuis dementaſſet eos.

Num. 12. Cum verò credidiſſent Philippo evangelizanti de regno Dei,in nomine Jeſu Chriſti baptizabantur viri,ac mulieres.

Num. 13. Tunc Simon ipſe credidit,& cum baptizatus eſſet adhærebat Philippo, videns etiam ſigna, & virtutes maximas fieri, ſtupens admirabatur.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.

Verſ.9. *Factum eſt ergo gaudium magnum.* propter beneficium ſanitatum, & maximè, 42. & præcipuè propter lucem Evangelii, ac gratiam ſanctificationis receptam, ex qua verè gaudium reſultat Vide tom. 4. cap. 26. 11. *Vir autem quidam Simon, quia antea fuerat in Civitate.* Syriacus: *Qui* Syriac. *habitaverat in illa Urbe multis temporibus*, Græcus: Græc. *Qui præextiterat*, ſuumque domicilium habebat in illa Civitate principali Samariæ.

Qui antea fuerat Magus, D.Chryſoſt. *Antea exer-* 43. *cuerat artem Magicam,* Græcus: *Magica faciens ope-* D.Chryſoſt. *ra,vel magicas præſtigias oſtentans* qua de cauſa ſub- Græcus. dit Textus: *Seducens gentem Samariæ*, Arabic. *Stu-* Arabic. *pefaciens gentem Samariæ*, tamquam dementare, ac extra mentem,ac rationem facere gentem Samariæ. *Dicens ſe eſſe aliquem magnum*, Syriac. *Cum magnificaret ſe ipſum, diceretque ego ſum ille magnus.* Æthiopic. *Conſtituebat ſeipſum præceptorem, & ſapientem,* Æthiop. Origen *Qui ſe prænunciabat eſſe Dei virtutem magnam* Origen. De hoc Simone quæſt.ſeq.

Verſ. 10. *Cui auſcultabant omnes à minimo uſque* 44. *ad maximum.* Syrus: *Proinde inclinabantur ad eum* Syriac. *tam proceres, quam tenues,* Æthiopicus: *A junioribus* Æthiop. *eorum ad grandævos eorum*, Goth. *Cui intendebant,* Goth. *omnes,*quem nempe omnes à minimo uſque ad maximum nullo excepto audiebant,credebant,& operam dabant omnibus, quæ ille dicebat, & mandabat.

*Hic eſt virtus Dei, quæ vocatur magna.*Syriac. *Iſte* 45. *eſt virtus illa magna Dei.* Arabic. *Hic eſt robur Dei* Syriac. *maximum.* Caiet. *Hic eſt magna potentia.* Tigurin, Arabic. *Iſte eſt potentia Dei illa magna.* Sic Simon eos de- Caiet. mentabat,& ſeducebat,ut ſibi perſuaderent, ac dice- Tigurin. rent,quòd ille erat virtus,ac potentia Dei, non qualiſcumque, ſed magna & maxima.

Verſ. 11. *Attendebant autem eum.* Syriac. *Acquie-* 46. *verant ei,*eum audientes,credentes,& operam dantes Syriac. ejus dictis,mendacitas,ac perverſitas facilè omnes ad ſe adducit,ac attrahit: *Magiis ſuis dementabat eos.*

Syriacus

Syriac. D. Chryſoſt. Syriacus: *magicis ſuis incantationibus obſtupefaceret eos.* D. Chryſoſt. *magicis ſuis artibus* dementaſſet eos, hoc eſt, mentes eorum à veritate alienaſſet.

47. Arabic. Verſ. 12. *Cum verò credidiſſent Philippo.* Arabicus: *Cum credidiſſent ſermonibus ejus; In nomine Jeſu Chriſti baptizabantur.* Veræ fidei affectus oſtenditur in opere, baptizabantur baptiſmo inſtituto à Chriſto Domino, tamen in illis primis temporibus ad magis nomen Chriſti publicandum, ad majoremque illi benevolentiam, ac venerationem reconciliandam, baptiſmus dabatur forſitan ſub hac forma: *Ego te baptizo in nomin Patris, & Filii ejus Jeſu Chriſti & Spiritus Sancti.* Vide quæ dixi ſupra cap. 2. ad verſ. 38. *Baptiſmi forma.*

48. Arabic. Verſ. 13. *Tunc Simon & ipſe credidit.* Arabicus: *Ipſe Simon credebat*, fictè, & ſimulatè, vel tantum fide humana, & naturali, ut Dæmones credunt, & contremiſcunt. Adhærebat Philippo, ut ejus ſocius aſſiduus, ne à ſuis diſcipulis credentibus Philippo fieret deſertus, tum *videns ſigna, & virtutes maximas fieri*, Pagninus: *Potentias maximas*, ut poteſtatem faciendi talia ſigna, miracula, ſanandi infirmos, ac loquendi variis linguis acciperet, ſicut videbat fieri à Philippo. *Stupens admirabatur.* Æthiopicus: *Miratus, & ſtupefactus.* Pagnin. Æthiop.

QUÆSTIO V.

Quare Simon magus tanta nequitia repletus extiterit, & quiſnam eſſet?

49. Ecce primus Hæreſiarcha in Eccleſia Chriſti poſt ipſum Aſcenſum in Cœlum, caputque omnium Hæreticorum qui contra ipſam inſurrexerunt, & ideo à Sancto Ignatio epiſtol. ad Trallianos appellatur *Filius Primogenitus Satanæ*, & ideo à S. Clemente, Epiphanio, D. Auguſt. inter Hæreſiarchas in capite ponitur, & Satanas vocatur à Baronio Chriſti Simia; nam ſicut Chriſtus Simonem conſtituit caput, ac fundamentum ſuæ Eccleſiæ, ideoque eum nominavit Petrum; ſic & Diabolus primum ſuum Antagoniſtam oppoſuit Simonem magum omnium magicarum artium, ac falſitatum inventorem. D. Ignat. D. Aug. *Prima hæreſis Eccleſiæ Simonit.*

30. *Quis Simon.* Iſte Simon natus eſt in quodam vico, ſeu oppido, Provinciæ Samariæ Gitthon, unde ipſe Gitthæus, vel Citthæus cognominatus eſt, patrem habuit Antonium nomine, & matrem Rachelem, ut teſtatur D. Clemens lib. 1. cap. 20. de eo ibi refert fuiſſe apprimè eruditum in litteris græcis, & in arte magica exercitatum valde. Clemens

51. Fuitque Simon ſuperbiſſimus, totiuſque vanitatis terminos excedens, ita ut diceretur, ut ait Textus in præſenti, *Hic eſt virtus Dei, quæ vocatur magna*, ſeu ut Pagninus, *Iſte eſt potentia Dei magna*; Et tanta ſuperbia inflatus, ut in tantam blaſphemiam prorumperet, & diceret, ut ſcribit D. Hieronymus in cap. 24. Matth. *Ego ſum ſermo Dei, ego ſum ſpecioſus, ego paraclytus, ego omnipotens, ego omnia Dei*: & D. Auguſt. lib. de Hæreſibus cap. 1. ait de illo ſe dixiſſe *Chriſtum, & Iovem*, ut apud Judæos haberetur, ut Meſſias, & apud gentes, ut Deus, ut ita ab utriſque eſſet habitus, ut Deus, & ſubdit D. Auguſt. *Et dixerat ſe in monte Sina legem Moyſi in Perſona Patris dediſſe Judæis*: Tempore Tiberii in Filii perſona putative apparuiſſe, poſtea ſe in linguis igneis Spiritum Sanctum ſuper Apoſtolos veniſſe; Chriſtum autem, nec veniſſe, nec à Judæis quicquam pertuliſſe. Pagnin. D. Hier. D. Aug. *Simon ſe Deum dicebat.*

52. Tertull. Tertullianus lib. de Præſcript. cap. 4. ſic ait: *Simon Magus auſus eſt ſe dicere virtutem Dei*, id eſt ſummum Deum; *mundum autem ab Angelis ſuis inſtitutum.* D. Irenæus lib. 1. cap. 10. ſic inquit: *Hic*, nempe Simon magus, *à multis, quaſi Deus glorificatus eſt, & docuit ſemetipſum eſſe, qui inter Judæos quidem quaſi Filius Dei apparuit in Samaria, quaſi Pater deſcenderit; In reliquis vero gentibus, quaſi Spiritus Sanctus adventarit*, & in tantam venit dementiam, ut diceret ſe eſſe pluſquam Deum, Clemens Roman. lib. 2. Recognit. ſe etiam dicebat *eſſe excelſam virtutem ſupra Creatorem Deum.* D. Iren. Clemens.

Unde huic miſero tanta dementia? Ex ſuperbia, qua erat inflatus, ut nollet Deo ſe ſubjicere, ſed extollere. Ingrediuntur Moyſes, & Aaron ad Pharaonem, eique dicunt quod Dominus Deus Iſraël præcipit, ut eant via trium dierum ad ei ſacrificandum; quibus reſpondet Pharao: *Quis eſt Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam Iſrael, neſcio Dominum.* Exod 5. num. 2. ait: *Quis eſt Dominus?* tamquam ſi dicat nullus eſt Dominus, cui ego tenear obedire, vocem ejus audire? Unde illi tanta inſipientia? Ipſa naturalis ratio dictat eſſe unum Deum ſuperiorem ipſa naturæ viciſſitudo demonſtrat, ipſa totius Orbis diſpoſitio proclamat, imò ut ait Jacobus 1. *Dæmones credunt, & contremiſcunt*, credunt eſſe Deum, & ad ejus imperium pavent, & contremiſcunt. Pharao cum eſſet ſuperbia dementatus pejor Dæmone effectus Deum eſſe negat, & ei non eſſe ſubjectum, nec ejus vocem audire affirmat. Lyppomanus inquit: *Vide quo ſe extendat cæca ſuperbia, ut naturalem etiam rationem Deum eſſe docentem obnubilet penitus, & extinguat? Eo enim uſque devenit impudens ſuperbia, ut quod Cœli enarrant, & ea, quæ facta videntur proclamant, nempe Dei gloriam, ipſa negare audeat.* 53. Exod. 5. *Superbus ſtultus deo injurioſus & blaſphemus.* Jacob. 1. Lyppom.

54. Adhuc in ipſo Pharaone perſiſto, poſtquam multis plagis eſſet jam verberatus ingreſſi Moyſes, & Aaron dixerunt ei: *Si reſiſtis, & non vis dimittere populum, ego inducam cras locuſtam in fines tuos.* Exod. 10. num 4. Qui autem reſiſtit, pugnat, exiſtimat ſe poſſe vincere, ac de adverſario triumphare. Quomodo talia potuerunt in mentem Pharaonis venire? cum ipſe eſſet tot, & tantis flagellis oppreſſus, peſte, grandine, ulceribus, & tenebris, cur non ſe ſubjicit, ac obedit Deo, & à ſua nequitia non quieſcit, ſed adhuc reſiſtit, adhuc pugnat cum Deo, ſeque de illo victorem promittit? Ecce in quantam ſtultitiam ſuperbia miſerum hominem præcipitat, ut velut indomita fera à nullo domari poſſet, ut ſic evaneſcat, ut contra Deum ſtare audeat, & cum illo certare contendat, ut eum ſibi ſubjectum facere præſumat. D. Ambroſ. epiſt. 84. ad Demetriadem, ait: *Inter omnes lapſus hominum, inter commiſſa peccantium, nulla eſt gravior, quam ſuperborum ruina, maxime cum ipſa elatio certet in Dei injuriam.* Expende ultima verba, certet in Dei injuriam. Exod. 10. *Superbus exiſtimat ſe cum Deo poſſe contendere.* D. Ambr.

QUÆSTIO VI.

Quare Simon credit, & baptizatur, cum hoc non ex corde haberet?

An verò Simon verè, vel fictè, ac ſimulatè crediſſet? quæſtio eſt præſens, Caietanus rem indeterminatam relinquit: Beda, Gloſſa Ordinaria, Lyranus dubitant, an hoc ſaltem firma fide feciſſet? 55. Caiet. Beda. Gloſſa. Lyranus.

56. Communis, & vera ſententia eſt, quod non ex animo, ſed fictè, & ſimulatè crediderit, & baptizatus fuerit, ne à ſuis diſcipulis adhærentibus Philippo eſſet deſertus, & ut inter Domini diſcipulos computaretur. Adhærebat Philippo *videns ſigna*, & *Simulatè & fictè agit Simon.*

& prodigia , ut talem poteſtatem haberet faciendi miracula , & variis linguis loquendi , & ita in multa veneratione apud omnes reputaretur. Ita Oecumenius in præſenti : *Se ſub nomine Apoſtolorum venditans cum eſſet magus.* D. Cyrillus Jeroſolymitanus præfat. in Catech. *Acceſſerat aliquando Simon magus ad hoc lavacrum : baptizatus eſt , ſed non illuminatus; corpus quidem lavit aqua, cor autem non illuſtravit Spiritu.*

Oecum. D. Cyril. Jeroſoly.

57. Divus Chryſoſtomus homil. 60. ad Populum , ait: *Quod Simon acceſſit ad Fidem, & Eccleſiam, ſicut Judas in ultima Cœna acceſſit ad Euchariſtiam.* D. Auguſt. tract. 6. in Joan. ait : *quod in Eccleſiam Simon , ut corvus ingreſſus eſt , quærens quæ ſua ſunt , non quæ Jeſu Chriſti.* & quæſtione 84. in. Levit. ait , *In Chriſtianis Simon potentiam magis amans , quam juſtitiam nihil illi profuit viſibilis Baptiſmus , cui ſanctificatio inviſibilis defuit* Idem communiter docent omnes Patres , D. Iræneus lib. 1. cap. 20. Euſebius lib .2. Hiſtor. cap. 1. D. Hieronym. in cap. 16. Ezechiel. D. Ambroſ. lib. 2. de Pœnit. cap. 4. D. Gregor. in Pſalm. 4. Pœnit. Theodorus in Cantic.

D.Chryſoſt. ut Judas. D. Aug. D.Iren. Euſeb. D Hilar. D.Ambr. D.Greg. Theod.

58. Inter Diabolicas Simonis artes , una fuit ficta ſimulatio , quæ eſt execrabilis quædam peſtis. Cum eſſet in Synagoga homo quidam Dæmoniacus, cumque audiſſet Jeſum : *Exclamavit , dicens : Quid nobis , & tibi Jeſu Nazarene veniſti perdere nos ? Scio quod ſis Sanctus Dei* ; *Et comminatus eſt ei Jeſus , dicens* ; *Obmuteſce , & exi de homine.* Marc. 2. num. 24. Diabolus magnam veritatem dixit , & maximè in laudem Chriſti , & quod eſſet Sanctus Dei, & Filius Dei , & ipſe Dominus non ſolum imperat ei , *Obmuteſce* , ſed etiam *comminatus eſt* ; Syriacus *Objurgavit eum , increpavit.* Pagninus , Vatablus magno imperio eum obmuteſcere facit , cur tam rigide ſe habet Dominus in Dæmonem cum tantam proclamat ſanctitatem ? Diabolus illa dicebat, non animo Chriſtum laudandi ; ſed ut Dominus eum permitteret eſſe in homine , & exire non imperaret, inde ſimulationem Diaboli agnoſcens rigide in eum invehitur : *comminatus eſt ei , obmuteſce.* Rupert. lib. 8. in Matth. hujus rei aſſignans rationem ait : *Quia non eſt ſpecioſa fides , vel confeſſio in ore , ſi dilectio non ſit in corde.*

Simulatio & fictio maximè execranda. Marc. 2. Syriac. Pagnin. Vatabl. Rupert.

59. Volentes Phariſæi Jeſum capere in ſuis verbis mittunt Herodianos , ut interrogarent Chriſtum ; An liceat tributum dare Cæſari, qui accedentes multa cum reverentia , dicunt : *Magiſter ſcimus , quia veraxes , & viam Dei in veritate doces , & non eſt tibi cura de aliquo ; non enim reſpicis perſonam , dic nobis , an liceat cenſum dare Cæſari ?* Tunc Chriſtus valde durè , & ſeverè reſpondet : *Quid me tentatis hypocritæ.* Matth. 22. num. 18. maximè notatu dignum, quando injurioſè contra Dominum locuti ſunt: *Cum dixerunt Phariſæi , non ejicit Dæmonia niſi in Beelzebub principe Dæmoniorum.* Matth. 12. num. 24. Valde blande reſpondet ex quadam ratione communi : *Omne regnum in ſe ipſum diviſum deſolabitur. Cum dixerunt Dæmonium habes* , manſuetè reſpondit : *Dæmonium non habeo.* At verò modo ſuavibus verbis Encomiaſtes facti : *Viam Dei in veritate doces , non reſpicis perſonam.* Tunc acerrimè invehitur , hypocritas eos dicens. Acceſſerunt Herodiani non puro , ac ſincero animo , ſed ficto , & ſimulato , ut eum arguerent, & qui patitur blande injurioſa , fictas ſimulationes non ſuſtinet , ſed acerrimè eorum iniquitates arguens , rejicit : Abulenſis ad cap. 22. Matth. quæſtione 94. *Quando blande loquebantur , dure reſpondebat , ut eorum blanditiis , & adulationibus videretur conſentire.*

Math. 22. Matth. 12. *Chriſtus injurias pertulit, ſimulationes non ſuſtinet.* Abulenſ.

Actor. 8. *num.* 14. Cum audiſſent Apoſtoli , qui erant Jeroſolymis , quod recepiſſet Samaria Verbum Dei , miſerunt ad eos Petrum , & Joannem.

Num. 15. Qui cum veniſſent oraverunt pro ipſis, ut acciperent Spiritum Sanctum.

Num. 16. Nondum enim in quemquam illorum venerat , ſed baptizati tantum erant in nomine Domini Jeſu.

Num. 17. Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum Sanctum.

Verſiones.

CUM EXPOSITIONE IV.

Verſ. 14. *Cum audiſſent Apoſtoli* per epiſtolam , vel nuntium miſſum à Philippo Diacono , *quod recepiſſet Samaria Verbum Dei.* Arabicus : *Incolas recepiſſe Sermonem Dei* , ſcilicet , Evangelicum Verbum ; Nam Philippus erat tantum Diaconus , ideoque tantum poterat baptizare , non tamen manus imponere , aliavè Sacramenta Sacerdotalis Ordinis propria miniſtrare : *Miſerunt Petrum , & Joannem* ; Cum Petrus eſſet omnium ſuperior , miſerunt non imperative, ſed rogatu ex quadam convenientia , ſicut Capitulum mittit Epiſcopum , Collegium Rectorem ; miſerunt Petrum ex convenientia, ut omnium Paſtor videret novam Eccleſiam illi ſubjectam , in eaque diſponeret , ac ordinaret , quæ ei erant neceſſaria. 60. Arabic.

Verſ. 15. *Qui cum veniſſent.* Syriacus : *Itaque deſcenderunt*, utique à Jeruſalem , quæ erat in ſuperiori loco ſuper Samariam : *Oraverunt pro ipſis* , ut ſoli Apoſtoli , vel ſimul cum ipſis Samaritanis baptizatis, ut ipſi per orationem maximè diſponerentur, ac præpararentur ad novam gratiam Spiritus Sancti recipiendam. 61. Syriac.

Verſ. 16. *Nondum enim in quemquam illorum venerat* , ſcilicet Spiritus ſanctus ; Græcus , *Erat illapſus* , Syriacus : *Ingreſſus fuerat , ſed baptizati tantum erant* : Illud *tantum* refertur ad Baptiſmum , ut optime notat Lyranus ; In Baptiſmo quidem acceperunt inviſibiliter Spiritum Sanctum ad ſanctificationem; non enim acceperunt viſibiliter, ut loquuntur omnes Expoſitores in præſenti, Lyranus , Lorinus, Cornelius, Menochius, Eſtius, Tyrinus quia per Sacramentum Confirmationis viſibiliter dabatur. 62. Græcus. Syriac. Lyran. Lorin. Cornel. Menoch. Tyrinus.

63. Quod ſic explico ; non omnes , qui recipiebant Sacramentum Confirmationis, à gratia Spiritus Sancti viſibiliter hoc demonſtrabatur , vel dono linguarum , ſeu curationis , ut ait : Apoſtol. 1. Corinth. 12. numer. 30. *Nunquid omnes habent gratiam curationis ? nunquid omnes linguis loquuntur ?* tribus , vel quatuor diebus , poſt adventum Spiritus Sancti , fere octo millia hominum converſi ſunt ad Fidem , illa tamen gratia dabatur aliquibus , qui magis diſpoſiti , & præparati erant in fide ; In omnibus tamen per effectus demonſtrabatur gratia Spiritus Sancti , in firmitate conſtanti confitendi , & prædicandi fidem, contempto omni vitæ diſcrimine, & tyrannorum furore.

Verſ. 17. *Tunc imponebant manus ſuper illos.* Syriacus : *Imponebant manum.* Arabicus : *Impoſuerunt igitur ambo tunc* , non ſimul ambo Apoſtoli in eodem homine , ſed Petrus ponebat manus in uno , Joannes in altero, imponere manus phraſis Hebraïca eſt , & idem valet , ac tangere per ſanctam unctionem Confirmationis, ut notat noſter doctiſſimus Vualdenſis , ut renati baptiſmate fierent fortiſſimi Chriſti 64. Syriac. Arabic. Vualden.

Chriſti milites ad profitendam intrepide Chriſti fidem, de quo latius in quæſtionibus.

QUÆSTIO VII.

Quare Philippus inſinuavit Apoſtolis, ut in Samariam mitterent operarios, & miſſi ſunt Petrus, & Joannes.

65. Videns Philippus uberem fructum Evangelii in Samaria, magnamque fidelium converſionem, inſinuavit Apoſtolis, vel per nuncium, ſeu epiſtolam, de qua per Ciceronem ait D. Hieronym. epiſt. 42. *Sola res eſt, quæ abſentes facit præſentes viciſſitudo literarum*: Cumque ipſe Philippus eſſet Diaconus ſolum poterat baptizare, non tamen alia Sacramenta conferre, quia hoc pertinet ad Sacerdotale munus.

D. Hier. *Epiſtolarum effectus.*

66. Et etiam Philippus fecit certiores Apoſtolos de tam ampla meſſe ac multiplicato fructu in Eccleſia Dei, ad eorum gaudium, ac lætitiam augendam, & cumulandam. Ait Regius Vates Pſalm. 88. nu. 13. *Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt*. D. Auguſt. legit: *Tota die exultabunt* magno, & perenni gaudio. Per Thabor, & Hermon. Hugo intelligit juſtos, & ſanctos floridos omni virtutum genere *Exultabunt in nomine tuo publicato, ac adorato in toto orbe*, ut ait Valentia.

Juſti gaudent de aliorum ſalute. D. Aug. Pſal. 88. Hugo.

67. Tunc Apoſtoli *miſerunt Petrum, & Joannem*, ut jam dixi in expoſitione, & ait Cajetanus: *Petrum Apoſtoli mitunt, non imperio, ſed fraterna charitate; ac impulſione, ut multi fratres mittunt quandoque majorem, ut Capitulares mittunt Epiſcopum ad Papam, vel Cæſarem*. Miſerunt Petrum rogantes ex multa convenientia, quia cum ipſe eſſet Paſtor, ac Pontifex totius Eccleſiæ, inviſeret novam ſibi Eccleſiam aggregatam, eique diſponeret, ac ordinaret miniſtros aptos, & ſufficientes ad miniſtrationem Sacramentorum, ad inſtructionem fidei, ejuſque prædicationem; nam Spiritus Sanctus rapuit Philipum ad Eunuchum infra numer. 26. tum etiam, ut Petrus ſua præſentia multum adjuvamen, ac conſolationem eis exhiberet, & ſuis verbis, ſignis, atque operibus multum illuſtraret.

Caietan. *Petrus ex multa convenientia.*

68. In eo maxime reſplendet Paſtoris excellentia, ac Præſulis dum in pertractanda ſuorum ſalute verbis connectit opera. Arguens Chriſtus Dominus Judæos, ait: *Viri Ninivitæ ſurgent in judicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ, & ecce pluſquam Jonas hic*. Matth. 12. num. 40. In quo Chriſti prædicatio excellentior reſplenduit ſupra prædicationem Jonæ? Jonas vocibus intonuit tantum opus, nec ſignum præſtitit, totus in minis extorquendis erat: *Adhuc & quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur*. Jonæ 3. nullum opus, vel ſignum ad hoc demonſtravit. At Jeſus, etſi vocibus proclamabat: *Pœnitentiam agite*, vitia increpabat, multa magna, & mirabilia opera, qualia nunquam viſa ſunt, præſtitit, ac exhibuit, quæ homines ad ſalutem trahebant, & inde inter cætera multo excellentior extitit ejus prædicatio, quam Jonæ. Noſter D. Cyrillus Alexand. in cap. 1. Joannis, ait: *Quomodo autem plus in Chriſto, quam in Jona? quoniam hic tantummodo comminatus eſt Ninivitis everſionem; Chriſtus propter miraculorum efficientiam ineffabilem homines obſtupefaciens in admiratione erat; ſemper autem currentia prodigia, quaſi machina quædam ad fidem trahunt*. Machina miraculorum deſtruit adverſariorum errores.

Matth. 12. *Ille magnus prædicatus, qui verbis, & opere erit de ſa[illegible]* Jonæ. 3. D. Cyril. D. Ambr.

69. Ait Job. 37. num. 4. *Tonabit Dominus voce magnitudinis ſuæ, tonabit in voce ſua mirabiliter, qui facit magna*, & quænam eſt vox magnitudinis Omnipotentis Dei, ſeu ut legit Aquila *ſuperlationis, & celſitudinis*, & ſubdit; *Tonabit in voce ſua mirabiliter, qui facit magna*: Non eſt vox nuda, ſed ſecum affert opera, *qui facit magna*, & vox, quæ ſecum importat opera, tunc tonat, *ut vox magnitudinis, ſuperlationis, & celſitudinis*; talis vox omnia magnalia ſecum involvit, quæ tanta mirabilia ſecum importat.

Job. 37. Aquil. *Vox ſublimis, quæ importat opera.*

QUÆSTIO VIII.

Quare Apoſtoli imponendo manus dabant Spiritum Sanctum; Agitur de ſacramento Confirmationis?

Ait Textus: *Imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum*. Imponebant manus, ut omnes docent cum noſtro Vualdenſi tom. 2. cap. 113. id eſt tangebant, Marc. 3. num. 2. Quidam poſtularunt à Chriſto Domino, ut homini lunatico manus imponeret, ipſe verò digito tetigit linguam ejus, & aures, & Apoſtoli non tantum manibus tangebant, ſed ungendo tangebant, & ideo Pagninus, verbum Hebraicum, quod ſignificat imponere, ſignificat etiam ungere, & ideo Apoſtoli imponebant manus ungendo, ut tenet Eccleſia Catholica à ſuo principio, & omnes Patres docent, quos latè referunt citatus Vualdenſis, Bellarminus de Confirmat. cap. 8. Soares tom. 3. ad 3. p. diſp. 32. ſect. 2. 70.

Marc. 5. *movere manus, id eſt tangere.* Vuald. Bellarm. Soares.

Sacramentum Confirmationis eſt unum ex ſeptem Sacramentis, quæ fuerunt immediatè inſtituta à Chriſto Domino, ut definitum eſt de fide in Concilio Florentino, & Trident. fuitque inſtitutum à Chriſto Domino in ultima Cœna, quoad materiam, & formam. Tunc Chriſtus Dominus conſecravit Chryſma, ut habetur ex epiſtol. 2. Fabiani Papæ, & multis Conciliis apud Authores citatos, & ideo ad imitationem Chriſti tempore Cœnæ Domini conficitur Chryſma. 71.

Confirmationis Sacramentum inſtitutū in ulcima Cœna.

Chryſma autem conficitur ex oleo olivarum, & balſamo, quod eſt neceſſarium ad materiam hujus Sacramenti. Hoc autem Chryſma conſecrandum eſt ab Epiſcopo, ut declaratum eſt in Concilio Toletano 8. Carthag. Florentino, materia remota Sacramenti, ipſum Chryſma; proxima, unctio; forma Sacramenti, *Conſigno te ſigno Crucis, confirmo te chryſmate ſalutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, miniſter Ordinarius, Epiſcopus, ex diſpenſatione Summi Pontificis ſimplex Sacerdos. 72.

Materia, forma, & miniſter Sacramenti.

Effectus hujus Sacramenti explicat Textus; Accipiebant Spiritum Sanctum cum omnibus ſuis donis, indeque in Confirmatione datur plenitudo gratiæ accepta in Baptiſmo cum fortitudine, ac multo robore ad profitendam fidem, contempta omni Dæmonum tentatione, ac tyrannorum perſecutione, ut ita qui erant fideles jam fierent generoſi Chriſti milites, & robuſtiſſimi Athletæ, & pugiles Chriſti, S. Melchiades Epiſcopus ad Epiſcop. Hiſpan. inquit: *In Baptiſmo regeneramur ad vitam, in Confirmatione armamur ad pugnam*. Tertullian. lib de reſurrect. cap. 8. agens de hoc Sacramento, ait: *Caro ungitur, & anima conſecratur: Caro ſignatur, ut anima muniatur; caro manus impoſitione adumbratur, ut anima Spiritu illuminetur*. Quæ omnia de hoc Sacramento explicat Apoſtolus 2. Corinth. 1. num. 21. *Qui confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui unxit nos Deus, qui & ſignavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris*. 73.

Effectus corroborare ad confeſſionem fidei. S. Melch. Tertull. 2. Cor. 1.

QUÆSTIO

QUÆSTIO IX.

Quare cum olim manus impoſitio eſſet ſignum condemnationis ad mortem, Apoſtoli imponentes manus dabant vitam?

74. *Impoſitio manus ſignum mortis.* Danie. 13. Levit. 24.

CElebris extitit antiqua conſuetudo, ut eſſet ſignum condemnationis ad mortem, *ſi duo Preſbyteri in medio populi, poſuerunt manus ſuas ſuper caput Suzannæ.* Daniel. 13. num. 34. & de blaſphemo diſponit lex: *Ponunt manus ſuas ſuper caput ejus, & lapidet eum populus univerſus.* Levit. 24. num. 14. Si ergo manus impoſitio ſecum adducebat mortis ſententiam, quomodo Apoſtoli impoſitis manibus dant vitam?

75. *Indigni in dignitate ad perniciem, digni ad bonum.*

Reſpondeo primò, Conſidera quantum diſtat affectus humanus à divino, ex humano mors prodit, ex divino vita, & ſalus: Secundo illi presbyteri Suſannam accuſantes injuſtè tantam presbyteratûs dignitatem obtinebant, ſacri Chriſti diſcipuli optimo, ac præclariſſimo jure Apoſtolico apice gaudebant: Indigni in dignitate aliorum perniciem machinatur; Benemeritus verò omnium adjuvamen, ac promotionem negotiatur. Tertio Alii, ut cumque manus imponebant, Apoſtoli verò non ſimpliciter, ſed ſigno Crucis facto manus imponebant, & ſignum Crucis ſalutem, vitam, ac omne bonum ſecum importat.

76. Percutiens Dominus Ægyptum ultima plaga ordinat, ut Angelus nocte pertranſiens interficiat omne primogenitum in terra Ægypti, & ut Hebræorum domus, ac familiæ eorum eſſent cuſtoditæ, præordinat, ut de ſanguine Agni ponant in ſuperliminaribus Exod. 12. numer. 23. *Tranſibit enim Dominus percutiens Ægyptios, cum viderit ſanguinem in ſuperliminari, & in utroque poſte, tranſcendet oſtium domus, & non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras, & lædere.* Cur in ſanguine, illo tanta virtus eſt, ut ſit tutamen veluti ſcutum ad cuſtodiendam vitam, ſalutem, ac habitacula Hebræorum, ut Angelus percutiens Ægyptios, non valeat intrare, ſed neceſſe habeat pertranſire? Sanguis ille impoſitus eſt in ſuperliminaribus in figura, & forma Crucis, cumque ſignum Crucis appareret, ibi dabatur munimen, & tutamen ab omni malo, ut illo muniti ſalvi, & incolumes perſiſterent à quocumque eminenti periculo. S. Hilarius Arelatenſis Epiſcopus homil. 6. ait: *Hodie de luto, ac paleis populus Dei, id eſt, de viliſſimis, & inaniſſimis operibus liberatur, hodie Agnus ille, qui tollit peccata mundi, in redemptionem humanæ ſalutis effertur, quando poſtes domorum ſanguine illius jubentur inſcribi, id eſt Crucis titulo.* Nota ultima verba.

Exod. 12. — *Crucis figura protegit, ac defendit.* — S. Arelat.

77. Deſcendens Dominus (ad liberandum populum ſuum de ergaſtulo Ægyptiorum, Moyſi *apparuit Dominus in flamma ignis de medio rubi.* Exod. 3. nu. 2. Cur modo ſe ſe oſtentat Deus Moyſi in rubo, cur non potius in aliquo eminenti monte, ut quando dedit legem in Syna, Exod. 19. vel potius in ſpelunca, vel foramine petræ, ut ei oſtenderet partem gloriæ ſuæ, Exod. 33. numer. 21. Sed in rubo igne inflammato, quæ flamma denotabat afflictionem populi in Ægypto, à qua liberandum Dominus deſcendebat, & dum de hac libertate egit, cur primum lignum eligit? Figurabatur ibi lignum Crucis quod futurum erat initium noſtræ libertatis, ſalutis, ac vitæ, Procopius inquit: *Initium miraculorum per lignum fit, quod novi teſtamenti Crucem prædicit.*

Exod. 3. — Exod. 19. — Exod. 33. — *A ligno Crucis ſalus mundi* — Procop.

78. In cujus rei confirmationem notat ipſe Procopius quod initium omnium mirabilium, quæ fecit Moyſes in Ægypto, ita ut non ſint facta ſimilia in univerſa terra, exorſum per lignum; nam primum omnium extitit, ut virga, quam tenebat in manu projecta in terram. *Verſa eſt in colubrum,* Exod. 4. num. 1. Procopius ibi inquit: *In hunc modum inducit eum ad Symbola, quæ latent in virga, nempe, ut initium ſignorum fiat per lignum,* nempe Crucis, cujus multa myſteria ſymbolicè in illa virga Moyſis denotantur.

Crux initium omnium mirabilium. — Exod. 4. — Procop.

QUÆSTIO X.

Quare Apoſtoli imponebant manus facientes ſignum Crucis in fronte?

SAcri Apoſtoli ponebant manus, & ungebant, 79.
miniſtrantes Sacramentum Confirmationis facientes ſignum Crucis in fronte, ut fit in ipſo ſacramento Confirmationis, & Baptiſmi, ut docet concilium Florentinum, D.Thomas, & alii, cur potius in fronte, quam in alia corporis parte? 80.

Concil. Trid.

Reſpondeo primò. Frons verecundiæ ſedes eſt, fideles ibi inunguntur, quia de Cruce Chriſti, ac ejus fide non verecundantur, nec illam pro ignominia reputant, ſed illam pro magno honore, ac ornamento habent, & de illa maximè gloriantur, ut dicit Paulus Rom. 1. numer. 16. *Non enim erubeſco Evangelium*; Unde præclare ait Tertullian. lib. adverſus Valentinianos cap. 1. *Nil veritas erubeſcit, niſi ſolummodo abſcondi; quia nec pudebit illum aures ei dedere.* Et ideo Chriſtus Dominis ſuis diſcipulis dicebat: *Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate ſuper tract.* Matth. 10. numer. 27. D.Hilarius Canon. 10. ait: *Id quod à ſe dictum eſt, cum libertate fidei, & confeſſionis vult eſſe loquendum,* Hinc dicitur Proverb. 1. numer. 20. *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam.*

Fideles de Cruce glorianturi — Rom. 1. — Tertull. — *Veritas non vult abſcondi, ſed publicari.* — Math. 10. — Prover. 1.

Secundo: In fronte, ut fidem, ac Crucem Chriſti, quam intrinſecus fideles habent in corde, exteriori ſigno oſtendant, ac manifeſtent; nam, ut ait Salvianus: *facies os cordis eſt*; id enim, quod in corde latet, in faciem exundat, ac per ejus geſtum, ac notam declaratur. Cum Chriſtus Dominus pergeret in Jeruſalem ad paſſionem, & mortem ſuam ſcribit D.Lucas 9. num. 51. *Factum eſt dum complerentur dies aſſumptionis ejus, ipſe faciem ſuam firmaret, ut iret in Jeruſalem.* Expende *firmavit faciem*; Beda *Obſtinata, ac imperterrita mente*; illam enim fortitudinem, generoſitatem, ac firmitatem, quam habebat in mente patiendi pro ſalute generis humani, in faciem, ac frontem redundabat. 81.

Salvian. — *Fides, quæ eſt in corde exterius manifeſtatur,* — Luc. 9. — Beda.

Tertio, In fronte injungitur, ac ponitur Crux, 82.
in ſuperiori hominis parte, tamquam ſcutum ad totum hominem cuſtodiendum, atque ad hoſtium, tam inviſibilium, quam viſibilium tela repercutiende, eorumque jacula infringenda: Ille optimus Pater familias: *Plantavit vineam, & ſepem circundedit ei, & fodit in ea torcular.* Matth. 21. numer. 33. Circa hanc rem multas conſiderationes morales faciunt Sancti Patres, de quo egi tom. 4. cap. 43. quæſtione 2. qui omnes per vineam intelligunt Eccleſiam ſanctam. Per ſepem D. Chryſoſt. homil. 40. in Imperfecto, Euthym. Theophilact. Angelorum cuſtodiam, & ad majorem vineæ excellentiam, ac tutelam poſuit in ea torcular, in quo exprimuntur uvæ ſub rigido ligno, quod Sanctam Crucem denotat, ſub cujus umbra fit optimum vinum ſanguinis Sanctorum Martyrum, ſed ad tantum fructum, ac vineæ cuſtodiam poſuit Crucis delineamentum; Nonne ad defenſionem vineæ, ſeu Eccleſiæ ſufficiebant,

Math. 21. — D. Chryſoſt. Theoph. Euthym. — *Fortiſſima tutelata Chriſti Cruce.*

bant exercitus Angelorum, ad quid inſuper Crux? Prævidit, quod contra ſuam Eccleſiam multi adverſarii viſibiles, & inviſibiles præliantes erant inſurrecturi, & ideo ad majus tutamen non contentus eſt Angelorum cuſtodia, ſed adhibuit Crucis notam, ſub cujus umbra Eccleſia, ac ejus fideles à quacumque adverſitate præſtantiſſimam obtinent tutelam, D. Iſidor. in 3. lib. Regum cap. 2. ait: *Sub Dominicæ*
D. Iſidor. *Crucis tutèla proteguntur omnes ſancti, qui in diſruptæ pacis perſeverantia ſolidantur.*

83. Valde celebratur Debora de illuſtri victoria, quam habuit de Siſara crudeli adverſario populi Dei, ut inde ipſa dicatur benedicta inter mulieres; nam cum obdormiret Siſara: *Siniſtram manum miſit ad clavum & dexteram ad fabrorum malleos, percuſſitque Siſaram, quærens in capite vulneri locum,*
Judic. 5. *& tempus, valide perforans* Judicum 5. num. 26. quo mortuus eſt crudelis adverſarius populi Dei, & maxime victor, & glorioſus triumphator de illo extitit, ideoque commentatores magna indagine ſcru-
A Cruce Chriſti victoria certa, & hoſtilitas deſtructa. tantur myſteria in clavo, ac malleo, quibus tempora Siſaræ lethaliter perforantur, ut inde auſpicia tanti triumphi valeant inveſtigare: Opportune ad
Rupert. rem noſtram Rupertus ibi ait: *Factum eſt, ut capiti ejus defigeret clavum valide in cerebrum uſque ad terram.* Et poſt pauca ſubdit: *Prima ſuggeſtio clavo Dominicæ Crucis cum timoris Domini malleo transfigatur,* Ecce Chriſtianæ militiæ arma, quibus inexpugnabiles reddimur, ac inimicorum glorioſi triumphatores clavo Crucis Domini, ac malleo timoris, ubi Crux Domini conjuncta cum ejus timore refulget victoria certa, inimici deſtructi, ac diſſipati, *Clavo Dominicæ Crucis cum timoris Domini malleo*; fugatur hoſtilitas adverſa, & proſternitur, & exultat triumphatrix acclamatio.

84. Ait Iſaïas 11. num. 10. *In illa die, radx Jeſſe, qui*
Iſaïas 11. *ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabun-*
Pagnin. *tur*, Pagninus ex Hebræo legit *Vexillum*. Septuagin-
Septuag. ta *Conſurgit, ut Princeps populorum.* Et unde ſic conſurgit ut Princeps populorum ſuis hoſtibus debellatis, in ſignum populorum, ſeu vexillum, quod eſt Crux: *Cum apparuerit ſignum filii hominis* Matth.
Matth. 24. 24. num. 31. ſtatim proclamatur Princeps populorum, in quo ipſe, & Populus ejus exultant, ut ipſe habeat, pro ſui ſigno Crucem, in ipſaque fideles exul-
Rupert. tent, & ideo Crucem in fronte ponunt. Rupertus ad
Crucis vexillum triumphus populo um. locum Iſaiæ ait: *Ecce hodie gentes ipſum deprecantur, & in morte ejus gloriantur, in quo enim alio gloriari ſe profitentur, inquit Apoſtolus*; Abſit gloriari, niſi in Cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, *Idipſum cum Apoſtolo gentes quoque actu quodam loquuntur pingentes jugiter ſignum Crucis in ſuis frontibus. Hoc facere glorioſum eſt, & regibus,*

Actor. 8. num. 18. Cum audiſſet autē Simon, quod per manus Apoſtolorum daretur Spiritus Sanctus, obtulit eis pecuniam.
Num. 19. Dicens: Date mihi hanc poteſtatem, ut cuicumque impoſuero manus, accipiat Spiritum Sanctum. Petrus autem dixit ad eum.
Num. 20. Pecunia tua tecum ſit in perditionem: quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri.

Verſiones.

CUM EXPOSITIONE X.

85.
Syriac. Verſ. 18. *Idens autem Simon.* Syriacus: *Conſpicatus*, quod per manus Apoſtolorum daretur Spiritus Sanctus, ex hoc recte colli-
D. Chryſoſt. gunt D. Chryſoſtomus, Oecumenius Spiritum San-
Oecum. ctum deſcendiſſe in confirmatos viſibili aliquo ſigno ut loquerentur virtute linguarum, & haberent gratiam curationis; quod non intelligo de omnibus ſed de illis, qui magis præparati, ac diſpoſiti convertebantur, & recipiebant Sacramentum, ut jam dixi
Syriac. ſupra n. 67. *Obtulit pecuniam* Syriac. Æthyop cus:
Æthiop. *Munus argenti*, obtulit non in parva quantitate, ſed magna.

86. Verſ. 19. *Dicens, date mihi hanc poteſtatem*, Infelix non erat contentus, ut reciperet dona Spiritus ſancti, ut alii fideles, qui convertebantur, ſed ſuper alios volebat exaltari, ut haberet poteſtatem illa do-
Gloſſa. na conferendi cuicumque ipſe voluerit. *Petrus au*
Interlin. *tem dixit ad eum.* Ait Gloſſa Interlinealis: *Quaſi*
1. Tim. 5. *Princeps loquitur Petrus primus*, & publicè precantem arguit publicè, ſic monet Paulus 1. Tim. 5. n. 20. *Precantes coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.*

87. Verſ. 20. *Pecunia tua* ut tanti criminis cauſa, &
Origen. occaſio, *ſit in perditionem.* Origenes *in interitum.* Ut cum tuis ſacrilegis nummis pereas, & damneris; nam pecunia habita in malum finem eſt in perditionem, & damnationem, in finem vero bonum, in ſalutem, vitam *Peccata tua eleemoſynis redime*, Da-
Dan. 4. niel. 4. n. 24. Nempe datis pecuniis: *Ex ſtimaſti pocunia poſſideri.* Arabic. *Acquiri pecuniis.* Cum voluiſſet pecunia emere illud admirabile donum conferendi Spiritum ſanctum.

QUÆSTIO XI.

Quare Simon commiſit peccatum ſimoniæ; & quàm grande illud crimen ſit?

88. **V**Idens Simon per manus Apoſtolorum dari Spi-
Simonia peccatum contra Spiritum ſanctum. ritum ſanctum, ſicut juſtis, & Sanctis omnia cooperantur in bonum, ſic & malis omnia cooperantur in eorum perniciem, & malum; nam boni, & recti videntes ſigna, & miracula, quæ faciebant Apoſtoli, convertebantur, & fidem Chriſti recipiebant, & veſtigia Apoſtolorum omni affectu imitari conabantur; at malus, & peſſimus Simon videns ſigna, & miracula Apoſtolorum cauſam arripuit ad grave, & turpe ſimoniæ peccatum, volens emere dona Spiritûs ſancti, ideoque ſimoniæ peccatum eſt contra
Damian. Spiritum ſanctum, cum per tale peccatum Divini Spiritus dona, ac beneficia emantur; Unde de quodam ſimoniaco refert Petrus Damianus epiſt. 5. c. 7. qui cum vellet repetere illum verſum: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto*, nunquam potuit dicere *Spiritui ſancto*, ſed tantum Gloria Patri, & Filio, ſubdit ipſe Damian. *Et merito Spiritum ſanctum, dum emit, amiſit, ut qui excluſus erat ab anima proculetiam conſequenter eſſet à lingua.*

89. Gravitatem tanti peccati ſatis declarat Tharaſius
Simoniaci pejores hæreticis Macedonibus. p. 1. q. 2. cap. eos, ubi inquit illos eſſe pejores hæreticis Macedonibus, negantibus Spiritus ſancti divinitatem, unde ait: *Illi*, ſcilicet Macedones, *creaturam, & ſervum Dei Patris, & Filij Spiritum delirando fatentur, iſti verò eundem ſpiritum faciunt ſuum ſervum? omnis enim Dominus, quod habet; ſi vult, vendit, ſive ſervum, ſive aliquid aliorum, & qui emit poteſt etiam vendere v. g.* tanquam ovem, vel bovem, & quid magis abominabile, ac execrabile excogitari poteſt? unde merito ipſe Tharaſius comparat ſimoniacos cum his, qui Chriſtum blaſphemantes dixe-
Matth. 12. runt: In Beelzebub ejicit dæmonia, Matth. 12. n. 24.

90. Etiam ſimoniacos comparant, cum negoriatori-
Joan. 2. bus, quos Chriſtus D. ejecit de Templo, Joan. 2. n. 15. Theophy

Theoph. Beda. D. Hier. D. Ambr.

Theophylactus, & Beda ibi, & D. Hieronym. in c. 21. Matthæi, & D. Ambroſ. in cap. 19. Lucæ; iſti enim vendebant, & mercaturam faciebant in templo, illi verò volunt negotiare, ac mercaturam facere cum donis divinis, in quibus habitat Spiritus Sanctus.

91. Imo D. Gregor. homil. 4. & 17. in Evangelia eos
D. Greg.
confert cum Juda proditore; nam ſicut iſte vendidit Chriſtum Filium Dei, ſic illi vendunt Spiritum, & eos ut hæreticos male ſentientes de perſona Spiritus ſancti refutat, & condemnat, noſter Guido Carmelita apud Alphonſum à Caſtro, verbo *Simonia*.

Guido. Caſtro.

QUÆSTIO XII.

Quare Simon videns Apoſtolos divitiarum contemptores audet offerre pecuniam pro emendis divinis donis?

RESpondeo primo: Primus Hæreſiarca, ac Si-
92. moniacus poſt promulgatum Evangelium, ad quod forte inſtigatus aliquorum malorum antiquorum exemplo; nam Eſau vendit jus primogenituræ Geneſ. 23. numer. 31. cui annexum erat Sacerdotale jus, ut traditione Hebræorum habet D. Hieron. de traditionibus, Clemens de Conſtitutionibus cap. 3. & ideo Paulus Hebræor. 12. numer. 16. eum vocat *profanum*, id eſt, irreligioſum, ac Sacrilegum. Baalam accepto pretio volens maledicere populo Dei Numer. 22. num. 7. ut obſervat Hugo de S. Victore; Giezi à Naaman poſtulans pretium pro miraculoſa ſanitate, ut poſt D. Thom. notant ibi Lyranus, & Abulenſis 4. Reg. 5. num. 20. Jaſon emens ab Antiocho Pontificatum 2. Machab. 4. numer. 8. ſicut & Judas vendens Jeſum Chriſtum Filium Dei, ſicut æqualiter Annas, & Caïphas ementes Pontificatum à Romanis, ut cum communi ſententia dixi ad cap. 3. Lucæ num. 2. Horum exemplum ſecutus volebat Simon creari Patriarcha, & Epiſcopus Samariæ, ſemper multi depravati iniquorum veſtigiis inhærens, eorumque ſequaces fiunt.

Gen. 23. D. Hier. Clemens

Hebr. 12

Num. 22. Hugo. D. Tho. Lyran. Abulenſ. 4. Reg. 5. Marc. 4.

Luc. 3.

Iniquorum exempla mali ſequuntur.

Secundo: Iſte miſer, cum eſſet valde indigens
93. lumine Spiritus ſancti, non ſibi poſtulabat, ſed ut cuicumque impoſuero manus accipiat Spiritum ſanctum, quod notans D. Chryſoſt. homil. 18. ait: *Oportebat petere, ut ipſe accipiat Spiritum ſanctum; at ille, quoniam hoc ei non erat curæ, ut det aliis, petit.* Iſte miſer non de ſalute animæ ſuæ cogitabit, ſed dè lucro, ut dando aliis lucraretur. D. Cyrill. Jeroſolymit. Catecheſ. 16. *Petit*, ait, *Non enim dixit: date mihi Spiritus Sancti communionem, ſed poteſtatem.*

D. Chryſoſt.

Non de anima ſed de lucro.

D. Cyrill.

Tertiò Clemens Romanus lib. 6. conſtit. cap. 7.
94. tamquam ex Petri ore ſic loquitur, *Voluntas Diaboli erat, ut ipſum Adamum poſt deguſtatum cibum interdictum promiſſa immortalitate privaret, ſic nos pecunia delinitos, & captos dono Dei privare, ſic hac permutatione facta, donum Spiritus Sancti, quod æſtimationem ſuperat nummis addiceremus.* Malignitas Diaboli in hoc extitit, quod ſicut antiquitus latens in pomo, Adamum hominum caput ſuo veneno infecit, & inde illud peſtiferum in univerſum genus humanum, ſic modo latens in Simone, ſibi perſuaſit poſſe tantum mundum veneno ſuo peſtilentiare, ſi Eccleſiæ caput pecuniarum amore corrumperet, & Eccleſiaſticos viros Cœleſtium donorum venditores faceret. Avaritias in Eccleſiaſtico totius Orbis ruina. Prævidens Jeſus deſtructionem Jeruſalem, *Videns Civitatem flevit ſuper illam*, & ſtatum ſubdit D. Lucas 19. numer. 42. *Et ingreſſus in templum cœpit ejicere vendentes in illo, & ementes*, ac ſi illud eſſet cauſa totius devaſtationis Civitatis. Perbelle Galfridus apud Tilmanum in allegoriis ait: *Liquet quod ob avaritiam maxime eorum, qui in templo negotiabantur, imminere Civitatis excidia videantur, quando poſt lachrymas, & querelas illi potiſſime ſunt ejecti.*

Depravato capite depravatur populus.

Luc. 19.

Avaritia Eccleſiaſticorum ruina populorum.

95. Quartò, Tertullianus lib. de Idololatr. cap. 9. ait: *Simon magus jam fidelis quoniam aliquid adhuc de circundatoria ſecta cogitaret, ut ſcilicet ipſe inter miracula profeſſionis ſuæ etiam Spiritum Sanctum per manuum impoſitionem enundinare.* Verbum hoc enundinaret explicat Cerda, id eſt *venditare*, cum Textus dicat, quod pecunia oblata acceſſerat empturus Spiritum Sanctum: quomodo Tertullianus ait, quod intendebat ipſum venditare argento, & auro. Ingenioſè quidem Tertullianus, Simon eo modo, quo intendebat accipere Spiritum Sanctum, eodem modo cogitabat illum communicare, ac dare. Ille data pecunia affectabat accipere, & data pecunia diſponebat vendere, ac repartire. Proh. dolor! multi rapinis obtinent prælaturas, & rapinis illius officia vendunt, & expendunt. De divite mundiali ſua mala arte, ac rapinis pleno ait Habach cap. 1. num. 16. *Super hoc lætabitur, & exultabit; propterea immolabit ſagenæ ſuæ, & ſacrificabit reti ſuo*; quia ſagena, ac rete rapinarum habet pro Deo, à quo accipit, quæ habet, & inde illis defert cultum Dei.

Tertull.

Cerda.

Mundialis rapinis acquirit, rapinis vult dare.

Habac. 1.

96. Quinto D. Cyrillus Jeroſolymitanus Catech. 16. ait; & maxime ad quæſtionem: *Simon obtulit pecuniam nihil poſſidere volentibus, etiam ſi viderit illos, qui rerum venditarum pretia afferebant, ad pedes Apoſtolorum projiciebant, neque id reputabat.* Videbat Simon ipſos Apoſtolos divitiarum contemptores, & quod agrorum pretia, quæ vendebantur, ad eorum pedes ponebantur, ut inde in pauperes dividerentur, & tamen pecunias eis offert Simon. Ambitio valde cæca, cumque ipſe eſſet valde ambitioſus omnes alios ambitioſos judicat; ſic ait Apoſtol. Roman. 2. n. 1. *In quo judicas alterum te ipſum condemnas, eadem enim agis, quæ judicas.* D. Auguſt. epiſt. 105. ait: *Ex ſua perverſitate, qua alios judicat, ſe ipſum condemnat.* In eadem perverſitate, ac malitia: Vide ſupra cap. 4. q. 3. n. 96.

D. Cyrill. Jeroſoly.

Quilibet de ſe judicat ut de aliis

Roman. 2. D. Aug.

Sextò: Forſitan Simon ſic ſecum ratiocinavit, Apoſtoli in publicum, ac patenter ſe puros, ac incorruptos oſtendunt, & omne lucrum temporale à ſe expellunt, at verò in occulto, & abſcondito fieri poteſt, quod recipiant. In hac cogitatione Diabolus, qui Simonis cor ſtimulabat, cum videret Chriſtum Dominum ſummæ paupertatis amatorem omnia mundialia contemnentem, ducit eum in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnie regna mundi, dicens: *Hæc omnia tibi dabo ſi cadens adoraveris me.* Matth. 4. numer. 9. ex aliis hominibus hoc judicium apud ſe ſtatuit Diabolus, Magni viri in omnium oculis, ac manifeſtè valde puros ſe exhibent nihil accipientes, ac occulte, & ſub pallio omnia libenter devorant. 98.

Sæpe miniſtri non in publico, ſed occulto accipiunt.

Matth. 4.

Maximè ſollicitus Saul cum ſuo ſervo pro quærendis aſinis, quos perdiderat, deſiderans accedere ad Samuelem, ut ei aliquid indicaret, de his, quæ optabat, dixit ad ſervum ſuum: 1. Reg. 9. num. 7. *Ecce ibimus, quid feremus ad virum Dei? panis deficit in Ciſterciis noſtris, ſportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud*: Tunc puer reſpondens Sauli, ait: *Ecce inventa eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti demus homini Dei.* Et quomodo cogitant Samueli offerre aliquod munuſculum, cum ipſe coram omni populo ſe maximè alienum ab omni munerum acceptione juſtificaverit. 1. Reg. 12. num. 3. *Loquimini de me coram Domino,*

1. Reg. 9. 1. Reg. 12.

&

Miniſter non accipit in publico, ſed in occulto.

& Chriſto ejus, utrum bovem cujuſquam tulerim, aut aſinum, ſi de manu cujuſquam munus accepi. Quomodo ergo Saül, & ſervus ejus diſponunt aliquid ei exhibere; Forſitan apud ſe ſtatuerunt, quod Samuël more aliorum miniſtrorum, qui licèt in manifeſto ſe eximie puros oſtentent, in ſecreto non retractant, oblata contemnere, ſed benigno vultu recipiunt.

QUÆSTIO XIII.

Quare D. Petrus tam rigidè, ac acerrime inſurgit in Simonem, ac ejus pecuniam?

99. AIt magnus Eccleſiæ Pontifex Simoni: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem,* quæ verba non eſſe execrantis, ſed corripientis exiſtimat Oecumenius, & ait, ac ſi dicat: *Pecunia tua ſimul tibi pereat cum hujuſmodi voluntate.* Aliter exponit Cardinalis Hugo dicens tamquam optare Petrum *Perire Simonem pecuniæ, & Simoni pecuniam: ut jactura pecuniæ peccandi anſam tollat.*

Oecum.

Hugo.

100. Dico tamen, quod Petrus protulit hanc ſententiam execrationis, & maledictionis in Simonem, ac ejus pecuniam, utpote tanti criminis materiam, ex zelo juſtitiæ, non vindictæ, ut tanti criminis vindex, ſtudioque etiam charitatis, ac religionis: Ut Simon ſuum perpendens tam abominabile crimen reſipiſcat, & pœnitentiam agat, ad quam Petrus eum inducit infra verſ. 22. & ut cæteri Chriſtiani diſcant à tanto crimine fugere, & non permittant ſe illo coinquinari. Pro hac ſententia ſtant D. Hieronymus in cap. 3. Michææ, ubi ait; quod Petrus *Oblatam pecuniam cum offerente damnavit.* Et D. Chryſoſt. pecuniam appellat peccatum, dicens: *Peccatum tuum ſit tecum in damnationem.* Aliter tamen Beda, & Gloſſa explicant, & dicunt, quod *Imprecatio, & maledictio eſt prævidentis divinam de Simone ſententiam, & hujus reprobationem, atque æternam perditionem.* Proindeque Petri verba non fuerunt tantum imprecationes, ſed potius prophetiæ, ac prædictio, quod Simon in ſuo peccato eſſet periturus, & damnandus, & hic modus dicendi probabilis eſt.

Sententia ex zelo juſtitiæ charitatis, & religionis.

D. Hier.

D. Chryſoſt.

Beda.
Gloſſa.

101. Dico ſecundo, quod hæc Petri ſententia non abſoluta, ac executoria fuit, ſed tantum comminatoria; nam ſi fuiſſet abſoluta, Simon periret, & demergeretur in Infernum ſicut ex ſententia abſoluta Petri Ananias, & Saphira Actor. 5. qui minus deliquerunt occiſi ſunt, ſed fuit tantum comminatoria, ut Simon tanta imprecatione audita reſipiſceret, & ageret pœnitentiam, & ſic fiunt paſſim in Scriptura, ut homines à ſuis peccatis, ac criminibus deterreantur. Pſalm. 68. numer. 26. *Effunde ſuper eos iram tuam.* Ad Galat. 3. numer. 13. *Maledictus omnis, qui pendet in ligno,* maledicitur hic etiam pecunia, cum in ſe entitative ſit bona, cum fuerit occaſio, ac materia tanti ſceleris, ac criminis. De maledictionibus latè agunt Theologi cum D. Thom. 2. 2. q. 76.

Sententia comminatoria ut alii à peccato fugiant.

Pſal. 71.

Galat. 3.

D. Tho.

102. Secundo aliter explicat S. Valerianus homil. 10. & ait: Pecunia tua tecum ſit in perditionem, ſic ait: *Ventura tecum eſt pecunia, non ut putas ad ornamentum, ſed ad teſtimonium, falſitatis.* Putat dives ſe divitiis ſuis exornari, & fallitur; quia divitiæ non inſerviunt ad ornamentum, ſed ad teſtimonium falſitatis, opulentia enim mendaciorum eſt matrix, & dum dicit ſe habere mentitur; quia reſpectivè ad ſuum deſiderium, quamvis multum habeat, nihil videtur habere, ob vehementiam, qua ferveſcit, plus poſſidendi: Ait Regius Vates Pſalm. 33. numer. 11. *Divites eguerunt, & eſurierunt,* Divites copiis abundant, quomodo igitur *eguerunt, & eſurierunt?* eſuries, & fames paupertatis comes, valde aliena à divitum abundantia, ſed in ipſa ſua abundantia ſtat eſuries magis habendi. Unde præclare dixit. D. Hieronymus epiſtol. ad Paulinum: *Avaro tam deeſt quod habet, quàm quod non habet.* Opulento avaro omnia deſunt; ſi enim habet, idem eſt, ac ſi illorum eſſet expers, cum illis non utatur, eſt in perpetua flamma obtinendi, unde pulchrè ad præfatum Pſalm. ait D. Auguſtin. *Divites eguerunt, &c.* ait: *Non ſunt illis divitiæ, ſed mendicitas, quia quanto magis abundant, tanto magis creſcit inopia.* Opulentia non extinguitur inopia, ſed illa magis creſcit, ac flammeſcit veluti ignis lignis adhabitis.

D. Valer.

Dives mendax.

Pſal. 33.

D. Hier.

Dives avarus etſi videatur habere, non habet.

D. Aug.

Tertiò veniat hic iterum Tertullianus lib. de Ido- 103.
lolatria ſupra datus & ait: *Quoniam aliquid de circulatoria ſecta cogitaret, ut inter miracula profeſſionis ſuæ, etiam Spiritum ſanctum venundaret:* Unde miſer Simon in horribilem damnationis ſententiam irruit, ex eo nempe, quia id, quod erat inſtitutum in ſalutem ſpiritualem animæ intendebat invertere in mercaturam temporalium bonorum. Ait Michæas 3. à numer. 13. *Prophetæ ejus in pecunia divinabant..... Propterea cauſa veſtri Sion quaſi ager arabitur.* Alii legunt *Depopulabitur*; Et unde Sion civitas valde inclyta in tantum malum præcipitatur: *Prophetæ ejus in pecunia divinabant,* quia donum prophetiæ venale faciebant. Ibi noſter D. Cyrill. Alexandr. inquit: *Nefarium plane eſt, pietatem quæſtus occaſionem facere, & res divinas acquirendæ pecuniæ viam arbitrari.*

Tertull.

Mich. 3.

Valde execrabile ex rebus divinis lucrum quærere.

D. Cyril. Alexan.

Scribit D. Matthæ. 8. numer. 19. Accedens ad 104.
Chriſtum Dominum ſcriba quidam ait illi: *Magiſter ſequar te quocumque ieris, Dicit illi Jeſus: vulpes foveas habent, & volucres Cœli nidos, filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.* Quæ cohærentia datur inter illam interrogationem, & hanc reſponſionem; ille offerebat ſe ad Chriſti ſequelam per quamcumque viam, Chriſtus Dominus illi objicit illam extremam paupertatem? Ad quid tendit doctrina D. Magiſtri? Scriba volebat Chriſtum ſequi, non ad ejus virtutes imitandas, ſed ut diſceret facere miracula, ut ſalute data magnum emolumentum pecuniarum ſibi compararet, inde eum non ſecum admittit Jeſus, ſed rejicit, oſtendens illi quantum diſtat à veritate, opponens illi ſuam paupertatem, gratia miraculorum non compatitur quæſtu lucrandi, ſed ſpiritu paupertatis, ac humilitatis. D. Baſilius Seleuc. orat. 28. ait: *Qui miraculorum fingis deſiderium, cum pecuniarum te vincat amor? quid ob quæſtum divitiarum paupertatis adiiſti legiſlatorem? pecuniæ miraculis non actitantur. Inſpice me, qui ex authoritate patro miracula volucribus pauperiorem, non è miraculis aurum legitur.*

Matth. 8.

Divina non ſunt ad lucrum.

D. Baſil. Seleuc.

Actor. 8. num. 21. Non eſt tibi pars, neque ſors in ſermone iſto: cor enim tuum non eſt rectum coram Deo.

Num. 22. Pœnitentiam age ab hac nequitia tua: & roga Deum, ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

Num. 23. In felle amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te eſſe.

Num. 24. Reſpondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat ſuper me horum, quæ dixiſtis.

Num. 25. Et illi quidem teſtificati, & locuti Verbum Domini redibant Jeroſolymam, & multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.

Verſiones

CVM EXPOSITIONE VI.

105. Syriac. Verſ.21. NOn *eſt tibi pars.* Arabicus : *Hare*
Clemens. *ditas , neque ſors in ſermone iſto.* Sy-
Tigurin. rus , & Clemens Roman. *In fide iſta.* Tigurina : *In*
D. Iſid. *hoc negotio.* D.Iſidorus : *In ratione hac :* D. Chryſoſt.
D. Chryſoſt. *In verbo hoc* , nempe in receptione , ac collatione
Spiritus ſancti,illiuſque donorum , quia ex tua ma-
litia utriuſque valde indignus es. *Pars , & ſors* , ait
Apoſtolus, & in utroque idem ſignificari,ait Turria-
Turrian. nus lib. 1. pro Canone Apocal. cap. 11. ſimiliter,&
communiter Recentiores ; tamen diſtinguendum eſt
Cajetan. cum Cajetano , *non eſt tibi pars inter* fideles per ba-
ptiſmum , ut exponit D. Dionyſius de Cœleſti Hie-
D.Dion. rarch.cap.de Baptiſmo,per quod conſtituimur hære-
Arabic. D. Aug. des vitæ æternæ,& Arabicus pro parte legit *Hæredi-
tas.* Per ſortem intelligit D.Auguſt.in Pſalm.30.con-
cion.2.dona Dei ſeu gratiæ, ut in D. Matthia, & ait
Ad Coloſſ.1. Paulus ad Coloſſenſes. 1. n.12.*Qui dignos nos fecit in
partem ſortis ſanctorum in lumine*, ut ſit ſenſus non eſt
tibi pars , ſeu hæreditas inter fideles , nec ſors inter
D Ambr. participes cœleſtium donorum ; & ex hoc loco D.
D.Clem. Ambroſ. D. Clemens , D Auguſt. ſentiunt Simonem
D. Aug. fulmine hujus ſententiæ fuiſſe excommunicatum,
& expulſum ab Eccleſia à Divo Petro.

106. *Cor enim tuum non eſt rectum coram Deo* , fictum
eſt,quo per hypochriſim recepiſti Baptiſmum,& val-
de depravatum avaritia ac ambitione , & Deo reve-
lante cognovit D. Petrus intima cordis Simonis , &
cognovit Apoſtolus,ut ait D.Ambroſ.lib.2.de Pœnit,
D. Ambr. cap. 5. quod puram conſcientiam non habuerit.

107. Verſ. 22. *Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia,*
Syriac. Syrus : *De iſta maliti a.* Arabicus : *Pœnitentiam age*
Arabic. *hujus abominationis*.Oecumenius : *Ab hoc vitio.* D.
Oecum. D. Chryſoſt. Chryſoſt. Æthiopicus : *Reſipiſce à malitia tua.* Pe-
trus , ut magnus Paſtor cum exhortatur,ad pœniten-
D. Ambr. tiam quæ eſt ſecunda tabula poſt naufragium,& ut do-
cet D.Ambroſ.lib.2.de pœnit.cap 4 & 5. nullum eſt
peccatum etiam graviſſimum,quod per pœnitentiam
non poſſit deleri quod multis confirmat exemplis.

108. *Si forte remittatur tibi.* Græcus : *Si utique.* Arabi-
Græcus. cus : *Si forte condonet tibi ſententiam* ; Illud forte , ut
Arabic. bene cum Lyrano advertunt communiter Expoſito-
res , ſignificat dubium eventum , & effectum remiſ-
ſionis ex dubia cauſa. Quamvis certiſſimum eſſet,
quod ſi Simon egiſſet veram pœnitentiam haberet
remiſſionem , & quia valde dubium erat , an ipſe
ageret talem pœnitentiam , ita etiam dubium erat,
Theoph. an haberet remiſſionem ? Theophylactus ait : Præ-
viderat Petrus non reſipiſcendum iri , atque idcir-
Syrus. co ait : *Si remittatur tibi* , & ſubdit Textus : *Cogi-*
Græcus. *tatio cordis tui.* Syrus : *Dolus* , Græcus *Conſilium &*
Æthiop. *machinatio.* Æthiopic. *Cordis tui mali*

109. Syriac. Verſ. 23. *In felle amaritudinis* , Syrus *In hepate*
Æthiop. *amaritudinis.* Æthiopicus : *manes in felle.* Arabicus:
Arabic. *Ego te video imbutum felle* , ac ſi dicat video te ple-
num amaritudine , ac veneno hypochriſis , ambi-
tionis , avaritiæ , ac malitiæ omnium peccatorum,
quæ per fel ſignificantur in Scriptura , Deuteron.
Deut. 28. 28.numer. 18. *Ne forte ſit inter vos radix germi-
nans fel , & amaritudinem.* Deut. 32.n.32.*Fel draco-*
Deut. 32. *num vinum eorum* ; nam fel colore ſimile eſt melli,
ſapore valde diſſimile,multum amarum,& acerbum,
ſic & peccatum in apparentia videtur habere quan-
dam ſpeciem dulcedinis,intus omne amarum & acer-
bum , virtus è contra , etſi in aſpectu videatur aſpe-
ra,intus verò , & guſtatu valde dulcis, & ſuavis.

110. *In obligatione iniquitatis video te eſſe.* Syriacus : *In*
Syrus. *vinculis iniquitatis* , Arabicus : *In vinculo impieta-*
Arabicus. *tis* D. Chryſoſtom . *In colligatione injuſtitiæ* , tam-
quam ſi dicat,video te multis peccatis,tamquam fu-
nibus , ac catenis undique colligatum , & adſtri-
ctum,ſic ait Iſaïas 5. n. 18. *Væ qui trahitis iniquitatem* Iſai. 5.
in funiculis , & quaſi vinculum plauſtri peccatum , ſunt
enim multi ita in peccatis immerſi, ac illis colligati,
ut valde difficiliter ab eis ſe valeant expediri. Joannes
Maria per *fel , & obligationem iniquitatis* intelligit
magnam pœnam eminentem ejus peccati , ut ſæpe
accipitur in Scriptura , ac ſi dicat , magnis pœnis te
video adſtrictum , & obligatum.

Verſ. 24. *Precamini vos pro me.* Hæc dixit , non 111.
amore juſtitiæ , ſed timore , ne morte periret, ſicut
Ananias,& Saphira,& poſtulat , precamini pro me,
non ut culpa mihi remittatur , ſed ut nihil iſtarum
pœnarum , quas dixiſtis veniat ſuper me. Poſt diſ-
ceſſum Apoſtolorum ipſe Simon multos Samarita-
nos ſeduxit , & à fide Chriſti avertit , ut indicat D. D. Iren.
Irenæus lib. 1.cap.20.& Clemens lib.6.conſtit.cap.7. Clemens.

Verſ. 25. *Et illi quidem teſtificati , & locuti ver-* 112. Syriac.
bum Dei. Syriacus : *Simon , & Joannes , cum teſti-* Arabic.
ficati eſſent , eoſque docuiſſent ſermonem Dei. Arabi-
cus : *Cumque eos hortati eſſent* , ac confirmaſſent
Petrus , & Joannes omnia , quæ dicta erant à Phi-
lippo de myſteriis Chriſti , non ſolum ut teſtes au-
ditu , ſed oculati , *quæ viderant , & manibus ſuis*
contrectaverant de verbo vitæ , ut ait Joannes. 1.Joan. 1.

In multis regionibus Samaritanorum , Syriacus : *In* 113.
Plagis multis. Arabicus : *Annuntiaverunt oppidis mul-* Syriac. Arabic.
tis , ne reditus ſuo fructu careret. Apoſtoli per om-
nem locum , quò ibant,& pertranſibant , ſive civi-
tate , ſive villa , oppido , & caſtello , docebant , &
Chriſtum evangelizabant.

QUÆSTIO XIV.

Quare Ananias,& Saphira ſtatim rigida mortis ſententia à D. Petro puniuntur , non ſic Simon Magus,cùm gravius deliquiſſet ?

ANanias vendidit agrum ſuum , & fraudavit 114.
de pretio conſcia uxore ſua, & partem pretii
poſuit ad pedes Apoſtolorum Actor. 5.numer.1.& 2. Actor. 5.
& partem pretii ipſe , & uxor abſconderunt , ob
quod inflicta mortis pœna à Petro ſtatim ibi ceci-
derunt , & tamen eorum peccatum fuit veniale , ut
ex communi ſententia Patrum , ac Recentiorum
dixi citato cap.5.quæſtione 9.quia dum hoc eſſet in
principio Eccleſiæ militantis , & homines adhuc ru- *Difficultas*
des in doctrina Apoſtolica poterant ex aliqua igno- *quæſtionis.*
rantia facile exiſtimare , aliquid ſibi eſſe licitum re-
ſervare ad communes uſus , ac proinde ejus pecca-
tum extitit multo levius peccato Simonis , & non
iſte , ſed illi ſtatim in pœnam mortis inciderunt.

Ad quæſtionem reſpondeo primo ex his , quæ di- 115.
cuntur in Apoc 3.n.19.*Ego,quos amo,arguo,& caſtigo:* Apoc. 3.
Aretas *Arguo , & erudio etiam.* Econtra vero , ut ait
Jerem.12. n. 2. *Quare via impiorum proſperatur,bene*
eſt omnibus , qui prævaricantur , & iniquè agunt , ut Ansbert.
ait Ansbertus ad citatum locum Apocalypſis. *Quia* *Expurgantur electi ab*
elegi per præſentes tribulationes ad hæreditatem pa- *errorib.*
ternam , & reprobi ſine temporali flagello ad mendici-
tatem perveniunt æternam. Et magis explico.

Secundo Deus omnia diſponit ſuprema,& alta ſa- 116.
pientia , Ananias & Saphira ſtatim mortui ſunt ob Actor. 5.
ſupremos, & altos fines , & ob exemplum aliorum
Chriſtianorum ad excitandum in eis grande pauper-
tatis ſtudium,ad majorem Apoſtorum authoritatem,
quod nemo eos fallere poterat , ac eis mentiri,& ad
majorem utilitatem ipſius Ananiæ,& Saphiræ ; quia
audita rigida Petri increpatione poterant magno do-
lore compungi ad ſalutem , ut dixi citata q. 9.n.58.

At

117. At Simon magus veniens in Italiam diſputans cum D. Petro, ejus maledictio ne volans per aëra, deinde dejectus cadit in ſaxum miſerrime fractis cruribus, multis doloribus acerrime torquetur, indeque in Infernum cecidit, ut teſtatur D. Epiphanius hæreſi 22.

D. Epip.

118. Tertiò, & maximè ad quæſtionem Oecumenius in præſenti ſic ait: *Conſidera verò, & hoc quomodo familiares vehementer afficiantur. Etenim nolunt eos, qui ſpiritualem gratiam adepti ſunt ac ſuam converſionem fures ac ſacrilegos eſſe. In extraneis autem non ſunt uſi ſupplicio.* Ananias, & Saphira ante Apoſtoli pedes morte percutiuntur, at Simon nulla affectus plaga, ſed tantum de pœnitentia admonitus à conſpectu Apoſtoli recedit. Ecce qualiter ſe habent, qui Spiritu Dei aguntur; In domeſticos, ac familiares Divina gratia plenos duriter, & acerrime inſurgunt, cum eos in omni perfectionis apice deſiderent expolire; at erga extraneos etſi multis criminibus illaqueatos, valde benigne patientes ſe exhibent.

Oecum.

Defectus in viris magnis durè puniuntur non ſic in peccatoribus.

119. Cum Moyſes obediens Dei mandato pergeret in Ægyptum, cùm eſſet in itinere, in diverſorio occurrit ei Dominus: *Et volebat occidere eum.* Exod. 4. num. 23. Valde magna indagine dignum eſt, cur Angelus voluerit occidere Moyſen virum præclariſſimum, cui Deus ſe exhibuit in rubo multis, & magnis myſteriis, quem conſtituit, Principem, & ducem ſui populi, & quem Deus deſtinaverat ad multa, & magna mirabilia agenda, indeque multo magis mirabile, quia volebat eum occidere, quia filium ſuum ſecundum Eliezer, non circunciderat, quod ideo fecit; quia cum puer eſſet recens natus, laborem itineris timuit Moyſes, hacque, de cauſa diſtulit circuncifionem, donec veniret in Ægyptum, ſicut & Iſraëlitæ nati in itinere quadraginta annorum non ſunt circunciſi, & quod Moyſes circunciſionem pueri diſtulerit, indigne tulit Deus, ut notant ibi Lyranus, Abulenſis, & alii: ſed Deus, qui eſt valde longanimis, & patiens in multa miſericordia erga grandes peccatores, cur ſic iraſcitur in Moyſen ſibi valde charum, ob culpam, quæ multam habet excuſationem; quia Moyſes ipſi Deo erat valde gratus & magnus, ideo ejus moras non ſuſtinet, & valde durum erga eum ſe exhibet. D. Auguſt. tom. 4. q. 16. veteris teſtamenti, ſic ait: *Ideo ſic infeſtum Angelum vidit Moyſes, & paratum ad vindictam, quia viri ſublimis culpa grave peccatum eſt:* quanto enim perſona ejus ſublimis eſt, tanto magis grave delictum ejus.

Exod. 4.

Lyran. Abulenſ.

Levis culpa infeſtum Angelum habet.

D. Aug.

120. Cum Dominus accepiſſet rationem à ſervis ſuis de talentis, acceſſit ille, qui debebat decem millia talenta, & omnia diſſipavit, deſtruxit, ac perdidit; tamen Dominus ex ſua benignitate, *miſertus ſervi illius dimiſit eum, & omne debitum dimiſit ei.* Matth. 18. n. 27. Aliter tamen factum vidimus cum eo, qui unum talentum acceperat, & totum integrum abſque ulla diminutione ſervavit, hoc Dominus ægrè ferens valde dure, & rigide in eum invehitur, ac increpans dixit: *Serve nequam quare non dediſti pecuniam meam ad menſam?* Luc. 19. n. 12. Cur juſtus Dominus, tam lenis, ac ſuavis in eum, qui tantam auri copiam devoravit, & tam durus, ac rigidus in eum, qui ex aliqua negligentia nihil negotiavit? Etſi in peccatoribus grandia crimina patienter ſuſtineat, tamen in perfectis viris levem errorem non diſſimulat, eſque manu forti expurgare vult. D. Chryſoſtomus homil. 5. de Pœnit. ait: *Decem millium talentorum univerſa dimiſit, à juſtis verò, & uſuras repetere promittit: quibuſdam quidem multa dimittit peccata, quaſi inimicis, quibuſdam verò ut nimis exacta de minimis etiam quærit, nihil his ad perfectionem deficere videns.* Expende *Quibuſdam multa dimittit peccata quaſi inimicis*, & ſubdit: *Quibuſdam nimis exacta: nihil his ad perfectionem deficere volens.*

Matth. 18.

Luc. 19.

Levis culpa increpatur ut Juſtus ſit in perfectione.

D. Chryſoſt.

Sylveira in Acta.

QUÆSTIO XV.

Quare Simon poſtulat ab Apoſtolis orationem, quare Rex Ninive non petivit à Jona Propheta?

Cum Petrus dixiſſet: *Pœnitentiam age; & roga Deum ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis; Reſpondens autem Simon, dixit. Precamini vos pro me.* Cum audiſſet Simon ab ore Apoſtoli negationem, tunc ipſe non ex intimo cordis affectu, de propoſito, ſed tamquam inconſulto obiter, ac caſu poſtulat ab Apoſtolis orationem, ut notavit D. Chryſoſt. homil. 18. in Acta, & ait: *Oportebat illum toto corde pœnitentiam agere, oportebat orare: Ille autem obiter hoc faciebat*, quæ ad ſalutem ſpectant non caſu, & fortuito ſunt agenda, ſed multo maturo, forti, ac conſtanti animo. 121.

Sæpe obiter homines agunt de ſua ſalute.

D. Chryſoſt.

Quæſtio præſens eſt: Poſtulat Simon ab Apoſtolis orationem pro ſe: *Precamini vos pro me.* Intrat Jonas in civitatem Ninive clamans: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur*, Quæ vox inſonuit per totam civitatem. *Et pervenit verbum ad Regem Ninive, & ſurrexit de ſolio ſuo & abjecit veſtimentum à ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere.* Jon. 3. nu. 6. Et tamen nullam legimus ſediſſe orationem, aut deprecationem pro ſe, aut civitate ſua ad Jonam. Sciebat benè optimus Rex quod infructifera, & ſupervacanea ſit oratio, ſi non procedat, ac concomitetur cum lachrymis, pœnitentia, ac mortificatione, & ideo ſapiens prius injicit manum, ſeque totum ad pœnitentiam convertit in ſacco, & cinere, & poſtea ſe totum in orationibus profudit D. Maximus homil. in Litaniis ſic loquitur: *Obliviſcitur ſe eſſe Regem, dum projicit purpuram, dum diadema deponit, cilicio autem veſtitur, & ſacco, & jejuniis perſeverat, orationibus immoratur*; præmiſit pœnitentiam in ſacco, ciliciis, ac jejuniis, & tandem ultimo loco ad orationes, ac ad obſecrationes confugit. 122.

Jon. 3.

D. Max.

Hac doctrina bene inſtructus Divinus Sponſus dicebat Cantic. 4. numer. 6. *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris*, prius apud ſe ſtatuit amplecti mortificationem, ac auſteritatem myrrhæ, deinde aſcendere ad orationem thuris ad illiuſque ſanctam, & odoriferam exhalationem D. Gregorius Magnus ibi ait: *Ad montem ergo myrrhæ, & ad collem thuris ſponſus vadit, quia eos familiariter viſitat, quos per mortificationem vitiorum ad alta proficere, & per humiles, & mundas orationes.* Prius Divinus Sponſus ſuos familiares exhortatur ad mortificationem vitiorum, deinde ad humiles, ac devotas orationes 123.

Cant. 4.

Prius mortificatio, deinde oratio.

D. Greg.

Negat Petrus ſuum Divinum Magiſtrum: *Et converſus Dominus reſpexit Petrum, & egreſſus foras flevit amarè.* Luc. 21. numer. 61. & 62. Si Petrus peccat, & Dominus ad eum converſus in eum defigit oculos, qui ſuo aſpectu eum veluti invitabat ad veniam, cur flexis genibus ad eum non accedit poſtulans indulgentiam, ſed *egreſſus flevit amarè?* Benè agnoverat Princeps Apoſtolicus, quod intempeſtiva ſit veniæ petitio, quæ à lachrymis, ac animi afflictione non procedit, ideoque prius in lachrymas prorumpit, & inde de venia cogitat. D. Ambroſius ad citatum locum Lucæ ait: *Cur tacuit Petrus, ne tam citò veniæ petitio plus offenderet; ante flendum, & ſic precandum.* Dolor præmiſſus, veniæ 124.

Luc. 21.

Mortificatio ac dolor veniæ apparatus.

D. Ambr.

apparatus, nam ſine illo potius ſollicitatur ira, quam clementiæ benignitas.

125. Pſal. 38. *Lachrymæ dant velut jus ad obtinendum.* Hanc efficaciam cum lachrymis bene agnoverat David, dicens Pſalm. 38. numer. 13. *Exaudi orationem meam, Domine, & deprecationem meam: auribus percipe lachrymas meas.* Non nudam orationem, ſed lachrymis exornatam offert, ut exaudiatur. Petrus Damian. opuſc. 15. cap. 12. ait: *Lachrymæ magnas habent voces in auribus Creatoris, quas voces ille ad Deum frequenter emiſerat, quia ad obtinendum poſſent ſubtiliter noverat, qui dicebat:* Exaudi orationem meam, auribus percipe lachrymas meas, *lachrymæ nempe in conſpectu pii judicis ſupplicant, & nihil hæſitant, ſed ſic miſericordiam, tamquam rem quamlibet proprii juris ſibi vendicant.* Adverte quod ait: *Auribus percipe lachrymas meas.* Lachrymæ videntur, & non exaudiuntur, ut innuatur, quod oratio ſine lachrymis non auditur, ſed cum illis tamquam *res proprii juris*, auribus percipitur, lachrymæ dant jus orationi, ut poſtulata valeat impetrare, ſic miſericordiam tamquam rem quamlibet proprii juris ſibimet vendicant. Damian.

Actor. 8. *num.* 26. Angelus autem Domini locutus eſt ad Philippum dicens: Surge, & vade contra Meridianum ad viam, quæ deſcendit ab Jeruſalem in Gazam, hæc eſt deſerta.

Num. 27. Exurgens abiit: Et ecce vir Æthiops Eunuchus potens Candacis Reginæ Æthiopum, qui erat ſuper omnes gazas ejus, & venerat adorare in Jeruſalem.

Num. 28. Et revertebatur ſedens ſuper currum ſuum, legenſque Iſaïam Prophetam.

Num. 29. Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, & adjunge te ad currum iſtum.

Num. 30. Accurrens autem Philippus audivit eum legentem Iſaïam Prophetam, & dixit: Putaſne intelligis, quæ legis,

Verſiones

CVM EXPOSITIONE VII.

126. Michaël. Verſ. 26. *Angelus autem Domini*, ut multis placet, ſcilicet Michaël, utpote tutelaris Eccleſiæ, & ipſe Angelus per ſe viſibiliter in corpore aëreo apparuit, quia res valde difficilis mandabatur, ad quam multum urget authoritas, & majeſtas imperantis: *Locutus eſt ad Philippum*, non Apoſtolum, ut vult Albertus Magnus in cap. 12. Joan. Sed Diaconum, ut tenent omnes Patres D. Chryſoſtomus, Oecumenius, D. Auguſtinus, & ſequuntur Expoſitores, expleta prædicatione in Samaria ac alias gentes vult Deus ſplendeſcere lumen Evangelicum: *Surge* juxta loquendi modum ſcripturæ, id eſt perge, age velociter, celeriter *contra Meridianum.* Pagninus, Tigurina. *Verſus Meridianum* Samaria unde veniebat Philippus erat ad Septentrionem. Albert. Magn. D. Chryſoſt. Oecum. D. Aug. Pagnin. Tigurin.

127. *Quotuplex Gaza Civitas.* *Quæ ducit ab Jeruſalem in Gazam*; nam Jeruſalem erat in altiori loco, quam Gaza. Duplex fuit Civitas dicta Gaza; Altera antiqua in terra Philiſthinorum, ad quam captivus erutis oculis ductus eſt Samſon Judic. 16. numer. 21. & concuſſis columnis tria millia Philiſthinorum occidit. Ibidem. numer. 29. & hanc Gazam poſt bimeſtrem obſidionem occupans Alexander Magnus deſtruxit, ac ſolo æquavit teſte Curtio lib. 4. Altera Civitas Gaza, quæ Hebraïcè idem eſt, ac fortis, ædificata fuit in Perſide tempore Machabæorum, ut teſtantur Divus Hieronymus, ac Joſeph, & fuit valde celebris non longe ab antiqua Gaza, & per hanc antiquam deſtructam, ac devaſtatam tranſeundum eſt ad novam Gazam, & ideo dicitur in Textu *Via deſerta* ut notarunt Lyra, Cajetan. Hugo, & alii. Judic. 16. Curtius. Lyranus. Cajet. Hugo.

128. Græcus. Verſ. 27. *Et ſurgens abiit*, faciens ſibi mandata: *Ecce vir Æthiops Eunuchus.* Ex Græco *Potens*, præfectus; Gente Abyſſinus, & alienigena religione Judæus proſelyta, de quo multa quæſtione ſequenti *Reginæ Candacis:* Candacis proprium nomen Reginarum Æthiopiæ, ut teſtantur Plinius lib. 6. cap. 29. Strabo lib. 17. Euſebius lib. 2. Hiſtoriar. cap. 1. ſicut & commune nomen Regum Ægypti Pharao, & poſtea Ptolomeus, Regum Syriæ Antiochus, Imperatorum Romanorum Cæſar, traduntque Æthiopes hanc Reginam ſuo peculiari nomine appellari Indich. *Qui erat ſuper omnes gazas ejus.* Syriacus: *Qi præerat univerſis opibus ejus.* Arabicus: *Quippe præfectus erat ærario ejuſdem Reginæ*, & id autem, quod dicitur *adorare in Jeruſalem* quæſtione ſequenti dicam. Plinius. Euſeb. *Quid Candacis.* Syriac. Arabic.

129. D. Chryſoſt. Verſ. 28. *Revertebatur ſuper currum ſuum legens Iſaïam Prophetam.* Divus Chryſoſtomus maximè laudat diligentiam hujus, quod nec in curru, nec in itinere erat otioſus, ſed lectioni deditus, de eoque ſic ſcribit Divus Hieronymus epiſt. 103. ad Paulinum, & ait: *Reliquit aulam regiam, & totus amator legis, Divinæque ſcientiæ fuit, ut etiam in vehiculo ſacras literas legeret.* Gloſſa, & Hugo exiſtimant, quod tamquam Proſelytus ſciret Hebraïcam linguam, Lyranus ait, quod eo modo legebat Iſaïam, quo ſolent multi laïci ex devotione recitare horas Canonicas latino idiomate, quamvis non intelligant, aptius tamen poteſt dici quod legebat græco idiomate juxta lectionem ſeptuaginta, quæ tunc erat in magna æſtimatione. D. Hier. Gloſſa. Hugo. Lyran.

130. *Legens Iſaïam Prophetam*, diſponebat eum Deus ad fidem, & Religionem Catholicam amplectendam, quia ut recte ait Gloſſa ordinaria ubicumque in novo teſtamento ſalutis narratur principium ab Iſaïa ſumitur teſtimonium. Gloſſa.

131. Verſ. 29. *Dixit autem Spiritus Philippo.* De Spiritu Sancto per internam inſpirationem intelligunt Beda, Carthuſianus, Hugo cum Divo Cyrillo Jeroſolymit. Catecheſ. 17. at Idacius lib. controv. D. Niſſen. lib. de Baptiſm, cap. 18. Cajetanus, Lorinus, Cornelius, Tyrinus de Angelo exponunt, quæ interpretatio videtur aptior; nam Angelus infra numero 39. vocatur *Spiritus Domini*, & Angelus hic dirigebat, ac gubernabat Philippum: *Adjunge te ad currum iſtum.* Divus Chryſoſtomus: *Adhære currui huic.* Arias: *Adglutinare*, quæ denotant intimam appropinquationem. Beda. Carthuſ. Hugo. D. Cyrill. Jeroſolymit. Idacius. D. Niſſe. Cajetan. Lorin. Cornel. Tyrin. D. Chriſ. Arias.

132. Verſ. 30. *Accurrens autem Philippus.* Græcus: *Præcurrens*, Syriacus, *Cum acceſſiſſet*, ad illum nempe, *audivit legentem*, ex quo patet, quod Eunuchus alta voce legebat ex intimo animi affectu ad percipiendum: Et dixit; *Putas ne intelligis, quæ legis:* Syriacus: *An intelligis?* Æthiopicus: *An intelligis librum iſtum?* Multum laudat Divus Chryſoſtomus prudentiam Philippi; non arguit Eunuchum; quia hoc ſæpe homini eſt durum, tamquam ſi diceret, quid legis, ſi non intelligis, ſed per interrogationem: Putas ne intelligis, ut ipſe ſuam inſipientiam fateatur, & doceri poſtulet. Græc. Syriac. Syriac. Æthiop. D. Chryſoſt.

QUÆSTIO XVI.

Quare Æthiops Eunuchus venit adorare in Jeruſalem, & quiſnam eſſet?

133. *Æthiopia unde dicta.* Plinius. PRimo iſte dicitur Æthiops ex Æthiopia, quæ regio ita dicitur à nomine Hebraico Cham filio Noe, ut multi volunt, vel Author eſt Plinius lib. 6. cap. 30. Ab Æthiope Vulcani filio, quod nomen juxta radicem græcam idem valet, ac *ardeo, uro, cremor*, nam facies illorum incolarum ardore ſolis nigreſcunt, ex hac regione, ubi nunc regnat Preto Joannes, erat iſte.

134. Eunuchus. Eunuchus ex Syriaco idem eſt, ac *præpoſitus*, ex græco idem valet, ac *Princeps, præfectus*, proindeque hoc nomen *Eunuchus* non ſolum ſignificat ſpadonem ex ſectis, ſed etiam regium miniſtrum; nam hi quamvis ſecti non eſſent, Eunuchi dicebantur; at Græcus. Syriac. Euthym. hunc Eunuchum poſt reginam fuiſſe primum in regno tenet Euthymius in Pſalm. 167. nam Reges Perſarum, Medorum, Chaldæorum propter multitudinem fæminarum, quas habebant, Eunuchorum miniſterio utebantur ad Gynæceorum cuſtodiam. Inde emanavit, quod quilibet Regius miniſter Eunuchus diceretur. An vero iſte foret ex ſectis, aliqui recentiores tenent, probabilius negat Lyranus quia dicitur Vir Æthiops, quod nomen importat virum virilem.

135. *Religione gentili.* Beda. Cajet. *Venerat in Jeruſalem adorare*, ex quo oritur difficultas; cujuſnam religionis eſſet iſte? Gentilem fuiſſe tenent Beda, Hugo Cajet. Lorin. Sanches; nam communiter dicitur, quod primus, qui ex gentilitate credidit, Cornelius extitit, cui D. Petrus prædicavit Evangelium Act. 10.

136. *Verior ſententia.* D. Iren. Bellarm. Carthuſ. Cornel. Eſtius. Baron. Contraria ſententia mihi videtur probabilior, quod erat Proſelyta, & religione Judæus. Ita Divus Irenæus lib. 4. cap. 40. Bellarminus lib. 1. de Romano Pontifice cap. 22. & hic Carthuſianus, Cornelius, Eſtius, Monach. Baron. anno Chriſti 36. & dicit eſſe communem Patrum; quia iſte venit in Jeruſalem adorare in templo tempore Paſchali, ut tenebantur omnes Judæi. Secundo Iſte venit in Jeruſalem elapſo uno anno à morte Chriſti, & proculdubio audivit multa de mirabilibus operibus Chriſti, ejuſque miraculis, & qui ab Apoſtolis prædicabatur verum eſſe Meſſiam promiſſum in Prophetis, maximè Iſaïa, & ideo ipſe ibat præ cæteris legens Iſaïam.

137. Strabus. Joſeph. Deinde inter Æthiopes, & Judæos magna erat familiaritas, ac cohærentia in religione, ut teſtatur Strabus lib. 17. & circuncidebantur ſicut Judæi, ut Author eſt Joſephus lib. 8. cap. 4. cum ſe maxime jactarent eſſe progenitos à Salomone ex Regina Saba.

138. Matth. 15. Matth. 8. Nec illud, quod dicitur de Cornelio vim aliquam habet, prius enim converſa fuit Chananæa ex finibus Tyri, & Sydonis Matth. 15. n. 22. & Centurio Romanus, cujus puerum Chriſtus ſanavit Matth. 8. n. 8. Deinde Eunuchus iſte converſus eſt ex Judaiſmo, non ex gentilitate; ut Cornelius.

139. *Eunuch. martyr.* D. Iren. Euſeb. D. Cyril. Ieroſoly. Baron. Iſte autem Eunuchus valde illuſtriſſimus fuit in fide Chriſti; nam poſtquam pervenit ad Æthiopiam Chriſtum Jeſum palam prædicavit, ut ex Divo Irenæo, Euſebio, Cyrillo Jeroſolymitano, Divo Hieronymo refert Baronius citatus, ſicut ex Dorotheo in Synopſi, quod in Arabia Felici, & in inſula Taprobana, in univerſaque Erythrea Evangelium prædicavit, tandemque glorioſa martyrii palma coronatus eſt, & ad ejus ſepulchrum multa facta ſunt miracula.

140. In converſione iſtius Eunuchi adimpletum eſt, id, quod ait David Pſalm. 67. numer. 32. *Æthiopia præveniet manus ejus Deo.* Nota illud *præveniet*, prima faciet manus ejus cum Deo: In Scriptura *manus dare*, ſignificat facere amicitiam, ac confœderationem Threno. 5. numer. 6. *Ægypto dedimus manum*, fecimus amicitiam cum Ægypto, *Æthyopia præveniet manus ejus Deo*, ſeu, ut legit Divus Hieronymus, *Feſtinet dare manus*, ſeu ut habent alii Codices: *Accelerabit, celeriter pertendet manus*, facere nempe amicitiam, ac obedientiam cum Deo; etſi de omni gente Æthyopica locum exponant D. Chryſologus ſerm 169. D. Auguſt. Caſſiodorus, Noſter Incognitus; tamen D. Hilarius in præſenti exponit de vehementi deſiderio Baptiſmi, quo flagravit iſte Eunuchus inſtructus à Philippo. Pſal. 67. Thren. 5. D. Hier. Æthiop. *Prima in fide.* D. Chryſolog. D. Aug. Incogn. D. Hilar.

Ait idem Regius Vates Pſalm. 71. numer. 9. *Coram illo procident Æthiopes, Reges Tharſis, & Inſulæ munera afferent, & adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſervient ei.* Communis vox Patrum, ac Doctorum eſt, quod in præſenti fit ſermo de communi adoratione exhibita Chriſto Domino à toto Orbe; nempe quod ipſum magna adorationis veneratione colent Æthyopes, Reges Tharſis, & Inſulæ; reges univerſæ terræ, & omnes gentes; tamen in capite omnium ponuntur Æthyopes. Lorinus ait: *Primitias quaſdam ex Gentibus in Eccleſia Æthiopiam fuiſſe, quando Æthiopum reginæ Eunuchum Philippus Diaconus baptizavit.* Nota quod dicitur *Æthiopes procident*; corpore nempe projecto in terram: At reges adorabunt, & gentes ſervient erecto capite, ac cervice; At Æthiopes procident toto pectore proſtrati, ac procumbentes in humo in ſignum ſummæ humilitatis, reverentiæ, & abjectionis coram Chriſto exhibitæ. 141. Pſal 71. *Æthiopia prima Chriſtum adorat magno cultu.* Lorin.

Actor. 8. *num.* 31. Qui ait: Et quomodo poſſum, ſi non aliquis oſtenderit mihi; Rogavit Philippum, ut aſcenderet, & ſederet ſecum.

Num. 32. Locus autem ſcripturæ, quam legebat erat hic. Tamquam ovis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſine voce, ſic non aperuit os ſuum.

Num. 33. In humilitate judicium ejus ſublatum eſt; generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus.

Num. 34. Reſpondens autẽ Eunuchus Philippo dixit: Obſecro te, de quo Propheta dicit hoc? de ſe, an de alio aliquo?

Num. 35. Aperiens autem Philippus os ſuum, & incipiens à ſcriptura iſta, evangelizavit illi Jeſum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VIII.

Verſ. 31. QUi ait: Quomodo poſſum, ſi non aliquis oſtenderit mihi? Syriacus: *Si non aliquis mihi fuerit dux viæ*, Arabicus: *Quomodo hoc mihi poſſibile; nemine me dirigente.* Oecumenius: *Me manu duxerit.* Eunuchus intelligebat linguam, non tamen ſenſum verborum: Unde D. Chryſoſt. tam hic, quam homil. 3. de Lazaro, agnoſcit in hoc Eunucho magnum deſiderium intelligendi, & ingenuam ſuæ ignorantiæ profeſſionem. Gloſſa Ordinaria ait: *Arguit Eunuchus illorum audaciam, qui exiſtimant ſine doctore ſe Scripturam divinam poſſe intelligere*, de quo plura dicam quæſtione ſequenti. 142. Syriac. Æthiop. Oecum. D. Chryſoſt. Gloſſa.

Rogavit Philippum, ut aſcenderet, nempe in currum, nam Philippus pedibus erat. *Sederet ſecum.* Æthiop. 143. Æthiop.

Sylveira in Acta.

D. Chryſoſt. *Magiſter honorandus.* *Sederet pariter cum eo.* Notat D. Chryſoſtomus urbanitatem Eunuchi; licet enim videret Philippum in habitu humili, tamen ex dignitate oris, gravitate aſpectus, morum compoſitione eum valde magnum virum judicavit. Deinde dicam, cum Eunuchus elegerit Philippum, ut Magiſtrum ad explicandam Scripturam, inde eum maxime in multa veneratione habuit.

144. Syriac. Verſ. 32. *Locus autem Scripturæ*; Syriacus: *Lectio Scripturæ, tamquam ovis ad mactationem.* Qui locus ad literam intelligitur de Chriſto Domino, ubi maxime ejus patientia commendatur, ut ait D. Petrus (1. D. Petri. 2.) epiſtol. 1. cap. 2. num. 23. *Qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur non comminabatur; tradebat autem judicanti ſe injuſtè.* Et de hoc late infra q. 18. agendum eſt.

145. Syriac. Verſ. 33. *In humilitate ſublatum eſt judicium ejus:* Syriacus: *De clauſtro, & judicio ſublatus*, de ſua nempe humilitate, qua ut reus judicari voluit, ſublatum eſt judicium ejus, (*Duplex expoſitio.*) quo judicatus eſt ad mortem Crucis, vel ut alii exponunt, quo judicatus eſt ab Æterno Patre, ut victor aſcenderet, qui tantus, & tantus eſt, ut ejus generatio, ſive divina, ſive humana ſit inenarrabilis de quo infra q. 19.

146. Arabic. Verſ. 34. *Reſpondens Eunuchus; Rogo te.* Arabic. *Reſpondit miniſter*: & ait, &c. *Rogo, ut mihi indices, de quo Propheta hunc dicit ſermonem:* ex his liquet, quod Eunuchus incidit in hunc locum Iſaiæ, non ex induſtria, ac ſtudio, ſed caſu, tamen multa, quæ nobis fortuito videntur ex alta Dei Providentia (D. Chryſoſt.) ſunt ordinata, ut in præſenti notat D. Chryſoſt. quod ex præſentibus patet, quod Eunuchus neſciebat, an Prophetæ loquerentur de ſuis propriis perſonis, an de aliis.

147. Verſ. 35. *Aperiens Philippus os ſuum.* Pleonaſmus eſt Sacræ Scripturæ ad ſignificandum principum dicendi, largo ſermone in re gravi, multa præmeditatione, clara, & aperta voce (Ezech. 29.) Ezechiel. 29. num. 21. & 2. Corinth. 6. num. 11. Matth. 5. num. 1. Et apte convenit cum Philippo: *Aperiens os ſuum*; nam Philippus (Beda. Arator.) Hebraïce, idem eſt, ac *os lampadis*, ut notavit Beda, & ante eum Arator: *Impone Philippo os lampadis.*

148. Baptiſm. *Evangelizavit illi Jeſum.* Et eſt Catechiſmus præcedens Baptiſmum adultorum, eoſque præluſtrat ante illius ſuſceptionem; Baptiſmus enim dicitur Sacramentum illuminationis, faciens nos filios lucis, ac lucem in Domino arma lucis Roman. 13. (Rom. 13.) numer. 12.

QUÆSTIO XVII.

Quare Eunuchus cum eſſet valde magnus tam avide poſtulat à Philippo illuſtrari, ac doceri?

149. *Diſcant potentes ſuam ignorantiam fateri, ut doceant.* D. Chryſoſt. IBat Eunuchus, ut valde potens in magno curru, multo famulorum apparatu; è contra verò Philippus ſolus, humili veſtitu, pedibuſque incedens, ab ipſo tamen poſtulat Eunuchus illuminari, ac doceri, ut eleganter expendit Divus Chryſoſtom. homil. 35. in Geneſ. & ait: *Non ægre tulit Eunuchus, nec indignatus eſt, neque ſe contumelia affici exiſtimavit, quod pleriſque inſulſis accidit, quos pudet ignorantiam ſuam confiteri, & ab eis diſcere, qui docere valeant, & frequenter malunt in perpetua verſari ignorantia*; non ſic verò iſte Eunuchus: *Curru vectus eum, qui vilis videbatur, & ex veſtitu facile contemptibilis rogavit*, &c. Tam vehementi ſtudio diſcendi æſtuabat. Hoc exemplum proponit Divus Hieronymus epiſtol. 103. exhortans ſapientes, & ait: *Nec ſanctior ſum hoc Eunucho, nec ſtudioſior, &c. Ignorabat eum, quem in libro neſciens venerabantur. Venit Philippus oſtendit ei Jeſum, qui clauſus latebat, in litera; & ut intelligas te in Scripturis Sanctis ſine pravio, & monſtrante ſemitam non poſſe ingredi.*

150. Quis potentior, ac ſapientior Salomone, & tamen Deo dicebat 3. Reg. 3. num. 9. *Dabis ſervo tuo cor docile* Septuaginta, *Cor ad audiendum.* Arias, *cor audiens* ad excipiendam doctrinam, & quæ expediunt ſcire, & neceſſaria ſunt. Unde ipſe ait Proverb. 1. numer. 5. *Audiens ſapiens ſapientior erit.* Rabbi Levi: *Cumulabitur ſapientia*, quia, ut rectè ait noſter Divus Cyrillus Alexandrinus lib. 1. Apol. Moral. cap. 1. cujus titulus eſt: *Semper diſce*, ubi inter multa de hac re, ſic habet, *Frater mi: Scriptum eſt à Salomone; Audiens ſapiens ſapientior erit, & quare hoc dixit, niſi quod ſapientiæ non eſt numerus*, ex quo infert: *Unde ſemper oportet addiſcere, & in extremis horis ſtudium ſapientiæ deſiderabilius indagare.*

151. D. Aug. *Fatetur neſcire, & velle emendari.* Exquirit Divus Auguſtinus epiſtol. 119. cap. 11. *In ipſis ſanctis Scripturis multo neſcio plura, quam ſcio*, & epiſtol. 28. ad Hieronymum ait: *Quamquam te mulo, quam ego ſum ætate majorem, tamen ipſe etiam jam ſenex conſulo, ſed ad diſcendum; quod opus eſt, nulla mihi ætas ſera videri poteſt; quia etſi ſenes magis decet docere, quam diſcere; magis tamen diſcere, quam quid doceant ignorare.* Unde monet Seneca (Seneca.) epiſtol. 77. & ait: *Tandiu audiendum, & diſcendum eſt, quandiu neſcias, & proverbio credimus, quandiu vivas.*

152. Ex hoc maxime neceſſarium eſt illis, qui præſunt, & ſunt in alto culmine. Ait Apoſtolus 2. Timoth. (1. Tim. 2.) 2. numer. 24. *Oportet Epiſcopum docilem eſſe*, hoc eſt, ut quod ſinat, & patiatur ab alio doceri, (1. Tim. 3.) & inſtrui; atqui ipſe Apoſtolus ait. 1. Timoth. 3. numer. 2. *Oportet Epiſcopum doctorem eſſe*, ſi doctor, quomodo docibilis, ut explicat Divus Anſelmus (D. Anſelm. *Doctor etiam diſcat.*), facilis ut doceatur, quod eſt diſcipuli, & non doctoris, ſi ipſe fuerit bonus, & facilis, ut doceatur, erit bonus, & optimus Magiſter, ut doceat. Divus Cyprianus epiſtol. ad Stephanum Pontificem: *Oportet*, ait: *Epiſcopum non tantum docere, quam diſcere, quia ille melius docet, qui quotidie proficit, & creſcit diſcendo meliora.* (D. Cypr.)

153. Galat. 1. Ait Apoſtolus Paulus ad Galat. 1. numer. 18. *Veni Jeroſolymam videre Petrum, & manſi apud eum diebus quindecim.* Sacri Apoſtoli nihil faciebant ſuper filium otioſum, ac ex curioſitate, ad quid venit Paulus videre Petrum, & apud eum per quindecim dies immoratur, ut ab eo inſtrueretur inquiunt Eraſmus, & Vatablus (Eraſmus. Vatabl.), quod intellige, non in doctrina Evangelica; quia ut ipſe Apoſtolus ait: *Evangelium ego ab homine non accepi*, tamen cum Petrus eſſet magnum miraculum totius Orbis, & ipſe Paulus Doctor Gentium venit videre Petrum, (*Doctor gentium ſe diſcipulum exhibebat.*) ut ab eo in moralibus inſtrueretur in modo vivendi, agendi, gubernandi, in omnibus operationibus, ac actionibus ſuis. D. Hieronym. (D. Hier.) epiſt. 103. ad Paulinum ait: *Hoc enim myſterio hebdomadis, & ogdoadis futurus gentium prædicator inſtruendus erat.* Hebdomada, & ogdoadis, id eſt ſpatium ſeptem, vel octo dierum.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Chriſtus Dominus dicitur ſicut ovis ad occiſionem, & quaſi agnus coram tondente?

154. Iſaïæ. 53. LOcus deſumptus eſt ex Iſaïa 53. num. 7. ſermo ad literam eſt de Chriſto D. in ſua glorioſa paſſione, qui nec gemuit, nec conqueſtus eſt, nec reſtitit,

nec

Summa, admirabilis Chriſti D. Patientia. & nec obluctavit, ſed ſumma, & admirabili patientia ſuſtinuit illam carnificum crudeliſſimam tonſionem, qua non lanam, aut veſtem forcipibus, ſed pellem, carnem,omnemque ſanguinem, ac vitam rigidis flagellis,ſpinis,malleis,clavis, lanceaque detraxerunt, & ad hoc facit Joannes Baptiſta clamans, *Ecce Agnus Dei immolandus* pro totius mundi redemptione, Agnus frequenter prædictus ab Iſaia, & Ieremia,ac ab aliis Prophetis, Agnus præfiguratus ſacrificio Abelis,Iſaac,& Agni Paſchalis, & etiam jugis oblationis matutinæ, & veſpertinæ, multis ſacrificatis Agnis in quolibet feſto præſcripto in lege, qui offerendi erant,ut obſervant communiter Patres D.Cyrill. Ambroſ. Auguſt. Hieronym. & ad hoc alludit Joannes Evangeliſta in ſua Apocalypſi, ubi ferè per triginta vices nomen Agni Chriſto D. tribuit,& inde 6.Synodus in Trullo canon. 82. laudat conſuetudinem depingendi Chriſtum ſub figura Agni,ut perpetuo ſit in noſtra memoria paſſio Chriſti, & hinc deducta eſt antiquiſſima conſuetudo Eccleſiæ Romanæ in Octava Paſchatis figura Agni impreſſa in Cera cum multis Reliquiis dari populo, de cujus origine, ac multis miraculis editis latè dixi tom. 1. in Apocalypſ.cap. 5. quæſt. 15. num. 131. 132. & deinceps.

D. Cyril. D. Ambr. D. Aug. D. Hier. Apoc. 5. Sexta. Synod.

155. *D. Baſil. Seleuc.* Circa quæ aliqua ſint notanda. Primo dicitur Chriſtus ovis,cum ipſe ſit Paſtor: *Ego ſum Paſtor bonus.* Pulchrè D. Baſil. Seleuc. orat.26. ait: *Paſtor pro ovibus, tamquam ovis jugulum præbet.* Præclarum magni Paſtoris inſigne eſt, ut pro jugulandis ovibus ipſe tamquam ovis jugulandus ſit, in nullo diſcrimine,in nulla actione ſuos videt, quod ipſe in ſe diſſimulet, & in ſe non aſſumat. De ſe judice ait Chriſtus D.Matth. 26. n. 64. *Videbitis filium hominis venientem in nubibus Cœli.* Et cur modo in extremo judicio in nubibus ſe exhibet? Ait Paulus 1. Theſ.4. n. 16. *Deinde nos,qui vivimus, qui reſidui ſumus, rapiemur cum illis in nubibus obviam Chriſto in aëra.* Ipſe pro ſua majeſtate venit in nubibus etiam in ſimili præeminentia,ac honore ſuos ſecum vult habere.Origen. homil. 30. in Matth. ait: *Si Beati homines in nubibus rapientur in aërem, quid mirum eſt in nubibus Filium Dei venire cum virtute, & gloria multa?* Perfecti, ac magni Paſtoris eſt ovium ſuarum ſtatum, ac conditionem non refugere, ſed eos ſimiles ſecum habere.

Bonus Paſtor ſuorum diſcrimen non recuſat. Matth. 26.

Bonus Paſtor ſuorum ſtatum non refugit. Origen.

156. *D. Leo.* Secundo: Cur dicitur Ovis, & Agnus? D. Leo ſerm. 7. de Epiphania ait: *Diſpoſitos dies ſub perſecutione inchoavit, & ſub perſecutione finivit, nec puero tolerantia paſſionis; nec paſſuro defuit manſuetudo puerilis.* Agnus eſt in tenera ætate, ovis jam in majori, ac veluti grandæva; dicitur Agnus, & ovis Chriſtus, quia patientia, qua in pueritia ſuſtinuit multas perſecutiones,ac contrarietates, eandem retinuit ultimo tempore vitæ ſuæ in paſſione: *In laboribus à juventute mea.*

Eadem virtus in pueritia, ac juventute.

157. Tertio: *Sicut agnus coram tondente ſe obmutuit.* Totus meus Jeſus addictus fuit ſub crudeli flagello, ſub pœnis,clavi, & cruces quid habet hoc cum levi tonſoris manu; quid tonſura cum immani carnificia? quid tonſuris manus cum ſacrilegis carnificibus? Tonſura ad levamen, & ornatum fit, illa vero carnificia tota fiebat ad exitium, ac tormentum. D. Chryſoſt. ſerm. de negat. Petri habito tom. 6. ait: *Ut enim in noſtra hac vita, qui tondetur homo, & nullo dolore afficitur, & forma ſpecioſus apparet: ita quando vulnus Chriſtus accipiens quaſi tonſuram ſuſtinuit, nec dolorem ullum perpeſſus eſt, & reſurrectionis pulchritudinem indicavit.* Ille totus cruciatus, cum à Deo eſſet ordinatus ad Chriſti reſurgentis gloriam,non dolores, & vulnera, ſed tonſura ad levamen, & ornatum reputabantur, cum ex eis tanta ſplendoris majeſtas proveniret; non enim reputatur malum, quod ingens parturit bonum.

D. Chryſoſt. Non judicatur malum quod magnum parturit bonum.

Ait Job.30. n. 12. *Ad dexteram Orientis calamitates meæ illico ſurrexerunt.* Cur à dextris, non à ſiniſtris? quia inſufflarunt in eum magnum meritorum cumulum, & gloriæ augmentum. Gillibertus Abbas ſerm. 38. in Cantic. ait: *Jure ventum illum dextrum vocavit, qui nihil illi quivit ſiniſtrum inferre: qui etiam coronæ gloriæ viro juſto comportavit augmentum.* 158.

Job. 30. Gillib.

Quarto: Duo proponuntur ovis occiſio, & agni tonſio, ſed quid agni tonſio cum mactatione ovis; In ove perditur vita, in agno abſque ullo corporeo vulnere externum ornamentum componitur, & tamen major patientia viſitur in agno, quam in ove; ovis enim cum ſit grandis valet reſiſtere, & reluctare quod minime præſtat agnus ob ſui teneritudinem. In occiſione ovis adumbratur Chriſti mors, in tonſione verò quando oblata debita reverentia paſſus eſt Chriſtus opprobria,ac injurias apud Herodem cum exercitu ſuo. Tertullian. lib. 6. de Carnis reſurrect. ait: *Tamquam ovis ad jugulationem adductus eſt, & tamquam Agnus ante tondentem, ſcilicet Herodem ſine voce, ſic non aperuit os ſuum.* In agno major patientia demonſtratur in tonſione; de eo enim dicitur non aperuit os ſuum, quod non dicitur in occiſione ovis; quia major patientia exoptatur in viro magno, ac illuſtri dum tondetur, ac læditur in fama,ac honore, quam dum crudeli vulnere vita aufertur. 159.

Tertull. Contumelia viro ingenuo durior morte.

Fortiſſimus Samſon capitur à Philiſthæis,ac ab eis obcæcatus multis opprobriis, injuriis, ac ignominiis afficitur,quorum ferè tria millia in quadam domo erant lætantes, & exultantes de ſuo comprehenſo inimico,quæ tota domus nitebatur in duabus columnis, inter quas illuſus Samſon verſabatur, qui accedens ad illas ait: *Moriatur anima mea cum Philiſthiim, concuſſiſque fortiter columnis cecidit domus ſuper omnes,* Judic. 16. n. 30. Voluit potius vir magnus forti animo mortem eligere, quam vitam cum conviciis,ac ignominiis ducere. D.Ambroſ.epiſt.70. ait: *Vivere, & mori naturæ functio, ludibrio eſſe opprobrium ducitur, cupiens igitur tantam contumeliam morte in reliquum prævertere, popoſcit à puero, ut admoveret eum ad columnas,* &c. Vide in omnibus libris verbo *Injuria.* Cur autem Chriſtus dicatur agnus multas dedi rationes tom. 1. lib. 3. cap.5.q.2. per totum, & cap.5.in Apoc.q.15. 160.

Judic. 16. Samſon elegit mortem, ne in contumeliis viveret. D. Ambr.

QUÆSTIO XIX.

Quare cum Propheta teſtatur,quod Chriſtus D. de anguſtia judicis ſublatus ſit,ſtatim adjungit generationem ejus eſſe inenarrabilem?

Ait Iſaias citato cap.53.n.8. *De anguſtia,& judicio ſublatus eſt; generationem illius quis enarrabit.* Quod vaticinium duas habet partes; Prima *de anguſtia judicii ſublatus eſt*, & dupliciter explicatur, primo D. Cyrill. Alexand. Hieron. Procopius ad citatum locum Iſaiæ. Tertullian. lib. contra Judæos, D. Chryſoſt. orat. 3.contra Judæos, & hic Vatablus, Leo à Caſtro cum Origene, & Sanchez,Cornel. Ipſe nempe Chriſtus verus Filius Dei de anguſtia, ac judicio. Pilati, ac Pontificum ſublatus eſt ad Crucem, cum eſſet jam ſublimis divinus Vir,ut ejus generatio ſit ab homine inenarrabilis. 161.

D. Cyrill. D. Hier. Procop. Tertull. D. Chryſoſt. Prima expoſitio.

Secunda eſt ejuſdem D. Hieronymi,Ruperti,Carthuſiani, Cardinal. Hugonis, Ipſe de judicio Pilati, ac Pontificum, ac ignominia Crucis ſublatus eſt,ut victor aſcenderet ad dexteram Patris, ut debebatur ejus celſitudini, cujus generatio eſt inenarrabilis. 162.

D. Hier. Rupert. Carthuſ. Hugo.

Utraque expoſitio eſt probabilis,prima communior, & probabilior , quia Propheta immediatè adjungit; *Generationem ejus quis enarrabit , quia abſciſſus eſt de terra viventium , propter ſcelus populi mei percuſſi eum,* non propter aliquod ipſius delictum , ſed propter ſcelus populi mei , ut ipſe in ſe expiet , & abſolvat, ubi cum ad literam ſit ſermo.

263. *Exprobratio Judæorum.* *Generationem ejus quis enerrabit* , hoc dicit Propheta tamquam exprobrando Judæos, ac ſi dicat : O Judæi in tantam amentiam , ac nequitiam incidiſtis odio , ac invidia frenetici , ut vir tam illuſtriſſimus ac divinus,cujus generatio eſt inenarrabilis , à vobis ſublatus ſit ad Crucem , & mortem de terra viventium.

164. *Generationem ejus quis enarrabit ?* Nam ſi conſideretur divina generatio à Patre,ei conſubſtantialis eſt,ejuſdem cum illo naturæ,potentiæ , gloriæ , majeſtatis ab æterno, Si humana ejus generatio conſideretur præcellit omnes homines , ut Dominus totius univerſi , Princeps Angelorum verbum Dei humanitati hypoſtaticè unitum non confuſione naturæ ſed in unitate perſonæ. De hac re latius egi tom. 1. Evang. lib. 1. cap. 2. quæſt. 3.

165. Generatio ejus dicitur *inenarrabilis* , id eſt valde occulta , & abſcondita diſputanti , ac curioſè inquirenti,non verò amanti,ac fervida charitate contemplanti ; ad hoc advoco , id quod dicebat Eugenius in Panegyrico ad Conſtant. *A primo igitur incipiam originis tuæ nomine , quod plerique adhuc fortaſſe neſciunt , ſed qui te amant plurimum ſciunt.* Inde ſuum Imperatorem maximè commendabat , quod ejus progenies occulta eſſet ſapientibus , manifeſta verò ipſum amantibus ; ſic de Filii Dei origine , ac proceſſu plus ſapiunt ipſum fervida charitate diligentes,quam curioſè diſputantes.Ita dicebat Chriſtus D. ad Patrem ſuum,Matth.11.n. 25. *Confiteor tibi Pater Domine Cœli,& terræ , quia abſcondiſti hæc à ſapientibus , & revelaſti ea parvulis* ; nempe diligentibus.

Fidei myſteria , potius à moris affectu, quàm ſtudio comparantur. Matth. 11.

166. Ait David Pſalm. 138. n. 11. *Et nox illuminatio mea in deliciis meis* : Cum ſe videt inter caliginoſas hujus mundi tenebras ſe dicit David illuminatum, ut verum ſolem agnoſcat ; & unde illi tanta lux, an à ſua ſapientia , cum ipſe inter cæteros eſſet ſapientiſſimus,ut dicitur 2.Reg.cap.23.n.8.Minime; ſed *in deliciis meis*,in ſuis nempe amoribus,ac affectuoſis contemplationibus cum Deo , ibi tantam lucem , ac ſplendorem invenit : Gillibertus Abbas ſerm. 5. in Cantic. ait : *In deliciis , non in ſcientiis, ita & tu noctem , ſi non potes ſcientiis , pertenta illuminare deliciis , quidquid hic videmus per ſpeculum in ænigmate , totum in nocte eſt , & in hac nocte poteſt Jeſus meus magis dulci quodam affectu ſuaviter ſentiri , quam ſciri ad purum.* Nota , ac expende ultima verba. De hac re multa dixi tom. 3. in Evangelia cap. 20. quæſt. 6. 7. & 8.

Pſal 138. 2.Reg. 23. Gillib. *Plus de Deo agnoſcitur contemplando , quam ſciendo.*

Act. 8. *n.* 36. Et dum irent per viam venerunt ad quandam aquam, & ait Eunuchus : Ecce aqua , quid prohibet me baptizari ?

Num. 37. Dixit autem Philipus: Si credis ex toto corde licet, Et reſpondens ait: Credo Filium Dei eſſe Jeſum Chriſtum.

Num. 38. Et juſſit ſtare currum, & deſcenderunt uterque in aquam Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum.

N m. 39. Cum autem aſcendiſſent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum.

Num. 40. Philippus autem inventus eſt in Azoto & pertranſiens evangelizabat in Civitatibus cunctis donec veniret Cæſaream.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IX.

Verſ. 36. *Venerunt ad quandam aquam.* Syriac. *Ad locum quendam in quo erant aquæ.* D.Hieronym.de locis Hebraïcis,& Adrichomius teſtantur deſcriptionibus tribus Dan : *Fons Æthiopis eſt in medio itinere , quo itur ab Jeruſalem in Gazam contra Bethſuram , vigeſimo ab Urbe lapide ad radices montis ebulliens , & eadem , qua gignitur ſorbetur humo in quo Philippus Eunuchum baptizavit.* 167. D. Hier. Adrich.

Quid prohibet me baptizari. Aliqui ex Græco legunt ; *Qui prohibet* , melius tamen noſtra vulgata in neutro *quid* , id eſt nullum eſt obſtaculum , nullum impedimentum;notat D. Chryſoſt. modeſtiam , qua petit Baptiſmum , non ait : Baptiza me , ſed tantum ſuum exponit deſiderium,& præ humilitate non audet petere , & ut ait Gloſſa interlinealis : *Fides plena eſt,aqua prope , baptizator præſens* , D. Hilarius in Pſalm. 67. ait : *Sacramentum Baptiſmi adeo impatienter poſtulavit , ut à Diacono miniſterium Apoſtolici officii , ſalutis ſuæ cupidus exigeret , arripuit aquæ opportunitatem Eunuchus , cujus erat in via raritas per deſertum,*& præſentem , & aptam occaſionem noluit omittere. 168. Græcus. D.Chryſoſt. Interlin. D. Hier. *Bona occaſio non omittenda.*

Verſ. 37. *Si credis ex toto corde licèt.* Arabicus: *Si credis ſicut oportet.* Beda teſtatur , quod aliqui addunt : *Si credis ex toto corde ſalvas eris* , cum dicit *ex toto corde*,id eſt purè , ſincerè , & non fictè , qui dixit : *Credo Jeſum Chriſtum Filium Dei.* Ex his patet Eunuchum inſtructum fuiſſe à Philippo Chriſtum eſſe Filium Dei,incarnatum, paſſum,mortuum, redivivum ad dexteram Patris , verumque Meſſiam promiſſum in lege,ac etiam de cæteris myſteriis ad ſalutem neceſſariis , & etiam Philippus exhortatus eſt Eunuchum ad pœnitentiam ante Baptiſmum juxta doctrinam D. Petri prædicantis ad populum, dicentis : *Pœnitentiam agite , & baptizetur unuſquiſque veſtrûm* , Act.2.n.38.Nam in adulto ad recipiendum Baptiſmum cum fructu neceſſarius eſt dolor de iniquè antea factis,ut eſt definitum in Concilio Tridentino ſeſſ.6.can. 7.Carthag.can.83. & latè Theologi cum D. Thoma. 3. p. q. 68. art. 4. 169. Arabic. Beda. Actor. 2. Trident. Carthag. D. Tho.

Verſ. 38. *Juſſit ſtare currum.* Syriacus : *Præcepit ſtare.* Dubitat Cardinalis Hugo , quiſnam præcepit, Philippus , an Eunuchus ? D. Chryſoſt. tenet quod Eunuchus , quod cohærentius videtur in lectione Syriaca *præcipit*, quod indicat dominium. præcipientis , quod Eunuchus habebat in curru. *Deſcenderunt uterque in aquam Philippus , & Eunuchus.* Poterat fieri Baptiſmus in curru aſperſione aquæ,ſicut in die Pentecoſtes prædicante Petro tria millia baptizati ſunt , Actor. 2. n.41.& poſtea quinque millia hominum,Actor.4.n. 4. & ibi dixi , tamen Eunuchus voluit de curru deſcendere ad aquam,tùm ob eximium magnumque affectum ad Baptiſmum , tum ob magnam erga Sacramentum reverentiam. 170. Syriac. D. Chryſoſt. Actor. 2. Act 4.

Imo quamvis Eunuchus eſſet magnus Princeps non veretur ſe coram ſervis ſuis denudare, ut Baptiſmum ſuſciperet:Carthuſ.ait:*Eunuchus magnam familiam habebat, nec tamen coram illis,ſe nudare,ac lavare erubuit , dum coram Deo de propriis verecundabatur peccatis.* Ubi cœpit coram Deo de ſuis peccatis verecundare , ac divinam iram timere,cum tantum de ſuis peccatis concepit horrorem,ac timorem,de quocumque alio depoſuit horrorem , ac timorem. 171. Carthuſ. *Qui Deum timet nihil aliud veretur.*

Verſ. 39. *Spiritus Domini rapuit Philippum.* Gloſſa Interlinealis intelligit Spiritum ſanctum,alii,qui- 172. Interlin.

bus

bus favet D. Hieronymus, Angelum qui ſupra locutus eſt Philippo, *rapuit Philippum*; ut inde cognoſceret Eunuchus Philippum eſſe virum magnum, ac peculiariter ei miſſum à Deo, de quo infra quæſt. 21. Eunuchus autem *ibat per viam ſuam gaudens.* Arabicus: *Perrexit viam ſuam lætus.* De tanto dono gratiæ in Baptiſmo ſibi dato; gaudium autem eſt fructus divini Spiritus, ut ait Paulus ad Galat. 5. n. 22. de hoc Eunucho, ejuſque martyrio dixi ſupra q. 16.

D. Hier. Arabic. Galat. 5.

173. Verſ. 40. *Philippus autem inventus eſt in Azoto.* Pagninus: *Repertus eſt.* Vatablus: *Comparuit.* Azotus Civitas eſt Paleſtinæ valde celebris de qua q. 21. in limine: *Et pertranſiens evangelizabat.* Syrus: *Et inde peragrabat.* Arabicus: *Et abeundo annuntiabat.* Arias, *Præteriens* evangelizabat per cunctas Civitates, donec veniret Cæſaream civitatem valde illuſtrem juxta oram maris.

Pagnin. Vatab'. Syriac. Arabic.

QUÆSTIO XX.

Quare non viſis miraculis, nec portentis Eunuchus tam citò credidit, & tam firma fide ſuſcepit Baptiſmum?

174. Crediderunt Magi Chriſtum verum Deum, viderunt novam ſtellam in Oriente, credidit Latro pendens in cruce videns multa portenta fieri in toto Orbe; at iſte Eunuchus nihil eorum eſt intuitus, & tamen prompta fide credidit, unde hoc? Erat totus intentus legens ſacram Scripturam, & quod multa miracula præſtant, hoc una Sacræ Scripturæ lectio exhibet, & adimplet. D. Chryſoſt. homil. 19. in Acta ait: *Dignum profectò mirari Eunuchum illum, non viderat Jeſum Chriſtum, non viderat ſignum. Ultra videbat quis ſtatus Jeroſolymis, & credidit Philippo. Unde igitur talis factus? Solita erat anima illius attendere Scripturis, vacari lectionibus: Cum Latro viderit ſigna, & Magi viderint ſtellam; hic tale nihil viderat, & credidit: tanta res eſt, ac tam utilis Scripturarum lectio.*

Lectio Scripturæ miracula operatur. D. Chryſoſt.

175. Cum volumus ſignificare aliquid impoſſibile, dicimus Æthiopem dealbare, D. Hieronym. in epitaphio Paulæ ait: *Æthiops Eunuchus mutavit pellem ſuam, dum vetus relegit inſtrumentum, & fontem reperit Evangelii.* Unde Æthiops iſte potuit tam facile dealbari, dum lectioni Scripturæ inſtat, invenit condignum ſalutis indumentum, ac pellem valde dealbatam.

D. Hier. *Lectio ſacra impoſſibilia vincit.*

176. Venit mulier Samaritana multis peccatis, ac luxuriis deturpata, ac denigrata ad colloquium cum Chriſto Jeſu, & inde rediit mundata, & dealbata divina gratia, & unde tantam puritatem, ac munditiem eſt aſſecuta, dum Chriſtum agnovit ex doctrina legis, ac Prophetarum contenta in Scriptura, dixit enim: *Scio enim, quia Meſſias venit, qui dicitur Chriſtus, cum ergo venerit, ille nobis annuntiabit omnia,* Joan. 4. n. 25. ad quæ verba præclarè D. Chryſoſt. tract. 2. de Samaritana habito tom. 6. ait, *O meretricem de ſpiritualibus philoſophantem! O meretricem Scripturas ſacras in ore habentem; & ſi enim corpore ſcortationibus cooperta eſt, anima tamen ſacrarum literarum pronuntiatione purgata eſt.* Mulier multis ſcortationibus fœdata erat, tamen notitia ſacrarum literarum legis, & Prophetarum inſervivit ei, tamquam puriſſima aqua, ut eam ab omni inquinamento ablueret, omnemque illius maculam abſtergeret: *Etſi corpore ſcortationibus cooperta eſt, anima tamen ſacrarum literarum pronuntiatione purgata eſt.*

Joan. 4. D. Chryſoſt. *Notitia ſacræ Scripturæ efficax ad ſalutem.*

177. Unde optimè ait D. Chryſoſt. homil. 2. de verbis Iſaiæ: *Scripturarum lectio cœlorum eſt reſeratio.* Ait ſuis Apoſtolis Chriſtus *vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei,* Luc. 8. n. 10. ſeu ut ſcribit. D. Matth. 13. n. 11. *Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Cœlorum,* & quodnam eſt hoc regnum Dei, ſeu regnum Cœlorum? Explicat ibi Abulenſis: *Sacra nempe Scriptura.* Ipſa nempe ſacra Scriptura nobis aperit & patefacit ipſum Regnum Dei, ac januam Cœlorum.

D. Chryſoſt. Luc. 8. Matth. 13. *Sacra Scriptura clavis Cœlorum.*

Hinc maximè extollit Caſſianus collat. 14. c. 10. Magiſtros, & Doctores ſacræ Scripturæ, qui maximè inſerviunt ſua doctrina ad animam excolendam in omni virtute, dirigendam ad ſalutem, & expugnabili muniminè cuſtodiendam ab omni adverſariorum machinatione. Petrus Damianus lib. 6. epiſt. 29. ait: *Mens tua divinis ſe voluminibus occupet. His intenta pervigili ſemper inſtantia perſeveret. His antiquus inſidiator, cum te viderit intentum velut hoſtem fugit armatum, & timet cominus aggredi.* 178.

Caſſian. *Scriptura armamur contra inimicum.* Damian.

In illa magna, ac myſterioſa fabrica Templi Salomon *poſuit Cherubim in medio Templi interioris: extendebat autem alas ſuas Cherubim, & tangebat ala una parietem, & ala Cherub ſecundi tangebat parietem alterum,* 3. Reg. 6. n. 27. Medio poſiti Cherubini alis ſuis attingebant utrumque templi interioris parietem habentes ſub alis Oraculum, & arcam, nempe ad ipſam cuſtodiendam, ac defendendam, & ad hoc ſolum Cherubini eliguntur, cur non potius ex aliis Angelorum choris, ex Poteſtatibus, ex Principatibus, ex Dominationibus? D. Brunus de laudibus Eccleſiæ cap. 3. ait: *Bene autem ſub alis Cherubim Arca teſtamenti ſtare dicitur, quia nihil eſt quod ſic Eccleſiam Dei defendat, & muniat, ſicut ſermo divinus, & ſcientia Scripturarum.* In Cherubinis ſignificata ſcientia Scripturarum magis tuetur, ac protegit Eccleſiam, ac omnem ſanctitatem, quam omnes Principatus, Poteſtates, ac Dominationes. 178.

3. Reg. 6. D. Brun. *Scientia Scripturarum defendit, & cuſtodit Eccleſiam.*

QUÆSTIO XXI.

Explicatur quænam Civitates ſint Azotus & Cæſarea, de quibus agitur in præſenti.

Angelus tranſtulit Philippum in Azotum, quæ eſt una ex quinque principalibus Civitatibus Paleſtinorum, & valde celebris, in ea captiva extitit Arca Domini. 1. Reg. 5. n. 1. diſtat à Gaza quadraginta circiter milliaria, & ex hac Civitate per alias Civitates pertranſiens Philippus evangelizabat Chriſtum Jeſum verum Deum. 180.

Azotus. 1. Reg. 5.

Donec veniret in Cæſaream. Ortelius hujus nominis in theſauro geographiæ numerat octo, vel novem Civitates, hæc de qua hic agitur juxta mare Mediterraneum ſita inter Doram, & Ioppen prius Turris Stratonis dicta. Ab Herode tamen Aſcalonita, dicta eſt Cæſarea ob honorem Auguſti Cæſaris cui eam dicavit, & diverſa eſt à Cæſarea Philippi, quam Philippus Herodis filius ædificavit ad radices Libani, in honorem Neronis Cæſaris, unde dicta fuit Cæſarea & etiam Neronias. 181.

Cæſarea. Ortelius. *Varia nomina.*

In hac noſtra Cæſarea iſte Philippus Diaconus habuit ſuam domum, & ſimul in ea quatuor filias Prophetiſſas, Actor. 21. Ibi Herodes Agrippa quia acclamabatur *vox Dei* ab Angelo per vermes interficitur, Actor. 12. In ea Cornelius Centurio baptizatur à D. Petro, qui primus illius Apoſtolus eſt dictus, Actor. 10. & hic Agabus prophetizavit Paulo illius vincula, ubi Apoſtolus carcere detentus cauſam ſuam pertractavit coram Rege Agrippa, & Felice Præſide, & vinculis incarceratus à Feſto Cæſarem appellavit, Actor. 25. 181.

Multa, quæ in illa contigerunt. Actor. 12. Actor. 10. Actor. 23.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XXII.

Quare tam citò Angelus rapuit Philippum à præſentia Eunuchi?

183. Daniel. 14. Ezech. 8. ARripuit Angelus, ſicut tranſtulit Prophetam Habacuc in Babyloniam, Daniel. 14.n. 35. & ſicut apprehendit Ezechielem 8. n. 3. Sed cur tam ſubitò, expleto Baptiſmo?

184. D. Chryſoſt. Lyran. Reſpondet D.Chryſoſt.ut Philippus *eſſet in admiratione, tamquam vir non vulgaris, ſed divinus, ac Prophetis non inferior*, & deinde ejus doctrina eſſet in multa æſtimatione. Secundo Lyranus. *Ut Eunuchus intelligeret Philippum à Deo*, ſpecialiter fuiſſe miſſum ad eum informandum *de fide, & baptizandum.* Ut inde multas gratias Deo exhiberet pro tam peculiari beneficio ſibi dato. Oecum. Tertio Oecumenius ait: *Quoniam voluiſſet Eunuchus adhuc congredi, & Philippus abnuens, ac denegans, cum nondum tempus eſſet, ipſum utique contriſtaſſet.* Quia Eunuchus vellet Philippum apud ſe detineri, quem Deus volebat aliis gentibus prædicare; dona enim Dei non in uno coarctantur, ſed in multos exundant.

185. Tertull. Quarto Tertullianus lib. de Baptiſmo ait: *Cui ultro Deus Apoſtolrum miſerat, ad quem rurſus Spiritus, ut ſe curriculo adjungeret, juſſerat, Scriptura ipſius fidei occurrit, in tempore exhortatus adſumitur,* *Expleto officio miniſter abeat.* *Dominus oſtenditur, fides non moratur, aqua non expectatur, Apoſtolus perfecto negotio eripitur.* Conceditur, ut Æthiopi Eunucho Philippus præſens adſit, quandiu Salvator negotium exigit, ut Scripturam exponat, fidei myſteria explicet, & in neceſſariis inſtruat, ac baptiſmali aqua mundet, quo abſoluto munere, amplius Philippus non immoratur, ſed ſtatim eripitur ab Angelo, & recedit: *Apoſtolus perfecto negotio eripitur.*

186. Joan. 16. *Chriſtus expleto Redemptoris officio expiravit.* Scribit D.Joàn.19.n.23. *Quod cum accepiſſet Jeſus acetum, dixit: Conſummatum eſt, & inclinato capite tradidit Spiritum.* Ad quid meus Jeſus cum expiraſſet proclamat alta voce omnia eſſe conſummata, quæ de eo erant prædicta, & prophetizata? Chriſtus, ut ſupremus Dominus habebat in ſua poteſtate vitam, & mortem, & dum ea, quæ ad Redemptoris munus ſibi à Patre commiſſa fuerant, implerentur, voluit in hoc ſæculo retineri; at ſua delegatione & Redemptoris officio adimpleto, omnibuſque, ad quæ miſſus fuerat, perfectis, & abſolutis, jam non erat immorandum, ideoque expiravit: D.Chryſoſt. homil. 84. ait: D. Chryſoſt. *Ubique demonſtrare adnititur novam hanc mortem fuiſſe, ſiquidem in poteſtate morientis erat, ne priuſquam ipſe vellet, & omnia impleta eſſent, moreretur.* Similiter Theophylactus, ait: Theod. *Non prius mors corpus ejus invaſit, quam ipſe voluit, voluit autem cum compleret omnia.*

187. Luc. 1. Cum accepiſſet Sanctiſſima Maria Virgo cognatam ſuam eſſe prægnatam Elizabeth profecta eſt ad eam viſitandam, & ut notat D. Lucas 1. n. 56. ibi: *Manſit autem Maria menſibus tribus, & reverſa eſt in domum ſuam.* Cur Virgo ſanctiſſima per tres menſes ibi immoratur, & illis tranſactis propriam domum repetit? Profecta eſt Maria Sanctiſſima, ut parienti Elizabeth debitum officium ſedula ſua charitate miniſtraret, & ibi per tres detinetur menſes; poſtquam autem partus eſt editus, ſuumque Virgo exhibuit miniſterium, & expleto debito officio parienti, nulla jam aderat cauſa ibi permanendi, & idcirco ultra non detinetur, ſed ad propriam domum revertitur. D. Ambr. D.Ambroſ. lib.2.in Lucam, ait: *Maria in domo ſera, feſtina in publico manſit apud cognatam ſuam tribus menſibus; Etenim, quæ propter officium venerat, inhærebat officio*, ut illud impleret, quo abſoluto jam amplius non erat ibi immorandum.

CAPUT IX.

1. *Saulus autem adhuc ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domini acceſſit ad Principem Sacerdotum.*
2. *Et petiit ab eo epiſtolas in Damaſcum ad Synagogas, ut ſi quos inveniſſet hujus viæ viros, ac mulieres vinctos perduceret in Jeruſalem.*
3. *Et cum iter faceret, contigit, ut appropinquaret Damaſco: & ſubito circumfulſit eum lux de Cœlo.*
4. *Et cadens in terram audivit vocem dicentem ſibi: Saule, Saule, quid me perſequeris?*
5. *Qui dixit: Quis es Domine. Et ille: ego ſum Jeſus, quem tu perſequeris, durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare.*
6. *Et tremens, ac ſtupens dixit: Domine, quid me vis facere?*
7. *Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere Civitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, ſtabant ſtupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.*
8. *Surrexit autem Saulus de terra, apertiſque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes introduxerunt Damaſcum.*
9. *Et erat ibi tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit.*
10. *Erat autem quidam diſcipulus Damaſci, nomine Ananias; & dixit ad illum in viſu Dominus. Anania. At ille ait: Ecce ego Domine.*
11. *Et Dominus ad eum: Surge, & vade in vicum, qui vocatur rectus, & quære in domo Judæ Saulum nomine Tarſenſem: ecce enim orat.*
12. *(Et vidit virum Ananiam nomine introeuntem, & imponentem ſibi manus, ut viſum recipiat.)*
13. *Reſpondit autem Ananias: Domine, audivi à multis de viro hoc quanta mala fecerit Sanctis tuis in Jeruſalem.*
14. *Et hic habet poteſtatem à Principibus Sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum.*
15. *Dixit autem ad eum Dominus; Vade, quoniam vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Iſraël.*
16. *Ego enim oſtendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati.*
17. *Et abiit Ananias, & introivit in domum, & imponens ei manus, dixit: Saule frater, Dominus miſit me Jeſus, qui apparuit tibi in via, qua veniebat, ut videas, & implearis Spiritu ſancto.*
18. *Et confeſtim ceciderunt ab oculis ejus tamquam ſquamæ, & viſum recepit, & ſurgens baptizatus eſt.*
19. *Et cum accepiſſet cibum, confortatus eſt: Fuit autem cum diſcipulis, qui erant Damaſci per dies aliquot.*
20. *Et continuo in Synagogis prædicabat Jeſum, quoniam hic eſt Filius Dei.*
21. *Stupebant autem omnes, qui audiebant, & dicebant: Nonne hic eſt, qui expugnabat in Jeruſalem eos, qui invocabant nomen iſtud: & huc ad hoc venit, ut vinctos illos duceret ad Principes Sacerdotum.*
22. *Saulus autem multo magis convaleſcebat, & con-*

fundebat

fundebat Judæos , qui habitabant Damaſci, affirmans , quoniam hic eſt Chriſtus.

23. *Cum autem implerentur dies multi , Concilium fecerunt in unum Judæi , ut eum interficerent.*

24. *Notæ autem factæ ſunt Saulo inſidiæ eorum : Cuſtodiebant autem & portas die , ac nocte , ut eum interficerent.*

25. *Accipientes autem eum diſcipuli nocte , per murum dimiſerunt eum , ſubmittentes in ſporta.*

26. *Cum autem veniſſet in Jeruſalem tentabat ſe jungere diſcipulis ; & omnes timebant eum non credentes quod eſſet diſcipulus.*

27. *Barnabas autem apprehenſum illum duxit ad Apoſtolos , & narravit illis , quomodo in via vidiſſet Dominum , & quia locutus eſt ei , & quomodo in Damaſco fiducialiter egerit in nomine Jeſu.*

28. *Et erat cum illis intrans, & exiens in Jeruſalem, & fiducialiter agens in nomine Domini.*

29. *Loquebatur quoque gentibus , & diſputabat cum Græcis ; illi autem quærebant occidere eum.*

30. *Quod cum cognoviſſent fratres deduxerunt eum Cæſaream , & dimiſerunt Tarſum.*

31. *Eccleſia quidem per totam Judæam , & Galilæam, & Samariam , habebat pacem , & ædificabatur ambulans in timore Domini , & conſolatione ſancti Spiritus replebatur.*

32. *Factum eſt autem , ut Petrus dum pertranſiret univerſos , deveniret ad Sanctos , qui habitabant Lyddæ.*

33. *Invenit autem ibi hominem quendam nomine Æneam , ab annis octo jacentem in grabato , qui erat paralyticus.*

34. *Et ait illi Petrus : Ænea, ſanat te Dominus Jeſus Chriſtus : Surge , & ſterne tibi ; Et continuò ſurrexit.*

35 *Et viderunt eum omnes , qui habitabant Lyddæ , & Saronæ , qui converſi ſunt ad Dominum.*

36. *In Joppe autem fuit quædam diſcipula nomine Tabitha , quæ interpretata dicitur Dorcas : Hæc erat plena operibus bonis , & eleemoſynis , quas faciebat.*

37. *Factum eſt autem in diebus illis , ut infirmata moreretur. Quam cum laviſſent poſuerunt eam in Cœnaculo.*

38. *Cum autem propè eſſet Lydda ad Joppen , diſcipuli audientes , quia Petrus eſſet in ea , miſerunt duos viros ad eum , rogantes : Ne pigriteris venire uſque ad nos.*

39. *Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum adveniſſet duxerunt illum in Cœnaculum , & circunſteterunt illum omnes viduæ flentes , & oſtendentes ei tunicas , & veſtes , quas faciebat illis Dorcas.*

40. *Ejectis autem omnibus foras , Petrus ponens genua oravit , & converſus ad corpus , dixit : Tabitha ſurge. At illa aperuit oculos ſuos , & viſo Petro reſedit.*

41. *Dans autem illi manum , erexit eam. Et cum vocaſſet Sanctos , & viduas , aſſignavit eam vivam.*

42. *Notum autem factum eſt per univerſam Joppen, & crediderunt multi in Domino.*

43. *Factum eſt autem , ut dies multos moraretur in Joppe apud Simonem quendam Coriarium.*

ARGUMENTUM.

TRia proponuntur in hoc Capite, Admirabilis Pauli converſio, Æneæ paralytici curatio , Tabithæ , ſeu Dorcas ſuſcitatio.

Act.9.n. 1. Saulus adhuc ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini, acceſſit ad Principem Sacerdotum.

*Num.*2. Et petiit ab eo epiſtolas in Damaſcum ad Synagogas, ut ſi quos inveniſſet hujus viæ viros , ac mulieres vinctos perduceret in Jeruſalem.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

1. Syriac. Arabic. Æthiop. Verſ.1. SAulus adhuc ſpirans minarum. Syriac. *Adhuc erat plenus minis furoreque cædis.* Arabicus : *Cæterum Saulus ſpirans erat minas, & necem.* Æthiopicus : *Sauli cum proceſſiſſet ira , multiplicavit flatum.* Nota illud *Adhuc* , ac ſi dicat, crudelitatem, aviditatem, ac ſitim ſuam ſanguinis Chriſtianorum , non explevit Saulus nece Stephani , ac
Actor. 18. multorum Chriſtianorum ferè duorum millium , ut vidimus cap. 8. n. 2.

2. Syriac. *Spirans minarum , & cædis.* Syriacus : *Plenus minis , furore,* tamquam rabidi , ac furentis Leonis fumantem ignem ſpirabat , corporis geſtu, & actionibus, & verbis jactantibus crudeliſſimas , ac lethiferas minas , ut omnes Chriſtianos eradicaret , & extingueret ; totum hoc ſignificat illud *ſpirans :* ſic de
2. Marc. 9 Antiocho Rege ſcribitur Machabæor. 2. cap. 9.n.7. *Ignem ſpirans animo in Judæos. Ad Principem Sacerdotum* , qui tunc erat Annas, vel aliquis ex Annæ filiis , ut vidimus ſupra cap. 4. n. 6. 3.

Petiit ab eo epiſtolas. Syriacus : *Popoſcit epiſtolam à Summo Pontifice ſibi dari* , non mandatus , nec rogatus , ſed ipſe ſe obtulit. Tantus erat furor Pauli, ut non ſolum perſequeretur Chriſtianos in Judæa, Actor. 26.
ſed etiam in aliis locis , & Civitatibus, ut ipſe de ſe fatetur in cap. 26. n.11. dicens : *Et amplius inſaniens in eos perſequebar uſque in exteras Civitates , in quibus dum irem Damaſcum.* Damaſcus caput Syriæ Damaſc.
diſtans à Jeruſalem 50. *leucis* ad latus Libani ſita, ſuum Regem habebat Aretam. 2. Cor. 11. n.31. & 2. Cor. 11.
quia in perſecutione Stephani multi Chriſtiani confugerunt in Damaſcum, Judæi impetrarunt à Rege Areta , ut Chriſtiani exiſtentes in Damaſco ibi comprehenderentur, ut conſtat ex citato loco 2. Cor. 11. & ibi notant Expoſitores, & ideo Saulus peculiariter poſtulavit epiſtolas in Damaſcum.

A Summo Pontifice , ait Syriacus, ut notat Lyranus , *ut ex ejus authoritate magis poſſet fidelibus nocere.* Et dicitur in Textu : *Ad Synagogas* , quas olim Rex Benadad conceſſerat Judæos habere in Damaſco, 3. Reg. 20. n. 34. & ſic legit Arabicus : *Ad Synagogas ibi commorantes.* In Damaſco nempe : *Si quos inveniſſet hujus viæ viros.* Syriacus : *Si quos eruditos in hac via inveniret.* Æthiopic. *Sequentes hanc viam* ſcilicet Chriſti ſectatores. 4. Lyran. 3. Reg. 20. Syriac. Æthiop.

5. Arabic. *Vinctos perduceret in Jeruſalem.* Arabicus : *Vinctos perduceret* , ex quo patet : quod Saulus non ibat ſolus , ſed alii cum eo , quorum ipſe dux erat , ut

Chriſtianos

Chriſtianos vinctos traherent, & quando Chriſtus infra loquens ei apparuit, ait Textus verſ. 7. *Illi, qui comitabantur cum eo ſtabant obſtupefacti, audientes vocem, neminem videntes*, & ut bene notant D. Chryſoſt. Oecumenius: *Non petit poteſtatem eos ſibi puniendi, ſed adducendi Jeroſolymam, quod hæc majori autharitate fieri vellet*, vel fortè Saulus ſecum habuit hanc prudentiam, cum ſe videret multum iracundum à judicando ſe abſtinuit, ne aliquid inordinatum committeret.

D.Chryſoſt. Oecum. *Iracundus abſtineat ſe à judicando.*

QUÆSTIO I.

Quare iſte illuſtriſſimus dictus eſt Saulus, & poſtea Paulus?

6. *Ætas, pauli.* Martyrolog. Baron.

HÆc admirabilis converſio contigit anno ſecundo ab Aſcenſione Chriſti, ut habet Martyrologium Romanum die 24. triginta diebus à nece D. Stephani, cum eſſet Saulus triginta quatuor annorum ætatis ſuæ, ut tenet Baronius anno Chriſti 3. Epitome Spondani n. 5.

7. *quare dictus eſt Paulus* D. Ambr. D. Aug. D.Chryſoſt.

Circa nomen Pauli larga tractant Expoſitores ad initium epiſtol. ad Romanos D. Ambroſ. ſer. 31. & D.Auguſt. ſerm. de D.Paulo, dicunt hoc nomen ſibi aſſumpſiſſe ex humilitate. D.Chryſo. homil. de converſione Pauli ait, hoc nomen ei datum fuiſſe à Deo, ut nomen dedit multis Patriarchis, & Apoſtolis tanquam ex pabulo, & alimento, quod dedit Eccleſiæ. Alii, & communiter Recentiores Paulum dictum exiſtimant à Sergio Paulo Proconſule, qui fuit primus, quem ipſe convertit in Inſula Cypro, Actor. 13. n. 7. & grandis conjectura eſt, quia ante hujus converſionem ſemper nominatur Saulus, & poſt etiam Baptiſmum nunquam dicitur Saulus, ab eo ergo nomen accepit ob illius amicitiam, & ut ſe magis inſinuaret, & tamquam à primo converſo, ac trophæo ſuæ prædicationis nomen habuit Paulus.

Act. 13.

8. D. Aug. Græcus. Syriac.

Saulus, ut notat D. Auguſt. ſerm. 14. de Sanctis dictus eſt à Saul, unde Græca, & Syriaca exemplaria pro Saule, Saule habent Saul, Saul; Et recte convenit nomen; nam ſicut Saul, ut ait D. Auguſtinus perſequebatur innocentem Davidem, *Inde iſte Saulus ducto ſecum tramite ſæviendi perſequebatur Chriſtianos, & cum eſſet ex Tribu Benjamin, in eis eſt impleta illa prophetia Jacobi*, Geneſ. 39. n. 27. *Benjamin lupus rapax mane comedet prædam, & veſperè dividet ſpolia.* Quod dictum eſt Benjamin deſignans Paulum ab eo origine trahentem, ut notant D. Chryſoſtom. D. Hieronymus, D. Auguſt. & D. Ambroſ.

Gen 49. D. Chryſoſt. D Hier. D. Aug. D. Ambr.

9. Et ſicut Benjamin fuit ultimus, & minimus, ſic & Paulus extitit ultimus inter cæteros Apoſtolos: & ſicut Benjamin à Joſeph multis prærogativis nobilitatus eſt, Geneſ. 43. n. 34. ſic & Paulus multis privilegiis præ cæteris Apoſtolis dotatus fuit à Chriſto, & ſicut Benjamin naſcens ob mortem matris dictus eſt Benoni, filius doloris Geneſ. 31. n. 18. at poſtea ob multa amoris patris ſigna appellatus eſt Benjamin, id eſt filius dexteræ; ibidem n. 19. ſic & Saulus ob multam Chriſtianorum mortem filius doloris Eccleſiæ erat, tamen poſtea magna Dei gratia ſuperveniente mutatus eſt Paulus, & dictus filius dexteræ ob multa mirabilia.

Gen. 43. *Paulus in multis adumbratur in Benjamin.* Gen. 31.

10. Damian. *Cur Paulus depingatur ad dexteram. Chriſti.*

Magno ingenio notavit, & quærit Petrus Damianus opuſcul. 35. cap. 1. *Cur in imaginibus antiquis picturarum per univerſas adjacentes Romæ Provincias, Petrus, qui primus eſt ad ſiniſtram, Coapoſtolus autem ejus Paulus conſtituitur ad dexteram; cum juxta vulgarem ſenſum hoc rerum ordo depoſcat, ut Petrus, qui Senatus Apoſtolici Princeps eſt dexterum latus Domini, Paulus verò qui junior eſt, ſiniſtrum jure poſſideat*, Quæ omnia alta providentia, & magno conſilio diſpoſita, ac ordinata ſunt à S. Sylveſtro Papa, Conſtantino Magno, ac cæteris, qui inde ſubſecuti ſunt, & Paulus ſit ad dexteram Salvatoris, Petrus vero ad ſiniſtram; Ad quæſtionem.

11. Damian.

Reſpondet ipſe Damianus: *Non ergo immerito filius dexteræ Paulus vocatur, per quem omnis gentium multitudo, quæ ad dexteram Dei ponenda eſt, ad fidei Sacramenta colligitur.* Petrus paucam doctrinam nobis dedit, duas tantum epiſtolas ſcripſit, at Paulus multas magnâ, altaque ſapientiâ plenas, quas mirificè laudat D. Petrus 2. epiſt. 3. n. 15. In eis nobis Paulus magnam dat fidei doctrinam, magna, & alta nobis aperit myſteria, explicatque, multa, & ſublimia præbet documenta ad ſuſtentandam, ac defendendam Eccleſiam, & ad converſionem, & vocationem, gentium, quæ ſpectant ad dexteram Dei; Paulus doctrina ſua convocat gentes, quæ conſtituendæ ſunt ad dexteram Dei, indeque optimo jure ipſe ad dexteram collocatur. Unde concludit Damianus. *Rectè igitur Paulus dexteram juxta Redemptorem lateris obtinet dignitatem, qui divina dexteræ non ambitur exercere virtutem.*

2. Petr. 3. *Paulus dicitur filius dexteræ.*

QUÆSTIO II.

Quare Saulus à Summo Pontifice non poſtulat mandata, ſed epiſtolas?

12. *Deus contraria arma vertit in ſalutem,*

NOn poſtulat Saulus à Principe Sacerdotum decreta, mandata, proviſiones, ſed epiſtolas: Maximè conſideranda eſt altitudo, & profunditas Divinæ Sapientiæ: ipſe totus furibundus, & anhelans quærit, & poſtulat ad Dei Eccleſiam deſtruendam, deturpandam, obſcurandam, ac extinguendam; ordinat Deus ut ipſe ſcribat, & nobis det epiſtolas divina Sapientia plenas, ad fundandam, extruendam, ac illuſtrandam Eccleſiam: O mutatio dexteræ excelſi! qui ſic rerum ordinem, ac ſtylum immutat, qui ſic convertit hoſtilia arma in ſalutare fomentum, ac patrocinium, & ſic manus cbarmata cum epiſtolis ad expugnandam Eccleſiam, ſic manus armata cum epiſtolis ad fortiter pugnandum pro defenſione ipſius Eccleſiæ.

13. Iſai. 2.

Ait Iſaias. 2. n. 5. *Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces.* Et quando hoc factum eſt, ut gladii, qui ſunt ad perdendam vitam, convertantur in aratrum, & inſtrumentum alendæ vitæ; & lanceæ, quæ ſunt ad deſtruendum, ſint pro metendis alimentis: Hoc totum in Paulo videmus impletum, ait Tertulliam. lib. adverſus Gnoſtic. c. 13. & ait: *Paulus Apoſtolus de perſequutore, qui prius Eccleſiæ ſanguinem fudit, poſtea gladium ſtylo mutans, & convertens machæram in aratrum, lupus rapax Benjamin, deinde afferens ipſe eſcam.* Paulus totus furibundus gladios, & lanceas ſpirans ad perdendos Chriſtianos, & totos eos tamquam lupus rapax ibat ad devorandos, ſed Deus mutat ſtylum, ut gladii vertantur in epiſtolas reipublicæ Chriſtianæ fundatrices; & tota illa machæra mille mortes ſpirans, tota verſa eſt in aratrum Cœleſtis doctrinæ ad mirificè excolendum Eccleſiæ agrum, & qui erat lupus voraciſſimus, cœleſtis alimenti diſpenſator factus eſt.

Tertull. *Inſtrumenta mortis mutavit Deus in epiſtolas ſalutis.*

14. Pſal. 47.

Ait Regius Vates Pſalm. 47. n. 1. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis in Civitate Dei noſtri in monte Sancto ejus. Fundatur exultatione univerſæ terræ mons Sion, latera Aquilonis Civitas Regis magni.* Mirificè laudat Propheta Dei majeſtatem, & excellentiam *in Civitate Dei noſtri*, in ſua nempe Eccleſia, in qua mirificè glorificatur à ſuis fidelibus, & cum ſummo gaudio, & lætitia univerſi orbis fundatur ſu-

per

per montem Sion, & ſuper latera Aquilonis: *Fundatur cum exultatione univerſæ terræ mons Sion, latera aquilonis.* Quomodo Eccleſia habet pro ſuo fundamento Sion, & Aquilonis latera Pro Paulo explicat ibi D. Ambroſ. & ait: *Vide Paulum cum perſequitur Eccleſiam Dei latus Aquilonis fuiſſe, vide nunc cum legitur in Eccleſia montem eſſe ſpeculatorium, per quem gloriam Chriſti cognoſcimus, & videmus.* Dominus Deus noſter magnus Dominus, & laudabilis nimis, ſuam magnitudinem oſtendit in Paulo pro quo maximè extollendus, latera Aquilonis Paulus eſt cum D. Ambroſ. interpretatur etiam Rupertus Aquilo ventus fortis, & rigidus omnia conterens, & ideo Lucifer dicebat: *Sedebo in lateribus Aquilonis*, Iſai. 14. n. 14. Sic Saulus cum iret ſpirans veluti cōterens omnes Chriſtianos; at verò poſtea Dei gratia factus eſt mons Sion *montem ſpeculatorium*, creatus eſt altiſſimus mons acutiſſima perſpicacia, & ſpeculatione ſublimium myſteriorum Dei, quorum notitia totam Eccleſiam illuſtravit ac illuminavit aperiens arcana abſcondita à ſæculo: *Montem eſſe ſpeculatorium, per quem gloriam Chriſti cognoſcimus, & videmus*, & ideo pro tanto magiſtro conceſſo, *Fundatur cum exultatione univerſæ terræ.*

D. Ambr.

Rupert.

Deus magnus ex Paulo perſecutore fit illuminator Eccleſiæ.

Iſai. 14.

QUÆSTIO III.

Quare Paulum tam crudeliter ſævientem Deus vocat ad lumen ſuæ Eccleſiæ?

15. PEtit epiſtolas in Damaſcum, ejus vehemens zelus inde oſtenditur quod ad exteras nationes eum impellebat. Sic ait D. Chryſoſt. in præſenti: *Quod ex zelo faciebat, manifeſtum ex eo; quod in exteras civitates abibat.* Illa Pauli diſpoſitio, conditio, ac ingenium ad valde magna aptum erat, ſed multum incultum; tamquam ager fertilis inutilibus herbis repletus, qui bene excultus uberes fructus parturiet Ita D. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum cap. 70. ait: *Illa namque Pauli ſævitia putans officium Deo facere tamquam Sylveſtre erat vitium, ſed magnæ fertilitatis indicium.*

Ingenium vitioſum bene excultum fit virtute magnum.

D. Aug.

Quod confirmat optimè exemplo Moyſis, qui cum vidiſſet Ægyptium quendam percutientem He-
16. bræum, defenſo Hebræo interfecit Ægyptium *Percuſſum Ægyptium abſcondit ſabulo.* Exod. 2. n. 12. In quo facto licet alias vitioſo Moyſen tamquam virum magni animi Deus deſtinavit, ac elegit in ducem ac Principem ſui populi, ſic ait citatus D. Auguſt. *Sicut Agricolæ, quam terram viderint*, quamvis inutiles, tamen ingentes herbas porrigere frumentis aptam eſſe pronuntiant, ſic ille animi motus, quo Moyſes fratrem inultum eſſe non pertulit: non virtutum fructibus inutilis erat, ſed adhuc incultus, vitioſa quidem, ſed magnæ fertilitatis ſigna fundebat.

Exod. 2.

Ingenium ferox immatureſcit in virtute.

Vidit Deus hominem ſedentem in telonio Matthæum nomine, & ait illi; ſequere me, Matth. 9. n. 9. Vocat Chriſtus Dominus Matthæum è telonio, cur
17. non potius, quando erat in Templo ad orationes quæ ibi fiebant, vel qnando erat degens, vel ambulans, ſed è telonio vocat eum ad Apoſtolum, ac Evangeliſtam? D. Paſchaſius: *Erat in telonio fervido zelo numerans pecunias, & non minori cuncta ſcribens.* Actiones defectuoſæ, ſed bene excultæ, multum proficuæ ad Apoſtolicam prædicationem, & ad ſolertè nobis Evangelium literis commendandum.

Math 9.

D. Paſch.

Actor. 9. n. 3. Et cū iter faceret, contigit, ut appropinquaret Damaſco, & ſubito circumfulſit eum lux de Cœlo.

Num. 4. Et cadens in terram audivit vocem dicentem ſibi: Saule, Saule quid me perſequeris?

Sylveira in Acta.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

Verſ. 3. *CUm iter faceret.* Syriacus: *Cumque proficiſceretur, inciperetque appropinqua-* 18.
re. Alii: Cumque iens, & inciperet *pervenire* Syriac.
medio ab urbe milliari *ſubito.* Syriacus: *Derepente.* Ait Lyranus. Ut ſolet fieri in coruſcatione, Syriac.
& fulgore, ſemper Deus in modo operandi, quantum fieri poteſt ſe accommodat rebus naturalibus, & divina quando minus cogitantur, adſunt.

Circumfulſit eum lux de cœlo. Syriacus: *Affulgens circa eum fuit lux.* Arabicus: *Effulſit ſuper eum lu-* 19.
men de Cœlis. Æthiopicus: *Fuit meridiana, & mag-* Syriac.
gna lux, & cum eſſet meridianum tempus, illa lux Arabic.
ſuperavit ſolis ſplendorem: & non ſolius Pauli, ſed Æthiop.
omnium comitum ejus oculos perſtrinxit, & omnes humi ſe ſe proſtraverunt.

Verſ. 4 *Cadens in terram* præ ſtupore, ac admiatione: *Audivit vocem* auditu corporis, & mentis,
quæ vox prolata fuit Hebraïca lingua, ut ipſe infra 20.
teſtatur, quam vocem ſolus ipſe intelligens audivit, & intellexit; nam comites audierunt vocem confuſam non eam intelligentes: *Saule, Saule*, Hebraïcè *Saul, Saul*, hæc repentinò fit ad majorem Hebraic.
efficaciam, & ad magis excitandam attentionem. *Quid me perſequeris?* Meum nempe corpus myſticum, meam nempe Eccleſiam; ejuſque membra, nempe illius fideles.

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus D. tot, & tanta interpoſuit ad converſionem Pauli?

AIt Regius Vates Pſalm. 105. n. 2. *Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes lauda-* 21.
tionis ejus? Quod de Dei magnificentia erga Pau- Pſal. 105.
lum expendir Chryſoſtom. ſerm. 4. in epiſtol. ad Philipp. ubi ſic ait: *Quis loqnetur potentias tuas Domine, quod Paulum non es paſſus deliteſcere, ſed Orbi univerſo virum hunc in lucem exhibuiſti? Laudarunt te ſimul omnes Angeli cum aſtra creares, & Solem, verumtamen non ita quemadmodum cum Paulum nobis toto Orbi conſpicuum faceres.* Te, Domine, laudarunt omnes Angeli, cum tua infinita potentia aſtra creaſti, & Solem nitentes in Orbe, & multo magis te laudabunt cum nobis dediſti Paulum ſua doctrina ſplendidiorem lucem ſuper Solem, & Aſtra.

D. Chryſoſt.

Maximè reſplendet Dei potentia in Paulo.

Quæſtio præſens eſt cur Deus tot, & tanta ex- 22.
hibeat, ut ad ſe advocet, & trahat Paulum. Ut tota Ninivitarum Civitas converteretur ſufficiens
fuit una Prophetæ vox, ut David à ſuo adulterio Ionæ. 3.
exurgeret, una Nathan Prophetæ admonitio præſtitit. At ut Saulus convertatur lux fulget de Cœlo, 2. Reg 12.
Filius Dei de dextera Patris deſcendit, ipſe cadit in terram, vox tamquam tonitrui magni ſonat, & ipſe Saulus proprio nomine bis vocatur, *Saule, Saule*, deinde ipſius crimen ei objicitur, *Cur me perſequeris?*

Difficultas quæſtionis.

Reſpondeo, ut tota Civitas à ſua prævaricatione e- 23.
mendaretur, & ut Rex à ſuo adulterio deſiſteret, extitit

Mirabilia requiruntur, ut vir magnus ſententiam mutet.

abundans una Prophetæ vox, at in converſione Pauli, non ſolum res erat, ut ipſe crederet, ſed etiam ut Judaïſmi zelum deponeret, quo contra Chriſtum fervebat, & diſputationes, prædicationes, quas præ ſuo errore confecerat, tunc retractaret, ac damnaret, & pro ejus refutatione multa diceret, faceret, ac prædicaret, & quod homo ingenuus ſuam retractet ſententiam, ac revocet, ſeque erraſſe fateatur, res magni negotii eſt, multum per omnem modum exquiritur, ut lux de Cœlo fulgeat Filius Dei adveniat, vox ut tonitrui reſonet, homo proſtratus cadat

D. Chryſoſt. & multipliciter ſuo nomine vocetur, D. Chryſoſt. ad hunc locum Actor. ait: *Continuo in Synagogis prædicabat, non erubeſcebat mutationem, neque formidabat deſtruere ea, in quibus antea glorificabatur,* de hoc alibi.

Ad magna facienda multa requiruntur. Gen. 1. Gen. 2. Richard.

24. Secundo, ut ſatis notum experientia eſt ad magnum ædificium conſtituendum ac erigendum, multa, & magna ſunt interponenda. Uno verbo creavit Deus lucem: uno verbo Solem, Lunam, at vero cum ad hominis creationem devenitur, ait Deus *Faciamus hominem ad ſimilitudinem noſtram*, Geneſ. 1. n. 20. Et iterum: *Formavit Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*, Geneſ. 2. n. 7. Quod ponderans Richardus lib. de Emmanuele, ait: *Opifex Deus fecit creaturam rationalem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam tamquam magno conſilio facto, & opere magno impenſo, ut ſupremum Dei opificium.* Cæteri Apoſtoli vocantur à Chriſto uno verbo: *Venite poſt me*, Matt. 4. n. 19. Matthæus altero verbo: *Sequere me*, Matth. 9. At cum vocatur Paulus multa, & magna convocantur lux de Cœlo fulget, aer tonitru reſonat, Filius Dei à throno ſuæ majeſtatis deſcendit, & repetito verbo proclamatur, *Saule, Saule*, quaſi ad ſupremum Apoſtolici muneris apicem, *tamquam magno conſilio facto, opere magno impenſo, ut ſupremum Dei opificium.*

Matth. 4. Math. 9. *Ad vocationem Pauli ut ad magnum opificium multi.*

25. Ab ipſa creatione mundi non diſcedamus; creavit Deus lucem, Solem, Lunam, animantia terræ, volatilia Cœli, piſces maris, & ultimo loco creatur homo, Geneſ. 1. n. 29. quod præclarè notat D. Ambroſ. epiſt. 38. ubi ſic ait: *Rectè noviſſimus creatus eſt homo, quaſi totius ſumma operis.* At in homine cætera omnia recapitulantur. Alto, & ſupremo myſterio Paulus inter cæteros Apoſtolos noviſſimus vocatur *tamquam totius ſumma operis.* In quo cæteri recapitulantur. D. Chryſoſt. homil 8. de laudibus Pauli de ipſo ait: *Eſt arca in qua virtutes omnium Sanctorum cumulatiſſimè ſunt reconditæ.*

Gen. 2. D. Ambr.

Paulus totius Apoſtolici ordinis ſumma.

26. Ait ipſe Apoſtolus de ſe 1. Corinth. 4. n. 9. *Spectaculum facti ſumus mundo, Angelis, & hominibus.* Græcus *Theatrum* omnium mirabilium in doctrina ſermone, opere, ac in omni virtute, *qua cæteris proderat*, ut ait D. Hieronymus, quod multis elogiis explicant Sancti Patres, à D. Chryſoſt. ſerm. in commemorat. Sancti Pauli dicitur *Pater totius Orbis*, à S. Dionyſio Areopagita de divinis nominibus cap. 7. *Sol mundi*, à D. Thoma opuſc. 1. cap. 26. *Angelorum Magiſter*: à D. Bernardo ſerm. 12. in Cantica *Mater membrorum Chriſti*, ſive fidelium; à D. Ambroſio ſerm. 18. *Nutritor Eccleſiæ*, ab Oecumenio 2. Corinth. n. 5. ad illa verba: *Pro Chriſto legatione fungitur* nuncupatur, *Os Chriſti*. A D. Ambroſio ſerm. 68. *Interpres Chriſti*, & à Gloſſa Ordinaria ad cap. 73. Iſaiæ dicitur *Architectus Eccleſiæ*, id eſt illius fundator, ac fabricator: à D. Chryſoſtom. homil. 22. ad populum nuncupatur: *Angelus terreſtris homo cœleſtis.*

Pauli elogia. 1. Cor. 4. D. Chryſoſt. D. Dion. D. Tho. D. Ambr. Occum. D. Bern. Gloſſa. D. Chryſoſt.

27. Pro quo ſubjicio præclaram ponderationem Petri Damiani opuſcul. 35. cap. ultimo, ubi ſic ait: *Unum vero in Beato Paulo videtur egregium, quia cum omnes Apoſtoli diſtributis terrarum regionibus, proprias obtineant cathedras, ipſe dum nullam ſpecialiter teneat, videtur aliquatenus communiter omnibus præſidere. Plane, quia ipſe toto terrarum Orbe univerſam fundavit Eccleſiam, dignum eſt, ut ſicut in omnibus fidei ſemen ſparſit ſic etiam in omnibus jus teneat præſidentis:* Unde ipſe ait: *Plus omnibus laboravi* 1. Cor. 15. n. 10. Et Iterum cum ait *Inſtantia mea, quotidiana ſollicitudo omnium Eccleſiarum*, 2. Corinth. 11. n. 18.

Damian. *Apoſtoli pro particularibus Provinciis.* 1. Cor. 15. 2. Cor. 11.

QUÆSTIO V.

Quare hæc illuſtriſſima Pauli converſio non contigit, nec in via, nec in Damaſco ſed in propinquo ad Civitatem?

DE Jeruſalem, ex qua profectus eſt Paulus uſque ad Damaſcum computantur 50. leucæ, locus, in quo caſus iſte contigit, diſtat à Damaſco ferè medium milliare, & ob tam illuſtre factum ſemper fuit in multa veneratione, & in memoriam hujus converſionis, ac honorem S. Pauli erexerunt ibi Chriſtiani nobile Templum in eoque, ſepeliri, conſueverunt. 28.

Locus converſionis Pauli.

Quæſtio eſt: Cur Dominus non vocat Paulum in via, ſed prope Damaſcum? Reſpondeo primo: Deus ſua infinita ſapientia cuncta diſponit, ut fiant levi, & ſuavi modo, Paulus cum vocaretur erat obcœcandus ut neceſſe fuerit trahi aliorum manibus; ſi hoc ei contigiſſet viginti, vel triginta leucis ante Damaſcum, valde difficile erat hoc obſequium ei præſtare, contingat ergo juxta Civitatem, ut ſuaviter in eam ingrediatur, & inde ii domum Ananiæ, à quo baptizandus eſt, indeque cæteri Chriſtiani videntes tam admirabile Dei opus firmentur, ac corroborentur in fide. 29.

Deus omnia diſponit ſuaviter.

Secundo Oecumenius ſic ait ad hunc locum: *In Civitate verò non accidit, ſed in via per quietem, ne alii liceret alio modo narrare, quod circa eum contigiſſet, ſed ipſe fide dignus eſſet ad referendum qui viſionem vidiſſet.* Non in Urbe, ac frequentia hominum hic caſus contigit, *Ne aliis liceret alio modo narrare?* nam ſi multi cum Paulo vidiſſent, quilibet viſionem pro ſuo genio, negligentia, vel affectu, hoc vel illo modo narraſſet; res enim à pluribus viſa ex aliorum relatu frequenter adulteratur; & in multa ambagines partitur. Trucidato capite Holofernis, *obtulit illius Conopæum in anathema oblivionis.* Judith. 16. n. 33. quod varias, & diverſa habet expoſitiones *in anathema oblivionis*, ne quiſquam pro ſuo ingenio auderet illud illuſtre facinus repetere, quo, fieri poterat (ut ſolet) addendo, vel ſubtrahendo, tam nobile, factum detur paretur. 30. Oecum.

Res viſa ex aliorum relationibus non eſt eadem. Judith. 16.

Tertio in via antequam Paulus accedat ad Civitatem; Deus vocat Paulum, ne ſuo ingreſſu perturbaret, & affligeret electos, quorum tantam ipſe habet curam, ut non ſolum eos cuſtodiat ab univerſo malo, ſed etiam ab omni terrore, ac conturbatione Pſal. 90. n. 10. *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Sanctuario tuo ſanctis tuis. Cum Ariolus Balaam progrederetur ad maledicendum populum Dei: *Angelus ad locum anguſtum tranſiens, ubi neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram poterat deviare, obvius ſtetit? Cumque vidiſſet aſina ſtantem Angelum concidit ſub pedibus ſedentis.* Num. 22. 26. maledictio Arioli erat inefficax, nullumque nocumentum poterat populo infligere, ad quid igitur Deus tantis intendit curſum ejus impedire, & ab itinere divertere? Et ſi non valet nocere, tamen non permittitur ei, ut ſuo adventu terreat, 31.

Pſal. 90. Num. 22. *Deus ſuos cuſtodit ab omni preſſura, & terrore.*

&

Theod. & conturbet populum Dei. Theodoret. quæſt. 42. *Perterret illum tam aſini voce præter naturam miſſa, quàm Angeli viſione, ut cognoſcas quantam populi curam Deus gerat.*

32. D. Chryſoſt. Quarto D.Chriſoſtom. *Cum iter faceret, ut appropinquaret Damaſco, ut oſtenderet Deus potentiam ſuam vincens, & ſuperans perſecutorem in media inſania.* Quanto magis Saulus appropinquabat Damaſco, tanto magis ejus furor, ac ira accendebatur, ut jam in proximo optatis frueretur, ut omnes Chriſtianos interficeret, ac dilaceraret, quanto ergo ejus furor magis erat inflammatus: *Tunc Deus ut oſtenderet potentiam ſuam vincens perſecutorem in media inſania* Ipſum vocat.

Quando Saulus magis ſævitia æſtuabat, à Deo vocatur.

33. Job. 39. Ait Job. 39. n. 9. *Nunquid volet Rhinoceros ſervire tibi, aut morabitur ad præſepe tuum? Nunquid alligabis Rhinocerota ad arandum loco tuo?* Quem locum de S.Paulo explicat D. Gregorius Magn. lib. 31. Moral. cap. 10. & maximè expendit Sanctus Doctor illud verbum *volet præ ſævitia, & iracundia non ibat ſed volabat* & ſic ait: *Rhinoceros iſte Paulus eſt, cujus fortitudinem omnis venator extimuit. Qui ad Dei præſepe moratus, quia ruminare verba Evangelii dignatus non eſt, Loris quoque Dei non tantum à feritate reſtringitur, ſed quod magis eſt mirabile ad arandum ligatur: ut non ſolum homines crudelitatis cornu non impetat, ſed eorum etiam refectioni ſerviens, aratrum prædicationis trahat.* Rhinoceros, Auctore Pierio Valeri lib. 2. Hierogliph. ad finem, animal eſt aſpectu horribilis, & tremendus, & ob ſui ferocitatem minimè domari valet, nec loris, ac funibus reſtringi, talis erat Paulus ob ſui ſævitiam, ac furorem cunctis Chriſtianis terribilis, à cujus conſpectu omnes fugiebant, nec domari poterat, ut veniens ad Domini præſepe verba Evangelica ruminaret: *Sed loris Dei non tantum à feritate reſtringatur, ſed, quod magis eſt mirabile ad arandum ligatur.* Non ſolum Deus ſua gratia eum cohibet, & reprimit à ſua fameſcente ſævitia, ac amentia, ſed etiam ad arandum, ac ſeminandum triticum Evangelicum in toto Orbe impellit.

D. Greg. Magnus.

Deus non ſolum vocat, ut à ferocitate deſiſtat, ſed ut ſeminet.

QUÆSTIO VI.

Quare lux de Cœlo circumfulſit Paulum in ſua vocatione?

34. Actor. 22. LAte hunc caſum refert ipſemet Apoſtolus, Actor. 22. n. 6. & ait: *Appropinquante me Damaſco media die, ſubito de Cœlo circumfulſit lux copioſa.* Et latius Actor. 26. n. 13. ubi ſic ait *Die media in via vidi, Rex, de Cœlo ſupra ſplendorem ſolis circumfulſiſſe me lumen, & eos, qui mecum ſimul erant,* & ut ait Lyranus, *fuit lux, ſicut Apoſtolis in Pentecoſte ignis; quæ lux erat inſtar fulguris:* Super totum Collegium Apoſtolorum venit Spiritus ſanctus in igne reſplendeſcente; ſuper unum Paulum venit Chriſtus cum luce fulgurante, & inflammante, quæ lux manabat à corpore Chriſti glorioſo, qui maximè appropinquavit ad Paulum, nam Paulus audivit vocem Chriſti, & Chriſtus viſus eſt à Paulo, ſic ait Ananias infra, *Saule frater, Dominus qui apparuit tibi in via.*

Actor. 26. Lyran. *Lux ad modum fulguris*

35. Lux autem hæc fuit valde magna, ut ipſe ait *copioſa,* & cum hoc contigiſſet meridiano tempore, quanto Sol magis ſplendet, tamen lux ſuperabat Solem, & hæc lux erat ignita pro modum globi, ait Textus, *circumfulſit*, & non ſolum erat lux, ut luceret, ſed tamquam ignita inflammaret cor, inde ipſe ſtatim dixit: *Domine quid me vis facere,* & lux hæc dicitur de Cœlo, unde ait D. Maximus homil. 1. in Natali Petri, & Pauli poſt dicta verba, ſubdit: *Vide unde te, vel qualis appello,* de Cœlo nempe, de Cœli aſpectu nil poteſt homo timere, ſed omnia bona ſperare, poſt multas paſſa calamitates: *Igitur poſt finem dierum ego Nabuchodonoſor oculos meos ad Cœlum levavi, & ſenſus meus redditus eſt mihi,* Daniel 4. n. 31. D. Hieronym. ibi: *Niſi oculos elevaſſet ad Cœlum ſenſum priſtinum non recepiſſet.*

D. Max. *Ex cœli aſpectu multa bona.* Dan. 4. D. Hier.

Ad quæſtionem cur lucet, reſpondet primo D. 36.
Chryſoſtom. homilia de ferendis reprehen. *ut ita compreſſo furore ipſius, menteque ſerenata vocem attentius perciperet.* Ut quieto animo majori attentione audiret. Secundo D. Ambroſ. lib. de benedict. Patriarch. cap. ultimo: *Tamquam lupum nocturnis tenebris oberrantem effuſa luce cœcatum.* Ut tamquam lupus oberrans obcæcatur à ſuis erroribus, lucemque, & veritatem agnoſceret. Tertio Hugo, ut lux externa indicaret interiorem lucem mentis. Quarto ut lux exterior excitaret potentias internas, eaſque illuſtraret ad veritatem cognoſcendam. Quinto: Ut cognoſceret, quod ille, qui loquebatur ei erat lux mundi. Sexto erat lux, quia veniebat, ut Paulum illuminaret, & ideo in hac luce tria conſidero.

Cur lux. D. Chryſoſt. D. Ambr. Hugo. Joan. 8.

Primo iſta lux circunfulſit, & totum circumde- 37.
dit Paulum; venit enim ad modum globi rotundi tamquam denotantis totum Orbem, qui in converſione Pauli ad Dominum convertebatur. D. Bernard ſerm. de converſione Pauli, ait: *Merito converſio Doctoris gentium ab univerſitate gentium, feſtivis gaudiis celebratur. Converſus Paulus converſionis miniſter factus eſt univerſi mundi.*

In converſionem Pauli converſio mundi. D. Bern.

Quando Summus Pontifex ingrediebatur Sancta 38.
Sanctorum: *In veſte poderis, quam habebat, totus erat Orbis terrarum,* Sapient. 18. n. 24. veluti depictus, & inſculptus, Philo Judæus ait: *In hunc modum Pontifex ad ſacra peragenda mittitur, ut quoties ritu patrio vota facturus eſſet, ſub figuris, quas geſtabat, totum mundum ſecum introduceret.* Dum Paulus convertitur, lux venit in modum Orbis, ut ſub figuris, quas geſtabat, totum mundum ſecum introduceret.

Sap. 18. Philo. *Totus Orbis in Paulo.*

Secundo, cum eſſet lux, erat lucens, fulgens, & 39.
reſplendens, quia non ſolum illuminabat Paulum, ſed cum ejus luce totus mundus erat illuminandus, D. Chryſoſtom. ſerm. in converſ. D. Pauli, ait, quod ipſe ſit *Lampas accenſa totius Orbis.* Scribitur Geneſ. 2. n. 10. *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradiſum, qui inde dividitur in quatuor capita.* In hoc fluvio ait D. Iſidor. l. 1. repræſentatur D. Paulus, qui in ſuo raptu fuit fluvius altiſſimæ ſapientiæ, ac cognitionis divinæ ad irrigandam univerſam Eccleſiam, quæ dividitur in quatuor Orbis partes.

D. Chryſ. Gen. 2. D. Iſidor. *Paulus ſua doctrina irrigans, & illuminans mundum.*

Ait D. Chryſoſt. homil. 32. ſuper epiſt. ad Roman. 40.
Si quis Paulum totius Orbis cor dixerit, & elementum primarium ſalutis noſtræ non errabit. Cor eſt primum elementum, & prima pars corporis humani, ipſumque cor totum corpus humanum vivificat, ac vegetat; merito ergo D. Paulus appellatur primum elementum, ac cor ſalutis noſtræ, & Eccleſiæ, quæ Pauli doctrinâ eſt ædificata, ipſaque doctrina ſuſtentatur, ac alimentatur, & vegetatur.

D. Chryſoſt. *Paulus cor Eccleſiæ.*

Tertio *lux circumfulſit eum*, ipſumque ambivit, 41.
ac undique circuivit. In die Pentecoſtes veniens divinus Spiritus in figura ignis: *Apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tamquam ignis, ſeditque ſuper ſingulos eorum.* Actor. 2. n. 5. Lux venit in eos in una tantum corporis parte, v.g. in capite, ut habet com-

Act. 2. *Lux ſuper Paulum valde ſpecioſa.*

munis pictura: At Chriſtus venit in Paulum, totum ipſum ſua ampliſſima, & *copioſa luce*, ut ipſe ſupra citatus ait, circundans, & ſplendeſcere faciens.

41. *Totus Paulus reſplenduit.* D. Aug. D. Chryſoſt. Splenduit Paulus ore, & lingua, in qua Chriſtus loquebatur, 1. Corinth. 1. manibus, quæ epiſtolas ſcripſerunt, quibus illuſtravit, ac illuminavit Eccleſiam magno numero, & altiſſima doctrina, non ſolus vivus, ſed etiam poſt mortem, ut notarunt D. Chryſoſtom. homil. 22. ad Populum, & D. Auguſt. lib. 1. Confeſſion. ſplenduit mente, & oculis gerentibus ſollicitudinem omnium Eccleſiarum, 2. Corinth. 11. n. 28. (2. Cor. 11.) Splenduit auribus audiens in ſuo raptu *arcana Dei*, ſplenduit toto ſuo corpore. Ipſe ait ad Philippenſ. 1. n. 20. *Magnificabitur Chriſtus in corpore meo* per modeſtiam, non ait magnifico, ſed magnificabitur, magnus, & excelſus manifeſtabitur, ut explicat Anſelm. ſive in vita mea, ſive in morte, laboribus, perſecutionibus, flagellis, vinculis, ac carceribus, in quibus, ut ipſe ait, *Abundantius omnibus laboravi*, 1. Cor. 15. n. 10. (1. Cor. 15.)

QUÆSTIO VII.

Quare Saulus fulgente ſplendida luce cadit in terram?

43. *An Paulus iter faceret in equo* D. Aug. Deut. 17. IBat Paulus iter faciens, an pedeſtris vel equeſtris dubitatur; Prima opinio tenet eum feciſſe viam pedibus, ei favere videtur divus Auguſtinus, quia nullius equi, vel equitis fit mentio, & quia Paulus erat ex Phariſæis, qui ut pote religioſiores raro ſolebant incedere in equo, ut colligitur ex Deuteronom. 17. n. 16. Et hæc ſententia eſt probabilis. Probabilius mihi videtur, quod in equo pergebat Paulus, ſic tenet univerſalis pictura totius Eccleſiæ etiam antiquiſſima: Deinde iter erat longum à Jeruſalem uſque in Damaſcum computantur 50. leucæ, & vir nobilis valde difficiliter poterat pedibus tantum iter conficere, & præcipuè cum ipſe pergeret tamquam dux, & primus eorum, qui eum comitabantur ad adducendos Chriſtianos vinctos in Jeruſalem, qui comites ipſa luce percuſſi ceciderunt in terram, ut ipſe ait Actor. 26. num. 14. (Lorin. Sanch.) pro hac ſententia ſtant Lorinus, Sanchez.

44. *An ceciderit in faciem.* D. Greg. Quomodo Saulus cecidit, an in faciem, vel retrorſum. Textus non explicat. D. Gregor. homil. 8. in Ezechielem exiſtimat in faciem cecidiſſe; quia pœnitentes, ac juſtificandi per humilitatem, ac pœnitentiam in faciem cadunt tamquam ſe reputantes indignos Cœlum videndi, & inde modo erigendi ſunt per ſuam pœnitentiam: Impii verò retrorſum prolabuntur tamquam nunquam inde erigendi, & inde Judas, & Judæi comprehendentes Jeſum *ceciderunt retrorſum*, Joan. 18. n. 6. (Joan. 18.) Hæc doctrina, quamvis communiter ſit vera, tamen non in omni caſu; nam Goliath infidelis in faciem ſuam corruit, 1. Reg. 17. n. 49. (1. Reg. 17.)

45. D. Ambr. *Ex Deo venit quod homo ex peccato ad virtutes erigatur.* D. Zeno. Cur ergo Paulus cadit? D. Ambroſius ſerm. 27. ait: *In tantum profuit iſta Domini percuſſio, ut de Judæo Chriſtianus, de blaſphemo Apoſtolus, de Saulo Paulus exiſteret, & eo uſque mutavit veterem cum moribus hominem, ut mutaret & nomen.* Percutit manus Domini, ut erigatur, & errorum cœcitas in fidei lumen mutetur, & vitiorum vincula in virtutum decorem. Dicitur, 1. Reg. 2. n. 6. *Dominus mortificat, & vivificat.* Quod expendens D. Zeno libr. 3. ſerm. 24. ait: *O magna poteſtas, magna perities, magna pietas judicis noſtri: deſcendit quippe gladius pius in viſcera peccatoris & uno, eodemque ictu incolumi corporis manente materia, interficit hominem veterem, & creat novum.* Deut. 32. Expende illud *Gladius pius* & ad hoc pertinet id, quod dicitur Deut. 32. n. 39. *Videte quod ego ſolus, & non ſit alius Deus præter me; ego occidam, & ego vivere faciam; percutiam, & ego ſanabo.*

Secundo Matthæus in telonio, & in peccatis 46. erat, cum vocatur, & tamen non cadit in terram; Paulus ſolus, & in ſua vocatione cadit alta diſpoſitione divina; quia ex ipſa profundiſſima humilitate ad altiſſimum faſtigium ſuper cæteros erat ſublevandus; Saulus erat ex Tribu Benjamin, in quo præfigurabatur, & cum Benjamin tamquam ſervus reputaretur in Ægypto, ipſi, ac cæteris fratribus paret Joſeph convivium, in quo *Major pars* Gen. 43. *venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet*, Geneſ. 43. n. 34. In convivio ſuorum cœleſtium donorum, quod Chriſtus verus Joſeph facit ſuis electis, quinquies major pars ſuper cæteros venit D. Ambr. Paulo filio Benjamin D. Ambroſ. lib. de Joſeph Patriarch. cap. 10. & ait *Lavit faciem ſuam Chriſtus, ubi baptizatus eſt Paulus; per quem à pluribus videretur, ideo in convivio pars ejus quintupliciter major effecta eſt, quod haberet ſuperioribus anteferri, non ſolum mentis prudentia, ſed militia corporis, & gratia caſtitatis.* (*Paulo datur quinta pars major aliis.*) Tamquam ſi dicat, quandiu Saulus erat in ſua obſtinatione veluti ad noſtrum modum dicendi triſtabatur Chriſtus, at dum ipſe convertitur, omni triſtitia depoſita, ejus aſpectus maximè jucundus, & lætus apparet, cum per Paulum quamplurimi ſunt convertendi, & ideo ei quintuplicitet major pars ſuper cæteros datur.

Prima pars, & valde ſingularis raptus eſt ad 47. tertium Cœlum, nempe ad cœlum Empyreum: 2. Cor. 12. *Audivi verba arcana Dei*, 2. Corinth. 12. num. 3. *Paulus Secretarius Trinitatis.* multa, & alta ſublimia de divina natura, de Proceſſionibus, ac divinis Attributis, ac de gloria; & majeſtate Chriſti, tamquam Secretarius totius Trinitatis. Secunda pars, & valde particularis, quod in ſuo raptu vidit Eſſentiam divinam, ut docent D. Auguſt. epiſtol. 112. ad 2. Scotus in 4. diſtinct. 49. quæſt. 12. & ad locum Pauli Lyranus, D. Anſem. & *Vidit Eſſentiam divinam.* alii. Nec obſtat quod dicatur in Textu: *Audivi arcana*: nam in Hebræo, ut notat ibi Theodoretus, D. Aug. idem eſt audire, ac videre, & hoc factum eſt cum D. Tho. Paulo conceſſa diſpenſatione ab illa communi Scotus. lege: *Deum nemo vidit unquam*, Joan. 1. numero. 18. Joan. 1.

Tertia pars, & ſingulariſſima extitit admirabi- 48. lis ejus converſio, ut unigenitus filius Dei à Cœleſti gloria, ac throno Patris deſcenderit, eique ſe cum *Ejus converſio mirabilis.* gloria ſua manifeſtaverit, eumque ex ore ſuo, ſuaque voce proprio nomine dupliciter vocaverit *Saule, Saule*, ejuſque cor ſua efficaci gratia ſtatim mutavit, quod fuit magnum opus divinæ Omnipotentiæ, ut dicam verſu ſequenti.

Quarta pars peculiariter data eſt ei, ut portaret 49. nomen JESUS, ut ſingulariter eſſet Doctor gentium, & Eccleſiæ Dei illuminator, altiſſima & ſublimi *Doctor gentium.* doctrina aperiens myſteria abſcondita à ſæculis, & loquens de Chriſti doctrina ait ad Coloſſenſ. 1. Ad Coloſſ. 1. n. 25. *Cujus factus ſum ego miniſter, ſecundum diſpenſationem Dei, quæ data eſt mihi in vos, & impleam Verbum Dei.* Vatablus: *Declarem ſermonem.* Vatabl. & non *Doctor gentium in vita, & poſt mortem.* ſolum hoc præſtitit in vita ſed etiam poſt mortem ſuis epiſtolis, ad hoc pertinent elogia adducta ſupra q. 4. ad finem.

Quinta pars admirabilis Charitas ſuper omnem 50. modum extitit, qua ita æſtuabat, ut diceret: *Optabam* ego

Rom. 9. D. Chriſoſt. D. Aug. D. Anſel.

ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis , Roman. 9. n. 3. Hoc eſt, ut explicant. D. Chryſoſt. D. Auguſt. Theodoret. Anſelm. Si Deus ita ordinaret , optarem æternam ſeparationem ab ipſo , dummodo alii ſalvi fierent.

Ad Eph. 4. D. Chryſoſt. *Charitatem Pauli non ſomit capere mundus.*

51. Valde ſuperabundans extitit iſta Charitas : De Chriſto Domino ait Paulus ad Epheſ. 4. n. 19. *Qui deſcendit ipſe eſt , & qui aſcendit ſuper omnes Cœlos , ut impleret omnia.* Chriſtus Dominus ob ſuam immenſam charitatem deſcendit de Cœlo , ut terram juſtitiâ , ac charitate impleret , & aſcendit in Cœlum , ut impleret ruinas , ſicque omnia per eum repleta ſunt , & cum Chriſti charitas ſit infinita , excedit omnem comparationem ; Tamen per exaggerationem ſic loquitur de Paulo D. Chryſoſt. lib. 2. de compunctione cordis, & ait : *Repletis omnibus Cœlis , Paulus uſque ad ipſa pervenit Cœli faſtigia , ſed inde ſuperans omnia , etiam illum, qui ſuper Cœlum eſt , aërem tranſcendit, atque ubi , & quæ ibi ſunt ſpatio complevit.* Tam ampla & lata extitit , Pauli charitas quæ cum impleret Cœlum , & terram , toto ipſo mundo non potuit terminari , ac concludi , ſed veluti ſupra ipſum ad ſpatium imaginarium ſe extendit : *Etiam illum , qui ſupra Cœlum eſt aërem tranſcendit , & quæ ibi ſunt ſpatia complevit.*

QUÆSTIO VIII.

Quare cum Saulus adhuc eſſet peccator Chriſtus D. cum proprio nomine vocat ?

Actor. 22. Actor. 26.

52. Ait Textus : *Audivit vocem dicentem , Saule, Saule quid me perſequeris ,* quæ vox Hebraïca lingua facta eſt , ut ipſe teſtatur Actor. 22. num. 9. & Actor. 26. n. 14. & ut ibi teſtatur , ipſe ſolus vocem audivit , non vero comites , licet viderit, facile enim fieri potuit , ut corpus glorioſum ita ſuam vocem ederet, & temperaret, ut, ab uno, & non ab aliis audiretur.

Reprehenſio danda ſubjecto capaci.

53. Primo expendo ſeriem , ac diſpoſitionem rerum , primo circumfulſit lux cœleſtis , & cadit , & tunc increpationis vox, *Saule Saule* , antequam caderet , erat obſtinatus , & exaſperans in ſua ſuperbia , at vero proſtratus , jam erat humiliatus , dejectus in terram , erat jam diſpoſitus , & præparatus , ad correctionem , & emendationem , & luce divina percuſſus , quam Deus infuderat in cor , & tunc emittitur correctionis vox ; *Saule quid me perſequeris ;* Superbia iracundus increpationis incapax, illius maximè capax humiliatus , & dejectus. Franconius Abbas tom. 12. de gratia ait : *Nec prius divinæ correctionis vocem audire meruit , quam ſupplantato pede ſuperbiæ, protinus in terram corruit.* Vide tom. 3. cap. 16. n. 93.

D. Bern. *Tota pœna criminis in auctorem vertitur*

54. Secundo : Ibant multi comites cum Saulo omnes ſævientes , ac ſitientes Chriſtianorum ſanguinem , & tamen ſolus Paulus cadit in terram , ſolus increpatur : *Saule , Saule* , & ſolus cœcitate percutitur : Ratio à priori eſt , divina electio , quæ eum vocare deſtinabat , Moralis verò , quia ipſe erat auctor, inſtigator , ac inductor aliorum . D. Bernard. in Allegor. Tilman. ad hunc locum ait: *Tibi videatur ab eo graviorem ſuſtinere perſecutionem , qui ſuggeſtione malevola exemplo pernicioſo , ſcandali occaſione , avertit ab eo animas , quas redemerat*, ideo tota criminis pœna in auctorem retorquetur : Ex mandato Dei percuſſit Saul Amalec , impoſito divino Præcepto , ut nihil eorum parceret , tamen pepercit Saul, *& populus Agag, & optimis gregibus ovium, & armentorum* , 1. Reg. 15. n. 9. Et cum Sa-

1. Reg. 15.

D. Greg.

muel ingrederetur ad Saulem , & audiret ovium latus, pro inobedientia facta, ait Sauli: *Abjecit te dominus ne ſis Rex.* Si populus cum Rege fuerit in crimine , cur ſolum tota pœna in Regem & non in populum extorquetur ? extitit enim auctor, & præmotor , D. Gregor. ibi ait : Quia dum paſtores currunt *ad præcipitium ſubjecti comitantur* , & inde dura caſtigatio Regi infligitur

Exod. 3. *Peccatoris nomen non h bet Deus in ore.* Gen. 4.

Tertio vocavit Chriſtus proprio ore ſuo Paulum non per aliquem miniſtrum , ut ex rubo Moyſen vocavit, Exod. 3. qui juxta communem ſententiam erat Angelus in perſona Dei ; tamen Chriſtus D. per ſe ipſum Saulum inclamat , & quid magis eſt , cum ipſe adhuc eſſet in peccatis, Deus non ſolet peccatoris nomen in ore habere , nec dicere. Poſtquam Adamus peccavit refertur. Gen. 3. n. 9. Venit deambulans : *Vocavit Dominus Deus Adam, & dixit ei : Ubi es ?* Scriptor Canonicus narrat , quod Deus vocaverit Adam ; At Deus ipſum nomen *Adam* non pronunciavit ore ſuo , ſed tantum dixit : *Ubi es ?* Cum ipſe eſſet adhuc peccator , cujus nomen alienum eſt ab ore Dei. 55.

1. Tim. 1. *Summa pietis Dei vocat Saulum.* D. Chryſoſt.

At erga Saulum , tanta reſplenduit Chriſti clementia , quod quamvis eſſet adhuc in peccatis, ejus nomen non faſtidit , ſed dupliciter ore tractat *Saule Saule:* declarans erga eum ſuam infinitam miſericordiam, & patientiâ , cujus ſuperabundantem pietatem maditatos admiratur Paulus dicens : *Jeſus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere , quorum primus ego ſum , ſed ideo miſericordiam conſecutus ſum , ut in me primo oſtenderet Chriſtus Jeſus omnem patientiam* , 1. Timoth . 1. n. 15. Et quando Chriſtus oſtendit in eo omnem patientiam , omnemque miſericordiam , quando ipſum nempe vocavit *Saule , Saule* , D. Chryſoſtom. ibi ait : *Quomodo miſericordiam conſecutus eſt ? dicendo,* Saule, Saule , *quid me perſequeris ? O ineffabilis miſericordia Dei quouſque deſcendit ?* 56.

Deut. 33. D. Ambr. *Paulus Dei dilectiſſimus in quo requieſcit.*

Deinde tot , ac tantis circunſtantiis ob eximium amorem erga Paulum , Benedicens Moyſes Benjamin ait Deuteronom. 33. num. 11. *Benjamin amantiſſimus Domini , habitabit confidenter in eo quaſi in thalamo tota die morabitur.* Quæ verba ſpiritu Prophetico dicta ſunt propter Paulum ex Tribu Benjamin : Ita Rupertus , D. Ambroſius lib. de benedict. Patriarch. cap. 12. & ait : *Paulus dilectus à Domino , qui etiam vas electionis eſt factus , neque enim aliter , niſi Domini eſt miſeratione , & amore converſus : Habitavit fidens in domo , quam antea devaſtabat , & Deus obumbravit ſuper eum : quando viſus eſt ei Chriſtus.* Alii dicuntur dilecti : *Dilecti mei mecum ſunt.* Joannes Evangeliſta dilectus diſcipulus : *Diligebat Jeſus* ; At Paulus dicitur *amantiſſimus* , & inde talis , quia in eo habitat confidenter ; quia ut ipſe dicebat *nulla creatura nos poterit ſeparare à charitate Dei ? In eo quaſi in thalamo morabitur.* In thalamo tamquam in accubitu ſuæ jucunditatis. In Paulo adeſt reclinatorium ſuæ delectationis , ac thronus ſuæ majeſtatis , ac poteſtatis cum tantum, ac talem ſervum creaverit , ac formaverit ad ſui gloriam. 57.

D. Ambr. Luc. 1. *Deus requieſcit in Paulo , ut in thalamo gratiſſimo.*

D. Ambroſius citatus illa ultima verba *Quaſi in thalamo morabitur* , ſic legit : *Deus obumbravit ſuper eum , quando viſus eſt ei Chriſtus.* Quando divinum verbum deſcendit in uterum Virginis Mariæ , ut ibi tamquam in jucundiſſimo thalamo habitaret , ait ei Angelus : *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Luc. 1. n. 35. Te , nempe proteget ac defendet ab omni libidinis æſtu , & ſua umbra rorabit in te omnium cœleſtium donorum plenitudinem : Ad hujus rei aliqualem umbram , ac veſtigium cum Chriſtus venit in Paulum , ut in eo 58.

tamquam ſuo gratiſſimo thalamo habitet : *Deus obumbravit ſuper eum* , ipſum protegens, ac defendens ab innumerabilibus periculis , in mari , & in falſis fratribus , & rorans in eum plenitudinem gratiæ , ut ei infra dixit Ananias *Dominus miſit me ad te , ut implearis Spiritu ſancto.*

QUÆSTIO IX.

Quare non dixit Chriſtus : Quid meos perſequeris , ſed me perſequeris ?

59. *Quomodo Chriſtus apparuit Paulo.* APparuit hîc Chriſtus Saulo , ut ipſe teſtatur citatis Actorum locis ſuperioris quæſtionis , & dixit Ananias infra : *Dominus Ieſus , qui apparuit tibi in via.* Deſcendit ergo Chriſtus de Cœlo , eo tamen non relicto ad aërem proximum Paulo , ut ipſe Paulus poſſet clarè , & diſtinctè ejus vocem audire , & tanta luce diffuſa , ut ipſum cæcaret , ac comites , ut docent D. Ambroſ. de benediction. Patriarch. cap. 12. D. Thomas 3 part. q. 57. art. 6. ad 3. D. Chryſoſt. Beda, & alii hic, ex quo deducitur, quod corpus Chriſti Domini tunc extitit duobus in locis Cœlo nempe , & aëre. (D. Ambr. Theo. D. Chryſoſt.)

60. *Injuria facta contra Dei ſervos. fit contra Chriſtum.* Ait Chriſtus Dominus : *Quid me perſequeris* ? Cum ipſe ſit caput noſtrum injuriam illatam ſuo corpori myſtico , Eccleſiæ nempe, ſibi irrogatam reputat. D. Auguſt. tract. 28. in Joan. ait: Noluit dicere ſervos meos , ſanctos meos , poſtremo honorabilius fratres meos , ſed me , hoc eſt membra mea, quibus ego ſum caput.

61. (Drogo. D. Ephr. D. Aug. D. Proſp. D. Greg.) Quod probant Sancti Patres Drogo tract. de paſſion. D. Ephrem tom. 3. Auguſt. lib. 17. de civit. Dei cap. 9. D. Proſper in Pſalm. 108. D. Gregor. 3. Moral. c. 11. quia cum Petrus aliquando ab Urbe Romana fugeret ut mortem declinaret , & ſibi occurrentem Chriſtum nactus eſſet , ab eo quæſivit : *Domine quo vadis* , reſpondit Chriſtus , *venio Romam iterum crucifigi* crucifixionem Petri ſuam appellat Chriſtus.

62. Iſai. 61. *Sub eodem nomine Chriſtus & Eccleſia.* Ait Iſaias 61. n. 10. *Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, indumento juſtitiæ circumdedit , & quaſi ſponſum decoratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis.* Ubi Chriſtus D. ſibi attribuit nomen Sponſi , & ſponſæ , ut notarunt D. Auguſt. lib. 3. de doctrina Chriſti c. 31. D. Iſidorus de ſummo bono cap. 25. Sponſus eſt Chriſtus , Sponſa Eccleſia , quæ tam unita eſt Chriſto, ut membra capiti , ut nomen proprium Eccleſiæ tribuatur Chriſto , ut non ſolum dicatur ſponſus , ſed etiam ſponſa , quæ eſt Eccleſia.

63. Zach. 2. Ait Zacharias Propheta 2. n. 8. *Hæc dicit Dominus exercituum : Poſt gloriam miſit ad gentes quæ ſpoliaverunt vos; qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* Juxta ſenſum literalem Chriſtus eſt qui loquitur , D. Hieronymus ait : *Vox Salvatoris loquentis inducitur, qui omnipotens Deus à Patre omnipotente miſſum ſe eſſe dicit* , & ait *poſt gloriam meam* meæ nempe humanitatis in mundo apparentis: *miſit me ad gentes* : quomodo hoc poteſt ſtare, cum Chriſtus de ſe dicat *Non ſum miſſus , niſi ad oves , quæ perierunt domus Iſraël.* Matth. 15. num. 24. Miſſus ad gentes per Apoſtolos , ac prædicatores , D. Hieron. Haymo , Theodoret. Lyra , Vatabl. & id , quod ipſi tamquam membra Chriſti præſtiterunt , ipſi Chriſto ut capiti tribuitur , & ideo ipſe de ſe ait : *miſit me ad gentes.* (D. Hier. Math. 19. *Chriſtus idem cum ſuis miniſtris.*)

64. Chald. Subdit , *Qui tetigerit vos , tangit pupillam oculi mei.* Chaldæus vertit. *Quid enim detrimentum infert vobis , proinde , ac ſi manum ſuam extendat , & tangat pupillam oculi mei.* Quæ verba refero ad prædicatores, ac ſervos Dei miſſos ad gentes, de quibus immediatè ante loquitur , qui in tanta æſtimatione ſunt apud Deum , tanquam lumen oculorum , & qui injuriam , ac detrimentum eis infert , pupillam ejus oculi offendit , ubi maximè exaggeratur , quam gravis ſit talis injuria , & offenſa apud Deum. Noſter D. Cyrillus Alexandrinus ibi ait : *Tangit igitur ſe , qui eorum animabus inſidiatur , hoc igitur per Pſalmiſtam dicitur : Nolite tangere Chriſtos meos , & in Prophetis meis nolite malignari : Si enim ſumus corpus Chriſti , & membra de membro , quomodo corpus ſuum peccatoribus objecit , aut quomodo membra ſua malis cumulari ſuſtinebit ? Imo quomodo non ultima luant ſupplicia qui ſervis ſuis ſceleratè inſidias moliuntur.* (*Qui prædicatores offendit graviter Deum offendit.* D. Cyril. Alexand.)

65. Maximè Chriſtus Dominus nobilitat , ac condecorat Paulum in ſua converſione , dum ad eum deſcendit ſua præſentia , & voce quod rectè ponderat D. Bernard. ſerm. 1. in converſione D. Pauli : ubi ſic ait : *Lux, & vox facta eſt , lucis, & vocis teſtimonia credibilia facta ſunt nimis , nec dubitare eſt de veritate , quæ ſe ingerit per utraſque oculorum ſcilicet, auriumque feneſtras , ſic nimirum , in Jordane quoque ſupra caput Domini , & Columba apparuit, & vox ſonuit.* Æternus Pater volens altiſſime exaltare filium ſuum Jeſum Chriſtum in Jordane apparet ſuper caput ejus Spiritus ſanctus in ſpecie Columbæ & vox Patris auditur : *Hic eſt Filius meus* , Matth. 3. num. 17. Ut ità teſtimonium eſſet maximè credibile , *quæ ſe ingerit per utraſque oculorum ſcilicet , auriumque feneſtras ſimili ſuo modo. Sic nimirum in Jordane*, Diſponens Chriſtus mirificè condecorare , ac illuſtrare Paulum , ut de tanto honore nullus poſſet dubitare , teſtimonium præbet ; *per utraſque oculorum ſcilicet , auriumque feneſtras :* Oculis , dum lux de Cælo fulget , & Chriſtus D. apparet ; auribus dum ipſum proprio nomine vocat, quod eſt ſignū eximiæ benevolentiæ , & amoris ait Deus: *Vocavit de nomine tuo meus es tu* , Iſai. 43. n. 1. (D. Bern. *Mirificè Deus condecorat Paulum.* Matth. 3. Iſaïas.)

Act. 9. num. 5. Qui dixit, quis es Domine; & ille: Ego ſum Jeſus quem tu perſequeris: durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare.

Num. 6. Et tremens , ac ſtupens , dixit. Domine quid me vis facere ?

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III.

66. Æthiop. Verſ. 5. QUi dixit. Æthiopic. *Cecidit proſtratus , & dixit*, & tunc ex humo loquitur, & licet videret Chriſtum, hoc erat valde confuſè , & indiſtinctè, & ait. *Quis es Domine* ? Et quamvis eum non agnoſceret , ex lucis majeſtate reverēter loquitur , ut ait Interlinealis , & ut notat Chryſoſt. infra ad cap. 22. n. 9. verba ſunt obluctantis , nec contendentis , ſed agnoſcentis divinam virtutem , ac promptè obedientis, & ait : *Ego ſum Jeſus*, Actor. 22. n. 8. additur , ſicut in Syriaco , ac Æthiopic. *Nazarenus.* Id ego ſum Jeſus Nazarenus. (Interlin. D. Chryſoſt. Act. 22.)

Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare. Syriac. *Durum eſt tibi calcitrare ad ſtimulum.* Arabic. *Durum eſt tibi reſiſtere ſtimulo* , ſumpta eſt metaphora à bobus cervicoſis , qui contra ſtimulum , quo punguntur, damno ſuo calcitrant ut magis pungantur, & ſtimuli acrius infigantur , tanquam dicat Chriſtus ; te, ô Saule , multis excitavi ſtimulis, nempe prædicationibus , verbis meorum Apoſtolorum Stephani, ac Barnabæ, multis, miraculis, atque inſpirationibus, & (Syriac. Arabic. Metaph.)

conſcientie,

conſcientiæ remorſibus, & ſi in terra dejectus, adhuc reſiſtis meque verum Deum non agnoſcis, duriores in te parabo ſtimulos, & durius, ac aſperius te pungam.

67. D. Hilar. Arabic. Verſ. 6. *Et tremens, ac ſtupens.* D. Hilarius: *Et pavens in eo, quod ſibi acciderat.* Arabicus: *Cum tremeret miratur*, ex tanta luce, majeſtate, potentia, ac voce increpante, ex quibus ſe dejectum in terra videbat. *Domine quid me vis facere?* Sunt verba animi intimè ac pleniſſimè compuncti, ac ſe totum devoventis, reſignantis, ac ſubjicientis Divinæ voluntati, ac imperio: *Ad quæcumque ſibi mandata*, quod totum factum eſt à divina gratia abſque libertatis læſione, ut definitum eſt in Concilio Tridentino, de quo infra

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus Dominus non ait: ego ſum Deus, vel Filius Dei, ſed Jeſus tantum?

68. APparet vocans Paulum Chriſtus, & ait: *Ego ſum Jeſus* tantummodo, at in Cruce alta Dei ordinatione, ut ex noſtro D. Cyrillo, D. Auguſt. D. Chryſoſt. notavi ſuo in loco, multi tituli apponuntur: *Jeſus Nazarenus Rex Judæorum* Joan. 19.
Joan. 19. at vero vocans Paulum ſe dicit tantum *Jeſum*. In præſenti occaſione erat Chriſtus in gloria ad dexteram Patris, at in Cruce in ſumma abjectionis humilitate, ut ſe à Patre derelictum conclamaret, dum ergo in ſublimi gloriæ ſplendore fulget, ad ſuam majeſtatem indicandam una vox ſufficit: *Ego ſum*
Multum ad humilis laudes, non ſic ad excelſi celebrandas. *Jeſus*: At quando in Cruce eſt in extrema humilitate, ibi abſcondita ejus fortitudo, ut ejus ſublimitas agnoſceretur, multæ voces, multa ſigna, in Cœlo, & in terra, multi tituli, multæ inſculptiones, & variis linguis patenter in omnium conſpectu fuere
D. Chryſoſt. requiſitæ. Ad hoc tendit D. Chryſoſt. homil. 44. in Joan. cum ait: *Ut calumniantium os obſtrueret*, ſcilicet Pilatus, *& in regem ſuum inſurrexiſſe denuntiat, & tamquam trophæo cuipiam literas inſculpſit, clara voce, & victoriam, & regnum profitentes, nec hoc una lingua, ſed tribus demonſtravit.* Expende *tamquam triumpho cuipiam literas inſculpſit.*

69. Beda. *Humilitate devincitur ſuperbia* Ad quæſtionem reſpondet primo Beda: *Non Deum, vel Dei Filium ſe vocat, ſed humilitatis meæ infirma ſuſcipe, & ſuperbiæ ſquamas depone.* Non ſe dicit Deum, vel Dei Filium; quia Saulus non negabat Deum, ſed Jeſum Chriſtum eſſe Deum Incarnatum, & ideo ſe oſtentat Jeſum in gloria Divinitatis. Deinde humilitate ei objicit, quam repræſentabat nomen Ieſu, qui Crucis abjectionem elegit, ut redimeret, ut ipſa, viſa, & conſiderata Saulus ſuam ſuperbiam deponeret.

70. Petrus Bleſenſ. Secundo Petrus Bleſenſ. ſerm. de Converſ. S. Pauli ait: *Poterat expreſſiſſe quis eſſet majeſtaticis, & terribilibus verbis, ut diceret: Ego ſum Deus ultionum.* Pſalm. 63. numer. 1. *Dominus qui reſpicio*
Suavitate devincitur. *terram, & facio eam tremere: tango montes, & fumigant.* His noluit uti, ſed lenitate, ac manſuetudine eum ſuaviter allicit ad fidem, & excitat ad ſpem propoſito nomine Jeſu, qui eſt mitis, & humilis corde.

71. D. Chryſoſt. Tertio D. Chryſoſt. homil. de Converſ. D. Pauli ait: *Quare non dixit: Ego ſum Ieſus qui reſurrexit, ego ſum Jeſus, qui ſedet à dextris Dei; ſed Ego ſum*
D. Greg. *Valde durum in benefactorum inſurgere.* *Ieſus, quem tu perſequeris, ut perſtringeret ejus mentem, & compungeret ejus animam.* Similiter D. Gregorius lib. 23. Moral cap. 24. alias 32. ſe dicit Jeſus Salvator, & Redemptor, ut ita ejus mentem convinceret, & ejus animam pungeret, magnoque dolore ſtimularet, cum perſequeretur ſuum Redemptorem, ac Salvatorem: qui eum pluſquam ſuam vitam dilexit, qui & poſuit animam ſuam, ut ipſe ſalvus viveret. 72.

Quarto Non ait: *Ego ſum Deus*, ſed *Ego ſum* D. Bern.
Ieſus. D. Bernardus ſerm. 1. in Converſione D. Pauli, ait: *Ego ſum Ieſus, Ego ſum Salvator, quem tu perſequendo peris.* Non ſe dicit Deum, ſed Jeſum, tamquam ſi amplior & auguſtior ſit Salvatoris nomenclatura, quam Dei, & ideo ſub Salvatoris nomine vult maximè cognoſci, ac manifeſtari; nam Dei nomine ſignificatur ejus majeſtas, qua nos creavit; Salvatoris vero, ejus beneficentia, & pietas, qua nos redemit, ac ſalvavit, & plus eſt ſuſcitare mortuum ad vitam, quam vivum generare. *Plus Chriſtus gloriatur do nomine Salvatoris, quã Dei.*

Quinto *Ego ſum Ieſus.* Ad Pauli ferocitatem, ac ſævitiam ſubjiciendam, & trahendam, ei objicitur ſanctiſſimum nomen Jeſu; nihil hoc diviniſſimo nomine efficacius, ac fortius ad obſtinatos animos devincendos, ac trahendos, ubi hoc ſalutiferum nomen ſonat, omnia hoſtilia adverſa dant manus, ac proſternuntur. In nomine Domini ultus ſum in eos, devincens ac proſternens eos. 73. *Jeſu nomen allicit, & devincit.*

Depingit Job. 39. numer. 21. fortiſſimum equum 74.
& ait: *Exultat audacter, in occurſum pergit arma-* Job. 39.
tis, contemnit pavorem, nec cedit gladio, & ſuper caput ejus ſonabit pharetra. Unde iſte equus, ſeu aſcenſor tantam habebat generoſitatem, ut exercitui armato exeat in occurſum omne illius robur contemnens, nullum illius hoſtilitatis pavorem concipiens, & tamquam inſtrumenta bellica pede conculcans. D. Bernardin tom 1. ſerm. 49. ait eſſe D. Paulum inter innumera pericula in mari, terra, latronibus, ab inſidiatoribus, quæ omnia glorioſe ſuperavit; ſed unde illi tanta generoſitas, tamque feliciſſima victoria? Ait Job *ſuper ſe ipſum fundavit pharetra*, unde tota victoria? *Pharetra iſta ſonans* eſt fortiſſimum nomen Jeſu, quod cum ſonat omnium corda penetrat, dat vires, animum, ac fortitudinem ingerit, hoſtilia deſtruit, & de omnibus magnifice triumphat; ſic ait citatus D. Bernardinus de ſancto Paulo: *Hic eſt equus, qui exultat audacter,* D. Bern.
in occurſum pergit armatis, contemnit pavorem, non metuit vulnera, nec diſcrimina, neque ſanguinem, neque mortem, alacri, ac ſecuro corde, pericula ſuperat armatus nomine Ieſu Chriſti. *Jeſu nomine hoſtes ſternuntur.*

Itineranti Populo Iſraelitico obviam venit Amalech cum exercitu armato, ut pugnaret contra Populum, quod videns Moyſes ait Joſue Exod 17. n. 9. 75. Exod. 17.
Elige tibi viros, & egreſſus pugna contra Amalech, Magna mihi eſt difficultas, cur ad hoc tantum negotium Moyſes ex toto populo in ducem, & Principem elegerit Joſue. Reſpondeo cum Philo lib. 1. Philo.
de vita Moyſis: *Imperatorem his leſum præficiens unum ex minoribus ducibus.* Valde mirum eſt, quod Moyſes vir prudentiſſimus & in regimine ſagaciſſimus ad tantum bellũ perficiendũ non elegerit ducẽ ex majoribus. Alii digniores, & præſtantiores erant, quibus omnibus prætermiſſis unum Joſue conſtituit; quia prærogativa ſui nominis debellato hoſte victoria certa, magnificus triumphus deſignabatur. Huc advoco id, quod dicit Oroſius libro ſeptimo capite quarto de quodam victorioſo duce debellato tyranno, *Hujus loco Conſtantinus ex infima militia propter ſolam ſpem nominis ſine merito eligitur.* *Totius victoria auſpicatiſſi un Jeſu nomen.* Oroſius.

QUÆSTIO XI.

Quare ad viſionem, ac vocem Chriſti Paulus factus eſt ſtupens, ac tremens?

76. Dan. 10. QUid mirum, quod ex viſione Chriſti in ſua claritate, & audita ejus voce Paulus extiterit tremens, & ſtupens cum ex viſo Angelo dicat Daniel. 10. numer. 16. *Domine in viſione tua diſſolutæ ſunt compages meæ, nihil in me remanſit virium*, & Manue Samſonis Pater dixit præ timore ad uxorem ſuam: *Moriemur, quia vidimus Deum*, ſcilicet Angelum in Dei perſona loquentem Judic. 13. numer. 22.

Judic. 13. 77. Hic timor licet naturaliter evenire poterat ex tam ſubitanea, ac inſperata voce: *Cur me perſequeris* tamen ex alta Dei Providentia in peccatore timor pœnarum, ac gehennæ excitantur ad ſuorum peccatorum deteſtationem ex miſericordia Dei ad ſpem venire, ac ad amorem, & ad obediendum omnibus Dei mandatis, quorum omnium eſt initium ſapientiæ timor Domini Pſalm. 110. n. 10. (Pſal. 110.)

78. Unde à D. Auguſtino tract. 9. in Epiſtol. In Joan. dicitur *eſt veluti acus, vel ſeta, quæ filum introducit.* A Clemente Alexandr. lib. 2. ſtrom. cap. 4. appellatur *Pædagogus legis, ac Eccleſiæ*; quia *ſua alta ſapientia legem explicavit, ac declaravit, Eccleſiam, quæ ſua magna eruditione nutrivit, ac formavit.* A D. Baſilio in cap. 1. Proverb *Clavi, qui nos fixos in officio continent.* A D. Chryſoſtomo homil. 15. ad populum: *Miles armatus, excubans ad fores conſcientiæ*: Iterum à D. Auguſt. in Pſalm. 57. *Veluti ſervus præparans habitaculum Domino ſuo.*

(Clemens Alexand. D. Baſil. D. Chryſoſt. D. Aug. *Timor diſponit ad ſalutem.*)

79. Exod. 19. Scribitur Exod. 19. num. 17. Cum populus perveniſſet ad radices montis Sina, cumque eduxiſſet eos Moyſes in occurſum Dei de loco caſtrorum, ut populus perveniret in occurſum Dei, quis poterit dubitare, quod multa diſpoſitio, ac præparatio à Moyſe præmittenda erat in populo forſitan, extitit longa, ac fervida oratio, vel auſtera pœnitentia in lachrymis, & jejuniis, vel multorum votorum multiplicatio ſerviendi Deo, ædificandi templum, nullum eorum præmititur ad recipiendum Deum, ſed tantum ejus timor. Dicitur immediatè antea antecedenti verſu 16. *Timuit populus, qui erat in Caſtris.* Nulla efficacior præparatio ad Deum excipiendum quam ejus timor: Ipſe timor ſecum importat obedientiam, obſequium, ſummumque amorem, & charitatem erga Deum, indeque timoris partus, ſalus vitæ æternæ: Ita Theodoretus Veraclenſis in Catena Græca in Iſaï ad illa verba Iſaïæ. 26. n. 17. *Sicut quæ concipit cum appropinquaverit ad partum dolens clamat in doloribus, ſic facti ſumus à facie tua Domine, concepimus, & quaſi parturivimus, & peperimus ſpiritum.* Græci legunt: *Timorem tuum Domine in utero concepimus, & paturivimus ſpiritum ſalutis.* Tunc ſic ait citatus Author: *Oſtendit utilitatem, quæ ex minis Dei percipitur, accipientes timorem tuũ, velut bonum ſemen in utero geſtantes opportuno tempore ſalutem reportabimus.*

(*Timor præparat ad Deum excipiendum.* Iſai. 26. Græcus *Timor bonum ſemen ad ſalutem.* Theod.)

80. Exod. 40. Poſtquam perfectum, & conſummatum extitit opus tabernaculi ait Textus Exod. 40. *Operuit nubes Tabernaculum teſtimonii, & gloria Domini implevit illud, & non poterat Moyſes ingredi tectum fœderis.* Præ reverentia, ac timore, ut explicat D. Anto. Olyſſiponenſ. in expoſitione myſtica, cur Moyſes non ingreditur, ut optata Dei viſione fruatur quam vehementer concupiverat? Quanto magis ipſe non audebat appropinquare, tanto magis appropinquabat, & inde meruit, ut eſſet cum Domino in monte per quadraginta dies ejus colloquio gaudeas.

(D. Ant. Ulyſſiopp. *Cur Moyſes timet Deo appropinquare. tum appropinquat.*)

QUÆSTIO XII.

Quare D. Paulus tam alto, ac ſublimi verbo reſpondet Domine, quid me vis facere?

VErba ſunt hæc liberè, ac ſpontaneè ſuam voluntatem Deo offerentis, quod turpiter negant Lutherus, & Calvinus, qui impiè dicunt, hominis arbitrium non eſſe liberum, ſed ſervum, & captivum, & gratiam datam Paulo fuiſſe, ut eum violenter, ac coacte ad Chriſtum raperet, ſicut fures, homicidæ à Prætore vi, ac violentia trahuntur ad carcerem. 81. (Luther. Calvin.)

Quæ execrabilis hæreſis, ac blaſphemia ſanctiſſimo, ac optimo jure damnantur à Concilio Tridentino ſeſſ. 6. Can. 4. 5. & 6. nam illa hæreſis eſt contra veritatem Sacræ Scripturæ Eccleſiaſt. 15 numer. 24. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu Conſilii ſui.* Et iterum ibidem numer. 26. *Si volueris mandata mea ſervare conſervabunt te.* Et iterum ibidem numer. 17. *Appoſuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam.* Deinde illa execrabilis hæreſis negat ſupremum Dei dominium in creaturas, cum non habeat, in voluntate humana, ut huc, & illuc liberè vertat, & negat Dei potentiam, & ſcientiam cum non habeat, nec ſciat modum, quo voluntas ad hanc, & illam partem veniat, & tandem privat ſanctos ſuis meritis in obediendo, & exequendo Dei mandata. 82.

(*Inſpirationi Dei liberè homo conſentit.* Trident. Eccleſiaſ. 14. 16. & 17.)

Expendamus verba Pauli cujus proloquio reſplenduerunt omnes virtutes in ſumma perfectione. In hoc ſuæ converſionis inſtanti tam liberali manu divina gratia eum implevit, tantaque luce illuſtravit ait D. Bernard. ſerm. 1. in Converſione Pauli: *O verbum breve, ſed plenum, vivum, & omni acceptione dignum. Primo* enituit fides, dum Dominum dicit, ac profitetur. *Secundo* enituit altiſſima pœnitentia, compunctio, ac contritio de anteactis, quod magna ſævitia Dominum ſuum perſecutus eſſet, ideoque tanquam ſervus ab eo miſericordiam poſtulat. *Tertio* cultus, ac reverentia; cum Chriſtum ſtatim in primo verbo Dominum appellat. *Quarto* profundiſſima humilitas, non ait, Domine mi, ſed tantum Domine, præ humilitate non audet eum Dominum ſuum dicere, cum ſe illius indignum ſervum reputaret. 83.

(*Reſpondent omnes virtutes in Paulo.* D. Bern.)

Quinto eximia conformitas cum voluntate Divina: *Quid me vis facere* verba ſunt animi reſignati ac tradentis, & dantis ſe totum Deo, ſic ipſe dicebat ad Galatas 2. n. 20. *Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Chriſtus*, ut explicant D. Chryſoſtomus, D. Auguſt. non vivebat, ut ſuam voluntatem faceret, ſed ut Chriſti beneplacitum adimpleret. De anima ſancta dicitur Cantic. 2. num. 7. *Ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam quo ad uſque ipſa velit.* Origenes homil. 3. D. Niſſen. homil. 4. Theodoret & alii legunt: *Quoad uſque ipſa velit.* Quomodo hæc Deo poſſunt ſtare, ipſa eſt ſponſa, ſcilicet anima ſancta, ipſe eſt ſponſus, nempe Chriſtus Dominus, & ideo optime cohærent, tam uniformiter ſe habent anima ſancta cum Chriſto, & Chriſtus cum illa, ut in eis ſit una tantum voluntas & idem eſt quod ipſa vult, ac quod ipſe vult. 74.

(Galat. 2. *Uniformitas cum Deo.* Cant. Origen. Niſſen. Theod.)

Sexto maxime elucet, ac reſplendet Pauli magnanimitas dum ſe offert ad omnes labores, perſecutiones, vexationes, ac cruciatus pro Deo ſuſtinendos: Unde ipſe dicebat Rom. 8. num. 15. *Nulla creatura* 85. (Rom. 8.)

nos

nos poterit ſeparare à Charitate Dei. Ita erat Deo unitus, ut cætera omnia ut herbam putridam reputaret. *Septimo* Charitas fervida præclariſſimè enituit; non enim dixi: *Domine quid vis me facere*, ſed abſolutè *quid me vis facere*; ſcilicet tam tibi, quam tuis membris, perfectiſſima charitas, quæ in Deum, ac proximum ſe extendebat ait ipſe, 1. Timoth. 2. num. 10. *Omnia ſuſtineo propter electos, ut ipſi ſalvi fiant.* (1. Tim. 2.)

86. *Octavo*: In hoc multum radiavit ſapientia Pauli: Pauca verba protulit & tot ampla comprehendit, & uno, vel altero verbo tot, & tanta protulit Cum ſacratiſſima Virgo Maria ad altiſſimum Incarnationis myſterium præberet conſenſum Angelo nuncianti dixit: *Ecce Ancilla Domini fiat mihi ſecundum verbum tuum* Luc. 1. num. 38. D. Ildephonſ. lib. 2. de virgine ait: *Paucis verbis multa dixit*, quam prudentiam Paulus eſt comitatus. (*Multa breviter.* Luc. 2. Ildeph.)

87. *Nono*: Valde prompta obedientia, quæ ſe præparat, ad in omnibus obediendum. *Quid vis ut faciam.* D. Auguſt. ſerm. 14. de ſanct. ait: *Jam parat ſe ad obediendum, qui prius ſæviebat ad perſequendum. Jam formatur ex perſecutore prædicator, ex lupo ovis, ex hoſte miles, ovis audiat quid facere debeat.* (D. Aug.)

88. Pro hac obedientia expendamus verba: *Domine quid vis ut faciam*; non dixit: Impera quid faciam, ſed *quid vis.* Hæc eſt perfectiſſima, & ſublimis obedientia, quæ ante Domini mandatum jam exequitur ejus voluntatem, antequam Dominus imperet jam voluntas eſt in promptu, & præparata ad obediendum: Paulus ait: *Domine quid vis, ut faciam*, & Dominus ad eum: *Ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere.* Ante datum mandatum jam voluntas erat illud adimplendi, voluntas exequendi præcellit Domini imperium. (*Perfecta obedientia non expectat in mandatum.*)

89. De illis Cœleſtibus, ac divinis Spiritibus decantat Regius Vates Pſalm. 102. num. 20. *Angeli ejus potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonum ejus.* Debitus rerum ordo totus videtur inverſus; prius eſt enim verbum auribus percipere, deinde illud opere implere, proindeque dicendum videbatur: *Audientes vocem ſermonum ejus ad faciendum verbum illius*: At de divinis Angelis aliter proclamatur: *Facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonum ejus.* In hoc eminet, ac reſplendet celſitudo virtutum Angelicarum, quod prius ſe præparant, ac pergunt ad Dei imperia perficienda, quam Dei jubentis voce declaretur, eiſque exponatur: Ad hunc modum Cœleſtium virtutum Paulus exiſtens in terra prius extendit manus ad opus: *Domine quid me vis facere*, quam divinum mandatum audeat. (Pſal. 10. *Ante mandatum voluntas exequitur.*)

Act. 9. num. 7. Et Dominus ad eum Surge, & ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo ſtabant ſtupefacti, audientes quidem vocem, neminem videntes.

Num. 8. Surrexit autem Saulus de terra, apertis oculis nihil videbat, ad manus autem illum trahentes introduxerunt Damaſcum.

Num. 9. Erat autem ibi tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

Verſ. 7. **E**T *Dominus ad eum ſurge.* Ecce jam apparet perfectiſſima Pauli obedientia, ut notavit Caietanus, ipſe proſtratus erat in terra, & tamen non audet ſurgere, niſi juſſus à Domino. *Et ingredere civitatem.* Tertullianus: *Exurge, & abi in Damaſcum*, quæ erat civitas, ad quam tendebat. *Ibi dicetur tibi quid te oporteat facere*, Syriacus *Ibi tecum habebitur ſermo de eo, quod te oporteat agere.* Dicitur in Textu facere, & non audire, ſuſcipiens nempe Sacramentum Baptiſmi, confirmationis, & forte etiam Euchariſtiæ, de quo infra verſ. 19. 90. (Caietan. Syriac.)

Stabant ſtupefacti. Arabicus; *Manebant attoniti, manſerunt ſilentes.* Æthiopicus: *Admirantes*, alii legunt *muti.* Quomodo dicitur *ſtabant*, cum Paulus dicat Actor. 26. num. 16. quod fuerint proſtrati, & ita re vera contigit, ſtabant tamquam fixi in ſuo loco abſque eo quod pedem moverent ſtupefacti, & attoniti ex luce viſa, voce audita, & præſenti Pauli caſu. 91. (Arabic. Æthiop. Act. 26.)

Audientes vocem, neminem autem videntes. Æthiopicus: *Viderunt lucem, vocem prolatam non audierunt*; noſtra tamen vulgata, cæterique Codices habent *audierunt*, ſed quomodo hoc cohæret cum eo quod Paulus ipſe ait Actor. 22. numer. 9. *Lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt*. Intelligitur vocem Chriſti: *Quid me perſequeris? Hanc comites non audierunt, cum autem dicitur eſt in præſenti: Audientes vocem*, ſcilicet ipſius Pauli: *Quid me facere?* Ita exponunt Divus Auguſtinus in Pſalm. 67. Lyranus, Gloſſa Ordinaria. Hugo, Carthuſianus Caietanus. Alia eſt etiam expoſitio *vocem audientes*, ſcilicet Chriſti confuſè, & indiſtinctè, ita ut ejus intelligentiam non perciperent. Prima tamen interpretatio eſt aptior. 92. (Æthiop. Actor. 22. D. Aug. Lyran. Gloſſa. Hugo. Carthuſ. Caiet.)

Verſ. 8. *Surrexit autem Saulus de terra* Æthiopicus: *Reſurrexit à caſu.* Cum perfecta obedientia juxta Chriſti præcipientis mandatum: *Surge* ſurrexit; *Apertis oculis nihil videbat.* Syriacus: *Nihil ei apparuit*, Cum eſſent oculi ejus aperti. Divus Chryſoſtomus, *Nihil videbat.* Oculi ejus erant obturati, ita ut videre non poſſet, ideoque dicitur infra: *Ceciderunt ab oculis ejus tamquam ſquama.* Lux divina magis feriit oculos Pauli quam comitum, ita ut comites ut notarunt D. Chryſoſtomus & Oecumenius poſſent eum ducere in civitatem: *Ad manus autem illum trahentes.* Syriacus: *Dum comprehendiſſent manum ejus.* Ad manus illum trahebant, ut ſolent cæci, vel ut ait D. Chriſoſtomus: ducitur per manus tamquam Chriſti captivus, qui modo ſervos Chriſti tamquam captivos ducebat in carceres. 93.

Verſ. 9. *Et erat ibi tribus diebus non videns.* Syriacus: *Neque viſum eſt ei quidpiam*; non videns viſu corporali, maxime vero mentali; nam hoc triduo, juxta multos Doctores habuit illum admirabilem raptum uſque ad tertium Cœlum, in quo audivit arcana Dei. 2. Corinth. 12. numer. 2. non manducans, neque bibens. 94. (Syriac. 2. Cor. 12.)

QUÆSTIO XIII.

Quare Dominus mittit Paulum ad Ananiam?

95. DIxerat Paulus: *Domine quid me vis facere?* Eum docet Chriſtus quid ei faciendum ſit: *Ingredere civitatem*, ſcilicet Damaſcum, *Ibi dicetur tibi quid tibi oporteat facere*, ſcilicet ſuſcipere Baptiſmum, Confirmationem, & ut in rebus fidei maxime inſtrueretur. Neque cum hoc obſtat, quod Chriſtus dixit Paulo infrà cap. 26. num. 18. *Ad hoc enim apparui tibi, ut conſtituam te teſtem, & miniſtrum eorum, quæ vidiſti*, ſicut & illud, quod ipſe de ſuo Evangelio prædicatio: *Ego ab homine non accepi illud, ſed per revelationem Jeſu Chriſti*: ad Galatas 1. num. 12. nempe in ſuo raptu, multa altiſſima, & principalia, ac majora cognovi de myſteriis Divinitatis, ac etiam de vita Chriſti; hoc tamen non obſtat: quod aliquas circunſtantias de vita Chriſti acceperit ab Apoſtolis, qui ab initio ipſas viderunt.

Actor. 26.

Galat. 1.

96. Secundo Moyſes Abbas apud Caſſianum collatione 2.c.14. ait: *Mittis Paulum ad ſeniorem, eumque illius potius doctrina, quam ſua cenſet inſtrui, ne ſcilicet quod rectè geſtum fuiſſet in Paulo poſteris malum præſumptionis præberet exemplum, dum unuſquiſque ſibimet perſuaderet ſimili modo ſe quoque debere Dei ſolius magiſterio, atque doctrina potius, quam ſeniorum inſtitutione ſervari.* Deus de Cœlo vocavit Paulum, tamen ut informetur de rebus agendis non per ſe illum inſtruit, ſed ad Ananiam, ut doceatur, remiſit, ut inde quilibet habeat exemplum, ut ſeniorum Concilia requirat, & ne tantum de ſe præſumat, quod à ſolo Deo ſit miniſtrandum.

Abbas. Moyſes.

Deus vocat, & per ſeniores erudit.

97. Vocat Deus Samuelem, *Et currit ad Heli, & dixit: Ecce ego; vocaſti enim me.* 1. Reg. 3. num. 5. Ad quid Deus vocat Samuelem ſimili voce Heli, & cur non aperit ei ad quid vocetur, ſed ordinat, ut prius tendat ad Heli? Alto conſilio, ut puer inſtrueretur à ſeniore qualiter ſe debebat præparare, ac diſponere ad Dei mandatum accipiendum, & mente tenendum D.Gregor. Magnus in comment. ait: *Vocavit Deus puerum, ſed voce magiſtro ſimili, cauſam vocationis tacuit, ut electus puer, qua humilitate obedientiæ eſſet ſublimis oſtenderet. In re ad præceptorem pertulit, ut devotionis ſuæ munus offerret.*

1. Reg. 3.

A ſenioribus doctrina requirenda.

89. Tertio D. Bernard. ſerm. 1. de converſione Pauli ait: *O ſapientia ſuaviter vera, univerſa diſponens: eum cui tu loqueris erudiendum de voluntate tua, mittis ad hominem?* Quiſquis in ſe vult habere Dei dona, firma, ac tuta, requirat majorum doctrinam, ac diſciplinam ne de ſe multum præſumat, ut aliorum culturam reſpuat, ac contemnat.

D Bern.

Majorum doctrina requirenda.

99. Accepit Moyſes duas tabulas legis ex utraque parte ſcriptas, & *factas opere Domini*, ſeu ut alii legunt. *Digito Dei.* Exod. 32. n. 26. Cum ergo vidiſſet populum idololatrantem, iratus Moyſes projecit tabulas, & confregit ad radices montis numer. 19. Poſtea Deus miſericordia motus mandat Moyſi; *Præcide tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum, & ſcribe tibi verba hæc.* Exod. 34. num. 27. maxima indagine dignum, ut advertit D. Auguſt. citandus: Tabulæ ſcriptæ digito Dei confringuntur, & pereunt, exaratæ vero manu hominis durant, & perſeverant, Dei dona tunc durant, & conſervantur cum homines habent cooperatores, D.Auguſt.q.166. in Exod. ait: *Priores tabulæ ſcriptæ digito Dei non perſeverant. Poſteriores tabulæ tamdiu manſuræ, ac in Tabernaculo, ac Templo Dei futuræ jubente quidem Deo tam ab homine ſciſſæ ſint, quam ab homine ſcriptæ? forte in illis prioribus gratia Dei ſignificabatur, non hominis opus*: Inde agnoſcat homo, quod ut Dei dona perſerverent requiritur homini cooperatio, & illius diligentia, aliter facile prolabuntur.

Exod. 32.

Exod. 34. D Aug.

Vt dona Dei firmentur requiritur noſtra cooperatio ac diligentia.

100. Quarto: Quamvis ſuperiora moraliter ſint dicta, tamen quoad literam. Non dicitur Paulo te oportet audire, ſed facere, ſcilicet ſuſcipere Sacramenta Baptiſmi, Confirmationis, &c. nam pleniſſimè inſtructus in myſteriis Divinitatis, ac vitæ, & doctrinæ Chriſti hoc, ut ipſe citato loco ad Galatas, non habuit principaliter ab homine, ſed per revelationem Jeſu Chriſti quod, poſtquam Chriſtus Cœlos aſcendit, nulli hominum, niſi tantummodo Paulo edocuit, ut in præſenti notat Theophilactus, & lacius Petrus Damianus opuſcul. 35. cap. 3. ubi ſic ait: *Poſtquam illa beata, atque Divina Redemptoris humanitas ad paternæ majeſtatis eſt evecta conſeſſum, ut non jam hominibus temporaliter intereſſet, ſed Cœli potius virtutibus præſideret, non per magiſtrum, ſed ſpecialiter per ſe ipſum, ſic illum efficaciter docuit, omniumque ſibi geſtorum ſuorum myſteria delegavit, ut non modo prædeceſſorum ſuorum magiſterio nullatenus indigeret, ſed eos inſuper omnes Cœleſtis ſapientiæ profunditate precelleret.* Expende ultima verba pro eximio Chriſti amore erga Paulum. Quem tanta ſapientia exornavit, ut cæteros antecelleret.

Theoph. *Paulus præcellit alios ſapientia.* Damian.

QUÆSTIO XIV.

Quare Paulus obcæcatur tanta luce circumfuſus?

101. VErè Paulus obcæcatus eſt, ut nec jam Chriſtum, nec circunſtantes, nec viam itineris videret, ut patet ex Textu: *Nihil videbat* Deinde manibus trahentium ducebatur, ut communiter cæcis contingit: Illa autem lux Divina non ſic perſtrinxit oculos comitum, ut Pauli, ut ait Chryſoſtomus ut comites poſſent ducere Paulum, & quia Deus diſponebat alta, & ſublimia ager cum Paulo, & non cum illis: Quæſtio eſt cur tanta Paulo cæcitas evenerit?

Lux divina perſtrinxit oculos Pauli, non comitum D. Chryſoſt.

102. Primò D.Bernard. ſerm. de Converſione Pauli, ait: *O felix cæcitas, quæ male quondam illuminaſti in prævaricatione, tandem in converſione oculi ſalubriter execrantur.* Cum Saulus eſſet in ſua ſævitia, ac furore ejus oculi erant multa turpitudine fœdati, cum verò in ſua converſione exurgit novus homo, novi etiam ſint oculi, purificari ab antiqua nequitia, & inde ab oculis ejus ceciderunt tamquam ſquamæ, ut novum viſum reciperet.

D. Bern. *Mundantur oculi Pauli.*

103. Secundò D. Ambroſius lib. 2. de Abrahamo cap. 9. ait: *In actibus Apoſtolorum legimus, quia circunfulſit lux Saulum de Cœlo, & cecidit; horrore animi turbatus eſt, & audivit vocem de cœlo dicentem, Saule, Saule quid me perſequeris? Deſinit enim videre ſæcularia, qui incipit audire divina.* Toto animo, ac totis viribus Paulus Divinæ voluntati ſe ſubjiciebat, ſe ſe omni conatu Deo tradebat, inde conſequens erat, ut omne terrenum deſpiceret, & ad illud cœcus eſſet, ut ad Deum ferretur, illumque ſuſpiceret ſolum.

D.Ambr. *Excæcatur Paulus à terrenis, ut videat Cœleſtia.*

104. Ait Chriſtus Dominus Judæis Joan. 9. numer. 4. *Si cæci eſſetis non haberetis peccatum*, ut ſint liberi, ac immunes à peccato hoc unum illis optat Chriſtus Dominus ut oculos habeant clauſos, & cæcos terrenis, ac temporalibus, ut juſtitiam, veritatem, ac Cœleſtia aſpiciant. D.Paulinus epiſt. 4. ait: *Dominus Judæorum oculis cæcitatem præferens dicit; ſi cæci eſſetis non haberetis peccatum: Reminiſcamur quæ pernicie illis in paradyſo oculi ſunt aperti, quos tamdiu habuerunt illuminatos, quamdiu clauſos habuere peccato.*

Joan. 9. D. Paul. *Excæcandi oculi à terrenis*

105. Tertio D. Nazarius orat. in ſancta lumina ait: D. Naza.

Verendum

Verendum ne oculorum ſenſu orbemur, quemadmodum
Paulo accidit, cum priuſquam à perſecutionibus ex-
piatus eſſet colloquium cum eo, quem perſequebatur,
Ad ſuprema non ſtatim ſed premedia tranſeundum. *miſcuiſſet, monet?* Ut unuſquiſque prius ſe purget
& mundet, quam ad ſublimia, & altiſſima evolet, &
cum ſumma puritate habeat colloquium, ideoque
Paulus obcæcatur cum ſua ſævitia eſſet valde im-
mundus ad altiſſima evehitur, cum prius eſſet tran-
ſeundum per Baptiſmi aquam, ac pœnitentiæ la-
vacrum.

Ex idololatriæ tenebris veniunt Magi adorare
106. Dominum: *Vidimus ſtellam ejus in Oriente, & ve-*
nimus cum muneribus adorare eum. Matth. 2. num. 5.
Math. 11. Vocantur ad Chriſtum Dominum adorandum, cur
ſtatim non veniunt ad illum, ſed mediante ſtella.
Gradatim ad magna eundum. Ne tanto majeſtatis lumine offenderentur per ſtel-
lam ducuntur, ut inde ſecurius & facilius ad ve-
D. Chriſoſt. rum ſolem perveniant D. Chryſoſtom. ſerm. 87 ait:
Hinc eſt, quod & magos adhuc noctis incolas, & to-
tis obſtupeſcentes oculis, tenuiter micans ſtella aſſue-
facit ad lucem, & gradatim pertrahit ad ipſum fon-
tem luminis, & dierum.

Quarto: Venantius Honoratus Pictavienſis homil.
107. de orat. Dominicæ ſic ſcribit: *Beatus Paulus popu-*
Honor. *lum Chriſtianum devaſtabat, ſed quando Redemptor*
dignatus eſt in perſecutore ſuo magis plus eſſe quam
juſtus, ut ad meliora accederet, eum per cæcitatis
Vexatio, ac perſſura dat intellectum. *amaritudinem caſtigavit, & corporale lumen obdu-*
xit, ut ei ſpirituales oculos aperiret, Furore, & ira
fervebat Paulus contra Chriſtianos; At cum cle-
mentiſſimus Jeſus ex perſecutore amicum, ex Sau-
lo Paulum, ex irato mitem, ex perfido fidelem,
ex devaſtatore eximium Evangelii ſeminatorem,
cæcitatis amaritudine, ac anguſtia percutit. Tam
fortis, ac efficax eſt calamitatis vexatio, ut inflam-
matam perſecutoris iram in magiſtri lenitatem,
convertat.

Ex delegatione Dei Moyſes, & Aaron denun-
108. tiant Pharaoni, quod Dominus præcipit, ut Popu-
lus pergat in ſolitudinem ad ei ſacrificandum, qui-
bus Pharao reſpondit: *Quis eſt Dominus ut audiam*
vocem ejus, & dimittam Iſrael? Neſcio Dominum
& Iſrael non dimittam. Exod. 5. num. 2. Tamen po-
Exod. 5. ſtea ipſe plagis vexatus aquæ, quæ ſunt converſæ in
ſanguinem, paludes innumerabiles ranas emittunt
operientes totam Ægyptum. Tunc ipſe vocat Moy-
ſen, & Aaron, & dixit eis: *Orate Dominum, ut au-*
ferat ranas à me, & à populo meo, & dimittam po-
Exod. 8. *pulum, ut ſacrificet Domino.* Exod. 8. num. 8. An-
Caſtigatione proficit rigidus. tea Dominum ignorabat, & veluti contemnebat,
dicens: *Quis eſt Dominus*, jam vero per inter-
Origen. ceſſores poſtulat indulgentiam ab eo, totum hoc
plagarum calamitas effecit. Origenes homil. 3. in
Exod. ait: *Ecce Pharao duriſſimus, proficit verbera-*
tus, ante verbera Dominum neſcit, verberatus ſup-
plicari pro ſe Dominum rogat; eſt profectus in pœnis.

QUÆSTIO XV.

Quare D. Paulus per triduum neque manducavit neque bibit?

PRimo aliqui hoc referunt ad altiſſimam medita-
109. tionem, & contemplationem Pauli cum Deo,
ut ab omnibus temporalibus eſſet alienatus, illorum-
Coloſſa. que oblitus ſicut Moyſes per quadraginta dies ſtetit
Beda. in monte cum Deo, & maximè quia, Gloſſa ordi-
Hugo. naria Beda, Hugo, & Hiſtoria Eccleſiaſtica exiſti-
Hiſt. Eccleſiaſt. mant in hoc triduo Paulum raptum fuiſſe ad Cœ-
lum ubi audivit arcana Dei, & didicit Evangelium
de quo ipſe teſtatur non eſſe acceptum ab homine,
ſed per revelationem Jeſu Chriſti. Deinde ex collo-
quio, quod habuit cum Chriſto. In ſua converſione
maxime accenſus eſt in ejus amore, ad quod perti-
net illud Pſalm. 140. num. 10. *Eloquium Domini in-* Pſal. 104.
flammavit eum.

Secundo per triduum nec mandavit, neque bi- 110.
bit ob auſteram pœnitentiam D. Chryſoſtomus in D. Chryſoſt.
præſenti ait: *Compungebat ſe propter ea, quæ fece-* *Pœnitentia in triduo.*
rat, confitebatur, precabatur, orabat Deum, & ſe Oecum.
ipſum mirum in modum pœna dignum judicabat. Oe-
cumenius ait: *Ob Eccleſiæ perſecutionem, triſtiſque*
Deum deprecabatur, ut ſibi remitteret: Et tam rigi-
da, & auſtera hæc extitit pœnitentia Pauli, cum D. Baſil.
tam vehementi jejunio, ut dicat D. Baſilius orat. 2. *Jejunii virtus.*
Paulum jejunum, quod in ſuarum anguſtiarum præ-
dicatione commemorat in Cœlum provexit. Tridui au-
tem abſtinentia à cibo abſque miraculo facile dari
poteſt, & tanta eſt jejunii virtus, ut in Cœlum
elevaret.

Hanc autem rigidam, & ſeveram pœnitentiam 111.
quam Paulus in ſua converſione initiavit, per to-
tam vitam retinuit, & continuavit: hinc ipſe ait:
1. Corinth. 9. num. 27. *Caſtigo corpus meum, & in* 1. Cor. 9.
ſervitutem redigo Illud verbum *caſtigo* juxta Cle- *Per totam vitam.*
mentem Alexandr. 3. ſtrom. Nazianz. orat. 1. ex ra-
dice græca idem valet, ac *affligo, vexo, ac verbero* D. Clem. Alexand.
quod per totam vitam ſedulo obſervavit, ut notat 2. Cor. 2.
D. Hieronymus ex illo 2. corinth. 2. *In jejuniniis*
multis, in vigiliis, in fame, ſiti, frigore, & nudi-
tate, in laboribus, carceribus.

In ſervitutem redigo, nempe Spiritus ut expli- *Paulus velut*
cant ibi D. Hieronymus, D. Ambroſius, ita tamen *Archangelus,*
D. Chryſoſtomus, Origenes, Theodoretus, hoc *& in Chriſtũ*
referunt ad Deum, ac in ſervitutem Dei, ut quam- *transformatus.*
vis in terra degeret, nihil carnis in eo apparebat,
ſed tamquam Archangelus Cœleſtis totus erat de-
ſtinatus, ac miſſus in miniſterium, ac ſervitutem Dei
Unde ipſe dicebat: *Vivo ego jam non ego, vivit ve-*
ro in me Chriſtus, Ac ſi diceret, quod ita vivebat
ac ſi non viveret vita ſua, ſed Chriſti; in quem to-
tus erat transformatus. 113.

Tandem pro hac eximia Pauli pœnitentia decla- D. Chryſoſt.
randa accipe D. Chryſoſtomum homil. de laudi- *Gaudium*
bus Pauli, & ait: *Sic deſpiciebat univerſa, quæ cer-* *Pauli in cruciatibus, ac*
nimus, ut ſolet herba jam putrida contemni: tyrannos *laboribus.*
verò ipſos, ac populos ſpirantes furorem, vel eſſe quoſ-
dam calices exiſtimabat; mortem vero, & cruciatus
& mille ſuplicia, quaſi ludum putabat eſſe puero-
rum, dummodo pro Chriſto aliquid ſuſtineret... Tunc
enim, & tunc amplectebatur libenter, & decoraba-
tur vinctus catena magis, quam diademate coronatus
Nota ſequentia: *Etenim coactus carcere habitabat*
Cœlum, & libentius verba accipiebat, & vulnera, quam
aliis bravia diripiunt.

Hic tamen conſidera cum Euſebio Emiſſeno ho- 114.
mil. 1. in initio quadrageſimæ: Ecce Paulus jam Euſeb.
Chriſti habitaculum, jam vas electionis effectus Emiſſen.
intelligit ſibi non ſufficere ſolam gratiam niſi gra-
tiæ adjungat ſolitudinem vigiliæ, & laboris indu-
ſtriam.

QUÆSTIO XVI.

Quare Paulus in ſua converſione omnibus facultatibus corporalibus privatur?

IN tanta multitudine ſanctorum, quos Deus ad
Eccleſiam ſuam vocavit, quod ſimile factum eſt, 115.
ut ab omni terrenorum cogitatione, ab omnibuſ- *Status quæſtionis.*
que corporis functionibus eſſet abſolutus. Ipſe ut
cæcus non videbat, nec audiebat, ut multis placet,

nec loquebatur, nec comedebat, nec bibebat, nec ambulabat, neque unum pedem movere poterat.

116 *Ratio lit ralis.* Ratio literalis hujus rei pendet ex dictis quæſtione ſuperiori in limine, vel enim in hoc triduo, ut multis placet, raptus eſt in Cœlum, & inde ex tam alta cognitione ab omnibus humanis abſorptus, vel etiam tam vehementi dolore compunctus eſt de anteactis, tantoque affectu rapiebatur in Deum poſtulans ejus miſericordiam, ut ab omnibus terrenis eſſet ſequeſtratus, ut præter Deum ad nihil aliud adverteret, nec attenderet.

117. *Diſponebatur Paulus ad ſupremum ſapientiæ apicem.* Secundo, & moraliter: Ex omnibus, qui ad Eccleſiam vocantur unus ſolus Paulus in ſua converſione excæcatur, & ab omnibus terrenis abſolvitur. Diſponebatur ipſe à Deo, ut altiſſima ſapientia, & illuſtriſſima virtute, ac terrenorum contemptu, ut dixi in fine ſuperioris quæſtionis, ſuper omnes ſublimaretur ad ædificandam Eccleſiam Dei puram & ſanctam, ideo ipſe exuitur ab omni carnali commercio, ab omnibuſque humanis facultatibus, ut induatur ſuperna virtute ex alto in ſapientia, juſtitia, ac architectura ad ædificandam Eccleſiam Dei.

118. Ait ipſe 1. Corinth. 3. num. 10. *Secundùm gratiam, quæ data eſt mihi, ut ſapiens Architectus fundamenta poſui.* Quomodo ait quod poſuerit Eccleſiæ fundamenta, cùm ipſe Apoſtolus ſtatim ibidem fateatur: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus.* *Chriſtus fundavit Eccleſiam. Paulus plantavit* Si Chriſtus Dominus eſt fundamentum Eccleſiæ, quod ſapiens Architectus illud poſuerit, ac ſi Eccleſiæ fundamenta ab Æterno Parente commiſſa ſint Chriſto, & Paulo; Chriſto Domino ut principaliſſimo Auctori, qui illam pretioſo ſanguine comparavit, ac acquiſivit; Paulo vero, ut principali miniſtro, ac delegato, qui eam ſua altiſſima ſapientia aſportavit, ac in toto mundo plantavit, & ædificavit, & ut notant D. Chryſoſt. Theophylact. Theodoretus, Paulus cum ſit valde humilis de ſe ait: *Ut ſapiens Architectus*, non ut ſe jactet, ſed gratulabundus gratiam Deo exhibet pro tanta ſapientia ei data ad omnium ſalutem. *D. Chryſoſt. Theoph. Theod.*

119. *Iſaï. 3. Aquila.* Citato loco alludit Apoſtolus ad illud Iſaiæ c. 3. num. 3. *Ecce Dominator Dominus exercituum auferet à Jeruſalem, & Juda ſapientem de architectis*, tranſtulit Aquila, *ſapientiſſimum artificium* minatur Deus ad Jeruſalem, & Judam ſe velle auferre ſuam fidem, proinde que Architectos, qui fuerunt Prophetæ, qui illum populum divina fide illuſtrarunt, ut Deus unum populum, & unam Judææ gentem ſua fide illuminaret, multi Architecti, multi Prophetæ miſſi ſunt, ut Deus ſuam ſanctam, & Catholicam fidem in toto Orbe, in omnibus regnis provinciis, ad nationibus plantaret; Unus Paulus pro multis, ac omnibus ſufficiens pleniſſime eſt: *Ut ſapiens Architectus fundamenta poſui?* Ipſe enim prima elementa fidei Chriſtianæ poſuit; Ad hoc tendit Tertullianus lib. 5. contra Marcion. cap. 6. ubi ſic ait: *Quod Architectum prudentem affirmat Paulus, hoc venimus ſignificari de palatinorum diſciplina Divina à Creatore per Iſaïam. Auferam, inquit à Judæa. &c.* *Unus Paulus pro omnibus* *Tertull.*

120. *D. Aug. Paulus præ omnibus laboravit.* Huc advoco id quod ſapienter dixit D. Auguſtinus ſermon. 29. de ſanctis: *Petrus Eccleſiam, Ubi jam fuerat, reparat, Paulus ubi non fuerat, Petrus in Judæis terram male fœcundam excolit, Paulus verò in gentibus nondum cultam fœcundat.* In converſione gentium magnus labor imponitur Petro, & Paulo; nam Petro in Judæis committitur vinea jam plantata per Chriſtum malitia inhabitantium ſterilis, ut eam poliat, & fœcundet; *Petrus in Judæis terram male fœcundam excolit*; At Paulo totum pondus imponitur, ut in aggreſti, rudi, ac tenebroſa gentium ſylva, Eccleſiam plantet, ædificet, ac maximè fertilizet, ut uberrimos, ac præclariſſimos fructus parturiat: *Paulus in gentibus nondum cultam fœcundat.*

Actor. 9. num. 10. Erat autem quidam diſcipulus Damaſci nomine Ananias, & dixit ad illum in viſu Dominus: Anania: & ille ait: Ecce ego Domine.

Num. 11. Et Dominus ad eum. Surge, & vade in vicum, qui vocatur Rectus, & quære in domo Judæ Saulum nomine Tarſenſem: Ecce enim orat.

Num. 12. Et vidit virum Ananiam nomine introeuntem, & imponentem ſibi manus, ut viſum recipiat.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

Verſ. 10. *Erat autem quidam diſcipulus Damaſci Ananias*: Valde inſignis inter Domini diſcipulos, inquit D. Chryſoſt. de quo quæſtione ſequenti: *Et dixit ad illum in viſu.* Siriac. *Dixit per viſionem.* Arabicus, *Noctu. Ecce me Domine.* Verba ſunt promptè obedientis ad omnia, ſic Samuel. 1. Reg. 3. num. 4. & 6. & Iſaï. 1. numer. 8. Barucch. 3. num. 35. 121. *D. Chryſoſt. Syriac. 1. Reg. 3.*

Verſ. 11. *Surge vade.* Pagninus, *Cum ſurrexeris vade.* Ecce imperium Domini: *In vicum, qui dicitur Rectus.* Arabicus: *Qui appellatur via recta.* In Platea, nempe, quæ nuncupatur via longa, & directa, cæteris erat via longior, & rectior. *Et quære in domo Judæ Saulum.* Arabicus, *Pete in domicilio Judæ.* Erat quidam homo, qui hoſpes erat Sauli, ut tenent Lyranus, Carthuſianus, Lorinus, quod eſt probabilius quam id, quod dicunt Gloſſa Interlin. & Hiſtoria Eccleſiaſtica, quod erat domus in platea aſſignata Judæis tamquam ſi Damaſceni determinaſſent locum pro Judæis habitandis. 122. *Pagnin. Arabic. Lyran. Carthuſ. Loryn. Gloſſa.*

Saulum nomine Tarſenſem. Proprium nomen Saulus, cognomen Tarſenſis tamquam originem habens à Tharſo Ciliciæ Metropoli: Illuc enim Pater Pauli tranſlatus fuerat de Judæa, & ibi multum creverat fama, & poteſtate, ut ait Lyranus: *Ecce enim orat.* Hoc dicitur Ananiæ, ut non timeat illum perſecutorem, jam enim orat ut ad meliorem vitam, & per Baptiſmum converſus, ut notant D. Chryſoſt. Oecumen. Carthuſ. & Hugo. 123. *Lyran. D. Chryſoſt. Carthuſ. Hugo.*

Verſ. 12. *Et vidit virum.* Syriac. *Et ecce enim ut ille precatur.* Arabicus: *Aſpexit per viſionem*; Hæc verba legenda ſunt per parentheſim, non enim ſunt verba Chriſti loquentis cum Anania, ſed Lucæ Hiſtoriam referentis, de viſione, quæ accidit in illo temporis articulo, quo Paulus orabat, & Chriſtus loquebatur cum Anania: Per viſionem manifeſtatum eſt ut quando Ananias venire ad eum, ut ex præſentia, & voce ipſum cognoſceret, & veneraretur tamquam legatum miſſum à Deo, & recognoſceretur erga eum Dei beneficentia, à quo talis, & tantus vir mittebatur, ut ab eo Sacramenta reciperet. 124. *Arabic.*

QUÆSTIO XVII.

Quiſnam eſſet Ananias?

Vir magnus, ac inſignis extitit, ut ait D. Chryſoſt de eo magnum, ac præclarum præbet teſtimonium, noſter Paulus Apoſtolus infra Actor. 22. num. 12. 125. *Actor. 22.*

num. 12. *Ananias autem quidam vir timoratus ſecundum legem teſtimonium habens ab omnibus habitantibus Judæam.* Et cum Apoſtolus eum dicit timoratum, denotat eum eſſe juſtum, ſanctum, ac pium, ut ibi dicetur.

126. *Nominis interpretatio.* D. Hier. D. Aug. Gloſſa. Et ab ejus nomine incipiamus, idem enim valet Ananias, ac *Ovis*, teſte D. Hieron. epiſt. 3. & D. Aug. infra citando. Gloſſa Interlin. idem valet, ac *Gratia Dei.* Alii interpretantur *ac nubes Domini.* quæ omnia optime cohærent nam in nube Domini ipſe per viſionem apparuit Paulo, ut patet ſupra ex verſ. 12. & per ipſum gratia Domini delata eſt Paulo, dum ei Sacramenta miniſtrat; quod autem dicatur ovis magnum myſterium habet, ut explicabo ad quæſtionis finem.

127. *Patria dignitas. martyrium.* Ganæus. Doroth. Oecum. De Nat. Ipſe erat ex Tribu Juda, ut tradit Ganæus, & unus ex 72. Domini diſcipulis, ut tenent Oecumenius & D. Dorotheus in Synopſi, Petrus de Natalib. lib. 3. cap. 21. eum dicit diſcipulum Apoſtolorum, cum baptizavit Paulum, Oecumenius dicit eſſe tantum Diaconum. D. Auguſt. lib. 2. quæſt. Evang, q. 47. preſbiterum, Dorotheus citatus, & alii dicunt eum fuiſſe Epiſcopum Damaſci, & tandem illuſtriſſimo martyrio eſt condecoratus ut habet Martyrologium Romanum die 25. Januarii: Martyr. *Apud Damaſcum natalis Sancti Ananiæ, qui eundem Apoſtolum baptizavit, Hic cum Damaſci, & Eleutheropoli, alibique Evangelium prædicaſſet ſub Licino Judice nervis cæſus, laniatus, demum lapidibus oppreſſus, martyrium conſummavit.*

128. Gen. 49. Paulus ex Benjamin lupus rapax Geneſ. 49. Ananias ovis ex ſuo ſignificato, ecce miraculum magnum divinæ omnipotentiæ, lupus rapax ſubjicitur ovi, & ei obedit, ut ab ipſa dirigatur ac regatur. D. Auguſt. ſerm. 14. de ſanctis ait: D. Aug. *Miraculum, lupus ſubjicitur ovi.* *Lupus adductus ad Ananiam, qui interpretatur ovis, ecce lupus rapax adducitur ad ovem ſequendam, non rapiendam, & ne rapientem ovis expaveſceret lupum, ipſe Paſtor de Cœlo, qui omnia faciebat, nuntiavit ovi venturum lupum, ſed non ſæviturum: & tamen tam immanis fama illum lupum præceſſerat, ut non poſſet ovis audito ejus nomine non conturbari* Et mox ſubdit, *Lupo ſævitia interdicitur; lupus ad ovem captivus ducitur, ut ab agno pro ovibus mortuo ſit ovis ſecura de lupo.*

QUÆSTIO XVIII.

Quare Ananias admonetur in vigilia, Paulus autem in ſomnis?

129. APparet Dominus Ananiæ per viſum cum eſſet in vigilia, cum autem dormiret Paulus, viſio per noctem ei oſtenſa eſt. Actor. 16. *Difficultas quæſtionis.* *Vir Macedo quidam erat ſtans deprecans eum, & dicens: Tranſiens in Macedoniam adjuva nos*, Actor. 16. n. 9. Ananiæ vigilanti, apertiſque oculis ſe Chriſtus manifeſtat; at vero Paulo ſomno indulgenti, negotiante divino Spiritu ſe per viſum oſtentat. Vir Macedo pro ſuorum ſalute agens & cur Paulus non prius à ſomno excitatur, & tunc vir ille ſuam expoſtulationem exponit, ſed ipſo dormiente.

130. D. Cyril. Alexand. Reſpondet noſter D. Cyrillus Alexandr. in c. 2. Joëlis, ubi ſic ait: *Audis ut in viſu alloquitur Ananiam: Erat, ut puto, fide fortis, habitu ſtrenuus, animo ad virtutem excitato, ſpirituali robore infractus, in ſomnis autem Macedo Paulum rogare videtur; erat enim Paulus mente ſenex, animo grandævus, & cœleſti ſapientia plenus.* *Tanta erat ſolertia Pauli, ut dormiens obediret.* Ananias Vir magnus, & virtute præclarus, tamen in vigilia erat admonendus: At Paulus in altiori conſtitutus erat, ita ut fervore in virtute, ut ſenex inveteratus erat, *Sylveira in Acta*, & ita in illa excreverat, ut in omni perfectione eſſet grandævus, & præclara, & ubi tanta probitas radicata, ac ſugillata erat minimè à ſomno impediebatur ut divina monita exciperet & quamvis ipſe oculis clauſis videretur dormire, tamen ejus obedientia ſic animo erat ut ſemper eſſet in vigilia, ut cœleſtibus mandatis obtemperaret. Ad Ananiam cum eſſet in vigilia venit ipſe Chriſtus, ad Paulum vir quidam ejus ſubſidium poſtulans: tam prompta erat ejus obedientia, ut etiam in ſomnis quælibet levis inſinuatio abundans foret.

131. Cantic. 5. Ait anima Sancta, *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Cantic. 5. num. 22. Ait Chriſlerius, ut Paulo contigit. In extaſi, qualis ſit tamquam ſonus, ut Adamo Geneſ. 2. num. 21. Extatici ſopitis ſenſibus quaſi videntur dormire & tamen tota mente rapiuntur ad contemplanda divina; ſic præfatum Canticorum locum explicant D. Bernard ſerm. 52. D. Bern. Noſter Joannes Carmelita, Soto major; & alii, pro Joan. Carm. quo audiendus D. Gregor. lib. 5. Moral. cap. 22. D. Greg. *Ego dormio*, inquit, *cor meum vigilat, quia videlicet ſancta mens, quæ ſe à ſtrepitu temporalis concupiſcentiæ comprimit, eo verius interna cognoſcit, & tanto alacrius ad intima vigilat, quanto ſe ab exteriori inquietudine occultabat; quod bene per Jacob in itinere dormientem figuratur, qui caput ad lapidem poſuit, & obdormivit, à terra Scalam Cœlo inhærentem, innixum Scalæ Deum, aſcendentes quoque, & deſcendentes Angelos vidit.* *Adma ſancta Deum contemplatur.*

132. Jacob dum conſideratione reclinatus in lapide Chriſto vidit Cœlos apertos, & Angelos per Scalam aſcendentes, & deſcendentes, & Dominum innixum Scalæ Geneſ. 27. num. 12. Gen. 27. Paulus in ſua extaſi totus abſorptus in Chriſto, non vidit Angelos aſcendentes, & deſcendentes, ſed ipſemet aſcendit *Illuſtris viſio Pauli.* nec vidit Dominum innixum Scalæ, ſed ad ipſum Dominum rapitur uſque ad tertium Cœlum, ad Tribunal uſque ipſius Sanctiſſimæ Trinitatis, ubi vidit, & audivit abſcondita myſteria Dei.

133. Pſal. 67. Ait Regius vates Pſalm. 67. num. 27. *In Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſraël, ibi Benjamin adoleſcentulus in mentis exceſſu.* D. Auguſtinus legit *Extaſi*, Concors eſt Sanctorum Patrum Auguſtinus, Hieronymus, Rupertus, Hilarius, Euthymius, D. Anſel. D. Hier. Rupert. D. Hilar. Euthym. quod Propheta loquitur de Paulo ex Tribu Benjamin, & ubi nos habemus *Adoleſcentulus* ex Hebræo legitur *Minimus*; Paulus enim de ſe dicebat *Ego ſum minimus Apoſtolorum.* *Deus magnis, & multis donis ſuam ditavit Eccleſiam.* Invitat nos David, ut Deum laudemus, ac glorificemur de ingenii magnificentia, ac liberalitate, qua ſuam Eccleſiam locupletavit *de fontibus Iſraël* tot, & tantis donis, gratiis, ac prærogativis Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Evangeliſtarum, Doctorum, ac Martyrum, quibus irrigans fœcundavit ſuam Eccleſiam, *Iſraël*, id eſt fortis, qui in tanta donorum abundantia oſtendit ſuam fortitudinem ac magnificentiam.

134. *Ibi Benjamin adoleſcentulus*, ſeu ut legit D. Hieronymus *Junior* in mentis exceſſu, *in Extaſi.* Sed cur ex tot millibus millium ſanctorum, quos Deus ſuis tantis donis adimplevit, cur unus Paulus nominatur; Quia inter omnes, quos Deus fontibus ſuarum gratiarum, donorum, ac prærogativarum Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, &c. fertilizavit, inſigniter, ac valde ſublimiter impinguatus Paulus condecoratus apparet, ut tot, & tantis donis illuſtratus in ſua extaſi refulget: *Inter omnes ſanctos Paulus inſignitur & condecoratur.* Unde optime D. Chryſoſtomus ſupra datus eum appellat: *Arcam Cœleſtium gratiarum, ac donorum.*

QUÆSTIO XIX.

Quare ad Paulum futurum Eccleſiæ Doctorem inſtruendum non deſtinatur aliquis ex magnis Apoſtolis, ſed Ananias?

135. DEus conſulens Paulo ait Ananiæ, ut in platea. quæ dicitur Rectus, *Quare in domo Judæ Saulum nomine Tharſenſem: ecce enim orat.* D. Chryſoſtomus homil. 20. in Acta ait: *Jam hoc loco metum Ananiæ minuit dicendo: ecce enim orat, quaſi hoc dicit, cæcus eſt.* Cæcitatem cum oratione conjunxit, Illa eſt cum Deo perfectiſſima collocatio, & tranquilla meditatio, quæ compreſſo, & alligato ſenſu à tumultu, & evagatione habetur.

D. Chryſoſt. *Oratio ab animo ſeparato à tumultu.*

136. Ad quæſtionem merito addubitat Oecumenius cur de Saulo, Paulum futurum Eccleſiæ Principem & Doctorem non mittitur aliquis ex Apoſtolis, ut eum in rebus fidei illuminet, ſicut miſſus fuit Philippus, ut inſtrueret Æthyopem Reginæ Candacis ſupra Actor. 8. num. 26. ſed Ananiæ ex diſcipulorum numero tantum munus committitur.

Difficultas quæſtionis. Actor. 8.

137. Dubium à ſe propoſitum ita ſolvit Oecumenius: *Quoniam*, ait, *per homines inducturus Saulus non erat, ſed per Jeſum Chriſtum, ſiquidem Ananias nihil eum docuit ſed tantum baptizavit: ſimul enim, ut illuminatus eſt, magnam ſpiritus gratiam, à zelo animique promptitudine attracturus erat.* Tamquam ſi dicat per idoneum Pauli ingenium, & ad ſumma quæque perampla capacitas, & fugaci ingenio; & à bona, & acri indole ſingulariter impreſſa, tamquam apto inſtrumento afflante divina gratia magna myſteria perciperet, quæ intelligenda ruminaret, magnam ſpiritus gratiam à zelo, animique promptitudine attracturus erat.

Oecum. *Optimun ingenium multum juvat ad magna opera.*

138. De altiſſima Divina Sapientia, ac providentia dicitur Sapient. 6. num. 17. *Quoniam dignos ſe ipſa circuit, quærens, & in viis oſtendit ſe illis hilariter & in omni providentia occurrit illis.* Quem locum Phitius apud Oecumenium de Paulo explicat, & denotatur altiſſima benignitas divinæ ſapientiæ, quæ rejectaneos, & inidoneos negligens ſolerter inquirat, & circumquaque perveſtiget dignos, & Reipublicæ muneribus idoneos, Divina Sapientia prævidebat Paulum peridoneum miniſtrum novi teſtamenti, ait Phitius citatus: *Ambibat Paulum præveniens gratiam Cæleſtis gloriæ* Chriſtus Dominus contemplabatur altiſſimam Pauli indolem, acre ingenium, fervidam naturam ad Evangelium latè propagandum gratia divina operante, ac Cœleſti luce præveniente, ac illuminante: *Tunc eum circuivit quærens & cæleſtis gloria præveniens gratiam Paulum ambit?* Ut divina gratia fulgentiſſimum Eccleſiæ miniſtrum: *Et in viis ejus* operationibus, prædicationibus ſe oſtendit Deus hilariter multum delectans, & occurrit cum nova gratia ad majora opera edenda: Vide quæ dixi ſupra quæſtione 3. ex D. Auguſtino.

Sapien. 6. Phitius. *Cæleſtis gloria multa cum jucunditate Paulum ambit.*

Actor. 9. n. 13. Reſpondit autem Ananias: Domine audivi à multis de viro hoc quanta mala fecerit ſanctis tuis in Jeruſalem.

Num. 14. Et hic habet poteſtatem à Principibus Sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VII.

139. Verſ. 13. D*Omine audivi, à multis*, hic Ananias ut ait Lyranus ſe excuſat à miſſione. D. Chryſoſt. *Tamquam ſi dicat, quid me projicis in os Leonis? Cur me huic prodis?* Tam famoſus Chriſtianorum perſecutor erat Saulus, tamque nota erat in omnium ore ejus ſævitia: *Audivi à multis de viro.* Dicitur vir hic, quia vere vir erat triginta quinque annorum, cum tamen ſupra c. 7. n. 57. in lapidatione Stephani dicatur adoleſcentulus ut ex illa lubrica ætate, ut ait D. Ambroſ. lib. de Joſeph: *Ut qui vocabatur ad gratiam excuſaretur, à culpa*: & ſubdit Textus, *Quanta mala*, Syriacus, Æthiopicus: *Quot mala.* Arabicus. *Quantus ſit numerus malorum quæ præparavit adverſus ſanctos ſuos.* Ita probe omnes vivebant juxta legem Dei, ut vita dicerentur Sancti.

Lyra. D. Chryſoſt. D. Ambr. *Excuſatur Paulus à culpa* Syriac. Æthiop. Arabic.

140. Verſ. 14. *Et hic habet poteſtatem à principibus Sacerdotum* D. Chryſoſtomus. *à ſummis Sacerdotibus.* verſ. 1. dicitur quod Saulus petiit epiſtolas à Principe Sacerdotum, ſub quo intelliguntur minores Sacerdotes, & hac de cauſa Ananias loquitur in præſenti in plurali, vel quia Ananias cum eſſet metu correptus, metus ſemper adauget, ut unum multa videantur: *Alligandi omnes* Syriacus, *Vinciendi illos omnes* Arabicus: *Stringendi omnes, qui vocantur nomine tuo.* Æthiopicus: *vocantes nomen tuum.*

D. Chryſoſt. *Metus auget res.* Syriac. Arabic. Æthiop.

QUÆSTIO XX.

Quare Ananias cum audiat à Chriſto Paulum orare & eſſe jam converſum, ipſe tamen eum reputat adhuc infidelem, ae perſecutorem?

141. DIxit Dominus Ananiæ de Paulo ipſe orat, in quo manifeſtavit jam Paulum eſſe converſum à ſua perverſitate. Tunc Ananias ait: *Domine Audivi de viro quanto mala fecerit ſanctis*, quæ verba non fuerunt dicta ab Anania tamquam hæſitante de verbis Domini, alias eſſet reprehenſus, ut factum legimus cum Zacharia Patre Joan. Baptiſtæ Luc. 1. numero 20. & cum Nicodemo Joan. 3. numero decimo, ac cum Capharnaitis. Joan. 6. num. 6. Sed extitit quædam interrogatio cupientis ſcire modum tantæ mutationis, ac converſionis, quod abſque ulla culpa fieri potuit, ſic & Abrahamus audiens magnificam, & amplam Dei promiſſionem ait: *Unde ſcire poſſum, quod poſſeſſurus ſim terram hanc*, Geneſ. 25. numero octavo quod ſtatim ei Angelus aperuit. Imo, & Sanctiſſima Virgo Maria abſque ulla dubitationis umbra ab Angelo quæſivit volens ſcire modum myſterii, ut maximè conformaretur cum divina voluntate. *Quomodo fiet iſtud?* Luc. 1. & Angelus declaravit, ut notant omnes Patres D. Auguſtin D. Ambroſ. Cyrill. Jeroſolymit. Bernard. Theodoret. & alii, quos citato loco adduxi.

Luc. 1. Joan. 3. Joan. 6. *Ananias non dubitat, ſed vult ſcire modum.* Gen. 15. Luc. 1. D. Aug. D. Ambr. D. Bern.

142. Tamen ſi dicas, ut multis placet, quod Ananias dubitaverit de Converſione Pauli, merito inquires, quomodo dubitat, cùm ipſe habuerit divinum præceptum, ut Paulum adiret: *Surge vade.* dinde de ejus divina fide ſuſcepta audit divinum teſtimonium: *Ecce enim orat*, quæ dicta ſunt, ut Ananias, nec timeret, nec dubitaret de Paulo jam converſo, ut ſupra dixi. D. Chryſoſt. Gloſſa Interli. Lyran. Carth. Quomodo ergo Ananias adhuc dubitant, adhuc recuſat Paulum adire, ut dicat Chryſoſt.

D. Chryſoſt. Gloſſa Interlin. Lyran. Carthuſ.

Chryſoſtomus ſupra datus in ejus nomine: *Timeo ne forte me in Jeruſalem ducat, quid me projicis in os Leonis?* Jam Paulus totus erat mutatus in fidem, ac amorem Dei, quia tamen agnitus fuerat, ut famoſus credentium perſecutor, & quam de ejus meliori ſtatu adſtipularetur divinum teſtimonium, adhuc Ananias, non ex his, quæ in præſentiarum erant, ſed ex antiqua opinione male de Paulo ſentiebat, ut homo ſuum proximum corrodat, non appendit præſentia, ſed ad præterita oculos conjicit.

Ut homo corrodat non penſitat præſentia, ſed præterita.

143. Cum Chriſtus recubuiſſet in domo Phariſæi, ingreditur Magdalena, & ſtans retro ſecus pedes ejus lachrymis cœpit rigare pedes ejus, *& capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes ejus & unguento ungebat.* Luc. 7. numero 38. Quæ nulla majora præſentiæ contritionis ſigna conſiderari poſſunt, omnia peccati inſtrumenta in Dei obſequium convertuntur, & tamen Phariſæus videns ait: *Si hic eſſet Propheta, ſciret qualis eſt mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix eſt* numero 39. Quomodo Phariſæe eam dicis peccatricem, eam videas pœnitentem tot, & tantis demonſtrationibus? O miſeram hominum conditionem! quæ ut proximum valeat judicare, non cogitat de his, quæ videt de præſenti, ſed de illis, quæ audivit de præterito. In præſentiarum videt pœnitentem, auribus audivit tempore jam elapſo peccatricem; Unde Phæriſæus meritò reprehenditur à Chriſto, quia mulierem peccatricem agnoſcit, cum videat eam lachrymis perfuſam. Divus Laurentius Novar. homilia de pœnitent. ait: *Indignum judicas, O Phariſæe me ſuſcipere mulierem fornicariam, lacrymarum fontibus inundantem?* Vide multa tomo tertio in Evangel. cap. 15. quæſtione decima-ſeptima numero 140. 141. & 142.

Luc. 7.

Phariſæus non judicat de his quæ videt, ſed audivit.

Act. 9. num. 15. Dixit autem ad eum Dominus, vade quoniam vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram gentibus, & Regibus, & filiis Iſraël.

Num. 16. Ego enim oſtendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VII.

144. Verſ. 15. *Vade, quoniam vas electionis eſt mihi iſte.* Syriacus, *Surge, proficiſcere, quando quidem vas eſt mihi electum.* Vatablus, *Organum electum.* Æthiopicus, *Vas electum conſtitui mihi ipſum*, & dicitur Ananiæ juxta Syriacum, *Surge proficiſcere.* In ſuis miniſtris vult Deus diligentiam. *Quoniam vas electionis*, juxta phraſim Hebraïcam quodlibet inſtrumentum dicitur vas, ſic vaſa Cantici ſunt inſtrumenta muſica. Amos 6. numero quinto *Vaſa Cantici*; arma, quibus præliatur, *Vaſa belli* Geneſ. 49. numero quinto, Gladii, & lanceæ, quibus infertur mors dicuntur *Vaſa mortis.* Pſalm. 7. numero 14. Paulus autem dicitur vas electionis, utpote aptiſſimum, & præclariſſimum inſtrumentum omni virtute exornatum ad ſeminandum Dei Evangelium.

Syriac. Vatabl. Æthiop.

Vas inſtrumentum.

Amos 6. Gen. 49. Pſal. 7.

145. *Coram gentibus.* Ut perfectiſſimum munus exequatur Præconis, Legati, Prophetæ, Apoſtoli, Doctoris, Ducis, ac vexilliferi, non tantam corde, ore, & calamo, ſed continuis, ac perpetuis laboribus, de quibus dicebat: *Omnia ſuſtineo propter electos, ut ipſi ſalvi fiant.* 1. Timoth. 2. numero decimo, & in ultimo loco ponit: *Et filiis Iſraël*; quia ipſe Paulus primario, & principaliter conſtitutus eſt Doctor, ac Magiſter gentium, hæcque de cauſa in epiſtola ad Hebræos ait Theodoretus in ejus commentario, in ea non ſe dicit Apoſtolum; aliam rationem aſſignat quidam Preſbiter apud Euſebium libro ſexto Hiſtoriar. capite undecimo, quem ipſe appellat *Beatum*; quia Chriſtus Dominus extitit Apoſtolus Æterni Parentis miſſus ad Hebræos Paulus gentium, & ipſe præ humilitate non ſe dicit Hebræorum Apoſtolum.

Sylveira in Acta.

1. Tim. 2.

Cur non dicitur Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos.

Theod. Euſeb.

Verſ. 16. *Ego oſtendam illi*, Syriacus: *Quanta paſſurus ſit propter nomen meum.* Arabicus; *Quanta oportet, ut accidant ei* Æthiopicus: *Ego cuſtodiam eum in omni tempore.* Quanta paſſurus erat Paulus ei manifeſtavit Dominus per revelationem. Unde ipſe dixit infra cap. 20. numero 23. *Spiritus Sanctus proteſtatur, quod vincula, & tribulationes Jeroſolymis me manent.* Vel per Agabum cap. 21. numero undecimo, vel etiam ipſa experientia, & recte, ut ipſe ait de ſe in laboribus, ac tribulationibus in multa patientia. 146.

Syriac. Arabic. Æthiop. Act. 20.

QUÆSTIO XXI.

Quare Chriſtus Dominus ait de Paulo: Vas electionis eſt mihi?

NOn ait Chriſtus Dominus de Paulo: *Vas electionis eſt*, ſed addit mihi, quod valde emphaticum eſt illud *mihi*, tamquam ſi eſſet in ejus utilitatem, ſic dicitur: *Segregate mihi Saulum, & Barnabam.* Actor. 13. numero ſecundo. *Populus, quem elegit in hæreditatem ſibi.* Pſal. 32. numero 12. *Salvavit ſibi dextera ejus.* Pſalm. 97. n. 1. *Formans me ex utero ſervum ſibi.* Iſaï. 49. num. 5. *Salvavit ſibi brachium ſuum.* Iſaï. 59. n. 16. & aliis in locis, ut Deus dicitur ſibi facere, quod in noſtram utilitatem operatur; tamquam ſi ipſe magnam de noſtra utilitate utilitatem caperet, ut optime expendit D. Baſil. ad illa citata verba Pſalm. 97. *Salvavit ſibi dextera ejus*, ubi ſic habet: *Non dixit ſalvavit eos, ſed ſalvavit ſibi, immenſa enim benignitate uſus mortalium vitam ſuum dicit eſſe emolumentum.* 147.

Act. 13. Pſal. 32. Pſal. 97. Iſaï. 49. Iſai. 59.

Deus noſtram utilitatem ſuam reputat. D. Baſil.

Quæſtio principaliter inquirit: Cur Paulus dicat *Vas electionis*, ſeu *Vas electum*, de quo multa dicunt Sancti Patres, qui verbis videntur differre, & in eundem ſenſum recidunt. Primo *Vas electionis* ratione divinæ prædeſtinationis, ſeu ordinationis ad magnam gratiam, & gloriam juxta illud ad Galat. 1. numero 15. *Cum autem placuit ei, qui me ſegregavit ab utero matris meæ; & vocavit per gratiam ſuam.* Et ait D. Hieronymus, & in hoc ſenſu ipſe Paulus vocat electos vaſa in honorem, reprobos vero vaſa in contumeliam. 2. Timoth. 2. n. 20. 148.

Vas electionis ratione divinæ prædeſtinationis. Galat. 1.

Secundo Divus Chryſoſtomus, Oecumenius tamquam ad ejus indolem reſpicientes vas electis, ut idoneum, & aptum inſtrumentum ad magna, & alta efficienda in prædicatione Evangelica, & ut ait D. Chryſoſtomus qui totus erat fervidus ad errores tuendos inhians Chriſtianorum cædes, totus converteretur, ac mutaretur ad veritatem tuendam, & ad errores Judæorum, ac gentium devaſtandos. 149.

D. Chryſoſt. Oecum. *Convertit ejus indolem.*

Tertio Divus Gaudentius tractatu octavo quia Divus Paulus ſuam puritatem, ac virginitatem, 150.

D. Gaud.

Virgineumque animum in ſuo illibato , ac puro corpore tamquam in vaſe electo à Domino ſervavit. Quarto Divus Hieronymus in c. 8. Oſeæ ait : *Paulus vas electionis , quia eſt vas legis , & Sacrarum Scripturarum armamentarium.* Ut noſter D. Anton. Olyſſiponenſis vocatus eſt à Summo Pontifice Gregorio IX. *Arca Teſtamenti.*

Paulus armamentarium ſcripturarum.

151. Origen. D. Ambr. *Vas ſapientiæ.*

Quinto Origenes lib. 3. Periarchon , & Divus Ambroſius ſermon. 11. de S. Petro , & Paulo dicum ipſum vocari vas electum ; quia plenus fuit ſcientia , ſapientia , ac gratia , de cujus plenitudine omnes gentes biberunt juxta illud , quod ait ſapiens : Proverb. 20. numero decimo-quinto. *Eſt aurum , & multitudo gemmarum , & vas pretioſum labia ſcientiæ,* id eſt ſcientis , ſeu diſtillantis.

Prov. 20.

152. D. Proſp.

Sexto Divus Proſper de Promiſſio. & prædict. Prophet. p. 1. cap. 34. ait , quod ut Deus liberaret populum ſuum de Ægypto dedit Moyſen mediatorem , præcipiens ei , *Ut ſibi ſociaret fratrem ſuum Aaron.* Exod. 4. numero 14. qui loqueretur ad Pharaonem , & populum , ſic Æternus Pater , ut mundum ſalvaret dedit nobis mediatorem Chriſtum Jeſum Filium ejus unigenitum , & ei aſſociavit Paulum vas electum , ut ipſum annuntiaret , & loqueretur ad Reges , & populos.

Exod. 4. *Paulus veluti Chriſti ſocius.*

153. D. Tho. Eccle. 50.

Septimo Sanctus Thomas in præfatione epiſtolæ Pauli multus eſt in explicando pro præſenti inſtituto illud Eccleſiaſtici 50. numero decimo, quod dictum eſt de Simone Pontifice magno: *Quaſi vas auri ornatum omni lapide pretioſo :* Tunc ſubdit Sanctus Doctor. *Paulus fuit vas auri ob ſapientiam , ſolidum ob charitatem , ornatum cæteris omnibus virtutibus.* Vel aliter explicat ipſe D. Thomas, *ornatum vulneribus , ac perſecutionibus* , & ideo ſubditur : *Ego oſtendam illi quanta oportet pati pro nomine meo.* Ait Sanctus Doctor : Portavit Paulus nomen Jeſu in corpore , contumelias & paſſionem ejus imitando.

Paulus vas pretioſum omni virtute ac labore ornatum.

154. Cajetan. *Paulus vas omnium gratiarum.*

Octavo Cajetanus : Quare vas nuncupatur : *Hebræo more loquitur , ſi ut enim dicunt filium mortis dignum morte : & filios nuptiarum vacantes nuptiis, ita vas electionis dicunt omne quodcumque electum, in quo locandæ ſunt omnes gratiæ, imo ſummæ gratiæ :* Dicitur vas electionis , quia fuit inter omnes Paulus deſtinatus ut ad ſummum verticem gratiarum , ac donorum perveniret , ut illis omnibus tamquam vas pretioſum adimpleretur.

155. Nono dicam etiam , quod mihi videtur : Paulus dicitur *vas electionis* , ſumpta metaphora à quotidiano vaſis uſu : Vas ad hoc aſſumitur , ut in eo effundatur aliquis liquor , aqua v. g. vel vinum, non ut in ipſo vaſe perpetuo maneat , ac contineatur, ſed ut convenienti tempore effundatur , ac aſpergatur : Ideo Paulus dicitur *vas electionis* , quia Deus ipſum elegit , ut in eo infunderet tantam virtutem , ſapientiam , ac ſcientiam , non ut in eo incluſa clauderetur , ſed ut tempore opportuno eam diffunderet, ac redundaret , docendo , illuminando, atque illuſtrando omnes gentes. Ubi noſtra vulgata habet *vas electionis* , Vatablus , & Tigurina legunt ; *Organum electionis.* Per Paulum tamquam per organum Deus nobis loquitur.

Deus in Paulo, ut in vaſe effudit omnes virtutes, ut in alios refunderet. Vatabl. Tigurin.

156. Eccle. 54.

Dicitur Eccleſiaſtici 43. numero ſecundo : *Sol vas admirabile opus Excelſi* : Tigurina *Machina admiranda , opus Altiſſimi.* Dicitur *opus Eccleſiæ* ; *& Altiſſimi* ; quia inter omnes res creatas in Solis fabrica maxime reſplendet Divina Omnipotentia , & ipſam Divinitatem repræſentat , ut notavit Divus Dionyſius de divinis nominibus capite quarto. Sol vas eſt totum lucidum , ac reſplendens plenum multa virtute , ac fœcunditate naturali , hæc non ſe claudit , ſed diffunditur : Illuminat totum terrarum orbem , & ejus abditos receptaculos , ut advertit Divus Ambroſius 4. Hexamer. capite quinto. Deinde Sol ſua virtute omnibus dat vitam , vigorem , motum , & conſervationem ; unde eſt illud Ariſtotelis. *Sol , & homo generant hominem* ; ſic & Paulus vas admirabile , *opus Excelſi , & Altiſſimi* , in quo Deus mirifice oſtendit magnitudinem ſuæ omnipotentiæ infundens in illum tantam ſapientiam , lucem , ac virtutem , non ut eum in ſe contineret , ſed ut in alios diffunderet , ut ſapientia illuminaret , virtute , & charitate foveret , aleret , & nutriret : *Ut portet nomen meum coram gentibus , regibus , ac filiis Iſraël.*

D. Dion. D. Ambr. Ariſtor. *Paulus ſua ſapientia creat , ac nutrit.*

158. Cum ex mandato Joſeph ejus ſcyphus repoſitus eſſet in ſacco Benjamin , & famulus Joſeph ipſum requiſiſſet , dicens quod furati eſtis ſcyphum , *In quo dominus meus bibit , & in quo augurari ſolet.* Geneſ. 44. numero quinto , Videntes Ægyptii tam altam ſapientiam exiſtimabant , quod per ſcyphum hauriebat , & forte arte Dæmonum Lyranus , Abulenſis , Hugo , Lahai, conquiſitus ſcyphus inventus eſt in ſacco Benjamin , de cujus ſemine erat Paulus , quod exponit Divus Ambroſius libro de Joſeph Patriarcha capite undecimo & ait: *In corpore Pauli jam doctrina cœleſtis eloquium fulgebat , cum eſſet eruditus in lege , ſed quia adhuc juſtitia Dei ſubjectus non erat , inter ſaccum erat ſcyphus , doctrina inter legem. Miſſus tamen Ananias , qui benedictionem daret , manuum impoſitione ſaccum ſolveret , & decidentibus ſquamis , velut quibuſdam ſacculi vinculis ſtatim vidit.* Paulus erat in lege doctiſſimus , ſed tota ipſa legis doctrina erat incluſa in ſacculo , cum Chriſto non obtemperaret, venit famulus veri Joſeph Ananias , & manuum impoſitione à vinculis ſolvit ſacculum , & ceciderunt ab oculis ejus tamquam ſquamæ , & inventus eſt ſcyphus , ſeu vas electionis non ſolum ad lucem , & directionem Ægypti , ſed etiam univerſi , & in hoc figuratum excedit figuram.

Gen. 44. Lyran. Abulenſ. Hugo. Lahai D. Ambr. *Sapientia Pauli ad totius orbis ſolutem.*

QUÆSTIO XXII.

Quare inter tot millia millium Sanctorum unus Paulus dicitur inſigniter deſignatus, ut ſit vas electionis ?

258. D Chryſoſt.

AD quæſtionem reſpondet Divus Chryſoſtomus qui totus eſt Encomiaſtes Pauli homilia octava de ejus laudibus , quod ipſe præcellit merito , & gratia non ſolum Patriarchis , Prophetis , Apoſtolis , & Sanctis omnibus , ſed etiam Angelis , Cherubinis , & Seraphinis , & libro primo de Providentia ait : *Nullus Paulo major eſt, aut etiam æqualis :* & homilia decima-octava in caput undecimum ad Roman. ait : *Aſtra quidem cum fierent , admirabantur Angeli ; Hunc vero Deus ipſe admiratus eſt dicens , vas electionis iſte mihi eſt* , tamquam ſi in externa apparentia Chriſtus Dominus videretur oſtendere admirationem, quod ab Æterno Parente tantum vas plenum gratia , & meritis conſtitueretur , indeque tamquam admirationem oſtendens ait : *Vas electionis eſt mihi,* ideoque inter cæteros inſigniter dicitur vas electionis.

Nullus Paulo major aut etiam æqualis.

Quod primò confirmo : Ait ipſe Paulus Corinth. 15. n. 10. *Abundantius illis omnibus laboravi.* Syriac. Arabic. 259.

Pluſquam

Pluſquam omnes. Ex quo conficio hoc argumentum : Meritum deſumitur ex laboribus , operibus ac factis pro Deo : atqui Paulus plus laborans operatus eſt pluſquam omnes : ergo ejus meritum majus cæteris omnibus eſt. Pulchrè Divus Hieronymus epiſtol. ad Paulinum ubi ait : *Subitus calor longum vincit torporem Paulus de perſecutore mutatus, noviſſimus in ordine , primus in meritis eſt , quia licet extremus , plus omnibus laboravit :* Expende illud *primus in meritis eſt.*

D. Hier.

160. Galat 32. Idem confirmatur ex intima unione cum Chriſto: Ait Paulus ad Galatas 2. numero decimo-nono: *Chriſto crucifixus ſum Cruci , vivo autem jam non ego , vivit vero in me Chriſtus* , denota intimam ſui unionem cum Chriſto , ita ut Paulus non ſit qui operatur , ſed Chriſtus totum in ipſo agit, ipſe in illo docet , concionatur , ac patitur ; nam, ut ait Divus Dionyſius ſtatim citandus : *Amor eſt virtus faciens unionem* , & tam intima erat inter Chriſtum , & Paulum , ita ut Paulus non haberet propriam , ſed viveret vita Chriſti ab eo peculiariter impertita Inſpiratus , ut Paulus jam non eſſet Paulus , ſed totus erat transformatus in Chriſtum, & viciſſim Chriſtus in Paulum Divus Dionyſius de Divinis nominibus cap. 4. ait : *Facit Divinus amor amatores à ſuo ſtatu dimovere , & ſui juris eſſe non ſinit , ſed in ea , quæ amat , penitus transfert. Id irco & Paulus ille magnus , cum divino amore flagraret , exceſſivæ illius virtutis particeps factus , vivo inquit , jam non ego , vivit vero in me Chriſtus, tamquam verus amator mentis ex ceſſum patiens.* Præ amore in Chriſtum ſic à ſe alienatus erat , tamquam ſi eſſet in extaſi , ac alienatus à ſe in mentis exceſſu.

D. Dion. *Paulus transformatus in Chriſtum.* D. Dion.

161. D. Chryſoſt. *Chriſti cor tabula depicta ab Spiritu Sancto.* Quod iterum confirmo ex his , quæ ait Divus Chryſoſtomus homil. 23. in epiſtol. ad Roman. *Cor itaque Chriſti erat cor Pauli , tabulaque Spiritus Sancti , atque charitatis volumen.* Ita erat Paulus Chriſto unitus , ut nihil cogitaret , menteque conciperet , niſi quod Chriſtus , ac ſi utriuſque unum eſſet cor : *Cor itaque Chriſti erat cor Pauli:* & ita Paulus à ſe erat alienatus , ut eſſet *tabula Spiritus Sancti* , ejus anima eſſet tamquam tabula raſa in qua nihil eſt depictum , niſi calamo , ac dictamine Spiritus Sancti , & quod Charitas Divina in hoc volumine compoſuerit.

162. *Paulus crucifixus cum Chriſto.* Et ait : *Chriſto crucifixus ſum Cruci* Paulus non eſt mortuus , crucifixus , ſed gladio ejus caput fuit amputatum , Petrus mortuus crucifixus eſt , ſed in ultimo vitæ periodo , at Paulus per totam vitam crucifixus eſt , ita enim Chriſto erat unitus , ut cum ipſo crucifixo crucifixus eſſet , laboribus, preſſuris , macerationibus , afflictionibus , internis doloribus , & anguſtiis paſſionis , ut cum ipſo ſimul videretur crucifixus, ut explicat Divus Hieronymus ad illa verba : *Ego ſtigmata Domini Jeſu in corpore meo porto* ad Galat.6.n.17.

D. Hier.

163. *Præ cæteris maximè unitus cum Deo.* Hoc poſito : Meritum noſtrum juxta Theologorum placitum deſumitur ex intima unione cum Deo quæ fit per charitatem , quæ eſt nexus amoris : atqui Paulus fuit intime unitus cum Deo præ cæteris ; nam ipſe præ amore plus omnibus in obſequio laboravit , de quo alio ſancto dicitur : *Non vivo ego ſed vivit in me Chriſtus.* De quo alio dicitur quod cor ejus ſit cor Chriſti , & quod ſit tabula , in qua nihil eſt depictum , niſi quod Spiritus Sanctus, & charitas depinxerunt , & de quo dicatur per totam ſuam vitam eſſe cum Chriſto crucifixum:ergo tam ſingularia merita ſingulariter fuerunt ſublimanda , ut inſigniter dicatur : Vas electionis.

164. Unde pro celebrando Divo Paulo , clamabimus, quod ipſe fuerit. Prodigium naturæ,portentum univerſi,miraculum gratiæ , opus omnipotentiæ,manifeſtatio Sapientiæ Dei , benignitas miſericordiarum, cor transformatum , Scripturarum Armarium, Judæorum terror , gentium Doctor , Vas electionis , Chriſti Apoſtolus , Dei ſervus electus , & dilectus, judex hominum , ac Angelorum 1. Corinth.6.

Sylveira in Actâ. *Alia elogia Pauli.*

QUÆSTIO XXIII.

Quare inſigniter , ac peculiariter datum eſt Paulo portare nomen Jeſu ?

AD portandum nomen Domini ſumma puritas, vitæ integritas omni cum probitate morum ob illius ſupremam ſanctitatem requiritur , ut notat Divus Iſidorus Pleus. lib.5.epiſtol. 8. unde exprobrando ait Deus per David Pſalm. 49. numero decimo-ſexto : *Peccatori autem dixit Deus : quare tu enarras juſtitias , & aſſumis teſtamentum per os tuum?* Ex Hebræo legitur : *Quid tibi cum enarrandis juſtitiis meis* ? tamquam ſi dicat , nullum eſt commercium , nulla eſt convenientia , ut explicat noſter Incognitus. 165. *Multa puritas ad Jeſu nomen portandum.*

Et hæc cum ita ſint , inſigniter datum eſt Paulo inter omnes portare nomen Domini , ut ipſe ait, oſtendantur divitiæ miſericordiæ Dei , quod ex peccatore , & perſecutore fecit vas pretioſiſſimum in ſua Eccleſia ornatum omni lapide pretioſo omnium virtutum ad portandum ſuum nomen per totum mundum. Primo ut illius Præco ; Secundo ut Legatus ipſius Regis , Tertio ut Doctor gentium, Quarto , ut primus miles ferens vexillum Domini ſui , ait ipſe , *Stigmata Domini Jeſu in corpore meo porto.* Galat. 6. numero decimo ſeptimo Stigmata ut explicant D. Chryſoſtomus , D. Hieronymus , & Theodoretus,ac cæteri Patres , ac moderni,eſt quædam nota facta ferro candenti in fronte , vel facie, ut ſolent fieri in captivis , ut cognoſcantur ; hanc ſecum Paulus aſportabat in fronte ut agnoſceretur Chriſti ſervus , quod de nullo alio legimus in illa primitiva Eccleſia , & ita aſportabat nomen Domini in corde ferventiſſimo amore , ore efficaciſſimis verbis , & opere per continuos labores, carceres , & afflictiones , in quibus omnibus præclariſſime ſe oſtendebat vas electionis ad portandum nomen Domini. 166. *Quomodo Paulus portavit nomen Dei.* Galat. 6. D. Chryſoſt. D. Hier. Theod.

De ſe ait ipſe 1. Corinth. 10. numero 33. *Ego per omnia omnibus placeo non quærens , quod mihi utile eſt , ſed quod multis , ut ſalvi fiant.* Hic electus Princeps inde recta ſua legatione fungebatur , quia ſui oblitus in aliorum utilitatem erat impenſus quoad munus ſibi commiſſum , & inde oſtendebat probitatem , ac præſtantiam ſuæ electionis D. Iſid. Peluſiot. lib. 5. epiſt. 25. ait : *Generoſus ille Paulus, præſtantiſſimus , inquam , ille dux qui Regis electioni minimè dedecori fuit , atque nihil omnino aliud, quam Eccleſiæ utilitatem ob oculos propoſitam habens privata commoda negligebat , omnia ad Eccleſiæ ædificationem fieri oportere clamabat.* Expende illa verba : *Regis electioni minimè dedecori fuit.* Ille eſt optimus miniſter electus à magno Principe,qui non ſua , ſed commune bonum intendit , de eoque ſollicitus eſt , & in hoc maxime nobilitatur,ac comprobatur principalis electio , quod tantum , ac talem miniſtrum ſibi aſſumpſerit. 166. 1. Cor. 10. D. Iſidor. Peluſiot. *Ex bono miniſt. o honoratur electio.*

QUÆSTIO XXIV.

Quare cum Paulus dicatur Vas electionis, non dicitur tamen plenus?

167. 4. Reg. 4. Luc. 6. D. Tho. DE aliquibus vaſibus fit mentio in Scriptura, ut de muliere Sunamitide apud Eliſæum.4.Reg.4. n. 6. *Cum plena fuiſſent vaſa.* Sic de menſura data juſto dicitur.*Bona conferta, & ſupereffluens.* Luc.6.n. 38. Cur ergo cum Paulus nuncupatur, non dicitur etiam plenus? Hoc dubium excitat D. Thomas in procœmio ad Epiſtolam Pauli.

168. Cantic. 1. *Jeſu nomen omnia bona importat.* Reſpondet Angelicus noctor, & ait: *Hoc autem vas plenum fuit pretioſo liquore, ſcilicet nomine Chriſti, de quo dicitur* Cantic. 1. *Oleum effuſum nomen tuum. Unde dicitur, ut portet nomen meum; totus enim videtur fuiſſe hoc nomine plenus.* Maximè denotatur vas plenum cum ei datur ut portet nomen meum, hoc Sanctiſſimo nomine Jeſu cuncta feliciſſimè impugnantur, cum ſecum importet omnem abundantiam divinarum gratiarum, ac donorum, & bonorum Cœleſtium.

169. Gen. 8. D. Tho. *Nomen Jeſu ſecum importat omnem gratiam, ac miſericordiam.* Quod confirmat Sanctus Doctor citatus, quod illa Columba miſſa à Noë poſt diluvium, *venit ad eum ad veſperam, portans ramum olivæ virentibus foliis in ore ſuo* Geneſ. 8. numer. 11. Tunc ſic ait Angelicus Doctor citat. *Quia enim oliva miſericordiam ſignificat, congruè per ramum olivæ accipitur nomen Jeſus, quod etiam miſericordiam ſignificat. Hunc autem ramum virentibus foliis detulit ad Arcam, ſcilicet Eccleſiam, quando ejus virtutem expreſſit, & miſericordiam oſtendit.* Cum oliva ſit Symbolum miſericordiæ, rectè nomen Jeſu denotat, quod eſt fons, & origo totius miſericordiæ, tunc venit ad Arcam, ſcilicet Eccleſiam aſportans ſecum omnem plenitudinem miſericordiarum.

170. Joſue 2. *Jeſu nomen auſpicatiſſimum omnium bonorum.* D. Chryſoſt. Joſue, ut refertur cap. 2. numer. 1. *Miſit igitur Joſue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abſcondito, & dixit eis: ite conſiderate terram, urbemque Jericho, qui pergentes ingreſſi ſunt domum mulieris meretricis nomine Raab:* qui ei multa bona polliciti ſunt, quod nempe ipſa, ejuſque familia,& inſuper domus patris ejus ibidem numer. 14. eſſent cuſtodita, & libera à communi incendio, ac devaſtatione: Unde una meretrix potuit tot, & tanta bona impetrare, recepit in domo ſua homines deferentes umbram nominis Jeſu, à quo miſſi fuerant,indeque conſequens erat, ut omnem donorum affluentiam exundaret. Divinus Chryſoſtomus ſermon. in peccatricem habito inter Divi Ephræi opera tom. 3. ait: *Nihil mihi deſperandum eſt; Novi Raab meretricem in porta civitatis miſericordiam ſui peccati obtinuiſſe. Quis enim ſervavit illam? Jeſus filius Nave, qui figuram veri Jeſu referebat, bona meretrici pro opere bono donans, & retribuens. Sic igitur tunc nomen Jeſu ſalutem, & remiſſionem præbuit:* Qui Jeſum nominat, nil timeat.

171. Jonæ. 2. Origen. *A conſpectu nominis Jeſu indomita refrenantur.* Sæviente tempeſtate mittit Jonas in pelagum cap. 2. numer. 1. *Præparavit Dominus piſcem grandem, ut deglutiret Jonam:* & vivum conſervavit in utero per tres dies, & poſtea ſalvum, integrumque in litore evomit. Unde tantum beneficium habuit,ita ut quid ſimile non legatur: Origines lib. 1. in cap. 1. Job.ait: *Hoc nomen Jeſu cetus cum videret in Jona obſtupuit; atque illæſum eum, quem de navi ſuſceperat, reddit, incontaminatum remiſit, quem vivum ſuſcepit.* Ferox bellua marina totam ſuam ferocitatem ac furorem continuit,cum agnoviſſet in Jona unam literam nominis Jeſu, eadem enim eſt prima litera nominis Jeſu, ac Jonæ, indeque unam Jeſu umbram ita venerata eſt bellua, ut incolumem, ac integrum cuſtodierit, ac tamquam navigio evectum in litore evomuerit.Hoc nomen Jeſu cetus cum videret in Jona obſtupuit.

QUÆSTIO XXV.

Quando committitur Divo Paulo deferre nomen Domini inter denſas gentium, regum, ac filiorum Iſraël tenebras?

ASportabat Paulus ſecum Sanctiſſimum Jeſu nomen, quod eſt fulgentiſſima Lampas illuminans, quæ totum mundum illuſtrabat, cujus radiis reſplenduit Paulus, veluti magnum Orbis luminare divo Bernardino ſermon. 18. in Cantic. ait: *Hoc denique nomen coram regibus, & filiis Iſraël portare juſſus eſt Paulus, & portabat nomen tamquam lumen, & illuminabat patriam, & clamabat: Nox præceſſit, dies autem appropinquavit, abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, & monſtrabat omnibus lucernam ſuper candelabrum annuntians in omni loco Jeſum, & hunc crucifixum.* Totus erat Paulus ſplendens omneſque tenebras diſſipans, non de ſuo nominis ſplendore, ſed de fulgentiſſimo Jeſu nomine prædicato ac exaltato, quod cum ſit oleum effuſum Cantic. 1. Omnium lampades accendit, omnes tenebras depellit, omneſque labores minuit,ac extinguit. 172. D. Bern. *Ieſu nomen omnes tenebras fugat ac depellit.* Cant. 1.

Ait Iſaïas 10. numero decimo-ſeptimo de Chriſto Jeſu loquens: *Computreſcet jugum à facie olei.* Unde oleum habet tantam vim, ac efficaciam, ut ad ejus præſentiam omnis ſervitus, & captivitas pereat, ac deſtruatur: Oleum eſt Sanctiſſimum nomen Jeſus: *Oleum effuſum nomen tuum*, & ad odorem hujus divini nominis omne malum, ac infelicitas abjicitur, & ſumma omnium bonorum confluit copia, Gillibertus Abbas ſermon. 26. in Cantic. ait: *Computreſces jugum à facie olei, ex quo cœpimus nomine alio vocari, & invocatum eſt ſuper nos nomen ſecundi Adami cujus oleum effuſum nomen ejus.* Cum invocatur nomen primi Adam non rumpebatur, nec computreſcebat jugum, maximè veiò deſtruitur,cum invocamus ſuper nos nomen ſecundi Adam Chriſti Jeſu. 173. Iſaï. 10. Gillibert. *Nomen Jeſu deſtruit omne malum.*

Datur Paulo, ut nomen Jeſu portet coram gentibus, Regibus, ac filiis Iſraël, ut omnium captivitatis jugum diſſolvat, cunctiſque vitam, ſalutem, lucemque proferat. Ait Amos capite quinto numero octavo de Deo loquens, *Qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ Dominus nomen eſt ejus.* Mare horrendum, & terribile tumeſcentibus fluctibus cunctis terrorem incutit: tamen, Deus alta ſua, providentia per occultos terræ meatus aquas ejus ducens, dulceſcunt, & fœcundant terram, ut uberes fructus producat, in quo viſitur: *Dominus nomen ejus.* De quo mari loquitur Amos? non de hoc mari materiali, ſed de alio ſpirituali, nempe Paulo: ita ibi Divus Hieronymus & ait: *Paulus Apoſtolus, quaſi turbo violentus, & ſæva tempeſtas tumeſcentes maris gurgites perſequebatur, & ſubvertere nitebatur. Eccleſiam Dei; Qui vocatus à Domino effuſus eſt ſuper faciem univerſæ terræ ut prædicaret Evangelium de Jeroſolymis uſque ad Illirium, uſque ad Hiſpanias tenderet, & à mari* 174. D. Hier.

Paulus fœcundat totum orbem, qui anguſtus ei erat.

rubro,imo ab Oceano, uſque ad Oceanum curreret, & antea ei terra deficeret, quàm ſtudium prædicandi: Paulus veluti mare tempeſtuoſum ſuis ferveſcentibus fluctibus nitebatur ſubvertere Eccleſiam, tamen à Deo per internas inſpirationes vocatus, ut prædicaret Evangelium, ac ſanctum nomen Dei totum peregrinavit Orbem: *Et antea ei terra deficeret, quàm ſtudium prædicandi.* Magnus Pauli ſpiritus non poterat cohiberi in toto orbe, ſed illum tranſcendebat ac tranſgrediebatur, defecerunt Regna, & Provinciæ, non tamen defecit Pauli ſpiritus ad prædicandum. Vide multa in Sybillario de nomine Jesus.

*Act.9.n.*17. Et abiit Ananias, & introivit in domum,& imponens ei manus dixit: Saule frater, Dominus miſit me Jeſus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu ſancto.

*Num.*18. Et confeſtim ceciderunt ab oculis ejus tamquam ſquamæ, & viſum accepit & ſurgens baptizatus eſt.

*Num.*19. Et cum accepiſſet cibum confortatus eſt,fuit autem cum diſcipulis,qui erant Damaſci per dies aliquot.

*Num.*20. Et continuo in Synagogis prædicabat Jeſum,quoniam hic eſt Filius Dei.

Num. 21. Stupebant autem omnes,qui audiebant,& dicebant,nonne hic eſt,qui expugnabat in Jeruſalem eos,qui invocabant nomen iſtud, & huc ad hoc venit,ut vinctos illos ad Principes Sacerdotum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VIII.

175. Verſ.17. **A**Biit *Ananias.* Ad Domini mandatum non reſpondit Ananias, ſed perfecta obedientia illud exequitur. *Imponens ei manus.* Arabicus: *Manus ſuas.* Hic autem manus impoſitione non dedit ei ſacramentum Confirmationis, ut perperam ait Calvinus,ſed ut Paulo daret ſuum viſum, ut dicitur ſupra verſ. 12. *Vidit virum introeuntem, & ponentem ſibi manus, ut viſum recipiat.* De hac manuum impoſitione loquitur Chriſtus, Marc.16.n.18. *Super ægros manus imponent, & bene habebunt.*

Arabic. Marc. 16.

176. *Saule frater.* Olim omnes Chriſtiani ſic inter ſe loquebantur ob mutuam charitatem, & quia omnes erant uno ſpiritu ſub uno ſpiritu, ut filii unius matris Eccleſiæ; *Dominus Jeſus*, hoc ſanctum nomen interponit, ut denotaret, quod illius virtute ſanitas conferebatur. *Quis apparuit tibi in via.* Beneficium collatum ei proponit,ut ad majora ſe diſponeret, *Ut videas, & implearis Spiritu ſancto.* Per Baptiſmum: Ananias ad duo miſſus eſt ad Paulum,unum, ut manuum impoſitione viſum reciperet, alterum, ut per Baptiſmum impleretur gratia Spiritus ſancti, de minori proceditur ad majus, de viſione corporali ad communicationem Cœleſtium donorum.

Ad duo mittitur Ananias.

177. Verſ. 18. *Et confeſtim ceciderunt ab oculis ejus tamquam ſquamæ.* Syriacus: *Eoque momento cecidit.* Arabicus. *Et illico decidit quiddam, &c. ſimile corticibus.* Æthiopic. *Romota fuit ſquama.* In eoque momento, in quo Ananias manus ſuper Paulum impoſuit, ab ejus oculis ceciderunt quædam pelliculæ, ſeu minutiſſimæ pelliculæ, quæ ſquamatum ſimilitudinem referebant, de quo in quæſtionibus. *Et viſum recepit.* Syriacus: *Reſtitutus eſt viſus ejus*, & ſubdit Textus, *Et baptizatus eſt.* Nam licet, quando eum Chriſtus vocavit, & ipſe reſpondit. *Domine quid me vis facere?* per intimam contritionem condonata fuerint ejus peccata, hoc tamen includebat votum ſuſcipiendi Baptiſmum. Ita dum hæc Pauli hiſtoria refertur infra Actor. 22. ei dictum eſt: *Exurge,baptizare, & ablue peccata tua.* Actor. 22.

Syriac. Arabic. Æthiop. Syriac.

Verſ.19. *Cum accepiſſet cibum,confortatus eſt*, Arabic. *Et cepit illico cibum, & vires.* D. Chryſoſt. *Sumpto cibo convaluit.* Æthiopicus: *Comedit cibum confortantem.* Nam, ut ait Chryſoſt. *Debilitatus erat ex itinere ex metu, & ex jejunio, ac triſtitia.* Intimo nempe animi dolore; ac compunctione; & dicitur confortatus eſt, quod intelligo tam de cibo corporali, ad reficiendas vires naturales, quam de cibo ſpirituali, ſcilicet ſacroſancto Euchariſtiæ Sacramento ad corroborandas facultates omnes ſpirituales ad tot, & tantas diſputationes cum Judæis & ad tot, & tantos labores ſuſtinendos. Ita legit Æthiopicus: *Comedit cibum confortantem*, qui per antonomaſiam eſt ſola ſacra Euchariſtia. 178.

Arabic. D. Chryſoſt. Æthiop.

Cibus Euchariſticus.

Verſ. 20. *Et continuo prædicabat Jeſum.* Ex quo patet, quod ipſe non habuit Evangelium ab homine,ſed per revelationem Jeſu Chriſti, ut ipſe ait ad Galat. 1. In illo triduo, quo Paulus extitit cœcus, accepit ſcientiam infuſam, & intelligentiam omnium Scripturarum, ac Myſteriorum Chriſti. 179.

Galat. 1.

Verſ. 21. Stupebant autem omnes ex tam ſubita, & repentina mutatione, & ipſe Paulus, ut ait Chryſoſt. *Non erubeſcebat mutationem, neque formidabat deſtruere ea, in quibus antea clareſcebat.* Et dicebant *Nonne hic eſt, qui expugnabat in Jeruſalem?* Syriac. *Qui perſequebatur eos omnes.* Arabicus: *Qui perdidit in Jeruſalem,* Græcus: *Qui graſſabatur, devaſtabat*; Quæ omnia indicant acerbum furorem, & ſævitiam Pauli contra Chriſtianos, non ſolum in Jeruſalem ſed etiam in Damaſcum. *Et ad hoc venit,* Æthiopic. *Et propter hunc ſermonem venit huc.* 180.

D. Chryſoſt. Syriac. Arabic. Græcus. Æthiop.

QUÆSTIO XXVI.

Quare ut Paulus viſum recipiat, ei Ananias manus imponit?

HAc cæremonia manuum impoſitionis ad ſanandos infirmos uſus eſt Chriſtus D. Luc.4.n. 40. eamque dedit ſuis Apoſtolis, ut ægros curarent,Marc. 16.n.18.& hac utitur Ananias, ut Paulo viſum reſtituat, cur non potius inſufflavit, ut Parens meus Elias ad vitam puero dandum, vel cur non adhibuit baculum, palliumve ſuum extendit ut Eliſæus pallium Eliæ;Cur ſolum manus impoſuit? 181.

Luc. 4.

Reſpondet Germanus Jeroſolymitanus Epiſcopus oratione in Crucis adoratione apud Geſerthorum tom. 2. ubi ſic ait: *Oculis privatus Paulus, qui recta non intuerentur, ſed ſolum diſtorta, obliqua, & reflexa diligerent; nam ſquamæ, quæ de oculis ejus deciderant, ſerpentinæ ſquamæ eſſe videbantur, & totum Chriſtum in ſe recepit, & ſimul cum Cruce levatur*, Impoſuit Ananias manus ſuas in Paulo ſigno Crucis adhibito, ut maximè utile, ac efficaciſſimum remedium ad infelicitatis caliginem propulſandam, & ad lucem, & ſupernorum myſteriorum agnitionem infundendam, Crucis ſignaculo ad altiſſimam, & ſupernaturalem cognitionem elevatur. 182.

German.

Signo Crucis aulo reſtituitur.viſus.

Ait Malachias 4. n. 2. *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol juſtitiæ, & ſanitas in pennis ejus.* Quiſnam eſt iſte Sol juſtitiæ tot, & tanta mirabilia operans? D.Chryſoſt.homil. 3. de Cruce, & Latrone ait: *Sola Chriſti crux eſt, quæ diſſolvit tenebras, & regnum Dæmonum diſſipavit, & omnes terrores malignantium abſtulit, Crux nobis Sol juſtitiæ facta eſt, ut illum nati miſericordia ejus glorificemus Patrem;* 183.

Malac. 4. D. Chryſoſt.

Crux cuncta illuminat.

V 4

trem, & *Filium.* Crux ſancta eſt Sol juſtitiæ totum illuminans mundum, deſtruens Dæmonum imperia, & ab eorum terroribus, ac machinationibus cuſtodiens juſtos, & ſanctos, velociſſimè tamquam in pennis, & alis dans ſanitatem, & ſalutem, ut per tot, tantaque beneficia per Crucem Patrem, & Filium glorificemus.

184. Pſal. 17. Ait Regius Vates Pſalm. 17. n. 35. *Poſuiſti, ut arcum æreum brachia mea.* In perſona Chriſti loquitur, tamquam ſi dicat, cum, æternè Parens, extendiſti brachia mea in Cruce, fuerunt, ut ænea, & ni fallor, nullo alio loco dicuntur Chriſti brachia ænea, niſi in præſenti; nam etſi ſemper habuiſſent omnem fortitudinem ſecum, ex divinitate tamen pro exaltanda, & nobilitanda ſua Cruce hic voluit inſigniter, & ſingulariter oſtendere in tormentis ſufferendis, opprobriis ſuſtinendis, & tamquam in arcu forti Dæmones ſuperando, & tamquam arcu extenſo totum mundum ſibi alliciendo, & amplectendo. *Ego ſi exaltatus fuero omnia traham ad me ipſum.* D. Bernard tom. 2. ſerm. 56. ait. *Arcus Crux Chriſti à Diabolo multipliciter extenſus, cujus ſagittæ fuerunt omnes Chriſto inflictæ contumeliæ, deriſiones, blaſphemiæ, flagellæ, & pœnæ, quæ omnia Chriſtus confregit in Cruce.* Expende ultima verba. Vide quæ ſupra dixi cap. 8. q. 9. & 10. per totas.

Cruce Chriſtus Diabolum deſtruxit, & mundum ad ſe evocavit.

D. Bern.

QUÆSTIO XXVII.

Quare Ananias non dixit Paulo, Dominus qui te obcæcavit, ſed qui tibi apparuit?

185. *Difficultas quæſtionis.* INgreſſus Ananias dixit: *Saule frater, Dominus Jeſus, qui tibi apparuit in via.* Ex his patet, quod tota hiſtoria converſionis Pauli bene nota erat Ananiæ, ac proinde valde congruè poterat dicere, Dominus, qui te obcæcavit, dejecit, ſed ait, qui tibi apparuit, beneficium proponit, ut magis alliciat.

186. Oecum. D. Chryſoſt. *Cum deſtinato Principe honorificè agitur.* Aliter reſpondit Oecumenius in præſenti, & ait *Dominus, qui tibi apparuit, non dixit, qui te excæcavit, improperium declinans, ſed qui tibi apparuit.* D. Chryſoſt. homil. 20. in Acta: *Non dixit qui te excæcavit, ſed qui apparuit: ita ſolebat modeſte, & inſolentius loqui.* Deſtinaverat Deus Paulum futurum ſuæ Eccleſiæ Principem, ideo cum eo honorificè eſſe agendum ordinat; nam quæ præ ſe ferebant, ac denotabant defectum, qualis erat cæcitatis ſqualor, occultat; honorificum autem, & illuſtre, nempe Filii Dei ab æthere deſcenſum, ut ei appareret, hoc in prima fronte proponit, & evulgat: dedecora occultavit, decora propalavit, ac revelavit.

187. *Cæcitas in Paulo abſconditur, oratio manifeſtatur.* Quod confirmo ex eodem contextu: Ait Dominus ſupra ad Ananiam: *Quære in domo Judæ Saulum nomine Tarſenſen, ecce enim orat.* Non dixit ecce cæcus eſt, ecce ſenſibus deſtitutus, ſed erat: honeſto orationis vocabulo, & decoro uſus eſt Dominus, ne cæcitatem Sauli exprimeret, quem ad clavum ſuæ Eccleſiæ volebat ſublimare, & ideo quod inhonoris erat texit, devitavitque; quod autem virtutis, ac ſanctitatis, nempe orationis ſplendorem denotabat, hoc publicat, & exprimit. D. Chryſoſt. ſupra datus: *Jam autem hoc loco metum Ananiæ minuit, dicendo: ecce enim orat, quaſi hoc diceret, cæcus eſt, & tu metuis* Cæcus id eſt orans, orationem vocat cæcitatem, quia orans ita debet eſſe à terrenis ſeparatus, ut ſolum Deum videat, ac contempletur.

D. Chryſoſt.

188. Cum Petrus vidiſſet fulgentem illam Chriſti gloriam ſuper Thaboris jugo, ait ad Chriſtum Redemptorem: *Domine bonum eſt nos hic eſſe, ſi vis faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, Eliæ unum.* Et immediatè, ut notat Evangeliſta: *Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos,* Matth. 17. n. 4. & 5. Vix Petrus verba ex ore protulerat & nubes lucida eos abſcondit, & occultat, & ſermonem Petri interrumpit, ut notat Abulenſis, & ait: *Nubes operiens eos, terruit ipſos, coëgitque ſermone interrumpi.* Quænam fuerunt verba Petri, ut illico fuerint nubes lucida de Cœlo miſſa, ut eos involveret, & occultaret? Explicat D. Marc. c. 5. n. 9. *Non enim ſciebat quid diceret.* Petrus jam candidatus principatus, ipſius verbis ignorantiæ errorem importavit. Chriſtus D. ne tam magnifici Præſulis inſcientia, & erratum evulgaretur, tamquam immiſſo pallio nube lucida contegit, & occultat, & vix Petrus ex ore verba emiſerat, & jam nubes emiſſa erat, ut eos abſconderet, verbaque interrumperet, & hac de cauſa Chriſtus interrogationi Petri reſponſionem ſubtraxit, ut negata reſponſio erratum magis abſconderet, ut notavit D. Leo ſerm. de Transfiguratione, ubi ſic ait: *Huic ſuggeſtioni Dominus non reſpondit, ſignificans inordinatum eſſe, quod cœperat Petrus, adhuc itaque eo loquente Ecce nubes lucida.*

Matth. 17. *Ignorantiam Petri cœlum occultat.* Marc. 57. D. Leo.

Arguit Dominus Job. c. 40. ipſeque de ſe fatetur, quod *inſipienter locutus*, c. 42. & tamen ſtatim Job. 4. n. 7. *Loquens ad Eliphaz Themanitem: Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſervus meus Job.* Deus loquens cum Job amicis teſtatur ejus verba fuiſſe recta; ac proinde plena prudentiæ, & ſapientiæ, valdeque aliena ab omni ignorantia, & ſtultitia. Cum arguitur Job à Deo, ipſe Job ſuam ignorantiam, & inſipientiam profitetur, tamen cum eſſet Princeps, in publico maximè Deus ejus rectitudinem commendat, ac nobilitat. Oleaſter ad cap. 45. Geneſ. ait: *Cum Dominus voluerit arguere Job, ſolum eum convenit, quem cum inveniſſet ſeorſum, in publico apud amicos commendavit. Non eſtis, inquit, locuti coram me rectum, ſicut ſervus meus Iob. Mirabilis prudentia Domini, convincerat ipſe Iob, ut fateretur ſe ſtultè locutum fuiſſe, & apud amicos commendat ejus locutionis rectitudinem. Sic ergo cum argueret Aaron & Mariam, murmurantes in Moyſen, eos ad fœderis tabernaculum ſeorſum ire præcepit cum fratre.* Numer. 12. n. 1. 189.

Job. 4. Oleaſt. *Iob arguitur in ſecreto, laudatur in publico.*

QUÆSTIO XXVIII.

Quare ab oculis Pauli ceciderunt quædam pelliculæ, ut ſquamæ?

SImiles ſquamæ piſcium Germanus ſupra datus q. 26. n. 182. exiſtimat fuiſſe ſimiles ſerpentium. Syriacus, & Cajetanus exiſtimant cæcitatem Pauli non provenire ab intrinſeco, ſcilicet ſiccato, vel extincto, ſeu impedito criſtallino humore, ſed totam ab extrinſeco originari; Nam illa magna, & ſubitanea luce, qua Chriſtus apparuit, & ſuo calore humores excitavit, atque ex cerebro humores ceciderunt in oculos, ibique coagulati in pelliculas inſtar ſquamarum concreverunt, & oculos obcæcarunt, & hodie in multis, ex pelliculis congelatis cæcitas contingit, quas periti Chirurgi ſua ingenioſa arte auferunt. 190.

German. *Cæcitas Pauli ab extrinſeco.*

Tamen ablatio cæcitatis in Paulo fuit miraculoſa, quia impoſitione manuum Ananiæ ſquamæ ceciderunt illico, & Paulus perfectum viſum recepit. Moraliter hæc exponunt Drogo ſerm. de Paſſione ad finem, Petrus Bleſenſis ſerm de S. Paulo. De perfidia ſerpentina Judæorum, ſerpentes habent ſquamas, quas ipſe jam depoſuerat ex corde, ut ſtatim explicabo. 191.

Viſus miraculoſus. Drogo. Bleſenſ.

D.Gregor. lib. 33. Moral. c. 24. per ſquamas interpretatur 192.

D. Greg.

terpretatur volumen terræ,concupiſcentiæ,ac ſapientiæ, & ait: *Carnalis tegumenti duritia illum* ſcilicet Saulum) *præceſſerat*, *& id circo radios veri luminis non videbat*, *ſed poſtquam ſuperbæ repugnationes ejus victæ ſunt*, *defenſionem ſquamæ ceciderunt à corpore ſed ante jam ſub Dominica increpatione ceciderunt ab oculis cordis*, *cum proſtratus dixit*: *Domine*, *quid vis me facere*, *&c.* Cæcus erat Paulus tegumento concupiſcentiæ terrenarum rerum, quod tegumentum à corde jam abjecerat, quando vocatus dixit: *Domine quid vis me facere?* Nunc ſquamæ removentur à corpore,facto ſigno exteriori, manuum ſcilicet impoſitione,de munditia, quæ erat in corde ſemper interiora redundant in exteriora removendæ ſunt ſquamæ terrenorum.

Carnalis concupiſcentia. ac ſapientia.

293. Ait ſacer Textus: *Sumens Tobias de felle piſcis linivit oculos patris ſui & ſuſtinuit*, *quaſi dimidiam ferè horam*, *& cœpit albugo ex oculis ejus,quaſi membrana ovi egredi*, Tobiæ 11. n. 13. Septuaginta, ſeu Græcus legunt: *Deſquamatæ ſunt ab angulis oculorum ejus albugines.* Cujuſnam piſcis erat illud fel, quod tantum medicamen potuit conferre tobiæ ſeniori, ut tales ſquamas potuerit ab ejus oculis elicere?Graves ſunt Authores,qui dicunt fuiſſe piſcem, qui dictus eſt *Vranoſcopius*, hoc eſt *ſpectator Cœli*; qui, teſte Plinio lib. 7. c. 32. unum tantum oculum habet in capite, qui etiam ſubmerſus in aquis ſemper Cœlum ſpectat; ſi hujus Cœleſtium ſpectatori medicamen adhibetur, ſtatim ſquamæ temporalium decidunt,& apparent ipſa temporalia ut ſtercora, & nihil boni, ac utile in eis eſſet. D. Chryſ. hom. 66. in Joannem ait: *Si quis Cœlum inſpexerit*, *& quæ ibi præclara ſunt*, *contemplatus fuerit*, *ſtatim hæc temporalia contemnet*, *& nullius pretii exiſtimabit.*

Tob. 11. Græcus. Sptuag. *Cum ſquama temporalium abjicitur cœleſtia apparent.* D.Chryſoſt.

194. Dicitur Eccleſiaſtis 2. n. 14. *Sapientis oculi in capite*, *ſtultus in tenebris ambulat.* Quid peculiare dicitur de ſapiente, quod habeat oculos in capite hoc eſt commune omni homini; merito tamen de oculis ſapientis fit mentio, quia ipſe ſolus habet oculus ad contemplanda cœleſtia, ut videat, & conſideret ea,ut in ſe ſunt ſumme perfecta. At ſtultus idem eſt ac ſi non habeat oculos, cum videat rer aliter, atque ſunt, & ideo ambulat in tenebris, videt temporalia, tamquam bona, & decora, cum in ſe nil habeant boni, & utilitatis,ſed multum doloris, & afflictionis. D. Baſilius homil. 10. in Hexameron inquit. *Cujuſnam oculi non ſunt in capite?* Atqui hic in capite, id eſt; ut ea contemplentur, quæ in ſublimi ſunt: nam, qui non ad bona quæ ſublimia ſunt, ſed quæ in terra, reſpectat, is utique defigit, detrahitque oculos in terram.

Eccl. 2. *Solum, qui contemplatur cœleſtia habet oculos.* D.Baſil.

Act. 8. n. 22. Saulus autem multo magis convaleſcebat,& confundebat Judæos, qui habitabant Damaſci, affirmans, quoniam hic eſt Chriſtus.

Num. 23. Cum autem implerentur dies multi, Concilium fecerunt in unum Judæi, ut eum interficerent.

Num. 24. Notæ factæ ſunt Saulo inſidiæ eorum; cuſtodiebant autem, & portas die, ac nocte ut eum interficerent.

Num. 25. Accipientes autem eum diſcipuli ejus,nocte per murum dimiſerunt eum ſubmittentes in ſporta.

Num. 26. Cum autem veniſſet in Jeruſalem tentabat ſe jungere diſcipulis & timebant eum, non credentes, quod eſſet diſcipulus.

Verſiones

CVM EXPOSITIONE IX.

Verſ. 22. SAulus autem multo magis convaleſcebat. Syriacus: *Multo magis roborabatur.* Æthiopicus: *Invaluit quod fortior factus erat valde*, *& confundit Judæos.* Arabic. *Diſceptabat cum Judæis.* D. Chryſoſt. *convincens Judæos.* Paulus ſuis argumentis, ac rationibus roborabatur, fortiorque fiebat, majoreſque vires, & animos ſumebat, quia confundebat Judæos. Syriac. *Turbabat Judæos illos.* Æthiop. *Confundit* Judæos in veritate demonſtrans vi argumentorum, ac teſtimoniis Sacræ Scripturæ ac Prophetarum; evidenter eos convincens à quibus rationibus ipſi ſe non poterant expedire, ac reſpondere: Unde perplexi, ac ſtupefacti tacere cogebantur. 195.

Syriac. Arabic. Æthiop. D. Chryſoſt. Æthiop.

Affirmans, *quoniam hic eſt Chriſtus*, quod ſcilicet Jeſus eſt verus Chriſtus; ac Meſſias promiſſus in lege. Oecumenius legit *Confirmabat ex lege*: quia in Jeſu omnia vaticinia Prophetarum conveniebant, circunſtantia temporis indicabat, opera Jeſu manifeſtè demonſtrabant, & etiam, ut ait Oecumenius: *Confirmans hoc cum manſuetudine*, *docens Jeſum Chriſtum eſſe filium Dei*, Judæi cum ſe convictos animadvertiſſent tamquam rabidi canes in verba injurioſa atque contumelioſa erumpebant, ut ſolet fieri à convictis, ut dixi c. 8. q. 22. n. 91. & 92. quæ omnia Paulus multa cum modeſtia,ac manſuetudine tolerabat, ut de perfecto ſapientiæ alumno ait Clemens Alexandr. lib. 2. de Ira cap. 32. *Qui more magnæ feræ latratus minorum canum ſecurus exaudit.* 196.

Oecum. Oecum. *Paulus ut magnus contēnebat injurias.* Clem. Alexan.

Verſ. 23. *Cum autem complerentur dies multi.* Arabicus: *Cum multorum dierum moram compleſſet*, Scilicet trium annorum ad plenam intelligentiam eorum quæ dicuntur. Paulus cum baptizatus eſſet Damaſci, non ſtatim venit in Jeruſalem, ſed abiit in Arabiam. & poſtea iterum reverſus eſt Damaſcum; in quo poſitæ ſunt inſidiæ, de quibus hic fit mentio, atque in hoc tres conſumpſit annos, ut ipſe ait ad Galat. 1. n. 18. *Poſt tres annos veni Jeruſalem videre Petrum.* Et ideo dicitur in textu poſt multos ſcilicet tres annos,factæ ſunt inſidiæ, & omnia quæ hic narrantur.Ita Lyranus, Carthuſ.Cajet. & Hugo. 197.

Arabic. Galat. 1. Lyran. Carthuſ. Cajet. Hugo.

Verſ. 24. *Notæ factæ ſunt Saulo* Syriacus: *Indicatæ ſunt Saulo.* Arabicus: *Sciens fraudem eorum.* Pagninus: *Intellectæ ſunt inſidiæ.* Æthiopic. *Cognovit Saul conſilium eorum.* Omnia fiunt manifeſta, & nota *Cuſtodiebant portas die*, *ac nocte*, Judæi omne malum machinabantur contra Paulum, & inde perſuaſerunt Aretæ Regi, ac Domino Damaſci Paulum eſſe proditorem, ac exploratorem, ut eum traderet in manus ſuorum inimicorum, de quo ipſe Apoſtolus agit. 2. Corinth. 11. n. 32. 198.

Syriac. Arabic. Pagniu. Æthiop. Arabicus. 2. Cor. 11.

Verſ. 25. *Accipientes autem eum diſcipuli.* Syriac. *Tunc impoſuerunt eum ſportæ.* Æthiopic. *Demiſerunt per feneſtram fune*, *& in ſporta.* Ut ait Lyranus: Paulus tamquam miles ſtrenuus conſenſit, ut ab obſidione eſſet liberatus pro majori fidei Catholicæ utilitate, ut efficacius curaret,ac prædicaret,& tunc expleto ſuo munere,ac curſu, conſtantiſſimè Romæ ſub Nerone ſuſtinuit Martyrium, fugere autem aliquando magnorum virorum eſt juxta Domini mandatum; *Cum perſecuti vos fuerint fugite in aliam civitatem.* Matth. 10. n. 23. de quo latè egi tom. 3. in Evangel. cap. 9. q. 6. & 7. 199.

Syriac. Æthiop. Matth. 10.

Submittentes in ſporta. Appenſa duobus funibus imo ad majorem ſecuritatem Pauli, ſunt qui exiſtimant, quod Paulus per lumbos accinctus quodam fune fuerit: Sporta autem fit ex juncis marinis, & fit ex palmis contextis,ut canit Arator, & hoc aii Ru- 200.

Sporta quid ſit Arator. Rupert.

pertus

perius in cap. 2. Exod. figuratum in fiſcella, in qua
Moyſes cuſtoditus fuit, ut legem Dei promulgaret,
ſic & Paulus in ſporta liberatur, ut legem Chriſti
per totum Orbem evangelizaret. Sporta conficitur ex
juncis marinis, & palmis, in junco marino denota-
tur Baptiſmus, in palma victoria, denotabatur ibi
quod prædicato Baptiſmo per Paulum in toto mun-
do Chriſtianæ militiæ trophæus erat erigendus.

201. Verſ. 26. *Cum autem veniſſet in Jeruſalem, tenta-
bat ſe jungere diſcipulis.* Græcus habet *ſe aggluti-
nare diſcipulis* intimo vinculo Charitatis cum illis
uniri, maximè Petro, utpote totius Eccleſiæ capiti
ad hoc venit Jeroſolymam, ut ipſe ait ad Galat. 1.
Arabic. n. 18. *Et omnes timebant eum.* Arabicus: *Pertimeſ-
cebant eum.* D. Chryſoſtom. *Timebant adhærere illi.*
Nam ejus Baptiſmus in Damaſco fortè non erat om-
nibus notus, & eſto eſſet notus cum Paulus abiret
in Arabiam, dubitabant, an tanto tempore fuiſſet
mutatus, & ad vomitum rediret, & maxime cog-
noſcebant eum eſſe ingenio ſagaci, atque ſolerti, &
fieri poterat, ut ſe fingeret fidelem ad explorandos
Chriſtianos ut eos accuſaret.

*Act.9.n.*27. Barnabas autem apprehenſum illum duxit ad Apoſtolos, & narravit illis, quomodo in via vidiſſet Dominum, & quia locutus ei, & quomodo in Damaſco fiducialiter egerit in nomine Jeſu.

*Num.*28. Et erat cum illis intrans, & exiens in Jeruſalem fiducialiter agens in nomine Domini.

Num. 29. Loquebatur quoque gentibus, & diſputabat cum Græcis, illi autem quærebant occidere eum.

Num. 30. Quod cum cognoviſſent fratres, duxerunt Cæſaream, & Tharſum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE X.

202. Verſ. 27. B*Arnabas autem apprehenſum illum*
Adducens ſecum Paulum ob inti-
mam familiaritatem cum illo à pueritia, & ut ſuum
Beda. condiſcipulum ſub Gamaliele Magiſtro, de cujus
Gloſſa. converſione ſemper fuerat maximè ſollicitus, &
Lyran. eum admonebat. Duxit ad Apoſtolos Petrum, &
D. Chryſoſt. Jacobum Galat. 1. num. 18. ut notant Beda, Gloſ-
ſa, Lyran. & ad alios diſcipulos, ut advertit
Chryſoſt. *Et narravit eis* Barnabas, quomodo Sau-
lus *in via vidiſſet Dominum.* Hoc Barnabas accepit
Oecum. à Saulo tamquam intimo familiari ſuo, & quomodo
Varabl. in Damaſco prima, & ſecunda vice *fiducialiter ege-*
Pagnin. *rit.* Oecumenius *ſtrenuè ſe geſſiſſet.* Varablus: *Libe-*
Æthiop. *re locutus fuiſſet.* Pagninus *Fortiter.* Æthiopic. *Do-*
Arabic. *cuiſſet in nomine Jeſu.* Arabicus, *Manifeſtaſſet no-*
men Jeſu, utpote nomen veri Dei Salvatoris, ac veri
Meſſiæ.

203. Verſ. 28. *Et erat cum illis intrans, & exiens.* Pa-
Pagnin. gninus, *Cum illis verſans* Græcus *Ingrediens* Phra-
ſis eſt Hebraïca id eſt familiariter cum illis agens
ac manens illis, eiſque adhærens, cumque Paulus
eſſet tanta ſapientia plenus, eos tamquam Magiſtros
ſequebatur. *In Jeruſalem* per quindecim dies, ubi
commoratus eſt cum Petro, & Jacobo; ut ipſe ait
Galat. 1. ad Galat. 1. n. 18. *Fiducialiter agens in nomine Do-*
Æthiop. *mini.* Æthiopic. *Cum fixo corde, & credendo in no-*
mine Domini.

204. Verſ. 29. *Loquebatur cum gentibus.* Hæc vox *gen-*
tibus in multis Codicibus non habetur, ut in Græco;
Syriaco, & Gothico, tamen noſtra vulgata emendata Cle. VIII.
juſſu Clementis VIII. eam habet, ſic multi alii, *lo-*
quebatur cum gentibus, ut meliores, & lautiores fie-
rent, de quo quæſt. ſequenti, & cum ipſi ſe viderent
convicti, & non poſſent reſpondere manibus ſe ar-
mabant, ut eum interficerent, ut notat D. Chri- D. Chryſoſt.
ſoſtomus.

Verſ. 30. *Duxerunt eum Cæſaream*, Syrus, *Duxe-* 205.
runt nocte, ut ita ſecurus abiret, quod Paulus Dei Syrus.
mandato fecit, nam nocte Deus illi in templo præ-
cepit apparens, ut exiret de Jeruſalem infra c. 22. Actor. 22.
n. 17. *In Cæſaream*, quæ à Philippo Tetrarcha cog-
nominata eſt Philippi, deinde navigavit Thar-
ſum, quæ eſt Civitas Ciliciæ Patria Pauli Vide
dicta ſupra Verſ. 11.

QUÆSTIO XXIX.

Quare D. Paulus converſabatur cum gentibus, ac Græcis, qui in eum tot machinabantur inſidias ob quas in varias terras profugus obiit?

TOta difficultas hujus quæſtionis eſt ut videbi- 206.
mus cap. ſequenti. Primus converſus ex Gen-
tilitate extitit Cornelius baptizatus à D. Petro: Unde
primo reſpondeo, quod dicitur in textu, quod
Paulus converſabatur, & diſputabat, non tamen di- Bellarm.
citur, quod eos convertiſſet; & ideo ſecundo Bel-
larminus lib. 1. de Rom. Pontifice cap. 22. ait Saulum
diſputaſſe cum gentibus, non eos ad fidem adducen-
do, ſed Chriſti fidem defendendo à multorum ca-
lumniis. Tertio Sanchez exiſtimat, quod hæc con- Sanch.
tigerunt poſt converſionem Cornelii, & quod D.
Lucas hic adjunxit ea, quæ pertinebant ad Saulum,
& hoc multas patitur difficultates.

Quarto alii & probabilius cum gentibus, & Græ- 207.
cis, hoc eſt *Græcizantibus*, hoc eſt cum Judæis natis
in Græcia, quorum Patres ob perſecutionem Antio-
chi in varias terras diſperſi ſunt, & ideo in Græcia
nati, & educati ſunt, indeque lingua Græca loque-
bantur. Huic expoſitioni favet Syriacus qui vertit: Syriac.
Loquebatur cum Judæis, qui ſciebant Græcè.

Exiſtimo tamen, quod cum dicitur à Petro ex gen- 208.
tilitate fuiſſe primum Cornelium Centurionem, hoc
eſt publicè, ut perſonam magnæ nobilitatis, & no- Actor. 8.
minis: Philippus namque convertit æthiopem Regi-
næ Candacis, ut vidimus cap. 8. ad finem, & Paulus *Propria*
poſtquam baptizatus eſt Damaſci, & fugiens per tres *ſententia.*
annos commoratus eſt in Arabia; non poſſum mihi
perſuadere, quod Spiritus Pauli per tantum tempus
ibi extiterit otioſus, abſque eo, quod magnum Dei
ibi peperiſſet fructum.

Ideo Gentiles, & Judæi diſputantes cum Paulo 209.
& ab eo concluſi, atque convicti, ut minime illi
poſſent reſpondere, & etiam, quod eorum aliqui ratio-
nibus documentiſque Pauli perſuaſi ad fidem con-
verterentur, ideoque machinabantur eum occide-
re, quapropter fugit in Cæſaream, & Tharſum, &
peregrinari cœpit per alienas terras, ut inde ejus
meritum jam multum excreſcere inciperet.

Mandat Deus Abrahamo, *Egredere de terra tua,* 210.
& de cognatione tua, & de domo Patris tui, Geneſ. 12. Gen. 12.
n. 1. & ſtatim ſubditur: *Egreſſus eſt itaque Abraham*
ſicut præceperat illi Deus. Et quomodo ſic tam gene-
rosè exivit, neſciens ad quam terram abiret, & per
quam viam incederet? rectè tamen ſciebat, quod ſi
à Patria exularet, apud Deum concivis erat, & cum
eo cohabitabat, illiuſque poſſeſſor erat. D. Hiero- D. Hier.
nymus epiſt. 28. ad Lucin. ait: *Reliquit Meſopota-*
miam, quærit, quod neſcit, ne perdat, quod invenerat
Non enim arbitratus eſt, ſimul ſe habere poſſe patriam
&

Abrahamus peregrinus inde cum Deo habitabat. & Dominum, ſed tam tunc illud Davidis complebat, *Advena ego ſum apud te, & peregrinus.* Ex eo quod erat peregrinus, & advena tam erat apud Deum commorans, & habitans.

211. Exod. 3. Hebr. 11. *Magnum meritum peregrinari per terras alienas.* Multipliciter, & paſſim in Veteri Teſtamento Deus dicitur: *Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob*, Exod. 3. n. 6. Ad quod alludens noſter Apoſtolus Hebræor. 11. n. 13. ait, *Juxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, acceptis promiſſionibus, & à longè eas aſpicientes, & ſalutantes, & confitentes, quia peregrini, & hoſpites ſunt ſuper terram, ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum.* Non confunditur eorum Deus vocari, ac dici, id eſt Deus gloriatur, ac ſe jactat, quod eorum Deus nuncupetur, & quonam eorum merito? forſitan ob jejunia, mortificationem, & diſciplinas, ac aculeos, & gladios perpeſſos minimè? *Sed quia peregrini, & hoſpites ſuper terram.* Tanti meriti, tantique valoris eſt apud Deum relinquere patriam, ac propriam terram, & peregrinari per terras alienas in obſequium Dei, D.Chryſoſt. ut talium ſervorum, Deus inſigniter, ac peculiariter magnificetur, ſeque illorum Deus dici velit. D. Chryſoſt. in Pſalm. 113. ſic ait: *Ideo non confunditur Deus, propter quam cauſam? Quoniam confeſſi ſunt eſſe hoſpites, & peregrinos, & nihil habere commune cum præſentibus, ſed ſejuncti ab his, quæ ad hanc vitam pertinent, ita degebant in aliena.* Ita degebant per terras alienas, ut omnino ſeparati à præſentibus rebus ſæculi vitam ducerent.

Actor. 9. n. 31. Eccleſia quidem per totam Judæam, & Galilæam, & Samariam habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & conſolatione ſancti Spiritus replebatur.

Num. 32. Factum eſt autem dum Petrus pertranſiret univerſos, deveniret ad Sanctos, qui habitabant Lyddæ.

Num. 33. Invenit autem ibi hominem quendam nomine Æneam ab annis octo jacentem in grabato; qui erat paralyticus.

Num. 34. Et ait illi Petrus: Sanat te Dominus Jeſus Chriſtus, ſurge, & ſterne tibi, & continuo ſurrexit.

Num. 35. Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ, & Saronæ: Qui converſi ſunt ad Dominum.

Verſiones

CVM EXPOSITIONE XI.

212. Græcus. Arabic. D. Chryſoſt. Æthiop. Verſ. 31. E*Ccleſia quidem.* Græcus, Arabicus, D. Chryſoſt. *Eccleſiæ* in plurali, refertur ad Eccleſias particulares Jeruſalem, Galilææ, & Samariæ, quæ omnes faciebant unam Eccleſiam univerſalem: *Habebat pacem.* Arabicus *Pacificè erant.* Æthiopic. *Ambulans pacificans.* Ceſſaverat jam tempeſtas perſecutionis, quæ facta eſt morte Stephani anno 34. Chriſti, agebatur modo annus 39. ſex annis poſt Chriſti Aſcenſionem.

213. D. Chryſoſt. Oecum. Lyran. Evangeliſta facit hic mentionem hujus pacis, ut ait D. Chryſoſt., & Oecumenius, ut denotaret, quod ſacri Apoſtoli tamquam generoſi milites, quamdiu duravit bellum fixo pede ſteterunt in Jeruſalem, at facta pace ad alias Provincias abierunt ad prædicandum Evangelium. Lyranus ait, ut indicaret cauſam ob quam Diſcipuli ſecurè potuerunt Paulum ducere in Cæſaream.

Cauſa hujus pacis extitit Divina Bonitas, nam poſt tempeſtatem ſerenitatem præbet. Tobias. 3. n. 22. *Poſt tempeſtatem tranquillitatem facit, & poſt lachrymationem, & fletum exultationem infundit*, Congruentia vero, quia ut refert Tertull. in Apol. c. 5. Cum audiſſet Tiberius ea, quæ Chriſtus geſſerat in Syria, eum ut Deum habendum, ac venerandum retulit ad Senatum. *Senatus quia non prior probaverat, reſpuit. Cæſar in ſententia manſit comminatus periculum accuſatoribus Chriſtianorum.* Idem ſcribit Euſebius in Chron. anno ultimo Tiberii, & ſemper Paulus, ac Magnates nutum, & favorem Principis æmulantur. Tobiæ. Tertull. *Populus ſequitur nutum Principis.* Euſeb.

Ædificabatur. Syriac. *Multiplicabatur.* Arabicus *Conſtructæ erant.* Multum enim numero, & virtute creſcebat congregatio fidelium, hi tamquam lapides vivi ædificant domum Dei, quæ eſt Eccleſia, eph. 2. n. 2. & rationem tanti augmenti ſubdit: *Ambulans in timore Domini.* Syriacus: *Pergebat.* Æthiopicus: *Proficiens in timore Dei*, quod includit omnem obſervantiam legis Dei, & ſecum adducit omnia bona Eccleſiaſt. 40. n. 28. *Timor Domini ſicut Paradiſus benedictionis.* 215. Syriac. Arabic. Eph. 2. Æthiop. Eccl. 40.

Et conſolatione Spiritus ſancti. Arabicus: *Gratia Spiritus ſancti.* Ideo Spiritus ſanctus dicitur paraclitus, Joan. 14. n. 16. Et quamvis omnes tres Divinæ Perſonæ ſint noſtri conſolatores, unde Paulus ait: *Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra*, 2. Corinth. 1. n. 3. tamen Spiritus ſanctus inſigniter, ac peculiariter dicitur conſolator; quia ipſe ſuis donis nos fovet, lætificat, ac recreat. 216. Arabic. 2. Cor. 1.

Verſ. 32. *Factum eſt autem.* Syriacus: *Cum Petrus perluſtraret urbes.* Petrus, ut ſupremum totius Eccleſiæ caput, & ut optimus Paſtor, ut advertit Chryſoſtomus viſitabat fideles, qui erant in variis Judææ locis, ut eos adjuvaret, firmaret, ac corroboraret in fide, & etiam, ſi neceſſarium fuiſſet, de communibus bonis provideret: Munus ſuperioris eſt ſuos viſitare, & cum Jacob hoc per ſe ipſum non potuiſſet præſtare ad hoc deſtinavit Joſeph, Gen. 37. n. 14. *Vade, & vide ſi cuncta ſint proſpera erga fratres tuos, & pecora.* 217. Syriac. *Petrus viſitat oves.* Gen. 37.

Deveniret ad Sanctos Arabicus: *Deveniret ad fratres Sanctos.* Sic in illa primitiva Eccleſia vocabantur fideles, ut patet ſupra ex verſ. 13. *Quanta mala fecit Sanctis tuis*; quia vocati erant ad ſanctitatem, ac ſanctificationem in Baptiſmo. 218. Arabic.

Lydda erat Civitas ad mare inter Joppen, & Jeruſalem, una ex undecim Judææ toparchiis, id eſt majoribus, ordine quinta, de ea fit mentio, 1. Machab. 11. tempore D. Hieronym. ut ipſe teſtatur de loc. Hebraic c. 17. dicebatur: *Dioſpolis*, id eſt Civitas Jovis, nunc vero dicitur S. Gregorii, in ea fuit decollatus, & ſepultus, in ejuſque honorem templum magnificum extructum eſt, ut refert Adrichomius in deſcriptione terræ Sanctæ. 219. *Quæ civitas.* D. Hier.

Verſ. 33. *Invenit autem ibi hominem*, non caſu, ſed divina Providentia diſpoſitum, *nomine Æneam.* Alii, ut Syriacus legunt Anas. Æneas vox eſt Hebraica, & etiam Syriaca ſignificans hominem pauperem, & humilem. Æneas Latinum nomen eſt. *Ab octo annis jacentem:* In quo numero aliqui Patres varias rationes morales conſiderant. Gloſſa Ordinaria mundum jacentem, in quo ſunt quatuor plagæ, & totidem temporum plagæ. Arator octavum circunciſionis diem, alii aliàs, quæ non faciunt multum ad rem. 220. Syriac. Gloſſa.

Verſ. 34. *Ait illi Petrus, Ænea.* Unde D. Petrus agnovit ejus nomen? Sane per ſuam propheticam ſcientiam, deinde tamquam Optimus Paſtor agnoſcit oves ſuas, eaſque nominatim nominat. *Sanat te Dominus Jeſus Chriſtus.* Sic legunt Latina, Græca, Syriaca exemplaria, Gloſſa, D. Gregor. lib. 20. Moral. c. 13. & alii per modum optativi *ſanet te Dominus* 221. *Petrus magnus Paſtor.* Latina. Græca. Syriac. D. Greg. Gloſſa.

nus,& in eundem omnia recidunt ſenſum : *Dominus Jeſus Chriſtus* , ut fieret evidens , quod Petrus non ſua virtute ; ſed Jeſu Chriſti dicebat : *Surge* à lecto,
Beda. in quo jacebat,moraliter D Cyrillus , D.Greg.Beda,
D. Cyril. quia Chriſtus D. ſuos milites non vult deſides , torpentes , ſed diligentes , ac veloces.

221. *Sterne tibi* , non ut ibi permaneat , ſed ut componat , & ſecum aſportet , ut Chriſtus imperavit illi
Joan. 5. alio Joan. 5. n. 8. Hic etiam faciebat Chriſtus ad
Leont. evidentiam miraculi , ut notavit D.Cyrillus, Chry-
D. Aug. ſoſtom, Leont. D. Auguſt ad citatum locum Joan.
Syriac. Magnalia coram inimicis , ut credantur,multa cau-
Oecum. tela neceſſaria erat. *Continuo* Syriac. *eo momento*. Oecum. *Protinus*. Prolatis verbis ſanitas conſecuta eſt.

223. Verſ. 35. *Viderunt omnes* perfectam , & conſummatam ſanitatem ex tam longa infirmitate deſpe-
Græcus. rata ſanitate. *Saronæ* , vel *Aſſaron* , ut eſt in Græco Mons eſt , & in monte Urbs egregia , quam Joſue
Joſue 12. cap. 2. expugnavit , & inde tota Regio Campeſtris à Cæſarea Paleſtinæ uſque ad Joppen vocatur *Saron*,eſtque valde pinguis , & fertiliſſima , cujus fertilitas denotabat magnam fœcunditatem, uberesque fructus , quos Petrus ſua prædicatione ibi pro-
Iſai. 35. duxit , ac protulit ut ait D. Hieronymus de locis Hebraicis , & tunc adimpletum eſt illud Iſaiæ 35. n. 21. *Gloria Libani data eſt ei , & decor Carmeli , & Saron , ipſi videbunt gloriam Domini.*

QUÆSTIO XXX.

Quare D. Petrus non interrogavit hunc Paralyticum Vis ſanus fieri. *Et Chriſtus interrogavit illum alium in piſcina ?*

224. QUæſtionem hanc excitant in præſenti D.Chry-
D Chryſoſt. ſoſt Oecumen. Cur Petrus non interrogaverit
Oecum. Joan. 5. hunc Paralyticum. *Vis ſanus fieri* , ut Chriſtus D.interrogavit illum alium in piſcina , Joan. 5. n. 6.

225. Reſpondent citati Sancti Patres , quod D. Petrus
Ad commune bonum. hoc faciebat miraculum non tantum ob bonum particulare hujus hominis , ſed ob bonum commune , ut alii videntes tantum miraculum fieri in nomine Jeſu , ejus fidem reciperent , aliique credentes magis in fide firmarentur.

226. Secundo exiſtimo , quod iſte Æneas erat Chriſtianus , ac fidelis , qua propter tam ingens ſanitatis beneficium promeruit etiam ſine precibus , ejus tamen cordis affectus clamavit ad Dominum : *Deſiderium cordis ejus tribuiſti ei , prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis* Pſalm. 20. n. 34.

227. Cum populus Iſraeliticus veniſſet ad littus maris
Exod. 14. rubri , & vidiſſet poſt ſe venientem Pharaonem cum
Juſti deſiderium , ac neceſſitas clamat. exercitu copioſo , totus populus vociferans , clamavit , & non legitur quod Moyſes clamaverit , & tamen ait illi Deus : *Quid clamas ad me ?* Exod. 14. n.
D. Paſch. 15.Si Moyſes ne verbum quidem protulit,quomodo dicitur clamare ? D. Paſchaſius in Thren.ait , *Clamabat Moyſes ardore Charitatis* ; ejus charitatis fervor ipſo tacente grandi , aliaque voce clamabat.

228. Prodigus ille filius in ſe reverſus determinat apud ſe venire ad patrem , multiſque verbis bene com-
Miſeria magis exorat , quam clamor. poſitis ab eo miſericordiam expoſtulat : *Cum adhuc longè eſſet vidit illum Pater ipſius,& miſericordia motus eſt,& occurrens cecidit ſuper collum ejus , & oſculatus*
Luc. 15. *eſt eum.* Luc. 15. n. 20. Cur tam cito occurrit pater tot,& tantis benevolentiæ ſignis eum amplectens , & deoſculans , cur non expectat , ut ſuis verbis miſeri-
Guerric. cordiam exoret,ſed abſque ullo ejus verbo ſic occurrit ? pallor vultus,faciei macies,ſqualor veſtium , ac propria miſeria magis exorabat , quam clamor , ac gemitus omnium ; Guerricus Abbas ſerm.in Sabbathum 2. Quadrageſ.ait : *Sic feſtinabat abſolvere reum à tormento conſcientiæ quaſi plus cruciaret miſericordem compaſſio miſeri , quam ipſum miſerum paſſio ſui.* Sic feſtinabat ſuccurrere miſero cujus miſeria magis affligebat patrem quam miſerum filium.

*Actor.9.n.*36.In Joppe autem fuit quædam diſcipula nomine Tabitha , quæ interpretata dicitur Dorcas.Hæc erat plena operibus bonis , & eleemoſinis , quas faciebat.

*Num.*37.Factum eſt autem in diebus illis,ut infirmata moreretur. Quam cum laviſſent poſuerunt eam in Cœnaculo.

*Num.*38.Cum autem prope eſſet Lydda ad Joppen , Diſcipuli audientes, quia Petrus eſſet in ea , miſerunt duos viros ad eum rogantes : Ne pigriteris venire uſque ad nos.

Num. 39. Exurgens autem Petrus venit cum illis,& cum adveniſſet , duxerunt illum in Cœnaculum ,& circunſterunt illum omnes viduæ flentes,& oſtendentes ei tunicas , & veſtes , quas faciebat illis Dorcas.

Verſiones

CVM EXPOSITIONE XII.

Verſ. 36. IN *Joppe.* Interpretatur *decor* , ac *pulchritudo* , Urbs eſt nobiliſſima , ut cum 229.
Joſepho teſtantur D. Hieron Adrichomius de locis Joſeph. D. Hier.
Hebraicis , & eſt antiquiſſima , utpote ædificata à Adrich.
Japhet filio Noë ſita in edito promontorio ad mare,arce , & mœnibus bene munita , de qua ſæpe fit
mentio in libris Machabæorum. Hæc ſuo littore *Magna in hac Civitate.*
excepit Jonam evomitum à bellua marina. In hac Petrus hoſpitatur apud Simonem Coriarium , & inde in honorem D. Petri ſacellum eſt conſtructum. In hac recipiuntur viri tranſmiſſi de Cæſarea à Cornelio Centurione,in qua noſtra Tabitha reſuſcitatur à Divo Petro , & hodie eſt communis portus tranſeuntium ex Venetia ad terram Sanctam.

Quædam diſcipula. Mulier Chriſtiana , & fidelis, 230.
ſic in primitiva Eccleſia vocabantur Chriſtiani diſcipuli , vel diſcipulæ. *Nomine Thabita.* Hebræum ex Syro , & idem valet , ac *cerno , video.* Quæ dicitur *Dorcas* , & idem valet , ac *Caprea*, vel *Damula* , de quo quæſt. ſequenti. *Plena operibus bonis.* Syriacus
Dives operibus bonis , prout erat conveniens , & Syriac.
requirebatur in Chriſti diſcipula, unde ille Epiſco-
pus arguitur Apocalypſ. 13. n. 2. *Non inveniuntur* Apoc. 13.
opera tua plena coram Deo. Nempe correſpondentia tuæ Epiſcopali dignitati.

Verſ. 37. *In diebus illis , ut infirma moreretur.* Sy- 231.
riacus : *Adverſa valetudine laboravit per dies illos.* Syriac. Arabic.
Arabic. *Fuit in iſtis diebus afflicta , & appropinqua-* Interlin.
vit ad mortem. Textus. *Quam cum laviſſent* Gloſſa Interlinealis : *Cum lavaſſent unguentis.* Hæc erat antiqua conſuetudo ad nobilium corpora valde pretioſis unguentis , de quo multa dixi tom. 5. in Evangelia lib. 8. agens de Chriſti ſepultura. *Poſuerunt eam in Cœnaculo*, ut in altiore,& ampliore loco.

Verſ. 38. *Cum autem prope eſſet Lydda,in qua erat* 232.
Petrus. Syrus : *Erat Urbs illa ad crepidinem Joppe,* Syrus.
ac proinde parva diſtantia. *Miſerunt duos viros,*
Chriſti exemplum ſecuti , qui ſuos diſcipulos binos Vatabl.
mittebat. *Ne pigriteris venire.* Syriacus : *Ne cuncte-* Pagnin. Tigurin.
retur. Vatablus,Pagninus , & Tigurina, *Ne graveris,* Æthiop.
Æthiopic. *Ne venire cunctaretur.*

Verſ. 39. *Exurgens Petrus.* indilatè , ut ſubveniat 233.
ſuis.

ſuis. *Duxerunt eum in Cœnaculum.* Æthiop. *Addu-*
Æthiop. *xerunt eum, ubi fuiſſet corpus ejus. Viduæ flentes,*
oſtendentes tunicas. ut illis oſtenſis manifeſtaretur
pietas, & charitas Tabithæ, ſimul & orbitas tam
piæ matris, ac protectricis.

QUÆSTIO XXXI.

Quare noſter ſacer Evangeliſta exponit nomen Tabitha, quæ dicitur Dorcas, id eſt Caprea.

OMitto hîc varias mutationes literarum, ac ſyl-
labarum, quas aliqui Autores hic faciunt ex
234. Exponuntur voces radice Græca, ſolum ad intentionem noſtri ſacri
Evangeliſtæ accedo, dum nomen Tabitha *video, &*
cerno ex Græco exponit quod dicatur *Dorcas*, quod
ex Græco idem valet, ac Caprea, ut hoc ſymbolo
hujus nobiliſſimæ, ac piæ fœminæ declaret.

Primo fuiſſe caſtam, timidam, verecundam, imo &
235. virginem, ut ait Chryſoſt fugiſſe à conſpectu, ac
D. Chryſ. conſortio virorum, qualis eſt Dorcas juxta illud Cant.
Cantic. 8. 8. n. 14. *Fuge dilecte mi, aſſimilare Capreæ, hinnuloq;*
cervorum ſuper montem aromatum Secundo, quia, ut
teſtatur Plinius lib 28. c. 11. Dorcades, ſeu Capreas
Plinius. acutiſſimo pollere viſu, & non lippare, ſed æquè die
Ex Caprâ variæ mulieris virtutes ac nocte videre, quo denotatur perennis contem-
platio hujus fœminæ die, ac nocte in cœleſtibus.

Tertio, quia ad montana virtutum conſcenderat:
236. Capreæ ſemper montana petunt, ut notat D. Hieron.
D. Hier. in cap. 45. Ezechielis. Quarto Caprea velociſſima,
ut notant Theodoretus Philo Carpathius, talis iſta
Plinius. in ſuo propoſito exequendo. Quinto allegat Carp.
Theod. Origen. ad prædictum locum Cantic Capreæ ſerpen-
Origen. tes extrahunt ex ſuis cavernis & occidunt, ſic & iſta
ſanctè vivens Dæmonum machinationes deſtruebat,
eorum q; inſidias, ac tentationes conculans occidebat.
237. Sexto Caprea dat lac ſuaviſſimum, ac utiliſſimum,
in quo denotatus amoris gratia, ac eximia charitas
Cantic. benevolentia juxta illud Cantic. 2. n. 9. *Similis eſt di-*
Prov. 5. *lectus meus Capreæ, hinnuloq; cervorum* Et Prov. 5.
n. 19. *Cerva chariſſima, & gratiſſimus hinnulus* Quo
ſymbolo ſignificabatur Tabithæ eximia benevo-
lentia, ingens charitas, qua proſequebatur, & qua
omnibus gentibus cuncta providebat.

238. *Cum elevaſſet oculos Abrahamus, apparuerunt ei*
tres viri ſtantes prope eum, quos cum vidiſſet cucur-
rit in occurſum, & dixit: Domine ſi inveni gratiam
Gen. 17. *ne tranſeas ſervum tuum,* Geneſ. 18. n. 2. Et eos hoſ-
Opera in pauperes theſaurus bonorum. pitio in domo ſua recepit, ad quid tam velociter cu-
currit. Cur tam feſtinus in eorum obſequium, ut
plenam menſam pane, butyro, vitulo apponat. D.
D. Chryſoſt Chryſoſt. hom. in dictum Pauli: *oportet hæreſes eſſe,*
ait: *Accurrebat enim, miniſtrabat, dominos appellat,*
theſaurum innumerabilium bonorum ſe inveniſſe pu-
tabat. Abraham vir magnus, & præclarus, Peregrini
viri humiles, & pauperes apparebant, tamen Abra-
hamus eos benignè excipit, eos Dominos appellat,
tamquam Dominos ad menſam miniſtrat, tamquam
Theſaurum innumerabilium bonorum.

239. Veniunt duo Angeli Sodomã tamquã duoviri quos
Gen. 19. hoſpitio recipit Loth qui poſtea dicunt ei: *Habes*
Ex miſericordia pauperibus exhibita felicitas. *hic quempiam tuorum? generum, filios, aut filias, omnes*
qui tui ſunt, educ de urbe hac; delebimus enim locum
iſtum, Geneſ. 19. n. 12. Unde tantum bonum Loth,
univerſæque ejus familię, ut in communi omnium
incendio, ac devaſtatione illi ſoli incolumes, ſuper-
ſtites evaſiſſent nullam aliam virtutem agnoſcimus
in Loth; niſi quod illos peregrinos in domo, ac fa-
Origen. milia reciperet, indeque tantum bonum in totam fa-
miliam redundavit. Origen. homil. in cap. 19. Gen. 1.
ait: *Loth in Sodomis habitabat, alia ejus bene geſta*
non legimus, hoſpitalitas in eo ſola ex uſu veniens me
Sylveira in Acta.

moratur, evadit ignes, evadit incendia, ob hoc ſolum
quod domum ſuam patefecit hoſpitibus. Vide ſupra
cap. 4. q. 20. n. 149. 150. 151.

QUÆSTIO XXXII.

Quare non cum infirmatur Tabitha ſed tantum cum ipſa mortua eſt mittunt diſcipuli ad Petrum

AD quæſtionem reſpondet Oecumenius, & ait: 240.
Hoc autem non fecerunt, priuſquam moreretur Oecum.
indignum judicantes ob talia vexare diſcipulos, & à Prædicationis munus non impediendum.
prædicatione evellere; nam et ſi propterea dicit quod
vicinus erat locus, id enim per modum ſucceſſivæ ope-
ræ petebant, ſiquidem diſcipula erat. Non Petrum
vocant cum infirmatur, ne ex qualibet cauſa vide-
rentur bonum ſpirituale omnium commune prædi-
cationis impedire, ſequentes Chriſti exemplum, qui
contempſit maternum, ac fraternum affectum ne à
prædicatione revocaretur. *Quæ eſt mater mea, &*
qui ſunt fratres mei. Matthæi. 12. n. 49.

Secundo dicitur *Tabitha erat plena bonis operibus,* 241.
& eleemoſynis, quas faciebat, Ne videretur quod diſ-
cipuli erant adſtricti, ac obligati ejus beneficentia
advocant Petrum, ideo ab hoc ſe abſtinent modo,
ne aliquis odor avaritiæ, aut propriæ commoditatis
in eis appareat, qui maximè exulare debet à Chriſti 1. Cor. 6.
diſcipulis. Dicebat Paulus. 1. Corinth. 6. n. 12. *Om-*
nia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate.
Acceptis nempe muneribus D. Ambroſ. ibi ait: *No-* D. Ambr.
luit ab his accipere, ne cauſa ventris, vigor Evangelicæ Miniſter accipiens à juſtitia declinat.
veritatis torpeſceret; ſi enim ab eis acciperet, quos
in tantis vitiis arguebat, auctoritatem miniſterii con-
ceſſam à Domino inclinabat. Tantus miniſter Evan-
gelicus, ut eſſet expeditus, & liber in ſuo munere
exequendo, ne ejus vigor, & auctoritas torpeſceret
atque habetaretur: *Noluit ab his accipere quicquam*
& auctoritatem miniſterii conceſſam à Domino incli-
nabat, accepto nempe munere.

Tertio quandiu Tabitha infirmabatur non vo- 242.
catur Petrus; quia tunc fortè per humana media,
ac medicinalia ſperabatur, quod ipſa poſſet conſequi
ſalutem, & ideo auctoritas Petri tunc non poſtula-
batur; at vero poſtquam mortua eſt nullum ſuppe-
tit in naturalibus remedium, tunc ad opem Dei
per Petri interceſſionem toti ſe convertunt.

Tranſacto mari rubro Populus iter faciens per 243.
deſertum, venit ad quendam locum, qui vocabatur
Mara aquæ erant amariſſimæ, ita ut populus eas
bibere non poſſet, de quo multum erat populi mur-
mur: *Clamavit Moyſes ad Dominum, qui oſtendit ei*
lignum, quod cum miſiſſet in aquas in dulcedinem verſæ
ſunt. Exod. 15. n. 25. Multa, & magna mirabilia fecit Exod. 15.
Moyſes virga ſua in Ægypto, mare rubrum diviſit.
cur ipſa virga non tangit aquas, ut dulceſcant, ſed
à Deo præcipitur injicere lignum oſtenſum. Illud Ad id, quod naturaliter fieri poteſt non requiritur miraculum.
lignum, ut eſt communis ſententia habebat natu-
ralem virtutem, ut ejus injectione aquæ commuta
rentur in multam dulcedinem, & aderat ubi natura-
le medium, miraculoſa Virga non fuit interponen-
da. Janſen. ait: *Quorſum Dominus ei aliquod certum* Ianſen.
lignum oſtendiſſet, vel arborem, niſi illud naturale ex
natura ſua virtute inditam habuiſſet; Nam alioquin
virga ejus, quæ reliqua operabatur miracula ad mi-
raculi operationem ſuffeciſſet. Idem ferè habet Epiſ-
copus Gandævus.

Cum Chriſtus D. ad ſuſcitandum Lazarum acceſ- Gandæv.
ſiſſet, ait circunſtantibus. *Tollite lapidem.* Joa. 11. n. 39. 244. Joan. 11.
Si Chriſtus D. intendebat Lazarum è monumento
ad vitam evocare, cur etiam ſuo imperio lapidem
non amovet, hoc ex induſtria humana fieri potuit
vero ſuſcitare è monumento ſola Dei virtus præſtare,

poterat, hoc ideo ſibi reſervat, illud autem, ad quod vires humanæ ſufficiunt illis committit. D. Auguſt. ſerm. 104 de tempore ait: *Quid dicemus Nunquid lapidem Dominus à monumento præcepto removere poterat, qui Inferni clauſtra propria virtute removit Sed quod ab hominibus fieri poterat, homines facere præcipit: quod autem divinæ Virtutis erat ſua potentia demonſtravit. Lapidem enim à monumento revocare humanæ virtutis, animam vero ab inferis revocare ſolius Divinæ virtutis eſt.*

Lapides removent homines, Deus ſuſcitat. D. Aug.

QUÆSTIO XXXIII.

Quare advenientem Petrum nullus rogat pro ſuſcitanda Tabitha, ſed tantum oſtendunt veſtes, & tunicas, quas illa eis faciebat.

245. *Difficultas quæſtionis.* Mortua Tabitha, ut univerſorum communi Matre ſtabant omnes gementes, & flentes, adeſt Petrus magnorum mirabilium operator, qui paſſim mortuos ſuſcitabat, ſtupenda miracula operabatur, cur, quæſo non rogant Apoſtolum pro eo ſuſcitanda Cur non quærunt ab Apoſtolo, ut ſuā beneficentiam quam erga alios exercuerat, erga hanc etiam fœminam exhiberet, & refunderet, ſed ſolum Petrum, *circunſtant omnes viduæ flentes, & oſtendentes ei tunicas & veſtes, quas faciebat illis Dorcas.*

246. *Bono Præſuli ſat eſt oſtendere neceſſitatem.* Reſpondeo primo, Omnes venerabantur Petrum ut magnum Præſulem ac providum Prætorem, & ita omnes circunſtantes judicarunt, quod ſat erat ei exponere, & aperire neceſſitatem, ut ipſe pro ſua eximia beneficentia, ac ſollicitudine de remedio opportuno provider. ſicut, & mulier Thecuitis ſe habuit cum Davide, quem Angelus Dei venerabatur. 2. Reg. 14. n. 17. Secundo in illa primitiva Eccleſia ſic omnes erant ſubjecti, ac ſubordinati Petro, ut nullus auderet aliquid poſtulare, ſed omnes ab ejus nutu, ac diſpoſitione pendebant, ſicut dixerunt Simoni Machabæo. 1. Machab. 13. n. 9. & ideo cuncta, quæ habebant ad pedes Apoſtolorum deferebant. Act. 4. ut ex ordinatione diſponerentur.

2. Reg. 14. 1. Marc 13. Actor. 4.

247. *Opera clamant pluſquam verbis.* Tertio. *Circunſteterunt Petrum omnes viduæ flentes, & oſtendentes ei tunicas, veſtes, quas faciebat illis.* Prudenter quidem pro certo habentes, quod plus, ac efficacius ſollicitabant Apoſtolicam benegnitatem oſtenſo opere quam linguarum voce, obmuteſcat oris loquela, cum opera clamant, cum hæc ſuper omnia magna cum energia ad ſe Deum alliciunt, ac trahunt. D. Cyprian. ſerm. 1. de eleemoſyna ubi ait: *Quæ laborantibus viduis largita fuerant ſubſidia vivendi, meruit ad vitam revocari.*

D. Cypr.

248. Cum mulier illa Sunamitis adverteret, quod Sanctus Parens Eliſæus frequenter tranſiret per ſuam domum ad montem Carmeli, fecit domui ſuæ Cœnaculum in quo ei appoſuit lectulum menſam & ſellam in qua veniens ſanctus propheta requieſceret. 4. Reg. 4. n. 10. factum eſt autem, ut filius unicus mulieris poſtea moreretur: tunc ita filium mortuum *Collocavit ſuper lectulum hominis Dei*, Ibid. n. 21. Cur non reponit puerum in lectulo proprio ipſius pueri, ſed in lectulo deſtinato viro ſācto? Ille lectulꝰ ex charitate, & ex eleemoſyna à muliere erat inſtructus, ideo pro certo habuit quod illud charitatis opus multa efficacia pro pueri vita clamaret, ut eum à morte revocaret. Præclare D. Ambroſ. ep. 12. ad Januar ait: *Sunamitis illa magna mulier in ſuperioribus hoſpitium paravit, & ibi reſuſcitati pignoris vidit miracula.* Expende *hoſpitium paravit, ibi reſuſcitati pignoris*, &c.

4. Reg. 4. *Hoſpitium ex charitate ibi vita.* D. Ambr.

249. Ait Apoſtolus: Ad Hebr. 5. n. 7. loquens de Chriſto D. *Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſq; ad eum qui poſſet illum ſalvum facere à morte cum clamore valido offerens exauditus eſt pro ſua reverentia* quid vero Chriſtus in hac ſua oratione poſtulaverit, variæ ſunt patrum ſententiæ. D. Ambroſ. Theodoret. D. Tho. ad orationem in Horto, alii ut videtur Chriſoſt. Theophilact. ad ſalutem generis humani, tamen inde mihi eſt quæſtio, cur Chriſtus D. aliquando non poſtulaverit à Patre reſurrectionem ſuam, ſui nominis exaltationem ſuam, Aſcenſionem, ac ſeſſionem ad dexteram Patris, quia ejus infinita, ac præclara merita hoc efficaciſſimè poſtulabant. Ad hoc tendit Primaſius qui ait: *Omnia quæ Chriſtus egit in carne, preces, ſupplicationeſque fuerunt pro peccatis generis humani effuſæ, ſacra vero ſanguinis ejus effuſio, clamor validus fuit, in quo exauditus eſt.* Chriſtus D. oſtendens eximiam charitatem erga nos opere, & ore pro nobis exorat, tamen pro gloria ſui corporis, ac hominis exaltatione non orat, quia altiſſime ejus opera pro ſe clamabant, & loquebantur.

Hebr. 5. *Opera Chriſti clamabant ejus reſurrectionem.*

Act. 9. n. 40. Ejectis autem omnibus foras Petrus ponens genua oravit & converſus ad corpus dixit, Tabitha ſurge: at illa apertis oculis, & viſo Petro reſedit.

Num. 41. Dans autem illi manum erexit eam, & cum vocaſſet Sanctos, & viduas, aſſignavit eam vivam.

Num. 42. Notum autem factum eſt per univerſam Joppen, & crediderunt multi in Domino.

Num. 43. Factum eſt autem, ut dies multos moraretur in Joppe apud Simonem quemdam Coriarium.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE XIII.

250. Verſ. 40. *Ejectis omnibus foras.* Syriac. *Ejecit homines foras.* Arabic. *Eduxit eas*, ſcilicet mulieres *foras* rejectivè. Noſtra vulgata *Omnes* nempe tam homines, quam mulieres. *Ejectis omnibus* Gloſſa Ord. *Ne indigni ſignum viderent.* Liran. *Ut Deum ſecretius, efficaciuſque exoraret.* Chryſoſt. *Ne lacrymis conturbaretur, neque confunderetur.* Et in hoc ſecutus eſt Petrus Chriſti & exemplum, cum Archyſynagogi filiam ſuſcitavit, Matth. 9. n. 25. quod etiam jam ſpiritu Prophetico fecit parens Eliſæus cum filiam Sunamitidis excitavit. 4. Reg. 4. n. 33.

Primaſ. Syriac. Gloſſa. Lyra. D. Chryſoſt. 4. Reg. 4.

251. *Petrus ponens genua oravit.* Arabic. *Complicatis genibus oravit*, ut ex tanta humilitate oratio eſſet efficacior, & valde mirum quod Petrus qui umbra ſua ſuſcitaverat mortuos, tanta nunc facit ad hanc ſuſcitandam fœminam! Reſpondent Chryſoſt. & Oecumen. *Quia interdum fides accedentium magis minuſve cooperatur.* Dicam etiam, ut ita Petrus oſtenderet magnum ſuum effectum in hoc opere edendo, tum commotus lachrymis viduarum, ac operibus Tabithæ communis omnium benefactricis, maximè cum eſſet certus de miraculo edendo, ut advertunt Lyranus Carthuſ. & Arator.

Arabic. D. Chryſ. Oecum. Lyran. Carthuſ. Arator.

252. *Et converſus ad corpus.* Syriac. *Converſus ad cadaver. Tabitha ſurge*, eam proprio nomine vocat ad majorem energiam *Surge*, D. Cypr. lib. de eleemoſyna cap. 10. habet, *Surge in nomine Chriſti*, & quamvis hoc non exprimatur, ſubintelligitur, & ad ipſum Jeſum oravit Petrus ad miraculum patrandum in cujus virtute cuncta operabatur, & ideo cum Chriſtus ſuſcitat filium viduæ ait: *Adoleſcens, tibi dico ſurge*, Luc. 7. n. 15. non ſic Petrus cum hac fœmina, quia Chriſtus propria operatur virtute, non ſic vero Petrus, qui non ſua, ſed Chriſti virtute operabatur

Syriac. D. Cypr. Luc. 7.

253. Verſ. 41. *Dans autem illi manum.* Syriac. *Et porrexit* Syriac.

rexit ei manum ſuam. Cum Petrus dixiſſet : Tabitha ſurge, à ſomno mortis eſt excitata: & cum data manu erexit adhuc debilem, jam pedibus firmam, & cum perfecta ſanitate ſtare fecit, *& cum vocaſſet Sanctos* Chriſtianos fideles, qui ita in prima Eccleſia vocabantur *Aſſignavit.* Syriacus : *Dedit eam viventem.* Tigur. *Exhibuit* eam.

Tigurin.

254. Bellarm. Lorin. Cyrin. Advertunt tamen Cardinalis Bellarm. lib. de Purgatorio cap. 4. Lorin Tyrinus, quod illi, qui diſcedunt ex hac vita in gratia, ſi contingat miraculo ſuſcitari, de ſua ſalute certos eſſe, alioquin non beneficium ipſis, ſed magnum damnum inferetur : Dicens dum tamen exiſtimo, in quo etiam Authores citati conveniunt) Deo eſſe omnia præſentia, ac proinde ille, qui moritur, ſi iterum ſuſcitandus eſt ad vitam non accipit ſententiam finalem, nec eſt in Cœlo, nec in Inferno; neque in Purgatorio, ſed ejus anima tamqua in depoſito eſt in certo loco à Deo ordinato.

Qui reſuſcitandi ſunt non finaliter judicantur.

255. Syriac. Arabic. Verſ. 42. *Notum factum eſt.* Syriacus. *Id innotuit per totam Civitatem* Arabicus : *Et nota facta eſt fama iſta per totam Civitatem*, & crediderunt videntes facta mirabilia in nomine Jeſu, & baptizati ſunt recipientes ejus fidem.

256. Syriac. Verſ. 43. *Factum eſt autem* Syriacus. *Per dies non paucos ut habitaret in ædibus, apud Simonem quendam Coriarium.* Ut ex radice Græca conſtat, ſunt qui coria macerant, vel concinnant & inde calcei, thoraces, & alia ſimilia fieri poſſunt, de quo latius q. ult.

QUÆSTIO XXXIV.

Quare D. Petrus non ſolum voce ſed etiam manu extenſa hanc fœminam ſuſcitat eam vocans nomine ſuo?

257. SEcundo quod inquirit quæſtio. à quo incipio cur Petrus hanc fœminam ſuſcitans exemplum ſui divini Magiſtri non imitatur, qui cum ſuſcitaret filium Archiſynagogi Math. 9. n. 25. ejus nomen non protulit, & ait : *puella tibi dico ſurge* Cur Petrus non aſſimilatur ſuo divino Magiſtro, ſed ab ejus veſtigiis diſcedit, & omnium primum mulieris nomen exprimit ; *Tabitha ſurge.*

Math. 9.

258. Reſpondeo, quod in nomine Tabitha prolato, à D. Petro denotantur illuſtriſſimę hujus mulieris virtutes, quibus omni gratia, beneficio, ac dono digniſſima extabat, ut dixi ſupra q. 31. frequenter nomina virtutum indices ſunt D. Math. 28. n. 1. *Veſpere autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabathi venit Maria Magdalena, & altera Maria videre ſepulchrum.* Aliter vero ſcribit D. Luc. 24. n. 1. *Una autem Sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum portantes, quæ paraverunt aromata* Ecce D. Matth. exprimit mulierum nomina, non tamen eorum charitatis, ac devotionis monumenta, quę tamen Lucas ſcribens eorum nomina tacet, cur ſimul cum nominibus earum pręclara opera non ſcribuntur quia tanti nominis ſplendor non poterat reperiri, niſi cum tam magnis virtutibus, & tanta virtutis claritas apud D. Lucam magnam nominis illuſtrationem denotat. D. Ambroſ. apud Lucam ibi. *Denique aliæ cum unguento prima Sabathi venerant, aliæ ſine unguento veſpere Sabathi iſtarum tamen nomen exprimitur, illæ de Galilæa ſecutæ Dominum deſignantur*, quod virtus, & probitas deſignatur.

Math. 28. Luc. 24. *Nomina virtutum judices* D. Ambr.

259. Quæſtio tamen principaliter inquirit, cur Petrus qui magna, & pręclara mirabilia voce, & übra operabatur, ut hanc mulierem ſuſcitaret, ejus manum apprehenderit: *Dans autem illi manum erexit eam.* Tabitha, manu ? ſuas extendebat ad pauperes, ut eis ſubveniret eorumq; miſeriam ſubl evaret, manus ergo ipſa contractu Apoſtolico eleemoſynę fructum recipiat, ut per ipſam vigens vita in tantum corpus refundatur, ut canit Arator lib. 1. in Acta.

Per manus beneficas dona excipiuntur.

Sylveira in Acta.

Illa manus meruit Petri contingere dextram
Pauperibus quæ larga fuit. 260.

Digniſſimum notatu eſt quod, ut Deus conſtitueret ſeptuaginta viros ad regimen populi Iſrael, ait Moyſi quod eos eligat, & congreget, & ait Deus. *Auferam de ſpiritu tuo, & tradam eis, ut ſuſtineant tecum populi onus*, num. 11. n. 17. At volens Deus conſtituere Joſue ducem, & gubernatorem populi pro Moyſe, ait Deus ipſi Moyſi : *Tolle Joſue filium Nun virum, in quo eſt Spiritus Dei, & pone manum tuam ſuper eum, & dabis ei partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis Synagoga filiorum Iſrael*, Num. 27. n. 18. Ut conſtituantur ſeptuaginta ſenes ad regimen populi, Deus aufert, de ſpiritu Moyſis, & datillis, at ut Joſue Princeps populi cretur non Deus, ſed Moyſes manuum impoſitione illum ſuo ſpiritu diteſcit, ac nobilitavit, quæ ratio differentiæ in hoc facta, Joſue Miniſter erat Moyſis, illumque cunctis manibus ſuis inſerviebat. Exod. 24. n. 13. & c. 33. n. 11. Ordinat igitur De⁹, ut Moyſes ponat manus ſuper Joſue Miniſtrum, ut per eas ut notant Theodor. q. 48. & Abulenſ. 22. accipiat ſpiritum ſalutarem ad rectè, ac congruè gubernandum populum. Manus Joſue ſervientes miniſtraverunt Moyſi, inde manus Moyſis factæ ſunt perennes fontes, ut omnem donorum ac gratiarum abundantiam exundarent in Joſue ipſum fertilſarent in omni juſtitia, ac ſanctitate Joſue manibus ſervivit Moyſi, manibus Moyſis condecoretur. Poſtulat parens Elias à muliere Sareptana buccellam panis, quæ ſe excuſans, ait: *Vivit Dominus Deus quia non habeo panem, niſi quantum pugillus capere poteſt farinæ, & parum olei in lecitho.* Ad quam Elias inſtanter ait : *Affer, & da mihi: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur* 3. Reg. 17. 14. Quamvis illa vaſa frequēti ablatione eſſent ex natura ſua minuenda, tamen manibus mulieris, quæ egenti Prophetæ factæ ſunt continuo ſtillicidia ſtillantia panem, & oleum, ut ſemper creſceret, & non minueretur. D. Euch. ait : *Facta eſt igitur manus viduæ perenne torcular, & mola jugiter fundens.*

Num. 11. Num. 27. Exod. 24. Exod. 23. Theod. Abulenſ. *Manus ſervientes Moyſi à Moyſe locupletantur.* 261.

QUÆSTIO XXXV.

Quare tam cito exaudit Deus Petri orationem pro Tabitha, cum ipſe dicat ſe non exauditurum Noe, Job, & Danielem orantes pro populo.

AIt Deus per Ezech. 14. n. 19. *Si peſtilentiam miſero ſuper terram illam, & effudero indignationem meam ſuper eam, ut auferam ex ea hominem, & Noe, & Daniel, & Job fuerint in medio ejus, vivo ego dicit Dominus, quia filium, & filiam non liberabunt* Hoc res inſigniter nominat, quia ſua juſtitia, ac virtute, ait Prado, fuerunt tres Soles nitentes, ac reſplendentes in mundo, & inde exoritur magna quæſtio : tres viri illi tam præclariſſimi in omni juſtitia, & ſanctitate orantes pro filiis, & filiabus ſimul non ſunt exaudiendi. Petrus pro una defuncta, & ſibi devota ſic exauditur, non vero tres illi præclariſſimi viri. 262. *Difficulta. quæſtionis.*

Reſpondeo, quod de hac Tabitha, dicitur, quod *plena operibus bonis, & eleemoſynis, quas faciebat.* In illis tribus viris apud Ezechiel erant eorū protectio cum oratione ſimul conjuncta tantum, at vero in D. Petro, cum oratione erat conjuncta eleemoſynarū in pauperes largitas, & pauperum levamen, ex quo tam efficax facta eſt oratio, tamque validum patrocinium, ut abſq; aliqua mora deſiderata vita fuerit adepta, & quæ erat mortua cum perfecta ſanitate in omnium oculis rediviva graderetur. D. Chriſ. in 263. *Oratio auxiliatur ab eleemoſyna & bonis operibus.* D. Chryſoſt.

Pſalm 48. ait: *Audi, quid dicat Propheta, ſi ſteterit Noe, & Job, & Daniel filios ſuos, & filias ſuas non liberabunt, quantum luxit Samuel, & Saulem non eripiunt, quantum precatus eſt Jeremias, & Judæos nihil juvit Quid ergo ſunt ne ſupervacuæ Sanctorum preces? Nequaquam, ſed magnas vires habentes; quando tu quoque eis auxilium tuleris, ita etiam Petrus ſuſcitavit Tabitham non ſolum oratione ſed etiam illius eleemoſyna.* Ecce preces pre lariſſimorum virorum ſine eleemoſyna non impetrant, maximè cum illa adjuvantur. Vide quæ dixi ſupra cap. 4. q 20. n. 149. 150. 151. & hoc cap. 9. q. 31. n. 238. 239.

QUÆSTIO XXXVI.

Quare magnus Parens Eliſæus ad ſuſcitandum filium Sunamitidis multa adhibet, non ſic Petrus ad ſuſcitandam Tabitham?

264. UT Elias filium viduæ ſuſcitaret ex mortis facie: *Incubuit ſuper puerum, poſuitque os ſuum ſuper os ejus, & oculos ſuos ſuper oculos ejus, & manus ſuas ſuper manus ejus, & incurvavit ſe ſuper eum & calefacta eſt caro pueri*, 4. Reg. 4. n. 34. Ecce tot, & tanta adhibet Propheta, ut vivificetur Puer, non ſic vero Petrus erga Tabitham ſed uno verbo: *Surge Tabitha* totum miraculum perfecit, & abſolvit.

4. Reg 4

265. In hac quæſtione ſolvenda multus eſt D. Baſilius Seleucus tota oratione 10. Primo ait; Eliſæus Sunamitidis filium non ad vitam erexit oratio, *ut Dorcadem Petrus*, & ſtatim ſubdit: *Non orationis præſidio mortuum vitæ reſtituit ſed ſe ipſum reliquiis injecit.* ſcilicet membris corporis Eliſæi multum reſtitit mors etiam pluribus actionibus adhibitis, non ſic vero Petro, cum orationes auxilio munitus accederet, & ita ei omnia ſunt facilia, & in promptu, omnia rumpit, nilque ei valet reſiſtere.

D. Baſil. Seleuc.

Oratio prompta facile impetrat omnia.

266. Sancti *viri autem tres, id eſt Sidrach, Miſach, & Abdenago ceciderunt in medio camino ignis colligati, ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Dominum.* Daniel. 3. n. 23. De quo cum Rex accederet ad fornacis oſtium totus admiratione plenus exclamans, ait: *Ecce video quatuor viros ſolutos, & ambulantes in medio ignis*, duo hic apparent ſtupenda miracula, unum, quod inter voraces flammas crudeliſſimi vitæ tortores viverent: alterum quod cum eſſent colligati ſoluti ambularent, & qui tanta miracula eſt operatus mortem vincens, vincula diſrumpens una eorum oratio, qua benedicebant & laudabant Deum. D. Chryſoſt. homil. 18. in epiſt. ad Epheſios ait: *Rex caminum vehementer accendi juſſit, ſed pſallentibus illis ſoluta ſunt jam vincula, & pedum, & manuum*, una oratio omnia comprimit, reſerat, ac vincit.

Dan. 3.

Oratio ſolvit vincula, & vincit omnia

D. Chryſoſt.

267. Secundo idem Baſilius Seleucus, ait: *Populus autem gentium erat ille mortuus Eliſæi vi peccatorum venit ſpiritualis Eliſæus, & univerſa ejus membra mortua deprehendit, os, oculos, manus, pedes, & univerſè mortuus erat. Os, quod ad laudandum Deum non poterat aperire: Sed ligno dicebat: Pater meus es, & lapidi, tu genuiſti me: mortui oculi, quia in Deum univerſi non figebantur, verum prætermiſſo creatore celebrant creaturam: Mortua manus, quæ dæmonibus fructus offerebant: Mortuos pedes, qui ut adoraretur Diabolus flectebantur, puer idem erat corpus univerſum: Medico præponente egebat.* Puer iſte Eliſei repræſentabat demortuum genus humanum, at Tabitha erat mulier ſancta, & devota unum leve verbum ſufficiebat: *Tabitha Surge*: At puer ille figuram generis humani gerebat in omnibus membris ac operationibus, & ideo ſingulæ fuerunt fovendæ ac vivificandæ, ut reſurgerent ad vitam.

D. Baſil. Seleuc.

Qui ſervit peccatis mortuus eſt.

Ait Dominus ad Ezechiel. 37. n. 4. *Dixit Dominus ad me: Vaticinare de oſſibus iſtis, & dices eis: Oſſa arida ante verbum Domini: Hæc dicit Dominus Deus oſſibus iſtis.* Mandat Deus Prophetæ, ut loquatur cum oſſibus & oſſibus aridis, quę jam ſunt expoliata ab omni vigore vitali, & quomodo talia oſſa poterant audire verbum Dei & percipere quæ dicebantur. Per oſſa arida intelligit Propheta juxta D Hierom. Theodoretum, Procopium, & alios Judęos in captivitate detentos amiſſa omnis ſalutis ſpe, & cum eſſent peccatores, non erant homines vivi, ſed mortis pabulum cadaver vivum: & oſſa arida, ad hoc pertinet id quod ait D. Ambroſ. lib. 2. de Cain, & Abel c. 9. *Impii etiam ſi videantur vivere, miſeratiores ſunt omnibus mortuis, carnem ſuam ſicut tumulum circumferentes, cur infelicem infuderunt animam ſuam. Quid enim aliud eſt, quam ſepultura, qua inter humum volvitur & terra avaritiæ cupiditatibus, cæteriſque vitiis includitur? ut gratiæ cœleſtis auram ſpirare non poſſet.* 268.

Ezech. 37.

D Hier. Theopd. Procop.

D. Ambr.

269. Multo cum gaudio, multaque feſtivitate dicunt Jacob ejus filii, Gen. 45. n. 26. *Filius tuus Joſeph vivit.* Ex quibus colligit Origen hom. 15. in Geneſim, quantum ſe Joſeph immundum, ac purum ſervavit ab inquinamento, ac turpitudine impudicæ Ægyptiacæ, nam ſi illis eſſet illaqueatus non vivus, ſed mortuus fuiſſet, ſic ait citatus Origenes: *Si enim ponamus quia potuiſſet vinci à libidine, & peccare cum uxore Domini ſui, non puto, quod hoc à patriarchis de eo nuntiatum fuiſſet patri ejus Jacob, quia filius tuus Joſeph vivit: Hoc enim ſi feciſſet, ſine dubio non vivebat. Anima, quæ peccat, ipſa moritur.*

Gen. 45. *Vbi peccatum non vita, ſed mors.*

Origen.

QUÆSTIO XXXVII.

Quare D. Petrus non hoſpitatur apud aliquem Principem, vel apud Tabitham, ſed apud Simonem Coriarium?

HOſpitatur D. Petrus apud Simonem Coriarium non Curialem, ut legunt Magiſter Hiſtor. Eccleſiaſt. c. 49. in Acta, Carthuſ. Hugo, ſed legendum Coriarium, ut habet noſtra vulgata, & cæteri omnes legunt & ex radice Greca conſtat, ſignificat illum qui Coria, ſeu pelles macerat, vel concinnat, ſeu præparat, ut inde calcei; ſeu ocreæ, vel thoraces fiant, Hujus domum ad hoſpitandum per multos dies elegit Petrus. 270.

Magiſt. Hiſtor. Eccleſ. Carthuſ. Vera lectio.

Primo D. Chryſoſt. & Oecum. multis extollunt laudibus D. Petri modeſtiam, non elegit ad habitandum domum alicujus divitis, aut potentis, ſed pauperi, & humilis opificis ne divites, & ſuperbeſcant ac extollantur, quod illi ſoli quærantur, & æſtimentur, pauperes contemnantur, inde iſte pauper, & humilis eligitur, maxime, ut exiſtimo, Simon iſte Coriarius erat vir juſtus, & probus, ideo pre cæteris ejus domum elegit Petrus, ut cum eo frequenter de Deo loqueretur, atque ex converſatione Petri multum homo deberet proficere. 271.

D. Chryſoſt. Oecum.

Pauperes non contemnendi.

Secundo ut ait Oecumen. cap. ſeq. n. 6. *Segregata ab urbibus loca ſectabantur Apoſtoli, utpote quietis, & ſolitudinis amici.* Ut ita altius mediationi, ac contemplationi vacarent, talis videtur fuiſſe, & Lydiæ domus, ad quam invitatus eſt Paulus, & ad ea divertit act 16. n. 13. & 15. ſequentes Chriſti exemplum quia, ut ait D. Lucas. 5. n. 16: *Ipſe autem ſecedebat in deſertum, & orabat*, Dominus autem hæc Simonis erat extra Urbem juxta mare, ut patet ex cap. ſequenti n. 6. & etiam nunc: ut teſtatur Ganæus peregrinis oſtenditur reſiduum ex ejus ruinis & ibi ſacellum in honorem D. Petri eſt ædificatum. 272.

Oecum.

Juſti quærunt loca ſecreta. Act. 16. Luc. 5.

Tertio non hoſpitatur apud Tabitham, ne videretur 273.

retur ob beneficium miraculi exhibitum, hoſpitalitatis gratiam exciperet; Cœleſtia dona gratis dantur abſque alicujus lucri intuitu. In illa primitiva Eccleſia, qui convertebantur, vendebant poſſeſſiones ſuas, & earum pretia *ponebant* ante pedes Apoſtolorum, Actor. 4. n. 34. Cum ſacri Apoſtoli magna miracula ediddiſſent, ne quiſpiam cogitaret, quod alicujus rei interventu illa fierent, ideo pretia non dabantur in eorum manibus, ne viderentur illa accipere, ſed ante pedes tamquam contempta ab ipſis Apoſtolis, ut per aliorum manus ex communi conſenſu in pauperes diſtribuerentur.

Cœleſtia dona non dantur lucri intuitu.

274\. Quarto non hoſpitatur apud Tabitham Petrus, ut Princeps Apoſtolorum, ac omnium Eccleſiaſticorum caput, in magnum exemplum, quod Eccleſiaſticus non debet ſimul in eadem domo habitare, ac commorari cum muliere, cujus converſatio ruinis, ac periculis valde proclivis eſt. Ad hoc Chriſtus D. omnium exemplar magnum nobis præbet documentum; multæ piæ mulieres ipſum cum diſcipulis ſuis ſequebantur eis adminiſtrantes Luc. 8. n. 3. Et cum Chriſtus D. ſæpe cum Apoſtolis apud Matthæum, & Zachæum, alioſque hoſpitaretur, nunquam lego quod ibi ad menſam adeſſent mulieres, mulieribus ex officio incumbit miniſtrare, non tamen cum eis convenit manducare, ac converſari.

Eccleſiaſtici non cohabitent cum mulieribus.

Luc. 8.

275\. Cum ex civitate veniſſent diſcipuli, invenerunt Magiſtrum loquentem cum Samaritana, ſcribit Joan. 4. n. 27. *Et mirabantur, quod cum muliere loquebatur.* Hujus admirationis cauſas multas dedi tom. 2. in Evangel. cap. 5. q. 35. per totam; eâ mihi magis arridet cum Cajetano, qui ait: *Nulla alia redditur ratio hujus admirationis, niſi locutio Chriſti cum muliere, & dixit hoc Evangeliſta ad ſignificandum inſolitam fuiſſe locutionem Chriſti cum muliere.* Vide proximè citatum locum.

Joan. 4. Mirantur diſcipuli, quod Chriſtus loquatur cum muliere.

276\. Veniat nunc in exemplum Samſon ille fortiſſimus, qui tamquam Nazaræus Deo conſecratus veluti Eccleſiaſticus dici poteſt, qui innumeros hoſtes de eis triumphans deſtruxit, profligavitque, hic tam ſublimis, ut ad fœminam convenit, ait Text. Judic. 16 n. 19. *At illa dormire eum fecit ſuper genua ſua, & in ſinu ſuo reclinavit caput, vocavitque tonſorem, & raſit ſeptem crines ejus: quem cum apprehendiſſent Philiſtiim, ſtatim eruerunt oculos ejus.* Ecce magnus ille, & inclytus triumphator, modo victus, cœcus, & alligatus jacet; unde illi hoc? quandiu à muliere ſequeſtratus, glorioſus extitit victor; at vero ut primum cum muliere habuit commercium, ſtatim omnia mala conglomerata in eum irruerunt. Eleganter D. Ephrem in Paraneſide Jud. & Retrib. ait: *Qui percuſſerat mille viros in maxilla aſini, poſtquam concupivit cum vipera habitare, illico capilli Nazaræo defluxere, oculiſque ſuis privatus miſerabilis, atque ridiculus omnibus ſubito eſt demonſtratus.* Illud tamen maximè eſt expendendum, ad quid mulier vocat tonſorem quod mulier poterat per ſe ipſam præſtare? Tonſor Diabolus erat, & cum mulier loquitur cum viro ſtatim Diabolus adeſt, ut tamquam tonſor virtutes radat, faces accendat, libidines excitet; concupiſcentias inflammet.

Judic.

D. Ephr.

Cum homo loquitur cum muliere adeſt Diabolus.

CAPUT X.

1\. *Vir autem quidam erat in Cæſarea nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica.*
2\. *Religioſus, ac timens Deum cum omni domo ſua faciens eleemoſynas multas plebi, & deprecans Deum ſemper.*
3\. *Is vidit in viſu manifeſtè, quaſi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad ſe, & dicentem ſibi, Corneli.*
4\. *At ille intuens eum, timore correptus, dixit, quid eſt, Domine? Dixit autem illi, orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei.*
5\. *Et nunc mitte viros in Joppen, & accerſi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus.*
6\. *Hic hoſpitatur apud Simonem quendam Coriarium, cujus eſt domus juxta mare, hic dicet tibi, quid te oporteat facere.*
7\. *Et cum diſceſſiſſet Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domeſticos ſuos, & militem metuentem Dominum, ex his, qui illi parebant.*
8\. *Quibus cum narraſſet omnia, miſit illos in Joppen.*
9\. *Poſtera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus Civitati, aſcendit Petrus in ſuperiora ut oraret circa horam ſextam.*
10\. *Et cum eſuriret, voluit guſtare. Parantibus autem illis cecidit ſuper eum mentis exceſſus.*
11\. *Et vidit Cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam, velut linteum magnum quatuor initiis ſubmitti de Cœlo in terram.*
12\. *In quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia cœli.*
13\. *Et facta eſt vox ad eum: Surge Petre, occide, & manduca.*
14\. *Ait autem Petrus, abſit Domine, quia nunquam manducavi omne commune, & immundum.*
15\. *Et vox iterum ſecundò ad eum, Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris.*
16\. *Hoc autem factum eſt per ter, & ſtatim receptum eſt vas in Cœlum.*
17\. *Et dum intra ſe hæſitaret Petrus, quidnam eſſet viſio, quam vidiſſet, ecce viri, qui miſſi erant à Cornelio, inquirentes domum Simonis aſtiterunt ad januam.*
18\. *Et cum vocaſſent, interrogabant, ſi Simon, qui cognominatur Petrus illic haberet hoſpitium?*
19\. *Petro autem cogitante de viſione, dixit Spiritus ei, Ecce viri tres quærunt te.*
20\. *Surge itaque, deſcende, & vade cum eis nihil dubitans, quia ego miſi illos.*
21\. *Deſcendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce ego ſum, quem quæritis, quæ cauſa eſt, propter quam veniſtis?*
22\. *Qui dixerunt; Cornelius Centurio, vir juſtus, & timens Deum, & teſtimonium habens ab univerſa gente Judæorum, reſponſum accepit ab Angelo Sancto, accerſire te in domum ſuam, & audire verba abs te.*
23\. *Introducens ergo eos recepit hoſpitio, ſequenti autem die ſurgens profectus eſt cum illis, & quidam ex fratribus ab Joppe comitati ſunt eum.*
24\. *Altera autem die introivit Cæſaream, Cornelius verò expectabat illos, convocatis cognatis ſuis, & neceſſariis amicis.*
25\. *Et factum eſt cum introiſſet Petrus obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit.*
26\. *Petrus vero elevavit eum, dicens, Surge & ego ipſe homo ſum.*
27\. *Et loquens cum illo intravit, & invenit multos, qui convenerant.*
28\. *Dixitque ad illos; Vos ſcitis quomodo abominatum ſit viro Judæo conjungi, aut accedere ad alienigenam, ſed mihi oſtendit Deus, neminem communem, aut immundum dicere hominem.*
29\. *propter quod ſine dubitatione veni accerſitus, Interrogo ergo, quam ob cauſam accerſiſtis me?*
30\. *Et Cornelius ait, A nudius quarta die uſq; ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & ecce vir ſtetit ante me in veſte candida, & ait,*

31. Corneli, exaudita eſt oratio tua, & eleemoſynæ tuæ commemoratæ ſunt in conſpectu Dei.

32. Mitte ergo in Joppen, & accerſi Simonem qui cognominatur Petrus; hic hoſpitatur in domo Simonis Coriarii juxta mare.

33. Confeſtim ergo miſi ad te, & tu benefeciſti veniendo: Nunc ergo omnes nos in conſpectu tuo adſumus audire omnia quæcumque tibi præcepta ſunt à Domino.

34. Aperiens autem Petrus os ſuum, dixit, In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus.

35. Sed in omni gente, qui timet Deum & operatur juſtitiam, acceptus eſt illi.

36. Verbum miſit Deus filiis Iſraël, annuncians pacem per Jeſum Chriſtum (hic eſt omnium Dominus.)

37. Vos ſcitis, quod factum eſt verbum per univerſam Judæam, incipiens enim à Galilæa poſt Baptiſmum, quod prædicavit Joannes.

38. Jeſum à Nazareth; quomodo unxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute; qui pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

39. Et nos teſtes ſumus omnium, quæ facit in regione Judæorum, & Jeruſalem, quem occiderunt ſuſpendentes in ligno.

40. Hunc Deus ſuſcitavit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri.

41. Non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo, nobis, qui manducavimus, & bibimus cum illo, poſtquam reſurrexit à mortuis.

42. Et præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo Judex vivorum, & mortuorum.

43. Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen ejus, omnes, qui credunt in eum.

44. Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes, qui audiebant verbum.

45. Et obſtupuerunt ex circumciſione fideles, qui venerant cum Petro, & in nationes gratia Spiritus ſancti effuſa eſt.

46. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum.

47. Tunc reſpondit Petrus, Nunquid aquam quis prohibere poteſt, ut non baptizentur hi, qui Spiritum ſanctum acceperunt, ſicut & nos?

48. Et juſſit eos baptizari in nomine Domini Jeſu Chriſti. Tunc rogaverunt eum, ut maneret apud eos aliquot diebus.

ARGUMENTUM.

Centurio Cornelius Romanus monitu Angeli ex Joppe vocat Petrum in Cæſaream, & ab eo in fide inſtructus baptizatur, quod antea cœlitus fuerat Petro manifeſtatum per viſionem lintei, & quadrupedum, in quo denotabatur apertum oſtium gentibus ad fidem, & Eccleſiam.

Caput. 10. *n.* 1. Vir autem quidam erat in Cæſarea nomine Cornelius Centurio cohortis, quæ dicitur Italica.

Num. 2. Religioſus, ac timens Deum cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi, & deprecans Deum ſemper.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

1. Cæſarea. Verſ. 1. *Vir autem quidam erat.* In quo tot, & tantæ virtutes reſplendebant, & ideo dicitur *Vir quidam* tamquam unus, & ſingularis. *In Cæſarea* non Philippi, ſed Paleſtinæ, conſtituta erat in littore maris Mediterranei arx fortiſſima multis mœnibus circumdata, dicta turris *Stratonis* &

Cornel. Ranus, Corneliorum Romæ familia erat illuſtriſſima magnorum virorum, qui à cornu, id eſt fortitudine dicti ſunt.

2. Arabic. Caiet. *Centurio cohortis, quæ dicitur Italica.* Arabic. *Centurio legionis Regiæ.* Centurio dicebatur, qui centum milites ſub ſe habebat; Caietanus exiſtimat hunc fuiſſe principalem Centurionẽ ex tota legione qui præferebat vexillum, in quo erat inſigne Romanorum, nempe Aquila, & huic ſententiæ favet lectio Arabica; Legio conſtabat ex decem Centurionibus.

3. Quid cohors. *Cohortis*, id eſt ex cohorte, cohors habet ſub ſe multas Centurias, ac Centuriones, ex quibus unus erat Cornelius, cohors conſtabat ex quinquaginta manipulis, manipulus habebat ſub ſe 25. milites, recte tamen ſcio, quod à variis Authoribus varii numeri conſtituuntur in Centurionis legione, cohorte ac manipulo, de quo latè Vegetius l. 2. c. 6.

Veget. Lipſius. Lipſius lib. 2. de militia Romanorum Laurent.

Verſ. 2. *Religioſus, ac timens Deum.* D. Chryſoſt. *Pius.* Arabic. *Optimè ſe gerens.* Syriac. *Et erat iſte juſtus,* Æthiopic. *Vir fidelis.* Erat vir bonus, ac fidelis cum multo timore colens ac venerans Deum. *Cum omni domo ſua.* Arabic. *Una cum domeſticis ſuis omnibus.* Oecum. *Cum tota familia ſua.* Semper minores ſuum ſequuntur ſuperiorem, & ad eorum exemplar omnia componuntur. De ejus moribus & virtutibus dicam q. 2. & 3. 4. D. Chryſoſt. Arabic. Syriac. Æthiop. Oecum.

QUÆSTIO I.

Quare cùm de converſione gentium agere aggredimur à ſanctiſſima Virgine Maria ſit incipiendum?

Planum, atque evidens eſt, quod oſtium ſalutis, ac æternæ vitæ per Virginis Mariæ interceſſionem gentibus eſt apertum, ac proinde cum de convocatione gentium ad Eccleſiam, ac illius acceſſum, de ſanctiſſima Virgine incipiendus eſt ſermo? De illa ait N D. Cyrill Alex. tom. 4. homil. 6. contra Neſtorium: *Omnis creatura idolorum errore detenta per te converſa eſt ad notitiam veritatis, & fideles homines ad ſanctum Baptiſma pervenerunt, atque in toto Orbe terrarum conſtructæ ſunt Eccleſiæ. Te adjutrice gentes veniunt ad pœnitentiam. Quid plura? Per te Unigenitus Dei Filius, vera illa lux fulſit ſedentibus in tenebris, & umbra mortis.* 5. Per interceſſionem Deiparæ ſalvantur. D. Cyril.

Poſtquam Angelus ſignavit duodecim millia ex qualibet tribu filiorum Iſrael, ſcribit D. Joan. Apoc. 7. n. 9: *Poſt hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat [illegible], & tribus, & po-* 6. Apoc. 7.

pulis

pulis ; & linguis ſtantes ante thronum , & in conſpectu Agni amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum , & clamabant voce magna dicentes ; ſalus Deo noſtro , qui ſedet ſuper thronum , & Agno. Illa millia ex qualibet filiorum Iſrael tribu , habebat unuſquiſque in fronte unum ſignum, v. g. literam *Thau*: At illa magna multitudo ex omnibus gentibus , populis , & linguis multò illuſtrior apparebat ; nam omnes erant amicti ſtolis albis ob ſuam eximiam puritatem, & juſtitiam,palmas in manibus habebant , tamquam triumphatores de omnibus inimicis viſibilibus, & invisibilibus, & tamquam Beati in Cœlo Deum laudabant. Unde huic multitudini gentium , ac populorum tantus ſplendor: *Erant ante thronum*, ſeu,ut ex Græco legi poteſt *juxta thronum*.

D. Bona.
Per virginem gentes veniunt ad fidem.

Thronus præfigurabat Sanctiſſimam Virginem Mariam D.Bonavent.in ſpeculo c.8.ait: *Tu Maria es thronus ille indeficiens , thronus in æternum , thronus Filii Dei, de quo Pater per Prophetam ait : Thronus ejus ſicut Sol in conſpectu meo.* Cum populus gentium , qui antea erat denigratus , & ſordeſcens peccatis, Diabolo, ac idolis ſerviens acceſſit ad Dei thronum , Virginem nempe Mariam , ex ejus umbra , & protectione tantum excrevit , ut veſte candida glorioſus appareret , ac illuſtri palma triumphator radiaret , & in ore reſonant Dei laudes.

7. Zachar. 4. D. Hier.

Ait Zacharias 4. num. 2. *Vidi , & ecce Candelabrum aureum totum , & lampas ejus ſuper caput ipſius* D Hieronymus ibi ait : *Lampadem id eſt flammam in vertice Candelabri lucentem , atque fulgentem Chriſtum , qui omnem Mundum illuminat , ut Judæi interpretantur.* Loquitur propheta de Chriſto Domino veniente in hunc mundum , qui omnem hominem illuminat, ſed in quo iſta Divinitatis flamma lucet, ac illuminat in candelabro aureo , nempe Sanctiſſima Virgine Maria auro puro abſque ulla peccati originalis , vel actualis fæce. D. Anaſtaſius Niſſen. quæſtione 55. ait : *Quid eſt ergo candelabrum? Sancta Maria; Cur autem candelabrum? quoniam materiæ expertem lucem geſtavit Deum. Incarnatum.* Chriſtus Dominus lampas , & lux fulgentiſſima eſt, qui fulgore ſui ſplendoris , omnes illuſtrat homines, ſed in quo , & per quem tanti ſui luminis ſpargit radios in candelabro aureo , nempe Sanctiſſima Virgine; *Te adjutrice gentes veniunt ad pœnitentiam , quid plura ; per te unigenitus Dei Filius , vera illa lux fulſit ſedentibus in tenebris , & umbra mortis.*

D. Anaſt.
Maria adjutrice gentes veniunt ad fidem.

8. Rupert. Cantic. 4.

De Sanctiſſima Virgine loquens Divinus Sponſus , ut exponit Rupertus Abbas ait : *Puteus aquarum viventium , quæ fluunt impetu de Libano.* Cantic. 4. num. 15. B.Virgo dicitur puteus ob altitudinem , profunditatem , ac gratiarum immenſitatem , quæ in ea reconduntur , & ſunt abſcondita ab oculis noſtris : *Solus enim , qui eam creavit in Spiritu Sancto menſus* , ut dicitur in Sapientia. *Dicitur puteus aquarum viventium , quæ fluunt impetu de Libano* : per Libanum Theodoretus , & Rupertus intelligunt Judæam , ſeu Jeruſalem , quia Libanus terminus eſt Judææ ex una parte , per aquas vero defluentes intelliguntur populi juxta illud Apocalypſis 17.numero decimo quinto: *Aquæ populi.* Dicitur Virgo Maria Puteus aquarum ; quia ut ſanctiſſima; ac piiſſima omnium, cunctos in ſe recipit, fovet , ac alimentat: Tamen profundè nota , quod aquæ , ſeu populi non dicuntur vivæ dum fluunt à Libano , ſed dum in hoc ſacratiſſimo puteo recipiuntur , ipſa puriſſima Virgo ſua prece , ac interceſſione conſtituit , ac creat vivos in gratia, juſtitia , ac ſanctitate , *Puteus aquarum viventium.*

Theod. Rupert.
Virgo ſua prece nos facit vivos in gratia.

QUÆSTIO II.

Quis eſſet Cornelius , & qualis eſſet ejus fides antequam ipſe veniret ad D. Petrum ?

9. Lyran.

UT notat Lyranus poſtquam D. Lucas deſcripſit publicationem Evangelii per Petrum inter Judæos, nunc conſequenter idem facit de prædicatione Petri inter Gentiles , & exordium ducit à vocatione Cornelii.

10. Dexter. *Hiſpaniam dici.* Bonar.

Cornelius iſte erat Vir Illuſtriſſimus, & ut communiter dicitur Italus , ac Romanus Flavius Dexter anno Chriſti 34. aſſerit fuiſſe Hiſpanum , & Bonarius in commentario citati Dexter. commento 3. contendit cohortem hanc Italicam , cujus in præſenti fit mentio , fuiſſe collectam ex quadam Hiſpanæ Urbe , quæ dicebatur Italica , & hanc cohortem, ut valde inſignem ; & illuſtrem putat Baronius citato anno 34. dictam fuiſſe *ferratam* , quam ſcribit Dio in Judæa à Cæſare Auguſto conſtitutam fuiſſe , Caietanus ait quòd ferebat vexillum Romanorum tamquam valde inſigne.

Baron.

11. D. Chryſoſt. Oecum. Stapler.

An verò iſte Cornelius antequam Petrus ad eum veniret , fuerit juſtificatus , & ejus fides viva ? quæſtio eſt non levis: fidem ejus fuiſſe mortuam, & ipſum non eſſe juſtum tenent D. Chryſoſtomus , Oecumenius , Stephanus D. Baſilius in Regulis brevioribus Regula 124. citatur D. Auguſtinus, & immeritò , ut dicam.

12. D. Greg. Albert. Magnus. D. Tho. Richard.

Contraria tamen ſententia verior ac communior eſt , eam tenent D Gregor. homil. 9. & 19. in Ezechiel Beda, Carthuſianus , Caietanus , hic Magiſter in 3. diſtinct. 25. ibi Albertus Magn. D. Bonavent. D. Thomas & 3.p.q. 69. art. 4. Richard. art. 3. & alii multi, & hoc clare probant , quæ infra de Cornelio dicuntur verſ. 22. *Cornelius vir juſtus , & timens Deum , teſtimonium habens ab univerſa gente Judæorum reſponſum accepit ab Angelo accerſire te , &c.* & verſ. 24. *faciens eleemoſynas multas plebi* , quodque me magis movet , eſt id , quod Petrus veniens dixit Cornelio infra verſ. 34. *In veritate comperi , quia non eſt Deus acceptor perſonarum ſed in omni gente , qui timet eum , & operatur juſtitiam , acceptus eſt illi* Dicitur Cornelius juſtus , & Deo acceptus , quod abſque Dei gratia dari non poterat.

Juſtus, & fidelis Cornel.

13. *Colebat Deum, ut Job*

Colebat Cornelius unum Deum creatorem univerſi, ſicut Job , ejuſque amici ; & tunc Petrus ad illum mittitur , ut illum inſtrueret de adventu Meſſiæ, ſanctaque ejus fide , ipſumque baptizaret. Cum jam facta eſſet promulgatio novæ legis opus erat fide explicita in Chriſto , itemque Baptiſmo , non ad acquirendam , ſed ad fovendam , atque conſervandam juſtitiam in Cornelio; in illo enim vera erat fides unius veri Dei, ſic ait: D. Gregor. citatus : *Cornelium per fidem , & per bona opera meruiſſe fidem* , ſcilicet explicitam Chriſti , meruit non operibus naturæ , ſed adjutus gratia Dei excitante , & adjuvante.

D. Greg

14. D. Aug.

Et in eodem ſenſu de operibus , eleemoſyna. oratione Cornelii loquitur D. Auguſtinus libro primo de prædeſtinat. cap. 7. ubi ſic ait : *Nec tamen ſine aliqua fide donabat, & orabat; ſed ſi poſſet eſſe ſine fide ſalus , non ad eum mitteretur Architectus Apoſtolus Petrus.* Ait Sanctus Doctor , Cornelius fidem veri Dei habebat , dum eleemoſynas faciebat ; & Deum exorabat ; quia , tamen ſine fide explicita Chriſti non poteſt ſalus conſequi , ideo ad eum illuminandum mittitur Petrus , ex quo patet eſſe verum id , quod communiter Theologi dicunt , quod ſi unus gentilis obſervaverit legem naturalem , Deus

dabit lumen divinæ fidei Chriſti per media ab eo ordinata.

QUÆSTIO III.

Quare tantus eſt D. Lucas in referendis, ac ſcribendis virtutibus Cornelii, & quot illæ fuerint?

15. D.Chryſoſt. Arabic. Syriac. *Pius: ejus virtutes: timens.* PRimo dicitur *Vir religioſus*, D. Chriſoſt. *pius*, Arabicus. *Optime ſe gerens*, Syriacus *juſtus*, obſervans præcepta naturalia multa cum veneratione unius Dei, ac ſanctis bonis operibus, ita dicitur verſ. 22. *vir juſtus*, Secundo *timens Deum*, qui eſt initium Sapientiæ Eccleſiaſt. 1. num. 16. & radix, & fundamentum omnium virtutum, & cuſtodit ab omni peccato; dicebat Moyſes populo Exod. 20. num. 20. (Exod. 20.) *Nolite timere, ut enim probaret vos, venit Deus, & ut terror illius eſſet in vobis, & non peccetis.* Timor Dei excludit peccatum. Tertio. *Cum omni domo ſua.* Ut optimus Pater familias totam domum ſuam bene compoſitam habens in obſequium Dei, de quo quæſtione ſequenti.

16. *Eleemoſynas faciebat.* Eccleſ 7. Quarto *faciens eleemoſynas*, opus ſummæ charitatis, & maximè placens Deo, unde dicitur Eccleſiaſtes. 7. num. 13. *Sicut enim protegit ſapientia, ſic protegit pecunia.* Caldaic. transfert: *Quemadmodum cuſtoditur vir in umbra ſapientiæ, ſic cuſtoditur in umbra argenti, in tempore, quo facit eleemoſynam.* *Orans.* Rom. 10. Quinto *Deprecans Deum ſemper*, quantum ei licebat pro tempore & onera ſui muneris permittebant. Ait Apoſtol. Roman. 10. n. 13. *Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini ſalvus erit.* Sexto, ut dicitur infra de eo verſ. 21. *Teſtimonium habens ab univerſa gente Judæorum*, bene faciens omnibus abſque ulla querela, & oppreſſione, ut ibi latius explicabimus.

17. *Suis virtutibus promeruit illuminari.* Quæſtio tamen principaliter inquirit. Cur tantus eſt. D. Lucas in proponendis, ac explicandis virtutibus Cornelii? Ut oſtendatur, quod ipſe ex tantis virtutibus tantum promeruerit beneficium, ut admonitus ab Angelo Petrum advocaret, ut ab eo in fide inſtrueretur, ac baptizaretur. Stapletonius ait, ut ad tales virtutes excitemur, ut magna Dei beneficia promereamur.

18. Oecum. *Divitiæ, ac poteſtas ad pietatem.* Aliter reſpondet Oecumenius, & inquit, *Non memoratur. Æthiops, ac Cornelius, eo quod in dignitate conſtituti erant, ſed quod ob divitias, & faſtum prohibiti non fuerant, quin verſarentur in pietate*: Memorantur à noſtro Evangeliſta Æthiops potens Reginæ Candacis, qui erat ſuper omnes divitias ejus ſupra c. 8. & etiam hic Cornelius centurio nobilis & potens, qui divitia cum copia non in ſuperbiam elati, ſed Chriſti humilitatem immobiliter amplexati ſunt, divitiis, ac potentia non abutentes ad laxas vitiorum habenas, ſed eas componentes, ac refrænantes ad Chriſti obſequium in eleemoſynas, ac pia opera, *ob divitias, & faſtum prohibiti non fuerunt, quin verſarentur in pietate*, ut ex illis multum poſſent promereri.

19. Gen. 4. *Dolet Cain cum non habeat oblata-* Caïn ex ſua iniquitate convictus dicebat ad Dominum: *major eſt iniquitas mea, quam ut veniam merear: Ecce ejicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar*, Geneſ. 4. num. 14. Quænam eſt hæc conſequentia verborum, ex eo quod ejicitur à facie terræ, ne ei germinet optatos fructus, ac proventus, inde non valet apparere ante Dominum, ſed ab ejus præſentia debet abſcondi? Cardinalis Hugo: *Ecce ejicis me hodie à facie terræ, à facie tua abſcondar, & dicitur ejici, quia gravis, ac oneroſus factus omnibus, etiam ſibi, quod jam in præſentia Domini non audeat comparere.* Cain ſpoliatus, ac viduatus ab omni agricultura, ac germine terræ, etiam deſtituitur ope, ac adjuvamine, ut ſuis oblationibus offenſum Numen valeat placare, & inde ſibi perſuadet, *Quod jam in præſentia Domini non audeat comparere.* Quamvis Cain improbus pinguedinem terræ exoptabat, ut ex illa aliquid deferens poſſet ſe Deo præſentare. 20.

Magnum exemplum habemus in hoc Zachæo, qui cum reciperet Chriſtum in domo ſua, ait ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum; ait Jeſus ad eum: *quia hodie ſalus huic domui facta eſt, quia filius Abrahæ eſt*, Luc. 19. n. 9. Luc. 19. Ad quæ verba D. Ambroſ. in Lucam ait. D. Ambr. *Diſcant divites non in facultatibus crimen habere, ſed in his, qui uti neſciunt.* Nota ſequentia: *Nam divitiæ ſicut impedimenta ſunt improbis, ita bonis ſunt adjumenta*, nempe ad ſalutem, & vitam.

Huc advoco id, quod ait Jacobus Apoſtolus 1. n. 9. 21. *Glorietur autem frater humilis in exaltatione ſua, dives in humilitate ſua.* Jacob. 1. Dum ipſe humiliatur à faſtu ſuarum divitiarum illas expendens ob Dei amorem, ut præclarè ait D. Niſſenus lib. de orat. *Divitium bona tributaria.* *Exiguum eſt, quod natura debes, quod adverſus te ipſum multiplicas tributa.* Tibi pauca ſufficiunt, ſi plura tibi arrogas, ſunt tributa egentibus debita à quibus eos defraudas, ac tamquam furaris quod eſt alienum

QUÆSTIO IV.

Quare de Centurione non dicitur ſolum, quod timebat Deum, ſed etiam cum tota domo ſua?

AIt Textus de noſtro Centurione: *Vir pius, ac timens Deum cum omni domo ſua.* 22. Ex quibus verbis præclarè D. Chryſoſt. homil. 23. monet omnes principes, ac dynaſtes, & ait: D. Chryſoſt. *Audite omnes, qui regibus aſſiſtitis, Pius, inquit, erat, ac timens Deum, at quod majus, talis erat cum omni domo ſua; ita erat huic rei intentus, ut non ſolum ſua bene conſtitueret, ſed etiam in miniſtris ſuis, iſtud etiam faceret* Hoc magnum ſit omnibus magnatibus documentum, ut non ſolum ipſi ſe bene, ac recte gerant, & componant, ſed etiam id ipſum in tota ſua familia plantare ſtudeant, ſicut illa præclara Eſther, quod triduum jejunium, quod in Suſam induxit, ait ipſa; *Et ego ſimiliter cum ancillis meis jejunabo* Eſther. 4. n. 16. *Principes Chriſtianus ſtudeat, ut domus ſua Deo inſerviat*

Ait Regius Vates Pſalm. 20. n. 1. 23. *Afferte Domino Filii Dei, afferte Domino filios arietum.* Pſal. 20. Convocantur à Davide Filii Dei, ſeu, ut alii legunt, *Principes, & Proceres*, capita familiarum, quod ut Filii Dei ſe habeant, non in eo, quod oſtendant opera ſua bone, ſed quod ſecum afferant *filios arietum*, ut ita ſollicitè invigilent in domo ſua, ut in ea renaſcantur teneri agnelli ut omnipotentia Deo afferant gloriam, & honorem *Ex domo bene compoſita oſtenditur Chriſtianus.* Chryſol. D. Chryſolog. ſerm. 10. ait: *Afferte Domino Filii Dei, afferte quos fides concipiat, non caro; afferte quos Dei gratia generet, non mundana natura, quomodo ſe Chriſtianum credit, aut quomodo domum ſuam judicat ovile Dei, ubi non paſcuale germen Dei pecus dat balatum.* Ut unuſquiſque judicet domum ſuam eſſe ovile Dei, debet in ea renaſci, ac prodire Dei fructus; *Quomodo domum ſuam judicat ovile Dei, ubi non paſcuale germen Dei pecus dat balatum.*

Non ſat eſt, quod Pater familias ſit bonus, & rectus, ſed etiam neceſſe eſt, ut bene ordinet, regat- 24.

que

que totam domum ſuam; Bonus erat Heli, nam audita ſuæ domus devaſtatione, ac ruina, ſe Deo ſub
1 Reg 3. jiciebat, ac ejus Providentiæ dicens: *Dominus eſt, quod bonum eſt in oculis ſuis faciat* 1. Reg. 3. n. 18. Tamen quia licentioſam filiorum vitam non increpavit, ac prohibuit, ipſis pereuntibus, ipſe etiam perit, ac moritur; nam cum filii ejus eſſent in prælio, ibi mortui ciciderunt, quod veniens nuntius
1 Reg. 5. *Qui ſuos non dirigit ad Deum cum eis perit.* D. Proch. cum indicaſſet Heli. 1. Reg. 5. n. 18. *Cecidit de Sella retrorſum juxta oſtium, & fractis cervicibus mortuus eſt.* Quod venuſte ponderat D. Prochus epiſtola ad Joannem Antiochen. ait: *Senex in juvenum tempeſtate naufragium paſſus eſt, pro quibus affectum non gubernavit increpatione.* In communi naufragio gubernator, & alii ab undis abſorbentur, & quia filii Heli in Dei obſequio naufragarunt, ipſe eodem naufragio involvitur, quia increpatione eos non direxit, ac gubernavit.

Actor. 10. *num.* 3. Et vidit in viſu manifeſtè quaſi hora diei nona Angelum Domini introeuntem ad ſe, & dicentem ſibi, Corneli.

Num. 4. At ille intuens eum timore correptus, dixit, quid eſt Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderũt in memoriã in conſpectu Dei.

Num. 5. Et nunc mitte viros in Joppen & accerſi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus.

Num. 6. Hic hoſpitatur apud Simonẽ quendam Coriarium, cujus eſt domus juxta mare, hic dicet tibi, quid te oporteat facere.

Num. 7. Et cum diſceſſiſſet, Angelus qui loquebatur illi, vocavit domeſticos ſuos, & militem metuentem Dominum, ex his, qui illi parebant.

Num. 8. Quibus cum narraſſet omnia miſit illos in Joppen.

Verſiones

CVM EXPOSITIONE II.

25. Arabic. Syriac. Æthiop. Verſ. 3. *ES vidit in viſu manifeſte.* Arabicus: *Vidit viſionem manifeſtam*, clarè, & manifeſtè oculis corporis; *Quaſi hora diei nona.* Syriacus: *Circiter ad horam nonam.* Æthiopicus: *Tempore hora nona*, quæ eſt tertia poſt meridiem, de quo dixi cap. 3. verſ. 1. nam hæc hora erat propria orationis Judæis, ut ibi dixi, quia tunc, ut ait D.
D. Chryſoſt. Beda. Arator. Chryſoſt. curis dimiſſis Deo vacabant, & tali hora Cornelius vacabat orationi. Beda, & Arator aliam aſſignant rationem moralem: Quoniam in morte illius baptizandus erat, qui ſpiritum tradidit hora nona.

26. *Angelum Domini.* Corpore aereo aſſumpto, ut corporaliter appareret, ut omnem illuſionis ſpeciem, ac metum excluderet; valde probabiliter Ly-
Lyran. Carthuſ. ranus, & Carthuſianus exiſtimant fuiſſe Angelum Cuſtodem. *Correli*: nomine expreſſo ipſum vocat, ut attentiorem faciat, forte maximè erat abſorptus in oratione.

Verſ. 4. *At ille intuens eum timore correptus.* Ob
27. Lyran. D Ambr. Beda Origen. fulgorem, ait Lyranus reſplendeſcentem in vultu Angeli, ob inſolitam viſionem, ut de B. Maria dicunt D. Ambroſ. Beda, Origenes Theophilactus: *Quid eſt Domine?* ſic habent omnes Bibliæ emendatæ Syriacus: *Quid eſt Domine mi?* Alii Codices legunt: *Qui es Domine?* ut Saulus dixit ad Chriſtum, ſed prima lectio verior: *Orationes tuæ,* Vatabſ.
& eleemoſynæ tuæ aſcenderunt. Vatablus: *Recordatus eſt Dominus orationum, ac eleemoſynarum tuarum*, quaſi memoriale à te miſſum apud Deum ſervatur, & dicuntur orationes aſcendere inſtar holo- Apoc. 7.
cauſti coram Deo, ut dicitur Apocalypſ 8. n. 4. *Aſcendit fumus aromatum de manu Angeli, quæ ſunt orationes Sanctorum.* 28.

Verſ. 5. *Mitte viros in Joppen.* Syriacus: *Mitte aliquos. Accerſi Simonem, qui cognominatur Petrus.* Vult Deus homines inſtrui per homines, ſic & Saulus per Ananiam: Unde & hic Princeps inter gentiles per Petrum, id eſt per Principem, ac ſupremum caput Eccleſiæ; quia hujus erat aperire januam gentibus, ſicut in hoc gentili omnibus aperuit, ut ait D. Hieronym. epiſtol. ad Salvian. *Primus* D. Hier.
Cornelius ſalutem gentium dedicavit. 29.

Verſ. 6. *Hic hoſpitatur apud Simonem quendam,* Syriac.
Syriacus: *Hic diverſitatur in ædibus Coriarii* Æ- Æthiop.
thiopicus: *Sutorem calceorum*, & ut facile domus inveniatur, ſignum præbet, *Cujus domus eſt juxta* Arabic.
mare. Arabicus: *Cujus domicilium.* De hoc Simone dixi capite ſuperiori, quæſtione ultima, cætera in quæſtionibus. 30.

Verſ. 7. *Et cum diſceſſiſſet, vocavit duos domeſti-* Syriac.
cos ſuos Syriacus *Duos ex ſervis ſuis.* Alter Syriac. Vatabl.
Ex filiis domus ſuæ. Vatablus, *Qui illi inſerviebant.* D. Iſidor.
Iſidorus: *Ex illis, qui illi aſſiſtebant* ex quo conſtat, quod duo domeſtici ejus eſſent de domo Cornelii, erant metuentes Deum; nam ſupra dicitur, quod Cornelius erat timens Deum cum tota familia ſua.

Et militem metuentem Deum. Arabicus *Probatæ* 31. Arabic.
vitæ. D. Chryſoſt. *militem pium*, quod exprimit D. D. Chryſoſt.
Lucas; quia hic miles tertius non erat de domo *Cur tres?*
Cornelii; nam omnes illius erant metuentes Deum Gloſſa.
& tres mittuntur. Gloſſa Interlinealis: *Ut ſit idoneus trium numerus.* Gloſſa Ordinaria Beda, Arator: Inter. in. Beda. Arator.
Ut triplex mundi pars denotetur, ex quo gentiles vo- D. Leo.
candi erant. Leo Nonus de Epiphania cap. 17. *Ut ſignificetur profeſſio Trinitatis.*

QUÆSTIO V.

Quare ad Cornelium illuminandum in fide non mittitur aliquis diſcipulus, Diaconus; ſed Angelus?

VIdimus in toto hoc libro; quod ad prædican- 32.
dum in Samaria Azoto, ac aliis partibus, miſſi *Difficultas*
ſunt Apoſtoli, & diſcipuli, & ad illuminandum Æ- *quæſtionis.*
thiopem Reginæ Candacis miſſus eſt Philipus Diaconus cap. 8. cur, quæſo, ad Cornelium nullus ex iſtis mittitur, ſed Angelus? 33.

Reſpondeo primò: Quia miſſus eſt Angelus ad dirigendum Cornelium ob bona opera ejus, eleemoſynas, & orationes, quæ Deo offeruntur per ma Apoc. 8.
num Angeli, ut dixi ſupra ex Apocalypſi 8. num. 4.
Aſcendit fumus aromatum de manu Angeli, quæ ſunt *Angeli noſtras orationes Deo offerunt.*
orationes Sanctorum, & meus Angelus Raphael dixit Tobiæ 12. num. 12. *Ego obtuli orationem tuam Deo.* Et ibi commeniter commentatores, cum Gloſſa, & D. Laurentio Juſtiniano de Chriſti agone cap. 6. Cum ergo hæc vocatio Cornelii facta fuiſſet ob bona opera illius, quæ Angelus Deo obtulerat, inde ipſe miſſus eſt à Deo, ut Cornelius perciperet fructum, & premium ex tantis bonis oblatis.

Secundo agebatur de oſtio aperto prædicationis Evangelic. gentibus, cujus primi prædicatores ſunt Angeli. Vidit Jacob in ſomnis *Scalam ſtantem ſuper*

terram

Angeli primi prædicatores Evangelij. Gen. 28.

terram, & cacumen illius tangens Cœlos, & Angelos Dei aſcendentes, & deſcendentes ſuper eam. Geneſ. 28. num. 12. Innumera ſunt myſteria, quæ ſancti Patres, ac Doctores hic conſiderant. Angeli aſcendentes deferentes noſtra bona opera coram Deo, deſcendentes, ut ſanctum Dei Evangelium prædicent, & manifeſtum faciant in toto orbe. D. Cyprian. de nativitate ait: *A ſupernis legionibus incepit Evangelium, ejus primi dictatores Angeli,* & Sophronius in Encomio de Angelis inquit: *Angeli ſunt Diaconi, Apoſtoli, Prædicatores, & Prophetæ, & Evangeliſtæ.* O præclarum & ſublime miniſterium, quod à ſupernis ſpiritibus Angelicis exordium habuit. Ipſi in nativitatis nocte paſtoribus annunciant: *Evangelizo vobis gaudium magnum, natus eſt vobis hodie Salvator* Luc. 2.

D. Cypr. Sophron. Luc. 2.

35. Tertio Angelus mittitur, quia per Angelos Deus diſponit, & gubernat ſuprema, & alta negotia, quale erat hoc præſens de converſione gentium. Ait Joan. in Apocalypſ. cap. 5. num. 6. *Vidi agnum in medio throni habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem Spiritus Dei miſſi in omnem terram.* Sermo eſt de ſeptem ſpiritibus principalibus, qui aſſiſtunt ante Dei thronum Apocalyp. 1. n. 4. Nota quanta ſit horum Angelorum dignitas, ut dicantur oculi Dei: *Oculos ſeptem ſunt ſeptem ſpiritus miſſi ſuper omnem terram* ad magna, & alta negotia divinæ providentiæ diſponenda, agenda, atque perficienda in univerſa terra. Clemens Alexandr. l. 6. ſtromat. inquit: *Septem quidem ſunt, quorum eſt maxima potentia, primogeniti Angelorum Principes, per quos Deus omnibus hominibus præſidet, ideoque oculi Dei dicuntur in Apocalypſi.*

Apoc. 5. *Angeli dicuntur oculi Dei ad magna negotia.*

36. Ait Iſaias 66. n. 20. *Et adducent omnes fratres veſtros de cunctis gentibus in equis, & in quadrigis.* Et cum electi Dei liberandi ſunt à jugo, ac ſervitute Diaboli ac peccati, in quo exiſtunt ac excutient jugum in ducatu, ac potentia Angelorum, ſic de Angelis ſanctis Hieronymus exponit, & ait: *Diverſi generis vehicula, miniſteria intelliguntur Angelica. His equis, & curribus Elias raptus eſt, & Eliſæus ſe ſervari neſcienti puero demonſtravit, & Zacharias vidit in nocte equos rufos, nigros, varios, & albos, & dixit: Qui ſunt iſti, quos miſit Dominus, & perambulant terram.*

Iſaï. 66. D. Hier. *Angeli in auxilium, & protectionem hominum.*

37. Ait Chriſtus Dominus Luc. 11. n. 22. *Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea, quæ poſſidet: ſi autem fortior eo ſuperveniens vicerit cum univerſa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & ſpolia ejus diſtribuet.* Fortis armatus erat Diabolus poſſidens in pace omnem gentilitatem, venit fortior illo Chriſtus Jeſus Filius Dei, ipſum ſuperavit, ac deſtruxit, ſuaque gratia deſtruxit ejus diabolica arma, nempe tentationum machinas: *Et ſpolia ejus diſtribuet.* Quænam ſunt hæc ſpolia, & per quos diſtribuit? Spolia ſunt homines, qui ſub poteſtate, ac captivitate Dæmonis erant, & diſtribuet, ita exponit D. Baſilius apud Caren. ibi: *Diſtribuet ſpolia exhibens fideles cuſtodias Angelorum ad hominum ſalutem*: Chriſtus Dominus diabolum ſubjecit, ac ſuperavit donans nobis vitam, & ſalutem ſpiritualem, & cum ſimul prævideret noſter Divin' Salvator multa Dæmonum jacula ejus ſagaci aſtucia in nos contorta alta ſua ſollicitudine nobis aſſignavit Angelos Cuſtodes, ut eorum protectione muniti, ac defenſi adverſariorum verſutias ac inſidias diſſipare valeamus. Diſtribuit ſpolia, *Exhibens fideles cuſtodias ad hominum ſalutem.* Chriſtus ſuo pretioſo Sanguine nos redemit, ut fructum ipſius Redemptionis aſſequamtur contra Dæmonum tentamenta mediante ſua gratia nobis confert Angelos ad cuſtodiam.

Luc. 11. *Deus dat nobis Angelos ad cuſtodiam contra Dæmones.* D. Baſil.

Quod ipſi magna ſolertia, ac cura præſtant, ait Paulus ad Hebræos 1. num. 14. de Angelis loquens: *Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis.* Addit Tertullianus lib. de Anima cap. 37. *Nos divina officia Angelo credimus.* Non ait Angelos Officiales credimus, ſed *officia*, tanta cura, atque ſollicitudine nobis Angeli aſſiſtunt, ac miniſtrant, ut non tantum erga nos fiunt officiales, ſed veluti præ eorum ingenti ſollicitudine videantur converti, ac commutari in ipſa officia, quo pro nobis etiam dormientibus ipſi vigilant. 38.

Hebr. 1. Tertull. *Angeli maxime ſuſpenſi in noſtram ſalutem.*

QUÆSTIO VI.

Quare cum Angeli ante Deum offerant noſtras orationes, & opera, tamen orationes Virginis Mariæ tali Angelorum miniſterio non indigent?

IN limine ſuperioris quæſtionis diximus, quod noſtræ orationes, & opera per miniſterium ſanctorum Angelorum offeruntur coram Deo, et ſi hoc verum ſit in aliorum orationibus, non ita ſentiendum de precibus Sanctiſſimæ Virginis Mariæ, ſed ob ejus reverentiam, ac tantorum meritorum celſitudinem, ipſæ per ſe abſque alicujus interventu efficaces ſunt apud Deum, ut exaudiantur. 39.

Ingreſſus Angelus ad eam, dixit ei; Ave gratia plena, Dominus tecum. Luc. 1. n. 28. Stabat Sanctiſſima Virgo in altiſſima meditatione, ac oratione circa adventum Meſſiæ Chriſti Domini ad illa verba Iſaiæ: *Ecce virgo concipiet*, ut piè conſiderant D. Ildephonſus, aliique Patres, cur Angelus circa ultimam orationem Mariæ virginis nullum Verbum facit, ut Raphael dixit Thobiæ 12. *Quando orabas cum lacrymis, &c. Ego obtuli orationes tuas Deo.* Sic & oranti Danieli pro Chriſti adventu adſtat Gabriel, dicens, ſcio quia vir deſideriorum es; & illi proponit celebrem illam prophetiam de hebdomadibus Daniel. 9. num. 2. Cur ergo Virgini oranti nullam commemorationem facit Angelus de ejus oratione? Deiparæ orationes non indigebant Angeli miniſterio, ſed pro debita Virgini reverentia, ac tanta illius excellentia maximè commendabantur apud Deum, ut illico exauditæ cuncta impetrarent. D. Bernard. ſerm. 3. de Annuntiat. ait: *Solent Angeli aſtare orantibus, & delectari in his quos vident puras manus levantes in oratione holocauſtum ſanctæ devotionis gaudent ſe offerre Deo in odorem ſuavitatis, Mariæ autem orationes, quantum placuerint in conſpectu Altiſſimi, Angelus indicavit, qui ingreſſus ad eam, cum reverentia ſalutavit. Ave gratia plena.* 40.

Luc. 1. Tob. 12. Daniel. 9. *Deiparæ orationes ſtatim exaudiuntur.* D. Bern.

Anna Samuelis mater, cum eſſet filiis deſtituta & *amaro animo oravit ad Dominum, flens largiter* 1. Reg. 1. n. 10. faciens Deo votum pro virili ſemine in tantum, ut Heli Sacerdos cum vidiſſet eam tam abundanter lacrymantem, ac gementem, eam exiſtimavit ebriam, à qua calumnia ipſa ſe excuſat quod non biberit vinum aut aliquid, quod inebriare valet, ſed maxime dubitabo, ut cum ipſa viderit Sacerdotem multum ſibi propenſum, cur non poſtulat ab eo, ut pro ipſa Deum exoret, ut ei ſit propitius, ſuamque petitionem exaudiat, ut ei indulgeat præ beneficentia ſua? Anna agebat figuram Sanctiſſimæ Virginis Mariæ, ut ait D. Gregor. Niſſenus oration. de nativitate, exoptantis adventum Filii Dei, inde non quærit mediatorem, ſed ipſa abſque alicujus interventu totum impetrat, ac perficit. 41.

1. Reg. 1. D. Greg. Niſſen.

Et quomodo in Maria erga Deum requirendus eſt

alicujus

alicujus mediator, cum ipſa idem ſit una cum Deo filio ſuo. Inſtabat lex, ut nullus ingrederetur ad Aſſuerum Regem, niſi advocatus, abſque licentia ingreditur Eſther, cumque exinde turbaretur ait illi Aſſuerus, *Eſther bono animo eſto ſecura, quod invocata veneris, legem vero illam latam eſſe in ſubditos* Joſeph. *ipſi vero, ut regni ſociæ licere omnia*, ita ſcribit Joſephus lib. 11. expende verbum, *ut regni ſociæ*, in quo maximè ſplendet gloria Mariæ, qui ut Eſther ingrederetur ad Regem non exoptatus fuit aliquis nuntius, hoc enim ſubditorum erat, non verè Eſther *Eſther ut regni ſociæ omnia lice bant.* quæ erat *regni ſocia*, quanto magis omnis aditus erit patens ac apertus Virgini Mariæ, cum ipſa *regni ſocia*, non ſit, ſed ſupremi regis mater, & ſponſa. Eſther figuram Sanctiſſimæ Virginis repræſentabat, ut eſt ſatis commune apud ſanctos ac Doctores.

43. Poſt peccatum primi hominis Deus debitas pœnas tranſgreſſoribus imponens Evæ dixit: *In dolore paries filios, ſub viri poteſtate eris & ipſe dominabitur tibi*: *Adæ vero dixit: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua ſumptus es quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Geneſ. 3. num. 19. Deus his duobus delinquen- Gen. 3. tibus duas pœnas ſeu duas leges contulit adverſus mulierem: *In dolore paries, ſub viri poteſtate eris*; At adverſus Adam fulminavit: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec revertaris in terram* *Eva ex Adami carne creata idem dicitur* Bellarm. Ecce ſententia moriendi ſolum lata fuit contra Adamum, & non adverſus Evam numquid Eva immunis erit à pœna mortis, ut ingenioſè reſpondet Bellarminus lib. 1. de gratia cap. 11. nam cum mortis lex indicitur Adamo ſub illa comprehenditur Eva utpote Adamo intime conjuncta ex ejus carne, & oſſibus formata eſt.

44. Ex quo dicitur quanta ſit celſitudo Virginis Mariæ, cum idem cum filio ſuo intelligatur, cum ei ſit intime conjuncta carne, & ſanguine, quem ei in ſua conceptione miniſtravit, ut pulchre diſſerit D. Joannes Damaſcen oratione in aſſumptione Mariæ Joannes. Damaſc. habita apud Metaphraſtem, & ait: *Eva quidem quæ aures præbuit nuntio ſerpentis, accepit ſententiam doloris, & moleſtiæ, & partus ſubit dolores, & cum Adamo mortis damnatur ſupplicio, & Infernorum collocatur penetralibus, Maria autem omni ex parte Beata, quæ aures inclinavit Dei verbo, abſque* *Maria intime unita Deo.* *viri opere concepit Dei verbi perſonam, & peperit abſque doloribus, & tota Deo fuit unita.* Expende *tota unita.*

45. In hujus rei conſideratione, quod antequam, ſecunda Trinitatis perſona Chriſtus natus manifeſtatur in mundo quater dicitur Verbum. Joann. 1. Joan. 1. *In principio erat verbum, & Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum*, & poſtea *Verbum Caro factum*, at quando cœpit ſe mundo manifeſtare quantum capio in Evangelio non dicitur amplius Verbum, ſed Filius Dei à D. Petro, Martha; & alius qui ex eo, quod cœperit cognoſci, & manifeſtari Filius Mariæ Virginis cœpit declarari, ac publicari Filius Dei; quia Virgo Maria nullum alium filium poterat habere, niſi filium Dei D. Auguſt. tom. 10. D. Aug. ſermone ad fratres in Eremo ſer. 10. de Nativitate Domini ait: *In Cœlo qualis eſt Pater, talis eſt* *Filius Dei agnoſcitur, quia Filius Virginis* *Filius, & in terra qualis eſt mater, talis eſt Filius* Ab ipſa Divinitas in Chriſto qua homo, erat abſcondita, tamen ex Virgine Matre manifeſtatur, & de humanæ filiationis elogio in terris ſumptuoſiſſime evulgatur; nam Chriſtus in Cœlo *qualis Pater, talis Filius & in terra qualis mater, talis Filius*, in Cœlo qua Deus ex Patre Deo, & in terris qua homo ex Matre Virgine cenſetur: *In terra qualis mater, talis filius,* mater puriſſima, & ſanctiſſima filius puriſſimus, & ſanctiſſimus.

QUÆSTIO VII.

Quare Centurioni mandatur, non quærere Petrum, ſed eum a a ſe avocare, & de Petro nihil ei magnum dicitur?

AIt Angelus Cornelio: *Mitte viros in Joppen, & accerſi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus*, Cohærentius videbatur, quod Centurio adiret, & quæreret ſuum Magiſtrum, ac Principem, & caput totius Eccleſiæ, è contra tamen factum eſt, forſitan quia Centurio habebat officium publicum & non poterat deeſſe Officii ſui obligationibus, & ab illis abeſſe. Deinde vocatur Petrus, ut ipſum Cornelium, totamque ipſius familiam baptizaret & tandem ut Cornelius ex ſumma charitate totam ſuam rem Petro offerret ad eleemoſynas, quia, ut ait Photinus Presbyter lib. 1. de domo Dei: *Fides non eſt otioſa, neque ſolitaria, individua comes ei injungitur bonæ operationis inſtantia*; *nam cum per fidem quis cogitata incipit amare, conſequenter exercet operando, quod amat.* 46. *Cur non vadit ad Petrum* *Fides ſine operibus otioſa.* Photin.

Quæſtio tamen principaliter inquirit cur Angelus tam nude abſque aliquo titulo Petrum nominat, abſque eo quod aliquid magnum de eo dicat, ut fieri poterat adſtruendo ipſum eſſe Cœlorum clavigerum, Caput Eccleſiæ, ac Apoſtolorum principem. Imo ipſum Petrum quodammodo comprimit, ac minuit, dum ait: *Accerſi Simonem quendam.* Illud pronomen *quendam* juxta latinum ſermonem denotat hominem communem, vulgarem, vilis conditionis ut notavit D. Ambroſ. lib. 10. ad cap. 22. Lucæ ad D. Ambr. illa: *Ite in civitatem ad quendam, ideſt ſine nomine deſignatur, ut ignobilis æſtimetur.* Deinde de Paulo in ſua converſione multa dicuntur magnalia, ut *Quoniam vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram gentibus, Regibus, & filiis Iſrael.* Actor. 9. Act. 9. n. 15. Cur de Petro nil tale dicitur? 47. *Difficultas quæſtionis.*

48. Reſpondeo primo, quod alii, ut magni habeantur multa magnalia ſunt de eis publicanda: at in Petro ſat eſt, quod dicatur Petrus, in ipſo namque ejus nomine tamquam in compendio ac epilogo omnia ſublimia, ac excelſa recopilantur &. ſatis eſt quod dicatur Petrus, ut ibi univerſa illuſtriſſima deſignantur. Vide t. 4. in Evang. cap. 10. q. 5. n. 28. & dicta tom. 2. in Apocalypſ. cap. 21.

49. Secundo, quia ab Angelo mandatur vocari petrus tamquam Eccleſiæ caput, omniumque Paſtor, ideoque multa cum veneratione eum ad ſe vocat Cornelius, mittit duos primos ex ſuis famulis principalibus, qui utpote ex ſua familia erant ſervientes Deo, & inſuper alium militem timentem Deum ut dicitur in Textu, ut tres eum comitarentur in via tamquam magnum Principem, & pontificem Deo datum, ſic ait Sanctus Albertus in noſtra regula Carmelitana? *Fratres Priorem veſtrum honorate, Chriſtum potius cogitantes, quam ipſum, qui poſuit eum ſuper capita veſtra.* *Petrus multa cum veneratione tractandus.* *Regula Carmelitarum*

50. Scribens Paulus 1. Corinth. 11. num. 6. & 7. 1. Cor. 11. *Mulier velet caput ſuum. vir quidem non debet velare caput ſuum, quoniam imago Dei eſt.* Ubi maximè dubitabis, magnamque in laginem requirit cur ab apoſtolo homo appelletur Imago Dei, non vero mulier? quam difficultatem proponit, & ſolvit Theodoretus quæſtione 20 in Geneſ. ad illa verba Theod. Gen. Geneſ. 1. *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus Cœli*, & ſic ait: *Homo eſt imago Dei ſecundum imperium, & poteſtatem, & quemadmodum Deus omnibus*

nibus imperat, ſic homo iis, quæ ſunt ſuper terram, quammobrem mulier non dominatur prædictis ſed virum habet pro capite: ſub viri poteſtate erit: Geneſ. 3. *Unde recte D. Paulus ait ſolum virum imaginem & gloriam Dei.* Solum vir dicitur habere imaginem Dei non vero mulier; quia homo habet regimen, & gubernationem in his omnibus, quæ ſunt ſuper terram, ſub cujus poteſtate mulier eſt conſtituta, ad imitationem Dei, qui habet dominium in univerſa, cujus imaginem adumbrant illi, qui inter homines regiminis clavo imminent, ex quo fiat evidens in quanta reverentia, ac honore tales ſunt colendi, ac venerandi cum Dei vices gerant in terra, illiuſque perſonam repræſentent.

Gen. 3. *Præſides ac prælati tamquam Deus ſunt honorandi.*

51. Veniunt ad Abraham tres Angeli, quos cum vidiſſet tamquam unum alloquitur: *Domine ſi inveni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſervum tuum.* Geneſ. 18. num. 3. in quo Patres magna myſteria recognoſcunt; veniunt duo ad Loth in Sodomis, cum quibus tamquam cum uno habet verba, dicens: *Quæſo, Domine mi, quia invenit ſervus tuus gratiam coram te, & mirificaſti miſericordiam tuam*, Geneſ. 19. num. 18. Tres adſtant Abrahamo, & tamquam cum uno diſſerit, duo conveniunt ad Loth, & tamquam cum uno ſe habet cur non cum tribus, vel duobus loquuntur? Eodem ſpiritu ducebantur Sancti Patriarchæ, illos duos, vel tres, non ut viros, ut exterius apparebant, nec ut Angelos, ſed tamquam Dei miniſtros, & maxime dominantes ejus poteſtate, ut Abrahamo largam beneficiorum benedictionem conferrent, & ut Sodomis debitas ignitas pœnas inferrent. D. Auguſt. lib. 16. de Civitat. cap. 29. inquit: *Abraham in tribus; & Loth in duobus viris Dominnm agnoſcebant, cui per ſingularem numerum loquebantur, cum eos homines eſſe arbitrarentur*; & paulo poſt ſubdit; & ita cum eis ſe agebant: *Ut in eis eſſe Dominum dubitare non poſſent.* Quamvis exterius homines viderentur, tamen cum in eis magnam recognoſcerent majeſtatem, inde *Ut in eis eſſe Dominum dubitare non poſſent*, ex quo apud ſe ſtatuerunt non cum hominibus, ſed cum Deo eſſe negotium, ac proinde tanto cultu, ac veneratione eos proſequuntur, cunctis præbentes exemplum de multa reverentia ſuis majoribus impendenda: *Chriſtum potius cogitantes, quam ipſum, qui poſuit eum ſuper capita veſtra.*

Gen. 18. Gen. 19. D. Aug.

QUÆSTIO VIII.

Quare Angelus non explicat Cornelio quid ab eo ſit faciendum?

52. *Defficultas quæſtionis.* ANgelus Cornelio ait: *Accerſi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus, hic dicet tibi quid te oporteat facere*: Cur Angelus non exponit quid ei faciendum ſit à Petro, ut magis prompto, ac diſpoſito animo peragret ad faciendum ea, quæ ei à Petro fuerint ordinata.

53. *D. Iſidor. Peluſiot.* Ad quæſtionem reſpondet primo D. Iſidorus Peluſiota l. 5. epiſt. 165. *Angeli ex prædicationis ſecuritate tamquam voluptatem capiebant, ut is etiam quid ad Cornelium miſſus fuerat magiſterium indicaret, non autem ſibi ipſi docendi munus permiſerit.* Et ſi Angeli maximè delectentur, dum cum hominibus agunt in his, quæ pertinent ad eorum ſalutem, tamen Angelus intra ſphæram ſui muneris commiſſi, & ultra non tranſgreditur: Deſtinatus fuit Angelus, non ut Cornelium doceret, ſed ut illum admoneret, ut Petrum ad ſe adduceret, hoc Angelus præſtat, & extra metas ſui officii non tranſcurrit: *Ut qui ad Cornelium miſſus fuerat: magiſterium indicaret, non autem ſibi ipſi docendi munus permiſerit.*

Bonus miniſter perſiſtit in munere ſibi commiſſo.

Ex mandato Dei eligit Moyſes Septuaginta viros quos Deo obtulit, ut eſſent gubernatores, ac Rectores populi, & ſubdit Textus Numer. 11. n. 25. *Deſcendit Dominus per nubem, & loquutus eſt ad eum, auferens de ſpiritu, qui erat in Moyſe, & dans Septuaginta viris, cumque requieſceret in eis ſpiritus, prophetarunt.* Ecce iſti electi in limine ſui officii prophetant, ut viderentur, ac ab omnibus cognoſcerentur repleti Divino Spiritu, dicuntur propheraſſe, & numquam amplius in toto divino textu, ut optime notavit Theodoretus quæſtione 20. in Numer. ubi ſic ait: *Quamobrem ſeptuaginta ſtatim, ut profecti ſunt, prophetabant, poſtea verò minime: non vaticinandi, ſed gubernandi cauſa proponebantur.* Deus vult, ut ſui miniſtri ſint in multa reverentia apud omnes, unde iſti ſtatim prophetico ſpiritu irradiant, poſtea verò prædicandi futura ſpiritus non relucet in eis, quia non ad vaticinandum, ſed ad clavum populi regendum ſunt vocati, & fixo clavo ſuo in munere perſiſtunt, & extra vacari non audent: quia *non vaticinandi, ſed gubernandi cauſa proponebantur.* Vide ſupra c. 1. q. 26. n. 169. 170. 171. multiſque aliis in locis. 54.

Num. 11. *Bonus miniſter agat de ſuo munere, & non de vaticinis.* Theod.

Secundo, Cornelio dicitur de Petro: *Hic dicet tibi quid te oporteat facere* non exprimitur, nec declaratur ei quid ab eo ſit faciendum, ſic & Paulo à Chriſto Domino dictum eſt: *Ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere.* Actor 9. n. 7. Ut in utroque oſtendatur perfecta, & ſumma obedientia, quæ nil interrogat, ſed ad omnia prompta, & expedita eſt, quod maxime reſplendet in Samuel, qui ter vocatus à Domino, exiſtimans ſe ab Heli ſciſcitari cucurrit ad ipſum Sacerdotem & dixit: *Ecce ego vocaſti enim me* 1. Reg. 3. n. 5. obiter nota, cùm exiſtimat ſe vocari à Sacerdote dicitur: *Cucurrit ad Heli*, & poſtea: *Abiit, & dormivit.* Ad obedientiam cucurrit, ad lectulum, & requiem lento gradu tetendit. 55.

Actor. 9. 1. Reg. 3. *Obdediens moroſus ad requiem currens ad mandata.*

In rem noſtram ait Samuel: *Ecce ego, vocaſti enim me* ait ad quid me vocaſti? Cur ter me excitas, ſed tantum ait, *Ecce ego*, nil quærit, nec inquirit, ſed animum ſuum promptum, & ad omnia expeditum offert: *Loquere Domine, quia audit ſervus tuus* non diſcutit, nec interrogat ad quid vocetur, nec dixit, quid à me quæris, qui toties me vocaſti, ſed poſtulat Domini vocem, & imperium, ut illud ſine mora adimpleat Ibi D. Gregor. Magnait: *Vocavit Deus puerum, ſed cauſam vocationis tacuit, ut electis puer qua humilitate obedientiæ eſſet, ſublimius oſtenderet*, & poſt pauca ſubdit, *Neſcis enim judicare quiſque perfectè didicerit obedire, hoc tantum bonum putat, ſi præceptis obediat.* 56.

1. Reg. 3. *Obediens non diſcutit de mandatis* D. Greg. Magnus.

Perfectum obedientem deſcribens Regius Vates ait Pſalm. 14. num. 45. *In auditu auris obedivi te.* Ecce perfectus obediens, ubi vox mandantis inſonuit, nil cunctatur; dubitat nil, aut quærit, ſed ſtatim manus mittit ad opus, ac exequitur, & perficit quod ſibi fuerat mandatum D. Laurentius Juſtinian. lib. de ligno vitæ cap. 2. ait: *Sunt namque multi qui poſt præcipientis imperium, plures faciunt quæſtiones, & ſæpe ingeminant unde hoc venerit? quis hoc dederit conſilium? propter quod oritur murmuratio, excuſatio, ſimulatio impoſſibilitatis, advocatio amicorum, contra quos per Prophetam loquitur Dominus*, In auditu auris obedivit mihi, *ut oſtenderet uno eodemque momento obedientem ſimplicem, & audiſſe præcipientis imperium, & obſequium perfeciſſe*, *in auditu auris obedivit mihi.* 57.

Pſal. 14. *Obediens non diſcutet de mandatis.* D. Laur. Juſtin.

Actor. 10. *num.* 9. Poſtera autem die iter facientibus, & appropinquantibus civitati, aſcendit Petrus ad ſuperiora, ut oraret circa horam ſextam;

Num. 10. Et cum eſuriret voluit guſtare, parantibus autem illis cecidit ſuper eum mentis exceſſus,

Num. 11. Et vidit Cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis ſubmitti de Cœlo in terram.

Num. 12. In quo erant omnia quadrupedia, ſerpentia terræ, & volatilia Cœli.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III.

58. Syriac. Verſ. 9. Poſtera autem die iter illis facientibus Syriac. *Cum illi pergerent in via*, non eadem die, qua Angelus apparuit Cornelio, ſed ſequenti die nuntii miſſi ſunt à Cornelio ad Petrum Arabic. ut aptè, & promptè ſe præpararent ad iter, *& cum illi deambularent in via* ut habet Arabicus, & jam apropinquarent ad locum, in quo erat Apoſtolus, D. Chryſoſt. tum alta Dei diſpoſitione. *Aſcendit Petrus ad ſuperiorem partem domus*, ut ibi quietius, & convenientius oraret.

59. Æthiop. *Hora ſexta.* Æthiopic. *tempore horæ ſextæ*, meridie nempe ad prandium, & cibum valde communis, ante quem Divi Petri exemplo præmittenda eſt oratio 1. Tim. 4. juxta Apoſtol. 1. Timoth. 4. n. 3. & 4. ut prius anima reficiatur cibo ſpirituali; quam corpus materiali.

60. Arabic. Gloſſa D. Ambr. Beda. Carthuſ. Verſ. 10. *Et cum eſuriret voluit guſtare.* Arabicus *Optavit comedere.* De cibo corporali exponunt graves Doctores, tamen D. Ambroſ. ſerm. 10. Gloſſa Beda, Carthuſian. de fame ſpirituali; de utraque expono de corporali, quæ ſolet hora meridiana obvenire & ſpirituali in illa corporali ſignificata; nam Petrus, ut præclare ait D. Ambroſ. citatus: *Oravit fervida oratione pro hominum ſalute, & videns obſtinatam perfidiam Judæorum, eſurivit gentium ſalutem, quam Deus ei manifeſtavit ſequenti viſione.*

61. *Magna ſobrietas D. Petri.* D. Aug. *Voluit guſtare.* Nota magnam ſobrietatem Petri, non ventrem implere, nec ſaturari, ſed labiis attingere quantum ſat erat pro conditione humanæ naturæ, unde recte ait D. Auguſt. lib. 10. Confeſſ. c. 31. *Quemadmodum medicamentum, ſic alimentum ſumas.*

62. Arabic. Goth. Æthiop. *Cecidit ſuper eum mentis exceſſus.* Arabicus: *Cecidit in eum exceſſus.* Goth. *Irruit in eum ſtupor.* Æthiopic. *Venit ſuper eum defectus mentis, id eſt raptus eſt in extaſim.* Vox illa *cecidit* denotat raptum, ſeu extaſim non fuiſſe naturalem, ut ſolet obvenire ex magna triſtitia vel ex amore, ſeu re inopinata, ſed divinitus immiſſa, ut mens Petri à terrenis, & ſenſibilibus abducta ad percipienda ſpiritualia, ac Cœleſtia excitaretur.

63. Syriac. Verſ. 11. *Et vidit Cœlum apertum.* Syriacus: *Suſpexit Cœlos apertos*, non oculo corporeo, ac mente, Arabic. D. Aug. ſed viſione imaginaria, & *deſcendens vas quoddam.* Alabicus: *Vas ad ſe delabens* D. Auguſt. *Diſcus quidam.* Aliqui legunt *Vas linteum.* Textus *velut lin-* D. Cyril. Alexand. Græcus. *teum magnum.* Æthiopic. *Vas fictile, ut linteum magnum.* Syriac. *Eratque ſimile linteo magno.* D. Cyrillus Alexandr. *Velut Sudarium magnum.* Aliqui ex græco *linteum pannum.* Vidit ergo quoddam magnum receptaculum tamquam vas ex linteo formatum, inferius concavum & ſuperne apertum.

Quatuor initiis ſubmitti de cœlo in terram. Arabicus: *Quatuor extremitatibus ſuballigatum, & ſuſpenſum ſuper terram.* Per quatuor extremos angulos obligatum, ac tamquam apprehenſum tenebatur ex Cœlo. 64. Arabic.

Verſ. 12. *In quo erant omnia quadrupedia.* Syriac. *In eo erat omne genus animantium quadrupedum.* D. Chryſoſt. *Omnia quadrupedia beſtiæ terræ.* D. Epiphan. *Reptilia.* Senſus viſionis eſt Cœlum, quod erat clauſum, gentibus, per clavigerum Petrum erat eis aperiendum, & gentes, quæ ob ſua peccata, & vitia denotabantur per illa animalia, quæ recipiendæ erant à Petro in Eccleſiam ſignificatam per linteum purum, & mundum. 65. Syriac. D. Chryſoſt. *Explanatio viſionis.*

QUÆSTIO IX.

Quare Divus Petrus ad orandum aſcendit ſuperiora.

Aſcendit *Petrus ſuperiora*, alii legunt *Conſcendunt ad tectum*, ſeu ſuperiorem *partem domus*, more regionis Paleſtinæ tecta ſunt plana, & directa, in quibus licebat deambulare ſedere, dormire ac orare. 66.

Primo aſcendit Petrus ad ſuperiora, ut dimiſſis terrenis tota mente in Deum elevaretur, ſolumque Deum contemplaretur ac meditaretur. Noſter D. Cyrill. Alexandr. lib. 7. in Levitic. ait: *Nec enim tanti Apoſtoli conſilium ex ſuperfluis ſuperiora elegit ad orandum, ſed quantum ego arbitror, ut oſtenderet quod Petrus, qui mortuus erat cum Chriſto quæ ſurſum ſunt quærebat, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei, & non quæ ſuper terram, illuc aſcendebat ad illa tecta, de quibus dicit qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo ſua.* Qui ſe Deo conſſecrat, ac dicat, nil aliud debet intendere, ac quærere, niſi Deum. 67. D. Cyril. Alexand. *Qui ſe Deo conſecrat cætera contemnit.*

Plena Sapientia Sancta illa Anima dicebat: *Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater ſua in die deſ-* Cantic. *ponſationis illius*, Cantic. 3. n. 11. Sine dubio in die in qua tam potentiſſimus Princeps Salomon coronabatur, inſuperque dies deſponſationis illius erat ſane occaſio valde feſtiva cum apparatus illius domus eſſet ampliſſimus; procul dubio multa ſpectacula erant videnda, multæ machinæ ſeſe oculis objiciendæ erant, magnus veſtium ornatus prodiret in medium, tamen anima ſancta ſuas ſodales ad nihil eorum invitat, niſi ad Regem Salomonem videndum; qui enim Deo adhæret ipſum ſolum contemplatur, ipſum ſolum quærit, mentemque ſuam à cæteris, quæ contemnit, ac pro nihilo habet, ſequeſtrat ſeparat, atque avertit. Tres Patres apud Theodoret. Theod. ibi: *His ſponſa eſt allo cuta ad diſcipulas, diligens id quod demonſtrari non poteſt, & humanam gloriam fugiens cupienſque, ut ſponſum ſuum tantummodo omnes admirentur.* Expende ultima verba. 68. *Anima juſti tantummodo Deum quærit.*

Secundo veniat nunc iterum D. Cyrillus ſupra modo datus: *Petrus quæ ſurſum ſunt quærebat, non quæ ſuper terram.* &c. qui Spiritu Dei aguntur ſemper terrenis contemptis ſuperna, & altiora quærunt, ac petunt. 69. D. Cyril.

Maxima expanſione dignum, quod fidei, & Eccleſiæ januam poſuit Deus in aquis Baptiſmi, Recole In primo rerum molimine dixit Deus: *Producant aquæ volatile ſuper terram.* Geneſ. 1. numero 20. ex aquis Deus creat aves, cur non po- 70. Gen. 5.

Qui Dei ſpiritu aguntur præpetes ad cœlum volāt.

tius ex aëre, vel alia materia formantur; *Omnia in figura contingebant illis.* Aves corporales, quæ ſuper terram ad alta volant ex aquis creantur, quia ex aquis regenerandæ erant aves ſpirituales, quæ toto pectore, ac actu relictis temporalibus ad ſuperiora convolant, ad hoc tendit D. Zeno ſerm. 10. de Judæis, ubi ſic ait: *Generalis unda ſubmergit, ut Cœleſtes effecti terram deſiderare non norint*, ex ſigna regenerati in gratia ſubmerguntur, ut ſubmergant terrenos affectus, & inde præpetes ad cœleſtia volant. D. Zeno.

QUÆSTIO X.

Quare Divus Petrus ad orandum potius eligit horam ſextam, quàm quamlibet aliam?

71. Eligit Petrus horam ſextam ad orationem primo quia in tali hora creatus eſt homo, Chriſtus, Cruci affixus, & in Cœlum aſcendit, ut pro nobis exoraret ad Patrem, ac proinde hora valde apta ad orationem gratulatoriam pro tantis beneficiis acceptis, deinde, ut jam dixi in expoſitione hora ſexta, hora meridiana apta ad cibum, & prandium.

Hora gratulationis.

72. Secundo orat Petrus hora ſexta ante prandium, nam dicitur ſtatim *parantibus illis*, ſcilicet menſam cum deſcenderet ab oratione, oravit ergo Petrus jejunus, ut optime notavit Tertullianus lib. de jejunio cap. 10. & inquit *Atqui facilius invenias Petrum hora ſexta cibi capiendi cauſa ad orandum aſcendiſſe.* Jejunium multas vires orationi miniſtrat, ut ait D. Chryſoſtomus homil. 15. in Matthæum, ubi ſic habet. *Jejunium adjutorium eſt, orationis, quia oratio ſine jejunio, ingracilis eſt & infirma.*

Tertull. *Jejunium orationis adjutorium.* D. Chryſoſt.

73. Tertio hora ſexta, meridiana nempe, quando à Dæmonio meridiano maxime urget tentationum tempeſtas; Hinc maximam à Deo exoptat protectionem Regius Vates cum ait Pſalm. 90. num. 6. *A Dæmonio meridiano*; quia, ut ibi notat Lyranus, tunc fit prandium, & comeſtio; ex quibus immoderatis multa mala naſcuntur. Hinc anima ſancta ſuum ſponſum rogat: *Indica mihi, ubi paſcas, ubi cubes in meridie* Cantic. 1. numero ſexto, meridiano tempore tentationum Anima Sancta per meditationem, ac contemplationem Chriſtum quærit, ut cum eo reficiatur, ac quieſcat cum electis ejus Caſſiodorus, & Beda ibi: *Chriſtus, qui paſcit oves ſuas inter eas cubat, in meridie, qui corda fidelium ſuorum ne fervore tentationum intus areſcant, memoria ſupernæ ſuavitatis reficit, & in eis ipſe propitius manere conſuevit.*

Pſal. 90. Lyran. Cantic. 1. *Maxime orandum tentationis tempore.* Caſſiod. Beda.

74. Hora ſexta meridiana tentationum nempe Petrus, ut magnus Eccleſiæ Pontifex, ac Paſtor tali horæ tempore orat maxime pro ſuis ovibus, videnſque obduratam, obſtinatamque Judaïcam perfidiam, maxime pro gentium converſione exorat; ut ſubſequens viſio oſtendit, ut jam dixi, & infra explicabo.

75. Oſtendit Dominus Zachariæ Prophetæ cap. 3. numero tertio: *Jeſum Sacerdotem magnum ſtantem coram Angelo Dei, & Satan ſtabat à dextris ejus, Jeſus autem erat indutus veſtibus ſordidis.* Pro veſtibus ſordidis Cilicinis multi explicant, ſed cur modo Sacerdos apparet indutus cilicio, cum ſtat coram Angelo, & à dextris ſuis habet Satan, & nullo alio in loco tam auſtero, & pœnitentiali habitu apparet, ut modo, cur modo tanta pœnitentia? Vidit ille magnus Sacerdos, quod adverſarius Satan accuſans populum coram Deo, cujus perſonam gerebat Angelus, ut ne debita pœnarum ultio in populum infligeretur, inde magnus ille Pontifex ſe induit cilicio ipſa populi peccata in ſe aſſumens ut pro illis ſatisfaciat; iramque Dei ab eis divertat. Theodoretus ibi ait: *Ego exiſtimo eum nempe magnum Sacerdotem ſibi populi iniquitatem vendicaſſe, & attribuiſſe, vel unà cum ipſis peccaſſe, preces adhibuiſſe, & tamquam ſuorum veniam delictorum populi ſuſcepiſſe:* magnus Prælatus populi peccata in ſe ſuſcepit, pro eiſque egit pœnitentiam, ut veniam impetraret.

Zachar. Theod.

76. Cum ob numeratum populum Iſraël à Davide Deus miſiſſet peſtilentiam in ipſum populum, ex quo multa millia hominum objerunt, ob quam cauſam: *Ceciderunt tam ipſe David, quam majores natu veſtiti ciliciis ſuper terram.... populus autem tuus non percutiatur.* 1. Paralip. cap. 21. num. 16. & 17. Cùm Dominus furore concepto excandeſceret in populum, ſæviret ſtrage in civitate patrata; ne Divinus Judex ultra graſſaretur, David cum Senatu ſuo ab abjecta magnifica veſte, compſit, ac delicioſo ornatu contempto cilicio induti miſericordiam, ac indulgentiam deprecarentur. Abulenſ. quæſtione 64 ait: *Ex tunc David indutus eſt cilicio, & alii ſeniores Jeruſalem, qui cum eo erant, ut Deus miſereretur eis, & alleviaret pœnam.*

1 Para. 21. *Reges, & Principes pro populo ſuo orent.* Abulenſ.

77. Et quamvis à populo habeant aliquam offenſam, non propter hoc debent deſiſtere orare pro eis, in Præſenti audiendus eſt Divus Gregorius homilia 15. in Ezechiel. & ait. *Cupimus animam in benignitate dilatare? Samuel in cogitationem deducatur, qui de principatu dejectus à populo, cum idem populus peteret, ut pro eo Domino preces effunderet,* reſpondit dicens: Abiit à me hoc peccatum, ut ceſſem orare pro vobis, *culpam quippe vir ſanctus perpetrare ſe credidit, ſi eis, quos adverſarias pertulerat uſque ad ejectionem, benignitatem gratiæ non reddidiſſet in pace.*

D. Greg. *Prælatus quam vis offenſus oret pro populo.*

QUÆSTIO XI.

Quare hora ſexta Chriſtus ſitit, Petrus verò eſurit?

78. Cum meus Jeſus penderet in Cruce hora ſexta dixit *ſitio* Joan. 19. num. 29. nunc verò Petrus eadem hora eſurit? Cur non ſibi cohærent Magiſter, & diſcipulus, ut in eadem hora ſit ſitis, & fames, ſed magiſter ſitim patitur, & diſcipulus famem ſuſtinet? Perbelle notat. D. Chryſoſt. ád c. 27. Matth. num. 45. ubi ait: *Vide quomodo Spiritus connectit tempora, & neque citius, neque & tardius facit hoc.*

Joan. 19. D. Chryſoſt.

79. Pro explicatione quæſtionis ſupponendum eſt, quod illa ſitis Chriſti non erat de aqua materiali, ſed de ſalute animarum, ut exprimit D. Drogo Hoſtienſis tract. 7. de verbis Domini ubi ſic ait: *Domine quid ſiles? Ergo nec plus cruciat ſitis, quam Crux: De Cruce ſiles de ſiti clamas? Sitio, quid? veſtram fidem, veſtram ſalutem, veſtrum gaudium, plus animarum veſtrarum, quam corporis mei cruciatus me tenet,* ſic & alii multi Patres, quos ſuo loco adduxi. Sic & fames D. Petri de ſalute animarum erat, ut docet D. Ambr. ſerm. 10. & ait, *Puto Petrum poſt orationem non cibum eſurire humanum, ſed ſalutem, non inedia vexatum corporis, ſed inedia credentium laborare*

D. Drog. *Sitis ſalus animarum.* D. Ambr.

rare, & hoc bene declaratur ex linteo animalium ei oſtenſo, in quo denotatur converſio gentium ad fidem.

80. Ad quæſtionem: Illa ſitis, & fames in Chriſto erat exorta ex ſumma charitate ſalutis animarum, qui charitatis ardores perfectiſſima unione dividuntur inter Chriſtum, & Petrum, ac veluti in ſalute animarum procuranda aſſociantur Chriſtus & Petrus, & illius generoſi affectus inter ſe dividuntur, Chriſtus Redemptor, & ſupremum caput ſibi vendicat ſitim, quæ eſt fortior, ac vehementior fame, de quo latè Mendoncia in Viridario lib. 4 probl. 25. Petrus vero, ut inferior, ac ejus Vicarius famem tamquam quid inferius.

Officia charitatis inter Chriſtum & Petrum dividuntur

81. Etſi fameſcit Petrus, non tamen ſitit, ut Chriſtus, ne Chriſtus exiſtimetur, tot, & tanta mirabilia reſplendebant in Petro, quod cum Centurio eum videret, ad ejus pedes provolutus proſternitur, cui dixit Petrus infra num. 26. *Surge, & ego ipſe homo ſum*, ne aliquid ſuſpicaretur in eo ſupra humanam conditionem, ipſe apertis verbis ſe demonſtrat, quod ſit homo, ne quis in eo dignoſcendo, & judicando aberret. D. Gregor. lib. 21. Moral. cap. 10. ait: Primus Paſtor Eccleſiæ, cum adorante ſe Cornelio ſuper ſe ſibi honorem videret oblatum, ad æqualitatem conditionis ſuæ citius recurrit, dicens: *Surge, & ego ipſe homo ſum.*

Actor. 10. *Petrus ne Deus reputaretur hominem ſe explicat.*

82. Quæſitores tributorum dicunt ad Sacros Apoſtolos: *Magiſter veſter non ſolvit didrachma:* Tunc Chriſtus Dominus ait Petro: *Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore ejus invenies ſtaterem, illum ſumens da eis pro me, & te.* Matth. 17. num. 26. In quo multa inquirenda veniunt; unde tantus honor Petro, ut cum ſit purus homo, quodammodo cum Deo exæquetur, non dixit invenies duas monetas, unam pro me, alteram pro te; ſed unam, eandemque pro me, & te ſolve, ut ita oſtenderet ſuam ſummam unionem, ac conjunctionem cum Petro. D. Chryſoſt. homil. 59. in Matthæum ait: *Qui ad rem natura incredibilem illico paravit, fidei retributionem confeſtim habuit; Chriſto in ſolutione tributi conjunctus.*

Matth. 17. *Petrus maximè Chriſto conjunctus.*

83. Secundo quæſtionarii illi ſolum dicebant: *Magiſter veſter non ſolvit didrachma*, & de Petro nihil agebatur, ad quid ergo mandat Dominus etiam pro Petro ſolvere? Tanta eſt conjunctio Petri cum Chriſto, ut noluerit Chriſtus in aliqua re intervenire abſque eo, quod ſimul cum Petro non apparet: *Chriſto in ſolutione tributi conjunctus.*

84. Tertio ſi Dominus mandat pro ſe, & Petro, cur etiam non mandat pro aliis Apoſtolis? Quia Chriſtus, & Petrus facit particularem numerum, & chorum ſeparatum ab aliis, nec cum eis cæteri conveniunt, & in eis tamquam in capite omnes ſubintelliguntur. Divus Auguſtinus, quæſtiona 75. ex novo teſtamento reſpicit ad dignitatem Petri quodammodo conſortem cum dignitate Chriſti, & ſic ait: Salvator eum pro ſe, & Petro dari jubet, pro omnibus exſolviſſe videtur, quia ſicut in Salvatore erant omnes cauſa magiſterii, ita & poſt Salvatorem, in Petro omnes continentur, ipſum enim conſtituit eſſe caput eorum, ut Paſtor eſſet gregis Dominici.

D. Aug. *Petrus, & Chriſtus in uno numero.*

85. Videns Chriſtus hunc noſtrum Principem Apoſtolorum, dixit: Tu es Simon filius Jona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus Joan 1. numero 42. ex omnibus Apoſtolis, quos Chriſtus elegit, ſolum huic magno novum nomen impoſuit, & non quodlibet nomen dedit, ſed illud, quod erat proprium ipſius Chriſti; nam Petrus à petra derivatur, *Petra autem erat Chriſtus*: ait Apoſtol. 1. Corinth. 10. numero quarto, quod ut explicant Divus Auguſtinus tractatu 7. in Joan. D. Cyrill. libro ſecundo cap. 12. Divus Chryſoſtomus, Divus Hilarius, & alii multi Patres à me citati tom. 1. in Evangel. libro tertio, cap. 6. quæſtione nona numero 56. ob eximium amorem erga Petrum, & quia eum ad ſupremum apicem Eccleſiæ diſponebat, & ideo nomen ſuum Petra ei communicat.

Joan. 1. *Sylveira in Acta.* 1 Cor. 10. *Chriſtus dat petre ſuum nomen.*

Tamen merito dubitabis, quando conſtituit Chriſtus noſtrum Apoſtolum ſuæ Eccleſiæ Paſtorem, non eum vocat Petrum, ſed Simonem? dixit ei: *Simon Joannes diligis me plus his? paſce agnos meos, paſce oves meas.* Joan. 21. numero 15. Simon idem eſt, ac obediens, voluit Chriſtus in omnibus ſibi aſſimilari, ac conjungi Petro: *Chriſtus, quia obediens, propter quod Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*, & Petrus, quia Simon, & obediens, propter quod & Deus exaltavit illum in ſupremo ſuæ Eccleſiæ faſtigio, ſuper omnes Principes, ſic Divus Thomas in præſenti, ut de obedientia ad principatum erigitur. 86.

Joan. 21. *Petrus ex ſimilitudine Chriſti ex obedientia promeruit exaltari.*

QUÆSTIO XII.

Quare linteum deſcendit de Cœlo, & quid ſignificet?

IN hoc linteo magna documenta dantur omnibus prælatis, & oſtenditur Petro, ut in ipſo tamquam in capite, omnes informentur, & hoc oſtendit D. Cyrill. in Leviticum cum ait, *Ex quibus cœlitus edocetur Petrus, quia eminentiorem in terris non habebat:* ac proinde erat omnium caput ad ſignificationem veniamus. 87.

In Petro informantur prælati.

Prima interpretatio per hoc vas velut linteum, intelligit Corpus Chriſti. Ita Gloſſa Interlinealis, & ait: *Vas Corpus Chriſti, quod eſt ut linteum, quoniam ſine ſemine conceptum, candorem caſtitatis cuſtodit, & quia mortuum, magnum verò propter veritatis conſortium, & quia reſurrexit.* Tamen ſi illud linteum ſignificat, Corpus Chriſti puriſſimum & ſanctiſſimum, quomodo in illo erant quadrupedia, & venenoſa ſerpentia terræ? quia, ut ait Iſaias 53. num. 4. *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros portavit.* Ipſe peccata noſtra in ſe ſuſcepit, ut pro nobis ſatisfaceret; aoſque inundaret, ideoque frequenter cum peccatoribus, ac publicanis manducabat, atque converſabatur, ut ad ſe eos alliceret, & in juſtitia, & ſanctitate erudiret. Luc. 5. numero 30. quod late explicat Divus Chryſoſtomus homil 31. in Matth. ad caput. 9. ejus. 88.

Gloſſa. Interlin. *Chriſtus noſtra peccata in ſe portavit.* Iſai. 53. Luc. 5. D. Chryſoſt.

Nota tamen, quod non dicitur vas linteum, ſed *velut linteum*. Syriacus: *Simile linteo magno*, quod egregiè notavit Caſſianus libro tertio de inſtit. cap. 5. ubi inquit: *Non ait linteum, ſed quaſi linteum; linteum quippe mortificationis indicium eſt Quoniam igitur mors Dominicæ paſſionis non humanæ naturæ legi, ſed propriæ voluntatis tribuitur arbitrio, quaſi linteum dicitur, mortuus enim ſecundum carnem, non ſecundum ſpiritum mortuus, quoniam non derelicta eſt anima ejus in inferno, nec caro ejus vidit corruptionem.* 89.

Syrus. Caſſian. *Multum differt mors Chriſti à noſtra.*

Secunda expoſitio eſt D. Ephrem ſerm. de S. Baſilio to. 3. Gregor. lib. 33. Moral. c. 16. 20. qui interpretantur de prædicatione ac ſermone Dei, quo quadrupedia, ac ſerpentes peccatorum convertantur ad pœnitentiam, ac tranſmutentur in Chriſti 90.

D. Ephr. D. Greg.

 oves

oves, & agnos, & exivit in omnem terram, & *Prædicatio Evangelica.* quatuor angulos ejus, & eſt vel vas linteum, videntur voces hominum, & ſunt ſermones Dei 1. Petri. 4. num. 11.

91. D. Aug. D. Ambr. Beda D. Hier. Tertia interpretatio eſt D. Auguſt. ſerm. 10. de Diverſ. D. Ambroſ. ſerm. 10. Origenes homil. 7. in Levit D Hieronym. epiſt. 89. D. Gregor. loco citato Beda, Carthuſian. hic intelligunt Eccleſiam ſanctam puram immarceſſibilem abſque ruga, & macula, ut ait Apoſtolus ad Epheſ. 5. num 27. & deſcendit de Cœlo Apocalypſ. 21. num. 2. quæ juxta Chriſti mandatum recipit in ſe omnes gentes: *Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti.* Matth. 28. num. 19. ut qui antea tamquam feræ beſtiæ erant filii iræ nunc renati *Eccleſia, quos recipit, facit Filios Dei.* fonte baptiſmatis in Eccleſia fiant Filii Dei, & hæredes vitæ æternæ? Profundè, & alte conſidera, quod poſtquam illud vas linteum oſtenſum fuit Petro cum illis animalibus receptum, eſt in Cœlo quia poſtquam illæ gentes ingreſſæ ſunt in Eccleſiam, recipiuntur in Cœlo, ut cum Beatiſſimis Spiritibus ſedeant in gloria.

92. Et Petrus vidit hoc linteum *quatuor initiis ſubmitti de Cœlo in terram. Civitas hæc ſancta in quadro poſita eſt*, ut dicitur Apocalypſ. 21. num. 16. de quo ibi multas dedi rationes quæſtione 22. Illa ad præſens apta, quam Aretas ait: *Cum civitas quadrangularis ſit per figuram Crucis ex diametro dividitur, ut innovetur Cruci veluti inniti, crucemque* *Eccleſia fundatur, ac dilatatur Cruce Chriſti.* *habere pro fundamento.* In quadro figura Sanctæ Crucis denotatur quatuor initiis illud vas Eccleſiam adumbrans ſubmittitur, quia Eccleſia virtute Sanctæ Crucis fundatur, ſtabilitur, creſcit, & augetur, atque ad ſe gentes congregat, & adducit. Vel illa quatuor initia denotant quatuor Evangeliſtas, quorum doctrina Eccleſia eſt fundata, & locupletata; vel quatuor mundi partes, per quas Eccleſia ſancta eſt dilatata; Dicitur *velut linteum*, ut explicat D. Ambroſ. citato ſerm. 10. *Quia ſplendidum erat veluti linteum*: vel etiam poſſunt intelligi Angeli tenentes quatuor Angulos terræ, Apocal. 7. num. 1.

(Margin: Matth. 28. — Epheſ. 5. — Apoc. 11. — Aretas.)

93. Quarta expoſitio eſt valde moralis: hoc vas *Status religioſus cum maceratione.* Gloſſa. linteum intelligit Sacras Religiones. Ita Gloſſa nam linteum, ut deponat ſuas Antiquas notas, ac ad candorem, ſplendoremque lintei deveniat, multum maceratur, tunditur, carminatur, ſic qui ex ſæculo veniunt ad Religionem, ut deponant ſordes, ac fæces ſæculi, quibus ſunt illaqueati, indigent multa carnis maceratione, appetituum mortificatione, ut ad candorem, ac ſplendorem vitæ religioſæ deveniant.

94. *Quid ſignificant quatuor initia.* In hoc autem linteo quatuor ſunt initia, quibus fulcitur, quæ ſunt quatuor Religiones, mendicantes Dominicani, Franciſcani, Auguſtiniani, Carmelitæ, cum quibus, & cæteræ Religiones veniunt vel quatuor hæc initia ſunt quatuor Orbis partes, per quas omnes Sacræ Religiones multos, & uberes ſpirituales fructus faciunt in animarum ſalutem *Religiones fœcundant orbem.* Thomas Angelic. *Fluvius*, ſeu *Fons*, ut alii legunt, *egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde dividitur in quatuor capita.* Geneſ. 2. num. 10. Thomas Angelicus per Fontem intelligit Divinam Providentiam, per quatuor flumina Religiones Sacras quas Deus ex ſua infinita pietate dedit ad irrigandam, ac fertilizandam ſua doctrina, exemplo, ac virtute univerſam terram.

95. Maximè notatur digniſſimum, quod invitans Anima Sancta ſuum Divinum Sponſum, ut veniat in hortum ſuum, hoc faciat, per omnia tempora, de futuro: *Veniat dilectus meus in hortum ſuum.* Cantic. 5. num. 1. de præterito: *Veni in hortum meum ſoror mea*, Ibidem de præſenti *Dilectus meus deſcendit ad hortum ſuum.* Cantic. 6. num. 5. Illud *deſcendit* eſt in præſenti, ut clarius conſtat ex radice græca; cohærentia videbatur, ſi per eundem modum & per eadem tempora fieret ſermo, nam perſiſtentia in modo loquendi magnorum virorum eſt magnum & altum myſterium hic denotatur Per hortum ſignificantur Sacræ Religiones, ut interpretantur D. Baſil. D. Laurent. Juſtin. Rupert. Quos, citant, ac ſequuntur Ludovicus Soto Major Giſlher; Cornel. Hic ergo ſignificatur, quod Deus in Sacris Religionibus per omnia tempora magnos colligit ſpirituales fructus, de præterito cum ſuis Sanctiſſimis Patriarchis multa Sanctorum agmina de futuro, ut confidimus in Divina Providentia, in revelatione oſtendit Deus Sanctæ Thereſiæ Sanctum noſtrum Parentem Eliam pugnantem, ac prædicantem contra Antichriſtum, cui adhærebant multi Sacri Viri ex omnibus Religionibus, qui glorioſe pro defenſione fidei vitam fundebant, ut refert Ribadaneira 2. p. in vita Sanctæ Thereſiæ, de præſenti tot, & tanti ſancti Canonizati noſtri contemporanei, ex noſtra Carmelitana. Sancta Maria Magdalena de Pazzi, B. Joannes à Cruce, ex Dominicana B. Roza, S. Margarita, S. Ludovicus Bertrandus, ex Auguſtiniana S. Thomas de Villanova, ex Franciſcana S. Petrus de Alcantara, ex Sacra Societate Jeſu S. Franciſcus de Borgia, S. Ludovicus Gonzaga, S. Staniſlaus, & ſic de omnibus aliis familiis. Nota quod dicuntur Sacræ Religiones Dei hortus in ſingulari, & plurali: *Veniat dilectus meus in hortum ſuum, aureolam aromatum, ut paſcatur in hortis.* Cantic. 6. num. 1. Quia quamvis Sacræ Religiones videantur diverſæ ob diverſos habitus, tamen in eis eſt unus tantum finis, una intentio gloriæ, & honor Dei.

(Margin: Cantic. 6. — Cantic 6. — D. Baſil. D. Laur. Juſtin. Rupert. Soto. Major. Giſlher. Cornel — S. Ther. — Ribadaneira)

QUÆSTIO XIII.

Quare in hoc linteo apparent quadrupedia ſerpentia, & volatilia?

96. *Chriſtianorum convivium valde amplum ex gentibus.* D. Ambr. Magnum, & lautum convivium ex gentilitate converſa in his animalibus denotat, ex qua prodituri erant multi, & innumerabiles Magni Proceres Eccleſiæ Dei, non ut olim in Synagoga ex determinatis Cellariis Regis Cantic. 1. num. 3. Sed ex toto ipſo Cœlo aperto paratur Petro, ut multa cum elegantia diſſerit D. Ambroſ. ſerm. 67. ut ait: *Ut reficiatur Petrus non Cellarium ſollicite reſeratur, ſed cœlum ipſum protinus aperitur. Legimus Eliam in deſerto corvis miniſtrantibus paſtum, quanto melius Petrus, cui non parvam eſcam terra avis porrigit, ſed integrum convivium multitudo Angelica ſubminiſtrat.*

97. *Diverſa lectio.* *In quo erant quadrupedia*, &c. D. Petrus referens hanc hiſtoriam ſequenti cap. 11. num. 6. ait, *in quo erant beſtiæ*, ſicut & D. Cyrillus hic in præſenti legit *feras*, hæc dicuntur in genere animalium, hic verò magis in particulari ſpecificantur quadrupedia, ſerpentia, &c.

98. *An etiam in linteo eſſent animalia immunda.* Origen. D. Hier. D Juſtin. An hic etiam forent animalia immunda dubitabis. Origenes in caput ſecundum Geneſeos, D. Hieronymus in cap. 38. Ezechiel. tenent in hoc linteo fuiſſe animalia tam munda, quam immunda; munda ſignificare Judæos, immunda veræ gentiles, aptius tamen, & magis cohærentius ad literam D. Juſtinian. quæſtione 89. ad Orthodox. ſolum

ſolum in linteo contineri animalia immunda, non vero munda; Nam Divus Petrus exhorruit comedere, quia illud erat immundum; ſi autem ibi eſſent munda non loqueretur abſolute, ſed cum exceptione de immundis. Deinde tota hæc viſio ad hoc tendit, ut recipiantur à D. Petro in Eccleſiam gentes, quæ cultu idolorum erant immundæ: Petrus dixit: *Nunquam manducavi omne commune, & immundum.*

99. Quæres: Quid ſignificent hæc animalia? Lyranus, Gloſſa, Interlinealis dicunt *ſerpentia* innuere invidos, ac iracundos, *volatilia*, ſuperbos, & ambitioſos; *Quadrupedia* avaros, guloſos, & lubricos: Divus Baſilius cap. 14. Iſai. per *quadrupedia* intelligit groſſos, ingenio tardos, per *ſerpentia* veneno deſævientes, nempe invidos, & iracundos, per *volatilia* leves, ac inconſtantes. Tertio dicam etiam, per *ſerpentia* intelliguntur homines infecti peccato originali, quod ſuggeſtione ſerpentis introductum eſt: per *quadrupedia* cum peccato mortali: *Conculcaverunt Domine legem tuam*, Pſalm. 118. per *volatilia*, & homines cum peccato veniali, quod non demergit homines in Infernum: Et hæc expoſitio maxime inſervit in ſententia illorum, qui id, quod infra dictum eſt Petro: *Occide, & manduca* interpretantur per Sacramenta ſcilicet Baptiſmi, & Confeſſionis.

Triplex ſignificatio de his animalibus. Gloſſa. Lyran. D. Baſil. Pſal. 118.

100. Quæres ſecundo: Cur gentiles ſignificentur per hujuſmodi animalia? quia talia adorabant, ideo in eorum ſimilitudines convertebat, ut de adorantibus idola gentium canit Regius Vates Pſalm. 113. numero octavo: *Similes illis fiant qui faciunt ea.* Ut bene notat Divus Gregorius Niſſenus homilia decima in Cantica & ait, *Contemplatur linteum quatuor initiis ab alto dimitti in terram omne genus hominum in ſe continens formatorum in formis innumerabilibus volucrum, quadrupedum, & reptilium beſtiarum pro multiplici cultuum diverſitate.* Qualis fuerit Dominus, quem tu colis, talis eris, adoras avaritiam, ſuperbiam in illis animalibus deſignatam, talis tu eris Ait Paulus 1. Corinth. 15. numero. 32. *Pugnavi ad beſtias Epheſi*, ubi Theophylactus, D. Anſelm. Primaſius, & alii per beſtias intelligunt Barbaros homines, beſtias idolorum adorantes, & quia talibus inſerviebant eorum mores uſurpantes, beſtiæ ſunt dicti, ac nuncupati.

Pſal. 113. D. Niſſ. *Qui vitia ebibit in illa transſmutatur.* 1. Cor. 15. Theoph. D. Anſel. Primaſ.

101. Ait Joannes Baptiſta Luc. 3. numero octavo: *Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ* quid autem Joannes intelligat per lapides, planum eſt apud omnes, non eſſe lapides materiales, ſed gentiles homines, & hi merito à Joanne vocantur lapides, adorabant, & colebant magna veneratione lapides idola, qui Deos lapideos, eorumque improbos mores ſectabantur. inde conſequens fuit, ut ipſi fierent lapides. Origenes homil. 22. in Levit. ait. *Non utique lapides irrationales corporeoſque monſtrabat Joannes, ſed homines inſenſibiles, & quodammodo duros, qui quia lapides, & ligna adorabant, impletum eſt illud, quod in Pſalmo cantabatur:* Similes illis fiant, qui colunt ea, & omnes, qui confidunt in eis. *Verè qui colunt idola, & confidunt in eis ſimiles ſunt diis ſuis abſque ſenſu, ſine ulla ratione, in lapides, ligna-que converſi ſunt.*

Luc. 3. Origen. Pſal. 113. *Gentes habentes pro diis lapides, ſic dicuntur.*

QUÆSTIO XIV.

Quare cum in hoc linteo ſint animalia terreſtria, & volatilia, non tamen aquaria? ut piſces.

Et piſces etiam myſtice homines deſignantur, 102.
ut denotatur in Sagena miſſa in mare ad capiendos piſces. Matth. 13. numero 47. & in hoc ſenſu dixit: Chriſtus ſuis Apoſtolis: *Faciam vos piſcatores hominum* Matthæi 4. numero decimo nono: Cur ergo in hoc linteo non apparent cum cæteris animalibus homines denotantibus.

Matth. 13. Matth. 4.

Nota quod Deus mandavit antiquitus fieri ſibi 103.
ſacrificia de aliquibus animalibus terreſtribus, volatilibus, non verò de piſcibus, qui non offerebantur in ſacrificiis, ut patet ex Levitico 1. à numero ſecundo, & notant Philo libro de victim. Theodoretus quæſtione prima, & ibi Expoſitores, & ratio genuina eſt Divina voluntas, congruentiæ multæ apud Doctores. Primo, piſcis Symbolum eſt luxuriæ, & ignaviæ, abundant ſemine; Secundo eſt animal valde inſipiens, & ſtultum, qualibet re decipitur ac piſcatur: Tertio valde guloſus manducat carnes, & alios piſces, multaque immunda. Quarto magnum nefas inquinatum denotat, & ideo ut tradit Horus Ægyptius, Ægyptii, & Syri à piſcibus abſtinebant; Alias rationes adducunt Authores ad citatum locum Levitici.

Levit. 1. Philo Theod. *Piſces excluſi à ſacrificio ob aliquas congruentias.*

Ratio tamen literalis, quia piſcis ut extrahitur 104.
ab aquis ſtatim moritur, ideo nec offerebatur Deo in ſacrificiis, nec in hoc linteo apparet; quia Deus tantum complacet in his, quæ vivunt, & poſſunt ei obſequia exhibere, ut in animalibus vivis homines in multis affectionibus; & actionibus denotabantur; hic canit Regius vates Pſam. 113. n. 17. *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui qui deſcendunt in Infernum, ſed nos qui vivimus laudabimus te.*

Viventes ad meritum. Pſal. 113.

Et tantum vult Deus ſacrificium à viventibus, 105.
quod illi maximè ei placent, qui ab infantia, ac vitæ exordio ei dicantur, & ideo majora, ac potiora ſacrificia ex teneris conſecrabantur à vitulis, agnis, pullis columbarum, & ideo Abrahamus ex vitulo tenerrimo parat convivium Angelis, Geneſ. 18. numero 7. & Bonus Pater filio prodigo ex vitulo ſaginato Luc. 1. num. 23. & Deus mandavit Numer. 3. numero. 15. *Numera filios Levi, omnem maſculum ab uno menſe*, Iſidorus clarius ait: *Qui enim Dei cultu conſecrandi ſunt: ab ipſis incunabulis inſtruendi ſunt.* Ut à teneris Deum colant, & in ejus obſequio ſe exercitent.

A tenera ætate offerendi. Gen. 18. Luc. 15. Num. 3. Iſidorus.

Satis curioſè quæres: Cur magni viri ſuas Con- 106.
ciones Sacras per literas alphabeticas dirigunt, ſic David Pſalmo centeſimo-decimo & Pſalmo centeſimo-decimo-octavo & 144. Sic & Salomon Proverbiorum 31. Sic & Jeremias ſuos concinnat threnos *Aleph, Beth*, quænam cohærentia inter alta Dei myſteria cum literis Alphabeticis, qua à pueris balbutientibus, & vix ſcientibus loqui diſcunt in Schola? ut pueri ab ipſis primis elementis bibant in lege Dei meditari, & contemplari, maximeque in illa informari. Divus Hieronymus in præfatione ad libros Regum ait: *Quibus quaſi literis, & exordiis in Dei doctrina ſigit tenera adhuc, & lactentis quodammodo viri juſti eruditur infantia?* ut ita pueri eo nutri-

Pſal. 118. Pſal. 144. Prov. 31. Thren. *Virtus à pueritia magnas radices.* D. Hier.

ti lacte bonos fugant mores, & fortes exurgant Dei Athletæ.

107. Luctatur Jacob cum Angelo per integram noctem, & Jacob ex tanto luctamine victor, ac triumphator evaſit, unde à victoria ei nomen inditum eſt: *Angelus, inquit, nequaquam Jacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſraël; quia ſi contra* Gen. 32. *Deum fortis fuiſti.* Geneſ. 32. numero 28. Unde Jacob tanta fortitudo, ut Angelum ſuperaret, ipſeque Angelus ſe devictum fateretur? Recole, Oſeas 12. quod cum Jacob eſſet in utero matris cum fratre ſuo luctatus eſt, eumque ibi ſuperavit, ut exponit Oſeas cap. 12. numero tertio: *In utero ſupplantavit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt cum Angelo*: Cur ergo Angelum homo luctator ab utero ſuo amplexu non premeret qui artem luctandi callebat ab infantia? Nam Jacob cum fraterculo bene luctans jam meditabatur luctam cum Angelo proceſſuram ut optime notat Theodoretus, & ait: *Plantam fratris tenens in lucem prodiit, qualis futurus eſſet præſignificans. Proceſſu temporis vir factus adeo virtutis exercitatione excelluit, ut cum ſemel fratris timuiſſet adventum, Deumque rogaſſet, non modo auxilium obtinuerit, verum etiam viſus ſit ipſe ſibi luctari cum Deo, & victoriam reportare*: Ab infantia luctatrice tantum rerum auſpicium deſignabatur.

Miles ab infantia temporis proceſſu validiſſimus. Theod.

108. Pſal. 128. Ait Regius Vates Pſalm. 128. numero primo, *Sæpe expugnaverunt me, & non potuerunt mihi.* Sæpe inimici mei tanquam agmine facto irruerunt in me, *Et non potuerunt mihi.* Unde illi tanta fortitudo, & robur ad tot impetus ſuperandos? *Expugnaverunt me à juventute mea*; aſſerit ſe à pueritia ludo tritum, ut fortior expugnaret impugnantes ſe; ut advertit D. Zeno ad Pſalm. citatum & ſubdit: *Non otioſa virtus viri religioſi eſt à teneris nempe.*

Robuſta virtus à teneris hauſta. D. Zeno.

QUÆSTIO XV.

Quare Sanctiſſima Virgo Maria omnino, ac totaliter eſt ſeparata ab hoc linteo?

Agitur de illius Immaculata Conceptione.

109. IN hoc linteo animalia quadrupedia, ſerpentina, & volatilia denotant homines vitioſos, ac peccaminoſos, vel, ut dixi, denotant homines cum peccato originali, mortali, ac veniali, à quibus omnibus puriſſima Virgo Maria longiſſimè ac diſtantiſſimè eſt ſegregata, & immunis.

110. Trident. Nam Sacratiſſima Virgo Maria nullum habuit peccatum actuale, ut eſt definitum in Concilio Tridentino ſeſſione 6. Can. 22. quod verò in ſua puriſſima, ac Immaculata Conceptione nullum contraxerit peccatum originale, & quod in primo inſtanti illius fuerit omni gratia præventa, eſt hodie conſtans ſententia Theologorum; pro qua pluſquam ſex millia Doctorum pugnant, ut dixi Opuſculo 4. de Conceptione quæſtione decima-octava numero 142. Ubi in toto opuſculo, & multis aliis in locis meis ibi citatis multa de hoc magno myſterio dixi, omniaque pro tam ſublimi, & alto arcano parva, & pauca ſunt, & quis poterit intelligere, aut aſſequi Sanctiſſimæ Virginis Mariæ magnalia, & ideo optime ait D. Laurentius Juſtinian. ſerm. de Annuntiat. *Maria eſt liber incomprehenſus.*

Maria Virgo abſque omni peccato actuali. D. Laur. Juſtin.

Canit Regius Vates Pſalm. 44. numero decimo. 111.
Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato. Pſal. 44.
Qui locus communiter à Sanctis Patribus de B. Virgine Maria interpretatur, D. Athanaſius ſermone de Deipara, D. Damaſcenus ſermone de Aſſumptione, D. Ildephonſus ſermone de Aſſumptione D. Bernardus, D. Bonaventura, multis in locis, & alii communiter D. Chryſoſtomus ſic legit: *Erecta ſtetit regina à dexteris tuis*, & ait: *Erecta ſtetit, quia nunquam cecidit, in dextris*, utpote in loco valde honorifico; Chaldæus legit, *Stabit liber legis in latere dextra tua, & exarabitur in Exemplari ſplendor tuus, veluti obriſo ex Ophir*: Ac ſi dicat: Maria Virgo eſt liber legis quæ utpote à te data eſt pura ſine macula, in qua ô Æterne Pater, ſplendor tuus filius tuus tamquam in ſuo exemplari, ac tranſumpto, ſeu copia eſt exaratus, ſcriptus tamquam in auro maxime defœcato, Filius Dei totus purus ſanctus imo ipſa puritas, atque ſanctitas; Maria illius exemplar, ac tranſumptum tota pura, & immaculata.

D. Atha. D. Dam. D. Ildep. D. Bern. D. Bona. *Maria velut tranſumptum Filii Dei.* D. Chryſoſt. Chaldæ.

Ad Virginem Mariam ait Deus per Oſeam. 14. 112.
numero nono: *Ex me fructus tuus inventus*, id eſt Oſeæ 14.
ille, qui eſt meus filius, filius tuus; vel tunc gloriatur Æternus Pater quod eundum habeat filium cum Maria Virgine. D. Bonaventura in ſpeculo cap. 14. ait: *Æternus Pater loquitur ad Mariam, ex me fructus tuus inventus, ex me, quia ex utero meo genitus eſt, ſicut in* Pſalm. 109 *Scriptum eſt, ex utero ante luciferum genui te*; *Tuus ô Maria ad hunc producendum electa.* Ait Æternus Pater, quod filius ſuus ſit filius Deiparæ, & ait: *Ex utero genui te.* Filius Dei non procedit à Patre ex utero ſed ex mente, ex Maria procedit ex utero, cur ergo non dicitur, quod filius procedit ex mente ſed ex utero, quod pertinet ad nativitatem ex Maria? Ut fiat manifeſtum Patrem Æternum gloriari, quod filius ſuus ſit filius Mariæ; mutantur principii nomina, ut id, quod eſt ex mente, dicatur ex utero, & etiam quodammodo noſtro dicendi modo, quod ſicut Filius Dei procedit ex mente Paterna puriſſima, & ſanctiſſima, ſic & ſuo modo à Virginis utero puriſſimo, & ſanctiſſimo, & forte hac de cauſa intellectus paternus, à quo filius procedit, uterus nuncupatur.

D. Bona. *Pater gloriatur quod filius ſuus ſit filius Mariæ.*

Ait Salomon maximè conſiderandum: *Viam co-* 113.
lubri ſuper petram. Proverb 30. numero decimo- Prov. 30.
nono: Quæ verba exponit D. Ambroſius libro de D. Ambr.
Salomone cap. 2. de Chriſto Domino, & ait: *Venit denique coluber ad petram, qui Chriſtus, ſed Chriſtus Diaboli verba contempſit, ideo in petra veſtigium non fecit.* Cum Chriſtus eſſet petra, ut ait Apoſtolus: *Petra autem erat Chriſtus*, non potuit venenoſus ſerpens eum mordere, atque in eo ponere veſtigium: Atqui Sanctiſſima Virgo eſt etiam petra juxta illud Iſaiæ 16. num. 1. *Emitte* Iſai. 16.
Agnum Domine Dominatorem terræ de petra deſerti poſtulat Agnum natum ex Virgine Maria, quam dicit petram deſerti; quia tunc mundus erat deſertus à gratia Dei, vel ut ait Gardinalis Hugo, ipſa ſolet patrocinari & defendere deſertos, ac deſtitutos ab omni præſidio, Maria autem Virgo, ut ait Albertus Magnus ſermone ſuper: *Miſſus eſt, eſt firmiſſima petra conſtituta quam Diabolus non potuit attingere.*

D. Hugo. *Virgo petra firmiſſima.* Albert. Magn.

Ait Salomon Proverb. 8. numero. 23. *Ab æter-* 114.
no ordinata ſum, antequam terra fieret, quando æthe- Prov. 8.
ra firmabat ſurſum aderam numero 28. *Quomodo*

hæc

hæc poſſunt cohærere; nam ex libro Geneſ. cap. 1. n. 1. conſtat, quod *In principio creavit Deus Cœlum, & terram.* In quarto autem die, *fecit Deus luminaria magna, & ſtellas*, quo ergo fundamento dicuntur æthera prius formata, & exornata, quam
D. Epiphan. terra; Loquitur Salomon de Virgine Deipara; ut
Damian. tenent D. Epiphanius hæreſi 69. Petrus Damian.
Virgo immunis ab Adami peccato. ſerm. de Nativit. quæ ab æterno prædeſtinata, & ordinata, ac electa Mater Dei *Ut eſſet Cœlum animatum*, ut eam appellat Joannes Damaſcenus, firmatum omni gratia, & ſanctitate, & hoc *antequam terra fieret*, nempe Adamus, qui per peccatum originale factus eſt terra, *pulvis es, & in pulverem reverteris*; ante ergo hanc terram Adami ipſa fuit ordinata Chriſti Mater, ut Cœlum animatum, purum, & ab omni macula immune.

115. Dicitur 2. Reg. 23. n. 4. *Sicut lux auroræ Oriente*
1.Reg. 23. *Sole mane abſque nubibus rutilat*, quem locum, de
D. Bonavent. puritate Virginis Mariæ explicat D. Bonavent. in ſpeculo cap. 9. ubi ſic ait: *Lux auroræ & ſanctitas Mariæ, quia ipſam irradiare dignatus eſt, proceſſurus de ea Sol juſtitiæ:* Quia Sol juſtitiæ Chriſtus Jeſus naſciturus erat ex Maria Virgine, eam reſplendere fecit abſque nubibus, quæ in aliquo vel etiam minimo eam obſcurare non poſſent.

Actor. 10. *n.* 13. Et facta eſt vox ad eum; Surge Petre, occide, & manduca.

Num. 14. Et ait: Abſit Domine, quia nunquam manducavi omne commune, & immundum.

Num. 15. Et vox ſecundo ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris.

Num. 16. Hoc factum eſt per ter; & ſtatim receptum eſt vas in Cœlum.

Num. 17 Et dum intra ſe hæſitaret Petrus, quidnam eſſet hæc viſio, quam vidiſſet, ecce viri, qui miſſi erant à Cornelio inquirentes domum Simonis aſtiterunt ad januam.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

116. Verſ. 13. *Et facta eſt vox ad eum*, nempe imagi-
Syriac. naria, & mentalis, ut ſolet fieri in extaſi. *Petre*, Syriacus habet: *Simon*, ſed rectius noſtra Vulgata, & Græcus legunt *Petre*, quia ei loquebatur hic, ut ſupremo Capiti Eccleſiæ, cujus proprium nomen eſt Petrus: *Surge*, quod verbum indicat diligentiam, & celeritatem in executione mandati; Deus ſuos miniſtros vult diligentes, & non pigros, ac ignavos.

117. *Occide, & manduca.* Syrus: *Macta*, Beda: *Im-*
Syrus. *mola, manduca.* D. Chryſoſt. *Veſcere*, dicitur *Occide*
Beda. nempe eorum vitia, ac abominationes prædica-
D.Chryſoſt. tione, & exhortatione, Sacrementorumque applicatione: Fit alluſio, ut ait Beda, ad ſacrificia antiqua legis veteris; nam ex victima immolata Deo etiam laici comedebant.

118. *Manduca.* Id, quod comeditur, in comedentis
D. Hier. corpus convertitur, ſic Prælatus peccatorum abominationes occidat, ut eas convertat in Eccleſiæ corpus, ſic D. Hiyeronym in Thren. ait, cap. 3. *Petro, ut capiti* (ait) *dicitur, macta, & manduca, id eſt vetuſtatem earum contere, & in corpus Eccleſiæ, ac tua membra converte.*

119. Verſ. 14. *Ait Petrus, Abſit Domine.* Arabicus
Arabic. *Nullo modo Domine*, & dat rationem. *nunquam manducavi omne commune, & immundum.* Syriac. *Contaminatum.* Arabicus: *Pollutum.* D. Cyrillus addit: Syriac.
Neque intravit in os meum caro profani, dixit omne commune, & immundum, quod idem ſignificat Arabic. D. Cyril.
& unum eſt interpretatio alterius, & ſignificat cibos gentilium, à quibus abſtinebant judæi, de quo infra q. 17.

Verſ. 15. *Et vox iterum ſecundo ad eum.* Syriac. 120.
Et rurſum duobus temporibus vox fuit ad eum Ara- Syriac.
bic. *Secunda vice* exiſtente Petro in hac ſua extaſi Arabic.
ter vidit hoc linteum ad *ſe deſcendere de Cœlo:* ter audivit: *Occide, & manduca.* Ter ſe excuſans reſpondit: *Nunquam manducavi commune, & immundum.* Ter ei dictum eſt, & audivit: *Quod Deus purificavit tu commune ne dixeris*, ut notat noſter D. D. Cyril.
Cyrillus, in Leviticum? ter hæc facta ſunt ut intelligat, & cognoſcat viſionem eſſe veram, & ut prompto animo ad eam advertat.

Verſ. 16. *Statim vas receptum eſt in Cœlum:* Sy- 121.
riacus: *Sublatum eſt vas.* Arabicus, *Aſcendit vas* Syriac.
rurſum. Æthiopicus: *Receptum eſt in Cœlum vas* Arabic.
fictile. D. Auguſt. *Sublatus eſt diſcus* unde venerat, Æthiop. D. Aug.
Nam vocatio gentium venit de Cœlo ex auxilio Dei, & ſic vocati recipiuntur in Cœlum ad Beatorum ſedes.

Verſ. 17. *Et cum intra ſe hæſitaret Petrus*, ut ait 122.
Chryſoſtomus, ut ſolutio eſſet gratior, & ſic factum eſt cum Joſeph Sponſo Virginis Mariæ. Æthiopic Æthiop.
Dum inter ſe miratur. Tunc ecce viri, *qui miſſi erant Cornelio.* Deus alta ſua providentia ſuis occurrit, eorumque deſideriis ſubvenit, ut nunc Petro affectanti totius viſionis intelligentiam aperit, & cuncta ſua providentia diſponit, ut viri inquirentes Simonem ſtatim, atque illico ſteterint ad ejus portam.

QUÆSTIO XVI.

Quare cibus immundus dicitur purificatus?

Dicitur Petro, quod illa animalia in linteo, 123.
quamvis alias eſſent immunda purificata ta- *In lege*
men erant à Deo, & quamvis ad corticem literæ *gratiæ non dantur cibi*
communis interpretatio eſt, quod olim in lege *immundi, ut*
Moyſis multi cibi tamquam immundi erant repro- *in lege veteri.*
bati, at Chriſtus D. veniens talem legem abrogavit, omneſque cibos fecit mundos, & aptos ad communem hominum uſum: Unde. R. Moyſes, & R. Sa- Lyran.
lomon apud Lyram, Geneſ. 9. n. 4. dixerunt tempore Meſſiæ nulla animalia fore immunda, ut antiquitus erant ſub Moyſe, ſed omnia fore munda, ut erant tempore Noë, Geneſ. 7. n. 8.

Quantum ad ſenſum ſpiritualem viſionis, per 124.
illa animalia denotabantur gentes, quæ erant tam- *Deus ex*
quam eſcæ immundæ, tamen Deus eos ſua gratia *magnis peccatoribus facit juſtos.*
vocavit, juſtificavit, ſanctificavitque; erant im mundæ antequam haberent condimentum divinæ gratiæ; novit divina gratia ex venenoſis ſerpentibus conficere divinas, ac cœleſtes dapes, inde vas receptum eſt in Cœlum.

Ad impetrandam benedictionem Patris ſui Iſaac 125.
Rebecca Spiritus Sancti afflatu ſuadet filio ſuo Jacob: *Affer mihi duos hædos optimos, ut faciam ex eis eſcas Patri tuo quibus libenter veſcitur*, Gen. 27. Gen. 27.
n. 9. In quo Sancti Patres alta indagant myſteria, *Deus ex*
ſed quomodo hœdus, qui eſt ſymbolum peccato- *hædis facit*
rum, & ideo ad ſiniſtram ſunt collocandi, poteſt *dapes cæleſtes.*
placere Deo? Hæc eſt poteſtas divinæ gratiæ, quæ ex depravatis peccatoribus valet præparare Deo gratiſſimum epulum, quo maximè exultat, & læta-

tur

Francon. tur. Franconius Abbas tom. 3. de gratia ait: *Verè Sapiens mulier, quæ ſic novit hædos coquere, ſic condire quæ gratiam cervorum coæquent, ac ſuperent. Gaudium enim eſt Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſupra novem juſtis.*

126. D. Hilar. Secundo D. Hilarius cap. 33. in Matth. ait: *Joſeph munda Sindone corpus Jeſu involvit, & quidem in hoc eodem linteo reperimus de Cœlo ad Petrum univerſorum animantium genera ſubmiſſa.* In illo linteo oſtendebantur horrenda, ac terribilia animalia *Ferini mores intuitu paſſionis Chriſti miteſcunt.* quæ ſuo aſpectu magnum timorem incutiunt, eoſque ſua ferocitate devorant, ac comedunt, & tamen tamquam ſuaviſſimæ epulæ proponuntur, ut lautum convivium, ut illa animantia erant in illo linteo, in quo corpus Chriſti fuit involutum, in quo extabant illius paſſionis veſtigia, ad ejus aſpectum bruta, & indomita animalia omni ferocitate ac veneno depoſito in tantam ſuavitatem, ac lenitatem deveniunt, ut dulciſſimæ dapes guſtari, ac ſuſcipi valeant, & cum eis maximè Petrus jucundetur; ſiquidem in hoc eodem linteo reperimus *de Cœlo ad Petrum univerſorum animantium genera ſubmiſſa.* Ait Deus ad Moyſen, Exod. 17. n. *Tolle virgam tuam, percuties petram, & exibit aqua.* Ad quid virga, nonne ſatis erat quod Moyſes ad petram loqueretur? Virga figura Crucis paſſionis eſt ut eſt commune, ad cujus præſentiam etiam duriſſimæ petræ miteſcunt, duritiemque deponunt, & ampliſſimos aquarum latices exundant. Exod. 17.

127. D. Greg. Tertio D. Gregor. lib. 18 Moral. cap. 20. alias 22. ſic inquit: *Ipſi primo paſtori* (ſcilicet Petro) *quaſi hujus leanæ ori dicitur, macta, & manduca; quod mactatur quippe à vita occiditur, id verò quod comeditur, in comedentis corpore commutatur. Macta ergo, & manduca dicitur, id eſt à peccato eos, qui vivunt interfice, & à ſe ipſis illos intra membra converte.* Ac ſi dicatur: Occide nempe peccatores tua doctrina, prædicatione, ac exhortatione eorum peccata per confeſſionis Sacramentum, & eos manduca convertens, ac ingerens in meæ Eccleſiæ corpore, ut ait D. Auguſt. ſerm. 26. de diverſis cap. 7. *In novam vitam ſocietatis Eccleſiæ.*

Petrus peccatores convertet in corpus Eccleſiæ per confeſſionem. D. Aug.

128. Occidat peccatores, eorumque peccata per confeſſionis Sacramentum. Venit ille filius prodigus ad Patrem, macilenta facie, ſordido veſtitu, quem cùm à longè vidiſſet bonus Pater miſericordia motus occurrit ei, *& amplexu oſculatus eſt eum*; non tamen filium ſuum veſtitu, annulo calceiſque exornat, ac in domum ſuam introducit, niſi poſtquam ille pœnitentia compunctus confitetur: *Pater peccavi in Cœlum, & coram te.* Luc. 15. n. 21. Tunc ſtatim pater ad ſervos ait: *Cito proferte ſtolam primam, date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus,* nam cum Pater eum primo viderit, miſericordia motus eum eſt amplexatus ut eum ad confeſſionem alliceret, tamen non eum ſtola prima, annulo, ac calceis in domum ſuam vitulo ſaginato introducit, niſi confeſſione peracta: Et ſi Pater eſſet lætus, cum tamen peccator ingenuo pudore confectus ſua delicta exponit, non amplius nocent ei & magnis donis condecoratur. Tertullian. lib. de Pœnit cap. 8. *Sed ſi pœniteat ex animo, ſi Patrem repetat vel offenſum, deliquit, dicens, tantum revelat confeſſio delictorum, quantum diſſimulatio exaggerat.*

Luc. 15. *Confeſſione delictorum blanditur Deus.* Tertull.

129. Judas regali ſceptro ſupereminet cæteros fratres *Non auferetur ſceptrum de Juda, & dux de femore ejus,* Geneſ. 49. n. 10. Quæ felicitas illi obvenit, ut multi volunt, ex ſuo nomine, nam Judas idem eſt, ac confitens, quod facto comprobavit; nam cum Thamar velata facie ab eo concepiſſet, eo quod non dederat ei ejus filium minorem pro prima morte juxta legem, & poſtea cum inventa fuiſſet Thamar concepiſſe, & accuſaretur de adulterio, Judas in eam protulit ſententiam capitalem, quæ cum duceretur ad mortem miſit ad Judam armillam, & alia munera, quæ Thamar à Juda acceperat; quando cum illa habuit rem, dicens. *De viro cujus hæc ſunt dona concepi?* Quæ cum vidiſſet Judas dixit: *Juſtior me eſt quia non tradidi eam Sela filio meo,* Geneſ. 38. n. 26, qua confeſſione tantum placuit Deo, quod ipſe in ſuo ſemine deſignatus à Deo Rex Iſraël, & dux totius populi, qui cum eſſet Judex, ac Gubernator non erubuit agnoſcere ſuum delictum, & illud palam confitetur, proindeque principatui, ac regno aptiſſimus eſt. Peluſiotes lib. 2. epiſt. 48. ait. *Quoniam plerique ſua delicta occultantes alios condemnant; hic vero* (ſcilicet Judas) *ſe ipſum condemnavit, eam ob cauſam regiam dignitatem aſſequutus eſt.*

Gen. 49. *Confeſſio regnum meretur & dona.* Gen. 38. Peluſiot.

QUÆSTIO XVII.

Quare cibus immundus dicitur communis?

Ait Petrus: *Nunquam manducavi omne commune, & immundum.* Unum eſt expoſitio alterius, & immundum idem eſt, ac impurum, ac profanum; nam Judæi ne Gentiles offenderent cibos eorum, qui lege Moſaica utebantur, non vocabant immundos, aut profanos, ſed communes ex eo quod à quolibet Gentili comedi poterant. 130.

Quid cibus communis.

Et quamvis D. Petrus non teneretur ad obſervandam legem Moſaicam, utpote jam abolitam, & abrogatam per Chriſtum, tamen prudentiſſime ſe habuit, ut notat D. Chryſoſt. ut poſtea facilius ſe tueretur adverſus eos, qui eum arguebant, quod Gentiles admitteret, & ad ritus Gentilium tranſiret, & ideo non repente, ſed paulatim fuit faciendum. 131.

D. Chryſoſt. *Scandalum vitandum.*

Moraliter erant in illo linteo quadrupedia, ſerpentia, & hæc dicit communia. In illis animalibus repræſentabantur peccatorum imagines quibus miſer peccator tamquam famulus, ac captivus inſervit, ac ſubminiſtrat ſuis vitiis Origenes homil. 5. in Levitic, ait: *Qui Sanctus eſt, & immundus multorum eſt; multi enim Dæmones poſſident eum, & ideo communis appellatur.* 132.

Peccator in multos tortores incidit. Origen.

Ut Jeſus intraret in Jeruſalem miſit diſcipulos ſuos in caſtellum, quod contra eos erat, abierunt diſcipuli, ut Dominus diſpoſuit: *Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos, quid ſolvitis pullum? at illi dixerunt quia Dominus eum neceſſarium habet,* Luc. 19. n. 33. In aſino illo denotatur peccator ligatus, ac comprehenſus, ut multis dominis inſerviat, ac ſubjugetur, & qui tot onera ſuſtinet, bene aſinus eſt, atſi Deus ſua gratia per manus ſuorum miniſtrorum cum ad ſe adducit, ſolutus à vinculis unum tantum Dominum, ac Deum habet, ſub quo multis mirificè exornatur quod perbelle ponderat D. Athanaſius ad citatum Evangelii locum, ubi ſic ait: *Apoſtoli ſcilicet profecti in pagum dixerunt domini iſtius pulli diſcipulis, quid ſolvitis pullum? Nonne ſufficeret, ſi unus dominus aſſideret? Nunc autem plures ſunt ejus domini.* Cum perſonam peccatoris ageret multis inſerviebat. 233.

Luc. 19. *Peccator multis inſervit.* D. Atha.

Cum Salomon per viam rectam Patris ſui Davidis incederet: unum verum Deum Creatorem Cæli, & terræ adorabat, at verò poſtquam depravatum eſt cor ejus per mulieres, ſequebatur Deos alienos *Et colebat Salomon Aſtarhem Deum Sydoniorum* 134.

&

3. Reg. 11.

& Moloch Idolum Ammonitarum & ædificavit Salomon fanum Chamos Idolum Moab. 3. Reg. 11. n.5. & 7. Quando cor ejus erat rectum, & perfectum unum tantum Deum, ac Dominum adorabat, at verò cum cor non ejus corruptum, ac venonoſum factum eſt, multis Dominis ſub eorum jugo miſerrimè ſerviebat, & cum ratio naturalis dictet, quod unus tantum ſit Deus, & una tantum cauſa prima, ſic tamen ſapientiſſimus homo bruteſcit ac crudeli veneno obcœcatur, ut multis Dominis inſerviat, eorumque vitiis, ac turpitudinibus famuletur.

Peccator ſub multis vitiis ſervit & premitur?

QUÆSTIO XVIII.

Quare D. Petrus cum eſſet obedientiſſimus ter reſpondet, ac recuſat comedere illa animalia à Domino ablata?

135. DIcitur Petro: *Occide, & manduca*, reſpondit & ille: *Abſit Domine*, Dominum appellat eum, à quo invitabatur ad comedendum illud, quod erat contra ſuum affectum, ac guſtum, ut notat D. Ambroſius lib. 2. de Spiritu ſancto cap. 11. & inquit: *Quoniam vocatus Petrus reſpondit, Domine, ideo ſecundum evidentius meruit oraculum.* Impellebatur Petrus ad comedendum ea, quæ ſibi videbantur horribilia, venenoſa, ac deteſtanda, tamen multa cum reverentia reſpondet, & loquitur Dominum appellans, & veneratus, indeque meruit ſecundam vocem, ut clarius, ac apertius agnoſceret myſterium: *Quod Deus purificavit, commune ne dixeris:*

D. Ambr. *Reverentia, ac urbanitas multum promeretur.*

136. Ter vas deſcendit de Cœlo, ter Petro dictum eſt: *Occide, & manduca*, ter ſe Petrus excuſat, dicens nunquam manducavi commune, & immundum, ter ei dicitur. *Quod Deus purificavit commune ne dixeris.* Ter hoc ei dicitur in figura Sanctiſſimæ Trinitatis, in qua baptizandus erat Cornelius. Ita D. Ambroſ. lib. 2. de Spiritu ſancto cap. 11. D. Auguſt. ſerm ſæpè citato de Diverſis; Aptius tamen, & magis ad litteram Gloſſa Interlinealis, D. Cyrillus in Levit. præter ſuperiorem ſenſum, alium aſſignat; ut Petrus magis certificaretur de veritate viſionis, & ad ejus executionem excitaretur. Petrus ter negavit, ter de ejus amore interrogatur à Chriſto. *Amas me?* Joan. 21. n. 15. ſic Paulus ter Dominum rogavit, ut ab eo Satanæ Angelus diſcederet, 2. Corinth. 12. n. 8. Denique ad veritatem ſuæ mortis comprobandam tot dies in ſepulchro jacuit Matth. 12. n. 40.

Cur Petrus ad monetur de Cœlo? D. Ambr. D. Aug. Interlin. D. Cyril. Joan. 21. 1. Cor. 12. Matth 11.

137. Tamen maximè inquirendum eſt, quod cum Petrus audiat multipliciter teſtificatum de Cœlo eſcam oblatam in linteo eſſe purificatam à Deo, adhuc ipſe immobiliter perſiſtit in ſua ſententia, ita ut proferat: *Nunquam manducavi omne commune, & immundum.* Jam ex ſuperioribus liquet quod illa animalia denotabant gentes, & peccatores converſos per pœnitentiam, Petrus gerens hominum perſonam, & cum eos ut peccatores agnoſceret, & reputaret immobiliter perſiſtens, non eos judicabat, ut in præſentiarum juſtificatos ac purificatos audierat è Cælo, ſed fixus perſiſtens in ſua prima apprehenſione, eos immundos, atque peccatores appendebat, ita ut vox de Cœlo clamans eum ab illo cogitatu non potuerit primo avellere, ſed neceſſarium fuit iterum repetere. Beda: *Gentiles erunt, quos Petrus adhuc immundos judicabat, & ut Petrus magis certus fieret de eorum juſtificatione, ſubditur: Statim vas receptum eſt in Cœlum*; quia nempe illa purificata animalia jam non habebant locum in terra, ſed in Cœlo cum Beatiſſimis Spiritibus.

Homo indicat de proximo non ut de præſenti, ſed ut de futuro. Beda.

Cum ſacri Apoſtoli aſcendiſſent in naviculam, 138.
Jeſus in terra remanente & fortis, ac vehemens ventus contrarius eis eſſet exortus, quo navicula in varias partes impellebatur, fluctibuſque intumeſcentibus mare commovebatur, & Apoſtoli eſſent laborantes in remigando, ut notat Chriſoſt. homil. 51. cum dicitur. *Quarta vigilia veniſſet Jeſus ad eos*, denotatur per totam noctem fuiſſe laborantes, tunc in ipſa quarta vigilia *venit Jeſus ad eos ambulans ſuper mare, & volebat eos præterire.* Matth. 14. n. 48. *Et ipſi putaverunt eſſe phantaſma*, ut ſcribit D. Marcus 6. n. 49. Cur non cogitant, ac eis non venit in mentem, quod eſſet ſuus Divinus Magiſter Jeſus; cujus potentia in magnis miraculis erat manifeſta, ſic & illius eximia providentia erat circa ſuos diſcipulos, quod in ſimili periculo *cum navicula operiretur magnis fluctibus*, Matth. 8. n. 16. Mirabilirer cuſtodivit; cur ergo non cogitant eſſe ſuum Divinum Magiſtrum, ſed phantaſma? *Quia volebat præterire eos.* Erant certiſſimi Apoſtoli de eximia ſollicitudine, ac cura ſui Magiſtri, & quod de multis periculis eos liberaret; cum verò modo ſe in tot fluctibus jactatos conſpicerent, quin Divinus Magiſter eis ſubveniret, potiuſque eos vellet præterire, in ſua ipſorum apprehenſione immobiles perſiſtunt non fore ſuum Magiſtrum, ſed Phantaſma. D. Auguſt. in Catena D. Thomæ ait: *Quomodo hæc intelligere potuerunt, niſi quia in diverſum ibat. eos volens præterire tamquam alienos, à quibus ita non agnoſcebatur, ut phantaſma putarent.* Vide quæ dixi ſuperiori cap. 9. q. 20. per totum?

Matth. 14. Marc. 16. Matth. 8. *Difficillimè homo poteſt divelli à ſua prima apprehenſione.* D. Aug.

Actor. 10. *num.* 18. Et cum vocaſſent, interrogabant, ſi Simon, qui cognominatus Petrus, illic haberet hoſpitium?

Num. 19. Petro autem cogitante de viſione, dixit Spiritus ei: ecce viri tres quærunt te.

Num. 20. Surge itaque deſcende, & vade cum eis, nihil dubitans: quia ego miſi illos.

Num. 21. Deſcendens autem Petrus ad viros dixit: Ego ſum quem quæritis, quæ cauſa eſt, propter quam veniſtis?

Num. 22. Qui dixerunt: Cornelius Centurio vir juſtus, & timens Deum, teſtimonium habens ab univerſa gente Judæorum, reſponſum accepit ab Angelo Sancto accerſire te in domum ſuam, & audire verba abs te.

Num. 23. Introducens ergo, eos accepit hoſpitio. Sequenti autem die ſurgens profectus eſt cum illis, & quidam ex fratribus ab Ioppe comitati ſunt eum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

Verſ. 18. ET *cum vocaſſent.* Illi tres viri miſſi 139.
à Cornelio vocarunt aliquem ex habitatoribus, vel ex domeſticis; quod Mariana dicit more Hiſpanico pulſando oſtium, & interrogabant an *Petrus illic haberet hoſpitium?* Syriacus: *Illic diverſaretur?* Arabic. *Illic hoſpitaretur?*

Marian. Arabic. Æthiop.

Verſ. 19. *Petro autem cogitante de viſione.* Syriac. 140.
Cum meditaretur viſionem. Æthiopic. *Petro adhuc perſiſtente in meditatione hujus viſionis.* Ex votis Petro reſpondet Spiritus ſanctus ei tribuens viſionis cognitionem.

Syriac. Æthiop.

Dixit

Carthuſ. Gloſſa. *Dixit Spiritus.* Carthuſianus, & Gloſſa per ſpiritum intelligunt Angelum, ut Divini Spiritus Vicarium, qui in corpore aſſumpto loquutus eſt ad
D. Cyril. Jeroſol. D. Ambr. D. Chryſoſt. D. Greg. Petrum; Aptius tamen D. Cyril. Jeroſolymit. Catecheſ. 17. D. Chryſoſt. in præſenti, D. Ambroſ. lib. 2. de Spiritu ſancto cap. 17. D. Gregor. lib. 18. Moral. cap. 2. intelligunt Spiritum ſanctum, qui per internam inſpirationem: & loquutionem dixit Petro, & hæc ſolutio inde eſt probabilior ex his, quæ ſequuntur in verſu ſequenti: *Ego miſi illos.*

142. Verſ. 20. *Surge* ab oratione, in qua fervidus extabat: Sæpe oratio omittenda eſt, vel propter officia, vel ob propriam obligationem, ſic & Moyſi cum eſſet in monte cum Deo dictum eſt: *Deſcende,*
Exod. 32. *peccavit populus tuus*, Exod. 32. n. 7. de quo multa dixi variis in locis; *Deſcende*, erat enim, ut notat
Lyran. Lyranus, orans in ſuperioribus partibus domus, ut patet ex principio hujus capitis.

143. *Vade cum eis nihil dubitans.* Syriacus: *Proficiſcere*
Syriac. Arabic. Æthiop. *cum eis nihil mente ambigens.* Arabicus: *Nihil hæſitans propter illam rem.* Æthiopicus: *Non ambigens quidquam*; Cauſa autem forſitan erat dubitandi, quia metuerat Petrus fratrum reprehenſionem, ſi ad gentes incircunciſas accederet, cum eiſque haberet commercium, de qua reprehenſione agitur capite ſequenti n. 21. & magnus Petrus nullum, de ſe volebat dare ſcandalum, & cum eſſet tam magnus non recuſabat aliorum reprehenſionem.

144. Verſ. 21. *Deſcendens autem Petrus.* Æthiopic.
Æthiop. Pagnin. *Prælati non habeant aditum difficilem.* Arabic. *Deſcendit de tabulario ſuo.* Pagninus: *Deſcendit ad viros*, qui miſſi fuerant ad ſe à Cornelio; Deſcendit, non ab alio vocatus, ſed ab inſtinctu Spiritus motus, tamquam ſi eorum interrogationem audiſſet. Reſpondit: *Ecce ego, quem quæritis.* Arabic. *Ecce me, quem petitis.* O magnum documentum cunctis gubernatoribus, ut non ſe abſcondant, ac recondant à ſubditis.

145. *Quæ eſt cauſa, propter quam veniſtis?* D. Chry-
D. Chryſoſt. Carthuſ. Gloſſa. Interlin. D. Greg. ſoſt. *Ob quam cauſam adeſtis.* An D. Petrus cognoverit cauſam adventus, dubitatur. Gloſſa, & Cartouſianus affirmant cognoviſſe, tamen ut ſuam abſconderet virtutem, ex humilitate monſtrat ſe neſcire. Gloſſa vero Interlinealis, D. Gregor. homil. 1. in Ezechiel. dicunt re vera neſcire, quod videtur conformius ſimplici reſponſioni Petri.

146. Verſ. 22. *Dixerunt, Cornelius Centurio vir juſtus, ac timens Deum.* Nuncii iſti virtutes Cornelii exponunt, ut certiorem Petrum faciant de revelatione ei facta ab Angelo, & inſuper ad ejus virtutem
Syrus. Arabic. Arias. comprobandam addunt: *Teſtimonium habens ab univerſa Judæorum gente.* Syrus: *De quo honorificum fert teſtimonium Gens Judæorum.* Arabicus, *Cujus virtuti atteſtatur univerſa plebs.* Arias, *Teſtimonio ornatus Divino.*

147. Judæi maximè adverſabantur gentibus, inde maxima laus Cornelii, quod à ſuis contrariis rec-
Luc. 7. tum haberet teſtimonium, ſicut ille alius, Luc. 7. n. 4. & 5. *Reſponſum accepit ab Angelo.* Reſponſum ſupponit interrogationem, ac poſtulationem, quæ quidem nulla legitur, merita tamen Cornelii poſtulabant, & interrogabant ab Angelo tale reſponſum; Hæc moraliter ſint dicta, tamen genuine in radice Græca reſpondere idem eſt, ac oraculum
Græcus. Oecum. D. Chryſoſt. dicere, & dare, & ita Oecumenius legit *Oraculum accepit* D. Chryſoſt. *Oraculo admonitus.*

148. Verſ. 23. *Et introducens eos recepit hoſpitio*, benignè, ac familiariter cum eis agens, & cum moderata copia, & menſa; hoc enim hoſpitaliter denotat cum ſobrietate Apoſtolica, & pro illa die cum Petro remanſerunt, ut à labore itineris requieſcerent: *Sequenti autem die ſurgens* ſedulò profectus eſt cum illis, ut ait Lyranus obediens divinis mandatis. Lyran.

Et quidam ex fratribus ab Joppe. Syriacus: *Et* 149
comitatus eſt eos unuſquiſque ex fratribus, ob eximium amorem, quem conceperant erga Petrum, non poterant ab eo ſeparari, ideo aliqui eum comitati ſunt, cum illis tribus viris miſſis à Cornelio. Illi autem, qui comitati ſunt Petrum erant ad minus ſex, ut patet ex cap. 11. n. 12.

QUÆSTIO XIX.

Quare Petrus cum eſſet hoſpes in domo Simonis Coriarii, hos Cornelii nuntios excipit hoſpitio tamquam in domo propria?

IN illa Sancta primitiva Eccleſia omnibus omnia erant communia ac ſub pedibus Apoſtolorum, præcipueque pedes Petri ponebantur; ac proinde ex ejus diſpoſitione cuncta ordinabantur; Cum autem Simon Coriarius eſſet vir juſtus, & probus, fideliſſimuſque Chriſtianus, ſua omnia erant communia, atque ad nutum Petri diſponenda. 150.

Petrus ut caput, ac exemplar omnium Prælato- 151.
rum benignè excipit peregrinos, ut cæteri tali exemplo formati ejus veſtigia ſequantur: Omnes maximè commoventur, ac impelluntur magnorum *Multa beneficia ex hoſpitio peregrinis.*
exemplo, quod multis comprobat D. Ambroſ. lib. D. Ambr.
de Abrahamo cap. 5. & lib. 1. de offic. cap. 21. Abrahamus hoſpitalitate excepit ipſum Dei filium, & magnam Sanctiſſimæ Trinitatis cognitionem, me- Gen. 18.
ruitque procreare Iſaac, Geneſ. 18. Loth evaſit in- Gen. 19. Joſue 2.
cendium, Geneſ. 19. Raab ſalutem eſt conſecuta, Joſue 2. Vidua Sarepthanæ Parentis Eliæ à fame 3. Reg. 17.
per tres annos liberatur, filiumque redivivum obtinet. 3. Reg. 17. Sunamitis hoſpitio Eliſæi impetrat 4. Reg. 4.
filium, & mortuum ſuſcitatum, & oleum, ut reddat creditori ſuo, 4. Reg. 4. & Zachæus dum hoſpi- Luc. 19.
tio recipit Chriſtum, facta eſt ſalus ipſi, ac toti domui ejus, Luc. 19. Et Diſcipuli in Emaus dum ſub forma peregrini Chriſtum excipiunt hoſpitio, meruerunt eſſe inter primos, qui eum reſuſcitatum viderunt, Luc. 24. & monet D. Gregor. homil. 23. Luc. 24.
in Evangelia. *Sunt enim non modo ad hoſpitium in-* D. Greg.
vitandi peregrini, ſed etiam cogendi exemplo, ſedentium in Emaus.

Hinc Paulus ſcribens 1. ad Timoth. cap. 3. n. 2. 152.
exhortans ait, *Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris virum, ſobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hoſpitalem, Doctorem.* Cur non commendat eum eſſe charitativum, benignum, eleemoſynarium, ſed hoſpitalem? Hoſpitalitas, ut ex D. Chryſoſt. Ruperto notat Paulus Burgenſ. ad cap. 18. Geneſ. *Reſpicit extraneos, ac alienos à patria, & terra ſua*, ideo Apoſtolus maximè recommendat hoſpitalitatem potius, quam charitatem, quia charitas incipit à ſe ipſa, & à ſuis, at hoſpitalitas tendit in extraneos, ac alienos, in quo maximè refulget Epiſcopi dignitatis ſplendor, dum ipſos extraneos, ac alienos à ſuis ſuſcipit, fovet, ac cibat. *Epiſcopus non ſuos ſed peregrinos ſuſcipiat.*

Ad quod graviter exhortatur Abrahamus non 153.
ſolum jam citato cap. 18. ſed etiam quia ut dicitur Gen. 3.
cap. 21. n. 23. Geneſ. *Abraham verò plantavit nemus* Jonath.
in Berſabee Jonath legit: *Plantavit hortum arborioſum, denſum, & plenum optimis fructibus*, ac proinde omni jucunditate, ac amœnitate, valde delectabile, *Peregrini tamquam Dei recipiendi.*
& ad quid tale nemus ac hortus tam gratus omnibus ſenſibus extruitur, & plantatur? Reſpondet Lyran.
Lyranus: *Propter hoſpites tranſeuntes recipiendos, ut amœnitate loci recrearentur.* Audiamus

nunc

Rabbi Samuel. nunc electionem Rabbi Samuel dicentis: *Plantavit Paradiſum*, Paradiſus locus proprius eſt habitationis Dei, quomodo ergo locus conſtructus ad excipiendos peregrinos dicitur Paradiſus tamquam habitationis Dei; quia Abrahamus tanta gratia, benevolentia, ac veneratione peregrinos excipiebat, ac ſi in eis Deum reciperet. Dicent electi in extrema illa die, Domine, *Quando te vidimus hoſpitem, & collegimus te?* Reſpondet Chriſtus D. *Amen dico vobis, quandiu feciſtis uni ex minimis iſtis fratribus meis, mihi feciſtis*, D. Matth. 25. Matth. 25.

154. Cum audiſſet Laban veniſſe Jacob filium ſororis ſuæ cucurrit obviam ei, *Et amplexatus eſt; & in oſcula ruens duxit eum in domum ſuam*, Gen. 29. n. 13. Gen. 29. Admiratione ſane dignum eſt, quod Laban homo ruſticus, ferus, ac malæ indolis tam lætus, ac jucundus recipiat Jacob, tanta benevolentia, ut antequam Jacob ad ipſum accedat, ei obviam occurrat. Unde illius ruſticana feritas, ac indomita diſcipiina ſic miteſcit ac commutata eſt? Sic erat illis antiquis Patribus in animo impreſſa, ac inſculpta affabilitas in peregrinos, ut nulla indiſciplinata feritas illam potuerit deſpicere, quin potius ſumma benignitate, atque alacritate illis ſubveniret. D. Chryſoſt. ibi ait: *Conſidera, quomodo ſacra Scriptura nos doceat mores veterum; quantæ in excipiendis hoſpitibus fuerint alacritatis, ecce Laban, qui cucurrit & ipſe in occurſum Jacob, & ſalutavit eum.* *Peregrini cum alacritate ſuſcipiendi.* D. Chryſoſt.

155. Qui autem peregrinos non receperint, & duri fuerint in eos, multum timeant divinam juſtitiam: Ait Chriſtus D. Matth. 10 n. 14. *Et quicumque non receperint vos, exeuntes foras de domo, vel Civitate, excutite pulverem de pedibus veſtris, Amen dico vobis tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die judicii, quam illi Civitati.* Cur mandat Dominus excutere pulverem de pedibus; Geometra in Catena Græca ad cap. 10. D. Lucæ. *Simpliciter vult pulverem excuti, ut hac ratione oſtendant ſe nihil ab eis accepiſſe*, ut ita judicium duriſſimum ſuſtineant cum nullam charitatem erga peregrinos habuiſſent. Matth. 10. Geom.

Actor. 10. *n.* 24. Altera autem die introivit Cæſaream, Cornelius verò expectabat illos convocatis cognatis ſuis, & neceſſariis amicis.

Num. 25. Et factum eſt cum introiſſet Petrus, obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit.

Num. 26. Petrus verò elevavit eum, dicens: Surge, & ego ipſe homo ſum.

Num. 27. Et loquens cum illo intravit, & invenit multos, qui convenerant.

Num. 28. Dixitque ad illos: Vos ſcitis quomodo abominatum ſit viro Judæo conjungi, aut accedere ad alienigenam, ſed mihi oſtendit Deus neminem communem, aut immundum dicere hominem.

Num. 29. Propter quod ſine dubitatione veni accerſitus: Interrogo ergo ob quam cauſam accerſiſtis me?

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.

158. Verſ. 24. *Altera autem die*, hoc eſt in craſtino receſſu Petri à Joppe; nam ut patet ex tabulis Adrichomii, Cæſarea diſtat à Joppe ſpatio quindecim leucarum, ſeu horarum, quod in duobus diebus facile confici potuit, & miſſi à Cornelio moram fecerunt alteris duobus in itinere, & ſunt quatuor dies. Adrich.

Cornelius autem expectabat eos, Syrus: *Præſtolabatur eos congregatis ad ſe omnibus filiis cognationis ſuæ.* Arabicus: *Jamque convocaverat omnes ad ſe amicos ſuos* Ut multa cum reverentia exciperetur Petrus, omneſque illius doctrinæ fierent participes. *Et neceſſariis amicis.* Intime, & maximè conjuncti. 157. Syrus. Arabic.

Et factum eſt cum introiſſet Petrus: D. Chryſoſt. *Ubi advenit Petrus.* Oecumenius: *Cum autem contigit introiſſe Petrum*, quid deinde contigit. *Centurio procidens adoravit eum.* Cornelius cum eſſet vir juſtus, ac fidelis rectè ſciebat Petrum non eſſe Deum, vel Angelum, ſed adoravit adoratione civili, & humana, quam ſolemus exhibere magnatibus, ac viris Eccleſiaſticis etiam genuflexo. 158. D. Chryſoſt. Occum.

Verſ. 26. *Petrus elevavit eum, dicens: Surge.* Græcus: *Quid facis? Surge*, hoc præſtitit Petrus modeſtiæ, ac humilitatis cauſa, & ait: *Ego homo ſum*, tui ſimilis humana natura; nam quamvis Petrus eſſet valde magnus, ſemper humilitatem ſectabatur, veniens enim Joppen, non apud aliquem magnum, & principem, ſed apud domum plebeiam, ac Coriarium hoſpitatur. 159. Græcus

Verſ. 27. *Et loquens cum illo.* Syriacus: *Cum loqueretur ei.* D. Chryſoſt. conveniebant, qui ſimul aderant, docet Chryſoſtomus, exponens Petrus conditionem ſuam, nempe quod eſſet homo, & cum introiſſet invenit multos, qui expectabant ejus adventum. 160. Syriac. D. Chryſoſt.

Verſ. 28. *Dixit, Vos ſcitis, quomodo abominatum ſit viro Judæo conjungi, aut accedere ad alienigenam.* 161. Græcus: *Nefas eſſe.* Syriacus: *Non licere* Æthiopicus: *Communicare* D. Chryſoſt. *Adhærere.* Arabic. *Adire.* Biblia Gothica apud Marianam: *Iniquum, abominabile*, nam Judæi maximè adverſabantur gentibus tamquam alienigenis à lege Dei, ut hominibus infidelibus, & immundis, è contra vero etiam gentes contemnebant Judæos, ut homines ſingulares in religione; cultu, ac ceremoniis in his omnino ſibi contrarios. *Sed mihi oſtendit.* Æthiopic. *Mihi revelatum eſt.* Ex quo conſtat jam Petrum intelligere ſenſum viſionis linteum; ac animalia, ubi denotabantur gentes, quas occiſis earum peccatis Deus purificaverat. Græcus. Syriac. Æthiop. D Chryſoſt. Arabic. Biblia. Æthiop.

Verſ. 29. *Sine dubitatione veni.* Syriacus: *Expedite veni*, Arabicus. *Sine reluctatione.* Chryſoſt. *Abſque contradictione.* Vatablus, Pagninus *incunctanter.* Arias *incontradicenter*, ac proinde ſumma diligentia: *Interrogo ob quam cauſam.* Eam optimè ſciebat Petrus ex viſione lintei, & ex revelatione ſibi à Deo facta, & nuntiis miſſis à Cornelio; tamen interrogat, ut cognoſcat, an Cornelius perſeveret in eadem voluntate, magiſque Cornelii animus ſcrutetur, atque accendatur ad res fidei audiendas. 162. Syria D. Chryſoſt. Vatabl. Pagnin. Arias.

QUÆSTIO XX.

Quare D. Petrus tam confidenter converſatur cum his hominibus gentilibus, cum olim ſtans cum illis ciciderit, ac negavit?

IN nocte ſacratiſſimæ Paſſionis in atrio Pontificis, Joan. 18. n. 18. *Stabant autem ſervi, & miniſtri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant ſe, erat cum eis ſtans Petrus, & calefaciens ſe.* Quid inde 163. Joan. 16.

Difficultas quæſtionis. inde conſequutum eſt, ut negaret Divinum Magiſtrum, & cum juramento & anathematizans ſe, cur ergo non timet talium conſortium, ut ab eis fugiat & declinet, nam prudentis eſt periculi occaſiones vitare, in quibus aliquando ceciderit.

164. Petrus in atrio Pontificis ſe intromiſit in eorum conſortio, ac ſocietate, & inde ex eorum familiaritate ruit, ac corruit, at vero modo cum militibus miſſis à Cornelio dixit Spiritus Petro: *Surge itaque deſcende, & vade cum eis nihil dubitans*, Actor. 10. n.20. Ideo ſecurus, animoque quieto ibat, nil mali ſibi timens. D. Chryſoſt. *Vide*, ait, *quanta ſecuritas intus vocat, ne quid grave ei accidat, & fidenter viſitat cum eis.* In loco, in quo Deus te conſtituit, & ad quem te vocat immunis es ab omni periculo ipſe te cuſtodiet, & liberabit.

165. Mandat Deus Moyſi ut Virgâ, quam manu tenet, in terram projiciat, quod cum feciſſet Moyſes verſa eſt in colubrum, ita ut à facie ejus fugeret ipſe, & *Exod. 5.* ait ei Deus, *Extende manum tuam, & apprehende caudam ejus, extendit, & tenuit*, Exod. 5. n. 4. in cauda *Anglic.* colubri magnum periculum latet, nam ut tenet Bar*Deus, ſi emittit ad pericula, cuſtodit.* tholus Anglicus lib. de proprietatibus rerum tract. 38. Colubri cauda maximè venenoſa eſt, & multum lædit, deinde cauda apprehenſa, poterat ore mordere? Cur ergo non mandat caput apprehendere, vel medium corporis, in quo tot pericula non imminebant? Nihil timendum: Deus eſt, qui mandat, à facie ejus omne periculum evaneſcit, ipſe imperat, & cuſtodit. Noſter D. Cyrill. de *D. Cyrill.* Incarnat *Apprehende caudam, manus mea cum manu tua.*

166. Ut Jacob fratris ſui Eſaü benedictione frueretur, ex conſilio matris ſuæ affert duos hædos, quos ipſa optimo modo condivit, & adaptavit, indutus Jacob optimis veſtimentis offert cibos ad Patrem, qui largo ſermone ſe diffundit in benedictione impendenda, tunc ait Textus: *Vix Iſaac ſermonem im-* *Gen. 27.* *pleverat, & egreſſo Jacob foras venit Eſau*, Gen. 27. n. 30. Magna conſideratione dignum, quod dum Jacob tot, & tanta agit, dum Iſaac multum in verbis dilatatur non inter hæc venit Eſaü, ſed poſtquam Jacob egreſſus eſt foras è domo, tunc immediatè venit Eſaü homo ferus, & indomitus, Jacob ex inſpiratione, ac impulſu divino impetravit benedictionem, ne ergo aliquod damnum pateretur à fratre, & ab omnibus incommodis eſſet immunis ordinat Deus, ut Eſaü moram faciat D. Chryſoſt. *Deus à periculo cuſtodit, ad quod vocat.* *D.Chryſoſt.* ibi: *Quis inquit, non admiretur, & obſtupeſcat ineffabilem Dei diſpenſationem? quod non prius Eſaü de venatione advenit, quouſque ſolveretur actus illius argumentum, & ille accepta benedictione à Patre diſceſſit, non hoc abſque cauſa factum eſt, nam ſi prius in fratrem incidiſſet, forſitan ipſum interemiſſet victus ira, ſed manus Dei erat, quæ puerum ſalvabat.*

QUÆSTIO XXI.

Quare Cornelius cum expectaret adventum Petri convocat ſuos intimos amicos, & familiares?

167. UT cum multa magnificentia excipiat Petrum, omnibus præbens exemplum quanto cultu tantus Eccleſiæ Pontifex ſit venerandus. Deinde præ gaudio, quia drachma ſalutis animæ ſuæ ſit inventa adveniente Petro, ut illa altera mulier præ lætitia convocat amicas, & vicinas, Luc. 15. n. 9. Tandem, ut ait D. Chryſoſtom. homil. 23. in Acta: *Chriſti ſchola facit commune bonum.* *D.Chryſoſt.* *Hoc amici officium, hoc pii eſt in tantis bonis amicos facere ſocios.*

Vocat Chriſtus D. Matthæum è telonio, qui ſecutus 168. eſt eum: *Et factum eſt cum accumberet in, domo illius, multi publicani, & peccatores diſcumbebant cum Jeſu, & diſcipuli ejus*, Marc. 2. n. 15. Qui ſine *Marc. 2.* dubio invitati fuerunt à Matthæo, & quonam conſilio? humanæ ſalutis amore, ut hoſpitio cogat homines, ineſcat epulo, menſaque invitet, ut divinum Magiſtrum monentem audiant. In quo maximè notandum, quod ubi primum eſt advocatus ad Apoſtolatum; primus illius gradus, primum illius eſt de humana ſalute negotium agere, ad divinum Præceptorem omnes convocare, ut ad cœleſtem viam reducantur Victor Antioch. ad citatum locum *Antioch.* ait; quod *Matthæus convocat, ne ipſe ſolus beneficium accipiat.* *Primus gradus Apoſtolicus agere de aliorum ſalute.*

Cum Phariſæi accedentes ad Chriſtum arguerent 169. ſacros Apoſtolos, de eo quod manducantes panem manus non lavarent, eos graviſſimè arguit divinus Magiſter, Matth. 15. n. 3. *Quare & vos tranſ-* *Matth. 15.* *gredimini Dei mandatum propter traditiones veſtras, Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Iſaias: Populus hic labiis me honorat, cor autem longè eſt à me*, Iſai. 29. n. 13. Hæc autem vox aliquos auditores *Iſaï. 29.* arcebat ab ſchola, ac doctrina Chriſti audienda. Accedunt ad divinum Magiſtrum Apoſtoli dicentes: *Tunc accedentes ad eum diſcipuli ejus dixerunt ei; ſcis quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt.* Apoſtoli non intelligentes altum conſilium ſapientiæ Chriſti intendebant avertere, Magiſtrum ab hominibus objurgandis, ne audito averterentur, ac fugerent ab audienda ſui præceptoris doctrina, quo magno dolore afficiebantur Apoſtoli, cum auditorum ſalutis negotium omnino periret. Cajet. *Diſcipuli* *Cajet.* *curabant, ne Phariſæi, qui ceſpitaverant, ruerent.* Charitate, ac zelo ſalutis tamquam manum ſupponebant, ne auditores graviori lapſu ruerent deperdito animæ bono. *Apoſtoli valde ſoliciti de aliorum ſalute.*

Magnifica veſte adornat Deus Sacerdotem anti- 170. quum indumento talari, & in extremitate mala punica, *mixtis in medio tintinnabulis*, Exod. 28. n. 33. *Exod. 28.* Cur in tunica tot ſonant crepitacula? Cur tot voces? Ut in his admoneretur Populus Judaicus de lege obſervanda; Cur Sacerdos ingrederetur Sancta Sanctorum, ut pro eis oraret, indeque fieret eis manifeſta charitas Pontificis in eos. Arnold. tract. *Arnold.* de ſeptem Verbis ait: *Nec enim magnum eſt ſibi vivere, niſi etiam ſatagat alios ſecum vivere.* *Sacerdos pro omnibus orat.*

QUÆSTIO XXII.

Quare D. Petrus prohibet adorationem, quam ei exhibebat Cornelius?

VIdens Cornelius D. Petrum procidens adoravit 171. eum; Petrus autem tamquam manu apprehenſa: *Elevavit eum dicens: Surge*, quod multi ex eo dicunt factum eſſe, quia talis adoratio non erat licita, ſed prohibita inter Judæos? hoc eſt verum de adoratione latriæ, vel duliæ, non vero adoratione civili, & urbana qua ſolemus venerari prælatos, & magnates: ſic David videns filium ſuum Salomonem in throno: *Adoravit. Rex in lectulo ſuo.* 3. Reg. 1. *3. Reg. 1.* n. 47. & filii Prophetarum *videntes, quod ſpiritus Eliæ requievit ſuper Eliſæum, venientes in occurſum ejus adoraverunt eum proni in terram.* 4. Reg. 2. n. 15. *4. Reg. 2.* Deinde Cornelius erat vir juſtus & timoratus, & rectè ſciebat, quod Petrus non erat aliquid ſupra hominem. *Adoratio civilis, & urbana.*

Petrus

172. Petrus tamen ex humilitate, ac modeſtia recuſat ſe adorari à Cornelio ne ex tanto honore aliquid ſupra ſe exiſtimetur. D. Gregor. lib. 21. Moral. cap. 11. ait: *Quia ergo humiliari ſibi pluſquam debuit proximum vidit, ne ultra humanitatis metas mens intumeſceret, eſſe ſe hominem cognovit, quatenus illati ſibi honoris elationem frangeret ex conſiderata qualitate conditionis.* Petrus in tanto honore bene noverat ſuæ naturæ qualitatem, & hac ſui notitia deponit arrogantiam: Nemo ſe liquido agnoſcit qui alte caput erigat, quod firmat idem Gregorius 2. part. curæ Paſtoralis cap. 6. ubi ſic ait: *Petrus, Auctore Deo, Sanctæ Eccleſiæ principatum tenens à bene agente Cornelio immoderatius venerari recuſat, ſeque illi ſimilem agnovit.*

D. Greg.

Ut jactantiam Petrus deponat, ſe hominem dicit

D. Greg.

173. Sic ille alter Centurio veniens ad Chriſtum ait *Homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, dico huic vade, & vadit, & alteri veni, & venit*, Matth. 8. n. 9. Ne de militari ſe jactet imperio, & quod ſub ſe ad ejus nutum tantam militum copiam partem habeat, vilem ſui generis exponit conditionem D. Bernard. epiſtola 42. inquit: *Homo ſum: jam quid inferas ſuſpectam non habemus jactantiam! præmiſſa ſiquidem eſt humilitas, ne altitudo præcipitet.* nulla vehementior, ac fortior occaſio arrogantiæ deprimendæ, quæ ſi homo ſe hominem è luto ſcilicet vili factum agnoſcat.

Matth. 8.

Homo teneat oculos in ſuo principio, ne intumeſcat.

D. Bern.

174. Præclarè notat Divus Gregorius lib. 12. Moral. cap. 16. & ait: *Homo ab humo appellatus eſt, eo ipſo, quod dicitur homo, terrenus exprimitur, & dicitur.* D. Gregor. Niſſenus oratione 3. de Opificio, ait: *Abjectæ noſtræ ſortis monumentum in promptu eſt ex his, quæ calcamus.* Premis terram, & habes ante oculos ex quo patre, ac matre natus ſis, & ex tam vili principio vis caput extollere ſuper aſtra, quæ major fatuitas!

D. Greg.

Homo unde dictus.

175. Per anticipationem, & tamquam per recapitulationem operum Dei dicitur, Geneſ. 1. n. 17. *Creavit Deus hominem ad imaginem; & ſimilitudinem ſuam* Geneſ. vero 2. n. 7. ſcribitur: *Formavit igitur Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*, ſcilicet animum rationalem cum intellectu, voluntate, & memoria, quibus homo factus eſt ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, alta providentia uſque mira Deus creat hominem & ne humilitate ac vilitate deficiat; ac tabeſcat, ita ut non audeat actionibus ſuis Deum intendere magna ei nobilitas objicitur, quod ſit factus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, & ne inde ſuperbè intumeſcat, dicitur factus de limo terræ. D. Chryſoſt. homil. 12. in Geneſ. ait: *His ſi attendamus non parva nobis humilitatis doctrina offertur.* Philo lib. de ſomn. ait: *Ne ignorando quomodo conſtitutus ſit, ne magnus ſibi videatur, ejus principium proponitur.*

Gen. 1.

Gen. 2.

Deus in creatione hominis ipſum humiliat, & erigit.

D. Chryſoſt.

176. Valde magnus extitit Moyſes, ita ut ſit conſtitutus Deus Pharaonis, Exod. 7. n. 1. Cum quo Deus loquebatur tamquam amicus cum amico, Exod. 33. n. 12. tamen cum Deus jubet, ut Joſue ducem populi conſtituat, ait: *Dabis illi partem gloriæ tuæ*, Numer. 27. n. 7. Ex Hebræo textu ſic legitur: *Dabis illi de laude, ac dejectione tua.* Cum Moyſes tantus eſſet valde humilis, & modeſtus, Iſidorus Clarius ait: *Ob id, quod cum Deo loqui ſoleret nihilo ſuperbior factus pium ſe omnibus, ac tractabilem exhiberet.* Cum Moyſes tam ſublimis pro gloria, ac laude habebit dejectionem, & humilitatem; Cum ergo ex mandato Dei Joſue ſit creandus Dux ac præfectus, mandat Deus Moyſi. Dabis ei partem de tua laude, ac dejectione, quia princeps electus à Deo in culmine dignitatis debet habere animo dejectionem, atque humilitatem ſuam.

Exod. 7.

Exod. 33.

Num. 27.

Clarius.

Quos Deus ad principatum evehit humiles vult.

QUÆSTIO XXIII.

Quare ſicut Angelus recuſat adorationem Joannis, ſic & Petrus Cornelii, & in quo major humilitas?

Cum Angelus valde magna Joanni annuntiaſſet, ille gratulabundus, & veneratus cecidit ad pedes ejus, ut adoraret eum, quod Angelus prohibet, dicens: *Vide ne feceris, conſervus tuus ſum.* Apoc. 19. n. 10. Cornelius intendens adorare Petrum, ipſe eum elevat dicens: *Surge & ego ipſe homo ſum.* Angelus cum ſic adorationem prohibet dicit quod ſit ſervus Dei cum Joanne: *Conſervus tuus ſum:* Præclara, ſanè eſt & magna dignitas, eſſe Dei ſervum poterat quippe dicere, ne facias; ego enim ſum Creatura, vel ego ſum tui ſimilis, vel unus ſicut tu, ſed ait: *Conſervus*, quod eſt quid valde magnum: At vero Petrus cum adorationem non admittit, ait: *Ego ipſe homo ſum*; homo dicit quid humile, ac abjectum, luteum, atque terrenum, ut ſatis dictum manet quæſt. ſuperiori, imo ut multis placet, homo de ſe importat peccatoris ſignificatum; Cum ergo Petrus eſſet in ſupremo apice Eccleſiæ, tamen de ſe ſolum fatetur quod ſit homo in quo ſane majorem exhibet humilitatem quam Angelus, qui ſervum ſe Dei dicit; Petrus vero in ſuis prærogativis Angelicas tranſcendit virtutes. 177.

Apoc. 19.

Virtutes Petri ſuperant virtutes Angelicas.

Quantum diſtat ab hoc primo Petro primus ille homo, de quo dicitur Pſalm. 48. n. 13. *Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Cum homo creatus eſſet in honore ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, ut explicant D. Auguſt. noſter in cognitus, & alii, vel ut docent D. Hieronymus Arnoldus, Genebrardus creatus cum juſtitia originali, ac habituali, ſupernaturalibus, non intellexit ſuam dignitatem, ac conditionem, quod homo, & creatura erat; apparens quod erat ſupra ſuam ſphæram, cecidit, & factus eſt inſipiens tamquam jumentum amittens debitam rationem. Incognitus ait: *In nullo eſt homo ſuperior Jumento niſi per rationem quâ perditâ non eſt ſuperior jumento ideo de peccatore, qui perdita ratione beſtialiter vivit dicitur*, Eccleſiaſt. 3. n. 19. *Unus interitus eſt hominis, & jumentorum, & æqua utriuſque conditio, nil habet homo amplius jumento.* 178.

Pſal. 48.

D. Aug.

D. Hier.

Arnold.

Genebr.

Qui ſe non agnoſcit, cadit.

Pagnin.

Eccl. 3.

Atqui in ſublimi agnoſcit ſuam humilitatem, ac dejectionem; ut Petrus, inde maximè dignoſcitur pertinere ad Deum, ac genus Divinum. Potentiſſimus ille Rex Salomon dicebat de ſe, Sapient. 7. n. 1. *Sum quidem & ego mortalis homo, ſimilis omnibus de genere terreni illius.* Quod ſpiritualiter exclamat Hugo Cardinalis *de genere terreni illius nobilis, id eſt Chriſti.* Et unde iſte bonus Auctor agnovit Salomonem eſſe de nobiliſſimo Chriſti genere, Quia in tanta majeſtate potentiſſimi, ac ſapientiſſimi Regis tanta humilitas cum ſublevabat, ac adjungebat generi divino. 179.

Sap. 7.

Hugo

Humilitas nos elevat ad Divinum genus rationem.

Cum Nicodemus veniret ad Jeſum, & ipſe Divinus, Magiſter voluerit illum ad ſe trahere, multa, & alta diſſerit de regeneratione per Baptiſmum, quæ illæ non intelligens: *Reſpondit Nicodemus, quomodo poſſunt hæc fieri.* 180.

Jean. 3. *Per humilitatem diſponitur homo ad gratiam.*

Reſpondit Jeſus: Tu es Magiſter in Iſraël, & hæc ignoras? Joan 3. n. 9. Cur Domine Jeſu Nicodemum ignorantia ſugillas, quæ Magiſtro inſervit ad magnum dolorem, ac ignominiam? Diſponebat Jeſus hominem ad ſe adducere, eumque ex Spiritu ſancto regenerare, & ideo illum ignorantia premit, ac humiliat, ut per humilitatem diſponatur ac cognitione ſuæ ignorantiæ ad ſuſcipiendum divinum Spiritum, D. Auguſt. tract. 12. in Joan ait: *O fratres, quid putamus Dominum huic Magiſtro Judæorum quaſi inſultare voluiſſe. Noverat Dominus quid agebat, volebat illum naſci ex Spiritu, nemo ex Spiritu naſcitur, niſi humilis fuerit, quia ipſa humilitas facit nos naſci ex Spiritu* Inflatus erat Nicodemus ſuo Magiſterio & ut naſcatur ex Spiritu ſancto neceſſe fuit humiliari abjecta ejus ignorantia.

D. Aug.

Actor. 10. *n.* 30. Et Cornelius ait: A nudius quarta die uſque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & ecce virſtetit ante me in veſte candida & ait.

Num 31. Corneli, exaudita eſt oratio tua, & eleemoſynæ tuæ commemoratæ ſunt in conſpectu Dei.

Num. 32. Mitte ergo in Joppen; & accerſi Simonem, qui cognominatur Petrus, hic hoſpitatur in domo Simonis Coriarii juxta mare.

N. 33. Confeſtim ego miſi ad te, & tu bene feciſti veniendo Nunc ergo omnes nos in conſpectu tuo adſumus audire omnia quæcumque tibi præcepta ſunt à Domino.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VII.

181. Verſ. 30. A*Nudius quarta die uſque ad hanc horam* id eſt quarta die ab hac præſenti die; num ut notant Gloſſa, & Lyra. Prima die Cornelius vidit Angelum, & ſtatim obediens cœleſtibus monitis miſit nuntios. Secunda pervenerunt Joppen; tertia vero die ſimul cum Petro profecti ſunt, quarta verò intraverunt Cæſaream ac domum Petri.

Gloſſa Lyran.

182. *Uſque ad hanc horam orans.* Syriacus, Græcus Tigurina, & alii apud Ganæum legunt: *Ex quo ecce jejunus ſum*, ac ſi dicat quartum ab hinc diem eram jejunus uſque ad hanc veſpertinam horam, horam nempe nonam, in qua more meo conſueto orabam. Ex quo duo colliguntur, primo Cornelium perſtitiſſe in oratione, ac jejunio per quatuor dies, ſe diſponens ad recipiendum Chriſti fidem, & Baptiſmum. Secundò Petrum veniſſe ad Cornelium veſpertino tempore.

Syriac. Græcus. Tigurin. *Colliguntur duo.*

183. D. Chryſoſtom aliter legit: *Uſque in hanc horam jejunans vidi, ecce vir*, denotans jejunium quatriduanum præceſſiſſe viſionem Angelicam, quæ explicatio licet poſſit ſuſtineri cum textu Græco non tamen cum noſtro, cum dicatur: *Uſque ad hanc horam*, in quo loquitur de præſenti.

D. Chryſoſt.

184. *Ecce vir ſtetit ante me.* non dicit Angelum præ modeſtia ne ſe multum laudaret. *In veſte candida.* Arabicus: *In veſte magnifica.* Gothicus: *In veſte ſplendida*, Lorinus contendit inter album, & candidum dari diſcrimen, quod quid ſit de hoc, veſtis erat valde pompoſa, ac illuſtriſſima.

Arabic. Gothic. Lorin.

185. Verſ. 31. *Corneli exaudita eſt oratio* pro ſalute tua, ac totius familiæ tuæ, ut bonus Princeps rogat pro ſe, ſuaque familia: *Et eleemoſynæ tuæ*, Syrus *De eleemoſynis tuis facta eſt commemoratio coram Deo. Orientes aſcenderunt in memoriam Dei.* quaſi dicat propter tanta bona opera tua te Deus adducit ad lucem Evangelicam.

Syrus.

186. Verſ. 32. Jam ſatis eſt explicatum ſupra ad finem capitis noni. Verſ. 33. *Nunc ergo omnes nos in conſpectu tuo adſumus.* Parati, & prompti tibi in omnibus obedire, & audire. Arabicus; *Ecce nos primi audituri cunctos ſermones tuos.* Tanta obedientia prompti ſtabant, ut nulli alteri primas darent. *In conſpectu tuo.* Tigurina legit: *Teſte Deo* Vatablus: *Conſcio Deo omnes adſumus.* Græcus: *In conſpectu Dei.* Alii ex Græco, *Coram Deo.*

Arabic. Tigurin. Vatabl. Græcus.

QUÆSTIO XXIV.

Quare Cornelius tam ſublimi, & alto modo ait: quod ipſe, & omnes adſtantes ſint parati audire Petrum?

187. AIt Cornelius ad Petrum: *Omnes nos in conſpectu tuo adſumus audire omnia*, loquitur pro ſe, & tota familia, quam bene morigeratam, ac diſpoſitam in obſequium Dei habebat, & quia facile majoris exemplum inferior ſequitur.

188. *Adſumus audire te*, ut prompti, & parati ad omnia, abſque ulla reluctantia, ad omnia quæcumque mandaveris. Deferens Moyſes præcepta Dei ad populum Deuteron. 27. numero 9. ait: *Audi Iſraël.* Ex Græco legitur: *Tace, & audi Iſraël* quo textu maximè ad obediendum exhortatur Monachos D. Hieronymus epiſtola 4. ad Ruſticum: *Credas ſalutare quidquid ille præceperit, nec de majorum ſententia judices, cujus officium eſt obedire, & implere ea, quæ juſta ſunt, dicente Moyſe tace Iſraël, & audi.* Perfectè obediens omnia mandata ſancta, & recta judicat, tantum intendit illa adimplere: Unde David ſilentio ſe ſe accingebat ad obediendum dicens Pſalm. 61. numero ſecundo: *Nonne Deo ſubjecta erit anima mea.* Ex Hebræo legitur: *Deo ſilentium animæ meæ.* paratum ſe oſtendit ad audiendum, ut ne mutire audeat, ſed omnia cum ſilentio vult adimplere.

Deut. 27. *Bonus alumnus mutus ad præcepta.* D. Hier. Pſal. 61.

189. Secundo ait Cornelius: *Nunc omnes nos adſumus in conſpectu tuo.* Græcus: *In conſpectu Dei.* Cum ſint, in conſpectu Petri dicuntur adſtare in conſpectu Dei. Prælatus, ac ſuperior venerandus, ut Deus. Veniunt duo Angeli in Sodomam tamquam Dei miniſtri ad ipſam igne deſolandam, compelluntque Loth, ut cito exeat cum ſuis, & in monte ſalvum ſe faciat, quibus Loth ait: *Dixitque ad eos Loth: quæſo Domine mi.* Geneſ. 19. numero decimo nono, ut concedat ei, quod in quadam proxima civitate ſe valeat recipere; tamen maximè inquirendum venit cum duo ſint Angeli, & ut duos ad hoſpitium compellat, dicens: *Declinate in domum pueri veſtri, lavate pedes veſtros*, nunc tamquam cum uno ſolo loquitur *Quæſo Domine mi.* In primo ingreſſu eos tamquam duos homines, ac peregrinos recipit, poſtquam verò cognovit ipſos eſſe Dei miniſtros, & ut ſuperiores ad puniendam civitatem miſſos, & ad ipſum tota cum familia cuſtodiendum, & ei deſignandum locum ad ſuum tutamen: jam non ut duos agnoſcit, ſed

Græcus. Gen. 19. *in prælato potius Deus quam ipſe conſiderandus eſt.*

tantum

tantum ut unum Deum, à quo miſſi erant, & acceperant poteſtatem, ideoque cum eis loquitur D. Aug. tamquam cum uno Deo: ipſumque Deum in eis recolit, ac veneratur. D. Auguſt. q. 33. in Geneſ. favens huic cogitationi: *Loth in Angelis Dominum ſentiens, Domino potius, quam Angelis loqui elegit* ac ſi dicat, Loth ſua cogitatione non ſiſtebat in Angelis, ſed ad Deum transferebatur, à quo Angeli erant miſſi, & cujus authoritate fungebantur.

190. Græcus. Tertio: *Nos in conſpectu tuo adſumus.* Ex Græco legitur: *Coram Deo*, ut omnes oſtenderet juſtos, probos, & Sanctos; quia vere, & ſincere abſque ulla fictione ſeipſos Deo adjungebant, & offere- D.Chryſoſt. bant, ut ei in omnibus obtemperarent. D. Chryſoſt. in præſenti ait: *Non dixit coram homine, ſed coram Deo, oſtendens ſic oportere accedere ſervos Dei.* *Deus in ſervis ſuis non ſuſtinet fictionem.* Servi Dei cum ſe Deo præſentes offerunt, & præſentant, hoc faciunt puro, & integro animo, quia animus fictus, & duplex maximè Deo diſplicet. Sapient. 1. n. 5. *Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu.* Dicitur Pſalm. 17. n. 46. *Filii alieni* Genebr. *mentiti ſunt mihi.* Ex Hebræo apud Genebrardum legitur: *Filii adulterini*; ex eo quod ficti, ac mentiti erant filii, alieni ac adulterini facti ſunt à Deo.

191. Erat in Synagoga eorum homo in ſpiritu immundo, & exclamavit dicens. *Quid nobis, & tibi Jeſu Nazarene, veniſti perdere nos? Scio qui ſis Sanctus* Marc. 1. *Dei; & comminatus eſt ei Jeſus dicens: Obmuteſce,* Luc. 4. Marc. 1. n. 24. & D. Lucas ſcribit 4. n. 41. *Non ſinebat ea loqui.* *Verus Dominus omnem fictionem execratur:* Cur Domine ſic commendatas laudes ab infeſto hoſte rejicis? Cur non ſuſtines laudatores Dæmones? quid ſplendidius quam ab hoſte laudari; ſed tam rigide imperas, *Obmuteſce.* Dicebat Diabolus, *Scio; qui ſis ſanctus Dei.* Diabolus licet aliquas haberet conjecturas, non tamen certo ſciebat Chriſtum eſſe Dei filium, ut ex communi Patrum placito dixi in citatis locis, & latè probat Suar. Suar. tom. 2. ad 3. p. diſp. 31. ſect. 3. & D. Chryſoſt. D Chryſoſt. homil. 5. in Marcum: urget Dæmonem, obmuteſce: *Fingis te ſcire, quod neſcis.* Verax Dominus mendaces, ac fictos Dæmones laudantes non patitur, ſed rigide, magnoque imperio eis imponit ſilentium, atque obmuteſcere jubet.

Act. 10. *n.* 34. Aperiens autem Petrus os ſuum dixit: In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus.

Num. 35. Sed in omni gente, qui timet eum & operatur juſtitiam, acceptus eſt illi.

Num. 36. Verbum miſit Deus filiis Iſraël, annuntians pacem per Jeſum Chriſtum, hic eſt omnium Dominus.

Num. 37. Vos ſcitis, quod factum eſt verbum per univerſam Judæam; incipiens enim à Galilæa per Baptiſmum, quod prædicavit Joannes.

Num. 38. Jeſum à Nazareth: quomodo unxit eum Dominus Spiritu ſancto, & virtute, qui pertranſiit benefaciendó, & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VIII.

192. Lyran. Verſ. 34. IN *veritate comperi.* Explicat Lyranus: Experimento probavi, & cognovi: *Quia non eſt perſonarum acceptor Deus*: Syriacus: *Deum non eſſe acceptatorem vultus.* Arabicus: *Deus* Syriac. *nullo modo aſſentatur vultibus.* Oecumen *Non ſit* Arabic. *perſonarum reſpectus coram Deo.* Æthiopicus: *Nullius carnis perſonam accipit Deus*: Æthiop. Hic textus multis in locis reperitur, quia Deus nullum diſcrimen ponit inter Judæos, & gentiles in ordine ad ſalutem æternam: *Quia vult omnes ſalvos facere, & ad cognitionem veritatis venire.* 1. Timoth. 2. 1.Tim. 2.

Hoc optimè explicat D. Thomas 2. 2. q. 61. art. 1. 193. ad 3. & 1. p. q. 23. art. 5. ad 3. & ait: *Duplex eſt datio,* D.Tho. *una pertinens ad juſtitiam, cum quis dat alicui, quod ei debetur? alia ad liberalitatem pertinens. Poſterioris generis eſt collatio munerum gratiæ, ac proinde non habet in ea locum, acceptio perſonarum, quoniam poteſt quivis de ſuo dare quantum, & cui voluerit* Matth. 20. juxta illud Matth. 20. num. 11. *Non licet mihi, quod volo facere*, v. g. ſi quis voluerit ex bonis ſuis dare eleemoſynam pauperibus hujus civitatis, non illius nomini facit injuriam.

Verſ. 35. *Sed in omni gente, qui timet eum.* Arabicus: *Qui timet ab eo.* 194. Arabic. Timor, ut patet ex ſecundo verſu involvit Dei cultum, ac venerationem, *Cultus Dei ad timorem.* qui cultus, ac veneratio non datur niſi cum obſervatione mandatorum Dei, ac legis Divinæ atque ejus fidei. Unde Dei honos, ac veneratio, & cultus ad donum timoris referuntur. D. Thom. 2. 2. q. 18. art. 2. & q. 19. art. 9. D. Tho.

Et operatur juſtitiam. Syriacus: *Et operatur,* 195. *quod rectum eſt.* Origenes *Et voluntatem ejus facit* Syriac. Juſtitia, ut ait Ariſtoteles 5. Æthic. cap. 1. comprehendit, & continet omnes virtutes: Aliquando pro morum honeſtate, pietate, ac pœnitentia, ſic ait Chriſtus Dominus Matth. 6. n. 1. *Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus.* Aliquando pro eleemoſyna, ac pietate: *Diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi.* Pſal. 111. n. 9. & ſatis apte juſtitia hic poteſt ſumi pro eleemoſyna; nam hic pro ea maxime laudatur. Cornelius, & quamvis juſtitia multas alias virtutes ſingillatim denotet, tamen pro ut virtutes amplectitur hic ponitur. (Origen. Ariſtot. Matth. 6. Pſal. 111.)

Verſ. 6. *Verbum miſit Deus filiis Iſraël*, Syriacus 196. *Eſt enim verbum illud, quod miſit*, D. Chryſoſt. Syriac. *Sermonem miſit*, quem miſit evangelizantem finita D.Chryſoſt. præfatiuncula ſui ſermonis, jam incipit Petrus catechiſare, atque illuſtrare in fide Cornelium, ac ejus ſocios. *Verbum miſit Deus.* Verbum tripliciter hic poteſt ſumi, primo pro Verbo Incarnato, ſecundo pro ſermone, ac doctrina tradita, & in utroque ſenſu interpretantur Gloſſa, Carthuſianus, Hugo, & in primo ſenſu eſt etiam D. Athanaſ. oratione contra Arianos. Secundo ſumitur pro ſermone, & loquela Tertio pro re ſignificata per ipſum verbum, Matth. 24. n. 35. *Cœlum, & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt*: nempe dicta per verba mea de extremo judicio, & Paſtores Luc. 2. n. 15. *Videamus hoc verbum, quod factum eſt, & Dominus oſtendit nobis*, & multis aliis in locis, & in hoc ſenſu aptiſſime explicatur verbum, ut in præſenti D. Chryſoſt. Cajetan. Lyran. Lorinus, ut ſit ſenſus, multa mirabilia, & magna dicta per verba Chriſti, Miſit Deus filiis Iſraël annuntians. (Gloſſa. Carthuſ. Hugo. D. Atha. Matth. 24. Luc. 2. D. Chryſoſt. Cajet. Lyran. Lorin.)

Pacem Syriac. Requiem quia Chriſtus pacificans 197. ac reconcilians genus humanum cum ſuo æterno Patre dedit nobis requiem æternæ beatitudinis: *Hic eſt omnium Dominus*, ut denotetur, quod verbo D. uſit.

Verſ. 37. *Vos ſcitis, quod factum eſt verbum.* Syrus: 198. *Sermonem, qui habitus eſt in tota Judæa.* Arabicus: *Vos noſtis famam, quæ facta eſt in regionibus univerſæ Judææ.* Oecumenius: *Audiſtis rem quæ accidit.* Vos; qui inter Judæos habitatis ac notum eſt (Syrus. Arabic. Oecum.)

famâ vobis : *Verbum quod factum eſt.* id eſt , res ſignificatas per Chriſti verba,qui utpote verus Deus prædixit omnem ſeriem vitæ,paſſionis , mortis , atque reſurrectionis cum multis mirabilibus , ac miraculis , quæ operatus eſt.

199. Luc. 4. Raban. Beda. *Incipiens à Galilæa* ibi incepit Chriſtus prædicare : Luc. 4. n. 14. *Poſt baptiſmum Joannis* ; antea enim non legitur publicè prædicaſſe. Rabanus , & Beda aliter legunt hæc verba , hoc ſcilicet modo *Vos ſcitis ut prædicavit Joannes Jeſum à Nazareth.* Lectio tamen noſtræ vulgatæ præferenda eſt.

200. Verſ. 38. *Jeſum à Nazareth* , ſcitis verbum jam factum , ac dictum, ſcilicet dictum per Jeſum à nazareth , *quomodo unxit eum Deus Spiritu ſancto.* D. Chryſoſt. *Unxit in Spiritu ſancto.* Abundantia nempe omnium gratiarum , ac donorum , ut rectè notat Euſebius lib. 4. de demonſtrat. cap. 15. Eusſeb. Perbelle gratia Spiritus ſancti dicitur oleum , unctio, quia inſtar olei,quos replet , nitidos , ac lucidos facit,hilares , ac jucundos , eoſque fovet , & ab omni infirmitate ſanat, ac vegetat.

201. Arias. Cajetan. Syriac. *Et virtute.* Arias , *& efficacia* , Cajetanus : *Potentia* , quam oſtendit Chriſtus in multis miraculis , ac mirabilibus manifeſtans ſuam divinam potentiam. *Qui pertranſiit benefaciendo.* Syriacus: *Qui præluſtrabat regiones :* Tamquam fulgentiſſima luce illuſtrabat regiones , ac Civitates ſua doctrina, exemplo , præſentia,morum compoſitione tantiſque divinis operationibus.

202. Syriac. Arabic. Æthiop. *Oppreſſos à Diabolo.* Syriacus : *Sanabat eos, qui læſi erant à malo.* Arabicus : *In quoſque dominatus fuerat fraudulentus* , Æthiopicus : *Auxilium præſtitit iis , quos oppreſſit Satanas.* Tyrannice à Diabolo mente , & corpore poſſeſſos , vel in quibus Satanas per fraudulentiam dominabatur multis , & magnis fraudulentiis.

203. *Quia Deus erat cum illo* per unionem Hypoſtaticam ; & per ampliſſimam , & magnam gratiam multorum , divinorumque mirabilium operatricem verbo in doctrina , ac prædicatione, in omnibuſque operibus , ac factis.

QUÆSTIO XXV.

Quare cum Chriſtus D. omnia cœleſtia dona ſecum adduxerit peculiariter de pace ſit mentio ?

204. Ait præſens Textus : *Annuncians pacem per Jeſum Chriſtum.* In pace omnia includuntur bona , omniaque importat , ac ſignificat, Nam pax tripliciter poteſt conſiderari,externa , interna , & ſuperna , quæ omnia Chriſtus Dominus nobis contulit , ac attulit ; ſuperna eſt Patria; in illo enim regno Beatitudinis ſumma pax eſt , ut ait D. Gregor. homil. 22. in Evangel. de qua loquitur Iſaias 32. n. 18. *Sedebimus in pulchritudine pacis , & in tabernaculis juſtitiæ , & in requie opulenta.* Secunda eſt pax interna animæ cum Deo per gratiam , de qua loquitur Job. 21. num. 13. *Acquieſce ei , & habeto pacem , & per hæc habebis fructus optimos.* Et David Pſal. 118. n. 65. *Pax multa diligentibus nomen tuum.* De pace externa multa dicam ſtatim.

205. Iſai. 9. Epheſ. 2. Luc. 2. Inde merito ab Iſaia 9. n. 6. dicitur : *Princeps pacis* , ab Apoſtol. ad Epheſ. 2. n. 13. appellatur *pax noſtra* , naſcitur toto orbe in pace compoſito , & Angeli cantant , Luc. 2. num. 14. *Et in terra pax hominibus :* Eam mandat ſuis Apoſtolis prædicare : *In quamcumque domum intraveritis, primum dicite pax huic domui* , Luc. 10. n. 5. Abiturus de hoc mundo ad Patrem ait : *Pacem meam do vobis , pacem relinquo vobis* , Joan. 14. numero 27. Et poſt reſurrectionem apparens ſuis diſcipulis ter repetens ait eis : *Pax vobis* , Joan. 20. n. 19. & 21. & 26. & Zacharias ejus divino afflatus ſpiritu exorat : *Dirigantur pedes noſtri in viam pacis* , Luc. 1. n. 79. Luc. 10. Joan. 14. *Chriſtus multipliciter commendat pacem.* Joan. 20. Luc. 1.

206. Matth. 21. Deſcribens D. Matth. 21. n. 5. magnificum , ac ampliſſimum Chriſti D. triumphum cum ingrederetur Jeruſalem, turba acclamat : *Benedictus , qui venit in nomine Domini.* Via ſternata erat propriis abjectis veſtimentis , olivarumque , atque palmarum ramis , valde pompoſus , ac feſtivus erat apparatus , ut facile alium ſimilem in Scriptura non invenias , tamen Dominus ibat ſedens ſuper aſinum ſubdit Evangeliſta : *Hoc autem factum eſt , ut adimpleretur , quod dictum eſt per Prophetam dicentem : Dicite filiæ Sion : Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus ſedens ſuper aſinam* , &c. Si Domine , diſponis ut ab hominum , puerorumque turba tam jucundo , ac hilari plauſu excipiaris in tuo ingreſſu , cur non eligis equum , currumve triumphalem , ſed aſinam ? Veniebat *manſuetus* , id eſt pacificus , & ideo furibundum equum ad bella paratum rejicit , quin potius pacificum ac manſuetum animal eligit neſciens alicui facere injuriam. D. Chryſoſtom. in Imperfect. homil. 37. in Matthæum ait : *Dominus aſcendens ad Hieroſolymam magnam pacis gratiam , & concordiam mundo univerſo , quaſi in teſtamento reliquit , non ſedet in curru aureo pretioſa purpura fulgens , neque aſcendit ſuper fervidum equum diſcordiæ amatorem & litis , qui de longè odorat bellum , & gaudet ad vocem tubæ , & cum viderit ſanguineam pugnam dicit in corde ſuo , bene eſt factum , ſed ſedet ſuper aſinam tranquillitatis , & pacis amicam.* *Chriſtus in ſuis actionibus nobis commendat pacem.* D. Chryſoſt.

207. Quærunt Diſcipuli à ſuo Divino Magiſtro Chriſto Domino. *Quod ſignum adventus tui , & conſummationis ſæculi ?* Quibus reſpondet , *Audituri eſtis prælia , & opiniones præliorum* , Matth. 24. num. 6. Poſtulant ſignum de conſumpto ſæculo, & ultimo ejus adventu ad judicium , & quando inde receſſurus eſt ad Patrem ut amplius non veniat , & totaliter ab hoc mundo recedat , & cum agitur de Chriſti abſentia , nullum majus ſignum , quam bella , ac ſeditiones ; nam ſicut ejus præſentia importat pacem , ſic illius diſceſſus diſcordiæ , ac belli fomenta : Eleganter Origenes homil. 28. in Matth. ait : *Sicut adventus Chriſti plurimis gentibus divina virtute fecit pacem ſecundum quod dicit : Orietur in diebus ejus abundantia pacis , ſic conſequens eſt , ut cum propter abundantiam iniquitatis refriguit Charitas multorum , dereliquit eos Deus , & Chriſtus , iterum fieri prælia* , ſcilicet permiſit. Matth. 24. *Ex Chriſti præſentia pax, ex abſentia prælia.* Origen.

QUÆSTIO XXVI.

Quare D. Petrus incipiens referre Chriſtum, ait ſuam prædicationem exortam fuiſſe à Galilæa , de quo Judæi accuſationem formant ?

Incipiens D. Petrus prædicare , infinitam Dei miſericordiam , quam miſit filiis Iſraël per filium ſuum Jeſum Chriſtum annuntiantem pacem , ait: *Vos ſcitis quod factum eſt Verbum per univerſam Judæam* 208.

Judæam incipiens à Galilæa. At vero Principes Judæorum dum Chriſtum accuſant clamant. Luc. 23. n. 1. *Invaleſcebant, dicentes, commovet populum docens per univerſam Judæam, incipiens à Galilæa,* Ecce Petrus quod Chriſtus inceperit ſuam prædicationem à Galilæa, refert ad ejus laudem, & gloriam, Principes autem ad crimen, & accuſationem, unde tanta diverſitas.

Luc. 23.

Difficultas quæſtionis.

209. Obiter nota, quod Chriſti prædicatio incepit à Galilæa, quia Chriſti diſcipuli majori ex parte, erant Galilæi, & ideo Angeli in die Aſcenſionis dixerunt ſacris Apoſtolis: *Viri Galilæi quid ſtatis aſpicientes in Cœlum*, Act. 1. n. 11.

Cur prædicatio inceperit à Galilæa.

210. Ad quæſtionem reſpondet Beda ad citatum locum, & ait: *Hic accuſantium ſermo magis & eum qui accuſatur innoxium, & eos, qui accuſant docet eſſe perverſos: Potuit namque aliquis amator Domini, ſicut etiam fecit eandem ſententiam laudis loco ponere dicendo auditoribus bonis: Vos ſcitis quod factum eſt verbum per univerſam Judæam. Incipiens enim à Galilæa*, &c. Diverſus affectus multum diverſum effectum parit: Juſtus, pius, ac bonus integro, ac ſincero animo rem judicat, & apprehendit ut præclaram, & optimam, in ſalutiferam animarum doctrinam, Hoſtes vero iniqui, & perverſi eandem rem, ut tumultum, ſeditionem, ac perniciem reipublicæ æſtimant.

Beda. *Judicium varium ex diverſo affectu.*

111. Ingreditur Jeſus in Jeruſalem triumphali pompa, atque magnificentiſſimo apparatu, via exornata veſtimentis, palmis, & ramis tota turba ſacris Apoſtolis ducibus acclamante: *Benedictus qui venit in nomine Domini, pax in Cœlo, & in terra. Quidam de turba Phariſæorum dixerunt ad illum: Magiſter increpa diſcipulos tuos.* Luc. 19. n. 39. Sacri Apoſtoli agnoſcentes Chriſti magnalia, & quòd ingrediebatur, ut pacificus in Cœlo, & in terra, ut cunctos ſuis donis repleret, hymnis, & canticis ejus Majeſtatem celebrarunt: At Phariſæi hoſtili veneno infecti id quod omni jure debitum erat, minimè ſuſtinent, & illud tamquam grande læſæ Majeſtatis crimen acriter reprehendunt, & objurgandum exiſtimant. D. Ambroſ. lib. 5. epiſtol. 32. in Auxentium ſic rem expendit, & ait: *Audiſtis legi, quod cùm Chriſtus ſuper pullum aſinæ ſederet, clamabant pueluli, & moleſte ferebant Judæi: ſemper ergo Chriſti laudes verbera perfidorum ſunt.* Chriſti laudes juſtis, & bonis delectabiles, & præjucundæ, flagella, & verbera perfidis, & iniquis.

Luc. 19.

Quod juſtis eſt Dei virtus, iniquis eſt maledictio.

212. Audito ex ore Chriſti illo de ſacræ Euchariſtiæ ſermone dixerunt quidam: *Durus eſt hic ſermo,* Joan. 6. n. 61. Græcus: *Rigidus eſt hic ſermo.* Tertulian. *Intolerabilis eſt hic ſermo*, ex quo multi diſcipulorum ejus abierunt retro, & non ambulabant cum eo. Tunc Jeſus dixit ad duodecim ſuos Apoſtolos: *Vos vultis etiam abire? Reſpondit Petrus: Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.* Ibidem n. 69. Audita Chriſti doctrina eadem, magna diverſitas generatur in auditoribus; quidam, ut incomportabilia rejiciunt, & alienantur, alii vero ut ſuavia, & beneficia accipiunt. Illi ut inimici ſerpentina malitia imbuti, divina, & ad Chriſti gloriam, non capiunt, ſed indureſcunt; at vero Apoſtoli, ut Sancti, & amici ſalutifera percipiunt, ac venerantur, ut firmius, conſtantius Chriſto adhæreant, eúmque ſequantur. Noſter. D. Cyrillus ibi ait veluti pro Apoſtolis. *Non dura, ut illi* (ſcilicet, qui abierunt) *dicunt verba, ſed æternæ vitæ habes, quæ conducere credentes poſſunt ad vitam incorruptibilem.*

Græcus. Tertull. Joan. 6.

Solum benevolorum laudes agnoſcunt, non vero inimici.

D. Cyril.

Sylveira in Acta.

QUÆSTIO XXVII.

Quare D. Petrus dum prædicat Chriſtum plenum oleo Divinitatis adjungit ejus in omnes beneficentiam?

Ait D. Petrus, quod Chriſtus Dominus ut verus Deus repletus oleo Divinitatis Spiritus ſancti: *Pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo.* Chriſtus D. exultavit ut gigas ad currendam viam celeri ac celerato curſu inſtar ſolis, qui ſpatio brevi totum perambulans hemiſpherium, lucem, calorem, virtutem, ac influxum in homines, plantas, & in terram diffundens, ut latè explanat D. Bernardus epiſtol. 253. ad Guarrinum. 213.

D. Bern.

Obiter tamen nota, dicitur quod Jeſus *Pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo.* At apud Samaritanam meus Jeſus ſedet, Joan. 4. n. 6. *Fatigatus ex itinere ſedebat ſic ſupra fontem.* Hic ſedet, illic pertranſit? Reſpondet doctiſſ. Didac. de Baëza tom. 2. de Chriſto figurato lib. 6. c. 9. §. 16. & propter unam mulierem ſedet, & veluti moras nectit & per multitudinem tot infirmitate laborantium pertranſiit? In Samaritana negotium erat de ſpirituali vita animæ, ad quod Deus ob ſuam infinitam bonitatem maximè attendere ſolet; ideoque pro illa ſedet, & multa opera dignatur impendere. In aliis verò ſolum ſpectabantur temporales ſanitates, quibus non multum intendendum, & ideo pertranſiens, ac veluti tranſitorie de illis agebat. 214.

Joan. 4.

Baëza.

De temporalibus non multum agendum, ſed de ſpiritualibus.

Ad quæſtionem oſtendit Petrus Chriſtum Dominum verum Deum unctum oleo Divinitatis, quia pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos, ipſa enim beneficentia index eſt Divinitatis D. Ambroſius libro 4. in Lucam ait: *Ubique Jeſus curat, ubique ſanat in itinere, in domo, in deſerto, ut Deum ſe, & hominem demonſtret.* Et etiam dicam ego, & in Cruce ſanat, D. Auguſtin. lib. 4. Confeſſion. cap. 12. inquit: *Non enim tardat, ſed currit, clamans dictis, & factis, morte, vita, deſcenſu, aſcenſu* Et idem Divus Auguſtinus ſermone 26. de verbis Domini ait: *Ibi verè Chriſtus probatus eſt Deus, ubi tantum fecit, quantum auſa non eſt fides ipſa optare.* 215.

Beneficentia index bonitatis divinæ.

D. Ambr.

D. Aug.

Dicitur Sapientiæ 16. num. 20. *Angelorum eſca nutriviſti populum tuum, & paratum panem de Cœlo præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuavitatem, ſubſtantia enim tua, dulcedinem tuam quam in filios habes, oſtendebat.* Quid Per *ſubſtantia illa* intelligat ſapiens? Variæ ſunt ſententiæ. Hugo, Vatablus, Janſenius intelligunt ipſum Manna: Pineda in Jacob ad cap. 22. verſ. 3. interpretatur ipſam Divinam poteſtatem ſuſtentandi populum. Ozorius vir doctus exponit ipſam bonitatem, ac benignitatem Divinam, ſed quomodo ipſa bonitas, ſeu Natura divina, quæ eſt inacceſſibilis, & inveſtigabiles viæ ejus, quæ omne humanum captum tranſcendunt, dicatur oſtenſa, *Subſtantia tua dulcedinem tuam*, quam habes, in filios oſtendebat, Res quamvis ſit valde abdita, & abſcondita per ſuos proprios, & connaturales effectus cognoſcitur, & manifeſtatur, & cum beneficentia ſit maximè intrinſeca, ac connaturalis Deo ex ſuis viſceribus piiſſimis præclare in tam magnifico dono innoteſcebat, ac oſtendebatur. Ait Chriſtus Dominus. Marci 8. n. 2. 216.

Sap. 16.

Hugo. Vatabl. Janſen. Pineda. Ozorius.

Bonitas Eſſentia divina per beneficentias manifeſtatur.

Marc. 8.

Miſereor ſuper turbam, & ex Græco legitur, *Eviſceror*; ut Hiſpanè dicatur *Dezetranenme por le hazer bien.*

217. Matth. 26. D. Paſch. Cum Chriſtus oraret ad Patrem in Horto, dicebat: *Pater ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte*, Matth. 26. n. 39. Ei in quo interveniebat impoſſibilitas ut ille Calix tranſiret, & Chriſtus illum non biberet, D. Paſchaſius ibi ait: *Quia impoſſibilitas iſta de juſtitia venit, & bonitate Dei, quia ſic eſt omnipotens, ut juſtus ſit, ac bonus, & miſericors, & ideo quantum ad utramque naturam ſpectat impoſſibile erat, ne nos bonitate ſua, ſuaque juſtitia, & miſericordia ſalvaret.* Iſta impoſſibilitas ab ipſa infinita bonitate ac miſericordia Dei provenit; quia ſuppoſita noſtra miſeria valde alienum erat ab eo ut non ſubveniret, atque ſalvaret, & ideo poſito decreto humanæ ſalutis neceſſario erat implendum. Impoſſibile erat, ne nos bonitate ſua; ſuaque juſtitia & miſericordia ſalvaret.

Alienum eſt à Deo noſtræ miſeriæ non ſubvenire.

218. Deut. 27. Et hanc ſuam bonitatem, qua nos benedixit, ac benefecit, ipſe per ſe ſolum abſque alicujus interventu præſtat, & exhibet, Deuteronom 27. n. 25. In monte Hebal erant ſex tribus legis tranſgreſſoribus maledicentibus, ſic clamabant: *Maledictus homo qui facit ſculptile, & conflatile ::: & reſpondebit omnis populus, Amen. Maledictus qui non honorat patrem ſuum, & matrem ſuam, & dicet omnis populus. Amen.* Et ſic in multis aliis maledictionibus proſequitur, & Populus reſpondens, Amen. At Deut. 28. verò in benedictionibus valde diverſo modo ſe res habet, & dicitur, Deut. 28. n. 3. *Benedictus tu in Civitate, & benedictus in agro, benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructuſque jumentorum tuorum*, &c. Ecce grande dubium; In qualibet maledictione totus populus prompto animo dicit *Amen*, nec in una benedictione eſt qui dicat *Amen.* Maledictiones erant à maligno ſpiritu, quæ ſemper ſuis ſequacibus adjuvantur: At benedictiones erant à Jeſu, imo ipſe eſt benedictio noſtra, & cum benedictio ſit à Jeſu, ipſe ſolum abſque alicujus adjuvamine totum ſalutiferum omnium benedictionum effectum præſtat. D. Baſilius in Catena Græca: *Dicat aliquis, cur recitatis execrationibus adjungitur, Amen, Benedictionibus vero nulla ſequitur affirmatio; Diluit hanc dubitationem Apoſtolus dicens, Filius Dei non eſt etiam, & non ſed in ipſo eſt etiam. Omnes enim Dei promiſſiones in ipſo ſunt etiam Amen; ipſe enim nimirum eſt qui benedixit nobis in omni benedictione ſpirituali.* In Filio Dei non eſt negatio benedictionis, ſed affirmatio illius quam ipſe præſtat.

D. Baſil. *Chriſtus per ſe ſolum nobis dat omnem beneficentiam, & benedictionem.*

Act. 10. *n.* 39. Et nos teſtes ſumus, quæ fecit in regione Judæorum, & Jeruſalem quem occiderunt ſuſpendentes in ligno.

Num. 40. Hunc Deus ſuſcitavit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri.

Num. 41. Non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo: nobis qui manducavimus & bibimus cum illo poſtquam reſurrexit à mortuis.

Num. 42. Et præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo Judex vivorum, & mortuorum.

Num. 43. Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem peccatorum accipere nomen ejus, omnes qui credunt in eum,

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IX.

Verſ. 39. 40. & 41. Jam ſunt explicati ſupra cap. 5. verſ. 30. 31. & 32.

Verſ. 42. *Et præcepit nobis*, ut habetur cap. 1. n. 8. Eritis mihi teſtes, &c. Quia *ipſe eſt conſtitutus à Deo Judex.* Syriacus *Eum eſſe qui definitus eſt judex* Arabicus; *Quem deſtinavit judicem*, D. Epiphanius. *Ut vivis, & mortuis dominetur.* Vivi vocantur, qui proximè in die judicii vivi erunt tunc morituri ut illico reſurgant, mortui qui jam antecedenter erant defuncti. 219. Syriac. Arabic. D. Epiphan.

Verſ. 43. *Huic omnes Prophetæ.* Syriacus, *De eo teſtati ſunt omnes.* Similem ſententian Petrus dixit ſupra cap. 3. verſ. 18. 21. & 24. & Chriſtus D. de ſe dixit, Joan. 5. n. 39. *Scrutamini Scripturas, illæ teſtimonium perhibent de me.* Tertull. lib. de Trinit. c. 8. ait: *Deus Prophetas ſpiritu inſtruxit, & per hos omnes filium ſuum Chriſtum repromiſit.* 220. Syriac. Actor. 3. Joan. 5. Tertull.

Remiſſionem peccatorum accipere. Ad quod exhortatur Petrus cap. 2. n. 38. & cap. 5. n. 31. ut tanto bono propoſito maximè promoveantur homines ad fidem Chriſti amplectendam, *per nomen ejus.* Arabic. *Conſequenter per nomen ejus expiationem peccatorum.* Et Textus ait: *Qui credunt in eum.* Sed ſi Cornelius erat juſtus ad quid illi hæc exhortatio? quia ut dicitur Apoſt. 22. n. 11. *Qui juſtus eſt juſtificetur adhuc, & qui Sanctus eſt ſanctificetur adhuc:* & quia, ut dicitur, ſepties in die cadit juſtus. 221. Arabic. Apoc. 22.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare dicitur Chriſtus Judex vivorum, & mortuorum?

Dicitur hic in præſenti Chriſtus, *Conſtitutus judex vivorum, & mortuorum*, juxta illud Joan. 5. n. 22. *Pater non judicat quemquam ſed omne judicium dedit filio.* Ubi non eſt ſermo de Chriſto, ut filio Dei, quia ſic cum eo judicat Pater, ſeu loquitur ſecundùm naturam humanam in Incarnatione, qua homo eſt; quia tunc viſibili forma videndus eſt ab hominibus. Ita D. Auguſt. 1. de Trinit. cap. 13. Beda, & multi alii quos adduxi citato loco Joannis. 222. Joan. 5. D. Aug. Beda.

Et quamvis Chriſtus ſit judex non ſolum in judicio univerſali, ſed etiam particulari, dum quilibet moritur, tamen hic eſt ſermo de judicio univerſali cum dicitur. *Judex vivorum & mortuorum* Gloſſa interlinealis, Beda favet Chryſoſt. *vivorum* id eſt juſtorum; *mortuorum* ſcilicet peccatorum, ac damnatorum. Alius eſt ſenſus, & ſatis aptus, *vivorum* qui erant vivi immediatè ante tempus judicii, & ſunt mortui mox reſurrecturi, ac proinde fuerunt in quodam tranſitu de vita ad mortem, & de morte ad vitam, *mortuorum*, illorum nempe qui antecedenter mortui fuerant. 223. *Judex vivorum ac mortuorum.* Interlin. Beda. D. Chryſoſt.

Cajetanus exiſtimavit, quod aliqui erunt perſeverantes in vita, & abſque morte ad diem judicii, ejus opinionem non approbo, cum Apoſtol. Hebræor. 9. n. 27. dicat. *Statutum eſt hominibus ſemel mori*, & David Pſal. 88. n. 49. *Quis eſt homo qui vivet, & non videbit mortem, eruet animam ſuam de manu inferi.* 224. Cajetan. Hebr. 9. Pſal. 88.

Conſtitutus eſt judex vivorum, & mortuorum.

Matth. 25. *Congregabuntur ante eum omnes gentes*, Matth. 25. 32. Omnes nos manifeſtari oportet ante Tribu-
2. Cor 5. nal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum 2. Cor. 5.
Rom. 14 n 10. *Omnes ſtabimus ante Tribunal Chriſti*, Roman. 14. n. 10.

226. Ne faciat alicui difficultatem id quod dicitur,
Pſalm. 1. Pſalm. 1. n. 5. *Non reſurgent impii in judicio* quia nihil prævalebunt ne effugiant damnationem, nec
Joan. 3. *Solvuntur objecta.* illud Joan. 3. n. 18. *Qui non credit jam judicatus eſt.* Qui non credit fide nempe viva, de quo ibi eſt ſermo, jam ſecum portat damnationis ſententiam, ut ibi explicavit ſicut ibi dicitur *Qui credit*; ſcilicet viva fide, *in eum*, non judicatur, ſecum enim portat ſuæ ſalutis munimen, & non condemnabitur.

227. De parvulis qui ſine gratia cum peccato origi-
De Parvulis ſine gratia nali decedunt, an ſint judicandi dubitatur. Com-
Suarez. munis ſententia Theologorum eſt affirmativa, de
Apoc. 20. quo latè Suarez tom. 2. ad 3. part. diſp. 57. ſect. 6. & ad hoc poteſt adaptari illud: *Vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni*, Apocalyp. 20. n. 12. Et ratio eſt; quia Chriſtus eſt omnium caput & iſti ſubjecti ſunt Chriſto, ipſe pro omnibus natus eſt, & mortuus eſt, & ut explicat D. Auguſt. lib. 32. de libero arbitrio: *Habebunt ſententiam judicis r ſpectu eorum futuram mediam inter præmium & ſupplicium.* Punientur pœna damni, privatione
D. Aug. nempe cœleſtis Beatitudinis ob peccatum originale, non tamen pœna ſenſus, quæ quidem reſpondet peccato actuali, quod parvuli non commiſerunt.

QUÆSTIO XXIX.

Quare cum Chriſtus dicitur judex conſtitutus ſtatim ſubditur, ut per ipſum accipiatur remiſſio peccatorum?

228. QUantum diſtat hominum poteſtas à poteſtate Domini Jeſu; Pilatus dicebat D. meo Jeſu:
Joan. 19. *Neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te*, Joan. 19. n. 10. poteſtas illius prius erat ordinata ad faciendum malum, ac crucifigendum? At verò poteſtas D. Jeſu ex ſua infinita bonitate primo, & per ſe eſt ad benefaciendum, & ad dandam remiſſionem peccatorum ſupplicia vero, & pœnas homo per ſe convocat, &
229. adducit, congregat ſuper caput carbones igneos.

Ad quæſtionem dicitur Chriſtus D. Conſtitutus juſtus judex ad dandam remiſſionem peccatorum prout recta juſtitia poſtulat, juxta uniuſcujuſque
Jerem. 1. diſpoſitionem exquirit ſuper quam divinus Judex vigilat, ut cuncta ponderet, & metiatur apta, & directa virga ſua. Ait Jeremias cap. 1. n. 11. *Vir-*
Cum Deus punit ex virga facit menſuram, *gam vigilantem ego video*, Virga nota judicii, ac poteſtatis, & hæc virga non eſt, ut ſedeat, dormiat, ac quieſcat, ſed ut vigilet, *Virga æquitatis Virga regni tui.* Et ut ipſa poteſtatis Virga univer-
D. Hier. ſa metiatur, ne quid nimis in pœna excedat. D. Hieronymus ad cap. 31. Ezechielis n. 4. ait. *Vigilat virga cuncta peccata populi, conſiderans, ut percu-*
230. *tiat, & corripiat, ac ſanet.*

Thren. 2. Dicitur Thren. 2. n. 8. *Cogitavit Dominus diſſipare murum filiæ Sion, tetendit funiculum ſuum.* Ad deſtruendum tetendit funiculum hoc maximè
Deus ut puniat menſurat. pertinet ad ædificandam, ac conſtruendam machinam ad conſideranda illius fundamenta, altitudinem, latitudinem, diſpoſitionem, ac lapidum ordinem, ut facile inimicorum impetus invalidare poſſit, ſed ad ſolo æquandam urbem apponit funiculum, facta eſt juſtitia Divina in pœna infe- D. Paſch.
renda, quod ſine menſura inferre neſcit. D. Paſchaſ. lib. 2. ait: *Tetendit funiculum ſuum, quatenus ſecundum delictorum menſuram pœna procedet ultionis.*

Conſiderans Job. 28. n. 25. Domini magnitudi- 231.
nem, ait: *Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit* Job. 28.
in menſura. Cui conſonat Iſaias 40. num. 12. *Qui* Iſai. 40.
menſus eſt pugillo aquas. Quid eſt, quod omnipotens Deus furentes ventos per totum Orbem, & multitudinem aquarum, quæ inundant per totum Univerſum, ponat in menſura? Ad quid tendit hæc menſura? Ad quid hoc pondus? Fertili- *Temporum*
tas, ac ſterilitas terræ, ut ſuos fructus in tempore *vices juxta*
convenienti proferat, vel deneget, totum prove- *hominum merita.*
nit ex irrigatione aquarum, inde Omnipotens eas ponit in menſura ſecundum merita, vel demerita hominum, inde ad eorum opera Deus extendit; vel contrahit manum ſuam ad aquas ſic & ſimiliter Deus laxat, & cohibet ventos, aliquando ut ſuaviter recreent: *Surge Aquilo, veni Auſter, & fluent aromata illius*, Cantic. 4. n. 16. Aliquando in Cantic. 4.
magnam caſtigationem, & naufragium. *In ſpiritu vehementi conteres naves Tharſis*, Pſalm. 47. n. 8. Pſal. 47.
Unde tanta diverſitas in ventis, & aquis ex juſta menſura, ac recto pondere, prout hominum opera poſtulant, & exquirunt. D. Gregorius Nazianzen. oratione 36. *Quis enim vel immodicam pluviam, vel pluviæ retentionem ferret, niſi ille pluviæ parens menſuris ſuis, & bilancibus omnia regeret.*

Actor. 10. *n.* 44. Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes, qui audiebant verbum.

Num. 45. Et obſtupuerunt ex circuncisione fideles, qui venerant cum Petro quia & in nationes gratia Spiritus ſancti diffuſa eſt.

Num. 46. Audiebant enim illos loquentes in linguis, & magnificantes Deum.

Num. 47. Tunc reſpondit Petrus. Nunquid aquam quis prohibere poteſt, ut baptizentur hi, qui acceperunt Spiritum ſanctum, ſicut & nos.

Num. 48 Et juſſit eos baptizari in nomine Domini Jeſu Chriſti. Tunc rogaverunt eum, ut maneret apud illos aliquot diebus.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE X.

232.
Verſ. 44. ADhuc *loquente Petro verba.* Oſten- Syriac.
ditur efficacia ac vehementia ver- Arabic.
borum Petri *Cecidit Spiritus ſanctus* Syriacus. *Spi-* Vatabl.
ritus ſanctitatis operuit eos omnes. Arabicus: *Deſ-* Cajet.
cendit Spiritus ſanctus: Vatablus: *Illapſus eſt.* Cajetanus: *Ingruit*, viſibili nempe ſigno, ac ſpecie, nempe linguis igneis incumbens capiti Cornelii, ac domeſticorum ejus ſicut in die Pentecoſtes ſuper Apoſtolos, ut conſtat ex capite ſequenti n. 15. ubi ſic habetur: *Cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes ſicut & ſuper nos in initio.*

Ineptè ex hoc argumentantur hæretici, quod 233.
Cornelius accepit Spiritum ſanctum ante Baptiſ- *Refutatur impietas hæreticorum.*
mum, ac proinde quod Baptiſmus non confert gratiam, ſed quod ſit ſignum illius. Futilis, & inutilis eſt hæc doctrina; quia quamvis iſti,

 non

non eſſent baptizati, tamen per contritionem, & Baptiſmum in voto erant jam juſtificati, proindeque capaces donorum Spiritus Sancti. Et Deus hoc viſibili ſigno voluit condecorare, ac nobilitare hos primos ex Gentilibus, ut obmuteſcere faciat Judæorum ora murmurantium de Gentium admiſſione ad Eccleſiam.

234. Syriac. Verſ. 45. *Obſtupuerunt ex circunciſione fideles* Syriacus: *mirati ſunt*, & dicitur *ex circunciſione fideles*, nempe Judæi converſi qui in lege Moſaïca fuerant educati, in qua ejus initium erat circunciſio, ut in lege gratiæ Baptiſmus, *Quia in nationes.* Græcus. Græce Gentes, ſeu gentiles, ſibi perſuadebant Judæi Chriſtum, Chriſtique gratiam, ac fidem ejuſque Eccleſiam Judæis ſolum fuiſſe promiſſam, in eiſque concludendam, & gentes ab ea eſſe excluſas.

235. Syriac. Arabic. Æthiop. Verſ. 46. *Audiebant illos loquentes linguis.* Syriacus: *loquentes, unaque lingua.* Arabicus, *Linguas externas.* Æthiopicus: *Loquentes in ſermonibus regionum.* Datum fuit eis linguarum donum ut in omnium idiomate Deo gratificarent donum acceptum fidei, & gratiæ divinæ, de quo participes facti ſunt.

236. Arabic. Pagnin. Tigurin. D. Chryſoſt. *Signo viſibili.* Verſ. 47. *Nunquid aquam quis prohibere poteſt*, Arabicus. *Numquis vetet aquam* Pagninus, Tygurina: *Quominus aqua Baptizentur.* Prohibebant, inquit D. Chryſoſtomus, Judæi ſpiritu carnali ducti quia illud bonum tantum eis datum putant. *Qui acceperunt ſpiritum, ſicut & nos.* Si enim Spiritus Sanctus dono viſibili eos replevit, ſicut, & nos, non debemus eos à ſuis donis excludere, ut baptizetur, & ita hac optima ratione temulentiam Judæorum ſedavit.

237. Syriac. Verſ. 48. *Juſſit eos baptizari in nomine Jeſu Chriſti.* Syriacus addit *Domini noſtri Jeſu Chriſti*: & dicitur juſſit eos baptizare per miniſtros, quos habebat diſpoſitos, & ordinatos in Joppen. In Martyrologio ſecunda die Februarii dicitur Cornelium baptizatum à D. Petro, quod fieri poterat ob perſonam valde magnam, & inſignem; nam Apoſtoli
1. Cor. 1. non baptizabant, ut ait Paulus 1. Corinth. 1. num. 17. *Non enim miſit me Deus baptizare, ſed evangelizare*, de quo
Actor. 19. Actor 19. baptizabant Apoſtoli per miniſtros à ſe ordinatos. *In nomine Domini Jeſu Chriſti.* De hac forma Baptiſmi jam dixi ſupra cap. 2. num. 8.

238. Quo autem anno hæc Cornelii converſio contigerit, non exigua eſt controverſia. In qua ſunt octo vel novem ſententiæ: probabilius videtur accidiſſe
Martyr. anno Chriſti 37. de hoc Cornelio ſic habet Martyrologium Romanum 2. die Februarii. *Cæſareæ in Palæſtina S. Cornelii centurionis, quem B. Petrus Apoſtolus baptizavit, & apud præfatam urbem epiſcopali honore ſublimavit.* Hujus Cornelii vita habetur apud Surium ex Metaphraſto 33. Septembris
Lorin. in qua Lorinus multa teneri apocripha dicit.

QUÆSTIO XXX.

Quare Cornelius cum ſuis ſociis primus ex gentilitate converſus tantis ſignis condecoratur?

239. COmmunis vox Patrum, ac Doctorum eſt Cornelium ex gentilitate fuiſſe converſum ad Chriſti fidem; nam vidimus alium centurionem
Matth. 8. Matthæi 8. Chriſtum Dominum confitentem cujus fides multum laudatur, ſicut & mulier Chana-
Matth. 15. næa Matth. 15. & etiam Eunuchus ſupra cap. 8.
Actor. 8. num. 3. Statuimus ergo Cornelium primum fuiſſe baptizatum, ac converſum ex gentilitate, qui publicè, ac patenter eſt baptizatus, & primario, ac directè quæſivit, & venit ad Chriſtum ad ſuſcipiendam ejus fidem; nam ille alter Centurio primario & per ſe venit ad impetrandam pueri ſui ſanitatem *Quomodo Cornelius dicatur primus.*
ſicut & Chananæa pro filiæ ſalute, ad Eunuchum Philippus venit, & in via tamquam in occulto eſt baptizatus. At verò Cornelius patenter ac publicè cum tota familia ſua quærit Petrum, ut illuminetur, ſuſcipiatque Chriſti fidem.

Et valde feſtivo applauſu, multaque ſolemnitate 240.
excipitur Cornelius tota cum ſua familia adveniens viſibili ſigno Spiritus Sanctus infundens eis linguarum donum, ut in omnium linguis laudarent & glorificarent Deum.

Deſumens ex Iſaiæ 54. num. 1. locum Paulus ad 241. Iſai. 54.
Galat. 4. num. 27. ait; *Lætare ſterilis, quæ non paris, erumpe, & clama, quæ non parturis, quia multi filii deſertæ magis, quam ejus, quæ habet virum.* Galat. 4.
Per exultantem deſortam intelligit gentilitatem, per eam quæ habebat virum Synagoga. Iſaias citato loco ſcribit, dicit Dominus, ut ita majorem ſuis dictis reconciliet authoritatem, quæ verba Paulus non apponit, quia notum experientia eſt, quantum meſſis Chriſtiana in gentilitate creſceret, & augeretur, quæ antea erat ſterilis, & nullum parturiebatur, at ſponſa Synagoga, ob malitiam ſuam ſterilis facta eſt D. Hieronymus lib. 1. in epiſtol. ad Galatas cap. 4. ait: *Non puto neceſſe de multitudine Chriſtiana, & de Judæorum paucitate dicamus: cum in toto mundo Crucis vexilla reſplendeant, & vix rarus atque notabilis in urbibus Judæus apparet.* *Eccleſia Chriſti creſcit cum ſua ſponſa Synagoga.* D. Hier.

Multa lætitia, exultatione lætatur Gentilitas, 242.
cum jam Cornelius, & tota ejus familia promiſſa gratia jam veniunt ad Chriſti fidem, & cum honore, & lætitia excipiuntur, cum venit Divinus Spiritus linguis igneis ut dixi in expoſitione, inſidens ſuper eorum capita tamquam diademate eos coronans. Offerunt ſua munera in Sacrificio Caïn, & Abel, *Abel de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum, & reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus.* Geneſ. 4. num. 4. Et unde deprehenditur quod Dominus reſpexerit Ad Abel, & munera ejus: *Primus in re virtutis honorandus.*
communis eſt ſolutio, ignito radio veniente ſuper ſacrificium, & cur tam grande miraculum ibi eſt? fuerunt præmiſſæ, quæ de melioribus, & de pinguioribus oblatæ ſunt Deo, & ideo animus offerentis maximè fuit nobilitandus, ac condecorandus D. Chryſoſt. homil. 18. in Geneſ. ait: *Ut per hoc offerentis animus majorem honorem haberet.* D. Chryſoſt.

Egreſſus Jacob de domo patris ſui cum iter fa- 243.
ceret in Meſopotamiam, veniſſetque ad quendam locum poſt ſolis occaſum, & voluiſſet recumbere *Tulit de lapidibus, quæ jacebant in illo loco, & ſupponens capiti ſuo dormienti.* Geneſ. 28. numero 15. Gen. 28.
& ut dicitur in lib. Rabbith. ſuppoſuit tres lapides, qui in unum ſunt converſi, & multa luce radiabat, viditque Scalam, & Dominum Scalæ innixum, & Angelos aſcendentes, & deſcendentes per eam, qui proculdubio multa fulgurabant luce, in quo Sancti Patres, & Doctores multa, magnaque myſteria ſcrutantur, ac venerantur. Unde Jacob tot, & tantis myſteriis illuſtratur, & ut lapides tres ſub capite in unum coaleſcant in typum Sanctiſſimæ Trinitatis, nota quæ ſequuntur: *Surgens Jacob mane tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper vovit etiam votum, dicens: Si fuerit Dominus mecum, &c.* Ibibem num. 20. quia, ut notat Philo lib. de ſomniis, D. Proſper de provid. Hic Philo. D. Proſp.
primus

primus homo fuit, qui ſe Deo dedicavit, ac conſecravit per totum, & qui in tam illuſtri facto ſingularique Dei obſequio dedit lucem, primus Cœleſti luce radiante fulget, ac nitet plenuſque tantis myſteriis illuſtratus reſplendet.

Primus in voto multa luce fulget.

CAPUT XI.

1. *AUdierunt autem Apoſtoli, & fratres, qui erant in Judæa: quoniam & gentes receperunt Verbum Dei.*

2. *Cum autem aſcendiſſet Petrus Jeroſolymam, diſceptabant adverſus illum, qui erant ex circumciſione.*

3. *Dicentes: Quare introiſti ad viros præputium habentes, & manducaſti cum illis.*

4. *Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens.*

5. *Ego eram in civitate Joppe orans; & vidi in exceſſu mentis viſionem; deſcendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis ſubmitti de cœlo, & venit uſque ad me.*

6. *In quod intuens conſiderabam, & vidi quadrupedia terræ, & beſtias, & reptilia, & volatilia Cœli.*

7. *Audivi autem, & vocem dicentem mihi: Surge Petre, occide, & manduca.*

8. *Dixi autem: Nequaquam Domine, quia commune, aut immundum nunquam introivit in os meum.*

9. *Reſpondit autem vox ſecundo de Cœlo: Quæ Deus mundavit tu ne commune dixeris.*

10. *Hoc autem factum eſt per ter, & recepta ſunt omnia rurſum in Cœlum.*

11. *Et ecce viri tres confeſtim aſtiterunt in domo, in qua eram, miſſi à Cæſarea ad me.*

12. *Dixit autem ſpiritus mihi ut irem cum illis nihil hæſitans, venerunt autem mecum & ſex fratres iſti, & ingreſſi ſumus in domum viri.*

13. *Narravit autem nobis quomodo vidiſſet Angelum in domo ſua ſtantem, & dicentem ſibi: Mitte in Joppen, & accerſi Simonem, qui cognominatur Petrus.*

14. *Qui loquetur tibi verba, in quibus ſalvus eris tu & univerſa domus tua.*

15. *Cum autem cœpiſſem loqui, cecidit Spiritus Sanctus ſuper eos, ſicut & in nos in initio.*

16. *Recordatus ſum autem Verbi Domini, ſicut dicebat: Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizamini Spiritu Sancto.*

17. *Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, ſicut & nobis, qui credidimus in Dominum Jeſum Chriſtum, ego quis eram, qui poſſem prohibere Deum?*

18. *His auditis tacuerunt, & glorificaverunt Deum dicentes: Ergo & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.*

19. *Et illi quidem, qui diſperſi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat ſub Stephano, perambulaverunt uſque Phœnicem, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, niſi ſolis Judæis.*

20. *Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, & Cyrenæi, qui cum introiſſent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos annuntiantes Dominum Jeſum.*

21. *Et erat manus Domini cum eis: multuſque numerus credentium converſus eſt ad Dominum.*

22. *Pervenit autem ſermo ad aures Eccleſiæ, quæ erat Jeroſolymis ſuper iſtis, & miſerunt Barnabam uſque ad Antiochiam.*

23. *Qui cum perveniſſet, & vidiſſet gratiam Dei gaviſus eſt, & hortabatur omnes in propoſito cordis permanere in Domino.*

24. *Quia erat vir bonus & plenus Spiritu Sancto, & fide. Et appoſita eſt multa turba Domino.*

25. *Profectus eſt autem Barnabas Tarſum, ut quæreret Saulum, quem cum inveniſſet perduxit Antiochiam.*

26. *Et annum totum converſati ſunt ibi in Eccleſia; & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ diſcipuli, Chriſtiani.*

27. *In his autem diebus ſupervenerunt ab Jeroſolymis prophetæ Antiochiam.*

28. *Et ſurgens unus ex eis nomine Agabus, ſignificabat per ſpiritum famem magnam futuram in univerſo orbe terrarum, quæ facta eſt ſub Claudio.*

29. *Diſcipuli autem, prout quis habebat, propoſuerunt ſinguli in miniſterium mittere habitantibus in Judæa fratribus.*

30. *Quod & fecerunt, mittentes ſeniores per manus Barnabæ, & Sauli.*

ARGUMENTUM.

UT Petrus Judæorum murmur compeſceret murmurantium quod recepiſſet ex gentilitate Cornelium cum tota ſua familia, eis exponit viſionem, quam habuerat de linteo, atque etiam de geſtis cum Cornelio, & quomodo etiam in Syria fidelium excreſceret multitudo: Unde in Antiochiam mittuntur Barnabas, & Saulus & in Antiochia fideles primo Chriſtiani nominati ſunt.

A primo verſu uſque ad 17. refert D. Petrus viſionem de linteo, ac ſimul Cornelii converſionem, quæ quidem manent explicata in ſuperiori capite.

Act. 11. *n* 18. His auditis tacuerunt, & glorificaverunt Deum dicentes: Ergo & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.

Num. 19. Illi quidem, qui diſperſi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat ſub Stephano perambulaverunt uſque Phœnicem & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, niſi ſolis Judæis.

Num. 20. Erant quidam ex eis viri Cyprii, Cyrenæi, qui cum introiſſent Antiochiam loquebantur ad Græcos annuntiantes Dominum Jeſum.

Num. 21.

Num. 21. Et erat manus Domini cum eis, multuſque numerus credentium converſus eſt ad Dominum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

1. Syriac. Lyran. Verſ. 18. *His auditis tacuerunt.* Syriacus: *Quieverunt.* Utpote ait Lyra tam rationabiliter, ac verè dictis, ut patet de viſione lintei, ac converſione Cornelii. *Glorificaverunt Deum:* ait Chryſoſt. (Chryſoſt.) quod gratiam ſuam, & ſalutis viam extendiſſet etiam ad gentes.

2. *Pœnitentiam dedit Deus ad vitam.* Arabicus: *Pœnitentiam, ut per eam vivant.* Lyranus; *Tempus* (Lyran.) *& locus pœnitentiæ.* Gloſſa: *Gratiam, & impulſum* (Gloſſa.) *ad pœnitentiam*, vel etiam remiſſionem peccatorum per pœnitentiam, ponitur enim cauſa pro effectu.

3. Verſ. 19. *Illi quidem, qui diſperſi fuerant.* Syriacus: *Ex oppreſſione, quæ contigerat ob Stephanum.* (Syriac. Arabic. Æthiop.) Arabicus, *Ob afflictionem obortam.* Æthiopicus; *Propter occiſionem Stephani.* Sub morte Stephani, nam multi ejus exemplo, magno fervore, ac zelo prædicabant Chriſtum, & arguebant Judæos: indeque ipſi Judæi in eos inſurgebant.

4. *Phœnicem*, quæ eſt Provincia valde præclara Syriæ: *& Cyprum*, Inſula maritima, & valde nota, ac celebris: *Antiochiam*, civitas multum peril- (Arabic.) luſtris caput Syriæ, & à Rege Antiocho magno ædificata, à quo & nomen accepit. *Nemini loquebantur verbum*, ſcilicet Evangelicum. Arabicus. *Nemini inſtituebant ſermonem prædicationis, niſi ſolis Judæis.* Hoc factum eſt in exordio ut Judæi paulatim diſponerentur, ut etiam fidem Evangelicam gentes ſuſciperent, ut ſtatim dicam.

5. Verſ. 20. *Erant autem quidam.* Ex illis diſperſis de Jeruſalem: *Viri Cyprii, & Cyrenæi*, de quibus jam egi cap. 6. num. 9. hoc eſt nati in Cypro, & (Vatabl.) Cyrene. *Loquebantur ad Græcos.* Vatablus, *Ad Græciſtas.* Ipſe Vatablus interpretatur per Græcos Judæos natos inter Græcos, at per hos Græcos, per (Lyran.) quos intelliguntur frequenter Gentiles, rectè Ly- (Hugo. Cajetan.) ranus, Hugo, Cajetanus, Lorinus intelligunt ipſos Gentiles; nam in Textu Græco, opponuntur Judæis.

6. Verſ. 21. *Et erat manus Domini cum eis*, nempe potentia aſſiſtentia, & directio divina, ut cum multa ſapientia, efficacia, altaque doctrina prædicarent fidem Chriſti, ac multis, miraculis con- (D. Chryſoſt. Oecum.) firmarent, ut notant D. Chryſoſtomus, ac Oecumen. *Multuſque numerus credentium*, Syrus: *multi converſi ſunt ad Dominum.* Illuminando, excitando, ac adjuvando eorum corda, ut cognita veritate fidem Chriſti ſuſciperent.

QUÆTIO I.

Quare D. Petrus, tam ſollicitè, ac efficaciter deſtruit murmurationes contra ſe exortas?

7. Ait Textus num. 2. & 3. *Cum aſcendiſſet Petrus Jeroſolymam diſceptabant adverſus eum qui erant ex circuncisione dicentes, quare introiſti ad* (Difficultas Quæſtionis.) *viros præputium habentes, & manducaſti cum eis* Tunc Petrus aperuit illis viſionem de linteo, & quomodo Cornelius eum miſit vocare, & ait Petrus num. 17. *Et ſi Deus illis vult dare ſuam gratiam, quemdamodum dat nobis, quis prohibere volet?* Non poteſtate eorum ora obturat, ut poterat dicere, quis ex vobis vult me, meaque facta judicare? cum ego ſim ſuum primum Eccleſiæ caput, ſed appoſitis rationibus eos convincit, facitque obmuteſcere.

8. In ſupremo, & alto judicio Chriſtus Dominus condemnans miſeros, & deperditos, dicet illis: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare, ſitivi, & non dediſtis mihi potum, &c.* Matth. 25. num. 42. (Matth. 25.) Nonne ſufficiebat, quod ſententia eſſet prolata à ſupremo omnium judice, in quo nulla injuſtitiæ umbra dari poterat, non ſufficiebat, quod maledicti dicerentur à ſupremo Domino, ut inde omnis ſententia proba exiſtimaretur? Quid inſuper, aſſignat cauſam, & rationem ſuæ ſententiæ damnantis: (*Prælatus, & Judex ſui regiminis det ratio-nem.*) *Eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare, &c.* O ſummum rectitudinis exemplar ait D. Paſchaſ. (D. Paſch.) lib. 10. in Matth. *Etiam cum damnatis hominibus ſuæ ſententiæ cauſam objicit, ſicut ejicientibus de templo dixit: Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.* Joan. 2. num. 16. Ut ita fiat evidens (Joan. 2.) quod eorum damnatio non à judice, ſed ex eorum nequitia provenit.

9. Secundo tam latè ſuæ operationis tamquam Chriſti ſervus, cujus tota intentio erat pacem facere, pacemque reddere, Primi, quos Chriſtus ad ſuum Apoſtolatum vocat, ſunt Petrus, & Andreas Matth. 4. num. 18. *Vidit duos fratres Simonem, & Andream, vocavit eos, faciam vos fieri piſcatores* (Matth. 4.) *hominum*, & addit Textus num. 21. *Inde tranſiens vidit alios duos fratres Jacobum, & Joannem in navi reficientes retia ſua, & vocavit eos.* Ecce qua- (*Eccleſia Chriſti fundatur pace, ac concordia.*) tuor prima fundamenta Collegii Apoſtolici, in quibus illud ſupremum Chriſti opificium innitatur: erant enim homines ſanguine fratres, ex eodem loco, ac urbe, & pares officio, utpote piſcatores ut ex his ſumma pax, ac concordia denotaretur, quam ex tali fundamento in ſua Eccleſia Chriſtus plantabat. D. Chryſoſt. homil. 7. in Matth. ait: (D. Chryſoſt.) *Erant habitatione Cives, dilectione concordes, officio pares, & fraternitate, ideo ſic vocavit & iſtos ne bonis rebus conjunctos, diſſimilis vocatio ſeparet.* Ut etiam ſimiles, & pares in vocatione eſſent.

10. Mandavit Deus Deuter. 16. num. 18. *Judices, & magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, quas* (Deut. 16.) *Dominus Deus tuus dederit tibi*, & etiam jam ab Abrahamo ſedes in introitu civitatis conſtituta erat Geneſ. 23. num. 10. Cur non potius judicibus (Gen. 23.) deſignatur cathedra in medio civitatis, ut ad eum æqualiter ex omnibus partibus litigantes confluerent, & non in ingreſſu quando homines fatigati ſæpe de itinere veniebant. Pulchram rationem excogitavit D. Gregor. lib. 19. Moral. cap. 13. & ait: *Ut tanto eſſet pacificus urbis populus, quanto ad* (*Civitas ſit in pace, & concordia.*) *hanc diſcordes ingredi non liceret.* Certe agnoſcens Dominus peſtem urbis diſcordiam eſſe, ingreſſum in illam quodammodo litigantibus interdixit, ut, lite amota, controverſia profligata, compoſitis cunctis, omnes in urbe amicè, & pacificè convenirent.

11. Maximè notandum, quod ſæpe tribus Levitica ac tribus regia copulabantur matrimonio 2. Paralip. cap. 22. num. 12. ubi Seſabetha *erat filia Regis* (2. Par. 22.) *Joram, uxor Joiadæ Pontificis* & Sancta Elizabetha de filiabus Aaron Luc. 1. num. 5. Erat cognata Virginis Sanctiſſimæ, ibidem num. 36. quæ à Judas ſuum trahebat genus, ut notat D. Paulus Hebræor. 7. Cur tribus regia, ac Levitica mutuo uxores caperent, ac ſanguinis fœdere copulantur capita totius regni; Rex, & Pontifex, in quibus totum regnum

regnum tamquam in ſuis manibus, ac columnis innititur, cum ipſi ergo ſanguine connexi eſſent corde, & animo etiam copularentur, ut cuncta placida pace florerent, nam ex majorum concordia totius populi tranquillitas derivatur, Lyranus ait: Ut Rex, qui præeſſet in temporalibus & Pontifex qui præeſſet in ſpiritualibus eſſent magis concordes quoad populi regimen faciebat.

QUÆSTIO II.

Quare qui obmurmurabant, & loquebantur auditis verbis Petri tacent, & obmuteſcunt?

12. MUlti ex Judæis murmurabant, & obloquebantur contra D. Petrum, eo quod Cornelium, ſua cum familia ex gentilitate recepiſſet ad fidem Chriſti, quod eis videbatur valde durum, & acerbum; ipſi enim exiſtimabant, quod ſicut ſalus Chriſti eis erat promiſſa, ſic & illis ſolum erat, in quo maxime decipiebantur, quod altè, & ſublimè oſtendit Petrus, cujus verbis auditis ejus factum, doctrinamque maximè approbant, & ſanctam judicant, ut notant hîc Doctores, mutantes ſuam ſententiam, quod proprium prudentis, ac pacati animi eſt.

Difficultas quæſtionis.

13. Cum Jacob regrederetur in Meſopotamiam, ei venit obviam frater ſuus Eſau, & benigne, ac affabiliter ſalutari inter ſe offert ſe Eſau, quod ipſum Jacob vult in itinere comitari, & cum eo pergere à quo Jacob multis ſe excuſat dicens quod veſtigia fratris ſui ſequeretur; ut poſtea poſſint longum inter ſe habere ſermonem: Tamen Eſau tetendit in locum, qui dicebatur *Seir.* Jacob autem Geneſ. 33. n. 18. *Tranſivit in Salem urbem Sichimorum.* Nonne ipſe promiſerat ſequuturum fratris veſtigia, qui profectus eſt in *Seir*, quomodo ſe tranſtulit in Salem. Nonne frater tuus moleſte accipiet ſe decipi, & ſicut antea te ſupplantatorem dixerat; nunc modo tuo facto idem confirmabit. Audivit Jacob quod Eſau in *Seir* erat valde potens; timuit ergo ne memor paternæ benedictionis ereptæ ſe vindicaret, ac proinde ex nova notitia habita novum Conſilium decrevit, & antiquum mutavit Dionyſius Carthuſ. ait: *Non fuit diu libenter cum Eſau, ne forte inciperet recordari præteritorum, quæ Jacob fecerat ei, veruntamen Jacob non ſequebatur eum in Seir, quia ex meliori deliberatione mutavit propoſitum.* Expende ultima verba.

Gen. 33. *Prudentis eſt mutare conſilium.* Carthuſ.

14. Secundo ad quæſtionem: Quamvis illi primi Chriſtiani varia, & diverſa intelligerent, tamen cùm Petrus loquebatur, tanta erat ejus auctoritas in Eccleſia, ut omnes ejus dictis acquieſcerent, nec aliquis audebat loqui, & univerſi ejus doctrinæ obtemperabant, ut vidimus ſuperiori capite num. 45. & 46. quod illi, qui ex circuncisione venerant cum Petro ex Joppe obſtupeſcentes de mirabilibus cum Cornelio, & cæteris gentibus patratis, quos ipſi à fide excluſos exiſtimabant, tamen cum loquitur Petrus, quod Chriſti gratia eſt in omnes, & neminem à ſe excludit, & jubet eos baptizari, univerſorum linguæ ceſſant, nulluſque eſt, qui mutire audeat, ſanctum, & rectum Petri factum approbantes, & Deum glorificantes oſtendentes ſummam erga Petrum obedientiam.

Actor. 10. *Magna omnium obedientia erga Petrum.*

15. Dicitur Numer. 31. num. 1. Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: *Ulciſcere prius filios Iſraël de Madianitis, & ſic colligeris ad populum tuum, ſtatimque Moyſes: Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui poſſint ultionem Domini expetere de Madianitis* Statim Moyſes feſtinus ad exequutionem Divini mandati nil reſpondens, ſed totis viribus incumbit, ut omnes celeriter, & velociter arma arripiant ad bellum contra Madian. Cum audiat ab ore Domini, & certò ſciret, ultione peracta ſe è vivis abiturum eſſe; hæc enim ad eum fuit vox Domini: *Et ſic colligeris ad populum tuum.* O mira, & admirabilis celeritas in obediendo, quam nec mortis aſpectus retardat, nec vivendi affectus impedit, nec in uno verbo dicendo moras, connectit cum Deo, ſed ſolum intendit mandati exequutionem Lyranus ait: *Ex eo patet fidelitas, & obedientia Moyſis ad Deum, quia audierat dilationem mortis ſuæ uſque ad interfectionem Madianitarum, & tamen non propter hoc diſtulit pugnam contra eos, ſed magis acceleravit.* Qui enim obtemperando rectè cogitat, omnia impedimenta, ac moras ſolvit, ne rei ſibi commiſſæ deficiat, ſed omnia adimpleat Vide ſupra cap. 10. q. 8. n. 55. 56. 57. & q. 24. num. 188.

Num. 31. *Moyſes omnes difficultates rumpit ut promptè obediat.* Lyranus.

QUÆSTIO III.

Quare omnes tamquam uno ore Deum glorificabant?

AUdito ſermone Petri non ſolum à ſua murmuratione de converſione gentium deſiſtunt, 16.
ſed etiam omnes uno animo glorificaverunt Deum, quia gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam, & tamquam in hoc ſe mutuo exhortabantur, ut mutuo Deum laudarent.

Ait Regius Vates, quod Deus ſemper ſit laudandus, 17.
& in hymnis ejus decantandis nunquam quieſcendum ſit, & ait Pſalm. 33. num. 1. *Semper laus ejus in ore meo.* Multus Dei amor, qui in ejus laudibus neſcit finem, ſed inde multo major, quod & alios urget homines ad ejus obſequium, audit verſ. 4. *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen ejus.* Magno zelo chorum vates cogit, & præcinit, ut ſuccinant alii, Deumque alliciant ſuis concionibus. D.Baſilius ibi ait: Non patitur ut ipſe ſolus hymnum texat, ſed manſuetudinis conſortes facit, & hymnodia non ſolus vult eſſe in laudibus, ſed alios, ut ſocios ad ſe convocat, tamquam de eorum ſalute, ac propria ſollicitus.

Pſal. 33. *Qui vere Deum amat, & laudat non vult ſolus eſſe.*

Ait Iſaias cap. 2. num. 3. *ibunt populi multi, &* 18.
dicent. Venite aſcendamus ad montem Domini. Magna exultandi, ac lætandi ratio in eis inerat, quod Divina gratia eſſent præventi, ut ad montem Dei aſcenderent, ad eumque pateſieret aditus, cur tanto ſuo bono non quieſcunt, ſed inde magis ſolliciti alios ad ſe advocant: *Venite, aſcendamus ad montem Dei*, preme verbum *aſcendamus*, quod ſic erant ſolliciti de aliena ſalute, ut ſi alii cùm eis non aſcenderent, ipſi ſibi perſuadebant ſe non aſcenſuros, indeque ut de tanto bono participes fiant; alios ſibi aſſociari cupiunt, quæ eſt mens D.Hieron. ibi, qui ait: *Gentes, & populi nequaquam propria ſalute contenti, ſe ſe mutuo hortabantur dicentes, venite, aſcendamus.*

Iſai. 2. *Mutuus bonis amor de aliena ſalute.* D. Hier.

Ait Anima Sancta ad Sodales: *Egredimini filiæ* 19.
Sion, & videte Regem veſtrum Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater ſua in die deſponſationis ejus. Cantic. 3. num. 11. Quæ te Virgo ſapiens exagitat; ac movet, ut tuum ſponſum videant ſi illum habes *in ſinu tuo*, n. 4. quid amplius quæris? ſi, ut ejus magnificentia, & pulchritudine illectæ ſodales ipſum diligant, ad quid in amoris negotio conſortium ſollicitas? amor enim diviſus minui

Cantic. *Amans Deum alios convocat ad amandum.*

nuitur : Hoc quamvis verum ſit in amore humano, aliter eſt in Divino , cujus ardenti flamma æſtuantes quanto magis charitate fervent , tanto magis ad alios alas ſuas extendunt , & ex ſui multa vehementia alios vocat ſocios , & quo plures , magis
D. Niſſ. gaudet , atque lætatur. D. Niſſenus orat. 7. in Cantic. ait : *Quemadmodum magnus ille Paulus pro damno duccbat , ſi non cum hominibus univerſis bona ſua communicaſſet ; Opto , inquit , non tantum te, ſed etiam omnes , qui audiunt tales hodie fieri, qualis ego ſum.* Actor. 26. num. 29. *Sic benigniſſima hæc ſponſa tales omnes fieri , ut ipſa , optabat.* Quali bona Virgo flagrat ſtudio ſalutis alienæ , quaſi Paulus affectu ardet , tamquam magis ſolliciti de ſalute aliena , quam propria. Vide ſupra cap. 10. q. 21. n. 169. 170.

QUÆSTIO IV.

Explicantur Civitates Phœnicia, Cyprus , & Antiochia ; & agitur de Patriarchalibus Eccleſiis.

20. DE his civitatibus hîc fit mentio , de quibus late multi Expoſitores , breviter tamen dicam.
Plinius. Phœnic. Phœnix , ſeu Phœnicia , teſte Plinio lib. 5. cap. 13. Strabone , Tacito , & aliis , Syriæ regio eſt , & tota fere maritima valde contigua Galilææ ad libanum , multas continet ſub ſe urbes , ex quibus præcipua , ac totius regionis Metropolis , & caput eſt Tyrus : Phœnices , & præſertim Tyrii fuerunt celebres , ab eis in Africa ædificata eſt Carthago, unde Africani vocati ſunt Phœni , & Phœnices,
D. Hier. D. Aug. de quo D. Hieronym. cap. 25. Jeremiæ & D. Auguſt. in Pſalm. 136. Regio ſic verò dicta, vel quia Cadmi frater , filius ex Patre Agenore Phœnix ibi imperavit , & multum eam auxit regionem , vel à nomine Græco ſignificante palmam, quibus talis Regio abundat.

21. Cyprus. Cyprus perilluſtris Inſula inter Syriæ , Ciliciæque jacens littora , ob multam abundantiam , ac fertilitatem Beatam appellarunt Authores profani de quo Joſeph lib. 1. Antiquitatum cap. 7. D. Hie-
D. Hier. ron. lib. 1. de tradit Hebraïcis , docent vocari *Cethim.* Hebraïce ad hujus nominis pronepote Noë
Japhet. ex Patre Savan , qui fuit filius Japhet , multo vero illuſtrior , quia extitit Patria S. Barnabæ Apoſtoli.
D. Bern. ubi Sanctus ipſe Martyrii palmam adeptus eſt , ac conſepultus eſt ſimul cum Evangelio Matthæi ejus manu conſcripto.

22. Antioch. Act. 13. Antiochia ejus nominis multæ inſignes civitates referuntur , & infra cap. 13. fit mentio de Antiochia , Piſide ; iſta , de qua in præſenti , eſt Syriæ , & illius caput , de qua ſic ait D. Hieronym ad
D. Hier. cap. 6. Amos : *eſt Syria metropolis , tertium inter Orbis Romani urbes locum obtinens , hæc eſt poſt Romam , & Alexandriam.* In eaque D. Petrus ſuam primam Cathedram conſtituit & eſt una ex Patriar-
Patriarcha à quo derivatur. chalibus ; Patriarcha autem dicitur à verbo græco, id eſt Princeps fratrum.

23. Romana. Prima Patriarchalis ſedes eſt Romana , quam D. Petrus fundavit ; & tenet ſummus Pontifex ejus ſucceſſor , utpote univerſalis omnium fidelium paſtor cui omnes ſubjiciuntur. Secunda Patriarchalis ſe-
Alexand. des eſt Alexandrina , quam fundavit D. Marcus , ex mandato D. Petri , & præerat omnibus Archiepiſcopis Ægypti , Lybyæ , & Pentapolis , ut patet
Niſſen. ex Canon. 6. concilii Niſſeni.

24. Antioch Tertia Patriarchalis ſedes eſt Antiochena. Præerat ſuper omnibus Archiepiſcopis , ac Epiſcopi, Orientis , eamque fundavit D. Petrus ; nam cum idem Apoſtolus poſt Chriſti paſſionem quinque fere annis in Judæa manſiſſet : quinto anno profectus in Syriam in Antiochia fixit per annos ſeptem ſedem & poſtea ſe tranſtulit Romam : ubi in perpetuum eam conſtituit , & poſtquam receſſit ex Antiochia B. Evodius illam tenuit ſedem , in eaque Bellarm.
perduravit, & quia Petrus major eſt Marco, & Evodio Henriq.
ideo Alexandrina ſecunda , Antiochena tertia : Ita Cæſar.
Bellarm. Henriq. & alii , quos citat , & ſequitur Sebaſtianus cæſar Hierarchia Eccleſiaſt. p. 1. diſp. 4. §. 2. n. 15.

Poſt fere quingentos annos facta fuit quarta ſe- 25.
des Patriarchalis Hieroſolymitana eo quod urbs, Hieroſolymit.
& regio illa fuerit Chriſti præſentia , verbo , miraculis , ac paſſione maxime illuſtrata , primus in ea ſedit D. Jacobus Apoſtolus frater Domini ; eidem Eccleſiæ poſtea ſubjectæ ſunt omnes Eccleſiæ Palæſtinæ , poſtea verò factæ ſunt aliæ , ut Conſtantinopolitana.

Cap. 11. *n.* 22. Pervenit autem ſermo ad aures Eccleſiæ , quæ erat Jeroſolymis ſuper iſtis , & miſerunt Barnabam uſque ad Antiochiam.

Num. 23. Qui cum perveniſſet, & vidiſſet gratiam Dei, gaviſus eſt , & hortabatur omnes in propoſito cordis permanere in Domino.

Num. 24. Quia erat vir bonus , & plenus Spiritu Sancto, & fide, & appoſita eſt multa turba Domino.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

Verſ. 22. P*Ervenit autem ſermo* , Syriacus : *Per-* 29.
venit hic rumor. Arabicus : *Audita* Syrus.
eſt fama. Æthiopicus : *Auditus fuit hic rumor in* Arabic.
domo Chriſtianorum. Ab Apoſtolis , qui erant Jero- Æthiop.
ſolymis , & Divino zelo repleti , ut meſſis Chriſtiana creſceret miſerunt Barnabam , utpote eorum concivem, ut dicam quæſtione ſequenti. *Uſque ad Antiochiam* Arabicus : *Ut perluſtraret Antio-* D. Chryſoſt.
chiam uſque D. Chryſoſt. *Ut tranſiret.*

Verſ. 23. *Qui cum perveniſſet , & vidiſſet gra-* 27.
tiam Dei. Syriacus : *Eſſetque conſpicatus.* Textus Syriac.
Gaviſus eſt ex magna charitate ob profectum aliorum , ſic dicebat Chriſtus Dominus in Evangelio juxta Hebræos Joan. 4. num. 26. *Nunquam læti* Joan. 4.
ſitis , niſi cum fratrem videritis in charitate , qui ſeminat , & qui metit gaudet. Hinc Paulus ad Phi- Philip. 4.
lippenſ. 4. num. 1. dicebat : *Gaudium meum , & coronam meam , & gloriam in die Domini* : & quia non opportet ſolum bene incipere , ſed & perſeverare.

Hortabatur omnes , Syriacus : *Efflagitabat ab eis* 28.
ut in toto corde adhærerent Deo. Arabicus : *Hortatus* Syriac.
eſt pro firmitate cordis ſui , ut perſiſterent in fide Arabic.
Domini. Æthiopicus. *Docens omnes, ut converterentur* Æthiop.
de corde toto.

Verſ. 24. *Quia erat vir bonus* ; Optima morum 29.
compoſitione adornatus , quod maximè patet ex abdicatione omnium ſuarum facultatum , quibus venditis omne pretium tulit ad pedes Apoſtolorum cap. 4. verſ. ultimo , & inde maximè ejus probitas Actor. 4.
patet , quia inſignitur hic ab Spiritu Sancto nomine *Magna laus Barnabæ.*
bonus , quod proprium eſt Dei , dicente Chriſto Domino: *Nemo bonus , niſi ſolus Deus.* Luc. 18. n. 19.

Plenus

30. Plenus Spiritu Sancto, ſuis nempe donis, zelo, charitate, amore Dei & proximi, *& fide*, tam in Deum quàm fidelitate in adimplendo munere ſibi commiſſo ab Apoſtolis, *& appoſita multa turba Domino*. Syriac. *Adduxit ſe populus multus ad Dominum*. Arabicus: *Attraxitque turbam copioſam*. Hic magnus numerus credentium factus eſt induſtria, ac prædicatione Barnabæ, & eſt diſtinctus ab illo de quo fit mentio ſupra verſ. 22. ut notat Gloſſa Interlinealis.

Syriac. Arabic. Gloſſa.

QUÆSTIO V.

Quare Apoſtoli audientes tantum credentium numerum augeri in Antiochia non venerunt ad illos, ſed miſerunt Barnabam?

31. ERant Apoſtoli Jeroſolymis, cùm audiunt multiplicari numerum credentium in Antiochia, non veniunt ad illos ad magis augendam, & fovendam illam Chriſtianam meſſem, ſed mittunt Barnabam cujus zelus, ac ſollicitudo, & probitas erat valde nota Apoſtolis, ut unus Barnabas pro omnibus ſufficeret.

Unus Barnabas pro omnibus.

32. Secundo D. Chryſ. Miſerunt Barnabam, ait: *propter Judæos, ne improperarent ipſis contubernium cum Gentibus*. Judæi ægre, & dure ferebant, quod Apoſtoli haberent converſationem cum Gentibus, ideoq; Apoſtoli ut ſcandalum vitarent, in hoc principio ſe cautè habebant cum gentibus, ut paulatim Judæi diſponerentur, quod fides Chriſti erat ad omnes, & neminem excludebat.

D. Chryſoſt. *Scandalum vitandum.*

33. Tertio Cajetanus ait: *Reſtè etiam Cypris prædicatoribus, Cyprium item prædicatorem adjunxerunt*, ſcilicet Apoſtoli, Barnabas, in Cypro natus, ut diximus eis mittitur ad prædicandam fidem, facilè quilibet audit, & acquieſcit dictis ſui concivis, & conpatroni.

Caietan. *Facile quis ſuum concivem audit.*

34. Ait Moyſes de Chriſto D. loquens Deut. 18. n. 15. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ipſum audies*. Hebreus, & Chaldæus legunt. *De medio tui, de fratribus tuis*. Tertull. lib. 4. contra Marc. c. 22. *ex filiis veſtris*. Ad quid tanta repetitio, quod Chriſtus D. erat in eis, & quod erat ex medio eorum, ex fratribus veſtris ex filiis veſtris, alios Prophetas dedit Deus populo: *Prophetam in gentibus dedi*. Jerem. 1. n. 5. *mitto ad vos Prophetas*: Math. 23. n. 35. Et nunquam ſimilia dicuntur de eis, ut de Chriſto cum tanta repetitione. *De medio tui, de gente tua, de fratribus, de filiis veſtris*. Dicebat Moyſes: *Ipſam audies*, & ſpiritu prophetico prævidebat Moyſes multam duritiem Judæorum ad auſcultanda Chriſti verba, ut ei fierent gratiora; magiſq; eos alliceret ad cœleſtia monita recipienda, ideo tot, tamque crebro repetitis vocibus eis proponit Chriſtum ex ſuis fratribus, ex ſuis filiis, ac ex eorum natione, & medio.

Deut. 18. Hebr. Tertull. Chald. Ierem. 1. Matth. 23.

35. Exprobrans Chriſtus obſtinationem, & duritiem Judæorum, dicebat illis: *Viri Ninivitæ ſurgent in judicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam; quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ, & ecce pluſquam Jonas hic; Regina Auſtri ſurget in judicio cum generatione iſta, & condemnabit eam; quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis & ecce pluſquam Salomon hic*: Matth. 13. n. 41. & 42. Et cur his potius exemplis maximè arguitur, & exaggeratur nequitia, ac depravata Judæorum malitia quia Jonas cum Hebræus eſſet, *prædicavit Aſſiriis*, ut ait D. Hieron. & regina Sabba cùm eſſet Barbara, ut ait D. Remigius, hoc eſt ex gente Barbara, cum *Sylveira in Acta*. eſſent alienigenæ, & extranei libenter audierunt & acquieverunt verbis Jonæ, & Salomonis, quamvis eſſent diverſæ gentis, & Judæi nolunt recipere Chriſti verba, nec eis obtemperare, cum eſſet, ex medio eorum, ex gente eorum, ac ex fratribus & filiis ipſorum.

Math. 12. D. Hier. D. Rem. *Depravata malitia ſuos patricios non audit.*

QUÆSTIO VI.

Quare D. Barnabas tam vehementer exhortabatur Antiochenos, ut in propoſito cordis permanerent?

36. VEram, & propriam virtutem Apoſtolus in eis quærebat, quæ eſt ex corde, & animo, nam quæ eſt in externa facie, & apparentia, ut Hypocritarum ſtultitia, ac fatuitas maximè diſplicet, & damnatur, utpote execrabilis.

37. De perſeverantia vera, quæ eſt ex corde & animo uſque ad finem vitæ; quia ut ait D. Auguſt. de bono perſeverantiæ, & Concil. Trident, ſeſſ. 6. Can. 16. *Incaſſum quippe bonum agitur; ſi ante vitæ terminum deſeratur, quia & fruſtra velociter currit, qui priuſquam ad metas venerit deficit*. Et ut ait D. Hieronymus epiſt. 10. ad Furiam. Non quæruntur in Chriſtianis initia, ſed finis; Paulus malè incœpit, ſed bene finivit: Judæ laudantur exordia, ſed exitus proditione damnatur.

D. Aug. Trident. D. Hier. *Perſeverantia uſque ad finem.*

38. Inter cætera indumenta ſummi Sacerdotis quando ingrediebatur Sancta Sanctorum, ferebat in pectore rationale judicii & ait: *Quadrangulum erit & duplex menſuram palmi habebit*. Exod. 28. num. 16. Et ſubdit Textus. Pones in rationali duodecim lapides: *Habebuntque nomina filiorum Iſraël: duodecim nominibus cælabuntur ſinguli lapides nominibus ſingulorum per duodecim tribus*. Ibidem numero 21. In quo maximè duo notanda, primò quod dum ingreditur Sacerdos Sancta Sanctorum ſecum portat inſcriptum in rationali quadrato: *Veritas & doctrina*. Ibidem numero. 31. Cor non potius in figura Spherica, vel rotunda in typo totius orbis ſed in quadro? Quadratum firmitatis notam importat, ideo Cœleſtem civitatem videt Joannes *poſitam in quadro*, ille enim retinet propriè, & exactè veritatem, & doctrinam Divinæ prudentiæ qui ſecum habet in corde firmitatem, ac perſeverantiam. Philo Hebræus lib. 3. de Moyſe ſic ait, Id jubet Moyſes: *Pulchrè ſubindicans oportere ratione tum naturæ, tum hominis inconcuſſam eſſe, ac ſolidam*.

Exod. 28. *Conſtantes retinent in ſe veritatem ad judicium divinæ prudentiæ.* Philo.

39. Secundò dicitur: *Duodecim nominibus cælabuntur ſinguli lapides nominibus ſingulis*. Cùm Sacerdos ingreditur Sancta Sanctorum, fert ſecum nomina filiorum Iſraël inſculpta in lapidibus, cur non potius penicillo depicta, vel acu filo ſerico miro artificio compoſita, ſed in lapide exarata; quod in ſaxo eſt exaratum ſemper fixum, & permanens perdurat, qui enim volunt ingredi Sancta Sanctorum, ut illius donis gaudeant; debent eſſe perdurabiles in bono, & non fluctuantes huc, illucque mutati. Arnoldus tractatu de ſeptem verbis ait: *Quos nulla tribulatio, vel diverſitas, cùm inſculpti ſemel fuerint, eradere poterit, vel delere*.

Exod. 28. Arnold. *Conſtantes in agendo habent locum apud Deum.*

40. Ait Regius Vates Pſalm. 91. num. 11. *Exaltabitur ſicut unicornis cornu meum, & ſenectus mea in Miſericordia uberi*. Chaldæus vertit: *In oleo recenti frondentis olivæ*. Benedicit, ac confitetur Dei miſericordias erga ſe exhibitas, & de fortitudine ei exhibita, & quod ſenectus ejus in tanta ſit ubertate, tamquã nova frondenti oliva, & quid habet annoſa

Pſal. 91.

hortus ſic floreat in ſeneɛture, ut erat in ſua juventute.

ſenectus cum nova pullulante oliva? Maximè, & per omnem modum ei gratulandum erat ab eo quod ejus virtus in ſenectute, ac ultima vitæ periodo non marceſcerit, ſed ita viridis, ac florida vigoroſa extaret, ut fertiliſſimos fructus germinaret, ac ſi nunc noviter, ac recenter, ut in ſuo exordio, fuiſſet plantata D. Auguſtinus ibi ait: *Qui bene ſeneſcit ordine ſuo, quæris illi aliquando in capite ſuo capillum nigrum, & non invenis, ſic cum fuerit vita noſtra talis, ut quæratur nigritudo peccatorum, & non invenietur, ſenectus tua juvenis eſt, ſenectus iſta viridis eſt, ſemper virebit.* Felix ille, cujus ſenectus recipet vigorem, ac virtutis florem, ut in juventute.

D. Aug.

41. Exod. 7.

At Deus ad Moyſen: *conſtitui te Deum Pharaonis.* Exod. 7. n. 1. Et unde homo in tantum ſublevatus eſt, ut ab ipſo Deo dicatur conſtitutus Deus Pharaonis? Unde illi tanta celſitudo? Conſtanti virtute, generoſo, ac invincibili animo fortiter ſuſtinuit multas contrarietates à Pharaone, & à ſuo populo ita ut eum vellent lapidare in itinere, & ejus virtus nunquam eſt imminuta, ſed ſemper fortis, ac ſtabilis perſeverans, ut de ſimilitudine, & immutabilitate Dei aliquid videatur participare. D. Ambroſ. lib. 1. de Caïno cap. 2. ait, *De Dei nomine vocatus eſt ad cujus ſimilitudinem ſe perpetuæ virtutis ubertate formaverat.*

Ob conſtantiam, Moyſes dictū eſt Deus Pharaonis; D. Ambr.

Act. 11. *n.* 25. Profectus eſt autem Barnabas Tarſum, ut quæreret Saulum, quem cum inveniſſet perduxit Antiochiam.

Num 26. Et annum totum converſati ſunt ibi in Eccleſia, & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primi Antiochiæ Diſcipuli Chriſtiani.

Num. 27. In his autem diebus ſuper venerũt ab Jeroſolymis Prophetæ Antiochiã

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III.

42. Syriac.

Verſ. 25. *Profectus eſt Barnabas* Syriac, *Exiit Tarſum ut requireret, & adduxit ſecum.* Tarſum Ciliciæ, quę erat patria Sauli, ad quam ipſe ad tempus ſeceſſerat. *Ut quæreret Saulum* ſuum antiquum familiarem, ac condiſcipulum ſub Gamaliale Magiſtro, & Barnabas quæſivit Saulum, quia videbat, ut ait Lyra, ſe non ſufficere ad tantam credentium multitudinem erudiendam & regendam abſque Sauli ſocietate.

Lyran.

43. Græcus. Pagnin. Vatabl. Tigurin. Arabic.

Verſ. 26. *Et annum totum converſati ſunt ibi.* Græcus, ac Syriac. *Congregati ſunt ibi.* Pagninus: *egerunt cum ea congregatione.* Vatablus, Tigurina, *Conſuetudinem egerunt.* Arabicus. *Manſerunt ambo convenientes in Eccleſiam*, nempè manſerunt in Antiochia congregantes ad Eccleſias omnes fideles ad Sacras Synaxes, & ad orationem, ac ad audiendum Verbum Dei, & pariter ad inſtructionem, & explicationem myſteriorum fidei, *Cognominantur diſcipuli* primum Chriſtiani, de quo dicam quæſtione 8.

44. *›o anno.*

Verſ. 27. *His autem diebus*, quando Saulus, & Barnabas dicebant in Antiochia, qui juxta probabiliorem ſententiam erat anno decimo à morte Chriſti *Supervenerunt viri prophetæ* miſſi ab Apoſtolis, ut illa Eccleſia Antiochena magis floreret, & creſceret, miſſi ſunt Viri Prophetæ nempe viri, qui dono prophetiæ pollebant; cum enim Divinus Spiritus ſuam regeret Eccleſiam & plantaret ad majus Eccleſiæ augmentum ſua dona, ac gratias fidelibus communicabat, ex quibus una eſt prophetia, & ut etiam adimpleretur, quod dictum eſt per Joelem Prophetam cap. 2. *Prophetabunt filii veſtri.* Joel. 2.

QUÆSTIO VII.

Quare D. Barnabas vocat ad ſe D. Paulum?

Cum Eccleſia Antiochena tanta fidelium multitudine eſſet aggregata, tantumque Chriſtiana floreret diſciplina, ut ibi primum Chriſti diſcipuli ſint dicti, ac vocati Chriſtiani, ut fidelium meſſis magis augeretur, & ne defectu operariorum minueretur, vocat ad ſe Barnabas D. Paulum, ut ait in præſenti D. Chryſoſt. *Barnabas ad Athletam, ad ducem belli, ad certamen ſingulari duello, venit ad canem venaticum leones occidentem, taurum fortem, ad facem claram, ad os orbi ſufficiens* ſua rara, & admirabili ſapientia; qua omnium animos devincieбat, atque ad ſe trahebat, unde cum Paulus prædicaret Lyſtris acclamaverunt homines: *Paulum eſſe mercurium, quia ipſe erat dux verbi.* Actor. 14. n. 11. Gentiles illum non putarunt eſſe virum ſapientem, aut literatum, ſed ob tam admirabilem ſapientiam eum dixerunt Deum, *ac Mercurium ducem verbi* Lyrano teſte *Ex admiratione illius divinæ ſapientiæ.* 45.

D. Chryſoſt.

Paulus divina ſapientia plenus. Act. 14.

Scribit Joannes in Apocalypſ. c. 10. n. 1. ſe vidiſſe unum Angelum deſcendentem de Cœlo, *& Iris in capite ejus, & facies erat, ut Sol.* Paſſim Angeli commemorantur in Apocalypſi, & de nullo dicitur quod facies reſplendeſceret, ut Sol, nec de illo, qui ſecum portabat ſignum Dei vivi Apocalypſ. 7. n. 2. nec de Angelis, qui ſeptem tubis ſonuerunt, & alas ſuas miſerunt in terram cap. 8. & 9. nec de angelis, qui ſeptem ſigilla aperuerunt cap. 6. nec de illo, qui habebat clavem abyſſi cap. 10. n. 1. ſolum de iſto Angelo aſſeritur, *Facies ejus, ut Sol.* Cur de hoc tantummodo refertur? ſubdit Sacer Textus *& habebat in manu ſua libellum apertum*, ut ibi dixi q. 5. n. 52. ex D. Thoma, erat liber doctrinæ Sacro ſanctæ, Apoſtolicę, & Romanę Eccleſiæ, qua tanquam ſole fulgentiſſimo & illuminant, ac illuſtrant totum Orbem Prædicatores ac Doctores Eccleſiaſtici. Obiter nota, quod de hoc Angelo dicitur: *Iris in capite ejus*, & quænam connexio inter bellum, ſeu doctrinam Sacram, & Iridem; Iris ſignum pacis ac reconciliationis eſt, Gen. 9. n. 13. quia Eccleſiaſtici doctores per Sacram doctrinam faciunt reconciliationem in Deum, & homines, & inſuper inter ipſos homines. 46.

Sapientia eſt lux, ac ſplendor orbis.

D. Tho.

Gen. 9. *Sapientia dat pacem.*

Ait Iſaias 19. n. 18. *In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti, civitas ſolis vocabitur una.* Has quinque civitates numerat Ezechiel. 30. erant nempe Memphis, Tanis, Alexandria, Bubaſtus, & Heliopolis, quænam ex his civitatibus dicta erat civitas ſolis; erit nempe Tanis, Memphis, vel Alexandria, quæ erat totius Regni caput, curia, ac ſedes regum, in qua principes, ac optimates ſua ampla palatia magnifice conſtructa habebant, minimè, ſed hæc civitas erat Heliopolis, & græce idem valet, ac civitas ſolis, & unde illa præ cæteris tantum nomen obtinuit? Erat Academia Philoſophis, & Aſtronomis, in qua ſapientes Ægypti operam dabant, & docebant univerſos, quam Herodotus adiit lib. 2. Ubi Plato cum Eudoxo domum habuit cum incumberet Aſtronomis cum cæteris academicis, quam domum Strabo ſe vidiſſe tradit lib. 17. ſignanter Academiam Urbem Solis dixerunt ſapientiſſimi homines, ut innuerent quod ſicut materialis Sol tenebras diſſipat, ſic lumina Sapientiæ Academiæ errorum tenebras, ac ignorantiæ caligines diſſolvit, ac deſtruit, omniaque facit clareſcere in luce. 47.

Iſai. 19. Ezech. 30.

Academia ſapientiæ lux ſolis in Mundo.

Herod.

Strabo.

QUÆSTIO

QUÆSTIO VIII.

De exordio magni nominis Chriſtiani, ac de ejus alta, & ſublimi magnificentia.

48. CHriſtiani dicuntur à Chriſto, ſicut Platonici à Platone, Ariſtotelici ab Ariſtotele, unde circa illud duo inquirenda veniunt in hac quæſtione, primum illius initium, ſecundum quanta ſit illius ſublimitas, ac magnificentia. Ad primum ad exordium hujus nominis, Suidas verbo *Chriſtiani* (Suidas.) exiſtimat hoc initium habuiſſe ex tempore, quo Petrus abiens ex Antiochia Romam, in Antiochia conſtituit Epiſcopum B. Evodium. Genebrardus (Genebr. *De tempore, quo incepit hoc nomen.*) cenſet cepiſſe anno Chriſti 49. qui à morte ejus extitit decimus ſextus, ac D. Lucas clarè manifeſtat hoc nomen habuiſſe exordium quando Paulus, & Barnabas prædicabant in Antiochia antequam Petrus ad eam acceſſiſſet, & ita communiter ſequuntus Lorinus, Cornelius, & Tyrinus, qui ut exiſtimat Baronius (Baron.) hoc contigit anno Chriſti 43. à morte ejus decimus, tunc ob multitudinem fidelium Chriſti cœperunt dici Chriſtiani.

49. Gentiles verò irriſione, vel odio, aut ignorantia vocabant Chriſtum Chriſtum, & Chriſtianos Chriſtinos, ſeu Chriſtianos, de quo meminit Tertullianus in Apologetico cap. 4. & Lactan. 4. Inſtit. (*Gentilium gnorantia.*) c. 10. ſed ut ibi notatur efficacia prædicationis Apoſtoli, ac eorum magnitudine miraculorum, ac ſignorum cum admirabili exemplo vitæ, gentium ignorantia, ac error diſſipatus eſt, venerantes omnes celſitudinem, & ac claritatem nominis Chriſtiani.

30. Quantum ad ſecundum, quæ major nobilitas, ac celſitudo nobis poteſt communicari, quam quod (*Ex magnitune nominis laus.*) à Jeſu Chriſto habeamus nomen, ait Regius Vates Pſalm. 47. num. 11. *Secundum nomen tuum ſic & laus tua* ex tanto nomine nobis communicatur, bene (Pſal. 47.) infertur noſtræ nobilitatis commendatio. Ait (Hebr. 1.) Paulus Hebræor. 1. num. 4. *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit.* Ex celſitudine nominis Chriſti Jeſu infert Apoſtolus altitudinem ſuper Angelos, ex quo præclare ait D. Cyrillus Jeroſolimitan. Catecheſ. 5. *Cogita* (D. Cyril.) *ergo in quantam proveheris dignitatem, cum divinæ eris particeps appellationis*, nulla major poteſt conſiderari noſtra nobilitas, quàm quod dicamus, & appellemur Chriſtiani communicato nomine à Jeſu Chriſto Filio Dei Incarnato. *in quantam proveheris dignitatem, cum Divinæ eris particeps naturæ.*

15. Ait Iſaias. 62. num. 2. *Vocabitur tibi nomen novum,* quod D. Nazianz. D. Hieroym. D. Chryſoſt. Haym. (Iſai. 62. D. Cyril. D. Naz. D. Hier. D. Chryſoſt. Haym. Lyran. Leo. Caſt.) Lyranus apud Leonem Caſtrum eſt nomen Chriſtianus, nam ſi populus Dei antea dicebatur Iſraël, nunc verò dicitur Chriſtianus, ſeu cœtus Chriſtianorum, ſed ſupra diximus hoc nomen Chriſtianum, primum dictum fuiſſe & impoſitum fidelibus in Antiochia, quomodo ergo ait Propheta, *quod os Domini nominabit.* Tam ſublime, & altum nomen non nutu, ac voluntate hominis eſt inventum, ſed ab aere, ac afflatu Dei derivatum manavit, ac deſcendit.

52. Et ſubdit Propheta ibidem num. 2. *Et eris corona gloriæ in manu Domini*, Procopius ait; promittitur (Iſaï. 6. Procop.) Eccleſiæ, quod hoc nomine chriſtiani tamquam glorioſo diademate coronatur, noſque tanti nominis appellatione redimiti ſumus, ac coronamur. *In manu Domini,* hoc eſt in potentia Domini, qui tot, & tanta mirabilia in nobis operatus eſt.

QUÆSTIO IX.

Quanta obligatio nomine immineat ex Chriſtiani nomine?

AIt Deus ad populum Iſraeliticum Iſaiæ 62. numero ſecundo. *Vocavi te nomine tuo, meus es tu.* Leo à Caſtro ex Hebræo ſic legit: *Vocavi te nomine tuo,* quod eſt *meus es tu*, ac ſi illius nomen eſſet, *meus es tu* tàquam mea poſſeſſio, ut meus ſis mihique adhæreas, ut ipſum nomen Chriſtiani indicat. 53. (Iſaï. 62. Leo à Caſtro.)

Ait Angelus Epiſc. Philadelphiæ de fideli ſervo *Scribam ſuper eum nomen Dei mei.* Apocalypſ. 3. num. 13. Non ait ſcribam in corde ejus, vel in pectore, vel manibus, ut de alio dicitur; ſed ſuper te, hoc eſt in fronte, ac capite, & ibi tamquam fixum habeat ipſum nomen Chriſtiani deductum à Chriſto, ut ſic operibus, ac virtutibus oſtendat ſe eſſe Chriſti diſcipulum, & non in vacuum tantum nomen portare Philipus abbas de conti. Clericorum ait. *Quia non ſeſtetur. ſufficit, ut nomen Dei, vel nomen Chriſti quis in corde memoriter amplectatur, niſi & foris, Sacramentis Dei ſalutaribus imbuatur. Non dicit Chriſtus ponam in eo nomen, ſed ſcribam ſuper eum ut ſcilicet ex titulo, qui ſuperſcribitur liminari cæteris omnibus innoteſcat; cujus illud debeat habitaculum indicari, quaſi in fronte fidei geſtare titulum perhibetur, qui Chriſtianam Religionem manifeſtis indiciis profitetur.* 54. (Apoc. 3. *Chriſtianus non ſolum nomine ſed virtutibus mani-* Philipp. Abbas.)

Paulus 1. Corinth. 1. n. 24. appellat Chriſtum D. *Dei virtutem, Deique ſapientiam.* Ecce quibus Chriſtian. in omnibus debet reſpondere. Præclare monet D. Niſſenus orat. de perfect. Chriſtiani in quantum debet Chriſtianus nomini reſpondere, & ait: *Quare ille, qui nomen habet à Chriſto virtus, & ſapientia eſt: virtus quidem dum adverſus peccatum ſtrennè fortiter pugnat, dum vero id, quod melius eſt eligit in ſe ipſo ſapientiam oſtendit.* Chriſtianus oſtendat in ſe Dei virtutem deſtruendo vitia, & ſapientiam eligendo id quod melius eſt. 55. (1. Cor. 1. D. Niſſ. *Chriſtianus oſtendat Dei virtutem & ſapientiam.*)

Omnes Chriſtianos, ac fideles, ut comeſſationes ebrietates, ac carnis opera abjiciant, monet Paulus Roman. 3. n. 14. & ſubdit. *Induimini Dominum Jeſum Chriſtū.* Quomodo induendus eſt à nobis Jeſus Chriſtus, veſtes ſumimus, ut illis undique tegamur, ne quid corporis noſtri nudum abſque veſtis ornamento appareat ſic ad Chriſtum debemus accedere, ut nihil in nobis, noſtriſque actionibus videatur, in quo Chriſtus non appareat, ejuſque Divinum exemplar reluceat in nobis D. Chryſoſt. ibi ait: *Chriſtus omnia nobis ſit ſive interna ſive externa, reſpicis eſt enim plenitudo omnia in omnibus adimplens, eſt via, eſt vir, eſt ſponſus, eſt radix potus, cibus & vita, ego inquit, jam non ego ſed vivit in me Chriſtus.* 56. (Rom. 3. *In omnibus Chriſtianorū actionibus appareat Chriſtus* D. Chryſoſt.)

Qui autem Chriſtianus dicitur, & opera Chriſtiani non facit, magnam irreverentiam, ac blaſphemiam congerit in Chriſtum, à quo nomen Chriſtiani ſuam originem ducit D. Cyrill. Jeroſolym. Catech. 10. ait: *Chriſtianus vocatus es, parce huic nomini, ne propter te blaſphemetur Dominus noſter Jeſus Chriſt. Filius Dei, ſed lucea ut opera tua bona.* Si hæc bona opera non habes, & Chriſtianus vis appellari, es veluti Antichriſt. qui à Chriſto nomen habet, & operibus illi contradicit, ut ponderat D. Cyprian. l. 1. epiſt. 6. vel 76. 57. (D. Cyril. Ieroſol. Matth. 5. *Si Chriſtianus, luceant opera tua.*)

Ait Chriſtus D. de ultimo judicii tempore, ac de Pſeudo Chriſtianis. *Multi venient in nomine meo dicentes ego ſum.* Luc. 21. num. 8. venient iſti Pſeudo Chriſtiani ferentes nomen Chriſti, maximè tamen diſtantes, ac diverſi à virtute, juſtitia ac opere Chriſti, ut bene notavit Origenes homil. 27. in Matth. & ait: *Conſidera etiam illud, quod multi veniunt in nullo alio, niſi in nomine meo, ſolum enim nomen Chriſti Antichriſtus ſuſcepit, nec opera* 58. (Luc. 21. Origen. *Malus Chriſtianus eſt velut Antichriſtus.*)

 fecis

Sylveira in Acta.

fecit, nec verba veritatis docet, nec ſapientiam ejus oſtendit in ſe. Mali Chriſtiani, & Hæretici nomen Chriſti portant, ſed nec ejus verba docent, nec opera faciunt, nec ejus ſapientiam oſtendunt, & tales iſti perſonam Antichriſti in ſe ipſis repræſentant.

*Act.*11 *n.*28. Et exurgens unus ex eis nomine Agabus ſignificabat per ſpiritum famem magnam futuram in univerſo orbe terrarum, quæ facta eſt ſub Claudio. *n.*29. Diſcipuli autē, prout quiſque habebat, propoſuerunt ſinguli in miniſterium mittere habitantibus in Judæa fratribus, *Num.* 30. Quod fecerunt mittentes ad ſeniores per manus Barnabæ, & Sauli.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

59. Lyran. Verſ. 28. *Surgens unus ex eis*, ſcilicet ex viris Apoſtolicis, & ſurgens, ut magiſter, & vir magnæ authoritatis, ſurgens, inquit Lyra, ut in tanta multitudine melius audiretur *Nomine Agabus* de quo quæſtione ſequenti. *Significabat per Spiritum.* Syriac. Syriacus: *Patefecit eis.* Denuntiavit in ſpiritu prophetico, quo plenus erat, *Famem magnam*, & veritas hujus prophetię ſtatim declaratur ex effectu ſubſecuto. *Sub Claudio*, Syriacus addit: Cæſarius cognomen commune Imperatorum.

60. Verſ. 29. *Diſcipuli autem prout quiſque habebat*, id eſt fideles, qui erant in Antiochia, ſecundum ſuam facultatem, non vero ſecundum ſuam voluntatem quę erat plus, & largius dare: *Propoſuerunt ſinguli in miniſterium mittere.* Syriac. Syriacus: *In ſubſidium.* Arabic. Arabicus, *mittere benedictionem aliquam pro ſua facultate.* D Chryſoſt. D. Chryſ. *Quique abundabant.* Æthiop. Æthiop. erogaverunt eleemoſynas, in quantum poterant, de quo qu. 12.

61. Arabic. Syriac. Verſ. 30. *Quod fecerunt.* Arabic. *Exequuti ſunt*: & ait Textus *mittentes ad ſeniores*, Syriac. & alii: *Ad Presbyteros*, vel Primores fidelium, ac pręſertim ad Diaconos, per quorum manus eleemoſynæ diſtribuebantur Actor. 6. *Per manus Barnabæ, & Sauli* tamquam per miniſtros fideliſſimos. Hæc fuit prima legatio Pauli pro eleemoſyna perferenda pauperibus Sanctis in Jeruſalem. Actor. 6.

QUÆSTIO X.

Quiſnam eſſet Agabus?

62. Doroth. Agabus extitit vir magnus ſenex, magnæque Authoritatis, quem Dorotheus in Synopſi ait unum fuiſſe ex 72. Chriſti diſcipulis, multis virtutibus eminens, & peculiariter dono prophetiæ, & ideo de eo ſic dicitur in martyrologio Romano die 13. Februarii, Antiochia natalis Sancti Agabi Prophetæ, de quo B.Lucas in Actis Apoſtolorum ſcribit. Martyr.

63. *Agabi ethymologia.* Beda. Pagnin. Prophetavit imminentem, famem, de qua in præſenti agitur, quam famem, ac ſterilitatem ex ejus nomine deducunt Authores: Beda ait, quod Agabus interpretatur *nuntius tribulationis*, Pagninus quod ſignific. *amare, inſanire*, Alii à radice Hebraica, quod eſt locuſta, quæ ſic dicitur à depaſcendo, ac deſtruendo germina, & ſentes, ac fructus terræ & magnam famem introducunt quam prædixit Agabus. Alii etiā ſunt qui nominis originem deducunt à nomine Hebraico, quod importat *tortam, vel panem ſubcinericium* qui tempore famis maxime eſt in uſu apud pauperes ut illico comedatur; ut ſuæ neceſſitati ſubveniant.

QUÆSTIO XI.

Quare tam dira, ac crudelis fames à Deo emiſſa eſt in orbem?

64. *Cauſa hujus famis.* Dicunt communiter Authores quod Deus hac fame voluit punire inſaniam Caii Caligulæ Imperatoris, qui Claudium anteceſſit qui in tantam prolapſus eſt ſtultitiam, ut ſe ipſe fecerit, ut ſupremum Deum, in toto orbe adorare, & ſublatis imaginibus antiq. Deorum, ſuam, etiam in Templo Jeroſolymitano reponi. Ita de eo ſcribit Sueton in ejus vita cap.22 Joſephus, Euſebius in Chronico. Sueton. Joſeph. Euſeb.

65. D. Chryſoſt. Euthym. D.Chryſoſt. homil.25. ait: *Propter mala in Apoſtolos facta*, quod etiam habet Euthymius, verbera, carceres, perſecutiones, quibus Apoſtolos vexabant hanc ſterilitatem pepererunt. Puniens Deus Cain ob fratricidium, ait illi: *Nunc igitur maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua, cumque operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos* Gen.4.n. 1. *Ex ſanguine juſti effuſo terra ſterilis.* De ſanguine juſto effuſo fratris ſui, hos collegit fructus, ut terra ei eſſet infructifera, & ſterilis, & quod omnis labor in ea excolenda eſſet vanus, & fruſtraneus, ibi D.Chryſoſt. ait: *Laborem quidem ſuſtinebis, quæ tu facere potes omnia facies, & operabis terram tali ſanguine coinquinatam, non ſenties autē aliquem fructum tantorum laborum, quem fers.* Expende verba: *Non ſenties aliquem fructum.* Terrá fœdata juſtorum ſanguine infructifera reddita eſt, ut montes Gelboe 2.Reg.1.n.21. D Chryſoſt. 2. Reg. 1.

66. *Cur Apoſtoli non denuntiant.* Cur autem Apoſtoli hanc famem non denuntiant Timent fortaſſe, ne male audiant, qui mala renuntiant ac de laboraret odio Schola Chriſtiana, id Chryſ. viſum eſt, citata homil. 25. ubi ſic ait: *bene de fame non illi ſed Prophetæ dicunt, ne oneroſi viderentur* Valde oneroſum, & ingratū eſt hominibus eorum infortunia; ac mala audire, & ideo Apoſtoli, ne aliquod contraherent odium ab hoc prędicendo abſtinent D. Chryſoſt.

67. Thren. 5. *Fames malorum congeries* D. Paſch. Fames grande malum eſt, dicitur Thren.5.n.10. *Pellis noſtra exuſta eſt à facie tempeſtatum famis*, fames non eſt una tempeſtas, ſed congeries omnium tempeſtatum; ſecum enim affert omnes tempeſtates, anguſtias, afflictiones, dolores, morbos; peſtem, ac lepram D. Paſchaſius lib.5. in Thren ait: *Fame dura mens affligitur, diverſis plagatum verberibus cruciatur, & tempeſtatum procellis jactatur.*

68. In ſeptem fertilitatis annis pro depellenda fame ſeptem ſequentium ſterilitatis annorum conſuluit Joſeph, ut in publicis depoſitis recondantur frumenta ne conſumetur terra inopia Gen.40. n.36. Chaldęus *Ne conſumetur fame populus terræ.* Gen. 40. *Fames morbus deſtruens civitates.* Philo. Philo lib de Joſeph ait: *Urbium, regnorumque graviſſimus morbus fames eſt, cujus vires oportet ne frangere, nimium auctu incolas deleat.* Accidit illud Xenophon. lib. 6. de Cyrop. *Nemo eſt tam robuſtus, ut contra famem pugnando bellum gerat.* Et cum Urbs Maſſiniſſa fame capta fuiſſet à Cæſare exclamavit Præfectus. *Victi ſumus non ab hoſte, ſed à fame.* Ita Appian lib.5. Appian.

69. *Fames in magnam peccatorum pœnam.* Levit. 26. Jerem. 3. Hæc autem fames ſepe datur à Deo in magnā pœnam, & peccatorum ſupplicium. Ait Deus populo ſuo Levit. 26. n. 19, *Conteram ſuperbiam avaritia veſtra Dabo vobis Cœlum deſuper ſicut ferreum, & terrā æneā* Ut cūcta ſterilitate pereāt, & conſumātur, & de hac re optimus eſt locus apud Jer. 3. n 3. *Polluiſti terrā in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis, quamobrem prohibitæ ſunt ſtillæ pluviarum, & ſerotinus imber non fuit, frons mulieris meretricis facta eſt tibi, & noluiſti erubeſcere ergo ſaltē amodo vocat me Pater meus &c.* ubi vides, quod ipſa ſterilitas datur à Deo in caſtigationem, peccatorum, aliquando etiam ut homo ſurgat, & convertatur ad Deum, & dicat: *Pater meus es tu, & dux virginitatis meæ.*

Verba

Unde Parens Elias minatur 3.Reg.17.n. 1. *Vivit*
70. *Dominus, ſic erit his annis ros, aut pluvia, niſi juxta verba oris mei.* Minatur Joel. 1. n. 4. *Reſiduum erucæ comedit bruchus.* Minatur etiam Moyſes Levitic.26.n. 16. *Viſitabo vos egeſtate, & ardore.* Deuteron. 32. n. 24. *Conſumentur fame.* Ad quid tot, & tam multiplicatæ minæ, poterat Dominus tales inferre ſterilitates abſque eo, quod tantæ præcederent minæ, totque & tantæ admonitiones; Ut illis excitemur ad tantum malum ſterilitatis vitandum, & ſi in illud ob peccata noſtra incidimus, inde reſurgamus, ut ad cæleſtem Patrem veniamus, ut fecit ille prodigus fame vexatus Luc. 15. D. Nazianz. orat. 17. ait: *Quandoque ipſa penuria efficit, ut ad Deum noſmetipſos conferamus, qui fortaſſe ob effuſam libertatem contemnitur.*

3. Reg. 17. Joel. 1. Levit. 26. Deut. 31. D. Naz.

QUÆSTIO XII.

Quare hoc famis tempore fideles ex Antiochia mittunt ſubſidium ad fratres in Judæam?

71. It textus: Prout unuſquiſque habebat in Antiochia, & poterat ſecundum ſuam facultatem, diſpoſuerunt mittere ſubſidium fratribus, qui erant in Judæa; tum primo, quia erant denudati ab omnibus ſuis, quæ vendiderant, & eorum pretia poſuerant ad pedes Apoſtolorum, ut vidimus c. 4. n. 34 ſecundo quia in perſecutione Stephani omnibus ſuis ſpoliati fuerunt; tertio quia, ut optimi filii agnoſcebant eos, qui erant in Jeruſalem, ut patres, qui eos genuerant in fide.

Ex multiplici ratione Antiocheni ſubveniunt fratribus.

72. Quarto; quia ut ait Iſaias 48. n. 7. *Frange eſurienti panem tuum,* Non ait da eſurienti de panibus, de pane tuo, ſed frange, & ſi unum panem habes, frange, & da pauperi. D. Auguſt. ſerm. 62. de tempore, ut probet, quod nemo ſe debet excuſare à danda eleemoſyna ait frange panem: *non dixit integrum panem cum forte pauper ille alium non haberet, ſed frange, inquit, hoc eſt dicere, etiam ſit tibi tanta paupertas, ut non habeas, niſi unum panem, ex ipſo tamen frange, & pauperi tribue* & ſubdit Iſaias citato loco: *Et carnem tuam ne deſpexeris?* quia nempe frater tuus eſt, explicat idem Auguſtinus ſerm. 50. & 172. ſic & fecerunt diſcipuli in Antiochia ad fratres ſuos in Judæa contempto omni periculo, quod ab adverſariis machinari poterat

Iſai. 48. D Aug. *Ex una parte da pauperi.* Iſaias..

73. Cum facta eſſet fames magna in terra Chanaan deſcendit Abrahamus cum uxore ſua Sara, *& cum prope eſſet, ut ingrederetur ad Ægyptum, dixit Sarai uxori ſuæ, novi quod pulchra ſis mulier, quod cum viderint te Ægyptii, dicturi ſunt; uxor illius eſt, & interficient me, & te reſervabunt, dic ergo obſecro, quod ſoror mea ſis.* Geneſ. 12. n. 11. & 12. Si tam imminens periculum timebat Abrahamus, ob magnam, & eximiam Sarai pulchritudinem, cur non reliquit eam cum ſuo conſobrino Loth, ad quid ergo eam aſportat in Ægyptum? Dacrius Abbas in ſpeculo Monachæ ait: *Prævaluerat fames in terra Chanaan, nec ibi relicta eſt Sara, ne forte fame periret.* Magnus Pater familias Abrahamus, ſic ſingulari providentia eminebat, qui potius elegit vitam ſuam in grande diſcrimen adducere quam deficere in providenda familia ſua debita alimonia tempore famis.

Gen. 12. Dacrius. *Cum diſcrimine vitæ ſubveniendum fameſcenti.*

74. Cum Agar fugeret de domo Abrahæ à facie Dominæ ſuæ Sarai: *Cumque inveniſſet eam Angelus Domini juxta fontem aquæ in ſolitudine.* Geneſ. 16. n. 7. cumque eam animaſſet, & corroboraſſet Angelus ut reverteretur ad Dominum ſuum; tunc Agar gratulabunda ait ad Angelum, *Tu Deus, qui vocaſti me* ibid. n. 13. ex quo merito dubitant Raban. *Qui prius erat Angelus, & in forma hominis loquebatur* Sylevira in Acta. *ancillæ poſtmodum Deus dictus eſt?* Unde hoc? ſignanter ait Textus, quod Angelus eam invenerat juxta fontem, quia ut notant Abulenſis Lahay, & alii, & ipſa fontem non videbat, magna laborabat ſiti quaſi ad mortem, Angelus oſtendit ei fontem ad bibendum, & idem dicitur infra in eodem c. n. 14. *Propterea appellavit puteum illum fontem viventis, ac videntis* Modo dicitur fons modo puteus, quia ut ait D. Auguſt Joan. 4. *Omnis puteus, fons*, appellavit *puteum viventis*, quia ejus aqua à faucibus mortis liberavit, ideo Angelum, qui talem fontem indicavit Deum dicit: *Tu Deus, qui vidiſti me*: qui enim ſitienti, ac fameſcenti ſubvenit, & à tanta oppreſſione eximit, ut Deus venerandus, ac colendus eſt, Lyranus: *Tu Deus qui vidiſti me conſolando, ac vivificando.* 75.

Gen. 16. Raban. D Aug. *Qui ſubvenit ſitienti, ut Deus colendus* Lyran.

Maxime inde in iſtis Antiochenis, qui non expectant ſubſidium poſtulari à fratribus, qui erant in Judæa, & ipſi eorum perverſam intelligentes anticipatè ſubſidium præſtant: ait Regius Vates Pſal. 40 n. 1. *Beatus, qui intelligit ſuper egenum, & pauperem in die mala liberabit eum Dominus.* ibi D. Aug. ait: *Qui intelligit*, non dicit: *Qui ſubvenit*, quia debet eſſe miſericors, admodum eſt: ſed Deus non expectat, quod ſemper petatur unde ſubvenit deſiderio, antequam petatur, & ideo ille eſt miſericors, quia non ſolum petentibus ſubvenit, ſed priuſquam petatur.

Pſal. 40. *Neceſſitas prævidenda.*

CAPUT XII.

1. *EOdem autem tempore miſit Herodes Rex magnus, ut affligeret quoſdam de Eccleſia.*
2. *Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio.*
3. *Videns autem, quia placeret Judæis, appoſuit ut apprehenderet & Petrum: erant autem dies azymorum.*
4. *Quem cùm apprehendiſſet miſit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum cuſtodiendum, volens poſt Paſcha producere eum populo.*
5. *Et Petrus quidem ſervabatur in carcere; oratio autem fiebat ſine intermiſſione ab Eccleſia ad Deum pro eo.*
6. *Cum autem producturus eum eſſet Herodes, in ipſa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites vinctus catenis duabus: & cuſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerem.*
7. *Et ecce Angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo, percuſſoque latere Petri, excitavit eum, dicens, ſurge velociter, & ceciderunt catenæ de manibus ejus.*
8. *Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit ſic, & dixit illi: Circunda tibi veſtimentum tuum, & ſequere me.*
9. *Et exiens ſequebatur eum, & neſciebat, quia verum eſt, quod fiebat per Angelum, & exiſtimabat autem ſe viſum videre.*
10. *Tranſeuntes autem primam, & ſecundam cuſtodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem, quæ ultrò aperta eſt eis. Et exeuntes proceſſerunt vicum unum, & continuo diſceſſit Angelus ab eo,*
11. *Et Petrus ad ſe reverſus dixit: Nunc ſcio verè, quia miſit Dominus Angelum ſuum, & oripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Judæorum.*
12. *Conſideranſque venit ad domum Mariæ Matris Joannis, qui cognominatus eſt Marcus, ubi erant multi congregati, & orantes.*
13. *Pulſante autem eo oſtium januæ, proceſſit, puella ad audiendum, nomine Rhode.*
14. *Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non*

aperuit januam, ſed intro currens nuntiavit ſtare Petrum ante januam.

15. *At illi dixerunt ad eam: Inſanis: illa autem affirmabat ſic ſe habere: Illi autem dicebant Angelus ejus eſt.*

16. *Petrus autem perſeverabat pulſans. Cum autem aperuiſſent, viderunt eum, & obſtupuerunt.*

17. *Annuens autem eis manu, ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduxiſſet eum de carcere, dixitque: Nuntiate Jacobo, & fratribus hæc: Et egreſſus abiit in alium locum.*

18. *Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum eſſet de Petro.*

19. *Herodes autem cum requiſiſſet eum, & non inveniſſet inquiſitione facta de cuſtodibus, juſſit eos duci, deſcendenſque à Judæa in Cæſaream ibi commoratus eſt.*

20. *Erat autem iratus Tyriis, & Sydoniis, at illi unanimes venerunt ad eum, & perſuaſo Blaſto, qui erat ſuper cubiculum Regis, poſtulabant pacem eo quod alerentur regiones eorum ab illo,*

21. *Statuto autem die, Herodes veſtitus veſte regia ſedit pro tribunali, & concionabatur ad eos.*

22. *Populus autem acclamabat: Dei voces, & non hominis.*

23. *Confeſtim autem percuſſit eum Angelus Domini eo quod non dediſſet honorem Deo: & conſumptus à vermibus expiravit.*

24. *Verbum autem Domini creſcebat, & multiplicabatur.*

25. *Barnabas autem, & Saulus reverſi ſunt ab Jeroſolymis, expleto miniſterio, aſſumpto Joanne, qui cognominatus eſt Marcus.*

ARGUMENTUM.

Herodes Agrippa Rex Judææ gladio occidit Jacobum fratrem Joannis, ut gratificaret Judæis, Petrum in carcerem vinculavit, & Petrus ab Angelo eripitur: Herodes à populo Deus acclamatur, occiditurque ab Angelo.

Actor. 12. *num.* 1. Eodem autem tempore miſit Herodes Rex manus, ut affligeret quoſdam de Eccleſia.

Num. 2. Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio.

Num. 3. videns autem, quia placeret Judæis appoſuit ut aprehenderet & Petrum; erant autem dies Azymorum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

1. Verſ. 1. Eodem tempore: Connectit Lucas hanc hiſtoriam cum ſuperioribus in fine ſuperioris capitis, eodem ſcilicet tempore, ac anno 2. Claudii, & Chriſti 43. quo fames incœpit, de qua dictum eſt ſuperiori capite: *miſit Herodes Rex.* Agrippa nempe de quo quæſtione ſequenti, *manus*, nempe militum, *ut affligeret quoſdam de Eccleſia.* Syriacus. *Ut male acciperet eos.* Arabicus. *Extendit.* Arias. *Ut male tractaret quoſdam de Eccleſia.* Æthiopicus. *Prehendit præpoſitos domus Dei, & afflixit eum.*

Syriac. Arabic. Æthiop.

2. Verſ. 2. *Occidit autem Jacobum.* Æthiopicus: *Trucidaverunt eum gladio Jacobum Zebedæum. Joannis*, vel quia Joannes ut valde magnus erat habitus inter cæteros Apoſtolos, vel dicitur ad diſtinctionem Jacobi minoris, *Gladio*, & magno myſterio, ut infra dicam.

Æthiop.

3. Verſ. 3. *Videns autem, quia placeret Judæis.* Arabic. *Cum comprehendiſſet id gratum eſſe.* Æthiopic. *Quod gaviſi eſſent Judæi.* Textus: *Appoſuit ut apprehenderet & Petrum.* Syriacus. *Pergebat comprehendere.*

Arabic. Æthiop. Syrus.

4. *Erant autem dies Azymorum*, qui à Paſchate per ſeptem dies continuos ſequentes obſervabantur, & ad feſtum Paſchale pertinebant, & ita dicebantur Azymi, quia in illis Judæi panibus azymis abſque fermento utebantur, & hoc adnotat D. Lucas, ut indicaret cauſam cur D. Petrus non ſtatim fuerit occiſus, ſed detentus in carcere, quia cum eſſent dies feſti paſchales non licebat eos ſanguine effuſo maculari.

Cur dies Azimorum.

QUÆSTIO I.

Quare Herodes Agrippa tam crudeliter inſanivit contra Chriſti fideles, & quiſnam eſſet?

Omiſſis multis, & variis ſententiis, certa, & communior ſententia eſt quatuor fuiſſe Herodes. Primus *Aſcalonita*, qui occidit infantes. Secundus *Antipa*, qui Joannem Baptiſtam decollavit, & Chriſtum illuſit. Tertius. *Agrippa* filius Ariſtobuli, filius Herodis Aſcanoitæ, de quo hic agitur; Ita Syrus Euſebius lib. 2. c. 10. Quartus fuit Herodes Agrippa junior, illius tertii, & ſenioris filius, de quo agitur infra c. 25. n. 13. qui fuit tempore excidii Jeroſolymitani, cui Joſephus ſuam Judaicam hiſtoriam dedicavit. 5.

Quatuor Herodes. Syrus. Euſeb.

De illo tertio Agrippa ſeniori hic eſt ſermo, & licèt nomen Tetrarchæ, & Regis aliquando confundantur, ut notat Plinius l. 5. c. 16. & 21. nam Luc. 3. n. 1. Herodes dicitur Tetrarcha; & tam à D. Matth. 14. n. 9. & D. Marc. 6. n. 14. dicitur Rex, deinde iſte Agrippa peculiariter obtinuit Regnum & nomen Regis à Cajo Caligula, cujus erat intimus familiaris, cui prædixit feſtinam mortem Tiberii, & quod ipſe Cajus ejus nepos in Imperium ei foret ſucceſſurus, ideo obtinens imperium ipſum conſtituit, ac creavit Regem Judææ, ut ſcribit Joſephus lib. 18. cap. 8. & lib. 9. cap. 5. 6.

Plinius. Confunditur Tetrarcha cum nomine Regis. Luc. 3. Matth. 14. Marc. 6.

Iſte autem Herodes Agrippa crudeli odio proſequebatur Chriſtianos, quæ eſt prima pars quæſtionis; quia, ut teſtantur Philo in Flaccum, & Joſeph proximis citatis locis, erat intimè addictus Judæis, & ſtudioſiſſimus, & obſervantiſſimus Judaicæ Religionis, & maximè intendebat in omnibus Judæis placere, & ideo occidit Jacobum, & intendebat Petrum interficere. 7.

Philo. Joſeph.

Nequitia juncta cum poteſtate, nullum eſt malum. quod non aggrediatur, nullumque turpe facinus, ad quod non ſe extendat, ſæpe enim à Sceptro vires accipit furor. Inſtantiſſimè David clamat ad Deum Pſalm. 85. 8.

Pſal. 85. Pſalm. 85. n. 16. *Salvum fac filium ancillæ tuæ*, & ut Deum efficaciter ad ſe alliciat, magnitudinem ſui periculi præmittit n. 4. *Deus, iniqui inſurrexerunt ſuper me, & Synagoga potentium quæſierunt animam meam.* Nullum magis poterat eſſe periculum nullaque major ratio confugiendi ad Dei adjuvamen, quam dum iniquitas, & poteſtas eſſet ſimul
D. Baſil. D. Hier. coadunata. *Iniqui inſurrexerunt, & Synagoga potentium.* D. Baſilius ibi: *Ex eo duplex timor obortus eſt* tum à nequitia; tum à poteſtate, ex quo ait D. Hieronym in Apologia ad Rufinum lib. 2. *Periret enim Innocentia, ſi ſemper nequitia juncta eſſet potentiæ, & in totum quidquid cupit calumnia prævaleret.*

9. Ex maledicto genere Cham prodiit Nemrod,
Gen. 10. de quo dicitur, Geneſ. 10. n. 9. *Ipſe cœpit eſſe potens in terra, & erat robuſtus venator coram Domino,* id
Septuag. eſt permiſſione Dei, Septuaginta, & alii: *Venator contra Dominum* De iſto homine peſſimo, & valde potente ſignate ſcribitur, quod erat *robuſtus ſeu*, ut
Caiet. *Poteſtas cum nequitia omnium deſtructiva.* legit Cajetanus, *fortis venator*, ut omnia deſtrueret devoraret, ac devaſtaret, ex malitia cum potentia hoc eſt illius germen. Philo Abbas de ſilentio cleric. cap. 1. & ait: *Signate contra Dominum appella-*
Philo. Abb. D. Tho. *tur, quia ſibi ſua ſolius perditio non ſatis ſufficiens æſtimatur, niſi, ut cæteros violenta indagine perſequatur.* Expende ultima verba. D. Thomas etiam ibi ait: *Sicut enim ſuperbis ad omnem machinationem intentis magnitudo poteſtatis eſt nociva; ſic etiam quamplurimum expedit, quod talis poteſtas, aut omnino tollatur, aut ſaltem confringatur, & dividatur.* Vires ſuas Deus Nemrodo abſtulit, ne ſua tanta poteſtate abuteretur in peſtem extremam totius generis humani.

QUÆSTIO II.

Quare Herodes occidit Jacobum, qui primus omnium Apoſtolorum dat vitam ad magnam ejus gloriam?

10. ISte Herodes ſtudioſiſſimus erat Judæorum, ut dixi ſuperiori quæſt. & pro magno Judæorum obſequio interfecit Jacobum majorem, cur non potius invehitur in Petrum, Joannem, & Jacobum minorem, qui ibi erant, ſed primo, & immediatè in noſtrum Hiſpaniæ protectorem?

11. Quia iſte noſter Apoſtolus magno zelo præ cæ-
Jacobus zelo fervidus. teris fervidus prædicabat Chriſti Evangelium, confundebat Judæos, & audacior erat ad eorum errores conculcandos, & etiam valde notum erat famâ id, quod ipſe in Hiſpania pro Evangelica fide propaganda peregerat, & ideo valde formidoloſus erat,
Græcus. hacque de cauſa ait Textus: *Videns Herodes, quod placuiſſet Judæis*, Græcus: *Rem gratam feciſſet Ju-*
D. Chriſoſt. *dæis*, ut eorum acerrimus adverſarius de medio tolleretur. D. Chryſoſt. homil. 57. paulo poſt initium ait: *Jacobus acer, atque gravis Judæis erat, ut magnum munus illis obtuliſſe, cum eum interfeciſſet Herodes viſus ſit.*

12. Quod ex eo alio in loco confirmavi quod cum Samaritani Chriſtum D. ſpernerent indignatus, & Chriſti injuriam ulciſci volens ingenti zelo, & ſi adhuc impolito; dixerunt ipſe, & Joannes frater:
Luc. 9. D Ambr. *Jacobus Zeloſus.* *Domine vis, dicamus ut ignis deſcendat de Cœlo, & conſumat illos,* Luc. 9. n. 54 D. Ambroſ. ibi pro Apoſtolis agens, ſic reſpondet: *Sciebant enim ex Phinees, & reputatum eſt ad juſtitiam, quia ſacrilegos interemerat & ad preces Eliæ ignem deſcendiſſe de Cælo, ut Propheta vindicaretur injuria.* Et cum tanto fervore ac zelo æſtuaret, Jacobus tamen nihil audet agere ex ſe, ſed cum multa obedientia, ac obedientia Domini, Unde ait: *Vis dicamus.*

13 Primus inter Apoſtolos noſter Jacobus effudit ſanguinem, ipſe fuit dux, anteſignanus, & Prothomartyr Apoſtolorum, qui omnibus præbuit exem- *Jacobus & Joannes Alpha & Omega Apoſtolorum.* plum ad idem Martyrium ſequendum; & maximè notandum quod iſti duo fratres Jacobus, & Joannes Collegii Apoſtolici ſunt tanquam Alpha, & Omega: Jacobus primus vitam dedit pro Chriſto in Jeruſalem, Joannes in Aſia omnium ultimus ardenti amore erga Deum obivit, & pro noſtro Apoſtolo primus inter Apoſtolos in Martyrio maximè venerandus, & colendus eſt. Vide ſupra cap. 10. q. 30. n. 262. & 263.

14 Hanc magnam excellentiam vendicat noſter Hiſpaniarum protector, quod in omnibus primatum tenet. *Ambulans Jeſus juxta mare Galilææ, cum vidiſſet Petrum, & Andream vocavit eos, dicens: Venite poſt me faciam vos fieri piſcatores hominum &, ſecuti ſunt eum,* Matth. 4. n. 29. Et cum inde progrediens cum vidiſſet duos fratres filios Zebedei, vocavit eos, *Illi autem relictis retibus, & patre ſecuti ſunt eum.* *Jacobus primatum tenet* Ibidem n. 22. Nullo propoſito præmio, ſe ex intimo affectu, ac amoris impulſu, poſtea vero cum eorum mater poſtulat pro filiis interrogat eos Chriſtus D. *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?* Forti ac generoſo animo nullo præmio propoſito, ut notat D. Paſchá *Dicunt poſſumus*, Matth. 10. n. 22. Et quamvis in ſe- D. Paſch. Math. 20. quendo Chriſtum, ac potando ejus Calicem ſe habeant ſimul Jacobus, & Joannes, tamen ibi conſidero quoddam primatum in Jacobo, tum quia ipſe ſenior erat, & illius erat prius agere, & reſpondere, tum etiam ex modeſtia Joannis, qui ſenioribus primas dabat.

15 Elegit Dominus ſuos Apoſtolos, & Jacobum Zebedæi, & *Joannem fratrem Jacobi, & impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt filii tonitrui.* Marc. 3. n. 17. quod laté explicavit tom. 2. in Apocalypſ. c. 21. Marc. 3. q. 26. à n. 307. Tyrinus, filii tonitrui ſunt fulgura. Tyrin. Baronius filii Pharetræ, & ſagittæ. Theophylactus. Baron. ſic dicuntur, ut primi, & præcipui prædicatores: Theoph. Albertus Magn. *In doctrina, & prædicatione maxi-* Albert. Magn. *mè fulgebant*, vel ut aiunt Plinius, & Seneca: To- *Jacobus in mundo dat tonitrum.* nitruus magnum facit ſonum, ac ſtrepitum, dicuntur filii tonitrui ob magnam prædicationem, ac fulgorem doctrinæ, ac magnis ſono, & ſtrepitu, quo fecerunt tremere totum orbem, idola corruere, & eorum templa diſſolvi, de aliis Apoſtolis dicitur Pſalm. 18. n. 4. *In omnem terram exivit ſonus eorum* at Jacobus non ſonum ſed vehementem ac fortem ſtrepitum inſtar tonitrui edidit in toto mundo.

16. Tenet noſter Apoſtolus principatum in devotio- *Jacobus valde inſignis devotione Virginis.* ne, ac veneratione Sanctiſſimæ Virginis Mariæ, ipſe omnium primus celebravit feſtum illius immaculatæ Conceptionis, fuitque primus, qui in ejus laudem orationem compoſuit ex ſalutatione Angelic. *Ave gratia plena Dominus tecum*, & ex ſalutatione prophetica Elizabeth: *Benedicta tu inter mulieres, Benedictus fructus ventris tui*, addens cæteras preces *Ora pro nobis nunc, & in hora mortis noſtræ.* Ut ex multis oſtendi citata q. 26. n. 318. & 319.

17. Deinde ipſe inter Apoſtolos ex ipſius Virginis imperio ei ædificavit (ut Oratorium à Parente Elia *Hiſpania Columna fidei.* in monte Carmelo excipiam) primum Sacellū in Cæſarea Auguſta, ſacratiſſima Virgo in alia Columna poſita. In Hiſpania Deipara primo apparet in Columna denotans quod Hiſpania futura erat magna, & firma columna Eccleſiæ, ac fidei Catholicæ juxta illud Apocalypſ 3. n. 12. *Qui vicerit* Apoc. 3. *faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras*

Arabic. *non egreditur amplius.* Arabic. *Victricem columnam.* Hiſpania, ut columna victorioſa propulſavit infideles Mauros à ſe ipſa & ab oriente, & Occidente, & utrobique fidem Catholicam fideliter, & purè ſuſtentans, *& foras non egredietur* à firmitate, ac confeſſione fidei, ut explicant Rupert Ansbertus, ut ex benigna Dei gratia ſperamus.

Rupert. Ansbert.

18\. *Totus orbis fluit ad venerandum Iacobum.* Iſai. 2. D. Cyril. D. Atha.

Tandem nomen noſtri Apoſtoli magnum primatum tenet inter cæteros Apoſtolos, quod ſit valde celeberrimum, & ad eum ex toto terrarum Orbe conveniant innumeri peregrini voti cauſa ad eum venerandum pro magna excellentia, ac celſitudine ſuæ dilectæ Sponſæ Eccleſiæ ei promittit Deus. *Et fluent ad eum omnes gentes.* Iſai. 2. n. 2. ut explicant noſter D. Cyrillus ibi D. Athanaſ. epiſt. ad Epictetum, Euſebius lib. 2. Demonſt. cap. 32. quod ad eam omnes gentes concurrant, ut eam ſummo cultu venerentur, ejus doctrina illuminentur, illius donis repleantur, ſic & omnes gentes magno fervore confluunt ad reliquias Corporis Sancti Jacobi ſummo cultu venerandas, ut ejus precibus, ac interceſſione in obſequio illuminentur, ejuſque cœleſtibus donis diteſcant, & augeantur.

QÆUSTIO III.

Quare iſti Gentiles Barnabam Jovem appellant?

19\. 4. Reg. 6.

APud Judęos in veteri teſtamento pœnam gladii in uno loco invenio. 4. Reg. 1, n. 31, quod Rex Iſraël iratus contra parentem Eliſæum, cum juramento minatus eſt, *quod non ſtaret eo die caput Eliſæi ſuper ipſum.* id eſt quod ipſum decollaret, de Goliath non facit ad rem, quia hoc fuit in pugna, tamen poſtquam Reſpublica Judaica fuit in poteſtate Romanorum in multis illorum more ſunt ſecuti Judęi, & ad mortem aliquorum accelerandam uſi ſunt gladio, ſic Herodes Antipas hujus Herodis patruus gladio occidit Joannem Baptiſtam, & nunc iſte Herodes noſtrum Apoſtolum.

20\. *Apparet Jacobus gladio abarmatus.*

Infidelitas in Herode gladium evaginavit contra Jacobum, ſed ipſo gladio Apoſtolorum armavit ut eo evaginato contra ipſos Infideles, ac Mauros pugnaret anno Domini 834. viſibiliter apparuit Regi Ramiro, eumque admonuit, ut exiret in prælium cum innumeris Mauris victoria inſolentibus & Apoſtolus pręſens aciem Ramiri in equo albo ſtricto gladio omnes milites invocantes Sanctum Jacobum, adverſarios profligarunt, deſtruxerunt, eoſque in fugam abire fecerunt, gladius diſtrictus contra Iacobum, contra ipſos eſt converſus.

21\.

Contra David exiit Goliah multis indutus armis, æreo clypeo, hoſtili haſta in manu, accincto gladio, ut eum in fruſta ſecaret, ut ipſe dicebat: *Veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus Cœli, &*
1\. Reg. 17. *beſtiis terræ*, 1. Reg. 17. n. 44. Eum tamen David fundâ jacto lapide, in fronteque fixo percuſſit, & cum David non haberet gladium, *cucurrit, & ſtetit ſuper Philiſthæum, & tulit gladium ejus; & eduxit eum de vagina ſua, & interfecit eum, præcidit caput ejus.* Goliath ſecum aſportabat gladium, ut Davidem in mille fruſta diſſecaret, ſed gladius contra ipſum Philiſthæum eſt converſus, ut David cum illo decollaret D. Auguſt. ſerm. 197. ait de tempore *Quod David non habens gladium aſcendit ſuper Goliam, & eum proprio gladio interfecit, & ſuo gladio victus eſt.*

Gladio, qui Goliath armaverat ut vinceret, dejectus eſt.

22\. Dan. 3.

Ex juſſu Nabuchodonoſoris mittuntur tres pueri in caminum ignis, & magnum Regis obſequium miniſtri non ceſſabant mittere multam ignis materiam ut vehementer, brevique tempore pueri abſumerentur, *effundebatur flamma ſuper fornacem cubitis quadraginta novem, & erupit, & incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis*, Daniel. 3. n. 47. Iſti in odio Sanctorum puerorum multum, & ſatis aptum pabulum igni ſuggerebant; & cum tantam ignis vehementiam fornax non caperet; ejus ore alto Dei judicio ignis erupit, & quos reperit rapide devoravit: Paulus Burgenſ. ait: *Congerunt*, ſcilicet, miniſtri materiam in ipſorum perniciem.

Igni ſuppenunt materiam ad eorum incendium.

23\.

Percutiens Deus Ægyptum multis, & variis plagis, tenebris, locuſtis, muſcis, grandine, peſte, ac morte primogenitorum, tamen prima fecit, ut aqua fluminis converteretur in ſanguinem, *Ecce percutiam virga, quæ in manu eſt aquam fluminis, &* Exod. 7.
vertetur in ſanginem. Exod. 7. n. 17. Pharao diſpoſuit, & ordinavit fluvium ad miniſterium ſuæ extremæ crudelitatis, ut in eo ſuffocarentur pueri Hebræorum, ergo ipſum flumen fit primum ſuæ iniquitatis flagellum, & primum tormentum, quod fuerat inſtrumentum tantę prævaricationis. Procopius pœnæ, quæ primo irrogantur, cum in flumen mandaverint præcipitandos Hæbræorum infantes; & tandem divina virtute verſum ſit in cruorem, ſatis redarguit crudele, & immane edictum.

QUÆSTIO IV.

Quare præ cæteris Apoſtolis intentavit Herodes Petrum occidere?

EXiſtimavit Herodes, cum Judæis, quod ſi Petrum, utpote turrim fortiſſimam Eccleſię è medio tolleret, totam Chriſti Eccleſiam deſtrueret. D. Chryſoſt. vel melius Proculus in encomio D. Petri vinculorum apud Surium die 1. Auguſti, & inquit *Putabant.* nempe Judæi, *illum futurum, ut ſi Petrum Apoſtolum de medio ſuſtuliſſent facile reliquos Apoſtolos ſuperarent: Ille enim erat, qui contrarias voces emittebat, quique in Conciliis, in judiciis, & in Synagogis cum adverſariis certabat, & Jeſu nomen palam prædicans, & invocato ejus nomine præcipua quædam miracula faciebat.* Et latè proſequitur multos, & magnificos titulos de D. Petro ſcribens 24.

D. Chryſoſt. Procul. Surius.

Tota Eccleſia in Petro.

Poſtquam Petrus fecit illam admirabilem confeſſionem de Divinitate Chriſti: *Ego dico tibi, Tu es Chriſtus filius Dei vivi*, immediatè ſcribit Evangeliſta D. Matthæus cap. 16. n. 21. *Exinde cœpit Jeſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Jeroſolymam multa pati à Senioribus, & Scribis, ac Principibus Sacerdotum, & occidi.* Profunde, & altè expende illud *exinde* Poſtquam Chriſtus vidit & audivit magnam Petri fidem, illiuſque præclaram confeſſionem, *exinde*, ſeu illico, ut notat D. Thomas poſt manifeſtam confeſſionem Petri cœpit Chriſtus indilate ſe accelerare ad ſuam mortem, de illaque tractare: *Oportet eum ire Jeroſolymam pati & occidi.* Pro certo ſtatuens, quod Petrus cum tanta ſua fide ſufficiens erat ad firmandam, & ſuſtentandam ſuam Eccleſiam eamque ab omni adverſariorum impugnatione defendendam, jamque Eccleſiæ ſuæ abundanter proviſum erat, & proinde jam tempus erat ut adimpleret munus ſibi à Patre commiſſum, ut ſua morte redimeret, & ſalvaret genus humanum. 25.

Math. 16.

In Petro ſufficienter toti Eccleſiæ eſt proviſum.

26\. D. Aug.

Merito D. Auguſt. quærit cur in feliciſſimo Paſchatis die Angeli annuntiant mulieribus Chriſtum glorioſè à mortuis ſurrexiſſe, ſic ad mulieres loquuntur Angeli: *Jeſum quæritis Nazarenum crucifixum*

Marc. 16. *cifixum, ſurrexit, non eſt hic*, Marc. 16. n. 6. At vero ad
reſurrectionem denuntiandam Apoſtolis unus eli-
Luc. 24. gitur Petrus; ſic enim ipſi Apoſtoli dixerunt: *Sur-
rexit Dominus verè, & apparuit Simoni*, Luc. 24. n.
34. ex teſtimonio Petri agnoverunt Apoſtoli teſti-
monium Reſurrectionis Chriſti, & in tanto myſte-
Luc. 22. rio firmati ſunt juxta illud Chriſti D. Luc. 22. n.
32. *Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos.*
Teſtimonium Petri pluſquam Angelorum. In Miſterio nempe Reſurrectionis ad mulieres
viviſicandas, ac inſtruendas de reſurrectione tam-
quam ad inferiores perſonas venient Angeli, at
ad Apoſtolos tamquam Eccleſiæ Principes ac Pro-
ceres, ut in fide Reſurrectionis imbuantur, ac fir-
mentur, unus Petrus eligitur ac deſtinatur, cujus
auctoritas, ac veritas pluſquam omnium Angelo-
rum prævalet; *Et ut aliquando converſus confirma
fratres tuos*, alia lectio *viviſica*, ejus quippe doctri-
na, omnia maximè vivificabantur.

27. Ait Chriſtus D. Petro Matth. 16 n. 19. *Tibi dabo
Math. 16. claves Regni Cœlorum.* Maximè notandum; non
ait tibi dabo clavem Regni, ut de Angelo haben-
te clavem Abyſſi dicitur Apocalypſ. 20. n. 1. ſed cla-
Apoc. 20. ves Regni, D. Thomas, duplex clavis data eſt Pe-
tro, una poteſtatis ad ligandum, & ſolvendum, alte-
ra doctrinæ ad illuminandum, & docendum myſ-
teria fidei Reſurrectionis, ac Paſſionis, & quamvis
hæc eſſent dicta ab Spiritu ſancto in Scriptura &
Petro datur poteſtas & ſcientia doctrinæ. ab ore Chriſti pati, & reſurgere, tamen ut dicta ab
ore Petri intime inſinuabantur in cordibus fide-
lium & maximè reviviſcebant in eorum mente,
ac memoria, De hoc magno Apoſtolo multa dixi
variis in locis præcipuè tom. 2. in Apocalyp. cap. 21.
q. per totam, hicque etiam aliquid dicam.

QUÆSTIO V.

Pro multis difficultatibus ſolvendis ponitur Chronotaxis Apoſtolorum.

28. *Multa opinionis varietas* QUo anno Chriſti Domini Jacobus ſit occi-
ſus ab Herode ſeptem ſunt opiniones, & to-
tidem ſententiæ, quo anno ipſe, & cæteri Apoſtoli
profecti ſunt in ſuas miſſiones, & Provincias, &
unaquæque ex his opinionibus multa habet fun-
damenta ex multis conjecturis, & ab Auctoribus
antiquis, quæ longam poſtulant diſputationem,
brevitatis tamen cauſa cuncta explico per ſequen-
tem Apoſtolicam Chronotaxim.

29. Chriſtus D. Reſurrexit, aſcendit in Cœlum, inde
anno. 34. in die Pentecoſtes miſit Spiritum ſanctum in Apo-
ſtolos anno à nativitate ſua 34.

Eodemque anno & die Pentecoſtes Petrus con-
Act. 2. vertit tria millia ad fidem Chriſti, Actor. 2. n. 40. &
mox iterum prædicans convertit quinque millia,
Act. 4. Actor. 4. n. 5.

Eodem quoque anno creati ſunt ſeptem Diaconi
ad diſtributionem eleemoſynarum, Actor. 6. n. 5.

Act. 6. Eodemque anno lapidatus eſt D. Stephanus die
Act. 7. 26. Decembris, Actor. 7. numero ultimo, & die ſe-
quenti 27. creatus eſt primus Epiſcopus Jeroſoly-
Euſeb. morum, ut tenent Euſebius, & ex multis Autho-
Baron. ribus Baronius.

Saulus converſus eſt ad fidem Chriſti anno
Act. 9. Chriſti 36. ut jam ſupra dixi cap. 9.

Cornelius converſus eſt à D. Petro, & apertum
eſt oſtium Gentibus ad fidem Evangelicam in
exordio anni Chriſti 37. ut dixi ſupra cap. 10.

Act. 10. S. Petrus collocavit cathedram ſuam Antiochiæ
eodem anno 37. & in ea ſedit per ſeptem annos,
hic autem computatur quartus ab Aſcenſione Chri- Chronicon
ſti ut tenet Chronicon Alexand. Alexand.

S. Jacobus in Hiſpaniam profectus, cæterique 30.
Apoſtoli in ſuas Provincias, ac miſſiones eodem
anno Domini 37. ac proinde pluſquam tres annos
ab Aſcenſione Chriſti commorati ſunt Jeroſolymis
ad multiplicandam, ac fovendam illam fidelium
multitudinem, nam in duobus vel tribus diebus
converſi ſunt ad fidem octo millia Nec obſtat id
quod objicit Sanchez tract. 1. de peregrin. S. Jacobi Sanches.
in Hiſpania cap. quod Eccleſia in ſecundis Veſpe- Offic.
ris Pentecoſtes canit. Hodie in igne Spiritus ſan- Eccleſ.
ctus diſcipulis apparuit tribuens eis chariſmatum
dona: *Et miſit eos in univerſum mundum prædicare*
Non eodem die, ſed tempore conveniente, ac
proportionato. 31.

Divus verò Jacobus, ut ſcribit Lucius Dexter in Lucius.
Chronic. anno Chriſti 41. *Ex Hiſpania rediens Ja-* Dexter.
*cobus Gallias inviſit, ac Britannias, ac Venetiarum
oppida, ubi prædicat, ac Jeroſolymam revertitur de
rebus graviſſimis conſulturus B. Virginem, & Petrum*
& capite abſciſſo illuſtre pertulit Martyrium die
25. Marci quo die Chriſtus crucifixus eſt ipſe dex-
ter ponit ejus martyrium anno Chriſti 41. Proba-
bilior tamen ſententia eſt, quod occiſus ſit ab He-
rode Agripa circa Paſchatis feſtum anno Chriſti
44. decem annis poſt ejus Aſcenſionem, ejus diſci-
puli ſacrum corpus poſitum in navi in Hiſpaniam
detulere, de quo latè Bavierius, Tamaus ad cita- Bavier.
tum locum Dextri, Sanchez, & innumeri alii Au- Tamaus.
thores. Sanchez.

S. Petrus vinctus eſt ab Herode, liberatur mi- 32. Act. 12.
rabiliter ab angelo citato anno 44.

S. Petrus poſt ſeptennium ſedit Antiochiæ mul-
tis locis peragratis prędicans Chriſti fidem, &
multos convertens, venit Romam, hubi ſuam collo-
cavit Cathedram, & fixit die 18. Januarii fine anni
ſecundi Claudii incipiente anno Chriſti 45.

Eodemque anno Paulus & Barnabas mittuntur Act. 18.
ad gentes, & Paulus rapitur in tertium Cœlum, ut
patebit ex ſequenti cap. 1.

Act. 12. *n.* 4. Quem cum apprehendiſſet miſit in carcerem tradens quatuor quaternionibus militum cuſtodiendum, volens poſt Paſcha producere eum Populo.

Num. 5 Petrus quidem ſervabatur in carcere, oratio autem ſiebat ſine intermiſſione ab Eccleſia ad Deum pro eo.

Num. 6. Cum autem producturus eum eſſet Herodes, in ipſa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites vinctus catenis duabus, & cuſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerem.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE. II.

Verſ. 4. QUem cum apprehendiſſet, ſcilicet Pe- 33.
trum, *miſit in carcerem tradens qua-* Syriac.
tuor quaternionibus militum. Syriac. *Tradit que ſex-
decim militibus*, quater quaterniones numerum præ-
dictum faciunt, ut in qualibet noctis vigilia, hoc
eſt tribus horis quatuor milites ad vigilandum, &
cuſtodiendum Petrum aſtarent, & his primis defeſ-
ſis, alii quatuor recentes ſuccederent, ita ut Pe-
trus circumventus foret cuſtodibus vigilantibus, &
tantam cautelam ad tenendum Petrum, ne fugeret,
adhibebat

Oecum. adhibebat Herodes, ut notat Oecumenius; quia audierat multa mirabilia, quæ Petrus operabatur, & quia jam ſemel retentus in carcere liber exierat. Actor. 5.

Actor. 5.

34. *Volens poſt Paſcha.* O maledictus Hypocrita, nolebas ſanguine fuſo Paſcha fœdare, & non verebaris injuſto carcere, diris catenis, crudeli, & iniqua militum vexatione virum Sanctum, ac juſtum affligere! *Producere eum populo.* Syrus: *Ut traderet populo.* Æthiop. *Adducere eum ad populum.* Advocare nempe Petrum ad publicum Tribunal, ac Theatrum, vel ut innuit Syriacus: Tradere eum voluntati populi, ut magis Herodes populo fieret gratus.

Syrus. Æthiop. Syrus.

35. Verſ. 5. *Petrus quidem ſervabatur in carcere* Syriac, *Cumque cuſtodiretur in carcere*; tamen de ſuo magno Paſtore valde ſollicita erat Eccleſia: *Oratio autem fiebat ſine intermiſſione*: Syriac. *Aſſiduè preces offerebantur ab ea.* Arabic. *Offerebat Eccleſia preces continuas.* Æthiopic. *Orabant pro eo extenſe in domo Chriſtianorum.* Id eſt perenni continua oratione die, noctuque tota Eccleſia fundebat preces pro ſuo capite, ac Summo Pontifice, qui inſtar Athlantis totum Eccleſiæ pondus ſuſtinebat.

Syriac. Arabic. Æthiop.

36. Verſ. 6. *Cum autem producturus eum eſſe Herodes.* Syriacus. *Diluculo tradendus erat dum dormiret.* Arabic. *Cum propoſuiſſet Herodes immediatè poſt noctem ſequentis diei eum*: cum eſſet producturus Herodes, ut occideretur: *Erat Petrus dormiens* valde ſecurus, ac conformis cum divina Providentia ad quid ab ea fuiſſet ordinatum. *Vinctus catenis duabus*, Æthiopic. *Vinctus erat ambabus manibus*, quarum ſinguli milites inter quos medius cubabat, manu tenebant, & ſtringebant, ne, ut ait Arias, Petrus elaberetur. *Et cuſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerem.* Æthiopic. *Obſervarunt oſtia*, ita ut nulla humana diligentia, ut notat Lyra, poſſet Petrus fugere, de quo dicam. q. 1.

Syriac. Arabic. Æthiop. Æthiop. Lyra.

QUÆSTIO VI.

Quare Petrus ponitur in carcerem, & quam, rigida, & acerba vena ſit?

37. GRandes moleſtias, perſecutiones, injurias, & opprobria à militibus, ut ponderat D. Chryſoſt. in præſenti patienter ſuſtinuit. D. Petrus quod in tetro carcere, & tenebroſo eſſet recluſus, quo nulla pœna eſt rigidior, ac acerbior.

D. Chryſoſt. *Multa opprobria.*

38. Ait Job. 7. n. 11. *Non parcam ori meo, loquar in tribulatione ſpiritus mei, & fabulabor cum amaritudine animæ meæ. Nunquid mare ego ſum, aut cætus; quia circumdediſti me carcere.* Job non erat in carcere, tamen miratur, quod ſit poſitus veluti circundatus furienti mari, ac furibundo cœtui; cur ergo ſe dicit Job circumdatum carcere? Ad explicandam ſævam, ac vehementem tempeſtatem innumerabilium malorum, perſecutionum, infirmitatum, quæ in eum irruerant, & acutiſſimè premebant; nullo meliori methodo, ac phraſi poſſet declarari, quam ſe incarceratum dici? Nam ibi homo vivens anguſtias, ac mortis dolores ſuſtinet Caſſiodorus lib. 11. variar. cap. 40. ait. *In carcere non unum tormentum ſuſtinet reus, qui antequam incurrat necis exitus, jam à ſupernis probatur abſcitus*: Carcer enim eſt quædam mors viva, ſic ait citatus Caſſiodorus: *Non ut unum clauſis exitum multifaria morte premit, qui carceris ſqualore torquetur.* Quot dies carceris, tot dies mortis ſunt.

Job. 7. *Carcer epilogus, ac compendium omnium tormentorum.* Caſſiod.

39. Threnorum. 3. n. 6. dicitur: *In tenebroſis collocavit me quaſi mortuos ſempiternos, & circum ædificavit adverſum me, ut egrediar, aggravavit compedem meum, concluſit vias meas lapidibus quadris, & omnes vias meas ſubvertit.* Loquitur Propheta, ut malis placet, quando meus Jeſus fuit comprehenſus, Matth. 26. Præſentatus Caiphæ, ibi tota nocte, in cuſtodia, vinculis, ac carcere detentus eſt, & quando facto mane ad carcerem Pilati tranſlatus, & ita tam valide erat ibi undequaque cuſtoditus, ut nulla exeundi poſſet eſſe occaſio, nulluſque ex ejus diſcipulis, ac familiaribus poſſet ad eum videndum accedere, & cur Jeſus ordinat, ac diſponit, ut in Cruce à ſuis notis, amicis, omnibuſque videatur, non vero in carcere? Tot ibi in carcere contumeliæ, irriſiones, ac ludibria, anguſtiæ, & flagella congerebantur in meum Jeſum, ut quique etiam fideliſſimi poterant vacillare ac periclitari Victor Antioch. ad c. 15. Marci ſic ait: *Quæ enim Chriſto per ſummam contumeliam* (nimirum in illa cuſtodia) *illata ſunt, ea ad ſummum contumeliarum faſtigium pervenerunt; merito profecto Chriſti diſcipuli ad miſerandum illud, & indignum ſpectaculum admiſſi non ſunt, periculum enim haud quaquam leve erat, ne ex tantis illis injuriis, & contumeliis grande aliquod ſcandalum caperent.*

Thren. 3. *Carcer omnia ludibria ſecū importat.* Victor. Antioch.

Ait Paulus Hebræor. 11. n. 36. De Sanctis Martyribus loquens: *Alii vero ludibria, & verbera experti, inſuper, & vincula, & carceres* ſupra ludibria, & verbera, ac omnia tormenta tamquam ſummum omnium malorum ponit vincula, & carceres: D. Anſelm. ibi: *Quaſi parum eſſet pertuliſſe ludibria, & verbera, pertulerunt inſuper, & vincula, & carceres*, ac ſi omnia ipſa flagella parva videantur facta collatione cum carcere, & vinculis. 40.

Hebr. 11. *Extremum omnium malorum carcer.* D. Anſel.

QUÆSTIO VII.

Quare D. Petrus tanta cuſtodia tenetur in vinculis, & carcere?

OMni humana diligentia, & cautela tenetur Petrus comprehenſus primò carcere, ſecundò vinculis, tertiò militibus, qui ab utroque latere circunſtabant tenentes catenas in manibus, quartò ante oſtium carceris erant cuſtodes, ex quo patet quam vehementi affectu Herodes, & Judæi volebant interficere Petrum, tanta cuſtodia adhibita ne ullo modo poſſet effugere. Magnus ille Baptiſta divina, & alta clamans ad quem audiendum tota Judæa exibat, Math. 3. tamen. n. 1. *Herodes tenuit Joannem, & ligavit in carcere*, Marc. 6. n. 17. Non tamen tantam cuſtodiam, & cautelam ad hibuit, ut modo cum Petro; quia omnes Judæi maximè timebant ipſum Petrum, ut propugnaculum totius Eccleſiæ, illiuſque doctrinam, ac prædicationem, tum ob efficaciam rationum, ac verborum vehementiam, tum quia omnia, quæ dicebat magnis miraculis, ac mirabilibus comprobabantur, & ideo tam vigili diligentia ſervabantur in carcere, quia ipſo ſublato totam Chriſtianam diſciplinam corrui exiſtimabant. 41.

Matth. 3. Marc. 6. *Petrus propugnaculum ſuſtentans totā Eccleſiam.*

Deinde Petrus extitit in carcere per novem, vel decem dies; nam Herodes eum comprehendit juxta Azima, dies Azymorum erant octo, poſt eos ſequenti die volebat Herodes eum populo producere, per illos novem dies, tanta circunſpectione tenebatur, ne inde accedentes ad eum doceret, & prædicaret, quia tunc ipſa prædicatio in vinculis pro Chriſto ejus fidelibus efficacior, & fructifera futura erat, Venit Paulus Romam vinctus catenis, ut ipſe teſta- 42.

Petrus in vinculis efficacius docebat.

tur

Actor. 28. D. Chryſoſt.

tur. Actor. 28. n. 17. *Vinctus ab Jeroſolymis traditus ſum in manus Romanorum*, & quid in vinculis agebat Paulus? D. Chriſoſt. homil. 8. ad Epheſios in Expoſit. morali ſic ait: *Vinctus Romæ, & ut ligatus erat concionando innumeros attrahebat, hoc ipſo, quod pro omnibus catenam prætendebat.* Et ſi Paulus efficacia, ac vehementia ſuæ doctrinæ multas gentes adduceret ad fidem; tamen catenis alligatus innumeras lucrabatur, tum quis non traheretur videns talem virum alligatum ob ejus ſalutem, tum quia prædicabat patienter talia ſuſtinere.

44. Eph. 6. Ait ipſe Apoſtolus ad Epheſ. 6. n. 19. *Ut detur mihi in apertione oris mei cum fiducia notum facere myſterium Evangelii, pro qua legatione fungor in catena.* Expende verba *legatione fungor in catena.* Nuntii miſſi a Regibus tunc præcipui ſui muneris vices agunt, legati munus præſtant: Omnes Apoſtoli functi ſunt legatione Chriſti ad prædicandum, ac docendum; at Paulus inſigniter de ſe fatetur quod ſua legatione fungeretur, non quando à gentibus magno venerabatur cultu, non quando ob ſapientiam appellabatur Mercurius, vel quando omnes flentes eum deducebant ad naves, ſed quando in vinculis fuerat alligatus: *Legatione fungor in catena*, tunc enim magis prædicabat; tunc magis ſuum munus adimplebat, & ideo de ipſa catena, tanquam de re ſua valde gloriabatur. Theodoretus ibi ſic inquit. Oſtendit autem rurſus catenam; docens non eſſe erubeſcendum in perpeſſionibus, quæ ſuſcipiuntur pro Domino; ſed exultandum; & gloriandum.

Paulus in catena ſuam legationem maximè adimplebat.

Theod.

QUÆSTIO VIII.

Quare Deus tam ſublimè, ac magnificè Petri catenas honoravit?

45. *Aliorum Sanctorum multa inſtrumenta non ſic venerantur.* MAximè, Deus has D. Petri catenas voluit honorare, nam aliorum Sanctorum extant vincula, ſicut & D. Pauli Romæ, & tamen non ſunt tanto in honore, ac celebritate, imo Sanctus Petrus, & S. Paulus fuerunt flagellati, columnis alligati, quæ in noſtro Conventu Tranſpontiæ aſſervantur, & Petrus crucifixus eſt, & tamen nec Crux Petri; nec columnæ in tanta ſunt veneratione.

46. *Quot mirabilia in catenis.* S. Proculus. Surius. Maximè Deus voluit, ut Petri catenæ eſſent apud omnes in eximio cultu; primo Petrum per Angelum miraculosè ab eis liberavit; Secundo catena Herodiana cum Neroniana miraculosè ſunt inter ſe copulatæ tanquam ſi ab eodem artifice fuiſſent fabricatæ. D. Chriſoſt. ſeu potius S. Proculus apud Surium 1. die Auguſti refert per has ſacras Catenas multa fieri miracula, per eas quam plurimi ab infirmitatibus, dæmonibus, multiſque periculis liberantur: Quarto milites; qui cuſtodiebant Petrum, ejus doctrina, ac verbis converſi ſunt ad fidem, ſic inquit Proculus: *Has catenas in carcere derelictas ipſi Herodes miniſtri, quibus divinæ cognitionis lumen affulſerat, clam ſuſtulerunt, & apud ſe ipſos velut theſaurum conſervarunt.* Quinto Romæ magnificum Templum eis eſt conſtructum, & conſecratum.

47. *Manus Petri catenis gravata honorantur.* Quæſtio inquirit: Cur Deus tantum decreverit has catenas honorari? Primo Petri manus gravantur, ac vexantur, catenis, quibus manibus Chriſtus dedit claves regni cœlorum, & moleſtiæ, ac pondera, quibus ſacræ illę manus erant opprimendę, meritum negotiarunt, ut ad tam ſublimem ſolvendi, atque ligandi poteſtatem elevarentur Cum Pharao vellet exaltare Joſeph ad totius Regni Ægypti gubernaculum primum, & ante omnia *Tulitque annulum de manu ſua, & dedit eum in manu ejus*, ſcilicet Joſeph. Geneſ. 41. n. 42. Tam velox eſt Rex ad manus ejus honorandas annulo dato, quod erat *ſignum poteſtatis Regiæ*, ut ait Lyra de Joſeph. ſcribit David, Pſalm. 80. n. 6. *Manus ejus in cophino ſervierunt*, nempe miniſtrarunt in vili ſervorum inſtrumento; & quia ad tam abjectam humilitatem ejus manus deſcenderunt, ideo ad tam ſublimem rerum apicem ſublevatæ ſunt. Gen. 41. Pſal. 80. Lyra.

48. Secundo vincula ſunt ſigna amoris, ac eximiæ charitatis, coll. 3. n. 14. ideo in tantum condecorantur Petri vincula: quia non ſolum Deus decrevit nobilitare ejus eximium amorem pre ceteris, Joan. 21. n. 16. ſed etiam ſigna ipſius amoris; ut erant catenæ pro Chriſto perpeſſæ. Offerunt munera ſua Abel, & Cain: *Reſpexit Dominus ad Abel; & ad munera ejus*, Geneſ. 4. n. 4. Reſpexit autem; ut eſt communis Doctorum vox, emiſſo igne de Cœlo; non ſat erat quod attenderet Dominus ad Abel; ad ejus puritatem, juſtitiam ac innocentiam, ſed etiam ad ejus munera? Sic Abel erat Deo gratus; ac perjucundus; ut non ſolum ejus ſanctitas, ac charitas eſſet accepta Deo, ſed etiam illius ſigna, ac monumenta, ut erant munera oblata, quæ Deus miro modo condecoravit igne cœleſti veniente de cœlo. Lyran. *Non erant, accepta*; ſcilicet munera, *ex ſe ipſis, ſed ex bonitate offerentium; ideo ſequitur, reſpexit ad Abel; & ad munera ejus, id eſt ad bonitatem ejus & per conſequens ad ejus munera*; quod etiam confirmari poteſt ex illo quod dicitur cap. 8. n. 21. de ſacrificio Noë; *odoratuſque eſt Dominus odorem ſuavitatis*, &c.

Signa amoris Petri honorantur. Gen. 4. Lyran.

49. *Suſtinere opprobria patienter miraculum eſt.* Tertio ſtabat Petrus inter quaternos milites qui per ſuas ſtationes perpetuò erant vigilantes, ut unis deficientibus, alii ſuccederent, ut, jam dixi ſupra q. 7. & tales milites, ut notat D. Chryſoſt. jam datus, nullam requiem habebant, nec die, nec nocte: ſed ſemper innumerabilia opprobria, contumelias; irriſiones; & ludibria jactabant in Sanctum Apoſtolum, & ille ad hæc omnia placido animo, ac hilari facie abſque illa iræ commotione immobilis ſtabat. Adſtans Jeſus coram maledicto Pontifice Annate: Unus miniſtrorum dat alapam meo Jeſu dicens. *Sic reſpondes Pontifici*, reſpondet ei Jeſus: *Si malè locutus ſum teſtimonium perhibe de malo*; Joan. 18. n. 12. Tanta Chriſti patientia cum tanta manſuetudine abſque ulla iræ umbra magnum miraculum reputat D. Ephrem ſerm. de Paſſione Domini, & ait: *Grande miraculum fratres, ſtuporis plenissimum eſt, cernere Chriſti Regis, ac Domini noſtri manſuetudinem, palma cæſus à ſervo, rationabiliter, ac prudenter reſpondet cum omni manſuetudine & ac reverentia, ſervus fuerit, Dominus patitur, iraſcitur ſervus, Dominus in ſua benignitate perſiſtit.*

Joan. 18. D. Ephr.

50. Tot, & tantæ contumeliæ in Petrum cum ejus miraculoſa potentia erant veluti inæſtimabiles gemmæ, quibus ejus catenæ exornabantur: Diabolo ſuggerente accuſatur Suſanna. *Crediderunt eis multitudo quaſi ſenibus; & judicibus, & condemnarunt eam ad mortem*, Daniel. 13. n. 41. Falſi teſtes fremebant in eam, turba populi multas in eam contumelias jactabat, ipſa vero tota in Deo confiſa, ut ait D. Auguſt. tom. 1 in ſerm. 13. de verbis Apoſtoli. c. 14. patienter ſuſtinebat; & ſua tolerantia ex tot maledictis multo plures pretioſos lapides fabricabat ad ſuam coronam componendam; ſic ait Vitalius in notis: *Ex tot adverſis magnifico diademate coronabatur*; ſic & Petrus tot, & tantis injuriis tamquam lapidibus pretioſis, ſe, ſuaſque catenas condecorabat;

Dan. 13. D. Aug. Vitalius. *Ex contumeliis Petrus gemmis catenas exornabat.*

bat, de his catenis loquens D. Cyprianus epiſt. 23. ait: *Ornamenta ſunt iſta vincula, nec Chriſtiani pedes ad infamiam copulant, ſed clarificant ad coronam.*

QUÆSTIO IX.

Quare D. Petrus inter milites, ac catenas tam placidè dormiebat?

51. MAximè admiratione dignum, quod cum Petrus in carcere, & in vinculis inter vigilantes milites tam placidè, ac quietè dormiret, cùm ſequenti die eum Herodes eſſet producturus ad mortem, jactaverat enim totum ſuum cogitatum in Deum, Divinæque providentiæ, ac diſpoſitioni ſe commiſerat, paratus ſive ad mortem, ad vitamve, prout Deo magis placeret, in omnibuſque maximè illi conformis erat; ait D.Chryſoſtom. homil. 8. in epiſtol. ad Epheſ. *Dormit corpore Petrus, corde ad Deum vigilat; Deus vero cuſtos ipſius, nec dormitat, nec dormit.*

D.Petrus conformis cum Dei voluntate. D. Chryſoſt.

52. Secundò Petrus vir magnus, ac præclarus: inde animi ejus ingenuitas, ac celſitudo nullo premitur labore, nulloque periculo ac adverſitate frangitur, ac deficit, ſed inde magis clucet. Moyſes in aula Pharaonis ejus filiæ filius, quid inde? Exod. cap. 2. n.15. *Poſtquam creverat Moyſes egreſſus eſt ad fratres ſuos*, nempe filios Iſraël, qui ut viliſſimi captivi, ac omnibus odioſi ſub duriſſimi Pharaonis jugo premebantur. Moyſes in aula Regis educatus ut Regis nepos, ac regni hæres ab omnibus ut ejus filiæ filius venerabatur. Si Deus illum, ut ſui Populi Principem, ac Ducem conſtituere decreverat, nonne melius erat, ut in aula Regis verſaretur, ut inde generoſos liberet Spiritus, quam degere inter miſeros captivos, ac inter vilia mancipia talis computari, ex talium enim conſortio quidquid Regium hauſerat, deponeret, & vile, & quid abjectum indueret? Abſit hoc, præclara animi Moſis indoles, nullis alternis fortunæ caſibus mutatur, ac minuitur, ſed in utraque fortuna eadem animi conſtantia immobilis perſeverat. D. Baſilius Seleuc. orat.9.ait: *Cum ſuccreviſſet Myſes ad ſuos transfugit, & Regiæ dignitatis ſpem excutiens Abrahami cognationem affectavit; Neque vero ex vivendi inſtitutione animi vitium traxit ullum, aut mores alios.* Exinde ultima illa verba: *Ex vivendi inſtitutione animi vitium traxit ullum* ſicut in aula Pharaonis Regios, ac generoſos mores dum fugit, & inter captivos computatur, illam præclaram cordis nobilitatem non amiſit, ſed in ipſa ſervitute regales tenet ſpiritus, illæſoſque conſervat.

Exod. 2. *Vir ingenuus in omni adverſitate retinet ſui animi robur.* D. Baſil. Seleuc.

53. Tertiò dormit Petrus profundo, & alto ſomno, ut ex Græco colligit Euſtachius, & ideo: Angelus *percuſſo latere* eum excitavit: At Nabuchodonoſor cunctis imperans dormiens in Palatio ſuo in molli, aureoque lectulo exclamat: *Cogitationes meæ in ſtrato meo, & viſiones capitis mei conturbant me*, Daniel.4.n.2. Pagninus legit: *Terrebant me*, quod optimè explicat D. Thomas: *Prioris quietis ſomnum amoverunt à me*, maximè notabile; Petrus in carcere inter vincula, milites, & cuſtodes, ſequenti die, *diluculo*, ut habet Syriacus, tradendus ab Herode ad mortem, quieto, & alto ſomno dormit, & Rex ſuo in magnifico lectulo deliciis pleno perturbatur variis, & multis cogitationibus æſtuans totus in ſomnis affligitur; unde tanta differentia Cogitationes capitis ſatis apte ſtimuli conſcientiæ interpretantur, & cum Regis conſcientia multa perverſitate abundaret; inde exundans eum vehementer torquebat, ac affligebat, & ſomnum capere non permittebat. D. Chryſ. citat. hom. 8. ad Epheſ. ait: *Petrus hac catena gaudebat, nec alterabatur, & profundus eum tenebat ſomnus: non dormiſſet ſi in magna fuiſſet ſollicitudine.*

Euſtach. Dan. 4. Pagnin. D. Tho. *Bonæ conſcientia ſecura mala inquieta.* D. Chryſoſt.

54. Se recipit meus Jeſus cum inermibus diſcipulis in hortum, ut oraret ad Patrem, & adventum proditoris Judæ expectaret: *Tunc Judas autem cum cepiſſet cohortem, & à Pontificibus, & à Phariſæis miniſtros, venit illuc cum laternis, & facibus, & armis*, Joan. 18. n. 3. Bene ſciebat Judas manſuetum Agnum Jeſum inermem eſſe cum diſcipulis ſuis, & illum locum fuiſſe ingreſſum, ut oraret, ad quid Judas tantam armatam militum manum congregat, cohortem, miniſtros cum laternis, facibus, & armis ad pugnandum, ac omnia ſcrutandum? Mala & perverſa conſcientia multo timore exagitatur, ut contra unum manſuetum Agnum omnem armorum ſtrepitum ſibi in auxilium neceſſarium judicet: E contra vero benigniſſimus Jeſus nil timens ſua alta, & ſublimi generoſitate eis ob viam prodit interrogans: *quem quæritis?* qui valde tremebundi retrorſum ceciderunt in terram. Noſter D. Cyrillus Alexandr.l. 11. in Joan cap. 32. ait: *Magna res eſt conſcientiæ ſtimulus, qui quando perperam aliquid agimus etiam nullo præſente ingenti nos metu exagitat, Tale quod paſſus proditor, & cohortem armis munitam, & Judæorum miniſtros ſecum adduxit.* Expende verba: Magna res eſt conſcientiæ ſtimulus.

Joan. 18. *Conſcientia mala timore premitur, bona quiete gadet.* D. Cyril.

55. De iniquo, ac impio loquens Job. 15. n. 25. ait: *Sonitus terroris ſemper in auribus ejus, & cum pax ſit, ſemper ipſe inſidias ſuſpicatur.* Ecce iniquus, & malus ſemper eſt in perpetuo timore, ſemper auribus premitur timore accuſantium, ac adverſariorum, & cum cuncta ſint in pace, nihilque mali videat, ſub timore cruciatur; multiſque conſcientiæ morſibus premitur, ac agitur. Cardinalis Hugo: *Habent mali continuum conſcientiæ remorſum.* Hugo.

Mala conſcientia in pace formidoloſa.

Act.12.n.7. Et ecce Angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo, percuſſoque latere Petri excitavit eum, dicens: Surge velociter, & ceciderunt catenæ de manibus ejus.

Num.8. Dixit autem Angelus ad eum: præcinge te, & calcea te caligas tuas, & fecit ſic, & dixit illi: Circunda tibi veſtimentum, & ſequere me.

Num.9. Et exinde ſequebatur eum, & neſciebat, quia verum eſt, quod fiebat per Angelum; exiſtimabat autem ſe viſum videre.

Num.10. Tranſeuntes autem primam, & ſecundam cuſtodiam venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad Civitatem, quæ ultro aperta eſt eis, & exeuntes proceſſerunt vicum unum, & continuo diſceſſit Angelus ab eo.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III.

Verſ.7. ET *ecce Angelus Domini aſtitit.* Syriac. 56.
Aſtitit ei ad liberandum Petrum apparens in corpore aſſumpto, & quis eſſet dicam q. Syriac.
ſequenti

Lyran. D. Chryſoſt. Gloſſa. ſequenti. *Et lumen refulſit in habitaculo.* Quod lumen emanabat à corpore Angeli & illud ſolum vidit Petrus excitatus ab Angelo, ait Lyra ad ſui conſolationem, vel etiam dicam ad confortandum Petrum; Cuſtodes non viderunt, qui erant multo ſomno depreſſi, quod Angelus in eos emiſerat. Ita Chryſoſt. Gloſſa.

57. Syriac. Æthiop. *Percuſſoque latere Petri.* Syriacus. *Pupugit latus ejus.* Æthiopic. *Pulſavit latus.* Nam Petrus profundo dormiebat ſomno, ut excitaretur, *ceciderunt catenæ de manibus ejus.* Vel virtute divina, vel Lyran. Angelica; quia ut ait Lyra natura corporalis quoad motum localem obedit Angelicæ, & hoc factum eſt, vel frangendo vincula, vel partes eorum ſolvendo. *De manibus ejus*, ex quo patet, quod Petrus ſolis manibus erat alligatus.

58. Syriac. Arabic. D. Chryſoſt. Verſ. 8. *Præcinge, & calcea te caligas tuas, & fecit ſic.* Syriac. *Accinge lumbos tuos, & calcea ſandalia* Alter Syrus, *Calcea talaria tua.* Arabic. *Induere ſoliis tuis.* D. Chryſoſt. *Subliga.* Caliga erat genus calceamenti, de quo quæſt. 15. & mandat calceare Syriac. ut facilius iter arriperet. *Et circunda tibi veſtimentum tuum.* Syriac. *Abſolve pallio tuo.* Arabic. *Indue veſtimentum tuum.* Judæi habebant in uſu veſtes oblongas, quas ituri, vel operaturi cingebant.

59. Syrus. Verſ. 9. *Et exiens ſequebatur eum.* Syriacus *Ambulabat poſt eum* ſequens Angelum, *Et neſciebat* Arabic. *quia verum eſt, quod fiebat per Angelum.* Arabicus, *Ignorabat rem, quæ per Angelum fiebat eſſe* D. Chryſoſt. *veram.* D. Chryſoſtom. *Videbatur ſibi viſionem vi-* Æthiop. *dere.* Æthiopic. *Videbatur ei ſomnium.* Tanta diligentia, ac cuſtodia erat Petrus detentus in carcere, ut egreſſionem ab illo, imaginationem, vel viſionem ſeu ſomnium reputaret.

60. Verſ. 10. *Tranſeuntes primam, & ſecundam cuſtodiam* militum, qui valde erant ſomno oppreſſi, vel vigilantes cæcitate percuſſi, ut dicitur de militibus, qui venerant comprehendere Eli- 4. Reg. 6. Rupert. Maldon. ſæum. 4. Reg. 6. num. 14. *Venerunt ad portam ferream, quæ ultro aperta eſt eis.* Ex quo Rupertus lib. 14. & Maldonatus in cap. 20. Joan. verſ. 19. exiſtimant per alias portas penetrativè tranſiſſe, cum de ſola ferrea dicatur aperta, quæ ſententia eſt probabilis.

61. *Porta aperta per Angelum.* Probabilior eſt oppoſita; quia non eſt neceſſarium tantum miraculum, & quia penetratio propria eſt corporis glorioſi, dicitur autem *porta ferrea ultro aperta.* Inſigniter, quia ut ferrea erat valle fortis, ac vehementer clauſa. *Quæ ducit ad civitatem.* Ex quo patet, quod carcer erat extra Civitatem. *Proceſſerunt vicum unum*, ſeu more Hebraico unam plateam & cum jam Petrus eſſet in loco ſecurus *Continuo Angelus diſceſſit ab eo*, in illo nempe corpore aſſumpto, & ſicut Deus adeſt in neceſſariis, ſic à ſuperfluis recedit.

QUÆSTIO X.

Quare Petrus, qui multa mirabilia operabatur non ſeipſum liberat à carcere ſed ad hoc venit Angelus, & quiſnam eſſet.

62. *Quiſnam Angelus* Pantileon. Gerſon. AB hoc ſecundo incipit Pantileon Garrophylax in encomio S. Michaëlis apud Surium 29. Septembris, exiſtimat fuiſſe Sanctum Michaëlem, quia cum ſit Eccleſiæ Patronus, venit Petrum ipſum Eccleſiæ caput, ac Principem defendere, ac liberare. Gerſon ſuper *Magnificat.* 3. p. tract. 8. ab effectu ipſum dicit *Uriel*, id eſt *fulgor Dei*, inſu-

Sylveira in Acta.

perque aſſerit ipſum eſſe Angelum Cuſtodem Petri, & eidem pro ſuo munere commiſſum fuiſſe Petrum liberare.

Quæſtio principaliter inquirit, Cur Petrus, qui multa magna, ac mirabilia operabatur, & qui multos à vinculis mortis, Diaboli, ac infirmitatum liberavit non ſe ipſum à carcere eximit, ſed eſt neceſſe, ut Angelus de Cœlo veniat, ut eum de carcere, ac vinculis foras educat? 63. *Difficultas quæſtionis.*

Reſpondeo primo, Petrus totus ſe exiſtimat ſub Divina Providentia, & ideo nihil de ſe curabat, nec cogitabat, ſed valde Divinæ voluntati conformis totus ſe illi committebit paratus ad vitam, vel mortem, prout Deo magis placeret, & ideo cum in Concilio Judæorum à Principibus Sacerdotum, ac Magiſtratibus multis fulminatis minis Apoſtoli fuerint prohibiti, ne loquerentur in nomine Jeſu Actor. 5. n. 40. Petrus generosè reſpondit, *Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.* Ibidem n. 29. contemnens, nihili faciens eorum furorem, accomminatam iram, ut ibi dixi ex D. Chryſoſtom. Oecumen & aliis. 64. *Petrus totus poſitus in Divina voluntate.* Actor. 5.

Secundo D. Chryſoſtom homil. 26. in Acta ait *Quare non illos per ſe ipſos ſic liberat, quare etiam hac re honorat illos Deus per Angelos eripiens* non permittit, ut Petrus per ſe ipſum exeat à carcere ſed per Angelum; quia ſuprema dignitas Petri, ac excellentiſſima ejus virtus, tale ſibi obſequium requirebat ab Angelis. 65. D. Chryſoſt. *Angeli gaudent in obſequio Petri.*

Cum circa meridianam horam, ac prandii tempus Petrus eſuriret, & cùm voluiſſet guſtare, *& vidit Cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis ſubmitti de Cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, ſerpentia terræ, volatilia, &c.* Actor. 10. n. 11. & 12. In quo de converſione gentium parabatur Petro prandium ſpirituale, ſicut & Chriſto Domino in converſione Samaritanæ, Joan. 4. num. 3. Illud linteum, in quo offerebatur cibus ille ſpiritualis Petro, dicitur de illo, *Quatuor initiis ſubmitti de Cœlo*, ſeu ut legit Arabicus, *Quatuor extremitatibus ſubligatum*, quæ à quatuor Angelis, de quibus agitur in Apocalypſi. 7. num. 1. ut dixi citato cap. 10. quæſt. 12. maximè nota, Magno Parenti Eliæ unus corvus miniſtrabat. 3. Reg. 17. n. 6. & inde una mulier Sarepthana ibidem. n. 8. Danieli in lacu unus Propheta Daniel. 14. n. 35. Soli Jeſu, ut ſupremo Domino eſurienti. *Acceſſerunt Angeli & miniſtrabant ei.* Matth. 4. n. 13. Angeli tamquam famuli ſuo altiſſimo Domino inſerviunt, ac miniſtrant, & poſt ipſum ejus Vicario, ac Vices tenenti, Petro ſcilicet, cibum deferunt per linteum ſubligatum quatuor ſummitatibus. 66. Act. 10. Joan. 4. Arabic. Apoc. 7. *Angeli inſerviunt Chriſto, & ejus Vicario.*

Tertio tanta eminens Petrus poteſtate non ſe abſolvit à vinculis in quibus pro Chriſto maximè delectabatur, & ideo ad eum è carcere educendum venit Angelus de Cœlo, & tamquam nomine Petri audiendus eſt Chryſoſt. homil. 8. ad Epheſ ubi ſic ait, *Erat Petrus inter milites, & venit ad eum Angelus & percuſſo ejus latere eum excitavit, ſi quis ergo mihi diceret. Quid malles, an eſſe Angelus, qui Petrum pupugit, an Petrus qui ſalvus evaſit, mallem eſſe Petrus, propter quem venit Angelus, illa mihi prodeſſent vincula.* Loquitur Chryſoſtom. nomine ſuo ac etiam Petri, ac ſi dicat, ſi mihi daretur optio, an vellem eſſe Petrum in vinculis, an Angelum de Cœlo, qui venit ad excitandum, potius elegiſſem eſſe Petrum in vinculis, O mirum vinculorum arcanum, tanta eſt vinctorum & afflictorum gloria, ut in ipſis catenis, in ipſo carceris ſqualore jam & jam ſuper Angelos ſe extollant 67. D. Chryſoſt. *Vult potius eſſe Petrus in carcere, quam Angelus in luce.*

tollant, & de Chriſti gloria ibi guſtum haurire videantur.

68. Ait Paulus ad Philippenſ. 3. n. 20. *Noſtra converſatio in cœlis eſt.* Et iterum ad Epheſ. 2. num. 6. *Qui conreſuſcitavit, & conſedere nos fecit in cœleſtibus.* Paulus cum hæc dicebat adhuc in terris erat, adhuc cum hominibus converſabatur, & inter illos degebat, quando ait, quod converſatio ejus ſit in Cœlis, & jam in cælitibus reſuſcitatus erat Paulus in carcere, & ejus ſqualores, ac opprobria pro Domino tamquam quandam cœleſtem converſationem appendebat, ipſaque vincula, ac compedes veluti cœleſtes ſedes reputabat D. Gregor libro. 31. Moral. cap. 31. ait; *Tunc Paulus forſaſſe in carcere tenebatur, cum ſe conſedere Chriſto in Cœleſtibus teſtabatur, ſed ibi erat, ubi ardentem jam mentem fixerat, non illic, ubi illum neceſſario pigra adhuc caro retinebat.*

Ad Philippenſ. 3. *Paulus in vinculis ſe conſiderat in cœleſtibus habitaculis.* D. Greg.

60. Scribens Paulus ad Epheſ. 4. n. 1. ait. *Obſecro itaque vos ego vinctus in Domino*, ad perſuadendum ſuos diſcipulos ad ejus dicta auſcultanda atque ei obediendum ſe dicit vinctum catena tamquam in ſublimi, & alta dignitate, ut ex ipſis catenis ſibi fœnerari exiſtimet, ſic enim illis deliciabatur. D. Chryſoſtm. homil. 8. ad Epheſ. ait, *Nihil eſt aquè præclarum; atque vincula propter Chriſtum; atque catenæ illis Sanctis manibus impoſitæ, vinctum eſſe propter Chriſtum eſt præclarius, quam eſſe Apoſtolum, quam eſſe Evangeliſtam..... Maluerit Paulus eſſe vinctus propter Chriſtum, quam habitare Cœlos, non tam Beatum exiſtimo Paulum, quod raptus eſt in Paradiſum, quàm quod conjectus ſit in carcerem.*

Epheſ. 4. D. Chryſoſt. *Beatior Paulus in carcere, quam raptus in cœlum.*

QUÆSTIO XI.

Quare à reſplendente Angelo excitatur Petrus percuſſo latere, & non potius apprehenſa manu vel pede?

70. Adeſt Angelus, & percuſſo Petri latere eum excitavit, & ut notat Chryſoſtomus, ipſe profundè, & altè dormiebat, ſed cur ad eum expergiſcendum Angelus non manum, pedemve potius apprehendit, ut videbatur facilius, ſed tantum latus ejus percutit, ac pungit.

D. Chryſoſt. *Difficultas quæſtionis.*

71. Beda reſpondet notans. *Percuſſio lateris commemoratio paſſionis Chriſti eſt, de cujus vulnere ſalus noſtra profluit.* Pro commemoratione paſſionis Chriſti Angelus pungit latus Petri, à latere Chriſti exierunt ſeptem Sacramenta, quibus Eccleſia Dei fœcundatur, ac irrigatur; à latere Petri exivit divina illa, & alta fidei confeſſio in qua Eccleſia Dei fundatur ac ſtabilitur.

Beda. *A latere Petri fundamentum Eccleſiæ.*

72. Sæpè in veteri teſtamento apparuerunt Angeli Abraham, Geneſ. 18. Agar. Geneſ. 16. n. 7. Jacob. Geneſ. 28. n. 12. Gedeoni Judic. 6. n. 15. Samueli. 1. Reg. 3. n. 4. & cap. 15. n. 15. n. 10. & aliis, & nunquam Angeli apparuerunt eis in claritate, & luce, & etiam in novo Teſtamento, ut quando Angelus Zachariæ, Luc. 1. n. 11. vel quando apparuit Joſeph in ſomnis Matth. 1. n. 20. vel Magis, Matth. 2. n. 12. ſed in nocte nativitatis Chriſti appareat cum multa gloria & ſplendore *Et ecce Angelus Domini ſtetit juxta illos, & claritas Dei circumfulſit illos.* Luc. 2. n. 9. & in Reſurrectione Angelus ad Sepulchra Chriſti. Erat autem aſpectus ejus ſicut fulgur, Matth. 28. n. 3. & hic Angelus ad Petrum. *Et lumen refulſit in habitaculo.* Angeli tunc ſe exhibent, in luce, & claritate quando veniunt in obſequium Chriſti, & Petri, in Nativitate Chriſti cum ipſo lux magna orta eſt in mundo, Beda, ſic & in Petro ex ejus Confeſſione mundus illuminatus eſt. In Reſurrectione oſtendat ſe Angelus in multo fulgore, quia ipſa devicta morte cœlos aperuit, ſic & in Petro Angelus, in luce, quia ipſi datæ ſunt claves ad aperiendum Cœlos, ad implendas Angelorum ruinas.

Gen. 18. Gen. 16. Gen 28. Judic. 6. 1. Reg. 3. Luc. 1. Matth. 1. Matth. 2. Matth. 28. *Angeli in obſequium Chriſti & Petri veniunt in ſplendore.*

Petrus non ſolum dedit lucem hominibus, ac Orbi ſublunari, ſed etiam ipſis Angelis cœleſtibus. Ait Paulus ad Epheſ. 3. n. 9. *Diſpenſatio Sacramenti abſconditi à ſæculis in Deo, qui omnia creavit ut innoteſcat Principatibus, & poteſtatibus per Eccleſiam multiformis Dei ſapientia.* Per poteſtates ac Principatus intelligit Apoſtolus omnes Angelos, ut tenent D. Chryſoſtom. Ambroſ. D. Anſelm. & ipſum altiſſimum Incarnationis arcanum in Deo per Eccleſiam manifeſtatum eſt angelis, *Ut innoteſcat Principatibus ac poteſtatibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei.* Et in Eccleſia quis eſt iſte primus Doctor, ac Angelorum Magiſter, qui tam ſublime Incarnationis Myſterium docuit, & aperuit; Petrus extitit, ut notat D. Paſchaſ. lib. 8. in Matthæum, qui omnium primus illud publicavit, *Tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Et quod Angeli non agnovere, Petrus agnoſcit in terris, & illuminat homines, & Angelos inde merito Angeli ad ejus obſequium cum luce fulgurante veniunt, qui ſolum tanta cum luce in famulatum Chriſti venerunt. 73.

Ad Eph. 3. D. Chryſoſt. D. Ambr. D. Anſel. *Petrus Doctor Angelorum.* D. Paſch.

Semper Petrus in ſuis magnalibus valde ſingularis eſt cum Petrus & Joannes ingrederentur in Templum, claudus qui ſedebat ad portam Templi ſpecioſam, cum vidiſſet Petrum, & Joannem introeuntes petebat ab eis eleemoſynam accipere, tunc ait illi Petrus, *Reſpice in nos*, Illi magnam expectanti ab illis eleemoſynam, ut ait Chryſoſt. reſpondit Petrus. *Argentum, & aurum non eſt mihi, quod autem habeo hoc tibi do, in Nomine Jeſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula.* Actor. 3. n. 6. Conſequentius ad ſuperius dicta, *Reſpice in nos*, videbatur dicendum, *quod autem habemus hoc tibi damus*, ſed tantum de ſe Petrus loquitur. *Quod autem habeo hoc tibo do.* Quia cum Petrus ſupremum Eccleſiæ caput oſtentat ſuam auctoritatem, poteſtatem ac doctrinam, omnis aliorum quodammodo diſparet & non valet inire ſocietatem, & ſic vidimus ſupra cap. 2. 3. 4. & 5. dum Petrus cum cæteris Apoſtolis loquens populo, vel Magiſtratibus, ac Pontificibus, ſolus loquitur, nullusque aliorum Apoſtolorum ne unum quidem verbum dicit. De hoc magno Apoſtolo multa dixi tom. 2. in Apocalypſ. cap. 21. q. 24. 74.

D. Chryſoſt. Actor 3. *Petrus valdè magnus, & ſingularis in ſuis donis.*

QUÆSTIO XII.

Quare cum Angelus dixiſſet Petro, ſurge velociter, ſtatim catenæ de manibus ejus ceciderunt?

Ait Angelus Petro, *Surge velociter.* Optimè dotarunt D. Chryſoſt. & Oecum. *Velociter non trepidantis eſt, ſed ſuadentis ne cunctetur.* Dicam etiam, non ſunt verba præcipientis ſed ſuadentis, Petro ob ſuam magnam Auctoritatem non audet Angelus præcipere, ſed tantum ſuadet, ne moras audeat interponere, ſic etiam ei dicitur Actor. 22. n. 18. *Feſtina, & exi velociter de Jeruſalem.* 75.

Miniſtri Dei veloces. Act. 22.

Suos Miniſtros non vult Deus torpentes, & negligentes, ſed veloces, ac diligentes, *Qui facit An-* 76.

gelos

gelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis.
Hebr. 1. Iſai. 18. Eccl. 31. Hebræor. 1. n. 7. & de prædicatoribus Evangelicis ait, Iſaias 58. num. 2. *Ite Angeli veloces ad gentem convulſam, & dilaceratam.* Unde Eccleſiaſt. 31. n. 27. dicitur: *In omnibus operibus tuis eſto velox; & omnis*
Prov. 22. *infirmitas non occurret tibi.* Et Proverb. 22. n. 29. dicitur: *Vidiſti virum velocem in opere ſuo, coram Regibus ſtabit, nec ante erit ignobilis.*

77. Quæſtio tamen principaliter inquirit, quod Angelus valde celeriter cum Petro modo ſe habet quoaduſque catenæ ceciderunt, quod potuit fieri ab Angelo, vel eas frangendo, vel aperiendo, vel ſolvendo, poſtquam verò catenæ ceciderunt, valde
Indignum eſt, ut Petri manus eſſent alligata. lentè, & moroſè ſe habet Angelus cum Petro, ait enim ei: *Circunda tibi veſtimentum tuum, & calcea caligas tuas*, modo lente tantis interpoſitis, qui exordio cum tanta velocitate dixerat: *Surge velociter.* Valde durum erat Angelo, & non poterat ſuſtinere, quod Petri manus ampliſſima poteſtate plenæ eſſent alligatæ; ideoque valde feſtinanter ſe exhibet ad eas abſolvendas, & ab omni vinculo eximendas, ad cætera vero dilatatur: *Circunda tibi veſtimentum.*

78. Ait Jerem. cap. 27. n. 2. *Hæc dicit Dominus ad me*
Jere. 27. *fac tibi vincula, & catenas, & pone eas in collo tuo, & mitte ad Regem Edom, & ad Regem Moab, & ad Regem filiorum Amnon, & ad Regem Tyri, & ad*
D. Hier. Carthuſ. Hugo. *Regem Sydonis, in manu nuntiorum, qui venerunt Jeruſalem.* Mandat Deus Jeremiæ, ut conficiat catenam, & ponat in collo ſuo, ut non ſolum verbis ſed etiam ſignis, ut inquiunt D. Hieron. Carthuſ. & Hugo denunciet populo Iſraëlitico captivitatem ſub Nabuchodoſore, & ſtatim illi præcipit, ut illam eandem catenam tranſmittat ad Reges quinque vicinos, eandam ſervitutem Regi Babylonico denotans, ſed cur illam catenam, quam tibi fecit Jeremias ex mandato Dei, & pro brevi tempore tenuit in collo ſuo, mittit ad illos Reges, cur non alia fa-
Magna poteſtas non eſt alliganda. bricatur; Jeremiæ magna, & ampla poteſtas data eſt à Deo Jerem. 1. n. 10. ait ei Deus: *Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes & ſuper regna, ut evellas, & deſtruas; & diſperdas & diſſipes, & ædifices, &*
D. Hier. Theod. Raban. Lyranus. *plantes* &, ut explicant Hieronym. Theodoret. Rabanus, Lyran *Conſtitui te* tamquam Prophetam, Doctorem, & ductorem multa cum poteſtate, ut deſtruas, & ædifices, & qui tanta præeminebat excellentia, ligari catena non licebat, ſed mandat Deus eam à ſe abjicere, & ad alios tranſmittere.

79. Ingreditur Noë in arcam, & cuncta animalia cum
Gen. 7. eo: *Et incluſit eum Dominus de foris.* Geneſ. 7. n. 16. & ferratus ibi Noë tamquam incluſus in carcere, ut advertit Burgenſis, maximè tamen expendendum eſt, *quod Dominus de foris clauſit eum*, & cur ad hoc non deſtinatur unus Angelus, ſicut ab Abraham *Ne extendas manum ſuper puerum*, vel ſicut ad Agar, Jacob, Gedeon, Samuel, ut ſupra dixi q. 10. in limine, ſed ipſe Dominus per ſe ipſum de foris
D. Chryſoſt. D. Ambr. D. Aug. clauſit, quod ad ſingularem Dei providentiam erga Noë communiter referunt Sancti Patres D. Chryſoſt. D. Ambroſ. D. Auguſt. in hac tanta Dei providentia illud conſidero, quod Noë erat conſtitutus à Deo Princeps, & caput totius generis humani eique dictum eſt: *Terror, ac tremor veſter ſit ſuper*
Gen. 9. *Vir Magnus ſolum à Deo ligatur.* *cuncta, quæ moventur in terris.* Geneſ. 9. n. 2. Et vir tam eminentis dominationis, in magnum documentum noſtrum, non ab aliqua creatura ſed ſolum ab ipſo Omnipotente Deo eſt recludendum & incarcerandum.

QUÆSTIO XIII.

Quare Angelus ſuadet D. Petro, ut calceet caligas ſuas.

Ait Angelus Petro: *Circunda tibi veſtimentum tuum*; quia, ut inquiunt Beda, & Lyranus, Petrus ob frigus laxaverat veſtes ad cooperiendos pedes, ne fortè etiam milites aſtantes ob ſuam tyrannidem contererent pedes ipſius dormientis. 80. Beda. Lyran.

Ait illi Angelus: *Calcea te caligas tuas*: Græcus in quo ſcripſit D. Lucas & Syriac. habent *Sandalia* noſter tamen Interpres poſuit caligas, quia ut ait Salmeron, alligando dicta, & quia maximè explicant rem, nam Hebræi, Græci, & Romani non utebantur trimialibus, ut ex antiquiſſimis picturis conſtat, & noſter Interpres non poſuit calceos, qui totum pedem cooperiunt, ſed caligas, quæ à parte pedis inferiori ſoleas habebant, & à parte ſuperiori corrigiis ligabantur, & ſic dixit Abrahamus Regi Sodomæ Geneſ. 14. n. 23. A filo ſubtegminis uſque ad corrigiam caligæ non accipiam. 81. Græcus. *Quid caliga.* Gen. 14.

Ex dictis colliges ſolutionem cujuſdam difficultatis hic incidentis; nam Chriſtus D. præcipit ſuis Apoſtolis; Matth. 10. n. 10. *Nolite portare calceamenta*, quomodo ergo Petrus portabat caligas. Reſpondetur cum D. Auguſt. Carthuſiano. Hugone, & aliis, quos citavi tom. 3. in Evangel. cap. 7. q. 6. n. 3. quod calceamenta totum pedem cooperiunt, & hæc prohibet Chriſtus, ſandalia vero, ſeu caligas, quæ ſoleas habent à parte inferiori, & ex ſuperiori corrigiis ligantur, has concedit, & permittit, quibus Petrus utebatur, quia, ut ait Hugo Judæa erat terra valde ſaxoſa, & calida, & ut ab his pedes defenderentur, talia ſandalia conſueta ſunt. 82. Matth. 10. D. Aug. Carthuſ. Hugo. *Chriſtus prohibet calceamenta, concedit ſandalia.*

Angelus tam diligenter urget Petrum, ut caligas calceet: inquit Gloſſa, ut facilius ac expeditius iter arriperet, 2. Quia terra illa valde immunda non erat digna illas tam ſanctas plantas tangere. 3. Caligæ illæ res erant Petri, non fuerunt ibi relinquendæ, ac venirent ad uſum militum res Eccleſiaſticæ, etiam una corrigia veteris calceamenti non eſt aſſumenda, & adſcribenda militibus, ut illis quocumque modo inſerviat. 83. Gloſſa. *Res Eccleſiaſtica non veniant ad milites.*

Cum meus Jeſus eſſet exaltatus in Cruce, de veſte Chriſti: *Dixerunt inter ſe milites ad invicem non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cujus ſit.* Joan. 19. n. 24. Veſtes crucifixorum erant tamquam ſtipendium militum, ſic ait noſter D. Cyrillus Alexand. lib. 12. in Joan cap. 32. *Veſtes damnatorum quaſi hæreditatis lege ad ſe pertinentes ſibi vendicant.* Et ſimiliter D. Chryſoſtom. homil. 84. in Joan. 6. ex lege communi, ut talium damnatorum veſtes, tamquam ſtipendium ad milites pertinerent, cur alta Dei Providentia diſponit, ut non tamquam ſtipendium, ſed per ſortem illis, ut jam dictum erat à Propheta Pſalm. 21. & magna cautela obſervatum ſit? Veſtis illa erat res ſacra, & Eccleſiaſtica, utpote Chriſti, ideo ipſe ſua ſuprema, & alta Providentia ordinat, ut non veniat ad milites tamquam ſuorum laborum merces, ac ſtipendium, ſed per ſortem, ac felicem eventum divinæ gratiæ, ut multi exiſtimant de milite, cui tantus theſaurus obvenit, ſic ait D. Ambroſius ad cap. 23. Lucæ: *Dividuntur veſtimenta, & aliud ſorte defertur*, nempe Dei dona Hæc eſt alta Dei ordinatio, quod ex re Eccleſiaſtica; ne filum quidem unius veſtis ſit militibus. 84. Joan. 19. D. Cyril. Pſal. 21. *Ex re Eccleſiaſtica ne filum ſit militibus.* D. Ambr.

Exactores tributorum dicunt ad Petrum: *Magiſter veſter non ſolvit didrachma*, quod cum cogno- 85.

 vidit

viſſet Jeſus ait Petro : *Ut autem non ſcandalizemus eos vade ad mare , & mitte hamum , & eum piſcem, qui primus aſcenderit , tolle , & aperto ore ejus , invenies ſtaterem , illum ſumens , da eis pro me , & te,*
Matth. 17. D. Tho. Matth. 17 n. 26 D. Thom. 1. 2. q. 188. art 7. in corpore : *Judas in loculis portabat pecuniam* , cur de illis non ſolvitur tributum , ſed de ſtatere miraculosè
Joſeph. invento in ore piſcis ? Hoc tributum exigebatur à
Ex pecunia Eccleſiaſtica nihil militibus. Romanis , inquit Joſeph. lib. 7. de Bello c. 26. pro Capitolio ad ſuſtentandum , illiuſque præſidium, ducum, ac militum ; pecunia illa , quam aſportabat Judas , erat Eccleſiaſtica ex Collegio Apoſtolico, noluit ergo Chriſtus, ut aliquid ex illa daretur pro militibus , & pro evitando ſcandalo miraculosè ſolvitur didrachma.

Actor. 12. *n.* 11. Et Petrus ad ſe reverſus dixit : Nunc ſcio verè , quia miſit Dominus Angelum ſuum , & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Judæorum.

Num. 12. Conſideranſque venit ad domum Mariæ Matris Joannis, qui cognominatus eſt Marcus, ubi erant multi congregati , & orantes.

Num. 13. Pulſante autem eo oſtium januæ proceſſit puella ad audiendum nomine Rhode.

Num. 14. Et ut cognovit vocem Petri , præ gaudio non aperuit januam , ſed intercurrens, nuntiavit ſtare Petrum ad januam.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

86. Arias Æthiop. Tyrin. Verſ. 11. ET *Petrus ad ſe reverſus.* Arias : *Factus in ſe ipſo.* Æthiopicus. *Reverſum eſt ei cor ejus.* Quaſi antea prorſus attonitus extra ſe fuiſſet ait Tyrin. mente à ſe alienato. *Nunc ſcio verè* , ac ſi dicat, hucuſque putavi me in ecſtaſi mentis vidiſſe quæ vidi, vel ſomnium eſſe , at nunc vera , ac reali , experimentalique notitia deprehendo non ecſtaſim fuiſſe.

87. *Quia miſit Dominus Angelum ſuum , & eripuit me.* Hæc verba ſunt gratulantis, & gratias agentis ; quia Deus miſit Angelum ſuum , ut eum liberaret , ſicut
Gen. 48. Judith. 13. Dan 4. miſit Jacob Gen. 48. n. 16. & Judith. 13. n. 20. Daniel. l. 6. n. 22 & tribus pueris in fornace. Dan. 3. n.
Per peccata deperdunt dignitates. 49. *& de omni expectatione plebis Judæorum.* Syriac. *Et ex eo , quod machinabantur adverſus me Judæi,* Nomine plebis intelligit omnem multitudinem Judæorum , ac præcipuè Pontificum, Magiſtratuum, ac Phariſæorum , & quamvis nomine plebis turba vulgaris populi intelligatur ; merito tamen Magiſtratus , & Principes Sacerdotum ſub eis comprehenduntur , qui ob ſua peccata dignitates ſuas amiſerunt , cum turba vulgari populorum numerantur.

88. Verſ. 12. *Conſideranſque Petrus* periculum, in quo verſabatur , undeque evaſerat , & quod iterum facile poterat incidere in manus Herodis , ſubduxit ſe,
Lyran. non timore paſſionis ductus , ait Lyra , ſed quia per viſitationem Angeli intellexit prolongationem ſuæ vitæ eſſe ex voluntate Dei.

89. *Venit ad domum matris Joannis , qui cognominatus eſt Marcus* Cum Petrus ſe non crederet tutum
Arabic. Oecum. in platea ſic ait : Arabic *Cum rem pro certo ſciviſſet, domum matris Joannis* Aliqui , ut Oecumen. & alii, quos citat Sixtus Senen. 5. l. 1. & 2. exiſtimant eſſe eundem Marcum Evangeliſtam , ſed probabilius eſt
D. Baſil. D. Hier. D. Doroth. D. Iſidor. alium eſſe diſtinctum Ita D. Baſil. l. 5. contra Eunomium cap. ult. D. Hieron. de Scriptoribus Eccleſiaſt. D. Doroth. in Synopſi. D. Iſid. de obitu Sanct. & multi; nam iſte Joannes Marcus fuit ſocius Pauli, & Barnabæ in ſua peregrinatione , ut patet ex verſ. ult hujus cap. & c. 15. Marcus Evangeliſta non fuit ſocius Pauli , & Barnabæ , ſed perrexit in Alexandriam. Deinde in Martyrologio Roman. 27. Septembris dicitur : Bili Phœniciæ S. Marci Epiſcopi, qui & Joannes à B. Luca nominatur. Martyrolog. Roman.

Ubi erant multi congregati Syriac. 1. *Propterea illic fratres orantes.* Petrus alta nocte exivit de carcere, & tunc illi primitivi fideles erant orantes quæ conſuetudo deducta eſt ad ſacras Religiones ad Deum laudandum media nocte. 90. Syrus.

Verſ. 13. *Pulſante autem eo oſtium januæ.* Syriac. 91.
Pulſavit fores atrii. D. Chryſoſt. *Pulſavit jam vectibus* , Magnorum palatia habent ante ſe atrium, multaque veſtibula , & cum eſſet alta nocte , & oſtium eſſet clauſum , illud pulſavit Petrus , *Proceſſit puella.* Ita habet noſtra vulgata, & Syriacus , & cum non dicatur ancilla , quamvis ita legat Pagnin. & exprimatur ejus nomen , videtur , quod fuerit perſona nobilis filia, vel nepos dominæ illius Palatii. Syriac. D. Chryſoſt. Arabic.

Proceſſit ad audiendum pulſantem , vel ex curioſitate, vel mota à Deo , nomine *Rhode* , quam Gloſſa Interlin. interpretatur. *Viſio fortitudinis* ab effectu, quia habuit fortitudinem ad videndum : Tamen Græcus , & Arabic. ac Expoſitores Lorin. Cornel. Tyrin. Menoch. à radice Græca idem , ac Roſa, quæ florum princeps eſt , hortorum ornamentum , veris, ac omnium fructuum prænuntia , optimum ad ſanitatem medicamentum , jucunditas oculorum, elegantia pulchritudinis , odorum ſuavitas , quem hæc puella dedit fragrantiſſimum. De ea ſcribit Helecon Epiſcopus Cæſarienſ. in additionibus ad Lucium Dext. ubi ſic ait : Rhode quæ Reſulia dicta eſt in perſecutione Trajani (ut idem refert Maïmus) ſuperata paſſa eſt pro fide cum aliis Martyrib. 92. Gloſſa. Arabic. Lorin Cornel. Tyrin. *Multa de Roſa.* Helec.

Verſ. 14. *Ut cognovit vocem Petri* , quem interno amore habebat in corde : *Præ gaudio non aperuit januam.* Syriac. *Reverſa eſt curſu* , ut mœrentes diſcipulos de carcere Petri jucundaret , & quia ipſa tam feliciſſimi nuntii voluit eſſe nuntiatrix. 93. Syrus.

QUÆSTIO XIV.

Quare D. Petrus dum Angelum exiſtimat eſſe viſionem non agnovit eum, niſi poſtquam diſceſſit ?

CUm Angelus multa fulgens luce liberat Petrum de carcere , ignorabat ipſe Petrus rem, quæ fiebat : *Exiſtimabat ſe viſionem videre* , ſeu ut habet Æthiopic. *Somnium videre* , quia ita clauſus carcere , ut nulla humana diligentia ab eo poſſet liberari , ut dixi in expoſitione juxta moralem ſenſum. 94. *Ratio literalis.*

Reſpondeo ad quæſtionem : Erat Petrus innocens & Sanctus incluſus in carcere , & erant ibi multi iniqui , & malefactores ; & videns ſe innocentem à vinculis abſolvi , omneſque portas ſibi patefieri, cum maligni delinquentes catenati remanerent retenti in cuſtodia , bene agnoſcens hujus ſæculi perverſitatem , ſecundum quam innocentes premuntur , & depravati ſublevantur , multiſque gaudent , ſe à carcere exemptum animadvertens viſionem velut ſomnium reputavit. Hugo ait: *Patet quod clauſum reliquit Petrus carcerem , quo aperto* 95. *Alienum à ſæculo , quod innocens abſolvatur, & delinquentes puniantur.* Hugo.

non

non eſſe, ambiguum eum evaſiſſe, attenta ſæculi malitia ſomnium videbatur, quod Petro innocenti carcer eſſet apertus, & malignis clauſus.

96. *Gen. 39.* Joſeph innocens mittitur in carcerem, ubi vincti Regis, ac malefactores tenebantur. Geneſ. 39. n. 20. relictis aliis malefactoribus Joſeph multo cum honore ſublimatus exit à carcere, quod celebrans Pater ejus Jacob. Geneſ. 49. n. 24. *Diſſoluta ſunt vincula brachiorum, & manuum illius per manus potentis Jacob*, ſcilicet Dei Jacob: ſolum Dei manus poterant efficere, ut innocentis vincula rumperentur, & in illis iniqui remanerent aſtricti, & ita Chaldaicus legit: *A facie Dei fortiſſimi Dei Jacob.* A ſumma Dei fortitudine venit, quod puer alienigena ab omnibus deſtitutus à vinculis eximeretur, & alii patrocinati in eis compediti aſtringerentur.

Gen. 49. A Deo venit quod innocens abſolvatur, & iniquus puniatur. Chald.

97. Secundo Petro ob ſuam magnam humilitatem non venerat in mentem, ſe dignum eſſe, qui à Deo mirabiliter per Angelum à carceris anguſtiis eriperetur; videbat deinde ſe in carcere, ac vinculis multa manu militum teneri, indeque apprimè cognoſcebat Regem Herodem, ac Magnates totumque Populum contra ſe ab omnibus derelictum inſurgere, unde quod à tantis laqueis eſſet expeditus viſionem, & ſomnium exiſtimabat.

Humiles, & oppreſſos elevari videtur ſomnium.

98. *Gen. 15.* Poſtquam ex Dei mandato Abrahamus fecit magnum illud ſacrificium ex vacca trienni, ex caprea ariete, turture, & columba, ſubdit, ut dicitur Geneſ. 15. n. 12. *Cum ſol occumberet ſopor irruit ſuper Abraham, & horror magnus, & tenebroſus invaſit eum.* Septuaginta: *Ecſtaſis cecidit ſupra Abraham*, Chaldæus *ſummus cecidit.* Eique tunc ibi declaratur, quod nepotes ejus futuri erant peregrini ſub tyrannico, ac duriſſimo Pharaone, ac Miniſtrorum ejus jugo, & quod ipſo rege invito, ac contradicente cum ſuis Magnatibus exirent multa cum gloria, ſed hæc manifeſtantur Abrahamo per ſomnium, & non potius in vigilia, ſicut & multa alia ei ſunt dicta: *Exi de terra, & de cognatione tua, faciam te in gentem magnam, numera ſtellas ſi potes, ſic faciam ſemen tuum, in te benedicentur omnes gentes*, & multa alia, quæ ei ſunt denuntiata in vigilia, ſolum illa de excuſſo Pharaonis jugo in ſomnis referuntur. Verum ſenſum literalem rectè ſcio, moraliſſimè tamen dico; quod adeo rarum, & inſolitum eſt, quod abjecti & humiles majoribus contradicentibus ſubleventur, & erigantur, ut per ſomnium, ac viſionem exprimatur, atque innoteſcat. Huc advoco Procopium ibi, qui ait: *Verè cœleſtium dogmatum ſpeculatio, & comprehenſio non nihil obſcuritatis, primo etiam doctis & magnis parit.* Tales diſpoſitiones Divinæ multum difficultatis noſtro intellectu ingerunt.

Septuag. Chald. Gen. 12. Gen. 13. Oppreſſi à Regibus liberari ſomnium videtur.

99. Tertio Petrus Angelum multa claritate fulgentem non videt agnoſcit tamen cum diſceſſit, tunc enim ait: *Nunc ſcio verè, quia miſit Deus Angelum ſuum, & liberavit me*, quod potuit provenire tum ex parte Angeli, tum ex parte Petri; ex parte Angeli, quia in tanta claritate ejus occultabatur præſentia ut inde eſſet ejus reverentia. Dicitur de Deo, Pſalm. 17. n. 28. *Poſuit tenebras latibulum ſuum*, latet enim ipſe, ne oculis hominum ſe ingerat, quod etiam cecinit Salomon 3. Reg. 8. n. 11. *Dominus dixit, ut habitaret in nebula*, & cur ita ſe occultat, & abſcondit Divina Majeſtas; Explicat Schola Chaldaica ad citatum locum Pſalmi, *Collocavit majeſtatem ſuam in caligine*, quæ ſunt proxima, & in uſu quotidiano ipſa conſuetudine vileſcunt, quæ procul abſunt, magis eminent; latet Deus ſub cæca nebula, ut quo minus patet, magis colatur; tamquam ad claritatem, ac auctoritatem nominis tenebras interponens, *Collocavit majeſtatem ſuam in caligine.*

Pſal. 17. 3. Reg. 8. Chald. Abſentia generat reverentiam.

100. Tum etiam ex parte Petri, qui præſentem Angelum putabat Phantaſma, vel viſionem, poſtquam vero diſceſſit, Angelum Dei agnovit, ſemper enim magis recognoſcimus, & veneramur abſentia, quam præſentia. Ad ſuum dilectum clamat ſapiens Sponſa, Cant. 8. n. 14. *Surge dilecte mi.* Quo conſilio hoc facis ſapiens Sponſa, vis carere amplexu ac præſentia tui dilectiſſimi Sponſi, cujus deſiderio tam ſedulè eum quæſiviſti per vicos & plateas, unde factum eſt quod incideres in cuſtodes civitatis, qui te percutientes, & vulnerantes abſtulerant pallium tuum; cur modo exoras, ut fugiat, ac recedat: Et ſi multum deliciaretur dilecti præſentia, tamen ejus decori, ac reverentiæ magis conſulens, à communi hominum abire converſatione rogat. Optimè Virgo rerum ſapiens agnoverat quod ex abſentia multum venerationis, æſtimationis, ac reverentiæ mutuatur; ut ait Tacitus lib. 1. *Majeſtatis major ex longinquo reverentia.* De hoc multa in meis libris verbo *Abſentia.*

Potius abſentia quam præſentia veneramur. Cant. 8. Ab abſentia major auctoritas. Tacitus.

QUÆSTIO XV.

Quare bona puella cum audit, & agnoſcit Petrum pulſantem ad oſtium non ſtatim illud aperit ſed cucurrit intus ferens ad Diſcipulos nuntia.

101. Petrus in ſe reverſus agnoſcens ſe ab Angelo mirabiliter liberatum *conſiderans, venit ad domum Mariæ, Matris Joannis.* Valde vehementer timor mentem perturbat, & rectum judicium impedit Petrus totus tremore correptus erat, ne iterum in Herodis manus incideret, cur ergo non concitato gradu, imò & currens per vias, & vicos extraordinarios non confugit ad terras, & regiones diſſitas, & longinquas, ſed cur in eadem civitate remanet, & commoratur, ubi facile poteſt iterum ab Herodis miniſtris comprehendi, hoc tamen Petrus non egit metu perturbatus, ſed Dei conſilio illuſtratus ad certum, ac forte aſylum confugit, ad domum nempe Mariæ, ubi de nominis umbra magnum ſibi patrocinium, ac tutamen adverſus crudelem inimicorum rabiem comparabat, ad hoc tendit Lyranus dicens: *Conſiderans, quo divertere poſſet, ne à cuſtodibus inveniretur, venit ad domum Mariæ*, tamquam ad certum tutamen.

Nomen Mariæ aſylum defenſionis. Lyran.

102. Quæſtio tamen eſt, quod Puella *cum cognoviſſet vocem Petri pulſantis, non ſtatim illi aperuit, ſed intro currens nuntiavit ſtare Petrum ante januam.* Quid agis bona puella, cur cito non curris ad reſerandum oſtium clauſum Petro, nonne vides quod quælibet mora valde pericoloſa eſt Petro poſito in platea, ubi facilè à quæſitoribus iterum comprehendi poterat.

103. Ratio literalis eſt quia ipſa præ gaudio, ut dixi in Expoſitione voluit diſcipulos, qui intus erant valde triſtes pro incarceratione, & orantes, gaudio lætificare eum ejus libertate, & etiam quod eorum orationes fuerint exaudiitæ à Deo, atque etiam ut omnes magna cum lætitia excitarentur, & concurrerent ad excipiendum Petrum, & hoc forte provenit ex mulierum genio, quod valde proclive eſt ad deferenda, publicandaque nuntia.

104. Tertio Theophylactus ait: *Non aperuit illi januam; ſed intro currens nuntiavit ſtare Petrum ante januam, ut oblatum nuntium præmium ferat.* Relicto Petro ante oſtium, cucurrit puella ferens nuntium lucrandi cupiditate (*Ganarlas albricias*) Quid facit mulier

Theoph. Multa diligentia ad lucrum illius verſio.

mulier, defers nuntium de Petro, & eum relinquis in publica platea, ubi facile ab inquirentibus inveniri poterat, & iterum in carcerem recludi, & tua accelerata feſtinatione acquirendi lucrum præmii ipſum amittere poteras, aperi oſtium, ut Petrus in loco tuto maneat, tuncque Petri adventum præſens nuntiabis, ſed vehemens lucrandi affectus omnem diſcurſus rationem impedivit.

105. Aggæi. 1.

Ait Aggæus Propheta 1. n. 6. & 9. *Et qui mercedes congregavit, miſit eas in ſacculum pertuſum:::: reſpexiſtis ad amplius, & ecce factum eſt minus.* Et quomodo fieri potuit ut vehemens acquirendi affectus tam incautè operetur? mittens in ſacculum perforatum; Quia ſua multa diligentia ac accelerata induſtria coacervandi mercedes eas perdidit: *Reſpexiſtis ad amplius, & ecce factum eſt minus.* Rem verſans Clemens Alexandr. lib. 3. Stromat. ait: *Poſſeſſio enim quæ cum iniquitate acceleratur, minor redditur; ſunt enim qui ſeminantes, multiplicant, & colligentes minus habent, de quo ſcriptum eſt, qui colligit mercedes, colligit in ſaccum perforatum*, Ipſa incauta, accelerata cupido divitias accumulandi, ac amplius multa poſſidendi, ſua indebita diligentia, ac ſedulitate totum perdit, ac diſpergit: *Poſſeſſio, quæ cum iniquitate acceleratur, minor redditur:* ſunt enim qui diſpergentes multiplicant, & colligentes minus habent.

Clem. Alex. *Acceleratus ad lucrum ſua acceleratione perdit.*

106. Theoph.

Quarto idem Theophylactus in favorem Puellæ aliter reſpondet, & ait: *Vide etiam puella reverentiam, ac pietatem, præ gaudio non aperuit, ac rectè id ab illa factum eſt, ne illi* (ſcilicet diſcipuli) *ſtatim Petro viſo attoniti fidem non haberent.* Valde prudenter ſe habuit; nam cum omnes ſcirent Petrum eſſe catenis recluſum in carcere, vigilantium militum cuſtodia circundatum, & ſub multis clauſis portis reconditum; impoſſibile judicabant poſſe inde exire, ſi ſubito, & repente ipſum vidiſſent, ſtupefacti, & attoniti non crederent eſſe Petrum, ſed Phantaſma, vel aliquam illius figuram; inde ſapiens fœmina ut eorum credulitatem firmaret, omnemque ambigendi anſam amputaret ſenſim eorum animos præparat, prænuntia facta de Petro pulſante, ut cum ipſe eorum oculis objiceretur, multa cum credulitate, ac reverentia exciperetur: *Ne illi ſtatim Petro viſo attoniti fidem non haberent.*

Ne mens obſtupefacta ſit, ſenſim ad magna diſponendum eſt.

107. Ad adorandum Chriſtum natum in præſepio vocantur Paſtores per Angelum multa luce fulgentem: *Angelus Domini aſtitit juxta illos & claritas Dei circumfulſit eos.* Luc. 2. n. 9. Magi autem vocantur per ſtellam; *Vidimus ſtellam ejus in Oriente.* Matth. 2. n. 2. Cur non vocantur etiam per Angelum multa radiante luce, ut eorum Regali dignitati valde conveniens erat. Paſtores cum eſſent fideles, & haberent lumen fidei, inde fuerunt capaces ſuſtinere claritatem Angelicam; at Magi cum eſſent demerſi in tenebroſa infidelitatis caligine, tantum ſplendorem cœleſtis Paranymphi non poterant ſupportare & ideo ait Chryſoſt. *Tenuiter micans ſtella eos aſſuefecit ad lucem.*

Luc. 2. Matth. 2. *Ex tenebris non immediatè ad lucem.* D. Chryſoſt.

108. In auguſtiſſimo, ac fulgentiſſimo Reſurrectionis matutino, mulieribus, quæ venerant ad ſepulchrum, Angelus in veſte candida, ac fulgente ait: *Scio quod Jeſum, qui crucifixus eſt, quæritis; non eſt hîc; ſurrexit enim.* Matth. 18. n. 6. Illæ præ gaudio accelerato greſſu currunt, ut nuntiarent Apoſtolis, ecce in itinere *occurrit illis Jeſus, dicens Avete* Ibid n. 9. Jeſus fit illis obviam quando veniunt de monumento, & cur non potius quando ad illud pergebant, & ſuum iter inſtituerant, ſi Jeſus reſuſcitatus eis multa cum gloria ſubito ſe præſentaret, tamquam mentium alienatæ obſtupeſcerent, diſponantur ergo, ac præparentur loquela Angeli, ut cum illis ſe exhibuerit Jeſus, illæ ſe etiam exhibeant multa cum reverentia, veneratione, ac gaudio.

Matth. 28. *Ne ex tanta præſentia ſubito obſtupeſcam.*

Actor. 12. *n.* 15. At illi dixerunt ad eam, inſanis: Illa autem affirmabat ſic ſe res habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus eſt.

Num 16. Petrus autem perſeverabat pulſans, cum autem aperuiſſent viderunt eum & obſtupuerunt.

Num. 17. Annuens autem eis manu, ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduxiſſet eum de carcere, dixitque: Nuntiate Iacobo, & fratribus hæc, & egreſſus abjit in alium locum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

Verſ. 15. Dixerunt, *inſanis*, Syriac. *Terrore turbata es.* Quod dixerunt, ait Lyranus, propter fortitudinem Carceris & propter multam cuſtodiam. Dicam etiam, cum illud eſſet alta nocte timor, ac tremor facit, ut res aliter appareat, ac eſt. *Illa autem affirmabat ſic ſe res habere.* Arabic. *Illa vero inſtitit aſſeverans ſermonem ſuum ſic ſe habere* Chryſoſt. *Confirmabat.* Una puella contra tot, & tantos viros congregatos pro ſuo ſermone fortiter pugnabat, veritas dabat animos, & robur. *Angelus ejus eſt.* Arias: Fortaſſe *Angelus ejus*, ſcilicet, de quo quæſt. ſeq. 109.

Syriac. Lyranus. Arabic. D. Chryſoſt. Arias.

Verſ. 16. *Petrus perſeverabat pulſans.* Æthiopic. *Perſeverabat altera vice, & pulſavit paululum*, inſtantius & crebriùs, tum quia erat in platea expoſitus periculo iterum deprehendi, & etiam vehementi deſiderio reviſendi fratres. Petrus mirabiliter liberatus eſt per Angelum, quod per hominem fieri non poterat; poſtea vero ea, quæ erant humanæ induſtriæ pro ſua ſalute, & ab homine præſtari poterant, ipſe confecit. 110.

Æthiop. *Non requirendũ miraculum ubi ſufficit homo.*

Verſ. 17. *Annuens autem eis manu, ut tacerent.* Syriac. *Indicabat ſublata manu, ut tacerent.* Nam viſo Petro vehemens extitit ratio gaudii, ne ergo incompoſito vocum ſtrepitu narratio rei geſtæ impediatur, ſilentium indicat, vel, ut ait Gloſſa: *Tacere jubet ne clamore gaudentium adventus ejus in Civitate cognoſcatur.* Et tunc refert quomodo Deus eum mirabiliter eduxit, ac liberavit de carcere per miniſterium Angeli. 111.

Gloſſa.

QUÆSTIO XVI.

Quare Diſcipuli qui erant intus in domo dicunt pulſantem ad oſtium, non eſſe Petrum, ſed Angelum ejus.

Ex hoc patet communis, & vera, ac certa omnium fidelium doctrina, quod quilibet homo per ineffabilem Dei providentiam habet unum Angelum ad ſui cuſtodiam deputatum. Sic dicitur Pſal. 90. n. 11. *Angelis ſuis Deus mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis, in manibus portabunt te, ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum.* Chriſtus D. Matth. 18 n. 10. *Videte ne contemnatis unum ex puſillis iſtis: dico enim vobis; quia Angeli* 112.

Angeli deputantur ad noſtram cuſtodiam. Pſal. 90. Matth. 18.

eorum

eorum ſemper vident faciem Patris mei , & ſequuntur communiter omnes Sancti Patres.

113\. *Refutantur eretici.* Calvin, Beza. Unde Hæreticorum deliramenta non ſunt audienda. Calvinus ait , quod Petro datus eſt Angelus ad cuſtodiam quandiù extitit in carcere , & unde colligit ipſe , quod nec antea , nec poſtea , ſed tantum quandiù fuit in carcere ? cum Petrus ſemper in magnis periculis verſaretur ; nec ſimiliter audiendus eſt Beza , qui ex ſua mente fingit , ſtandum eſt doctrinæ , quam Sacra Scriptura tradit citatis locis , & aliis cum expreſſo conſenſu Patrum , cui eſt ſtandum , & credendum.

114\. D. Chryſoſt. *Angelus ad conſolationem.* Ad quæſtionem reſpondet primo D. Chryſoſt. homil. 26. ubi ſic ait : *Porro illi dicebant. Angelus ejus eſt , & hoc verum eſt , quod unuſquiſque Angelum habet , & unde venit illis in mentem , tunc Angelum eſſe ; à tempore illud conjecturabant* , exiſtimantes, quod eſſet Angelus Petri , nomine Petri , ut eos conſolaretur de ejus abſentia , ſicut venerunt in die Aſcenſionis ad Apoſtolos. Act. 1.

115\. *Angeli veloces ad noſtram cuſtodiam.* Pſal. 103. D. Bern. Secundo à tempore illud conjecturabant ; quod Angelus Petri cauſam ejus agens venerat ad eos, ut vehementius exhortaretur , ut pro ejus libertate exorarent. *Qui facis Angelos tuos ſpiritus , & miniſtros tuos ignem urentem.* Pſalm. 103. num. 4. Ignem dicit , qui valde velociſſimus eſt ſemper ſurſum tendit , & omnia impedimenta adjacentia devorat, ac deſtruit D. Bernard. ſerm. 4. de verbis Iſaïæ, ait. *Vide flammam quaſi volantem , & ſtantem ſimul.* Angeli ſtant nobiſcum , & ſimul exorantes pro nobis coram Deo , & omnia nobis adverſantia devaſtantes.

116\. Gen. 32. *Angeli armati pro ſuis clientibus.* D. Chryſoſt. Ut tamquam milites armati pro nobis pugnent Geneſ. 32. num. 2. *Jacob abiit itinere , quo cœperat, fueruntque ei obviam Angeli Dei , quos cum vidiſſet ait : Caſtra Dei ſunt hæc.* Cum Jacob vidiſſet magnam multitudinem Angelorum , unde venit illi in mentem , ut eos Caſtra Dei diceret , quod denotat manum militum armatam. Ibat Jacob valde timidus de fratre ſuo Eſau. adſunt ei Angeli tamquam milites armati pro ejus defenſione , ac tutamine D Chryſoſt. ſerm. 11. de Aſcenſ. poſtquam deſcribit quod Dæmones degunt per aërem pugnantes contra nos , ſubdit : *Ita Deus Dæmonibus in aëre iſto barbaris , atque immanibus ſemper bella incitantibus, pacisque inimicis , Angelorum Caſtra opponit , ut dum vel apparent ſolum ipſos reprimant , nobiſque perpetuam pacem concilient.*

117\. D. Aug. *Angeli ſuorum clientum perſonam agunt.* Thier. Tertio D. Auguſt. l. de Cura pro Mortuis , & D. Gregor lib. 2. Decalogi cap. 7. Sæpe Angeli ſuorum Clientum perſonam , ac ſimilitudinem ſumunt , ut eorum res , & cauſas agant , pro quo in magno numero exempla adduci poſſunt. Thieræus l. 1. de Spiritus Apparitione cap. 12. quanta autem ſollicitudine , ac diligentia Sancti Angeli ſalutem ſuorum Clientum affectant , & procurant. Audi *Omne bonum permanens Angelorum.* Davidem. Pſal 4. n. 5. & 6. qui ait : *Deus meus , qui mandas ſalutes Jacob. In te inimicos noſtros ventilabimus cornu.* Nota , quod non ait mandas ſalutem, ſed ſalutes in plurali ; quia ſub illo nomine intelligit omnia bona , & quomodo mandat Deus hæc D. Ambr. omnia populo ſuo ? Explicat D. Ambroſ. ibi : *Salus in protectione Angelorum , qui ad miniſterium hominum deputantur* , & tanto affectu noſtras cauſas agunt , ut per ſalutes intelligat ipſos Angelos. Ita Corder. exponit Corderius in annotationibus ad eundem Pſalmum , & ait : *Salutes uniuſcujuſque Angelum tutelarem intelligit , qui ſalutes in plurali dicantur. Quia omne bonum ſimul cum illo immittit Deus , quod quidem ad ſalutem animæ , & corporis neceſſarium ſit. Unde quidquid boni expetere poteſt homo , vel ad corpus , vel ad animam totum id cum Angelo , & per Angelum largitur Deus , qui Angelis ſuis mandavit de te in omnibus viis tuis* , inde Divinam protectionem per Angelum adminiſtrat , multa fortitudine inimicos noſtros ventilabimus cornu.

Intravit Rex , ut videret convivantes , & cum vidiſſet hominem veſtitum veſte non compoſita ait illi : *Amice quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem ?* At ille obmutuit : Tunc dixit Rex miniſtris ; *Ligatis manibus , & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.* Matth. 22. Aliter ſe res habet, quod Zachar. 3. n. 3. nam *Jeſus*, nempe Joſedech filius , *erat indutus veſtibus ſordidis , & ſtabat ante faciem Angeli , qui reſpondit , & ait ad eos , qui ſtabant coram ſe , dicens ; auferte veſtimenta ſordida ab eo , & dixit ad eum. Ecce abſtuli à te iniquitates tuas , & indui te mutatoriis.* Valde diſſimilis ſe cauſa habet , nam Rex non conceſſit locum , ut homo mutaret veſtes , & nuptiales quæreret , at Angelus non ſolum dat locum, ut veſtes mutentur , ſed hoc præcipit inferioribus miniſtris , ut novis , & ſplendidis eum exornent. Unde tanta differentia ? Rex ut ſupremus Dominus , & Judex jus dicebat , & cauſam ſecundùm merita judicabat ; at Angelus erat tutor , ac defenſor populi , indeque ſordidos non ſpernit, nec deſerit , ſed omnia media interponit , ut eos ad ſalutem reducat , & totis viribus negociatur , ut abjectis veſtibus ſordidis , ſplendidis , & nitentibus componantur , & hoc non ſolum ipſe totis viribus præſtat , ſed etiam alios Angelos convocat in Auxilium : Theodoret. ibi ait : *Angelus vero Populi tutor aliis adſtantibus Angelis præcipit , ut ex illis veſtibus eum exuerent , ac docens , ut quiddam per alias veſtes deſignatur , adjecit ; Abſtuli à te iniquitates tuas.* 118. Matth. 22. Zacar. 3. *Angeli omnia media ponunt pro ſalute ſuorum.* Theod.

QUÆSTIO XVII.

Quare D. Petrus magnalia quæ Deus erga eum fecit, mandat denuntiare Jacobo , & aliis fratibus ?

Tria hæc facit Petrus , Primò ſuam mirabilem libertatem inſigniter mandat nuntiare Jacobo Apoſtolo minori ; nam Major jam erat occiſus ab Herode , ut vidimus cap. 10. num. 1. Ordinat Petrus , ut Jacobo exponatur ſua miraculoſa libertas , erat enim Epiſcopus Jeroſolymorum, ac ut loci Prælato voluit cum eo habere hanc reverentiam, ſic & Paulus illum forte hac de cauſa inviſit , de quo facit mentionem ad Galat. 1. n. 19. 119. *Reverentia Prælato.* Ad Galat. 1.

Secundo ait Petrus : *Dicite & fratribus* D. Chryſoſt. homil. 27 ait : *Non dixit ut paſſim omnibus aliis evulgarent , vanam gloriam devitans.* Voluit Petrus ſua magnalia inter ſuos , & Chriſti diſcipulos recondere , & nullam umbram vanitatis exhibere, ut dixi cap. 5. quæſt. 3 num. 21. 22. 23, 24. & cap. 10. quæſt. 22. num. 173. & 174. 120. D. Chryſoſt. *Vana gloria vitanda.*

At objicies , Meus Raphaël Archangelus dixit Tobiæ. 12. num. 7. *Opera Dei revelare , & confiteri honorificum eſt* , quod verum habetur , ſi audientes ſunt capaces , aliter verò occultanda , & in hoc ſecutus eſt Petrus Chriſti exemplum , qui Reſurrectionem non mandavit omnibus nuntiare , ſed diſcipulis ſuis, & Petro. Matth. 28. num. 7. & 10. Marc. 16. num. 7. 121. Tob. 12. *Non omnibus omnia communicanda.* Matth. 28. Marc. 16.

Tertio Mandat Petrus ſuam miraculoſam libertatem dicere Jacobo , & fratibus ut qui fuerant orantes pro eo , dum in carcere tenebatur , ſimul 122.

Gratiarum actio à multis danda.

cum eo gratias Deo redderent pro tanto beneficio accepto, chorus enim multorum gratificantium recepta dona, res ut valde ſumptuoſa, & grata Deo. Cum filii Iſraël diviſo mari tranſiſſent, Pharaone cum toto ſuo exercitu ſubmerſo: *Tunc cecinit Moyſes, & filii Iſraël carmen hoc, Cantemus Domino, &c.* Exod. 15. n. 1. D. Auguſt. vel quiſquis eſt Author lib. 1. de mirabilibus Sacræ Scripturæ cap. 21 inquit: *Admirare dignum miraculum, ut cuncti pariter ſenes cum pueris, & omnes ætates eodem inſpirati flamine, non quaſi ex ore, nulla præmonitione edocti eaſdem continenter literas decantarunt in unum.* Non unus poſt alium, ſed omnes ſimul, linguas miraculosè Spiritus Sanctus fecit apertas ad tantum beneficium celebrandum, ac decantandum quod ſolum à Divino Spiritu provenire poterat, ut omnes ſimul convenirent, ait D. Auguſt.

Exod 25. D. Aug.

123\. Job. 1.

Dicitur 1. Job num. 6. *Cum veniſſent Filii Dei, ut aſſiſterent coram Domino.* Convenerunt omnes Angeli, ac Deo frequentes adſunt, ad quid tamen? explicat Origenes lib. 1. in Job, & inquit: *Angeli miſericordias ejus confitentes, & gratias agunt pro beneficiis, quæ ille inceſſanter impertit filiis hominum.* Sunt tamquam Angeli tutelares, qui conveniunt ante Deum, ut ei gratulentur beneficia ſuis clientibus, ac hominibus præſtita, ſed ad hoc tamquam ex compoſito fœdere conveniunt Angeli, cur non quilibet pro ſe? ſua perſpicacia Angelica deprehendunt illi Cœleſtes Spiritus, quod tunc gratiarum exhibitio illorum erit perjucundior, ac efficacior coram Deo, cum adjuncta fuerit precibus multorum.

Origen.

Angeli ſimul dant gratias.

124\. Cantic.

Cum Virgo ſapiens ſe vidiſſet maximè commendatam à Chriſto. c. 5. n. 2. Cantic. *Aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea; quia caput meum plenum eſt rore*, omnium donorum ac beneficiorum; Illa vero panegyricum de Chriſto mirifice compoſitum adornat num. 10. Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus; tamen pro panegyrico decantando pro celſitudine, ac majeſtate ſui dilecti ſe imparem judicans Virgines ſibi comites admonet, ut opem ferant Ibidem. n. 8. *Adjuro vos filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum, ut nuntietis ei, quia amore langueo.* Credidit Virgo, ut gratiam Deo acceptam referret ipſi eſſe conveniens delegatum habere chorum, qui Deo ſimul applauderet. Gilibert. ſerm. 4. ait: Gloriata de novæ ac inſolitæ dulcedinis guſtu filias Jeruſalem ad gratias agendas invitat.

Socias ad gratias agendas invitat.

Cantic. 8.

Gilibert.

Actor. 12. *n.* 18. Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites quidnam factum eſſet de Petro.

Num. 19. Herodes autem cum requiſiſſet eum & non inveniſſet, inquiſitione facta de cuſtodibus, juſſit eos duci; deſcendenſque à Judæa in Cæſaream, ibi commoratus eſt.

Num. 20. Erat autem iratus Tyriis, & Sydoniis; at illi unanimes venerunt ad eum, & perſuaſo Blaſto, qui erat ſuper cubiculum Regis, poſtulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.

125\. Arabic.

Verſ. 18. Facta autem die. Arabicus: *Porro ut diluxit dies* in qua ordinatum erat produci, & occidi Petrum: *Erat non parva turbatio.* Syriacus, *Extitit tumultus plurimus.* Æthiopicus: *Erant conturbati milites valde*, quia timebant ne eorum negligentiæ tribueretur Petri fuga, indeque punirentur. *Quidnam factum eſſet de Petro.* Arias, *Quidnam Petrus eſſet factus.* Tigurina, *Quidnam deveniſſet Petrus.*

Syriac. Æthiop. Arias. Tigurin.

Inde variæ erant ſententiæ. Quidam, & boni agnoſcentes virtutem Petri, qua multa mirabilia, operabatur, ut jam factum fuit alibi cap. 5. dicebant, quod virtute divina; alii, & maligni tribuebant arti magicæ, & diabolicæ. An vero portæ manſiſſent apertæ? res eſt anceps. Lyranus exiſtimat, quod apertæ manſerint, & idem habet Metaphraſt. in Actis Petri 29. Julii: E contra D. Chryſoſt. homil. 8. in epiſt. ad Epheſ. Gloſſa Interlin. quod manſerint clauſæ, quod ſi apertæ relictæ fuiſſent, non eſſet tanta confuſio, & tanta ſententiarum varietas de fuga Petri, quæ ratio placet Magiſtro Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ in Act. & Hugon. 126.

Variæ ſententiæ de Petri abſentia.

Lyran. Metaph. Gloſſa. D. Chryſoſt.

Verſ. 19. *Herodes cum requiſiſſet eum*, ſcilicet Petrum, & Inquiſitione facta, verbum Græcum denotat: *Cum omnimoda efficacia*, ac etiam tortura, D. Chryſoſt. *Examinavit.* Æthiopic. *Judicium adminiſtraret*, tradit D. Chryſoſt. homil. 9. in Matth. quod cum catenæ cecidiſſent de manibus Petri, illis catenis alligatæ ſunt manus duorum militum, qui Petrum cuſtodiebant. 127.

Græcus. D. Chryſoſt. Æthiop.

Juſſit eos duci. Rabanus ad carcerem D. Chryſoſt. homil. 8. in Epiſt. ad Epheſ. & homil. 9. in Matth. Proculus orat. de vinculis Petri Petrus Alexandr. Conc. 13. quod juſſit eos ſuffocari, favet Syriacus habens; *Condemnavit illos cuſtodes & juſſit eos necari.* Arabicus, *mortè damnavit*, & ait Cajetanus, quod Deo ita ordinante mors non ſtatim illata eſt militibus, ne Petri ſolutio alicui eſſet damnoſa, & militibus, afferret mortem, ſed ſententia dilata eſt, & mors Herodis ſtatim ſecuta, ut modo videbimus, milites dimiſſi ſunt liberi. 128.

Raban. D. Chryſoſt. Procul. Petrus. Alexand. Syriac. Arabic. Cajetan.

Deſcendenſque à Judæa in Cæſaream, quæ antiquitus appellata fuerat *Turris Stratonis*, in eaque Herodes Agrippa in honorem Cæſaris inſtituit ſolemnes ludos, ad hanc iſte Herodes cum multa nobilium multitudine ſe contulit, ut teſtatur. Joſephus lib. 19. antiq. c. 8. ut ſe præpararet ad vindicandum de Tyriis, & Sydoniis. 129.

Joſeph.

Verſ. 2. *Erat autem iratus Tyriis, & Sydoniis.* Arabicus, *Erat percitus in Tyros* Tygurina, *Bellum animo agitabat in Tyros*, ex Græco: *Pugnacem & infenſum gerens animum in Tyros.* Et ideo ſe tranſtulit in Cæſaream, ut terminis eorum appropinquaret ad bellum gerendum, cauſa belli nobis ignota eſt; Baronius ſuſpicatur, quod Sydonii facti Chriſtiani Petrum liberaverint à carcere, ſed ad hoc aſſerendum nullum eſt fundamentum, & ideo communiter non recipitur. 130.

Arabic. Tigurin. Græcus.

Non recipitur Baron.

At illi unanimes poſtulabant pacem ab eo. Perſuaſo Blaſto, qui erat cubicularius, ac intimus familiaris Regis, ad hoc, ut in hac pace eſſet mediator, & cauſam poſtulatæ pacis apponit Textus, *Eo quod alerentur Regiones eorum ab illo.* Syriac. *Propterea, quod victus regionis ipſorum ex ipſo regno Herodis penderet*, frumenta, & alimonia ex Judæa deferebantur ad Tyros, & Sydones, ac proinde facto bello perirent. 131.

Cauſa petitæ pacis.

Syriac.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XVIII.

Quare cuſtodes Chriſti bene habent apud Pilatum, cuſtodes Petri male apud Herodem?

132. MErito D. Chryſoſt. homil 8. in Epiſt. ad Epheſ. de gravi culpa arguit Herodem, quia cum Petrus non fuiſſet repertus in carcere ſtatim cuſtodes jubet duci ad mortem, ut exprimit Syriacus: *Juſſit eos necari*; Si enim res fuiſſet probè examinata, cuſtodes eſſent innocentes inventi ſine culpa: ſic ait citatus Chryſoſt. *Si illos examinaſſet poterat excuſari. Nunc vero cuſtodes exhiberi ſibi fecit, examinavit, & didicit vinctum fuiſſe Petrum, carcerem probe munitum, ante illius januam fuiſſe cuſtodes, nec tamen parietes effoſſos, nec quidquam adeſſe, quod alicujus maleficii indicium daret, & tamen ad capitale ſupplicium damnat*, quid nefarius aç cœleſtius.

Syriac. *Iniqui ſine debito examine damnantur.* D. Chryſoſt.

133. Inde eſt quæſtio præſens: Quare iſti cuſtodes carceris Petri male audiunt apud Herodem, ut ad ſupplicium capitale ferri mandantur: at cuſtodes ſepulchri vacuum denuntiantes ſepulchrum benevole, ac amicabiliter recipiuntur à Pilato, ac Principibus, unde tanta differentia; Milites carceris Petri verum teſtificabant aſſerentes Petrum non humana, ſed ope divina è carcere ereptum fuiſſe: at cuſtodes ſepulchri portentoſum mendacium aſſeverabant, dicentes: *Diſcipuli ejus nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus*, Matth. 28. n. 13. Illi veritatem adſtruentes inviſi ſunt Regi? Poſteriores mendacium fabricantes valde grati, ac plauſibiles ſunt Principibus, apud quos mendacium ſummopere prævalet. D. Cyrillus Jeroſolymit. Catecheſ. 14. & ait: *Quare ſicut Petro de cuſtodia exeunte condemnati ſunt cuſtodes, ſic etiam, qui Jeſum cuſtodiebant, non ſunt condemnati, ſed illi quidem mulctati ſunt, &c. Iſti autem ſilentes veritatem, & ipſam occultantes, à Principibus Sacerdotum ſervati ſunt*, utpote placentia judicii mendacis induentes.

Matth. 28. *Veraces male audiunt apud Principes, aliter mendaces.* D. Cyril. Jeroſol.

134. Cum Deus ob multa peccata Achab diſponeret ut ipſe deciperetur in conſiliis ſuis, ut ab illis omnibus eſſet fruſtratus, ait ſupremus Dominus: *quia egredietur, & decipiet Achab*, ſtatim Dæmon ſuam addit manum, dicens: *Egrediar, & ero Spiritus mendax in ore omnium Prophetarum*. 3. Reg. 22. n. 20. & ſtatim divinum oraculum addit *Decipies, & prævalebis*, & unde tam certa victoria de effectu ſecuturo: *Decipies, & prævalebis?* Facile fieri poterat, ut Rex renueret, & non acquieſceret. Defertur mendacium, quod valde potens eſt in Curia Regum, certum igitur eſt, quod prævaleas, & triumphes. Cajet. ait: *Manifeſtat Deus efficaciam hujus medii, nempe mendacii in curia, & hoc officium mentiendi uſque adeo verſatur in curiis ut Diogenes definierit, curiam eſſe locum ad decipiendum, & prævalendum.*

3. Reg. 22. *Mendacium prævalet in aula Regis.*

135. Cum David ſe multis adverſitatibus undique circundatum videret; multa enim in eum mala irruerant, poſtulans Dei miſericordiam, & protectionem hoc unum, & valde magnum Deo exponit Pſalm. 39. num. 11. *Non abſcondi veritatem tuam à Concilio multo.* In concilio Principum, Regum, ac Magnorum non abſcondi veritatem; ut ſolet fieri, ſed ibi patenter, & clarè eam dixi, & manifeſtavi, quod quidem valde magnum ac rarum de ſe teſtificatur David cum apud homines de mendacio vivatur ait ſapiens: *Dulcis eſt hominis panis mendacii*. Proverb. 20. num. 17. Nam ſicus homo ſuaviter pane alimentatur, ſic & dulciter mendacio paſcitur, de illoque vivit.

Pſal. 39. *Valde admirabile verum dicere in conſpectu Regis.*

Actor. 12. *n.* 21. Statuto autem die Herodes veſtitus veſte Regia, ſedit pro tribunali, & concionabatur ad eos.

Num. 22. Populus autem acclamabat Dei voces, & non hominis.

Num. 23. Confeſtim autem percuſſit eum Angelus Domini, eo quod non dediſſet honorem Deo, & conſumptus à vermibus expiravit.

Num. 24. Verbum autem Domini creſcebat & multiplicabatur.

Num. 25. Barnabas autem, & Saulus reverſi ſunt ab Jeroſolymis expleto miniſterio, aſſumpto Joanne qui cognominatus eſt Marcus.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VII.

Verſ. 21. *STatuto autem die*, Syrus: *Die autem percelebri*, Æthiopic. *Tunc una die deſignata*, Erat dies ſecundus Judæorum pro Cæſaris ſalute, ut ait Joſephus lib. 19. Antiquit. cap. 8. & erat dies illa ab Herode aſſignata, ut Tyrii, & Sydonii ejus audirent ſententiam circa pacem poſtulatam. Herodes veſte Regia, quæ dicit purpuram Sceptrum, & Coronam: *Concionabatur ad eos*, Arabicus: *Alloquutus eſt eis cum apparatu*, multa de pace, ac quiete. 136. Syrus. Æthiop. Joſeph. Arabic.

Verſ. 22. *Populus autem acclamabat* adulando Herodi. *Dei voces, & non hominis.* Syriacus: *Hæ ſunt filiæ vocum Dei.* Arabicus. *Vox iſta Dei eſt*, quæ adulatio, ac acclamatio videtur fuiſſe exorta à Tyriis, & Sydoniis, ut maximè Herodis gratiam auſpicarentur, illorumque vocibus Cæſarienſes excitarentur. 137. Syriac. Arabic.

Verſ. 23. *Confeſtim autem.* Syrus: *Ea ipſa hora*, in qua illæ adulationes jactabantur, vox eſt *Dei non hominis*, & ille ſibi complacens acceptabat, in quo graviter peccavit. *Percuſſit eum angelus Domini* mittens in illum vehementem dolorem viſcerum, ac putredinem, & fœtorem, ut ait Joſephus citatus. 138. Syrus. Joſeph.

Eo quod non dediſſet honorem Deo. Syriacus: *Eo quod non tribuiſſet gloriam Deo*, ſe ipſe multa inflatus ſuperbia illas acclamationes veluti divinorum tamquam ſibi debitas referebat, cum totam Deo potius deberet tribuere, à quo eſt omne bonum. *Et conſumptus vermibus expiravit* intra quinque dies, ut ait Joſephus, & hæc hiſtoria paulo poſt liberatum Petrum à carcere contigit. 139. Syriac. Joſeph. Cajetan.

Verſ. 24. *Verbum autem Domini creſcebat.* Syriacus: *Proinde Evangelium Dei prædicabatur, & incrementum capiebat.* Vatabl. *Augeſcebat.* Æthiopicus. *Sermo Dei magnus fuit.* Extincto Herode tam crudeli, & diro ſupplicio, magno Chriſtianorum hoſte, utpote in pœnam ſuorum malorum, & viſis mirabilibus, quæ per Apoſtolos fiebant, audacius, & libentiùs Evangelium prædicabatur, meſſiſque Chriſtiana multum augebatur. 140. Syriac. Vatabl. Æthiop.

Verſ. 25. *Reverſi ſunt ab Jeroſolymis*, ſcilicet in Antiochiam, ex qua miſſi fuerant, ut tempore famis eleemoſynam pauperibus Jeroſolymitanis portarent, ne perirent in tanta rerum ſterilitate; ut vidimus ſupra cap. 11. n. 20. & 30. 141. Actor. 11.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XIX.

Quare tam peſtiferè acclamatur Herodes, ut ejus voces non dicantur hominis, ſed Dei?

142. Joſeph. Quod etiam deſcribit Joſephus lib. 19. Antiquit. cap. 7. dicens: *Mox adulatores pernicioſi, alii aliunde acclamantes Deum conſalutabant, rogantes, ut faveret propitius, hactenus enim, ut hominem reveritos, nunc agnoſcere, & fateri in eo quiddam mortali natura excellentius.* Tantum poteſt Adulatorum malitia, ut homines tamquam Dii venerentur.

143. Zach. 11. *Adulatores Deos fingunt.* Mandat Deus Zachariæ Prophetæ cap. 11. n. 15. *Sume tibi vaſa paſtoris ſtulti*, qui nec piè, nec ſapienter rem diſponat, & gerat, ſed ſtultè, ac ineptè miſceat ſacra prophanis, tamen cum ſit ſuſcitatus paſtor in terra, ſtatim acclamatur num. 17. *O paſtor, & Idolum*, & cum ſit tam indignus, & inhabilis utpote ſtultus, veluti Idolum, ac Deus acclamatur; habet ille poteſtatem, & rerum habenas in republica, à quibus multorum negotia determinantur, inde conſequenter ab adulatoribus non ut homo, ſed ut Deus veneratur, ac colitur. Lyra ibi: *Sunt adulatorum idola, quos tamquam Deos volunt, ut per eos valeant promoveri.*

144. De Abſalon dicitur quod ſuis blanditiis, ac mendaciſſimis affectibus Iſraëlitas avertebat à Patre ſuo Davide, & ſibi alliciebat, unde ait Textus 2. Reg. 15. n. 6. *Sollicitabat corda virorum Iſraël.* Cajet. Cajetanus ex Hebræo legit: *Furatus eſt Abſalon corda virorum Iſraël*, ex eo quod Abſalon amoroſis affectibus aliorum animos ad ſe inclinaret furti arguitur merito; nam fur rem alienam à proprio Domino rapit, ſicque illam clam ſibi appropriat, *Adulator fur alienarum laudum.* Cajet. eodem ſane modo Abſalon corda filiorum Iſraël à ſuo proprio Domino Davide ſurripiebat, & ad ſe trahebat. Cajetan. ibi ait: *Ad inſtar furti deſcribitur acquiſitio benevoli animi virorum Iſraël erga ipſum Abſalonem, quia verè ferri ſpecies fuit relative ad Regem Davidem; Clam enim abſtulit corda virorum Iſraël à patre, trahendo illa ad ſe, hoc eſt enim furtivè ſurripere.* Eodem pene modo adulator aliena encomia ſurripit, ut appropriet illi, cui ſibi magis placuerit.

145. Oſeæ. 7. Loquens Oſee Propheta cap. 7. num. 1. de Rege Iſraël, ejuſque Magnatibus, quomodo, Diabolo inſtigante, perſuadebant populo, ut debitum honorem Divinum diverterent à vero Deo Creatore Cœli, & darent vitulis aureis, de quibus falsò, & *Adulatores latrones aliorum laudum.* mendaciter multa jactabant, ait Propheta: *Operati ſunt mendacium, & fur ingreſſus eſt ſpolians, & latrunculus foris.* Negotiatores tantæ iniquitatis, qui ſeducentes populum multa inania de vitulis publicabant; erat *fur ingreſſus* Diabolus in corda eorum, & Hieroboam *latrunculus de foris*, multa externis verbis dicens, ſed cur diabolus, & Hieroboam in præſenti eventu appellantur fur, & latro? Merito ſane quia honorem debitum Deo furati ſunt, ut Bruto animali deferrent Rupertus ibi: *Mendacium ſunt operati dicendo de vitulis, qui utique non erant Dii.* Iſti ſunt Dii tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti, *Pulchrè ergo dictum eſt*, Fur ingreſſus eſt ſpolians, *ſcilicet Diabolus furtim animas devorans*, & latrunculus foris, videlicet Hieroboam latro viſibilis, qui foris, id eſt, extra partem Domini peccare faciens Iſraël; grande latrocinium fecit.

QUÆSTIO XX.

Quare Angelus tam crudeli plaga percuſſit Herodem?

Quiſnam eſſet iſte Angelus? Lorinus exiſtimat fuiſſe Angelum malum, tamen videtur, quod fuerit Angelus bonus, ut exequutor Divinæ juſtitiæ; Ita Eſtius exiſtimat, quod fuerit Angelus Cuſtos Herodis, qui ex ejus Cuſtode factus eſt ejus perſecutor, ac exterminator; ſicut ille Angelus Cuſtos, & præſes populi Iſraelitici in deſerto, de quo dicitur Exod. 23. n. 20. *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedet te, &c. Audi vocem ejus, quia non dimittet cum peccaveris:* Quia ſicut eſt Cuſtos in via, ſic erit vindex peccatorum. Ita Joannes de Labay, Eſtius, Cornelius, & alii. 146. Lorin. Eſtius. Angelus Cuſtos. Exod. 23. Lahay. Cornel.

Percuſſit eum Angelus Domini. Immiſſo dolore vehementiſſimo in ejus viſcera ſimulque putredine cum intolerabili fœtore in carnes, ex quibus vermes prodibant, qui eum vivum corrodebant, & dilacerabant, quam pœnam hæreditavit ab Avo ſuo Herode Aſcalonita qui infantes occidit, qui a pediculis interiit. Addit Joſephus, lib. 17. cap. 1:. Antiquit. bubonem viſum fuiſſe ſuper caput Herodis velut prænuntium tantæ calamitatis, Oecumenius aſſerit pro bubone fuiſſe Angelum. 147. *Crudele tormentum.* Joſeph.

Modo ſuper eum tam durum, & acerbum ſupplicium venit ob magna, & horribilia crimina ab ipſo perpetrata. Jacobum Apoſtolum occidit, Petrum incarceravit, crudeliſſima, ac inſanabili ira, & furore Chriſtianos perſequebatur, modo tanta ſuperbia inflatur regali purpura auro fulgente indutus, & populo voces illius, ut voces Dei acclamante, ſe tamquam Deum reputans, in ſe ipſum Divinam Iram concitavit. 148.

Primo compone modo Jeſum magnum Sacerdotem in ſordido habitu cum Herode Regali purpura exornato de illo dicitur Zachar. 3. n. 5. *Oſtendit mihi Dominus Jeſum Sacerdotem magnum ſtantem coram Angelo Domini, & Satan ſtans à dextris ejus, ut adverſaretur ei..Et Jeſus erat indutus veſtibus ſordidis.* Ecce Jeſus Sacerdos habet in ſui tutelam Angelum defenſorem contra hoſtiles incurſus Satanæ; at Herodes inde fauſtas populi acclamationes traxit Angelum ad ſui interitum. Unde tanta rei differentia. Veſtis humilis, & ſordida ſollicitavit ad magni Sacerdotis defenſionem Angelum; at vero Regius cultus auro reſplendens provocavit furorem Angeli ad lethale vulnus. Petrus Damian. lib. 6. epiſt. 14. ait: *Herodes dum indutus veſte Regia conſpicuus cernitur, dum ei Dei voces habere non hominis acclamatur, protinus ab Angelo feriente percutitur, &c. Sic nimirum, ſic divino dignus eſt judicio dejici, qui coram oculis hominum, de nitore cultoris habitus ambit arroganter extolli.* 149. Zach. 3. *Superba veſtis interitum, humilis defenſionem advocat.* Damian.

Quod optimè confirmat D. Hieronymus epiſt. 1. ad Furian & inquit: *Legimus Judith viduam confectam jejuniis, & habitu lugubri ſordidatam, quæ non lugebat mortuum virum, ſed ſqualore corporis ſponſi quærebat adventum. Video armatam gladio manum, cruentam dexteram recognoſco caput Holofernis de mediis hoſtibus reportatum, vincit viris fœmina, & caſtitas truncat libidinem habitu repente mutato, & victrices ſordes redit omnibus ſæculi cultibus illuſtri* Judith, ſordido, & lubrico habitu, non tam pro mortuo viro, ſed & cum illa novum ſponſum quæreret Deum Judith. 10. num. 3. Illuſtri conatu Holofernis caput amputavit, inimicos devicit, & de libidine 150. D. Hier. Judith. 10. *Judith in ſordido habitu devincit.*

libidine triumphavit, & ideo ſuas victrices ſordes re aſſumpſit.

151. *D. Chryſoſt.* *Vana gloria ſuper omnia ſcelera ad ſe trahit divinam rem.*

Secundo D. Chryſoſt. homil. 27. ponderans Herodem iam dira pœna percuſſum ab Angelo, ait *Vide quando Apoſtolum occidit, nihil tale, fiebat* Multa, & graviſſima ſcelera perpetratus eſt Herodes, Jacobum occidit, Petrum incarceravit, innumeroſque Chriſtianos trucidavit, numquam tale paſſus, nec contra eum Angelus de Cœlo deſcendit, nec elementa corruptione, ac vermibus conſurgunt, & inter tot ſacrilega ſcelera ei parcunt, una tamen vanæ gloriæ oſtentario omnia conglomerato agmine ad illius exterminationem, & exitium convocat. *Deus diſſipavit oſſa eorum, qui hominibus placent.*

152. Baeça. Daniel. 4. *Vbi vana gloria, ſtatim pœna.*

In hujus rei confirmationem præclarè ponderat Sapientiſſimus M. Didacus de Baeça tom. 2. in Evang. lib. 9. cap. 1. §. 11. id quod habetur Daniel 4. num. 26. *Poſt finem menſium duodecim in aula Babylonis deambulabat. Reſponditque Rex, & ait: Nonne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regis in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cum ſermo adhuc eſſet in ore Regis vox de Cœlo ruit. Tibi dicitur Nabuchodonoſor Rex regnum tuum tranſibit à te.* Dignum ſanè ponderatione, quando vaſa aurea templi prophanis manibus pertractat, quando ſtatuam ſuam adorandam erigit, quando tres pueros innocentes inter flammas conjici jubet, inter tot, tantaque ſcelera nihil patitur, cum vero quædam vanitatis gloria prodit, ſtatim *Cum ſermo adhuc eſt in ore Regis vox de Cælo ruit.* Cum tot ſcelera, & peccata prætereantur, tamen hæc una vana gloriatio, qua homo ſuper ſe extollitur, omnia ſupplicia in ſe fulminat, advocat, atque attrahit. Vide ſupra cap. 10. q. 22. n. 172. 173. 174.

QUÆSTIO XXI.

Quare tam crudeli, ac extraordinario ſupplicio perit Herodes?

153. *Superius ad infimam vilitatem.*

Herodes magnifica indutus veſte, populo acclamante voces illius non hominis, ſed Dei eſſe, multa ſuperbia elatus, præſumens de ſe eſſe aliquid ſupra hominem, alto Dei judicio deprimitur, ac in extremam vilitatem demergitur, & abjectionem patitur, fœtore nempe, carne putrida vermibus corrodentibus, acutiſſimiſque doloribus & horribili bubone in capite apparente.

154. Thren. 4. Syriac.

De Principibus, ac Magnatibus Iſraël in captivitatem dicitur Thren. 4. num. 5. *Qui nutriebantur in croceis, amplexati ſunt ſtercora.* Syriac. *Qui nutriti ſunt ſuper croceos, ecce dormiunt in ſterquiliniis* Croceus erat genus veſtimentorum regale rubrum ac coccineum, quo inſervientes Deo utebantur, & pro magnis deliciis habebatur, at vero cum tanto bono abuterentur, multis, & magnis peccatis ad extremam vilitatem devenerunt, ut inſervirent in ſterquiliniis, portantes ſtercora ſuorum dominorum, ut ponderat D. Auguſt. in Pſalm 80. D. Nilus in Alcetico, & ait: *Qui in croceis educati ſumus, nos ſtercore coinquinamus? Cum enim in ſplendidis ac præclaris cogitationibus verſamur; in croceis nutrimur, Cum autem hac miſſa vivendi ratione, terrenis negotiis involvimur ſtercore nos operimus.* Qui cœleſtibus omiſſis implicantur terreſtribus in ſtercore verſantur, ſtercoreque operiuntur.

D. Aug. D. Nilus. *Ex peccatis ad ſtercora devolvitur homo.*

155. Levit. 11.

Prohibitum erat lege Levitic. 11. num. 26. *Animal, quod ambulat ſuper manus ex cunctis animantibus, quæ incedunt quadrupedia, immundum erit.* Et qualenam crimen eſt in animalibus ſuper manus ſuas degere, quod ſevera immunditiæ pœna mulctatur? Nullum in bruto animali peccatum, utpote quod illius eſt incapax: ſed ibi denotatur homo cum ſua inani confidentia, qui vero Deo contempto, multum in operibus manuum ſuarum confiſus præſumit ſe digito poſſe Cœlum pertingere, in omne fœdum, & immundum præcipitatur, ut ab omnibus rejiciatur. D. Nilus citatus ait. *Cur à Deo deficientes ſpem brachii firmamus, Dominique providentiam manibus noſtris adſcribimus.,. Hoc ænigmate lex deſignat quod manibus, inquiens, incedit, immundum eſt. Manibus incedit, qui manibus nititur, quique ſpem in illis omnem ſitam habet.*

Qui confidunt in ſe ipſis immundi. D. Nilus.

QUÆSTIO XXII.

Quare ſolus Herodes tam rigidè punitur, & non etiam illi qui applaudentes dicebant illius voces non eſſe hominis, ſed Dei?

Auditis fauſtis acclamationibus grandi ſupplicio punitur Herodes, cum tamen, ut notat Oecumenius, nihil tale ipſe dixerit, ſed tantum acquievit, & perjucundo animo acceptavit, dum acclamarentur voces Dei, non hominis, & numquid talia blaſphemo ore proferentes, impuniti remanebunt? 156. Occum.

Reſpondet Oecumenius ibi, verum quare non etiam aſſentatores puniuntur? *Utrique ſanè ſupplicio digni erant, verum cum nondum tempus ſit judicii, is punitur, qui maximè obnoxius eſt crimini.* Etſi omnes valde promererentur dignam ſuorum delictorum pœnam, tamen Herodis ſcelera tam ob præſentem vanitatem, quàm ob multa, quæ contra Apoſtolos perpetrarat, facinora, ad cumulum devenerunt, ut divinam Iram concitaverint; at quoad aliorum peccata adhuc non erat judicii tempus, ſed citò veniet, & non tardabit. Adhuc non ſunt *completæ iniquitates Amorrhæorum.* Geneſ. 15. num. 16. 157. Oecum. *Reſervantur ad ſuum tempus aliquorum ſcelera.* Gen. 15.

Ait Iſaïas cap. 5. num. 25. *Ideo iratus eſt furor Domini in populum ſuum, & extendit manum ſuam ſuper eum, & percutiet eum, & conturbati ſunt montes, & facta ſunt morticina eorum, quaſi ſtercus in medio platearum. In iis omnibus non eſt adverſus furor ejus, ſed adhuc manus extenſa.* Exarſit furor Domini in populum ſuum ob illorum peccata *conturbati ſunt montes*, ut exponit Arias Montanus, Principes, Duces, ac Magnates tam rigido, ac horrendo ſupplicio, & facta ſunt morticina eorum, nempe cadavera putrida, & fœtida, ut ſtercus, ſed quievit ibi ira Domini. *Sed adhuc manus extenſa* ad nova ſupplicia inferenda; atque alios caſtigandos. Interlinealis, *Adhuc extenſa ut alios percuſſura* Lyra, *Extenſa ad puniendam abominationem populi ſecundum tempus quo placuerit juſtitiæ Divinæ.* 158. Iſaï. 5.

Arias. *Si pœna deffertur, non auffertur.* Interlin. Lyran.

Sequebantur iſti miſeri applaudentes Herodem, illius ſimilem exitum invenient, cum deveniſſent Iſraël ad mare rubrum, & ſimul Pharao cum ſuo exercitu varia extitit utriuſque ſors, & diſſimilis, ut ſcribitur Exod. 14. num. 28. *Reverſæ ſunt aquæ, & operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui inſequentes ingreſſi fuerant mare, nec unus quidem ſuperfuit ex eis, Filii autem Iſraël perrexerunt per medium ſicci maris, & aquæ eis erant quaſi pro muro.* Unde tanta differentia, cur 159.

Exod. 14. *Talis ductor talis exitus.*

ſequatur

ſequatur Pharaonem Ægyptiacus exercitus, Iſraël Deum in columna nubis. Non ergo mirum, quod Pharaonis perditio univerſos ſecum involverit ſectatores, & divina protectio in ſecutum, ac tutamen ducat Iſraël. Origenes in homil. 16. in Exod. ait: *Qui Ægyptius eſt, & ſequitur Pharaonem, ille vitiorum fluctibus mergitur, qui vero ſequitur Chriſtum aquæ ei murus fiunt, ipſe autem in media via inſequitur per ſiccum.* Ex ductore, quem habes, ad talem exitum devenies.

CAPUT XIII.

1. *Erant autem in Eccleſia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & Doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenenſis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus.*
2. *Miniſtrantibus autem illis Domino, & jejunantibus: dixit illis Spiritus Sanctus, Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos.*
3. *Tunc jejunantes; & orantes, imponenteſque eis manus dimiſerunt illos.*
4. *Et ipſi quidem miſſi à Spiritu Sancto abierunt Seleuciam, & inde navigaverunt Cyprum.*
5. *Et cum veniſſent Salaminam, prædicabant Verbum Dei in Synagogis Judæorum; Habebant autem, & Joannem in miniſterio.*
6. *Et cum perambulaſſent univerſam Inſulam uſque Paphum, invenerunt quemdam virum Magum pſeudoprophetam, Judæum, cui nomen erat Barieſu.*
7. *Qui erat cum Proconſule Sergio Paulo viro prudente. Hic accerſitis Barnaba, & Saulo, deſiderabat audire Verbum Dei.*
8. *Reſiſtebat autem illis Elymas magus, (ſic enim interpretatur nomen ejus) quærens avertere Proconſulem à fide.*
9. *Saulus autem, qui & Paulus, repletus Spiritu ſancto intuens in eum.*
10. *Dixit, O plene omni dolo, & omni fallacia fili Diaboli, inimice omnis juſtitiæ; non deſinis ſubvertere vias Domini rectas.*
11. *Et nunc ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus non videns ſolem uſque ad tempus. Et confeſtim cecidit in eum caligo, & tenebræ; & circuiens quærebat, qui ei manum daret.*
12. *Tunc proconſul cum vidiſſet factum, credidit admirans ſuper doctrina Domini.*
13. *Et cum à Papho navigaſſent Paulus, & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphiliæ, Joannes autem deſcendens ab eis reverſus eſt Jeroſolymam.*
14. *Illi vero pertranſeuntes Pergen, venerunt Antiochiam Piſidiæ, & ingreſſi Synagogam die Sabbathorum ſederunt.*
15. *Poſt lectionem autem legis, & prophetarum miſerunt Principes Synagogæ ad eos dicentes, Viri fratres, ſiquis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem dicite.*
16. *Surgens autem Paulus, & manu ſilentium indicens, ait, Viri Iſraëlitæ, & qui timetis Deum, audite.*
17. *Deus plebis Iſraël elegit Patres noſtros, & plebem exaltavit, cum eſſent Incolæ in terra Ægypti, & in Brachio excelſo eduxit eos ex ea.*
18. *Et per quadraginta annorum tempus mores eorum ſuſtinuit in deſerto.*
19. *Et deſtruens gentes ſeptem, in terra Chanaan ſorte diſtribuit eis terram eorum.*
20. *Quaſi poſt quadringentos, & quinquaginta annos; & poſt hæc dedit judices uſque ad Samuël Prophetam.*
21. *Et exinde poſtulaverunt Regem, & dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin annis quadraginta.*
22. *Et amoto illo ſuſcitavit illis David Regem, cui teſtimonium perhibens dixit, Inveni David filium Ieſſe, virum ſecundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.*
23. *Hujus Deus ex ſemine ſecundum promiſſionem, eduxit Iſraël Salvatorem Jeſum.*
24. *Prædicante Joanne ante faciem adventus ejus baptiſmum pœnitentiæ omni populo Iſraël.*
25. *Cum impleret autem Joannes curſum ſuum, dicebat; Quem me arbitramini eſſe, non ſum ego, ſed ecce venit poſt me, cujus non ſum dignus calceamenta pedum ſolvere.*
26. *Viri fratres filii generis Abraham, & qui in vobis timent Deum, vobis verbum ſalutis hujus miſſum eſt.*
27. *Qui enim habitabant Jeruſalem, & Principes ejus, hunc ignorantes, & voces Prophetarum, quæ per omne Sabbathum leguntur, judicantes impleverunt.*
28. *Et nullam cauſam mortis invenientes in eo, petierunt à Pilato, ut interficerent eum.*
29. *Cumque conſummaſſent omnia, quæ de eo ſcripta erant, deponentes eum de ligno poſuerunt eum in monumento.*
30. *Deus vero ſuſcitavit eum à mortuis tertia die qui viſus eſt per dies multos his,*
31. *Qui ſimul aſcenderant cum eo de Galilæa in Jeruſalem, qui uſque nunc ſunt teſtes ejus ad plebem.*
32. *Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad Patres noſtros repromiſſio facta eſt.*
33. *Quoniam hanc Deus adimplevit filiis noſtris, reſuſcitans Jeſum, ſicut & in Pſalmo ſecundo ſcriptum eſt, Filius meus es tu, ego hodie genui te.*
34. *Quod autem ſuſcitavit eum à mortuis, amplius jam non reverſurum in corruptionem, ita dixit Quia dabo vobis ſancta David fidelia.*
35. *Ideoque, & aliàs dicit Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.*
36. *David in ſua generatione cum adminiſtraſſet voluntati Dei dormivit, & appoſitus eſt ad patres ſuos, & vidit corruptionem.*
37. *Quem vero Deus ſuſcitavit à mortuis, non vidit corruptionem.*
38. *Notum igitur ſit vobis viri fratres, quia per hunc vobis remiſſio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, quibus non poteſtis in Lege Moyſi juſtificari.*
39. *In hoc omnis, qui credit juſtificatur.*
40. *Videte ergo ne ſuperveniat vobis, quod dictum eſt in Prophetis.*
41. *Videte contemptores, & admiramini, & diſperdimini, quia opus operor ego in diebus veſtris, opus, quod non credetis, ſi quis enarraverit vobis.*
42. *Exeuntibus autem illis rogabant, ut ſequenti Sabbatho loquerentur ſibi verba hæc.*
43. *Cumque dimiſſa eſſet Synagoga, ſecuti ſunt multi Judæorum, & colentium advenarum Paulum, & Barnabam, qui loquentes ſuadebant*

bant eis ut permanerent in gratia Dei.

44. *Sequenti vero Sabbatho penè univerſa civitas, convenit audire Verbum Dei.*

45. *Videntes autem turbas Judæi, repleti ſunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, blaſphemantes.*

46. *Tunc conſtanter Paulus, & Barnabas dixerunt, Vobis oportebat primum loqui Verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes,*

47. *Sic enim præcepit Dominus, Poſui te in lucem gentium, ut ſis in ſalutem uſque ad extremum terræ.*

48. *Audientes autem gentes gaviſæ ſunt, & glorificabant Verbum Domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.*

49. *Diſſeminabitur autem Verbum Domini per univerſam regionem.*

50. *Judæi autem concitaverunt mulieres religioſas, & honeſtas, & primos civitatis, & excitaverunt perſecutionem in Paulum & Barnabam, & ejecerunt eos de finibus ſuis.*

51. *At illi excuſſo pulvere pedum in eos, venerunt Iconium.*

52. *Diſcipuli quoque replebantur gaudio, & Spiritu ſancto.*

ARGUMENTUM.

Saulus, & Barnabas Jeroſolymis ſuo eleemoſynarum miniſterio confecto revertuntur ad Antiochiam, inde Spiritus Sancti imperio mittuntur ad prædicandum gentibus, Saulus in Cypro ad fidem adduxit Sergium Paulum Proconſulem, Elymam Magum excæcavit. Ipſe deinde cum Barnaba abeunt pergen pamphiliæ, & Antiochiam piſidiæ, à Judæis è Synagoga, expulſi, excuſſo pulvere pedum, ad prædicandum gentibus pergunt.

Actor. 13. *n.* 1. Erant autem in Eccleſia quæ erat Antiochiæ Prophetæ, & Doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenenſis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ Collactaneus.

Num. 2. Miniſtrantibus autem illis Domino & jejunantibus dixit illis Spiritus Sanctus, ſegregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

1. Verſ. 1. Cum cognoviſſent fideles, ut patet ex c. 11. n. 9. pronuntiante Agabo magnam futuram famem ex Antiochia per Saulum, & Barnabam miſerunt ſubſidium eleemoſynarum ad fratres in Jeruſalem, quo munere expleto reverſi ſunt in Antiochiam, in qua erant *Prophetæ*, quæ futura prædicebant, & *Doctores*, qui fidem explicabant, & docebant. Ita Lyranus.

Lyran.

2. Verſ. 2. *Tunc illis jejunantibus*, ad omne magnum opus præmittendum eſt jejunium, & ex hoc loco Eccleſia ante tempora ordinationum inſtituit jejunia. *Dixit Spiritus Sanctus*, per internam inſpirationem, *Segregate mihi*. Syrus, *Secernite mihi* & ſubdit Textus, *Imponentes illis manus*, de quo quæſtione prima, ac de nominibus in his verbis contentis.

Syrus.

QUÆSTIO I.

De nominibus contentis in quinque prioribus verſibus.

3. PRimum *Antiochia* ab Antiochis Alexandri Magni ſucceſſoribus, ædificata, extructa, & gubernata, ab eis nomen accepit, ſicut & Græcum Idioma, quam vis proprium haberet, ſcilicet Syrum, utpote Syriæ Metro polis illuſtriſſima.

Sylveira in Acta.

Barnabas, qui dicebatur Joſeph, Levites, Cyprus qui habebat agrum, & vendidit, & pretium attulit, & poſuit ad pedes Apoſtolorum, & ob ſuam magnam virtutem ei nomen Barnabæ impoſitum eſt, id eſt filius conſolationis, ut patet ſupra Actor. 4. n. 36. 37. vide ibi dicta. 4. Barnab. Actor. 4.

Simon Niger ad diſtinctionem Simonis Petri dicitur Niger à colore atro, ait Gloſſa Ordinaria ſicut à flavo appellabantur flavii, ab Albo, Albini. à Rufo apud Romanos Ruffini. 5. Simon.

Lucius Cyrenenſis, qui Cyrenæ fuit Epiſcopus ut de eo ſcribunt Beda, Uſuardus. Ado, & inter ſanctos eum ſcribit Martyrologium Romanum die 6. Maii. 6. Beda. Vſuard. Ado. Martyr.

Manahen, de quo ſic habet Martyrologium Romanum. 24. Maii. *Antiochia S. Manahen Herodis Tetrarchæ Collactanei, Doctoris, & Prophetæ ſub gratia novi Teſtamenti in eadem urbe quieſcentis.* De eoque agunt eadem die Beda, Uſuardus, Ado, & Petrus *de Natal. lib.* 5. *cap.* 35. Dicitur Herodis, nempe Antipæ, qui fuit filius Herodis Aſcalonitæ, & patruus Herodis Agrippæ, de quo fit mentio ſupra cap. 12. n. 1. Hic Herodes Antipas per irriſionem Chriſtum veſte alba induit, & Joannem Baptiſtam occidit. 7. Martyr. Roman. Beda. Vſuard. Ado. Petrus.

Dicitur *Collactaneus* Herodis, id eſt lactatus lacte quidem nutricis, ex quo colligunt Lorinus, Cornelius Eſtius, Menochius Manahem fuiſſe virum inſignem ac illuſtrem, utpote collactaneum Herodis Regis. 8. Lyran. Cornel. Eſtius. Menoch.

Sed multa virtute illuſtratus; nam Theophylactus pro collactaneus legit *Educatus*, qui cum eſſet nutritus eodem lacte, & educatus eadem pueritia ac magiſterio, nil participavit, ac guſtavit de malitia, ac nequitia Herodis, ſed ab illa omnino purum & integrum ſe ſervavit, ut Propheta, ac doni Doctor fieret, ut obſervat Theophilactus ibi. *Præter hos Manahen qui erat cum Herode educatus, ecce tibi mores uniuſcujuſque non à pueris educatio ſalvos facit. Vide enim, ut Herodes quidem peſſimus fuerit, Manahen, qui una cum eo educatus fuerat, tantum ab illo mutatus ut etiam munus prophetæ conſecutus ſit.* 9. Theoph. *Bona indoles nulla mala ſocietate corrumpitur.* Theoph.

Tres illi ſancti pueri mittuntur in fornacem Babylonis ignis ardentis, etſi multi ſancti operante Divina omnipotentia liberati ſunt ab igne, multo

excellentiori, ac illuſtriori modo ſe Deus habuit cum his tribus pueris ſuper cæteros, nam illi colligati injecti ſunt in fornacem, ſed ignis non eos læſit, imo potius inſervivit, ut ligamina combureret, ut expediti potuerint deambulare, Angelus Domini deſcendit de Cœlo ut faceret eis ventum roris flantem ad magnum recreationis levamen, imo ipſe Rex cum accederet ad fornacem totus admirabundus clamat; *Nonne tres compeditos miſimus in medium ignis, video quatuor ſolutos, & ſpecies quarti ſimilis Filio Dei.* Dan. 3.n.92. Unde tanta excellentia, ut Deus tot, & tantis mirabilibus cum ſanctis his pueris ſe exhiberet, cum tanta mirabilia ſuper cæteros ſit operatus. Recole, quod cum hi ſancti pueri cum aliis de ſemine Regio ducti eſſent in Babyloniam, conſtituit eis Rex Magiſtrum, ut doceret eos literas, & linguam *Chaldæorum*, Daniel. 1. num. 4. id eſt mores Chaldæorum, à quibus ſancti pueri cuſtodierunt ſe ipſos ne coinquinarentur ab eis, & qui ſub eodem doctrinæ lacte ac ſub eadem diſciplinæ forma præ cæteris ſe purum & integrum cuſtodit, & ſervat, & valde mirabiliter magnis prodigiis à Deo extollitur, ac ſublimatur. D. Iſidorus Peluſiota lib. 3.epiſt. 139. ait *Tres illi pueri, ac Daniel curioſam, & ſupervacaneam Chaldæorum diſciplinam minimè didicerunt, hinc liquet, quod hic leonibus, illi autem igni venerationi fuerunt.*

Daniel. 3. *Ubi terrena vigent difficilime virtus floret.* Daniel. 1. D. Iſidor. Peluſiota

10\. Cum Rebecca à S. Viro Iſaac concepiſſet, fœtuum conceptorum motum, ac colliſionem moleſtiſſimè ferebat divinum oraculum conſuluit, à quo reſponſum accepit *Duæ gentes ſunt in utero tuo, & duo populi ex utero tuo dividentur*, Geneſ. 25. num. 23. Iſti duo gemelli erant Jacob. & Eſaü ambos in eodem utero, eodem lacte, ac paſtu enutriti; Jacob dilectus, & ſanctus ab eo populus ſanctus, & dilectus, Eſaü reprobus malus, & talis ejus populus. Ecce mores valdè diverſi, & unde tanta commotio, ac contentio? Qualenam erit remedium? *Duo populi ex utero tuo dividentur.* Tunc datur quies, & requies, tunc virtus ſecura conſiſtit quando boni à malis ſeparantur, ab eiſque ſunt diviſi Philo. lib. de Abel. Caïn ait. *Supplex Rebecca Deum rogabat, dignaretur docere quid mali hoc eſſet quodve hujus remedium? Qui ſic reſpondit, Duæ gentes in utero tuo ſunt. Verum duo populi ex ventre tuo diſcedent. Hoc remedium, ut diſcedant, ſeparenturque ab invicem, nec amplius ſimul habitent.*

Gen. 25. *Boni à malis ſeparandi ut conſiſtant.* Philo.

QUÆSTIO II.

Quare jejunantes imponunt manus ſuper Saulum, & Barnabam, & quid ſit illa manuum impoſitio?

11\. Dixit eis Spiritus ſanctus per internam inſpirationem eis, ſcilicet, prophetis, ac Doctoribus, & Prælatis; qui erant in Antiochia, *Segregate mihi.* Syrus, *Secernite mihi* ad opus, ad quod vocavi eos alii legunt *in auxilium*, ad quod vocavi eos. Jejunãtes impoſuerunt manus ſuper eos.

Textus. Syriac.

12\. Quæſtio igitur inquirit quid fieret, ſeu conferretur per illam manuum impoſitionem. Prima ſententia tenet, quod non fuit actio ordinativa, ſed tantum deprecativa; Ita Arias, Cajetanus, Eſtius Suar. 3. p. tom 3. diſp. 34. ſect. 1, & alii. Et ratio eſt, quia jam Saulus erat ordinatus à Deo Apoſtolus. Actor. 9.n.15. & ideo ipſe ait ad Galatas 2.n.6. quod ab Apoſtolis nihil acceperit, ſimiliter de Barnaba ſuo ſocio 2. Corinth. 8. n.19. quod ordinatus, & conſtitutus ſocius fuerit ſuę peregrinationis.

Prima ſententia negat. Arias. Caietan. Suarius. Eſtius

13\. Secunda, & verior ſententia eſt, Saulum, & Barnabam fuiſſe ordinatos Epiſcopos, imo & presbiteros ab aliis Epiſcopis, unos ibi D. Petrus ordinavit Ita hic. D. Chryſoſt. D. Leo. epiſt. 81. vel juxta aliam editionem 79. Henriques lib. de Sacramento Ordinis. cap. 3. Turrianus lib. 1. de Hiera. Ord cap. 20. in præſenti Lorinus, Cornel. Menoch. & alii.

Secunda affirmat. D Chryſoſt. D. Leo. Henric. Turrian.

14\. Prima ratio eſt; quia ex nullo alio loco colligitur Saulum, & Barnabam fuiſſe creatos Epiſcopos niſi ex hoc loco; nam illud, quod adducitur Actor. 9. num. 15. quod Chriſtus dixiſſet de eo, *Vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum* Nihil inde poteſt colligi ad Epiſcopatum, nam poſtea Paulus fuit baptizatus ab Anania, nec etiam pro contraria ſententia facit id, quod adducitur ex epiſtola ad Galatas, ubi ait Paulus, quod Apoſtoli, nihil ipſi conſuluiſſent, quantum ad doctrinam Evangelicam, quam ipſe teſtatur non accepiſſe ab homine, ſed per revelationem Jeſu Chriſti ad Galatas. 1. n. 12.

Epiſcopatus ex hoc loco colligitur. Actor. 9. Galat. 1.

15\. Secundo Chriſtus Dominus quoſdam Apoſtolos Epiſcopos ordinavit, & ipſi Apoſtoli alios Apoſtolos Epiſcopos ordinarunt, ut Petrus Jacobum minorem Epiſcopum Jeroſolymorum, ut tradunt aliqui Authores, & exempla adducit Henriques citatus. Tertio, quia ex hoc exemplo diſpoſuit Eccleſia quod ante ordinationum tempus, præmitterentur jejunia, per illa enim animus diſponitur ad veram ſapientiam, & ad omnia ſobrie, juſte, ac recte agenda. Philo lib. de victim. ait. *In nos admonet temperantia inter omnes virtutes utiliſſima. pane enim contentus eſſe poteſt ſectator ſapientiæ, habiturus ſanum corpus, & mentem ſobriam.*

Per jejunium animus diſponitur ad magna. Philo.

16\. Ait David pſalm. 62. num.3. *In terra deſerta, invia, & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.* Vehementiſſimo deſiderio flagrabat David videre gloriam Dei ejuſque virtutem, & ad hujus rei fruitionem conſtituit ſe in terra deſerta, invia, & inaquoſa, in qua nullus erat fructus, nullus cibus, nullumq; alimentum, ut ita ipſe jejunus tamquam in ſublimi ſanctuario conſtitutus (tale enim eſt jejunium) fieret capax, ac aptus ad videndam gloriam Dei, ejuſque infinitam, atque altiſſimam virtutem. S. Ambroſ. ſerm. 37. in quadrageſima ait. *Deſertum plane quodã ipſum corpus Chriſtiani cum non repletur cibis, non poculis irrigatur Deſertum, inquam, eſt corpus noſtrũ, cum abſtinentia marceſcit, caro ſiti pallor obducitur,* Nota *Tunc Chriſtus Dominus habitat deſertum pectoris noſtri cum noſtram terram fame ſqualidam, ac ſiti aridam eſſe reperit, ſecundum quod ait Propheta ſicut in terra deſerta, invia, & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi.*

Pſal. 62. *Per jejunium conſtituitur homo in quodam ſanctuario ad videndum Deum.* D. Ambr.

17\. valde dura, & terribilis eſt illa Dei vox vocantis primum Parentem Adamum, *Ubi es Adam?* Geneſ. 3. num. 9. ac ſi in nullo loco valeat conſiſtere, ut ſui delicti pœnam audiat; Econtra vero valde familiaris, & amica ipſius Dei vox ad Patrem Eliam. *Quid hic agis Elia.* 3.Reg.19. num. 13. ut inde magnam mercedem recipiat. Unde tanta rei differentia? Adamus erat paſtus cibo vetito, Elias quadraginta dierum jejunio purificatur, & ideo ad magna & ſublimia vocatur Tertullian. lib. adverſus Phyſicos ſic ait, *Cum Elias in ſpeluncam diverſiſſet, quam familiari congreſſu Dei exceptus eſt; Quid tu Elia hic? multo amicior vox iſta, quam Adam ubi es, hæc paſto homini minabatur, illa vero Jejuno blandiebatur, tanta eſt circunſcripti victus prærogativa, ut Deum præſtet homini contribunalem, parem re vera pari.* In his ultimis verbis facit

Gen. 3. 3. Reg. 19. *Jejunium ad ſe advocat omnes cœleſtes favores.* Tertul.

facit Tertullianus alluſionem ad Petri verba in Thabor Chriſto Domino dicentis. *Vis faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, Eliæ unum* Matth. 17. num. 4. & quomodo Petrus æqualiter offert tabernacula Domino, & ſervis? Jejunium in tantum ſublimavit Moyſen, & Eliam ad quædam veſtigia quodammodo cum Domino referenda, *Tanta eſt circumſcripti victus prærogativa, parem revera pari.*

Matth. 17.

Actor. 13. *n.* 6. Et cũ perambulaſſet univerſam Inſulam uſque Paphum invenerũt quendam virum Magum pſeudo prophetam Judæũ, cui nomen erat Barieſu.

N. 7. Qui erat cũ Proconſule Sergio Paulo viro prudẽte, hic accerſitis Barnaba, & Saulo deſiderabat audire Verbum Dei

N. 8. Reſiſtebat autem illis Elymas Magus, (ſic enim interpretatur nomen ejus) quærens avertere Proconſulem à fide.

Num. 9. Saulus autẽ, qui & Paulus repletus Spiritu Sancto intuens in eum.

Num. 10. Dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia fili Diaboli, inimice omnis juſtitiæ, non deſinis ſubvertere vias Domini rectas.

Num. 11. Et nunc manus Domini ſuper te, & eris cęcus non videns ſolem uſque ad tempus: & confeſtim cecidit in eum caligo & tenebræ, & circuiens quærebat qui ei manum daret.

Num. 12. Tunc Proconſul cùm vidiſſe factum, credidit admirans ſuper doctrina Domini.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE. II.

18. Syrus. Verſ. 6. *Et cum perambulaſſent.* Syrus, *Cùm perluſtraſſent uſque ad Paphum Urbem*, Cyprii, valde celebrem carminibus Poetarum. *Virum Magum pſeudoprophetam*, qui ſe ut Simon Magus vocabat, *Virtutem Dei* & per magicam artem multos ægros ſanaverat; *Cui nomen erat Barieſu*, de quo nomine large, & prolixè Franciſcus Lucâs, nomen eſt, *ac Filius Ieſu* Id eſt, ac filius; Videtur quod Pater hujus Magi, dictus fuiſſet Jeſus, ſeu Jeſue.

De nomine Barieſu. Franciſc. Lucas.

19. Syrus. Verſ. 7. Qui erat cum Proconſule, qui tanquam Vicarius Conſulis Romani adminiſtrabat, & gubernabat totam Provinciam. *Sergio Paulo*, à quo & Paulus nomen habuit, ut dicam q. ſequenti, *Viro prudente.* Syriacus, *Sapienti*, ubi eſt Sapientia, & prudentia, ibi eſt deſiderium ſalutis, quod eſt donum Dei.

20. Verſ. 8. *Elymas Magus.* Videtur eſſe barbarum nomen, & fortaſſe Cypreum antiquum ſignificans ſua lingua magnum Ita Sanches, Cornelius à lapide, Menochius Tyrinus, & forte nomen proprium erat Elymas, quod multi deducunt à verbo Hebræo *alam*, id eſt *abſcondere*, vel à verbo Græco, quod ſignificat *involvere*, qui ſuis magicis artibus multa abſcondebant, & involvebant indeque uſurpavit nomen, ut diceretur *Barieſu*, id eſt Filius Salvatoris, quia per ſuas magicas artes docebat ſalutem, vel quia Pater ejus dicebatur Jeſu, ſeu Jeſue, ut multi erant in Hebræo populo, qui tali nomine dicebantur, ut teſtatur Joſephus.

De nomine Elymas Sanches. Cornel. Menoch. Tirin. Joſeph.

Sylveira in Acta.

21. Verſ. 9. *Saulus autem, qui & Paulus*; Ex hoc loco ſemper dicitur Paulus, ut dicam q. ſequenti, *Repletus Spiritu Sancto*, ut ait Lyranus, cujus virtute videbat ea, quæ aliis erant ignota, & occulta, *Et intuens in eum* ardentibus oculis Dei zelo repletus. Lyran.

22. Verſ. 10. *O plene omni dolo* interno in anima. *Et omni fallacia* externa ad dementandos homines Pagninus & Tygurina, *Omni verſutia.* Arias, *omni maleficentia.* Syrus, *Omnibus flagitiis*, Tot verba multiplicantur ad exprimendam ſummam hominis nequitiam. Pagnin. Tigurin. Syrus.

23. *Fili Diaboli*, Syriacus, *Fili Criminatoris.* Arabicus, *O fili fraudulenti* imitatione operum, ac malorum: *Inimice omnis juſtitiæ*, virtutis, probitatis, ac ſanctitatis, quæ eſt in Evangelio, ut ſtatim explicat, *Non deſinis ſubvertere vias Domini rectas.* Græcus, & Syriacus legunt de futuro. *Non deſinis.* Per quod oſtenditur malitia hominis conſummata. *Subvertere.* Tygurina, *Invertere vias Domini rectas.* impugnare nempe Evangelium, quæ eſt ſalutaris via Domini, quæ recta non ducit in Cœlum. Syrus. Græcus. Tigurin.

24. Verſ. 11. *Ecce manus Domini ſuper te.* Syriacus vindex, ac puniens te. *Et eris cæcus*, ut pœna exterior reſpondeat cæcitati interiori. *Non videns Solem uſque ad tempus*, temporariam, & non perpetuam cæcitatem illi inflixit Paulus, ut pœna compunctus reſipiſcat, *Et confeſtim in eum cecidit caligo*, id eſt in eo inſtanti, ac momento apprehendit eum cæcitas, ut videretur apertè, quod illa pœna ut ait Lyra, non fuerit à cauſa naturali, ſed ſupernaturali, & caligo, quæ eſt inſtar nubis, vaporis, vel nebulæ, quæ oculos obnubilat ne videant. *Et circuiens quærebat, qui ei manum daret*, ut ita ejus cæcitas omnibus fieret manifeſta. Syriac. *Ut compungatur infligitur pœna tantum modo temporaria.* Liran. *Quid caligo*

25. Verſ. 12. *Cum vidiſſet factum.* Arabicus, *Cum vidiſſet miraculum* ex divina virtute, in teſtimonium doctrinæ per Apoſtolos prædicatæ. *Credidit admirans.* Lucifer. Carelat. *Credidit cum admiratione ſtupens*, quod ubi tanta erat virtus Divina nulla falſitas ſubeſſe poterat. *Super doctrina Domini.* Non dicitur doctrina Apoſtoli, ſed Domini; quia niſi eſſet Domini, eam ipſe tanto miraculo non approbaſſet. Arabic. Carelat.

QUÆSTIO III.

Quare Saulus dicitur Paulus ex Sergio Paulo baptizato, & aliqua de ipſo Sergio notantur?

26. Dicitur in Textu: *Saulus, qui & Paulus.* Huc uſque ſemper dicitur Saulus, hic primum vocatur Paulus, quod nomen deinceps ei tribuit. D. Lucas, ex quo apparet, quod occaſione Sergii Pauli Proconſulis, ut etiam cum prædicaret ad gentes nomen Hebræum Saulus in Græcum, & latinum Paulus commutavit, ut maximè ſe gentibus inſinuaret, eiſque gratior fieret. *Prædicator intendat ſe inſinuare cum auditoribus.* D. Aug.

27. Aliter Divus Auguſtinus lib. 8. Confeſſ. cap. 4. ait, *Ipſe ex priori Saulo Paulus vocari amavit ob tam magnam inſignem victoriam.* Semper Saulus dictus, at vero Paulo Sergio Proconſule baptizato ſe Paulum nominari voluit, utpote quod tam illuſtri homine ad fidem adducto magnum victoriæ trophæum de gentilitate reportabat, & quia ſic ſuæ prædicationi primitias honorari voluit, ſecutus in hoc morem Græcorũ, ac Romanorũ, qui à rebus præclarè geſtis denominabantur, ut teſtatur Plutarchus Coriolano, qui ait, *Nam aut à virtute, aut fortuna,* *Quod meritis comparatur magnum eſt nomen.* Plutarch.

quemadmodum, *& apud Græcos*, *hujuſmodi indi ſolebant cognomenta*, Scilicet Romani, ſic & Jacob à ſua fortitudine in luctamine dictus eſt Iſraël, Geneſ. 32. n. 28. Unde ait Nazianz orat. 35. *Pro pietatis præmio nominis commutationem accepit.*

Gen. 32. D.Naz. 28.

Novem eſſe choros Angelorum valdè notum eſt Angeli, Archangeli, Cherubim; Seraphim, paſſim in Scriptura nominantur Paulus ad Epheſ. 1. n. 21. Quatuor enumerat. *Super omnem principatum*, *poteſtatem*, *virtutem*, *& dominationem.* Et ad Coloſſenſ. 1. n. 16. qui hos referens adjũgit *Thronos*, unde illis tam diverſa nomina ab officiis, & ſuis actionibus Sic Origenes homil. 23. in Joſue; Maximè in rem noſtram à diverſo modo, quo ſe habuerunt in prælio contra Luciferum. Author eſt Rupertus lib. 1. de Victoria cap. 17. ſic ait *Beati ſpiritus*, *qui in Creatoris ſui dilectione manſerunt*, *& in virtute ſteterunt*, *venerabilibus ordinibus diſtincti merito*, *& ſplendidis nominibus decorati*, &c. Qui in illo bello ſummè dilexerunt Seraphim, qui multa acute penetrarunt machinationem Luciferi. *Cherubim* qui primi fuerunt in bello *Principatus* Qui multa poteſtate, ac virtute pugnarunt. *Virtutes*, *& poteſtates.* Qui cœlum ſolum eſſe Dei ſedem cœli cœlorum, nam ex glorioſis factis *merito ſplendidis nominibus fuere decorati.*

Epheſ. 1. Coloſſ. 1. *A lucifero victo nomina ſortiuntur Angeli.*

29. Deſcribens Moyſes ſummum rerum opificium, ait, *Creavit Deus*, Gen. 1. n. 1 Deus, qui eſt ens ſupremum, & excelſum ſuper omnia, qui ob ſui ſublimitatem non poteſt definiri noluit dici, & nominari, niſi prius præmiſſo, ac præpoſito admirabili opificio totius Orbis, ut notat Theophylactus Antiochen. lib. 2 ad Antolyſe & ait. *Non enim fas eſt Deus temerè*, *& otioſè nullo ſubjecto opere nominari.*

Gen. 1. *Deus cum opere.* Theop.

30. Hoc etiam conſilio meus Jeſus ab ineunte infantia non ſine pulvere, & ſanguine parat ſibi Jeſus nomine appellari. Luc. 2. n. 21. ſed prius cultro circunciditur, & ſanguinem fundit quod notavit D. Bernard. ſerm. 5. *Neque enim meus Jeſus nomen vanum*, *aut inane portat*, *non eſt in ea magni nominis umbra ſed veritatis.*

Jeſus cum ſanguine.

31. Quia noſter Apoſtolus dictus eſt Paulus à Proconſule Sergio Paulo converſo, ut jam dixi, de ipſo Sergio Paulo accipe, quid de eo ſcribit Lucius dexter ad an. Chriſti. 16. *Sergius Paulus Hiſpali*, *cordubæ*, *Barcinone*, *Cæſarauguſtæ*, *Seguncia*, *& plurimis aliis Hiſpaniæ partibus prædicat*, *totaſque Hiſpaniæ Provincias peragrat.* Eum creatum fuiſſe Epiſcopum in Gallia, tradunt graves Authores, de eo ſic habet Martyrolog. Rom die 22. Martii *Narbonæ in Gallia Natalis S. Pauli epiſcopi Apoſtolorum diſcipuli*, *quem tradunt fuiſſe Sergium Paulum Proconſulem qui à Paulo Apoſtolo baptizatus*, *cum in Hiſpaniam pergeret*, *apud Narbonam relictus ibidem Epiſcopali dignitate donatus eſt*, *ubi prædicationis officio non ſegniter expleto clarus miraculis migravit in Cœlum* Plura de eo ſcribit & refert Baronius ad citatum Martyrolog.

Quis Paulus Sergius. Lucius Dext. Martyrolog. Rom.

QUÆSTIO IV.

Quare D. Paulus Elimam magum potius percutit cæcitate, *quam alia pœna?*

32. AIt ei Apoſtolus, *Ecce manus Domini ſuper te & eris cæcus*, ut cæcitas, quæ interius erat in anima, & ſuis maleficiis abſcondebat, exterius appareret, & qui avertebat Proconſulem, ne Apoſtolum audiret, etiam nec ad eum accedere poſſet.

Interius exterius manifeſtatur.

33. Ingenioſè aliam rationem excogitavit D. Chryſoſt. homil. 28. in Acta. *Etiam nunc ait*, *Ecce manus Domini ſuper te*, *& eris cæcus Quo ille adductus eſt ſigno*, *hoc*, *& hunc voluit adducere*, Paulus cum in ſua nequitia eſſet obſtinatus cęcitate percutitur *apertiſque oculis nihil videbat.* Act. 9. n. 8. Apoſtolus ſuæ eximia charitate, maxime exoptabat hujus miſeri ſalutem; medium cæcitatis, quod utile agnoverat ei adhibet, ut ipſe ad ſalutem veniat, & viſum corporalem, & ſpiritualem recipiat.

D. Chryſoſt. *Quid ſit intuendum.*

34. Magnæ, ac ſummæ prudentiæ eſt, viam quam agnoſcis tibi proficuam, ſequi, ab eaq; non deſiſtere, ad quod nos admonet Jeſus ſuo facto, ut homini cæco ſuum viſum reſtitueret, *Expuit in terram & facit lutum ex ſputo*, *& linivit lutum ſuper oculos ejus.* Joan. 9. n. 6. & quale remedium lutum ad prę-ſtandos lucidiſſimos hominis oculos. In primo opificio ex luto formavit hominis lucidiſſimos oculos Deus, ergo medium quod fuit tam proficuum in formatione, erit in reſtauratione, ac illuminatione D. Irenæus, lib. 5. ſic ait. *Sumpſit Dominus lutum de terra*, *& plaſmavit hominem*, *qua propter Dominus expuit in terram*, *& fecit lutum & ſuperlinivit illud oculis oſtendens antiquam plaſmationem*, *& manum Dei oſtendens. Nec jam alteram requiramus manum*, *nec alterum Patrem ſcientes*, *quoniam qui plaſmavit nos ab initio*, *ac in noviſſimis temporibus per duos exquiſivit nos.* Lutum in manu Dei fuit aptum medium ad hominem formandum, erit & ad ipſum reſtaurandum, ut diſcas eligere medium benè ſibi probatum, & aliud non requirendum.

Joan. 9. *Medium aptum in ædificatione ſit in reſtauratione.* D. Iren.

35. Ex mandato Abrahæ ſervus ſenior domus ejus proficiſcitur in Meſopotamiam, ad quærendam Sponſam filio Domini ſui Iſaac, & quænam ſit Virgo ad tantum matrimonium digna, oratione facta ad Deum ex eo ſigno indagare intendit. *Puella cui ego dixero*; *inclina hydriam tuam*, *ut bibam*, *& illa reſponderit*, *bibe*, *quia & Camelis tuis dabo potum*, *ipſa eſt*, *quam præparaſti ſervo tuo Iſaac.* Geneſ. 24. n. 14. Magna indagine inquirendum, cur homo ſenex, & prudentiſſimus ni aliud exoptat in fœmina eligenda ad tantum negotium; niſi tantum hoſpitalitatis gratiam, & benignitatem, ac clementiam in extraneos, nil ſollicitus eſt, an puella ſit pudica modeſta, bene morigerata, timens Deum, mitis, & manſueta, ſed ſolum de hoſpitalitatis indulgentia cogitat. Bonus ſervus vehementer perquirebat augmentum domus Domini, viderat illa quanta bona multiplicata ſunt Domino ſuo abrahamo ex hoſpitalitatis benevolentia, tres Angelos habuit in tabernaculo, Iſaac ſuſcepit in promiſſione, & in eo Chriſtum D. Geneſ. 18. Ideo in uxore dirigenda, maximè eandem in extraneos propenſionem exoptat, ut multiplicato hoſpitalitatis affectu in multum cumulum; creſcant, & augeantur cuncta bona, & ideo bonus ſervus, ut expertus de fidelitate Domini ſui nil aliud quærebat Procopius ait. *Hoſpitalitatem norat non nimiam eſſe felicitatis cauſam.*

Gen. 9. *Illud elige quos cognoſcis felix.* Geneſ. 18. Procop.

QUÆSTIO V.

Quare tam citò, *ac feſtinanter pœna cæcitatis apprehendit hunc miſerum.*

36. AIt Paulus ad magnum. *Erit cæcus non videns ſolem uſque ad tempus*, *& confeſtim cecidit ſuper eum caligo.* Sic & Elia ad quinquagenatium,

Deſcendas

Deſcendat ignis de Cœlo, & devoret te. Deſcendit 4.Reg.1. *ignis de Cœlo* 4.Reg.1.num.11. pueris illudentibus maledixit Elyſæus: *Egreſſique duo urſi de ſaltu la-* 4Reg.2. *ceraverunt ex eis.* 4.Reg.2.num.24. ſic & D.Petrus dixit ad Saphiram: *Ecce pedes eorum, qui ſepelie-* Actor.5. *runt virum tuum efferent te.* Actor.5.num.9. Exauditis execrationibus oſtendebatur Deum approbare illorum facta, quæ non ex ira, & odio procedebant, ſed ex zelo juſtitiæ, & ut etiam fieret manifeſtũ in quanta æſtimatione juſti ſunt apud Deum. D.Athanaſius ad Anaſtaſ.Synai.q.75. & ait: *Vides quemadmodum Deus ſuos honorans famulos, exaudit eos, & preces eorum, & execrationem: Facit enim eorum voluntatem, & exaudit eorum orationem.*

Recta pœna nõ ex odio ſed ex iuſtitia.

37. Ait Eccleſiaſtic.4.num.6. *Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius, exaudiet autem eum, qui fecit illum*: Mirum ſane quod dicatur Deus aures ſuas præbere maledicentibus, & execrantibus, ſi hæc non fiant ex odio, ſed juſtitiæ zelo, ſtatim exaudit, & annuit. Carthuſian.ibi ait: Oratio pauperis imprecantis tibi ex zelo juſtitiæ mala pœnalia, per quæ corrigeris in hac vita, exaudietur à Deo.

Eccleſ.4. *Maledictus ex zelo iuſtitiæ exauditur.*

38. Maxime veniamus ad rem noſtram de obſiſtentibus, ac ſe opponentibus contra prædicatores, ut Iſai.49. Magus iſte ait Iſaïas 49. num. 2. *Poſuit os meum, quaſi gladium acutum in umbra manus ſuæ protexit me, & poſuit me ſicut ſagittam electam.* Se maximè cuſtoditum, ac monitum ſub umbra divinæ manûs, ac ejus Omnipotentiæ oſtendit, tamen ſe comparat cum gladio evaginato, & acuto, & cum ſagitta bene diſpoſita, ac bene præparata, optime concionatoris lingua inſtar ſagittæ, gladijve utitur Deus, ut inimicos ſuis renuentes præceptis proſternat; qui enim gladio evaginato, ac bene obfirmato, ac ſagittæ volanti ſe opponit, neceſſe eſt ut dirè ſaucietur, & crudele vulnus ſuſcipiat Procopius Gazæus valde opportunè ad citatum locum Iſaïæ, ubi ſic ait: *Ipſa Evangelij promulgatio gladius adverſus Diaboli tyrannidem extitit; dedit & nobis ipſum Spiritus gladium, cujus ope Dæmonum fraudes propellimus: indeque quod ſpiritu oris ſui Ananiam, & Saphiram Petrum interfeciſſe legimus, quod Paulum denique verbo oris ſui Elymam obcæcaſſe.* Nota quod lingua concionatorum dicitur gladius, & ſagitta, gladius de propinquo, ſagitta è longinquo ferit; quia eorum oppugnatores, in nullo loco à ſuſcipienda percutione, ac vulnere effugient, ſed eos pœna apprehendet.

Qui contra concionatores ſe opponunt dire percutiuntur. Procop.

39. Cum Herodes cogitaret interficere Dei Verbum Chriſtum Dominum monet Angelus Joſeph, ut cum puero, ac matre tendat in Ægyptum, qui Cœleſtibus monitis obtemperans: *Conſurgens accepit puerum nocte, & matrem ejus, & ſeceſſit in Ægyptum.* Matth.2. Matth.2. num 13. Poſtea verò cum jam tempus eſſet, monitus eſt Ioſeph, ut regrederetur in terram Iſrael, ait Textus: *Qui conſurgens accepit puerum, & matrem ejus, & venit in terram Iſrael.* Matth. 2. num. 2. In quo maximè notandum eſt, quod quando Impius Rex perſecutionem moliebatur, & inſidias tendebat contra Dei verbum, ut à ſe abigere faceret: *Nox erat*, & tenebrarum caligo, ac veluti occaſus Solis; at vero cum omnia ſunt placida, nulla noctis fit mentio, cum excipiantur Dei Verbum, ejuſque præcones, nova lux inſtar exorientis jubaris refulget, omnia fiunt lucida, ac conſpicua, & tamquam novo vigore concepto repullulant: Opportunè Beda: *Et bene cum Iudæam deſerit, fugere, & hoc nocte dicitur: Cum vero revertitur in illam, non ſolum fugæ, ſed nec noctis fit mentio, qua nimirum quos ob peccatorum tenebras olim perſecutores reliquit, ipſos ob lucem fidei tandem ſe quærentes remiſit.*

Doctrina Evangelica lux, ſi reiiciatur caligo. Beda.

QUÆSTIO VI.

Quare Apoſtoli Simonem Magum ſolum verbis reprehendunt, at Paulus Elymam Magum non ſolum verbis, ſed etiam cæcitate?

Simon Magus diabolica plenus arte cùm videret, 40. quod per manus Apoſtolorum daretur Spiritus Sanctus, accurrit ad Apoſtolos oblata pecunia, dicens. Date & vos mihi hanc virtutem, graviter in eum invehitur D.Petrus: Actor.8.n.20. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem & nulla impoſita pœna*: E contra Elymam Magum non ſolum D. Paulus diris verbis objurgat, ſed etiam cæcitate percutit: *Eris cæcus, & non videbis Solem.*

Difficultas quæſtionis. Actor.8.

Reſpondet primo D. Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſt.354.& ait: *Impium hominem prudenti conſilio Paulus coercet innexa ipſi admonendi cauſa, cæcitate, qua etiam ipſum eo tanquam porrecta manu duxit, ut Apoſtolo ſe in diſciplinam traderet. Didicit enim eo medicaminis genere incredulitatem ſuam curare, quo etiam ſanitatem adeptus eſt.* Vbi ſpes ſalutis eſt ſapienter correctionis pharmacum adhibetur, ſi autem ulcus inſanabile judicatur, correctionis remedium ſupervacaneum: de hominibus depravatis, qui jam nullo modo proficerent, dicebat Ieremias 12.n.3 *Congrega eos quaſi gregem ad victimam, & ſanctifica eos in die occiſionis.* Et ait congrega eos, ut explicant D.Hieron.D.Tho.Raban.Hugo ut ſolent oves mactandæ congregari, imo & ſaginari in ovile, & *ſanctifica eos*, id eſt ſepara, ſeu ſepone eos, quaſi rem ſacram, ut nemo eos tangat, ut immoles tuæ juſtitiæ, ac debitæ pœnæ perſolvantur.

41. D.Iſidor. Peluſiota. *Non peccatoribus obſtinatis correctio adhibenda.* Ieremi.12. D.Hilar. D.Tho. Raban. Hugo.

Secundo Simon Magus opponebat ſe contra authoritatem Apoſtolorum, eis faciens injuriam, dum exiſtimabat eorum virtutem, ac dona Dei poſſe pecunia emi, vel vendi: at Elymas opponebat ſe ſaluti ſpirituali proximorum intendens Proconſulem, ac populum avertere, ne doctrinam Evangelicam Pauli ad ſuam ſalutem audirent: Sancti etſi injurias ſibi illatas generoſo, ac pacato animo ſuſcipiant, quæ verò vertuntur in damnum ſpirituale proximorum rigido, ac forti animo, acrique pœna conjuncta plectuntur: Vide multa verbo *Charitas*, vel *ſalus.*

42. *Intendebat dãnum ſpirituale proximorum.*

Tertio Tertullianus lib. de anima cap. 57. ait: *Elymas æque ut Simon præſtigias adverſus Apoſtolos multas dedit, ſed plaga cæcitatis de præſtigiis non fuit.* Simon, & Elymas magicam artem exercebant, tamen Dei judicio cœcitatis pœna non affligitur Elymas ob præſtigias, ſed ob ea, quæ machinabatur contra Apoſtolum, ac prædicatorem Divini Verbi, quam magica arte, ac Dæmonis pacto involuto, grandis, & operta ſit Dei offenſa, tamen durior, & gravior eſt illi injuria, ac moleſtia fabricata in ſuos miniſtros, ac prædicatores: Elymas duobus criminibus inficiebatur, unum ex arte magica, alterum vero ex his, quæ contra Apoſtolum moliebatur; Cæcitas tamen non ei contingit ob magiam, etſi eſſet gravius peccatum, ſed ob impia flagitia, quæ contra Apoſtolum parabat, ac intendebat.

43. Tertull. *Durius punitur ob iniuriam in Apoſtold, quam in Deum.*

44. Nabuchodonoſor erigit ſtatuã præcipiens, ut omnes procidẽtes eam adorarẽt, quod cũ omnes præſtitiſſent, exceptis Sidrach, Miſach, & Abdenago, qui accuſati fuerunt de contempto Regis mandato, quos furibundus Rex advocat coram ſe, quod ſi non

impleviſſent mandata, mittendos fore in ardentem fornacem, adjiciens arroganter Barbarus nullum eſſe Deum, qui eos poſſet liberare de manu

Daniel.3 ſua, cui generosè reſpondent ſancti pueri: *Ecce Deus noſter, quem colimus poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis ô Rex liberare, quod ſi noluerit notum ſit tibi Rex, quia Deos tuos non colimus, nec ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus.* Daniel.3.n.17.& 18.

45. D.Zeno. Ecce generoſi prædicatores, ut conſiderat D. Zeno Veron. ſerm. 1. de tribus pueris, proclamant, & laudant Dei potentiam, magnificentiam, ac providentiam, quorum verbis ira exardens Rex eos mittit in fornacem ardentem, quæ multipliciter ſuccendebatur, & pueri in medio ignis intacti, ac læti deambulant, & flamma vehementer ſuccenſa *erupit, & incendit quos reperit juxta fornacem.* Ibidem num. 48. Qui, ut ait Hector Pinto, forſitan erant, qui accuſaverunt ſanctos pueros: Valde mirabile ignis non comburit illos ob horribile Idololatriæ crimen, quod eſt ſane execrabile nefas, ſed ob flagitioſum affectum in ſanctos, ac electos prædicatores Dei; ſic enim Deus honorat, ut plus ejus ira exardeſcat de illorum contemptu, quàm de negata ſibi debita reverentia.

Potius punitur machinatio cōtra concionatorem, quā contra Deum.

46. Zachar.3 Veniat huc locus communis, ſed non vulgari expoſitione, ait Deus per Zachariam 2. num. 8. De ſuis doctoribus, ac prædicatoribus loquens: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei*: quæ verba ſic explanat Remigius Altiſſiodoren. & ait: *Factum pro vexatione, & injuria debemus accipere, juxta illud:* Nolite tangere Chriſtos meos, *Sancti ſunt quaſi oculi Dei, quibus dicitur:* Vos eſtis lux mundi: *quos qui lædit habetur, quaſi qui pupillam Dei tangat, & clara luce velit illum privare.* Ita graviter Deum offendit, ac ſi conetur cæcitatem in eum impingere, eumque ſuo oculorum lumine privare.

D Remigius.

QUÆSTIO VII.

Quare D. Paulus percutiens Elymam Magum ait ei, manus Domini ſit ſuper te?

46. *Difficultas quæſtionis.* VAlde rigide, & aſpere ſe habet Apoſtolus cum Elyma, quem ſic appellat: *O plene omni dolo, & omni fallacia, fili Diaboli, inimice omnis juſtitiæ, non deſinis ſubvertere vias Domini rectas: Et nunc ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus.* Cur ſuper tot diras plagas, hominiſque nequitias imprecatur, *ut manus Domini ſit ſuper te*, cum manus ſit inſtrumentum tam ad bene faciendum, quam ad puniendum, & utroque modo ſumitur in Scriptura; quæritur igitur in quo ſenſu hic apponitur?

47. D.Chryſoſt. Divus Chryſoſtomus apud Lorinum ſic ait: *Manus Domini ſuper te*, minimè ultio erat, *ſed ſanatio, etenim tantum non dicebat, non ego facio, ſed Dei manus.* Manus Domini ſic percutiebat, ut ſimul afferret medelam, & medicamen, non enim ordinabatur ad ultionem, ſed ad ſalutem Elymæ, ut ille punitus externa oculorum cæcitate, reſipiſceret, & oculos mentis aperiret, veramque Chriſti fidem agnoſceret, ut ejus ſuſcepta gratia, à ſua nequitia, vinculiſque diaboli, & artis magicæ, quibus tenebatur, deſiſteret.

Supplicia Dei in medicinam.

48. Cum Jeſus perveniſſet in terram Geraſenorum. *Occurrit illi vir quidam, qui habebat Dæmonium jam temporibus multis, & veſtimento non induebatur, nec in domo manebat, ſed in monumentis.* Luc. 8. num. 27. Maxime expendendum, quod homo jam per multum tempus ita eſſet ſub diaboli crudeli jugo, ut expoliatus ab omni veſtimento degeret, & ita ſequeſtratus ab omni hominum commercio, ut illum non permitteret Diabolus habitare in domo, ſed tantum in monumentis; Cur ergo Diabole tuum captivum, quem tota tua nequitia, ac aſtutia ab aliis hominibus ſeparabas, cur, quæſo, non ſeparas à Chriſto, cur ſinis eum ad ipſum accedere, ut inde valeat à te effugere, tuumque crudele jugum abjicere? Manus divina ex alta ſua permiſſione hominem tradidit crudeli tortori, ut eum tot, tantiſque moleſtiis affligeret, igitur eadem, & ſimul liberat, & cuſtodit ab eo, ut ad fontem miſericordiæ veniat, ut ſalutem, ac ſanitatem recipiat. Divus Baſilius Seleucius orat. 23. ponderans qualiter Dæmones ſe habuerunt cum hoc homine ſic ait: *Non in præcipitia projecerunt, non membratim diviſerunt, non illato fœno diſcerpſerunt hominem, verum occultiore virtute ſtetit, reſtititque contra excitatas à Dæmonibus procellas in ipſis etiam ſuppliciis cuſtoditus.* Expende ultimum verbum: *In ipſis ſuppliciis cuſtoditus.* Luc.8. *Deus in ſuppliciis cuſtodit.* D.Baſil. Seleuc.

Quæres circa finem hujus hominis, Iſidorus Peluſiota citatus ſuperiori quæſtione & Gloſſa exiſtimant hunc Magum hac pœna reſipuiſſe & Paulo Apoſtolo credidiſſe, & à cæcitate curatum eſſe, ſed poſtea fuiſſe relapſum, & ad Iudaiſmum, ac Magicam rediiſſe, tradit Dionyſius contemporaneus Pauli de Divinis nominibus cap. 8. Unde Beda aſſerit ob multitudinem ſuorum peccatorum fuiſſe damnatum. 49. *Finis Elymæ.* Peluſiot. Dionyſ. Beda.

*Actor.*13. *num.*13. Et cum à Papho navigaſſent Paulus, & qui cum eo erant venerunt Pergen Pamphiliæ: Ioannes diſcedens ab eis reverſus eſt Ieroſolymam.

*Num.*14. Illi verò pertranſeuntes Pergen venerunt Antiochiam Piſidiæ, & ingreſſi Synagogam die Sabbathorum ſederunt.

Num. 15. Poſt lectionem autem legis, & Prophetarum miſerunt Principes Synagogæ ad eos dicentes: Viri fratres ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem dicite.

*Num.*16. Surgens autem Paulus, & magnum ſilentium indicens ait: Viri Iſraelitæ, & qui timetis Deum, audite.

Verſiones,

CUM EXPOSITIONE III.

Verſ.13. ET *cum à Papho.* Syriacus. *Per mare perrexerunt à Papho*, in qua civitate fuerant ingreſſi, ut patet ex verſu 6. lucratis ibi Proconſule, & aliis, profecti ſunt Paulus, & Barnabas, & *venerunt in Pergen Pamphyliæ.* Illuſtrem civitatem in Regno Pamphyliæ: *Ioannes autem diſcedens.* Arabicus: *Digreſſus eſt Ioannes*, ſcilicet Marcus, Chryſoſt. & Baronius, Cornelius, Menochius dicunt, quod diſceſſit ex puſillanimitate nolens ſuſtinere tot moleſtias itineris, quod mihi de tanto Domini diſcipulo nullo modo videtur dicendum; nam poſtea pro prædicatione Evangelica longiora confecit itinera in Romam, & Alexandriam: Diſceſſit ergo ex aliqua juſta cauſa, quæ non exprimitur. 50. Syriac. Arabic. Chryſoſ. Baron. *Marcus ex juſta cauſa.*

Verſ.14.

51. Verſ. 14. *Illi vero pertranſeuntes Pergen*, ſcilicet Civitatem, Græcus *Relicta Pergen.* venerunt *in Antiochiam Piſidiæ*, quod additur à differentia Antiochiæ Syriæ dictæ ab Antiocho, de qua ſæpe egimus: Hæc autem Antiochia Piſidiæ eſt alia in Aſia Minori. *In die* Sabbathorum, id eſt in uno die, qui erat Sabbathum, ſedentes præ multa modeſtia, ut inde haberent occaſionem opportunam, ut poſtea docerent.

Græcus.

52. Verſ. 15. *Poſt lectionem legis*, ſcilicet Pentateuchum, & *Prophetarum* cum Judæi convenirent in ſuis Synagogis legebatur aliqua lectio de Scriptura, & poſtea fiebat ſermo, ſeu concio exhortatoria quo ad mores pro doctrina populi; ſicut modo in Eccleſia ſancta ex conſtitutione Apoſtolica, ut teſtatur S. Clemens lib. 8. Conſtit. cap. 4. poſt lectionem Epiſtolæ, ac Evangelij in Miſſa habetur prædicatio, & in matutino, ſeu prima hora Canonica poſt Pſalmos, & lectionem Scripturæ, ac Evangelij leguntur Homiliæ Sanctorum Patrum.

Conſuetudo. Clem.

53. *Miſerunt Principes.* Solebant majores, ac præſides, quando in Synagogis aderat aliquis advena illum rogare, an haberet dicendum aliquod opportunum verbum ad populum, ſic modo rogant Paulum, & Barnabam: *Si in vobis eſt ſermo exhortationis.* Arabicus: *Si eſt ſermo conſolationis in vobis.* Æthiopic. *Si quis eſt ex vobis*, qui poteſt bene loqui, concionetur; quia eorum exhortatio magna conſolatio eſt populi ad profectum ſpiritualem.

Æthiop.

Verſ. 16. *Surgens Paulus manu ſilentium indicens.* Arabic. *Manum movens*, ſilentium ſignificavit antiquitus tali ſigno dato ſilentium denotabatur.

Arabic.

QUÆSTIO VIII.

Quare à Paulo advena poſtulant Principes Synagogæ verba exhortatoria.

54. Conſuetudo antiqua apud Hebræos erat, quod eſſent congregati in Synagoga, ſi aliquis ſupervenirent advena, ut jam dixi in Expoſitione, ab eo poſtularetur, ut aliqua verba faceret; ſic petunt à Paulo, & Barnaba: *Si quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem dicite.* Quod fiebat tum ratione urbanitatis, tum quia omnia nova magis placent, ut videtur ſignificare Clemens Romanus 2. Conſtit. cap. 58. ubi ait: *Eſt enim hortatio, & monitio hoſpitum graviſſima, & utiliſſima.*

Concionator novus magis placet.

55. Sermo exhortationis quæritur, ſeu ut eſt ex Græco: *Conſolationis.* Oratio exhortatoria oſtendit quid agere, quidve vitare quiſque debeat, firmatque auditorum animos in omni bono, ac ſanctitate, inde mirificè eorum mentes lætificat, ac perjucundat. Sapiens Virgo maximè ſuas adoleſcentulas exhortatur ad ſuum dilectum perquirendum, dicens: *Dilectus meus candidus, & rubicundus electus ex millibus.* Cantic. 5. n. 10. Neque enim quidquam boni coloris, quod non adducat, ut Chriſtum verè ſpecioſum dicat præ filijs hominum, & in hoc relucet, quod ſit electus ex millibus; quia, ut ait D. Hieronymus in Epitaphio D. Paulæ, ſuo candore facit Virgines, ſuo rubicundiore martyres, ac charitate ferventes, nos ad ſe allicit, ac attrahit tot donis datis, ac elegantiſſima ſua præſentia valde perjucunda, ac delectabili. D. Gregorius Magnus ibi: ſed enumeratis tot laudibus, oſtenſis tot muneribus, quis audiens non concupiſcat? quis intendens non inardeſcat? &c.

Græcus. Cantic. 5. *Deus nos attrahit ſuis donis, ac ſuavitate.* D. Hier. D. Greg. Magn.

56. Verba exhortationis, quæ animos attrahunt, devincunt, & ligant, laudans divinus Sponſus ſuam dilectam Sponſam ait: Sicut *vita coccinea labia tua.* Cantic. 4. n. 3. Quid habent labia cum vita coccinea, quod cum ea potius comparentur, quam cum alia re? Per coccineum inflammant, per vitam ligant, & attrahunt. Theodoretus ait: *Verba veritatis profert, quibus tamquam funiculo quodam capiuntur auditores, & vincuntur.*

Cant. 4. Theod.

57. Ait Deus Jeremiæ 1. n. 10. *Ecce conſtitui te hodie, ut evellas, & diſperdas, & deſtruas, & diſſipes*, &c. Multus labor imponitur Prophetæ adverſus opes, ac vires criminum, ſed quo ferro, quave manu appoſita? Textus indicat, n. 9. *Ecce dedi verba mea in ore tuo.* Raſtrum, quo vates radices evellit ſcelerum, & artes evertit Dæmonum, Dei verbum eſt, quo Ieremias turres ſubvertit ſuperbiæ, & caligi-noſas ignominiæ nubes diſſipat, Dei ſermo eſt. D. Hieronym. apud Gloſſam *Ieremiæ os tangitur, & Domini verba tribuuntur, ut confidentiam accipiat prædicandi.*

Ierem. 1. *In ſermone Dei multa vis ad trahendum.* D. Hier.

Agit hic D. Paulus à verſ. 17. uſque ad verſ. 42. & à verſ. 23. de moralibus, quæ fecit Deus cum Patribus eorum, & quomodo Deus eos eduxit de terra Ægypti, quæ latè per multas quæſtiones à nobis ſunt explicata in concione D. Stephani cap. 7. à verſ. 2. & etiam hic D. Paulus à verſ. 24. uſque ad 40. multa agit de morte, paſſione, ac reſurrectione Chriſti, de quibus diffusè agit D. Paulus in ſuis concionibus tum cap. 2. à verſ. 22. & deinceps, & cap. 3. à verſ. 13. quæ omnia à nobis pro viribus ſatis ſunt explicata, duo tantum reſtant exponenda, de quibus agitur in textu, unum circa Davidem, alterum circa Chriſtum D. Salvatorem noſtrum.

QUÆSTIO IX.

Quare David dicitur Vir ſecundum cor, &c.

Ait D. Paulus in præſenti, quod amoto, & reprobato Saüle verſ. 22. ait Deus, *Inveni David filium Ieſſe Virum ſecundum cor meum, qui faciat omnes voluntates meas*, quod de eo fuerat dictum per Samuelem ad Saul, 1. Reg. 13. n. 14. *Quaſivit Dominus ſibi virum ſecundum cor ſuum*; quod communiter explicatur per præſentem locum Pauli; ideo vir ſecundum cor Dei, *quia fecit omnes voluntates Dei cuſtodiens ejus mandata*, & ambulans in vijs ejus ut dicitur, 3. Reg. 15. n. 5. *Ambulavit in omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ ſuæ excepto ſermone Vriæ*: Et Paulus, qui fecit *omnes voluntates meas*, nam in univerſum, ſi in magno numero, unum, vel alterum deficiat, dicitur facere, ut jam notavi c. 1. n. 1. ad illa verba: *Sermonem feci ô Theophile de omnibus, quæ cœpit Ieſus facere*, tamen Lucas non ſcripſit omnia, ut patet ex contextu Evangeliſtarum, ſed magnam partem, & ideo aſtruitur dixiſſe omnia. 58.

1. Reg. 13. 3. Reg. 15. Actor. 1.

Secundo D. Gregorius citatus premens verbum: *Vir ſecundum cor meum*, ſic ait: *Poteſt intelligi Vir pro fortitudine, ſecundum cor Dei, pro interna charitate. Quando igitur neceſſitas exigit ad curam Sanctæ Eccleſiæ quæratur Vir, ut ſit converſatione fortis. Quæratur ſecundum cor Dei, ut per affectum magnum, quaſi unitus ſit Divinæ voluntati.* Aſſumitur David ad gubernandum populum Dei, & dicitur 59.

D. Greg.

Vir ſecundum cor Dei, in quo exprimitur forma, ac caracter optimi Principi s, ac Antiſtitis, ut ſi Vir habens generoſitatem, & fortitudinem ad caſtigandum, & evellendum, & ſit ſecundum cor Dei ad benignitatem, & clementiam ad fovendum, ac nutriendum. Ad deſignandum Pontificem in populo antiquo ex Dei mandato ponuntur duodecim virgæ in tabernaculo, & illius, quæ germinabit, erit Pon-
Num.17. tifex: *Quem ex his elegero germinabit virga ejus.* Num.17.n.5. Cur ad hoc demonſtrandum aſſumitur virga, cur non potius ramus, vel palma? Optimè
Prælatus puniat, & benefaciat. ſane: Virga florida futura erat ſymbolum optimi Antiſtitis, virga, ut puniat, tamen cum floribus, & fructu cum alimento, & levamine, ac florida pro benemeritis.

60. Tertiò Sunt aliqui, qui ita exponunt; quia cum eſſet ex paſtorili rure, & evectus ad regale faſtigium dignitatis cor ejus non intumuit, nec in ſuperbiam eſt elatus, ſed ſuam retinuit humilitatem, in eaque
Pſal.130. permanſit. Ait ipſe Pſalm.130.n.1. *Domine non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei, neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus ſuper me: ſi non humiliter ſentiebam, ſed exaltavi animam*
In eo, quod quis ſe humiliat exaltatur. *meam.* Multus erat Propheta, multiplicatiſque verbis in declaranda ſua humilitate, at in ipſiſmet verbis latet magna contradictio, & ingens repugnantia: Si *cor ejus non eſt exaltatum.* Quomodo ſubdit, *exaltavi animam meam*, ſi exaltavit animam, exaltavit & cor ſuum? Optimè omnia cohærent, & conſequens eſt unum ex altero; ex eo quod non eſt elevatum cor ejus, inde animam ſuam exaltavit, in eo quod ſe humiliavit, & de ſe humiliter ſentiebat, inde elevatus eſt, & ſublimatus eſt, ut fieret
D.Zeno. ſecundum cor Dei. D.Zeno Veron.ſerm.1. in prædictum Pſalm. ſic ait: *Videamus, quæ ſequantur, ſi non humiliter ſentiebam, ſed exaltavi animam meam. Quæ Prophetæ iſta diverſitas, non exaltat cor, exaltat animam::: ſenſus ejus in Cœlo eſt, anima ejus in Cœlis, corde autem humilis eſt, ſuavi illi manſuetudinis jugo ſubditus eſt.*

61. Quarto D.Hilarius in Pſalm.53. ſic ait: *David*
D.Hilar. *non inimicos ſuos odio proſequebatur, ſed proditus erat, periclitans pſallit, patiens odia gratulatur, & ideo ſecundum Domini cor repertus eſt.* Et in hoc maximè oſtenditur hominem aſſimilari Deo, dum injurias patienter tolerat, & in inimicos non iraſcitur benignè, & placidè ſe habens, & in eos maximè benevolum, ac proficuum ſe exhibens. Cum meus Jeſus ſtaret inter furentem tormentorum ſuæ paſſionis tempeſtatem, inter innumera flagella, alapas, clavos, ſpinas, & innumerabilia opprobria, cum in Cruce penderet tunc pro ſuis inimicis orat: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt*, Luc.
Luc.23. 23.n.34. Non ſolum pro eis orat, ſed etiam excuſationem pro eis apponit, *Quia neſciunt quid faciunt.* Modo pro eis orat ſtans in Cruce, cur non potius in Cœnaculo, quando pro ſuis Apoſtolis ro-
Ex indulgentia inimico data oſtenditur filius Dei. gat: *Pater ſerva eos, tui erant, & tu eos mihi dediſti*, Joan.17.n.6. Sed tantum in Cruce pro ſuis crucifixoribus erat, ut inde ſe probaret, ac oſtenderet verum Filium Dei, cum ſui oblitus de ſuorum carnificum ſalute, ac vita gereret, illamque quæreret, &
Arnold. intenderet. Arnoldus Carnotenſ. ad citata verba: Poſtquam refert innumera Chriſti tormenta inter quæ Chriſtus orat ad Patrem ſubdit: *Et in hoc æmulatio probaretur ad Patrem.* Tanta benignitas in hoſtes ex afflatu divinæ generationis provenit. Vide ſupra cap.7. q.29.n.335. & 336.

62. Quinto S.Juſtin. Martir Reſpon.78. ad præpoſi-
D.Iuſt. tam quæſtionem reſpondet, ut oſtendatur quod *apud Deum pœnitentia pro benignitate ſua in honore, & pretio eſt.* Valde benigne Deus honorat pœnitentiam, quæ ita delet peccatum, ac ſi non fuiſſet; Un- *Pœnitentia extinguit cicatrices peccati.*
de rectè ait D.Chryſoſt. homil.5. de pœnitentia: *Pœnitentia medicamentum eſt peccatum extinguens*, non ſolum ſanat vulnus, ſed illius cicatricem extinguit. D.Chryſoſt.

Magna controverſia eſt inter Interpretes; An Tribus Levitica peccaverit in vitulo colendo? mul- 63.
ti negant, alij affirmant, quod peccaverit cum capite ſuo Aarone. Tamen cum Moyſe ipſi ſurrexerunt in pœnam, & ultionem tanti criminis, unde à Moyſe laudantur: *Hodie conſecraſtis manus veſtras Domino unuſquiſque in filio, & fratre ſuo*, Exod.32. Exod.32.
n.29. Et ſatis legiſlator arguit populum n.30. *Locutus eſt Moyſes ad populum, peccaſtis peccatum grande*, ſolum populum arguit, cur non etiam Tribum Leviticam, cum in eodem crimine fuerit comprehenſa? Rectè quidem, licet enim peccaverit, ad peccati pœnitentiam feſtinanter cucurrit, proindeque notam criminis citò delevit, & adolevit. Bacharius epiſt. ad Ianuar. ait: *Levitici priores ad correctionem legiſlatoris commendati eſſe perhibentur, & non tam in illis peccati crimen arguitur, quam velox converſio, in pœnitentiæ celeritate laudatur.* *Peccati ſordes feſtina abluit pœnitentia.* Bachar.

Cum promittitur Abrahæ filius, audiens *Sara riſit*, Geneſ.18.n.13. in quo riſu Sara deliquit, & 64. Gen.18.
ideo arguitur ab Angelo, *quare riſit Sara* quod Angelus non diceret, niſi fidem Oraculi mulier riſu læderet, & tamen Apoſtolus teſtatur Saram fide integra concepiſſe, dicens: *Fide & ipſa Sara ſterilis virtutem in conceptionem ſeminis accepit.* Hebr.11. Hebr.11
n.11. Quomodo de integra fide laudatur, quæ ſuo riſu, tamquam ex difidentia violavit? Sara ſtatim de ſuo riſu doluit, ac timore perterrita eſt, ut dicitur citato loco, Geneſ.15. ac proinde non incurrit notam læſæ fidei, quæ citò ad fidem à riſu converſa eſt. D.Athanaſ. præclarè: *Riſit quidem, ſed convicta extimuit, quod utique præſtita fidei argumentum eſt.* *Sub pœnitentia diſparet nota peccati.*

QUÆSTIO X.

Quare D.Paulus hic agens de Reſurrectione Chriſti, adducit locum Pſalmi: Ego hodie genui te?

IUdæi ſua maligna perverſitate obdurati, negant Chriſti D. Reſurrectionem, & ideo ſacri Apoſtoli de ea frequenter loquebantur, ac evidenter ex multis Scripturæ locis probant, & demonſtrant hoc Actor.lib.cap.2.num.32 cap.3. num.15.cap 4.num. 10.& multis alijs in locis, ſic & Paulus in præſenti de ipſa reſurrectione facit ſermonem num. 33. *Suſcitans Ieſum*, ſicut & in Pſalmo 2. *Scriptum eſt; filius meus es tu ego hodie genui te.* 65. *Apoſtoli inſtanter prædicabant Reſurrectionem.*

Qui locus quatuor poteſt habere expoſitiones, 66.
ut dixi Opuſcul.1.reſol.2.q.2.n.146. Prima de ge- Pſal.2.
neratione Æterna, ut Apoſtolus exponit Hebr.1. Hebr.1.
num.5. *Cui Angelorum dixit filius meus es tu ego hodie genui te*, & rectè conjungitur præteritum *genui* cum præſenti hodie; quia æternitas eſt tota ſimul poſſeſſio omnia tempora in ſe ambiens, & concludens: In illa generatione æterna ſemper generat, genuit, & generabit. *Generatio æterna.*

Secundò exponitur de generatione temporali, 67.
quam expoſitionem tenet Eccleſia; ſiquidem in *Temporalis.*
prima Miſſa Nativitatis ejus exordium: *Dominus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te*; nam Chriſtus D. conceptus eſt de Spiritu Sancto; & in hoc

hoc ſenſu bene dicitur genitus à Deo, & illud hodie refertur ad illud tempus, ſicut Angeli dixerunt Natus eſt vobis hodie Salvator Mundi.

68. Hebr. 5. *Chriſti Sacerdotium.* Tertio interpretatur de Chriſti Sacerdotio juxta Paulum ad Hebræos. 5. n. 5. Chriſtum à Patre conſtitutum fuiſſe Sacerdotem, dicens, *Chriſtus non ſemetipſum clarificavit, ut Pontifex fieret ſed qui locutus eſt ad eum, dicens, Filius meus es tu ego hodie genui te.* Pro hujus rei intelligentia nota, quod ſecundum antiquam legem Sacerdotium ad primogenitos ſpectabat, & inde optimè infert Apoſtolus quod cum Chriſtus ſit à Deo genitus, & primogenitus, ſit verus Sacerdos, & quod Sacerdotium ad ipſum pertineat, ut omnium primogenitum, & etiam idem Apoſtolus ex alio Davidis loco probat Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.

69 *Chriſti. reſurrectio.* Quarta, & ultima expoſitio eſt de Reſurrectione ſecundum quam in præſenti Apoſtolus locum exponit. *Ego hodie genui te.* Reſurrectio eſt veluti quædam regeneratio ſeu generatio, in quæ denuo anima unitur corpori, & illud hodie refertur ad ipſum Reſurrectionis tempus & hæc interpretatio maximè cohæret cum ipſius Pſalmi contextu, nam primo agit de paſſione. *Aſtiterunt Reges terræ adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus*, deinde de Reſurrectione *Ego hodie genui te.* Tandem ſequitur *Poſtula à me, & dabo tibi gentem hæreditatem tuam & poſſeſſionem tuam terminos terræ*, quod Chriſtus poſt Reſurrectionem prædicatio ſuorum apoſtolorum obtinuit.

70. *Gloria Chriſti à reſurrectione manifeſtatur.* Philip. 2. D. Anſel. Gloria, Majeſtas, ac excellentia Chriſti D. à tempore ſuæ Reſurrectionis manifeſtato, publicata ac declarata eſt in univerſo mundo & locus Pauli ad Philip. 2. n. 9. *Propter quod Deus exaltavit illum & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, Cœleſtium, terreſtrium, & infernorum*, &c. Quod à tempore Reſurrectionis incipit fieri, & compleri. Anſelmus ait, *Hoc ante Reſurrectionem habuit, ſed poſt reſurrectionem, quod erat manifeſtatum eſt, ut ſcirent homines, & Dæmones, & omnes ei genu flecterent.* D. Tho. D. Thomas inquit, *In Sacra Scriptura tunc dicitur aliquid fieri quando innoteſcit, donavit ergo, id eſt fecit manifeſtum mundo, quod hoc nomen haberet hoc enim manifeſtatum eſt in reſurrectione, quia antea non ſic nata erat Divinitas Chriſti.*

71. 2. Cor. 5. In hoc ſenſu ait Apoſtolus. 2. Corinth. 5. n. 16. *Etſi, cognovimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam non novimus,* Id eſt nos, ac cæteri Apoſtoli præſentem Chriſtum cognovimus mortalem carnis paſſioni, frigori, ac fami obnoxium, & hominem nobis ſimilem, nunc jam non novimus niſi immortalem, & impaſſibilem, quod optimè explicat D. Leo Magn. ſerm. 1. de Reſurrect. ubi ſic habet, *Reſurrectio Domini non finis carnis, ſed commutatio fuit, nec virtutis augmento conſumpta ſubſtantia eſt, qualitas tranſiit, non natura defecit, factum eſt corpus impaſſibile, quod potuit Crucifigi, factum eſt immortale, quod potuit occidi, factum eſt incorruptibile, quod potuit vulnerari, & merito dicitur caro Chriſti in eo ſtatu, quo fuerit nota neſciri, quia nihil in ea paſſibile, nihil remanſit in ea, infirmum, ut & ipſa ſit per eſſentiam, & non ſit ipſa per gloriam* de hac reſurrectionis gloria vide c. 2. q. 30. n. 257. n. 258. 259. & cap. 4. q. 5. n. 45. 46. & 47.

D. Leo. *A reſurrectione Chriſti caro glorioſa.*

Actor. 13. *n.* 43. Cumque dimiſſa eſſet Synagoga, ſecuti ſunt multi Iudæorum & colentium advenarum Paulum, & Barnabam, qui loquentes ſuadebāt eis, ut permanerent in gratia Dei,

N. 44. Sequenti verò Sabbatho, pene univerſa Civitas convenit audire Verbum Dei.

Num. 45. Videntes autem turbas Judæi repleti ſunt zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo dicebātur blaſphemantes.

N. 46. Tunc conſtanter Paulus, & Barnabas dixerunt, Vobis oportebat primum loqui Verbū Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes.

Num. 47. Sic enim præcepit nobis Dominus: Poſui te in lucem gentium, ut ſis in ſalutem uſque ad extremum terræ.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

Verſ. 43. *CUm dimiſſa eſſet Synagoga.* Syrus *poſtquam ſolutus eſſet conventus audientium*, ſcilicet, nam, ut advertit Lyranus, *abiit quilibet in domum ſuam. Secuti ſunt multi Judæorum*, è vulgari nempe turba, nam Principes reſiſtebant Paulo & contra eum multa machinabantur, *Et colentium advenarum.* Syrus, *Proſeliti, qui timebant Deum* Arabicus, *Proſeliti Religioſi.* Æthiopicus, *Secuti ſunt electorum multi* Gentiles nempe, qui relictis idolis verum Deum colebant. *Ut permanerent in gratia Dei.* Syrus *Ut adhærerent gratiæ Dei,* Arabicus; *Ut perſiſterent*, ſequentes, fidem, & doctrinam Apoſtolorum. 72. Syrus. Lyran. Syrus. Æthiop. Arabic.

Verſ. 44. *Sequenti verò Sabbatho.* In quo debebant congregari, penè *univerſa Civitas convenit* Syrus, *Coacta eſt tota Civitas.* Arabicus, *Confluxerunt omnes incolæ Urbis præter paucos* ob famam doctrinæ Apoſtolorum, & eorum mirabilium, quę fiebant in ejus confirmationem. 73. Syrus. Arabic.

Verſ. 45. *Videntes autem turbas Judæ*, Scilicet eorum Principes & magnates *Repleti ſunt zelo* Syrus *Repleti ſunt invidia.* Æthiopicus, *Zelaverunt contra eos.* Arabicus. *Repleti ſunt animoſitate, & invidia* Ipſi ſtimulati multo fervore fremebant invidia, & indignatione in Apoſtolos eis contradicentes *Blaſphemantes.* Tanquam ſi eſſent populi ſeductores, prædicantes falſam doctrinam, ut ipſi perverſi, & iniqui diabolicè judicabant. 74. Syrus. Æthiop. Arabic.

Verſ. 46. *Tunc conſtanter Paulus, & Barnabas* Syrus *apertè.* Arabicus *palam*, quod vobis nempe Judæis utpote filiis promiſſionis primo erat prædicandum Evangelium, ſed quia veſtra obduratione ac perverſitate, vos tanto Evangelii bono indignos judicaſtis ac feciſtis, convertimur ad gentes, quod latius quæſt. ſequenti explicabo. 75. Syrus. Arabic.

Verſ. 7. *Sic. præcipit nobis* ſuis Apoſtolis, ac prædicatoribus illud quod pronuntiatum eſt de Chriſto D. Iſai. 49. *Poſui te* more prophetico præteritum pro futuro. *In lucem gentium.* Syriac. *In lucem inter gentes*, & inde addit. *Ut ſis in ſalutem.* Æthiopicus, *Ut ſis iis vita eorum*, qui eſt Chriſtus D. ſalus, vita, & lux noſtra. 76. Iſai. 49. Syriac. Æthiop.

QUÆST.

QUÆSTIO XI.

Quare ob filiorum Iſraël obdurationem ipſis relictis prædicandum eſt Evangelium gentibus?

77. Rom. 15. *Chriſtus primario venit in ſalutem Judæorum.* CHriſtus D. primo venit ad ſalutem Iſraël, erant enim filii promiſſionis, nempe Abrahæ, cui promiſſio facta fuerat. Sic ait Apoſtol. Rom. 15. n. 8. *Dico Chriſtum Jeſum miniſtrum fuiſſe circunſionis, propter veritatem ad confirmandas promiſſiones Patrum.* Et ideo Chriſtus Jeſus veniens in hunc mundum præcepit Apoſtolis ſuis, *In viam gentium ne abieritis, & in Civitates Samaritanorum ne intraveritis, ſed potius ite ad oves. quæ perierunt domus Iſraël*, Matth. 10. n. 5. 6. Ut latè explicavi. 3. in Evangelia cap. 7. q. 2.
Math. 10.

78. *Chriſtus ſuper omnem modum egit de ſalute Judæorum.* Quia ut ibi dixi iterum hic repeto ex D. Chryſoſt. homil. 33. Primum Jeſus mittit ſuos diſcipulos ad Civitates, & Vicos Judæorum, ut eorum gratiam, & benevolentiam acquirat, cum ſtatim mittens eis Medicos, ac Doctores ad eorum ſalutem ut ita manifeſtetur, quantum ſupra omnem modum curam illorum gerebat, & quamvis injuriis appetitus, inde ejus cura non minuitur, ſed magis ſtimulatur, ut de eorum ſalutifero remedio agat.

79. *Maxime obſtinati.* Tot, ac tantis beneficiis Judæi ingrati nullo modo ad ſalutem ducebantur, imo magis in ſua nequitia, ac perverſitate obſtinati, ac obdurati nullū verbum vitæ recipiebant, & totis viribus reſiſtebant, & contradicebant, unde de eis ait Jeremias 5. n. 3. *Induraverunt facies ſuas ſuper petram, & noluerunt reverti.* Unde à multis Viris doctis applicatur eis illud Deuteron. 28. n. 23. *Terra, quam calcas, ferrea eſt.* Stephanus Cantuarienſis in allegoriis Gotfrid. Tilm. ad cap. 27. Deuteron. ait. *Terra ferrea ſunt corda auditorum, in quibus inſpergitur ſemen id eſt Verbum Dei, quæ ferrea eſt, cum dura ſit, & obſtinata, nec fert fructum in patientia.*
Ierem. 5. Deut. 28. Cantuar.

80. *Ex Judæis & gentibus unum ovile* Joan. 10. D. Chryſoſt. D. Hier. D. Paſch. Euthym. D. Tho. Et ob tantam Judæorum obſtinationem Judæi fuerunt relinquendi, & converſio facta eſt ad gentes tum etiam, quia Chriſti morte ſublata eſt diviſio Iudæorum, & Gentium, & ex utriſque factū eſt *unum Ovile, & unus Paſtor*, Joan. 10. n. 16. ut notant ibi D. Chryſoſt. D. Hieronym. D. Paſchal. Euthymius, D. Thomas, & alii communiter, gratia Chriſti diffuſa eſt in omnes gentes. Pſalm. 97. n. 3. Iſaï. 9. n. 3. *Chriſtus venit omnes peccatores ſalvos facere.*

81. *Jeſus totus impenſus hominum ſaluti.* Ait Propheta Habacuc. 2. n. 13. *Egreſſus eſt in ſalutem populi ſui* Nunquid egreſſus eſt de ipſo ſuo Cœleſti ſuperno Palatio ad quærendam ſui æterni Patris gloriam, vel ad exaltationem ſui nominis ſuper omnes nomen, vel ut Æternus Pater daret ei gentes in hæreditatem ſuam, & poſſeſſionem ſuam terminos terræ? Minimè, ſed in ſalutem populi ſui, nam hæc ſuorum ſalus magis eſt illi cordi, curæ, ac ſolicitudini, quàm quæcumque alia præeminentia, ac Majeſtas. D. Hieronymus; *Egreſſus eſt Deus de loco ſuo, ſicut Michæas cap. 1. loquitur, Egredietur de loco ſuo, ut ſalvet*, ſcilicet populum ſuum, ut ait Noſter D. Cyrillus Alexand. *Exivit igitur, ut ſi quis Rex adverſus hoſtium globos militari modo armatus egrediatur.* Exivit, ut non ſedeat, ſed tanquam Rex armatus, ut pro ſuorum ſalute pugnet, ut eos cuſtodiat, liberetque à ſuis adverſariis.
D. iHer. D. Cyril.

82. Luc. 1. Ingreditur Angelus ad Sanctiſſimam Mariam Virginem, & ait illi, *Ave gratia plena*, Luc. 1. n. 19 Aliter Jeſus occurrens mulieribus venientibus de ſepulchro ait illis *Avete*. Matth. 18. n. 9. Angelus utpote Creatura uni dat ſalutem, at Chriſtus ut Dominus non uni, ſed pluribus dat ſalutem, ut rectè notavit D. Epiphanius Oratione in Sabbath. Sanctum, & ait, *Angelus Ave Maria dixit, hic magni Conſilii Angelus Chriſtus mulieribus clara voce Avete intonuit*, Unus eſt verus Salvator Deus, qui multorum ſalute gaude, nec enim ſua dona in uno coarctantur, ſed in multos exundant, & ſtagnantur. Vide ſupra cap. 8. quæſt. 2. n. 17. 18. cap. 10. q. 21. n. 168. 169. & 170.
Matth. 18. D. Epiphan. *Chriſtus multorum ſalutem, quærit.*

Act. 13. n. 48. Audientes autem gentes gaviſæ ſunt, & glorificabant verbum Dei, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.

Num. 49. Diſſeminabatur autem Verbum Domini per univerſam regionem.

Num. 50. Iudæi autem concitaverunt mulieres religioſas, & honeſtas, & primos Civitatis, & excitaverunt perſecutionem in Paulum, & Barnabam, & ejecerunt eos de finibus ſuis.

Num. 51. At illi exuſſo pulvere pedum in eos venerunt iconium.

Num. 52. Diſcipuli quoque replebantur gaudio, & Spiritu ſancto.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

Verſ. 48. A*Udientes autem gentes gaviſa ſunt*, audientes id, quod pronuntiatum fuerat de loco Iſaiæ maximè gaudebant gentes, quod Deus eos illuminaſſet in via ſuæ ſalutis, & glorificabant verbum Domini. Syrus, *Et gloriam tribuebant Deo.* Æthiopic. *Glorificaverunt Deum qui impertivit eis vitam æternam*, illi, nempe qui erant electi ac diſpoſiti ad vitam æternam, quibus Deus dedit auxilium efficax ut crederent, de quo queſt ſequenti. 30.
Syrus. Æthiop. *Auxilium efficax.*

Verſ. 49. *Diſſeminabatur autem Verbum Dei.* Syriacus, *Sermo Domini annuntiabatur.* Arabicus, *Divulgatus eſt.* D. Chryſoſt. *Differebatur* Æthiopic. *Venit Verbum Domini*, Vulgata utitur verbo ſeminate, quia *ſemen eſt Verbum Dei*, Luc. 8. n. 12. 84.

Verſ. 50. *Judæi autem concitaverunt.* Syrus, *Extimulaverunt* pergit Textus. *mulieres religioſas, & honeſtas.* Syrus, *Illas mulieres divites.* Arabicus, *Mulieres devotas, & laudandis moribus imbutas* Æthiopic. *Mulieres maximas, & optimas Religionis.* Mulieres gentiles aut Judaicas ſuæ ſuperſtitionis, ac falſæ doctrinæ valde tenaces, ac pro ſuo errore valde pugnantes, ſic docet D. Hieronym. ad Creſiphontem tom. 2. *Omnes hæreſes perpetratas. eſſe per mulieres, & Simon Magus hæreſim condidit adjutus auxilio Helenæ meretricis. Nicolaus Antiochenus omnium immunditiarum conditor Choros duxit fœmineos. Marcion quoque Romam præmiſit mulierem ad majorem laſciviam.* Latè proſequitur Sanctus Doctor alias referendus. 85.
Syrus. Arabic. Æthiop. D. Hier. *Hæreſes per mulieres intro ducuntur*

Verſ. 51. *At illis excuſſo pulvere* Syriacus *Excutiunt in eos pulverem.* Arabicus, *Super illos* juxta Domini mandatum, Matth. 10. num. 14. ut fecerunt Apoſtoli, apud eos, qui Evangelium non recipiebant, Vide quæ dixi tom. 3. in Evangelia cap. 18. q. 17. ubi de hac re ſeptem dedi rationes. 86.
Syriac. Arabic. Matth. 10.

Verſ. 25.

87. Verſ. 52. *Replebatur gaudio, & ſpiritu ſancto*
Æthiop. Æthiopic. *Fuit plenus Spiritus ſanctus ſuper eos*, Super Deus ſuis electis in perſecutionibus dat gaudium, & lætitiam ut dicitur ſupra cap. 5. num. 41.
Actor. 5. *Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu conſilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati.* Et additur in Textu, *& ſpiritu ſancto*, ſuis nempe donis, ac gratiis, fidei, ſpei, charitatis, ac cæterorum.

88. *Venerunt Iconium.* Urbs eſt valde celebris in Ly-
Plinius. caonia apud Taurum montem; de ea agit Plinius lib. 5. cap. 27. Altera cum eodem nomine in Cilicia de priori hic agitur.

QUÆSTIO XII.

Quare præordinati credunt, & non depravantur malo exemplo, & perſecutione aliorum?

89. AIt Textus, quod crediderunt *quotquot erant*
Græcus *præordinati ad vitam æternam.* Ex Græco le-
Gratia ſemen glo ia. gitur *Ordinati, diſpoſiti*, loquitur ex alto Dei præ-
Joan. 3. deſtinationis decreto, prout erant ordinati ad fidem, ac gratiam, ſeu auxilium efficax gratiæ, quæ eſt ſemen gloriæ, & vitæ æternæ, unde. Joan. 3. n. 15. dicitur, *Omnis homicida non habet vitam æternam in ſe ipſo manentem*, id eſt gratiam, quæ eſt ſemen.

90. Præordinati cum multa emphaſi, verbum Græ-
Tanquam armati ad pugnandum cum militare eſt, & ſignificat ordinatos, ſeu diſpoſitos in acie, vel ordine militari ad pugnandum, quia qui ex decreto Dei ſunt præordinati à Deo, quamvis totus Orbis conglomeretur, non poterit eos avellere, ac diſgregari à Chriſto, ſic ipſe Chriſtus D. dixit Joan. 10. *Non rapiet eas quiſquam de*
Joan. 10. *manu mea*, ſed ut fortes milites ſtabunt ad pugnandum pro Chriſto.

91. Suos electos, ac præordinatos exactiſſimè ſervat Chriſtus, ut ne quid minimum ex eis pereat, aut deficiat. De ſe ipſo loquens noſter Salvator ait.
Luc. 15. Luc. 15. n. 4. *Quis ex vobis homo, qui habet centum*
Ex numero electorũ nullus deficiet. *oves, & ſi perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deſerto, & vadit ad illam, quæ perierat.* Cur tam exacta indagatio, ac inveſtiga-
D. Chryſoſt. tio, non pro quatuor, vel quinque, ſed pro una tantum. D. Chryſolog. ſerm. 168. præclare inquit, *Quare non quatuor, quare non quinque, ſed unam ut oſtenderet non ex damno fuiſſe, ſed ex numero plus dolorem, namque amiſſio unius totum diſſipaverat centenarium*, & poſt pauca apponit, *Ideo relictis nonaginta novem unam ſequitur, unam quærit, ut inveniret in una omnes, redintegraret omnes in una.* Numerus centenarius erat præordinatus à Deo, non poterat deficere, & ex illo numero ne quid minimum poterat eripi. Vide tom. 3. in Evang. cap. 9. quæſt. 52.

92. Valde celebris eſt illa Ezechielis viſio cap. 1. in qua repræſentabantur quatuor animalia, in quibus Sancti, & juſti deſignabantur in ſuis operationibus & unumquodque animal quatuor facies habebat, faciem hominis, qua innuitur patientia, faciem Leonis, qua fortitudo; faciem bovis, qua labor; faciem Aquilæ, qua dexteritas ingens expri-
Ezech. 7. mitur. Et ait Textus, *Ubi erat impetus Spiritus*
Hugo. *illuc gradiebantur.* Ezech. 1. n. 12. Hugo, & alii per
Electi conſtantes & non revertuntur. impetum Spiritus exponunt imperium ac impulſum divini Spiritus, quo ſuos electos regit, & gubernat in omni ſupervenienti; patientia hominis fortitudine Leonis, ſuſtinentia bovis prudentia, ac ſagacitate Aquilæ, ut ſtabiles, ac conſtantes ſint in ſuo ordine, ac gradu in quo divina præordinatio eos conſtituit, & ſic dicitur: *Ubi erat impetus illuc gradiebantur, nec revertebantur cum ambularent.* Sed inter ipſas preſſuras, contrarietates, ac adverſitates, magis proficiebantur, augebant, ac multiplicabantur. *Nec revertebantur cum ambularent.*

CAPUT XIV.

1. *FActum eſt autem Iconii, ut ſimul introirent in Synagogam Judæorum, & loquerentur, ita ut crederet Judæorum, & Græcorum copioſa multitudo.*
2. *Qui vero increduli fuerunt Judæi ſuſcitaverunt, & ad iracundiam concitaverunt animas gentium adverſus fratres.*
3. *Multo igitur tempore demorati ſunt, fiducialiter agentes in Domino, teſtimonium perhibente verbo gratiæ ſuæ, dante ſigna, & prodigia fieri per manus eorum.*
4. *Diviſa eſt autem multitudo Civitatis, & quidam quidem erant cum Judæis, quidam vero cum Apoſtolis.*
5. *Cum autem factus eſſet impetus Gentilium, & Judæorum cum principibus ſuis, ut contumeliis afficerent & lapidarent eos.*
6. *Intelligentes confugerunt ad Civitates Lycaoniæ Lyſtram, & Derben, & un verſam in circuitu regionem, & ibi evangelizantes erant.*
7. *Et quidam vir Lyſtris infirmus pedibus ſedebat claudus ex utero matris ſuæ, qui numquam ambulaverat,*
8. *Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus cum, & videns, qui, fidem haberet, ut ſalvus fieret.*
9. *Dixit magna voce. Surge ſuper pedes tuos rectus Et exilivit, & ambulabat.*
10. *Turbæ autem cum vidiſſent, quod fecerat Paulus elevaverunt vocem ſuam Lycaonicè dicentes, Dii ſimiles facti hominibus, deſcenderunt ad nos*
11. *Et vocabant Barnabam Jovem, Paulum verò Mercurium quoniam ipſe erat dux verbi.*
12. *Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante Civitatem tauros & coronas ante januas afferens cum populis volebat ſacrificare.*
13. *Quod ubi audierunt Apoſtoli, Barnabas, & Paulus conciſis tunicis ſuis exilierunt in turbas, clamantes.*
14. *Et dicentes Viri quid hæc facitis? Et nos mortales ſumus ſimiles vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt.*
15. *Quia in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas.*
16. *Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benefaciens de Cœlo, dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda noſtra.*
17. *Et hæc dicentes, vix ſedaverunt turbas, ne ſibi immolarent.*
18. *Supervenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Judæi, & perſuſis turbis, lapidanteſq; Paulum traxerunt extra Civitatem, exiſtimantes eum mortuum eſſe.*
19. *Circundantibus autem eum diſcipulis, ſurgens intravit Civitatem, & poſtera die profectus eſt cum Barnaba in Derben.*

20. Cumque

20. *Cumque evangelizaſſent Civitati illi, & docuiſſent multos, reverſi ſunt Lyſtram, & Iconium, & Antiochiam.*

21. *Confirmantes animas diſcipulorum, exhortanteſque, ut permanerent in fide. Et quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.*

22. *Et cum conſtituiſſent illis per ſingulas Eccleſias Presbyteros, & oraſſent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt.*

23. *Tranſeunteſque Piſidiam, venerunt in Pamphiliam.*

24. *Et loquentes Verbum Domini in Perge deſcenderunt in Attaliam.*

25. *Et inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei, in opus, quod compleverunt.*

26. *Cum autem veniſſent; & congregaſſent Eccleſiam retulerunt quanta feciſſet Deus cum illis, & quia aperuiſſet gentibus oſtium fidei.*

27. *Morati ſunt autem tempus non modicum cum diſcipulis.*

ARGUMENTUM.

ICoNII Paulus, & Barnabas multos adducunt ad fidem, unde à Judæis expulſi fugiunt Lyſtram, ibi Claudo ſanato tamquam Dei Jupiter, & Mercurius acclamati, Divinos honores oblatos recuſant, hic iterum Judæorum commotione lapidati fugiunt Derben, ac iter ſuum relegentes iterumque confirmatis ubique fidelibus, ordinatiſque Presbyteris redeunt Antiochiam.

Ex hoc capite, deinceps quæ ſequuntur pertinent ad peregrinationem Pauli, quæ ex textu valde clara ſunt, & ideo Expoſitores in his non multum immorantur, breviter tamen quæ neceſſaria ſunt explicabimus.

Actor. 14. *n.* 1. Factum eſt autem Iconii, ut ſimul introirent in Synagogam Judæorum, & loquerentur, ita ut crederet Judæorum, & Græcorũ copioſa multitudo.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

uſque ad verſ. 5.

1. Verſ. 1. F*Actum eſt autem*, cum Paulus, & Barnabas introiſſent in Synagogam Judæorum, in quo maximè convenire ſolebant die Sabbathi Iconii in Lycaonia, & conveniret copioſa multitudo Judæorum, ac Græcorum, Gentilium nempe inter quos maximè præcellit, & reſpondet S. Tecla. S. Tecla Virgo multis laudibus celebrata à SS. Chryſoſtomo, Epiphanio, Ambroſio, Hieronymo, Martyrolog. Baſilio Seleuco, & aliis, de ea agit Martyrologium 23. Septembris, eamque ſequutæ ſunt Tryphæna, & Tryphoſa, quas ſubinde laudat, & ſalutat Sanctus Paulus Rom. 16, n, 12. de eis facit men- Rom. 16. tionem Martyrologium Rom. 20. Novembris, ubi ſic legitur, *Iconii in Licaonia Sanctarum mulierum Tryphænæ, & Tryphoſæ, quæ Sancti Pauli prædicatione & exemplo Teclæ in Chriſtiana diſciplina plurimum profecerunt.*

2. Verſ. 2. *Qui verò increduli fuerunt Judæi.* Arabic. Arabicus, *Qui non obtemperaverunt.* Syriacus, *Qui non acquieverunt.* & ſubdit Textus, *Suſcitaverunt* Syriac. Syriacus, *Extimulaverunt gentes, ut malè acciperent.* Arabicus, *Depravarunt animos gentium.* Græcus. Græcus, *Malignitate impleverunt*, contra doctrinam Evangelicam, ut eam reſpuerent, & non reciperent *adverſus fratres*, ſcilicet Apoſtolos, ac Chriſtianos Æthiop. tamquam novatores novam doctrinam. Æthiopic. addit. *Afflixerunt animas eorum.*

3. Verſ. 3. *Multo igitur tempore demorati ſunt.* Arabicus, *Longo intervallo* Multi ex Judæis ac gentibus, ideo ut notat D. Chryſoſt. illæ novæ plantatio- Arabic. D. Chryſoſt. nes fuerunt fovendæ doctrina, ac præſentia Apoſtolorum, ne ex aliorum corruptione marceſcerent, *Fiducialiter agentes.* Ex Græco legitur *liberè & palam* Lyran humano timore poſtpoſito. Græcus. *In Domino fulti*, & ſtabiliti divina ope, & auxilio: *Teſtimonium perhibentes verbo gratiæ ſuæ*, id eſt Evangelio prædicando & propagando, Evangelium dicitur verbum gratiæ, ut infra cap. 20. n. 24. & 32. Ipſum enim plenum eſt gratia, & hominibus dat gratiam in remiſſionem peccatorum. *Novellæ plantationes fovendæ.*

Verſ. 4. *Diviſa eſt autem multitudo Civitatis.* Arabicus. *Diviſa eſt opinio majoris partis incolarum.* Græcus. *Sciſſa eſt ſchiſmate facto*, quod facile fit in vulgo maxime ad novitates propenſo. 4. Arabic. Græcus.

Verſ. 5. *Cum factus eſſet impetus?* quia non ratione, ac judicio movebantur ſed ira, ac odio Gentilium Judæorum cum Principibus facillimè omnes congregantur in malum *Ut contumeliis afficerent.* D. Chryſoſt. & alii: *Ut vim afferrent*, nulla major, ac efficacior vis viro nobili, quàm injuria & contumelia. *Ut lapidarent eos.* Syriacus, *Ut lapidibus obruerent* tamquam blaſphemos, ut intentarunt contra Moyſen. Numer. 20. 14. 5. D. Chryſoſt. Num. 10.

QUÆSTIO I.

Quare Judæi primo excitant gentiles contra Apoſtolos, poſtea Gentiles cum primoribus currunt ad lapides, ac contumelias?

6. UT dicitur verſ. 2. *Judæi concitaverunt animas gentium adverſus fratres*, nempe Apoſtolos, modo vero verſ. 5. Judæi coadunati cum gentibus ac primoribus, *ut contumeliis afficerent, & lapidarent eos*, ſemper iniquitas, ac pravitas ab aliis deducta, ac derivata creſcit, & augetur in ſuis ſequentibus, ait Chriſtus D. Matth. 23. n. 15. *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi, quia circuitis mare, & aridam, ut faciatis unum proſelitam, & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo, quam vos.* id eſt facitis eum pejorem, & deteriorem quam vos. Unde deterior diſcipulus? quia ſupra malitiam Magiſtri de ſuo novam addit, & multiplicat, Opportunè Euthymius ibi, *In duplo autem dixit? quiſquis enim* Matth. 23. *Ex malo Magiſtro diſcipulus pejor.* Euthym.

enim præceptorem habet pravum, non in illius ſiſtit malitia, ſed ejus utens exemplo, ſolet ulterius procedere.

7. Matth. 4. Matth. 4. n. 5. *Tentans Diabolus Chriſtum D. ſtatuit eum ſuper pinnaculum Templi, & dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorſum.* Aliter faciunt Phariſæi,
Luc. 4. Luc. 4. n. 29. *Duxerunt illum uſque ad ſupercilium montis; ſuper quem Civitas eorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.* Diabolus non audet manus ſuas extendere in Chriſtum, & eum præcipitare, Phariſæi verò intrepidè hoc intentant, & aggrediuntur, unde illis tanta audacia? In illos multa Diaboli malitia defluxerat, quæ ex ſua ipſorum genio multa ſuperaddita in magnum augmentum excrevit, ita ut id, quod Diabolus per ſe non audebat, ejus diſcipuli, ac ſectatores non recuſarent in executione complere. D. Ambroſ. lib. 4. in Lucam exaggerans malitiam Judæorum ſic ait: *O pejor Magiſtro diſcipulorum hæreditas, ille verbo Dominum tentat, hi facto; ille dicit, mitte te, iſti adoriuntur, ut mittant.*

Miniſtri Diaboli pejores, quam ipſe. D. Ambr.

8. Gen. 4. Geneſ. 4. n. 2. dicitur: *Adam vero cognovit uxorem ſuam Evam, quæ concepit, & peperit Cain*, fratricidam plenum odio, & invidia, de quo ait:
D. Ambr. D. Ambroſ. lib. 1. de Abel. cap. 1. *Illa penes Authorem; non ſtetit culpa, ſed quod pejus eſt deteriorem invenit hæredem* Malus Cain, ſed multo deteriores filii de quibus dicitur, Geneſ. 6. n. 2. *Videntes filii Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi uxores ex hominibus, quas elegerant*, & ſtatim ſubditur; *Cùmque vidiſſet Deus terram eſſe corruptam, omnis quippe caro corruperat viam ſuam.* Cain in ſe malus, ac ejus poſteri, & filiæ conjunguntur cum filiis, videlicet filiis Sem viri juſti; omnia in pejus ruunt, & depravantur, ita ut omnis caro corrumperet viam ſuam, *quod pejus eſt deteriorem invenit hæredem.*

Malus Cain pejores filii. Gen. 6.

Actor. 14. *n.* 6. Intelligentes confugerunt ad Civitates Lycaoniæ, Lyſtram, Derben, & univerſam in circuitu Regionem; & ibi evangelizantes erant.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

Uſque ad Verſ. 11.

9. Syriac. Tigurin. Verſ. 6. INtelligentes, ſcilicet Paulus, & Barnabas. Syriacus: *Cum conſideraſſent.* Tygurina: *Re intellecta* de conſpiratione acta contra eos fugerunt juxta Domini præceptum, & fugerunt non timore mortis, ſed ne animæ defraudarentur à fructu ſuæ prædicationis in damnum earum ſalutis; ſicut Elias fugit à facie Jezabel. 3. Reg. 19. n. 15. Non timore mortis, ſed ne cauſa Dei deſerta abſque defenſore, ut ait Abulenſis. *Ad Civitates* Lycaoniæ, quæ eſt Provincia in Aſia minore prope Phrygiam, à qua montibus ſeparatur.

Abulenſ.

10. Arabic. Arias. Vatabl. Verſ. 7. *Et quidam vir Lyſtris infirmus pedibus.* Arabicus. *In cujus pedibus nulla vis erat.* Arias: *Impotens pedibus erat.* Vatablus: *Invalidus* ut nullum paſſum poſſet dare, nec ſe movere, hæc autem claudicationis infirmitas erat illi ex utero matris congenita, & ideo ſedebat, vel jacebat, ut miraculum illuſtrius appareret.

11. Lyran. Arabic. Verſ. 8. *Hic audivit Paulum loquentem*, & ait Lyranus: *Et credidit dictis ejus*, unde Apoſtolus *intuitus eum.* Arabicus *Cum aſpexiſſet*, noſſetque eum habere fidem.
Beda. Græcus: *Cum defixiſſet oculos in eum*, quia haberet fidem, ut ait Beda; *Ejus deſideria, vultus, oculi, geſtus, attentio in audiendo ſatis prodibant.* Interior affectus in exteriora redundant, deinde ſpiritu prophetico potuit Paulus agnoſcere hominis fidem, ac ſalutis deſiderium, Chriſoſt. ait quod prius curatus eſt in anima, quam corpore. D. Chryſoſt.

Verſ. 9. *Dixit magna voce* Syriacus: *Alta voce*, ut omnes attenderent, & ab omnibus audiretur miraculum, quod fiebat in confirmationem fidei, & doctrinæ prædicatæ à Paulo, Græca, Syra, & multi Codices Latini addunt: *Tibi dico in nomine Jeſu Chriſti Domini noſtri veri Meſſiæ.* Sequitur noſtra Vulgata *Super pedes tuos rectus, & exilivit, & ambulabat.* Arias: *Proſiliens ſurrexit*, adimpletum eſt quod dixit Iſai. 35. num. 16 *Tunc ſaliet ſicut cervus claudus*, ſimilem claudum ſanavit Petrus, Act. 3. num. 4. 12. Syriac. Græcus. Syriac. Arias. Iſai. 35. Actor 3.

Verſ. 10. *Turbæ autem cum vidiſſent.* Syriac. *Cœtus populi*, nempe Gentilium. *Elevarunt vocem Lycaonicè.* Syriacus: *Extulerunt vocem idiomate regionis* ſuo proprio idiomate: *Dii ſimiles facti hominibus.* D. Chryſoſt. *In ſpecie hominum* tamquam ſi dicerent, ſunt Dii, ſed exteriùs apparent homines. 13.

Verſ. 11. *Vocabant Barnabam Jovem, Paulum vero Mercurium.* Syriacus: *Vocabant Barnabam Dominum Dominorum. Paulum vero Hermetem, quippe qui inciperet ſermone.* Æthiopic. *Quod eſſet moderator ſermonis*, de his omnibus in quæſtionibus. 14. Syriac. Æthiop.

QUÆSTIO II.

Quare iſti Cives clamant; quod Dii ſimiles facti hominibus deſcenderunt ad eos?

VIdentes turbæ Paulum, & Barnabam clamant, quod Dii, in ſpecie, ac figura hominum apparuerint inter eos. Euſebius lib. 3. de præpar. Evang. cap. 9. exiſtimat, quod ſacri Apoſtoli aliquid ſupra hominem, & quaſi divinum ſperabant in vultu, voce, moribus, geſtu, ac modeſtia: Accedit Parens meus Elias ad mulierem petens ab ea buccellam panis quæ reſpondens, ait: *Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem*, 4. Reg. 17. in quibus verbis cum mulier ait: *Vivit Deus tuus*; eum agnoſcit, ac veneratur ut Prophetam, ac Dei ſervum ut rectè notat D. Baſilius Seleuc. orat. 11. & ait: *O mulier tamquam Prophetam honoras, quem mendicum vides, unde in prophetæ notitiam veniſti?* Mulier ut pote gentilis, & Sarephtana numquam ipſum viderat nec cognoverat, unde ergo eum cognovit Dei ſervum, & Prophetam? Proculdubio cognovit ex ejus præſentia, ſitu, modeſtia, ac modo loquendi, quæ ſanctitatem exhibebant, ut ait Apoſtolus: *Chriſti bonus odor ſumus.* 15. Euſeb. 3. Reg. 17. D. Baſil. Seleuc.

Præſentia Apoſtolorum ſanctitatem oſtendebat.

Secundo; inde ſibi perſuadent homines, quod Dii facti homines venerunt ad eos, quia ſacri Apoſtoli omnibus benefaciebant, claudos ſanabant, ægros curabant, omneſque in Doctrina Sancti illuminabant, viamque cœleſtem demonſtrabant, & hoc abſque alicujus mercedis intuitu, nec emolumenti negotio, & tot, ac tanta dona præſtare, gratiſque impertire non hominis, ſed Dei, ac ejus ſervorum eſt. Cum Abrahamus egrederetur victor quinque Regum, liberato Rege Sodomæ cum ſuis occurrit ei Melchiſedech. & ait: *Benedictus Abraham Deo excelſo, Benedictus Deus excelſus*, cur modo tantas benedictiones accumulat ſuper Abrahamum, cur & modo tot, & tantas benedictiones decantat Deo: *Benedictus Deus excelſus.* Abrahamus extitit valde magnificus, qui cum Regem 16.

Beneface e gratis ſine mercede divinum eſt.

Sodomæ omni cum ſua copioſa ſubſtantia è manibus inimicorum liberaſſet, animo tamen erat diſpoſitus, nihil ab eo acciperet: *A filo ſubtegminis* Gen. 14. *uſque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua ſunt*, Geneſ. 14. n. 23. Tantus animus plenus benefaciendi, & vacuus ab omni lucro multum impinguatur, & Deus etiam multis recolitur, qui talem dedit ſervum, qui ſolum ab ipſo dona expectat D. Chryſoſt. D. Chryſo homil. 35. in Geneſ. ſic in perſona Abrahami ait: *Habeo Deum, qui innumera mihi ſuppeditat bona, ſuperno innitor auxilio, non opus mihi divitiis tuis.*

17. Tertio expende modum loquendi, non inquiunt in Deorum ſpecie, ac forma venerunt homines ad nos, quod magis videbatur conducere ad laudem, ſed dicunt: *Dii in forma, ac ſpecie hominum venerunt ad nos*, multum proficit ad magna perpetranda, quod exterius quid humanum, ac terrenum, appareat, interius vero divina Virtus lateat, exterius objiciatur vilitas, ac fragilitas humanæ naturæ, interius vero ſit abſcondita ſublimitas divinæ Virtutis, & rectè dicitur: *Deſcenderunt ad nos* non inquiunt, venerunt, acceſſerunt, ſed multa humilitate deſcendebant, & interius aſcendebant ad Deum ut multa mirabilia operarentur.

Valde ſublime quod exterius appareat humanum, interius divinum.

18. Loquens D. Joannes de Chriſto D. in ultima Cœna cap. 13. n. 3. ait: *Sciens Jeſus, quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exivit, & ad Deum vadit.* Modo tam ampla & ſumma poteſtas publicatur de Chriſto, quod *omnia dedit ei Pater in manus*, quando dicitur de eo, quod *à Deo exivit* ubi non eſt ſermo de exitu per generationem æternam, qua ut Deus procedit, lumen de lumine, ſed agitur de exitu materno temporali, qua ut homo in humilitate noſtræ naturæ apparuit, ut optimè notavit S. Eligius homil. 4. in Cœna Domini, & ait: *Sciens, quia à Deo exii per humilitatem Incarnationis.* Cùm oculis objicitur fragilitas noſtræ humanitatis, tunc illuſtriſſimè reſplendet fulgor ſupremæ Divinitatis: *Dedit ei omnia Pater in manus.* Vide ſupra cap. 10. q. 23. n. 179. 180.

QUÆSTIO III.

Quare iſti Gentiles Barnabam Jovem appellant?

19. D. Paulus dignitate, & excellentia major Barnaba, tamen iſti Gentiles majorem ei dignitatem attribuunt cum Jovem appellant, cum apud ipſos Gentiles Jupiter fuerit ſupremus Deus, ac Pater Deorum, & ideo ubi noſtra vulgara habet: *Vocabant Barnabam Jovem.* Syriacus legit: *Vocabant Barnabam Dominum Dominorum.*

Difficultas quæſtionis.

Syriac.

20. Reſpondet primo Lyranus; quia *Barnabas ſenior* & canities maximè veneranda eſt, & multam authoritatem apud omnes reconciliat. Centurio mittens ad Chriſtum deprecatores pro ſalute pueri ſcribit D. Lucas. 7. n. 3. *Miſit ad eos Seniores Judæorum rogans eam.* D. Bonaventura: *Seniores utpote ætate maximè reverendos*, ac venerandos. Hinc Daniel 7. n. 9. deſcribens ſummam Dei majeſtatem, ait: *Antiquus dierum ſedit, & capillus capitis ejus, quaſi lana munda.*

Lyranus. *Senectus magnam reconciliat auctoritatem.* Luc. 7. Dan. 7.

21. Secundo; quia, ut ſcribit Niceph. lib. 2. cap. 37. D. Paulus erat parvo, contracto, debili ac incurvo corpore, unde de eo ait Chryſoſt. *Tricubitalis eſt, & cœlos tranſcendit*, at vero Barnabas, ut ait D. Chryſoſt in præſenti, erat vultu pulcher, elegans & juvenili aſpectu decorus. Ait David Pſal. 92. n. 1. *Dominus regnavit, decorem indutus eſt.* In ſupremo Principe regnaturo primo, ac ante omnia ſpecie exornatur, quia, ut ait Latinus Dacratus in Panegiric. ad Theodoſium poſt ejus formam commendatam, ſic ait: *Virtus tua meruit imperium, ſed virtuti addidit forma ſuffragium. Illa præſtitit, ut oporteret te Principem, hæc ut deceret.* Expende illud, quod *virtuti dat forma ſuffragium* ad cultum, venerationem, ac imperium.

Niceph. D. Chryſoſt. Pſal. 82.

Elegans forma digna imperio. Dacraſ.

22. Tertio: Nonnulli exiſtimant, quia Barnabas multa authoritate, ac gravitate ſilebat, & munus prædicandi, ac verba faciendi committebat, ſicut Jupiter, qui fabulabatur Deus, Mercurio tamquam ſuo præconio, ac internuntio utebatur. Unde nonnulli exiſtimant Jovem ab Hebræo Jehova, & per *Craſin* Jova derivari, qui per Moyſen, & Prophetas Deus eſt locutus, magnæ dignitatis eſt non per ſe immediatè loqui, ſed per internuntium, & interpretem. Creatur Moyſes Deus Pharaonis, & dicitur ei: *Conſtitui te Deum Pharaonis*, Exod. 7. n. 1. & inde ſubjungitur. *Tu loqueris ei omnia, quæ mando tibi, & ille loquetur ad Pharaonem, ut dimittat filios Iſraël.* Pro tanta dignitate Moyſes datur ei internuntius.

Dignitatis eſt loqui per internuntium.

23. Quarto: Paulus ut Doctor Gentium multum prædicabat, & ut Apoſtolus multa mirabilia operabatur, Barnabas ut Apoſtolus multa edebat miracula, tamen parcus erat in ſermone totum com mittens Paulo. Amplitudo, & largitas in operibus, contractio, ac brevitas in ſermone maximè animos attrahit, magnitudinem, & celſitudinem oſtendit. Stabat meus Jeſus *cum accuſaretur à Principibus Sacerdotum, & Senioribus, nihil reſpondit; Tunc dicit illi Pilatus: Non audit quanta adverſus te dicunt teſtimonia: & non reſpondit ei verbum, ita ut miraretur præſes vehementer*, Matth. 27. n. 13. Cum Domine non reſpondes, ſed taces? Ut ſic magis ſuas divinas Virtutes, ſuamque magnitudinem, ac celſitudinem oſtenderet. D. Ambroſ. l. 10. in Lucam de hoc ſilentio ait: *Illud tamen præſtantiſſimum, quod maluit Regem ſe probare, quam dicere: fugit* verba, abſtinuit à voce, ut inde magis regalem ſui animi magnitudinem oſtenderet.

Magnitudo magis oſtenditur ſilentio, quam verbis.

Matth. 27.

D. Ambr.

24. Quinto: Barnabas cum eſſet genere Cyprius, ut dicitur Act. 4. n. 36. fuerat enim natus, & educatus in Cypro inſula, & ideo multis tamquam Gentilis, ac ex gentibus reputabatur, & ideo homines iſtius Civitatis Gentiles, Barnabam tamquam ex ſua gente, ac natione volentes honorare, tribuunt ei majorem honorem, ac divinitatem: maximo amore unuſquiſque tenetur ad ſuum populum, ac gentem. Ingreditur Jeſus magno, pompoſoque triumpho Jeruſalem, viæ ſternuntur ramis palmarum, olivarum, ac etiam hominum veſtimentis, voces reſonant per aëra: *Oſanna, Benedictus, qui venit in nomine Domini*, & inter hæc *cum appropinquaret Jeſus Jeruſalem, videns Civitatem flevit ſuper illam.* Luc. 19. n. 41. Cur Domine in tam feſtivo die, inter tam plauſibiles acclamationes lachrymas profundis? quid tanta ſolemnitas cum copia lachrymarum? Euſebius Emiſſenus in propria homilia. *Ego fleo, quia omnia video.* Videbat devaſtationem Civitatis, quod inimici ejus non relicturi eſſent in te lapidem ſuper lapidem; tam ardenti amore erga ſuos patricios, ac concives flagrabat, ut nulla pompoſa majeſtas conſiderata eorum ruina potuerit ejus lacrymas cohibere, quin in magnos fletus prorumperet c. 3. q. 21. n. 124. 128.

Quilibet maximè tenetur ad ſuam gentem.

Luc. 19.

Euſeb.

25. Sexto: Barnabæ tribuitur divinitas, quæ multo major eſt, quàm quæ defertur Paulo, cum iſte ſit excellentior donis, ac prærogativis. Barnabas erat valde liberalis, beneficus, ac benignus, ſicut Jupiter, qui à juvando tale nomen habet, & eminentior

Beneficia magis attrahunt, quam verba.

authoritas,

auctoritas, & vehementis animi attrahuntur, ac reconciliantur largitione donorum, quam copia, ac facundia verborum, magis devincitur animus donis, quàm fandi eloquentia.

26. Cum Jacob intenderet furto præripere benedictionem fratris ſui majoris Eſau, qui frater valde piloſus erat; Jacob multum lenis, & cum ſe præſentaret Patri ſuo Iſaac, ne fortè ex tactu ipſum cognoſceret, pelliculis hædorum manus circundedit, & accedens ad Patrem offert pulmentum ad comedendum dicens: *Pater mi, comede de venatione.* Sanctus ſenex valde dubius, quod ille eſſet filius ſuus primogenitus Eſaü, nam ex voce deprehendebat Jacob, & in tanta perplexitate ait illi Iſaac: *Accede ad me, ut tangam te fili mi, & probem utrum*
Gen. 7. *tu ſis filius meus Eſaü*, & eo palpato dixit bonus ſenex. *Vox quidem vox Jacob eſt, ſed manus, manus*
Plus creditur dantibus, quam loquentibus. *ſunt Eſau*, Geneſ. 27. n. 22. Et hauſto pulmneto benedixit ei. Cur Pater in tanta rerum ambiguitate magis credit manibus, ut reputaret Eſaü; quam voci; quæ indicabat eum Jacob? De quo multas rationes aſſignant Sancti Patres Chryſoſt. Auguſt. Bernard. Dicam tamen: Manus dabant; & offerebant, vox vero Jacobi, utpote Sancti viri verum reſonabat, ac Sanctum eloquium Dei ſonabat, & magis creditur, ac major fides adhibetur manibus, etſi fictitiis dantibus quam voci verum eloquium Dei reſonanti.

27. Cum ille antiquior ſervus domus Abrahæ profectus eſſet in Meſopotamiam ad quærendam uxorem filio Domini ſui Iſaac, & expoſtulato ſigno à Deo inveniſſet Rebeccam, quæ non ſolum dedit ei aquam ad bibendum, ſed etiam ſuis famulis, ac camelis abſque ulla mora, *Protulit vir inaures aureas, appendentes ſiclos duos, & armillas toti-*
Gen. 24. *dem, pondo ſiclorum decem.* Geneſ. 14. n. 22. Valde mirum quod tam cito ſe habeat homo in donis tanti valoris exhibendis, cur non prius cum illa
Gratiora ſunt dona, quam verba. habet quædam urbanitatis verba gratulans illi tantam liberalitatem, quod non ſolum ipſi, ſed ſuis camelis adaquaverit, cur non quærit ab illa cujus familiæ eſſet, & quorum patrum filia foret, ſed omnibus his omiſſis ſtatim manus ejus mu-
Thom. Angel. neribus adimplet? Thomas Anglicus: *Ut gratior eſſet puellæ*: Dicam tibi munera ſuperflua ſunt verba, & parum proficiunt, magis donis, quàm verbis gratulabatur puella.

QUÆSTIO IV.

Quare D. Paulus dictus, & appellatus eſt Mercurius?

28. Mercurius apud antiquos putabatur Deus eloquentiæ, & putabatur Deorum interpres, ac nuntius, & ex inde à Græco idiomate nomen habet; vocabant Paulum Mercurium Syriacus,
Syriac. Æthiop. *Quippe qui inciperet ſermonem.* Æthiopic. *Quod eſſet moderator ſermonis.*

29. Paulus erat ſapientiſſimus, ac eloquentiſſimus,
2. Cor. 1. cum autem ipſe 2. Cor. 11. n. 6. ait de ſe, *Nam etſi imperitus ſermone, ſed non ſcientia* cum ſe dicit im-
D. Hier. *Imperitus ſermone prophano.* peritum ſermone, explicant. D. Hieron in epiſtol. ad Algaſiam q. 10. Cajetan. in aliquo ſermone Græco, cum in vernacula lingua, ut pote Hebræa eſſet peritiſſimus, ut ait idem Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis, dicendum exiſtimo, ut videtur innuere D. Aug. lib. de Magiſtro cap. 5. ſe dicit imperitum ſermone, nempe eloquentia profana, ac compoſitis, & calamiſtratis verbis veluti critico ſermone, tamen erat ſcientia, & ſapientia eminentiſſimus.

Sylveira in Acta.

Dicitur Paulus Mercurius, quia erat veluti interpres Barnabæ, & quæ doctrina erat in animo Barnabæ, ipſe tamquam dux verbi prædicabat, & dicebat Secundo, quia multa ſapientia, qua repletus erat foris eam publicabat, ac manifeſtabat. Tertio, quia ſicut Gentiles fabulantur, quod Mercurius, quæ audiebat à Diis in Cœlo, hominibus manifeſtabat, ſic & Paulus raptus in Cœlum multa mirabilia, quæ ibi vidit, & audivit nobis manifeſtavit in terris. 30. *Paulus mirabilia cœli nobis manifeſtavit.*

Quartò Mercurius depingebatur cum caduceo duobus draconibus implicatis tamquam ſignum pacis, quam Paulus ſua doctrina plantavit in mundo inter Deum, & homines. Quinto; quia. Mercurius ſua eloquentia, ac efficacia omnia trahebat ad ſe, ac vincebat, ſic & Paulus ſuis ignitis verbis, ex quo D. Hieronym. Apolog. ad Pammach. pro lib. contra Jovin. ſic ait, *Quotieſcumque Apoſtolum Paulum lego, videor mihi non verba audire, ſed tonitrua,* &c. & ſubdit, *Quocumque reſpexeris, fulmina ſunt.* 31. *Paulus ſuis verbis omnia trahebat ad ſe* D. Hier.

Sexto ob magnam reverentiam, & venerationem, qua ejus ſapientiam venerabantur omnes, quæ maxi nè erat apud antiquos, de quibus Philoſophus loquens Iſaias. 19. n. 11. qui dicebant de ſe: *Filius ſapientum ego ſum; filius Regum antiquorum.* Philoſophi antiqui præ multo honore reputabantur, tamquam Principes populi, ac filii Regum, & hoc antiquorum, ex quo multam ſibi reconciliabant venerationem, ac honorem in populo, tale nomen ſibi uſurpabant, ad citatum locum ait D. Thom. lect. 1. *Qui quaſi Principes ſe exhibuerant in docendo*, Tanta apud illos de literatis erat æſtimatio, ut à Principatu non longè abeſſet. 32. Iſai. 16. *Sapientes ut Principes venerabantur.*

De ſummo Principe, ac Rege ait Iſaias 33. n. 17. *Regem in decore ſuo videbunt oculi ejus*, & qualiſnam eſt decor, in quo Rex eſt videndus? erit ne fulgor, ac ſplendor Regiæ majeſtatis, multitudo, ac amplitudo populorum? minimè explicat Lucas Vellozo in Judith. cap. 1. Parænet. 5. n. Eſt enim Doctorum aſſiſtentia, ac præſentia, & ſic ſubdit immediate Propheta, *Ubi eſt literatus? Ubi legis verba ponderans? Ubi Doctor parvulorum?* Ubi ſunt Doctores, Prædicatores, ac Magiſtri parvulorum, ibi maximè reſplendet Regis decor, & omnia fiunt cum optimo moderamine, & ſecura pace, ut nullus ſit timendi locus, & inde *non debet cor tuum timorem meditari.* 33. Iſai. 33. *Decor Regis eſſet cum ſapientibus.* Lucas Vellozo.

Cum Daniel eſſet captivus in Babylonia impoſuit ei Rex nomen Balthaſar. cap. 5. n. 12. quod nomen erat proprium Dei Babylonici, *Balthaſar ſecundùm nomen Dei mei*, cap. 4. n. 5. Sed unde fieri potuit, quod homo captivus tanto honore eſſet ſublimatus, ut divino gauderet nomine? Daniel multa fulgebat ſapientia, non ſolum in explicandis ſomniis, ſed etiam in cunctis rebus agendis, diſponendis, ac judicandis, & in toto cultu, ac reverentia ſapientes colebant, ut tamquam divinum Numen inter homines venerarentur. D. Iſidor. Peluſiota lib. 1. epiſt. 19. ait. *Balthaſarum in honorem explicationis appellant*, & ſubdit, *Hinc hujuſmodi apud illos vigebat opinio, ſcilicet ipſorum Deum, ſi vel dumtaxat ejus nomen pronunciaretur res miras penetrare.* In hujus rei confirmationem refert Juſtinus lib. 2. quod Pythagoras in tanto honore fuit in Metaponto, *Ut ex domo ejus Templum fecerint, eumque pro Deo colerent.* 34. Dan. 4. *Sapientes tamquam divinum Numen venerabantur.* Peluſiota. Juſtinus.

Act. 14. *n.* 15. Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros, & coronas ante januas afferens cum populis volebat ſacrificare.

Verſiones

CVM EXPOSITIONE III.

35. Syriac. Verſ. 12. S*Acerdos quoque Jovis.* Syriac. *Domini Dominorum* quia Jupiter erat ſupremus Deus. *Qui erat ante Civitatem*; quia Jupiter

Dei cultus cum multo apparatu. in ſuburbanis habet ſuam domum, & templum, ne fortè hominum tumultu fœdaretur. *Tauros & Coronas*, Tauros nempe Coronatos *& ante januam afferens* ad majorem apparatum, & cultum, ut dici-

Machab. tur Machab. 4. n. 57. *Ornaverunt faciem templi Coronis aureis.*

QUÆSTIO V.

Quare Gentiles offerebant Diis ſuis victimas Coronatas?

36. TExtus ait, quod Sacerdos Jovis ad offerendum adducebat victimas, ſeu tauros cum coronis, quia ut dixi in expoſitione Victimæ coronatæ offerebantur.

37. Corona cum ſit rotunda ponitur pro ſymbolo

Ob gratitudinem cum coronis. totius perfectionis, ac copiæ omnium bonorum totius Regni illiuſque felicitatis, & in capitibus victimarum imponebantur, ut hoc ſigno Gentiles denotarent, ſe ipſos Deo ſuo non offerre, niſi perfecta, ſelecta, ac meliora ut ita ſuam gratitudinem

Valer. Max. Macrobius. teſtificarentur diis ſuis, à quibus tanta bona receperant. Valer. Maxim l. 9. c 1 Macrob. l. Satur. c. 11.

38. Deo ſemper offerenda ſunt meliora, Mandavit

Levit. 19. Deus, Levit. 19. n. 23. *Quando ingreſſi fueritis terram & plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum; poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis; quarto autem anno omnis fructus eorum ſanctificabitur laudabilis Deo.* Fructus

Meliora Deo offerenda. quos arbores germinabant, primo, ſecundo, & tertio anno erant adhuc imperfecti, at vero in quarto erant plenè conſummati in ultima perfectione, ac

D. Chryſoſt. maturitate, & tunc offerendo Deo D. Chryſoſt. ſerm de Pentecoſt. ait, *Vide legis conditoris prudentiam, fructum primum, nec manducari permittit, ne ante Deum quiſquam eum percepiſſe videatur, nec offerri conceſſit, ne Deo immaturus offeratur, quia oblatione nedum dignus eſt fructus, nec accipienti convenit immaturus.*

39. Adamus extitit primus fructus generis humani cur non ſe offert Deo cum aliquo ſacrificio, ut

Gen. 4. ejus filius Abel. Geneſ. 4. n. 4. Adamus extitit mul-

Pura & perfecta Deo danda. tum imperfectus, fœdatus, ac immaculatus ſuo peccato, at Abel purus, ſanctus, & valde perfectus, indeque ipſe, & non Adamus facit ſacrificium. Sic

D. Chryſoſt. pergit citatus Chryſoſt. *Ille fructus fuerat peccato alligatus, & peccati crimine tenebatur, ideo non levatus eſt, licet fructus prior videatur, ſed is, qui poſtea factus, ut diſcas, quod ille fructus primitias facit, qui robuſtus, & validus, & ſumma maturitate floreſcit.*

Act. 14. n. 13. Quod ubi audierunt Apoſtoli, Barnabas, & Paulus, conſciſſis tunicis ſuis exilierunt in turbas clamantes.

Verſiones,

CVM EXPOSITIONE IV.

à Verſ. 13. uſque ad 17.

40. Verſ. 13. Q*Uod ubi audierunt Apoſtoli.* Voces ſcilicet acclamantium, *Dii ſimiles hominibus venerunt ad nos*; nam Apoſtoli Lycaonicam vocem rectè intellexerunt, quamvis neget

Chryſoſt. *Conſciſſis tunicis.* D. Chryſoſt. *Diruptis veſtibus* ſuis, quod ſolebat fieri apud Judæos in ſig- D. Chryſoſt. *Antiqua*

num doloris, ac deteſtationis. *Exilierunt in turbas,* *conſuetudo.*

quo ſignificatur magnus fervoris impetus Apoſtolorum ad impediendum tam execrabilem errorem

Verſ. 14. *Nos mortales ſumus ſimiles vobis*, Syriac. 41.

Paſſionibus obnoxii ſicut & vos. Oecumen. *Similiter* Syrus.

affectibus & malis obnoxii ſicut vos. Factum ſuperbiæ evitantes, cognoſcunt humilitatem ſuæ naturæ, & ab his vanis cogitationibus convertimini ad verum Deum adorandum, qui tot mirabilia in generationibus præteritis, & modo vobis benefaciens de Cœlo, dans vobis ſolem & pluviam, ac fructus in tempore ſuo.

Verſ. 17. *Vix ſedaverunt turbas.* Syriac. *Vix compeſcuerunt turbas, ne quis ei ſacrificaret.* Ait Lyran. 42. Lyran.

Propter pronitatem ad Idololatriam. Solum de turbis hic fit mentio, nulla autem de Sacerdotibus; ſuſpicatur Carthuſianus, quòd cum audierunt Carthuſ.

ſuum Jovem, ac Mercurium à Paulo, ac Barnaba vanum vocari, ac deſpici, venerationem in odium convertiſſe erga Paulum, ac Barnabam.

QUÆSTIO VI.

Quare iſti Lycaonenſes volunt aris, & ſacrificiis colere Apoſtolos tamquam Deos?

CUm tota Gentilitatis cæcitas proveniſſet ex 43.

aliquorum beneficentia, vel victoria, ædificio *Beneficentia maximè obliget ad honorandum benefactorem.*

vel arte, videns Diabolus, quia Apoſtolus Paulus ſanaverit claudum credidit ſe habere bonam occaſionem ad novam idololatriam introducendam, ut ſic magis perderet illos homines, & an fortè poſſet

inefcare ſacros Apoſtolos D. Chriſoſt homil. 1. ad D. Chryſoſt.

popul Antioch. ſic ait *Illi*, ſcilicet, homines, *Paulo, & Barnabæ immolare aggrediebantur, vide Diaboli malitiam; Per quos Dominus impietates ex mundo exturbare ſtudebat, per hos ipſam ille inducere curabat, rurſus perſuadens Deos homines eſſe putare, quod & prioribus fecit temporibus, & hoc maximè eſt, quod idololatriæ principium, & radicem introduxit, multi enim, qui urbes ædificaverunt, ut Deos adorarent.*

Maximè conſideranda eſt alta diſpoſitio divinæ 44.

Providentiæ. Mittit Chriſtus D. ſuos diſcipulos in mundum, ut illius errores deſtruerent, Idolorum cultum everterent, eorumque ſuperſtitiones avellerent, & ait eis: *Tradent vos in Conciliis, & in Synagogis ſuis flagellabunt vos, ad Præſides, & Reges ducemini propter me:..& eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum,* Matth. 10. n. 17. & 22. Quid Matth. 10.

agis ô bone Deus? Solent Reges ſuos legatos quos mittunt ad nationes extraneas toto affectu diſponere, ac ordinare, ut acceptabiles ſint po-

pulo, ac amico fœdere cum eis uniantur, Si, Do- *Idololatria ex beneficentia hominum orta eſt.*

mine, tuos Apoſtolos tamquam legatos mittis ad omnes gentes, cur non diſponis, ut ipſi ſint maximè amabiles, ac chariſſimi omnibus, cur vis, ut habeantur in odium omnium? Ibant Apoſtoli magna poteſtate tamquam omnium benefici ut infirmos curarent, mortuos ſuſcitarent, & ut ab obſeſſis dæmones expellerent, ſi ipſi grati eſſent ac amabiles populis, facile, ut Dii crederentur, & eos ut Deos adorarent; totus enim error, ac cæcitas Gentilium natus eſt ex beneficis homini- D. Chryſoſt.

bus, ſic ait Chryſoſtom. citatus: *Multi enim, qui & bella bene geſſerant, & urbes ædificaverant, & aliis hujuſmodi permeruerant ſui temporis*

temporis homines, Dii à multis æſtimati ſunt, & templis & aris honorati ſunt, & omnis Gentilium Deorum numerus ab his omnibus conflatus eſt. Nota ſequentia. *Ne hoc ſanctis fieret, permiſit Deus ipſos continuo pelli, flagellari, in varios incidere morbos ut nimia corporis imbecillitas, & tentationum turba præſentibus perſuaderet, quod homines erant talia edentes miracula.*

Abſcondit Deus occaſiones peccandi.

45. Mandat Deus Moyſi, ut Aaronis virga recondatur, & ponatur in arca teſtamenti, *Refer virgam Aaron in tabernaculum teſtimonii.* Numer. 17. n. 10. Multis placet, quod illa virga Aaronis erat virga Moyſis, qua ipſe fecit tot, & tanta prodigia in Ægypto, mare fidit, hoſtem perdidit, ut Hebræum ſervet tot rerum potens virga, tot mirabilium operatrix ab oculis hominum latet, & abſconditur. D. Auguſt. ad locum citatum ait. *Unde, & virga in qua tot ſigna fecerat, abſtulit, ne adoraretur.* Alte debent homines cogitare de ſuo vero ſervatore, ac benefico, quando divina Providentia de Virga ſervatrice abſcondenda diſponitur.

Num. 17.

Beneficia inducunt ad Idololatriam.

QUÆSTIO VII.

Quare ſacri Apoſtoli tanto impetu, ac vehementia prohibent, ne eis fiant ſacrificia, & altaria?

46. SCiſſis veſtibus oſtendunt magnam deteſtationem talium operum, & ſuum fervorem ad prohibendum tantum nefas cùm *Exilierunt* tum ne Deo debita gloria ad homines transferretur, quia ſoli omnipotenti Deo ſacrificia debentur; tum etiam ne Lyſtenſes tam grave ſcelus, tamque grande, & execrabile peccatum committerent, ac proinde in hoc facto manifeſtarunt, ſacri Apoſtoli excellentiam ſuæ Charitatis, ac erga Deum, & homines, tamquam duabus alis quæ datæ ſunt mulieri, ut fugeret, ac tenderet in locum ſibi paratum à Deo Apocal 12. n. 14.

Charitas Dei, & proximi.

Apoc. 12.

47. In quo maximè nitet, & reſplendet ſumma, & excellens virtus Apoſtolorum humilitas, qua ſe continent in ſua Sphæra, ut ſe homines recognoſcant, & etiam eorum eximia charitas, ut alios doceant, & illuminent, & à peccatis, ac erroribus avertant, ne hominibus honorem ſoli Deo debitum tribuant.

48. Conſidera duos præclariſſimos Prophetas Moyſem, & Iſaïam, ille dum à Deo eligitur, & mittitur ut dux, ad liberandum Iſraëlem de Ægypto multum ſe excuſat. *Quis ſum ego, ut vadam ad Pharaonem, mitte quem miſſurus es.* Exod. 4. n. 13. At alter, ſcilicet, Iſaïas valde diverſimodè ſe habet, nam ut vidit Deum ſollicitum de miniſtro eligendo, ut deſtinetur ad populum, ſtatim ſe offert. *Ecce ego mitte me.* Iſai. 6. n. 8. Uterque juſtè, & ſanctè ſe exhibet ut ponderat D. Gregor. Nazianz. dicens, *Bonum eſt aliquantiſper per Dei imperium detractare ut Moyſes & urſus advocantem promptè, atque impigrè occurrere quemadmodum Iſaias.* Moyſes aſſumebatur ad regimen, & gubernaculum totius populi; Iſaïas vero deſtinabatur; ut ſuâ doctrina, & prædicatione populum illuſtraret, mundaret ac purificaret à ſuis peccatis. Moyſes ex ſua humilitate retractat regimini, clavum accipere & in ſupremo populi apice conſtitui. At Iſaias ex ferventi charitate qua de populi ſalute flagrabat, promptè, & omni periculo contempto ſe exponit; ac præſentat, ut purificationem, quam calculo de manu Angeli acceperat populo communicaret. Nicetas Nazianz. *Sylveira in Acta.*

Exod. 4.

Iſai. 6.
D. Naz.

Moyſes ex humilitate recuſat, Iſaias, ex charitate ſe offert.

Nicetas.

Scolaſtic. ſic ait, *Etenim Moyſes impari metuens muneri ſibi, ſuæque fragilitati proſpiciebat refugiendo, Iſaias autem cum remiſſis ſuis peccatis audiſſet, quis proficiſceretur ad populum hunc, atque exiſtimaret eum ob cauſam nuntium quæri, ut parti beneficio fruerentur illi, ad quos mitteretur præ animi lætitia ſe ipſum offert, ut illis propter peccata remitterentur Ecce ego inquit, mitte me, quare non ſine ratione ille mandatam ſibi provinciam deprecabatur & hic cupidè ambiebat.*

Act. 18. *n.* 18. Supervenerunt autem quidam ab Antiochia, & Iconio Iudæi, & perſuaſis turbis, lapidanteſque Paulum traxerunt extra Civitatem, exiſtimantes eum mortuum eſſe.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

à Verſ. 18. *uſque ad* 19.

Verſ. 18. P*Erſuaſis turbis*, nempe à Judæis, *lapidantes Paulum* quanta eſt populi inconſtantia; nam Paulo ante Paulum ut Mercurium divinis proſequebantur honoribus, nunc verò ſacrilegum, ac blaſphemum lapidibus obruunt. Paulus lapidaverat Stephanum. Act. 1. modo ipſe lapidatur, & appoſitè id patitur, quod alteri irrogavit. 50.
49.

Traxerunt extra Civitatem, *protruſerunt* extra Civitatem, tamquam mortuum, ne mortuo contra minaretur Civitas.

Verſ. 19. *Circundantibus autem diſcipuli* ut eum 51.
tamquam mortuum ſepelirent, ut ait Cajetan. vel ut abſconderent, & protegerent à Judæis, ut vult Lyranus, *Poſtera autem die*, divinitus reſtituta ſanitate à tam dira, ac crudeli lapidatione, ut obſervant Carthuſian. Lyran & alii ipſe cum Barnaba ſe conduxit Derben, ubi multos docuerunt, & confirmarunt in fide.

QUÆSTIO VIII.

Quare per multas tribulationes, & labores intrandum eſt in regnum Cœlorum?

HUnc locum tractans D. Hieronymus epiſt. ad 52.
Occean. de ferendis opprobr. ait. *Si per multas tribulationes quibuſdam cœleſtis regni aditus aperitur, illis utique clauditur qui nolunt ſuſtinere, vel paucas.* Clavis nobis aperiens regnum Cœlorum eſt tribulatio; preſſura, quod in ſupremo noſtro capite Jeſu videmus, qui de ſe dixit ad ſuos diſcipulos, O ſtulti, & tardi corde ad credendum, nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam. Luc. 24. n. 27.

D. Hier.

Primò, quod alta Dei providentia ita eſt ordinatum; quia præſens vita laboribus plena eſt, & illis pro Deo patienter toleratis componitur corona ad gloriam. Secundò, quia innumeri nobis ſunt inimici, qui nos undique opprimunt, & vexantur, quibus ſi benefeceris *Deus erit tibi* eximius benefactor. Tertiò quia his laboribus virtus magis fovetur, ſtabilitur, ac radicatur. Quartò, quia hoc nitro, & lixivio peccata mundamur, abluuntur, & extinguuntur. Quintò quia his expiantur, ac ſatiſpatiuntur peccata, ut minor fortè ſit pœna in altera vita, ac Purgatorio.

Luc. 24. 53.

Multæ rationes pro laboribus hujus vitæ.

Sextò. quia ita diſpoſitum, & ordinatum eſt à Deo ut hæc ſit trita, ac communis via per quam aſcenditur, & ingreditur ad regnum Cœlorum. Decebat 54.

Joan. Ab. Joannes Abbas, *Portam Cœli eſſe injuriarum perpeſſionem. Hæc*, inquit, *eſt porta Dei, per quam Patres noſtri per multas tribulationes, & injurias gaudentes ingreſſi ſunt ſanctam Dei Civitatem.* Ita Vita Patrum lib. 3. n. 84. auctore Ruffino.

55. Cum meus Jeſus penderet in Cruce, & ſimul cum eo aſſiſteret bonus Latro ab eo exorat, *Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum*, ait
Luc, 23. illi Chriſtus. *Hodie mecum eris in Paradiſo Luc.* 23. n. 42. Ille poſtulat regnum, Chriſtus offert Paradiſum; forſitan illud, à quo Adamus expulſus eſt Minimè, quiſnam eſt Paradiſus Sanctorum in hac vita, quod eſt pati, crucifigi pro Deo, *Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu Concilii, quoniam digni*
Act. 5. *habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati.* Act. 5. n. 4. & 5. *Tiburtius cum incederet ſuper prunas ardentes nudis pedibus dicebat videtur mihi quod ſuper roſeos flores incedam.* Corrigit Dominus Petitionem Latronis, ille poſtulat regnum, Chriſtus ei offert Paradiſum juſtorum laborum, ut ita valeat ingredi, & habere locum ad regnum Cœlorum
D. Ambr. D. Ambroſ. epiſt. 19. ſic ait, *Latroni illi confitenti dicitur, Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo. Ille dixerat, memento mei cum veneris in regnum tuum, Chriſtus non de regno reſpondit ſed ad cauſam, Hodie mecum eris in Paradiſo, id eſt reformandum antea, quod amiſſum eſt, ut per Paradiſum ad regnum perveniatur, non per regnum ad Paradiſum Servator diſcipulis, quod plus conferatur pro laboribus, ideoque incolatum promiſit, regnum diſtulit*, Sanctus latro, ut perveniat ad petitum regnum Cœlorum, datur illi incolatus in Paradiſo laborum, quod ſervatum eſt diſcipulis, ut per tale Paradiſum veniant ad regnum Cœlorum.

Per Paradiſum laborum venitur ad regnum cœlorum.

56. Ait Paulus Rom. 5. n. 2. & 3. *Per quem*, ſcilicet
Rom. 5. Chriſtum, *habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes, quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero ſpem.* Primum dicit Apoſtolus gloriari in ſpe, deinde quaſi amplius aliquid addens, ait; non ſolum in ſpe gloriari, ſed etiam in tribulationibus, quaſi major, ac firmior ſit gloriatio ex tribulationibus orta quam quæ naſcitur ex ſpe; nam ſpes tota in tribulationibus enititur, & ubi nulla eſt tribulatio & anguſtia, nulla poteſt eſſe ſpes, nam ſpes ſine labore vana, & improficua eſt. Bernard. ſerm. in Cantic. ait. *Prælibemus primitias gloriæ, gloriamur in ſpe gloriæ magni, non ſolum autem, ſed ut ita dicam expreſſius gloriemur in tribulatione, in ea ſiquidem ſpes gloriæ eſt*, tamquam in ſemine, ac ſua radice.

Non datur ſpes gloriæ ſine tribulationibus.

57. Enumerans Chriſtus D. Beatitudines, octava, & ultima eſt, *Beati, qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam quoniam ipſorum eſt regnum Cœlorum*
Matth. 5. Matth. 5. n. 10. & cur tam excellens virtus, ut eſt patientia in perſecutionibus, ac adverſitatibus in octavo loco conſtituitur; quia in ea conſumuntur, ac perficiuntur omnes aliæ Beatitudines, ab eaque ultimum ſuum complementum habent. D. Auguſt. lib. 1. de ſerm. Domini in Monte cap. 3. Octavam tamquam ad caput redit, quia conſummatum, perfectumque oſtendit.

Omnes virtutes conſumuntur in perſecutione.

Actor. 14. *n.* 22. Et cum conſtituiſſent illis per ſingulas Eccleſias Presbyteros & oraſſent cum jejunationibus commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt.

Verſiones.

CUM EXPOSITIONE VI.

à Verſ. 22. uſque ad 27.

Verſ. 22. *Et cum conſtituiſſent illis per ſingulas Eccleſias Presbyteros*, quo nomine intelliguntur Epiſcopi, Diaconi, & alii Miniſtri. Similis ſermo eſt apud Titum cap. 1. num. 5. *Ut conſtituas per Divinitates Presbyteros*, Aliqui ut Eraſmus, Pagninus, & Tygurina vertunt, *Cum per ſuffragia elegiſſent, vel creaſſent Presbyteros.* Quod non intelligitur per ſuffragia populi, ut quidam dixit, ſed per electionem Pauli, Barnabæ, & fortè etiam ſuorum Diſcipulorum. 58. Ad Tit. Eraſm. Pagnin. Tigurin.

Cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino. Arias *ordinantes illos.* Oratio, & jejunium præmiſſum fuit cum manuum impoſitione, ſicut in ordinatione Pauli, ac Barnabæ ſuperiori. cap. q. 2. Lyranus hic per orationem intelligit etiam ſacrificium Miſſæ, eſt præclariſſima, & valde ſolemnis oratio, in qua ex diſpoſitione Eccleſiæ conferuntur Ordines. 59. Arias. Lyran.

Verſ. 23. *Venerunt in Pamphiliam*, eſt Aſiæ minoris regio, quæ nunc ſimul cum Cilicia dicitur *Caramania*, Piſida vero eſt Ciliciæ pars. 60.

Verſ. 24. *Et loquentes verbum Dei*, prædicantes & annuntiantes Evangelium in Pergen, quæ eſt Urbs Pamphiliæ, *deſcenderunt in Attaliam*, perperam Vatablus legit *Italiam*; nam hæc, de qua agitur, Regio eſt Pamphiliæ in Aſia teſte Ptolomeo, & Strabone, ſic appellata à Rege Attalo, & indè dicitur Attalicum opus, in quo ſtaminibus ſericis aurea ſubtegmina rutilantia intexuntur, & dicuntur apud nos Tella, de quo Plinius lib. 3. cap. 18. 61. Vatabl. Plinius.

Verſ. 25. *Traditi ſunt gratiæ* totis viribus, incumbebant miniſterio gratiæ, ut illam prædicarent, ac plantarent in cordibus hominum per Evangelium in opus, quod compleverunt; ſeu ut Æthiopicus legit, *quod fecerant*, de quo quæſt. ſeq. 62. Æthiop.

Verſ. 26. *Cum veniſſent retulerunt quanta Deus fecit cum eis*, non dicunt, quanta ipſi fecerunt, ſed quanta Deus fecit, omnia Deo tribuentes, qui per eorum manus tot, & tanta fecit prædicatione Evangelica, ac tantis editis miraculis; ſic ait Paulus 1. Corinth. 19. n. 15. *Non ego ſed gratia Dei mecum Cumque reſeraſſent fores fidei*, alii legunt. oſtium prædicatione Evangelica ad fidem, ac baptiſmum ad ſalutem æternam. 63. *Deo omnia referenda.* 1. Cor. 10. Alia lectio.

Verſ. 27. *Morati ſunt autem tempus non modicum.* Syriac. *Multum egerunt illic*, confirmando, ac corroborando eos in fide, ac doctrina Evangelica Baronius exiſtimant manſiſſe ibi biennium, nempe anno Chriſti 49. 50. 64. Syriac. Baron.

QUÆSTIO IX.

Quare ſacri Apoſtoli dicuntur traditi gratiæ Dei?

Dicitur verſ. 25. quod Paulus, & Barnabas *traditi erant gratiæ Dei.* Syriacus, *quod commendati erant gratiæ Dei.* Quod dupliciter exponunt AA. Cornelius, Menochius, & alii, quod cum Apoſtoli navigaſſent in Antiochiam, diſcipuli, ac Chriſtiani fauſtis prædicationibus eos abeuntes proſequebantur, ut gratia Dei eos dirigeret, ac cuſtodiret in pace. Vel alius ſenſus eſt. *Traditi gratiæ* 65. Syriac. Cornel. Menoch.

Dei

Dei, id eſt Spiritui ſancto illos moventi, ac expoſcenti ad miniſterium prædicationis Evangelii inter gentes, ut dictum eſt ſuperiori cap. 13. n. 22.

66. Lorin. Aptius tamen mihi videtur dicendum cum Lorino, *Traditi gratiæ Dei*, id eſt totos ſe dederant gratiæ Dei, ut ab illo gubernarentur, ac dirigerentur in omnibus ſuis operibus; ſicut ipſe Apoſtolus ait 1. Corinth. 5. n. 5. *Tradere hujuſmoni Satanæ*, ut ab eo dirigatur, ac impellatur in omne malum, & ut explicant D. Ambroſ. D. Aug. D. Hieronym. ſicut etiam de quibuſdam ait idem Apoſtolus Epheſ. 4. n. 19. *Semetipſos tradiderunt impudicitiæ*, ſicut de quibuſdam dicimus tradiderunt ſe vitiis, ut laxis habenis illis inſervirent in omnibus operibus.

1. Cor 5. *Vera expoſitio.* D. Ambr. D. Aug. D. Hier. Epheſ. 4.

67. 1. Cor. 3. *Gratia Dei vocat ad opera.* Sic & Apoſtoli à gratia, & per gratiam dirigebantur in omnibus ſuis operibus, ſic ait ipſe 1. Corinth. 3. n. 10. *Secundum gratiam Dei, quæ data eſt mihi, ut ſapiens Architectus fundamentum poſui*, quamvis ego videar, quod ſapienter poſuerim fundamentum Eccleſiæ Corinthicæ, totum, quod ibi feci, ex meis viribus non feci, ſed ex Dei gratia, ſic & modo, quod per tot, & tantas Provincias prædicaverim Evangelium ex gratia Dei eſt.

68. Cant. 1. Ait Anima ſancta Cantic. n. 16. *Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus, lectulus noſter floridus, tigna domorum noſtrarum cedrina.* Immediatè cap. ſeq. num. 10. reſpondit divinus Sponſus. *Ego flos campi, & lilium convallium.* Illa vocabat ad lectulum, & domum laqueatam, ac bene compoſitam, hic verò ad campos, & valles, illa quieti, & dulci ſomno volebat indulgere, & magno ſuo palatio gaudere; At vero divinus Sponſus quietem abjiciens ad campos, & valles convocat ipſam tamquam ad exercitia, & luctamina; neſcit enim divini Sponſi gratia otium, ſed ſemper nova operum molimina quærit, ut pullulantes, & recentes virtutum fructus germinet D. Bernard. ſerm. 47. in Cantic. *Ego flos campi & lilium convallium; illa monſtran te lectulum, ille vocat ad campum, ad exercitium vocat.*

Cant. 2. *Gratia Dei reſpuitorium exercitium quærit.* D. Bern.

69. Luc. 11. Huc veniat bonus ille amicus de quo loquitur Dominus, Luc. 11. n. 5. *Quis veſtrum habet amicum, & vadit ad illum media nocte.* Cur non aliâ hora, mane, veſpere, vel diluculo, ſeu in noctis crepuſculo, ſed *media nocte.* Hora valde opportuna ad ſomnum, & quietem ex communi hominum uſu, ille Dei amicus, ille alius gratia advinculatus, qui nullo otio, nulla quiete tenetur, ſed ſemper promptus, & expeditus eſt ad labores, & vigilias, ad hoc reſpicit D. Chryſologus ſerm 39. & ait. Hoc tempus eſt, quod inter præteritos & futuros labores ardens animus ad divina nihil indulget corpori, nihil quieti, ſe antequam finiat tranſacti diei opera, inchoat, & anticipat jam futuri, iſta ſatis hora impetrandi.

Gratia neſcit otium, quærit vigilias. D. Chryſoſt.

CAPUT XV.

1. *ET quidam deſcendentes de Judæa docebant fratres, quia niſi circumcidamini ſecundum morem Moyſi, non poteſtis ſalvari.*

2. *Facta ergo ſeditione non minima Paulo, & Barnabæ adverſus illos ſtatuerunt, ut aſcenderent Paulus, & Barnabas, & quidam a ii ex aliis ad Apoſtolos & Presbyteros in Jeruſalem ſuper hac quæſtione.*

3. *Illi ergo deducti ab Eccleſia, pertranſibant Phœnicem, & Samariam, narrantes converſionem gentium, & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.*

4. *Cum autem veniſſent Jeroſolymam, ſuſcepti ſunt ab Eccleſia, & ab Apoſtolis, & Senioribus, annuntiantes quanta Deus feciſſet cum illis.*

5. *Surrexerunt autem quidam de hæreſi Phariſæorum qui crediderunt, dicentes; Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque ſervare legem Moyſi.*

6 *Conveneruntque Apoſtoli, & Seniores videre de verbo hoc.*

7. *Cum autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus dixit ad eos, Viri fratres, vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelii, & credere.*

8. *Et qui novit corda Deus, teſtimonium perhibuit, dans illis Spiritum ſanctum, ſicut, & nobis.*

9. *Et nil diſcrevit inter nos, & illos, fide purificans corda eorum.*

10. *Nunc ergo quod tentatis Deum, imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quod neque Patres noſtri neque nos portare potuimus?*

11. *Sed per gratiam Domini Jeſu Chriſti credimus ſalvari, quemadmodum, & illi.*

12. *Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabam, & Paulum, narrantes quanta Deus feciſſet ſigna, & prodigia in gentibus per eos.*

13. *Et poſtquam tacuerunt reſpondit Jacobus, dicens, viri fratres, audite me.*

14. *Simon narravit quemadmodum primum Deus viſitavit ſumere ex Gentibus populum nomini ſuo.*

15. *Et huic concordant verba Prophetarum, ſicut Scriptura eſt.*

16. *Poſt hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David, quod decidit, & diruta ejus reædificabo, & erigam illud.*

17. *Ut requirant cæteri hominum Dominum, & omnes gentes, ſuper quas invocatum eſt nomen meum, dicit Dominus faciens hæc.*

18. *Notum à ſæculo eſt Domino opus ſuum.*

19. *Propter quod ego judico non inquietari eos, qui ex gentibus convertuntur ad Deum.*

20. *Sed ſcribere ad eos, ut abſtineant ſe à contaminationibus ſimulachrorum, & fornicationis, & ſuffocatis, & ſanguine.*

21. *Moyſes enim à temporibus antiquis habet in ſingulis Civitatibus, qui eum prædicent in Synagogis, ubi per omne Sabbathum legitur.*

22. *Tunc placuit Apoſtolis, & Senioribus cum omni Eccleſia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba, Judam, qui cogonominabatur Barſabas, & Silam viros primos in fratribus.*

23. *Scribentes per manus eorum Apoſtoli, & Seniores fratres, his, qui ſunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus ex Gentibus ſalutem.*

24. *Quoniam audivimus, quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas veſtras, quibus non mandavimus.*

25. *Placuit nobis collectis in unum, eligere viros, & mittere ad vos, cum chariſſimis noſtris Barnaba, & Paulo.*

26. *Hominibus, qui tradiderunt animas ſuas pro nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti.*

27. *Miſimus ergo Judam, & Silam, qui & ipſi vobis referent eadem.*

28. *Viſum eſt enim Spiritui ſancto, & nobis, nihil*

ultra imponere vobis oneris, quam hæc neceſſaria.

29. *Ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, & quibus cuſtodientes vos, bene agetis. Valete.*

30. *Illi ergo dimiſſi deſcenderunt Antiochiam: & congregata multitudine tradiderunt epiſtolam.*

31. *Quam cùm legiſſent gaviſi ſunt ſuper conſolatione.*

32. *Judas autem, & Silas, & ipſi cum eſſent Prophetæ verbo plurimo conſolati ſunt fratres, & confirmarunt.*

33. *Facto autem ibi aliquanto tempore, dimiſſi ſunt cum pace à fratribus ad eos, qui miſerant illos.*

34. *Viſum eſt autem Silæ ibi remanere, Judas autem ſolus abjit Jeruſalem.*

35. *Paulus autem, & Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes, & evangelizantes cum aliis pluribus Verbum Domini.*

36. *Poſt aliquot autem dies dixit ad Barnabam Paulus, Revertentes viſitemus fratres per univerſas civitates, in quibus prædicavimus Verbum Domini, quomodo ſe habeant.*

37. *Barnabas autem volebat ſecum aſſumere, & Joannem, qui cognominabatur Marcus.*

38. *Paulus autem rogabat eum (ut qui diſceſſiſſet ab eis de Pamphilia, & non iſſet cum eis in opus) non debere recipi.*

39. *Facta eſt autem diſſentio, ita ut diſcederent ab invicem, & Barnabas quidem aſſumpto Marco navigaret Cyprum.*

40. *Paulus vero electo Sila profectus eſt, traditus gratiæ Dei à fratribus.*

41. *Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans Eccleſias, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum, & Seniorum.*

ARGUMENTUM.

Antiochiæ ſuboritur grandis quæſtio, an illi, qui ex Gentibus convertebantur ad Chriſtianam Religionem, tenerentur circuncidi, & legem Moyſis obſervare? ad quæſtionis ſolutionem mittuntur Paulus, & Barnabas Jeroſolymam ad Apoſtolos; & Presbyteros; qui congregato Concilio determinant Chriſtianos non teneri, nec obligari lege Moyſis, quo reſponſo Antiochiam delato Paulus cum Sila, & Barnabas cum Joanne, Marco proficiſcuntur prædicare Evangelium Dei gentibus.

Cap. 15. *num.* 1. Et quidam deſcendentes de Judæa docebant fratres; Quia niſi circuncidamini ſecundum morem Moyſi, non poteſtis ſalvari.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

à Ver. 1. *uſque ad* 5.

1. Lyran. Verſ. 1. *Quidam deſcendentes de Judæa*, quia, ut notat Lyranus, eſt in altiori ſitu, quàm Antiochia *Docebant fratres* Gentiles nempe Chriſtianos, ſemper contra juſtos, & ſanctos exoriuntur mala, ac adverſitates, ut eos valeant perturbare, ac inquietare, *circuncidamini ſecundum*
Syriac. Arabic. *morem Moyſi* Syriacus, *Ritu Moyſis.* Arabicus, *ſecundum conſuetudinem.*

2. Per circumciſionem per Synecdochen intelligebant totam legem Moyſis, quia circunciſio, profeſſio, initium, ac oſtium ad illam erat, & Judæi tam tenaces erant ad ſuam Moſaïcam legem, in qua
Tupis error. Corinth. D. Epiphan. Philaſtr. D. Aug. fuerant educati, ut dicerent, quod cum ſolis Judæis fuerit promiſſus Chriſtus Jeſus, per quem eſt ſalus & vita, ut horum aliquis particeps fieret prius debebat fieri Judæus; hujus erroris Auctor fuit Cerinthus, ut teſtantur D. Epiphanius hæreſ. 28. Philaſtro lib Hæreſ. 8. D. Auguſtinus in Catalog.

3. Syriac. Arabic. Verſ. 2. *Facta ergo ſeditione non minima.* Syriacus *Ortus eſt tumultus plurimus, & diſceptatio* Arabicus, *Orta eſt altercatio, ac diſceptatio non exigua,* & contra quos, adverſus illos, ſcilicet Paulum, & Barnabam, negantes circunciſionem eſſe neceſſariam ad ſalutem, cum alii affirmarent ut
Interlin. Hugo. Cajetan. pote Judæi, ut exponunt Gloſſa Interlinealis, & Hugo; at Cajetanus extendit ſeditionem fuiſſe etiam inter Chriſtianos, ſtatuerunt, ut mitterentur Paulus, & Barnabas. *Et quidem alii ex aliis.* Scilicet ex parte adverſa Cerinthi, & Judaiſantium, ut auditis partibus res plenius determinaretur ab Apoſtolis.

Ad Apoſtolos, ſcilicet Petrum, Jacobum, & Joannem; nam alii Apoſtoli erant diſperſi per orbem. 4.
Clemens Alexandr. lib. 6. Conſtit. cap. 12. affirmat, quod duodecim Apoſtoli diſperſi per orbem, nutu Dei conveniſſent Jeroſolymam ad hanc cauſam determinandam. Hæc ſententia non placet; quia Paulus de hac re agens ad Galatas 2. num. 9. ſolum illos tres nominat, ergo non fuerunt plures. Deinde illi tres ſunt præcipua capita Apoſtolorum, Petrus Paſtor totius Eccleſiæ, Jacobus Antiſtes Jeroſolymorum, Joannes Secretarius Divini Verbi. Tandem ille liber Clementis continet multa apocrypha ut tenent Baronius tom. 1. Annal. Bellarm & alii. Clemens. Baron. Bellarm.

Et Presbyteros tum Epiſcopos, tum etiam Sacerdotes, nam Epiſcopi habent jus Suffragii in Conciliis, Sacerdotes verò interſunt tamquam Doctores, & Conſiliarii, de quo videndus Bellarm. de Concil. cap. 15. & 16. 5. Bellarm.

Verſ. 3. & 4. *Illi vero*, ſcilicet Paulus, & Barnabas deducti ſunt ab Eccleſia cum multo honore, & per loca, & civitates, per quas tranſibant, ſicut & cum veniſſent Jeruſalem referebant omnia, quæ fecerant in ſua peregrinatione, & quomodo tot, & tantas civitates produxerant ad fidem. 7. verſ. 5. *Surrexerunt quidam de hæreſi Phariſæorum.* Syriac. *De doctrina Phariſæorum.* Arabic. *De ſecta factionis Phariſaicæ.* Cum Paulus, & Barnabas veniſſent Jeroſolymam, & expoſuiſſent ob quam cauſam venerant, inſurrexerunt, & ſe oppoſuerunt contra eos quidam de hæreſi, nomen hæreſis hîc non ſumitur in malam partem, ut notant Lorinus, Eſtius, & Menochius, ſed idem habet, ac de doctrina Phariſæorum. 6. Syriac. Arabic. Lorin. Eſtius. Menoch.

QUÆSTIO

QUÆSTIO I.

Quare iſti, qui excitarunt quæſtionem contra Apoſtolos non nominantur, ſed dicuntur, quidam?

8. MAximè notandum, quod Authores hujus diſſenſionis, ac controverſiæ ſuo nomine expreſsè non nominantur, ſed tantum communi, ac vulgari vocabulo dicuntur: *Quidam deſcendentes de Judæa*, & iterum verſ. 5. *Surrexerunt quidam*, tamquam homines vulgares, ignobiles, ac ſine nomine ſcribit D. Lucas 12. num. 15. *Ait autem ei quidam de turba, Magiſter dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem* Præclarè notat Evangeliſta, quod iſte non erat vir honoratus, nec ex prima nobilitate, ſed ex infima plebicula de turba, ut notavit Petrus Damianus lib. 1. Epiſt. 18. ad Alex. 2. & ait: *Notandum, quod Lucas præmiſit, quidam de turba, itaque non ut Levita vel Clericus, ſed ut de turba vulgaris, & Laïcus rogat Jeſum pro diviſione*, Nam ſicut Levitici, ac nobilis eſt, cuncta unione conglutinare, ita ignobilis, & plebei univerſa diſcordia diſpergere.

Infimi homines diſſidium ſeminant. Luc. 12. Damian.

9. Ait Apoſtol. Paulus 1. Corinth. 3. num. 3. *Cum ſit inter vos zelus, & contentio nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis; Cum enim quis dicat, Ego quidem ſum Pauli, alius autem, Ego Apollo nonne homines eſtis.* Maximè notat Apoſtolus diviſiones, & contentiones, quæ inter vos vagantur, quod quidam ſe dicunt diſcipulos Pauli, alii Apollinis, alii Cephæ, ut dixerat cap. 1. n. 12. & inde Apoſtolus multum eis exprobrat, quod ſint homines carnales, & ſecundum hominem ambulent, & cur tanta exprobratio in eos? apte D. Auguſt. tract. 1. in Joann. ſic ait, *Quos Deos volebat facere? quibus exprobrat, quod homines eſſent vultis noſſe? audite, Ego dixi Dei eſtis, &c.* Pſalm. 8. num. 1. *ad hoc enim vocat nos ne ſimus homines*, Deus ſua alta providentia nos vocavit, & voluit facere unione, ac concordia Deos per participationem ad imitationem Trium Divinarum Perſonarum; tamen per diviſionem, ac diſſenſionem totam nobilitatem amiſimus; & facti ſumus homines, viles, carnales, & lutei.

1. Cor. 3. *Unio facit Deos, diſſenſio terrenos.* D. Aug. Pſal. 8.

QUÆSTIO II.

Quare hæc diſſenſio, ac controverſia contra Apoſtolos tam multipliciter crevit?

10. VAlde mirum quantum hæc diſſenſio, ac controverſia de circuncifione contra Paulum, & Barnabam creverit, & multiplicata fuerit, illam cœpit publicare Cerinthus; inde, ut ait Textus, *Facta eſt ſeditio non minima*, ſeu ut habet Syriacus, *Ortus eſt tumultus multus*, ut neceſſe fuerit conſulere Apoſtolos. Veniunt Paulus, & Barnabas Jeroſolymam, novos contradictores inveniunt, *Surrexerunt quidam de hæreſi Phariſæorum*; & jam non loquuntur ſolum de circuncifione, ſed etiam de obſervatione totius legis Moyſis; *quia oportet circuncidi eos, & præcipere quoque ſervare legem Moyſi.* Cum quidam ſe ſeparant à debita unione; ſtatim diviſiones, ac diſſentiones creſcunt, ac multiplicantur.

Syriac. *Crevit controverſia.*

11. Ait Paulus 1. Corinth. 11. num. 18. *Audio ſciſſuras eſſe inter vos, & ex parte credo*; non ait ſciſſuram in ſingulari, ſed ſciſſuras; quia nunquam una ſola perſiſtit, ſed una multas parturit, & generat, & fœcunda multarum eſt mater.

1. Cor. 11. *Una multarum mater.*

12. Ahias Salonites prophetico ſpiritu repletus prædixit Roboamo magnam partem Regni Iſraëlis ſub ejus poteſtate ſubjugandam, & Prophetæ modus maximè expendendus eſt Ait Textus. 3. Reg. 11. n. 30. *Apprehendens Ahias pallium ſuum, quo coopertus erat, ſcidit in duodecim partes; & ait ad Jeroboam, Tolle tibi decem ſciſſuras, hæc enim dicit Dominus Deus Iſraël, Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.* Ad quid erat pallii ſciſſura, ad hoc indicandum, ſatis ſufficiens erat quod pallium in duas partes divideretur & quod major, ac præcipua daretur Jeroboamo. Quis poteſt dubitare, quod tali ſigno res ſufficienter denotabatur? Ad quid tot ſciſſuræ? Ut ita ſignificaretur, quod populus ſegregatus à ſua debita ac convenienti unione; non in una, ſed in multiplicibus diviſionibus; & ſeditionibus diſpartitur, ac ſcinditur, Rupertus l. 5. in lib. Reg. cap. 4. ſic ait, *Cur tot ſciſſuras Propheta fecit, cum pallium ſuum in duodecim ſcindit, nempe ſi nihil aliud, quàm regni unius diviſionem in duo regna ſignificare volebat, poterat unum pallium ſcindere in duas partes, Quare ergo ſpiritui Domini magis ſic placuit, & tot ſciſſuras fecit. Plane, & in hoc vera rationis conſtantia eſt, Sciſſum nempe à domo David illud regnum Iſraël, deinceps adverſus ſe ipſum diviſum fuit decies.* Una diviſio catenatim ſecum multas adducit.

3. Reg. 11. *Diviſio à debita unitate multas diviſiones parit.* Rupert.

13. Vidit Nabuchodonoſor arborem ſublimem, & altam, cujus ſublimitas attingebat Cœlum, & ita ſpatiabatur, ut ſuis ramis, foliis, ac fructibus totum adimpleret Orbem. Tunc Sanctus Angelus clamat de Cœlo, *Succidite arborem, præcidite ramos ejus, excutite folia, & diſpergite fructus ejus; & fugiant beſtiæ, quæ ſubter eam ſunt, & volucres in ramis ejus*, Daniel. 4. n. 11. Relinquo ſenſum literalem hujus rei, de quo latè Gloſſa Interlinealis Theodoretus, Lyran. Carthuſian Hugo, qui per arborem intelligunt Nabuchodonoſor, qui ſegregatus eſt à ſuo regno per ramos, filios, & nepotes, per folia pulchritudinem regni, per fructus divitias, ac opulentias, per beſtias ſubditos, ac clientes, ſed tantùm quæro cur præciſa arbore tot ſciſſuræ fiunt; conſequens erat, quod ex una multæ diviſiones naſcerentur in ramis, foliis, fructibus, & in his, quæ ad eam confugiebant.

Daniel. 4. Gloſſa. Theod. Lyran. Carthu.

Actor. 15. *n.* 6. Conveneruntque Apoſtoli, & Seniores videre de verbo hoc.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

à Verſ. 5. Uſque ad 12.

14. Verſ. 6. *COnvenerunt Apoſtoli.* Syriacus, *Congregati ſunt*, & ſubdit Textus, Videre de verbo Hoc. Æthiopic. *Quid faciendum eſſet de hac re.* Conſultare, ac determinare; quid faciendum eſſet in hac re, & hoc extitit primum Concilium, quod celebratum eſt in Eccleſia ſub Petro Apoſtolo, & Claudio Imperatore anno Chriſti, 54. ab ipſo paſſo fere 20. ſecundum autem Concilium extitit Nicænum anno Chriſti 325. ſub S. Sylveſtro Papa, & Conſtantino Magno.

Syriac. Æthiopic. Primum Concilium.

15. Verſ. 7. *Cum autem magna conquiſitio fieret.* Syriacus, *Multaque habita diſceptatione*, tunc jam re controverſa, ac diſputata, auditiſque rationibus pro utraque parte, Petrus, ut Princeps omnium, ac Primas

Syriac.

Sententiam Petri omnes approbant. mas Eccleſiæ ac ſupremus Judex quæſtionum definit, ac decidit, cujus ſententiam mox Jacobus Apoſtolus, ac cæteri omnes approbant, ac ſequuntur, ut notarunt D. Chryſoſt. D. Hieronym. Theodoret. & ita dicitur infra verſ. 12. quod auditis Petri verbis, *Tacuit omnis multitudo.*

16. Æthiop. *Ab annis antiquis elegit per os meum audire,* Æthiopicus, *Elegit per os meum, ut teſtifices.* Cum dicitur *ab annis antiquis*, nempe à Converſione Cornelii, de quo cap. 10. à quo jam elapſi erant ferè quatuordecim anni; Vel ab annis antiquis poteſt referri ad electionem Petri in Pontificem; *Tu es* Matth. 17. *Petrus, & ſuper hanc Petram*, Matth.17.n.18.à quo tempore ipſe conſtitutus eſt teſtificare verba Evangelii, & fluxerunt ferè decem, & octo anni.

17. Græcus. Verſ. 8. *Et qui novit corda Deus.* Græcus, *Cordis inſpector*, tamquam ſi dicat, Deus non reſpicit ad carnem, an circunciſi ſint, necne, ſed ad cor, ac ejus promptitudinem, ad excipiendam fidem & gratiam ejus, & hanc promptitudinem, ubi invenit ſive Judæis, ſive Gentibus, *teſtimonium perhibuit*, teſtificatur, & demonſtrat, dans illis Spiritum ſanctum in ſpecie linguarum cum ſuis donis, *ſicut & nobis dedit* in die Pentecoſtes.

18. Arabic. Verſ. 9. *Et nihil diſcrevit inter nos, & illos.* Arabicus; *Neque diſcrevit in re ulla inter nos* circunciſos, *& illos* incircunciſos ſine ulla perſonarum acceptione Syriac. *fide purificans corda eorum.* Syriacus; *Fide purgaverit*, fide, baptiſmo, ac contritione mundavit corda eorum, non vero circunciſione.

19. D Chryſoſt. Oecum. Cajet. Beda. Lyran. Verſ. 10. *Nunquid tentatis Deum.* Chryſoſtom. Oecumen. *Quaſi Deus non poſſit ſalvare ſine circunciſione.* Cajetanus. *Tentatus ad iram*, aptius Beda, Lyranus inquiunt quod ille Deum tentat, qui ejus clara mandata in dubium revocat, vel deſpiciendo, vel contrarium agendo contra Dei mandata *imponere jugum legis*, ſcilicet antiquæ ob multitudinem & duritiem præceptorum ejus, ut dicam q. 4. *Neque nos portare potuimus* ſeu ut Syriacus *Perferre*, niſi cum multa difficultate, ac onere.

20. Arabic. Verſ. 11. *Sed per gratiam, &c.* Arabicus: *Certi ſumus nos per gratiam noſtri Jeſu Chriſti ſalvari;* non per circunciſionem, ac opera legis, ſed per gratiam Chriſti, ut exponunt Beda, Lyran. Carthuſian. (Beda. Lyran. Carthuſ.) ſicut illi per gratiam Chriſti ſalvati ſunt ab Adamo uſque modo, & uſque in finem mundi, per quam ſalvati ſunt antiqui Patres ante circunciſionem, ut Enoch, Noë, Melchiſedech, & alii, & de ipſo Abrahamo ante circunciſionem dicitur; *Credidit Abraham* Gen. 15. *Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam.* Gen. 15.

21. Verſ. 12. *Tacuit autem omnis multitudo* auditis verbis Petri, tacuit omnis multitudo venerans, & approbans dicta à Petro, quod Paulus, & Barnabas confirmarunt, narrantes multa mirabilia ſigna, & prodigia, quæ Deus per eorum manus fuerat operatus per loca & civitates, per quas peragrarunt prædicantes Evangelium Dei.

QUÆSTIO III.

Quare Paulus plenus ſapientia cum Barnaba venit Jeroſolymam, ut conſuleret Apoſtolos ſuper poſitam quæſtionem?

22. Galat. 1. PAulus divinitus plenus erat omni ſapientia, ut ipſe de ſe teſtatur ad Galat. 1. n. 1. quod ipſe Evangelium acceperit, *non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum.* Et cum tantus eſſet ſapientia divina venit Jeroſolymam, ut cum Apoſtolis conſultationem faciat.

Simile factum legimus ab eo ad Galat. 2. n. 2. 23.
quod iterum aſcendit Jeroſolymam ad Apoſtolos, Galat. 2. *& contuli cum illis Evangelium, quod prædico in gentibus.* Magnus doctor Gentium vas divinæ Sapientiæ ad quid confers tuum Evangelium cum aliis, nonne ſatis tua ſapientia eſt probatum? Hoc ejus humilitati tribuit D. Hieronymus dicens, *quod* D. Hier. *Pauli humilitas oſtenderetur*, cavet magnus Doctor, *Nemo ſua ſapientia multum fidas.* ne fortaſſe ſuo genio, ac ſapientiæ multum fidens, ne leviter fortaſſe, vel ſaltem quoad modum à communiori Patrum forma tantiſper abiret; vel ut Chryſoſtom. ac alii, *contulit*, ut linguas detrahentium, D. Chryſoſt. ac hallucinantium ejus doctrinæ comprimeret, nam diſciplina ſapientum calculo comprobata frænum eſt in ore maledicentium, ut obturetur, ne mutire audeat; nam ut dicitur Proverb. Prov. 11. 11.n. 14. *Ibi enim multa ſalus, ubi multa conſilia.*

Promittens Deus magnam felicitatem populo 24.
ſuo per Iſaiam cap. 5. n. 26. ait, *Reſtituam judices* Iſai. 5. *tuos, ut fuerunt prius, & magiſtros tuos ſicut antiquitus.* In quo ſtat magna proſperitas reipublicæ, quod judices ſint ſicut prius, & quid habuerunt illi primi judices? erant dociles, ut ſecum paterentur *Nullus eſt ſapiens ſine conſilio.* habere, & conſiliarios, *& magiſtros tuos ſicut antiquitus.* Facile quilibet ex ſuo cerebro errat, ſecurius incedit ſi cum aliis rem diſcutit, examinat, ac conſulit. Citato loco D. Baſilius ait; *Neque enim ſufficiat per ſe unuſquiſque aſſequi, ac deprehendere quid* D. Baſil. *ex officio doceat, quapropter Deus conſiliarios præſtituit.* Hinc Auguſtus pro ſuo Imperio adminiſtrando, teſte Suetonio cap. 35. *Inſtituit conſilia ſemeſtria quibus cum ante tractaret de negotiis ad Senatum* Sueton. *referendis.*

Conſtituit Pharao Joſephum Principem ſuper to- 25.
tum Ægyptum, *ut erudiret Principes ejus, & ſenes* Pſal. 104. *prudentiam doceret*, Pſ. 204.n.22 Dicuntur prudentes, & ſenes non ſolum nomine, ſed etiam re ipſa; *Quilibet ſapiens non contemnat concilium.* quia cum haberentur, ut ſapientes & ſenes non recuſabant, ſed patiebantur doceri, ac illuminari ab adoleſcente triginta annor. qualis erat Joſeph quando extitit ante conſpectum Pharaonis, Gen. 41. n. 46. D. Chryſoſt. ibi ait, *Fructuum cuſtodiam non proinde curavit, ut ſpiritualem utilitatem Præfectorum, ac Seniorum, qui ab eo ſalutem, & ſapientiam conſecuti fuerant.* Sapiens Rex magis de ſuorum ingenua prudentia, quam de fructibus agebat.

Cum Angeli pergerent cum Abrahamo in So- 26.
domam ait Text Geneſ. 18. n. 16 *Direxerunt oculos* Gen. 18. *contra Sodomam, Abrahamus gradiebatur ſimul deducens eos.* *Angeli ductorem non recuſant.* Angeli ductore indigent ne à via aberrent? nullo modo. Cur ergo Abrahamum voluerunt habere ductorem ſuæ viæ? Ut oſtenderent docilitatem naturæ quod Angeli in figura humana non reſpuant ac recuſant habere ducem, ac ductorem; ex quo D. Chryſoſt. in ipſis Angelis Domi- D. Chryſoſt. num recognoſcens ait homil. 24. in Geneſ. *Quod eſt majus*, ait vide Domini miſericordiam quantis obſequiis uſus eſt ſimul, & juſto honorem impendit.

QUÆSTIO IX.

Lex vetus valde dura multum oppreſſa pondere præceptorum ac difficultatum.

OPpreſſionem, & difficultatem legis antiquæ 27.
ſatis explicat D. Petrus in præſenti cum ait, *Apoſtolus loquitur de præceptis Moſaicis.* *Quid tentatis Deum imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quod neque Patres noſtri, neque nos portare potuimus.* Loquitur Sanctus Petrus de præceptis

ceptis propriis legis Moyſaïcæ, erant judicialia, ac cæremonialia, nam præcepta moralia, ac naturalia, quæ ſunt Decalogi obligant in lege gratiæ.

28. *Deus non præcipit impoſſibilia.* De illis præceptis, Moſaicis ait Apoſtolus, *quæ nec Patres noſtri, nec nos portare potuimus.* Dicuntur impoſſibilia, non quia ſint impoſſibilia, id eſt *valde difficilia*, ut habet Tygurina, ſicut illud, quod eſt multum difficile dicitur impoſſibile, & in hoc ſenſu dixit Chriſtus Dominus, *facilius eſt Camelum per foramen acus tranſire, quàm divitem intrare in regnum Cœlorum.* Matth. 19. n. 24. id eſt valde difficile, ut ibi aliis exemplis explicavi. (Tigurin.) (Matth. 19.)

29. Et ſi lex vetus erat tam difficilis Judæis, qui à ſuis parentibus, ac pueritia erant in illa educati quanto durior, & difficilior eſſet gentibus, quæ talem legem, & jugum neſciebant.

30. Abulenſ. Onus grave legis antiquæ evidenter patet ex his, quæ refert Abulenſ. ad cap. 1. Ruth. quæſt. 24. ubi recenſet univerſæ legis præcepta ſexcenta, & tredecim. Rabbi Moyſes refert affirmativa ducenta, & octo, & tot eſſe oſſa in humano corpore, negativa vero trecenta ſexaginta quinque ſecundum numerum dierum anni. Unde merito D. Auguſt. ſerm. 9. de verbis Domini eam appellat Sarcinam innumerabilium obſervationum. (*Quot præcepta legis veteris.*)

31. Reducens David arcam de domo Abinadab in Jeruſalem, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam, *quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam.* 2. Reg. 6. num. 6. Arias, *Labaſcebant boves.* Cajetanus, *Excuſerunt ſe boves*, Chaldaïcus; *Quia propulerant eam boves.* Alii apud Bibliam Maximam, *Deficiebant boves*, quæ omnia verba oſtendunt, & indicant, quod boves tanto ponderis onere erant oppreſſi, ut non poſſent illud ſuſtinere, & inde deficiebant, labaſcebant, & ideo à ſe propulerant. Unde tantum pondus? Quia in arca, ut ait Apoſtolus Hebræor. 9. n. 4. *nihil aliud erat niſi urna aurea habens manna, & Virga Aaron, quæ frondueerat, & tabula teſtamenti.* Ecce unde tanta ponderis gravitas? Nam, ut ait D. Auguſt. 2. lib. Doctrinal. Deus per irrationalia nobis multa dat documenta. Permiſſum eſt à Deo, ut boves deficerent gravi, & duro pondere legis, quam ferebant, & inde illud à ſe excutere ac demittere intendebat. (1. Reg. 6. Arias. Cajetan. Chald. Alij.) (Hebr. 9.) (D. Aug. *Antiqua*)

32. Maximè ponderanda eſt rerum diſpoſitio, quā ſe Deus habuit cum Abrahamo, nam ut dicitur Geneſ. 15. n. 12. *Horror magnus, & tenebroſus invaſit Abraham*, & ſtatim verſ. 13. ei prædicitur quod ſemen ejus futurum erat peregrinum in terra non ſua: *Et ſubjicient eos ſervituti.* Deinde cap. 17. num. 10. imperat ei circunciſionem: *Circuncidetur in vobis omne maſculum* per circunciſionem tamquam per oſtium, ac præcipuam partem tota Lex vetus deſignatur, & ideo ante ipſius legis intimationem horror, & timor invaſit Abrahamum ob horrorem ac timorem, duritiemque ipſius legis Deinde prius exprimitur ſervitus, & tunc circunciſio imponitur. Doctor Joan de Lahay cap. 14. num. 216. ait: Legem circunciſionis non fuiſſe juſſam Abrahæ, niſi ſervitute indicata, ut declararet Deus legem veterem, eſſe legem ſervitutis, & ideo in lege libertatis, nempe gratiæ non eſſe obſervandam. (*Lex antiqua dura, & ſervitutis.*) (Lahay.)

QUÆSTIO V.

Lex Evangelica benigna, ſuavis, ac levis.

33. QUod aperte manifeſtat, & declarat Chriſtus Dominus dicens: *Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve.* Matth. 11. num. 30. de quo multa dixi tom. 3. in Evangel. cap. 20. q. 12. 13. & 14. explicans prædicta verba.

Ait anima Sancti, *Sub umbra illius, quem deſideraveram ſedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo* Cantic. 2. num. 3. Quænam eſt hæc arbor? Inquit D. Gregor. Magnus: *Arbor fructifera ipſe Chriſtus in corde noſtro plantatus per fidem.* Umbra illius, ejus divina protectio, qua nos tamquam ſub alis protegit ac defendit; & qui fructus tam dulcis, ac ſuavis faucibus; & licet in toto libro Canticorum de multis fructibus fiat mentio, nullus tam inſigniter dicitur dulcis, ac ſuavis, ut hic fructus, *dulcis gutturi meo*, qui interprete D. Ambroſio, eſt Chriſti doctrina, & verbum Evangelicum, & ſubdit: *Qui fructus poteſt eſſe ſuavior faucibus noſtris quam ille, qui ſecum affert remiſſionem peccatorum* & conſequenter vitam æternam. 34. (Cantic. 2. D. Greg.) (*Lex Evangelica dulcis, & ſuavis.* D. Ambr.)

Lex vetus tota pœnis capitalibus abundans: *Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur; qui mœchatus fuerit cum uxore alterius morte moriatur.* Levit. 20. num. 9. & 10. & ſic in multis aliis criminibus procedit Textus, at Lex Evangelica ait: *Si quis peccaverit confiteatur, & pœnitentiam agat, & non moriatur, nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur, & vivat.* Lex vetus utpote rigoroſa minas mortis adducit, at vero Lex Evangelica ſeu gratiæ ad vitam propagandam tota eſt intenta. Lex vetus grandis minacibus pœnis ſubditos coercebat, ac Lex Evangelica, benignitate, ac indulgentia omnes allicit vita, ſalute, ac ſanitate, *ut convertatur, & ſanem eum.* Mart. 13. n. 15. Philippus Abbas tom. 2. in Cantic. ad illa verba 2. *Meliora ſunt ubera tua vino* ſic ait. *Id eſt legis, & prophetarum eloquia Evangelicæ prædicationis gratia temperata, & rotata valde ſunt meliora, id eſt dulciora effecta, nam lex dicebat, Si quis peccaverit, hoc, aut illud peccatum fecerit, moriatur: Evangelium verò clamat, ſi quis peccaverit pœnitentiam agat, & non moriatur: valde ergo ſunt meliorata, id eſt dulciora effecta ubera.* 35. (Levit. 20.) (*Severitas legis excluditur benignitate Evangelica.*) (Philipp.)

Deſcendit Moyſes cum tabulis quæ erant permanſuræ in populo, in quibus erat ſcripta lex manu ipſius Moyſis: *Dixit Dominus ad Moyſen: ſcribe tibi verba hæc*, &c. Exod. 34. n. 27. Aliter ſe habet Dominus in lege evangelica loquens per Jerem. 31. n. 33. *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam.* Omitto quod eſt vulgare, Lex antiqua ſcripta in lapide eorum duritiem. Evangelica in cordibus carneis; & illud nota, quod illa antiqua ſcripta fuit manu hominis, hæc verò Evangelica ſcribitur manu Dei, nempe Spiritu Sancto ut auctor eſt D. Auguſt. de Spiritu, & litera cap. 21. ubi ſic ait: *Quæ ſunt aliæ leges à Deo ſcriptæ in cordibus, niſi ipſa præſentia Spiritus Sancti.* Illa antiqua lex ſcribitur manu hominis dura, & ſevera quæ tot plagas induxit in Ægyptum, ut aſtringat, & obliget hæc gratia Spiritus Sancti; ut indulgeat, remittat, ac condonet quæ major benignitas, ac ſuavitas poteſt conſiderari. 36. (Philipp. Exod. 34.) (Jerem. 1.) (*Lex gratiæ ſcripta ab Spiritu Sancto. ut indulgeat.* D. Aug.)

Actor. 15. n. 13. Poſtquam tacuerunt, reſpondit Jacobus, dicens: Viri fratres audite me.

Verſiones.

CUM EXPOSITIONE III.

Uſque ad Verſ. 21.

Verſ. 13. POſtquam *tacuerunt omnes.* Poſt D. Petrum loquitur Jacobus tanquam Jeroſolymorum Antiſtes ſecutus Petri ſententiam, & 37.

Abulenſ. Calvin. & ejus dicta corroborans: Unde male dixit Abulenſis in cap. 17. Matth. q. 13. ad 1. quem ſequitur Calvinus D. Jacobum præſediſſe in Concilio, Petrus hoc officium geſſit, ut caput Eccleſiæ, & prius eſt loquutus tamquam prima vox.

38. Syriac. Biblia Goth. D. Cypr. Interlin. Hugo. Vatabl. Carthuſ. Verſ. 14. *Simon*, ſcilicet Petrus, qui ante ſic dicebatur, & forte hoc nomine magis erat cognitus apud Judæos, *Narravit.* Syriacus: *Retulit* quemadmodum Deus, ut omnium Dominus, Creator, Salvator, ac Magiſter, qui non ſpernit opus ſuum *Viſitavit*: D. Cyprianus: *Proſpexit*, *cogitavit.* Biblia Gothica: *Suſcitavit ſumere.* Alii *Providit.* Syriacus: *Cœpit eligere ex gentibus populum.* Ut eum aggregaret, ac uniret Eccleſiæ ſuæ, cum ſit omnium Dominus. *Nomini ſuo*, & dicatur, ac appelletur populus Dei, & Eccleſiæ, ac Chriſtianus. Ita Gloſſa Interlinealis Hugo, Vatablus vel *nomini ſuo* Carthuſian. ad laudem, & gloriam nominis ſui ut Dei nomen glorificetur.

39. Amos 9. Verſ. 15. *Et huic concordant.* Syriac. Oecumen. *conſonant.* Arabicus: *Huic ſenſus conformia ſunt verba Prophetarum*, ſcilicet Amos cap. 9. num. 11. & 12. & more Prophetarum ponitur plurale pro ſingulari.

40. Lyranus. Chald. Verſ. 16. *Poſt hæc* poſt teſtamentum veſtrum jam abſolutum, abolitum, ut explicat Lyranus, verba ſunt Amos, quæ ſic habentur apud tranſlationem Chaldaïcam, quæ apud Hebræos magnam habet auctoritatem. Poſt hæc revertentur filii Iſraël, & quærent cultum Dei, *& obedient Meſſiæ filio David Regi ſuo.*

41. Syriac. Æthiop. *Revertar ad genus humanum*, humana natura aſſumpta. *Reædificabo tabernaculum David.* Syriacus: *Reædificabo quod collapſum eſt.* Pagninus: *inſtaurabo.* Æthiopicus: *Quæ cecidit confracta*, ſcilicet Eccleſia, non in ſe, nam in ſe ipſa ſemper firmans, & conſtans ſtabit, ſed cecidit in perfidis Judæis, ac aliquibus incredulis ſuorum vitio, *diruta ejus reædificabo* ex gentibus congregatis.

42. Lyran. Carthuſ. Verſ. 17. *Super quas gentes invocatum eſt nomen meum.* Annuntiatum, ac prædicatum eſt nomen *Dicit Dominus faciens hæc*, tamquam ſi dicat, nemo de hoc miretur, quia hoc factum eſt à Domino qui verax ac juſtus eſt, ut ponderant Lyran. & Carthuſian.

43. Arabic. Æthiop. Verſ. 18. *Notum à ſæculo eſt*, Arabicus, *ab æterno.* Æthiopic. *A Creatione Domini.* Ita fieri in tempore Deus diſpoſuit, & prædeſtinavit ab æternitate, ut ex utriſque Judæis, & gentibus *hoc opus* Eccleſiæ ſuæ concionaret, & ideo immerito vultis compellere gentes ad ritum judaïcum.

44. Syriac. Arabic. Æthiop. Verſ. 19. *Judico non inquietari.* Syriac. *Non eſſe confudendos.* Arabic. *Non lædendos eos.* Arias. *Non turbari eos.* Æthiopic. *Ne gravetis ſuper gentes*, non eſt duro circumciſionis jugo moleſtandum turbandum, ac gravandum eos, qui ex gentiliſmo veniunt ad Chriſtum.

45. D Chryſoſt. Arabic. Verſ. 20. *Sed ſcribere ad eos* reſpondeo ad eorum quæſitam quæſtionem, *Ut ſe abſtineant à contaminationibus* D. Chryſoſt. *Ut ſe abſtineant ab inquinamentis.* Arabicus: *à contaminatione ciborum addictorum ſimulachris*, nam carnes animalium, quæ fuerunt ſacrificatæ, dolis utpote valde impuræ erant prohibitæ, ut colligitur ex Paulo 1. Corinth. 10. n. 20.

46. *Et à fornicatione.* Nam Gentiles communiter credebant eſſe licitam, ſaltem inter ſolutos; & ideo neceſſario fuit exprimenda, ut prohibita *Et ſuffocatis, & ſanguine*, hoc eſt à comeſtione animalium ſuffocatorum quorum ſanguis per interfectionem ſeu jugulationem effuſus non eſt de quo quæſt. 8.

47. Syriac. Arabic. Vatabl. Lorin. Lyran. Verſ. 21. *Moyſes temporibus antiquis.* Syriacus. *Ab ætatibus antiquis.* Arabicus: *A generationibus.* Reddit Jacobus Apoſtolus rationem, cur ſolum dicat ad gentiles in Antiochia: nam Moyſes, ſeu doctrina Moyſes quolibet Sabbatho, ut notant Vatablus, Ganeus, Lorin. legitur, & honoratur, & ut notat Lyranus eorum Magiſtri advertant quæ præcepta moralia ſint obſervanda, nam cæremonialia Chriſti veri meſſiæ præſentia jam abierunt, & abolita ſunt.

QUÆSTIO VI.

Sanctiſſima Virgo Maria totam quæſtionem decidit, ac reſolvit.

48. Rupert. Virgo Maria ſolvebat dubia, explicabat quæſtiones. SEntentia eſt hæc Ruperti Abbatis ad illud. 1. Cantic. *Indica mihi quem diligit anima mea*, ſic ait, *Actorum 15. facta ſeditione propter cæremonias judaicas convenerunt Apoſtoli, & ſeniores de verbo hoc nullam tui ò Virgo ſcriptura mentionem facit, idcirco putandum eſt, quod conventus ille te omiſerit, & ſanctum de pectore tuo, de tuo ore ſpiritum non conſulerit; Imo illic, & in cæteris agendis tu Princeps omnium ſolviſti quæſtionem, ita tamen, ut non clamares, neque contenderes, neque audiretur vox tua foris, quia*, nota verbum: *Tu princeps omnem ſolviſti quæſtionem* Illa enim, ut ipſe Rupertus ait, *eſt Magiſtra Magiſtrorum id eſt ipſorum Apoſtolorum* in illuminando, docendo, ac omne dubium & quæſtionem determinando, illa erat organum Divini Spiritus, per quod illos illuſtrabat.

49. Rupert. Joan. 14. Virgo conſtituta eſt omnium magiſtra. D. Laur. Juſtin. D. Anſel. Unde ait citatus Rupertus: *An quia Spiritus Sanctus illos docuit, idcirco tuæ vocis magiſterio illis opus non fuit; Imo vox tua vox illis fuit Spiritus Sancti, quidquid ſupplementi opus erat, eiſdem mortalibus vel teſtimonii ad confirmandos ſingulorum ſenſus quo acceperant, ab eodem ſpiritu dividente ſingulis prout vult ex religioſo ore tuo perceperunt.* Chriſtus Dominus promiſit ſuis Apoſtolis *Spiritum veritatis, & docebit vos omnem veritatem.* Joan. 14. num. 26. qui veniens dividit dona ſua ſingulis ſingula, prout vult, tamen totum hoc voluit dare, ac communicare per fauces, & voces Mariæ. *Quæ ex religioſo ore ſuo perceperunt.* Ipſa conſtituta eſt ab Spiritu Sancto in ſuorum donorum magiſterium; ut ſua dona doceret, explanaret, ac declararet. S. Laurentius Juſtinianus ſerm. de Nativitate Mariæ, & ait: *Illam profectò adornavit verbum, ſibique in genitricem elegit, utpote ſuperabundanti jam benedictione præventam, jamque Sancti Spiritus magiſterio deputatam.* Expende ultima verba, eam in Eccleſia Spiritus Sanctus conſtituit, ac deputavit in ſui, ſuorumque magiſterio D. Anſelm. lib. de excellentiis Virgin. cap. 7. *Licet Apoſtoli per revelationem Spiritus Sancti edocti fuiſſent in omnem veritatem, incomparabiliter tamen eminentius, & manifeſtius ipſa per eum ſpiritum veritatis, virtutum profunditatem intelligebat, & per hoc multa eis*, ſcilicet Apoſtolis *per hanc revelabantur.*

50. D. Bern. Apoc. 4. Valde frequens eſt apud Sanctos Patres, & Doctores quod per Dei thronum intelligitur Sanctiſſima Virgo Maria, in qua tamquam in ſolio ſuo requievit omnipotens Deus, ex quo ſapienter D. Bernard. in quodam ſerm. de Sancta Maria notat, quod in Apocalypſi 4. num. 5. ait: *Joannes, de throno ſcilicet Maria procedebant fulgura, voces, & tonitrua, quia Mater Filii Jeſu Chriſti parabolas, ænigmata legalia, mirifica geſta, dicta opera avidius ebibit, ſincerius, luculentiuſque aliis dedit*, Sanctiſſima

Virgo

... omnis ſapientiæ doctrix.

Virgo Maria omnem Chriſti doctrinam, parabolas ænigmata, ac omnia Chriſti opera præclariſſimè ebibit, ac tenuit, & ex hoc cœleſti throno Mariano omnes Eccleſiæ luces, ac fulgura, omnes voces, quorum ſonus exivit in omnem terram, & tonitrua tot mirabilium operum, ac portentorum exeunt, ac procedunt.

Eccl. 26. *Hugo.*

51. Ait Eccleſ. 26. n. 21. *Sicut Sol oriens in mundo, in altiſſimis Dei, ſic mulieris bonæ ſpecies in ornamentum domus ſuæ.* Hanc mulierem bonam, & optimam eſſe Mariam Virginem interpretatur Cardinalis Hugo, & quænam domus ejus propria? Eccleſia nempe ſancta tam militans, quam triumphans prout conſtat ex Angelis, & hominibus, quorum omnium ipſa Virgo eſt ſingulare ornamentum, & Sol oriens, lucens, & illuminans homines, & Angelos *in altiſſimis* in magnis, & ſublimibus, & abditis myſteriis, & Sacramentis. Carthuſ. lib. de laudibus Mariæ cap. 4. ait: *Domus bonæ mulieris eſt Eccleſia ſancta tam militans Virginis glorioſæ commiſſa, quam triumphans ex Angelis, & hominibus conſtituta. Itaque ſicut ſol materialis ſuo ſplendore totum illuminat, & præornat hæmyſpherium noſtrum, ſic feliciſſima Virgo omnium optima mulierum, univerſam decorat, illuſtrat, lætificat militantem, triumphalemque Eccleſiam.*

Virgo Maria ut Sol illuminat Eccleſiam militantem ac triumphantem. *Carthuſ.*

Rupert.

52. In tam ſublimi, & alto magiſterii apice elevavit Deus Sanctiſſimam Virginem Mariam, ut magna cautela, ac providentia cautum eſt, ne quis de ejus dictis, ac doctrina tantiſper dubitaret, pro quo ſatis curioſam quæſtionem excitat Rupertus Abbas lib. 7. de divinis officiis c. 25. conſtans eſt omnium Patrum ſententia; quod Chriſtus reſurgens primo omnium apparuit Sanctiſſimæ Virgini, ut erat ei debitum jure materno. Cur Sanctiſſima Virgo tam feliciſſimo nuntio non lætificavit Apoſtolos, aperiens ei ſuum divinum Magiſtrum eſſe redivivum, ſed tantum gaudium ſecum tacuit, ac retinuit, tantum eſt mulieribus datum, ut tam perjucunda Reſurrectionis nuntia deferrent, ac publicarent Vide quid de eis referat Sacer Textus Luc. 24. n 9. *Et regreſſæ monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, ac cæteris omnibus, & viſa ſunt ante illos ſicut deliramentum verba iſta, & non crediderunt illis.* Cum ergo Apoſtoli adhuc eſſent rudes, & imperfecti ne quid ſimile de verbis Virginis judicarent, alta providentia præcavit filius ejus; ne matris docentis, ac teſtificantis victorias, aliqua audientium ambiguitatis injuria læderetur, & aliqualis minoris fidei ſuſpicio ſequeſtraretur, ordinatum eſt, ut Reſurrectionis nuntia ſuppr imeret; ne quis tantiſper de ejus dictis dubitaret: ſic ait citatus Rupertus, concludens ſic: *Nunquid illam nuntiare decebat, ut verba ejus tamquam deliramenta viderentur ante Apoſtolos: Si enim extranearum verba fœmiuarum, viſa ſunt eis tamquam deliramenta, quomodo non magis matrem amore filii delirare crederent.*

Luc. 24. *Cautum eſt ne de verbis Mariæ quis videret dubitare.*

QUÆSTIO VII.

Quare Chriſtus ablata circumciſione dedit nobis Baptiſmum?

53. ABlata duritie circumciſionis cum effuſione ſanguinis dat nobis Chriſtus D. ſuaviſſimum aquarum Baptiſmi balneum cum omnium Cœleſtium benedictionum abundantia. Maximè notatu digniſſimum eſt quod in primo rerum opificio creavit Deus beſtias terræ, jumenta, & reptilia, & non benedixit ei *ex aquis; Benedixitque eis dicens: Creſcite, & multiplicamini, & replete aquas maris aveſque multiplicentur ſuper terram.* Geneſ. 1. n. 22 Unde tanta rerum differentia? benedicuntur quæ ex aquis provehiunt, in quibus inſedebat Spiritus Sanctus, ut ſignificetur generatos, ex aqua Baptiſmi omni divina benedictione gaudere, à qua privantur terreni, ſeu infideles cum talium aquarum ſint expertes D Anaſth. Synaita ad citatum locum; *Quæ ex aquis ſunt genita, omnia Deus benedixit, à terra vero genita, animantia privavit benedictione, nam præfigurab. generatio per Baptiſmum ex aquis, & proinde genitus animabus id eſt regenetus per Baptiſmum benedixit; animantib. autem jumentis feris, ſerpentibus, qui ſunt peregrini, & alieni à regeneratione Baptiſmi nequaquam eis impertit benedictionem.*

Sylevira in Acta.

Gen. 1. *Ubi aqua Baptiſmi, ibi ſola Dei benedictio.* *Anaſth. Synaita.*

54. Ob peccatum Adam ait illi Deus. *Maledicta terra* & non aqua, ſicut homo à terra mittitur, ſic ad ſui nutritionem aquam bibit, ſi propter hominem terra maledicitur, cur non etiam aqua. Deſtinabatur illa ad regenerationem electorum per baptiſmum, & ideo ad illam ſolum convolant omnes benedictiones, & procul abeſt quæcunque maledictio; Albinus ibi ait: *Terra maledicitur; non aquis: quia in aquis erat peccatum abluendum de fructu terræ contractum.*

Gen. 3. *Ubi figura Baptiſmi ibi benedictio & nulla maledictio.* *Albinus.*

55. Scribit D. Matthæus. 3. n. 16. Quod Chriſtus devenit in Jordanem ut baptizaretur à Joanne: *Baptizatus autem Jeſus confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei Cœli, & vidit Spir. Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe, & ecce vox de Cœlo dicens: Hic eſt filius meus dilectus.* Omnia Chriſti magnalia primo ad aquas publicantur, Cœlum aperitur, Spiritus ſicut columba deſcendit ſuper ipſum, & vox patris teſtificans auditur, membra cum ſuo capite copulantur, ut inde oſtendatur, quod Filii Dei Chriſti membra cœleſtes cives ab aquis habent ſuarum felicitatum, ac omnium bonorum exordium, ac incunabula: Elegantiſſimè ad hæc ait D. Baſil. Seleuc. orat. 34 *Pater cum clamore præconium facit, ſpiritus volatu indicium, & videre erat rem, inopinata in aquis matrix parabatur, quæ Cœlo lucis pareret. O inacceſſa myſteria! Aqua pariebat, & Cœlo cives adſcribebantur.* Vide & conſidera alta mirabilia, quæ illic fiebant Pater de Cœlo clamat, ſpiritus manifeſtat ſigna, & aqua matrix, ſeu genitrix regnatorum, inde jam pariebat ex ipſis aquis filios, ac cives in Cœlum.

Matt. 3. *Ab aquis mirabiliter naſcuntur filii.* *D. Baſil. Seleuc.*

QUÆSTIO VIII.

Quare D. Jacobus præcipit abſtinendum ab animalibus ſuffocatis cum ſanguine?

56. HOc jam præceptum fuit à Domino, & mandatum eſt Noë Geneſ. 9. num 4. *Quaſi olera virentia, tradidi vobis omnia, excepto quod carnem cum ſanguine comedetis.* Cujus præcepti rationes multas ibi Interpretes aſſignant. Primò. Ne biberent humanum ſanguinem; ut aliquæ barbaræ nationes faciebant. Secundò. D. Cyprian de Cœna Domini. Ne homines more pecorum viverent comedentes carnem cum ſanguine. Tertiò Chryſoſt. hom. 17. in Geneſ. ut ita impediret impetum, & propenſionem ad homicidium Quartò D. Eucherius, hoc fecit Deus tamquam optimus medicus, quia ſanguis eſt multum gravis. & multarum infirmitatum cauſa. Quintò D. Juſtin. 145. & Thomas Anglicus. Beſtiæ ob multam crudelitatem, ac gulæ voracitatem comedunt carnem cum ſanguine, à quibus nos Deus vult abſtinere. Sextò D. Thomas 1. 2 quæſt. 102. art. 3. ad 8. ſanguis eſt totius vitæ humanæ alimentum, ideo vult tantum ſibi offerri, & conſecrari & nobis eſum prohibet, ut eum recognoſcamus noſtræ vitæ auctorem Septimò ait

Gen. 9. *Cur prohibitus fuit ſanguis ſuffocatus.* *D. Cyrill, D. Chryſoſt. D. Euch. D. Juſtin. Thom. Anglic. D. Tho.*

Idem D. Thomas ad excludendam Idololatriam idololatræ bibebant ſanguinem victimarum. Hæc dixi doctrinæ gratia.

57. Veniamus nunc ad noſtrum Textum. Optima ratione D. Jacobus prohibet abſtinendum à ſanguine ſuffocatorum, nam tam à Judæis, quàm gentilibus converſis ad Chriſtum abſtulit duriſſimum jugum circuncifionis, & loco illius impoſuit præceptum ſuaviſſimum abſtinendi à ſanguine ſuffocato, ut communicatione legis, ac præcepti amicò fœdere maximè copularentur Judæi, & Gentiles, & inde hoc præceptum in ſe erat valde facile; nam Judæi à multo tempore à diebus Noë abominabantur ſanguinem ſuffocatorum, Gentilibus hoc non poterat eſſe difficile, viverent more pecorum, & utriſque fuit maximè neceſſarium hoc mandatum
D. Aug. ut notat D. Auguſt. contra Fauſtum Manich *ne bibentes de ſanguine immolatorum ſimulachris facile in idololatriam inciderent*. hoc tantum fuit prohibitum pro illo tempore; at vero poſtquam res magis coaluerunt, tale præceptum abolitum eſt ac extinctum, & nullo modo extat.

Actor. 15. *n.* 22. Tunc placuit Apoſtolis, & ſenioribus cum omni Eccleſia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba Judam, qui cognominabatur Barſabas, & Silam viros primos in fratribus.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.
à Verſ. 22. *Uſque ad* 29.

58. Verſ. 22. *Tunc placuit Apoſtolis*, ut primariis ac principalioribus in hac re & inter eos eminentior Petrus utpote caput Eccleſiæ & qui primus locutus eſt, cui omnes aſſenſum præbuerunt *Cum Paulo, & Barnaba*, qui in controverſia erant ex una parte, & ut pars adverſa eis cederet, adjunguntur Judas, & Silas.

59. *Judam, qui cognominabatur Barſabas.* quo etiam
Actr. 1. nomine appellabatur ille Joſeph, qui cum D. Mathia propoſitus eſt ad Apoſtolatum cap. 1. n. 23. & forte illius erat frater, nam Barſabas, ut ex Syriaco colligitur ideſt filius Schabbo.

60. *Et Silam*, qui Hebraicè ſignificat Apoſtolum D.
D. Hier. Hieron. exiſtimat eſſe eundem cum Sylvano comite
2. Cor. 1. Pauli 2. Corinth. 1. n. 1. *Silam* autem fuiſſe ſocium Pauli in Apoſtolatu patet tum ex hoc cap. num. 40. cum ipſo enim Paulus profectus eſt, &c. ſequenti
Martyr. n. 19. & cap. 17. n. 4. ſcribitur in Martyrolog. Roman *qui paſſionibus ſuis Chriſtum clarificavit* die 13. Ju.

61. Verſ. 23. *Scribentes per manus eorum*, non quod Paulus, & Barnabas ſcripſiſſent, ſed ſcripta per ma-
Syriac. nus Apoſtolorum detulerunt, ut legit Syriacus: *Porro Apoſtoli ſcripſerunt epiſtolam, quam deferrent.*

62. Verſ. 24. *Ex nobis*, ſcilicet Judæis, *exeuntes contur-*
Arabic. *baverunt vos.* Syrus. *Labefactaſſe animas veſtras.*
Syrus. Arabic. *Commoviſſent vos.* D. Epiphan. *Vos perturbaſſe*
D. Epiphan. aſſerentes in Chriſtianiſmo non eſſe veram ſalutem niſi ſimul ſuſcipiatur Judaiſmus.

63. Verſ. 25. *Placuit nobis collectis in unum.* Arias: *Vi-*
Arias. *ſum eſt nobis concorditer*, cum clariſſimis noſtris Barnaba, & Paulo, exprimunt in quanta æſtimatione habebantur, ut inde in multa æſtimatione eſſent apud eos.

64. Verſ. 26. *Qui tradiderunt animas ſuas.* Syriacus
Syriac. *Expoſuerunt animas ſuas* pro prædicatione Evangelica, itaque tam ardenter diligunt Deum, ejuſque veritatem, ut pro ipſo ſemetipſos expoſuerint morti, ac proinde de eorum veritate nihil eſt dubitandum.

Verſ. 28. *Viſum eſt Spiritui Sancto.* Syriac. *Spiritui* 65.
Sanctitatis, & nobis directis, & gubernatis ab eo- Syriac.
dem Spiritu Sancto; Unde frequenter in conciliis dicitur: *Sancta Synodus in Spiritu Sancto legitime* Origen.
congregata, ait Textus. *Nihil ultra imponere* Orige- D. Cypr.
nes: *Nihil aliud ponderis.* D. Cyprian. *Nullam imponere ſarcinam*, Nempe legi Moſaicæ, ſed ſufficere ea quæ ſcripta ſunt, n. 2.1. cum obſervatione præceptorum naturalium, quæ ſcripta ſunt in Decalogo.

Verſ. 29. *Ut abſtineatis vos*; quæ ſequuntur jam 66.
ſunt explicata ſupra n. 20. quæ omnia ſanctiſſimè ſacri Apoſtoli explicarunt, ac declararunt, ut veritas doctrinæ Chriſtianæ poſtulabat, deinde, ut facilitate, ac ſuavitate præceptorum facile gentes allicerentur ad fidem Chriſti ſuſcipiendam.

Cuſtodientes vos bene agetis. Arabic. *Opus lauda-* 67.
bile præſtabitis, tanquam ſervientes Domino, & legem Arabic.
ejus cuſtodientes *Valete.* Syriac. *Eſtote veraces in* Syriac.
Domino Æthiopic. *Pax vobis*, ſolum enim qui cuſto- Æthiopic.
diunt legem Domini ſunt veraces, & ſolum illis eſt vera pax.

QUÆSTIO IX.

Quare Sacri Apoſtoli tam celeriter congregant Concilium ad determinandam quæſtionem, ejuſq; reſolutionem mittunt in Antiochiam?

Magna diligentia, miraque ſolicitudine ſe ha- 68.
buerunt Sacri Apoſtoli in ſedanda, ac pacificanda hac controverſia circa circuncifionem, ac legem Moſaicam obſervandam; cito congregant Concilium: in Hieroſolyma publicationem faciunt, in Antiochiam mittunt legatos ad ſanctam, & veram doctrinam declarandam, atque errores evellendos ad pacem ac unionem ſeminandam, ut veri filii Dei, ac Chriſti diſcipuli.

Ait Chriſtus D. Matth. 5. n. 9. *Beati pacifici, quo-* 69.
niam Filii Dei vocabuntur. Aliis Beatitudinibus diverſa aſſignantur præmia: *Beati, qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur, Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram* & ſic de cæteris, at pacificis ſuper om- *Pacifici*
nia eis datur præmium, ut Filii Dei ſint, & dicantur: *maximè*
Filii Dei vocabuntur, quia ſingulariter Deum imi- *Deo aſſimilantur.*
tantur, in illa ſumma, & intima unione Trinitatis quantum mortalis infirmitas patitur, cum animorum pace voluntatum conformitate, excluſa omni diſcordia, bellorum contentione, ac odii malevolentia. D. Miſſen. orat. 7. de Beatitudine ſic ait: *Quinam* D. Niſſ.
ſunt hi pacifici? Imitatores humanitatis, qui id quod proprium divinæ Sapientiæ eſt, in ſua vita oſtendunt. Hoc enim tibi præſcribit opus, & officium ejicere odium, finire bellum, abolere invidiam, exterminare pugnam, Expende illud. *Id quod eſt proprium divinæ ſapientiæ in ſua vita oſtendunt.*

Ait Regius vates Pſalm. 103. n. 5. *Fundaſti ter-* 70.
ram, ſuper ſtabilitatem ſuam non commovebitur. Et Pſal. 101.
quænam terra eſt hæc tanta ſtabilitate, ac firmitate fundata ut non valeat commoveri? Eſt-ne hæc terra, quam pedibus calcamus? non ſolum eſt hæc, ſed etiam alia, nempe terreni homines teſte D. Paulo Epheſ. 2. n. 10. *Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum ac Prophetarum ipſo ſummo angulari la-* Epheſ. 2.
pide Chriſto Jeſu. Quando homines terreni uniuntur in ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu ex ipſa *Uniti in*
unione tantam fit mitatem, ac ſtabilitatem compa- *Chriſto*
rant, ut nulla diſſentionum tempeſtate valeant com- *nulla commoventur*
moveri, D. Ambroſ. ad citatum locum Pſal. ſic ait, *diſcordia.* 71.
Tunc fundavit terram ſuper ſtabilitatem ſuam id eſt D. Ambr.
terrenas gentium mentes, quæ fuerunt in fabricatu-ris

tis diviſæ, nunc ad ſtabilitatem ſuam revocans in uno Verbo Jeſu Chriſti corroborat, & ita fundavit in eis Eccleſiam, quæ non inclinabitur in ſæculum ſæculi. Expende illud: *Ad ſtabilitatem ſuam revocans in uno Verbo Jeſu Chriſti.*

71. Pſal. 150. Ait Regius Vates Pſalm. 150. num. 3. *Laudate eum in ſono tubæ, laudate eum in pſalterio, & cithara, laudate eum in tympano, choro & laudate eum in chordis, & organo.* Cur ad Deum laudandum ſolum convocat inſtrumenta muſica? Cur non potius requirit humanas voces, vel noſtri cordis affectus, vel cur non petit bruta animalia, inanimata, ut fecerunt tres pueri. *Benedicite domino omnes beſtiæ & pecora campi, omnis imber, & ros Domino*, ſed tantum inſtrumenta muſica exoptat: ut inſinuat? Unde innumera hominum multitudo valeat placere Deo; nam tota muſicæ excellentia in concordia ſita eſt; ut quodlibet inſtrumentum cum alio cohæreat, ac adaptetur, ut in ſuavem harmoniam, ac conſonantiam confluant, ſi vero unum diſcrepet, ac diſſentiat, tota numerorum compoſitio deſtruitur, & auditorum aures gravantur, ac offenduntur. Si magna ſit hominum multitudo, ſi amplius Religioſorum Conventus multus; & frequens in donis, ac obſequiis divinis præſtandis, non tamen in eis ſit animorum unitas, ac concordia, nil gratum, ac jucundum poteſt Deo exhiberi. Origenes homil. 26. in Numer. ait: *Diſcenda igitur magnopere conſonantia diſciplinæ, quia tamquam in muſicis harmonia chordarum fuerit conſonanter adaptata ſonum ſuavis modulati carminis reddit, ſi vero aliqua infidelibus diſſonantia ſit, ingratiſſimus ſonus redditur, ita ij, qui Deo militant, ſi diſſenſiones & diſcordias inter ſe habeant, ingrata erunt omnia etſi multa munera offerant.*

Cum unione gratam Deo obſequium exhibetur non vero ſine illa. Origen.

72. Benedixit Iſaac Jacob, poſtea venit Eſau, & cum ululatu multum fleret pro benedictione erepta, poſtulat à Patre, ut ei etiam benedictionem impendat, cui ait Iſaac, *Venit germanus tuus fraudulenter, & tulit benedictionem tuam ..... & tibi poſt hæc fili mi ultra quid faciam* Geneſ. 27. num. 38. Cur magnus Iſaac multum divino afflatus ſpiritu unam tantum benedictionem habet pro uno filio, ut recuſet alteri dare benedictionem, cum Jacob duodecim habens filios benedictione magna omnes locupletaverit, cur Jacob tam largus, Iſaac tam parcus. Filii Jacob coadunati ſunt in unum populum, & in unam gentem connectuntur, ac filii Eſaü in diverſos populos diviſi ſunt. Ubi ergo unitas, ibi divina benedictio, quæ maximè à diviſis, ac diſcordibus alienatur. Rupert. l. 9. in Geneſ. cap. 22. ait: *Cur Iſaac duos filios habens non utrumque benedixit cum Jacob plures habens ſingulos benedixerit benedictionibus propriis; Facilis eſt reſponſio; quia duo filii Iſaac in duos populos erant dividendi, plures autem filii Jacob una gens, unus populus in unitate paternæ fidei unum Deum verum & vivum poſſeſſuri erant.*

Gen. 27.

Ubi unitas ibi Dei benedictio, quæ longe à diviſione abeſt. Rupert.

QUÆSTIO X.

Quare Sacri Apoſtoli dicunt; viſum eſt Spiritui Sancto, unde ejus vocem audierunt, & cognoverunt?

73. INquiunt Apoſtoli: *Viſum eſt Spiritui Sancto* Habet hoc proprium Divinus Spiritus, quod in cordibus ſuorum fidelium, in quibus ineſt, per internam inſpirationem ſe faciat præſentari, audire,

Sylveira in Acta.

ac movere, ut ipſe ſit dicens, & operans: *Non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.* Matt. 10. n. 10. Matth. 10.

Ait Chriſtus Dominus Nicodemo Joan. 3. n. 8. *Spiritus ubi vult ſpirat & vocem ejus audis, ſed neſcis unde veniat, aut quò vadat.* In quo eſt Divinus Spiritus minimè ſilens, eſt patiens, ſed in mille voces prorumpit, ut Deus in te inhabitans, & loquens ſentiatur. Rupertus lib. 12. de gloria Trinitatis cap. 1. ait: *Verus ſermo, quem dixit, & vocem ejus audis; non enim tacere poteſt, qui gratiam accepit ejuſdem. Verè ergo vocem ejus audis, quia tacere non poteſt, ſilere non audet. Ibi enim eſt præceptor, qui tubam vocis largitus eſt, & dicit ei clama ne ceſſes.* Expende illud: *Ibi enim eſt præceptor*, docens, & illuminans, & facit, ut tuba, exaltare vocem, & ait: *Sed neſcis unde veniat, aut quò vadat.* Quomodo in cor hominis intraverit, & quomodo redierit, ignoratur Job. 9. n. 11. *Si venerit ad me non videbo eum, & ſi abierit non intelligam.*

74. Joan. 3. *Spiritus Sanctus in animæ multis ſe manifeſtat.* Rupert. Job. 9.

Jonas de utero belluæ clamavit ad Dominum; & exauditus evomit eum in littore, intrat in Ninivem civitatem cap. 3. num. 4. clamavit, dicens: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur.* Et crediderunt Viri Ninivitæ in Deum, prædicaverunt jejunium, & veſtiti ſunt ſaccis à majore uſque ad minorem, *Et pervenit verbum ad Regem Ninive & abjecit veſtimentum à ſe, & indutus eſt ſacco &c.* & exiit edictum ab ore Regis, ut, omnes etiam beſtiæ, & pecora campi jejunarent: Unde fieri potuit, ut tota ampla civitas à majori uſque ad minorem, à Rege, & principibus uſque ad vile homunculum tantam præſtarent fidem homini extraneo ignoto, atque in vili habitu, ut deponerent ſplendida veſtimenta ſua, cilicio induerentur, ut depoſitis deliciis, ac ciborum lautione, rigidoque jejunio ſe abſtinerent, quod ex multa pœnitentiæ redundantia ex ore Regis procedebat, unde hoc potuit provenire, niſi ex afflatu Spiritus Sancti in corde Prophetæ, dum in mari clamavit, & liberatus eſt, dum in civitate exaltat ut tuba vocem ſuam, qua etiam gentiles commoventur ab ipſo Divino Spiritu excitati, & adjuti; quia ubi Divinus Spiritus adeſt, ſtatim multis affectibus ſe facit ſentiri. D. Ephrem orat. in Jonam ait: *Civitas gentilium confeſtim prædicatione Jonæ deterrita eſt, & vel mare undique turbatur ejus voce, qui ex profundo reverterat, & cum deſcendiſſet in mare turbavit illud, & reverſus in aridam, illam confeſtim exagitat.* Cum Propheta eſſet plenus Spiritu Sancto ſtatim ſe facit ſentiri, ac manifeſtari tam in mari, quàm in terra, tam inter piſces, quàm inter homines.

75. Jonæ. 3. *Ubi Divinus Spiritus adeſt, miris affectibus ſe ſentiri facit.* D. Ephr.

Ait Chriſtus Dominus ſuis Apoſtolis, *Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum.* Matth. 10. num. 16. Ad quid, Domine, mittis oves inter lupos, qui ſunt crudeles ovium hoſtes, & eas devorant, & deglutiunt? Ad quid ergo, Domine mittis oves inter lupos, ut ab eis ſtrangulentur? minime, ſed ut oves ſuo balatu lupos devincant, & trahant, tanta eſt poteſtas mittentis, ut balatu ovium omnium regnorum magnitudinem ſibi ſubjiciat ac devincat, & loquens per ovium ora ad ſe traxit omnia ſæculi D. Chryſoſt. Sermon. de Pentecoſt. ait: *Oves non habentes humana ſolatia, habentes autem Dominum ſuum; ego enim, inquit, vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi, peragrant univerſum orbem terrarum oves ſimul cum lupis, quis vidit? quis audivit? dicit mittam vos ut oves in medio luporum; quis inquam paſtor oves mittit in medio luporum? at verò Chriſtus oves ad lupos direxit & vulnerata à beſtiis non ſunt*

76. Matth. 10. D. Chryſoſt. *Ubi Divinus, Spiritus omnia ſubjiciuntur.*

ſunt, ſed magis lupi ad ovium manſuetudinem converſi ſunt.

Actor. 15. *n.* 30. Illi autem demiſſi deſcenderunt Antiochiam, & congregata multitudine tradiderunt epiſtolam.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

à Verſ. 30. *uſque ad* 41.

77. Arabic. Syrus. Verſ. 32.
Verſ. 30. *Congregata multitudine.* Arabicus: *Coacto cœtu fidelium.* Verſ. 31. *Gaviſi ſunt.* Syrus: *Conſolationem receperunt*, quia ſe videbant liberos à jugo legis Moſaicæ verſ. 32. *Cum ibi eſſent Prophetæ.* Qui re vera erant Prophetæ, vel quia Doctores, & Magiſtri honorificentiæ cauſa ſic dicebantur: *Verbo plurimo.* Syriac. *Sermone divite* id eſt verbo copioſo, ac efficaci, ut pote ex ore Apoſtolorum.

78. Syriac. Arabic. D. Chryſoſt.
Verſ. 33. *Facto ibi aliquo tempore.* Syriac. *Cumque illic exegiſſent aliquandiu* per aliquod tempus ad firmandam doctrinam datam Arabicus: *Cum annum ibi exegiſſent*, videtur quod non tantum tempus ibi ſint commorati, *dimiſſi ſunt in pace.* D. Chryſoſt. exponit. *Controverſia de circunciſione pacificata*, alii exponunt. *Precantes eis pacem*, ſub qua intelligebant omnem felicitatem, ut fieri ſolet in ultimo diſceſſu.

79. Lyran. Cajetan. Iſidorus. Clarus. Carthuſ.
Verſ. 34. Hic verſus affirmat Lyranus, quod non ſit in Græco, & illum omittunt Cajet. Iſidorus, Clarus Carthuſian. Vatablus in ſuis Scholiis, tamen eſt in Biblia Sixtiana, ac proinde quamvis Paulus, & Silas haberent ultimum vale, ex juſtis cauſis voluerunt ibi diu permanere cum aliis Apoſtolis, ut dicitur verſ. 35. *Paulus, & Barnabas demorabantur Antiochiam.* (Verſ. 35.)

80. Verſ. 36. *Revertentes viſitemus fratres noſtros*, an recta ſint circa illos omnia, & an fides plantatat à nobis perſeveret, Viſitatio prælatorum multum conducit ad bonum ſubditorum, hinc Jacob ait filio ſuo Joſepho: *Vade, & vide ſi cuncta proſpera ſint erga fratres tuos, & pecora.* Geneſ. 37. n. 14.

Gen. 37.
81. Verſ. 37. Volebat Barnabas aſſumere Joannem, qui cognominabatur Marcus, qui erat conſobrinus Barnabæ, ut dicitur Coloſſ. 4. Verſ. 38. Paulus recuſabat, quia Marcus deſtinabatur ad aliam miſſionem in Alexandriam, & Italiam.

82. Arabic. Vatabl. D. Chryſoſt. Baron.
Verſ. 39. *Facta eſt autem diſſentio.* Arabic. *Facta eſt diſceptatio.* Vatablus: *Contentio* inter Barnabam, & Paulum ut mutuo inter ſe dividerentur in ſalutem plurimorum, ut inquit Chryſoſtom Barnabas, de quo amplius non facit mentionem, Lucas cum Marco venit in Italiam, fundavit Eccleſiam Mediolanenſem, ut ex multis documentis probant Baronius, & alii ſcriptores, & tandem glorioſo Martyrio coronatus eſt in Cypro, ut canit Eccleſia die 11. Junii Marcus verò abiit in Alexandriam, ubi conſtituit Eccleſiam.

83. Verſ. 40. 41. *Paulo verò electo Sila.* Hic ponitur prædicatio Pauli electo ſibi ſocio Sila. *Traditus gratia Dei*, pro quo vide quæ dixi ſupra cap. 14. q. 9.

CAPUT XVI.

1. *Pervenit autem Derben, & Lyſtram, & ecce diſcipulus quidam erat ibi nomine Timotheus filius mulieris Judææ fidelis, patre gentili.*
2. *Hinc teſtimonium bonum reddebant, qui in Lyſtris, erant & Iconio fratres.*
3. *Hinc voluit Paulus ſecum proficiſci: & aſſumens circuncidit eum, propter Judæos, qui erant in illis; ſciebant enim omnes, quod Pater ejus erat gentilis.*
4. *Cum autem pertranſirent civitates, tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis, & ſenioribus, qui erant Jeroſolymis.*
5. *Et Eccleſiæ quidem confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie.*
6. *Tranſeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem vetati ſunt ab Spiritu Sancto loqui Verbum Dei in Aſia.*
7. *Cum veniſſent autem Myſiam tentabant ire in Bithyniam, & non permiſit eos Spiritus Jeſu.*
8. *Cum autem pertranſiſſent Miſiam, deſcenderunt Troadem.*
9. *Et viſio per noctem Paulo oſtenſa eſt: Vir Macedo quidam erat ſtans & deprecans eum, & dicens: Tranſiens in Macedoniam adjuva nos.*
10. *Ut autem viſum vidit, ſtatim quæſivimus proficiſci in Macedoniam, certi facti quod vocaſſet nos Deus evangelizare eis.*
11. *Navigantes autem a Troade, recto curſu venimus Samothraciam, & ſequenti die Neapolim.*
12. *Et inde Philippos, quæ eſt prima partis Macedoniæ Civitas, Colonia, Eramus autem in hac urbe diebus aliquot conferentes.*
13. *Die autem Sabbatorum egreſſi ſumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio eſſe: & ſedentes loquebantur mulieribus, quæ convenerant.*
14. *Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria Civitatis Thyatirenorum, colens Deum audivit: cujus Dominus aperuit cor, intendere his, quæ dicebantur à Paulo.*
15. *Cum autem baptizata eſſet, & domus, ejus deprecata eſt, dicens: ſi judicaſtis me fidelem Domino eſſe, introite in domum meam, & manete: & coegit nos.*
16. *Factum eſt autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem ſpiritum pythonem obviare nobis, quæ quæſtum magnum præſtabat dominis ſuis divinando.*
17. *Hæc ſubſecuta Paulum, & nos, clamabat, dicens, Iſti homines ſervi Dei excelſi ſunt, qui annuntiant vobis viam ſalutis.*
18. *Hoc autem faciebat multis diebus: Dolens autem Paulus, & converſus ſpiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Jeſu Chriſti exire ab ea, & exiit eadem hora.*
19. *Videntes autem Domini ejus, quia exivit ſpes quæſtus eorum apprehendentes Paulum, & Silam perduxerunt in forum ad Principes.*
20. *Et offerentes eos magiſtratibus dixerunt: Hi homines conturbant civitatem noſtram cum ſint Judæi.*
21. *Et annuntiant morem, quem non licet nobis ſuſcipere, neque facere, cum ſimus Romani.*
22. *Et currit plebs adverſus eos: & magiſtratus ſciſſis tunicis eorum juſſerunt eos virgis cædi.*
23. *Et cum multas plagas eis impoſuiſſent, miſerunt eos in carcerem, præcipientes cuſtodi, ut diligenter cuſtodiret eos.*
24. *Qui cum tale præceptum accepiſſet, miſit eos in interiorem carcerem, & pedes eorum ſtrinxit ligno.*
25. *Media autem nocte Paulus, & Silas orantes, laudabant*

dabant Deum, & audiebant eos, qui in cuſtodia erant.

26. *Subito verò terræmotus factus eſt magnus, ita ut moverentur fundamenta Carceris. Et ſtatim aperta ſunt omnia oſtia & univerſorum vincula ſoluta ſunt.*

27. *Expergefactus autem cuſtos Carceris, & videns januas apertas Carceris, evaginato gladio volebat ſe interficere, æſtimans fugiſſe vinctos.*

28. *Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris: Univerſi enim hîc ſumus.*

29. *Petitoque lumine introgreſſus eſt, & tremefactus procidit Paulo, & Silæ ad pedes.*

30. *Et producens eos foras ait: Domini, quid me oportet facere, ut ſalvus fiam?*

31. *At illi dixerunt: Crede in Dominum Jeſum, & ſalvus eris tu, & domus tua.*

32. *Et locuti ſunt ei verbum Domini, cum omnibus, qui erant in domo ejus.*

33. *Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum, & baptiſatus eſt ipſe, & omnis domus ejus continuo.*

34. *Cumque perduxiſſet eos in domum ſuam, appoſuit eis menſam, & lætatus eſt cum omni domo ſua credens Deo.*

35. *Et cum dies factus eſſet miſerunt Magiſtratus lictores, dicentes; Dimitte homines illos.*

36. *Nunciavit autem cuſtos Carceris verba hæc Paulo: Quia miſerunt Magiſtratus, ut dimittamini, Nunc igitur exeuntes ite in pace.*

37. *Paulus autem dixit eis, Cæſos nos publicè, indemnatos, homines Romanos miſerunt in carcerem, & nunc occultè nos ejiciunt? Non ita, ſed veniant.*

38. *Et ipſi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem Magiſtratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito quod Romani eſſent.*

39. *Et venientes deprecati ſunt eos, & educentes rogabant, ut egrederentur de urbe.*

40. *Exeuntes autem de carcere introierunt ad Lydiam; & viſis fratribus conſolati ſunt eos, & profecti ſunt.*

ARGUMENTUM.

PAVLUS ne Judæos offenderet Timotheum circumcidit, eumque in ſocium ſuæ prædicationis aſſumpſit in Aſiam, & Bithyniam: deinde monitus divinitus venit in Macedoniam, deinde Philippis convertit Lydiam purpuratam, & à puella dæmonem ejecit, qua de cauſa virgis cæſus una cum Sila in carcerem mittitur, illis orantibus nocte magno terræmotu oſtia aperiuntur, & ipſi perſeverant in carcere converſo cuſtode ad fidem, à Magiſtratu cum honore dimittuntur è carcere.

Actor. 16. *n.* 1. Pervenit autem Derben, & Lyſtram, & ecce diſcipulus quidam erat ibi nomine Timotheus filius mulieris Judææ fidelis, patre Gentili.

Verſiones

CUM EEXPOSITIONE I.

à Verſ. 1. *Uſque ad* 5.

1. Verſ. 1. P*Ervenit autem Derben.* Charitas Pauli cum nulla adverſitate frangitur, repetit Civitates, ubi malè fuerat tractatus ſupra cap. 14. n. 18. 19.

2. Rabban. *Filius mulieris Judææ* Aliqui Codices, ut Rabbanus, & alii, *Viduæ*, ſed noſtra lectio præferenda eſt, & vocabatur *Eunice*, id eſt victoria, eam etiam

2. Tim. 1. ac aviam Timothei appellatam. *Loidem* laudat Paulus 2. ad Timoth. 1. n. 1. *Fidelis*, id eſt Chriſtiana, id

3. eſt ex Judæis converſa ad Chriſtum.

Exod. 23. *Patre gentili* licet enim vetita eſſent Hebræis matrimonia cum Chananæis, Exod. 23. n. 32. non

Gen. 29. tamen cum aliis gentilibus: Unde Jacob duxit

Exod. 2. mulieres gentiles, Geneſ. 29. n. 22. Moyſes, Exod. 2.

2. Reg. 33. n. 21. & poſt datam legem David. 2. Reg. 33. Salo-

3. Reg. 3. mon, 3. Reg. 3. n. 1. & Eſther cum gentili Aſſuero cap. 2. n. 17. poſtea tamen Canonica lege prohibita ſunt, & dicitur. *Diſparitas cultus.*

4. Verſ. 2. *Huic teſtimonium* Arabicus, *Cujus virtuti,*

Arabic. *ac probitati atteſtabantur fratres.* Scilicet alii Chriſtiani de ejus fide, moribus, vita, & ſtudio litera-

1 Tim. 6. rum, ut conſtat ex 1. Timoth. 6. n. 12. & 2. Ti-

2. Tim. 1. moth. 1. n. 3. Unde Apoſtolus eum appellat *Filium chariſſimum*, & habuit ſocium ſuæ peregrinationis. *Sylveira in Acta.*

Verſ. 3. *Hunc voluit Paulus ſecum proficiſci*, Ara- 5.

bicus: *Ut egrederetur ſecum ad prædicandum. Circuncidit eum propter Judæos*, quia ſciebant ipſum Arabic.

eſſe ex Patre gentili, ne Judæi contemnerent prædicationem Timothei, & nollent ipſum audire, quia incircunciſus, ideo voluit circuncidere, ut Judæos faciliùs adduceret.

Verſ. 4. *Tradebant eis cuſtodire dogmata* Syrus, *Ut* 6.

obſervarent placita illa Conſtituta in Concil. Jeroſolymit. de quo actum eſt ſuperiori c. Verſ. 5. *Eccleſiæ* Syrus.

quidem confirmabantur fide Arab. *Radices agebant,* Arabic.

maximè augebatur; & creſcebat fidelium numerus.

Verſ. 6. *Tranſeuntes autem Phrygiam*, per hanc 7.

nempe regionem venerunt in Aſiam minorem *Vetati ſunt à Spiritu ſancto* Syriac. *Prohibuit eos Spiri-* Syriac.

tus ſanctitatis. Loqui verbum Dei Oecum. *Ne ver-* Oecum.

bum Dei diſſeminarent, prædicantes, quia Aſiani non erant tunc diſpoſiti, ac præparati ad recipiendum verbum Dei, ut fuerunt poſtea, de quo q. 23.

QUÆSTIO I.

Quare magnus Paulus acerrimus circunciſionis impugnator circuncidit Timotheum?

UT vidimus ſuperiori c. 15. Paulus, & Barnabas 8.

fortiter pugnarunt circunciſionem, ac jugum legis Moſaicæ non eſſe imponendum gentibus, nunc verò ipſe Paulus circuncidit Timotheum?

Reſpondeo. Timotheus erat Judæus ſaltem ex 9.

parte Matris, quod valde notum erat Judæis, cum Paulus cum Timotheo eſſet per multas Civitates

 prædica

Bonus magiſter ſe accommodat vitio auditorum.

prædicaturus, in quibus erant multi Judæi converſi, vel convertendi, & maximè dolerent, quod diſciplina Chriſtiana tolleret ſuam Moſaicam Synagogam, quæ licet occiſo Chriſto eſſet mortua, tamen nondum pro illo tempore erat mortifera, ne propter Timotheum incircunciſum, quem Judæum noverant, reſilirent à prædicatione Pauli, ut eos maximè ad ſe alliceret, & ineſcaret, juſſit eum circuncidi, ut maximè cum eis condeſcenderet, ac confirmaretur. D. Chryſoſt. homil. 34. in Acta ait: *Igitur Paulus prædicaturus ne Judæos verberaret dupliciter circuncidit illum.*

10. 1. Cor. 9.

Paulus omnium formas induit pro omnium ſalute. Tertull.

Ait ipſe Apoſtol. 1. Corinth 9. num. 20. *Factus ſum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer, iis, qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem (cum ipſe non eſſem ſub lege) ut eos, qui ſub lege erant, lucrifacerem; iis, qui ſine lege erant, tamquam ſine lege eſſem, cùm ſine lege Dei non eſſem, ut lucrifacerem eos.* Totius orbis expugnator Paulus, ut illum totum ad ſe devinciret, omnium habitum, ac formam induebat, ut in eorum animis maximè inſinuaret, ut eis factus ſimilis ad ſui ſimilitudinem traheret, ut ita in Chriſto formarentur. Tertullianus l. de Monogamia c. 14. ait: *Proinde adverſus formam regulæ ſuæ pro conditione temporum geſſit circumcidens Timotheum propter inductitios falſos fratres, ſed res ita exigebant, ut omnia fierent, quo omnes lucri faceret, parturiens illos, donec formaretur Chriſtus in ipſis, & calefaciens tamquam nutrix parvulos fidei docendo.* Sicut ſedula, & officioſa nutrix nil prætermittit, ſed in multis modis, figuris, cantilenis, & lenociniis ſe exhibet, calefaciens, ac nutriens parvulum; ſic & Paulus, ut parvulos in fide nutriret, ac lactaret.

11. Cum Jacob requieſcens dormiret in campo: *Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens Cœlum, Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam, & Dominum innixum Scalæ.* Geneſ. 28. num. 12. Ad quæ verba D. Auguſtinus apud Lypomanum ait: *Videte fratres, quanta ſint in hoc myſteria, Jacob typum gerebat Domini Salvatoris, ſed ſi Jacob Dominum in terra figurabat dormiens, quid eſt, quod in Cælo Dominus innixus ſcalæ cubabat. Quomodo Chriſtus Dominus in cacumen Scalæ in Cœlo, & in B. Jacobo eſſe videbatur.* Chriſtus Dominus Scalæ extremitates tenet in ſummitate, ut omnium Dominus in inferiori parte, ut homo jacens in terra, eodem tempore ſimul apparet in Cœlo pompoſa majeſtate, & ſimul in terris in abjecta noſtra humanitate. O ſupremi Principis forma, & typus in cacumine ſcalæ ſe oſtentat tota ſua amplitudine, qua regnat; at deſcendens de Cælo, ut homines, ad ſe alliceret, ac traheret, in terreno habitu ſe oſtendat, terreni corporis paſſionibus jacens, & dormiens, ut fatigatus ex itinere, ſic reſpondet quæſtioni D. Auguſtinus & ait: *Advertite quia ipſe Dominus, & in Cœlo, & in terra ſe eſſe dixit, Chriſtum Dominum, fratres chariſſimi, caput eſſe Eccleſiæ confitemur; ſi caput eſt Eccleſiæ, ſecundum caput in Cœlo eſt, ſecundum corpus in terra eſt.*

Gen. 28. D. Aug.

Chriſtus Dominus ut homines alliceret, hominis conditiones aſſumpſit.

12. In auguſtiſſima Nativitatis nocte ad Paſtores, *Ecce Angelus Domini ſtetit juxta illos; evangeliſo vobis gaudium magnum, natus eſt vobis hodie Salvator*, Luc. 2. num. 8. at de Magis ſcribit D. Matth. 2. num. 2. Veniunt Magi ab Oriente Jeroſolymam, dicentes. *Ubi natus eſt Rex Judæorum, vidimus ſtellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum.* Cur æqualiter Magi ſicut Judæi non vocantur per Angelum, ſed per tam diverſiſſimos nuncios trahuntur. Nota quod apud Hebræos valde ſolemnis fuit Angelorum adminiſtratio, ut divinis monitis inſtruerentur. Sic ait Divus Stephanus, Actor. 7. num. 53. *Accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum:* At Magi maximè erant dediti Cœleſtium ſyderum contemplationi: Deinde cum originem traherent à Balaan, apud illos valde celebre erat ejus propheticum oraculum, *Orietur ſtella ex Jacob, & conſurget virga de Iſraël.* Numer. 24. num. 17. & ut teſtantur ibi Lyranus, Divus Chryſoſtomus ad citatum locum Matth. & Divus Ambroſius lib. 2. in Luc. *Qui ſunt iſti Magi, niſi, ut hiſtoria quædam docet à Balaan genus ducunt, à quo prophetatum eſt: Orietur ſtella ex Jacob.* Divinus noſter Imperator, ut diverſas nationes ſua Cœleſti diſciplina imbueret, ac in ſe copularet, mores, & conſuetudines, quas à ſuis majoribus hauſerant, non inflectit, & ita Hebræis per Angelos, Magis per Stellam, Nativitatis ſuæ Myſterium pandit, ut diverſas nationes diverſo genuino modo in ſe componeret. Abulenſis quæſtione ſeptima ad c. 2. Matth. ait: *Judæis, apud quos frequenter fiebant apparitiones Angelorum revelata eſt iſta nativitas per Angelos, Regibus autem Magis, tamquam aſſuetis in conſideratione cœleſtium corporum, manifeſtata eſt per ſignum ſtellæ*, ſic ait Chriſoſtomus ſuper Matth. *quod per conſueta voluit Deus eos vocare, eis condeſcendens.*

Luc. 2. Matth. 2. Actor 7. Num. 24. Lyran. D. Chryſoſt. D. Ambr.

Chriſtus Dominus ut diverſas nationes ad ſe trahat, diverſo utitur modo. Abulenſ.

QUÆSTIO II.

Quare cum Timotheus, & Titus eſſent diſcipuli D. Pauli Apoſtolus circuncidit Timotheum, & noluit circuncidere Titum?

13. APoſtolus circuncidit diſcipulum ſuum Timotheum, ut patet ex præſenti Textu, & noluit circuncidere ſuum diſcipulum Titum, ut conſtat ex c. 2. ad Galatas num. 3. *Sed neque Titus, qui mecum erat, cum eſſet gentilis compulſus eſt circuncidi.* Unde Apoſtolus indicat utriuſque differentiam; nam Timotheus ex matre erat Judæus, & non poterant ſuſtinere Judæi, quod ipſe non circunciderctur, & ejus prædicationem nolebant audire, quæ quidem ratio non militabat in Tito, cum eſſet gentilis, & ideo non erat compellendus circuncidi, ne videretur jugum legis Moſaicæ gentibus imponere, & cum eſſet gentilis nullum poterat eſſe ſcandalum, quod non circunciderctur, quod Judæi ex Timotheo Judæo incircunciſo deſumebant ideoque fuit evitandum.

Ad Galat. 2. *Unus gentilis, alter Judæus.*

14. Cum multum creſceret ſubſtantiâ Abrahæ, & Lot dicitur Geneſ. 13. num. 7. *Facta eſt rixa inter paſtores gregum Abram, & Lot; eo autem tempore Chananæus, & Phereſæus habitabant in terra illa,* qua de cauſa Sacer Textus obſervat, quod illi homines Chananæi, & Phereſæi habitabant in illa terra, cum hoc ad narrationem hiſtoriæ non videatur pertinere; hoc tamen voluit Spiritus Sanctus notare, ut adverteret magnam Abrahæ prudentiam, quod ſcandalum diſcordiæ decrevit vitare inter gentes infideles, & idololatras, quod videtur innuere D. Thomas apud Lahay, & ait: *Ideo hoc videtur interponi, ad innuendum, quod diſſenſio quæ fuiſſet inter Abraham & Lot fuiſſet tunc periculoſum eis, propter gentes eas, inter quas habitabant.* Vide cap. 12. q. 5. n. 31.

Scandalum vitandum inter infideles. D. Thom.

Secundo

15\. Secundo quantum ad Timotheum, magna, & alta providentia ſe habuit Paulus, non ſtatim omnia legalia abradebat, ne penitus ea extirpando, ignem furoris in eorum animis excitaret, ſed eorum extirpationem aliqua eis indulgendo, temperabat; Nam ſi ea; quæ à majoribus ſunt ſancita, vel altè in animo radicata, repente vis evellere, vel immutare, nihil efficies, animo magis indurabis, ut minimè eos valeas trahere. Unde perbelle dixit Tertullian. lib. de Pudicitia cap. 17. *Paulus ait, circumcidit Timotheum ſolum, & tamen abſtulit circumciſionem*, aliquantum cum Judæis condeſcendens eorum circumciſionem leviter, ac ſuaviter de eorum animis delevit, quod non feciſſet ſi repente omnia vellet immutare.

Nova non ſubito introducenda. Tertull.

16\. Perpende magnam aſtutiam, qua præſtigioſus adverſarius primos parentes tentavit: *Scit enim Deus, quod in quacumque die comederitis ex eo aperientur oculi veſtri & eritis ſicut Dii ſcientes bonum & malum*, Geneſ. 3. n. 5. Non dixit eritis Dii, ſed ait *ſicut Dii*, majus promitteret, & facilius videtur poſſe fallere, ſi Divinitatem eis polliceretur, nempe, quod eſſent Dii; At ſagaciſſimus inimicus bene præcellebat, quod Adamus in certa ſui cognitione perſiſtebat, quod erat creatura conditus à Deo, à qua ſui cognitione minimè poterat divelli, & aliunde videbat, quod homo factus fuerat ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, unde inimicus, ut ſuavius ſe valeat inſinuare non eis proponit quod futuri eſſent Dii, ſed *ſicut Dii*, ut illa nempe imago, ac ſimilitudo Dei, quæ eis fuerat conceſſa ſublimior, & altior erit in ſcientia, prudentia, ac cæteris Dei donis. Lippoman. ait: *Quare (inquiunt aliqui) diceret ſerpens eos fore prudentes ac peritos quemadmodum ipſe Deus eſſet, qui eos condidiſſet. Neque enim tantæ arrogantiæ Adam fuiſſe putandus eſt, ut oblatam Divinitatem noluerit appetere, ut eſſent Dii, ſicut Deus in ea cognitione*, qua ſcilicet Deus.

Gen. 3. *Serpens paulatim ſe vult introducere.* Lipom.

17\. Quia Roboam repente multa valde dura in populum induxit, *Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus*, 3. Reg. 12. n. 14. perdidit magnam partem Regni ſui *Receſſit Iſraël à domo David uſque in præſentem diem* Ibidem n. 18. Sic etiam dicitur eodem cap. 12. n. 8. *Miſit Rex Roboam Aduram, qui erat ſuper tributa, & lapidavit eum omnis Iſraël, & mortuus eſt* ob duram, & rigoroſam exactionem.

3\. Reg. 12.

QUÆSTIO III.

Quare Paulus, & Silas prohibiti ſunt prædicare Evangelium in Aſia?

18\. NOn ſunt audiendi, qui dicunt hoc factum eſſe; quia Aſiani erant reprobati, atque ejecti à Deo, hoc enim eſt falſum, Deus quippe nemini ſuam denegat gratiam, utpote qui vult omnes ſalvos fieri.

19\. Reſpondet primo D. Proſper lib. 2. de vocat Gentium cap. 3. & ait: *Nam illi non negata eſt gratia ſed dilata, propter quam cauſam: ignoramus*: ſed poſtea Paulus, & Joannes in Aſia prædicaverunt, ſicut Lucas in Bithynia.

20\. Secundo eſt communis, & vera expoſitio, quam tenent Origenes, D. Chryſoſt, D. Ambroſ. D. Anſelm. Thom. Lombardus; & alii; quia Aſiani non erant tunc diſpoſiti, ac præparati ad recipiendum verbum qua de cauſa ait ipſe Apoſtol. Rom. n. 13. *Sæpe propoſui venire ad vos, ſed prohibitus ſum* & idem Apoſtolo dicitur infra cap. 22. n. 18. *Feſtina velociter, exi de Jeruſalem, quoniam non recipient teſtimonium tuum de me*, & ob indiſpoſitionem, & obdurationem audientium, ait Abbas Moyſes apud Caſſian. collat. 1. cap. ultim. *Quod ſæpè expertus ſit quod ei defecerit ſermo, & lingua ejus areſacta ſit.* E contra vero cum populus Dei eſt bene diſpoſitus, & bene præparatus ſermo Dei advolat ad illum, ſic infra præcipitur Paulo, Act. 18. n. 10. quod tendat in Corinth. & prædicet: *Quoniam populus iſte multus eſt mihi in hac civitate.*

D. Proſp. Origen. D. Chryſoſt. D. Ambr. D. Anſel. D. Thom. Lombar. *Non erant diſpoſiti, nec præparati.* Rom. 1. Act. 22. Actor. 18.

21\. Tertio Origenes homil. 9. in Levitic. Beda & alii, quia prævidebat divinus Spiritus Aſianos contempturos verbum Dei, ait D. Greg. homil. 12. in Ezech. quod ex Dei miſericordia ſubſtracta eſt eis prædicatio: *Ne gravius de contempta prædicatione mali auditores judicari mererentur.*

Origen. D. Greg. Beda. *Ad evitandum. ſupplicium.*

22\. Quare Oecumenius ſic ait, *In Aſia, & Bithinia vetat Spiritus ſanctus, ne verbum diſſeminent Apoſtoli, præſcius hæreſim eorum, qui Spiritum impugnarent, dominaturam illis qui ibi degerent*, Prævidebat divinus Spiritus multas hæreſes ibi dominaturas in ſuis habitatoriis prohibet, ne Paulus illuc peragret; non quia hujuſmodi cautela eſſet Apoſtolis neceſſaria, ſed ut nobis ſit certiſſima eruditio ut univerſi illa informentur, quod hæreſum peſtilentiſſima contagio aerem toxicat, & totam regionem mortiferè venenatam reddit.

Oecum. *Hæretici ut peſtilentes fugiendi.*

23\. Per locuſtas illas, quas vidit Joannes in Apocalypſi 9. n. 7. *Facies earum tamquam facies hominis*, & ſtatim dicitur n. 10. *Et habebant caudas ſimiles Scorpionum.* Intelligunt communiter Patres Haymo Anſbertus, Albert Magn. & alii, Hæreticos, nam ejus præſentia, affabilitatem, ac benignitatem nominis demonſtrant ſubreptitie peſtilentiali ſuæ doctrinæ cauda interficiunt, ne cautos inveniat, ab eorum aſpectu fugiendum eſt.

Apoc. 9. Haymo. Anſbert. Albert. Magn. *affabilitate necant.*

24\. Quia ſerpens hominem decepit, & peccare fecit ait illi Deus: *Quia feciſti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & beſtias terræ, ſuper pectus gradieris*, Geneſ. 3. n. 14. Et quia maledictio qua percuſſus eſt, exterius non apparebat, datur ei, ut ſuper pectus incedat; Nam, ut tradunt Plinius, Pierius Valerianus lib. 14. Serpens dum reptat per terram cuncta, quæ tangit, venenata relinquit, & merito tali pœna mulctatur, cum ex ſuo conſortio lethale toxicum in genus humanum manaverit, & merito D. Chryſoſt. hom. 45. in imperfecto per ſerpentem hæreitcos interpretatur, quorum opera, & verba utpote venenata valde nociva ſunt: Unde dixit Albertus Magnus ſerm. in Dominic. 3. *Exhalationem è corpore mortuo nocivam eſſe nullus dubitat.* Hæreticus cum ſit mortuus Eccleſiæ, & vere mortuus nullus dubitat, & quam lethalis, & nocivus nobis ſit ejus halitus, & odor.

Gen. 3. Plinius. Pierius. *Hæreticorum halitus venenoſus.* Albert. Magn.

15\. Ait Paulus ſcribens ad Timoth 2. cap. 2. n. 16. 17. *Prophana autem vaniloquia* (id eſt hæreticos, & profanos) *devita: Multum proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum, ut cancer ſerpit.* Illud verbum *devita* Græcè *rejice* Eraſmus: *Abſcinde.* Henricus Stephanus: *Fuge declina.* Vatablus: *Prætermitte*, & ait Apoſtolus: *Ut cancer ſerpit*, ut cancri morſus, qui niſi cito ei occurratur, ac præſcindatur cito totum hominem corrumpit, atque interimit. Cyprian. lib. 1. epiſt. 3. ad Cornelium inquit: *Declinent fortiter, & evitent dilectiſſimi fratres noſtri verba & colloquia eorum, quorum ſermo, ut cancer ſerpit, nulla cum talibus commercia, nulla convivia, nulla colloquia miſceantur, ſintque ab eis tam ſeparati, quam ſunt ab Eccleſia profugi.* D. Leo ſerm. 5. de jejunio decimi menſis docet evitandos hæreticos, ut ſerpentes

2\. Tim. 2. Græcus. Eraſmus. Vatabl. *Ab hereticis fugiendum ut à morbo contagioſo.* D. Cypr. D. Leo.

tes, & ait: *Quia ſermo eorum ſerpit, ut cancer, humiliter irrepunt, blandè capiunt, molliter ligant, latenter occidunt*, &c.

Actor. 16. *n.* 7. Cum autem veniſſent in Myſiam tentabant ire in Bithyniam, & non permiſit eos Spiritu Jeſu.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

à Verſ. 7. *uſque ad* 12.

26. Verſ. 7. Cum *veniſſent in Miſiam* quæ eſt una Civitas in Aſia minori; *Tentabant* Arabic. D. Epiphan. *ire.* Arabic. *Studuerunt proficiſci.* D. Epiphan. *Conabantur.* Spiritus Pauli non acquieſcebat, ſed inceſſanter laborabat pro animarum ſalute *In Bithyniam*, quæ eſt alia Civitas Aſiæ minoris *Spiritus Jeſu.* D. Epiphan. *Spiritus ſanctus.* Qui eſt unus, ac idem, ac Spiritus Jeſu, nam Spiritus ſanctus æqualiter procedit à Patre, & Filio, cur autem non permiſerit patet ex proxima q. 3. antecedenti.

27. Verſ. 8. *Deſcenderunt in Troadem*, quæ ut multis placet, eſt Regio illa ubi quondam fuit celebris urbs Troia.

28. Verſ. 9. *Viſio per noctem.* Syriac. *Per viſum nocte* Syriac. Gloſſa. Beda. Carthuſ. *apparuit Paulo vir Macedo.* Gloſſa Ordinaria, Beda, & Carthuſ. exiſtimant fuiſſe Angelum tutelarem Macedoniæ exhortantem Paulum, ut in Macedoniam tranſiret, aſſumens habitum, formam, ac vocem Macedoniæ, vel ipſe Angelus tutelaris ac præſes Macedoniæ excitavit ac efformavit ſpecies in phantaſia S. Pauli, ut vir Macedo videretur De Angelo tutelari multa dixi ſupra cap. 12. quæſt. 16. n. 155. 156.

29. Verſ. 10. *Statim quæſivimus proficiſci.* Arabicus Arabic. *Statim ſtuduimus egredi.* Cum vero D. Lucas huc uſque locutus fuiſſet de Paulo in tertia perſona, & modo mutat ſtylum loquens in prima perſona, *Quæſivimus.* Colligitur, quod ipſe D. Lucas, Paulus ac Timotheus, & Silas fuerint in prædicatione Baron. Evangelica, ac proinde anno decimo nono à morte D. Hier. Chriſti, ut computat Baronius. Unde ait D. Hieronym. de Scriptoribus Eccleſiaſticis, deinceps D. Lucas non tam audita, quam viſa à ſe Pauli geſta refert, tamen videtur, quod in fine hujus capitis iterum receſſit à Paulo, ubi primam perſonam mutat in tertiam, idque firmiter, ac conſtanter uſque ad c. 20. n. 5. ubi iterum in prima perſona loquitur Paulus frequenter ſuos diſcipulos modo ad hanc partem, modo ad illam mittebat ob animarum ſalutem, ac prædicationem Evangelicam.

30. Verſ. 11. *Navigantte autem à Troade.* Arabic. Arab.c. *Conſcendimus ergo mare*, venimus recto itinere Samothraciam, quæ eſt inſula ſic dicta à Samiis, ſeu Thracibus, unius Regionis accolis, vel etiam inco- Dodoor. lis, ut vult Diodorus, huic è vicino adjacet Nea- Cajet. polis à regione inſulæ Theſi, ut tenent Cajet. Arias Arias. & Ganæus; addit tamen Oecumenius ſua ætate Ganæus. Chryſtopolim dictam fuiſſe.

31. Verſ. 12. *Deinde Philippos.* Veniamus ad hanc urbem ſic dictam à Philippo Magni Alexandri pa- Syriac. tre ?. *Quæ eſt prima partis Macedoniæ.* Syriacus *Principium Macedoniæ, & dicitur Colonia*, nempe Romanorum Coloni vocantur Cives Romani qui ad aliquam Urbem habitandum transferebantur, & non propriis, ſed Romanorum legibus vo- vebant, jureque Romanorum gaudebant, de quo Cicero. Cicero lib. 3. de Natura Deorum.

32. *In hac urbe diebus aliquot conferentes*, Arabic. *Perambulantes.* D. Chryſoſt. *Converſantes.* Pagnin. Arabic. Iſidor. Clarus, Vatabl. *Commorantes.* Ibi enim per- D. Chryſoſt. manſerunt per aliquot dies, ut magis firmarent, ac Pagnin. Clarus. radicarent fidem in animis audientium prædican- Vatabl. tes in variis locis Civitatis. Arabic. *Ambulantes*, & etiam tractantes de his, quæ pertinebant ad animarum ſalutem.

QUÆSTIO IV.

Quare vigilanti Paulo mandatur ut non prædicet in Aſia? dormienti, ut prædicet in Macedonia?

Ut vidimus ſupra verſ. 6. per internam inſpi- 33. rationem prohibuit Spiritus ſanctus Paulum in vigilia ne prædicaret in Aſia, ſicut etiam hic verſ. vetavit idem Spiritus ſanctus ne irent in Bythyniam, at verò nunc per noctem, & in ſomnis, *Vir* *Difficulas quæſtionis.* *Macedo quidam ſtans, & deprecans eum dicens: tranſiens venit in Macedoniam* verſ. 9. Statim ſine ulla dilatione viam arripit, & Macedoniam ingreditur; Unde tanta differentia.

In utroque facto obedientia Pauli ejuſque chari- 34. tas in proximos reſplendet, ut munus prædicandi ſibi *Verè obediens dormiens vigilat ad Domini mandatum.* commiſſum non adimpleret grande, & urgens mandatum fuit interponendum, & ideo vigilanti datur mandatum prohibens ab Spiritu ſancto, at verò ut humanæ ſalutis peragerent negotium, ut vehemens ejus deſiderium exoptabat: levis, & minima inſinuatio ſufficiens, & abundans erat, ideoque dormienti intimatur. Ut Chryſoſt. homil. 34. in Acta: D. Chryſoſt. *Vide*, inquit, quod non per Angelum monetur ſicut Philippus, vel Cornelius. Sed quomodo? per viſionem in ſomnis. Nam ubi ſolum, ut prædicaret ad hoc ſomnium apparet.

Tripliciter Angelus apparet Joſeph monens eum 35. de rebus magnis, ac graviſſimis, & ſemper in ſomnis; Primo de altiſſimo Incarnationis Myſterio. *Noli timere accipere Mariam, quod in ea natum eſt de Spiritu S. eſt.* Matth. 1. n. 20. Secundo ut cum Matth. 1. puero, & matre fugiat: *Fuge in Ægyptum, & ſta ibi dum dicam tibi*, Matt. 2. n. 13. Ut oſtenderet in Matth. 2. Ægyptum terram longinquam extraneam per viam ei ignotam, & incognitam. Tertio ut de Ægypto reverteretur in Jeruſalem, ubi non erant minores difficultates: *Surge accipe puerum, & matrem ejus & vade in terram Iſraël*, Matth. 2. n. 20. Et in his tribus vicibus notanter exprimit ſacer Textus, quod *Angelus Domini apparuit in ſomnis.* Cur ſemper in ſomnis, & non aliquando in vigilia, ut Angelus ap- D. Paſch. paruit Paſtoribus Luc. 2. D. Paſchaſ. lib. 1. in Mar- *Maximè commendatur obedientia Joſeph.* thæum, *ut commendaretur obedientia Joſeph?* nam licet rerum magnitudo omnem humanum captum tranſcenderet, obedienti tamen ſufficiens fuit levis inſinuatio etiam per ſomnium ad captivandum intellectum cum diligenti operum executione.

Alto, & profundo ſomno tenebatur anima ſan- 36. cta, ut ne quis eam audeat inquietare, juramento interpoſito Sponſus ſodales adſtringit: *Adjuro vos filiæ Jeruſalem, ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam quoadusque ipſa velit*, Cantic. 2. n. 7. & ta- Cant. 2. men immediatè ait ipſa; *Vox dilecti mei*, n. 8. & iterum: *En dilectus meus loquitur mihi*, n. 10. Si tanto ſopore tenebatur ut ne à ſodalibus eſſet exci- tanda, quomodo ſic dormiens ſtatim ſentit, vocem *Juſtus dormiens vigilat ad Dei obſequium.* Sponſi, & ad illam excitatur, quem vigilantes ſodales non agnoverant, illa ſola dormiens audit, & agnoſcit; talis eſt juſtorum ſomnus à Deo immiſſus, qui videntur dormire, ut corpori, & humanæ naturæ

naturæ indulgeant, & inſerviant; mens tamen ſemper vigilat ad Dei obſequium, & famulatum ſumma promptitudine, & exacta obedientia. Ad hoc tendit D. Bernardus in Cantico ſerm. 52. ubi ſic ait: *Iſtius vitalis, vigilque ſopor ſenſum interiorem illuminat: Re vera dormitio eſt, quæ tamen ſenſum non ſpoiat; ſed abducat*, ait: *quod vitalis, & vigil ſit ſopor*, eſt ut corpus ſerviat naturæ, vitalis, & vigil, ut, Deum audiat, & ei obediat. D. Bern.

QUÆSTIO V.

Quare D. Paulus tam diligenter per mare navigat, venit Macedoniam?

37\. Origen. JAm unam rationem ex multa Pauli charitate aſſignavi, aliam inculcat Origenes homil. 1. in Lucam, & ait: *Erat quidam Paſtor Macedoniæ, hic neceſſarium habebat, auxilium Domini; propterea apparuit in ſomnis Vir Macedo dicens.* Tranſiens in Macedoniam adjuva nos, quid *de Paulo loquar? Cum hæc non Paulo, ſed qui in Paulo erat locutus ſit Jeſus.* In Paulo erat Jeſus tanquam in vaſe quodam *Vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram gentibus*, Act. 9. in Paulo erat nomen Jeſu. Hinc Angelus habitu Macedonio exhortabatur, ut tranſiret in Macedoniam, ut virtute tanti nominis Chriſti poteſtas maximè clareſceret, & omnis ſalus, & vita in Macedonios dimanaret: *Hæc non Paulo, ſed qui erat in Paulo loquutus ſit*, ut Jeſus qui erat in Paulo loqueretur, & diceret. Act. 9. *Nomen Jeſus vita, & ſalus.*

38\. Maximè dubitabis quod Chriſtus D. tres mortuos ſuſcitaverit patenter, & in omnium oculis Lazarum multis præſentibus, Joan. 11. n. 44. Filium viduæ coram multa turba, Luc. 7. n. 12. Filiam Jairi coram patre & matre, & aliis Marc. 5. n. 40. tamen ipſe occultè nemine vidente reſurrexit, cur non multis videntibus, ad majorem oſtentationem ſuæ potentiæ, & Divinitatis, ſicut ipſe abiens in Cœlum, cur nobis non reliquit ſuæ ſupremæ Majeſtatis aliquod viſibile regnum? Maximè horum omnium præclariſſimum teſtimonium nobis dedit, ac reliquit in ſuo ſanctiſſimo nomine Jeſu; ſi enim aliqui eum reſurgere vidiſſent, poterant dicere eſſe Phantaſma, vel ſi aliquod viſibile ſignum in nobis conſtituiſſet, poterant dicere eſſe quid fictitium, ac apparens: At vero quis de ejus reſurrectione, poteſtate, ac divinitate audeat dubitare, cum ejus nomen Jeſu quotidie adverſarias poteſtates deſtruat, mortis vincula diſſolvat; & multa mirabilia ſolius Dei propria per nomen Jeſu perpetrentur, quid evidentius ſi nomen Jeſu reſuſcitat mortuos, quod ipſum reſurrexiſſe evidens eſt ſignum; ſi per nomen Jeſu eduntur, quæ ad ſolum Deum ſpectant, planum, & evidens eſt ipſum eſſe verum Deum, & tanta virtute hoc ſanctiſſimum nomen plenum. eſt, ut per illud multa majora exhibeantur, quàm quæ Chriſtus Dominus per ſemetipſum præſtiterit. D. Baſilius Seleucus orat. 41. ait: *Reſurrectio numquam tantam fidem conciliaſſet, ſi in oculis omnium Chriſtus fuiſſet, illi enim poterant obtrudi ſpectrum eſſe; atqui ab ejus ſolo mero nomine majora miracula provenire videbat, quam ab ipſo in carne inter mortales agente non poſſet non credere, niſi fortè mente eſſet exterſa.* Joan. 11. Luc. 7. Marc. 5. *Jeſus ſignum divinitatis Chriſti.* *Majora miracula fiunt per nomen Jeſu quam quæ Chriſtus ediderit.* D. Baſil. Seleuc.

39\. Ait Chriſtus D. Joan. 14. n. 13. *Qui credit in me, opera, quæ ego facio & ipſe faciet, & majora horum faciet; quia ego vado ad Patrem, & quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* Maximè notandum, quod de oratione, ac petitione facienda ſolum loquitur de illa quæ fit in nomine ejus, cur non etiam agit de illa, quæ fit per ejus perſonam, ac ſi diceret: ſi petieritis Patrem per me; nam frequenter in toto Evangelio multa in ſua perſona diſponit, ac ordinat: *Ego autem dico vobis diligite inimicos veſtros*, Matth. 5. n. 44. *Ego mitto vos ſicut oves inter lupos*, Matth. 10. n. 16. Et ſic paſſim multis aliis in locis tam ipſe Omnipotens Deus voluit ſublimare, & exaltare ipſum ſanctiſſimum nomen Jeſu, ut diſpoſuerit, quod in hominum æſtimatione efficacius haberetur ad impetrandum; quam ſi in perſona ipſius Jeſus peteretur, & ideo non ait ſi quid petieritis Patrem per me, ſed in nomine meo. Theophylactus ait: *Per orationem, ac invocationem hujus nominis Jeſu poteſt quis exercere prodigia.* Unde notat D. Chryſoſtom. homil. 73. in Joannem, quod Apoſtoli in nomine Jeſu faciebant ſigna prodigioſa & miracula. De hoc ſanctiſſimo nomine vide in Sybillario hoc nomen Jeſu. Joan. 14. Matth. 5. Matt. 10. *Nomen Jeſu efficaciſſimum ad magnum.* Theoph. D. Chryſoſt.

Actor. 16. *n*. 13. Die autem Sabbathorum egreſſi fuimus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio eſſe, & ſedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant:

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III.

uſque ad Verſ. 15.

Verſ. 13. DIe *Sabbathorum.* Dies quietis ab operibus, & totus Dei cultui conſecratus: *Ubi videbatur locus orationis eſſe.* Syriac. *Illic domus orationis conſpiciebatur.* Græcus: *Oratorium.* Ita dictum ab oratione, ſicut Cœnaculum à cœna, deambulatorium ab ambulando, Eccleſia in cætu, ac congregatione populi; talia loca apud Judæos, & Samaritanos, ut notat D. Epiphanius hæreſ. 80. erant extra Civitatem, ut quietius orarent extra multum. 40. Syriac. Græcus. D. Epiphan.

Hic autem locus videtur quod fuerit Synagoga judæorum, quia ad illum ſe conferebat Lydia, de qua dicitur ſtatim verſ. 14. quod fuerit *colens Deum*, quod quidem de ea haud diceretur ſi eſſet idololatra, ac illud eſſet idolorum, ut vult Salmeron, ad hunc locum tendebat Paulus cum ſuis diſcipulis, ut ibi prædicaret, ac doceret, ut notant D. Chryſoſt, *Loquebantur mulieribus*, quia ut ait Lyranus, ſunt maximè piæ ac devotæ. 41. Salmer. D. Chryſoſt. Lyran.

Verſ. 14. *Nomine Lidia.* Aliqui ita dictam exiſtimant, utpote orignem habens, à Lidia Provincia in Aſia minori, ſed non ſtat, quia licet cognomina ſumantur à Patria, v. g. Joannes Ulyſſiponenſis, vel Toletanus, non tamen nomen perſonale, & ſi à patria ejus nomen ſumendum eſſet, diceretur Thyatirena, de qua Civitate erat nata. *Purpuraria*, quia induebatur purpura, & valde nobilis, alii quia purpuram intingere, cujus opifices in multa æſtimatione erant apud antiquos, ut tradunt Euſebius. Nicephorus, Ammon, Marcellinus apud Lorinum tamen Syrus, Græcus, & Arabicus legant *Venditrix purpuræ*, hoc erat ejus officium, quod fieri ſolet à mercatoribus ditioribus, qui vendunt pretioſa. Ita Cornelius, Menochius, Tyrinus, & purpuram vendere pro magno honore decorabatur teſte Baronio. 42. Euſeb. Niceph. Ammon. Lorin. Menoch. Tyrin. Cornel.

Civitatis Thyatirenorum, Civitas eſt Lydiæ, de qua egi in Apocalypſi 1. verſ. 10. *Colens Deum*, aliqui dicunt, quod erat Gentilis, & lumine naturali illuſtrata eſt à Deo, ita Cajetan. melius tamen dicendum 43. Apoc. 1. Cajetan.

Interlin. Gloſſa. Carthuſ. Hugo. cendum quod fuerit Judæa proſelyta. Ita Gloſſa Interlin. Lyranus, Carthuſ. Hugo. ducor in hanc ſententiam, quia videbatur convenire ad Synagogam Judæorum. *Cujus Dominus aperuit cor.* A quo eſt omne bonum, *& donum perfectum.*

44. Verſ. 15. *Baptizata eſt*, ecce effectus Divinæ gratiæ: *Si judicatis me* fidelem manere in domo mea; nam fideles cum fidelibus habent habitare, & ut etiam veſtro colloquio, ac doctrina fruar, meamque gratitudinem ob tantum beneficium in me collatum oſtendam. De Lydia facit mentionem Martyrologium Romanum dicens quod fuerit prima, quæ Philippis Macedoniæ in Chriſtum credidit.

Actor. 16. n. 16. Factum eſt autem euntibus nobis ad orationem puellulam quandam habentem ſpiritum Pythonem obviare nobis, quæ quæſtum magnum præſtabat dominis ſuis divinando.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

Uſque ad Verſ. 21.

45. Syriac. Æthiop. Verſ. 16. AD *orationem* in loco, in quo ſolebat fieri oratio. *Spiritum Pythonem.* Syriacus. *In qua erat ſpiritus divinationis.* Æthiop. *Vaticinans*, ſic autem, dicitur deducta ſignificatione à verbo Græco, quod eſt conſulere, vel interrogare.

46. Arabic. Verſ. 17. *Hæc ſubſecuta Paulum*, Deo ſic ordinante, *Clamabat, iſti homines ſervi Dei excelſi:* Arabicus, *Dei Altiſſimi*, quod faciebant Dæmones multa ſua depravata malitia, ut inde eos accuſaret quod prædicabant novam legem contra Romanorum ſtatuta.

47. Verſ. 18. *Dolens autem Paulus.* Græcus: *Ægre tulit Paulus.* Arabicus: *Indignatus eſt Paulus*, tum ob miſeram vexationem puellæ, & ob tantam populi deceptionem facta à Diabolo, ut homines ad ſe traheret, Dæmonum laudes rejiciens, ut fecit Chriſtus D. Luc. 4. n. 41. de quo infra q. 7.

48. Arabic. Lucifer. Verſ. 19. *Videntes autem Domini ejus*, & dolentes, maxime *quia exivit ſpes quæſtus eorum* Arabic *Spes artis ſuæ.* Lucifer. *Quia exivit redditus*, inde inſurgunt in Paulum, & Silam comprehendentes eos: *Produxerunt in forum ad Principes.* Syriac. *Adduxerunt eos in plateam* ad primores Urbis. Arabic. *Trahentes eos per vicum ad præfectos Urbis* Æthiopic. *Ad judices*, ut ab eis punirentur Paulus & Silas. (Syriac. Arabic. Æthiop.)

49. Verſ. 20. *Conturbant Civitatem cum ſint Judæi.* Atteſtantur de Paulo, ac ſociis, quod ſint Judæi, nam Judæi maximè erant in odio Romanis, ac gentibus ob diverſitatem fidei, cultus, ac morum: Tum etiam ob odium in Chriſtianos tamquam ex Judæis provenientes, ut tradunt Tertullianus in Apolog. cap. 7. & ex Apologiis Ariſtidis Quadratius. (Tertull. Ariſtid.)

50. Syriac. Vatabl. Æthiop. Lucifer. Lex Roman. Verſ. 21. *Et annuntiant morem.* Syriac. *Prædicant ritus* Vatabl. *inſtituta.* Æthiopic. *Docent nos legem.* Lucifer. *Prædicant ſectam*, novam religionem, ac fidem, quam non licet nos recipere, cum ſimus Romani, coloni nempe Romani lege Romanorum viventes; qui non poſſumus recipere novam Religionem, ac legem, niſi ex mandato Senatus, ſic Diabolus frequenter tentat, & ad peccatum producit prætextu alicujus obſervationis, & legis,

QUÆSTIO VI.

Quare Dæmones laudant Apoſtolos, homines vero eos criminantur, & opprobriis afficiunt.

CLamant Dæmones in puella, ut vidimus verſ. 51.
Iſti homines ſervi Dei excelſi, qui annuntiant vobis viam ſalutis, quarum laudum variæ aſſignantur rationes à Doctoribus.

Prima: Hoc dixit diabolus per os puellæ coactus, & compulſus à Deo. Ita Gloſſa, Beda, Carthuſ. Hugo Secunda; Hoc ſponte dixit Diabolus ſagaciſſima arte? ut multos ad ſe alliceret ut exiſtimarent ipſum Dæmonem eſſe Spiritum Divinum, vel ipſum habere ſecum, ſiquidem ſervos Dei agnoſcebat, ac publicabat. Ita D. Chryſoſt. Oecum. Lyra, Cajetan. Arias. Tertia, ut ait Chryſoſtom. quod hac arte hoc fecerit, ut Paulum adulando ipſum ſibi conciliaret, ne à puella expelleretur. 52. *Variæ rationes.* Gloſſa. Beda. Carthuſ. Hugo. D. Chryſoſt. Oecum. Lyran. Cajetan.

Quarta, & mihi videtur magis genuina, hoc fecit Diabolus, non amore Pauli, ſed malitioſo odio ait *Iſti homines ſunt ſervi Dei excelſi, annuntiant, ſeu prædicant viam ſalutis*, in quo tacitè ac doloſè accuſabat ſacros Apoſtolos, quia contra mandatum Senatus Romani prædicabant novam legem, novam fidem, quod erat prohibitum, ut notavi in Expoſitione, & inde eos accuſant: Verſ. 21. *Annuntiant novam legem, quam non licet ſuſcipere, cum ſimus Romani.* Conſidera Diaboli artem, in quo videbatur laudare, doloſè accuſat. 53. *Ratio genuina. Diabolus cum videtur laudare accuſat.*

Quæſtio tamen principaliter inquirit, & maximè ad moralem ſenſum; cur Diabolus laudat Paulum, ut vidimus modo per os puellæ clamantis, *Homines iſti ſervi Dei excelſi annuntiant vobis viam ſalutis*, quod magnum eorum præconium erat; At vero de hominibus dicitur ſtatim Verſ. 21. *Videntes Domini ejus*, ſcilicet puellæ, *quia exivit ſpes quæſtus eorum, apprehendentes Paulum, & Silam produxerunt eos ad Principes, offerentes eos Magiſtratibus, & dixerunt, Hi homines conturbant Civitatem noſtram, annuntiant morem, quem non licet nobis ſuſcipere.* Ecce Diaboli crudeliſſimi hoſtes humani generis honorificant Paulum, & Silam, ac clamantes ſervos Dei excelſi; At vero homines mille contra eos opprobriis inſurgunt accuſantes eos, ut perturbatores Civitatis, atque totius populi *Conturbant Civitatem noſtram.* Unde tanta rei differentia. 54.

Reſpondeo, quod Dæmones maligno odio humanum genus perſequuntur; at illi homines erant avaritia pleni: *Videntes Domini ejus, quia exivit ſpes quæſtus eorum:* indeque manet tota reſoluta quæſtio. Sæviores, ac rigidiores ſunt avaritia æſtuantes, quam Dæmones crudeliſſimi, humani generis hoſtes. Theophylactus in præſenti ait: *Vide illos, nec Dæmonem quidem curantes, atque morantes, ſed unum dumtaxat, nempe pecuniæ ſtudium, & avaritiam ſpectantes, ille Dæmon dicebat. Servi ſummi Dei ſunt; hi verè perturbant noſtram Civitatem. Ille dicebat annuntiant vobis viam ſalutis, iſti tradunt nobis conſuetudines, quas non licet ſuſcipere.* Cum avaritiam, & quæſtum ſpectantes inde omne nefas. 55. *Avarus crudelior Dæmone* Theoph.

Compone modo inter ſe Diabolum, & Pharaonem, dum Angelus percuſſor gradiebatur per Ægyptum interficiens eorum primogenita cum videbat ſanguinem ſuperliminari ac ſuper utroque poſte tranſibat, & non ingrediebatur domus Hebræorum Exod. 12. n. 23. & ut tenent Rupertus ibi, & Genebrardus Angelus ille erat Diabolus & tamen non 56. Exod. 12. Rupert. Genebr.

audet

audet intrare, nec conatur ingredi domos Hebræorum, nec aliquod eis inferre nocumentum. At Pharao, cum cognoviſſet quod Iſraël abibat multis onuſtus divitiis, ac bonis Ægyptiorum, dixit: *Perſequar, & comprehendam, dividam ſpolia, implebitur anima mea: evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.* Exod. 15. n. 9. Diabolus non audet intentare aliquid contra Iſraël, & Pharao omni conatu perſequitur, ut illum interficiat, & deſtruat ut pote qui avaritia & auri cupiditate fervescebat *Dividam ſpolia, implebitur anima mea.* Avaritiæ æſtus Diaboli malitiam, ac ſævitiam ſuperabat, ad hoc tendit D. Chryſoſtom. homil. 58. in Joannem. *Omni tyranno gravior eſt pecuniarum cupiditas, nullam enim voluptatem habet, ſed curas, invidiam, inſidias, odia, calumnias, & innumera virtutis impedimenta.* Vide ſupra cap. 14. q. 1. n. 7. & 8.

Exod. 15. — *Affectus avaritiæ ſuperat Diaboli malitiam.* — D. Chryſoſt.

QUÆSTIO VII.

Quare D. Paulus dolet, & non vult audire Diaboli laudantis voces?

57. CLamabat Diabolus puellæ voce magna encomia prædicans de Apoſtolis. *Iſti homines ſervi Dei excelſi ſunt, qui annuntiant vobis viam ſalutis.* Audiens tamen *Paulus dolens*, ſeu ut ait Græcus, *Ægrè ferebat.* Arabic. *Indignatus eſt*, quod ille dicebat, verum erat & multum conducens, ut Pauli doctrinam omnes reciperent, ac ut ejus verba auſcultarent, qui dicebat *viam ſalutis vobis oſtendunt.*

Græcus. Arabic.

58. Theoph. Reſpondet Thaophylactus, & ait: *Cum ea res Paulum momordiſſet, atque etiam vera dicentem repreſſit, docens nos, ne veritatis quidem patrocinio ſimulantes Dæmones admittere, ſed omnem illis fraudis aditum præcludere, & ad omnia, quæ ab illis dicuntur, aures obturare debere.* Dæmones numquam veritatem purè, & ſincere dicunt ſed mixtam aliqua falſitate, & malitia, ut ſæpe objecta una veritate ſub illius pallio venenum ſuæ perverſitatis tegunt, ut ſe valeant inſinuare, ac ſimulatè ingerere, & ad perditionem trahere, ideoque nunquam ei fides adhibenda eſt.

Diabolus ſub prætextu veritatis ſeminat falſitatem.

59. Ait Chriſtus D. de Diabolo, Joan. 8. n. 44. *Cum loquitur mendacium ex propriis loquitur, quia mendax eſt, & pater ejus.* Expende illud *ex propriis loquitur*, tam affecta eſt ejus natura mendacio, ut ipſum mendacium verſum ſit in naturam, ac proinde cum loquitur mendacium, non eſt veluti ex quodam vitio ſuperaddito, ſed ab ipſa natura, quæ tota converſa eſt in mendacium, *Ex propriis loquitur:* nam Diabolus à nemine didicit mentiri, ſed à ſemetipſo, ut ait D. Cyrill. ſtatim citandus.

Joan. 8. — *Diaboli mendacium verſum eſt in naturam.*

60. *Mendax eſt, & Pater ejus*; cur Diabolus non ſolum dicitur mendax, ſed Pater mendacii, cur ſic dictus? Quia fuit primus, qui à Deo diſceſſit; primus, qui introduxit mendacium in mundum appetens Dei ſimilitudinem. *Similis ero Altiſſimo.* Noſter D. Cyrillus Alexandrinus lib. 6. in Joan. cap. 6. ait: *Diabolus à ſemetipſo mendax fuit; quia à nemine prius audivit, ſed ipſe ſuum genuit mendacium. A veritate, ſiquidem, & à Deo, qui veritas eſt, ſponte ſua ſe avertens, horrendas mendacii tenebras incurrit; & quemadmodum Deus verax eſt, & Pater veritatis, ita quoque Diabolus mendax eſt, & Pater mendacii.* Diabolus fuit primus, qui à Deo ſumma veritate ſe avertit, primus, qui mendacium introduxit in mundum, primus, ac principalis mendacii ſeminator, & qui omnes conatur ad mendacium pellicere: unde mendaces dicuntur filii Belial. id eſt filii Diaboli, 3. Reg. 21. n. 10. Rupertus l. 8. in Joan ait: *Qui contra Naboth falſo teſtificati ſunt rectè dicuntur filii Diaboli.*

Cur diabolus dicitur pater mendacii. — D. Cyril. Alex. — Rupert. 3. Reg. 2.

Et ſicut veritas conſiſtit in indiviſibili, & in ſumma conformitate rei ad rem, ſic & mendacium in ſumma difformitate, ac diſcrepantia rei ad rem multis, & variis modis, & ideo Diabolus mendacii Pater ad illud diſſeminandum multas induit formas, modo apparet, ut *Angelus lucis*, 2. Corinth. 14. modo ut *Draco magnus*, Apoc. 12. n. 2. Ut *Serpens antiquus*, Apoc. 20. n. 2. *Leo rugiens*, 1. Petri. 5. n. 8. *Lupus rapax, & diſpergens oves*, Joan. 10. n. 14. *Aſpis, & Baſiliſcus venenoſus*, Pſal. 90. n. 13. Aliquando formam hominis induit: *Inimicus homo hoc fecit*, Matth. 13. n. 39. Ubi nota quod frequenter comparatur animantibus venenoſis, & rapacibus, quia injecto veneno rapit, & inde tot formas induit, ut notavit D. Gregor. Nyſſenus lib. 33. Moral. cap. 14. & ait: *Multarum rerum vocatur nomine, quia ante deceptorum mentes in varias formarum ſpecies vertitur*, ad quod etiam tendit D. Paulinus epiſt. 2. ubi ſic ait: *Excipit nos innumeris ſerpens inſidiis, cui nomina mille, mille nocendi artes.* Vide ſupra cap. 5. quæſt. 18. n. 234. 61.

2. Cor. 11. — Apoc 12. — Apoc. 20. — 1. Petr. 5. — Joan. 10. — Pſal. 90. — *Diabolus habet mille nocendi artes.* — D. Greg. — D. Paulin.

QUÆSTIO VIII.

Quare hæc puella divinando multas comparabat divitias, Prophetæ multa prædicendo nihil lucrabantur?

PUella hæc, ut Syriacus legit: Habebat ſpiritum divinationis, & inde multum lucrum requirebat, ſed Prophetæ magna, & alta prædicebant, & tamen nihil auri, & argenti comparabant, ſed pauperes, egentes, afflictique verſabantur? 62.

Reſpondeo, quod Prophetæ vera, & multoties valde amara annuntiabant; At vero hæc puella talia mendacia ſpargebat, indeque multum pecuniarum emolumentum ſibi aggregabat; apud mundiales veritas valde amara eſt, & odium parit, falſitas valde grata, animoſque conciliat. D. Aldhelmus epiſt. 11. ſic ait: *Pythoniſſa per ſpiritum falſitatis frivola vaticinatur: & ob hoc ſumptuoſas procerum opulentias affluenter cumulans, gaziſque quæſtuum delicioſis affatim locupletabatur.* 63.

Divitiæ, cumulantur falſitate.

Ait Michæas 6. n. 22. *Divites ejus repleti ſunt iniquitate, & habitantes in ea, loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudalenta in ore eorum.* Introduxit eos Propheta divites, & potentes, & unde tanta eorum opulentia, & poteſtas? Qua repleti erant iniquitate, mendacio, ac falſitate in ore, & in lingua, totum in eis erat falſitas, ac duplicata falſitas, ut individuus eorum comes. Noſter D. Cyrillus Alexandr. ibi ait: *Semper à turpi quæſtu, amoreque lucri ſubactos ſtudium mentiendi comitatur* Vide ſupra cap. 12. q. 17. n. 133. 134. 135. & multis aliis in locis vrebo veritas, mendacium. 64.

Mich. 6. — *Divites ex mendacio pingueſcunt.* — D. Cyril. Alex.

QUÆSTIO IX.

Quare domini puellæ ob Dæmonem expulſum, dure ac acriter inſurgunt contra Pautum, & Silam?

PAulus miſertus, de puella vexata à Dæmone, ab illa dæmonium ejecit, cum autem domini puellæ vidiſſent, eam liberatam ab ſpiritu maligno, Pauli imperio; furibunde indignati inſurgunt in 65.

in Paulum comprehendentes, & accuſantes eum tamquam Civitatis perturbatorem, cùm illi maximè deberent gratulari potius, eo quod Diabolum à puella, & ab ejus domo expuliſſet, nonne erat illis horribile, ac terribile dæmonem habere, ſimulque cum illo habitare.

66. Reſpondeo minimè: nam ut dicitur in Textu: *Illa puella magnum quæſtum præſtabat Dominis ſuis divinando: Videntes autem Domini ejus, quid exivit ſpes quæſtus eorum apprehendentes Paulum*, &c. Iſti maximè lucri cupiditate tenebantur, & maximè affectabant per Diabolum multos bonorum quæſtus facere, & ſecum diabolum habere, eumque colere magis volebant, quam ſuis temporalibus proventibus privari. Theophylactus ibi: *Volebant puellam dæmone correptam eſſe ut quæſtum facerent. Vide illos ne dæmonem quidem curantes, atque morantes, ſed unum dumtaxat pecuniæ ſtudium ſpectantes.*

Pro lucro homines volunt colere diabolum.

Theop.

67. Ait D. Joan. Apocalypſ. 13. n. 1. Quod vidit Beſtiam aſcendentem de mari habens cornua decem & ſuper cornua ejus diademata decem, & ſtatim ſubdit in 3. *Et admirata eſt univerſa terra poſt beſtiam, & adoraverunt draconem, qui dedit poteſtatem beſtiæ.* Draco iſte juxta multorum ſententiam, ut ibi dixi, eſt Diabolus, & unde fieri potuit, ut monſtruoſa beſtia ab hominibus adoraretur, & unde fieri poteſt, ut homo deveniat in tam exectabilem abominationem, ut crudelem tyrannum Diabolum adoret, habebat *ſuper cornua diademata decem* id eſt multa, ponitur numerus certus pro incerto, & cum ipſe haberet multa dare, mundani de diti temporalibus lucris pro ipſis comparandis non dubitant ejus ſervituti ſe ſubjicere, & ipſam beſtiam ſuam habere Rupertus. lib. 8. in Apocalypſ. ait: *Quomodo ſaltem impii dicuntur adorare Diabolum, qui ſæpè maledicunt eum? Certè in eo Diabolum adorant, quod Mammonæ ſerviunt? Nam Apoſtolus dicit de avaritia, quod ſimulacra eorum ſervitus ſit: ergo qui Mammonæ jam dudum ſervi fuerant, & Mammonæ ſerviendo adorabant Diabolum quid miraris, qui deinde beſtiam adoraverunt habentem divitias, volentem dare aurum & argentum.*

Apoc. 13.

Ob lucrum homines adorant diabolum, & beſtiam.

Rupert.

68. Venit Chriſtus in regione Geraſenorum, in qua erant duo homines habentes dæmonia habitantes in monumentis, & adeo crudeles, ut nemo auderet tranſire per illam viam ob multa mala, quæ patiebantur à Dæmonibus, qui videntes Chriſtum cœperunt clamare: *Quid nobis, & tibi Jeſu fili Dei veniſti huc ante tempus torquere nos*, & rogabant eum, ſi ejicis nos hinc, mitte nos in porcos, quorum grex prope erat, quibus Dominus ait: Ite, illi autem exeuntes ab hominibus abierunt in porcos, & magno impetu feruntur in mare, ubi omnes perierunt, quod cum vidiſſent paſtores venerunt in Civitatem annuntiantes, quæ facta fuerant: *Et ecce tota Civitas exiit obviam Jeſu, & viſo eo rogabant, ut tranſiret à finibus eorum.* Matth. 8. num. 34. Quomodo volunt iſti homines, ut Jeſus recedat à locis eorum, à quo multa bona accipiebant, Dæmones expulerat à regione eorum, viam fecerat patentem, liberam à multis incommodis, & rogant, ut diſcedat à finibus eorum? Viderant illi; quod Jeſus dedit occaſionem, ut ſuos porcos amitterent & iſti magis volebant habere Dæmones cum grege porcorum, ac ſuo lucro, quam filium Dei ſine tali emolumento, ideoque ejus præſentia multum gravabantur, ut notat D. Bonaventura in cap. 8. Luc. n. 37. & ideo ait in præſenti Cajetan. jam à me datus tom. 2. in Evange l. cap. 25. q. 14. n. 86. & ait: *Salutem liberatorum à Dæmoniis, & perditionem porcorum videntes magis timuerunt augmentum damni rerum temporalium, quam concupierint augmentum ſalutis ſpiritualis. Salus hominum admirationem Civitati generavit; damnum porcorum timorem majoris damni in ea excitavit: & ſic timore acti rogaverunt ut diſcederet ab eis.*

Ob amorem temporalium volunt homines potius habere ſecum diabolum quam Deum.

Math. 8.

Luc. 18.

D. Bonavent.

Cajetan.

69. Dixerunt impii ad Jeremiam. 44. n. 17. *Quod non facient, nec audient verba ejus, ſed ſacrificemus Reginæ Cœli, & libemus ei libamina, ſicut fecimus nos, & patres noſtri, Reges noſtri, Principes: : : & ſaturati ſumus panibus, & bene nobis erat.* Per Reginam Cœli ntelligunt. Lunam ut exponunt D. Hieronym. D. Thomas Luna, quæ à lucendo ſic dicta eſt, ſed quomodo dementati ſunt homines ut eam tamquam Deum adorarent, cum apertè oculis ſuis videant, quod habet multos defectus, ac Eclypſes quæ tanta varietas valde aliena eſt à Deo; ſed eos ſic Satanas fallit, ut ſibi perſuaderent, quod à Luna habebant frumenta, vinum, & oleum, ac ſaturitatem, indeque contra omnem evidentiam; ac naturalem rationem, eam tamquam Deum colunt, libamina, ac ſacrificia offerentes. Noſter: D. Cyrillus Alexand. lib. 1. de adoratione in Spiritu, & ait: *Cum Satanas in præcipuis rebus injuria nos afficiat, fœcunditatemque nobis adimat; rerum terrenarum oblectamentis viciſſim devincit* Ita afficiuntur homines oblectamentis; ut de vexationibus, ac moleſtiis, quibus gravantur omnino obliviſcantur, dummodo in præſenti ſaturentur temporalibus.

Jerem. 44.

D. Hier.

D. Thom.

Homines pro temporalibus Deos colunt.

D. Cyril.

Actor. 16. *n.* 22. Et cucurrit plebs adversùs eos, & Magiſtratus ſciſſis tunicis eorum, juſſerunt eos virgis cædi.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

Uſque ad Verſ. 26.

Verſ. 22. *Et cucurrit plebs adverſus eos:* Arabic. *Erexit ſe turba populi*, quæ facile ab aliis commovetur. *Sciſſis tunicis eorum* ſcilicet Pauli, & Silæ; ut clarius habet Syriacus: *Tunc præfecti diſruperunt eorum veſtimenta*, quod factum eſt ad magnam deteſtationem eorum, quæ prædicabant Apoſtoli introducentes novam legem, & veterem abolere intendentes, ut notant Hiſtoria Eccleſiaſt. Lyran. Carthuſ. & Hugo Tum etiam, ut nos ignominia afficerent, quæ magna eſt, dum homo denudatur à veſtimentis ſuis. Tum etiam ut præpararentur ad flagellationem, Tigurina, & Clarius vertunt: *Sciſſis tunicis ſuis*, ac ſi quod Magiſtratus in deteſtationem tantæ blaſphemiæ auditæ ſcinderent veſtimenta ſua, prima lectio eſt melior, & tenenda eſt utpote communis, & verior. 70.

Arabic.

Syriac.

Hiſtor. Eccleſ. Lyranus. Carthuſ. Hugo. Tigurin. Clarius.

Juſſerunt eos virgis cædi. Æthiopic. *Ut caderent eos virga.* Arabicus, *Fuſtibus*, denudata ea tantum parte in qua erat flagellandus, & non recuſat Paulus: ut videmus infra dicens ſe eſſe Romanum, ut fecit Jeroſolymis, quia ea occaſione prævidebat plures eſſe convertendos ad fidem, ut de cuſtode carceris cum tota ſua familia, ut mox videbimus. 71.

Æthiop. Arabic.

Verſ. 23. *Et cum multas plagas ei impoſuiſſent.* Syriac. *Cumque multum flagellaſſent.* De his verberibus Pauli multa dicit præclarè D. Chryſoſt. in præſenti homil. 39. & homil. 6. de laudibus Paul. *Ut diligenter cuſtodiret eos.* Arabicus: *In tuto ne effugerent è carcere.* Verſ. 24. *Miſit eos in interiorem carcerem*, Syriac. *Eos concluſit in locum intimum carceris*, & ut magis eſſent cuſtoditi ne poſſent effugere, *pedes eorum ſtrinxit ligno.* Arabicus: *Adſtrinxit* 72.

Syriac. D. Chryſoſt. Arabic.

Syriacus.

Arabic.

Syriac. Æthiop. *Adſtrinxit trabi.* Æthiopic. *Firmavit pedes eorum in ligno.* Syriac. *Vnxit pedes eorum nnmella*, vel cyppo, in quo captivorum pedes ſeorſim ſinguli inferebantur, de his quæſt ſeq.

73. Verſ.25. *Mediâ autem nocte Paulus, & Silas orantes.* Syrus, *Precabantur, & glorificabant Deum.* Liran. legit, *Adorantes*, & ſtatim ſequitur; *Audiebant eos, qui in cuſtodia erant.* Oecumen. *Auſcultabant eos.* Paulus, & Silas voce alta laudabant Deum, ut voces reſonarent per totum carcerem juxta eos, qui erant in carcere tam proximo, quàm longinquo.

74. Verſ. 26. *Subito verò terræmotus factus.* Arabic.
Arabic. *Repente* terræmotus iſte videtur non ſolum fuiſſe in carcere, ſed etiam in magna parte Urbis, ac in locis prope carcerem; nam Magiſtratus, ut habent multi Codices, terræmotu percuſſus eos liberos dimiſit. Terræmotus factus eſt Divina virtute, quo Deus oſtendebat eorum orationem audire, eoſque à carcere liberare.

QUÆSTIO X.

Quare cum ſemper Paulus in oratione verſatur, ac contemplatione Dei, inſigniter ſit mentio de ejus oratione in carcere media nocte.

75. APoſtolus Paulus ſemper verſabatur in pura ac mera contemplatione Dei, unde frequenter dicebat ſe ſuos diſcipulos ſemper habere in ſuis
Philip. 1. orationibus. Ad Philippenſ. 1.n.19. Rom. 1.n.10.&
Rom. 10. in multis aliis locis, tamen hic inſigniter fit mentio de ejus oratione cum multis miraculis, magno terræmotu, ſolutis vinculis cunctorum, apertis januis omnibus.

76. D. Chryſoſt. Reſpondeo primo ex D. Chryſoſt. homil. 1. ad illud, *Vtere modi*, ſic ait, *in ligno erant pedes, in catenis manus, & carcer media ſub nocte quatitur, ipſis Deum laudantibus, Vides quomodo ipſorum virtus in infirmitate perficitur.* Ac ſi hominum preces multam haberent vim perſuadendo ab oppreſſo corpuſculo, nec poſſe Deum negare, quod petunt ſuo jure patientes calamitatum homines. Ait Iſaias ad
2. Reg.20 Ezechiam ægrotantem: *Morieris tu, & non vives*, 4. Reg. 20. n. 1. quo audito cum ipſe in fletus multos prorumperet, orans ad Dominum ſtatim ait ei Pro-
Text. Hebr. pheta n. 5. *Audivit Dominus orationem tuam, & vidit lachrymas tuas.* In Hebræo habetur: *Vidit lachrymam tuam:* In quo inſinuatur Deum prima lachrymula commotum, ut Regem dolentem longioris vitæ nuntio alleviaret, ac recrearet.

Afflicti oratio exauditur.

77. Secundo maximè ad rem; Etſi ſemper Paulus oraverit, tamen hæc oratio extitit valde efficax, & multorum miraculorum operatrix, erat oratio in vigilia, & media nocte, indeque hæc oratio multam habuit impetrandi vim, ac operandi mirabilia D.
D. Ambr. Ambroſ. in Pſalm. 118. Octonario 8. ſic loquitur, *Non otioſè Paulus, & Silas truſi in Carcerem, cum in nervo pedes haberent, media tamen nocte ſurgebant mentis veſtigio, exorabant Dominum, & laudis ſacrificium offerebant, ideoque ubi non defecit orationis officium, adfuit etiam ſolutionis remedium, ſubito enim media nocte terræmotus factus eſt grandis, valvæ apertæ, & omnium vincula ſoluta ſunt.* Et ſi Paulus, & Silas ſemper orationi inſtarent, tunc maximè ejus orationes exauditæ, effectus declaratur, cum media nocte erant oratione vigilantes, & tam abundanti gratia Dei, ut non ſolum eorum vincula ſed etiam aliorum omnium fuerint ſoluta.

Oratio in media nocte valde efficax.

78. Luc. 11. Chriſtus D. ut altum, & ſublimem orandi modum doceret, nobis propoſuit parabolam, Luc. 11. n. 15. *Quis veſtrûm habet amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicit illi: amice commoda mihi tres panes.* Cur iſte introducitur petens media nocte, & non potius in alia hora, ut oſtendatur oratio efficax, & fructu non carens cum ſit media nocte facta D. Chryſolog. ſerm 39. ait: *Iſta ſatis hora eſt efficax impetrandi: hoc ſciens Propheta, ipſum tempus ſuæ ſupplicationis aſſerit extitiſſe cantando. Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, in hac hora ſemper ſponſus ille occurrit, qui dicit, media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit.* Ponitur oratio facta media nocte, ut oſtendatur efficacia illius in impetrando, & ſic ſecutus eſt effectus: *Surget, & dabit illi.* Inde David cum de ſe dicat: *Lux tua meditatio mea ſemper*, Pſ. 118. n. 92. & 97. tam in ſua oratione, ac meditatione de nulla hora facit determinatè mentionem, niſi de media nocte, ob valorem, ac fortitudinem in illa in qua ſponſus dicitur inſigniter venire.

D. Chryſ. *A media nocte oratio ſumit vires.* Pſ. 118.

Tres illi Sancti pueri Sidrach, Miſach, & Abde- 79.
nago colligati mittuntur in fornacem ardentem; Dan. 3.
& cum ad oſtium fornacis accederet Nabuchodonoſor admirabundus exclamat, *Ecce video quatuor viros ſolutos ambulantes in medio ignis, & nil corruptionis in eis eſt, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei*, Daniel. 3. n. 92. Ut pueri ſolverentur à ſuis colligaturis venit unus Angelus de Cœlo, at modo Paulus & Silas tenentur aſtricti in carcere pedibus colligatis, & inſuper Carceris januæ erant maximè cauſæ, & ad has aperiendas, & ad eorum vincula rumpenda nullus mittitur Angelus in forma filii Dei: Erant Paulus, & Silas orantes, & quod in fornace præſtitit Angelus, in forma filii Dei exhibuit oratio; ſed contra; etiam in fornace erant tres pueri orantes, & laudantes Deum, ac canentes: *Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate, & ſuperexaltate eum in ſæcula, & c.* Dan.3.n.57. Verum eſt quod orabant, ſed in die, ac patenti luce, at Dan. 3.
Paulus & Silas erant orantes media nocte in carcere; & oratio mediæ noctis eſt alterius conditionis, ut non ſolum vices habeat Angelorum, ſed etiam tanquam Vicaria ipſius Dei, & multorum mirabilium operatrix; nam Angelus deſcendens in fornacem trium ligaturas diſrupit; At vero una oratio mediæ noctis, ut non ſolum Pauli, & Silæ, ſed cunctorum vinctorum catenas deſtruxerit, & totius carceris oſtia patefecerit. D. Chryſoſt. homil. D. Chryſ.
8. in epiſt. ad Epheſ. ſic ait: *Mox ab initio oſtendit, ſcilicet, Angelus, illos non arſuros, ſed vel carcerem ingreſſuros, Quid vinceret arſuros? Vincti erant, ſcilicet Paulus, & Silas etiam non minori furore; nam in interiorem ille cuſtodiam ipſos conjecit, & hic caminum vehementer incendi juſſit. Sed videamus, quæ ſubinde ſequuntur, pſallentibus illis media nocte motus eſt carcer, apertæque ſunt januæ illius.*

Oratio mediæ noctis quodammodo Vicaria filii Dei

QUÆSTIO XI.

Quare cum in carcere ſolvuntur Pauli, & Silæ catenæ, ſolvuntur etiam aliorum vinctorum?

INcarcerantur Apoſtoli, venit Angelus eduxit eos 80.
de cuſtodia, Act. 5. n. 19. Cæteris vinculatis ma- Actor. 5.
nentibus in carcere, cum Petrus eſſet alligatus duabus catenis Angelus eum liberat à carcere, ac vinculis, Act. 12. n. 7. reliquis catenatis exiſtentibus. Actor. 12.
Tenetur Paulus cum vinculis in carcere, ſolvuntur vincula illius, omniumque alligatorum, ô magna, & ſublimis excellentia! vinculorum Pauli adumbrans aliqualiter aliquod veſtigium mortis

Vincula Pauli aſtiſſima ad umbrant Chriſti, ut eleganter ponderat D. Chryſoſt. homil. ad Epheſ. ubi ſic ait, *Vide naturam vinculorum vincula ſolventium? Nam quemadmodum mortem interemit mors Domini, ita ligatos ſolverunt vincula Pauli carceremque concuſſerunt, januas illius aperuerunt.* D. Chryſoſt.

82. Philip. penſ. 1. Cum Paulus eſſet vinculis ligatus Romæ ſcribit ad Philipp. 1. n. 13. *Scire vos autem volo fratres, quia quæ circa me ſunt magis ad profectum venerunt Evangelii, ita ut vincula mea manifeſta fierent in Chriſto.* Et in quo ejus vincula manifeſtata ſunt ad profectum Evangelii, ipſe ſtatim explicat, dicens, *Plures è fratribus in Domino confidentes in vinculis meis abundantius audirent ſine timore verbum Dei loqui*, Paulus multa edidit miracula, mortuos *Vincula Pauli glorioſa reſurrectione.* ſuſcitavit, infirmos ſanavit, Dæmones expulit, quibus magnam gentium multitudinem ad fidem convertit. At vero *Plures è fratribus in Domino confidentes in vinculis meis.* Videntes meam conſtantiam, patientiam, libertatem cum fructu meæ orationis confidentiam, ac animos reſumpſerant, ſeu ut legit Vatablus, *Freti vinculis meis*, ut ſine ullo D. Chryſ. timore prædicarent Verbum Dei. Pulchre D. Chryſoſt. hom. 5. in Job inquit, *Vides vinculorum fortitudinē magis quàm reſurrectionē mortuorum eſſe glorioſā.*

83. Ad Phil. Scribit Paulus ad ſuum diſcipulum Philemonem cujus ſervus Oneſimus facto quodam furto fugiens Romam incidit in Paulum, qui erat in vinculis, à quo cum eſſet baptizatus, ei dat Paulus hanc epiſt. ad Philemonem, ut ſervum in ſuam gratiam recipiat condonato furto, & ut hoc ei perſuaderet, atque ad priſtinam illum conciliaret amicitiam, multa poterat Apoſtolus in medium adducere; nullo tamen alio titulo ſuas preces adornat, niſi ſuis vinculis verſ. 1. *Paulus vinctus Jeſu Chriſti*, & *Vincula Pauli fortiſſima ad impetrandum.* iterum n. 9. *Obſecro ut Paulus ſenex nunc, & vinctus Jeſu*, quater de ſuis vinculis mentionem facit n. 10. & 13. ut Philemonem flectat, & ut poſtulatis annuat? ſed tantum ei objicit ſuos labores, ac D. Chryſ. vincula Jeſu. D. Chryſoſt. ibi homil. 2. inquit, *Quod* D. Anſel. *omnibus juſtius, potentiuſque perſuadet, quoniam vinctus Jeſu ego*, valent enim preces alumna patientia D. Anſelm. *Rogaturus pro Oneſimo talis rogare debui, qui poſſet impetrare merito ſuorum cruciatuum Philemonem ad miſericordiam flectere.*

Actor. 16. n. 27. Expergefactus autem cuſtos carceris, & videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat ſe interficere, exiſtimans fugiſſe vinctos.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.
uſque ad Verſ. 34.

84. Syriac. Arabic. Verſ. 27. Expergefactus, ſeu ut habet Syriac. *Excitatus à ſomno* ingenti terræmotu, *Evaginato gladio volebat ſe ipſum interimere.* Arab. *Animo perimendi ſe ipſum.* Æthiop. *Transfigere ſe* ob devinctos fugatos, ne aliqua infami morte puniretur, ut notant Lyran. & Carthuſ. Volebat ſe ipſum Æthiop. Lyran. Carthuſ. interficere, ut Barbarus nondum in lege Chriſti renatus.

85. Oecum. 1. Cor. 1. Oecumen. exiſtimat hunc carceris cuſtodem eſſe Stephanum in cujus domo ſe Paulus baptizatum dicit 1. Cor. n. 16. quam inter primas Achaiæ commemorat Ibid. cap. ult. n. 15. Sed his adverſatur, quod hæc geſta ſunt Philippis in Macedonia, non in Achia.

86. Verſ. 29. Syriac. Pagnin. Verſ 28. *Clamavit Paulus*, ſciens per Spiritum S. quod ipſe intentabat ſe ipſum interimere. Verſ. 29. *Petitoque lumine*, erat namque media nocte. *ingreſſus.* Syriac. Pagnin. *Proſiliit* ob magnam ſollicitudinem ſui muneris, an adeſſent omnes vincti *Procidit Paulo, & Silæ ad pedes.* Arabic. *Adorans*, Arabic. eorum divinam virtutem recognoſcens, tum quia poterant effugere, & noluerunt; tum quia Paulus eum avertit à tanto malo ne ſe ipſum interficeret, cognovit etiam per internam motionem terræmotum factum ob Paulum, & Silam.

Verſ. 30. *Producens eos foras* Clarius, Arabicus: 87. *Educens eos extra carcerem.* Ecce converſio, & illu- Arabic. minatio cuſtodis propter terræmotum, & alias virtutes Pauli, ac Silæ, & ſtatim eos venerans educit extra carcerem judicans tantos viros indignos eſſe carcere, vinculis, indeque ab eis poſtulat, ut illuminetur in via ſalutis, animæ ſuæ.

Verſ. 31. *Crede in Dominum Jeſum*; quia hoc eſt 88. præcipuum caput noſtræ fidei, à quo cætera credenda dimanant, & ei objicit nomen Jeſu, ut virtute *Jeſu nomen illuminans.* hujus ſanctiſſimi nominis magis illuminaretur.

Verſ. 32. *Et loquuti ſunt ei verbum.* Eos catechi- 89. ſando, & in Myſteriis fidei inſtruendo. Verſ. 33. Verſ. 33. *Lavit plagas eorum.* Syriac. *Lavit vibices eorum*, Syriac. quos contraxerant ex verberibus inflictis. *Et baptizatus eſt ipſe, & omnis domus ejus continuo*, inquit D. Chryſoſt. Chryſoſt & omnes, qui ad eum pertinebant, ad exemplum capitis membra componuntur.

Verſ. 34. *Appoſuit eis menſam.* Nam tota præte- 90. rita die nihil manducaverant, & erant jejuni; tot & tantis obſequiis voluit bonus homo oſtendere ſuam gratitudinem erga Apoſtolos ob tot beneficia accepta; quia ipſum, & totam ejus familiam il- *Gratificanda beneficia* luminavit. *Lætatus eſt.* Dona cæleſtia hoc ſecum afferunt. *Lætantur juſti in Domino, & confitentur memoriæ ſanctificationis ejus.* Pſal. 97. n. 22.

QUÆSTIO XII.

Quare cum januæ Carceris ſint apertæ, Paulus tamen, & Silas non egrediuntur?

Bene agnoverant Paulus, & Silas, quod facto 91. terræmotu propter ipſos januæ carceris apertæ erant, cur adhuc permanent in carcere? O vigens *Paulus magis intendebat bonum proximi quam ſuum* & magna Pauli Charitas! prævidebat enim quod ſi ipſe cum ſuo ſocio exiret, cuſtos carceris evaginato gladio ſe ipſum interfecturus eſſet, ut intentavit ſupra verſ. 27. & Baptiſmi lavacrum, cum ſua familia non eſſet ſuſcepturus, & pro illius ſpirituali, ac corporali ſalute eligit Paulus ſqualores atque anguſtias Carceris, ne deficeret in charitate.

Secunda ratio literalis eſt, Paulus, & Silas non 92. exeunt, utpote qui voluerunt, ut Magiſtratus veniret ipſoſque à carcere ſolveret eorum innocentiam injuſtamque comprehenſionem teſtificans, ut patet infra verſ. 37. & 38. Dixerunt Apoſtoli ipſi ſcili- *Ratio literalis.* cet Magiſtratui, *Veniant, & ipſi nos ejiciant*, ne ex tali comprehenſione aliqua labis nota contra Evangelicam prædicationem contraheretur.

Tertio; & maximè notandum, quod tam tres pueri 93. in fornace Babylonica, quam Paulus, & Silas in præſenti non egrediuntur de camino ignis, ac carcere, niſi juſſi, ac vocati ut præclarè advertit D. Chyſoſt. hom. 8. in epiſt ad Epheſ. ubi ſic ait, *Quemadmodum itaq; carcerē Paulus non egrediebatur, etiam* D. Chryſ. *ſi potuiſſet, donec qui illum conjecerat ipſum evocaret & educeretur. Ita hi tres pueri caminum egreſſi non ſunt donec qui injecerat egredi quoque juſſiſſet, quid hic dicemus? Ne videlicet in actionibus laborari feſtinemus.* *Deus noſtris laboribus dat finem* Expende ultima verba, nec Paulus, nec tres pueri exeunt, cum carcer eſſet apertus Paulo & Silæ in magnum noſtrum documentum, quod nulla induſtria, ac prætextu intendas te expedire à laboribus, ac periculis, quæ pro Deo tibi contingunt, expecta quia longanimis Deus illis dabit finem,

Ait

94. Pſal. 124. Ait Regius Vates Pſalm. 124. n. 3. *Non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum, ut non extendant juſti ad iniquitatem manus ſuas.* Dicitur quod Dominus ſua alta providentia non permittet, nec relinquet juſtos vexari à tyrannis ſua crudeli virga; ſed pro modo hoc dicitur, cum videamus multoties juſtos dire, ac inhumaniter à peccatoribus moleſtari atque affligi, Rectè tamen adverte; non dicitur quod non erit virga, ſed non relinquetur virga afflictionibus, ſed ſi obvenerit non diu permanebit, ſed cito tranſibit, & evaneſcet, ut deprecanti non ſit neceſſarium extendere manus pro earum extinctione, ſed Deus ut optimus parẽcito occurret, & auferet omnem tribulationem, & languorem Rupertus. lib. 7. de gloria, & honore filii hominis ait, *Quid eſt non relinquet, niſi diu durare non permittet? Recordamini priorum, ac noviſſimorum, quicumque virgam ſuam, id eſt potentiam ſuam elevaverunt ſuper ſortem juſtorum ad affligendos eos, quia vitam æternam prædeſtinati ſunt non diu durarunt? Nolite timere, quia non tandiu durabit virga hæc ut neceſſaria extendant juſti, quaſi aux lio deſtituti ad iniquitatem manum ſuam, ſed citò frangetur & in ignem mittetur, ut ardeat.*

Labores juſtorũ finem habent, & breviter. Rupert.

95. Apoc. 17. Rupert. De execrabili, ac abominabili Antichriſto dicitur Apoc. 17. n. 10. *Cum venerit oportet illum breve tempus manere.* Ad quæ verba merito ait Rupertus lib. 10. in Apoc. *Terret nos magnitudine adverſitatis, & refovet de brevitate temporis* Si mala, temporalia irruunt in juſtos magnum eſt levamen, quod in multum tempus non perſiſtet, ſed breviter tranſibit. Satanas vehementer omni conatu intendens perdere Job. 2. n. 5. Dicebat ad Dominum. *Mitte manum tuam, & tage os ejus, & carnem? & tunc videbis, quid in faciem benedicat tibi.* Sua ſe malitia decipitur Satanas, ac ſtultitiam indicat in eo quod petit, quod Job manu Dei afficiatur, quid ſtultius, manus ſecum importat omne levamen, bonum ac conſolationem D. Ambroſ. in Pſ. 36. ait. *Diabolus ſuo ſermone deceptus eſt, qui dixit, Mitte manum tuam in eum, & videamus ſi in faciem te non benedicat? Miſit Dominus manũ ſuam, & confirmatus eſt Job cœpit benedicere, qui maledicere credebatur, ſanat enim juſtos cum tangit, manus divina non vulnerat.*

96. Job. 2. *Manus divina ſanat. non vulnerat.* D. Ambr.

Actor. 16. *n.* 35. Et cum dies factus eſſet miſerunt Magiſtratus lictores dicentes, dimitte homines illos.

Verſiones

CVM EXPOSITIONE II.

à Verſ. 5. Uſque ad 12.

97. Arabic. Verſ. 35. *Cum dies factus eſſet*, ut habet Arabic *Cum illuxiſſet Dies.* Conveniens Magiſtratus maturo conſilio rejicientes, & retractantes præcipuam ſententiam, tum quia fuerat ſine ullo fundamento contra homines beneficos expellentes dæmones ab urbe, tum quia erant perterriti terræmotu facto, vel fama volante de his, quæ geſta erant in carcere *Miſerunt lictores.* Syriac. *Miſerunt eos, qui faſces ferebant.* Aliqui Codices apud Lorinum ſic habebant, *Convenerunt Magiſtratus in idipſum in forum ſive conſilium, & memores terræmotum factum tremuerunt, ac miſerunt lictores.*

Syriac. Aliqui. Codices.

98. Arabic. Verſ. 36. *Nuntiavit Cuſtos.* Arabic. *Quod miſiſſent duces ad dimiſſionem veſtram.* Et dixit cuſtos Carceris, *Ite in pace*, quæ erat quædam ſalutationis forma valde communis apud Hebræos, qua etiam uſus eſt Chriſtus D. frequenter, Marc. 5. num. 34. Luc. 7. n. 50. & c. 8. n. 48. Matth. 8. n. 13. Joan. 4. n. 50. Luc. 7. Matth. 8. Joan. 4.

Marc. 5.

99. Verſ. 37. *Paulus autem dixit*, generosè ac multa libertate, quas vires dat innocentia. *Cæſos nos publicè.* Syriac. *Innocentes flagris nos ceciderunt coram toto mundo* Arabic, *Noxæ expertes*, Æthiopic. *Non habentes nos crimen.* Syriac. Arabic. Æthiop.

100. *Indemnatos* D. Chryſoſt. *Indicta cauſa Homines Romanos*, quos flagellare magnum crimen erat legibus id prohibentibus, ſcilicet Publicola, Porcia Sempronia, unde ait Cicero Act 7. in Verrem, *Facinus eſt vinciri Civem Romanum, ſcelus verberari* Unde merito depoſcit. D. Paulus, ut publicam, & injuſtam ignominiam detegant publica, & juſta retractione; hoc facit Paulus non propter ſe, ſed propter Deum, ac Evangelium, ne ab adverſariis aliqua infamiæ nota ſpargeretur, & ita non vult è carcere, exire Et cur ante flagellationem non allegavit ſe eſſe Civem Romanum, ut poſtea fecit, quia fortaſſis tunc ira erant ira, ac indignatione obcœcati, ut nullius eſſent rationis capaces. D. Chryſoſt. Leges. Cicero. *Homo fervens ira, odio, non eſt capax rationis.*

101. Verſ. 38. *Et ipſi nos ejiciant.* Poſtquam Paulus cum ſuo ſocio comedit in domo cuſtodis carceris cũ ipſo redierunt ad carcerem à quo noluerunt exire, niſi ut ipſe Magiſtratus veniret, exhibenſque teſtimonium de eorum innocentia eos ſolveret

102. *Timuerunt andito, quod Romani eſſent.* Sibi conſulentes timuerunt, ne pœnas ſoverent ob manus in Cives Romanos injectas contra eorum jus, & immunitates; & unde crediderunt eos Cives Romanos eſſe; Forte aderant aliqui, qui Paulum agnoverant, vel eorum probitas, virtus, ac modeſtia loquendi faciebant eorum verba ſatis credibilia, & vera *Probitas vitæ facit verba credibilia.*

103. Verſ. 39. Ecce ſublimis, & alta virtutis excellentia, ut faciat ſuos judices ſibi humiliari, & valde ſubmiſſe ſint veniam deprecantes, ut notant Carthuſ. & Ganæus. Addit D. Chryſoſt, *Quod accedentes ad carcerem rogaverunt eos, ut egrederentur dicentes ignoravimus ſtatum veſtrum, quod eſtis juſti, educentes rogaverunt eos dicentes ex hac Civitate egredimini ac fortè rurſus convertantur in vos, & vociferentur contra vos.* Carthuſ. Ganæus. D. Chryſoſt.

Verſ. 40 Introierunt ad Lydiã purpuratam, de qua ſupra verſ. 14. Viſis fratribus Timotheo. ſcilicet ac Luca, ac aliis forte, & conſolati ſunt eos ſua præſentia at multis mirabilibus, terræ motu, & multis, quæ facta ſunt circa eos Chryſoſt. ac alii legunt *Exhortati ſunt eos*, ut fortiter agerent pro Evangelio ne timerent pericula, & contrarietates, quia Deus eos liberabit ſicut ipſe cuſtodivit, & ſalvos fecit.

CAPUT XVII.

1. *Cum autem perambulaſſent Amphipolim, & Apolloniam, venerunt Theſſalonicam, ubi erat Synagoga Judæorum.*
2. *Secundum conſuetudinem autem Paulus introivit ad eos, & per Sabbatha tria diſſerebat eis de Scripturis.*
3. *Adaperiens, & inſinuans, quia Chriſtum oportuit pati, & reſurgere à mortuis & quia hic eſt Jeſus Chriſtus, quem ego annuntio vobis.*
4. *Et quidam ex eis crediderunt, & adjuncti ſunt Paulo, & Silæ, & de colentibus gentilibuſq; multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ.*
5. *Zelantes autem Judæi, aſſumenteſque de vulgo Viros quoſdam multos & turba facta concitaverunt Civitatem, & aſſiſtentes domui Jaſonis quærebant eos producere in populum.*
6. *Et cum non inveniſſent eos, trahebant Jaſonem, & quoſdam fratres ad Principes Civitatis,*

 clamantes,

clamantes, Quoniam hi, qui urbem concitant, & huc venerunt.

7. *Quos ſuſcepit Jaſon,& hi omnes contra decreta Cæſaris faciunt,Regem alium dicentes eſſe Jeſum;*

8. *Concitaverunt autem plebem , & Principes Civitatis audientes hæc.*

9. *Et accepta ſatisfactione à Jaſone , & à cæteris dimiſerunt eos.*

10. *Fratres vero confeſtim per noctem dimiſerunt Paulum,& Silam in Beræam. Qui cum veniſſent , in Synagogam Judæorum introierunt.*

11. *Hi autem erant nobiliores eorum , qui ſunt Theſſalonicæ,qui ſuſceperunt verbum cum omni aviditate,quotidie ſcrutantes Scripturas, ſi hæc ita ſe haberent.*

12. *Et multi qudem crediderunt ex eis, & mulierum gentilium honeſtarum, & viri non pauci.*

13. *Cum autem cognoviſſent in Theſſalinica , Judæi, quia & Beræa prædicatum eſt à Paulo verbũ Dei, venerunt & illuc commoventes,& turbantes multitudinem.*

14. *Statimque tunc Paulum dimiſerunt fratres,ut iret uſque ad mare,Silas autem,& Timotheus remanſerunt ibi.*

15. *Qui autem ſeducebant Paulum,perduxerunt eum uſque Athenas,& accepto mandato ab eo ad Silã, & Timotheum,ut quam celeriter venirent ad illũ; profecti ſunt.*

16. *Paulus autem cum Athenis eos expectaret,incitabatur ſpiritus ejus in ipſo videns idololatriæ deditam Civitatem.*

17. *Diſputabat igitur in Synagoga cum Judæis , & colentibus, & in foro per omnes dies ad eos , qui aderant.*

18. *Quidam autem Epicurei , & Stoici Philoſophi diſſerebant cum eo , & quidam dicebant , Quid vult ſeminiverbins hic dicere? Alii vero, Novorum dæmoniorum videtur anuunciator eſſe , qui Jeſum, & Reſnrrectienem annuntiabat eis.*

19. *Et apprehenſum eum ad Areopagũ duxerunt.dicentes , Poſſumus ſcire quæ eſt hæc nova,quæ à te dicetur , doctrina ?*

20. *Nova enim,quædam infers auribus noſtris,Volumus ergo ſcire quidnam velint hæc eſſe ,*

21. *(Athenienſes autem omnes,& advenæ hoſpites,ad nihil aliud vacabant,niſi aut dicere , aut audire aliquid novi.)*

22. *Stans autem Paulus in medio Areopagi,ait,Viri Athenienſes per omnia quaſi ſuperſtitioſiores vos video.*

23. *Præteriens enim,& videns ſimulalchra veſtra,inveni & aram, in qua ſcriptum erat.* Ignoto Deo *Quod ergo ignorantes colitis,hoc ego añuntio vobis*

24. *Deus,qui fecit mundum,& omnia,quæ in eo ſunt , hic Cœli,& terræ cum ſit Dominus non in manu factis templis habitat.*

25. *Nec manibus humanis colitur indigens aliquo cũ ipſe det omnibus vitam,& inſpirationem,& omnia*

26. *Fecitque ex uno omne genus humanum inhabitare ſuper univerſam faciem terræ definiens ſtatuta tempora, & terminos habitationis eorum.*

27. *Quærere Deum ſi fortè attrectent eum,aut inveniant, quamvis non longè ſit ab unoquoque noſtrũ.*

28. *In ipſo enim vivimus,& movemur,& ſumus, & quidam veſtrorum Poëtarum dixerunt. Ipſius enim & genus ſumus.*

29. *Genus ergo cum ſimus Dei non debemus æſtimare, auro,aut argento,aut lapidi , ſculpturæ artis , & cogitationis hominis Divinum eſſe ſimile.*

30. *Et tempora quidem hujus ignorantiæ deſpiciens Deus, tunc annuntiat hominibus, ut omnes ubique pœnitentiam agant.*

31. *Eo quod ſtatuit diem , in quo judicaturus eſt Orbem in æquitate , in viro , in quo ſtatuit , fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis.*

32. *Cum audiſſent autem Reſurrectionem mortuorum quidam quidem irridebant , quidam verò dixerunt.Audiemus te de hoc iterum.*

33. *Sic Paulus exivit de medio eorum.*

34. *Quidam vero veri adhærentes ei , crediderunt , in quibus & Dionyſius Areopagita , & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.*

ARGUMENTUM.

A Philippis egreſſus Paulus cum ſuis ſociis aſcendit ad Theſſalonicam,ubi multos adduxit ad fidem , & cum multam perſecutionem pateretur à Judæis abiit Beream , inde Athenas,ubi invenit aram conſecratam ignoto DEO; Demonſtrat verum Deum eſſe Jeſum Chriſtum, ubi multos convertit ad fidem,& inter eos Dionyſium Areopagitam.

*Act.17.n.1.*Cum autẽ perambulaſſent Amphipolim,& Apolloniã, venerunt Theſſalonicam,ubi arat Synagoga Judęorum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I. uſque ad Verſ. 5.

1. Syriac. Verſ.1. *Cum autem perambulaſſent* , Syriacus. *Exierunt* ſcilicet à Philippis , *Et tranſierunt per Amphipolim* , quæ eſt Civitas Macedoniæ vicina Philippis , ſic dicta , quia aquis, ſeu fluvijs undique cingitur,de qua agit Plin.l.14.c.10.Abrahamus Ortelius in Geographico ait appellari hodie Empoli. Plinius, Ortell.

2. *Apolloniam* eſt alia Urbs vicina Macedoniæ, ſeu Theſſaloniæ , de qua Volaterranus lib. 8. fuerunt ferè viginti quatuor Civitates hujus nominis *Theſſalonicam* , quæ numeratur inter primas Civitates Macedoniæ , ſic appellata ob inſignem victoriam quam de Theſſalis ibi obtinuit Philippus Macedo de qua Plinius , & Volaterran , citati , Hodie dicitur , *Salonichi.*

Verſ. 2. *Secundum conſuetudinem* Arabicus. *Pro more ſolito ſuo Paulus introivit ad eos* , & quamvis Paulus ſæpe fuiſſet à Judæis vexatus , lapidatus , ac perſecutus, ut notant Chryſoſt. Oecum. tamen ejus charitas nullo minuebatur , ac frangebatur, labore. Per tria Sabbatha continua,in quibus Judæi ſolebant convenire in ſuis Synagogis, docebant Jeſum Chriſtum eſſe verum Meſſiam , ac filium Dei. Plinius. Volaterran. 3. Arabic. D. Chryſoſt. Oecum.

Verſ. 3. *Aperiens* , *& inſinuans*, Syriacus , *Dum oſtenderet , & explicaret.* Arabicus : *Aperiens illis ſenſum earum , & pandens arcana.* Æthiopicus , *Præoccupans* 4. Syriac. Arabic. Æthiop.

Æthiop. Pagnin. Tygurin. *Præoccupans eos hac doctrina.* Pagninus, Tygurina: *Allegans* Scripturas, explicans, ac declarans earum legitimum, ac verum ſenſum, ſua ſublimi doctrina præoccupans, ac diſſolvens omnes objectiones & contradictiones Judæorum, oſtendens oportere Chriſtum pati.

5. Verſ. 4. *Et quidam ex eis crediderunt*, ſcilicet ex Judæis, de quibus immediatè antea agitur. *Et de* Syriac. *colentibus gentilibuſque multitudo magna.* Arabicus Arabic. *Multitudo copioſa haud exigua Græcorum.* Æthiop. Æthiop. *Multi fratres Religioſi fideles ex gentibus*, ac proinde iſti gentiles erant proſelyti, qui ex gentilitate fuerant converſi ad Judaiſmum, & ideo colentes Beda. Hiſtor. Eccleſ. Deum, & in lectione Æthiopica dicuntur *fratres* ac proinde ex Judæis fuerunt aliqui converſi, tamen Lyran. ex gentibus multo plures; ut notant Beda, Hiſtoria Carthuſ. Eccleſiaſtica, Lyranus, Carthuſian. Hugo, *Et mu-* Hugo. *lieres nobiles non paucæ*: Fecit D. Lucas mentionem de viris, nunc de Mulieribus, quæ ſunt valde pronæ ad pietatem.

6. Verſ. 5. *Zelantes autem Judæi* Syriac. *Commoti* Syriac. *ſunt invidia* videntes Judæi, quod multi ab eis recedebant, & fidem Chriſtianam ſuſcipiebant: *Aſ-ſumenteſque de vulgo viros malos.* Syriac. *Adjunxe-* Arabic. *runt ſe eis homines ſcelerati ex compitis Civitatis.* D. Chryſ. Arabic. *Aſſumpſerunt quoſdam nundinarios homines peſſimos, ac flagitioſos.* D. Chryſoſt. *Aſſumptis quibuſdam forenſibus viris malis.* Ad ſe advocaverunt viros peſſimos forenſes qui erant in foro data pecunia ad bajulanda, ac præparati ad omne nefas. Conſurrexerunt adverſus domum Jaſonis, qui quidem erat vir bonus, & Chriſtianus, in cujus domo Paulus, & Silas hoſpitabantur, de quo q. 2.

QUÆSTIO I.

Quare Paulus ingreditur Synagogas, totum ejus ſtudium erat diſſerere, & explicare Scripturas?

7. *Sacra Scriptura informat mores, inflammat charitatem.* INgrediens Paulus Synagogas diſſerebat de ſacris Scripturis, eas expendens, & explanans, inſinuans ſcientiam Scripturarum iſagogicam eſſe de fide amplectendam, ac charitatem inflammandam, & ad mores piè colendos. Unde ait D. Chryſoſt. hom. 37. D. Chryſ. in Acta: *Paulus, & Silas bene quando vacabant, hoc & Chriſtus faciebat, multum de ſcripturis diſſerens,* unde alta, & divina Providentia cum Chriſtus ingrederetur Synagogam, traditus eſt liber Iſaïæ

8. Prophetæ, Luc. 4. n. 16. ut explicaret.

Joan. 5. *Scriptura multa meditatione legenda.* D. Chryſ. Unde ipſe Chriſtus D. dicebat. Joan. 5. num. 39. *Scrutamini Scripturas, illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me.* Commendat Divinus Magiſter ſtudium aſſiduum in hoc libro Scripturæ verſando, nec monet, ut legant ſimpliciter, ſed ut lectitent exacto ſcrutinio, & alta, profundaque ruminatione. D. Chryſoſt. homil. 30. in Joan. ait: *Non dicit legite, ſed ſcrutamini: Divina enim ſumma indigent diligentia*; & ut ait ipſemet Chryſoſt. homil. 31. in Geneſim: *Cum libris evolvendis mens pie affecta ſtudet per illud tempus ab immundarum cogitationum illecebris liberatur.* De his dixi multa opuſculo primo de ſacra Scriptura, ac ejus magnis emolumentis.

9. Apoc. 5. Apparet Æternus Pater in Apoc. cap. 5. n. 6. *In dextera ſedentis ſuper thronum librum ſcriptum intus, & foris.* Ipſe eſt ille ſupremus Dominus de quo Sapiens. Prov. 3. n. 26. ait: In ſiniſtra ejus divitiæ, Deut. 33. gloriæ de ejuſque dextera ait Moyſes, Deut. 33. n. 2. *In dextera ejus ignea lex*; at divinus Agnus cum habet ante oculos quid Æternus Pater haberet in dextera, ac ſiniſtra contemptis divitiis, & gloria, librum tantum expetit, & accipit: *Et venit, & accepit de dextera ſedentis in throno librum*, n. 7. Optimè agnoſcebat Agnus innocens legum ſacrarum Codices moribus excolendis valde perutiles eſſe, Rupert. indeque omnibus præferendos, præclarè Rupertus *Scientia Scripturarum ſuper omnes divitias.* lib. 4. in Apoc. ſic ait: *Notandum eſt, quia veniens Chriſtus in hunc mundum nihil divitiarum, ac gloriæ de ſiniſtra ſed tantummodo librum ſive legem igneam accepit de dextera.* Hæc una tam Chriſto D. erat cura ſacrum librum ſemper habere in ore, illumque explicare, ac declarare; ſic pergit citatus Rupert. Rupert. *Tantummodo meditari in lege Domini, tantummodo librum dignatus eſt accipere, intendens aperire illum & explicare.* Ex quo apertè inſinuatur, quam nobis utilis ſit ſcientia ex ſacro libro petita.

Pergit ſacer Textus citato cap. 5. n. 8. quod *cum* 10. *Divinus Agnus aperuiſſet librum, quatuor animalia* Apoc. 5. *& viginti quatuor Seniores ceciderunt coram Agno & habebant ſinguli cytharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum, & cantabant quaſi Canticum novum.* Conſideremus ſingula in magnum noſtrum documentum: Cum Agnus aperuiſſet librum, quatuor animalia, ac viginti quatuor Seniores nos repræſentantes, tamquam bene inſtructi ſacra Scriptura ipſum Agnum Chriſtum Jeſum adorant, ut verum Deum, *habentes cytharas* tonantes per totum Orbem prædicatione Viegas. Evangelica, ut explicant Viegas, & alii: *Et phialas aureas plenas odoramentorum,* per quas interpretantur corda, ac mentes. Gloſſa Interl. Rupert Interlin. Beda, Richard de S. Victore. Carthuſ. Hugo, *plenas* Rupert. *odoramentorum* ſacræ, & veræ doctrinæ quæ dat ſua- Lyran. viſſimum odorem; *Quæ ſunt orationes Sanctorum*; Beda. quia ex ipſa doctrina ſacræ ſcripturæ componun- Carthuſ. tur, ac conſonantur orationes Sanctorum D. Ambr. *Scientia Scripturarum generat humilitatem & dat odorem.* ibidem: *ſeniores cadunt coram Agno, cum per meditationem divinarum Scripturarum conſiderantes immenſam Dei clementiam*, humiliant ſe in conſpectu creatoris ſui, & quanto ſeſe per humilitatem dejiciunt, tanto magis in ejus amore exardeſcunt. D. Ambr.

Et cantabant quaſi Canticum novum ob multas 11. rationes à me datas tom. 1. in Apoc. c. 5. q. 25. n. 224. *In Scriptura ſemper nova inveniuntur* & 225. Vel etiam, quia in ſacra Scriptura, ſi multa indagine ac meditatione ob profunditatem, & altitudinem myſteriorum verſetur, ſemper multa nova tamquam in locupleti theſauro inexhauſto inveniuntur, ideo multo ſtudio in ea incumbendum, ut docet D. Baſilius ad cap. 1. Iſaiæ. Vide multa in Syllabario verbo Scriptura.

QUÆSTIO II.

Quare turba Civitatis circundat domum Jaſonis, & quiſnam eſſet ille?

AB hoc ſecundo incipio Et quiſnam eſſet ille 12. Jaſon, de cujus vita ac moribus aliqui Expo- Beda. ſitores latè agunt, breviter tamen dicendum, quod *Quiſnam eſſet Jaſon* apud illum hoſpitabant Silas, & Paulus utpote familiaris, ac etiam cognatus Pauli, & Chriſtianus qui, ut ait Beda, converſus fuit à Paulo per tria Sabbatha in Synagoga Theſſalonicenſi dicente Apoſtolo, ac manifeſtante ex Scripturis Chriſtum D. de quo dictum eſt hic verſ. 2. de hoc, ut volunt Sixt. Senenſ. Genebr. Baron. facit mentionem Apoſtolus Senenſ. Rom. 16. n. 21. *Salutant vos Timotheus adjutor meus* Genebr. *& Lucius, & Jaſo & Soſipater cognati mei.* Qui cum Baron. Paulo, & Theſſalon migravit Corinth. In Catalogo

Sanctorum adſcribitur in Martyrologio Romano die 12. Julii, ubi dicitur, *In Cypro. S. Jeſonis antiqui diſcipuli Chriſti.*

Non permittit Deus, exequantur ſuum furorem in juſtos.

Cum ergo furioſa Civitatis turba quæreret Paulum, & Silam, & non inveniſſent, & ſcirent, quod baptizaverant apud Jaſon, circunſtant ejus domum, ut eos produceret, ut lapidarentur, vel male tractarentur; ſed nihil potuerunt; nam Deus eos cuſtodivit, & non permittit, quod tyranni omnia faciant, quæ contra Dei ſervos machinantur.

14. Exod. 1. Quia apud Hebræos valde vulgare erat, quod unus ex eis eſſet naſciturus, qui populum mirabiliter educeret de captivitate Ægyptiaca, ut omnes Iſraëlitarum ſpes amputarentur, Exod. 1. n. 22. *Præcepit Pharao omni populo, dicens, quidquid maſculini ſexus natum in flumen projicite.* Quid tunc? Naſcitur Moyſes, exponitur à parentibus in ripa fluminis, venit filia Pharaonis: *Quem illi adoptavit in locum filii*, cap. 2. n. 20. Ecce Moyſes, qui quærebatur, evadit ſalvus, ut populum liberet, & Ægyptios perdat in aquis, valde inanis eſt omnis tyrannorum furor contra eos, quos Divina manus cuſtodit, & ſervat. Lippomanus in ſua Catena, ſic ait: *Subordinatione itaque divina evadit unicus ille Moyſes, contra quem ſolum fuerat excogitata, & à Dæmone ſuggeſta univerſalis illa crudelitas, ut diſcamus, ubique conſiderare Dominum, qui mirabiliter eximit ſuos.* Tota Pharaonis rabies eò tendebat, ut periret ille, qui à jugo Pharaonis Hebræos erat erepturus, ſed ille, qui expectabatur, eripitur ab ejus furore, in vanum eſt omnis rabies contra eos, qui Dei ſunt.

Exod. 2.

Non poſſunt tyranni omnia quæ volunt in juſtos. Lippom.

15. Similiter exardeſcebat Herodes adverſum Jeſum recenter natum dum occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem. Math. 2. n. 16. de quo ſic ait Imperfectus homil. 2. in Matth. *Interfecit omnes parvulos, ut unum inveniret in omnibus, ſed neque unum invenit in omnibus, & omnibus vitam æternam præſtitit propter unum.*

Matth. 2. Imperfect.

Actor. 17. n. 6. Et cum non inveniſſent eos, trahebant Jaſonem, & quoſdam fratres ad Principes Civitatis, clamantes, quoniam hi, qui urbem concitant, & huc venerunt.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II. uſque ad Verſ. 12.

16. *Dare locum iræ.* Verſ. 6. *Et cum non inveniſſent*; quia Apoſtoli jam alibi tranſierant dantes locum iræ ac furori Judæorum, *Trahebant Iaſonem*, illud verbum *trahere* ſignificat vim, ac vehementiam. *Et quoſdam fratres*, ſcilicet Chriſtianos *ad Principes Civitatis* ad Magiſtratus, ac Gubernatores Civitatis, qui ſunt illius Principes. Syriacus, *Ad primores urbis.*

17. *Clamantes* Syriacus, *Vociferantes*, denotatur clamor incompoſitus præ ira ac furore, tamquam accuſantes Jaſonem ut criminis complicem, ſiquidem ipſos hoſpitio receperat. *Qui Urbem concitant* Græcus Complutenſ. Arabicus, Vatabl. *Qui orbem terrarum commoverunt*, hoc nomine Orbis magnæ Civitates dicuntur, ſic Sereniſſimus, ac Potentiſſimus Philippus ſecundus, cum vidiſſet Ulyſſiponem, dixit, *Eſt Orbis in Urbe.* Subdit Textus, *Huc venerunt.* Arabicus, *Huc ſe contulerunt*, ut ignoti, extranei, errones, vagabundi, ad conturbandam Civitatem nova lege, novoque ritu.

Græc. Complut. Vatabl. Arabic.

Verſ. 7. *Quos ſuſcipit Iaſon.* D. Chryſoſt. Pagninus, quos clam *excipit hoſpitio*, tamquam homines facinoroſos, ac criminatores, & ideo clam, ac furtim excepit; Omnis, qui agit malum, lucem odit. *Hi omnes contra decreta Cæſaris alium Regem faciunt.* Hi Judæi ſuorum majorum iniquitatem biberunt? ſic contra Chriſtum ad Pilatum clamarunt, *Omnis, qui ſe Regem facit, contradicit Cæſari*, Joan. 19. n. 12. Sed iniquitas eorum fefellit eos; Nam regnum Chriſti non eſt temporale, ſic ait Jeſus Pilato Regnum meum non eſt de hoc mundo, Joan. 18. n. 36. 18.

D. Chryſoſt. Pagnin. Joan. 19. Joan. 18.

Verſ. 8. *Concitaverunt autem plebem, & Principes*, quorum animi maxime commoventur audito novo Rege, novoque Gubernatore, indeque multæ ſeditiones naſcuntur in Republica. 19.

Verſ. 9. *Et accepta ſatisfactione à Iaſone.* Syriac. *Acceperunt fidejuſſores* Arabicus, *Acceperunt ſponſorem.* Tripliciter explicatur, primo Caietanus, quod Jaſon ſe dedit ſponſorem, ac fidejuſſorem, quod Paulus, ac Silas nihil moliebantur contra Imperium Romanum, ſecundo Budæus, Ganæus, Sanchez quod Jaſon ſe dedit ſponſorem tamquam per ſe ſolvendum, ſi Paulus, & Sylas aliquid feciſſent contra Imperium Romanum. Unde D. Chryſoſt. multum laudat virtutem Jaſonis, qui ſe, ſuumque obtulit caput pro Paulo, & Sila. 20.

Syriac. Arabic. Caiet. Budæus. Ganæus. Sanchez.

Tertio Carthuſian. Lorinus, quod Jaſon dedit magnam ſatisfactionem, quod Paulus, & Silas non erant ſeditioſi, ſed valde pacifici, & magnæ virtutis, & quod non prædicabant regnum temporale, ſed ſpirituale ad ſalutem animarum, ut videre eſt in aliis partibus, in quibus prædicarunt, & per hoc ſe dedit Jaſon fidejuſſorem, & ſponſorem, & hæc mihi videtur probabilior ſententia. 21.

Carthuſ. Lorin.

Verſ. 10. *Fratres, verò* ſcilicet Chriſtiani: *Confeſtim per noctem.* Syriac. *Statim ea ipſa nocte*, magna ſollicitudine agentem curam de eis. *In Berœam* quæ eſt Urbs Macedoniæ *In Synagogam Judæorum* introierunt ad docendum, & prædicandum. 22.

Syriac.

Verſ. 11. *Hi autem erant nobiliores eorum.* Arabicus *Erant nobiliores genere.* Arias, Oecumenius: *Hi autem erant generoſiores aliis.* D. Chryſoſt. *Hi meliores erant.* Hi nempe Judæi, qui erant in Beroea, non ſolum proſapia, ſed indole, ac generoſitate, meliores erant Judæis Theſſalonicæ, de eis loquitur Textus, Ita D. Chryſoſt. Oecum. Lyran. Caietanus, & Hugo. Unde promptiores ſe exhibuerunt in recipienda fide, ac doctrina Evangelii. 23.

Arabic. Oecum. Arias. D. Chryſ. Æthiop. D. Chryſ. Oecum.

Qui receperunt verbum cum omni aviditate Syriacus: *Hilariter.* Arabicus. *Cum omni promptitudine.* Arias: *Cum omni alacritate* cum omni affectu, ac conatu incumbebant in hac doctrina capeſcenda, & maximè lætabantur ob inventam, & cognitam veritatem: *Scrutantes Scripturas, ſi hæc ita ſe haberent*, id eſt conferendo doctrinam Evangelicam cum ipſis Scripturis, ita dicebat Chriſtus D. ſcrutamini Scripturas, ipſæ teſtimonium perhibent de me, Joan. 5. ut dixi ſuperiori q. 1. 24.

Syriac. Arabic. Arias. Joan. 5.

Verſ. 12. *Multi quidem crediderunt* ex eis, ſcilicet Judæis: *Mulierum gentilium honeſtarum, & vir.* Syriac. *Ex Græcis plurimi, & fœminæ.* Arabic. *Ex mulieribus probatorum virorum.* Æthiopic. *Et mulieres gentiles bonæ multæ* ad finem, & virtutem; multum prodeſt bona indoles, ac ſocietas, & primo in textu nominantur mulieres, quia quod ipſæ recipiunt, Judæi pro ſua protervia reſpuunt. 25.

Syriac. Arabic. Æthiop.

QUÆSTIO

QUÆSTIO III.

Quare, qui primi receperunt fidem dicuntur nobiles?

26. Arias D. Chryſoſt. Æthiop. Philo. AIt Textus, *Hi autem erant nobiliores.* Oecumen. Arias, Græcus, *Erant generoſiores*: D. Chryſoſt. *Genroſiſſimi* Æthiopic. *Hi meliores erant.* Hi enim virtutem ac religiodem colunt, in illamque propenſiores ſunt *Virtus nobilitatis*, ait Philo lib. 1. de nobilitate. *Virtus nobilitatis comes.*

27. Marc. 15 Moritur meus Jeſus in Cruce, derelictus à ſuis ſolus, & dum totus mundus conglomeratus fervet ac ſævit in eum, tunc Joſeph ab Arimathæa *audenter introivit ad Pilatum, & petit Corpus Jeſu* Marc. 15. n. 43. In tanta rerum injuria, nullus eſt metus Joſepho nullamque populi contra ſe commotionem timet, ſed Pilatum convenit fide in Chriſtum probata *Venit Joſeph nobilis Decurio.* Grecus *Nobilis Senator.* Græcus. *Nobilis difficilia aggreditur.* Tantus ergo ex primo rerum ordine ſenator in tam præclara re virtutis non potuit non animo facti eſſe promptus. Dictor. Antioc. ait. *Præclarum facinus auſus eſt, neque enim ignotus, aut obſcurus erat, ſed unus ex Senatoribus*, ab honore ingenito deducit Victor generoſitatem Joſeph, *ut audenter introiret ad Pilatum.* Victor Anthioch.

28. Gen. 17. *Fidem probat, & tenet nobilitas* Dixit Deus ad Abraham, *Tu cuſtodies pactum meum, & ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis.* Geneſ. 17. n. 9. & ſtatim. *Pactum meum ſtatuam in Iſa c.* n. 21. & cur nullum cum Iſmahele? Sed omnino excluditur ab hoc pacto; Iſmaël erat natus ex ancilla Ægyptiaca, & ad firmandum pactum cum Deo, ut eligeretur populus Dei, aſſumendus erat vir valde nobilis, & illuſtris, ut ex ſua nobilitate ſtimularetur ad obſervandum pactum, & non filius mulieris captivæ; quia iſti tales ſemper ſequuntur deteriorem partem, & maxime, quæ ex matre ſunt: *malum ex quocumque defectu*, inquit Oleaſter. *Quoniam filii ancillarum, matrem referre ſolent, & matris potius, quam patris mores ſequuntur.* Oleaſter.

29. Gen. 1. Gen. 9. Semel, & iterum in creatione hominis repetitur, quod ſit *creatus ad imaginem Dei.* Gen 1. n. 17. *Creavit Deus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam*, & iterum cap. 5. n. 1. *Creavit Deus hominem, & ad ſimulitudinem Dei fecit illum.* In quo duo maximè notanda ſunt de aliis tanquam ex imperio Dei facta ab Elementis referunt. *Dixit Deus, germinet terra herbam virentem.* Geneſ. 1. num. 11. *Dixit Deus, fiant duo luminaria magna* n. 14. *Dixitque Deus producant aquæ reptile animæ viventis.* n. n. 20. at cum devenitur ad hominis formationem dicitur, *Creavit Deus hominem* tamquam ſuis propriis manibus, & non quomodocumque ſed *ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam* pro magna commendatione repetito nomine inculcatur. *Nobilitas ad virtutem acuit.* *Imaginem, & ſimilitudinem* repetitiſque vicibus exprimitur cap. 1. &. 5. ut notavi, ad quid tam illuſtriſſima hominis celſitudo ei objicitur, & proponitur ante oculos, ut tanta ſua nobilitate pignoratus totus ſit addictus, ac intentus ad cuſtodiendam Dei legem, atque adimplenda ejus mandata & ad aufugiendam vilem, & abjectam tranſgreſſionem. Philo Hebræus lib. de nobilit ait: *Adamo nemo parens, ac vitæ auctor, niſi ſolus Deus fuit, ut conſiderans nobilitatem ſuam, ſe Dei opus eſſe perſpiciens opera ſua dirigeret ad Dei cultum, & religionem* Philo.

30. Cum eſſent homines eligendi, qui Palæſtinam adeant cauſa provinciæ explorandæ, mandat Deus Moyſi *Mitte viros, qui conſiderent terram Chanaam ſingulos de ſingulis tribus, ex principibus.* Numer. 13. n. 3. Omnes, qui mittendi ſunt debent eſſe ex principibus, hoc eſt ex nobilioribus, ac illuſtrioribus, cur non erunt permixtim ex nobilioribus, ac ex vulgari turba Hoc negotium erat magni ponderis, nam maximè erat terra exploranda, illiuſque diſpoſitio, & ſitus, illius munitiones, illiuſque debilitas, ubi major vel minor inveniretur difficultas, unde poſſet facilius debellari, & patefieri aditus ad expugnandum, & ingrediendum, quę quidem erant alto examine conſideranda, hominum mores, illorumque fortitudo, quæ omnia in magno dubio verſabantur, & ad eorum examen multa induſtria, ſolertia, ac ingenii ſagacitas exoptabatur, quæ non facile invenitur niſi in melioribus ob ingenitam indolem communi exercitio cum prudentioribus, Abulenſis ad citatum locum Numer. q. 14. ait: *Quia iſti exploratores aggrèdiebantur aliquid dubium, non auderet quilibet, ideo debuerunt mitti tales, qui auderent, & hoc magis credebatur de prin ipibus, quam de aliis.* Num. 13 *Nobilitas ad magna & ſublimia inducit.* Abulenſ.

31. Ait Deus Moyſi Numer. 14. n. 29. *Omnes, qui numerati eſtis à viginti annis, & ſupra, & murmurati eſtis contra me, non intrabitis terram ſupra quam levavi manum meam.* De quo etiam agitur Pſal. 94. & Paulus Hebræor. 4. num. 3. ob murmur contra Dominum à quo viderunt tanta mirabilis facta in eorum protectione, ſic privantur ab ingreſſu terræ promiſſæ quæ bello, & armis expugnanda erat. Inde illi merito excluduntur à terra promiſſa, utpote ab inepto bello gerendo, cum ſervi ſervis ad huc parentibus nati, ac educati, depreſſum, ac ſervilem animum habebant, valde alienum ab omni generoſa, ac virili factione, quod in nobilibus, ac principibus ingenitum relucebat. Abulenſis proxima citata quæſtione inquit. *Quia omnes in ſervitute Ægyptiaca enutriti fuerant, ſervi autem nunquam audent ad bellum.* *Servitus animos deprimit ac facit ineptos.* Abulenſ.

Act. 17. *n.* 13. Cum autem cognoviſſent in Theſſalonica Iudæi, quia & Berœæ prædicatum eſt à Paulo Verbum Dei, venerunt & illuc commoventes, & turbantes multitudinem.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III.

uſque ad Verſ. 18.

Verſ. 13. CUm autem, Odio, & invidia agitat, Judæi non deſiſtebant in omni loco Paulum proſequi. *Commoventes.* Syriacus, *Non quieverunt quin concitaret turbam.* 32. Syriac.

Verſ. 14. *Paulum dimiſerunt fratres*, ſcilicet Chriſtiani. *Ut iret uſque ad mare.* Arabicus, *Quaſi ad mare perrecturum* Noluerunt Chriſtiani, ut advertit Cajetanus, quod Paulus videretur fugere aperte ſed tantum, quod eorum furorem declinabat, & quod illuc venerat, ut per mare navigaret. *Silas autem & Timotheus*, remanſerunt ad firmandam, & radicandam fidem in Beroæſenſibus, ſolius enim Pauli caput, ut omnium magiſter quærebatur. 33. Arabic. Caietan.

Qui autem deducebant Paulum, hoc præſtabant tanquam viri boni cum multa reverentia honore, ac ſecuritate, quod ex eo patet, quia Apoſtolus multam confidentiam habuit in eis; nam per eos miſit epiſtolam ad Silam, & Timotheum, apoſtolum deduxerunt uſque ad Athenas, quæ erat univerſalis Academia totius ſapientiæ, eloquentiæ 34. *Iſti fideles*

& inde Poëtarum, Oratorum, ac Philoſophorum, de quo multa ſcribunt Auctores.

35. Syriac. Æthiop Vatabl. Pagnin. Tygurin.
Verſ. *Incitabatur ſpiritus ejus in ipſo.* Syriac *Mœrore afficiebatur.* Æthiopic. *Indignatus eſt ſpiritu.* Vatablus, Pagninus, Tigurin. *Irritabatur, excandeſcebat*, zelo, ac compaſſione, & dolore afficiebatur Paulus quod tam nobilis civitas Athenarum totius ſapientiæ Schola eſſet plena eorum, ac cultui idolorum dedita.

36. Syriac. Arabic. D. Chryſ.
Verſ. 17. *Diſputabat.* Syriac. *Colloquebatur.* Arabicus, *Cœpit loqui* cum Judæis. *Et colentibus*, ſcilicet Proſelitis, id eſt gentilibus, ut explicat D. Chryſoſt. ex gentilibus ad Judaiſmum converſis, ac de ſalute ſuæ animæ ſtudioſis. *in foro.* Syriacus, *in platea quotidie.*

37.
Verſ. 18. *Quidam autem Epicurei, & Stoici Philoſophi.* Epicurei dicebantur, qui ſummum hominis bonum conſtituebant in voluptatibus corporis & ſenſuum, Stoici vero in animæ virtutibus, de quibus quæſtione ſequenti. *Quid vult ſemiverbius.*
Syriac. Arabic D Chryſ. Vatabl. Æthiop.
Syriac. *Collector verborum.* Arabicus, *iſte nam venator.* D. Chryſoſt. *Verbi Sator.* Vatablus, *Quid vult ſpermologus* Æthiopic. *Quidnam vult hic ſeminator verborum*, id eſt quid intendit iſte verboſus, vel garrulus, qui nihil, niſi verba effutiat, ſic de Paulo dicebant.

38. Gentiles.
Novorum dæmoniorum. Syriacus vertit. *Deos alienos prædicant*, nam Gentiles Deos minores, ac inferiores Dæmones appellabant. *Quia Jeſus Reſurrectionem annunciabat eis*, quam tam Epicurei, quàm Stoici negant, de hoc q. 5.

QUÆSTIO IV.

Quare iſti Athenienſes dicebant Paulum hominem ſemiverbium ſeu loquacem, & garrulum?

39. *Irridebant eum cum loqueretur contra eorum voluntatem.* Prov. 15. Tobiæ. 2.
ITa vocabant, ut hominem garrulum, ac loquacem, qui ſine Rethorica arte, ac eloquentię methodo verba inania, & vacuos, futileſque ſonos ſine ulla rei veritate ſpargebat, quod peſtifere jactabant, tum quia doctrina Apoſtoli diſplicebat eis, utpote contraria eorum dictis, ut facit ſtultus de diſciplina Patris ſui Proverb 15. n. 5. & faciebant cognati de vita, & dictis ſancti Tobiæ 2. n. 15.

40. Math. 1.
Quod & maximè faciebant, ne quis audiret Apoſtolum, ejuſque dictis acquieſceret, quod eſt extremum, ac ſupremum malum ſcribens. D. Matheus Chriſti proſapiam cap. 1. num. 8. ait. *Joram genuit Oziam, Ozias autem genuit Joatham.* Satis agitata & perantiqua quæſtio eſt, quare inter Joram, & Oziam tres Reges Evangeliſta prætermiſerit, de qua re multas aſſignavi rationes tom. 5. & 6. in Evangelia.
Rupert. *A Dei catalogo excluduntur qui prædicatores non audiunt & impediunt.*
Ad præſens intentum optimè Rupertus Abbas Theologizatur. *Joram autem genuit Oziam, Tres Reges de medio ſuccidit, videlicet Ochoziam, Joas, & Amaſiam, qualem enim locum habere deberent inter parentes Carnis Domini; hi ſub quibus nec ſaltem loqui licuit Prophetis verbi Domini? Atque iſti ſoli de memoria præſenti, de libro generationis Jeſu Chriſti repulſi ſunt, qui verbum audire, vel præcones Verbi Dei vivere paſſi non ſunt* Multi, & magni peccatores Reges, ut Manaſſes, & alii recenſentur in hoc catalogo, tamen illi tres merito excluduntur, quia contempſerunt Dei Verbum, illius præcones, multis moleſtiis, ærumniſque ignominiosè tractaverunt.

41. Ozea.
Deplorat Ozeas 9. num. 8. multa mala populi Iſraël; dicens: *Speculator Ephraim cum Deo meo Propheta laqueus ruinæ factus ſuper omnes vias ejus inſaniæ in domo Dei ejus profundè peccaverunt.* Iſraelitæ idololatriæ dedit poſt longam ſpeculationem, ac meditationem, Prophetas contempſerunt, ut non audirent reputantes tamquam inſanos. *Inſania in domo Dei ejus.* Et inde quid factum eſt. *Propheta laqueus ruinæ ei factus eſt ſuper omnes vias ejus*, ſuper omnia ſcelera & crimina quę commiſerunt, ita ut ingemiſcens Propheta clamet. *Profunde peccaverunt.* Ibi Ruffinus ait: *O tu popule prophanis rebus ſubjugate, ad cumulum iniquitatis, ſpiritualium magiſtrorum contumelias perveniſti, ita ut Prophetas Dei inſanos, & ſpirituales magiſtros ſtultos vocares. Addebaſque nihil aliud Prophetas debere cenſeri, quam hoſtilem laqueum in ruinam miſerorum civium fabricatum; non eſt tale facinus, ut cenſura judicis valeat ipſius oblivíſci.* Ad execrabile ac ſummum omnium malorum nefas devenerunt cum Dei Prophetas, ac præcones, ut inſanos, ac ſtultos reputarunt, ut eorum verba non audirent ſed contempſerint, ac rejecerint, & ideo *profundè peccaverunt*
Ruffin.
Grande nefas Dei præcones, ut inſanos non audire.

QUÆSTIO V.

Quare Epicurei, & Stoici adverſabantur D. Paulo & quinam eſſent illi?

EPicureus diſcipulus Xenocratis omne bonum ac ſummam hominis felicitatem ponebat in voluptatibus, ac delectationibus, hinc negabat animæ immortalitatem, corporis reſurrectionem, Dei providentiam, & omne divinum Numen, de quo late agunt Lactant. lib. 3. Inſtitut. cap. 7. Clemens Alexandr. lib. 3. ſtromat cap. 15. D. Auguſt. de utilit. credendi cap. 4. Ubi eos appellat voluptarios porcos, unde eſt illud Horatii, *Epicurus de grege porcus* 42.
Epicur. Lactant. D. Aug. Clem. Alex.

Stoici fuerunt Philoſophi ſic nuncupati à nomine græco; quod idem valet, ac porticus in quo docebant, ejus pater fuit Zeno philoſophus, ejus diſciplina erat multum auſtera ſummam hominis felicitatem ponebant in poteſtate, induſtria, ac dexteritate cujuſlibet. Negabant Dei providentiam, dicebantque omnia neceſſitate naturæ evenire, dicebant animam eſſe immortalem, corporum reſurrectionem negabant, dicebant omnes virtutes eſſe pares, ſicut & vitia æqualia, miſericordiam, & compaſſionem eſſe item, licere ſapienti ſe ipſum occidere, ne miſerè vivat, mundum eſſe animal animatum, & Deum eſſe animam illius, aliaſque ſimiles nugas fabulabantur, de quibus Cicero pro Murena, Lactantius citatus D. Auguſt. tom. 6. tract. de Epicureis, & Stoicis. 43.
Stoic. *Eorum errores.* Cicero Lactant. D. Aug.

Quos omnes errores Paulus refutat docens hominis felicitatem conſiſtere in Dei fruitione; & à Jeſu Chriſto crucifixo dependere, cujus gratia reſuſcitandi ſumus in vitam æternam, & cujus auxilio in hoc ſæculo ejus fides triumphat; & vincit omnes humanæ ſapientiæ machinationes, Sophiſtarum argumenta, ac eloquentiæ humanæ perſuaſiones, in cujus rei confirmationem, non diſputationis argutiæ ſed divinum lumen prævalet. 44.
Paulus refutat eorum errores.

Totam hanc doctrinam nobis confirmat Apoſtol 1. Corinth. 2. n. 4. poſtquam dixit, quod nihil aliud, ſcit, ac intelligit, niſi Jeſum Chriſtum crucifixum. ſubdit: *Et ſermo meus, & prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus ſapientiæ, & virtutis.* Ecce doctor gentium omni ſapientia, & altiſſima plenus 45. 1. Cor. 2

&

& eruditus ſe abſtinet ab humanis perſuaſibus ſapientiæ in rebus fidei, cur evitat diſputiones, cum Scribis, ac Philoſophis de ſupercilio ſuæ eloquentiæ multum confidentibus, numquid timebat ab eis vinci, ac ſuperari? minimè. Sed præcellebat excellentiam myſteriorum fidei, quæ cum ſunt ſupernaturalia, & alterius ordinis ob ſui ſupereminentiam ſuper humanam rationem non poſſunt teneri, & capi à naturali vi noſtri intellectus, niſi adſit Divini Spiritus gratia excitans, & adjuvans. *Fides nō comparatur diſputation, ſed Dei gratia.*

D. Zeno. D. Zeno ſerm. de fide ait, *Erant quiſquis diſputationem legis æſtimat fidem, duo in unum diverſa confundit diſputatio enim ſicut excolit legem, ita ſi verſuta ſit eradicat fidem, quia fides profectò non eſt, ubi quæritur fides.* Perpende ultima verba.

46. Rom. 11. Dum ſuprema Dei magnalia contemplatur Paulus totus admirabundus exclamat Rom. 1. n. 34. *O altitudo divitiarum* Græcus *O profundum divitiarum Sapientiæ & Scientiæ Dei.* Per divitias intelligit Apoſtolus magnitudinem miſericordiæ Dei qua nos divites fecit omnibus donis gratiæ, & gloriæ, ut ipſe explicat de Epheſ. 1. num. 7. *Quam incomprehenſibilia*, ſeu ut legit Tertullianus contra Hermogenem, *In inventibilia*, ait Textus, *Judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus*, rationes Divinæ Providentiæ, *& quis cognovit* ſenſum Domini, quod merito D. Auguſt appellat *abyſſus multa*, aut *quis conſiliarius ejus fuit*, conſiliarius, ut notat ibi Cornelius non ſolum dicit, qui dat conſilium, ſed qui conſcius eſt conſilii & *quis* poterit ſcire conſilium Dei, cum ejus viæ, & rationes divinæ providentiæ ſint inveſtigabiles, quis pro erit ſcire, cur rejectis Judæis elegit gentiles, cur hunc trahit, & non illum, cum hoc non pendeat ex perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ, ſed ex alto Dei Conſilio, ut latè diſſerit. Bernardus epiſtol. 107. & D. Zeno ſerm. de fide, ait *Sciat unuſquiſque aliud eſſe fidem, aliud eſſe tractatum, nec fidem per tractatum poſſe dari, vel noſci, ſed ſcilicet per grratiam Dei.* Epheſ. 1. Tertull. D. Aug. *Non ratione humana ſed à De conſilio noſtra vocatio* D. Bern. D. Zeno.

47. Rom. 4. De Abraham ait Apoſtolus Roman. 4. num. 18. *Qui contra ſpem in ſpem credidit, ut fieret Pauli multarum gentium. Et non infirmatus eſt in fide, neque conſideravit corpus ſuum mortuum, cum ferè centum eſſet annorum, & mortuam vulvam Saræ. In repromiſſione Dei non hæſitavit de fidentia, ſed confortatus eſt fide* D. Chryſoſt. legit, *Roboratus eſt fide.* Conſiderata natura, omnis ſpes habendi filios ex Sara extincta erat in Abrahamo, cum ipſe eſſet centum annorum, & Saræ vulva ſterilis, tamen promittitur ei filius ex Sara firmiter, & conſtanter credidit, quia in his, quæ pertinent ad fidem non vis, ac impulſus naturæ, aut rationis eſt conſiderandus, ſed divinæ manus efficacia, quà cuncta agit, ac diſponit. D. Chryſoſt.

QUÆSTIO VI.

Quare iſti homines vocabant D. Paulum annuntiatorem novorum Dæmoniorum?

48. DÆmon, ut tenent D. Iſidorus lib. 8. Ethymolog Plato in Cratil. nomen eſt græcum, & idem valet, ac ſapiens, & peritus. Vatablus & alii, dicunt idem valere, ac regere, quod maximè de malis hominibus intelligebant Dicebant iſti homines de Paulo. *Novorum Dæmoniorum videtur annuntiator eſſe.* Syrus. *Deos alienos prædicat.* Arabicus. *Eſſe prædicatorem Dæmoniorum alienorum.* Æthiopicus. *Seminator verborum doctrinæ dæmoniacæ novæ.* Apud antiquos dii novi, & minores appellabantur. *Dæmon quid ſignificet.* D. Iſidor. Syriac. Arabic. Æthiop.

Cum Paulus prædicaret Reſurrectionem noſtram, quæ eſt magnum miraculum ſupra ordinem naturæ, & lumine naturali capi non poteſt ideo gentiles eam non intelligebant, nec dictis Pauli acquieſcebant, ſed eum tamquam hominem loquacem, ac impoſtorem, & fabuloſum, qui virtutem aliorum novorum Deorum prædicabat, ac dicebat judicabant, quam ob cauſam ductus eſt Athenis, ubi Socrates, qui novos Deos inducebat, damnatus eſt ad mortem. 49. *Non intelligebant reſurrectionem.*

Tamen, & maxime moraliter ex quadam Gloſſa refert Lyran. *Quod Philoſophi audierunt à Judæis inter eos habitantibus tempore Antiochi nomen Dæmonis eſſe abominabile, & ideo doctrinam Pauli vocabant annuntiationem Dæmoniorum, tamquam ciſdem abominabilem.* Ecce ſumma, & extrema miſeria, ſic errant Athenienſes ſuis erroribus, falſitatibus, ac ſuperſtitionibus quas ab antiquo à ſuis majoribus ebiberant, ut ſolidam, veram, & ſanctam Pauli doctrinam, utpote novam abominabilem novorum Dæmoniorum judicaverint. 50. Gloſſa. Lyran. *Blaſphamant Pauli doctrinam.*

Sunt multi ita affecti ſuæ antiquæ, ac veteri doctrinæ, ut quidquid denuò invenitur, maximè diſpliceat, & refutet, ac ſi Deus lucem ſuæ ſapientiæ concluſerit in antiquitate, & nihil junioribus reliquerit, cum in ipſis antiquis multa falſa, & à veritate aliena reperientur, ut notavit Arnobius lib. 1. & ait: *Falſitatis argutiis res noſtra, & nos veſtras arguimus falſitatis, ſed antiquiora noſtra ſunt ac per hoc fidei, & veritatis pleniſſima, quaſi vero errorum non antiquitas pleniſſima mater ſit.* 51. *Doctrina quia nova multis diſplicet.* Arnob.

Ingreditur Jeſus Capharnaum, & veniens in Synagogam docebat eos, & expulit diabolum ab uno homine, & ut ſcribit D. Marc. 1. num. 27. & admirati ſunt, *ita ut conquirerent in inter ſe dicentes? quidnam eſt hoc? Quænam doctrina hæc nova,* ut ſuggillarent Chriſti doctrinam dicunt novam, non conſiderant ſublimitatem, & excellentiam doctrinæ valde perutilem ad ſalutem animæ, ſed tot, & tantis miraculis in cunctorum oculis, ut conſiderat Victor Antiochen. ſed dicunt eſſe novam, ut eam valeant detrahere, & calumniare, ut dixit D. Paſchaſius lib. 1. in Matthæum, *A malignantium ore nil tam ſanctum, quod valeat effugere.* 52. Marc. 1. *Non conſiderant utilitatem ſed novitatem.* D. Paſch.

Cum Deus conderet orbem prima die dixit, *Fiat lux, & facta eſt lux,* Geneſ. 1. num. 3. & quarta die dixit Deus, Fiant duo luminaria, & fecit duo luminaria magna, *Luminare majus, ut præeſſent diei, & luminare minus, ut præeſſet nocti.* Ibidem. n. 16. Nunquid, illa prima lux antiquior habuit in ſe totam lucem, ut eſſet major aliorum omnium, quæ poſtea creata ſunt? Minimè, Imo quæ quarta die fuerant creata, quamvis juniora majori refulſerunt ſplendore, ut notat Hugo Victorin. lib. 1. de Sacramentis cap. 15. ubi ſic ait, *Hæc poſteriora amplificata claritate formam meliorem acceperunt, quemadmodum Jeſus in nuptiis de aquis vinum fecit, ut reformationis ſtatum in melius Sacramentum demonſtraret.* De naturalibus bene conjecturatur ad ſpiritualia, ac ſupernaturalia inviſibilia Dei, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, Deus totius lucis Auctor primæ diei luci dedit ſplendorem, utpote antiquiori omnem? minime, imo & majorem, & ampliorem poſterioribus luminaribus contulit, ac impertivit. 53. Hugo. Victor. *Deus ſæpe junioribus dat majorem lucem quã antiquioribus.*

Deus totius ſapientiæ lux, & ſplendor dividens ſingula ſingulis prout vult Deus dedit ſuæ lucis radios antiquis, unde negari non poteſt quod effulgeat per majores ſplendores junioribus, ſi velit; Præclare ait D. Aug. q. 3. ex veteri Teſtamento ait ſæpe: *Quæ tempore minora ſunt, & virtute majora ſunt* 54. D. Aug.

Vox

55. Cant. 7. Vox eſt animæ ſanctæ ad ſuum Divinum ſponſum Cantic. 7. num. 13. *Omnia poma nova, & vetera, dilecte mi, ſervavi tibi.* Per hæc poma bona pars Interpretum intelligit doctrinam, ac expoſitionem Sacræ Scripturæ tam Doctorum, quam Recentiorum Præfata verba ſic legunt D. Auguſt. *Nova ſuper vetera ſervavi tibi.* Quia ſæpe nova meliora ſunt acutiori ingenio extracta, majori ſtudio inventa, ac expolita. D. Auguſtin. lib. 20. de Civitate Dei cap. 4. ait; *Præferri veteribus nova, quia quamvis vetera priora ſint tempore; nova tamen præcedunt dignitate, cum illa vetera ſint novorum præconia.*

Theod. D. Aug. *Nova ſuper vetera.*

Act. 17. *n.* 19. Et apprehenſum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes; poſſumus ſcire, quę eſt hęc nova, quę à te dicitur, doctrina.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

Uſque ad Verſ. 23.

56. Syriac. Arabic. Græcus. Pagnin. Æthiop. Verſ. 19. *AD Areopagum, duxerunt eum. Syriac Duxerunt eum ad Senatum, qui vocatur Areopagus, vicus Martis.* Arabic. *Duxerunt ad peritiſſimum, & judicem Doctorum.* Græcus; *Ad domum Judicis* Pagnin. *Ad Martium Pagum.* Æthiopic. *Ad domum Dei eorum.* Erat enim Areopagus Athenis conſeſſus judicum maximæ poteſtatis, & authoritatis, in quo graviſſimæ cauſæ dijudicabantur, de quo quæſtione ſequenti.

57. Syriac. Arabic. Verſ. 20. *Verba quædam infers.* Syriac. *Extranea verba diſſeminas.* Arabic. *Ingeris rem peregrinam* & nobis inauditam, ſcilicet Reſurrectionem corporum *Quidam velint hæc eſſe*, quænam ſit talis doctrina, & quonam fundamento, ac authoritate prædicas.

58. Arabic. Æthiop. Plutarchus. Verſ. 21. *Omnes advenæ hoſpites* ad nihil aliud vocabant. Arabic. *Niſi ad novum aliquid dicendum, & ſermonem peregrinum audiendum.* Æthiopic. *Aliam curam non habebant; niſi audire nova, & ſcrutari, quæ dicerent.* Athenienſium ſumma deſcribitur curioſitas, ut tradit Plutarchus lib. de garrulitate, & ideo novorum maxime avidos fuiſſe teſtatur.

59. Arabic. Oecum. Æthiop. Verſ. 22. *Stans Paulus in medio*, Arabic. *Cum ſtetiſſet in conſeſſu judicum doctiſſimorum?* Oecumen. *In medio Martis Pagi.* Æthiopic. *In medio domus Dei eorum* ut ab omnibus aperte, & clare audiretur.

60. Syriac. Arabic. Æthiop. *Superſtitrr.* *Per omnia quaſi ſuperſtitioſiores vos video* Syriac. *Inter omnia nimios eſſe in cultu Dæmonum* Arabic. *Video vos quibuſdam modis Dæmonia venerates.* Æthiopic. *Conſpicio vos inſanire in omnibus*, ac ſi dicat Apoſtolus; O Athenienſes video vos præ omnibus excellentes, & nimios eſſe in cultu Dæmonum; nam religio dicitur à religando, quæ ut ait D. Auguſt. lib. de vera religione in fine, defertur vero Deo; at ſuperſtitio, ut ait D. Iſidorus lib. 8. Ethymol. cap. 3. dicta eſt, quaſi ſuper ſtatuta, & debita, & ideo, ut ait D. Auguſt. lib. 4. de Civit. Dei cap. 30. dicitur illa, quæ defertur falſis, & inanibus Diis, quibus nullus cultus, nullaque veneratio eſt debita.

D. Aug. D. Iſido.

61. Syriac. D. Chryſoſt. Arias. Verſ. 23. *Præteriens enim, & videns ſimulacra veſtra* Syriac. *Cum videns eſſem domum formidinum veſtrarum* D. Chryſoſt. *Culturas veſtras* Oecumen. *Delubra veſtra.* Arias; *Sacra veſtra.* Seu; *Altare veſtrum* Attentiùs videns, & conſiderans.

In quo ſcriptum erat ignoto Deo. Syriac. *Scriptum erat Dei reconditi.* Arabicus. *Scriptum erat Deo, qui ignoratur.* Athenienſes, ut viri Docti & eruditi ex multis didicerunt dari unum ſupremum Deum de quoq. 8. 62. Syriac. Arabic.

Quem vos ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis; Tanquam ſi dicat Paulus; Ego non ſum novorum Dæmoniorum annuntiator, ut vos dicitis, ſed annuntio vobis Deum, qui ab antiquo mundum creavit, & gubernat, quem vos ignoratis, ejus magnalia & nomen vobis dico, & explico. 63.

QUÆSTIO VII.

Quare D. Paulus ducitur ad Areopagum?

AReopagus nomen græcum, & ab eo deductum, idem eſt, ac vicus Martis, ſeu curia Martis, nam ut tradunt Græci cum Mars de homicidio accuſaretur, & res judicanda duodecim Diis committeretur, à ſex abſolutus fuit in eo loco. & quamvis eſſent pares, res favorabilior reo prævaluit, & ideo à nomine græco Mars. dictus eſt locus vicus Martis, vel etiam, ut vult Plinius lib. 7. cap. 56. ab inſigni templo Martis ibi conſtituto. 64. *Areopagus unde dictus.* Græcus. Plinius.

Erat hic vicus Areopagus unus, & illuſtrior ex quinque qui erant Athenis, & in eo erectum fuit Tribunal à Cerope, quo nihil erat ſeverius, conſtantius, ac integrius, ut ait Cicero lib. 1. ad Attic. Epiſt. 9. ad quod juſſu Solonis non aſſumebantur niſi Archontes, id eſt niſi Principes magni, & probatiſſimi ut teſtatur Plutarchus in Solone, & erant maximè ſolertes ſpeculatores ac indagatores, ſententiam ferebant non per verba, ſed per calculum, & in obſcuris, ne eorum lacrymis, ac aſpectu moverentur, unde venit in proverbium Areopagita taciturnior. 65. *Tribunal Areopagi.* Plutarch. Cicero.

Tanta erat de illius integritatate fama, ac opinio, ut graviſſimæ cauſæ ex toto orbe, ac etiam ex Romanis teſte Gellio lib. 12. cap. 7. ad eos judicandæ deferrentur; eorumque ſententiæ ſi Ariſtidi credimus tamquam oracula, ac Deorum reſponſa arbitrabantur, de quo plura Budæus in Pandectas leg. ultima de Senat. 66. *Magna authoritas illius*

Ad Areopagum ducitur Paulus, ut tamquam promulgator novæ legis judicaretur, ac puniretur, ut notat D. Chryſoſt. in præſenti, & ait; *Ad Areopagum duxerunt Paulum, non ut quippiam cognoſcerent, ſed ut punirent, & ſuppliciis afficerent; ibi enim capitalia exercebātur judicia*, Sed ſuprema Dei providentiâ, aliter evenit, ibi enim veritas Evangelica maximè exaltata eſt, & ſublimata, ibique eximie inter ipſos Idololatriæ feroces zelatores fundatur Eccleſia Dei propugnante, prædicante S. Dionyſio Areopagita. 67. D. Chryſoſt. *Paulus ducitur ad Areopagum, ut puniatur, ibique exaltatur.*

Ait Regius Vates Pſal. 47. num. 3. *Latera Aquilonis, civitas Regis magni.* D. Auguſt. ait; *Ecce gentes latera Aquilonis adjuncta ſunt, latera civitatis Regis magni.* Propheta clamat; *Ab Aquilone pandetur omne malum*, ut ibi explicatur; Omnis contrarietas, & adverſitas ibi ſumma Dei potentia, quod inter ipſas contrarietates, ac adverſitates fundatur civitas, ſeu Eccleſia Regis Magni. 68. Pſal. 47. D. Aug. *Inter contrarietates exaltatur Eccleſia*

Ad hujus rei guſtum ait Job. 37. *n.* 22. *Ab Aquilone aurum venit & ad Deum formidoloſa laudatio* Quæ verba ſic transfert D. Auguſt. in Pſal. 47. *Ab Aquilone nubes coloris aurei, in his eſt magna gloria, & honor omnipotenti Deo*; quomodo ab Aquilone regione tempeſtuoſa, & obſcura veniunt 69. Job. 37 D. Aug.

Nubes

Inter tempeſtates nitet aurum fidei. Nicetas. Nubes referentes colorem aureum ; hæc elegans pulchritudo ab Orientalibus plagis veniet, ſed ab Aquilone regione tempeſtuoſa, & obſcura ibi cernitur, & reſplendet Dei potentia, ab ea producens aurum purum fidei, & amoris. Nicetas ibi ? Dei *imperio Boreas nitidas, & fulgorem auri imitantes nubes adducit.*

QUÆSTIO VIII.

Quare Ara conſecrata conſiſtebat Ignoto Deo?

70. D. Chryſ. Oecum. *Ex favore in bello, & peſte Deus ignotus.* SAtis late, & diffuſè D. Chryſoſt. & Oecumen. referunt, quod cum Athenienſes premerentur bello, à ſuiſque Diis, quos colebant, poſtularent auxilium, nullumque habuiſſent, intelligentes aliud eſſe Numen majus, ei ſacrificantes auxiliati ſunt, qua propter aram ignoto Deo conſtruxerunt, vel etiam, ut alii dicunt, ut referunt citatus D. Chriſoſt. & Oecumenius, nempe, Quod cum Athenienſes magna laborareut peſte, nullumque à ſuis Diis ſubſidium obtinuiſſent, conjecturantes, an daretur aliud majus Numen, ei ſacrificantes convaluerunt, peſtiſque omnino extincta fuit, ideoque tali Numini, ac Deo aram ſub titulo Ignoto Deo obtulerunt.

71. Liran. Hugo. Sanches. *Ex eclypſi.* Secundo Lyran. Hugo, Sanches, & alii hoc referunt ad laudem, & gloriam D. Dionyſii, qui cum eſſet peritiſſimus in Aſtrologia, & Luna eſſet plena, per interpoſitionem ad Solem non poterat fieri eclypſis, & ex multis aliis principiis probat Lyranus naturaliter non poſſe evenire; Unde hoc animadvertens exclamavit *Aut Auctor naturæ in carne patitur, aut tota mundi machina diſſolvitur*, indeque erexit, & conſecravit illi altare, hac inſcriptione, *Ignoto Deo*, ſcilicet Jeſu Chriſto, cujus mortis cauſa Eclypſis facta eſt.

72. Baron. Lorin. *Unum Deum adorabant.* Tertull. Lucan. Tertio, & probabilius Baronius, Lorinus, & alii tenent, quod Athenienſes acceperunt à Philoſophis, & Sybillis, atque etiam à Judæis dari unum ſupremum Numen abſconditum, & inviſibile, à quo cuncta gubernabantur, ac regebantur; indeque ei aram conſtruxerunt, nam ſicut apud Romanos venerabantur Dii incerti, ſic & apud Athenienſes Dii Incogniti, ut teſtatur Tertullianus lib. 1. contra Marc. cap. 9. Iſte autem incertus erat Deus Hebræorum, ad quod tendit illud Lucani.

Dedita Sacris
Incerti Judæa Diis,

73. *Deum Hebræorum adorabant.* Catena. Patrum. D. Aug. Clem. Alex. D. Hier. Illi Ignoto Deo, cui ara erat conſecrata, erat Deus Judæorum, quod ſic probatur. Primo Catena Græca Patrum à Feliciano concinnata, ſic habet: *Ignoto Deo, & peregrino aram hanc ſacrarunt Athenienſes. Peregrino Numini Hebræorum, ſcilicet, cui nondum nomen certum, vel notum erat.* Huic interpretationi favet D. Aug. lib. 1. Creſcon. cap. 29. & ait: *Athenienſes quamvis extra Eccleſiam unum verum colebant Deum.* Similiter & Clemens Alexandr. lib. 1. Stromat cap. 9. ubi ait, *Paulus ignotum Deum honorari quidem per circumlocutionem à Græcis opificem Deum ſignificavit.* Pro quo etiam ſtare videtur D. Hieronym in cap. 16. Ezechiel ubi ait Dei majeſtatem incognitam ſaltem obſcure ab iſtis Gentilibus adorari.

74. Quod ex ipſomet contextu probo: Ait Paulus *inveni, & aram, in qua ſcriptum erat Ignoto Deo, quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.* Illum nempe deum ignotum, quem vos ignorantes, & neſcientes nomen, ac majeſtatem colitis ipſum eundem Jeſum Chriſtum vobis prędico, dico, ac manifeſto, ac proinde idem eſt Deus, quem vos colitis, & ego annuntio. Conſidera, quæſo, magnam Pauli prudentiam, quod ut eos ad fidem ſuaviter alliceret; dicit ſe habere eundem Deum cum ipſis, omneſque eſſe ſub eadem religione, atque ſub eodem Numine. *Ex ipſe textu Deus verus colligitur.*

75. D. Chryſ. *Deus ut ignotus aene colitur.* Amob. Expendenda tamen eſt in præſenti lectio D. Chryſoſt. ſic exponenti: *Quem igitur ignorantes bene colitis, hunc ego annuntio vobis*; nota verba *bene colitis.* Et quomodo Chriſtus Dominus poteſt dici bene coli ab Athenienſibus ſub titulo Ignoti Dei, nam hæc eſt peculiaris mei Jeſu nota, quod tunc magis ſubmiſſè veneratur, quanto magis ejus ſublimitas ignoratur, quæ ſupereminenter tranſcendit omnem captum humani intellectus. Unde recte de eo ait Arnobius lib. 3. contra gentes. *Unus eſt hominis intellectus de Dei natura certiſſimus, ſi ſcias, & ſentias nihil de illo poſſe mortali oratione depromi.*

76. Iſaï. 45. *Deus abſconditus bene veneratur.* Ait Iſaïas. 45. num. 14. *Tantum in te eſt Deus, & non eſt abſque te Deus verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Salvator.* Abſconditus in infinitate ſuæ naturæ, in ſuis attributis, ac operationibus. Unde de eo ait Paulus 1. Timoth. 6. n. 16. *Deus lucem inhabitat inacceſſibilem*, ita eſt abſconditus qui habitans in luce infinita, eſt inacceſſibilis. In Ægyptiorum templis inſcriptum videbatur hoc emblema: *Ego ſum quod fui, quod eſt, quodque futurum eſt velum meum nemo unquam revelavit.*

QUÆSTIO IX.

Quare D. Paulus vocat Athenienſes ſuperſtitioſos cum ſub ignoto Deo verum adorarent Numen?

77. *Difficultas quæſtionis.* SUperſtitio, ut jam dixi in Expoſitione, eſt nimius, & immoderatus cultus ſuper ſtatuta, ac debita. inde cultus, qui defertur falſis Diis, dicitur ſuperſtitio, cum iis nullus cultus, ac veneratio ſit debita, at, ut dixi ſuperiori quæſtione Athenienſes ſub illo titulo *Ignoto Deo* adorabant verum & divinum Numen; ergo videtur Apoſtolum apte non dixiſſe & convenienter: *Viri Athenienſes quaſi ſuperſtitioſiores vos video.*

78. *Cultus Dei ex integro, & non mediato.* Iſai 40. Reſpondeo, & nota, quod Apoſtolus non dixit ſimpliciter ſuperſtitioſiores, ſed quaſi, ac ſi aliqua ex parte non eſſent tales cum adorarent verum numen, tamen bene dicuntur ſuperſtitioſiores, quia cum non cognoſcebant, ut debebant cognoſcere, nec illius notitiam, ac cognitiones procurabant, atque ſollicitabant, at tenebantur, ſcire, & inquirere, & deinde cum illo ignoto Deo ſimul colebant ſimulachra gentium, eiſque æqualiter cultum deferebant, de quo maxime Deus conqueritur. Iſai. 40. num. 25. *Cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis, dicit ſanctus.*

79. 3. Reg. 11. Dicitur Salomoni 3. Reg. 11. num. 11. *Scindam regnum tuum, & dabo illud ſervo tuo.* Ob idololatriam commiſſam à Salomone, ex duodecim tribus Iſrael eripiuntur ab eo decem tribus, & datur Jeroboamo, ſed quomodo hoc fit? Si propter Idololatriam magna pars regni aufertur à Salomone cur datur Jeroboamo magno Idolorum cultori, ſi uterque eodem fœdatur crimine, unde tam diſpar diſtributio, cum crimen Jeroboami majus appareat, quia non ſolum ipſe idolis ſacrificavit, ſed faciens vitulos aureos in Samaria, eodem ſcelere.

totum.

Magnum nefas ſervire Deo & idolis. Theod. totum Iſraël implicavit, ex quo ergo principio tanta prodiit differentia? Jeroboamus totus ſedit nefando idolorum cultui, at Salomonis partitum eſt cor, adorabat verum Deum omnium creatorem, ſimulque Diis gentium ſacrificabat; & cujus cor erat partitum, & merito & illi partitur regnum Thodoretus q. 43. ait: *Prophetæ magis accuſant tribum Judæ... quoniam cum ſimul cum Deo videretur ambulare per templum, clamque ſerviebat idolis.*

81. Cant. 3. Quærens anima ſancta per vicos, & plateas ſuum dilectum cum inveniſſet eum, ait: Cantic. 3. num. 4. *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* Cur quæſo non vult hebere colloquium cum eo per vicos, & plateas, & cur non in qualibet domo matris, ſed in intimo cubiculo, & valde ſecreto; ſic erat tam intime ad ſuum dilectum ex intimo corde addicta, ut ne ab aliquo implicata, vel domo aliquantum diverteretur, & ita ſolum cum eo volebat texere ſermonem, ubi nullum pateretur diverſiculum. Gilibertus Abbas ſerm. 11. in Cantic. ait: *Novit illa dilectum ſuum non poſſe foris ſecurè poſſideri, nec integer quidem, & quam durum eſt amanti animum dimidiare cum Chriſto, & mundo? quam durum eſt inquam in dilectionis jura peregrinas admittere curas, & cœleſte ſecretum ſæcularibus infeſtare turbellis.* Ad hunc ſenſum ait Paulus 1. Theſſalonic. 5. n. 22. *Ipſe enim Deus pacis ſanctificet vos per omnia, ut integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela in adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti.*

Sponſa ſolum cum dilecto. Gilibert. 1. Theſſ.

QUÆSTIO X.

Quare D. Paulus cum Athenienſibus incipit ſermonem à Deo ignoto?

82. Magnus Paulus valdè diverſimodè concionando ſe habet cum ſuis auditoribus, ac Judæis nam cum Judæis diſſerebat de ſcripturis, ut patet ex verſu 2. hujus capitis: at vero modo cum Athenienſibus nihil de ſcriptura, ſe ab eorum ara Ignoto Deo conſecrata, atque ab eorum ſuperſtitionibus intexit ſermonem.

83. Peluſior. Præclare Iſidorus Peluſiota lib. 3. epiſt. 34. ibi ait: *Quando quidem inexpugnabilis, atque omni contradictione major, ea vis oratoris eſt, cui contrarii aſſentiuntur, idcirco ad quamque nationem, ex his, quæ apud eam moribus recepta ſunt differendum eſt* Nota modo: *Quod etiam ille cenſorem Chriſti diſpenſator Paulus faciebat, apud Judæos quidem de ſcripturis diſputans, apud Athenienſes autem ab ara. Proinde enim, ac ſi de lege nihil audiſſet, ab ara movendi materiam arripiebat, ut ab ipſorummet dogmatibus eos ſubjugaret.* Magna ſagacitas, ac induſtria oratoris eſt quemlibet intendere expiſcari per ea, ad quæ auditoris animus eſt proclivior, ut ita quilibet ſuo ingenio facile trahatur, & ita magnus animarum venator Paulus, cum Judæis, qui de ſcripturarum lectione multum gloriabantur cum ſcriptura pertractabat; at cum Athenienſibus qui nihil de ſcriptura noverant, multumque de ſuis ſimulachris jactabantur, eorum votis annuens, per Deos, quos colebant ingenioſè eorum cultum demoliri conatur, inſinuanſque uniuſcujuſque moribus, eos ad ſe pellicere ſagaciter intendit.

Vnuſquiſque ſua inclinatione trahens dilecto

84. Vafer ille inſidioſus tentator magno bellico ſtratagemate Chriſtum Dominum aggreditur ſtatuens illum ſupra ſupremum templi faſtigium, dicens: *Si Filius Dei es, mitte te deorſum.* Matth. 4. num. 6. Matth. 4.

& iterum regnorum magnitudinem oſtendens, ait: *Hæc omnia tibi dabo ſi cadens adoraveris me.* Volens inimicus rimari, num Chriſtus Dominus eſſet Filius Dei, opportunius videbatur, ſi inimicus afflatus fuiſſet: *Si Filius Dei es*, conſcende altitudinem nubium, Cœlos penetra, & omnia mundi regna ſub pedibus tuis conculcanda ſterne, Sagaciſſimus inimicus conſideravit Chriſtum Dominum in ſuo geſtu, modoque agendi, ac loquendi eſſe valde humilem, & alienum ab omni faſtu, ideo non per aſcenſum, ſed deſcenſum eum tentare, ac ſuperare vult D. Paſchaſius ait. *Mitte te deorſum, ut ſi Filius Dei eſſet, ex hoc ſaltem per conjecturam cognoſceret.* *Perhumilitatem tentat Chriſtum.* D. Paſch.

Ad proſternendos primos parentes objicit eis Diabolus In quacumque die comederitis; *Eritis ſicut Dii*, Geneſ. 3. num. 5, & cur callidus ſerpens ad tantum bellum tale eligit telum? Agnovit ſpeculator nimius, quod inter cætera, quæ Deus communicavit homini, daretur quidam vehemens amor cum Deo arctiſſimè vivendi, illiuſque imaginem, ac ſimilitudinem retinendi, unde ex his præparat inimicus machinas ad bellum, tamquam ſi diceret minime veſtrum deſiderium arctiſſimæ conjunctionis cum Deo implere poteritis quandiu homines extiteritis, cum multa diſcrepantia ſit inter Deum, & hominem, quod abundanter ſatiabitur, ſi comedentes facti fueritis Dii, & in eodem ordine cum eo, Procopius ait: *Inter cætera ſui deſiderium ingenuit Deus homini, cujus fomitem, vel ſcintillam Diabolus in homine deprehendens, ut eum magis ineſcaret, & ad vetitum petraheret, inquit* Eritis ſicut Dii; *quaſi diceret, nunc cum ſitis homines ſolum non poteritis converſari cum Deo, Sed hoc eveniet, cum in Deorum numero fueritis relati.* 85. Gen. 3. Procop.

Actor. 17. *n.* 24. Deus, qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, hic Cæli, & terræ cum ſit Dominus, non in manufactis templis habitat.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

uſque Verſ. 29.

Verſ. 24. DEus qui fecit mundum Arabicus. *Deus qui creavit orbem, & omnes creaturas, quæ in eo ſunt.* Hoc dicit contra Stoicos, qui mundum fato, aut vi naturæ productum dicebant, ac etiam Epicureos, qui Dei Providentiam negabant. *Non in manufactis templis habitat*, ut habitabant Dii Gentium, cum enim Deus ſit inviſibilis & immenſus loco alligatus non eſt, & ideo ipſe de ſe ait per Jeremiam. 23. num. 24. *Cœlum, & terram ego impleo.* Dicitur autem habitare in Cœlis, quia ibi manifeſtatur, & in Sanctis ſuis per gratiam Rom. 8. n. 9. & 1. Corinth. 3. n. 16. 86. Arabic. Ierem. 23. Rom. 8. 1. Cor. 3.

Verſ. 25. *Nec manibus humanis colitur.* Syrus *Nec ei miniſtratur per manus hominum.* Arabicus, *Nec eget officio manuum hominum tanquam ſi dicat* ſuprema Dei Majeſtas multum diſtat à Regibus terræ, qui indigent ſervis, qui ei miniſtrent veſtimenta, cibos, & potus, multumque diſtat à Diis gentium quibus apponebantur victimæ tanquam ad cibum, & alia multa tamquam ad oblectamenta, & delicias. 87. Syrus. Arabic.

Indigens aliquo, nec indigens alio. Lorinus ex radice Hebraica legit: *Sibi ipſi ſufficiens.* Unde David canit Pſalm. 15. numero primo, *Dixi Domino: Deus meus es tu quoniam bonorum meorum* 88. Lorin. Pſalm. 15.

non

non eges. De his quæ ſequuntur dat omnibus vitam quæſtione 12.

89. Verſ. 26. *Fecitque ex uno totum genus humanum.* Ex uno nempe Adamo Syriacus : *Ex uno ſanguine* ab eodemque parente : *Definiens ſtatuta tempora* Syriacus, *Diſtinxit tempora decreto ſuo.* Arabicus: *Ordinavit ſtatutis temporibus terminos*, D.Chryſoſt. *Præfixitque præſtituta, & præfixit terminos*, Æthiopicus. *Tempora ſua, & annos ſuos quandiu habitabunt cum vita ſua*, ait Job. 14. n. 5. *Conſtituiſti terminos ejus qui præteriri non poterunt.*

Syriac. Arabic. D. Chryſoſt. Æthiop.

90. Verſ. 27. *Quærere Deum, ſi forte attrectent eum ut inveniant.* Arabicus : *Cœperunt quærere Dominum.* Ad hunc finem creatus eſt homo vivens, ut per totam ſuam vitam Deum quærat cognitione, amore, ac operibus : *Si forte attrectent eum.* Arabic. *Utrum forte perquiſitus.* D. Chryſoſtomus, Græcus *Si forte palpent eum.* Dicitur *ſi forte* pro nota noſtræ libertatis. *Attrectent*, cognoſcant magnitudinem, ac excellentiam ; quamvis enim Deus ſit inviſibilis, & plane in ſe non valeat cognoſci in hac vita, tamen per opificium hujus mundi, illius gubernationem, ac providentiam poſſumus aliquantulum eum inveſtigare, attrectare, ac palpare, ut habet Græcus, tamquam more cæcorum, qui palpando inveniunt locum, ſic ait Apoſtolus Rom. 1. n. 20. *Inviſibilia Dei, à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt conſpiciuntur.*

Arabic. Arabic. D. Chryſoſt. Græcus. Rom. 1.

91. Verſ. 28. *In ipſo enim vivimus* ; quaſi in quodam eminentiſſimo ſuſtentaculo per ſuam immenſitatem, providentiam, ac conſervationem, *movemur, & ſumus.* Arabicus : *Exiſtimus* : nam, ut ait D. Auguſtinus ſer. 18. de verb. Apoſtol. *Vita corporis anima eſt, vita animæ Deus eſt*, & ait Paulus : *Sicut quidam Poëtarum veſtrorum dixerunt.* Syriacus *Prout quidam è ſapientibus veſtris, dixit.* Æthiopic. *Fuerunt quidam ex vobis.*

D. Aug. Syriac. Æthiop.

92. Nempe Aratus, antiquus, atque inſignis Poëta *ipſius genus ſumus* ; utpote à Deo creati, ad ejus imaginem, ac ſimilitudinem, ut tamquam filius parentem referat, de quo q. 23.

93. Verſ. 29. *Genus ergo cum ſimus Dei, non debemus æſtimare auro, argento, &c.* Syriacus : *Homo igitur noſtra proſapia cum ſit à Deo.* Arabicus : *Quæ nobis eſt ratio cenſendi aurum.* Æthiopicus, *Quum ſumus progenies Dei non convenit*, ut repræſentemus eum per aurum, &c.

Syriac. Arabic.

94. Totum argumentum Apoſtoli hoc eſt, ſi nos cùm ſimus progenies Dei, & ab ipſo creati ad ejus imaginem, & tamen ſumus conſtituti ex nobiliori ſubſtantia auro, & argento, nempe ex corpore, & anima rationali, à fortiori conſequens eſt, quod Deus, qui nos creavit ad imaginem ſuam, ſit ex ſublimiori natura, quàm ex auro, aut argento, & ideo turpiter errant Idololatræ, qui eum auro, & argento aſſimilari exiſtimant.

Argumentum Apoſtolis.

QUÆSTIO XI.

Quare ait Apoſtolus, quod Deus non habitat in manufactis templis ?

95. PErperam adverſarii Eccleſiæ intendunt ex hoc loco deſtruere cultum à Chriſtianis Deo exhibitum in Eccleſiis, cùm ex multis locis commendetur ex magnificentia templi Salomonis 3. Reg. 6. per totum & Machabæi 1. cap. 4. n. 57. *Ornaverunt faciem templi* ; tota enim ſcriptura clamat. Deus inhabitat in templo ſancto ſuo Pſal. 10. n. 5. & 64. n. 1. Ait Apoſtolus, quod Deus non habitat in Templis manu factis, ut exiſtimabant Gentiles, ac ſi Deus eſſet ibi circumcluſus, ac alligatus, cùm ſit immenſus, ac repleat omnem locum, ut dixi in Expoſitione.

Templa exornando. 3. Reg. 6. 1. Marc. 4. *Syveira in Acta.*

Tamen magis ſuaviter, ac delectabiliter Deus habitat in corde, ac anima juſtorum bene diſpoſita, ac bene præparata Lactantius lib. de Ira Dei cap. ultim. ait : *Sit nobis Deus non in templis, ſed in corde noſtro conſecratus, Deſtructibilia ſunt omnia, quæ manu fiant. Mundemus hoc templum, quod non fumo neque pulvere, ſed malis cogitationibus ſordidatur; quod non cereis ardentibus, ſed claritate, & luce ſapientiæ illuminatur.* Conſidera in quanta ſublimitate ſit templum ; quod in corde noſtro præparatur, nam illud manufactum, & temporum injuria corruit, & labitur, hoc autem cordis noſtri durante noſtra voluntate, & illud perſeverat : illud autem exterius cereis & tapetibus componitur, hoc autem interius luce, ac claritate divinæ ſapientiæ, ac cœleſtium donorum illuſtratur, inde ait Minutius Fœlix in Octavio. *Quod verò templum poſſit habere Deus, cujus templum totus eſt mundus ? In noſtra dedicandus eſt mente, in noſtro conſecrandus eſt pectore.* 96.

Lactant. *Deus illuſtrius veneratur in corde duro, quam in alto.* Fœlix.

Ingreditur Jonas Ninivem clamans: *Adhuc quadraginta diebus & Ninive ſubvertetur*, ſtatim exiit decretum ex ore Regis, & Principum ejus dicens: *Homines, jumenta, & boves, & pecora non guſtent quicquam : non paſcantur, & aquam non bibant: & operiantur homines ſaccis, & jumenta, & clament ad dominum in fortitudine, & convertatur vir à ſua via mala.* Jonæ 3. n. 8. Solemnis gentium conſuetudo extitit, ut cum in vehementi neceſſitate ſe viderent in arcto poſitos ad ſuorum Deorum templa confluere, expoſtulantes remedium, & ſubſidium & Divino erant illuſtrati Numine, cur non cogitant ei conſecrare magnificum templum omni aurea ſupellectili mirabiliter exornatum, ſed toti ſunt intenti, *Ut convertatur vir à via ſua mala.* Ut erant divina luce illuſtrati, optime præcallebant, quod cum Deo vero ſit agendum, non de auro, & argento eſt cogitandum, ſed de purificando, ac delectabilius gaudet, quàm in quacumque alia magnificentia D. Zeno ſerm. de Jona ait : *Statimque actus veteris vitæ damnantes pro ſalute redimenda non ſolito more ad ſtupida ſimulachra concurrunt.... Sed à ſuo corde remedium ſalutare depoſcunt, ſpiritumque ſuum tota humilitate contribulatum ambitioſè ſacrificant*, non ad ſimulachra, ac templa, ſed ad cor purificandum tota ſollicitudine ſe convertunt conſummato Templi opere ait Deus Salomoni: *Audivi deprecationes tuas, ſanctificavi domum hanc quam ædificaſti, ut ponerem nomen meum ibi in ſempiternum.* 3. Reg. 9. n. 3. Nos verò in oratione Dominica obſecramus : *Sanctificetur nomen tuum.* Matth. 6. n. 9. Ecce Salomon ædificavit magnificentiſſimum illud Templum, ut in eo ſanctificaretur nomen Domini ; nos etiam in noſtris orationibus petimus ſanctificetur nomen tuum, ſed in quonam magis exaltatur, ac ſublimatur Deus, in ampliſſimo toto aureo Salomonico Templo, an noſtra oratione ? Si hæc fiat puro corde, ac animo unito cum Deo, in quo conſiſtit omne bonum, illa magis ſanctificatur, ac colitur Deus. Deciſio eſt S. Gregorii Niſſeni lib. de oratione Dominica cap. 3. *Caput bonorum eſt ſi per meam vitam nomen Dei ſanctificetur.*

97. Jonæ. 3. *Corpurum aptum ad veniam impetrandam.* D. Zeno. 98. 3. Reg. 9. Matth. 6. *Magna Dei ſanctificatio ſit pura vita.* D. Greg. Niſſen.

G g QUÆSTIO

QUÆSTIO XII.

Quare Apoſtolus ait, quod in Deo vivimus, movemur, & ſumus.

99. Salvian. NOtat Salvianus lib. 2. de guber. Dei, *quod Apoſtolus non dixit ab ipſo, ſed in ipſo moveri docens ſcilicet inſitam inter virtutes ſacras omnium noſtrum eſſe ſubſtantiam.* Tamquam ſi in ipſo eſſemus plantati, indeque inter cæteras virtutes ſit in nobis inſita quædam virtus, ad bene movendum, & agendum.

100. Tria diſtincta membra ponit hic Apoſtolus: *Vivimus, movemur, & ſumus.* Quæ variè, ac diverſimode explicantur à Sanctis Patribus. Primo D. Ambr. D Ambroſius lib. de bono mortis cap. ultimo ait: *Quod movemur in Deo, quaſi in via ſumus quaſi in veritate, vivimus, quaſi in via æterna,* D. Cypr. D. Cyprian. lib. de Baptiſmo Chriſti ait: *Quod in Patre ſumus, in Filio vivimus, in Spiritu Sancto movemur, & proficimus.* D Hilar. D. Hilarius in Pſalm. 135. omnia videtur referre ad Spiritum Sanctum qui Eccleſiam Dei regit, & gubernat.

101. D. Aug. D. Auguſt. lib. 14. de Trinit ad totam Trinitatem refert per ipſum, *& in ipſo ſunt omnia,* & ait: cap. 14. *Magna hominis miſeria cum illo non eſſe ſine quo non poteſt eſſe, id eſt ſubſiſtere, in quo enim eſt proculdubio ſine illo, & tamen ſi ejus non meminit, eumque non intelligit, nec diligit, cum illo non eſt* Tamen cum ad totam Trinitatem verba referantur, adhuc explicanda ſunt ſingula membra.

102. D. Cyril. *Bona interpretatio.* Noſter D. Cyrillus Alexandr. lib. 9. in Joan explanat: *movemur* per ipſum non formaliter, ſed effectivè: *movemur* per ſpiritus vitales, & animales, & conſequenter per reſpirationem: *Et ſumus* nempe conſervatione, qua perduramus, & exiſtimus.

103. Lorin. Cornel. Quædam Gloſſa, & recentiores Lorin Cornelius inquiunt: ſic loquitur Apoſtolus in præſenti reſpiciens ea, quæ ſupra dixerat verſ. 25. *Cum ipſe det omnibus vitam, & inſpirationem, & omnia,* dat vitam qua *vivimus*, dat inſpirationem, qua *movemur*, inſuper dat omnia quibus *ſumus*, ab eo participamus, habemus, & totum quod *ſumus* ab eo dimanat, & acceptum obtinemus, & ei omnia noſtra Philoſ. referenda. Unde dicebat ille Philoſophus Empedocles: *Deus eſt circulus cujus centrum eſt ubique, circunferentia nuſquam.*

104. D. Aug. De hac eximia Dei providentia erga nos, qua nobis dat vitam, inſpirationem, conſervationem, multa & ſatis ampla dicunt S.Patres, ſatis ſit nunc audire Magnum Auguſtinum lib. de ſpiritu, & anima, qui ſic ait: *Hæc, & multa alia fecit mihi Deus meus de quibus dulce eſt mihi ſemper cogitare, eum enim cunctis ſit præſidens ſingulos implens, ubique præſens, univerſorum curam gerens, & tam ſingulis quam omni-* *Deus tam ſollicitus, acſi de uno illo ſolum* *bus providens* Attente nota ſequentia: *Ita totum ad cuſtodiam meam occupatum video, quaſi omnium oblitus ſit, & mihi ſoli intendere velit, ſemper ſe præſentem, ſemper ſe paratum offert, quocumque me verto non me deſerit, niſi ego prior eum deſeram, ubicumque fuero non recedit à me, quoniam ubique eſt quocumque iero inveniam eum, cum quo poſſim eſſe.* Cum Deus ſit omnium Dominus, & ſingulis adſit præſens, ut provideat, tam ſollicite, ac prompte de uno quoque agit, ac ſi de illo ſolo, & de nullo alio eſſet attendendum: *Quaſi omnium oblitus ſit, & mihi ſoli intendere velit, ſemper ſe præſentem exhibet, ſemper ſe paratum offert.* Bonus Paſtor relinquit nonaginta novem oves pro una quærenda.

Cum Judæi vellent apprehendere Chriſtum, 105.
abiit trans Jordanem, ubi multi convenerunt ad illum, & crediderunt in eum Joan. 10. n. 40. Ubi Joan. 10. cum accepiſſet nuntium de morte Lazari ait diſcipulis ſuis: *Gaudeo propter vos: ut credatis, quoniam non eram ibi, ſed eamus ad eum,* Joan. 11. n. 15. In quo Joan. 11. multa ſunt expendenda. Domine multi venerunt ad te trans Jordanem ut tua præſentia gauderent tuaque doctrina inſtruerentur, quomodo ergo eos nunc relinquis, & paras in Judæam mirantibus *Deus ita eſt providus de uno ac ſi eſſet ſolus.* Apoſtolis, cum te ibi modo voluerint lapidare. Ibi n. 8. tamen ſe præparat ad iter, & tranſit in Judæam-tum quia illi, qui ad eum convenerunt, jam ſufficienter erant illuminati in fide, tum etiam, ut moraliter dicam, ut externa ſpecie oſtenderet quantam curam gerebat de Lazaro ob ejus neceſſitatem: *Quaſi omnium oblitus ſit, & mihi ſoli intendere velit,* cum jam aliis non eſſet neceſſarius.

Et audita morte Lazari ait: *Gaudeo propter vos* 106.
ut credatis quoniam non eram ibi, & pergit ut eum *A Dei præſentia vita, abſentia mors.* revocet in vitam, cum bene hoc poſſet facere, ut Deus omnipotens ex loco, in quo erat, tamen perſonaliter accedit ut deprehendatur, quantum bonum ex ejus præſentiá, quantum vero malum ex ejus abſentia, ex ejus præſentia manavit vita, ex ejus vero abſentia mors defluxit, Theophylact. Theoph. apud D Thom. *Gaudeo,* inquit, *pro vobis; nam cum illic non extiterim, confert ad majoritatem fidei veſtræ, quoniam ſi aſtitiſſem ægrotantem curaſſem, quod eſſet modicum ſignum ad virtutis meæ indicium: Quia verò me abſente ſupervenit mors, potius in fide mea corroboramini cum videritis me poſſe etiam defunctum putreſcentem reſuſcitare.*

Ait Jeremias 7. num. 3. *Bonas facite vias veſtras* 107.
& habitabo vobiſcum in loco iſto. Quæ verba ſic legit Symmachus. *Confirmabo vos in loco iſto;* tamquam ſi idem valeat, quod Deus inhabitet ac ſit Jerem. Symmachus. præſens habitationi noſtræ, quod nos faciat in ea ibi perſeverare ac ſua protectione confirmet omni bono, ne ab ea excludamur, D. Hieronymus ibi: D. Hier. *Habitabo, inquit, vobiſcum, ut ſecuros vos faciam, ſive vos ipſos juxta Symmachum firma habitatione fundabo, qui ait, & confirmabo vos in loco.* Inde *A Dei præſentia omnia bona.* David promittens Juſtis, ac ſanctis omne bonum ait Pſal. 139. n. 14. *Habitabunt recti cum vultu tuo* Pſal. 119. Ibidem D. Auguſt. *Veniet illis facies tua, abundans* D. Aug. *ſufficientia.* In ipſa Dei præſentia eſt abundans ſufficientia omnium bonorum.

Unde optime à D.Cyrillo Hieroſolymit. Catech 108.
4. Gentiles ſugillantur, qui pro aliquo tempore ſe D. Cyril. Hieroſ. à ſuis Diis deſtitutos dicebant, ut inde privarentur omni emolumento, ſic ait S.Doctor. *Cum itaque aberraverint quidam ab uno Deo diverſimode ſentiebant: Ac alii quidem ſolem ponebant, ut occidente Sole, noctis temporo ſine Deo eſſent, alii vero Lunam ut in die Deum non haberent.* *Gentiles ſine præſentia ſuorum Deorum.*

QUÆSTIO XIII.

Quare D. Paulus confirmat ſuam doctrinam dicto Poëtarum, explicatur.

VAlde ingenioſa eſt Apoſtoli Charitas, dictis 109.
Poetarum, quibus delectabantur, corroborat *Quilibet ſuo more trahitur.* ſuam doctrinam; quia dum intendunt audire Poetas percipiant fidem Catholicam, ita ſuo genio alliciantur D. Chryſoſt. in præſenti ait: *Quia unuſquiſque conſuetudinis ſuæ amicitia ligatur, & Deus* D. Chryſoſt.

&

& miſſi ab ipſo ad totius orbis ſalutem homines, de ipſo cujuſque more gentis materia ſibi aſſumunt dicendi. Vide quæ dixi ſupra q. 10. n. 81. 82. & 83. & tom. 3. in Evangel. cap. 21. q. 14. n. 98. 99. & 100. Ad dictum Pœtarum venio.

110. Poeta. Aratus. Hoc cecinit Aratus antiquus, & celebris Pœta Antiocho Regi charus in deliciis à Roma condita 472. patria Solenſis, non longe à Tarſo, ac proinde Pauli pene concivis. Præclarè ſcripſit de ſtellis, ac ſignis cœleſtibus græco idiomate quem in latinum tranſtulit Cicero, hic Aratus ſic modulatur: *A Jove principium eſſe omnium, & omnia Jovis plena eſſe, & omnes Jove indigere, hujus etiam genus ſumus.*

111. *Homo dependet à Deo in fieri, & conſervari.* Hoc ultimum citatur ab Apoſtolo; quia progenies, & proles ſumus Dei, utpote qui non ſemel, ut homo hominum, ſe ſemper, & continuo eſt in perpetuo influxu, ac generatione, conſervando ac influendo in nos vitam, motum, ac totum eſſe noſtrum, ab eoque non ſolum in fieri, ſed etiam in conſervari dependemus: ſicut Sol continuo egerit radios ſuos, & lumen illudque conſervat.

112. Gen. 2. Joan. 5. Perfecto, ac conſummato opificio totius orbis ait Sacer Textus: *Requievit Deus die ſeptimo ab univerſo opere, quod patrarat.* Genel. 2. n. 2. quomodo hoc cohæret cum Evangelio Joan. 5. n. 17. Ubi ait Chriſtus D. *Pater meus uſque modo operatur, & ego operor:* Si omnia opera erant jam perfecta, & ultima manu jam adimpleta quomodo ait Chriſtus D. quod ipſe, & Pater adhuc modo operantur. *Dei providentia nos conſervat.* Deus in primo molimine requievit, à condendis novis generibus creaturæ, quia alia nova genera non condidit, tamen Chriſtus, & Pater uſque modo operantur in adminiſtratione, & conſervatione, & gubernatione creaturarum, quia omnia, quæ creavit, conſervat, ab ejuſque manu dependent D. Auguſt. lib. de Genel. ad literam ſic loquitur. D. Aug. *Proinde quod Dominus ait: Pater meus uſque nunc operatur, continua eorundem generum adminiſtratione, quæ nunc inſtituta ſunt,* & inde ſubjungit: *Qua propter ſic accipimus Deum requieviſſe ab omnibus operibus ſuis quæ fecit, ut jam novam naturam ulterius nullam condiderit, non utique ut quod condiderat conſervare, & gubernare ceſſaret? Unde & verum eſt illud quod in ſeptimo die requievit Deus, & illud, quod uſque nunc operatur.*

113. D. Ambr. De hoc late agit D. Ambroſius lib. 5. Hexameron. cap. 9. Conſiderans ſummam providentiam & induſtriam inſitam à Deo in uno quoque minutiſſimo animali, quod prævidens calamitates, ac *Conſervatio in minutiſſimo animali.* adverſitates temporum ſibi contrarias diligenti ſolertia eas præcavere intendit; ſic ait Sanctus Doctor: *Unde exiguo animali tanta ſcientia, quo magis in eo nihil eſt, quod tantam habere poſſit prudentiam, crede, quod per indulgentiam Domini rerum omnium, id quoque munus præſcientiæ hujus accepit.*

Actor. 17 *n.* 30. Et tempora quidem hujus ignorantiæ deſpiciens Deus, nunc annunciat hominibus, ut omnes ubique pœnitentiam agant.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.

Uſque ad Verſ. ultim.

114. Syriac. Arabic. D. Chryſoſt. Verſ. 30. ET *tempora quidem hujus ignorantiæ deſpiciens Deus.* Syriac. *Tempora igitur Idololatriæ præterire fecit.* Arabicus: *Ab annis ſtoliditatis amovit nos Deus.* D. Chryſoſt. *Cum diſſimularet Deus.* Æthiopic. *Et antiqua tempora, quia ignorantes erant remiſit eis Deus.* Æthiop.

Tripliciter exponitur Text. Primo D. Chryſoſtomus, Oecumenius: *Deſpiciens Deus*, id eſt contemnens, ſeu ut legit Chryſoſt. *Diſſimulans* veſtram idololatriam, non puniendo, ſed miſerendo ob veſtram ignorantiam, & huic expoſitioni favet lectio Æthiopica quia ignorantes. Secundo Lyranus: *Deſpiciens tempora hujus ignorantiæ*, ſcilicet Idololatriæ, ſtatuit eum evertere, ac deſtruere, ne ultra perduret, & favet Syriac. *Tempora Idololatriæ fecit.* 115. D. Chryſoſt. Oecum. Oecum. Lyran.

Tertio, & maxime Deus permiſit, & contempſit gentes degere in tenebroſa ignorantia idololatriæ uſque ad adventum Chriſti, at ipſo veniente *Qui datus eſt in Lucem gentium.* Iſai. 49. num. 6. *Et populus, qui ambulabat in tenebris; vidit lucem magnam.* Iſai. 9. nunc vero hac ſuprema luce Chriſtus vos illuminat ad ſalutem, & pœnitentiam. Pro hac ſtat lectio Arabica, *Ab annis ſtoliditatis amovit nos Deus.* 116. *Magis germana expoſitio.* Iſai. 49. Iſai. 9.

Verſ. 31. *Judicaturus orbem in æquitate.* Arabicus: *Cum juſtitia.* Origenes; *Poteſtate.* Æthiopicus. *In virtute.* Senſus eſt, dum vivimus agamus pœnitentiam, quia adveniet tempus judicii, in quo peccata non remanebunt impunita, quod judicium exercendum eſt per Chriſtum Dominum, *Pater omne Judicium dedit filio.* Joan. 5. n. 22. 117. Arabic. Origen. Æthiop. Joan. 5.

Verſ. 32. *Quidam irridebant.* Syriac. *Subſannabant*, quia cum reſurrectio ſit miraculum ſupra vires naturæ. *Quidam dixerunt, audiemus iterum de hac re* Hi ut magis prudentes voluerunt rem iterum audire, ut tantam rem magis conſiderarent. 118. Syriac.

Verſ. 33. *Paulus exivit*, Æthiopic. *Exivit Paulus ab Athenis*, ut videbimus initio capitis ſequentis verſ. 34. Dionyſius, de quo quæſtione ſequenti *& mulier nomine Damaris.* D. Chryſoſtom lib. 4. de Sacerdot. S. Ambroſ. epiſtol. ad Vercel. Helvidius in vita S. Dionyſii. Lyranus dicunt fuiſſe uxorem ſancti Dionyſii, quia vox græca ſignificat mulierem, & uxorem; contrarium videtur ſequi D. Auguſt ſerm. de ſeminatore, & mihi eſt conjectura quia facilius, & brevius dixiſſet D. Lucas *mulier ejus*, quam *mulier quædam* exprimitur autem; ut mulier nobiliſſima, & primaria, quæ in Chriſtum credidit In Menologio Græcorum habetur die 4. Octobris. 119. Æthiop. D. Chryſoſt. D. Ambr. Helvid. *Vox græca* D. Aug.

QUÆSTIO XIV.

Quare tam inſigniter Dionyſius Areopagita, ſcribitur à D. Luca?

AIt Evangeliſta, quod inter eos, qui crediderunt in Chriſtum, extiterit Dionyſius Areopagita Syriac. *Ex judicibus Areopagi* Arabic. *Dionyſius judex peritiſſimus*, & contra Bedam, atque alios dicendum eſt, quod diverſus ſit habendus noſter Areopagita, ab illo alio Epiſcopo Corinthi, quæ ſæculo multum poſteriore fuit: quod ſatis late probat Baronius in notis ad Martyrologium die 9. Octobris. 120. Baron.

Ad ejus converſionem cum dictis Pauli multum conduxit Eclypſis viſa in morte Chriſti, cum clamaret, *Aut Deus natura patitur, aut mundi machina diſſolvitur.* Diſcipulis Pauli per triennium ei adhæſit, ab ipſo creatus eſt primus Epiſcopus Athenienſum! Deinde cum eodem Apoſtolo venit Jeroſolymam morti, ac funeri Sacratiſſimæ Virginis præſens fuit, atque ab ipſa ejus benedictionem meruit accipere, ut ipſe ſcribit. 121. *Adeſt Dionyſius morti & funeri B. Virginis.*

122. Poſt mortem D. Pauli, monitis S. Joannis Apoſtoli

Venit Pariſiis. venit Romam ad Sanctum Clementem, quo miſſus eſt in Galliam cum ſuis coadjutoribus Ruſtico, & Eutherio. Illuſtrique Martyrio Laureatus occubuit Pariſiis die 9. Octobris anno Chriſti 119. ſub Adriano Imperatore, anno ætatis ſuæ 110. ut ſcribit Baronius.

123. O vera, & felix Aſtrologica ſcientia, quæ dum contemplatur naturalia, aſcendit, & fertur ad ſupernaturalia: *Ecce Magi ab Oriente venerunt ubi eſt, qui natus eſt Rex Judæorum; Vidimus ſtellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum.* Matth. 2. n. 2. Reges erant, & cur non regni decore reges, ſed à cultu ſapientiæ magi nominantur? quia utpote Magi per ſuam Aſtrologicam ſcientiam in ſpeculatores ſtellarum erant, & ſoliti contemplari earum naturam, motum, ac diſpoſitionem, & cum præter naturæ ordinem vidiſſent novam ſtellam, novum Regem intellexerunt, indeque per ſtellam tamquam manu ducuntur ad novum inquirendum Regem, non conſiderantes paupertatem, qua apparebat in terris, ſed poteſtatem, qua fulgebat in Cœlis. D.Chryſoſt. homil. 8. in Matth. inquit: *Idcirco nihil ibi de ſenſibilibus iſtis grande conſpicitur, ſed anguſtum tugurium, ac vile præſepium, & inops mater, &c. Ut melius nuda Magorum Philoſophia clareſceret, &c. Qui tamen plurimum à Judæorum ruditate diſtarent, & Eccleſiaſticæ Philoſophiæ convenirent.*

Illa eſt vera ſcientia quæ nos ducit ad vitam.

D. Chryſoſt.

124. Regina Saba venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis Matth. 12. n. 42. & 3. Reg. 10. n. 1. Et unde mulier tam vehementer flagraverat tanto ſapientiæ deſiderio, ut pro audiendo Salomone tam longinquas terras itinere ſuperaſſet? Erat illa multum ſapiens in doctrina Philoſophorum, ut tradunt prædictis in locis Joſeph. Rabanus, Abulenſis, Hugo, & alii, & dum Philoſophiam naturalem quærit in Salomone, *aliam altiorem invenit,* ut ait Origenes homil. 2. in Cantica: nempe divinæ leges, ac Scripturæ ab illa acceperunt Æthiopes notitiam divinarum literarum, & ideo Æthiops Reginæ Candacis ibat legens Iſaïam Prophetam. Actor. 8. n. 28. ut ibi dixi ex impulſu ſcientiæ naturalis ad majora, & altiora aſcendimus.

Matth. 12. 3. Reg. 10. Joſeph. Raban. *Dum quæret terrenam ſcientiam invenit cœleſtem.*

CAPUT XVIII.

1. *POſt hæc egreſſus ab Athenis venit Corinthum,*
2. *Et inveniens quendam Judæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priſcillam uxorem ejus (eo quod præcepiſſet Claudius diſcedere omnes Judæos à Roma) acceſſit ad eos.*
3. *Et quia ejuſdem erat artis manebat apud eos, & operabatur: (erat autem Scenofactoriæ artis.)*
4. *Et diſputabat in Synagoga per omne Sabbatum interponens nomen Domini Jeſu, ſuadebatque Judæis, & Græcis.*
5. *Cum veniſſent autem de Macedonia Silas, & Timothæus, inſtabat verbo Paulus, teſtificans Judæis eſſe Chriſtum Jeſum.*
6. *Contradicentibus autem eis, & blaſphemantibus, excutiens veſtimenta ſua, dixit ad eos: ſanguis veſter ſuper caput veſtrum, mundus ego ex hoc ad gentes vadam.*
7. *Et migrans inde, intravit in domum cujuſdam, nomine Titi juſti, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta Synagogæ.*
8. *Criſpus autem Archiſynagogus credidit Domino cum omni domo ſua: & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur.*
9. *Dixit autem Dominus nocte per viſionem Paulo: Noli timere, ſed loquere, & ne taceas.*
10. *Propter quod ego ſum tecum: & nemo apponetur tibi, ut noceat te, quoniam populus eſt mihi multus in hac civitate.*
11. *Sedit autem ibi annum, & ſex menſes, docens apud eos Verbum Dei.*
12. *Gallione autem proconſule Achaiæ, inſurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad Tribunal.*
13. *Dicentes: Quia contra legem hic perſuadet hominibus colere Deum.*
14. *Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos: ſi quidem eſſet iniquum aliquid, aut facinus peſſimum, ô viri Judæi, recte vos ſuſtinerem.*
15. *Si vero quæſtiones ſunt de verbo, & nominibus, & lege veſtra, vos ipſi videritis: Judex ego horum nolo eſſe.*
16. *Et minavit eos à tribunali.*
17. *Apprehendentes autem omnes Soſthenem Principem Synagogæ, percutiebant eum ante tribunal, & nihil eorum Gallioni curæ erat.*
18. *Paulus vero cum adhuc ſuſtinuiſſet dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam (& cum eo Priſcilla, & Aquila) qui ſibi totonderat Cenchris caput: habebat enim votum.*
19. *Devenitque Epheſum, & illos ibi reliquit. Ipſe verò ingreſſus Synagogam, diſputabat cum Judæis.*
20. *Rogantibus autem eis, ut ampliori tempore maneret, non conſenſit.*
21. *Sed valefaciens, & dicens: Iterum revertar ad vos, Deo volente, profectus eſt ab Epheſo.*
22. *Et deſcendens Cæſaream, aſcendit, & ſalutavit Eccleſiam, & deſcendit Antiochiam.*
23. *Et facto ibi aliquanto tempore profectus eſt, perambulans ex ordine Galaticam regionem, Phrygiam, confirmans omnes diſcipulos.*
24. *Judæus autem quidam Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Epheſum, potens in ſcripturis.*
25. *Hic erat edoctus viam Domini, & fervens ſpiritu loquebatur, & docebat diligenter ea, quæ ſunt Jeſu, ſciens tantum baptiſma Joannis.*
26. *Hic ergo cœpit fiducialiter agere in Synagoga, Quem cum audiſſent Priſcilla, & Aquila, aſſumpſerunt eum, & diligentius expoſuerunt ei viam Domini.*
27. *Cum autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres, ſcripſerunt diſcipulis ut ſuſciperent eum. Qui cum veniſſet contulit multum his, qui crediderant.*
28. *Vehementer enim Judæos revincebat publicè, oſtendens per Scripturas eſſe Chriſtum Jeſum.*

ARGUMENTUM.

Discedit Paulus ab Athenis, venit Corinthum, ibique divina viſione recreatus de multa converſione fidelium accuſatur à Judæis apud Proconſulem Gallionem, deſcendit inde, & peragratis Epheſo, aliiſque locis venit Cæſaream, indè Antiochiam, ubi Apollo maximè inſtructus confutans convincit Judæos.

Actor. 17. *n.* 1. Poſt hæc egreſſus ab Athenis venit Corinthum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

uſque ad Verſ. 6.

1. Æthiop. *Ubi Dionyſius recedit Paulus.* Verſ. 1. *Poſt hæc egreſſus.* Æthiopic. *Profectus ab Athenis.* Cauſam aſſignat Chryſoſtomus; quia Athenienſes novitatis amatores jam erant ſanaturi doctrina Pauli, & aliam novam perquirebant, dicam etiam in laudem D. Dionyſii; quia cum ipſe adeſſet, ſufficiens erat ad omnes fideles firmandos, ac corroborandos, ideoque Apoſtolus ad alios debuit tranſire.

2. Corinth. *Venit Corinthum.* Metropolis erat Achaiæ, ſive Peloponneſi, quæ nunc *Moræa* dicitur, & plena erat Philoſophis, Oratoribus, ac ſapientibus, & in ea ſcripſit Paulus ſuam primam Epiſtolam ad Theſſalonicenſes.

3. Verſ. 2. *Aquilam Ponticum genere*, ac ſi à Pontificibus originem traheret, vel ex Provincia Ponti, eo quod *Præcepiſſet Claudius deſcribere omnes Judæos à Roma*; quia Judæi cum Chriſtianis habebant ſemper magnas controverſias, inde ne fieret aliqua ſeditio in populo jubet Claudius Judæos à Roma exire: *Acceſſit ad eos.* Arabicus: *Se contulit ad eos*, ſcilicet ad Paulum, ac ejus ſocios. (Arabic.)

4. Æthiop. Verſ. 3. *Et quia ejuſdem artis erat.* Æthiopicus. *Qui unius artificii erant*, nempe Aquila, & Paulus, & ideo ſimul cohabitabant: *Erant autem Scenofactoriæ artis.* Syrus: *Opifices Conopæorum.* Vatablus: *Aulæorum.* Græcus: *Tabernaculorum.* Arias, *Erat illorum texere tabernacula*; id eſt tentoria, quorum uſus, ut ait Lyranus, eſt in bello, vel, ut ait Beda, in itinere, & communiter fiebant ex pellibus, de quo infra. (Syriac. Vatabl. Græcus. Arias. Lyran. Beda.)

5. Verſ. 4. *Diſputabat per omne Sabbatum.* In quo Judæi conveniebant: cæteris autem diebus privatim per particulares domos plurimos docebat, vel, ut ait Liranus, intendebat operi manuali: *interponens nomen Domini Jeſu*, tum ob affectum ad hoc ſanctiſſimum nomen, tum ut illud maximè inſinuaret in cordibus audientium, ac virtute illius eorum animos emolliret: *Suadebatque Judæis, & Græcis*, Arabicus: *Plures Judæos, ac Græcos ad fidem convertit.* (Lyran. Arabic.)

6. Cap. 17. Verſ. 5. *Cum veniſſent de Macedonia*, ſcilicet Berœa, & Theſſalonica, in quo remanſerant ſupra cap. 17. n. 14. Timothæus, & Silas *Inſtabat & vero Paulus* Syriac. *conſtringebatur ſermone.* Pagnin. *Spiritu* nempe vehementi, atque ardenti zelo animarum, ut dicitur ſupra c. 17. n. 16. *Coarctabatur ſpiritu.* Arabic In præſenti legit: *Obſedit mœror ſpiritum Pauli*, cum omnes non reciperent fidem Chriſti. (Syriac. Pagnin. Arabic.)

7. Syriac. Verſ. 6. *Contradicentibus autem eis, & blaſphemantibus.* Syrus, *Cum inſurgerent Judæi in eum.* *Syveira in Acta.* Arabicus: *Cum perſtitiſſent contradicentes.* Conviciantes tam Chriſtum, quam Paulum. *Excutiens veſtimenta ſua*, eandem ob cauſam ob quam excuſſit pulverem pedum ſupra c. 13. n. 51. Vide ibi dicta, *Sanguis veſter ſuper caput veſtrum*, & eſt ſenſus, mors veſtra æterna vobis imputetur, & noluiſtis, quod meum erat, fecit vobis. (Arabic. Cap. 13.)

QUÆSTIO I.

Quis ſit Aquila iſte, de quo in præſenti agitur?

Aquila Ponticum genere, tamquam à Pontificibus trahens genus, ut multi volunt, alii enixi in Syriaca lectione, quæ habet, *Cum eſſet à regione Ponti*, eam in tali regione natum conſcribunt, Judæus extitit, & poſtea Chriſtianus, & illuſtriſſimus ſanctus cum uxore ſua Priſcilla, ſeu Priſca, & maximè ab Apoſtolo laudantur Rom. 16. n. 3. *Salutate Priſcam, & Aquilam adjutores meos in Chriſto.* Et ſimiliter 1 Corinth. 16. num. 19. & 2. ad Timoth. 4. num. 19. Et Aquila cum uxore ſua Priſcilla Sanctorum Catalogo adſcribunt Martyrolog. Roman. die 8. Julii. 8. (*Diverſa lectio.* Rom. 16. 1. Cor. 16. 2. ad Timoth. 4.)

Ex quo patet, quam diſtinctus ſit hic Aquila ab illo alio, qui ſub Adriano Imperatore primus poſt ſeptuaginta tranſtulit teſtamentum vetus ex Hebræo in Græcum, & ex Chriſtiano Judæus factus ut dixi opuſculo primo de ſcriptura. 9. (*Diſtinctus ab alio.*)

QUÆSTIO II.

Quare Claudius Imperator excluſit Judæos à Roma?

Anno 9. Claudii, Chriſti D. 51. ipſe Claudius promulgavit edictum, ut omnes, qui ex Judæis nati erant, ſive eſſent in Judaiſmo, ſive in Chriſtianiſmo è Roma exirent: Cauſam hujus expulſionis primo aſſignant Lyran. Hugo, quod nempe Meſſalinam Claudii uxorem pellexiſſent ad Judaiſmum, nam etiam ex ſimili cauſa Tiberius eoſdem è Roma præſcripſerat, id quod Fulviam Saturni Senatoris uxorem ad Judaiſmum traxiſſent, & ab ea aurum & purpuram extorſiſſent, ut ſcribit Joſeph lib. 18. antiq. c. 1. & 8. 10. (Lyran. Hugo. Joſeph.)

Probabilius aliam cauſam aſſignat Suetonius in Claud. c. 25. quod cum Judæi eſſent in perpetua altercatione circa ſupremum Regem Chriſtum, & Claudius (teſte ipſo Suetonio) naturâ eſſet timidus, ne ſuum imperium amitteret, ut ſolum ad nomen, vel umbram alieni Regis exhorreſceret, ne ergo aliquod periculum ſibi à novo Rege, vel ejus aſſeclis eveniret, juſſit omnes, qui quodammodo ad illum ſpectabant, è Roma excedere. Ita ex Suetonio, Oroſio, Beda, Adone, ac aliis probat Baron. 11. (*Probabilior cauſa.* Sueton. Oroſius. Beda. Adon. Baron.)

Deinde inter Judæos converſos, & Chriſtianos, & Judæos obcæcatos, magna erat diſtinctio, ac controverſia, & ne inde aliqua commotio fieret in civitate, 12.

 Claudius

Pax affert ſecum omnia bona Iſai. 48. Claudius ut optimus Imperator communis boni ſtudioſus pro conſervanda pace, cum qua veniunt omnia bona, jubet eos è civitate exire. Ait Deus per Iſaiam 48. num. 17. *Ego Dominus Deus tuus docens te utilia & gubernans te in via, qua ambulabat. Utinam attendiſſes mandata mea, facta fuiſſet ſicut flumen pax tua.* Unde Deus ſupremus hominum gubernator tanta bona largitur, ac communicat, ut omnia ſint utilia, & Deus dirigat per omnem viam, quia ibi flumen pacis, ibi omnia utilia & manus Dei aſſiſtens & gubernans.

13. Valde diverſimodè loquuntur Prophetæ de Jeruſalem, ac imperiis, & Monarchis; de Jeruſalem ait Iſai. 32. n. 18. *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis* Septuaginta: *Sedebit populus meus in civitate pacis.* Idem eſt civitas pacis, ac civitas pulchritudinis, at de quatuor Imperiis, & Monarchis ait Joël. 1. num. 4. *Reſiduum erucæ comedit locuſta, reſiduum locuſtæ comedit bruchus; & reſiduum bruchi comedit Rubigo.* Ecce Iſaias in Jeruſalem conſiderat pulchritudinem, Joël vero præcipuas quatuor Orbis Monarchias reputat tamquam turpiſſima, viliſſima,, ac abjectiſſima animalia: *Erucas locuſtas, bruchum, rubiginem.* De Jeruſalem ait Iſaias *ſedebit*, quod dicit quietum, & placatum: de illis Imperiis *comedit*, quod indicat devaſtationem, ac deſolationem. Unde tanta rei differentia? In Jeruſalem pax: *In pulchritudine pacis*, at illis Imperiis perpetua bella, pro dilatanda ſua poteſtate, & inde in illis omne vile, turpe, & abjectum devaſtans, & conſumens omnia, & eradicans univerſa, quæ bella ſecum afferunt, Rupertus Abbas ad citatum locum Joëlis ait: *Nec mirum quod hæc regna ſub nominibus vermium hujuſcemodi nominentur, etenim contra hominum imbecillitatem, regna illa quaſi beſtiæ fortes, ac feroces extiterunt* tamquam omnia devorantes, & ut feroces beſtiæ univerſa devaſtantes.

(Iſai. 32. Septuag. Joël 1. In pace Pulchritudo, in bello omnis turpitudo. Rupert.)

14. Pſal. 73. De hominibus bellicoſis, ac contentioſis ait Regius Vates Pſal. 73. n. 5. *Poſuerunt ſigna ſua, ſigna, & non cognoverunt.* Qui erigunt ſua ſigna, ac vexilla ad congregandas militum copias ad pugnam, non cognoverunt, quantum malum intulerunt, etſi inde noluerunt facere ſuum nomen glorioſum, inde maximè fœdarunt, & facti ſunt carnifices juſtitiæ Divinæ perbelle ibi D. Aug. *Quod non cognoverunt non cognoverunt, quia non ipſis honor delatus eſt, ut affligerent, ut caperent, vel everterent civitatem, ſed impietas eorum tamquam ſecuris Deo, facta eſt, facti ſunt inſtrumentum irati, non regnum placati.* Quia talia bella agunt pro dilatando imperio ſe cognoſcant punitores divinæ juſtitiæ: *Facti ſunt inſtrumentum irati, non regnum placati.*

(In ferentes bella non intelligunt quanta mala faciunt.)

QUÆSTIO III.

Quare D. Paulus in illa arte Scenofactoria exercebatur?

15. Herod. IN limine quæſtionis adverto id, quod graves auctores ſcribunt, ut Herodot. in Euterp. ſig. 2. de jure Rom. c. 12. & alii, quod antiquitus viri nobiles arti fabri ſe exercebant, quia forte ſuis redditibus non poterant alimentari, vel ſi ad paupertatem deveniſſent, haberent unde poſſent ſubveniri, unde quamvis D. Paulus eſſet vir nobilis, non erat indecens, quod tali arte eſſet peritus, & bene inſtructus.

(Nobiles exercebant artem fabrilem.)

16. Interlin. Ars autem hæc, ut dixi in Expoſitione, & tenent Doctores, Gloſſa Interlin Lyran. Beda, Carthuſ. Hugo, Cajet. & alii erat ex pellibus faciendi tabernacula, vel tentoria Magnus Paulus tempus quod ſupererat prædicatione, ac ſpirituali officio applicabat ad hoc opus fabrile, tum, ut ait D. Auguſt. in Epiſtola ad Galatas ad eleemoſynas faciendas tum ut ait D. Chryſoſt ad proprium victum comparandum. Lyran. Beda. Carthuſ. Hugo. Cajet. D. Chryſoſt.

17. Et cur Paulus magnus Doctor Gentium, qui multos illuminabat in fide, qui multa operabatur miracula, ut communis benefactor, multoſque diſcipulos atque amicos habebat ut patet ex ſuperiori c. 17. n. 10. Cur quæſo apud eos non diverſatur, ut cum eis accipiat cibum? Paulus magnus in omnibus Doctor, manibus laborabat, pro pane quotidiano, & victu, ne alicui ſuo hoſpitio, & gravis eſſet.

(Paulus nolebat fieri gravis.)

18. Mandat Deus Moyſen cum legatione ad Pharaonem, ut dimittat populum ſuum, præparat ſe ille ad iter: *Tulit uxorem ſuam, & filios, ſuos reverſuſque eſt in Ægyptum.* Exod. 4. n. 20. ad quid, ad implendum legationis munus ſibi commiſſum fert ſecum uxorem? hoc enim ei poterat eſſe pondus non adjuvamen, ſi pro ſibi neceſſariis miniſtrandis ageret ſine dubio multi erant amici ex tempore antiquo, quo commoratus fuerat in Ægypto, vel poterat habitare apud Hebræos, quibus feliciſſima libertatis nuntia deferebat, tamen fert uxorem Lypom. *Ad exemplum adminiſtrationis fideliter.* Aſportat ſecum uxorem ad debitum miniſterium, vult potius eam ſecum habere ad pondus, & gravamen, quam quod ipſe ſuo hoſpitio ſit alicui pondus, & gravamen.

(Exod. 4. Lypom. Moyſes fert uxorem ne ſit moleſtus hoſpitio.)

19. Cum Chriſtus D. prædicaret per civitates, & Caſtella ſequebantur eum aliquæ piæ mulieres *Et aliæ multæ, quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis.* Luc. 8. n. 3. Et cur Chriſtus D. permiſit has mulieres ſecum circumferri Inter varias rationes, quas dedi tom. 6. in Evangel. ad cap. 8. Lucæ q. 1. n. 4. ea una eſt. *Noluit Chriſtus Dominus pauperibus in quorum vicos & villas divertebat gravis eſſe.*

(Luc. 8. Chriſtus nemini vult eſſe gravis.)

20. Deinde ſecundo: In faciendis tentoriis, ac tabernaculis incumbebat Apoſtolus, in quo officio alii operam dabant, vel pro ſuo lucro acquirendo, vel ut aliis Dominis temporalibus inſervirent, & inde nil meriti apud Deum promerebantur, ſecus vero Paulus eodem in opere pro ſui ſuſtentatione ad prædicandum, vel pro pauperibus alimentandis magnum præſtabat Deo obſequium, ſibique magnum ſpirituale emolumentum recipiebat, quod frequenter eveniret, ſi ea quæ faciunt homines, pro Deo præſtarent.

(Si quæ pro mundo fiunt pro Deo fierent, magnum reportaretur meritum.)

21. Matth. 4. Vocans Chriſtus D. ſuos Apoſtolos ait illis: *Venite poſt me faciam vos piſcatores hominum.* Matth. 4. n. 19. cur non ait, faciam vos Principes, ac Doctores orbis terrarum, atque Eccleſiæ fundamenta, ſed ait piſcatores hominum, ut laborem, quem pro piſcandis piſcibus impendebant, ad hominum ſalutem converterent, & impenderent, ut ita eorum labores non evaneſcerent, ſed multum locupletes fructus redderent D. Chryſologus ſerm. 28. ait: *Captores piſcium ſunt hominum piſcatores, de labore tranſeunt ad laborem, & quia fructus provenit ex labore, voluit illos labores non perdere, ſed mutare* Vide tom. 2. in Evang. c. 8. quæſtione 11. à n. 85. uſque ad 88.

(Quæ pro mundo fac pro Deo. D. Chryſ.)

QUÆSTIO IV.

Quare D. Paulus arti Scenofactoriæ potius operam dabat, quàm alteri?

22. HÆc ars, ut ſæpe dixi, verſabatur in conficiendis tentoriis, ac tabernaculis, quæ inſerviunt in via, ut notat Beda, peregrinis, & exulantibus, magnus

Quinam eſſet talis ars. 2. Cor. 5.

magnus Doctor Paulus verbo, & opere nos docet eſſe peregrinos in hoc ſæculo Verbo 2. Corinth. 5. n. 6. ait: *Scientes, quoniam dum vivimus in hoc corpore, peregrinamur à Domino.* Dum tali operi incumbit, quod eſt inſerviens peregrinis, ac exultantibus.

D. Hier. D. Aug. Euſeb. Gen. 15. Origen. D. Chryſoſt. *In hoc ſæculo ſumus peregrini.*

23. Summa Providentia ordinat Deus, ut populus ſuus electus dicatur populus *Hebræus*. Ab Hebræo Ano, ut habet D. Hieronym. in tradit. ad Geneſ. 10. D. Auguſt. lib. 2. Retractat. cap. 14. & lib. 16. de Civit. cap. 3. alii verò, ut Euſebius lib. 11. de præparat. c. 4. hoc nomen. *Hebræus* juxta ſuam radicem Hebraicam *Ghebar* id eſt *tranſire.* Unde Geneſ. 14 n. 13. cum dicitur: *Nuntiavit Abram Hebræo*, Græcè *Abrahamo tranſitori*, ut tenent Origenes homil. 19. D. Chryſoſt. homil. 85. in Geneſ. Theodor. q. 60. & cur Deus ſuum electum, ac dilectum populum voluit dici ab Abram Hebræus, ſeu tranſiens? Inter magnos, ac præclaros favores, quos Deus illi populo præſtitit, hic fuit valde ſingularis, ut Hebræus diceretur, ut ſuo in nomine haberet memoriale perennę ſuæ conditionis, quod nihil in ſe habebat permanens, ſed tranſiens. Citatus Euſebius inquit: *Ipſa gentis appellatione tranſire à terrenis ad cœleſtia, & ad Creatoris cognitionem migrare admonentur.*

Gen. 13. *Abrahamus ſemper ſe cogitabat peregrinum.*

24. Magna, & præclariſſima ſunt dona, quæ Deus promittit Abrahamo, quod ei daturus ſit omnem terram, quam conſpicit; quod faciet ſemen ejus ſicut pulverem terræ, & multa alia tunc ſubdit textus. *Movens igitur tabernaculum ſuum Abraham, venit, & habitavit juxta convallem Mambre*, Gen. 13. n. 18. Si Abrahamus tot, & tantis donis ditatus eſt, cur non ædificat Civitatem, ſed tantum tabernaculum, quod proprium eſt viatorum, ac peregrinantium; & hoc etiam conſtituit in via, quæ erat juxta Mambre; & ibi erigit altare Domino; ſciebat optimè quod tot, tantiſque donis, tam ampla, ac magnifica opulentia, nihil in hoc ſæculo haberet fixum, & permanens, ſed tamquam via, ac tranſitu hujus peregrinationis Lippomanus ait: *Non ædificat Civitatem, nihil ſtabile quærit in terra, nihil poſſidet; utpote peregrinus, ſed futura inquirit.*

Actor. 18. *n.* 7. Et migrans inde intravit in domum cujuſdam nomine Titi Juſti colentis Deum, cujus domus erat conjuncta Synagogæ.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

uſque ad Verſ. 11.

Lyran. Syriac. Græcus. Arabic. Beda. Hugo. Carthuſ.

25. Verſ. 7. *Migrans inde*, ut advertit Lyranus non ad Civitatem ſed ad alium locum ejuſdem Civitatis. *Intravit in domum.* Syriac. *Ingreſſus eſt ædes.* Textus: *Cujuſdam nomine Titi.* Hoc nomen. *Titi* non eſt in Græco, & forte mutulus eſt, habetur tamen in Syriaco, Syriacus autem ex Græco tranſlatus eſt, & ideo probabile eſt antiquitus fuiſſe in Græco. *Juſti.* Arabicus: *Titus Juſti filius*, noſtra tamen lectio verior, ſic dictus à juſtitia, quam obſervabat, ut inquiunt Beda, Hugo, Carthuſ. & eſt diſtinctus ab alio Tito Epiſcopo Cretæ, ad quem Paulus ſcripſit epiſtolam.

Syriac.

26. *Colentis Deum* Syriacus: *Qui reverebatur Deum*, quamvis iſte eſſet gentilis, non idola colebat, ſed unum Deum quo acceperat ex doctrina Magnorum Philoſophorum, qui unum Deum colebant, vel ex familiaritate Judæorum, & ideo ejus domus dicitur contigua eorum Synagogæ.

Verſ. 8. *Criſpus Princeps Archiſynagogus*, Præfectus, ac Princeps Synagogæ Corinth. credidit cum tota ſua familia, cumque ſolum cum Cajo, & Stephano ſua manu baptizaſſe ſcribit Paulus 1. Corinth. 1. n. 14. Inter Sanctos ſcribitur in Martyrolog. Rom. die 4. Octobris. 27.

1. Cor. 1. Martyrolog.

Verſ. 9. *Dixit autem Dominus nocte.* Arabicus: *In viſu nocturno* in ſomnis nempe *Paulo*, *noli timere* quod propter Criſpum converſum fiat aliqua commotio contra te, *loquere, ne taceas*, ſed palam viriliter, ac generoſo animo prædica, & inſta: ſic dicitur ad Ezech. 33. n. 22. 28.

Arabic. Ezec. 33.

Verſ. 10. *Ego ſum tecum, & nemo apponetur tibi ut noceat*, Syriacus: *Nemo poterit tibi moleſtiam inferre.* Arabic. *Non ponet ſuper te quiſquam manum ſuam ad nocendum.* D. Chryſoſt. *Nullus adorietur te, ut affligat.* Arias. *Ad male faciendum tibi.* Et rationem apponit Dominus: *Quoniam populus eſt mihi multus in hac Civitate.* Ac ſi dicat ô Paule tua prædicatione multus populus eſt mihi aggregandus, ac convertendus. 29.

Syriac. Arabic. D. Chryſoſt. Arias.

Verſ. 11. *Sedit*, ibi: Syrus, *Habitavit Corinthi*, id eſt commoratus, & inde ſcripſit unam epiſtolam ad Theſſalonicenſes quæ prima extitit quam Paulus ſcripſit, ut notat Baronius & dixi opuſculo de Scriptura. 30.

QUÆSTIO V.

Quare Paulo cogitanti, & anxio apparet Chriſtus ad ejus conſolationem, & levamen?

D. Chryſoſt.

31. EXtabat Paulus valde anxius, & timidus, ut ait D. Chryſoſt. in præſenti. *Hoc ſolum ſi timor fuit non de proprio periculo, ſed de irrito labore; qui poni melius alibi poſſet.* Et apparet Dominus prædicens magnum, qui ex ſua prædicatione colligendus erat in illa Civitate, converſorum numerum, & ita Apoſtolus magnum conſolationis levamen ex ſalute illius populi accepit.

Iſai. 26. *Ex timore Domini ſalus.* Theod.

32. Ait Iſaias 26. *Propter timorem Domini in utero accepimus, & peperimus ſpiritum ſalutis*: Ex timore, ac charitate de converſione gentium multum timorem, ac ſollicitudinem, ſed inde quid factum eſt, habuimus, & impetravimus earum ſalutem. Theodorus Veraclenſis in Catena Græca, ait: *Accipientes enim timorem tuum veluti bonum ſemen, & hunc in utero geſtantes, opportuno tempore ſalutem reportabimus.*

Habac. Græcus. Theod. *Deus maximè recreat, & favet ſuis juſtis.*

33. In magna laborum tempeſtate, ac furore iræ divinæ conſiderans Habacuc Propheta cap. 3. n. 3. ait: *Deus ab Auſtro venit de monte Pharan.* Græcus. *Et Sanctus de monte umbroſo*, ad quæ verba Theodorus ait: *Montem umbroſum appellat ipſam Jeruſalem omni genere gratiarum defluentem, & nebula inundantem ſub tegmine Dei Cœli habitatam.* Inter æſtuantes cogitationum, ac moleſtiarum calamitates ſuos juſtos ſolet Deus maximè recreare, ac alleviare, tamquam ſub monte, ac arbore umbroſa cum magna irrigatione Cœleſtium aquarum divinæ gratiæ.

34. Parens Elias valde anxius, & moleſtatus ob minas Jezabel petens, & deſiderans mortem animo fatigatus ſe projecit, & dormivit ſub umbra juniperi; Angelus Domini tetigit eum, & ait illi. *Surge, & comede, & ecce ad caput ejus ſubcinericius panis, & vas aquæ*, 3. Reg. 19. n. 6. quod etiam Angelus fecit ſecundo, dicens: *Grandis tibi reſtat via*,

4. Reg. 19.

ſi benè, & rectè conſideres totum diſcurſum viæ magni parentis Eliæ, nunquam eum invenies tot, & tantis cœleſtibus favoribus locupletatum, ut modo: Adeſt Angelus in vultu Angelico affert panem ſubcinericium in typum ſacræ Euchariſtiæ, ut tenet D. Paſchaſ. Algerus, & vas aquæ in Symbolum cœleſtium gratiarum, ut tenet quædam Gloſſa & tandem veniens in montem Horeb: Vidit ibi Deum quantum fas eſt homini, ut ait D. Baſilius cur tam magnificis favoribus inſignitur Elias? Erat ille valde afflictus, & anguſtiatus ob timores Jezabel, voluit Deus dolorem ejus animi delinire, & præclariſſimis oblectationibus jucundare, ac recreare; ut triſtitia verteretur in gaudium, & animi dolor in illius jucunditatem.

Paſchaſ. Algerus.

D. Baſil. *Ex afflictione elevatur juſtus ad magnos favores.*

35. Tres illi pueri Sancti mittuntur in fornacem ignis ardentis ad eos liberandos, Angelus Domini deſcendit cum Azaria, ac ſociis in fornacem, & excluſit flammam ignis, *& fecit medium fornacis quaſi ventum roris flantis*, Daniel. 3. n. 49. Poterat Deus pueros ab igne liberare mittens copioſum aquarum imbrem, noluit tamen ſed per Angelum: Si enim larga aquarum multitudo deflueret, Sanctos liberaret, ſed tanta aquarum inundatio eos affligeret, & aliquibus moleſtiam inferret; at Angelus venit faciens roris ventum, ut eos recrearet, ac jucundaret D. Chryſoſt. homil. de Anna, & prece habita tom. 6. ait: *Tres pueri periculum evaſerunt è rogo liberati; & hoc ipſo illuſtres ſunt facti, quod ſupernaturali modo hujus elementi potentiam ſuperaviſſent.*

Dan. 3.

D. Chryſoſt.

QUÆSTIO VI.

Quare ſuadens Chriſtus D. Paulo in ultimo loco proponit, quod ei ibi multus ſit populus?

36. *Deus noſtrum commodum ſuum reputat.* Pſal. 97.

PRimo talis modus loquendi eſt expendendus ait Chriſtus *Multus eſt mihi populus in hac Civitate*, ait *mihi* tamquam in meum commodum; ac utilitatem, ad hujus rei guſtum ait Regius vates Pſal. 97. n. 2. *Salvavit ſibi dextera ejus*, non ait, ut bene notat noſter Incognitus, ſalvavit nobis, ſed ſibi, ac ſi noſtram ſalutem, noſtrumque commodum tamquam ſibi proprium ac peculiare reputat.

37. Ad quæſtionem ait Chriſtus D. in præſenti: *Noli timere, ſed loquere, & ne taceas, propter quod ego tecum ſum, & nemo apponetur tibi, ut noceat tibi, quoniam multus eſt mihi populus in hac Civitate?* Duas rationes proponit Chriſtus Apoſtolo ne deſerat Civitatem, & ad aliam tranſeat. Primo, quia ibi nullum patietur damnum *Nemo apponet, ut noceat tibi.* Secundo *quod mihi multus eſt populus in hac civitate.* D. Chryſoſt. ibi homil. 31. ait: *Vide quot rationibus perſuadeat, & quomodo id quod Paulo maximè placebat ultimo ponit.* Secundum Rethoricæ leges, id, quod eſt levius ponitur primo loco, & quod eſt vehementius, ac fortius ad ultimum locum remittitur: Primo proponitur Paulo quod nullum ibi patietur detrimentum, ſecundo tamquam quid fortius, ac vehementius, ac majus quod ibi erit magna converſio animarum, ac ſi Paulus magis ſtimuletur Civitatis permanentiam ſpirituali proximorum bono, quam ex ſecuro tutamine ſuæ vitæ, nam aliena ſalus maximè ei charior erat, illamque omnibus anteponebat. *Id quod Paulo maximè placebat ultimo loco ponit.*

D. Chryſoſt.

Paulus. *Plus æſtimat noſtram ſalutem, quàm ſuam.*

38. Philipp. 1. Ait ipſe Apoſtolus ad Philipp. 1. n. 23. *Coarctor è duobus, deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, multo magis melius permanere autem in carne neceſſarium propter vos, & hoc confidens, ſcio, quia manebo, & permanebo ad profectum veſtrum* Tamquam inter duos terminos ſe coarctatum conſiderat Apoſtolus, vehementer deſiderat eſſe cum Chriſto, ut ejus præſentia congaudeat, aliunde vide, quod neceſſitas Eccleſiæ poſtulat, ut ipſe permaneat in carne ad converſionem fidelium. Quid tunc Apoſtolus: *Scio quia manebo, & permanebo ad profectum veſtrum.* Elegit magis vivere, ut inſerviat ſaluti, ac inſtitutioni proximorum, quam mori ut Chriſto fruatur, ac cum ipſo gaudeat in gloria D. Anſelm. ait. *Ecce: D. Paulus non quod ſibi melius eſt, ſed quod multis expedit, id eſt manere in carne eligit propter charitatem, prius ambigens dixerat, quid eligam ignoro, ſed poſtea deliberans victus eſt Charitate diſcipulorum, & permanere ſe omnibus dixit.*

Paulus vult magis vivere, ut ſerviat, quam mori, ut fruatur. D. Anſelm.

Unde D. Auguſt. ad illud Pſ. 54. n. 7. *Quis dabit mihi pennas ſicut Columbæ*, citans hunc locum Pauli, Paulum Columbæ gementi, & Cœlum ſuſpiranti comparat, & ſic ait Sanctus Doctor: *Columba delicata religata affectu, non cupiditate volare non poterat propter faciendum officium.* Paulus tamquam Columba cupiebat volare in Cœlum, & non poterat, utpote religatus charitate ut, adimpleret, & faceret ſuum officium Doctoris gentium veluti Columba fovendo, nutriendo ſuos pullos ſua ſacra doctrina. 39.

D. Aug. Pſal. 54. *Paulus religatus charitate.*

QUÆSTIO VII.

Quare Chriſtus D. non ſolum ait Paulo quod erit ejus protector ſed etiam quod erit cum illo?

AIt Dominus Paulo: *Ego tecum ſum* non ſolum, ut tantus protector, ac defenſor, ſed etiam *tecum, & in te* habitans; Nam in Sanctis Deus magnum, & amplum habet habitaculum, ait noſter Apoſtolus 1. Corinth. 6. n. 16. *Vos eſtis templum Dei vivi, ſicut dicit Deus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi in populum.* Expende. & nota, non ſolum ait: *Inhabitabo in illis* ſed etiam addit: *Et inambulabo* Quælibet domus ſufficiens eſt ad habitandum, ſed ad ambulandum ampla, & magna requiritur. In anima juſti non ſolum Deus inhabitat, ſed tamquam in magnifico, & auguſto Palatio gaudens deambulat D. Ambroſ. in Pſalm. 118. Octonar. 8. ait: *Dicit Dominus, & inhabitabo in illis; quid magnificentius hoſpite Cœleſti? quid beatius poſſeſſione divina? Et deambulabo, inquit inter vos. Alii queruntur de ſui juris anguſtiis, in te Deo eſt ampla poſſeſſio, in quo deambulare ſe dicit, hoc eſt, laxa ſpatia habitationis inveniens, qui terram includit manu, cui mundus anguſtus eſt, tu ei ampla es domus.* Ecce anima juſti magis ampla, & lata eſt Deo, quam totus mundus, nam mundus anguſtus, & parvus eſt Deo, at anima fidelis, ita ſpatioſa, & dilatata eſt ut valeat Deus in ea deambulare, *Cui mundus anguſtus, tu ei ampla es domus.* 40.

2. Cor. 6.

Deus habitat in fideli, ut in amplo Palatio. D. Ambr.

Et ad quid Deus inhabitat, inambulat in juſto, tamquam quod de noſtro indigeat? Minimè ſed ut nos repleat omni dono, & gratia, noſque faciat tamquam ſuum Sanctuarium Cecinit Moyſes. Exod. 15. n. 17. *Plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmiſſimo habitaculo tuo, quod operatus es Sanctuarium tuum & Domine, quod firmaverunt manus tuæ.* Ecce ad quid Dominus habitat in te, ut virtute ac gratia faciat te Sanctuarium, ut te plantet in 41.

Exod. 15.

monte

monte hæreditatis ſuorum electorum & ad hoc va-
Origen. rias formas induit Deus, agricola ut plantet, arti-
Deus fex, ut fabricet, ac erigat tabernaculum, & tam-
omnia fit quam valde peritus operator; ut firmet, & corro-
vaſto ne quid boret. Origenes homil. 6. in Exod. ſic ait: *Taber-*
illi deſit. *naculum non dicit manu hominis factum, ſed manu Dei, quid ergo propter te Deus, & plantat, & ædificat, agricola efficitur, ſtructor efficitur, ne tibi aliquid deſit, audi Paulum dicentem, Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis.* Omnium formam Deus induit, ut in omnibus, & per omnia ſuos impleat, eiſque ſubveniat.

Actor. 18. *n.* 12. Gallione autem Proconſule Achaiæ, inſurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad Tribunal.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III.

à Verſ. 12. *Uſque ad* 18.

42. Achaia, Verſ. 12. *Gallione autem Proconſule.* Arabic. Cum præfecturam gereret Gallio, qui erat frater magni Senecæ, de quo quæſt. ſequenti, & dicitur Proconſul Achaiæ pro honorifico titulo; nam Achaïa erat nobiliſſima Regio Cicero. Græciæ, ut commemorat Cicero lib. 1. in Pauſania; Unde Græci dicuntur Achaii. *Uno animo in* D. Chryſoſt. *Paulum.* D. Chryſoſt. concorditer.

43. Arabic. Æthiopic. Verſ. 13. *Hic perſuadet hominibus colere Deum.* Arabic. *Cultu contrario legi noſtræ.* Æthiopic. *Abſque lege docet homines*, Chriſtum *hominem* colere contra legem tum Judæorum, quæ unum ſolum Deum inviſibilem, & incorporeum venerari docebant, tum & Romanorum, quæ prohibet inconſulto Senatu novos Deos venerari ac colere.

44. Syriac. Vatabl. Pagnin. Verſ. 14. *Incipiente autem Paulo aperire os ſuum* Syriac. *Cum poſtularet Paulus aperire os ſuum.* Vatabl. Pagnin. *Cum jam pararet aperire os ſuum.* Ad reſpondendum *Dixit Gallio ad Judæos* præveniens Syriac. occurrit ipſe, & pro Paulo reſpondet. *Siquidem eſſet iniquum aliquid.* Syriac. *Si de quopiam malo, fraude, ac flagitio*, ac ſi dicat, ſi Paulus accuſaretur de aliquo crimine, v. g. furto, vel homicidio. *Rectè vos ſuſtinerem.* Syriac. *Reciperem accuſationem veſtram, & audirem.*

45. Verſ. 15. *Si vero quæſtiones ſunt de verbo, & nominibus*, nam Paulus affirmabat Chriſtum Jeſum eſſe verum Meſſiam, Judæi negabant ita appellandum, & inde ait Gallio: Altercatio eſt de nominibus, & de lege veſtra. *Vos ipſi videritis*; quia agnoſcitis rationes, & fundamenta veſtræ legis, quæ ego ignoro, & ideo: *Vos videritis*, & eſt modus repellendi cauſam à ſe, ſic Judæi dixerunt Judæ: *Tu vi-* Matt. 17. *deris*, Matth. 27. n. 4.

46. Syriac. Arabic. Vatabl. Cajetan. Verſ. 16. *Et minavit eos à Tribunali.* Syriacus: *Amandavit eos.* Arabicus: *Dimiſit eos à præſentia ſua*, Vatablus: *Allegit eos.* Cajetan. *Depulit eos*, tamen verbum in noſtra vulgata magnam habet energiam *Minavit eos*: Cum minis abire fecit ob importunitatem, & loquacitatem Judæorum.

47. Arabic. Verſ. 17. *Apprehendentes autem omnes.* Arabic. *Apprehendentes Cœtus Græcorum.* Soſthenem *Principem Synagogæ*, de hoc Principe dicam q. ſequenti *Percutiebant.* Syriac. *Cædebant eum.* Æthiopic. *Ver-* Syriac. Ethiop. *beraverunt eum*, nempe Gentiles inſtigati à Judæis tum quia cum eſſet Princeps Synagogæ tam facile permiſit ſuos abire à Tribunali, tum etiam quia valde frigidum, ac remiſſum ſe habuit in eorum cauſa agenda, tandem quia agnoverunt eum propenſum in Paulum, & animo jam Chriſtianum.

Verſ. 18. *Suſtinuiſſet dies multos.* Id eſt commo- 48.
ratus eſt ibi *fratribus valefaciens.* Syriac. *Dedit pa-* Syriac.
cem fratribus, navigavit in Syriam, nempe Epheſum quæ eſt in Syria, *qui ſibi totonderat caput* Paulus fuerat Nazaræus, & Judæorum leges jam erant abſolutæ per Chriſtum, & de hoc infra.

QUÆSTIO VIII.

Quare Gallio non reprehendit percutientes Pontificem, & quiſnam eſſet?

Gallius Germanus frater 1. Annæi Senecæ præ- 49.
ceptoris Neronis teſte ipſo Seneca, de quo Ba- Baron.
ron. anno Chriſti 33. Hic antea dicebatur M. Annæus Novatus, ſed adoptatus à L. Junione Gallio cum familia nomen ejuſdem ſumpſit, de quo latè Hic Gallio cum fratre Seneca damnatus eſt ad mor- *Frater*
tem, Seneca ſecta in balneo vena, Jovi ſanguinem *Senecæ.*
ſuum ultimum libavit, Gallio propria manu ſe interfecit, ut ſcribit Euſebius in Chronic. anno Euſeb. Chriſti 66.

Ad rem noſtram. Optimè Gallio ſe geſſit, dum 50.
controverſias de Religione à ſuo Tribunali remo- *Non ſe*
vet, dicens Verſ. 15. *Judex ego horum nolo eſſe* quem *intromittit in cauſis ſæ-*
judices ſæculares debent imitari, ut non ſe intro- *cularibus.*
mittant in rebus Eccleſiaſticis, ac ſpiritualibus.

Non tamen rectè ſe geſſit cum apprehendiſſent 51.
Soſthenem Principem Synagogæ, ut eum percuterent, & *verberarent ante Tribunal, & nihil eorum Gallioni curæ erat*; quia talem injuriam valde injuſtè illatam, ut Proconſul debebat ex officio im- *Dedit locum iræ.*
pedire, niſi dicas quod videns tantum furorem populi tumultuantem, timuit, quod ſi vellet obſiſtere, inſurgerent contra eum, & ideo diſſimulans patienter ſuſtinet, furor, & ira rationem perturbat, & nihil permittit attendere, ac conſiderare.

Cum meus Jeſus exaltaretur in Cruce ſcribit 52.
D. Math. 27. n. 45. *A ſexta autem hora tenebræ factæ* Matth. 27.
ſunt ſuper univerſam terram uſque ad horam nonam in qua expiravit Jeſus, & tunc velum Templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo uſque deorſum & terra mota eſt: & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt, cur tot, & tanta ſigna fiunt cum crucifigitur, & moritur Jeſus, cur, non etiam quando comprehenditur, vel nudus verberatur: ſeu *Animus* ſpinis coronatur, vel quando exiens bajulat Cru- *iratus nihil* cem vel ad primam Clavorum crucifixionem, ſed *divinum, ac* cur expectatum eſt tempus, ut in Cruce exaltare- *rationale percipit.* tur, ac vitam exhalaret? Alta providentia divina datum eſt ſpatium, ut carnificus furor populi aliquantulum miteſceret, ut poſſet attendere, & conſiderare tot, & tanta mirabilia, nam ferveſcente, ac tumultuante furore nullius rationis, ac conſiderationis erat capacitas. D. Chryſoſt. homil. 10. de D. Chryſoſt.
Paſſione ait: *Poſt omnia vero, quæ per inſaniam, & furorem fecerunt, factum eſt, quando jam ipſe furor ceſſavit, quando deridendo ſaturati ſunt, quando contumeliando animum ſuum expleverunt, quando denique omnia ab ipſis dicta ſunt, quæ volebant, nunc tenebræ apparent, ut ſaltem tunc ira depoſita, non nihil ab hoc ſigno conſequerentur*, cœleſtia, & rationabilia ſigna non dantur ferveſcente iræ furore; quia tunc nil proficient, ſed quando jam remittitur, & quieſcit, ut valeant ratione percipi, *ut ſaltem tunc ira depoſita non nihil ab hoc ſigno conſequerentur.*

QUÆST.

QUÆSTIO IX.

Quare Soſthenes verberatur, & quiſnam eſſet?

53. MUlti volunt, quod iſte Soſthenes idem ſit ac Criſpus de quo fit mentio ſupra verſ. 18. de illo, ac de hoc verſ. 17. uterque dicitur Archyſynagogus, ſeu Princeps Synagogæ.

54. Tamen quod fuerint diſtincti, verior, & communior eſt ſententia; nam Judæi in una, & eadem Civitate non habebant plures Synagogas, ſed unam tantum, & in ea unus tantum erat Princeps, & non

Valdè diverſus. 1. Cor. 1. plures, deinde Paulus eos ut diſtinctos commemorat. 1. Corinth. 1. n. 1. Soſthenem tamquam ſocium ſcribendæ epiſtolæ, Criſpum vero n. 15 ut ab eo baptizatum. Caſus ergo contigit quod cum Criſpus eſſet Archiſynagogus Judæorum, & factus eſſet Chriſtianus, ac diſcipulus excluſus eſt à Judæis à ſuo Principatu: & loco ejus electus fuit Soſthenes, nam hæc facta ſunt poſt ſex menſes, à quo tempore Criſpus excluſus eſt, ut obſervat Baron.

55. *Hugo.* Ait Textus verſ. 17. Apprehendentes Soſthenem

A quo verberatus. percuſſerunt, verberaverunt, Cardinal. Hugo exiſtimatum fuiſſe à Chriſtianis, eo quod Paulo, &

D. Chryſoſt. Evangelio tunc reſiſteret, tamen D. Chryſoſt. Oecumen. Ganæus, & alii, quibuſcum eſt lectio Arabica; aſſerunt, hanc verberationem factam fuiſſe à gentibus inſtigatione Judæorum, eo quod eorum cauſam frigide, & non fortiter defendiſſet coram Gallione Proconſule, & quia eum jam agnoverant propenſum in Apoſtolum.

56. *Diſcipulus Pauli. Martyr. Rom.* Ut rei eventus demonſtravit; nam factus eſt chriſtianus, ejuſque diſcipulus. Menolog. Græcorum die 7. Decembris eum ſcribit Epiſcopum Colophonis, ac Martyrolog. Roman. 28. Novembris ſic habet: *Apud Corinthum natale S. Soſthenis diſcipuli B. Pauli, ejus mentionem facit idem Paulus Corinthiis ſcribens: Hic ex Principe Synagogæ converſus ad Chriſtum, ante Gallionem Proconſulem*

Nominis interpretatio. *acriter verberatur præclaro initio fidei ſuæ primordia conſecravit.* Idem merito ille tali nomine inſignitus eſt, ut dicatur Soſthenes: nam idem eſt, ac *Salvator robuſtus* in negotio ſuæ ſalvationis extitit fortis, ac robuſtus ſuſtinens multa cum patientia, & manſuetudine flagella, & verbera agnoſcens illa, & Dei manum ad noſtrum majus emolumentum.

57. *Jerem. 1.* In præclara viſione interrogatus Jeremias à Domino cap. 1. n. 15. quid videret, ait ipſe: *Virgam vigilantem ego video.* Theodoretus legit: *Ego video*

Deus dat verbera ut germinet virtutum flores. Theod. *virgam amygdalinam*, quænam eſt iſta virga amygdalina, quid habet unum cum altero, virga eſt ad flagella, & verbera, flores ad ſuavitates, & delectationes, talis eſt virga Dei, ſi permittit verbera, & perſecutiones ex eo eſt, ut inde ex eis germinentur ſuaviſſimi flores gratiæ, cœleſtiumque donorum, unde conſidera, quod non virga olivæ, vel palmarum,

Carthuſ. Hugo. ſed amygdalina; hæc enim, ut notant Carthuſian. & Hugo, inter omnes arbores citiſſime, ac prius pullulat in ſuos flores, & fructus, ſic Deus permittit virgam in ſuos juſtos ad verbera, qui valde citiſſime ſublevat cum medicamine, ac ſuavitate divinæ gratiæ, atque ſuorum donorum.

58. *Joan. 15.* Ait Chriſtus D. Joan. 15. n. 1. *Pater meus agricola eſt*, quid habet Æternus Pater cum agricola,

Deus dat ſuis labores ad majorem gloriam. quænam datur combinatio inter unum, & alterum Agricola arborum ramos amputans, vel aratro terram ſcindens, ex talibus percuſſionibus facit exoriri magnos, & uberes fructus, ſic Æternus pater per ſectiones, ac verberationes facit in ſuis electis præclaros virtutum proventus, ſic de Æterno Patre

D. Athanaſ. differit D. Athanaſ. in diſp. cum Ario habita in concilio Nicæno, & ait: *Ambulans Pater in vinea, hoc eſt in cellis anima omnia putrida, & inſolentia tollit, ne lignorum luxuries inſoleſcens fructum eorum non præferat, quem agricola deſiderat.* Sollicitus agricola luxuriantes, ac inutiles ramos amputat, ut bona arbos exuberantes fructus præferat. Vide ſupra c. 2. quæſt. 26. n. 233. 234. 235. & cap. 5. q. 23. num. 189. 190. & 191.

QUÆSTIO X.

Quare D. Paulus modo totondit caput?

Ait noſter Textus loquens de noſtro Apoſtolo 59. *Varij. Codices. Æthiop.*

Qui ſibi totonderat caput; habebat enim votum, Aliqui Codices legunt in plurali *totonderunt ſibi caput*, & ſic habet Æthiopic. *Raſa fuerunt capita eorum*, tamquam quod hoc referatur ad Aquilam, & Priſcam.

Sed ſine dubio legendum eſt in ſingulari in ordine ad D. Paulum, ita in ſingulari noſtra Vulgata Græcus, Syriac. Arabic. D. Chryſoſt. Beda citans D. Auguſt. & D. Hieronym. & communiter alii multi, qui omnes tenent D. Paulum fuiſſe Nazaræum, cujus Religionis obſervantiæ erant rigidiſſimæ, abſtinendi ſcilicet à vino, non tangendi mortuum, & nutriendi comam, cum multis aliis, de quo latè lib. Num. 6. ad hoc ſe voto obligabant, de quo dixi Opuſc. 3. Reſol. 3. q. 3. 60. *D. Chryſoſt. Græcus. Syriac. Num. 6.*

Cum D. Paulus eſſet religione Nazaræus jam Chriſtianus, & Apoſtolus factus propter vitandum aliquod Judæorum ſcandalum, adhuc aliqua legalia obſervabat, ut vidimus cap. 16. de Circumciſione Timothei; quia ut optimè Lyran. Divinus Spiritus voluit, ut in primitiva Eccleſia illi, qui ex Gentilitate convertebantur, gentilitatis ritus omnino dimitterent, utpote malos, & ſemper à Deo reprobatos: At qui ex Judaiſmo convertebantur, quamvis eorum ritus, ac cæremoniæ omnino ceſſaſſent, tamquam impleti per Chriſti paſſionem, utpote à Deo inſtituti in figuram Chriſti, quæ ceſſat adveniente veritate, tamen aliquando fuerunt permiſſi, ne aliquis crederet fuiſſe ſemper malos, & reprobatos à Deo, & paulatim, ac ſuaviter dimittenda fuerunt legalia & ad Chriſtianas leges tranſcendendum. Vide ſupra c. 17. q. 10. n. 81. 82. & 83. 61. *Lyran. Paulus paulatim animos diſponit.*

Paulus cum eſſet profeſſione Nazaræus per multum tempus, ac annos à ſua converſione nutriviſſet comam more Nazaræorum, cùm jam per multum annorum tempus verſaretur inter Gentiles, & de Corintho tranſiſſet Epheſum, raſit comam, antiqua, & vetera abolens ſeque in omnibus renovatum in Chriſto oſtendens ad tot, & tanta pericula eminentia ſuperanda. 62. *Paulus antiqua abjicit.*

Scribit Joan. 20. n. 22. *Facta ſunt Encænia in Jeroſolymis & hiems erat.* Encænia hoc eſt, renovationes, tamquam de priſtino ſtatu ad novum, ſed hoc fit in hyeme, cur non potius verno tempore, quando omnia novis foliis, floribus, ac fructibus innovantur, cunctaque ſuavi, ac benigna aura delectantur, cur ad hoc eligitur hyemale tempus, tempeſtuoſum, frigidum, & mæſtum, cur ergo in illo Templi innovatio inſtituitur à Deo? ut homines informarentur, quod ad ſuperandas furentes perſecutionum turbines, hoſtiles tentationum incurſus ac ad reflantes inſidiarum ventos cavendos, ut Deus in omnibus glorificetur, multum prodeſt, ac inteteſt, ſic in te facias renovationem vitæ, diſciplinæ, 63. *Joan. 10. Cum innovatione uniuntur omnia adverſa.*

Theoph. ac morum Theophylact. apud D. Thom. ait: *Satages tu quoque, dum hiems imminet, id eſt vita præſens turbinibus iniquitatis concuſſa, ſpirituales encænias tui Templi celebrari ſemper renovando te ipſum.*

64. Pſal. 50. Hinc David clamans poſtulabat à Deo Pſal. 50. n. 12. *Spiritum rectum innova in viſceribus meis.* Rectum ut multi legunt; *Fortem, ſtabilem*, hunc

Alia lectio. quem habui in mea pueritia, ac juventute, nunc iterum modo in me reviviſcere facias, exponunt D. Auguſt. noſter Incognitus.

65. Dan 4. Angelus Sanctus vigil clamat de Cœlo apud Daniel. 4. n. 20. *Succidite arborem, & diſſipate illam; attamen germen radicum ejus in terra dimittite.* In arbore omnia amputantur rami, folia, fructus, cur ſolum germen radicum permittitur permanere in

Lyran. Gloſſa. terra? Lyran. *Ad ſpem.* Gloſſa moralis ſignificat Vide ſupra c. 1. q. 21. n. 142. 143. *Liberum arbitrium cum poteſtate revertendi ad bonum*, & juxta Agricolas arbor, quæ ex amputatis ramis pullulat; elegantiores, ac pulchriores fructus germinat.

Actor. 18. *n.* 19. Devenitque Epheſum, & illos ibi reliquit, ipſe verò ingreſſus Synagogam diſputabat cum Judæis.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

à Verſ. 19. *Uſque ad* 23.

66. Arabic. Verſ. 19. D*Evenit Epheſum.* Arabicus: *Devenit iter ejus Epheſum* quæ erat Metropolis Aſiæ Minoris, in quo extitit illud celebre Dianæ Templum, illos ibi reliquit, ſcilicet Aquilam, & Priſcillam tamquam Doctores, ut Epheſinos in Chriſti fide illuminarent. *Diſputabat cum Judæis.* Syriacus: *Verba fecit.* Oſtendens per Scripturas

Syriac. Chriſtum D. eſſe verum Meſſiam, & Salvatorem noſtrum.

67. Verſ. 20. *Rogantibus eis*: Flagitabant ab eo, ut amplius ibi permaneret ad ampliorem inſtructionem in fide, *Non conſenſit.* Aſſenſum non præbuit quia volebat ad alium locum tranſire, ubi non erat prædicatum Evangelium, ibi tamen ordinavit Magiſtros ad bonam illorum inſtructionem.

68. Verſ. 21. *Sed valefaciens* dans eis pacem, & ad eorum conſolationem addidit: *Iterum revertar ad vos.* Multa Græca exemplaria addunt: *Oportet omnino feſtum, quod inſtat me agere Jeroſolymam.* Ita D.

D. Chryſoſt. Origen. Vatabl. Chryſoſt. Oecum. Vatablus, Cajetan. Arias, & alii, & ideo Apoſtolus non poterat amplius ibi immorari.

69. Raban. Beda. Lyran. Ganæus. Cajetan. Arias. Vatabl. Baron. Verſ. 22. *Et deſcendens ab Epheſo Cæſaream* aſcendit Cæſaream Capadociæ, inquiunt Rabanus Beda, Lyran. Ganæus, & alii, quia Apoſtolus uſque modo nunquam pervenerat in Syriam, alii vero ut Cajetan. Arias, Vatabl. Baronius, & probabilius tenent Cæſaream Paleſtinæ innixi in illa Gloſſa græca: *Feſtum inſtat, oportet me agere Jeroſolymam*, ſi Apoſtolus acceleraverat ſuam viam, ut veniret in Jeruſalem, ad quid divertit iter per Capadociam, quæ longius diſtabat, ergo ordinavit viam per Cæſaream Paleſtinæ, quæ erat veluti in via; ſalutavit Eccleſiam ſcilicet Jeroſolymitanam de quo quæſt. ſequenti.

70. Æthiop. Verſ. 23. *Et facto ibi aliquo tempore.* Æthiopic. habet, Cum ſediſſet longum tempus ſcilicet in Antiochia confirmans Chriſtianos per regiones, per quas ambulabat. Iterum revertitur in Aſiam minorem, Galatiam, ubi eum tamquam Angelum de Cœlo delapſum ſuſceperunt, inquit D. Chryſoſt. D. Chryſoſt.

QUÆSTIO XI.

Quare D. Paulus toties repetit Jeroſolymam?

QUinquies meo videri venit Paulus Jeroſolymam primo poſt ſuam converſionem triennio peracto Actor. 9. n. 26. Galat. 1. n. 18. an. Chriſti 39. Secundo pro illa controverſia de circunciſione Actor. 15. n. 14. anno Chriſti 51. Tertio modo in præſenti anno Chriſti 55. Quarto, ut ipſe teſtatur, Actor. 21. n. 17. Quinto exiſtimo, quod ſicut alii Apoſtoli ex toto terrarum Orbe convenerunt Jeroſolymam ad tranſitum Beatiſſimæ Virginis Mariæ, ſic etiam noſter ſacer Apoſtolus Paulus adfuit, ſive dicamus quod tranſitus Virginis fuerit anno Chriſti 48. ut vult Baron. eodem anno n. 6. vel, ut graves alii Authores anno Chriſti 58. plus, minuſve de quo variæ ſunt opiniones. 71. *Paulus quinquies repetit Jeruſalem.* Actor. 9. Act. 15. Baron.

72. *Paulus toties repetit Jeroſolymam ob Virginem.* Exiſtimo ergo tot vicibus repetiviſſe Jeruſalem ut viſitaret illam Eccleſiam omnium Eccleſiarum Matrem, & etiam, ut viſitans veneraretur illud ſanctiſſimum Sacrarium totius Orbis cùm eſſet in vivis, vel etiam poſt mortem, ut inviſeret illa loca, quæ ipſa Sanctiſſima Virgo Deipara dignata eſt ſua præſentia, ac tactu conſecrare. Noſter enim Apoſtolus erat addictiſſimus, & maximè obligatus ſanctiſſimæ Virgini Mariæ, ejus enim converſio illius precibus facta eſt, ut dixi cap. 9.

73. *Cur Paulus de Virgine Maria non meminit.* Merito tamen quæres; ſi Paulus erat tam devotus, obligatus, ac adſtrictus Virgini Mariæ, cur eam aliquando non nominat in ſuis epiſtolis, cum de multis aliis faciat mentionem, & ſanctiſſimum nomen Jeſu pluſquam per trecentas vices in ſuis epiſtolis commemorat?

74. Reſpondeo hoc feciſſe Apoſtolum alta, & ſuprema ſapientia; nam ſanctiſſimum, ac ſalutiferum nomen Jeſu in illo principio aliquibus, & maximè Judæis non erat gratum, & ideo Magiſtratus, ac principes præceperunt Apoſtolis ne prædicarent in nomine Jeſu, Actor. 4. n. 17. & 18. & cap. 5. n. 28. & aliis locis, ideoque Apoſtolus, ut hoc ſanctiſſimum nomen inſinuaret, ac imprimeret in cordibus fidelium frequentiſſimè illud habebat in ore, ac in nomine hoc ſanctiſſimo omnia dicebat, illum tamquam invocans. Actor. 4. Act. 5.

75. *Ob venerationem ſacri Apoſtoli non dicunt in ſuis epiſtolis.* At ſanctiſſimum nomen Mariæ omnibus erat gratum, ſuave, ac delectabile, ut in magna perſecutione Stephani, Actor. 8. n. 1. Nullus auderet contra eam aliquid moliri ut jam notavi, tantaque eſt ſublimitas, ac celſitudo hujus nominis M. quod nec Paulus, nec Petrus, nec Jacobus, nec Joannes, nec Judas Apoſtoli in ſuis Epiſtolis præ humilitate ſe abſtinuerunt, & tam venerabile Mariæ nomen nunquam pronuntiarunt, ac dixerunt, cum aliàs eſſent devotiſſimi, ac adſtrictiſſimi ſacratiſſimæ Deiparæ. Hoc ab Angelis ſacri Apoſtoli acceperunt.

76. Cant. 3. Cant. 6. Cant. 8. *Valde dulce nomen Mariæ.* Richard. de S. Laurent. Cum aſcenderet ſacratiſſima Virgo in Cœlum, ut communis eſt vox Patrum, mutuo interrogant Sancti Angeli inter ſe, Cantic. n. 6. *Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut Luna, electa, ut Sol*, & tandem cap. 8. n. 5. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto deliciis affluens innixa ſupra dilectum ſuum.* Ter interrogant Angeli *quæ eſt iſta*, cum rectè nomen ſcirent, cur illud non dicunt, ac pronuntiant? quia volebant audire à reſpondentibus nomen Mariæ, ut illo audito delectarentur, ac jucundarentur. Richard. de S. Laurentio lib. 1.

lib. 1. c. 2. ait in perſona Angelorum. *Ter quæritur, quæ eſt iſta, non tantum, quia perſonæ mirarentur excellentiam : : : ſed forſan, quia dulce nomen Mariæ ſibi deſiderant reſponderi,* & ſcilicet audire.

77. Honor. D. Bern. Tamen communiter Patres, & magis peculiariter Honorius, & Halgrinus ad cap. 8. Cantic.& D. Bernard. ſerm. de Aſſumptione, qui ait: *Cum admiratione venerantes Angeli*, quod ſanctiſſima Virgo aſcenderat plena aromatibus, pulchra, ut Aurora, Sol, & Luna, deliciis affluens omnium Cœleſtium donorum, innixa ſuper dilectiſſimum filium JESUM ſi tot, & tanta magnalia Virginis Angeli dicunt, & clamant, ſolum ejus nomen non audent dicere, ſed interrogant *quæ eſt iſta?* ac ſi hoc ſanctiſſimum Mariæ nomen inter cæteras magnitudines quid majus, & potius ſilentio, quam Canticis venerandum. *Cum admiratione venerantes* vide ſupra cap.3.q.11.n. 59. & cap.12.q.15.n.101.

Maria nomen inter mirabilia mirabile.

Actor. 18. *num.* 24. Judæus autem quidam Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens devenit Epheſum potens in Scripturis.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

Uſque ad Verſ. 28.

78. Lyran. Verſ.24, Apollo nomen eſt indeclinabile apud Græcos. *Alexandrinus genere.* id eſt ut ait Lyran. natus in Alexandria per diſperſionem Judæorum facta ab Antiocho Rege, Judæi diſperſi ſunt per varias terras. *Vir eloquens.* Syrus, *Peritus facundia.* Æthiopic. *Vir prudens.* Vatabl. *Eruditus,* alii *diſertus*, & addit Textus: *Peritiſſimus Scripturarum.* Arabicus: *Pollebat ſcientia in Scripturis*, de quibus quæſt ſeq. (Æthiop. Arabic.)

79. Græcus. Verſ. 25. *Hic erat edoctus viam Domini*, Græcus: *Inſtitutus* tamquam Cathecumenus, ac bene inſtructus in primordiis, ac doctrina fidei. *Fervens ſpiritu.* D. Chryſoſt. exponit contritione, ac amore Dei, per quæ ante Baptiſmum jam erat juſtificatus: At Hieronymus epiſt. 2. ad Nepotian.refert ad fervorem interpretandi Scripturas, cum videret Judæos ab eorum vero ſenſu aberrantes, & hoc magis cohærere cum his quæ ſequuntur, *Fervens ſpiritu loquebatur, & docebat diligenter, quæ ſunt Jeſu Chriſti.* Et additur: *Sciens tantum Baptiſmum Joannis.* Quo tantum erat initiatus, de quo quæſt. ſeq. (D. Chryſoſt. D. Hier.)

80. Syriac. D. Chryſoſt. Verſ. 26. *Hic cœpit fiducialiter agere.* Syriac. *Palam loqui.* D. Chryſoſt. *Liberè annuntiare*, liberè ac intrepidè Chriſtum prædicare. *Aſſumpſerunt eum.* Syriac. *Adduxerunt eum domui ſuæ.* Maximè extollit D. Chryſoſt. charitatem Priſcillæ, & Aquilæ, qui Apollo introduxerunt domum ſuam, ut eum illuminarent, atque in fide Catholica inſtruerent,non ſuam,ſed Chriſti gloriam quærentes.

81. Arabic. Æthiop. *Et diligentius expoſuerunt ei.* Arabic. *Expoſitione perfectiſſima.* Æthiopic. *Inquiſitius expoſuerunt*, in quo maximè laudanda eſt probitas, ac modeſtia Apollo, quod cum eſſet Vir doctiſſimus in Scriptura voluit magis informari, & inſtrui ab una muliere, & ab uno artifice fabrili. Vide quæ dixi ſupra c.8.q. 17. à n. 147.uſque ad 150. Deinde prius nominatur Priſcilla, & ſecundo loco Vir Aquila, ut videatur adimpletum illud Joëlis 2.n.28. *Et filiæ veſtræ prophetabunt.* (*Vir doctus vult doceri.* Joël.2.)

82. Syriac. Verſ. 27. *Et cum vellet ire in Achaiam* in qua parte eſt Corinthus. *Exhortati fratres.* Syriacus, *Prævenerunt exhortando.* Ut perficeret quod decreverat, & tenderet in Achaiam, ſive Corimabel, ut ibi fideles multum ſua ſapientia, ac eloquentia confirmaret. *Contulit multum his.* Syriac. *Multum juvit per gratiam omnes fideles*, conferendo ſuam doctrinam cum his, quæ Paulus docuerat: Unde ipſe Apoſtol. 1. Corinth. 3. n. 6. ait: *Ego plantavi, Apollo rigavit.* 1. Cor. 3.

83. Verſ. 28. *Vehementer Judæos revincebat publicè.* Græcus: *Fortiter magna efficacia.* Arabic. *Perſeveranter arguebat*, Æthiopic. *In lege ſua redarguebat manifeſtè; & concluſit contra eos ex Scripturis,* Chriſtum Jeſum eſſe verum Deum, verumque Meſſiam promiſſum in lege, noſtrumque Salvatorem. (Arabic. Æthiop. Græcus.)

QUÆSTIO XII.

Quare Apollo cum dicatur Vir doctiſſimus, dicitur tamen de eo ſciens tantum baptiſma Joannis, & quiſnam ille eſſet?

84. Apollo apud Græcos nomen eſt indeclinabile, juxta radicem Hebraïcam idem valet, ac *Vibrans radio*, ut tenet Pagnin. lib. de interpret. nominum Hebraïcor. Communior ſententia eſt, quod ſit diſtinctus ab Apelle, de quo Apoſtolus facit mentionem, Rom.16.n.10. *Salutate Apellem virum probum.* (*Apollo quid ſignificet.* Pagnin.)

85. Hic noſter alter diſtinctus ab eo ex multis conjecturis; de quo Apoſtolus agit. 1. Corinth. citato loco. *Ego plantavi, Apollo rigavit*, erat Vir doctiſſimus, ac valde peritus in Scriptura, & ſic Vatabl. vertit: *Doctiſſimus librorum veteris Teſtamenti.* Ardentiſſimus erat ſpiritu, & zelo fidei, in ea confirmando fideles,novos adducendo,ac creando, Judæoſque confundendo. Menologium Græcorum cum facit Epiſcopum Smyrnenſem, in quo conſentiunt. D. Dorotheus in Synopſi, & Baron. in notis, Martyrolog.Roman.22.Aprilis eum numero Sanctorum adſcribit. (Græcus. D. Dorothæus. Martyr. Rom.)

86. Et cum eſſet tam doctiſſimus, dicitur de eo: *Sciens tantum baptiſma. Joannis. Scire* aliquando in Scriptura ſumitur pro *facere*, 2. Corinth. 5. n. 20. *Qui non noverat peccatum*, id eſt qui non fecerat. *Quæ ignorabam*, id eſt quæ non feceram, *interrogabant me*, ſic in præſenti *ſciens. Baptiſma Joannis*, id eſt factus, ſeu baptizatus baptiſmate Joannis, & videtur, quod iſte baptiſmus fuerit ab eo ſuſceptus per ipſum Joannem Baptiſtam, Joannis enim baptiſmum non legimus fuiſſe ab aliquocumque miniſtratum; At Chriſti baptiſmus, non ſolum ab ipſo, ſed etiam ab Apoſtolis eſt miniſtratus. (2. Cor. 5.)

87. Apollo ut initiatus baptiſmo Joannis, & ut Cathecumenus prædicabat in Synagogis confundens Judæos, baptizatus in domo Priſcillæ, & Aquilæ prædicat in toto mundo, & ſtatim parat tranſire in Achaiam, hoc eſt Corinthum, ut alios adducat, & convertat ad fidem in Chriſto, quod eſt ſignum veri, ac perfecti Chriſtiani. Tertullian. in Apolog. cap. 9. ait: *Quid denique ſingularis Chriſtiani? Non erit,opinor, legitimus Chriſtianus niſi frater, aut filius.* ſcilicet fiat ſua doctrina, & prædicatione. (*Nota veri Chriſtiani alios adducere ad Chriſtum.* Tertull.)

88. In ultima die judicii, ut Dominus proferat finalem ſententiam, ſcribit D. Matth. 25. n. 23. *Statuet oves à dextris, & hædos à ſiniſtris.* Videtur comparatio non bene cohærere inter ſe; nam ſicut dicitur *oves à dextris*, ſic videbatur dicendum, *& capreas à ſiniſtris*, mutuo ſibi correſpondent oves, & capreæ, ſicut agni, & hædi? Ponuntur oves à dextris tamquam fœcundæ, quaſi quod inde tantum locum (Matth. 25. *Infœcunditas magnum crimen.*)

locum obtinent, quod multos filios pepererint Chriſto. Hædi vero tamquam ſteriles, & inepti, ad generandum à ſiniſtris collocantur, ac ſi maximè ex eorum ineptitudine, illorum crimen, & cul-
D. Hier. pa aggravata ſint. D. Hieronym. ibi. *Nec dixit Capreas, quæ poſſunt habere fœtus, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis nulla inter eas.*

89. Cum valde ſollicite Anima ſancta quæreret ſuum dilectum Sponſum, à ſodalibus invitatur qualis eſt ille, tunc vero ipſa large ſe diffundit in expo-
Cant. 5. nenda ejus pulchritudine, ac venuſtate Cantic. 5. n. 10. *Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus, caput ejus aurum optimum.* Et ſic
omnes vult ad Chriſtum adducere. multis aliis deſcribendis proſequitur, ad quod tendit tam panegyrica oratio? ut tot, tantisque præconiis ſodales exhortentur ad ipſum perquirendum ut ejus gaudeant conſortio, quod non ſolum ſibi volebat Anima ſancta, ſed cum aliis participatum, ac communicatum habere, quod bene agnoſcentes ſodales dixerunt. Ibid. n. 17. *Quo de-*
D. Greg. *clinavit dilectus tuus, & quæramus eum tecum?* D. Gregor. ibi ait: Sed enumeratis tot laudibus, oſtenſis tot muneribus quis audiens non, concupiſcat, quis intuens non inardeſcat.

90. Oſtenſo libro dicitur Ezechielis. n. 5. *Comede*
Ezech. 2. *Volumen iſtud, & loquere*, illud volumen erat divinæ legis, cum quo dabatur ſcientia ac intelligen-
Apoc. 10. tia, ſed ad quid dabatur, *loquere*; ut prædicaret, ac
Scientia datur ad illuminandum. doceret, ſic & dicitur Ioannis Apocalypſ. 10. n. 9. *Accipe librum, & devora*, & ad quid Angelus explicat. n. 11. *Oportet te iterum prophetare gentibus.* Cœleſtia ſcientiæ, ac virtutis dantur à Deo, non ut quis ea in ſe retineat, & includat, ſed ut alios illuſtret, illuminet, atque inſtruat. D. Chryſoſtom ſerm. 3. in Pentecoſtem ait *Quia ille quidem abiret inſectaturus peccata, calamitateſque ploraturus Iudæorum, hic vero peccata orbis terrarum abſumpturus.*

CAPUT XIX.

1. *FActum eſt autem cum Apollo eſſet Corinthi, ut Paulus peragratis ſuperioribus partibus veniret Epheſum, & inveniret quoſdam diſcipulos.*
2. *Dixitque ad eos, ſi Spiritum ſanctum accepiſtis credentes? At illi dixerunt ad eum, ſed neque ſi Spiritus eſt, audivimus.*
3. *Ille vero ait, In quo ergo baptizati eſtis? Qui dixerunt, In Ioannis baptiſmate.*
4. *Dixit autem Paulus, Joannes baptizavit baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens, In eum, qui venturus eſſet poſt ipſum, ut crederent, hoc eſt in Ieſum.*
5. *His auditis baptizati ſunt in nomine Domini* JESU.
6. *Et cum impoſuiſſet illis manus Paulus, venit Spiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.*
7. *Erant autem omnes viri ferè duodecim.*
8. *Introgreſſus autem Synagogam cum fidacia loquebatur per tres menſes, diſputans, & ſuadens de regno Dei.*
9. *Cum autem quidam indurarentur, & non crederent maledicentes viam Domini coram multitudine, diſcedens ab eis, ſegregavit diſcipulos, quotidie diſputans in ſchola tyranni cujuſdam.*
10. *Hoc autem factum eſt per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Aſia audirent Verbum Domini, Iudæi, atque Gentiles.*
11. *Virtuteſque non quaſlibet faciebat Deus per manum Pauli.*
12. *Ita ut etiam ſuper languidos deferrentur à corpore ejus ſudaria, & ſemicinctia, & recedebant ab eis languores, & Spiritus nequam egrediebantur.*
13. *Tentaverunt autem quidam, & de circumeuntibus Iudæis exorciſtis, invocare ſuper eos, qui habitabant Spiritus malos, nomen D. Jeſu, dicentes. Adjuro vos per Ieſum, quem Paulus prædicat.*
14. *Erant autem quidam Iudæi Scevæ Principis Sacerdotum ſeptem filii, qui hoc faciebant.*
15. *Reſpondens autem ſpiritus nequam dixit eis. Ieſum novi, & Paulum ſcio, Vos autem qui eſtis?*
16. *Et inſiliens in eos homo, in quo erat dæmonium peſſimum, & dominatus amborum invaluit contra eos, ita ut nudi, & vulnerati effugerent de domo illa.*
17. *Hoc autem notum factum eſt omnibus Iudæis, atque Gentilibus, qui habitabant Epheſi, & cecidit timor ſuper omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Ieſu.*
18. *Multique credentium veniebant, confitentes & annuntiantes actus ſuos.*
19. *Multi autem ex eis, qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus, & computatis pretiis illorum invenerunt pecuniam denariorum 50. millium.*
20. *Ita fortiter creſcebat verbum Dei, & confirmabatur.*
21. *His autem expletis propoſuit Paulus in ſpiritu, tranſita Macedonia & Achaia ire Ieroſolymam, dicens quoniam poſtquam fuero ibi, oportet me & Romam videre.*
22. *Mittens autem in Macedoniam duos ex miniſtrantibus ſibi, Timotheum, & Eraſtum, ipſe remanſit adtempus in Aſia.*
23. *Facta eſt autem illo tempore turbatio non minima de via Domini.*
24. *Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præſtabat artificibus non modicum quæſtum.*
25. *Quos convocans, & eos qui hujuſmodi erant opifices, dixit; Viri, ſcitis quia de hoc artificio eſt nobis acquiſitio.*
26. *Et videtis, & auditis, quia non ſolum Epheſi, ſed pene totius Aſiæ, Paulus hic ſuadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non ſunt dii, qui manibus fiunt.*
27. *Num ſolum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, ſed & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, ſed & deſtrui incipiet majeſtas ejus, quam tota Aſia, & Orbis colit.*
28. *His auditis, repleti ſunt ira, & exclamaverunt, dicentes; Magna Diana Epheſiorum,*
29. *Et impleta eſt Civitas confuſione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Caio, & Ariſtarcho Macedonibus, comitibus Pauli.*
30. *Paulo autem volente intrare in populum non permiſerunt diſcipuli.*
31. *Quidam autem, & de Aſiæ Principibus, qui erant amici ejus, miſerunt ad eum rogantes, ne ſe daret in theatrum.*
32. *Alii autem aliud clamabant: Erat enim Eccleſia confuſa, & plures neſciebant qua ex cauſa conveniſſent.*
33. *De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Iudæis. Alexander autem manu ſilentio poſtulato, volebat reddere rationem populo.*

34. *Quem ut cognoverunt Judæum eſſe, vox facta una eſt omnium, quaſi per horas duas clamantium: Magna Diana Epheſiorum.*
35. *Et cum ſedaſſet Scriba turbas, dixit, Viri Epheſii, quis enim eſt hominum, qui neſciat Epheſiorum Civitatem cultricem eſſe magnæ Dianæ, Joviſque prolis?*
36. *Cum ergo his contradici non poſſit, oportet vos ſedatos eſſe, & nihil temerè agere.*
37. *Adduxiſtis enim homines iſtos, neque ſacrilegos, neque blaſphemantes Deam veſtram.*
38. *Quod ſi Demetrius, & qui cum eo ſunt artifices habent adverſus aliquem cauſam, conventus forenſes aguntur, & Proconſules ſunt, accuſent invicem.*
39. *Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Eccleſia poterit abſolvi.*
40. *Nam & periclitamur argui ſeditionis hodiernæ, cum nullus obnoxius ſit (de quo poſſimus reddere rationem) concurſus iſtius. Et cum hæc dixiſſet, dimiſit Eccleſiam.*

ARGUMENTUM.

PAulus Epheſum revrſus duodecim diſcipulos Joannis baptizat, in Synagoga per tres menſes prædicat, ſuam doctrinam multis miraculis confirmat, quod dum volunt imitari ſeptem filii Scevæ à Dæmone invaduntur, Magici libri comburuntur, Demetrius Argentarius tumultum contra Apoſtolum excitat, & à Scriba compeſcitur.

Actor 19.*n*.1. Factum eſt autem cum Apollo eſſet Corinthi, ut Paulus peragratis ſuperioribus partibus, veniret Epheſum & inveniret quoſdam diſcipulos.

Verſiones CUM EXPOSITIONE I. *uſque ad Verſ.* 6.

1. Verſ. 1. P*Eragratis Superioribus partibus.* Galatia, Phrygia, poſtquam ex Jeroſolymis rediit in Antiochiam, ut patet ex ſuperiori cap.
Caietan. n. 23. Inveniret quoſdam diſcipulos, non baptizatos ab Apollo, ut vult Caietanus; nam Apollo veniens Epheſum ſe recepit in domo Priſcillæ, & Aquilæ, ubi baptizatus eſt Chriſti baptiſmo, ut patet ex ſuperiori cap. verſ. 24. Invenit diſcipulos Joannis Baptiſtæ; nam Judæi ex omnibus partibus convenerant Ieruſalem ad diem feſtum, & cum aliqui ante annos viginti adeſſent Ieruſalem, videntes ſanctitatem Ioannis, ejus baptiſmum ſuſceperunt. Ita Chryſoſt. & Oecumen. D. Chryſoſt.

2. Verſ. 2. *Si Spiritum ſanctum accepiſtis* Non interrogat Apoſtolus de gratia inviſibili, ac interiori, quæ ab homine non agnoſcitur, ſed interrogat de Sacramento Confirmationis, an illud ſuſcepiſſent, nam in exordio Eccleſiæ in confirmatione dabatur Spiritus ſanctus viſibili ſigno, ut patet ex cap. 8, n. 17. & merito dubitat, an illi ſuſcepiſſent Sacramentum Confirmationis; quia tunc in Epheſo nullus erat Epiſcopus, à quo ſolum poteſt conferri. Act. 8.

3. *Credentes.* Græcus: Poſtquam credidiſtis, ac conſequenter baptizati eſtis; nam Confirmatio datur poſt baptiſmum, *ſed neque ſi Spiritus ſanctus eſt, audivimus.* Syriac. *Ne auditione quidem accepimus an ſit*, id eſt nec Sacramentum Confirmationis nec Spiritum ſanctum, qui in eo datur accepimus, ita ut eum penitus ignoremus, & numquam ejus nomen audivimus. Græcus. Syriac.

4. Verſ. 3. *In quo ergo baptizati eſtis.* Cum ergo eos Apoſtolus vidiſſet tam alienos à notitia, ac cognitione Spiritus ſancti, rectè intellexit eos non eſſe baptizatos baptiſmo Chriſti, in quo expreſsè nominatur Spiritus ſanctus in ejus forma.

5. Verſ. 4. *Ioannes baptizavit.* Ponit Apoſtolus diſcrimen, quod erat inter Chriſti Baptiſmum, & Joannis, quod eſt valde magnum, ut docet Concilium Tridentinum ſeſſ. 7. cap. 1. de Baptiſmo contra Calvinum, & alios Hæreticos, ut dicam in limine ſequentis quæſtionis.

Verſ. 5. *His auditis baptizati ſunt* à diſcipulis Pauli, non verò à Paulo, ut aliqui dixerunt, quia ut ipſe Apoſtolus de ſe teſtatur, 1. Corinth. n. 14. *Neminem veſtrûm baptiza vi niſi Criſpum, & Caium*, & ſtatim n. 17. ſubdit: *Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed evangelizare.* 6. 1. Cor. 2.

Verſ. 6. *Et cum impoſuiſſet illis manus* eis conferendo Sacramentum Confirmationis, quod ſolum baptizatis datur, *Venit Spiritus ſanctus* Syriac. *Spiritus ſanctitatis*, viſibili ſpecie, & ſigno, quod in duobus demonſtrabatur. *Loquebantur linguis* diverſarum Nationum, ut Apoſtoli in die Pentecoſtes, Actor. 2. & ſecundo *Prophetabant* verè, & propriè prædicendo futura, & Dei laudes decantantes, Spiritus Divinus multis ſe manifeſtat. Vide c. 15. quæſt. 10. n. 51. 56. Verſ. 7. *Ferè duodecim* Arabic. & Æthiopic. non habent *ferè* ſed tantum erant duodecim. 7. Syriac. *Sacra Confirmatio.*

QUÆSTIO I.

Quare ſignum militiæ Chriſti eſt ſperituale. & explicatur differentia inter Baptiſmum Chriſti, & Ioannis

QUamvis Baptiſmus Chriſti, & Joannis convenirent in materia, nempe aqua, in multis tamen diſcrepabant, & præcipuè in tribus, in forma, nam Chriſti baptiſmus datur ſub hac forma *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*, at Baptiſmus Joannis, ut colligitur ex hoc loco cap. 19. n. 4. dabatur in nomine venturi poſt ipſum. Unde D. Hieronymus in Joel. 2. D. Thom. Magiſter ſententiar. D. Bonavent. noſter Bachon. & alii in 4. ſentent. diſt. 2. dicunt hanc formam fuiſſe Joannis. *Ego te baptizo in eum, qui venturus eſt, ut credas*, hoc eſt in Jeſum Chriſtum. 8. *Magnum diſcrimen in forma.* D. Hier. Thom.

Secundo Joannis Baptiſmum non dabat gratiam. ſed erat quædam diſpoſitio ad pœnitentiam, & quædam præparatio ad ſuſcipiendum Chriſtum, ac ejus Baptiſmus. At Chriſti Baptiſmus dat gratiam juſtificantem, ac ſanctificantem, de quo quæſt. ſeq. 9. *Secundum inter utrumque.*

Tertio

10. Charact. quia ſit ? Trident. Tertio Joannis Baptiſmus nullum ſignum, nec in corpore, nec in anima imprimebat, at Baptiſmus Chriſti imprimit characterem in anima ſicut & Sacramentum Confirmationis, & Ordinis tria hæc imprimunt characterem, ut definitur in Trident.ſeſſ.7.can.9.& in Florent. in decreto Eugenii, & apertè colligunt omnes Sancti Patres ex Paulo 2.Cor.1.n.22.ubi ait: *Unxit nos Deus, & ſignavit.* Unxit oleo gratiæ ſuæ, *& ſignavit* ſuo nempe charactere, ſicut ad Epheſ.4.n.30.*In quo ſignati eſtis.* (2. Cor. 1. Epheſ. 4.)

11. Character eſt quædam qualitas ſpiritualis, quæ immediatè ſubjectatur in anima, per quam dedicatur homo obſequio, ac cultui Jeſu Chriſti ad ſuſcipienda, & adminiſtranda ejus Sacramenta, ſubjectatur in anima, ut docet D.Thom.3.p.q.63.art.2. (D. Tho.)

12. Ex quo collige quanta ſit differentia, ac ſublimitas legis Evangelicæ, ac legis veteris, & antiquæ, ad illam utpote legem carnalem, ac corporalem fiebat ingreſſus per Circunciſionem, quæ erat *ſignum fœderis in carne veſtra,* Gen.17. n. 11. Ut bona terrena, ac illius fructus comederent, at lege Evangelica per gratiam in Baptiſmo, in anima per characterem ad poſſidendum regnum Cœlorum, ſcribit D. Matth.4. n. 17. *Cœpit Jeſus prædicare, Pœnitentiam agite, appropinquavit.* Et D. Paſchaſ. *Exordium prædicationis Chriſti aperire regnum Cœlorum* In Circunciſione effundebatur ſanguis. At in lege Evangelica à gratia communicata à Chriſto ait ipſe: *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Joan. 7. n. 38. aquæ vivæ explicant D. Chyſoſtom. noſter D.Cyrill. Alexand. Origenes, & alii omnium gratiarum, ac cœleſtium donorum, ut dixi tom. 14. in Evangel.cap.14 n.110. (*In lege veteri ſignum carnale, in lege gratiæ ſpirituale.* Gen. 17. Math. 4. D.Paſch. Joan. 7. D. Chryſoſt.)

13. Cum lex antiqua daretur in monte Sina dicitur Exod.19 n. 16. *Mane incaluerat & ecce cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura.* Et etiam in ſacra die Pentecoſtes, cum advenit gratia Spiritus S. ut promulgaretur lex Evangel. *Factus eſt de Cœlo ſonus tamquam advenientis Spiritus vehementis, &* cœleſtis ignis in figura linguarum cœpit emicare. Ecce in utriuſque legis eventu, & caſu ſonus auditur, & ignis emicat, diſpari tamen effectu; nam cum lex vetus datur ut pote lex carnalis, ſolum carnalibus ſenſibus illa ſigna objiciuntur, & eorum obduratos animos non penetrat: At in die Pentencoſtes igne adveniente: *Facta ſunt flammantia corda diſcipulorum,* Ut canit Eccleſia, & ſonus auditur, ut eorum affectus demonſtretur, *ut in omnem terram exiret ſonus eorum.* Et in ſignum eorum, quæ ſpiritualiter fiebant interius in anima; factæ ſunt tales demonſtrationes exterius. Beda in homil. Vigiliæ Pentecoſtes ait: *Cum in utraque datione, & legis videlicet & gratiæ, foris audiretur ſonus, hic tamen ampliori miraculo cum auditur ſonus, afficit virtus doni Cœleſtis, quæ intus diſcipulorum corda doceret.* In lege veteri ut carnali, & corporali ſigna tantum exterius corporalia erant; At in lege Evangelica, utpote ſpirituali interius, & in anima operabuntur: *Afficit virtus doni Cœleſtis, quæ intus diſcipulorum corda doceret.* Vide ſupra cap.7.q 8.n.56. 57.& 58.& cap.15.q.5.n.35.36.& 37. (Exod. 19. Actor. 2. *Deus verus datur cum ſigno corporali lex Evangelica cum ſpirituali.* Beda.)

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus D. tantum elevavit baptiſmum ſuper Joannis baptiſmum

14. Baptiſmus Joannis, ut Baptiſmus ſervi, & figura, non dabat gratiam, ſed tantum diſponebat, & præparabat ad illam: Baptiſmus autem Chriſti ut ſupremi Domini, & verum, ac reale lavacrum, mundans, ac purificans animam, conferebat gratiam ſanctificantem cum omnibus ſuis donis, ac virtutibus, ut eſt de fide, & patet ex Clementina unica de ſumma Trinitate, & ex Concil.Trident.ſeſſ. 5. in decreto peccati Originalis. (Clement. unica. Trident.)

15. Aquæ juxta communem phraſim Scripturæ ſignificant peccatores, & peccata. Pſal.17. n. 17. *Aſſumpſit me de aquis multis.* Pſal. 68. *Intraverunt aquæ uſque ad animam meam.* Has aquas ſanctificavit, ac purificavit Chriſtus ſuo Baptiſmate virtute ſuæ ſacratiſſimæ Paſſionis, ac Sanguinis. (Pſal. 17. Pſal. 68.)

16. De Chriſto D. loquens Moyſes Deuter. 33.n.17. ait: *Cornu Rhinocerotis, cornua illius, in ipſis ventilabit gentes,* communi opinione creditur Rhinocerotis cornua habere inſitam virtutem, ad extinguendum ac removendum venenum, & inde in ipſis partibus, ubi degunt multa venenoſa animalia; quod ſi aliquod ad aquas veniat non audet eas attingere, nec ex eis bibere niſi prius veniat Rhinoceros, & cornu, in aquis ſubmergat, eaſque potabiles, & ſaluriferas efficiat. Cornua Chriſti D. ſunt cornua crucis: *Cornua in manibus ejus.* Ex cujus virtute manavit, ut aquæ nobis fierent ſaluriferæ, & omne peccati venenum inſufflarent. Julius Firmicus de errore profanæ relig. cap. 22. ita ait. *Hæc ſunt Crucis cornua, quibus omnia, & ſublevantur pariter, & continentur: His cornibus bene hominũ nititur vita, ad hæc cornua humili devotione confugite, his vos afflígatis cornibus juſtitiæ, æquè, ac pudicitiæ eſt veneranda proferentes ſigna conſecrati Fontes majeſtate gaudeatis.* Et dicitur ventilabit gentes à ſuis peccatis. (Deut. 33. *Tanta virtus Baptiſmi à Cruce Chriſti*)

17. Ait Chriſtus D. Joan.7.n.38. In noviſſimo autem die magno feſtivitatis ſtabat JESUS, & clamabat dicens: *Si quis ſitit veniat ad me, & bibat, qui credit in me ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Clamat JESUS convocans ad ſe omnes homines, ut ſi quis credat, & bibat de ejus aqua baptiſmali pura, & ſana conſcientia, tantum abeſt quod ſitiat, quin ab ipſo, ſeu ejus conſcientia fluent abundantes ſcaturigines omnium cœleſtium donorum, imo ipſe fiet perennis ac exuberans fons omnium illorum. D. Auguſt. ad citatum locum tract.32. *Clamat* JESUS, *ut veniamus & bibamus, ſi intus ſitimus & dicit, quia cum biberimus, flumina aquæ vivæ fluent de ventre noſtro, venter interioris hominis, conſcientia cordis eſt. Bibite ergo de iſto liquore, reviviſcet purgata conſcientia, & hauriens fontem habebit, & etiam ipſa fons erit.* Perpende ultima verba *Etiam ipſa fons erit.* (Joan. 7. *A Chriſti lavacro venit ut ſemper peccata abluamus.* D. Aug.)

18. Nec mirum, quod in Baptiſmo tot, & tanta dona in nos defluant, cum ipſo Baptiſmo Chriſtum induamus. inter multas cæremonias, quas Deus præcepit Moyſi, mandavit ei, Exord. 29.n.4. & 5. *Aaron, & filios ejus applicabis ad oſtium tabernaculi, cumque laveris eos, induens veſtimentis.* Cur poſt ablutionem induendi ſunt veſtimentis ſuis, quæ erant ſacra, & dedicata cultui Dei utpote Sacerdotalia, cur non induentur in ſuis communibus veſtibus, ac prophanis; Veſtimenta illa ſacra Chriſtum D. ejuſque virtutes denotabant juxta illud, Rom. 13. n. 14. *Induimini Dominum Jeſum Chriſtum.* Valde ergo conſequenter jubentur Aaroni, & filiis ejus poſtquam loti fuerint, ut induantur veſtimentis ſacris, quia cum ſacro lavacro mundati fuerint, Chriſto D. induuntur, adeſt patronus noſter D. Cyrillus Alexandr. lib. 11. de adoratione. *Cum, ait, Aaron ipſum aqua prius abluiſſet, ſacrum illum ſtella induit, nos quoque ſancto Baptiſmate abluti omni genere impuritatis abſterſo,* (Exod. 29. *In ſacro Baptiſmate induimus Chriſtum.* D. Cyril.)

tum denique ſuperna, illaque cœleſti gratia ditamur & lætitiæ tunicam accipimus, juxta illud, induimini Jeſum Chriſtum. Similia habet Procopius vide ſupra cap. 15. q. 7. n. 33. 34. & 35.

Act. 19. *n.* 8. Introgreſſus autem Synagogā cum fiducia loquebatur per tres menſes diſputans, & ſuadens de regno Dei.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

uſque ad Verſ. 12.

19. Syriac. Vatabl. Verſ. 8. *Cum fiducia loquebatur.* Syriac. *Palam abſque ullo timore diſputans cum contradicentibus. Suadens de regno Dei.* Vatablus *Ea quæ ſunt de regno Dei.* De his pertinentibus ad ſalutem.

20. Syriac. Arabic. Æthiop. Verſ. 9. *Cum autem quidam indurarentur*, Obſtinati in ſua infidelitate, *maledicentes viam Domini* Syriac. *Excandeſcebant, atque conviтiis proſcindebant.* Arabic. *Deteſtarentur ſermonem.* Æthiopic. *Maledixerunt contra doctrinam.* Convitia, ac opprobria, & maledictiones jactantes contra doctrinam Chriſtianam, quod proprium eſt eorum, qui ſe in diſputationibus convictos vident ad contumelias, & convicia confugere. Ut jam dixi cap. 4. q. 12. n. 90. 91. & 92.

21. *Quis Tyrañus* Syrus. Dionyſ. Arias. Marian. Lyran. Caietan. Vatabl. Ganæus. Arabic. *Diſcedens ab eis ſegregavit diſcipulos*, ſcilicet credentes, ne inficiarentur doctrina obſtinatorum. *In Scola Tyranni cujuſdam.* Syrus Dionyſ. Arias, Mariana contendunt eſſe nomen proprium cujuſdam hominis. Alii vero, ut Lyran. Cajet. Vatabl. Ganæus dicunt eſſe nomen appellativum denotans Principem, Primatem, ac Virum nobilem, & pro hac ſententia ſtat Arabic. legens: *Loquebatur in domicilio cujuſdam ex Magiſtratibus*, ac proinde Schola ſumitur pro aula literis exercitationibus deſtinata, ac proinde ad illam ſe recepit Paulus, ut ſub ejus umbra ſe cuſtodiret à contradicentibus.

22. Verſ. 10. Hoc factum eſt per biennium, quod in illa aula manſit prædicando per tres menſes, quod ibi erat prædicans, & ideo per tres annos inchoatos perſeveravit prædicans cap. 10. n. 31.

23. Syriac. *Omnes, qui habitabant.* Syriac. *Quotquot habitabant* ſecundum ſui majorem partem in Aſia nempè Minori.

24. Syriac. Caiet. Arias. Verſ. 11. *Virtuteſque non quaſlibet* Syriac. *Virtutes maximas edebat Deus.* Cajet *Non modicas*, Arias; *Non vulgares.* Magna, & præclara miracula, ac ſigna faciebat Paulus in confirmationem ſuæ doctrinæ, & de nullo alio in tantum extolluntur virtutes, & ſigna, ut de Paulo.

25. Syriac. Arabic. Æthiop. Verſ. 12. *Deferrent à corpore ejus ſudaria, & ſemicinctia.* Syriac. *A veſtimentis ejus ſudaria; aut ſciſſuras deferrent.* Arabic. *Faſcias, aut ſudaria.* Æthiop. *Detulerunt ab extremitate veſtimenti ejus.*

26. Occum. Niceph. Sudarium eſt veluti linteum, quo ſudorem abſtergimus, *Semicincta* Occumen. idem eſt, ait, quod ſudarium. Alii dicunt, ſemicictium eſſe idem, quod pellicium, quibus artifices pectus & femora præcingunt: Salmeron, Lorin. interpretantur cingula ſeu zonæ, quibus nos cingimus Nicephor. Epiſcop. mitten veſtimenta Sacerdotalia Summo Pontifici Leoni III. eprimit *ſemicinctorum*, id e ſtcingula auro variegata, ut patet ex Actis Concil Ephesin

27. *Deferebatur aliqua pars.* Exiſtimo tamen quod hæc, & alia deferebantur ex veſtimentis Pauli non integra, ſed per partes, ac particulas, habet Syriac. *Sudaria, aut ſciſſuras* Æthiopic. *Ab extremitate veſtimenti ejus.* Et non ſolum Paulus per ſua veſtimenta dabat ſalutem, ſed etiam aſſerit D. Chryſoſt. per ſuam umbram ſanare languidos, ſuſcitareque mortuo.

QUÆSTIO III.

Quare Tyrannus in domo ſua habebat Scholam?

Ut dixi ſupra verſ. 21. Tyranni eſt nomen appellativum ſignificans, virum Principem, principalem, nobilem, ac potentem, & ex regio ſanguine natum, & forte ex ſtirpe *Androchimi*, quem Strabo l. 14. affirmat fuiſſe Codri Athenarum Regis filium, Epheſumque condidiſſe, & Jonum Regiam conſtituiſſe; unde ait etiam *Nura* omnes ex hoc genere Reges vocantur, & quibuſdam Regiis ſignis fruuntur honoribus, ut qui primo loco ſedeant in certaminibus, & ſpectaculis, purpuram habeant, ſcriptionem quoque pro ſceptro habent. 28. *Ex ſtirpe Regia.* Strabo.

Iſte, ut Regio ſanguine natus magno ad ſapientiam tenebatur affectu: *Apparuit Deus Salomoni per ſomnium nocte dicens; Poſtula quod vis: ut dem tibi.* 3. Reg. 3. n. 5. At ille nihil aliud poſtulat niſi *cor docile, & ſapiens ad dijudicandum populum?* Tanto amore ſapientiæ ardebat Salomon, ut etiam per ſomnium nihil aliud peteret, & quæreret, niſi ſapientiam. Unde ait D. Auguſt. q. 18. ex 2. verbis teſta: *Quia ſi habuit ſpiritum ſapientiæ, ſpiritum, & regni merito habuit*, Sic & Regina Sabæa *venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis* Math. 12. n. 42. Superato tanto itineris intervallo venit, ut videret opulentiam Salomonis, Regni illius magnificentiam, ejuſque thronum, quod non ſit tale opus factum in univerſis regnis; minimè, ſed ut audiret ſapientiam Salomonis. D. Bernard. epiſt. 289. *Ut regi diceret, & ſic regnaret.* 29. 3. Reg. 3. *Salomon affectus ad ſapientiam.* D. Aug. Math. 12. D. Bern.

Iſte ergo Tyrannus in ſuo Palatio ad ejus nobilitatem, ac decorem erexit Scholam, id eſt aulam, in qua, ut inquiunt Laudunenſis. Hugo, Cajetan ipſe ut Princeps Magiſtrum gereret, vel ut filii ejus docerent, vel docerentur quo maxima, & præcipua cura debet eſſe bono, & optimo Principi, quod optimè probat exemplum Nabuchodonoſoris Daniel. 1. n. 7. 30. Laudun. Hugo. Caietan. Dan. 1.

Dicitur Proverb. 9. n. 1. *Sapientia ædificavit ſibi domum.* Pineda interpretatur, Salomon ædificavit Academiam, ſeu gymnaſium, & non dicitur aliis ſed *ſibi* quia ipſa literaria exercitatio magis ſecundat in utilitatem Regis, ac regni quam aliorum, & ne Magiſtris deſit alimoniæ cenſus & quæſtus doctrinæ communicandæ, *Miſcuit vinum, propoſuit menſam*, n. 2. Per menſam intelligit omnia neceſſaria miniſtrata; exprimit *vinum*, quod eſt ſymbolum Charitatis, quia qui docet, debet hoc præſtare cum multa charitate patienter ſuſtinens aliorum erorres, & ignorantias, & quibus paratur hoc gymnaſium, quique invitantur ad illud n. 4. *Si quis eſt parvulus veniat ad me, inſipientibus loquuta eſt* & n. 22. *Uſquequo parvuli diligitis infantiam*, ut ipſam per doctrinam non abjicitis, & cap. 8. n. 8. *Intelligite parvuli aſtutiam.* Pulchrè magnus Magiſter; ætatem invitat habilem diſciplinis facilis parandis, & animis perſanctè formandis, quod monet Hugo & ait: *Bene parvulis & aſtutia, & adoleſcentibus datur ſcientia.* Quia ut canit. 31. Prov. 9. Pineda. *Salmon erexit Academiam cum alimonia Magiſtris.* Sap. 8.

Quod nova teſta capit, inveterata ſapit.

Vide ſupra multa cap. 11. q. 7. n. 44. 45. 46. & cap. 14. q. 4. à num. 32.

QUÆSTIO

QUÆSTIO IV.

Quare D. Paulus fervens zelo animarum tanto tempore commoratur Epheſi?

PAulus in Epheſo prædicans in Synagoga Judæorum per tres menſes, ut patet, modo in aula tyranni, ut dicitur Verſ. 10. *Factum eſt per biennium*, & ita Apoſtolus permanſit in Epheſo duobus annis cum tribus menſibus, quod eſt triennium incompletum, ut ipſe ait cap. ſeq. 20. n. 31. Proindeque Paulus venit Epheſum an. Chriſti 55. Claudii Imperatoris 13. Diſceſſit vero an. Chriſti 57. Neronis primo poſt Pentecoſten, ut ipſe ſcribit 1. Corinth 16. n. 8. & multi probabiliter exiſtimant, quod per totum hoc tempus non ſemper Paulus ſtetit permanens in Epheſo, ſed circuibat Civitates, & loca circumvicina prædicans Evangelium Chriſti: ex quo bene advertit Baron quod prius Paulus fundavit Eccleſiam in Epheſo, quam Joannes Evangeliſta.

32. *Duobus annis cum tribus menſibus.* 1. Cor. 16.

33. *Si ſunt qui perſequantur, ſunt qui defendant.* Cum multi, & fortè magni inſurgerent contra Apoſtolum, ipſe ſe recepit ad aulam, & domum principis Tyranni; Nam ſi dantur aliqui, & magni, qui Sanctos perſequantur, præbet Deus alios Principes qui eos ſervent, cuſtodiant, ac venerentur: Fuerunt Principes, qui Jeremiam 37. n. 14. cæſum miſerunt in lacum, ac carcerem, providit alios Principes, qui eum de carcere tulerunt, dato mandato, ut quocumque Jeremias velit ire, vel facere, liceret, c. 39. n. 13. Amos, Manaſſes, Achab perſequebantur Prophetas, eos tamen maximè venerati ſunt Joſias, Ezechias, de quo latè Theodoret. quæſt. 24. in lib. 4. Reg.

Theod.

34. Sed quæſtio inquit: Cur Apoſtolus per biennium, ac tantum tempus demoratur in aula, ac domo Tyranni; forſitan, quia cum ille ex præſentia ac converſatione Apoſtoli multa bona lucraretur, ipſum ſecum detinebat, ac inſtanter rogat, ne diſcederet: talis ſocietas omnibus, ac magnatibus valde fructifera.

35. 1 Reg. 10. Eligitur Saul ad bella peragenda, ungit eum Samuel, dicens: *Unxit te Dominus in Principem, ut liberes populum ſuum.* 1. Reg. 10. n. 1. Et ſtatim n. 5. dicitur: *Obvium habebis chorum Prophetarum, & inſiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis.* Si Rex eligitur ad bella peragenda: *Liberabis populum ſuum de manu Philiſthiim*, cur non ad milites, ad exercitum armorum, ſed ad Prophetas, ſeu ad Religioſos mittitur? Prius agebat Propheta de Saulis moribus componendis, ad quod nil utilius, quã ſi cum Religioſis vivat, & degat. Lyran. citato loco: *Tales*, inquit, *debet promotus in principatum eligere, ut cum illis Deum laudare, & ut eorum orationibus poſſit bene ſuum populum gubernare, & ideo ſubditur mutaberis in virum alterum, per quod oſtenditur quod promotus ad Principatum, debet aliter, quàm prius vivere.* Age Princeps, tibi adjunge viros Deo dicatos, ut eorum conſuetudine, ac orationibus valeas multum adjuvare; & mutaberis in virum alterum.

Princeps ſibi adjungat viros Religioſos. Lyran.

36. Secundo, & maximè ad litteram, quod per tantum tempus ibi detineatur Apoſtolus, redditur ratio in Textu: Verſ. 10. *Hoc autem factum eſt per biennium; ita ut omnes, qui habitabant in Aſia audirent Verbum Domini Judæi, & Gentiles.* Ibi ex tanta animarum converſione tamquam Columba ad volandum detinebatur Paulus, ut jam ex D. Auguſt. dixi ſuperiori cap. n. 31.

37. Deinde quia illa vehemens Pauli charitas pro converſione animarum, nullum tempus longum, ſed breve videbatur, nec ulla mora minuebatur, ac ſeneſcebat, ſed quotidie ferveſcens renovabatur: ac ſi ille eo inſtanti, ac momento inciperet. Ait Chriſtus D. Joan. 13. n. 34. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem.* Hoc mandatum valde perantiquum in tabulis lapideis ſcriptum eſt: *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Si perantiquum, quomodo novum nunc ſcribitur? Merito ſane; quia cum ſit verus charitatis affectus nunquam ſeneſcit, ſed ſemper in ſuo vigore ferventer renovatur, ac ſi nullum antea tempus antiquitatis habeat. Gilibert. Abbas ſerm. 19. Cantic. ubi ita monet hominem fidelem. *Mandatum hoc nobis ſemper ſit novum, & novum eſt, niſi in veſtro dulcis Jeſus veteraverit affectu; utinam ſemper in vobis ille recens ſit, ne mora temporis aliquid imminuat gratia: Utique recens in vobis veſter Jeſus eſt, vere recens, in quem ſemper anxio inhiatu amore.* Verus ubi eſt charitatis affectus *ne mora temporis aliquid imminuat.* Vide ſupra cap. 18. q. 10. n. 64. & 65.

Joan. 13.

Affectus charitatis nunquam ſeneſcit.

QUÆSTIO V.

Quare per veſtimenta Pauli tot, & tanta miracula operabantur?

COnfundantur, & pereant inimici tui Deus. Confundantur, & verecundentur hæretici, qui malignè, ac perversè contra ſanctam fidem Catholicã, cultum, venerationem, ſanctarum Reliquiarum earumque virtutem negant, obturantur ora eorum præſenti Textu verſ. 12. Veſtimenta Pauli deferebantur ſuper languidos, & arreptitios. *Et recedebant ab eis languores, & Spiritus nequam egrediebantur.* Sic ut vidimus ſupra Actor. 5. n. 15. quod Petri umbra ſanabat infirmos, ſuſcitabat mortuos, quod etiam faciebat umbra Pauli, ut tenet D. Chriſoſtom homil. 8. in epiſtol. ad Rom. & homil. 6. in epiſt. ad Corinthios; ſi tanta hæc virtus tribuitur umbræ Apoſtolorum, quæ eſt nihil, & quædam privatio lucis, nullo igitur modo talis virtus poteſt negari corporibus Sanctorum, ac his, quæ ſunt de eorum corpore; per talem enim virtutem vult Deus honorare ſervos ſuos, docet D. Auguſt lib. 22. Civit. cap. 8. & ſimiliter omnes Sancti Patres. 38.

Refutantur hæretici negantes reliquias. Act. 5. D. Chryſ. D. Aug.

Moritur Moyſes *Et ſepelivit eum Dominus*, Deuteron 34. n. 6. Commune placitum eſt, ſepelivit Dominus miniſterio Angelorum; Angeli tulerunt Corpus Moyſis, & ſepelierunt; Cornelius à Lapide voluit Deus, ut Angeli inſervientes honorarent; & venerationem exhiberent corpori Moyſis: *Sepelivit in terra Moab contra Phogor.* Procopius ut corpus Moyſis deſtrueret, ac diſſiparet illud nefandum idolum, & averteret gentes ab ejus cultu. 39.

Deut. 34. *Angeli venerantur corpus Moyſis.*

Mortuo Jacob in Ægypto venit Ioſeph cum fratribus ſuis & multa magnalium nobilitate Ægypti, *Veneruntque ad Aream Arad, quæ eſt trans Jordanem.* Geneſ. 50. n. 10, & ibi ſepelierunt corpus Jacob, quomodo tanta funeralis pompa exhibetur oſſibus à viro ſanct. Joſeph, quæ videtur à vera, & recta ratione deficere, nam lege prohibitũ erat oſſa hominis mortui tangere, Num. 19. n. 16. Quomodo ea non ſolum tangunt ſed tanto cultu, ac veneratione recolunt; prohibitum erat tangere oſſa hominis mortui communis, ac vulgaris; nam illis polluebatur homo, non vero intelligebatur lex de oſſibus viri Sancti, ut Iacob quorum tactu non munditiem ſed ad puritatem, ſanctitatem, ac remedium in multis 40.

Geneſ. 50. Num. 19. *Reliquiæ Sanctorum ut valde colendæ.*

Genebr. ſibi comparabat homo, ideoque illis ſumma reve-
rentia erat exhibenda. Optimè Genebrardus lib. 1.
Chronic. fol. 65. ait: *Joſeph non fecit contra legem*
Moyſis, quæ mortuorum oſſa contaminare declara-
bantur, nam illa de Sanctorum oſſibus, cineribus, &
reliquiis non intelligebatur, quæ perpetuo apud Ju-
dæos in præcipuâ veneratione fuere.

41. Cum Samſon ſe vidiſſet circumceptum à Philiſ-
thinis ſuis inimicis, & non haberet arma, ut ſe de-
fenderet, *inventam maxillam, id eſt mandibulam*
aſini, quæ jacebat, arripiens interfecit in ea mille
Judic. 15. *viros*, Judic. 15. n. 15. Et poſtea cum ſitiret tulit mo-
A reliquiis Sanctorum larem dentem de maxilla, & egreſſæ ſunt ex ea
manat vir- aquæ; quibus bibit, ibid. n. 19. Unde maxillæ tanta
tus. virtus ex manibus Samſonis, ut Author eſt Ru-
pertus relatus in Gloſſa: Si oſſibus animalis ma-
nus Samſon communicant tantam virtutem, quo-
modo negare poterit quod oſſa illius manus ean-
dem virtutem obtineant, ut ſubveniant, & prote-
gant. Vide ſupradicta cap. 8. q. 3. n. 23. 24. & 25.

Actor. 19. *num.* 13. Tentaverunt autem qui-
dam de circumeuntibus Judæis exorci-
ſtis invocare ſuper eos, qui habebant
ſpiritus malos, nomen Domini noſtri
Jeſu dicentes: Adjuro vos per Jesum,
quem Paulus prædicat.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III.

uſque ad Verſ. 18.

42. Verſ. 13. T*Entaverunt.* Syriac. *Studebant.* Af-
Syriac. fectarunt aliqui ex Exorciſtis Ju-
dæorum, de quibus q. ſeq. *Invocare ſuper eos, qui*
habebant ſpiritus malos, hoc autem faciebant am-
bitione & affectu comparandi lucrum, quæſtum ac
laudem: *Quem invocat Paulus* de ſua auctoritate
ac poteſtate non multum confidentes nomen Pau-
li interponunt; quia videbant illius nomen eſſet ter-
rificum dæmonibus, & cui dæmones obediebant.

43. Verſ. 14. *Sceva Principes Sacerdotum.* Syriac.
Summi Sacerdotis Sceva erat nomen proprium il-
lius *Septem filii* non incongruè poteſt interpretari
diſcipulos, nam Hebraïca eſt phraſis nomenclari
Math. 12. filios, Matth. 12. n. 27. Filii veſtri, in quo ejiciunt.

44. Verſ. 15. Perpendens *Spiritus nequam.* Siriac.
Ille. Text. *Ieſum novimus* Æthiopic. *Ieſum confiteor.*
Textus. *Et Paulum ſcio.* Arabic. *Et Paulum op-*
time novi, ac ſi dicat Jeſum tamquam Dominum,
ac Dei filium agnoſco, & Paulum tamquam ejus
Miniſtrum, ac cum ejus poteſtate. *Vos autem qui*
eſtis, ut in me intendatis habere dominium, cum
aliàs mei ſubditi, ac membra ſitis.

45. Verſ. 16. *Dominatus amborum.* Syriac. *Eos ſubje-*
Siriac. Arabic. *cit.* Arabic. *Et eis ſuperior factus.* Æthiop. *Inſani-*
vit ſuper eos, vicit, & colliſit. Ex ſeptem filiis in
hos duos Dæmoniacus inſiluit, vel quia hi duo
Lyran. præſentes erant, vel quia exorciſtæ fiebant. *Nudi,*
& vulnerati effugerunt cum multa verecundia, ac
opprobrio ſuo. Verſ. 17. *Notum factum eſt.* Arabic.
Facta eſt hæc fama nota Auditus eſt hic ſermo, inde
effectus ſequutus explicatur in Textu primo ceci-
dit timor ait Lyranus, ut nullus auderet talia ten-
tare: Secundo magnificabant Deum, cujus ſolitus
Pſalm. 71. eſt mirabilia facere Pſal. 71. n. 18.

46. Verſ. 18. *Multi credentium* Chriſtianorum nem-
pe veniebant ad Paulum, ejuſque ſocios, ſcilicet
Silam, & Timotheum confitentes, & annuntiantes
peccata ſua, quæ fecerant, & illud verbum. *Annun-*
tio non bene ab aliquibus ex Græco transfertur, ut Græcus.
idem ſit, *ac publicare & palam dicere.* Sed verè, ac
legitimè exponenda eſt, quod idem valeant, ac *re-*
nuntio, indico, prodo, vel recito, quod ad confeſſio-
nem ſecretam, & auricularem referendum eſt, &
ſic fuit inſtituta à Chriſto D. & obſervata in Ec-
cleſia à ſuo exordio, ut latè probant Jodocus Coc- Coccius.
cius Bellarm. citatus, & alii, nam publica, quæ ab Bellarm.
quibus fiebat, rectè abſtulit Nectarius ut pote Nectar.
multorum malorum cauſa, ut referi Socrates Socrat.
lib. 6. cap. 19.

QUÆSTIO VII.

Quare per exorciſma appellantur Dæmones, & ta-
men aliquando non ſtatim exeunt?

APud Judæos fuiſſe exorciſtas, qui à corpori- 47.
bus obſeſſis expellebant dæmonia patet ex *In judæis*
loco citato, Matth. 12. n. 17. *Filii veſtri in quo ejici-* *dabantur*
ciunt, quod fiebat invocata nomine *Jehova* per *exerciſmi*
exorciſmos à Salomone traditos, ut teſtantur Joſe- Joſeph.
phus lib. 8. antiquit. cap. 2. & lib. 7. belli cap. 25. D. D. Epiphan
Epiphan. hæreſi 30. Tamen D. Thomas q. 6. de D. Tho.
potentia art. 10. ad 3. & cum eo Francíſc. Victo-
rin. relecti de Magica n. 28. exiſtimant hos exor-
ciſmos compoſitos poſtquam ipſe factus eſt idolo-
latra, & aliquid de arte Magica in eis emiſcuiſſe.

Hanc poteſtatem ejiciendi Dæmonia dedit Deus 48.
ſuæ Eccleſiæ, Marc. ultimo n. 17. *In nomine meo dæ-* Marc. 16.
monia ejicient, ſuper ægros manus imponent, & bene
habebunt. Ut etiam Luc. 10. n. 17. quod etiam con- Luc. 10.
firmat D. Thom 2. 2. q. 96. art. 4. ad 1. ex verbis
Chriſti, Joan. 14. n. 12. *Amen dico vobis, qui credi-* Joan. 14.
derit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & *In Eccleſia*
majora horum faciet, atqui Chriſtus D. ejecit Dæ- *Chriſti hæc*
monia; ergo ejus fideles, & credentes, ex quo pa- *poteſtas.*
tet, quod ſolum in Eccleſia Dei datur hæc poteſtas
quod Dæmones expellantur per exorciſmos, ac ad-
jurationes, quæ ſunt ait D. Cyprianus epiſt. ad De-
metrianum. *Flagra, & verberum tormenta Dæmo-*
num.

Merito tamen inquires cur ſæpè adhibitis exor- 49.
ciſmis non expellatum Dæmon? pro quo Delrius Delrius.
lib. 4. Diſq. c. 1. q. 3. ſect. 2. §. Num. fol 263. valde
mirabilem refert hiſtoriam de certis Monialibus
per quatuor annos, & quatuor menſes à dæmoni-
bus ita vexatis, crebroque velut canibus per agros
diſcurrentibus, inſtar avium volantibus per aera,
ſicut feles in arbores repentibus, fundentibus de
ramis variarum animantium voces, ſeu fingentibus *Admirabi-*
ſecreta hominum pendentibus, & per tantum tem- *lis caſus*
pus multis adhibitis exorciſmis Dæmones ab eis non
exibant.

Reſpondeo ad quæſtionem juxta D. Thom 3. p. 50.
c. 67. art 3. ad. communiter Theologos, quod Thom.
ſolum ſeptem Sacramenta Eccleſiæ cauſant gra-
tiam ex opere operato, at vero Sacramentalia, ut
ſunt exorciſmi ex opere operantis, ac per mo-
dum deprecationis, ac rogationis, & ſæpe Deus
ob alios fines ſuæ divinæ providentiæ non vult *Supremi fi-*
exaudire, ut manifeſtentur opera ejus, uti de cæ- *nes divinæ*
co à nativitate dixit Chriſtus Dominus: *Neque* *ſapientiæ*
hic peccavit, neque parentes ejus, ſed ut manifeſten-
tur opera Dei in illo. Joan. 9.

Et propius ad quæſtionem accedentes quartum Vale
noſtra imbecillitas valet inveſtigare. Emmanuel *Peccatum*
de Valle de Enſalmis opuſc. 1. ſect. 2. cap 6. f. 220. *patiens*
num. 16. duas rationes aſſignat, quas, magis expla-

no. Prima peccatum patientis, ſic Nabuchodonoſor ob peccata ſeptem annis ejectus eſt ab hominibus, & fœnum, ut bos comedit. Daniel.4.n.30. Secundo ob malitiam Miniſtri, ut patet ex præſenti Textu n. 15. in quo filii Scevæ Principis Sacerdotum non potuerunt ejicere, & ſepè ad hoc neceſſe eſt, opera pietatis adhibere, ſic dixit Chriſtus D. ſuis Apoſtolis, Matth.17. n. 2. *Hoc autem genus non ejicitur, niſi per orationem, & jejunium.*

Dan. 4. *Malitia Miniſtri.*

52. Tertio in majus bonum, ac meritum ipſius patientis; nam cum ſe viderit liberatum à dæmone & cum ſuo integro judicio, ac libertate offerat Deo tot, & tanta mala, quæ ex ſua divina permiſſione pertulit eique multas gratias referens, quod eum à tot, tantiſque malis liberavit, humiliter petens, ne iterum permittat, ut in ſimilia incidat. Ad hæc vide multa verbo labor.

Ad meriti exercitium.

QUÆSTIO VII.

Quare Diabolus tam crudeliter ſe habuit in hos duos Miniſtros & ſervos ſuos?

53. CUm iſti duo filii Sceve Principis Sacerdotum Judæorum intentaſſent expellere Dæmonem ab homine, ait præſens Textus: Verſ. 16. *Inſiliens in eum homo, in quo erat Dæmonium peſſimum, & dominatus amborum invaluit contra eos, ita ut nudi, & vulnerati effugerent de domo illa.* Iſti duo Miniſtri erant Judæi, membra, ac ſervi Diaboli, & ſine dubio Diabolus eos tentavit, ac excitavit, ut in contemptum doctrinæ Pauli dæmonia ejicerent, ac ſi Deus non ſolum per Paulum, ſed etiam per ipſos miracula operaretur.

54. Cur ergo Diabolus tam ſævus, ac crudelis eſt in ſuos ſervos ut quos ipſe tentaverit, ac provocaverit ad tale opus, ipſe in eos inſiliat, multiſque injuriis, opprobriis, vulneribus, ac nuditate efficeret hoc eſt ſupremum Dei judicium, ut qui Diabolo ſerviunt per Diabolum puniantur, ſitque Diabolus eorum carnifex. Scribit D. Marcus cap. 5. quod erat quidam homo demonium habens habitans in monumentis, & ut refert Evangeliſta n. 5. *Erat clamans concidens de lapidibus* tam crudelis, ut ſe ipſum, corpuſque ſuum lapidibus contereret, ac obrueret, & nudus erat ut refert D. Lucas cap. 8. n. 27. *Veſtimento non induebatur.* Unde Diabolus hunc hominem in tantam miſeriam adduxit, Janſenius, noſter Thomas Beauxamis ait quod *iſte homo per graviſſima peccata paravit ei ingreſſum in ſuo corpore*, quibus ſtuduit ei inſervire, unde pro mercede ei Diabolus crudeliſſimas retribuit pœnas, vulnerum, nuditatis, ut non habitaret in domo ſed in monumentis, ac montibus.

Diabolus crudelis in ſuos ſervos. Marc. 5. Luc. 8. Janſen. Beaux.

55. Conſiderans Judas gravitatem ſui peccati, quod ſuum ſanctiſſimum Magiſtrum tradiderit in manibus ſuorum inimicorum ad crucifigendum *Abiens laqueo ſe ſuſpendit.* Matth, 27. n. 5. & quiſnam eum excitavit, ac duxit ad furcam, quis funes miniſtravit, quis arbori, ac collo ligavit? Diabolus ſane ut tenet D. Leo ſerm 3. de Paſſione, ait: *Stante Diabolo à dextris, ejus iniquitatem, quam in Sanctorum caput armaverat, in ſuum verticem retorſit.* Diabolus duxit Judam ad ſuffocationem ipſe inſtigavit Judam ad ſupremam proditoris malitiam, ut nobis exprimit Joan.13.n.2. *Cum Diabolus jam miſiſſet in cor ut traderet eum Judas.* Ecce ſuprema malitia ac nequitia Diaboli, Judam provocavit ad venditionem, & pro venditione in furca ſtrangulatur.

Math. 27. D. Leo. *Diabolus inſtigavit Judam ad venditionem & pro ea cum ſuſpendit.*

56. Adoleſcens ille prodigus obtenta ſua hæreditate ſe ſeparat à Patre abiens in regionem longinquam, ubi cum meretricibus vivendo luxurioſè totam ſuam ſubſtantiam, ac rem conſumpſit, cumque gravis fames illam urgeret Civitatem, compulſus hac ſe collocavit inſerviens cuidam Domino illius regionis: *Qui miſit illum in Villam ſuam, ut paſceret porcos, & cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis, quas porci manducabant, & nemo illi dabat*, Luc 15. n. 16. Et quiſnam erat iſte Dominus tam durus, & auſterus, qui non permittebat ſervum ſuum manducare, ac ſaturari de ſiliquis, quas porci comedebant? Erat Diabolus, ſic habet Aſterius in catena græca. D. Lucas ait: *Iſtius regionis à Deo remotæ, atque ſepoſitæ incola eſt Diabolus Etenim peccatorum Civitas civem habet, & gubernatorem Diabolum.* Diabolus, ut eſt commune placitum hunc adoleſcentem inſtigavit, ut à Patre in longinquum ſe ſegregaret ut totam ſuam rem multis peccatis, ac luxuriis diſſiparet, & ſic modo tam crudeliter in hunc miſerum inſurgit, ut quæ non negantur porcis, illi deneget tam rigida Diaboli ſævitia, quod non ſolum redigat hominem ad extremam miſeriam, ſed etiam multa machinatione intendit illi ſubtrahere univerſum remedium, ac ſalutis viam.

Luc. 15. Aſterius. *Diabolus ad miſeriam redigit, & remedia denegat.*

QUÆSTIO VIII.

Quare modo multi credentium veniebant confitentes peccata ſua?

AIt præſens Textus n. 18. *multi credentium veniebant confitentes & annuntiantes actus ſuos.* Perperam Lutherus per actus ſuos vertit *miracula ſua*, & hoc dixit abſque ullo fundamento, nam Græcus, Syriac. & Arabicus legunt: Renuntiabant offenſas, & confitebantur quod fecerant, & hæc repetita verba indicant magnum eorum dolorem. 57

Luther. Græcus. Syriac. Arabic.

58. Unde graviſſimi Theologi, ut Bellarm. lib. 3. de Pœnit cap. 4. Oecumen. Ganæus, Salmer. Ruard Baron. Gregorius de Valentia, Cornel. à Lapide, Tyrinus Menochius de confeſſione Sacramentali intelligunt: primo; quia hæc non dicuntur nec de Judæis, nec Gentilibus, ſed tantum Chriſtianis, quorum propria confeſſio eſt Sacramentalis.

Bellarm. Oecum. Salmer. Ruard. Baron.

Secundo ex his, quæ contigerant filiis Scevæ vulneratis, ac denudatis à Diabolo. dicitur Verſ. 17. quod cecidit timor in omnes Judæos, ac Gentiles, at vero de confeſſione ſolum dicitur de fidelibus multi, *qui crediderunt*, & quamvis etiam fideles timerant, tamen ſolum eos timor induxit ad confeſſionem ut traderent libros, ut dicitur Verſ.ſeq. 19. ergo in ipſis libris erat aliquid iniquum veluti de Magica arte, propter quod eos tradiderunt, ut latius explicabo queſt ſeq. de excellentia Sacramenti confeſſionis Vide ſupra cap. 5. q.11.n.72.73.74. & 75, & cap.10.q.16.n.127.128. & 129. & in omnibus meis libris verbo confeſſio. 59

Probatur etiam ex ipſo textu.

Act.19.n.1. Multi autem ex eis, qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & cõbuſſerunt coram omnibus, & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.
uſque ad Verſ. 23.

60. Syriac. Arabic. Verſ. 19. MUlti ex eis, qui fuerant curioſa ſectati. Syriac. *Multi ex Magis.* Arabicus: *Multi ex Magicarum artium cultoribus.* Quid vero per *curioſa* intelligatur diverſa eſt multorum ſententia. Primo Mariana intelligit libros opificum permutantium metalla ex ære in aurum (Marian.) alii per curioſa accipiunt Aſtrologiam. aſtrologoſque judiciarios. Tertio, & veriùs D. Chryſoſt. Oecumen. Beda Gloſſa, & Lyran magicam artem, & pro hac ſententia ſtat Lectio Syriaca, & Arabica, & cohæret cum tota hiſtoria ex geſtis cum filiis Sceve ſupra verſ. 15. Unde iſte timor trahendi libros manavit. (D. Chryſoſt. Oecum. Beda. Gloſſa. Lyran.)

61. Syriac. *Tulerunt libros ſuos* Syriac. *Congregaverunt libros ſuos* ad Apoſtolorum pedes, combuſſerunt eos in contemptum Diaboli, ac honorem doctrinæ Apoſtolorum. *Computatis pretiis illorum*, hoc dicitur ad oſtendendam obedientiam illorum, quod libros, quos tam carè emerent, tanta cum voluntate à ſe abjiciebant.

62. Budæus. *Invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium* quibus empti fuerant libri Budæus l. 5. de Aſſe, & alii exiſtimant hoc pretium fuiſſe quinque millie aureorum.

63. Syriac. Arias. Arabic. Verſ. 20. *Ita fortiter creſcebat Verbum Dei.* Syriacus: *Uſque adeo virtute ejus invaleſcebat.* Arias *Per potentiam creſcebat.* Arabic. *Invaluit prout decebat majeſtatem ejus*, per augmentum fidei credentium.

64. Verſ. 21. *Propoſuit Paulus* in ſpiritu, non tamquam motus ſua voluntate, ſeu ab Spiritu Sancto tranſire per illas regiones ad confirmandos Catholicos in fide, & ad novos lucrandos, ire Romam quia ad eam inſtinctu Dei Paulus vocabatur.

65. Verſ. 22. *Mittens autem in Macedoniam*, ut cuncta eſſent diſpoſita cum veniret, & collecta eleemoſynarum eſſet facta ad portandum fratribus in Hieruſalem. 1. Corinth. 4. num 10. Eraſtum, qui Rom. 16. n. 23. vocatur *arcarius*, ideſt *quæſtor civitatis*, poſtea creatus eſt Epiſcopus, Philipp. ibi martyrio coronatus inter ſanctos adſcriptus Martyrolog. Rom. die 16. Julii. (1. Cor. 4. Rom. 16. Martyr.)

66. Syriac. Arabic. Verſ. 23. *Turbatio non minima.* Syriacus: *Tumultus maximus.* Arabic. *Contentio magna de hac doctrina*, ſcilicet Chriſtiana, ac fide Chriſti, quæ à multis male exponebatur, de quo conqueritur Apoſtolus 2. Corinth. 1. num. 8. & ait: *Supra modum gravati ſumus ſupra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.* (2. Cor. 1.)

QUÆSTIO IX.

Quare iſti fideles credentes combuſſerunt ſuos libros?

67. *Libri malignæ doctrinæ comburendi ſunt.* VT patet ex verſ. 19. Iſti fideles igni tradiderunt ſuos libros quamvis eſſent magni pretii, ut conſtat ex noſtra expoſitione, ut ita ipſi ab æterno incendio liberarentur; libri enim iniquæ doctrinę eſt quædam peſtis veneno totum orbem inficiens, hinc Athenienſes & Rom. ſolebant hujuſmodi libros comburere, ut etiam fecerunt multi & magni Laurentius Gambara Franciſcus Patriarcha, Antonius Muretus, Æneas Sylvius, & multi alii quos refert Lorinus in præſenti §. Deinde documentum.

68. *Leges imperiales, & Canonicæ.* Unde merito Chriſtiani Imperatores ſanxerunt Hæreticorum libros, ut pote valde nequiſſimos eſſe comburendos Honorius Imperator, & Theodoſ. L. Mathemat. ultima de hæreticis Cod. Theodoſ. Idem determinarunt Sacri Canones, & Concilia, præſertim Trident. de quo latè Bellarm. lib. 3. de Laicis cap. 20.

69. *Libri malignæ doctrinæ perdunt Populum Dei.* Ait Iſaias cap. 9. num. 11. *Levabit Dominus hoſtes Raſin ſuper eum, & inimicos ejus in tumultum vertet. Syriam ab Oriente, & Philiſthiim ab Occidente, & devorabunt Iſraëlem toto ore.* Ab Oriente & Occidente congregantur ad devaſtandum, ac devorandum Iſraëlem & unde illi tam calamitoſum tempus; quibuſnam armis ad ejuſmodi parant forſitan gladii, lanceæ, ſagittæ, minime, ſed ore eructante iniquam doctrinam, qua in idololatriam prolapſus eſt: *Ore devorabunt.* Nover. D. Cyrill. Alexandr. lib. 1. in Iſai orat. 6. ait: *Devorat Iſraëlem alio modo; nam Poëtæ, & Hiſtorici ad ſummum apicem facundiæ pervenientes, & dicendi facultate præſtantes, ac viri ſapientes Iſraëlem ſpiritualem, id eſt mentem contemplatricem Dei arripiunt, & eos, qui jam in Chriſtum crediderunt, ſeducunt, ut malint cum ipſis creaturam pro creatore adorare. Hi toto ore Iſraëlem devorant.* Ecce humana facundia, & millia verba grata humanis ſenſibus multos ore devorant à fide Chriſti, ut potius eligant adorare creaturam, quam creatorem. (D. Cyril. Alex.)

70. *Libri Hæreticorum videntur aurei & ſunt pleni veneno mortifero.* Jerem. 51. num. 7. ait: *Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram, de vino ejus biberunt omnes, & ideo commotæ ſunt, ſubito cecidit Babilon, & contrita eſt.* Iſte Calix Babylonicus, qui erat veluti liber, de quo erat plenus, quæve ejus materia, Idololatriæ nempe quæ exterius aureus videtur condeſcendens humanis appetitibus, atque licentioſis facultatibus: *Inebrians omnem terram*, faciens omnes dementare, & alienare à ſuo judicio, ac recta ratione, ut relicto Deo vero Deos ſequantur falſos, ac alienos, & inde quid ſequutum eſt? *Subito cecidit Babilon, ac contrita eſt* hoc eſt, ſubito, repente, & inopinate ceciderunt Origenes homil. 2. in Jerem. *Cognoſcis, quomodo unuſquiſque Poëtarum, ſcilicet ſcriptorum, qui putantur diſertiſſimi Calicem aureum temperaverit, & in Calicem aureum venenum injecerit idololatriæ, & venenum turpis eloquii, venenum eorum, quæ animam hominis interemerunt, dogmatum.* Expende illud *turpis eloquii, & etiam venenum eorum, quæ animam hominum interemerunt, dogmatum.* (Origen.)

QUÆSTIO X.

Quare illi tantum combuſſerunt libros magicos, alios vero apud ſe retinuerunt?

71. LIbros malos magicos, ac peſtiferæ doctrinæ combuſſerunt, alios vero, ut ſacræ doctrinæ, tamquam epiſtolas Dei ad nos miſſas, ut eos appellat D. Gregor. l. 4. epiſt. 84. tamquam utiliſſimos, ac valde proficuos apud ſe tenent, ac retinent, de quo Apoſtolus laudat ſuum diſcipulum Timoth. 2. c. 3. n. 14. Ubi ait: *Tu vero permane in iis, quæ didiciſti quia ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem.* Dixit ſacras; quia non ſolum in ſe ſunt ſacræ, ſed etiam, ut ait Clem. Alex orat. 1. ad gentes: *Sunt enim verè ſacræ literæ, quæ ſacros faciunt homines*, & quos Paulus ſacros dicit, Jonatas ſanctos profitetur 1. Machab. 12. n. 9. Habentes ſolatio ſanctos libros. (D. Greg. 2. Tim. Clem. Alexan. *Libri ſacri faciunt lectores ſacros, & ſanctos.* 1. Mac. 12.)

Et

72. Græcus. *Lectione pingitur animus.* Et ad illud Pauli *literas noſti*, ex Græco legi poteſt: *Sacras picturas noſti.* nam *Gramma* picturas etiam ſonat; nam ex lectura ſacrorum librorum agnoſcit homo qualiter debeat ſuum animum pingere & qualiter lineas ſuarum actionum deducere, coloreſque varios virtutum, pro tempore, ac occaſione aſſumere.

73. Matth. 27. Luc. 23. Cum meus Jeſus penderet in Cruce prætereuntes blaſphemabant, *alios ſalvos fecit, ſe ipſum non poteſt ſalvum facere. Id ipſum & latrones, qui crucifixi erant cum eo*, ut ſcribit D. Matth. 27. n. 4. Subito latro Dimas mutatur, ac convertitur, Chriſti prædicat ſanctitatem: Hic nihil mali fecit Luc. 33.num.41.ſuam iniquitatem recognoſcit. *Nos quidem juſte digna factis recipimus* & ſocii malam ſententiam reprehendit: *Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es* num. 40. & ſtatim converſus ad Jeſum dicebat ei. *Domine memento mei.*n.42. *Ex lectione nominis Jeſu convertitur latro.* Unde in latrone tam ſubito pietas, cura, Religio agnoſcens Chriſti majeſtatem, cum multa eſſent argumenta carnificinæ Judaicæ, quæ Chriſtum regem, & Dominum non eſſe perſuaderent: Unde ergo illi tam cœleſtis doctrina. Attendit latro ad illum divinum Crucis titulum. *Jeſus Nazarenus* &c. num.38. oculiſque prælegit, quiſnam Chriſtus homo eſſet, & ex illa lectura totam Chriſti doctrinam hauſit, & ſanam mentem recepit, & hoc innuit Evangeliſta, nam poſt titulum affixum in Cruce num. 38. immediatè latronis converſionem commemorat. Arnold. Venuſte Arnoldus tract. de ſeptem verbis ait *Jam tunc ad hanc ſcripturam latro pertinebat, & eum intra ſe literæ illæ colligebant*, tamquam denotans, quod ex eo, quod latro legendo illas literas ſe collegit, & applicavit, indeque Chriſti regnum notitia in ſe collegit, & agnovit.

74. Origen. D. Greg. Iſidor. Moyſes Job librum ex Arabico convertit in Hebræum, ut tenent Origenes lib. 1. in Job. Gregor. Magnus in præfat. Iſidorus lib. 1. officiorum; Cur tamen & qua mente hoc fecerit, cum eſſet multis, & magnis occupatus negotiis in Ægypto cur ad tale opus extendit manus ſuas. Videbat Iſraël. quod *filios oderant Ægyptii, & affligebant illudentes eis, atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum.* Exod. 1. num. 13. Exod. 1. *Sacri libri dant doctrinã & conſolationem.* Cum ergo Hebræi tot, & tantis laboribus eſſent fatigati, & oppreſſi, & forte vacillantes in fide, ac promiſſis veri Dei, inde Moyſes illis proponit, ac literis explicat vitam patientiſſimi, ac conſtantiſſimi viri, ut ab illo ducant patientiam in afflictionibus, & conſtantiam in adverſitatibus, & ita miſeri valeant ſuum lenire dolorem: Origenes citatus ait: *Ut per cognationes & tribus hæc legentes invicem conſolentur*, & etiam ad noſtram informationem, ac documentum hoc refert D. Gregor. Magnus lib 2.in Job cap. 1.& ait: *ut majorum virtus ſpem noſtram foveat.*

*Act.*19.*n.*24. Demetrius enim quidam nomine argentarius, faciens ędes argenteas Dianæ præſtabat artificibus non modicum quæſtum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

uſque ad Verſ. 30.

75. Syriac. Arabic. Verſ.24. *Nomine argentarius* Syriac *Ludens argentũ.* Arabic. *Faber argentarius*, talis artifex erat, *Faciens ædes argentarias Dianæ.* Syriac. Arabic: *Faciebat delubra argentea* ad formam majoris Templi Dianæ, conficiebat ſimulacra, ſeu imagines, vel ſculptas in lamina, vel ſolidas cælato opere, quas Græci deferebant ad ſuas ædes, vel oratoria.

Verſ. 25. *Quos convocans*, eos qui erant de ſimili officio. *Hoc artificio eſt nobis acquiſitio.* Syriac. *Merce*, Arabicus. Æthiopic. Quæſtus. nempe pecuniarum, ad vivendum, atque ad alimentandum 76. Syriac. Arabic. Æthiop.

Verſ. 26. Paulus ſuadet quod noſtri Dii non ſunt Dii, & ita avertit ab emptione imaginum; & totus noſter quæſtus perit

Verſ. 27 *Periclitabatur pars noſtra.* Quæſtus noſtri officii, ſed *etiam in redargutionem venire.* Arabic. *In ignominiam venire*; quia facimus imagines illorum, qui non ſunt Dii, nec ullam virtutem habent *Incipiet deſtrui majeſtas ejus* Syriac. *Ludibrio habebitur.* Æthiopic *Annihilanda erit magnificentia ejus.* 77. Arabic. Syriac. Æthiop.

Verſ. 28. *O magna Diana Epheſiorum.* Omnes artifices exclamant pro Diana; (quæ vade magnifico templo venerabatur Epheſi) magnifica tuam potentiam contra Paulum, qui te perituram prædicat. 78.

Verſ. 29. *Impetum fecerunt uno animo in theatrum*, ſeu in ſpectaculum, ubi rei, ac criminoſi puniebantur. Ita Arator, Beda, Hugo, Lyran. & alii, & etiam rapiebantur ad Theatrum Comites Pauli Caius, de quo cap. ſequenti verſ. 4. & Ariſtarchus Theſſalonicenſium poſtea Epiſcopus, & Pauli concaptivus, ut ipſe eum appellat ad Coloſ. 3. n. 10. poſt longos agones ſub Nerone martyrio coronatur, ut habetur in Martyrolog. die 4. Auguſti. 79. Martyr.

Verſ. 30. *Introire in Populum.* Syriac *Prodire in Theatrum* multum D. Chryſoſt. laudat, ac extollit generoſitatem Pauli, qui cum videret populum commotum contra ſe, volebat tamen ad illum adire, ut ſuis verbis illum placaret, atque pacificaret. 80. Syriac.

QUÆSTIO XI.

Quare Deus permiſit tam magnificum templum Dianæ ædificari, & quænam illa eſſet?

Diana ex radice Græca idem eſt, ac Joviniana utpote filia Jovis ex Latona eodem cum Apolline partu edita; eadem & Luna dicitur, ſive quod nocte, una. id eſt ſola ſine fratre luceat, ſive quod lumen à ſole accipiat, quaſi luce lucens aliena; Nocticula etiam appellata eſt. Hanc parturientes Junonis, & Lucinæ nomine invocabant, Junonem quidem appellantes ab adjuvando, Lucina vero qui partum in lucem proferre putabant, unde canit Virgilius Eglog. 4. *Caſta fave Lucina, tuus jam regnat apollo.* Amore caſtitatis fugit hominum conſortium, tamquam venando incedens per Sylvas, & ideo eam depingebant armatam arcu, & pharetra, & de hoc multo plura Calepinus, & alii. 81. *Diana quid* Virgilius. Eglog. 4.

In Epheſo ei dicatum eſt Templum valde amplum, & magnificum, quod ob ſui ſumptuoſitatem inter ſeptem orbis miracula computatur, ut refert Plinius lib. 36. cap. 14. Ducentis viginti annis à tota Aſia fabricatum eſt in ſolo paluſtri, nec terræmotus ſentiret: In eo centum viginti columnæ fuerunt cœlatæ miro artificio, & ſingulæ à ſingulis regibus factæ, ac dicatæ, & ex eis 36. maximè eminebant in ſcriptura, ac cœlatura, longitudo Templi 425. pedum, latitudo 220. columnæ vero habebant in altitudine ſexaginta pedes: In eo die quo Alexander Magnus natus, hoc Dianæ templum 82. *Templum Epheſi.* Plinius.

concremavit

concremavit Heroſtratus, ut tali facto nomen ſuum in memoriali perenne permaneret ad poſteros, & ideo ſancitum fuit ut nomen ejus deleretur ab omnibus libris, & quod nullus illud ſcriberet, ſed tamen non defuerunt, qui illud literis mandaverunt

83. Paulus. *Electis Dei omnia cooperantur in bonum*, ait Paulus, ſi Gentiles tanta magnificentia erigebant templa ſuis falſis, ac commentitiis Diis, qualiter nos

D. Chryſoſt. Chriſtiani, ut ſcribit D. Chryſoſt. homil ad populum, debemus ædificare, ac conſecrare templa omnipotenti Deo vero, ſi illi talia præſtabant Dæmonibus, qui eos ſeducebant, & demergebant in infernum, inde, & maxime nos Chriſtiani excitamur, & provocamur, ut multo majora cum omni veneratione, & cultu Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui ſuo pretioſo ſanguine nos redemit qui eſt via, & veritas ducenss non ad ſalutem, *qua nos fecit cohæredes regni Cœlorum.*

84. Ideo Domino, à quo tanta dona accepimus omni ſtud o ac affectu debemus ædificare templa, ut ipſe in eis regnet, & inde in nos multa dona ſua

Iſai. 45. diffundat; Vaticinatur Iſaïas. 45. num. 1. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa regum vertam, & aperiam coram eis januas.* Propheta loquitur ad literam de Cyro Rege futuro Per-

D. Hier. D. Cyril. Alex. Theod. procop. Euſeb. Joſeph. ſarum, ut tenent D Hieronym. noſter. D. Cyril. Theodor. Procop. Euſeb. lib. 6. Demonſt. cap. 9. de eo prophetavit Iſaïas ducentis, & decem annis ante ipſum, ut tenet Joſephus lib. 11. Antiq. cap. 1. Sed unde Cyro tot, & tanta beneficia cumulantur à Deo, ut illi promittatur, & tradatur Monarchia Chaldæorum, & inſuper à Deo dicatur: *Chriſto meo.* Chriſtus, ut tamquam ſi eſſet Rex, à Deo peculiariter unctus & dilectus: *meus* tamquam ſingulariter à Deo dilectus, & in multa æſtimatione ac pretio habitus? Unde illi tot, & tanti favores

Eſdr l 15. *Qui ædificant templa multis donis ac nominibus eondecorantur* cumulantur. Explicat Eſdras lib. 1. cap. 6. n. 3 *Cyrus Rex decrevit, ut domus Dei ædificaretur, quæ eſt in Jeruſalem*, & num. 4. ſubditur: *Sumptus autem de domo Regis dabantur* ad expenſas Templi, qui larga manu ſe habuit in fabricando Dei Templo, multum, & ampliori modo ſe largitur Deus, ut illum multis, & præclariſſimis victoriis, ac triumphis exaltet, magniſque nominibus ipſum condecoret,

Iſai. 44. atque illuſtret. Iſaï 44. n. 28. *Dico Cyro Paſtor meus es* Græcus *Sapiens meus* & ſupra *Chriſtus meus*, modo *Paſtor meus*, ſapiens meus.

85. Antequam Salomon admoveret manus ad ædificandum templum: apparet ei Deus, data optione ut eligat quod petat, exorat cor docile, & ſapiens ampliſſimè conceditur à Deo, qui ait ei: *Ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intelligens in tantum: ut nullus ante te ſimilis*

3. Reg. 3. *tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit.* 3. Reg 3. n 12. Et unde tantum meritum in Salomone, A tã amplo, & magnifico ſapientiæ dono, illuſtratur, non dum ab eo templum erat ædificatum, ſed tantum in deſiderio, & affectu, ut diſponeret omnia ad illius fabricam, & tam gratum eſt Deo templa con-

Ad ædificationem templorũ Deus adjuvat Abulenſ. ſtruere, ac erigere, quod ſolum illius deſiderium magnam impetret à Deo remunerationem, ipſeque ad opus conficiendum multum adjuvaminis auxiliique præſtet, & ideo tantam dedit Salomoni ſapientiam ad magnificam ordinationem, atque architecturam templi. Abulenſ. ibid. q. 3. *Dedi tibi cor ſapiens, & intelligens, quia diſpoſueras eum ad templumædificandum, ac complendum omni ſapientia.* De hac ædificatione templorum Videquæ dixi tom. 4. in Evangel. c. 39. de Zachæo q. 1. à n. 7. uſque ad 9. & tom 5. lib. 7. cap. 4. q. 9. n. 63 64. 65. 66.

Actor. 19. n. 31. Quidam autem, & de Aſiæ Principibus, qui erant amici ejus miſerunt ad eum rogantes ne ſe daret in theatrum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.

uſque ad Verſ. ultimum.

Verſ. 31. Q*Uidam autẽ*, fortè jam Cathecumeni, & amici Pauli, *De Aſiæ principibus.* Syriac. *Primores Aſiæ* Roga- 86.

bant eum ne ſe daret in theatrum Arabic *Ne ſe turbæ committeret.* Ob manifeſtum, & evidens periculum. Syriac. Arabic.

Verſ. 32. *Alii autem aliud clamabant.* Syriac. *Turbæ autem, quæ erant in theatro valde tumultuabantur, alii aliud clamabant.* Quod ita explico, quod illi qui erant in theatro: clamabant quod Paulus ad illud duceretur, ac puniretur; alii contra clamabant, ne hoc fieret, Paulus quippe non erat ſupplicio dignus. *Confuſa Eccleſia*, ſeu Congregatio, ſcinditur in varia vulgus. *plures neſciebant*, erant tamquam perplexi ſi pro Paulo, vel contra. 87. Syriac. *In varia ſcinditur Populus.*

Verſ. 33. *De turba autem detraxerunt Alexandrum.* virum doctum ac eloquentem, & Judæum ex medio turba protraxerunt ad locum altum, & eminentem, ut notat Tyrinus, ut verba faceret pro pace, & quiete Civitatis; nam contra Dianæ cultum convenerant Chriſtiani, & Judæi, utpote falſam Deam cognoſcentes, & ideo Syriac, legit: *Et ſtatuerunt ex ſe ipſis Judæum*, Arabic. *Animos ei addentibus Judæis*, nempe ut verba faceret contra cultum Dianæ, ac, proinde nihil eſſe faciendum contra Paulum merito talem cultum reprobantem ac damnanem. 88. Tyrin. Syriac.

Verſ. 34. *Vox facta eſt una.* Syrus: *Vociferati ſunt omnes.* Arabic. *Spatio duarum horarum.* Cum audiſſent verba contra Dianam, clamant: *Magna Diana Epheſiorum*, ac ſi dicerent Veni, & agè pro te, & pro cauſa tua. 89. Arabic.

Verſ. 35. *Cum ſedaſſet ſcriba turbas*, Poſtquam quietus, & ſedatus eſt tumultus, & populus capax extitit audiendi, *Scriba.* Græcus: *Legis doctor* Syriac. *Princeps Civitatis*, qui erat veluti cancellarius, ac magiſtratus, qui habebat jus dicendi ac dirigendi, hunc eſſe eundem Alexandrum, de quo ſupradictum eſt, tenet Gloſſa Ordinaria, Interlinealis, Hugo, Baronius, Sà. Contrarium mihi videtur verius cum Cajetano, Aria, Cornelio, quia ille Alexander erat Judæus, & quomodo in Civitate Gentilium eſſet primus, deinde ut Judæus non diceret laudes Dianæ, contra quam ſe oppoſuerunt Judæi, ut vidimus: Erant ergo iſte ſcriba diſtinctus, & homo magnæ authoritatis, & bene affectus Chriſtianis ut ex dicendis patebit. 90. Græcus. Syriac. Gloſſa. Ordin. Interlin. Hugo. Baron. Sà. Caiet. Arias. Carthuſ.

Quis eſt hominum, qui neſciat Arabic. *Qui ignoret.* Syriac. *Ædituam eſſe magnæ, Dianæ, ſimulachri è Cœlo delapſi*, Sic etiam & legunt Simulachrum. Arabic. Chryſoſt. Pagnin Vatablus fingebant Epheſi Dianæ ſuæ ſimulacrum non eſſe ab homine effectum, ſed eſſe delapſum è Cœlo, ut teſtatur Suidas, ſicut & Trojani *Palladion*, & Romani Ancile. 91.

Verſ. 36. *Oportet vos ſedatos eſſe* Syriacus: *Nihil feſtinanter*, D. Chryſoſt. *Nihil præcipitanter agere* cum res ſit valde manifeſta in cultum Dianæ. 92. D. Chryſoſt.

Verſ. 37. Neque ſacrilegos, *Nec fures vaſorum.* *laverunt.* Arabic. *fures vaſorum.* Æthiopic. *Non commiſerunt ſacrilegium*, ac proin le nullum crimen opponitis contra Paulum, ac ejus ſocios. 93. Syriac. Arabic.

Vers

94\. Syriac. Arabic. Verſ. 38. *Conventus forenſes aguntur, & Proconſules* Syriac. *Proconſul eſt in Urbe*, Arabicus *Sanè in foro verſantur, & en Urbis Imperatores adſunt.* Ecce in civitate ſunt judices, qui cauſas, quæ in foro externo excitantur judicant, ac determinant, & ſi iſti judices forenſes non ſatisfaciunt, fiat provocatio, ac recurſus ad Proconſulem, ac magiſtratum ſuperiorem.

95\. Verſ. 39. *Si quid autem alterius rei quæritis.* Si autem alterius majoris, & ſuperioris judicii ad publicam quietem exoptatis in legitima Eccleſia poterit abſolvi Arabicus, *In ſenatorum curia id poterit dignoſci* D. Chryſoſt. *In legitima congregatione dirimatur.* Id eſt tanquam in Comitiis Provinciæ, ac Magiſtratu poterit tota hæc controverſia abſolvi, & dirimi. Ita Vatablus, Menochius, & alii. Addunt D. Chryſoſt. Oecumen. hos cœtus, ſeu congregationes ter in menſe fieri ſolitos Epheſios.

Arabic. D. Chryſ. Vatabl. Menoch. Oecum.

96\. Verſ. 40. *Nam, & periclitamur argui.* Scriba voluit ſedare, & pacificare populum uſque modo rationibus, nunc vero metu; quia Authores hujus tumultuariæ perturbationis poterunt accuſari apud Proconſulem, vel Imperatorem, & multas pœnas dabunt. *Cum nullus obnoxius ſit.* Arabic. *In qua nemo cauſam reperiet.* ad excuſandum tantum tumultum, ac perturbationem. *Dimiſit Eccleſiam* illam nempe Congregationem in pace.

Arabic.

97\. Ad calcem hujus capitis nota, quod Oecumen. D. Anſelmus Theophil & aliqui ex Recentioribus ipſos ſequentes exponunt pugnam cum beſtiis, Quam Paulus ſe Epheſi habuiſſe ſcribit 1. Corinth 15. n. 32. de hac pugna, quam Paulus cum hoc Demetrio argentario habuit; nam homo fervidus ambitione, ac ira indomita beſtia eſt.

Occum. D. Anſelm. *Homo ambitione & ira beſtia eſt.*

98\. Tamen verior, & communior ſententia eſt D. Auguſt. D. Chryſoſt. D. Thom. & aliorum D. Paulum Epheſi in publico ſpectaculo cum beſtiis pugnaſſe, & Dei auxilio victorem evaſiſſe, & D. Lucas non omnia ſcribit, ut illud *à Judæis quinquies quadragenas una minus acceperit*, & etiam illud, *Ter virgis cæſus ſum, ter naufragium paſſus ſum* 2. Corinth. 11. & alia ſimilia.

D. Aug. D. Chryſoſt. D. Tho. 2. Cor. 11.

CAPUT XX.

1\. *POſtquam autem ceſſavit tumultus, vocatis Paulus diſcipulis, & exhortatus eos, valedixit, & profectus eſt, ut iret in Macedoniam.*

2\. *Cum autem perambulaſſet partes illas, exhortatus eos fuiſſet multo ſermone, venit ad Græciam.*

3\. *Ubi cum feciſſet menſes tres, factæ ſunt illi inſidiæ à Judæis navigaturo in Syriam, habuitque Concilium, ut reverteretur per Macedoniam.*

4\. *Comitatus eſt autem eum Sopater Pyrrhi Berœenſis, Theſſalonicenſium verò Ariſtarchus, & Secundus, & Caius Derbeus, & Timotheus, Aſiani vero Tychicus, & Trophimus.*

5\. *Hi cum præceſſiſſent ſuſtinuerunt nos Troade.*

6\. *Nos vero navigavimus poſt dies Azimorum à Philippis, & venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati ſumus diebus ſeptem.*

7\. *Una autem Sabbati cum conveniſſemus ad frangendum panem, Paulus diſputabat cum eis profecturus in craſtinum, protraxitque ſermonem uſque in mediam noctem.*

8\. *Erant autem lampades copioſæ in cœnaculo, ubi eramus congregati.*

9\. *Sedens autem quidam adoleſcens nomine Eutychus ſuper feneſtram, cum mergeretur ſomno gravi, diſputante diu Paulo, ductus ſomno cecidit de tertio cœnaculo deorſum, & ſublatus eſt mortuus.*

10\. *Ad quem cum deſcendiſſet Paulus incubuit ſuper eum, & complexus dixit, Nolite turbari, anima enim ipſius in ipſo eſt.*

11\. *Aſcendens autem, frangenſque panem, & guſtans, ſatiſque alloquutus uſque in lucem, ſic profectus eſt.*

12\. *Adduxerunt autem puerum viventem, & conſolati ſunt non minime.*

13\. *Nos autem aſcendentes navem, navigavimus in Aſſon, inde ſuſcepturi Paulum, ſic enim diſpoſuerat ipſe per terram iter facturus.*

14\. *Cum autem conveniſſet nos in Aſſon, aſſumpto eo venimus Mitylenen.*

15\. *Et inde navigantes ſequenti die venimus contra Chium & alia applicuimus Samum, & ſequenti die venimus Miletum.*

16\. *Propoſuerat enim Paulus tranſmigrare Epheſum, ne qua mora illi fieret in Aſia. Feſtinabat enim, ſi poſſibile ſibi eſſet, ut diem Pentecoſtes faceret Jeroſolymis.*

17\. *A Melito autem mittens Epheſum, vocavit majores natu Eccleſiæ.*

18\. *Qui cum veniſſent ad eum, & ſimul eſſent, dixit eis. Vos ſcitis, à prima die, qua ingreſſus ſum in Aſiam qualiter vobiſcum per omne tempus fuerim.*

19\. *Serviens Domino cum omni humilitate, & lachrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex inſidiis Judæorum.*

20\. *Quomodo nihil ſubtraxerim utilium, quo minus annuntiarem vobis, & docerem vos publicè, & per domos.*

21\. *Teſtificans Judæis, atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.*

22\. *Et nunc ecce alligatus ego ſpiritu vado in Jeruſalem, quæ in ea ventura ſint mihi ignorans.*

23\. *Niſi quod Spiritus Sanctus per omnes Civitates mihi proteſtatur, dicens, quoniam vincula, & tribulationes Jeroſolymis me manent.*

24\. *Sed nihil horum vereor, nec facio animam meam pretioſiorem, quam me, dummodo conſummem curſum meum, & miniſterium verbi, quod accepi à Domino Jeſu teſtificari Evangelium gratiæ Dei.*

25\. *Et nunc ecce ego ſcio; quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos tranſivi prædicans regnum Dei.*

26\. *Qua propter conteſtor vos hodierna die, quia mundus ſum à ſanguine omnium.*

27\. *Non enim ſubterfugi quominus annuntiarem omne conſilium Dei vobis.*

28\. *Attendite vobis, & univerſo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo.*

29\. *Ego ſcio, quoniam intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.*

30\. *Et ex vobis ipſis exurgent viri loquentes perverſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe.*

31\. *Propter quod vigilate memoria retinentes, quoniam per triennium nocte, & die non ceſſavi, cum lacrimis monens unumquemque veſtrûm.*

32\. *Et*

32. *Et nunc Commendo vos Deo, & verbo gratiæ ipſius, qui potens eſt ædificare, & dare hæreditatem in ſanctificatis omnibus.*

33. *Argentum, & aurum, aut veſtem nullius concupivi.*

34. *Sicut ipſi ſitis, quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum ſunt miniſtraverunt manus iſtæ.*

35. *Omnia oſtendi vobis, quoniam ſic laborantes, oportet ſuſcipere infirmos, ac meminiſſe verbi Domini Ieſu quoniam ipſe dixit, Beatius eſt magis dare, quam accipere.*

36. *Et cum hæc dixiſſet poſitis genibus ſuis oravit cum omnibus illis.*

37. *Magnus autem fletus factus eſt omnium, & procumbentes ſuper collum Pauli oſculabantur eum.*

38. *Dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non eſſent viſura, & deducebant eum ad navem.*

ARGUMENTUM.

PAulus ab Epheſo diſcedens, per varias Aſiæ, & Græciæ Civitates tendit in Macedoniam, deinde venit Troadem, ubi Eutychum à morte excitat, deinde Miletum, & Seniores Epheſi advocat, commendata Eccleſia, eis dat ultimum vale.

Actor. 20. *n.* 1. poſtquam autem ceſſavit tumultus, vocatis Paulus diſcipulis & exhortatus eos, vale dixit, & profectus eſt, ut iret in Macedoniam.

Verſiones

PRIMA EXPOSITIO uſque Verſ. 5.

1. Æthiop. Syriac. Arabic. D. Chryſ. Verſ. 1. CEſſavit tumultus. Æthiopic. *Ceſſavit commotio* illius tempeſtatis Demetrii. *Vocatis Paulus diſcipulis.* Scilicet Catholicis. *Exhortatus eſt eos.* Syriac. *Conſolatus eſt eos ac deoſculatus.* Arabic. *Salutavit eos.* D. Chryſoſt *Complexus eſt eos.* ad hoc eos vocavit, ut eos exhortaretur ut permanerent in fide, ut eis daret conſolationem de præterito tumultu, ac ſeditione.

2. *Et valedixit*, ut patet ex proximè citatis lectionibus ſalutavit, *Oſculatus eſt eos, amplexatus eſt eos*, ſolebant enim antiqui ultimum vale dare amplexu, & oſculo, & magnus Paulus in his, quæ erant urbanitatis non deeſt, ſed illa adimplet. Sic ait ipſe 1. ad Theſſal. 5. n. 26. *Oſculo ſancto ſalutate* ait textus; *ut iret in Macedoniam*, ut ipſe diſpoſuerat, indeque tranſiret in Jeruſalem, ut patet ex ſupradicto cap. 19. n. 20. *Urbanitatem ſervat Paulus* 1 Theſſ. 5.

3. Verſ. 2. *Exhortatus eos fuiſſet multo ſermone.* Syriacus. *Conſolatus eſſet multis ſermonibus*, ut permanerent in fide. Hanc exhortationem vocat Syriac. *Conſolationem*, quia ſermo divinus magna conſolatio eſt animæ. *Venit ad Græciam*, quia ut ait Lyranus: Macedonia eſt in Græcia large ſumpta. Syriac. *Sermo ſpiritualis conſolatio eſt.*

4. Gloſſa Interlin. Lyran. Carthuſ. Verſ. *Ubi cum fuiſſet menſes tres.* Syriac. *Exactis tribus menſibus* ait Textus. *Facta ſunt illi inſidiæ à Judæis* Gloſſa Interlin. intendentes impedire viam, inſidiæ autem ad hoc tendebant, ait Lyran ut eum interficerent, Carthuſ. ut ſurriperent pecunias quas ad pauperes deferebant Jeruſalem, à quo inſidiæ fuerint manifeſtæ: non exprimitur, fortè ab aliquo viro Catholico, vel per revelationem à Deo, qui ſemper adeſt ſuis in omni preſſura. Vide verbo *labor.*

5. Verſ. 4. *Comitatus eſt*, ob eximium amorem, erga Paulum, viri illuſtriſſimi, & magni de quibus dicam. q. 1.

6. Verſ. 5. *Suſtinuerunt Troade*, Arabic. *Pervenerunt Troadem nos expectaturi*, Arias, *Manſerunt Troade* Syriacus, *Et nos præſtolati ſunt*, Prædicti viri prius pervenerunt Troadem, expectaverunt Paulum, qui cum D. Luca iter agebat, declinare inſidias. De Civitate Troade vide ſupra cap. 16. Verſ. 8. Arias.

QUÆSTIO I.

Quare tot, & tanti viri comitati ſunt Paulum, & quinam illi?

MAgno, & ferventi amore Paulum comitabantur. Syriac. *Progreſſi ſunt cum eo uſque ad Aſiam* Primus *Sopater* Aliqui legunt, *Soſipater* ac ſi per craſim dicatur *Sopater*, dicitur Pyrrhi, id eſt, filius Pyrrhi *Beroeonis*, utpote Patria illius, hic cognatus erat Pauli, ut ipſe teſtatur Rom. 16. n. 21. & obſervant Origenes. D. Chryſoſt. D. Thom. Inter ſanctos adſcribitur in Martirologio Romano die 21. Junii Origenes in Epiſt. ad Roman. eum facit Epiſcopum Theſſaloniſſæ D. Dorotheus in Synopſi, & D. Hypolit. lib. 72. dicunt Epiſcopum Iconii. 7. Rom. 16. Origen. D. Chryſoſt. Martyr.

Ariſtarcus, de quo vide quæ dixi ſuperiori cap. 19. n. 29. Secundus de hoc nihil potui reperire. 8.

Cajus Derbæus, de quo facio mentionem ſuperiori cap. 19. num. 29. Dicitur Derbæus ab Urbe Patria. 9.

Tychicus Hic extitit adminiſter D. Pauli in præferendis literis, & mandatis ad abſentes, ex quo D. Paulus eum appellat chariſſimum fratrem, & fidelem miniſtrum, & conſervum in Domino Epheſ. 6. n. 21. Coloſſ. 4. num. 7. Inter ſanctos adſcribitur in Martyrolog. Rom. die 29. Aprilis ibi Baronius in notis cum D. Dorotheo eum facit Epiſcopum Chalcedonen. 10. Epheſ 6. Coloſſ. 4. Martir.

Trophymus ex Patre gentili Epheſio natus, ex quo cauſa orta eſt, ob quam Paulus à Judæis captus eſt ſuſpicantibus illis, quod hominem gentilem, & idololatram induxiſſet in Templum eorum, ut refertur infra cap. 21. n. 29. De eo ita habet Martyrolog. Romam 29. Decembris *Arelate natalis S. Trophimi, cujus meminit Paulus ad Timotheum ſcribens; qui ab eodem Apoſtolo Epiſcopus ordinatus, præfatæ Urbis primus ad Evangelium prædicandum directus eſt ex cujus prædicationis fonte, ut Sanctus Zozimus Papa ſcribit tota Gallia fidei rivulos accepit*, ob quam cauſam Epiſcopus Arelatenſis de primatu Galliæ maximè contendit, de quo late agit Lorinus in præſenti. 11. Martyr. Lorinus.

Actor. 20.

Actor. 20.*n.* 6. Nos vero navigavimus poſt dies Azymorum à Philippis, & venimus ad eos Troadem diebus quinque, ubi demorati ſumus diebus ſeptem.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

Uſque ad Verſ. 8.

12. Verſ. 6. POſt *dies Azymorum*, id eſt altera die, poſt dies Azymorum, nam quamvis omnia legalia eſſent mortua Chriſti morte, tamen in exteriori aliquid ſervabant Chriſtiani, ut Judæorum vitaretur ſcandalum & inde ſæpè ab eorum feſtivitatibus faciebant computationem, vel quia in illo primitivo tempore Chriſtiani celebrabant Paſcha cum Judæis, & poſtea mutatum eſt, non tamen celebrabant dies Azymorum.

Aliqua legalia exterius.

13. *Navigavimus*, hic D.Lucas mutat tertiam perſonam; quia modo ſecundò adjunctus eſt Paulo, nam primo adjunctus eſt Paulo cap. 16. n. 10. Cur autem hic ſecundò Lucas modeſtiæ cauſa tacet D. Paulus 2.Corin.8.n. 19. explicat ejus laudes per omnes Eccleſias, & quia apud Græcos erat in magna æſtimatione ob ſuam probitatem, ſcriptum Evangelium, & Medicinæ artem.

1. Cor. 8.

14. Verſ. 7. *Una autem Sabbati.* Syriac. *Primo autem die Hebdomadis* puta die Dominica, de cujus excellentia multa dixi ad cap. 1. Apocalypſ. verſ. 10. *Ad frangendum panem* Syriac. *Ad frangendum Eucharistiam.* Die Dominica conveniebant Fideles ad audiendam Miſſam *Protraxit ſermonem uſque ad mediam noctem* exhortans ad hunc divinum panem, & nihil de corporali, quia ubi eſt ſermo de hoc Cœleſti pane omnia terrena habentur in oblivione.

15. Verſ. 8. *Erunt ibi lampades copioſæ.* Arias *Multæ*, Syriac. *Lucernæ ignis*, tum quia ibi aderat Sacra Euchariſtia, tum quia ſermo perduravit uſque ad mediam noctem.

Syriac.

QUÆSTIO II.

Quare tanta lampadum copia hic commemoratur; cum de eis nulla fiat mentio quando Petrus nocte venit in domum Mariæ Marci?

16. CUm Paulus hic noctu prædicat, ut exprimitur in textu verſ.8. *Erant autem lampades copioſæ in Cœnaculo.* At verò cum Petrus fugeret à carcere, & profunda, altaque nocte veniret in domum Mariæ Marci Actor. 12.n. 12. nulla ibi fit mentio de lucernis ac lampadibus, ut modo cum Paulus prædicat, ut fortè denotetur magna luce, & doctrinæ ſplendore quo verba Pauli mundum illuminabant, ac illuſtrabant.

Act. 12. *Doctrina Pauli illuminat mundum.*

17. Secundo, & maxime meo videri ad literam, aderat ibi diviniſſimum, & admirabile Euchariſtiæ Sacramentum, ut patet ex verſ.7. *ad frangendum panem* Syrus *Euchariſtiam*, & D. Auguſt. epiſt.86. & etiam fatetur Calvinus ad hunc locum, hoc altiſſimum Sacramentum multo luminum apparatum venerandum.

D.Aug. *Euchariſtia multis luminibus veneranda.*

18. Cum Jeremias inveniſſet illa præclara, & antiqua legalia. *Tabernaculum, & arcam juſſit Propheta divino reſponſo ad ſe facto comitari ſecum.* 2.Mach.2.n.4. Tamen non exprimitur in Textu à quibus, & quomodo arca & tabernaculum deferebatur Serarius citato loco Mach. q. 18. tenet, quod deferebantur ab ſplendidiſſimis Angelis fulgentibus multa luce, & cur à talibus, & tanto fulgore deferuntur? Arca & tabernaculum in typo repræſentabant Sacram Euchariſtiam, & ideo tam magnifica, Angelica, ac luminoſa pompa deferebantur, ut inde deprehendas, quod illi, qui hoc altiſſimum Myſterium aſportant, illudque cereis accenſis comitantur tamquam Angeli apparent in terris, Angelorumque vices agunt.

2.Marc. 2.

Serarius.

Qui portant Euchariſtiam Angeli apparent.

Moyſi apparuit Dominus in flamma ignis de medio rubi; & videbat, quod rubus arderet, & non combureretur. Exod.3.n.2. Non comburitur, ſed reſplendet rubus, imo ut Author eſt Philo lib. de Moyſe *Luci-diſſimos mittebat radios.* Et cur tanto ſplendore, ac lumine, radiiſque ſe hic Deus oſtentat, quod non legimus factum cum in aliis locis apparuit Abrahamo Geneſ.12.n.1. & 14. Salomoni 3. Reg. 3.n.5. Iſaiæ 6.n. 1. Cum ſe Deus ibi oſtentaret in throno ſublimi, & alto, cur ergo in rubo cum tanto ſplendore, ac radiis? Apparebat Deus in Rubo tamquam in figura in Sacra Euchariſtia, ut tenent Thomas Anglicus, Lahay ad cap. 3. Exod. n. 98. & alii. *Deus noſter ignis eſt non urgens, ſed illuminans, non conſumens, ſed pulchriorem, ac viridiorem faciens animam.* Scilicèt in qua recipitur, & cum ibi repræſentaretur Chriſtus Dominus in altiſſimo Euchariſtiæ myſterio conſequens fuit, ut ibi fulgerent multa lumina, ſplendores, ac radii ad judicandam, ac manifeſtandam ſupremam majeſtatem diviniſſimi Sacramenti & in typum hujus rei, mandavit Deus fieri candelabrum aureum, quod perpetuo luceret ante tabernaculum, & arcam. Exod. 25. n. 31. Exod. 25.

19.

Exod. 3. Philo. D. Aug.

Ubi Euchariſtia multus ſplendor.

QUÆSTIO III.

Quare tanta lampadum copia erat modo in Cœnaculo?

AD frangendum panem, Euchariſtiam ait Textus juxta Syriacum, cum eſſet dies Dominica conveniebant fideles ad audiendam Miſſam & poſtea communicabant. Ita Bellarm.lib. 2. de Miſſa cap.14. & lib.3. de cultu ſanct.cap. 11. Valent lib. de legitimo uſu Euchariſt.cap. 8. Thomas Bozius lib 13. de ſignis Eccleſiæ cap.3. Baron tom.1. annal Cather 3. Conc.Cajet ſub fin. Lorin. & Cornel.hic, antiquitus ſolebant fideles audire Miſſam maximè in die Dominica, quod poſtea ſub univerſali præcepto ſanxit Anacletus Papa IV. à S. Petro, ut habetur in Decretis 2. q. 7. cap. Laici. 20.

Bellarm. Valent. Bozius. Baron. Cather. Lorin. Anaclet.

Omnia Sacra Oecumenica, & generalia Concilia, omnes S.Patres, Doctores, & Authores Eccleſiaſtici largè ac diffusè exhortantur omnes fideles ad audiendum, & frequentandum ſacrificium hoc divinum multa, & magna miracula, dona, auxilia, quæ illius intuitu Deus conceſſit ejus auditoribus ampliſſimè multas hiſtorias & varios caſus refert Theatrum vitæ humanæ tom. 7. Lit. S. à folio 25. & deinceps unum tantum locum Pauli referam, quem de auditoribus Sacrificii Miſſæ exponunt graves Doctores, & Hortus Paſtorum tract. 4.fol. 462. §. Quoties enim Apoſtol. ait ad Hæbræos 12. quod non aſcendunt ad montem terribilem, & caliginoſum, ut erat olim in lege ſubdit n. 22. *Sed acceſſiſtis ad montem, & Civitatem Dei viventis, Jeruſalem Cæleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Eccleſiam primitivorum, qui ſcripti ſunt in Cœlis, & judicem omnium Deum, & ſpiritus juſtorum perfectorum, & teſtamenti novi mediatorem Jeſum*, quod altius expendendum eſt. 21.

Maximè exhortantur ad frequentandum Sacrificium Miſſæ. Multa miracula theatri vitæ humanæ.

Hortus Paſtorum. Hebr. 12.

Singula verba conſidera ad noſtrum intentum qui accedunt ad hoc divinum ſacrificium, *aſcendunt ad montem*, qui eſt Chriſtus, de quo dicitur in Pſal. 67.n. 18. *Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus* 22.

Chriſtus in hoc ſacrificio mons d ſ-

fundens omnia dona ad nos ſuperabundanter implendos, *Mons in quo beneplacitum eſt inhabitare?* nam ait noſter Apoſtol. ad Coloſſenſ. 2. n. 9. *In Chriſto inhabitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter.* Gloſſ. 2. Pſal. 67.

23. *Sion* Mons, in quo venit Divinus Spiritus ſuper Apoſtolos eos ſuis cœleſtibus donis adimplens, aſſiſtens huic ſacrificio elevatur tamquam ad montem Sion, ut omni Cœleſtium affluentia impinguetur, vel *Sion* idem eſt, ac *ſpeculans*; quia ſic debemus accedere, ad illud admirabile ſacrificium tamquam ad ſpeculam ad contemplandum illa altiſſima myſteria, quæ ibi repræſentantur. *Dona Spiritus Sancti.*

24. *Civitatem Dei.* Ita ex hoc myſterio ſublevamur ac extollimur ut nos ſimus Cives terreni, ſed Civitatis Dei, quæ eſt in cœlis, ut ait D. Bernardus ſerm. de triplici genere operum. *Jam hinc transeundum ad ſanctorum animas, quæ de hujus mortalitatis carcere ad ſanctorum gaudia volarunt.* *Conſtituimur cives Dei.* D. Bern.

25. *Jeruſalem Cœleſtem.* Jeruſalem, id eſt *Viſio pacis*, Beati in Cœlo gaudent Dei viſione, qui eſt pax noſtra, fruitione, nos vero in hoc myſterio, viſione ſeu potius dicam cognitione, per fidem ac ſpem meritis. *Quæ nos faciunt*, ut ait D. Auguſt. epiſt 81. *evolare in Cœlum.* *In viſione pacis per merita.*

26. *Et multorum millium Angelorum frequentiam.* Græcus pro *frequentia* legit *Solemnitatem*, quia ad ſolemnitatem venerandam tam altiſſimi myſterii omnes Angelorum Chori volant, in quorum numero, nos qui aſſiſtimus conſortes invenimur, Hinc David pro magno, & ingenti beneficio gratias Deo referens, ait. *In conſpectu Angelorum pſallam tibi, & adorabo ad templum ſanctum tuum:* Pſal. 237. n. 1. *Conſtituimur conſortes Angelorum.* Pſal. 37.

27. *Eccleſiam primitivorum, qui conſcripti ſunt in Cœlis.* Pro *primitivorum*, legit Græcus, *Prim genitorum.* Chriſtianus per illius communionem, ac unionem videtur conſertus cum primogenitis Filiis Dei, Apoſtolis, Martyribus, & Confeſſoribus, qui conſcripti ſunt in Cœlis, & ideo nomine totius plebis in Canone ait Sacerdos, *Communicantes, & memoriam venerantes imprimis glorioſæ ſemper Virginis Mariæ, & Beatorum, ac Martyrum tuorum Petri, &c.* At ſi dicatur, quod quamvis nos ſimus in via ambulantes per fidem, per hoc divinum myſterium unione, ac charitate habemus communionem cum ipſis regnantibus in Cœlo. Græcus. *Sumus tamquam primogeniti.* Canon.

28. *Ad judicem omnium Deum, & mediatorem teſtamenti novi Jeſum ad aſperſionem ſanguinis, melius loquentem quam Abel.* Multa gratia, & confidentia, in quo vere, & realiter eſt *Deus abſconditus, Deus ſalvator Iſraël.* Iſaï. 45. n. 15. Qui conſtitutus eſt à Deo Patre judex vivorum, ac mortuorum, ut multa præmia, dona, ac gratiam largiatur per ſuum pretioſiſſimum ſanguinem, qui in hoc ſacrificio vere, & realiter offertur, impetrans; & poſtulans miſericordiam, ac pietatem melius, quam ſanguis Abel *Quod ſi ſanguis taurorum, & hircorum, & cinis vitulæ, aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quanto magis Sanguis Chriſti, qui per Spiritum Sanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſerviendam Deo* Hebr. 9. n. 10. *Judex ad præmia.* Hebr. 9.

Actor. 20. *n.* 9. Sedens autem quidam adoleſcens nomine Eutychus ſuper feneſtram cum mergeretur ſomno gravi, diſputante diu Paulo, ductus ſomno cecidit de tertio Cœnaculo deorſum: & ſublatus eſt mortuus.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

Uſque ad Verſ. 31.

Verſ. 9. **A***Doleſcens nomine Eutychus*, Græcè ſignificat *fortunatus*, caſus felicitatem nominis denotat. *Cum mergeretur ſomno gravi* Græcus *Victus ſomno* Arabic. *Occupatus ſomno profundo.* Erat media nocte, *cecidit de tertio Cœnaculo.* Syriac. *De tertia conſignatione.* Æthiopic. *E tabulato tertio*, id eſt ex ſuprema parte domus. 29. Græcus. Arabic. Syriac. Æthiop.

D. Chryſoſt ait, quod Diabolus adoleſcentem præcipitavit, ut finem prædicationis Pauli impediret, & audientes interturbaret, ſed Deus novo magnoque miraculo illa comprobavit, & Paulum maximè glorioſum exaltavit, atque auditores gaudio replevit. 30. D. Chryſoſt.

Verſ. 10. *Incubuit ſuper eum.* Syriac. *Ruit ſuper eum* inſtar Eliæ 3. Reg. 17. n. 21. & Eliſæi. 4. Reg. 4. n. 34. & Beda *Complexus eſt, hoc eſt, quod Paulus dixit filio quos iterum parturio; donec Chriſtus formetur in vobis* ut ita Apoſtolus ſuo calore, habitu ac ſpiritu ipſum parturiret, & reformaret in Chriſto, ut novus homo renatus reſurgeret. 31. Syriac. 3. Reg. 17. 4. Reg. 4. Beda.

Nolite turbari; anima enim ipſius in ipſe eſt D. Chryſoſt. ait. *Non dixit reſurget, excitabo illum, ſed quid? ne turbemini prompte conſolatur.* Per charitatem dat conſolationis levamen, & per humilitarem intendit abſcondere miraculum à ſe faciendum. 32. D. Chryſoſt. *Humilitas. Pauli.*

Verſ. 11. *Frangens panem.* Et valde parvum fuiſſe indicat verbum *guſtavit* ex quo conſidera ſummam Charitatem Pauli quod uſque ad mediam noctem prædicavit, & tunc guſtato parvo fragmento panis iterum ad prædicationem rediit. *Satis loquutus eſt uſque lucem.* Syriac. *Uſque dum aſcenderet aurora.* Et *refectus eſt.* Syriac. *Tunc demum exiit.* 33. D. Chryſoſt. Syriac.

Verſ. 12. *Adduxerunt puerum viventem.* Paulus coram omnibus præſentibus, & eum ſuſcitavit, & eum adduxerunt vivum coram ipſis præſentibus & abſentibus. Auctor operis de mirabilibus Sacræ Scripturæ lib. 3. c. 11. apud D. Aug. tom. 3. dubitat, an puer iſte fuerit mortuus, ſed ſine dubio è vita exceſſerat, ut aperte dicitur in textu v. 9. tamen ut notat D. Chryſoſt. *In feneſtra ſedebat, & intempeſta nocte, hoc eſt media nocte, tantum erat audiendi deſiderium.* In quo tam vehemens erat affectus audiendi Verbum Dei, non poterat eum mors apprehendere per multum tempus ſed tamquam per tranſitum ac umbram. In auditoribus Verbi Dei multa bona confluunt. 34. Auct. Mil. Beda. *Bona in auditores Verbi Dei.*

Verſ. 12. *Navigavimus in Aſſon*: Urbs eſt in Æolide juxta Troadem, alio nomine dicta *Apollonia* inquit D. Hieron. de locis Hebraicis, ut Paulus diſpoſuerat, ad quam ipſe venit per terram iter faciens. 35. *Aſſon.* D. Hier.

Verſ. 14. *Aſſumpto eo* Syriac. *navi eo ſublato* recepto Paulo in noſtra navi *venimus Metylenen* nomen eſt unius Inſulæ notandum, quod hic D. Lucas ſemper loquitur in prima perſona, quia omnibus his ipſe interfuit. 36. *Metyl.* D. Lucas.

Verſ. 15. *Venimus contra Chium*, Inſula eſt valde celebris inter Samum, & Lesbum fertilis optimi vini quod vulgo Malvaſinum appellatur, de quo facit mentionem Plinius lib. 14 cap. 7. 37. *Chium.* Plinius.

Samus inſula eſt in mari Jonio Patria Pithagoræ, & Sybyllæ Samiæ; Unde vaſa Samia fictilia, quibus Agathocles ex figulo Rex factus utebatur, ut perpetuo in menſa ſua antiquæ recordaretur conditionis. 38. *Samus.*

Venimus Miletum. Civitas eſt valde illuſtris optimarum lanarum fertilis Patria Joniæ Paulus inſtar fulguris totum mundum circuit, inſtar Angeli 39. *Milet.*

Angeli volavit ad omnia loca etiam remora terræ, & tamquam Sol omnia illuſtrat ac illuminat, ut
D. Chryſoſt. latè, ac eleganter diſſerit D. Chryſoſt. homil. 2. de laudibus Pauli.

40. Verſ. 16. *Ut diem Pentecoſtes faceret Jeroſolymis* non more Judaico, ſed ritu, ac celebritate Chriſtia-
D. Epiphan. na ut tenent, Epiphan hæreſ. 75. Lyra, Hugo, Ca-
Lyran. jet, & noluit hanc feſtivitatem ſolemniſare alio in
Hugo. loco ſed Jeroſolymis; quia ut tradunt graves per-
Cajetan. ſonæ illa ſacra loca, domus, parietes, ac plateæ ingerunt ſingularem affectum, pietatem, ac devotionem in meditatione myſteriorum fidei.

Actor. 20 n. 17. A Mileto autem mittens Epheſum, vocavit majores natu Eccleſiæ.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE IV.

Uſque ad Verſ. 20.

41. Milet. Verſ. 17. A *Mileto* Urbs eſt non multum diſtans ab Epheſo. *Vocavit majores natu.* Syriac *Presbyteros Eccleſiæ*, nempe Sacerdotes Seniores ac Principes Eccleſiæ. Eſtius ex tota Aſia intel-
Lyran. Hugo Carthuſ. ligit Lyran. Carthuſian. Hugo vero ex tota Diœceſi Epheſina.

42. Verſ. 18. *Qui cum veniſſent* oſtendit, ac exponit eis ſuam probitatem, integritatem, ac rectitudinem in modo agendi abſque ullo intuitu lucri, quæ eſt ſumma excellentia, ac perfectio in Rectore, ac Prælato

43. Arabic. Verſ. 19. *Serviens Domino* Arabic. *ſervi erant vobiſcum* non ſolum ſe, ſed etiam alios in Domini obſequio agnoſcit. *Cum omni humilitate.* Arabic.
Æthiop. Occum. *Cum animi ſubmiſſione*, Oecumen *Cum animi modeſtia*, erga etiam inferiores, & hæc humilitas, non ſolum erat exterius, ſed etiam ex interiori animo, & hæc maxime laudabilis eſt in ſuperiori. Vide ſupra cap. 10. q. 22. n. 175. 176. & 177. & q. 23. n. 179. 180.

44. Arabic. *Et Lachrymis* Arabic *Abundantibus cum lacrymis*; quibus exorabam Deum pro omnium ſalute, de quo infra q. 5. *& tentationibus, quam plurimis tenta-*
Syriac. *tionibus* Textus. *Quæ mihi acciderunt ex inſidiis Judæorum.* Syriac. *Quæ contra me concepta fuerunt* Arabic. *Ex fraudibus Judæorum.*

45. Syriac. Verſ. 20. *Quomodo nihil ſubtraxerim utilium.* Syriac. *Ut nihil ſpreverim; quod prodeſſe vobis poſſet animabus veſtris.* Arabic. *Ceſſaverim ab ulla re ex his*
Arabic. *quæ utilitati veſtræ cedebant.* D. Chryſoſt. Vatabl.
D. Chryſoſt. Vatabl. Pagnin. Arias. Pagnin. Arias. *Nihil ſubtraxerim eorum, quæ erant in rem veſtram.* Unde exiſtimo non ſolum hoc referendum eſſe ad doctrinam, ſed etiam utile animæ ad frequentiam Sacramentorum, ad orationem, pietatem, & ſimilia. In quo Apoſtolus Deum imita-
Iſai. 49. batur, qui per Iſaiam ait 48. n. 17. *Ego Dominus Deus tuus docens te utilia.* Diſcant prædicatores docere utilia, & non plauſibilia.

QUÆSTIO II.

Quare Apoſtolus vocat ad ſe majores natu, & non alios?

46. *Senex ponitur pro magnatibus.* Per majores natu non ſolum intelliguntur Senes vel Sacerdotes, ut aliqui volunt, ſed etiam Principes, & optimates Ruth. 4. n. 2. *Tollens Booz decem*
Ruth. 4. *viros de ſenioribus Civitatis.* Pſal. 104. n. 22. conſti-
Pſal. 104. tuitur Joſeph à Pharaone, *ut ſenes ejus prudentiam*
Apoc. 4. *doceret*; hoc eſt Optimates & principes, & in hoc ſenſu in Apocalypſi cap. 4. num. 4. deſcribuntur viginti quatuor Seniores adorantes Agnum.

Quæſtio tamen inquirit cur ſolum Paulus hos vocat, & nullum de populo vulgari? Quia Senes, & Principes facile populum in ſuam ſententiam adducunt, quorum placitum populus ſequitur eique adhæret unde ſolebat dicere Xenoph. *quod populus eſt veluti aqua, quæ per eos tramites decurrit, per quos fertur,* Com David quoſdam latrunculos eſſet perſequutus, eoſque comprehendiſſet, ac occidiſſet, magnam, & copioſam ſupellectilem, & prædam accepiſſe dicitur. 1. Reg. 3. n. 26. *Miſit dona de præda, ſenioribus Juda,* & cur non aliis, vel alicui de populo, Abulen. ibi ait, *Quia volebat eorum amicitiam acquirere quorum ope indigebat.* Solum de Senioribus, ac Principibus curat David, ſolumque eorum amicitiam ſibi comparare intendit; nam cum hos ſecum habuerit confœderatos, alii facile cum eis connecterentur in eodem fœdere. 47. *Populus majorum placitum ſequitur.* 48. 1. Reg. 3. Abulenſ. *David acquirendo ſeniores alios acquirebat.*

Loquimur de veris ſenibus, qui ſunt fulcimenta Reipublicæ quorum placitis munitur, & fulcitur, non vero de illis? qui ſunt figmenta Seniorum, qui colore, vel tinctura capillos depingunt, cum juveniles mores habeant, tales ſunt peſtilentiale venenum totius populi, ac Regni. Ait Regius Vates Pſal. 72. n. 20. *Domine in Civitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges.* Clarius, & expreſſius ſi diceret peccatores deſtrui, ſed non ait peccatores, *ſed imagines eorum* exiſtimo quod loquitur de his qui colore, ac pictura ſe fingunt imagines eorum, pingunt, ſe ſenes ut tales capillatura videantur, ac æſtimentur, & tamen ætate moribus, & vita juvenculi ſunt, hos inter omnes poſtulat David ut Deus à ſua Civitate exulare faciat, & deſtruat in nihilum, ut nullum eorum veſtigium permaneat. Clemens Alexander lib. 3. pedag. cap. 3. ait. *Putant ſe ſicut ſerpens, poſſe ſenium capitis exuere, dum ſe ipſos pingentes transformant.... fieri autem non poteſt; ut veram oſtentent animam, qui caput habent adulterinum.* Facies externa ſignum eſt interioris animi, & qui ita mentiuntur in capillatura, & barba, ſignum eſt, quod interius animam poſſident commentitiam, & falſam in omni virtute, ac probitate, *fieri autem non poteſt, ut veram oſtentent animam; qui caput habent adulterinum.* 49. Pſal. 72. *Senex depictus valde peſtiferus.* Clem. Alexan.

QUÆSTIO V.

Quare Paulus ait, quod eis ſerviebat etiam cum lachrymis?

Ait Apoſtolus, *Serviens cum humilitate, & lachrymis.* Lachrymæ ſunt ſignum interioris doloris animæ, ut dixi cap. 8. q. 4. n. 35. Lachrimabatur in oratione ſua cum oraret pro omnium ſalute, ſciebat valde efficacem eſſe orationem cum lachrymis & quia *Anna cum eſſet amaro animo oravit ad Dominum flens largiter.* 1. Reg. 1. n. 10. Ideo ejus oratio eſt à Domino audita cum ampliſſima remuneratione filiorum, quia ut ait D. Antioch. homil. 107. de compunctione. *Lachrymæ præſentem exhibent Deo orationem, eamque gratioſam reddunt, & acceptabilem.* In tantum lachrymæ exornant orationem, ut eam faciant valde gratam, & acceptabilem Deo Vide ſupra cap. 8. q. 15. n. 125. 50. *Oratio cum lacrymis valde efficax.* 1. Reg. 1. D. Aut.

Secundo lachrymabatur compunctionis, & compaſſionis affectu tum ob Chriſtianorum infirmitates, ac miſerias, tum etiam ob Judæorum, ac Gentilium duritiem, ac obduratam cæcitatem miſeratus, eo quod ad meliorem mentem, & ad veram fidem traducere non videbantur docibiles. Oecumen. ait. *Hoc loco* 51. *Ex compaſſione lachrymatur Apoſtolus.* Oecum.

ſignum doctrinæ demonſtrat nempe invidia, faſtuque carere, ac condoleſcere. Patiebatur namque & pro pereuntibus, & pro his, qui perdebant. Ecce Paulus ſuis lachrymis magnum doctrinæ documentum nobis præbet ſuæ eximiæ charitatis erga omnes, qui pro eorum lethalibus peccatis, ac perditionibus tanto afficiebatur dolore, ut in lachrymas prorumperet. Hoc ſpiritu plena S. Thereſia, & S. Maria Magdalena de Pazis perpetuis lachrymis deflebant hæreticorum errores & peccata populorum.

52. Cum Iſraël ſtaret in Campeſtribus Setim, & Iſraël eſſet fornicatus cum filiabus Moab, *Unus de filiis Iſraël intravit coram fratribus ſuis ad ſcortum Madianitidem vidente Moyſe, & omni turba filiorum Iſraël, qui flebant ante fores tabernaculi.* Numer. 25. n. 6. Ingreditur ille ad turpe, & execrabile factum vidente turba filiorum Iſraël, tamen non dicitur, quod turba fleverit, ſed illi, *qui erant ante fores tabernaculi*, tamquam viri pii, ac zelatores divini honoris; quia deflere peccata aliorum non omnium eſt, qui ſunt de turba, ſed piorum, ac juſtorum, qui utpote charitate ferventes maxime condolent ſuper aliorum peccata, & viam perditionis illorum. Oleaſter ad citatum locum ait. *Qui flebant ante fores tabernaculi....hoc enim debet eſſe munus piorum cum peccata vident flere ſcilicet pro peccatoribus.*

Num. 25. *Vir pius maximè compatitur de infirmitatibus aliorum.*

53. Pulchritudinem animæ ſanctæ deſcribens Divinus Sponſus ait Cantic. 1. num. 9. *Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turris, collum tuum ſicut monilia.* Multa expanſione dignum eſt cum de eleganti ſponſæ pulchritudine fiat ſermo, laudata facie, ſtatim tranſit ad collum cum monili, cur omittitur venuſtas capillorum, oculorum, labiorum, cur his omiſſis ſolum collum commemorat ob ſuam flexibilitatem, qua compatiebatur de proximiorum infirmitatibus, quos tamquam monili, ac velut catena ſecum volebat colligere, ut de illis doleret tamquam ex ſuis propriis, quæ per charitatem non ut aliena, ſed ut propria reputabat, ut notant tres Patres apud Theodoretum inquiunt, *Collum item pulchrum effectum eſt ſicut monile, non enim tibi ferreum eſt collum, ut flecti nequeat, ſed facile verti poſſit, ut monilia ex auro elaborata in circulum accommodatè ad uſum circumflectitur, ſic homo virtute perfectus cæteris compatiendo flectitur, atque dimittitur.* Pii animi eſt maxime dolere in aliorum oppreſſionibus, ac laboribus.

Cantic. 1. *Laudatur in ſponſa compaſſio.* Tres Patres.

Act. 20. *n.* 20. Quomodo nihil ſubtraxerim utilium quominus annunciaverim vobis, & docerem vos publicè per domos.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

Uſque ad Verſ. 24.

54. Verſ. 20. *Quomodo nihil ſubtraxerim.* Syriacus *Nihil ſpreverim.* Arabic. *Non ceſſaverim.* D. Chryſoſt. *Non ſuffugerim*, vel nihil prætermiſi, *utilium.* Syriac. *Quod prodeſſe vobis poſſet animabus veſtris*, ait Textus, *annuntiarem* prædicarem ac *declararem* publicè, & privatim per domo veſtras.

Syriac. Arabic. D. Chryſoſt.

55. Verſ. 21. *Teſtificans Judæis, atque gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem.* Prius nominat pœnitentiam, quam intendit erga Judæos converſos de aliquibus defectibus, quos prius nominavit. Deinde fidem per quam reſpicit gentiles, quos ſecundo loco poſuit.

56. Verſ. 22. *Alligatus ego ſpiritu* Syriac. *Vinctus in ſpiritu*, ut ipſo monente, & impellente ejus ductum ſequar, ſic enim ei ſum aſtrictus, & alligatus, ut quocunque res evenerit, & contingat ego pergam. *Quicunque Spiritu Dei aguntur, hi ſunt Filii Dei.* Rom. 8. n. 14.

Syriac.

57. Verſ. 23. *Per omnes civitates mihi proteſtatur.* Syriac. *Teſtificatur mihi.* Spiritus ei manifeſtabat, vel per ora aliorum Apoſtolorum Petri, & Jacobi, cum quibus fuit Jeroſolymis, vel per ora aliorum fidelium, in primitiva Eccleſia multi fideles prophetizabant, ut vidimus cap. 2. n. 17. & cap. 13. n. 1.

Rom. 8. Syriac.

58. *Vincula, & tribulationes Jeroſolymis me manent* Syriac. *Oppreſſiones paratæ ſunt.* Et peculiariter facit de his, quæ paſſurus erat Jeroolymis, quam Romæ vel aliis locis, quia Jeroſolymis Chriſtus paſſus eſt, ibi Stephanus mortuus, ibi prima perſecutio, & cum eis pati valde glorioſum, & magnum ſolamen erat, ait Beda.

Syriac. Beda.

59. Verſ. 24. *At ego nihil eorum vereor* Arabic. *At ego nihil horum pro excuſatione pono.* Et ad omnia illa ſuſtinenda ſum paratus. *Nec facio animam meam pretioſiorem, quàm me*, nec in majori æſtimatione habeo vitam meam, quàm me ipſum; nam me ipſum totum Deo conſecravi, atque dicavi, ac proinde in hac mea obligatione non deficiam pro conſervanda vita mea, de hoc latius q. 7.

Arabic.

QUÆSTIO VI.

Quare Apoſtolus antequam vinculis tyrannorum eſſet alligatus, jam ipſe ſe obligatum ſpiritu agnoſcebat?

60. Ait noſter Apoſtolus *Ecce alligatus ego ſpiritu vado in Jeruſalem, quæ in ea ventura ſint mihi ignorans. Niſi quod Spiritus Sanctus per omnes civitates mihi proteſtatur, dicens. Quoniam vincula, & tribulationes Jeroſolymis me manent.* Prævidebat Magnus Paulus, quod in Jeruſalem, ad quam ibat ſibi imminebant vincula, quibus alligandus erat à Tyrannis ad mortem. Et qualiter ibat Paulus? *Alligatus ſpiritu*, jam prius ipſe ſe alligaverat ſpiritu, jam prius ſpiritu, ſibi catenam, mortemque injecerat, & ideo illa omnia contemnebat, qui enim ſpiritu & imaginatione morti ſe communicat, venientem mortem, atque labores parvi pendet.

Text.

61. Ad vocem Chriſti ſuſcitatur Lazarus, *& ſtatim prodit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes, & manus inſtitis; & facies illius ſudario erat ligata.* Joan. 11. n. 44. Revocatur Lazarus in vitam funeralibus tamen ligamentis, ut ita vivat, ut ſemper imaginem mortis ſecum deferat, ſive dum pedes ambulant, manus operantur, & facies ſe vertit huc & illuc, & ita Lazarus vivat tamquam imaginatione mortuus, indeque ipſe bis mortuus dicatur, ſemel finali morte, & prius in vita, imaginatione nempe dum ſe mortuum cogitat, mortemque ſemper ſecum aſſociatam habet D. Aug. homil. 2. ſic ait, *Lazarum ideo Chriſtus vitæ noſtræ reſtituit, ut unus homo ſemel naſci, & bis mori diſceret.* O felix ille qui vivit mortuus mundo, ut cum Chriſto ſepeliatur; & cum ipſo reſurgat in æternum.

Joan. 11. *Si vis mortem vincere vivens mortuus.* D. Aug.

62. Ad ſuas Sodales dicebat Divina Sponſa, *Introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem. Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo*, Cant. 2. Extrema verba valde ſingulariter legit Philo Carpat dicens. *Sepelite me in numero juſtorum quoniam vulnerata ſum.* Si petit fulciri floribus, quomodo explicatur, quod petat ſepeliri? quid habent flores cum ſepulchro, flores jucundi, & odoriferi, ſepulchralia putrida, & fœtida, nota quod non poſtulat quocunque modo ſepeliri, ſed cum juſtis. *In numero juſtorum*, qui ita vivebant in mundo, ut mortui mundo, qui pro Chriſto non ſolù omnia mundialia, ſed etiã propriam vitam contemnerent, ut fecerunt S. Matth. Philo ibi, *Sepelite me in num. juſtorum quoniam vulnerata*

Cant. 2. Philo.

Qui ſe cogitat ſepultum regnat cum Chriſto. *vulnerata ſum charitate propter ſanctos Martyres per quos dilexit Chriſtum vulnerata, ob id ipſum quoque mortem ſe libenter ſuſtinuiſſe fatetur, & conſentit illi, qui dicit moriatur anima mea morte juſtorum.*

63. Pſal. 38. Pſalm. 38. habet pro titulo: *In finem*, & ſtatim incipit, *Dixit cuſtodiam vias meas*, merito cum fine adjungit cuſtodiam viarum Dei; qui enim ſemper habet in mente finem vitæ ſuæ, planè adimplet D. Chryſoſt. obſervando vias Dei. D. Chryſoſt. *Inſcriptus eſt Pſalmus, In finem ad noſtram utilitatem, ut cum diſcamus vitæ brevitatem, moderatè nos geramus.*

QUÆSTIO VII.

Quare D. Paulus ait, Non facio animam meam pretioſiorem quam me?

64. INquit Apoſtolus in præſenti, *Nec facio animam meam pretioſiorem, quam me, dummodo conſummem* Syriac. *curſum meum.* Syriacus, ſic legit, *Mihi vero pro* Arabic. *nihilo habetur anima mea* Arabic. *Nec anima mea* Græcus. *chara eſt apud me.* Græcus, *Non duco animam meam* Arias. *pretioſam, ſeu charam* Arias. *Nullius rationem facio.* In quibus verbis Apoſtolus diſtinguit animam ſuam à ſe ipſo, & hoc multa indiget expoſitione.

65. Primo Lyranus *Nec facio animam meam*, id eſt Lyran. vitam meam ſenſibilem, *pretioſiorem*, id eſt, quam animam meam intellectivam, quæ dicitur ipſe homo, eo modo loquendi, quo totum nominatur à parte nobiliori.

66. Secundo D. Bernard apud Euſebium homil 7. §. D. Bern. 3. poſtquam proponit, quod Paulus diſtinguit animam ſuam à ſe ipſo, ait: *cum me dico excellentius, quod in me eſt, in quo & ſto per gratiam, mentem, rationemque intellige, cum loquor animam meam hoc inferius accipe, quod carni animandæ vides accommodatum.* Per animam intelligit D. Bernardus vitam *Mens & ratio vita excellentior.* temporalem, per ſe ipſum intelligit mentem, & intelligentiam, quæ eſt quid excellentius, ac proinde ait Paulus, quod ſua vita temporalis vileſcebat in eo, per reſpectum ad id, quod ratio & mens dictabant, ut in omnibus adimpleret curſum, ut Chriſtus Galat 4. ei inſpirat; Unde ait ipſe, Apoſtolus ad Galat. 2. n. 20. *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Chriſtus* quod non vivebat ſecundum vitam ſuam propriam, D. Bern. ſed ſecundum Chriſti inſpirationem. Unde ſic ait D. Bernard. citatus, *Vivo ego jam non ego, ſecundum carnem non ego, ſecundum mentem ego.*

67. Tertia, & communis expoſitio, in qua etiam eſt D. Bernardus frequenter in ſcriptura anima ſumitur pro vita, *Defuncti, qui quærebant animam pueri.* Senſus ergo eſt, vitam meam non plus æſtimo, quam me, & me ipſum plus æſtimo, quam vitam meam, me ipſum totum Deo dedicavi, ac prædicationi ejus Evangelii, *Dummodo conſummem curſum meum, & Evangelium gratiæ Dei.* Contemnebat propriam vitam pro munere ſibi commiſſo adimplendo, munus ſibi commiſſum omnibus anteponebat.

68. 4. Reg. 2. Cum Eliſæus vidiſſet Parentem Eliam magno triumpho euntem in Cœlum clamat 4. Reg. 2. n. 13. Drogo. *Currus Iſraël, & auriga ejus*, Drogo de Sacramento *Prius onus officii quam dignitas.* Dominic. Paſſion. *Qui portas, ac regis; ſuſtines, & gubernas.* Notanter prius dixit, Currus addictus ad ferenda onera, quam *auriga*, ſeu gubernator, ac ſi prius illi eſſet in mente onus ſui muneris ad ſuſtinenda onera, ac illi ſatisfaciendum, quam auriga, & gubernator, quam fulgor, ac excellentia ipſius dignitatis.

69. Hebr. 2. Ait D. Paulus ad Hebr. 2. n. 17. de Chriſto D. *Unde debuit per omnia fratribus aſſimilari, ut miſericors fieret, & fidelis Pontifex apud Deum.* Maximè notandum illud verbum *debuit* non voluit, ſeu decrevit, ſed *debuit*, ac ſi eſſet aſtrictus, & obligatus, & unde illi iſta obligatio cum ſit ſupremus omnium *Fidelis Pontifex in aliorum miſeriis.* Dominus; *Ut fieret fidelis Pontifex apud Deum*, ex eo quod conſtitutus fuit fidelis Pontifex apud Deum, ut tanto muneri ſatisfaceret, ac correſpon- D. Ambr. deret, debuit, ac veluti aſtrictus extitit, ut aliorum infirmitates in ſe ſuſciperet, ut omnium compatiens fieret. D. Ambroſ. ibi ait: *Cur ſimilis fratribus effici debuerit; niſi ut miſericors, & fidelis Pontifex noſtra cauſa fieret.*

De ſe ait David Paralypom. 28. n. 4. *Elegit Dominus Deus Iſraël me de univerſa domo Patris mei, ut eſſem Rex ſuper Iſraël.* Alteram electionem ipſe de ſe fatetur Pſal. 83. n. 11. *Elegi abjectus eſſe in domo Dei mei.* Duas electiones quaſi ex diametro ſibi invicem adverſantes in ſe recognoſcit, principem magnanimum regia dignitate fulgentem fatetur, & ſimul omnium inferiorem, ac abjectiſſimum ſe in publicum producit, ut notavit Philippus Abbas lib. de dignit. Cleric. cap. 16. ubi ait, *Utraſque has* (ſcilicet dignitatem, & humilitatem) *David cognoſcitur habuiſſe, qui Rex eligitur extitiſſe, & tamen humilis permanſiſſe.* Hæ duæ electiones non ſibi adverſantur, ſed maxime ſibi ſunt cohærentes in viro prudenti, & ſancto; quia ex eo, quod electus fuit Rex, eſt etiam omnium abjectiſſimus, ut omnibus inſerviat, omnium infirmitates ſuſtineat, omnibuſque ſubveniat, Unde dicebat Magnus Conſtantinus, Dignitas noſtra eſt ſplendida ſervitus. 70. Pſal. 83. Philipp. Abbas. *Bonus Rex, eſt ut ſerviat.*

Actor. 20. *num.* 25. Et ecce nunc ſcio, quia amplius non videbitis faciem meam, vos omnes, per quos tranſivi prædicans regnum Dei.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.

Uſque ad Verſ. 29.

Verſ. 25. NUnc ſcio, ſcilicet per inſpirationem, vel revelationem Divinam. *Vos omnes, per quos tranſivi*, Syriacus, *Ex vobis omnibus, quos peragravi*, Arabic. In locis, quæ perluſtravi. 71. Syriac. Arabic.

Verſ. 26. *Conteſtor, quia mundus ſum à ſanguine omnium.* Syriacus. *Teſtor.* Arabicus, *Me eſſe innocentem.* Æthiopicus, *Purus ſum à ſanguine omnium*, id eſt nullius veſtrûm perditionis ego cauſa ſum, ſi quis pereat, ipſe ſuæ perditionis eſt cauſa: nam ego quantum in me fuit pro omnium ſalute laboravi, & rectè functus ſum officio meo, docens omnes, & oſtendens eis viam ſalutis, quam ipſi malitia ſua neglexerunt, hic poteſt dici illud Iſai. 5. num. 4. *Quid eſt quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei?* 72. Syriac. Arabic. Iſai. 5.

Et rectè ſub nomine ſanguinis intelligit peccatum; nam ſicut malus ſanguis interficit corpus, ſic mala peccati actio interficit animam, eamque corrumpit. 73. *Cur ſanguis peccatum.*

Verſ. 27. *Non enim ſubterfugi.* Syriac. *Non me excuſavi.* Arabicus, *Non abſtinui me.* Textus, *Quominus annuntiarem omne conſilium Dei vobis.* Syriac. *Quominus patefacerem vobis omnem voluntatem Dei.* at hoc videtur repugnare cum illo Sapient. 9. n. 13. *Quis hominum poterit ſcire conſilium Dei?* Sapiens loquitur de his, quæ reſpiciunt prædeſtinationem ac Providentiam Divinam, ſic & Roman. 11. at modo hic Apoſtolus loquitur de his, quæ pertinent ad ſalutem generis humani, ad hoc negotium revelabit omnia neceſſaria nobis Deus. 74. Syriac. Arabic. Sapient. Rom. 11.

Verſ. 28. *Attendite vobis, & univerſo gregi.* Syria-
75. Syriac. cus: *Cavete ergo vobiſmetipſis.* Ait Apoſtolus, *Attendite vobis*, ſicut & Chriſtus Dominus ſuis Apoſ-
Matth. 7. tolis dixerat: *Attendite à falſis Prophetis.* Matt. 7.
Prælatus duplex perſona. num. 15. multa cura, ſollicitudine vobis, & gregi. Prælatus duplicem agit perſonam privatam, & publicam, ut privatam de propria perſona agit, ut publicam de grege, & dum de propria pertractat magnum præbet ſubditis documentum. De his omnibus multa dixi cap. 5. q. 92. & 93. & cap. 8. q. 7. n. 68. 69. & cap. 16. q. 1. n. 10. 11. & 12.

76. Syriac. *In quo vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* Syriac. *In quem vos conſtituit Spiritus Sanctitatis.* Ex hoc loco oritur illa magna quæſtio. An Epiſcopi habeant juriſdictionem à jure divino, vel humano, quam ſatis ample tractavi in Opuſculis, Opuſc. 2. Reſol. 35. q. 2. & magis inclinavi in ſententiam de jure humano. *Poſuit Epiſcopos.* Sub hoc nomine *Epiſcoporum* intelligit præſbyteros, & cæteros miniſtros, qui debent vigilare ſuper munus ſibi commiſſum, ut Epiſcopi nomen importat, quod à vigilia deducitur, de quo infra quæſt. 11.

77. Syriac. Æthiop. *Regere Eccleſiam Dei.* Syriac. *Ut paſcentis Eccleſiam illam* Æthiopic. *Ut paſcatis domum Chriſtianam.* Cogitent Prælati quod non tractant rem ſuam ſed alienam, Moyſi dicitur: *peccavit populus*
Exod. 32. *tuus.* Exod. 32. n. 7. At Prælatis Chriſti non dicitur. *Eccleſiam tuam*, ſed *regere Eccleſiam Dei.* Sic dici-
Matth. 17. tur Petro Matth. 17. *Super te ædificabo Eccleſiam*
Joan. 21. *meam.* Joan. 21. *Paſce oves meas:* Cur autem Spiritui Sancto tribuatur regere Eccleſiam? Explicavi ſupra cap. 5. q. 5. n. 31. & 32.

78. Syriac. Arabic Æthiopic. Verſ. 29. *Lupi rapaces in vos.* Syriac. *Ingreſſuros lupos feros.* Æthiopic. *Lupi graves haud quaquam miſerentes gregi.* Æthiopic. *Venient in vos lupi prædæ.* Intellige hæreticos, qui venient ad faciendam prædam devaſtantes Eccleſiam Dei abſque ulla miſeratione.

QUÆSTIO VIII.

Quare dicitur, quod Dominus acquiſivit Eccleſiam ſanguine ſuo, cum illam ſemper habuiſſet ſub ſuo dominio?

79. Arabic. Ait D. Paulus, *Regere Eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo.* Arabicus, *Quam fabricavit ſanguine ſuo*, quæ verba non ſolum de Chriſto Domino eſſe dicta ab Apoſtolo, ſed etiam,
Montan. ut vult Montanus, de æterno Parente hoc modo: *Chriſtus Dei filius proprio ſanguine; at Deus Pater pretio illo inæſtimati ſanguinis filii ſui.* Ex quo
Difficultas quæſtionis. gravis exoritur difficultas ex illo verbo acquirendo, quod ex ſuo genuino ſignificato dicit aliquid comparare, adipiſci, quod antea non habuerit, ut docent Juriſconſulti de regulis juris §. *Si rem legatarii*, Inſtit. de legatis.

80. *Chriſtus acquiſivit Eccleſiam meritis.* Quamvis Chriſtus haberet omnia ſibi ſubjecta, titulo Divinitatis, ac proinde creationis, & ſupremi dominii, voluit tamen comparare ex ſanguine, ac meritis, ut ſibi maxime rem glorioſam, & ut inde conſiderent Præſules Eccleſiæ quantum debeant pro Eccleſia agere, cum Chriſtus ſupremus Dominus tantum pro ea impenderit.

81. Apoc. 1. Apparet Chriſtus Dominus in Apocalypſi 1. n. 13. *in medio Candelabrorum aureorum; veſtitum poderi* (quod erat præclariſſima veſtis) *Præcinctum ad mamillas zona aurea, & ex ore ejus exibat gladius ex utraque parte acutus, & ſeptem ſtellæ in dextera ejus*, Quæ omnia indicabant ſupremam ejus majeſtatem, tamen ex nulla parte aliquis titulus Apoc. 19.
apparet, ut poſtea Apocalypſ. 19. n. 13. *Veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine*, & ſtatim legitur, *In femore ſcriptum Rex Regum, & Dominus Dominantium* *Chriſtus publicatur Rex non à majeſtate, ſed à ſanguine.*
num. 16. Tam illuſtriſſimus titulus non refulget majeſtate oſtenſa, ſed in ſanguine rubricante, & prius ſanguis oſtenditur effuſus, & tunc titulus ſubſequitur, ac ſi abſque ſanguine non eum titulum ſibi adſcribat.

Et pro hoc vehementi Chriſti affectu altè pon- 82.
derat. Scribit D. Marc. 10. n. 31. quod Chriſtus cum *Chriſtus cedit ſuis diſcipulis in magnalibus non in pœnis.*
ſuis Apoſtolis, *Erant in via, aſcendentes Jeroſolymam; & præcedebat illos Jeſus, & ſtupebant.* Stupebant, ſcilicet Apoſtoli de tanta celeritate, ac diligentia, qua Chriſtus eos præcedebat agens de poteſtate data ſuis diſcipulis ait, *Qui credidit in me, opera, quæ ego facio, ipſe faciet, & majora horum faciet.* Joan. 14. n. 27. Quid eſt quod inſignis cedit Joan 14.
Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis, ut & ipſi, *majora eorum faciant*, at verò cum ipſe tendit in Jeruſalem, omnes antecedit. Ibat Chriſtus in illam Civitatem, ut explicat Evangeliſta, *Ecce aſcendimus Jeroſolymam, filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, & flagellabunt eum, & interficient.* In magnis, ac mirabilibus concedit Chriſtus, ut diſcipuli præcedant, at in pœnis, & cruciatibus pro noſtra ſalute nemini cedit, ſed omnes præcedit, & largo intervallo ſuperat; quod pulchre dixit D. Chryſoſt. ad citatum locum, *Actum eſt, ut* D. Chryſoſt.
Auctor ſæculi ſæculo teſte moreretur, & à mundo mundi Dominus ante per pœnam, quam per gloriam agnoſceretur. Perpende ultima præclariſſima verba.

Ex ergo tanto affectu, ac ſanguine, quo Chriſtus 83.
acquiſivit, ac comparavit ſuam Eccleſiam, conſequens eſt, quod eam habeat in magna, & ſumma æſtimatione. Cum meus Jeſus penderet in Cruce jamque exhalaret animam clamat, *In manus tuas* Luc. 23.
commendo ſpiritum meum. Luc, 23. n. 43. Sunt multi Patres, ut D. Athanaſ. qui per Spiritum Chriſti in- D. Laur. Juſtin.
telligant ejus Eccleſiam. D. Laurent. Juſtinian. lib. de Triumphali Chriſti agone c. 20. ſic ait, *Spiritum utique meum in manus tuas commendo, non tantum quem gero, ut homo, ſed quem, ut mediator, & Redemptor acquiſivi mihi, meum plane dixerim* *Chriſtus Eccleſiam diligebat, ut animam ſuam.*
ſpiritum, membra mea, Eccleſiam meam, ſponſam meam, quam, patiendo pro illa, meam facio, quam, in tantum dilexi, ut eam dicam animam meam, ſpiritum meum, & pro ejus amore mortem, & tot tormenta ſuſtinui, & paſſus ſum.

QUÆSTIO IX.

Quare D. Paulus ad comprimendos Prælatos Epheſinos in ſuo debito munere, non eis proponit, quæ Deus dedit, ſed quæ paſſus eſt?

Ait Apoſtolus: *Quos Epiſcopos poſuit Spiritus* 84.
Sanctus regere Eccleſiam, quam acquiſivit ſanguine ſuo, ſcio quod poſt diſceſſionem meam, intrabunt lupi rapaces in vos, Ut eos contineat in ſuo *Difficultas quæſtionis.*
debito munere, ne hæreticorum veneno inficiantur, & ab eis ramquam lupis devorentur, non proponit eis tot, & tanta beneficia, quæ à Deo acceperunt creatione, conſervatione, ac electione in Epiſcopos, ut fecerunt Moyſes, Joſue, & David, qui ut ſpopulum continerent à peccatis, ei objiciebant beneficia accepta, quod Deus eduxerit de Ægypto paverit in deſerto, dederit ei terram inimicorum ſuorum

Exod. 32. Joſue. 14. Pſal. 65. ſuorum Exod. 32. num. 1. &c. Joſue, 24. n. 6. Pſal. 65. n. 12. & 80. n. 1.

At Apoſtolus non proponit beneficia alia à Deo
85. data, ſed tantum ejus ſanguinem effuſum, quo ſibi acquiſivit Eccleſiam, voluit Paulus omnium animos ad ſe allicere, ac inclinare, inde nihil aliud eis proponit niſi Sanguinem Chriſti, qui menti objectus vehementiſſime, ac fortiſſime omnes humanos affectus ad ſe rapit, attrahitque. Sic Magnus Paulus in magna controverſia Schiſmatica, (1. Cor. 1.) volens à Corinthiis revocare eos ſic ait, 1. Corinth. 1. n. 12. *Hoc autem dico, quod unuſquiſque veſtrum dicit: Ego quidem ſum Pauli, Ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Chriſti, diviſus eſt Chriſtus? Numquid Paulus pro vobis crucifixus eſt?* Ecce magna diſſenſio, ac controverſia, dum unus ſe jactabat eſſe Pauli diſcipulum, alius Cephæ, id eſt Petri, alius Chriſti, ut hanc Apoſtolus removeret, ac pacificaret diſſenſionem, ad præſtantiſſimum medium confugit, ad paſſionem ſcilicet Chriſti, quæ inter omnia divinæ largitatis beneficia maxime efficax eſt, & ad omnes noſtros affectus alliciendos, ut ad bonam frugem revocemur, ut depoſita noſtra malitia Dei placita ſequamur D. Chriſoſt. ibi ait. *Animadverte Pauli prudentiam, non enim dicit: Nunquid mundum Paulus condidit? Nunquid Paulus, vos de nihilo, ut eſſetis effecit? Sed ea tantum, quæ erant eximia fidelium, & multæ benevolentiæ opera meminit, crucem, ſcilicet, & baptiſmata, & quæ ex eis provenerunt bona mundi; namque opificum, ſed maxime Dei in Crucem conſcenſus ejus oſtendunt benignitatem* Conſidera ultima verba. (*Chriſti paſſio maxime allicit noſtros affectus.*)
86.

Scribit D. Matthæus. 27. n. 28. *Quod milites Præſidis ſuſcipientes meum Jeſum chlamydem coccineam circumdederunt ei, & plectentes coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput ejus, & arundinem in dextera ejus...& poſtquam illuſerunt ei exuerunt eum chlamyde, &c.* Per ludibrium duo impoſita fuerunt Jeſu, Chlamis, & corona ſpinea, Chlamis ablata dicitur, non vero corona ſpinea, quod egregie notavit Origenes homil. 35. in Matth. & ait. *De Chlamyde ſcriptum eſt, quod denuo ſpoliaverunt eum à chlamyde coccinea, de corona ſpinea nil tale Evangeliſtæ ſcripſerunt, propterea, quod nos quærere voluerunt exitum rei de corona ſpinea ſemel impoſita, & nunquam detracta, ego igitur arbitror, quod illa ſpinea corona conſumpta eſt à capite Jeſu ut jam non ſint ſpinæ noſtræ antiquæ poſtquam ſemel eas à nobis abſtulit Jeſus, ſuper venerabile caput ſuum.* Valde notum eſt, quod ſpinæ in ſcriptura ſignificant peccata Iſai. 5. n. 6. Luc. 8. n. 14. Spinæ Coronæ Chriſti ſignificabant noſtra peccata, noſtraſque paſſiones, quæ omnia à Chriſti Paſſione, ejuſque conſideratione perierunt, & conſumptæ ſunt, ut jam amplius non apparerent in animo juſto, & fideli. *Ego igitur arbitror, quod illa ſpinea corona conſumpta eſt à capite Jeſu, ut jam non ſunt ſpinæ noſtræ antiquæ.* Vide ſupra cap. 15. expoſit. 9. n. 149. (Matth. 27. Origen. *Conſideratio Chriſti paſſione omnes noſtræ iniquitates expelluntur.*)

Actor. 20. *n.* 30. Ex vobis ipſis exurgent viri loquentes perverſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VII.

Uſque ad Verſ. 34.

87. Verſ. 30. *Ex vobis ipſis* valde lamentabile, ut à quibus ſperabatur ſubſidium, proveniat devaſtatio, *Exurgent viri loquentes perverſa.* Æthiopicus. *Qui docebunt perverſa verba.* Spiritu Prophetico vaticinavit Paulus quod poſtea contra ipſum ſurrexerunt Hymenæus, Alexander, Phygellus, & Hermogenes, ut ipſe teſtatur. 1. Timoth. 1. n. 20. & epiſt. 2. cap. 1. n. 15. & hæc dicit Paulus, quia jacula prævisa minus feriunt. (Æthiop. 1. Tim. 1.)

Verſ. 31. *Propter quod vigilate*, quod eſt proprium Paſtorum, quia ut D. Antioch. homil. 111. *Oportet ut Paſtor totus ſit mens, & oculus*, & maxime quando inſtant adverſarii *Memoria retinentes*, quod ſollicitè vos docui mea doctrina data, & etiam de malis magiſtris advenientibus, ſic & Chriſtus Dominus cum prædixiſſet ſuis Apoſtolis eorum perſecutiones, ait. *Cum venerit hora eorum reminiſcamini; quia ego dixi vobis.* Joan. 16 n. 4. Nam mala præſentia ante ſpiritu prophetico cognita facilius tolerantur, ac contemnuntur, *per triennium* incœptum, ut jam dixi ſuperiori cap. 19. q. 4. 88. (Joan. 16.)

Verſ. 32. *Commendo vos Deo*, maxime ad prælatum ſpectat orare pro ſubditis. Vide ſupra cap. 10. q. 10. n. 70. 71. & 72. *& verbo gratiæ ipſius.* Hebraïſmus eſt; ſolent enim Hebræi verbum ponere pro re. *Quod eſt verbum, quod factum eſt* 2. Reg. 1. n. 4. 89. (2. Reg. 3.)

Potens eſt Deus ædificare Eccleſiam, in vobis Eccleſia eſt quoddam ædificium ſpirituale. *Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum*, ad Epheſ. 2. & hoc ædificium explicat D. Auguſt. tract. in Pſal. 122. & non ait Paulus potens eſt perficere, quod ego incœpi, ſed abſolute ait *ædificare*, ac ſi ipſe per humilitatem nihil exiſtimet ſe feciſſe, ac ſi denuo ſit ædificandum, & nil antea factum fuiſſet. 90. (Epheſ. 2. D. Aug.)

Et dare hæreditatem in ſanctificatis omnibus. Syriac. *Cum Sanctis omnibus*, Æthiopic. *Dare nobis poſſeſſionem omnium factorum*, ita ut vos filii mei habeatis in Cœlo hæreditatem paratam omnibus ſanctis. 91. (Syriac. Æthiop.)

Verſ. 33. *Argentum, & aurum* Syriac. *Nil auri & argenti*, expreſſius Æthiopic. *Et veſtem non recepi apud aliquem.* In hoc oſtendit Paulus ſuam eximiam puritatem, ac integritatem alienam ab omni lucro, ut fecerunt Moyſes, & Samuël, ſed Paulus multo excellentiori modo ut dicam. q. 11. 92.

Verſ. 34. *Ad ea, quæ mihi opus erant.* Arabic. *Neceſſitatibus meis, & neceſſitatibus eorum omnium, qui mecum ſunt.* Præclara Pauli excellentia, quod cum tantis eſſet occupatus prædicatione, & miniſterio ſpirituali fidelium adhuc pro comparando victu ac alimonia, pro ſe ac ſuis propriis manibus laborabat, ut vidimus ſupra cap. 18. verſ. 13. 93. (Arabic.)

QUÆSTIO X.

Quare D. Paulus commonens ſuos diſcipulos contra hæreticos advenientes non commendat eis ut fortiter pugnent, ſed tantum ut vigilent?

Ait Apoſtolus in præſenti n. 30. *Ex vobis ipſis exurgent viri loquentes perverſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe non parcentes gregi, propter quod vigilate.* Conſequentius videbitur dicendum fortiter pugnare cum eis, rationibus, & argumentis eos confundite, & diſſipate eorum Sophiſmata, ſed tantum ait *vigilate*, quia in optima, & ſedula vigilia eſt certa, & ſecura victoria Proverb. 2. n. 11. dicitur; *Conſilium cuſtodiet te* Græcus legit, *Vigilia cuſtodiet te ut eruaris à via mala, & ab homine, qui loquitur perverſa.* Ibi Cajetanus; *Tamquam cuſtos vigilans erit.* Ubi eſt vigilia ibi firma, & ſecura cuſtodia. 94. (*Vigilantia cuſtodientur omnia.* Prov. 2. Græcus. Cajetan.)

95. Prov. 8. *Qui vigilant & ſi. homines pares Angelis.*

Proverb.8.n. 34. dicitur : *Beatus homo , qui audit me , & qui vigilat ad fores meas quotidie* , potius videbatur dicendum , *Beatus homo*, qui fortiter pugnat , & decertat cum inimico ; nam Beatitudinis corona non datur , niſi exacta victoria certaminis teſte Apoſtolo : *Non coronabitur , niſi qui legitimè certaverit.* Cur ergo non ait. *Beatus homo* , qui certamine vincit , & triumphat , ſed tantum , qui vigilat , quia in ipſa ſedula vigilia conſiſtit victoria & triumphus , quæ tam ſublimis eſt,ut nos exiſtentes in terra , per ipſam aſſimilamur Angelis in Cœlo , qui dicuntur vigiles Daniel.4. n. 14. *In ſententia vigilum decretum eſt.* Clemens Alexandrinus lib. 2. Pedag. cap, 9. ait : *Beati qui in ipſum invigilant ſe ipſos aſſimilantes Angelis , quos nos Angelos, hoc eſt vigilantes vocamus.* (Clem. Alexan.)

96. Zachar.3. *Per vigiliam firmatur homo contra adverſarios.*

Ait Zacharias 3. n. 9. *Ecce lapis , quem dedi coram Jeſu* , ſcilicet ſummo Sacerdote , *ſuper lapidem unum ſeptem oculi ſunt* De viro juſto eſt ſermo , ubi Hugo : *Per conſtantiam lapis , oculatus per circunſpectionem.* Et unde illi tanta conſtantia , ac fortitudo , ut dicatur lapis ? *Septem oculi per circunſpectionem* , & ubi erat tanta vigilia , ac circunſpectio oculorum , conſequens inde erat , ut inveniretur , ac fieret lapidea ſoliditas ac conſtantia , & ideo animalia firmiter ſtantia coram Deo dicuntur *Plena oculis ante , & retro.* Apoc. 4. n. 6. Rupertus Abbas lib. 3. in Apocal. ait ; *Cunctis imitatoribus Chriſti magno ſemper ſtudio cautum eſt , ut modulo ſuo animalia ſint plena oculis ante , & retro.* (Apoc. 4. Rupert.)

97. Hinc forma magni , & optimi Præſulis per vigilantiam deſignatur ; ut ceſſarent querimoniæ inter filios Iſraël ait Deus Moyſi , ut ex ſingulis tribubus ſumat ſingulas virgas poſitas in tabernaculo , & quæ flores protulerit illius eſt Sacerdotium : *Sequenti die invenit germinaſſe virgam Aaron turgentibus gemmis eruperant flores , qui foliis dilatatis in amygdalas deformati ſunt.* Numer. 17. n. 8. Et cur amygdalina aſſumitur ad demonſtrandum ſummum Sacerdotem. D. Cyrill. Alexand. in Catena græca ait. *Gerit talis arbor Symbolum vigilantiæ* , quia prior ante omnes alias arbores parturit in flores , ideoque vigiliam denotat , in qua tota Prælati forma conſiſtit. (Num .17. *Vigilia conſtituitur optimus Præſul.* D.Cyril. Alex.)

QUÆSTIO XI.

Quare Moyſes , & Samuël oſtendunt ſuam puritatem in eo , quod nihil de animalibus acceperint,Paulus verò quod nullius aurum. & argentum concupierit ?

98. MOyſes oſtendit ſuam puritatem , ac integritatem in contemnendis muneribus loquens cum Deo ait : *Tu ſcis , quod neque aſellum unquam ab eis acceperim.* Numer. 16. n. 15. & Samuel coram omni populi multitudine ait : *Loquimini ad me coram Domino , & coram Chriſto ejus , utrum bovem cujuſquam tulerim,aut aſinum.* & c. 1. Reg. 12. n. 3. Aliter vero noſter Apoſtolus , *Argentum , & aurum , aut veſtem nullius concupivi.* Illi non receperunt de animalibus ; at noſter Apoſtolus , ut excellentior , & perfectior , nec concupivit , ſed ut gratis accepit dona Eccleſiaſtica prædicandi , docendi , adminiſtrandi , gratis dabat quod magnum eſt documentum omnibus Eccleſiaſticis , ac prædicatoribus. (Num.16. 1.Reg. 12. *Paulus cæteris perfectior.*)

99. Ad quæſtionem , Moyſes , & Samuël oſtendunt ſuam innocentiam , quod nihil de animalibus , bobus , atque aſinis tulerit ; at Paulus hæc præterit, & ſolum de contemptu auri , & argenti loquitur; Valde vehemens , & efficaciſſimus eſt pecuniarum affectus , quas homo in ſinu ſuo ſecum aſportat, qui autem ab illis ſe liber oſtentat in magnis ſuam probat innocentiam ; & cum Paulus eſſet multo perfectior Moyſe , & Samuële celſitudinem ſui animi oſtendit in contemptu illius , quod magis homines attrahit. (*Paulus contemnit aurum.*)

100. Matth. 10. *Homines appetunt aurum & Paulus contemnit.*

Mandat ſuis Apoſtolis Chriſtus Dominus Matth. 10. n. 9. *Nolite poſſidere aurum : & argentum, neque pecunias.* Cur hæc ſolum prohibentur , cur non etiam greges , & armenta boum , & ovium ? Chriſtus Dominus informabat ſuos diſcipulos in omni perfectione , & virtute , & hæc tota conſiſtit , in auri , & argenti contemptu ; Nam boves , & armenta degunt ſeparata ab homine per campos , & deficiunt , & pereunt;at aurum , & argentum ſemper homo aſportat ſecum , ſive dormiens , ſive vigilans , & ideo magno affectu in anima inviſceratur Cardinalis Hugo : *Nolite poſſidere aurum, & argentum* , heu hodie nihil aliud homines quærunt.

101. Job. 1. Matth. 19. *Job non habebat aurum quod inflammat appetitum.* D. Chryſoſt.

De Sancto Job.1.n.3.dicitur. *Erat vir ille magnus inter omnes Orientales* , ut exprimitur in textu , in poſſeſſione ovium , boum , Camelorum , ſed quomodo inter tot divitias firma ejus virtus ſtabat. Cum Chriſtus Dominus dicat Matth. 19. n. 24.*Facilius eſt Camelum per foramen acus intrare , quam divitem introire in Regnum Cœlorum.* Job habebat oves , & boves , quæ ſunt neceſſaria ad humanam vitam ſuſtentandam , at non habebat aurum , & argentum ad reponendum in theſauris , quod eſt venenum virtutis fomentum ambitionis , ſtimulus cupiditatis magis acquirendi , ac amplius multiplicandi. Pulchre D. Chryſoſt. in Catena græca ait: *Vide hominem agreſtibus divitiis affluentem , oves & boves , & quæ ex anni temporibus , & agricultura percipiuntur recenſuit ſcriptura,.. Non auri, neque argenti theſauros meminit , neque lapidum pretioſorum , quibus hominum divitiis inhiantium moribus inflammantur , ſed illa numerat qui ad vitæ neceſſitatem ſunt accommodata.* Scriptura ſolum numerat , quæ erant convenientia ad vitam , non vero ea , quæ inflammabant cupiditatem , ut aurum & argentum.

QUÆSTIO XII.

Quare dum Samuël ſuam teſtificatur innocentiam Cœlum dat ſignum , non vero cum Paulus eandem demonſtrat ?

102. CUm Samuël oſtenderet ſuam innocentiam , & quod ſemper fuerit alienus ab omni munere accepto , quod nec bovem , nec aſinum alicui tulerit in confirmationem illius veritatis dat Deus ſignum de Cœlo. Facta ſunt tonitrua , & pluviæ, cum eſſet æſtivo tempore : *Dedit Dominus voces & pluvias illa die.* 1. Reg. 12. n. 18. at vero modo cum Paulus oſtendit ſuam eximiam puritatem verſ. 33. *quod nec aurum , nec argentum nec alicujus veſtem concupiverit* , & tunc Cœlum nullum dat ſignum, hujus diverſitatis cauſam inquirit quæſtio. (1.Reg. 12. *Difficultas quæſtionis.*)

103. Reſpondeo primo , Samuël in confirmationem ſuorum verborum talia promiſit ſigna , & poſtulavit à Domino , & dixit ad populum : *Nunc ſtate & videte rem grandem , quam facturus eſt Dominus & clamavit ad Dominum* , citato cap. 12.n.16.& 18. Apoſtolus certus de ſua veritate , atque authoritate erga Populum nil tale promiſit , nec poſtulavit. (*Samuël poſtulavit ſignum , non verò Paulus.*)

Secundo

104. Secundo D. Paulus, licet valde magnus nullorum bonorum Reipublicæ habuit adminiſtrationem, at Samuël totius regni extitit ſupremus judex, & gubernator, omnia communia bona ſub illius poteſtate ſub acebant, illa expendebat, atque adminiſtrabat, at quod homo communium bonorum miniſter, & diſpenſator; & nihil ſibi uſurpaverit, ut credatur, neceſſe eſt, ut fiant miracula, cœlumque ſigna oſtentet Inſurgunt contra Moyſen, & Aaron Dathan, & Abiron, eos arguentes tamquam totius populi regimen uſurpantes clamat. Moyſes *Tu ſcis Domine, quod nec aſellum quidem unquam acceperim ab eis.* Numer. 16. num. 15. in cujus confirmationem fecit Deus rem valde mirabilem nunquam viſam, ut detrectatores de puritate Moyſis terra aperiret os ſuum, & vivos deglutiret in infernum. Ibidem. n. 32. ut ita fieret certum, evidens quod Moyſes totius populi gubernator, *Nec aſellum nunquam recepit*, quod ut perſuaſum eſſet re mirabili teſtificatum eſt.

Neceſſum eſt mira-culum ut homo habens aliena, non ſurripiat.

Num. 16.

105. Tertio dicam cum D. Chryſoſt. homil. 2. de laudibus Pauli, ubi, appellat *Paulum magnum orbis miraculum* ipſe per ſe tamquam magnum miraculum ſua dicta verbo ſuaque authoritate confirmabat, omneſque ſuos adverſarios ſuffocabat. Videntes Phariſæi Chriſti opera, ac magnalia, *Phariſæi dixerunt ad ſemetipſos, videte, quia nihil proficimus, ecce totus mundus poſt eum abiit.* Joan. 12. n. 19. Tam notoria, & evidens erat excellentia operum Chriſti, ut ipſemet adverſarii inter ſe mutuo faterentur, quod contra illa nihil poterant efficere, cum à toto mundo recognoſceretur, ut ipſum adorarent, ac venerarentur. Euthymius ait, *Maximè ſuffocabant Judæos perſuaſam eſſe turbam, quod Jeſus à Deo veniret.* Tanta eſt vis, & efficacia veritatis.

D. Chryſoſt.

Joan. 12. *Evidentia negari non poſſunt.*

Actor. 20. n. 35. Omnia oſtendi vobis quoniam ſic laborantes oportet ſuſcipere infirmos, ac meminiſſe Verbi Domini Jeſu; quoniam ipſe dixit. Beatius eſt magis dare, quàm accipere.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VIII.

Uſque ad Verſ. 38.

106. Verſ. 35. *Omnia oſtendi vobis*; verbis nempe & exemplis, *Sic laborantes oportet ſuſcipere infirmos.* Syriac. *Curam habere de infirmis* Æthiopic. *Quia ſic opportet nos in labore noſtro, in opere noſtro ſuſcipiamus infirmos.* Oportet nos, & decet, ut nos laborantes, ſicut & ego manibus meis laboravi, ſuſcipere, & adjuvare infirmos nempe novellos in fide, ut ipſi videant, & agnoſcant, quod non ideo eos adduximus ad fidem, ut ex eorum rebus vivamus, ſed potius noſtro labore eis adjuvamen, & neceſſaria præſtare, & quod non ſua, ſed eorum ſalutem quærimus.

Syriac. Æthiop.

Novelli in fide adjuvandi ſunt.

107. *Quoniam ipſe dixit.* Hoc non habetur ſcriptum in Evangelio, ſed ſicut ait Joan. 21. n. 22. *Multa alia, quæ fecit, Jeſus, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc*, ſicut omnia opera Chriſti non ſunt ſcripta, ſic etiam omnia ejus verba ſcripta non habentur; hoc autem dictum fuiſſe à Chriſto Domino agnovit Paulus per revelationem ad Galat. 1. n. 12.

Joan. 21.

Galat. 1.

108. Verſ. 36. *Poſitis genibus ſuis oravit*, Æthiopicus *Adoravit, & oravit*, flexis genibus orare habebat pro conſuetudine, & ſic fecit cap. ſequenti n. 5. & ſic oravit Stephanus, & indicat magnum affectum orantis, oravit autem pro converſione fidelium, ac eorum perſeverantia, & conſtantia.

Æthiop.

Verſ. 37. *Magnus autem fletus factus eſt.* Syriacus *Obortus eſt.* Æthiopic. *Multum fleverunt omnes ex amore*, quo intime illum proſequebantur, procumbentes ſuper collum Pauli in ſignum eximii amoris, ac benevolentiæ, ut fecit Eliſæus erga noſtrum Parentem. 3. Reg. 19. n. 20. ſic parentes Saræ cum eam dimiſiſſent cum viro ſuo Tobia Juniore cap. 10. n. 11. de quo multa congerit Lypſius lib. 2. in elect. cap. 6. de verſ. 18. dicam q. 14. 109.

Syriac Æthiop.

3. Reg. 19. Toa. 10. Lypſius.

QUÆSTIO XIII.

Quare dicitur, quod melius eſt dare, quàm accipere?

Seu, ut habet Syriac. *Melior eſt, qui dat, quam qui accipit.* Primo qui dat oſtendit ſe multis abundare, in multiſque eſſe potentem, qui accipit illorum ſe oſtendit indigum. Secundo qui dat oſtendit ſe liberalem, & divina charitate plenum. *Qui non clauſit viſcera ſua fratribus.* 1. Joan. 3. n. 17. Qui verò accipit neceſſitatem oſtendit. Tertio qui dat, & beneficus eſt, obligat, qui vero accipit manet obligatus & adſtrictus ſuo benefactori D. Hieronym. ad Nepot. *Beneficium qui accipit, libertatem vendit.* Quarto, qui dat quid temporale exhibet & magnum meritum, ac donum ſpirituale comparat coram Deo. Vide verbo Beneficium at vero accipiens accipit tantum quid temporale. Quinto dare, eſt quid magnificum, & regale, accipere vile, & humile. Sexto per beneficentiam dum homo dat, & largitur, imitatur homo ipſum Deum: *Qui dat omnibus affluenter; & non improperat.* 110.

Syriac.

1. Joan. 3.

D. Hier. *Sex rationes quia melius eſt dare.*

111. Nec ex hoc fiat aliquod argumentum contra Religioſos mendicantes, qui mendicando, & petendo eleemoſynam vivunt; hoc enim provenit ex heroïca, & alta virtute charitatis, qua ob amorem Dei omnia temporalia propria voluntate contemnunt & more Apoſtolorum, *Reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Matt. 19. ut in omnibus Chriſtum Dominum imitentur, & ad illius normam vitam ſuam componant; De Chriſto Domino ait Paulus 2. Corinth. 8. n. 9. *Propter nos egenus factus eſt cum eſſet dives* ſive enim ille cum eſſet dives in omnibus propter nos egenus factus eſt, nos ſequentes ejus veſtigia ſecundum noſtram tenuitatem, ut conſiderant D. Chryſ. Beda, & alii omnia noſtra abjecimus, & egeni facti ſumus, non neceſſitate, ſed voluntaria charitate, & ſolum Deum quærentes.

Religioſi mendicantes à paupertate nobilitantur.

2. Cor. 8.

D. Chryſoſt. Beda.

Ait Chryſtus Dominus Matth. 6. n. 3. *Beati pauperes ſpiritu*, & quos pauperes dixit Beatos, illos nempe, qui ſpretis omnibus mundialibus ſolum Deum quærunt, in quo ſunt omnia. Guerricus Abbas ſerm. 1. in feſtivitate omnium ſanctorum ait, *Plane Beati, qui projectis vilibus ſed gravibus ſarcinulis hujus mundi nolunt divites fieri, niſi de ſolo Creatore mundi.*

Matt. 6.

Guerric. *Pauper ſpiritu ſolo creatore dives.*

112. Job in ſumma omnium rerum devaſtatione poſitus cap. 1. n. 12. *Scidit veſtimenta ſua, & tonſo capite corruens in terram adoravit*, & cur magnus vir non ſervat veſtimenta ſua, cum ex eis potuiſſet emere aliquid pro redimenda ſua neceſſitate? quia veſtimenta viri tam potentis non debebant eſſe vilia; Cur ergo vult ea perdere Bene ſciebat vir ſanctus, quod Deus omnia illius dederat in poteſtatem Diaboli, *Dixit Dominus ad Sathan, ecce univerſa*

Job. *Job ſolum Deum vult ſecum retinere.*

univerſa, quæ habet in manu tua ſunt. Quod agnoſcens Jacob veſtes ſtatim à ſe projicit, & à malo nihil voluit habere, ſed ſolum data à creatore vult retinere, & ſecum poſſidere. Origenes lib. 1. in Job ſic ait, Adhuc veſtimenta ſua conſcidit ob hoc, quia ex his, quæ Diabolo data ſunt, apud ſe nil retinere voluit. (Origen.)

QUÆSTIO XIV.

Quare in diſceſſu Pauli tantus erat omnium fletus?

114. CUm Paulus diſcederet, magnus omnium fletus factus eſt, flebant ſane, quia agnoſcebant, quantum bonum percipiebant ex ejus præſentia, qua tanquam radiis ſolaribus illuminabantur, & tanquam compedibus è malis reprimebantur. *Erat Daniel ſedens in medio Leonum.* Daniel. 14. n. 39. Unde illi tanta ſecuritas, ac animus placatus inter ferociſſimos, ac voraces Leones? Theodoret. ſerm. 8. de provident. *Daniel*, ait, *Leones pietatis radiis terruit, ac divinæ imaginis lineamentis, ſeu frænis cuibuſdam rabida illorum ora conſtrinxit.* Daniel ſua pietate, ac probitate tamquam quibuſdam radiis, ac delineamentis Divinitatis leones miteſcebat, & quibuſdam frænis comprimebat, quod potiori jure dicam ego de Magno Paulo, qui ſua præſentia tamquam radiis illuminabat, ut omnes depoſita Leonina ferocitate fierent oves, & velut quibuſdam frænis præſentia ſua à vitiis, ac peccatis reprimebantur. (Daniel. Theod. — *Præſentia prælati omnia proſiciunt.*)

115. At contra ex abſentia Domini, & magiſtri multam anſam arripiunt ſervi, & diſcipuli ad licentiosè vivendum, multaque mala perpetranda. *Servo illi nequam dixit in corde ſuo, moram faciet Dominus venire; & cœperit percutere ſervos, & ancillas, edere, & bibere, inebriari.* Matth. 24. n. 49. Luc. 12. n. 45. Unde huic ſervo occaſio in tantam inſolentiam ſe præcipitando, ut alios ſervos, & ancillas flagellis verberet, & ſibi laudatam, & ſplendidam menſam multa ciborum varietate, optimo viro conditam ſibi præparet, atque apponat; *Viderat quod Dominus profectus erat in Regionem longinquam.* D. Hieronym, ait in Matth. *De abſentia Domini ſecurior factus, vacat epulis,* ablata Domini præſentia oſtium apertum ad omne malum. (Matth. 24. Luc. 12 — *Abſentia Domini licentia ſervis.* — D. Hier.)

116. Scribit D. Lucas 10. n. 1. *Deſignavit Dominus alios ſeptuaginta duos & miſit eos ante faciem ſuam in omnem Civitatem, & locum, quo erat ipſe venturus.* Non enim miſit abſolutè eos in omnem Civitatem & locum, ſed determinate in illum, quo erat ipſe venturus. Cajet. ait. *Ad rectè exequendum injunctum officium; ſcientes enim diſcipuli, quod ſubſequeretur Magiſter, cogebantur omni cura injuncta exequi.* Non torpet animus, nec languet manus hominum in obſequium, ſi adeſt ſpes Dominum citò adfuturum, ut cuncta videat, examinet, & unicuique pro ratione ſuorum operum retribuat.

CAPUT XXI.

1. *CUm autem factum eſſet, ut navigaremus abſtracti ab eis, recto curſu venimus Coum, & ſequenti die Rhodum, & inde Pataram.*
2. *Et cum inveniſſemus navem transfretantem in Phœnicem aſcendentes navigavimus.*
3. *Cum apparuiſſemus autem Cypro, relinquentes eam ad ſiniſtram, navigavimus in Syriam, & venimus Tyrum; ibi enim navis expoſitura erat onus.*
4. *Inventis autem diſcipulis, manſimus ibi diebus ſeptem, qui Paulo dicebant per ſpiritum ne aſcenderet Jeroſolymam.*
5. *Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos hominibus cum uxoribus, & filiis uſque foras Civitatem; & poſitis genibus in littore oravimus.*
6. *Et cum vale feciſſemus invicem, aſcendimus navem, illi autem redierunt in ſua.*
7. *Nos vero navigatione expleta à Tyro deſcendimus Ptolemaidem, & ſalutatis fratribus manſimus die una apud illos.*
8. *Alia autem die profecti venimus Cæſaream, & intrantes domum Philippi Evangeliſtæ, qui erat unus de ſeptem, manſimus apud eum.*
9. *Huic autem erant quatuor filiæ Virgines prophetantes.*
10. *Et cum moraremur per dies aliquot, ſupervenit quidam à Judæa propheta, nomine Agabus.*
11. *Is cum veniſſet ad nos tulit zonam Pauli, & alligans ſibi pedes, & manus dixit. Hæc dicit Spiritus Sanctus, Virum, cujus eſt zona hæc, ſic alligabunt in Jeruſalem Judæi, & tradent in manus gentium.*
12. *Quod cum audiſſemus rogabamus nos, & qui loci illius erant, ne aſcenderet Jeroſolymam.*
13. *Tunc reſpondit Paulus, & dixit, Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? ego enim non ſolum alligari, ſed & mori in Jeruſalem paratus ſum, propter nomen Domini Jeſu.*
14. *Et cum ei ſuadere non poſſumus, quievimus, dicentes, Domini voluntas fiat.*
15. *Poſt dies autem iſtos præparati, aſcendebamus in Jeruſalem.*
16. *Venerunt autem, & ex diſcipulis à Cæſarea nobiſcum, adducentes ſecum apud quem hoſpitaremur Mnaſonem quendam Cypriym antiquum diſcipulum.*
17. *Et cum veniſſemus Jeroſolymam, libenter exceperunt nos fratres.*
18. *Sequenti autem die introibat Paulus nobiſcum ad Iacobum, omneſque collecti ſunt ſeniores.*
19. *Quos cum ſalutaſſet narrabat per ſingula, quæ Deus feciſſet in gentibus per miniſterium ipſius.*
20. *At illi cum audiſſent magnificabant Deum, dixeruntque ei, Vides frater, quot millia ſunt in Judæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores ſunt legis.*
21. *Audierunt autem de te, quia diſceſſionem doceas à Moyſe eorum, qui per gentes ſunt, Judæorum, dicens non debere eos circumcidere filios ſuos, neque ſecundum conſuetudinem ingredi.*
22. *Quid ergo eſt? utique oportet convenire multitudinem; audient enim te ſuperveniſſe.*
23. *Hoc ergo fac, quod tibi dicimus; ſunt nobis viri quatuor, votum habentes ſuper ſe.*
24. *His aſſumptis ſanctifica te cum illis, & impende in illis, ut radant capita; & ſcient omnes, quia quæ de te audierunt, falſa ſunt, ſed ambulat, & ipſe cuſtodiens legem.*
25. *De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, nos ſcripſimus, judicantes, ut abſtineant ſe ab idolis, immolato, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione.*
26. *Tunc Paulus aſſumptis viris, poſtera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians*

tians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

27. *Dum autem ſeptem dies conſummarentur, hi, qui de Aſia erant Judæi cum vidiſſent eum in templo concitaverunt omnem populum, & injecerunt ei manus, clamantes.*

28. *Viri Iſraëlitæ, adjuvate, hic eſt homo, qui adverſus populum, & legem, & locum hunc omnes ubique docent, inſuper & Gentiles induxit in templum, & violavit ſanctum locum iſtum.*

29. *Viderant enim Trophymum Epheſium in Civitate cum ipſo, quem æſtimaverunt quoniam in templum introduxiſſet Paulus.*

30. *Commotaque eſt Civitas tota & facta eſt concurſio populi. Et apprehendentes Paulum trahebant eum extra templum; & ſtatim clauſæ ſunt januæ.*

31. *Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum eſt tribuno cohortis: Quia tota confunditur Jeruſalem.*

32 *Qui ſtatim aſſumptis militibus, & centurionibus, decurrit ad illos. Quia cum vidiſſent tribunum, & milites ceſſaverunt percutere Paulum.*

33. *Tunc accedens tribunus apprehendit eum, & juſſit eum alligari catenis duabus, & interrogabat quis eſſet, & quid feciſſet.*

34. *Alii autem aliud clamant in turba, & cum non poſſet certum cognoſcere præ tumultu juſſit duci eum in Caſtra.*

35. *Et cum veniſſet ad gradus contigit ut portaretur à militibus propter vim populi.*

36. *Sequebatur enim multitudo populi clamans, Tolle eum.*

37. *Et cum cœpiſſet induci in caſtra Paulus, dicit tribuno, Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: græcè noſti?*

38. *Et dixit ad eum Paulus, Ego homo ſum quidem Judæus à Tarſo Ciliciæ, non ignotæ Civitatis municeps.*

39. *Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.*

40. *Et cum ille permiſiſſet, Paulus ſtans in gradibus, annuit manu ad plebem & magno ſilentio facto, alloquutus eſt lingua Hebræa, dicens.*

ARGUMENTUM.

PAulus navigio venit Coum, & peragratis multis locis venit Cæſaream, ubi Agabus ei prædicit vincula Jeroſolymis, quo non obſtante, generoſe in illam tendit, perſuadente Jacobo purificatur in templo, à Judæis capitur, & penè occiditur à Tribuno eripitur, qui multa verba fecit.

Actor. 12. *num.* 1. Dum autem factum eſſet, ut navigaremus, abſtracti ab eis recto curſu venimus Coum, & ſequenti die Rhodum & inde Pataram.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I.

à Verſ. 1. *Uſque ad* 9.

1. Oecum. D. Chryſoſt. Arias. Verſ. 1. *CUm factum eſſet.* Oecumen. *Cum contigiſſet*, quod ſcilicet nos, *abſtracti ab eis.* D. Chryſoſt. Arias, *Avulſi ab eis*, ſcilicet Epheſinis, *Avulſi* ſignificat multa vi, ac violentia ſeparati tamquam à filiis chariſſimis: *Venimus* Æthiop. *Coum.* Æthiopic. *Curſu venimus* ſignificatur magna velocitate, ac diligentia, qua ſe Paulus habebat in negotio animarum. Coum, Rhodus, Patara quæ loca ſint, explicabo quæſtione ſequenti, ſicut & Phœni- Verſ. 2. cis, de qua agitur verſ. 2.

2. Vatab. Æthiop. Verſ. 3. *Cum apparuiſſemus autem Cypro.* Vatablus: *Cùm cœpiſſet nobis apparere Cyprus.* Æthiopic. *Cum aſpeximus Cyprum*, & inde declinavimus ad partem Syriæ, & venimus in Tyrum Civitatem.

3. Verſ. 4. *Inventis autem diſcipulis*, ſcilicet Chriſtianis, ac diſcipulis doctrinæ Pauli; manſimus ibi diebus ſeptem rogantibus diſcipulis permiſit ad eorum conſolationem, qui *Paulo dicebant per ſpiritum ne aſcenderet Jeroſolymam.* *Nulla contradictio.* Dicebant ſpiritu Prophetico, quo agnoverant Paulum Jeroſolymis magnam perſecutionem eſſe paſſurum; Tunc ipſi proprio ſpiritu, affectu, ac amore ſuadebant, ac deprecabantur eum ne aſcenderet, & ſic nulla eſt contradictio, ex Spiritu divino cognoſcebant perſequutionem, & ex proprio ſpiritu conabantur eum avertere.

4. Verſ. 5. *Expletis diebus ſeptem, profecti ſumus, & Diſcipuli cum uxoribus, & filiis comitati ſunt foras extra Civitatem, & poſitis genibus in littore oravimus,* *Solito de more.* ut jam ſuperiori cap. verſ. 36. explicavi.

Verſ. 6. *Et cum vale feciſſemus*, Syriac. *Et oſculati* 5. *ſumus alii alios*, quod fiebat in ſignum amoris, & Syriac. benevolentiæ in ultimo diſceſſu, ut dixi ſuperiori cap. verſ. 37. *Illi autem redierunt in ſua*, Scilicet domos ſuas.

Verſ. 7. *Nos vero navigatione expleta*, à Tyro, 6. ut explicat Lyran. depoſita, & præparata diſcedimus Lyran. *Ptolemaidam.* Syriacus, *Venimus ad Acon* ſic Syriac. olim dicta Judic. 1. n. 31. poſtea amplificata à Ptolomeo Rege Ægypti dicta eſt Ptolemaide, eſt in Judic. 1. finibus Tribus Azer, diſtat à Tyro triginta duobus milliaribus.

Verſ. 8. *Altera die* Syriac. *Poſtridie*: Venimus 7. Cæſaream Paleſtinæ Civitatem, quæ ut jam dixi Syriac. antiquitus appellabatur Turris Stratonis, poſtea *Ob gratiam* eam Herodes appellavit Cæſaream in gratiam *Cæſaris.* Cæſaris:

Intrantes domum Philippi Evangeliſtæ. Æthiopic. 8. *Egreſſi ſumus omnes*, qui eramus cum Paulo. Iſte Æthiop. Philippus erat unus ex ſeptem Diaconis ſupra c. Act 6. 6. n. 5. in domum, quam, ut exiſtimo, non tamquam propriam habebat, iſte enim Philippus unus erat ex magnis fidelibus in illa primitiva Eccleſia, & ideo ab Apoſtolis electus eſt inter ſeptem Diaconos, proindeque cum aliis fidelibus omnia re- *Retinebant* nuntiavit, & tradidit ad pedes Apoſtolorum; ta- *domos ad* men quamvis illi primitivi Chriſtiani, venderent *ſpiritualia.* prædia, & omnia, tamen cum tunc non eſſent adhuc cœnobia, aliquas domos retinebant ad frequentationem Sacramentorum, ac ad ſpiritualium exercitium.

Evangeliſtæ, non qui ipſe fuiſſet Scriptor Evan- 9. gelii, ſed quia erat illius illuſtriſſimus miniſter, ac prædicator, & ideo inter cæteros electus eſt ab Spiritu Sancto ad prædicandum, ac illuminandum Eunuchum

Actor 8. nuchum Reginæ Candacis ſupra Actor. 8. num. 29.

10. Verſ. 9. *Huic erant quatuor filiæ prophetantes* hoc eſt divinas laudes canentes, ac celebrantes, Alba. exponit Joannes Alba lib. elector. cap. 18. Tamen Syriac. Syriacus, Oecum. Occum. Epiphanius eas propriè Prophetas, ac vaticinantes vocant; nam ſapientia præmium eſt virginitatis, ut patet in Sybillis, quæ ob virginitatem tantum donum ſunt aſſecutæ; ſic & iſtæ quatuor, ut in præſenti ait Oecumenius, dicens, *Sapientia virginitatis præmium.* *Animadverte, quod Prophetiſſides ejus filiæ Virgines erant, & quod propter pudorem magis hoc aſſequebantur, ut & prophetiæ dignæ haberentur.* Hæ autem quatuor in virginitate ſenuerunt, ut ex antiquiſſimo Euſeb. Polycrate tradit Euſebius lib. 3. Hiſtor. cap. 3. una earum dicta Hermione legimus in Menologio die 4. Septembris ſub Trajano graviſſima tormenta paſſam fuiſſe, & etiam reliquæ in numero Sanctarum Virginum adſcribuntur.

QUÆSTIO I.

Explicatur quales eſſent illæ Civitates, Coum Rhodus, Patara, Phœnix.

11. Coum, ſeu Cos, Cova, ſeu Coua inſula eſt Cycladibus in mari Ægæo, diverſa à Chio; nam Cous. inter Chium, & Coum media eſt Samus, Coa valde nobilitata eſt, extitit Patria Hyppocratis medicorum Principis, & etiam Appellis, qui etiam Pictorum Princeps eſt, videtur etiam, quod ex Cora 3 Reg. 11. habuiſſet Salomon generoſos equos 3. Reg. 11. n. 28. §. n. 12. Rhodus Inſula præclariſſima, nullus eſt 12. dies, in quo Sol in ea non fulgeat, & appareat; & idem ab Horatio Ode 7. appellatur clara; Valde Horat. illuſtris extitit legum præſtantia, eloquentia, atque Mathematicis, ac rei navalis peritia, in ea erectus eſt Coloſſus, ſeu Solis ſtatua ex ære fabricata, altitudine pedum centum, & quinque, ita ut ejus pollicem multi non poſſent amplecti, unde Plinius. teſte Plinio lib. 34. c. 7. Unum extitit ex ſeptem Orbis miraculis, & ab hoc Coloſſo aliqui putant Rhodios dici Coloſſenſes, ad quos Paulus ſcripſit epiſ- Coloſſ. tolas, ſed eſt falſum; ſunt enim alii valde diverſi habitatores Civitatis Coloſſis in Phrygia, ut tenent D. Chryſoſt. & expoſito eo ad citatam epiſtolam Rhodus recepta eſt ab Hoſpitalibus equitibus Chriſtianis anno 138. vel 9. eam Soldanus Imperator Turcarum occupavit anno 1522.

13. Patara. Patara Lucæ Metropolis ampliſſimo portu, multis, ac magnis templis, atque ædificiis valde illuſtris, & à templo Apollinis Patari nomen accepit, Carthuſ. Carthuſianus monet, quod in Codice aliquorum appellatur Mirea, & inde illuſtriſſima facta eſt, quia Magnus D. Nicolaus Pontificatum geſſit De Phœnice jam dixi ſupra c. 11. verſ. 19. & cap. 15. verſ. 3.

Actor. 21. *num.* 10. Et cum moraremur per dies aliquot, ſupervenit quidam à Judæa Propheta nomine Agabus.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE II.

Uſque ad Verſ. 15.

14. Arabic. Verſ. 10. Per dies aliquot, Arabicus, *Per dies complures.* Agabus, hic eſt ille Propheta, qui famem ſub Claudio Imperatore prædixit ſupra cap. 11. num. 28. Act. 11.

Verſ. 11. *Tulit zonam Pauli, & alligans ſibi pedes, & manus.* Syriac. *Cinxit cingulum lumborum Pauli,* Antiquorum Prophetarum morem ſequutus eſt Agabus, ut fecerunt, Iſai. 20. Jerem. 12. & 27. Ezech. 4. & 17. qui catenis ſuper ſe impoſitis ſignificabant captivitatem Pauli, ita hoc modo Agabus ſignificavit comprehenſionem Pauli, *ſibi* in Græco eſt *ipſi*, ſcilicet Paulo, quem Agabus ligavit, noſtra Vulgara habet *ſibi* Agabus ſibi impoſuit, ut ſignificaret comprehenſionem Pauli, quem ut ſemetipſum diligebat. 15. Syriac. Agabus. Iſai. 20. Jerem. 12. Ezech. 4.

Tradent in manus gentium, ſicut Judæi tradiderunt Chriſtum Dominum Pilato, ac Romanis ad crucifigendum, ſic & tradent Paulum Tribuno, ac Romanorum Præſidi, ac tandem crudeliſſimo Neroni ad mortem, magna conſolatio Pauli, quod Domino ſuo Jeſu conformaretur. 16.

Verſ. 12. *Rogabamus nos, & qui illius loci erant.* 17. Syriac. *Filii incolæ Religionis*, ſcilicet Chriſtianæ, qui erant in Cæſarea, *ne aſcenderet in Jeruſalem.* D. Chryſoſt. Multi rogabant ne abiret.

Verſ. 13. *Quid facitis flentes, & affligentes cor meum?* Syriac. *Contunditis cor meum.* Arabic. *Comminuentes cor meum.* Eorum lachrymæ, & fletus non poterant avertere Paulum ne iret in Jeruſalem, ſed ſolum inſerviebant ad ejus moleſtiam, & afflictionem, qua maximè ſuper ſuorum dolorem, ac afflictionem urgebatur de quo q. 4. 18. Syriac. Arabic.

Verſ. 14. *Et cum ei ſuadere non poſſumus quievimus.* Syriac. *Cum aſſenſum non præbuiſſet nobis deſiſtimus.* Arabic. *Tamquam boni diſcipuli ſubjicientes ſe Magiſtro.* 19. Syriac.

Verſ. 15. *Poſt dies autem iſtos*, in quibus hæc facta ſunt præparati *aſcendebamus Jeruſalem.* D. Chryſoſt. Vatablus, *Sublatis ſarcinis & præparati* Oecumen. *Viatico, & rebus neceſſariis inſtructi.* Voluimus ire cùm Paulo in Jeruſalem expoſiti cum illo ad omne periculum. *Aſcendimus Jeruſalem*, quæ eſt in altiori ſitu, quàm Jeruſalem. 20. D. Chryſoſt. Vatabl. Oecum.

QUÆSTIO II.

Quare Agabus zona Pauli ligat ſibi manus & pedes?

Majorum mores ſemper ſequendi, & imitandi ſunt, quia antiqui prophetæ, ut dixi in Expoſitione, Catenæ in ſuo collo injectæ ſolebant prædicere, ac ſignificare captivitatem, & laborem populi; quia non ſolum verbis, ſed etiam factis vaticinabantur, ac docebant; quia plus movent viſa, quam audita ut vulgo dicitur, *Cor non videns non dolet.* Ex quo D. Chryſoſt. Oecumen. D. Gregor. homil. 37. Carthuſian. Hugo, & alii Agabum ligaſſe manus, ac pedes Pauli, ut ita ei prædiceret, ac repræſentaret eum eſſe ligandum in Jeruſalem. 21. *Viſa magis moventquam audita.*

Solet Deus ſuis ſervis antequam res eveniant, illis indicare quæ facturus eſt, ut fortiori, & majori animo ſuſcipiant, ſic nunc oſtendit Paulo re, & verbo, quanta paſſurus erat in Jeruſalem; ſic Chriſtus D. prædicens ſuis Apoſtolis quanta paſſuri erant pro nomine ejus, ais, *Cum venerit hora eorum reminiſcamini quæ ego dixi vobis*, Job. 16. n. 4. D. Chryſoſt. homil. 76. in Joan. *Propter hoc prædixit, ne in non expectata incidentes perturbarentur.* Ut ait Seneca lib. de tranquillitate animi cap. 11. *Res adverſas infringit quiſquis prior vidit.* 22. *Mala præviſa minus perturbant.*

Cum ventum fuit ad ſeptimam plagam Ægypti ait 23.

Exod 9. ait Textus Exod. 9. *Dominus dedit tonitrua , & grandinem , & diſcurrentia fulgura ſuper terram* Prius nominantur tonitrua , deinde fulgura , prius tonitrua , & poſterius fulgura , tamen conſiderata rerum natura , ut paſſim expetimur prius fulgura videntur , & poſtea tonitrua audiuntur Ecce Divina bonitas prius per voces admonet , quam laborum , ac perſecutionum fulgura omnia concremantia emitantur D. Auguſt. ſerm. 87. de Temp. ait , *veneunt de ſupernis voces , & tonitrua , & grandu , & ignis diſcurrens in grandine. Videte temperamentum divinæ correctionis non cum ſilentio verberat , ſed dat voces , ad doctrinam cœlitus mittit , per quam poſſit culpam ſuam mundus agnoſcere , dat grandinem , dat & ignem.* Vide tom. 1. in Evang. l. 3. cap. 3. q. 22. n. 19. & 110. & tom. 3. cap. 1. q. 19, n. 95. 96. 97. tom. 5. lib. 7. cap. 17. quæſt. 10. n. 58. 59. 60.

Quæ prævidentur tolerabilius ſuſtinētur.
D. Aug.

QUÆSTIO III.

Quare D. Paulus ad Cælum rapitur , ad vincula & carceres feſtinus tendit.

24. 2. Cor. 2. DE ſe teſtatur noſter Apoſtolus. 2. Corinth. 2. n. 14. *Scio hominem in Chriſto ante annos quatuordecim (ſive in corpore , ſive extra corpus , neſcio) raptum uſque ad tertium Cælum.* Ad Cælum , ac cœleſtia gaudia ſe raptum dicit , at vero modo Agabus ligat zona pedes Pauli dicens , *ſic te alligabunt Judæi in Jeruſalem , & tradent in manus gentium.* n. 11. Ex quo omnes rogabant eum ne diſcederet , quibus ait Paulus , *Ego non ſolum alligari ſed & mori in Jeruſalem paratus ſum.* Et cum non poſſent eum diſſuadere , ac avertere à propoſita intentione omnes cum Paulo expediti ab omnibus ſe præparant ad viam.

Difficultas quæſtionis.

25. Unde tanta diverſitas , *Ad cælum rapitur* quod ex ſuo genuino ſignificato innuit vim , ac violentiam , & ad vincula , & carceres in Jeruſalem tam forti , ac conſtanti animo ſe exhibet , ut nullo modo poſſit dimoveri , & promptè , & expeditè ſe ac cingit ad viam , iterque arripit D. Gregor Magnus lib 33. Moral. c. 13. ait. *Paulus ad adverſa ex ſuo voto etiam ducitur , quia malorum eminentium cognitionem percipit , ſed devotione ſpiritus etiam ad acriora ferveſcat.* In utroque eventu mira Pauli virtus effulget , ad cœleſtia , & ſuperna gaudia quodammodo vi trahitur ad diſcrimina , flagella , & mortem concitato pede currit , ut à nullo impediri valeat *Devotione Spiritus etiam ad acriora ferveſcit.*

D. Greg.

Paulus ad labores currit , ad oblectamenta moroſus.

26. Anima Sancta à ſuo dilecto Sponſo exorat. *Trahe me poſt te curremus in odorem unguentorum tuorum.* Cantic. 1. num. 3. Aliter verò ipſa cùm eſſet in ſuo lectulo amore Chriſti vulnerata dicebat , *Surgam , & circuibo Civitatem.* Cantic. 3. num. 2. Alii legunt , *Circumgiro Civitatem* , Alii *curram Civitatem.* Unde nunc tanta diligentia ut circumgiret , & currat totam Civitatem , in qua bene poterat timere , quod incideret in manus vigilantium Civitatis , qui eam ſpoliarent à pallio ſuo , multiſque vulneribus , & perſecutionibus eam afficerent , unde tam ſedula diligentia cum ad unguenta pretioſa Cœleſtium donorum , ut eſt communis vox Patrum neceſſe ſit trahi , quod ex ſuo ſignificato indicat vim , & violentiam. In omnibus ſuam probitatem declarat anima ſancta , ad ſuavia , & blandimenta vi impellitur. *Trahe me poſt te* , ad certamina verò , vulnera ac perſecutiones omni contempto diſcrimine girat & currit civitatem D. Ambroſ. lib. de Iſaac ait , *Exurgam , ut quæram impigrè quæram ſollicite* ſcilicet , contra pro omni periculo ut illum habeam , & teneam.

Cant. 1.
Cant. 3.
Sponſa ad pericula currit , ad ſuavia trahitur.
D. Ambr.

QUÆSTIO IV.

Quare Paulus videns ſuorum lachrymas tam vehementer affligebatur

VIdentes diſcipuli ejus animum reſolutum & determinatum eundi in Jeruſalem ad carceres , & vincula in multas lacrymas , & fletus prorumpunt , qui ait illis : *Quid facitis flentes , & affligentes cor meum ?* Conterentes cor meum , ut alii legunt. Ecce Paulus robuſtus , ac fortiſſimus adamas , quem laborum tempeſtas conglomerata tyrannorum ferocitas , omnis aquarum maris moles intumeſcens non potuerunt conturbari , ſuorum lachrymis emolleſcit , ac veluti conteritur , ut rectè ponderat D. Chryſoſt. homil. 14. in Epiſtol. ad Coloſſ. & ait , *Cumque viderit Paulus quorumdam lachrymas ita perfringebat , & conterebatur adamas ille , ut animæ afflictionem non abſconderet , ſed mox diceret ; quid facitis flentes conterentes cor meum , quid dicis , dic quæſo , adamantinum animum lachryma conterere poteſt etiam inquit , nam omnibus reſiſto , una dempta dilectione , illa me vincit , ac ſuperat hoc Deo ita probatur. Abyſſus aquarum illum non contriviſſet , & modica lacryma contrivit.* 27.

Paulus ex ſuorum lachrymis multū commovetur.
D. Chryſoſt

Scribit D. Joan. 19. n. 25 *Stabat juxta Crucem Jeſus mater ejus , & ſoror Matris ejus Maria Cleophæ & Maria Magdalenæ* Ecce aſtabant concomitantes Chriſtum & dolentes de ejus paſſione , quomodo ipſe ait. *Conſolantem me quæſivi , & non inveni* , Thren 1. n. 9. *Non habens conſolatorem* & iterum. n. 16 *Longe factus eſt à me conſolator* ex præſentia matris lachrymantis , & ex diſcipulorum fletu magis augebatur patientis dolor , & afflictio , non inſerviebant ad conſolationis levamen , ſed ad majorem mœſtitiæ , & anguſtiæ cumulum D. Cyril. Alex. ibi ſic ait *Non inutiliter juxta crucem Matrem & cæteros dicit largis ſcilicet lachymis flentes. Cur autem hæc memorat , & mentionem mulierum facit ? Docere ut ego arbitror voluit tantam paſſionis Chriſti fuiſſe magnitudinem , ut matrem etiam ejus mors Crucis , Judæorum illuſiones commoverint.* Amans in dilecti dolore ac afflictione maxime dolet , & affligitur , inde graviter angitur 28.

Joan. 19.
Thren. 1.
Ex ſuorum lachrymis Chriſtus multum angebatur.
D. Cyril. Alexan.

Jeremias videns deſolationem , ac devaſtationem populi ſui lamentatur Thren 2. n. 1. *Defecerunt præ lachrymis oculi mei , conturbata ſunt viſcera mea , effuſum eſt in terra jecur meum , ſuper contritione filiæ populi mei.* Non ait conturbatum eſt jecur meum , ut dicebat David , *conturbatum eſt in me cor meum* Pſal. 37. num. 11. In proprio dolore *conturbatum eſt in me* , ac in dilecti contritione extra me *in terra* ; ac ſi vehementius torqueret , quam propria , & ait jecur , licet aliqui legant *Cor* , noſtra vulgata habet *jecur* , & potius illud exprimit quam aliam humani corporis partem , tum quia eſt maxime inviſceratum , tum quia juxtra multorum medicorum ſententiam ; in compoſitione humani corporis eſt prima pars tamquam principium , ac fundamentum totius vitæ humanæ & non ait diffuſum eſt uſque ad talos , & pedes ſed *ſuper terram* , ac ſi præ dolore , ac mœſtitia erumpit ac exilit extra humanum corpus ſuper terram , & quænam cauſa tantæ anguſtiæ , ac mœroris , exprimit *Super contritione filiæ populi mei.* Arabicus , *Super dolore* , ex devaſtatione , deſolatione , anxietate , ac afflictione aliorum , ſic commotum eſt præ amaritudine jecur meum ; ut non ſolum à ſuo loco eſſet avulſum ſed 29.

Thren. 2.
Pſal 37.
Quod mūdus facit ad pœnam , Deus vertit in obſequium
Arabic.

etiam ut ab ipſo corpore proſiliret, totumque ſuper terram diffunderetur.

30. Poſtquam Acham deprehenſus eſt in furto Jericho ait Textus, *Tollens itaque Joſue Acham filium Zare, argentumque & palliū, auream regulam, filios, quoque, & filias ejus adduxerunt eos ad vallem Achor*, *lapidavitque eum omnis populus.* Joſuë. 7. n. 24. Ducitur Acham, ut puniatur, ad quid etiam filii, & filiæ pertrahentur, cum ſolus Acham eſſet plectendus, ut, merito dubitat Magnus Dydacus de Baeça tom. 3. de Chriſto figurato lib. 7. cap. 9. §. 24. nā lege divina vetitum erat, ut parentibus peccantibus filii punirentur Deuter. 24. Jerem. 30. Ezechiel 18. ad quid ergo cum plectendus ſit Acham proponuntur ad conſpectum ejus filii, & filiæ? Ut ipſis lachrymantibus, ac gementibus, parentis eſſet vehementior dolor, pœna acerbior, & animi anguſtia acutior penetrans viſcera.

Joſue. Baccá. 7. Deut 27. Ezech. 18. Jerem. 10. *Dolore dilecti maxime anguſtiatur animus.*

Actor: 21. n. 16. Venerunt autem, & ex diſcipulis à Cæſarea nobiſcum, adducentes ſecum, apud quem hoſpitaremur Mnaſonem, quemdam Cyprum antiquum diſcipulum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE III. uſque ad Verſ. 21.

31. Syriac. Arabic. Lyran. Verſ. 16. *Venerunt autem ex diſcipulis* amore Pauli compulſi, *apud quem hoſpitaremur* Syrus, *Ut exciperet nos domi ſuæ.* Arabic. *Qui hoſpitio recepit nos apud ſe* Lyranus vult quod iſte haberet domicilium in itinere inter Cæſaream, & Ieruſalem, videtur tamen aptius dicendum, quod ejus domicilium, erat in Jeruſalem; nec enim pro hoſpitio unius noctis in itinere eum adducerent ſecum

32. Levit 23. Adde, quia habebat domum in Jeruſalem, ut ibi hoſpitarentur, aderat feſtum Pentecoſtes, in quo Judæi tenebantur adeſſe Jeruſalem ex lege. 23. n. 17. in quo multa futura erat penuria, & difficultas hoſpitalitatis, & Catholici à Judæis erant expoliati ab omnibus ſuis, ac proinde Paulus eleemoſynas collectas eis deferebat *Mnaſonem*, aliqui Codices legunt *Jaſonem*, de quo agitur cap. 18. n. 5. Dicitur amicus antiquus de quo queſtione ſequenti, de munere hoſpitalitatis dixi ſupra c. 18. q. 3. n. 19.

33. Syriac. Arabic. Æthiop. Verſ. 17. *Et cum veniſſemus Jeroſolymam. Libenter exceperunt nos fratres.* Syriac. *Hilariter.* Arabic. *Cū jucunditate.* Æthiopic. *Abunde.* Cum multo gaudio Chriſtiani excipiunt, & abunde ſecundū ſuam paupertatem, quia ubi eſt ingens voluntas omnia ſuppetunt; agebatur tunc annus Chriſti 58. in quo incidit mors Beatiſſimæ Virginis Mariæ, in qua Paulus extitit præſens, ut dixi ſupra cap. 17. qu. 11. n. 32. *Mors Virginis.*

34. S. Iacob. Verſ. 18. *Sequenti autem die*, nam prima quieverunt utpote fatigati ex itinere, *Introibat Paulus ad Jacobum*, qui ſolus tunc aderat in Jeruſalem, utpote illius Sanctæ Civitatis Epiſcopus, quam ſanctiſſime per viginti & novem annos, ac penè tres menſes gubernavit, & tandem à Judæis de ſupremo templi faſtigio præcipitatus fullonis fuſte occiſus eſt.

35. Æthiop. Beda. *Omnes collecti ſunt ſeniores.* Æthiopicus, *Omnes presbyteri*, omneſque majores natu, ac graviores ex Catholicis Beda, & Comeſtor hoc dicunt fuiſſe quartum Concilium; nam primum factum eſt in electione Divi Matthiæ Actor. 1. n. 15. Secundum in Ordinatione ſeptem Diaconorum, cap. 6. n. 2. Tertium de legalibus Actor. 15. n. 6. Quartum hoc dicitur, ſed ut bene notant Lorinus, Cornelius à Lapide hoc non fuit Concilium, quia in eo nihil decretum eſt, ſed quædam congregatio ut cum majori pompa, atque urbanitate Paulus exciperetur.

Actor. 1. Actor. 6. Lorinus. Cornel.

Verſ. 19. *Quos cum ſalutaſſet.* Syriacus, *Dedimus ei pacem*, ſcilicet Jacobo. Arabic. *Quibus cum oſculo ſalutis.* Paulus narrabat per ſingula, quæ Deus feciſſet in gentibus. Arabic *Narravit res graviſſimas* quas Deus per manus ejus feciſſet in converſione gentium. 36. Siriac. Arabic.

Verſ. 20. *Magnificabant Deum*, Syriac. *Gloriam tribuebant Deo multa millia ex Judæis*, Græcus, Arabicus, *Quot ſunt myriades Iudæorum.* Myrias continet decem millia, hoc ponitur confusè, & ſignificat multa millia, multi ex Judæis ſunt cōverſi ad fidem? nam in prima concione Petri ultra tria millia Actor. 2. n. 41. & paulo poſt cap. 4. n. 4 quinque, & deinceps, multi alii, non ita Deus Judæos à ſe rejecit, quin ex eis multos elegerit ad ſalutem. 37. Syriac. Græcus. Arabic. Actor. 2. Actor. 4.

Æmulatores ſunt legis. Græcus, Pagninus, Tigurina ſtudioſi ſectatores, & legis ſcilicet Moyſaicę quaſi vellent cum Chriſtianiſmo eam obſervare ſed jam ab Apoſtolis reſolutum erat jugum legis non eſſe imponendum gentibus Actor. 15. n. 6. tamen pro illo primo tempore ut paulatim animi diſponerentur aliqua fuerunt præmittenda, ſic Paulus circumcidit Timotheum Actor. 16. n. 3. 38. Græcus. Pagnin. Tigurin. Actor. 16.

Verſ. 21. *Audierunt, quia diſceſſionem doceas à Moyſe* Tigurina, *Doceas defectionem à Moyſe*, docendo Judæis, qui inter Gentes ſunt, non licere circuncidere ſuos filios, neque ſecundum receptos Patriæ mores, & majorum antiquas conſuetudines vivere 39. Tigurin.

QUÆSTIO V.

Quare Mnaſon, ſeu Iaſon adducitur Paulo à ſociis in Ieruſalem?

Iſte Mnaſon, ſeu Jaſon, ut habent alii Codices dicitur *amicus antiquus* Pauli verſ. 6. ſive quia erat unus ex Septuaginta duobus Domini diſcipulis, ſive quia inter alios amicos Pauli qui aderent, erat, antiquior. Is cum tam verus, & antiquus Pauli amicus extitiſſet. 40.

Exiſtimo, quod cum ipſe videret quod Paulus iret in Jeruſalem ad tot, & tantos labores, ipſe Pauli amore ſe ei ſocium obtulit, ac comitem; nam inter ærumnas & afflictiones amicus verus multum eſt adjuvamen, atque levamen; ait. Eccleſ. 6. n. 16. *Amicus fidelis medicamentum vitæ, & immortalitatis.* Græcus habet *pharmacum*, ſicut qui degunt inter peſtilentes, ac morbos contagioſos, ac periculoſos ſolent ſibi præparari medicamenta, ut eorum virtute immunes à periculis evadant ad majorem ſuæ vitę conſervationem, ſic & Deus ſuis electis inter contrarietates, ac adverſitates pręparat, fideles amicos ad ſolamen, & tutamen tantorum inſurgentium laborum D. Chryſoſtomus homil. 2. in 1. Epiſtol. ad Theſſalonicenſes, Revera, ait vitæ pharmacum eſt, fidus amicus, re vera protectio fortis eſt fidus amicus. Quid enim non efficiet germanus amicus. Si mille theſauros dixeris, nihil tamen germano correſpondebunt amico. 41. Eccleſ. 6. Græcus. *Magnum præſidium bonus amicus.* D. Chryſoſt.

Secundo Mnaſon ſe offert ſocium Paulo in Jeruſalem, ut apud ipſum Paulus cum ſociis hoſpitaretur v. 16. Ut erat fervidus charitate, ex hoſpitio exhibito, & miniſtrato voluit ſibi ex tanto obſequio multum meriti comparare, Recipit Abrahamus tres Angelos hoſpitio, & ſtatim. *Feſtinavit in tabernaculum ad Saram, dixitque ei accipe tria ſata ſimilæ commiſ-* 42.

ce,

Gen. 18. *ce, & fac ſubcinericios panes* Geneſ. 18. n. 6. Domus Abrahæ valde præpotens erat, abundans multis ſervis, & ancillis; quando enim occaſio exigit ex vernaculis ſuis 318 armavit, facere ſubcinericios panes, magis negotium erat ancillarum, quam dominæ, magis hoc pertinebat ad Agar, ac alias ancillas quam ad Saram, cur ergo ancillis prætermiſſis dilectiſſimæ uxori totum commiſit? Quia ipſam multum diligebat, & videbat, quod res erat virtutis, ac hoſpitalitatis, & optimus vir, ut ſua chariſſima uxor tantorum meritorum particeps fieret, voluit eam in tanto negotio ſuam opem impendere D. Chriſoſt ibi: *Quoniam* (ait) *ſci bat boni operis magnitudinem, volebat vitæ ſuæ ſociam eſſe, retribuendarum mercedum eſſe participem.*

Bonus vir in merito volebat ſocios.

D. Chryſoſt.

43. O utinam omnes tali ſpiritu impleantur, ut in negotio meritorum alios velint ſecum habere ſocios, ut omnes magnam mercedem à Domino recipiant. De Corpore Chriſti non invento in Sepulchro valde diverſimode loquitur Magdalena cum Apoſtolis, ac Angelis; nam cum Petrus, & Joan. currerent ad monumentum, ait. illis Magdalena, *Tulerunt Dominum de monumento.* Joan. 20. n. 2. & poſt pauca lacrymans loquitur cum Angelis n. 3. *Tulerunt Dominum meum; & neſcio ubi poſuerunt eum.* Maximè notandum ſane eſt, quod cum verba facit cum Angelis dicit. *Dominum meum* & cum ſermo eſt cum Apoſtolis prætermitit illud *meum*, & ſolum abſolute, & ſimpliciter dicit, *Dominum. Tulerunt Dominum*, & non appoſuit meum, innuens ipſum eſſe communem Dominum ipſius, ac Apoſtolorum pro ut erant in via; ac proinde quod communis eſſet labor, & induſtria ipſum Dominum conquirendi, eoſque voluit ſecum habere ſocios, ut in negotio tanti meriti noluerit eſſe ſola, ſed alios multos habere participes inquirendi, Galfridus in allegoriis Titelmani ad citatum locum ait, *Ad Apoſtolos dixerat, Tulerunt Dominum, cum quibus optabat habere communem, non modo ejus dominationem ſed laborem quærendi, & de ipſo inveniendi ejus difficultate, mærorem.* Rem tantæ virtutis non ſolum ſibi appropriat, ſed intentat cum aliis communem facere, & de tam illuſtri facto omnes meritis condecorentur; habere communem laborem quærendi, at mœrorem ex difficultate non inveniendi.

Joan. 20. *Ad bona opera alij trahendi nobiſcum.*

Galfrid.

QUÆSTIO VI.

Quare D. Paulus intrans Ieruſalem, ſtatim viſitat, ac ſalutat cum ſociis Iacobum?

44. VErſ. 18. ait Textus, *Sequenti autem die introibat Paulus nobiſcum ad Iacobum.* Erat enim Præſul ac Epiſcopus illius Sanctæ Civitatis, & ideo ut ait D. Chryſoſt. in præſenti: *Paulus detulit dignitati Epiſcopali quam Jacobus frater Domini Ieroſolymis gerebat, & eximiæ ſanctitati, & authoritati qua pollebat.* Et Jacobus quam magnæ, & eminentis authoritatis eſſet apud omnes patet ex quæſtione legalium Actor 15. n. 13. & ex Paulo Galat. 1. n. 18.

D Chryſ. *Jacobus magnæ authoritatis.*

45. Multa reverentia exhibenda eſt Dei miniſtris, Diviniſque rebus. Cum aſportaretur arca Domini extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam *Quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Indignatus eſt indignatione dominus contra Ozam, & percuſſit eum ſuper temeritate.* 2. Reg 6. n. 6. magna quæſtio eſt, in quonam extiterit Ozæ peccatum ob quod in tantam incidit pœnam? Graviſſimorum Doctorum eſt ſententia, quod in hoc Oza magnam injuriam irrogavit Sacerdotibus; quia ad ipſos pertinebat apportare arcam; & circunſpicere, ne aliquam injuriam pateretur. Num 4. n. 15. & cap. 18. n. 3. Ipſe autem non erat Sacerdos, ſed Levita, ut tenet Joſeph. lib. 7. Antiquit. cap. 8. & ob irreverentiam Sacerdotibus illatam percutitur.

2. Reg. 6. *Percutitur irreverentia*

facta Sacerdoti.

46. Miniſtris Eccleſiaſticis, cum Chriſti perſonam repræſentent, multa reverentia eſt exhibenda. Cum piſcarentur diſcipuli Dominuſq; veniret, de cujus præſentia certior factus Petrus fluctibus indubitanter, & generosè ſe committit, ait. Joan. 21. n. 7. *Simon Petrus cum audiſſet, quia Dominus eſt, tunica ſuccinxit ſe (erat enim nudus), & miſit ſe in mare.* Multa, & mira hic ſunt notanda; Petrus valde feſtinanter properabat venire ad Jeſum, cur moras trahit in tunica ſibi adaptanda. Deinde; qui ſe dant fluctib. maris ſolent veſtimenta ſua deponere, ut marinos fluctus valeant facilius ſuperare, Unde ergo venit Petro in mentem, ut dum inter aquarum moles demergitur, veſtimentum ſibi aſſumat, & quamvis Petrus ut celeriter ad Dominum veniret de omni periculo obliviſcitur, recordatur tamen, ut ante conſpectum Domini non appareat niſi cum debita reverentia, quæ quidem poſtulabat, ut non nudus, ſed indutus coram tanto Domino adſtaret. D. Ambr. in epiſt. ad Roman. c. 18. lib. 15. ſic ait: *Impatiens deſiderii negligens captionis, immemor periculi, non tamen immemor reverentiæ, ubi Dominum vidit in littore veſte ſe cinxit*, Ut veſte compoſitus, ut debita reverentia exigebat, coram Domino adſtaret.

Multa reverentia cum Deo agendum.

D. Ambr.

47. Centurio vehementer exoptabat ſalutem filii ſui, & cum à Domino accepiſſet: *Ego vadam, & ſanabo eum*, & cùm jam Dominus juxta verbum ſuum iter arriperet, exiit obviam centurio, tamquam viam impediens. *Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus.* Math. 8. n 8. Quid agis bone dux; vehementer pro pueri ſalute effervescebas; Dominus dixerat, *Ego vadam, & ſanabo eum*; cur non inſtanter petis, ut concitato gradu peragret, ut ita deſiderata pueri ſalus obtineatur, ſed intendis enim divertere ab incepto itinere, *Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum.* O prudentiſſime magnæ militiæ Princeps, voluit potius periculo pueri ſalutem exponere, quam in diſcrimen dare, quod in domo ſua aliquid minus apte, ac decenter fieret ad præſentiam tanti domini, magis voluit conſulere reverentiæ ſupremi Magiſtri, quàm exoptatæ pueri ſanitati D. Chryſoſt. homil. 27. in Matth. ait: *Sic nec doloris magnitudo adeo ejus animum confundit, ut tanta calamitate preſſus non philoſopharetur; non enim ſalutem filii ſolum reſpiciebat, ſed ne quid minus decenter diceret, aut faceret animadvertebat.*

Matth. 8.

Divinis rebus multa reverentia

D. Chryſ.

Actor. 21. *n.* 22. Quid ergo eſt? Utique oportet convenire multitudinem: audient enim te ſuperveniſſe.

Verſiones
CUM EXPOSITIONE IV.
uſque ad Verſ. 27.

Verſ. 22. QUid ergo? id eſt quid conſilii, ac determinationis faciendum in hac re? *Oportet convenire multitudinem.* Arabic. *Abſque dubio oportet ut turba ad te confluat*, ſcilicet Judæorum zelantium legem, & coram eis oſtendere male de te eſſe informatos; quia ut nihil dixiſti, nec feciſti contra legem, & hoc oportet [illegible] ipſi ſciunt te veniſſe, hoc dicebat Jacobus ut magnus [illegible] pro pace conſulendo. 48.

Arabic.

Jacobus agit pro pace.

Verſ. 23. *Hoc ergo fac*, hoc dicunt, ut notant D. Chryſoſt. Oecumen. non tamen [illegible] imperantes, 49.

D. Chryſ.

Oecum. Syriac. ſed ut conſilium dantes, *Sunt nobis quatuor viri votum habentes ſuper ſe.* Syriac. *Voto obnoxii.* Nazariatus, quod tunc etiam Paulus habebat, terminus autem Nazariatus, illiuſque conſummatio erat tonſio comæ cum illuſtratione, ac ſacrificio oblat Num. 6. Num 6. n. 18.

50. Verſ. 24. *His aſſumptis*, nempe quatuor illis viris, qui habent tecum Nazariatus votum. *Sanctifica cate eum, ipſis.* Græcus, *Purifica* Æthiopic. *Purge te cum ipſis*, deponendo Nazariatum, cujus terminus inſtat, nempe tonſione capitis illuſtratione, ac ſacrificio facto. Græcus. Æthiop.

51. Syriac. Græcus. Arias. *Impende de illis.* Syriacus. *Expende pro eis expenſas.* Græcus, *Fac ſumptus ſeu exolve expenſas* Arias. *Impende rituales ſumptus, in lotione, & tonſura capillorum*; quia forte illi quatuor viri erant pauperes. & ad deponendum Nazaræatum non habebant ad expenſas, ideo conſulit Paulo, ut ex eleemoſynis eas faceret, & ita fiet manifeſtum quod quæ dicta ſunt de te, eſſe falſa, & mendacia; nam licet lex vetus eſſet omnino mortua, abolita, & extincta, tamen adhuc pro illo tempore non erat mortifera, ut cum D. Auguſt. D. Thom. 1.2. q. 103. art. 3. ibi Theologi, & hoc loco Expoſitores. D. Aug. D. Tho.

52. Præoccupatur objectio. Verſ. 25. *De his autem, qui ex Gentibus crediderunt ne ſollicitus ſis*; præoccupat Jacobus objectionem, quaſi tu futurus ſis ſcandalo ipſis gentibus, indeque ſibi occaſionem aſſumant, qua tuo exemplo ſibi perſuadeant eos teneri ſervare legalia, quia quoad eos jam reſolutum eſt in noſtro Concilio Apoſtolorum ſe eos deberi abſtinere ab Idololatris, à ſanguine ſuffocato, & Cibo idolis oblato ſupra c. 15. num. 20.

53. Æthiop. Verſ. 26. *Tunc Paulus aſſumptis viris poſtera die purificatus eſt* Æthipic. *Sanctificati ſunt, & menſurarunt flatu tum tempus purificationis eorum.* Paulus obediens monitis aſſumptis illis quatuor viris purificati ſunt communi ritu ab aliqua immunditia legis, v.g. contactu mortui vel ab aliqua conſuetudine antiqua *Annuntians*, ſeu ut vult Syriac. *Patefaciens*, nempe Sacerdotibus ad quos ſpectabat, quod erant in templo, orando, ac jejunando, tamquam quid præparatorium ad oblationem, in qua conſummabatur purificatio. Syriac.

54. Græcus. Verſ. 27. *Dum ſeptem dies conſummarentur.* Græcus, *Cum futurum eſſet, complerentur*, id eſt cum conſummari inciperent Judæi, qui ex Aſia Minori venerant in Jeruſalem ad diem Pentecoſtes celebrandum, & ſemper contra Paulum inſidias, ac rumores excitabant, ut patet ex ſuperiori cap. 20. Act. 29. n. 3. & 19. contra Paulum excitant Populum.

QUÆSTIO VII.

Quare D. P. aſtat in templo orans, ac jejunans veſte humili, ac tanquam habitu pœnitentiæ.

55. Dicitur in Textu verſ. 24. *His quatuor viris aſſumptis ſanctifica te ipſum*, ſanctificatio in Nazaræis fiebat, ut dixi citato loco cum jejunio, ao oratione per ſeptennium, ac etiam ut communiter hic docent Expoſitores cum humili, ut colligitur ex D. Hieron epiſtol. 89. ad D. Auguſt. & ait, *O Paule, & in hoc te rurſus interrogo, cur caput raſeris? cur nudipedalia de ceremoniis Judæorum* quæ ex ſacro inſtituto conſtabat; cur ergo dum Paulus orat, ac jejunat pro ſalute gentium ſibi aſſumit veſtem cilicinam? Quia oratio adjuncta cilicio, & jejunio multum volat in ſublime.

56. Daniel. 9. Veniam peccatorum poſtulabat Daniel. & ut ejus oratio eſſet valde efficax coram Deo, ait ipſe c. 9. n. 3. *Poſui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in jejunio, ſacco, & cinere*, Adjuvat, & unit Propheta ſuam orationem jejunio, & cinere. Theodoret orat. 9. in Daniel. ait, *Jejunio enim, ſacco, & cinere quaſi alis inſtructas preces Deo offerebat*, ac ſi oratio illis aſſociata, & adjuta multam vim habeat ad impetrandum. *Sacrum & jejunium dant alas orationi.* Theod.

57. Iſai. 22. Cum maxime Divinus furor exarderet contra Populum, Deus ex ſua infinita miſericordia eum excitavit ad fletum, & ſaccum, ſic ait Iſaias 22. n. 12. *Vocavit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & planctum, ad Calvitium, & ad cingulum ſacci ecce gaudium, & lætitia.* Veluti ex miſericordia Dei obtenta, maximè quod dum prophetæ communiter orant clamant ad Deum, vel Dominum Pſalm. 60. num. 2. *Exaudi Deus deprecationem meam.* Pſalm. 68. num. 7. *Exaudi me Domine*, ait hic in præſenti Iſaias, non ſolum eum vocat Dominum Deum ſed addit *exercituum.* Cur cum innumeris aliis locis Deus exoratur non dicitur *Dominus Deus exercituum* ſed hic modo apud Iſaiam, Ibat oratio communita fletu, & ſacco, *Ad fletum, planctum, & ad cingulum ſacci.* Oratio cum fletu, & ſacco eſt tamquam fortiſſimorum militum armatus exercitus ad deſtruendos hoſtes, & ad omnia obtinenda, & ad obſiſtendum divino furori, ut omnium ſcelerum venia impetretur Abulenſ. ad 4. Reg. c. 19. q. 2 ſic ait. *Iſte erat modus, quo Hebræus ſe habebat ad Deum quando volebat aliquid obtinere.* Pſal. 60. Pſal. 68. *Veſtis cilicina. armatura erga Deum.* Abulenſ.

58. Cum Rex Ezechias oppreſſus bello audiſſet impias blaphemias, quas execrabilis Rabices jacuerat contra Dominum, ipſe ſciſſis ſuis veſtimentis obvolutus ſacro eſt, in ſignum magnæ pœnitentiæ. 4. Reg 19. n. 1. Iſai. 37. n 2. Deinde *miſit ſenes de Sacerdotibus opertos ſaccis.* Elegantes veſtes nobiles à ſe abjiciunt, & ſaccum induunt Viri magni, ut Deo theatrum pœnitentiæ faciant, & grande ſpectaculum Oleaſter in Iſaiam, *Probe noſcens, quam lætis oculis videat Deus ſaccos.* Talis enim habitus omnem difficultatem ſuperat, & omnem ſceleris notam delet. *Saccos humiles intuetur Deus*

59. Zachar. 3. Scribit Propheta Zacharias, quod Jeſus Sacerdos magnus, *Erat indutus veſtibus ſordidis, & ſtabat ante faciem Angeli* Zachar 3. n. 3. Stabat Sacerdos coram Angelo, ut pro populo deprecaretur, ut Auctor eſt Theodoret. atqui Pontifex, quando, deprecabatur pro populo juxta legem Pontificiis veſtibus induebatur, cur his abjectis, ſordidis, id eſt cilicinis juxta communem ſententiam induitur, pro certo habens, quod plus movent & alliciunt ſordida cilicia, quàm veſtis Pontificia, ideoque illa ut maxime apta ad impetrandum ſibi aſſumit. *Exorat non Pontificio habitu, ſed cilicino.*

Actor. 21. *n.* 27. Viri Iſraëlitæ adjuvate, hic eſt homo, qui adverſus populum, & legem, & locum hunc omnes ubique docens, inſuper & gentiles induxit in templum, & violavit ſanctum locum iſtum.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE V.

uſque ad Verſ. 31.

60. Verſ. 28 *Viri Iſraëlita* Judæi, qui venerant ex Aſia convocant omnes contra Paulũ eo quod prædicabat contra legalia, & inſuper gentiles introduxit in templum. *Et violavit.* Syriac. *prophanavit.* Arab. *Fœdavit* Æthiop. *Polluit ſanctum locum iſtum*, nempe atrium Judæorum, ad quod, ſub capitali pœna tenebatur teſte Joſepho lib. 5 antiq. c. 14. ſolum erat Judæis intrare; nam pro gentib; aliud erat deſtinatum Syriac. Arabic. Æthiop. Joſeph.

Verſ. 29. *Videbant Trophymum Epheſinum.* Judæi hunc habebant tamquam gentilem, licet eſſet jam Chriſtianus

chriſtianus converſus ex gentilitate, quia licet ipſe non introiret in Templum, quia tamen erat individuus Comes Pauli, ex Paulo introeunte ſuſpicabantur eum etiam introiſſe.

62. Verſ. 30. *Commota eſt tota Civitas, & facta eſt commotio populi.* D. Chryſoſt. *Factus eſt concurſus populi. Paulum extrahebat citra Templum*, inquit Chryſoſt. *Ne ejus ſanguine pollueretur Statim clauſæ ſunt januæ.* Syriac. *Eo momento*, Arias exiſtimat clauſas fuiſſe januas ut Paulus ibi cuſtoditus ſervaretur. Cornel. Menoch Tyrinus fuiſſe clauſas aſſerunt, ne fieret aliqua irruptio in Templum pro ſervando Paulo, ſed revera Paulus extractus fuit à Templo, ut patet ex ſequentibus. Dico cum Eſtio quod fuerunt clauſæ à Levitis, quia reputabant Templum pollutum per ingreſſum hominis gentilis, & ideo erat expiandum, Levit. 16. n. 15.

D. Chryſoſt. Syriac. Arias. Cornel. Menoch. Tyrin. Eſtius. Levit. 16.

63. Verſ. 31. *Quærentibus eum occidere*, cum hoc cognoviſſet Tribunus, cui data fuerat cuſtodia Civitatis, venit cum militibus. *Quod cum vidiſſent ceſſaverunt.* Arabic. Deſtiterunt.

Arabic.

QUÆSTIO VIII.

Quare Judæi trahebant Paulum extra Templum?

64. Dicitur in Textu Verſ. 30. Quod cùm Judæi vidiſſent Paulum in Templo *Apprehendentes reum trahebant eum extra Templum.* Ut eum occiderent, nam licet modo in lege gratiæ templum gaudeant immunitate ſecundum Civile, & Canonicum jus cap. *Immunitatem extra immunitatem*; hoc tamen non erat in Lege veteri, ut probat Abulenſ ad cap. 21. Exod. q. 16.

In lege gratia immunitates Templorum. Abulenſ.

65. Quamvis ipſi furore, & ira contra Paulum effervërent, tamen, ut expleant ſuam voluntatem, trahunt illum extra templum, ut notat D. Chryſoſt. homil. 26. in Acta, dicens: *Propterea extrahebant illum, ut hæc facerent majori cum audacia* quamvis iniqui, & perverſi veluti à ſua conſcientia reprimebantur, ne aliquid contra Templi reverentiam agerent.

D. Chryſoſt.

66. Ait Deus per Iſaiam. 26. n. 10. *Miſereamur impio & non diſcet juſtitiam in terra Sanctorum, iniqua geſſit & non videbit gloriam Dei.* Introducitur peccator in extremo omnium laborum cumulo, & Deus illi impendens ſuam miſericordiam, ipſe tamen peccator ita eſt obſtinatus in ſua malitia, ut vias Domini, ac ſuæ ſalutis non diſcat, nec ad pœnitentiam, indeque privatus erit à gloria Dei, quam non videbit, ut demergatur in Infernum, & unde illi tanta malorum congeries? *Iniqua geſſit in terra Sanctorum.* Hoc eſt in Eccleſia; qui autem in Eccleſia, & contra Eccleſiam delinquit, in omnium malorum barathrum incidit, & congregat ſuper caput ſuum abyſſum omnium iniquitatum. D. Bernard in declaratione, ait, *Adhuc inquirendum quis ſit iſte impius? In terra, inquit, Sanctorum iniqua geſſit in Eccleſiaſticis poſſeſſionibus, quæ Sanctorum fuerant uſibus aſſignatæ, in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei vivi.*

Quid magis horrendum quã in oculis miſericordiæ perire. D. Bern.

67. Pro hac re expendamus nunc locum Ezechielis ait ipſe cap. 9. quod vidit Dei Majeſtatem, *Quæ erat ad limen domus*, n. 3. Scilicet ad introitum Templi, aderat, & notarius, ſeu ſcriba cum atramento & calamo; *Vir unus veſtitus lineis* n. 2. *Et atramentum ſcriptoris ad renes ejus*, ut advertit D. Hieron. *Quo omnium peccata deſcriberet.* Aderant lictores ad comprehendendum, ac puniendum, & *unuſquiſq; habet ſecurim in manu ſua*, n. 1. juxta Septuaginta. Ad quid tantum judiciale tribunal adeſt integer judex, diligens notarius & hoc ad limen templi eſt conſtitutum Tribunal, ait D. Paſchaſ. lib. de Sacrament. Corporis. *Ut ingredientes plenius dignoſceret*, ac notaret, an aliquid ineptum fieri in templo, ut in memoriale æternum permaneret, & ut ſubito, ac indilata debita pœna eum apprehendat. Hoc judiciali apparatu oſtendit Deus quanta illi cura ſit de reverentia convenienti locis ſacris. 68.

Ezech. 9. D. Hier. D. Paſch. Septuag. *Tribunal in limine Templi* Sylveira in Acta. D. Paſch.

Magni Viri Arunæ area, jam à tempore Davidis dicata erat; ut in ea à Salomone erigeretur Dei Templum, ut patet 2. Paralip. 3. n. 1. & cum David ſuo tempore multa beneficia accepiſſet à Deo, ibi ad Divinæ Majeſtatis honorem ædificavit Altare. *Tamen non prævaluit ire ad Altare ut ibi obſecraret Deum; nimio enim fuerat timore perterritus, videns gladium Angeli Domini.* 1. Paralip. 21. n. 30. Ad quid ſtabat Angelus armatus, jam peſtilentiæ morbus deſæviens, erat extinctus, & Dei miſericordia impenſa, ad quid ergo Angelus cum gladio, Urbanus Pontifex in Pſ. 50 ait, *Hæc eſt ara Templi Sancti, juxta quam eſt Angelus ad cuſtodiam deputatus.* Ille locus deſignatus erat, ut in illo Dei Templum conſtrueretur, & ideo anticipate, ne quid indecens fieret in eo ſtricto gladio ſtabat Angelus ad cuſtodiẽdum, quanto magis vigilabit Angelus ad patrocinandum, & defendendum ſolium, in quo non eſt fabricandum, ſed jam conſtructum eſt Dei Templum, non ad unius figuræ venerationem, ſed ad cultum, ac realem, & veram Dei præſentiam. 69.

2. Paral. 3. 1. Par. 21. Urbanus. Pontif. *Diſtricto gladio aſtat Angelus pro loco ſacro.*

Oſtendunt diſcipuli admirabilem amplitudinem ac ſumptuoſitatem Templi, cujus totalem devaſtationem prænuntians Chriſtus D. ait *Dico vobis non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur* Tunc diſcipuli tanto vaticinio commoti, quærunt, *Dic nobis quando hæc erunt, & quod ſignum adventus tui, & conſummationis ſæculi?* Matth. 24. n. 3. parum cohærens videtur hæc interrogatio cum Chriſti verbis, ipſe loquebatur de Templi deſolatione. *Non relinquetur lapis ſuper lapidem* ipſi autẽ convertunt ſermonem ad totius Orbis devaſtationem *ſignum conſummationis.* Alto, & ſublimi ingenio ſacri Apoſtoli perpendunt? nam deſtructo, ac violato Templo certiſſima totius Orbis ruina, ac deſolatio infertur; Nam religione loci ſacra profligata, minimè poteſt ſtare mundus, quin forti, ac vehementi impetu ruat, ac devaſtetur.

Matth. 24. *Deſtructo, ac violato loco ſacro perit Orbis.*

Act. 21. *n.* 33. Tunc accedens Tribunus apprehendit eum, & juſſit eũ alligari duabus Catenis, & interrogabat, quis eſſet, & quid feciſſet?

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.

Uſque ad Verſ. 40.

Verſ. 33. *Juſſit eum alligari duabus Catenis*, una qua manus, altera qua pedes conſtringerentur, ut vaticinatum fuerat ab Agabo Propheta ſupra verſ. 11. In mundo iniqui ligantur pedibus, vel manibus *Ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.* Pſal. 149. At contra ſervos Dei omnia crudeliori modo mundus armatur, ut manibus, ac pedibus liget. 70.

Pſal. 149. Syriac.

Verſ. 34 *Alii autem aliud clamabant* contra Paulum, & tunc ut clarius exprimit Syriacus *præ vociferatione eorum non potuerit cognoſcere quæ eſſet veritas.* Tunc Tribunus dat locum iræ, ac furori, ut quieſcat. Æthiopicus, *Ut aſcendere eum facerent ad Concilium & interim juſſit eum duci in Caſtra*, id eſt in arcem Antoninam

Æthiop.

 in

in qua erat Romanorum præſidium , & ad quam niſi per multos gradus aſcendebatur.

72. Verſ. 35. *Et cùm veniſſet ad gradus*, ſcilicet arcis *Ut portaretur à militibus* per eorum manus *propter vim populi*, Syriac. *Propter impulſum.* Arabic. *Violentiam*, qua omnes inſurgebant in Paulum, ut eum poſſent percutere, ac conterere.

Syriac. Arabic.

73. Verſ. 36. *Et clamabant; tolle eum.* Syriac. *Vociferabantur, quod dicit voces incompoſitas.* Arabic. *Extirpa eum*, tanto odio exacerbabantur in Paulum ut interficiendo ejus viſcera vellent extrahere, & datum eſt pro magna gloria, ut in Paulo repræſentaretur quædam Chriſti patientis effigies, eodem enim verbo, quo Judæi poſcebant Chriſtum ad mortem Joan. 19. n. 15. eodem verbo clamant, & expoſcunt Paulum ad mortem, *Tolle eum.*

Syriac. Arabic. *Paulus Chriſti effigies in paſſione.* Joan. 19.

74. Verſ. 37. *Si licet mihi loquar ad te* Syriac. *Si permiſeris mihi*, humiliter, ac cum reverentia Paulus poſtulat loquendi licentiam cui ait Tribunus Græcè *noſti.* Arabic. *Noſti loqui linguam Græcam*, ac ſi dicat Tribunus, Veſtram linguam Hebraicam vel Syriacam ego non intelligo, & quamvis Romanus bene percipit linguam Græcam, quæ tunc erat valde communis, ut modo eſt Hiſpanica.

Syriac. Arabic.

75. Verſ. 38. *Nonne tu es Ægyptius*, qui te fingens magnum Prophetam *tumultum concitaſti.* D. Chryſoſt. *Seditionem concitaſti.* Hunc Ægyptium explicabo quæſtione ſequenti.

D. Chryſoſt.

76. Verſ. 39. Ait, *Paulus ego homo quidem Judæus è Tharſo*, ac proinde non ſum ille Ægyptius ſeductor cum ſim valde diverſus genere, ac patria, de quo latius infra dicam q. 10.

77. Verſ. 40. *Et cum illi permiſiſſet*, ſcilicet, Cum Tribunus facultatem dediſſet *Paulus ſtans in gradibus.* Syriac. *Stans ſuper gradus*, ut ita melius audiretur ab omnibus, quantum diſtat conſilium Dei à conſilio hominum, illi arcem conſtituunt ſuper gradus, ut ibi detenti non poſſent loqui, nec habere ſermonem cum aliis, & Deus, ipſos gradus deſtinat, ut Paulus ex eis liberius loquatur, & ut melius audiatur, quod homines faciunt ad impedimentum, Deus ordinabat ad obſequium.

Quod homines faciunt ad perditionem, Deus vertit ad ſubſidium

QUÆSTIO IX.

Qualis eſſet iſte Ægyptius, de quo Tribunus hic agit?

78. QUando Tribunus hæc dicebat agebatur an. Chriſti. 68. Neronis 2. antea per triennium, ſcilicet anno Chriſti. 55. Claudii Imperatoris 13. inſurrexit iſte Impoſtor Ægyptius, de quo agit Euſebius lib. 2. cap. 21. ex Joſepho. lib. 20. antiquitatum cap. 20. ubi eum hoc modo ita deſcribit, *Eodem tempore quidam ex Ægypto venit Jeroſolymam vatem ſe eſſe profitentem, & plebi ſuadens ut ſecuta ſe in montem Oliveti aſcenderet, qui è regione urbis ad quintum abeſt ſtadium, illic enim viſuros ſuo juſſu cadere Jeroſolymorum mœnia; ita ut per eorum ruinas aditus in urbem pateat; quo cognito Felix præſes jubet milites arma ſumere, ſtipatuſque multis equitibus, ac peditibus erumpens, invadit turbam ſeductam ab Ægyptio, quarum quadringentis occiſis ducentos viros capit, Ægyptius ipſe pugna lapſus diſparuit.* Et cum ipſe Ægyptius ex prælio vivus evaſerit, an D. Paulus eſſet ipſe Ægyptius.

Euſeb. Joſeph. *Quis ille fuerit deſcribitur*

79. Dicitur Ægyptius, ut pote ex ſuo genere malus, & iniquarum artium impoſtor, unde proverbium eſt evulgatum, *Nec ſunt ſtupendæ machinæ Ægypti.* Ortum hoc ex quadam fabula, ut narrat Plautius in conſultis. Quidam Ægyptius habuit quinquaginta filios, totidem filiabus fratris ſui maritos dedit, at hi omnes præter unum à ſuis ſponſis jugulati ſunt.

Ægyptius impoſtor

Et ait Tribunus in textu, *Quatuor millia*, tot enim eduxerat ſecum ex Ægypto, ſed turba latronum affluente, ac multiplicata ad triginta millia devenit, ut ſcribunt Joſephus, & Euſebius & advertunt Gloſſa Beda, Hugo. Carthuſ. 80.

Gloſſa. Beda. Hugo. Carthuſ.

81. *Sicariorum.* Syriac. *Sceleratorum.* Lorinus ex Hebræo *facientium mala.* D. Chryſoſt. Oecumen. dicunt ſic nominari à gladiis reconditis, quos geſtabant Beda, & aliqui referunt, quod pro illo tempore extabant latrones, qui ſicas, id eſt breves gladios manu geſtabant, & permixti populo occulte vulnerabant, mors manifeſtabatur, & percuſſor latebat. Oecumenius deſcribit hos gladios incurvatos fuiſſe more Perſarum.

Syriac. Lorin. D. Chryſoſt. Beda Oecum.

82. Nota hic quod Paulus Chriſti patientis veſtigia imitatur; nam Chriſtus Dominus cum Barraba imponitur Joan. 18. n. 40. & Paulus cum impio, & iniquo Impoſtore Ægyptio.

QUÆSTIO X.

Quare Paulus ſe dicit natum in Tharſo urbe celeberrima.

83. OStendit Paulus, quod non ſit ille Impoſtor Ægyptius cum non ſit natus in Ægypto ſed in Tharſo *Ciliciæ*, nam datur alia Tharſus in Bithynia, & ait, quod patria ſua Tharſus non ſit *Civitas ignota* Syriac. *Sed urbs celeberrima.* Lyranus. Famoſa, & inde ſibi laudes colligit Paulus quod ab urbe nobili, & grande Tharſo ſit natus; multum enim confert hominibus majeſtas patriæ & Civitatis.

Syriac. Lyran.

84. Loquens Iſaias de Viro magno, & forti, ait *Cujus ignis eſt in Sion, & caminus ejus in Jeruſalem.* cap. 31. n. 9. Quæ verba ſic legunt Septuaginta *Beatus, quia habet in Sion ſemen, & domeſticos in Jeruſalem* Sion erat mons ſanctus, & beatus, in quo erat Dei Templum, & qui in eo nati erant in tantum extollebantur, ut ab illo Beati dicerentur, & notandum quod pro igne in noſtra vulgata, transferunt Septuaginta *Semen*, nam ſicut ignis cuncta, ad quæ accedit, inflammat, & accendit ſic ſemen, exortum ac illo ſancto monte univerſa accendebat in amore, ac charitate, ſic hunc ignem montis Sion interpretatur D. Gregor. homil. 21. in Ezechiel ait, *Ex amore Domini in Sion ignis, & in Jeruſalem caminus quia hic amoris ejus flammis aliquatenus ardemus.* In ſua lectione dicunt Septuaginta: *Beatus, qui habet in Sion ſemen, & domeſticos in Jeruſalem* Sic nobilitantur à patrio ſolio, ut non tantum dicantur Beati, qui habent ſemen, & originem à monte Sion; ſed etiam dicuntur Beati, qui habent domeſticos, & conſanguineos in Jeruſalem Civitate Sancta.

Iſai. 31. *A Patria ſancta & beata dicuntur homines Beati* D. Greg.

85. Scribit Joannes Evangeliſta cap. 1. n. 19. *Miſerunt Judæi à Jeroſolymis Sacerdotes, & Levitas ad Joannem.* Legati, & oratores dicuntur miſſi ad Præcurſorem non ex quocumque loco, ſed è Jeroſolymis à præſtantiſſima Urbe, ut inde maximè, ipſi commendentur, ut Viri magni, magnique ponderis Cajetanus ait, *Tanto inſigniores, quanto à Jeroſolyma Civitate primaria mittuntur.*

Majeſtas patriæ confert magnis ſplendorem.

86. Non nego tamen, quod ex vili, & humili loco Vir magnus prodeat ut ait Seneca Epiſt. 69. *Poteſt*

Seneca.

A vili oppidulo vir magnus. ex *caſa vili magnus exire*, magnus ille Samuel rerum, ac morum præclarus Magiſter, de quo dicitur. 1. Reg.3.n.20. *Cognovit univerſus Iſraël, quod*
1. Reg. 3. *fidelis eſſet Propheta Domini*, & tamen erat ex Patria Ramatha ad montem ſita humili, ac parvo, & ſaxeo oppidulo, à quo vir tam magnus ortus
Nazian. eſt, ad quem alludens D. Gregor. Nazianzen. orat. 25. *Prava*, inquit; *magni viri patria; quæ nec illi impedimento fuit, quominus Deo priuſquam in lucem prodiret donaretur.* Alludit ad nomen Samuelis; qui à Deo datus interpretatur.

QUÆSTIO XI.

Quare Paulus alligatus catenis tam pedibus, quam manibus prædicat, & manu ſilentium indicat?

87. UT vidimus, alligatus erat Paulus duabus catenis tam manibus, quàm pedibus, & adhuc ad prædicandum, ac docendum non deſiſtit, ſed ut melius ab omnibus audiatur, aſcendit ad ſuperiorem gradum, etſi Paulus eſſet alligatus, Verbum
D Chryſoſt. Dei non ligatum erat. D. Chryſoſt. homil. 47. in
Prædicatur alligatus, ſed non verbum. Acta Apoſtol. ait. *Quid huic ſpectaculo par videre; Paulum duabus catenis alligatum concionantem? Quomodo non turbatus eſt? quomodo non confuſus eſt tantum populum exaſperatum videns, aſtante præſide?* Vide tom.2.in Evangelia cap. 4. quæſtione 5. n.26. 27. & 28.

88. *Difficultas quæſtionis* Tamen in hac re magna inſurgit difficultas: Paulus erat manibus ligatus, & tamen verſ. 30. dicitur *Annuit manu ad plebem magno ſilentio facto*. Si manus erant ligatæ, quomodo manum movet ad indicandum ſilentium, nec poteſt dici, quod Tribunus juſſerit catenas auferri, nec tam brevi ſpatio catenæ fuerunt impoſitæ, & ſtatim ablatæ.

79. *Ab odore Chriſti ſolvuntur vincula.* Proinde dico, quod divina virtute illæ catenæ fuerunt laxatæ, ut nullum oſtaculum facerent ad debitas actiones in Paulo; nam cum ipſe eſſet bonus odor Chriſti, ex ejus fragrantia, ac exhalatione omne impedimentum contrarium diſſolutum, ac diſſipatum eſt, ut Paulus debitum munus exequeretur, ac adimpleret.

90. Rom. 4. Senex Abrahamus firmiter credidit factæ ſibi promiſſioni de filio futuro, quia ut ait noſter Apoſtolus Rom. 4. n. 19. *Non conſideravit corpus ſuum mortuum, cum fere centum eſſet annorum.* Optimo jure Apoſtolus dicit corpus ejus mortuum ad naturaliter generandum, ut ita indicit Iſaac datum ei fuiſſe miraculosè; ut vero poſt natum Iſaac &
Geneſ. 25. mortuam Saram ait Textus ex Geneſ. 25. n. 1.
Ex odore Chriſti rumpuntur impedimenta. *Abraham aliam duxit uxorem nomine Cethuram, quæ peperit ei Zamtan.* Antequam Iſaac naſceretur jam corpus Abrahæ erat mortuum, & ex Dei virtute
Origen. datur ei Iſaac, & Sara, unde ei venit quod ex alia uxore habeat filios? Rationem nobis inculcat Origenes homil.11. in Geneſ.& ait. *Cethura, quam nunc ſenex Abraham ſortitur in matrimonium, interpretatur bonus odor, & ipſe dicebat, ſicut Paulus dixit; quia Chriſti bonus odor ſumus.* Ex bono Chriſti odore ſolvitur impedimentum naturæ in Abrahamo, & vinculum catenarum in Paulo.

CAPUT XXII.

1. *VIri fratres, & Patres audite, quam ad vos nunc reddo rationem.*

2. *Cum audiſſent autem, quia Hebræa lingua loqueretur ad illos magis præſtiterunt ſilentium.*

3. *Et dicit: Ego ſum Vir Judæus, natus in Tharſo Ciliciæ, nutritus autem in iſta Civitate ſecus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis, æmulator legis, ſicut & vos omnes eſtis hodie.*

4. *Qui hanc viam perſequutus ſum uſque ad mortem, alligans, & tradens in cuſtodias viros, ac mulieres.*

5. *Sicut Princeps Sacerdotum mihi teſtimonium reddit, & omnes majores natu, à quibus & epiſtolas accipiens, ad fratres Damaſcum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jeruſalem, ut punirentur.*

6. *Factum eſt autem eunte me, & appropinquante Damaſco media die ſubito de Cælo circunfulſit me lux copioſa.*

7. *Et decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi, Saule, Saule quid me perſequeris?*

8. *Ego autem reſpondi, quis es Domine; Dixitque ad me, Ego ſum Jeſus Nazarenus, quem tu perſequeris.*

9. *Et qui mecum erant lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum.*

10. *Et dixi; quid faciam Domine? Dominus autem dixit ad me: ſurgens vade Damaſcum, & ibi dicetur de omnibus, quæ te oporteat facere.*

11. *Et cum non viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus à comitibus, veni Damaſcum.*

12. *Ananias autem quidam, vir ſecundum legem teſtimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judæis.*

13. *Veniens ad me & aſtans dixit mihi: Saule frater reſpice, Et ego eadem hora reſpexi in eum.*

14. *Et ille dixit, Deus Patrum noſtrorum præordinavit te, ut cognoſceres voluntatem ejus, & videres juſtum, & audires vocem ex ore, ejus.*

15. *Quia eris teſtis illius ad omnes homines eorum quæ vidiſti, & audiſti.*

16. *Et nunc quid moraris. Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua invocato nomine ipſius.*

17. *Factum eſt autem revertenti mihi in Jeruſalem, & oranti in templo, fieri me in ſtupore mentis*

18. *Et videre illum dicentem mihi. Feſtina, & exi velociter ex Jeruſalem, quoniam non recipient teſtimonium tuum de me.*

19. *Et ego dixi, Domine ipſi ſciunt; quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per Synagogas eos, qui credebant in te.*

20. *Et cum funderetur ſanguis Stephani teſtis fui, ego aſtabam; & conſentiebam, & cuſtodiebam veſtimenta interficientium illum.*

21. *Et dixit ad me vade, quoniam ego in nationes longe mittam te.*

22. *Audiebant autem eum uſque ad hoc verbum, & levaverunt vocem ſuam dicentes, Tolle de terra hujuſmodi; non enim fas eſt eum vivere.*

23. *Vociferantibus autem eis, & projicientibus veſtimenta ſua, & pulverem jactantibus in aërem.*

24. *Juſſit Tribunus induci eum in caſtra, & flagellis cædi, & torqueri eum, ut ſciret propter quam cauſam acclamarent ei.*

25. *Et cum aſtrinxiſſet eum loris, dicit aſtanti ſibi Centurioni Paulus, Si hominem Romanum*

num, & indemnatum licet vobis flagellare ?

26. *Quo audito Centurio acceſſit ad Tribunum, & nuntiavit ei dicens : quid acturus es; hic enim homo civis Romanus eſt.*

27. *Accedens autem Tribunus, dixit illi, Dic mihi ſi tu Romanus es ? at ille dixit, Etiam.*

28. *Et reſpondit Tribunus, Ego multa ſumma civilitatem hanc conſecutus ſum. Et Paulus ait, ego autem & natus ſum.*

29. *Protinus ergo diſceſſerunt ab illo, qui eum torturi erant, Tribunus quoque timuit poſtquam reſcivit, quia Civis Romanus eſſet, & quia alligaſſet eum.*

30. *Poſtera autem die volens ſcire diligentius, qua ex cauſa accuſaretur à Judæis, ſolvit eum, & juſſit Sacerdotes convenire, & omne Concilium, & producens Paulum, ſtatuit inter illos.*

ARGUMENTUM.

PAulus perorat ad populum, explicat ſuam converſionem à Deo factam ſe eſſe deſtinandum ad convertendas gentes, populus clamans eum ad mortem poſcit. à Tribuno flagellari præcipitur, cognitus Civis Romanus à flagellis cuſtoditur, in publico Judæorum Senatu ſe ab omni crimine purgat.

Act.22.n.1. Viri Fratres. & Patres, audite quam ad vos nunc reddo rationem.

Verſiones

CUM EXPOSITIONE I. uſque ad Verſ. 5.

1. Actor. 7. Verſ. 1. *Viri Fratres, & Patres*, ſic & eodem modo D. Stephanus incepit ſuam orationem cap. 7. verſ. 2. majorum exemplum ſequitur Paulus, & eos ex charitate compellat titulo germanitatis, deinde titulo honoris, dum Patres vocat, coram eis ſe humiliando, aderant tunc fortè multi Sacerdotes, & Principes, & ex utroque titulo ſe oſtendit, ait Chryſoſt. *non eſſe alienum ab eis*, ſcilicet natura, & ſanguine.

2. Syrus. Pariſienſ. *Audite rationem.* Syrus. *prælationem ſpiritus*, vel *defenſionem*, ut Syrus Pariſienſ. *Excuſationem*, contra iniquam Aſiaticorum accuſationem.

3. Syrus Arabic. D. Chryſoſt. Verſ. 2. *Cum audiſſent Hebræa lingua loquentem magis præſtiterunt ſilentium*, Syriac. *magis ceſſarunt* ? ſcilicet à tumultu. Arabic. *Auſcultarunt eum multa cum quiete*. D. Chryſoſt. *Attenti*; nam lingua propria melius auditur, magnumque reconciliat affectum.

4. Verſ. 3. *Ego ſum Vir Judæus*, nempe religione, & natione, *Natus in Tharſo Ciliciæ*, de quo egi ſuperiori cap. q. 10. *nutritus autem in iſta Civitate*, ad quam miſſus fuerat à Patre ſuo ſtudendi ſacræ Scripturæ cauſâ, quæ ibi docebatur. *Ad pedes Gamalielis*, qui erat magnus, & inſignis doctor. *Eruditus juxta veritatem Paternæ legis*. Syrus. Arabic. Syrus. *Eruditus perfectè in lege Patrum*. Arabic *Inſtitutus in his, quæ pertinent ad rectitudinem legis*, ac ad illius exactam obſervationem *Æmulator legis*. Syriac. *Fuitque Zelator Dei*; nam qui zelator eſt legis Dei, zelator eſt Dei.

5. Syriac. Hugo. Verſ. 4. *Qui hanc viam perſecutus ſum* Syriac. *Qui hanc doctrinam perſecutus*, ſcilicet Chriſtianorum *Uſque ad mortem*, ut Stephanum, & alios. Hugo aliter exponit, ac ſi dicat: Ita ego eram legis defenſor, ut pro illius cuſtodia eſſem paratus mori, ſed prima expoſitio eſt melior, & magis cohærens cum ſubſequenti, *Alligans, & tradens eos in carcerem.*

6. Syriac. Sanches. Verſ. 5. *Sicut Princeps Sacerdotum mihi teſtimonium reddidit*. Syriac. *Sicut mihi teſtis eſt ſummus Sacerdos*. Probabiliter exiſtimat Sanches litteras ſibi olim datas à ſummo Sacerdote, quas Paulus, uſque modo ſervavit ad oſtendendum ſuum antiquum legis zelum, & æmulationem legis Dei in ea.

QUÆSTIO I.

Quare Paulus in exordio Sermonis ſe dicit nutritum in hac civitate Jeruſalem ?

AIt: Ego nutritus in hac Civitate Jeruſalem omnium univerſali Academia, ac proinde bene inſtructus in univerſali ſcientia, & hac ratione ſibi laudem uſurpabat Horatius. 7.

Roma nutriri mihi contigit, ac doceri.

Sic & Paulus maximè commendat ſuam ſapientiam à nutricatu Jeroſolymitano, utpote præclariſſima Academia. Veniunt ad inviſendum Job tres amici Eliphas Themanites, Baldad Suhites, & Sophar Naamathites Job. 2. n. 11. tamen ex his tribus primus omnium loquitur Eliphas Themanites Job. 4. n. 1. erat enim ille ex Civitate Theman, quæ erat valde magnifica Academia totius humanæ, ac divinæ Sapientiæ: ut communiter notant Expoſitores Lyran Hugo, Carthuſ. ad illa verba Jerem. 49. n. 7. *Nunquid non ultra eſt Sapientia in Theman*, & cum Eliphas eſſet ex tam grandi Academia cæteris præcedebat, & primus loquitur; ut omnium maximus ſapientia, eruditione, honore, ac dignitate, & rectè illa Academia dicitur *Theman*, quod Hebraicè *dextrum* ſonat, ubi ſapientia floret, ibi cuncta ſunt dextra, felicia, & auſpicata cum omni urbanitate, ac decenti modo facta. Job. 2. Job. 4. Jer. 49. Lyran. Hugo. Carthuſ. *Ab Academia homo probus & doctus.*

Ad oſtium animæ ſanctæ pulſat Divinus Sponſus, *Aperi mihi ſoror mea, quia caput meum plenum eſt rore, ſurrexi ut aperirem dilecto meo.* Cantic. 5. n. 5. & quæſivi illum per vicos, & plateas, poſtea ut & vocem ſponſi audiat, & ſequatur, neceſſe eſt, ut tripliciter vocetur. *Veni de Libano, veni de Libano, veni coronaberis de capite Amana, de cubilibus Leonum, & Pardorum.* Cantic. 4. n. 8. Quæ tam ſedula ac diligens erat, ut aperiret oſtium, modo vero tantas moras nectit, ut neceſſe ſit ſemel, & iterum, atque iterum vocari. Unde tanta diverſitas? à ſolio in quo verſabatur, in Civitate, in qua verſabatur politica, urbanitas florebat, ut ad unam vocem ſurgat, at dum in deſerto Sylveſtri deget cunctandi ruſticitas prodit, ut neceſſe ſit multipliciter compelli, ac advocari. 8. Cant. 5. Cant. 4. *Homo ruſticus à campo, urbanus à Civitate.*

Ex quo merito Rupertus magnum miraculum divinæ Omnipotentiæ reputat, quod Amos ruſticanum inter Paſtores degentem elegeris in vatem ad annuntiandum populo ſuo. Unde ipſe Propheta cum eligeretur à Deo ait: Ego de humili Caſa, 9. Amos. 7.

ac

ac de, vili hominum numero, & ait, *Ego armentarius ſum villicans Sycomoros*, & tamen, dixit Dominus ad me, & vade *& propheta ad populum meum Iſraël*, Amos. 7. verſ. 14. & 15. quæ verba explicans Rupertus ſic ait. *Magnum quippe præconium gratiæ ac gloriæ Domini, in eo quod Paſtorem implendo Prophetam facere & dignanter voluit, & efficaciter potuit.* Expende verba, *Magnum quippe præconium gratiæ, & gloriæ Domini*; extitit quidem magnus ostentata divinæ omnipotentiæ diſpoſitione, quod hominem ruſticum, ac Sylveſtrem expoliret, ut vatis munus adimpleret in populo ſuo. Vide quæ ſupra dixi de academia Solis cap. 11. q. 7. n. 44. 45. 46.

[illegible] Rupert.

QUÆSTIO II.

Quare D. Paulus ſe dicit eruditum ad pedes Gamalielis?

10. DE Gamaliele jam dixi ſupra. cap. 5. verſ. 35. Erat ille vir magnus, ac magnæ opinionis, & de ejus magiſterio gloriatur Paulus, & ait: *Secus pedes Gamalielis eruditus*, & quamquam Gloſſa Interlinealis, & Hugo accipiant de ſervili obſequio, tamen melius, & verius D. Chryſoſt. de ſtudio, ac doctrina ab eo accepta, & reverentia illi exhibita.

Gloſſa. Hugo D. Chryſ.

11. Videtur enim metaphora deſumpta à Magiſtro qui in Cathedra, ut in loco altiori ſedet, ad cujus pedes auditores videntur aſſidere, tamquam humiliantes ſe ad percipiendam doctrinam, ut dicitur Deuteron. 33. n. 3. *Et qui appropinquant pedibus ejus accipient de doctrina illius*, ſic & Magdalena ſtabat ſecus pedes Domini, *& audiebat verbum illius*, Luc. 10. n. 39. ut ponderat D. Auguſt ſerm. 27. de Verbis Domini, & ait: *Quanto humilius ſedebat, tanto amplius cupiebat. Confluit enim ad humilitatem convallis, denotat de tumoribus collis.*

Vera doctrina cum humilitate percipitur. D. Aug.

12. Cum ſcriptum ſit Pſal. 17. n. 27. *Cum electo electus eris, & cum perverſo perverteris*, inde valde mirum quod cum Loth viveret inter depravatos, ac nequiſſimos Sodomitas, Geneſ. 19. n. 1. ſe purum, ac ſanctum cuſtodiret, ut ab eis non coinquinaretur; Unde tantum bonum illi venit? Enutritus fuit domi Abrahæ, ac ſub ejus doctrina, ac diſciplina, indeque virtus tam altas radices in eo propagavit, ut à nulla vitiorum debachantium tempeſtate potuerit commoveri D. Chryſoſt. homil. 43. ait, *Juſtum Loth in tantum virtutis apicem erexit Patriarchæ conſuetudo, quod effecit ut veſtigia illius ſequeretur.* Virtutem Loth à prima pueritia ebibitam ex conſuetudine Abrahæ annis vitiorum armata manus non potuit evellere.

Gen. 19. *Educatio in virtute profecit ad eotam vitam.* D. Chryſ.

13. Hinc David clamat Pſal. 2. n. 12. *Apprehendite diſciplinam*, Sermo eſt ad pueros, qui incumbunt ſub diſciplina addiſcenda, ac comparanda Illa vox *diſciplinam.* In Hebræo *Bar* idem valet, ac *puritatem*, ac ſi David natam ab chola ſapientiam puritate morum velit eſſe.

Pſalm. *Ab bona diſciplina puritas morum.*

14. Dicitur Exod. 33. n. 1. *Miniſter ejus*, ſcilicet Moyſis *Joſuë filius Num puer non recedat de Tabernaculo* quomodo dicitur Joſuë puer cum jam extitiſſet dux belli, ut merito dubitat Cajetan. & ait *Appellatur Joſuë puer à qualitate innocentiæ, qualis eſt in pueris; non enim ætate erat puer, qui fuerat dux belli in prælio contra Amalecitas*, dicam ego quod ita diſcebat ac adhærebat doctrinæ Moyſis, ac ſi eſſet unus puer, ex talique educatione habebat, ut non recederet à Tabernaculo Domini ſui, & ideo tam magnus evaſit, ut ſicco pede flumen tranſiret, Sol ad ejus vocem ſtetit ut hoſtes debellaret, ac populum promiſſum introduceret in terram Sanctam.

Exod 13. *Ex bono educatione in pueritia creſcit homo in magna.*

QUÆSTIO III.

Quare tantus eſt D. Paulus in explicanda educatione ſuæ puritiæ?

NUtritus ſecus pedes Gamalielis, explicat Apoſtolus quale fuerit exordium educationis ſuæ pueritiæ, quæ fuit nutrita ſub doctrina magni Magiſtri, ac proinde quod ipſam diſciplinam retinuerit, ac conſervaverit per totam vitam. Illa verba, quæ Deus dixit ad Abraham, Geneſ. 15. n. 15. *Tu autem ibis ad Patres tuos in pace ſepultus in ſenectute bona.* Sic transfert, ac legit Philo lib. *Quis rerum divinarum ſit hæres* ſic ait, *Tu ibis ad Patres tuos cum pace nutritus in ſenectute bona.* Quod habet Provecta, & antiqua ſenectus cum nutrita pueritia *in pace nutritus*? Illam animi pacem quietam & tranquillitatem, quam ebibit in pueritiâ illa retinuit, ac conſervavit in bona ſenectute, qua ſepultus eſt, tam profunde, & alte manet radicata enutrita diſciplina in pueritia. 15.

Gen. 15. Philo. *Id quod homo ebibit à prima pueritia ſemper habet.*

De ſua dilecta Sponſa Eccleſia ait Chriſtus D. *Una eſt Columba mea perfecta mea.* Cantic. 6. n. 8. & cur Eccleſia ſub ſpecie Columbæ denotatur, ac ſignificatur, quænam combinatio inter unum, & alterum? Verte oculos, quod dum inuebatur Eccleſiæ regenerationis exortus in aquis Jordanis *Deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut Columba in ipſum.* Luc. 3. n. 22. Dum Eccleſia regenerata prodit ex aquis, divinus Spiritus ſub ſpecie Columbæ fovens apparet, ex quo factum eſt, quod Eccleſia à ſuo exortu puritatem, ac ſimplicitatem Columbæ exhauſit, quam puritatem per totam vitam retinuit, ac conſervavit, ut ſemper ſit, ac dicatur puriſſima ac ſimpliciſſima Columba, D. Gregor Niſſen homil ultima in Cantic. ad finem ait: *In filio natura parentis omnino cognoſcitur, quare id, quod ex ſpiritu gignitur, fit ſpiritus, & verò filia cum Columba ſit, omnino etiam mater hujus eſt Columba illa, quæ de Cœlo ad Jordanem volavit, quemadmodum Joannes teſtatur.* Ut docet Sanctus Pater loco citato, filius ſemper refert ſimilitudinem ſui Parentis; cum ergo Eccleſia ſit regenerata ab Spiritu ſancto ſub ſpecie Columbæ, inde ipſa ut filia ejus dicitur Columba. 16.

Cant. 6. *Eccleſia à ſuo exortu retinet puritatem piritus ſancti* Luc. 3. D Niſſ.

Valde ſane mirum eſt, quod tam generosè, ac intrepide Joannes arguat Herodem, & increpet, *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*, Matth. 14. n. 4. Joannes ab utero matris habuit pro veritate ſtare, illamque omnibus modis publicare; non ergo mirum, quod tantum pro veritate tam forti animo clamet, & dicat D. Baſil. Seleuc. orat. 18. in Herodiad. ſic ait, *Poſitor legis in Regem legis prævaricatorem. O dicendi libertas, quæ Regiam injuriam non metuit: linguam evibrabat, ut olim in utero ſaltum edebat.* Ab utero habebat veritatem demonſtrare, & clamare, quod in tota vita integerrime ſervat, ac retinet. 17.

Math *Virtus à pueritia perſeverat.* D. Baſil. Seleuc.

Paulus à Verſ. 6. uſque ad 16. narrat ſuam converſionem, quomodo ipſo eunte in Damaſcum, Chriſtus eum vocavit de Cœlo, & ab Anania ſalutatus, & baptizatus, quod manet explicatum ſupra cap. 9.

Actor. 22. *n.* 17. Factum eſt autem revertenti

tenti mihi in Jeruſalem, & oranti in Templo fieri me in ſtupore mentis.

Verſiones

CVM EXPOSITIONE II. uſque ad Verſ. 21.

18. Act 9. Galat 1. Græcus. Arabic. Æthiop. Verſ. 17. *REvertenti mihi*, tertio nempe anno à converſione mea, ut patet Act. 9. verſ. 26. Galat. 1. n. 18. & cum eſſem in Templo orans, *Fieri me in ſtupore mentis.* Græcus, Arabicus, *In extaſi, ut raperer extra me.* Æthiopic. *In domo ſancta obſtupui*, & in hac extaſi juſſus eſt Paulus prædicare ad gentes. Hæc autem extaſis integro ſexennio anterior fuit raptu Pauli in tertium Gœlum, qui Anthiochæ contigiſſe videtur?

19. Syriac. Lyran. Verſ. 18. *Et videre illum.* Syriac. *Vidi in viſione* explicat Lyran. intellectuali, vel imaginaria, videre illum, ſcilicet Chriſtum D. dicentem. *Exi velociter ex Jeruſalem*, quia prævidebat Deus per ſuam infinitam ſcientiam, quod in te manus violentas injicient, & Deus tunc volebat Paulum reſervare ad multorum converſionem, & inſuper *Non recipient teſtimonium tuum de me.*

Verſ. 19. *Et ego dixi*, reſpondens ad Chriſtum. D.

20. *Ingens deſiderium Pauli de aliorum ſalute.* *Ipſi ſciunt*, quam ferventer ego olim pugnavi de Judaiſmo contra tuam legem, ita ut tui nominis ſequaces, concluderem in carceres, *cædens* Syriac. *Verberans* ac proinde cum me viderint tam ſubito mutatum pro nomine tuo pugnans contra Judaiſmum credent hoc non factum fuiſſe vi humana, ſed miraculosè, impulſu divino, ecce quanto artificio Paulus procurat ſalutem Judæorum, ut ibi permaneat docens.

21. Verſ. 20. *Dum funderetur ſanguis Stephani teſtis fui*; Protomartyris tui, qui ex adultis primus fuit qui pro te obtulit ſanguinem ego aſtabam Arabic. *Ego Aſſiſtebam lætus de nece illius*, ac ut illius dux & promotor, *& cuſtodiebam veſtimenta eorum*, ut diligentius, ac fortius ipſum lapidarent, ut jam explicavi ſupra. cap. verſ. 58.

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus mandat tam velociter exire Paulum de Jeruſalem?

22. *Tempus inutiliter non eſt conſumendum.* APparet Dominus in viſione Paulo, & ait illi verſ. 18. *Feſtina, & exi velociter de Jeruſalem.* Magnamque in hoc negotio diligentiam recommendat Dominus duplici verbo. *Feſtina velociter*, & rationem ſubdit. *Quoniam non recipient teſtimonium tuum de me.* Ac proinde fruſtra conſumes ibi tempus, quod in aliorum ſalutem utiliſſimum erit, proindeque inutiliter conſumes ibi tempus, quo nihil eſt pretioſius.

Unde ait Apoſtol. ad Epheſ. 5. n. 16. *Ambulate*

23. Ephe. 5. *Qui bene operatur redimit tempus captivitatis.* *ut ſapientes redimentes tempus; quoniam dies mali ſunt.* Preme verbum cum D. Hieronymo *Redimere*, qui enim in malis, ac inutilibus operibus tempus conſumit, tempus tamquam captivum habet, at vero, qui à malo avertit, & ad juſtum, ac ſanctum applicat, ipſum redimit ab omni prævaricatione, prout recta ratio, ac juſtitia poſtulat. Ibi D. Hieronym. ait. *Quando tempus in bono conſumimus, illud proprium facimus, quod malitia humana venditum fuerat, ſic & dies malos in bonos vertimus & facimus illos non præſentis ſæculi, ſed futuri.* Et rationem ſubdit, quia dies mali ſunt, utpote breves, multis miſeriis pleni.

D. Hier.

Dum Jethro ſocer Moyſes vidiſſet eum, quod 24.
ſolus cauſas, & negotia tam amplæ multitudinis, ac tot millium hominum judicabat, ac diſcernebat quod quidem onus unius hominis vires excedebat, & multorum judicum ſenatum exquirebat, ait ille Moyſi, *Non bonam rem facis, ſtulto labore conſumeris.* Exod. 18. n. 18. Stulto labore, ac diſpendio conſumit tempus, qui in nullo aliquid proficuum facit, ibi Abulenſis, Quando aliquis conſumitur laborando, ſi labor juſtus eſt, & quaſi neceſſarius rectè fieri videtur, quando autem quis conſumitur labore, & ille nihil proficit, labor ille eſt ſtultus talem judicabat Jethro eſſe laborem Moyſis. (Exod. 18. Abulenſ. *Qui non proficit in tempore ſtulte perdit,*)

Dicitur in Textu quod videns Deus hominum 25.
multiplicatam nequitiam ſuper terram: dixit Deus Noë: *Non permanebit Spiritus meus in æternum in homine; quia caro eſt, eruntque dies illius centum viginti annorum.* Geneſ. 6. n. 3. Et quando Noë cœpit ædificare arcam habebat ætatis *quingentorum annorum*, Geneſ. 3. n. 31. Et quando aquæ diluvii inceperunt, ait Textus Geneſ. 7. n. 6. *Eratque Noë ſexcentorum annorum quando aquæ diluvii inundaverunt ſuper terram.* Ecce grandis difficultas, quæ graviſſimorum Doctorum torquet ingenia, Deus in ſpatium promiſerat centum, & viginti annos, quando ut patet ex computatione facta viginti diminuti ſunt, Nunquid Deus poteſt in promiſſis deficere? Minime, ſed ex ſua Miſericordia conceſſit illud tempus centum viginti annorum ut homo reſipiſceret, & pœnitentiam ageret, qnod ille contempſit, & qui tempore abutitur, ac inutiliter conſumit, tempore privatur, tempuſque illi adimitur. D. Chryſoſt homil 25. in Geneſ. ſic ait, *Idcirco nunc tempus reſerat, cujus longitudine abutuntur.* (Genſ. 9. Gen. 3. Gen. 7. *Qui tempore abutuntur eo privantur.* D. Chryſoſt)

Cum à Sichem Principe filio Hemor fuiſſet com- 26.
miſſum quoddam crimen fœdum contra Dinam ſororem Simeonis, & Levi, quod valde ægrè pertulerunt, & cum Sichimitæ vellent fieri unum populum cum ipſis, & ut inter eos fierent connubia filii cum filiabus, dixerunt Simeon & levi, quod fieri illud minimè poterat, niſi ipſi Sichimitæ circunciderentur quod cum feciſſent ingreſſi ſunt Simeon, & Levi, cum paucis famulis, & omnes viros Civitatis interfecerunt in ore gladii, & quomodo à tam paucis Viris tota una populoſa Civitas deſtruitur, & ſolo æquatur, Nota tempus quo hoc perpetrarunt *Circumciſionis die tertio, quando graviſſimus vulnerum dolor eſt ingreſſi ſunt Urbem confidenter interfectis omnibus maſculis*, Gen. 34. verſ. 15. explorarunt temporis opportunitatem, & illa oblata non permiſerunt in vanum præterire Richard. de S. Victore in lib. qui dicitur Benjamin, ſic ait *Quonam modo tam pauci tantam potuerunt ſtragem efficere, ſed nimium adjuvit eos electa opportunitas temporis, qaando ipſos circumciſos, & ab ipſis occidendos, oppreſſerat acerbitas doloris.* (*Temporis opportunitas, multum prodeſt.* Gen. 14. Richard, de S. Victor)

Actor. 22. n. 21. Et dixit ad me, vade; quoniam ego in nationes longe mittam te.

Verſiones

CVM EXPOSITIONE III. uſque ad Verſ. 25.

Verſ. 21. E*T dixit ad me*, ſcilicet Dominus, 27.
Vade à loco iſto. *Quoniam ego in nationes longe.* Syriac. *Proficiſcere quoniam miſſurus ſum* (Syriac.)

In mul's reſplendet virtus Pauli.

ſum te procul. Tria hic maximè reſplendent in Paulo; 1. Charitas in ſuos, quia volebat in Jeruſalem ſibi immorari, ut eos doceret, ac illuminaret, 2. Ejus ſumma obedientia ad Dei imperium; ita ut perfectè obediens nihil reſpondit. 3. Ejus generoſitas, qua ſe oſtendit paratum, ad eundum ad nationes procul, ac longe diſtantes, multum laudatur Abraham, quia ad vocem Dei. *Exi de terra, & veni in terram, quam monſtravero tibi.* Gen. 12. n. 1. Egreſſus eſt neſciens unam terram determinatam, at Paulus plures neſciens & diſtantes, ad quas mittebatur, neſciens egreditur.

Gen. 12.

28. Verſ. 22. *Audiebant autem eum*, tamquam auſcultantes vocem Pauli, quam tamquam inanem, & futilem reputabant, ac cum ventum eſt ad illud & verbum *proficiſcere ad gentes* non potuerunt ſuſtinere, ſed valde furibundi facti ſunt; quia videbant ſe ipſos contemptos, & tamquam à Deo reprobatos, & gentes ſibi ipſis eſſe prælatas, & ideo clamant.

29. Arabic. Syriac. *Clamabant: Tolle de terra hujuſmodi hominem* Arabic. *Extirpa hujuſmodi hominem.* Syriac. *Nec oportet eum vivere* Paulus omnimode affectebat eorum ſpiritualem vitam, Judæi vero eum interficere, proh quantum diſtat mens juſtorum à conſilio peccatorum.

30. Æthiop. Lyran. *Cur non projiciunt lapide.* Verſ. 23. *Vociferantibus autem eis.* Æthiopic. *Et cum indignarentur.* clamant, ait Lyran. ut per clamorem obtinerent, quod per rationem non poterant *projicientibus veſtimenta ſua*, quia lapides; manibus non habebant, tum ob reverentiam Tribuni, in cujus erant præſentia eum non lapidant in ſed tantis, & talibus ſignis oſtendunt deteſtationem, ac execrationem verborum Pauli.

31. Verſ. 24. *Juſſit Tribunus duci in caſtra*, ſcilicet arcem Antoniam, de qua ſupra dixi ſuperiori cap. verſ. 34. & Paulus erat in gradibus ipſius arcis loquens ad populum ut patet ex eodem ſuperiori cap. verſ. 10. *Et flagellis cædi* Syriac. *Ut flagellis inquireretur.* Græcus, *Ut flagellis interrogaretur.* Cur Populus ſic clamabat contra eum, valde inique Tribunus agit contra Paulum, dum eum cum tortura interrogat de clamore populi, potius populus vel aliquis de populo erat interrogandus, ob quam cauſam ita fortiter contra Paulum clamabant, & poſtulabant ad mortem.

Act. 21. Syriac. Græcus.

32. Syriac. Verſ. 25. *Et cum adſtrinxiſſent eum loris.* Syriac *Et quum extendiſſent eum loris ad lignum ſeu pallium, ut verberaretur*, in hoc etiam Paulus paſſionis Chriſti ſequitur veſtigia, ſicut ille alligatus fuit ad columnam.

33. *Si hominem Romanum indemnatum licet vobis flagellare.* Duplex grande crimen commiſit Tribunus; primo quod abſque eo quod cauſa fuerit judicata, ventilata, ac determinata, juſſerit Paulum flagellari, quod erat grandis injuria, graviſque pœna, 2. Violabat jus Romanum, quamvis enim Paulus eſſet natus Tharſi; quæ Romana Civitate donata erat, atqui Paulus Romano privilegio fruebatur, utpote in illo natus, qnod erat valde magnum, cum Roma toto dominaretur Orbe de quo dixi ſupra.c.16.ad verſ.37.& iterùm latius infra q.6.

Paulus quo modo civis Romanus.

QUÆSTIO V.

Quare iſti Ieroſolymitani projiciebant veſtimenta ſua jactantes pulverem in aërem?

34. Interlin. HOc faciebant, inquit Gloſſa Interlinealis, in ſignum mœroris, & triſtitiæ, ſicut negotiantes videntes incendium Babyloniæ *Miſerunt pulverem ſuper capita ſua.* Apocalypſ. 18. n. 19. Secundo Lyran. In ſignum magnæ deteſtationis, ac execrationis. Tertio Cajet. ut judicarent Paulum eſſe perturbatorem, non ſolum terræ, ſed etiam aëris ac Cœli. Quarto Carthuſian. in ſignum, quod Paulus ſua doctrina dabat principium ad magnam pugnam, ac diſſentionem; nam antiquitus ſpargere pulverem in Cœlum erat ſignum belli, ac diſſentionis; Quinto alii, ac ſi Paulus eſſet blaſphemus contra Deum, ac locum Sanctum.

Apoc. 18. Lyran. Caiet. Carthuſ.

35. Sexto, & verius D. Chryſoſt ut ita extorquerent ſententiam damnationis à Tribuno contra Paulum huic ſententiæ adhærent Sanchez, Cornelius, & alii, ardentiſſimè iſti poſtulabant Paulum ad mortem vocibus clamabant. Tolle eum etiam multis actionibus, ac operibus, abjectis nempe veſtimentis, & fortè etiam præciſis jacientibus pulverem in aërem, atque omni modo poſſibili rapiebant illum ad mortem. D. Chryſoſt.

36. Unde illis tantus ignis ardor contra Paulum; quia ſibi perſuadebant, ut innuit Oecumen. quod Paulo extincto firmabatur eorum ſecta, legalium ritus, & tranquillitas pacis Civitatis, ſed inde ſibi maximè omnem ruinam, & excidium ſollicitabant nam ex perſecutione facta, Apoſtolis Ieroſolymitana devaſtatio accelerata eſt, unde iniquus putat habere ſubſidium, inde ſibi parat laqueum, ut ait D. Auguſt. lib. 5. de Civitate Dei.

Oecum. *Per quod homo cogitat ſe firmare, ruit.*

37. Ait Oſeas 5. n. 13. *Vidit Ephraim languorem ſuum & Juda vinculum ſuum, & abiit Ephraim ad Aſſur, & miſit ad Regem ultorem.* Vidit Ephraim quod ejus vires deficiebant, & Judas vinculum ſuum ſeu ut ex Hebræo legitur, *Colligationem ſuam* ad captivitatem tum in arcto poſitus abiit quærens, ac petens auxilium *ad Regem ultorem* ſive intelligas cum Theodoreto, Lyrano ac aliis *Regem Chaldæum*, ſive cum Theophylacto, Leone à Caſtro *Romanos* tamen ſi abiit regem petens ab eo auxilium, & protectionem, quæ maximè ſunt ſigna amicitiæ, & confœderationis, cur non ait, miſit ad Regem amicum, ſed ad Regem ultorem, ac vindicem, ſi ut amicus, ac defenſor reputabatur; cur non ait ad amicum Regem, ſed ait ad ultorem, quod importat totius malevolentiæ, ac iræ furorem, non Regem amicum, ſed ultorem dicit, prævidebat Propheta, quod ab ipſiſmet, quos ut amicos judicabāt iram Dei eſſe ſævituram, ut vel à Chaldæis captivi ducerentur vel à Romanis extremum paterentur excidium, & unde defenſionis ſcutum ſperabāt, ibi in lanceas, ac gladios interfectionis inciderunt, atque ultrices iræ Dei Miniſtros invenerunt. Rupert Abbas ibi, *Signanter cum dixiſſet, Miſit ad Regem, addit ultorem, vehementer illius populi redarguens inſipientiam, qui cum irato Deo molitur ſibi acquirere hominem auxiliatorem, incurrit eundem Dei ultorem, Deus enim hoc agere conſuevit, ut ad quem confugit, ab eodem potiſſimum capiatur.*

Oſeæ 5. Theod. Lyran. Theoph. Leo à Caſtro. *Ubi cogitatur defenſio, ibi ruina.* Rupert.

38. Cum Deus vellet, ut Rex Achab ob ſua peccata diſſiparetur, & periret in prælio, & Deus ſtaret, ac aſſiſteret coram omnibus ſuis Miniſtris à dextris & à ſiniſtris, dixit Dominus quis exiet, & decipiet Achab, dixit Spiritus malignus, & nequam *Ego decipiam*, & in quo decipies ait ominus. Tunc ille, *Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore Prophetarum ejus.* 3. Reg 22. n. 22. Negotium agebatur de decipiendo Achab; cur non ait ille malignus, Ego decipiam Achab, ego excitabo in eo imaginationem erroneam, ut inde pereat, ſed totas ipſas deceptiones, ac falſitates conjecit, *In ore Prophetarum ejus.* alto Dei judicio omnia diſponebantur

Unde imitius ſperabat ſalutem, inde ruinam. 3. Reg. 22.

bantur. Illi Prophetæ erant deſignati ab Achab tamquam intimi amici, ac familiares ejus, ex quorum conſilio, ac dictamine omne bonum, ac felicitatem ſperabat Rex, inde ei naſcitur omnis devaſtatio, ac perditio ad majorem demonſtrationem divinæ juſtitiæ, quia tota ſpes ejus verſa eſt in ruinam illius.

Actor. 22. *n.* 26. Quo audito Centurio acceſſit ad Tribunum & nunciavit ei dicens, quid acturus es? hic enim homo Civis Romanus eſt,

Verſiones

CUM EXPOSITIONE VI.
Uſque ad. Verſ. 40.

38. Arias. Verſ. 26. Quo audito Centurio anceps, & dubius hærens rem retulit ad Tribunum, ut videret quid acturus eſſet, ſeu ut legit Arias, *Vide quid futurus es facere*; nam civem Romanum flagellare grandis erat pœna.

39. *Miniſtris.* Verſ. 27. *Accedens autem Tribunus.* Non acquievit dictis Centurionis, ſed per ſemetipſum vult veritatem indagare. In rebus magnis, & magnæ conſiderationis non miniſtris fidendum, ſed per ſe videat, & adimpleat Gubernator.

40. Syriac. Æthiop. *Paulus è natura.* Verſ. 28. Reſpondit Tribunus, *Ego multa ſumma civilitatem hanc conſequutus ſum.* Syriac. *Multa pecunia acquiſivi jus municipii.* Æthopic. *Multas pecunias tradens acquiſivi.* Jus Civitatis Romanæ, ejus privilegia, tunc Paulus reſpondet, *Ego autem & natus ſum civis*, nempe Romanus ex patre, ac patria juribus, ac privilegiis Romanis maximè nobilitatis. Vide quantum ſuper excelſa ſit dignitas Pauli ſuper tribunum, nam Tribunus gaudebat Romano jure ex pecunia data, Paulus vero ex ſua origine à Patre, & patria ob merita.

41. Syriac. Verſ. 29. *Protinus diſceſſerunt ab illo.* Syriac. *Qui fuerant ab eo flagellatione inquiſituri Tribunus quoque timuit*, ne violatis privilegiis Romanis puniretur, cum Romani dominarentur in toto Orbe

42. Syriac. Arabic. Græcus. Verſ. 30. *Poſtera autem die volens ſcire.* Syriac. *Sequenti autem die voluit certiſſimè ſcire.* Arabic. *Volens exactè ſcire.* Servata jam forma judicii *ſolvit eum*, ut exprimit Græcus *à vinculis*, & vocat ad conſilium Sacerdotes, & producta cauſa, ob quam à Judæis accuſaretur, & Paulus ſtatuitur in medio, ut pro ſe dicat, & loquatur.

43. Quandiù Paulus reputabatur homo communis, & vilis abſque ullo examine condemnatur, & reputabatur talis, at ut cognitus fuit ut Vir Nobilis, & Romanus attente, & cum multa conſidera-
D. Chryſoſt. tione, ac conſilio cum eo agitur, nam pauperes omnes contemnunt nobiles & magnos omnes reverentur.

QUÆSTIO VII.

Quare Paulus cum natus eſſet Tharſo Ciliciæ dicitur Civis Romanus?

44. *Difficultas quæſtionis.* HAnc magnam dignitatem, quod eſſet Civis Romanus, illiuſque privilegiis gauderet, non habuit multa pecunia emptam, ut Tribunus de ſe fatetur ver. 28. *Ego multa ſumma* (ſcilicet pecuniarum) *civilitatem hanc conſequutus ſum.* At Paulus, ut ipſe ait ibidem. *Ego autem natus ſum*, hoc eſt Civis ſum à mea nativitate, quomodo ergo hoc poſſit ſtare, cum eſſet natus Tharſo Ciliciæ.

Conveniunt omnes, quod Tharſus Civitas ob magna ſua merita erga Romanos hanc dignitatem obtinuit ab ipſis, ut eſſet Colonia Romana gaudens Romanorum privilegiis Carthuſ. Gloſſa in 2. epiſtol. ad Timoth. cap. Verſ. 13. dicunt hoc privilegium conceſſum fuiſſe Tharſæ, quia Romanorum Legatos cum pace, Coronis, magnoque plauſu exceperunt. 45. Gloſſa. Carthuſ.

Communis, & vera ſententia eſt, quam tradunt Dio Caſſius lib. 47. & Baron, in Epitome Spondani anno Chriſti 58. n. 59. quod Tharſenſes in bello Civili multum Julio Cæſari adjuvarunt, unde Tharſus, dicta eſt Civitas *Iuliopolis.* Deinde ſub Octaviano Auguſto pro Romanis fortiſſimè pugnarunt; & hac de cauſa ſtudioſiſſimè multa mala paſſi ſunt, ac proinde ob tam præclara merita Tharſus nobilitata eſt à Romanis, ut eorum jure ac privilegiis gauderet. 46. Dio Caſſius Baron. *Veneratio.*

De privilegiis Romanorum latè agit Briſſonius lib. 1. antiquis Juris Civilis cap. 13. Inter cætera quod ad rem noſtram pertinet, illud erat Romanos Cives verberibus cædi, aut in Crucem agi fas non erat, & ideo Paulus non crucifixus patitur, ut D. Petrus, ſed gladio, utpote Civis Romanus. 47. *Privilegia Romana.*

QUÆSTIO VIII.

Quare D. Paulus, qui ter virgis cæſus eſt, modo recuſat flagellari à Tribuno.

AIt noſter Apoſtolus 2. Corinth. 11. n. 25. *Ter virgis cæſus ſum*, in præſenti vero fortiter recuſat verberari, dicens ſe eſſe Civem Romanum dicens, *Sic hominem Romanum, & indemnatum licet vobis flagellare*, verſ. 25. quomodo antea tam alacriter ac conſtanter toties flagella ſuſtinuit, modo vero tantis obſiſtens Romana privilegia producens. 48. 2. Cor. 1.

Quod Paulus flagelletur, quia erat Chriſti diſcipulus, & Jeſum Chriſtum prædicabat, hæc libenter ſuſtinebat, gaudebatque, at vero, quod ad verbera damnetur ob multa falſa teſtimonia, quod erat nempe homo ſeditioſus, amotinator Civitatis paciſque perturbator, atque templi violator, ac divinarum legum hoc non patitur Paulus, ſed ab tot, tantiſque criminibus ſe liberum, ac alienum oſtendens reſtitit flagellis, ad quæ ob falſa crimina impoſita damnatur. Valde acerbum, ac durum eſt Viro Nobili per conficta delicta infamati, ac puniri. Hinc David inſtanter poſtulabat à Deo, Pſal. 118. *Feci judicium & juſtitiam, non tradas me, calumniantibus me, ſuſcipe me in bonum, non calumnientur me ſuperbi.* 49. *Valde acerbū, ac dulum eſt teſtimonium falſum.* Pſal. 118.

Ait Eccleſiaſt. 26. n. 6. *Delaturam Civitatis, & collectionem populi, & calumniam mendacem ſuper mortem omnia gravia.* Singula expendamus, *Delatura Civitatis*, ſeu illius commotio, ac tumultus, *Collectio populi*, ſeu ut legit Tigurina *ſeditio*; ſeu conglomerata turba populi, *Calumnia mendax*, dum per falſos teſtes producitur, hæc majorem dolorem, atque angorem ſuper mortem inferunt, ecce hæc omnia facta ſunt contra Paulum, *Civitas commota eſt*, populus clamabat, *Tolle eum, non fas eſt hujuſmodi vivere.* Tandem dum accuſatur violator legum; amotinator populi. 50. Eccl. 26. Tigurin. *Falſus teſtis durior morte.*

Ait Salomon Proverb. 25. n. 18, *Iaculum, & gladius, & ſagitta acuta, & vir, qui loquitur contra proximum ſuum falſum teſtimonium.* Græcus ſic 51.

vertit

vertit. *Malleus, & gladius, & ſagitta acuta.* Qui

Falſus teſtis omni mortis genere interficit. falſum teſtimonium profert contra proximum ſuum; non uno modo, ſed omni genere bellorum adverſus innocentem inſurgit, ut numquam mortem ſubterfugiat & quantum in ſe eſt, non unam

Cajet. mortem, ſed multiplicem in eum infligere intendit Cajet. ibi ait. *Falſus teſtis aſſimilatur malleo, gladio, & ſagittæ acutæ, hoc eſt univerſo generi nocivorum*

52. Eccleſ. 7. *ab homine; per hæc enim omnes modi ſignificantur, quibus homo homini nocet.*

Tigurin. At Eccleſiaſt. 7. n. 8. ait. *Calumnia conturbat ſa-*

Falſus teſtis inſanire facit. *pientem & perdit robur cordis illius. Calumniatoris verba falſa, & mendacia componunt*, & ait talium loquela *conturbat ſapientem.* Tigurina legit: *Ad inſaniam adiget* ac ſi præ dolore, & triſtitia ſtatim conturbet cor ſapientis, ut eum tamquam inſanire

Thaum. faciat, ac omnem valorem, ac robur mentis ejus perdere. D. Gregor. Thaumat. ibi ait, *Summum malum calumnia, quæ ſapientum maximè animabus inſidiatur, generoſam, ac denſam illam virtutum ſylvam extirpare molitur.*

CAPUT XXIII.

1. *Intendens autem in concilium Paulus ait. Viri fratres, ego omni conſcientia bona converſatus ſum ante Deum uſque in hodiernum diem.*
2. *Princeps autem Sacerdotum Ananias præcepit aſtantibus ſibi percutere os ejus.*
3. *Tunc Paulus dixit ad eum, Percutiet te Deus paries dealbate. Et tu ſedens judicas me ſecundum legem, & contra legem jubes me percuti?*
4. *Et qui aſtabant dixerunt, Summum Sacerdotem Dei maledicis?*
5. *Dixit autem Paulus; Neſciebam fratres, quia Princeps eſt Sacerdotum. Scriptum eſt enim, Principem populi tui non maledices.*
6. *Sciens autem Paulus quia una pars eſſet Sadducæorum; & altera Phariſæorum, exclamavit in Concilio: Viri fratres, ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum, de ſpe, & reſurrectione mortuorum ego judicor.*
7. *Et cum dixiſſet, facta eſt diſſenſio inter Phariſæos, & Sadducæos, & ſoluta eſt multitudo.*
8. *Sadducæi enim dicunt, non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque ſpiritum, Phariſæi autem utraque confitentur.*
9. *Factus eſt autem clamor magnus. Et ſurgentes quidam Phariſæorum pugnabant dicentes, Nihil mali invenimus in homine iſto, quid ſi Spiritus locutus eſt ei, aut Angelus.*
10. *Et cum magna diſſentio facta eſſet, timens tribunus ne diſcerperetur Paulus ab ipſis, juſſit milites deſcendere, & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in caſtra.*
11. *Sequenti autem nocte aſſiſtens ei Dominus, ait, Conſtans eſto, ſicut enim teſtificatus es de me in Jeruſalem, ſic te oportet, & Romæ teſtificari.*
12. *Facta autem die collegerunt ſe quidam ex Judæis, & devoverunt ſe dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum.*
13. *Erant autem pluſquam quadraginta Viri, qui hanc conjurationem fecerant.*
14. *Qui acceſſerunt ad Principes Sacerdotum & Seniores, & dixerunt, Devotione devovimus nos nihil guſtaturos, donec occidamus Paulum.*
15. *Nunc ergo vos notum facite tribuno cum Concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos verò priuſquam appropiet, parati ſumus interficere illum.*
16. *Quod cum audiſſet filius ſororis Pauli inſidias, venit, & intravit in caſtra, nunciavitque Paulo.*
17. *Vocans autem Paulus ad ſe unum ex Centurionibus, ait, Adoleſcentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi.*
18. *Et ille quidem aſſumens eum duxit ad tribunum, & ait, Vinctus Paulus rogavit me hunc adoleſcentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.*
19. *Apprehendens autem tribunus manum illius ceſſit cum eo ſeorſum, & interrogavit illum, Quid eſt, quod habes indicare mihi?*
20. *Ille autem dixit, Judæis convenit rogare te, ut craſtina die producas Paulum in Concilium, quaſi aliquid certius inquiſituri ſint de illo.*
21. *Tu verò ne credideris illis, inſidiantur enim ei ex eis Viri amplius, quam quadraginta, qui ſe devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum, & nunc parati ſunt, expectantes promiſſum tuum.*
22. *Tribunus igitur dimiſit adoleſcentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota ſibi feciſſet.*
23. *Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis, Parate milites ducentos, ut eant uſque Cæſaream & equites ſeptuaginta, & lancearios ducentos, à tertia hora noctis.*
24. *Et jumenta præparate, ut imponentes Paulum, ſalvum perducerent ad Felicem præſidem.*
25. *Timuit enim ne fortè raperent eum Judæi, & occiderent, & ipſe poſtea calumniam ſuſtineret, tanquam accepturus pecuniam.*
26. *Scribens epiſtolam continentem hæc.* Claudius Liſias optimo præſidi, Felici, ſalutem.
27. *Virum hunc comprehenſum à Judæis, & incipientem interfici ab eis, ſuperveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus eſt.*
28. *Volenſque ſcire cauſam, quam objiciebant illi, deduxi eum in Concilio eorum.*
29. *Quem inveni accuſari de quæſtionibus legis ipſorum, nihil verò dignum morte, aut vinculis habentem criminis.*
30. *Et cum mihi perlatum eſſet de inſidiis, quas paraverant illi, miſi eum ad te, denuncians, & accuſatoribus, ut dicant apud te, Vale.*
31. *Milites ergo ſecundum præceptum ſibi, aſſumentes Paulum duxerunt per noctem in Antipatridem.*
32. *Et poſtera die dimiſſis equitibus, ut cum eo irent, reverſi ſunt ad caſtra.*
33. *Qui cum veniſſent Cæſaream, & tradidiſſent epiſtolam præſidi, ſtatuerunt ante illum, & Paulum.*
34. *Cum legiſſet autem, & interrogaſſet, de qua Provincia eſſet, & cognoſcens, quia de Cilicia.*
45. *Audiam te (inquit) cum accuſatores tui venerint. Juſſitque in prætorio Herodis cuſtodiri eum.*

ARGUMENTUM.

PAulus poſitus in Concilio incipiens dicere ſuam cauſam à Pontifice jubetur percuti,cui ait Paulus: Percutiet te Deus,paries dealbate,declarat Paulus ſe eſſe Phariſæum;& ne aliqua diſcordia oriatur inter Phariſæos, & Sadducæos,à Tribuno abducitur Paulus, ne forte interficiatur; apparet Deus Apoſtolo confortans eum.

Actor. 23 *n.*1. Intendens autem in Concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conſcientiâ bonâ converſatus ſum ante Deum in hodiernum diem.

Verſiones

PRIMA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 5.

1. Syriac. Arabic. Verſ. 1. INtendens autem in Concilio Paulus. Syriac. *Cum autem intuerentur in conceſſum eorum.* Arabic. *Cum contemplatus eſſet.* Cum ego firmis ac fixis oculis aſtantes in eo Concilio intueretur, quod erat ſignum magni animi, roboris, generoſitatis, ac innocentiæ, quod in conſpectu judicum non turbaretur; & (ut exiſtimo) propoſita à Tribuno cauſa comprehenſionis Pauli; quia in omni judicio prius cauſa rei proponitur, quam ipſe jubeatur loqui pro ſe, & datâ facultate dicendi.

2. Act. 2. *Cur non dicit Patres.* *Ait: Viri fratres*, & non adjicit Patres, ut c. 22. n. 1. quia hic converſus eſt ad Phariſæos, & cum ipſis tantum loquebatur; vel quia citato c. 22. narravit factum converſionis; at vero hic ſtabat coram judicibus, & ne videretur benefico titulo eorum gratiam ſollicitare cum aliquâ juſtitiæ læſione, & ideo nomen Patris omiſit, & generali nomine fratris uſus eſt.

3. Syriac. Æthiop. *Ego omni conſcientiâ bonâ converſatus ſum ante Deum.* Arabic. *Ego omni mente bonâ me geſſi.* Æthiop. *Ego in omni bonâ doctrinâ adhæſi Deo.* Ego ſemper munere meo functus ſum Deo, ſive in Judaiſmo, ſive in Chriſtianiſmo; in Judaiſmo ex conſcientiâ erroneâ, quâ eram ſeductus multum pugnans pro lege; nunc verò in Chriſtianiſmo Dei gratiâ illuminatus fortius pro Evangelio.

4. Verſ. 2. *Princeps autem Sacerdotum Ananias* (quiſnam eſſet, dicam q. 3.) *præcepit aſtantibus ſibi percutere os ejus.* Syriac. *Ut caderent Paulum in os ejus.*
Syriac. Ille autem Princeps Sacerdotum cum eſſet Judæus malevolentia, ira, ac furore, & odio erat ferventius in Paulum, & ideo non eſt paſſus ipſum audire, ac proinde, antequam Paulus loqueretur, mandat percuti os ejus, tanquam hominis impii, & blaſphemi, qui non erat dignus, ut audiretur. Carthuſ. exiſtimat Principem Sacerdotum fuiſſe indignatum, quia Paulus eum more patrio non ſalutaſſet.
Carthuſ.

5. Syriac. Arabic. Verſ. 3. *Percutiet te Deus, paries dealbate.* Syriac. *Futurum eſt, ut te percutiat Deus.* Arabic. *Certè Deus eſt te percuſſurus, paries albedine luſtrate.* Verba Pauli non ſunt animi iracundi, ſed ex zelo juſtitiæ, nec verba ſunt per modum deprecativum percutiat te Deus, ſed ſpiritu prophetico *percutiet.* Syriac. Arab. futurum eſt, ut percutiat te ob tuam malitiam.

6. Paries dealbate, ſeu illuſtrate, ſignificat hominem hypocritam exterius habens apparentiam juſtitiæ, & non interius, de quo q. 3. cum debeas judicare juxta legem, agis contra legem Divinam, & naturalem cum percutias hominem nec damnatum, nec auditum.

7. Verſ. 4. *Summum Sacerdotem Dei maledicis.* Syriac. *Sacerdotem Dei convitiis afficis.* D. Cypr. epiſt. 55. *Inſilis in Sacerdotem Dei maledicendo*; atque illud *percutiet te Deus*, fuit dictum ab Apoſtolo ſpiritu prophetico, ut modo dixi; quia verò aliqui codices habent *percutiat te Deus* per modum optativum, frequenter apud Hebræos futurum ponitur D. Aug.
per optativum. Deinde ut docent D. Aug. in Pſ. 78. D. Hier.
& D. Hier in Pſal. 11. Paulus Apoſtolus ea authoritate, & zelo juſtitiæ non ſolum intentari, ſed etiam imprecari juſtam Dei iram impio Pontifici, & ut tali agnito, ad correctionem ejus, ac emendationem aliorum, de quo q. 2. Addit D. Chryſoſtom. D. Chryſoſt.
hunc ſummum Sacerdotem, Paulo reſponſo adeo percuſſum, & mortuo ſimile fuiſſe, nec verbum proferre potuiſſe, ſed alios pro eo reſponſum dediſſe.

Verſ. 5. *Neſciebam, quia Princeps eſt Sacerdotum*; 8.
Quia Paulus multo tempore fuerat à Jeroſolyma, & non agnoverat, quis eſſet Summus Sacerdos, nam eum maledicere prohibitum erat, Exod. 22. n. 28. & Paulus adducens locum Exod. 22. n. 28. de quo latius q. 4.

QUÆSTIO I.

Quare D. Paulus dum introducitur in Concilium eſt attendens in Aſſiſtente?

AIt Text. *Attendens in Concilium Paulus.* Arab. 9.
Contemplatus eſſet. In quo multa magna relucent. 1. Multa confidentia ad loquendum, ſolent enim auditores in exordio ſuæ orationis ex omni parte circumſpicere. 2. Ejus innocentia, qua judices non timebat. 3. Ejus libertas, & audacia ad dicendum. 4. Generoſitas animi, & fortitudo, quâ ſolus inter tot adverſarios ſtat. 5. Ardor, perſpicacia, & vivacitas oculorum oſtendebant animum vivacem ſapientia plenum ad confundendos, & vincendos ſuos adverſarios, & ideo, antequam Paulus loqueretur, ſummus Sacerdos ejus aſpectum timens, erant enim oculi Pauli indices animi illius, mandat *percutere os ejus.* *Aſpectum oculorum Pauli timet Summus Sacerdos.*

Cum David exit in prælium, ait Text. de eo *erat autem adoleſcens rufus; & pulcher aſpectu*, 1. Reg. 17. n. 4. quæ verba ſic legit Theod. *Erat rufus cum pulchritudine oculorum*; & cur, quando procedit ad bellum, notatur ejus pulchritudo oculorum: quid habent oculi pulchri cum bello? & unde illis tanta pulchritudo? explicat Theod. 1. Reg. q. 40. & ait: *Vidit eum Goliath, & ei nihil fecit, quoniam eſſet puer, & ipſe rufus cum pulchritudine oculorum; imitabantur enim animi oculos oculi corporis, illi enim cernebant, & contemplabantur eum, qui non cadit ſub aſpectum.* Oculi externi David ſequebantur oculos internos animi, qui toti erant affixi in Deum & inde mira illorum pulchritudo ad vincendum, ac triumphandum, *contemplabantur eum, qui non cadit ſub aſpectum.* 10. 6. Reg. 17. Theod. *Ardor oculorum in eum omnia vincit.*

Quandiu Moyſes præſens eſt populo, dicebat ille 11.
Exod. 29. n. 8. *Cuncta, quæ loquutus eſt Dominus faciemus*; & tunc non eſt prolapſus in idololatriam, at vero cum Moyſes aſcendit in Horeb, & ibi moras trahit,

Exod. 32. Pſal. 105. Actor 7.

trahit. *Videns populus, quod moram faceret*, Exod. 32. n. 1. *Fecerunt vitulum in Horeb. & adoraverunt ſculptile*, Pſal. 105. n. 24. populus valdè propenſus erat ad mala, ut dixit D. Stephan. Actor. 7. *Duræ cervices & incircumciſis cordibus*: & tamen quandiu Moyſes eſt præſens non faciunt vitulum, nec adorant ſculptile; quia ipſa præſentia Moyſis ardor oculorum ejus ex rectâ intentione in Deum ipſam populi malitiam cohibebat, ac illam vincebat; & de illa triumphabat, ut tale nefas non auderent perpetrare, & ab illo refrenabantur. Rupert. lib. 4. in Exod. cap. 24. ait; *Quoties ab eo ceſſavit pædagogi virga ſtultus puer ad eadem, vel ſimilia ſe convertit idololatræ flagitia*; quod D. Nyſſen lib. de Moyſe antea docuerat dicens: *Quaſi pueri, cum pædagogus non adeſt, ſic populus adverſus Aaronem concitatus eſt.*

Magiſtri aſpectus continet alumnos. Rupert. Nyſſen.

12. Aliter (animus) ob fratricidium eſt reprobatus à Deo, à quo ei dictum eſt, *Iratus eſt vehementer & concidit vultus tuus*, Gen. 4. n. 5. ab animi ſinu in faciem prodit furor, nec poterat in Deum aſpicere, qui in Deum flagrabat odio. Oleaſt. ait, *Ideo dimiſit vultum, ne ad cœlum; ubi Deus erat, aſpiceret, à quo ſe læſum arbitrabatur*, gravamen ſui peccati, ac malæ conſcientiæ prodibat in vultum, ut non auderet illum elevare ad cœlum videndum Rupertus lib. 4. in Geneſ. cap. 3. ait, *Videlicet ira in odium verſa... pondere declinavit in terram vultum ejus.* Ex tanta iniquitate, quæ prodibat in vultum, etiam ab illa pullulabat quidam naturalis timor, uti diceret, *Omnis, qui invenerit me occidet me.* Gen. 5. n. 14. Tremulento vultu occiſorem contra ſe advocabat.

Gen. 4. Oleaſter. *Qui odit cœlum non poteſt videre cœlum.*

13. Externa præſentia oculorum latentem animum indicat; vox eſt Chriſti Domini apud Matth. 6. n. 22. *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.* Lucet in tenebris lucerna, & quod tenebris tegitur, lucerna detegit, & manifeſtat lucerna corporis eſt oculus, & quod in abdito pectoris Secretario reconditur, oculus veluti clavi, aperit, & patefacit. Clemens Alexand. lib. 3. Pædag. cap. 11. ait, *Oculus eſt per quem aperiuntur interna*, & ideo cum Chriſtus D. dixiſſet, *Unus ex vobis tradet me.* Proditione indicata. Subdit Evangeliſta Joan. 13. n. 22. *Aſpiciebant ad invicem Diſcipuli hæſitantes de quo diceret*, an ex vultu poſſent conjecturare illum, qui talia erat facturus, quod de ſe timens Judas conſcientiâ accuſatrice, ſtatim ſubditur n. 30. *Exivit continuo* ne ex facie deprehenderetur. Vide cap. 20. quæſt. 14. num. 114. 115. 116.

Matth 6. *Oculorum index interni affectus.* Clem. Alexan. Joan 13.

QUÆSTIO II.

Quare D. Paulus ſummum Sacerdotem appellat parietem dealbatum.

14. Quamvis juxta doctrinam datam à Chriſto D. Luc. 6. n. 28. *Ne quis maleficientibus malefaciat, & maledicat maledicentibus, & imprecetur.* Etidem Apoſtolus etiam præcipit, Rom. 12. n. 14. tamen aliquando, ut docet D. Gregor. lib. 4. Moral. cap. 6. *Utrum licet zelo juſtitiæ, & judiciaria poteſtate, atque ſine vindicta livore, & ſine odio.* Sic fecit idem Paulus 2. Timoth. 4. n. 14. Petrus Act. 8. & Elia 4. Reg. 1. n. 30. & Jerem. 1. & Sancti in Cœlo clamant, *Uſquequo Domine non judicas, non vindicas ſanguinem noſtrum de his, qui habitant in terra*, Ap. 6. n. 10. quod provenit ex zelo juſtitiæ, & ad emendationem, & correptionem aliorum.

Luc. 6. Rom. 12. D. Greg. Act 8. 4 Reg. 1. *Sancti poſtulant pœnam ex zelo juſtitiæ.*

15. Appellat Paulus in præſenti *Parietem dealbatum*, ſicut Chriſtus Dominus appellavit Phariſæos, Matth. 23. n. 27. *Hypocritas ſepulchra dealbata, quæ* exterius apparent pulchra, & candida, interius verò ſunt plena oſſibus, vermibus, ac multâ ſpurcitiâ, quo notatur eorum hypocriſis, qua exterius exhibent ſpeciem puritatis, ac ſanctitatis, cum interius abundent omni iniquitate, ut ſatis ex multis Patribus dixi ad citatum locum Matth.

Matth. 23. *Sylveira in Acta.* *Hypocriſis damnatur.*

16. Eleganter D. Auguſt. lib. 1. de Sermone Domini in monte cap. 12. *Paulum cum ait, Percutiet te Dominus, paries dealbate intelligentibus prophetia eſt, paries quippe dealbatus, ſimulatio eſt Sacerdotalem proferens dignitatem, & ſub hoc nomine, tanquam candido tegumento, interiorem quaſi Lunam turpitudinem occultans.* Paulus contra iniquum Sacerdotem minatur Divinam iram. *Percutiat te*; & ad hoc nullum aliud crimen contra eum opponit, niſi quod ſit paries dealbatus, cur non potius eum dicit ſacrilegum, ſceleſtum, injuſtum, ſed tantum *paries dealbatus*, hoc maximè inter omnia ſollicitabat Divinam iram, quod in illa dignitate ſolum haberet exteriorem ſplendorem nominis, & honoris, & intus omni fructu illius careret, qui habet dignitatem ſine ſuis operibus, & de ſolo nomine gaudere vult, maximè eſt execrabile.

D. Aug. *Nomen ſine fructu provocat juſtitiam Dei.*

17. Ait Deus per Sophon. 1. n. 4. *Diſperdam de loco hoc reliquias Baal; & nomina æditiuorum cum Sacerdotibus*, Septuaginta, *Et nomina Sacerdotum cum Sacerdotibus*; cum Divina ira inſurgit ad deperdendum, & contra quid armata fulminat ſuum furorem, nempe contra nomina æditiuorum, ac nomina Sacerdotum, nil enim magis intolerabile, quam nomen vacuum ſine operibus, habere nomen dignitatis ſplendidum, & illi non correſpondere, maxime ſollicitat Divinam iram. D. Hieron. 160. *Auferat* ait Dominus *nomina Sacerdotum cum Sacerdotibus, quia fruſtra ſibi applaudent in Epiſcopali nomine, & in Praesbyteri dignitate, & non in opere, Unde ſignanter non ait, & opera Sacerdotum cum Sacerdotibus, ſed qui tantummodo falſa nomina proferunt dignitatum, & malis operibus ſua nomina deſerunt.*

Soph. 1. Septuag. D. Hier. *Non nomina dignitatum, ſed opera placent Deo.*

18. Maximè iratum ſe oſtendit Deus contra Regem Sedeciam. *Te autem prophane, impie, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita* à Deo ad mortem, & pœnam tuam, explicant Chaldæus, Vatabl. Pagninus, & alii, & ſubdit *Aufer cidarim, tolle coronam, non hoc eſt*, Ezechiel. 21. n. 26. videtur contradictio; nam videtur habere, cum dicat, *Tolle coronam*, & ſtatim ſubdit *hæc non eſt*, id eſt illa corona non eſt corona, quia quamvis in apparentia, ſplendore; ac nomine videatur corona tamen cum meritis non ſit redimita, ſed vacua, verè ac realiter non eſt corona quæ ſerviat ad honorem, ſed ad ignominiam. Salvian. lib. 4. de Providentia ait. *Quid eſt aliud Principatus ſine meritorum ſublimitate, niſi honoris titulus ſine homine, Quid eſt dignitas in indigno, niſi ornamentum in luto?*

Chald. Ezech. 21. *Dignitas ſine meritis eſt titulus ſine honore.*

19. Ait Regius Vates Pſalmo 11. num. 9. In circuitu impii ambulant, ſecundum *altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum.* Ex Hebræo legit Pagninus, *In circuitu impii ambulant; cum exaltati fuerint, vilitas eſt filiis hominum.* Multi magno affectu ambiunt dignitates, quibus conſequutis ſuam inhabilitatem, ac inſufficientiam oſtendunt, ſeſe infamiæ, ac ludibrio exponunt, quod opportuna imagine explicat Plutarchus, & ait, *Si quis ſtatuas parvulas, atque ridiculas pedamentis, & baſibus magnificis, atque ſublimibus imponeret, multo minores ad aſpectum proponeret, multoque magis ridendas, ita ſanè, qui indignos dignitate, & honore*

Pſal. 11. Pagnin. *Dignitas indigno eſt ad ignominiam.* Plutarc.

in ſublime extollit; & poſt pauca ſubdit, *Fortuna cum ingenium vile magnis, & ſplendidis rebus extollit; ideo magis demonſtrat; atque infamia exponit.*

QUÆSTIO III.

Quiſnam eſſet iſte Ananias Summus Sacerdos?

20. *Annas* Joan. 18. MUlta, & varia ſunt Authorum placita in hac re, aliqui dixerunt, hunc eſſe Annam ſocrum Caiphæ, ad quem Chriſtus D. comprehenſus à Judæis ductus eſt, Joan. 18. n. 13. & dicunt ab hoc Paulum accepiſſe literas ad comprehendendos Chriſtianos, de quibus literis Paulus facit mentionem ſuperiori cap. 22. n. 5. Act 22.

21. *Filius Annæ.* Alii exiſtimant hunc Ananiam eſſe ultimum filium, modo dicti Annæ, nam iſte habuit filios quinque, & omnes ſuo ordine fuerunt Pontifices; & ultimus extitit Ananus, qui anno Chriſti 63. & anno quinto poſt hæc geſta occidit Sanctum Jacobum fratrem Domini Epiſcopum Jeroſolymitanum & hic erat crudeliſſimus.

22. Sigon. Valde probabiliter Sigonius lib. 5. de Republ. Hebraica cap. 1. in Catalogo Pontificum Hebræorum ait, hunc Ananiam eſſe Nebedæ filium ab Agrippa Calveorum Rege, Pontificem datum, & Joſeph. poſtea remotum, de quo agit Joſephus lib. 20. c. 3. 23. Ultimo alii dicunt hunc Ananiam, alio nomine appellant Iſmaëlem, eſſe filium Phabæi, quem in his ultimis annis Felix præſidens conſtituit Pontificem ad quem Paulus vinctus miſſus eſt, ut ſcribit Joſeph. Joſephus lib. 2. cap. 6. quamvis Baronius dicat Joſepſum erraſſe.

QUÆSTIO IV.

Quare D. Paulus ait ſe non agnoviſſe Summum Sacerdotem?

24. AIt Paulus in præſenti tanquam ſe excuſans à maledictione data, *Percutiet te Deus, paries dealbate* ſubdit *Neſciebam fratres, quia Princeps eſt Sacerdotum*, erat perſona publica, & valde nota Paulus nutritus, & educatus in Jeruſalem, quo nobo fieri poteſt, quod eum non agnoſceret.

25. 1. Oecum. 1. Reſpondet Oecumenius Paulum agnoviſſe, ſed ignorantiam ſimulaſſe; hæc ſententia rejicienda eſt, quia alias eſſet mentitus Paulus dicens *ego neſciebam* 2. Beda *Neſciebam* Pontificem, quia 2. Beda. Hebraïcus Pontificatus jam erat extinctus, quod eſt veriſſimum, tamen Paulus excuſat ſe, quod non ei impenderit debitam reverentiam 3. Baronius 3. Baron. ait, quod præter hunc Summum Pontificem fuiſſe alium ordine ſecundum cæteris præpoſitum & Paulus dubitabit, quiſnam eſſet, at hoc nullum habet fundamentum, & talis ſecundus Pontifex nullibi legitur.

26. *Vera ſententia.* Dicendum eſt cum vera, & communi ſententia D. Chryſoſt. Lyran. Carthuſ. Ugonis: Verè Paulum non agnoviſſe Principem, quia ipſe per multum temporis ab Jeroſolymis abfuerat, & novus erat hic Pontifex, ac multis aliis viris circumgerebatur, & ut advertit Sanchez multæ erant tumultuantes voces aſtantium; & ita Paulus non potuit Sanch. diſtinctè agnoſcere, à quo exivit illa vox *Percutere os*; contra quem Apoſtolus fulminavit maledictionem.

27. D. Cypr. Qua in re maximè audiendus eſt D. Cyprianus epiſtola 55. & ait. *Paulus cum ei dictum eſſet; ſic inſilit in Sacerdotem Dei maledicendo? Quamvis Domino jam crucifixo; ſacrilegi, & impii, & cruenti ille eſſe cœpiſſent? nec jam quidquam de Sacerdotali honore & authoritate retinerent; tamen ipſum quamvis inane nomen, & umbram quandam Sacerdotis, Paulus neſciebam*, inquit, *quia Pontifex eſt*, cum ille antiquus Pontificatus jam eſſet extinctus per Chriſtum, bene ſciebat Paulus, quod ille non eſſet Pontifex, ſed homo quidam impius, ſacrilegus, ac omni nequitia plenus; tamen habebat *inane nomen, & umbram quandam Sacerdotis* inde ipſum reveritus eſt Paulus, tantus enim honor deferendus eſt Sacerdoti.

Sanat Dominus Matth. 8. n. 4. Leproſum, & ait 28. illi, *Vade oſtende te Sacerdoti*, Communis lex Matth. 8. erat Levit 13. quod ille, qui leprâ fœdatus fuerat non poſſet communi aliorum conſortio gaudere niſi prius Sacerdos expiaſſet eum, ac mundatum declaraſſet, at Chriſtus ſupremus Dominus ad *Sacerdos* quid huic mandat, ut vadat, & oſtendat ſe Sacer- *iniquus* doti, quem ſciebat eſſe peſſimum, & ſacrilegum. *etiam honorandus.* erat tamen Sacerdos; & quamvis peſſimus, vult, ut ei exhibeatur debitus honor, & reverentia, ut leproſus ſe ei humiliter repræſentet ut ab eo expietur, & teſtimonium de ſua munditia ab eo acci- D. Cypr. piat tanquam à vero Sacerdote. D. Cyprian. epiſtol. 65. ait, *Jeſus Chriſtus Rex & judex, & Deus noſter uſque ad paſſionis diem, ſervavit honorem Pontifi ibus, & Sacerdotibus, quamvis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Chriſti ſervaſſent, nam cum leproſum mundaſſet dixit Vade, oſtende te Sacerdoti, humilitate ea, qua nos quoque eſſe humiles docuit, Sacerdotem adhuc appellat, quem ſciebat eſſe ſacrilegum.*

Syracides ait Eccleſiaſt. 7. n. 3. *In totâ animâ tuâ* 29. *tunc Deum, & Sacerdotes ejus ſanctifica*, & iterum Eccl. 7. repetit n. 33. *Honora Deum in totâ anima tua, & Deus honorandus in Sacerdote* *honorifica Sacerdotes ejus.* Honorem Sacerdotis non ſemel commendat, ſed vicibus tanquam rem magni ponderis, ita recommendat, ut juxta Dei honorem poſtulet, ac ſi ille ſit, poſt Deum primus, & ſi Sacerdos fuerit malus, hoc de ejus D. Cypr. conſcientia judicare, ad te non pertinet, ſed ipſum honorare. D. Cyprian. lib. 3. epiſtol. 9. ait, *Salomon teſtatur, & docet, quæ ſit Sacerdotalis authoritas & poteſtas*, quod ſit honorandus poſt Deum, unde cum Alexander Sacerdotem Maximum reverenter adoraſſet; dixit (ut teſtatur Joſephus lib. 11. Antiqu. cap. 8.) *Non hunc adoro, ſed Deum, cujus Principatu Sacerdotis functus eſt.* Vide quæ dixi ſupra cap. 2. q. 31. n. 263. 264. 265.

Actor. 23. n. 6. Sciens autem Paulus, quia una pars eſſet Sadducæorum, & altera Phariſæorum, exclamavit in Concilio, Viri fratres, ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum, de ſpe & reſurrectione mortuorum ego judico.

Verſiones

SECUNDA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 11.

Verſ. 6. *SCiens autem Paulus* quanta diſſentio 30. extabat inter eos circa perſonam Pauli, quia ex illis aſtantibus quidam erant Sadducæi, qui negabant reſurrectionem, & erat crudeliſſimum hominum genus ut ait Joſeph. lib. Antiq. 20. cap. 8. Joſeph. Altera pars Phariſæorum, quæ erat melior, & nobilior, quæ reſurrectionem, & Angelos agnoſcebat &

& quia utriſque Paulus non poterat reſiſtere, & ut
aliquos haberet pro ſe, ait, *Ego Phariſæus ſum.* ſicut
Philip. 3. ipſe de ſe teſtatur ad Philipp. 3. n. 5. Codices Græci
Græcus. & Syriaci legunt in ſingulari, at noſtra Vulgata
Syriac. Tertull. D. Aug. D. Greg. legunt in plurali *Filius*
Tertull. D. Greg. *Phariſæorum*; quod refertur ut ait Lyra. ad utrumque
parentem ſpiritualem, ſcilicet Gamalielem, ſecus
Act. 22. cujus pedes fuerat edoctus, Act. 22. n. 3. & etiam ad
patrem carnalem, qui ſecta erat Phariſæus, & ideo
eum tradidit ſub diſciplina Gamalielis. Itaque Paulus
ante converſionem erat Phariſæus, & etiam
poſt converſionem quo ad illam partem affirmantem
reſurrectionem mortuorum.

31. Syriac. *De ſpe, & reſurrectione mortuorum ego judicor.*
Syriac. *In judicium vocor.* Vatabl. *Accuſor, eo quod
aſſeram ſperandam eſſe corporum reſurrectionem:*
nempe eo quod affirmo reſurrectionem mortuorum
& doceo Chriſtum crucifixum reſurrexiſſe, ac nobis
omnibus reſurrectionem, ac gloriam promeruiſſe,
id eſt, de hac re judicor, & accuſor.

32. Verſ. 7. *Facta eſt diſſentio inter Phariſæos, & Sadducæos*,
nam Phariſæi volebant defendere Paulum
ut hominem ſuæ religionis, Sadducæi ut ſibi contrarium
inſurgebant in eum, *& ſoluta eſt multitudo.*
Græcus. Syrus. Tigurin. Græc. *Diſſecta eſt multitudo* Syrus. Tigurina *Diviſus
eſt populus*, In varias ſententias, & controverſias.

33. *Error Sadducæorum.* Verſ. 8. *Sadducæi dicunt non eſſe reſurrectionem,
neque Angelum, neque Spiritum.* Ac proinde animam
rationalem faciebant mortuam; & cum reciperent
Pentateucum & paſſim eo fiat mentio de
Angelis, fortè exponebant illa loca allegoriæ, Phariſæi
utroque confitentur reſurrectionem, Angelos
& Spiritus.

34. Verſ. 9. *Surgentes quidam Phariſæorum* pugnantes
pro Paulo tanquam homine ſuæ religionis; *quid
ſi ſpiritus locutus eſt ei, aut Angelus?* tanquam ſi dicant;
in hoc homine ſcilicet Paulo nulla culpa invenitur,
nam ipſe teſtificatus eſt, quæ ei Dei ſpiri-
Act. 22. tus, vel Angelus locutus eſt in raptu, ac exitu, de
quo fit mentio ſuperiori cap. 22. n. 17. Hæc autem
dicebant non ſolum pro Pauli laude, ſed etiam ut
refutarent, ac damnarent adverſarios Sadducæos
qui Angelos, & Spiritum negabant.

35. Æthiop. Verſ. 10. *Et cum magna diſſenſio facta eſſet.* Syriac.
Cum exortus eſſet tumultus magnus. Æthiopic. *Commoti
ſunt valde Judæi*, Nempe Phariſæi, & Sadduc.
Arabic. *Timens Tribunus ne diſcerperetur*, Paulus Arabic.
Æthiop. *ne Paulum dériperent.* Æthiop. *Ne raperent* Sadducæi,
ut eum interficerent, quibus favebat Pontifex
vel ne Phariſæi raperent, ut defenderent, *Juſſit milites,
ut deducerent eum in caſtra*, in arcem Antoninam,
de qua ſæpè dictum eſt.

Verſ. 11. *Sequenti autem nocte aſſiſtens ei Dominus*,
apparens Paulo ait, *Conſtans eſto.* Syriac. *Obfirma*
& D. Chryſoſt. *Bono animo eſto.* Arab. Æthiop.
Confide, ſic te oportet teſtificari de me Romæ. De
quo q. 7.

ad hoc tendit Tertull lib. 2. Reſurrect. cap. 35. *Neque* Tertul.
*tum, ait, tranſgreſſor legis videbatur de præcipuo fidei
totius articulo; id eſt de reſurrectione, ad Sadducæos
ſapere exiſtimaretur. Itaque nolebat videre reſcindere
fidem reſurrectionis, utique confirmat ſecundum
Phariſæos, reſpuens negatores ejus Sadducæos*,
Vide tom. 2. in Evang. cap. 3. q. 2. n. 9. 10. & 11. de
conventa doctrina.

Secundo maxima erat controverſia inter Phari- 37.
ſæos affirmantes reſurrectionem, & Sadducæos il- *Valde utile*
lam negantes, omnes tamen uniti erant ut Paulum *iniquorum*
interficerent; tunc Paulus altâ prudentia clamat *unionem diſſolvere.*
*Phariſæus ego de ſpe reſurrectionis mortuorum, & ſoluta
eſt multitudo:* cum Paulus ſe declarat Phariſæum,
Phariſæi pugnant pro Paulo, & diſſipata eſt
unio inter Phariſæos, & Sadducæos, & Paulus ſalvus
cuſtoditur; deſtructa, ac diſſipata unio inter iniquos,
perverſum germen eſt multorum bonorum.
D. Greg lib. 14. Moral. c. 4. ait, *Cum in duas partes* D. Greg.
*tumultuantium multitudo dividitur; Paulo via ereptionis
aperitur, quia quem turba proſequentium conſtrinxerat;
diviſa laxabat.* Similiter & Beda ad præſentem Beda.
locum Actor. ait, *Sicut unitas bonorum ſemper
eſt utilis, ſic malorum unitas ſemper eſt bonis noxia.
Unde nunc Paulus perſecutores ſuos diſſociari ſatagit
ut quem uniti cinxerant, diviſi laxarent.* Et hoc ſæpè
eſt valde utile docet D. Tho. 2. 2. q. 37. art. 1. ad 2. D. Tho.

Ait Chriſtus Matth. 10. n. 34. *Non veni pacem* 38.
mittere, ſed gladium Chriſtus D. Princeps pacis, Matth. 10.
quomodo ait, quod non venerit ut pacem conſtituat,
ſed ut gladium inferat quod dicit bellum, &
diſcordiam, quia ut princeps pacis, venit, ut pacem *Ex diſcordia*
tolleret, & tanquam gladio diſſecaret unionem in- *malorum*
ter impios, ut pacem firmaret inter Sanctos, & juſtos *vera pax.* D. Chryſoſt.
D. Chryſoſt homil. 36. in Matth ait, *Malam pacem
bona diſſonantia ſolvit, gladium mittit, non ut bellum
geratur, ſed ut pax acquiratur.*

Mittuntur tres Sancti pueri in fornacem arden- 39.
tem, ut ab igne devorentur, tunc *Angelus Domini
deſcendit cum Azaria, & ſociis ejus in fornacem, &
excuſſit flammam ignis*, Dan. 3. n. 49. alia littera ha- Dan. 3.
bet *diſperſit*? flamma unita erat ad eos conſumendos,
& comburendos, diviſa verò inſervivit ad eorum
ſalutem, & cuſtodiam.

Loquens Propheta Habacuc de illuſtriſſimâ Chriſti 40.
victoriâ de omnibus impiis ait, cap. 3. n. 14. *male-* Habac.
dixiſti ſceptris ejus, capiti bellatorum ejus, Septuaginta
ſic legunt, *Dividiſti in ſtupore capita potentium*;
non ait; *deſtruxiſti*, ſed *dividiſti*, in hoc exiſtit
eos omnino deſtruere, D. Hieron. ibi *non dixit perdidiſti,
vel cecidiſti capita potentium; ſed diviſiſti; quod enim dividitur, non tam amputatur, &
perditur, quam ſeparatur in partes ſic & capita hæc
dividuntur in partes, & ſeparata locum facient*,
quod exercitui non advenit, ſi ejus cornua dividuntur,
ac ſeparantur inter ſe, & ad hunc ſenſum
explicat Rupert. illud ejuſdem Prophetæ Habac.
cap. 3. n. 10. *Fluvios ſcindes terræ.* Vide tom. 4. in
Evang. cap. 7. q. 5. n. 36. 37. 38.

QUÆSTIO V.

Quare D. Paulus, quod ſit Phariſæus, de ſe teſtatur

36. IAM dixi in expoſitione Paulum ante ſuam converſionem
eſſe ex ſecta Phariſæorum, & poſt converſionem
Convenientia in doctrina conciliat animos. convenire cum eis in articulo reſurrectionis;
& cum in concilio magna commotio exorta eſſet
contra Paulum, inde ipſe de ſe ait, *Phariſæus ego ſum*
ut Phariſæos in ſui defenſionem haberet, maximè
animos allicit, ac attrahit convenientia in doctrina
ac diſciplina ſub eodem Magiſtro in eadem Schola

QUÆSTIO VI.

Quare Tribunus timet ne à tumultuante turba Paulus diſcerpatur?

IN Concilio magna diſſenſio erat inter Phari- 41.
ſæos, & Sadducæos, illi affirmabant reſurrectionem,
quam illi negabant, & Paulus pro Phariſæis ſe
ſtare declarat affirmans reſurrectionem; quæ doctrina
contraria omnino erat Sadducæis, & tunc ma-

ximè exorta eſt tempeſtas contrarietatis inter illos timet Tribunus, ne inde aliquod malum eveniat Paulo, & intendit illum in tuto conſtituere: ſed cur potius non præſumit, quod ex tanta contrarietate, ac diſſenſione poſſet aliquid utile contingere Paulo, ut inde aperiatur oſtium, ut ipſe effugiat. Bene tamen ſciebat Tribunus, quod quamvis impii inter ſe belligerent, & deſcidant, ut eo, tamen maximè conveniunt, ut juſtum perimant ac perſequantur.

Impij quamvis in ſe contrarii juſtum contra vehuntur.

42. Scribit D. Matth. 9. n. 24. Ad Chriſtum Dominum *Acceſſerunt diſcipuli Joannis dicentes, Quare nos, & Phariſæi jejunamus frequenter, diſcipuli autem tui non jejunant.* Diſcipuli Joannis ſequentes ſuum magiſtrum maximè adverſabantur Phariſæis, quos Joannes Matth. 3. n. 7. vocaverat genimina viperarum, cur modo ad ſe eos advocant, & ut ſocios habent & qui ſe jactabant de multa ſanctitate modo ſe aſſociant vitioſis viperis. Res agebatur contra Chriſtum, ejuſque diſcipulos, & quamvis diſcipuli Joannis, & Phariſæi eſſent inter ſe diverſi, & contrarii ad oppugnandam ſupremam juſtitiam, ac ſanctitatem Chriſti, ac diſcipulorum ejus, facile inter ſe conveniunt, & uniuntur. D. Chryſoſt. ſerm. 31. ait, *Cum diſcipulis Joannis, quæ ſocietas Phariſæis? niſi quia unxerat invidia, quos disjunxerat diſciplina* Judæi poſtponi Moyſi Dominum non ferebant, diſcipuli Joannis Chriſtum nolebant Joanni ullatenus anteferri, Chriſtum fremebant utroque livore communi.

Matth. 9. Matth. 3. Uniti contra Chriſtum. D. Chryſoſt.

43. Cum meus Jeſus eſſet comprehenſus, ſtabat Petrus in atrio Pontificis quidam verò ex illis affirmabat dicens: *Vere hic in illo erat*, Luc. 22. n. 59. ſic & Joan. 18. n. 26. ſcribit, quod unus ex ſervis Pontificis Petrum urget, quod ille erat ex Chriſti diſcipulis, aliter verò D. Matth. rem proſequitur cap. 26. n. 73. & ait, *Poſt puſillum acceſſerunt, qui ſtabant, & dixerunt Petro; Vere tu ex illis es.* Similiter & Marc. 14. Unde hæc rerum varietas? an quod Matth. refert, Lucas negat? id ego pernego: ſed quod unus ſervus facit ad urgendum, & vexandum Petrum, reliqui approbant, & exurgunt in Petrum, & quod ille ſervus incipit, cæteri proſequuntur. Janſenius (ait) maxime cum in tam una nimi malorum conſortio quidquid unus ageret, omnium fieret nomine.

Luc. 22. Joan. 18. Matth. 26. Cum unus inſurgit in juſtum omnes ſequuntur.

QUÆSTIO VII.

Quare Chriſtus Dominus prædicit Paulo, quod, ut, cum teſtificatus fuerat in Jeruſalem, oportebat eum Romæ teſtificari.

44. Apparet Chriſtus Dominus nocte Paulo, ac proinde videtur quod in ſomnis, & ait illi, *Conſtans eſto, ſicut enim teſtificatus es de me in Jeruſalem; ſic te oportet & Romæ teſtificari.* Erat Paulus in carcere, in vinculis, & catenis: adſtat Chriſtus Dominus dans ei magnam conſolationem, & non dixit ei: ceſſat perſecutio, ac tempeſtas adverſariorum, ſed teſtatur eadem eſſe paſſurum Romæ, pati pro Chriſto magnum erat Pauli gaudium, & magnum levamen. Vide verbum Paulus.

Pauli gaudium pati pro Chriſto.

45. Conſidera tamen, quod ſic eum exhortatur ad ipſum Chriſtum teſtificandum Romæ, ſicut teſtificatus eſt in Jeruſalem, *ſic te oportet*, ac proinde Chriſtus ſuo dicto approbat, quæ fecerat in Jeruſalem, ac tanquam laudans ibi facta, ut notat D. Chryſoſt. homil. 49. in Acta, & ait, *Vide quanta conſolatio; primo illum laudat*, deinde non ſinit incertam profectionem illius Romam, ut laudata, & approbata geſta in Jeruſalem ſint calcar, & excitamentum, ut quæ ei denuntiantur Romæ perpetranda, bene, & optimè adimpleantur. Unde rectè ait D. Thom. orat. 3. *Præclarè factorum prædicatio vehementiorem illis, à quibus ſunt, cupiditatem ad potiora ingerit.*

D. Chryſoſt. Laudat Magiſter, ut diſcipulus bene gerat.

Maximè multis proclamationibus divinus Sponſus extollit animam ſanctam, *Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turris, collum tuum ſicut monilia; murenulas aureas faciemus tibi vermiculas argento*, Cant. 1. n. 9. Chriſtus Dominus omnia altâ, & ſupremâ ſapientiâ diſponit, & ordinat, ad quid tot, & tam magnifica encomia accumulat in ea? dixerat illi Dominus, *O Pulcherrima inter mulieres egredere, & abi poſt veſtigia gregum, & paſce hædos tuos*, diſpoſuerat, ut ipſa curâ paſtorali gelu, & æſtu multa ſollicitudine paſceret hædos ſuos, & ut inter tot, & tantos labores animo non caderet, ſed vires reſumeret, ideo tam præclaris laudibus corroborat, ut illis ſtimula addita: quæ ſui muneris ſunt, generoſè adimpleat omni perturbatione depoſitâ, D. Bernard. ſerm. 42. ait, *Uti pavidior, quam oportuerit, ac dejectior animo facta eſſet, talium commendationum conſolationes erigerent eam.* 46.

Cant. 1. Laus optimum ad bene agendum. D. Bern.

Maximè notandum, ac expendendum eſt, quod Chriſtus D. poſtquam à Patre eſt laudatus, *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*, Matt. 3. n. 17. Tunc pergit in ſolitudinem, orat ibi, teritur jejunio, tentatus à Diabolo glorioſus victor eſt, Matth. 4. n. 1. & tunc omnium magiſtet Scholam aperit Ibidem n. 17. *Exinde cœpit Jeſus prædicare.* Similiter cum in vertice Thaboris transfiguratur coram ſuis diſcipulis vox Patris auditur. *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite*, Matth. 17. n. 5. Ac laudatione peracta à monte deſcendit, Apoſtolos de ſuâ cruce morte, & paſſione nobili monet, *Sic & filius hominis paſſus eſt ab eis.* Ibid. n. 12. Et iterum n. 21. *Filius hominis tradendus eſt in manus hominum, & occident eum.* Antequam Chriſtus tendat in deſertum, & Diabolum proſternat, laudatur à Patre. D. Chryſoſt. ſerm. 160. & ait, *Ut quem Pater voce Filium probaverat, Deum ſe virtutibus approbaret.* Deinde prius Chriſtus in Thabor à Patre laudatur *Hic eſt Filius meus dilectus; in quo mihi bene complacui*; & tunc ipſe ad crucem, & necem ſe properantem declarat, ut notavit D. Chryſoſt. homil. 58. in Matth. inquit, *Quando prædicatus fuit Chriſtus, & Filius Dei eſſe, tunc apertius de paſſione prædixit*, Ac ſi laus à Patre proclamata multum conveniret ad rem ſtrenuè gerendam, non quod Chriſtus hoc indigeret, ſed ut ſupremus Magiſter in hoc nobis daret Magiſterium, & magnum documentum, quod prælatâ majorum laude magnum eſt minoribus excitamentum, ad præclara geſta virili, ac forti animo perpetranda. 47.

Matth. 3. Matth. 4. Matth. 17. D. Chryſoſt. Laudes inſerviunt ad rectè agendum.

Dixit Jeſus mulieri Samaritanæ, *Vade voca virum tuum*, cui illa, *Non habeo virum.* Veritate confeſsâ, gratiæ gerendæ jam erat auſpicium, confeſſione probatâ, manum addit Chriſtus, & ait illi, *Bene dixiſti*, & iterum *verè dixiſti*, Joan. 4. n. 17. 18. Semel, & iterum Magiſter morum Deus eandem premit chordam, & laudem canit, ut mulier timore pulſo animum erigat, & verè, & benedicat confitens ſua peccata. 48.

Samarit. laudibus ad pœnitentiam excitatur.

Act. 23. n. 12. Facta autem die collegerunt ſe quidam ex Judæis, & devoverunt ſe dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum.

Verſiones

Verſiones

TERTIA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 17.

49. Syriac. Arabic.

Verſ. 12. F*Acta autem die.* Syriacus, *Diluculo convenerunt*, ſeque *anathemate devoverunt.* Arabicus. *Inierunt infauſtam conſpirationem* Æthiopicus, *Juraverunt*, *& concluſerunt.* Illud de Luca indicat magnum furorem, & iram contra Paulum, quidam nempe Sadducæi, qui negabant reſurrectionem devoverunt, ſcilicet multis diris execrationibus, ſe ipſos anathematizantes,ut habent Syriac. & Græcus, adjurantes, ſi comederent & biberent antequam Paulum interficerent.

50. Syriac.

Verſ. 13. *Qui hanc conjurationem fecerant.* Syriac. *Qui pepegerant jurejurando hoc pactum.* Conjurationem illam ad majorem firmitatem juramento corroborarunt, ut non liceret retrocedere.

Verſ. 14. *Qui acceſſerunt ad Principem. Sacerdotum*, tamquam ad caput totius Concilii, & qui malevolo animo erat in Paulum, *Devotione devovimus*, illa geminatio magnam vim indicat. A præcipiendo præcipiam.

Verſ. 15. *Tunc ergo*, inquiunt Summo Sacerdoti, ac ſenioribus, hanc noſtram reſolutionem notam facite Tribuno, ac omni Concilio. Arabicus explicat, *Petentes ab eo cras ut dimittat & tamquam volentes ſcire res ejus cognitione exacta.* Æthiopic. *Interrogare*, *& perſcrutari eum.*

Arabic. Æthiop.

Verſ. 16. *Quod cum audiſſet filius ſororis Pauli*, an audiret caſu, vel ex induſtria, quia forte multum ſollicitus erat pro ſui avunculi ſalute, incertum eſt, *nuntiavit Paulo*, Æthiopic machinationem eorum, *Introivit in caſtra*; non ita erat Paulus recluſus, quin cum illo non poſſent amici habere ſermonem, ac ei neceſſaria miniſtrare.

Æthiopic.

51. Verſ. 17. & 18. *Vocans autem Paulus unum ex centurionibus dixit ei hunc adoleſcentem perduc ad Tribunum,habet enim aliquid ad indicandum ei*, quod fecit centurio.

QUÆSTIO VIII.

Quare iſti iniqui faciunt votum non manducandi, nec bibendi, donec interficiant Paulum.

52. *Peccatores aſſumunt ſibi pœnas.*

D*Evoverunt ſe dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec Paulum occidant*, quod procedebat ex crudeli furore, ac odio, quo ferveſcebant in Paulum, & etiam proveniebat ex alta Dei providentiâ, ut ſuum peccatum peragerent, ac celebrarent jejunio, vigiliâ, abſtinentiâ, ac ſui mortificatione.

53. Achab cum intenderet ſibi arripere vineam Naboth, antequam haberet eam in ſui poſſeſſionem; ſic habet Text. 3. Reg. 21. n. 4. *Projiciens ſe in lectulum ſuum avertit faciem ſuam ad parietem, & non comedit panem.* Septuaginta legunt, *Turbatus eſt ſpiritus ejus, velavit faciem ſuam.* Ecce quibus ſolemnitatibus feſtive celebrat ſuum crimen, & quibus comitibus aſſociatur, turbatione, mœſtitia, vultu abſcondito in tenebris, ac jejuniis, talibus doloribus ſtipatus incedit peccatum D. Ambroſ. lib. de Naboth. & ait, *Divites eripitis quidem pauperibus univerſa; pœnam tamen pauperum vos divites ſuſtinetis; illi jejunant, cum non habeant, vos cum habetis; à vobis igitur pœnam exigitis, quam pauperibus erogatis.*

3. Reg. 21. *Mala proveniunt, & ſequuntur peccatum.*

54. Secundo Beda ad hunc locum ait. *Cum Dominus indicat, Beati qui eſuriunt, & ſitiunt juſtitiam, iſti è contra iniqui eſuriunt, & ſanguinem adeo ſitiunt ut cibus etiam corporis abdicent, donec juſti morte ſatientur,* inedias, & labores, quos juſti propter juſtitiam patiuntur, eaſdem ſuſtinent impii pro ſuis vitiis peragendis, inde forſitan multo majores tolerant labores.

Beda. *Eadem patiuntur impij pro mundo.*

Veniunt Magi de terris valde longinquis adorare Chriſtum, *Vidimus Stellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum.* Matth. 2. n. 2. At de Phariſæis ait Chriſtus Dominus, *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,qui circuitis mare, & aridam, ut faciatis unum proſelytum.* Matth. 23. n. 11. proſelytum id eſt unum gentilem judæum,hoc autem faciebant non religionis zelo Dei, ac animarum, ſed vel ob vanam gloriam; vel ob avaritiam, & ideo Chriſtus Dominus lamentatur ſuper eos *Væ*, nota in rem noſtram Magi veniunt de longinquo;ducente ſtella, recto itinere per terram, at Phariſæi, & Scribæ ambulant in circuitum non ſolum per terram ,ſed etiam calcantes tempeſtuoſum mare cum innumeris periculis, ob ſuam vanitatem, & avaritiam. D. Chryſoſt. in Imperfecto homilia. 44. in Matth. ſic ait: *Non propter gloriam Dei, ut additis cultoribus honoretur Deus, neque porpter miſericordiam, volentes eum ſalvare, ſed propter avaritiam, aut propter vanam gloriam, propter hoc ipſum, ut videantur gentilem convertere.* 55.

Matth. 2. Matth. 23. D. Chryſoſt.

QUÆSTIO XI.

Quare impii non aliam ſibi pœnam imponunt niſi tantum cibi, & potus?

P*Oterant iſti iniqui dicere, ſi nobis non tradit Paulum, ut occidatur, noſmetipſos occidemus, vel filios noſtros interficiemus, ſed interponunt abſtinentiam, & jejunium in cibo, & potu.* 56.

Reſpondet D. Chryſoſt.homilia 49. in Acta Ecce jejunium homicidii mater; Tales ſunt venandi artes Diabolo, qui prætextu pietatis laqueos tendit. Hæc non Sacerdotum, ſed latronum,hæc non principum,ſed facinoroſorum. De Diaboli arte, ac malignantium nequitia venit, quod ſub virtutis tegumento proximum perſequaris. Abige hypocriſim, quæ virtutes truncat mucrone virtutum. D. Chryſolog. 9. ſerm. 7. 57.

D. Chryſoſt. D. Chryſolog. 9.

Cum quidam adoleſcens accederet ad Chriſtum Dominum dicens, *Magiſter ſequar te, quocumque jeris*, addit tamen, *Domine permitte me primum ire, & ſepelire patrem meum.* Tunc reſpondens illi Jeſus, *Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Matth. 8. n. 22. Magna quæſtio inſurgit, cur clementiſſimus meus Jeſus, fons totius pietatis non concedit, ut adoleſcens debitum pietatis officium ſuis parentibus ſolvat, quodnam erat peccatum, ut parentibus honores funebres præſtaret, ut hanc curam deponendam Magiſter moneat. Solebant Hebræi ſepulturæ funus celebrare vocatis tibicinis Matt. 9. cap. 23. *Cum veniſſet Jeſus, & vidiſſet tibicines*, & ſimul accerſitis lamentatricibus Jerem. 9. n. 17. *Vocate lamentatrices.* D. Chryſolog. ſerm. 19. *Ubi verus planus non eſt, ubi eſt empta, & mercenaria cantilena.* Lamentatrices in funebri pompa lacrymantes dolorem fingebant, quem animo non habebant, & ob ſuorum comparandi multa falſa, & mendoſa clamabant, & ideo Chriſtus Dominus vult avellere à paterno funebri permiſto ſimulato dolore, ac fictis, & mendacibus clamoribus, nam ſuis alumnis nil permittit compoſitum, 58.

Matth. 8. *Odit Chriſtus Dominus dolorem affectatum.* Jerem 9. D. Chryſolog.

& coloratum, ſed omnia debent eſſe pura, & ſincera ſine ullâ tincturâ D. Chryſolog. modo datus ait, *Chriſtus diſcipulum ſuum profanis luctibus noluit intereſſe.*

59. Joan. 17. Exorans Chriſtus in cœnaculo pro ſuis Apoſtolis ait, Joan. 17. n. 17. *Pater ſanctifica eos in veritate;* nunquid ab Actore Parente, qui eſt ipſa veritas, poteſt aliquid eſſe, quod non ſit verum? quo autem
Doe placet virtus ſine fictione. affectu id poſcat, in proximo aperit n. 19 *Ut ipſi ſint ſanctificati in veritate*, ut ita ſint ſanctificati in veritate, ut nullam ſanctitatis larvam induant. Cajetan. *Ut intelligi poſſit, ut ſanctificati ſint, non ficte, ſed vere*, hoc eis poſtulat Chriſtus in ultimo diſceſſu ab eis; & pro magno bono eis valde fervide poſtulat à Patre.

60. De Davide dat Dominus illud præclariſſimum teſtimonium, *Inveni David virum ſecundum cor*
1.Reg. 13. *meum.* 1.Reg. 13. n. 14. & Actor. 13. n. 22. Ex intima
Actor. 13. & puritate cordis, qua ſemper deprecabatur Deum
Pſal. 118. Pſalm. 118. n. 34. *In toto corde meo exquiſive te*: n. 58. *Ut cuſtodiam illam in toto corde meo.* n. 69. *Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo.* Iterum, *In toto corde meo ſcrutabor mandata tua*, & tandem n.
Magnum elogium ex vero affectu. 45. *Clamavi in toto corde meo*, & Pſalm. 110. n. 5. *Confitebor tibi Domine in toto corde meo.* In quibus nota, exponens Deo cor ſuum, non ait cor tantum, vel cor meum, ſed totum cor; *Clamavi in toto corde meo*, Confitebor tibi in toto corde meo,
D. Hier. quia totum cor ſuum erat Deo, ſine dolo, & fictione, ut notat D. Hieron. & ait, Si non fuiſſet David ſimplex, & dolum habuiſſet, non dixiſſet, *Confitebor tibi Domine in toto corde meo*; ex tantâ puritate, & ſimplicitate cordis promeruit illud magnum elogium ab ore Dei, *Inveni virum ſecundum cor meum.*

Actor. 13. n. 19. Apprehendens autem Tribunus manum illius ſeceſſit cum eo ſeorſum, & interrogavit illum, quid eſt, quod habes indicare mihi.

Verſiones

QVARTA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 22.

61. Verſ. 19. A*pprehendens autem Tribunus manum illius.* Valde benigne excepit Adoleſcentem Tribunus, quod ſignum eſt apprehenſionis manus; *Seceſſit cum eo ſeorſum.* Syriac. *Traxit eum ad unum latus ſeorſum*, hæc tanta clementia vel fuit ex naturali benignitate, vel ut reſarciret injuriam illam Pauli, quod eum intentaverit flagellare, cum eſſet civis Romanus, vel ait Menochius, cogitavit, quod Adoleſcens aliquod munus, ſeu pecuniam deferebat, & ideo cum eo voluit in ſecreto.
Syriac.
Menoch.

62. Verſ. 20. & 21. Judæis autem convenit, rogare te, ut producas Paulum in Concilium, & ibi expectant tuam promiſſionem, non factam, ſed faciendam, ut producas Paulum in conceſſum, ut hac occaſione irruentes in itinere poſſint illum occidere.

63. Verſ. 22. *Dimiſit Adoleſcentem præcipiens, ne cui*
Syriac. *loqueretur.* Syriac. *Nemini patefacies te hæc mihi*
D. Chryſoſt. *indicaſſe.* D. Chryſoſt. *Quod hæc nobis retuleris* Secretum Adoleſcenti recommendat Tribunus, quia tales ſunt valde proni ad dicendum, ac loquendum & Tribunus nolebat oſtendere, quod miſerat Paulus ad Cæſarem, tamquam ad præſidem ſuperiorem non ob declinandas inſidias.

Actor. 23. n. 23. Et vocatis duobus centurionibus dixit illis, parate milites ducentos, ut eant uſque Cæſaream, & equi Septuaginta, & Lancearios ducentos à tertiâ horâ noctis.

Verſiones

QVINTA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 30.

Verſ. 23. D*ixit illis, parate milites ducentos.* Explicat Syriacus, *Apparate Romanos* 64. Syriac.
ducentos. Milites erant Romani, ſicut & Centuriones, & quilibet Centorio habebat ſub ſua poteſtate centum milites. *Equites ſeptuaginta, & lancearios ducentos*; erant homines loricati longas haſtas gerentes; *tertiâ horâ noctis*, Arabicus, *A fine in* Arabic.
atrio ad tertiam horam nocturnam. Judæi utpote & Romani, ſicut diem in quatuor partes, ita & noctem, & ſicut prima hora diei erat ab ortu ſolis ſic & prima hora noctis ab occaſu ſolis, in noſtro conſpectu hora tertia eſt poſt mediam noctem.

Ut eant uſque Cæſaream, quæ erat Judææ caput, 65.
& inde in ea extabat præſidis domicilium, ut patet ex Tacito lib. 18. & hoc maxime ſollicitante Herode qui eam maxime amplificavit, & in gra- Tacit.
tiam Cæſaris Cæſaream nominavit, & ad majorem illius nobilitatem ordinavit, ut eſſet caput regni, & ſedes præſidis, & in ea ædificatum eſt prætorium, ut patet ex ſup. cap. 35.

Verſ. 24. *Et jumenta præparate*, ſive equos tam 66.
pro Paulo, quam etiam pro ſociis ejus, ut exponunt Magiſter hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, & Carthu- Magiſter. Eccleſ. Carthuſ.
ſianus; tam crudele erat odium Judæorum in Paulum, quod non ſolum contra ipſum fremebant, ſed etiam in ejus ſocios, & amicos, *ut imponentes Paulum ſalvum producerent.* Syriac. Et ereptum eum Syriac.
producatis à tot, & tantis inſidiis liberum.

Verſ. 25. *Timuit.* Hic verſus non eſt in Græco 67.
Tamquam accepturus pecuniam, ideo Paulum tradidit Judæis ad occidendum utpote pecunia corruptus, & pro tanta infamiâ evitandâ cum tantâ Infamia. evitanda.
cuſtodia mittit Paulum. 68.

Verſ. 26. *Claudius Liſias* nomen eſt Tribunus Syriac.
Optimo Præſidi Felici. Syriacus, *Felici victorioſo* Arabic.
Arabic. *Potentiſſimo.* Arias Vatabl. *Præſtantiſſimo* D. Chryſ.
D. Chryſoſt. *Scriptis epiſtolis in hanc formam.* Arias. Vatabl.

Verſ. 27. *Cum exercitu* nempe militibus, *eripuit* 69.
cognito, quia Romanus eſt. Hoc dixit, ait Lyranus Lyran.
ad acquirendam gratiam: & benevolentiam Præſidis Romani, tanquam quod ipſe habeat magnum zelum de civibus Romanis, de eorumque privilegio.

Verſ. 28. *Scire cauſam, quam objiciebant illi.* Ara- 70.
bicus, *Pro qua accuſabant illum.* Duxi eum in Con Arabic.
cilium eorum; ut multorum examine res ventilaretur ad majorem veritatis indaginem.

Verſ. 29. *Nihil vero dignum morte.* Æthiopic. Et 71.
non fuit delictum, & crimen pro quo moreretur, & Æthiop.
pro quo vinciretur. Maxime fulget, ac reſplendet virtus, ac innocentia Pauli, quod ab homine gentili inter tantas Judæorum calumnias tam præclarum habeat teſtimonium, quod in eo ad nihil criminis ſit.

Verſ. 30. *Cum prolatum eſſet de inſidiis.* Arabic. 72.
Certior factus de fraude, miſit illum ad te; Tribu- Arabic.
nus vult excutere cauſam à ſe, timet ne ob liberatum Paulum propter ſuam innocentiam, novis machinationibus contra ipſum tribunum inſurgant.

QUÆSTIO

QUÆSTIO X.

Quare tam crudeli odio Judæi necem Pauli procurabant?

73 *Difficultas quæſtionis.* INſatiabili odio Judæi Paulum ad mortem poſtulabant, ita ut quadringenti viri ſe juramento adſtrinxerint ſe non manducaturos, nec bibituros donec Paulum de medio tollerent verſ. 13. & ut ad tutam Pauli cuſtodiam tot militum armata manus neceſſaria erat.

74 D. Chryſoſt. D. Chryſoſt. homil. 50. in acta exiſtimat hanc Judæorum iram tentantem omni impetu præcipitare Paulum à Diabolo fuiſſe exagitatam, inſtigante ipſo maxime eorum animos, ut ſolet facere contra juſtos, ac Sanctos Joan. epiſtol. 1. cap. 3. n. 12. ait. *Quoniam hæc eſt annunciatio, quam audiſtis ab initio, ut diligatis alterutrum, non ſicut. Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem ſuum.* Et unde in tam turpe facinus venit, ut occideret fratrem ſuum Abel ſanctum, & innocentem, quia *ex maligno erat*, ſcilicet Diabolo movente, & excitante cor ejus Rupertus lib. 8. in Apocalypſ. ait, *Hoc eſt ſignum in quo cognoſcant hi, qui ex Deo ſunt, ex maligno illum eſſe malignum, qui occidit, quod non fecit, qui ex Deo eſt.*

Joan. 3. Ex Diabolo perſecutio in fratre. Rupert.

75 Hoc autem odium Diaboli in Paulum, maximè exacutum, ac promotum eſt in eum, quia audivit eum laudatum à Chriſto Domino dicente, *Sicut teſtificatus es de me in Jeruſalem, ſic te oportet Romæ teſtificari.* Sup. verſ. 12. ut ibi dixi ex D. Chryſoſt. Chriſtus Dominus laudat, & approbat teſtificationem à Paulo datam in Jeruſalem, & ſimilem ab eo poſtulat Romæ, laudata virtus aculeus eſt Diabolo, ut urgeat tentationibus, Tertull. lib. de pœnit. cap. 7. ait, Tunc maxime ſævit, cum hominem magis liberum ſentit. Tertull.

76 Aſcendit Chriſtus Dominus de aquâ Jordanis, ſcinduntur nubes, micat Cœlum, volat columba de alto, ſonat vox Patris. *Hic eſt filius meus dilectus.* Matth 3. n. 17. poſt laudes optimi parentis, ac teſtimonia magni Dei, *tunc accedens tentator.* Matth. 4. n. 23. Laudatur Job. *quod non ſit ſimilis vir in univerſâ terrâ*, ſtatim Diabolus vocat eum ad certamen; *extende manum tuam & tange eum.* Job. 2. n. 8. ea, ut obſervat D. Chryſoſt. homilia 13. in Job. & ait, *Propterea contra Sanctum Jobum nequitiæ ſuæ arma commovit, quia utique videbat illum à Deo armatum magnis laudibus.*

Matth. 3. Matth. 4. *Laude viri magni exultatur Diabolus ad tentandum.* Job. 1. D. Chryſoſt.

77 Apoc. 3. Epiſcopum Philadelphicum Apocal, 3. n. 8. Dominus laudat, *Scio opera tua* ut pote bona, & iterum, *Servaſti nomen meum?* nempe fidem meam; & ſtatim exurget Synagoga Sathanæ contra eum, Ecce dabo de Synagoga Sathanæ n. 9. lib. 2. in Apocalypſ. ait, *Ac ſi Dominus det gloriam, quam habes ſequitur invidia.* Rupert.

78 Cant. 4. Mirificè Divinus Sponſus laudat animam ſanctam, quod ſit pulchra, Cant. 4. n. 2. laudat ipſius oculos, capillos, genas, labia, & poſt tantam virtutum pulchritudinem, ac elegantiam annectit, *Sicut turris David collum tuum*, quæ ædificata eſt cum propugnaculis, mille clypei pendent ex eâ, omnis armatura fortium n. 4. Quod tenera Virgo cum arce, clypeis, ac armatura fortium, nitentur, ac reſplendent in ea omnes virtutes proximæ proclamatæ, requiritur ad ſui defenſionem, ac cuſtodiam; ut ſe recipiat in arce, munita omni armaturâ fortium ad extorquendos, ac reprimendos furioſos inimicorum impetus, ac aſſaltus, quibus ipſam volunt ſuffocare, ac conſumere. Gilbert. ſerm. 26. ait: *Effectus libertatis tuendæ tibi de cætero incumbit negotium.* Gilbert.

Virtute eminens ſuſtinet bellum.

79 Dicitur Exod. 12. n. 37. *Profecti ſunt filii Iſraël de Rameſſe in Socoth.* Hoc nomen Socoth. Hebraicè idem valet; *ac tentoria militum*, ut obſervaverunt D. Hieron. epiſtol. 127. ad Fabiolam Rupert. lib. 2. in Exod. cap. 23. Petrus Damia. lib. 2. epiſt. 7. Filii Iſraël valde pacifici exibant nemini inferentes aliquod nocumentum, quomodo dicitur; quod egrediebantur ad tentoria, ſeu ad caſtra militum. Ibant Hebræi multo Dei favore, ac ejus gratia ſublimati, omnibus Ægyptiorum bonis locupletati, & tantis bonis cumulatis procedebant ad tentoria, ac caſtra militum, ad ſuſtentandum magnum bellum contra eos commotum odio, ac invidiâ inimicorum. D. Hieron ad man. 5. ait. *Ubi enim magnitudo gratiæ, ibi magnitudo diſcriminis.*

Exod. 12. D. Hier. Rupert. Damia. *Graſſatur bellum contra juſtos.* D. Hier.

QUÆSTIO XI.

Quare D. Paulus tam magnifico comitatu tendit in Cæſaream.

80 IBat Paulus, ut patet ex verſ. 23. & 24. eques ſtipatus magno comitatu 470. equitum, ac militum peditum, & quamvis hoc eſſet ordinatum à Tribuno ad cuſtodiendum Paulum ab inſidiis Judæorum, tamen Deus ordinavit ad honorandum Paulum. Hæc eſt alta Dei providentia, quod ex inſidiis, quas iniqui machinantur contra ſanctos, & juſtos, Deus aſſumit occaſionem ad eorum honorem, & exaltationem.

Divina providentia ad honorandum Paulum.

81 Ut patet in inſidiis, quas filii Jacob ordinaverunt in fratrem ſuum Joſeph, unde eis dixit ille Gen. 45. n. 8. *Non veſtro conſilio, ſed Divinâ voluntate huc miſſus ſum, qui me fecit quaſi Patrem Pharaonis, & dominum univerſæ domus ejus, ac principem in omni terra Ægypti.* Sic ex inſidiis Aman maxime exaltatus eſt populus Judaicus Eſth. 8. n. 16. ſic ex obſervatione facta in oratione à Satrapis Babiloniæ, ut Daniel. mitteretur in lacum leonum, cum magnâ gloriâ ſublimatus exivit Daniel. 6. n. 22. quod etiam in Suſanna viſitur Daniel 13. n. 40. In quo nota, quod Evæ & Suſannæ in hortis tenduntur inſidiæ; contra Evam unus ſerpens ſe erigit, contra Suſannam duo ſerpentini, ſeni, & debiliori fœminæ duo inſidiantur, quia ab ipſis erat victoria reportanda, ut ita fieret glorioſior, & illuſtrior Suſanna.

Gen 45. Eſth. 8. Daniel. 6. *Glorioſa victoria ex inſidiis.*

82 Ait Job. 40. n. 16. de Diabolo *Habitat in locis humentibus*; hoc eſt in aquis, per quas ſignificantur deliciæ mundi, ut eis valeat ſuis tentationibus inſidiari hominibus, eoſque capere, alto tamen conſilio Dei aquæ præparantur, ut homines inde renaſcantur in gratiâ, ut cœleſtes triumphatores terrenis conculcatis volent in cœlum; D. Cyrillus Jeroſolym. Catech. 3. ait: *Draco erat in aquis* (ut ait Job) *qui ore capiebat Jordanem; cum igitur eſſent conterenda capita Draconis, deſcendens Jeſus in aquas ligavit fortem, ut facultatem calcandi ſuper ſerpentem capiamus.* Calidiſſimus Draco inſidias parabat in aquâ, in aquâ erat conculcandus, deſcendente Jeſu in illam, & ubi ſperabat vincere, ibi vincitur. Ait Eccleſia ejus nomine divina Sponſa, Cantic. 2. n. 15. *Capite nobis vulpes parvulos, qui demoliuntur vineas.* Per vulpes eſt communis ſenſus Patrum, & ait D. Aug. in Pſalm. 80. *Vulpes inſidioſas, maximeque hæreticos, fraudulentos, ac doloſos ſignificant.* Juxta illud Ezechiel. 13. n. 41. & ait,

Job. 40. *Diabolus in aquis inſidiabatur. in aquis vincitur.* D. Cyril. Jeroſol. Cant. 2. D. Aug. Ezech. 13.

Quaſi

Quaſi vulpes in deſerto Prophetæ tui Iſraël erant.
Luc. 13. Unde ob fraudulentiam, & inſidias ſic Chriſtus Dominus loquitur de Herode. Luc. 13. n. 31. *Dicite vulpi illi.* Dicuntur hæretici vulpes parvulæ, quia ſe fingunt humiles, & mites, ut ſuum venenum valeant inſinuare, & notandum ex
D Bern. D. Bernardo ſerm 64. *Quod non jubentur vulpes ab ſponſâ exterminari, vel abigi, ſed capi*, ſeu ut legit Arias Montanus *prendere*, ut ipſi, qui intendebant ſuis inſidiis, ac fraudibus demoliri vineas Eccleſiæ comprehendantur, & tanquam captivi pereant, ut Eccleſia victrix, ac triumphatrix exultet.

Comprehendantur, ut Eccleſia ſublimetur.

QUÆSTIO XII.

Quiſnam eſſet iſte Felix Præſes?

83. *Quis Felix.* Felix iſte (ut teſtis eſt Suetonius cap. 28.) frater erat Pallantis, qui multum gratia, ac potentia apud Imperatorem pollebat, adeo, ut nuptias Agrippinæ (ex qua natus eſt Nero) cum Claudio patruo ſuo conciliaverit, & hac de cauſa Nero obtinuit Imperium ſuccedens Claudio In gratiam ergo Pallantis Claudius Felicem fratrem è ſervo fecit libertum, eumque fecit præſidem Judææ, Samariæ,
Joſeph. Cæſareæ, ut teſtatur Joſeph. lib. de Antiquitate cap. 22.

84. Nero etiam poſtea præfecit Judææ præſidem, ſed ſeneſcente gratiâ, turpiter eum poſt biennium
Tacitus. amovit: Tacitus dat illi pronomen Antonius ab Antoniâ matre Claudii, cujus fuerat ſervus; & ita vocabatur Felix Antonius Claudius, nam liberti trinomii appellari ſolebant. Iſte Felix, cum ex ſervo factus eſſet præſes erat ſuperbiſſimus, & malis moribus præditus, quia ut cecinit Juvenal.

85. *Nil aſperius, quam humilis, dum ſubit in altum.* Et cum tam peſſimus eſſet, multis magnis laudibus, ac titulis eum illuſtrat Tribunus, dicit optimum; victorioſum, præſtantiſſimum, potentiſſimum voce adulatoria, pro quo Vide cap. 12. q. 19. n. 143. 144. 145. De hoc Felice iterum dicam cap. ſequenti q. 9.

CAPUT XXIV.

1. *Poſt quinque autem dies deſcendit princeps Sacerdotum, Ananias, cum ſenioribus quibuſdam, & Tertullo quodam oratore, qui adjerunt præſidem adverſus Paulum.*
2. *Et citato Paulo cœpit accuſare Tertullus, dicens, Cum in multâ pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam providentiam.*
3. *Semper, & ubique ſuſcipimus, optime Felix cum omni gratiarum actione.*
4. *Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tuâ clementia.*
5. *Invenimus hunc hominem peſtiferum; & concitantem ſeditiones omnibus Judæis in univerſo orbe, & actorem ſeditionis ſectæ Nazarenorum.*
6. *Qui etiam templum conatus eſt violare, quem & apprehenſum voluimus ſecundum legem noſtram judicare.*
7. *Super veniens autem tribunus Lyſias, cum vi magnâ eripuit eum de manibus noſtris.*
8. *Jubens accuſatores ejus ad te venire, à quo poteris ipſe judicans de omnibus iſtis cognoſcere, de quibus nos accuſamus eum.*
9. *Adjecerunt autem & Judæi, dicentes hæc ita ſe habere.*
10. *Reſpondit autem Paulus, (annuente ſibi Præſide dicere) ex multis annis te eſſe judicem genti huic ſciens, bono animo pro me ſatisfaciam.*
11. *Potes enim cognoſcere, quia non plus ſunt mihi dies, quam duodecim, ex quo aſcendi adorare in Jeruſalem.*
12. *Et neque in templo invenerunt me cum aliquo diſputantem, aut concurſum facientem turbæ, neque in Synagogis;*
13. *Neque in Civitate: neque probare poſſunt tibi de quibus nunc me accuſant.*
14. *Confiteor autem hoc tibi, quod ſecundum ſectam, quam dicunt hæreſim, ſic deſervio Patri, & Deo meo, credens omnibus, quæ in lege, & Prophetis ſcripta ſunt.*
15. *Spem habens in Deum, quam & hi ipſi expectant, reſurrectionem futuram juſtorum, & iniquorum.*
16. *In hoc & ipſe ſtudeo ſine offendiculo conſcientiam habere ad Deum, & ad homines ſemper.*
17. *Poſt annos autem plures eleemoſynas facturus in gentem meam, veni, & oblationes, & vota;*
18. *In quibus invenerunt me purificatum in templo non cum turba, neque cum tumultu.*
19. *Quidam autem ex Aſia Judæi, quos oportebat apud te præſto eſſe, & accuſare, ſi quod haberent adverſum me.*
20. *Aut hi ipſi dicant ſi quid invenerunt in me iniquitatis, cum ſtent in Conſilio.*
21. *Niſi de una hac ſolummodo voce, qua clamav inter eos ſtans, Quoniam de reſurrectione mortuorum ego judicor hodie à vobis.*
22. *Diſtulit autem illos Felix, certiſſimè ſciens de viâ hac, dicens: Cum tribunus Liſias deſcenderit, audiam vos.*
23. *Juſſitque Centurioni cuſtodire eum, & habere requiem, nec quemquam de ſuis prohibere miniſtrare ei.*
24. *Poſt aliquot autem dies veniens Felix cum Druſillâ uxore ſuâ, quæ erat Judæa, vocavit Paulum, & audivit ab eo fidem, qui eſt in Chriſtum Jeſum.*
25. *Diſputante autem illo de juſtitiâ, & caſtitate, & de judicio futuro tremefactus Felix reſpondit, Quod nunc attinet, vade, tempore autem opportuno accerſam te.*
26. *Simul & ſperans, quod pecunia ei daretur à Paulo, propter quod & frequenter accerſens eum, loquebatur cum eo.*
27. *Biennio autem expleto, accepit ſucceſſorem Felix Portium Feſtum Volens autem gratiam præſtare Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.*

ARGUMEN

ARGUMENTUM.

A Tertullo oratore accuſatur Paulus coram Felice, Apoſtolus tam ſubtiliter cauſam ſuam agit, ut Felix optaret inſtrui in fide Chriſti, & totus tremefactus cum audiret Paulum, quem Porcio ſucceſſori ſuo vinctum reliquit.

Actor.24.n.1. Poſt quinque dies deſcendit Princeps Sacerdotum Ananias cum ſenioribus quibuſdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præſidem adverſus Paulum.

Verſiones

PRIMA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 4.

1. Verſ. 1. *POſt quinque autem dies*, quibus tranſactis Paulus diſceſſerat à Jeruſalem, altero verò die poſt diſceſſum Tribunus fecit certiorem Pontificem, quomodo miſerat Paulum in Cæſaream, ut dictum eſt cap. 23. n. 32. conſumptis tribus diebus in itinere, ſequenti autem die nempe quinto vocatus eſt Paulus ad prætorium.

2. Deſcendit Princeps. Sacerdotum, ut coram eo cauſa ageretur, tum quia erat Sadducæus, & fervebat odio in Paulum, tum quia timebat accuſari,
D. Chryſoſt. quia juſſerat percuti os Pauli, antequam audiretur
Syriac. ſuperiori cap. 23. n. 2. *Cum ſenioribus* D. Chryſoſt. *Qui comparavit apud Præſidem* ex Jeruſalem, ut accuſarent Paulum, *& Tertullo quod oratore.* Syriac. *Rectore*, ut pro eis verba faceret, & loqueretur latino ſermone, quia præſes non intelligebat Hebraicum.

3. Verſ. 2. *Et citato Paulo.* Syriac. *Cum vocatus eſ-*
Syriac. Arabic. *ſet Paulus.* Adulatorio ſermone incipit Tertullus: *Cum multa pace agamus per te.* Arabic. *O potentiſſime Felix complexa eſt pax tua.* Facit alluſionem ad illum pſeudoprophetam Ægyptium, de quo ſupra egi, qui ſeducebat populum, quem Felix deſtruxit cum ſuo exercitu, & etiam Jonatham
Joſeph. Pontificem per ſiccarios, de quo agit Joſephus lib. 20. cap. 6.

4. *Et multo corrigenda per tuam providentiam.* Sy-
Syriac. Arabic. riacus, *Propter te multæ directiones fiunt huic genti pondere actionis.* Arabicus, *Contigerunt huic genti per gubernationem tuam beneficia plurima.* Laudat eximiam ejus providentiam in ſua gubernatione.

5. Verſ. 3. *Semper, & ubique ſuſcipimus.* Vatablus,
Vatabl. *Comprobamus*, admirantes comprobamus & ſuſcipimus gubernationem tuam, Optime Felix, de quo dixi ſupra cap. 23. q. 12. cum gratiarum actione tam Deo, quam tibi.

6. Verſ. 4. *Ne diutius autem te protraham:* Syriac.
Syriac. D. Chryſoſt. Arias. *Ne te diutius fatigem.* D. Chryſoſt. *Ne diutius morer paucis.* Arias, *Ne ſuper plus interpellem*, & ſubdit text. *Audias nos pro tuâ clementiâ* D. Chryſoſt. *pro tuâ humanitate*, benignitate, ac clementiâ earum cauſas agendas, & diſponendas, quia frequenter homines non ſunt periti jure, ac proinde indigent à quibus illuminentur, & hi oratores nuncupabantur, qui pro ſuorum cauſis orabant.

Hunc in præſenti Ananias, & Seniores Judæorum elegerunt Tertullum, tum ut cum multa eloquentia verborum rem proponeret, tum quia erat Italus, ut nomen indicat, & optimè ſciebat leges Romanorum, ut ſecundum illas perite rem proponeret, deinde ut Italus loqueretur latine, ut bene eum intelligeret Præſes, qui Romanus erat; & forte non intelligebat linguam Hebraicam, & hâc de causâ ſolebant præſides provinciarum ſecum ducere procuratores, ac advocatos Italos in Provincias, ad quas ducebantur, ut cauſas Provinciarum latine ſuſciperent, ut bene intelligentes de eis recte diſponerent. 8. *Præſides adducebant advocatos Italos.*

Etiam moraliter dicam; erant principes, & majores populi utpote ignorantes in cauſis, ac negotiis, ideo eligunt oratorem, ac procuratorem, qui pro eis dicat, ac loquatur, Saül cum eſſet malus & peſſimus unum de ſe verum, ac regium fatetur loquens, 1. Reg. 26. n. 21. ſic ait, *Hodie apparet, quod ignoraverim multa nimis.* Cum aſſiſtentes ſemper ad placita loquantur, & inter adulatores verſetur princeps, inde integra veritas ignota eſt ei. quod dixit Seneca lib. 6. de benef. cap. 30. & ait, *monſtrabo tibi, cujus rei inopia laborant magna faſtigia, & quid omnia poſſidentibus deſit, ille ſcilicet, qui verum dicat, & homini intermentione ſtupentem, ipſa conſuetudine pro rectis blanda audiendi, ad ignorantiam vel perductum.* Expende ultima verba, *ad ignorantiam veri perductum.* 9. 3.Reg 26. *Ignorantia propria magnorum.* Seneca.

Scribit D. Matth. 14. n. 1. *In illo tempore audivit Herodes Tetrarcha famam Jeſu.* Tam lata, & præclara erat fama Jeſu de ſuis magnis operibus, & miraculis in tota Judæa & Galilæa, ut nullus eſſet qui ignoraret ſuſcitata filia principis Synagogæ, ſcribit D. Matth. 9. n. 26. *Exiit fama hæc in univerſam terram illam*, ſi divina, ac miraculoſa Chriſti opera totum impleverant orbem, quomodo tam tarde fama illorum pervenit ad Herodem. Hæc eſt miſera conditio principum, qui ignorantia laborant eorum, quæ ipſis maximè utilia ſunt D. Chryſoſt homil. 49. in Matth. ait. *Non otioſe tempus evangeliſta notavit; non enim ab ipſis ſtatim miraculorum exordiis famam Jeſu; ſed poſt multum tempus percepit Herodes, Hujuſmodi enim ſunt, qui in principatu vivunt, nam quoniam faſtum rerum plurimarum ſibi arrogant parvi facientes cætera, raro ea perdiſcunt.* Sæpe contingit, ut quod apud omnes eſt vulgare, ac notum, à ſolo principe ignoretur. 10. Matth.14. Matth.9. *Natum omnibus principes ignorat.* D.Chryſoſt.

QUÆSTIO I.

Quare Summus Pontifex, & Seniores Iudæorum eligunt Tertullum, ut pro eis cauſam patrocinetur, & agat?

7. COmmunis omnium gentium conſuetudo extitit procuratorem, & advocatum exponere ad

QUÆSTIO II.

Quare Tertullus laudat Præſidem Felicem de ſuâ providentiâ in gubernatione.

IN præfatione orationis ait Tertullus ad præſidem verſ. 2. *Cum multa pace agamus per te, & multa* 11.

multa corrigantur per tuam providentiam. De magno bono pacis jam egi ſupra cap. 11. q. 11. n. 9. 10.11. & cap. 11. q. 9. n. 10.

12. Et eum etiam laudat de providentia in recte diſponendo, ac agendo omnia. Dicitur Pſalm. 59. n. 4. *Ephraim fortitudo capitis mei.* Ex Hebræo legitur *Virtus ducis mei.* Ac ſi tota virtus, ac ratio bene agendi, ac diſponendi in duce, ac gubernatore tota conſiſtat in integro, ac ſano judicio, ac ſi nemo ducat bene populos; rebuſque publicis recte provideat, quinam ſit ſano cerebro, ac ſi nemo imperio valeat, qui non valeat ingenio, pro quo communiter facit, quod Reges, & animalia circunſtant thronum plena oculis ante, & retro Apocalypſ. 4. n.6. Rupert lib. 3. in Apocalypſ. ait, *Internâ contemplatione cauti ſunt, & providi.*

Bene providet, qui bene prævidet.
Apocal. Rupert.

13. Loquens Deus cum Moyſe ait, quod tendat in Ægyptum, & congreget ſeniores populi, & dicat illis, Dominus Deus Patrum veſtrorum apparuit mihi qui deſcendit, ut liberet vos, & deducat in terram fluentem lac, & mel. Reſpondet. Moyſes Exod. 4. n. 1. *Non credent mihi, neque audient vocem meam, ſed dicent, non apparuit tibi Dominus.* Cur Moyſes in annunciandis magnis rebus dubitat de conſenſu populi, & omnes difficultates, quas ſibi prævidebat, objiciendas, Deo proponit, nihil inconſultum, ac præmeditatum vult aggredi, cur à Deo accipiat, quid debeat agere, & reſpondeat opportunè Oleaſter. ait, *Adverte Moyſis providentiam, qui nunc omnia impedimenta legationis ſuæ Deo apponit, ne poſtmodum ad eum redire cogeretur.*

Exod. 4. *Optimus proviſor præmeditatur futurum.*

14. Cum Chriſtus Dominus eſſet ſolicitus de paſcendis hominibus inde certo ſcribit Joan 6. n.8. *Dicit ei unus ex Diſcipulis ejus Andreas frater Simonis Petri; eſt puer unus hic, qui habet quinque panes* Signanter dicitur hic Andreas Frater Simonis Petri, cùm in aliis locis nominetur Andreas tantum, & non dicatur frater Petri, ut Joan. 12. n. 22. Cum Gentiles voluiſſent videre Jeſum; venit Philippus & dicit Andreæ, *& Andreas rurſum & Philippus.* Cur ergo peculiari in illo dicitur frater Petri; quia conſtituebatur Petrus Princeps totius orbis, ac proinde ut frater illius agebat de providendis, ac paſcendis miſeris, qui ob tantam ſuam providentiam maximè agnoſcendus erat.

Joan. 16. Joan. 12. *In prælato multa Providentia.*

15. Ait Iſaias 19. n. 11. *Principes Tanis.* Tanis erat metropolis civitas Regia Ægypti, in qua Moyſes tot, & tanta mirabilia, ac prodigia eſt operatus Principes ejus cur dicuntur ſtulti, quia cùm ſcirent, quòd armata manus multorum millium hoſtium ſuperveniebat adverſus eos, ad eorum deſtructionem, non ſe præparant ad bellum, nec ad reprimendos hoſtium aſſultus, ſed quando res jam erat in ultimo, ac extremo periculo, tunc vocant conſilium, & conſulunt de his, quæ erant agenda in vanum, cùm illa tractanda fuerant, antequam res deveniret ad extremum punctum? Elias Cretenſis oration. 1. Naziaz. ait, *Eſt Tanis urbs Ægypti, cui qui is, qui præerat, cum ea in hoc diſcrimen adducta eſſet; ut jam, jamque capienda videretur, graviſſimo metu percuſſus ſapientes quidem ad ſe acceſſebat, atque quàm ſtudioſiſſime de rerum eventu conſultabat.*

Iſaie. 19. *Stultus non prævidet, ſed de re agit in ultimo, periculo.*

Actor. 24 n. 5. Invenimus hunc hominem peſtiferum, & concitantem ſeditiones omnibus Judæis in univerſo orbe, & actorem ſeditionis ſectæ Nazaræorum.

Verſiones

SECUNDA EXPOSITIO

à Verſ. 5. Uſque 10. ad Verſ. 9.

Verſ. 5. *Invenimus hunc hominem peſtiferum.* 16.
Syriac. *perniciosum.* Syriac. Reg. *Vaſtatorem.* Arabic. *Corruptorem.* D. Epiph. *Corrumpentem populum*, Æthiopic. *Blaſphemum*, non exprimunt nomen Pauli, Notat Lyranus, ac ſi ob ſuam malitiam nominari indignus eſſet. *Concitantem ſeditiones.* Cum tamen eſſet prædicator pacis & Judæi ubique contra eum ſolebant ſeditiones, & tumultus excitare; ut vidimus cap.9. n.13. cap. 13. n.50. cap.14. n.5. cap. 18 n.12. cap.20. n. 30. malum quod ipſi perpetrabant, Paulo adſcribere intendant.

Syriac. Regius. Arabic. D.Epip. Æthiop.

Auctorem ſeditionis ſectæ Nazaræorum. Arias 17.
Antiſtitem ſectæ Æthiopic. *Docentem hæreſim*; nam Judæi Chriſtianos per contemptum vocabant Nazaræos, ut notarunt D.Hieron. epiſtol. 89. & Beda bis, ut patet ex cap. 2. verſ. 22. propter Jeſum Nazarenum, ſicut & Julianus Apoſtata dicebat Galilæos; ut teſtatur D. Greg. Nazianz.

Arias. Æthiop. D.Hier. Beda. Act. 2.

Verſ. 6. *Qui etiam templum violare conatus eſt.* 18.
Syriac. *Voluit polluere.* Arabicus, *Fœdare tentavit.* Æthiopic. *Profanavit.* Introducendo in illud Trophim. Gentilem, de quo diximus cap. 21. verſ. 29. ipſi potius profanaverant templum manus violentas imponentes in Paulum, *Judicare ſecundum legem hic iterum mentitur*; nam ipſi contra legem volebant occidere Paulum nondum judicatum. cap. 23. n. 10.

Syriac. Arabic. Æthiop. Act. 22.

Verſ. 7. *Superveniens Tribunus Lyſias.* Arabic. 19.
Dux mille virorum irruens violentâ vi eripuit eum de manibus noſtris. Gloſſa. *magnâ vi.*

Arabic.

Verſ. 8. *A quo ipſe judicans de omnibus iſtis poteris cognoſcere.* Syriac. *poteris eum interrogare, diſcere ab eo ea omnia.* Ita erant ira ac odio obcæcati, & frementes in Paulum, ut mala, quæ ipſi fecerant commovere ſeditiones, violare templum, de ſe ipſis judicantes ſimilia cogitabant de Paulo, & quod ipſe ea negare non poſſet. 20.

Syriac. *ex ſe ipſis judicabant de Paulo.*

Verſ. 9. *Adjecerunt autem*, Arabicus, *Quibus aſſenſus eſt etiam cœtus Judæorum.* Æthiopic. *Vere ſic eſt*, Notat D. Chryſoſt. quomodo malitiâ Judæorum totus judicialis ordo pervertitur; nam Judæi qui erant accuſatores Pauli, fiunt teſtes contra illum. 21.

Arabic.

QUÆSTIO III.

Quare tam fervide Judæi procurabant mortem Pauli, cum ille omnibus viribus intendebat illorum ſalutem?

Maximè Judæi fremebant in Paulum, ut eum occiderent, ſic in Jeruſalem eum intentarunt interficere, & ad Tribunum clamabant, *Tolle eum, extirpa eum.* Actor. 22. n. 22. At Paulus cum tanto fervore, ac diligentiâ intendebat eorum ſalutem, quod, ut ab Jeruſalem diſcederet, neceſſe fuerit habere mandatum à Chriſto Domino. Actor 23. num. 11. 22.

Et quid magis durum, & aſperum, quàm pro beneficio impenſo recipere injuriam, calumniam, & omne maleficium? Dixerunt Impii *mittamus lignum in panem ejus* Jerem 11. n. 19. Quæ verba præclarè expendit D. Ambroſ. Præfat. in Pſalm. 45. & ait, *Hoc igitur Dominus exprobrat Judæis, ego propter vos pauper, & vos mihi impias manus intuliſtis dicentes,* 23.

Jerem. 16. D. Ambr.

dicentes , injiciamus lignum in panem ejus. Bene panem dixit pro carne ejus: Ille alimentum detulit ; iſti pro beneficio retulerunt ſupplicium. Quæ crudelitas , & improba malitia major eſt , quam quod ipſe Dominus dedit divinum panem ad vitam & ſalutem , ipſi pro recompenſatione tam ſalutifera panis retulerant ei lignum crucis ad ei mortem inferendam *ille alimentum dedit , iſti pro beneficio retulerunt ſupplicium.*

Pro dono vitæ inferunt mortem.

24. Matth. 26. Ait Chriſtus Dominus Matth. 26. n. 23. *Qui immittit mecum manum in paropſide , hic me tradet* ; ex quo bene infertur, quod pro ſingulari gratia datum eſt Judæ, ut in paropſide cum Chriſto mitteret manus , ſed tot , & tantis beneficiis tam communibus omnium Apoſtolorum , quam particularibus , judas maligna natura depravatus non potuit emoliri, beneficiis inſtigatus ad tradendum Dominum in manus ſuorum inimicorum pergit; & numquam ad tam crudele facinus tam ſollicite peragendum tendit , niſi quando majoribus beneficiis eſt cumulatus in Cœna D. Chryſoſtomus homilia 83. in Matth. ait , *O cæcitatem proditoris! qui cum ineffabilibus omyſteriis communicaſſet , idem permanſit divina menſa ſuſceptus in melius , commutari noluit , majus enim utraque manu ſiebat, quia tali animo myſteriis ſuſceptis nec timore , nec beneficio , nec honore melior factus eſt.*

Beneficiis fit deterior. D. Chryſoſt.

25. Cant. 1. Ait anima ſancta Cantic. 1. n. 6. *Filii matris meæ pugnaverunt contra me , poſuerunt me cuſtodem in vineis , vineam meam non cuſtodivi.* Fratres ejus in pugnam ſurrexerunt contra illam,& quam ob cauſam ipſa explicat *poſuerunt me cuſtodem in vineis , vineam meam non cuſtodivi* cum tanto zelo,ac vigilantia cuſtudivi aliorum vineas , ut meæ eſſem oblitus D. Bernard. ſerm. 30. ait , *effectus charitatis, ob quam pia anima non quærit , quæ ſua ſunt , ſed quæ aliorum, quorum poſita eſt cuſtos.* At pro tanta ſollicitudine, circa aliorum vineas , quam mercedem ei retulerunt, *pugnaverunt contra* , & nunquam in toto Canticorum libro legitur , quod filii matris ejus inſurrexerint in eam , niſi modo , quanto erant magis obligatione adſtricti , tanto magis ob pravitatem naturæ fuerunt diſſoluti in eam.

D Bern. *Magis obligatus magis diſſolutus ad malefaciendum.*

QUÆSTIO IV.

Quare Judæi tanta opprobria contumelioſa congerunt contra Paulum ?

26. VOciferant Judæi contra Paulum, ut patet verſ. 5. cum dicunt hominem *peſtiferum, vaſtatorem, blaſphemum , corrumpentem populum* , quia cùm intelligerent præſidem propenſum in Paulum , timebant quod Paulus non eſſet condemnandus morti ab eo, & intendebant ſaltem tot opprobriis eum fœdare ac maculare.

27. 2.Reg. 16. Cum Abſalom uſurpans regnum ſe erigeret contra Patrem ſuum David, dicitur de eo 2.Reg. 16. n. 22. *Ingreſſus eſt ad concubinas patris ſui coram univerſo Iſraël.* Cur tam patenter tam fœdum crimen perpetratur , quod maxime à natura inditum eſt,ut fiat ſecretè , & abſconditè Salvian lib. 2. de Provid. ait *Impurior neſcias an crudelior filius , quia interficere patrem,non poteſt parricidio,fœdat inceſtu.*

Si non valet interficere. vult fœdare. Salvian.

28. Execrabilis illa nefanda Jezabel. 3. Reg. c. 21. fremens odio in juſtum Nabothũm,ut ipſum perdat,ad magiſtratus Jezabel ſcribit : Prædicate jejunium, ſedere facite Naboth inter primos populi , *ſubmitte duos filios Belial contra eum , & falſum teſtimonium dicant ; benedic Deum , & Regem , & educite eum,&*

Vita,& honore intendit privare.

Sylvera in Acta.

lapidate , ſicque moriatur , Facile Jezabel poterat Naboth interficere per homines crimínoſos , ut paſſim ſit vel poterat eum criminare de latrocinio de inceſtu , ſed mandat eum accuſari de graviſſimis criminibus , de blaſphemia in eum , crimine læſæ majeſtatis in Regem , & inſuper mandat, *educite* , ut explicat Lyranus, extra civitatem , tanquam hominem valde ſceleſtum , & execrabilem indignum moriendi in civitate. Illa maledicta fœmina non ſolum voluit perdere hominem juſtum & ſanctum , ſed etiam omni graviſſimo crimine fœdare.

Lyran.

29. D. Matth. Hoc ſtudio cum meus Jeſus eſſet exaltatus in Cruce , ſcribit D. Matth. 17. *Crucifixi ſunt cum eo duo latrones* , in quorum medio erat Jeſus quod nomen ſacratiſſimum erat valde illuſtre , ac celebre in toto mundo , & perverſitas Judæorum non ſolum voluit vitam adimere Chriſto Domino , ſed etiam latronum ſordibus ejus ſanctiſſimum nomen maculare. Noſter D. Cyrill. Alexand. lib. 12. in Joan. cap. 28. ait. *Inter duos latrones crucifixus eſt ex malitia Judæorum , qui ut turpiſſimam mortem ejus oſtenderent , juſtum cum iniquis condemnarunt.* Et D. Chryſoſtomus in cap. 2. epiſtol. ad Epheſ. ait. Propterea Judæi ſtudio illa morte interimere eum ſatagebant , ut probroſum quoque efficerent.

Peſtifera malitia intendit juſtum facere probum. D.Cyrill. D. Chryſoſt.

Actor. 24. *n.* 10. Reſpondens autem Paulus (annuente ſibi præſide dicere) ex multis annis te eſſe Judicem genti huic ſciens, bono animo pro me ſatisfaciam.

Verſiones

TERTIA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 15.

Verſ. 10. R*Eſpondens autem Paulus , annuente ſibi præſide.* Syriacus , *Innuit præſes Paulo , ut loqueretur* ; & audiatur ; reſpondet Paulus non per procuratorem , nec tremula, ac tremenda voce , ut contingit reis , ſed generoſo , ac conſtanti animo confiſus in Deo , & ſuæ innocentiæ , *ex multis annis te eſſe judicem.* D. Chryſoſtomus, *judicem juſtum*; quod eſt illuſtriſſimus titulus judicis. 30. Syriac. D. Chryſoſt.

Genti huic , Æthiopicus. *Judex fuiſti hæres gentium , & ſcis mores earum* , & agnoſcis eorum reprobum ingenium ad omne malum , & ſcis , & agnoſcis nullam querelam de me tibi eſſe factam , ex quo deprehendis , quod ego non ſim homo ſeditioſus , peſtiferus , ut ipſi modo proclamant contra me. *bono animo pro me ſatisfaciam.* Syriac. *cum gaudio depromam ſpiritum pro me ipſo.* Arabicus *cauſam rerum mearum libenter dicam.* 31. Æthiop. Syriac. Arabic.

Verſ. 11. *Potes enim cognoſcere* , per teſtes fide dignos , quod non ſunt mihi plus dies , quàm duodecim , ex quibus novem dies in vinculis egi , ſuperſunt ergo tres dies ex quo veni adorare in Jeruſalem , quomodo in tam brevi ſpatio trium dierum, ego homo peregrinus ignotus, & ſolitarius poteram tumultum facere in civitate. 32.

Verſ. 11. *Invenerunt cum aliquo loquentem.* Syriacus *nec etiam turbas concitantem.* Arabicus, *ſeditionem facientem.* Æthiopicus , *nec commoventem populum.* 33. Syriac. Arabic. Æthiop.

Verſ. *Neque probare poſſunt.* Syriacus , *neque in eorum poteſtate ſitum eſt* , ut aliquid probare poſſent , nam , cùm ſint accuſatores , ſunt prohibiti ad teſtificandum. Arabicus , *neque rationem* 34. Syriac. Arabic.

afferre poſſunt ob quam ego debeam judicari, ac condemnari.

35. Græcus. Syriac. Verſ. 14. *Confiteor hoc tantum tibi.* Generoſe fidem confitetur, *quod ſecundum ſectam.* Græcus *Inſtitutum.* Syriacus, *doctrinam* Chriſtianorum *quam dicunt* hæreſim ſuo maledicto ore, *ſervio* Syriacus, *colo*, latriæ cultu, *Patri, & Deo meo* Patri tanquam filius; Deo, ut Creatori; tamen aptiſſime legendum eſt cum Græco, Syriaco, Oecumenico, Cajetano, Tigurina, *Deo Patruo ſeu Deo Patrum*; ac ſi dicat; Deus, quem ego prædico, & adoro, non eſt quid novum, & inventum, ſed valde antiquum à tempore patrum noſtrorum, & Iſte talis Deus eſt declaratus, & prænuntiatus in Prophetis.

Græcus. Syriac. Oecum. Cajetan. Tigurin.

36. Verſ. 15. *Spem habens in Deum*, de conſequenda ejus beatitudine, *quam hi ipſi expectant*, qui credunt reſurrectionem juſtorum ad gloriam, iniquorum ad pœnam.

QUÆSTIO V.

Quare Paulus in conventu malignantium tam imperterritus generoſe ſtat?

37. Erat Paulus in medio conventu malignantium qui rabido, & diabolico ore fremebant in eum, & tamen ipſe maxime firmus abſque ullo timore loquitur, unum verum Deum prædicat, cauſam ſuam tuetur & illos pro nihilo reputat, quia cum malos, & peſſimos videret, pro certo habebat quod eorum impietas eos deſtrueret, & divinam iram contra eos advocaret.

38. Ezech. 2. Ait Deus ad Ezechielem cap. 2. num. 6. *Tu ergo fili hominis; ne timeas eos, neque ſermones eorum metu es; quoniam increduli, & ſubverſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas, verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides, quoniam domus exaſperans eſt.* Res ſane omni expenſione digniſſima, iſti mali dicuntur ſubverſores, increduli ſimiles ſcorpionibus exaſperantes, quæ omnia magnum ingerebant timorem? quomodo his objectis, dicitur, quod non timeat, merito tamen cum tales proponuntur; dicitur quod non timeat, quia cum agnoſcat impios, & nequiſſimos; ipſi cito peribunt, & conſummabuntur, & iram Dei contra ſe concitabunt, & ideo tales contemnendi ſunt in ſuis perſecutionibus, ibi Theodoret. *Cauſa idonea eſt ad contemptum eorum qui inſidioſi aggrediuntur improbitas, legis enim violatores, & à divinâ ope vacui ſunt; neque utique hujuſmodi viri metuendi quamvis more ſcorpionum lædat; quamvis temeraria verba proferant.*

Impii à juſtis contemnendi. Theod.

39. Pſal. 10. Ait Regius Vates Pſalm. 10. num. 1. *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montes ſicut paſſer, Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt ſagittas ſuas in pharetra, ut ſagittent in occulto rectos corde.* Mandatur David fugere in montes ob armatas inimicorum manus, & unde unus homo ſolitarius, tanquam Paſſer tantas copias valeat evitare, ac deſpicere ex eo, quod dicitur, *Quoniam ecce peccatores* cum eos injuſtos, & peccatores agnoſcat, & ſe totum in Deum recipiat, nihil timendum eſt ab eis, ſed omnino deſpiciendi. Euthimius. ibi. *Hac inquit, de cauſâ ego confido, quia peccatores ſunt qui pugnant adverſum me, peccant enim dum me temere inſequuntur, & morte afficere volunt.*

Peccatorum ſacula contra juſtos in vita.

QUÆSTIO VI.

Quare nefandi, ac execrabiles homines Sanctam religionem Chriſtianam dicebant hæreſim?

Ait Apoſtolus in præſenti, *Confiteor tibi quod ſecundum ſectam, quam dicunt hæreſim*, hoc eſt ſecundum doctrinam Chriſtianam, quam iſti peſtiferi mei accuſatores dicunt hæreſim; Valde mirum ſanam doctrinam Chriſtianam cohærentem cum Sacrâ Scripturâ, prædicatam per homines ſacratiſſimos cum omni puritate, humilitate, & cæteris omnibus virtutibus, dicere impios accuſatores Pauli hæreſim, & ſuum malum, & diabolicum inventum introductum per homines, omni vitio, ac turpitudine plenum reputare bonum, & ſanctum. 40.

Chriſtianam religionem impii dicunt hæreſim.

Ad quod reſpiciens Tertullian in Apolog. c. 46. ait, *Unicuique manifeſtatur veritas noſtra, interim incredulitas dum de bono hujus ſectæ obducitur quod de uſu jam, & de commercio innotuit: non utique divinum negotium exiſtimat, ſed magis Philoſophiæ genus.* Veritas Chriſtiana valde nota, & manifeſtata eſt, quod maxime patet ex uſu, & commercio Chriſtianorum, ſed ſunt homines ita depravati, ut hoc noſtrum negotium Chriſtianiſmum, non eſſe quid Divinum, ſed quoddam Philoſophiæ genus dicant, ita ut veritatem mendacium, & mendacium veritatem affirment. 41. Tertull.

Mundani volunt mendacium ut veritatem & veritatem ut mendacium.

Mandat Deus Moyſi. *Extende manum ſuper aquas Ægypti, & ſuper fluvios eorum, & rivos, ac paludes, & omnes lacus aquarum, & vertentur in ſanguinem,* & fecit Moyſes, ut ei fuerat mandatum: fecerunt & Magi ſimiliter *incantationibus ſuis, induratum eſt cor Pharaonis, & non dimiſit eos.* Exod. 7. 22. Abulen *Quia Magi fecerunt ſimiliter,* & non credebat, quod Moyſes faceret illud *virtute divina*; immo potius exiſtimo, quia ideo induratum eſt cor ejus, quia ibi perſuaſit iniquus Pharao, quod Moyſes arte malâ operabatur, & malefici ejus ſupernâ ope, ut ita mendacium prævaleret veritati, & veritas reputaretur mendacium, & mendacium veritas? quod etiam idem confirmari poteſt ex hiſtoria Suſannæ, contra quam ſenes inveterati ſe fiebant *teſtes*, Daniel. 13. n. 40. ut ait Cardinalis Hugo oculati, ut falſitatem facerent credibilem, & falſificarent veritatem. 42.

Exod. 7. Abulen. *Pharao potius credit malo.* Dan. 13. Hugo.

Ait Deus Sophon. 1. n. 5. Quod deſtruet venerantes Baal, & eos, qui adorant *ſuper tecta militiam Cœli* Indignatur contra hos idololatras, qui ſuper recta fabricabant quædam tabulata, ut fit in Paleſtina, ut non ſolum die, ſed etiam nocte adorarent militiam cœleſtem, & per quaſdam obſervationes mathematicas, tanquam per quædam oracula publicabant figmenta contra eloquia prophetarum, ut eſſent in contemptum, ut eorum mendacia eſſent in venerationem, ut credibilia. D. Hieron ibi ait. *Adorant ſuper tecta militiam, qui clevantur adverſus ſcientiam Dei, & omne, quod geritur in ſæculo fictam ſibi ſcientiam pollicentes referunt ad artes ſtellares, ut occubitus, & mathematicorum ſequuntur errores*, quos ut ſolidas veritates prædicant. 42.

Impii figmenta venerabantur, oracula prophetarum reſpuebant.

QUÆSTIO VII.

Quare Apoſtolus ait coram Præſide ſe habere ſpem in Deum?

Stabat Apoſtolus, ut judicaretur coram præſide, oſtendens nil timere ſuum judicium, cum 44.

Pſal. 54. Caldæus. Incogn.

habeat ſpem ſuam in Deum. Dicebat David Pſal. 54. num. 23. *Jacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet.* Caldæus legit. *Jacta ſpem tuam* Pagnin. *Pondus tuum*, & etiam alii, *onus*, quo gravaris ac moleſtiam ſuſtines, projice in Deum, & ipſe in ſe ſuſcipiet onus, ut exponit noſter Incognitus, *& ipſe te enutriet*, ſeu ut habet alia lectio. Suſtentabit in omni bono, & munimine.

Apoc. *Qui à Deo ſperat reputet jam ſe habere.* Richard.

45. Quod ita certum eſt, quod ubi poſueris ſpem tuam in Deum, illa non ſunt tamquam in futurum habenda; ſed jam tamquam in præſenti, ac manu obtenta, Vide Joan in Apocalypſi cap. 4. num. 4. quod circa thronum Dei ſtabant. *viginti quatuor ſeniores circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ.* His denotabatur, quod juſti, qui decertant in hoc mundo pro Deo, & in eo habent ſuam ſpem, ab eo ſunt coronandi gloriæ diademate; atqui corona non datur, niſi poſt finitum certamen: quomodo ergo illis adhuc certantibus, jam coronæ refulgent in capite, cum ſcriptum ſit, non coronabitur, niſi qui legitime certaverit, ait Richardus Victorin. in Apocalypſi lib. 2. part. 2. cap. 1. *in capitibus habent coronas in mundo, ſperando, in Cœlo poſſidendo gloriam.* Coronas, quas obtinebunt in gloria, ita ſperando in hoc ſæculo, ita certiſſime jam habent, ac ſi illas jam poſſeſſas in capitibus ſuis poſitas haberent.

Luc. 23. *Idem eſt ſperare ab illo, ac jam habere.*

46. Ait Chriſtus Dominus Latroni, cum peteret, ac ſperaret à Chriſto ſui memoriam in regno Cœlorum, *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Lucæ 23. quomodo hoc cohærere poteſt, cum Chriſtus non aſcendit, niſi poſt quadraginta dies, & extitit primus, qui aperuit Cœlum, & ingreſſus eſt, & ſecum aſportavit Latronem, quomodo ait illi Chriſtus, dum pendet in Cruce, *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Speranti promiſit Dominus, idem eſt, ac ſi totum habeat in illâ hora, ac momento. Theophylact. in Catenâ Græca in Lucam ait. *Alii autem dixerunt, quod latro nondum ſortitus ſit in Paradiſo converſationem, ſed quia invariabilis, & fallere nequeat Dei promiſſio, ideo dictum eſſe. Hodie mecum eris in Paradiſo*, eſt enim & hæc ſpecies phraſis in verbis Domini, ut de futuris loquatur tanquam de iis quæ jam fiunt.

47. Qui ſperat à Deo, jam totum habet, & qui non ſperat à Deo, ſed à mundo totum perdit: Mandat David ad Joab. principem exercitus ſui, *Numera populum, ut ſciam numerum ejus.* 2. Reg. 24. num. 2. in quo negotio David graviſſimè deliquit, ut ipſe confeſſus eſt. *Peccavi valde in hoc facto.* Ibid. num. 10. ob quod vehementer iratus eſt Dominus num. 15. & miſit peſtilentiam in populum, & multa millia hominum perierunt. Valde laborant interpretes indagantes hujus peccati radicem, nam valde conſuetum, & in communi uſu eſt, ut Imperatores, ac duces recenſeant numerum ſuorum militum, in quo extitit tam grande peccatum? aliqui referunt ad vanam gloriam, alii ad legem violatam de ſolvendâ pecuniâ Exod. 30. num. 13. Iſidor. Clarus ad ſpem obtinendæ victoriæ in roboro, ac multitudine militum, ſic ait, *iratus eſt Dominus, quod David magis confiſus fuerit in multitudine populi, quam in nomine Domini.*

Actor. 24. *n.* 26. In hoc & ipſe ſtudeo ſine offendiculo conſcientiam habere ad Deum, & ad homines ſemper.

Verſiones

QUARTA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 21.

Verſ. 16. *In hoc & ipſe ſtudeo.* Syriac. *propterea etiam laboro* totâ meâ intentione, ac 48. Syriac.
viribus, *ſine offendiculo*, ſine ullo ſcandalo, *conſcientiam* puram, & inoffenſam, ut *nullas habeat malum dicere de nobis, ut non vituperetur miniſterium noſtrum.* 2. Corinth. 6. num. 3. ſecundum conſcientiam, ſecundum noſtrum modum vivendi, & agendi coram hominibus, & Deo cordium ſcrutatore. *Semper* Syriac. *Perſeveranter.* 2. Cor. 6. Syriac.

Verſ. 17. *Poſt annos autem plures*, ſcilicet à mea 49.
converſione anno 21. Ipſe enim converſus eſt an. Chriſti 36. hæc vero contigerunt anno Chriſti 58.

Eleemoſynas facturus, non ſum perturbator, & 50.
amotinator reipublicæ, ſed illius benefactor, cum tempore famis viam arripiens in Jeruſalem in gentem meam. Syriacus filios gentis meæ, qui ob ſequendam vitam perfectam vendiderunt omnia ſua & multa penuriâ laborabant, ad eos ſublevandos veni Jeruſalem 2. Corinth. 8. 9. *& oblationes*, non ſum violator templi, veni ad facienda obſequia, & oblata Deo. 2. Cor. 8.

Verſ. 18. *Invenerunt me purificatum.* Syriacus, 51.
cum expurgatus eſſem, antequam ingrederetur in templum, ſe ipſum purificabit cap. 21. num. 26. & ibi explicavi. Syriac.

Verſ. 19. *Quidam ex Aſia Judæi*, ut apponunt 52.
Syriacus, Vatablus, tumultum, qui factus eſt Jeroſolymis, excitaverunt, non ego, ſic frequenter contingit; malum, quod faciunt iniqui, in juſtos refundere intentant, *quos oportebat apud te præſto eſſe.* Syriacus, *quos ſiſtere mecum ipſi*, depromant, ſiquid habent contra me, & ego reſpondebo & quis dignus pœnæ, videbitur. Syriac. Vatabl.

Verſ. 20. *Aut hi ipſi*, qui modo ſunt præſentes, 53.
ſiquid habent contra me hic dicant, cum ſimus in Concilio, cui tu præes, & per angulos extra Concilium non murmurent, ac loquantur, ſed hic coram te, & Concilio dicant, ac proferant, quid habent contra me.

Verſ. 21. *Niſi de unâ hâc ſolummodo voce.* Syriac. 54.
niſi amicum hoc verbum, quod dixi in concilio. c. 23. n. 6. *ego Phariſæus ſum de ſpe, & reſurrectione mortuorum ego judicor.* & inde factum eſt magnum ſchiſma inter Phariſæos & Sadducæos, quilibet eorum, pugnans pro ſua ſecta, quam ſeditionem inter ſe ipſos illi excitarunt, non autem ego.

QUÆSTIO VIII.

Quare Paulus tam confidenter ſtat in concilio deſpiciens oblatrantium voces?

Ait ipſe in præſenti verſ. 16. *In hoc & ipſe ſtudeo* 55.
ſine offendiculo conſcientiam habere in Deum Cum ipſe haberet bonam, & rectam conſcientiam, dum optime firmus, ac ſecurus erat in omni contrarietate omnes adverſariorum incurſus deſpiciebat, ait ipſe Hebræo. 13. num. 18. *Confidimus enim quia bonam conſcientiam habemus in omnibus*, ſcilicet rebus & actionibus. Cauſam ſuæ confidentiæ in tot, ac tantis laboribus quos paſſus eſt, aſſignat, ut notant D. Chriſoſt. ac D. Thom *bonam conſcientiam habentes*, & ubi hæc vegetat ſtatim ſerena, ac placida quies omnem timorem expellens. Syriac. *Conſcientia bona generat pacem, & quietem.* Hebr. 13. D. Chryſoſt. D. Thom.

Ait idem Apoſtolus 1. Timoth. 1. num. 19. *habens fidem, & bonam conſcientiam, quam quidam* 16. Timothe.

repellentes circa fidem naufragarunt , ubi , ut no-
D. Chryſoſt. tat D. Chryſoſtomus , eleganti metaphorâ fidem
Bona con- navi comparat , in quâ , anchora , quæ navim hanc
ſcientia roborat , ut in tribulatione , ac ſæviente omnium
fidei anchora. laborum tempeſtate , inconcuſſa perſeveret , eſt
bona conſcientia , quæ firma in Deo omnia terrena
deſpicit nil metuens.

57\. At mala conſcientia valde ſibi ſæviens , multo
cogitationum cruciatu perturbata , & undique
D. Ambr. ſibi timens D. Ambroſius lib. 3. de officio cap. 4.
ait , *Quænam pœna gravior , quam interioris vulnus
conſcientiæ ? Quod ſeverius Judicium , quam domeſti-
cum , quo unuſquiſque ſibi eſt reus , ipſeque ſe arguit.*
Tribunal Nullum judicium aſperius , ac crudelius homini,
conſcientiæ quam ipſamet conſcientia , quæ interius corrodit,
valde rigi- & vehementi cruciatu vulnerat , ac cruentat ſive in
dum. menſa , ſive in lectulo, ac deambulatione.

58\. Loquens Chriſtus Dominus de crudelibus tor-
Marc. 9. mentis damnatorum Marc. 9. num 47. ait. Ubi ver-
mis eorum non moritur , quod deſumptum eſt ex
Conſcientiæ Iſaïa 66. num. 24. Conſcientiæ morſus dicitur ver-
morſus eſt mis damnatorum , nam ſicut vermis interior cor-
omni pœnâ rodit , & conſumit lignum , & in fructu in ejus
rigidior. medulla gignitur vermiculus, qui totum ipſum per-
dit ac deſtruit , ſic etiam in intima hominis men-
te prodit conſcientiæ vermis , qui maxime homi-
nem percutit , affligit , ac dilacerat , & inſenſibi-
liter ipſum mordet , ut inter infernales cruciatus
maxime torqueat perenne conſcientiæ tormentum
Victor. Victor Antioch. ad cap. 9. D. Marc. ſic ait. *De-*
Antioch. *ſignatur hoc vermis nomine , impura , ſcelerataque
conſcientia , ſiquidem una hæc animam peccatricem,
nulliuſque boni ſibi conſciam , inutilis pœnitentiæ
aculeis , inſtar edacis vermis continuo pungit , &
rodit , unuſquiſque ergo ſceleratorum ſui ipſius accu-
ſator erit etiam dum ea ſecum perpendet , animoque
jugiter revolvet , quæ improbe geſſit, vel invitus ſe
reum confiteri compellitur , omni ſupplicio gravius
eſt immortalem illum vermem , direque corrodentem
circumferre.* Perpende ultima verba.

Actor. 24. *n.* 22. Diſtulit autem illos Felix,
certiſſimè ſciens de viâ hâc dicens, cum
Tribunus Lyſias deſcenderit , audiam
vos.

Verſiones

QUINTA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 27.

59\. Verſ. 22. D*iſtulit autem* , noluit tunc Felix rem
Arabic. determinare , ac judicare , *certiſſi-
me ſciens de viâ hac*. Arabicus , *Cupiens exactum
habere , quæ circa viam ſunt.* Aliqui hoc referunt
ad viam , ad doctrinam Judæorum , ſed cum ille
à multo tempore eſſet Judææ præſes , planam de
D. Chryſoſt. illa habebat notitiam , & ideo melius D. Chriſoſto-
Lyran. mus , Lyranus , Carthuſianus , Hugo referunt
Carthuſ. ad viam , & doctrinam Chriſtianorum , de quâ
Hugo. non habebat tantam notitiam & Paulus cum mul-
tâ ſapientia , modeſtia , abſque alicujus odio , &
calumnia prædicabat, & hoc corroboratur.

60\. Verſ. 23. *Juſſit Centurioni cuſtodire eum* in arce
& habere requiem à tot , & tantis fatigationibus
D. Chryſoſt juxta radicem Græcam , legit D. Chryſoſt. *Sinereque
eum relaxari* , id eſt, ut non eſſet in tam rigida cuſto-
dia , ſed laxius , ac mitius haberi , *nec quemquam de*
Syriac. *ſuis miniſtrare ei.* Syriac. *nemo ex familiaribus ejus*
Arabic. *prohiberetur.* Arabicus , *nec vetaret illi miniſterium*
Vatabl. *ipſum , nec ingreſſum ad eum*, Vatabl. *Subminiſtrare
ei , & adire ad eum*, eſſetque liberum cum eo agere.

Verſ. 24. *Poſt aliquos dies* , aliquibus diebus 61.
tranſactis poſt narrata , venit Felix cum Druſillâ
uxore ſuâ , quæ erat filia Herodis Agrippæ qui Ia-
cobum occidit , & Petrum conjecit in carcerem Act. 12.
Actorum, 12. num. 1. quæ relicto priore marito in
adulterio erat cum Felice præſide , de quo quæſtione
ſequenti , *vocavit Paulum* , ut audiret aliqua de
fide Chriſti , & ad hoc exhortatus eſt ab uxore ſuâ
quæ erat Judæa.

Verſ. 25. *Diſputante Paulo de juſtitia , & caſtita-* 62.
te. Syriacus , *Cum verba faceret ad eos.* Arabicus. Syriac.
Loquutus eſt eis de juſtitiâ ſervandâ , & erga pro- Arabic.
ximum , ac de caſtitate ad ſe ipſum , *& de judi-
cio futuro* , quod ſcilicet non crederet perfectâ fide
fuit tamen opinative anceps , & manſit cum formi-
dine illius.

Quod nunc attinet , vade , ut notant Lyra , Gloſ- 63.
ſa. Carthuſian. Hugo , cum liberavit à clauſurâ car- Lyran.
ceris , dans ei facultatem deambulandi per civita- Gloſſa.
tem, ita tamen, ut rediret , cum eſſet vocatus. Carthuſ. Hugo.

Verſ. 26. *Simul ſperans quod pecunia ei daretur* 64.
à Paulo. Syriacus , *ut munus ſibi daretur à Paulo* Syriac.
Æthiopicus , *exiſtimabat , quod habuiſſet pecunias* Æthiop.
ac proinde ſperabat ab eo eſſe ei dandas , de quo
q. 10.

Verſ. 27. *Biennio expleto* ; magna eſt varietas 65.
opinionum in hâc re pro unâ quaque ſtant gra-
ves Authores , graveſque conjecturæ , ac obſerva-
tiones, quidam computant biennium à Pauli com-
prehenſione , alii à Neronis Imperio. Alii à Felicis
præfectura in Judæa.

QUÆSTIO IX.

*Quare D. Paulus Proconſuli maxime commen-
dat caſtitatem , eumque de illâ
commonefacit.*

VT dicitur verſu 25. *Diſputante* , ſeu ut habet 66.
Syriacus , *Cum loqueretur cum illo de juſtitia,
& caſtitate* ; ad rectam Proconſulis , ac Præſidis
functionem non ſolum pertinet juſtitia , ſed etiam
vigilantia , ſolicitudo , puritas , ac integritas ab
omni munerum correctione.

Ratio eſt in promptu , quia Felix erat in publi- 67.
co , ac manifeſto adulterio cum Druſilla , nam
ejus amore captus ob ſuam elegantem pulchritu-
dinem , induſtriâ Simonis cujuſdam Magi eam
ad ſe pellexerat relicto ſuo primo marito Azizio
Rege Emeſenorum ad ſuum matrimonium tranſire
facit , deinde de hoc Felice infeliciſſimo refe-
runt fuiſſe valde libidinoſum Joſephus lib. 20. *Felix adulter.*
Antiquitat. cap. 6. Cornelius Tacitus libro quin-
to Hiſtor. & cum Paulus ſciret ipſum eſſe adul- Joſeph.
terum ? inde libertate Apoſtolicâ de caſtitate com- Tacitus.
monefacit.

Secundo qua ratione Apoſtolus commonefa- 68.
ciens præſidem ei maxime commendat caſtitatem
ut maxime neceſſariam ad animi rectitudinem , &
vigilantiam , & ut mens ſit libera à pravis ac malis
paſſionibus , ait Oſeas. 4. n. 11. *Fornicatio , & vinum,* Oſeas.
& ebrietas auferunt cor, perturbant mentem, & homi-
nem inſanire faciunt, & nota, quod prius Vates poſuit
fornicationem, tamquam quid fortius, quam vinum,
& ebrietas, & plus valet ad perdendum hominem una *Luxuria*
fornicatio , quam duplicatum vinum, & ebrietas. *facit inſanire hominem.*

Et ideo Apoſtolus 2. Corinth. 6. n. 6. agens de Dei
miniſtris ait quod ſint , *In caſtitate , in ſcientia,*
in longaminitate , Ubi vides caſtitatis locum prio- 69.
rem , deinde ſapientiæ poſteriorem eſſet caſtitas 2. Cor. 6.

præparat

A mente caſta vir's ad ſapientiam. Caſſian. D. Paul.

præparat, & facit locum ad ſapientiam, ſic ait Abb. Noſter apud Caſſian. collatione 14. c. 16. *In qua virtutum conjugatione evidentiſſimè eos voluit erudire de caſtitate ad ſapientiam perveniri*, ac nemo poteſt aſſequi, niſi prius caſtitate præparetur, ac diſponatur; unde ait D. Paulin epiſtol. 33. *Quanto vir caſtior moribus, tanto vivacior ſenſibus.*

Chriſti miniſtri ſal erant caſtitate. Rupert.

70. Ait Chriſtus Dominus ſuis Apoſtolis, *Vos eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi.* Matth. 5. num 13. & quænam combinatio inter ſal, & viros Apoſtolicos; conſtituebantur ipſi principes orbis terrarum, ac mundi rectores, ac lux mundi, ad quod prius debebant in ſe aſſumere naturam, ac conditionem ſalis, quæ excitat carnes ab omni pravo humore, & præſervat à corruptione: tales requiruntur principes, & Doctores, ut exſiccatis pravis humoribus ſint caſtitate incorrupti, & tunc ut lex fulgebunt, ut alios valeant in verâ luce, ac doctrinâ illuminare. Rupertus lib. 4. de gloriâ, & honore filii hominis ait, *Quorundam ſal ſuperfluos, ſive nocivos humores carnium deſiccat, & à putredine purificat, ſic Apoſtolica doctrina cuncta juſtitiæ purificare habebat, & ubique terrarum conſilio caſtitatis ſalire credentium corpora, quatenus non putreſcerent, aut uſquequâque potenti non corrumperetur luxuriâ.*

Malac. 4. D. Ambr. *Elias ob Virginitatem Chriſti miniſter.*

71. Ait Malachias cap. 4. num. 5. *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis*; & cur ex tot, ac tam magnis prophetis unus eligitur Elias, ut ſit ejus miniſter in ultimo adventu Filii Dei. D. Ambroſ. lib. 1. de Virginibus ait. *Elias nullius corporei coitus fuiſſe permixtus cupiditatibus invenitur, ideo cum Domino apparet in gloriâ, ideo Domini inventus eſt præcurſor adventus.* Ecce Parens Elias ob ſuam virginitatem, & caſtitatem in tantum ſublimatur, ut cum Domino apparet in gloria, in Thabore, & cum eo loquebatur de exceſſu, & pro ultimo adventu deſtinatus eſt præcurſor Filii Dei, Deus ſuos miniſtros maxime caſtitate conſpicuos eligit.

1. Reg. 17. Gen. 28.

72. Exiens David cum Goliath. *Elegit ſibi quinque limpidiſſimos lapides de torrente* 1. Reg. 17. num. 40. paſſim in Sacra Scriptura referuntur lapides; Gen. 28. quod *Iacob tulit unum de lapidibus, qui jacebant, & ſuppoſuit capiti ſuo*, & iterum; *erexit lapidem in titulum*; & iterum, *amovit lapidem* ab oſtio putei; at nunquam dicuntur limpidiſſimi lapides niſi in præſenti, in aliis locis commemorantur lapides ad accubitum, vel in ſignum gratitudinum, vel amoris; at hîc dicuntur lapides tamquam inſtrumentum ad regiam dignitatem, in qua tanta limpiditas, & puritas requiritur, ut etiam in inſtrumentis, quæ ei inſerviunt, & cum illa conjunguntur, limpiditatis candor debet nitere, quanto magis in ipſo Rege debet reſplendeſcere.

QUÆSTIO X.

Quare Felix præſes frequenter vocabat Paulum, & loquebatur cum eo.

D. Chryſoſt.

73. Dicitur in Textu, quod Felix præſes, verſ. 26. *Frequenter accerſens eum*, ſcilicet Paulum, *loquebatur cum eo.* Quonam animo hoc præſtabat homo gentilis advocans ad ſe magum; & Apoſtolum prædicatorem, non ſalutis cauſa, ſed rationem explicat Textus dicens; *Sperans, quod pecunia ei daretur à Paulo*: quod notans D. Chryſoſt, ibidem ait: *Accerſit illum, ſubinde non admirans illum, neque laudans, quæ dicebantur ab illo, neque credere*
Sylveira in Acta.

volens; Sed quid? *expectans dandas ſibi pecunias* non ſolum expectavit, ſed etiam poſtulavit, ut diſſerit Tertullian. lib. de fuga in perſequutione cap. 12. & ait, *ea de re in ſecreto tractavit cum illo* Unde merito notat Iſidorus Clarus timorem, & tremorem, quem Felix debebat accipere de judicio futuro, commutavit in cupiditatem comparandæ pecuniæ ab eo, ſic citatus Auctor. Sperabat, quod pecunia ei daretur à Paulo, nec quærebat inſtrui potius, quo pacto intrepidus ſtaret ante illud tribunal, cujus appellatio ita eum perterruit; & tanta re neglecta, frequentius accerſebat Paulum, lumen illud orbis terræ, & cum illo verſabatur ob ſolam accipiendæ pecuniæ ſpem.

Tertul. *Salutis negotium contemnitur ob pecunias.* Clarus.

74. Ait Iſaias 1. num. 13. *Principes tui infideles, ſocii furum, omnes diligunt munera.* Quæ verba ponderans Petrus Damianus lib. 2. epiſtol. 23. ait, *Hic non notantur ii, qui munera quærunt, ſed tantummodo diligunt; qui etiam ſocis furum non immerito dicuntur; qui dum furtiva dant, ſuſcipiunt, deprehendi velut in furti crimine non perhorreſcunt*, non notantur, qui quærunt, ſed qui diligunt quia ex ipſa dilectione, ac cupiditate nullam turpitudinem recipiunt infideles in ſuo munere adminiſtrando; omne jus violant, & contemnunt, ſocii furum juſtitiam vendunt, & eam à ſuo poſſeſſore adimunt; & non habenti dant, ut ipſi pecunias habeant.

Iſaias. 1. Damia. *Qui diligens munera, omne crimen devorant.*

75. Scribens Paulus ad Timotheum 1. cap. 3. num 2. ait, *Oportet Epiſcopum non eſſe cupidum*, non ait oportet Epiſcopum eſſe juſtum, rectum, charitativum, ſed non eſſe cupidum, ut notavit D. Anſelm ibi, *non cupidum*, ait, quia cito deviaret à juſto, *propter cupiditatem munerum, ſicut filii Samuelis*? Si prælatus fuerit munerum cupidus omne nefas devorabit pro comparandis muneribus; eſt enim omnium malorum radix cupiditas.

1. Tim. 3. D. Anſel. *Cupidus à juſtitia deviat.*

CAPUT XXV.

1. *FEſtus ergo cum veniſſet in provinciam poſt triduum aſcendit Jeroſolymam à Cæſarea.*
2. *Adieruntque eum principes Sacerdotum, & primi Judæorum adversùs Paulum & rogabant eum.*
3. *Poſtulantes gratiam adversùs eum, ut juberet eum perduci in Jeruſalem, inſidias tendentes, ut occiderent eum in via.*
4. *Feſtus autem reſpondit, ſervari Paulum in Cæſarea, ſe autem maturius profecturum.*
5. *Qui ergo in vobis (ait) potentes ſunt, deſcendentes ſimul, ſi quod eſt viro crimen, accuſent eum.*
6. *Demoratus autem inter eos dies non amplius, quàm octo, aut decem, deſcendit Cæſaream, & altera die ſedit pro tribunali, & juſſit Paulum, adduci.*
7. *Qui cum perductus eſſet, circumſteterunt eum, qui ab Jeroſolyma deſcenderant Judæi, multas & graves cauſas objicientes, quas non poterant probare.*
8. *Paulo rationem reddente; Quoniam neque in legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæſarem quidquam peccavi.*
4 *Feſtus autem volens gratiam præſtare Judæis reſpondens Paulo, dixit, vis Jeroſolymam*

aſcendere, & ibi de his judicari apud me?

10. *Dixit autem Paulus, Ad Tribunal Cæſaris ſto, ubi me oportet judicari, judæis non nocui, ſicut tu melius noſti.*

11. *Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuſo mori; ſi verò nihil eſt eorum, quæ hi accuſant me, nemo poteſt me illis donare. Cæſarem appello.*

12. *Tunc Feſtus cum Concilio locutus reſpondit, Cæſarem appellaſti? ad Cæſarem ibis.*

13. *Et cum dies aliquot tranſacti eſſent, Agrippa Rex, & Bernice deſcenderunt Cæſaream ad ſalutandum Feſtum.*

14. *Et cum dies plures ibi demorarentur, Feſtus regi indicavit de Paulo, dicens, Vir quidam eſt derelictus à Felice vinctus.*

15. *De quo cum eſſem Jeroſolymis, adierunt me Principes Sacerdotum, & Seniores Judæorum, poſtulantes adverſus illum damnationem.*

16. *Ad quos reſpondi, Quia non eſt Romanis conſuetudo damnare aliquem hominem, priuſquam is, qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina,*

17. *Cum ergo huc conveniſſent, ſine ullâ dilatione, ſequenti die ſedens pro tribunali juſſi adduci virum.*

18. *De quo cum ſtetiſſent accuſatores, nullam cauſam deferebant, de quibus ego ſuſpicabar malum.*

19. *Quæſtiones vero quaſdam de ſuâ ſuperſtitione habebant adverſus eum, & de quodam Jeſu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.*

20. *Hæſitans autem ego de hujuſmodi quæſtione, dicebam ſi vellet ire Jeroſolymam, & ibi judicari de iſtis.*

21. *Paulo autem appellante ut ſervaretur ad Auguſti cognitionem, juſſi ſervari eum, donec mittam eum ad Cæſarem.*

22. *Agrippa autem dixit ad Feſtum; volebam & ipſe hominem audire. Cras, inquit, audies eum.*

23. *Altera autem die cum veniſſet Agrippa, & Bernice cum multa ambitione, & introiſſent in auditorium cum tribunis, & viris principalibus civitatis, jubente Feſto adductus eſt Paulus.*

24. *Et dicit Feſtus, Agrippa Rex, & omnes, qui ſimul adeſtis nobiſcum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me Jeroſolymis, petentes, & acclamantes non oportere eum vivere amplius.*

25. *Ego verò comperi, nihil dignum morte eum admiſiſſe. Ipſo autem hoc appellante ad Auguſtum judicavi mittere.*

26. *De quo, quid certum ſcribam Domino, non habeo. Propter quod perduxi eum ad vos, & maxime ad te; Rex Agripa, ut interrogatione facta habeam, quid ſcribam.*

27. *Sine ratione enim mihi videtur, mittere vinctum & cauſas ejus non ſignificare.*

ARGUMENTUM.

POSTULANT Judæi, ut Paulus iterum remittatur in Jeruſalem, quod negat Feſtus, & Paulus appellat Romam coram Cæſare, & iterum Agrippa Rex Benevolo ac læto animo audit Paulum.

Actor. 25. num. 1. Feſtus ergo cum veniſſet in Provinciam poſt triduum aſcendit Jeroſolymam à Cæſarea.

Verſiones

PRIMA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 6.

1. Syriac. Verſ. 1. FEſtus *cum veniſſet in provinciam.* Syriac. *Cum veniſſet Cæſaream præfecturæ ſuæ,* quæ erat caput ſui regiminis dati à Romanis, poſt triduum tranſactum aſcendit Jeroſolymam; quæ erat caput regni Judæorum, quæ erat magna pars, ac præcipua de his quæ veniebant ſub ejus præfecturâ, ut optimus præſidens voluit videre, ac viſitare ea, quæ erant ſub ejus regimine, ac curâ.

2. Verſ. 2. & 3. *Adierunt ad eum principes Sacerdotum, ac primi Judæorum*, ut hanc gratiam, & favorem eis concederet, ut Paulus à Cæſare remitteretur in Jeruſalem, ut per inſidias eum interimerent in itinere.

3. Syriac. Verſ. 4. *Feſtus reſpondit ſervari Paulum in Cæſarea* Syriac. *Aſſervari.* Feſtus rejecit petitionem Judæorum qui forte ſubodoratus eſt eorum malitiam, & quia illud erat cauſa mortis, quæ non erat judicanda, niſi in magno tribunali magnorum virorum, ut erat in Cæſarea, & maturo conſilio; quod tunc non poterat fieri, *Se autem maturius profecturum* Arias. Arias. *Futurum in feſtinatione proficiſci.*

Verſ. 5. *Qui ergo in vobis potentes ſunt*; ait Feſtus, 4.
qui ex vobis, ut explicant Hugo, Cajetan. Vatabl. Hugo.
Arias, ſunt potentes, ut abſque ſuo, ſuarumque rerum Vatabl.
incommodo, valeant conficere iter trium diætarum Cajetan.
de Cæſarea ad Jeruſalem, proficiſcantur, vel qui ſunt Arias.
potentes ſermone, probationibus ad eum accuſandum veniant; & hæc ſecunda expoſitio mihi eſt verior; nam illi profecti ſunt de Jeruſalem in Cæſaream ad arguendum Paulum, ut patet ex c. 24. n. 1. & debebant redire ad locum ſuum, nempe Jeruſalem.

Verſ. 6. *Demoratus autem inter eos*; ſcilicet in Jeruſalem; *quam octo, vel decem dies*; redit Cæſaream, 5.
& altera die, poſtquam venit in Cæſaream, vocat Paulum ad tribunal, Lectio Arabica ſic habet, *& aſſignat eis decm dies, & amplius.* Aſſignavit eis decem dies, quibus tantum moras traheret in Jeruſalem, & inde reverſus in Cæſaream. Arabic.

QUÆSTIO I.

Quare Feſtus tam celeriter, ac feſtinanter venit de Jeruſalem, & ſtatim vocat Paulum ad tribunal?

CUm Feſtus jam proficiſceretur in Jeruſalem, 6.
inſtabant Judæi, ut Paulus judicaretur, ſed cum eſſet ferè in itinere, non potuit detineri, ſed citiſſimè ſe expedit à Jeruſalem, intra decem, vel octo dies & ut pervenit Cæſaream, ſtatim ſequenti die advocat Paulum ad tribunal ut dijudicaretur ad mortem, ut gratiam iniret Judæis. Unde tot adverſarii in Paulum in Jeruſalem, in Cæſarea, in præſide, ac miniſtris? *Difficultas quæſtionis.*

Erat

7. Erat Paulus innocens, juſtus, & ſanctus, inde totus mundus conglutinatus contra eum, ut omni perſecutione, morte, ac ignominia afficerent, ſcri-
Matth. 11. bit D. Matth. 11. n. 2. *Joannes autem cum audiſſet in vinculis opera Chriſti, mittens duos ex diſcipulis ſuis ait illi; Tu es qui venturus es, an alium expe-*
Contra innocentiam inſurgunt mala. *ctamus?* Conſtans eſt Doctorum ſententia, quod Joannes bene agnoſcebat Chriſtum Dominum verum eſſe Meſſiam, mundi Redemptorem per mortem, & paſſionem ſuam; & unde conſtat, quod Joannes cognoverit mortem, & paſſionem Chriſti à ſuis inimicis inferendam, ipſe cognovit dicens *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*
Joan. 1. Joan. 1. n. 29. Cum autem eum agnum puriſſimum ac innocentiſſimum teſtificatur, ibi ejus injurioſam mortem ab iniquis inferendam denunciat. D. Chryſoſt. in Catena D. Thom. ad locum Matth. elegantiſſime ait: *Joannes paſſionem non ignorabat, ſed hoc primum teſtatus eſt dicens; Ecce Agnus Dei; ecce qui tollit peccata mundi, Agnum vocans, crucem divulgat:* ubi innocentia Chriſti prædicatur, ibi mors, & crux denunciatur, *Agnum vocans crucem divulgat.*

8.
Job. 1. Job. 1. n. 8. Job publicatur magnis virtutibus illuſtris, & excellens, *quod non ſit ei ſimilis in terra, homo ſimplex, & recedens à malo*, atqui ex tot, & tantis publicatis magnalibus ſequitur cultus, ho-
Qui virtute fulget multis ſubjicitur malis. nor, ac veneratio erga illum? minime, ſed ut furiæ infernales omnium malorum tempeſtate debacchantur in eum. D. Chryſoſt. homil. 5. in Job. *Si igitur quando virum juſtum, magnorum operum perfectum fulgere videris, multiſque ſubeſſe malis, non mireris.*

9. Cum Abſalon ſe erigeret contra ſuum Patrem Davidem dixit Achitophel ad Abſalonem. *Eligam mihi duodecim millia virorum & conſurgens perſe-*
1. Reg. 17. *quar David hac nocte.* 2. Reg. 17. n. 1. Mala intentione verum dixit, *Perſequar David*; erat David juſtus, conſequens erat, ut ſuſtineret perſecutiones
D. Chryſoſt. D. Chryſoſt. homil. de Abſalon ait, *O innocentia,*
Innocentia multis perſecutionibus expoſita. *quantum apud reos periculi ſuſcipis, quantum malitiæ per flagitioſos incurris, David ſanctiſſimus, tot dementes exercitus, quia non deliquit, offendit, tot populorum rabiem, quia non læſit, incurrit.* Cum innocens fueris omnem populorum rabiem contra te excitas, provocas.

Actor. 25. n. 7. Qui cum perductus eſſet, circumſteterunt eum, qui ab Jeroſolymâ deſcenderant Judæi, multas, & graves cauſas objicientes, quas non poterant probare.

Verſiones

SECUNDA EXPOSITIO

Uſque ad verſ. 11.

10. Verſ. 7. *Circumſteterunt eum*, ut eorum multitudine perturbaretur, ac timore afficeretur ut reſpondere non poſſet; at innocentia in omni eventu ſecura, ac firma eſt, *Objicientes*
Syriac. Arabic. Æthiop. *multas cauſas graves quas non poterant probare.* Syriac. *Demonſtrare*, Arabic. *Non poterant oſtendere veritatem illorum.* Æthiop. *De quibus non poterant convincere*, quæ objiciebant Judæi, cum aperte falſa eſſent.

11. Verſ. 8. *Paulo rationem reddente*, ac manifeſtè oſtendente, ſe nihil commiſiſſe, nec contra legem Judæorum, nec contra Templum nec contra Cæſarem imperatorem, ut patet ex cap. præcedenti.

Verſ. 9. *Feſtus autem volens gratiam Judæis præ-* Cap. 25. 12.
ſtare. Syriac. *Volens fœnerari gratiam.* Arabic. *Con-* Syriac.
ferre favorem Judæis. D. Chryſoſt. *Volens gratificari.* Arabic.
Æthiop. *Gratias præſtare Judæis.* timebat (ait Lyra- D. Chryſoſt.
nus) ut ab eis accuſaretur apud Romanos, ut con- Æthiop.
tigit aliis ejus præcedentibus in eodem officio. Lyran.

Vis de his judicari Jeroſolymâ apud me, Arabic. 13.
Me imperante. Æthiopic. *Cum illis argumentari* Syriac.
apud me, id eſt me præſente; non imperat, ſed in Arabic.
electione Pauli relinquit, cum ait. *Vis*, quia (ut inquiunt Gloſſa Interlin. Hugo,) voluit cum eo habere hanc urbanitatem, quia Romanus erat.

Verſ. 10. *Dixit Paulus ad tribunal Cæſaris ſto* 14.
Æthiop. *In Concilium Imperatoris veni.* Animad- Æthiop.
vertit Paulus, quod Feſtus præſidens erat inclinatus favore ad Judæos, ſui accuſatores, ac falſo criminatores, inde Paulus prudentiſſime, & ſecundum omne jus, ejus judicium declinat, & ad imperatorem, ac ſuperiorem appellat Romæ maximè cum ipſe eſſet civis Romanus, *& Judæis non nocui; non læſi* Arabic. *Sicut tu melius noſti* à multis Arabic.
magnis viris.

Verſ. 11. 12. *Si enim nocui*, vel ſi aliquod nocu- 15.
mentum dedi, vel aliquid dignum morte egi, paratus ſum mori, ſed nil tale feci, nec commiſi, & ideo iniquè, & injuſtè agitur, ut me illis velint donare ad omnem mortem, & injuriam, in quo pungit præſidem, qui ob ineundam Judæorum gratiam ipſum tradere volebat, ideo merito, *Cæſarem appello.* Verſ. 12. *Tunc Feſtus dixit illi, Cæſarem appellaſti? ad Cæſarem ibis.*

QUÆSTIO II.

Quare cum Feſtus præſidens agnoſceret innocentiam Pauli, ipſum tamen volebat tradere ad mortem.

Præſidens bene agnoſcebat innocentiam Pauli 16.
ut ipſe Paulus proclamat in publico Concilio cum eo loquens, *Judæis non nocui.* Syriac. *Non*
peccavi. Arabicus *Non læſi*, & addit Apoſtolus, Syriac.
Sicut tu melius noſti, cum ipſe benè, & optimè Arabic.
ſciret innocentiam Pauli, quod nihil peccavit, nihil *Ratio difficultatis.*
læſit, tamen ut gratiam captaret Judæorum ipſum volebat in eorum manibus tradere.

Hoc habet innocentia, ut etiam inter iniquos, 17.
& perverſos, qui eam accuſant ac damnant, ibi glorioſè vincat, ac triumphet, ſui ſplendidiſſimos fulgores emittit, ut etiam ipſi accuſatores, ac condemnantes ipſius puritatem, & integritatem fateantur, ac pleno ore prædicent.

Refert D. Matth. 27. n. 13. quod multa falſa teſti- 18.
monia jactabantur contra Dominum meum Jeſum Matth. 27.
& tunc dicit illi Pilatus, Non audis, quanta adverſus te dicunt teſtimonia? Et non reſpondit ei verbum. Refert teſtimonia, & ſimul admiratur de profundo, ac magno ſilentio JESU, & tunc recedens ad proferendam ſententiam mortis, clamat, *Innocens ego ſum à ſanguine juſti hujus*, n. 24. Unde Pi- *Innocentia*
lato in mentem venit, quod Chriſtum Jeſum juſtum *in judicio*
dicat? Princeps Sacerdotum contrarium teſtificat, *condemnationis victrix.*
totus populus ut reum clamat, ut reum dignum morte; ipſe Jeſus tacet, nulla defenſio pro eo producitur, ſanè ea eſt innocentiæ vis, & efficacia, quæ etiam in judicio iniquorum, & dum condemnatur ibi victrix apparet, ibi ejus puritas & integritas agnoſcitur, & alta voce prædicatur, & in damna-

 tionis

tionis ſententiâ de ſuâ probatione teſtimonium ha-
D. Aug. bet D. Auguſt. ſerm. 118. de Temp. ait, *Chriſtus, cum condemnatur exuperat, cum judicatur, vincit ſicut ait Propheta Ut juſtificeris in ſermonibus tuis & vincas cum judicaris, quod ergo opus erat ei loqui ante judicium, cui ipſum judicium erat plena victoria? Vincit ergo, cum judicatur Chriſtus, quia ſic innocens approbatur, unde ait Pilatus, Innocens ego ſum à ſanguine hujus juſti.* Vincit innocentia dum damnatur, & in condemnationis ſententia, ſuæ teſtimonium puritatis comparat, *Vincit ergo cum judicatur Chriſtus, quia ſic innocens comprobatur.*

19. D. Aug. *Suſanna ſua innocentia bis victrix.* Quod optimè D. Auguſt. citatus confirmat ex hiſtoria Suſannæ, de qua ait *Biſque victrix reos facit teſtimonii, quos reos facit adulteros*, ſemel in horto dum de eorum impudicâ laſciviâ triumphat *quos reos facit adulteros.* Secundo victrix de eorum teſtimonio dum diſcrepant inter ſe, unus eorum
Daniel. 13. dicit quod vidit *ſub ſchino*, alter, *ſub prino*, Daniel. 13. n. 54. & 59. ipſique tantâ diſconvenientiâ, ac diverſitate teſtimonii ſuam indicant falſitatem, & Suſanna in ipſo judicio victrix exultat.

QUÆSTIO III.

Quare cum Feſtus ſe offerat Paulo judicem in ſuâ cauſâ Paulus rejicit, & recuſat dicens Cæſarem appello?

20. *Ratio dubitandi.* Dixit Feſtus Paulo verſ. 9. *Vis aſcendere Jeroſolymam, & ibi judicari apud me.* recuſat, & rejicit Paulus; *ad Tribunal Cæſaris ſto, Cæſarem appello*; quod optimo jure, & ſapientiſſime fecit Paulus, quia vidit Feſtum corruptum, & totum inclinatum ad gratiam, & favorem impendendum Judæis, & in tali caſu leges præcipiunt, & diſpo-
Turrecremata. nunt Judicium declinare, & ſuperiorem advocare. Unde ait Turrecremata in Summa de Eccleſia cap. 96. ad 3. quod *Feſtus erat de facto judex Pauli quamvis non de jure*, cum eſſet totus propenſus ad partes contrarias, & ideo inutiles ad munus judicis obeundum.

21. Exod. 18. *Judex integer affectu, ut peculiares valeat domare.* Ait Jethro Moyſ. Exod. 18. n. 21. *Provide autem de omni plebe viros potentes timentes Dominum*, nempe ad judicandum populum, *potentes*, ait qui ſint valde generoſi, ut valeant compeſcere animi affectus, nec magis ad hanc, vel illam partem inclinare, ſed ut recto tramite ambulent, non ſolum ſufficit, quod judex ſit doctus, bonis moribus imbutus, ſed inſuper requiritur, ut ſit potens conſtantiâ, & fortitudine, ut puniat, & abſolvat, prout
Abulenſ. juſtitia dictat, & poſtulat. Abulenſ. ibi q. 6. ait. *In judice requiritur quædam conſtantia, & vis animæ, ut ipſe judex ſit fortis animo, non formidans rectè judicare, & executioni mandare ſententiam propter aliquam perſonam, ſed cogat omnes in virga ferreâ, id eſt rectâ, & directâ.*

22. Cajetan. Cajetanus ex Hebræo legit, *Viros veritatis*, Vir mulieris eſt ejus Sponſus; cum ergo Judex dicatur, *Vir veritatis*, eſt tanquam ſponſus illius, & ab ea non debet ſeparari, ac dividi, Cajetan. ait, *Clarius habetur in Hebræo viri veritatis, ſicut dicitur vir ſanguinum, qui effuſor multi ſanguinis; ita dicitur Vir veritatis, qui ſectator eſt veritatis, & quod ſit verax tum dicendo tum faciendo, quod dixit & veritas rerum geſtarum, & teſtium, & ejuſmodi inveniet locum ſuum.*

23. Diſponit lex Divina Exodi 28. n. 8. de rebus furto ablatis, cum de Latrone non conſtat, ait lex *applicabitur ad Deos*, magnâ indagine quærunt interpretes, quinam ſunt iſti qui dii vocantur. D. Gregor. in Ezechiel intelligit Sacerdotes, at Iſidorus Peluſiot. lib. 3. epiſtol. 175. judices, nam ſicut ſummus Deus, ſummus omnium judex pollet ſagaciſſimâ mente ab omni paſſione liberâ, ſic & judices, ut dii cenſeantur, ſagaciſſimo ingenio debent eſſe præditi ad cauſas diſcutiendas, ac examinandas, & ab omni affectu mens eorum ſit libera ut nullius gratia flectatur ad hanc, vel illam partem, Iſidorus citatus ait, *Judicem opus eſt & ſagacem, integrum eſſe pudoreque, ac blanditiis, & metu ſuperiorem, nam ſi cujuſvis horum affectu ſuccumbat, judicis religionem obteret.* Exod. 18. *Judex Deum imitetur, ut ſit liber à paſſionibus.* D. Greg. D. Iſid.

QUÆSTIO IV.

Quare D. Paulus non vult judicari Jeruſalem ſed Tribunal Cæſaris requirit?

Ait Feſtus Paulo. *Vis Jeroſolymam aſcendere, & ibi de his judicari apud me.* Nihil magis gratum, ac jucundius poterat homini contingere, quam quod ei darentur judices compatritii, ac naturales ex eadem patria, ac civitate, quod pro magno beneficio concedebat Deus populo ſuo. Oſe. 2. n. 15. *Dabo vinitores ex eodem loco.* At Paulus refutat, & recuſat, & ait. *Ad Tribunal Cæſaris ſto.* Cur potius vult judicari ab homine ethnico ſine fide, & vera cognitione Dei, quam à Jeroſolymitano, qui pollebat Dei doctrinâ, pietate, ac lege. 24. *Difficultas quæſtionis.* Oſe. 2.

Reſpondet Philippus Abbas epiſtol. 9. & ſic ait, *Vis ad Civitatem Jeroſolymam proficiſci, ut ibi merearis, quod juſtum æſtimas plenius adipiſci, ubi lex tua viget, ubi Principes tuæ gentis converſantes, qui pondus & pondus abhorrentes, examen ſubdolum averſantur, ubi fons miſericordiæ, ubi ſedes juſtitiæ reperitur. At ille ſciens in Jeroſolyma tale quid non haberi eamque legis vinculo, miſericordiæ affectu juſtitiæ perpendiculo non teneri, exhorret, & recuſat illius judicio præſentari prudenti conſilio magis eligens apud extraneos judicari Ad tribunal* (inquiens. *Cæſaris ſto.* Sciebat Apoſtolus, quod quamvis Jeruſalem eſſet Civitas gentis ſuæ, & quaſi communis patria, tamen jam in ea non vigebat lex, juſtitia & pietas ſed prævaricatio, æmulatio, & ideo Apoſtolus prudentiſſime notum judicium declinat, & extraneum, ac ethnicum requirit dicens. *Ad tribunal Cæſaris ſto.* 25. Philipi. *Eccleſiaſtici deficientes, crudeliſſimi.*

Scribit D. Lucas. 18. n. 2. *Judex quidam erat in quadam Civitate, qui nec Deum timebat, nec homines reverebatur*, tamen vidua quædam Civitatis illius vehementer eum præcipuè urgebat, ut eam vindicaret de injuria ſibi illata per ſuum adverſarium, & illius precibus fatigatus judex ſecum dixit. *Et ſi Deum non timeo, nec hominem revereor, tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in noviſſimo veniens ſuggillet me*, & quamvis tam malus, ac peſſimus eſſet, cauſa viduæ apud illum bene judicatur; verte oculos ad Iſaiam. n. 21. ubi deplorans Propheta ait. *Quomodo facta eſt meretrix, Civitas fidelis plena judicii, juſtitia habitavit in eâ, nunc autem homicidæ. Principes tui infideles, ſocii furum, omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones, pupillo non judicant; & cauſa viduæ non ingreditur ad illos.* Ecce apud judicem infidelem, & peſſimum, qui nec Deum timebat, & homines contemnebat, cauſa viduæ auditur, & dijudicatur, apud illos ſecus contingit, apud judices, & Principes 26. Luc. 18. *Viri perfectioris vitæ ſi deficiunt, pejores omnium.* Iſai. 1.

Principes Jeroſolymitanos, qui erant enutriti in Civitate ſanctâ, ſub doctrinâ legis Divinæ, ac imbuti fide divina: *pupillo non judicant, & cauſa viduæ non ingreditur ad illos.* Unde tanta rei differentia? Crede mihi, ſi ille, qui perfectioris vitæ ſunt, ac ſub bona diſciplina educati, paſſione aligna moventur, ac pravis moribus immerguntur, crudeliſſimi, ac valde inhumani omnium pejores debacchantur.

27. Matth. 27. Cum in cruce moritur meus Jeſus facta ſunt prodigia magna; Sol obſcuratur; terra tremit, petræ ſcinduntur: ut ſcribit D. Matth. 27. n. 14. *Centurio autem, & qui cum eo erant cuſtodientes Jeſum, viſo terræmotu, & his, quæ fiebant, timuerunt valde dicentes: Vere filius Dei erat iſte*; & poſt pauca videamus, quid ſcribat D. Matth. n. 61. *Convenerunt Principes Sacerdotum, & Phariſæi ad Pilatum dicentes, Domine, recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit*, &c. Confer modo inter ſe Centurionem Romanum, & Sacerdotes Judaicos, milites Romanos, & Phariſæos legis Doctores, & tamquam religioſos perfectioris vitæ, omnes iſti viderunt Chriſti crucifixi virtutes in tot prodigiis, ſignis, & mirabilibus; Romani ethnici dicunt *Filium Dei*, Sacerdotes, & Phariſæi dicunt *Seductorem*, Sacerdotes, & Phariſæi erant perfectioris ſtatus, maximè in lege, ac ejus doctrinâ; cum tamen eſſent depravatis, ac peſſimis moribus imbuti, & multa paſſione, ac odio inficionati, omnium maligniſſimi ac nequiſſimi, facta illa; quæ inſenſibilia cenſebant, & teſtificabantur, ipſi ſuâ peſtiferâ obduratione non agnoſcebant. D. Leo ſer. 17. de Paſſ. ait: *Cum Centurio territus iis, quæ viderat diceret, Verè Filius Dei erat iſte homo, impietatem tamen Judaicam monumentis, & petris omnibus duriorem nulla proditur digna compunctio; ut appareat paratiores ad intelligendum filium Dei fuiſſe Romanos milites, quam Iſraëliticos Sacerdotes.*

Invidia religioſorum crudelior.

D. Leo.

QUÆSTIO V.

Quare D. Paulus, qui vehementer optabat mortem, nunc occaſione datâ illam differt?

28. Phil. 1. *Difficultas quæſtionis.* Dicebat Paulus Philip. 1 n. 23. *Deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* Apoſtolus vehementer exoptabat mori; nunc datur occaſio mortis ſententiâ prolatâ à Feſto, ac à cæteris Sacerdotibus, eam differt, & ad illam interponit multum temporis dicens: *Ad tribunal Cæſaris ſto, ubi me oportet judicari.*

29. D. Atha. Reſpondet primò D. Athanaſ. in Apologia de fugâ ſuâ, & ait, *Non enim præ timore operam fugæ præbuit, quin potius fugam habebat pro paleſtra, & meditatione adversùs mortem.* Fugit Paulus mortem, & multum tempus interponit ad illam, & id non timore mortis, ſed amore, ut tanto tempore dilatato majus haberet ſpatium ad paleſtram, exercitium, ac meditationem mortis, ut ſic de illâ glorioſè triumpharet, dum quis fugit aliquem, ſemper illum habet in mente, & ante oculos Fugit Paulus mortem, ut per multum tempus in eâ habeat meditari & ad illam ſe diſponere ac præparari, & ſi hoc faciebat D. Paulus, quid nos facere debemus. Vide ſupra cap. 20. q. 6. n. 53. 62. 63.

Meditatione mortis vincitur mors.

30. *Olebant infamiam.* Secundò, (ut jam dixi) vicit Paulus Feſtum præſidem inclinatum ad favorem Judæorum, & ideo ſecundum omne jus ad ſuperiorem appellat, deinde pro honore Reipublicæ Chriſtianæ noluit infamari, ac condemnari per falſos teſtes, tamquam amotinator populorum, templi violator, ac legum contemptor, ut jam dixi cap. 22. q. 7. n. 49. 50. 51. 52. ne diceretur, quod Doctor, ac Magiſter Chriſtianorum erat ſeductor, ac violator Templi, & Legum.

Tertiò cum Paulus eſſet in Jeruſalem cap. 23. n. 1. *Nocte aſſiſtens ei Dominus, ait, Conſtans eſto, ſicut enim teſtificatus es de me in Jeruſalem, ſic te oportet & Romæ teſtificari.* Alia divinâ Providentiâ erat ordinatum, ut ipſe teſtimonium perhibeat de Chriſto Romæ, inde ipſe ad tribunal Cæſaris appellat ut divina diſpoſitio impleatur, & ad multorum ſalutem, ac converſionem ad fidem, & ad majus meritum Pauli, nam quamvis ipſe vehementiſſimè optaret eſſe cum Chriſto, & ejus præſentia gaudere, tamen pro ſuâ vehementiſſimâ charitate magis eligebat inſervire, ob utilitatem aliorum, quam pro ſua exuberanti lætitiâ frui optatâ Dei præſentiâ. 31. Act. 23.

Magis volebat inſervire Romæ quam gaudere in Cœlo.

Vehementiſſime deſiderabat Moyſes videre Dominum unde dicebat: *Oſtende mihi faciem tuam.* Exod. 33. n. 19. Cui reſpondit Dominus, *Non poteris videre faciem meam, non videbit me homo, & vivet.* Ibidem n. 20. Unde merito admiratur D. Auguſt. in Soliloquiis, cur Moyſes ſtatim non exclamat, *Fac Domine moriar, ut te videam*, ſi audit quod non poteſt Deum videre, niſi interveniente morte, cur ipſam non poſtulat, ut ſui deſiderii ſitim adimpleat? Tam alta, & ſublimis erat Moyſis charitas, quod potius volebat vivere inter populi contradictiones, ut Deo inſerviret inſtruens, & illuminans populum in Dei religione, ac adoratione, quam maximè ejus præſentiâ exuberanter delectari, ac ſupremo gaudio ex ejus viſione repleri, eligebat magis famulare, quam illâ ſupremâ gloriâ ſatiari. 32. Exod. 33. D. Aug.

Moyſes magis vult ſervire quam poſſidere.

Scribit Iſai. 6. n. 2. quod vidit Dominum in throno pompoſo, & magnifico *Seraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri; duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus*, ex Hebræo multi legunt, *velabant facies ſuas.* Seraphim vehementiſſimo affectu appetunt Dei viſionem. *in quem deſiderant Angeli proſpicere.* Si Seraphim circumſtant Dei thronum, ejus Divinâ præſentia gaudentes, ad quid velant facies ſuas? quo motivo volunt ab illa ſuprema Dei viſione ſe privari? Aſpiciebant illi divini Spiritus, quod neceſſarium erat volare in terram ad purificandum Iſaiam. *Et volavit ad me unus de Seraphim, & tetigit os meum, & dixit, ecce hoc tetigit labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur*, Ibid. n. 6. Seraphim facies ſuas velant, ne ſupremæ illius majeſtatis viſione retineantur, & impediantur, ut ſubveniant homini peccatori. Ecce quantum refulget charitas Sanctorum Seraphim, qui ſunt ſpiritus toto amore inflammati, qui eligunt pro brevi morula, noſtro dicendi modo ſuſpendi ab illa ſuprema præſentia, ut hominem pollutum valeant mundare, eique inſervire ad Dei obſequium. 33. Iſai. 6.

Seraphim maximè fulgent charitate.

Act. 23. n. 13. Et cum aliqui dies tranſiſſent, Agrippa Rex, & Bernice deſcenderunt Cæſaream ad ſalutandum Feſtum.

Verſiones

TERTIA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 18.

Verſ. 13. Aliquot dies tranſacti eſſent, venit Rex Agrippa Chalcidis cum Bernice ejus ſorore, vel uxore ſecundum diverſos Auctores 34.

Syriac. res *ad ſalutandum Feſtum*. Syriacus, *Ut poſtularent pacem*, id eſt, ut darent ſalutationem pacis, nam ille Agrippa obtinuit regnum à Cæſare, & quia Feſtus miſſus erat à Cæſare, ut locum illius teneret in Judæa præſidens, de novo adveniens, cum ſorore ſuâ ad eum ſalutandum venit Rex Agrippa, de quibus q. ſequenti.

35. Verſ. 14. & 15. Et poſt plures dies narrat Feſtus Regi, quomodo à ſuo anteceſſore Felice ei fuerit relictus quidam vir vinctus qui in Jeruſalem fortiter poſtulatur ad mortem.

36. Syriac. Verſ. 16 *Non eſt Romanis conſuetudo damnare aliquem*; Syriac. *Ad mortem*; niſi prius accuſatores crimina proferant, & reus audiatur; & hoc eſt de jure naturæ, de quo q. 7.

37. Verſ. 17. 18. *Cum ergo conveniſſent omnes*, & ſedens ego pro tribunali meo, aſtiterunt accuſatores, & nullam cauſam deferebant, de quibus ego ſuſ-
Syriac. Arabic. picabar. Syriacus: *Culpam flagitioſam adverſus eum.* Arabic. *Ex iis, quibus criminabatur*, ita ut nullum crimen ſuſpicari poſſem.

QUÆSTIO VI.

Quiſnam eſſet Rex Agrippa, & Bernice

38. Act. 12. HIc Agrippa non fuit ille ſenior, qui ab Angelo percuſſus interiit cap. 12. n. 23. ſed ejus filius, & frater Druſillæ, & ut aliqui volunt Bernice,
Quis Agrippa. de quo ſtatim, & cum iſte Agrippa puer eſſet Romæ, mortuo patre à Claudio Imperatore creatus rex Chalcidis; deinde Tetrarcha Philippi, & Traconitis ei adjecta, & Judæa erat ſub præſidibus Romanis, & ideo ipſe venit ad ſalutandum novum Præſidem Romanum Feſtum.

39. Agrippa nomen eſt Romanum & non Hebræum ſic dictum ab ægro partu, vel ab ægritudine, qui ut
Gellius. *Aggrippæ nomen.* teſtatur Gellius lib. 6. cap. 16. naſcendo, non caput ſed pedes primi extiterunt, & ſuus partus eſt difficillimus; vel ſic dictus in gratiam M. Agrippæ, qui fuit gener Auguſti Cæſaris.

40. Bernice. Bernice; multæ fuerunt hoc nomine dictæ; iſta de quâ eſt ſermo in præſenti, fuit filia Herodis Aſcalonitæ; & Herodis junioris non ſolum ſoror, ſed
Joſeph. D. Chryſoſt. Arabic. etiam concubina extitit, de quo Joſeph. lib. 20. Antiquit. cap. 5. Unde à D. Chryſoſt. uxor ejus appellatur, quod etiam habet lectio Arabica; & ſe intime diligebant, ut ſemper ſe mutuo adhærerent,
Tacitus. & minimè ſepararentur. Addit Tacit. lib. 1. Hiſtor. quod Veſpaſianus eam cum filio ſuo Tito nupſit; de his duobus multa plura referunt Lyranus, & Cornelius.

QUÆSTIO VII.

Quare Feſtus ait, quod non ſit conſuetudo Romanis aliquem in auditum condemnare, cum hoc ſit de jure gentium?

41. AIt præſidens Feſtus, tamquam quid valde peculiare verſ. 16. *Non eſt Romanis conſuetudo aliquem inauditum condemnare*; cum illud ſit de jure gentium, & majori ex parte multæ nationes habebant in uſu & maximè hoc vigebat apud Judæos lege Divina illuminatos; ut dixit Nicodemus in quodam Concilio, *Numquid lex noſtra judicat hominem, niſi prius audiatur, & cognoverit, quid faciat,*
Joan. 7. Joan. 7. n. 51.

42. Reſpondeo, verum eſſe non judicare, ac condemnare, niſi audita parte, erat legis ordinatio apud Romanos, Judæos, & alios; ac hoc diſcrimine apud Romanos, obſervatâ lege, prout ipſa diſponebat, res verè, & ſincerè determinabatur; apud Judæos, & alios, non rigor legis, ſed affectio ac malevolentia dominabatur in ſententiâ proferendâ.

Et ubi lex violatur, idem eſt, ac ſi nulla ibi eſſet 43. lex dicitur Thren. 2. n. 9. *Non eſt lex, & Prophetæ* Thren. 2. *non invenerunt viſionem*, quomodo dicitur, quod in Jeruſalem non eſt lex, cum ibi maximè vigeret Rabbar. lex Divina. Rabbanus, Theodoret. Vatabl. non erat Theod. lex Divina obſervata, ſed neglecta, & ubi lex Divina Vatabl. violatur, idem eſt, ac ſi ibi nulla eſſet lex.

Et ferè in eodem ſenſu Ezech. 7. n. 26. *Lex peribit à Sacerdote, & conſilium à Senioribus*, Ecce 44. Ezech. 7. juxta D. Gregor. extrema Reipubl. miſeria; quod *Lex perit, ſi cum veritate non explicatur.* vera, & germana intelligentia legis prævaricatur à Sacerdote, contra veritatem detorquetur ad falſos ſenſus, ut inde arripiat artem licentioſius vivendi, ac agendi. Diſponebat lex, ut Pontifex in pectore quadratum rationale judicii, in quo erat ſcriptum *Doctrina, & Veritas*, Exod. 28. n. 30. Quia Sacer- Exod. 28. dotes, cum ſuſtinent officium judicis ejus doctrina ſit in purâ, & ſincerâ veritate, cum vita quadrata, & perfecta Arnald. tract. de ſeptem Verbis, quæ ad Arnald. Divinam judicis regulam quadrare debent, quæcumque vel doceat, vel agat, vel ſtatuat, vel corrigat, ſcilicet ad veritatis doctrinam.

Cum Moyſes eſſet in monte loquens cum Deo 45. prolapſus eſt populus in idololatriam adorans vitulum, & cum appropinquaſſet, & vidiſſet Moyſes, *Iratus valde projecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis*, Exod. 32. n. 20. Tabulæ illæ Exod. 32. cum eſſent ſcriptæ digito Dei in ſummo cultu erant habendæ, cum id illuſtriſſimum habens quod *Superva. canea eſt lex, ubi violatur.* eſſent ſcriptæ manu, ac digito Dei; tamen fregit illas, cum vidiſſet populum legis Dei contemptorem, & merito judicavit fruſtraneam eſſe illi legem, nam qui illam ſpernit, ſic vivit, ut nulli ſubjiciatur, & nulla eſt illi talis mandatorum obſervantia D. Ambroſ. lib. de Elia, & jejunio, ait, *Quod* D. Ambr. *ſpectaculo motus Moyſes fregit tabulas, indignum judicans, ut ebrio populo lex daretur.*

Actor. 25. n. 19. Quæſtiones vero quaſdam de ſuâ ſuperſtitione habebant adverſus eum de quodam JESU defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

Verſiones

QUARTA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 22.

Verſ. 19. QUæſtiones verò quaſdam circa ipſorum Judæorum religionem, & verè 46. eam appellat ſuperſtitionem, ſuperſtitio eſt vana, & ficta religio, nam per legem Chriſti, Judæorum religio evanuit & reddita eſt ficta, & tota mendax ſine ullâ veritate *De quodam Jeſu defuncto*, & loquitur per contemptum.

Verſ. 20. *Hæſitans autem ego*. Mentitur Feſtus, 47. nam per ſe non hæſitabat, ſed poſitivè volebat D. Chryſoſt. mittere Paulum in Jeruſalem, ut ibi condemnaretur ad mortem, ſed ita loquitur, ut coloraret ſuum peccatum; ut notat Chryſoſt.

Deinde Feſtus ſibi ipſi contradicit, nam ſupe- 48. riori Verſ. 5. religionem Judæorum appellavit ſuperſtitionem, id eſt, vanam, & fictam, & quia Paulus

lus eam talem prædicabat, ideo accuſatur, incarceratur; Si tu ô præſidens Feſtus agnoſcis verum eſſe, quod Paulus prædicat, cur contra omne jus, eum retines in carcere.

49. Verſ. 21. *Paulo autem appellante ut ſervaretur ad Auguſti cognitionem*; Nempe Neronis. Omnes Imperatores Romani vocati ſunt Cæſares à Julio Cæſare primo Imperatore; ita etiam vocabantur Auguſti ab Auguſto Cæſare, eo quòd multum auxit Imperium, & etiam, quia Auguſtus quid venerandum ſignificat, & inſtar numinis colendum.

50. Verſ. 22. *Agrippa autem dixit ad Feſtum.* Agrippa Judæus erat, & multa magna audierat de Paulo, & ex his, quæ retulit Feſtus, maximè ex curioſitate excitatum eſt illi deſiderium videndi, & audiendi Paulum.

QUÆSTIO VIII.

Quare Feſtus tractans de Chriſto Domino ait, quod Paulus loquebatur de quodam JESU *defuncto?*

51. Ait Feſtus, quod accepiſſet verba Pauli, *De quodam* JESU *defuncto; quem affirmabat Paulus* tamquam per contemptum, & quaſi quid ignotum, & quod ipſe ignorabat, de quodam JESU defuncto, dicebat, cum ſanctiſſimum nomen JESU, tot, & tantis mirabilibus, quæ ipſe eſt operatus, ac ejus ſanctiſſimo nomine operabantur Apoſtoli, totum implerent Orbem, & tamen dicit, de quodam JESU defuncto, tanquam per contemptum, ac quod ignotum.

52. D Chryſoſt. Rectè reſpondet D. Chryſoſt. homil 51. in Acta. *Feſtus* (ſic loquitur) *merito de quodam Jeſu dicit, ut pote principatum gerens, eaque non curans, quæ erant ad ſalutem,* ignotum magnatum vitium, quod ſolum cogitant de pompoſo eorum ſtatu; ac de vanitate ſæculi, de his verò, quæ ad eorum ſalutem ſpectant, nihil cogitant; tamquam poſt tergum mittunt, nec ſcire nomen, nec in ejus ſchola verſari deſiderant, totumque negotium animæ prohibitum erat; Feſtus ut præſidens; ac principatum gerens de illis non cogitabat, ſed in oblivionem habebat, *ut pote* principatum gerens, eaque non curans.

Ea quæ Dei ſunt, non curat prætor.

53. Cum adduceretur meus JESUS ad Caipham Pontificem, *Qui interrogavit Jeſum de diſcipulis ſuis, & de doctrina ejus.* Joan. 18. n. 18. Doctrina Chriſti valde publica, & notoria erat, unde Chriſtus Jeſus ait, *Ego in occulto nihil loquutus ſum, interroga eos, qui audierunt*, Sic & diſcipuli Chriſti valde cogniti, & noti; unde frequenter Judæi de illis faciebant quæſtiones. *Quare diſcipuli tui non lavant manus?* Matth. 15. n. 22. *Quare diſcipuli tui non jejunant?* Matth. 9. n. 14. Cum Chriſti diſcipuli colligerent ſpicas in Sabbato, accuſant Phariſæi dicentes Chriſto: Quare diſcipuli tui faciunt ea, quæ non licet facere in Sabbato? Matth. 12. n. 2. ſi tam noti, ac cogniti erant: Cur Pontifex de eis interrogat, ac ſi de eis nullam penitus haberet notitiam; ſicut & de Chriſti doctrinâ, unde illi tanta ignavia; erat Caipha magnus Princeps, ut pote Summus Pontifex Chriſti doctrinam tenere, ejus diſcipulos agnoſcere, omnino ab animo exciderat & nihil de ſpirituali emolumento cogitabat, ſed totus erat ad captandos vanitatis ventos.

Matth 15. Matth 9. Matth. 12. *Salutaria Principes comtemnunt.*

54. Luc. 13. Scribit D. Lucas de Herode cap. 23. n. 8. *Erat cupiens ex multo tempore videre Jeſum; eo quod audierat de eo multa*, ſi tanto deſiderio videndi Chriſtum tenebatur; cur per Legatos non vocat eum ad ſe maximè, cum frequenter verſaretur Chriſtus in Galilæa? vel cur non quærit, vel advenit ad ipſum Divinum Magiſtrum? ſicut modo venit in Jeruſalem ad celebranda Paſchalia feſta, velut ad civitatem regiam ad plura ſua negotia? in hoc Principum conditionem gerebat Herodes, qui totis mundialibus implicati, de cœleſtibus nullo modo dedignantur agere. Huc advoco id, quod dicit D. Chryſoſt. homil. 49. in Matth. *Hujuſmodi certè ſunt, qui vivunt in principatu, quoniam facta rerum plurimarum ſibi arrogant, parvi facientes cætera, & ſero perdiſcunt.*

Principes temporalia in magno, cæleſtia in nullo. D. Chryſoſt.

QUÆSTIO IX.

Quare tam impudenter loquitur Feſtus de JESU *Sanctiſſimo veluti de uno defuncto?*

55. Feſtus diabolica malitia plenus loquitur de quodam Jeſu defuncto, quia ipſum contemnebat, nolens eum ſcire, & audire, & ideo in grandem iram incidit, & ſibi mortem crudeliſſimam negotiavit, ut accidit eis, qui verba contemnunt audire.

56. Ait Zacharias Propheta 5. n. 2. *Video volumen volans*, ex Græco D. Chryſoſt. homil. 15. & 19. ad populum, Theod. D. Cyril. & Græci ibi legunt, *falcem*, ac ſi dicat Propheta, *video falcem*, ut volans, & quæ eſt connexio inter librum, & falcem; explicat Propheta ſtatim n. 3. *Hæc eſt maledictio:* qui enim volumen legis Dei nec legit, nec audit habet pro maledictione falcem Divinæ iræ ad interitum D. Gregor. lib. 15. Moralium cap. 8. ait. *Quid hæc ſacra eloquia ad æternam damnationem ſunt iis, qui ea vel ſcire nolunt, vel ſciendo contemnunt, rectè de libro illo dicitur, hæc eſt maledictio.*

Zach. 5. D Chryſoſt. D. Cyril. Theod. *Graviter punitur, qui verba Dei non audit.*

57. Hanc grandem pœnam minatur Moyſi Sacerdoti, cum extremam partem auriculæ ejus, extremamque manum, & pollicem ſanguine reſpergit, Levit 8. n. 23. ſumens Moyſes *de ſanguine ejus*, (ſcilicet victimæ, *tetigit extremum auriculæ dexteræ Aaron. & pollicem manus dexteræ.* Cur ſanguis in auricula, & manu! manu opus, auricu'â ſignatus auſcultatio. Oleaſt ibidem ait: *Ut intelligat Pontifex ſe ſanguinis pœnas daturum, ſi mandata, aut non audiret, & opere non compleret.*

Levit. 8. *Ignavia in audiendo dabit grandes pœnas.* Oleaſt.

Actor. 25. *n.* 23. Altera autem die cum veniſſet Agrippa cum multa ambitione, & introiſſet in auditorium cum Tribunis, & viris principalibus Civitatis, jubente Feſto adductus eſt Paulus.

58. Verſ. 25. Cum ambitione multa Syriac. *Cum multo apparatu.* Arabic. *Cum multo faſtu.* Cum Rege Agrippa introierunt *in auditorium*, ubi partium cauſæ audiebantur, multis magnis viris aſtantibus, adducitur Paulus ex cuſtodiâ.

Syr ac. Arabic.

59. Verſ. 24. *Et Feſtus* primus ait. Hic eſt ille, quod cum ego eſſem Jeruſalem, multitudo Judæorum clamavit oportere hunc virum non vivere, ut multitudine clamoris obtinerent, quod meritis non poterant impetrare.

60. Verſ. 25. *Ego verò comperi*, quamvis Feſtus eſſet maximè inclinatus in gratiam, & favorem Judæorum, tamen fatetur nil criminis in eo inveniſſe ac proinde, appellante Paulo, ad Auguſtum determinat mittere.

Verſ. 26.

Verſ. 26. *Et quid certum ſcribam Domino*, ſcilicet Neroni Cæſari, certè ſic appellebatur Imperator, cum ſub ſuo Imperio obtineret ſubjectam majorem partem orbis, tamen hunc titulum recuſavit (Auguſtus Cæſar) & noluit ut appellaretur (Dominus) ut teſtatur Tertull. in Apolog. 34. & Dion lib. 11. & hoc factum eſt Divina Providentia, quia tunc naſcebatur Chriſtus noſter Salvator, Dominus dominorum, & Rex regum: Turcæ ſuum Imperatorem vocant; Magi, Dominum, & Perſæ dicunt Sultanum, id eſt, Dominum.

Tertull. Dion.

CAPUT XXVI.

1. *Agrippa verò ad Paulum ait, permittitur tibi loqui pro temetipſo. Tunc Paulus extenta manu cœpit rationem reddere.*
2. *De omnibus, quibus accuſor à Judæis, rex Agrippa, æſtimo me beatum, apud te cum ſim defenſurus me hodie.*
3. *Maximè te ſciente omnia, quæ apud Judæos ſunt conſuetudines, & quæſtiones, propter quod obſecro patienter me audias.*
4. *Et quidem vitam meam à juventute, quæ ab initio fuit in gente mea in Jeroſolymis, noverunt omnes Judæi.*
5. *Præſcientes me ab initio (ſi velint teſtimonium perhibere) quoniam ſecundum certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus,*
6. *Et nunc in ſpe, quæ ad patres noſtros repromiſſionis facta eſt à Deo, ſto judicio ſubjectus.*
7. *In qua duodedecim tribus noſtræ nocte, & die deſervientes, ſperant devenire. De qua ſpe accuſor à Judæis, rex.*
8. *Quid incredibile judicatur apud vos, ſi Deus mortuos ſuſcitat?*
9. *Et ego quidem exiſtimaveram, me adverſus nomen Jeſu Nazareni debere multa contraria agere.*
10. *Quod & feci Jeroſolymis, & multos Sanctorum ego in carceribus incluſi, à Principibus Sacerdotum poteſtate accepta, & cum occiderentur, detuli ſententiam.*
11. *Et per omnes Synagogas frequenter puniens eos, compellebam blaſphemare: & amplius inſaniens in eos, perſequebar uſque ad exteras Civitates.*
12. *In quibus dum irem Damaſcum cum poteſtate, & permiſſu Principum Sacerdotum.*
13. *Die media in via, vidi, rex, de cœlo ſupra ſplendorem Solis circum fulſiſſe me lumen, & eos, qui mecum ſimul erant.*
14. *Omneſque nos cùm decidiſſemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraïca lingua Saule. Saule, quid me perſequeris? durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare.*
15. *Ego autem dixit, Quis es Domine? Dominus autem dixi, Ego ſum Jeſus, quem tu perſequeris.*
16. *Sed exurge, ſta ſuper pedes tuos, ad hoc enim apparui tibi, ut conſtituam te miniſtrum, & teſtem eorum, quæ vidiſti, & eorum, quibus apparebo tibi.*
17. *Eripiens te de populis, & gentibus, in quas nunc ego mitto te.*
18. *Aperire oculos eorum, ut convertantur à tenebris ad lucem, & de poteſtate Sanana ad Deum, ut accipiant remiſſionem peccatorum, & ſortem inter Sanctos per fidem, quæ eſt in me.*
19. *Unde, rex Agrippa, non fui incredulus cœleſti viſioni.*
20. *Sed his, qui ſunt Damaſci primum, & Jeroſolymis, & in omnem regionem Judææ, & gentibus annuntiabam, ut pœnitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.*
21. *Hac ex cauſa me Judæi, cum eſſem in Templo, comprehenſum tentabant volentes me interficere.*
22. *Auxilio autem adjutus Dei, uſque in hodiernum diem ſto, teſtificans minori, atque majori, nihil extra dicens, quam ea, quæ Prophetæ loquuti ſunt futura eſſe, & Moyſes.*
23. *Si paſſibilis Chriſtus, ſi primus ex reſurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus eſt populo, & gentibus.*
24. *Hæc loquente eo, & rationem reddente, Feſtus magna voce dixit, Inſanis Paule, multæ te litteræ ad inſaniam convertunt.*
25. *Et Paulus, non inſanio (inquit) optime Feſte, ſed veritatis, & ſobrietatis verba loquor.*
26. *Scit enim de his rex, ad quem & conſtanter loquor, latere enim eum nihil horum arbitror, Neque enim in angulo quicquam horum geſtum eſt.*
27. *Credis rex Agrippa Prophetis? Scio, quia credis.*
28. *Agrippa autem ad Paulum, In modico ſuades me Chriſtianum fieri.*
29. *Et Paulus, Opto apud Deum, in modico, & in magno, non tantum te ſed etiam omnes, qui audiunt hodie fieri tales, qualis & ego ſum, exceptis vinculis his.*
30. *Et exurrexit, & præſes, & Bernice, & qui aſſidebant eis.*
31. *Et cum ſeceſſiſſent, loquebantur ad invicem, dicentes, Quia nihil morte aut, vinculis dignum quid fecit homo iſte.*
32. *Agrippa autem Feſto dixit, dimitti poterat homo hic, ſi non appellaſſet Cæſarem.*

ARGUMENTUM.

Agrippa rex, & Feſtus præſes faciunt facultatem Paulo dicendi; ipſe vero tam ſublime, & alte, & cum multo fidei zelo, ac ardore dat rationem de totâ ſuâ vitâ, ac moribus, & rebus à ſe geſtis, ut exclamet Feſtus eum per multam ſapientiam inſanire, & rex Agrippa inclinatur in religionem Chriſtianam.

Actor.26.n.1. Agrippa verò ad Paulum ait, Permittitur tibi loqui pro temetipſo, tunc Paulus extenta manu cœpit rationem reddere.

Verſiones

PRIMA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 6.

1. Arabic. Syriac. Verſ. 1. AGrippa ad Paulum, Permittitur tibi. Arabic. *Præcipimus tibi, ut propriam cauſam dicas,* Syriac. addit, *deprompſit ſpiritum,* id eſt, valde generoſè cum multâ fiduciâ loquutus eſt *extenta manu,* non ad ſilentium captandum ut vult Apuleus, ſed more concionatorum ad multam libertatem, & authoritatem indicandam. Apuleus.

2. Verſ. 2. *de omnibus, quibus accuſor à Judæis, Rex Agrippa;* dirigit ſermonem ad ipſum, quia jam coram Feſto dixerat ſuam cauſam; & ait, *beatum, me exiſtimo* id eſt multæ meæ eſſe felicitatis, quod talem judicem obtineam, & hæc non adulando dicit Paulus, ſed verè, & ſincerè dixit, quia ipſe Agrippa erat vir bonæ indolis, & ſedatæ mentis, prudens, & intelligens, ut de eo teſtatur Joſephus lib. 2. Belli cap. 16. & D. Chryſoſt homil. 31. in 1. Corinth. Joſeph. D. Chryſoſt. Syriac.

3. Verſ. 3. *Maximè te ſciente omnia,* præſertim, ac præcipuè cum agnoſcam te ſcire omnia, quæ ad præſentem controverſiam cum Judæis pertinent, nam ipſe Agrippa erat Judæus, ut jam dixi, ex Joſepho & aliis, ideo obſecro, *ut patienter me audias,* Syriac. *Ut attento animo me audias.* Syriac.

4. Syriac. Arabic. Verſ. 4. *Et quidem vitam meam à juventute,* id eſt, meos mores, ac actus, Syriac. *Converſationes meas à pueritiâ.* Arabic. *Meam quidem rationem,* ſcil. vitam.

5. Syriac. Arias. Cajetan. Verſ. 5. *Præſente me ab initio,* nempe à pueritiâ mea apertè ſciunt me vixiſſe, *ſecundum certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus.* Syriac. *Præſtantiſſima diſciplina Phariſæorum.* Arias; *Diligentiſſimam.* Caje. *Exactiſſimam,* qui ut refert Mariana, teſte Talmud. apud Phariſæos ſeptem extabant ſectæ quarum meliorem (ut ait Arias) amplexatus eſt Paulus, de ſecta Phariſæorum dixi ſupra c. 23. verſ. 6. Act. 13.

6. Verſ. 6. *Et nunc in ſpe,* ſeu (ut habet Syriac.) *per ſpem,* quæ facta fuit patribus noſtris, de Chriſto redemptore ego prædico, nam quod illis fuit factum in repromiſſione, ego jam factum, & adimpletum prædico, nam illi in ſpe, ego jam in præſentia, & facto ante oculos noſtros vidimus.

QUÆSTIO I.

Quare D. Paulus cum tantâ rerum diſpoſitione loquitur?

7. LOquitur D. Paulus multa mira rerum diſpoſitione, ac fœcundâ eloquentiâ, ut animos ad ſe vehementer alliceret, & traheret, quid eloquentiâ fortius? unde ſapienter Judith orabat ad Dominum c. 9. n. 13. *Capiatur laqueo oculorum ſuorum in me, & percuties eum ex labiis charitatis meæ.* Ex quo expendo ad ipſum ſubjiciendum, & devincendum proponit pulchritudinem oculorum: at vero ad ipſum totaliter perdendum, ac perimendum, labiorum blanditíes, ac ſuavitas fortior ad vincendum labiorum elegantia, quam quæcunque faciei ſpecioſa venuſtas. Judith. 9.

8. Pſalm. 17. Hebræ. Ait David Pſ. 17. n. 48. *Qui ſubdit populos ſub me* ex Hebræo habetur *Alloquens populos ſub me.* Tam ſuave, ac dulce erat elegantia ejus eloquii, ut barbaras gentes ſub ſe ſubjiceret, & quod ferro fieri non poterat, verborum dulcedine comparat.

9. Ad hoc pertinet, quod ait Iſaias c. 5. n. 17. *Paſcentur agni juxta ordinem ſuum,* ex Hebræo legitur *juxta verbum,* id eſt, Hebræi, qui verbi valde potentiſſimi, juxta verborum ſuorum diſpoſitum ſuaviter paſcuntur, & vivunt agni cum lupis, leones cum mitibus oviculis, Clem. Alex. in exhortatione ad gentes videns mundum per Chriſti verbum mutatum, ſic ait, *Meus cantor ſolus quidem ex iis, qui numquam fecerunt difficillimas feras; homines manſuetos fecit; volucres quidem eos, qui ex ipſis ſunt leves, ſerpentes verò, eos qui deceptores leones, eos, qui ſunt ad iram concitati; lupos, eos, qui rapaces ſunt; lapides, & ligna ſunt iniquitates, has omnes immaniſſimas feras: & tales lapides, ipſe cœleſtis cantus in manſuetos homines transformavit.* *Suavitas verborum feros reddit manſuetos.* Clem. Alex.

Ait Regius Vates de Chriſto D. Pſal. 44. *Accingere gladio ſuper femur tuum potentiſſime, ſpecie tua & pulchritudine tua, intende proſpere, procede, & regna.* Verte vero modo oculos ad Apoc. 1. & videbis Chriſtum D. *Et de ore ejus gladius utraque parte acutus exibat;* propheta conſiderat gladium ad latus, ac ſuper femur, ad ſuam elegantiam, & pulchritudinem, at vero *ut intendat,* ſeu ut legit Tertull. *extendat* ſuum imperium per totum mundum & regnet, gladius ſit in ore, qui eſt formoſiſſimus ejus ſermo, cujus ſonus exivit in omnem terram quam ad ſe traxit, & ſubjecit glorioſè regnans, & triumphans. Tertull. lib. 3. contra Marcion ſic ait *Licuit ergo Chriſto creatoris enſe ſermonis præcingi cui ſupradicta tempeſtivitas congruat, & gratia labiorum, qua tunc cingebatur ſuper femur apud Davidem; hoc eſt enim, quod ait, extende, proſperare, & regna; extendens ſermonem tuum, proſperaturus ſucceſſum fidei.* 10. Pſal. 44. Apoc. 1. *Verba ab ore pulchro efficaciſſima.* Tertull.

Actor.26 n.7. In quam duodecim tribus noſtræ nocte & die deſervientes ſperant devenire, de qua ſpe accuſor à Judæis, rex.

Verſiones.

SECUNDA EXPOSITIO

Uſque ad verſ. 11.

Verſ. 7. IN quam, ſcilicet ſpem; non ſolum Phariſæi; ſed etiam *duodecim tribus,* id eſt, totus populus Iſraëliticus, qui ex duodecim tribubus conſtat, *nocte, & die deſervientes ſperant.* addit Syriac. *Precibus aſſiduis.* Arab. *Inceſſanter.* D. Chryſoſt. *inſtanter* ſperant ſalutem conſequuturos per Meſſiam. *De qua ſpe accuſor à Judæis.* De qua ſpe licèt ego, & Judæi conveniamus, quod ſalus obtinetur per Meſſiam, in hoc tamen multum diſcrepamus, quod ego affirmo Meſſiam jam veniſſe & eſſe Jeſum Chriſtum filium Dei quod Judæi peſtiferè, & malignè negant, & ideo in præſenti textu prius nominatur nox quàm dies, qui talem ſpem habent in nocte, ac tenebris, ambulant, ut perfidi Judæi. 11. Arabic. D. Chryſoſt.

Verſ. 8. *Quid incredibile judicatur apud eos.* Diſſolvit rationem, quare Judæi nolunt credere in Chriſtum, quia dicunt *incredibile* ſeu impoſſibile judicatur Jeſum à Judæis occiſum, alioſque mortuos ſuſcitari à Deo, cum Deus ſit omnipotens, ſi enim potuit homines & totum mundum ex nihilo creare cur non poterit eos jam creatos, & per mortem ſolutos, iterum redintegrare, & ad vitam revocare, quod legimus factum ab Elia. 3. Reg. 17. & ab Eliſ. 4 Reg. 4. 12. 3. Reg. 17. 4. Reg. 4.

Verſ. 9. *Et ego quidem exiſtimaveram.* Græcus. *Mihi perſuaſeram.* Æthiop. *Mihi viſum eſt bonum oppugnare,* contra Sanctiſſimum nomen Jeſu. 13. Græcus. Æthiop.

Verſ. 10. *Quod feci Jeroſolymis,* perſequens multos Sanctos Chriſtianos ac proinde non ſolum fuit ipſe in perſecutione Stephani, ſed etiam aliorum Sanctorum, *detuli ſententiam* damnationis ad mor- 14.

tem Chriſtianorum latam à Judicibus ad officiales, ut graviſſimis tormentis Chriſtianos afficerent

15. Verſ. 11. *Per omnes Synagogas frequenter puniens eos*. Syriac. *Sæviebam in eos*. Arias, *Immoderate inſaniens in eos*, & addit, quod gravius eſt, *compellebam blaſphemare* Jeſum eſſe verum Meſſiam, ac Salvatorem mundi.

Syriac. Arabic.

valetudinis iteranda medicina eſt. Optimum ſane eſſe, non recidere hominem in peccati morbum, ac ſi infirmetur, iterum medicina applicanda. Iterum Tertull. ſupradictus ait. *Pigeat ſanè peccare rurſus ſed rurſus pœnitere non pigeat, pigeat iterum periclitari, ſed non iterum liberari*, & ſalutis remedium quærere.

QUÆSTIO II.

Quare D. Paulus refert ſuam perſecutionem quam faciebat contra Chriſti Eccleſiam?

16. Latè hîc refert D. Paulus ſuam crudelem; & ſævam perſecutionem in Chriſtianos, quomodo eos trahebat ad carceres, ad mortem, ad dira, & crudelia tormenta, ad quod etiam recipiebat mandata à ſuperioribus ad inferiores, ut etiam compelleret Chriſtianos blaſphemare n. 11. quod non ſolum hic

1. Cor. 15. repetit, ſed frequenter in ſuis epiſt. 1. Cor. 15. n. 8. *Non ſum dignus vocari Apoſtolus, qui perſecutus ſum Eccleſiam Dei.* Ad Galat. 1. 14. *Proficiebam in Judaiſmo ſuper omnes coætaneos meos in genere meo*; & ſic frequenter in multis aliis.

17. Ad quod præclarè reſpondet D. Chryſoſt. homil.

D. Chryſoſt. in 1. Cor. *Aculeis peccatorum pungebatur, & de gratiarum flumine multum bibebat.* ipſa repetitio peccatorum ad multum doloris, ac compunctionis intervenit, & inde multum germinat gratiarum fructus.

Ex iterato dolore multiplicatur gratia

18. Maximè notandum, quod David in illo Pſal. 50.

Pſal. 50. *Miſerere mei Deus*, multoties repetit ſuum peccatum, ſemel lacrymans: *Dele iniquitatem meam*, & ſtatim *Amplius lava me ab iniquitate mea*, & iterum *à peccato meo munda me*, & quarto, *Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco*, & quinto, *& peccatum meum contra me eſt ſemper*, ſexto *Tibi ſoli peccavi*, ſeptimo, *Et malum coram te feci*, octavo, *Averte faciem tuam à peccatis meis*, nono, *Et omnes iniquitates meas dele*, & totus Pſalmus tendit ad repetitionem ſui peccati de adulterio cum Betſabeth, cum jam ejus peccatum, teſtante Propheta, eſſet à

Repetitio peccati ad majorem gratiam.

1. Reg. 12. Domino remiſſum, ac indultum, ſic ei dixit Nathan. *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum* 2. Reg. 12. n. 13. ſi jam peccatum eſt condonatum, ad quid gemens, & lacrymans illud toties voce multiplicat? Anima Prophetæ erat vaide ſitiens Divinæ gratie & non tantum ſatiabatur uno gratiæ gradu, ſed multiplicem exoptabat, ut multiplicato dolore multi-

D. Ambr. plicaretur & gratia. D. Ambroſ. Apolog. 1. de Davide c. 8. ſic ait; *Delicta ſæpe repetendo, merito magnam miſericordiam poſcit; nec ſolum magnam miſericordiam, ſed multitudinem miſerationum. Quod ergo peccatum talis non diluet deploratio.*

19. Ex quo merito admonet D. Ambroſ. loco citato,

D. Ambr. *Ille pro uno peccato miſerationis multitudinem deprecatur, nos pro pluribus peccatis vix ſemel ejus miſericordiam credimus obſecrandam.* Ille vero, ut majori miſericordia impleretur dicebat, *amplius lava me.*

20. Eodem ſpiritu idem Regius Vates. Pſ. 66. n. 4. ait

Pſal. 66. *Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes*, & idem habet. n. 6. *Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur*, quater repetit *Confiteantur*, idem antidotum commendans ad mentem pie ſanandam, & ad gratiam multiplicandam, ut, ſicut ipſe iterato confeſſionis dolore adaugebat, ſic & populus iterum dolore augeretur. Aliter ſic exponit.

David. exoptat omnium gratium augeri,

21. Card Hugo, & ait, *Notandum, quod in hoc Pſal-*

Hugo. *mo quater ponitur (Confiteantur) in quo frequentia confeſſionis commendatur, frequentenda tamen eſt*

Tertull. *quia frequenter cadit homo*, quod ex arte medicinæ firmat Tertull. lib. 1. de Pœnit c. 7. & ait, *iterata*

QUÆSTIO III.

Quare D. Paulus tam latè proponit ſuam mutationem ex perſecutore in defenſionem Chriſtianam?

Explicat Paulus in præſenti, quomodo ipſe perſequebatur Eccleſiam Dei, & Chriſtianos eos deducens in carceres ad tormenta, & mortem, & quomodo mutatus eſt, & factus eorum Doctor, prædicator, ac defenſor, ut Judæi, & aſſiſtentes, qui per ſequuntur Chriſtianos, jam non perſequantur, ſed fiant eorum defenſores, & fautores ejus exemplo commoti. 22.

Ait Chriſtus D. ſuis diſcipulis *Lucernæ ardentes in manibus veſtris*, Luc. 12. n. 35. quos conſtituebat Principes orbis terrarum, ad quid lucernæ in manibus? quia Principes orbis terrarum, ſuo vivendi modo, operibus & actionibus, tamquam accenſis lucernis, ſuo nempe exemplo dabant cunctis illuminare, ac ducere in vitam æternam, opportunè D. Chryſolog. ſerm. 21. ait, *Opus bonum, dum factam in uno lucet, cunctis illuſtrat exemplo.* 23.

Vita bona cunctis eſt lucerna.

D. Chryſol.

Ait D. Luc. 4. n. 25. *Multæ viduæ erant in Iſraël in diebus Eliæ*; & cur illi dies peculiariter dicuntur Eliæ optimè explicat D. Ambr. ibi. *In diebus Eliæ ait, non quia Eliæ dies fuerunt, ſed in quibus Elias operatus, aut quia dies favebant illis, qui in ejus operibus lucem videbat gratiæ ſpiritualis, & convertebantur ad Dñm.* Elias merito Sol interpretatur, quia fulgentiſſimis radiis ſuarum virtutum ac operationum dies clariſſimos, ac lucidiſſimos afficiebat, ut omnes ſuo exemplo ducerentur ad ſalutem, & converterentur ad Dominum, *in ejus operibus lucem videbant gratiæ ſpiritualis, & convertebantur ad Dñm.* 24.

Eliæ vitæ erat dies, & Sol illuminans ad ſalutem.

Egreſſi Iſraëlitæ de Ægypto, cum deveniſſent ad Jordanem, impediebantur tranſire tunc, ut refertur Joſuë 3. n. 8. Ingreſſiſque eis Jordanem, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis, ſteterunt aquæ deſcendentes in loco uno ad inſtar montis intumeſcentes, & unde aquæ fluminis quæ rapidiſſimo impetu feruntur in unum coaleſcunt, ut iter ſiccum, & ſolidum darent Iſraëliticis, ut mare præberet locum populo Iſraëlitico, neceſſe fuit, *tu flante vehementi & urgenti vertit in ſiccum.* Exod. 14. n. 21. & nihil tale factum eſt in Jordane, & tamen ipſe ſui facit diviſionem, ut populus incedere valeat ad alteram partem. Optimè rem moralizat Nazian. Mare parens, caput omnium fluviorum, ac princeps; cum ergo illud factum fuiſſet à mari, fecerunt & flumina, ſuum caput, ac principem imitantes, ac ſequentes, D. Greg. Nizianz. orat. 12. ait, *Fluvii etiam cognatum mare imitantes cedebant Iſraëlitis.* 25.

Joſuë 3.

Avide arripitur id quod in maribus cernitur.

Exod. 14.

D. Naz.

A Verſ. 12. uſque ad 23. narrat, & quomodo cum iret Damaſcum vocatus eſt à Chriſto, & quomodo ejus ſanctiſſimum nomen prædicavit, quod eſt explicatum ſupra ad cap. 9.

Actor 25 n. 24. Hæc loquente eo, & ratione reddente Feſtus magna voce dixit: Inſanis Paule multæ te litteræ ad inſaniam convertunt.

Verſiones

Verſiones

TERTIA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 27.

26. Arabic. Verſ. 24. L*Oquente eo.* Arabic. *Cum ſe defendiſſet his ſermonibus* Præ furore, ac irâ clamabat Feſtus præſes, *inſanis Paule*, dum talia, & ſimilia paſſionis, mortis, & reſurrectionis Filii Dei

Arabic. Æthiop. proponis, quæ nobis videntur deliramenta. *multæ litteræ te ad inſaniam convertunt*, Arabic. *Multæ te Scripturæ.* Æthiop. *Diverterunt te.* De his quæſt ſeq.

27. Syriac. Arabic. *Pacifica reſponſio ad contumeliam.* Verſ. 35. *Et Paulus Non inſanio*, Non dico ſomnia, nec deliramenta, & quæ ad rem non pertinent *Optime Feſte.* Syriac. *Victorioſe Feſte.* Arabic. *O potentiſſime Feſte.* Deinde nota, ut jam adverti tom. 6. in Evang. ad c. 8 Joan. q. 1. n. 4. Feſtus vocat Paulum *inſanum*; ipſe verò eum appellat, *optimum*, *victorioſum*, *potentiſſimum*, quia ut ait Jacobus in ſua Canonica c. 3. n. 17. *Quæ enim deſurſum eſt ſapientia, primum quidem pudica eſt, deinde pacifica*; pudica ac pacifica eſt in dicendo, ac reſpondendo, ſolum ſuam cauſam tuetur, nihil moleſtum, aut injurioſum proferens alicui.

28. Æthiop. *Sed veritatis, & ſobrietatis verba loquor.* Æthiop. *Vera, & recta loquor*, non ſunt deliramenta, neque ſomnia, quæ dico, ſed veriſſima, *& ſobrietatis*, mente ſanâ, & integrâ, non commotâ, & perturbatâ vino, vel aliquâ paſſione.

29. Verſ. 26. & 27. Scit Rex Agrippa omnia, quæ ego dico de morte, & paſſione Chriſti, quia hæc non in occulto, ſed publico facta ſunt, & ſi tu ô Agrippa, utpote Judæus credis Prophetis, credis & Chriſto, quia de ipſo apertiſſimè locuti ſunt Prophetæ, & omnia, quæ ipſi prædixerunt de Chriſto, ſunt in ipſo adimpleta, unde Chriſtus D. dixit ad Judæos, Si crederetis Moyſi, & crederetis forſitan

Joan 5. mihi, de me enim ille ſcripſit, Joan. 5. n. 46. ac diſcipulis euntibus in Emüs, & dubitantibus dixit illis Chriſtus, *O ſtulti, & tardi corde ad credendum*

Luc. 24. *in omnibus, quæ loquuti ſunt Prophetæ.* Luc. 24. n. 21.

QUÆSTIO IV.

Quare Feſtus vocat Paulum inſanum?

30. D. Chryſoſt. CUm Feſtus audiſſet loquentem Paulum, inſanum dicit altâ voce præ furore, & ira, ut notat D. Chryſoſt. *Inſanis Paule.* Feſtus uſque modo animo propenſo erat in Paulum, ideo noluit eum in Jeruſalem dijudicari cum Judæis ejus crudelibus inimicis, & modo cum Rege Agrippa de eo vult tractare, cur ergo tam cito mutatur, ut dicat eum inſanum, & fatuum; Locutus eſt Paulus vera, & ideo ſtatim cum mundanis reſcinditur amicitia Tamen veniamus ad rationes magis particulares.

31. *Quæ ſublimia homo non intelligit, ſtultitiam judicat.* Primo, perantiqua conſuetudo mundalium ac temporalium hominum hujus ſæculi eſt, ut ſublimia & alta myſteria quæ ſancti dicunt, ac prædicant, cum ipſi mundani non intelligant, ac capiant; ſtultitiam vocari; ſic ait Paulus 1. Cor. 2. n. 14. *Ani-*

1. Cor. 1. 1. Cor. 3. *malis, & carnalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritualia Dei; ſtultitia enim eſt illi*, & ſic ait ipſe eadem epiſt. 1. c. 1. n. 13. *Nos autem prædicamus Chriſtum cruci affixum, Judæis quidem ſcandalum, Gentilibus autem ſtultitiam.* Imo cum Chriſtus D. ſublimia, & alta myſteria doceret, *dicebant multi ex ipſis*

Joan. 10. *dæmonium habet, & inſanit*, Joan. 10. n. 10. & cum unus ex filiis Prophetarum aſcenderet ad ungendum

4. Reg 9. Jeſum, aſtantes ei dixerunt. 4. Reg. 9. n. 11. *Quid venit inſanus iſte ad te?* ſic enim vocabantur Prophetæ

Abulenſ. communiter, ut ibi notat Abulenſ. quod etiam ipſi *Sylveira in Acta*, iniqui fatentur, *Nos autem vitam illorum æſtimabamus inſaniam.* cap. 5.

32. D. Chryſoſt. Secundo, ait D. Chryſoſt. *Feſtus furore, ac indignatione plenus loquitur*, nam ipſe, Gentilis, & idololatra cum videret cultum, & adorationem ſuorum deorum, deſtructam, & novam Chriſti religionem ſapientiſſime confirmatam, & exaltatam, & quod ipſe non habebat aliquid, quod reſpondere poſſet, ac diceret, tunc contumeliam, irrogat, & Doctorem gentium inſanum vocat, quod dicit Theodoricus lib. 1. Theod.

epiſt. 27. *Ad injurias tunc proſiliunt cum ſe ſuperatos turpiter erubeſcunt.* Dicitur Eccl. 1. c. 18. *Quod in* Eccleſ. 1.

Convicti ad convitia prorumpunt. *multa ſapientia, multa ſit indignatio.* Superbus Philoſophus multum præſumens, cum ſe ſuperatum videt & non habet quid dicat, indignatione fervet, ita Judæi rationibus convicti à Chriſto, probris rem determinare conantur; *Bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes*, Joan. 8. n. 47. Rup. lib. 9. in Joan, ait. *Igitur quia cauſa ceciderunt; &* Joan 8.

ratione ſuperati ſunt, furioſè ad convitia prorunpunt. Rupert.

33. Tertio Oecum. ait. *Quoniam ad Regem* (Agrippam) *ſemper verba dirigebat, commotus eſt aliquantum Feſtus & libertatem intuitus ex animi perturbatione, & ira* (*inſanis*) *inquit*, indignatur Feſtus contra Paulum, cum alias animo benevolo eſſet in eum (ut jam dixi) quia Paulus totum ſuum ſermonem ordinabat ad Agrippam, quod optimâ ratione faciebat Apoſtolus, tum quia ſuam cauſam jam propoſuerat coram Feſto, tum quia denuo juſſus eſt

Ex levi occaſione iraſcitur. coram Agrippa proponere ex tam levi occaſione, quod cum ipſe non loqueretur, tam furibundus Feſtus inſurgit, ut eum alta voce inſanum dicat.

34. Luc. 23. Scribit D. Luc. 23. n. 8. *Quod Herodes viſo* Jesu *gaviſus eſt valde, erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo*; & cum loqueretur ipſe cum Chriſto, & Dominus ex altiſſimis & ſupremis rationibus ei non reſponderet, ſprevit eum *Herodes cum exercitu ſuo, & illuſit in-*

Homo levi occaſione mutatur. *dutum veſte alba tamquam inſanum, & fatuum dimiſit eum.* Herodes multa audierat de magnis, & mirabilibus operibus Chriſti, de ſupremâ, & altâ ejus ſapientiâ, & quia coram eo tacet, & non reſpondet eum fatuum, & inſanum veſte albâ publicat, & demonſtrat. Sic ſæpè contingit, ut ea, quæ Lyran.

Hugo. ex multis, & magnis rationibus, & largâ temporum experientiâ, ſublimia, ac excelſa reputamus, ex levi occaſiuncula contemnamus, ac tamquam deſpectabilia, & nihilum reputemus.

35. Iſai. 53. Homo magnanimus, & prudens in omni eventu ſive in magnis, ſive parvis idem conſtans, & firmus perſeverat. De Chriſto loquens Iſai. 53. n. 7. *Sicut ovis ad occiſionem ducitur & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet.* Valde diſpar eventus ponitur in ove, & agno, ovis ad valde rigidum, & aſperum ad macellum nempe, & ad lanienam in fruſta dividitur; agnus verò ad ſuave & leve, ut tondatur, licèt agreſtis tonſor tondendo pungat, quod erit ingratum agno, ſive cum, ut ovis ducitur ad occiſionem, & mortem crucis, ac duriſſima tormenta, ſive ut tamquam agnus coram tondente, dum multis verbis injurioſis inficitur, Gloſſa Inter. *non repugnat, cum cæderetur à militibus obmutuit* æqualem animum pacatum ac quietum oſtendens, ſive dum, ut ovis ducitur ad Crucis ocſionem, ſive tamquam

In omni caſu eadem animi tranquilitas. agnus coram tondente patitur irriſiones Interlinealis *non repugnat, cum cæderetur à militibus obmutuit* in utroque caſu eadem eſt ſocietas, ac tranquillitas animi, ſive ut ovis, ſive ut agnus.

Actor. 26. num. 28. Agrippa ad Paulum in modico ſuades me Chriſtianum fieri.

Verſiones

QVARTA EXPOSITIO

Vſque ad Verſ. 32.

36. Syriac. Verſ. 28. IN *modico ſuades me*, Syriacus, *Minimo negotio perſuades mihi*, tamquam ſi dicat Agrippa, Paule tuis rationibus vehementer me urges, & parum diſtat, ut mihi perſuadeas fieri Chriſtianum.

37. Arabic. Verſ. 29. *Paulus, Opto apud Deum*, Arabicus legit, & explicat, *Precor Deum*: omni affectu exoro Deum; *in modico & magno*, id eſt juxta radicem Græcam, per omnem modum ut id, quod tibi, & aliis eſt quaſi perſuaſum, omnino perſuadeatur, & omne perficiatur, *fieri tales, qualis & ego ſum.* Syriacus, *Evaſiſſent mei ſimiles* in conſtantia, ac fervore fidei; *exceptis vinculis his*, Æthopicus ſine vinculis meis, nam vincula ac labores ſibi ſoli volebat.

Syriac. *Æthiop.*

38. Verſ. 30. & 31. Exurrexit rex. Agrippa & Feſtus præſes, & Bernice, & cum receſſiſſent tamquam ad partem, in deſerto dixerunt ad invicem, nil culpæ, aut criminis eſſe in homine illo.

39. Verſ. 32. *Dimitti poterat, ſi non appellaſſet Cæſarem*; ſed ſtante appellatione bene poterat dimitti, quia Paulus appellavit coactus ad evitandum ſuorum inimicorum judicia, deinde Paulus per appellationem intendebat ſuam libertatem ac dimiſſionem, ergo ſi hæc daretur, tota appellatio ceſſabat; ſed præſes, & Agrippa Judæis maximè intendebant favere, & ne eos offenderent colorem appellationis proponunt.

QUÆSTIO V.

Vtrùm Agrippa occultè fuerit Chriſtianus?

40. Oecum. Arias. *Quomodo Paulus loquitur cum Agrippa.* SUperiori Verſ. 27. dixit Paulus regi Agrippæ *Credis Prophetis*, quæ verba vel fuerunt dicta per interrogationem, ut volunt Oecumen. Ganeus Arias, vel ſunt dicta per admirationem, ut exponunt. Clarus Vatabl. Cajet. tamquam ſi dicat *Credis Prophetis*, ut ego ſcio, quod credis, & de his quæ ego dico, dubitas.

41. D Cyril. D. Chryſoſt. Carthuſ. Hugo. Cui Agrippa reſpondet; *In modico ſuades me Chriſtianum fieri*, id eſt, parum deeſt, modicum diſtat, ut mihi perſuadeas fieri Chriſtianum Sic ait D. Cyril Jeroſ. Catec. 17. *Parum abeſt, quin me feceris Chriſtianum* Similiter D. Chryſoſt. homil 16. ad popul Carthuſ. Hugo, Cajetan. & alii.

42. Ganæus. Salm. *Agrippa non erat Chriſtianus.* Ex quo Ganeus Salmeron exiſtimant Agrippam fuiſſe Chriſtianum, tamen hoc non ſtat, quia Paulus dixit. *Opto apud Deum & in modico, & in magno non tantum te, ſed & omnes*, ergo ille adhuc non erat. Deinde cum Feſtus diceret, quod in Pauro nihil morte, *aut vinculis dignum eſt*, ut in eis retentus, ac proinde quod dimittendus erat, reſtitit Agrippa, quod illud fieri non poterat ſuppoſitâ appellatione, quæ nihil obſtabat, ut dixi in Expoſitione ultimi Verſ. 32.

QUÆSTIO VI.

Quare D. Paulus optabat, ut omnes eſſent ſicut ipſe

43. IN illo ſupremo charitatis apice volebat Paulus non eſſe ſolus, ſed volebat ſecum habere ſocios. D. Auguſtin. tractat 8. in epiſtol. Joan. ait *Audivi Apoſtolum dicentem de viſceribus charitatis vellem omnes homines eſſe, ſicut me ipſum. Quomodo volebat omnes eſſe æquales, ideo erat omnibus ſuperior, quia charitate optabat omnes æquales.* Inde maximè exaltatur charitas Pauli, quia, vehementer exoptat, ut omnes pietate, juſtitia ac unitate eſſent pares.

Vera virtus omnes unit pares.

In primo rerum molimine dixit Deus. *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus ſuum*; Gen. 1. n. 11. Ad quid exprimitur *juxta genus ſuum* nam manifeſtum eſt, quod ligna ex ſuâ naturali virtute urgebantur ad germinandos fructus ſui generis & non alterius, cur ergo dicitur *juxta genus ſuum*, ſi virtus arboris eſt vigoroſa, & perfecta producit fructum valde pulchrum, & perfectum, quin aliter, valde debilem, & macilentum. In illa prima rerum diſpoſitione Summus artifex in cunctis quod à ſuis creaturis exigebat, erat, quod in eis oſtenderetur virtus perfecta, & conſummata, quando producerent fructum ſibi ſimilem in omni virtute, ad imitationem ſupremi divini Parentis generat filium ſibi ſimilem, pulchrè D. Auguſt. q. 9. ex utroque ait. *Qui habuit ergo filium totis ſimilitudinis partibus congruentem? hoc eſt, unus unicum, probus probum, bonus benignum, beatus beatum, maximus maximum, ſempiternus æternum, habuit utique ante mundum creatæ ſobolis principatum, de quo rebus oriundis imperebat exemplum, ut gignentium germina ſuis reſpondere ſeminibus cogerentur.* Hæc fuit ordinatio divini Creatoris, ut unaquæque creatura ad ſui ſimile producendum ordinaretur, ad exemplum æterni Parentis. 44. Gen. 1.

Verus virtutis amator ſibi miles intendit producere. D. Aug.

Divina ſponſa, ſeu Eccleſia decantat Cant. 4. n. 4. *Dentes tui, ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lavacro omnes gemellis fœtibus*; ecce perfectorum milium fœcundiſſimi greges, ut omnes fœtus dicantur gemelli, nullus dicitur unicus, ac primogenitus, nullus ſolus aſcendit, ſed omnes ſunt gemelli omnes pares ac aſſociati veniunt, tamquam inde maximè ſpecioſi, ac illuſtriſſimi apparent Gillib. Abbas ſerm. 27. in Cant. ait, *Ideo dicuntur gemelli, quia fides nullis gradibus ſeparat, quos æquè regenuerat alioquin qui neſciunt eſſe gemelli, effecti ſunt nulli, locum occupantes primum, jam nec habent noviſſimum.* Optimo jure à claſſe virtutis, qui in ea volunt eſſe primi, excluduntur, cum illa ſuâ intrinſecâ ratione, ac charitate omnes vult habere pares, ac gemellos. 45. Cant. 3.

In re virtu pares habe di, & q rendi. Gillib.

QUÆSTIO VII.

Quare D. Paulus vult ſecum omnes habere in eadem diſciplina excipiendo tamen vincula ſua?

AIt Apoſtolus in præſenti Agrippæ, *Opto apud Deum; & in modico, & in magno, non tantum te ſed etiam omnes, qui audiunt me, hodie fieri tales, qualis & ego ſum, exceptis vinculis his.* Optabat Apoſtolus, ut omnes eſſent ſecum in eadem diſciplina fide, & charitate, non tamen in eiſdem vinculis. Cum vincula pro Deo ſint valde pretioſa, & multæ, & magnæ æſtimationis, cur etiam illis non optat communicari, & ſi vincula pro Deo, ſint multum pretioſa, non tamen omnibus, ſed tantum fortioribus, qui habent vim, robur, & valorem ad eorum rigorem ſuſtentandum, nam debiles & incipientes facile deficient, & ſuccumbent D. Chryſoſt. homil. 52. ait, *Vide gloriatur vinculis, qui præfert illa, ſicut catenam auream, iis ea non deprecatur, & ne mireris, infirmiores adhuc erant, attemperabat illis ſermonem.* Sapientiſſimus Magiſter ſe accommodabat diſcipulorum viribus. 46.

Magna non niſi fortibus committenda. D. Chryſoſt.

Clamat

47. Psal 25. *Tentatio ſecundum vires.* D. Greg.

Clamat David ad Dominum Pſalm. 25. num. 1. *Proba me Domine, & tenta me, ure renes meos, & cor meum.* Profunde ſapientiam exorantis conſidera, ante amiſſam tentationem, exorat ad Deum, *Proba me* examina, & perpende vires meas, fortitudinem meam. D. Gregor. Magn. in Job. lib. 2. c. 7. ait, *Prius vires inſpice, & tunc, ut ferre valeam, tentari permitte.* Unde Deus ſuâ infinitâ ſapientiâ ſemper permittit tentationem proportionatam viribus noſtris, ut ait ipſe Paulus 1. Cor. 10. n. 13. *Fidelis Deus eſt, qui non patitur vos tentari ſupra id, quod poteſtis.*

48. D. Chryſ. *Vincula pro Chriſto valde glorioſa.*

Secundo idem Chryſoſt. homil. 16. ait, *Propterea dicit abſque vinculis his*, non ipſa vincula recuſans, abſit, ſed illius condeſcendens, infirmitati, *quoniam ipſe ſic illa diligebat, ut ambitioſa mulier monilia ſua.* dicit abſque vinculis condeſcendens illorum infirmitati (ut modo dixi) tum quia ipſa vincula, cum valde in ſe ipſis dura ideò ad eorum rigorem, & aſperitatem, ut valde ardua ſibi reſervabat, ut pretioſum, ac magnificum ſui ornatum, quo ſponſa in die deſponſationis ſuæ ſplendeſcit, ſic & vincula Pauli, nihil illi erat pretioſius, quam pati pro Chriſto. Sic ait D. Martyr. Ignatius epiſt. 7. ad Tarſenſ. *Non horret nunc vincula, ſed potius ut rem chariſſimam ſibi reſervavit.*

49. Math. 20. *Glorioſius pati pro Chriſto, quam ſedere in throno cœleſti.* D. Chryſ.

Accipe non vulgarem expoſitionem, acceſſit ad Chriſtum mater filiorum Zebedæi petens pro filiis priora loca, *ut unus ſedeat ad dexteram, & alter ad ſiniſtram in regno tuo*, Chriſtus ad liberos converſus ait, *Neſcitis, quid petatis poteſtis bibere calicem quẽ ego bibiturus ſum? Dicunt ei; poſſumus*, Math. 20. n. 22. Vos pro magnâ veſtrâ exaltatione petitis dexteram, & ſiniſtram; *neſcitis, quid petatis*, & qui ſint primi accubitus in regno Dei? non ſunt hæc prima ſedilia, & aliud his ſublimius, & excelſius, nempe pati pro Chriſto, & de calice Paſſionis ejus participare, quo bibito omnibus ſuperiores, ac ſublimiores evadetis, ejus enim hauſtus ſuper omnia extollit. D. Chriſoſt homil. 8. in epiſt. ad Epheſios ait, *Si quis Chriſtum diligit, hanc intelligit virtutem, agnoſcit, quantum ſit illud, quod humano generi largitus eſt Deus nimirum largiri pro eo. Illud forſan illuſtrius etiam eſt, quam ſedere ad dexteram ipſius, honeſtius, quam ſedere ſuper duodecim thronos*, Et poſt pauca ſubdit, *Non ita beata prædico vincula, quod in cœlum deſtinant ligatum, ſed quod pro cœli Domino, & inde illuſtriora, quam quod cœlorum non participes faciant.*

50. Tertull. *Pœnitẽtia in laboribus maximè ſuper omnia exaltat.*

Quærit Tertull. cum Job in ſuâ felicitate fuerint omnia duplicata, quæ in perſecutionis ærumna, jacturaque ſubierat, quare pariter filii non ſunt geminati; nam ſeptem in ſævâ Domænis tempeſtate amiſit; ſeptem poſtea acquiſivit; cur ergo filii non multiplicantur ad majorem conſolationem, ac recreationem Job, cum illi primi eſſent optimi filii, & multâ charitatis unione inter ſe vivebant facientes mutuo convivia, ac proinde magno illorum deſiderio tenebatur Job; cur ergo hi pro magna illius felicitate non reviviſcunt. Pro magna illius felicitate non duplicantur, nec reviviſcunt; à ſua tempeſtate exurgit Job valde ſublimis, & glorioſus, & ad tantam ſublimitatem ſpectabat; ut haberet exercitium patientiæ ex dolore, ac deſiderio ſuorum priorum filiorum, quia nulla major ſublimitas, quam in multâ patientiâ ſuſtinere adverſitates. Tertull lib. de Patient. c. 14. ait, Et ſi filios quoque reſtitui voluiſſet, pater iterum vocaretur, ſed maluit in illo die reddi ſibi tantum gaudii, ſecurus ſic de Domino diſtulit, ſuſtinuit tam voluntariam orbitatem, ne ſine aliquâ patientia viveret.

Tertull.

Sylveira in Actus

CAPUT XXVII.

1. *UT autem judicatum eſt navigare eum in Italiam, & tradit Paulum cum reliquis cuſtodiis Centurioni nomine Julio cohortis Auguſtæ.*
2. *Aſcendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Aſiæ loca, ſuſtulimus, perſeverante nobiſcum Ariſtarcho Macedone Theſſalonicenſi.*
3. *Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Julius Paulum, permiſit ad amicos ire, & ſui curam agere.*
4. *Et inde cum ſuſtuliſſemus, ſubnavigavimus Cyprum; propterea quod eſſent venti contrarii.*
5. *Et Pelagus Ciliciæ, & Pamphiliæ navigantes, venimus Lyſtram, quæ eſt Liciæ.*
6. *Et ibi inveniens Centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, tranſpoſuit nos in eam.*
7. *Et cum multis diebus tarde navigaremus, & vix deveniſſemus contra Gnidum prohibente nos vento, adnavigamus Cretæ juxta Salmonem.*
8. *Et vix juxta navigantes, venimus in locum quendam, qui vocatur Boni Portus, cui juxta erat civitas Thalaſſa.*
9. *Multo autem tempore peracto, & cum jam non eſſet tuta navigatio, eo quod jejunium jam præteriſſet, conſolabatur eos Paulus.*
10. *Dicens eis, Viri, video quoniam cum injuria & multo damno non ſolum oneris, & navis, ſed etiam animarum noſtrarum incipit eſſe navigatio.*
11. *Centurio autem gubernatori, & nauclero magis credebat; quam his quæ à Paulo dicebantur.*
12. *Et cum aptus portus non eſſet ad hiemandum, plurimi ſtatuerunt conſilium navigare inde; ſi quomodo poſſent devenientes Phœnicem, hiemare, portum Cretæ reſpicientem ad Africam, & ad Corum.*
13. *Aſpirante autem Auſtro, æſtimantes propoſitum ſe tenere, cum ſuſtuliſſent de Aſſon, legebant Cretam.*
14. *Non poſt multum autem miſit ſe contra ipſam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo.*
15. *Cumque arrepta eſſet navis, & non poſſet conari inventum, data nave flatibus ferebamur.*
16. *In inſulam autem quandam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere Scapham.*
17. *Quâ ſublata adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes ne in Syrtim inciderent, ſummiſſo vaſe ſic ferebantur.*
18. *Validè autem nobis tempeſtate jactatis, ſequenti diei jactum fecerunt.*
19. *Et tertia die ſuis manibus armamenta navis projecerunt.*
20. *Neque autem ſole, neque ſideribus apparentibus per plures dies, & tempeſtate non exigua imminente, jam ſublata erat ſpes omnis ſalutis noſtræ.*
21. *Et cum multa jejunatio fuiſſet, tunc ſtans Paulus in medio eorum, dixit, Oportebat quidem, ô Viri, audito me, non tollere à Cretâ, lucrique facere injuriam hanc, & jacturam.*
22. *Et nunc ſuadeo vobis bono animo eſſe, amiſſio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis.*
23. *Aſtitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus ſum ego, & cui deſervio.*
24. *Dicens, Ne timeas Paule, Cæſari te oportet aſſiſtere: & ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum.*
25. *Propter quod bono animo eſtote Viri, Credo enim Deo, quia ſic erit, quemadmodum dictum eſt mihi.*

26. *In inſulam autem quandam oportet nos devenire.*

27. *Sed poſtquam quarta decima nox ſupervenit, navigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, ſuſpicabantur nautæ apparere ſibi aliquam regionem.*

28. *Qui & ſummittentes bolidem invenerunt paſſus viginti: & puſillum inde ſeparati, invenerunt paſſus quindecim.*

29. *Timentes autem ne in aſpera loca incideremus, de puppi mittentes ancoras quatuor, optabant diem fieri.*

30. *Nautis verò quærentibus fugere de navi, cum miſiſſent ſcapham in mare, ſub obtentu quaſi inciperent à prora anchoras extendere.*

31. *Dixit Paulus Centurioni, & militibus, Niſi hi in navi manſerint, vos ſalvi fieri non poteſtis.*

32. *Tunc abſciderunt milites funes ſcaphæ, & paſſi ſunt eam excidere.*

33. *Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes ſumere cibum, dicens, Quarta decima die hodie expectantes jejuni permanetis, nihil accipientes.*

34. *Propter quod rogo vos accipere cibum pro ſalute veſtrâ; quia nullius veſtrûm capillus de capite peribit.*

35. *Et cum hæc dixiſſet, ſumens panem, gratias egit Deo in conſpectu omnium; & cum fregiſſet, cœpit manducare.*

36. *Animæquiores autem facti omnes & ipſi ſumpſerunt cibum.*

37. *Eramus verò univerſæ animæ in navi ducentæ ſeptuaginta ſex.*

38. *Et ſatiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare.*

39. *Cum autem dies factus eſſet, terram non agnoſcebant, ſinum verò quendam conſiderabant habentem litus, in quem cogitabant, ſi poſſent ejicere navem.*

40. *Et cum anchoras ſuſtuliſſent, committebant ſe mari; ſimul laxantes juncturas gubernaculorum; & levato artemone ſecundum auræ flatum, tendebant ad litus.*

41. *Et cum incidiſſemus ad locum dithalaſſum, impegerunt navem, & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero ſolvebatur à vi maris.*

42. *Militum autem conſilium fuit, ut cuſtodias occiderent, ne quis cum enataſſet, effugeret.*

43. *Centurio autem volens ſervare Paulum, prohibuit fieri, juſſitque eos, qui poſſent natare, immittere ſe primos, & evadere, & ad terram exire.*

44. *Et cæteros alios in tabulis ferebant, quoſdam ſuper ea, quæ de navi erant. Et ſic factum eſt, ut omnes animæ evaderent ad terram.*

ARGUMENTUM.

PAulus deducendus Romam cum aliis vinctis Centurioni traditur, Cretam appulit, imminentem tempeſtatem, aut naufragium, ſed ab eo omnes eſſe liberandos prædixit, ut ſibi erat revelatum.

Actor.27.n.1. Ut autem judicatum eſt navigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum aliis cuſtodiis Centurioni Julio cohortis Auguſtæ.

Verſiones

PRIMA EXPOSITIO
Uſque ad. Verſ. 8.

1. Verſ. 1. UT *autem judicatum eſt* à præſide Feſto, ut Paulus mitteretur Romam, ad
quem appellaverat, tradidit Paulum *cum aliis*
cuſtodiis, hîc non ſumitur pro cuſtodibus, ſed me-
Syriac. tonymice pro cuſtoditis, ſeu incarceratis, & ſic le-
git Syriacus, *Tradiderunt Paulum, & quoſdam alios*
vinctos, qui mittebantur Romam cum Paulo, vel
quia ad Romam appellarunt, vel ob magna eo-
rum crimina, *Cohortis Auguſtæ*, cohortes habebant
ſua peculiaria nomina, per quæ agnoſcebantur, &
diſtinguebantur, ſic & Cornelius dicitur Cohortis
Actor. 10. Italicæ cap. 10.
2. Verſ. 2. *Aſcendentes navem Adrumetinam.* Sy-
Syriac. riac. *Ex Adramanto civitate*, & idem habet Gloſſa;
Gloſſa. quæ eſt urbs in Africa, ut teſtantur D. Hieronymus
D. Hier. de locis, Plinius lib. 6. cap. 34. & fortè ad eandem
Plinius. Civitatem redibat & valde probabile eſt, ut exiſti-
Cornel. mat Cornelius ex Joppe exibat, quæ prope eſt Cæ-
ſaream, ubi Paulus tenebatur vinctus.
Suſtulimus, Pagni, *Solvimus* anchoras, & addit
3. ipſe Pagninus; *& vela ferimus, perſeverante nobiſcum*
Pagnin. D. Chryſ. *Ariſtarcho Macedone*, de quo ſupra facta eſt men-
tio cap. 20. n. 4. addit Chriſoſt, quod ibant, ut nar-
rant omnia acta Pauli.

Verſ. 3. *Sequenti autem die devenimus Sidonem*, 4.
quæ eſt urbs in Phenicia diſtans à Tyro ſtadiis du-
centis; *Centurio Iulius* dedit facultatem Paulo, ut
iret ad ſuos amicos, & reficeretur de tot, & tantis
laboribus.
Verſ. 4. Deinde ſuſtulimus anchoras, *ſubnavigæ-*
vimus Cyprum. D. Chryſoſt Pagn Tygurina, *juxta* 5.
Cyprum, videtur, quod non ſunt ingreſſi Cyprum. D. Chryſ.
Verſ. 5. Et Pelagus Ciliciæ, illius nempe mare Pagnin.
navigavimus, venimus Lyſtram Græca exemplaria, Tigurin.
Syrus, D. Chryſoſt. Iſidor. Hugo. Vatabl. legunt, 6.
Miran, quę eſt in Lycia, cum Liſtra patria Timothei. Græcus. Syrus.
Verſ. 6. Et ibi inveniens Centurio navem Ale- D. Chryſoſt.
xandrinam euntem in Italiam, tranſpoſuit nos in 7.
eam, Syriacus; tranſtulit nos.
Verſ. 7. *Deveniſſemus contra Gnidum*, Gnidus D. Iſid.
promontorium eſt Aſiæ objectum Cretæs Salmon Hugo.
eſt urbs quæ ex Iſidoro, & Plinio *Salmonem*, Vatabl.
teſte lib. 2. eſt Orientale promontorium Cretæ. Syriac.
Verſ. 8. *Vocatur Soni Portus*, quam alii appellant 8.
bonum litus, & dicunt eſſe Cretenſium civitatem. 9.

QUÆSTIO I.

Quare Paulus mittitur Romam?

RAtio in promptu, quia ipſe appellavit ad Cæ-
ſarem, extitit tamen alta divina diſpoſitio, ad 10.
ſalutem multorum, & ad majorem gloriam Pauli
ut id, quod ejus inimici ordinabant, ad ejus interi-
tum, inſerviret ad majorem ejus gloriam. 11.
Valde notum, ac repetitum eſt illuſtre facinus
David quod Goliam peremit, ac proſtravit, ut di-
citur 1. Reg. 17. n. 5. Ibat ille potentatus Gigas ſuo 1. Reg. 17
gladio

gladio armatus, ut David, ac totum Iſraël jugularet, tamen divino auxilio prævaluit David adverſus Philiſthæum in fundâ, & lapide, percuſſumque Philiſtæum interfecit; *Cumque gladium non haberet David in manu, cucurrit, & ſtetit ſuper Philiſthæum, & tulit gladium, & eduxit eum de vagina ſua, & interfecit eum.* Valde illuſtre fuit, quod David fundâ, & lapide proſterneret Philiſthæum, ſed illud maxime glorioſum; quod gladio illo, quo præcinctus incedebat ad interficiendum Iſraël, ipſe periret, & jugularetur; & quod ipſe paraverat in aliorum offenſionem, verteretur in eorum defenſionem, ac exaltationem. Macharius Philadelph. Epiſcop. orat. in exalt. Sanct. Crucis apud Grethſer, ſic ait, *Superna gratia David munitus, lapidiſque jactu talem, ac tantum proſternit; deinde micantem contra ſe gladium ipſe vibravit, eoque blaſphemum trucidavit. Hunc in modum David Rex inſtrumentum quod mortis alioquin cauſa erat, in Præſidium ſalutis, verti poſſe docuit.* illud, quod erat Iſraëli inſtrumentum mortis, extitit præſidium, & exaltatio.

Quod erat inſtrumentum mortis extitit ſalutis præſidium

12. Joan. 3. Ait Chriſtus Dominus Joan. 3. n. 14. *Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto; ſic exaltario portet filium hominis.* Cum Iſraël incederet per deſertum, egreſſi ſunt venenoſi ſerpentes, quorum peſtifero morſu peribant omnes; exaltat Moyſes ſerpentem, cujus aſpectu ſanabantur omnes, ut per ſerpentes qui inferebant mortem, verterentur in inſtrumentum ſalutis, & vitæ, quod demonſtratum eſt, cùm Chriſtus Jeſus eſt exaltatus in Cruce, nam Cruces, ligna, mortem, totum in remedium noſtræ vitæ, ac ſalutis convertit, ſic procedit citatus Macharius, & ait, Chriſtus autem cunctarum rerum Rex, lignum Crucis, quod dæmon adverſus naturam erexerat, per illud mundo libertatem largitus eſt.

QUÆSTIO II.

Quare Iulius Centurio dat facultatem Paulo eundi ad ſuos amicos?

13. Dicitur verſ. 3. Humanè autem tractans Julius Paulum *permiſit ad amicos ire, & curam ſui gerere.* Syriacus legit, *miſericordia uſus eſt cum Paulo.* Gloſſ. Interl. Lyran. Hugo exiſtimant, ut acciperet ſibi, & ſociis neceſſaria, non placet, quia cum illa navigatio facta fuiſſet ex diſpoſitione Imperatoris, ab illo fuit proviſum de neceſſariis. Carthuſ. Quod Pauli modeſtia, ac ſapientia hunc favorem ſibi conciliavit.

14. D. Chryſoſt. ait, *erat autem Paulus valde afflictus à vinculis, à metu, circumductione, nec ſiluit Lucas, humano more Paulum in curam cepiſſe,* à laboribus, ab oppreſſionibus danda eſt aliqualis requies, ne vires oppreſſæ deficiant. Devenerant Apoſtoli peregrinatione confecta, *Convenientes ad Ieſum renuntiantes ei, quæ egerant* & docuerant. Marc. 6. n. 30. Liber Divinus Magiſter audit, & approbat facta, & ait illis, *Venite ſeorſum, & requieſcite.* n. 31. ut laxentur animi ad acceſſum ruſticanæ amœnitatis. Exiſtimat Theophil. hic à Chriſto eſſe inſertum, *Ut ſciant paſtores laborantes in verbo, & doctrinâ dignos eſſe, quibus ſuadetur quies, & non ſemper intendant laboribus,* & Cajetan ait *inſtruens Prælatos, quid agere debeant cum ſuis miniſtris.*

Marc. 6. *Danda quies à laboribus* Theoph. Caietan.

15. Cant. 1. Valde diverſimode, cum anima ſancta modo introducitur cuſtos in vineis, *Poſuerunt me cuſtodem in vineis.* Cantic. 1. n. 6. modo dormiens, & non vigilans cap. 2. n. 7. *Ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam,* modo ipſam vocat ad laborem Canti. 2. n. 10. *Surge, propera amica mea, & veni:* modo ſedens ſub jucundiſſima, ac florida arbore, cum dulciſſimis fructibus ad recreationem Cantic 2. n. 3. *Sub arbore malo ſedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo.* Ecce quomodo hic miſcentur; Vigilia cuſtodis cum ſomno lectuli, labor itineris cum amœniſſimâ quiete ſub arbore; ſic ſupremus omnium proviſor omnia hæc componit, ne vires deficientes opprimantur. D. Bernard. ſerm. 57. in Cantic. & ait; *Ut petita votis anima aliquatenus, tanto ardentius redeat in id ipſum, quanto fructuoſius intermiſiſſe meminerit, & iterum ſumpto contemplationis guſtu, valentius ad conquirenda lucra ſolita alacritate recurrat.*

Cant. 2. Labor cum otio temperandus. D. Bern.

Ait Deus per Iſaiam. 45. n. 7. *Ego Dominus formans lucem, & creans tenebras*, quod Deus ſit Auctor lucis, bene ſe res habet, cum à luce diſpenſanda cognomentum Deus capiat, ſed cur noctis ſe Auctorem laudat dicens, *creans tenebras*, cum ſint nihil, & mera privatio lucis, dicitur *creans tenebras*, effective, per tenebras ſuſtentat, creat, & reficit vires humanas. D. Cyrill. Jeroſolymit. Catechiſm. 9. ait, *non enim accepiſſet à Domino ſervus quietem, niſi tenebræ eſſent inductæ ad hanc præſcriptam neceſſitatem* dicit Geneſ. 1. n. 4. *Diviſit lucem à tenebris*, D. Chryſoſt. homil. 11. in Geneſ. ait, *Segregavit Deus diem in opus humanæ naturæ.* 16.

Iſai. 45. *Deus facit noctem ad quietem* D. Cyril.

Actor. 27 *n.* 9. Multo autem tempore peracto & cum jam tuta non eſſet navigatio, eo quòd jejunium jam præteriſſet, conſolabatur eos Paulus.

Verſiones

SECUNDA EXPOSITIO
à Verſ. 9. uſque ad 13.

Verſ. 9. *Multo autem tempore peracto* Syriacus *Ubi egimus multum tempus, uſque ad hunc diem*, quo verſamur in hoc periculo, & ideo ſubditur, *cum jam tuta non eſſet navigatio*; & jejunium jam præteriſſet nempe dies jejunii, qui facti fuerunt in voto pro liberando de periculo, de quo quæſtione ſequenti *Conſolabatur eos Paulus.* Arabicus, *Commonuit* ut in tanta moleſtia confiderent in Deo & haberent animum. 17.

Arabic.

Verſ. 10. *Viri, video* non tam ex temporis conjecturis, ac prognoſticis, ſed ſpiritu Prophetico, *quoniam cum injuria, & multo damno* Syriacus, *Cum ærumnis, & jacturâ multa*, ac ſi dicat, multam injuriam, & damnum inferimus non ſolum navi, ſed etiam mercibus, ac eorum dominis marcatoribus, & etiam animabus noſtris, cum manifeſto periculo intendimus navigare, hiberno tempore, & hæc expoſitio maximè cohæret cum textu. 18.

Verſ. 11. & 12. *Centurio* Gubernatori, ac nauclero dicentibus navigandum, quàm Paulo, qui dicebat, quod ibi ſiſterent gradum. Verſ. 12. Cum portus non eſſet aptus ad hiemandum, conſilio inito determinarunt venire ad Phœnicem; non eſt Phœnicia Syriæ regio, cujus caput eſt Tyrus, & Sidō ſed eſt urbs, & portus in Auſtrali latere Cretæ reſpiciens ad Africum ventum, qui ſtat ab occaſu brumali ex Plinio lib. 2. cap. 47. & eſt ventus medius inter Auſtrum, & occidentem ad corum. 19.

Verſ. 13. Aſpirante autem vento Auſtrali apto ad navigandum, cum ſuſtuliſſent anchoras, & vela de Aſſon, quæ eſt urbs, & portus Cretæ ad Septentrionem, legebant Cretam, id eſt, prænavigant ad Cretam. 20.

QUÆSTIO III.

Quare dicitur quod jujunium jam erat tranſactum?

21. AIt textus, Cum jam tuta non eſſet navigatio, *eo quod jejunium jam præteriiſſet.* Maxime dubitatur, quod eſſet hoc jejunium, D. Chryſoſtomus, Oecumenius, Syrus, Sanches exiſtimant eſſe jejunium Judæorum, alii verò, ut Bellarminus, Baronius, Tyrinus, Menochius affirmant eſſe Chriſtianorum quatuor temporum, quæ à tempore Apoſtolorum dicunt incepiſſe.

D. Chryſ. Occum. Syrus. Bellarm. Baron. Tyrin Menoch.

22. Sed contra utramque ſententiam urget, quod in illâ navi nullus erat Judæus; unus tantum Chriſtianus Paulus; nam Centurio, Gubernator, nauclerus, & nautæ erant omnes gentiles: ergo nullo valido fundamento affirmari poteſt, quod obſervaverint jejunium Judæorum, vel Chriſtianorum.

23. Mihi videtur magis apte dicendum cum Lyra, hoc jejunium inditum fuiſſe in mari ſuadente Paulo; ut cum jejunio Deum orarent, ut eos liberaret ab imminenti periculo; ac tempeſtuoſo mari hiberno tempore, ut tuti, & ſalvi eſſent, & valde veriſimile eſt, quod Paulus eos ad hoc exhortaretur.

24. Jejunium enim magnam vim habet ad impetrandam Divinam miſericordiam, ut rigores, ac temporum adverſitates in noſtrum commodum noſtramque convenientiam tranſmutentur. Valde notum eſt omnibus, quod diebus Eliæ clauſum erat Cœlum, ne plueret ſuper terram, & omnia ariditate, ac veluti terra fierent; in perditionem ibant univerſa: tunc oravit parens Elias, & ait text. 3.Reg.10.n.45. *Ecce Cœli contenebrati ſunt, & nubes, & ventus, & facta eſt pluvia grandis.* Unde tanta matatio, ut tanta ſterilitas tranſiret in tantam rerum abundantiam. D. Ambroſius de Eliæ jejunio ait: *Tunc Elias ſanctus reſeravit jejuniis ſuis Cælum, terram ſuis orationibus fœcundavit.* Expende verba *reſeravit jejuniis ſuis Cælum.* Cœleſtia omnia, ac Divina ad voluntatem jejunantis reſerantur, ac mutantur.

Jejunanti omnia obedi:nt. D. Ambr.

25. Jejunans omnibus dominatur, & de omnibus triumphat. Ad ſuam dilectam ſponſam clamat Divinus Sponſus Cantic. 4. num. 8. *Veni de Libano, Veni coronaberis de capite Amana, & Seïr de vertice Hermon; de manibus Pardorum, & cubilibus Leonum* & cur de his montibus agreſtibus, & infructiferis ei componitur corona; cur non potius de amœnis, & fæcundis? ſed ſterilibus, & infœcundis? In quibus abſtinentia, & jejunium denotatur; in quibus cibus, & potus denegantur, ex his componitur pulchra, & elegans corona Gillibertus ſermon 29. ſic ait, *Neſcio, quid aſperum quid ferum, quid fraudulentum in his montibus, in his naturis datur intelligi, dum hæc triumphatæ coronæ miniſtrant materiam?* ſuam inferulitatem. Vide ſupra cap. 21. quæſt. 7. num. 46. 57. 58.

Cant. 4. *Jejunium triumphabat de laboribus.* Gilibert.

QUÆSTIO IV.

Quare cum Paulus ſuadeat non eſſe ultra navigandum, omnes fere ſtant in contrariam ſententiam?

DIcebat Paulus verſ. 10. Quod cum magno pe 26.
riculo incipiebat eſſe illa navigatio, ac proinde ab illa quieſcendum: at ut dicitur verſ. 11. Centurio, Gubernator, ac nauclerus non attendebant ad ea, quæ Paulus dicebat. Gubernatorem ac nauclerum idem ſignificare tenent Interlinealis Gloſſa, Hugo, at Carthuſianus ſumit primo pro rectore, ſecundo pro Domino navis, Lyranus interpretatur Dominus navis; Gubernator illius rector.

Interlin. Gloſſa. Hugo. Carthuſ.

Paulus attentis omnibus circumſtantiis, cum 27.
eſſet hiemale tempus, mare tempeſtuoſum, venti furioſe debacchantes, prudentialiter dicebat, non eſſe navigandum, at Centurio, Gubernator, & Dominus navis, quibus communiter adhærebant cæteri nautæ, ut probabile, fortiter inſtabant eſſe vela danda ſine ulla ratione, ac fundamento, ſed ex mero appetitu, & fere omnes in hoc conveniebant; unde recte dicitur *Stultorum infinitus eſt numerus.*

Stultorum infinitus numerus.

Ait Deus per Iſaiam 3. num. 1. *Ecce ego domina-* 28.
tor Dominus exercituum auferam à Ieruſalem, & Iuda vadidum, & fortem, omne robur panis, omne robur aquæ, fortem, virum & bellatorem..... & dabo pueros principes eorum. Expende univerſum loquendi modum *auferam virum fortem, & bellatorem* in ſingulari; *pueros* in plurali, Vir fortis, & robuſtus, ut prudentialiter, & altâ ratione omnia diſponens, & ordinans, unus ſingularis, *fortem & robuſtum*: at verò pueri ob ætatem ſtulti, & ignorantes in plurali ob eorum amplam multitudinem ſuper omnem computum, quorum infinitus eſt numerus. D. Baſilius ibi exponens locum ſic. ait: *Roma quidem expreſſit ſingulariter, puta fortem, validum, &c. malorum autem comminatio excrevit in numeroſam multitudinem, ſic ſunt juvenes, principes, & illuſores, dominabuntur vobis.* Ubi ſtulti, & mali ponuntur, eorum numerus multum excreſcens oſtenditur.

Iſai 3. D. Baſil.

Ait noſter Apoſtolus 2 ad Timoth. 4. num. 3.
Erit enim tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtine- 29.
bunt, ſed ad ſua deſideria coacervebunt ſibi magiſtros. D. Anſelm. *Acervum ſibi congregabunt magiſtrorum, qui doceant omnia, quæ deſiderant,* Nota quod dicitur *acervus magiſtrorum.* Acervus ſignificat magnam multitudinem ſine ullo ordine, & numero, tam ampla eſt multitudo ſtultorum, ac iniquorum, ut in eis.

2. ad Timoth.

Ait David Pſalm. 11. num. 9. *In circuitu impii ambulant,* alia littera *inſipientes.* In circulo & ſi in 30.
infinitas partes fiat diviſio, in eis nullum eſt principium, nec finis præ eorum numeroſa multitudine.

Actor. 27. *n.* 14. Non poſt multum autem miſit ſe contra ipſam ventus Thyphonicus, qui vocatur Euroaquilo.

Verſiones.

Verſiones

TERTIA EXPOSITIO

à Verſ. 14. Uſque ad 20.

31. Syriac. Verſ. 14. M*Iſit ſe contra ipſam.* Syriacus, *Im-*
pingit ventus turbinis, qui vocatur
Typhonicus, eſt ventus ſubitaneus procelloſus, de
quo quæſtione ſequenti, qui dicitur *Euroaquilo*
Plin. quia teſte Plinio lib. 2. cap. 48. eſt medius inter
ventum Orientalem, & Aquilonem Septentriona-
lem, & eſt valde turbulentus, & magnas commo-
tiones faciens.

32. Verſ. 15. *Cumque erepta eſſet navis* à vento ſci-
Syriac. licet, *& non poſſet conari in ventum.* Arabicus, *non*
Arabic. *potuit ventum ſecare.* Syriacus, Regius *in incertum*
Æthiop. *ferebamur.* Æthiopicus, *Agitati de latere ad latus*
in gyrum verſabamur.

33. Verſ. 16. *In inſulam quandam decurrentes*, quia
tempeſtatis vi non potuimus eam tenere, quæ vo-
Plin. catur Cauda? Plinius lib. 2. cap. 8. vocat eam Gau-
lon. creditur eſſe illam, quæ appellatur Gozo, &
Melitæ vicina.

Potuimus vix obtinere ſcapham Arabicus, *Vix*
34. Arabic. *potuimus retinere naviculam*; eam ad nos applica-
re, quod ſolent facere nautæ, tum ad fortifican-
dam navem ex aliqua parte externâ, ſi neceſſe ſit,
tum ad imponendas mercas navis, ut ipſa ab onere
allevietur.

35. Verſ. 17. *Qua ſublata*, ſcilicet Scaphâ: adjuto-
riis utebantur nautæ cingentes navem funibus, ca-
tenis & aliis adjutoriis, ne navis frangeretur, *ti-*
Syrus. *mentes ne in Syrtim inciderent.* Syrus, *in præcipi-*
tium inciderent in loca vadoſa.

36. Summiſſo vaſe, duæ ſunt expoſitiones probabi-
Syrus les juxta varias lectiones, Syrus, *Sumit anten-*
D. Chryſoſt. *nam*, collegimus volam unâ parvâ relictâ, ut ſolet
Marian. fieri in tempeſtatibus, ne à ventis navis ſubmerga-
Menoch. tur. Ita D. Chryſoſt. Marian. Menoch.

37. Altera expoſitio, *Summiſſo vaſe*, id eſt, navi
ejuſque ventre, & fundo, quantum poſſibile fuit,
in mare depreſſo per anchoras jactas vel per ſaxa,
aliaque ponderoſa, in imum navis dejecta, ne
tam facile ventorum impulſu moveretur, & in Syr-
Salmer. tim ageretur. Ita Salmeron Cornelius à lapide,
Cornel. Tyrin. Tyrinus, huic expoſitioni favet lectio Arabica
Arabic. Navim obfirmarunt.

38. Verſ. 18. *Validâ nobis tempeſtate jactatis*, *ſequen-*
Syriac. *ti die jactum fecerunt.* Syriacus, *ſupellectilia noſtra*
in mare projecimus, nempe merces, & quæ erant
minus neceſſaria.

39. Verſ. 19. Tertia die ſuis manibus projecerunt
omnia, quæ erant in navi, retentis ſolum his, quæ
erant neceſſaria ad navigationem Verſ. 20. *Neque*
enim ſole, tanta nubium, imbrium, ventorum,
fulminum, ac tonitruum multitudine, ut nulla
ſydera cœleſtia apparent.

QUÆSTIO V.

Quare ventus Typhonicus, tam vehementer exurgit contra hanc navim?

40. Plinius. V Alde fortis & tempeſtuoſus eſt, Unde Plinius
Græcus. lib. 2. cap. 48. *Vocat præcipuam navigantium*
peſtem. Sic dicitur à verbo Græco conephiam, id
eſt, è nube erumpens, veluti per exiguum fora-
men, & inde cum magno impetu, & tamquam in
orbem, ac gyrum verſans, ex quo maxime navi-
gantibus contrarius, ac nocivus.

Divus Chryſoſtomus tenet, quod hic ventus 41.
maxime excitatus; & commotus eſt à diabolo, ut D. Chryſoſt.
emergeret, ac perderet Paulum, & merito Sym- Typhon.
bolice Tiphon denotat diabolum, quia multa & Diabol.
magna pericula impellit, & ſubmergit homines,
magnas perturbationes excitat in mente ad pertur-
bandam conſcientiam, & tamquam fulmina erum-
pit, non illuminet ſed ad excæcandum.

Volens Deus graviſſimam omnium plagam im- 42.
mittere in Ægyptum, diabolum miniſtrum advo- *Diabolus*
cat. *Tranſit Dominus percutiens Ægyptios, cumque* *inferens*
viderit ſanguinem, in ſuperliminari, tranſcendet *omne ma-lum*
oſtium, & non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras. Exod. 12.
Exod. 12. n. 23. Illum percuſſorem fuiſſe diabolum D. Chryſoſt.
graviſſimorum Patrum eſt ſententia D. Chryſoſto- D. Aug.
mus, D. Auguſtinus, D. Hieronymus; D. Grego- D. Hier.
rius, Rupertus, quos citant, & ſequuntur Lyran. D. Greg. Rupert.
Abulenſ. Lahay, juxta illud Pſalm. 77. *miſit in* Pſal. 77.
eos iram indignationis ſuæ, & immiſſiones per Angelos
malos.

Ex quo inſurgit grandis difficultas. In Exodo 43.
dicitur unus tantum non *ſinet percuſſorem*; in Pſal. 17.
Pſalm. 17. multi ſcribuntur *per Angelos malos*
Tanta ſævitiâ, ac ferventi furore diabolus arma-
tur, & perſequitur hominem tamquam ſi tota *In uno dia-*
dæmoniorum malitia ſit conglomerata in uno ſolo *bolo omnes*
diabolo, & idem unus valeat, ac omnes, in eo enim *ad nocen-dum.*
ſunt omnes nocendi, ut ait Andreas Cæſarien.
ſerm. 8. cap. 22. Apocalypſ.

Et non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras, 44.
poterat dicere, & non ſinet interficere vos, ut
interfici primogenita Ægyptiorum, ſed ait; non
ſinet introire in domos veſtras, ut nos doceat, *Quidquid*
quod ſi diabolus non debet habere ingreſſum in *diaboli per-*
domum terrenam, quanto magis vigilandum ne *ditio eſt.*
habeat ingreſſum in domum ſpiritualem animæ
noſtræ, vel *non ingredi domos veſtras*, quia ipſa
præſentia diaboli valde peſtifera eſt, & omnia
ad perditionem inficit, & trahit, quia diabolus
ſub ſerpentis figura decepit Evam, omne ſerpen-
tum genus externum maledictione contraxit,
dixit Deus ad ſerpentem, *Quia feciſti hoc, ma-*
ledictus es inter omnia animantia, & beſtias terræ,
ſuper pectus tuum gradieris, terram comedes. Gen. 2.
Geneſ. 3. numero decimo quarto Divus Chryſoſto- D. Chryſoſt.
mus homilia decima ſeptima *Quia diaboli ſervivit*
malitia.

Non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras. 45.
Cohibet Deus ipſum percuſſorem diabolum, ne *Diabolus ut*
ſua nequitia in totum deſæviat juxta illius fu- *pirata in*
rorem; & iram, quia alias univerſa in extre- *mari.*
mam ruinam præcipitarentur, ut latè diſſerit D. D. Laur.
Laurentius. Juſtin. lib. de obedient cap. 6. nam Juſtin.
omnis vis, & conatus diaboli eſt ad omnia de-
ſtruenda & deſolanda; quod ſic explicat D. Ni-
lus de octo vitioſis, & ait, *Quemadmodum præ-* Nilus.
dones in eam potiſſimum, quæ mercibus
onuſta eſt, impetum faciunt, eodem quoque modo
diabolus peccatoribus, nam admodum infectus hoſtis
eſt, verum juſtis acerrimum bellum indicit. Vide ſupra
cap. 5. quæſt. 3. num. 21. 22. 23.

QUÆSTIO VI.

Quare tot, & tanta adhibent nautæ ad evitandum navis naufragium?

46. NAvis rigidis ventis, tempeſtuoſo mari, fluctibus maximè commotis, ac intumeſcentibus in extremo periculo verſabatur; tunc nautæ navim ipſam funibus, ac catenis cingunt, vela contrahunt, anchoras mittunt in profundum maris, merces projiciunt in mare; unde illis tot, & tanta ſubeunt in mentem, & veniunt in cogitatione.

47. Ad quæſtionem recte reſpondet D. Nazianz. epiſtol. 66. ad Philagrium; & ait, *Neque enim quidquam eſt, quod inveniendi arte magis valeat, quam dolor*; maximè oculos aperit, & mentem acuit. Juxta Dei mandatum ibat Moyſes cum uxore, ac filio ſuo in Ægyptum, cumque eſſent in diverſorio occurrit Angelus Domini, & volebat interficere Moyſen, tunc uxor ejus *tulit illico Sephora acutiſſimam petram, & circumcidit præputium filii ſui.* Exod. 4. n. 25. Cauſa ob quam
Exod. 4. Angelus volebat occidere Moyſen communiter aſſignatur, quia non cuſtodierat legem circumcidendi filium ſuum, & ideo circumciſione facta ceſſavit comminatio, & Angelus abiit; ſed cur potius uxor, quam Moyſes, quid opus eſt facto intelligi, cum Moyſes eſſet vir doctiſſimus, & maxime inſtructus in omni doctrinâ, & ſapientiâ, planum eſt, & evidens, quod Moyſes ſapientior erat; tamen uxorem, ut pote mulierem graviter premebat doloris metus, ne vir, vel filius ejus interficeretur, & præ anguſtia, ac dolore, quo intime cruciabatur, citius penetravit rem, quam Moyſes cum omni ſua ſapientiâ. Iſidor. Peluſiot. lib. 1. epiſtol. 125. ait; *Gravior Sephoram, uti mulierem premebat metus, ſiquidem mulieres, cum urget neceſſitas, diligentioribus, quam viri, artibus uti conſueverunt.*

Doloris vexatio magis acuit ingenium quam ſapientia.

48. Urgente fame in terrâ Chanaan, Jacob patre præcipiente, ut peragrent in Ægyptum ad conquirenda frumenta, ut valeant vivere, reſtitit Judas, quod illud fieri non poteſt, niſi ſecum adducant Benjamin, quia vir ille magnus jurejurando obſtrinxit, non videbitis faciem meam, niſi
Gen. 43. frater veſter minor venerit vobiſcum, ſi vis, eum dimittere, tum illis Jacob, ſi neceſſum eſt, facite, quod vultis, ſumite de optimis terræ frugibus in vaſis veſtris, & deferte viro munera, modicum reſinæ, & mellis, &c. Geneſ. 43. num. 11. Valde mirum eſt quod nullus fratrum habet in mente, ut gubernatori deferantur munera, maxime cum Judas eſſet vir magnus, & jam judicis munus obierat, & maxime ſe obligaverat ad Benjamin ſalvum adducendum, ſed ſolus Jacob hoc cogitat, & hoc advertit, & tractat, ut mittantur munera; quia ille ſolus unus maxime dolore vexabatur de abſentia Benjamin, ac valde ſolicitus erat de cuſtodiâ illius, & ideo illius dolore ingenium provocavit ad remedium indagandum. Præclare ait D. Gregor. Nazianzenus orat. 18. *Ingenioſus enim, ac ſolers eſſe ſolet, quiſquis premitur.*

Labores valde ingenioſum faciunt hominem.

Actor. 27. num. 21. Et cum multa jejunatio fuiſſet, tunc ſtans Paulus in medio eorum dixit: Oportebat quidem ô viri, audito me, non tollere à Cretâ, lucrique facere injuriam hanc, & jacturam.

Verſiones

QUARTA EXPOSITIO

Uſque ad Verſ. 28.

Verſ. 21. ET *cum multa jejunatio fuiſſet.* Syriacus, *Cum nemo quidquam cibi cepiſſet,* 49. Syriac.
tum metu naufragii, tum ob continuas occupationes ſubveniendi navi, agendique illius miniſteria. Paulus cum magno ſpiritu, ac animo, *oportebat non tollere à Creta.* Syriacus, *non ſolvere à Cretâ,* Syriac.
ſed ibi permanere, ac hiemare, addit Arabicus, *Oportebat vos acquieſcere conſilio meo ibi permanendi, lucri hanc jacturam*, ſi meum conſilium ſequeretur, non fieret talis jactura lucri ac mercedum, quæ jactatæ ſunt in mare.

Verſ. 22. *Et nunc ſuadeo vobis.* Arabicus, *Et nunc hortor vos.* Syriacus; *Et nunc conſilium do vobis,* quod ſitis bono animo, & nullus ex vobis peribit, ſed ſola navis. Advertit Lyra, quod Paulus hoc dixit, ut omnes agnoſcerent in eo ſpiritum propheticum, & credant ejus dictis, maximè in his quæ pertinent ad ſalutem. 50. Arabic. Syriac. Lyra.

Verſ. 23. *Adſtitit mihi hac nocte Angelus Dei.* Tales revelationes frequenter fiunt nocte, quia tunc ſenſus magis quieti, & à terrenis ſeparantur. 51.

Verſ. 24. *Ne timeas Paule*, cum inter tot pericula verſaris, donavit tibi Deus hos omnes tui gratia ſalvos fieri, de quo quæſtione ſequenti. 52.

Verſ. 25. *Proper quod eſtote bono animo*, Verſ. 26. *In inſulam quandam oportet nos devenire, ut in eam deſcendamus.*

Verſ. 27. *Navigantibus nobis in Adria.* Syriacus: *in mare Adriaticum*, ſic dictum à veteri populo, & portu: & cum eſſet media nocte, obſcuro, & tenebroſo tempore exiſtimarunt nautæ ſibi terram apparere. 53. Syriac.

Verſ. 28. *Qui ſummittentes bolidem*, & inſtrumentum, quo tentatur profundum maris, v. g. ut pondus funiculo alligatum, quo exploratur maris altitudo. 54.

QUÆSTIO VII.

Quare omnes nautæ ex ſibi Paulo aſſociato ſalvi fiunt.

VErſ. 24. Dixit Angelus Paulo. *Ne timeas; ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum*, D. Chryſoſtomus ibi inquit, *Quaſi diceret, digni quidem erunt, qui perirent, quoniam inobedientes fuerunt, veruntamen in tui gratiam ſervabo eos* ſemper enim juſtorum præſentia, & aſſiſtentia tutamen, & defenſio extitit aliis. 55. D. Chryſoſt.

Juſtorum præſentia cuſtodit alios.

Ait Regius Vates Pſalm. 46. *Quoniam Dii fortes terræ vehementer elevati ſunt.* D. Hieronimus ex Hebræo legit, *Quoniam dii ſcuta terræ.* Chaldæus, *Quia Domini ſunt clypei terræ*, ubi ſermo eſt de ſacris Apoſtolis, ut exponunt D. Chryſoſtomus, Theodoretus, D. Thomas, noſter Incognitus; quia ideo dicuntur ſcuta, clypei & terræ, quia ſuis orationibus, ac virtutibus, ac præſentiâ, tamquam ſcuta protegunt ac tuentur peccatores à gladiis Divini furoris, & irâ. 56. Pſal. 46. D. Hier. Chald.

Juſti ſcutum defenſionis erga peccatores.

Ad hujus rei guſtum ait Divina Sponſa. *Adjuro* 57.

vos

Cant. 2. Theod. *vos filiæ Jeruſalem per capras cervoſque camporum,* Cantic. 2. num. 7. in Græco legitur, *Per potentias, & fortitudines agri.* Ibi Theodoretus ait, *per potentias, & fortitudines agri, ſanctos vocat Apoſtolos, qui Divino repleti ſpiritu per univerſum vagantes orbem terrarum, Dei adverſarios dæmones expulerunt.* Sacri Apoſtoli non ſolum aliquibus hominibus, regno, vel provinciæ, ſed univerſo orbi fuerunt magna potentia, & fortitudo, ad eum magno robore protegendum, ac defendendum.

58. Pſal. 65. Ait David Pſalm. 65. num. 15. *locutum eſt os meum in tribulatione mea. Holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo arietum, boves cum hircis*, maxime notanda eſt illa conjunctio *boves cum hircis*; nam boves denotant juſtos, & ſanctos, ideo apparent juxta Thronum Dei Apocalypſi 4. Ezechiel. 1. at per hircos peccatores, ac reprobi ſignificantur, & ideo ab agnis, & ovibus ſeparantur; ſi enim hirci ab ovibus ſeparantur in perditionem ibunt; at vero ſi ſacris aliis animalibus conjungantur, de eorum conſortio ad aram Dei, ac ad ſuam ſalutem pertinent. Valde opportune D. Auguſtinus ait. *Adjunctione ipſa ſalvantur hirci, per ſe non poſſunt accipi, adjuncti bobus accipiuntur.*

Apoc. 4. Ezech. 1. *Ex conſortio juſtorum iniqui ſalvantur.*

59. Apoc 4. Apocalypſi. 18. num. 2. Angelus deſcendens de Cœlo clamat, *Cecidit, cecidit Babylon magna:* Nonne ſufficiebat dicere ſemel, *cecidit Babylon,* ad quid dupliciter ingemiſcit? per Babylon intelligitur Jeruſalem, ut ibi dixi, & bis cecidit; primò, & principaliter, quando ab eâ ejecti, & ſeparati ſunt juſti, quæ extitit illius totalis ruina, & inde ſequutum fuit, ſecundus caſus; *cecidit*, quando ſolo adæquata eſt. D. Ambroſius ibi inquit; *Quæ bis cecidiſſe dicitur, quia cecidit primum, cum per doctrinam evangelii maximam multitudinem electorum amiſit, qui ab ea per fidem Chriſti, præciſi cives ſanctæ civitatis, id eſt, Sanctæ Eccleſiæ facti ſunt*; & hic fuit primus caſus, ac ruina florentiſſima, ac magnifica civitatis quod ab iſtâ juſti, & electi Dei.

QUÆSTIO VIII.

Quare non in principio tempeſtatis, ſed jam in fine apparet Angelus confortans Paulum annuncians omnium ſalutem?

60. POſt multos dies, ac noctes, Paulus, & ſocii ex tempeſtate exorta paſſi ſunt multam tribulationem quam ſuſtinuerunt patienter; tamen Angelus non in principio, ſed tanquam in fine Paulo apparet cum multâ fiduciâ corroborans eum quod in ejus gratiam Deus cuſtodit, & ſalvat omnes exiſtentes in navi.

61. Hæc eſt alta diſpoſitio Divinæ providentiæ, ut prius anima afflictionibus, ac doloribus prematur, & poſtea magnis gaudiis, & honoribus impleatur; de afflictione, ac dolore, & tribulatione exoritur fructus Divinæ gratiæ. Cum vehementer populus eſſet commotus contra Moyſen, & Aaron, & penè eos interficerent, *Cum oriretur ſeditio, & tumultus increſceret; Moyſes & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis; quod poſtquam ingreſſi ſunt, operuit nubes, & apparuit gloria Dei.* Num. 16. num. 43. & deſævit plaga magna in populo, ut fere quatuordecim millia

Num. 4. 1.

hominum perierunt, Unde tot, & tanta mirabilia erga Moyſen, & Aaron, ut nubes tamquam ſcutum operiret tabernaculum, & ipſa Dei gloria ſeſe patenter manifeſtaret in eorum defenſionem, Unde illi in tantum ſublimantur, quod ſimilia aliis non legantur conceſſa; Afflictione, & vexatione, qua deprimuntur, triumphatores à Deo exaltantur; valde peculiaribus, ac magnis ſignis Origen homilia 11. in Numer, ait, *Quamvis magni ſint vitæ merito Moyſes & Aaron, quamvis animi virtutibus polleant apparere, tamen Dei gloria non potuiſſet, niſi in perſecutionibus, in tribulationibus, in periculis, in ipſa pene morte conſtitutis.* Tribulatio ſuper omnes virtutes magna mirabilia parturit.

Tribulatio ſuper omnes virtutes mirabilia perducit. Origen.

62. Mich. 5. Ait Michæas 5. num. 2. *Et tu Bethleem Ephrata parvulus es in millibus Judâ; ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël.* Bethleem, idem eſt, ac Dominus panis? Ephrata, idem eſt, ac videns furorem, ex quo magna exoritur difficultas quomodo fieri poteſt, quod ubi Chriſtus naſcitur totus pacificus, & clemens, dicatur Dominus furoris, quid furor? Cum manſuetudine Jeſus, de furore perſecutionum naſcitur fructus ſalutis, Jeſus reficiens nos ſuo pane cœleſti. D. Ambroſius epiſtol. 18. *Ecce tibi domus furorem videntis erat, ibi domus panis eſt; ubi pœna innocentium, ibi univerſorum redemptio, ſicut ſcriptum eſt; & tu Bethleem domus Ephrata non es minima inter principes juda, ex te enim, exibit princeps Iſraël. ..Bethleem domus panis; Ephrata domus furorem videntis.* De his multa cap. 2. quæſt. 26. num. 233. 234. 235. & cap. 5. quæſt. 11. num. 72.

De furore tribulationum naſcitur fructus ſalutis. D. Ambr.

Actor. 27. num. 29. Timentes autem ne in aſpera loca incideremus de puppi mittentes anchoras quatuor optabant diem fieri.

Verſiones

QUINTA EXPOSITIO

à Verſ. 29. Uſque ad. 37.

63. Syriac. Verſ. 29. T*Imentes cum non* invenirent fundum maris; *in aſpera loca.* Syriacus; *ne in loca ſcopuloſa*, in ſcopulos, aut ſyrtes; mittunt quatuor anchoras; ut fortiter ſuſtinerent navim.

64. Arabic. Verſ. 30. *Nautis*, ſcilicet peritis *quærentibus fugere de navi in ſcapha, ſub obtentu.* Arabicus *Sub prætextu volendi anchoras extendere*, quod totum fictè faciebant ad deſerendum navim, & ut fugerent. Verſ. 31. Paulus dixit; niſi hi, qui ſunt periti in arte navigandi manſerint in navi, ut ſuâ arte eam gubernent, vos omnes peribitis.

65. Verſ. 32. *Tunc abſciderunt milites funes ſcaphæ*, ne poſſent periti nautæ fugere. Verſ. 33. *Quarta decima die jejuni permanentes nihil accipientes*; id eſt, parum, quod erat tamquam nihil ad vitam, & debitam refectionem.

66. Syariac. Verſ. 34. *Rogo vos accipere cibum.* Syriacus *ad confirmationem vitæ veſtræ*, ad reficiendas vires veſtras, ut poſſitis tolerare pericula naufragii ac agenda miniſteria neceſſaria.

67. Syriac. Arabic. Verſ. 35. *Sumens panem gratias egit Deo.* Syriacus, *glorificans. Deum cum omnibus.* Arabicus bene-

benedixit Deò de more ſuo, exhortans omnes ad hoc faciendum.

68. Verſ. 36. *Animæquiores facti omnes* verbis Pauli. Syriacus, *Conſolationem acceperunt.* Arabicus, *lætificati.* D. Chryſoſtomus, *anima recreati*, Arias, *bono animo.* Æthiopicus, *Reverſum eſt cor.* Verſ. 37. *Eramus univerſæ animæ*, à nobiliori partu computa homines.

Syriacus. Arabic. D. Chryſoſt.

QUÆSTIO IX.

Quare omnes qui erant in navi dicuntur ſalvari ob gratiam Pauli, cum Paulus dicat, quod ſi nautæ exirent omnes peribunt?

69. Dixit Angelus Paulo ſupra verſ. 24. *Ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum,* & tamen poſtea, cum vidiſſet Paulus quod nautæ, ſeu magiſtri navigationis volebant fugere à navi, dixit Centurioni verſ. 31. *Si hi in navi non manſerint, vos ſalvi fieri non poteſtis*, unum cum altero videtur repugnare, Angelus ait, quod omnes ob gratiam Pauli ſalvabuntur, Paulus ait, quod, ſi gubernatores exierint, omnes peribunt, quomodo ergo hæc poſſunt ſtare, & cohærere inter ſe? Paulus ut magnus Doctor, optimus interpres Angeli verborum, quod omnes ſalvabuntur à periculoſa maris tempeſtate, ſi rectores, ac gubernatores navis recte adimpleverint ſuum navis gubernandæ munus. Cum quis ſtat in ſuo officio omnia proſperantur; aliter in præcipitium ruunt. Oecumenius ſic ait, *Quod autem dicit, niſi hi in navi manſerint, vos ſalvi fieri non poteſtis, diſpenſatione dixit Paulus, ut confunderet eos, ne excideret prophetia*, quæ erat ſtantibus, & permanentibus nautis.

Cum quis eſſet in ſuo munere omnia fiunt ſalva.

Oecum.

70. Ait noſter Apoſtolus 1. Corinth. 1. num 14. *Gratias ago Deo meo, quod neminem veſtrum baptizavi, niſi Criſpum, & Cajum, nequis dicat, quod in nomine meo baptizati eſtis. Baptizavi autem & Stephanæ domum; cæterum neſcio, ſi quem alium baptizaverim, non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed Evangelizare.* Magnus Paulus dat gratias Deo; quod tantum tres baptizaverit, & cur pro tam magno beneficio habet, quod tam paucos baptizaret, cum ſit præclarum pietatis opus illud ſacrum lavacrum miniſtrare, ait ipſe, *Non enim miſit Chriſtus baptizare, ſed evangelizare,* & ideo pro magno beneficio à Deo accepto referebat, quod in ſuo munere commiſſo ſe contineret, & quod ad aliud breviſſime, ac pro caſu urgenti manum extenderet, & quia in ſuâ ſphera ſe ſemper retinuit inde ſe tam magnum agnoſcebat pro quo multas gratias Deo perſolvebat.

1. Cor. 1.

Suo muneri quiſque ſtudeat, ut fiat magnus.

Oecum. Oecumenius ibi ait. *Cur gratias agis Paule, quod neminem eorum baptizaveris præter illos, quos numeraſti; an baptiſmus inter illa ponendus eſt quorum parva habenda eſt ratio? nequaquam, inquit; ſed de hoc duplici modo gratias ago, altero, quod neque ad hanc rem apoſtolatum à Chriſto acceperim.*

71. Dicitur Geneſ. 2. num. 26. *Fecit Deus duo luminaria magna, luminare majus, ut præeſſet diei & luminare minus, ut præeſſet nocti.* Si Luna quando numeratur cum Sole etiam dicitur luminare magnum, quomodo ſtatim dicitur *luminare minus?* numquid Deus retractat magnitudinem, quam antea prædicaverat? opera Dei ſunt abſque pœnitentia. Recte dubium ſolvit ibi D. Ambroſius, & ait. *Fecit Deus duo luminaria magna, luminare majus, ut præeſſet diei, & luminare minus, ut præeſſet nocti, magna poſſumus accipere, non tam aliorum comparatione magna, quam ſuo munere.* Luna luminare eſt magnum, cum ita prædicitur à ſupremo artifice, tamen dicitur luminare, minus, quia minus eſt lucere nocte quàm die; tamen luna ſemper eſt luminare magnum, cum ſe exerceat, & contineat in ſuo munere, quod quamvis illud ſit minus, tamen cum luna ſe cohibens in illo, & ejus metas non tranſilit, magnum luminare eſt, *magna poſſumus accipere non tam aliorum comparatione magna, quam ſuo munere.* nulla major magnitudo, quam in ſuo officio quiſque perſiſtere, & illius limites non tranſilire. Vide ſupra cap. 20. q. 7. n. 68. 69. 70.

Nulla major magnitudo quam in ſuo munere perſiſtere.

D. Ambr.

QUÆSTIO X.

Quare Paulus tam vehementer exhortatur omnes ad manducandum?

Ait Paul. veſ. 33. *Quarta decima die hodie expectantes jejunium nullum pabulum accepiſtis*; ideo exhortatur ad accipiendum temporale ad reficiendas vires naturales, & ad ſuſtinendam vitam naturalem, & ad ſuſtinendum laborem navigationis, ac tantæ tempeſtatis. 72.

Ex cibis materialibus liceat conjecturari ad ſpiritualem, & Divinum, ac cœleſtem cibum. D. Paſchaſ. lib. de corpore, & Sanguine Chriſti cap. 9. & ait, *Quatenus ſicut, ſcilicet vires corporales aluntur cibis terrenis, ut vivant ad tempus, ſic alantur ſpiritualiter per hæc ad vitam perpetuam ne deficiant in viâ.* Ait Paulus 1. Corinth. 11. num. 23. *Dominus Jeſus in qua nocte tradebatur accepit panem*; & cur potius in illa nocte, quam in aliâ hoc altiſſimum myſterium inſtituitur? In illa nocte ſeſe diabolus cum omnibus machinationibus ſuis armavit contra ſacros Apoſtolos ut eos conturbaret, *expetivit vos Sathanas* Luc. 22. num. 31. ideo ſupremo, & altiſſimo myſterio eorum vires fuerunt corroborandæ, ac omnimode muniendæ D. Bernard ſerm. 2. de Ramis ait, *expetiverat Sathanas, ut cribraret, opus erat refectione.* 73.

Sacra Euchariſtia reficiuntur vires.

Luc. 22.

D. Bern.

Magna proſperitate pergit Hebræus per deſertum, ut canit David Pſalm. 104. num. 17. *Non fuit in tribubus eorum infirmus*, & quonam mediante ita ille populus vitam prorogavit per tot vias & aſpera loca, ſanus adeo, ut morbo numquam tentaretur, rationem invenit Tertullian. lib. adversùs judæos cap. 3. ſic inquit, manna cibatus ad inſtar immortalitatis redactus, nec humanis paſſionibus contaminatus; ſalutis, & vitæ eſt panis iſte, ait, Chriſtus Joan. 6. num. 3. & Euchariſtia medicina dicitur à Tertullian. lib. de pudicitia cap. 18. 54

Pſal. 19.

Euchariſtia dat ſanitatem, & vitam.

Tertull.

Joan. 6.

De Sapientia Divina decantatur Proverbiorum 9. numero tertio, *Poſuit menſam ſuam, & miſit ancillas ſuas, ut vocarent ad arcem.* Valde mirum eſt quod menſa ſubito mutata ſit in arcem militum, quia hæc cœleſtis menſa eſt etiam fortiſſima turris ad repellendos omnes diabolicos incurſus, ad cuſtodiendam animam ab omni vitiorum turpitudine D. Cyprian. epiſtol. 54. ſic ait, *Cum in hoc fiat Euchariſtia, ut poſſit accipientibus tutela eſſe; quos tutos eſſe contra adverſarium* 75.

Proverb.

Euchariſtia defendit, & cuſtodit ob omni malo.

verſarium volumus munimento ſaturitatis Dominicæ armemus.

Ait Iſaïas 33. agens de vero, & juſto partici-
76. pante Sacrum Euchariſtæ num. 16. *Ille in excel-*
Iſaï 33. *Ab Euchariſtiæ omnis certitudo, & firmitas.* *ſis habitabit, munimenta ſaxorum, ſublimitas ejus.* Unde illi tam excelſa habitatio munita omni lapide pretioſo Eccleſiæ, ipſe propheta explicat *panis illi datus eſt?* ſtatim in illo omnis celſitudo eminet, munita, ac reſplendens omni lapide pretioſiſſimo Eccleſiæ, totiuſque illius ſplendore, ait noſter D. Cyrillus Alexand lib. 3. in Iſai cap. 33. *Habitantibus enim in Eccleſia, panis vitæ Chriſtus datur* fideles efficientes eos.

77. De illo manna, quod actum fuit populo Iſraëli-
Sap. 16. tico dicitur Sapient 16. num. 20. deſerviens unius cujuſque voluntati, id eſt, referebat ſaporem juxta
Apoc. 2. *Deliciis Euchariſtiæ humana mens non capit.* D. Bern. voluntatem comedentis, ac guſtantis, ac de noſtro diviniſſimo dicitur Apocalypſ. 2. num. 17. *Manna abſconditum,* quia ejus dulcedines, ac ſuavitates guſtari poſſunt à bona, & ſancta conſcientiâ; explicari verò, ac declarari non poſſunt, abſcondita ſunt nobis, & ſuperant omnem loquelam. D. Bernard. ſermon. ad clericos cap. 21. ait. *Sine cauſa paginam conſulis, experientiam magis require, manna abſconditum eſt, non illud eruditio, ſed conjunctio docet, non ſcientia comprehendit ſed conſcientia.*

QUÆSTIO XI.

Quare Paulus adhuc in medio periculi dat Deo gratias coram omnibus.

78. ADhuc navis erat in magno periculo urgente tempeſtate, & nautæ ignorantes altitudinem maris, & portum, ad quem remearent, tunc Paulus (ut dicitur verſu 25.) gratias egit Deo in conſpectu omnium, ut ſuo exemplo omnes admoneret, ut Deo referrent gratias,

79. Sanat Jeſus hominem in Piſcina, & dixit illi, *Tolle lectulum tuum*, urgebant Judæi hominem; Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum. Joan. 5. num. 9. at ille ait. *Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit*, & iterum num.
Joan. 5. 14. ait, quod *Jeſus eſſet, qui fecerat eum ſanum*, de lectulo nec verbum agit, ſed totus erat in publicanda ſanitate à Chriſto accepta, ut ſuis verbis, ac exemplo omnes ſtimularet, ac excitaret ad dandas gratias Deo pro tam magno beneficio
D. Chryſoſt. *Gratus omnes excitat ad gratificandū.* ac miraculo. D. Chryſoſtomus homilia 37. in Matt. ait. *Intuere hominem in pietate perſeverantem & cum illi creditum ſemper crimen adducerent! hic ſemper excuſationem, & medicum profitetur, ut populum ad ejus cognitionem, ac familiaritatem alliceat.*

Quæſtio principaliter inquirit, cur Paulus dat
80. gratias Deo, cum adhuc periculum urgeret, & navis funibus præcincta magnis fluctibus jactaretur, Paulus altâ, & magna prudentia in medio tantorum periculorum totus gratulans ſtat dans gratias, quia gratiæ perſolutæ Deo in medio tribulationum faciunt tribulationes evaneſcere, & de illis triumphare.

81. Mittuntur tres pueri in fornacem ardentem, at illi ibi ſtantes non ceſſabant laudare Deum: Benedicite omnes Angeli Domini Domino; benedicite Cœli, & aquæ, &c. Tunc Nabuchodonoſor acceſſit ad oſtium fornacis, & admirabundus exclamat? *Ecce ego video quatuor viros ſolutos ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis eſt in eis, & ſpecies quarti ſimilis Filio Dei* Daniel I. num. 92. Unde fieri potuit, ut illi tres Daniel. 3.
pueri ſic trahant ad ſe Filium Dei, ut cum illis *Qui inter pericula Deum*
ſit, illiſque aſſiſtat? non miror, cum illi *laudat triumphat victor.*
in medio fornacis, in medio tribulationum, eſſent D. Aug.
toti intenti, ut Deum glorificarent; ideo meruerunt, ut Deus eos glorificaret, aſſiſtente eis in eorum adjutorium Filio Dei D. Auguſtinus ſerm. Barbario ait: *In quibus pueris micans gratia, ita enituit, ut ligati in fornacem mitterentur, deambulanteſque viderentur, os aperientes, Dominumque laudantes, flammas ad ſe non admitterent, & ſecum Filium Dei habere meruiſſent, antequam in mundo homo apparuiſſet* Expende verba. *Dominum laudantes, flammas ad ſe non admitterent, & ſecum Filium Dei habere meruiſſent.*

Actor. 27. n. 38. Et ſatiati cibo alleviabant navim jactantes triticum in mare.

Verſiones.

SEXTA EXPOSITIO *uſque ad Verſ. 43.*

Verſ. 38. ET *ſatiati cibo* Syriacus: *expleti* ja- 82.
ctantes aliqua. Verſ. 8. jactarunt in Syriac.
mare non tantum triticum, quod erat ad cibum neceſſarium, ut modo faciunt, quando multum urget tempeſtas.

Verſ. 39. *Terram non agnoſcebant.* Arabicus. *Cujus litus minime deprehendebant.* textus, *ſinum quen-* 83.
dam; receptaculum in inſula, quæ apparebat. *co-* Syriac.
gitabant ejicere navim. Syriacus, *impellere navim.* Arabic.
Æthiopicus, *impingere navim.* Æthiop.

Verſ. 40. *Et cum anchoras ſuſtuliſſent*; elevaſ- 84.
ſent de mari, *committebant ſe mari.* Navigantes Syriac.
nempe, *laxantes vincula, ſeu juncturas gubernaculorum*: Syriacus, *ſolventes*: nam quandiu navis detenta erat anchoris, ligaverunt guberna-
culum, modo ſolvunt ad navigandum; *levato an-* Arabic.
temone; recte explicat Arabicus, *Velum parvum erexerunt*, ut ſolet fieri in tempeſtate, navigando parvo velo.

Verſ. 41. *In lacum dithalaſſum*, vox eſt Græca 85.
& idem valet ac bimaris, ut transferunt Arabi- Arabic.
cus, Æthiopicus, ac Tigurina, eſt locus inter Æthiop.
duo diverſa maria, ſeu cingitur duplici diverſo mari, ubi magnum ſolet eſſe naufragium, locus autem ille etiam modo Ziçala de S. Paulo
id eſt portus, vel appulſus D. Pauli. Ita Philippus Philipp.
Cluverius, Cajet. Caietan.

Verſ. 42. *Ut cuſtodias occiderent*, nempe reos cu- 86.
ſtoditos occiderent, Syriacus, *Ut interficerent vin-* Syriac.
ctos. nam (ut jam dixi) cum Paulo deferebantur multi criminoſi Romam, qui ob gravitatem ſuorum criminum erant rigide Romæ puniendi, ideò metuerunt milites, quod cum prope eſſet litus, ſe emitterent in mare, ut natando fugerent, & milites punirentur, eo quod non bene eos cuſtodirent.

Verſ. 43. *Centurio voluit ſervare Paulum*, aliis 87.
qui poterant natare, dedit facultatem, ut ſe emitterent in mare, & ſic natando à periculo effugerent, alii verò, qui neſciebant natare, in tabula ſe ſalvarent.

CAPUT XXVIII.

1. *ET cum evaſiſſemus, tunc cognovimus, quia Mitylene inſula vocatur. Barbari vero præſtabant non modicam humanitatem nobis.*

2. *Accenſa enim pyra reficiebant nos omnes propter imbrem, qui imminebat, & frigus.*

3. *Cum congregaſset autem Paulus ſermentorum aliquantam multitudinem, & impoſuiſſet ſuper ignem, vipera à calore cum proceſſiſſet, invaſit manum ejus.*

4. *Ut vero viderunt Barbari pendentem beſtiam de manu ejus ad invicem dicebant; Utique homicida eſt homo hic qui cum evaſerit de mari, ultio non ſinit eum vivere.*

5. *Et ille quidem excutiens beſtiam in ignem, nihil mali paſſus eſt.*

6. *At illi exiſtimabant eum in tumorem convertendum, & ſubito caſurum, & mori. Diu autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes ſe, dicebant eum eſſe Deum.*

7. *In locis autem illis erant prædia principis inſulæ, nomine Publii, qui nos ſuſcipiens, triduo benignè exhibuit.*

8. *Contigit autem Patrem Publii febribus, & dyſenteriâ vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit: & cum oraſſet, & impoſuiſſet ei manus, ſalvavit eum.*

9. *Quo facto, & omnes, qui in inſulâ habebant infirmitates, accedebant, & curabantur.*

10. *Qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus impoſuerunt, quæ neceſſaria erant.*

11. *Poſt menſes autem tres navigavimus in navi Alexandrina, quæ in inſula hiemaverat, cui erat inſigne Caſtorum.*

12. *Et cum veniſſemus Syracuſam, manſimus ibi triduo.*

13. *Inde circum legentes devenimus Rhegium, & poſt unum diem ſtante Auſtro ſecunda die venimus Puteolos.*

14. *Ubi inventis fratribus rogati ſumus manere apud eos dies ſeptem, & ſic venimus Romam,*

15. *Et inde cum audiſſent fratres, occurrerunt nobis, uſque ad Apii forum, ac tres Tabernas, Quos cum vidiſſet Paulus gratias agens Deo, accepit fiduciam.*

16. *Cum autem veniſſemus Romam, permiſſum eſt Paulo manere ſibimet cum cuſtodiente ſe milite.*

17. *Poſt tertium autem diem convocavit primos Judæorum, cumque cognoviſſent, dicebat eis, Ego, viri fratres, nihil adverſus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Jeroſolymis traditus ſum in manus Romanorum.*

18. *Qui cum interrogationem de me habuiſſent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla eſſet cauſa mortis in me.*

19. *Contradicentibus autem Judæis, coactus ſum appellare Cæſarem; non quaſi gentem meam habens aliquid accuſare.*

20. *Propter hanc igitur cauſa rogavi vos videre, & alloqui. Propter ſpem enim Iſraël, catenâ hâc circumdatus ſum.*

21. *At illi dixerunt ad eum; Nos neque litteras accepimus de te à Judæa: neque adveniens aliquis fratrum nuntiavit, aut locutus eſt quid de te malum.*

22. *Rogamus ante à te audire, quæ ſentis: nam de ſectâ hac notum eſt nobis, quia ubique ei contradicitur.*

23. *Cum conſtituiſſent autem illi diem; venerunt ad eum in hoſpitium plures, quibus exponebat, teſtificans regnum Dei ſuadeſque eis de Ieſu ex lege Moſi, & Prophetis à manè uſque ad veſperam.*

24. *Et quidam credebant his quæ dicebantur, quidam vero non credebant.*

25. *Cumque invicem non eſſent conſcentes, diſcebebant, dicente Paulo unum verbum. Quia bene Spiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam Prophetam ad Patres noſtros.*

26. *Dicens. Vade ad populum iſtum, & dic ad eos, Aure audietis; & non intelligetis; & videntes videbitis, & non perſpicietis,*

27. *Incraſſatum eſt enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos ſuos compreſſerunt, ne fortè videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſanem eos.*

28. *Notum ergo ſit vobis, quoniam gentibus miſſum eſt hoc ſalutare Dei, & ipſi audient.*

29. *Et cum hæc dixiſſet, exierunt ab eo Iudæi, multam habentes inter ſe quæſtionem.*

30. *Manſit autem biennio toto in ſuo conducto; & ſuſcipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum.*

31. *Prædican regnum Dei, & docens, quæ ſunt do Domino Ieſu-Chriſto cum omni fiducia, ſine prohibitione.*

ARGUMENTUM

ARGUMENTUM.

Paulus è naufragio Melitam ingreſſus viperam è manu excutit illæſus, Publii patrem ſanat, & multos alios, quâ de cauſâ multis magnis honoribus Paulus veneratur; Romam venit; convocatis Judæis cauſam ſui adventus proponit Chriſtum prædicat; ut etiam facit Romæ generoſe per biennium libero carcere degens.

Actor. 28. *n.* 1. Et cum evaſiſſemus, tunc cognovimus, quia Mitylene inſula vocabatur. Barbari præſtabant non modicam humanitatem nobis.

Verſiones

PRIMA EXPOSITIO.

1. Verſ. 1. ET *cum evaſiſſemus* è naufragio, & periculo, *tunc cognovimus* per habitatores terræ, *qui Mylene inſula vocabatur*, deducto nomine ab optimo melle, quod in ea datur. *Barbari*, id eſt, Melitenſes, ſeu incolæ Maltæ, dicuntur à Paulo Barbari, quia non erant Græci: ſed moribus, lingua, ac diſciplinâ erant omnino inculti, & inde maximè laudabiles, quod in Paulum, ac ſocios tantam præſtiterint humanitatem; Syriacus, *charitatem*, Arabicus, *beneficium*; Æthiopicus, *Ruſtici benefecerunt nobis multum.*

Syriac. Arabic. Æthiop.

2. Syrius. Verſ. 2. *Accenſa autem pyra*, id eſt, magna congerie lignorum ardentium *reficiebant nos*, Syriacus *calefecerunt nos*, quia ventus, imber aquarū, *qui eminebat frigidus*, Oecumenius, qui oppreſſerat nos

Oecum.

3. Verſ. 3. *Cum congregaſſet Paulus ſarmentorum aliquam multitudinem*, ſarmenta ſunt propriè ſegmina vitium ſicca, & inde omne lignum combuſtibile ſarmentum vocatur, & ideo Æthiopicus transfert *viticulorum faſciculum*, ecce magna Charitas Pauli, quod cū ipſe eſſet frigore moleſtatus non ſe calefaciebat, ut aliis præſtaret materiam igni ad alios fovendos, vipera à calore ignis momordit manum Pauli; de quo in quæſtione.

Æthiop.

4. Syriac. Æthiop. Verſ. 4. *Dicebant utique homicida eſt homo hic*, nam apud omnes gentes homicidæ mors adjudicata eſt, *& ultio non ſinit eum vivere*, Syriacus. *Juſtitia non ſinit eum vivere*, juſtitia, ſcilicet, Divina, Æthiopicus, *ultio ſanguinis.*

5. Syriac Arabic. Æthiop. Verſ. 5. *Excutiens beſtiam in ignem*, nil mali patiens eſt, Syriacus, *nihil adverſi ei contigit.* Arabicus. *nec accidit ei infortunium malum.* Æthiopicus *non ſentiens doloris quicquam.*

QUÆSTIO I.

Quare Melitenſium charitas tantum laudatur, & ſublimatur.

6. D. Chryſoſt. *Laudabilis virtus ab indiſciplinato.* CUm eſſent egreſſi è navi in inſulam, dicitur verſ. 1. *Barbari vero præſtabant non modicam humanitatem.* D. Chryſoſt: *multam charitatem*, nam accenſo igne eos fovebant, ac calefaciebant, & ad hanc eorum charitatem magis declarandam, ac ſublimandam dicuntur *Barbari*, hoc eſt non moribus, ac diſciplina expediti, & cum tales eſſent tantam charitatem erga naufragos impendebant, ut expendit D. Chryſoſt. & virtus ab indiſciplinato *Sylveira in Acta.* & ruſtico maxime laudabilis, & glorificanda. 7.

Cum Chriſtus pergeret in domum Centurionis ad ſanandum puerum ejus, ipſe Centurio obvius Chriſto ait illi, *Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus*, audiens Chriſtus Dominus dixit ſequentibus ſe, *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Iſrael.* Matth. 8 n. 11. Quomodo dicis Domine, Math. 8. quod non inveniſti tantam fidem in Iſrael? nonne magna fides fuit illa Sãcti Simeonis, qui te puerum in manibus ſuſcepit, & te *Salutare Dei vocavit, & lumen ad revelationem gentium.* Luc. 2. n. 29. nonne Luc. 2. magna fuit illa fides Nathanaël, qui primus omnū Joan 1. confitetur, *Tu es Filius Dei Rex Iſraël*, Joan. 1. n. 49. merito tamen Chriſtus Dominus extollit fidem Centurionis, ut de eo dicat *non inveni tantam fidem in Iſraël*, nam Simeon, & Nathanaël, & alii erant inſtructi doctrinâ ſcripturæ & illuminati oraculis prophetarū; at verò Centurio omnium ignarus, & ruſticus, & tamen tam præclara fide Chriſtum verum Deum confitetur, & veneratur, ideo ejus fides valde præclara magnis laudibus fuit proclamanda. D. Baſilius. Seleuc. orat. 19. *unicus gentilis ſuper totam Judæorum multitudinem fide ſe extollit.*

Multum laudetur fides Centurionis.

QUÆSTIO II.

Quare D. Paulus Melitenſibus magnum gratiarum cumulum dedit.

ILli Paulo ad ſe calefaciendum à tanto frigore dederunt ignem, ille vero eis multa, & multo majora 1. Eos adducens à ſuis erroribus illuminavit ac inſtruxit in fide Chriſti, & ita ſtabiles, ac firmi, ut etiam inſulâ redactâ ſub poteſtate Maurorum, numquam fidem amitterent. 2. In Melitâ viperæ, ſcorpiones, & ſerpentes ſuo morſu venenū non impingunt, nec defendunt. 3. Glebæ, herbæ Melitenſes ſunt magna antidota adverſus venenata, ſanantque morſu quoſcumque venenatos canum, aut aliorum rabidorum; febres malignas, & alias infirmitates. 4. Totam inſulam, quaſi ſibi ſacratam, ſub ſuo præſidio tueri deprehenſus eſt Paulus, Sæpiſſimè adverſus peſtem, famem, ac hoſtiles incurſus, ut multis exemplis probans Octavius, Cajetan. Thomas Tazellus. Ganellus apud Tirinum. 8.

Magna beneficia Pauli in Melitenſes.

Octav. Tazell. Ganell. Tirin.

Sancti maximè grati, ac remuneratores ſunt beneficiorum, quæ in eorum obſequium exhibentur. Cum Abrahamus ab Hethæo Dei princeps cognominaretur *Audi nos Domine princeps Dei apud eos* Gē. 23 n. 5. Bonus ſenex tam honorifico nomine affe- Gen. 23. ctus, ac condecoratus honorem externo ſigno valde magnifico rependit, *ſurrexit Abraham, & adoravit populū terræ.* n. 7. nō ſolū adoravit Hethæū, ſed etiā univerſū populū terræ: addit Hethæus honores honorib. & iterū Abrahamum vocat Dominū *Nequaquā ita fiet Domine mi.* n. 11. ſed Abrahamus tot ac tā is honoribus cumulatus *adoravit corā populo terræ* n. 12.

Boni viri ſe invicem gratificantur.

Procop. ac publice, & patenter? & ſic unus quiſque alterum ad invicem honorabat. Procopius ait, *licet ipſum confiterentur Regem*, non tamen erubuit illos adorare.

10. Et hoc tantâ magnificentia præſtant juſti in largiendis beneficiis, ut magis ſe conſiderent debitores quam largitores, magis exiſtimant recipere, quam dare Iſaï. 2. n. 3. dicent, *Venite aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob*, nequaquam appellaberis Jacob, ſed Iſraël erit nomen tuum, ait Angelus, Cur ergo hic non appellat Iſraël, ſed Jacob? Cur ergo non dicitur, *Aſcendamus ad domum Dei Iſraël*, Iſraël fuit nomen datum ei à Deo ob ſuam eximiam fortitudinem, Jacob autem eſt nomen luctatoris meritum innuentis, & magnus Dominus tacet magnificum nomen quod dedit, & commemorat id quod importat meritum tanquam in ejus obſequium, prætermittitur nomen Iſraël, quod ob victoriam fuit datum, & ſcribitur nomen luctatoris tamquam ſit ſemper coram Deo. Ibi D. Baſilius eleganter, & ait, *Ad domum Dei Jacob; quando quidem Jacob nomen clatura eſt adhuc ſupplantantis, & athleta; Jacob ſupplantator vocatur ob fortem luctam contra Iſraël adverſitates, denique obtentâ victoriâ recipit præmium nomen reportans Iſraël.*

Iſaï. 2. 3. Magnificus Dominus cō memorat quod dat, non quæ recipit.

D. Baſil.

11. Ait Regius Vates Pſalm. 115. *Quid retribuam Dominum pro omnibus, quæ retribuit mihi*; non ait; qui tribuit mihi, ſed retribuit tamquam in recompenſationem rei acceptæ, ac ſi Deus magis velit agnoſci debitor, quam lator: D. Baſilius homilia in martyrem Julitam ait, *Quid retribuemus Domino pro omnibus, quæ retribuit nobis; etenim rurſus magnificus dator, haud quaquam dictus eſt tribuiſſe ſed retribuiſſe, ac ſi is non cœpiſſet prior in nos gratiam conferre, ſed reſolveret acceptam,*

Pſal. 115.

Magnus exiſtimat ſe non dare ſed accipere.

QUÆSTIO III.

Quare vipera mordens Paulum nullum nocumentum ei dedit.

12. Vipera non dicitur, ut aliqui dixerunt, quaſi vi parens eraſa per fœtum alvo matris, hoc enim falſum eſt, ut experientia compertum eſt, ſed dicitur quaſi vivipera, eo quod ſola inter ſerpentes pariat vivum fœtum, non ova, ut inquit Theophraſtus, & ex eo Ælianus lib. 9. hiſtoriar. cap. 31. & 32. qui ex Galeno, & Plinio addunt viperam adeo ex ſe peſtilentem, ac venenoſam eſſe, quod non ſolum morſu, ſed etiam ſibilo, & anhelitu quem efflat, hominem obſtupefaciat, & morbum lethalem inferat; quâ de causâ Melitenſes, ut ſimul vipera momordit Paulum morſum mortalem in eo exiſtimabant.

Vipera valde venenoſa.

13. Virtus autem Pauli non ſolùm effecit, ut vipera ei non noceret, ſed etiam impetravit, ut in ea inſulâ ſerpentes omni veneno carerent, & quamvis aliquem morderent, nullum totaliter damnum inferrent, quam Inſulani vocant gratiam D. Pauli.

Virtus Pauli ſibi, & inſulæ.

14. D. Chryſoſt. moraliter homilia 8. in epiſtolam ad Epheſios ait, *Admiraris Paulum tunc potiſſimum quando nihil illi, quæ manui adhæſerat, detrimenti adferebat vipera? nil mireris catenam illam quippe reverebatur. Immo & univerſum mare veneratum fuerat, nam tunc quoque vinctus erat.* Scilicet periculis maris manus Pauli catenis alligata, & periculis undique circumdatus, ac vinctus ſic fuerunt manus ejus ſanctificatæ, ac ſublimatæ ut omne nocumentum vinceret, & de illo triumpharet, ut nihil illi læderet.

D. Chryſoſt. *Manus Pauli catenis ſanctificantur.*

15. De Chriſto Domino ait Iſaias 10. num. *Faciem meam non averti ab increpantibus, & conſpuentibus in me.* De quo venuſte loquitur Origenes homilia 25. in Matth. *non ergo avertit faciem ſuam Chriſtus à confuſione ſputamentorum, ut magis glorificaretur vultus ejus, quam fuit vultus Moyſis glorificatus, tanta, & tali gloria, ut comparatione glorificationis iſtius vultus illius glorificatio deſtruatur, ſicut in conſpectu Solis lumen lucernæ deſtruitur*, ecce facies Jeſu plena confuſione ſputorum magis glorificata & glorioſa, quam facies Moyſis ſuis radiis, quia ſuprema exaltatio, & glorificatio eſt pati pro Dei voluntate, & ideo Paulus ſuis catenis maximè exaltatus, ac ſublimatus eſt. Vide ſupra cap. 16. q. 19 n. 81. 82. 83.

Iſai 50. Origen. *Opprobra pro Deo magna, glorificatio.*

QUÆSTIO IV.

Quare vipera excuſſa è manu Pauli non cadit in terram, nec in campum, ſed in ignem

16. Ait textus verſ. 5. Ille quidem, ſcilicet Paulus excutiens beſtiam in ignem cur non in terram, vel in campum ſed in ignem ubi ipſa vipera periit, ac conſumpta eſt.

17. Ad quem recte reſpondet Theoderetus q. 18. in Geneſim, & ait, *Cum nihil peccato tenerum, ac molle in eo reperiſſet, mox reſiliit, & in ignem ſe conjecit, ſupplicium de ſe ipſa ſumens, eo, quod corpus ſici conveniens nullatenus adorta eſſet.* Vipera in Pauli manu nullum intulit nocumentum quia in eâ nihil tenerum invenit, cum eſſet virtute armata. Unde ait in præſenti Oecumenius, *Nos vere beſtias timemus propterea quia armaturâ virtutis muniti minime ſumus.*

Theod. *Manus Pauli virtute armata.* Oecum.

18. *In ignem ſe conjecit, ſupplicium de ſe ipſa ſumens.* Vipera venenoſa peccatorum peccati veneno repletum indicat, ac ſignificat, quia ſuâ nequitiâ, ac malitiâ ſibi ſupplicium advocat. Saul ſua inobedientiâ, & ambitione negotiavit, *Spiritus Domini receſſit de Saül, & exagitabat eum ſpiritus nequam.* 1. Reg. 16. n. 14. Septuaginta legunt *ſuffocabat eum* Vide ſupra cap. 5. q. 18. n. 125. 126. 127.

Iniqui ſibi ſupplicium advocant. 1. Reg. 16. Septuag.

19. Secundo vipera excuſſa è manu Pauli *injecit ſe in ignem*, vipera egreſſa eſt manum Pauli, ut eam morderet, ac offenderet, ſed manus Pauli nullam læſionem paſſa, ſed magno miraculo ſublimata, & libera ab ejus morſu evaſit, ita, ut adſtantes dicerent Paulum *Deum eſſe* verſ. 6. At vipera inde ſui combuſtionem reportavit, ſic ex altâ Dei providentia evenit, ut malum, quod peccatores machinantur contra juſtos non ad eorum depreſſionem ſed exaltationem inſerviat; & totum malum in ipſos peccatores retorquetur.

Perſecutio juſtorum illis ad gloriam, iniquis ad tormentum.

20. Pſalm. 20. agit David ſub nomine Regis de gloria juſtorum ut exponunt D. Chryſoſt. Buſin, noſter Incognitus n. 8. *Quonam Rex ſperat in Domino, & in miſericordia Altiſſimi non commovebitur*, inde convertit ſermonem ad ipſos iniquo peccatores, juſtos, & ſanctos perſequentes, & ait. n. 10. *Pone eos in clibanum ignis*, clibanus igne conſumitur, & in cineres redigitur, at panes coctos pulchros, ac elegantes conficit, ſic peccatores, dum inſurgunt in juſtos ſibi potius obſunt, illis proſunt, illis gloriam, ſibi ignominiam procurant. Vide ſupra cap. 29. q. 8. n. 62. 63.

Pſal. 20. D. Chryſoſt. Buffin. Incogn.

QUÆSTIO V.

Quare cum vipera dependet è manu Pauli, adſtantes judicant Paulum hominem homicidam, ac facinoroſum eſſe?

21. *Vir magnus tacendo. reſpondet* D. Greg.

Audiebat Paulus, quod circumſtantes dicebant, *Utique homicida eſt homo hic, qui cum evaſerit de mari, ultio non ſinit eum vivere*, & tamen Paulus tacet quia, ut ait D. Gregorius Magnus homilia 18. in Evangel. *Glorioſius eſt injuriam tacendo fugere, quam reſpondendo ſuperare.* Electo Saüle in Regem dicebant alii, 1. Reg. 10. num. 27. *Numquid poterit nos ſalvare iſte?* at ille natus ad regnum *diſſimulabat ſe audire.* Græcus, *factus eſt obmuteſcens.* Magdelena compungitur à Sorore Martha? *Domine non eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare.* Luc. 10. num. 40. Magdalena prudens tacet, & tacendo melius reſpondet quam loquendo.

1. Reg. 10. — Septuag. — Luc. 10.

22. *Ira Dei ſemper apprehendit peccatorē.* Pſal. 54. Math. 26.

Dicebant Melitenſes, *homo iſte homicida*, horum judicium approbat D. Chryſoſtomus ex his, quæ communiter accidunt, venenoſa vipera mordens, & crimen perpetratum non effugit Divinam iram, *Viri ſanguinum non dimidiabunt dies ſuos.* Pſ. 54. n. 24. *qui gladium accipiunt, gladio peribunt* Matth. 26. n. 52. Divina ultio impios ſequitur.

23. *Vnuſquiſque de eo quod ſibi contigit ſuſpicatur.*

Melitenſes larga experientia deprehendebant viperæ morſum ex ſe ipſis eſſe mortiferum, idem exiſtimabant eventurum eſſe Paulo, nam id, quod quis eſt expertus, facile alios apprehendere poſſe ſibi perſuadet. Proficiſcuntur filii Jacob in Ægyptum ad comparandum triticum pro ſubſidio famis ait textus, *Benjamin in domo retento à Jacob, qui dixerat fratribus ejus, ne fortè in itinere quidpiam patiatur mali.* Geneſ. 42. num. 4. Valde conveniens videbatur, quod Benjamin fratres concomitaretur in Ægyptum, deinde Jacob ſolum timet, *ne forte in itinere, quid mali patiatur*, cur etiam non timet in Ægypto inter nationes barbaras, ac extraneas. Benjamin frater erat Joſeph ex eadem matre; dictum fuerat Jacob, quod Joſeph dum, quæreret fratres in via, devoratus fuerat à ferâ peſſimâ, timet Jacob, ne idem accidat fratri ſuo uterino Benjamin. Rupertus ibi ait, *In Benjamin, qui erat uterinus frater Joſeph; de quo patri non levis ſuſpicio eſſe poterat, quod fratrum periiſſe malitiâ, proinde Benjamin domi retentus eſt ab eodem dicente, ne forte in itinere quidquam patiatur mali.*

Gen. 42. — Rupert.

24. D. Marc. 1. *Ex ſe ipſis idē præſumebant de Divino Agno.*

Cum meus Jeſus plenus oſtenderetur eximia charitate, ac amore Dei, & hominum, quod cum notum fuiſſet ſuis cognatis, ſcribit D. Marc. cap. 3. num. 21. *cum audiſſent ſui, exierunt tenere eum, dicentes enim, quoniam in furorem verſus eſt*, quid furor cum mitiſſimo, ac manſuetiſſimo Jeſu, qui totus eſt mitis, ſuavis, & dulcis. Victor Antioch. ibi, *arbitrabantur enim id illum pati, quod ipſi revera patiebantur.* Cum ipſi multoties eſſent furore ferventes ex ſe ipſis, idem præſumebant de mitiſſimo Agno Jeſu.

Actor. 28. *n.* 6. At illi exiſtimabāt eum in tumorem convertendum, & ſubito caſurum & mori. Diu autem illis expectantibus & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes ſe dicebant eum eſſe Deum.

Sylveira in Acta.

Verſiones

SEXTA EXPOSITIO uſque ad Verſ. 10.

Verſ. 6. At *illi exiſtimabant eum in tumorem convertendum*; ſecundum cōſuetum morem, illum viperæ morſum convertendum in inflammationem quæ ſequitur ex morſu viperæ, & ſic legunt Pagninus, & Tigurin. *At illi exiſtimabant futurum, ut incēderetur, aut concideret repēte mortuus* 25 (Pagnin. Tigurin.)
Diu autem illis expectantibus, Syriacus, *Et cum multum tempus expectaſſent, & nil adverſi pati, mutaverunt ſermones*, exiſtimantes, & acclamantes ipſum eſſe Deum ſicut Lycaonii videntes mirabilia Pauli eum acclament *Mercurium.* Actor 14. n. 18. 26 (Syriac. Act. 14.)

Verſ. 7. *In locis autem illis erant præſidia*, poſſeſſiones, & domicilia *principis inſulæ* id eſt viri primarii, ac principalis ipſius inſulæ, Arabicus addit *Primas illius inſulæ, & circumjacentium oppidorum* nomine Publii, de quo q. 8. *Suſcipiens nos in triduo benigne*, Syriacus, *hilariter*, Arabicus, *cum honore* Arias, *amice*, Æthiopicus, *amanter.* 27 (Arabic. Syriac. Arabic. Arias. Æthiop.)

Verſ. 8. contigit autem patrem Publii jacere febribus, & *dyſenteriâ*, Syriacus, *dolore viſcerum*, Paulus ſanat eum. Verſ. 9. Omnes infirmi adducebantur, & ſanabantur. Verſ. 10. Omnes multis honoribus proſequebantur Paulum miniſtrantes quæ erant neceſſaria ad navigationem. 28

QUÆSTIO VI.

Quare Melitenſes cito Paulum moriturum credebant, & ſtatim eum eſſe Deum acclamant?

Melitenſes communi experientiâ ducti cogitabant ex morſu viperæ Paulo funebrem, ac lamentabilem mortem evenire; Deus autem diſpoſuit ut illi magnifica exaltatio præveniret; nam ex eiſdem factis valde diſſimilibus ordinat Deus ſimilia facta. Abraham de filio generando promiſſione *riſit ipſe* Geneſ. 17. num. 18. Cum eadem promiſſio audita eſſet à Sara, *riſit illa.* Geneſ. 18. num. 10. Spectato humano judicio, vel uterque riſus probaretur, vel condemnaretur, & tamen riſus Abrahæ, tamquam approbatus abſolvitur, & nihil actum eſt contra eum, At Saræ riſus arguitur, & reprehenditur, & ait Dominus, *Quare riſit Sara, numquid Deo eſt quidquam difficile.* citato cap. 18. num. 13. Rem præclare expendit D. Auguſtin. quæſt. 36. in Geneſ. & ait, *Quæritur, quare iſtum redarguit Dominus, cum & Abraham riſerit niſi quia illius riſus admirationis, & lætitiæ fuit, Saræ autem dubitationis, & de illo judicare potuit qui corda hominum novit*; quod in multis aliis viſitur Pharao, & Abimelech Saram uxorem Abrahæ eripuerunt, nil potuit eſſe ſimilius, & tamen Dominus illum, ut adulterum punit Geneſ. 12. n. 17. & hunc tanquam innocentem abſolvit Geneſ. 20. n. 6. 29

Gen. 17. — Gen. 18. — *In ſimilibus factis valde diſſimilis Dei operatio.* — Gen 18. — D. Aug. — Gen. 12. — Gen. 20.

30. Ecce vipera mordens incolas inſulæ infligebat mortem, mordens Paulum affert illi exaltationem; immo & multis vitam, quam multi recipiebant agnita virtute Pauli; qua Paulum maxime Deus exaltavit, ut illico, ac ſtatim deponerent opinionem quam ſiniſtrè de Paulo compererant quæ erant homicidæ, ſupra verſ. 4. Non patitur Deus, ut ſui ſervi aliquâ ſiniſtrâ opinione laborent, ac affligantur.

31. Exod. 10. Ait Dominus ad Moyſem, Exod. 10. n. 1. *Ingredere ad Pharaonem, ego induravi cor ejus, ut faciam ſigna mea hæc in eo:* Magnâ expenſione digniſſimum, cui Deus loquens cum Moyſe multoties repetat verbum, *Ego induravi cor Pharaonis* Exod. 4. n. 21. cap. 7. n. 3. cap. 9. n. 12. cap. 10. n. 2. & ſic per ſequentia cap. per decem vices reperies, quod Deus dixit Moyſi: *Induravi cor Pharaonis.* Nonne ſufficiebat, quod ſemel dixiſſet; *induravi cor Pharaonis*: ad quid toties reiteratur; Verba quæ Deus dicebat Moyſi, ipſe referebat ad populum, & ideo antequam Deus mitteret plagas, dicebat, *Ego induravi cor Pharaonis*; fuit quædam præventio, ac cautela divinæ Providentiæ, ne Moyſes cum videret Pharaonem tot flagellis obduratum tædio afficeretur; & populus ne diffideret de ſuâ libertate, nec cogitaret Moyſem mentitum eſſe in tantis promiſſis de ſuo exitu; ſed intelligerent totum eſſe ex divinâ permiſſione ad oſtentationem ſuæ omnipotentiæ; & quanta mirabilia faciebat pro populo ſuo.

Exod. 4. Exod. 7.

Deus multis depellit malam opinionē ſuorum ſervorum.

32. Abulenſ. Abulenſ. adſcitatum locum Exod. 10. ſic ait de Moyſe, *Prænuntiat hic Deus Moyſi, quid futurum eſſet, declarandum, ut non affligeretur tædio, nam Moyſes toties ſigna fecerat coram Pharaone, & Pharao liberatus fefellerat eum, nolens tenere ſponſionem quod Moyſes tædio affectus; & idem eſt de populo, deſperare poſſe deliberatione, ut credat iſta de voluntate Dei procedere.*

33. Valde, ac miro modo Deus pugnat pro bonâ opinione ſervorum. Cum amici Iob vidiſſent eum tot, & tantis calamitatibus oppreſſum malè de ejus probitate judicabant, Deus ut eorum ſiniſtram mentem doleret, & Jobi integritatem oſtenderet non ſemel, ſed bis ait eis; *Non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſervus meus.* Job. 42. num. 7. & 8. Unum Verbum Divinum ſufficiens extitit ad creationē totius mundi, *ipſe dixit, & facta ſunt.* Joan. 1. Ad propulſandum unum malum conceptum, tot verba multiplicat Deus, & idem ad magis Jobi innocētiam manifeſtandam addit n. 8. *Servus meus Job orabit, & faciem ejus ſuſcipiam*, ut non ſolum verbo, ſed experientia dicant virtutem Job quantum patrocinium ab illa, ut exinde videant ſuas erratas cogitationes. Gloſſ. Ordinaria ait, *Sententiam, quam ſemel judicando dixerat, iterum repetendo confirmat, atque manifeſtetur B. Jobi juſtitia, amicorumque ejus injuſtitia demonſtretur, ejus laus, eorum reprehenſio iterata voce depromitur, ut replicata foris appareant quam fixa intus habeantur.*

Job. 42. Joan 1. *Opinionem ſiniſtram de ſuis ſervis depellit.* Gloſſa.

QUÆSTIO VII.

Quare morſus viperæ in nullo læſit Paulum, nec in corpore, nec in opinione?

34. EX naufragio venit Paulus in Melitam inſulam, accendit ignem, ex quo vipera proſilit, manum momordit; unde incolæ judicabant Paulum multorum criminum reum; ipſe autem citiſſimè excuſſit beſtiam in ignem; ille vero in omnium oculis illæſus, ac ſanus viſus eſt. Quid tunc ait Textus *Diu autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes ſe dicebant eſſe Deum,* Unde ergo tam accelerata, ac ſubitanea mutatio?

Difficultas quæſtionis.

35. D. Ambr. Reſpondet D. Ambroſius in Hexamer. lib. 6. cap. 6. & ait, *Paulum momordit vipera, & putabant eum quaſi peccatorem vix de naufragio liberatum veneno eſſe moriturum, ſed poſtea quam inviolabilis manſit excuſſâ in ignem vipera plus apud omnes venerationis invenit:* & ſi videretur Paulus ex morſu viperæ corpore, & fama laborare, cum beſtia immediate repulſa ſit, nullum nocumentum intulit nec corpori, nec famæ, inde cum venenum ſuperaſſet, eum Deum acclamarunt. Mala, quæ cito tranſeunt nullum inferunt nocumentum.

Malum tranſiens non decorat.

Ait Regius Vates Pſalm. 18. num. 6. *Exultavit ut Gigas ad currendam viam, à ſummo Cœlo egreſſio ejus, & occurſus ejus uſque ad ſummum ejus*; Agit Propheta de Filio Dei deſcendente de Cœlo ad peragendum negotium noſtræ ſalutis per ſpatium triginta trium annorum inter multas contradictiones ac adverſitates Phariſæorum, inter multa tormenta, & flagella, & in his omnibus, non ſolùm dicitur currere, ſed etiam exultare, quod denotat magnum gaudium, ac animi præjucunditatem, & quænam ratio exultationis poterat eſſe, in ſumma paupertate vivere, opprobriis ſaturari, flagellis, ſpinis, clavis, lancea cædi, ac percuti, ac Crucis dolores, & anguſtias pati, & in his dicitur currere, & exultare, quia in illis non erat permanendum, ſed breviſſimè tranſeundum ad ſupremam majeſtatis gloriam. D. Auguſt. ibi ait, *Gigas exultavit ad currendam viam; natus eſt, crevit, docuit, paſſus, reſurrexit, aſcendit, cucurrit viam, non hæſit in viâ.* Cum ergo non hæſit, ſed brevi tranſiens ad altiſſimos gloriæ thronos, nihil idem abjectionis contraxit. 36. Pſal. 18.

Mala tranſitoria non nocent. D. Aug.

QUÆSTIO VIII.

Quiſnam eſt iſte Publius?

EJus pater infirmabatur *febribus, & dyſenteriâ.* Syriacus, *dolore viſcerum*, quem Lyran. Lorinus dicunt eſſe fluxum ventris excoriatione inteſtinorum. 37. Syriac. Lyran. Lorin.

Publius nomen Romanum eſt, & erat valde primas in Melita, & multum dives, & ita legit Arabicus, *Primas illius inſulæ, & circumjacentium oppidorum*, & opere hoc oſtendit, ut naufragos n. 276. hoſpitio excepit, & per triduum benigne, ac laude neceſſaria ſuppeditavit ut ait D. Chriſoſt. hos omnes ibidem à Paulo baptizatos eſſe communis ſententia eſt, & in Melitâ in ædibus Publii extare templum D. Paulo conſecratum. 38. Arabic. D. Chryſoſt.

Iſte Publius creatus eſt Epiſcopus Melitenſis à D. Paulo, ut tenet Ado in Martyrolog. 21. Januarii, & Beda 18. Januarii, & quod poſtea creatus eſt Epiſcopus Athenienſis, & ſucceſſit Dionyſio Areopagitæ, videntur dicere Euſeb. 4. hiſtor. cap. 20. Divus Hieronymus de ſcriptorib. in Quadrant. 39. *Publius Epiſcopus.* Ado Beda.

Actor. 28. num. 11. Poſt menſes autem tres navigavimus in navi Alexandrinâ, quæ in inſula hiemaverat; cui erat inſigne Caſtorum.

Verſiones

TERTIA EXPOSITIO
Uſque ad Verſ. 14.

Verſ. 11. POſt menſes autem tres, poſt quos pervenimus ad inſulam Melitam, *cui inſigne erat Caſtorum*, Syriacus *Geminorum.* D. Chriſoſt. *Caſtor, & Pollux* de quo p. ſequenti. 40. Syriac. D. Chryſoſt.

Verſ. 12.

41. Verſ. 12. *Venimus Syracuſam*; præcipuam Siciliæ civitatem. Verſ. 13. *Devenimus Rhegium*, quæ eſt civitas Calabriæ circumvicina Siciliæ, & venimus Puteolos, civitas Campaniæ juxta Neapolim. verſ. 14. *Venimus Romam*, id eſt, *circa Romam*.

QUÆSTIO IX.

Explicantur nomina in his verſibus contenta.

42. IN*ſigne Caſtorum* erant duo juvenes effigiati; cui dabatur ovi pars dimidia, & jaculum in manu, & equus candidus, & ſtella ſupra capitibus imminente. Ita Lucanus. Significabatur hoc ſymbo-
caſtor. Pollux. lo geminos fuiſſe; Caſtorem, & Pollucem: fingebant Poëtæ Jovem Cygni formam induiſſe, & ex eo Leda Tyndari Regis concepiſſe unum ovum, & ex eo ovo prognatos fuiſſe hos duos geminos, cumque Argonauticam artem excoluiſſent, & multos hoſtes debellaſſent; poſt mortem inter Deos, & ſidera relati ſunt, cœleſtique ſigno vocantur *Gemi-*
D. Chryſoſt. *ni*, & particulariter à nautis invocabantur. Hi autem in puppi affixi inſculpti, ut tenet D. Chryſoſt. Dicitur autem inſigne Caſtorum deſumpto nomine. à majori, & ſeniori fratre.

43. *Syracuſa.* Octav. Cajetan. Plinius. Syracuſa primaria Siciliæ civitas valde illuſtris prædicatione Pauli, ac martyrio Sanctæ Luciæ, ac multorum aliorum; quos laté refert Octavius, Cajetan. Civitas valdè pulcherrima, cita ad radices montis Pachyni. Affirmat Plinius lib. 2. cap. 62. quod nullus dies eſt tam nubiloſus, in quo in aliquâ horâ non cernatur Sol Syracuſis, ſicut & Rhodi, uberrimâ fertilitate rerum, ac fructuum, illuſtriſſima ædificiis, ac templis; cumque ibi perveniſſet D. Paulus à Mariano, quem paucis ante annis D. Petrus Epiſcopum eo miſerat, ab aliiſque Chriſtianis incredibili lætitia, ac gaudio exemptus eſt.

44. *Rhegium*. Lyran. Græcus. Strab. *Rhegium*. Lyranus eam villam vocat, ſed eſt Civitas illuſtris Archiepiſcopalis Calabriæ, niſi Gallorum idiomate, Villam dicas pro civitate; ſic dicta à verbo Græco, quod eſt *frangere*, quia cum eſſet civitas continua cum Sicilia, & Barbaria, vi maris interrupta, ac diviſa Strab. lib. 6. & Plinius multa refert ſimilia exempla lib. 2. cap. 88. & cum ad ejus littus Paulus acceſſiſſet; concurrentibus civibus cœpiſſet prædicare Evangelium columna falſorum Deorum ſubitò ſuccenſa eſt, quo viſo miraculo omnes ſuſceperunt fidem Chriſti, ut ibi communis traditio teſtatur Tyrinus in præſenti.

45. *Puteolos.* Syrus. Festus. Euſeb. Puteolos civitas Campaniæ juxta Neapolim; quod indicat Syrus juxta Italiam, & valde illuſtris Sancti Januarii martyrio. Inde maximè gloriantur Neapolitani, quod ex itinere D. Paulus divertit & venit. Neapolim. Dicitur Puteolos à puteo aquarum liquidarum, & calidarum è venis ſulphureis ebullientium, ut ait Feſtus, vel ut alii contendunt à multitudine puteorum earumdem aquarum; à Samjis condita ut vult Euſebius eo tempore, quo Tarquinii per Brutum ſunt à Roma expulſi.

Actor. 28. *n*. 15. Et inde cum audiſſent fratres occurrerunt nobis uſque au Apii forum, ac tres tabernas, quos cum vidiſſet Paulus gratias agens Deo accepit fiduciam.

Verſiones

QUARTA EXPOSITIO
Uſque ad. Verſ. 20.

Verſ. 15. C*Um audiſſent fratres*, magnum erat nomen Pauli maximè apud Romanos, ad quos ſcripſit quamdam epiſtolam, *uſque ad* 46. Syriac. Plinius.
Apii forum. Syriacus: *Uſque ad plateam Apii*, teſte Plinio lib. 14. c. 6. erat in Agro Sitino, ſic dicitur ab Appio Claudio Conſule, in quo erat ejus ſtatua, & ab his apud Romanos deſumebatur nomen, v. g. ut dicebatur *Forum Livi*, & aliud Forum Julii, & ſimilia Arabicus legit, *Vicum Lancearum*, forſitan Arabic.
etiam habebat illud nomen. 47.

Ac tres tabernas, qui locus nunc appellatur *ſiſterna*, quæ urbecula eſt juxta *Velitrum*: patria Auguſti Cæſaris triginta tribus millibus paſſuum diſtat à Româ, ut computat Baronius; quibus fratribus viſis, multam fiduciam, ac animum accepit Syriac.
Paulus. Syriacus, *Confirmatus* recreatus. 48.

Verſ. 16. *Cum venimus Romam*, *permiſſum eſt* Syriac.
Paulo. Syriacus, *permiſit Centurio*, *ut habitaret* Arias.
Paulus, *quocumque vellet*. Arias: *Ut maneret apud ſemetipſum*; ſuâ virtute, prudentiâ ac modeſtiâ, tantam gratiam acquiſivit Paulus apud Centurio- 49.
nem. Oecum.

Verſ. 17. *Poſt tertium autem diem*, in quibus ut ait Oecumen. explanavit Paulus qualiter Judæi ſe habent Romæ, & quid contra eum apponebant, Syriac.
convocavit plures Judæorum. Syriacus, *Primores*, & dicebat eis *nihil adversùs plebem*, nullam commotionem, aut diſſentionem feci, ut falſo eum accuſabant Judæi, Actor. 25. *Aut morem Patrum* eum non contradicebat. 50.

Verſ. 18. *Qui cum interrogationem de me habuiſ-* Syriac.
ſent Syriac. *Nullam culpam mortis in me inveniſ-* Arabic.
ſent. Arabicus, *Qui me examinantes*, & *explorantes*. Æthiop.
Æthiop. *Non invenerunt in me crimen*. 51.

Verſ. 19. *Coactus ſum Cæſarem appellare*, quia vi- Æthiop
debam judicem inclinatum in favorem Judæorum *non quaſi gentem meam*. Æthiopicus, *Non quaſi diſpoſitus ad accuſandos populares meos*, nullo modo habens in animo accuſare gentem meam. 52.

Verſ. 20. *Propter hanc igitur cauſam rogavi vos videre* ad manifeſtandam vobis meam innocentiam & propter ſpem Iſraël, id eſt, rem ſperatam, id eſt, propter Meſſiam, quem Judæi expectabant, & Paulus prædicabat ſpem eſſe completam ſecundum omnes Scripturas, & vacuam omnino eſſe ſpem, *& propter hoc catenâ hâc circumdatus ſum vinctus*. Arabicus, *Ligatus*.

QUÆSTIO V.

Quare D. Paulus per tot, & tanta regna prædicans Evangelium Chriſti peregrinatur?

PAulus vocatus eſt ex gratia Chriſti ad ejus fidem ac ad prædicandum ejus Evangelium; eamdem gratiam volebat, in aliis reſplendeſcere, ut 53.
omnes illuminarentur, & fidem Chriſti tenerent, & prædicarent. Servo, qui debebat Domino ſuo multa talenta, Dominus illius miſertus dimiſit omne debitum, poſtea exiens à facie Domini ſuffocabat alium conſervum ad reddendum debitum ejus quid tunc? *vocavit eum Dominus ſuus, & ait illi, Serve nequam omne debitum remiſi tibi, quia rogaſti me, nonne ergo oportuit & te miſereri conſervi tui,*

Math. 18. *ſicut & ego tui miſertus ſum; iratus Dominus tradidit eum tortoribus*, Matth. 18. n. 32.

Ex indulgentia data, & negata magna ruina. Magnam quæſtionem Palacius excitat, cur Dominus tam rigidè damnat ſervum non remittentem debita debitoris; nulla enim lex, aut præceptum obligat hominem remittere debita ſui debitoris, ſi ergo nulla lex urget, unde tam ſeverè, ac rigidè iſte damnatur. Eo nempe, *Serve nequam omne debitum remiſi tibi*, iſte extitit aliquando ſervus, & debitor & à Domino impetravit remiſſionis gratiam, ex quâ indulgentiâ ſibi à Domino conceſſa tenebatur ſimilem conſervo impertiri, ex cujus contemptu in æternam maledictionem ruit, & cadit.
Emiſſen. Euſebius Emiſſen. ibi, *Ecce dimiſſum eſt tibi debitum; dimitte tu quoque debitoribus tuis, ſicut & tibi dimiſſum eſt debitum tuum; quod ſi facere nolueris, expecta, quod ſequitur, & iratus Dominus tradidit eum tortoribus.*

55. Cant. 4. Cant. 4. n. 5. Virgini Mariæ dicitur *Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli*, ex Mariæ uberibus unicus lactatus eſt Jeſus, ſi ergo unius tantum erat, quomodo dicuntur duo? hoc totum faciebat Divinum mei Jeſu ingenium, qui ut lac ex uberibus Mariæ ſugebat, ſimul genus humanum
Vbera Dei filio & nobis, Richard. adducebat, ut de hoc dulciſſimo lacte participaret. Richard. Victorin in Cant. p. 2. cap. 23. & ait, *Carnalia in te, ô Virgo Chriſtus ubera ſuxit, ut per te nobis ſpiritualia fluerent, ſicut carnem noſtram in te ſumpſit, & Spiritum ſanctum ſuum nobis dedit; cum materiale lac ex te Deus ſuxit, ſpiritualiter pariter filius Dei per te fluere cœpit.* Simul ut Jeſus Infans fixit labia ad ubera Mariæ Virginis, ſimul & fecit ut nos de illo ſuaviſſimo miſericordiæ lacte guſtaremus.

56. *Fructus Mariæ ſibi, & nobis.* Richard. de S. Laur. Mulier illa clamat, *Beatus venter, qui te portavit.* Luc. 1. n. 27. quæ verba tractans Richardus à S. Laurentio lib. 2. de laudibus Mariæ? *Beatus* (ait) *venter, qui te portavit, id eſt, quod ad nos te beatum portavit.* Ac laudibus acclametur ſocius Mariæ venter, quod vitæ fructum filium non uni ſibi retinuerit, ſed nobis dedit ad ſalutem cunctorum.

QUÆSTIO XI.

Quare Paulus videns fratres Romæ multam fiduciam accepit?

57. VEniens Paulus Romam ait Text. verſ. 15. *Multam fiduciam accepit*, animo Syriacus, *Confirmatus eſt*, id eſt; recreatus aliorum ſocietate, quæ multum juvat ad rectè & benè agendum, ac ad recreationem animi Dicitur Eccleſiaſt. 4. n. 9. *Me-*
Eccleſ. 4. *lius eſt duo eſſe ſimul, quam unum; habent enim emolumentum ſocietatis ſuæ, ut ſi unus ceciderit, ab altero fulciatur; Væ ſoli, quia cum ceciderit non habet ſublevantem ſe.*

58. Luc. 10. D. Ambr. Cardin. Tole. Sic & Chriſtus Dominus miſit binos ſuos diſcipulos, Luc. 10. n. 1. quod expendens D. Ambroſ. in Pſalm. 73. ait: *Ad conſolationem, ſubſidium animi.* Cardinalis Toletus addit, *ad conſilium*, nam quamvis ſacri diſcipuli eſſent valdè eruditi in ſacrâ Scri-
Diſcipuli boni ad conſilium, & adjuvamẽ. ptura, ac verâ doctrinâ, vult Deus ad noſtrum documentum, ut unus ſit alteri in conſilio, & in hâc conſideratione? cum Deus mitteret Moyſem inſtructum in omni ſapientiâ Ægyptiorum, & cum magna poteſtate Deum Pharaonis conſtituere, aſſociat ei fratrem ſuum Aaronem, Exod. 4. num. 28.
Exod. 4. Quod ſignificare videtur Lippomanus.

59. Apparens Deus parenti Eliæ in monte Horeb. præcepit ei, unges Eliſæum filium Sephat, qui eſt de Abelmeula, Prophetam per te 3. Reg. c. 19. n. 16. & cur Deus potius in hoc quam in alio ei dat ſocium Eliſæum? Cum Propheta eſſe, quæſitus à Domino, reſpondet illi, *Relictus ſum ego ſolus, quærunt animam meam*, cum Dominus hæc accepiſſet, non eſt paſſus ſuum prophetam eſſe ſolum & ſtatim ei adhibet diſcipulum, qui relictis omnibus ſequutus eſt eum. 3. Reg. 19. *Non patitur Deus ſuum prophetam eſſe ſolum.*

Venit Chriſtus Dominus ad Joannem, ut baptizaretur ab eo, recuſat Joannes reſpondet Chri- 60. Math. 3.
ſtus, *Sine modo: ſic enim decet nos implere omnem juſtitiam*, Matth. 3. n. 15 ſive per juſtitiam intelligatur obedientia, ut ait Abulenſ. ſive humilitas, ut tenet D. Auguſt. omne opus juſtum eſt ſanctum, quia omnis Sanctitas confertur, ut latè dixi tom. 1. in Evangelia lib. 3. c. 2. q. 1. tamen quocumque modo ſumatur, in ipsâ juſtitiâ adimplendâ non vult Chriſtus ſolus eſſe, ſed ſecum in miniſtrum advocat ſuum Baptiſtam dicens, *ſic nos decet modo adimplere omnem juſtitiam.*

Act. 28 n. 21. At illi dixerunt ad eum: nos quoque litteras accepimus de te à Judæa neque adveniens aliquis fratrum nunciavit, aut locutus eſt, quid malum de te.

Verſiones

QUINTA EXPOSITIO.
uſque ad Verſ. 25.

Verſ. 21. NEc *locutus eſt, quid de te malum* Arabicus, *Nullus retulit de te turpem ſermonem.* 61. Arabic.

62. Verſ. 22. *Rogamus à te audire, quæ ſentis de hâc ſectâ.* Chriſtianorum, in qua prædicatur Jeſum eſſe verum Meſſiam, & jam veniſſe in ſalutem generis humani juxta omnes prophetiat, *quæ ubique ei conſdicitur.* Græcus *Vbique contradictionem patitur à* Judæi tam Jeroſolymis quàm Romæ, ac in omni loco, de his volumus à te audire, cum ſit magnus & inſignis Doctor. Hanc interrogationem vide t. 3. & 4. verſ. 6. Græcus.

63. Arabic. Verſ. 23. *Cum conſtituiſſent autem illi diem.* Arabicus, *Decreverunt autem ei diem.* ad prædicandum eis Evangelium *Teſtificans regnum Dei*, teſtificans ejus januam apertam per Chriſti paſſionem. 64.

Verſ. 24. Quidam credebant his, quæ dicebantur. *à Paulo* adjuncti Divina gratiâ, quidam verò non credebant obſtinati reprobatione Verſ. 25. Ad hanc eorum proterviam, & malitiam obſtinatam refutandam adducit unum verbum illuſtre, & inſigne ex Iſaia Paulus.

Act. 28. n. 26. Incraſſatum eſt enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos ſuos compreſſerunt, ne fortè videant oculis, & corde intelligant, & convertantur, & ſanem eos.

Verſiones

SEXTA EXPOSITIO
uſque ad Verſ. 31.

Verſ. 26. INcraſſatum eſt cor populi hujus. Syriacus, *Tenebris enim effuſum eſt corporibus* 65. Syriac. Arabic.

Arabic. Iſaï. *corporibus.* Arabicus obduratum eſt. Locus eſt ex Iſaia 6. n. 9. & dicitur in noſtra Vulgata. *Incraſſatum eſt*, ſumpta metaphorâ, quia ſicut craſſitudo circa cor congelata ipſum ſuffocat, & vitam corporalem extinguit, ita nequitia Judæorum tenebat eorum mentes depravatas, ut omnino vita ſpiritualis in eis eſſet extincta.

66. Æthiop. Et *auribus* corporalibus *graviter audierunt*, Æthiopicus: Surdè *audierunt*, non ſuſcipientes Divinum Verbum, ſed grave illud reputantes, ac dicentes: *Durus eſt hic ſermo*, Joan. 6. *& oculos ſuos compreſſerunt.* Arabicus: *Occluſerunt.* Æthiopicus *Cæcutiverunt* oculos mentales, ut intelligerent alta myſteria ne fortè videant; hoc dicitur propter libertatem arbitrii, per quam poterant converti ad Deum, ut ſanarentur, & ob ſuam nequitiam.

Joan. 6. Arabic.

67. Syriac. Arabic. Verſ. 28. *Gentibus miſſum eſt hoc ſalutare.* Syriacus: *Miſſam eſſe hanc redemptionem Dei* Arabicus. *Salutem Dei*; & cum dicitur ſalutare Dei, id eſt, ſalutem per Chriſtum Jeſum.

68. D. Chryſoſt. Verſ. 29. *Exierunt ab eo Judæi*, ait Lyran. tamquam indignati, quia præponebat eis gentes, *inter ſe quæſtionem.* D. Chryſoſt. *Diſceptationem*, nam quidam credebant Paulo, & alii non.

69. Verſ. 30. *Manſit autem in ſuo conducto*, locato nempe hoſpitio, & ſuſcipiebat indifferenter tam Judæos, quàm Gentiles, qui veniebant ad eum.

70. Syriac. Arabic. Verſ. 31. *Docebat de regno Dei.* Syriacus, *Docebat palam de Domino noſtro Jeſu Chriſto*; *cum omni fiducia.* Arabicus, *Cum omni libertate*; & etiam ex Græco audita de quo quæſt.

QUÆSTIO XII.

Quare ad exprimendam obſtinatam Judæorum obdurationem adducit Paulus citatum Iſaiæ locum.

71. INnumera ſunt ſacræ Scripturæ loca allegantia Judæorum obſtinationem, Paulus ex omnibus eligit hunc Iſaiæ *Incraſſatum eſt cor populi*, tamquam ferrum redactum, ac ſterile ad ſuſcipiendum Verbum Dei. De Joanne Baptiſta dicitur, Marc. 1. n. 3. *Vox clamantis in deſerto*, ut ſignificaretur terra Judæa à ſancto Spiritu derelicta, & deſerta ad ſuſcipiendam Dei gratiam.

Marc. 1. *Judæi deſerti ab Spiritu ſancto.*

72. Marc. 6. Theoph. Cum multa turba Chriſtum ſequeretur, & Dominus vellet eos paſcere, accedentes diſcipuli dicunt ad Dominum; *deſertus eſt locus*, Marc. 6. n. 35. ſic ait Theoph. *Locum deſertum populum Judaicum dicit, quia ob incredulitatem ſuam deſertus eſt ab Spiritu ſancto, ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* Matth. 23. n. 38.

Math. 23.

73. D. Chryſoſt. *Judæi inter mirabilia obſtinati.* Videntes non vident, quod perbelle obſervat D. Chryſoſt. Pſalm. 50. & ait, *Judæi viderunt mortuos ſuſcitatos, leproſos mundatos, dæmones fugatos, mare infrænatum, Herodem turbatum; hæc omnia videntes crucifixerunt Chriſtum, Latro vero nihil eorum viderat, & conſiderabat ſputis repletum, crucifixum, aceto potatum, & felle, cum hæc omnia videret, non eſt ſcandalizatus, ſed Regem cælorum confeſſus eſt.*

74. Ecce inter tot, & tanta mirabilia, quanta ſit obſtinata Judæorum malitia, ut dæmonum nequitiam excedat. Spiritus immundus clamavit voce magnâ *Quid nobis, & tibi Jeſu Nazarene? Veniſti perdere nos; Scio quis ſit ſanctus Dei* Luc. 4. n. 34. Ad quē locum præclarè D. Ambroſius ait, *Populus negat, quem dæmones confitentur.* Pejores, & crudeliores ſe exhibuerunt contra Chriſtum Judæi, quam dæmones, quod proſequens citatus D. Ambroſius ſic probat: Tentavit diabolus Chriſtum Dominum ut è pinaculo Templi mitteret ſe deorſum, Matth. 4. n. 6. at Judæi ſuis manibus ex ſupercilio montis voluerunt Chriſtum præcipitare, Luc. 4. n. 29. D. Ambroſius citato loco, *Pejor Magiſtro diſcipulorum hæreditas; ille verbo Dominum tentat; hi facto; ille dicit: mitte te deorſum; iſti adoriuntur, ut mittant*; Cum communiter nullus diſcipulus ſit ſuper Magiſtrum; iſti ſuum Magiſtrum diabolum malitiâ, & nequitiâ ſuperant.

Luc 4. D. Ambroſ. *Judæi pejores diabolo.* Matth. 4.

75. Hoc magnum amicitiæ, ac cognationis fœdus inter diabolum, & Judæos rectè nobis explicat Chriſtus. Sanato muto; cum ille ſpiritus diabolicus exiret ab homine, & cum non inveniſſet requiem extra domum, à qua exierat; *tunc dicit, revertar in domum meam, unde exivi, tunc vadit, & aſſumit alios ſeptem ſpiritus nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi.* Luc. 11. n. 26. quem locum de ingreſſu dæmoniorum in Synagogam venuſte explicat D. Ambroſius ibi, & ait; *Immundus ſpiritus in nationibus, & gentibus per fidem Chriſti requiem reperire non potuit, ideo ingreſſus eſt ad plebem Judæorum, qua forenſi, & perfucatoria ſpecie conſpecta animo manet interiore pollutior; neque enim ſacri fontis irriguo aut abluat, aut reſtinguebat ardorem, meritoque ad eam ſpiritus redibat, immunduſque adducens ſecum ſeptem ſpiritus nequioees ſe, itaque ut in nobis multiplicatur ſeptiformis ſpiritus gratia, ita illis immundorum ſpirituum omnis cumulatur injuria.*

Luc. 11. *Domicilium & requies diaboli Synagoga.* D. Ambr.

Ad quam majorem miſeriam potuit devenire Synagoga, quàm quod fieret propria domus, & requies diaboli; nam diabolus exiens ab homine non potuit invenire locum in gentibus, in quibus regnabat fides Chriſti, & ideo diabolo erat locus aridus, & invius; revertitur in domum, quam multa hypocriſi, ut explicat D. Bernard ſerm. de Aſſump. n. 2. & aſſumit *ſeptem ſpiritus*, id eſt omnem multitudinem, Ruth. 4. n. 15. Iſaï 4. n. 1. dæmonum, *ut in nobis multiplicatur ſeptiformis ſpiritus gratia; ita illis immundorum ſpirituum injuria.*

QUÆSTIO XIII.

Quare D. Paulus in tanta veneratione fuit Romæ.

Ait præſens Textus verſ. 30. *Manſit biennio toto in ſuo conducto* ſcilicet, hoſpitio. Valde mirum! Miſſus eſt Paulus è Jeroſolymis tanquam vinctus, & alligatus ſub uno Centurione, ut eum perduceret Romam, ubi eſt habitus in tanta veneratione, quod non clauditur in carcere, ſed ei permittitur habitare in hoſpitio, ſive ut habet Syriacus: *Conduxit ſibi Paulus proprias ædes*, in quibus habitabat, & in hoc biennio varias Provincias peragravit, & venit in Hiſpaniam, ſicut ipſe ſcripſerat ad Rom. 15. *Per vos proficiſcar in Hiſpaniam*, & poſtea iterum redit Romam, & ibi unâ Petro crucifixò ipſe cum gladio mortem ſuſtinuit anno à Chriſti morte 37. Neronis 13. menſe Junii 29. 76.

Syriac. Rom. 15. *Paulus in Hiſpaniam.*

In hoc autem biennio, quod ſtetit Romæ prædicans cum omni fiduciâ. Arabicus, *Libertate* Græcus. *Cum omni audaciâ*, ac generoſitate, *ſine prohibitione* Imperatoris ſcilicet, quia ut ſcribit Euſebius lib. 2. Hiſtor. cap. 22. Neronem ſuo primo imperii quinquennio fuiſſe lenem, & facilem, & 77.

Arabic. Euſeb.

valde

valde propenſum in Paulum, & maximè cum Paulus impugnaret Judæos, quos Imperator parvi faciebat, & maximè quia Paulus conciliavit ſibi familiares Neronis, & ſcribit D. Chryſoſt. hic homilia 54. Dicitur ſalutaſſe Neronis *pocillatorem*, *&* *concubinam*, quam Baronius, & alij cenſent fuiſſe Poppæam Sabinam, & etiam Paulus, habuit amicitiam cum Seneca, & ſcripſit epiſtolam, ut teſtantur D. Linus, D. Auguſt. D. Hieronym. quos citavi in opuſc. 1. reſol. 5. q. 14. n. 699.

D. Chryſoſt.

D. Lin.
D. Aug.
D. Hier.

87. Magna Pauli virtus, ut etiam apud ipſos ethnicos, & extraneos, eſſet in tanta æſtimatione, aut veneratione, ut Paulus non retineretur in carcere, & haberet facultatem publicè prædicandi, ut D. Chryſoſtom. in Pſalm. 11. ad illa verba n. 9. *Cornu ejus exaltabitur in gloria:* ait Bonos, *nemo eſt adeo imprudens, & ſceleratus, qui non laudet, & admiretur: hujuſmodi res eſt, ut etiam ab his, qui illam non ſequuntur, laudetur.*

Virtus à militibus laudatur.

79. Dicitur Daniel. 6. n. 3. *Igitur Daniel ſuperabat omnes Principes, Satrapas, quia ſpiritus Dei amplior erat in illo. Porro Rex cogitabat conſtituere eum ſuper omne regnum.* Unde venit Barbaro Regi in mentem velle elevare hominem externum captivum ſuper omne regnum, majora illi committere, quam, ſuis clientibus, ac ſervis à nativitate rationem indicat Text. *Spiritus Dei amplior erat in illo.* Danielis virtus fulgebat ſuper cæteros, ideo præ omnibus magis demulxit, & attraxit animum Regis. Theodoretus ibi ait: *Intelligens Rex illum eſſe virum Deo gratum; quique ſupernâ vi niteretur, omne ipſi regnum adminiſtrandum commiſit.*

Virtus maximè attrahit animos.

Theodoret.

Ait Propheta cap. 5. n. 8. *Erunt reliquiæ Jacob in gentibus in medio populorum multorum, quaſi Leo in jumentis ſilveſtrium & quaſi catulus Leonis in gregibus pecorum*, Ecce viri Apoſtolici inter barbaras, & indomitas gentes verſantes dicuntur Leones, 80.
tamquam cætera animantia; ſed quomodo hoc cohæret, cum Chriſtus Dominus dicat eos tamquam oves, Matth. 1. n..... *Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporem*, quæ combinatio inter ovem, & leonem; quamvis in naturalibus maximè diſcrepent, in ſpirituali grege Chriſti multum conveniunt, ovis humilis, & mitis, Leo generoſus omnibus animantibus dominatur, & ab omnibus ſibi comparat gratiam, & reverentiam. D. Cyrillus Alexand. ibi ſic ait, *Reliquiæ igitur Jacob per fidem in Chriſtum ſalvati Evangelii præcones, erunt etiam ut catuli Leonis in grege generoſi nimirum contra inſurgentes, Dominus Jeſus dicebat: Ego mitto vos ſicut oves in medio Luporum, eorum autem fortitudo corda oppugnantium eos confregit, multamque ipſis venerationem conciliavit.*

Math. 1.

Virtus omnibus dominatur.

D. Cyril.

F I N I S.

Laus Omnipotenti Deo; Beatiſſimæque Virgini Mariæ B. Sanctiſque Paulo, & Lucæ, quos ſemper in hoc opere invocavi, Sanctiſque Doctricibus, ac meis Patronis Thereſiæ, & Magdalenæ de Pazzi.

APOLOGIA

APOLOGIA
CARMELITANA.

APOLOGIA CARMELITANA,

COMMENTARIA AD LECTIONES BEATISSIMÆ VIRGINIS MARIÆ DE MONTE-CARMELO.

26. Julii in 2. Nocturno.

LECTIO IV.

CUm Sacra Pentecoſtes die Apoſtoli cœlitus afflati, variis linguis loquerentur, & invocato auguſtiſſimo JESU nomine, mira multa patrarent. Viri plurimi, qui veſtigiis Sanctorum Prophetarum Eliæ ac Eliſæi inſtiterant, & Joan. Baptiſtæ præconio ad Chriſti adventum comparati fuerant, rerum veritate perfecta, atque probata Evangelicam fidem confeſtim amplexati ſunt, ac peculiari quodam effectu, Beatiſſimam Virginem (cujus colloquiis, ac familiaritate feliciter frui potuere) adeo venerari cœperunt, ut primi omnium in Montis Carmeli loco, ubi Elias olim aſcendentem nebulam Virginis ypo inſignem conſpexerat, eidem puriſſimæ Virgini Sacellum conſtruxerint.

LECTIO V.

AD novum ergo Sacellum ſæpè quotidie convenientes ritibus piis, precationibus, ac laudibus Beatiſſimam Virginem, velut ſingularem Ordinis tutelam colebant. Quamobrem fratres Beatæ Mariæ de Monte-Carmelo paſſim ab omnibus appellari cœperunt, eumque titulum Summi Pontifices non modo confirmarunt, ſed & Indulgentias peculiares iis, qui eo titulo, vel Ordinem, vel fratres ſingulos nuncuparent, conceſſere. Nec verò nomenclaturam tantum magnificentiſſimam Virgo tribuit, & tutelam, verū & inſigne Sacri Scapularis, quod B. Simoni Anglico præbuit, ut cœleſti hac veſte Ordo ille Sacer dignoſceretur, & à malis ingruentibus protegeretur. Ac demum cum olim in Europa Ordo eſſet ignotus, & ob id apud Honorium tertium non pauci pro illius extinctione inſtarent, aſtitit Honorio noctu puriſſima Virgo Maria, planeque juſſit, ut Inſtitutum, & homines benignè complecteretur.

LECTIO VI.

NOn in hoc tantum ſæculo Ordinem ſibi tam acceptum multis prærogativis Beatiſſima Virgo inſignivit, verùm & in alio (cùm ubique, & potentia, & miſericordia plurimùm valeat) filios in Scapularis ſocietatē relatos, qui abſtinentiā modicam preceſque paucas eis præſcriptas frequentarunt; ac pro ſui ſtatus ratione caſtitatem coluerunt, materno planè affectu, dum igne Purgatorio expiantur, ſolari, ac cœleſtem patriam obtentu ſuo quantocius piè creditur afferre. Tot ergo, tantiſque beneficiis Ordo cumulatus, ſolemnem Beatiſſimæ Virginis gloriam quotannis celebrandam inſtituit.

QUÆSTIO I.

Omnia quæ ab Eccleſia Dei ponuntur in Officio Divino magnâ reverentiâ colenda ſunt ab omnibus fidelibus.

1. 1. Petrus. 1. Didim. IN perſona Chriſti ait D. Petrus epiſt. cap. 1. n. 16. *Sancti eritis quoniam ego Sanctus ſum.* Explicat Didymus, quoniam ego Sanctus per eſſentiam, vos Sancti eritis per mei participationem, per meam gratiam, doctrinam, ac directionem; Cùm enim Divina Sponſa Chriſti Eccleſia ſit Sancta, omnia quæ ex habitu doctrina, & directione manant ſancta ſunt, magnaque, & alia conſideratione ordinata ac diſpoſita.

2. Gregor. *Omnia ab Eccleſia magno examine perpenſa.* Quod eleganter nos docet Summus Pontifex Gregorius ad caput Apoſtolicæ 30. quæſt. 9. ubi ait, *Apoſtolicæ Sedis ſententia, tanta conſilij moderatione concipitur, tanta patientia, & maturitate decoquitur, tantaque deliberationis gravitate profertur, ut non immitari neceſſarium ducat.* Expende *decoquitur*; tanta circumſpectione, ac examine omnibus circunſtantiis perpenſis, adhibitiſque magnis Viris, ut ibi dicat Gloſſa, *Sunt irreprehenſibilia.* Nempe quæ ab Apoſtolica Sede emanant. Gloſſa.

3. *Hiſtoriæ in Breviario canonizatæ.* Rota. Jura. Marian. Et magis ſpecialiter in rem noſtram, Hiſtoriæ quæ in Breviario habentur *veluti hiſtoriæ ab Eccleſia canonizatæ cenſentur.* Ut habet Rota Romana in una deciſione Cæſar. Auguſti Cathedralis coram Domino Coccino 1630. & quanta ſit auctoritas Breviariorum conſtat ex cap. *Licet cauſam* de probationibus, & cap. *In noſtra* de Teſt. ut conſiderant Mariana tracta. de Adventu S. Jacobi in Hiſpan. Ambroſ. de Morales in Hiſtoria Hiſpaniæ lib. 9. cap. 14. & lib. 8. fol. 213.

4. Lezana. *Probationes.* Et quod Hiſtoriæ contentæ in Breviario ſint venerandæ, ut Hiſtoriæ Canonizatæ probat noſter Doctiſſimus Lezana in Conſultis ex impreſ. anno 1656. In cauſa Cathedral. fol. 557. n. 58. quod tales Hiſtoriæ ſint habendæ, ut Canonizatæ probatur à ſimili; quia leges Civiles in Canonum Sanctionibus relatæ per Eccleſiam approbari cenſentur, quod etiam tenet Illuſtriſſimus Rodericus à Cunha in proœmio Decreti n. 21. ubi ait: *Leges Imperiales per aliquem Canonem approbatæ eo ipſo ſuſcipiunt vim legis Canonicæ* juxta communem regulam: *Omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem impertimur*, leg. 2. Cod. de veteri jure enucleando Gloſſa verb. *Tractatus.* Cunha.

5. Quintanad. *Hiſtoriæ in Breviario multum venerandæ.* D. Aug. D. Bern. P. Antonius Quintanadueñas in Theologia Morali ſingulari 14. n. 2. tractat. 7. ubi ait, quod quamvis in Breviario antiquo aliqua emendarentur. *Tamen Breviaria, quibus modo utimur omni ſuſpicione carere nullo modo ambigendum eſt*, ſed ſummè veneranda; ut dicta, & approbata ab Eccleſia; unde valdè celebre eſt illud D. Auguſtini proloquium doctrinal. fidei *Eccleſia dicit, ſuffi.* Et D. Bernard. lib de præcepto & Diſpen. cap. 12. ait. *Sive Deus, ſive homo Vicarius Dei, mandatum quodcumque tradiderit, pari profecto obſequendum eſt cura, parique reverentia deferendum.* Quod ſatis confirmari poteſt ex his, quæ Chriſtus D. dixit ſuis Diſcipulis, & in eis ſuæ Eccleſiæ Luc 10. n. 16. *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit* Quod argumentum latè proſequitur noſter doctiſſimus Valden. tom. 3. de Sacramentalibus titul de Horis Canonicis cap. 20. Luc. 10. Uvald.

6. Cogitet unuſquiſque Auctor, quod Sacra Congregatio Eminentiſſimorum Cardinalium habet plura, & certiora exemplaria, documenta, quam unuſquiſque particularis Auctor; & quod Sacra Congregatio ad aliquid determinandum, & agendum ad ſe advocat viros probatiſſimos, ſcientia, ſapienta, virtute ac zelo honoris, & gloriæ Dei ac Eccleſiæ, quos unus particularis Auctor ſecum non habet. Deinde à Sacra Congregatione cum illis Viris ſapientiſſimis, ac probatiſſimis omnia alto, & profundo examine decoquuntur, ac ventilantur. *Quanta ſit Auctoritas. Sacræ Congregationis.*

Quod examen non facit unus Auctor particularis; nam ſi tale examen adhibuiſſet nunquam proferet, ut modo quidam dixerunt nos vocari fratres B. Virginis de Monte-Carmelo à tempore D. Brocardi, ad quorum os comprimendum ſufficiebant præſentes Lectiones Beatiſſimæ Virginis, quæ nobis hunc præbent titulum à tempore primitivæ Eccleſiæ. Deinde Brocardus floruit circa annum 1188 & ſex Summi Pontifices ante annum milleſimum & ferè per trecentos, & ſexaginta ánnos ante Brocardum in ſuis diplomatibus non appellant fratrês B. Virginis de Monte-Carmelo, ut dicam infra q. 3. & quæſt. quæ diplomata circunferuntur in communibus Bullariis, quæ per omnium manus habentur, & facile erat videre, ut non talia dicerent ſine ullo Doctore, ſine ullo fundamento, ſed tantum ex ſuo cogitatu. 7.

QUÆSTIO II.

Lectiones Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte-Carmelo multa Auctoritate Apoſtolica eminent, illaque ſunt roboratæ.

CUm Lectiones ſecundi Nocturni in ſolemni Commemoratione Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte Carmelo 16. Julij ſint compoſitæ, & ordinatæ ad laudem & gloriam ipſius Sanctiſſimæ Virginis, ut dicunt in ſuis Bullis ſtatim referendis Summi Pontifices. Clemens X. 8.

SUB PAULO QUINTO.

OFficia ſupra ſcripta propria Sanctorum Ordinis Carmelitarum ad inſtantiam Fratrum ejuſdem Ordinis reformatorum quod Diſcalceatos vocant, qui Breviarium Romanum acceptaverunt, ad uſum dicti Breviarij Romani reformata, & Sacræ Rituum congregationi præſentata, & de mandato ejuſdem Sacræ Congregationis diligenter recognita & ſubſcripta ab Illuſtriſſimo, ac Reverendiſſimo D. Cardinali Bellarmino. 9.

Facultas.

Eadem Sacra Rituum Congregatio approbavit & ut à dictis Fratribus Carmelitanis reformatis, Diſcalceatis nuncupatis, liberè, licitè recitari & etiam pro majori commoditate imprimi poſſint; licentiam, & facultatem dedit, & conceſſit die 20. Junii 1669. Dominicus Epiſcop. Hoſtienſ. Cardinal. Pinellus. 10.
V. Pellucantius Secret. Congreg.

SUBURBANO OCTAVO.

OFficia ſupra ſcripta Sanctorum Ordinis Carmelitarum ad inſtantiam Generalis ejuſdem Ordinis, 11.

Ordinis, & Fratrum reformatorum, quos Diſcalceatos vocant, qui Breviarium Romanum acceptaverunt, ad uſum dicti Breviarii reformata ab Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Cardinali de Torres recognita, & ſubſcripta, & quorum aliqua ailàs ſub die 20. Junii ab Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Cardinali Bellarmino de mandato Sacræ Rituum Congregationis reviſa, & approbata fuerunt.

Facultas.

12. Eadem Sacra Congregatio, ut ab univerſo Carmelitarum Ordine liberè, & licitè recitari, ac etiam pro majori commoditate imprimi poſſint licentiam, & facultatem concedit; ac dedit die 12. Junii 1628. Coſm. Cardinalis de Torres.

Fr. Fulvius Benign. Secret.

Loco † ſigilli

SUB CLEMENTE DECIMO.

13. Conceſſit die 21. Novembris 1674. ut Officium commemorationis Beatiſſimæ Virginis de Monte-Carmelo ſub duplici majori, ab omnibus utriuſque ſexus fidelibus, tam ſæcularibus, quam regularibus Regnorum Hiſpaniarum, aliorumque Regnorum, ac Provinciarum Regis Catholici ſubjectarum, qui ad horas Canonicas tenentur recitandum 16. Julii, vel alia die infra octavam.

SUB SANCTIS S. D. INNOCENTIO XI.

14. Quidam ſcrupuloſi obtulerunt quoddam memoriale Sacræ Congregationi Eminentiſſimi D. Cardinalis, quod prædictæ Lectiones eſſent auferendæ ex Breviariis, & loco illarum aliæ eſſent apponendæ ex homilia, aut ſermone alicujus Sancti in Laudem Beatiſſimæ Virginis Mariæ, quod memoriale tantum fuit lectum, quoad apud nos idem valet, ac neglectum, & Lectiones perſtiterunt integræ, & ſalvæ ſine aliqua ſui diminutione, quod factum fuit die Sabbati Beatiſſimæ Virginis Mariæ 22. Januarii. 1678.

IDEM SANCTISS. D. INNOCENT. XI.

15. Die 24. Martii anno 1679. anno 3. ſui Pontificatus ad inſtantiam Sereniſſimæ Reginæ Portugalliæ, ſub authoritate Apoſtolica conceſſit Officium Beatiſſimæ Virginis de Monte-Carmelo, cum ſua Miſſa propria, ut à fratribus ejuſdem Ordinis dicitur, ab omnibus, & ſingulis Chriſti fidelibus utriuſque ſexus, tam Sæcularibus, quam Regularibus, qui ad horas Canonicas tenentur in omnibus, & ſingulis Eccleſiis præfatorum Regnorum Portugalliæ, & Algarbiorum, ac Provinciarum, ac ditionum quomodocumque Portugaliæ Coronæ ſubjectarum annis ſingulis, die 16. Julii, ſeu alia die infra Octavam celebrari licitè, & liberè valeant.

16. Et dum Summi Pontifices mandant, & approbant recitare Officium Beatiſſ. Virginis de Monte-Carmelo, approbant, & confirmant ipſum Officium; nam unum cum altero, ut valde connexum, *& connexorum idem eſt judicium*, ut latè cum multis Legibus, Textibus, ac numero etiam Doctorum probat Barboſ. Axioma 51. & addit cum ipſis Doctoribus. *Connexa, & individua reputantur idem, & nihil poteſt fieri contra unum, quod non fiat contra alterum*, & præter Doctores ibi citatos idem habet Sanchez de Matrim. lib. 8. diſp. 2. n. 2. cum Felino *Sylveira in Acta*. Barboſa. Sanchez. Felinus.

cap. Poſtulaſti n. 11. & Suarez cum aliis, quos adducit Suarez lib. de legibus cap. 11. n. 10. Suarez

Textus Lectionis.

Cum Sacra Pentecoſtes Die Apoſtoli cælitus afflati variis linguis loquerentur, invocato auguſtiſſimo JESU *nomine mira multa patrarent. Viri plurimi, qui veſtigiis Sanctorum Prophetarum Eliæ, ac Eliſæi inſtiterant, & Joannis Baptiſtæ præconio ad Chriſti fidem comparati fuerant, rerum veritate perſpecta, atque probata Evangelicam fidem confeſtim amplexati ſunt.*

Pentecoſtes dies, id eſt, quinquageſimus à die Paſchatis, in quo Judæi ſolemne Feſtum celebrabant in memoriam datæ Legis in monte Sinaï, in quo die Divinus Spiritus deſcendit in Apoſtolos, qui multa, & magna mirabilia operati ſunt, ut late explicavi in hoc libro Actorum cap. 2. ita ut in ipſo die Pentecoſtes Concione Petri tria millia hominum fidem Chriſti ſuſceperint, Act. 4. n. 41. poſtea uno, vel altero die quinque millia nomina Chriſto dederint, & intra tres vel quatuor dies octo millia hominum facti Chriſtiani baptizati ſint. 17.

QUÆSTIO III.

Magnus Elias Fundator, ac Inſtitutor Ordinis Carmelitarum.

Hanc veram, & certam reſolutionem de inſtitutione, ac fundatione Religionis Carmelitanæ ab Elia latè tractavi in Opuſculis opuſc. 3. per ſex reſolutiones amplas, quæſtiones hic breviter attingam corroborando magis aliqua, & ſatisfaciendo cuidam objectioni contra me oppoſitæ. 18.

Religio Carmelitana fundata inſtituta eſt à Magno Patriarcha Elia. Hæc veritas teſtificata, ac promulgata eſt à Romanis Pontificibus, ſæpius approbata à Sacra Congregatione, à Sanctiſſima Virgine Maria proprio ore multoties declarata; perenni, ac conſtanti traditione firmata, ab Elia habitu Carmelitano manifeſtata, teſtimonio magnorum Sanctorum, ac graviſſimorum Authorum roborata, ſingula breviter oſtendo. 19. *Numerantur fundamenta veritatis.*

Teſtificata, & promulgata à Romanis Pontificibus Joannes XXII. Alexander V. Sixtus V. expreſsè dicunt: *Ordinem Carmelitarum per Eliam, ac Eliſæum in Monte Carmeli inchoatum.* Sixtus IV. Julius II. Gregorius XIII. apertis verbis ſic loquuntur, quod Carmelitani Patres, *Sanctorum Prophetarum Eliæ, & Eliſæi, & Henoch, nec non aliorum Sanctorum Patrum, qui montem Sanctum Carmeli juxta fontem Eliæ inhabitarunt ſucceſſionem hæreditariam tenentem.* Et Clem VIII. non ſolum in ſuis Bullis Apoſtolicis pro noſtris Patribus Diſcalceatis conceſſis *in Apoſtolica dignitate*, & alia *Dominici gregis*, ſed etiam ex quadam epiſtola miſſa ad Regem Perſarum, & ex Bulla Pauli V. Urbani VIII. quæ omnia latè adduxi citata reſol. 2. q. 1. n. 1. 2. & 3. & inſuper Alexand. VII. conceſſit; ut in Collecta S. Eliæ dicamus. *Patrem noſtrum*, ut dicimus. *Præſta quæſumus Omnipotens Deus, ut ſicut Prophetam tuum, & Patrem noſtrum Eliam.* 20. Joan. XXII. Alex. V. Sixt V. Sixt IV. Julius II. Gregor. XIII. Clem. VIII. Paul. V. Urban. VIII.

Secundo ſæpius approbata à Sacra Congregatione, ut videmus ſuperiori q. & patet hoc ex præſentibus Lectionibus, ubi dicitur, *Viri quamplurimi,* 21. *Sacra Congregatio.*

 qui

qui inſtiterant veſtigiis Sanctorum Eliæ, & Eliſæi, & ex Officiis aliorum Sanctorum Ordinis S. Angeli (S.Angelus.) die 5. Maij. in 5. Lect. ſic legitur, *Inſignem Sanctitatis Virum parentibus ſuis Eliæ, & Eliſæo perſimilem miraculis Deus ſimilibus illuſtravit.* Et in Feſto S. Spiridonis (Spirid.) die 14. Decembris in Oratione dicitur, *Sancti Spiridonis Confeſſoris, atque Pontificis nos Domine feſta tueantur, & ſicut ille Religionis à Propheta Elia inſtitutæ Orationibus, ac operibus fuit fidelis imitator.* Et in feſto Sancti (S. Avert.) Avertani die 13. Februarii in 5. Lect habetur, *Sibi Chriſtum, & magnum Eliam Prophetam ſui Ordinis fundatorem in exemplum paupertatis propoſuerat.* (S.Petr. Thom.) Et Revelatio S. Petri Thomæ, de qua ſtatim, quæ omnia multoties ſunt examinata, & approbata à ſacra Congregatione.

22. (Revel.) Tertio à Sanctiſſima Virgine Maria proprio ore declarata primo ex revelatione facta à Sanctiſſima Virgine S. Petro Thomæ, ait ei Virgo, *Confidito, Petre, Religio enim Carmelitarum in finem uſque ſæculi eſt perſeveratura; Elias namque ejus inſtitutor jam olim à filio meo id impetravit.* (S. Petrus Thom.) Quæ revelatio eſt authentica in Breviario, & ſæpè approbata à ſacra Congregatione, & cum Vvadingus (Lucas Vvadingus.) Magnus Ordinis Minorum Cronographus præclarus diceret hanc revelationem factam fuiſſe ſuo Petro Theutonico pro ſtabilitate ſui Ordinis, & res in dubium verſaretur, ſacraque Congregatio eſſet anceps in confirmatione, Deo auxiliante, (Lect.) Virgine Maria patrocinante precibus S. Petri Thomæ inventa eſt Bulla Innocentii VI. de qua tota rei veritas conſtabat, ſacra Congregatio iterum confirmavit Lectiones S. Petri, inde Vvadingus ſuam retractavit ſententiam.

23. (Joan.22.) Secundo ex Bulla Joannis XXII. quæ incipit *Uti culmine* & ſic ait *Mihi flexis genibus Virgo viſa fuit Carmelita* (id eſt Carmelitano habitu induta) *ſequentem afflata ſermonem: O Joannes, ô Joannes Vicari dilecti Filii mei, veluti à tuo te eripiam adverſario* (ſcilicet Diabolo) *iſtam gratiam amplam meo Sancto & devoto Carmelitarum Ordini confirmationem debet præconcedere per Eliam, & Eliſæum in Monte-Carmelo inchoato* (Alex. V. Clem. VII. Paul. III. Pius V. Gregor. XIII. Lezana. Vinea Carm.) Perpende ultima verba, quam Bullam confirmarunt multi Romani Pontifices Joannis ſucceſſores Alexander. V. qui illam integram in ſuo diplomate, cujus initium eſt; *Tenore cujuſdam refert*, Clemens VII. Paulus III. Pius V. Gregorius VIII. de cujus magna authoritate multa dicunt Lezana tom. 4. Annal. anno Chriſti 1322. n. 14. Vinea Carmeli p. 5. cap. 5. fol. 452.

24. (Suarius.) Quarto perenni, & conſtanti traditione firmata de qua ait ſapientiſſimus Suarius tom. 4. de Religione tract. 9. lib. 2. cap. 10. in exordio, dicens, *Et valde recepta & antiqua traditio hanc Religionem à temporibus Prophetarum, & ſignatim ab Eliæ inſtitutione ſuam ducere Originem.* Et tempore Chriſti oſtenditur ex præſentibus lectionibus ab Eccleſia toties approbatis, (Joſeph.) Ex Joſepho Antiocheno anno Chriſti 230. in Speculo perfectæ militiæ Chriſtianæ cap. 12. (Joan. 44.) Joannes Jeroſolym. 44. floruit anno 444. lib. de Inſtitut Monach. cap. 2. 3. & 4. & hoc latè oſtendam infra quæſt. Ubi ex graviſſimis Authoribus per ſingula ſæcula ab Elia uſque ad præſens oſtendam continuatam ſucceſſionem Religionis abſque ulla interruptione, & cum in hac Religione graviſſimi viri floruerint, S. Bertoldus primus, (Bertold.) Generalis ex Latinis anno 1141. qui ſolebat, quod *Beatam Virginem*, ut Matrem, *venerabatur, & S.* (D. Cyril.) *Eliam, ut Patrem.* S. Cyrillus ſecundus Generalis qui compoſuit de proceſſu Ordinis Carmelitani, S. Brocardus, qui moriens convocatis fratribus eos eſt exhortatus, quod *recordarentur ſe ipſos eſſe filios* (Brocard.) *magni Parentis Eliæ, ut ejus veſtigia ſequerentur.* S.Angelus. S. Albertus. S. Simon Stoch, S. Averranus. S. Petrus Thomas S. Andreas Corſinus, & alii innumeri; quod ſi in hoc aliquis ſubeſſet error, & falſitas & illum ſemper ſuſtentarent, & nunquam emendarent valde difficile creditu eſt.

Quinto multis viſionibus apparuit Elias habitu Carmelitano indutus, & Venerabili Beatrici fundatrici Conventus Hiſpalenſis, & Venerabili Catharinæ de Cordone, & Venerabili Annæ à S. Bartholomeo. de ſanctitate, & virtute harum trium magnum præbet teſtimonium S. Thereſia, quod omnes tres teſtificatæ ſunt, ipſum vidiſſe habitu Carmelitano, & pallio albo, quod cum ſuis Autoribus retuli citata reſol. 1.q.1.n.15. 25. (*Elias apparet in habitu Carmelitan.o*)

Dorothæus à S. Renato commentario in Apocalypſim lib. 2. q. 10. ſect.3. inter varias viſiones, quas refert de S. Elia, unam ſingulariter hic adducam quod cùm in civitate Mechlenienſi anno 1580. Hæretici Anglici intenderent deſtruere Conventum (Doroth.) Carmelitarum S. Eliæ peculiariter conſecratum, ſuper conventum apparuit quidam ſenex venerandus habitu Carmelitano indutus, extenſa manu cum gladio, unde Hæretici magno correpti metu in fugam agitati ſunt, & ex habitu, quo apparuit rectè colligitur veſtis, qua in hoc ſæculo utebatur, ut dixi citato loco ex Samuele veniente Ephod linea. 26.

Sexto ex teſtimonio magnorum Sanctorum, ac graviſſimorum Doctorum, apertè pro hac noſtra ſententiâ ſtant Bertholdus, S. Brocardus, S. Cyrillus Conſtantinopolit. citati in hac q. S. Petrus Thomas lib. de peccato Originali, his adde Seraphica S. Thereſia ut refertur lib. Fundat.cap.13.exhortans ad moderationem, paupertatem in ædificiis dicebat ſuis, *Verſentur nobis ante oculos Viri noſtri Fundatores, qui ſunt Sancti illi Patres à quibus deſcendimus, quos per hanc paupertatis, & humilitatis viam ad Dei frutionem perveniſſe novimus* S.Eliam in Horeb.& Eliſæum cap.27. dequodam Monaſterio ait: *Aditus porro illius ſubterraneus eſt veluti per Cavernam, quæ ſpeciem referebat ejus, in qua Pater noſter Elias delituerat,* & idem ferè dicitur. cap. 28. & 29. 27. (*Præclariſſimi Sancti pro hac veritate.* S.Thereſia.)

S. Angelus, ut in ejus vita Enoch Patriarcha cap. 4. §. 6. refert cùm vellet tranſire Jordanem ait: *O flumen vere Sanctum per ſignum, quod in te fecit Sanctus Pater Elias præſente Eliſæo ad Paradiſum per turbinem profectus.* Mirabile dictu flumen diviſum eſt, & ſic ad ſuſcitandum mortuum exerat: *Deus, qui per merita Patris mei Eliæ viduæ filium ſuſcitaſti.* 28. (S. Angelus.)

S. Avertanus frequenter exorabat poſtulans partem ſpiritus Patris ſui Eliæ, ad cujus exemplar totam ſuam vitam componebat, & ſunt ſeptem Sancti canonizati pro hac ſententia citati reſol. 1. q.1.n.13. 14. 15.16. 17. 18. Multos, & graves Authores, & etiam ex omnibus Religionibus pro noſtra ſententia retuli, & pluſquam centum, & quinquaginta poſſem adducere. Optime ergo ait M. Joannes Carthagena, quod in humanis nulla major veritas dari poteſt. 29. (Carthag.)

QUÆSTIO IV.

Referuntur aliquæ opiniones, ſi dici poſſunt opiniones, & impugnantur cum ſua objectione.

36. *Opiniones frivolæ*, Volater. D. Ant. Baron.

DE his opinionibus jam egi opuſculo 3. reſ. 2. q.2. hic vero repeto, ut ſolvam quandam Adverſariorum objectionem, Volaterranus *in Tropologia* lib.21. ait, Religionem incepiſſe ſub Alberto Patriarcha Jeroſolymitano ſub Honorio IV. an. 1286. D. Anton. 3.p.tit.20.cap. 5. & alii principium Religionis aſſignant ſub Innocentio III. qui convocavit Concilium Lateranenſe ann. 1215. Baronius tom. 12. ad ann. Chriſti 1181. dat principium Religionis ſub Aymerico ſine ullo Doctore, fundamento, ſed tantum uno ſimplici verbo ſuo, unde bene ait Caramuel Epiſcopus Campanienſ. *Sum jam aſſuetus Baronio non credere dicenti, & non probanti*, citato loco à me adductus, & ex veris fundamentis.

31. *Refutantur.* Et ibi has tres ſententias imgugnaevre & eas merito rejiciunt noſtri Doctores per authentica inſtrumenta antiquiſſimorum Conventuum, v. g. Florentiæ anno 743. & Conventus Senenſis anno 797. quas adducit Lezana ad citatos annos; Ego vero per Bullas Apoſtolicas has tres ſententias rejicio ita ut nullum ſit in eis probabilitatis veſtigium.

32. Steph. V. Leo IV. Joan. X. Joan. XI. Adr. II. Serg. II. Alex. II. Sixt. IV. Gregor. XIII. Clem. VII.

Summi Pontifices Stephanus V. qui floruit anno 818. Leo VI. anno 847. Adrianus II. anno 868. Sergius III. anno 907. Joannes X. anno 913. Joannes XI. anno 931. Alexander II. anno 1061. qui omnes ſeptem Summi Pontifices conceſſerunt varias Indulgentias viſitantibus Eccleſiás Fratrum Ord. Beatiſſ. Virginis de Monte-Carmelo in certis diebus Feſtivis. Has conceſſiones Apoſtolicas refert Sixtus IV. in ſua Bulla 2 pro Religione Carmeli, & incipit. *Dum attenta quod Glorioſa*, & etiam refert Gregorius XIII. in Bulla ut *Laudes*, & modo etiam Sanctiſſimus Dom. Clemens X. in Bulla, quæ incipit, *Commiſſa nobis divinitus* data 1673. die 8 Maii, quæ Bullæ authenticæ habentur in noſtro Conventu Tranſpontino, ac in hoc Carmelo Olyſſipone, & in Bullario Carmelitarum Diſcalceat fol. 117. & fol. 326 & apud Bullar. Rodrig. (Bullar.)

33. Ex his ſeptem, Summi Pontifices Stephanus V. Leo IV. Adrianus II. ferè per trecentos annos habuerunt Pontificatum ante Aymericum, & per trecentos quinquaginta ante Albertum, & Innocentium. III. & Pontifices Sergiu III. Joan. X. Joan. XI. ſuum Pontificatum tenuerunt ante Aymericum excedens ſpatium pluſquam ducentos annos, & ante Albertum, & Innocent III. & Concil Lateranenſe ferè ducentos, & quinquaginta annos Alexand. II. floruit ante Aymer cum pluſquam centum annos, & ante Albertum, & Innocent. III. ferè per centum quinquaginta annos Ecce per Bullas Apoſtolicas authenticas demonſtratur, quod Religio Carmelitana per multa annorum ſæcula reſplenduit ante Aymericum, Albertum; ac Innocentium III. (*Apertè refutantur illa ſententia.*)

34. *Objectio.* Dicent fortaſſe adverſarii, quod dum Summi Pontifices citati dicunt Religionem Ordinem impropriè, ac latè loquuntur, quia Religio, & Ordo important vota; ergo cum tunc Ordo Carmelitarum ſe non haberet impropriè eſt Religio, & Ordo.

35. Barboſa. Reſpondetur primo, quod verba Sum. Pontificum in vero, & genuino ſenſu, ut ait commune axioma, ut latè probat Barboſa Axiom. 222. n. 4. ſunt accipienda, & intelligenda, inde Carmelitæ ab inſtitutione Eliæ habent vota, eaque maximè roborarunt ac firmarunt, & cum magna perfectione, ac majori, quàm antea erant, nempe in Eccleſia primitiva, ac Apoſtolorum tempore.

Omnes enim Apoſtoli tria emiſerunt vota, ut ex- 36.
preſsè docent D. Aug. de Civit. Dei c.4. & in Pſ. 131. D. Aug.
D. Hieron. de Viris illuſtribus in Philone. D. Tho. D. Hier.
2.2. q. 88. artic. 4. ad 3. Nam illi illuminati gratia D. Tho.
Spiritus S. & doctrina Chriſti obſervarunt omnimode omnem perfectiſſimam vitam juxta Chriſti documenta abnegantes ſemetipſos, cum abnegatione propriæ voluntatis appetituum, ac temporalium & ut optimi Magiſtri hanc ſuos diſcipulos docuerunt doctrinam, unde ait Paulus 1.Cor. 7. n.7. *Volo* 1. Cor. 7.
autem vis omnes eſſe ſicut me ipſum. Unde de illis primis Chriſtianis ſcribitur Act. 4. n. 32. *Multitu-* Actor. 4.
dinis autem credentium erat cor unum, & anima una, nec quiquam eorum quæ poſſidebat ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Unde D. Petrus, ut refertur Act. 5. n. 3. dixit Ananæ: *Cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui S. & defraudari de pretio agri, & venundatum in tua erat poteſtate.* Significat quod venundatum antequam voverit in ſua erat poteſtate, ut illo uteretur quo vellet, at poſtquam emiſit votum paupertatis jam non erat, & defraudans mentitus eſt Spiritui S. Suarez.
nam ex voto violato ipſe, & uxor ejus in tam rigi- Lyran.
dam mortis pœnam inciderunt, & hanc eſſe com- Cajetan.
munem Patrum ſententiam teſtatur Suarez tom. 3. Lorin. Cornel.
de Relig. lib. 3. c. 3. n. 4. quibus accedunt Lyran. Tyrin.
Cajet. Lorin Cornel. Tyrin. Menochio. Menoch.

Ex quibus colligunt quod in primitiva Eccleſia 37.
omnes emittebant vota, perfecti omnia tria, alii verò unum, vel alterum; cum ergo filii Eliæ eſſent ſub doctrina Apoſtolorum, imò eis maximè intimi, ut pote, ut ait Joſephus Antiochenus, Coadjutores Apoſtolorum in prædicatione Evangelica, abſque dubio tria vota, quæ hauſerant ex diſciplina Eliæ, Apoſtolorum doctrina magis corroborarunt, & ad majorem, atque excellentiorem perfectionem ſublevarunt, & maxime documentis Sanctiſſimæ Virginis Mariæ omnium ſupremæ doctricis, ac Magiſtræ in univerſa probitate, virtute ac ſanctitate, & perfectione, cujus colloquiis feliciter ipſi frui potuerunt, ut dicitur in Lectionibus, & poſteà habebant regulam Joan. 44. Cum votis ut patet ex ejus libro cap. 16.

QUÆSTIO V.

Ex tanta perſiſtentia diſciplinæ in filiis Eliæ colliguntur in eis vota.

HÆc quæſtio eſt præcipua difficultas hujus 38.
Apologiæ, quam late tractavi in opuſculis opuſc. 3. reſol. 3. per multas quæſtiones, nunc verò præſens materia poſtulat eam iterum tractare ſupponendo alii qua ex dictis, & multa addendo, aque aliqua addendo per ſequentes Sectiones.

SECTIO I.

Aliqua & valde communia ſupponenda.

SUpponendum primo, quod in lege veteri valde 39.
communis, & frequens fuerit uſus votoum, *In lege veteri valde communa votum.*
Levit. 27. n. 1. *Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens. Loquere filiis Iſraël, & dices ad eos: Homo, qui votum fecerit, & ſpoponderit Deo animam ſuam ſub æſtimatione dabit pretium*, & latiſſimè agitur in toto capite de obſervatione voti, facto, vel fa- Levit. 27.

... 39. ciendo,& Numer. 30.n. 3. ubi dicitur : *Iſte eſt ſermo quem præcipit Dominus. Si quis virorum votum Dño voverit , aut ſe conſtrinxerit juramento non faciat irritum verbum ſuum* , & ibi circa votum multa diſponuntur n. 1. 6. & 8. & Deuteronom. 12 .n. 8. & cap.23.n. 21. & Eccleſiaſt.5. n. 3. *Quod voviſti Deo ne moreris reddere*,Pſalm. 75.n.12.*Vovete , & reddite Domino Deo veſtro.* Lorinus ibi ait, quod juxta Patres Latinos exponendus eſt de rebus , quas Lex non præcepit.

Deut. 12. Eccl. 5. Pſal. 75. Lorin.

40. Veniamus ad magis particularia : Jacob edidit votum,Geneſ. 28. n. 20. *Vovit etiam votum , dicens, Si Dominus fuerit mecum , & cuſtodierit me David*, Pſalm.21.n.26.*Vota mea Domino reddam* , Pſal.131. n. 2. *Votum vovit Deo Jacob.* De ædificando Templo Jephte rediens victorioſus,Judic.12.n. 30. *Fecit ſicut voverat.* Anna Samüelis mater 1. Reg. 1. n. 11. pro obtinendo filio *votum vovit.* Et Rex Aſa repoſuit in Templo, 3.Reg. 15. n. 7. *Quæ Pater ſuus voverat in domum Domini aurum , & argentum* , & filii omnes Iſraël de populo pro reſtauratione Divinorum , 2. Paralyp.31.n.2.& 12. *Obtulerunt quæ voverant Domino Deo ſuo.* Et poſt decollatum Holofernem Judith. 16.n. 22. *Obtulerunt omnes holocauſta, & vota,& repromiſſiones ſuas* ; imos & peſſimus Abſalon poſtulavit à Patre ſuo facultatem , dicens 2. Reg. 15.n. 7. *Vadam , & reddam vota mea,quæ vovi Domino in Hebron*.Similiter , & alii multi.

Vota in particulari. Gen. 28. Pſal. 21. Pſal. 131. Judic. 11. 2. Reg. 1. 3. Reg. 15. 2. Paralip 31. Judith. 16. 2.Reg.15.

41. Quæ vota faciebant ad majorem operis firmitatem , & obſequium Dei,ac majus meritum comparandum , ut notat Ovandus in 4. diſtinct. 3. propoſit. 8. & ait , *Notum erat Judæis , quod opus factum ex voto erat laudabilius , & magis placere Deo virginitatem cum voto.*

Ovand.

42. Supponendum ſecundo eſt , quod in Elia , & Eliſæo , ac filiis Prophetarum dabatur eximia obedientia , paupertas , & caſtitas , ut latè oſtendi citato opuſculo tertio, reſol.3. q.6. & 7. ex Scriptura , & Patribus, multiſque magnis documentis.

Obedientia. Paupertas. Caſtitas.

SECTIO II.

Tria vota in Elia , ac filiis ejus aſtruuntur ex propria ſententia.

43. AD hanc veritatem de tribus votis in Lege veteri multa , & ſolida fundamenta ponunt noſtri ſapientiſſimi Magiſtri Petrus Munox Franciſcus, à S.Maria, Lezana , Petrus Vaſtelius , Daniel à Virgine Maria , Vinea Carmeli , & Franciſcus bonæ Spei in ſuo doctiſſimo Armentario , quæ fundamenta videnda ſunt apud ipſos Autores , ex noſtra tamen minima tenuitate ſex ferè propono.

Primum fundamentum.

44. Deſumptum ex Doctrinâ D. Thomæ 2. 2. q.186. art. 6. ad primum , ubi docet , quod ad perſeverantiam , conſiſtentiam , ac perfectionem ſtatus Religioſi requiritur aliquod voti vinculum ; quia cum natura humana ſit valde inconſtans , & mutabilis, niſi detur aliquod vinculum totum corruet , unde ait ipſe Angelicus Doctor , *Non aliter homo poteſt totam vitam ſuam Deo exhibere , niſi per voti obligationem*, Quod optimè explicat Suarez tom. 3. de Religione lib. 2.cap. 3. n. 2. *Cum hoc ſit de re valde difficili , & de non neceſſaria ſed voluntaria , niſi aliquo morali vinculo firmata ſit , facilè fluctuabis.*

Vota requiruntur ad perſeverantiam Religionis D. Tho. Suarez.

45. Atqui à raptu Eliæ fluxerunt nongenti ſexaginta quatuor anni uſque ad viros illos , qui ejus veſtigiis inſtiterant , de quibus eſt ſermo in prædictis lectionibus approbatis à Sede Apoſtolica ,ergo in eis interceſſit aliquod voti vinculum cum perduraverit per ferè mille annos in tanta varietate Reipublicæ Judaicæ , & ſub crudeli , & dira perſecutione Regis Antiochi , ita ut nullus auderet aliquam legis obſervationem facere ,ut infra dicam , ergo ad perſeverantiam illius ſtatus per tantum temporis intervallum aliquod morale vinculum interceſſit , quod fuit votum.

Perſeverantia Religionis Carmelitanæ.

Secundum Fundamentum.

46. Et ſanè apud me efficax , quod deſumo ex doctrina Suarii tom. 3.de Religioni lib. 3. c. 1.n.2.Ubi ait, quod ſuppoſita fide lumine naturali notum eſt, melius ac perfectius eſſe ſervire Deo cum voto, quam ſine illo ; nam per fidem Divinam cognoſcimus quantum debeamus Deo , ut Auctori naturæ, & gratiæ ? nam ab eo , ut Auctore naturæ accepimus creationem , conſervationem & multa bona temporalia ; ab eo ut ſupernaturali habemus fidem, gratiam , remiſſionem peccatorum per proprium ſanguinem , & hæreditatem vitæ æternæ , lex ergo naturalis dictat , quod Domino , à quo tot , & tanta bona recipimus , meliori & perfectiori modo , quo fieri poteſt,ſerviamus ; hoc poſito ſic conficio argumentum.

Serviendum Deo cum voto dictat ratio naturalis.

47. Elias per lumen naturale cognovit melius , ac perfectius eſſe ſervire Deo cum voto , quam ſine illo ergo ſuas virtutes voto firmavit , Antecedens patet ex dictis maximè cum lumen natura mentis Eliæ eſſet multum adjunctum lumini Divinæ gratiæ. Conſequentia probatur , Elias dicebat de ſe, *Vivit Dominus ante cujus conſpectum ſto* , 3 .Reg. 17. n.1.& iterum,1.Reg.18. n. 15. *Vivit Dominus , ante cujus vultum ſto* , & Apoc. 11. n. 4. *Hi ſunt duæ olivæ , & duo candelabra , in conſpectu Domini ſtantia*, ſermo eſt de Elia & Enoch , & quamvis illud *vivit Dominus* ſit valde conſuetum juramentum apud antiquos Patres,ut David 1.Reg.16.n. 10 *Vivit Dominus quia niſi Dominus percuſſerit eum* , &c. Et iterum ibid. n. 16. *Vivit Dominus* ; *quoniam filii mortis eſtis.* Et Jerem 4. n. 2. *Vivit Dominus in veritate*; at Elias amplius aliquid dixit , *In cujus conſpectu ſto.* Ex quo dicitur , quod ſemper Elias ſe conſiderabat ante faciem , ac præſentiam Dei, ut inde ſe magis obligaret ad ſummam venerationem , ac perfectiſſimum obſequium omni meliori modo ſibi poſſibili Deo exhibendum , ut exponunt Beda , & Richardus , & D.Athanaſius in vita S. Antonii , & ait , *Elias dicebat,vivit Dominus in cujus conſpectu ſto , non computabat Elias præteritum tempus , ſed tamen quotidie in certamine poſitus talem ſe præbere cupit , qualem ſciebat Dei dignum eſſe conſpectibus , purum corde , & præparatum obedire voluntati Dei.*

Elias cognovit ratione naturali perfectius cum voto. 3. Reg.17. Beda. Richard. D. Ath.

48. Atqui Elias deprehendebat lumine naturali majorem venerationem ac excellentius & perfectius obſequium Deo exhiberi cum voto, quam ſine illo , ergo ſine illo non ſe exhibebat coram Deo omni meliori modo ſibi poſſibili *nec talem ſe præbebat , qualem ſciebat Dei dignum eſſe conſpectibus*; nec verè diceretur de eo , quod ſurrexit tamquam ignis , Eccleſiaſt. 48. n. 1. devorans , & conſumens omnes temporales affectus , ut majori luce reſplenderet ante conſpectum Domini ; maximè cum ſciret , quod alii ſuas virtutes vita firmaverint.

Elias ſervivit cum voto.

49. Quod ergo tantus , & talis homo , ut Elias cognoſceret,ac intelligeret ; quod melius , ac perfectius erat voto virtutes firmare , quam ſine illo , & quod etiam videret , & ſciret ex Scripturis , quod alii

Illatio ex antecedentibus. alii ad majorem perfectionem, ac firmitatem virtutes ſuas voto corroboraverint, ut Jacob, David, Anna Samuëlis mater, & alii, & quod ipſe ſuas operationes voto non ſtabiliret, rationabiliter videtur creditu difficile.

50. *Adverſariorum inſtantia.* Forſitan dicent Adverſarii, ut interloquendum multoties aſtruunt, quod Deus ſua alta Providentia decreverit condere legem Evangelicam perfectiſſimam, & ſtatus Religioſus tribus votis eſt valde perfectus, ideo illum voluit reſervare ad legem Evangelicam, & quod in nulla alia lege daretur.

51. Contra tamen, Magnum Dei donum eſt vivere per totam vitam in gratia, & amicitia Dei abſque aliquo peccato mortali, ut communiter celebratur de Abel, utpote primo Juſto, primo Sacerdote, & Martyre Idem dicitur de Noë, de quo ait ſcriptura Geneſ. 6. n. 9. *Noë vir juſtus, atque perfectus in generationibus ſuis.* Idem habetur de Abraham; qui ab Apoſtolo Roman. 4. n. 1. appellatur, *Pater omnium credentium per fidem.* Idem affirmatur de Iſaac & Jacob, ac Job, de quo dicitur, Job. 1. n. 1. *Vir ſimplex, rectus, ac timens Deum, recedens à malo,* & Jeremia ſanctificato in utero materno, de Daniele, tribus pueris, & Elia, ac Eliſæo; Item inſigniri corona martyrii, de quo ait Chriſtus Dominus Joan 15. num. 13. *Nullus majorem charitatem habet, quam ut ponat animam ſuam pro amicis ſuis.*

Gen. 6. — *Si majora conceduntur cum minora negantur* — Job. 1. — Rom. 4. — Joan. 15.

52. Tunc ſic perfectius, ac excellentius donum eſt totam vitam ducere in gratia, ac amicitia Dei, quod eſt donum confirmationis, vel inſigniri corona martyrii; quàm ſtatus Religioſus tribus votis; & tamen illud Deus dedit in ſubſtantia, & entitate Patribus antiquis, cur igitur negandum, quod dederit minus, ut ſtatus Religioſus in quo (væ nobis) multi gravia, & grandia peccata commiſerunt; reſervavit tamen Deus, ut illa in lege gratiæ cum majori, excellentiorique perfectione, ac majori gratia darentur.

Tertium fundamentum.

53. Communiter ſancti Patres, quos adduxi citato opuſculo 3. Reſol. 3. quæſt. 9. n. 75. ut D. Gregor. Nazianz. D. Hieronym. D. Auguſt. D. Chryſoſt. noſter Inſignis Vualden. Tres Cardinales Cajetanus, Damian. Bellarm. aliique multi, quos ibi citavi, argumentantes contra Hæreticos vituperantes ſtatum Religioſum ad eorum errores convincendos, opponunt Eliam, ac Eliſæum; ergo in iſtis ſanctis Prophetis agnoſcunt ſtatum Religioſum, non tamen tanta perfectione; ut in lege Evangelica. Quo poſito, ſic facio argumentum.

54. *Hæretici admittunt cælibatum & auſteritatem & negant ſtatum Religioſum.* Sancti Patres argumentantes contra Hæreticos non opponunt contra eos, id quod ipſi approbant, & laudant, ſed id, quod damnant, reprobant, & condemnant; atqui hæretici laudant, & approbant vitam in Cœlibatu, ac in ſolitudine, & aſperitate, & damnant ſtatum Religioſum cum tribus votis, ergo quando opponunt contra eos Eliam, ac Eliſæum non ſolum agnoſcunt in eis Cælibatum, atque auſteram vitam; ſed etiam monachatum cum tribus votis. Major eſt certa, conſequentia recte colligit, minor in qua eſt tota vis argumenti probatur, quia Eliſabeth Regina Angliæ ſolebat dicere, quod plus gloriabatur de ſua virginitate, quam de corona Regni, & apud ipſos hæreticos, qui vivunt in multa auſteritate, & pœnitentia, & vocantur rigidi Calviniſtæ, rigidi Luterani, ut teſtatur Hortus Paſtorum, & apud Mauros vocantur *Merabetos*: ergo quando Patres, & Doctores opponunt contra Hæreticos Eliam, & Eliſæum, non eſt ex cælibatu, & ex auſteritate; ſed ex ſtatu Religioſo.

55. *Inſtantia adverſariorum.* Reſpondent adverſarii, quod omnia illa, teſtante Apoſtolo, *Contingebant illis in figura*, ac proinde, quod adducitur ſtatus Eliæ, & Eliſæi tamquam umbra, & figura ſtatus Religioſi, non quod in illis verus daretur, & ex hoc capite multa congerunt in nos argumenta, aſſerentes, quod in illis tantum erat figura, & nihil reale.

56. *Antiqua etſi figuræ realitates.* Primo contra, & diligenter adverte; Quamvis illa in Patribus antiquis eſſent umbræ, & figuræ, tamen in ſe ipſis cum omni proprietate, & rigore erant entia realia, veræque realitates; nam martyrium in lege veteri extitit figura martyrii legis gratiæ, tamen extitit, & proprie martyrium, de illo ait Paulus Hebræor. 11. num. 36. *Alii ludibria, & verbera experti, inſuper vincula, & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt in occiſione gladii,* verè, & propriè effuderunt ſanguinem, & mortui ſunt; Voluntaria paupertas antiqua extitit umbra, & figura paupertatis Evangelicæ; & tamen extitit vera paupertas, dicente Apoſtolo Hebræor. 11. num. 38. *Alii circuierunt in melotis, in pellibus caprinis egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus in ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis.* Gloſſa Interlinealis, & communiter Patres habent ibi, ut Elias, & Eliſæus, Ecce vera, & extrema paupertas, cum dicitur abſolutè egentes, abſolutè intelligitur de omni re, cibo, potu, veſtitu, ac de loco, in quo reclinent caput, Remedium legis Naturæ, ac Circunciſio erant figuræ Baptiſmi, & tamen verè, & realiter erat quædam cæremonia, & præcindebatur particula carnis, & remittebatur peccatum originale, & dabatur gratia, Vota Jacob, Davidis, Annæ, Aſſa Regis, ac Principum fuerunt figuræ votorum legis gratiæ, & tamen fuerunt vera, & realia vota, veramque, & realem obligationem induxerunt.

Hebr. 11.

57. *Cur antiqua dicuntur umbra, & figura.* Dicuntur autem illa antiqua umbra, & figura per reſpectum ad magnam perfectionem, ſublimitatem, ac celſitudinem, quam tales actiones obtinent, & conſecutæ ſunt ex adventu Chriſti Domini dicente ipſo, *Veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant.* Joan. 10. num. 10. Syriacus, *Quod abundantius eſt habeant.* Arabicus; *Ut abundantius eis ſit*, exponunt à me citati tom. 4. in Evang. cap. 19. ex p. 4. n. 39. D. Chryſoſt. D. Auguſt. Euthym Theophylact Beda gratiam, & vitam æternam abundantius, quam antea habebant Noſter D. Cyrillus Alexandr. Abundantius habeant multiplicem Sancti Spiritus donorum copiam, & Joannes-Baptiſta de ipſo clamat Joan. 1. n. 16. *De plenitudine ejus nos omnes accepimus gratiam pro gratia.* Explicat D. Chyſoſt. in Catena recepimus novam gratiam cum plenitudine ejus pro gratia, quæ dabatur antiquitus, non tamen cum plenitudine ejus.

Joan. 10. — D. Chryſoſt. — D. Aug. — Euthym. — Theoph. — Beda. — D. Cyril. Alexand. — Arabic. — Joan. 1.

58. Chriſtus Dominus veniens in hunc mundum lux fulgentiſſima, quæ totum mundum illuminavit ſua præſentia, ſuaque doctrina, omnes direxit, & quantum eſt ex ſe omnes ſublevavit ad Cœlum exemplo ſuæ humilitatis, paupertatis, patientiæ, ac obedientiæ uſque ad mortem D. Cyrillus Alexandr. D. Chryſoſt. D. Auguſt. D. Paſchaſ. notant ex illo, quod dicitur de Chriſto Domino moriente, *Tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt.* Matth. 27. num. 45. & 51. cujus erit mens, quæ conſiderata Chriſti morte non obſcuretur, ac tenebretur ad omnia temporalia, ut illa deſpiciat, cujus animus non tremat, ac contremiſcat tantum Dominum offendere, & cujus cor ex

D. Chryſoſt. — D. Aug. — D. Paſch. — *Chriſtus ad ſe traxit omnia ſæcula.*

delictis non ſcindatur contritione, ac pœnitentia.
59. Secundo. Non modo in lege Evangelica ſumus
1. Cor. 7. tamquam in umbra, ac figura per reſpectum ad
æternam Beatitudinem teſte Apoſtolo 1. Corinth.
D. Greg. 7. num. 31. *Præterit enim figura hujus mundi*; totum
hujus mundi, ut denotant D. Gregor. lib. 6. epiſt.
D. Hier. D. Hilar. 26. D.Hieronym in vita S.Hilarionis, D.Leo ſerm.
Nos in figura 5. de jejun. 7. eſſe umbram, & figuram per reſpe-
ctum ad æternam Beatitudinem, nam, ut ait Pau-
1.Cor. 13. lus 1. Corinth. 13. num. 12. *Videmus nunc per ſpe-
culum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem*, &
cum ſimus in figura noſtræ actiones ſunt veræ, &
reales, ita & illæ in lege veteri.

60. Tertio ut dixi citata quæſt. 9. quomodo fieri po-
Sancti Patres exponunt Hæreticos. teſt, ut Sancti Patres ac Doctores argumentantes
contra Hæreticos eis opponant ſtatum Religioſum
in Elia, ac Eliſæo in figura, cum Hæretici diabo-
lico, ac venenoſo ſpiritu, & ore, ut negent veram,
& realem Chriſti præſentiam in Euchariſtia di-
cunt, quod illa verba: *Hoc eſt corpus meum*, *Hic eſt
Calix ſanguinis mei*, per tropum, figuram, ac ſignum
ſint accipienda; è contra vero omnes Catholici pu-
gnant, eſſe accipienda, in legitimo, vero, ac conna-
turali ſenſu, aliàs tota veritas ſcripturæ deſtrui-
tur, & ſic dicemus, quod per figuram, ut tropum
Deus creaverit mundum, Adamus peccaverit, &
omnis caro corruperit viam ſuam, ergo ut firma
veritas, perſiſtat, in ſuo naturali ſenſu accipienda
ſunt verba, ac proinde ut argumentum habeat effi-
caciam in vera, ac reali acceptione intelligendi
ſunt Patres, cum de Elia loquuntur, licèt non ea
perfectione, ut in lege gratiæ.

Quartum fundamentum.

61. Zelus communiter definitur; Eſt præclariſſima
virtus, quæ pro poſſe ac omnibus viribus quærit,
ac intendit gloriam Dei, & deſtruere quidquid illi
eſt contrarium, ſed magis quæritur, ac intenditur
gloria Dei per virtutes voto firmatas, quam ſim-
Quid ſit zelus. plices, ergo cum Elias ſit ſummus Zelator honoris
Divini, ejus virtutes fuerunt voto firmatæ, Major
eſt certa, & communis definitio, Minor eſt certa,
per id magis, ac magis quæritur, ac intenditur glo-
ria Dei, per quod magis obligatur homo ad illam
quærendam; ſed magis obligatur per vota ergo,
magis intenditur gloria Dei cum votis, quam ſine
illis, per quæ magis corroborantur.

62. Conſequentia eſt optima, & principalis; quia
ſi virtutes Eliæ non fuerunt voto firmatæ, dabitur
alius major Zelator, quam Elias, quod non eſt ad-
Elias ſupremus zelator. mittendum. Ipſe enim proponitur ab ſcriptura, ut
ſummus Zelator honoris Divini 1.Matth. 2. n. 58.
Elias dum zelat zelum legis receptus eſt in Cœlum,
& à Sanctis Patribus, ab Pontificibus, indeque ab
Loca juris. ipſis omnes exhortantur ad imitandum ejus zelum
ut habetur ex jure Canonico c. 23. q. 4. Cap. *Si illis*
univerſus populus Chriſtianus ad pugnandum, &
ſtandum pro honore Dei cap. *Quod Chriſtus*, & cap.
Giuliſarius eadem quæſtione pro populi ſalute pro-
curanda. c. *Cum ſcriptura*. 1. quæſt. 1. Omnes Epiſco-
pi, & Prælati admonentur pro virtutibus plan-
tandis, & vitiis propulſandis. D. Chryſoſtomus
D. Chryſoſt. lib. 3. de Providentia, univerſi Reges, & Principes
ad interficiendos, ac comprimendos hæreticos, ac
ſacrilegos, D.Antonius Abbas, ut refert in ejus vita
D. Ant. D. Ath. D. Athanaſius dicebat ad ſuos Monachos. *Etiam,
& Eliſæum, ac filios Prophetarum quos conſtat ve-
raciter veteris teſtamenti monachos imitari cu-
rate.*

Quintum fundamentum.

Si aliquid obſtaret, ob quod non darentur vota, 63.
& maxime caſtitatis eſſet imperfectio illius legis;
atqui hoc non obſtat, multo enim perfectius, &
excellentius eſt martyrium, dicente Chriſto Do-
mino, *Majorem charitatem nemo habet, ut animam
ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Joan. 15. n. 13. & Joan. 15.
tamen in illa lege dabatur martyrium, ut conſtat
ex Paulo ſupra citato, & ex D.Stephano Actor. Act. 7.
7. num. 52. *Quem prophetarum non ſunt proſecuti Pa-
tres veſtri, & occidebant eos, qui prænuntiabant de
adventu juſti*, ergo imperfectio legis non repugnat
Reſponderunt adverſarii perfectius eſſe marty-
rium, quàm votum; tamen quod votum pro illo
tempore habebat multam repugnantiam ob affec-
tum, quem omnes habebant ad generationem na-
turalem, ut fierent Patres Chriſti; Contra tamen ſic
juſto; Multo magis repugnat cum generatione
naturali martyrium, quod involvit mortem, quam
votum, quo ſtante poteſt dari generatio licitè, vel
illicitè interveniente diſpenſatione.

Videntes adverſarii hujus inſtantiæ vim ad aliud 64.
confugiunt dicentes, quod Martyres tenebantur *Rejicitur reſponſio.*
ad martyrium amplectendum ne fidem deſerent;
nam eis data fuit optio, quod idolis ſacrificarent,
vel iniquis Imperatorum mandatis obedirent, vel
martyrio colla darent, & pro conſervanda fide
martyrium ſunt amplexati.

Sed contra, Imprimis, id, quod aſſumit non eſt 65.
verum; nec enim omnibus hæc optio data eſt, ut
ſacrificarent idolis, vel morerentur; nam Abel
mortuus eſt à Caïmo ex odio, & invidia, Eleaſarus
mortuus eſt, ne ſuis malum præberet adoleſcenti-
bus exemplum 2. Machab. 6. n. 24. Daniel, quia 2.Marc. 6.
contra Regis edictum in domo ſua oraret januis *Impugnatur ſolutio.*
apertis miſſus eſt in lacum Leonis cap. 6. n. 13. Dan. 6.
Duæ mulieres, quia delatæ ſunt natos ſuos cir-
cumcidiſſe ſimul cum pueris ab uberibus ſuſpenſis
præcipitantur ex muro 2. Machab. 6. n. 10. ſic 2.Mac. 6.
omnes ferè. Prophetæ Iſaias, Jeremias Ezechiel,
Zacharias, & alii occiſi ſunt; quia populum in-
crepabant; Joannes-Baptiſta, quia arguebat Hero-
dem, ſic & noſter S. Anglus Carmelita, qui in-
ceſtuoſum Berengarium increpabat, & anno 1674.
impreſſa eſt Madriti Hiſtoria Anglicana cum ap-
pendice multorum martyrum, qui ab Hæreticis
occiſi ſunt, vel quia prædicabant fidem Catholi-
cam, vel quia fuerunt in eorum domo Cruces,
imagines & paramenta Sacra.

Alii vero Martyres, ſi vellent, poterant vitare 66.
Martyrium, ut de D.Andrea dicitur, qui à populo
liberari poterat, ſed ipſum cohibuit, ne exopta-
tam martyrii palmam impediret; alii ſancti pote-
rant Deum exorare, ut eos à laqueo venantium
eriperet, ut liberavit Apoſtolos à carcere Actor. 5. Actor. 5.
n. 19. Petrum à vinculis Actor. 12. n. 7. magnum Act. 12.
Paulum de naufragio, ac de tot, & tantis periculis,
B. Teclam à multis cruciatibus, ſed ab hoc ſe
ſe abſtinuerunt ſancti, vehementiſſimoque deſide-
rio properabant ad coronam Martyrii, ut diceret
D. Ignatius; Utinam fruar beſtiis quæ mihi ſunt
præparatæ, quas oro mihi velociores eſſe, &c.

Sextum fundamentum.

Votum eſt voluntaria, & liberata promiſſio facta 67.
Deo de aliquo meliore bono animæ ſe obligan-
di. ita Bonacina tom. 2. q. 2. de voto unica pro-
poſitio & n. 2. citans multos Doctores, & addit. 6.
quod

quod promiſſio tantum interior, & mentalis ſit, cum Deus intueatur cor noſtrum. Hæc autem promiſſio mentalis ſit manifeſta dupliciter per verba externa v. g. voveo Deo vel per externam & perennem oſtentationem factorum, ut in Apoſtolis, Joanne Baptiſta, ut tenet D. Thomas, noſter Vualdenſis, & alii multi, quos citavi in opuſculis, opuſc 3. quæſt. 5. num. 38. & etiam in illis, qui fuerunt in primitiva Eccleſia, ut tenet Suarius tom. 3 de Religione lib. 8. cap. 2. num. 17. & Lorinus, Cornelius, Sanches ad caput quintum Actorum, de Anania, & Saphira, atqui Elias per totam ſuam integram vitam obſervavit virginitatem, ut ait D. Ambroſius lib. de Virginitate, *Virgo erat Elias, ideo curru raptus ad Cœlum, & ideo cum Domino apparet in gloria.* Perennem paupertatem obſervavit per totam integram vitam, ut ait D. Chryſoſtomus; *quid pauperius Elia, qui nihil præter melotem habebat*, & ad illa verba Hebræorum 11. *in pellibus caprinis*, explicat Gloſſa & Septem expoſitores ut Elias, & Eliſæus & de perpetua conſtantia, obedientia ad Deum, & ejus miſſus. Conſtat ex ferventi zelo quo flagrabat in mandatorum illius obſervantiam.

Deinde dicitur Eccleſiaſt. cap. 48. num. 1. Surrexit Elias tanquam ignis, qui conſumit, & comburit quidquid eſſet terrenum, tam in ſe, quam juxta ſe, & D. Ambroſius ait, *Elias aſcendit in Cœlum triumphator non barbararum nationum, ſed propriorum appetituum.* D. Chryſoſtomus ait, quod Elias ſit homo cœleſtis, Angelus terreſtris, id eſt tam purus erat in terra, ut videretur magis Angelus, quam homo, ſimiliter Apoſtolus Jacobus in ſua epiſtola Canonica cap. 5. num. 27. *Elias homo erat ſimilis nobis paſſibilis.* Cum eum hominem vocat, addit quod erat ſimilis nobis, paſſibilem, quia tanta ejus puritas, quod videbatur eſſe ſuper hominem, ut ne quis cogitaret aliquid eſſe ſuper hominem, ideo tantis explicat ejus humanitatem, de quibus multa dixi citato opuſculo. 3. q. 6.

Atqui docet D. Thomas ſupra num. 44. non poſſe hominem ſervare per totam vitam niſi per voti obligationem, & cum aliàs eſſet valde magnus, neceſſe erat ad obſervationem talia retinere niſi per voti obligationem, quæ colligitur ex factis, non tanta perfectione, ut Apoſtoli.

Et his omnibus vide citatum opuſc. 3. q. 5. 6. 7. 8. de his omnibus latius ibi.

68. Pro quo nota quod virtutes Eliæ, Virginitatis, paupertatis, obedientiæ, valde ſublime, ac eminentiſſimè fuerunt à Deo remuneratæ; ergo in ſe fuerunt valde ſublimes, ac eminentiſſimæ; nam ex magnitudine præmii colligitur magnitudo meriti.

D. Ambr. Virginitati Eliæ tribuit D. Ambroſius, *quod curru igneo elevatus ſit ad Cœlum; ideo cum Domino apparet in gloria, ideo Domini præcurſor eſt adventus*, quod nulli mortalium datum eſt, ut tanto triumpho aſcenderet in Cœlum; *Cum Domino apparet in gloria*, & tunc ipſe Elias viſus eſt in majeſtate,

Luc 6. ut ſcribit D. Lucas 9. num. 30. *Et venturus eſt præcurſor Domini adventus*, ut Apoſtolus *reſtituens omnia* Matth. 18. ejus paupertas mirifice extolli-

Matth. 18. Hebr. 11. *Virtutes Eliæ admirabiles.* tur ab Apoſtolo Hebræorum 11. numero 31. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis egentes*, Ubi expreſſe intelligit Eliam, & Eliſæum, ut nominatim dicunt Gloſſa Interlinealis, D. Chryſoſto-

Interlin. D Chryſoſt. Euthim. Theod. D. Anſ. D. Tho. mus, Euthymius, Theophylactus, Theodoretus; D. Remigius, D. Anſelm. D. Thom. Hugo. Cajetan Benedictus, Juſtius, Cornel & alii, nota quod cum ibi Apoſtolus loquitur de virtutibus ſanctorum veteris Teſtamenti Abel, Henoc, Noë, Abraham, Iſaac, Jacob Moyſis, Davidis, ac Sanctorum Martyrum, eorum tamen virtutes non tanto celebrat encomio, ut Eliæ, ac Eliſæi paupertatem, adjungit quippe immediate, *Quibus dignus non erat mundus*, ejus obedientia ſupra modum eſt exaltata, obediens ipſe Angelo per longam D. Baſil. viam ambulans, *vidit in Horeb Deum, quantum fas eſt homini*, ut ait D. Baſilius, quo nullum majus præmium poterat eſſe. Virtutes ergo tam ſingulares ac admirabiles tam eminenti, ac ſublimi præmio remuneratæ valde ſublimes, ac perfectiſſimæ in ſe perfulſerunt, quæ tanta ſublimitatis excellentia ſine voto non poterat conſiſtere; nam ex præmii magnitudine magnitudo meriti bene deprehenditur.

Inſtabis, ut aliqui ex adverſariis innuunt, quod 69. Deus in lege veteri dederit uni vel alteri viro illuſtri unam, vel alteram virtutem, v. g. vitam puram, votum caſtitatis, vel paupertatis, non tamen per modum ſtatus permanentis, quod requiritur ad ſtatum religionis.

Contra, in lege antiqua dabantur Nazaræi cum 70. multis obſervantiis, caſtitatis voto, ut latè probavi citata Reſol. 3. quæſt 2. per modum ſtatus *In lege veteri ſtatus* permanentis. Dabantur Rechabitæ per modum *per modum* ſtatus permanentis cum voto paupertatis, & obedien- *permanentis.* tiæ, ut patet ex Jerem. 25. & num. 6. 7. & 8. & late Jerem. 35. tractavi citata Reſol. 3. quæſt. 3. Idem dicendum de Eſſenis, qui vivebant cum Religione, ac reformatione in vita, obedientiæ, paupertatis, ac caſtitatis, de quo latè agunt Philo, Joſephus, Ce- Philo. drenus, & alii Authores antiquiſſimi, quaſi eis Joſeph. contemporanei, & frequenter multi Patres, ut latè tractavi dicta Reſol. 3. quæſt. 4. Tandem ſtatus Eccleſiaſticus: & Ordo Summi Pontificis, Sacerdotum, Levitarum Pſallentium, erat per modum permanentis in lege veteri, non tamen ea perfectione, ut in lege gratiæ, cur & non ſic erit ſtatus Religioſus.

SECTIO III.

Ex verbis Sanctiſſimæ Virginis Mariæ probatur & confirmatur noſtra ſententia.

SEmper in omni cauſa Carmelitana adeſt patro- 71. na Sanctiſſima Virgo Maria, ſic & in præſenti ait ipſa revelatione maximè approbata ab Eccleſia D. Petro Thomæ, Confidito, Petre, Religio enim D. Petrus Carmelitarum in finem uſque ſæculi eſt perſevera- Thom. tura, ſic Elias ejus namque Inſtitutor jam olim etiam à filio meo id impetravit.

Religio autem in communi in ſua latitudine ex 72. communi Doctorum ſententia ait Bordoni tom. 5. Bordoni. cap. 1. de profeſſione regulari num. 1. tribus modis ſumitur ſeu in res ſpecies dividitur in Baptiſmalem, Clericalem, Regularem. Baptiſmalis per Baptiſmum homo ingreditur in Religionem chriſtianam; & ſit membrum Chriſti, de quo dicitur in collecta Apoſtolorum: *Per quos religionis ſumpſit exordium.* Secundo Clericalis, per quem novo, & peculiari modo aſſumitur ad Chriſti obſequium homo, eique conſecratur, ac in ſortem illius eligitur. *Tu es, qui reſtitues hæreditatem meam mihi.* Tertio accipitur Religio pro regulari cum tribus votis firmata.

Cum ergo Sanctiſſima Virgo ait, quod Religio 73. Carmelitana inſtituta eſt ab Elia, non loquitur de religione Baptiſmali, nec Clericali; quia neutra ab Elia derivatur, loquitur verò de Regulari cum

tribus

Religio Carmelitana ab Elia cum votis.

tribus votis reſpondebunt, quod Sacratiſſima Virgo loquitur latè, & impropriè, ſed dicam ego, quod ipſi magis latè, & impropriè loquuntur, quàm quod ſuprema Regina totius ſapientiæ, ſcientiæ ac intellectus aliquid improprium dixerit, & maximè cum ſint verba ſupremæ, atque ſublimis majeſtatis in proprio, ac genuino ſenſu ſunt exponenda, ab intelligenda Mendoz. de Privileg. *Ad inſtans* quæſt. 2. num. 15. Menoch. de arbitr. cap. 314. n. 13. Gama Luſit. deciſ. 113. num. 2. Cenedo & alii multi apud Barboſam in Diction. diction. 252. n. 2.

Mend. Menoch. Gama. Cenedo. Barboſ.

SECTIO IV.

Probatur noſtra ſententia auctoritate magnorum Patrum, ac graviſſimorum Doctorum.

74. AUthores, quos propoſui de hac re Opuſculo 5. reſol. 3. quæſt. 10. etiam hic repetam multis additis, ut magnum eorum numerum adimpleam. Et pro majori hujus rei intelligentia notanda ſunt illa verba Chriſti D. Matthæi 19. n. 12.

Sunt Eunuchi, qui de utero matris ſic nati ſunt, & ſunt Eunuchi qui facti ſunt ab hominibus, & ſunt Eunuchi, qui ſe ipſos caſtraverunt propter regnum Cœlorum. Tria Eunuchorum genera proponit Chriſtus Dominus ut latè explicavi tom. 7. in Evangelia cap. 19. Matth. quæſt. 11. Primo ſunt Eunuchi ex utero matris, utpote valde frigidi, ac inepti ad generationem: Secundo arte ab hominibus facti, Tertio ſunt illi, qui magis caſtitatis voto ſe Deo dicant, & conſecrant, quia ut perbellè ex PP. D. Irenæo, D. Auguſt. D. Fulgentio ſcribit Bellarm. lib. 2. de Monachis cap. 23. dicens, *Ipſa Eunuchorum appellatio perſpicuè indicat votum, non enim eſt Eunuchus, qui ſolum ſe continet, ſed qui non poteſt non continere.* Et etiam cum iiſdem Patribus, & D. Chryſoſt. D. Ambroſ. D. Anſelm. D. Thom. docet Suar. tom. 5. de Religion. cap. 1. num. 16. & 17. ac proinde, ille eſt Eunuchus ſpiritualis, qui ex voto eſt impotens ad generandum, & ita ait D. Auguſt. lib. de Virginitate cap. 23. *Quid veracius quid lucidius dici poſſit? Jeſus Chriſtus dicit eos, qui pio propoſito ab uxore ducenda ſe continuerint caſtrare ſe propter Regnum. Cœlorum.* Hoc poſito.

D Iren. D. Aug. D Fulg. Bellarm. D. Chryſoſt. D. Ambr. D Tho.

Quid ſit Eunuchus ſpiritualis

75. D. Epiphanius hæreſi 63. ait, *Elias, & Eliſæus, & Joannes, qui per magnam hanc formam, imitatores Angelorum, recte ſecundum Evangelicam Domini ordinationem ſe ipſos propter regnum Dei caſtraverunt.*

Tertullianus lib. de Monogamia cap. 8. agensi de Transfiguratione Chriſti ſic ait, *Moyſen, & Eliam ſecum vocat, alterum monogamum, alterum ſpadonem.* Explicant commentatores Eliam cum voto.

D Anaſthaſius Sinaita tom. 6. in Bibliotheca in quæſtionibus Scripturæ quæſt 66. ait, Eunuchi, qui ſe caſtraverunt propter regnum Cœlorum *hi ſunt præclari Apoſtoli, atque deinceps fuerunt Virgines, & Eunuchi, Joannes quidem, & Jacobus filii Zebedæi, & poſt illos quot millia monaſticam vitam agentia, ſicut Elias, Daniel in veteri Teſtamento.*

D. Ephrem Syrus quem citat, ac ſequitur Salianus anno 3123 num. 11. ait, *Sanctus Ephrem Syrus Eliam, & Eliſæum, & Joannem, & Paulam Apoſtolum in eorum numero recenſet, qui ſe caſtraverunt propter Regnum Dei.*

D. Amandus de laudibus Virginis cap. 11. referens, *Eunuchos propter regnum Cœlorum numerat Joannem, Eliam, & Eliſæum.*

D. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. ait. *Quiſque ſe ipſum caſtraverit, propter regnum Cœlorum, in corde ſuo continentiam voverit,* Atqui Elias dicitur à ſanctis Patribus caſtratus; ergo cum voto.

D. Hieronymus epiſt. 28. quæ eſt ad Lucianum, ait, *Eliſæus boves, & juga prioris operis vertit in vota.* Arabat Eliſæus in duodecim jugis boum 3. Reg. 19. num. 14. Ut ſequatur Eliam eum vocantem juga prioris operis vertit in vota, Nota, non ait votum, ſed vota quia lucrum, quod ex tam copioſo aratro poterat comparare vertit in votum paupertatis, & dominium ex familia, & aratro acquirendo vertit in votum obedientiæ & uxorem, ac filios, quos poterat ex aratro obtinere, vertit in votum caſtitatis.

Cardinalis Hugo cap. 9. Lucæ ait. *Eliſæus in aratro coxit carnes, mactavit boves, id eſt Religionis fecit votum.* Concremato aratro coxit boum caraes, & dedit pauperibus, dimiſſiſque omnibus ſequutus eſt Eliam, *Religionis fecit votum.*

D. Antonius Olyſſiponenſ. ſerm. in Dominica 5. poſt Trinitatem ait, *Eliſæus coxit carnes, id eſt carnales concupiſcentias in contritione cordis ſui*, ac proinde ex voto caſtitatis omnes ſuos contempſit appetitus.

D. Iſidorus lib. 2. de Officiis cap. 15. inquit. Quantum enim pertinet ad auctoritatem veterum Scripturarum hujus propoſiti Princeps Elias, & diſcipulus ejus fuerunt.

Joannes Jeroſolymit. de Inſtit Monach. per totum præcipuè cap. 9. 11. Clithoveus tom. 2. homil. 21. & ait, *Virginitatis perpetuæ votum ab Elia originem habet.*

Trithemius de laudibus Carmelit. cap. 2. *Fratres autem Carmelitæ ſancti Principis Eliæ exemplo inſtructi ad perpetuam caſtitatem voto Religionis ſe obligant*

Rupertus Arborienſis de Cœlibatu fol. mihi 3. ait Etiam in Cathalogo eorum, qui virginitatem voverunt, Elias, & Eliæus ſcribendi ſunt.

Illuſtriſſimus D. Joannes Suares Epiſcopus Conimbricenſis in Matth. cap. 2. tit. 1. Ubi introducit ſanctiſſimam Virginem loquentem cum Angelo annuntiante. *Et ſi ſim deſponſata, votum habeo Virginitatis? habebat enim exemplum in Elia, & Eliſæo*, & ſubdit. *Licebat igitur, prout ex præcedentibus liquet, vota emittere, & caſtitatem ſervare, quod ſemper laudabile fuit.*

Magnus Joannes Carthgena ex Seraphico Ordine tom. 4. lib. 2. object. 7. ait, *Elias tria vota ſubſtantialia Religionis emiſit.*

Ægidius Camartus digniſſimus Generalis Minimorum de rebus Eliæ cap. 6. ſect. 8. ait, *Elias omnium Monachorum parens fuit quia tria eſſentialia vota, Religionis primus ipſe. opere implevit.*

M. Thomas Ferrari ex Societate Jeſu in hiſtoria Imaginis del Monte de la Guarda cap. 1. ait, *Elias ad honorem B. Virginis emiſit votum in Carmelo Virginitatis perpetuæ.*

Doctiſſimus Salianus tom. 4. Annal. ad annum 3139. num. 2. ait, *Eliam tamquam Cathedra Moyſis loquentem audiamus, & in ejus manibus vota veſtra offeretis.*

Inſignis Mag. Suar. tom. 3. de Reli lib. 31. cap. 1. num. 2. ait, *Ante legem novam in uſu fuiſſe tria vota in quibus ſubſtantia ſtatus Religioſi conſiſti, veriſimile videtur.* Et quamvis ſapientiſſimus Doctor contrariam teneat ſententiam, noſtram tamen dicit veriſimilem.

Epiſcopus Dertuſanus ſerm. S. Thereſiæ ait, *Elia*

fuit primus homo, qui caſtitatem vovit, ut infert Hieronymus, & Iſidorus.

M. Vincentius Baron. ex Sacro Prædicatorum Ordine in ſerm. de S. Thereſia ait: *Elias tempore legis ſcriptæ cœpit præſtare eminentem perfectionem Evangelicam, vota fecit caſtitatis, voluntariæ paupertatis.*

M. Petrus Valdenama ex ſacra familia D. Auguſt. in Theatro Religion. ſerm. de S. Elia Propheta, ubi *Però ſin duda Elias fue el primero que guardò virginidad, y la enſeño aguardar en el teſtamento vicio a ſus Religioſos.*

Onufrius ſaltus Valentinus in vita S. Onufrii Regis cap. 18. ita ait *Frayle fue Elias, y el primero que entre los hombres hizo voto de Caſtidad.*

Joſephus Siguenda lib. 2. diverſ. 2. *de la Caſtidad*, & ait: *De los hijos de los Prophetas, que en la oſcuela de Elias, y Eliſeo vivian ſin mugeres, ſin haviendas, donde claramente eſtan calificados los tres votos.*

Petrus Lucius in Compendio Hiſtoriarum cap. 3. ubi expreſsè ait, quod *Elias, & Eliſæus fecerint caſtitatis vota.*

Ludovicus Tena in ſerm. S. Thereſiæ Matriti anno 1615. ubi ait, *La ſagrada Religion del Carmel tiene ſu principio en Elias, que fue el primero hombre, que hizo voto de Caſtidad.*

M. Fr. Joannes Saguenſis de virtutibus Moralibus lib. 4. cap. 3. num. 7. ait, *Præclarum de hac re habemus documentum, & maximè in Elia, & Eliſæo, qui tribus votis Religionis ſe Deo conſecrarunt.*

Velloſillus in advertent. ad Theologiam q 13. ubi ait maximè attendendum ad Religionis vota, quæ ediderunt Elias, & Eliſæus.

Richardus Al de proprietate Monachorum cap. 31. ſimiliter idem habet apertis verbis de Elia, & Eliſæo.

Petrus Ribera de la Orden de S. Auguſt. ſerm. de S. Thereſia Matriti anno 1627. ait, *Elias fue el primero de los mortales, que en carne humana ſe conſagrò à Dios ſpontanea, y voluntariamente en perpetua*
76. *virginidad.*

Patres, qui eos Monachos appellant.

D. Macharius vetus D. Pauli Eremitæ diſcipulus in ſerm. ad Monachos ait; *Fratres chariſſimi, Eliam & Eliſæum, & filios Prophetarum, quos veraciter veteris teſtamenti monachos imitari curate, hos ſecuti ſunt Paulus, Antonius* & multi alii.

S. Odilo in vita S. Maïoli in Bibliothec. & apud Lipomanuum, ait, *Inde cœpit ordo Monaſticus pullulare, & ut verius dicam reviviſcere, quem à Beatè Elia & Joanne-Baptiſta novimus proceſſiſſe.*

S. Hieronym epiſt. ad Ruſticum ait; *Filii Prophetarum, quos monachos in veteri teſtamento legimus.*

Rupertus in expoſit. ad cap. 4. Cantic loquens de Elia, & Eliſæo ait; *Quos fuiſſe monachos in veteri teſtamento conſentit auctoritas Patrum venerabilium.*

Caſſianus lib. 1. de Inſtitutione Monach. cap. 2. ait, *qui in veteri teſtamento hujus profeſſionis fundaverè primordia, Eliam ſcilicet, & Eliſæum Divinarum ſcripturarum auctoritate demonſtratur.*

Bernard Caſſinenſis in expoſitione Regulæ S. Benedicti ait, *Attende bene, quod in veteri teſtamento, quod Elias, & Eliſæus Monachorum inventores extiterunt.*

Ex noſtris.

Doctiſſimus Thomas Waldenſis lib. de Sacramentalibus 13. cap. 89. & lib. 3. doctrinalis fidei artic. 2. cap. 23.

Paleonidus Author antiquiſſimus & magnæ authoritatis lib. 1. de origine Ordinis Carmelitar. cap. 1.

Inſignis Mag. Petrus Corneius in Regia Salmanticenſi Academia publicus Cathedraticus in Concluſionibus habitis Romæ anno 1613. concluſ. 13. ita habet, *Forma monaſticæ diſciplinæ ſub obſervantia trium votorum ab Elia primordialiter emanavit.*

Didacus Coria in Chronica Carmelitarum lib. 1. cap. 7.

Petrus Sarracenus in Menologio Carmelit. in vita S. Eliæ.

Joannes Molina de Inſtitutione Carmelitarum cap. 1.

M Petrus Munnoz in doctiſſimo Propugnaculo Eliæ lib. 2. tit. 1. cap. 2. art. 5. n. 4.

Thomas à JESU Vir inſignis Religione, ac virtute lib. de antiquitate Ordinis, ac ſuper regulam Carmelit. 1. p. cap. 3. §. 4.

Thomas Aquinas de Patriarchatu Eliæ pag. 3. ſect. 3.

Franciſcus à S. Maria tom. 1. in hiſtoria prophetica & in Apologia de hac re per totum.

M Leza valde promeritus de Religione t. 1. Annalium in apparatu cap. 4. à n. 10.

M. Daniel à Virgine Maria magnus antiquitatum indagator in vinea Carmeli in Appen. fol. 705 à num. 226.

Petrus Vueſtelius lib. 1. Vindiciarum ſect. 5. art. 2. & 3.

M. Philippus à Sanctiſſima Trinitate Generalis noſtrum Diſcalceatorum in hiſtoria Carmelitana lib. 1. cap. 2.

Doctiſſimus P. Franciſcus Bonæ Spei, cujus ſapientiam prædicant ejus opera de viſione Eliæ diſp. 3. & in ſuo Armentario Carmelitano multa eruditione, ac ſtudio elaborato per totum, maxime ſcuto 6.

M. Fr. Antonius ab Spiritu Sancto Epiſcopus Angolenſis vir maximè eruditus tractatu de Primatu Eliæ.

Et ego tom. 1. in Evangelia lib. 2. cap. 11. q. 10. & opuſcul. 3. Reſolut 5. per decem, & novem quæſtiones.

Ecce hinc in confirmationem noſtræ ſententiæ adduxi quinquaginta, & tres Doctores, triginta octo ex extraneis, & maxime aliarum Sacrarum Religionum, alios verò Domeſticos, & quamvis Domeſtici, multam vim, & authoritatem habent ad probandum, ut tenent Mantica de tacita, & ambigua conveniente lib 8. tit. 14. n. 11. Maſcardus de probat. 6. vol. 1. concluſ. 3. n. 1. ubi multos citat. 77.

Mantic. Maſcar.

SECTIO V.

Probatur noſtra Reſolutio ex duplici Decreto diffinitivo ſanctæ Inquiſitionis, & etiam authoritate Magiſtri Sacri Palatii.

Cum magna controverſia fuiſſet excitata: An in lege veteri darentur tria vota ſubſtantialia 78.
Religionis, & res eſſet deducta ad Tribunal ſanctæ Inquiſitionis, convocatis viris doctiſſimis totius Hiſpaniæ

Hiſpaniæ in judicio contradictorio, re prudentiſſimè, maturo conſilio, & alto, ac profundo examine diſcuſſa, per ſententiam diffinitivam, ſequentes propoſitiones inter alias approbavit die 9. Decembris 1639.

Quid in lege ſcripta fuit votum caſtitatis, & virginitatis voluntariæ?

Quid in lege ſcripta fuit votum obedientiæ perpetuæ?

Quid in lege ſcripta fuit votum paupertatis perpetuæ?

Quid in lege ſcripta fuit verus monachatus, & Religio?

Subdit ſententia: *Currant impreſſæ, ut jacent, & de novo poſſint imprimi dummodo declaretur, non fuiſſe monachatum in lege ſcripta cum ſolemnitate, & perfectione, & cum poteſtate clavium ſicut in lege gratiæ, quia iſtius (in tota ſua perfectione) Author, & inſtitutor fuit Redemptor Jeſus Chriſtus, & illius in lege ſcripta fuit cauſa exemplaris, & meritoria.*

79. Cum tamen adhuc aliqui ſcrupuloſi non quieſcerent, ſed novis inſtantiis, ac difficultatibus res agitaretur, ac verſaretur in judicio contradictorio, res deducta ad ſanctum Tribunal Inquiſitionis, iterum convocatis magnis viris totius Hiſpaniæ re minutim & altiſſime diſcuſſa, & examinata, iterum prædictũ decretum antecedens fuit confirmatum, ac corroboratum à ſupremo Senatu Sanctæ Inquiſitionis Matriti die 6. Martii anno 1673.

Approbatio Magiſtri Sacri Palatii.

80. Approbata fuit primo: In publicis Concluſionibus Capituli Generalis præſidente Doctiſſimo Petro Cornevo, coram multis Cardinalibus Romæ anno 1613.

Secunda approbatio fuit data in Propugnaculo Eliæ edito à Sapientiſſimo Magiſtro Michaële Muños prima die Octobris 1635.

Tertia approbatio in primo tomo Annalium Magni Lezanæ 23. Junii 1644.

Quarta approbatio in publicis concluſionibus habitis in Capitulo Generali præſidente Sapientiſſimo Mag. Matthæo Orlando Generali digniſſimo anno 1666.

SECTIO VI.

Præoccupatur objectio de voto Virginitatis Sacratiſſimæ Deiparæ.

81. Veniamus jam ad argumenta adverſariorum diluenda, & primo opponunt contra nos multas Sanctorum Patrum authoritates, ut D. Ambroſ. D. Auguſt. D. Epiphanii D. Bernardi aſſerentium ſanctiſſimam Deiparam fuiſſe primam, quæ virginitatem voverit. *Patres.*

82. Ad quod primò reſpondet M. Soar. tom. 2. ad 3. part. diſp. 6. ſect. 3. §. *Ad has objectiones*; & ait, quod Beata Virgo votum virginitatis emiſerit, ad perfectionem ejus pertinet: *quod vero ante ipſam nullus hoc fecerit, ad ejus commendationem non admodum refert*, & poſtea ſubdit Sapiens Doctor: *Deinde dici etiam poteſt prima, quæ propoſita eſt tamquam dux, & exemplar hujuſmodi voti, & hunc exiſtimo eſſe ſenſum Sanctorum Patrum.* Nota verba *propoſita eſt tamquam dux, & exemplar, & hunc exiſtimo eſſe ſenſum Sanctorum Patrum*, & ſubdit etiam ipſe: *Hunc principatum Mariæ in Virginitate ſervanda ſufficienter ſalvari in eminentia, & ſpeciali prærogativa qua in ipſa eluxit hæc virtus*, & de hoc iterum infra. *De hac re explicat ſenſũ Patrum.*

Secundò M. Muños ait. Beatam Mariam Virginem fuiſſe primam in voto virginitatis in ratione cauſæ objectivæ, & exemplaris; quia cum Patres antiqui ex divina revelatione agnoſcerent myſteria vitæ Chriſti, & Deiparam ſanctiſſimam futuram ejus matrem cum voto virginitatis, ad ejus imitationem caſtitatis votum emiſerunt, ſic ait jam à me datus in Opuſcul. 3. reſol. 3. q. 11. n. 69. Methodius homil. de Simeone, & Anna, ſeu de Purific. loquens cum Sacratiſſima Virgine: *Puritatis tuæ Elias Propheta præſcius, atque imitator in ſpiritu, cum eſſet vitæ illius ſignifera, ſibi coronam colligavit, per tui imitationem. Te quoque ejuſdem ſucceſſor Eliſæus à ſapiente Magiſtro his ſacris initiatus tanquam jam exiſtentem præfigurans*, & venerans ipſam Virginem objectivè tanquam jam exiſtentem 83. *Prior objectivè, ut cauſa exemplaris.* D. Method.

Quid autem Patres ea, quæ per revelationem de Myſteriis vitæ Chriſti agnoſcebant, intenderint imitari, conſtans eſt Patrum ſententia D. Ambroſ. ſerm. 11. *David Evangelica præcepta anterior licet Incarnationis Sacramento, jam tamen audiebat in ſpiritu, & quaſi Chriſti diſcipulus non ſubtrahebat ſe paſſionibus, ſed certaminibus ſe offerebat.* D. Hieronym. epiſt ad Demetriadem de Job ait: *O præcepta, & diſcipulum Apoſtolorum!* Similiter D. Gregor lib. 1. Moral cap. 4. D. Chryſoſt. homil. de Job, & Abraham, D. Auguſt. tom. 6. l. 4. contra Fauſtum cap. 2. & patet ex Paulo Hebræor. 11. n. 26. dicente de Moyſe *Majores divitias æſtimans theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti.* Explicat Ribera, opprobria paſſionis Chriſti quæ per revelationem cognoverat, quibus ſe conformari voluit, illiuſque veſtigia imitari. 84. *Antiqui Patres quæ myſteria vitæ Chriſti imitabantur.* D. Ambr. D. Hier. D. Greg. D. Chryſoſt. Hebr. 1. Ribera.

Tertiò dicam etiam ego, ut jam dixi loco citato in Opuſculis, quod Beatiſſima Virgo extitit prima, quæ in re ipſa fecit votum Virginitatis, Elias, Eliſæus, ac filii Prophetarum ediderunt votum Caſtitatis, & inter votum Virginitatis, ac Caſtitatis, ut docent D. Thomas. 2. 2. q. 152. art. 3. in Corp. ibi, Cajetan Leſſius de Juſt. l. 4. c. 2. dub. 14. n. 99. Nam inter Virginitatem, & Caſtitatem magnum eſt diſcrimen, Virginitas enim dicit integritatem carnis, ſeu corporis, id eſt ſubjectum numquam libidine contaminatum ac corruptum, quod Caſtitas non dicit, nec importat, multi viduati, & cum filiis ingrediuntur Religionem, & ad Sacerdotium, ac Epiſcopatum promoventur, & dicuntur vivere cum Caſtitate, non tamen cum Virginitate. 85. Tho. Cajet. Leſſius. *Diſcrimen inter Virginitatem, & Caſtitatem.*

Ex quo patet quod votum Caſtitatis nihil contrariatur primatui voti Virginis Mariæ; nam multi antecedenter præceſſerunt cum tali voto, Nazaræi tale votum faciebant D. Chryſoſt. homil. 4. in Vigilia Epiphaniæ ait: *Nazaræi ſecundùm legem nuncupantur, qui Caſtitatem Deo inſigni voto mancipabant.* Sic & multi alii Patres, & Doctores, quos adduxi Opuſcul. 3. reſol. 3. q. 2. Idem de Eſſenis q. 4. 86. *Nazarei fecerunt votum Caſtitatis.* D. Chryſoſt.

Deinde revelatum fuit venerabili ſorori Mariæ de Jeſu Abbatiſſæ Conventus Conceptionis Villæ Agrida, dicente ei Virgine Maria, quod cum eſſet quatuordecim annorum deſponſata fuit cum B. Joſeph, cum ille ageret annum trigeſimum tertium, qui edidit votum Caſtitatis duodecimò ſuæ ætatis anno, ſeptem annis antequam Sanctiſſima Virgo naſceretur, ut ibi rectè expendit Reverendiſſimus Generalis Seraphicæ familiæ præclariſſimus Religione, ſcientia, ac reformatione 1. p. cap. 22. n. 152. 87. *D. Joſephus fecit votum Caſtitatis antequam Virgo naſceretur.* Samaniago.

Quartò duplicem agnoſco Virginitatem, unam ſupereminentem, & excelſam, quæ non ſolum dicit integritatem 88.

integritatem corporis, ſed etiam mentis, ut nulla etiam leviſſima cogitatio inordinata potuerit ejus mentem attingere; alia verò eſt, & inferior, quæ ſolum dicit integritatem corporis, non verò mentis.

Duplex Virginitas.

In prima, & ſupereminenti reſplenduit Sacratiſſima Virgo Maria, quæ nullum habuit peccatum veniale ut definitum eſt in Tridentino, quod nulli alii puræ creaturæ eſt datum, quod votum proceſſit in ea ex radice gratiæ plena, & non vitiata culpa originali, ut in aliis, quod fecit in primo inſtanti ſuæ puræ conceptionis & ab ipſo primo inſtanti uſque ad ultimum vitæ terminum perſeveravit ſine ulla interruptione ſive dormiens, ſive vigilans, ut explicabo ſectione ſequenti.

SECTIO VII.

Sanctiſſima Virgo Maria habet ſingulare excellentiæ principatum ſuper omnes puras creaturas in omnibus operibus, & actionibus ſuis.

98.

Supremo & alto modo venit Spiritus Sanctus ſuper Virginem, quam ſuper alios ſanctos.

AD gloriam, & honorem Beatiſſimæ Virginis Mariæ dicamus de ſingulari, ac excellentiſſimo ſuæ majeſtatis principatu in omni Sanctitate & virtute, pro quo audiendus eſt D. Athanaſ. ſerm. de Deipara enucleans illa verba Angeli, *Spiritus Sanctus ſuperveniet in te.* Luc. 1.n. 31. ſic ait Sanctus Pater *Spiritus Sanctus in Virginem deſcendit cum omnibus ſuis eſſentialibus virtutibus, quæ illi per rationem divini partus adſunt, imbuens eam in gratia.* Ad alios ſanctitatis proceres venit Spiritus Sanctus per ſua dona accidentaria, at ad Virginem Mariam venit Spiritus Sanctus per ſuammet eſſentiam ad operandum ineffabile Incarnationis arcanum, ad alios venit cum uno, vel altero dono, *Aliis datur gratia ſanitatum, aliis donum linguarum, alii diſcretio ſermonis*, At ad ſanctiſſimam Virginem, *Cum omnibus ſuis eſſentialibus virtutibus*; nam ſicut Spiritus Sanctus venit in Virginem cum ſua eſſentia, ſic ſecum affert omnia ſua eſſentialia ad alios per dona accidentalia, at verò ad Virginem *cum ſuis virtutibus eſſentialibus*, ut ſingulari, ac peculiari afflatu eas imprimeret in anima, ſeu viſceribus Virginis, *Ut dignum Filii Dei habitaculum effici mereretur*, ut canit Eccleſia.

90. Ex quo conſidera, excellentia Maternitatis Sacratiſſimæ Virginis Mariæ, ut ait D.Thomas attigit fines Divinitatis, tranſcendit omnem creaturam, ergo virtutes, & operationes ſanctæ, quibus ſe virgo ad tantam dignitatem præparavit, ac diſpoſuit fuerunt ſublimes; & ſicut dignitas Matris Dei eſt ſuprema & ſingularis ſuper omnes puras creaturas, ſic & virtutes, quibus Sacratiſſima Virgo ad illam ſe diſpoſuit, ac præparavit, fuerunt eminentes, ac ſingulares ſuper omnes puras creaturas, earumque operatione.

Ratione maternitatis virtutes ſupremæ.

91. Conſidera *Primò* Aliorum virtutes procedunt à radice vitiata originali. Virgin. vero à radice plena gratia, & omni ſanctitate *Secundo*: Aliorum virtutes inceperunt à natura infecta originali per multum tempus annorum, vel menſium. At in ſanctiſſima Virgine ſine umbra originalis, & à primo inſtanti ſuæ conceptionis cum ampla gratiarum abundantia; Unde mihi placuit ſententia quam jam alibi dixi, quam piè, & doctè aſtruunt Barradas tom. 2. ſuæ concordiæ lib.6.cap. 3. Morales ad c.1.Matth.lib.2. tract.6.n.12. Novatus de eminentia Virginis cap.7. q. 28. quod in primo inſtanti ſuæ puriſſimæ Conceptionis fuerit votum Virginitatis; Dico ego quod non ſolum in illo primo inſtanti fecit votum Virginitatis, ſed etiam humilitatis, obedientiæ, aliarumque virtutum? nam Sacratiſſima Deipara in illo primo inſtanti perfectiſſimè ſe dedicavit ac conſecravit Deo, hoc autem fit per votum, ergo ita adimplevit.

Virgo Sanctiſſima emiſit in primo votum inſtanti.

Barrad. Morales. Novar.

Sylveira in Acta.

Tertio. Alii ſancti etiam confirmati in gratia potuerunt peccare venialiter, ut tenet Suares t. 2. ad 3.p.diſp.24.ſect.4. §. *Tertio ex his*, ubi ait, *Apoſtolos etiam poſt Apoſtolatum, & confirmationem in gratia, ac plenitudine Spiritus Sancti interdum venialiter deliquiſſe*, quod etiam probat de S.Joanne Baptiſta non caruiſſe omni veniali culpa. At Sanctiſſima Virgo ita reſplenduit omni virtute ſuper univerſos ut nec minimam perfectionem admiſerit, numquam enim peccavit venialiter, ut eſt definitum in Tridentino ſeſſ.6.Can.23. ita exactiſſimè obſervavit ſua vota & excellentiſſimè adimplevit. Quarto alii ſuas virtutes, & contemplationes per aliquas actiones, & dormitiones, ac ſomnia interruperunt, At Sanctiſſima Virgo à primo inſtanti ſuæ Immaculatæ Conceptionis uſque ad ſuum feliciſſimum tranſitum, ſive vigilans, ſive dormiens, ſemper fuit vigilans abſque ulla interruptione in alta, & profunda contemplatione divina. Ita docent Albert. Magnus lib. de B. Virgine c.1.6.& 177. Caniſius lib. 5.c.1.D.Bern. Senen.ſerm. 51. art. 1. & ad hoc accommodat illud Jerem. 1. *Virgam vigilantem ego video*, & Rupert.Abbas.l.5.in Cant *Ego dormio, & cor meum vigilat* Cant.5. 92.

Virgo ſine peccato veniali non ſic ſancti alii.

Trident.

Virgo ſive vigilans ſive dormiens ſemper in contemplatione.

Albert. Magn. D. Bern. Ierem 1. Rupert. Abbas. Cant. 5.

Quinto Virgo Maria ſemper concipitur, ut Dei mater, ut ait D. Chryſol. ſerm 146. ſic ut Dei mater prædeſtinata, concepta, nata, & ſic in omnibus ſuis actionibus, & inde omnia ejus dona, ut Virginitas, in multum eſt adaucta, & multiplicata ſuper alia dona aliarum omnium creaturarum, ut inquiunt D. Aug.t.10.ſerm. 22. in natali Domini, & ſerm.15.de tempore D.Chryſol.ſerm.142.D.Hildephonſus ſerm. 2.de Aſſumptione, unde Sanctiſſima Virgo in omni ſumma perfectione virtutis extitit unica ſingularis perſona, & non eſt in eodem ordine cum aliis. 93.

Maria ſemper mater.

D Chryſoſt. D. Aug. D. Chryſoſt. D. Hild.

De Virtutibus in particulari.

94.

Deipara ſanctiſſima extitit ſingularis, & ſuprema in humilitate, Abrahamus oſtendens ſuam humilitatem dicebat de ſe, *Sum pulvis, & cinis*, Gen.18.n. 27. & David, *quaſi tenerrimus ligni vermiculus* 2. Reg.23.n.8. At Sanctiſſima Virgo nihilum ſe reputat ait ipſa? *Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.* Luc.1. n.48. ex Hebræo legitur. *Nihilum ancillæ ſuæ?* Angelo annuntianti Incarnationem ait ipſa, *Ecce ancilla Domini*, offerebat ſe ad ejus obſequium, non ut mater, ſed ut ejus ancilla D. Tho.de Villanova ſerm. 2. de annuntiat ait, *Grandi myſterio, altiſſimo Deitatis inſtinctu Conceptum Deum ſui meminit ancillatus, ut orientem à ſe filiam mundi obſequia manciparet.*

Gen. 18. 2. Reg.23.

Virgo ſuprema in humilitate.

Luc. 1. Hebræ. D. Tho. de Villanova.

95. Singularis, & ſuprema in puritate. Veniens Angelus ad Joſeph Proponit illi Incarnatum verbum in utero Virginali, & ait, *Ipſe ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Matth.1.n.21. Aliter verò ipſe Angelus dum ipſum arcanum ineffabile proponit Deiparæ, tantum illius magnalia prædicat. *Hic erit magnus & filius Altiſſimi vocabitur.* Luc. 1. n.32.& de ſalute pro peccatis nullum facit verbum ut cum magno Patriarcha. In præſentia Caſtiſſimi Joſeph, & etiam Angelus purus, peccatum tamen dicit, & nominat, at coram Beatiſſima virgine, ita puriſſimá contemplatur, & ab omni peccati contagione immunem, ut non audeat in ejus præſentia peccatũ ore dicere ac nominare.

Virgo ſuprema in puritate.

Matth. 1. Luc. 1.

96. Singularis, ac ſuprema in fide cum omnes virtutes in ſummo gradu in Deipara Sanctiſſima reſplendeſcerent, eam tamen ſolam de fide laudat Eliſabeth. *Beata, quæ credidiſti*, Luc.1.n. 45. in tam eminenti culmine ejus fides enituit, pro quo ait Richard de S.Laurent lib.11. de B. Virgine, *Credidit Angelo*

Suprema in fide ſuper Angelos.

 annuntianti

Richard. *annuntianti majori fide, quam Angelica*, Major, & præſtantior extitit fides Virginis, quam Angelorum Archangelorum, Cherubim, ac Seraphim in via magnitudo fidei deſumitur ex objecto, ad quod terminatur, fides Angelorum tendebat in Deum ut Authorem ſupernaturalem, at fides Virginis reſpiciebat Deum incarnatum cooperante tota Trinitate quo nihil excelſius, ac ſublimius conſiderari poteſt ita nec majus ejus fide.

97. D. Tho. *Charitate omnibus ſublimior.* Singularis, ac ſuprema in charitate. Dum de augmento charitatis agit D. Thom. 2.2.q.24.art.5.ad 3. ait, *Hoc eſt quod facit Deus charitatem augendo ſcilicet quod magis inſit, & quod perfectius Spiritus Sanctus participatur.* Ex majori participatione Spiritus Sancti charitatis augmentum deſumitur, atqui Sanctiſſima Virgo ſuper omnes puras creaturas maximè participavit Spiritum Sanctum, non ſolum per ſua dona, ſed per ſuam eſſentiam cum omnibus ſuis eſſentialibus virtutibus, ut in limine quæſtionis dixi ex D. Athanaſio, ergo ex tanta participatione Spiritus Sancti ſuprema charitas participatur.

98. Luc. 1 *Nullus intellectus poteſt explicare Virginis magnalia.* 1. Cor. 11. Pſal. 77. Cajet. Et quis poterit illius virtutes, & magnalia ſingillatim referre ait ipſa in ſuo cantico. *Quia fecit mihi magna, qui potens eſt.* Luc. 1.n. 49.ſeu ut legit Textus Hebræus, *Fecit apud me mirabilia* per quæ intelligit dona gratiæ in ſe collata, & cur ea ſigillatim non nominat, ſicut Paulus, quod raptus fuit uſque ad tertium Cœlum, & quod de tot, tantiſque periculis cum Deus liberaverit.2.Cor.11.n. 23. & c.12.n.3.& David, & quod Deus ad clavem regni eum elevaverit, *Paſcere Jacob ſervum ſuum.* Pſal. 77 n.75.Cur ergo etiam Sacratiſſima virgo dona ſibi collata non exprimit; Cajetanus ait, *Et hæc tamquam inexplicabilia ſingillatim hoc unico nomine cuncta comprehendit*, & ideo tamquam in compendio, ac epilogo reducit, *Fecit mihi magna*, & addit; *Qui potens eſt*, Titus Boſtrenſis totum revocat in Dei potentiam ut magnalia in ſe facta fide credantur.

SECTIO VIII.

Oſtenditur quod noſtra ſententia de votis in lege veteri non ſit repugnans Chriſto Domino, nec Beatiſſimæ Deiparæ, nec ſacris Apoſtolis, nec legi Evangelicæ, nec veteri, nec ſanctis Patriarchis aliarum Religionum.

99. Tertio conglomeratus Orbis convocatur ab Adverſariis contra nos ut patet ex titulo ſectionis, ſed ſi bene res expendatur, potius facit pro nobis, quam contra nos, & imprimis noſtra ſententia non eſt, ut ipſi dicunt, repugnans.

Chriſto Domino.

100. Dicuntque noſtram ſententiam pugnare cum ſuprema Chriſti majeſtate, dum illi negant eſſe primum Auctorem, & Inſtitutorem Status Monaſtici, dum hoc attribuit Eliæ priori tempore Chriſti.

101. *Chriſtus auctor, & Inſtitutor ſtatus religioſi.* Abſit hoc à nobis, dicimus enim, quod ſicut Chriſtus D. dicitur Auctor Sacramentorum tam legis novæ, quam veteris, quia ex prævisis meritis Chriſti Deus dedit illis Patribus Sacramenta, & gratiam, ſic etiam ex prævisis meritis Chriſti dedit Eliæ gratiam, & lucem ad tantum ſtatum initiandum. Deinde ſimpliciter, & abſolutè, qui rem antiquam reſtaurat, renovat, & ad meliorem ſtatum reformat, ac reducit illius juris patronatum acquirit, illiuſque inſtitutor dicitur ſecundarius. Ita Maſcard. 3. q. p. 5. n.33.& præcipue n. 35. Gratian.t. 1. c. 127. Caſtro Palaus tom.3.tract. 13. diſp.1.punct.2. n. 5.& multi alii cum Barboſa de poteſtate Epiſcop. Par. 3. allegat.70.n.5. & 8. Unde inferunt, quod ille, qui Eccleſiam antiquam renovat, ac reformat, & ad meliorem ſtatum reducit dicendus eſt ſimpliciter illius auctor, ac Inſtitutor: atqui Chriſtus Dominus antiquum Monachatum renovavit, reſtauravit, perfecit, & ad perfectiorem modum reduxit, ergo ſimpliciter illius eſt auctor.

Maſcard. Gratian. Palaus. Barboſa.

Imo noſtra ſententia maximè exaltant ſupremam altiſſimam, infinitamque Chriſti D. bonitatem, quia ut ait D. Thom. 1.p.q. 65.art.3. *Quanto aliqua cauſa eſt ſuperior, tanto ad plura ſe extendit in cauſando*, & 3.contra gentes cap. 24. ait, *Quanto aliquid invenitur melius, tanto ad remotiora bonitatem ſuam refundit.* Atqui nulla cauſa melior, ac ſuperior excogitari poteſt, quam Chriſtus Dominus; ergo infinitam ſuam bonitatem non ſolum diffundit in propinquos exiſtentes, nempe in lege gratiæ, ſed etiam ad remotiora, ad Patres nempe antiquos, & inde ſuam oſtendat bonitatem in cauſando, & ſic ait D. Thomas 3. contra gentes loco citato, *In quantum unumquodque bonitatem ſuam diffundit in alia, fit altior cauſa.* 102. D. Tho. *Ad excelentiam Chriſti pertinet ſtatus in lege veteri.*

Virgini Mariæ.

Dicent noſtram ſententiam pugnare cum excellentiſſima prærogativa Virginis Mariæ, dum illi negat ducatum, ac principatum in voto caſtitatis; non talia dicimus, ſed libentiſſimè fatemur, ut ſatis eſt explicatum q. 6. & 7. imo hæc noſtra ſententia maximè inſervit ad ſupremum ejus principatum in virginitate, illiuſque ſummam bonitatem declarandam, ac explicandam. 103.

Cum Deus conderet orbem, dixit prima die, *Fiat lux, & facta eſt lux*, Gen.1, n. 3. Commune, & vulgare dubium, quænam lux eſſet illa lux, nam Sol creatus eſt quarta die? Communis ſolutio eſt D. Aug. D. Tho. Lyrani, & Abulenſ. quod prima die creata fuit nubes quædam reſplendens, quæ ſuæ lucis radios emittebat, ex qua quarta die creatus eſt Sol, unde inter illius encomia præclare dixit D. Hyſicius *Sol adhuc in matrice lucet.* Sol nempe inter cauſas antequam creatus prodeat in orbem jam lucet, ac fulget, O Sacratiſſima Virgo fulgentiſſimus Sol amicta Sole, *adhuc in matrice luces* tantus tui ſplendor, & fulgor, quod antequam nata, aut quam exires ex maternis viſceribus tui cognitione illuminas, ac dirigis mortales ad virtutem, juſtitiam, & probitatem, cujus bene conſcius Elias te imitari conſtituit. 104. Gen. 1. D. Aug. D. Tho. Lyran. Abulenſ. D. Hyſic. *Virgo antequam nata illuminat.*

Beatiſſimis Apoſtolis.

Objiciunt adverſarii, quod noſtra ſententia multum repugnat cum ſuprema dignitate Apoſtolorum ad quam pertinet, ut ipſi ſint primi Religioſi, & in hoc primatum teneant. 105.

Reſpondemus quod ſicut ad ſupremam dignitatem Apoſtolorum non pertinet, quod ſint ipſi primi juſti, ſancti, Martyres, prædicatores, ac Doctores; ſic non pertinet, ut ſint primi religioſi, ſed ad eorum dignitatem ſpectat, ut ſint in ſupremo, & altiſſimo apice omnium perfectionum juſtitiæ, ſanctitatis Martyrii, prædicationis, ac religioſi ſtatus ſupra omnes, qui ante ipſos fuerunt, & erunt uſque ad finem poſt ipſos, quos omnes Sacri Apoſtoli in omni prærogativa, ac dono ſuperant. 106. *Apoſtoli in ſupremo perfectionum apice.*

Imo maximè ad eorum eminentiam, & gloriam pertinet, ut ſtatum Religioſum imperfectum ipſi Apoſtoli ſua doctrina perficerent, illuſtrarent, & ad magnam, & ſublimem exaltationem elevarent. Venit Joannes Baptiſta ante faciem Chriſti, *Prædicans Baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* 107.

Luc.1.

Magna excellentia perficere imperfectum. — Matth. 3.

Luc. 3.n. 3. Merito dubitant ſancti patres D. Chryſoſt homil.10.in Matth. D.Aug.tract. 4. in Joan.D. Bonaven. in ſuis meditat. Quare Joannes venit ante Chriſtum baptizans, cum Baptiſmus ille eſſet valde imperfectus, & ſolum eſſet quædam diſpoſitio ad remiſſionem peccatorum? Alta Dei providentia ſic eſt ordinatum, ut magis clareſceret, & irradiaret Divina Chriſti Majeſtas, quod aſcendente manu ejus Baptiſmus imperfectus, & rudis ſic eſt elevatus, ut fieret fons gratiarum, ac indulgentia peccatorum, & janua Cœli: *ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto, & aqua.* Matth. 3.

Legi Evangelicæ.

108. Opponunt adverſarii, quod noſtra ſententia tum pugnat cum lege Evangelica; nam cum ſtatus Religioſus ſit valde perfectus ad legem Evangelicam pertinet, & ad nullam aliam.

109. Hebræ. 6.7.&. 8. — Reſpondemus de fide certum eſſe legem Evangelicam perfectiorem, & excelſiorem eſſe omnibus aliis, ut patet ex Paulo Hebr. 6. 7. 8. cum hoc tamen ſtat, quod cum Deus ſit Author omnium legum omnes illuſtravit ſuis magnis donis, tamen Evangelicam multo ampliori, & illuſtriori modo, in antiqua duo Sacramenta, circuncifionem, & remedium legis naturæ, in Evangelica ſeptem, ex quo patet quanto cæteris eminentior ſit Lex Evangelica, ut per decem, & ſeptem prærogativas oſtendi opuſc.1.de Sacra Scriptura Reſol. 5.q.11.

110. D. Aug. Beda. Prov. 31. *Venerabilis Maria de Jeſu.* — Unde de lege Evangelica D. Aug. ſerm. 45.de diverſ.& in Pſ.130. D.Ambr. Beda, & alii. *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu ſupergreſſa es univerſas.* Prov. 31. n. 46. pro quo referam id quod revelatum fuit venerabili Sorori Mariæ de Jeſu Abbatiſſæ Conventus Conceptionis Villæ de Agrida, quod cum Chriſtus D. in ultima Cœna inſtitueret Sacrum Euchariſticum Sacramentum aderant ibi Enoch, & Elias, & Divinum Sacramentum participarunt, & communicarunt, & ut ibi dicitur: *Voluit Chriſtus D. hoc divino Sacramento honorare omnes leges Naturalem in Enoch, ſcriptam in Elia, Evangelicam in duodecim Apoſtolis, qui tanquam filii erant in circuitu menſæ Domini.* Ita habetur 2. p. Revelat.lib. 6. c. 11. n. 1098.

111. Revel. Apoc. 7. Anſbert. *Omnia multiplicata in lege gratiæ.* Leo à Caſtro. — Nam quamvis Deus, ut Author omnium legum omnes honoraret, tamen legem Evangelicam ſuper omnes, nam in lege antiqua habent numerum *Ex tribu Juda duodecim millia ſignati, ex tribu Ruben duodecim millia ſignati.* &c. At de lege Evangelica, *vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat.* Apoc.7.n. 9. ut dicat Anſbertus, quod *nullus intellectus creatus poterat numerare.* In lege antiqua pauci martyres, ut prophetæ, at in lege gratiæ ampliſſimus numerus, ut in qualibet die poſſit Eccleſia celebrare triginta millia Martyrum, & ſi computes omnem numerum, efficiunt undecim milliones martyrum, ut ex multis graviſſimis Authoribus retulit.1.in Apocal. c. 7.q.17.n.156.& 157.antiquitus pauci Religioſi in Carmelo, Bethel, Jericho, ac modo in lege gratiæ ampliſſimus numerus, ut ex Procopio, D. Ambr. & Aug. referat Leo à Caſtro ad c. 19. Iſaïæ n. 18. quod in una Civitate Ægypti fuerint viginti millia Monachorum unus Abbas *Or* habuerit tria millia. Noſter Sanctus Serapion decem millia Monachorum, & in pluribus aliis locis multa millia, *multiplicaſti gentem, magnificaſti lætitiam.* Iſai.

Legi veteri.

112. Dicuntque noſtram ſententiam repugnare cum lege veteri, quia in ea videtur extare præceptum de non ſervanda caſtitate, & conſequenter de non vovenda caſtitate; totum eſt valde alienum à verita-

Sylveira in Acta.

Gen. 9. *in lege veteri nullum præceptum contra caſtitatem.* — te, illud, quod Deus dixit Adamo, & Noë Gen. 9.n. 1. *Creſcite, & multiplicamini*, erat in exordio Mundi, quando in Adamo erant tres, vel quatuor filii, ſimiliter & Noë, at poſtquam genus humanum eſt maximè adauctum non eſt neceſſe impleri per omnes ſed per magnam partem, ut notat D. Thomas in 3.

Illa autem verba, quæ adducuntur Exod.23.n.26. *Non erit ſterilis, neque infœcunda in domo tua*, non continent præceptum ſed benedictionem obſervantibus legem, ſic ait Textus: *Servitis Domino Deo veſtro, ut benedicam panibus tuis, & aquis, & non erit ſterilis, & infœcunda in domo tua, & numerum dierum tuorum implebo.* Similiter, & illa alia Deut. 7.n. 14. *Non erit apud te ſterilis utriuſque ſexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis*, apertè non continent præceptum, cujus non ſunt capaces pecora, ſed benedictionem. 113. Exod. 23. Deut. 7.

Imo ipſa Virginitas in omni populo, & maximè Hebræo fuit in magno honore, ac æſtimatione, ut teſtantur multi Patres, ac Doctores, quos in magno numero citavi opuſc 3. reſol. 3. q. 13. n. 117. & de virginibus tamquam de perſonis magnæ, & ſummæ æſtimationis dicitur in extrema afflictione populi l. 2. Machab. c. 3. n. 19. *Sed Virgines, quæ concluſæ erant procurrebant ad Oniam*, & ut exaggeretur ſumma calamitas in populum dicitur Thren. 1. n.4. *Sacerdotes ejus gementes, & Virgines ejus ſqualidæ, & ipſa oppreſſa amaritudine*, ac ſi dicatur magnas, ac venerabiles perſonas apprehendit calamitas. 114. Matth. 2. Thren. 1.

Semper Virginitas inter omnes eminet, ut maximè in ipſis progenitoribus populi Hebraici viſitur. Cum Joſeph fratres ſuos exciperet convivio, *major pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet.* Gen. 43. n. 34. & unde illi tanta præeminentia, ac gloria ſuper cæteros D. Amb.l.de Joſeph.c.10.ſic ait. *Ideo in convivio pars ejus quintupliciter major effecta eſt, quod haberet ſuperioribus anteferri, non ſolum mentis prudentia, ſed etiam militia corporis, & gratia caſtitatis.* Expende ultima verba, gratia caſtitatis. 115. Gen. 43. *Virginitas omnibus aliis prælata.* D. Ambr.

Sanctis Religionum Patriarchis.

Dicunt magnam nos inferre injuriam Sanctis Patriarchis Religionum Baſilio, Auguſtino, Dominico, Franciſco, Ignatio, cum eis anteponamus Eliam qui inferior eſt eis in meritis. 116.

Negari non poteſt, quod multum, & magnum obſequium præſtet Elias Sacris Religionibus; nam ſancti Patres, & Doctores refutantes hæreticos blaſphemantes contra ſtatum Religioſum ſtatim eis objiciunt; & opponunt Eliam, ac filios Prophetarum, eorumque exemplo eorum errores trucidant, & diſſipant, qui autem tuum ſtatum, dignitatem, ac præeminentiam cuſtodit, ac defendit, maximè à te venerandus ac recolendus eſt. 117. *Elias magnum præſtat obſequium omnibus Religionibus.*

Duæ illuſtriſſimæ mulieres ab imminenti mortis periculo liberarunt populum Iſraël Judith. c. 13. Eſther c. 8. tamen Eſther illuſtrius, ac magnificentius honoratur, ut dicatur Sol, & lux. *Parvus fons in lucem, & Solem converſus eſt.* c. 10. n. 6. quia non ſolum liberavit populum à morte, ſed etiam cuſtodivit, ac defendit à falſis criminibus, quibus infamabatur, ac deturpabatur, & accuſabatur, ut reus læſæ majeſtatis, illiuſque contemptor, legum, ac mandatorum tranſgreſſor; merito ergo Eſther, ut lux, & Sol acclamatur, qui luce ſuæ virtutis tenebras tantarum falſitatum diſſipavit, populumque purum, & innocentem declaravit, ſic & Elias, qui merito Sol interpretatur luce ſuæ doctrinæ, vitæ, ac exempli omnes maledictas hæreticorum blaſphemias deſtruit, ac trucidat, & purum, ac ſanctum firmat Religioſum ſtatum. 118. Judith. 13. Eſther. 8. Eſth. 10. *Dum defendit honorem majus præſtat obſequium.*

De merito.

119. Inter ſanctos Patriarchas, Deus eorum eſt judex, ac diſcretor, ut iſti ſe facere volunt, tamen multorum mirabilium operator fuit primus, qui habuit poteſtatem claudendi, & aperiendi Cœlum, primus, qui mortuos ſuſcitavit, qui dejecit de Cœlo ignem, ter qui in monte Horeb *vidit Deum quantum fas eſt homini*, fuit primus, & unicus, qui curru magnifico raptus eſt in Cœlum, qui vocatus ad Myſterium Transfigurationis, qui in fine mundi
Matth. 18. teſtificante Chriſto Matth. 18. *reſtituens omnia.* Poſt quam Chriſtus Dominus dixit multa magnalia de Joanne Baptiſta, dicit eum Prophetam, & pluſquam Prophetam, Angelum, nullumque majorem
Elias inſigniter magnus inter natos mulierum ſurrexiſſe, & concludit Chriſtus. *Si vultis recipere Joannes ipſe eſt Elias.*
Matth. 11. Matth. 11. n. 13. alii legunt. *Si vultis approbare.* Cur tamen inter tot magnifica Joannis elogia, tamquam ultima clauſula ponitur, *Si vultis recipere*
D. Tho. *Joannes ipſe eſt Elias?* ait ibi D. Thomas: *Hic ponit excellentiam Joannis.* Inter tot præexcelſas Joannis laudes, cum hic dicitur *Joannes ut Elias*, hic inſigniter nobis ejus excellentia tamquam in compendio proponitur, ac ſi quid majus fortitudine, propheta, & Angelo dici viduatum. *Qu poteſt ſimiliter ſic gloriari tibi*, ut de eo ait Eccleſiaſt. 48. n. 4. de quo multa dixi opuſcul 3. Reſol. 1.

SECTIO IX.

Solvuntur alia argumenta.

120. *Argumentum ex imperfectione legis.* Et ſit ſextum in ordine, & eſt totum robur exercitus, & armatus Achilis in hunc modum. Monachatus eſt ſtatus perfectiſſimus, lex vetus extitit valde imperfecta, ergo in ea non fuit talis ſtatus, major eſt certa, conſequentia bona, minor probatur ex Paulo Hebr. 7. n. 19. *Nihil ad perfectum adduxit lex* & ad Galat. 4. n. 3. *Ita nos cum eſſemus parvuli ſub elementis mundi hujus eramus.* Ubi tempus legis appellat tempus pueritiæ, & infantiæ, utpote imperfectionis.
Hebr. 7. Galat. 4.

121. Relictis multis ſolutionibus ad argumentum, concedo majorem, & diſtinguo minorem. Omnia in lege veteri erant imperfecta, quæ erant propria
Quæ à lege imperfecta, at à gratia Dei perfecta. ipſius legis, & à lege veniebant, ut holocauſta taurorum, & cæterorum, ut præcepta judicialia, cæremonialia erant imperfecta, concedo minorem, & de his loquitur Paulus citatus; at vero quoad eos, qui erant ſub lege eſſet imperfecta, nego minorem Innocentia Abel, juſtitia Noë qui dicitur *juſtus, & perfectus*, fides Abrahæ maximè laudata ab Apoſtolo, Obedientia Iſaac, patientia Job, charitas Moyſis ſanctificatio Jeremiæ, contritio Davidis, zelus Eliæ erant, valde perfecta & non ea dictabat lex, de qua Paulus loquitur, ſed emanabant immediatè à gratia Dei, & ita exponit locum Pauli Benedictus Juſ-
Iuſtin. Nazianz. tinianus ex multis Patribus, & maximè ex Gregor. Nazian orat de Machab, ubi ſic ait: *Lex nihil de ſe ad perfectum adduxit non quod in ea lege non fuerint plurimi valde perfecti, ſed propter fidem in Chriſtum, ac ejus gratiam.*

122. *Multa valde magna Patribus antiquis collata.* Quod breviter amplifico, Deus dedit Patribus antiquis dona valde magna, & perfecta, Martyrium, Chariſmata Spiritus, donum ſapientiæ, ſcientiæ, intellectus in tot, & tantis Prophetis cum præclariſſimo dono Prophetiæ, item donum interpetationis ſermonum, diſcretio ſpirituum in Abrahamo, Joſeph, Moyſe, Davide, Salomone, Daniele, Dedit Deus etiam gratiam, virtutem miraculorum in multis, & magnis prodigiis, ut in Moyſe tot, & tantis prodigiis in Ægypto, & diviſio maris, & Joſuë detinente curſum Solis, & Ezechia retrahente, & in Elia, & Eliſæo mortuos ſuſcitantibus, & tandem dedit Sacramenta remedium legis naturæ, ac circumciſionem, quæ cum non cauſant ex opere operato, ut tenent Alexander, Bonavent. Paludanus, Major. Durandus apud Vaſque diſp. 184. & etiam Suáres, Azor, Pereira, Barradas, Lorin. Valentia apud Card Lugo to. de Sacram. diſp. 5. n. 4. mihi 86. Qui omnia, non erant à lege, ſed immediatè à gratia Dei. Vaſq. Suares. Azor. Barrad. Lorin. Durand. Valent. Lugo.

Dicunt adverſarii, quod hoc argumentum de Sacramentis nihil convincit, quia Deus illa dedit tanquam media neceſſaria ad ſalutem, ſed contra, ſicut Deus ſuis electis dat media neceſſaria ad ſalutem, ſic & dat media convenientia, & efficacia ad ſalutem, ut decretum prædeſtinationis impleatur, & ad illa medium valde efficax eſt ſtatus Religionis, qui intendit finem intendit, & media. 123.

Ad confirmationem, quod *eramus tanquam parvuli ſub elementi*, id eſt, quod in lege veteri erant tamquam rudes, & imperfecti ac tamquam pueri balbutientes, ſic & Paulus de ſuis diſcipulis incipientibus in fide ait, *Tamquam parvulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam.* 1. Corinth. 3. n. 2. 124. 1. Cor. 3.

Septimo argumentantur; Si daretur ſtatus Religioſus in lege veteri eſſet res valde celebris, ac notoria; & de tali ſtatu fieret aliqua mentio in Scriptura; ergo cum non fiat, nullus fuit talis ſtatus, & eſt quid fictitium. 125.

Hoc argumentum multa dura involvit, ut bene notat Theophylus Raynaud de Scapulari part. 2, q. 1. §. Nimirum; qui communes traditiones reprobat & ſcripturas quærit, multum favet Calvino. Deinde Sacri Apoſtoli fecerunt tria vota, ut eſt commune. Tres Sacri Evangeliſtæ narrant inſtitutionem diviniſſimam Euchariſtici Sacramenti Matth. 26. n. 26. Marc. 14. n. 26. Luc. 22. n. 16. & nullus explicat quod Chriſtus miſcuerit aquam in Calice conſecrando, quam re vera miſcuit, ut docet Alexander Papa in Concilio Tribur. c. 19. & etiam nullus Evangeliſtarum explicat, an Chriſti conſecraverit in pane azymo, vel fermentato, & quo magna extitit controverſia inter Græcos, & Latinos, ut patet ex Concilio, Florentino *in literis ſanctæ unionis*; de quo latè agit noſter Magn. Petrus Corneyot. 2. tract. 4. diſp. 2. art. 4. & Chriſtus D. à ſua infantia uſque ad annum trigeſimum multa magna & magnalia eſt operatus, de quibus nulla in particulari fit mentio in Evangelio, ſed tantum quod cùm eſſet duodecim annorum apparuit in Templo Luc 2. n. 2. de quo extant multæ revelationes apud Sanctos Patres, & hæc cum non ſint ſcripta in aliquo libro Canonico ſunt falſa; nullus hoc dicet, & ad hoc multa alia exempla adduxi opuſc. 3. Reſol. 3. q. 15. n. 132. 126. *Multa magna de quibus ſcriptura non meminit.* Matth. 26. Marc 14. Luc. 22. Alexand. Papa. Corney. Luc. 2.

Octavo argumentantur, quod ſtatus Religioſus ſit perfectiſſimus, lex Evangelica perfectiſſima, ergo ex Divina providentia talis ſtatus pertinet ad legem Evangelicam, & ad nullam aliam. Et confirmatur; quia voluntaria paupertas, caſtitas, & obediencia ſunt Conſilia Evangelica, ergo non fuerunt ante Evangelium. 127.

Reſpondeo ut dixi ſupra ſect. 2. n. & hic in ſolutione ad ſextum argumentum, quod Deus in entitate, & ſubſtantia Patribus antiquis multa majora dedit quam ſtatum Religioſum, quia Deus omnes leges voluit honorare, ut dixi ſupra n. 110. in omnique lege dare proportionata, & efficacia media ad ſalutem. Tamen Deus multo liberaliori manu hæc omnia dedit in lege Evangelica, & majori, ac excellentiori perfectione, ut ait Chriſtus, *Ego veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant*, Joan. 10. 128. *Deus omnes leges honorat.* Joan. 10.

Ad confirmationem optimè reſpondet Medina 2. 2. quæſt. 108. art. 4. §. *Ut tamen.* Poſtquam aliquis imperfectiones legis veteris apponit, ſubdit, 129.

Sed

Sed non ex hoc inferat Theologus, quod viri juſti, & ſancti in antiquæ legis ſtatu non haberent ex inſtinctu Spiritus Sancti conſilia à Deo tum virginitatis tum obedientiæ, ac etiam paupertatis, quæ & animo libenti; & forti amplectebantur. Non reddere malum pro malo, ſed bonum pro malo, & orare pro inimicis, conſilium Evangelicum eſt. Joſeph benigne excepit fratres, à quibus venditus eſt, Moyſes inſtanter rogavit pro populo, qui ipſum lapidare intentavit. *Aut dimitte eis hanc noxam: ſi non facis dele me de libro tuo.* Exod. 32. n. 32. David Saulem, à quo ſæpè requiſitus fuit ad mortem, cuſtodivit à ſuis militibus ſemel in ſpelunca 2. Reg. 24. n. 17. & iterum in tentorio Regio 1. Reg. 26. n. 9.

Exod 32. 1. Reg. 24. 1. Reg. 26.

130\. Paul. Nono argumentantur, & in quo faciunt multam vim: *Omnia*, ut ait Paulus, *illis in figura contingebant*, ac proinde ille ſtatus in Elia erat quædam figura ſine ulla realitate, ergo falſo aſſumitur ad probandum verum, & realem ſtatum. Reſpondetur, quod illa antiqua licèt eſſent figuræ, tamen in ſe vere, & propriiſſimè erant realitates, ut oſtendi ſect. 2. n.... & ita multa adverſariorum machina corruit.

131\. *De regula.* Decimo argumentantur: Ad verum ſtatum religioſum requiritur regula, nulla invenitur regula data ab Elia, ergo nulla Religio. Reſpondeo, quod ad veram religionem pro regula ſufficit obſervatio votorum trium cum obſervatione mandatorum Dei. Ita Leſſius lib. 2. cap. 41. num. 9. & ex eo Baſſeus Capucinus 11. Relig. 5. num. 5. Deinde Elias pro regula dedit ſuis diſcipulis ejus vitam imitandam cum ſua doctrina. Ita docent Joannes Jeroſolymit. cap. 1. D. Cyrillus Conſtantinopol. lib. de proceſſu Ordinis in principio. Trithem de laudibus Carmelitar. cap. 3. & 4. Chriſtus Dominus in ſacris Apoſtolis inſtituit veram, & perfectiſſimam Religionem, nullamque aliam regulam eis dedit niſi conſilia Evangelica cum exemplo ſuo ſanctiſſimæ vitæ, & ſacri Apoſtoli magnam Religionem fundarunt in primitiva Eccleſia cum nulla alia regula, niſi exemplo ſuæ vitæ quæ eis erat pro regula, & ut notat Theophylus Raynaudus quod. D. Antonius, & Hilarius conſtituerunt religiones, & nullam aliam regulam eis dederunt, niſi exemplum ſuæ vitæ, & Apoſtolorum, & ſic dicitur: *Capere vivere ſecundum regulam ſub ſanctis Apoſtolis conſtitutam.* Et ſunt etiam graves Authores, qui aſtruunt quod Elias ex inſtinctu Spiritus Sancti ſcripſit regulam, ita ex Origene, & multis Rabbinis tenet Malveda, doctiſſim. Hieronymus de Gavara ex ſacra Societate Jeſu, Caramatus dignif. Minim. General. Et alii, quos adduxi, & citavi opuſ. 3. Reſol. 3. q. 19. n. 170. 171.

Leſſius. Baſſeus. Joan. Jeroſol. Cyril. Conſt. Theoph. Malved. Hieron. de Gavara. Caram.

132\. *De permanentia ſtatus.* Undecimo argumentantur, quod Deus dederit valde magna uni, vel alteri viro vitam puram abſque mortali, & ad facienda magna miracula v. g. Moyſi Joſuè, Eliæ, donum ſapientiæ, ut Salomoni, non tamen illa fuerunt per modum ſtatus permanentis, quod requiritur ad ſtatum; religioſum Reſpondetur falſum aſſumere argumentum; nam Deus varios, & multos ſtatus permanentes cum magna virtute ac obſervantia conſtituit ac dedit in lege antiqua ut oſtendi ſupra ſect. 2. n.

133\. Duodecimo argumentantur, Oppoſitò exemplo Giezi, qui erat ex filiis Prophetarum, & non habebat caſtitatem, dixit ſei Eliſæus ob acceptá munera à Naaman: *Lepra Naaman adhæreat tibi, & ſemini tuo uſque in ſempiternum.* 4. Reg. 5. n. 27. Reſpondetur quod Giezi non erat ex filiis Prophetarum, ſed ſervus Eliſæi, ſic dicitur ibi n. 25. *non ivit ſervus tuus.* & n. 20. Dixit Giezi puer viri, Dei ex Hebræo legitur *ſervus viri Dei.* Deinde perfecti habebant tria vota alii minus perfecti unum, vel duo, Rechabitæ; ut pa-

De Giezi 4. Reg. 5.

Sylveira in Acta,

ter ex Jerem. 35. n. 6. habebant tantum obedientiæ, & paupertatis, non verò caſtitatis votum, de quo dixi Opuſc. 3. Reſol. 3. q. 5. per totum & in primitiva Eccleſia, perfecti faciebant tria vota, minus perfecti unum, vel alterum, v. g. Ananias, & Saphira habebant votum paupertatis, non verò caſtitatis, ut ex communi Patrum ſententia dixi ſupra. n. Tandem Giezi poterat habere filios antequam eſſet adſcriptus in numero filiorum prophetarum, ut hodie multi viduati habent, & ingrediuntur Religionem.

SECTIO X.

Solvuntur alia quatuor argumenta.

DEcimo tertio argumentantur nobis opponendo D. Thomam, qui 3. p. q. 28. art 4. in corpore ait: Mater Dei non creditur, antequam deſponſaretur Joſeph, abſolute virginitatem voviſſe, ſed licèt eam in deſiderio habuerit, ſuper hoc tamen virginitatem ſuam divino commiſit arbitrio; *poſtea vero accepto ſponſo ſecundum mores, nota, illius temporis exigebant ſimul cum eo votum virginitatis emiſit.* Ubi ſanctus Doctor loquitur non ex propria ſententia, ſed ex ſententia aliorum *juxta mores illius temporis*, ut exprimit, & ex eo magis patet, quod virgo ante deſponſationem abſolutè non emiſerit votum, cum contraria ſententia ſit veriſſima eamque multis in locis doceat D. Thomas, nempe, quod ipſa ſanctiſſima Virgo à ſua infantia ante deſponſationem fecit votum perfectiſſimum, & abſolutum virginitatis habita revelatione à Deo, quod in omni caſu & eventu cuſtodienda erat à Deo. Ita tenent Principes Thomiſtæ, Sotus in 4. diſt. 30. q. 2. art. 1. ad primum Albert. Magn. *de laudibus Mariæ*, Paludan. Cajet. & alii multi quo citant, ac ſequuntur Suar. 2. ad 3. p. diſp. 124. c. 4. n. 46. 134.

D. Tho. *Virgo in omni caſu cuſtodienda.* Sotus. Albert. Magn. Suar. Paludan. Cajet.

Imo D. Thomas multis in locis noſtræ ſententiæ favet nam 2. 2. q. 187. art. 2. exemplo Eliſæi probat Religioſis licitum eſſe adire palatia, & tractare negotia ſecularia, & eadem q. art. 6. quærens an liceat Religioſis uti veſtibus vilioribus, affirmativè reſpondet cum loco Pauli Hebr. 11. *Circuierunt in melotis, &c.* in quo loco juxta ipſum Angelicum Doctorem in ſuo commentario intelligitur Elias, & Eliſæus, ſi vero in aliquibus locis videtur innuere Chriſtum D. eſſe Authorem ſtatus Religioſi, intelligendum eſſe, ut cauſam exemplarem, finalem, & cum tota ſua perfectione, ac modo. 135.

D. Tho. Hebr. 11.

Decimo quarto arguunt ad veram conſtituendam Religionem requiritur approbatio ſuperioris cum poteſtate clavium, ſed hæc tunc non dabatur, ergo nec vera Religio, nam ad veram religionem requiritur traditio perſonæ, & acceptatio ex parte Dei, hæc autem acceptatio ex parte Dei nemo poteſt habere niſi per commiſſionem ipſius Dei, quæ facta eſt Eccleſiæ. 136.

Reſpondeo nos loqui non poſt Canonicas ſanctiones factas in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. & Lugdunenſi ſub Gregorio X. ſed antea quando licitum erat Epiſcopis religiones approbare quod poterat fieri duobus modis per actum poſitivum vel negativum, videndo, conſentiendo, & non repugnando, quod ſufficiens eſt ad approbationem Religionis, ut latè probat Baſilius de Leone. Citato D. Tho. Bellarm. Medin. Sanch. Azor. & aliis & idem tenet Caſtro Pallaus, ut late ex multis aliis oſtendi opuſc. 1. Reſol. 3. q. 16. n. 140. 141. & 142. 137.

Approbatio poſitiva vel negativa. Baſil. de Leon. Bellarm. Caſt. Pallaus.

In populo autem Hebræo, idem poterat facere Pontifex ad quem ſpectabat diſcernere cauſas pertinentes ad mores, & religionem juxta Deut. 17. n. 8. ubi dicitur. *Si difficile, & ambiguum apud te judicium perſpexeris; aſcende ad locum, venieſque ad Sacerdotes* 138.

Deut. 17.

Malach. 2. Malach. 2. n. 7. *Labia Sacerdotum cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus.* De quo latè Bellarmin. de Romano Pontifice. Suar contra Regem Angl. Valen. Bannes, Abulenſ. & alii, quos adduxi citato loco, Deus ut optimus proviſor ſemper in Eccleſia ſua dedit regulam vivam ad determinandos caſus ſæpè occurrentes, & talis approbatio poterat fieri à ſummo Sacerdote poſitivè vel negativè.

139. Arguunt decimoquinto quod nos non habemus veram ſucceſſionem hæreditariam ab Elia, ſed tantum per denominationem, ac imitationem; quia *Oratio Eccleſiæ.* Elias in ſe non habuit verum ſtatum Religioſum nec illum potuit dare, nam hoc incepit in Apoſtolis Petro, Paulo, ut habet Eccleſia in eorum Collecta, 29. Junii *Da Eccleſia tua eorum in omnibus ſequi præceptum, per quos Religionis ſumpſit exordium* Ergo non ab Elia Religio Carmelitana ſumpſit exordium.

140. Sanctiſſ. Virgo Maria Carmelitarum Clypeus hoc deſtruit argumentum, ac totaliter diſſipat per ſuas apparitiones authenticas; nam Joan. 22. apparens poſtulanti ab eo favorem ſuo Carmelitano Ordini ſubdit: *In monte Carmelo inchoato per Eliam, & Eliſæum.* Et ad D. Petr. Tho. ait. *Quod Carmelitana Religio duratura eſt uſque in finem ſæculi, ſic Elias ejus* *Elias inſtitutor.* *Inſtitutor impetravit à filio meo.* Ex duplici Virginis Mariæ teſtimonio habemus, quod Religio ſic inchoata ab Elia, ipſeque ſit illius inſtitutor, nec aliis verbis magis propriis, ac expreſſivis poterat uti, quam præſentibus. Deinde Deipara loquitur de Religione, prout erat in præſenti, & de illa affirmat eſſe inchoatam, & inſtitutam ab Elia, illud autem de Collecta Apoſtolorum, per quos Religionis ſumpſit exordium loquitur de Religione Chriſtiana, ſicut ,. & Paulus per Evangelium. *Ego vos genui*, 1. Corinth. 4. n. 15.

141. Decimoquinto nobis opponunt D. Hieronym. D. Hier. qui in vita S. Hilarionis ait, quod in Palæſtina ante Hilarionem nullum erat Monaſterium, vult ſignificare Sanctus Doctor, quod poſt perſecutiones Maurorum, ac devaſtationes, quas ipſi fecerunt, primum Monaſterium fuiſſe Sancti Hilarionis, nam ante dictam perſecutionem multa fuerunt Bona Spes Monaſteria Eſſenorum, D. Anton. & aliorum, ut latè probat M. Franciſc. Bona Spes in Armentar à n. 703.

142. Arguunt decimo ſexto: Si Religio Carmelitana eſt tam antiqua, quomodo inter mendicantes ponitur in ultimo loco, tam in Capella Papæ, quam in Diplomatibus Apoſtolicis.

143. Ad hanc difficultatem latè reſpondi Opuſcul 3. reſol. 2. q. 6. per totum cum tribus ſolutionibus, nunc breviter reſpondeo addendo, quod Religio Carmelitana ſemper gaudet præeminentia antiqui-Armac. tatis. Armacanus ſerm. de Concept ait: *Ordo Carmelitarum igitur gaudet præ cæteris Ordinibus anti-*Caſſan. *quitatis honore.* Caſſanæus de gloria Mundi part 4. conſ. 70. ait, *Carmelitæ præferendi ſunt fratribus* Gama. *prædicatoribus.* Anton. Gam. *deciſ.* 4. *n.* 51. Ordo Monachorum ratione antiquioris inſtitutionis cæte-Genebr. ros præcedit. Genebrard. *in Chronic. circa annum* 1578. Carmelitæ primi ſunt mendicantium, quia eorum origo repetenda eſt ab Elia, & Eliſæo.

144. Tamen, qui prior eſt tempore *de Regul. juris in* 6. & juxta hæc refert Proſperus Fañanus utriuſque ſignaturæ Apoſtolicæ referendarius *ad cap.* 10. de Majoritate, & obedientia n. 22. *Delata eſt ad Congregationem Concilii controverſia inter Dominicanos Franciſcanos, Auguſtinianos, Carmelitanos, ſumptæ fuerunt informationes, & repertum conſuetudine inoleviſſe, & obſervatum ſemper fuiſſe, ut ea Religio, quæ prius in loco habet Monaſterium, illa præcedat, quam conſuetudinem Sanctiſſimus juſſit obſervari, & nihil innovari, ſecundum hoc poſtea edita* Gregor. XIII. *fuit conſtitutio ab eodem Gregorio XIII. incipiens Expoſcit* 15. Julii 1583.

Quia definitum eſt inter Mendicantes, nec non 145. *inter Confraternitates Chriſti fidelium in proceſſionibus, tam publicis, quam privatis hi præcedere debeant, qui ſunt quaſi in poſſeſſione præcedentiæ, quod de quaſi poſſeſſione hujuſmodi non conſtet inter fratres quidem Mendicantes præcedere debent ii, qui antiquiores in loco controverſiæ, inter confraternitates verò inter ſe litigantes, qui prius ſacris uſi ſunt.* M. Bonæ Spei. Et de hac re multa adducit ſapientiſſimus Mag. Franciſcus Bonæ Spei in ſuo doctiſſimo Armentario Pharetra 6. Telo 11. folio mihi 251. n. 620.

Cum autem noſtra Sacra Religio ſuum exor- 146. dium habuiſſet in Syria, & noſtri Religioſi multis impugnationibus, ac perſecutionibus ſuſtinuiſſent à Mauris & tranſiſſent in Europam, ubi Ordo erat ignotus; inde novæ contradictiones, ac adverſitates contra eos inſurrexerunt, maxime cum tunc flore- *Denuo advenientes ex Syria.* rent magnis fratribus illuſtriſſimæ familiæ Dominicanæ, & Franciſcanæ & omnium corda ad ſe atraherent, & noſtri Religioſi adveniſſent ex Syria & ex deſerto tot, tantiſque moleſtiis vexati contentiones evitantes præ ſua humilitate, ac modeſtia in quolibet loco ſeſe accommodarunt, nemini moleſtiam inferentes, ut eos à ſuis prioribus locis amoverent.

Certi tamen de ſua præeminentia, ac nobilitate 147. quod in quolibet loco, ſive primo, ſive ſecundo primatus excellentiæ ad eos pertinebat. In primo rerum molimine tertia die dixit Deus. *Germinet terra herbam virentem & facientem ſemen, lignum pomiferum, lignumque faciens fructum*, Geneſ. 1. n. 11. Gen. 1. Maximè addubitant D. Ambroſ. *lib.* 3. *Hexamer. c.* 7. D. Ambr. D. Athanaſ. Sinaita lib. 1. Hexam Cur Deus prius D. Ath. terram exornavit floribus, roſis, herbis, plantis quam Cœlum ſuis præſtantiſſimis luminaribus ac ſtellis, videtur Cœlo injuriam inferri, quod terra primas habeat, Cœlum verò ſecundum obtineat locum, cum tamen ſit Cœlum terra antiquius, *In principio creavit Deus Cœlum, & terram.* Tamen in hoc nullam patitur injuriam Cœlum de ſua nobilitate valde ſecurum; nam in quocumque loco ſcribatur ſemper eſt Cœlum lucidum, ac reſplendens ſuaque influentia ac rore fœcundam terram parturire faciens, ac creans cuncta, quæ germinat. Vide quæ dixi de hac re Opuſc. 3. reſol. 2. q. 6. & maximè n. 6. ad illa verba Pſal. 73. n. 16. *Tu fabricatus es Auroram, & ſolem.*

SECTIO XI.

Explicatur differentia inter vota legis novæ ac veteris, & magis explicatur noſtra ſententia.

Religio eſt ſtatus tendens ad perfectionem per 148. tria vota Obedientiæ, Paupertatis, & Caſtita- *Solum obedientia.* tis, & quamvis in aliquibus Religionibus antiquitus & modo etiam, ut Divi Benedicti ſolum exprimatur Obedientia, ſub illa ætera includuntur Hæc autem differentia, quæ datur inter vota legis gratiæ, & veteris jam explicavi Opuſc. 3. reſol. 2. q... & ea, quæ ibi dixi videntur reſpicere ſolemnitatem voti, quæ introducta eſt ab Eccleſia, ideo aliter rem modo explico.

149. :eſt, vel ore verbis prolatis,

Votum ſit et am per internum affectum immobile ... D. Aug. Cap. Sancta Maria. D. Greg.

latis, v. g. *Voveo, vel promitto Deo*, vel per internum affectum cordis, ſeu animi, quo homo immobiliter per totam vitam Deo conſecrat, & dicat, ſic tale primum fuit votum Sanctiſſimæ Virginis Mariæ, ut ex D. Auguſt. dicitur. 27. q. 2. cap. 3. *Reata Maria*, ſic ait Textus, *Beata Maria propoſuit ſe ſervaturam votum Virginitatis in corde, ſed ipſum votum Virginitatis non expreſſit ore*, & poſtea ſubdit Textus, *Et quod corde conceperat, ſimul cum Viro labiis expreſſit, & uterque in Virginitate permanſit.* Et D. Gregorius in Paſtorali p. 3. cap. 22. tractans ſpecialiter de voto Virginis, ac S. Joſeph, ait, *Decretum Eccleſiæ docet Illud votum Virginis fuiſſe non ſolum promiſſum ſed prius corde, ac demum ore profeſſum, imo ab utroque conjuge Joſeph, & Maria initum affectu cordis.* D. Fulg. D. Fulgentius lib. 2. de fide ad Petrum cap. 3. ait. *Quiſque ſe ipſum caſtraverit propter regnum Cœlorum in corde ſuo continentiam vovet.*

150. Vuald. Ex Patribus. Noſter inſignis Vualdenſis tom. 3. Doctrinalis fidei cap. 2. tradit ex Patribus, *Quiſquis in corde ſuo continentiam Deo voverit & nubere voluerit, damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit*, & poſtea infra, *Intellige hic, quod votum obligat in corde celebratum, & ſi non ſit ore prolatum; ſic enim dicit hic Auguſtinus, quiſquis ſe Deo caſtraverit, & in corde ſuo continentiam voverit, &c.*

151. Quod magis explicat ipſe doctiſſimus Vualdenſis citato lib. art. 2. cap. 17. *Religio Chriſti perfecta, eſt ſpecialis, & ſtricta regula Charitatis voti ſolemnis emiſſione profeſſa, vel æquivalenter.* Et magis ſe explicat, *Quid autem dicitur eſſe illud, quod æquivalet voto? Dico quod eſt immobilitas affectuum tendens in Deum, & talis pro certo fuit Elias, talis etiam erat Joannes Baptiſta, qui quamvis non vovebant vocaliter aliquam regulam Charitatis, habebant tamen inſtinctu Dei immobilitatem eorum affectus converſos in Deum* & optimè pergit ipſe explicans, quod ille internus affectus immobilitatis æquivalet voto vocali; quia tota ratio voti vocalis in immobilitate interioris affectus conſiſtit, ergo optimè ipſa interior immobilitas, ipſe interior affectus æquivalet voto etiam ad Religionem, aliquo externo ſigno manifeſto, exiſtimo neceſſarium.

152. Joannes Baptiſta. Ex quo patet, quod optimo jure à Sanctis Patribus, & Doctoribus dicitur quod Joannes Baptiſta fuerit Monachus ac Religioſus habens votum caſtitatis per immobilem affectum per totam vitam, qua ſe dedicavit, ac conſecravit in perpetuo Cœlibatu, cum ſumma obedientia adimplente ſuam legationem oſtendens Chriſtum verum Deum, in ſumma paupertate de pellibus Camelorum, Matth. 3. n. 4. (Matth. 3.) Nec obſtat, quod aliqui objecerunt, quod ad vota Religioſa requiritur acceptatio, quæ maximè, & inſigniter datur in operibus Joannis, quæ eximiè fuerunt accepta, grata, ac perjucunda Chriſto, & ideo ab eo mirificè laudantur, ut Angelus, Propheta, pluſquam Propheta nullus major inter natos mulierum, Matth. 11. n. 11. (Matth. 11.)

153. Suarez. Unde agens de Joanne Baptiſta, ac D. Paulo primo Eremita ait Suar. tom. 4. de Relig. tract. 9. lib. 1. cap. 1. n. 12. fuiſſe Religioſos apud Deum altiori ratione ſpecialiter approbata, *peculiari Spiritus Sancti inſtinctu*, quod etiam videtur ſignificare D. Thomas 2. 2. q. 188. art. 8. (D. Tho. *Eminenter.*) unde dicere poſſumus in eis fuiſſe ſtatum Religioſum quaſi eminenter per abundantiam gratiæ confirmantis illos quaſi immobiliter in tali vivendi modo.

154. Et talis profeſſor fuit Elias; nam per internum affectum, & immobilem ſe Deo dedicavit, ac conſecravit cum ſumma obedientia, qua ſe dicabat in conſpectu Dei ad obediendum ejus mandatis; unde Reges non timuit, tyrannos profligavit, & potentes dejecit de lectulo ſuo. Cum ſumma paupertate, & abſque alicujus coitus labe. Unde pro noſtra ſententia ſtat efficax confirmatio; (*Elias cum voto.*) negari enim non poteſt, quod in Elia extiterit ille affectus immobilis per totam vitam cum obedientia, paupertate, & caſtitate, ac proinde cum voto, nam ille affectus interior æquivalet voto, ab interiori enim affectu votum totum ſuum valorem deſumit.

155. Similiter Eliſæus vocatus ab Elia ſtatim in timore ac immobili affectu ſe dedicavit, ac conſecravit Deo per obedientiam, & ſecutus eſt Eliam, qui ut ultimum vale diceret ſuis parentibus poſtulat facultatem, *Oſculer, oro, Patrem meum*. 3. Reg. 19. (3. Reg 19.) n. 20. cum eximia paupertate ſic dicitur, *Relictis bobus cucurrit poſt Eliam*, n. 20. ad guſtum illius Apoſtolorum, *Relictis omnibus ſecuti ſunt eum*, Matth. 4. n. 20. (Matth. 4.) cum ſingulari caſtitate, ideo in diſceſſu de patre, & matre facit mentionem, non verò de uxore, quam non habebat, ut notant Abulenſ. Lyran. & alii Commentatores; (Abulenſ. Lyran. Michaël. Munnos.) Hinc in ſuo officio noſtra canit Eccleſia, *Eliſæus namque virgo planè permanens.*

156. Sic & filii Prophetarum immobili, ac pleno ſpiritu repleti videntes, quod ſpiritu Eliæ requieviſſet in Eliſæo in ſignum obedientiæ *proni in terram eum adoraverunt*, (*Filii Prophetarum.*) quorum tanta erat paupertas, quod cum locus habitationis eſſet anguſtus pro eorum multitudine poſtulant facultatem, *Eamus uſque Jordanem, & tollant ſinguli de ſylva materias ſingulas, ut ædificemus nobis locum*, 4. Reg. 6. n. 2. (4. Reg. 6.) Non vocant operarios; quia non habebant pecuniam, ut ſolverent, & ferrum ad hoc miniſterium erat mutatum, cum cecidiſſet in aquam maximè dolebat; quia non habebat unde ſolveret; multa etiam in eis erat caſtitas, nullum cum mulieribus commercium.

157. Ex his omnibus conſtat cap. *Sancta Maria*. D Auguſt. D. Greg. D. Fulgent. Waldenſ. quod communiter in antiqua lege votum fiebat per intrinſecum affectum immobilem, ut patet in Sacratiſſima Virgine Maria. S. Joſeph, S. Joanne Baptiſta, S. Elia. Eliſæo, Filiis Prophetarum, & cum efficacia voti conſiſtat in illo affectu interiori, ab illoque deſumat totam obligandi vim, talem obligationem inducebat, ut dicunt D. Auguſt. & Waldenſ. tamen prout ſpectabat ad ſtatum Religionis; ille affectus interior aliquo exteriori ſigno erat manifeſtandus, v. g. obedientia, paupertate. (D. Aug. G. Greg. D. Fulg. Vuald. Cap. Sancta Maria. *votum antiquitus per immobilem affectum.*)

158. Tamen in Lege gratiæ pro majori perfectione cœperunt vota labiis externis manifeſtari, quorum Dux, & Magiſtra fuit Sanctiſſima Virgo Maria cum ſuo Sponſo Joſeph, ut colligitur ex citato c. *Sancta. Maria* ubi dicitur. *Quod Virgo corde conceperat, ſimul cum viro, labiis expreſſit, & uterque in virginitate permanſit.* Unde antiquitus erat conſuetudo, ut Virgines Deo ſe conſecrantes dicerent, *Ego in nomine Mariæ promitto caſtitatem* ut ex D. Athanaſio, Epiphanio Abulenſi Waldenſi. Caniſio tradunt Petrus Morales in cap. 4. Matth. lib. 2. tract. 6. n. 12. Danielà Virgine Maria Vinea Carmeli n. 1234. (Morales Dalniel.)

159. Cum hoc tamen ſtat, quod quamvis in Lege veteri communis modus vovendi extiterit per actum internum immobilem, tamen aliquando fieret in uno, vel altero per actum externum, ſicut in Lege gratiæ vota fiunt ore, & labiis, ab aliquo tamen, ut à D. Paulo primo Eremita fierent per internum affectum.

160. Secunda differentia. Illa antiqua vota cauſabant

Ex pretio ſolvendo. gratiam, ut ex pretio ſolvendo veluti *de fiado*, at vota legis gratiæ ex pretio ſoluto, & hæc eſt una ex præcipuis differentiis, quam aſſignant Theologi, qui dicunt Sacramenta veteris Legis caſuare gratiam ex opere operato, quos ſupra retuli n. 122. dicunt antiqua ex pretio ſolvendo, noſtra vero gratia ex pretio ſoluto; quod eſt nobilior operandi modus.

161. *Prima lineamenta.* Tertia differentia, quia ille ſtatus antiquus extitit primum fundamentum, & delineamentum ædificii regularis, poſtea venit ſupremus artifex, ac Architectus Chriſtus D. qui eum perfecit, & abſolvit tribuens ei vivos, & abſolutos colores ſua præſentia, doctrina, ac exemplo, & ad ſummam perfectionem elevans, ac illuſtrans.

SECTIO XII.

Succeſſio hæreditaria abſque ulla interruptione perſeveravit in familia Carmelitana ab Elia uſque ad Chriſtum D.

162. *Succeſſio dicit continuationem.* Summi Pontifices Xiſtus IV. Gregorius XIII. dicunt *Carmelitas habere ſucceſſionem hæreditariam ab Elia.* Illa verba *ſucceſſio hæreditaria* ex ſuo formali ſignificato indicant quandam continuationem, generationemque ſpiritualem ad inſtar generationis naturalis ſine interruptione; hoc importat verbum *ſucceſſio*. Probo ex Sacra Scriptura. Mandavit Deus, ut in Tabernaculo eſſet ſemper Lucerna, ad cujus cuſtodiam ordinavit, ut filii Aaron vigilarent noctu, dieque, & ait Textus Exod. 27. n. 21. *Perpetuus erit cultus, per ſucceſſiones eorum à filiis Iſraël.* Explicat Beda, *Secundum ordinem ſuum*, tamquam per ſtationes militares ſuccedentes quidam aliis ut vigilia eſſet continua, & nunquam deficeret, & eodem ſenſu mandavit Deus fieri labrum æneum, ut antequam Aaron, & filii ejus ingrederentur Tabernaculum, lavarent manus, & pedes, & ait Textus, *Et hoc legitimum ſempiternum erit ipſi & ſemini ejus per ſucceſſiones*, Exod. 30. n. 21. Erit illud perpetuum, & perenne per cunctas generationes ſine ulla interruptione; ſic & dicitur de Achior & filiis, quod obſervabat ritus Judaïcos per ſucceſſiones, Judith. 24. n. 6. dicitur in præſenti ab Elia reſtitutore uſque ad Chriſtum.

Exod. 27. Beda. Exod. 30. Judit. 14.

163. *Ex lectionibus.* Primò hæc veritas demonſtratur ex præſentibus lectionibus toties ab Eccleſia approbatis, ubi dicitur, *Viri plurimi, qui veſtigiis Sanctorum Prophetarum Eliæ, & Eliſæi inſtiterant, & Joannis Baptiſtæ præconio ad Chriſti adventum comparati fuerant.* Ex quibus manifeſtè patet, quod in Chriſti adventu illa Eliæ diſciplina, ac vivendi modus quem illi Viri tenebant, ac ſequebantur, perdurabat, ac vigebat.

164. Iſaïa. 32. Secundo ex Iſaia 32. n. 16. *Habitabit in ſolitudine judicium, & juſtitia in Carmelo ſedebit, & erit opus juſtitiæ pax, & cultus juſtitiæ ſilentium, & ſecuritas in ſempiternum* Quæ verba de Carmelitanis exponit ſapientiſſimus Doctor Joſephus Andreas ex ſacra ſocietate in ſuo Decore Carmeli. Decore. 49. & ait, *Habitabit in ſolitudine*, hoc eſt in deſerto in quo erat mons Carmeli. *Et juſtitia ſedebit.* Per juſtitiam juxta phraſim Scripturæ omnem virtutum cumulum intelligit, ut obſervat etiam D. Bernard. epiſt. 89. nota *ſedebit.* Et hæc ampla virtutum copia in habitatoribus Carmeli non erit per breve tempus, ſed valde per longum, ac multas ætates, ſic & dicitur, *requievit ſpiritus Eliæ ſuper Eliſæum.* 4. Reg. 2. ac ſuper ejus Religioſam familiam. *Et erit opus juſtitiæ pax:* Ex tanta juſtitia, ac virtute fiet pax generans animos concordes, & ſecuritas conſcientiæ cum ſilentio ſine ulla contradictione, Carthuſian ait, *Hæc videmus in Clauſtralibus præcipuè adimpleri, qui in obſervatione ſilentii cultum juſtitiæ ſtatum*, & ſubdit, per longum nempe, & diuturnum tempus.

Joſeph. Andreas. D Bern. 4. Reg. 2. *virtus permanens in Carmelo.* Carthuſ.

165. Cant. 4. Probatur tertio ex illo Cantic. 4. n. 1. Ubi ſic dicitur, *Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ apparuerunt de Galaad.* Et quamvis communis conſenſus Patrum intelligat hic per capillos verè, & perfectos Religioſos, tamen D. Gregor. Niſſenus homil. 7. in Cantic. Rupert. lib. 4. in Cantic. Gilibert ſerm. 22. Abbas Woletus, Grilherius, Cornel. in ſecundo ſenſu. M. Alphonſus de Flores ad cap. 24. Eccleſ. p. 3. ſect. 36. n. 1663. ex ſacra Societate Jesu intelligunt particulariter filios Eliæ; quia ipſe eorum Dux, & Princeps erat ex Galaad, *Dixit Elias Theſbites de habitatoribus Galaad*, ut ait D. Gregor. Nyſſen citat. *Quia longo tempore verſatus eſt in Galaad*, & ſubditur, *ſicut grex caprarum*, nam Elias pellibus caprinis induebatur juxta illud Apoſtoli, *Circuierunt in melotis, pellibus caprinis*, & dicitur, *Quæ apparuerunt*; quia ut ait Rupertus *Rectè dicuntur apparuiſſe; quia jam dictus inſtitutor eorum Elias, ſic repente illic introd citur ut antea nuſquam Scriptura meminerit, qui, & unde fuerit progenitus*, Repente enim ipſe introducitur in Scriptura ſine ulla generatione. Dixit Elias Propheta, 3. Reg. 17. n. 1.

Cant. 6. Nyſſen, Rupert. Gilibert.

166. 3. Reg. 17. *Propriiſſimè lotus de Carmelitis.* Et ſi per hos capillos intelligantur omnes Religioſi, tamen valde particulariter, ac inſigniter Carmelitæ cum ſuo magno Parente Elia, qui erat de habitatoribus Galaad, qui & pellibus caprinis induebatur, qui ſubito ſic apparuit, ac ſi antea non fuiſſet, quod nulli alteri patriarcharum tam aptè conveniri poteſt.

167. Jerem. 31. *Rechabitæ ab Elia.* Quartò probatur ex Rechabitis, qui floruerunt anno mundi 3159. & ante Chriſtum 894. de quibus loquitur latè Jeremias c. 31. n. 6. ſic dicti ſunt à patre Rechab, cujus filius Jonabab inſtructus eſt in vita Monaſtica ab Eliſæo, ut tradunt Joannes Jeroſolymit D. Hieronym. Joannes de Molinis, quos citavi, & de his latè egi Opuſcul. 3. reſol. 3. q. 3. per totum.

Joan. Jerolol. D. Hier.

168. *Aſſeni ab Elia.* Quinto probatur ex Eſſenis, quorum vita Monaſtica magna cum obſervantia, ac votis obedientiæ, paupertatis, ac caſtitatis maxime laudabilis fuit apud Sanctos Patres, & Anthores antiquos eis contemporaneos, Joſeph de antiquitate, Philonem Cedrenum, & alios eorum exordium incipit anno mundi 3545. ante Chriſtum 508. extiterunt ſoboles ac progenies Rechabitarum ſub diſciplina Eliſæi, ut docent D. Nilus Cedrenus, Villalpandus, Salianus, Cornelius, & dicuntur Eſſeni corrupto vocabulo, cum dicendi fuiſſent Eliſeni, ut tenent Henriquez, Thomas de Jeſu, Franciſcus Lucas, quos citavi citato Opuſculo 3. reſol. 3. quæſt. 4. per totum.

Joſeph. Philo, Cedren.

169. Et certiſſimum eſt hos Eſſenos tempore Chriſti ac Apoſtolorum extitiſſe, ut referunt Authores antiquiſſimi Joſeph lib. 1. de bello cap. 3. & lib. 13. Antiquitat cap. 18. Philo lib. *Quod omnis probus ſit liber*, & lib. *de vita Contemplativa* multique graviſſimi Authores affirmant Joannem Baptiſtam, Jacobum Minorem, Simonem Cananæum, Judam Thadæum, & Bartholomæum Natanaëlem fuiſſe Eſſenos, imo Boulducus, & Serarius defendere contendunt Chriſtum D. Eſſenum inſtitutum amplexatum fuiſſe. Hæc tamen ſententia nullo modo mihi placet, & omnis rejicienda eſt. Dicendum

Joſeph. Philo. Boulduc. *Eſſeni perdurarunt uſque ad Chriſtum.* Lezana.

exiſtimo

exiſtimo, quod Chriſtus D. conſervatus eſt, cum Eſſenis, eoſque docuit, ac illuminavit in magnis myſteriis ex eis aliquos elegit Apoſtolos, ut patet ex dictis de quo agit M. Lezana tom. 1. Annal. Apparat. 8. n. 8. & 9.

Camart. Carthag. Salian. Anton. Fern. Flores Andreas

170. Pro hac veritate comprobanda aliqua Sacræ Scripturæ loca adducunt, pro illa ſtant multi, & graves Doctores Ægidius Camartus Generalis Minimorum *in libro Elias Theſbites cap. 5. ſect.* 10. ſcribens quomodo Eliæ diſcipuli perſeverabant in ejus doctrina, ſubdit, *Donec ad Chriſti diſcipulos, atque Evangelicam doctrinam confluxerunt.* M. Joannes Carthag. *t.*4.*lib.* 17. *homil.* 2. *object.* 10. ait. Sine *dubio Joannes degit in deſerto inter filios Prophetarum, tunc dictos Eſſenos, qui Monaſticam Eliæ diſciplinam profitebantur.* Ex ſacra ſocietate Jeſu quatuor doctiſſimi Viri, magnus Salianus ſtatim referendus, Antonius Fernand. in viſion. 6. veteris Teſtamenti verſ. 9. n.8. viſion. 6. *Spiritus verò Eliæ continuata ſerie in deſerto per homines religioſæ vitæ denique in Joannem tranſmiſſus, illum quoque exhibuit mundo Monackorum parentem* Alphonſus Flores in cap. 24. Eccleſiaſt. n. 1682. Joſephus Andreas *Decore Carmeli.* 3. & omitto in hac re omnes Authores noſtræ Religionis.

Prophetia Eliæ.

171. Ultimo in hac re coronidem imponat Prophetia magni Parentis Eliæ quam refert Magnus Salianus tom. 4. anno Mundi 3139. n. 14. qui antequam abiret in Cœlum multa documenta dixit diſcipulis ſuis, & inter cætera ait illis, *Credo ut non deficiat in vobis poſteriſque veſtris obſervationis ſanctæ propoſitum, donec veniat is, qui eſt expectatio gentium* Illius Meſſiæ ſacroſanctam faciem videamus, cujus eximii vultus ſplendor vos illuminabit & in magnos, ac uberes fructus germinabit.

QUÆSTIO VII.

Qualiter Carmelitæ ſe habuerint tempore Chriſti, ac Apoſtolorum, quorum fuerunt Coadjutores.

172. CUm verus Sol Chriſtus Deus noſter jam reſpiendeſceret in Orbe, ejus Aurora jam eluceret Joannes Baptiſta, qui inter Eſſenos vivebat imò eorum Princeps erat, ut cum multis tenet Boulducus lib. de Eccleſia poſt legem cap. 7. §. *alii ſcientes* Ille etiam cum Apoſtolis eos baptizavit, & in fide inſtruxit, Eſſeni ergo Apoſtolis adhærentes, utpote virtuoſi aſtiterunt cum illis in adventu Spiritus S. ut colligitur ex illo Actor 2. n. 5. *Erant autem in Jeruſalem Viri Judæi Religioſi*, in quibus intelligunt noſtri Authores filios Eliæ, & favet Laurentius Beyerlinx *in Theatro vitæ humanæ tom.* 6 *verbo Religio* §. *In lege autem gratiæ*; & Joannes Veneta *de prædicat. Chriſti cap.* 2. Lezana *tom.* 1. *in Apparat. cap.* 8. *n.* 14. Wraſtellius *lib.* 1. *Vendicar. ſect.* 5. *art.* 8. §. 7. Doctor Joſephus Andreas *Decore* 42. & inde dicunt immemorabilem conſuetudinem in Religione, quod ante Miſſam Conventualem quotidie flexis genibus dicatur Antiphona, *Veni ſancte Spiritus* Et confirmatur, quia ubi nos habemus *Viri Religioſi* Interpretes exponunt, *Viri pii*, atqui inter pium, & Religioſum eſt magnum diſcrimen; nam pius dicit hominem bene affectum, ac benignum, tam quoad divina, quam ad humana, Religioſus verè ſub regula hominem viventem.

Laurent. Veneta. Lezana. Vuraſt. oſeph. Andreas.

173. Quomodo etiam extiterunt coadjutores Apoſtolorum, ut exponunt Joannes Jeroſolymit *lib. de Inſtit. Monach. cap.* 36. Petrus Wraſtellius *lib.* 1. *vindica, ſect.* 5. *art.* 1. §. 7. In ſecunda Concione ait D. Petrus veluti converſus ad filios Eliæ tamquam exhortans eos, ibi, *Vos eſtis filii Prophetarum c.* 3. *n.* 25. ait Wraſtel *Alioquin puto, quod in univerſa Scriptura non reperies ubi vocabulo filiorum Prophetarum totus ipſe intelligatur populus, vel non ipſa poſteritas Sanctorum Eliæ, ac Eliſæi.* Quod confirmatur ex his, quæ dicuntur Actor. 11. n. 27. *In his autem diebus ſupervenerunt ab Jeroſolymis Prophetæ Antiochiam.* Apud Hebræos Prophetæ non ſolum ſignificabant eos, qui futura prædicebant, ſed etiam Viros pios, & probos, qui docebant, & prædicabant. Iſti autem in Lege gratiæ dicuntur Apoſtoli Diſcipuli, Magiſtri, Doctores, Prædicatores. Illi autem dicuntur prophetæ ex nomine antiquo, quia erant ex Schola, & Ordine Prophetarum Eliæ, & Eliſæi.

Joan Jeroſol. Vuraſt. Actor. 3. Act. 11.

Filii Eliæ Coadjutores Apoſtolorum.

174. Ex præfatis verbis optimè deducitur: quod filii Elia fuerint Coadjutores Apoſtolorum in prædicatione Evangelica, nam dicitur, *Viri Prophetæ ſupervenerunt Antiochiam*, nempe ex Ordine Prophetico ad prædicandum ſic apertè aſſerit Joſephus Antiochenus ſtatim in hac quæſtione referendus, idem affirmat Euſebius Cæſarienſ. etiam hic illico citandus, & Sigisbertus in Hiſtor. Jeroſolymitana, Joachimus Abbas in Concordia novi, & Veteris Teſtamenti, ut habetur apud RR. Eſpin. in epiſtol prævia ad Conſulta n. 72. Harmachanus Hiberniæ Primas apud Waldenſ. tom. 3. tit. 9. c 89. P. Antonius de Quintanadueñas in libro Sanctorum Imperialis Eccleſiæ Toletanæ, & Joannes Bonifacius lib. 2. de Hiſtoria Virg. cap. 1. Doctor Joſephus Andreas Decore 46. omnes noſtri Magiſtri Joannes Jeroſolym Coria, Lezana, Vinea Carmeli, D. Franciſcus Bonæ Spei, quod confirmant etiam ex aliis Actorum locis cap. 15. n. 32. *Judas autem & Sylas, & ipſi cum eſſent Prophetæ verbo plurimo conſolati ſunt fratres, & confirmarunt*, & cap. 13. n. 1. *Erant autem in Eccleſia, quæ erat Antiochiæ Prophetæ, & Doctores.* Dicuntur autem Prophetæ, non quia prophetizarent in Eccleſia primitiva, ſed quia erant ex ordine Prophetico ad diſtinctionem aliorum, qui non erant ex tali Ordine, quod maximè confirmatur in limine ſequentis quæſtionis in primo ſæculo.

Joſeph. Antioch. Euſeb. Cæſar. Sigisb. Ioach. Eſpinol. Harmac. Vvard. Quintanad. Ioſeph. Andr. Coria. Lezana. Franc. Bonæ. Spei. Act 13.

QUÆSTIO VIII.

Oſtenditur continuata ſeries Carmelitarum abſque ulla interruptione à tempore Chriſti uſque ad præſens.

UT clarius, & evidentius rem oſtendam, per ſingula ſæcula ſigillatim procedam, brevitatis temen gratia unum, vel alterum apponam Virum ex magnis, & graviſſimis Authoribus, & ferè alienis. 175.

Primo ſæculo ſeu tempore Apoſtolorum floruerunt in Carmelo S. Enoch. de quo minimè eſt dubitandum, eum id exprimant Summi Pontifices in ſuis Bullis Sixtus IV. Julius II. Gregorius XIII. & *Sanctorum Prophetarum Eliæ, Eliſæi, & Enoch, nec aliorum Sanctorum Patrum, qui montem ſanctum Carmeli inhabitarunt ſucceſſionem hæreditariam tenentes*, & præter Pontifices id ipſum affirmant Luitprandus, Euſebius Cæſarienſis ſtatim citandi.

Sixt. IV. Julius II. Gregor. XIII. Luitp. Euſeb.

Agabus, de quo fit mentio Actor. 11. n. 27. 28. dicitur, *In his autem diebus pervenerunt ab Jeroſolymis prophetæ Antiochiam, & ſurgens unus ex eis nomine Agabus ſignificabat per ſpiritum famem ma-* 176.

Act. 11.

gnam,

Euſeb. *gnam.* Fuiſſe autem ex Carmelitana familia conſtat ex Luitprando, & conſtat ex Euſebio Cæſarienſe lib. 2. Hiſtoriar. Eccleſiaſt. cap. 3. poſtquam dixit apud Antiochiam florentiſſima congregata Eccleſia, in qua erant etiam *Prophetici Ordinis* b.Brig. *quamplurimi*, & poſt pauca ſubdit, *Agabus unus ex eis.* Id etiam conſtat primo ex teſtimonio S. Pa- Carthag. ginæ apud Carthagenam tom. 4. homiliar ex Borlando in vita S. Annæ c. 6. ex Honophrio, & aliis Sanctus Enoch ſupracitatus, & S. Agabus comites fuerunt cum D. Marco in Ægyptum ad prædicationem Evangelicam, ubi D. Enoch. martyrio eſt coronatus, Agabus rediit Jeroſolymam, & in Monte Carmelo ſanctiſſimè mortuus eſt, ut tradunt iidem Authores.

177. Thom. Thamay. S. Elpidius, de quo ſic ſcribit Thomas Thamay de Vargas Regis Catholici Hiſtoricus antiquitatis magnus indagator in ſua Bibliotheca n. 101. ex fragmentis Luitprandi ſic ait, *S. Elpidius, quem S. Jacobus præfecit Toletanis primum Pontificem Carmelita monachus fuit, & in prima Petri concione converſus ad fidem, puta Novi Teſtamenti cum ſociis multis venit in Hiſpaniam*, & poſtea ſubdit n. 171. *magna pars eorum, qui diſperſi ſunt in perſecutione Sancti Stephani, & ad varias partes tranſierant, & ad Hiſpaniam plurimi venerant, & erant* Sigis b. Iulius. Perez. *ex Monachis Montis-Carmeli prædicationibus Chriſti, & Apoſtolorum, ad fidem converſi, in quibus Elpidius, & ſocii Pontifices à S. Jacobo creati, & poſtea martyres effecti.* Cum his conſonant Sigiſbertus, Gemblacenſis in Hiſtoria Jeroſolymitana, Julius Perez Archypresbit. S. Juſtæ Toletanæ tract de Eremitis n. 15. Hæc dixi ut videas quanto fundamento, ac veritate dicitur, quod Carmelitæ fuerunt Coadjutores Apoſtolorum in prædicatione Evangelica.

178. Joſeph. Antioch. Secundo ſæculo anno Chriſti 130. Joſephus Antiochenus *lib. Speculum perfectæ militiæ, & Eccleſiæ primitivæ*, ſic ſcribit: *Perfectorum militum Chriſti Apoſtolorum Coadjutores ſurrexerunt ſtrenuiſſimi Viri Solitarii contemplationi dediti Sanctorum Eliæ & Eliſæi imitatores, qui de Monte-Carmelo deſcendentes per Galilæam, Samariam, & Paleſtinam fidem Chriſti conſtantiſſimè ſparſerunt, quique in Virginis Mariæ honorem in Montis-Carmeli declivio fabricantes Oratorium Salvatoris Matri ſpecialiſſimè ſervierunt.* De cujus tanti Scriptoris eminenti auctoritate ex graviſſimis Authoribus multa affert Lezana tom. 1. Annal. cap. 6. Lezana. n. 2.

179. Euſeb. Tertio ſæculo anno Chriſti 320. Præclariſſimus Author, & magnæ notæ Euſebius Cæſarienſ. lib. 2. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 8. in quo videtur de filiis Prophetarum multa agere, ac tandem ſubdit, *Apud Antiochiam florentiſſima Congregatio Eccleſiæ, in qua etiam erant Prophetici Ordinis Viri quamplurimi.* In hoc ſæculo vixit S. Spiridon. Car- Rufin. melita ut teſtatur Ruffinus Hiſtor Eccleſiaſt lib. 1. cap. 5. & alii multi, & ad firmandam hanc veritatem ſat eſt Divinum Officium, quod in feſto S. Spiridonis die 14. Decembris ita in Collecta dicitur, Spirid. *Sancti Spiridonis Confeſſoris tui, atque Pontificis nos Domine feſta tueantur, & ſicut ille Religionis à Propheta Elia inſtitutæ fuit fidelis imitator.* &c. Adfuit in Concilio Niſſæno, quod celebratum fuit anno Chriſti 320. in quo etiam adfuit S. Serapion, ac multi alii ex Ordine Carmelitano, ut ex multis Lezan. gravibus authoribus probat M. Lezana tom. 2. Annal ad prædictum annum 325. n. 13. & 24.

180. Quarto ſæculo anno Chriſti 409. & hac ætate floruit ille magnus, ac præclariſſimus Author Joannes Jeroſolymitanus quadrageſimus quartus Antiſtes, & ſcripſit librum de ſtatu Monachorum, in quo toto agitur de ſtatu Monachorum Carmelitarum, & pro defenſione libri latè ſcribunt M. Lezana tom. 1. Annal. in Apparatu cap. 9. & M. Franciſcus Bonæ Spei in libro de viſione Eliæ ad finem. Lezana. Bonæ Spei.

In hoc ſæculo anno 460. magna perſecutio exorta eſt à Mauris contra Carmelitas, ex quibus multi martyrio coronati ſunt, & quia Maurorum Satrapæ albis induebantur veſtibus, coëgerunt, ut Carmelitæ pallio barrato, ſeu variis coloribus uterentur Ita D. Cyrillus de proceſſu Ordinis c. 2. D. Cyril.

Quinto ſæculo anno Chriſti 578. venit renovatio antiqui Monaſterii Carmelitarum facta à Recaredo Principe, ut refert inſignis chronologicus Urbis Toletanæ Iulianus Perez Archipresbyter Sanctæ Julianæ tract. de Eremitis n. 15. ex antiquiſſimo exemplari ſic habet, *Toleti in ſuburbio S. Mariæ de Alfà temporibus antiquiſſimis templa Toletanorum, quo venerunt olim Monachi Carmelitæ.* Idem habet Petrus Sanctius S. Eccleſiæ Toletanæ Portionarius in ſua Hiſtoria ad annum 719. Ægidius Gelenus Canonicus Hiſtoriogus lib. 3. Syntag. 43. §. 1. & multi alii. 181. Julian. Petrus Sanct. Gelenus.

Sexto ſæculo ad hoc ſæculum pertinet id, quod D. Ildephonſus de Flores ad cap. 24. Eccleſiaſtici n. 1683. quod Hiſpali quod Urbs exactis trabibus ad Chriſtianos rediit, dum novo ſubſtruendo ædificio alta effoderentur fundamenta, inter egerenda rudera, extrahendas parietinas, *Marmoream inventam fuiſſe ſtatuam Monachi Carmelitæ.* Omnium ſententia eo loco Gothorum Imperio occultam, teſtis eſt Morgadus lib. 5. de Hiſtoria Hiſpalenſi cap. 13. Tempus autem Gothorum, & perditio Hiſpaniæ juxta probabiliorem ſententiam ſequitur D. Bernardus de Britto 2. p. Monach. Luſitaniæ lib. 7. cap. 2. contigit anno Chriſti 713. proinde illa imago fuit elaborata ad minimum anno 600. 182.

Septimo ſæculo anno Chriſti 707. fuit fundatus, ac ædificatus Conventus Carmelitarum Senenſis, ut conſtat ex multis inſtrumentis authenticis antiquiſſimis, & ex monumentis in lapidibus exaratis, inſtrumenta authentica habentur in Tranſpontia; copiam inſtrumenti authentiſſimi cum illius reædificatione affert M. Lezana tom. 3. Annal. ad annum 796. n. 8. 183. Convent. Senenſ.

Octavo ſæculo Stephanus V. anno 816. conceſſit multas indulgentias viſitantibus Eccleſias Fratrum Ordinis Beatiſſimæ Virginis de Monte-Carmelo. Similiter Leo IV. anno 847. Adrian. II. anno 868. 184. Steph V. Leo IV.

Nono ſæculo Sergius II. anno 907. conceſſit multas indulgentias viſitantibus Eccleſias Carmelitarum Joannes X anno 913. & Joannes XI. an. 931. 185. Serg II. Joan. X. Joan XI.

Decimo ſæculo Alexander. II. anno Chriſti 1061. multas conceſſit indulgentias viſitantibus Eccleſias Fratrum Ordinis Beatiſſimæ Virginis de Monte-Carmelo, quæ omnes conceſſiones referuntur in diplomatibus authenticis Sixti IV. Gregorii XIII. & Clementis X. 186.

Undecimo ſæculo Concilium Lugdunenſe Lugduni celebratum die 7. Maii anno Chriſti 1274. ſub Gregorio X expreſſe facit mentionem de Carmelitanis, ait enim, *Ceterum Eremitarum S. Auguſtini, & Carmelitarum, quorum inſtitutio, dictum Concilium generale* (ſcilicet Lateranenſe) *præceſſit in ſolido ſtatu volumus permanere.* 187.

Et deinceps non ſolum per ſingula ſæcula, ſed per ſingulos annos multa magna, & mirabilia in Ordine Carmelitano contigerunt, & Summi Pontifices magnis favoribus illuſtrarunt, quæ valdè prævia ſunt omnibus, & ad me non pertinet ea referre 188.

ferre

ferre, ſicut & in ſuperioribus ſæculis ex multis dicendis in unoquoque unum, vel alterum retuli, ut altius rem explicatem, & facilius memoria retineretur.

QUÆSTIO IX.

Oſtenditur regula Alberti valde ſublimis, & perfecta.

189. *Aliquorum ora etiam Sanctis non pariunt* 2. Cor. 6.

DE quibuſdam contumelioſis ait Regius Vates pſ. 72. n. 9. *Poſuerunt in Cœlum os ſuum, & lingua eorum tranſivit in terram. In cœlum nempe poſuerunt os ſuum.* Explicat Lorinus denotans per contemptum, nempe in Sanctos Dei, in quibus Deus inhabitat. 2. Corinth. 6. n. 16. *Et lingua eorum tranſivit in terram*, nempe in homines habitantes in terra, ſunt aliqui ita infenſi noſtræ Sacræ Religioni, ut nos calumnientur, & etiam in præclariſſimos noſtros Sanctos cum Chriſto regnantes invehantur, eiſque non parcant.

190. *Objectiones contra regulam Albert.*

Dicuntque regulam, quam nobis tradidit S. Albertus Patriarcha Jeroſolymitanus Legatus Sedis Apoſtolicæ *eſſe brevem, imperfectam diminutam, nihilque in ea agitur de ſubordinatione Prælatorum, nihil de regimine Monialium, nihil de ſtudio, nihil de cantu, nihil de Choro.* Sanctiſſimi Patriarchæ Religionum in ſuis regulis tradendis fecerunt, verbum abbreviatum, ut ſe habuerunt D. Auguſt. D. Baſil. D. Benedictus, D. Ignatius, cujus regula tot ferè capita habet, ac regula Alberti, & unumquodque caput tres, vel quatuor regulas habet, & poſtea in unaquaque Religione prodierunt conſtitutiones, Statuta, Decreta, & quotidie in Capitulis generalibus creantur prout occaſio, ac tempus poſtulat.

191. *Patriarchæ in regulis verbum abreviarunt.*

Ad quod dicitur, quod in regula nihil de regimine Monialium, nihil de ſtudio, ac cantu habetur. S. Albertus tradebat Eremitis ut expreſſe dicitur in prologo Regulæ. *Albertus Dei gratia Joroſolymitanæ Eccleſiæ vocatus Patriarcha dilectis filiis Brocardo, & cæteris fratribus Eremitis, qui ſub ejus obedientia vivunt.* Eremitæ, qui vivunt in deſerto, ac ſolitudine ſeparati à ſæcularibus, & totum eorum ſtudium eſt meditatio, ac contemplatio Divinorum, quid illis cum Monialibus, cum ſtudio cum cantico, & etiam de his nihil agunt in ſuis regulis D. Anton. D. Hilarion. D. Baſilius. D. Benedictus, D. Auguſt. ergo omnes iſtæ regulæ ſunt imperfectæ, nullus hoc dicet, imò ad hæc omnia datur poteſtas Priori generali in regula, ut ſtatim explicabo.

Albertus dabat regulam Eremitis.

192. *In facultate cuncta agendi poteſtas ad omnia.* Joan 21.

Id autem, quod dicitur nihil eſt in regula de ſubordinatione Prælatorum, hoc autem nullo modo poteſt dici; nam de priori dicitur cap. 6. *de arbitrio, ac diſpoſitione ipſius poſtmodum quæ agenda ſunt cuncta procedant* ſcilicet, quæ fuerint convenientia ad bonum regimen Religionis, ſicut ex eo, quod Chriſtus D. dixit Petro, ejuſque ſucceſſoribus, *Paſce oves meas*, Joan. 21. n. 17. dedit eis amplam poteſtatem ad regendam, & gubernandam Eccleſiam in omnibus, quæ fuerint convenientia, & neceſſaria, & ad faciendam ſubordinationem Prælatorum ad creandos Legatos, Cardinales, Patriarchas, Epiſcopos, &c. ut latè probat Sebaſtianus Cæſar de Hierarchia Eccleſiaſtica contra hæreticos q. 1. procœmiali prout tempora; & occaſiones poſtulant.

Cæſar.

193. Sic etiam cum in regula datur poteſtas priori, *ut de arbitrio ipſius cuncta procedant*, datur ei facultas ad omnia, quæ fuerint neceſſaria, & convenientia ad paſcendas ſuas oves; ut ad ſubordinationem Prælatorum, & etiam ſtudium, & Moniales & Legiſlatores in ſuis legibus numquam potuerunt comprehendere omnes caſus futuros, & ideo noſtræ ordinationes Regni Portugalliæ, quæ fuerunt diſpoſitæ, & ordinatæ à viris doctiſſimis, juris peritis Ita habent lib. 3. titul. 64. *Si aliqui contigerint caſus de quibus in Ordinationibus non diſponitur; tunc obſerventur leges Canonicæ, & Imperiales, & ſi in his adhuc non fuerint, teneantur Gloſſa Acurri, deinde deciſiones Bartoli, ac id quod magis accedit ad communem praxim*, quam doctrinam communiter tenent omnes juriſperiti Gregor Azevedus, Valaſcus, Caldas, Perez, Gratianus, & alii multi quos citat Emanuël Barboſa in Deciſionibus ad Ordinationes citato loco fol. 421. & ideo in Religionibus in Capitulis Generalibus fiunt paſſim nova decreta, & ſtatuta prout occaſiones temporis poſtulant, ut jam notavit D. Baſil. *in Regulis Brevioribus q.* 48. & eſt ſecundum jus commune ut tenent Navarrus *in cap. Nullam.* 18. *q.* 2. *n.* 10, & 25. Bellar. *tom.* 1. *tract. de Romano Pontif.* poſt initium. Tom. de Jeſu ſuper Regul. Carmeli cap. 1. Gloſſa. 1.

Graviora cum conſilio. *Ordinatio Portugaliæ.* *Legiſlator non comprehendit omnes caſus.* Barboſa. D. Baſil. Navarr. Bellar. Thom. de Jeſu.

Id autem, quod dicitur ab Adverſariis nihil de Choro, hoc nullo modo poteſt dici; nam expreſſe dicitur in Regul. cap. 10. *Oratorium conſtruatur in medio Cellularum*, cap. 8. dicitur, *Hi qui cum Clericis horas Canonicas dicere norunt, eas dicant* Quod dicatur Oratorium, vel Chorus quæſtio eſt de nomine, & hoc eſt, quod ait D. Auguſt. *Novis nominibus, res autem ipſæ ante nomina ſua erant.* Et fortè antiquitus quod dicitur Chorus Oratorium vocabatur, ſicut & Eccleſia etiam ab aliquibus Oratoria dicebatur, & patet ex Breviario die 9. Novembris in Dedicatione Baſilicæ Salvatoris in quarta Lectione, ubi dicitur; *Nam etſi jam ab Apoſtolorum tempore loca fuerunt Deo dicata, quæ à quibuſdam Oratoria ab aliis Eccleſiæ dicebantur.* 194.

Chorus expreſſus in Regula.

Quam autem perfectiſſima, ac ſublimis ſit regula Alberti, conſiderat multum in ea abſtinentia carnium per totam vitam, *à carnibus abſtinebis.* c. 13. In ea multum jejunii per ſeptem menſes *à feſto Exaltationis S. Crucis uſque ad diem Dominicæ Reſurrectionis cap.* 12. In ea multum de oratione, ac meditatione *In lege Domini meditantes die, ac nocte.* cap. 7. & ut notant Thomas à Jeſu & M. Lezana ibi n. 78. In nulla alia regula tam continuè, ac ſtrictè commendatur Oratio, ac meditatio, ut in hac regula multum in ea de omnimoda ſeparatione, à converſatione, negotio, ac contractu cum ſæcularibus cap. 7. *Maneant ſinguli in Cellulis ſuis die, ac nocte in lege Domini meditantes.* In ea multum de recitandis Horis Canonicis *ſecundum inſtitutionem Sanctorum.* cap. 8. tam quoad Breviarium tam quoad tempus diei, & noctis per varias ſtationes; & hoc eſt quoad eos, qui Horas Canonicas dicere norunt, quo vero ad laicos etiam Horas Canonicas per multiplicatas vices Pater noſter mandatur. 195.

Ex multis oſtenditur regula Alberti perfectiſſima. Thom à Jeſu Lezana.

Multum in ea de non habendo proprio cap. 9. *Nullus aliquid ſibi proprium dicat, ſed ſint vobis omnia communia*, ut erat in primitiva Eccleſia, & Apoſtolica, Act. 5. *Nullus aliquid ſibi eſſe proprium dicat.* In ea multum de communi refectione in Refectorio, extra quod, ut tenet Joannes à Jeſu non licebat aliquid manducare; multum de humilitate ac reverentia erga Prælatos, ac de omnibus virtutibus in particulari. 196.

Act. 5. Joan. à Jeſu.

Pro clauſula hujus, & magnæ præeminentiæ iſtius 197.

iſtius Regulæ attente conſidera, quod tradita fuit à Sanctiſſimo Viro Alberto Patriarcha Jeroſolymitano humiliter ſuſcepta ad cuſtodiendum, ac gubernandum à Sanctiſſimo Viro Brocardo tertio Generali. Et cum Seraphica Mater Thereſia de Jeſu cum Sanctiſſimo Viro Joanne à Cruce, cum de reformatione Religionis agerent, nullam aliam regulam dederunt, niſi ipſam regulam Alberti. Et cum etiam ipſa Seraphica Mater Thereſia cum Sanctiſſimo Viro Petro de Alcantara de promotione Religionis agerent eadem in regula perſtiterunt. Ecce hæc Regula firmata, ac corroborata eſt authoritate quinque Illuſtriſſimorum Sanctorum & non deſunt qui eam corrodant, ac vellicare contendant ut diminutam, & imperfectam, ac ſi illi, majorem gratiam, & ſpiritum à Deo accepiſſent quam illi quinque illuſtriſſimi Sancti, pro quo tanto ſpiritu multas referant Deo gratias.

Textus. *Et peculiari quodam affectu Beatiſſimam virginem (cujus colloquiis ac familiaritate feliciter frui potuerunt) adeo venerari cœperunt, ut primi omnium in eo Montis Carmeli loco, ubi Elias olim aſcendentem nubeculam Virginis typo inſignem conſpexerat, eidem puriſſimæ Virgini ſacellum conſtruxerint.*

EXPOSITIO.

198. CUm illi primi Carmelitæ in ſumma reverentia haberent ſacratiſſimam Virginem Mariam exhibitio operis probatio eſt amoris, eidem puriſſimæ Virgini ſacellum conſtruxerunt ea diligentia ac ſervitute, qua eo modo potuerunt.

QUÆSTIO X.

Conſideratur ſumma felicitas eorum, qui digni habiti ſunt Sanctiſſimam Virginem Mariam videre, & audire.

199. O Centum millies millium feliciſſimi, & centum millies millium veſtram felicitatem invideo, qui digni habiti fuiſtis videre *Illud magnum miraculum Divinæ potentiæ*, ut eam appellat D. Damaſcenus Orat. de Dormit. Virg. nam ut rectè ait D. Amadæus homil. 7. de laudibus B. Virg. Mariæ *Mira denique pietate primitivæ Eccleſiæ proviſum eſt, ut quæ Deum in carne hac præſentem jam minimè cerneret, matrem ejus viſu jucundiſſimo recreata videret; quid enim tam jucundum, quid tam decorum, ac delectabile, quam Matrem Salvatoris, & Redemptoris videre.* Cujus præſentia non ſolum eſt perjucunda, ac delectabilis hominibus, ſed etiam ipſi Deo, & Angelis, ut revelatum legitur B. Brigittæ ſerm. Angelico cap. 13. ubi dicitur: *Quemadmodum Deus, & Angeli de ejus animæ venuſtate gloriabantur in Cœlis, ita etiam glorioſiſſima ejus corporis pulchritudo, omnibus eam cernere cupientibus utilis fuit, & conſolatoria in terris.*

D. Amad. *Præſentia Virginis gratiſſima Deo, Angelis, & hominibus.*

S. Brigit.

200. Poſtquam Elias idololatriæ triumphator populum obcæcatum ac per multos annos errantem in adoratione Baal, ad cultum, & venerationem veri, & Divini Numinis adduxit: & ut fides fortius plantata permaneret. 3. Reg. 18. n. 40. Omnes Magiſtros, & promotores malorum Prophetas Baal interfecit, ut ait D. Baſilius homil. 10. de ira, *Hoc fecit juſta, ſapientique indignatione in populi utilitatem.* Aſcendit deinde in verticem Carmeli, & *Ecce nubecula parva quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari.* Ibidem n. 44. in qua tamquam in typo ſacratiſſimam Virginem meruit videre, ut dicitur in Lectione, & eſt communis ſatis ſententia, ſed cur modo ad tantam viſionem elevatur, quia ait D. Auguſtinus contra Manichæum, *Non tardat Deus reddere mercedem ſervis ſuis.* Magnum obſequium præſtitit Elias Deo, ut populum errantem, atque idololatrantem ad ejus cultum advocaret in eoque firmaret interfectis criminum auctoribus tam magnum obſequium magna remuneratione exoptabat, quæ valde magna, & ſublimis extitit, dum ipſe ſublimatur præſentia, ac viſione ſupremæ, & omnium Reginæ.

3. Reg. 18. D. Baſil. D. Aug.

Pro magno merito datur Eliæ videre umbram Virginis Mariæ.

Si pro remuneratione magni obſequii, pro præmio, ac ſumma felicitate datur Eliæ videre ſanctiſſimam Virginem in typo, exinde conſidera quantum gratiæ auſpicium ſunt aſſecuti, qui ejus præſentiam videre meruerunt ac ejus colloquiis feliciter frui potuerunt, quod bene agnoſcebant ſodales filiæ Sion, & ab ea poſtulabant, *Revertere, revertere Sunamitis, revertere revertere ut intueamur te*, Cantic. 6. n. 12. Non requirunt ab ea dona, bona ac rerum multiplicationem, ſed ejus intuitum, & hoc cum magna inſtantia, ut per quaternas vices repetant, ut notat Juſtus Orgelitanus, ſciebant enim, quod omnium bonorum affluentia ab ejus intuitu dimanabat, ſic de Elia dicitur Eccleſ. 48. n. 11. *Beati ſunt, qui te viderunt, & in amicitia tua decorati ſunt*, quanto majori, altiori, ac potiori jure acclamandi ſunt Beati, qui Sanctiſſimam Virginem viderunt, ejuſque amicitia decorati ſunt. 201.

Cant. 9. *Nil poſtulant à Virgine niſi ipſam videre* Eccl. 48.

Sacratiſſima Virgo, *Emiſſiones tuæ Paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus.* Cant. 4. n. 13. Cuncta, quæ à te emanabant, opera, verba, geſtus, inceſſus, odor exhalabant cœleſtem Paradiſum gratiarum, ac divinorum donorum, *malorum punicorum*, explicat Theodoret, ſummæ charitatis rubentis cum unione omnium virtutum, *ſicut malum punicum multa grana in ſe complectitur.* Unde additur, *cum pomorum fructibus.* Verba, & opera Virginis redolebant fructus, virtutes, geſta omnium juſtorum, ac Sanctorum; quæ omnia in B. Virgine, tamquam in compendio recapitulabantur. Unde merito ad illam ait Divinus Spiritus, *Sonet vox tua in auribus meis, Vox enim tua dulcis, & facies tua decora*, Cant. 2. n. 14. Vox dulcis tam interna orationis, meditationis, ac contemplationis, & externa, quia ejus verba exhalabant quendam divinum, ac lætificum odorem, *Facies tua decora*, ut ait Origen. apud Cornel. *Quia in illa, quaſi in ſpeculo imaginem ſuam repræſentatam Sponſus aſpiciat* Theodoretus, Ejus facies tota expolita cœleſtium gloriam, ac veluti repræſentabat quandam cœleſtem beatitudinem. Vel D. Ambroſ. ſerm. 6. in Pſalm. 18. *Oſtendit faciem ſuam ſignaculum crucis præferens.* Ejus facies repræſentabat victoriam, ac trophæum, quod Chriſtus ſua cruce obtinuit. O ſuprema omnium felicitas, qui talem vocem audierunt, & talem divinam faciem viderunt. 202.

Cant. 4. Theod. *Verba, opera Virginis cœleſtis Paradiſus.* Cant. 2. Origen. Theod. D. Ambr. *Ejus facies beatitudinem ac victoriam crucis repræſentabat.*

Merito D. Bernard. ſerm. de Aquæductu, *Te ô Virgo appellat Solare corpus, quo mundum illuminas.* Et ad illa verba *Amicta ſole*, Apocalypſ. 12. n. 1. Richard. de S. Laurentio lib. 15. Sol iſte tenebras deſugat, cuncta illuſtrat, ac geminare facit in fructus, *O Sanctiſſima Virgo ſplendidior Sole, tua luce tenebras errorum, ac peccatorum depellis, præſentia tua univerſa illuminas, ac in gratia ac juſtitiæ fructus parturire facis.* 203.

D. Bern. Richard, à S. Laurent. *Virgo ſuo aſpectu producebat fructus gratiæ.*

Quos Sanctiſſima Virgo Maria aſpiciebat ferventes 203.

Ildeph. Ignis charitatis.

ventes in charitate efficiebat," ait. D. Ildephonſus ſerm. de 1. Aſſumpt. *Vide Beatam Mariam, quam velut ignis ferrum Spiritus ſanctus totam decoxit, incanduit, & ignivit tanto amore Dei, & hominum.* Veniens Spiritus ſanctus in Virginem totam eam igne divino inflammavit, reddiditque eam tanquam ferrum ignitum, qni ſuum calorem non in ſe continet tantum, ſed in circunſtantes diffundit, & ſpargit, ejus præſentia Virgines creabat, ita ait D. Ambroſ. lib. Inſtitut. Virg. ſic ait. *Beata Maria tanta fuit gratia, ut non ſolum in ſe Virginitatem ſervaret, ſed etiam his, quos viſeret, integritatis inſigne conferret* De ejus humilitate, modeſtia, ac manſuetudine audi eloquentem Idiotam, qui ait de ipſa, *Cum multa gravitate ejus præſentia ſchola erat humilitatis, modeſtiæ, ac manſuetudinis.* Schola, in qua omnes diſcerent, tot tantaſque virtutes.

D. Ambr. Virgo faciebat,

204. Actor. 8. Maxima expanſione dignum eſt, quod mortuo Sancto Stephano, ut dicitur Actor. 8. n. 1. *Facta eſt autem in illa die perſecutio magna in Eccleſia, quæ erat Jeroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Judææ, & Samariæ præter Apoſtolos.* Ita ut exiſtiment Dorotheus, & alii, ut ibi retuli q. 1. n. 6. quod in illa die occiſi fuerint duo millia, ex his qui Chriſti nomine dicebantur, præter omnes alios diſperſos fugientes per varias regiones, exceptis Apoſtolis, qui fuerant incarcerati, & flagellati, Act. 5. n. 17. & 40. & tamen cum Sacratiſſima Virgo eſſet valde cognita, ut Chriſti Mater. Matth. 13. n. 55. nec modo in hac occaſione, nec cum ſtetit apud Crucem, aliquid factum, vel dictum inordinatum, ac incompoſitum contra eam actum eſt, nec in minimo verbo ullam paſſa eſt offenſam.

Doroth. Act. 5. Matth. 13.

205. Cant. 4. Caſſiod. D. Greg. Beda. Clamant ſodales ad Sacratiſſimam Virginem Mariam, *Odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris*, Cantic. 4. n. 11. Quænam ſunt iſta Virginis Mariæ veſtimenta? Caſſiodor. S. Gregor. Beda, ſunt virtutes externæ, quæ in omnium oculis apparebant, ut modeſtia, humilitas, verecundia, reverentia, obedientia, mira doctrina in docendo, Sicut odor thuris, cur non alterius, ut balſami? Thus inter omnia aromata, & maximè dedicatum eſt Deo, ac tamquam divino cultui pertinens? Inde virtutes, quæ in Sanctiſſima Virgine relucebant maximè videbantur ad divinum Ordinem pertinere, quam humanum, divinumque odorem ex ſe exhalabant, unde merito ait D. Amadæus citatus, *Quo ſe verteret, Paradiſus erat*, ſua præſentia virtutum Paradiſum plantabat.

Virtutes Virginis dabant odorem divinitatis.

206. D. Dion. Areopag. Ex quo præclarè D. Dionyſius Areopagita cum veniſſet in Jeruſalem ad eam videndam, & cum ad ejus præſentiam adveniſſet exclamavit, *Niſi fides me doceret, te ut verum Deum crederem, & adorarem.* Tanta ea majeſtas, ac ſublimitas relucebat, ac radiabat.

QUÆSTIO XI.

Qualiter ſe habuit Sanctiſſima Virgo Maria cum ſuis devotiſſimis Carmelitis, & ipſi erga eam ſupremam Reginam?

207. Conſtans, ac firma doctrina erat inter filios Eliæ, quod ipſe in vertice Carmeli in nubecula parva vidiſſet Sacratiſſimam Virginem Mariam, eamque ſummo cultu veneraſſe, *Pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua.* 3. Reg. 18. n. 42. utpote Matrem Redemptoris, in ejuſque honorem ædiculam ei ædificaſſe; Hac doctrina educati filii Eliæ paterno quodam affectu æſtuabant, *Sylveira in Acta.* ut ipſam Virginem Matrem Dei viderent, & adorarent. Cum autem adveniſſet tempus conſtitutum noſtræ ſalutis, & Joannes Baptiſta, & Apoſtoli prædicarent fidem Chriſti, eorum vocibus Filii Eliæ confeſtim Catholicam fidem ſunt amplexati, & illico tamquam paterno, ac hæreditario impulſu ſe conſtituerunt ad oſculandos pedes Sacratiſſimæ Virginis, ut viderent, & adorarent *illud magnum miraculum*, ut ait D. Damaſcenus de dormit. Virginis *Divinæ Omnipotentiæ*, quod per tot ſæcula magno deſiderio flagrabant.

3. Reg. 18. *Filii Prophetarum deſiderabant Virginem videre.*

208. Eoſque Sanctiſſima Virgo tamquam eorum affectibus vicem rependens, materno, ac benevolo amore excepit, & ut D. Hieronymus, Caniſius, lib. 1. de Virgine inquiunt, *Ipſa eſt ſcientiarum illuſtratrix.* Et Divus Eſophonius ſerm. de Aſſumptione eam appellat *Normam, & formam diſciplinæ Chriſtianæ.* Et ut ſuprema omnium Doctrix, ac Magiſtra ſuos Eliæ filios in multis, magniſque fideí myſteriis illuſtravit, diſciplinam, ac doctrinam Chriſtianam docuit, multa, & alta documenta præbuit ad perfectionem virtutis, & ad implendum prædicandi Evangelium miniſterium. D. Hier. Caniſius. Eſoph.

209. Inſuper honoravit Sacratiſſima Virgo præſentia ſua viſitans Carmelum, ut Sancta Emerentia, Mater Sanctæ Annæ, Araque Sacratiſſimæ Virginis frequenter viſitabat Carmelum, ut teſtantur Petrus Dorlapeus apud Ludolphum de Saxonia *in fine vitæ Chriſti.* Trimerus *de Scriptoribus Eccleſiaſtic.* Paleonidorus *de antiquitate Ordinis Carmelit. lib. 1. cap. 5.* Joſephus de Jeſu Maria *in Hiſtoria Virgin. lib. 1. cap 6. n. 4.* quod faciebat. S. Emerentia ob magnas, & præclaras virtutes, quæ in filiis Prophetarum ibi, ut latè deſcribit inſignis Author Joſeph. *lib. 18. antiquitate. cap. 18.* & poſt multa ſubdit, *Quod ita reſplendebant in omni perfectione, ac exercitio omnium virtutum perſeverantes per multa tempora, ut ſuperexcederent cæteras nationes* Similiter Plinius de eis agens. lib. 1. naturalis Hiſtoriæ cap. 17. ait, *Gens Sola, & toto Orbe præter cæteras miranda.* Euſebius de præparatione Evangelica libro. 8. cap. 4.

S. Emerentia. Ludolph. Trimer. Paleon. Joſeph. Plinius. Euſeb.

210. Sanctiſſima Virgo ex ſua ſumma benignitate, ac clementiſſimo affectu in filios Eliæ, paternis inhærens, eximiaſque illorum virtutes honorare, ac condecorare volens, ut magis in virtute creſcerent, ac proficerent, Carmelum viſitat, eiſque ſuam ſalutiferam benedictionem impendit, ut tutantur Joannes Groſſus *in ſuo Viridario clavi 1.* Joannes de Cimento *in Speculo Ordin. cap. 4.* & canit Mantuan. *in Parthenic. lib. 3.* Adrianus Lyræ *in Triſagio Mariano lib. 1. ſon. 15.* ex familia Prædicatorum Juſtinus Michovienſis *tom. 2. ſup. Litan. Lauret diſcurſ. 251. num. 6.* ex Seraphica M. Carthagena *lib. 17. homil. 3.* ex Sacra Societ Doctor Joſephus Andreas Decore Carmeli 11. Illuſtriſſ. Epiſcop. Armach. apud Vvaldenſ. tit. 9. cap. 83. qui dictus Epiſcopus rectè conſiderat, quod Carmelitæ cum vidiſſent Sacratiſſimam Virginem venientem ad eos ipſam exceperunt verbis S. Elizabeth, *Unde hoc mihi, ut mater Domini mei veniat ad me.*

Virgo viſitat Carmelum. Joan. Groſſ. Joan. Ciment. Mant. Adrian. Michov. Carthag. Joſeph. Adr. Armach.

211. Cur Carmelitæ Coadjutores Apoſtolorum eſſe ſent profecturi per totum Orbem cum ipſis Apoſtolis, ut Sanctus Elpidius, & ſocii ejus cum S. Jacobo in Hiſpaniam, S. Enoch cum D. Marc. in Ægyptum, ut dixi ſupra q. 8. n. 176. Oſculantes pedes Sanctiſſ. Virgin. ipſa dedit eis ſuam benedictionem, quæ ipſis fuit tamquam fœcundiſſimum germen ad

Virgo benedixit Carmelitis.

uberes fructus in prædicatione procreandos, & præſidium in omni labore, ac preſſura, in omni neceſſitate, & anguſtia. Mittens Chriſtus D. ſuos diſcipulos ad prædicandum *præcipit eis ne quid portarent in via niſi virgam*, Marc. 6. n. 8. Quænam eſt hæc virga, quæ portari mandatur? Eſt illa de qua agitur. Iſai. 11. n. 1. *Egredietur virga de radice Jeſſe*, quæ eſt Sanctiſſima Deipara, cujus umbra portanda eſt ab omnibus ad illuminandum in doctrina, & prædicatione, & umbracula in omni labore, & tribulatione. Richard. de S. Laurentio. lib. 12. de laudibus Virgin. ait: *Maria eſt via prædicationis, ac doctrina, quæ ſola datur Prædicatoribus, ac Doctoribus ad portandum in via, qui enim habere poſſet hanc virgam comitem, non deeſſet ei gratia, non doctrina, vel aliquid neceſſarium.*

Marc. 6.
Iſaï. 11.
Maria Virga ad illuminandum & cuſtodiendum.
Richard. de S. Laur.

QUÆSTIO XII.

Expenditur viſio Eliæ in Monte-Carmelo.

212. *Montis Carmeli magna opinio.* MOntis-Carmeli ſemper fuit alta, & ſublimis opinio, ac veneratio illius excellentiæ ob virtutem, ac probitatem morum habitantium in eo non ſolum apud Hebræos, ſed etiam apud cæteras nationes, ut jam notavi ſuperiori quæſt. & etiam tradunt Joſephus. *lib. 2. de Bello Judaïco cap. 6.* Sueton *in Veſpaſiano. n. 5.* ibi: *Apud Judæam Carmeli Dei oraculum conſulentem* & Tacitus *lib. 2. Hiſtoriæ ad finem*, Jamblicus *apud Eugubinum lib. 2. cap. 2. ad quæſtionem.*

Joſeph. Sueton. Tacit. Jamblic.

213. *Præparat ſe Elias ad ſanctam viſionem.* Poſt peractum ſacrificium illud magnum, ac Releamltes errorum, ac malorum Magiſtros occiſos, aſcendit Elias ad verticem hujus ſancti Montis Carmeli tanquam omnia terrena ad ſe dimittens, ac ſuper illa ſe elevans, *Pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua.* flexiſque genibus proſtratus totus in faciem ſuam ſuper terram cum ſumma humilitate, ferendo, ignito, ac modeſto animo, Deum exorat, tot tantiſque præparationibus Divino Spiritu inſpirante, ut ſe præpararet, ac diſponeret ad tam ſublimem, & altam Virginis Mariæ viſionem, quam Deus ordinabat illi manifeſtare in remunerationem tam magni meriti idololatriæ per eum deſtructæ.

214. Dum Elias eſſet in vertice Carmeli, qui eſt contra mare dixit puero ſuo: Reſpice, & vide, an aliquid aſcendat de mari, quod cum contemplatus eſſet per ſex vices, & nihil videret, quod aſcenderet, *In ſeptima autem vice ait: Ecce nubecula parva, quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari.* 3. Reg. 18. n. 44. In qua nubecula ei repræſentata fuit, ac revelata Sanctiſſima Virgo Maria in ſua pura, & immaculata Conceptione, ut habet graviſſimorum Authorum conſenſus.

3. Reg. 18. *Revelatio Conceptionis.*

215. Antiquiſſimus, & magnus Author Joannes Ieroſolymitanus floruit anno 400. lib. de ſtatu Monachor. cap. 32. & ſic ait. *Per illam nubeculam revelavit Deus Eliæ, quod quadam infantula, ſcilicet Beata Maria per illam nubeculam ſignificata eſt & inſtar illius nubeculæ per humilitatem parva naſceretur de humana natura peccatrice deſignata per mare, quæ infantula jam in ſuo ortu eſſet munda ab omni peccatorum ſorde, quemadmodum nubecula illa fuit de mari amaro, tamen ſine aliqua amaritudine, licet tamen nubecula illa eſſet originaliter à mari, alteriuſque proprietatis; mare quippe ponderoſum eſt, & amarum, ſed nubecula illa levis fuit, & dulcis, ſic etiam Beata Maria de Mari ſcilicet natura humana, aliter tamen fuit orta.* Idem aſtruunt & affirmant Epiſcop. Armac. *ſerm. de Concept.* & ſimiliter rem explicant, & docent Waldenſ. *tom. 3. de Sacram. tit. 19. cap. 86.* M. Carthagena *tom. 4. homil. pro Carmelit.* Petrus Ozeda *in forma pro illibata Conceptione Virginis.* Ægidius Luſit. *de Concept Virg. lib. 3. quæſt. 4. art. 2. §. n. 8.* Fernand. de Salazar. *de Concept. Virg. cap. 38. n. 11.* D. Anton Eſcobar de Mendoza *ad 3. Reg. 18. n. 4.* D. Alphonſus Flores *in Eccleſiaſt. n. 577. & 1668.* Adrianus Liræus *Triſſag. Mariæ lib. 1. ſono 30.* Laurent Chryſogonus *in ſuo mundo Mariano diſcurſ. 17. num. 49.* Mæratius *de fundatoribus Marian. cap. 1.* Jodochus Clithoveus Canon. Colonienſis *in ſerm. pro Ordin Carmelit.* Juſtinus Michovienſis Ordin. Prædicatorum *in oper. ſuper Litanias Lauretanas diſcurſ. 222.* Doctor Joſephus Andrea *Decore Carmelit. 30.* Ecce tot Doctores ex omnibus Sacris Religionibus, ac ex ſacra Societate Jeſu.

Joan. Jeroſol.
Armac. Vvald. Carthag. Ozeda. Ægid. Luſit. Salaza. Eſcobar. Flores. Lirus. Chryſog. Mæra. Clithov. Michov. Joſeph. Andr.

Ex noſtro ſacro Ordine omnes, qui ſcripſerunt, & præter Waldenſ. jam allegatum quinque citabo Doct. Joan. Bachon. *in 4. diſt. 2. q. 3. art. 1.* M. Lezan. *de Concept. c. 2. fol. 7. & 1. tom. Annalium ad ann. mundi. 4037. n. 8.* M. Waſtal. *Vindic.* Mag. Daniel à Virgine *Vinea Carmeli n. 77. & 230.* M. Franciſcum Bonæ Spei *lib. de Concep. diſp. 3. Præſuppoſit 2. n. 130. & deinceps*, & ego ipſe *tom. 1. in Evang lib. 1. c. 3. q. 1. n. 5. & opuſc. 3. reſol. 1. q. 3. per totum* Rem. tamen altius expendamus. 216.

Vvald. Bachon. Lezana. Vvaſtal. Bona. Spes.

In ſeptima autem vice ecce nubecula. Per illam ſeptimam vicem ſignificantur ſeptem Spiritus dona quæ in Virgine eminent, ſed ante ipſam nubeculam, ſeu Virginem ſeptem dona divini Spiritus apparent, quia prius fuit in illa gratia, quam natura, D. Damaſcen. de Nativit. Virg. ait, *Natura progredi non eſt cauſa, ſed parumper expectavit, donec gratia fructum ſuum peperiſſet* ad hoc pertinet illud, quod dicitur in Pſal. 77. n. 69. *Ædificavit ſanctificium ſuum in terra, quam fundavit in ſæcula.* Arabic. D. Hieron Chaldaic. *Sanctuarium ſuum.* Humanus artifex in conſtruendo ædificio prius cogitat de fundamento, & poſtea de tecto componendo: at in magno Mariano conſtruendo, prius ordinat illius Sanctuarium omni gratia, ac cœleſti dono, deinde illius fundamenta ponit; ac creat, ſcilicet humanam naturam, ita totum locum explicat D. Bonavent in Speculo de Sanctiſſ. Deipara adducens etiam illud *ſanctificavit tabernaculum ſuum Altiſſimus*, Pſalm. 45. n. 5. 217.

In Virgine prius gratia, quam natura.
D. Damaſc. Pſal. 77. Arabic. D. Hier. Chald. D. Bonavent. Pſal. 45.

Ecce nubecula, Ecce rem grandem denotat, nubecula parva per humilitatem. Et cur Sanctiſſ. Virgo apparet in nube, cur non potius in nebula, vel radio? Joan. Jeroſol. *Quia prius dictum erat. Ecce gloria Domini apparuit in nube.* Exod. 16. n. 10. quæ tota in hac Mariana nube maximè reſplendet. 218.

Joan. Jeroſolym. *Gloria Dei reſplendet in Maria.* Exod 16.

Aſcendebat. Non ait, exibat, tamquam aliquid ſecum ferens de mari, ſed aſcendebat ſuper omnem naturalem conditionem, Iſai. 53. n. 2. *Aſcendet ſic radix de terra ſitienti* quod de B. Virgine exponunt Procop D. Aug. D. Hieron quod ego ſic explico ad noſtrum intentum, Ipſa Deipara radix, ac mater Filii Dei, ac omnium *aſcendet de terra ſitienti* ſicca abſque aliquo terreno humore, nihil illius participans in ſua Conceptione, ſed ſuper omnia ab illis libera aſcendebat de mari hujus vitæ peccaminoſæ. 219.

Iſaï. 53. *Aſcendebat de ſitienti ſine peccato.*

Mare ſalſum eſt & amarum, Virgo tota ſuavis, & dulcis, & ita de ea canit Eccleſia, *Mater miſericordiæ, vita, dulcedo* Unde de ea dicitur Cantic. 4. n. 11. *Favus diſtillans labia tua mel, & lac ſub lingua tua*, Eccleſiaſtic. 24. n. 27. *Spiritus meus dulcis.* Hugo, *Pro omnibus exorans.* Unde D. Ambroſ. in Pſ. 21, eam Manna appellans, ait. *Quin potius ipſam* 220.

Cant. 4. Eccl. 24. Hugo. D. Ambr.

Mariam

Mariæ veluti Manna. *Mariam manna dixerim ; quia eſt ſubtilis , & ſplendida ſuavis Virgo , quæ vel è Cœlo veniens , cunctis Eccleſiarum populis cibum dulciorem melle defluxit,* tam in filio ſuo Jeſu , quam in ſuis orationibus exorans pro omnibus nobis in omnium neceſſitatibus ſubvenit.

221. D. Hier. C. Cyrill. Alex. D. Ambr. Procop. Iſai. 19. Mare grave , & ponderoſum eſt , ipſa vero levis ſine pondere peccati , & in hoc ſenſu D. Hieronym D. Cyril. Alexand. Procopius. S. Ambroſ. in exhortation. ad Virginem intelligunt Iſai. 19. n. 1. *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem levem , & ingredietur Ægyptum.* Per nubem levem intelligunt Sacratiſſimam Virginem levem ſine pondere peccati, & in hoc ſenſu dicuntur etiam Sancti nubes , *Qui ſunt iſti qui ut nubes volant* Iſai. 6. n. 8. utpote , non gravati ſarcina peccati , ex quo profundè nota , quod Sancti ſemel dicuntur ſine onere peccati , ut appellentur nubes , at Virgo Maria bis ſemel in ſignificato , quod denotat nubes , ſecundo dum exprimitur levis : *Aſcendet Dominus ſuper nubem levem.* Alii Sancti leves ſemel ſine onere peccatorum actualium , at Sacratiſſima Virgo bis , ſine onere peccati originalis , & actualis.
Iſai. 6. Virgo ſine peccato originali , ac actuali.

222. Eccl. 24. Græcus. *Pax valde decora.* Petr. Damian. Mare tempeſtuoſum , & valde fluctibus agitatum eſt : at Sacratiſſima Virgo tota benigna , & pacifica , tam cum Deo , cum quo ſemper extitit in ſua gratia , & pace , à primo inſtanti Conceptionis ; & etiam cum hominibus , in quibus pacem, & omnem tranquillitatem procurat , & exoptat. Eccleſiaſt. 24. n. 19. de Deipara dicitur. *Quaſi oliva ſpecioſa.* Græcus. *Decora in campis.* Valde notum eſt , quod oliva tam ſecundum literas Divinas , ac humanas , ſit ſymbolum pacis , & cum Virgo hanc ſecum aſportet, ſe decoram exhibet , quod nomen ſibi non appropriat cum dicitur Roſa Platanus , Palma , nihil magis decorum , quam pax. Dicitur *in campis* in plurali , quia ejus affectus quærendi , ac ſollicitandi pacem non in uno coarctatur , ſed in omnes ſe extendit, ac exundat. Sic ait Petrus Damianus ſerm. 3. de Nativit. Virginis. *Per Evam potus mortis porrigitur , per Mariam vitæ , & pacis poculum exhibetur.*

223. Chryſip. Ezich. *Deiparæ plus lucet, quàm Sol. Luna , ac Stellæ.* D. Bern. Mare tenebroſum , & obſcurum eſt , Maria tota lucida , ac reſplendens , hinc Sancti Patres variis Epithetis celebrant , Chryſippus Presbyter *ſerm. de laudibus Mariæ* ſic eam ſalutans clamat ; *Ave fons lucis omnem hominem illuminantis. Ave Solis ortus, qui nullum ferre poteſt occaſum.* Ezichius eam veneratus , ut *Matrem lucis* S. Thomas de Villanova Concion. de Annuntiat. inquit *Tolle Solem , quid eſt in Mundo niſi tenebræ ? Tolle Mariam ab Eccleſia , quid reſtat niſi caligo ?* De his Stellis, ac hoc Sole ad Mariam dirigens ſermonem pulchrè loquitur D. Bernardus ſerm. 7. de Maria , dicens , *In capite ejus corona ſtellarum duodecim. Dignum ſanè ſtellis coronari caput , quod ipſa longe clarius micans ornat eas potius , quam ornatur ab eis , quidnam coronant ſydera , quam Sol veſtit.* Alta , & divina Providentia Deipara apparet in Apocalypſi 12. num. 1. *Amicta Sole , Luna ſub pedibus , & in capite ejus corona ſtellarum duodecim.* Quæ ſunt magna Mundi luminaria ; quia ipſa Deipara altius , ac ſublimius fulget, & reſplendet , & potius ipſa lumina illuſtrabat , quam ab eis exornaretur , *Ipſa longè clarius micans ornat eas potius , quàm ornatur ab eis.*

224. *Veſtigium hominis Chriſti.* *Quaſi veſtigium hominis.* Et cujuſnam hominis explicat D. Auguſt. ſerm. 201. de Tempore , ubi ſic ait , *Ne forte aliquis dubitet nubem illam veſtigium hominis habuiſſe dixit illius utique hominis , qui dixit. Quem dicunt homines eſſe filium hominis.* Semper Deipara Chriſti veſtigia eſt ſecuta , ille purus , & Sanctus per eſſentiam , & naturam , utpote verus filius Dei , illa vero ſancta , & pura per gratiam & ſummam benignitatem.

Sylveira in Acta.

225. Eccl. 24. *Virgo adhærenter Chriſtum ſequebatur.* Græcus. De Sanctiſſima Virgine dicitur Eccleſiaſtic. 24. n. 14. *Sicut plantatio Roſæ in Jericho* Ex Græco legitur *Sicut Achantus in Jericho* ; quæ eſt herba ad Solem ſemper converſa , ſemperque ipſum ſequens, Beatiſſima Maria veluti Acanthus ſemper filium ſuum Solem juſtitiæ ſequebatur , & quocumque convertebatur ipſe , illa adhærenter ei inhærebat.

QUÆSTIO XIII.

Circa ſacellum in Monte-Carmeli arguitur quorumdam dicendi modus.

226. *Aliquorum dictum.* Breviar. Sanchez. Daza. Bergom. NOn defuerunt , qui ita ſcriberent , *Dicere oratorium in Monte Carmeli eſt quid fictitium , & ſine fundamento* Rectè ſcio , quod graves ſunt Authores qui non ſequuntur hiſtorias prout habentur in Breuiario v. g. prima die Maii in feſto S. Jacobi in 6. Lectione dicitur , *Unam ſcripſit Epiſtolam , quæ de ſeptem Canonicis eſt* , tamen aliqui ſunt Authores, qui dicunt ſcriptam à D. Jacobo Zebedæo, ſeu ut dicitur Majori, ut Gaſpar Sanchez, Jacobus Daza, Philippus Bergomenſ. lib. Supplementi ad annum 4. Laurentius Ramires in Comment. Luitp. Sebaſtian Ferra 2. p. diſcurſ. prædicat. & alii qui dicunt ſanctum Breviarium loqui juxta valde probabilem , & communem ſententiam magnorum Authorum , & ita reverenter loquuntur.

227. *Quæ ſunt in Breviario cum reverentia tractanda.* In Officio Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte-Carmelo 16. Julii multiplicitèr ab Eccleſia Sancta approbato , ut dixi quæſt. 2. & dicam quæſt. ſequenti in 4. Lectione ita habetur , *Ut primi omnium in eo Carmeli montis loco , ubi Elias olim aſcendentem nubeculam Virginis typo inſignem conſpexerat , eidem puriſſimæ Virgini ſacellum conſecrarunt.* Et cum ita ſint , non defuerunt , qui affirmarent *dicere Oratorium in Monte-Carmelo eſt quid fictitium , & ſine fundamento.* Qui ſermo non ſolum mihi viſus eſt durus ſed etiam viris doctiſſimis , ac Religioſis , & multa cum admiratione, & quod ipſi dixerunt Deus ſcit , & ego modeſtiæ cauſa ſubtaceo.

228. Matth. 12. D. Chryſoſt. Beda. Albert. *Error diſcipulorum retorquetur in Magiſtrũ.* Tamen injuriam , quam in nos impingere intendunt, etiam in patrocinantes , ac approbantes retorqueri videtur , cum ſacri Apoſtoli præ fame colligerent ſpicas in Sabbatho videntes Phariſæi accedunt ad Chriſtum dicentes. *Ecce diſcipuli tui faciunt quod non licet facere in Sabbatho* , Matt. 12. n. 1. quod ut explicavi t. 3. in Evang. cap. 3. n. 27. & 30. juxta D. Chryſoſt. Bedam. Albertum Magnum , quod fecerunt non tantum , ut arguerent diſcipulos , ſed ut calumniam retorquerent in Magiſtrum , qui talia patiebatur, ac permittebat in diſcipulis ſuis , & non increpat eos.

229. Matth. 15. D. Paſch. Eodem maligno, ac perverſo ſpiritu ducti accedunt ad Chriſtum D. dicentes. *Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem Seniorum , non enim lavant manus cum panem manducant* , Matt. 15. n. 1. D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. ſic ait , *Mira Phariſæorum , Scribarumque ſtultitia Dei filium arguunt, quoniam quidquid in diſcipulis repræhenditur ad calumniam Magiſtri inſidiosè ab eis refertur.* Cum Phariſæi Chriſtum apertè arguere non auderent, diſcipuli criminantur, ut eorum crimen in Magiſtrum refundatur.

QUÆSTIO XIV.

Firmo, ac ſtabili veritatis fundamento aſtruitur ſacellum in Monte-Carmelo Deiparæ conſecratum, ut veroſimile ſub titulo Conceptionis.

230. LEctiones Deiparæ de Monte-Carmelo teſtantur, quod Carmelitæ eidem puriſſimæ Virgini in eo Carmeli montis loco, in quo Elias illius typum conſpexerat, ſacellum ædificaverint, quæ Lectiones multipliciter ſunt approbatæ à ſancta Sede Apoſtolica, & confirmatæ, ut oſtendi q. 2. quia tanta, ac tam ſublimi auctoritate ſatis firmæ, ac ſtabilitæ ſunt, deinde adſunt pro hac re graviſſimi Authores.

231. Joſeph. Antioch. Primus ſit Joſephus Antiochenus vicinus tempori Apoſtolorum floruit anno à Nativitate Chriſti 130. in Speculo perfectæ militiæ primitivæ Eccleſiæ cap. 12. & 72. ſic ait, *Præfectorum militum Chriſti Apoſtolorum Coadjutores ſurrexerunt Viri ſtrenuiſſimi Solitarii, contemplationi dediti, Sanctorum Prophetarum Eliæ, & Eliſæi ſequaces, qui de Monte-Carmeli deſcendentes per Galilæam, Samariam & Palæſtinam fidem Chriſti conſtantiſſimè ſparſerunt.* Nota ſequentia: *Quippe Virginis Mariæ honore in Carmeli montis declivio fabricantes Oratorium Salvatoris Matri ſpecialiſſimè ſervierunt.* Quæ verba habentur in Conſtitutionibus approbatis à Clemente VII, anno 1524. Aprilis. 2.

232. Armach. Secundo illuſtriſſimus Archiepiſcopus Hiberniæ Armacanus an. 1342. in quodam ſerm. Conceptionis B. Virginis Mariæ de Carmelitanis inter alia ait, *Illi Eremitæ prædicantibus Apoſtolis inter cæteros ſuos converſi, & in latere ipſius montis primo Eccleſiam, ſeu Oratorium in honorem Beatæ Mariæ Virginis conſtruxerunt, & ob hanc cauſam Dominæ noſtræ primitus ſunt adſcripti, ut dicerentur fratres Beatæ Mariæ Virginis de Monte-Carmelo*, ut refert Vvald. Thomas Waldenſis tom. 3. de Sacrament titul. 9. cap. 83.

233. Trith. Trithemius de ortu, & laudibus Carmelit. c. 7. ait, *Enim verò non dici poteſt Domini paſſionem creſcente per Judæam fide Chriſtiana fratres Montis-Carmeli Capellam in ejuſdem montis latere in Dei genitricis honorem conſtruxerunt.* Idem habet Iodoc. Clithov. Jodocus Clithoveus *in quadam Concione pro Ordine Carmelitarum.* Ecce valde antiquiores.

234. Navarr. Deinde Doctor Navarrus *tractat. de Horis Canonicis cap. 21. n. 27. adducens Mantuani verſus.* Yeſpes. Didacus Yeſpes Tireſonienſis Epiſcopus *in vita Sanctæ Thereſiæ cap. 1.* Caſſar. Alphonſus Caſſarrul. *in Compend. Privileg Mendicant. dum de Ordine Carmelitarum agit.* Tapia. Carolus Tapia *in Authentic. Ingreſſi, verbo Monaſterium cap. 17. n. 2.* Carthag. Joannes Carthagena *tom. 4. homil. Homil. pro Carmelitanis lib. 13.* Paulus Moriga *de origine Religionis lib. 5. cap. 30.* Plaut. Hieronym Plautus *de bono ſtatu Religioſo lib. 2. cap. 22. n. 2.* Beyerliv. Laurentius Beyerlinc. *in Theatro vitæ humanæ lit. R. verbo Religioſus, ſeu Religio cum de Ordine Carmelitano agit. §. In lege autem.* Reverendiſſimus Ægidius Camarus Generalis Minimorum *de rebus Eliæ cap. 6. ſect. 8. vel. 10.* Rodrig. Emmanuel Rodriguez *tom. 1. qq. Regul. quæſt. 2. artic. 5.* Miræus. Ansbertus Miræus *tract. de Ordine Carmelit.* Hieronym Rodriguez. *in Compend. reſol. 23.* Calvus. Petrus Calv. Dom. *in defenſ. Religion. lib. 2. cap. 13.* Ferrar. Ex ſacra Societate Thomas Ferrarius *in Hiſtoria Imaginis de la Guardia.* Flores. Doctor Idelphonſ. de Flores *In Eccleſiaſt. n. 1665.* Joſeph. Andr. Doctor Joſephus Andreas *Decore Carmeli 33. alias 227.*

235. Joan. Jeroſol. Ex noſtris Joannes Jeroſolymit. *de Inſtitut. Monachorum cap. 36. aliàs. 43.* D. Cyril. D. Cyril. Conſtantinopolit. *de proceſſu Ordinis cap. 3.* Vvald. Thom Waldenſ. modo citatus ſupra, Bacco. periluſtris Joan. Baccò Antiquus Author habetur *in Speculo Ordinis c. 5.* De Mal. Joan. de Malinis vetuſtus Author *in Speculo Ordinis c. 5.* Ciment. Joannes de Cimento *in Speculo Ordinis c. 4.* Olerius. Joan. Olerius Generalis *pro quadam informatione Religionis ad Summum Pontificem art. 1.* Venera. Joannes Vineta *in tractatu, qui incipit, Cum quidam fratres.* Groſſus. Joannes Groſſus *in Viridario Clavi 1.* Mant. Mantuan. *lib. 3. Parthenices*, & ſic canit,

> *Propterea, Montana Viri ſpelæa colentes*
> *Audito illius fato ſublime ſacellum*
> *Apricis poſuere jugis, atque quotannis*
> *Sacra inſtaurantes hymnos, & thura ferebant.*

236. Italus. In eadem ſententia eſt Martinus Italus apud Paleonydorum *lib. 2. cap. 8.* Paleod. & ibidem ipſe Paleonydorus Muños. Michael Muños *in propugnaculo Eliæ ad finem.* Lezana. Mag. Lezana *tom. 2. Annal. in Appar. cap. 6. à n. 7.* referens multorum Authorum verba. vinea. M. Daniel à Virgine Maria *Vinea Carmeli. c. 113. n. 330.* M Bona Spes *de Viſion Eliæ diſp. 3. dub. 3. fol. mihi 99.* Et ego ipſe *tom. 1. in Evang. lib. 1. cap. 3. q. 2.*

237. Hoc ſacellum in Monte Carmelo multa, & magna auctoritate tam Eccleſiaſtica, quàm Hiſtorica corroboratur, & ſtabilitur, Eccleſiaſtica, quia de prædicto ſacello mentio in Lectionibus Beatiſſimæ Virginis de Monte-Carmelo, quæ Lectiones Bellar. Torres. fuerunt examinatæ & approbatæ ab Eminentiſſimis M. Cardinalib. Bellarmino, & Torres, qui tanquam duo luminaria magna fulgebant in Eccleſia Dei. Deinde prædictum Officium approbaverunt & recitandum conceſſerunt pro Carmelitis Paul. V. Vrban. VIII. Sanctiſſimi Domini Paulus Quintus, & Urbanus Octavus, & etiam Clem. X. Innoc. I. Sanctiſſimi Domini Clemens X. & Innocentius XI. conceſſerunt recitandum ab omnibus perſonis utriuſque ſexus, qui ad Horas Canonicas tenentur pro Regnis Hiſpaniarum, Portugalliæ Algrabotum, cum ampliſſimis ſuis ditionibus ab Oriente uſque ad Occidentem. *Sacellum in Carmelo ſtabilitur multa auctoritate.* Deinde hæc ſententia hiſtorica eſt ſtabilita auctoritate trigintaquinque Doctorum, ex quibus multi ſunt antiquiſſimi, viginti extranei, quindecim ex noſtris, & bonæ notæ, & cum hæc ita ſe habeant, nam defuerunt, qui ſcriberent, dicere Oratorium in Monte-Carmeli, eſt quid fictitium ſine fundamento *ſit nomen Domini benedictum.*

238. Duo hic maximè notanda ſunt. Primum valde probabile eſt mihi, quod hoc primum ſacellum à Carmelitis erectum fuit, ab eiſque conſecratum Virgini Mariæ ſub titulo Conceptionis; nam Elias in nubecula parva agnovit in typo Deiparam puram, & Immaculatam in ſua Conceptione, in cujus honorem ædiculam conſtruxit: ut oſtendi ſupra quæſt. 12. ubi cum cæteris Eremitis ejus laudes canebant, & cum in hac traditione retinuiſſent filii Eliæ videntes, ac venerantes præſentem Virginem Sacratiſſimam, morem paternum ſequentes, ac imitantes ſacellum in honorem ejus Conceptionis ædificarunt. *Sacellum in honorem Conceptionis.*

239. Et quanto affectu tenebantur Carmelitæ ad celebrandum Conceptionis Myſterium Sacratiſſimæ Virginis declarat Richard Rodulphus Archiepiſc. Armac. Armacanus in ſerm. Conceptionis apud Waldenſem

ſem

Pallia alba ob puritatem Conceptionis. ſem de Sacramental titul. 9. cap. 89. ubi ait Archiepiſcop. *Utique hanc illuſtrationem in ſuo ortu ille antiquus ordo ſuus Carmelitarum prætendit in habitu, qui hoc feſtum ipſius Conceptionis ſingulariter ſolemnizat candorem habitus ſui, ut exiſtimo prudenter, & devotè referens ad hoc feſtum.* Si enim antiqui Carmelitæ alba pallia ſibi aſſumunt ad celebrandam albedinem, ac candorem Conceptionis, quantò magis conſequens eſt; ut Oratorium ab eis fabricatum eſſet totum ad myſterium Conceptionis celebrandum.

240. *Joan. Jeroſol. Duplex reædificatio.* Secundo nota, hoc Oratorium, ſeu ſacellum dupliciter fuiſſe à Carmelitis ædificatum. Primò poſt Chriſti Aſcenſionem, ſecundo ad annum. 83. de quo facit mentionem Joannes Jeroſolymit. lib. de Inſtitut. Monachor. cap. 43. iterum reædificarunt, vel quia primum injuria templum collapſum eſt, vel fortè ſub Tito Veſpaſiano, qui anno Chriſti 69. deſtruxerunt Jeruſalem cum omnibus ſuis ſuburbanis, & ut aliqui Authores referunt, ſuum collocarunt exercitum in Monte-Carmelo, & deſtruxerunt omnia, & ſacellum reædificatum eſt citato anno 83. ut notarunt D. Cyrillus de proceſſu Ordinis. cap. 5.

QUÆSTIO XV.

Carmelitæ primi omnium ædificarunt templum in honorem Beatiſſimæ Virginis.

241. *Lectiones.* HOc apertè probatur ex prædictis Lectionibus ſæpè à Sacra Congregatione approbatis, ac confirmatis, ubi ſic habetur; *Ut primi omnium in eo Carmeli, loco, ubi Eliat aſcendentem nebulam Virginis typo inſignem conſpexerat, eidem puriſſimæ Virgini ſacellum conſtruxerint.*

242. *Joſeph.* Probatur etiam ex Authoribus citatis ſuperiori quæſtione, Joſephus Antiochen. lib. ſupra citato de perfecta Militia cap. 12. ait, *Viri Prophetarum Eliæ, & Eliſæi ſequaces, qui de Monte-Carmelo deſcendentes per Galilæam, &c. Conſtantiſſimè ſparſerunt, quique Virgini Mariæ honore, in Carmeli Montis declivio fabricantes Oratorium Salvatoris Matri ſpecialiſſimè ſervierunt.* Omnia connectit connexione temporum Armachanus *ſupra citatus* apud Waldenſ. de Carmelitis agens ait; *Inter cæteros ſunt converſi ad fidem, & in uno latere montis ipſius primò Eccleſiam, ſeu Oratorium in honorem. B. Virginis conſtruxerunt.* Armach. Vvald.

243. *Trithe. Carthag.* Trithemius citatus ait, *Non diu poſt Domini paſſionem in latere Montis-Carmeli idem fratres Capellam in Dei Genitricis honorem conſtruxerunt* Carthagena citatus ait; *Graviſſimi Authores tradunt, nempe quia fratres Carmelitæ fuerunt primi, qui in Eccleſia Dei Templum, ſeu ſacellum in honorem B. Virginis Mariæ erexerunt.* Sic & cæteri Authores loquuntur.

244. *Objectio ex D. Jacobo.* Contra hæc objicitur, quia ut referunt omnes Annales Hiſpaniæ, Sanctiſſima Maria Virgo adhuc vivens Jeroſolymæ apparuit inſiſtens in columna B. Jacobi Cæſarauguſt, & præcepit ſe ibi fieri Oratorium, ſeu Capella, quod à multis dicitur fuiſſe primum in toto Orbe.

245. Tamen facta temporum computatione res fit manifeſta, Apoſtoli à Jeroſolymis ad ſuas Miſſiones. & Provincias anno Chriſti 37. ſunt profecti, ut dixi ad cap. 12. Actor, quæſt. 5 n.30. Similiter D. Jacobus profectus eſt in Hiſpaniam anno Chriſti 37. tribus annis cum dimidio ab Aſcenſione Chriſti, quod oſtenditur; quia Paulus in ſua Epiſtola ad Galatas cap. 1. n. 19. teſtatur, quod triennium poſt ſuam converſionem, quæ contigit anno Chriſti 35. ſe aſcendiſſe Jeroſolymam, & ex Apoſtolis ſolum vidiſſe Petrum, & Jacobum fratrem Domini, ergo tribus annis cum dimidio Jacobus erat in Jeroſolymis, & adhuc non erat profectus in Hiſpaniam, ac proinde ad illam non acceſſit niſi poſt tres annos cum dimidio ab Aſcenſione Chriſti, Imo Doctor Bernard. de Britor magnus antiquitatum indagator tom. 2. Monarch. Luſitan. lib. 5. cap. 3. cum alii teneant veniſſe in Hiſpaniam anno Chriſti 41. filii autem Eliæ facta prædicatione Evangelica agnoſcentes, & venerantes Sacratiſſimam Virginem more paterno eidem ſtatim Oratorium conſecrarunt ut tradunt Authores modo ſupra citati non diu poſt paſſionem.

Sylveira in Acta.

Proh quantum, & ſublime eorum meritum, qui primi omnium dedicaverunt Deo altare, & templum, Transacto diluvio benedixit Deus Noë, & filiis ejus ſuper omnia, quæ dederat Adamo, dans eis, ut notant D. Ambroſ. D. Auguſt. Hilarius, & alii, *Omne, quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia tradidi vobis omnia*, Geneſis. 9. n. 3. Dantur ei carnes in cibum, & quod totum mundum repleat, & promiſſione facta quod amplius non erit diluvium, & in hujus rei firmitatem datur ei ſignum, *Arcum meum ponam in nubibus.* Unde illi tantum meritum ut tanam recipiat mercedem? ait Textus *Ædificavit Noë Altare Domino tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis obtulit holocauſta ſuper altare*, Geneſ. 8. n. 20. quod altare non legimus feciſſe, nec Abel, nec Adamum, quamvis Deo ſacrificaverint pro beneficiis receptis, ſed primus extitit Noë, qui ad Dei honorem erexit Altare quod maximè gratum extitit Deo, ut pro mercede omnem benedictionem ei contulerit, quod Claudius Marius lib. 3. in Geneſ. canit. 246. D. Aug. D. Ambr. Hilar. Gen. 9. *Primus erexit altare du Dei honorem.* Marius.

Non prius officii quicquam ſervatur inire
Conſtituit, quam ſacra Deo, laudeſque rependat,
Grateſque evaſo referat diſcrimine Noë
Mox niveo ſacra exurgunt altaria ſaxo.
Agnovitque hæc prima recens Altaria ſaxo.

Facit Deus Davidi illam magnam, & ſupremam omnium benedictionum benedictionem, *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Pſalm. 131. num. 11. Promittitur Chriſtus Dominus è ſemine tuo, quo nullnm aliud majus donum poterat excogitari, quam quod Filius Dei fieret Filius Davidis, & quonam merito ad tantum donum evectus eſt? In Abrahamo legitur illud præclarum, & magnum opus, ut pro Dei obſequio ſuum primogenitum, quem diligebat, offerret ei in ſacrificium, Geneſ. 22. n. 16. At in Davide quid relucet, ut tanto dono reſplendeat, imò in ſerie generationis Davidis proponitur Abrahamo, *Liber generationis Jeſu Chriſti filii David, filii Abraham* Matth. 1. n. 1. Unde ergo David in tam altum ſublimitatis apicem evehitur? Recole eundem Pſalm. 131. n. 4. *Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.* Id eſt, ut explicat Euſebius, & Ruffinus, nec die, vel nocte habeam ullam requiem, donec erigam, & ædificem templum, & tabernaculum Deo Ecce magnum illius & præclarum meritum. Primus extitit David, qui inter omnes toto animi affectu templum intendit conſtruere & tabernaculum Deo, tantum ſublimatur, ut pro mercede accipiat, ut in ſanguine ejus Deus faciat 247. Pſal. 131. Gen. 22. Matth. 1. Euſeb. Ruffin. *Pro primo templo ſumma merces datur.*

[Incog.] tabernaculum filio ſuo. Noſter Incognitus : De *fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam, iſtam exaltationem humani generis promiſit Deus ipſi Davidi, qui domum fecerat Domino.*

Textus *Ad novum verò ſacellum ſæpè quotidie convenientes ritibus piis, precationibus, ac laudibus. Beatiſſimam Virginem, velut ſingularem Ordinis tutelam colebant. Quamobrem fratres B. Mariæ de Monte-Carmelo paſſim ab omnibus appellari cœperunt, eumque titulum Summi Pontifices non modo confirmarunt, ſed Indulgentias peculiares iis, qui eo titulo, vel ordinem, vel fratres ſingulos nuncuparent, conceſſere.*

EXPOSITIO.

248. Conſtructo, & ædificato templo Carmelitæ, multique alii devotiſſimi Sacratiſſimæ Virginis conveniebant ad laudes celebrandas, offerentes thura, & alia cultus monumenta canentes Hymnos & Pſalmos, multis effuſis precibus, & multoties die, ac nocte ſequentes Parentis Eliæ exemplum, qui poſtquam habuit in nubecula parva illam Beatæ Virginis viſionem, ipſe Elias cum filiis, ut ex multis teſtatur ſapientiſſimus Doctor Fr. Leo à D.Thoma Primarius Sacræ Theologiæ Lector in Regia Conimbricenſi Academia, Benedictinus in prima parte ſuæ benedict. præludio. 1. §. 1. quod in quadam Carmeli Montis concavitate, mane, veſpere, & meridie conveniebat ad laudes Dei decantandas.

QUÆSTO XVI.

De Auguſtiſſimo, & magnificentiſſimo nomine Virginis Mariæ de Monte Carmelo

249. [D. Method. *Nomen datum ab Spiritu ſancto.*] UT jam alibi notavi ex D. Methodio lib. 1. de Virg. qui ait : *Varia ſunt nomina, quibus Sanctiſſima Virgo ab omnibus appellatur.* Quibus ejus tributalia dona quibus hominibus ſubvenit, deſignantur, & hac de cauſa dicitur Virgo Sanctiſſima pietatis, miſericordiæ, conſolationis, mercedis & ſimilium at quod dicatur Regina Carmeli, à nullo in alio datum eſt hoc nomen ei, niſi tantum ab Spiritu S. *Caput tuum, ut Carmelus.* Cant. 7. n. 5. [Can. 7.]

250. [Apoc. 2.] Paſſim mandatur Joanni in Apocalypſi : *Scribe quæ vidiſti cap. 1. n. 11. & 19. & Angelo Epheſi, & Angelo Smyrnæ ſcribe,* cap. 2. n. 1. & 8. & ſic multoties ? at cum venitur ad ſcribendum nomen Dei, & Civitatis Jeruſalem ait Chriſtus D. *Scribam ſuper eum nomen Dei mei, & nomen Civitatis Dei mei novæ Jeruſalem.* Apoc. 3. n. 12. [Apoc. 3. *Suprema, & alta à ſolo Deo ſcribuntur.*] & cætera, & valde magna, quæ pertinebant ad Eccleſiæ regimen mandantur Evangeliſtæ ſcribere, & denuntiari, cur vero nomen Dei, & Civitatis Jeruſalem literis mandandum ſibi Chriſtus appropriat, ac reſervat ? Sunt quædam, quæ ab humano intellectu capi, & intelligi poſſunt, ſunt tamen alia adeo excelſa, & ſublimia, ad quæ mens humana evolare nequit, & ſolum ab infinita Dei ſcientia comprehenduntur, & ſi alia concedantur homini ſcribi, non tamen altiora, quæ ſolum ad infinitum Dei intellectum pertinent. Ansbertus Abbas ait : [Aasbert.] *Solus ille agnoſcit quæ ſunt Dei, & Spiritus Dei :* Nomina Virginis Victoriæ, Salutis, & Vitæ imponantur, & dicantur ab hominibus, at nomen Reginæ Carmeli, cætera omnia excedit, & tranſcendit ut ejus magnalia ſolum infinito Dei lumine comprehendantur, & ab eo dicantur : *Caput tuum ut Carmelus.* [*Nomen Reginæ Carmeli à ſolo Deo datum.*]

251. Hanc celſitudinem Reginæ Carmeli prævidens Deus in primo mundi molimine creavit montem Carmelum ſublimiorem, ac excelſiorem ſuper omnes Judææ montes, ut notat Theodoretus [Theod.] ad citata Cantic. verba, *Caput tuum ut Carmelus,* & ſic ait, *Sicut Carmelus ſuo capite eminet ſuper cæteros Judææ montes, ſic Sanctiſſima Virgo capite omnium virtutum extollitur, & ſublimatur ſuper cæteras omnes puras Creaturas.* [*Mons Carmeli excelſior ſuper cæteros Judææ montes.*] Mons Carmeli ſuper omnes Judææ montes, ſic nomen Reginæ Carmeli ſuperextollitur ac ſublimatur ſuper omnes ipſius Virginis appellationes, v.g. pietatis, vitæ ſalutis, ac bonæ mortis, quæ omnes nomenclaturæ deſumuntur ab illius donis, & virtutibus, quibus maximè refulget.

252. Secunda excellentia nominis Reginæ Carmeli [*Secunda excellentia.*] extitit primum illius nomen Scriptor Canonicus ait Gen. 1. *In principio creavit Deus,* in Hæbræo [Geneſ. 1.] legitur *Elohim* : id eſt *Judices*, & in ſcriptura hoc [Tertul.] eſt primum Dei nomen, & obſervant Tertullian. lib. 2. adverſus Marcion. cap. 12. Cajetan. ibi, & ex tantis Dei nominibus, hoc eſt primum Dei nomen. Uſulmus lect. 3. ait, [Uſulmus. *In quo recapitulantur cætera.*] *Quamobrem dicerem, Moyſen nunc voluiſſe nobis hoc nomine Dei declarare præexcellentem, & indicibilem in creando mundo majeſtatem.* In hoc primo Dei nomine veluti in compendio recapitulantur omnia Dei magnalia attributaria *Juſtitia* ; ut ipſum nomen importat ; *Miſericordia* prout occaſio poſtulat, *Bonitas* qua diviſit lucem à tenebris, *Scientia*, qua cuncta videt, & penetrat, *Fortitudo*, qua non eſt acceptor perſonarum, *Providentia*, qua cuncta prævidet, & diſponit, *Potentia*, qua univerſa operatur, & ſicut juſtitia omnes virtutes involvit, ſic juſtus.

253. Præclarum ſanè fundamentum, ſicut primum Dei nomen denotat omnes Illius attributales perfectiones ſic & primum nomen Reginæ Carmeli omnia ſecum involvit dona, ac nomina, quibus nobis ſuccurrit ad decantandam, ac declarandam ſupremam Virginis Mariæ magnificentiam in ſuis donis, ac favoribus confertur, ac comparatur cum Illuſtrioribus arboribus, & plantis totius Judææ, & ait, *Quaſi Cedrus exaltata ſum in Libano, & quaſi Cypreſſus in monte Sion, quaſi palma exaltata ſum in Cades, & quaſi plantatio Roſæ in Jerico, quaſi oliva ſpecioſa in campis ; & quaſi platanus exaltata ſum juxta aquam.* [*Omnia in nomine Reginæ Carmeli recapitulantur.* Eccl. 24.] Eccleſiaſtic. 24. num. 17. Deſcribuntur fructus, quos per nobiliora loca, proferebant illuſtriores arbores, Cedrus, Cypreſſus, Palma Roſa, Oliva, Platanus, & quid proferat Carmelus non dicitur, nec ſcribitur, meritò ſanè referuntur, quæ particularia germinant, At Carmelus, ut pote fertiliſſimus, & abundantiſſimus omnia ſuppeditabat, omnibuſque impinguabatur, *Sicut Cedrus in Libano ;* qui ob incorruptibilitatem denotat fortitudinem, *Sicut Cypreſſus in monte Sion.* Tendens in Cœlum per contemplationem innuens : *Sicut palma in Cades.* Victrix in tentationibus, *Quaſi Roſa in Jerico,* gratiarum dono lætificans, *Quaſi Oliva in Campis,* dans nobis pacem ? *quaſi platanus exaltata ſum,* ramis, & foliis protegens, ac defendens à calore, ac frigore, ſi hæc omnia germinabantur per varios montes, & campos Judææ, & tamen ſuprema Regina Carmeli univerſa fœcundabat,

Mich. 7. Theod. Cornel. — fœcundabat, & parturiebat in ſuo monte. Hæc prævidens Propheta Michæas cap. 7. n. 14. obnixè exorabat Deum, *Paſce populum in virga tua, in medio Carmeli*, & ait in Virga tua Theodoretus divina Providentia *in medio Carmeli*, utpotè largienter affluentis omnia, ut explicat D. Hieronymus, ita ut dicat Cornelius. *Symbolum fertilitatis, ac abundantis*, & nominat etiam Propheta, Baſan, & Galaad, qui à Carmelo participabat.

254. Iſaï. 32. — Id ipſum confirmatur ex Iſaïa 32. n. 15. *Habitabit in ſolitudine, judicium, & juſtitia in Carmelo ſedebit:* quem locum ſupra explicans q. 12. n. 163. per juſtitiam denotatur in Scriptura omnium virtutum amplitudo Iſaï. 11. n. 5. *Erit juſtitia cingulum lumborum ejus.* Pſ. 16. n. 15. *Ego autem in juſtitia apparebo in conſpectu tuo.* Hæc autem omnium virtutum copia *ſedebit in Carmelo.* Ibi omnium virtutum nexus perdurans, & conſiſtens ut indicat verbum *ſedebit.* (Iſaï. 11. Pſal. 16. *Omnium virtutum cumulus in Carmelo.*)

255. Tertia excellentia nominis Reginæ Carmeli ſecum importat ſummum bonum, ſupremamque felicitatem, nempe viſionem Dei conſidera, ac expende textum, *Datus eſt ei decor Carmeli, & Saron ipſi videbant gloriam Domini, & decorem Dei noſtri.* Iſaï 35. n. 2. Cui enim datur decor Reginæ Carmeli elevatur ad ſupremum donum, ad videndum gloriam & pulchritudinem illius Divinæ majeſtatis, & nota, quod eodem nomine, ac verbo quo dicitur, & explicatur elegantia, ac pulchritudo Reginæ Carmeli, exprimitur, ac declaratur Dei gloria. De Virgine appellatur. *Decor Carmeli.* Gloria Dei acclamatur, *Decorem Dei noſtri* maxime Sanctiſſima Deipara Deo adhæret, de illoque in omnibus participatur. (Iſaï. 35. *Regina Carmeli elevat ad viſionem Dei.*)

256. Orans Sanctiſſimus Parens Elias in monte Carmelo, *Ecce nubecula parva quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari.* 3. Reg. 18. n. 44. In nubecula ſeſe oſtentabat Sacratiſſima Virgo Maria, ut eſt communis ſententia, *quaſi veſtigium hominis*, Chriſtus Jeſus, ut tenet D. Auguſt. citatus ſupra q. 12. valde enim conſequens erat, ut ubi Maria Virgo apparebat ſecum dilectiſſimi Filii ſui Jeſu Chriſti repræſentationem aſportaret, *Vidimus gloriam ejus quaſi unigenitum à Patre.* Joan. 1. (3. Reg. 18. D. Aug. Joan. 1.)

257. Quarta excellentia nomen Sacratiſſimæ Virginis de Monte-Carmelo efficacius, & fortius ad impetrandum, quam ſub quocumque alio nomine cum ob contumelioſa, & incompoſita Nabalis verba irâ & indignatione exarſiſſet David, ut ipſum, totamque ejus familiam perdere decreviſſet, audiens Abigail occurens de Monte-Carmeli, deprecanſque Davidem ſtatim ejus, militumque furorem pacavit, dixitque ei David, *Vade pacifice in domum, tuam ecce audivi vocem tuam, & honoravi faciem tuam.* 1. Reg. 25. n. 35. quod ita quieſceret furor David non provenit ex ipſa Abigail; ſed ex ipſa Maria Virgine, quam repræſentabat. Ita ait D. Bonaventura in ſpeculo cap. 13. *Abigail manſuetam Mariam ſignificat.* At etiam Rebecca de ſuorum filiorum ſalute valdè ſollicita agens adumbrat ſanctiſſimam Deiparam, ut ex Petro Damiano probat Joannes Lahay cap. 2. Geneſ. verſ. 46. n. 240. & non valuit mitigare indignationem filii ſui Eſau adverſus fratrem Jacob, & Abigail potuit compeſcere rabiem Davidis illiuſque exercitus, cum eſſent extranei, Rebecca innuebat Virginem in multis, & magnis operibus ſuis, at Abigail cum eſſet de Monte-Carmelo virginem Carmelitam denotabat & ideo ob excellentiam, ac præſtantiam tanti nominis ſuper cætera omne quod intendit, impetrat & aſſequitur. (1. Reg. 25. D Bon. Gen. 27. Lahay. *Regina Carmeli valde potens ad mitigandam iram Dei.*)

QUÆSTIO XVII.

Arguitur, & reprobatur quidam fabuloſus dicendi modus de origine nominis fratrum Virginis de Monte-Carmelo.

258. *Somnium aliquorum.* — Aliqui ſomniarunt, ut aſtruerent nos dici fratres Mariæ Virginis de Monte-Carmelo à S. Brocardo, qui floruit circa annum 1200. hoc proferunt abſque Authore, fundamento, ac ratione, vel conjectura, ſed tantum ex ſuo affectu, & qualis ille ſit, Deus videat.

259. Et ad eorum ora obturanda ſufficiebant præſentes lectiones officii Divini multoties à Sancta Eccleſia Romana viſæ, examinatæ, approbatæ, ac confirmatæ, in quibus aperte dicitur, quod hoc nomine inſigniti ſumus vivente adhuc Sacratiſſima Virgine, quam *ut ſingularem Ordinis patronam colebant, quam ob rem fratres B. Mariæ de Monte-Carmelo cœperunt paſſim ab omnibus appellari.* Et ad hujus rei confirmationem poterant referri multæ fundationes multorum conventuum per inſtrumenta authentica, in quibus fit mentio expreſſa hujus nominis fratrum B. Mariæ de Monte Carmelo, brevitatis gratia tamen propono diplomata ſummorum Pontificum, quæ ab omnibus fidelibus ſummè debent venerari. (*Lectiones Virginis Mariæ.*)

260. Stephanus V. floruit anno 816. Leo IV. anno 847. Adrianus II. anno 868. Sergius III. anno 907. Joannes X. anno 913. Joannes XI. anno 931. Alexander II. anno 1091. qui omnes Summi Pontifices conceſſerunt multas, & varias indulgentias viſitantibus Eccleſias fratrum Ordinis Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte-Carmelo in certis, & peculiaribus feſtivis diebus; vel dantibus eleemoſynas fratribus Ordinis Beatiſſimæ Virginis de Monte-Carmelo, quas conceſſiones Apoſtolicas refert Sixtus IV. *in ſua Bulla ſecunda* pro Religione Carmelitarum, quæ incipit, *Dum attenta, quod glorioſiſſimo* & etiam eas refert Gregor XIII. in ſua Bulla *ut laudes*, quæ habentur authentica in noſtro Conventu Tranſpontino & in hoc Ulyſſiponenſi Carmelo, & in Bullariis Carmelitarum Diſcalceatorum. *fol.* 127. *& fol.* 326. apud Bull. Rodrigues. (Stephan. V. Leo IV. Adrian. II. Sergius. III Alexand. II Sixtus IV. Gregor. XIII. Bull Diſcalceatorum. Rodrig.)

261. Has omnes Summorum Pontificum antiquorum conſtitutiones refert; & approbat, & confirmat Sanctiſſimus Dominus Clemens. X. in ſua Bulla data pro Carmelitis año 1673. die 8. Maii, ex quibus aperte conſtat; quod ſex ſummi Pontifices ante annum milleſimum nos vocant fratres Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte-Carmelo, & Stephanus V. & Leo IV. fere per quadringentos annos ante Brocardum tali magnifico nomine nos condecorarunt, & per lectiones B. virginis de monte Carmelo multoties à Sede Apoſtolica approbatas conſtat nos tali nomine gaudere à tempore Apoſtolorum ac primitivæ Eccleſiæ. Unde recte ait Jodocus Clitoveus in quadam concione, *Nomen ſibi vendicant fratres B. Mariæ, qui quidem titulus non novus eſt, neque arbitraria recentiorum inſtitutione ſed Apoſtolorum tempore illi adſcriptus.* Ex quibus advertant Auctores omnia cautè. & cum multa indagine ſcribere timeant id, quod ait Menochius de arbitraris, *nulla major injuria Authoribus, quam quod mendaces, ac falſi deprehendantur.* (Clem. X. Clitov. Menoch.)

QUÆSTIO XVIII.

Quam ſublime, ac magnificum ſit nomen dici fratres Ordinis Beatiſſimæ Virginis de Monte-Carmelo.

Verba. Sixti IV.

162. PRo hujus rei commendatione maximè omni conſideratione notanda, ac exponenda ſunt verba, quibus ſummus Pontifex Sixtus IV. loquitur in hac re in ſua Bulla, quæ incipit. *Dum attenta meditatione penſamus*, ſic ait: *Virgo Dei genitrix glorioſiſſima, cujus pulchritudinem Sol, & Luna mirantur, ineffabili Spiritus ſancti cooperante virtute nota genuit, produxitque Sacrum Ordinem B. Mariæ de Monte-Carmelo à Sede Apoſtolica, pluribuſque Romanis Pontificibus approbatum.* Et poſtea ſubdit. *Quem Ordinem ejuſdem glorioſiſſimæ Dei Genitricis, ſemperque Virginis ſpeciali titulo voluit inſigniri, ut ob ejuſdem Virginis reverentiam Ordo ipſe à Chriſto fidelibus, meritoque amplius veneraretur.*

Matres dant filiis nomina. Gen. 4. Gen. 25. Judic. 13. 1. Reg. 1. 1.Reg. 23. 1.Reg. 12.

163. Multa, & valde magna in noſtram laudem dicit ſummus Pontifex, & ait, quod Virgo *Genuit, produxitque Sacrum Ordinem de Monte Carmelo*, & in omnibus ſe exhibuit, ut vera Mater in multis donis ac favoribus, ut patebit ex infra dicendis, & quia valde commune erat, ut Matres filiis nomina imponerent, ſic Eva primogenitum ſuum vocavit Cain Gen. 4. n. 1. ſic & Rebecca nomen dedit Eſaü, & Jacob, ut multorum eſt ſententia Gen. 25. n. 22. ſicque Samſonis mater nomen ei impoſuit Judic. 13. n. 24. ſic & Anna Samüelis mater filio ſuo nomen dedit 1. Reg. 1. n. 20. ſic & mater Salomonis ei nomen indidit 2. Reg. 12. n. 24. ſic & Sanctiſſima Virgo, ut ſe vere Matrem oſtenderet nobis nomen impoſuit, ut ait citatus Pontifex, *Quem Ordinem ejuſdem glorioſæ Virginis Dei Genitricis ſpeciali titulo voluit inſigniri*, Ob ejuſdem Virginis reverentiam.

Gen. 6. D. Chryſoſt. Theod. Rupert. D Hilar. Gen. 4. *Carmelitæ primi in cultu Virginis, primi ejus nomine nobilitantur.*

163. Dicitur Gen. 6. n. 2. *Videntes Filii Dei filias hominum.* quinam ſunt iſti Filii Dei? vera, & communis ſententia eſt, quod ſunt filii Seth, Enos, Enoch, Lamech, ut tenent D. Chryſoſtom. Noſter D. Cyrillus Theodoret. Rupert. D. Hilarius in Pſal. 132. qui ob ſuam ſanctitatem, juſtitiam, ac reverentiam, & cultum erga Deum, ita ut Enos fuerit primus, *qui cœpit invocare nomen Domini* Gen. 4. n. 26. qui ergo in veneranda, ac recolenda ſupremâ Dei majeſtate ſunt primi, primi nominis ſplendore gaudeant, & exultent, ut Filii Dei dicantur? Carmelitæ in cultu, ac veneratione Virginis Mariæ cum in ejus honorem omnium primi Sacellum conſtruxerint, ac ædificarint, inde ex ejus ſingulari benignitate habent, ut filii, ac fratres Beatæ Virginis de Monte-Carmelo dicantur.

Gen. 17. D. Hier. Lypom. *Virgo non unam literam, ſed totum ſuum nomen nobis dat.*

165. Magnis, & altiſſimis donis condecorat Deus Abrahamum conſtituens eum Patrem multarum gentium, ut ſemen ejus poſſideat portas inimicorum ſuorum, & iinit pactum cum eo in carne ejus in fœdus ſempiternum, datur ei ſupremum donum, ut ſit, & dicatur Pater filii, ac Virginis Mariæ, & in ſignum tantorum magnalium mandatur ei, *nec ultra vocabitur nomen tuum Abram, ſed appellaberis Abraham.* Gen 7. n. 5. in quo ut notant D. Hieron Lipomanus, & alii, antiquo nomini *Abram*, addidit Deus unam literam *H*, ex ſuo magno nomine *Tetragramaton*. Lippoman. *In quo magnam prærogativam ei concedit.* Si una litera nominis Dei data Abrahamo eſt illi in magnam prærogativam, quanta, & valde ſublimitate, ac honore nos condecoramur à Sanctiſſima Virgine Maria, cum non una tantum litera ſed toto ejus nomine gloriamur, ut dicamur fratres Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte-Carmelo.

Joan. 11. *Exuberantia amoris in nomine filii declaratur.* Joan. 15.

Quem ordinem, ait Pontifex, *ipſa Virgo genuit, & produxit*, & ideo ſuum eximium amorem erga nos declarat ſæpè filios dicens, ut oſtendam infra q. 20. filii autem nomen ſupremum, & eximium amoris affectum importat, & manifeſtat. In ultima Cœna ait Chriſtus Dominus ſuis Apoſtolis. *Filioli adhuc modicum vobiſcum ſum.* Joan. 13. n. 33. Chriſtus ſemper intimè dilexit ſuos Apoſtolos, numquam eos dixit filios, niſi modo in ultima cœna, quando miro, & admirabili modo omnes amoris exceſſus prodierunt tunc *lavit pedes diſcipulorum ſuorum*, eiſque promiſit ſupremum donum Spiritus Sancti, *Cum autem abiero mittam eum vobis* Joan. 15. pro eis ad Patrem orat cap. 17. *Pater tui erant, tu mihi eos dediſti*, alta, & ſublimia præbet documenta, & quod maximum, & majus eſt omnium, inſtituit Diviniſſimum Sacramentum, in quo ut ait, Tirdentinum declaravit divitias ſui amoris, & tunc, & non antea eos dicit filios niſi modo inter tantos amoris exceſſus, non occultatur, ſed prodit nomen filii; quia in eo exundat, omnis amoris affectus Rupertus Abbas ibi: *Uno eodemque nomine.* 166.

Joan. 1. D. Aug. *Eximius amor Virginis Mariæ quæ nos etiam vult habere filios per gratiam.* D. Aug.

Maximè exaggeratur Divini Patris amor erga homines, ut notat D. Aug. tract. 2. in Joan ponderans Illius ſublime, & altum arcanum illius Evangelii, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum*, id eſt: *In principio*, In Patre Æterno, qui per excellentiam eſt principium ſine principio, & eſt principium totius entis tam increati, quam creati. *Et Verbum erat apud Deum* per intimam, ac ſubſtantialem identitatem, ac ſubſtantialem naturam cum Patre. *Et Deus erat Verbum.* Et ipſum verbum erat verus Deus æqualis cum Patre: Deinde pergit Evangeliſta per altiſſimos, ac ſublimes diſcurſus, & deſcendit agens de generatione adoptiva, quam æternus Pater conſtituit in hominibus: *Dedit eis poteſtatem Filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus.* Ad quid ſublimis Aquila cum incipias agere de generatione æterna, ad quid divertis ſermonem ad filios adoptivos? Ut declararet, ac exprimeret ſupremam exabundantiam Divini paterni amoris erga nos. Inter homines datur filiatio adoptiva ex defectu generationis naturalis, at tantum in exceſſu crevit amor Æterni Parentis, quod cum haberet unicum filium perfectiſſimum, & naturalem, utpote verum Deum ſibi æqualem, ſic tantum dilexit homines, ut etiam per gratiam eos filios crearet, ſic in præſenti in perſona, Chriſti exaggerit ejus amorem loquitur D. Aug. citatus, *Magna benevolentia unicus natus eſt, & noluit manere unicus.* Ex quo conjice quàm magna, ac ſublimis extiterit benevolentia Sanctiſſimæ Virginis, quæ multoties apparens cum unigenito filio ſuo Jeſu in brachiis, ut dicam infra q. 20. in præſentia tanti, ac talis filii per ſuum eximium favorem, ac gratiam nos etiam filios appellat, ac dicit. 167.

Gen. 1. Hyſicus. *Sol primogenitus lucis.*

In primo rerum opificio ſupremus Artifex dixit *Fiat lux, & facta eſt lux.* Gen. 1. n. 3. Quæſtio eſt, quæ erat lux? nam quarta die Deus fecit *duo luminaria magna, luminare majus, ut præeſſet diei, luminare minus, ut præeſſet nocti, & ſtellis.* Gen. 1. n. 11. Communis eſt ſententia, quod iſta luminaria creavit Deus ex illa nube lucida creata primo die. Unde eleganter dixit Magnus Hyſicus: *Primogenitus lucis Sol.* poſtea vero creata ſunt alia, nubes lucida, ac refulgens totius Eccleſiæ eſt Virgo Maria, ſic etiam appellant Sancti Patres *luminare corpus, quod totam Eccleſiam illuminat*, ut dixi ſupra q. 10. *Primogenitus autem lucis Sol.* Primogenitus autem filius, ac primogenita Religio ſacratiſſimæ virgini Mariæ dedicata 168.

ac

ac conſecrata eſt Religio Carmelitana, quæ ejus luce illuſtrata, ejuſque favoribus fomentata, ubere fructus protulit in Eccleſia Dei, ut dicunt Summi Pontifices infra citandi.

QUÆSTIO XIX.

De Indulgentia conceſſa ab Urbano VI. nominantibus Ordinem Carmelitanum, vel fratres Ordinis Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte-Carmelo.

269. *Titulus fratrum B. Mariæ per multos Pontifices confirmatus.* IN præfatis lectionibus dicitur, quod hunc titulum fratres Ordinis B. Mariæ de Monte-Carmelo Summi Pontifices *non ſolum confirmarunt, ſed & indulgentias peculiares iis, qui eo titulo, vel Ordinem vel fratres ſingulos nuncuparent conceſſere.* Quod Summi Pontifices hunc titulum fratrum Ordinis B. Mariæ confirmarunt, patet ex multis Bullis conceſſis à Sede Apoſtolica ſub hoc nomine, ut vidimus q. 17. quod verò attinet ad dicentes hoc nomen, de quo eſt quæſtio.

270. *Multi inimici contra Religionem.* Multi invidioſi inique ferentes quod tanto nomine eſſemus inſigniti, variis calumniis illud auferre intendebant, dicentes nos dici fratres cujuſdam Mariæ peccatricis, ac pœnitentis, & ut talis error contra conſtitutiones Apoſtolicas, ac diplomata Summorum Pontificum extingueretur, & omnino expurgaretur ab hominum memoria Procurator Generalis Ordinis M. Fr. Nicolaus de Luca per Eminentiſſimum D. Cardinalem Bartholomæum tit. S. Marcelli protectorem Ordinis, hanc fecit ſuæ ſanctitati ſupplicam

271. *Suplica Procuratoris Generalis.* *Supplicat igitur ſanctitati veſtræ Fr. Nicolaus de Luca Procurator Ordinis B. Virginis de Monte-Carmelo, & omnium, & ſingulorum veſtræ ſanctitatis devotorum fratrum Ordinis prædicti, quatenus ſanctitas veſtra dignetur opportuno remedio providere contra talia obloquentes, & detrahentes in favorem, & honorem Ordinis prædicti, & omnibus Chriſti fidelibus, qui ordinem ipſum, & fratres ejuſdem ordinis; Ordinem & fratres Beatiſſimæ Mariæ Genitricis Dei vocaverint, nominaverint, ſeu appellaverint, ſi in gratia extiterint Indulgentia trium annorum, & tot quadragenarum concedere gratioſe perpetuis temporibus duraturam.*

Indultum.

Indultum. Urbani VI. *Cui ſupplicationi de benignitate Sedis Apoſtolicæ annuens, ipſam liberè in eandem formam conceſſit. Data Romæ in hoſpitio habitationis noſtræ. Septimo Kalendas Maii Pontificatus Sanctiſſimi in Chriſto Patris, & Domini noſtri Urbani Papæ Sexti anno ſecundo, qui fuit annus* 1376. *nam Urbanus VI. creatus fuit Pontifex anno* 1378.

271. *Singulare beneficium.* *Quod eſt valde ſingulare* beneficium hujus Ordinis, quod ſolum ex *ejus nomenclatura concedatur Indulgentia, in quo videntur Summi Pontifices imitari tenerrimam*, ac ſingularem Virginis benevolentiam erga hunc Ordinem, ut notat Theophylactus, Reynald. de Sacro Scapul. & ait, *Ideo Summi Pontifices merito cenſuerunt tantæ Matris affectum, ea gratitudinis ſignificatione eſſe recolendam.* Theoph. Reynald.

273. *Indulgentia non revocantur.* Quæ indulgentia licet fuerit vivæ vocis oraculum perdictum Cardinalem ſancti Marcelli, tamen non eſt revocatum per conſtitutionem Urbani VIII. Primo quia gratiæ, quæ ſunt merè favorabiles, & nullum Eccleſiæ conferunt detrimentum, non ſunt revocatæ per talem conſtitutionem, ut ex verbis ipſius conſtitutionis conſtat, ut valdè probabiliter tenent Sapientiſſimus ac digniſſimus noſter Generalis Theodorus Statius de Inſtructione noſtræ Religion. c. 20. n. 7. M. Lezana in ſumma verbo Oraculum, n. 5. & ego opuſc. 2. reſ. 46. cum Bellizario, Bordono, & aliis. Statius. Lezana. Bellizar. Bordon.

Secundo, & fortius: Illa, quæ erant vivæ vocis oracula, & poſtea per alias conceſſiones Pontificias habentur tanquam in Bulla publica non ſunt revocata; quia jam exuerunt naturam oraculorum, ut communiter tenent Doctores circa quandam Bullam Pauli V. anno 1660. die 23. Maii & alteram conceſſam pro noſtris Diſcalceatis ab eodem Paulo V. 1610. die. 3. Aprilis, ut dixi citato opuſc. citat. Reſol. 46. q. 2. V. 13. 274. *Aſſignantur alia Bullæ.*

Tunc ſic probo: Urbanus VI. dedit illud vivæ vocis oraculum anno 1380. poſtea verò Sixtus IV. in ſua Bulla, *Dum attenta meditatione.* Datum Romæ anno 1473. & ſua ſanctitas approbans, & ex certa ſcientia omnia nobis conceſſa, & ſic ait: *Ex certa ſcientia, & motu proprio approbat, innovat omnes gratias plenarias, & gratias ſpirituales, & temporales ordini veſtro, veſtriſque domibus, aut fratribus in genere, vel ſpecie quomodolibet conceſſas.* Illa dictio *quomodolibet* valde latè comprehendit, ut late probat Barboſa diction. 330. n. 1. Omnia quocumque modo ſub quacumque verborum forma fuerint conceſſa, & n. 2. comprehendit omne jus, ſive directum, ſive indirectum, ſive proprium, ſive improprium, pro hoc citat multos, & magnos Doctores. Cum ergo dictio: *Quomodolibet* comprehendat omnia, nullamque patiatur exceptionem, & Sixtus IV. in ſua Bulla innovet & confirmet omnia quocumque modo Religioni conceſſa, hoc non ſolum ad Bullas, ſed etiam ad oracula pertinet, quæ omnia ſunt innovata, & inſerta in Bulla Sixti IV. & non comprehenduntur in revocatione facta in oraculis. 275. Sixt. IV. Barboſa. *Incorporatum in Bulla.*

Tertio, quia multorum graviſſimorum Doctorum Fr. Antonii ab Spiritu Sancto, Bellizarii, Hurtadi, Perinis, quos adduxi citata Reſol. 46. q. 2. n. 11. ſententia, quæ tenet, & docet privilegia Regularium vivæ vocis non eſſe revocata per generalem revocationem oraculorum, ſed eſſe in ſua viridi, & valida obſervantia. 276. *Religionum non revocata.* Anton. Hurtad.

Textus. *Ne verò nomen clauſuram tantum magnificentiſſima Virgo tribuit, & tutelam, verum etiam inſigne Sacri Scapularis, qui dignoſceretur, & à malis ingruentibus protegeretur, ac demum cum olim in Europa ordo eſſet ignotus, & ob id apud Honorium Tertium, non pauci pro illius extinctione inſtarent, aſtitit Honorio noctu puriſſima Virgo Maria planeque juſſit ut inſtitutum, & homines benigne complecteretur.*

EXPOSITIO.

277. VAlde vulgare eſt apud ſanctos Patres, & Doctores quod nomina à Deo impoſita magnam important ſignificationem in multis mirabilibus, & magnis operandis prodigiis; ſic cum olim Magnus ille Patriarcha diceretur Abram, mandat illi Deus, ut dicatur Abrahamus, id eſt Pater multarum gentium, ſic & Princeps Apoſtolorum cum diceretur Simon Joannis, præcepit Chriſtus, ut diceretur Petrus, ut pote petra, ac fundamentum totius Eccleſiæ, ſic & cum noſtri Religioſi antiquitus dicerentur filii Prophetarum, nutu Virginis dicuntur fratres B. V. de Monte-Carmelo, utpote Sacratiſſimæ Virgini conſecrati, ac ſub ejus tutela, quam in multis ſunt experti, & hoc ab exordio, ac à primitiva Eccleſia. Gen. 11.

QUÆSTIO

QUÆSITIO XX.

De multis, ac magnis mirabilibus, quibus Sacratiſſima Virgo ſe præbuit matrem, ac Tutelarem Carmelitarum.

278. Psal. 105. Chald. [illegible] po- AIt Regius Vates Pſal. n. 105.n.2. *Quis loquetur potentias Domini, & auditas faciet omnes laudationes ejus.* Chaldæus explicat, *Quis poteſt tot ejus mirabilia declarare, ac annuntiare*, quibus Sacratiſſima Virgo Maria voluit ſuum Ordinem Carmelitanum condecorare, ac nobilitare, quæ tot, & tanta ſunt numero, magnitudine, ac excellentia, ut noſtrum intellectum excedant, ac ſuperent.

279. *Eos filios fratreſque appellat.* In illa primitiva Eccleſia, promulgato Evangelio, noſtri antiqui Patres illud amplexati ſunt ſine ulla mora, ad pedes Sacratiſſimæ Virginis convolarunt, ipſam venerantes, ac adorantes, ipſoſque benignè excepit, & ut omnium Magiſtra illos docuit, & illominavit in multis, & magnis fidei myſteriis, eoſque viſitare, ac honorare dignata eſt in Monte-Carmelo, ut ſupra dixi q. 11. eoſque ſua eximia benignitate fratres, ac filios B.V.M. de Monte-Carmelo vocari conceſſit, ut inquit Sixtus IV. (Sixt. IV.) in ſua Bulla prima, & ſecunda pro Carmelitanis, *Ipſa Sacratiſſima Virgo, cujus pulchritudinem Sol, & Luna mirantur, immenſa ſancti Spiritus cooperante virtute genuit, produxit Sacrum Ordinem Beatæ Mariæ de Monte-Carmelo.* (*Carmeliticum ordinem genuit Beata Virgo.*) Et poſt pauca ſubdit Pontifex. *Prædicti Ordinis profeſſores in firmamento Catholicæ fidei militantes, tamquam Religionis ſpeculum & exemplar, ſpeciali Charitate fulgentes.* Et tandem apponit dictus Pontifex: *Fructus quoque uberes quos dictus Sacer Ordo in agro militantis Eccleſiæ in propagatione Religionis, & fidei Orthodoxæ hactenus produxit utiliter, & producit, ac in futurum productūrum fore indubitanter ſperamus.* Quæ omnia luculenter explicat Gregorius XIII. (Gregor. XIII.) *in ſua Bulla ad laudes* dicens, *Beatiſſima Virgo Maria viſceribus ſuis Carmeliticum Ordinem ſpiritaliter genuit, & ad ubera lactavit.* Ex tanta Virginis gratia, ac peculiari protectione innumerabilium, quæ nobis contulit, pauca videamus.

280. Primo. Cum in Syria magna perſecutio à Turcis, & Mauris eſſet exorta in Chriſtianos, & maximè in Carmelitas, qui crudeliter vexabantur, ac multis cruciabantur, à Priore Generali convocato Capitulo multi dicebant, quod tranſeundum erat ad partes Occidentales; eo quod ibi nullo modo poterant conſervari, ſed quotidie minuebatur. (*Admonet Virgo tranſeundum ad Occidentales plagas*) Alii è contra dicebant non eſſe recedendum à ſuo antiquo loco, milites fortes terga non vertunt, ſed ad mortem uſque perſiſtunt. Cum res maximè verteretur in dubium Sanctiſſima Virgo apparuit Sancto Priori Carmeli, *Admonuitque ut petitioni fratrum, qui Orientale lumen tenebris occiduis inferre volebant nequaquam obſiſteret, innuens à ſe, & à filio ſuo hunc egreſſum eſſe ſermonem, quatenus Carmeli flores, non ſolum Paleſtinam & Syriam, ſed orbem adornent univerſum.* Ita referunt Guillelmus Samucus Paleonyd. Arnoldus, Boſtius apud vineam Carmeli n. 497. fol. mihi 251. (Gillel. Samuc. Paleon. Arnold. Vinea. Carmel.)

281. S. Cyril. Et jam Sanctiſſima Virgo hanc tranſmigrationem revelavit S. Cyrillo Eremitæ Montis Carmeli promittens ei *ubique Religioni eſſe auxiliaturam.* (*Ubique auxiliat*) Ita referunt Guillelm Mam. de multiplicit. Ordin. cap. 3. Arnulfi. cap. 3. Paleonyd. lib. 3. cap. 4. Thomas de Jeſu lib. 2. de frater. Carmeli cap. 11. (Thom.)

282. Hon. III. Secundo ut dicitur in lectionibus, *Cum ordo eſſet ignotus in Europa, & apud Honorium III. non pauci pro illius extinctione inſtarent. Aſtitit noctu puriſſima Virgo, planeque juſſit, ut inſtitutum, & homines benignè complecteretur.* Et tunc mirabiliter contigit, ut illa, eadem nocte duo Palæſtini crudeles adverſarii Religionis perierint, & mortui fuerint; quod cum audiſſet Honorius, dato diplomate, dictum ordinem, ac ſtatum confirmavit, & approbavit, Bullam integram refert Cherubinus Bull. to n. 1. in Honorio III. Conſt. 8. & de hoc magno miraculo ſcripſit Caſſanæus *de gloria Mundi* 4. *p. conſid.* 8. Pineda in Monarch. *cap.* 23. Rodrigues *tom.* 1. *q.* 2. *art.* 5. Bellam *in ſua Chronologia lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis.* Ægidius Luſit. lib. Cui titulus *Primas Auguſti l.* 1. *c.* 5. Abraham Brovius. *tom.* 13. *Annal. anno Chriſti* 1217. *n.* 12. (Caſſan. Pineda. Bellarm. Ægid. Luſitan. Brovius.)

Tertio. Cum in Europa multi Conventus Carmelitarum ædificarentur, quod valde ægre ferebant quidam Prælati, qui omni acerbitate moleſta, ac vexatione perſequebantur Carmelitas, illi ad ſolitum Virginis Mariæ patrocinium recurrentes, eamque invocantes ipſa puriſſima Virgo apparuit Sancto Simoni Anglico Generali, & ait, *Vade ad Innocentium quartum intrepide, qui juxta ſui nominis interpretationem partem innocentium fovere debet, inflictis gravaminibus remedium imponat* Generalis divinæ Virginis monitis obediens ad Innocentium abiit, ſua mandata expoſuit, & à Pontifice valde benignè exceptus, multis remedium impoſuit, & veluti ex Divino afflatu omnia quieverunt. Ita ſcribunt Boſtius *lib. de patron. Virg. c.* 9. Abraham Brovius *tom.* 13. *Annal. an.* 1245. Trithem *de laudibus Carmeli*, & alii. 283. (*Ex Innocentio mitigatur tempeſtas.* Boſtius. Brovius. Trith.)

Quarto Valde in hac re celebris eſt Bulla Joannis XXII. vulgo dicta Bulla Sabbatina, ut ipſe teſtatur: *Mihi flexis genibus viſa fuit Virgo Carmelita*, id eſt Carmelitano habitu induta, *Sequentem dat dare efflata ſermonem ô Joannes, ô Joannes, Vicarie dilecti filii mei à tuo te eripiam adverſario*, ſcilicet diabolo. *iſtam gratiam, & amplam meo ſancto & devoto Carmelitano Ordini confirmationem debes præconcedere per Eliam, & Eliſæum in Monte-Carmelo inchoato:* Quam Bullam confirmarunt alii Pontifices ſucceſſores Alexander V. eam integram refert in ſuo diplomate cujus initium, *Tenore cujuſdam.* Clemens VII. Paulus III. Gregor. XIII. & de hoc multi omnes noſtri Authores Joannes XXII. 284. (Joannes XXII. *Virgo mandat dare confirmationem.* Alexand. V. Clemens. VII. Paulus. III. Gregor. XIII.)

Quinto, ad annum 1264. In quodam Conventu Tholoſanæ Provinciæ cum quidam Religioſus valde devotus Virginis Mariæ, qui ab ea multas viſiones receperat, *vidit Sacratiſſimam Virginem geſtantem filium ſuum Jeſum Chriſtum ſuper brachia; erat autem veſtibus albis induta ad modum Sororum Ordinis, excepto quod in capite gerebat coronam, vidit & Angelos duos, unum à dextris, & alium à ſiniſtris ejus tenentes pallium album, & extendentes, ſub quo videbantur recipere viros albos, & mulieres nitido indutas, ſub quo etiam ipſe frater recipi videbatur, & quaſi à vento, & turbine videbantur omnes defendi*, nempe ab omni adverſitate, ac contrarietate, ita referunt Arnoldus Boſtius Hiſtoriali ſpeculo, Balduinus, Leſſius, *In collectaneo exemplorum*, Doctor Joſephus Andreas decore Carmeli 11. n. 22. & alii apud ipſum. 285. (*Virgo ſub paſtio ſuo recipit.* Arnald. Boſtius. Leſſius. Joſeph.)

Sexto: In conventu Barbatiæ, in Alemania miſſa ſolemniter celebrata cum fratres ſtarent in choro in fervida oratione quidam magnæ, & inſignis virtutis vir vidit Beatiſſimam Virginem habentem filium ſuum in brachiis, quæ & fratres benignè reſpiciebat & procedens per chorum flores per fratres dividebat cuidam rubicundos in ſignum fervidæ charitatis, alteri lilium candidum in ſignum puritatis. 286. (*Dividit flores.*)

tatis, & alteri ſimiliter, quod cum dictus frater aliis narraſſet, omnes glorificaverunt Deum, & ejus ſanctiſſimam Matrem, ex aliis refert Lezana *Maria Patrona* cap. 5. n. 38. Lezana.

287. *Clamat Virgo ecce ſunt fratres mei.* Septimo: Cum in Anglia multi ſæculares duriſſima, & crudeli infeſtatione noſtros Religioſos omni modo vexarent, ac perſequerentur, ira Dei venit ſuper eos, & divinitus puniti ſunt, multique ſubitanea morte perempti, & propter hæc, & alia ordinata fuit quædam proceſſio, in qua noſtri Religioſi Carmelitæ, cùm incederent accedentes ad quamdam imaginem ligneam B. V. inclinantes ſe fratres ad illam, & dicentes, *Ave Maria* (ô rem mirabilem!) Ipſa imago lignea inclinavit caput, & ter alta voce dixit: *Ecce ſunt fratres mei.* Refert ex multis Daniel à V.M. vinea Carmeli n. 528. alias fol. 269. Daniel.

288. *Virgo oſtendit filium ſuum.* Octavo valde mirabile eſt illud, quod contigit in noſtro Conventu Bononiæ, quod cum fratres decantarent Antiphonam *Salve Regina.* Cumque perveniſſent ad illa verba, *Et Jeſum, Benedictum fructum ventris tui nobis poſt hoc exilium oſtende.* Proh magnum miraculum! adfuit Sacratiſſima Virgo, dicens, *Pſallite devotè filioli, vobis enim filium meum Jeſum & in præſenti & in futuro ſæculo oſtendam.* Et illis puerum, quem in ulnis geſtabat; videndum tradidit. Palæonyd. lib. 3. c. 11. Joſeph Andreas decore 11. n. 22. Palæon. Joſeph.

289. *Mirabiliter liberantur Religioſi canentes antiphonam.* Nono, Valde mirabile, quod apud Toloſam contigit, cum noſtri Religioſi ædificarent conventum in certo loco, à quodam Judæo converſo dato cum duce, ac ægre tuliſſet Dux, ſeu Capitaneus illius loci monaſterium circundedit tamquam muro, ut de victualibus nihil poſſent habere Religioſi, ſed perirent. Illi ad devotiſſimam Imaginem exorantes cantantes illam Antiphonam. *Ave Stella matutina, peccatorum medicina, tu nos in hoc carcere ſolare propitia.* Circulus factus à Duce, tanquam muri Jerico, cecidit, & oculi ducis ceciderunt uſque ad maxillas, qui tamen facti pœnitens confugiens, ac orans ad B. Virginem cum Religioſis, oculi redierunt ad ſuum locum, & ipſe ſompſit habitum Religionis. Ita ex multis refert Lezana *Maria Patrona* cap. 5. n. 21. Lezana.

290. *Moniales liberantur.* Decimo anno 1578. die 12. juxta Viluordiam, cum quidam milites hæretici invaderent Monaſteria Monialium B. V. de Monte-Carmelo, viſa fuit quædam matrona valde mirabilis, & venerabilis albo induta pallio ambulans ſuper muros Monaſterii, injectas flammas, & prædones aſcendentes abigebat, quorum plures in terram conſternati ceciderunt, & ſimul idem paſſi ſunt, qui dormitorii ingreſſum tentarunt; Ita refert Antonius Sanderius in Britannia illuſtrata lib. 7. c. 74.

291. S. Petrus. D. Thom. S. Simon. Stoch. Undecima, & duodecima ſint duo illa & valde particularia beneficia, ac ſingularia, unum revelatio facta ſancto Petro Thomæ de perſeverantia Ordinis uſque in finem ſæculi, de quo multoties eſt dictum, alterum Sacrum Scapulare, de quo pauca pro dignitate à nobis dicenda ſunt.

292. Sicut de multis & magnis beneficiis, quibus noſtra ſacra familia à Virgine Maria eſt nobilitata de quibus latè noſtri Authores, duodecim hic tantum appoſui, qui eſt numerus certus, ſub quo cæteri comprehenduntur numeri.

293. Cant. 5. Cant. 7. *Merita ſanctorum Carmeli ex Virgine.* Dicitur Cantic. 5. n. 11. *Caput ejus aurum optimum*, id eſt coronatum corona aurea cap. 7. n. 5. *Caput ejus, ut Carmelus*, id eſt coronatum Carmelo, ſeu floribus Carmeli, nam omnes virtutes, & illuſtria merita ſanctorum Carmeli ab interceſſione, ac favore Virginis procedunt, & ideo in eorum operibus ipſa coronatur.

Apparet Virgo ſanctiſſima amicta Sole, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim. Apocalypſ. 12. num. 1. per quas duodecim ſtellas, duodecim Apoſtoli intelliguntur, quia eorum illuſtria facta per virginem ſunt exhibita, & adimpleta. Carthuſian. de laudibus Mariæ art. 16. ubi ſic ait. *Virgini attribuitur tota Corona duodecim Apoſtolorum, quoniam meritis ejus fuerunt vocati, ac per ejus inſtructionem edocti, per ejus quoque ſuſpiria, & orationes Spiritu ſancto repleti; Unde & Virgini ſanctæ ſingulariter attribuitur tota per Apoſtolos facta mundi victoria.* Merito Apoſtolis coronatur, quia per interceſſionem Virginis habuerunt Apoſtoli, ut replerentur Spiritu ſancto, & illuſtria facta ederent. 294. Apoc. 12. Carthuſ. *Merita Apoſtolorum ex Virgine.*

Et in hoc convenit id, quod dicitur Apocalipſ. 19. num. 12. de Chriſto Domino *In capite ejus diademata multa.* Sicut dictum fuerat per Zachariam 6. n. 11. *Facies coronas, & pones in capite Jeſu filii Joſedech Sacerdotis Magni* ad quem locum ſic ait D. Hieronymus. *Imponuntur Corona Jeſu filio Joſedech, quia nobis proficientibus, & reverſi ad meliora per ſingulas virtutes noſtras Dominus coronatur, imo nobis per pœnitentiam coronatis Salvator in ſingulis coronam accipit* Rupertus, *Scimus per ſingulas virtutes noſtras Dominum coronari, & multa in capite ejus diademata.* De his multa dixi citato cap. 19. quæſt. 26. 295. Apoc 19. Zachar 6. D. Hier. *Chriſtus noſtris operibus, coronatur.*

QUÆSTIO XXI.

De circunſtantiis, quibus Sacrum Scapulare fuit datum, ac receptum à Sancto Simone, ac de nomine Scapularis?

AB hoc ſecundo incipio relictis iis, qui dixerunt ſignificare tegumentum capitis, Duæ ſunt probabiliores expoſitiones. Prima tenet deduci *ab Scapulis* obumbrantibus juxta illud Pſalm. 90. n. 4. *Scapulis ſuis obumbrabit tibi.* Explicant D. Auguſt. noſter Incognitus, Eſtetius tamquam brachiis, ſeu alis extenſis, veluti gallina, quæ ſub alis ſuos pullos cuſtodit, ac defendit. 296. Pſal. 90. D. Aug. Incogn. Eſterus. *A cuſtodiendo.*

Secunda, & probabilior, quam tenent Theophylus Raynaud in prooemio tractatus Scapularis quod Scapulare deſumitur ab Scapulis, ſeu humeris, eſt veſtis monaſtica, ſeu Religioſa deſcendens ab humeris, ſeu Scapulis in totum corpus, ut ipſum ſuo monaſtico ſigno cuſtodiat, & defendat veniamus ad circunſtantias. 297. Theoph. Raynaud. *Veſtis ab Scapulis.*

Cum noſtra Religio eſſet ignota in Europa, & denuò adveniſſet ex Syria, multi apud Honorium inſtabant, ut Religio extingueretur, Honorio apparet Virgo Sacratiſſima, præcipitque Religioſos benignè excipere, ut habetur in lectionibus, & ſæpe dictum, & in illa nocte crudeles adverſarii mortui ſunt, quibus, viſis Honorius valde benigne excepit Religioſos & multis, magniſque favoribus eos condecoravit, cum tanta Virginis Mariæ miraculoſa cuſtodia, ac protectio eſſet nota in Religione Sanctus Simon Stock tunc generalis de conſilio aliorum fratrum ann. 1226. ut quotannis die 16. Julii fieret in tota Religione Solemnis Commemoratio B. Virginis Mariæ pro tanta protectione; Ita refertur in lib. Flores Carmel. in feſt. commemorationis n. 23. 298. *Solemnitas ab antiquo celebrata.*

Quia verò Deus beneficiis beneficia addit eadem die 16. Julii anno 1251. cum totam noctem tranſiſſet Sanctus Simon in fervida oratione, ut ipſe teſtatur, inter cætera rogabat, ac exorabat multis cum ſuſpiriis ‹ *Flos Carmeli, vitis florigera, ſplendor Cœli, Virgo puerpera, ſingularis mater mitis,* 299.

viri

viri neſcia, Carmelitis dat privilegia, ſtella maris
Virgo de Scapulare. *Virgo apparuit mihi cum grandi comitatu, & tenendo habitum Ordinis dixit, Hoc erit tibi, & cunctis Carmelitis privilegium. In hoc moriens æternum non patietur incendium.* De hac magna gratia, privilegio, & favore, innumeri ſunt Authores, qui illud celebrent, & ſcribant, quos refert Lezana Maria Patrona cap. 5. num. 10. de illo faciunt mentionem in ſuis diplomatibus (octo) vel novem Summi Pontifices, de quibus infra cum de Bulla Sabbathina fuerit ſermo.

300. *… bitur … feſtivi-* Et ſicut Sanctiſſima Virgo cum magno comitatu Angelorum, tamquam valde feſtivè dans Sacrum Scapulare B. Simoni, ſic ille cum magno applauſu feſtivo illud excepit cum omnibus Religioſis gratulantes tam eximium, & magnum beneficium B. Virgini,& tunc compoſuit illam Antiphonam: *Ave ſtella matutina peccatorum medicina contra tela inimici clypeum pone*, quæ antiphona juxta noſtrum breviarium dicitur in Sabbatho ac in officio commemorationis, etſi antiquitus à tempore Honorii feſtivè celebrabatur, poſt verò acceptum Sacrum Scapulare pro tam ingenti beneficio multo majori applauſu, ac pompa recolitur.

301. *Solemnitas commemorationis valde grata Virgini.* Quæ ſolemnitas commemorationis Sanctiſſimæ Virginis inde oſtenditur, quod ſit ei maximè grata ex facto, quod contigit anno 1619. in noſtro Conventu de Burgos, cum à noſtris Religioſis ſolemniter, & devotè veſperæ ejuſdem ſolemnis commemorationis cantarentur, quædam perſona magnæ, & inſignis virtutis vidit ad latus majoris altaris adeſſe B. Virginem Mariam habitu Carmelitano indutam, & pallium album habentem multis ſparſis ſtellis apparebat, ad cujus latus dexterum aderat S. Joſephus, ad ſiniſtrum S. Simon Stock tam-*Flores Carmeli.* quam feſtivitatis author, & tamquam ſua præſentia honorantes illam feſtivitatem. Ita refert Fr. Alfonſus à Matre Dei lib. de Sacro Sapulari.

De hoc Sacro Scapulari tria ſunt agenda
I. Magnitudo doni
II. Illius prærogativa
III. Illius obligationes.

QUÆSTIO XXII.

Suprema Regina Carmeli in Sacro Scapulari nobis adminiſtrat Divinum cibum, cæleſtem veſtem, ac victricem trophæum de inimicis.

302. Cant. 7. MAximè alta indagine notandum, quod cum dicitur Cantic. 7. num. 5. *Caput tuum, ut Carmelus* Subjungitur, *Statura tua aſſimilata eſt* *Palma quatuor prærogativis illuſtriſſima.* *palmæ* merito Sanctiſſima Virgo Carmeli dicitur *aſſimilata palmæ*, nam inter cætera, palma, quatuor prærogativis illuſtriſſimè ſublimatur, *Prima* D. Hier. ſua altitudine, ut notat D. Hieronymus *in cap.* 31. Job, excedit, & extollitur ſuper omnes alias arbores, plantas, & flores. *Secunda* dat fructum ſuaviſſimum, ac dulciſſimum, tanquam mellis *tertia prærogativa* dat etiam indumentum; nam ex ejus foliis apud antiquos multæ veſtes componebantur. D. D. Paulus Eremita. D. Hier. Paulus primus Eremita togam, quam in ſolemnibus diebus induebat, de foliis palmarum ſibi intexerat, ut teſtatur D. Hieronym. in ejus vita. *Quarta* palma datur in ſignum victoriæ Tum ob ejus ſublimitatem, tum quia multum durabilis, & vincit quodammodo corruptionem? Unde ait Job 29. n. Job 29. 18. *Sicut palma multiplicabo dies.* Tum quia ejus folia ſunt tanquam radii, quibus denotatur victores radiare, ac reſplendeſcere ſuper ſuos inimicos

Hinc Chriſtus D. cum ingrederetur Jeruſalem Pueri cum Ramis Palmarum, ac Olivarum obviaverunt ei Matth. 21. n. 8. Marc. 1F. n. 9. triumphum applaudentes, quem Chriſtus D. ſuo ingreſſu de principe tenebrarum reportabat, ut notat D. Iſidorus de Divinis officiis, quæ omnia mirifice reſplendent in Sereniſſima Regina Carmeli. Matth. 21. Marc. 11. D. Baſil.

Primo Pulchræ ſuprema Regina Carmeli dicitur *aſſimilata palmæ*; quia ſicut palma ſua altitudine, ac ſublimitate, excedit omnes arbores, & plantas ſic nomen Reginæ Carmeli ſuperat omnes alias ejus invocationes & nomenclaturas, ut pacis, ſpei, victoriæ, ut dixi ſupra q. 16. per totum. 303. *Nomen Reginæ Carmeli cæteris ſublimius.*

Secundo Regina Carmeli aſſimilatur palmæ, prout nos adminiſtrat, properat, ac diſponit ad cœleſtem cibum; Cum Parens Elias dormiret ſub Junipero, Ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit, Surge,& comede. Reſpexit, & ecce ad caput ſuum, ſubcinericius panis 3. Reg. 19. n. 6. qui panis datus eſt Eliæ in figura Divinæ Euchariſtiæ, ut eſt valde communis vox Patrum. Cur panis iſte potius adumbrat Sacram Euchariſtiam, quam ille, quem Angeli ſub ſpecie corvorum, ut vult Abulenſ. 3. Reg. c. 17. q. 15. miniſtrabant ei in Carith. vel potius, quam alius panis, qui miraculosè datus eſt ei in domo viduæ Satephtanim 3. Reg. 17. n. 9 Si panis datus eſt ſub Junipero miniſtratus ab Angelo eſt typus Sacræ Euchariſtiæ, cur etiam tantum myſterium non adumbrat ille, qui apud Charith eſt oblatus, cum ejus miniſtri fuerint etiam Angeli, vel cur tantum honorem non obtinet panis à Divina potentia datus in domo viduæ? Cur tanto decore ſublimatur panis ſub Junipero oblatus? Ad Juniperum venit Eliæ deſcendens de Monte Carmelo, ubi in nubecula parva adoravit, vidit, magnoque cultu reveritus eſt Reginam Carmeli, & ex ejus apparitione, ac venerationis cultu ſe diſpoſuit, ac præparavit, ut particeps fieret tam altiſſimi myſterii in figura, & typo. 304. 1. Reg. 19 Abulenſ. 3. Reg. 17. *Ex adoratione Reginæ Carmeli præparatur Elias ad figuram Euchariſtiæ.*

Cum terra promiſſionis divideretur à Joſuè per ſingulas tribus, dicitur, *Cecidit ſors quinta filiorum Aſer per cognationes, fuitque ſors eorum uſque ad Carmelum maris* Joſuè 19. n. 24. & cur Carmelus venit potius in ſortem Aſer quam Ruben, Simeonis Iſachar, & notanter dicitur, quod terminus ſortis Aſer, eſt uſque ad Carmelum maris,& non ad quamlibet ejus partem, ſed uſque ad illam, quæ reſpicit mare *uſque ad Carmlum maris.* In illa parte Carmeli quæ reſpicit mare orans Elias, *Ecce nubecula parva quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari* 3. Reg. 18. in qua Elias Reginam Carmeli agnovit, & adoravit reverenter. *Aſer panis pinguis, & præbebit delicias Regibus* Geneſ. 49. n. 20. in quo pane pingui cœleſtes Euchariſtiæ deliciæ denotantur, ut docent communiter Patres Euchoricus, Paſchaſius, Angelonus, deliciæ autem Euchariſtiæ in nullo alio participantur, ac guſtantur niſi ubi Regina Carmeli apparet, ſub ejus nempe umbra, ac protectione tales deliciæ habentur, & comedentes Reges conſtituuntur, *Præbebit delicias Regibus.* 305. Gen. 49. Gen. 49. *Sub umbra Reginæ Carmeli deliciæ Euchariſtiæ.* 3. Reg. 18. Gen. 49. Euchor. Paſchaſ. Angel.

Tertio *aſſimilata eſt palmæ.* Regina Carmeli prout nobis hanc cœleſtem veſtem dat, quæ nos liberat, ac cuſtodit, inde optimè comparatur cum palma, nam ut ait Amalarius lib. 1. cap. 20. *Cæleſtes radii, ac fulmina, dum magno impetu cadunt palmam non tangunt, nec lædunt*, ſic veſtis data à Regina Carmeli abſque ulla offenſa nos cuſtodit ab igne. 306 Amalar. *Ignis non tangit palmam*

Vidit Moyſes illam viſionem grandem, quod *Rubus arderet, & non combureretur.* Exod. 3. n. 1. Quomodo Rubus inter ardentiſſimas flammas non ardet ſed integer perſeverat, quomodo ab igne ne leviſſi- 307 Exod. 3.

mum

mum quidem patitur damnum? Unde ligno tantæ vires contra voraces flammas, quibus nihil ſublunare poteſt reſiſtere; Rubus adumbrabat ſanctiſſimam Virginem Mariam, quæ concipiens æternum Verbum lumen de lumine nec in corpore, nec in virginitate paſſa eſt aliquam minimam læſionem. Ab umbra Mariæ manavit virtus ad refrænandam ardentem ignis flammam. Ita Germanus Conſtantinopolit. orat. de adorat. Crucis, & ſic ait, *Non ſua virtute rubus binconſumptus, & illæſus ſuavi igne perduravit, ſed propter Mariam, quæ in mortali, & ad corruptionem prona natura ignem Deitatis portavit* Joannes Damaſcenus orat. 2. de Aſſumptione ait, *Ardens Rubus illæſus manet per ſimulachrum quoddam, & umbram Mariæ.* Si per umbram Mariæ à vorace igne cuſtoditur Rubus intactus, bene infertur, quod per cœleſte donum ſacris ejus manibus compoſitum, ac datum, à flammeſcente igne ejus adoptivi filii erunt liberi, ac immunes, maximè, & præcipuè cùm ipſa Virgo in Sacro Scapulari adumbretur, quia, ut ait D. Hieronymus ſerm. de Aſſumptione, *Beata Virgo eſt lana mundiſſima*, Unde dicitur in Pſalm. 71. n. 6. *Deſcendet ſicut pluvia in vellus* Virgo eſt veluti lana mundiſſima, quæ in ſe recepit rorem, Divini Verbi, ad cujus umbram Sacrum Scapulare Carmelitanum ex pura lana compoſitum ſuo nativo colore ſine aliqua mixtura cœleſti rore Virginis Mariæ fœcundatur tot, & tanta mirabilia operatur.

German.
Damaſc.
Umbra Virginis liberat ab igne.
D. Hier.
Pſalm. 71.

308. Cum ex crudeli mandato Nabuchodonoſoris tres illi ſancti pueri Sidrach, Miſach, Abdenago eſſent miſſi in medio fornacis ignis ardentis, *Angelus autem Domini deſcendit, & fecit medium fornacis quaſi ventum roris flantem, & non tetigit eos ignis, neque contriſtavit, nec quidquam moleſtiæ intulit.* Daniel. 3. num. 50. Ignis non offendit nec eorum corpora, nec veſtimenta nec calceamenta, ut notant D. Hieronymus, Carthuſ. Hugo, & alii, Majus tamen miraculum videretur, ſi intactis corporibus eorum veſtimenta, & calceamenta eſſent conſumpta ab igne, cur ergo permanent illæſa? cur ab igne non devorantur? Ad majorem oſtentationem Divinæ Omnipotentiæ. D. Paſchaſ. in Thren. cap. 3. ait; *Ignis non tetigit corpora ſanctorum, nec eorum veſtimenta, quæ ſua erant* Si veſtimenta cum eſſent illorum ſanctorum, ita veneratur ignis ut inter voracia flammarum incendia maneant intacta, & illæſa; quanto magis venerabitur ignis Sacrum Scapulare Virginis Mariæ indumentum, ab illa confectum, ejuſque manibus impertitum.

Daniel. 3.
D. Hier.
Carthuſ.
Hugo.
D. Paſch.
Ignis veneratur veſtimenta ſanctorum.

309. Cum ſuis militibus Joſuë ingrederetur civitatem Jericho, eamque totam incenderet, ac deſtrueret at domus Rahab cum ſuis parentibus, fratribus, omnibuſque cognatis manet libera, & ſuperſtes à tanto incendio ex dato ſigno appenſo in feneſtra; nam ob beneficium præſtitum exploratoribus quos recepit in domo ſua promittunt illi domum ejus eſſe cuſtodiendam appoſito illo ſigno, *Si ingredientibus nobis terram, ſignum fuerit funiculus coccineus, & ligaveris eum in feneſtra, per quam dimiſiſti nos & patrem tuum, & martrem, fratreſque; omnem cognationem tuam congregaveris in domum tuam* Joſuë 2. num. 18. omnes iſti ſalvi erunt. Cur pro defenſione domus Rahab ab universo incendio, ac devaſtatione nullum aliud ſignum datur, niſi tantum funiculus, cur non potius ſanguis ſuperliminaribus, ut in domibus Hebræorum in Ægypto Exod 12. n. 22. vel cur pro ſigno non datur gladius, lancea, vel ſcutum appenſum? Rahab gerebat figuram, vel umbram Virginis Mariæ, ut ait D. Bernardus ſerm. 2. de Aſſumptione, *Felix mulier, quæ jam non exploratorem Jericho, ſed potius illum fortiſſimum exploratorem meruit ſuſcipere Jeſum Filium Dei.* Et idem clarius tenet Serarius in Joſuë q. 4. Rahab repræſentat umbram Virginis Mariæ, inde unum filum in domo ejus appenſum ſignum ſalutis eſt ab incendio, ac omni devaſtatione; quanto magis unum integrum veſtimentum atque Sacrum hoc Scapulare tutamen erit ab omni voraci flamma, ac incendio omnia devaſtante.

Joſuë. 2.
Exod. 12.
D. Bern.
Serarus.
Signum veſtis Mariæ cuſtodit malo.

Hinc recte dicitur de Regina Carmeli, *Statura tua aſſimilata eſt palmæ.* Olim dies indulgentiarum apud ſanctos Patres dicebantur dies palmarum, ut teſtatur Theatrum vitæ humanæ tom 1. verbo *Benedictio* fol. 190. lit. E. dies Reginæ Carmeli dies ſunt omnium indulgentiarũ non pro tempore determinato, ſed pro omni temporum univerſitate, ut notat Heropolus lib. cap. 3. *Quod palma in omni Lunæ ortu ſingulis menſibus ramum novum profert,* & inde Eccleſia de ſancto, ac juſto decantat, *Juſtus ut palma florebit.* Lunæ curſus Symbolum univerſitatis, Regina Carmeli aſſimilata eſt palmæ, ipſa enim pro omni temporum univerſitate novos ramos, novoſque fructus cœleſtium donorum, ac beneficiorum producit, ac creat. 310.

Theatrum vitæ humanæ
Herop.
Regina Carmeli multa profere dona.

Quarto *Statura tua aſſimilata eſt palmæ.* Palma victoriæ ſignum, quæ maximè per Reginam Carmeli aſſequitur & obtinetur. Devaſtato, ac deſtructo Amalech per Regem Saul. *Nuntiatum eſt Samuel quod veniſſet Saül in Carmelum, & erexiſſet ſibi fornacem triumphalem.* 1. Reg. 15. n. 12. Explicat Lyra *arcum triumphalem ex palmis, & olivis,* & dicitur fornax, ait Abulenſis, quia in eo deſcripta erat victoria Saülis de Amalech. Tamen maximè inquirendum, cur ad hunc arcum triumphalem erigendum nullus alius mons eligitur, niſi Carmelus qui erat in tribu Aſer, cur non potius alius mons Libanus, vel Thabor; maximè cum Saül eſſet de tribu Benjamin? Ad tantum triumphum magno & alto impulſu præ cæteris deſignat Saül Carmelum, nam eo ſpecialiter demonſtratur, ac fulget Regina Carmeli, & inde præ omnibus aptior erat mons Carmeli ad triumphum? nam ſub umbra hujus ſupremæ Reginæ maximè trophæa, ac victoriæ de inimicis reportantur, & glorioſè triumphatur. 311.

1. Reg. 15.
Lyran.
Abulenſ.
Ubi Regina Carmeli ibi certa victoria

Ut daretur adoratio vero Deo Creatori Cœli, & terræ & deſtrueretur omnino cultus, qui impio Baal deferentur, convocat Elias totum Iſraël ad Montem Carmeli 3. Reg 18. n. 19. ibi illo admirabili ſacrificio igne de Cœlo adveniente, *Quod cum vidiſſet omnis populus cecidit in faciem ſuam, & ait, Dominus ipſe eſt Deus Dominus ipſe eſt Deus.* Ibidem n. 39. Deinde apprehenſis omnibus Sacerdotibus Baal, *Duxit eos ad torrentem Ciſon, & interfecit eos* ibi n. 40. Cur Elias ad tantum triumphum de Idololatria, & Baalitis; de Rege Achab, ac Jeſabelo non alium eligit locum, niſi Carmelum cur Baalitis non dat optionem, ut eligant locum ſicut eis dedit ut primi fecerunt ſacrificium vel cur Elias non eligit alium locum v. g. Thabor? quia ut notat Abulenſis citato cap. 18. q. 34. erat propè torrentem Ciſon, ubi interficit Prophetas vel potius cur non eligit Galgata, Bethel, vel Jericho, quæ loca Elias frequentabat 4. Reg. 12. n. 4. Cur tantum Carmelum? Divina inſpiratione repletus Elias præ omnibus ad certamen eligit Carmelum, quia cum ibi adeſſet Regina Carmeli; certa victoria, indubitabileque magnum trophæum reportaretur. 312.

1. Reg. 18.
4. Reg. 2.
Abulenſ.
Subum ira Regina Carmeli certa victoria.

QUÆSTIO XXIII.

Sub auſpiciis Reginæ carmeli omnia felicia, & proſpera.

313. CUm Populus maxima premeretur ſterilitate ob negatam pluviam & per tot annos orante Elia; *Ecce nubecula parva aſcendebat de mari.* Seù ut ex Hebræo legitur *vola hominis*, vola autem idem eſt, ac alma manus vel pedis, qua viſa pro certo habuit Elias magnam aquarum abundantiam citò, ac feſtinè exundare, ita ut per puerum mandaret Achab, *Junge currum tuum, & deſcende, ne occupet te pluvia* 3.Reg.18.n.34. ideſt concitatis, ac agitatis equis curre, ut explicant Lyranus, & Abulenſis. Quomodo Elias ex tam parvula nubecula veluti *vola hominis* cum Cœlum eſſet ſerenum, aër quietus, nullaque ventorum commotio agitaretur tam feſtinam aquarum exundantiam deprehendi? Aqua totius felicitatis ſignum eſt. *Pluviam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ.* Pſalm 66. num. 10. In illa nubecula veneratus eſt Sacram Reginam Carmeli, & inde pro certo ſtatuit, quod omnis ſterilitatis preſſura extincta erat, & omnium felicitatum, ac donorum copia reviviſceret citò, & velociter ad majorem doni illuſtrationem.

3. Reg. 18. Lyran. Abulenſ. *Regina Carmeli omnem felicitatē annunciat.* Pſal. 66.

314. Cum Jeremias deſcriberet latè cap. 2. quomodo Deus traduxiſſet populum ſuum de ergaſtulo Ægyptiorum per deſertum & terram inhabitabilem, terramque inviam ſitis, & imaginem mortis, per terram, in qua non habitavit homo, nec ambularet vir ſubdit num. 7. *Induxit vos in terram Carmeli ut comederetis fructus* Quæ verba explicans D. Hieronimus ait, *Pro duriſſimo labore itineris dedi vobis abundantiam omnium rerum, quam ſignificat Carmelus.* Pro tot, & tantis laboribus ante toleratis in itinere ex Ægypto, volens Deo facere oſtentationem ſuæ multitudinis gratiarum, largamque exhibere recompenſationem tot calamitarum, ac laborum eos introduxit in Carmelum tamquam in omnium felicitatum abundantem copiam, ac ſi terrenis nil majus eſſe deſiderabile, quia cum ibi peculiariter dominetur Regina Carmeli, ibi ſub ejus umbra omnium fertilis viget pinguedo, amænitas omnium deſiderabilium, ac profluentes cunctarum deliciarum rivuli dimanant.

Jerem. 2. D. Hier. *Ubi adeſt Regina Carmeli omnia abundant.*

315. Cum Eliſæus iter ageret, ut aſcenderet in Bethel, pueri illudebant ei dicentes; Aſcende Calve aſcende Calve, tunc Eliſæus divino furore repletus maledixit eis in nomine Domini; *Egreſſique ſunt duo urſi de ſaltu, & laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros, abiit autem in Montem Carmeli.* 4. Reg. 2. num. 25. Si Eliſæus dirigebat viam in Bethel, modo poſt pueros occiſos ipſo itinere relicto aſcendit in Carmelum, Menochius, *Indignationem populi proptor mortuos pueros decinatus.* Et cur Eliſæus magis exiſtimavit declinare iram populi in Carmelo, quàm in Bethel; Carmelum aſcendit tamquam ad tutiora loca. Cum enim ibi regnet Regina Carmeli omnia ſub ejus patrocinio ſunt ſecura ac valde munita ut nulla adverſariorum armata manus poſſit illuc irrumpere

Menoch. *Sub protectione Reginæ Carmeli omnia ſecura.*

316. Cum Rebecca audiſſet Iſaac dicentem filio ſuo primogenito Eſaü, ut pergeret in campum, & afferret ei de venatione ſua, ut comedat, & benedicat ei, Rebecca coxit duos hædos, *Et veſtibus Eſaü valde bonis, quas apud ſe domi habebat, induit eum* Geneſ. 27. n. 15. Et Thomas Anglicus, *Veſtes valde bonæ, quæ ope Rebeccæ fuerant contextæ &* perſuadet Jacob ut ſe præſentet patri, ad obtinendam benedictionem. Nonne magna matrona, vides in quantum periculum tuum dilectum filium exponis, poteſt Iſaac cognoſcere. quod non ſit filius ſuus Eſaü, quod ſit Jacob, & inde indignationem patris incurrere, & quod dum Iſaac comedit cibum, ſuperveniat Eſaü, unde multæ diſcordiæ pullulabunt, cur hæc non prævidit? Rebecca, ut jam ſupra dixi gerebat typum Virginis Mariæ, & ut dedit, Jacob veſtem à ſe compoſitam, & intextam ſecurus ibat, quod Iſaac ſentiens illius odorem ſeu fragrantiam, nulla erit maledictio, ſed ſumma omnium rerum benedictio.

Gen. 27. Anglic. *Ubi veſtis Mariæ omnia felicia.*

317. At vero ſi ob peccata, & ſcelera noſtra hujus cœleſtis Reginæ affluens benignitas divertitur, ac deeſt, ibi omnium malorum ſæva tempeſtas fuit ac debaccharur. Maximè deplorat Amos cap.1.n.2. *Luxerunt ſpecioſa paſtorum exſiccatus eſt vertex Carmeli.* Communiter per verticem Carmeli Reges Iſraël intelligunt Theodoretus, vel alii Jeruſalem civitatem primariam totius Regni Judææ, non incongruè per verticem, & ſupremum Carmeli intellige ſupremam Reginam Carmeli. In Scriptura *exſiccare* denotat negationem divini auxilii, ac adjuvaminis Joël. 1. n. 20. *Exſiccati ſunt fontes aquarum.* Oſeæ 9.n. 16. *Percuſſus eſt Ephraim, radix earum exſiccata eſt.* Per radicem intelligunt D. Hier. & alii divinum auxilium, & adjuvamen, Cornelius, Menochius intelligunt eorum Patres Abraham, Iſaac, & Jacob, qui ob eorum peccata, eos non adjuvabunt ſua prece, ac meriro. Si Regina Carmeli non innuit ſua prece, ac adjuvamine, *Omnia amæna paſcua paſtorum lugebunt.* Omnia, quæ noſtra ſunt, & quæ ſub paſcuis noſtris paſcebantur exſiccata, & conſumpta ſunt, ſolum enim illius rore omnia germinant, & fœcundantur.

Amos 1. Theod. Jol. 1. Oſeæ 9. D. Hier. Cornel. Menoc. *Si non adſit influxus Reginæ Carmeli omnia pereunt.*

QUÆSTIO XXIV.

Sacrum Scapulare ſignum amoris, fœderis, ac ſalutis.

318. VAlde notum eſt, quod Deus ſuos electos, ac ſervos per aliquod externum ſignum vult notari, ac ſegregari à reprobis, ac damnatis, quod facit Deus ob ſingularem amorem erga ſuos ſervos & ut cuſtoditi ſint ab omni malo, inde ut ſalutem aſſequantur, ſic in univerſali lege omnium primogenitorum Ægypti mandat Deus, ut filii Iſraël *Sumant de ſanguine agni ac ponant ſuper poſtem in ſuperliminaribus domus* Exod. 11. n. 7. A poſtea ſubdit: *Videbo, & tranſibo*, ſic ne ut dilecti involvantur in communi excidio Jeruſalem, & quod ſint licerandi à cæde Chaldæorum, mandat Deus Ezechieli cap. 9. n. 4. *Tranſi per mediam Civitatem, in medio Jeruſalem ſigna Thau ſuper frontes virorum gementum.* Illud ſignum *Thau* Crucem denotari communis eſt Patrum ſententia D. Hieron. Tertulian. Origenes. D. Ambroſ. D. Auguſt. ſic & Angelus habens ſignum Dei vivi clamat ad quatuor Angelos, *Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quouſque ſignemus ſervos Dei noſtri in frontibus eorum*, quod ſignum erat Crux ſanctiſſima Apocalypſ. 7. n. 13. tenent D. Chryſoſt D. Cyrillus, Hilarius, & alii, quos citavi tom. 1. in Apocalypſ. c. 7. q. 4. n. 75. & 76.

Deus ſuos electos vult agnoſci ſignis. Exod. 12. Ezech. 9. D. Hier. Tertull. Origen. D. Ambr. D. Aug. D. Chryſoſt. D. Cyril. Hilar. Apoc. 7.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XXV.

Sacrum Scapulare ſignum amoris Virginis Mariæ.

319. APparet Sacratiſſima Virgo Maria magno Angelorum comitatu Sancto Simoni afferens in manibus ſacrum Scapulare, illudque ſuis manibus dat Sancto Viro, Deus ſignans ſuos electos hoc facit per ſuos miniſtros, ut ipſi homines ponant ſanguinem ſuper utrumque poſtem in Ægypto, Ezechiel in Jeruſalem, & Angeli ſignacula ponant per totum Orbem; at Sacratiſſima Virgo dum Carmelitis dat ſignum licet multi adſint Angeli, non Angeli deferunt, & dant Scapulare, ſed Sacratiſſima Virgo ſuis apportat manibus, ſuiſque manibus in humeris ſervi ſui impoſuit pro eximio ſuo amore ipſa totum præſtat.

Virgo ſuis manibus dat veſtem.

320. Sic dicitur de Anna Samuelis matre, 1. Reg. 1. n. 19. *Et tunicam parvam faciebat ei mater ſua quam afferebat ſtatutis diebus*, in quibus accedebat ad templum, *Faciebat*, alia litera habet intexerat. Ibi Mendoza exiſtimat quod pro eximio amore erga filium ipſa propriis manibus tunicam faciebat, & ipſa eam aſportabat, ſic & Sanctiſſima Virgo fecit tunicam inconſutilem Chriſto ut ex communi Patrum traditione tenet Euthymius, Joan. 19. n. 23. & ibi multa dixi ad hujus rei aliquam umbram, ac veſtigium, ſuis dilectis filiis adoptivis dat veſtem, quam faciebat.

1. Reg. 1. Mendoza. Præ amore fecit tunicam, & fert.

321. Poſt peccatum primorum Parentum ait Textum, *Fecit quoque Dominus Deus Adæ, & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos*, Geneſ. 3. n. 2. Maximè notandum, quod primis parentibus peccatoribus faciat Deus veſtes, non vero ſummo Sacerdoti, qui ad magna, & alta myſteria diſponebatur, ſed eam mandat fieri per miniſtros, ait Deus Moyſi, *Facies veſtem Sanctam Aaroni fratri tuo*, Exod. 28. n. 2. & latè inde procedit; Summus Sacerdos tanta ſua dignitate certo ſe cognoſcebat in Dei gratia, & benignitate, at primi Parentes videbant ſe Peccatores, multiſque miſeriis repletos, & è Paradiſo ejectos indeque ſe ſuſpicabantur ejectos à Dei benignitate, ac favore, & omni pœna repletos, ut ergo benignius eos Deus conſolaretur, eoſque animaret, & certos faceret de ſua providentia erga eos, eis dat veſtimenta, eoſq; induit, quo nullum majus poterat eſſe benevolentiæ, ac amoris ſignum. Caiet. *Vide divinam benignitatem erga primos parentes (quamvis inobedientes ei) quod nec inter puniendum omittit providere ſingulariſſima cura, ut qui ſe ipſos reddiderant indigentes veſte, nec habeant unde ſe veſtirent, habeant veſtes divinitus factas.* Sic Sanctiſſ. Virgo nos miſeros voluit habere veſtes divinitus factas.

Gen. 3. Exod. 28. Benevolentia perſeverans. Cajetan.

Signum fœderis.

322. Ut perpetua, ac conſtanti perſeverantia Religionis ſub protectione Beatiſſimæ Virginis Mariæ uſque ad finem ſæculi, ut ipſa revelavit S. Petro Thomæ ut ſæpè dictum eſt, & jam antea hoc manifeſtavit D. Cyrillo Conſtantinopolit. quod Religio ob Turcarum perſecutionem à Syria, & Palæſtina diſcederet, ut ad Occidentales plagas tranſiret, & quod maximè ibi Religio erat amplianda, & dilatanda. Hoc etiam ipſa Virgo revelavit prædicto Priori Generali, ut altercaretur inter fratres, an ob adverſarios. Mauros eſſet tranſeundum in Europā, quod non contradiceret, ibi enim ipſa futura erat adjutrix, & propitia, & hoc apertè corroboratur ex magnis mirabilibus exhibitis ab ipſa Virgine cum Summis Pontificibus Honorio III. Innocentio IV. Joanne XXII. ut retuli ſupra q. 20. & ibi etiam retuli alias tempeſtates contradictionum contra Religionem exortas à multis Principibus, Prælatis, ac Ducibus, quas omnes Sacratiſſima Virgo deſtruxit, ac diſſipavit. Unde hic venit illud dicendum, *Bellabunt adverſum te, & non prævalebunt, quia ego tecum ſum, ut liberem te*, Jerem 1.

Virgo ſemper patrona defendens Carmelitas. Jerem. 1.

323. Et ideo in ſignum tantæ protectionis, ac auxilii tamquam memoriale perenne dat nobis ipſa Virgo ſuæ providentiæ, ac amoris erga nos memoriale Mandat Deus filiis Iſraël, ut ponant ſanguinem Agni ſuper utrumque poſtem in ſuperliminaribus, Quia, *Tranſit Dominus percutiens Ægyptum, cumque viderit ſanguinem in ſuperliminari in utroque poſte; non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras, & lædere*, Exod. 12. n. 23. ſic & Deus ait Noë, *Arcum meum ponam in nubibus, & recordabor fœderis mei*, Geneſ. 9. n. 14. Nunquid Deo ſunt iſta neceſſaria, ut recordetur, & videat, cui omnia ſunt præſentiſſima; hæc autem omnia facta ſunt non propter Deum, ſed propter nos, ut nobis tamquam memoriale perenne, ac ſignum perpetuum ante oculos, ejus eximiæ providentiæ, curæ, & amoris erga nos, ut tantorum beneficiorum memores illa veneremur. Theodoret ad citatum locum Exodi, *Notandum quod Deus juſſerit poſtes ſanguine tingi, ut cum exterminator tranſierit, ut Ægyptiorum primogenita perderet, ſanguinem ſuper poſtes Hebræorum aſpiciens, domos illæſas ſervaret, non quia his natura illa corporis expers indigeret, ſed ut illi hoc ſigno docerentur, quanta erga illos eſſet Dei cura, ac providentia.* Nota ultima verba.

Exod. 12. Gen 9. Memoriale beneficiorum Dei. Theod.

Signum ſalutis.

324. Hoc apertè oſtenditur per innumera miracula, quæ auxiliante Sanctiſſ. Virgine Maria facta ſunt quæ per omnes caſus facile diſcurri poſſunt, tam in aqua, igne, ruina ædificiorum, ſcopulorum trajectu, à gladiis, lanceis, furia, feris, ac beſtiis indomitis, morbis inſanabilibus, ac etiam à morte quod referunt Tilocalus Caputus *in lib. Monte-Carmelo* Cyprianus à Sancta Maria *in Theſauro Carmelitar.* Leo à S. Joanne *in lib. Gallico*, & aliqua attigit Theophyl. Raynaud. *tom. 7. tractat. de ſacro Scapulari cap. 7.* Lezana Maria Patrona *cap. 5. n. 16. & cap. 9. n. 4. & 5.* & deinceps Daniel à Virgine Maria Vinea Carmeli *n. 616. & 617. & 840. & 605. 606.* de quibus nos aliqua diximus ſupra q. 20.

Innumera miracula per Scapulare. Tilocal. Cypr. Leo à S. Joanne. Rayn. Lezana. Vinea Carm.

325. Dicitur Cantic. 7. n. 5. *Caput tuum, ut Carmelus*, & ſtatim ſubjungitur, *Quam pulchra es, & quam decora chariſſima in deliciis.* Ultima verba vertit Vatablus, *In deliciis primatum obtinens* & quænam ſunt hæ deliciæ, in quibus primatum obtinet? Explicat Philo, *Deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum*, Proverb 8. num. 31. Et quomodo cum eis habet ſuas delicias *Pulchra & decora.* Exponit Honorius *Pulchra*, in operibus externis tot, & tantorum miraculorum, ac mirabilium, quibus eos adjuvat, patrocinatur ac defendit. *Decora* internis, dum ſuis orationibus, ac precibus pro eis exorat, & rogat apud ſuum ſacratiſſimum Filium, *Caput tuum ut Carmelus.* Regina Carmeli primatum tenet eſſe cum filiis ſuis adoptivis, & devotis Carmelitis. Pulchra in tantis mirabilibus, quæ pro eis operatur, & Decora in perpetua, & continua oratione, ut de ſua benignitate confidimus. Vide ſupra. q. 16. n. 167. & q. 22. & 23. per totam, tom. 3. 4. & 6. in Evangel primo, & 2. in Apocalypſ. verbo Carmeli, ubi multa.

Cant. 4. Vatabl. Prov. 8. Honor. Regina Carmeli patrocinatur in externis & internis.

QUÆSTIO XXVI.

Quomodo intelligenda ſint illa verba: In hoc moriens æternum non patietur incendium.

326. QUæ verba dicta ſunt à Sacratiſſima Virgine ad ſanctum Simonem cum præberet Scapulare. *In hoc moriens æternum non patietur incendium*, quæ quidem verba non ſunt unde accipienda ſed cum ſua expoſitione intelliganda, ut exponunt Reverendiſſimus Generalis Stratius in tract de Indulgent. Scapular Thomas à Jeſu lib. de confraternitate Carmelitana Lezana.t.4.ad an.1251.Leo à S.Joãne, Irenæus à S Jacob.Theoph. Raynaud.to.7.tract. de Scap Marian p.2.q 7.Vinea Carmeli à an 804.& triplex eſt expoſitio, quæ aliius eſt explicanda.

Stratius Thomas à Jeſu. Lezana Leo. Irenæus, Rayn.

327. Prima. Quod prædicta verba ſunt exponenda, ſicut, & alia multa Sacræ Scripturæ, ut Joã.6.*Siquis manducaverit ex hoc pane vivet in æternum* Joan, 3. ait Chriſtus D. *Ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam* Marc. ult. *Qui crediderit, & baptizatur fuerit ſalvus erit* Rom 10. *Si confitearis ore tuo Dominum Ieſum & toto corde credideris, ſalvus eris*.Quæ omnia, & ſimilia, ut ſuo loco dixi exponenda ſunt, ſi Dei mandata adimpleveris, & feceris, quæ præcepta ſunt, ſic ait ſanctiſſima Virgo. *Æternum non patietur incendium.* Si obſervandi obſervaverit.

Joan. 6. Joan, 3. Marc. ultim. Rom. 10. *Si obſervanda obſervaverint*

328. Dices, Ergo Sacrum Scapulare nullum dat privilegium, negatur illatum; magnum quippe eſt privilegium,tunc enim Sacrum Scapulare eſt veluti pignus ac veluti teſſera ingentis gratiæ, & auxilii,ut ſi in peccatis es, ad pœnitentiam exciteris, ſi in gratia ut in illa perſeveres, & removendo omnia,quæ te ab illa poſſunt detrahere, Sanctiſſima Virgo in omnibus imitabatur, & ſequebatur filium ſuum Jeſum, Chriſtus D. ut eſt communis ſententia Patrum, & Doctorum, ut dixi multis in locis, quos ſanabat in corpore, ſanabat in anima, eoſque gratia ſua illuſtrabat, ſic Sanctiſſima Virgo innumeros geſtantes ſuum Scapulare ſua interceſſione ſanavit in corpore, & eadem interceſſione in anima ſanavit impetrans illis gratiam, & pœnitentiam peccatorum. Adoleſcens furibundus geſtans Scapulare præ furore ter pugione evaginato ſe percutit in pectore, nulloque vulnere inflicto tanto miraculo compunctus confitetur, & agit pœnitentiam. Quidam famoſus latro ſuſpenditur in furca impœnitens, & per tres dies ſuſpenſus permanet, poſtea extractus inventus eſt vivus, quod virtute Sacri Scapularis, quod geſtabat, teſtatur, recepit Sacramenta, & moritur. Quidam infans mortuus prodit ex matris utero, & dolentibus ſummopere parentibus, eò quod non ſolum corpore, ſed anima moreretur, impoſito illi Sacro Scapulari revixit puer, baptizatuſque poſt undecim dies moritur, ſicpue in multis aliis.

Sacrum Scapulare magnum adjuvamen.

Virgo quibus impetrat ſanitatem corporis & animæ conciliat.

329. Secunda expoſitio, Prædicta verba intelligenda eſſe, quantum eſt ex parte Virginis, illiuſque interceſſione, niſi per nos ſteterit, ſicut intelliguntur illa verba, *Deus vult omnes homines ſalvos fieri*, quantum eſt ex ſe, obſtaculum, & impedimentum eſt ex nobis, ac ex noſtra malitia. In Bethſaida offerebant Chriſto D. hominem cæcum, & deprecabantur ei, ut imponeret ſuper illum manus ſuas, ut viſum reciperet, *Ieſus vero impoſitis manibus ſuis interrogavit eum, ſi quid videret, reſpondens ait, Video homines velut arbores ambulantes, deinde impoſuit manus ſuper oculos ejus, & cæpit videre* Marc 8. n. 25. Cur quando Chriſtus primo imponit manus ſuas, in quibus *omnia dedit Pater*, non bene vidit; quia fides hominis non erat perfecta, at poſtquam fides crevit, & perfecta, tunc vidit, ut ex Vict. Antiocheno, D. Chryſologo dixit.6. in Evang. ad c. 8 Marc. q. 3. ſic ex parte Virginis promptum eſt auxilium, cum ejus interceſſione, ne quis patiatur incendium æternum, & in hoc ſenſu ipſa dicitur janua Cœli, porta Paradiſi, Scala Jacob. Ita Stratius, & Lezana, & in hanc ſententiam magis inclinat Theophilus Raynaud. citat. Tertia expoſitio de Purgatorio daba infra q. 27.

Virgo quantũ eſt ex ſe.

Marc. 8.

Vict. Anthioch. D. Chry.

Textus *Nomen hoc tantũ ſæculo Ordinem ſibi tam acceptum multis prærogativis Beatiſſima Virgo inſignivit, verum & in aliis(cũ ubique & potentia,& miſericordia plurimũ valeat) filios in Scapularis ſocietatem relatos qui abſtinentiam modicam,preceſque paucas eis præſcriptas frequentarunt,ac pro ratione ſui ſtatus caſtitatem coluerunt,materno plane affectu dum igne Purgatorii expiantur ſolari, ac in cœleſtem patriam obtentu ſuo quantocyus piè creditur afferre.*

Bulla Pauli Papæ V.

FRatribus Ordinis Carmelitarum permittatur prædicare, &c. quod populus Chriſtianus poſſit piè credere de adjutorio animarum fratrum, & confratrum ſodalitatis B.Virginis Mariæ de Monte Carmelo, videlicet Beatiſſimam Virginem animas fratrum, & confratrum in Chriſto decedentium, quæ in vita habitum geſtaverint, & caſtitatem pro ſuo ſtatu coluerint officiumque parvũ recitaverint, & feria quarta,ſexta & Sabbatho à carnibus abſtinuerint,niſi ubi iſtis diebus Nativitas Domini inciderit,ſuis interceſſionibus continuis, piiſque ſuffragiis ac meritis,ac ſpeciali protectione poſt eorũ tranſitũ præcipuè in die Sabbathi, qui dies ab Eccleſia eidem Beatiſſimæ Virgini Mariæ dedicatus eſt adjuturam.

Romæ 11. Februarii 1613.

EXPOSITIO.

ACcedamus jam ad explicandam magnam illam, & valde ſingularem, particularemque Indulgentiam de ſolari adjutorio Virginis Mariæ pro animabus fratrum, ac confratrum Ordinis B. Virginis de Monte-Carmelo, ob cujus ſpecialem gratiam, ac excellentiam geſtarunt Summi Pontifices Joan XXII. Alexand. V.Greg.XIII. Greg. XIV. Clemens VII. Clemens VIII. Greg. XV. Paulus V. Alexander.VII.Urbanus VIII. omnes fere Reges Hiſpaniæ ac Galliæ, & Sereniſſimus noſter Rex Sebaſtianus in hac noſtra Olyſſiponenſi Eccleſia coram optimatibus multa cum devotione ſuſcepit. 330.

Summi Pontifices, & Reges

QUÆSTIO XXVII.

Sanctiſſima Virgo Maria vehementer exorat, ac intercedit pro animabus Purgatorii.

IN hoc imitata eſt Sanctiſſima Virgo filium ſuum Jeſum Chriſtum, qui frequenter pro animabus Purgatorii orabat ad Patrem, ut dixi tom. 5. in Evangelia lib.8.c.2.q.5.n.4.ex D. Paſchaſ. explicante illa verba Matth. 26. 27. *Triſtis eſt anima mea* Sic ait S. Pater. *Ea omnia ferè mala in momento vidit Chriſtus* 331.

D. Paſch.

Chriſtus, quæ imminent generi humano, & mundus per partes admittit; pro quibus omnibus non ſibi, ſed pro nobis gemit. Quæ verba non ſolum de hominibus in hoc ſæculo, ſed etiam de animabus Purgatorii intelige, de mali pœnæ, quæ ibi ſuſtinent, quia ut docet D. Aug.tom.10.ſerm. 44. ad fratres in Eremo ſumma pietatis Chriſtianæ eſt orare pro animabus Purgatorii; at Chriſtus D. eſt ſupremus Magiſter totius pietatis, ac clementiæ,& eam docuit,ergo etiam pro his animabus oravit. Deinde, quia ut ibi dixi, & tenent Recentiores, Salmeron, Cornelius, Eſtius, & alii Chriſtus triſtatus eſt, & oravit pro laboribus & afflictionibus, quas Martyres, Confeſſores, Virgines; & ſervi ſuſtinent ergo etiam pro pœnis, & moleſtiis, quas animæ in Purgatotio patiuntur quæ maximè indigent.

D. Aug. *Chriſtus orabat pro animabus Purgatorij.*

332. Ecc. 24 *Virginis pietas in animabus Purgatorij.* D. Bern. Senenſis.

Tum ex ſumma, ac intrinſeca pietate, ac viſceribus Miſericordiæ explicans D. Bernardinus Senenſis t.3.ſerm.3.art.2.c.3.Illud Eccleſiaſt.24.n. 8. à Virgine Maria dictum pro animabus Purgatorii exiſtimat. *In fluctibus maris ambulavi*, ac ſi dicat: *In regno Purgatorii Dominus tenet. Pœna ſiquidem Purgatorii ideo dicitur fluctus, quia tranſitoria eſt, ſed additur maris, quia nimium amara eſt & ab his tormentis liberat Beata Virgo maximè devotos ſuos.* Et rectè Purgatorii pœnæ dicentur fluctus maris, quia perpetuo ſine intermiſſione agitantur, ac concutiuntur & ab his tantis pœnis Beatiſſima Virgo animas in Purgatorio ſua liberat interceſſione.

333. *Revelatio facta Brigitæ.* D. Aug.

Ut ipſa revelavit S.Brigittæ lib.4.Revelat.c.138. dicens: *Sum mater omnium, qui ſunt in Purgatorio quia omnes pœnæ, quæ debentur purgandis pro peccatis ſuis, in qualibet hora propter preces meas quodam modo mitigantur.* Mater ſe dicit eorum, quia ut pia mater non ceſſat pro eis agere, ac rogare, præcipuè cum; ut ait D. Aug. *Chriſtianæ pietatis eſt pro eis orare*, quanto magis ipſa pro eis orat cum ſit mater totius pietatis.

334. *Chriſtus traxit animas Purgatorij.* Bellar. Zach. 9.

Hanc ſummam ejus pietatem voluit ejus filius Jeſus Chriſtus maximè honorare, nam & ſicut ille deſcendens ad Limbum, ut educeret animas ſanctorum Patrum, ad majorem majeſtatem declarandam ſecū etiam adduxit animas Purgatorii, ut ex D.Aug. tenet Doctiſſimus Bellarm.lib. 1. de Purgatorio c.3. ex illo Zachariæ loco c. 9. n. 15. *Eduxiſti vinctos de lacu, in quo non eſt aqua.*

335. Gerſon. Boſtius. *In die aſſumptionis evacuatus eſt Purgatorius.*

Sic etiam cum Sacratiſſima Virgo aſcenderet in cœlum magno Angelorum comitatu ei conceſſum fuit à filio ſuo ad majorem diei feſtivitatem ut omnes animas purgatorii ſecum deferret in Cœlum.Ita affirmat Gerſon tr. 4.in Magnificat, & Boſtius part. 11 Marial ſer 1. de Aſſumpt.ex aliis ait: *Piè creditur Dei privilegio in Virginis aſſumptione evacuatum eſſe Purgatorium.* Et hanc ſingularem pietatē in animas Purgatorii exiſtimat citatus Bernardinus de Buſtio eſſe unam ex duodecim ſtellis,quibus coronatur Sacratiſſima Virgo, cujus nomen Mariæ pronūtum, ac auditum magnum conſolationis levamen eſt ipſis animabus,ut ex aliis tradit Fr.Anton. à Nativitate Sylva ſuffrag. lib.5.cap.12.n.19. & 21.

QUÆSTIO XXVII.

De magno ac inſigni adjutorio animarum Purgatorii erga Carmelitas.

336. *De indulgentia Purgatorij.*

SAnctiſſima Virgo Maria apparens S. Simoni dat ei Sacrum Scapulare, ait, *Hoc erit ſignum tibi & cunctis Carmelitis privilegium, quod in hoc piè*

Sylveira in Acta.

moriens æternum non patietur incendium, & eſt pars Bullæ Sabbathinæ, quam dedit Joannes XXII. & ad integrum refert, & confirmavit Alexand. V. Clem. VII.duplici diplomate, Paulus III. Pius V. Gregor. XIII. Paul.V. Clem. X. & habentur in Officio Divino in feſto S. Simonis 16. Maij, & circa dicta verba jā dedi duas expoſitiones graviſſimorū Authorum.

Joannes XXII. Alex. V. Clem. VII. Paul. III. Gregor. XIII. Paul. V. Clem X. Pius V.

Tertio, *Non patietur incendium æternum.* In Purgatorio nempe, & hæc mihi videtur vera & genuina, & eam etiam tradit Generalis Stratius, & M. Lezana, & altius explicemus, nam, *æternum* non ſemper dicit tempus, ſeu durationem ſine termino ſed etiam frequentiſſimè dicit tempus finitum, & determinatum, vel longum.

337. Stratius. Lezana. *Æternum aliquando pro tempore determinato.*

Poſtquam Deus caſtigavit primos Parentes ob ſuum peccatum ejiciens eos de Paradiſo ait. *Ne forte Adam mittat manum ſuam, & de ligno vitæ comedat, & vivat in æternum* Geneſ.3.n. 22. Jam contra cum erat promulgata ſentētia mortis *vivat in æternum*, id eſt longum tempus. Ita Rupert Lippom.Lyran. Abulenſ.Hugo.Cajet.Pereira, Cornel.Lahay,& ſic explicant illud dictum à Deo Abrahamo Geneſ. 17. n. 7. *Dabo tibi, & ſemini tuo terram Canaan in poſſeſſionem æternam.* nempe uſque ad Chriſtum,nam poſtea ejecti ſunt ab illa, ſicque dicitur eodem.17. n. 13. *Eritque pactum meum in carne veſtra in fœdus æternum.* Eſt ſermo de Circūciſione, ut ait Interlinealis, quæ duravit uſque ad Baptiſmū Baruch. 4. n. 1. *Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ eſt in æternum*, & duravit uſque ad Evangelium, & eodem ſenſu idem habetur Exod. 31. num. 17. Idem docet D. Auguſt.q.43. ſuper Exod.cap.12. num. 14. *Et facietis diem hunc in progenies veſtras, legitimum æternum*, quod erat legis veteris, quæ in morte Chriſti finita, & extincta eſt.

338. Gen. 2. Rupert. Lippom. Lyran. Abulenſ. Hugo. Cajetan. Gen. 17. Interlin. Baruc. 4. Exod. 31. D. Aug. Exod. 12.

Sicque dicitur de ſervo Deuteron.15.n. 17. *Perforabis aurem ejus & ſerviet tibi uſque in æternum* Origenes apud Gloſſam per multum tempus ſicque Joſuë 4.n.7. in Jordane, *Poſiti ſunt iſti lapides in monumentis filiis Iſraël uſque in æternum*, hoc eſt in multum tempus, ſicque acclamabat David. 3. Reg.1.n. 31. *Vivat Dominus meus Rex David in æternum.* Sic etiam Tho.1.p.q. 10. art.2.ad2.explicans illud Exod 15.n.18. *Dominus regnabit in æternum, & ultra.* Ubi advertit *Æternum* ibi ſumi pro tempore certo, & determinato, quod etiam habet Suar.lib.9.de leg.c. 10.n.19. cum ſupra æternum additur ultra.

339. Deut. 15. Origen. Gloſſa. Joſuen. 4. 3. Reg. 1. D. Tho. Exod. 15. Suarius.

Senſus ergo eſt, quod illi Carmelitæ, qui in gratia decedunt, quorum animæ ſunt in Purgatorio, non patientur incendium æternum, id eſt per multum tempus, ſed per interceſſionem Virginis Mariæ liberabuntur, ad quod nobis maximè perſuadet ejus ingens pietas, & etiam ſuo dato verbo æternum non patientur, & ad hoc dedit in ſignum ſui amoris Sacrum Scapulare. Cum Judas non agnoſcens mulierem fornicatus eſſet cum Thamar, & ob id ei dediſſet annulum, & armillam, & cum inventa eſſet concepiſſe, & accuſaretur à Juda judice mandata eſt comburi; Illa verò armillam, & annulum miſit oſtendere Judæ, dicens *de viro, cujus hæc ſunt concepi.* Ille verò cum videſſet ſui amoris ſigna eam ab igne liberavit. Geneſ. 38 num.25. Vide ſupra q.24.num.219. Si Judas, & alii ut Angeli in Apocalypſ. 7. ut jam dixi ſupra, viſo ſui amoris ſigno liberant ab igne, ac communi devaſtatione, quanto magis ipſa pietatis, ac Miſericordiæ Regina ſuos devotos, ac filios tanto ſui amoris ſigno, Sacro nempe Scapulari adjuvabit & defendet, ut ab igne exeant.

340. *Virgo clemens ſigno amoris viſo.* Gen. 38. Apoc. 7.

341. Pro filiæ ſanitate clamat Chananæa, ob cujus importunitatem pro ea rogant Apoſtoli, *Dimitte eam quia clamat poſt nos*, quibus Dominus reſpon-

Sſ 3 dem

Math. 15. D. Paſch. dens ait, *Non ſum miſſus niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël.* Matt. 15. n. 24. In quo ut ait D. Paſchaſius, *Iſraëli declaravit ſe valde propitium*, & quomodo in hoc tam affabilis Dei benignitas in Iſraël, reſplendet? Cum ipſe ſanaverit valde mirabiliter filiam mulieris, maximè ſanè, ſi ipſe tam clementer ſe exhibuit cum aliena muliere, inde apertè fiebat manifeſtum quanto meliori, ac affabiliori modo ſe exhiberet cum filiis populi ſui. *Benigniſſima in filios.* Si ipſa Miſericordiarum Mater tanta indulgentia proſequitur omnes animas Purgatorii, ut vidimus ſuperiori quæſtione, quis poterit dubitare de extenſa ejus benigniſſima manu erga nos quos ipſa ſuos voluit vocari filios.

QUÆSTIO XXIX.

Quare hoc tantum Virginis patrocinium animabus Purgatorii dicitur præcipuè in die Sabbathi.

342. HOc Virginis adjutorium erga animas fratrum Carmelitarum dicitur in diplomatibus Summorum Pontificum, *Præcipuè in die Sabbati.* Quia hic dies ab antiquiſſimis temporibus dedicatus, & conſecratus fuit Beatiſſimæ Virgini, Urbanus II. (Vrban. II.) anno 1096. in Concilio Claromontano inſtituit officium B. Virginis in Sabbatho, ut ex aliis refert Gavant. (Gavant.) lib. 8. de communi dedicationis Eccleſ. cap. 6. fol. mihi 141. Rationem, & fundamentum hujus dedicationis in Sabbatho quærimus.

343. Alenſis. *Celebrantur dolores, ac deſideria Virginis.* Primo Alenſis 3. p. ſummæ q. ult mem. 5. art. 1. & Auguſt. Vuichmans lib. cui titulus Sabbathinus Marianus cap. 4. exiſtimant; quod ſicut feria ſexta Paſſioni Chriſti dicata eſt, ſic & Sabbathum anguſtiis & doloribus ejus matris, dicam etiam deſideriis, quæ Sanctiſſima Virgo patiebatur de filio ſuo, quæ ſolemnitas deſiderium Virginis multa devotione celebratur in Hiſpania, ac Portugalia.

344. Damian. Secundo Petrus Damianus lib. 2. epiſt. 14. Grægor. Calvenerius Kalend. Virg. in principio cap. 7. Quia Sabbathum dies eſt requies Dei, quia in eo *requievit ab univerſo opere, quod patrarat.* Gen. 2. (Gen. 2.) num. 3. Sic Sanctiſſima Virgo eſt Divini Verbi requies, ut ipſa de ſe teſtatur. Eccleſ. 24. num. 12. *Qui creavit me requievit in tabernaculo meo.* (Eccle. 24. *Virgo requies Dei.* D. Bern.) Sic ait D. Bernard. ſerm. de B. Maria: *Altiſſimus ſibi Mariam, quaſi mundum ſpecialiſſimum condidit, hæc eſt unica illa ſalutaris fœmina, in qua ſola quæſita in omnibus requiem invenit.*

345. Durand. *Virgo porta ad Deum.* Tertio ait Durandus in Rationali Divini offic. lib. 4. cap. 1. num. 35. Sabbathum proximum, ac juxta Dominicam diem, ideo conſecratum eſt Virgini, quia ipſa eſt janua, & porta, per quam introimus, ac habemus acceſſum ad Deum; & per illam pervenimus ad Dominicam Reſurrectionem.

346. Quarto hanc rationem deſumo ex doctiſſimo Idiota, qui ait, *Manus Mariæ perennes Canales omnibus diebus, horis, & momentis cœleſtium donorum in nos.* Ideo Eccleſia Sancta Divino Spiritu gubernata ultimam diem totius hebdomadæ conſecrat B. Virgini Mariæ, tamquam (*Gratitudo.*) celebrans, ac gratificans tot, & tanta dona, quæ continuo recuperat per totam habdomadam, ac per ipſum Sabbathum; ſicut Deus in primo rerum opificio, benedixit diei ſeptimo, & ſanctificavit illum, quia in eo ceſſaverant omnia opera, quæ creavit Geneſ. 1. num 3. & dabat hominibus, ſic Eccleſia ſanctificat diem ſeptimum in honorem B. Virginis ob præclara dona per tot illos dies ad ipſa facta, hominibuſque elargita.

Quinto ut habet Coſterius meditat. 38. de B. Virgine ab Ethnicis Sabbathum dicatum erat Saturno 347. Coſter.
Prothoparenti ſuorum falſorum Deorum, Eccleſia ſancta omnia reformans in melius, & ad cultum Dei ipſum Sabbathum conſecrat B. Virgini. Mariæ Matri Unigeniti Filii Dei, ſicut dicitur in Breviario 1. die Auguſti de Catenis D. Petri ob magnum ejus miraculum, *honor, qui eo die Auguſto Cæſari tribui ſolitus erat, Petri vinculis haberi cœpit.* *Eccleſia vertit in cultum Dei.*

Ad calcem hujus quæſtionis notandum eſt id, quod refert M. Lezana Maria Patrona cap. 5. num. 348. Lezana.
29. ad finem, ex gravibus Authoribus Cæſario Heuterbachenſi, Vincẽtio Bellovacenſi, Thoma Cantipratano, qui omnes, & alii merito nobis fratribus, ac etiam fratribus Carmelitanis applicant illud Job. 5. n. 19. *In ſex tribulationibus liberabo te, In ſeptima* (ſcilicet Sabbatho) *non tanget te malum* ob ſingulare Virginis Mariæ patrocinium in Sabbatho, quo non amplius tanget me malum ignis.

QUÆSTIO XXX.

Quæ conditiones requirantur ad has indulgentias lucrandas?

PRimo juxta Conſtitutiones Joannis XXII. Alexand. V. Clement. VII. Greg. XIII. Debet portare 349. Ioan XXII. Alex. V. Clem. VII. Gregor. XIII. *Scapulare benedict.*
Scapulare Religionis, coloris griſei, ſeu uvæ paſſæ, qui pro prima vice debet eſſe benedictũ à Prælato Religionis vel, de ejus commiſſione, quam Generalis poteſt dare pro tota Religione, Provincialis pro ſua Provincia, Prior pro ſuo conventu. Ita Rodrigues tom. 1. qq. Regul. q. 58. art. 1. Luc. *in compend. Hiſtor. Carmelit.* Thomas à Jeſu *lib. 2. confr. cap. 4.*

Secunda conditio eſt juxta noſtras Conſtitutiones 350. Paul. V.
p. 2. c. 28. n. 7. ac Bulla Pauli V. ac *Decretum ſanctæ Inquiſitionis* cum ſit ultima conſtitutio, ſcribi in libro quamvis Bulla Greg. XIII. loquatur ſub disjũctione, ingredi confraternitatem, vel confratrũ numero adſcribi, ſicut in confraternitate cordæ S. Franciſci debet ſcribi in libro, ut tenet Rodrig. to. 1. qq. Reg. q. 58. art. 1. Cherub comp. bull. in Sixto V. n. 13. *Scriptum in libro.* Rodrig. Cherub.

Tertia conditio ſervare caſtitatem pro ratione ſui præſentis ſtatus, ad quod non requiritur votum, ſed ſimplex animi diſpoſitio, & de uno ſtatu bene poteſt tranſire in alium, ut Virgo quæ ſervabat caſtitatem Virginalem, poſtea tranſiens ad matrimonium, debet ſervare caſtitatem conjugalem. 351. *Servare caſtitate.m*

Pro hac tamen re id notandum eſt quod ſi aliquis ex humana fragilitate, ter vel pluries contra caſtitatem deliquerit, ſi tamen ex corde pœniteat firmiterque proponat iterum ſervare caſtitatem hujus Indulgẽtiæ fit particeps, Ita Thom à Jeſu citatur, M. Lezana Maria Patrona cap. 12. c. 23. & optimè fundatur in illo Ezechielis 18. *Si impius egerit pœnitentiam de omnibus peccatis ſuis, omnium iniquitatum ejus, quas operatus eſt, non recordabor.* De quo D. Thom. 3. p. q. 89. art. 5. 352. *Si pœniteat.* Ezec. 18. D. Tho.

Quarta conditio eſt in lectionibus appoſita *Preces paucas* Paulus V. apponit officium parvum B. Mariæ recitare, quæ conditio bene ſuppletur & adimpletur per recitationem magni officii Divini juxta Breviarium approbatum ab Eccleſia, nam una, eademque actione poteſt quis ſatisfacere plurib. præceptis, & præcepto & Indulgentiæ, v.g. Qui communicat in die Paſchatis ſatisfacit præcepto Eccleſiæ, & poteſt lucrari indulgentiã Ita Sanctarellus; Comitol. Laym. Fernand & alii, quos citat, ac ſequitur Diana Ordi- 353. Paul. V. *Cum officio ſatisfacit.* Diana.

natus

natus tom. 4. tract. 4. *de Jubilæo reſol.* 34. *alias p.* 5. *tract.* 12. *reſol.* 54. *&* 55. Qui autem Officium parvum B. Mariæ neſciunt, vel non poſſunt recitare, poteſt in aliud opus commutari, ut ſtatim dicã.

354. *Adoleſcentes tenentur jejunare diebus Iubilæi.* Quinta & ultima conditio eſt, ut à carnibus ſe abſtineant Feria quarta, ſexta, & Sabbatho, quod ad lucrandam hanc indulgentiam obſervandum eſt, ut in Hiſpania, Gallia, Brabantia, ex quibus ex conſuetudine in Sabbatho libet aliquid carnis manducare, tamen ad hanc indulgentiam lucrandam tenentur illis diebus à carnibus abſtinere, excepto ſi in illis incidat feſtum Nativitatis, ſicut adoleſcentes, qui non attingunt annum vigeſimum primum, ſi volunt lucrari Jubilæum præcipiens jejunia, tenentur jejunare. Ita Alphonſ. de Leone *tract. de Jubil. p.* 2. *q.* 4. *ſect.* 3. *n.* 144. & Azor, Graffis, Bonacin. Tolet. & alii Fagundez *Præcept. lib.* 1. *cap.* 8. *n.* 5. Alphonſ. Fagund.

355. *Diſpenſatio.* In hac abſtinentia carnium ratione infirmitatis, indiſpoſitioni, debilitatis, ac ſenectutis poteſt fieri aliqua diſpenſatio, vel melius commutatio judicio Confeſſoris, ac Prælati, ut tenent communiter citati Doctores de jubilæo præcipiente jejunia.

Textus *Tot ergo tantiſque beneficiis Ordo cumulatus ſolemnem commemorationem Beatiſſimæ Virginis ritu perpetuo ad ejuſdem Virginis gloriam quotannis celebrandam inſtituit.*

EXPOSITIO.

356. Cum Sacratiſſimæ Virginis Mariæ ſint perenniter perpetua beneficia in hanc ſuam Religionem, & quotidie illius dona in nos defluant, hanc ſolemnem commemorationem ad illius gloriam, & honorem inſtituit, quæ commemoratio 16. Julii jam habuerat ſuum initium ſub Honorio III. anno 1226. & inſtituta fuit in gratiarum actionem ob magna beneficia, & miracula, quibus per interceſſionem Virginis Mariæ Religio liberata eſt à multis perſecutionibus, ac adverſitatibus ut dixi ſupra q. 20. Cum vero Beatiſſima Virgo eadem die 16. dederit ſacrum Scapulare Sancto Simoni, inde majori pompa, ac ſolemnitate cœpit recoli, ac venerari. *Feſtum. Iulij.*

QUÆSTIO XXXI.

Proponuntur aliqua obſequia ex parte Religionis Carmelitanæ erga Sacratiſſimam Virginem, quæ omnia dimanant ex ejus ſingulari auxilio, gratia, & patrocinio.

357. Boſtrius. Lezana. Multis, & ampliſſimis verbis in hoc intento ſpatiatur Boſtrius de Virginis patronatu c. 13. ubi multa verborum copia ſe habet, & ex eo Lezana Maria Patrona c. 11 ex quibus aliqua dicemus, & aliqua addamus.

358. Primò Elias in vertice Carmeli in nubecula parva Sanctiſſimam Virginem cognovit, & adoravit, ſuam puriſſimam Conceptionem venerans, eique filios ſuos dedicavit, ut oſtendi ſupra q. 12. per totum. Secundò Elias in eodem Monte-Carmelo in honorem ejuſdem Virginis ſacellum ædificavit ut magno Authorum numero probavi q. 14. & 16. n. 148. ut valde probabile dixi ſacellum fuiſſe erectum ſub titulo Conceptionis Virginis. *Sacellum ædificant.*

359. Tertiò Carmelitæ fuerunt primi omnium, qui adhuc ipſa Sacratiſſima Virgine vivente, ei ædificaverunt, atque conſecraverunt Templum in ejus honorem, ut dixi ſupra q. 15. in quod quotidie conveniebant veſpere, & mane ac meridie ad decantandas Virginis laudes, ut dixi ſupra n. 158. *Carmelitæ primi omniũ.*

Quartò, in illa ſacra domo Jeroſolymis juxta portam auream, in qua Beatiſſima Virgo fuit concepta, & nata, ſic de illa ſcribit antiquiſſimus Joannes Hildenſinus diſcipulus Sancti Petri Thomæ l. de principio Ordin Fratrum B. Mariæ de Monte Carmelo cap. 14. ubi ait. *Traditum tenemus à Patribus, non primus Conventus Ordinis, poſt Montis Carmeli Collegium, fuit in loco, qui porta aurea dicitur, in quo Ioachim, & Anna convenerunt, & in illam conjunctionem conſenſerunt, ex qua Virgo fuit concepta, & nata.* Expende verbum *Traditum habemus.* Idem ſcribunt Balduinus, Laërtius Atrebatenſis Author ferè à ducentis annis, *in collectanea exemplorum, & miraculorum c.* 1. Joannes Veneta etiam Author antiquus, tract. de Carmelit. Palæonyd. l. 2. c. 1. Petrus Lucius Belga *in Compend. c.* 8. Reverendiſſimus Generalis Joannes Groſſus *in ſuo Viridario cap.* 1. Arnold. Boſtius *l.* 5. *Hiſtor. c.* 23. Joſephus Andreas *Decore Carmeli* 15. *n.* 45. quod poſtea à Sancta Helena Conſtantini matre fuit reædificatum. 360. *Domus in qua concipitur B. Virgo.* Hildenſinus. Balduin. Laërt. Joan. Vener. Palæon. Petr. Lucius. Groſſus. Arnold. Joſeph. Andr.

Quintò illud magnum beneficium in nos Sacratiſſimæ Virginis non eſt prætereundum, ſuppoſito quod de illis templis egimus mentionem, quod illa ſacratiſſima domus Nazareth, in qua facta fuit Annunciatio Angelica, & illud ineffabile & ſane admirabile Incarnationis Myſterium in virginali utero Sacratiſſimæ Deiparæ celebratum fuit, pluſquam per mille annos extitit in Galilæa ſub Cura Carmelitarum, & reſtituta eſt ab Innocentio VIII. anno Chriſti 1489. ubi cum multis Authoribus Bzovius *n.* 17. *in ſuis Annalibus n.* 3. & plures citat de patronatu, & hæc eſt illa præclariſſima Domus, quæ hodie Lauretana dicitur, & in toto Orbe veneratur. 361. *Domus Nazareth.* Bzov. Lezana

Sextò Carmelitæ extiterunt propugnatores excellentiarum Sacratiſſ. V. Mariæ. D. Dionyſius Papa Paulum Samoſatenum negantem Chriſti Divinitatem, ac conſequenter Deiparam eſſe Dei Matrem duplici Antiochiæ coacto Concilio condemnavit S. Cyrillus Alexandrin. Neſtorium, illiuſque ſequaces aſſerentem Virginem Mariam non eſſe dicendam Matrem Dei, ipſe Cœleſtini I. Legatus in Concilio Epheſino eorum peſtiferum dogma damnavit, ac delevit; ac B. Virginem Mariam Dei Matrem veram eſſe definivit, ac confirmavit. D. Joannes Damaſcenus contra pravos ac peſtiferos hæreticos, qui Virginitatem Mariæ diabolicè negabant doctiſſimè multa ſcripſit de Virginitate Mariæ, fortiſſimiſque argumentis eorum errorem convicit, unde illi exacerbati in ejus Cellam ingrediuntur, manum dexteram amputant, & inter ſtercora, ac faces abſcondunt, divinitus illi reſtituitur, ut ex ejus vita ad initium ſuorum operum conſtat. 362. D. Dion. D. Cyril. D. Damaſc.

Septimò: Cum noſtra ſacra Religio ſit valde ampla, & diffuſa per totum ferè Orbem omnes noſtræ Eccleſiæ majori ex parte ſunt ſub titulo Virginis, Mariæ, & ejus honori dedicatæ ac conſecratæ, quod ſibi beneplacitum eſſe teſtificans per has ſacras Imagines multa edidit miracula, ut per ſacram Imaginem Neapoli, Olyſſipone Vidiguera & aliarum, & in hoc Regali Conventu Olyſſiponenſi in ejus magnifico Templo ſunt viginti tres Capellæ, ſeu Altaria, & in omnibus reſplendet Imago Sanctiſſimæ Virginis Mariæ ſculpta, ſeu depicta. 393. *Noſtri Conventus ferè omnes ſub Virginis titulo.*

364. *Antiphona Salve Regina* Octavò, magna repetitione Antiphonarum *Salve Regina*, decies in die dicitur, ſepties in fine ſeptem Horarum Canonicarum, octavo in fine Miſſæ, nono dum terminatur Miſſa Conventualis, decimo in gratiarum actione poſt prandium, quando redduntur in Choro, & quam grata ſit Beatiſſimæ Virgini repetitio hujus Antiphonæ conſtat ex his, quæ dixi ſupra quæſt. 20. n. 198. eamque dicimus flexis genibus, exceptis diebus Dominicis ob reſurrectionem Chriſti.

365. *Autho. illius* Quis fuerit illius Author, ac Compoſitor dubitatur, Durandus in Bethleem tribuit Petro Epiſcopo Compoſtellano C. Anton 4.p. ſum. D. Joanni Damaſceno, Ægidius Aureæ Vallis in geſtis Pontificum D. Bernardo.

366. *Regina Cœli D. Greg.* Tempore paſchali totidem, decies dicimus *Regina Cœli*, quæ compoſita fuit ſimul ab Angelis, ac D. Gregorio tempore peſtis, Durand. *in Rational. lib. 6. cap. 89. n. 3.* D. Anton. Canis. & alii multi apud Loërium *lib. 1. cap. 29. & lib. 7. cap. 7.*

367. *Feſtivitates Virginis* Nono Officium Divinum omnes ferè Feſtivitates Beatiſſimæ Virginis Mariæ inſtitutæ in Breviario Romano celebramus Octavario, excepto Feſto Annuntiationis, ne Quadrageſimale Officium impediatur, ſic etiam, & Feſtum ſolemne Commemorationis cum illa Antiphona, *Ave ſtella Matutina.* Quæ etiam dicitur in Officio, Sabbathi, & compoſita fuit à Sancto Simone Stoch, ut ſæpe dictum eſt ſupra quæſt 10.n.210. in omnibus Miſſis Votivis Beatiſſimæ Virginis ad Majorem ſolemnitatem dicimus Hymnum *Gloria in excelſis*, *&c.* In fine cujuſlibet Horæ Canonicæ Romanum dicit *Pater noſter*, nos vero *Pater noſter*, & *Ave Maria.*

368. Decimo licet hodie per totam Eccleſiam celebrentur feſta S. Annæ, ac Joachim, feſtum S. Annæ repoſuit in Breviario Gregor XIII. feſtum S. Joachim Gregor. XV. tamen à multo antiquiſſimis temporibus reſpectivè ad B. Virginem Mariam eorum feſta ſolemniſat Religio in Breviario, & hodie ut duplex majus, quod apud Romanum dicitur totum duplex. *Feſtivitates Sanctorum Annæ, & Ioachim.*

Undecimo Corona Virginis, quæ compoſita tribuitur Petro Ambianenſi Eremitæ, ſeu Accola Carmeli, vel ut alii volunt, noſtro P. Cyrillo, alii B. Bartholdo, unde anno 1468. Venerabilis Joannes Soreth Generalis, Bruxellis ac per totum Belgium, ita commendavit Coronæ devotionem, ut ab eo tempore maximè in uſu, ac frequentia fuerit. Lezana Maria Patrona cap. 11. num. 17. 369. *Corona Virginis.*

Duodecimo. Ad tranſitum feliciſſimum Beatiſſimæ Virginis Mariæ convenerunt Carmelitæ, ut ex Mantuano, & aliis tenet Joſephus Andreas *Decore Carmeli 16. n.* 148. Qui omnes cum Apoſtolis dum ſacrum Corpus deferretur ad ſepulchrum in itinere canebant illam Antiphonam ab Apoſtolis compoſitam. *Ave Regina Cœlorum*, *Ave Domina Angelorum*, ut ex antiquiſſimo Coſma Veſtitore. habet Palbartus *in Stellario Coronæ Virginis l. 10. p. 5. art. 5. cap. 2.* Et cum perveniſſent ad tumulum, illud ſacratiſſimum omnium vitæ cadaver Apoſtoli, ac Carmelitæ ſummè venerantes, ac profundiſſimè adorantes, & centum mille illius pedes oſculantes dicebnt illam aliam Antiphonam ab Apotolis etiam compoſitam *Alma Redemptoris Mater quæ pervia Cœli.* &c. & terminabatur: *Sumens illud Ave peccatorum miſerere* O Sacratiſſima Virgo omnis pietatis Mater mihi omnium peccatorum miſerrimo miſerere. 370. Coſma. Veſtitor. Palbart.

FINIS.

Laus Omnipotenti Deo, Sacratiſſimæ Reginæ Carmeli, meiſque Patrinis Sanctis Thereſiæ, & Magdalenæ de Pazzi.

INDEX

INDEX
RERUM MEMORABILIUM;
Quæ in hoc Tomo continentur.

Littera C. indicat Caput. N. Numerum marginalem. A Apologiam, & P. Paginam.

A

Abſcondere.

ABSCONDERE magnitudinem, & manifeſtare firmiter valde ſublime. c. 14 n. 17. 18. p. 314

Abſentia.

Præſentia vileſcunt, abſentia venerantur, c. 12. n. 99. & 100. p. 293

Academia.

Academia literarum dicitur Civitas literarum, & Solis. c. 11. n. 44. 45. 46. 47. p. 278

Accommodare.

Ut Prælatus, ac Prædicator omnes ad ſe alliciat, debet omnibus ſe accommodare c. 16. n. 10. 11. 12. 13. 14. p. 330

Audacia.

Ex multa audacia magna timiditas. cap. 5. n. 174. p. 137

Adulatio.

Adulationes fugiendæ, & execrandæ. cap. 8. n. 58. p. 200

Æthiops.

Æthiopia unde dicta c. 8. n. 115. p. 209

Affectus.

Ex terrenorum affectu ingreſſus diaboli. c. 5. n. 20. p. 121.

Albertus Patriarcha.

Dedit regulam Carmelitis valde ſublimem & perfectam. A. n. 191. 192. 193. 194. p. 467

Ejus regula multa refomatione plena. A. n. 195. p. 467

Prædicta regula à multis Sanctis approbata. n. 193 ibidem.

Alimentum.

Qui dat documenta det etiam alimentum, & panem c. 4. n. 16. 17. p. 101

Amor, ſeu Amans.

Amor Dei contemnit omnia pericula & expellit timorem c. 2. n. 54. p. 47

Homo debet diligere Deum pluſquam ſe c. 2. n. 73. pag. 50

Amor inimicorum importat omnes virtutes.

Amor, ac illius ſigna veneranda. c. 12. n. 48. q. 187

Amor inimicorum Vide *Inimicus.*

Amicus.

Solus amicus cognoſcit tuas laudes non verò inimicus. c. 1. n. 123. p. 18

Bonum præſidium vitæ. c. 21. n. 14. p. 386

Ambitio.

Ardor, ac ambitio dominandi omne divinum contemnit. c. 4. n. 30. 31. p. 193

Ananias.

Mors Ananiæ inflicta eſt à Deo, & à Divo Petro promulgata. c. 5. n. 38. 39. p. 123

Mors Ananiæ ob multas, & varias rationes illi contigit c. 5. n. 41. 42. 43. &c. p. 123

Ananias, & Saphira an in æternum damnati quidam affirmant; probabilior ſententia negat c. 5 n. 54. 55. 56. 57. p. 125

Ananias, qui Paulum baptizavit quis & qualis fuit? c. 9. quæſt. 17. per totam. p. 228

Ananias fecit votum Paupertatis. c. 5. n. 4. p. 119

Angelus.

Angeli noſtras orationes offerunt Deo. c. 10. 38. pag. 249.

Angeli primi prædicatores Evangelii. ibid. n. 34. p. 250.

Angeli dicuntur oculi Dei ad magna negotia agenda. n. 35. ibid.

Angeli in auxilium, & in obſequium hominum n. 36. ibid.

Angeli dantur nobis à Deo ad cuſtodiam contra Dæmones. n. 37. ibid.

Summa ſolicitudine ſe Angeli habent erga nos.

Angeli dati à Deo, ad noſtram cuſtodiam volant. c. 2. n. 115. 116. p. 295

Angeli pugnant pro ſuis clientibus. c. 12. n. 116 p. 295.

Angeli dant gratias pro beneficiis in nos collatis. c. 12. n. 123. p. 296

Angeli omnimodo procurant noſtram ſalutem. c. 12. n. 118. p. 295

Angelus tutelaris peccatorem averſatur. cap. 12. n. 146. p. 298

Angelus humilium defenſor. n. 149. ibid.

Angeli habent diverſa nomina à modo quo ſe habent ſeu habuerunt in via c. 13. n. 27. 28. p. 304

Apollo.

Apollo, id eſt vibrans radios. c. 18 n. 84. p. 360

Extitit doctiſſimus diſcipulus Pauli n. 85. ibid.

Inter Sanctos adſcribitur. ibid.

Apoſtoli.

Magno affectu Chriſtum ſequebantur. c. 1. n. 151. pag. 22.

Benignitas Apoſtolica triumphat de pœna peccati. c. 2. n. 48. p. 46

Summa paupertas Apoſtolica. c. 3. n. 41 p. 86

Apoſtolica

Index Rerum.

Apoſtolica virtus magis oſtenditur patiendo, quàm impugnando. c. 4. n. 15. p. 101

Apoſtoli dum impugnabantur, magis augebantur. n. 18. 19. ibidem.

Apoſtoli fecerunt tria vota Religionis cap. 5. n. 3. p. 119.

Apoſtolorum præſentia ſanctitatem exhalabat. c. 14. n. 15. p. 313

Cur Chriſtus ordinavit ut ſui diſcipuli non eſſent in amore, ſed odio. c. 14. n. 43. p. 316

Aquila.

Quis eſſet Aquila de quo Apoſtolus loquitur. c. 18. num. 2. p. 353

Athenienſes.

Apud eos in Areopago erat tribunal magnæ auctoritatis, & ſeveritatis. cap. 17. q. 7. n. 65. 66. 67. p. 346.

Athenienſes ſub ignoto Deo colebant verum numen. c. 17. n. 74. p. 347

Avarus, Avaritia.

Avaritia plus dementat, quàm ebrietas. c. 7. n. 72 p. 163

Avaritia Eccleſiaſticorum ruina totius Regni. c. 8. n. 94. p. 200

Avarus quamvis multum habeat, idem eſt, ac ſi nihil haberet. c. 8. n. 102. p. 204

Avaritia corrumpit miniſtros. c. 9. n. 241. p. 241

Avarus crudelior Diabolo. c. 16. n. 55. 56. p. 334

Audire.

Ille verba Dei audit, cui opere adimplet. c. 2. n. 82 pag. 51.

Auditoribus Verbi & multa bona. cap. 20. n. 34 p. 376

Principes tardè audiunt ſibi neceſſaria.

Prædicatores non audire *Vide Prædicator.*

Auctor.

Tota pœna criminis convertitur in auctorem illius. c. 9. n. 54. p. 221

Aulici.

De nullo recordantur. c. 7. n. 149. p. 172

Deus beneficia dat largè; ſupplicium in menſura: c. 2. n. 56 57. 58. p. 48

Liberalis occultat beneficia c. 2. n. 64. p. 49

Facere beneficium, abſcondens ſe benefactor, magna excellentia benefaciendi. cap. 5. n. 89. 90. 91. p. 128

Hæc tanta ratio benefaciendi non eſt hominis, ſed Dei n. 91. ibid.

Sæpè beneficia fiunt à Rege contra Regem. c. 7. n. 124. p. 169

Valdè durum in benefactorem inſurgere. c. 9. n. 71 p. 223

Per id, quod fit obſequium recipitur beneficium. c. 9. n. 260. 261. p. 243

Divina bonitas per beneficentiam demonſtratur. c. 10. n. 215. 216. p. 269

Benefacere gratis ſine mercede, Divinum eſt c. 14. n. 16. p. 313

Animus magis trahitur Beneficiis, quàm verbis. c. 14. n. 25. 26. 27. p. 314

Benignitas.

Plus devincitur benignitate, quàm fortitudine c. 2 n. 164. 165. p. 61

Plus trahitur benignitate. ac clementia quàm potentia c. 2. n. 274. p. 74

In prælato benignitas cum rigore. c. 7. n. 13. 14. 15. p. 156.

Benignitate, ac ſuavitate omnia vincuntur.

Bona.

Dei gloria apparente temporalia nihil ſunt. c. 7. n. 16. 17. 18. p. 157

Barnabas Apoſtolus.

Cur dicatur filius conſolationis. c. 4. n. 143. p. 116

Diſtinctus eſt ab eo, qui cum Divo Matthia propoſitus eſt ad Apoſtolatum. c. 4. n. 154. p. 117

Fuit Levita n. 155. p. 118

Natus eſt Cypro n. 156. ibid.

Fuit unus ex 72. Diſcipulis eodem numero.

Magna laus, quod dicatur à Spiritu ſancto bonus. c. 2. n. 28. 29. p. 44

Unus Barnabas pro omnibus n. 11. n. 31. p. 277

B

Baptiſmus.

IN adulto ante baptiſmum dolor peccatorum neceſſarius. c. 2. n. 267. p. 73

Vbi aqua Baptiſmi, ibi Dei benedictio. c. 15. n. 53. p. 325.

Ubi umbra baptiſmi, ibi Dei benedictio, & nulla maledictio. n. 54. ibid.

Ab aquis micabiliter naſcuntur filij Dei. num. 55. ibidem.

Multa differentia inter baptiſmum Chriſti. & Joannis. c. 19. q. 1. p. 362

Beatitudo, ſeu Beatus.

Beatitudo cœleſtis non poteſt explicari verbis. c. 1. n. 155. 156. p. 23.

Ad cœleſtem beatitudiuem obtinendam, operandum eſt à nobis. c. 4. 54. 55. & 56. p. 106

Bellum.

Bella afferunt ſecum omnia mala. c. 18. n. 13. & 14 p. 354

Inferentes bella ſunt carnifices divinæ juſtitiæ. ibidem.

Beneficium, ſeu Beneficus.

Idololatriæ cauſa ex beneficiis. c. 12. n. 44. p. 316

Chriſtus manifeſtat ſuam gloriam benefaciendo. c. 2. n. 19. p. 43

Deus ſpontaneus ad beneficia, invictus ad ſupplicia. c. 2. n. 25. p. 44

C

Claudius Imperator.

CUm præcepit Judæos exire à Roma. c. 18. n. 10 & 11. p. 353

Cor.

Deus non quærit externa, ſed Cor. c. 7. q. 8. n. 57. 58

Cor verum, & ſincerum quærit Deus ſine ullâ fictione. c. 23. n. 59. 60. p. 404

Carcer.

Epilogus omnium malorum c. 12. n. 39 p. 286

Carcer ſecum importat omnia ludibria. n. 40. ibid.

Carcer extremum omnium malorum. n. 41 ibid.

Carmeli Regina.

Lectiones B. Mariæ Virginis de Monte - Carmelo multa auctoritate Apoſtolica ſunt corroboratæ, A. q. 2. per totam. p. 446

Conſideratur ſumma felicitas eorum qui fuerunt digni Sanctiſſimam Virginem videre, & audire. A. p. 468

Qualiter ſe habuit Sanctiſſima Virgo cum ſuis votis Carmelitis. A. n. 201. p. 469

Virgo ſine peccato originali oſtenditur in Nubecula Eliæ: A. n. 212. p. 470

Sacellum Virginis Mariæ dedicatum in Carmelo firmo oſtenditur fundamento. A. n. 230. p. 472

Multa de auguſtiſſimo nomine Virginis Mariæ de Monte - Carmelo. A. n. 249. p. 474

Multis

Index Rerum.

Multis ac magnis mirabilibus Sanctiſſima Virgo ſe præbuit Matrem ac Tutelarem Carmeli. A. n. 278. p. 478

Sub auſpiciis Reginæ Carmeli omnia felicia, & proſpera. A. n. 313. p. 482

Sanctiſſima Virgo vehementer intercedit pro animabus Purgatorii. A. n. 331. p. 484

De magno, ac inſigni adjutorio Virginis, animarum erga Carmelitas. A. n. 336. p. 485

Quare hoc patrocinium Virginis dicitur præcipuè in die Sabbati A. n. 234. p. 486

Carmelitæ.

Habent ſucceſſionem ab Elia continuatam abſque ulla interruptione. A. n. 162. & ſeq. p. 464

Qualiter ſe habuerunt Carmelitę tempore Chriſti & quomodo fuerunt coadjutores Apoſtolorum A. n. 172. & ſeq. p. 465

Carmelitæ primùm & primi amplum ædificaverunt templum Virgini. A. n. 241. p. 473

Per Bullam Apoſtolicam authenticam demonſtratur Carmelitas dici fratres Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte-Carmelo. A. n. 258. p. 475

Valde ſublime, & magnificum eſt nomen dici fratres de Monte-Carmelo. A. n. 262. p. 475

De Indulgentia ab Urbano IV. pro nominantibus fratres B. Mariæ de Monte-Carmelo. A. n. 269 p. 277.

Referuntur aliqua obſequia Carmelitarum erga Sacratiſſimam Virginem, quæ omnia præcurrunt ex ejus patrociniis A. n. 357. p. 487

Carmelitarum Scapulare.

De multis circunſtantiis quibus ſacrum Scapulare fuit datum, & receptum à ſancto Simone. A. n. 326. & ſeq. p. 484

Suprema Regina Carmeli in ſacro Scapulari nobis adminiſtrat verum cibum, ſalutem, veſtem, ac trophæum de inimicis. A. n. 302. p. 480

Sacrum Scapulare ſignum amoris, fœderis, ac ſalutis A. n. 318. p. 382

Quomodo intelligenda ſint illa verba in hoc moriens æternum non patietur incendium. A. n. 326 p. 484

Quæ conditiones requiruntur ad Indulgentias Scapularis lucrandas A. n. 349. p. 487

Caſtitas.

Neceſſaria in Prælato ad bene gubernandum c. 24. n. 59. 60. 61. 62. p. 412

Catenæ.

Catenæ pro Chriſto maximè nobilitant. c. 12. n. 43 44. p. 287

Petri Catenas maximè Deus condecoravit, c. 12. n. 46. 47. 48. p. 287

Charitas.

Perfecta Charitas non ſeneſcit, ſed ſemper floreſcit. c. 2. n. 148. p. 58.

Perfecta Charitas vult omnia bona eſſe aliis communia. c. 2. n. 314. 315. p. 79

Charitas vult omnes ſuorum donorum participes fieri. c. 3. n. 74. p. 90

Per Charitatem amputantur omnia mala. cap. 4. n. 146. p. 116

Ubi fraterna charitas nullus neceſſarius Judex. c. 7. n. 147. p. 172

Ubi Charitas magis æſtimatur ſalus proximi quàm propria c. 18. n. 36. 37. 38. 39. p. 356

Ubi Charitas magnus dolor, & compaſſio de aliorum peccatis. c. 20. n. 51. 52. 53. p. 375

Juſtus ex charitate vult ſocios in meritis. cap. 21 n. 42. 43. p. 387

Juſti ex charitate magis volunt inſervire Deo, quàm frui. c. 25. n. 31. 32. 33. p. 417

Vide *Communicare.*

Character.

Eſt quædam qualitas, quæ in anima imprimitur in tribus Sacramentis c. 19. n. 10. p. 363

Chriſtus.

Chriſtus quod aſſumit ad ſui decorem communicat ſuis. c. 1. n. 115. p. 18.

Chriſtus & ſi abſconditus, ſui cœleſtem rorem dat c. 1. n. 119. ibid.

Chriſtus maximè vult exaltari ſuos Sanctos. c. 1. n. 125. p. 19

Chriſtus manifeſtat ſuam gloriam benefaciendo. c. 2. n. 20. p. 43

Summa Chriſti clementia, ac humilitas. 1. n. 147 p. 22.

Chriſtus ſuavis, ac benignus c. 1. n. 161. p. 23

Chriſti Aſcenſio, ac de ejus myſteriis. c. 1. n. 176. 177. 178. p. 25

Chriſtus in cruce tamquam ebrius amore divino. c. 2. n. 144. p. 58

Qualiter Chriſtus aſcendit. c. 1. n. 96. 97. 98. p. 15.

Chriſti paſſio nos excitat ad lacrymas. c. 2. n. 161. 162. p. 60

Efficaciter oſtenditur Chriſtum Dominum verum eſſe Meſſiam. c. 2. n. 207. 108. p. 65

Efficaciter oſtenditur Chriſtum Dominum verum eſſe Deum. n. 209. 210. & 211. p. 66

Corpus, & caro Chriſti dicenda eſt ſancta. c. 2. n. 228. p. 68

Magna differentia inter regnum Chriſti, & Davidis. c. 2. n. 159 70

Chriſto ſepulto inſervire magnorum ac principum. c. 2. n. 253. 254. 255. p. 72

Chriſtus in ſua paſſione, ac Cruce maximè manifeſtat ſuam divinitatem, c. 2. n. 253. 254. 255.

Quare Chriſtus Dominus dicitur ſedere ad dexteram Patris c. 2. n. 261. p. 72.

Chriſti humilitatem Deus pater exaltavit. c. 3. n. 57 p. 88.

Nec omnes, quos Chriſtus ſanabat corpore, anima juſtificabantur. c. 3. n. 99. p. 93

Chriſtus quamvis ſit in Cœlo, multoties apparuit in terris. c. 3. n. 122. p. 96

Chriſtus Dominus fuit verè Propheta. c. 3. n. 129 p. 97.

Chriſtus dicitur petra, ſeu lapis angularis. c. 4. n. 51 52. p. 105

In Chriſto omnia pleniſſima, & perfecta bona. c. 4. n. 57. 58. 69. p. 106

Ab umbra Chriſti convertitur Sanctus Latro. c. 5. num. 98. p. 130

Chriſti magnum imperium in Dæmones. c. 5. n. 104 105. p. 130

Tempore Nativitatis Chriſti Judæi benè intelligebant eſſe tempus adventus Meſſiæ. c. 5. n. 170 p. 137.

Chriſtus ita purus, ut ad ſui obſequium requirat plura inſtrumenta. c. 7. n. 43. p. 160

Valdè diverſimodè Chriſtus æſtimatur ab hominibus, ab uno diligitur magis quàm ab alio. c. 7. n. 77. 78. p. 164

Ex Chriſti præſentia omne peccatum deſtruitur. c. 7. n. 161. 162. 163. p. 173

In Chriſto Domino duæ naturæ inconfuſæ. cap. 7. n. 180. p. 175

Chriſtus valdè promptus in noſtris adjutoriis, & delectatus certamine ſuorum. c. 7. n. 290. 393. p. 187

Gaudet Chriſtus videre fortitudinem ſervorum ſuorum. n. 293. 194. ibid.

In

In Chriſti nomine ſuavizantur omnes lepores. c. 7. n.324.325.326. p. 191
Chriſti ſanguis. poſtulat miſericordiam. c. 7.n. 340 pag. 93
Chriſtus noſtra peccata in ſe portavit. c. 10. n. 88. p. 55
Chriſtus Judex vivorum, ac mortuorum. cap. 10. p. 270
Chriſtus cedit ut ſui diſcipuli præcedant in magnalibus, morte, & paſſione; ipſe omnes præcellit.

Chriſtianus.

Nota veri Chriſtiani alios adducere ad Chriſtum c. 18.n.87.88.89. p. 360
Omnes Chriſtiani, ac fideles dicuntur fratres. c. 1. n.204. 205. 206. p. 29
Verus Chriſtianus ſolus intentus in Deum. cap. 26
Magna celſitudo nominis Chriſtiani.c. 11. n.51.52 p. 279
Chriſtianus cũ nomine reſpondeat operibus. c. 11. n. 56.57. p. 279
Malus Chriſtianus Antichriſtus.n.59. p. 280

Cœlum, Cœleſtia.

Ut videas cœleſtia claudito oculos à terrenis. c.9. n.103. 104. p. 226
Ut Cœleſtia contemplentur, dimittantur terrena c.9.n.193.194. p. 137
Qui ſe Deo dedicant ſuperna petunt.c.10.n. 66.67. pag. 253
De Cœleſtibus non de temporalibus agendum. c.10.n. 214. p. 269
Ad Cœleſtium intuitum omnia temporalia diſpereunt.c.7. n.17. 18.19. p. 157
Ad Cœleſtia percipienda dimitte temporalia. c. 7. num.299. p. 177
Qui vult impleri cœleſtibus dimittat temporalia c.7.n. 203. p. 178
Ut Chriſtum habeas, dimitte terrena, quære cœleſtia c.7.n.261. 262. 263. p. 184
Ex Cœli aſpectu multa bona.c.9.n. 35. p. 219

Circumciſio.

Cur data fuit.c.7. n. 50. p. 161
Cur cum Sanguinis effuſione. n. 54. ibid

Cognitio.

Qui ſe agnoſcit peccatorem, non invidet aliorum felicitates.c.2.n.277.278. 279. p. 75
Defectus propriæ cognitionis occaſio multorum malorum.c.10.n.177. 178. p. 265

Communicare.

Juſti volunt omnia ſua bona aliis communicare, c. 4. n.147.148.p.116.& c.2.n.314.315. p. 79
Juſti volunt aliis fidem communicare. c. 18. n. 87 88. 89. p. 360

Confeſſio.

Ubi deeſt confeſſio, ibi damnatio. cap. 5. n. 41. pag. 123.
Reſipitio peccatorum valde ſterilis cap. 26. n. 18. & 19. p. 422.
Labor non ducit ad peccatorum confeſſionem.c. 5 num. 72. p. 127
Ex confeſſione corona, ac ſalus vitæ. num. 74.75. ibidem.
Confeſſio maximè Deo placet, & multa bona adducit.c.10.n 127.128. 129. p. 260

Conformatio.

Conformitas cum divina voluntate.c.9.n.84.p. 224
Confirmationis Sacramentum à Chriſto inſtitutum in ultima cœna, ejus materia, forma, effectus.c.8.n.70.71.72. p. 201

Conſcientia.

Bona, quieta, mala perturbata.cap. 12.num. 53. 54 pag. 288.
Deus magis verſatur in corde puro, quàm in quolibet alio loco.c.17.n.94.95.96. p. 349

Concilium.

Concilium Senedrin ad quid, & de quibus conſtabat.n.4.exp. 2. p. 102

Conſilium.

Magna multo conſilio facienda.c.1.n.209. p. 29
Prudentis eſt mutare conſilium.c.11.n.13. p. 275
Majorum conſilium inferiores ad ſe trahunt. c. 20 n. 46. 47. p. 375

Cooperatio.

Ut dona Dei permaneant, requiritur noſtra cooperatio.c.9.n.99. p. 226

Contemptus.

Ex contemptu temporalium, magnus proventus c.4.n. 149 p. 117
Valde durum cum ſe homo exiſtimat contemptum.c. 6.n.8. p. 141
Maximè evitandus alicujus contemptus. num. 9. pag. 142
Qui ſe Deo dedicat cætera contemnit. c. 10. n.67. p. 253
Temporalium contemptus. Vide *Cœleſtia.*

Conſervatio.

Deus alta providentia nos conſervat. c. 17. n. 110 & 111. p. 351
Deus minima animalia conſervat. ibidem

Contritio.

Multi in diluvio, ac ultima hora per contritionem ſalvantur.c.5.n.58. p. 125
Quod homo ex peccato veniat ad contritionem, ex Deo eſt c.9.n.45. p. 220.

Contemplatio.

Contemplativi Ebrii amore divino. cap. 2.n. 139. pag. 61
Plus cognoſcit de Deo contemplatione, quàm ſtudio, ac ſcientia.c .8 .n.164.165.166. p. 212

Converſio.

Ut peccatores convertantur, eorum culpæ exténuandæ.c.3.n.111.112.113. 114. p. 95
In Converſione gentium, non homo, ſed gratia Dei operatur c.4. n. 14. p. 101

Cornelius.

Vir nobiliſſimus Centurio ex prima cohorte, ac ferens vexillum Romanorum. c.10.n.10. p. 247
Juſtus fide viva antequam veniret Petrus num. 12 13. 14. ibid.
Cornelius multis virtutibus inſignis. c.10.n. 15.16. p. 248

Correctio.

Ibi danda, ubi eſt ſpes emendationis. cap. 5. n. 49. p. 124
Vide *Reprehenſio.*

Credo.

Vide *Fides.*
Homines difficile credunt, quæ ſunt contra ſuam voluntatem.c.1.n.91.92. p. 14
Aliena laus difficiliter creditur ſecus ignominia. num.93.94. ibid.

Cor

Cor ut in principio litteræ C.

Crudelitas. Vide *Rex.*

Crux.

Chriſtus magis vult ut veneremur ſuam Crucem, quàm ſe. c. 1. n. 125. p.19
Crucis effigies protegit, ac defendit. c. 8. n. 76. p. 202.
A ligno Crucis ſalus mundi. n.77. ibid.
A Cruce initium omnium mirabilium. num. 78. ibidem.
Fortiſſima tutela à cruce Chriſti. cap. 8. num. 82. p. 202.
A cruce Chriſti, victoria, ac triumphus.
Crux cuncta illuminat. c. 9. n. 183. p.235
Crux dat fortitudinem. n. 184. p. 236
Eccleſia fundatur, ac firmatur in Cruce. cap. 10. n. 92. p.256

D.

Dare.

Illuſtrius eſt dare, quàm accipere, cap. 20. n.111. p. 381.
Magnificus Dominus commemorat, quod dat non quæ recipit. c. 28. n. 10. 11. p.436
Deſiderium juſtorum ſine voce clamat. c. 9. n. 226. 227. 228. p.240

Defenſor. Vide *Patronus.*

Defectus.

Defectus aliorum, etiam publici, ſunt tacendi, & non vulgandi. c. 5. n. 68. 69.70. d.126
Defectus in magnis Viris, ægre, ac durè permittuntur. n. 118. 119. 120. p.207
Defectus prælatorum ſunt occultandi, & tegendi. c. 9. n. 187. 188. 189. p.236

Deus.

Deus ſpontaneus ad beneficia, invictus ad ſupplicia. c. 2. n. 29. p.44
Vox Dei efficax ad omnia trahenda. cap. 2. n.138. pag. 45.
Ubi adeſt divina virtus, non eſt neceſſaria lingua humana. n. 39. p.46
Deus prius in ſe demonſtrat formam quam in ſuis amat. n. 40. ibid.
Deus requieſcit in Sanctis ſuis, ut in throno. c. 2. n. 84. 85. p.51
Deus à ſuis ſervis nomen habet. c. 1. n. 260. p.36
Qui aliquid accipit de Deo, jam totum habet c. 2. n. 300. 301. p.78
Deus laudatur verbo, & opere. c.3.n.73. p.90
Ex opere bono Deo danda gloria, nobis verò humilitas ſemper. c. 3. n. 94. 95. 96. p.93
Noſtra bona opera Deo referenda. cap. 4. num. 98. p. 111.
Ad Dei præſentiam omnia timore moventur. c. 4. n. 119. p.113
Deus ſcelerum principum agnitor, & vindicator c. 5. n. 39. p.123
Deus pro parvo multum dat. c. 7. n. 47. p.160
Id quod inimicus fabricatur ad mortem, Deus convertit in ſalutem, & remedium. c. 7. n. 118. 119. p.168
Deus de juſtis, & bonis ſervis ſuis gloriatur. cap. 7.
Cur Deus dicitur ignis. c. 7. n. 710.171.172.
Deus cum vulnerat, ſanat. ibid.
Ira Dei eſt ad noſtram ſalutem. ibid.
Qualis homo Deo, talis Deus eſt illi. c. 7. n. 183 184. 185. p.175
Quiſquis fuerit Deo. talem ſibi Deum inveniet. ibidem.
Deus omnia diſponit ſuaviter. c. 9.n.29. p.218
Deus ſuos cuſtodit ab omni malo, ſed etiam ab omni timore. n. 31. p.219
Deus noſtrum bonum reputat ſuum. cap. 9. n. 147. p. 231.
Deus per ſuam beneficentiam innoteſcit. c. 10. n. 215. 216. 217. p.269
Deus nos trahit ſuis donis ſuaviter c. 13. n. 56.77. p. 307.
Abſcondere divinitatem, & manifeſtare humanum valde ſublime.
Deus cuſtodit ſuos juſtos, & non permittit ut Tyranni exequantur omnem rabiem ſuam in eos. cap.19.num.81.82.83.p.338.& cap. 17.n.14.15. p. 342.
Deo ſerviendum integro corde, & non partito. c 17. n. 78. 79. 80. 81. p. 347
Deus ut abſconditur, bene veneratur. c. 17. n. 73. 76. p.347
Deus magis veneratur in corde puro, quàm in alio loco. c.17.n. 94. 95. 96. p.349
Deus ita ſollicitus de unoquoque, ac ſi illum ſolum haberet. c. 17.n. 102.103. p.350
Deus habitat in juſto, ut in magnifico palatio c. 18. n. 10. p 356
Deus omnia facit juſto, ne aliquid illi deſit. n. 41. ibidem.
Deus ante inflictam pœnam monet. c. 21. n. 22.23. p. 384.

Diabolus.

Diabolus per terrarum affectum ingreditur in animam. c. 5. n. 20. p.121
Per vanitatem ac vanam gloriam diabolus in animam, ac eam in perditionem adducit. n. 21. 22. 23. ibid.
Diabolus ſuos decipit. & illis mentitur. c. 5. n. 124. p. 312.
Miniſtri diaboli priores quàm diabolus. c.14.n. 52. p. 313.
Diabolus ſi dicit verum eſt cum dolo. c. 16. n. 7. 53. p. 334. n. 58. 59. p.335
Diabolus laudat, ut vehementer accuſet. ibid.
Quare, diabolus dicitur mendacii pater. cap. 16. n. 60. 61. p.335
Hinc diabolus multis, & variis nominibus dicitur. n. 61. ibid.
Diabolus quod ad peccandum adducit eos pœna afficit. c. 19. n. 54. 55. 56. p.367

Diaconus.

Qualesnam fuerint ſeptem Diaconi. cap. 6. n. 38. p.145.
Diaconatus ordo Sacer. c. 6. n. 53. 54. p.146
Diaconi creantur ad adminiſtrandum in ſacris. num. 55. ibid.

Dignitas.

Iniquus rapinis comparat dignitatem, & rapinis vult illius bona dare. c. 8. n. 92. 93.94. p.204
Dignitas ex benemerito honoratur. c. 1.n.285.286. pag. 39.
Ad dignitates homines non eligant niſi ſapientes n. 288. ibid.
In dignitate cognitio propriæ vilitatis. c. 1. n. 140. 141. p.21

Dignitas electorum redundat in eligente. c. 1. n. 258. pag.36.
Indignus indignitate idem eſt, ac ſi illam non haberet. c. 1. n. 276. 277. p.38
Juſti volunt in dignitate alios ſecum habere.c. 1. n. 243. 244. p.34
Iniqui in nulla dignitate ſunt apud juſtos. c.3.n.94. pag. 93.

D. Dionyſius.

Mirabiliter convertitur. c. 17. n. 119. p.351
Adeſt morti, ac funeri Beatiſſimæ Virginis Mariæ n. 120. ibid.
Illuſtris per Martyrium. n.120. ibid.
Diſtributio donorum, vel dignitatum, res valde periculoſa. c. 6. n. 10. p.142
Ut in diſtributione dignitatum evitatur murmuratio ſignum de Cœlo. n. 11. ibid.
In dignitatibus majora majoribus, minora minoribus danda ſunt. c. 6. n. 17. n. 18. p.143.
Quos Deus vocat ad dignitates, eis dat vires ad ſuas functiones. c. 6. n. 76. 78. p.148
Dignitas indebita non eſt ad honorem, ſed ad vilipendium. c. 7. n. 221. 222. p.180

Diſcipulus.

Diſcipuli Chriſti reputabantur ab infidelibus, tamquam ebrii. c. 4. n. 29. p.102
Ex malo Magiſtro pejor diſcipulus. c. 14. n. 6. 7. 8. p. 312.

Diſcere.

Diſcant potentes ſuam ignorantiam noſcere, & fateri. c. 8. n. 149. p.210
Sapientiæ non eſt numerus, ideo ſemper diſcendum ibid. n. 50. ibid.
Divus Auguſtinus vult multa diſcere. ibid. n. 149. n. 151. ibid.
Ille bonus Doctor qui vult doceri. n. 152. ibid.
Paulus Doctor gentium fit etiam diſcipulus. n.153. ibidem.

Diſcordia.

Diſcordiæ, ac querimoniæ ſunt evitandæ in electione. c. 1. n. 267. p.37.
In multis diſcordia, in paucis unitas. cap. 6. n. 7. p. 141.
Ignobiles, & viles quærunt diſcordias ac diviſiones. c. 15. n. 8. & 9. p.321
Una diſcordia, ac diviſio multas parit, ac generat. c. 15. n. 11. 12. 13. p.321
Ubi diſcordia nulla eſt Dei benedictio. c. 15. per totam. p.326.

Dſiputatio.

Cum ſe Doctores mali vident convictos in diſputationibus, ad convitia, ac opprobria confugiunt. c. 4. n. 90. 91. 92. p.110

Doctor, ſeu *docere*. Vide *Diſputatio*.

Sæpe majores illuminantur, ac docentur à minoribus. c. 7. n. 22. 23. p.158
Doctor deponat carnis affectus. c. 7. n. 200. p.177
Deus vult nos inſtituere per Magiſtros & Seniores. c. 9. n. 96. 97. p.226
Doctrina cum humilitate percipitur. cap. 22. n. 11. p. 393.

Dona.

Dei dona ad multos ſe extendunt. c. 4. n.53. p.195.
Dona Dei non ſunt danda intuitu lucri. c. 9. n. 273. p. 244.
Dona Dei ampliſſima. c. 3. n.78. p.91

Dolor.

Dolores mortis, & inferni quid ſignificent. cap. 2. per totum p. 68. & maximè. n. 218. 219. 273.
Dolor dilecti ſui magnum dolorem cauſat. cap. 21. n. 27. 28. 29. p.385.

Divitiæ.

Sint in potentibus ad pietatem. cap. 10. num. 18. pag. 248.
Divitiæ malis ſunt ad condemnationem, bonis ad ſalutem. c. 10. n. 19. 20. 21. p.248

E.

Ebrietas.

Ebrietas corporalis ſecum adduxit omne malum. c. 2. n. 36. 37. p.57
Ebrietas deteſtanda e. 5. n. 135. p.134

Eccleſia & Eccleſiaſticus.

Chriſtus, & Eccleſia ſub eodem nomine veniunt. c. 9. n. 62. p.222
Eccleſiaſtici fugiant colloquia multorum, & non habitent cum eis. c. 9. n. 274. 275. 276. p.245
Ex rebus Eccleſiaſticis, nec filum, ſeu corrigia ſit ad ſtipendium militum, cap. 12. num. 83. 84. 85. p. 291.
Eccleſia Dei inter contrarietates fundatur, & extollitur. c. 17. n. 68. 69. p.346
Eccleſiæ, & templa maximè laudanda. c. 17. n. 95. p. 149.
Eccleſiaſtici vocantur Clerici. c. 1. n. 213. p.30
Arguuntur Eccleſiaſtici, qui cum habeant multa bona non dant Eleemoſynas. cap. 3. n. 62. 63. 64. pag. 89.
Eccleſia vult eſſe in vulneribus Chriſti. c. 3. n. 76. pag. 90.
Maxime dolendum de Eccleſia Dei polluta. c. 4. n. 9. p.110
Pro cuſtodienda Eccleſia contemnenda eſt vita num. 11. p.101
Angelus D. cuſtodit Eccleſiam. ibid.
Perit Orbis deſtructa Eccleſia n. 12. ibid.
Eccleſia dum impugnatur, magis creſcit, & augetur c. 4. n. 18. 19. p.101
Eccleſia magnum Imperium habet in Dæmones c. 5. n. 106. p.130
Miniſtri Eccleſiæ habent poteſtatem & authoritatem ſuper Diabolum c. 5. n. 123. p.132
Eccleſia perſecutionibus non minuitur ſed creſcit c. 7. n. 177. p.275
Chriſtus diligit Eccleſiam ut animam ſuam. Vide *Templum*.

Educatio.

Homo educatus in Civitate habet urbanitatem, non vere Educatur in campo c. 22. n. 8. p.392
Bona Educatio in pueritia proficit ad totam vitam. c. 22. n. 12. 13. 14. p.393
Id quod homo bibit in pueritia retinet per totam vitam. c. 22. n. 15. 16. 17. p.393

Electio.

Ad dignitates, & Eccleſiam non ſunt eligendi, niſi bene cogniti. c. 1. n. 248. 249. 250. p.34
Deus vult ut ſui Miniſtri venerentur, & ſint venerabiles. c. 1. n. 258. 259. p.36
Multa puritas ad Electionem faciendam. n. 264. pag. 36.
Ad eligendum Prælatum magna conſideratio. n. 265. ibidem.
Diſcordiæ, ac querimoniæ in Electione ſunt evitandæ n. 267. p.37
Ad evitandam invidiam in Electione ſignum de Cœlo. c. 1. n. 271. 272.

Indignus

Indignus videtur habère dignitatem, ſed non habet. c. 1. n. 276. 277. 278. p.58
Ignobilis etiam eligitur à Deo. c. 7. n. 175. p. 175.

Eleemoſyna.

Qui dat Eleemoſynam magis accipit quàm qui accipit. c. 4. n. 149. 150. p.117
Eleemoſyna in pauperes theſaurus omnium bonorum. c. 9. n. 238. p.141

Eloquia. Vide *Verbum.*

Elias.

Dux, Pater, & Fundator Carmeli. A. q. 3. p. 447
Refutantur aliquæ opiniones.
Elias fecit tria vota Religionis, non tamen ea perfectione, & poteſtate clauſûs, ut in lege gratiæ. A. n. 43. p.450
Elias ſemper ſe conſiderat in Dei præſentia ut perfectiſſimo modo operetur. A. n.48. p.450
Elias lumine cognoſcit melius eſſe ſervire Deo cum voto, quàm ſine illo, ibid. n. 47. ibid.
Virtutes Eliæ valde ſublimes. ibid. n. 67. 68. p.453
Vide *Carmel.*

Epiſtolæ.

Faciunt abſentes ut ſint præſentes. cap. 8. num. 65. p. 201.

Epicurus.

Epicurus cujus diſcipulus c. 17. n. 42. p.344
Quanti eorum errores. ibidem.

Epiſcopus.

Epiſcopus unde dicatur. c. 1. n. 231. p.32

Euchariſtia.

Sacra Euchariſtia in corde avaro non perſiſtit c. 1. n. 224. p.31.
Majus peccatum indigna Euchariſtiæ ſuſceptio, quàm venditio Chriſti facta à Juda. cap. 1. n. 225. p.31
In Euchariſtico poculo omne bonum. c. 1. n. 142.
Miniſtrare Sacræ Euchariſtiæ tam ſublime eſt, ut Chriſtus per ſe ipſum præſtet, & non alteri committat. c. 2. n. 265. p.73
In Sacra Euchariſtia triplex unio. cap. 2. num. 287. pag. 76.
Per Euchariſtiam omnes unum ſumus in Chriſto. n. 288. ibid.
Chriſtus in Euchariſtia omnia ſua nobis communicat n. 290. p.76
Per Euchariſtiam floret in nobis imago Dei. n. 291. ibidem.
Ubi non eſt unio, non datur participatio menſæ Euchariſtiæ. ibid. n. 292. p.77
Illi benè ſumunt Euchariſtiam, qui perfectè uniuntur cum Chriſto c. 2. n. 298. p.77
Euchariſtia turris fortiſſima ad defenſionem. ibid. n. 299. p.77
Cibo Euchariſtico confortatur Paulus. c. 9. n. 178. p. 235.

Evangelium.

Doctrina Evangelica lux, ſine illâ tenebræ. c. 13. num. 39. p.305

Eunuchus.

Græcè idem eſt, ac princeps, & perfectus. cap. 8. n. 134. p.209
Miniſtri Regii dicebantur Eunuchi. n. 135. ibid
Eunuchus Reginæ Candacis proſelitus Judæus religione. n. 136. ibid.
In multis partibus Chriſtum prædicavit, & ob fidem patitur. n. 139. ibid.

Sylveira in Acta.

Exemplum.

Iniqui malorum exemplum ſequuntur. cap. 8. n. 92. p.204

Exorciſma.

Fuerunt in lege antiqua. c. 19. n. 47. p.366
Poteſtas ejiciendi dæmones datur in Eccleſia. n. 48. ibidem.
Cur aliquando dæmones non exeunt. n. 51. 52. pag. 367.

F.

Fames.

Cum diſcrimine vitæ fameſcentibus ſubveniendum c. 11. n. 47. p.281
Qui ſubvenit fameſcentibus à Deo veneratur. n. 75. ibidem.
Fames omnium malorum congeries, civitates, & regna deſtruit, c. 11. n. 67. 68. 69. p.280
Pro magno ſupplicio, ac pœna infligitur à Deo. ibid. n. 70. 71. p.281

Felix.

Præſes Cæſareæ ex ſervo ad tantam fortunam. c. 23. n. 83. 84. p.406
Adulter & valdè libidinoſus. c. 24. n. 67. p.412

Felicitas.

In felicitate modeſtia, in adverſitate animoſitas. c. 1. n. 163. 164. p.24
Qui in felicitate, ac fortuna bona eſt de aliis, non recordatur.

Fides.

Fides non facit ſecuros, & firmos in omni preſſura, & labore. c. 3. n. 104. 105. p.94
Ubi fides nullius rei eſt timor. ibid.
Fides miniſtrat id, quod quilibet deſiderat. n. 106. ibidem.
Fidei myſteria attendenda, non ſecundum ſenſus, ſed ſecundum Dei verba. c. 7. n.198. p.177
Fides ſine operibus otioſa. c. 10. n. 46. p.251
Novellæ plantationes in fide ſunt fovendæ, c. 14. n. 3. p.312
Fides non comparatur diſputatione, nec humana ratione, ſed Dei gratia. cap. 17. num.45.46.47. p. 345.

Filius.

Arguuntur Filii degeneres à parentum virtutibus. c.17. n.166. p.163
Filii debent imitari, & ſequi parentum virtutes. c. 7. n. 67. 68. 69. ibid.

Fortis.

Deus vult ſuos miniſtros fortes. c. 1. n. 139 p.21
Fortitudo, ac ſapientia devincit. c. 6. n. 83.84.85. p. 149.
Vir fortis, & ingenuus in omni adverſitate tenet animi robur. c. 12. n. 52. 53. p.288

G.

Gallio.

Quiſnam eſſet, c. 18. n. 49. p.357
Dat exemplum judicibus ſæcularibus ne ſe intromittant in rebus Eccleſiaſticis. n. 56. p.358.

Gamaliel.

Fuit Vir Sanctitate inſignis. c. 5 n. 159. p.136
Magnus, & inſignis Doctor n. 160. ibid.
Multum favebat Apoſtolis, ac Chriſtianis. n. 161. ibidem.

Gaudium.

Magnum gaudium ex præcedenti triſtitia. c. 2. 12. & 13. p.42

Gaudium internum exterius erumpit. cap. 7. n.299. p. 188.

Gaza.

Duplex Civitas, una in terra Philiſthiim, altera in Perſide. c. 8. n. 127. p.203

Gens.

Quilibet magno amore afficitur ad gentem ſuam. c. 3. n.129. 130. 131. p.97

Gloria vana.

Diabolus per vanitatem ingreditur in animam, & eam perdit c. 5. n. 21. 22. 23. 24. p.121

Vana gloria excludenda ut Chriſtus animam ingrediatur: n. 24. ibid.

Vana gloria vitanda. cap. 10. num. 172. 173. 174. p. 265.

Gloria vana ad ſe trahit omnia ſupplicia. cap. 12. n. 151. 152. p. 299

Gloria Dei.

Apparente Dei gloria, temporalia nihil ſunt. c. 17. n. 17. 18. 19. p.157

Vide *Beatitudo.*

Gratia.

Per Dei gratiam renovamur in nova vita, ac Dei ſervi. c. 2. n. 293. p.77

Gratus vult eſſe cum ſuo benefactore. cap. 3. n. 75. p. 90.

Gratia Chriſti perſeveravit in Apoſtolis, c. 5. n.98. p. 130.

Gratia Dei reſpuit otium & quærit exercitium, & operationem. c. 14. n. 68. 69. p.319

Gratiarum actio.

Gratiarum actio valde perjucunda. cap. 11. n. 122. 123. 124. q.296

Gratiarum actio valde utilis. c. 7. n. 79. 80. p. 164

Boni Viri invicem gratificantur. c.8. n.9. p.195

Gula.

Voracitas gulæ multa mala infert. c. 1.n.233.

Generoſus.

Vide. *Homo.*

H.

Hæreticus.

HÆretici, ut peſtilentes fugiendi ab eorum converſatione, & habitu.

Herodes.

Quatuor fuerunt. c. 12. n. 5. & 6. p.282

Homo.

Multa mala maximè invigilant contra hominem. c. 3. n. 12. p.83

Qualis Homo fuerit Deo, talis Deus eſt illi c. 7. n. 183. 184, 185. p.175.

Qualis homo fuerit Deo, talem ſibi Deus inveniet ibidem.

Homo ab humo, ſeu terra dictus, ut humilietur. c. 10. n. 174. 175. p.265

Homo ſuum principem habeat ante oculos. ibid.

Homo generoſus in utraque fortuna tenet ſui animi robur. c. 12. n. 52. 53. p. 288

Homo bonæ indolis nulla mala ſocietate corrumpitur c. 13. n.8. 9. & 10. p.301

Quilibet homo alliciendus eſt ſua conditione c. 17. n. 82. 83. 84. p.348

Hiſpania.

Hiſpania fidei, ac Eccleſiæ columna. cap. 12. n. 17. p. 283.

Honor.

Honor indebitus non eſt ad honorem; ſed ad vilipendium c. 7. n. 221. 222. p.180

Hoſpitalitas.

Prudens non vult eſſe gravis, ac moleſtus hoſpitio. c. 18. n. 18. 19. p.354

Humilitas.

In proſperis humilitas, in adverſis animoſitas. c. 1. n. 164. 165. p.24

Sapientia, & fortitudo in humilitate devincit. c. 6. n. 83, 84. 85. p.149

Multum requiritur ad celebrandas humilis laudes non ſic ad excelſi. c. 9. n. 68. p.223

Humilitate vincitur ſuperbia. ibid. n. 69.

Deus prælatos humiles vult. c. 10. n.175. 176. 177. p. 265.

Humilitas nos elevat, ac diſponit ad magnam dignitatem. c. 10. n. 179. 180. p.165

Valde ſublime manifeſtare infirmitatem, & abſcondere magnitudinem c. 14. n.17. 18. p.314

Humilitas ad ſe trahit Angelos. cap. 12. num. 148. p. 298.

In eo, quo quis ſe humiliat, exaltatur c. 13. n. 60 p. 308.

Hypocrita.

Hypocriſis maxima deteſtanda. c. 23. n. 60. p. 404

Longè abeſt à Chriſti diſcipulis. n. 61. 62. 63. ibid.

I.

Jacobus.

ZElo fervidus. c. 12. n. 11. & 12. p.183

Jacobus, & Joannes Alpha, & Omega Collegii Apoſtolici. n. 13. ibid.

Jacobus primatum tenet. n. 14. ibid.

Jacobus devotiſſimus Virgini Mariæ. num. 16 ibidem.

Ejus nomen fecit Deus celeberrimum, ut ad eum omnes gentes devotionis cauſa confluant. n. 18. p. 284.

Jacobus magnæ Sanctitatis, ac auctoritatis Vir c. 21. n. 44. p.387

Jactantia.

Vide *Gloria vana.*

Idololatria.

Idololatriæ cauſa hominum benefactorum. c. 14. n. 43. 44. p.316

Chriſtus in ſuis Apoſtolis voluit amputare idololatriæ cauſam, n. 44. ibid.

Jeſus.

Jeſus nomen proprium filii Dei, & impoſitum eſt non ab hominibus, ſed à Deo Patre. c. 2. n. 209. 210. 211. p.66

In nomine Jeſu omnia miracula facta. c. 3. n. 59. pag. 88.

Jeſu nomen maxime venerabile ſuper omne aliud nomen. c. 3. n. 108. p.94

Tres rationes pro magna excellentia nominis Jeſu. n.109. p.99

Jeſu nomen ad nos defendendum, num. 110. ibid.

Magna, & excelſa ſublimitas Nominis Jeſu. c. 3. n. 111. ibid.

Magnitudine nominis Jeſu confunduntur ejus inimici. c. 4. n. 44. p.104

In Jeſu omnia ſunt pleniſſima, & perfecta bona, c.4. n.57. 58. 59. p. 106

Jeſu Nomen corroborat ad martyrium. c. 7. n.282. p. 136.

Index Rerum.

Jeſus Nomen allicit, & vincit omnia. c. 9. n. 73. 74. 75. p.223

Plus Jeſu gloriatur de Nomine Salvatoris, quàm Dei n.72. ibidem

Jeſu Nomen dat robur, & fortitudinem ad omnia vincenda, & nihil timendum. c. 9. n. 74. 75. ibidem.

Jeſu nomen ſalutiferum, & omnia bona ſecum importat. c. 9. n. 268. 269. 270. p.234

Jeſu Nomen etiam feræ belluæ venerantur, n. 171 ibidem.

Jeſu Nomen omnes tenebras depellit. c. 9. n. 172. ibidem.

Omne malum propulſat, & avertit. n. 173. 174. ibidem.

Majora operatur per ipſum Nomen Jeſus, quàm ipſe Chriſtus egerit in vita per ſeipſum. c. 16. n. 37. 38. 39. p.333

Ex lectura Nominis Jeſu convertitur Latro. c. 19. n. 73. p.369

Jejunium.

Dat alas orationi, & facit eam exaudire. c. 21. n. 56. 57. 58. 59. p.388

Eſt adjuvamen orationis. c.10. n. 72. p.254

Juſtus currit ad labores, ad oblectamenta moroſus; c. 21. n. 25. 26. p.385

Ignis.

Cœleſtis ignis non comburit, ſed vivificat. cap. 2. num. 79. p.49

Cur Deus dicitur ignis. c.7.n. 170. p.174

Ignobilis.

Etiam eligitur à Deo c. 7. n.175. p.175

Inimicus.

Cum inimicis cautè agendum. cap. 3. num. 67. pag. 89.

Ut inimicus pro amico habeatur multum requiritur. c. 5. n. 87. p. 128

Magna pulchritudo, ac formoſitas, benevolentia in inimicis. c. 7. n. 330. p.192

Qui inimicos diligit de aliorum malo ſuam juſtitiam cumulat c. 7. n. 335. p.192

Diligere inimicum de Spiritu Dei venit. c. 7. n 336. ibidem.

Indulgentia inimicorum facit filium Dei. cap. 13. num. 62. p.308

Ingratus.

Ingrati pro beneficio accepto referunt malum. c. 24. n. 22. 23. 24. p.403

Ignorantia.

Potentes agnoſcant, & fateantur ſuam ignorantiam, ut diſcant. c. 8.n. 149. p.210

Ingenium.

Ingenium, ac indoles propria maximè conducit ad magna. c. 9.n. 15.16. p.217,& n.137. p.230

Unuſquiſque trahendus ſuo ingenio.

Innocens.

Innocens dum condemnatur, innocens cognoſcitur, & prædicatur c. 25. n.7. p.415

Injuria.

Injuria, & contumelia gravior viro ingenuo, quàm mors c. 8. n. 158. p. 211

Injuria illata in ſervos Dei, eſt in ipſum Deum. c. 9. n. 60. 61. 62. p.212

Injurias ſuſtinere forti animo, magnum miraculum. c. 12. n. 50. p.287

Injuria illata in una lingua in multis deletur. c. 2. n. 109. 110. p.54

Invidia.

Invidia fratrum in fratre, crudelis. c. 7. n. 133 p.170.

Ad evitandam invidiam multa ſunt, diſſimulanda c. 1. n. 267. 268. p.147

Ad evitandam invidiam in electionibus ſignum de Cœlo neceſſarium. n. 270. 271. ibid.

Qui conſcius eſt ſui criminis, non invidet. cap. 2. n. 277. 277. 279. p.75

Invidia tenaciſſima nullo miraculo miteſcit, ac frangitur. c. 5. n. 119. 120. p.132

Intellectus.

Lux in intellectu neceſſaria, ne depravetur à voluntate. c. 2. n. 73. p.50

Vexatio dat intellectum. c. 7. n. 107.& 108. p. 227

Joannes Apoſtolus.

Joannis admirabilis conſtantia, ac generoſitas. c. 1. n. 64. p. 107

Iſraelitæ.

Tempus captivitatis in Ægypto c. 7. n.36.37. p.159

Cur Ægyptii tam crudeliter perſequebantur Iſraelitas. c. 7. n. 101. p.166

Ioſeph.

Ioſeph in multis exiſtit Chriſti figura. cap. 1. n. 71. 72. 73. 74. p.163

Quare tam diverſimodè ſcribitur de pretio venditionis Ioſeph. ibid. n.75. p.164

Quare Joſeph non fecit certiorem patrem ſuum de ſuo ſtatu in Ægypto. c. 7. p.164

Interpres.

Sub interprete aliquando falſitas. c. 2. n. 109. p. 54

Judicium finale.

Dies magnus, & horribilis c. 2. n. 189. p.63

In omni feſtivitate de judicio finali ſemper habenda eſt memoria. c. 2 n. 191. p.65

Memoria judicis univerſalis maximè conducit ad ſalutem c. 2. n. 193. 194. 195. 196. p.64

Ira.

Ubi ira nulla eſt ſapientia, ſed ſtultitia. c. 7. n.106 p. 166.

Ira Dei ad noſtram ſalutem. c. 7. n. 172. & 173 pag. 174.

Inter magnas iras affectus charitatis reſplendet. c. 7. n. 243.244. p.182

Dandus eſt locus iræ. c. 18. n. 51.52. p.357

Judas Galilæus.

Quis fuerit, & cujus ſectæ Auctor, & quomodo periit.

Judas proditor.

Judas fecit ſigna, & miracula cap. 1. num. 224. pag.30

Judas ſtrangulatus occubuit. c. 1. n. 219. p 30

Extraordinarius fœtor ex corpore Judæ. num. 221. pag. 31.

Judæ viſcera diffunduntur per medium, num. 222. ibidem.

Omnia contra Judam inſurgunt. n. 262. ibid.

In Judam triginta maledictiones. c. 1. 232. p. 32

Judæi.

Judæi, ac Hæretici adumbrantur. cap. 3. num. 72. pag. 90

Judæorum crudelitas. c. 7. n. 160. p.173

Judex.

Sit integer affectu, ut peculiares ſuos affectus valeat domare. c. 25. n. 22. p. 416
Judicet cum veritate, ac prudentia. c.25.n.22.ibid.
Nullum majus teſtimonium veritatis quàm adverſarios appellare in judicio. cap. 4. n. 93. 94. & 95. p.111
Ubi fraterna charitas, nullus neceſſarius Judex c. 7. n. 147. p.172
Judex ſuarum actionum det rationem cap. 11. n. 8. p. 274.
Judex ſæcularis non ſe intromittat in rebus Eccleſiaſticis. c. 18. n. 50. p.357
Judex ſit integer affectu, ut non corrumpatur. c. 25. n. 20. 21. 22. p.416
Judex, ut puniat. Vide *Supplicia.*

Judicare.

Quilibet ex ſe judicat de aliis. c. 4. n. 29. p. 103. & c. 8. n. 96. p.204
Iracundus abſtineat ſe à judicando. c. 9. n. 5. p. 216
Homo non judicat ſecundùm præſentia, ſed præterita. c. 10. n. 137. p.261

Juramentum.

Grandis pœna mendaciter jurantis. c. 5. n. 28. 29. pag. 122.

Juſtitia.

Una puerilis vox pro juſtitia ſufficit pro toto orbe c. 4. n. 65. 66. 67. p.107

Juſtus.

Juſtus nihil timet. c. 4. n. 65. p. 107
Juſtorum præſentia arguit, & confundit iniquos. cap. 4. n. 74. p.108
Juſtus ſemper quærit majorem argumentum gratiæ c. 4. n. 129. 130. p.114
Deus maximè providus abundantiſſimè in ſuos juſtos. c. 3. n. 11. & 12. p. 82
Vir juſtus alienus à fallacia, & dolo. c. 5. n. 23. p. 121.
Juſtus unus, & fortis, iniqui multi, & invalidi. c. 6. n. 79. 80. 81. p.149
Juſti pauci, iniqui multi. n. 82. ibid.
Juſtus habet bellum cum carne, & ſanguine. cap. 7. n. 53. 54. p. 161
Juſti laboribus non conſumantur, ſed creſcunt. c. 7. n. 176. p. 175. & c. 28. n. 19. 20. p.436
Juſtus de aliorum malo ſuam juſtitiam accumulat. c. 7. n. 33. p.192
Injuria illa in juſtos, ac ſervos Dei eſt in ipſum Deum c. 9. n. 60. 61. 62. p.222
Juſtorum deſiderium, & affectus ſine voce clamat, c. 9. n. 226. 227. 228. p.240
Juſti quærunt loca ſeparata à tumultu.
Juſtis eſt Dei virtus, iniquis eſt maledictio. c. 10. n. 210. 211. p.269
In mundo juſti vexantur incarcerantur, iniqui ſplendent, & ſublevantur. c. 12. n. 95. 96. p. 293
Quod juſti eximantur in mundo à vexationibus videtur ſomnium. n. 97. 98. ibid.
Juſtus omnia impetrat.
Si Deus in peccatoribus multa peccata diſſimulet non ſic in Juſtis, quos vult expolire, c. 8. n. 118. 119. 120. p 207
Deus maximè punit crimina in ſuos ſervos, quàm contra ſe. c. 13. n. 42. 43. 44. p.305
Juſtitia, & Sanctitas in diſſimilibus actionibus oſtenditur, c. 14. n. 48. p. 317
Deus cuſtodit ſuos juſtos, & non permittit ut iniqui excitent in eos omnem ſuam rabiem. c. 17. n. 14. & 15. p.342
Deus habitat in juſtis, ut in oblato ampliſſimo c. 18. n. 40. p.356.
Deus omnia ſit juſto, nè quid illi deſit. num. 45 pag. 357.
Deus ſuos juſtos in laboribus recreat. Vide *Labor*

L.

Labor.

Deus permittit Labores, ut per eos juſti exaltentur. c. 2. n. 233. 234. p. 68. & c. 27. n. 62. 63. p.431
Labores catervatim veniunt. c. 3. n. 13. p.83
Labores vigilant contra hominem n. 12. ibid.
Labor ducit nos ad confeſſionem, ac ad remedium peccatorum. c. 5. n. 72. p.127
In laboribus magna dulcedo, ſolùm Sanctis nota. c. 5. n. 189. 190. p.139
Labor pro Chriſto prælibatio vitæ æternæ. ibid.
Gaudium patiendi pro Deo, noctem vertit in diem n. 191. ibid.
Magis gratificandum in laboribus, quàm in præmio. n. 197. p. 140
Labor, ac afflictio prognoſticum felicitatis, quæ ſequitur. c. 7. n. 38. 39. 40. p. 159. 160
A laboribus danda eſt requies c. 27. n. 15. 16. p.427
De Laboribus naſcitur fructus juſtitiæ. c. 27. n. 61. 62. p.431
In aliorum labore time tuum c. 7. n. 113. p. 167
Juſti Laboribus non conſumuntur, ſed creſcunt. c. 7. n. 176. p.175
Ex Chriſti nomine ſuavizantur omnes labores. c. 7. n. 324. 325. 326. p.191
Non judicatur malum ac labor, quod parturit magnam gloriam. c. 8. n. 156. 157. p.211
Labores aperiunt oculo, & dant intellectum c. 14. n. 107. & 108. p.227
Deus non ſinit ſuos juſtos diu in laboribus vexari, ſed citò ſubvenit c. 16. n. 91. 92. 93. p.338
Juſtos in ſuis laboribus maximè Deus recreat, ac fovet c. 18. n. 33. 34. p.355
Deus dat laborem ad majorem gloriam c. 18. n. 56. 57. 58. p.358
Labores, quos ſuſtinemus pro Deo, etiam pro mundo, ſunt majores. c. 23. n. 57. 58. 59. p.340

Lacrymæ.

Lachrymæ cuſtodiunt ab omni periculo, & exaltant. c. 7. n. 123. p.169
Per lachrymas evaporatur dolor animi. c. 8. n. 33. p. 197.
Orator cum lachrymis valde efficax. c. 20. n. 50. p. 375.
Juſti, & pii dolent: & lachrymantur de aliorum peccatis ibid. n. 52. p.376
Lachrymæ dilecti viſæ dolorem cauſant. c. 21. n. 27. 28. 29. 30. 4.385

Laus.

Aliena Laus difficilitor creditur, ſecus ignominia. c. 1. n. 92. 93. p.15
Illa præclara Laus quæ non ſit ab homine obligato. c. 3. n. 48. 49. 50. p.87
Deus laudatur, verbo, & opere. c. 3. n.73. p.90
Multum requiritur ad humilis Laudes credendas. c. 9. n. 68. p.223
Qui verè Deum laudat; alios ad ejus laudes convocat. c. 11. n. 17. p.275
Virtus Laudata maximè impugnatur. c. 23. n. 78 & 79.

Lex.

Lex gratiæ multas excellentias habet ſupra legem veterem c. 2. n. 6. 7. & 8. p. 41.
Spiritus ſanctus venit in obſervantes legem. c. 2. n. 14. & 15. p. 43
Lex vetus tranſivit; Lex nova permanet. c. 2. n. 82 pag. 51.
Lux antiquæ legis obcæcabat, lux legis Evangelicæ illuminat. c. 6. n. 105. p. 152
Lex Evangelica ponit ſignum in anima & corde. c. 7. n. 56. 57. 58. p. 161
Lex vetus valde gravis ac ponderoſa multitudine peccatorum. c. 15. n. 27. 28. 29. p. 323
Lex Evangelica valde ſuavis, & levis. c. 15. n. 33. p. 323.
Inter legem novam, & veterem multum diſcrimen c. 15. n. 35. 36. 37. ibid.
Leges novæ non ſubito introducendæ ſed paulatim. c. 16. n. 15. 16. 17. p. 321
In lege veteri ſigna corporalia, in lege Evangelica ſpiritualia. c. 19. n. 12. & 13. p. 363

Liberalitas.

Liberalitas dona dat largè pœnam cum menſura c. 2. n. 55. 56. 57. p. 48
Summa liberalitas occultat beneficia exhibita c. 2. num. 66. p. 49
Dei liberalitas pro parvo multum dat. cap. 7. n. 47. p. 160.

Libertini.

Erant nati ex illis qui fuerunt captivi per Romanos; poſtea libertate donati ſunt. cap. 6. n. 67. pag. 148.

Liber.

Liber malæ doctrinæ comburendus c. 19. n. 66. 67. p. 368.
Libris malæ doctrinæ pereunt regna. n. 68.
In Libro malæ doctrinæ interiùs latet venenum, num. 69. ibid.
Libri bonæ doctrinæ faciunt homines Sacros & Sanctos. c. 19. n. 79. ibid.
Libri Sacri, ac bonæ doctrinæ valde utiles. n. 71. 72. 73. ibid.

Locutio Linguæ.

Lingua ex ſe malum, gubernata à Spiritu ſancto quid optimum. c. 2. n. 72. p. 50
Maledicus, & mala Lingua ſemper invenit quid ad murmurandum. c. 2. n. 150. 151. p. 59
Malevola Lingua etiam contra Deum armatur. n. 52. ibid.
Aliquando laudabile tacere, aliquando loqui.
Qui loquitur contra voluntatem irridetur. cap. 17. num. 39. p. 344
Donum linguarum quatuor importat. cap. 2. n. 99. p. 53.
Donum linguarum in B. Virgine Maria. n. 100. ibidem.
Et in aliis perſonis ſtantibus in Cœnaculo. n. 101. ibidem.
In quibus Linguis Apoſtoli loquebantur. n. 102. 103. 104. ibid.
Quot ſunt Linguæ in Orbe. ibid. n. 106. p. 54
An linguæ, quæ poſteà ſubcreverunt, fuerint infuſæ Apoſtolis n. 107. ibid.
Quod una mala Lingua finxit in multis compenſatur. c. 2. n. 109. p. 54
Varietas Linguarum multum convenit ad ornatum Eccleſiæ Dei. n. 110. ibid.

Lucrum.

Ob Lucrum temporale, magis volunt homines habere ſecum Diabolum, quàm Deum. c. 16. n. 66. 67. 68. p. 336.
Ob lucrum homines adorant Diabolum. n. 67. 69 ibidem.
Lucrum pecuniæ impedimentum ad Cœlum c. 3. num. 32. p. 85
Reprobantur Sacerdotes, qui non de ſpirituali, ſed de lucro agunt. c. 3. n. 37. 38. p. 86
Lucri acquiſitio diviſionem parit. c. 4. n. 133. p. 115
Mundialis non agit de anima, ſed de lucro. cap. 8. n. 95. &c. p. 204
Valde execrabile ex divinis lucrum quærere. c. 8. n. 103. 104. p. 205
Multa diligentia ad lucrandum, illius perditio. c. 12. n. 104. 105. p. 293

Luxuria.

Deus maxime nos vult liberos à Luxuria. c. 7. n. 44 p. 160.
Diaboli eſt vires frangere, luxuriam fomentare, c. 7. n. 113. p. 167
Luxuria plus dementat, quàm vinum, ac ebrietas. c. 24. n. 68. p. 413

M

Magiſter.

Magiſter honorandus. c. 8. n. 143. p. 210
Ex malo Magiſtro pejores diſcipuli. cap. 14 num. 6. 7. 8. p. 312
Vide *Verba*, *Diſcere ac docere.*

Magiſtratus.

Qualis, & ad quid eſſet Magiſtratus in populo Iſraël. c. 4. n. 7. p. 100

Majeſtas.

Suprema Majeſtas ſuperlucet inter lucentes. c. 2. n. 67. 68. p. 49

Malum.

Multa mala maximè invigilant contra hominem. c. 3. n. 12. p. 82
Ex malis, ac inſidiis parat Deus remedium ac victoriam.

Malitia.

Malitia, ac nequitia hominum nulla evidentia, ac miraculo quieſcit, ac mitigatur. cap. 6. n. 116. 117. 118. p. 153
Malitia humana paulatim creſcit, & de uno malo in aliud majus venit. cap. 4. num. 104. 105. 106. p. 112.

Maria Deipara.

Virgo Maria optimè omnia ſciebat cap. 1. n. 138. pag. 21.
Maria Virgo erat inter Apoſtolos in medio, ut omnium illuminatrix. c. 1. n. 198. 199. p. 28
Ubi Maria adeſt, ibi Dei benignitas, & ſecuritas. c. 2. n. 62. 63. p. 48
Corpus, & Caro Virginis Mariæ dicenda eſt Sancta. c. 2. n. 229. p. 68
Omnia beneficia per Virginem Mariam velociſſimè veniunt c. 3. n. 24. 25. 26. 27. p. 48
In Nomine Mariæ omnia miracula facta. cap. 3. num. 59. p. 88
Caro Virginis Mariæ pro decore fuit Chriſto Domino. c. 4. n. 48. p. 105
Deipara Virgo pura in partu, in quo ejus Virginitas eſt adaucta. c. 7. n. 178. p. 175
Virgo Maria ſine peccato originali concepta. n. 179. ibidam
Puritas Virginis Mariæ tranſcendit omnem mentem c. 7. n. 198. p. 177

Index Rerum.

Deiparæ Magnalia tranſcendunt omnem creatam intelligentiam ; ut nullo modo poſſint comprehendi c. 7. n. 206 207. 208. p. 178

Virgo Maria orat pro Stephano. c. 7. n. 316. p. 190

Per Mariam Virginem gentes veniunt ad fidem ac Eccleſiam. c. 10. n. 5. 6. 7. & 8. p. 246

Per virginem gentes illuminantur ad fidem. ibid.

Orationes Deiparæ pro ſua reverentia ſtatim exaudiuntur. c. 10. n. 40. p. 250

Maria Virgo unà cum filio ſuo idem computatur ibid. n. 42, 43. p. 251

Chriſtus cognoſcitur in mundo filius Dei , quia filius Virginis Mariæ. 45. ibid

Maria Virgo nullum habuit peccatum nec originale , nec actuale. c. 10. n. 109. p. 258

Virgo puriſſima in primo inſtanti ſuæ Conceptionis. n. 110. 111. 112. 113. 114. ibid.

Pater Æternus gloriatur quod filius ſuus ſit filius Virginis Mariæ. n. 112. ibid.

A Mariæ Nomine certum patrocinium contra omne periculum. c. 11. n. 101. p. 293

Virgo Maria Apoſtolorum Magiſtra omnes eorum quæſtiones determinabat. c. 15. n. 48. 49 & 50. p. 324.

Maria totius ſapientiæ doctrix , Organum Spiritus ſancti per quod loquebatur. ibid.

Maria ſol illuminans Eccleſiam militantem , ac triumphantem. ibid. n. 51. p. 325

Magna cautela adhibetur , ne quis de Verbis Mariæ dubitaret. n. 52. ibid.

Mariæ nomen non referunt Apoſtoli in ſuis Epiſtolis ob multam ipſius nominis reverentiam. c. 18. q. 1. n. 75. p. 359

Valde dulce audire nomen Mariæ n. 76. ibid.

Nomen Mariæ inter omnia ejus magnalia valde ſublime. ibid. n. 57. p. 360

Sanctiſſima Virgo Maria habet quemdam excellentiæ principatum in omni virtute ſuper omnes puras Creaturas. A ſectione 7. per totam. p. 457

Virgo antequam nata illuminabat mundum n. 104. p. 458.

Magna felicitas eorum qui fuerunt digni videre, & audire Virginem Mariam. A q. 10. per totam. p. 468.

Virgo Concepta abſque ullo peccato originali. A. n. 221. 222. p. 471

Virgo Maria orat & intercedit pro animabus Purgatorii A n. 331. & ſeq. p. 484

De aliquibus Antiphonis B. V. A. n. 557. p. 487

Manus.

Per manuum impoſitionem conſtituuntur Diaconi c. 6. n. 52. 53. p. 146

Martyr. Martyrium.

Martyres inebriati amore Dei c. 2. n. 140. p. 57

Suprema dignitas Martyrum. c. 5. n. 194. p. 140

Magnum Dei donum Martyrium n. 195. ibid.

Maximè gratificandum in Martyrio , quàm in præmio ibid. n. 196. ibid,

Martyres habent ſecum Deum pro ſocio. n. 197. ibidem.

Sanguis Martyrum , ſemen producens fructus c. 6. num. 2. p. 141

Mathias.

Sors ſuper Mathiam fuit aliquo Cœleſti ſigno demonſtrata. c. 1. n. 283 p. 39

Sors dum cadit ſuper Mathiam maximè nobilitata eſt ibid. n. 284. ibid.

Elogium D. Mathiæ. c. 1. n. 287. p. 39

Significatio nominis Mathiæ. ibid. n. 288

Nomen datum à Deo , ibidem num. 289.

Mendacium.

A conſpectu veritatis omne mendacium , ac falſitas deſtruitur , & diſſipatur. cap. 4. n. 79 80. 81. p. 109.

Mendax grandi pœna punitur. c. 5. n. 29. 30. p. 122

Mulierum ingenium mendax. c. 5. n. 62. p. 125

Mendacium ex modo dicendi cognoſcitur. cap. 6. num. 190. p. 151

Deus abominatur fictiones , & mendacia cap. 10. n. 190. 191. p. 267

Mendaces benè audiunt apud Principes, c. 12. n. 134. p. 297.

Meritum.

Ad obtinendam beatitudinem , noſtra opera , ac merita neceſſaria c. 4. n. 54. 55. 56. p. 105

Per Spinas merentur magna c. 7. n. 198. p. 177

Bonus Vir vult in meritis habere ſocios. c. 21. n. 42. 43. p. 577.

Vide *Præmium.*

Miſericordia , Miſericors.

Qui miſericordiam eſt aſſecutus facile miſeretur. c. 7. n. 120. 121. p. 168

Non in felicitate , ſed extra illam homo miſeretur. c. 7. n. 149. 150. p. 172

Vide *Eleemoſyna.*

Miſſa.

Multa bona confluunt audientibus Miſſam. c. 20. n. 21. 22. p. 373

Repletur donis Spiritus ſancti. ibid. n. 23.

Fit Civis Cœleſtis. ibid. n. 24. p. 376

Fit ſocius Angelorum n. 25. ibid.

Multa bona recipit à Deo. n. 28. & ex p. 3. cap. 20. num. 34. ibid

Miles.

Res Eccleſiaſticæ non veniant ad milites c. 12, n. 83. p. 191.

Ex rebus Eccleſiaſticis , nec filum, vel corrigia ſit ad ſtipendium militum. n. 85. 86. ibid

Myſteria.

Mundani non percipiunt , nec intelligunt divina Myſteria c. 7. n. 308. p. 184

Miracula.

Miracula maximè inſerviunt ad confirmandam fidem quæ hæretici non poſſunt facere c. 2. n. 283. p. 75

Quæ cauſæ interveniunt in faciendis miraculis.

Miracula non ſunt requirenda, quando res fieri poteſt per vires naturæ, c. 9. n. 242. 243. 244. p. 241.

Mors.

De morte triumphat , qui illam ſemper cogitat, c. 20. n. 61. 62. 63. p. 376

Pro meditatione mortis magnum documentum dat Paulus. n. 30. 31. p. 374

Mors ac ſepultura poſt Chriſtum magnus honor. c. 2. n. 440. p. 69

In hora mortis Charitas erga ſibi infenſos cap 7. n. 242. p. 182

Ex morte Chriſti mors ſit levis , & ſuavis cap. 7. n. 284. p. 187.

Mortui ſunt plorandi, ac pro eorum ſepultura. c. 18 q. 4. per totam. p. 297

Mores.

Multum diſtant mores hujus temporis à primitiva Eccleſia. c. 1. n. 287. p. 26

Maniſter.

Miniſter non eſt impediendus in ſuo officio c. 3. n. 48. p. 87

Miniſtri

Miniſtri non in publico, ſed in occulto accipiunt. c. 8. n. 97. 98. p. 204
Chriſtus ſolus clemens, cum miniſtris ſeverus, c. 1. n. 165. p. 14
Sciant Miniſtri quod de donis acceptis ſint reddituri rationem c. 1. n. 167. 168. ibid.
Bonus Miniſter non excedit ſuam commiſſionem. c. 1. n. 169. 170. 171. ibid.
Miniſtri maximè honorandi, ut venerabiliores ſint. c. 2. n. 75. 76. p. 50
Deus vult ſuos Miniſtros eſſe venerabiles, & ut honorentur. c. 1. n. 258. 259. p. 36
Bonus Miniſter vult ſecum habere Miniſtros bonos, non verò malus. cap. 1. 243. 244. 245. 246. pag. 34.
Miniſtri expleto ſuo officio recedant. cap. 8. n. 183. 184. 185. p. 124
Si Miniſter accipit hebetatur integritas. c. 9. n. 242. p. 241.
Bonus Miniſter perſiſtit in officio ſibi commiſſo, ultra non tranſcendit. c. 10. n. 53. 54. p. 252
Miniſtri Diaboli pejores, quàm Diabolus. cap. 14. num. 7. p. 313
Miniſter diſpenſans communia bona ut credatur, quod non ſibi aliquid lucratus fuerit, neceſſe eſt ut fiat miraculum. c. 20. n. 104. p. 381

Mulier.

Mulier cum ſolo Angelo loquatur. c. 1. n. 135. 136. pag. 20.
Mulier ex brevi colloquio cum hominibus invenit Deum. n. 137. p. 21
Colloquium mulierum fugiendum. cap. 9. n. 274. 275. 276. p. 245

Mortificatio.

Mortificatio neceſſaria ad magna merita aſſequenda. c. 7. n. 42. p. 160.

Murmuratio.

Vide *Lingua.*
Ad murmurandum homines non cogitant præſentia, ſed præterita c. 9. n. 142. 143 p. 231
Ut homo valeat murmurare, ac calumniare non judicat ſecundùm ea quæ ſunt de præſenti, ſed de præterito. c. 10. n. 137. 138. p. 161

N.

Natura.

NAturæ affectus, ac inclinatio non poteſt occultari, c. 7. n. 141. 142. 143. p. 171
Quod eſt à natura negari non poteſt. ibid.

Nicolaus.

Advena unus ex ſeptem Diaconis, multi graviter condemnant, alii multis liberant, & dicunt virum probum. c. 6. n. 50. 51. p. 146

Nicanor.

Unus ex ſeptem Diaconis, fide, & gratia inſignis, Martyrio coronatur. c. 6. n. 47. p. 146

Nobilitas.

Nobilitas multum conducit ad gubernatorem. c. 7. n. 125. p. 169
Gubernator nobilis, lenis, ignobilis, durus. ibid.
Nobilis magna, ac difficilia aggreditur. c. 17. n. 28. 29. 30. p. 343
Nobilis fidem tenet, & ſervat. n. 29. ibid.
Nobilis è ſua nobilitate pignoratur ad magna n. 29. ibid.
Nobilis aptus ad bellum n. 30. 31. ibid.
Nobiles antiqui ſe exercebant in arte mechanica c. 18. n. 15. p. 354

Nomen.

Nomen virtutes indicat. c. 9. n. 258. p. 243
Nomen è magnis factis ſumitur, ac approriatur c. 13. n. 27. 28. 29. p. 234
Nomen in dignitate ſine fructu valdè execrabile c. 23. n. 16. 17. 18. p. 399

Nova.

Multi in doctrina damnant novitatem ſententiarum, cum multoties ſint præſtantiora. cap. 17. n. 51. 52. p. 345
Sæpè junioribus Deus dat majorem lucem quàm antiquis. n. 53. 54. 55. ibid.

O.

Obedientia.

PErfecta Obedientia prophetizat voluntatem Superioris. c. 2. n. 296. p. 77
Elementa docent homines obedire Deo. c. 7. n. 255. p. 183.
Perfecta Obedientia non expectat mandatum, ſed prævenit. c. 9. n. 88. 89. p. 225
Obediens non diſcurrit, nec diſcutit mandatum, ſed indilatè adimplet. c. 10. n. 56. 53. 57. p. 252
Bonus ſubditus mutus ad præcepta cap. 10. n. 188. p. 266.
Perfectè Obediens, omnes difficultates contemnit, ut obediat. c. 11. n. 14. p. 275

Obſequium.

Obſequia facta Deo, ipſe anticipatè remunerat. c. 3. n. 69. p. 90
Pueri à ſua infantia ſunt Deo dedicandi in ejus obſequium. c. 7. n. 46. p. 160
Obſequium non voluntarium, idem eſt, ac ſi non eſſet per id quod fit obſequium recipitur beneficium. c. 9. n. 259. 260. p. 243
Juſtus & ſi dormiat, vigilat ad obſequium. c. 16. n. 35. 36. p. 332

Occaſio.

Bona occaſio non omittenda. c. 8. n. 168. p. 212
Occaſione bona utendum c. 22. n. 26. p. 394

Oculus.

Oculi intenti in Jeſum ſagena omnium bonorum & ipſum habent defenſorem. c. 1. n. 109. 110. 111. pag. 17
Oculi attenti in Deum multam vim ac efficaciam habent. c. 23. n. 10. p. 198
Oculus eſt index, animus affectus. ibid.

Odium.

Odium nulla evidentia, ac miraculo quieſcit, etiam ſuo damno proprio.
Odium, & amor de eadem re pariunt diverſos effectus. c. 10. n. 210. 211. 212. p. 269

Offerre.

Offerenda Deo cum magno cultu. cap. 14. n. 35. p. 316.
Perfectiora, ac meliora offerenda Deo. c. 14. n. 37. 38. 39. p. 316

Officium.

Miniſter expleto ſuo officio recedat. cap. 8. n. 184. 185. 186. p. 214
Officium ante omnia ſatisfaciendum, ac correſpondendum. c. 20. n. 68. 69. 70. p. 377

Opus.

Quilibet ex ſua apparentia, ac operibus judicatur. c. 1. n. 130. 131. p. 20

Verba

Verba cum operibus adjungenda. c. 3. n. 30. p. 90
Iniquorum ora, non verba, ſed opera comprimunt c. 5. n. 91. p. 92
In omni opere bono danda gloria Deo, nobis retinenda humilitas. c. 5. n. 96. 97. p. 93
Ex uno opere, ſeu facto colligitur aliud. c. 4. n. 30. p. 103.
Opus non dicitur magnum ex dato, ſed ex animo. c. 7. n. 49. p. 161
Ille magnus Prælatus, qui verbis, & opere agit. c. 8. n. 68. 69. p. 201
Opera bona clamant pluſquam verba. c. 9. n. 247. 248. 249. p. 242

Oratio.

Oratio adducit ad ſe filium Dei, & eſt clavis Cœli c. 2. n. 49. 30. 31. p. 44. & c. 1. n. 190. p. 27
Oratio pignus Spiritus ſancti c. 1. n. 189. & 190. p. 27.
Oratio multorum multum efficax. c. 1. n. 191. p. 17
Oratio aſſidua efficax. n. 192. 193. 194. ibid.
Qui per orationem aliquid accipit de Deo, totum habet. c. 2. n. 300. p. 78.
Præparatio ad orationem impetrat. c. 3. n. 6. p. 82
Multorum Oratio exauditur. c. 3. n. 7. & 9. p. 82
Oratio ex adjunctis bonis operibus multum efficax. c. 3. n. 17. 18. 19. p. 83
Oratio frequentanda, mutatione temporis & tum maximè Deo grata. c. 5. n. 134. 135. 136. 137. p. 133.
Oratio hora matutina, valdè excellens. num. 137. ibidem.
Orandum pro peccatoribus obſtinatis. c. 7. n. 244. p. 181.
Oratio debet eſſe aſſociata pœnitentiâ & mortificatione. c. 8. n. 122. 123. 124. p. 207
Mortificatio, & pœnitentia debent antecedere orationem. ibid.
Oratio cum lachrymis tanquam de jure impetrant. n. 125. ibid.
Oratio adjuncta bonis operibus multum prævalet c. 9. n. 163. p. 243
Oratio prompta, facilè impetrat omnia. cap. 9. n. 266. 267. p. 244
Maximè orandum tentationis tempore. c. 10. n. 37. p. 254.
Bonus Prælatus orat pro populo ſuo. n. 71. 72. 73. ibidem.
Oratio, quæ fit media nocte valde Deo grata, & efficax. c. 16. n. 77. 78. p. 337
Oratio cum lachrymis maximè grata. c. 20. n. 56. p. 375.
Jejunium & ſaccus dant alas orationi. c. 21. n. 56. 57. 58. 59. p. 388
Oratio ante Electionem præmittenda. c. 1. n. 260. 261. p. 36

P.

Parens, vel *Pater.*

PAtres maximè moventur honore filiorum. c. 2. n. 169. p. 61
Patres ſæpè illuſtrantur à filiis. c. 7. n. 22. 23. p. 158
Pater, qui non reprehendit filios punitur cum eis, c. 40. n. 24. p. 249
Pater familias intendat totam domum ſuam componere in obſequio Dei c. 10. n. 22. 23. p. 248

Paſſio.

Chriſti paſſio maximè ad ſe allicit omnes, affectus c. 20. n. 85. p. 379
In Chriſti paſſione omnes noſtræ iniquitates conſumptæ. cap. 10. num. 86. ibid.
Chriſtus in ſua paſſione maximè ſuam divinitatem oſtendit. c. 1. n. 253. 254. 255. p. 71
Paſſio Chriſti maximè nos corroborat ad ſuſtinendas omnes perſecutiones. c. 5. n. 149. p. 135
Dulce Sanctis pati pro Deo, durum non pati. c. 5. n. 187. p. 139
Gaudium patiendi pro Deo noctem vertit in diem n. 192. ibid.
Suprema dignitas pati pro Deo. c. 5. n. 195. 196. 197. p. 140
Conſiderata Chriſti Paſſione mors noſtra ſuavis. c. 7. n. 284. p. 187
A Paſſione Chriſti venit noſtra ſanctificatio. c. 19. n. 16. 27. p. 365
A ſua Paſſione Chriſtus publicatur Rex c. 20. n. 80. p. 378.
Chriſtus diſcipulis concedit magnalia, at Paſſionem & mortem ſolum ſibi vult. cap. 20. n. 82. p. 378.

Patria.

Peregrinari à patria ob amorem Dei, ac ejus obſequium, magnum meritum. c. 9. n. 210. 211. p. 239.
Homines maximè nobilitantur à patria. c. 15. n. 83. 84. 85. p. 390.
Etiam ex vili loco magni viri. ibid.
Amor patriæ vehemens. c. 1. n. 72. p. 12
Amor patriæ maxime nos allicit. c. 7. n. 26. p. 158

Patriarchalis Sedes.

Patriarcha unde derivetur. 11. n. 21. p. 276
Quatuor primariæ Patriarchales Sedes. num. 22. ibidem.
Cur Antiochena dicitur tertia. n. 23. ibid.

Patronus.

Qui habet patronos eſt in bona reverentia. c. 4 num. 32. p. 103
Qui habet Patronos ab aliis timetur. n. 33. 34. ibid.

Paulatim.

Paulatim res magna diſponenda. c. 3. n. 88. p. 92
Ad magna paulatim eundum, & non ſubito. c. 9. n. 105. 106. p. 227
Nova non ſubito, ſed paulatim introducenda c. 16. n. 15. 16. 17. p. 331

Paulus.

Tantus Sanctus Paulus, ut ejus culpæ minuantur, ut leves appareant c. 7. n. 306. p. 188
Cur dictus eſt Paulus. c. 9. n. 6. & 7. p. 216
Cur Saulus ibid. n. 7. c. 13. n. 26. p. 303
Quare Paulus in antiquis picturis ponitur ad dexteram Salvatoris c. 9. n. 10. p. 216
Petrus ad ſiniſtram. n. 11. ibid.
Magnus Deus ex Paulo perſecutore fit illuſtrator Eccleſiæ c. 9. n. 14. p. 217
Ingenium Sauli ad magna, ſed ante vocationem incultum. c. 9. n. 15. 16. p. 217
Maximè Dei potentia reſplendet in Paulo num. 21. p. 217.
Ad Converſionem Pauli magna convenerunt, ut ad magnum ædificium in quo omnia. n. 24. 25. p. 218.
Multa Pauli Elogia. n. 26. ibid.
Alii Apoſtoli peculiares Provincias habuerunt, Paulus totum urbem. n. 27. ibid.
In converſione Divi Pauli fit converſio totius Orbis. c. 9. n. 37. 38. p. 219
Paulus ſua doctrina irrigat, ac fœcundat Eccleſiam n. 40. ibid.
Paulus Cor Eccleſiæ. ibid.

Paulus cōpioſa luce reſplendet. ibid. n. 41.42.p.219
Paulus iter ageret pedibus. c. 9. n. 43. p.220
Paulo datur major pars quinquies aliis. num. 46. p. 220.
Paulus Secretarius Trinitatis, & vidit eſſentiam Divinam. n. 47. ibid.
Ejus converſio opus Divinæ Omnipotentiæ. n. 48. ibidem.
Charitas Pauli non potuit capere in toto mundo. c. 9. n. 51. p.221
Paulus dilectiſſimus Dei in quo ipſe requieſcit, ut in thalamo. c. 9. n. 57. 58. p.221
Paulus in vinculis ſe conſiderat in cœleſtibus. c. 12. n. 68. p.290
Mirificè Deus condecorat Paulum c. 9. n. 65. p.222
In vocatione Pauli reſplendent omnes virtutes, c. 9. n. 83. 84. 85. p.214
Excœcatur Paulus à terrenis, ut videat cœleſtia. c. 9. n. 103. 104. p.226
Rigida Pauli pœnitentia per totam vitam. cap. 9. n. 110. 111. 112. 113. p.237
Chriſtus fundavit Eccleſiam, Paulus plantavit ut ejus Coadjutor. c. 9. n.117.118. p.228
Unus Paulus pro omnibus n. 119. ibid.
Paulus dormiens, vigilabat in aliorum ſalutem, & Deo obediebat c. 9. n. 130. p.219
Paulus inter omnes Sanctos inſigniter condecoratur à Deo. c. 9. n. 133. 134. ibid.
Paulus totus transformatus in Chriſtum, & præ cæteris maximè Chriſto unitus cap. 9. n. 160. 161. 162. p.233
Alia Pauli Elogia n. 163. ibid.
Paulus ex multiplici ratione dicitur vas Electionis. c. 9. n. 147. p.231
Sapientia Pauli ad totius Orbis ſalutem .num. 15. p. 217.
Paulus divina Sapientia plenus c. 11. n. 45. p.278
Pauli verba tamquam tonitrua, & fulgura. c. 14. num. 31. p.315
Pauli vincula valdè glorioſa, & fortiſſima. c. 16. n. 81. 82. 83. p.338
Pauli virtutes aliorum virtutibus maximè celebrantur. c. 19. n. 25. p.364

Pauper.

Pauper gravis, & moleſtus. c. 3. n. 14. p.83.
Mundi paupertas dat cœleſtem poteſtatem, & ſubdit omnia regna mundi, c. 3. n. 41-42.43.44. p. 86.
Verus pauper omnia dimittit, & ſolum Deum vult habere. c. 10.n.112.113. p.381

Pax.

Chriſtus multipliciter nobis dat pacem, & recommendat. c. 10. n. 204. 205. p.268
Chriſtus ſuis operibus pacem nobis perſuadet. n. 206.
Ex Chriſti præſentia pax, ex ejus abſentia diſcordia. n. 207. ibid.
Chriſtus in pace. c. 11.n.9. p.274
Tota Civitas firmatur in pace n. 10. ibid.
Principes Civitatis ſint in pace.n.10. ibid.
Pacifici maximè Deo aſſimilantur. cap. 15. n. 69. p. 326.
Pax valde pulchra, & decora. cap. 18. n. 12. & 13. p. 354.
Pax affert ſecum omne bonum, & omnem felicitatem. n.13.14. ibid.

Phariſæus.

Quinam erant Phariſæi, & nominis Ætymologia. c. 5. n. 157. p.135
Quomodo veſtiebantur. ibidem. n. 158. p.136

Pœnitentia, vel Pœnitentes.

Peccatores trahuntur ad pœnitentiam, & trahendi ſunt. c. 2. n. 272. 273. 274. p.74
Ut peccatores trahantur ad pœnitentiam, eorum culpæ non ſunt exigendæ, ſed attenuandæ. c. 3. n. 111. 112. 113. p.95.
Ad trahendos peccatores ad pœnitentiam multa ſagacitas requiritur. ibid. n. 120. p.99
Pœnitentia extinguit, ac delet cicatrices peccati. c. 13. n. 63. 64. 65. p.308
Pœnitentia feſtina valde efficax. ibid.

Peccatum.

Peccata publica publicam requirunt pœnitentiam. c. 2. n. 271. p.74
Peccata in initio, ac exordio amputanda. c. 5. n. 50. p. 124.
Peccatum ſecum adducit pœnam cap. 5. n. 125. 126. 127. p.132.
Unum peccatum aliud gravius ſecum importat. c. 7. n. 248. 249. 250. p.183

Peccator.

Nullus crudelior in peccatorem, quàm ipſemet in ſeipſum. c. 1. n. 215. 216. p.30
Peccatores ſimiles in delicto, ſimiles in pœna. n. 220. p.31
Peccatores recenter converſi benignitate ac manſuetudine trahendi cap. 2. n.272. 273. 274. 275. pag. 74.
Peccator valde timidus. c.4.n.75.76.
Magiſtros, ac inventores peccatorum, rigidè puniendi. c. 5. n. 46. 47. 48. p.124
Maximè damnatur peccator inter probos vivens. c. 5. n. 50. p.124
Inter aliorum lachrymas peccans deploratur. ibid.
Peccator fit Diaboli domicilium, & trahit ad ſe Diabolum c. 5. n. 107. 108. p.131
Peccatores multi, & invalidi. c. 6. n. 80. p.149
Peccatoris nequitia nulla evidentia, ac miraculo quieſcit c. 6. n. 116. 117. p.155
Pro peccatoribus obſtinatis exorandum eſt Deo. c. 7. n. 241. p.182
Peccatoris nomen non habet Deum in ore cap. 9. n. 55. p.221
Peccator cadaver vivum, & homo mortuus. c. 9. n. 267. 268. p.242
Peccatores ſic ebibunt ſua vitia, ut in eis convertantur n.10. n.99.100. p.157
Peccator multis ſubditur, & invenit. c. 10. n. 133. 134. p.260

Philippus.

Philipus Diaconus quis, c. 6.n.43. p.146
Ejus Elogia. ibid.
De ejus Martyrologio, ac ejus filiabus. num. 44. ibidem.

Peregrinus.

Multa dona Dei, his qui peregrinos ſuſcipiunt. 1. c. 10. n. 151. p.162
Epiſcopo potiùs commendatur hoſpitalitas, quàm charitas n. 152. ibid.
Peregrini ſunt recipiendi, ac recreandi num. 153. ibidem.
Peregrini cum multa alacritate, ac benevolentia n. 155. ibid.

Peregrinare.

In hoc ſæculo verſamur tamquam peregrini. c. 18. num. 23. p.355
Et hoc ſemper debemus habere in mente. ibid.

Periculum.

Cum Deus vocat, nullum periculum timendum. c. 7. n. 201. p.177

Perſeverantia.

Perſeverandum in bono opere incepto. c. 2. n. 294. 295. p.77

Perſeverantes ſunt uſque in finem. c. 11.n. 16.p.277

Perſeverantes, ac conſtantes habent locum apud Deum n. 37. 38. ibid.

Virtus floreat in ſenectute, quæ fuit in juventute. n. 39. ibid.

Moyſes ob perſeverantiam dictus Deus Pharaonis n. 40. ibid.

Petra.

Quid ſit petra, ſeu lapis angularis. cap 4. n. 49. p. 105.

Chriſtus dicitur petrà, ſeu lapis angularis. n. 49. 50. 51.

Petrus.

Petrus inſignis urbanitate c. 3. n. 34.35. p.85

Petrus non vult eſſe ſolus in dignitate, ſed etiam alios ſecum habere. c. 1. n. 243.244.245.146.p. 32. c. 3. n. 34. & 35. p.85

Petrus reliquit terrena, & habuit claves Cœli. c. 3. num. 44. p.87.

Divus Petrus Prima vox in Cœlo, & in terra. c. 3. n. 54. 55. p.88

Summa Divi Petri paupertas. c. 3. n. 61.

Admirabilis Sancti Petri conſtantia. cap. 4. n. 64. p. 107.

Nihil Petri valde mirabile ſuper mirabilia Sanctorum c. 5. n. 85. p.120

Gratia Petri præſentibus, & abſentibus. num. 87. ibidem.

Petrus filius Spiritus ſancti. c. 5. n.97. p.129

Altiſſima Divi Petri cognitio. n. 99. p.130

Eximius Petri amor in Chriſtum n. 100. ibid.

Petrus omnium Magiſter, & Doctor. cap. 8. n. 152. p. 210.

Petrus ut magnus paſtor viſitat oves cap. 9. n. 217. p. 239.

In Petro recapitulantur omnia magnalia. cap. 10 n. 48. p.251

Petrus ne credatur aliquid divinum dicit ſe eſſe hominem. c. 16. n. 78. p.254

Petrus maximè, & intimè conjunctus cum Chriſto n. 79. 80. 81. ibid.

In Petro magna ſimilitudo cum Chriſto. num. 83. p. 255

Petri virtutes tranſcendunt Angelicas. c. 10. n. 177. p. 265.

Petrus propugnaculum ſuſtentans Eccleſiam c. 12. n. 42. p.286

Petri manus ex catenis honorantur. cap. 12. n. 47. 48.49.50. p.287

Petrus valde conformis cum divina voluntate n. 51. p.288

Angeli gaudent in obſequio Petri. c. 12. n. 65. 66. p. 289.

Angeli in obſequio Chriſti, & Petri multo fulgore reſplendent. c. 12. n. 72. p.291.

Petrus docet Angelos n. 72. ibid.

Petrus valde magnus, & ſingularis in ſuis donis n. 74. ibid.

Prædicator.

In prædicatoribus eſt unus, & idem ſermo. cap. 2. n. 41. 42. p.46.

In prædicatore Scientia, & Charitas. cap. 2. n. 47. ibidem.

Verus prædicator amore divino plenus. c. 2. p. 54

Prædicator faciat ſibi benevolos auditores. cap. 2. n. 153. p.59

Pro nullo opere pio omittendum eſt prædicare. c. 6. n. 16. 17. p.145

Prædicare cæteris operibus ſpiritualibus præferendum. c. 6. n.17. ibid.

Prædicator oratione, ac contemplatione ebibat priùs id quod eſt prædicaturus c.6.n.27.28.p.144

Prædicator accommodet ſe auditoribus. c. 7. n.239. p. 181.

Graviter delinquit, qui prædicatores offendit, c. 9. n. 64. p.222

Prædicationis officium non eſt impediendum. c. 9. n. 240. p.241

Qui contra prædicatores ſe opponunt, dirè puniuntur. c. 13. n. 38. p.305

Prædicator novus magis placet. c. 13. n.54. p.307

Prædicator ut omnibus proficiat debet omnibus ſe accommodare c. 16. n. 9. 10. p.330

Grande nefas Dei prædicatores non audire & contemnere c. 17. n. 40. & 42. q.344

Optimus Prædicator, ac Orator unumquemque allicit, ac attrahit ſuo ingenio, ac inclinatione. c. 17. n. 81. 82. 83. p.348

Prædeſtinatio.

Ex numero Prædeſtinatorum nullus deficiat. c. 5. n. 9. p.311

Prædeſtinatis omnia cedunt in bonum. ibid.

Prælatus. Vide *accommodare.*

In Prælatis multa ſcientia requiritur. cap. 2. n. 36. pag. 45.

Prælatus eligitur, non ad ſuam, ſed ad ſuorum utilitatem. c. 1. n. 24. p.33

Prælatus admittat conſortes in dignitate. cap. 1. n. 243. 244. 246. p.34

Prælatus vult aliquando potius perdere vitam, quam admittere conſortes in regimine. ibid.

Prælatus, qui dat doctrinam, det & panem ac alimenta. c. 4. n. 16. p.101

Prælatus ſui injuriam ſuffert, non verò quæ ſui officii. c. 5. n.42. p.123

Prælatus ſit præſens, ut ſubditis proficiat. c. 5. 92. p. 129.

Probitas, ac rectitudo Prælati in ſubditis mirabilia operatur. n. 93. ibid.

Prælatus habeat miniſtros, quibus dominetur, & miniſtri non ſint ſuper Prælatum cap. 5. n. 94. 95. 96. p.129

Prælatus ſapientia, ac doctrina ſe, ac ſuos tuetur c. 6. n. 24. 25. 26. p.144

In Prælato maximè neceſſaria ſapientia. c. 6. n. 34. 35. ibid.

In Prælato benignitas cum rigore. cap. 7. num. 13. p. 156.

Prælatus benignus, & rigidus n. 14. ibid.

Bonus Prælatus cum ſapientia, & rigore agit. c. 7. num. 15. p.157

Ex malo Prælato etiam Deus loquitur. c. 7. n. 195

prælatus ſit denudatus ab omni affectu carnis, & ſanguinis c. 7. n. 200. ibid.

Ille magnus Prælatus qui verbis, & operibus agit. c. 8. n. 68. 69. p.201

Depravato capite, depravatur populus. cap. 8. n. 94. p. 204.

Bonus Prælatus ſuorum diſcrimen ac ſtatum non recuſat. c. 7. n. 155. p.211.

Bono Prælato ſufficit videre neceſſitatem, ut ſubveniat. c. 9. n. 246. p.242

Prælatus tamquam Dei perſona venerandus. c. 10. n. 50. 51. 52. p.252

In Prælato venerandus Deus. cap. 10. num. 190. p. 266.

Prælatus ſuarum actionum det rationem. c.11.n.8. p. 274
Prælatus puniat, ac benefaciat. cap. 13. num 60. p. 308.

Præſentia.

Dei præſentia multa bona adducit. c.17.n.104.105 106. p. 350
Præſentia prælati, omnia augmentantur, abſentia deficiunt. c. 20. n. 114.115. & 116. p. 382
Præſentia prælati multum valet ad augmentum. c. 23. n. 11. & 12. p. 399

Primus.

In aliqua virtute maximè glorificandus, ac honorandus. cap. 10. n. 242. p. 272

Prochorus.

Vnus ex ſeptem Diaconis martyr, ac diſcipulus Joannis Evangeliſtæ. cap. 6. n. 45. p. 145

Promiſſio.

Deus viſibili ſigno oſtendit ſuas promiſſiones. c. 2. n. 34. 35. p. 45.

Propheta.

Omnes prophetæ uno ore loquuntur.

Prudentia, prudens.

Maximè neceſſaria in gubernatore. cap.24 n.12.13 14. 15. p 400
Prudens impertinentia queſita à ſe rejicit. c. 1.n.79 pag. 13

Puer, ſeu *Pueritia.*

A Pueritia ſerviendum eſt Deo cap. 10. n.106.107. 108. p. 257
Qui à pueritia ſe Deo conſecrat, evadit Victor. ibidem.
Pueritia bona, nulla mala ſocietate corrumpitur. c. 13. n. 8. 10. p. 301

Pulchritudo.

Pulchritudo magis attrahit, ac devincit, quàm arma bellica c. 7. n. 128. 129. p. 169
Vera Pulchritudo externa dependet ab interna animæ n. 129. ibid.
Elegans forma digna imperio. c. 14. n. 21. p. 314

R

Ratio.

Operandum non potentia, ſed ratione, cap. 2. num. 164. p. 61
Res potiùs ratione, quàm potentia ſunt agendæ c. 7. n. 146. p. 171

Rhodus.

Inſula illuſtriſſima, in ea Coloſſus ſeu ſtatua Apollinis valdè celebris. c. 25. n. 12. p. 415.

Religioſus.

Omnia terrena dimittit, & ſolum Deum vult habere. c. 20. n. 111. 112. 113. p. 381
Qui ſunt perfectioris vitæ, ſi deficiunt, omnibus pejores. c. 25. n. 25. 26. p. 416
Qui ſe Deo dedicant, cætera omnia contemnunt. c. 10. n. 67. p. 153
Religioſi ſua doctrina fœcundant totum Orbem. c. 10. n. 92. p. 256.
In Religioſibus. in omni tempore Deus colligit magnos fructus. num. 93. ibid.

Reliquiæ.

Sunt ad munimen, & ad defenſionem noſtram. c. 8. n. 23. 24. 25. p. 196
Reliquiæ venerantur ab Angelis. cap. 19. num. 59. p. 365.
Venerantur ab hominibus, & ſunt ſalutiferæ. n. 40. 41. ibid

Remedium.

Homines quærunt remedium à quo habere poterant. c. 1. n. 266. p. 73.
per eandem viam remedium, per quam venit interitus c. 4. n. 109. p. 112.
Vbi magna miſeria ibi mors. c. 5. n. 73. p. 127
Deus per contraria media ſalutem operatur, ac remedium. c. 7. n. 120. p. 168
Inſtrumentum mortis mutavit Deus in remedium Salutis c. 9. n. 14. p. 126.

Reprehenſio.

Sit lenis, ac ſuavis. c. 7. n. 135. p. 170
Reprehenſio non ſit aſpera, ſed lenis, ac ſuavis c. 7. n. 145. p. 171
Reprehenſio danda ſubjecto capaci. cap. 9. n. 53. p. 221.

Roſa.

Roſa florum Regina, multis encomiis celebratur. c. 12. n. 92. p. 292

Reſurrectio.

Chriſti reſurrectio valdè glorioſa ac læta, & gaudiis plena. c. 2. n. 258. 259. p. 72
Gloria reſurrectionis Chriſti confunduntur ejus inimici c. 4. n. 45. 46. 47. p. 194
Gloria Chriſti à reſurrectione cœpit manifeſtari, ac declarari. c. 13. n. 71. & 72. p. 309

Reverentia.

Cum multa reverentia ad divina accedendum. c. 7. n. 196. p. 177.
Multa reverentia exhibenda eſt Deo, ac ejus miniſtris. c. 21. n. 44. 45. 46. 47. p. 387

Rex, *Regnum.* Vide *Beneficium.*

Reges difficiliter credunt quæ ſunt contra ſuam voluntatem. c. 1. n. 91. p. 15
Magnitudo Regis ſuperlucet inter lucentes. cap. 2 n. 65. 66. & 67. p. 49.
Rex benignus, & clemens. c. 2. n. 166. p. 61
Regibus magna reverentia exhibenda. c. 2. n. 245. 246. p. 70
De Regibus non ſolùm falſis, ſed etiam veris non detrahendum. ibid.
Multiplex injuſtitia ob firmandum regnum. cap. 7 n. 109. p. 166
Solo cum Deo firmantur regna. ibid.
Regis animi eſt defendere humiles ab injuria. c. 7. n. 144. p. 171.
Crudelitas ſæpè in Regibus c. 7. n.168. p. 174
Regna contemnere valde mirabile. cap. 7. n. 174 p. 175.
Mortuo duce, vel principe multum periclitatur regnum. c. 8. n. 9. 10. p. 195
Reges ſi iniqui cum potentia, omnia deſtruunt. c. 12. n. 8. &. 9. p. 283
Regiæ dignitatis loqui per interpretem. c. 14. n.21 p. 314.
Rex adjungat ſibi Religioſos, ut benè gubernet. c. 19. n. 35. p. 365
Reges ac principes multa ignorant.

Index Rerum.

S

Sacerdos. Sacerdotium,

Sacerdotalis dignitas valde ſuprema & alta per eam aſſimilatur homo Filio Dei, c. 2. n. 263. 264. p. 75

Magna Sanctitas requiritur in Sacerdote. c. 6. n. 56. p. 145.

Quanta ſit Sacerdotis Sanctitas denotatur in ejus veſte n. 57. idib.

Sacerdos probus eſt tanquam beatus in Cœlo. n. 18. ibid.

Sacerdos iniquus etiam honorandus. cap. 23. n. 28. 29. 30. p. 400

Salus. Vide *Deus.*

Prædicator maxime debet de ſalute proximorum agere. c. 2. n. 146.

Gratias Deo de ſalute proximorum agere, quàm orare. ibid. n. 148. 149. 150.

Per eandem viam ingreditur Salus per quam mors c. 4. n. 110. & 111. p. 112

Salus extraneorum maximè quærenda, ac procuranda. c. 7. n. 29. p. 158

Per ſpinas ad Salutem & remedium. cap. 7. n. 182 p. 175

Homo in hac vita ſollicitus ſit de ſua Salute. c. 7. n. 333. p. 192

Deus multum ſollicitus de noſtra ſalute. cap. 8. n. 17. 18. p. 169

Juſti gaudent de ſalute aliorum. c. 8. n. 66. p. 201

Diſcipuli Chriſti maximè ſolliciti de aliorum ſalute. c. 10. n. 168. 169 p. 264

Salutem proximorum impedire execrabile. cap. 13. num. 42. p. 305

Sanctus.

Deus in Sanctis requieſcit, ut in throno. c. 2. n. 84 85. p. 51

Quid ſit Sanctum, & quomodo diffiniendum. c. 2. n. 229. p. 68

Ex laboribus Sancti exaltantur. c. 2. n. 234. 235. 236 pag. 68.

Sapiens.

Nemo Sapiens ſit ſuæ ſapientiæ multum fiſus cap. 15. n. 22.

Quilibet quamvis multum ſapiens non contemnat. conſilium, ſed requirat. cap. 16. n. 24. 25. & 26 p. 322.

Sapientia.

Sapientia ſit homo aptus ad regnandum. c. 19. n. 29 p. 364

Salomon erexit Academiam cum ſtipendio Magiſtri n. 31. ibid.

Sapientia neceſſaria in Prælato. cap. 6. n. 24. & 25 p. 144.

Sapientia, ac doctrina Prælatus ſe, ac ſuos tuetur. n. 26. ibid.

Sapientia cum fortitudine in humilitate devincit, cap. 6. n. 83. 84. 85. p. 149

Ille verè Sapiens, qui vult diſcere. cap. 8. n. 149. 150. 151. p. 210

Ille vere Sapiens, qui ſolum vera, & ſancta intelligit. c. 9. n. 193. p. 237

Sapientia lux fulgens, Sol illuminans. c. 11. n. 44. 45. & 46. p. 278

Academia ſapientiæ Sol. n. 46. ibid.

Sapientes ut Principes venerabantur. cap. 14. n. 32. 33. 34. p. 315

Decor Regis eſt eſſe cum ſapientibus, ac literatis num. 35. ibid

Scandalum.

Scandalum vitandum. c. 11. n. 32. p. 277

Occaſiones ſcandali vitandæ. c. 16. n 14. p. 330

Scientia. Vide *Contemplatio.*

Ut tua Scientia ſit plauſibilis, & bene accepta apud homines neceſſaria eſt gratia Dei cap. 7. num. 74. p. 212

Scriptura.

Argumentum efficax ad difficultates refutandas non ſumitur de rationibus, ſed ex Scriptura. c. 2. n. 178. 179. 180. 181. 182. p. 162

Chriſtus Scriptura ſe à Diabolo defendit. n. 183. ibidem.

Lectio Sacræ Scripturæ miracula operatur. cap. 8. n. 173. p. 213

Lectio Scripturæ impoſſibilia vincit. n. 174. ibid.

Scripturæ notitia efficax ad ſalutem. n. 176. ibid.

Sacra Scriptura Clavis regni Cœlorum. c. 8. n. 176. pag. 213.

Lectio Scripturæ nos maximè armat, & cuſtodit. n. 177. ibid.

Sacra Scriptura cuſtodit, ac defendit Eccleſiam. n. 178. ibid.

Scriptura, multa meditatione ſcrutanda. c. 17. n. 78 p. 341

In Scriptura ſemper aliquid novum invenitur ibidem.

Senex.

Per Senes intelliguntur Principes. cap. 20. n. 46. p. 375.

Seniorum conſilium alios ſecum defert. n. 47. ibid.

Senex tinctus ac coloratus, valde execrabilis. n. 48 & 49. ibid.

Deus vult nos inſtrui, ac doceri per Seniores. c. 9 n. 96. 97. p. 226

Senectus valde venerabilis. c. 14. n. 26. p. 314

Sepultura.

Summa pietas ſepelire mortuos. cap. 8. num. 26. 27 p. 167

Mortui honorandi ſepultura. n. 28. ibid

Sepelire mortuos valde honorificum. n. 29. ibid

Qui honorificant mortuos, honorificantur à Deo. n. 30. 31. ibid.

Sequi, ſeu *Servire Deo.*

Ut Chriſtum ſequaris dimitte terrena. cap. 7. n. 261 262. 253. p. 184

A pueritia ſequendum, ac ſerviendum Deo. c. 10. n. 106. 107. 108. p. 257

Sermo, ſeu converſatio oſtendit animum uniuſcujuſque c. 1. n. 80. p. 15

Sermo interioris virtutis index. c. 2. n. 37. p. 45

In prædicatoribus eſt unus, & idem ſermo. cap. 2. n. 41. 42. p. 46

Sermo compoſitus, & elegans valdè efficax ad perſuadendum. c. 2. n. 113. 114. & 115. p. 54.

Servus, *&* *Servitus.*

Omnes ſervi Dei dicuntur fratres. c. 1. n. 204. 205 206. 207. p. 29.

Servi ſequuntur mores, & exempla ſuorum dominorum. c. 7. n. 114. p. 167

Magna laus, bonus ſervus ſub malo Principe. n. 114. ibid.

Serviendum Deo integro corde, & non partito. c. 17. n. 78. 79. 80. p. 347

Silentium

Silentium.

Res domeſtica tacenda, & non publicanda cap. 5. n. 67. 68. 69. p. 126
Aliorum peccata, ac defectus ſilentio habendi. n. 68. 69. 70. ibid.
Aliquando laudabile tacere; aliquando loqui. c. 7. n. 301. p. 188
Magnitudo magis oſtenditur ſilentio; quàm verbis. c. 14. n. 23. p. 314

Simon Magus.

Primus Hereſiarcha Eccleſiæ Chriſti. cap. 8. n. 49. p. 199.
Quis ipſe eſſet n. 50. ibid.
Per ſuperbiam ſe Deum dicebat; & ſupra Deum ſe extollebat n. 51. 52. ibid.
Simon fictè, ac ſimulatè agit c. 8 n. 56. & 57. 65. & 66. p. 200
Et ſi antiquitus multi fuerint Simoniaci; poſt promulgatum Evangelium primus Simon Magus. c. 8. n. 92. p. 204

Simon Coriarius.

Vir probus ac bonus apud ipſum hoſpitatur Petrus. c. 9. n. 271. 272. p. 244

Simonia.

Peccatum contra Spiritum ſanctum cur ita dicatur c. 8. n. 88. p. 203.
Grande crimen, & pejus illorum, qui negabant divinitatem Spiritui ſancto. n. 89. ibid.
Simoniacus comparatur cum Juda proditore. n. 91 p. 204
Cum Hæreticis comparantur. n. 90. ibid.

Simulatio ſeu *Fictio.*

Simulatio & fictio maximè fugienda, ac execranda c. 8. n. 58. p. 200.
Chriſtus injurias pertulit, ſimulationes non ſuſtinet. c. 8. n. 59. ibid.

Similis.

In ſimilibus factis valde diſſimile operatur Deus. c. 28. n. 29. 30. 31. p. 437

Societas.

Societas mala omnia perdit, c. 2. n. 276. p. 74
In ſocietate malorum ſervare probitatem valdè rarum eſt. c. 13. n. 9. & 10. p. 302

Sors.

Qualis fuit ſors, quæ cecidit ſuper Mathiam. c. 1. n. 281. 282. 283. p. 39
Antiquitus ſortes fuerunt in uſu. cap. 1. n. 279. 280 pag. 38.

Spes.

Qui confidunt in ſeipſis pereunt. cap. 12. num. 155. p. 299.
Qui à Deo ſperat, omnia habet. c. 24. n. 45. 46. p. 411.
Idem eſt ſperare in Deo; ac omnia habere n. 47 ibidem.

Spiritus ſanctus.

Spiritus ſanctus ubi eſt, multis ſe manifeſtat. c. 15 n. 73. 74. p. 327
Ubi divinus Spiritus, ei ſubjiciuntur omnia; n. 77. ibidem.
Ex Spiritu Dei venit deſpicere terrena. c. 7. n. 69. 70. p. 163.
A Spiritu ſancto omnia bona, & perdita recuperantur. c. 2. n. 9. p. 52
Ad Spiritum ſanctum recipiendum, magna præparatio requiritur. c. 2. n. 10. p. 42
Spiritus ſanctus non venit, niſi in obſervanes legem. c. 2. n. 14. & 15. p. 43
Spiritus ſanctus ex unitate cognoſcitur in ſuis. c. 2. num. 42. p. 46
Ex Spiritu ſancto venit lux in ſermone. & opere. cap. 2. n. 50. p. 47
Dona Spiritus ſancti pleniſſima in omnes. cap. 2. num. 51. p. 47
Spiritus ſanctus in quos intrat puros facit. n. 50 ibidem.
Spiritus ſanctus permanet in Apoſtolis, ac ſuis ſucceſſoribus. c. 2. n. 80. p. 51
Spiritus ſanctus præſentiſſimus Eccleſiæ. num. 81 ibidem.
Quid ſit plenum Spiritu ſancto. c. 2. n. 89. p. 52
Solum in novo teſtamento dicitur Spiritus ſanctus num. 93. ibid.
Cur tertia perſona Trinitatis dicitur Spiritus ſanctus. n. 94. 95. ibid.
Qualiter divinus Spiritus ſanctus eſt in anima juſti. n. 96. ibid.
Ingens charitas Chriſti maximè reſplenduit nobis mittens Spiritum ſanctum. ibid. n. 98. p. 53
Gratia Spiritus ſancti, facit fortem, & plus operatur, quam Dei viſio. c. 2. n. 156. p. 60
Cur Spiritus ſanctus in cordibus noſtris dicitur parvulus, & creſcere. c. 4. n. 127. 128. p. 114
A divino Spiritu in luce omnia manifeſtantur. c. 5. n. 26. & 27. p. 122
Spiritus ſanctus gubernator, & rector Eccleſiæ. c. 5. n. 31. & 32. ibid.

Stultus.

Stultorum infinitus eſt numerus. cap. 27. 28. 29. 30. p. 418.

Superbus.

Qui multum ſe exaltat, ac ſuper alios præſumit de ſe, infra omnes cadit c. 5. n. 172. 173. 174. p. 137.
Valde damnanda eſt ſuperbia in filiis, à parentibus humilibus. c. 7. n. 68. p. 163
Superbus ſtultus Deo injurioſus, & prior Diabolo c. 7. n. 53. p. 199
Superbus exiſtimat ſe cum Deo poſſe contendere & ipſum vincere. n. 54. ibid
Ad ſe trahit omnia ſupplicia ſuperbia c. 12. n. 149 p. 298.
Superbus ad extremam humilitatem cadit. cap. 12. n. 154. p. 299

Superfluum.

Objurgandum, ac reprehendendum. cap. 1. n. 145 pag. 11.
Superflua iram Dei ſollicitant. cap. 5. num. 44. 45 p. 124.

Supplicium.

Supplicium, ac pœna cum menſura c. 2. num. 55 56. 57. p. 48
Deus ſcelerum principium agnitor, ac vindicator cap. 5. n. 39. p. 123
Supplicium unius eſt correctio multorum. c. 5. n. 43. p. 125
Peccatum ſecum adducit ſupplicium cap. 5. n. 125 126. 127. p. 132
Iniqui vivi puniendi, ſed mortui honorandi cap. 8. n. 21. p. 196
Supplicium, & pœnas Deus imponit cum multa menſura. c. 10. n. 230. p. 271
Supplicium ſecundum menſuram peccatorum. cap. 12. n. 157. 158. p. 299
Supplicium differtur, & non aufertur. n. 258. ibid.
Supplicium non ex odio, ſed ex zelo juſtitiæ, c. 23. n. 36. 37. p. 305
Majus ſupplicium ob injuriam in ſervos Dei, quàm in ipſum Deum c. 13. n. 42. 43. 44. p. 305

Supplicia Dei in medicinam c. 13. n. 47. p. 306
Deus in ſuppliciis cuſtodit n. 48. ibid
Deus antequam inferat pœnam, monet. c. 21. n. 22. & 23. p. 384

Suſpicio.

Suſpectus de aliquo crimine maximè intendit ſe purgare c. 6. n. 72. p. 148
Saulus vult ſiniſtram opinionem à ſe expellere. num. 73. ibid.
Unuſquiſque ex ſe ſuſpicatur de aliis. c. 28. n. 22. 23. 24. p. 437

Status.

Pro diverſitate ſtatus ſunt diverſimodi agendi. c. 1. num 75. p. 12
Proprio ſtatui accommodandum. n. 76.

Stephanus.

Nominis ethimologia c. 6. n. 39. p. 145
Ejus Elogia conglomeratâ. n. 40. ibid.
Plenus fide. n. 41. ibid.
Stephanus pugnat cum toto Orbe, & eum devincit. c. 6. n. 71. p. 148
Quantum mirificè reſplendet Stephanus c. 6. n. 104. p. 152.
Stephanus ex Chriſti radice. c. 6. n. 107. ibid.
Magna virtus Stephani, minùs reſplendet exterius quàm id, quod habet n. 108. ibid.
Stephanus reſplendet facie, ut ſuos adverſarios illuminet. n. 109. 110. ibid.
Cur Stephanus in terra Princeps, & Dux martyrum. c 7. n. 12. p. 156
Stephanus in terra refulget, ut beatus in Cœlo. c. 6. n. 111. p. 153.
Stephanus in martyrio Magiſter majorum, ac omnium. c. 7. n. 23. p. 158
Triumphus Stephani maximè celebratur & cum Angelis, & novo miraculo. c. 7. n. 265. 266. 267. p. 185.
In agone Stephani multa mirabilia. n. 268. ibid.
Quid vidit Stephanus aliqui affirmant quod vidit eſſentiam Divinam. c. 7. n. 269. 270. ibid.
Chriſtus D. maximè condecoravit, & exaltavit Stephanum c. 7. n. 295. p. 187
Stephanus exhortat martyres ad martyrium. c. 7 n. 300. p. 188
Stephani Corona valde excelſa. c. 7. n. 313. & 314. p. 189.
Divini Stephani martyrium. n. 315. ibid.
Stephanus ſequitur veſtigia paſſionis Chriſti ibid. n. 317. 318. p. 190
In Stephanum innumerabilis lapidum multitudo. c. 7. n. 319. ibid.
Virgo Maria orat pro Stephano. c. 7. n. 316. p. 190
Stephanus dum clamans dat aliqualem umbram rei Divinæ. c. 7. n. 338. p. 192
Dum Chriſtus moritur Stephanus ſtetit juxta Crucem. c. 7. n. 337. p. 199
Suaviſſima mors Stephani inter brachia Domini. cap. 7. n. 343. 344. p. 393
Inter lapidantes erat Stephanus tanquam dormiens. n. 346. ibid.
Inter lapides erat Stephanus veluti inter flores. n. 347. 348. ibid.

Stimulus.

Stimulus conſcientiæ valde fortiter torquet. c. 24. n. 56. 57. 58. p. 412

T

Templum.

Quale fuerit Epheſinum Dianæ c. 19. n. 28. p. 369
Ædificare templa Deo; opus Deo gratiſſimum, & maximè remuneratur à Deo cap. 19. n. 84. 85. p. 370
Fabricantibus templa, Deus adjuvat n. 85. ibid.
Maximè horrendum, & execrabile peccare contra reverentiam templi. c. 21. n. 66. 67. 68. p. 389
Qui peccant contra reverentiam templi, regidè percutiuntur. Vide *Eccleſia.*

Tempus.

Tempus cum bono opere, ac fructu prætereundum c. 22. n. 23. 25. p. [illegible]4
Occaſio temporis non omittenda. n. 26. ibid.

Tentatio.

Quos Diabolus ad peccandum inducit, multis pœnis afficit c. 19. n. 54. 51. & 56. p. 367
Tentatio juxta vires. c. 26. n. 47. p. 425

Teſtis, Teſtimonium.

In teſte ſumma virtus requiritur c. 1. n. 87. 88. p. 14
Apud judices iniquos frequenter falſi teſtes. cap. 6. n. 95. 96. p. 151
Falſi teſtes contra juſtos. n. 97. ibid.
Falſum teſtimonium durius ſuper mortem. cap. 22. n. 49. 50. 51. 52. p. 399
Falſus teſtis facit inſanire ibid.

Terra, Terrena.

Conculcare terras à Dei Spiritu venit. c. 1. n. 69 & 80. p. 12.
Præ gaudio terra tremit c. 4. n. 12. p. 114
Terrenorum ingreſſus Diaboli c. 5. n. 20. p. 121.

Timor. Vide *juſtus.*

Vir fortis timet ex cautela. c. 7. n. 167. 168. p. 174
Timor Dei excludit alios timores. c. 8. n. 171. p. 212
Deus ſuos cuſtodit, non ſolum à malo, ſed etiam à timore. c. 9. n. 31. p. 218
Iniquitas valde timida c. 4. n. 77. p. 109.
Expellitur timor à cordibus diſcipulorum. cap. 4. num. 122. p. 114
Timor Dei generat ſalutem animæ. cap. 4. n. 123 124. 125. p. 114
Timor Dei excludit omnes alios timores cap. 4. n. 88. & 89. p. 110
Timor Dei diſponit, & præparat animam ad ſalutem. c. 9. n. 7. c. 79 & 80. p. 224

Timon.

Ucus ex ſeptem Diaconis, à flammis liber evadit, ac cruci affixus coronatur. c. 6. n. 48. p. 146

Tributum.

Ob negatum tributum exciditur Jeruſalem à Tito. c. 5. n. 177. p. 137
Tributa Regi ſolvenda ſunt. ibid.
Tributa nimia ſunt gravia, & inviſa, n. 179. ibid.

Trinitas.

In prædicatione facienda eſt mentio de Trinitate. c. 2. n. 41. p. 46

Triſtitia.

Deus non vult ſuos ſervos triſtes ſed hilares, cap. 1. n. 118. 119. 120. p. 18
Ex præcedenti triſtitia magnum gaudium provenit c. 2. n. 12. & 13. p. 43.
Dolor ac triſtitia non ſinit loqui. cap. 1. num. 153 p. 22.
Chriſtus. Dominus vult ſuos diſcipulos non triſtes c. 1. n. 159. 160. p. 23
Triſtitia ſuper omnia tormenta. c. 3. n. 192. p. 139
Triſtitia crudelis carnifex n. 194. ibid.
Triſtitia omnium pœnarum durior. num. 193 ibidem.

V

Vanitas. Vide *Gloria vana.*

Verbum. Vide *Opus.*

Verba ſi non placent inſania reputantur. cap. 2. n. 149. p. 59.
Verborum elegantia valdè efficax ad trahendum c. 26. n. 78. p. 433

Veritas.

Vox etiam puerilis pro veritate valde potens pro toto Orbe. c. 4. n. 66. p. 107
A conſpectu veritatis falſitas, ac iniquitas perit & diſſipatur. c. 4. n. 79. 80. 81. p. 109.
Nullum majus veritatis teſtimonium, quàm adverſarios Iudices appellare. cap. 4. num. 93. 94. 95. p. 11
Veritas ex modo dicendi cognoſcitur. cap. 6. n. 100 p. 152.
Veritas uno ore, & uno labio loquitur. n. 101. 102 ibidem.
Veritas vult manifeſtari, & non abſcondi c. 8. n. 80 p. 102.
Veraces malè audiunt apud *Principes* ſecus mendaces c. 12. n. 133. 234. 135. p. 297

Via.

Via, quam tibi agnoſcis utilem ſequenda cap. 13. n. 33. 34. & 35. p. 504

Vidua.

Nominis Ethimologia, ac ſignificatio. c. 6. n. 13. p. 142.
Deus Sponſus viduarum n. 14. ibid.
Deus Viduis eſt in loco mariti. ibid.
Magnus Propheta mittitur ad Viduam pro ejus nobilitate n. 15. ibid.

Vigilare.

Iuſtus & ſi dormit, vigilat ad obſequium. cap. 16. n. 35. 36.
Per vigilias cuſtodiuntur omnia. cap. 20. num. 94. p. 379.
Per Vigiliam aſſimilantur homines Angelis. n. 95. 96. p. 380
Per vigiliam firmatur homo contra adverſarios num. 96. ibid.
Vigilia conſtituitur optimus præſul. n. 99. ibid.

Vincula Vide *Paulus* in fin.

Per vincula, multa miracula operantur. c. 12. n. 46 p. 287.
Petrus ſuis vinculis honoratur n. 47. 48. 49. & 50. ibidem.
Omne vinculum, ac impedimentum ex Chriſti odore ſolvitur cap. 21. n. 90. p. 391.

Virtus.

Divina virtus id quod aſſumit in principio ſervat uſque in finem c. 1. n. 115. 116. p. 18.
Servus Dei militat in Caſtris virtutum. cap. 2. n. 21. 22. 23. p. 44.
Virtus à malis laudatur & veneratur. cap. 28. n. 78. p. 442.
Virtus maximè attrahit, ac allicit animos. n. 79. ibidem.
Virtus omnibus demonſtratur. n. 80. ibid.
Ex malitia impiorum, ſæpè occaſio, ut virtus manifeſtetur cap. 2. n. 146. p. 58
Novella virtus fortis ad vincendum. cap. 2. n. 318 pag. 80.
Magna gloria de propriis virtutibus reſplendeſcere. c. 5. n. 86. p. 128
Iuſtus de una virtute creſcit in aliam. c. 4. n. 128. 129. p. 114
Virtus abſcondit id, quod habet in ſe c. 6. n. 108 p. 152.
Virtus interior reſplendet in exteriori. n. 113. 114 115. p. 152
Virtus ac excellentia maximè manifeſtanda in extraneis. c. 7. n. 27. p. 158
Virtutum opera abſcondenda cap. 7. num. 45. p. 160.
Pueri ab infantia ſunt Deo conſecrandi num. 46 ibidem.
Splendore virtutum omnes gladij contra ſe excitantur cap. 7. n. 117. 118. p. 168
A virtutis via, quam homo cœpit tenere, non deſiſtat c. 7. n. 202. p. 177
Eadem Virtus in juventute, ac pueritia, c. 8. n. 156 p. 211.
Virtus laudata maximè impugnatur c. 23. n. 78. 79 p. 405.
Virtus reſplendens multum impugnatur. ibid.

Viſio.

Viſio Dei, ſeu apparitio ad certam vocat. cap. 7. num. 27. p. 185

Viſitare.

Innumeras Provincias viſitat Paulus, & venit in Hiſpaniam. cap. 28. n. 76. 77. p. 441

Vita.

Renovatio in vita gratiſſima Deo cap. 1. n. 142 143. p. 21
Vita communis eſt tamquam vita beata, & Angelica c. 2. n. 310. p. 79
Hanc vitam communem ſequuti ſunt Religionum fundatores n. 311. 312. ibid.
Vitæ renovatio fortis ad vincendum cap. 2. n. 317 318. p. 80
Vita contemplatione conjungenda, cum activa. cap. 6. n. 28. & 29. p. 144
Tota perfectio juſti ex utraque vita coaleſcit num. 29. ibid.

Cum renovatione vitæ vincuntur omnia adverſa, c. 18. n. 63. 64. & 65. p. 358
Vita bona juſti cunctos illuminat cap. 26. num. 22. 23. & 24. p. 422

Voluntas. Vide *Obſequium.*

Voluntas liberè conſentit divinæ inſpirationi. c. 9. n. 82, p. 224
Propriæ voluntati cedat, qui Deo ſervire vult. cap. 7. n. 205. p. 178

Unio.

Pro unione retinenda. cap. 1. num. 208. 209 pag. 29.
Prima laus primitivæ Eccleſiæ unio. cap. 4. n. 135. p. 114
Chriſtus Dominus tantam unionem vult in ſuis fidelibus, ut imitentur divinam. cap. 4. num. 136. p. 115.
Unione plures unus. n. 137. 138. ibid.
Unitas in Chriſto nulla diſcordia commovetur cap. 15. n. 70. 71. 72. p. 32
Ubi unitas, ibi Dei benedictio. ibidem.
Valde utile iniquorum unionem diſſolvere. cap. 23 num. 38. p. 395

Urbanitas.

Homo educatus in Civitate politicus, & Urbanus. c. 22. n. 7. & 8. p. 392
In campo ruſticus, & impoliticus. ibid

Vulnera Chriſti.

Generant gaudium juſtis, iniquis timorem. cap. 1. num. 166. p. 21

Z

Zelus.

Magnus zelus quietis impatiens. cap. 154 pag. 59.

FINIS.

BINDING SECT. MAR 10 1969

BS 2335 S85 1697 t.7

Sylveira, Joannes da
Opera omnia

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY